De Hollandsche Lelie. Jaargang 25

bron
De Hollandsche Lelie. Jaargang 25. L.J. Veen, Amsterdam 1911-1912

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_hol003191101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

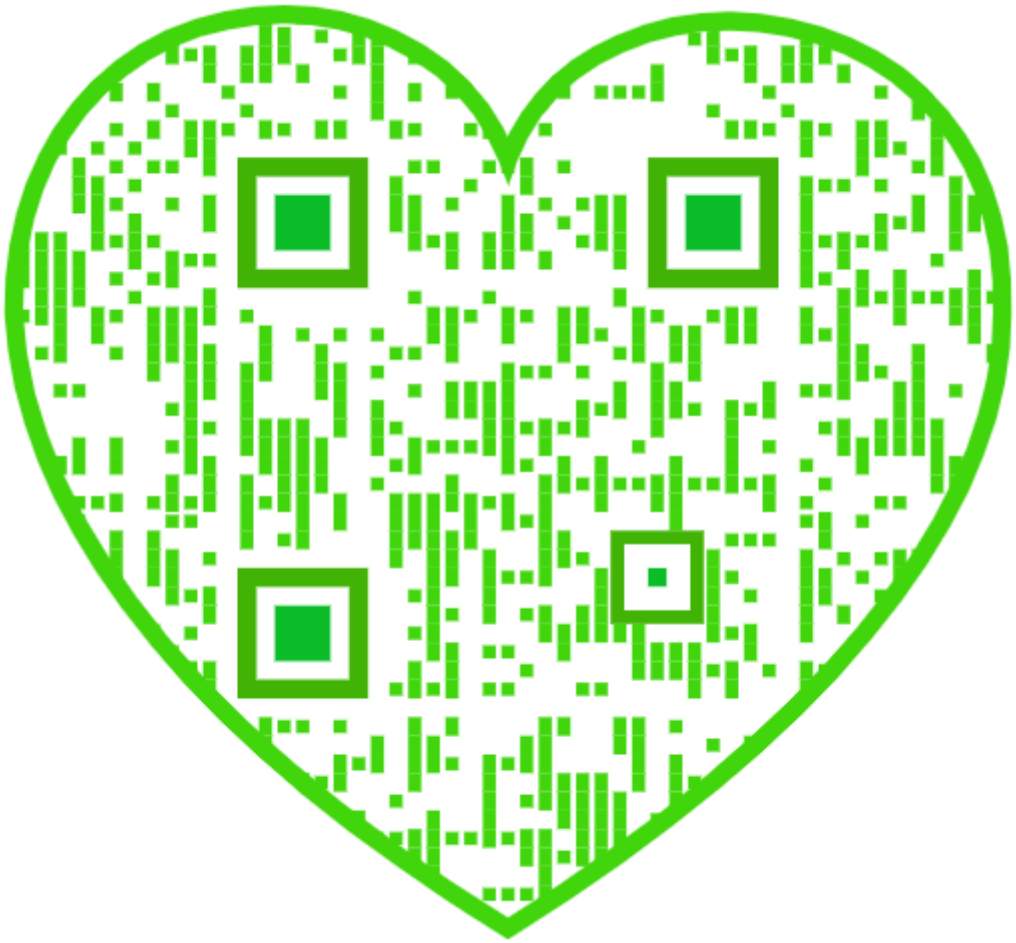

5 Juli 1911.
25ste Jaargang.
No. 1

Berichten.

Van af heden is mijn adres:
Bad-Nauheim, Villa Esperanza, Karl-strasse.
Men kan of de brieven, stukken, correspondentie, enz., direct aan mijn adres dáár zenden, of ze, desverkiezende, onder gesloten enveloppe aan mijn adres, doen toekomen aan den uitgever der Holl: Lelie, den heer L.J. Veen, Amsterdam, 485 Keizersgracht, die zich gaarne belast met de doorzending van wàt ook.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

De roman **'Uit Christelijke Kringen'** eindigt weldra. Van de hand van ANNA DE SAVORNIN LOHMAN verschijnt dan in dezen Jaargang een nieuwen roman, die echter geen vervolg is op dezen, noch op den vorigen en 'Om de Eere Gods.'

REDACTRICE.

Voor 't hart.

O warm kloppend hart, gij hebt slechts kort te leven,
Besteed Uw tijd, werk naar Uw beste kracht.
Het graf bevrijdt ons wel van 't kwaad, dat wij ons schiepen
Maar acht toch nimmer goud, nog lauw'ren ons gebracht.

Als Hamlet zullen we eenmaal stervend ‘stilte’ wenschen
En niets van vreugd of overwinning blijft bestaan.
Slechts 't goede wat wij doen, wordt in den schaal gewogen,
O tracht dan vóór gij sterft, te hebben wel gedaan.

Tracht anderen te begrijpen, wees voor een elk toegevend.
Heil! aan 't eenvoudig hart, dat wrok niet heeft gekend!
Heldhaftig zijn heeft waarde, maar liefd'rijk zijn is beter,
Tracht immer wel te doen, waarheen Uw blik zich wendt.

Wees goed voor hen die lijden, wees goed voor de verdrukten
Doe ook den slechten wel, zij lijden meer dan wij.
Wees goed voor iedereen, elk heeft zijn kruis te dragen
En niemand hier op aard' is ooit van zorgen vrij.

De haat door ons gekweekt, zal ons niet overleven,
De grootste misdaad zelfs wordt eenmaal uitgewischt,
Maar wat aan weldoend meelij aan de menschheid wordt gegeven
Heeft voor het nageslacht zijn doel toch nooit gemist.

Spreid liefde om u heen, zij slechts zal vruchten dragen,
En als ge U twijflend hart daarvoor gesloten vindt,
Kweek liefde dan opnieuw, denk niet aan wat u griefde
Maar vóór gij sterven gaat, zorg dat gij hebt bemind.

Naar het Fransch.
C. ENTHOVEN.

Van Mannen en Vrouwen.

I. Wat Mannen in Vrouwen aantrekt.

Wat mannen in vrouwen aantrekt, is moeielijker uit te leggen dan dat wat vrouwen graag in mannen zien. Dit zal velen als een paradox voorkomen, anderen als onjuist. De reden is eenvoudig deze, dat mannen, wat hun emotioneele leven aangaat, meestal oppervlakkiger dan vrouwen en variabeler in smaken en neigingen zijn. Deze opmerking verdient ongetwijfeld toelichting; een beetje nadenken zal echter doen zien dat ze in overeenstemming met de feiten is.

Vrouwen, hetzij wèl- of niet welopgevoed, hetzij oud of jong, verschillen in 't algemeen genomen, niet veel van elkander wat haar psychologie betreft. Bijna alle bezitten als sexe: intuitie, sensitiefheid en geschiktheid voor een hechte genegenheid. Bij vele mogen deze eigenschappen sluimeren, of, tengevolge van ongunstige omstandigheden slechts gedeeltelijk ontwikkeld zijn, toch bestaan ze en kunnen ze tot een intens krachtig leven worden wakker geroepen door iemand, die daarop sterken invloed weet uit te oefenen.

Daarom maakt de aard van een vrouwennatuur - van bijna elke vrouwelijke natuur, het mogelijk met preciesheid vast te stellen. welde bijzondere eigenschappen in den man haar zullen aantrekken.

De aard van den man, daarentegen, om de eenvoudige reden dat zijn psychologie eenvoudiger is, is minder gemakkelijk vast te stellen. Op het gebied, waarvan wij nu spreken, hebben mannen veel van kinderen, wier aandacht onophoudelijk van 't eene

voorwerp naar 't andere wordt getrokken en voor wie analyse en zelfonderzoek onbekend zijn. Zij blijven aan de oppervlakte; en oppervlakkigheid is veel meer in de war brengend in hare grillen en kuren dan een combinatie van bepaalde eigenschappen, zelfs al is die combinatie van gecompliceerden aard.

Om de waarheid te zeggen, is bij waarschijnlijk 80% van de mannen, de eenige attractie die vrouwen voor hen hebben, een sexueele attractie en niets meer. Daarom hangt de keuze van een vrouw bij den doorsnee-man bijna geheel en al af van het toeval wie hij juist ontmoet; hij wordt verliefd op deze of gene vrouw, omdat zij een *vrouw* is en omstandigheden haar op zijn weg hebben geworpen. In andere woorden, de gewone man zoekt, evenals de dieren in den paartijd, zijn wijfje, welk wijfje bijna altijd gekozen wordt door de gril van het toeval.

Hoe verschillend zou de wereld zijn, indien aan de vrouwen dezelfde vrije keuze als aan de mannen werd toegestaan! Hoe anders zal het in de naaste toekomst zijn, wanneer haar die macht verleend wordt! Hoeveel gelukkiger en van hoeveel langer duur, zullen

de huwelijken, zelfs al zullen er minder tot stand komen, dan worden.

Voor den doorsnee-man zijn er vele vrouwen; voor de ware vrouw is er slechts één man.

Daar nu bij de meerderheid der mannen bij het kiezen van een vrouw sexueele attractie het domineerende motief en hierin niets is, dat analyse noodig heeft, kunnen wij uit onze discussie, wat mannen in vrouwen aantrekt, de 80%, die niet meetelt, en wier ruwe smaak nog geheel primitief is, links laten liggen, om ons te wenden tot die welke het leven van den serieusen kant opvatten, die, welke in één woord, *ware* mannen zijn.

Te weten wat die mannen in vrouwen aantrekt, verdient onze aandacht en studie, omdat die ons tevens zal openbaren, wat het is dat de vrouw maakt tot het heerlijkste van God's schepselen.

Elke man zal zeggen, dat hij een mooie vrouw bewondert en toch zijn er geen twee, die gelijk denken wanneer zij trachten uit te leggen wat hun opvatting van vrouwelijke schoonheid is. Op 't gebied van schoonheid bestaat er geen absoluut ideaal; elke definitie is slechts de uiting van een zeker temperament. De artistieke opvatting van schoonheid, gebaseerd op classieke regelmatigheid van trekken, wordt met den dag onbelangrijker, of, indien theoretisch niet minder belangrijk, in de praktijk van minder waarde.

Wat de meeste mannen aantrekt, is een innemend gezicht, een gezicht dat menschelijk is: - bewegelijk, expressief sympathiek en piquant door een tikje schalkschheid en ondeugendheid. Voor de rest zou het dwaas zijn iets specifieks ervan te zeggen en voor den man, die meetelt, is zelfs, geloof ik, schoonheid van nevenbelang.

Er bestaat een soort van leelijkheid, die een bepaalde attractie heeft; eenige der grootste passies uit de wereldgeschiedenis zijn geinspireerd geworden niet door mooie vrouwen, maar door vrouwen, die niet eens op een gewoon aardig gezicht konden bogen. Het is een feit, dat, indien een vrouw de eigenschappen, die ik wil opnoemen, bezit, de man die van haar houdt, ze spoedig in haar gezicht weerspiegelt en dat mooi en aantrekkelijk zal vinden.

Iets is er dat elken man aantrekt en dat is gratie. Lompheid in een vrouw is heel moeielijk over 't hoofd te zien. Misschien wordt gratie des te meer door mannen bewonderd, omdat dit het laatste is wat zij zich zelven ooit eigen zullen maken. Maar afgezien daarvan, bekoort een gracieuse vrouw het oog en onze artistieke gevoelens - door de kleinste neiging van haar lichaam, de gemakkelijkheid en schoonheid van elk harer bewegingen, de lenige golving van haar gang.

Meer nog gewaardeerd dan gratie is een zekere verfijndheid in smaak en wezen; het juiste oog voor de dingen uit het dagelijksch leven. Die verfijndheid kan niet door studie verkregen worden. Elke vrouw kan, als ze wil, er netjes en frisch uitzien, en zich-zelf met smaakvolle dingen omgeven, en toch kan haar die verfijndheid, zooals ik ze bedoel, ontbreken, ja er is zelfs veel kans, dat het haar gemaakt en druk, ‘.oude-jongejuffrouw-achtig’ en onmogelijk zal maken. Want niets dat een element van zelf-bewustheid in zich heeft, is ooit geheel echt.

Ware verfijndheid is een aangeboren gave; men ziet ze, zonder ze ooit te kunnen beschrijven. Om kort te gaan, ze is niet zoo zeer een concrete, zichtbare manifestatie dan wel een zekere exquise atmosfeer, die haar bezitster omgeeft en welke we

genieten, zooals we den zwakken en bijna onmerkbaren geur van een teere bloem genieten.

Deze eigenschappen - schoonheid, gratie en verfijndheid - behooren tot het uiterlijke en oppervlakkige gedeelte van ons onderwerp en zijn veel onbelangrijker dan de eigenschappen welke nu onze aandacht vragen.

Ik geloof, dat een der eigenschappen, die een man in een vrouw het meest aantrekt, is de gave van zich ten allen tijde geheel en al in den toestand van den man te kunnen verplaatsen. Vrouwen weten dit bij intuitie; in elk geval zij weten het, want elke vrouw van ondervinding tracht den indruk te maken die eigenschap te bezitten. Evenals verfijndheid kan ze, hoewel dikwijls geimiteerd niet aangeleerd worden; zij hangt niet alleen van maatschappelijke beminnelijkheid en maatschappelijken tact af, maar van echte sympathie en een hooge mate van intelligentie af.

De vrouw, die, u voor den eersten keer ontmoetend, direct een groote belangstelling in de dingen, die zij veronderstelt, dat u interesseeren, aan den dag legt, die glimlacht en kleine uitroepen van verrassing, of verbazing, of genoegen bij hetgeen gij haar vertelt, laat hooren, en die alles schijnt te voelen wat gij zegt of doet -, zoo'n vrouw denkt dat zij geheel en al met u meeleeft, maar doet dit in werkelijkheid niet. Als

ge een beetje bekrompen zijt, zult ge misschien gevleid zijn door haar groote mate van belangstelling, die inderdaad belangstelling kan zijn; zich in uw toestand verplaatsen, is het echter niet.

De vrouw, die de gave, hierboven genoemd, bezit, komt direct in volmaakte, intellectueele harmonie met u, niet gezocht van haar zijde, maar alleen omdat zij zoo sensitief voor indrukken, zoo spontaan in haar opvattingen, zoo merkwaardig zeker is op dat oogenblik alles te voelen als gij het voelt of precies zoo te zien als gij het ziet.

In dit alles is ze zeer verschillend van de kunstmatig belangstellende vrouw. Ze behoeft niet veel te zeggen; ze heeft geen voortdurenden woordenvloed, geen aaneenschakeling van uitroepen, geen schittering van brillante glimlachjes, misschien zal ze zelfs heel weinig zeggen, als ze daarvoor juist in de stemming is, maar haar intens met u meeleven, is daarom niet minder volkomen. Het schitterend oog, het ‘anregende’ gezicht, de snelle blik van begrijpen - dat alles is genoeg.

Een man is in gezelschap van zoo'n vrouw altijd op zijn voordeeligst, omdat zij hem bezielt en prikkelt tot de volle ontplooiing van zijn geest. Ze vleit hem niet op ordinaire wijze; ze vleit hem zelfs in 't geheel niet, maar haar volkomen begrijpen van zijne gedachten, zijn plannen en daden, is voor hem de fijnste vleierij, die er bestaat. Haar instinct tast zelden mis. Ze begaat zelden een misslag. Hetzij ze op de hoogte van het onderwerp, hetzij het geheel nieuw voor haar is, haar vlug bevattingsvermogen helpt haar overal terecht. In 't eene geval zijn haar critiek en waardeering aanmoedigend, in 't andere haar vragen verstandig.

De vrouw, die vermoeiend of intelligent belangstellend tracht te zijn, kan een man wanhopig maken door van alles de ‘pointe’ te missen, door op hetgeen hij zegt, als door een nevel te kijken of alles zoo verkeerd op te vatten, dat de uitwerking geestelijk is als die op muziekgebied, wanneer een persoon er telkens naast zingt.

De werkelijk met u meelevende vrouw weet alles voor ge nog geheel uitgesproken hebt. Haar intuitie loopt een uitlegging vooruit. Haar vlug begrip, in plaats van te volgen, gaat gelijk, als 't ware hand aan hand met het uwe. Ze is prikkelend, opvroolijkend, bezielend en in de volkomendheid van haar sympathie ligt de sleutel tot kameraadschap der zielen.

(*Wordt vervolgd.*)

Uit Christelijke Kringen.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 51).
(*Zie vorige jaargang.*)
XIV.

Op 't Plein 1813, waar anders 's avonds in de onvoldoende verlichting op de banken in de Sophialaan in het schemer-duister, verliefde en zoenelikkende paartjes alle vrijheid hebben zich zelf te voldoen, heerschte dezen avond een ongewone drukte van auto's, eigen rijtuigen en taxi's, of ook huurwagens, waaruit de minst met aardsche goederen bedeelden stegen, - die 'n heelen toeloop van kijkers lokte, te meer nog omdat de looper, over de waranda-treden uitgelegd, iets bijzonders beloofde, dat 'n ingewijde straatjongen toelichtte door de verklaring:

‘Dat 's voor de Koningin, die komt óók.’

‘Kan je begrijpen’ - beantwoordde hem 'n niet-minder-goed-ingelichte; ‘die laat alles door d'r moeder beredderen van die soort zaakjes, of door den Prins.’

De agenten, zich vreeselijk gewichtig voelend, duwden al maar door op zijde wat zich nieuwsgierig naar voren drong, hadden al hun beleefdheid over voor de gelinte en geridderorderde meneeren, die telkens opdoken uit 't een of ander voertuig, hun dan ‘minzaam’ groetend voorbij gingen. -

Toen het tweespan van Gravin de Grevere vóórreed bleef ze nog even op de stoep staan, om den palfrenier te beduiden vooral niet te laat te zijn van avond. 'n Auto was haar 'n te vulgair vervoermiddel, ‘net iets voor geldmenschen,’ placht ze hooghartig te zeggen. Haar man, bij al z'n voornaamheid van Eerste Kamer-lidmaadschap thuis 'n nul in 't cijfer, stond er nederig-houterig achter te wachten, terwijl zij het den palfrenier op het hart drukte: ‘Geen minuut later dan één uur.’ -

Zij was stijf-hollandsch-rijk-gekleed, in mauve satijn, met 'n rand van dik hoog opgeborduurde bloemen, in navolging van der Koningins voorliefde voor die soort garneering, en met 'n avondmantel met Kimono mouwen die haar lomp maakten, en 'n sabel-bont om haar hals. - -

Haar man, nietig en tenger, kwam, als gebogen onder 't gewicht van de regeeringszorgen, kromgerugd achter haar aan gedribbeld. Nannie was er niet bij. Zij had er al veel vroeger moeten wezen, als bouquetjes-verkoopster. En zij kwam haar ouders in de salons boven tegemoet, in 't teer-rose, met 'n krans van margueriten in 't haar, stralend. -

Want haar engagement was er dóór, werd vanavond publiek, haar engagement met Ber Eduma de Witt.

Er was een beetje haast achter gezet door de beide families, omdat Gerty Reesema zóó achteruitging, dat men haar eind elk oogenblik kon tegemoet zien. 't Stond niet dan tegelijk 'n engagementsreceptie te houden. Gerty was toch immers 'n eigen nichtje van Nannie's aanstaande schoonouders. En op die receptie juist vlaste zij, Nannie, zoo bijzonder....

Tante Mary, die, uit een soort gierige hebberigheid alvast enkel zwart droeg... als ze straks in den rouw moest voor haar nichtje, dan kwam haar dat goedkooper, - met de jaren was zij schraperiger geworden, te méér naarmate haar rijkdom toenam - liep statig rond in 'n zwart zijden japon, gegarneerd met 'n soort tablier van gitten, ingelukkig, omdat ze Ber nu behoorlijk had onder dak gebracht. Van z'n examen kwam toch niets. Schoonpapa Eduma de Witt, en in de eerste plaats z'n aanstaande papa Graaf de Grevere zouden 'm nu wel op 'n andere manier aan 'n baantje helpen. Er was sprake van 'n mooi postje voor hem bij 't staldepartement van de Koningin. Rijden kon Ber best; van paarden had ie verstand, dat was zeker...

Ber zelf, midden onder 'n troepje jongelui, bekeek met 'n lodderigen blik z'n aanstaande verloofde. ‘Wèl 'n mooie meid. God, ja, als 't toch wezen moest, dan had hij niets tegen deze. Ze was in elk geval schatrijk, en ze had 'n naam, die klonk als 'n klok; - 'n kat zou ze zijn - net als 'r hooggeboren moeder - dat had ie wel in de gaten. Maar wat kon hem dat schelen! Hij zou haar wel mores leeren. Hij was ook niet voor 'n kleintje vervaard.’

En hij gaf haar tersluiks 'n verwaand knipoogje. Zij, die zich inbeelde dat hij op haar verliefd was, voèlde zich, draaide zich coquet op haar hooge hakjes, in zelfbewustheid van mooi meisje. - -

‘Nu ja, dat ie verloopen was, dat wist ze wel’; ze kende historietjes genoeg over hem, van 'n minder delicaat genre, van haar afternoonteatjes met intiemen. - En mama, die ondertusschen dacht dat ze zoo echt onschuldig nog was, dank zij haar gouvernante-opvoeding! Mama moest 's weten! Maar ze *wou* wel zoo'n soort man hebben; zoo'n brave Hendrik, ajakkes! En, in elk geval, echtscheiding was tegenwoordig niets geen bijzonders meer. Als hij haar niet beviel, dan nam ze 'n ander, of 'n amant - - net als mevrouw Vermielse, van wie iedereen immers wist dat ze totaal leefde van haar amants, en die toch om haar naam overal werd ontvangen, tot bij die vrome, niets vermoedende Koningin toe,’

En ondertusschen door stond Hermance Vermeulen naast haar man te ontvangen, in 'n heel licht blauw empire toilet, chiffon over zij, om haar hals 'n parelsnoer.... heel-bloeiend-mooi na haar Riviera-reis, 'n tikje gezetter, vonden sommigen, dat lag misschien aan de façon van haar japon....

Maar 'n enkele méér ingewijde, zooals b.v. Mary Eduma de Witt, verried dan verstolen lachend het geheim - dat Hermance wel weten wou immers...

‘God, wist je *dat* dan nog niet...

Enfin... 't was nog maar hèèl in 't begin... nog maar 'n hòòp... Maar, zou 't niet 'n onverhoopte meevaller zijn na dat ongelukkig stumper, dien Johnnie!? Vermeulen was zòó blij... Je behoefde hem maar aan te zien om het te weten.’

Ja, 't was wáär... Vermeulen wàs blij... In 'n complex van gevoelens was hij blij omdat alles zoo goed was afgeloopen zonder schandaal, en ook omdat hij 'n mooie appetijtlijke vrouw terughad, op wie hij toch wèl verliefd was eigenlijk. En bovenal was hij blij, omdat ze, in een slim vrouwelijk doorzien van de rol die Zuster Meta in haar afwezigheid had trachten te spelen, had toegegeven, weer z'n *vrouw* was geweest,

eindelijk. Hij-zelf had haar 't zoo'n beetje te verstaan gegeven, niet met ronde woorden gezegd natuurlijk, maar laten vermoeden toch haar wat 'n coquet gemeen schepsel ze in huis hadden gehaald in die pleegzuster, en dat hij haar had laten gaan uit angst voor de verzoeking te zullen bezwijken.

En de jaloezie was bij haar boven gekomen. Vooral ook toen hij tegelijk insinueerde hoe gek verzot op hem die Ellen Stinia zich aanstelde, met 'r thee voor hem zetten, en 'r bezorgdheid voor zijn gezondheid! In 't belang van 't kind zelf had hij haar te kennen gegeven dat ze op Johnnie geen goeden invloed had, hem exalteerde...

Hermance had er om geschaterlacht, terwijl ze met haar man zat te vrijen zoo'n beetje, in haar nieuwe boudoir; hij, lui, neven haar, met 'n lekkere sigaar; zij, op de sofa liggend, in 'n dunne peignoir met korte mouwen, en 'n cigarette rookend. Dat laatste had ze zich op haar Rivièra-reis aangewend, stond chic vond ze...

Maar toch, juist dat gedoe van die Ellen Stinia vooral had haar gewillig gemaakt. Ze vond het amusant die onnoozele backfisch eens te laten zien wat 'n goed, gelukkig, degelijk huishouden zij en haar man vormden... 't Gevolg was haar met dat al toch 'n beetje onverhoeds overkomen. Toen ze begreep dat het zoover was, had het haar eerst 'n schrik gegeven. Maar, alles welbeschouwd, enfin, ze was er den eersten keer ook goed doorheen-gekomen. En je kon in elk geval nog middeltjes probeeren. De zorgen

en voorbereidingen voor haar feest hadden overigens haar gedachten vooreerst te véél in beslag genomen. De Koningin-Moeder kwam, had het belóófd aan gravin de Grevere. En Prins Hendrik óók kwam. Die was door meneer Eduma de Witt er toe overgehaald.

God, God, wat 'n eer toch! Ze was er wèl wat zenuwachtig van. Blij voelde ze zich, toen de hooge bezoekers, die maar 'n half uurtje bleven, weer weg waren. 't Was toch 'n heele angst geweest of er niets in de war zou loopen....

Van Nannie de Grevere had de Prins bloemen gekocht. Ze liep nu rond als 'n pauwin, keek meer dan ooit uit de hoogte neer op Ellen Stinia en Miesje Vervoorde. Tegen Ellen Stinia had de Koningin-Moeder althans nog 'n paar vriendelijke woorden gesproken, om haar optreden in het tableau-vivant waarin ze de inkomst had voorgesteld van Maria van Engeland, de echtgenoote van den Stadhouder Willem II. Maar Miesje Vervoorde, de ongetitelde, die in dat tableau maar 'n mindere rol was toebedeeld van hofdame, haar hadden ze maar niet eens voorgesteld aan de Vorstelijke personen. Miesje Vervoorde zou trouwens ook heelemaal niet hebben meegedaan, als haar moeder het niet zóó pertinent had gewild. Ze was veel liever bij zieke Gerty Reesema gebleven om haar met Christian Science handopleggingen te vertroosten. Mevrouw Vervoorde echter, eerst vereerd met de protectie van mevrouw Holt, en die daarom dat Christian-Science gedoe oogluikend had toegelaten, was er nu van lieverlede razend om. Miesje kon ten slotte evengoed ziek te bed liggen thuis, als zich zóó idioot aan alle wereldsche dingen onttrekken, om voor Christian-scientiste te spelen, als ze nu in den laatsten tijd weer deed. Dat kind was nu altijd even overdreven! Altijd in uitersten. Moeder en dochter hadden er samen 'n heftige scène over gehad, maar nu liep mevrouw Vervoorde, als comitélid, rond, met 'n stereotyp-lief glimlachje op haar gezicht, en informeerde telkens, als anderen 't hooren konden, teeder bij haar kind: ‘Of 't niet te véél voor haar was!’ - En verzekerde dan aan derden, hoe ze het maar met 'n bezwaard hart had toegestaan. - ‘Maar, nietwaar, voor 't goede doel, voor de ongelukkige verdoolde meisjes, die freule de Wevere zoo lief redde, moest je toch jezelve offeren’....

(*Wordt vervolgd.*)

Letterkundig Overzicht.

De zedelijke en opvoedende kracht die uitgaat van het theater.

L'Oiseau bleu.
Maeterlinck.
Theater Rejane, Parijs.
L'Enfant de l'Amour.
Henry Bataille.
Porte St. Martin. Parijs.

(*Vervolg en slot van No. 52.*)
(*Zie vorige jaargang*).
II.

Kent gij dat aandoenlijk-geschreven, tragisch-eindigend verhaal van Daudet: *Jack;* herinnert gij U in den aanvang daarvan de komst der elegante demi-mondaine op de priester-school, waar zij haar vaderloos ventje, in zijn Schotsch pakje, wil binnen smokkelen onder hoogdravende leugens, dat hij is de zoon van een 'Engelschen Lord'; en de beleefd-koele weigering van den priester, die dadelijk de waarheid doorziet, die, neven de de hem toevertrouwde wettelijk-geboren jongelui, immers geen 'kind der zonde' kan toelaten? -

Aan hem, aan Jack, moest ik denken toen ik in *l'Enfant de l'Amour* Maurice Orland, (André Brulé) zoo hartstochtelijk-wáár, toch zonder bitterheid, zijn moeder hoorde aanklagen: 'Toen ik klein was en nog een blauw lint droeg in mijn lang haar, *toen* coquetteerdet gij met mij, en mocht ik overal in Uw huis rondloopen, maar daarna is het moment gekomen, waarop gij zaagt ineens dat ik een groote jongen werd, die *U* daardoor oud maakte, daardoor hinderde in Uw levensgenoegens! Toen werd ik *verstopt* voortaan.'

- Die scène, die de talentvolle auteur meesterlijk speelt, is een der méést-toegejuichte, - en met recht, - van het stuk van Bataille. Het is de aanklacht van het 'onechte' (o wreed woord) kind, dat boeten moet voor de genotzucht, den vrijheidsdrang zijner moeder, boeten moet daarvoor door een jeugd zonder teederheid, zonder opvoeding, zonder leiding, enkel geduld slechts wordend, als een die immers heeft geen naam. Liane Orland (Rejane) heeft haren Maurice meegebracht uit een twijfelachtig-demi-mondaine-verleden, vóór zij werd *de* maîtresse van den rijken machtigen Rantz, die haar thans vorstelijk onderhoudt, en bij haar sinds vele jaren reeds de gezelligheid zoekt,

welke, zijn weduwnaarschap hem doet missen. Op het oogenblik, waarop het stuk aanvangt, is Rantz zooeven minister geworden, ziet, om die reden, er in zijn nieuwe positie bezwaar in de langjarige, hem compromitteerende verhouding voort te zetten, zoekt ruzie, breekt met Liane. Zij is wanhopig, niet alleen om baatzuchtige redenen, maar óók omdat zij werkelijk is gaan houden van Rantz. - En haar gewoonlijk slechts met hare bedienden intiem-verkeerende zoon Maurice, die in haar magnifique huis slechts een dakkamer bewoont, hij wordt daardoor voor een oogenblik haar vertrouwde; bij hem zoekt zij haren troost voor het haar aangedane onrecht; hij, dien zij anders nauwelijks aanziet, moet nu haar steun en helper worden. Maurice zijnerzijds heeft op zijne wijze die wufte lichtzinnige moeder toch lief. Gelijk ik reeds zeide, het tooneel waarin hij haar hare verwaarloozing van hem, haar hem aan de bedienden overlaten, en zijn eigen vergeefs smachten naar teederheid verwijt, tegelijk met zijn zachte innige liefdewoorden van ondanks dat alles haar toch vergevend en haar liefhebbend kind, behoort tot het allerbeste wat Henry Bataille òòit schreef. - In zijn medelijden met haar besluit hij, Maurice, haar te redden, en hij doet dat door Nelly Rantz, de dochter van den nieuwbakken minister, een geheelen nacht met hem samen te laten blijven, hetgeen haar natuurlijk reddeloos compromitteert, niettegenstaande hij in den grond geen oogenblik daadwerkelijk mis bruik maakte van de hartstochtelijke, tot alles bereid-zijnde verliefdheid op hem van het meisje. - Als Rantz, uit den mond-zelf van Maurice, dit alles verneemt, vallen er eerst van beide zijden hoogst-beleedigende woorden, maar toch eindigt de eerste met toe te geven, te begrijpen hoe Maurice in den grond gelijk heeft. Hij verklaart zich dientengevolge bereid Liane Orland, die hem als man nog steeds niet onverschillig is, wettelijk te huwen, echter alléèn indien deze harerzijds haren Maurice, wiens aanwezigheid immers steeds herinnert aan haar twijfelachtig verleden - is hij niet het kind van een kellner - helpt wegsmokkelen naar Amerika. Hij, Rantz, zal dan wel zoo goed zijn hem daar een finantieel zeer mooie betrekking te bezorgen. En Liane, met al het egoisme van zulk een verachtelijke moeder, die enkel dacht aan haar eigen plezier van jongsaf, berust in dit laffe, wreede vonnis. Zij-zelve, in het laatste bedrijf, waarin Maurice haar komt opzoeken, om zich mèt haar te verheugen over den goeden afloop van alles, is valsch genoeg om hem het voorstel van Rantz glimlachend over te brengen als gold het de meest natuurlijke zaak ter wereld. Maurice ontroert, begrijpt, hoopt nogtans even nog op de stem van het moederlijk gevoel:

'Als u maar bedenkt, dat ik van de twaalf maanden van het jaar dan geen enkelen dag meer bij u zal zijn', insinueert hij nog even, - als om haar sluimerende liefde te wekken.

Maar, zij, geheel met haar gedachten bij hare toekomst van minister-vrouw, haalt onverschillig de schouders op:

'Natuurlijk, natuurlijk'. -

En dan zwijgt Maurice verder. - 'Er is iets dat moeilijker en mooier is in het leven dan de plicht', antwoordt hij een oogenblik later aan Rantz, die hem met phrases omtrent dat veel misbruikte woord plicht aan boord komt: 'Dat iets is de *moed*'. - En, met dien *moed* aanvaardt hij zijn nieuw leven. Zwijgend, zonder klagen, neemt hij afscheid; op het oogenblik waarop het gordijn valt, en wij hem aldus zien heengaan, een verstooteling uit het boudoir zijner eigen moeder, gaat de deur open voor het zoontje van Rantz, dat diezelfde moeder, zijn toekomstige stiefmama, beleefd komt

begroeten - en met open armen door haar wordt ontvangen natuurlijk. - Met die treffende tegenstelling eindigt het stuk.

Ik heb het in deze mijne beschouwing niet over den inhoud als zoodanig, over het al of niet waarschijnlijke van een zóó nobel karakter als dat van Maurice, die zijns moeders onvergefelijke frivoliteit beantwoordt met een zóó groote en zóó onbaatzuchtige toewijding, dat hij eerst om harentwille op zich den schijn laadt een onschuldig jong meisje lafhartig te hebben verleid, en naderhand evenzeer om harentwille zich laat verbannen naar Chicago. - Want, dat waarop het hier aankomt in mijn betoog, dat is de groote opvoedende kracht, die er uitgaat in de teekening in Batailles stuk van het lot dezer zoo veelvuldig voorkomende verworpelingen der maatschappij: de onwettige kinderen. Het is zoo gemakkelijk, - zooals mevrouw Goekoop deed in haren roman, - een boek sentimenteel te doen eindigen met een triomphkreet over de vrije liefde, op het oogenblik waarop de moeder hel arme vaderlooze schepseltje in de wereld schopte, als ware met *die* enkele daad alles afgeloopen verder. In de werkelijkheid van het leven echter begint de ellende eerst wanneer zoo'n beklagenswaardig wenzen, - niet gewenscht,

en niet behoorlijk opgevoed natuurlijk, - er *is*.

Maurice Orland wordt door zijne zich voor den grooten jongen geneerende moeder naar den maître d'hôtel (Jean Coquelin vervult deze rol meesterlijk) verbannen, maakt dientengevolge van hem zijn vriend en zijn vertrouwde. Maar welk een jammerlijke vernedering treft hem, wanneer hij optreedt als de verdediger, de eerhersteller zijner moeder, en Rantz, woedend dan om de zijn dochter aangedane beleediging hem durft toeroepen: 'Jij-ook wordt immers door *mij* onderhouden. Je mooie kleeren, je verlakte schoenen, je onberispelijk linnen, wie anders betaalt het alles dan ik?' En dan die andere smadelijke woorden, gericht tot den zoon die alleen den naam zijner moeder kent en voeren mag. 'Weet je wie je eigenlijk bent, je bent de zoon van een onbekenden kellner - niets anders.'

'De woede, de haat, maar ook de *smart* van den armen Maurice in deze scène tusschen hem en Rantz heeft André Brulé boven alle beschrijving roerend vertolkt. Zijn klacht: Heb medelijden met mij; voor U, voor den rijken, den wettigen zoon, is immers alles in het leven de teederheid, de eer, de voornaamheid, de goede-opvoeding, de relatieën om in de wereld vooruit te komen', - is zij niet vlijmend-wáár-scherp, even wáàr-scherp als die andere, die hij als een teedere zucht slaakt tot zijn moeder. 'Wij zijn zoo velen in Parijs zooals ik - zóó velen' - -

De eeuw van het kind, wáár wordt er een beter, een waarachtiger pleidooi voor geleverd voor zijn *rechten*, - ook al is hij 'maar' 'n 'onwettig' kind, - dan in de Porte St. Martin in Parijs, door Henri Bataille, en zijn uitnemende vertolkers, Réjane, André Brulé, Dumeny? - Want, - laat mij dat er nog bijvoegen, - niet alleen voor onwettige, voor 'onfatsoenlijke' kinderen, wordt hier een lans gebroken! Nelly Rantz, het rijkeluis-dochtertje bij uitnemendheid, zij vertegenwoordigt hier de andere categorie, die der verlatenen *ondanks* wettige geboorte en voornaamheid. - Als zij Maurice op zijn kamer opzoekt, en hem bekent dat zij hem reeds sinds jaren heeft gadegeslagen, daar zij immers vlak in eikaars buurt wonen, dan ontvalt haar de aandoenlijke verzuchting: 'Ik was immers altijd alleen in ons groote huis, alléén met mijn bonne. En onze bonnes vertellen ons, rijkeluis-kindertjes, al zoo héél gauw wat onze vaders in stilte doen. De mijne heeft me 't gauw genoeg verteld *wie* er woonde in dat groote huis in onze straat, waar papa al zijn vrije uren doorbracht, zonder er ooit aan te denken *mij* wat vroolijkheid te bezorgen. *Ik* bleef bij de bedienden.' -

Ik vraag u, is ook *dit* niet levenswaar? Zelfs al zijn lang niet àlle vaders Rantzen, die hun dochtertjes verwaarloozen ter wille eener maîtresse, toch, hoevelen hunner, - en hoevele rijke *moeders* ook, - zoeken alle genot, en alle levensvreugde, buitenshuis, en bedenken daarbij niet dat zij een *plicht*, een groote *verantwoording*, hebben te vervullen aan het kind, thuis door hem in het leven geroepen, en dat opgroeit alleen, eenzaam, smachtend naar wat liefde! - Indien Nelly Rantz de groote gewaagdheid begaat zich alleen te begeven in de jongelui-woning van een Maurice Orland, aan wie de schuld? Aan haar, of aan haren vader? En, indien Maurice Orland zijn leven verluiert met boulevard-slenteren, en met whisten met den maître d'hôtel zijner moeder, aan wie de schuld, aan hem, of aan haar? - Bijna èlk woord in dit magnifique tooneelstuk is één aanklacht tegen het lot van zoo menig kind, onwettige en 'onfatsoenlijke', gelijk Maurice Orland, zoowel als voorname en rijke, gelijk Nelly Rantz. En ziedaar waarom ik een der toeschouwers bij het heengaan, hoorde zeggen: 'Het is onmogelijk dat Henry Bataille-zelf ooit zoo slecht zou kunnen handelen als

hij het hier Liane Orland en Rantz laat doen, onmogelijk, omdat hij schrijft met zulk een kracht van oprecht, innige overtuiging.'

Want, let wel, hier is geen sprake van een tendenz-stuk, genre Brieux. Geen moment bewéért de auteur. Hij laat eenvoudig *zien* een stuk levenswaarheid; juist dáárdoor ontroert hij zoo innig, omdat alles wat hij zijn personen laat doen en zeggen is droevig en bittere *waarheid*. *Omdat* hij die toestanden meedoogenloos ontsluiert, heet hij immers dan ook bij een zeker soort schijnheiligen 'immoreel', 'gevaarlijk.' - Neen, het tegendeel is het geval. Als ge een stuk gezien hebt als l'Enfant de l'Amour, dan gaat ge naar huis beter, gevoeliger, meedoogender-gestemd, dan toen ge kwaamt, met oogen wijd-geopend voor het *recht* van het kind, van *elk* kind, hoe en wáár het ook geboren werd, recht op geluk, op liefde, op teederheid.

En daarom eindig ik zooals ik begon, van het theater kan zéér zeker een zeldzaam-opvoedende zedelijke kracht uitgaan, indien de tooneelschrijvers slechts beschikken over de

gave de realiteit van het leven eenvoudig en waarachtig, en zonder bijbedoelingen van op lage hartstochten speculeeren, weer te geven. Is *l'Oiseau bleu* een stukje idealisme, een sprookje, *l'Enfant de l'Amour* is droevig-ècht, is wreed-Parijsch-wáár, en toch is het evenzeer, ja misschien nog véél grondiger, een *opvoedend* stuk als de schoone droomvoorstelling van Maeterlinck.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

Spirit(ual)isme en Evolutie.

Naar aanleiding van het artikel in de Hollandsche Lelie van 17 Mei l.l. van den heer G.A. Römer te Apeldoorn over het 'Spirit(ual)isme', waarin deze spreekt over zijne evolutie en de nog te maken evolutie door Mevr. J. van Reesvan Nauta Lemke in verband met hare artikelen over het spiritisme in de Hollandsche Lelie, gevoel ik mij, als voorstander der spiritische beweging, gedrongen eenige plaatsruimte te vragen voor volgende beknopte opmerkingen.

Had de heer Römer het spiritisme bestreden door op objectieve wijze, met feiten gestaafd, de gevaren van het spiritisch onderzoek aan te toonen, en daardoor te betoogen dat het spiritisme een wetenschap is, die men proefondervindelijk niet behoort te onderzoeken, vóór men door uitgebreide literatuur-Kennis zich voldoende op de licht- en schaduwzijden van dit onderzoek op de hoogte gesteld heeft, ik zou gezwegen hebben, daar zulk een artikel nut kan stichten en dergelijke bestrijding de spiritische beweging niet dan ten goede kan komen. Maar zoo als het daar ligt mist het elke opbouwende strekking en brengt allicht sommige lezers der H.L. in verwarring. Daarom, ter wille der waarheid, en ook ter wille der niet-deskundige lezers der H.L., volgende bemerkingen.

Een oordeel uit te spreken over de evolutie van Mevr. J. van Rees of van den heer G.A. Römer ligt boven mijn bevoegdheid. Mevr. van Rees staat daarvoor te hoog in mijne achting en wat de heer Römer betreft, is zulks geheel overbodig; diens evolutie in waarheidszin en in streven naar juiste voorstellingen is voldoende in zijn artikel uitgedrukt in verband met volgende aanteekeningen.

De seance met den heer Shepard, het muzikaal medium, bedoeld op blz. 740 der H.L. had plaats in de woning van den heer Römer op 28 Januari 1894. De heer Römer gelieft in zijn artikel te schrijven (blz. 740, regel 19 van boven, 1e kolom):

'Aldus geschiedde. Shepard kwam vergezeld van zijn secretaris en op den vastgestelden avond postte deze zich voor mijn deur en hief van elken binnentredende een entrée van *f* 5.-. Er waren er wel 30, en daaronder dezulken, die het op hun vleesch en boter moesten uitzuinigen. Die armen hadden diep in den zak getast om deze openbaring van de overzijde te mogen ontvangen.'

Van deze zitting gaf de heer F.W.H. van Straaten te Apeldoorn, redacteur van het Spiritistisch Weekblad in het nummer van 3 Februari 1894 een verslag, dat met de volgende woorden aanving:

'*Muziekale seance te Apeldoorn.* Zondag den 28sten dezer (Januari) ten 8 ure, verzamelden zich ten huize van een (de heer Römer) onzer vrienden alhier, *dertien*[1)] heeren en dames, waaronder de heer Göbel uit Utrecht en de heer Hogeweg uit Arnhem, wij zelven en de heer W. van Enst, uitgever van ons blad, om een muzikale seance van den heer Jesse Shepard bij te wonen.'

Dat de heer Römer *dertien* veranderd heeft in *dertig* is mogelijk daaraan te wijten, dat hij in den loop der jaren den tel kwijt geraakt is, mogelijk ook om goed uit te laten komen, dat het genoemd medium voornamelijk om geldgewin te doen was. Het is anders nogal een verschil: 5 × 13 of 5 × 30 Gld.

Zijne waardeering van Shepard's praestaties blijve ongerept, daarover loopen de meeningen ver uiteen, ook onder de spiritisten. De vergissing om Mevrouw la Malibran te benoemen als Madelle Albani acht ik van ondergeschikt belang, al getuigt dit niet van accuratesse. Het noemen der groote componisten als voortbrengers der muzikale voordracht heb ik altijd afgekeurd. Ik kan zelfs getuigen, dat voor velen die muziek niet aan de hoog gespannen verwachting voldeed, ja, zelfs voor anderen daarin geen grond te vinden was om aan een buitenmenschelijken oorsprong te denken. Anders is dit voor hen, die een z.g. harpséance hebben bijgewoond, zooals wij er vier hebben meegemaakt, de eerste in Apeldoorn in 1894, de tweede in mijn vorige woning te Utrecht in den zomer van 1896, de derde in mijn tegenwoordige woning aan de Bilt 4 Maart 1906 en de vierde in hetzelfde jaar te 's-Gravenhage. De tweede was de meest succesvolle en schoonste.

Omtrent die harp-zittingen waagt de heer Römer het volgende te publiceeren en met zijn handteekening te bekrachtigen (blz. 740 2e kolom), waarvan het tusschen haakjes geplaatste van mij is:

'Shepard en zijn secretaris waren als gasten opgenomen bij een mijner vrienden (den Heer F.W.H. v. Straaten). Begrijpelijk dat ik dien vaker dan anders bezocht, waardoor ik Shepard meer dan eens te hooren kreeg. (Dat kon onmogelijk veel malen geweest zijn, want op 1 Februari gaf Shepard reeds een zitting te Arnhem.[1)] Op een avond dat ik weder kwam, betuigde mijn vriend zijn spijt, dat ik den vorigen avond weggebleven was. Er was een uitgelezen gezelschap bijeen geweest en Shepard had het oogenblik gunstig geacht om een zijner wonderbaarlijkste praestaties te vertoonen. Aldus: het gezelschap met den secretaris incluis moest zich in een kring scharen, zittende op stoelen, de hand van den eene in de hand van den andere. Op de piano werd een 4snarige lier gelegd. (Volkomen onjuist. Van die lier of harp is een afbeelding te vinden in het Toekomstig leven van 1906, blz. 177. Zij is 65 cM. hoog, 35 cM. breed, 1250 gram zwaar en heeft 21 snaren, waarvan één defect is. Deze onjuistheid is misschien daaraan

1) Ik cursiveer. J.S.G.
1) Zie het Spiritualistisch Weekblad van 10 Feb. 1894.

toe te schrijven. doordat de heer Römer dit van hooren zeggen heeft en zijn tel-geheugen niet bijster correct is. Het blijft toch wel eigenaardig dat hij in het eerste geval vergroot door van 13 dertig te maken en in het tweede geval verkleint door voor 21 vier te schrijven en beide onjuistheden in het nadeel schijnen te zijn van het spiritisme.) De lichten werden uitgedraaid en Shepard zette zich vóór de piano. Toen deze speelde met beide handen, tokkelde de lier mede en al tokkelend richtte zij zich op, op de piano, verhief zich in de lucht en doorkruiste de kamer, in de breedte, lengte en hoogte. Zelfs verwijlde zij, al steeds tokkelend, nu eens op den schouder van dezen, dan weder op de knie van genen. Verscheidene avonden achtereen bezocht ik weder mijn vriend; er gebeurde niets. Een avond sloeg ik over en waarlijk daar werd weder hetzelfde lierenspel gegeven. Twee dagen later waren de gasten vertrokken.'

Door het laatste wordt het vermoeden gewekt, dat het zweven en bespelen der harp slechts in de verbeelding van den verhaler bestond of opzettelijke overdrijving plaats vond. Ik zelf woonde die laatste zitting, die harp-seance op Zondagavond 8 April 1894 in den familiekring, bij. Het was de laatste avond die Shepard in Nederland doorbracht. Shepard was nu 10 weken in Nederland geweest, waarvan hij 6 weken in den Haag zittingen gaf, twee weken bij mij in Utrecht verbleef, een week in Arnhem doorbracht en de eerste 4 en de laatste 3 dagen van zijn verblijf in Apeldoorn doorbracht. De lezer kan nu zelf oordeelen in hoeverre de heer Römer's fantasievoorstellingen met de waarheid overeenkomen. Wat het gewekte vermoeden van hallucinatie of inbeelding betreft, vermeld ik hier, dat op een dergelijke spontane harpseance te mijnen huize in Utrecht in het jaar 1896, mijn sceptisch gezinde echtgenoote buiten de kamer stond en daar hetzelfde hoorde, wat wij binnen geboord hadden.

De literatuur-kennis van den heer Römer over het spiritisme dateert van voor 20 jaar en culmineert in zijne op kranten-berichten gegronde uitspraken, dat 'de gebroeders Davenport[1)] en Eusapia Paladino[2)] ontmaskerd zijn', en 'dat Shepard een der levende grondzuilen van het spiritisme is.' (blz. 741). Van hetgeen in de laatste 30 jaren is geschied en wat door wetenschappelijke mannen en Genootschappen op dit terrein reeds is bereikt schijnt aan de evolutie van den heer Römer ontgaan te zijn.

Erger dan deze schromelijke onkunde is de bewering zonder eenigen grond dat 'Shepard zich wijselijk onthoudt van geestelijk-physische manifestaties, tenzij bij hooge uitzondering en bij absolute zekerheid, dat hij geen argwaan tegenover zich heeft.' En dit te meer, omdat van dergelijke beschuldigingen, die den grens van den laster naderen, altijd iets blijft hangen, vooral van iemand, die zoo hoog opgeeft van zijn evolutie.

De bespottelijke voorstelling, die een zeker lezer te Apeldoorn (N.B. den oudsten zoon van Römer's vriend van Straaten) ten deel valt op blz. 743, en waar hij een fantasievoorstelling geeft van een schilderseance met het medium Duguid en de schilderstukjes door zijn vriend van Straaten te Glasgow onder test condities verkregen, als van onbeteekenende waarde voorstelt en verdere wijsheden geëvolueerd in bedoeld artikel laten we hier rusten. Alleen wil ik besluiten met de mededeeling,

1) Op mijn vraag aan den heer Römer, waaraan hij die ontmaskering ontleend had, antwoordde deze: 'Ik kan niet zeggen, waaraan ik die ontmaskering ontleend heb.'
2) Deze ontleende genoemde heer aan, 'die Woche' of wel 'vom Felz zum Meer', en aan het in het Toek. Leven gecritiseerde artikel uit de Wetenschappelijke Bladen van Januari 1911.

dat wij bereid zijn, aan die lezers, welke iets meer omtrent die schilderstukjes willen weten, ter lezing toe te zenden No. 8 van 1907 van het Toek. Leven, waarin een afdruk in zwart van een dier stukjes voorkomt, en aan hen die met de beschrijving van een harpseance kennis willen maken, zoo als die in het Toek. Leven van 1906 voorkomt, dat wij ook die gaarne *ter lezing* willen toezenden.

J.S. GÖBEL.

De Bilt, 19 Mei 1911.

II.

Zie Lelie No. 47 van den vorigen jaargang.

Aan Mej. S.!

Volgens mijn meening is louter vriendschap van een dame en een heer, zonder dat daar inniger genegenheid uit voortkomt, wel mogelijk voor een korten tijd, maar ik geloof niet dat enkel vriendschap op den duur bevrediging kan geven, immers u wilde, over alles, over vreugde, teleurstelling, droefheid enz. met elkander spreken, dan moet men toch medegevoel met de vreugde, en medelijden met teleurstelling en droefheid van elkander gaan gevoelen, me dunkt dat er dan maar een stap tot de liefde noodig is, met den wensch om zoodoende den een den ander meer te kunnen steunen.

Ook zou het kunnen voorkomen dat men niet genoeg voor elkander gevoelde, om tot een hechter verbintenis te geraken, maar dat zoodanige vriendschap u beiden, of een van u geen voldoening meer gaf en uw vriend kwam u op zekeren dag vertellen dat hij ging trouwen, natuurlijk met een andere dame, dan zou dat toch voor u een vreemde toestand worden, want u als dame hebt dunkt me niet veel kans op een huwelijksaanzoek. Juist om deze vriendschap, omdat een ander niet kan weten hoe of uw verhouding tot uw vriend is.

Dus Mej. S. als ik u was zou ik mij nog wel eens bedenken voordat ik zulk een vriendschap begon.

JOHANNA.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Pensionaires.

In een beschaafd gezin te Nijmegen, waarvan de vrouw des huizes gediplomeerd ex-verpleegster van het Burgerziekenhuis te Amsterdam is, bestaat gelegenheid tot liefderijke opname voor

kinderen hetzij Indische of andere, die de scholen aldaar moeten bezoeken waar zich o.a. bevinden een Gymnasium, H.B.S. 5-jarige cursus, een school voor M.U.L.O. en vele andere goede bijzondere scholen o.a. een Departementale nutsschool. Voor toezicht op studie kan gezorgd worden door het hoofd van het gezin, die een academische opleiding heeft genoten en o.a. een akte Middelbaar geschiedenis in zijn bezit heeft. Goede aanbevelingen van voormalige pensionaires kunnen per brief worden overgelegd.

Brieven hierop zijn te zenden aan de redactrice van de Holl. Lelie, die zich met de doorzending wil belasten.

X.

Parijsche Brieven.

1. Volkstheater; 2. Maaltijden; 3. Godsdienst; 4. Kleine ondeugden.

Vast besloten, nu ik er zoo dicht bij vertoefde, het volksleven zooveel mogelijk in al z'n uitingen te leeren kennen, had ik m'n gezelschap, dat min of meer beangst bleek, op een Zondag overgehaald, om 's avonds eens naar een der befaamde cafés-concert of volkstheaters van Montmartre te gaan. 't Liefst had ik een kijkje genomen in een nachtkroeg, doch hier was geen denken aan, naar ik begreep, en daarom vroeg ik den kellner aan tafel:

- Y-a-t il ici-près un théatre du peuple?
- Si madame, la ‘Petite Gaité’ au boulevard Roche-Chouart. C'est très beau ça.
- Nous pouvons y aller?
- Certainement. Tout le monde y va. Quand vous descendez rue la Barre, toujours à droite, vous verrez le théatre en façe. Le nom électriquement illuminé.

Tegen half negen liepen we weer door de reeds beschreven volksbuurt tot we het schitterend verlichte opschrift genaderd waren. Verder aan 't uitwendige niets bizonders.

Net toen we binnen wilden gaan, caramboleerden we tegen een terugkeerende, dik besminkte en gepoederde vrouw van een dertig jaar ongeveer, met de allures van een dame.

- Plus de place, zei ze tegen me, daar ik het katje overal de bel moest aanbinden en dus de eerste was.

Plus de place; nous verrons, gaf ik ten antwoord, voelende dat men liever een heel gezelschap toe zou laten, dan zoo'n losloopende mondaine en ik drong naar binnen, waar de anderen mij volgden.

We gingen door een klein portaaltje en stonden toen plots in de zoogenaamde schouwburgzaal.

Een allerzonderlingst gebouw. Het midden vlak tegenover het tooneel was vrij hoog, doch de zijden hadden een lage zoldering en voor wie niet op de eerste dwarsrijen zaten, zou het onmogelijk zijn iets te zien van wat er op de scène voorviel.

Hierop had men echter een weg gevonden, door de gedeeltelijke achter- en geheele zijwanden dier verhevenheid, van spiegelglas te voorzien, wat de optredenden naar alle hoeken deed weerkaatsen. Bovenrangen waren er niet en vlak bij het tooneel bevonden zich eenige loges, waar rijk getooide cocottes troonden. Het was er stampvol en daarbij een brouhaha van gepraat en gelach, wat nu juist niet recommandable

scheen om iets van de chansonnette te verstaan, die een dwaas gekleed individu, onder gespring en gedans, juist ten gehoore bracht.

Zoodra de suppoosten ons hadden opgemerkt, kwamen ze op ons af en wilden ons op een achterafje neerzetten, onder 'n publiek van 't minste gehalte.

- Mais non, est ce là une place pour nous! Nous retournons, s'il n'y a pas meilleure.

- En bien madame, oui. Voici des places encore, le long du parterre. En hij sloeg eenige afhangende zijbankjes op, waar we achter elkaar konden zitten.

Ik had eigenlijk wel willen heengaan en naar 'n andere gelegenheid zoeken, op de boulevard Roche-Chouart, waar ik annonces van gezien had, doch m'n gezelschap wilde nu maar liever blijven, en zoo zaten we dan spoedig heel bekrompen en lastig achter elkaar, langs het middenvak, waar tusschen het nauwe paadje met de zijden, kellners onophoudelijk af en aanliepen, want consumptie bleek onder de entree begrepen en moest met een goed pour-boire voor de bedienden geaccepteerd worden.

Ik gaf wel m'n pour-boire, doch accepteerde niets, uit vrees van 'n infectie, daar ik in het dichtbijzijnde buffetje wonderlijk met kopjes en glazen zag omspringen, in 'n grooten gemeenschappelijken spoelbak.

Het geheel was er op berekend om zooveel mogelijk bezoekers te bergen en behalve de door genoemde dames bezette loges, zat men als haringen in een ton op elkaar. We kregen eerst een stuk of vier zangnummers van mannelijke en vrouwelijke specialiteiten in vroolijkheid, waarvan enkelen bijtend sarcasme tegen de staking en den Staat lanceerden, maar het publiek was aanhoudend zoo drukdoend en lacherig, dat de helft verloren ging.

Mij persoonlijk kon dat ook minder schelen, daar het natuurlijk op kunst geen aanspraak kon maken en ik veeleer beoogde het publiek te bespieden, uit nationaal oogpunt.

Van de nachtkroegen heeft ieder wel gehoord en gelezen, doch men denkt daarbij aan 'n gehalte van uitgaanders, dat alle schaamte heeft afgelegd en eerst na middernacht, vaak tegen twee uur in den morgen, daar aanlandt. Hier kon ik echter m'n oogen nauwelijks gelooven en schaamde ik me bijna voor de omgeving, waarin ik me bevond. Het gansche parterre was één menschenklont van tweeërlei sexe, tegen en op elkaar leunend, in grof-zinnelijke houding. Keurig gekapte jonge meisjes met verfomfaaide blouses en opgedirkte japonnetjes, hingen op de schouders der mannen van allerlei leeftijd of werden met één arm omstrengeld, zóó, dat de gezichten elkaar raakten, ongegeneerd kussen gewisseld en kleine handtastelijkheden werden toegestaan.

Dit mingekoos nam toe, naarmate de avond vorderde en er hing zoo'n benauwende zwoelte over de gansche menschenmassa, dat men naar versche lucht snakte, waaraan we, toen het pauze werd, ook gretig gevolg gaven.

Tegen half tien, kwamen een vijftal mannen met stierkoppen, in onberispelijk gekleede zwarte jas en hooge zijen binnen, even forsch van gestalte als reusachtig van hoofd, kleine gekleurde waaiertjes in de hand. Ze baanden zich een weg door de nauwe gangetjes, tot aan de loges, waar ze de besminkte cocottes opzochten en begroetten - de souteneurs.

Aan 't eind der eerste afdeeling vertoonde men, dik opgelegd, een blijspelletje en nu bij vrijen en trouwen kwam 't publiek op 't hoogtepunt van pret. De souteneurs zaten fluisterend achter de waaiertjes met hunne vrouwen te kozen, en bij 't slot waar ze elkaar kregen, kende aller extase geen grenzen.

Hoe weinig begrip de menschen hadden van het gevaar, dat er voor kinderen in zulk een omgeving schuilt, nam ik waar aan een 11 á 12 jarig meisje dat aan den zijkant dicht bij me, naar het liefdegebaar van eenige paren zat te bespieden en daar geheel in opging. ‘Een der toekomstige minaressen als deze versleten zijn,’ maakte ik de opmerking bij mezelf. ‘Is dat een plaats voor kinderen, hoe kan Parijs anders zijn dan het is!’

Het was of we na een brandend heeten dag bij een frisch water kwamen, toen we zoodra 't pauze werd, de buitenlucht inademden, met het voornemen er nà niet terug te keeren. We hadden genoeg gezien, maar toch speet het geen onzer ‘het Parijs’ van Montmarte in z'n vermaak te hebben gadegeslagen.

Nog was ik zeer nieuwsgierig naar de maaltijden der Montmartrois, doch 't was niet zoo gemakkelijk hier achter te komen, wijl men de woningen niet kon binnendringen. Het toeval, bood me echter gelegenheid in een gezin ook 'n kijkje op tafel te nemen en bij een ochtendwandeling in m'n eentje door de schilderachtige buurtjes en straten van de Butte, trof ik 's morgens kwart over elf mannen en vrouwen, uit de lagere volksklasse, aan den maaltijd, vóór goedkoope restaurants. Heen en teruggaande, zag ik de eigenaressen zelf de klanten bedienen en kreeg een vrij goed overzicht van de voeding. Het eerste geval was bij onze blanchisseuse, waar we met opzet zelf gingen vragen, naar de afgegeven zakdoeken en andere kleinigheden.

Van uit een der kamers hadden we het gezicht op deze familie en ontdekten dat de maaltijden genuttigd werden in het voorhuis. De menschen hadden goed hun brood leek ons toe, want van de mooie, frissche, blozende moeder, tot de kleinste

der kinderen met zwart haar en donkere oogen, zaten allen goed in het vleesch en droegen lichamelijke teekenen van welvaart.

De straatdeur stond open en ik deed m'n boodschap, zoo bescheiden mogelijk.

De tafel was netjes gedekt en ieder had een geurig riekend bord dampende soep voor zich met een groot stuk hard brood, wat gelijk met de soep genuttigd werd. Verder stond er een groote schaal met witte boontjes - heerlijk eet men die in Parijs - en nog een andere met vleesch en groenten.

Heel iets anders, als menschen van gelijke conditie bij ons eten.

De schoonheidszin, zoo waar te nemen in kapsels en kleeding openbaart zich ook in het eten, er is variatie van spijzen, tot in de werkmansgezinnen, waar men bij ons, dus, met één, hoogsten twee schotels z'n maal doet.

De werklieden voor de restaurants etende, waaronder groenvrouwen en camelots, werden ook driemaal bediend, waarvan ik een schotel met vleesch goed te zien kreeg, en nog bovendien lag er een appel voor dessert.

De werkman in Holland eet zeer zelden in restaurants, zoolang er goed verdiend wordt in 't geheel niet, en dan is z'n toevlucht naar de gaarkeuken.

Hier, waar velen hun brood buiten de deur, met venten of in fabrieken moeten verdienen, man en vrouw meer als kameraden leven, wordt zeer veel buiten's huis gegeten, vaak ook omdat de afstanden te ver zijn, en daar men hier tweemaal per dag een warme maaltijd nuttigt, kan het ook moeilijk anders.

We kijken ook nog op een étage in rue de La Barre, waar vier paren van twintig tot veertig jaar bijeenwonen en waarvan allen afzonderlijk, 's morgens vroeg de woning verlaten en er niet voor donker terugkeeren.

Dan ontsteken ze het gas, werpen de ramen wijd open en gaan zitten lezen, maar van maaltijden merken we nooit iets.

Toch kunnen ze niet minder dan voor 75 centimes déjéuneeren en dineeren, dat is de laagste prijs, zooals een medame op place de la Barre me welwillend inlichtte.

- Quels sont les revenus d'un ouvrier ici, moyennant, vroeg ik een onzer bedienden.
- Ça diffère madame, mais il ne surpasse pas souvent les trente francs.

Men behoeft dus ook al niet naar Parijs te gaan, in de verwachting het er beter te zullen krijgen dan hier, want door de leefwijze is de levensstandaard er vrij hoog.

Zoo ik reeds meedeelde, is ons hotel dicht bij de Basilique du Sacré Coeur gelegen, en als de eenige nette gelegenheid in den omtrek er van, aangewezen voor de bezoekers dier kerk, om te kunnen déjeuneeren.

De enkele keeren, dat wij het déjeuner te huis gebruiken, zitten er ook twee dienstdoende priesters uit de Basilique aan. Hierdoor zou men gaan veronderstellen, dat ook de hotelier en z'n personeel streng kerkelijk zijn, doch het tegendeel is me gebleken.

Op 'n morgen zag ik ‘L'Intransigeant’, een der felste anarchistische bladen, op 'n bank liggen, en een der bedienden me in den tuin passeerende, vroeg ik:

- Est ce qu'on lit ici ‘L'Intransigeant’?
- Si madame. Ce journal est à moi.
- Vous le lisez donc, vous même?
- Mais oui. Si madame veut....

Daar begreep ik niets van. Eigenlijk veronderstelde ik, dat de patroon hier onkundig van was, want toen we vertelden, dat we bloemen van Zola's graf hadden geplukt, keek hij erg zuinig en meenden we dat hij minder voorkomend scheen dan voor dien tijd, maar toen wij opmerkten, dat ook een ander van het personeel er onder z'n oogen in zat te lezen, dachten we dat we ons vergist hadden.

Om te willen weten, vroeg ik eens aan het aardige, twintig-jarige mevrouwtje, die wel eens 'n praatje met me kwam maken,

- Vous visitez souvent l'église?
- Jamais.
- Et votre mari?
- Non plus.

's Morgens, bij den vroegdienst, zie ik ook heel weinig menschen met kerkboekjes passeeren, mannen in 't geheel niet, geregeld zoowat dezelfde juffrouwen op leeftijd en 'n stuk of wat kinderen.

Ik geloof dan ook, dat de Basilique met uitzondering van enkele vromen, meer bezocht wordt door vreemdelingen, dan door de omwonenden uit het diocese, en er meer troont als een religieus monument van Parijs, dan als het kerkgebouw waar de parochianen uit innerlijke behoefte binnentreden.

Zoo passeerden we in rue La-Marck ook een winkeltje, waar religieuse voorwerpen verkocht worden, terwijl op een lijntje voor de ramen verschillende dagbladen te koop hangen, waaronder L'Intransigeant en La Guerre Sociale, het antimilitairistische blad van Hervé.

Dan zijn de Katholieken in Nederland heel wat conscientieuser in hun kerkelijke plichten en wordt door de priesters meer toezicht gehouden op hun doen en laten, want een dergelijk winkelzaakje zou men er te vergeefs zoeken, geloof ik.

Als een karaktertrek van 't algemeen, doet minder prettig aan bij 't Fransche volk, de gewoonte om je, in rond Hollandsch gezegd, te bestelen. Niet om direct iets van je weg te nemen, maar van die kleine oneerlijkheden, welke je voor 'n vergissing kunt laten doorgaan. Als men niet uitkijkt en meerekent, staat er altijd iets op de addition dat men niet gehad heeft, of iets anders, waarvoor men te veel heeft geschreven, terwijl de zucht om je voor goed geld minderwaardige dingen in handen te stoppen, geen weerstand geboden schijnt.

Dit merken we vooral op bij 't koopen van vruchten, wanneer we er niet naar blijven kijken, worden gauw 'n paar gave peren of appels voor aangestokene of buikzieke verwisseld.

En de meeste kellners zijn aartsschelmen in 't teruggeven van geld, waar ze behendig 'n gemutileerd geldstuk tusschen moffelen, daar zit je dan mee opgescheept, als je 't niet bekijkt, want dat is niet gangbaar.

In tegenstelling echter van deze herhaaldelijk ondervonden ondeugden, maakten we

kennis met een hoogst achtenswaardige familie in het Magazijn Jeanne d'Arc op de Butte.

Altijd even minzaam, voorkomend en kiesch en zoo door en door eerlijk, dat we bij 't wisselen van een bankbillet van honderd gulden, per franc berekend, meestal goud geld voor 't gemak terugkrijgen, wat de Franschen ongaarne uit handen geven. En ook hier wordt, naar me bleek, de godsdienst niet nonchalant beleden, maar van fanatisme toch vrij. Vooral met de vrouw heb ik verschillende gesprekken gevoerd, die me 'n betere kijk op het fransche karakter geven, dan met de meeste anderen.

M'n indrukken van het volksleven, heb ik, in verband met m'n eerste twee brieven, zoo goed mogelijk weergegeven en een volgende maal hoop ik het over den wansmaak te hebben, die ons dikwijls ergert en ons onbegrijpelijk voorkomt in de stad, die tot voorbeeld dient op modegebied over heel de wereld.

Parijs.

RARDA LIEFTINK.

Varia.

Twee vrouwen.
I. Een kwart eeuw.

Mejuffrouw Mary Fleischmann, *Inspectrice van de Nationale Levensverzekeringbank Haarlem.*

Misschien herinneren mijn lezers zich nog hoe ik indertijd vertelde in de Lelie van het energieke leven dezer flinke vrouw, toen zij, als inspectrice bij de Nationale Levensverzekeringbank Haarlem, haar twintigjarig feest vierde. Welnu sinds ik dat artikel schreef zijn 5 jaren voorbijgegaan, en nog steeds werkt mejuffrouw Fleischmann met dezelfde opgewektheid en den zelfden ijver aan hare levenstaak, die zij in het bijzonder acht het de *vrouwen* opwekken zich te verzekeren, op de een of andere wijze. Wij willen hier, dat spreekt van zelf, geen propaganda maken voor welke levensverzekering ook, enkelhulde brengen aan de flinkheid eener vrouw, die in een tijd toen nog geen enkele vrouw er aan dacht het vak van agent eener levensverzekering te kiezen, zichzelve daartoe bekwaamde, en zoo goed wist te voldoen aan hare superieuren, dat zij opklom tot inspectrice bij een onzer meest bekende levensverzekering-maatschappijen (Commissarissen zijn: o.a. Jhr. M.C. van Eysinga te Leeuwarden, J.J.C. Mees te Rotterdam, Mr. T.M.C. Asser te 's Gravenhage en anderen). Hedentendage, nu voor elke vrouw het kiezen van welk beroep ook zoo gemakkelijk mogelijk wordt gemaakt, nu men haar gymnasia en universiteiten ter harer beschikking stelt, nu is het heusch zooveel bijzonders niet als zij zich dientengevolge ook weet te bekwamen tot het een of ander beroep gelijkstaande met dat van een man. Maar toen mejuffrouw Fleischmann jong was, behoorde er grooten moed en zelfoverwinning toe, om zich te durven begeven op een zoo weinig door vrouwen begaan spoor als dat van agent eener levensverzekering. Zij heeft dien moed en die zelfoverwinning gehad, en tegelijkertijd getoond over hoeveel begaafdheid zij beschikte door het te brengen tot zulk een eervolle positie als zij thans inneemt. 25-jaren om op terug te zien, waar het geldt een zoo moeilijk pad, zij zijn een tijdvak om trotsch op te zijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Een herinnering.

In de courant las ik het, terwijl ik zelve hier ziek ben in Nauheim, de dood van Jeanne Spree - Mönch, de actrice, die ik mij nog zoo goed herinner uit hare verschillende rollen in Amsterdam, in den Schouwburg Stoel en Spree, waarheen ik tijdens mijn redactrice-schap aan de Telegraaf ook dikwijls heen moest. Hoeveel flauwe onbeduidende kinderachtige slecht-gespeelde, en, wat het ergst van alles is, gemeene en vuile stukken heb ik in dat jaar in Amsterdam niet *moeten* zien spelen in de verschillende Schouwburgen! En hoe gedistingueerd, hoe wezenlijk begaafd, trof mij, te midden van zooveel middelmatigheid, altijd het spel van Jeanne Spree; hetzij zij optrad als de tragische Maria Stuart, hetzij zij een vroolijker rol had te vervullen van minder voornamen aard, altijd was haar spel beschaafd, was haar kleeding goed gekozen, zonder dwazen schijnopschik, deed zij U in één woord weldadig aan, als 'n actrice die zich niet verlaagde, maar integendeel haar kunst en daardoor zich zelve hoog hield.

Nu is zij, jong nog, na veel lijden bezweken. Ik heb dat gelezen in de courant, want ik heb Jeanne Spree, na mijn bedanken voor de Telegraaf-redactie, niet meer gezien noch van haar gehoord. Maar toen ik het las, toen kreeg ik de tranen in de oogen van 'n

groot, groot medelijden. Herinneringen kwamen in me op, van feestavonden die ik bijwoonde in den Schouwburg van Stoel en Spree waarop de mooie flinke vrouw werd gehuldigd met bloemen en kransen en toejuichingen, - die zij verdiende ten volle; - en nu is er van dat alles niets anders overgebleven dan 'n ledige plaats, niet alleen in dien Schouwburg waar zij haar triomfen vierde, maar óók in haar eigen thuis, waar 'n echtgenoote, 'n moeder, wordt nagetreurd.

O Leven, gij zijt wreed, omdat gij tot Broeder hebt de Dood!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezouden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

v. E. - Ik heb Uw vurig pseudoniem vergeten, en neem nu maar deze voorletter. Aan Uw verzoek is voldaan. Ik hoop dat gij er succes mede zult hebben. Van kwalijknemen is geen sprake. Kent gij te S. zelf geen invloedrijke personen, die U dáár zonden kunnen helpen? Die man heeft daar toch een positie te verliezen. Daarom wordt hij dan misschien bang. Ik antwoord U zoo kort om U niet te verraden, maar ben steeds gaarne tot Uw dienst bereid.

Hooggeachte Dame. - Als pseudoniem kies ik voor U deze Uwe betiteling aan mij, daar gijzelve geen ander pseudoniem opgeeft. Ik zal in mijn critiek niet ‘scherp’ zijn, om de eenvoudige reden, dat ik Uw gedichtjes absoluut niet wensch te critiseeren,

daar ik het voldoende acht U mede te deelen, dat zij voor opname in de Hollandsche Lelie ongeschikt zijn. Ook is er geen questie van terugzending, omdat geen postzegels tot dat doel zijn ingesloten, en ik reeds herhaaldelijk mededeelde in de Lelie, hoe ik ongevraagde copie, die mij door geheel onbekenden wordt toegezonden, niet retourneer indien daartoe terstond niet de noodige frankeering is bijgevoegd. Vermoedelijk zijt gij lezer noch abonné der Lelie, daar gij blijkbaar niets afweet van dezen stelregel. Ik kan daarop echter geen inbreuk maken.

Johanna. - Gaarne voldeed ik aan Uw wensch. Ik vind het prettig dat gij aan de gedachtenwisseling hebt deelgenomen. Voor Uw goede wenschen aangaande mijne gezondheid dank ik U hartelijk. - Inderdaad, wij troffen hier in Bad Nauheim een uitstekend, pension en kunnen slechts met allen lof spreken over de wijze waarop men alles doet om ons van dienst te zijn. - Dat ik de honden hier bij mij heb is een groote gezelligheid, en zij gedragen zich voorbeeldig. Van Frits verwachten wij trouwens ook niets anders dan dat; echter dat Benjamin zóó zoet zou zijn hadden we niet durven hopen. - Er is geen questie van Uw naam openbaar zullen maken, aan wien ook. Wees daaromtrent steeds volkomen gerust.

Orchidé. - Ik ontving alles in orde. Daar ik Uw adres niet wist kon ik U tot nog toe geen briefkaart zenden. Nu gij weer thuis zijt zal ik het doen. - Ja, *ik* mag eigenlijk ook niets doen gedurende de kuur, maar ik moet nu eenmaal werken. Daaraan is niets te veranderen. Welk een vervelende teleurstelling bij Uw thuiskomst! Dat zal voor U geen goede nakuur zijn geweest. - Mij-ook treft het altijd, dat men bij ons in Holland minder zin heeft voor bloemen dan in Duitschland, en ook dat men in ons toch reeds zoo donker klimaat zoo gaarne alle zon buiten sluit, door allerlei overgordijnen, vitrages, enz. - Van den duitschen kerkdienst houd ik-ook veel meer dan van den hollandschen. Hij is veel plechtiger. Maar hier in Nauheim erger ik mij steeds aan het onophoudelijke klokluiden. Waar zoovele hoogernstige zieken zijn, kon, dunkt mij, de geestelijkheid iets beters ‘ter eere Gods’ bedenken dan het op alle uren van den dag hen wakker luiden, hetgeen waarschijnlijk een soort concurrentie is tegen de Roomsch-Katholieken, die het óók doen. Hartelijk gegroet.

Mits. - Van U heb ik twee brieven. Dat de duitschers zich aan hun wetten onderwerpen, vind ik niets minder slavenzielachtig dan dat wij het doen aan de onze. Integendeel, ik heb altijd sympathie voor degenen, die weten de wetten, als zij er nu eenmaal zijn, te **handhaven**. *Dat* verstaat men in Duitschland. Bij ons maakt men wetten, en is te sukkelig om er de hand aan te houden. Dat is nog belachelijk óók. Het is wáár dat de duitschers een krankzinnige vereering hebben voor al wat 'n uniform draagt, maar het is óók waar dat 'n duitsch soldaat 'n heel wat flinker indruk maakt dan 'n hollandsche, ten minste 'n hollandsche infanterist. De huzaren zijn bij ons nog het flinkst om aan te zien. Ik wist niet dat het zinnetje: ‘Wie in rechtvaardigheid wandelt, wandelt zeker in de gevangenis,’ afkomstig is van Domela Nieuwenhuis. Nu, hij heeft wèl gelijk.

Maar nu moet ik U vóór alles eens zeggen, hoe blij ik ben dat mijn hondenliefde U aanspoorde zelf een hondje te koopen, en niet minder hoe heerlijk ik het vind, dat gij reeds zooveel

van hem houdt. Een intelligent en zelf goed mensch **moet** van hen gaan houden als hij ze kent. Daarvan hen ik overtuigd. Katten zijn, dat geloof ik ook wel, minder trouw, maar toch, hoe meer men hen gadeslaat, hoe aardiger men hen gaat vinden. Wij hebben hier in Nauheim zulke makke vogeltjes, die bij ons op het balcon het eten van onze honden-borden komen wegpikken. En wij verheugen er ons reeds op in Scheveningen, in onze nieuwe woning, in onze serre, ook zulke vogel-bezoekers te lokken. Wat is het toch wreed eigenlijk, dat de natuur tegelijk zulke afschuwelijke beesten schept als b.v. oorwormen en spinnen, en dat men die juist vindt in groen en bloemen!

Dat verhaal van dat door de politie weggehaalde meisje, dat ik in de Lelie meedeelde, (zie Lelie van 14 Juni 1911) was schandelijk, nietwaar? Niet minder schandelijk vind ik het feit, dat een ongelukkige beschonkene is *verbrand*, zonder dat men hem bijtijds te hulp kwam! Zulke wreedheden schreien ten hemel.

Dat gij de drukproef van die gedachtenwisseling niet hebt ontvangen, is *niet mijn* schuld. Ik geef uw verzoek steeds op aan de drukkerij. Beklaag U dus s.v.p. aan den uitgever.

Die questie van dat schaduwschip, uit het boek van mevrouw d'Esperance (zie Uw tweeden brief) is ook door mij niet op te helderen. Ik geef U toe dat een schip geen ziel kan hebben. Maar ik heb in het boek meenen te lezen dat zij die dingen zag *opnieuw*, als **opnieuw** gebeurende feiten. Echter ik herhaal hierover kan een spiritist als de heer de Fremery of de heer Göbel of mevrouw van Rees-van Nauta Lemke U beter inlichten. Een geest kan m.i. heel goed breien. Waarom niet evengoed als op aarde? Ik vind het, zooals gij zegt: het boek van mevrouw d'Esperance is geschreven met een overtuiging, die m.i. uitsluit elken twijfel aan leugen en bedrog. Dat zij echter onovertuigend en niet heel duidelijk schrijft trof mij indertijd even als U. Bij mij is dikwijls de vraag opgekomen of zij niet behoort tot de geëxalteerde, zichzelf te véél te goeder trouw verbeeldende menschen, op het punt bovenaardsche waarnemingen. Dat de bedoelde duitsche professor werkelijk heeft bestaan is dunkt mij vastgesteld. Zij noemt zijn naam en geeft alle gegevens aan. Dank voor Uw instemming met mijn boekbespreking over Een week als Vliegmensch (zie Lelie van 21 Juni 1911). Ik vind het inderdaad een schande dat men, onder allerlei vaderlandsche phrasen, van de geheele zaak een reclame gaat maken voor de couranten, zooals eerst Le Matin deed en nu Le Journal op nog grooter schaal begon. En dat het leger daarbij moet medehelpen is meer dan ergerlijk. Heusch, het is goed dat er maar nu en dan vreeselijke ongelukken gebeuren hier en daar. Dat brengt tot nadenken. De heele vliegsport is op dit oogenblik niets dan 'n winstbejagen. Heeft niet die arme doodgevallen Lemartin zijn leven gewaagd alleen om van zijn kinderen ‘dames’ te kunnen maken? Nu wordt er inplaats daarvan gecollecteerd voor zijn broodeloos achtergebleven weduwe. En toch heet het telkens opnieuw dat de aviators, dien het enkel om 'n geldprijs te winnen te doen is, ‘helden’ zijn. Enfin, de wereld *moet* nu eenmaal leven van leugen en phrasen.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

*) Uw gedachtenwisseling zou, vrees ik onder de strafwet vallen. Ik kan haar dáárom niet opnemen.

Mevr. H. te S. - Uw brief kwam te laat voor dit nommer, beantwoord ik in het volgende, zonder Uw naam te noemen.

Hollandicus. - Ook Uw stuk kwam te laat voor deze week.
REDACTRICE.

Bericht.

Door het postkantoor is aan den uitgever gezonden 2 nummers Hollandsche Lelie, n.l. No. 47 en No. 51, met een vloeistrook omplakt, waarvan het adres is afgescheurd. Aan de bovenzijde van het nummer 47 staat Mej. Beyer. Deze nummers zijn terug te bekomen bij L.J. VEEN, Keizersgracht 485, Amsterdam.

12 Juli 1911.
25ste Jaargang.
No. 2

Berichten.

Van af heden is mijn adres:

Bad-Nauheim, Villa Esperanza, Karl-strasse.

Men kan of de brieven, stukken, correspondentie, enz., direct aan mijn adres dáár zenden, of ze, desverkiezende, onder gesloten enveloppe aan mijn adres, doen toekomen aan den uitgever der Holl: Lelie, den heer L.J. Veen, Amsterdam, 485 Keizersgracht, die zich gaarne belast met de doorzending van wàt ook.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Van Mannen en Vrouwen.
(Vervolg en slot van No. 1.)

Kameraadschap! Hoe vreeselijk is dat woord gedurende de laatste paar jaren misbruikt. Een hoop oppervlakkige, onvoldane, rustelooze vrouwen, niet zooveel persoonlijks bezittende, om ze te vrijwaren beklagenswaardige of belachelijke wezens te worden - hebben zich om geven met een soort van goedkoop Bohémianìsme, dat niet meer overeenkomst met het ware Bohémianisme heeft dan het schorre geschreeuw van een dronken oude vrouw met de vloeiende, heldere tonen van een groot artist.

Deze onbehagelijke vrouwen, in haar middelmatigheid tot niets in staat, niet tot iets van werkelijke beteekenis in het leven, werpen, zooveel als maar mogelijk is, de con-

ventie over boord en zoeken aan te kweeken wat zij hebben hooren noemen ‘het artistieke gevoel,’ maar daar het niet gemakkelijk is iets aan te kweeken waarvan men de kiemen niet bezit, bereiken ze op zijn hoogst een onnatuurlijke en geheel en al valsche ‘pose’.

Het meest gezocht van alle voorrechten door deze onechte schepselen, is het voorrecht van ‘kameraadschap’, het bezit van verscheidene mannelijke vrienden, met wie men geheel en al de reserve, waardoor de conventie het verschil van sexe erkend heeft, ter zijde kan leggen. Uit te gaan, waarheen gij wilt, en met wien gij wilt, te zeggen wat gij wilt en tot wien gij wilt - deze dingen behooren tot de kameraadschap, zooals zij het woord opvatten.

Wat het inderdaad voor haar beteekent is eenvoudig dit, dat deze vrouwen, die noch het verstand, dat alle thema's aantrekkelijk zouden maken, noch het temperament, dat een echten hartstocht kan inspireeren en in stand houden, noch den moed hebben de wereld te tarten en alles voor liefde op 't spel te zetten, alleen genieten van mondelinge ‘escapades’. Passieloos, laf, belust op dubbelzinnigheden, een minachting voor het Philistynendom en een vurige liefde voor vrijheid betuigende, deinzen zij in haar gesprekken met mannen voor niets, maar in haar handelingen voor alles terug, niet uit principe, maar uit vrees voor de ‘gevolgen’. Zij wenden voor slechts een natuurlijke vrijheid, haar losmakende van de sexe-ketenen te beoogen, maar wekken in discussies met haar ‘kameraden’ door vuile praat alleen vulgaire sensaties bij zich zelven op, sensaties, onvolmaakt weliswaar, maar.... veilig.

De man, die meetelt, heeft liever dan welken vriend ook, een vrouw - kameraad, een vrouw, van wie hij houdt en met wie zijn vriendschap ongereserveerder, meer voldoening gevend en teederder dan die met een man kan zijn. Een kameraad, zooals hij begeert, is niet te vinden onder die onoprechte, vervelende, slordige, poseerende schepselen, wier geest alledaagsch is en wier gezelschap aan elken nieuweling gegeven wordt.

Voor hem is de ware kameraad de vrouw, die haar verfijndheid niet alleen in uiterlijk maar ook in haar gedachten en gesprekken ten toon spreidt; die intens met hem meeleeft, omdat hij sterk tot haar temperament en haar geest spreekt; die sentiment heeft zonder de jankerigheid van sentimentaliteit; wier zelf-respect haar heur waardigheid geen oogenblik uit het oog doet verliezen; die weet te onderscheiden en het alledaagsche verfoeit; die openhartig is zonder één valschen toon en zonder preutschheid; die geheel natuurlijk en ongereserveerd is en toch geen sprankje respect, zonder hetwelk liefde noch vriendschap kan duren, daarbij inboet.

Dit is de kameraad, voor den man, die meetelt - een kameraad, met wie het altijd een genot is samen te zijn, iemand, wier charme nooit verveelt, iemand die hem elken dag nader komt door al de kleine belangen en herinneringen, die zij samen hebben, iemand, van wie hij weet dat, wat zij geeft, zij alleen aan hem geeft en dat hij waardeert, omdat het zoo exquis en zoo zeldzaam is.

Welke geestesgaven trekken een man het meest aan in een vrouw? Die, welke van een vrouw zijn.

Door deze verklaring zullen we misschien aan de feministen een text in handen geven, waarop zij vele passende preeken zullen houden. ‘Aha’, zullen zij zeggen, ‘daar komt ten slotte de aap uit de mouw!’ Maar zij zullen in deze questie, evenals in vele andere, niet bevoegd tot oordeelen zijn.

Het is waar, dat er mannen zijn, die onwetendheid in een vrouw aantrekt, en er van houden haar hun meerderheid te doen gevoelen uit een aangeboren liefde om nummer één te zijn, maar gelukkig beginnen deze gevoelens meer en meer ouderwetsch te worden en bovendien van mannen van die soort spreken wij niet.

Tenzij een vrouw in elk opzicht zijn gelijke is, kan de attractie, die zij voor hem heeft, nooit volledig zijn, omdat hier of daar het gebrek aan sympathie, hetwelk ontstaat uit gebrek aan kennis, moet blijken. Maar toch, hoewel hij haar verstand in geen enkel opzicht minder dan het zijne wenscht, wenscht hij het anders.

Geestelijk en fysiek zijn man en vrouw geen duplicaten, maar complementen van elkaar; elk geeft den een wat de ander mist in een vereeniging, die hen volledig en tot één geheel maakt. En daarom, wat een man wenscht, is geen geest superieur of inferieur aan den zijne, maar een die het complement van den zijne is - een geest, die terzelfdertijd ontvangend en gevend is... in andere woorden, een geest, die met den zijne paart, zooals zijn lichaam met het hare paart.

Mooier dan welke andere karaktertrek in een vrouw, is, omdat die zoo zelden voor-

omt, volmaakte openhartigheid, niet in woord alleen, maar in gedachte en handeling - de moed der overtuiging, der oprechtheid.

Vrouwen hebben eeuwenlang de traditie gehuldigd, die nu een vast geloof bij de meerderheid geworden is, dat het een ernstige fout is haar geheele hart, zelfs wanneer zij het diepste gevoelen, bloot te leggen, omdat de belangstelling van den man krachtiger geboeid wordt en langer duurt, als hij in onzekerheid wordt gehouden omtrent de gevoelens, die zij voor hem koestert.

Dit gevoel ligt ten grondslag aan elken vorm van coquetterie. Het leert vrouwen de onverschillige te spelen, zelfs wanneer al haar zenuwen gespannen zijn en haar hart als was voor haar vlammende begeerte is. Het doet haar strijden tegen haar nobeler instincten, om slechts te piqueeren en te verbijsteren en in de war te brengen. Het brengt hen er toe ‘neen’ te zeggen, als ze ‘ja’ meenen, en te aarzelen en te wankelen, als zij werkelijk geen greintje van twijfel in zich voelen. Zij hebben geleerd te gelooven, dat een man het meest datgene waardeert, waarvan hij nooit geheel zeker is, en dat hij maar lichtelijk zal denken over wat hem frank en vrij, zonder reserve, gegeven wordt.

Er is een element van waarheid in deze bewering, die echter alleen van kracht is bij nietswaardige mannen en nietswaardige vrouwen.

Voor den man, die meetelt, bezit een volkomen eerlijkheid, een volkomen zelf-overgave, een charme, ver verheven boven elke andere charme, die de vrouw ooit ten toon spreidt. Coquetterie is op zich zelf zoo'n armzalig iets, zoo universeel, dat het iemand met veel levenservaring tegenstaat. Elk dienstmeisje kan ze toepassen en daarom is ze alleen voor den heel gewonen man aantrekkelijk. Ze is een der vele vormen en symbolen van grilligheid, en er is niets, dat ware liefde zoo snel verveelt als zuivere grilligheid, wanneer het eens een vrouw 's tweede natuur is geworden. Ze beteekent aanhoudende teleurstelling, aanhoudende vrees en voortdurenden twijfel, die ten slotte uitloopt op onverschilligheid en koelheid.

Het laatste, wat een vrouw wil opgeven, is haar trots, maar de man, die waarlijk man is, weet, dat geen vrouw ooit echt, diep en hartstochtelijk liefheeft, voordat haar trots voor haar een ding van geen waarde is geworden - een ding om onder den voet vertrapt te worden, met een zekere extase in de gedachte, dat zij zelfs dàt opoffert voor hem, den éènen man in haar leven.

Daarom, al mogen de kunstgrepen en kleine voorwendsels van de flirt, de onzekerheid en aarzeling van de vrouw, die nog iets terughoudt, den man, die niet meetelt, fascineeren, voor hem, die waarlijk man is, zijn ze verachtelijk.

Gratie, verfijndheid in gedachten, gevoelens en uiterlijk - essentieele elementen van charme -; ware belangstelling ontspruitende uit intuitieve en intelligente sympathie; eerlijkheid die geen kwaad denkt en zich boven elk sprankje van onwaarheid verheven acht; openhartigheid, die alles geeft en alles vraagt, onbevreesd - dit zijn de eigenschappen, die mannen in vrouwen aantrekken, eigenschappen, die vriendschap verheerlijken en liefde vergoddelijken.

Tenzij ze alle min of meer vereenigd zijn, kan ware liefde, liefde die duurt, niet bestaan. Ontspringende uit de sympathie van twee verwante zielen, vermengd met respect en hoogachting, sterk gemaakt door eerlijkheid en doordrongen van het heilige mysterie: hartstocht, is ze de grootste en goddelijkste van God's gaven: de triomfeerende, onoverwinnelijke, onsterfelijke liefde.

II. Wat Vrouwen in Mannen aantrekt.

Een zeer scherp waarnemer heeft onlangs eenige interessante opmerkingen gepubliceerd, waarvan de belangrijkste wel is, die, waar hij beweert ‘dat studie van vrouwen op de verhouding tusschen beide sekses in den laatsten tijd grooten invloed heeft gehad. Het huwelijk, gelooft hij, is minder aantrekkelijk voor vele meisjes geworden, omdat de meerdere ontwikkeling van haar verstandelijke vermogens bij hen een soort van desillusie, eene betrekkelijke onverschilligheid jegens den doorsnee-man heeft te weeg gebracht. Zij hebben de ontdekking gedaan, dat, mannen, goed bezien, een beetje vervelend en alledaagsch, of erger nog, grofbesnaard en daardoor ongeschikt om aantrekkelijk voor de verfijnderde gevoelens eener vrouw te zijn. Vandaar dat het jonge meisje, aan het oude traditioneele romantische verlangen naar liefde en huwelijk ontgroeid, dit niet meer als het eenige noodige in 't leven beschouwt. Vroeger placht zij slechts den man te trouwen, die haar gelukkig zou maken, thans slechts den man, zonder wien ze ongelukkig zal zijn.’

Er ligt veel waarheid hieraan ten grond-

slag, wanneer we deze uitspraak op vrouwen, die werkelijk vrouw zijn, en niet op het heel jonge meisje toepassen. Het heel jonge meisje, is, volgens dien zelfden schrijver wat ze altijd geweest is en waarschijnlijk altijd wezen zal, *theoretisch:* ‘een interessant schepseltje, zich aan jongemeisjes-overpeinzingen overgevende, zonder fantasie, met geen gedachte aan den man, totdat zij bij toeval *den* man ontmoet, die beslag legt en zijn naam schrijft op de blanke bladzijden van haar maagdelijk gemoed.

Natuurlijk is dit niet juist. In de *praktijk* is het typisch jonge meisje (de goede soort jonge meisjes) van niets zoo zeer vervuld als van den man, intens, geheel haar gedachten in beslag nemend. Alles in 't leven concentreert zich in haar verbeelding om *den* man, en in bijna elken toevalligen man denkt ze hèm te zien. Ze heeft niet het minste onderscheidingsvermogen, omdat ze niet de minste ervaring heeft; de nadering van elk mannelijk wezen beneemt haar gemoedsrust; ze is zenuwachtig, druk, bloost voortdurend, houdt wijze gesprekken met haar intiemste vriendin over “de man” en, tenzij goed geluk of een verstandige moeder haar deel is, wordt hals over kop verliefd op den eersten den besten dwaas, die de moeite neemt haar domme ijdelheid te streelen.’

Het heel jonge meisje telt niet mee. Als we spreken van vrouwen, meenen we die, welke werkelijk vrouw zijn, met al de mooie opvattingen van een vrouw, verstandelijk ontwikkeld door lectuur en studie en bovenal door waarneming en ervaring.

Het is zeer waar, dat in deze dagen de vrouwen van dit slag elk jaar moeilijker in haar keuze worden, meer analyseerend, minder geneigd in den man, die haar levenspad kruist, iets bijzonders te zien. Zij hebben niet meer lief de eerste de beste; zij huwen niet om ‘mevrouw’ te worden, maar wenschen zooals de criticus zegt, ‘slechts den man te huwen, die haar doet gevoelen, dat zonder hem ze ongelukkig zal zijn.’

Het beste bewijs van deze verandering in opvatting bij onze vrouwen is te vinden in het minder gebruiken van het woord ‘oude-jonge-juffrouw’. Er was een tijd, dat deze term, de meest beleedigende op één-na, welke men op een vrouw kon toepassen, te kennen gaf, dat zij ongehuwd was, omdat geen man haar hebben wilde; dat niet te huwen met den een of anderen man - desnoods elken man - bijna onteerend voor haar was. Tegenwoordig, dat zij er niet om geeft ongehuwd te zijn, niet onrustig op *een* man zit te wachten, maar tevreden op *den* man, en mocht die niet komen, haar zelf-respect behoudt en ongetrouwd blijft.

Hoewel deze groote verandering heeft plaats gegrepen, is de vrouwennatuur zelf niet in 't minst veranderd noch zal ooit veranderen. In hoofdzaak is de vrouw wat zij altijd geweest is en altijd zal blijven: geemotioneerd en behoefte aan liefde hebbende. Passie, zelf-overgave en levensvreugde zijn niet in haar uitgedoofd; alleen haar verstand en gevoel zijn scherper, intenser geworden en geven niet meer antwoord op elke toevallige roepstem. Ze heeft meer, veel meer te geven dan in 't verleden en vraagt dientengevolge ook meer van hem, aan wien zij alles geeft. Voor den man, van wien ze houdt, is ze, een vrouw van vuur en bloed; een vrouw van groote teederheid, van schoone onzelfzuchtigheid, van exquise onderwerping.

Wat nu zijn de eigenschappen en kenmerken van den man, die maken, dat als zij hem heeft leeren kennen, hij voor goed een plaatsje in haar gevoelsleven heeft ingenomen, en die, als ze hem heeft leeren liefhebben, al haar zenuwen kan doen trillen?

Ik zal trachten zoo zorgvuldig mogelijk uit te leggen, wat het is, dat een vrouw van intelligentie en gevoel - *la femme de trente ans* - het meest in den man aantrekt.

Om het oppervlakkigste gedeelte van mijn onderwerp het eerst te behandelen, zal ik beginnen met over een man's uiterlijk te spreken. Schoonheid in een man is, zooals een zeer beroemde vrouw eens opmerkte, overbodig. Een knap man trekt de aandacht en heeft daardoor een voordeel boven een mededinger, die leelijk is, maar schoonheid legt ten slotte geen gewicht in de schaal, en Mijnheer X, die meer dan leelijk was, kende de vrouwen goed, toen hij zei: 'Geef mij een half uur handicap en ik tart den knapsten man.'

Wat vrouwen zeer aantrekt, is een zekere distinctie, een zekere beschaving, een ondefinieerbaar iets in houding en manieren, dat een man van de gewone mannen onderscheidt. Het is voldoende dat een man er uitziet als een gentleman, dat er niets aan hem kleeft, geschikt voor ongunstige critiek en vooral niet iets belachelijks, want het is een waar gezegde: 'le ridicule tue.'

Hetzelfde geldt voor zijn kleeding. Vrouwen verachten een man, die veel aandacht aan

zijn kleeren wijdt; en toch, aan den anderen kant zien ze hem gaarne goedgekleed, netjes, keurig, zooals elke man behoort te zijn, niet als gevolg van zichtbare moeite, maar van een instinctief gevoel voor gepastheid en goeden smaak. Vrouwen zullen slordigheid in een genie vergeven, maar er nooit van houden; en in iemand, die geen genie is, zullen ze zeer waarschijnlijk de gevolgtrekking maken, dat hij iets slordigs in gewoonten en karakter heeft.

Al deze feiten dienen als illustratie van een algemeen erkende waarheid, dat een vrouw altijd den voorkeur geeft aan een man die andere vrouwen gunstig beoordeelen en bewonderen, want een vrouw 's liefde vindt gewoonlijk evenveel in ijdelheid - of laat ons het eerzucht noemen - als in gevoel zijn oorsprong. Zij houdt van den man, waarvan andere vrouwen houden en is geneigd zich van iemand, die door niemand ‘au serieux’ wordt genomen, af te wenden.

Wat een vrouw in een man graag ziet, is dat hij zich goed weet te bewegen en bezit wat de Franschen noemen ‘savoir vivre’. Hij moge, of moge niet zijn, wat eenigszins vulgair wordt uitgedrukt door ‘salonheer’, maar hij moet begrijpen en op de hoogte zijn van de ontelbare kleine gebruiken die samen het maatschappelijke, ongedrukte wetboek van etiquette vormen.

In elk gezelschap op zijn plaats, tegen moeilijkheden opgewassen te zijn, zich door een onhandige situatie met tact, hoffelijkheid en volmaakte zelfbeheersching heen te slaan - kleine wellevendheden, delicate, en tactvolle attenties, die alles en niets beteekenen, de geschiktheid om een keurig dineetje te geven, een plan zonder een blunder of een wanklank ten uitvoer te brengen - het rijtuig op 't juiste moment besteld, voor bloemen en goede zitplaatsen in den schouwburg gezorgd - elke onaangenaamheid vermeden, dit alles is onbelangrijk op zich zelf, maar laat toch nooit na grooten indruk op een vrouw te maken, want een vrouw haat flaters en onhandigheden.

Zoo 'n man zal waarschijnlijk een vrouw begrijpen en elke vrouw houdt van den man die haar begrijpt. Eindelooze grappen zijn er op de ‘femme incomprise’ getapt, dikwijls geheel ten onrechte. Om werkelijk begrepen te worden, te zeggen wat zij voelt, de traditioneele conventie die haar hindert en in toom houdt, af te leggen, haar innigste gedachten te uiten tegen iemand, met wien ze openhartig durft zijn en weet dat niet een syllabe door hem verkeerd begrepen of uitgelegd maar juist gevoeld zal worden zooals zij het voelt - hoe heerlijk is dat voor een vrouw en hoe weinig mannen zijn er die dat kunnen.

De man, die de gave van intimiteit bezit en ze weet toe te passen, kan een vrouw als door schakels van staal aan zich binden. Wie kan haar beschrijven, die heerlijke gave der intimiteit, dat zeldzame wonder in den menschelijken omgang, die vereeniging van verstand, exquisen tact en sympathie?

Er zijn mannen, welke die gave bezitten en hoewel een vrouw's kennismaking met hem slechts een half uur geduurd moge hebben, zal ze hem mededeelen dingen, die ze nooit aan broer of zuster of moeder of echtgenoot of zelfs aan haar intiemste vriendin heeft meegedeeld; zal ze hem vertellen - intieme, persoonlijke dingen - absoluut onbewust, zoo natuurlijk en eenvoudig schijnt het haar heur vertrouwen te geven aan den vreemde, die zijn gedachten voor haar heeft blootgelegd, wiens woorden een volkomen begrijpen aanduiden en die gevoelt en toelicht haar verborgen gedachten, beantwoordt elke hare stemming en emotie, alsof hij haar tweede ik is.

Naderhand, als zij gescheiden zijn, dringt het met een plotselinge schok tot haar door, dat zij alle conventie verkracht en haar geheime ziel voor hem blootgelegd heeft, dat ze roekeloos, onvrouwelijk, - bijna onkuisch - is geweest. Ze is in kwellenden twijfel wat hij wel van haar zal denken en vreest hem voor de tweede keer te ontmoeten, maar ze ontmoet hem weer en nog eens weer, en telkens, in een oogwenk, komt de betoovering weer over haar; haar twijfel verdwijnt als sneeuw voor de zon bij den klank van zijn stem, die haar inwending doet trillen, als de toonen van een viool, doordringend, teeder, met iets als een liefkoozing in zijn klank. Ze aarzelt niet meer, want zij heeft ontmoet den man die haar begrijpt den man, die haar Emerson's woorden tot de hare doet maken: ‘When I meet a man whose mind is like my own, but stronger, then I become his very slave.’

Vrouwen houden van een man, van wien de wereld spreekt, die iets gedaan heeft, dat hem bekend gemaakt heeft buiten de sfeer van het dagelijksch leven, wiens naam in verband met succes en roem staat. Zijn belangstelling in haar, als hij die toont, voldoet haar ijdelheid en eerzucht. Zij geniet van het idee dat iemand, die velen zoeken, haar

uitverkoren heeft. Zij zwelgt in die gedachte. Daarna, als hij werkelijk een plaats in haar innerlijk leven heeft ingenomen, als haar gevoelens voor hem van nobeler aard zijn geworden, krijgt haar liefde een element van het moederlijke, zonder hetwelk echte vrouwenliefde nooit geheel volkomen is. Hij behoort haar; zij geniet van zijn succes en tracht hem te troosten in zijn tegenspoed. Zij verlangt hem te helpen, te inspireeren, te voelen dat zij in zijn leven is getreden, om er een deel van uit te maken, dat hij uit haar en haar liefde zijn hoop, zijn kracht, zijn moed put.

Bijna nog zoeter zijn de momenten, als hij terneergedrukt, ziek of ontmoedigd - hij de man die de wereld tart en sterk is jegens allen - een beroep doet op haar diepste edelste gevoelens: dan breekt zich baan in haar een groote moederlijke teederheid, een hartstocht van toewijding, die hem doet ontroeren tot in het diepst van zijn ziel.

Een vrouw houdt van een liberale opvatting in een man, een ruimen blik, een minachting voor het onbeduidende; een trekje onverantwoordelijkheid zelfs trekt haar aan, misschien omdat verantwoordelijkheid haar zelve zóó ingepeperd wordt, dat zij 't bewondert haar door mannen vertreden te zien.

Zij houdt van een man, die de kleine zorgen van 't leven van zich schudt, er om lacht, die wetten en voorschriften negeert. Een vrouw denkt in haar binnenste dat een man - de rechte soort man - mag doen wat hij wil; als ze hem, trots iedereen en alles, triomfeerend zijn eigen weg ziet gaan, zich niet aan de menschen en verordeningen storende, dan moge ze dat afkeuren in haar woorden, maar inwendig geniet ze ervan. Het is zoo geheel en al tegenstrijdig aan haar wijze van handelen, zoo ongelijk aan haar kleine oneerlijke praktijkjes, haar slinksche wijze om tot een doel te geraken, haar kleine huichelarijtjes; het is iets, dat ze in 't geheel niet begrijpt en daarom juist misschien bewondert.

Gierigheid, vrekkigheid en spaarzucht zijn misschien de hatelijkste eigenschappen die er voor een vrouw in een man bestaan. Ze kan een verkwister liefhebben, maar niet het minste belang stellen in een vrek. Van nature zuinig, tenminste zuinig in vele dingen, geniet ze van een royale natuur; ze houdt er van als een kat te spinnen in een atmosfeer van luxe en overvloed en van iemand, die hecht aan de mooie dingen uit het dagelijksch leven, iemand die er op staat, ze om zich te hebben, ze noodig vindt als de lucht die we inademen, den zonneschijn, die ons verwarmt, eenvoudig en als van zelf sprekend.

Het is een hard gezegde, maar niettemin waar, dat vrouwen het meest houden van mannen in staat tot weedheid, wreedheid gepaard gaande met zachtheid.

Zachtheid trekt een vrouw altijd aan, zachtheid, voortspruitende uit kracht en niet uit zwakheid. Zij geniet van het idee, dat iemand streng en hard tegen de rest, voor haar zoo teeder als een vrouw kan zijn. Zij geniet ervan te weten, dat die zachtheid niet veranderlijk is, dat op den achtergrond de strengere eigenschappen van den man liggen, dat, mocht ze een fout begaan, zich te veel aanmatigen, of in haar grilligheid te ver gaan, die zachtheid zal veranderen in een schrikaanjagende strengheid; dan pas ondervindt ze het echte geluk, dat komt voor de echte vrouw, die voelt dat ze haar meester heeft gevonden.

Het is duidelijk, dat de man, die de eigenschappen, hier onvolmaakt uiteengezet, in zich vereenigt, nooit een heel jong man kan zijn. Kennis komt met de jaren; karaktervorming, succes, sympathie zijn alle gaven van den tijd. Er bestaat een fijne, diep-melancolieke uiting van Franschen geest: *Ah si la jeunesse savait*, *si la vieillesse*

pouvait!, hetgeen schijnt in te sluiten, dat de macht af- als de kennis toeneemt, dat de levenservaring op rijperen leeftijd verzameld, met de jeugdjaren betaald wordt.

Dit is slechts ten deele waar. Voor elken man komt er een periode van volmaking, een tiental heerlijke jaren, waarin hij, naar lichaam en ziel gelijkelijk gerijpt, gedurende tien glorieuse jaren minstens, het leven ten volle kan genieten. Ondervinding heeft hem geleerd wat er te leeren valt. Zijn lichaamskrachten zijn onverzwakt; het vuur stroomt door zijn aderen, zijn geest is helder en krachtig; alles is in juist evenwicht bij hem. Hij ver spilt zijn krachten niet aan beuzelingen; hij is iemand, wetende goed en kwaad en vermijdende elke smart, die voor den oningewijde schuilt in elke vreugde. Hij voelt zich thuis met oud en jong, omdat hij staat tusschen beide, een hand uitgestrekt naar elk. Hij ziet zonder berouw op het verleden terug; het heeft hem geleerd, al wat hij weet, het heeft hem gegeven al wat hij bezit. De toekomst ziet hij zonder ongerustheid tegemoet; als 't zonlicht verdwijnt en duisternis voor hem heerscht, heeft hij den troost, van 't

leven genoten te hebben wat er te genieten valt, ervan genomen te hebben wat het heeft te geven. De man van 35 is de man voor wien er geen mysterien en geen onmogelijkheden bestaan.

Kort samengevat dus: Wat de vrouw in mannen aantrekt, is de geest, die leidt, de sympathie, die aantrekt, de kracht, die overheerscht, de zachtheid die bekoort.

De vrouw van heden met haar sensitief organisme, haar levendige verbeeldingskracht, haar superieur verstand en haar warm temperament, welke dìe eigenschappen beter weet te waardeeren omdat zij ze beter kan begrijpen dan de half-ontwikkelde vrouw van 't verleden; die geen middelmatigheid kent, is als ze ten slotte haar maat gevonden heeft, subliem in haar zelf-overgave. De conventie van vroeger noch van heden heeft macht over haar; de traditie van haar sexe: vrees, twijfel, aarzeling - dit alles kent ze niet. Gevonden hebbende den eenen man in haar leven, staat ze voor hem in die heerlijke schaamteloosheid, die het mooiste is van volmaakte liefde. Geest, hart en ziel worden onweerstaanbaar getrokken naar hèm en bewogen door uiterste emotie, trillende van passie en extase, die maar eens in een vrouwenleven voorkomt, weet ze dat er geen vreugde voor haar bestaat, zoo overweldigend als te rusten aan zijn hart.

Uit Christelijke Kringen.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 1).

.... Ellen, in de kleedkamer, trok achter 'n scherm haar japon uit van het tableau-vivant. De anderen, Miesje Vervoorde, Belletje Verschure, die dezen winter voor 't eerst uitging, en om alles gichelde van pret en veulenachtige joligheid, en Josien de Wevere, 'n nichtje van de freule de Wevere, expresselijk door deze te logeeren gevraagd om te kunnen meedoen aan 't feest, wonend in Utrecht, maar, door haar elken winter bij tante zoo langen tijd komen logeeren, in de Haagsche high-life-côterie heelemaal thuis, en ‘de zusjes’, zooals de twee meisjes van Gravensweerdt altijd achter haar rug om genoemd werden, dank zij de dwaasheid hunner moeder, die Marguerite de oudste, welke meer dan acht jaren met hare jongere zuster verschilde, nog maar steeds als 'n jong meisje op één lijn trachtte te stellen met deze, de even twintig-jarige Lout, - tusschen hen in waren twee broers en twee zusters getrouwd, het huis uit - zij, allemaal, liepen ongegeneerd gezellig door elkaar te babbelen, in hun onderlijfjes nog maar, de armen bloot, kortgerokt in hun zijden jupons.

.... Zij waren allemaal opgewonden omdat hun tableau zoo was geprezen door de nu vertrokken Koningin Moeder. Zelfs Miesje Vervoorde en Marguerite, en Lout van Gravensweerdt, voor wie geen woorden persoonlijk waren afgevallen, zooals voor Ellen, de hoofdpersoon, en voor Josien, omdat ze een nichtje was van de liefdadige gevallen-meisjes-redster, de freule die het feest op touw had gezet, voelden zich nogtans, in den afglans van al deze hofvoornaamheid. Zij hadden toch meegedaan - morgen stond het in de courant, daar zorgden de Vermeulens zelf wel voor, - en dan wist toch iedereen dat zij tot de deelneemsters behoord hadden. - -

‘Zeg,’ - gichelde Belletje Verschure, 'n heel tenger blondje, met 'n slank figuurtje. - - ‘Wat ziet ze er toch altijd uit - - Bah - - Wat 'n gebrek aan smaak.’ - -

‘Wie bedoel je’ - - vroeg Josien, de wenkbrauwen optrekkend, heel-goed vermoedend wie Belletje op 't oog had, maar zulke opmerkingen over alles wat het Hof betrof per-se ongepast vindend.

Belletje knipte met haar oogen - - ‘Nou, net of je óók niet weet wie ik bedoel - - Niet mevrouw Vermeulen, en niet mevrouw Eduma de Wit, en niet mevrouw de Grevere, en niet’ - -

‘*Ik* vond dat de Koning-Moeder een beeldig toilet aan had. Mauve is haar kleur’ - maakte Marguerite er handig 'n eind aan, door te doen alsof zij niets begreep - ‘En wat is ze altijd lief tegen iedereen’ - -

‘Ja, ze heeft allervriendelijkst geinformeerd naar mijn vader; ze heeft 'n charmante manier van je op je gemak zetten,’ haastte Josien de Wevere zich, te doen uitkomen hoe ook zij, evengoed als Ellen Stinia, was bevoorrecht geworden door woorden uit een koninklijken mond. - - Was haar vader, kamerheer in buitengewonen dienst, ook niet een der ‘trouwste dienaren van het huis van Oranje’, zooals hij bij elke gelegenheids-speech in de zelfde onveranderde woorden opdreunde. -

‘Waar is Ellen Stinia toch?’ - kwam Lout er tusschen. Zij wou nu wel af van dat onderwerp: Koningin-Emma. - Voor haar en voor Marguerite was het toch wél hatelijk, dat zij geen woord persoonlijk hadden te hooren gekregen. En, o, ja, die excentrieke Miesje Vervoorde natuurlijk óók niet - - Nu, *dat* was geen wonder - - Die met 'r droomerigheid - -

Belletje gaf tot antwoord haar 'n stoot aan haar elboog, wees naar het scherm, met 'n smalend glimlachje. Ze waren allemaal vreeselijk jaloersch op Ellen Stinia van avond, omdat zij de hoofdpersoon was geweest. 't

Sprak van zelf, waar haar grootmoeder presidente was van 't eere-comité, dat ze haar kleindochter niet hadden kunnen passeeren, maar dat nam niet weg, dat al de meisjes er vinnig jaloersch van waren, te meer nu zij daardoor óók het leeuwenaandeel had gekregen van der Koningin-Moeders hoffelijkheidsbetuigingen.

En het deed hun daarom kleinzieligvrouwelijk goed, nu eens net te doen of ze niet wisten dat ze daar achter het scherm stond, en, in haar schijnbare afwezigheid, - en terwijl ze toch alles hooren zou, - vreeselijk hoog op te geven van de nog veel grootere rol dan zij, die Nannie de Grevere had gespeeld van avond, en nog spelen zou ook straks, door haar engagement. O, overigens, waren zij niet minder jaloersch van deze, met haar hoogmoedig air, dan van Ellen, maar nu moest zij, Nannie, dienen om die te treiteren - dat hoopten ze ten minste, zij die niet wisten, hoe veraf Ellens gedachten waren van dezen voor haar verschrikkelijken feestavond, waarheen haar moeder haar had gedwongen te gaan.

Belletje, overmoedig, begon het eerst - -

'Maar de Prins! Die had enkel maar oogen voor Nannie de Grevere - - Al haar bloemen bijna heeft hij gekocht.'

- 'Ze *is* ook in mooi' - prees Marguerite valsch-lief - -

'En zoo gedistingueerd', vond Lout - -

'En zoo'n grande-dame - net als haar mama,' - voegde Josien er nog bij. 'Ik vind dat je altijd toch dadelijk zien kunt waar ècht ras inzit, en waar niet in - - Daar heb je nu de jonge mevrouw Eduma de Witt, Nannies aanstaande schoonmoeder - - met al haar geld kan je toch best zien dat ze maar'.... - -

Neen, maar nu versprak ze zich werkelijk. De meisjes, gierend, stooten haar aan, op 't scherm wijzend - - 't Was toch Ellens eigen tante nu eenmaal.

- - Er volgde een seconde pijnlijke stilte. Toen zei Lout, die haar taille dicht liet haken door Belletje, en zocht naar 'n afleiding:

'Mevrouw Vermeulen komt daar niet meer in nu, in deze taille-wijdte. Zij en ik hadden tot hiertoe 't zelfde nommer, zie je.' - -

Belletje vroeg zóó onnoozel onschuldig: - 'Hoe zoo. - Waarom?' dat zelfs Miesje Vervoorde 't mee uitproestte. - -

'Kom nou, waar kom jij van daan - of houdt je je maar van den domme' - vroeg Marguerite, die alles afneusde op den jour harer moeder, en het dan weer aan de veel jongere meisjes, met wie zij van één leeftijd heette te zijn, overbriefde. - -

Maar Belletje hield vol, oprecht:

'Wezenlijk niet. - Waarom zou mevrouw Vermeulen ineens niet meer één taille-wijdte hebben met Lout? - - 'k Begrijp 't heusch niet. Flauw - toe - zeg nou. - Wat is er dan?'....

Want nu proestten Marguerite, en Loute, en Josien, - die in gezelschap altijd deftigcorrect deed, maar, als ze onder intiemen was, zich juist verschrikkelijk kon aanstellen, - 't weer opnieuw uit.

Belletje, kwaad, dreigde dat ze 't dan wel aan haar mama zou vragen. Zij, eenig dochtertje, en bedorven door een zelve wreiniguitgaande, lichamelijk-zwakke moeder, en een vader wiens trots zij was, omdat hij in haar zijn eens zoo heel-mooie vrouw zag opleven, wist immers wel hoe ze alles wat ze wou van haar ouders kon gedaan krijgen. En Josien de Wevere, die er een beetje bang voor werd, dat mevrouw Verschure misschien een minder correcten indruk zou krijgen van hun jonge-meisjes-gesprekken onder elkaar, vond het daarom maar 't best toe te geven:

‘Mevrouw Vermeulen zal toch wel de eerste niet zijn, denk ik, en de laatste ook niet’ - zei ze wijs - ‘die zich niet houdt aan haar principes van maar één kind willen hebben. Theorie en praktijk zijn twee héél verschillende dingen, meisje.’ - -

Marguerite, ouwelijk, met al 'n speurneus van zich ontwikkelende tot den rang overgeblevene oude vrijster, had er, terwijl ze op mama's jour had moeten theeschenken, genoeg van gesnapt, om verdere inlichtingen te geven:

‘Ze vond het eerst maar zoo-zoo. - - - 't Is haar overvallen, begrijpen jullie, toen ze thuiskwam na haar Riviera-reis. Meneer Vermeulen *is* toch 'n knappe man. - - En nu moet ze er ten slotte wèl gelukkig mee zijn, omdat *hij* zoo blij is’....

- - ‘O, en de oue lui Vermeulen, die doen stralend,’ - wilde Miesje Vervoorde nu óók eens meepraten. - ‘'t Heeft 'n heele toenadering gegeven tusschen hen en mevrouw Vermeulen, want ze zijn anders eigenlijk maar stijfjes met elkaar.’....

Lout, die de menschen heel aardig wist na te doen, zette ineens 'n krommen rug, en trok 'n ouwelijk-zuur gezicht, en sprak toen, kribbig-plechtig, met de droge, koude stem van Nelly Vermeulen:

‘Als ze 't kind nu maar opvoeden, zooals de Heer het wil - - en niet alleen voor de wereldsche ijdelheden.’....

‘Amen’.... gierde Belletje, aan wie overigens het nieuwtje op zich zelf tegenviel. Ze had gedacht, dat het iets veel geheimzinnigers was geweest... Toen, luidruchtig, pakte ze Lout om haar middel, en walste met haar door de kamer. - - -

‘God, kinderen - ik amuseer me toch zóó’ - - gichelde ze, jong-gelukkig... ‘Ik heb al mijn dansen al beloofd. - - Is het

niet engelachtig van mevrouw Vermeulen, dat ze ons van avond nog laat dansen óók. -'

'Stil toch, dat mag de groote hoop immers niet weten. - Die moet éérst weg zijn' - kwam Josien op voor 'het goede doel,' - dat benadeeld zou worden als de voor hun dure entrée *niet* tot het bal geïnviteerden er later achter kwamen hoe er nog zoo'n intiem partijtje achterna was geweest van de aristocratische kennissen onderling. - Bij welke gelegenheid dan óók het engagement van Nannie de Grevere en Ber Eduma de Witt zou worden publiek gemaakt. Dat feit moest zelfs als uitvlucht dienen om het napretje goed te praten, indien het toch achterna uitlekte dat er was gedanst geworden door aparte invités - - - - - - - - -

Ellen stond roerloos, met haar lijf van haar rose japon open aan... als verlamd. Ze had net willen vragen aan een van de meisjes om haar te helpen ermee, toen ze ineens die woorden opving over Hermance Vermeulen, over het kindje dat die straks verwachtte - - -

Het was als een openbaring van de oorzaak der stralendheid, die ze al deze dagen plagerig las op Hermances gezicht, juist als ze Ellen ontmoette. En een openbaring óók was het van de oorzaak van zijn stralendheid, die al maar door blonk in zijn oogen, in zijn lach, terwijl hij zijn invités ontving, boog, antwoordde, toeluisterde, geen blik meer over had voor haar... die zich onschuldig oprecht had in zijn armen laten kussen, hem haar liefde had gezegd, omdat ze zijn klacht geloofde toen over zijn ongelukkig huwelijk met Hermance.

Maar God, tegelijk, welk een raadsel was dan huwelijksleven, dat ze zich in haar jonge onschuld had gedroomd als een zielsvereeniging in de éérste plaats. Hier waren twee menschen, die niet van elkaar hielden in dien hoogsten, diepsten zin, die het elkander toebehooren mooi maakt, die ieder hun eigen weg gingen, hij een van eerzucht, zij een van haar eigen klein egoisme, van in haar ijdelheid gestreeld-willende worden vrouw bevredigend. En zij zocht haar genoegen in wekenlang op reis gaan, ver van haar man en haar kind, en hij bevredigde zijn lusten ondertusschen zoo stiekum door, met 'n Zuster Meta, of 'n dito vrouw, die zich voor zijn geld liet koopen. En toch, nu de omstandigheden hen weer te samen schopten, maakten ze en-passant, uit 'n plotselinge dierlijke behoefte aan elkaar, 'n kind...

En de wereld, de vrome fatsoenlijke wereld, die van avond op de been was om 'gevallen meisjes' te redden van de schande, door zichzelf te amuseeren met dansen en tableaux-vivants-geven, en bloemen-verkoopen aan den Prins en de Koningin-Moeder, die wereld vond dat alles heelemaal goed en in den haak, alléén omdat die twee nu eenmaal 'wettig' getrouwd waren, dus dánáraan het recht ontleenden zichzelf zoo ineens bot te vieren.... Maar, als nu straks een van hun knechten en hun meiden zich plotseling aan elkaar gaven in 'n niet beredeneerde liefdebehoefte, vóór zij aan trouwen dachten, of als arme menschen, die geen geld hadden om 'n huishouden te beginnen, zich zoo maar voor 'n korten tijd samenvoegden, uit behoefte aan elkaar, dan werd diezelfde vrome fatsoenlijke wereld heelemaal schaamrood van preutsche ontsteltenis, en freule de Wevere, en Lizzy van der Hooph, schuddenden weemoedig het hoofd over zóóveel 'zonde', en sloegen begeerig hun vang-armen uit naar 'die schepsels', die zóó zichzelf vergaten. - -

Maar voor eene Hermance Vermeulen, die ronduit vertelde dat haar komend kindje haar 'n onaangename surprise was geweest in 't begin, die aldus openlijk de lagere

drijfveer van haar handeling bekende en besprak, voor die bogen ze, vonden haar 'n charmante vrouw...

Neen, dat alles beredeneerde ze niet zoo duidelijk in haar hoofd als het hier geschreven staat; het warde erin doorheen als 'n chaos; als achter een gordijn die vaneen scheurde, nu plotseling de naakte waarheid vertoonde zich van het zoo zijn der dingen achter het opgeplakte van den leugen van het fatsoen. - Zelfs de namenlooze verachting, die ze tot hiertoe had gevoeld voor hare moeder, ging over in een zachtere oogenblikstemming van medelijden. Moeder had dien man, voor wien zij had gezondigd, immers liefgehad. Was zij dan zooveel schuldiger dat zij hem hare eer had gegeven, dan deze Hermance Vermeulen, die dáárvoor, voor zoo'n zichzelve vergeten, wel zou oppassen, die niets anders verlangde van het samenleven met den man, dan 'n dierlijk zich bevredigen, en die daarvoor, enkel uit voorzichtigheid, nooit 'n ander zou nemen dan haren eigenen, aan wien ze immers al haar voornaamheid dankte - -

Arme moeder. - Die had tenminste nog zoo iets als hartstocht bezeten, had wezenlijke liefde gevoeld in zich - - En hare verachting veranderde meer en meer in enkel groot medelijden met haren vader, met dengene die bedrogen was, dien ze zijn eer hadden geroofd - en die het vergevenwillen in praktijk had gebracht, met 'n hard calvinistische onverzoenlijkheid in den grond, waardoor èn zijn leven én dat van zijn vrouw beide waren mislukt - -

‘Ellen - - Ellen - - kom dan toch - - We zijn allemaal naar beneden al... Ik wou je wachten’... Miesje Vervoorde riep het

haar toe achter het scherm. Maar zij bewoog zich niet - -

‘- Ga maar’ - antwoordde ze toonloos - - ‘Ik ben dadelijk klaar - toe, wacht liever niet’...

Miesje, met 'n vooruitvoelen van iets bijzonders, kwam bij haar - -

‘God kind, wat heb je - - wat zie je bleek - - Je bent niet wel’ - -

Maar Ellen, ongeduldig, stootte haar terug - - ‘Doe toch niet zoo gek’ - zei zij ongewoon ruw - ‘jij ziet tegenwoordig aan iedereen en alles wat bijzonders... Maak m'n japonlijf maar even vast.’ - -

Maar Miesje, geirriteerd door haar toon, werd nu ook wat korzelig. ‘Zeg, je hoeft niet te bevelen of je minstens nog Maria van Engeland bent’ - viel ze uit, vinnig. - - ‘Ik heb daarvoor geen tijd meer, om je te helpen. - Ik zal je de kamenier van mevrouw Vermeulen wel even sturen. Mama zal toch al niet weten waar ik blijf.’ - - - - -

De kamenier vertelde later, toen men haar, die Ellen 't laatst gezien had immers, ondervroeg, hoe de freule vreeselijk bleek had gezien, en heel zenuwachtig had gezegd: ‘Haast je toch, haast je toch - - ik moet naar beneden - - gauw dan toch’ - - En ze had haar, de kamenier, toen een écharpe uit de hand gerukt, en die om haar hoofd geslagen, en toen was ze weer binnengekomen, en had gevraagd om haar bontmantel, want dat ze het in haar décolleté zoo vreeselijk koud vond in den gang. - - Toen was ze ineens heel bedaard geweest - - verzekerde de kamenier. - -

Het was een donkere auto-mantel van bont. - - Met haar zwarte écharpe om het hoofd, viel ze niemand op buiten, leek door de stille Duinoord-straten gaande een heel gewone dame, die naar huis ging van de opera of de comedie. - En de machinist van den stoomtram, toen het ongeluk was gebeurd, verklaarde dat hij niet had *kunnen* remmen. Ineens had de zwarte gedaante zich voor de machine geworpen. 't Was zóó snel in zijn werk gegaan, dat ze wèl dadelijk dood moest zijn geweest....

(*Wordt vervolgd.*)

Boekbeschouwing.

Een pleidooi.
Ouders, roman van Astrid Ehrencron-Muller. (Uitgever Valkhoff en Co. Amersfoort.)

Indien ik over dit boek hier uitvoerig wil spreken, het is niet om zijn maar luttele kunstwaarde, het is om zijn *strekking.*

Ouders. De titel zegt u reeds eenigzins wáárom het is geschreven, - om te protesteeren namelijk tegen het nog zoo veelvuldig heerschende misbruik in vele gezinnen, van het niet genoeg stilstaan bij hetgeen men verplicht is aan de kinderen, namelijk niet alleen ze groot te brengen, te verzorgen, op te voeden, maar óók, - en dat wordt zoo heel dikwijls gansch en al vergeten, - ze *gelukkig* te maken.

De Deensche schrijfster heeft als voorbeeld gekozen een paar, o zoo brave, o zoo edeldenkende, o zoo rechtschapen menschen, maar die met dat al er toch in slagen, uit louter egoïsme, hun dochter te berooven van alle levensvreugd en alle jeugd, totdat wij haar, aan het einde van het boek, troosteloos zien neerzitten, - een oude-vrijster, die nimmer leefde, die nooit iets anders kende van het bestaan, dan plantenleven! Een zwakke afschaduwing, in zekeren zin, van dat uitnemende boek van Gabriele Reuter: *Aus guter familie*, is *Ouders* zijnerzijds óók een pleidooi voor

het feminisme, in den goeden zin altijd. Alleen, alles wat de Duitsche schrijfster ontleedde in fijne kleurrijke détails, en zóó dat de toestanden, al spelen zij dan ook in Duitschland, even goed toepasselijk zijn op de onze, of wáàr ook ter wereld, doet ons in het in Denemarken spelende verhaal grof en onhandig in elkaar gezet, en zonder gave van weten uit te beelden onwerkelijk aan. Hoe veel meer, hoe oneindig veel méér, ware er te maken geweest van dit zoo actueele onderwerp, - een thuis verouderend meisje, dat nimmer een eigen zelfstandige persoonlijkheid werd, - dan Astrid Ehrencron-Muller deed in haar schildering van Mathilde, dochter van op een landhoeve hun leven slijtende ouders, door hen belemmerd in het doen van een huwelijk, zich aan hen opofferend, totdat zij er oud en grijs bij wordt, als iets dat van zelf spreekt, zonder dank zelfs.

Toch, zooals het verhaal zelfs nù is, zonder schakeeringen, al te tendenz-achtig-aandoende om misschien dien indruk te maken, die wenschelijk ware in het belang der zaak, toch óók zóó zelfs verdient het besproken te worden, om den inhoud, omdat er duizenden meisjes aldus te loor gaan uit *egoïsme* van vader of moeder, en uit hun onverstand en gebrek aan belangstelling in haar toekomst. Toen ik dat begin las, die beschrijving van Mathilde's in de vensterbank zitten, uren achtereen, terwijl hare ouders hun avond-dutje deden, moest ik onwillekeurig denken aan mijn eigen jeugd, veroordeeld te staren, van uit mijn meisjes-kamer, op een ijzerfabriek, die begrensde mijn horizont, mij afvragend, dag in dag uit, of ik dan nooit iets anders zou mogen zien van de wijde wereld ginds, dan mijn kleine geboorteplaats. Want ook

voor mijn ouders sprak dat immers zoo van zelven! De jongens vlogen straks heen uit het ouderlijke nest, hadden daarop een *recht*, maar de dochter, het eenige meisje, die was er voor hen! En nog herinner ik mij de verzaliging mijner moeder, als zij zich een toekomst maalde in hare gedachten, waarin eenmaal die jongens getrouwd zouden zijn, en zij hen en hunne gezinnen van allerlei lekkernijen dan zou zenden, - zooals zij ze alleen wist te bereiden, - waarbij, - in haar toekomstdroomen ontbrak die rol, die *ik* had te spelen nooit - ik haar dan natuurlijkerwijze zou moeten helpen die trommels in te pakken en te verzenden....

Dat was voor haar *mijn* eenige levensbestemming!

Het leven heeft het anders beschikt -, bij alle leed dat daarna over mij is gekomen, - juist in die jaren van eerste jeugd nog, waarin andere jonge meisjes nog genieten van zorgelooze vroolijkheid, - moet ik toch zeggen, al klinkt het weemoedig: *Goddank* dat het leven het anders wilde, *Goddank* dat het mij, dóór den nood en den tegenspoed, uitrukte uit dien planten-atmospheer, en wierp in den breeden maalstroom van het bestaan, al ging ik ook bijna onder soms. Alles, alles liever, dan het oud-worden zonder ooit te hebben *geleefd*, zooals het lot is van zoovele, vele meisjes en dochters.

Gij zult mij antwoorden: het wordt beter, het moge in uw tijd zoo geweest zijn, het moge misschien nog zoo wezen waar het geldt Denemarken, maar het is heden ten dage ten onzent geheel anders, nu meisjes studeeren gaan, en zich aan allerhande vakken mogen wijden, en zich over het algemeen net zoo vrij kunnen bewegen als haar broers. Tot op zekere hoogte is dit wáár. Zonder twijfel is deze vooruitgang, dat ouders méér er bij gaan stilstaan, hoe óók hunne *dochters* een recht heben op eigen leven en op eigen ik, er een dien wij te danken hebben aan het goede in het feminisme. Maar toch, geloof mij, - die door de *Holl. Lelie* en mijne uitgebreide correspondentie daarin met zoovelen in den lande, - achter de schermen zie, die verbeteringen zijn nog maar uitzonderingen, uitzonderingsgevallen in de eerste plaats voornamelijk te vinden enkel in de groote steden en dan nog onder een bepáálde categorie van menschen, en, uitzonderings-gevallen welke daarenboven nog zoo menigmaal gekocht zijn met zóóveel huiselijken onvrede, dat men zich afvraagt, of zulke vrijheid niet te duur is betaald ten slotte, wanneer de dochter, die haar zich aldus veroverde, zich naderhand moet verwijten er alle levensvreugde harer ouders en alle teederheid van omgang met haren vader en hare moeder door te hebben verwoest.

'Mijn moeder begrijpt mij niet.' 'Mijn moeder begrijpt niet, dat ik óók jong ben', die klacht van de arme Mathilde uit *Ouders*, zij is tot mij gekomen, met duizenderlei variaties, uit duizenderlei brieven, in de tien jaren, waarin ik de *Hollandsche Lelie* redigeer. En zij is wáár! Ik versta haar zéér goed, ik kan haar zóó meevoelen, *omdat zij waar is.* O zeker, er zijn hier in Den Haag, of misschien in een andere groote stad, kringen van breederdenkende menschen, voor wien het een axioma is, dat hunne kinderen er zijn om hen zelfs wil, en niet om hen, menschen die, zooals het gewoonlijk gaat, daardoor misschien wederom in het andere uiterste vervallen, van zich geheel en al *niet* met de opvoeding bemoeien. Maar, men moet niet vergeten, dat zulke meestal tot bepaalde côterieën behoorende ouders, uit de héél-ontwikkelde klassen, nog maar vormen een kleine minderheid vergeleken bij die overtalrijke meerderheid, die vormt de massa, het volk, als gehéél genomen. Indien men daaronder rondkijkt, onder de eenvoudigste burgerklassen, van dien zelfden stand waartoe óók de Mathilde van den Deenschen roman *Ouders* behoort, dan staat men eenvoudig verbáásd van

de eenzijdige bekrompenheid, waarmede de meeste vaders en moeders vinden, dat 'n dochter geen andere toekomst van noode heeft dan neven hen oud te worden, hoe dan ook. Op het ouderwetsche orthodoxe Scheveningen b.v., hier waar ik woon, onder de bescheidener standen daar, waar de toestanden misschien ook meer gemeen hebben nog met de ouderwetsigheid van het landgoed waarop Astrid Ehrencron Muller's Deensch verhaal speelt, zijn althans de voorbeelden vele te vinden van zulke beklagenswaardige meisjes.

De ouders hebben géén geld, maar wel 'n ‘stand.’ De zoons gaan de wereld in, verdienen op de een of andere wijze den eigen kost!

Maar de dochters! Zoolang vader en moeder immers er zijn, wonend in het hun meestal als eigendom toebehoorend huisje, zoolang is er voor haar ‘brood’ gezorgd! Dat zoo'n jong levenslustig, - laat ons het woord maar ronduit noemen, - trouwlustig ding ook nog iets anders vraagt van het leven dan enkel het materiëele, dus dat zij zich wil amuseeren, en wil leeren kennen nieuwe menschen en andere toestanden, de ouders veroordeelen zulke begeerten als gekheid, als zondig zelfs, zoo zij goed steil orthodox zijn, gelijk dat op Scheveningen het geval meestal is. En het arme dochter*tje* wordt dochter, wordt daarna oude-juffrouw, - wordt een ‘Mathilde’ om kort te gaan!

Het boek van Astrid Ehrencron-Muller is, jammer genoeg, een houterig, een zeer on-

volkomen geschreven boek. De schrijfster heeft òf haar onderwerp niet aangekund, òf het niet aangedurfd, want, telkens, als zij een aanloopje neemt om een of ander tafereel uit te werken, en u een toestand te laten zien in naakte werkelijkheid, deinst zij op het juiste moment weer terug, glijdt er weer overheen, met de onbeholpenheid eener school-opstellen-schrijfster! Hoeveel b.v. ware er niet te maken geweest van dien korten vrijheid-tijd in Kopenhagen, hoeveel van die vrijage met den ingenieur! En, wat juist die episode betreft, hoe onhandig, ja, onwaarschijnlijk, is de ontknooping afgerafeld!

Hier voelen we, dat een huwelijk, een tot elkaar komen der beide jonge menschen, die elkaar immers liefhadden, veel meer in den natuurlijken loop der dingen had gelegen, dan het gezochte en geheel-onwaarschijnlijke zich weer terugtrekken van Mathilde, uit louter angst en gebrek aan wilskracht; m.a.w. hier voelen we den dwang, dien de schrijfster de omstandigheden aandeed, omdat zij wilde een tendenz-boek schrijven, waarin een meisje haar huwelijksgeluk zich ziet ontgaan door ouderlijk egoïsme; een gebeurtenis, die inderdaad dagelijks voorvalt in het vrouwenleven, maar die hier zóó onhandig is uitgewerkt, dat iedereen, al lezend, tot zich zelve zegt: Een Mathilde in de werkelijkheid had, ware het eerst zóó ver al gekomen, wel geweten hoe te handelen, in plaats van zich haar geluk afhandig te laten maken, op het láátste oogenblik. Bij werkelijkheids-Mathildes echter komt het menigmaal lang niet zoo ver. Al weder, ik spreek hier met de ervaring van eene die veel hoort en ziet achter de schermen van droef vrouwenleven.

Hoe weinige ouders staan er bij stil, dat zij hunne dochters zelfs den kans ook moeten bieden tot kennismaking met het andere geslacht, of ook dat zij geen recht hebben, omdat hun dit geloof, of die richting van den huwelijkscandidaat niet bevalt, hem eenvoudig te weren als zijnde *hun* niet naar den zin! ‘Ik wil verpleegster worden, omdat ik dan misschien nog huwen kan’, heeft mij onlangs, met ronde naïeve woorden, bekend zulk een ongelukkig slachtoffer van ouderlijke zucht haar thuis op te sluiten. Geen quaestie echter ook maar van kans op verwezenlijking van dit haar ideaal! Dag in dag uit moeder helpen, en de kleinkinderen ontvangen, en de getrouwde broers en zusters afloopen, dat is haar bestaan, dag in dag uit, jaar in jaar uit! En, laat zij het niet wagen te klagen! Vader en moeder, evenals die van ‘Mathilde’, zouden haar de ondankbaarheid zelve vinden. ‘Zijn zij dan niet lief en goed voor haar? Heeft zij niet haar dagelijksch brood, terwijl zoo menigeen werken moet?’

Het is m.i. een der teederste en droevigste zijden van het ongetrouwde vrouwleven, die welke *Ouders* hier aanroert, een zijde zoo teeder en droevig, dat ik er - zelfs ondanks de onbeholpenheid dezer inkleeding van dit verhaal - toch ten zeerste door ben getroffen, omdat ik zelve er dikwijls bij stilsta. Want het geldt de teedere en droeve overweging, hoe een niet vrijwillig en bijtijds het ouderlijke thuis verlaten, (ook al is er van geen moeten om den broode sprake) ontaardt in een zich zelve over-gaan-voelende, een zich zelve overbodig-wetende, maar die diens ondanks krampachtig-egoïst opgeëischt wordt, door ouders die dat overbodig-zijn niet willen toegeven, noch aan zich zelven, noch aan anderen, en welke zich integendeel gerechtigd achten dubbele aanspraken te laten gelden op die toch immers overgeblevene, en daardoor in hunne oogen enkel en alleen voor hun verzorging bestemde dochter.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I. *Zeer Geachte Redactie.*

Welk een ‘animal disputax’ (*) ik anders ook ben - een eerste voorwaarde om aan mijn liefhebberij te kunnen botvieren, is wel dat mijn tegenpartij op de hoogte is van de te behandelen stof - en dit is bij den heer Naaktgeboren blijkbaar niet het geval.

Ik zou dan ook op zijn laatste schrijven niet reageeren, ware het niet dat ik mij, ten aanzien van eenige bizonderheden niet wat onduidelijk had uitgedrukt in mijn vorig stukje. Daarom, geachte Redactrice, doe ik nog een beroep op Uw geduld en gastvrijheid, teneinde dit gebrek alsnog te herstellen.

Toen ik schreef dat wij God moeten dienen met *ons eigen* verstand en niet met dat van Kuyper c.s. vertrouwde ik dat dit de meest kiesche vorm was om den heer N. te doen begrijpen waarop ik doelde. Maar de heer N. begreep mij blijkbaar niet. Ik zal dus trachten wat duidelijker te zijn. Welnu, ik bedoelde dat het heele citaat over ‘die aanstaande worsteling tusschen Europeesche en Aziatische godsdienst’ door den heer Naaktgeboren letterlijk was overgeschreven uit Kuypers ‘Om de Oude Wereldzee’, hoofdstuk ‘Het Aziatisch Gevaar’, terwijl de heer Naaktgeboren er volstrekt geen zwarigheid in vond een en ander als een vrucht van eigen nadenken op te disschen.

Wat dit Aziatisch Gevaar zelf betreft - Mr. Van Houten heeft het zoo mooi weerlegd. Hij zei: ‘dat men in 't vervolg niet meer zou vechten om *een geloof*, wel om de vrijheid om van geloof te veranderen’. Zelfs Bronsveld toonde zoo mooi het politieke doel van Kuyper aan, met dit schrijven over het Aziatisch Gevaar.

Meer hiervan te zeggen acht ik overbodig. Ook door den heer Schippérus is wel een en ander gezegd waarvan ik de historische juistheid niet kan toegeven. In een uitvoerige bro-

chure zou dit evenwel beter kunnen worden behandeld. De argumenten van den heer N. - indien men ze al argumenten mag noemen - acht ik evenwel een zonderling mengsel van dwaling, begripsverwarring, zelfoverschatting etc. etc.

De heer N. verwart voortdurend wetenschap met ideologie. De Bijbel behoort tot 't laatste. 't Is geen studieboek. *Weten* en *gelooven* zijn twee dingen. Hiermee is niets kwaads van den Bijbel gezegd. Integendeel. 'Ideologie' is de leer der ideeën - onbekende dingen die men *gelooven* kan, maar *weten* nooit.

U, Geachte Redactrice dankend voor de ruimte.

Uw dw.

H. VISSER.

Apeldoorn, 3 Juli '11.

II. Naar aanleiding van het artikel: 'De Godsdienst van het Spiritisme', door den Heer Ch. Hijmans.

Zeer Geachte heer Hijmans!

Toen ik van uw artikel over Spiritisme alléén nog maar 't opschrift had gelezen, dacht ik met 'n nieuwen godsdienst te zullen kennismaken. Dit opschrift toch luidde: 'De *godsdienst* van het Spiritisme'. - Echter maakte ik, na uw artikel gelezen te hebben, de gevolgtrekking, dat gij, door uw spiritistisch onderzoek, gekomen zijt tot het ontkennen van het bestaan van een persoonlijken God, zooals wij dien 'kennen' uit den bijbel, een god, die het wereldgebeuren bestuurt en regelt. - Gij legt nl. den nadruk op deze woorden:

> *Nergens echter heb ik den indruk gekregen, dat dit Hoogste, dit Verhevenste, dat Doel en Paradijs aller zielen, de Heerscher, Schepper of Regelaar is van de Wereldgebeurtenissen of der Menschen lot.* In zooverre, lezers en lezeressen, moet ik U teleurstellen, wat mijn 'geloof' betreft.

Verder zegt gij, dat de mensch de bestuurder en regelaar is van zichzelf, want: 'alle ware kracht komt niet van buiten-af, maar van zichzelf.'

Maar dat leidt tot zuiver anarchisme! Durft u deze konsekwentie aan?

Want als er géén God is, die heerscht en regelt, en ingrijpt in het wereldgebeuren, als de mensch geen gezag van een God boven zich heeft, zal hij dan het gezag der menschen boven zich erkennen? Dan ook zijn alle wetten, die heeten van God uit te gaan, waardeloos, omdat zij berusten op leugen, bedrog en geweld. Dan zijn alle vorsten, die beweren dat zij regeeren 'bij de gratie Gods' onbewuste of bewuste bedriegers! - Uit *niets* blijkt dan ook dat de mensch verplicht is, te leven naar de door-menschengemaakte wetten; wel is het dan onze plicht, waar 't blijkt, dat die wetten wan-toestanden in de maatschappij in het leven roepen en bestendigen, ons te stellen *tegenover* die wetten. -

Durft u deze konsekwentie aan?

De door u in uw artikel aan gehaalde woorden van ‘Mits’ zijn uit het verband gerukt, waarin zij behoorden. Dit is noch uw schuld, noch die der redactrice. Want gij kondt onmogelijk weten, dat in de brief van ‘Mits’ aan de redactrice, deze tegenover haar aan 't betoogen was, dat het Spiritisme *niets* bewees *omtrent 't bestaan van een God*, zoodat 't dus voor hen, die juist hieromtrent zoo gaarne *zekerheid* zouden hebben, waardeloos is. Hij (‘Mits’) schreef er ook bij: ‘Geen geest die ons iets vertelt van God’! -

Echter, 't spiritisme heeft, indien ik u goèd begrepen heb, u tot ontkenning van Gods bestaan gebracht. - Dus dan zou 't voor ‘Mits’ toch wèl waarde hebben.

In hoeverre uw beschouwingen aannemelijk zijn, kan ik onmogelijk nagaan, aangezien u verzuimd hebt, te vermelden hoè de openbaringen tot u zijn gekomen. Ik kan er dus vooralsnog geen waarde aan hechten. Misschien is het uw bedoeling één en ander daarvan te vertellen in 't door aangekondigde vervolg-artikel, waarnaar ik dan ook met belangstelling uitzie. Ik zou nl. gaarne weten: wèlke geesten u dat alles over 't hiernamaals etc. en over 't niet-bestaan van God, hebben verteld en van wèlke middelen zij zich daartoe bediend hebben, enz. enz.

U zegt:

> *Uit mijne seances, die ik, zooals gezegd, meestal in zéér beperkten, intiemen kring met drie mijner vrienden heb gehouden, heb ik voor mijzelf het volgende geloof opgebouwd, wat naar mijne meening werkelijk waarde voor den innerlijken mensch heeft.*

Hieruit blijkt, dat u wel degelijk de mededeelingen van *geesten* hebt ontvangen en dat de beschouwingen in uw artikel maar geen veronderstellingen van *uzèlf* zijn, doch *feiten.* Trouwens, was het tegendeel het geval, dan zouden zij ook voor mij - hoeveel achting ik voor u ook heb - waardeloos zijn, dat zult u wel begrijpen.

Alvorens te eindigen, wil ik u nog even mededeelen, dat ik *niet* vijandig sta tegenover 't spiritisme, omdat ik 't niet ken. Nimmer heb ik een séance zelfs bijgewoond. Wel vind ik 't vertoonen van krachttoeren etc., die de eerste de beste circus-artist hen nadoet, voor geesten zeer bespottelijk en - kwamen zij bij *mij* zulke kunstjes vertoonen, ik zou hen in 't gezicht uitlachen. Als zij tenminste 'n gezicht hebben.

U dankend voor uw belangwekkend artikel en het volgende met de meeste belangstelling tegemoetziende, eindig ik.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

III. Aan Ch. Hijmans.

Uw stuk over het Spiritisme heb ik met aandacht gelezen; laat ik u even zeggen, dat óók *ik* spiritist ben. Echter ben ik sommige dingen in 't geheel niet met u eens. U beweert, dat als een mensch op aarde niet goed geleefd heeft, nl. redelijk goed, dat hij later als hij gestorven is, niet de macht zal hebben, degenen, die op aarde zijn, een teeken te geven voor een naderend onheil of gevaar.

Ten eerste vraag ik nogmaals: ‘waar is de grens tusschen goed en kwàad? Wat de een goed noemt, vindt de ander een kwaad; 't is een questie

van opvoeding. Ten tweede staat 't bij mij vast, dat *die* personen, die niet in verbinding kunnen komen met de dooden, of liever gezegd, die geen manifestaties kunnen krijgen van de afgestorvenen, dat *die* menschen een niet genoeg fijn besnaard geestesleven hebben, om iets te kunnen ontvangen van een geest. Ik geloof niet, dat ik 't duidelijk genoeg uitdruk, maar ik kan 't niet anders doen. Misschien begrijpt u mij wel. M.i. heeft 't dus niets te maken met je vorig leven.

C. ARNTZENIUS.

IV. Is eigendom diefstal?

Geachte Redactrice.

De hr. Joh. Schippérus valt voornamelijk over de stelling van Proudhon: Eigendom is diefstal, of liever over mijn ridicuul maken van een dergelijk groot woord. Zijn beleefd verzoek om aan te toonen, dat Proudhon in de war was, kan ik kortelings beantwoorden met een verwijzing naar de tien geboden, die zoo ongeveer ieder fatsoenlijk mensch nog wel wil beschouwen als de grondzuilen, als de fondamenten voor deze maatschappij.

Mocht bijgeval, wat ik voorshands niet aanneem, mijn geachte opponent in staat zijn een beter stel regelen, voor eene Nieuwe Maatschappij aan te geven, dan zie ik die niet zonder eenige belangstelling tegemoet. ‘Gij zult niet stelen, gij zult niet begeeren uws naasten huis’ enz.

Ik voor mij zie in den Bijbel een goddelijk boek, dat ons leert hoe Mozes door Gods Geest verlicht de tien woorden of tien geboden gaf. Zelfs menschen, die 't eerst niet gelooven, erkennen toch, dat deze wetgeving een model van wijsheid is geweest. Hiermee zou ik kunnen eindigen.

Petrus zeide tot de menschen, die bedriegelijk iets achterhielden bij hun schenking aan de Gemeente: ‘Was het niet het uwe?’ 't Was iets geheel vrijwilligs, ze hadden dus recht om 't te behouden als ze wilden. -

De hr. Schippérus verlangt een argument. Welnu de wet der 10 geboden is m.i. een goddelijk gebod. Dit is een questie van gelooven. Of de hr. S. dit dwaas vindt laat me koud. Na dankbetuiging voor verleende plaatsruimte.

J.B. NAAKTGEBOREN.

V.

Geachte Redactrice.

Reeds vroeger heb ik U er meermalen op gewezen dat in uw blad, daar waar het in 't geheel niet te pas kwam, en waar de inhoud der stukken er niet mooier er door werd, zich telkens het woord jood of jodin voordeed. En na vele discussies hierover gaf U mij de verzekering er voor te zullen zorg dragen dat niet weder op een dergelijke wijze iemands gevoel gekwetst zoude worden.

U zult zich misschien nog wel herinneren, dat ik er mij geenzins voor schaam eene jodin te zijn.

Maar toch vind ik het stuitend in een zich beschaafd noemend damesblad, telkens het woord jood te moeten lezen, waar het geheel geen doel heeft.

Daarom vraag ik U in gemoede, waarom laat U dit toe?

Ik zal slechts alleen op de Lelie van 14 Juni j.l. terug komen, en wel op de reisbeschrijving van Mariënbad.

'Ik reisde met een jood en jodin, vanaf Nürnberg, en den geheelen tijd door in de coupé heeft hij niet anders gedaan, dan klagen dat hij geen bier mocht drinken bij zijne kuur enz'.

Moet de vermelding van het geloof hierbij omdát in Duitschland de joden meer bier drinken dan andere menschen?

Was er iets karakteristieks aan de aanwezigheid der jodin?

(Kan de schrijfster zich nog platter uitdrukken?) Zooniet dan is de vermelding van het geloof in dit geval, een gemis aan goede manieren bij de schrijfster, en kan ik de heele inlassching van de 'jood en jodin' niet anders bestempelen dan met den naam van flauwe, wansmakige, antisimitische aardigheid. En U freule? Hoe is uw oordeel?

Het zal mij zeer aangenaam zijn dit te vernemen.

Met beleefde groeten.

Hoogachtend,

E.H.

Antwoord Redactrice.

Gaarne wil ik dezen brief plaatsen in zijn geheel; allereerst om der schrijfster mijn leedwezen te betuigen indien zij zich gekwetst heeft gevoeld door het woord: jood. Ik wil hier slechts tot mijn excuus het volgende aanvoeren. Vroeger heb ik-zelve steeds gemeend dat het woord: jood iets minder-welwillends beteekende, en het daarom zorgvuldig vermeden. Thans echter behooren tot mijn beste kennissen meer dan eene familie, die er zich *niet* voor schaamt Israeliet te zijn, die, zonder nog de israelitische gebruiken te volgen, nogtans hun *ras* hooghouden, en zichzelf vernederd zouden achten, indien zij, op de manier van zoovele hedendaagsche zichzelf voor hun naam geneerende rijke Israelieten, trachtten te *schijnen* iets anders dan ze *zijn*: afstammelingen van het aloude Joodsche volk namelijk. Welnu, het is mij opgevallen dat deze kennissen van mij allen zelf het woord jood gebruiken als zij vertellen over henzelven, dat zij spreken van wij-'joden', etc. En nu vindt mijne correspondente, die zich evenmin schaamt voor haar Israeliet-zijn, het woord, wèl beleedigend! Gaarne had ik hierover daarom eenige toelichtingen van anderen, want, ik herhaal, het zou mij ten zéérste spijten indien ik onwillens de oorzaak ware geweest, door het bewuste zinnetje niet te schrappen, dat Israelieten zich gekrenkt voelen zouden. En ik bied hun in dat geval gaarne mijn excuus aan.

Wat overigens het zinnetje-zelf aangaat, het is mij ontgaan in het manuscript, want ik erken dat het géén welwillenden indruk maakt, en, ofschoon ik overtuigd ben dat de schrijfster het *niet* als een hatelijkheid bedoelde, wil ik, juist daarom, ook uit haar naam verklaren, hoe het beter ware geweest, hadde zij het in de pen gehouden. Het is haar waarschijnlijk niet ingevallen bij het feit op zichzelf dat haar reisgenoot

een israeliet was stil te staan, en zoo heeft zij, hem beschrijvend, die uitdrukking gebezigd - ik ben overtuigd zonder nevenbedoeling - maar die inderdaad geen beleefden indruk maakt. Hierin heeft mijn correspondente volkomen gelijk.

Intusschen hoop ik dat deze gedachtenwisseling aanleiding zal geven tot eenige nadere opheldering, omtrent het juiste gebruik van de woorden israeliet en jood, door ons niet-israelieten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Odillon. - Hartelijk dank voor Uw brief. Ik begin nu aan terugkeeren te denken. Mijn kuur is bijna afgeloopen, en ik ga dus huiswaarts. - Ik denk dat het bezoek in Amsterdam van Faillierès een afgrijzelijke herrie zal hebben gegeven, maar de bureau menschen, die vacantie krijgen, varen er tenminste goed bij. Ik zag de Telegraaf-teekening, die gij bedoelt. Maar, bij welk vorstelijk bezoek komt er ooit iets anders voor den dag dan hofuniformen, en 'n paar ministers. - Dat is steeds hetzelfde.

Ik vind Die Waffen Nieder een mooi boek, omdat het zoo magnifique de gruwelen van den oorlog schildert. Het slot alleen is m.i. te gezocht. Maar de aanvang, en in het bijzonder later de cholera-episode, zijn treffend van wáárheid. Hartelijk gegroet.

G.W.E. - Van U is in lang niets geplaatst. Het artikel dat gij thans wilt vertalen schijnt mij bijzonder geschikt voor de Lelie om het onderwerp dat het bevat. Zendt het dus. Ook het nu gezondene stuk heb ik aangenomen. - Voor het feuilleton kan ik de aangeboden schetsjes denkelijk wel nemen; zendt mij die dan ter inzage. Met vriendelijken dank voor Uw goede wenschen omtrent mijn verblijf hier, neem ik voor heden van U afscheid.

Dixi. - Ik heb Uw anonymen brief reeds vernietigd omdat ik op mijn verzoek uw naam te noemen geen antwoord kreeg. Zeer tot mijn spijt is dit geschied, toen ik later nogtans Uw opheldering ontving, en gij mij Uw naam meedeeldet. Toch herinner ik mij den inhoud nog wel uit het hoofd. Gij schreeft namelijk, dat gij mij altijd hadt *ver*oordeeld, om de dingen die anderen van mij zeiden, totdat gij met mijn werk, Vragensmoede, hadt kennis gemaakt. Dat had U doen inzien, dat gij mij onrecht hadt aangedaan, en gij voeldet behoefte mij thans Uw eerlijke sympathie te schrijven. Natuurlijk waardeer ik zéér zulk een brief, nu gij mij Uw naam meedeelt. Anonyme brieven namelijk beantwoord ik nooit. M.i. is *dat* juist een groot ongeluk in de wereld, dat men elkaar *be-* en *ver*oordeelt op critieken en praatjes van anderen, inplaats van *zelf* te *lezen* wat de aldus achter zijn rug om beschuldigde nu eigenlijk precies heeft gezegd of beweerd. Partijbladen, enz. zijn steeds geméén-verraderlijk in dit opzicht waar het geldt een tegenstander te citeeren; want, haalt men slechts een *gedeelte* aan van diens werk, dan kan daardoor soms een geheel verkeerden indruk worden gegeven. En hoeveel te meer nog staat men bloot aan kwaadwilligheid en laster waar het on-dit's geldt, praatjes en klapzucht, verspreid uit boosaardigheid en jaloezie maar al te dikwijls. - En toch gaat het den meesten menschen als U, zij laten zich enkel leiden door wat anderen zeggen of schrijven over een derde, en onderzoeken niet zelf. - Doch neen, ik mag dat *nu* niet meer zeggen, want gij hebt immers anders gehandeld, en wèl zelf onderzocht. Ik dank U daarvoor, en ook niet minder voor Uw ruiterlijk en vriendelijk schrijven.

Nora. Hartelijk dank voor de kaart. - Ik waardeer ook ten zeerste uw instemming met mijn artikel: Verantwoordelijkheidsbesef (zie Lelie van 28 Juni 1911). - Waarom zou dit boek van U niet weer evenzeer goed worden als het vorige? - Twijfelmomenten heeft iedereen nu en dan... Hartelijk gegroet.

Robinette. - Hartelijk dank voor Uw lief en aardig schrijven, dat ik niets te lang vond; integendeel. Ik denk dat gij reeds zijt in Engeland als gij deze Lelie ontvangt, en, daar ik die plaats inderdaad ken, twijfel ik er niet aan of gij zult er recht veel genieten. -

Het deed mij bijzonder goed zoo eens te hooren uit Uw schrijven, van menschen die, evenmin als ik, voelen voor het achternageloop van alle mogelijke Koningsfeesten, etc., zooals dat gebruikelijk is ten onzent, en ook buitenslands. Die sympathie Uwer ouders daarmede deed mij dan ook aangenaam aan. Gij schrijft dat gij uit ‘nieuwsgierigheid’ wel eens wilt zien hoe zoo'n soort van bekend iemand er uitziet. Wel, *die* nieuwsgierigheid heb *ik* ook, en *die* vind ik heel natuurlijk. Men kijkt onwillekeurig naar elk bekend persoon, hoeveel te meer dus naar een mooie optocht van mooi opgetakelde dames en uniformen, maar dat heeft niets te maken met ‘Oranjeliefde’ en ‘vaderlandsche gevoelens’ en ‘verknochtheid aan het

Vorstenhuis', en zoo méér. Wat nu Fallierès betreft, neen ik kan in dien rijken vetten wijnbouwer, die in Frankrijk zelf

zeer weinig populair is, volstrekt niets bijzonders zien. De man heeft, als alle hedendaagsche fransche politici, gedraaid en gekuipt met deze en met gene richting om er te komen. Dat is hem gelukt, en nu zit hij op zijn vet eerebaantje, en neemt dat overigens niet half zoo elegant en zoo gedistingueerd waar, als zijn voorganger Loubet. Overigens geloof ik niet dat er in zijn huiselijk leven kwaad van hem valt te zeggen. Dat heeft hij op de meeste vorsten vooruit.

- Gij informeert of onze honden niet heel jaloersch zullen zijn op den nieuweling? Ach ja, dat zullen zij zeker; maar in dat opzicht heb ik mijn plichtsgevoel, dat mij voorschrijft een *verlaten* hond niet aan zijn lot over te laten. Nooit zal ik Benjamin en Frits een gekochten of zelfs present-gekregen *ras*hond opdringen. - er is mij eens een prachtig dier aangeboden, dat ik héél graag had genomen, maar juist om hunnentwille weigerde - maar, als het geldt een zwerveling te helpen, dan moeten zij zich leeren schikken. En ik heb gelukkig een goede belofte voor de toekomst in hetgeen indertijd is geschied, toen wij, voor eenige jaren, met Benjamin uit Frankrijk kwamen, nadat wij hem, zooals ik indertijd in de Lelie beschreef, uit medelijden hadden gekocht van een paar kwelduivels-straat-jongens. Wij zagen er namelijk zóó tegen op Frits, die altijd alleen met ons was geweest, - want Marie's tweetal is bij haar in de keuken, - dien nieuwen gast te brengen, dat wij zelfs aan Marie niet durfden schrijven *wat* wij hadden gedaan en Benjamin onverwachts meebrachten. Wel, Marie heeft hem dadelijk met liefde ontvangen, maar iets anders was het met Frits. Die deed heel voornaam en fier, en wilde niets van hem weten. Toen echter heeft Benjamin hem letterlijk door zijn liefde en toegevendheid gewonnen. Hij gaf Frits in alles toe, ging op zij als deze hem iets afnam, deed altijd even lief in één woord, likte hem droog als hij natregende, - en 't eind was, na enkele weken, dat Frits niet meer buiten hem kon, en dol op hem werd; - en nu zijn zij onafscheidelijk. Zoo hoop ik nu ook maar dat in een volgend geval alles zich zelf zal redden. Het gold hier een heel droevige omstandigheid; en, zou het dan niet wreed zijn geweest, waar mijn eigen Benjamin door ons is gered van de ellende, thans ons hart toe te sluiten voor de even groote ellende van een anderen hond, op onzen weg gelegd? Wij hebben trouwens reeds meermalen, voor korteren tijd, zwervelingen geherbergd, en altijd hebben Benjamin en Frits zich dáárin moeten schikken; wij vonden tot hiertoe steeds nog thuizen voor hen, maar bleven wij er mee zitten, dan zouden wij het als onzen plicht beschouwen zoo'n stumper aan te nemen. 't Was zulk een aardig verhaal van Uw eigen honden. Ik heb er mij mee geamuseerd. - Zeker moogt gij mij over Uw bezoek in Engeland schrijven. Heel gaarne verneem ik daarover van U. Nogmaals veel dank voor Uw gezelligen brief, en veel genoegen toegewenscht.

Riek. - Het versje is mij anonym toegezonden, door den uitgever. Indien deze echter Uw naam kent, wil ik het plaatsen, indien ik U daarmede genoegen doen kan? -

No. 10. - Hartelijk dank voor Uw lieve kaart. Een woord van instemming doet mij zeer zeker wel eens veel goed, maar ik begrijp best dat gij niet stéeds lust of tijd vindt tot het schrijven van al dergelijke berichtjes, over wat gij vindt van een of ander artikel. Des te meer waarde heeft wat gij nu schrijft over *verantwoordelijkheidsbesef* (zie Lelie van 28 Juni 1911).

Wat Uw vriendelijken brief betreft, neen ik heb geenszins gedacht, dat gij *mij* eerder had moeten schrijven. Integendeel, *ik* had *U* wel gaarne iets geschreven bij

de terugzending van die proeven, maar ik had het te volhandig bij mijn vertrek. Zij pasten mij niet goed, en ik durfde het niet wagen mij aan probeersels te onderwerpen juist nu ik op reis ging. En ach, lieve No. 10, gij kent de drukte van baddoktoren slecht, als gij denkt dat die zich één minuut voor wat ook maar *anders* tijd gunnen dan voor hunne speciale badkuur-praktijk! Zij zouden mij zien aankomen, als ik van hen vroeg zich voor een nieuwe uitvinding als deze te interesseeren. - Of gij in B.M. zult slagen betwijfel ik óók zeer. Ik geloof niet, dat zoo'n groote onderneming zich zal laten vinden tot de invoering van een nieuw artikel als dit, zonder tusschenkomst eerst van 'n *vak*mensch.

Ik hoop dat gij van Uw nieuw leven véél satisfactie zult hebben, want dat hebt gij wèl verdiend, vind ik.

Ik ben grootgebracht in de politiek, van jongs af. *Daarom* walg ik er zoo van, omdat ik achter de schermen kon zien. Bij de liberalen gaat het ten minste nog alleen maar onder de vaan: ‘'s lands belang’, maar bij de rechterzijde wordt ‘de Eere Gods’ erbij gesleept; en *dat* is zóó walgelijk dat het je maakt tot 'n eenling als je ten minste een eerlijk gemoed hebt. Op dat vertrouwelijke gedeelte van Uw brief mag ik niet antwoorden, maar ik mag U toch wèl zeggen, dat gij m.i. toch óók recht hebt aan Uw eigenik te denken. Als gij het toch óók noodig hebt. - - Een goed verstaander heeft een half woord noodig. - Ja, 't leven is wreed, maar gij zijt m.i. *te* goed somtijds door U-zelf met zooveel zorgen voor anderen te overladen, die toch vrijwillig door U op U worden genomen!

Het artikel wil ik gaarne plaatsen, als gij het zendt. Hartelijk gegroet. Ik hoop dat wij U in Augustus bij ons zullen zien.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Overgebleven corr:, die te laat is aangekomen voor dit nummer: - **Maris Stella, Bureau Reform Simplex, X^2, Hollandicus, Molly, Moed, Loute.**

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

19 Juli 1911.
25ste Jaargang.
No. 3.

Berichten.

Van af 24 Juli a.s. ben ik weer thuis, en is mijn adres voortaan, wegens verhuizing:

SCHEVENINGEN, Gevers Deijnootweg Villa BENJAMIN.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
De Bloeddorst in onzen Tijd
door Dr. Ernst Schultze.

Ondanks allen vooruitgang in beschaving en cultuur, waarop wij ons zoo graag beroemen, schijnt de ‘bloeddorst’, dit erfdeel van ons meer dierlijk verleden, ook nu nog volstrekt niet in den mensch gedood; ja, er is slechts een geringe prikkel noodig om dien weer te doen losbreken. Al wat met bloed, speciaal met menschenbloed in verband staat, oefent op velen een onweerstaanbare bekoring uit. Gelukkig echter niet op alle: het beste deel van 't vrouwelijk geslacht voelt er een innige

afkeer van. De grovere categorie is er al evenzeer op belust als de meeste mannen, en als het in Europa gebruikelijk werd - zooals onlangs in Noord-Amerika gebeurde - dat een dokter zijn operaties voor een raam aan straat, ten aanschouwe van het publiek uitvoerde, dan zouden zich stellig ook bij ons de menschen bij hoopen verdringen, en zou ook hier, evenals in Amerika, de bevoegde macht met krachtige hand moeten ingrijpen.

Bij gebrek aan terechtstellingen en publieke operaties zoekt de bloeddorst der menigte bevrediging in andere dingen, en men kan nauwkeurig nagaan, hoe hij steeds meer gaat eischen, zoodra zijn begeerte slechts eenigszins gevoed wordt. De ontwikkeling van het circuswezen spreekt in dit opzicht, boekdeelen. Honderd jaar geleden vergenoegde de kijklustige massa zich met het aangapen van een zeehond, een olifant, een rhinoceros, een neger of een Indiaan, of voelde men zich volkomen bevredigd wanneer een man met gedresseerde kanarievogels op de kermis verscheen, of men zich verbazen kon over een buikspreker, een vuureter of andere reizende kunstenaars, die het publiek sedert eeuwen steeds weer in extase brachten. Aanvankelijk werden al die heerlijkheden slechts elk afzonderlijk vertoond; een olifant en een Indiaan *tegelijkertijd* tekijk gesteld, of een rhinoceros en een buikspreker in één tent te bewonderen, gold als het toppunt van genot.

Tegenwoordig is men niet meer zoo bescheiden in zijn eischen. In circus en variëteiten-theater wisselt het eene programnommer het andere af; aan elk is slechts een zeer beperkte tijd toegemeten; de directeur staat achter de schermen met het horloge in de hand om op de minuut, ja op de seconde vast te stellen, hoelang een vertooning duren mag en de zenuwen der toeschouwers onmiddellijk daarop met de volgende te prikkelen.

De onschuldige voorstellingen der beide laatste eeuwen voldoen het publiek niet meer. Iets opwindenders moest er voor in de plaats treden. Wat vijf-en-twintig jaar geleden de harten der toeschouwers nog sneller deed kloppen, zou heden ten dage de bezoekers volkomen koud laten. Wanneer toen een trapeze-kunstenaar zijn gymnastische toeren verrichte en hij aan zijn moeilijkste kunststuk genaderd was, zweeg de muziek plotseling, op alle banken heerschte ademlooze spanning en er ging een zucht van verlichting uit de dichte rijen op, als het hachelijke moment voorbij was. Tegenwoordig zijn voor die ouderwetsche vertooningen, die zeker ook gevaarlijk, maar zelden *levens*gevaarlijk waren, roekeloosheden in de plaats getreden, welke - men kan het met zekerheid voorspellen - op de paar honderd maal, tenminste éénmaal met den dood bekocht moeten worden.

Het is vrij nauwkeurig vast te stellen wanneer die waaghalzerijen aanvingen; 't was in 1902 met het optreden van Diavolo, den bekenden *Looping the Loop*-rijder. In 't circus Schumann in Berlijn volgde hij op zijn rijwiel in razende vaart den omtrek van de lisvormige cirkel-baan, zoodat het één oogenblik scheen, alsof hij met het hoofd naar beneden hing, terwijl de voeten, die de pedalen trapten, boven zijn hoofd stonden.

- Dit is waarschijnlijk het keerpunt geweest voor het ontwaken van den bloeddorst bij het publiek. Hoe gevaarlijk die *Looping the Loop*-rit ook was, al heel gauw bevredigde deze de op emotie verzotte menigte niet meer. De kans dat de geoefende wielrijder zou verongelukken, scheen toch al te gering.

Zeker kwam 't ook reeds vroeger voor dat zich een artist bij een gevaarlijke proefneming, bij koorddansen of bij 't in een parachute uit een luchtballon dalen, een

paar ribben brak, maar 't gevaar aan die experimenten verbonden was niet zoo groot, als bij de *tour de force* die, de een na de ander, op Diavolo's kunststuk (?) volgden. In 1904 waagde het een ander artist Ancilotti, den cirkel te openen, dus een luchtsprong te maken, die weliswaar, wiskunstig berekend was, maar toch op het publiek den zenuwschokkenden indruk maakte, alsof de wielrijder in een ontzaglijk gevaar zweefde. Inderdaad was dit ook het geval, want, liet zijn koelbloedigheid hem één seconde in den steek, gaf hij zijn stuur onwillekeurig even een verkeerde richting, dan moest hij onvermijdelijk zijn nek breken.

De meeste van dergelijke toeren werden het eerst in de Vereenigde Staten of in Frankrijk uitgevoerd. Daar was een tijdlang vooral *le cercle de la mort* bizonder in trek, die het publiek het bloed in de aderen deed stollen. Doldriest toonde zich op dit gebied de française Mlle Thiers, die bij de voorstelling van den zoogenaamden auto-meteoor, van een hoogte van twaalf meter loodrecht naar beneden stortte. Voor dit waanzinnige

kunststuk werd ze met riemen in haar automobiel, die ongeveer 400 K.G. woog, vastgegespt. Gebeurde er dus een ongeluk, dan was ze totaal hulpeloos overgeleverd. Ze vond er dan ook den dood bij.

Overal begon in het circus de auto een rol te vervullen. Een Amerikaansche ging nog een stapje verder op den weg van Diavolo en Ancilotti, door in een automobiel de open baan rond te vliegen. Dit *Hooping-the-Loop*, zooals het genoemd werd, 'trok' ongelooflijk.

Maar zelfs ook deze vertooning bleek den bloeddorst der massa nog niet te voldoen. Van jaar tot jaar, ja van maand tot maand bijna, verschenen er gevaarlijker nummers op de affiches. Al heel gauw waagde een circusartist het, de *Hooping-the-Loop*-kunst in een groot rad uit te voeren, waarin hij zelf met uitgestrekte armen en beenen de spaken vormde. Natuurlijk ontkwam hij slechts ter nauwernood aan den dood. Na allerlei ernstige kwetsuren te hebben opgeloopen, moest hij zijn vermetelheid ten slotte opgeven.

Toen verscheen de *Doodensprong* op 't tooneel; een sprong, 15 M. door de lucht, op een fiets. In 't circus Busch werd hij door Paul Mündener, bij Schumann door Mlle Hélène Dutrieu uitgevoerd. Toen deze op een avond het groote volle-maansgezicht dat in de manège aangebracht was, om haar schijnbaar te verslinden - weer in den mond wilde springen, kreeg ze een ongeluk. Ze bezeerde haar ruggemerg en zag zich gedwongen haar beroep te laten varen en een ellendig bestaan voort te sleepen.

Betrekkelijk veel onschuldiger zijn de prestaties van de zoogenaamde 'weerstandsmenschen' - die merkwaardig georganiseerde menschenkinderen, die zoo'n sterk beenderengestel en zulke ijzeren spieren bezitten, dat ze zich krachtproeven, welke een ander 't lichaam verpletteren zouden, gemoedelijk kunnen laten welgevallen. Kerels bijv. die zich door een zwaren automobiel laten overrijden, zonder dat hen een rib gekraakt wordt, of een olifant over zich heen laten wandelen en toch niet door het reuzendier verbrijzeld worden. Of - weer een ander genre - de wondermenschen, die zich ongevoelig toonen voor zeer sterke electrische stroomen en daardoor de bewondering der menigte wekken. Hier *schijnt* het gevaar grooter dan het *is*, daar alles natuurlijk vooraf met de noodige voorzichtigheid gebrobeerd is, maar natuurlijk loopen ook zij groote kans den boog te sterk te spannen en ten slotte toch jammerlijk aan hun kunststukken te gronde gaan.

De groote massa zal zich echter meer door den 'Doodensprong' en dergelijke waaghalzerijen aangetrokken voelen, omdat het doodsgevaar zich meer onmiddelijk aan haar opdringt: het bliksemsnelle der handeling de zenuwspanning ten top voert. Maar *Looping*-, noch *Hooping the Loop* bleken het publiek kras genoeg, en de circusdirecties trachtten het opnieuw te boeien door een vertooning, waarbij een automobiel in de lucht omduikelt.

De wagen stuift (liefst natuurlijk door een vrouw bestuurd) een steile helling af, in een hoek van 30° of nog minder, die onderaan in een naar boven buigenden halfcirkel eindigt. Hierdoor wordt de auto in de hoogte geslingerd, geraakt in een draaiende beweging, slaat onderste boven, vliegt onderwijl nog een eind door de lucht en komt eindelijk met geweld op een matras neer. Mislukt de toer, dan vliegt de motor in duizend stukken en blijft van de rampzalige chauffeuse niets dan een ellendig verminkte bloederige massa over.

Juist dit staaltje echter, dat in Amerika met voorliefde vertoond werd, bewijst duidelijk, dat de menigte niet maar een merkwaardig kunststuk van mechaniek wil bewonderen, neen, dat het de kans begeert, er een mensch bij te zien omkomen. Anders kon men immers den auto rustig zonder chauffeur laten rijden! En dat het bovendien een vrouw is, die het levensgevaar verachtelijk het hoofd biedt, draagt niet weinig tot de zinnenprikkeling bij.

Nadat in 1908 in 't circus Busch te Berlijn de franschman Gadbin ellendig verongelukte, zijn dergelijke overspannen kunsten in Duitschland wat beperkt. Gadbin gaf een voorstelling van een zelfmoordenaar, die zich uit de zesde étage van een huis in de diepte stort. Na zijn hoogen val landde hij met zijn borst op een gladde, gebogen baan, waarlangs hij dan verder zonder gevaar naar beneden gleed. Het publiek was en extase en schonk hem steeds donderenden bijval. Nadat Gadbin zijn *tour de force* dozijnen malen had vertoond, sprong hij op zekeren avond *iets* te ver naar voren. Zoo kwam hij niet met de borst, maar met het onderlijf op zijn baan, kreeg zwaar inwendig letsel en was na twee uur een lijk.

Tegenover zulke feiten *moet* de vraag wel rijzen: Is het een cultuurvolk waardig, zich door dergelijke sensaties op te winden? Mag

het zijn amusement zoeken in het kijken naar vermetelheden, die groote kans laten dat een mensch aan de op te loopen kwetsuren sterft, òf nog erger er voor zijn leven ongelukkig door wordt? Mag men zonder protest aanzien, dat de bloeddorst der massa zich op die afschuwelijke wijze uit? Met het woord massa heb ik hier niet het plebs, de onderste lagen der maatschappij op 't oog. Integendeel, die ‘bloeddorst’ is in de hoogere standen even sterk verbreid.

Het is een trek die bij de meeste menschen op den bodem der ziel sluimert, door de cultuur slechts met een dun laagje bedekt. Wordt de neiging gewekt en haar de mogelijkheid tot verdere ontwikkeling geboden, dan is er geen houden meer aan. Ook in 't oude Rome begon men niet dadelijk met voorstellingen, waarbij menschen elkaar het vleesch van het lijf scheurden; oorspronkelijk had men slechts aan dierengevechten zijn hart opgehaald. Wij breken den staf over de ruwheid dier tijden, wij veroordeelen de Spanjaarden om hun stierengevechten, en dulden zelf dat bij circusen variëteiten-vertooningen de waaghalzerijen alle perken te buiten gaan. Natuurlijk behoeft men niet zoo sentimenteel te zijn te eischen, dat er slechts dingen uitgevoerd worden, waarbij *alle* gevaar is uitgesloten; maar het staat niet gelijk, of een handig, sterk gymnast, die door zijn gracieuse toeren onze bewondering wekt, door een ongelukkig toeval een arm breekt - of dat (en nog wel een vastgebonden mensch) een levensgevaarlijken sprong doet, die er enkel en alleen op berekend is, den sensatielust der menigte te bevredigen.

Met de menschelijke hartstochten is het wonderlijk gesteld! We kunnen de prikkels en emoties op den duur niet ontberen, zonder dat het leven ons saai en eentonig toeschijnt. Maar er bestaan ook andere middelen aan die zucht tot opwinding te voldoen: lectuur, theatervoorstellingen, circusuitvoeringen zonder bloederige nommers, en verschillende andere amusementen. Ik wil hier evenwel slechts op het gevaar wijzen dat onze maatschappij en onze geestelijke gezondheid bedreigt, als wij gedogen dat ons circuswezen steeds meer in een richting afdwaalt, die geen ander streven kent, dan de bevrediging van den bloeddorst, welke diep in de menschelijke natuur verborgen ligt, maar daar dan ook begraven moet blijven, in plaats van door dergelijke menschonwaardige vertooningen kunstmatig te worden gewekt. In een oogenblik tijds kunnen instincten en driften worden ontketend, die de beschaving honderden, ja duizenden jaren lang met groote inspanning aan banden heeft trachten te leggen.

G.W.E.

(*Blätter fur Volksgesundheitspflege.*)

Meer ruimte.

Als de plantjes in de tuinen
Naast elkander staan, te dicht,
Geeft de tuinman aan de sterksten
Meerder ruimte, meerder licht.

Door de kleine, zwakke plantjes,
Die voor 't leven zijn te teer,
Uit te trekken, geeft hij ruimte,
Groeikracht aan de sterken meer.

Stonden in de levens-gaarde,
Van mijn blijde kinderschaar,
Ook de plantjes zonder ruimte,
Veel te dicht soms op elkaar.

Konden zij niet alle groeien,
Was er ruimte niet genoeg,
Voor het fijne, teere plantje;
Uitgetrokken, - ach zoo vroeg?

Zou de Hovenier het plantje
Hebben weggeworpen? - of
Heel behoedzaam, eindloos teeder,
Het verplant in ruimer Hof?

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

(Vrij gevolgd).

De zuiverste Kompas.

De zuiverste kompas door 't leven
Is geest'lijk voelen, fijn instinct,
De stem, die altijd meer betrouwbaar
En duid'lijk in de ziele zingt.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Naar proza van Corelli.

Bevroren tranen.

O bitt're tranen, ingehouden tranen,
Wie kent ze niet?
Verborgen tranen, nooit gewéénd op aarde,
Die niemand ziet.

Ik heb vermoed, gevoeld ze in het leven
Van menigeen,
Die lachte... lachte of het hart zou breken
En vroolijk scheen.

O bittre tranen, die de ziel doet weenen
Vol scherp venijn.
Verstijvend kille, hard bevroren tranen,
Wat doet ge' een pijn.

Als ik u voel in eenzaam droeve harten,
Die stille zijn,
Dan bid ik, smeek ik met mijn gansche ziele:
Om zonneschijn.

Om zonneschijn, die 't koude ijs doet smelten,
Met wond're kracht,
Om liefde, stille, groote, sterke liefde,
Heel teer en zacht.

Om liefde, die in teer en rijk begrijpen
Vertroost altijd,
Er zwijgend - o geen woorden, die niets zeggen -
Slechts médelijdt.

Om liefd' en zonneschijn, die 't ijs ontdooiën
In wintertijd,
Die warmte geven, licht en lente-leven
In eeuwigheid.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

De Zedenwet en de Kunst.

Ik vraag mij zelven wel eens af hoe zal de *Zedenwet* zich stellen tegenover werken, als daar zoo even in prachtuitgaven aangekondigd worden, onder den verleidelijken titel: ‘Collection ravissante de beaux livres en jolies reliures françaises neuves et uniformes’?

Zal in beslag nemen volgen, indien de zedenpolitie ze ontdekt in boekwinkels en *lees*bibliotheken, en zelfs in ‘Bibliotheken’, zooals de ‘Koninklijke’, en andere? Het is haast niet te denken, en toch.... alles is mogelijk, nu de *wet* er eenmaal is, en in uitvoering wordt gebracht.

Er moge getwijfeld worden aan 't prikkelende in de Balzac (Contes drolatiques), Flaubert (Madame Bovary), La Fontaine (Contes), Longus (Daphnis et Chloé), L'Abbé Prévost (Manon Lescaut), maar dan is er toch zekerheid omtrent Boccace en Pierre Louys.

Des eersten ‘Décameron’, in de vertaling van Francisque Reynard, en des laatsten ‘Aphrodite’, zullen den strengen zedemeester toch zeker wel aanleiding geven om ze op den Index te plaatsen.

En wat zou dat jammer zijn uit het oogpunt van kunst en letterkundige waarde.

Het zijn zulke mooie boeken.

De ‘Boccace’, in drie deelen, is fraai geïllustreerd door J. Wagrez; Pierre Louys' ‘Moeurs antiques’, in de vermeerderde compleete uitgave, door Ed. Zier.

Trouwens waar houdt de kunst op, en komt zij in het vaarwater der zedenwet.

Is Spencer's uitspraak niet waar, dat niet het *naakt shocking* is, zelfs *nooit*, maar wel de *gedachte*, welke hij of zij er aan paart.

Zitten we zelfs niet op de grens, dat er, bij voorbeeld, op een gegeven oogenblik een proces-verbaaltje zal worden opgemaakt tegen... onze geëerbiedigde Koningin, omdat Hare Majesteit de Oranjezaal in het Huis ten Bosch laat zien.

Het is immers waar, dat jaren geleden die zaal van het excursie-programma eener vereeniging werd geschrapt, ter wille van de jonge geestelijken en jonge meisjes. Le ridicule tue; daarom herinneren wij er aan.

A. J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Boekbeschouwing.

De Schuldelooze van Gabriele d'Annunzio vertaald door Mary Robbers. Uitgever H.J. v.d. Garde & Co. Zalt-Bommel.

Voorrede:

Naar den rechter gaan en zeggen: ‘Ik heb een misdaad begaan. Dat arme kindje zou niet gestorven zijn, als ik het niet vermoord had. Ik, Tullio Hermil, heb het zelf vermoord. Ik heb den moord overwogen, in mijn eigen huis. Ik heb hem begaan, terwijl ik volkomen helder van geest was, nauwgezet, met de grootste zekerheid. Toen heb ik in mijn eigen huis voortgeleefd met mijn geheim, een heel jaar lang, tot vandaag. Vandaag is de verjaardag er van. Ik stel mij nu in uw handen. Hoor mij aan en beoordeel mij.’ Kan ik naar den rechter gaan en hem dat alles zeggen?

Ik kan en wil 't niet. De gerechtigheid van de menschen gaat mij niet aan. Geen enkele rechtbank ter wereld zou mij kunnen beoordeelen. En tòch moet ik mezelf aanklagen,

moet ik mijn misdaad biechten. Ik moet mijn geheim aan iemand bekennen.

Aan wien? -

De schuldelooze is een klein kindje, nauwelijks een maand oud, een klein wurm, zonder liefde de wereld ingeschopt en willens en wetens vermoord!

Tullio Hermil, vader van twee meisjes is zijn vrouw ontrouw, en vervalt van de eene maîtresse in de andere, liefst vriendinnen van zijn vrouw. Deze weet alles en nu besluiten ze als broêr en zuster met elkaar te leven. Hoe zeer zij er onder lijdt, neemt ze toch genoegen met zijn voorstel, want zij houdt ontzettend veel van haar man. Een algeheele zelfverloochening van de zuster is dus vooropgesteld en Tullio Hermil kan precies doen, wat hij wil; hij kan buitenshuis leven en thuis toch de zuster vinden. Als hij de stad uit is, schrijft hij zijn vrouw hartelijke brieven, welke dikwijls samen gezonden worden met die aan zijn minnares. Wat een toestand!

Enfin, Guiliana vindt alles goed en overstelpt hem met liefderijke zorgen.

Maar ziet, naderhand is Tullio zijn leven daar buiten moede en vraagt aan Guiliana weder die rechten, welke een vrouw aan haar man verschuldigd is, doch hoort bij die gelegenheid, dat zijn vrouw een baby wacht.

Dit maakt hem toornig en een gevoel van haat maakt zich van hem meester tegenover zijn vrouw.

Deze zegt hem nog, dat het een oogenblik van zwakheid van haar is geweest, dat zij altijd van Tullio 't meest gehouden heeft. Maar hij is ontzettend toornig.

Is dit nu niet verbazend onrechtvaardig en onnatuurlijk? Hij laat zich aldoor beheerschen door zijn hartstocht en zinnenlust, heeft telkens een nieuwe maîtresse, en nu zijn vrouw zich één oogenblik vergeten heeft, nu kan hij het haar niet vergeven? Heeft een vrouw dan geen temperament, evengoed als de man? En wie was de schuld er van, dat zoo iets gebeurde? Was Tullio dat zelf niet?

En nu komt de quintessens van het boek.

Het kindje, dat geboren zal worden zit het geluk van de ouders in den weg.

Niemand, behalve de twee, weet, dat 't kind van een ander is; slechts Tullio en Guiliana zijn er al te goed van doordrongen. Als het kind blijft leven, staat het als rustverstoorder steeds tusschen hen in en belemmert hun terugkomend geluk - dus Tullio zal 't arme wichtje verwijderen.

Het is vreeselijk te lezen, hoè hij dat kind vermoordt, door het, terwijl iedereen uit is, uit zijn bedje te nemen, en op eens in de koude lucht voor het open raam te plaatsen. Met voorbedachten rade, kalm, beslist volvoert hij zijn daad, dat arme kindje, zoo rose en mollig; het is ontzettend akelig! Men ziet alles zoo duidelijk vóór zich; het boek is meesterlijk geschreven, maar het is onrechtvaardig en onnatuurlijk.

Wat ik niet begrijp is, dat Guiliana het in wording zijnd kindje, niet vóór de geboorte liet doodgaan, maar dan was 't boek misschien niet geschreven kunnen worden.

Immers, dan zou alles opgelost zijn en had die vreeselijke misdaad niet behoeven te gebeuren. -

Het is zulk een luguber onderwerp, dat men 't niet voor de tweede maal zou willen lezen. -

C. ARNTZENIUS.

Uit Christelijke Kringen.

Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 2).

Op 't zelfde oogenblik waarop zijn kleindochter onder de tram lag, - 'n bloedig verminkt lijk, 't eenig overblijfsel van de aloude Stinia-grootheid, die mèt haar verstierf in de rechtelijn, - legde ex-Excellentie, aandoenlijk-geroerd, de handen ineen van zijn kleinzoon Ber en diens aanstaande jonge vrouw Nannie gravin de Grevere. Want, dat was immers zijn element: gelegenheids-speeches, met pauses eringelascht, van aandoening op 't rechte moment en tusschenvoegingen van toepasselijke bijbelteksten, welke vrome toehoordsters de tranen in de oogen brachten; etc., etc. Met dat talent van phrasenmakerij had hij zijn populariteit gewonnen als Kamerlid; op allerlei verkiezings-vergaderingen had hij er voor gewerkt tot hij in den lande was geworden *de* leider bij uitnemendheid van de christelijk-rechtzinnige partij. En in het particuliere leven, en zijn zich van provincie-man, van buiten gekomen, moeizaam opwerken in de Haagsche high-life-côterie, had hij met die redenaars-aandoenlijkheid even veel reclame weten te maken voor zichzelf. Overal waar getoast en mooidoenerig gesproken moest worden was hij welkom, bij bruiloften en op begrafenissen. Als meneer Eduma de Witt zich er toe zette om te lofredenen, dan kon je er op rekenen dat het goed van stapel liep, dat de aanwezigen behoorlijk-aangedaan naar huis gingen. -

En nu was het zoo'n bijzondere plechtigheid! Eene die hem-zelf bijkans wezenlijk ontroerde, omdat het hem even, pijnlijk, herinnerde hoe hij oud werd, hoe een nieuw geslacht - of hij 't wilde zien of niet -, straks hem verdrong; hoe ‘de Hemel’, die tot hiertoe hem slechts had gediend als 'n goedkoop mooi-woord om op aarde nommer één te wezen, maar waarnaar hij volstrekt niet verlangde er binnen te gaan, nu wezenlijk hem naderde, als 'n onafwijsbaar dreigend spook, dat, misschien, *niet* Hemel heette maar *Hel.* - -

Neen, neen, dááraan wilde hij niet denken. - - Hij voelde zich immers nog zoo gezond en flink. Met 'n zelfvoldoening van zich eigenlijk jonger voelen dan z'n afgeleefden zoon, zag hij neer op Sjoerd, die, dikbuikig, ouduitziend, 'n quasie-vaderlijken gretigen kus drukte op de frissche lippen van Nannie....

Ze stormden allemaal op haar af, de champagne-glazen in de hand, Belletje Verschure luidruchtig-jong, heelemaal niet jaloersch nog, in haar pas het leven beginnen, en Marguerite van Gravensweerdt, die, achter quasi-lievigheid van 't zoo ‘erg leuk’ vinden, vergeefs verborg haar nijd omdat alweer 'n goede partij haar, de veel-oudere, was ontglipt. Lout, haar zuster, dat wèl begrijpend, gunde 't haar juist daarom, féliciteerde Nannie des te hartelijker. Josine de Wevere gedroeg zich nu ineens heelemaal 't correcte ietwat stijve logeetje van hare strenge tante, freule de Wevere, nam 'n devoot air aan, van zich als voorbestemd tot niet-trouwen te beschouwen, waarmee ze wist de ongetrouwde tante honig om den mond te smeren. Miesje Vervoorde echter had moeite haar tegenzin tegen 't vulgaire van zoo'n huwelijk, heelemaal niet strookend met hare ideale levensbeschouwing, te bemantelen. ‘Hoe kòn je nu zoo'n man liefhebben, zoo'n verloopen, akeligverdronken uitzienden man, als die kwajongen van 'n Ber Eduma de Witt!’ Toch was ze onschuldig genoeg om niet te twijfelen aan de oprechtheid van Nannie's hem liefhebben. 't Viel haar niet in dat die uit berekening zou trouwen. Daarvoor was haar eigen natuur een te eenvoudige om zich die koudheid van Nannie te kunnen voorstellen.

Nannie, heel-mooi, in haar flatteerende rose chiffon japonnetje, den gevulden blanken hals bloot, evenals de goedgevormde armen, stond naast Ber, die zooveel champagne en vooral cognac al had verschalkt, dat ze z'n puisterig onfrisch gezicht, van allerlei gemeenheidjes achter den rug hebbend vroeg versjouwd jong-oud-mannetje, er geheel opgezwollen lodderig van uitzag.

Er was dan ook niemand, die er aan twijfelde, hoe hij de schoone toespraak van zijn grootvader, die hem had toegewenscht, dat hij ‘met Gods hulp’ den Eduma de Witt naam hoog mocht blijven houden, niet volkomen te schande zou maken.

Maar toch vonden ze 't allemaal heel-aandoenlijk-mooi gezegd, ‘En den takt waarmee hij er even zijn eerste vrouw, Ber's eigenlijke grootmoeder, had bijgehaald, die nu “van Boven” zegenend neerzag zeker op het geluk van haar kleinzoon, dien ze zoo innig had lief gehad!’

De ex-mevrouw Horstenboer, welke zooveel beter bij hem paste dan deze hare voorgangster, veegde, eveneens heel taktvol, hare oogen af bij die herinnering.... Zij-ook omhelsde haar aanstaande kleindochter heelteeder, sprak zoo lief den wensch uit, dat zij recht, recht gelukkig mocht worden. - -

Maar ondertusschen waren hare gedachten elders... Waar was Ellen? Zij was de eerste, die haar miste, omdat het haar ineens opviel, hoe deze, eigen nichtje toch van Ber, oomzegster tegen Sjoerd en Mary, niet voor den dag kwam om te feliciteeren, Dat het kind iets had, dat had ze wel gemerkt de laatste dagen. Ze had het

toegeschreven zelfs aan 'n teleurstelling misschien omdat ze Ber, eerst voor háár bestemd, niet kreeg nu ten slotte. Dat zag je meer bij zulke jonge meisjes. Eerst wilden ze niet, namen een onverschillig airtje aan. En als dan de pretendent-zelf zich weer terugtrok, zelf geen lust meer toonde, - zooals 't met Ber gegaan was, door haar zich zoo gek aanstellen met haar zich den mond voorbij praten, - dan draaiden ze ineens om, gunden hem niet aan 'n ander... Enfin, met al haar besognes over dit gevallen-meisjes-pretje had ze er ook niet héél véel bij stilgestaan, niet opgemerkt ook dat Ellen niet binnen was toen 't plechtig oogenblik, van 't meedeelen van 't engagement, begon... Heel gauw stootte ze haar man aan...

'Ellen is er niet'.... fluisterde ze een beetje ongerust... Hij, prettig-opgewonden van de champagne, en bedwelmd van de complimentjes die z'n pracht-speech hem opbracht, zich lavend aan de tranen die hij zag in de oogen van ouwe mevrouw Vermeulen, zelfs in die van stijve, tegen haar zin meegekomen Nelly, en in die van Hermance Vermeulen, welke altijd tranen kláár had op 't rechte oogenblik, en in die van mevrouw Vervoorde, en van nog 'n heele boel andere zijner bewonderaarsters, werd 'n beetje ongeduldig erom: 'Dat kind gaf tegenwoordig altijd last'...

'Ze is zeker pruilerig boven gebleven' - haalde hij de schouders op: 'Ik zou er maar geen notitie van nemen'.

Maar, ofschoon niemand het zei openlijk,

merkte nu iedereen het, Ellens afwezigheid. Oom Sjoerd en tante Mary vooral waren woedend, vonden het 'n hun aangedaan affront, namen zich voor van Geerte morgen nederige excuses te verlangen; anders moest er maar 'n brouille van komen. En gravin de Grevere, de fijne trotsche lippen zuur toegenepen, liet haar ergernis merken, door de zuurzoete vraag aan Mary:

'Is je nichtje Stinia niet wel geworden? Ik zie haar nergens.'

'Ik geloof 't wel' - loog Mary, vreeselijk in de war, altijd verlegen inwendig tegenover de genadige vorstin-airs van gravin de Grevere, die haar onophoudelijk liet voelen welk een onnoemelijke eer het was voor haar, dat zij, door haar zoon, aan de de Greveres werd vermaagschapt. - - -

Hermance, geheimzinnig, werd erin gemengd nu, loog óók mee, hoe ze wel geloofde dat Ellen inderdaad boven was gebleven, te vermoeid van 't tableau-vivant - - op 'n logeerkamer lag te rusten. - -

Grootpapa Eduma de Witt geloofde dat ook werkelijk, maar z'n vrouw, die was gaan kijken boven, kwam hem inlichten dat ze er niet was... Net iets voor haar weer, om zoo maar ineens, uit baloorigheid, naar huis te verdwijnen, niet bij 't dansen te willen blijven. - Want, *dat* geloofden zij, de ingewijden, allemaal te goeder trouw, dat ze naar huis was gegaan, Vermeulen, en Hermance, en Mary, nu óók van haar verdwijnen op de hoogte gesteld, allemaal meenden ze hoe haar teleurstelling over haar Ber niet krijgen haar te machtig was geworden, en dat ze zich daarom stilletjes uit de voeten had gemaakt...

De overigen, terwijl er nog 'n paar extra dansen werden gegeven, vóór 't opbreken voor goed, bekommerden er zich niet om. De oudere lui, zonder dochters die ze moesten chaperoneeren, braken al op, freule de Wevere, de ouelui Vermeulen met Nelly waren dadelijk na 't féliciteeren van Nannie en Ber heengegaan, terwijl mevrouw Vervoorde, die Belletje Verschure onder hare hoede had, telkens verklaarde hoe ze alleen om die nog wat bleef, want voor Miesje was het heusch niet goed zoo lang op te zijn maar Belletje had zóó'n pret. Want ze stikte inderdaad van jaloezie omdat Miesje bijna alle dansen bleef zitten, terwijl jolige rijke blonde Belletje vreeselijk werd gefèteerd. En toch vond ze het 'n heele eer dat de voorname Verschures háár met de zorg voor hun dochtertje hadden willen belasten. - -

Grootpapa Eduma de Witt en zijn tweede vrouw kwamen op die manier óók onopgemerkt weg, zonder dat het niet meer aanwezig zijn van Ellen, die onder hunne hoede was meegekomen, àl te veel opviel. ''n Vervelende corvee nog, dat ze nu nog moesten omrijden om bij Geerte te informeeren wat het kind eigenlijk had uitgevoerd' - verzuchtte de ex-exellentie, terwijl hij in het rijtuig voelde ineens zijn ouderdom nu, zijn jammerlijk naar bed verlangen. - -

Zijn vrouw ook verlangde niet minder daarnaar, haar stijf-geregen corset en nauwsluitende japon uit te trekken en zich 't gemakkelijker te maken. Maar, enfin, ze was al haar leven 'n slachtoffer geweest van wat nu eenmaal waren haar wereldsche plichtjes; ze was nu eenmaal de stief-grootmoeder van bizarre Ellen Stinia, dus, zonder klachten of mopperen nam ze die haar volstrekt niet symphatieke taak bereidwillig waar. Van haar zou niemand kunnen zeggen dat ze niet in alles deed zooals 't nu eenmaal comme il faut was, ook ten opzichte van haar tweede huwelijk. - Dat was haar levenstrots. -

(*Wordt vervolgd.*)

Gedachtenwisselingen.

I. Militarisme.

Met belangstelling, heb ik, in de laatste afleveringen van dit tijdschrift, de verschillende artikelen gelezen, over anti-militarisme, sociaal-democratie en anarchisme.

Reeds eerder heb ik gezegd ‘een anarchist is geen mensch’ (iemand zonder ziel), *als* ik *iets* in hem zou eeren, dan zou het zijn, dat hij zich zieleloos voor iets geeft ‘geheel en al met zijn persoon uit volle overtuiging.’ In elk geval geeft *dit* mij meer respect, dan voor den sociaal-democraat, die theoretisch scheldt en raast, maar onderwijl als er wat te helpen valt, in de verre minderheid staat aan den gewonen democraat en den anarchist, die dàn tenminste *de handen uitsteken* als er te helpen valt. Maar *iets anders* wensch ik in 't debat te brengen, namentlijk dat ik tijdens het bezoek van President Faîllieres de Fransche- en Hollandsche Jantjes en met de zeeliedenstaking de Soldaten ben gevolgd, en met hen gesprekken heb aangeknoopt, *over het militarisme.* Hetgeen zij mij hebben geantwoord zal den debaters van dit onderwerp zeker interesseeren: zoowel de Hollandsche-als Fransche Soldaten heb ik de vraag gesteld als er nu eens doorbraak in de gelederen kwam van stakers en aan jelui werd *gecommandeerd* te schieten, zou je toch moeten vuren?

‘Ja’, zeiden zij, (zoowel de Franschen als de Hollanders), wij zouden *gehoorzamen* en *vuren*, maar niet recht uit, maar omhoog of er naast zouden wij vuren, want *wij* zijn ook arbeiders.

Het is alleeniglijk **hierop** (op *dit* antwoord dat ik heeren debaters wil attent maken), dat dus *niet* de bestrijding van het militarisme ligt in bestrijding van het *Kapitaal* (want welken *armen* man kan strijden tegen o.a. den rijken Clarke die voor 100 millioen guldens de republiek Gualta Mala aankoopt), maar in *ontwikkeling van*

het besef (**het karakter**) van den mensch ligt de toekomst.

Niet de godsdienst, *niet* het geld maar het karakter moet de levenslijn leggen. De twee factoren godsdienst en geld worden ons *geleerd* (onderwezen), maar de eerste factor *karakter*, worden wij mee geboren, dus de *hoofdzaak* in onzen levenslijn moet blijven *karakterontwikkeling.* **Bevordering van het besef is strijd tegen oorlog**. Nu de 18000 werklieden van Krupp staken de oorlogswerktuigen ‘te maken’, en de soldaten schieten, zooals zij zeggen, alleen ‘omhoog’, wèl, dàn is alle overmacht machteloos en allen oorlog uit, daarmede heeft *kapitalisme* niets te maken en ook niet *anarchisme* of *sociaaldemocratie.*

Alzoo ligt de onmogelijkheid van oorlogen veel dichterbij als de debaters over dit onderwerp vermoeden, getuige in deze ongelukkige stakingsdagen te Amsterdam dat er van de 200 schoten, slechts een paar menschen werden geraakt in hun arm of zitvlak of de kogels terechtkwamen in deuren of vensters.

Hoogachtend
Leliegr. 39, Amst.
H. VAN HOLK.

II. Maar.... de praktijk!

Maar de dag des Gerichts is niet ver meer
Reeds kleurt het morgenrood
De toppen des bergen en spelt er
Den nacht van den Leugen den dood.

En reeds hooren we 't lied van den valbijl
Die de kop der Dwinglandij
Van den rotten romp zal scheiden:
‘*De verjongde Volkeren zijn vrij!*’
- - - - - - - - -

Beloven wij dan, fier en ernstig,
Dat ook ons zwaard in de eerste rij
Op het Slagveld des Geestes zal kampen:
Tegen Domheid en Tiranny!

(Naar *De Drie Studentjes* van *Piet Paaltjens).*

Would-be profeten.

De laatste schuilhoek, waarin de socialismebestrijders zich verschansen en veilig wanen, is de bewering dat het socialisme in de praktijk onmogelijk zou blijken te zijn. Als zij, door onweerlegbare argumenten gedwongen, tenslotte - hoe ongaarne soms ook - het goed recht der socialisten wel *moeten* erkennen; als zij zich in het nauw gedreven weten bij de afgedwongen erkentenis dat oorlog, prostitutie, overdadige weelde eener- en nijpend gebrek anderzijds, klassejustitie, politiek geknoei, leugen-pers, slavenzieligheid, en moreele ontaarding de naarbuiten geslagen wonden zijn van het in-vooze lichaam van deze ten ondergang gedoemde kapitalistische maatschappij, - dan is de laatste tegenwerping, die 't 'm ‘doen’ moet: ‘allemaal héél waar, zeker, maar....’

En dan komt de praktische onmogelijkheid.

Het socialisme - o, zij willen het gaarne erkennen! - is heel mooi als ideaal, is een schoone droom misschien, maar óók niet méér dan dàt; het is eene utopie en zal dat steeds blijven. De menschen immers - zoo redeneeren zij niet onverstandig - *zijn* nu eenmaal niet *gelijk*, nòch in smaak, noch in verstand, willen, gevoelen en wat ook. En wat zou er nu van de socialistische gelijkheid terecht moeten komen? Immers niets. Na eenige dagen zal de ongelijkheid weer even groot, zoo niet grooter zijn, dan ooit te voren. De leiders....

Ja, vooral de leiders.

De storm-zaaiers, volks-bedriegers, eerzucht-duikelaars, baantjes-jagers. De ervaring en menschen-kennis weerhoudt zoovelen, die er overigens niet vijandig tegenover staan, van toenadering tot het socialisme. En zij wijzen op een Robespierre, een Briand. Zij toonen ons, hoe steeds de z.g.n. leiders de *mis*leiders bleken te zijn van het Volk dat voor hen de moeilijkheden hielp uit den weg ruimen, dat hen hielp te komen tot macht en aanzien.

En zeer zeker, zij die zoo spreken hebben gelijk.

Want, niet waar, welk rechtschapen mensch voelt niet zijn verontwaardiging en toorn rijzen bij het zien hoe daarginds, in Frankrijk, een renegaat als Briand*) thans als de omgekochte handlanger der bourgeoisie heftiger tegen zijn voormalige medestrijders, die hem op het kussen hielpen, te-keer gaat dan de meest-verwoede reactionair. Maar *juist deze* sprekende voorbeelden overtuigen de anarchistische socialisten méér dan ooit van de waarheid der bewering, dat géén regeering ooit regeerde in het belang en tot heil van het gansche volk, maar in het be lang van hen die de macht in-handen hebben, terwijl het geregeerde volk misbruikt en geëxploiteerd en uitgezogen wordt om de belangen van die enkelen te dienen; dat tenslotte de edelste regeerings-man van nòg zoo goeden wil, vastligt aan de boeien van kapitalistisch belang dat àlles beheerscht en regelt; dat zijn goedwillen onderdrukt en op allerlei wijzen belemmerd wordt door de sleur van ambtenarij.

Niet dus om de ééne regeering te doen vervangen door de andere zijn wij revolutionairen - dit zou een domheid zijn als den éénen dief het achterhuis uit te gooien en den tweeden het voorhuis in te halen - neen, om de Menschheid te *bevrijden* van alle regeeringsdwang, - om eene Maatschappij te vormen van *Menschen*, fiere, vrije menschen, zèlf-handelend en zèlf-denkend.

Dit echter lijkt onzen socialisme bestrijders wel de belachelijkste en onmogelijkste aller wenschen!

Och kom, zoo glimlachen zij ongeloovig, wat zou dáárvan terecht moeten komen; dieven en moordenaars zouden den boventoon voeren; de sterken zouden de zwakken verdrukken; de luien zouden profiteeren van de arbeidzaamheid der vlijtigen.

Aldus luidt het m.i. wel wat voorbarig en oppervlakkig oordeel dezer onheilsprofeten.

Vrijheid? Kom er hun niet mede aan boord: integendeel, zij meenen dat het volk, de stompzinnige massa, tucht nóódig heeft, strenge tucht.

Gelijkheid? Hoe zou men die willen handhaven? Oók die kan niet bestaan, meenen zij.

*) Thans Ministerpresident - àf!

Gelijkheid.

Wat is gelijkheid, of liever, wat verstaan wij eronder?

De gelijkheid, zooals de overigens vaak zéér geestige, echter hierin echter ietwat flauw-grappige Jerome K. Jerome ons die schildert in één zijner schetsen, waarin ook hij tracht de gelijkheidsidée te bespotten en belachelijk te maken, door haar n.l. voor te stellen als een streven naar gelijkheid in kleeding, van houding, kleur van haar enz.? Deze voorstelling lijkt mij echter wat àl te naïef en de weerlegging ervan overbodige woordverspilling.

Maar wàt dan?

Allereerst zij hier dan opgemerkt, dat, waar er gesproken wordt van socialistische gelijkheid men natuurlijk hiermede niet bedoelt het pogen de menschen gelijk te maken in aanleg, smaak, gevoelens, ontwikkeling, kortom, een maatschappij te vormen van menschen die het allen roerend met elkander ééns zijn, die allen in dezelfde richting werken en streven enz. Neen, geestelijk zullen de menschen steeds *on*gelijk zijn: er zullen altijd zijn slimmen en dommen, denkenden en niet-denkenden, laag-bij-de-grondsche en hooger-gestemde geesten. Naar deze soort van gelijkheid dus zal geen socialist streven, aangezien zij onverdraaglijker zou zijn dan de ongelijkheid welke zij zou hebben vervangen.

Maar de gelijkheid der socialisten zal zijn de *economische* gelijkheid.

Stellen wij ons het leven-van-thans in deze maatschappij voor als één groote wedloop om het Geluk: d.i. de bevrediging van materieele zoowel als van geestelijke behoeften.

Wat zien wij nu? Dat het daarbij *eerlijk* en kameraadschappelijk toegaat? Dat de sterken tegen de sterken loopen, de zwakken tegen de zwakken, de kleinen tegen de kleinen? In één woord: *dat de kansen gelijk zijn?* Beginnen zij *gelijk*tijdig?

Neen. Er zijn sterken, zwakken, kleinen, grooten, dommen en slimmen. De slimmen ‘smokkelen’ en zijn reeds een heel eind gevorderd als de dommen - die het bedrog niet bemerken - pas beginnen. De sterken verdringen de zwakken, de grooten streven de kleinen steeds méér vooruit. - Er zijn er, die hijgend van vermoeienis achterblijven en straks, in de wilde jacht der achter hen komenden, onder den voet geloopen en vertrapt worden. En hoe méér er vallen, hoe ruimer de kansen voor hen die op de been bleven, die zich staande wisten te houden. De één z'n dood, de ander z'n brood. Doch onze verontwaardiging stijgt ten-top als we ontwaren hoe daarginds, op een veilig-afgeschoten plekje velen zich bevinden, die heelemaal niet geloopen hebben en toezien hoe anderen zich afbeulen en omkomen terwijl *zij* zich intusschen verzadigen aan een welvoorziene disch. En zij, die het hardst geloopen en het meest anderen getrapt hebben mogen zich te-goed-doen aan de hun toegeworpen brokken die overschieten van de tafel der welgedane toeschouwers, die op hun plaats schier onbereikbaar zijn. Misschíen, ja, zal een enkele der slimsten of sterkeren of meest-onmeedoogenloozen bij hen mogen aanzitten in .t vervolg... maar de meesten blijven achter het rasterwerk en huichelen en bidden en smeeken om een brok, - waarvoor zij dan nog maar al te vaak allerlei menschonwaardige kunstjes moeten vertoonen om den heeren aangenaam te zijn en hen te doen lachen. Wat zoo goed en gezond moet zijn na een overdadigen maaltijd.

En daarginds op de baan liggen de zwakken en verduwden, ‘hongerend en dorstend naar gerechtigheid.’

Hiermede nu meen ik een getrouw beeld te hebben gegeven van de maatschappij waarin wij leven.

Zij, die daar veilig op een afgeschoten plekje zich verzadigen aan alles wat de aarde te genieten oplevert, zonder dat zij daarvoor hebben behoeven te werken - dat zijn de rijken.

Zij, die al bedelend en huichelend en kruipend zich nog met de afgevallen brokken en kruimels mogen verblijden - de loonslaven.

En zij, die alles-ontbeerend daar nederliggen op den weg des levens, vertrapt en verstooten en doodelijk gewond: dat zijn *de armen*, de paria's, de ellendigen die 's winters de gevangenissen tot den nok vullen; die 's zomers slapen onder bruggen en op banken; wier noodkreten zich vereenigen tot één vloek over zulk een maatschappij; wier leven eindigt met een sprong in 't donker, kille water der rivier.

Ieder, indien onbevooroordeeld, zal toegeven dat de hierboven beschreven toestand er een is van schandelijke, schreeuwende *ongelijkheid* die meer dan beschamend is voor hen die dit ‘ordelijk’ noemen of ‘naar Gods wil’ en tevens volop ervan profiteeren.

Deze *on*-gelijkheid te doen vervangen door *gelijkheid*: dat willen de socialisten. *Gelijk* Recht voor allen: dat is het recht op *grond*, *productiemiddelen*, en *products-verbruik*, - en *gelijke* plicht voor allen: d.i. de plicht te arbeiden en mede te werken aan de *algemeene* welvaart.

De Luien.

- Maar de luien dan, zij die niet *willen* werken en toch óók leven moeten. Indien de leuze: Vrijheid en Broederschap geen holle fraze is, kan men hen toch nòch *dwingen* tot arbeid, nòch brood weigeren.’

Allereerst mag haar of hem die deze vraag doet, wel geantwoord worden met het stellen van de wedervraag: eilieve, wat maakt gij U thans bezorgd over de luien in de socialistische maatschappij, terwijl gij geen aanstoot neemt aan de luiheid der rijken in deze kapitalistische? Want, nietwaar, in deze maatschappij zijn de rijken de parasieten die niet werken*) en nochtans zich van geen genot behoeven te spenen. Wachten wij ons er echter voor hun dit niet-werken kwalijk te nemen. Onredelijk toch zou het zijn arbeid te verlangen van hem die nimmer heeft *leeren* arbeiden, althans niet *nuttigen* arbeid te verrichten, en daarentegen schouwburg- en concertzaal-bezoeken, theevisites maken, sociteit plakken, wandelen, reizen en altijd-zich-ziek-gevoelen als *de* bij uitstek geschikte ‘bezigheden’ heeft leeren

*) Natuurlijk zijn er ook wel lijken die wél werken, maar zij werken als de bloedzuigers en vampiers, die opzwellen van het opgezogen bloed hunner slachtoffers. -

kennen, terwijl hij den arbeider leerde beschouwen als geschapen om voor hèm te werken - zooals ik eens eerlijk hoorde erkennen door een rijke dame: 'het volk is er om voor ons te werken; het is ergerlijk dat het tegenwoordig zoo brutaal wordt: met de zweep moest het geregeerd worden, zooals de slaven vroeger.'

Eigenlijk zijn dezulken diep te beklagen, aangezien een leven zónder arbeid, geestelijke of lichamelijke, *moet* voeren tot een steeds-zich-onvoldaan-en-ongelukkig-gevoelen. En het is dan ook merkwaardig te zien hoe zij, die zich letterlijk *vervelen*, gaan trachten zich 'nuttig' te maken, naar *bezigheid* letterlijk snakken en die *zoeken.* En hierdoor komen wij vanzelf tot de conclusie, dat luiheid geen eigenschap is den mensch *aangeboren*, doch *aangeleerd.*

Arbeiden immers is den mensch een *natuurlijke* behoefte. En daar er in de socialistische maatschappij armen nog rijken zullen zijn, doch slechts menschen zullen leven die den arbeid als het hoogste recht en de hoogste plicht hebben leeren beschouwen terwijl zij hun kinderen hierop voortdurend zullen wijzen, zullen er óók geen luien zijn. Luiheid zal worden een woord dat zijn beteekenis verloren heeft. - Het komt mij eigenlijk eene dwaze, ongerijmde veronderstelling voor dat menschen per-sé zullen weigeren te arbeiden om hun leven te slijten in lediggang. Want wat is ellendiger voor hen-zelf dan dat? - Zóó zij er echter zullen zijn, dan zullen die weinigen een zorgvuldige geneeskundige behandeling verdienen, want nogmaals: *een goede gezondheid brengt mede: lust tot arbeiden.*

Het is juist weer de vloek dezer kapitalistische maatschappij die Luiheid kweekt, met de noodzakelijk daarop *moetende* volgen lichamelijke en geestelijke achteruitgang, de verbastering en ontaarding:

Luiheid bij de rijken die niet *behoeven* te werken en het niet *kunnen*, omdat zij het niet geleerd hebben; en werkloosheid onder de nijvere arbeiders die niet *mogen* werken, omdat zij op-straat gezet worden door wraakzuchtige patroons, die hun hun strijd voor lotsverbetering kwalijk nemen, - òf evenmin *kunnen* werken, daar de machines hun het werk grootendeels uit de handen nemen. Den patroons is het onverschillig of, er door machines of door menschen voor hen geproduceerd wordt: zij nemen wat hun het voordeeligst voorkomt.

En hoevele menschen zijn er niet, wien de arbeid een vloek is, omdat zij zich ziek gevoelen naar lichaam of geest, die echter tòch maar voort moeten, steeds voort, gedreven als zij worden door de onverbiddelijke honger-zweep, - zóólang tot te-vroeg de dood hen opeischt en hun plaats met vreugde wordt ingenomen door andere stumpers, óók snakkend naar brood.

Men moet te midden van deze ellende leven, men moet haar zèlf gevoèld hebben, om naar het einde ervan te verlangen.

Maar het einde *is* nabij.

Het bewustzijn ontwaakt.

Plebs-regeering?

De groote vreeze óók is die voor de slechtwillende meerderheid, voor het 'losgelaten grauw', het 'plebs', dat immers niet anders zal willen dan zich bedrinken, moorden en stelen? En de groote fransche revolutie moet als afschrikwekkend voorbeeld fungeeren om deze bezwaren te steunen. - Vergeten en miskennen wij echter niet de zegenrijke gevolgen die deze revolutie bracht en waarvan wij thans profiteeren. En het wordt dan ook niet meer ontkend door de meest-conservatieve

geschiedschrijvers dat deze revolutie (die *geen socialistische* revolutie was) hoe bloedig en verschrikkelijk zij overigens ook geweest moge zijn, een noodzakelijke uitbarsting was, die volgen *moest*, nadat het volk de oude wetten ontgroeid en de heerschende wan-toestanden van adel-*rechten* en burger-*plichten* moede was. Ondanks de bloedige, verschrikkelijke tafereelen, tijdens de fransche revolutie afgespeeld, *kunnen* wij haar noodzakelijkheid niet ontkennen, nòch het goede dat er uit voortvloeide. Bovendien mogen zij, die, niettegenstaande dit alles de revolutie blijven verfoeien en den revolutionairen socialisten telkens verwijten naar een herhaling ervan te verlangen en die te prediken, niet vergeten dat de oorlog, welke zij toch wèl nuttig of te verschoonen achten, véél meer menschen-offers eischt dan een revolutie, - terwijl de eerste steeds gevoerd wordt in het belang van enkelen en eene revolutie steeds is een streven naar een rechtvaardiger vorm van maatschappij: lucht en licht te brengen op muffe zolders en in duffe kelders. -

Hun, die zich zoo bevreesd en bezorgd maken over het geweld en de overheersching van het 'plebs', zij echter opgemerkt, dat zij dan waarschijnlijk van de veronderstelling uitgaan, dat wij thans *niet* leven onder de regeering der kwaadwillende sterkeren, maar onder die van de 'besten en edelsten', - welke veronderstelling wel eenigszins van naïeviteit getuigt.

Openen zij hunne oogen, dan zullen zij ontwaren dat juist het tegendeel waar is: dat inplaats van de besten steeds de slechten regeeren. Zie slechts het politieke en diplomatieke geknoei en gehuichel, schier overal.

Plebs, - welke beteekenis hechten wij aan dit woord? De liederlijken, de gemeenen, de geweldenaars, de moordenaars. Maar treffen wij die niet juist altijd aan onder de regeerende klasse, niet minder in elk geval als onder de armen? - Zal een regeering, welken vorm zij ook moge hebben, ànders kunnen bestaan dan onder bescherming van het geweld, het gehuichel, het geknoei, den leugen? Immers neen! En mogen wij niet alle liegende, bedriegende, huichelende, geweld-uitoefenende lieden, hoe ontwikkeld zij ook mogen zijn, of tot welke klasse zij ook behooren, rangschikken onder het plebs? -

En hiermede vervalt dus het plebs-argument tegen het socialisme.

Denken wij verder hierover na, dan zullen wij tot de conclusie komen, dat er in de socialistische maatschappij geen plebs (althans niet in de beteekenis van 'grauw') meer gevonden zal worden, na een eeuw van socialisme; de *oorzaken* immers zullen zijn opgeheven; het zal niet meer noodig zijn, dat er gehuicheld, gestolen en gemoord wordt zooals in onze maatschappij. En er zullen dan ook geen slavenzielen meer zijn,

die thans *gekweekt* worden in scholen en kerken; door regeering en patronaat.

Volmaakt is de mensch nog niet en dat zal dus ook de Toekomst-maatschappij niet wezen. Maar hiervan zijn wij overtuigd, dat er minder gemoord en gestolen zal worden dan thans. Massa-moord, massa-diefstal en massa-bedrog zullen uit den weg geruimd zijn.

De Socialistische maatschappij, in tegenstelling met de kapitalistische, zal zijn een maatschappij waarin Vrede, Arbeid, Welvaart, Fierheid, Solidariteit, Ontwikkeling en vrije ontplooing van talent, Waarheid, kortom: Geluk en Recht voor allen geen ijdele klanken zullen zijn.

EEN VRIJE SOCiALIST.

Brieven uit Mariënbad.
(Vervolg van No. 50.)
(*Zie vorige jaargang.*)
II.

Langs golvende dennenpaden, ten laatste afgewisseld door zonnige weiden (ik versier mijn linnen tailor-made met een bosje margerieten!) bereik ik het prachtig gebouwde café Rübezahl (739 M. boven zeehoogte). Op een prachtig Hoogplateau gelegen, aan drie zijden door hooge wouden omgeven, verrijst het als een sprookje uit de donkere dennenbosschen. Eene bezienswaardigheid is de ‘Rübezahlsaal’, eene geele en roode zaal. Op en vóór het terras onder de dennen zijn overal schaduwrijke zitjes, en 's morgens en 's middags worden hier dagelijks concerten gegeven door een eigen muziekkapel. Door een bergspleet ziet men in de diepte Mariënbad liggen, doch het uitzicht is veel beperkter dan van café Panorama. Ik zet mij een oogenblik in een rood geverfde windstoel (aan beide zijden met kijkgaatjes voorzien) om van het uitzicht te genieten, en denk hoe grappig klein toch alles zoo gelijkt, precies een kinderspeelgoeddoos!

Een eindje van mij af heeft een grappig tooneeltje plaats. Twee Amerikaansche dames, tante en nichtje zitten nog copieus te ontbijten. Op een gegeven oogenblik bestelt tante aan het ‘Mädchen’: ‘Zwieback’. Ik kon het woord wel verstaan, doch moet toegeven, dat het met een zeer vreemdsoortig accent werd uitgesproken. Het meisje verschijnt niet meer, doch na eenige minuten komt de ‘Weinkellner’ met een opengetrokken fleschje ‘Gieshübler’ een mineraalwater dat hier algemeen gedronken wordt! - Tableau! -

Voor luie kurgasten gaat hier ieder half uur een keurige auto-omnibus vis à versa het Neubad of Badhuis. Doch veel heerlijker vind ik het per pedes Mariënbad weder te bereiken. Doch eerst begeef ik mij nog langs een' zonnigen weg, aan beide zijden door bouwland omgeven naar het nog hooger gelegen café ‘Hohendorfer Höhe’ (778 M. boven zeehoogte) vanwaar men een prachtig vergezicht geniet in de omgeving van Mariënbad. Aan het Zuiden wordt de uitgestrekte vlakte begrensd door de in blauwe nevelen gehulde bergen van het Bohemer Woud. Aan het Noorden en Oosten omlijst het Ertsgebergte deze landstreek.

In de richting van den ‘Podhorn’ ziet men de volgende plaatsen:

Hohendorf, Abaschin, Habakladrau, Wilkowitz, Milestau, en verder Royau, Einsiedl en het Schlaggenwald - Schönfelder gebergte met den berg Krudum. De Podhorn, (de naam komt van het tschechische pod hora = onder den berg) is een van vulkanischen oorsprong, ongeveer 1 ½ uur van Mariënbad verwijderd (846 M. hoog.) Ten Zuiden van Habakladrau bemerkt men Pistau, verder links de sloten von Plan en Ruttenplan, en de Ruïne van Tschernoschin op den Wolfsberg, terwijl men rechts Dürrmaul en het Tachauer en Planer Schmelzthal zien kan. Naar alle richtingen is het een indrukwekkend vergezicht.

Langs denzelfden weg keer ik weer terug naar café 'Rübezahl', loop langs het tentje van den photograaf, waar een ontzettend groot portret van koning Edward ophangt en neem zooals op een groot geschilderd bord staat gepubliceerd den: 'Lieblingsweg von König Edward in Mariënbad und die Schweiz.'

Het is een slingerend, steil dalend bergpad, aan beide zijden door dennen en wilde acacia's begroeid, welker beide geuren zich vermengen en de lucht bezwangeren met een bedwelmend aroma. -

Telkens valt het mij op, hoe ontzettend koning Edwards naam hier nog overal geëxploiteerd wordt. Niet alleen dat bij alle photographen steeds zeer vergroot zijne beeltenis (meestal in eenvoudig sportcostuum) prijkt, maar ook worden nog steeds in grooten getale prentbriefkaarten verkocht, waar hij flaneerend tusschen de menigte aan de Kreuzbrunnen opstaat. Sigarenhandelaars verkoopen de König Edward's sigaar en op menig andere wijze wordt nog zijn naam geëxploiteerd. Toevalligerwijze heb ik nooit in hôtel Weimar,

waar hij steeds verblijf hield, gedineerd, doch het zou mij zeer weinig verwonderen, indien men daar ‘König Edward's Suppe’ of ‘König Edward's Pudding’ opgedischt kreeg! Het is werkelijk belachelijk hoe Mariënbad zich koestert in dien verganen koninklijken glans. -

Elke vorstelijkheid schijnt hier trouwens eene opschudding te weeg te brengen. Eens op een avond, tijdens het avondconcert aan den Kreuzbrunnen bracht een zekere prins van Weimar eene voortdurende oploop of liever ‘naloop’ te weeg! Nu was de dame, die hij begeleidde zeer zeker eene opvallende persoonlijkheid, en hij zelf, eene lange reuzengestalte,

MARIËNBAD Café Rübenzahl.

met blonde bakkebaarden en zachte blauwe oogen was, al ware hij geen prins, toch waard om bekeken te worden! Een lange wit liberty satijnen mantel, op Grieksche wijze gedrapeerd, omhulde haar elegant figuur, en een kolossale zwarte hoed met zwarte pleureuses overschaduwde het rose ‘geschminkte’ gezicht, dat door eene gebloemde voilette nog meer gecacheerd werd. Slechts het helblond geverfde haar, tot een sierlijk kapsel saamgewrongen was duidelijk zichtbaar. Aan een jong meisje, dat naast mij op de bank zat, informeerde ik, wie deze dame was, en luchtig lachend antwoordde zij mij: ‘Es wird seine Geliebte sein!’ Een oudere Duitsche dame lichtte mij echter juister in en zei: ‘Neen, neen, zij is werkelijk zijne vrouw, en hij heett haar echt getrouwd. Daar zij echter te ver in stand beneden hem was, ik meen café-chantant zangeres, heeft hij haar eerst laten trouwen met baron von Liebenberg; om daarna baronesse von Liebenberg tot zijne gemalin te maken. Dat hij echter niet meer “hoffähig” is en thans door iedereen verlaten met zijne geverfde jonkvrouw in den nek wordt aangezien, behoef ik U zeker niet te zeggen.’ -

Behalve den König Edward's Lieblingsweg leidt nog een andere weg, de zoogenaamde ‘Märchenweg’ naar de ‘Waldschlucht’ en vandaar naar Mariënbad. Geheel in de natuur, die er zich zoo bij uitstek voor leent zijn hier de meest bekende sprookjesgroepen opgesteld. Roodkapje, Sneeuwwitje, Hans en Grietje, de Vossenfamilie (Wie vertelt mij eens dit sprookje?) enz., ziet men hier levensgroot in hare/hunne omgeving afgebeeld. Het aardigste vind ik Hans en Grietje met het huisje vol koek behangen, en de heerlijke pop van taai-taai en suiker bovenaan.

De oude heks komt zoo vinnig, natuurgetrouw uit haar raampje kijken, dat men zweert ze in levenden lijve te aanschouwen. Ik behoef zeker niet te zeggen dat deze weg

een eldorado is voor kinderen, en dat men berekenen moet minstens een uur met hen over dezen weg te doen! (de afstand naar de Waldschlucht is ongeveer 10 minuten). Aan beide zijden is dit voetpad door een rustiek hek afgesloten, zoodat het aanraken der voorwerpen en vernielzucht zijn uitgesloten. Door de Waldschlucht, doorkliefd door klaterende beekjes en imposant door de reusachtige steenen en steenhoopen, hier door de natuur neergesmeten, en in vroegere eeuwen waarschijnlijk met donderend geraas van de bergen gerold, bereik ik Mariënbad.

Thans neem ik mijn weg naar het 'Neubad',

MARIËNRAD, Kursaal Neubad Ferdinandsbrunnen.

een magnifiek ingericht badhuis voor natuurlijke koolzuurbaden. In den stijl der Italiaansche Renaissance gebouwd, bezit dit gebouw eene lengte van 112 M. en twee zijgevels ieder van 48 M. In het hoog opgetrokken parterre, tegenover de twee 'Ruhesalons' liggen de beide 'Fürstenbäder', elk bestaand uit een wachtkamer met loggia, eene kleedkamer en de eigenlijke badkamer. Een vorstelijke pracht van inrichting is hier in deze vertrekken harmonisch gepaard met volmaakte kunstvormen. Uit een kunstenaars oogpunt geldt dit zeker een bezienswaardigheid van den eersten rang.

Het Kurhaus is eveneens in Italiaansche Hoog-Renaissance stijl opgetrokken, en is natuurlijk de verzamelplaats voor concerten, tombola's, dansavonden enz. Het bevat behalve de café, speel, en restauratiezalen nog de groote 'Concertzaal', de Danszaal, de Conversatiezaal voor Dames, en op de eerste verdieping drie heerlijke leeszalen.

De prijs voor het lidmaatschap, toegang gevend tot deze gezelschapkamers bedraagt per persoon slechts 2 Kronen (1 Kroon = 52½ ct.), en geldt gedurende het geheele verblijf der kuur (tot 5 weken). Tweemaal in den week, Dinsdags en Vrijdagsavonds hebben de 'Tanzreunionen' en 'Tombolaveranstaltungen' plaats, voor welke avonden natuurlijk een extra entrée geheven wordt. Deze avonden, gearrangeerd door de 'Kur und Unterhaltungsclub' zijn zeer in trek, en worden bezocht door de meest uiteenloopende Kurgasten.

X.

(*Wordt vervolgd.*)

Bericht.

Wegens overvloed van copie moest de overige correspondentie blijven wachten.
Redactrice.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Maris Stella. - Hartelijk dank voor Uw lieven brief; in het bijzonder voor de beginwoorden daarin. Dat gij, en velen met U, de Holl: Lelie een ‘opvoedend’ blad vinden, beschouw ik als de beste belooning op mijn werk erin, die ik kan wenschen. En ik mag inderdaad zeggen hoe ik dikwijls reeds te hooren kreeg in den loop der jaren van menigen abonné of lezer, dat ik hem of haar de oogen heb geopend voor 't een of ander, jaren waarbij hij vroeger nimmer stilstond, niet alleen door mijn eigen artikelen, maar ook door die van anderen waaraan ik plaats verleen volkomen onpartijdig, zonder te verlangen dat de inhoud strookt met mijne meening of met een of andere bepaalde ‘richting’ - gelijk dat bij de meeste redacties wèl het geval is.

Welk een lief idee was dat van U, bij die bijzondere gelegenheid, die ik hier niet eens nader wil aanduiden om geen slapende honden wakker te maken. Ik waardeer Uw correspondentie met den heer Veen daaromtrent zeer, - nu zult gij mij wel begrijpen - en ik ben U recht dankbaar voor Uw lieve bedoelingen en voor Uw goede woorden.

Bijzonder trof mij Uw zoo eerlijk en zoo oprecht oordeel over de bijzondere verplichting, die er rust op ouders, op moeders, of opvoedsters, om hare jonge dochters

te wijzen op hare eigenlijke taak later van vruchtdraagster, óók in verband met haar eigen lichaam. De meeste vrouwen, ik mag wel zeggen bijna allen, zijn namelijk juist op dit punt zoo dom-preutsch, meenen dat het eigenlijk ‘kiesch’ is wanneer zij over dit iets, dat toch immers door de natuur zoo gewild is als onze hóógste bestemming, heenpraten als gold het 'n soort schande. Met U geloof ik, hoe het integendeel veel gelukkiger zou zijn, indien jonge meisjes werden gewezen veel meer op hare geheel bijzondere lichaamsgesteldheid in dezen, welke haar zóó totaal doet verschillen van een man, dat elke dokter, die eerlijk is, het terstond toegeeft, maar het niet openlijk durft zeggen, omdat de vrouwen hem dat kwalijk nemen. Des te meer worden zij, juist dáárom, achter haar rug om, uitgelachen. Ik voor mij beschouw die zaak evenals gij. Wat de natuur-zelf in ons legde is iets om trotsch op te zijn, niet iets om zich voor te schamen. En ik ben het geheel met U eens, dat ongetrouwde vrouwen dientengevolge heel dikwijls kwalen en ziekten hebben, *omdat* zij hare bestemming misten, iets wat eerst dan belachelijk wordt, als zij - zooals gewoonlijk het geval is - dat niet willen toegeven, en zich uiterst preutsch en beleedigd aanstellen over 'n doodgewone wáárheid in het vrouwelijk gestel.

Gij zoudt gaarne willen weten of vele menschen spijt hebben over hetgeen zij in hun jeugd verkeerd deden. Ik geloof, dat *ik* U op die vraag wel kan antwoorden: Neen, dat hebben zij niet. Want, om tot spijt te geraken over gebeurde dingen, moet men vóór alles nadenken, nietwaar? Welnu, dat doet de groote meerderheid van het menschdom *niet.* Reeds van jongsaf niet heel nadenkend van nature, worden zij nog afgestompt ook dóór het leven-zelf, en gaan gedachtenloos hun egoist bekrompen levensweggetje, zonder terugzien erop, zonder stilstaan bij eigen verkeerdheden, steeds maar vervuld met zucht naar eer, grootheid, rijkdom, wat niet al dat de meeste gewone menschenlevens tot op den dag van hun dood toe geheel vervult. Ik voor mij ken er zoovelen zoo, van wien ik mij afvraag hoe het mogelijk is dat zij zonder eenig nadenken of stilstaan bij hun verleden maar steeds eigengerechtig voortleven in egoïsme en onverzoenlijkheid; en ik ben tot de vaste overtuiging geraakt dat het leven de meesten onzer verhardt en verbittert, inplaats van hen te brengen tot inkeer en tot zachtere gevoelens, allerminst tot een besef van *eigen* schuld.

Velen hebben mij evenals gij hun instemming betuigd met het stuk *Verantwoordelijkheidsbesef* (in de Lelie van 28 Juni 1911), en ofschoon ik voor mij het met U eens ben dat een wraakoefening ten slotte niets helpt, kan ik toch wel een man uit het volk navoelen die daartoe overgaat in verbittering, vooral daarom, omdat hij in armoede moet leven voortaan, terwijl hij zijn beul ziet genieten van eer en rijkdom. Want, Uw raad: zoo'n beul negeeren en met minachting voorbijgaan, heeft alleen dan beteekenis, wanneer beide personen, slachtoffer en beul, zijn van één sociale positie. In een geval echter als dat van dien dr. Guinard kon hem natuurlijk de verachting van een armen broodeloozen kleermaker bitter weinig schelen. Was hij niet de voorname beroemde dr. Guinard? Bovendien, ik geloof niet dat laagstaande naturen vatbaar zijn voor de beteekenis van minachting. Ik heb in mijn eigen kring daarvan voorbeelden te over gezien, van het kruipen en likken van bourgeoisie voor high-life-menschen, welke laatsten hen soms met wezenlijke geringschatting behandelden

tot dank daarvoor. Denkt gij dat de eerstgenoemden dat echter voelen? Integendeel, ze *laten* zich trappen, vinden *dat* zelfs nog een ‘eer’. Ik weet een familielid van me, die een jong meisje, dat zich bij haar *wou* indringen (overigens was deze óók een familielid van me), eenvoudig *lomp* behandelde tot in den uitersten graad. Wel, 't jonge meisje (laat ik liever zeggen, de jonge vrouw,) slikte zoo gewillig **alles**, dat de andere wel móèst toegeven, en haar ten slotte *moest* ontvangen. Zóó *zijn* menschen met lage zielen nu eenmaal. Want, nu gaat zij triomfantelijk rond, en doet zich te goed op haar bij die zeer exclusieve familie aan huis komen. Zoo kan ik U op allerlei manieren staaltjes te over noemen.

Lieve Maris-Stella, dat staaltje, dat gij mij mededeelt van ‘belangstelling’, heb ik-ook ondervonden, van een ‘raadsman’, die tot mij staat in precies denzelfden graad van bloedverwantschap als de Uwe tot U staat. Maar hij gaf zijn ‘raad’ niet eens door een ander, zooals in Uw geval, maar deelde die zelf uit, op de navolgende hartelijke wijze. - Het gold geen ziektetoestand, maar de questie of ik iets van finantieelen aard, dat mij werd aangeboden, en over mijn geheele toekomst besliste, zou accepteeren of niet. Hij schreef mij, terwijl ik buitenslands was, per brief kaart, ‘ik raad het U stellig’ en, *veertien* dagen later, toen ik mijn beslissing al lang had genomen en had *moeten* nemen ook, vertelde hij mij, zoo heel terloops, ‘of ik wel wist, dat de bedoelde onderneming heel zwak stond’. Toen ik hem verontwaardigd antwoordde: ‘Waarom hebt gij mij dat dan indertijd niet bijtijds geschreven’, kreeg ik het hoogst-belangstellend excuus te hooren: ‘Ik had er geen lust in, ik deed een boottochtje, en toen had ik geen lust tot brievenschrijven.’

Ziet gij, *zulke* staaltjes geven elke feministe recht tot schelden op die vrouwen, die dom genoeg zijn te vertrouwen op de hulp en voorlichting van familieleden, vrienden, broers, ooms, etc. Een alleenstaande vrouw *moet* heden ten dage, nu de wereld egoister is dan ooit in vroeger eeuwen, niet hopen op steun van iemand anders dan van eigen-ik. Ik denk dan ook altijd aan het bitterware versje van Heine, dat ik niet hier heb, maar dat luidt in vrije overzetting: Ik ken zulk een braven man. Ik zou hem willen kussen. Want zonder hem ware ik stellig te gronde gegaan. Die man namelijk ben ik-zelf. - Zoo is het precies. Wie hoopt op belangstelling en hulp van anderen, is er slecht aan toe. Het spreekwoord is niet onwaar: God helpt, die zichzelven helpen. Maar, met dat al, hoe ontgoochelt je het leven, waar het je al deze treurige ervaringen léért!

Met U ben ik het eens dat de meeste menschen te weinig ziel hebben om te kunnen schrijven met waarachtig meegevoel. Maar, dat geen-ziel hebben komt toch neer op hetzelfde wat ik hierboven schreef, namelijk op een grenzenloosegoïsme. - - Maar nu moet ik van U afscheid nemen. Ik ben zoo blij dat Uw werk goed vordert, en hoop, zoodra ik thuis ben, het weer ter lezing te krijgen. De indeeling later zal stellig U van zelf wel gelukken. Met mij gaat het nu veel beter. Ik moet nu nog eenige dagen hier blijven om van de kuur uit te rusten, en mag dan naar huis, waarheen ik hartelijk verlang. Hartelijk dank nogmaals, en heel veel groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VRACENBUS
HELPT · ELKANDER

Vragenbus
Hept elkander

Wie weet een best, liefdevol huis voor een zeer mooi pikzwart fanny-hondje, geheel zindelijk en zeer waakzaam van 1 1/2 jaar. (Vrouwtje) Liefst buiten. Gaarne correspondeert hierover:

ANNIE NAUTA,
Fultonstraat 35, Den Haag.
Sluiting red: ged:

26 Juli 1911.
25ste Jaargang.
No. 4

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder eiken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over Huwelijk en Moederschap door een Moeder.

Elke man en vrouw, geneigd tot analyseeren, op zijn jeugd en kinderjaren terugziende, de fouten en het succes van zijn of haar moeder in de moeilijkste van alle dingen, het opvoeden van kinderen nagaande, zal weten, waar zij verstandig en waarin zij zorgeloos, onwetend of niet voor de behandeling van zijn of haar speciaal temperament en karaktereigenschappen - want elk karakter verschilt evenals elk gelaat, van het andere - berekend was.

Het moederschap verkeert in zoo'n ongelukkigen toestand, dat over dit onderwerp niet genoeg geschreven noch gezegd kan worden om de aandacht van de trouwlustige wereld te vestigen op het belang, om, vóór men die verantwoordelijkheid op zich neemt, na te gaan, wat daar voor vereischt wordt.

Moederschap! - Zal de tijd aanbreken, waarop het moederschap als een beroep beschouwd zal worden? Waarom niet? Dokters en rechters en onderwijzers en

geestelijken bereiden zich voor tot een ambt, waarin ze de zorg voor menschelijke wezens op zich nemen. Waarom zouden moeders dit ook niet doen? Waarom zouden vrouwen, die te zorgen hebben voor de komende generaties, haar plicht, die het heele menschelijke

geslacht omvat, niet als een van de grootste kunnen beschouwen en zich daar verstandig voor voorbereiden?

Neem b.v. het beroep van pleegzuster. Nog niet lang is 't geleden, dat van de pleegzuster, meestal een goedige, domme ziel, die bijna in 't geheel geen opvoeding had genoten, zoo goed als geen verstandelijke ontwikkeling geeischt werd. Bij intuitie of op de eene of andere geheimzinnige wijze werd ze, volgens 't algemeene gevoelen, geschikt voor haar taak; aanpassingsvermogen was al wat van haar gevergd werd en mocht er soms iemand door haar gebrek aan ontwikkeling sterven, of medicijnen innemen die hem voor zijn heele leven invalide maakte, dan werd haar daar geen verwijt van gemaakt. Ten slotte stond er iemand op, met de vraag: 'Waarom zou een pleegzuster, aan wier handen zooveel kostbare levens zijn toevertrouwd, zich niet kunnen voorbereiden voor haar werk?' Die vraag werd niet heel lang geleden gesteld en nu reeds zijn er duizenden gediplomeerde zusters, die na verscheidene jaren van studie, het menschelijk lichaam, waarvoor zij te zorgen hebben, kennen, en met verstand de plichten, haar voorgeschreven, verrichten.

Het beroep van moederschap moet als nog veel belangrijker beschouwd worden: de dag zal komen, waarop de vrouw zich zal bekwamen en voorbereiden voor de opvoeding van kinderen en studie zal maken van de psychologische en physiologische feiten, verbonden aan 't moederschap. Een vrouw zal niet langer de verantwoordelijkheid op zich durven nemen van dezen moeilijksten aller plichten, zonder de noodige kennis daarvoor eerst te hebben verworven. In andere woorden, 't moederschap zal in allen ernst als een 'beroep' beschouwd worden.

Het spreekt van zelf dat met het moederschap ten nauwste samenhangt de keuze van een echtgenoot, waarvan dikwijls het geluk der vrouw en de gezondheid en eigenschappen van de kinderen afhangt. Vele jonge vrouwen beschouwen dit als een onderwerp dat nauwelijks besproken behoeft te worden. Door het vooraf te bestudeeren, zou men bij een keuze zich den schijn van beredeneerdheid en onvrouwelijkheid op den hals halen. En de jonge vrouw, voor wie zooveel op 't spel staat, houdt zich met alle andere dingen bezig, het aan het toeval overlatende, welke echtgenoot dit voor haar bestemd heeft. Ik weet, wat men mij hierop zal tegenwerpen. 'Liefde is een questie van toeval. Een jonge man en een jonge vrouw ontmoeten elkaar, wisselen blikken: het is geschied.' Ongetwijfeld zijn er gevallen, waar dit gebeurd is en liefde onherroepelijk volgde. Dit bewijst echter ten sterkste, dat, indien mannen en vrouwen een verstandige keuze wilden doen, zij zich eigenlijk alleen maar dat gezelschap van mannen en vrouwen moesten veroorloven, met wie een verbintenis allicht geen noodlottig einde behoefde te nemen. Maar de psychologische verschijnselen, die bij de keuze van een echtgenoot in 't spel komen, zijn gewoonlijk van dien verstandigen aard. Een jonge man en jonge vrouw ontmoeten elkaar, komen fysiek met elkaar in aanraking, gevoelen zich lichamelijk tot elkaar aangetrokken en gaan waarschijnlijk, ofschoon wellicht geheel en al uiteenloopend van humeur, karakter en smaak, tot een huwelijk over.

In maar al te veel gevallen zijn de eerste vragen, die een jong meisje zich zelve of anderen haar stellen wanneer een jongmensch haar ten huwelijk vraagt: 'Is hij van goede familie? Is hij rijk? Is hij knap?' Gelukwenschen komen van alle kanten opdagen, als ze bevestigend beantwoord kunnen worden en minder enthousiast, als zij ontkend moeten worden; het is maar zelden dat iemand spreekt van zijn mannelijkheid, zijn waarheidsliefde, zijn oprechtheid, zijn zachtheid en geduld, en

toch van deze eigenschappen hangt het levensgeluk der jonge vrouw af, waarbij vergeleken fortuin, een goede positie en een goed uiterlijk nietigheden zijn.

Aan de jonge vrouw zou ik willen zeggen: ‘Besteed al Uw tijd aan het probleem een echtgenoot te vinden, dien gij kunt liefhebben en die U kan liefhebben. Dat is een belangrijke zaak. Bedenk, bij 't kiezen van den vader Uwer kinderen dat de eigenschappen, die de kleine zal openbaren, geen betrekking hebben op vader's geld of vader's positie en dat zelfs de leelijkste gelaatstrekken mooi kunnen schijnen als ze nobele karaktereigenschappen weergeven.

En dan, laat mij hier een woord tusschenvoegen aangaande een vrouw's maatschappelijk leven. Meer en meer wint het idée veld, hoe bitter weinig zoogenaamd maatschappelijk leven aan 't werkelijke geluk afdoet. Ik heb dikwijls vrouwen, die in gezelschap den toon aangaven, gevraagd: “Geeft het uitgaan U ware vrienden?” Het antwoord was onveranderlijk: “Neen!” Geeft

het U voldoening en zoogenaamd genot?' 'Neen, het is de moeite, die ik er voor heb, bijna niet waard.' Ik moet nog één persoon met een werkelijk ontwikkelden geest en beschaafd gemoed vinden, die in uitgaan bevrediging vond. Het verspillen van krachten aan nonsens-plichten maakt maar al te dikwijls inbreuk op natuurlijk aangeboren goede eigenschappen. Geen vrouw van de wereld kwam ooit uit den strijd met de uitgaande wereld, zonder naar lichaam en ziel achteruit te gaan.

Natuurlijk zal voor de serieus-aangelegde vrouw een groote moeielijkheid bestaan in het vinden van een man, die haar liefde waardig is. Laat haar echter den tijd om een keuze te doen, geen valsch peil er op nahouden. Menigeen zal opgemerkt hebben, hoe vele aardige, ontwikkelde meisjes langs een ongelukkig en onvoldaan oude-jonge-juffrouwschap een eenzamen ouden dag tegemoet gaan. Ze hebben gelegenheid genoeg gehad jonge mannen van karakter en zelfs van die zoo veel-begeerde goede positie en fortuin als man te krijgen, maar toch elken aanbidder hardnekkig afgeslagen. Men kan niet zeggen dat het leven dier vrouwen bepaald een mislukking is, als ze den middelbaren leeftijd voorbij, den teruggang beginnen, maar ongetwijfeld zullen ze dàt gemist hebben, wat haar bestemming is: vrouw en moeder te zijn. Terugziende op die levens, ben ik geneigd deze tragedie - omdat het leven dat niet ten volle geleefd wordt en niet aan zijn bestemming voldoet, altijd een tragedie is - toe te schrijven aan een gebrek aan doorzicht op het critieke moment. Als regel waren deze jonge meisjes te veel-eischend; misschien waren ze niet beter opgevoed als de jonge mannen, die zij ontmoetten, maar in elk geval gevoelde zij zich beschaafder, verfijnder in neigingen en smaken en maakten zich een voorstelling van een echtgenoot, waaraan, zooals zeker overbodig is te zeggen, de doorsnee-man niet kon beantwoorden. Vele jonge vrouwen zoeken heden tevergeefs dien idealen man en halen den neus verachtelijk op voor het alledaagsche artikel dat onder haar bereik is. Als een jong meisje wachten wil tot de volmaakte man komt, om haar zijn liefde te verklaren, kan ze voor goed wachten en hetzelfde geldt voor den man, die een volmaakte vrouw zoekt.

Het behoeft wel niet gezegd, dat liefde in het huwelijk de hoofdfactor is en hoe hol alles is, waar die ontbreekt. Er zijn menschen, die beweren, dat het ideale huwelijk een gevolg is niet van liefde, die verzadigd, sterft en niets overlaat, maar van wederzijdsch respect en een soort van elkaar ontzien. Deze theoriën worden gewoonlijk verkondigd door oude vrijsters en oude vrijers. Ik zou wel eens een oude vrijster en een oude vrijer op de huwelijkszee willen uitzenden in een wederzijdsch-respect-bootje van hun eigen vinding, al ware het ook alleen maar om te zien hoe zij de reis volbrachten. Niet dat ik iets aan de groote beteekenis van respect in het huwelijk wil afdingen, integendeel, waar geen respect is, is geen liefde, maar respect alleen vervangt geen liefde. In elken huiselijken twist, groot of klein, is het de teedere, pleitende liefde, welke regelrecht uit het hart komt, die ten slotte het pleit wint.

'Volmaakte overeenstemming', zegt een ander, 'is het geheim van 't ideale huwe lijksgeluk.' Maar wat is het geheim van volmaakte verwantschap in geest en aard? Liefde! Geen twee, die de liefde niet kenden, vonden ooit de eerste beginselen van 'volmaakte overeenstemming'. Liefde is een zeldzaam instinct. Liefde is intuitief elkaar begrijpen en in den man en vrouw, die elkaar volkomen begrijpen, is het ideaal bereikt; zij vormen een eenheid: wederzijdsch begrepen en gedeeld zijn hun gedachten, hun plannen, neigingen, smaken. Wat voor den man van belang is, is ook van belang

voor de vrouw en wat voor de vrouw van gewicht is, is ook van gewicht voor den man. Dat deze soort liefde uiterst zelden voorkomt, behoeft wel geen betoog.

Na liefde komt het reeds genoemde respect, dat van nog meer belang dan de onwaardeerbare gave van humor is. Respect zal zelfs de ‘verschrikkelijke intimiteit’ dragelijk maken en iemand door de meest onaangename beproevingen helpen zonder schade aan zijn ziel te veroorzaken. Daarom, mannen en vrouwen, trouw nooit, *nooit* met iemand, dien gij niet werkelijk acht, *hoe hartstochtelijk* ge hem ook moogt liefhebben. Zonder respect kan iemand nooit anders dan ongelukkig worden.

Is het noodig U het aankweeken van de meest volmaakte hoffelijkheid tusschen U beiden op 't hart te drukken? Niet in 't begin misschien, maar zeker zal dit later noodig zijn. De tijd mag zelfs aanbreken, dat Perseus zijn stem zal verheffen en zijn afkeuring over Persephone zal uitschreeuwen. Dit

was een nare gewoonte van onze grootvaders; de moderne vrouw is zelden zachtzinnig genoeg, om dit te verdragen. Als Perseus echter, door de eene of andere atavistische speling der natuur, zich zelf ooit op die manier mocht vergeten, zal Persephone het bijbelsche zachte antwoord van grooter uitwerking vinden dan het luidst teruggekaatst gezegde. Een zacht antwoord zal den schreeuwer, van welke sexe ook, beschaamd, tot kalmte brengen.

Niets is pijnlijker dan een getrouwd paar ruw tegen elkaar te hooren uitvaren. Vrouwen vooral, hebben soms de meest afkeurenswaardige gewoonte liefelijke waarheden naar 't hoofd van hun echtgenoot te slingeren, wanneer haar drift haar parten speelt, en de meeste mannen zijn gevoelig genoeg onder hun voorgewende onverschilligheid, om dit scherp te gevoelen en zich de stekende gezegden nog jaren te herinneren.

Sommige vrouwen, die werkelijk veel van hun echtgenooten houden, leggen er zich op toe, hen onveranderlijk in 't privé zoowel als in 't publiek te verkleinen; en ofschoon hij 't zelden zal bekennen, bekoelt het een man meer dan iemand ooit zou gelooven. Mannen houden van bewondering en lof evengoed als vrouwen, ofschoon het een artikel uit hun zeden-wetboek is om dit te verbergen. Zij voelen een snauw of een beleediging even bitter als een vrouw; waarom ook niet?

Nu we dit onderwerp toch behandelen, wil ik Persephone even influisteren, welk een verwonderlijk verzachtend effect een beetje verstandige vleierij op het geslacht der echtgenooten heeft, en hoe glad het de huwelijkswielen doet draaien. Ik meen geen onoprechte, schreeuwerige, dwaze vleierij, zooals mannen op ons loslaten, wanneer ze wenschen te behagen, niet inziende, dat complimenten, die er zoo dik op liggen, een beleediging voor iemand's verstand zijn. Niets van dat alles, natuurlijk, maar een fijn, pittig, schalksch vleiertje. Een beetje tactvolle bewondering - wat bedwongen in 't publiek, maar daarom niet minder waardeerend - zal U niet alleen dierbaarder bij hem maken dan welke betuiging van liefde ook, maar tevens een uitstekende uitwerking, zoowel geestelijk als zedelijk, bij een echtgenoot te weeg brengen.

Hetzelfde geldt voor U, galante Perseus! Een complimentje voor haar nieuwen hoed, of een woordje van lof voor haar zelf als gastvrouw, zal haar niet alleen gelukkig maken, maar tevens Uw kapitaal op liefde's Bank vermeerderen. Hier geef ik twee gesprekken weer, die ik onlangs hoorde. Het eerste werd gevoerd tusschen een jong paar, dat pas een huishouden begonnen was op een klein inkomen. Ze hadden een afternoon-tea gegeven en al de gasten waren vertrokken, behalve ik. (Ik ben een bevoorrechte persoon, zooals ge wel opgemerkt zult hebben).

Nicolette slaakte een zucht van verlichting, toen de voordeur voor de laatste keer gesloten werd en wendde zich met schitterende oogen tot Pelleas.

‘Was het niet gelukt?’ zei ze enthousiast.

‘Hm, niet kwaad!’ zei Pelleas.

‘Had ik de kamers niet gezellig gemaakt? Ik heb er toch zoo'n werk mee gehad,’ voegde zij er bij, verlangende naar een woordje van lof.

‘Phu! noem je een paar cakes snijden werk?’

Nicolette is gelukkig een bescheiden vrouwtje, die weet wanneer ze zwijgen moet, maar ze keek verslagen uit en al haar natuurlijk genoegen in haar klein partijtje was gevlogen. Hoe blij zou ze geweest zijn als Pelleas haar hand gekust en haar verteld had, dat ze een bekoorlijke gastvrouw was geweest, die alles keurig in orde had. En

het vervelendste ervan was, dat hij dit *werkelijk* dacht. Hij was meer dan trotsch op zijn huis en zijn vrouw en beschouwde zich een knappe jongen zoo'n aardig en verstandig vrouwtje veroverd te hebben. Het lag alleen niet in zijn karakter het uit te spreken.

Het tweede geval was, toen ik trachtte Géraint en zijn vrouw te verzoenen. Ik hield heel veel van Géraint, en zijn uiterst ongelukkig huwelijksleven was altijd een bron van verdriet voor mij. Wij spraken eens onomwonden hierover en uit het dièpst van zijn hart vertelde hij mij 't eene voorval na 't andere. ‘Hier is een ander voorbeeld’, zei hij, ten slotte. ‘Het is eigenlijk belachelijk, maar jij zult me niet uitlachen, dat weet ik. Het is dwaas van me om het me te herinneren, maar - ik doe het toch. Zij zat overeind in bed, bezig heur haar te borstelen. Ik kwam de kamer binnen om haar te vragen of ik iets uit de stad voor haar kon meebrengen en daarbij ging ik voor de waschtafel staan, om mijn das recht te schuiven. We werden beiden door den spiegel weerkaatst en zij zei, plotseling, met een fijn lachje: “Wat ben je toch een

leelijk dier!" Dat was alles; ze zei het heel beleefd - maar - wel het doet er niet toe, het trof me ontzettend - het was zoo drommels overbodig. En ik geloof, dat het wraar is, ook; ik had er nooit te voren over nagedacht, maar ik heb dikwijls sedert -'.

Een ander voorbeeld. 'Als ik shabby er uitzie', zei een wanhopige echtgenoot eens tegen mij, zegt hij: 'Waarom kan je er niet wat fatsoenlijker uitzien?' Als ik mooi gekleed ben, heet het: 'Alweer nieuwe kleeren! Wie moet die betalen?' Als 't menu eens fijn is, zegt hij: 'Die overlading zal me nog ruineeren', en als 't gewoon is, vraagt hij: 'Is dit alles?'

Ik heb reeds vroeger gezinspeeld op clubs, die ware lichtpunten in 't huwelijk voor vele vrouwen zijn, wat ze mij ook altijd schenen te zijn. Bijna alles, wat Uw echtgenooten niet thuis kunnen krijgen, lieve dames, kunnen ze in de club vinden. Hoe meer hun behoeften door U zijn ingewilligd, hoe aangenamer ze in den omgang zullen zijn, en dientengevolge, hoe gelukkiger Uw tehuis is. Als ze een stokpaardje hebben, gaan ze gewoonlijk naar een club, waar ze andere mannen met hetzelfde stokpaardje ontmoeten. In de club kunnen ze hun robbertje spelen, tegen het Gouvernement razen, en over hun laatste groot slem, of wat de term moge zijn, opsnijden. Natuurlijk moet ook hierin de middenweg bewandeld worden, zooals in alle goede dingen, en één avond societeit in de week voldoende zijn. Bij die gelegenheid kan mevrouw zich zelf met een boek amuseeren of, als ze van een vlijtigen aard is, haar rekeningen en correspondentie bijhouden. Een club, aangenomen dat er geen misbruik van gemaakt wordt, is een bron van genot in 't huwelijksleven.

Misschien is 't het tragische lot van de vrouwen in questie hun echtgenooten niet te kunnen vertrouwen en met reden wellicht. Ze vreezen, dat de club als een voorwendsel zal aangenomen worden om den avond in minder gewenscht gezelschap, van de vrouw's standpunt bekeken, door te brengen.

Zelfs al is dat het geval, dan nog is de club een zegen, want de vrouw kan daardoor *hopen* en trachten te gelooven, dat haar echtgenoot werkelijk daar *is*, terwijl als hij geen club heeft, de doorzichtigheid van zijn uitgaan kleur aan haar ergste vermoedens moet geven.

Een eindelooze bron van twist tusschen gehuwde lui is de geldquestie. Vrouwen zijn dikwijls verkwistend en in 't algemeen buitengewoon slecht op de hoogte van geldzaken in 't begin van haar huwelijk. Het is waar, zooals Isolde zegt: 'Geld en diestboden bederven dikwijls 't huwelijk.' Ik weet dat geld - het ontbreken ervan, het niet geven ervan en het verkeerd besteden ervan - dikwijls de oorzaak is van vele echtelijke twisten. Sommige mannen schijnen te meenen, dat hun vrouwen zonder geld kunnen huishouden, en die ongelukkige vrouwen hebben te vleien en smeeken en het als een gunst te beschouwen als zij eindelijk het hun toekomende huishoudgeld krijgen. Zelfs dan nog worden zij als kinderen beschouwd en de wijze waarop het geld besteed wordt, op een meest beleedigende manier nagegaan, alsof men zooveel over had om verkwistend van te zijn. Naar zijn meening, moet het uitgeven van het huishoudgeld geheel en al aan de huisvrouw worden overgelaten, evenals het budget van 't kantoor of zaak alleen den man aangaat.

Om op te sommen: Vrouwen wilt ge gelukkig zijn, maak veel werk van Uw mannen, vlei hen bescheidenlijk, lach om hun grappen houd hen niet thuis van de club, zeg hen nooit liefelijke waarheden en huil *nooit.* Echtgenooten prijs en bewonder Uw vrouw; bemoei U niet met haar departement: wees redelijk in geldzaken als ge niet erg royaal kunt zijn. En beide: wees verdraagzaam, verwacht niet te veel, wees

vroolijk, respecteert elkaar vóór alles, kweek hoffelijkheid aan en houd van elkaar zooveel als gij kunt.

Lezer, hoeveel tevreden vrouwen kent gij - vrouwen, die werkelijk tevreden zijn? Ik vrees, dat gij ze op uw vingers kunt natellen, wanneer gij de zaak nauwkeurig onderzoekt. Ik ben geneigd te gelooven, dat de gelukkigste vrouwen in de wereld de hard-werkende zijn, niet de oververmoeide werkezels, maar vrouwen en moeders, wier handen en gedachten bezig zijn van den morgen tot den avond. Hoe minder vrouwen te doen hebben, hoe meer tijd ze vinden om zich af te vragen wat zij wenschen zouden te doen. De vlijtige huisvrouw, die voor de maaltijden van de hongerige familie moet zorgen, iste benijden vergeleken met de zich vervelende vrouw van fortuin, die zich niet meer amuseeren noch zich nuttig kàn en wil maken. Het schijnt mij toe de eerste plicht van elke vrouw, echtgenoote, moeder of meisje, te

zijn den weg te vinden zich nuttig te maken voor die haar 't naast staan.

Mijn brievenbus is dikwijls een vulkaan van ziedende onrust.

Het schijnt een soort van verlichting voor vele vrouwen - vrouwen ongetwijfeld waarvan de wereld veronderstelt, dat ze gelukkige echtgenooten en moeders zijn - anoniem te schrijven aan iemand van wie ze gelooven dat de in hun hart heerschende ontevredonheid begrepen zal worden. Op straat ontmoet ge dezelfde verschijnselen in een anderen vorm. Onder de met sieraden versierde japonnen kloppen ontevreden gemoederen, onder de met bloemen-beladen hoeden blikken ontevreden oogen U aan, allen verlangen de naar een ondefinieerbaar iets - een geluk dat alleen in haar fantasie bestaat, maar onbereikbaar is. Drie vrouwen hebben me onlangs geschreven en me om raad gevraagd hoe haar ziekte van ontevredenheid te genezen. Alle drie verklaarden haar echtgenooten voor goede mannen en goede verzorgers van het huisgezin, en alle drie waren moeders van gezonde en vroolijke kinderen. En toch waren deze vrouwen ongelukkig. De eene geloofde dat ze meer van een anderen man hield dan van haar eigene; de andere twee waren niet in staat de oorzaak van haar ontevredenheid uit te leggen. ‘Het leven is niet de moeite waard geleefd te worden,’ zei de eene. ‘Ik sleep me door de dagen heen, blijde als de avond voorbij is en ik naar bed kan gaan. Kunt ge me zeggen, hoe ik iets kan vinden, een doel, wat mijn leven inhoud zal geven?’

Op een badplaats ontmoette ik eens een mooie, rijkgekleede vrouw met veel uiterlijke charme, een moeder van een allerliefst kind, maar wier gezicht *werd ontsierd* door een uitdrukking van ontevredenheid. Er heerschte groote vroolijkheid in het hotel, veroorzaakt door gasten, die de dame in questie nog niet ontmoet had. ‘Hun vroolijkheid maakt me bepaald ziek’ zei ze. ‘Ik kan nooit van iets genieten als toeschouwster; ik moet zelf een van de medespeelsters zijn, om voldaan te zijn.’ ‘Dat is geheel ongelukkig,’ zei ik, ‘want het leven biedt zooveel gelegenheden voor ons allen waarin ons slechts de rol van toeschouwster is gegeven.’ ‘Het leven is een teleurstelling voor de meesten van ons,’ antwoordde zij. ‘Het leven is voornamelijk, bijna geheel en al, wat wij er zelf van maken,’ waagde ik. ‘Misschien,’ antwoordde ze, ‘maar we kunnen ons temperament niet veranderen.

(*Wordt vervolgd.*)

Smart.

O smart, waarbij de ziel,
Zoo bittre tranen schreit,
Zoudt gij niets anders zijn
Dan vijandin altijd?

Zou soms uw doel niet zijn,
Door donk'ren lijdensnacht,
De ziel te brengen, dáár,
Waar vreugde nooit haar bracht?

Waar 't helder is en licht,
En waar wij ééns, misschien,
In diepte van gevoel,
Het lijden beter zien.

Reeds hier, héél soms, zien wij,
Na uitgeleden smart,
Dat zij verborgen hield,
Een zegen voor het hart.

En heeft zóó smart de ziel
Ten leven ingewijd,
Zij is méér dan geluk,
Ze 's, gelukzaligheid.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Voor Velen weinig - Voor Weinigen veel.

Aan de □ avond van ons leven,
Als 't wintert om ons heen,
Als ook in rijke kleuren,
En zachte najaarsgeuren,
De herfst voor ons verdween.

Aan de □ avond van ons leven,
Wanneer voor iedereen
Veel vriend'lijks is verdwenen,
Veel dierb'ren gingen henen,
Is 't eenzaam om ons heen.

Aan de □ avond van ons leven,
Hij kom' dan laat of vroeg,
Zij toch ons hart niet armer,
Het klopp' voor wein'gen warmer
Dan het voor velen sloeg.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de week.

Mannen en vrouwen uit de groote wereld. Oud mal gaat bovenal.

In Engeland is overleden, 79 jaren oud - zegge 79 jaren - de hertogin van De-

vonshire, een der society-leaders bij uitnemendheid, die vele jaren lang aan het hoofd stond van het Engelsche uitgaan-leven, die de ‘eer’ genoot jaarlijks den overleden koning Edward en de koningin-weduwe Alexandra te logeeren te hebben, en die in het lange tijdvak van haar leven twee voorname echtgenooten versleet, beide hertogen, eerst dien van Manchester, indien ik mij niet vergis, dan dien van Devonshire.

En wáár is zij gestorven?

Ziet gij, dat is het waar het hier op aankomt, op de plaats waar zij stierf.

Deze vrouw is namelijk nog belachelijk na haar dood, om de plaats wáár zij stierf, - namelijk op de renbaan. - Deze oude malloot, die, nog als overgrootmoeder, bij de feestelijkheden waarin zij een hoofdrol speelde, zich kleedde als 'n jong meisje, in 't spierwit of in 't teerrose - zij is achterhaald door den dood op het oogenblik waarop zij, ondanks haar leeftijd, ondanks haar toenemende zwakte, - dezen winter, aan de Riviera, heeft zij namelijk ook reeds een ernstige waarschuwing van ziekte gehad - *wilde* meedoen aan niet meer voor haar leeftijd passende ijdelheden.

En men heeft haar, door een beroerte getroffen, bewusteloos, afschuwlijk om aan te zien, ingedragen in 't huis van een harer rijke vrienden in de nabijheid.

Daar is zij gestorven den volgenden dag, zonder weer bij haar bewustzijn te zijn gekomen.

Kan het walgelijker en weerzinwekkender?

Daar is een tijd van komen; daar is een tijd van gaan, - heeft de Genestet gezongen. Wie dat woord begrijpt, die zorgt dat hij of zij intijds, en met waardigheid, oud wordt - hetgeen volstrekt *niet* beteekent zichzelf verwaarloozen of er ouderwetsch en onappetytlijk gaan uitzien, maar wèl wil zeggen: weten te leven en zich vóór te doen overeenkomstig den leeftijd dien men nu eenmaal heeft.

Een oude dame van 79 jaar, keurig gekapt, smaakvol gekleed, in een stemmig, met haar figuur en heur haar overeenkomend toilet, welke zichzelve weet te verjongen in hare kinderen en kleinkinderen om zich heen, zij is een sieraad onzer sexe, eene die ons allen sympathie en eerbied afdwingt wanneer haar hoofd nog helder is en haar geest nog veerkrachtig, zoodat zij blijft het middelpunt, de vraagbaak, de stam als het ware van de rondom haar ontsprongen nieuwe loten.

Maar wat te zeggen van een 79-jarige malloot - al is zij ook nog zoo voornaam - gelijk deze hertogin van Devonshire, die witte japonnen aantrekt als een achttienjarige, die zich blanket en pruikt, die *wil* meedoen aan alle voor 'n jong geslacht bestemde sportvermaken, en die dan ten slotte, tot haar welverdiende straf, sterft op zoo'n publieke plaats, een oud afgeleefd cadaver, dat men zich haast weg te dragen als iets afzichtelijks.

II. Blanke slavinhandel.

De blanke slavinhandel is heusch niet alleen thuis in de wereld der prostituees en der leveranciers van publieke huizen. Hij nestelt ook - en op misschien nog veel gemeener wijze - in de groote wereld, onder 't motto wettig-huwelijk, waarbij gewetenlooze ouders dan hunne dochters verkoopen aan 'n goede partij. Nu en dan lekt 'n staaltje uit van zoo'n gruwelijk onrecht een onschuldig jongmeisje aangedaan. En het is goed daarop de aandacht te vestigen. -

Hebt gij de geschiedenis gelezen van Lady Foljambe, eigen zuster van een van Engeland's grootste meneeren, den hertog van Liverpool, welke laatstgenoemde een eerste rol speelt aan het hof van koning George V? Wel, de douairière, hare moeder, bleef met de 26-jarige dochter ‘zitten’, ondanks alle mogelijke bals en partijen, die het meisje heeft afgejaagd, vanaf haar ‘presentation’ aan het Hof. En ten slotte bleef er daarom niets anders over dan haar te verkwanselen aan 'n man eens zoo oud als zij-zelve, een acht en veertig jarigen dominee, die de schitterende partij, plus het jonge lichaam, wel graag wou koopen. - De bruiloftsgasten waren bijeen in de kerk om het huwelijk te zien sluiten met den noodigen godsdienstigen humbug (in Engeland namelijk wordt het huwelijk niet door den Staat maar door de kerk gesloten), het koor zong zijn schoonste liederen ter ‘eere Gods’, in het vorstelijk paleis van den hertog van Liverpool was een prachtig dejeuner wachtend op den afloop van de plechtigheid. Doch zie, geen bruid verscheen. (In Engeland namelijk wacht de bruidegom aan den ingang der kerk op zijn bruid, welke door een harer bloedverwanten wordt binnengeleid.) - Eerst veronderstelde men dat er iets aan het toilet was mislukt, waardoor de vertraging werd veroorzaakt, dan ging een geheimzinnig gefluister door de ‘aandachtige gemeente’, en ten slotte zat er niets anders op dan 'n paar

vrienden in alle stilte af te vaardigen naar de woning van de bruid, om naar de oorzaak van haar wegblijven te informeeren. Zij kwamen met de jobstijding terug, dat zij was... weggeloopen, liever dan zichzelve te laten koppelen aan dien ouden kerel, van wien zij een weerzin had...

Men heeft over het geval natuurlijk gelachen van belang; men heeft den spot gedreven met den aldus zitten-gebleven dominee, en men heeft geestigheden verkocht op den naam: lady Foljambe, etc., etc.

Maar *ik* vraag U, welk een tragedie moet er niet zijn afgespeeld in dat hoogadelijke huis vóór het kwam tot deze verloving, en welk een afschuwelijke zielestrijd is er niet geleden geworden door dit zes en twintigjarig meisje, eer zij den moed vond der wanhoop, en, liever nog haar naam te grabbel gooide, dan zich liet koppelen, liet *verkoopen* lievergezegd, aan 'n man van wien zij niet hield.

Zóó gaat het toe achter de schermen in de groote wereld. En dáárom spreek ik van blanke slavinhandel. Toen b.v. mijn vader zijn fortuin verloor waren mijn naaste familieleden de eersten welke mij rieden toch ‘naar Parijs te gaan’ of ‘pleegzuster te worden’ ‘omdat ik dan wel zou trouwen.’ En zij noemden mij gemoedelijk voorbeelden op van aldus onder dak gebrachten, die, in plaats van eerlijk haar eigen brood te verdienen, waren gekoppeld aan 'n man, welke haar voornamen naam kocht voor zijn geld. - Is dat niet soms evengoed blanke-slavinnehandel, als die waartegen de ‘christenen’ protesteeren? Weten zulke jonge, van alle levenswerkelijkheid verre gehouden, verwende groote-wereld-schepseltjes *wàt* zij doen, wanneer hunne ouders hun bepraten tot een dergelijk zichzelf en haar jonge lichaam vergooien aan 'n ouden afgeleefden vent? Neen natuurlijk. Men maalt haar al de vreeselijkheden uit van het blijven-zitten; in negen van de tien gevallen hebben zij wèl 'n mooien titel maar geen geld om overeenkomstig haar stand te leven, en, daar zij tot niets anders zijn opgevoed dan tot ‘uitgaan’, blijft haar geen andere keuze over dan zich te *verkoopen*, evengoed als de prostituee dat doet door bemiddeling van den souteneur. Alleen, in 't eerste geval wordt de blanke-slavinnehandel plechtig bezegeld met orgel-spel en kerkgezang en dominees-gepreek, en gebeden tot den Allerhoogste; in het laatste echter moet men het stiekem doen, om niet te vallen in de handen van den strafrechter.

Gerechtigheid is niet van deze aarde. Zoo zij wèl is van den hemel, dan, ik ben ervan overtuigd, dan zal de hemelsche Rechter strenger oordeelen over de hertoginnen Liverpool, etc., die de Ladies Foljambe verkoopen als blanke-slavinnen, dan over de beroepshandelaars in dit vak - welke laatsten door de fatsoenlijke vrome wereld worden geschuwd als de pest, terwijl de eersten door hen worden ontvangen, en geëerd, en bewierookt, als steunpilaren van het Christendom.

III. Vorstelijke wreedheid.

De New-York Herald is er vol van.! Verbeeldt je ook eens, wat 'n heldendaad! De groot-oorige, diklippige Koning Alfonso van Spanje, die als het ware wandelt op den mijn van een te eeniger tijd stellig uitbrekende revolutie, waardoor hij evengoed zal vallen, als zijn ‘broeder’ van vorstelijken bloede, den dikken, rond wangigen Manuel van Portugal, hij weet zijn tijd niet nuttiger te besteden dan met het kwetsen van ongelukkige, ten zijnen pleziere opgejaagde herten. Hij is er extra voor

heengereisd naar een streek waar 'n bijzonder soort véél voorkomt, en daar heeft hij twee van die arme dieren niet eenmaal *gedood*, maar *verminkt.* - En de New-York Herald beeldt hem ter eere daarvan uit in zijn salontyroler-pakje, met zijn geweer in de hand! Wel der moeite waard ook, nietwaar? Als je regeerder bent over 'n verarmd en verstompt volk, als van alle zijden de meest-belangrijke vraagstukken in het belang van 't land op je aanstormen, als je daarenboven nog bent echtgenoot en vader, - om van zoo iets als ‘landsvader’ niet eens te spreken, - wat is er dan verheveners denkbaar dan het gaan mishandelen van in de wildernis-levende vreedzame dieren, dan het ze veroordeelen niet eenmaal tot den dood, maar, wat veel erger is, tot een jammerlijk lijden van gekwest rondzwerven, totdat het sterven hen verlost. - -

Bah, bah, bah.

IV. Waar ons geld blijft,

President Fallières, - dezelfde courant die hem onlangs, in een Parijsche correspondentie, ‘le porc’ betitelde noemt hem thans ‘een eerbiedwaardigen grijsaard’ (zoo draait men den huik naar den wind) - heeft ons land ‘vereerd’ met 'n bezoek. Koningin Wilhelmina heeft 'm toen verteld, dat Zij en ‘hare

landgenooten' daarover heel in hun schik zijn, de Telegraaf heeft zich uitgesloofd om 'n franschen lik-toast te laten maken ter eere van Frankrijk, en de andere bladen hebben zich niet minder afgesloofd om Frankrijk in den zak te kruipen, 'la belle France,' 'de invloed van de fransche literatuur,' 'de fransche geest,' weet ik wat niet al er bij is gesleept, te pas en te onpas, om zich te buigen in 't stof van nederige dankbaarheid over het bezoek van den vetten wijnbouwer-president. Tot belooning daarvan heeft het dan ook over en weer geregend van 'onderscheidingen,' alle Hofmeneeren hebben lintjes en ridderorden gekregen, en alle journalisten hebben elkaar lievigheden gezegd; in één woord: botertje tot den boom.

Ondertusschen is het geld met handen vol weggesmeten aan lichtjes, en aan feestelijke ontvangsten, en de Koningin was zóó blij dat ze de corvee achter den rug had, dat ze bij hare terugkomst op het Loo dwars over 't gras liep om maar hoe eer hoe beter thuis te zijn, en de dikke Fallières heeft van de in Amsterdam ondragelijke hitte getranspireerd dat het was om medelijden mee te krijgen, en 's avonds - tot napret -, schoot de politie op dat gedeelte van het volk dat het waagde iets anders in 't hoofd te hebben dan jenever en blijdschap over de komst van 'n hun totaal onverschilligen Franschen dikkert. - -

- - Maar *dat* kwam niet voor in den toast van de Koningin...

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.

Marie-Claire van Marguerite Audoux, vertaald door Annie de Graaff. (Uitgever H. Honig Utrecht).

Zoo er ooit voor een boek overdreven reclame is gemaakt, dan zeker voor dit werk van een geheel onbekend naaistertje, dat, in de wereld gestuurd met een voorrede van niemand minder dan Octave Mirbeau, terstond is bekroond geworden met den letterkunde-prijs van het Fransche dames-blad: *La Vie heureuse*, dat in sterke mededinging kwam voor dien van de Académie de Goncourt, en dat, in één woord met zooveel lofredenen en zooveel triomfkreten werd ontvangen door gansch de critiek, als zeker in de laatste jaren aan geen Franschen roman, van hoeveel literaire waarde ook, ten deel vielen.

Dat hier partijdigheid, en eene van een uitgesproken aard zelfs, voorzit, is buiten allen twijfel natuurlijk voor elkeen die een nuchter oordeel behoudt in zoo'n geval. Partijdigheid misschien, ja waarschijnlijk, door edele drijfveeren ingegeven, omdat we hier in de schrijfster, Marguerite Audoux, te doen hebben met een levensmisdeelde, een beklagenswaardig naaistertje, te blind-geworden om nog met haar vak haar brood te verdienen, en voor wie daarom de letterkundige roem, met haar *Marie-Claire* behaald, in de eerste plaats beteekent: *geld*, geld om te kunnen leven. Maar, partijdigheid wellicht ook van een minder zuiver gehalte, eenerzijds om den zoo invloedrijken Octave Mirbeau, den beschermer van Marguerite Audoux, te believen, anderzijds om te ergeren de algemeen nog al pedantgevonden Comtesse de Noailles, de bekende dichteres, die het, aan haar het eerst ter lezing aangeboden manuscript, achteloos ter zijde legde, en partijdigheid 't allermeest misschien, omdat in de

fel-anti-roomsche Parijsche artisten-letterkundigen-wereld in heel goede aarde zal zijn gevallen de wijze waarop *Marie-Claire* het klooster gesticht-leven, in 't bijzonder de geschiedenis tusschen Zuster Marie-Aimée en den pastoor, beschrijft. - Wie zal het uitmaken? Twee dingen zijn in elk geval voor mij zeker, ten eerste, dat de beroemde auteur en Académicien Henri Lavedan in deze opgeschroefde zaak een helder en juist oordeel velde, toen hij, te midden van al de niet eindigende lofspraken, zóó overdreven als ware Frankrijk minstens eene George Sand rijker geworden, het bezadigde woord sprak in *l'Illustration:* 'Neen, de auteur van *Marie-Claire* is geenzins een artiste pur-sang, die ons dáárom, omdat zij een meesterstuk als zoodanig schiep, boeit; de beteekenis van haar werk zit 'm alléén daarin, dat zij ons gat een stuk-zelfbeleefde ware levensgeschiedenis, en het is zeer onwaarschijnlijk, juist om die reden, dat zij ons nog een tweede maal iets van ook maar eenige beteekenis zal geven'. En ten tweede dat, waar de nieuw-opgerichte amusante Fransche courant van Pierre Lafitte: *Excelsior* zich tegenwoordig bezighoudt met het opspeuren van 'faux chef d'oeuvres' - (waarbij de meeste ondervraagden zich wijselijk bij het beantwoorden op de ruimte houden) het Blad-zelf, *Excelsior*, niet ver behoeft te zoeken, omdat het er het veel-besproken *Marie-Claire* in de eerste plaats onder kan rangschikken.

Over vijf toch - wat zeg ik, - over twee jaar reeds zal niemand meer naar het boek omzien. Daarvan ben ik overtuigd.

Hiermede intusschen wil ik geenzins gezegd hebben, dat ik het verhaal, uit een letterkundig oogpunt beschouwd, alle waarde ontzeg. O zeker niet! Het heeft een charme van oorspronkelijkheid, van in weinig woorden ons een stukje levenswerkelijkheid heel juist uitbeelden, waardoor het zich veelbelovend onderscheidt van de gewone onbeduidende eerst beginner-vertelseltjes. In het bijzonder in het kiezen van juiste treffende beelden, om hare gedachten uit te drukken, heeft Marguerite Audoux een eigenaardig aangeboren talent. Zoo zegt zij, wanneer zij hare teleurstelling schildert, omdat haar wordt geweigerd, door den Boer, haren meester, de geliefde Soeur Marie-Aimee te gaan opzoeken:

'*Telkens, als ik dacht aan het antwoord dat ik had gekregen, dan zag ik Soeur Marie-Aimee voor mij, als iets heel teers en broos, dat door den Boer zonder opzet was vertrapt.*'

En, op een andere plaats, wanneer zij verneemt, hoe haar vriend, Henri Deslois, buiten haar weten, in het huwelijk is getreden, geeft zij hare gewaarwordingen weer op de volgende wijze:

'*De keukens, die tot hiertoe door helder zonnelicht werden beschenen, leken me plotseling in nachtelijk donker gehuld, en ik kreeg een gewaarwording, of de steenen zich voor mij openden, en ik neerstortte in een bodemlooze diepte. Ik zag nog dat Soeur-Désirée des Anges mij te hulp snelde, maar een beest had zich reeds vastgeklampt aan mijn borst, waaruit zulke rauwe kreten opstegen, dat die mij zelf pijn deden om aan te hooren. Het was als een snikkend geluid, dat opwelde, en altijd op dezelfde plaats bleef stokken.*'

Nietwaar, deze wijze van gevoelens weergeven is echt, geeft je een frisschen, natuurlijken indruk, van een iemand die niet maar nadoet 'n ander, maar die zich-zelve is in zijn stijl! Daar staat echter tegenover, dat de schrijfster voortdurend gansch en al te kort schiet wat den bouw van haar verhaal betreft. In het begin, in de kernachtige korte wijze, waarop zij den dood harer moeder verhaalt, belovend wat het vervolg aangaat, stelt dit vervolg in tegendeel telkens teleur door de korte, afgebroken, onsamenhangende mededeelingen, waardoor men nietanders onder de oogen krijgt dan een geheel-onvolledige feiten-opsomming van: 'toen gebeurde dit', en 'toen viel dat voor', zonder eenigen samenhang of eenige behoorlijke uitwerking der détails. Het zijn losse dagboek-aanteekeningen als het ware, en waarvan men nog daarenboven voortdurend den indruk krijgt dat de schrijfster - als een echte, ware vrouw in dit speciale opzicht - opzettelijk telkens iets verzwijgt, iets uitlaat, datgene namelijk waarop het 't meest aankomt. Heeft zij dat ook gedaan in hare oorspronkelijke, alleen voor haar eigen genoegen opgeschreven aanteekeningen, waarvan zij toen niet vermoedde dat zij ooit zouden worden gedrukt? Of heeft zij eerst later, toen zij wist dat men haar *Marie-Claire* als roman ging uitgeven, eraan gesnoeid, en het aller-intiemste eruit uitgeschrapt? Neen, dat laatste geloof ik geenzins. Ik acht het veel waarschijnlijker, dat zij, ook reeds toen zij, alleen voor haar eigen-ik, haar persoonlijke gedachten en levenservaringen opschreef, niet heeft aangedurfd voor zich zelve die bij vrouwen maar zoo heel zelden voorkomende oprechtheid van over en van haar liefdeleven alles eerlijk willen opbiechten en, eigen innerlijk-ik moedig onder de oogen willen zien, al is het maar enkel in de tegenwoordigheid van een blad onbeschreven papier! Die zucht, waarvan ook *Marie-Claire* is doortrokken, van

zichzelve opsieren, mooi-onschuldig-rein willen voordoen, is nu eenmaal eigen aan de meeste, speciaal aan de zichzelve beschrijvende vrouwen, maakt het haar daardoor onmogelijk zich zelve onbevangen-eerlijk te analyseeren. Marguerite Audoux maakt op dezen regel geenzins een uitzondering. Het heele verhaal door omglanst zij zichzelve met een aureool van iets bijzonders willen lijken in de oogen der lezers, iets liefs, teers, aparts; reden waarom de andere kinderen, die zij beschrijft, instinctief op haar jaloersch zijn, terwijl daarentegen de volwassenen alle van haar houden! *Waarom* dat alles zoo is, zij geeft er geen enkele reden voor op, zij vertelt maar: '*t is zoo*. Nergens zegt zij ronduit, dat zij begaafd is, of heel mooi, of iets anders wat deze sympathie zou verklaren. O neen, zij laat u gissen, raden, insinueert alleen hare eigen meerderheid boven het gros, haar, in één woord, een 'bijzonder-kind' zijn, met echt-vrouwelijke behendigheid waar het geldt zichzelve aldus op te hemelen. - Maar, wat vooral frappeert in dit speciale opzicht, dat is hare typische onoprechtheid waar het geldt hare 'vriendschappen' met mannen, eerst met Eugêne, den broer van den Boer, dan met Henri Deslois, den broeder harer nieuwe

meesteres. - Hoe geheel anders, hoe werkelijk-geniaal zou dit gedeelte aandoen, indien het -, met b.v. de magnifique zelfontleding eener Marie Bashkirtsef, - u had durven vertellen wat er in die jonge meisjes-ziel omging toen van verlangen, hoop, begeerte, behoefte, teederheid, wat niet al van gecompliceerde vrouwgevoelens, ten opzichte dier twee mannen, welke achtereenvolgens een zoo groote rol speelden in haar leven. Geen quaestie echter van zulk een geniale oprechtheid! En m.i. bewijst Marguerite Audoux juist dáárdoor nog het meest dat zij een gewone vrouw is, geen *artiste.* Met typisch-vrouwelijke angstvalligheid glijdt zij zoowel over haar verhouding tot Eugène als tot Henri Deslois heen, in een merkbaar angstvallige begeerte toch vooral te doen uitkomen, hoe onschuldig-rein-onnoozel zij zich gedroeg ten hunnen opzichte.

Men voelt in elk woord dat geschreven is over deze twee mannen een zorgvuldige terughoudendheid der schrijfster, een besliste bedoeling u de waarheid te verhelen. Zij gebruikt backfischwoorden, - zet vraag- of rustteekens - stelt er in één woord een merkbaren prijs op u den indruk bij te brengen, dat zij is geweest op die boerderij, in dien 'vriendschappelijken' omgang met de twee ver-boven-haar staande mannen, een gansch van zinnen-ontbloot, 'vergeestelijkt' 'rein'-wezentje. - In dat opzicht dan ook bepaaldelijk is haar roman m.i. een *document*, omdat het de alledaagsche *onoprechte* vrouwenaard in zulke dingen zoo onnoozel verraadt. De echtheid van den roman, de stempel van wezenlijk door Marguerite Audoux te zijn geschreven, is bevestigd erdoor, want, hadde een harer vrienden onder de artisten, die haar hebben gelanceerd, haar geholpen, laat ons zeggen b.v. Octave Mirbeau, dan zou deze zeker, met vaardige hand, die verhouding Marie-Claire-Eugene-Henri Deslois ontleed, uitgebeeld, fljn-uitgevezeld hebben. Marguerite Audoux-zelve echter durfde noch wilde zichzelve laten zien in de intimiteit harer ziel; juist omdat zij is meer *vrouw* dan *artiste.*

- Voor mij is haar roman nog het meest belangrijk als stukje levensgeschiedenis van een kind der armoede, zooals er duizenden en tienduizenden in de wereld worden geschopt; kind van een onverschilligen vader, die het meedoogenloos verlaat na den dood der moeder, zoodat het wordt opgevoed door publieke liefdadigheid; kind dat daardoor geen wil, geen rechten mag laten gelden, dat, als een stuk goed, wordt heen en weer gegooid van den een naar den ander. *Marie-Claire* is, wat dit alles aangaat, roerend-ècht! Haar lot roept om medelijden, omdat het er een is uit velen. Haar vreugdelooze jeugd gaat voorbij in een gesticht; haar wordt niet gevraagd of zij gelukkig is of niet, zij is er uit 'liefdadigheid' in opgenomen, en zij moet er dus blijven, totdat haar tijd van opname is verstreken. En dan opnieuw wordt haar niet gevraagd, wat *zij* zou wenschen of willen; neen, zij wordt eenvoudig in een voor haar gezochten dienst onder dak gebracht, en, zonder geld, zonder leiding, zonder raad, wordt zij overgelaten aan haar lot onder vreemden. Als zoodanig beschouwd schreit in *Marie-Claire* een aanklacht tegen de maatschappij, roept erin een stem om mededoogen voor al wat is verlaten en arm en verdrukt en eenzaam. Voortdurend voelt men hier hoe de schrijfster onopgesmukt en naar waarheid teekende eigen ervaringen, zonder eenig pogen die aandoenlijk of effect-berekenend te maken, integendeel op een korte, kernachtige wijze, welke inderdaad bij haar een sterk-uitgesproken waarnemingsvermogen, gepaard aan een zuiveren stijl, verraadt. Voorwaar veelbelovende eigenschappen, om haar dus niet te mogen ontzeggen dat

zij is een vrouw die de kunst verstaat haar eigen levensgeschiedenis op een boeiende wijze neer te schrijven.

Echter, ik voor mij geloof, dat hiermede ook alles is gezegd, en dat de roem van *Marie-Claire*, zoowel als die van hare formeerster: Marguerite Audoux, maar al te spoedig weer zal tanen, ondanks al het marktgeschreeuw dat men heeft aangeheven erover, met welke goede en onbaatzuchtige bedoelingen wellicht dan ook, in het belang der in geldzorgen verkeerende ex-naaister. Men heeft haar daarom dan ook m.i. een slechten dienst bewezen door haar op zulk een al te hoog voetstuk te plaatsen; want des te moeilijker zal het haar voortaan vallen aan de al te hoog-opgedreven verwachtingen te voldoen in een volgend werk. Haar geval doet mij eenigzins denken aan dat andere, zoo roerendwaar beschreven door Alphonse Daudet in zijn *Numa Roumestan.* De al te véél belovende, oppervlakkig-goedhartige minister, wiens naam als titel dient van den beroemden roman, komt in zijn geboorte-provincie Provence, en hoort er de lieflijke liederen van den troubadour zijner kinderjaren, begeleid door dezen door de guitaar.

Daar, in die omgeving, in dat schilderachtig huisje, daar, waar troubadours en de erbij passende kleeding nog thuishooren, waar men het dialect der gezongen liederen kent en waardeert, daar doet dat alles wezenlijk artistiek aan. En Numa Roumestan belooft, belooft! 'Zijn landsman *moet* naar Parijs komen. Hij, de minister, staat er hem voor in dat hij er een beroemd man zal worden'. - Helaas, Parijs wordt integendeel één dessillusie! In de twijfelachtige omgeving van een music-hall wordt vulgair en belachelijk, wat in de Provence aandeed als een natuurlijk volksgezang. En méér geven dan dat kan de arme troubadour niet. Zijn zingen in de opera, in de salons der groote wereld, wordt één groot fiasco. Hadde men hem gelaten waar hij was, hij zou tevreden-gelukkig zijn gestorven in zijn klein huisje ginds; nu echter heeft de overdreven lofspraak van Numa Roumestan, van den invloedrijken minister, hem zedelijk vermoord.

- Moge het met Marguerite Audoux beter afloopen, moge zij er voor bewaard blijven haar talent te gaan beproeven aan boven haar bereik en buiten haar gezichtskring liggende onderwerpen, inplaats van zichzelve te blijven bepalen tot datgene wat is blijkbaar haar bepaald genre: het onbevangengewoon uitbeelden van gewone kleine levensdingen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Een herroeping.

In de Lelie van 31 Mei 1911 heb ik mijn pension hier in Bad-Nauheim krachtig aanbevolen. Ik weet dat hollandsche families reeds daarop afkwamen voor het volgend jaar en ik heb eene, die voor dit jaar huurde, reeds particulier geschreven, wat ik mij nu verplicht voel openlijk te zeggen, namelijk dat het pension *niet* blijkt te zijn wat ik in het begin dacht: een aanbevelenswaardig huis. Ten eerste blijkt de tuin *on*bruikbaar van de hitte; de zon staat er den gehéélen dag op, waardoor de kamers nooit afkoelen, en óók de straat-zelf is bij uitstek heet en zonnig, maar erger is het dat men hier in het hoog-seizoen *allerlei* soort van Kurgasten opneemt van een genre, en van manieren, en van een stand welke niet thuis behooren in een huis dat zich respecteert. Ook is dientengevolge de bediening uiterst slordig, en het eten veel minder goed dan in het begin. Ik voeg hier billijkheidshalve nog bij, dat man en dochters zeer beleefd zijn, maar dat de schuld ligt aan andere oorzaken. Indien ik niet door een openlijke aanbeveling een verantwoording op mij had genomen, zou ik, - daar *ik* in *èlk* geval weer voortaan genoodzaakt ben tot sanatorium-behandeling, - deze bemerkingen niet publiek maken, juist òm den wille van man en kinderen. Nu ben ik daartoe verplicht, omdat ik vroeger openlijk aanbeval wat ik beslist *niet*-aanbevelenswaardig vind. Integendeel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Ongecorrigeerd geplaatst.)

Gedachtenwisseling.

Geachte Redactrice.

Nogmaals verzoek ik u mij in de gelegenheid te stellen den heer H. Visser wat betreft mijn schrijven uit den droom te helpen.

Eerst werd mij voor de voeten geworpen: ‘gij hadt de Constitutie van Mr. Lohman moeten lezen’. Toen ik mededeelde, dat ik dat werk reeds enkele jaren terug las, werd mij verweten, dat ik niet moest denken als de heeren Lohman en Kuyper, maar door eigen oogen moest zien. Vervolgens werd mij gezegd: ‘gij zoudt Vragensmoede van Jonkvrouw de Savornin Lohman eens moeten lezen en dan zou uw meening wel anders zijn’. Ter voorkoming van vitterij voeg ik hier direct bij, dat ik uit mijn hoofd citeer, dat er allicht een lettergreep aan kan ontbreken, mijn Lelies gaan n.l. door naar een leesgezelschap. Dit is daarom wel een weinig lastig om een zoo punctueel mensch als den heer Visser correct te beantwoorden.

Ik deelde, om mijn opmerkingen te vervolgen, den heer Visser mede, dat ik Vragensmoede en de meeste boeken van Jonkvr. L. las en dat dus de hr. Visser ook in dezen wat voorbarig oordeelde.

Nu kom ik met de derde vergissing zijnerzijds, die, gelijk hij die in de Lelie van 12 Juli stelde, bepaald beleedigend van aard is.

Ik zou n.l. geciteerd hebben uit 't werk van dr. Kuyper, getiteld: ‘Om de Oude Wereldzee’ en het hebben doen voorkomen, dat dit vrucht was van mijn eigen nadenken. Liefst kleedt de hr. V. het in de volgende woorden in. ‘Welnu, ik bedoelde, dat het heele citaat over “die aanstaande worsteling tusschen Europeesche en Aziatische godsdienst” door den heer Naaktgeboren letterlijk was overgeschreven uit Kuypers “Om de Oude Wereldzee”, hoofdstuk “Het Aziatisch Gevaar”, terwijl de heer Naaktgeboren er volstrekt geen zwarigheid in vond een en ander als een vrucht van eigen nadenken op te disschen’. -

Zie zoo, daar kan ik het mee doen.

Nochthans, de hr. Visser vergist zich of liegt opzettelijk. Immers om woordelijk te citeeren moet men het boek bij de hand hebben of excerpt hebben gemaakt. Dit nu is niet het geval. Dit bedoelde werk las ik zeker reeds 2 jaren geleden, ik las het van den predikant hier, terwijl

ik het zelf niet in bezit heb. Citaten schreef ik er niet uit over, mijn geheugen kan onmogelijk zoo sterk zijn, dat ik als een soort wondermensch letterlijk citeer uit een boek, dat ik 2 jaar geleden ongeveer las en bovendien herinner ik mij niet speciaal aan dit werk te hebben gedacht toen ik laatst in de Lelie schreef.

Daar het hier echter mijn eer geldt, sommeer ik den heer Visser zijne woorden eenvoudig waar te maken door aanhaling van de z i. bedoelde passage uit het werk van dr. Kuyper en mijn woorden daarnaast te leggen. Dat moet dan immers kloppen niet waar? Want ik ‘citeerde immers letterlijk’, volgens den heer Visser.

't Verwondert mij overigens, dat de heer Visser meent, dat alleen Dr. K. en ik dan in navolging van Dr. K., altijd volgens den heer Visser, bedoelde meening zou hebben verbreid. Men slaat geen blad op, waarin over godsdienstige questies wordt geschreven of er wordt in gemeld hoe de Islam met alle kracht gepropageerd wordt in onze Oost enz. Ja, zulke dingen moet men lezen, die kan men niet zelf verzinnen, dat is eenvoudig *nieuws*, zelfs 't grootste genie met telepathische tendenties zou dat zonder lezen niet te weten kunnen komen. Laat de heer Visser dus van mij niet verlangen, dat ik tot vermeerdering mijner kennis niet zou mogen lezen.

Doch ik eindig met de opmerking, dat de heer Visser mij nu niet voorkomt te zijn een ideaal van een mensch om mee te polemiseeren; men moet elkaar altijd laten in de waarde waarin men is en niet beleedigen, zooals zijn stuk wemelt van insinuaties.

Hoogachtend heb ik de eer van de Redactie te zijn
de dw. dr.
J.B. NAAKTGEBOREN.

P.S. De heer Visser, die meent dat ik Dr. K. citeerde, wat niet het geval was, citeert dan toch zelf met blijkbaar genoegen de stelling van Mr. van Houten ‘dat men in 't vervolg niet meer zou vechten om *een geloof*, wel om de vrijheid om van geloof te veranderen.’

Ter voorkoming van verdere moeilijkheden wijs ik er hier op, dat ik wel in een van de polemieken, gelijk ik dit aangaf, citeerde uit het werk van prof. Diepenhorst: Voorlezingen over de Economie, doch dit gold het Anarchisme, waarvan men nu in Amsterdam de bittere vruchten plukt.

De heer Visser mag dus, als het pas geeft, wel dwepen met de meening van een ander, hier speciaal van den heer van Houten, maar *ik* mag mij nooit homogeen verklaren met de meening van een ander, ik moet per se geïsoleerd denken. Hoe dwaas toch. Alsof ooit een grootsch gedachtengebouw alleen door één persoon kon worden ineengezet, zonder dat hij gebruik maakt van allerlei materiaal, dat reeds aanwezig was!

Uit de Vlegeljaren van Jet.

De lucht, loodgrijs, hing laag, maar de regen wou niet komen. 't Was als 'n mensch, die niet weenen kan. De boomen stonden doodstil; de takken, als krachtlooze armen, omlaag. Een jonge musch vloog, met angstig gepiep, van den schoorsteen naar 't nestje onder de pannen.

Het kleine meisje zag dit alles, terwijl ze inééngedoken voor 't zolderraam zat. Ze keek naar de lucht en de boomen en naar de kleine musch en ze vond het alles als haar eigen leven - grijs, stil, benauwend...

Ze had hier al dikwijls gezeten en naar de musschen gekeken: hoe die soms schreeuwend vochten om brood of fluitend hun liefje riepen en, later weer, hun jongen eten brachten onder de pannen...

Soms had ze stil wat kruimels in haar schoot laten vallen als ze haar boterham at en ze heimelijk naar boven gedragen in den zak van haar jurk. En als ze heur schat dan uitgestrooid had op 't kleine vensterkozijn, dan gluurde ze achter de gordijntjes tot de vogeltjes kwamen. Dat was 'n leuk gezicht! En eens vond ze 's morgens een klein eitje - gebroken. Als 'n geel vlekje lag 't uitgevloeide dooiertje verdroogd tusschen de gekneusde schaal. Voorzichtig had ze het teere dopje, dat kleefde aan den steen, er afgetrokken. Ze vond het wel grappig, dat daar anders een jong muschje in zou gegroeid zijn. En als 'n antiquiteitje lei ze 't heel gewichtig op de etagère, naast haar bed.

Meestal, als ze maar even weg kon sluipen, zat ze daar stil te spieden achter de gordijntjes en de vogels speelden hun leventje voor haar verbaasde kinderoogen af. Maar lang zat ze er nooit.

Onder aan den zoldertrap, die naar haar dakkamertje voerde, kwam dan moeder's stem: ‘Jetje, kom nou beneden. Je kan toch net zoo goed hier komen zitten. Wat doe je toch? Ik ben zoo alleen’... En als ze dan, zuchtend beneden kwam, beweerde moeder, dat ze nu al bijna veertien was en liever kousen stoppen moest dan zoo te lanterfanten, zoo'n groot meisje!

Als ze uit school kwam, moest ze eerst de huisjurk aantrekken en hoed en mantel opbergen. Dan ging ze in de achterkamer vlug de tafel dekken voor 't middagmaal en als dat klaar was sloop ze door de alkoof en de voorkamer zachtjes naar den zolder-

trap en naar boven. 't Was maar een kleine bovenwoning waar ze woonde met vader en moeder; die sliepen in de alkoof en zij op zolder. Dáár, in den hoek van 't penantkastje, dat bij 't ledikant stond, verborg ze zorgvuldig, achter 'n stapel kousen en hemden, een inktpotje, 'n schrift, 'n penhouder en wat pennen...

Eenig kind, ging ze ook altijd alleen naar school en onderweg liep ze meestal te fantaseeren. Voor moeder haalde ze romans uit de bibliotheek, van Marlitt, Eschstruth en Werner en s' morgens, als ze alleen op was om thee te zetten voor ze naar school ging en moeder 'n boterhammetje op bed te brengen, dan genoot ze in 't geheim van 't boek, dat altijd op den schoorsteenmantel lag. Ze verslond den inhoud met gloeiende wangen en glansoogen want de tijd was altijd kort. En toch had ze 't boek eerder uit dan moeder. Die las altijd 's avonds als Jet haar huiswerk maakte.

Zoo liep ze dan op den weg naar school en terug romans te fantaseeren en heele gesprekken prevelde ze voor zich heen. Thuis, in de keuken, als ze er alleen kopjes waschte speelde ze comedie. Dan sprak ze hardop en ze trilde van verontwaardiging en dikwijls huilde ze echte tranen. Ze vond dat ze aan 't tooneel moest, want aanleg had ze zeker. En ze zong fransche woorden zonder zin of zamenhang op bekende opera-wijzen. ‘Als je nou maar eens even alléén kon zitten,’ dacht ze, ‘dan kon je alles opschrijven, wat je op straat liep te verzinnen; dan werd 't een verhaal, dan kon je dat aan de krant sturen, en o dan kreeg je geld en hoe leuk om in de krant te staan, in 't Zondagsblad’. Als ze kon was ze de trap op, dan den grendel voorgeschoven, de schatten uit 't kastje en dan begon ze. Maar zoo in eens ging 't niet. Je moest eerst even uitrusten, je hijgde er van, en dan verzinnen... Zoo had ze nu 'n begin. Een lange weg, en 'n tuinhuisje aan den kant en 'n man, en o ze zag 't alles heel duidelijk maar 't was wèl moeielijk...

Als ze dan vijf minuten gezeten had, eigentlijk eerst genietend van 't lekker-alleen-zijn in haar hokje - dan kwam de stem.... En zuchtend werden de heerlijkheden weer verstopt achter kousen en hemden....

De vriendinnen van de school liepen om vier uur altijd 'n eindje om en meestal was 't dan 'n gestoei en gegier met jongens uit de buurt, die om den hoek der straat ze opwachtten.

Maar zij liep nooit met jongens. Ze kende er niet één. Familie hadden ze niet in de stad en moeder leefde eenzelvig met haar eenige kind de gansche week. Zaterdags kwam vader thuis van de reis en Maandags ging hij weer heen.

Ze vond jongens niks aardig ook. Die plaagden altijd en waren zoo ruw.

Nee, wàt leuk was, heerlijk, éénig, zalig - dat was 't circus! 't Stond in haar straat, 'n steenen gebouw met 'n breede poort en 'n hoog koepelvormig dak. Als Corry van d'overkant met haar vader daarheen ging, op vrijkaarten, dan kwam ze vaak Jet meê vragen. En meestal mocht ze van moeder omdat mijnheer mee ging. Cor was 'n vroolijke leuke meid en langzamerhand werd Jet aangestoken door die opgewektheid en werd ze toeschietelijker. Eerst was 't vreemd, vond ze, wat moest je nou zeggen? Ze had niets te vertellen want haar ‘schrijven’ hield ze geheim - en anders was alles saai. Maar toen ze eenmaal op 't roodfluweelen klapstoeltje zat - toen kwamen de woorden van zelf. Ze buitelden en rolden over haar lippen en haar oogen glansden van verruking en spiedden gretig rond. Zoo iets, nee, zóó iets had ze nooit, nóóit kunnen denken. Hoe groot en hoog was 't, dat circus, en die geweldige booglampen en die roode rijen stoelen, ontelbaar, en de fluweelen gordijnen met gouden kwasten - 't was als 'n droom. En alles wat er vertoond werd gíng als 'n groote vloedgolf over

haar heen. 't Verbijsterde en bedwelmde haar en de stallucht prikkelde in haar neusgaten en de kreten der clowns en stalknechten schaterden door haar hoofd, 'n Walm van warmte en geur en gloed wademde óm haar, ze duizelde er van en ze voelde haar hart kloppen in haar keel telkens als zoo'n man sprong over 'n olifant of als de paarden steigerden in machtigen opzwaai der voorpooten met schuim om de bitten....

Thuis viel ze neer in vader's stoel. En honderd-uit vertelde ze. Maar moeder maande met rustige woorden dat ze kalm moest zijn, anders mocht ze niet meer meê.

Nu ging ze s'avonds, na 't eten, in de voorkamer opletten voor 't raam of ze de artisten naar 't circus zag gaan. Die kleine zwarte man was 't, die over den olifant sprong. En telkens elken avond nu, viel die juist haar in 't oog want dan kwam hij staan leunen tegen 't ijzeren hek aan den overkant van haar huis om er z'n krant te lezen.

Cor kwam nu wel eens overloopen om te vragen of ze mee mocht 'n boodschap doen of wat wandelen. Maar dat had moeder niet graag. Dan mocht Cor boven komen en zaten ze samen voor 't raam te kijken en te giegelen.

Die zwarte stond er telkens, zag je dat wel?

'Die kijkt naar jou,' zei Cor. Ja, hij keek! en hij zag die twee lachende roze gezichtjes en nam deftig den hoed af. 'Wat echt!' grinnekte Cor en Jet vond dat 't heel netjes stond en boog terug.

- Toen begon ze hem in te spinnen in haar fantasieën. De persoonsbeschrijvingen uit moeder's romans pasten vaak wonderwel op haar held. Ze probeerde om zijn gezicht te beschrijven en de zinnen aaneen rijgend waarin ze zijn schoon bepaalde, vond ze vaak toevallige rijmwoorden.

En ze besloot een gedicht op hem te maken.

Ze hadden hem 'le petit parisien' gedoopt, omdat hij de krant van dien naam altijd stond te lezen en als ze met Cor's vader naar 't circus gingen (wat nu nogal vaak gebeurde) vroegen ze om naast den stalingang te zitten. Als 'petit' niet meewerkte, leunde hij daar tegen 't beschot en liet af en toe zijn mooie zachtbruine oogen langs de twee kinderen dwalen. Hij kende ze al!

'Hij kijkt!' hijgde dan Cor met 'n stomp in Jet's zijde. Maar Jet wou niet kijken als hij 't zien kon. Dat was niet netjes. Maar daarna gluurde ze toch weer naar hem.

't Gedicht vorderde traag. Waar moest ze 't ook schrijven?! 't Zou gek staan om op straat tegen 'n muur te gaan pennen, maar ze kwam er toch toe. Want als ze, met veel moeite, op weg naar school een mooien regel had gemaakt, dan moest ze verder den tijd gebruiken om hem te herhalen en kon ze hem op school pas opschrijven. Ze nam nu 'n boekje en een potloodje mee en soms stond ze ijverig te krabbelen tegen 'n deurpost. Ze kreeg er schik in. 't Stònd.

Maar de opsomming van zijn schoonheden wou toch niet erg vlotten:

Zij had al:

'O oogen bruin! Ach, haren zwart!
Hoe zit gij diep mij in het hart!
O witte tanden!
De zaligheid als gij mij groet
Doet sneller vloeien al mijn bloed
Mijn wangen branden!

Maar ze wist wel, dat er allerlei zinnen van Werner en Marlitt tusschen scholen en ze wou oorspronkelijk zijn.

Toen begon ze opnieuw. En eindelijk - eindelijk was 't áf. Den laatsten toets gaf ze op 'n bank in 't plantsoen. Thuis vroeg moeder waar ze zoo lang was gebleven? Want Moeder keek altijd in den spion en 20 minuten had ze noodig van school naar huis.

Maar goddank. 't Vers was af. Cor vond 't prachtig. 't Was nu zoo:

Petit parisien, hoor ons eventjes aan!
Kunstenaar, met zooveel lauw'ren belaân!
Vermetele springer, Uw sprong doet ons beven!
Innerlijk sidd'ren wij saâm voor Uw leven!
Teeder bewond'ren w' U, Gij zijt ons alles,
Pa zit met ons altijd vóór in de Stalles.

Het eenige exemplaar dat er van bestond, lag veilig in 'n doosje achter op de kousenen hemdenplank. Op 't doosje stond: ‘Na mijn dood ongeopend aan Cor te geven.’

'n Enkele maal haalde zij 't er uit om 't nog eens critisch na te lezen. Maar 't kòn niet mooier.

Cor was nu 'n goeie vriendin geworden en samen bespraken ze of ze 't niet gedrukt konden krijgen.

En dan - 'n stout plan werd beraamd. 's Avonds, als 't circus uitging, moest 't gebeuren.

Cor zou op visite komen en als pa haar kwam halen en nog wat praten bleef in de huiskamer, zouden zij wegsluipen naar vóór. Als 't publiek dan voorbij was getrokken en de artisten kwamen dàn, o, ze kenden hem goed, zelfs van boven af gezien, dan zouden ze 't vers netjes om 'n steentje gepakt, laten vallen - op z'n hoed... En hij zou kijken en 't oprapen.

En dan - maar verder durfden ze 't niet uitdenken... Ze wijfelden weer en spraken dan elkaar moed in en giegelden soms ineens en proestten 't uit:

‘O, kind, hoe mal toch, nee 't kàn niet’ en ‘O, wat zal hij kijken’...

Ze slopen voor de zooveelste maal naar boven om 't vers te lezen...

Toen kwam voor 't eerst de Tragiek in haar leven... Maar 't kòn ook niet ellendiger. Op alles waren ze bedacht geweest. Zelfs lei Jet altijd schoone papieren in 't kastje en met de groote schoonmaak zou ze 't doosje bij Cor brengen. En nu - terwijl ze rustig op de schoolbank zat, was moeder naar boven gegaan om de hemden te halen - die werden slecht en zoo nauw, had Jet geklaagd.

Die klacht werd haar noodlottig.

Toen ze thuiskwam en de huiskamer binnentrad, zat Moeder als gewoonlijk in haar leuningstoel.

Met een hartelijk: ‘dag Moes’ wierp Jet haar zeiltje met boeken op de canapé en stevende op Moeder los om haar te kussen. Toen eerst keek ze Moeder aan - en stond stil....

Moeder zei niets. Moeder keek alleen.

In 'n seconde doorliep Jet haar zondenregister, maar ze vond niets - ze was ‘zoet’ geweest - was niet school gebleven - en nou was 't ook net 20 minuten over vier - dus te laat was ze niet.. maar als Moeder zóó keek, dan was er wat ernstigs - dan was ze niet boos, maar bedroefd...

Ellendig was dat, als Moeder ‘bedroefd’ was, dan had je dadelijk een gevoel of je iets vreeselijk slechts had gedaan.. en nu voelde Jet 't al hoe onder dien blik 't bloed in haar neus steeg - die werd 't éérst rood - en Moeder zei maar niks - en wat frummelde ze toch in haar schortezak? Als Moeder bedroefd was, dan kòn ze niets zeggen - dan trilden haar lippen zooals ze beginnen wou - en 't akeligst was als die ééne traan uit Moeder's oog rolde...

Nou - en ze had niks gedaan en dan hoefde Moeder niet zoo eng te doen en Jet keek op - en recht in Moeder's oogen: en tegelijk zag ze de hand uit den schortezak komen met 'n wit papier - een brief.. een..

Daar! Dàt was 't!! 't Vers! 't Vers op ‘Petit’ in Moeder's handen...

't Ging als 'n weeë scheut door der lijf - of ze om zou vallen - en 'n vlam sloeg in der gezicht - 't was om te stikken - der hart stond stil, der hoofd bonsde. -

O, o, wat nou - wat nou. - Kon ze maar in den grond zinken, maar 't was alsof er lood in haar beenen zat en O! als Moeder maar wat zei!

‘Schold ze maar - schold ze maar - alles beter dan dit en nou komt gauw de traan... Ik weet geen raad - ik weet geen raad - innig beminnen we U... O God wat 'n schande - en we sidd'ren voor Uw leven... en dat staat er in - en als Vader 't leest. O God - o God wat zal der komen..’

Maar daar begon Moeder te spreken, ze streek zich over 't voorhoofd en zacht, onzeker klonk 't: ‘Kind, Jet, wat moet dit beduiden?’ Ze hield 't vers bij 'n puntje vast als was 't onrein. ‘Ik begrijp 't niet, zie je kind, wat dat in jouw kastje doet, achter je goed verstopt; - die Woorden - ik wil ze niet herlezen... ik ben er van ontdaan... Jet, hoe komt mijn kind aan die woorden? 't Is jouw hand, Jet... en...’

‘Nee, Moeder’ barstte Jet los - goddank, nou kon ze wat zeggen - 't uitleggen - 't wàs toch niet slecht eigenlijk. Ze hàdden 't nog niet op z'n hoed gegooid - er was niks gebeurd, alleen: 't vers, ja, dat had zij gemaakt, maar: ‘geschreven hadden ze 't samen, Cor 'n regel en zij 'n regel, om de beurt, dan wist-ie niet van wie 't kwam; maar o, Moeder moest geen kwaad denken, 't was 'n grapje - alleen 'n grapje...’

‘Maar - die - die man’ haperde Moeder, ‘wist die man er van?’

‘Nee, nee, natuurlijk niet’ herademde Jet (Hoe goed dàt ze 't nog niet gedaan hadden... maar dan had Moeder 't ook niet gevonden, dan had ‘hij’ 't.) - Nu voelde ze op eens wat dat beduid had, als die circus-vent - ja ja 'n circusvent wàs 't eigentlijk, als *die* haar vers in zijn handen had gehouden zooals Moeder nu, en ze kreeg weer 'n kneep in der hart en 'n vuurgloed in 't gezicht, en de overtuiging rees plotseling in haar, dat 't zóó beter was - en spontaan viel ze neer bij Moeder's leunstoel en Moeder streek haar over 't hoofd en nam haar kind te biecht...

Eerst langzaam en hortend, toen vloeiender kwam 't heele verhaal.

Naast Moeder geknield en den linkerarm om heur lijf geslagen, met 't hoofd tegen haar borst, kon Jet zoo heerlijk opbiechten. Dan hoefde je Moeder niet aan te kijken

en je zag niet in Moeder's gezicht hoe ze 't opnam en je voelde je lekker veilig. - Want die goeie Moes was 'n schat - je zou 't zien, ze zou 't niet aan Vader vertellen en niet bij Cor thuis. Zij, Jet, zou alleen de schuld wel op zich nemen en de straf dragen die Moes haar oplei. Want Vader - die was zoo streng en zoo driftig en die zou er den Bijbel bij halen en den dominee misschien. Moeder kon 't wel alleen af; als die je maar aankeek met haar lieve, lieve gezicht, dan zag je in eens de zaak heel anders in - dan wist je in eens dat je eigentlijk een draak van 'n kind was en 'n flauw spook, om zulke dingen te doen waar Moeder zich voor schaamde. -

Maar nou was alles goed en na de lange biecht kwam Moeder's stem weer, ‘die wel streng wou lijken, maar ze kòn gewoon niet’ jubelde Jet inwendig en 'n hevig berouw en 'n gloeiende vereering voor Moeder dreven haar weer de tranen in de oogen.

Zoo werd dan de zaak berecht. Zij beiden alléén zouden 't weten: 't ‘Geheim’. 't Vers zou vernietigd worden. En zoolang als deze troep in 't circus was, behoefde Cor Jet niet meer uit te noodigen, dan was een weigering van Moeder's kant overbodig.

Goddank - goddank - die goeie Moes, die lieve schat - nooit, nooit zou Jet weer trachten verzen te maken. Alléén op Moeder - en met stralende oogen, dicht tegen Moeder aangeleund, woonde ze de plechtige lijkverbranding bij van haren litterairen eersteling.

LOUTE.

2 Augustus 1911.
25ste Jaargang.
No. 5

Berichten.

BAD-NAUHEIM.

Wegens de groote hitte mocht ik op het láátste oogenblik niet reizen, en kon - reeds alles ingepakt hebbende - niet de gewone correspondentie, enz., afdoen. Vandaar dat de lezers niets van mijn hand vinden. Ik dateer dit nog van Bad-Nauheim, hoop echter als dit Blad verschijnt, reeds thuis, althans onderweg te zijn. Marie is reeds afgereisd, en schreef mij van véle bloemen en liefdeblijken, op Villa Benjamin gevonden; waarvoor *voorloopig* langs dezen weg mijn *innigen dank.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Over Huwelijk en Moederschap door een Moeder.
(*Vervolg en slot van No. 4.*)

'Ik ben van nature rusteloos en ontevreden. Ik heb een heerlijk huis en een beste man, maar getrouwde lui vervelen elkaar zoo gauw als ze altijd samen zijn. Ik moet

afleiding en verandering hebben. Mijn eenig genoegen bestaat in reizen en het zien van nieuwe landschappen, nieuwe gezichten. Ik heb een afschuw van oud-worden en moet eerlijk bekennen, dat de toekomst me afschrikt. Ik kan niet tegen stilte en eentonigheid.' En toch bezat deze vrouw elke aardsche zegening: gezondheid, schoonheid,

een mooi huis, echtgenoot en kinderen, maar zij miste de vrede en het geluk, dat uit ons binnenste komen moet. ‘Het is mijn temperament, ik kan er niets aan doen,’ hield zij vol. En toch even hardnekkig beweer ik, dat we elke aangeboren eigenschap overwinnen en elke slechte karaktertrek kunnen verbeteren, als we dit maar philosofisch en met al onze macht *willen.*

Een andere vrouw en moeder biechtte mij, dat haar grootste geluk in de bewondering van mannen lag. ‘Ik houd ervan bewonderd en gefêteerd te worden’ zei ze. ‘Ik ben mijn echtgenoot trouw, maar zijn liefde is een afgezaagde zaak; ik heb een prikkel noodig, en behoefte aan mannen die me vleien. Het is het eenige, wat het leven belangrijk maakt.’ De dame verschilde van vele andere leden harer sexe alleen door meer openhartig te zijn. Zeker, de bewondering van mannen is voor velen een groote prikkel, maar een man bewondert nooit werkelijk, in 't binnenste van zijn hart een vrouw wier gedrag hij zou laken in zijn eigene. Hij mag passie voor haar koesteren, maar hij bewondert haar niet.

Terwijl de wereld steeds voorwaarts tracht te gaan, is het een onbetwistbaar feit, dat deze ontevredenheid der vrouw een ernstig reuzenkwaad is, dat zich steeds uitbreidt. Naar mijn idee is de tegenwoordige toenemende luxe voor een groot deel aansprakelijk voor dezen toestand. Ik moet eerlijk bekennen, dat ik mannen ‘*en masse*’, veel redelijker, veel meer hun zegeningen waardeerend en veel verstandiger in hun eischen zijnde wezens vind dan vrouwen. Deze verklaring zal mij de toorn van mijn eigen sexe op den hals halen; ik geef ze echter na duizenden brieven gelezen te hebben en naar biechten van zoowel mannen als vrouwen geluisterd te hebben, betrekking hebbende op hun geheimste wenschen en droomen. Zeer weinig vrouwen geven zich rekenschap van den enorm grooten invloed dien ze op mannen kunnen uitoefenen - behalve op sexueel gebied. Zij bedenken niet, dat vrouwen de atmosfeer van een tehuis vormen, waar de kinderen hun levensidealen moeten vormen. Een rustelooze, ontevreden vrouw heeft reeds menig man buitenshuis zijn genoegen doen zoeken; misschien smeekte zij hem niet te gaan - wendde al haar logica tevergeefs aan, zich niet bewust, dat haar niet uitgesproken ontevredenheid een sterker argument tegen haar dan al haar woorden vóór haar waren. De zonde van een ongelukkig huwelijk en een vreugdeloos tehuis is een van die zonden, welke ‘bezocht worden tot in het derde en vierde geslacht’. De kinderen uit zulke huwelijken gaan de wereld in met een nadeel, dat zelden, of ooit, geheel kan overwonnen worden. De man en vrouw, het meest geschikt een goede echtgenoot te worden, zijn zij, die in een werkelijk tehuis zijn opgevoed, door een moeder, die lief heeft en bemind wordt. De kunst lief te kunnen hebben is gewoonlijk een gevolg van opvoeding en aankweeking; zelden komt het voor, dat het meisje of de jongen in wiens jeugd geen liefde is gevallen, die beroofd is geweest van ouder-, zuster- of broederliefde, in staat is te geven of te nemen de liefde van een echten minnaar. Voor hen beteekent de ‘grande passion’ slechts een verliefdheid of somtijds nog minder en blijven de grootere schoonheden van liefde, haar onzelfzuchtigheid, haar opofferingen, haar nederigheid, haar teederheid, haar eeuwigdurende belangstelling, verborgen schatten, die ze in de toekomst mogen, maar waarschijnlijk, niet zullen ontdekken.

Niet lang geleden werd een vrouw van een koud, onverschillig temperament, wier huwelijksleven ver van ideaal is, ofschoon haar echtgenoot haar aanbidt en haar huis voorzien is van elke, luxe, ondervraagd over de overtoegevende manier, waarop zij haar kinderen grootbracht. Haar antwoord kwam onmiddelijk, een bewijs, dat het

onderwerp haar gedachten veel in beslag nam. ‘Als ik dwaal,’ zei ze, ‘in de opvoeding mijner kinderen - en ik geloof dat de meeste moeders dat doen - dan geef ik de voorkeur er aan te dwalen in te veel toegevendheid en te veel liefde. Het moge hen hypersensitief maken en ellende brengen over hun later leven, als ze bemerken, dat minder liefde hun deel wordt, dan ze meenen dat hun toekomt, maar het is beter te wmten hoe lief te hebben, zelfs al mocht de kans om die kennis in praktijk te brengen, nooit komen, dan niet die kunst te verstaan.’

Zij, die de vrouw's geschiedenis kenden, herinneren zich, dat haar jeugd eene van strenge discipline was, haar ouders koud voor elkaar en hun kinderen waren en de gezellige en geestelijke atmosfeer van hun huis liefdeloos en kil was. Het is niet te verwonderen, dat de natuur, bij het kind in den groei belemmerd, geen gehoor gaf aan de roepstem van de vrouw.

Mevrouw, gij die deze regelen leest, wilt ge zelf eens een kleine innerlijke bespiegeling houden en trachten na te gaan, of gij ook de rij van ontevreden, onhuiselijke vrouwen en moeders die tegenwoordig de wereld overstroomen, met ééne vermeerdert, en zoo ja, wat de oorzaak en wat de uitwerking op U zelf en de anderen is. Dan, als ge een geneesmiddel zoekt, zie rondom U en zie in dat ge de plichten, die het naast voor de hand liggen, op zelfzuchtige wijze verwaarloosd hebt. Een vrouw schrijft me, dat ze er aan denkt, haar echtgenoot en kinderen aan de zorg van vrienden over te laten, om weg te gaan en lezingen te houden voor moeders over de noodzakelijkheid kameraden harer kinderen te zijn. De brief zou humoristisch zijn, ware hij niet tragisch door zijn totaal gebrek aan gezond verstand. Maar ten slotte, een gebrek aan gezond verstand door al deze vrouwelijke onvoldaanheid heen, wanneer we de zaak goed beschouwen. Wat wij noodig hebben, zijn vrouwen, en vooral moeders, met juiste, goed-in-evenwicht gehouden gemoederen, begiftigd met practisch gezond verstand, beheerscht door liefhebbende harten - vrouwen die weten te waardeeren wat ze bezitten, en dankbaarheid, zelfbeheersching en vóór alles een gevoel van plicht jegens haar naasten, er op nahouden en bij haar kinderen trachten aan te kweeken.

Reeds wanneer ze in de blijde verwachting is, moet haar voorbereidingswerk voor den grootste en moeilijkste aller plichten beginnen door 't vermijden van al wat onaangenaam en door 't zoeken van al wat schoon en aangenaam, zoowel voor oog, oor en hart, is.

Dit is dikwijls een moeilijk uit te voeren iets door de weinige medewerking welke zij van den echtgenoot, die weinig van het vaderschap afweet, ondervindt. Als de wereld een paar eeuwen verder is, zullen jongens grootgebracht worden met eenige ideeën omtrent de eischen hun als vader gesteld en hun de belangrijkheid hun ongeboren kinderen voor geestelijke, zedelijke of lichamelijke ellende te behoeden, geleerd worden.

De reden, waarom de Grieken over de geheele wereld beroemd waren voor hun lichamelijke schoonheid was, dat mannen de moeders gedurende haar zwangerschap met de uitgezochtste kunstwerken omgaven en op elke manier haar geest tot de beschouwing van het schoone leidden. Mannen schenen in dat tijdperk een hooger ideaal van het moederschap te hebben dan ze er heden op nahouden, niettegenstaande de vooruitgang der menschheid op ander gebied. Om het vaderschap te voorkomen eerder dan de zorgen, daaraan verbonden, verstandig en met kennis onder oogen te zien, houdt de hedendaagsche mensch zich bezig.

Duizenden jonge mannen willen zich elke luxe ontzeggen, het strengste dieet en de vervelendste training doormaken voor een mogelijk kampioenschap in de een of andere tak van sport, maar hoevelen zal men vinden, die hun lusten en driften willen beteugelen en trachten een hooger fysiek of moreel standpunt te bereiken, om later gezonde zonen en dochters voort te brengen? En hoevele echtgenooten zijn er, die hunne vrouwen beschermen en behoeden voor elke drukte en ergernis gedurende den tijd van haar zwangerschap?

Op dezelfde wijze, waarop een vrouw toonladders en moeilijke oefeningen doormaakt, om een goede musicienne te worden, of zich zelf voor kouvatten in acht neemt, als ze begiftigd is met een schoone zangstem, moet een moeder zich oefenen in zelf-beheersching, zich hoeden voor humeurigheid, en trachten leelijke karaktereigenschappen te overwinnen, wil ze haar roeping met goed succes vervullen.

Ik heb een prikkelbare, zenuwachtige moeder, wier kinderen in voortdurenden angst leefden ‘om moeder boos te maken’, hooren pochen dat ze nooit iemand toegestaan had haar te helpen bij de fysieke verzorging van haar kinderen, en dat ze nooit zonder een van hen van huis ging.

Opvoeding in den waren zin des woords sluit in de juiste ontwikkeling van hoofd, hart en lichaam; in andere woorden het is een beschaving van de geestelijke, zedelijke en lichamelijke eigenschappen van het kind.

Eenige raadgevingen voor moeders wil ik hier laten volgen:

Let erop, zoodra het kind begint te praten, dat het zijn moedertaal correct en zuiver spreekt. Op dit gebied kunnen de ouders van 't grootste nut zijn als aanvulling van hetgeen de onderwijzer in die richting doet. Een uitstekende oefening is het kind te laten *vertellen*, waardoor het zich zal trainen in vloeiend en correct spreken en tevens leeren niet bevreesd te zijn voor den klank van zijn eigen stem.

Onderricht het kind reeds vroegtijdig in de geschiedenis van zijn land. Mets zal zoozeer de liefde voor zijn vaderland in de impressionabele kinderziel opwekken als ver-

halen over nationale helden, hun daden en zelf-opoffering. Geschiedenis doet in hen de wensch geboren worden om op hun beurt heroisch te zijn.

Laat de kinderen dagelijks zingen: alle kinderen houden van zingen; het verfrischt den geest na het werken zooals kamergymnastiek de lichamen der kinderen, die langen tijd gezeten hebben, ontspant. De menschelijke stem is het meest volmaakte muzikale instrument en het is de moeite waard om tijd, arbeid en geld voor het goede gebruik ervan te besteden.

Laat de jongens en meisjes huisdieren hebben, waardoor ze zullen leeren van hen te houden en ze ontzien.

Laat de kinderen hun eigen tuin hebben, al is die ook slechts vier bij vijf meter in 't vierkant, waarin ze bloemen en planten kunnen zaaien en pooten. Zelfs de baby van drie jaar zal belangstellen in de zaadjes, die hij gestrooid heeft; waarschijnlijk zullen ze verscheidene keeren omgegraven worden als ze niet vlug genoeg naar den zin van den kleinen tuinman zullen opkomen, maar zaden zijn goedkoop, laat hem meer planten. In de koele zomermorgens doen kinderen niets liever dan werken te midden van hun planten en groenten, hetgeen tegelijkertijd een der gezondste genoegens voor kinderen is.

Moedig meisjes aan voor haar poppen te naaien en zoolang ze maar willen met hen te spelen. Leer hen knippen, passen en poppenkleertjes naaien, dat zal hen handig maken. Het is geen tijdverspilling voor een moeder even haar werk te onderbreken om Dolly een nieuw patroon te knippen; het is verstandiger minder strooken op de jurkjes der meisjes te zetten, dan geen tijd te vinden voor de genoegens der kinderen. De belangstelling der moeder verhoogt hun plezier.

Laat de speelkamer der kinderen binnen 't gehoor der moeder en niet in het eene of andere afgelegen gedeelte van 't huis, op den zolder, gelegen zijn. De kamer zal op sommige tijden wanordelijk zijn, zóó zelfs, dat ze over-nette huisvrouwen, die meer om den goeden indruk, welke haar huis maakt, dan om haar kinderen geven, zal schokken. Leer de kleinen heel vroeg netjes zijn en de manier, hoe hun speelgoed binnen een beperkte ruimte te houden. Laat elk kind daarvoor een afzonderlijke plaats hebben en dwing hem strikt zich binnen zijn grenzen te bepalen. Op die manier leert hij drie dingen: netheid, respect voor individualiteit en de rechten van anderen. We zien dikwijls moeders, zoo bevreesd voor haar meubelen, dat de vrijheid en genoegens der kinderen schijnbaar geheel en al vergeten worden. ‘Doe dat niet!’ ‘Kom daar niet aan!’ schijnt op de muren geschreven te zijn. Ja, we voelen het in de lucht zweven, totdat ‘Wees niet gelukkig!’ duidelijk op de kindergezichtjes te lezen staat. Het is in de zonnige atmosfeer van het huiselijk nestje, dat het kind opgewektheid en liefde moet leeren, zal ze onuitwischbaar in zijn gemoed geschreven zijn.

Moedig alle leerzame spelletjes, waarin zooveel mogelijk de ouders deel moeten nemen, aan; leer zusters en broers in elkaar's spel belang te stellen; het jongensspel zal een meisje niet ruw maken, zelfs dikwijls voor haar fijsiek van groot voordeel zijn, terwijl het jongens niet meisjesachtig maakt, maar de goede kameraadschap tusschen broers en zusters bevordert, en vaak een beschavenden invloed op hen heeft.

Leer kinderen van alle gezonde spijzen te eten; een kind kan erin grootgebracht worden elk goed voedsel te eten evengoed als het kan leeren voedsel goed te eten - wat, tusschen twee haakjes, eveneens de aandacht verdient. Leer kinderen netjes zijn en het nauwe verband, dat er bestaat tusschen netheid en gezondheid en kracht. Leer hen vóór elken maaltijd de handen wasschen en na elken maaltijd de tanden borstelen.

Dit wordt te dikwijls verwaarloosd, waarvoor de kinderen op lateren leeftijd vaak duur moeten boeten. Niet genoeg nadruk kan gelegd worden op de rechte houding van het lichaam, zoowel zittende als staande, terwijl tevens eenige aandacht moet gewijd worden aan de houding, waarin kinderen te bed liggen, als ze slapen. Ze moeten beginnen met recht te liggen, plat op den rug of op de rechterzijde. Vele kinderen rollen zich als een bal in elkander als 't ware en om negen of tien uren in zoo'n houding te liggen, is allesbehalve hygienisch. Laat ons nu eens nagaan wat van de moeder op het gebied der ethische opvoeding, die we de ‘hoogere opvoeding’ zouden kunnen noemen, gevergd wordt, en op welken leeftijd haar werk moet beginnen?

Onder de dingen, die geleerd moeten worden, zijn strikte gehoorzaamheid, waarheidsliefde, rechtvaardigheid, ware beleefdheid en onzelfzuchtigheid de voornaamste eigenschappen. Van het succes, waarmee

deze deugden ingang bij het kind vinden, zal zijn toekomstig geluk of ongeluk afhangen. De leeruren zijn van af het oogenblik 's morgens, waarop het zijn oogen opent, tot aan dat, waarop hij ze 's avonds sluit, dag in dag uit, van jaar tot jaar en beginnen wanneer het kind nog heel jong is, veel jonger dan wanneer met de verstandelijke opvoeding een begin wordt gemaakt. De fout die meest alle moeders maken, is dat ze te laat beginnen. Een vriendelijke Voorzienigheid echter beschermt het oog der moeder voor hare eigene dwalingen; ze vermoedt niet, dat de tijd om hem op te voeden reeds begon al vóór den tijd, toen hij begon te kruipen over het karpet en schreeuwde om alles wat zijn mollige vuistjes niet berelken konden. Noch is ze geneigd aan te nemen, dat haar invloed minder werd toen de kleine beentjes sterk genoeg waren om weg te loopen en bal te spelen buitenshuis, waar Johnny nieuwe indrukken kreeg, beinvloed werd door jongens die hij aantrof en de opvoeding van Johnny, het vormen van zijn karakter, het aannemen zijner gewoonten, bijna geheel en al beheerscht werd door dingen buiten zijn huis. Zijn moeder heeft nu zoo goed als afgedaan, maar de hoeveelheid pek, die aan Johnny zal blijven kleven, wanneer hij daar doorheen waadt, en de hoeveelheid goed, die in zijn ziel zal neerdalen, wanneer hij er mee in aanraking komt, zal geregeld worden door de opvoeding uit zijn kruipende jaren, toen zijn moeder in zijn ziel de schets ontwierp van wat de toekomstige man zou zijn. En Johnny zal in de jaren die komen die schets invullen met goed of slecht materiaal, zooals 't uit moge vallen, binnen de lijnen die zijn moeder trok.

Hoe zal een kind gehoorzaamheid leeren? Indien ergens dan moet de moeder zich hier herinneren, wat maar al te dikwijls vergeten schijnt te worden, dat een kind evenmin op één dag of in een paar maanden strikte gehoorzaamheid kan leeren als het in eens Grieksch kan leeren. De gewoonte van gehoorzamen groeit schrede voor schrede, evenals de andere gewoonten, de goede zoowel als de slechte. De meeste kinderen kunnen heel jong door slaan tot gehoorzaamheid gedwongen worden, maar is dit een gehoorzaamheid, waarop een liefhebbende moeder trotsch kan zijn? Beklaag de moeder, die slechts door vrees haar kinderen kan bedwingen, want zoodra ze ouder worden, zullen ze het juk der vrees afschudden en waar blijft dan haar invloed over hen? Indien het kind strikt gehoorzaam is geworden tegen den tijd dat het zes jaar oud is, mag de moeder voelen dat ze een goeden strijd gevoerd en een groote overwinning behaald heeft. Bedreigingen moeten zelden geuit worden, maar als zij gedaan zijn, ten uitvoer gebracht worden. Wil men gehoorzaamheid doorvoeren, dan komen er oogenblikken waarop de moeder, figuurlijk gesproken, wel eens doof, stom en blind moet zijn. De uitwerking zal beter zijn, dan wanneer elke kleine fout gezien, elk ondeugend woord gehoord, en 't kind onophoudelijk berispt wordt.

Hoe kunnen we onze kinderen de waarheid doen spreken? Een kind met groote verbeeldingskracht is meer geneigd tot onwaarheid spreken dan dat zonder fantasie. Om ongevraagd alles te gelooven, wat een kind zegt, is een heel zekere manier om onwaarheid aan te moedigen. Wordt een klacht bij haar ingediend, dan moet een moeder altijd het kind ondervragen, het attent maken op de twee zijden die een zaak heeft, en hem het onwaardige van leugentjes of in 't algemeen iets over te brengen, onder 't oog brengen. Om alles wat een kind zegt niet te gelooven, is even verkeerd als alles wel te gelooven. Kinderen moeten leeren dat de partij welke in een ruzie of oneenigheid de meeste schuld heeft, hij of zij is, die dien twist heeft uitgelokt, het doet er niet toe op welke wijze. Om oprechte kinderen te hebben, moet de moeder

zelf strikt eerlijk zijn, slechts beloften maken die ze houdt en ze niet doen om aan 't zeuren harer kinderen een einde te maken, met het plan ze toch niet ten uitvoer te brengen. Ze kan slechts waarheidsliefde aankweeken door een voorbeeld te geven, want het vertrouwen der kinderen eens geschokt, is moeilijk te herwinnen. Wanneer een moeder haar aangename 'ladylike' en innemende manieren met haar gekleede japon en hoed voor algemeen gebruik aflegt of ze aantrekt wanneer er bezoekers komen, kan ze dan van haar kinderen eerlijkheid en oprechtheid verwachten? Menige moeder toont haar engelachtige zijde aan vreemden en haar zeer aardsche aan de geliefden thuis. Natuurlijk is het gevolg, zooals we slechts verwachten kunnen: de kinderen bedriegen op alle mogelijke manieren.

Hoe zijn ideeën van rechtvaardigheid aan te kweeken? Rechtvaardigheid mag men wel de tweelingzuster van waarheid noemen, want

wat is rechtvaardigheid anders dan waarheid in gedachten en daden? Hier weer zal de moeder haar kinderen slechts door het voorbeeld en zich zelf bovendien hebben op te voeden. Het is in de uitoefening van haar rechterlijke functies dat de rechtvaardigheid der moeder dikwijls op een zware proef wordt gesteld. In een moeilijk geval kan een advocaat zijn toevlucht tot zijn juridische boeken of tot zijn collega nemen. De moederrechter kan dit niet: ze moet dikwijls een zaak in een minimum van tijd verhooren; ze mag niet op de een of andere wijze door de aanklagers geinfluenceerd worden, maar moet de gegevens van alle kanten overwegen - en is het niet vreemd hoeveel zijden een ruzie soms hebben kan? - Ze moet als rechter, als jury optreden en de beleediger van zijn fout overtuigen: Ten slotte moet de straf vriendelijk, maar flink uitgedeeld worden. Nu is het niet onmogelijk voor een moeder, die 't eene geval na 't andere heeft te beoordeelen, dat ze somtijds een fout begaat. Wat moet ze dan doen? Moet ze niet, als een eenvoudige daad van rechtvaardigheid haar dwaling aan den verongelijkte bekennen? ‘Wat!’ zegt de een, ‘een moeder bekennen dat ze ongelijk heeft gehad? Dat zal haar invloed op haar kinderen verzwakken’. Neen! het zal integendeel haar invloed ten goede over hen vergrooten. Wanneer ze niet tracht haar onrechtvaardigheid te herstellen, zal het niet lang duren, of haar kinderen zullen anderen op dezelfde wijze behandelen.

Onzelfzuchtigheid is nooit verkregen dan door een harden strijd van de zijde der moeder zoowel als van die van het kind. Voor de moeder zal de strijd van dezen aard zijn: ze zal sommige dingen moeten nalaten, omdat zij er toe zullen leiden de zelfzucht bij haar kinderen te vergrooten. B.v. wanneer ze een werkzane vrouw is, en er geen overvloed van hulp op nahoudt, zullen er oogenblikken aanbreken, dat ze liever het werk zelf zou doen dan haar kinderen hun spel zien opgeven om moeder te helpen. Verlangt ze dit echter niet, dan zal het niet lang duren of het heeft haar tot een slaafsche moeder, met luie zonen en dochters, gemaakt. Dikwijls zal een moeder zich gaarne sommige dingen ontzeggen om haar kinderen meer genoegens of iets anderste verschaffen. Hierin moet de grootste voorzichtigheid betracht worden, opdat de zelfzucht harer kinderen niet in de hand worde gewerkt, want allicht zullen zij denken: ‘O, 't is mama maar - die geeft er niet om uit te gaan of dit of dat te hebben; ze zegt er nooit iets van.’ Juist daarom moet ze wèl iets zeggen. Als zij iets voor hun plezier opgeeft, kan ze hen gemakkelijk en vriendelijk doen gevoelen, dat zij zich een opoffering voor hen getroost en als het rechtgeaarde kinderen zijn, zullen ze het genoegen of het voordeel hoog schatten omdat het verkregen is ten koste van hun moeder's zelfverloochening en zij op hun beurt meer bereid zijn zich opofferingen voor haar en anderen te getroosten.

Moeders moeten hun kinderen leeren hartelijk te zijn. Er zijn familie's die min of meer spottend om genegenheid lachen -. ‘Sentimenteele nonsens’ noemen zij het. Zij herinneren iemand aan een douche. In een familie, waar veel hartelijkheid onderling heerscht, zullen we bijna standvastig weinig zelfzuchtigheid aantreffen. De genegenheid behoeft niet altijd een demonstratief karakter te hebben; de moeder moet bij de leiding daarvan discreet te werk gaan. Een kind kan te demonstratief, te impulsief zijn, zoo'n aanleg moet ze als 't ware afkoelen. Een ander te koel, zal nooit eenig gevoel toonen, ofschoon misschien dieper dan dat van het meer demonstratieve kind; hij moet een beetje ontdooid worden.

Eisch van de kinderen dat ze beleefd jegens elkaar en jegens allen zijn. Laat hen met elkaar hun lekkernijen deelen. Sta er op dat ze inschikkelijk voor elkander en

elk lid der familie zijn. Leer hen de gevoelens van anderen ontzien en zich te herinneren dat een ladij een ladij en een gentleman een gentleman ten allen tijde is en dat drift geen excuus voor beleedigende taal is. Prent hen in dat onvriendelijke woorden niet door verontschuldigingen ongezegd kunnen worden, ofschoon ze den angel verzachten. Leer hen dat ijdelheid de wortel van sommige leelijke vormen van zelfzucht is en schoonheid van gelaat en figuur niet altijd de zegen die ze behoort te zijn, dat een mooi gezicht een gave Gods is - zooals een mooie stem of of een talent - dat het gewaardeerd moet worden maar niet iets is om ijdel op te zijn en dat elk gelaat ontsierd wordt als de innerlijke schoonheid er niet in weerspiegeld wordt.

Elke zoon en dochter moet van kind tot aan rijperen leeftijd voelen, dat er geen intiemer, beter of sympathieker vriend dan zijn of haar moeder bestaat en dat elke

gedachte, over welk onderwerp ook, aan haar medegedeeld kan worden. De meeste kinderen hebben dit vertrouwen niet. Hoe vaak heb ik niet hooren zeggen en gelezen: ‘Moeder begrijpt het toch niet, het zou haar maar ergeren, als ik haar in deze questie om raad vroeg.’

Het is de plicht der moeder den smaak, de impulsies en neigingen harer kinderen te kennen, de goede aan te moedigen en de slechte uit te roeien, evenals het de taak van den tuinman is planten en bloemen te kennen en ze goed op te kweeken. En van hoeveel meer belang is de toekomst van het menschelijk geslacht dan de toekomst van een tuin, en toch zien we elken dag bekwame tuinlieden en slechts twee of driemaal in ons leven vaders en moeders, die hun eigen kinderen begrijpen en ze verstandig en geduldig bij hun groei leiden. Elken dag treffen we ouders aan, die hun kinderen misverstaan en trachten hun krachten in kanalen te leiden, waarvoor de natuur hen in 't geheel niet geschikt maakte. Gisteren nog sprak een jonge man met mij over zijn wensch in de muziek te worden opgeleid en zijn vader's verzet er tegen. ‘Vader wil dat ik dokter word,’ zei hij, ‘maar ik heb liefde noch aanleg voor dat vak. Als ik het doe, zal het slechts mijn halve belangstelling hebben, want al mijn liefde ligt in een andere richting.’ De jongeling had elke vereischte voor een artist: temperament, gevoel, een knap uiterlijk en hooge idealen. Zijn liefde voor de kunst is diep en echt en hij bereid om met succes voor zijn brood te werken. Van alle verkeerde idees, schijnt me dit, een natuur zooals de zijne tot het medische vak te dwingen, wel een der meest absurde en domme. In bijna elke ander betrekking zou de jonge man tenminste zijn avonden en zondagen nog aan muziek kunnen wijden, een dokter heeft geen tijd, die hij positief zijn eigene kan noemen, en te zwichten voor zijn vader's wenschen, beteekent voor dezen jongen het talent, hem gegeven, geheel en al opgeven, en zijn krachten, met vernietiging van zijn eigen verlangens, te wijden aan iets dat zijn leven een louter mechanisch vervullen van hem opgedrongen plichten zal doen zijn. Welk een schuldige vaderlijke blindheid! Evengoed zou de tuinman een treurroos aan een kelder-traliewerk kunnen binden of trachten een bloemperk kool te laten voortbrengen, omdat die voordeeliger dan bloemen is.

Een andere jonge man schrijft mij het volgende: ‘Mijn vader heeft een zaak en mij gedwongen tegen mijn zin er in te gaan, ofschoon ik reeds als kind er een hekel aan had. Vele Zaterdagen, als ik thuis wenschte te blijven of met mijn schoolkameraden graag mee naar hun huis wilde gaan, werd ik door mijn vader genoodzaakt, mee naar de zaak te gaan. Mijn ouders waren rijk en zouden me een goede opvoeding hebben kunnen geven, maar namen me van school af toen ik pas mijn veertiende jaar bereikt had om in een zaak te komen, die altijd een hel voor mij geweest is. Ik hield veel van studeeren en zou gaarne naar de academie gegaan zijn, maar niettegenstaande dat, hadden mijn wenschen niet de minste uitwerking op de handelingen mijner ouders. Mijn vader is absoluut geen goede vader. Hij is gewoonlijk slecht gehumeurd en maakt onaangename opmerkingen, die er niet toe leiden ons huiselijk leven gezellig te maken. De menschen zeggen dat het komt, omdat hij zorgen heeft, maar ik kan het niet in dat licht zien.’ De jonge man heeft volkomen gelijk niet in staat te zijn ‘het in dat licht te zien’. Er zijn honderden, ja duizenden huisgezinnen die bedorven worden door het slechte humeur van vader of moeder. Zorgen? - Wie is daar vrij van? en welke verontschuldiging is ‘zorgen’ voor zich

zelf niet kunnen beheerschen, een prikkelbaar en onaangenaam humeur, vooral wanneer de uitwerking gericht is jegens diegenen die ons na staan.

De liefste vrouw, die ik ooit gekend heb, was iemand, wier leven het zwaarst bezocht en door teleurstelling verduisterd was. Christus, de Groote Raadgever, had een leven vol ‘zorgen’:

> It is easy enough to be pleasant
> When life flows bij like a song,
> But the man worth while is one who will smile
> When everything goes dead wrong.

Zonder twijfel citeert de vader van den jongen man het Gebod: ‘Eert Uw vader en Uw moeder,’ maar doet geen poging om zelf een goed vader te zijn.

Ik zou dergelijke gevallen, die onder mijn oog kwamen, met tientallen en meer kunnen verdubbelen; de moeder even dikwijls als de vader is de dwang-uitoefenende of de onaangename partij. ‘Marie wenscht de dame uit te hangen,’ was een moeder's sarcastische opmerking naar aanleiding harer dochter, die piano wilde leeren spelen. ‘Ze doet er veel

beter aan koken te leeren'. Natuurlijk kan niet elke gril of luim van het kind boven het verstandige, verder ziende oordeel der ouders gesteld worden. Het meisje van veertien, dat op 't tooneel wil, de jongen die meent dat hij voor een tweede 'Buffalo Bill' geknipt is, moet die gril afgepraat en gedesillusioneerd worden, zoo gauw als het maar kan. Hier blijkt het juist, in de geschiktheid der ouders om te kunnen onderscheiden tusschen een ernstig voornemen, gepaard aan talent of bekwaamheid, en een dwaze manie als gevolg van een opgewonden verbeeldingskracht, of de ouders werkelijk goede ouders zijn. Een rustelooze en luie jongen werd in een verstandig en ordelijk man herschapen door hem toe te staan zijn passie voor het zeeleven in een drie jaar langen kruistocht als gewoon matroos te bevredigen. Hij was fysiek geschikt voor het harde leven, en zijn verlangen naar avonturen geen gril of 't gevolg van lezen van goedkoope romans. In dat geval moeten verstandige ouders de belangstelling hunner kinderen in een andere richting leiden, na een nauwkeurige analyse van den smaak en de geschiktheid van het kind gemaakt te hebben - een analyse, die ik alweer als een noodzakelijk gedeelte der ouderlijke plichten beschouw.

Het zal niet moeilijk zijn een kind te leeren begrijpen als er maar nauwe sympathie en vriendschap van af de geboorte tusschen ouders en kinderen bestaan heeft. 'Goede ouders' zijn zij, die zulk een band van den eersten dag af vormden; al moge men kinderen ook met alle mogelijke zorgen en liefde omringen, waar die band ontbreekt, kan men ouders geen lof toezwaaien. Aanbiddende ouders, verkwistende ouders, toegevende ouders en slaafsche ouders ziet men in overvloed, maar zij zijn verre van mijn ideaal van 'goede ouders'. De eerzuchtige moeder, die kwaad spreekt van een andere vrouw's zonen of dochters, opdat zij geen mededingers van haar eigene zullen worden, de goedgeefsche vader, die wenscht dat zijn zoon aan de academie door zijn luxieus leven de anderen de loef zal afsteken, mogen 'au fond' goedhartige menschen zijn, maar ze zijn geen goede ouders. Er zijn meer zoons tot zelfzucht gebracht door te groote toegevendheid van hun mama's dan men ooit zou gelooven. Het moge ver-gezocht klinken, maar een stuk chocola, een wollen hondje of een stuk speelgoed meer of minder toegestaan aan den jongen prins des huizes, zal ernstig invloed hebben op het geluk van 't een of andere niets-kwaads-vermoedende jonge meisje, maar is niettemin waar. Mannen, zelfs de goede, die in groote dingen zich opofferingen willen getroosten, die vrouwen dikwijls niet zouden kunnen doen, zijn spreekwoordelijk zelfzuchtig in al de kleine dingen, die te zamen het leven van elken dag uitmaken en dikwijls bederven. En toch mannen zien niet in, dat ze zelfzuchtig zijn, omdat het een deel van hen geworden is, begonnen in de dagen toen hun moeders, niet zij, verantwoordelijk waren voor hun ethische eigenschappen. De ware moeder beschouwt haar kinderen niet alleen als de trots ende gezelligheid van haar huis, maar als het toekomstige hoofd van een huisgezin en een steunpilaar der maatschappij, en zij bereidt hen naar haar beste vermogen voor om deze belangrijke posten goed te vervullen.

Zoodra het kind den leeftijd, waarop de natuurlijke nieuwsgierigheid naar den oorsprong van ons fysieke bestaan in hem ontwaakt is, bereikt heeft, moeten vader en moeder diegenen zijn, tot wien het zich om inlichtingen wendt. Ik heb slechts een paar voorbeelden gekend van ouders, die deze inlichtingen verstandig en eerlijk gaven. Tallooze jongelui verkrijgen die door schooljongens of door het zorgeloos en ondelicate gepraat van ouderen, alle gevaarlijke en onverstandige bronnen, want de oplossing van zulke ernstige en noodzakelijke onderwerpen moet niet aan het

toeval worden overgelaten. Een moeder moet genoeg gezond verstand bezitten om in te zien dat geen kind met normale geestvermogens, opgroeit zonder nieuwsgierigheid naar de geheimen van 't leven. Ik ken moeders die haar kinderen op dat gebied in vertrouwen namen met het resultaat van een meerdere mate van zedigheid, voorzichtigheid en kieschheid bij hen, vergeleken bij die van kinderen, welke op andere wijze waren ingelicht.

Ik ontving onlangs een brief van een jongen van zestien jaar, die mij schreef, dat hij zijn ouders sommige vragen, die zijn geest onophoudelijk vervulden, niet durfde te stellen. ‘Ze zouden niet begrijpen, waarom ik aan die dingen denk,’ zei hij, ‘maar ik geloof, dat U het wel kunt.’ De brief was openhartig en oprecht en bewees dat hij idealen er op nahield. Hoe jammer, dat zoo'n jongen voelde zich beter tot een vreemde dan tot zijn ouders - de scheppers van zijn leven - voor de oplossing der belangrijke

levenswaarheden, te kunnen wenden. De fout, ook hierin door vele moeders gemaakt, is, dat ze te laat beginnen. Wanneer hun aangebeden telg verscheidene avonden tot tien of elf uur uitgebleven is en het bezorgde: 'Waar ben je geweest?' met een onbepaald: 'Uit!' beantwoord is, komt pas een gevoel van verantwoordelijkheid bij haar op en begint de liefhebbende moeder na te denken. Deze overdenkingen eindigen gewoonlijk in het plan om eens met Johnny te spreken. Maar de moederlijke bedoeling slaat de plank mis. Zij komt te laat. Johnny heeft reeds opinies gevormd over 'de dingen die hij weten moet' en nog een paar andere meer.

Goede ouders laten hun meisjes of jongens hun genoegens of hun eigen vrienden niet kiezen. Een goede moeder maakt van die genoegens een studie met denzelfden ijver als waarmee ze in hun kinderjaren het beste voedsel voor hen koos. Aan dit laatste besteden de meeste moeders vele gedachten, maar even critieke dingen, het aanknoopen van relaties of het ontwaken der zedigheid, worden gewoonlijk, bijna altijd over 't hoofd gezien of als iets beschouwd waarin ze de kinderen volkomen vrij laten. Het is zelfs in 't geheel niet ongewoon een vader aan te treffen, zoo vermoeid van zijn taak om geld te verdienen en zijn kinderen fortuin na te laten, dat, al wat hij vraagt een rustig tehuis is, maar wien het feit, waar zijn zoons of dochters hun genoegen zoeken, onverschillig laat.

Een goede moeder werpt haar dochter niet in de armen van den eersten den besten gefortuneerden sollicitant naar haar hand, noch streeft er naar om een huwelijk te verhinderen met een waardigen minnaar uit zoogenaamde 'moederliefde'. 'Ik houd zooveel van mijn dochter' hoorde ik eens een domme moeder zeggen, 'dat ik den man niet zou kunnen uitstaan, die haar van mij nam,' en die beleedigd was, toen ik haar ten antwoord gaf: 'Dat is geen moederliefde- dat is eigenliefde. U vergeet uw dochter's toekomstig geluk en denkt alleen aan het uwe en bovendien, dat door uw eigen moeder te verlaten en zelf vrouw te worden, U uw dochter kreeg. Waarom zou U een voorrecht moeten hebben, dat U niet aan uw dochter wilt toestaan?'

Om alles in een paar regels samen te vatten, mijn idee van een goede moeder is: iemand, die het kind wenscht geboren te worden; iemand, die voordurend bezig is een karakter te vormen, waardig voor haar kind om na te volgen; iemand, die nooit haar verplichting vergeet om haar kind te bestudeeren met het oogmerk zijn smaken en neigingen te leeren kennen; iemand, die niemand toestaat een intiemer vriend voor haar kind te zijn dan zijzelf en tot wie het zich intuitief om raad en inlichtingen op elk gebied wendt; iemand, die liefde en respect, in plaats van vrees, inboezemt; iemand, die de genoegens en kennissen van haar kind zoekt, daarbij geleid door zijn temperament en zijne neigingen; iemand, die elke poging in 't werk stelt om haar huis tot de aantrekkelijkste, rustigste en prettigste plaats te maken die het kind zich kan voorstellen, waar liefde, sympathie en geduld hun zetel hebben opgeslagen.

Niet voordat zulke ouders goede ouders genoemd worden, kunnen we van het menschelijk geslacht veel vooruitgang verwachten. De wereld heeft reeds te lang de theorie gehuldigd, dat het ouderschap veredelt en dat kinderen hun vader en moeder moeten liefhebben, eeren en respecteeren, hoe on waardig zij ook mogen zijn. Het wordt tijd dat een hooger ideaal voor ouders gesteld wordt, dat zij moeten trachten te verwezenlijken.

Vertaald door LOUIS.

Treurig, maar waar!

Wanneer je ‘*man in bonis*’ bent,
Al ben je nog zoo dom,
Dan buigt het heele menschdom toch
Hun ruggen voor je krom!

Maar ben je ‘*man in bonis*’ af
Gaat het je minder goed,
Dan wordt je door die zelfde lui
Maar amper meer gegroet!

Wanneer je ‘*man in bonis*’ bent
't Is zeker en gewis,
Dat, als je sterft, men *spreekt* aan 't graf
En *denkt* aan d'erfenis.

Maar ben je ‘*man in bonis*’ af
En sterf je dan weldra,
Dan spreekt er *niemand* aan je graf,
Want ‘*nihil*’ laat je na!

Wanneer je ‘*man in bonis*’ bent
Al heb j'een klein verstand,
Je hond springt vroolijk om je heen
Blaft blij, en likt je hand.

En ben je '*man in bonis*' af
   En zijn je zorgen groot,
Dan blijft je hond, al ben je arm,
   Je trouwste deelgenoot.

Wanneer je '*man in bonis*' bent,
   Dan is het vaak gebeurd,
Dat, als je sterft, je hond alleen
   Je maar oprecht betreurt.

Maar als je laatste uurtje slaat,
   Als '*man in bonis*' af,
Dan zegt de *mensch*: 'een uitkomst is 't!' -
   Je *hond*.... sterft op je graf.

En nu is 't uit, dit schoone vers,
   Maar weet ge, wat 't u leert?
'Dat menig mensch staat *onder* 't dier
   En 't *geld* de boel regeert!'

C.R.

Gedachtenwisselingen.

I. Spirit(ual)isme.

Die aan den weg timmert, heeft veel bekijks; niet minder bedillens van de zijde van geijkte vaklieden en zoo kon ik verwachten, dat mijn opstel over Spirit(ual)isme, dat toch al tegen den draad streek van het weefsel der Spiristische leer, tegenspraak zon uitlokken. Tot die tegenspraak heeft zich geroepen de heer S.J. Göbel een der voormannen van het Spiritisme.

Er bestaan twee manieren om een zaak die men voorstaat tegen een aanval te verdedigen: nam: door argument tegenover argument te stellen, of wel door den aanvaller te lijf te gaan, hem neer te vellen, en dan denken dat ook zijne argumenten tegen den grond liggen. De heer Göbel heeft de laatste manier gekozen; ik zal hem daarin niet navolgen. Waarom ook onnoodig tot persoonlijkheden over te gaan en kwaad bloed te zetten?

Aangenomen nu, dat mijn persoon, tegen de vlakte ligt, zijn de hoofdzaken, waarom het gaat, aangetast?

Was het niet duidelijk uit mijn vorig opstel, ik zal het thans duidelijker zeggen, waarom Mr. Sheppard laag in mijn achting staat. Hij zou den levenden aan deze zijde van het graf in contact brengen met de levenden aan gene zijde. Hoe dat nu precies in zijn werk zou gaan, wist men niet; men wist alleen dat hij 'muzikaal' medium was en een *princeps interpares.* Voor zijn interventie met de andere wereld vroeg hij *f* 5 per persoon. Niet *f* 0.50 of *f* 1, maar zegge *f* 5, en niet zeide hij er bij, dat hij de helft of een kwart der entreegelden zou terug storten, wanneer het auditorium het getal van bijv. 50 overtrof. Welnu *f* 5 per persoon geheven hebbende, waarom gaf hij niet al waartoe hij in staat was, inclusief een harp manifestatie, volgens den heer Göbel, zijn wonderbaarlijkste prestatie? Het antwoord van den spiritist is: omdat hij zich

niet bevond in een kring van gelijkgestemde zielen; de geesten wilden niet. Mijn antwoord is, omdat hij niet durfde in een gezelschap van toevallig bijeengekomen menschen. Waarom wilden de geesten wel in het huis van zijn gastheer, nadat hij er eenige dagen verblijf had gehouden? Ik antwoord omdat hij het terrein verkend had, anders gezegd, omdat hij man voor man de vrienden van zijn gastheer gepeild, doorschouwd had. De spiritist antwoordt, omdat hij zich van lieverlede in een sympathieken kring gevoelde, een onmisbare voorwaarde voor elke hoogere geesten manifestatie. De lezer oordeele zelf welk antwoord beter den spijker op den kop slaat.

De heer Göbel zegt, dat de wonderbaarlijkste harp prestatie van Mr. Sheppard geschiedde ten zijnen huize. Ik zeg daarop: 'dat dankje den drommel.' Met deze exclamatie veroordeel ik niet den heer Göbel; ik denk er niet aan zijn goede trouw een oogenblik in twijfel te trekken; maar wat bewijst zijne getuigenis; ontzenuwt zij mijne beweringen?

Onlangs sprak ik iemand, een respectable dame, die ook, naar zij het uitdrukte, het groote voorrecht had gehad eene seance van Sheppard bij te wonen. Gloedvol verdedigde zij hem tegen mij. Niet een duet van een bas en een sopraan had zij gelijktijdig hooren zingen, neen een gansche, veelstemmige, koor, en het geluid kwam niet van de zijde van Sheppard van daan maar ergens uit een geheel andere hoek van de kamer, tusschen plafond en vloer in. Lezer zijt gij in staat tegen de getuigenis van zulk eene waarnemer iets in het midden te brengen, zonder onwellevend te zijn. Want, let wel, het is enkel en alleen Sheppard die de geluiden voortbrengt; door zijn keel manifesteeren zich Lablache, la Malebran en andere van de aarde gescheiden toonkunstenaars.

De heer Göbel zegt: 'Het noemen der groote componisten als voortbrengers der muzikale voordracht heb ik altijd afgekeurd. Ik kan zelfs getuigen dat voor velen die muziek niet aan de hooggespannen verwachting voldeed .... Anders is het echter met een harpseance.' Dus daar was dan toch bedrog. Wie bedroog? Ik antwoord Sheppard; de heer Göbel zal als spiritist wel moeten antwoorden: de geesten. Lezer, wie van ons beiden heeft gelijk; en waarom zou bedrog bij een harpseance uitgesloten zijn?

Nu bewezen de spiritisten wel, dat menschen boven of buiten deze aarde inclusief de controle al even boosaardig kunnen doen als menschen op deze ondermaansche; maar bij materialistische manifestaties helpt hen geen valsche naam; zij vertoonen slechts brute kracht, dus enz. Edoch, voeg ik erbij, wanneer zij, de geesten, werken in het duisterste pikkedonker en in een kring van gelijkgestemde zielen, gelijkgestemd met het medium.

Waar toegegeven wordt dat misleiding mogelijk is op het gebied van toonkunst, waarom zou die onmogelijk zijn op het gebied van schilderkunst, speciaal bij het door mij besproken

schilderstuk geproduceerd door Jan Steen en Jacob Ruysdael beiden en waarover, naar mijne kunstopvatting, deze groote mannen zich in hun graf zouden hebben gewenteld. Om de test condities? Hier ontmoeten wij weder zoo'n groot woord voor een kleine zaak, men denke aan het woord ‘Controle’.

Gold het poësie, dit woord aan de experimenteele wetenschap ontleend, zou welgekozen kunnen zijn; het geldt hier echter nuchtere proza en dan leidt het tot begripsverwarring. De spiritist noemt test condities, dezulke die deels door de geesten bij monde van het medium voorgeschreven, anderdeels door de geesten bij monde van het medium aangenomen worden. Men kan zijne condities stellen zooals men wil, het laatste woord hebben de geesten bij monde van het medium.

Een der grieven van spiritisten tegen nietspiritisten is, dat deze hun leer verwerpen zonder onderzoek, zelfs met bepaalden onwil tot onderzoek. Deze grief is tot zulk eene importantie gestegen, dat zij als het ware een der fondamenten van hun stelsel is geworden. Dat verwerpen zonder onderzoek, die onwil zelfs daartoe, zeggen zij, wat is het anders dan een bewijs te meer voor de waarheid onzer stellingen?

De spiritisten hebben ongelijk. De niet-spiritistische wereld staat niet vijandig tegenover de spiritistische; integendeel de eerste is rijp om zich te converteeren; massa's wachten slechts op het beslissende teeken om den grens dier twee werelden te overtrekken. Alleen het beslissende teeken blijft weg. Niet spiritisten hebben wel degelijk experimenten genomen op het gebied van spiritistische verschijnselen. Evenwel zoodra men kwam tot deugdelijke test-condities, rust dezulke op spiritistischen grondslag; weg bleef ook elk positief resultaat. Ik citeer dienaangaande hieronder brokstukken uit een artikel van Dr. Gustav Le Bon, in vertaling te vinden in de Wetenschappelijke Bladen van Januari 1911. Men oordeele dan zelf.

‘Wat betreft het verplaatsen der voorwerpen zonder aanraking; terwijl Lombroso verklaart gezien te hebben, dat Eusapia Palladino door twee geesteshanden van haar stoel werd opgeheven, weigeren de geesten haar alle hulp, zoodra zij, door twijfelaars te veel op de vingers gelet wordt. Voor het psychologisch instituut te Parijs was het haar meermalen gelukt op een afstand een briefweger te doen overslaan. Toen echter één der aanwezigen de voorzorg nam de schaal, alsmede den hefboom en den wijzer met roet-zwart te bedekken, waardoor elke aanraking met een draad of vinger met een haar verraden zou worden, kon Eusopia niet meer slagen den briefweger op een afstand in beweging te brengen.

Het psychologisch Instituut te Parijs heeft frcs. 25000 aan zulk een onderzoek ten koste gelegd, maar de resultaten der 43 gehouden seances (noot van mij: nam. onder de door de mediums goedgekeurde condities) waren zeer weinig afdoende. De natuurkundige Branly, die de meeste zittingen bijgewoond had, schreef mij: wat ik gezien heb, heeft mij geenzins overtuigd. De onderzoekingen van het Psychologisch Instituut strekten zich uit over zeer uiteenloopende verschijnselen. Het zou beter geweest zijn als men één enkel nauwkeurig omschreven feit had uitgekozen, en getracht had daaromtrent volkomen zekerheid te verkrijgen.

De eenige bevoegde beoordeelaars van occultische verschijnselen zijn zij, die gewoon zijn zinsbegoochelingen op te wekken en bijgevolg in staat om ze te verijdelen, nam. goochelaars. Het is jammer dat het Psychologisch Instituut dit niet heeft ingezien. Als men hun hulp had ingeroepen, had zeer zeker een groot deel der frcs. 25000, die

nu aan weinig doeltreffende proefnemingen verspild zijn, uitgespaard kunnen worden. Bekend is overigens het diepe wantrouwen dat door geloovigen ten opzichte van goochelaars gepredikt wordt. Het lijkt wel of zij bang zijn hunne illusies te verliezen. De heer Brinet had aan het Psychologisch Instituut aangeboden kosteloos enkele bekwame goochelaars mede te brengen. Van den dag af dat hij dit voorstel deed, vermeed men hem tot de seances uit te noodigen enz. enz. enz.

Men neme dat artikel eens ter hand. Onder veel opmerkenswaardig zal men ook lezen hoe middels de grootste dagbladen, frcs. 2000 werd uitgeloofd aan een medinm, die in staat zou zijn, onder deugdelijke test condities, een voorwerp zonder aanraking te bewegen, hoe duizenden brieven op deze uitloving werden ontvangen, hoe niet meer dan 5 candidaten naar dien prijs dongen, met wie de voorwaarden werden besproken, en door wie ze werden aangenomen; hoe ten slotte op den bepaalden dag die 5 allen wegbleven.

Als men dit alles leest zal men wel moeten toegeven, dat men met die spiritische test condities het niet te nauw heeft op te nemen.

De heer Göbel verwijt mij onbekendheid met de spiritistische literatuur van de laatste 20 jaren. Dit is niet geheel juist. Voerde het mij niet te ver; ik zòu haar steil rechtoptillende geschiedenissen van recenten datum kunnen citeeren, ten bewijze dat die literatuur mij niet geheel onaangeroerd is voorbijgegaan; ook O - och en achs ontboezemingen van zaligheid van lieden, zich koesterende in het stralende licht van het spiritisme zijn mij vaak onder de oogen gekomen. Hebben zij mij titel of jota wijzer gemaakt? Ik vind slechts terug dezelfde voetstootige goedgeloovigheid van vroeger, de zelfde krampachtige aanklamping aan dorre illusies. Arme menschenzielen?

Ben ik nu, wat men zòu kunnen noemen een ‘Spiritistenfresser.’ Toch niet. Slechts hunne methoden en logica veroordeel ik. Het Spiritisme als geloof, ga ik liever uit den weg; het Spiritisme als wetenschap ligt juist door en tengevolge van die methoden en redeneerwijze, nog als 100 jaren geleden in zijne eerste windselen in de wieg. Waarom zoekt men toch niet andere banen, waarom gaat men niet bij de natuurwetenschappen ter school? De prijs is toch waarlijk wel de inzet waard. In dit opzicht schijnt het te dagen in het Oosten; ik lees althans van een werk ‘Het Geheim van den Dood’, geschreven door de heeren Malta en Zaalberg aan Zelst, waarin zij hunne natuurkundige experimenten beschrijven,

voor het voortbestaan van de menschelijke ziel na den dood. Hunne conclusies lijken mij vreemd toe; het valt niet te ontkennen, dat zij baanbrekers zijn.

Ten slotte wensch ik deze opmerking te maken. Ik heb altijd achting voor menschen die hun tijd in krachten wijden aan een zaak, ter wille van de zaak zelve. Tot dezulken behoort de heer Göbel en hoezeer ik met Z.E. in denkwijze en opvattingen verschil, zal ik mij wel wachten te spreken van 's mans defecte betoogtrant. Beter acht ik het hem uit te noodigen mijne argumenten te wikken en te overwegen, en dan mede te deelen, waarin zij nu fout gaan.

U, geachte Redactrice, dankend voor de mij verleende ruimte teeken ik mij

Hoogachtend

Uw Dw. Dn.

G.A. RÖMER.

Apeldoorn, 25 Juli '11

II. Aan den Heer Joh. G. Schippérus.

Zeer Geachte Heer!

U behandelt drie punten, naar aanleiding van van mijn j.l. artikel n.l. Anarchisme, Gods-ontkenning en het bewijs van dit alles!

Wat de eerste quaestie betreft, zoo komt het mij voor, dat U de diepere beteekenis der zin: ‘Alle ware kracht komt niet van buiten af, maar van den mensch zelf’ niet juist gevoeld heeft.

Ik bedoel met kracht: zedelijke kracht, zedelijke blijvende waarde.

Wanneer aan iets door den Mensch blijvende zedelijke waarde wil geschonken zijn, moet hij daarin zijn ziel, zijn algeheele persoonlijkheid, gelegd hebben, en niet beïnvloed of geleid zijn door omstandigheden of voorbeelden buiten hem.

Duidelijker nog uitgedrukt: Indien ik iets wil doen, moet ik eerst zelf in mijn binnenste tot de overtuiging komen, dat datgene wat ik wil doen, goed of niet goed, nuttig of niet, enz. is. Zoodra ik echter iets zonder innerlijke overtuiging doe, zal mijn handelen afhangen van andere buiten mij staande invloeden.

Volgens dit naar mijn idee, goede beginsel is iedere meening van anderen, alsmede daad, goed, wanneer deze slechts op innerlijke overtuiging berust.

Deze zin alzoo leidt niet tot zuiver anarchisme, zooals U meent, maar volgens mij tot zuivere krachtige ideën, vrijheid op overtuiging gegrondvest.

Wanneer anderer meening is, dat er een God bestaat, en hij is daarvan innerlijk overtuigd, zoo kan de mijne daar wel tegenover staan, maar moet ik anderer overtuiging eerbiedigen, *indien ik niet deze laatste tot een leugen maken kan!*

Dit laatste gecursiveerde is reeds een antwoord op Uw verdere vragen.

Ik schreef *niet*: Er is geen God! Ik schreef: ik kreeg den indruk!

Dit is heel iets anders! Ik kan U slechts dàn bewijzen, indien ik U bepaalde scherpuitkomende feiten op kan noemen van geesten, die mij iets zeiden van God! Bij geen enkele seance werd echter iets over God gezegd!

En dáárom, en ook om andere redenen, die ik U in een later artikel hoop uiteen te zetten, met toestemming der Redactrice, kreeg ik den indruk, dat er geen persoonlijke God was!

Verder behoeft men geen anarchist te zijn, om wantoestanden in de maatschappij trachten te vernietigen.

Volgens mij, me weer beroepende op de diepere beteekenis van de bewuste zin, moet men juist, wanneer men tot de overtuiging van het bestaan van een wantoestand gekomen is, zoo krachtig mogelijk trachten, een beteren toestand in het leven te roepen! Ik vind dit de moreele plicht van ieder mensch!

Wat Uw derde vraag nog verder betreft, indien ik *bewijzen* kon, dat er wel of niet een God bestond, zou ik dit onmiddelijk doen, voor het oog der wereld, opdat alle eeuwenoude geschillen hierover opgelost werden! Ik sprak echter over mijn 'Geloof'. Een gelooven is niet op bewijzen gegrond, anders hield het op 'Geloof' te zijn! Het is slechts innerlijke overtuiging.

Later hoop ik echter nog veel ruimer de diepere godsdienst van het spiritisme volgens mij uiteen te zetten. Dank echter voor de door U uitgesproken belangstelling.

CH. HIJMANS.

III. Den Heer C. Arntzenius.

U vraagt: Wat is goed, wat is kwaad! in betrekking tot de door U aangehaalde stelling van mij.

Ik bedoel met dit 'niet goed' zooals ik ergens anders zeide in mijn artikel: benadeelen, beleedigen of krenken van iemands ziel!

Ik vind, dat deze uitleg, geen rekbaarheid in zich bevat!

Er zijn werkelijk heel veel menschen, die *bijna* geen manifestatie kunnen ontvangen door hun niet genoeg ontwikkelde ziel.

Doch ieder mensch heeft in zijn leven vermoedens gehad, duidelijk of onduidelijk, maar een zeker iets, waardoor hij vermoedde, dat iets gebeurde... en dat dit ook werkelijk geschiedde.

Dit staat in nauw verband met een waarschuwing of teeken van een geest.

Verder gaat deze waarschuwing steeds van den geest uit en hangt niet af van het goede of slechte, van den levenden persoon, die ontvangt.

Zoodra een mensch, goed of kwaad, ontwikkeld of niet fijn besnaard, lichamelijk dood is, ziet zijn ziel, die nu vrij is, alles en voelt wèl fijn en scherp! Met gèèn goed leven achter zich kan hij nu echter geen teekenen aan anderen geven!

Heeft dit nu niets te maken met je vorig leven, die je achter je hebt? Mij dunkt, alles! Begrijpt U mij nu beter?

CH. HIJMANS.

IV. Eigendom is Diefstal!

- Zeg kind, vanwaar toch hebt ge al uw gaven?
Ze zijn toch wis niet aangebracht door raven'...
- Wel... alles heb ik van papa!'
- En die!'... - Van Grootpapa!'
- Maar hoe is die er aangekomen?'...
- Die.,. die... die heeft ze *genomen!*'
GÖTHE.

Er is geen erf dat niet opklimt tot een gewelddadigen of bedriegelijken roof van ouderen of jongeren datum.
J. B SAY.

Het persoonlijk bezit is altijd het produkt van diefstal, indien niet door den tegenwoordigen bezitter dan door zijne voorouders.
De H HIERONYMUS.

De heer Naaktgeboren maakt zich er wel wat gemakkelijk van af. Alleen door te verwijzen naar de tien geboden der Israëlieten, weerlegt men niet de bewering *dat Eigendom diefstal is.* - Nu de heer N. echter gemakshalve zijne wapenen uit het bekende wapenmagazijn 'Biblia' haalt, zal het mij wel vergund zijn, eveneens uit dien bron te putten.

Welnu, ik vestig 's heeren N's aandacht op Leviticus 25:23, alwaar hij zal lezen:

'Het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is mijn, dewijl gij vreemdelingen en bijwoners bij mij zijt'.

In de Psalmen: (24:1).

'De aarde is des Heeren, mitsgaders zijne volheid'.

Echter vinden wij in hoofdstuk 25:16 - 'De hemel is des Heeren, maar de aarde heeft hij gegeven aan de kinderen der menschen.'

Wie in Uwe hooggeroemde en christelijk-beschaafde Maatschappij een brood steelt om zijn hongerenden maag het zwijgen op te leggen, wordt door Uwe verdienstelijke politie-mannen (hak- stomp- en douwwerktuigen) in Uwe hemelvoorbereidende gevangenis geplaatst. - Dat dit *niet* in-strijd is met het 'goddelijke boek', blijkt uit hetgeen we lezen in Spreuken 6:30. -

'Men doet een dief geen verachting aan, als hij steelt om zijn buik te vullen, dewijl hij honger heeft.'

Spreuken 28:21 b:

'Want een man zal om een stuk brood overtreden.'

Het heeft niet geholpen of er in Pred: 5:8 al betoogd werd:

'Het voordeel des aardrijks is voor allen;' want de Christelijke Regeeringsmannen dulden en beschermen een toestand, die geheel met deze uitspraak in strijd is.

Leest dit, mijnheer Naaktgeboren, en sidder:

'Wee degenen, die huis aan huis trekken, akker aan akker brengen, totdat er geen plaats meer is en dat gijlieden allen bijwoners (d.i. menschen zonder grond, niets-bezitters, de hedendaagsche proletariërs dus) gemaakt zijt in het midden des lands!' (Jesaja).

Is het genoeg, o heer Naaktgeboren?

Toen het christendom nog in zijn goede dagen was, d.w.z. toen het nog niet tot Staatsgodsdienst verheven (?) was, leefden de christenen in volslagen communisme:

'De menigte der geloovigen was één van hart en ziel; en niet één zeide, dat iets van hetgeen hij bezat het zijne was, maar zij hadden alles gemeen.' (Hand: 4:32).

'Er was ook geen nooddruftige onder hen, want zoovelen er bezitters waren van landerijen of huizen, verkochten zij die en brachten den prijs van het verkochte en leidden die aan de voeten der apostelen en aan elk werd uitgedeeld naarmate hij behoefte had.' (4:34, 35).

Van de bedoeling van Petrus' woorden: 'Was het niet het uwe?' zou ik eene andere verklaring geven dan de heer N. - Ik doe dit niet, omdat ik vertrouw, dat de hr. N. zèlf wel beter weet.

Wat lezen we in I Kor: 9:10?

'Ik zeg U, het is niet de wil van den Heer der heirscharen, dat het volk zal werken in het vuur en zich zal afsloven voor de ijdelheid van enkelen.'

Och, wat is er voor de parlement-christenen nog véél te doen!

Ik heb den heer N. naar een artikel met argumenten gevraagd; inplaats van argumenten geeft hij bijbelteksten. Dat zijn natuurlijk argumenten, alléén voor orthodoxe christenen gangbaar. - Bovendien ligt er in het 'gij zult niet stelen' een waarschuwing tegen den privaten eigendom.

'Redeneer niet met de vromen', zei Multatuli. Hij had gelijk.

Dat ik niet in den bijbel geloof, 'laat den heer N. koud.' Is 't ook geoorloofd, dat ik hier even opmerk, dat die kou weinig christelijk is? Enfin, ze is in elk geval ongehuicheld.

Maar nu de wezenlijke argumenten?

Ja, zoolang de heeren Kuyper of Lohman die niet kunnen geven, zullen de lezers der Holl: Lelie daarvan verstoken blijven.

Maar ook zoolang blijven wij den Eigendom een diefstal noemen, een diefstal aan de nietbezitters, die gedwongen zijn te werken voor hen die hun de voornaamste bestaansmiddelen - grond en productiemiddelen - ontstalen. Wij blijven den privaten eigendom de bron noemen van alle afzichtelijkheden, die kenmerken zijn der kapitalistische produktie-wijs, als: onkunde, misdaad, prostitutie, drankmisbruik, oorlog, volksbedrog enz. enz.

Dat wij niet alléén staan in deze overtuiging beweer ik met mijn citaten uit den bijbel. En ik zou het kunnen bewijzen met een reeks van citaten en uitspraken van Kerkvaders, als Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus, enz.; van Pausen, als Gregorius, Clemens; - van gezaghebbende katholieke schrijvers; van Kerkhervormers (o.a. Luther); van Wijsgeeren, als Aristoteles, Plato, Spinoza, Locke, Kant, Rousseau, Hegel, von Humboldt, Lombroso, Emerson, enz.; van Bisschoppen en Kardinalen, als Manning, Nully enz,; van Paus Leo XIII; van Economen, als Adam Smith, Jean B. Say, Mirabeau, Necker, Stuart Mill, Herbert Spencer, Wallace, John Ruskin enz. enz.; van Letterkundigen, als Goethe, Uhland, Ruyce, Kingsley, Freiligrath, Tolstoï, Sacher Masoch, Heine enz. enz. enz.

Proudhon was niet de eerste, die tot de ontdekking kwam, dat eigendom diefstal is, dat ziet men aan het citaat van den 'heiligen' Hierony-

mus. Het verhaaltje dat Proudhon later zijn stellingen liet varen, moet gerangschikt worden onder de klasse der kletspraatjes. Gaarne zou ik een historisch echt bewijs hebben voor deze bewering des heeren N., doch dan word ik waarschijnlijk opnieuw verwezen naar de tien geboden. De heer N. vraagt mij een beter stel regelen voor eene Nieuwere Maatschappij; ik deel hem hierbij mede, dat ik, 1e niet met Jehovah wensch te wedijveren in 't uitvaardigen van geboden en ten 2e dat ik *niet* verlang naar een opnieuw gereglementeerde samenleving.

Nu geloof ik wel te kunnen eindigen. Heeft de heer N. misschien nog lust de discussie voort te zetten met *redelijke* argumenten, dan ben ik gaarne van de partij.

Nog even wil ik hem zeggen, dat met Rationalistisch onderwijs niet bedoeld wordt, het opstoken van kinderen *tegen* God, nóch het ontzag-inboezemen *voor* God, doch hen op te voeden *zonder* godsdienst. Men kan toch onmogelijk kinderen gaan zeggen: 'kinderen, er is géén God, dus je moet hem *niet* gehoorzamen.' Dat is nonsens.

Het is altijd goed, wanneer men zijn eigen gebreken kent. Daarom zou ik gaarne van den heer Visser eens vernemen in welk opzicht hij niet met mij accoord gaat. Ik heb iets gezegd, waarvan hij de historische juistheid niet kan toegeven. Wat was dat?

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

V. voor E.H.

Naar aanleiding van uw ingezonden stukje, verklaar ik U gaarne, dat ik met het woord 'Jood en 'Jodin' in het door U aangehaalde zinnetje voorkomend in mijn 'Brieven uit Mariënbad', absoluut niets beleedigends bedoeld heb. Geenszins acht ik het woord 'Jood' minder beleefd of aanstootend. Door de mij bekende Hollandsche Israëlieten, van wie eenigen de hoogste staatsambten in Den Haag bekleeden wordt het van zich zelf sprekend gebezigd.

Zij spreken van: 'Ik ben een Jood, behoor tot de Joodsche Gemeente, enz.

Geheel hetzelfde, wat Freule Lohman in haar schrijven getuigde.

Daar dit woord in gebruik is bij de meest beschaafde en intelligente Israëlieten, acht ik het geenszins plat of ongemanierd hetzelve te bezigen.

Dat ik anti-semitisch zou zijn, omdat ik vertel, dat ik reisde met een Duitsche Jood, die in het vooruitzicht van zijn kuur, zijn biertjes betreurde, is werkelijk wat heel ver gezocht!

De Beiersche Joden hebben zeer zeker iets karakteristieks, meer echter nog de Poolsche Joden! Ik eindig met U te zeggen dat men ook in Oostenrijk in de beschaafdste kringen spreekt van de Poolsche Joden, en **niet** van de Poolsche Israëlieten.

A.I.G.

VI.

Ik geloof dat E.H. zich onnoodig geërgerd heeft aan wat in de ‘Gedachtenwisseling V’ is aangehaald.[1)]

Niet de godsdienst wordt bedoeld in deze en dergelijke gevallen, maar de landaard.

We spreken toch van een Indische, een Turk, een Neger, een Rus, een Amerikaan even goed als van een Jood, al schieten we wel eens een bok in de typeering. We spreken toch nooit van een heiden, mahomedaan, mormoon om aan te wijzen welk ras we bedoelen.

Maar bovendien neemt men het den Israëliet Israëls kwalijk dat hij *een zoon van het oude volk*, in casu een Jood, typeerde. Niemand denkt er aan.

Als de stijve, popperige Nederlander in het buitenland uit tal van andere naties herkend wordt, zullen we daarover toch niet gebelgd worden. Hoe dikwerf hoorde ik niet fluisterend zeggen ‘Hollanders’ in de verschillende talen als wij of andere landgenooten werden opgemerkt.

Neen, als de Jood zich ergeren wil dan kan hij dat terecht doen over de vele persiflages in ‘Fliegende Blätter’ *e tutti quanti,* maar als in een opstel wordt gesproken van Jood of Jodin, zal zelfs indien anders bedoeld werd, niemand er iets hinderlijks in vinden.

Ik laat dat bier drinken er buiten. De Fliegende Blätter riducaliseert die zaak voldoende. De aangevallen schrijfster was daarmede goedkoop uit, maar men wil ook wel eens in zijn schrijverij uit den band springen.

A.J.S.v.R.

Heimwee.

Zou er onder ons, menschenkinderen, wel één enkele zijn, die niet, al is het ook slechts éénmaal in zìjn leven, de volle beteekenis van dat woordje heeft begrepen en gevoeld? De een in geringe, een ander echter weer in hevige mate? Bij den een misschien slechts als een verlangen, een weemoedig terugzien op gelukkiger dagen, waar het bij den ander geworden is een schrijnend wee, een smachten naar tijden, naar personen, die als met vlammende letters in zijn geheugen staan gegrifd?

Wij leven in een tijd van gejaagdheid, van ons haasten naar een doel, dat voor oogen staat, en voor stilstaan op dien weg, om een blik achter zich te werpen, gunnen weinigen zich tijd. Doch voor die enkelen kan somtijds een oogenblik van rust aanbreken, van nadenken en inkeeren tot zichzelf, dat hen met de handen voor het gelaat doet nederzitten! Hun oog kan even gerust hebben op een beeltenis - hun oor kan een naam opgevangen hebben - en een zee van herinne-

1) Zie No. 2 van 12 Juli 1911, bl. 30.

ringen stijgt voor hen op! - En in dat ééne oogenblik kunnen zij een lijdensbeker ledigen waar anderen jaren tijds voor gegeven wordt!.

Heimwee -, dàt is niet de smartelijkste, waarop eenmaal een tijd van zaligheid volgt; waarop diegene, die het aangrijpt, wéét, na verloop van tijden zijn wachten beloond, en zijn smachten bevredigd te zien. Het meisje op kostschool, dat hartbrekend snikt en schreit om het verloren ouderlijk huis, zal zich in haar toestand schikken, en als haar verlangen naar de ouders, die ver van haar zijn, telkens weer opvlamt, schrijft zij brieven, waarin zij haar geheele hart uitstort, en ontvangt talrijke bewijzen van liefde en teederheid terug! Totdat het oogenblik van wederzien aangebroken is, en zij in dát uur alle gedachten aan vroeger leed en scheiding, ziet vervliegen!

De jonge man, die, dikwijls onvoorbereid, temidden van het werkelijk leven wordt geplaatst, klemt de handen opeen, en pakt aan, omdat hij aanpakken moèt! En dan ziet hij vele illusies, waarmede hij de wereld inging, een voor één vervliegen! Hij lijdt schìpbreuk, waar hij op een zeker slagen had gehoopt en gerekend; teleurstellingen vallen hem ten deel! En dan - dan zal er een heimwee bij hem opkomen naar de dagen, toen hij nog geloofde, dat de wereld vol zonneschijn voor hem lag! En in die oogenblikken zal hij zich als een verlatene gevoelen, een wanhopige, voor wien het geluk slechts bij naam bestaat. En in de stilte van den nacht zal zijn leed en zijn strijd zich uiten! - Doch dat zijn buien van zwakheid, die voorbij gaan! Zijn ziel wordt gelouterd, zijne zenuwen gestaald in de worsteling en - als overwinnaar zal hij te voorschijn treden! Zijne idealen van vroeger hebben wel eene gedaanteverwisseling ondergaan, doch hetgeen de werkelijkheid hem schenkt, hetgeen hij met de handen kan grijpen en behouden, is daarom niet minder schoon dan zijne vroegere droombeelden!

Doch het verlangen, dat iemand bezielt, die wéét, het nimmer te zullen zien verwezenlijkt, die verbannen is uit het Eden, dat hij zich op aarde had gevormd, - dàt is een heimwee, dat de wilskracht verlamt, den glans der oogen verdoft, en de handen doet wringen in nameloos wee. De vroolijke lach van eertijds wordt een weemoedige glimlach - de schalksche tinteling der oogen een peinzende blik!

De man, die zijn dorpje, het huisje, waarin hij geboren werd, heeft moeten verlaten, omdat hij in de groote stad slechts brood kan verdienen voor zich en de zijnen, slooft daar van den ochtend tot den avond, om in den zwaren slaap weer kracht op te doen voor een nieuwen werkdag. Hij ziet niets anders dan de straten waardoor hij naar zijn werk gaat, de fabriek, zijne kameraden! - Doch als de scherpe, opwekkende voorjaarslucht ook door de poriën der fabrieksstad dringt, en tot zelfs zijn weg in de smalle sloppen en stegen weet te voeren, bevangt hem een vreemd, onrustig verlangen. In gedachten ziet hij daar ginds, ver buiten den rook der schoorsteenen, en het geraas en gedruisch der werkplaatsen, de groene weiden, frisch en sappig, de slooten en vaarten zoo helder, dat - de blauwe hemel er zich in spiegelt - de kleine dorpshuisjes met hun vriendelijke tuintjes ervoor, vol zonnebloemen, muurbloemen en stokrozen. Die vele landwegen en paadjes, zoo tallooze malen door hem betreden, als kind eerst, later als man! Scheen de zon er niet veel helderder, en straalde de hemel er niet veel blauwer, diezelfde hemel, die hij hier slechts bij stukjes en brokjes tusschen hooge muren, of door een mist van schoorsteenroet en walm, te zien krijgt! Zoo hij daar ginds slechts een schamel stuk brood kan verdienen - geen dag hield hem langer hier!

En stuwt het leven hem ook voort, en òm, en òver hem heen, een stukje van zijn ziel is daarginds gebleven, dat hem belet, ooit geheel te wennen, of volkomen vrede te vinden, met zijn tegenwoordigen werkkring!

En de zieke, die ver van huis genezing moet zoeken voor de kwaal, die hem sloopt en ondermijnt, denkt met smachtend verlangen terug aan zijn familie, zijne vrienden, die hij achterliet! Ondanks alle voorschriften, die stipt gevolgd worden, en die, naar menschelijke berekening, beterschap moèsten aanbrengen, gaat de patiënt niet vooruit, en toont slechts zijn treurig verlangende blik, dat het geneesmiddel zoo ver van de zijnen, voor hem geen geneesmiddel kàn zijn! En tegen dat heimwee valt niet te strijden, dat sloopt de zwakke krachten, en het sterven te huis lijkt hem nog verkieslijk, bij de kans op levenrekking in het vreemde land!

Doch het diepst voelen wij een' leegte,

een' eenzaamheid om ons heen, waar de *Dood* het is, die tusschenbeiden is getreden, en we hebben moeten afstaan, ondanks tranen en gebeden, wat ons het liefst was op aarde! En we gelooven in het eerst niet, nog verder te kùnnen leven zonder die liefhebbende Moeder, trouwe echtgenoot, of dat aanvallige kind! Hoe wij ze missen, dien zachten blik der oogen, dien bemoedigenden handdruk, heel dat intiem samenzijn, aan welks verbreking we nooit gedacht hadden ach, niemand kan beseffen, hoe eenzaam wij achterblijven! Die *zelf* nog bezit, weet niet, wat het zeggen wil, te moeten missen!

En dan staan we bij het graf, en drukken ons beschreid gelaat tegen den kouden steen: rondom bloeit en geniet alles in volle zomerweelde, doch niets dwingt tot ons door, dan die ééne, altijd terugkeerende gedachte: Voor goed afscheid te hebben genomen van een leven, dat inhoud en rijkdom gaf aan ons bestaan, en dat daar nu onder de aarde rust! -

Maar toch neemt het, thans in onze oogen zoo meedoogenlooze leven, weer bezit van ons, en drijft ons voort, onwillens! Doch eene schrijnende wonde blijft er achter in het hart, dat arme hart, dat, ondanks alles wat het nog op zijn verderen levensweg ondervindt, zelfs in vreugde en bij hoopvolle droomen, een verlangen en heimwee blijft behouden, dat, moge het al eens tijdelijk onderdrukt worden, tòch nooit geheel zal wijken!

En als dan later de Doodsengel het eenmaal beroert, dan zal het, in een glanzend vergezicht van hereeniging fluisteren:

'Ik ben bereid!'

MARTINIA.

Van twee Menschenkinderen.

Ik weet van een eenzaam plekje
Een plekje in de hei;
Ik weet van twee menschenkinderen
Zoo zorgeloos vroolijk en blij.

De bloeiende heide geurde
Ze droeg er haar schoonste kleed,
De menschenkinderen lachten
Ze wisten nog niet van leed....

En op het eenzame plekje
Daar zetten zij zich neer,
Ze dachten 'Geluk' er te vinden
Geluk, dat zoo broos is en teer.

Geluk, dat breekt in je handen
Zoodra je 't hebt omvat....
Geluk, is een liefelijk droombeeld
Een nooit te bereiken schat.

De menschenkinderen scheidden
Met bitter leed in 't hart....
Hun bleef niets dan de herinn'ring
Aan liefde, heengaan en smart.

Vragenbus
Helpt elkander

Kan iemand mij ook een goed en billijk adres te *Nice* opgeven voor een gehuwd Heer en Dame, die voor eenigen tijd aldaar en pension willen gaan met gebruik van zit- en slaapkamer.

9 Augustus 1911.
25ste Jaargang.
Nº. 6

Berichten.

Wiesbaden - Vier Jahreszeiten.

Lieve lezers. - Ik moet U mijne verontschuldiging aanbieden wegens de plotseling bij mij uitgebroken 'werkstaking.' Door mijn onderweg zijn, kan ik noch zelve de Lelie in orde brengen, noch er in schrijven, daar ik inééns afreisde, zoodra de hitte verminderde. Als gijlieden dezen ontvangt, ben ik den vorigen avond thuis gekomen, indien ik geen tegenspoed heb verder. Dan zal alles weder geregeld zijn gang gaan, beloof ik U.

REDACTRICE.

(*Ongecorrigeerd geplaatst.*)

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Ons Volksonderwijs.

'**T** is de lezeressen en lezers van de Hollandsche Lelie waarschijnlijk niet onbekend, dat de resultaten van het Volksonderwijs niet beantwoorden aan de verwachtingen, die men er oogenschijnlijk van koesteren mag.

De Commissie van Toezicht op 't Lager Onderwijs in onze hoofdstad, bestaande uit bezadigde en meestal deskundige mannen en vrouwen, drukte twee jaar geleden haar teleurstelling openlijk uit. Zij gaf niet de schuld, van de h.i. onvoldoende vorderingen der leerlingen, aan de onderwijzers, wier ijver en toewijding zij over 't algemeen hoogelijk waardeerde, zij meende echter dat de leerstof niet onverdeeld is goed te keuren, en de methode, d.i. de manier van onderwijzen, en de indeeling en opvolging van de deelen der leerstof, hoe weloverwogen en degelijk zij is, misschien juist door de angst-

vallige splitsing der moeilijkheden, al te gekunsteld en daardoor onnatuurlijk en ondoelmatig lijkt. Intusschen wachtte dit College zich wel een rechtstreeksche veroordeeling uit te spreken, immers zou het dan tevens de middelen ter verbetering aan de hand hebben moeten doen. En dit - om er niets meer van te zeggen - lag niet op zijn weg: het achtte zich hiertoe niet bevoegd noch bekwaam.

Deze Commissie staat niet alleen. Bij vele ernstig-denkende-en-willende mannen en vrouwen van 't vak in buiten- en binnenland bestaat een gevoel van onvoldaanheid over de vruchten der volksschool. Indien men nagaat, hoeveel tijd op school besteed wordt aan 't onderwijs in taal, rekenen en lezen, en men 't werk van de leerlingen bij 't verlaten der school in handen krijgt of een scholier van 't zesde, laatste, leerjaar hoort lezen, kan men de verzuchting niet inhouden: hoe is 't mogelijk dat een kind na zes jaren onderwijs nog zulke domme fouten maakt, een eenvoudige berekening of vraagstukje niet zelfstandig kan maken, en vaak nog niet in staat is vlot, veel minder goed, te lezen! Bedroevend weinig is er van aardrijkskunde en geschiedenis blijven hangen; van natuurkennis, d.i. plant- en dierkunde en natuurkunde, op menige school meer. De reden hiervan ligt voor de hand: natuurkennis valt grootendeels binnen den kring van eigen waarneming van 't kind en is, daardoor tevens, aantrekkelijk.

Bij de beoordeeling van de resultaten van zes jaren schoolonderwijs wordt wel eens uit het oog verloren, dat de leerlingen der vakschool maar tot hun elfde, twaalfde of dertiende jaar schoolgaan en dus ophouden met leeren, wanneer zij eigenlijk eerst met kracht konden beginnen. Maar wanneer wij zien dat schoolmannen van ervaring toch ook hunne teleurstelling niet kunnen verbloemen, dan komt als vanzelf de gedachte in ons op: Ons volksonderwijs deugt niet; en waar dit niet ligt aan gebrek aan ijver en toewijding van den kant der onderwijzers, moet de conclusie zijn: de leerstof of de leerwijze of beide deugen niet voor 't kind.

Deugen niet *voor 't kind!* Op zichzelf kan men de leerstof b.v. niet afkeuren, men mag niet beweren dat elk mensch in later leven niet minstens behoort te kennen wat de volksschool leert, maar een feit is, dat het kind die leerstof *niet* machtig wordt, om de volgende reden:

De leerstof is bijna *uitsluitend intellectueel.*

Bedenkt men wat een kind is en stelt men 't zich dan voor in de school, de bijna uitsluitende *leer*inrichting, waar het moet stilzitten om te *leeren* lezen, *leeren* schrijven, *leeren* rekenen, *leeren* opletten, al maar *leeren* moet, dan treft het ons, welk een tegenstrijdigheid er bestaat tusschen het wezen van 't kind, van nature geneigd tot spelen, doen, handelen, zelfwerkzaamheid, en den aard der school, die dit bedrijvig wezentje veroordeelt tot niets-*doen*, tot lichamelijke werkeloosheid, physieke luiheid, en wij zien in dat zoo'n onnatuurlijke dwang zich moet wreken op 't kind. Geef het kind wat des kinds is: beweging, spel, bezigheid, werk, en gij geeft het een naturgemässe opvoeding, doe dit niet en gij handelt tegen de natuur van 't kind.

Dit geldt niet alleen van de kinderen der volksklasse, dit geldt van alle kinderen in dezelfde mate, of 't mocht zijn van die uit de hoogere standen 't meest.

Niet zooals van Alphen zei: mijn leeren is spelen, maar andersom: mijn spelen is leeren.

Gelukkig dringt deze overtuiging meer en meer door. Vooral in Zweden ziet men deze richting allengskens over de bestaande scholen triumfeeren; daar is op die

nieuwe inrichtingen de arbeid des Lebens Würde, schering en inslag bij de opvoeding der jeugd. Zoo hier en daar wordt in ons land op enkele scholen gedaan aan Slöjd (= handenarbeid), maar er wordt alleen gewerkt in klei, karton en hout, en dit reeds is prijzenswaard, doch op de kinderwerkplaatsen in Zweden, in 't leven geroepen door Mevrouw Retzius te Stokholm, worden door de oudere leerlingen beoefend: ‘timmeren, smeden, vreven, naaien, knoopen, borstelmaken, metaalwerk, kleermaken, mandewerk, houtsneewrerk, schoenmakerij; zij maken er vouwstoelen, tafels, troggen, harken, spaden, hamers, ijzeren ledikanten, sleden enz.; knippen en naaien kleeren, bakken brood en koekjes, enz.’ Maar de lezer(es) denkt: en wanneer *leeren* ze dan? Daarvoor blijft toch geen tijd over!? Welnu: de kinderen *leeren* er meer met veel minder leeruren, hoofdzakelijk in en door de vele speel- en werkuren, door 't spel en den arbeid.

In de Wetenschappelijke Bladen worden verschillende mededeelingen over deze kinder-werkplaatsen door de bekwame Redactie als volgt ingeleid:

‘Zooals aan velen onzer lezers niet onbekend zal zijn, wint meer en meer de over-

tuiging veld, dat onze lagere scholen voor de volksklasse onvoldoende zijn.

Ter inlichting voor hen, die dit voor 't eerst mochten vernemen, zij medegedeeld, dat met dit oordeel geenszins bedoeld wordt, dat de leerstof volgens de wet er niet tot haar recht komen zou. Volmondig kan worden erkend, dat de tegenwoordige onderwijzers èn wat bekwaamheid èn wat methode betreft, zeer ver staan boven hunne voorgangers en in 't algemeen gesproken ten deze niet tot billijke klachten aanleiding geven.

Het bezwaar betreft niet de behandeling der leerstof, maar de leerstof zelve. De fout van onze lagere scholen is haar eenzijdigheid. Eigenlijk zijn het opleidingsscholen voor normaallessen en kweekscholen voor onderwijzers. Daarnaast zijn zij nog alleen voldoende voor hen, die hun geheele leven in ondergeschikte betrekkingen achter den lessenaar zullen doorbrengen.

Voor alle andere leerlingen, alzoo voor ten minste 95 pct., hebben zij het bezwaar, dat alleen de geest er geoefend wordt en niet het lichaam met de zintuigen. Integendeel gaan er het lichaam door het langdurig zitten op de banken en, van de zintuigen, zeer zeker de oogen mín of meer achteruit. Dat men een en ander bestrijdt is loffelijk, maar nog beter ware, er geen aanleiding toe te geven. Misschien zal de een of ander zeggen, dat de lagere school door latere lagere technische en landbouwscholen, enz. moet worden aangevuld. Maar daargelaten nog, dat de zeer hooge kosten niet alleen van de scholen zelve, maar van het onderhoud van alle kinderen van 12 tot 15 à 16 jaar, het wel ondoenlijk zullen maken dit onderwijs aan alle kinderen te verstrekken, zou dit ook een onpractische regeling zijn. Volgens bekwame physiologen toch is de leeftijd, gedurende welken de leerplicht beslag op het kind legt, de tijd van 6-12 jaar, juist de tijd waarin handigheid en zucht tot nauwkeurigheid moeten worden ontwikkeld. Later leert men een en ander veel moeilijker.

Bovendien is zes jaar werkelijk te lang om uitsluitend aan het verwerken van de noodige leerstof van de lagere school besteed te worden. Want hoewel aan kennis der natuur meer zou moeten worden gedaan, stelt de betere methode in staat met de andere vakken verder te gaan dan voor kinderen onder de 12 jaar opvoedend is.

Natuurlijk zijn hier vele uitzonderingen, maar de school mag er niet zijn te hunner wille; zonder bezwaar zou men aan dezen suppletoir onderwijs kunnen geven.

Als men desniettemin nu toch den tijd noodig heeft om de leerstof af te handelen, dan ligt dit aan gebrek aan wezenlijke, ernstige oplettendheid. De kinderen leeren op de school soezen, droomen, afdwalen, het ergste haast, wat men kinderen leeren kan.

Ook onanie is een product van de schoolbanken. En nu doet men wel hiertegen, wat men kan, door vrije kwartieren, speeluren en andere nuttige zaken, maar dit zijn lapmiddelen. Aan de ontwikkeling van het lichaam en van de zintuigen moet bij het lager onderwijs een voorname plaats worden ingeruimd. Dit moet een noodzakelijk complement van den leerplicht geacht worden. Toen er geen leerplicht was, bleven de kinderen soms thuis, om op het land of in het huishouden te helpen en leerden daar nuttige dingen. De staat moet zorgen, dat ze niet door een overigens nuttige wet ten deze slechter gewapend in den strijd om het bestaan gezonden worden. In onzen tijd nog meer dan vroeger. Want aan den eenen kant wordt voortdurende zware handenarbeid steeds meer en meer uitzondering in verband met het stijgend gebruik van machines, en eischen deze, te meer na de toepassing der electriciteit als beweegkracht, vooral handigheid en juistheid bij het werk, waarbij lichaamskracht

wel soms enkele oogenblikken en dan in hooge mate kan noodig zijn, maar niet aanhoudend op de proef gesteld wordt; en aan den anderen kant was vroeger het kind na de schooljaren meer in de gelegenheid nog te leeren dan thans de practisch geheel ongeoefende arbeider in de fabriek, waar zijn werk zeer eenvoudig zijn kan, maar hij bij dat zeer eenvoudige werk dan ook altijd dezelfde slecht betaalde tobber blijft, tenzij hij als slecht werkman maar goed leerling van de lagere school op zijne daar verworven theoretische kennis voortbouwend, als socialistisch of revolutionair agitator optreedt, alleen omdat hij door zijn onvoldoende opvoeding den weg om als bekwaam werkman vooruit te komen, voor zich gesloten zag. De spreuk: ‘Een gezonde ziel in een gezond lichaam’ beteekent, dat men zijn geest des te gemakkelijker ontwikkelt, als men dit daarnaast ook het lichaam doet. Dit blijkt dan ook uit de ondervinding. Bovendien blijft bij het uitoefenen van handenarbeid, (geen fröbelen, maar echt werk,) waar de individualiteit van 't kind

heen wil, waarvoor het 't meest geschikt is. Het ideaal van de lagere school der toekomst zou dan zijn eene school, waar ontwikkeling van lichaam en zintuigen op den voorgrond stond, waarbij en waarnaast naar geestesontwikkeling gestreefd werd, bij welke regeling het vermoedelijk geen bezwaar hebben zou, de tegenwoordige theoretische leerstof even goed als nu af te werken.

De kweekscholen '(en normaalscholen)' voor de lagere onderwijzers zouden in verband hiermede een soort van algemeene lagere technische scholen zijn, waar de leerlingen tevens de wetenschappen zouden leeren, waarvan de kennis ook nu voor de z.g. hulpacte noodig is, maar dan geheel ontdaan van de overdrijving, die men thans bij de onderwijsexamens noodig acht om het aantal candidaten voor onderwijsbetrekkingen binnen zekere grenzen te houden.

In Zweden bestaat nu wel zoo iets niet, maar volgens eene mededeeling van Lady Darwin in een artikel over dit onderwerp in de *Nineteenth Century* van Juni j.l. beweegt men zich daar toch in deze richting.'

Met dit oordeel stem ik bijna geheel in. Alleen met deze restrictie: In één opzicht is de tegenwoordige leerstof te hoog en zal dit blijken bij de beste inrichting der school, n.l. 't onderwijs in de Nederlandsche taal. Een kind van twaalf jaar kan men niet zoover brengen dat het zonder grove fouten en in behoorlijken stijl een briefje of opstelletje schrijft. En dit toch wordt algemeen een billijke eisch gevonden. Hiervoor echter is meer abstracte kennis noodig dan mogelijk en nuttig is voor een twaalfjarigen leerling. Dit is echter in dit verband van minder belang.

* * *

Dat de school zoo weinig beantwoordt aan de natuur van 't kind, is een gevolg van de omstandigheden, waaronder zij ontstaan en gegroeid is.

Steeds heeft men van haar gevraagd, dat zij kennis moest aanbrengen; met het doel: kennis aan te kweeken, is zij gesticht. Eerst in dienst der Kerk: 't kind moest kunnen lezen en zingen. Later kwam er schrijven en rekenen bij. Geleidelijk is zoo de kring van haar onderwijs uitgebreid en in den laatsten tijd moest zij de aan te leeren kennis en vaardigheden dienstbaar maken aan de opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden. Dit is een groot woord. Aan de lichamelijke opvoeding werd niet gedacht; opzettelijke oefening en versterking der zintuigen verwaarloosd, zoodat thans de school is een beletsel en een nadeel voor beide.

Wel is ook vroeger de aandacht gevestigd op de verkeerde richting in de opvoeding. Maar men weet wat er van hervormers en hunne ideeën terecht komt. Als de tijdgenooten hen niet begrijpen - en dit is gewoonlijk het geval - nemen zij enkel wat hun goed lijkt en 't ander wordt verworpen en veroordeeld als overdreven. Zoo is 't met Pestalozzi gegaan, wiens doel en streven en uitgangspunt van zijn onderwijs was handenarbeid, n.l. landbouw en huisindustrie, en daar *tusschendoor* schoolonderwijs, zooals dit thans uitsluitend gegeven wordt. Hij was overtuigd, dat voor dit onderwijs enkele uren per dag voldoende waren. Later verkondigde o.a. Fröbel 't zelfde.

Doch van Pestalozzi is door de school enkel overgenomen 't beginsel der aanschouwelijkheid, zoo verbazend eenvoudig, dat men 't vreemd vindt dit niet eerder gehuldigd te zien: Als gij van een kalf spreekt, breng dan een kalf in de school. En

zoowaar, de negentiende eeuw is nog verder gegaan en heeft de school bij 't kalf (inplaats van het kalf in school) gebracht: schoolwandelingen! Maar van handenarbeid was men niet gediend. Dit blijft bewaard voor onze eeuw, de eeuw van 't kind.

Daarentegen heeft men de methodeleer oogenschijnlijk tot de grootst mogelijke ontwikkeling gebracht, onderwijsrecepten geschreven om de leerstof zoodanig te ontleden en te splitsen, de moeilijkheden zoozeer te effenen, dat het leeren op school bloot opnemen is geworden, a.h.w. vanzelf gaat, het kind zou men zeggen moet leeren of 't wil of niet, alsof er zonder inspanning van den kant van den leerling van ontwikkelend leeren sprake zou zijn en de belangstelling niet verdorren moest bij dit geesteloos proces.

Want blijkbaar heeft men methodes gemaakt voor een denkbeeldig, 't methodische, kind. Van nature is een jongen of meisje weet- en leergierig, maar de jeugdige scholier wil de keurig gedraaide sierlijk vergulde methodische pillen niet slikken. Juist, waar hij volgens de methodeleer een gezonden eetlust toonen moest, walgt hij er meestal van. 't Is duidelijk dat het normale kind geen methodisch product is.

In de laatste jaren eindelijk *begint* men in te zien dat men meer opvoedt door laten dan

met doen. Tot nog toe is 't onderwijs een stelselmatig en krachtig ingrijpen in 't wezen van 't kind; het moet worden bloot *leiding.* Ook en vooral op school moet het kind kind blijven: spelen en bezig-zijn; dit is zijn behoefte, zijn aard, zijn natuur, en al spelende en werkende leert het.

Deze overtuiging moet doordringen in de beschaafde kringen der maatschappij, dan zal de heilzame hervorming der school geleidelijk plaats vinden.

C. GROUSTRA.

Visioen

REVOLUTIE.

Het lijdend Volk, in knechtschap neergebogen,
Ontwakend uit zijn loome slaafsche rust,
Wordt langzaam-aan zich van zijn kracht bewust
En heft de vuist, - met wraaklust-vlam-mende oogen.

Het schijnbaar log-bewegingloos gevaarte
Ontwringt zich aan den eeuwen-langen druk
Van 't knellend en vernedrend slaven-juk, -
Schudt van-zich zijn ontzielende bedaardte...

De Vrijheids-vaan waait wapp'rend in de lucht
En Strijdzang bruischt bij 't eerste ochtendgloren...

Niet langer is het Recht in bloed te smoren, -
Want ieder strijdt tot aan zijn stervens-zucht.

S.

Peter Petrowietsj Karataef.
Novelle (Uit het Russisch) van Iwan Toergienef.

Op een herfstdag vijf jaar geleden bevond ik me op den weg tusschen Moskou en Toela; bijna een ganschen dag moest ik door gebrek aan paarden in een gebouw van de post doorbrengen. Ik was op de jacht geweest en had de onvoorzichtigheid gehad mijn driespan vooruit te sturen. De post-inspecteur een sombere, reeds bejaarde man, met lange haren die tot zijn neus afhingen en kleine, doffe oogen beantwoordde kortaf en brommend al mijn vragen en klachten; nijdig gooide hij met de deur alsof hij zelf een hekel had aan zijn ambt, en als hij zich naar het voorportaal begaf voer hij uit tegen de stalknechts die in de modder liepen te baggeren met reusachtig zware kromhouten in de armen of op een bank zaten te geeuwen en zich te krabben, zonder dat ze blijkbaar veel aandacht sloegen op de toornige uitroepen van hun chef. Driemaal had ik reeds thee gedronken; een paar keer had ik vergeefsche pogingen gedaan om te slapen; alle opschriften op de muren en ramen had ik gelezen; ik verveelde mij verschrikkelijk. In doffe wanhoop tuurde ik naar de opgeslagen boomen van mijn tarantas, toen ik plotseling schelletjes hoorde rinkelen en een klein open karretje, bespannen met drie vermoeide paarden, hield stil voor het huis. De reiziger sprong

uit en riep: ‘Paarden, gauw wat!’ waarop hij de kamer binnen ging. Terwijl hij met teleurgestelde verbazing den inspecteur aanhoorde die hem mededeelde dat er vooreerst geen paarden waren te krijgen, had ik ruimschoots gelegenheid om mijn lotgenoot van het hoofd tot de voeten op te nemen. Naar zijn uiterlijk te oordeelen was hij ongeveer dertig jaar oud. De pokken hadden zijn gezicht geschonden dat een dorre, gelige leelijke kopertint had aangenomen; de blauwzwarte lange haren krulden van achteren over zijn kraag en van voren vielen ze in lokken over zijn slapen; de kleine gezwollen oogen keken doordringend om zich heen; op de bovenlip vertoonden zich eenige haartjes. Hij was gekleed als een verloopen grondeigenaar of een bezoeker van paardenmarkten; hij droeg een bonte vuile korte jas, een verschoten das van lilas zijde, een vest met koperen knoopen en een grijze broek met breed uitloopende pijpen, waaronder de punten van zijn ongepoetste laarzen ternauwernood te voorschijn kwamen. Hij rook sterk naar tabak en brandewijn; aan zijn roode dikke vingers die door de mouwen van zijn jas bijna geheel waren overdekt blonken zilveren en toela-ringen. Dergelijke personen treft men in Rusland niet bij tientallen maar bij honderdtallen aan; om de waarheid te zeggen schenkt een dergelijke kennismaking meestal weinig genot; doch niettegenstaande het vooroordeel waarmede ik den vreemdeling beschouwde viel mij de zachte en vriendelijke uitdrukking op van zijn gelaat.

‘Die daar wacht ook al meer dan een uur,’ zei de inspecteur, op mij wijzend.

‘Meer dan een uur! -’ De schelm wilde me nog voor den gek houden op den koop toe.

‘Misschien heeft die niet zoo'n haast als ik,’ antwoordde de inspecteur.

‘Dat weten we niet,’ bromde de inspecteur.

‘Dus het is heelemaal onmogelijk? U heeft in het geheel geen paarden?’

‘Neen. Geen enkel paard is op het oogenblik te krijgen.’

‘Laat me dan een samovaar brengen. We zullen wachten; er zit niet anders op.’

De vreemdeling nam plaats op de bank; hij gooide zijn muts op tafel en streek met de hand door zijn haren.

‘Heeft u al thee gedronken?’ vroeg hij aan mij.

‘Ja.’

‘Doet u nog niet eens mee om mij gezelschap te houden?’

Ik stemde toe. De groote roode samovaar verscheen voor de vierde maal op tafel. Ik haalde een flesch rhum te voorschijn. Ik had me niet vergist toen ik mijn lotgenoot voor een landedelman had gehouden. Hij werd Peter Petrowietsj Karataef genoemd.

We begonnen een gesprek. Binnen het half uur zat hij met die eigenaardige rondborstigheid die terstond opviel zijn levensloop te vertellen.

‘Ik ben nu op weg naar Moskou,’ zei hij, toen hij zijn vierde glas had uitgedronken; ‘op het land heb ik niets meer te doen.’

‘Hoe zoo?’

‘Och, de boel is in wanorde geraakt, ronduit gezegd heb ik de boeren geruineerd; we hebben slechte jaren gehad: mislukte oogst, allerlei tegenspoed... En bovendien,’ voegde hij er bij terwijl hij me een weemoedigen blik toewierp: - ‘wat ben ik nu voor een landheer!’

‘Hoe zoo?’

‘Ja zulke menschen willen landheer zijn,’ hernam hij, terwijl hij het hoofd op zijde wendde en flink aan zijn pijp zat te trekken -: ‘u zou misschien denken dat ik... maar ik wil u ronduit bekennen dat ik een middelmatige opvoeding heb genoten en over geldmiddelen kon ik hoegenaamd niet beschikken. Ik ben een openhartig man, ziet u en daarom...’

Hij voltooide den zin niet doch maakte een afwerend gebaar met de hand. Ik begon met hem te verzekeren dat ik de kennismaking heel aangenaam vond en later merkte ik op dat men toch een goed landheer kon zijn, ook al had men een middelmatige opvoeding genoten.

‘Dat is ook zoo,’ antwoordde hij: ‘dat ben ik met u eens. Doch in elk geval moet men hiervoor een bijzondere roeping gevoelen. Er zijn er die, de hemel mag weten wat, probeeren en het gelukt! Maar ik... Mag ik ook vernemen waar u vandaan komt: uit Petersburg of Moskou?’

‘Uit Petersburg.’

Hij blies den rook door den neus uit.

‘En ik ga naar Moskou om in dienst te gaan.’

‘Wat is u van plan te worden?’

‘Dat weet ik nog niet; dat moeten we zien. Ik wil u wel bekennen dat ik bang ben om in dienst te gaan: ik zie op tegen de verantwoording. Ik heb altijd op het land gewoond; daar ben ik gewend... maar er valt niets aan te doen... ik moet wel, de nood dwingt!’

‘Maar u woont dan ook in de residentie.’

‘Och wat de residentie... wat is er nu voor goeds in de residentie? Maar misschien ook wel - het is mogelijk... dat het er beter is dan op het land, want daar kan ik niet blijven.’

‘En waarom niet?’

Hij slaakte een zucht.

‘Onmogelijk. Al is het er nu goed - maar niet door mij.’

‘Hoe zoo?’

‘Er woont nu een goede man - een buurman heeft een wissel...

De arme Peter Petrowietsj streek met de hand over zijn gelaat; hij verzonk in gepeins en schudde het hoofd.

‘Och ik moet bekennen dat alleen aan mij de schuld ligt,’ hernam hij na even te hebben gezwegen. ‘Ik hield ervan om vermetel te zijn.’

‘U nam het leven nog al vroolijk op?’ vroeg ik.

‘Ik had twaalf koppel honden, mijnheer,’ antwoordde hij terwijl hij nu en dan even zweeg en de oogen onafgebroken op mij hield gericht; ‘het waren jachthonden zooals u er maar weinig ziet. (Op deze laatste woorden legde hij grooten nadruk). Hazen hielden ze vast maar ook het roode wild en slangen, adders zelfs. Op mijn borzoï's[*)]) mocht ik ook trotsch zijn. Dat alles is nu voorbij; waarom zou ik er om liegen? Met het geweer heb ik ook gejaagd. Ik had ook een hond Comtesse; die had een speurzin ongelooflijk; buitengewoon, zooals die voor het wild bleef

*) Ru-sische hazewind.

staan. Zoo dikwijls ben ik er met hem op uitgetrokken en als ik dan zei: “cherche” en hij niet begon te zoeken, dan zou je ook niets vinden al trok je er met twaalf honden op uit! en als hij stil stond dan zou hij op die plek hebben kunnen sterven!... En in de kamer was hij zoo goed gedresseerd. Als je hem met de linkerhand een stuk brood voorhieldt en zei: een Jood heeft ervan gegeten, dan nam hij het niet aan, maar als je het hem met de rechterhand toestak en zei: een meisje heeft ervan gegeten, dan nam hij het aan en begon te eten. Ik had ook een jong van Comtesse, een prachtig diertje; ik had het willen meenemen naar Moskou, maar een vriend wou het zoo graag hebben met mijn geweer. In Moskou zal je wel wat anders te doen hebben, zei hij. Ik gaf hem het jong en mijn geweer; alles heb ik achtergelaten.’

‘Maar in Moskou kan u toch ook jagen?’

‘Och neen; waarom zou ik dat doen? Ik heb nu niets meer. Maar zou u me ook kunnen zeggen of het leven in Moskou duur is?’

‘Niet zoo heel duur.’

‘En zijn er in Moskou ook Zigeuners?’

‘Zigeuners?’

‘Ja: Zigeuners die de jaarmarkten afreizen?’

‘Ja, die zijn in Moskou.’

‘O, goed. Ik houd van Zigeuners, alle duivels!’

De oogen van Peter Petrowietsj begonnen vroolijk te flikkeren. Hij keerde zich toen half om op de bank en verzonk in gepeins; hij boog het hoofd en schoof zijn leege glas naar mij toe.

‘Doe er nog wat rhum in,’ zei hij.

‘Maar de thee is op.’

‘Dat doet er niet toe; dan maar zonder thee.’

Karataef zette de ellebogen op de tafel en steunde het hoofd op de handen. Ik keek hem zwijgend aan en dacht dat hij zou gaan schreien, want rijkelijk vloeien de tranen bij iemand die van alles is beroofd; toen hij het gelaat echter ophief werd ik getroffen door de diep treurige uitdrukking die op zijn gezicht stond te lezen.

‘Wat scheelt u?’

‘Och niets... ik dacht aan iets uit vroeger tijd. Ik zou het u wel kunnen vertellen maar ik ben bang u lastig te vallen...’

‘Ik luister graag.’

‘Och,’ hernam hij met een zucht,... ‘er zijn van die dingen... ik wil het u wel vertellen... maar ik weet niet...’

‘Toe, vertel mijn goede Peter Petrowietsj.’

‘Nu, mij goed. Ik zal u dan een en ander meedeelen. Ik leefde op het land... toen werd ik op een dag verliefd op een meisje maar wat voor een meisje... een pracht was ze, en schrander en flink! Ze heette Matrjona. Het was echter een eenvoudig meisje, een lijfeigene, een gewone dienstmeid. Ze behoorde niet mij toe maar een ander; dat was het ongeluk. Ik werd verliefd op haar - en zij op mij. Toen begon Matrjona te smeeken haar los te koopen van haar meesteres; zelf had ik daaraan ook al gedacht... Haar meesteres was een rijke oude vrouw die zeer werd gevreesd; zij woonde vijftien wersten van mij vandaan.

Op een goeden dag zooals men zegt beval ik mijn driespan voor mijn drosjke te zadelen -, als middenpaard trok een telganger, een zeldzaam Aziatisch paard dat dan ook Lampoerdos heette; - ik kleedde me wat beter aan en reed naar Matrjona's

meesteres. Ik kom aan voor een groot huis met bijgebouwen en een tuin.... Bij een kromming van den weg had Matrjona mij opgewacht; ze wilde blijkbaar iets zeggen, doch ze had mij alleen de hand gekust en was toen op zijde geweken. Ik trad het voorportaal binnen en vroeg: 'Tehuis?'

'Wien mag ik aanmelden?' zei een groote lakei.

'Zeg maar dat de landheer Karataef is gekomen om over zaken te spreken,' antwoordde ik. De lakei vertrok; toen ik stond te wachten zei ik bij mezelf: hoe zal dat afloopen? Het nare wijf zal een reusachtige som vragen, al is ze nog zoo rijk. Misschien wel vijf honderd roebel. Eindelijk kwam de lakei terug; hij verzocht mij hem te volgen naar het salon. In een leunstoel zat een klein vrouwtje met een tanig gezicht, ze knipte met de oogen.

'Wat is er van uw dienst?'

'Ik moet u eerst zeggen dat het mij aangenaam is kennis te maken.'

'U vergist u, ik ben niet de vrouw des huizes; ik ben een familielid.... Wat is er van uw dienst?'

'Ik had den lakei gezegt dat ik noodzakelijk de vrouw des huizes moest spreken. -'

'Marja Ilieniesjna kan vandaag niet ontvangen: ze is ongesteld.... Wat is er van uw dienst?'

'Er valt niets aan te doen,' zei ik bij mezelf; 'ik zal haar maar op de hoogte brengen.' Het oude mensch hoorde mij aan.

‘Matrjona?’ vroeg ze. ‘Welke Matrjona?’

‘Matrjona Fedorowa, de dochter van Koeliek.’

‘De dochter van Koeliek?... maar hoe kent u die?’

‘Ik heb haar toevallig ontmoet.’

‘En weet zij het doel van uw komst?’

‘Ja.’

De oude vrouw zweeg.

‘Maar ik wil het schepsel houden!’

Ik moet bekennen dat dit antwoord mij verbaasde.

‘Waarom?’ vroeg ik... ‘Ik ben bereid een som voor haar te betalen; u kunt die zelf bepalen.’

‘We hebben uw geld zeker noodig,’ siste de oude vrouw mij toe!... ‘maar ik zal haar wel krijgen... ik zal het haar betaald zetten... die gekheden zullen we er wel uit krijgen.’

Het oude mensch kreeg een hoestbui van kwaadheid: - ‘Heeft zij het niet goed bij ons?... Zoo'n duivelskind!’

Ik stoof op en riep: ‘waarom dreigt u dat arme meisje? Wat heeft ze misdaan?’

De oude vrouw sloeg een kruis.

‘Och ik...’

‘Maar ze behoort u niet toe!’

‘Neen, Marja Iclieniesjna zal beslissen; de zaak gaat haar aan; maar ik zal die onwaardige Matrjona wel aan, het verstand brengen van wie zij lijfeigene is.’

Ik moet bekennen dat ik het oude mensch zou hebben kunnen aanvliegen, doch ik dacht aan Matrjona en liet de handen zakken. Ik was geheel van mijn stuk gebracht; ik begon de oude vrouw nu te smeeken en zei dat ze vragen kon wat ze maar wilde.

‘Maar waarom wilt u haar hebben?’

‘Omdat ze me bevalt; stel u eens in mijn plaats... Mag ik u de hand kussen?’

En werkelijk drukte ik een kus op de hand van de feeks.

‘Ik zal uw verzoek aan Marja Iclieniesjna overbrengen,’ hernam de tandelooze heks; ‘zij moet beslissen; over twee dagen kunt u terugkomen.’

Toen ik den terugtocht ondernam gevoelde ik mij onrustig en gejaagd. Ik begon te vermoeden dat ik de zaak slecht had aangepakt; mijn verliefdheid had ik moeten verzwijgen, maar dit bedacht ik me te laat. Na twee dagen begaf ik mij wederom naar de meesteres van Matrjona. Ik werd in haar kamer gelaten. Het vertrek was schitterend gemeubeld en met een overdaad van bloemen versierd; de landvrouw zat in een eigenaardigen fauteuil; het hoofd leunde achterover tegen het kussen; de oude bloedverwante met wie ik reeds kennis had gemaakt bevond zich ook in het vertrek en bovendien zat een blond meisje bij haar met een scheef gezicht in een groene japon; waarschijnlijk een juffrouw van gezelschap.

‘Neemt u plaats,’ zei de oude vrouw die sterk door haar neus sprak.

Ik ging zitten. Ze begon mij te vragen hoe oud ik was en waar ik had gediend, en wat mijn plannen waren. En dit alles vroeg ze zeer uit de hoogte. Ik antwoordde haar uitvoerig. De oude vrouw nam haar zakdoek van de tafel en begon zich te waaien.

‘Katherina Karpowna heeft me van uw plannen op de hoogte gebracht,’ zei ze, ‘maar ik heb mij eenmaal tot regel gesteld om de menschen van mijn persoonlijk dienstpersoneel nooit te laten gaan. Dat staat niet; dat doet men niet in een ordentelijk huis. Ik heb reeds maatregelen genomen, u behoeft verder geen moeite te doen.’

‘Maar heeft u die Matrjona Fedorowa dan noodig?’ vroeg ik.

‘Neen,’ antwoordde ze, ‘noodig heb ik haar niet.’

‘Waarom wilt u haar dan niet aan mij afstaan?’

‘Omdat ik hiertoe geen lust gevoel en daarmee is alles gezegd. Ik heb reeds maatregelen genomen en haar naar een dorp in de steppe gezonden.’

Die woorden troffen me als een donderslag. De oude vrouw zei wat in het Fransch tegen het meisje in de groene japon dat daarop vertrok.

‘Ik ben iemand die vasthoud aan strenge leefregels’, hernam ze, ‘en ik heb een zwakke gezondheid: ik kan geen emoties verdragen. U is nog een jonge man en ik ben een oude vrouw en daarom mag ik u wel een raad geven. Het zou heel wat beter voor u zijn als u in staatsdienst gingt en een goede partij zocht om te trouwen; rijke bruiden zijn zeldzaam maar een arm meisje van goede zeden is wel te vinden.’

Ik keek het oude mensch als verwezen aan; haar gekakel drong eigenlijk niet tot me door; ik hoorde dat ze iets zei van trouwen, doch onophoudelijk herhaalde ik bij mezelf: een dorp in de steppe....’

Karataef brak plotseling zijn verhaal af en keek me aan.

‘Is u getrouwd?’ vroeg hij.

'Neen.'

Hij ging voort met vertellen.

'Wat praat u toch van trouwen?' zei ik tegen het oude mensch. 'Ik wil alleen maar van u weten of u bereid is afstand te doen van uw lijfeigene Matrjona; anders niet.'

'Och hij heeft me zoo zenuwachtig gemaakt!' begon de oude vrouw nu te klagen en te kermen! 'Zeg dat hij weg gaat! O, o...'

Katherina Karpowna sprong op van haar stoel en begon mij uit te schelden.

'Waarmee heb ik dit verdiend?' herhaalde ze telkens. 'Ben ik dan geen meesteres in mijn eigen huis? O... o...!'

Ik greep mijn hoed en rende als een waanzinnige heen.'

'Misschien laakt u het in me dat ik zoo verliefd werd op een meisje uit den minderen stand,' ging hij voort; 'ik wil mijn gedrag ook niet rechtvaardigen... ik vertel u alleen maar hoe alles in het werk ging!... Geloof me dat ik dag noch nacht meer rust had... De gedachte kwelde me dat ik de oorzaak was van het ongeluk van dat arme kind. Misschien moet ze nu ganzen hoeden, zei ik tegen mezelf en wordt ze op bevel van haar meesteres slecht behandeld door een opzichter, een boer met hooge laarzen. Dan brak het koude zweet mij uit. Ik kon het niet langer uithouden; ik deed navraag waaheen ze was gezonden en reed te paard naar het dorp dat mij was genoemd. Dit bereikte ik niet voor den volgenden avond. Blijkbaar had men niet verwacht dat ik dezen tocht zou ondernemen, want geen maatregelen waren genomen om mij tegen te werken. Ik begaf mij terstond naar den starost,*) alsof ik in de buurt woonde; toen ik het erf opging zag ik Matjrona op de stoep zitten; ze ondersteunde het hoofd met de hand. Ze stond op het punt een kreet te slaken, doch ik maakte een waarschuwend gebaar en wees naar het achtererf en het veld.

Ik ging de kamer binnen en begon een gesprek met den starot dien ik alle mogelijke leugens op de mouw spelde; zoodra een gunstige gelegenheid zich voordeed trok ik het huis uit naar Matrjona. Het arme kind sloeg de armen om mijn hals en wilde me niet los laten. Mijn duifje was zoo bleek en mager geworden. 'Wees maar kalm, Matrjona,' zei ik, 'huil niet - doch ook uit mijn oogen stroomden tranen... Eigenlijk schaamde ik me hierover. 'Matrjona, het helpt niet of we al schreien,' zei ik, 'we moeten handelen en met overleg te werk gaan; we moeten samen vluchten; dat is het eenige wat we kunnen doen.'

Matrjona keek me als vemezen aan... 'Ze zal me te gronde richten, ik ben verloren,' riep ze uit.

'Maar mijn gansje, wie zal je vinden?'

'Dat zullen ze wrel, dat zullen ze zeker. Ik ben je innig dankbaar, Peter Petrowietsj: nooit zal ik vergeten wat je voor me hebt gedaan, maar nu moet je me aan mijn lot overlaten; zoo heeft het lot blijkbaar over me beschikt.'

'Ach Matrjona, ik heb je altijd gehouden voor een meisje met een flink karakter.'

Karakter had ze inderdaad... ze had een ziel van goud!

'Waarom zou je hier blijven?' vroeg ik. 'Erger dan nu zal je er nooit aan toe zijn. Zeg eens of je de vuisten van den starost niet hebt gevoeld?'

Matrjona werd vuurrood in het gelaat; haar lippen begonnen te trillen.

'Mijn familie zou moeten boeten voor mij,' antwoordde ze.

'Och wat, je familie... Die zullen ze toch niet verbannen?'

'Dat zullen ze zeker doen met mijn broeder.'

*) Oudste van het dorp.

‘En je vader?’

‘Mijn vader niet, omdat hij daar de eenige goede kleermaker is.’

‘Wat dan nog? Je broer zal toch niet omkomen, al wordt hij verbannen.’

U kunt me gelooven dat het me moeite genoeg heeft gekost om haar over te halen; ze maakte nog bezwaren omdat ik hierover ter verantwoording zou kunnen worden geroepen, waarop ik zei dat dit haar niet aanging... Ik heb haar ontvoerd - niet in dien eersten nacht, maar later; ik kwam haar halen op een boerekar - en nam haar mede naar mijn woning. Mijn huis was niet groot; ik had maar weinig bedienden. In hen stelde ik het volste vertrouwen: ze zouden me voor geen schatten ter wereld hebben verraden. Nu brak een heerlijke tijd van mijn leven aan. Matrjona rustte uit en werd weer zichzelf; ik werd hoe langer hoe meer aan haar gehecht... Ze was dan ook een engel. Ze kon alles: zingen, dansen; ze speelde op de gitaar.. het was me een raadsel hoe ze dit allemaal had geleerd... Ik zorgde dat mijn buren haar niet te zien kregen; hoe licht zouden niet praatjes kunnen uitlekken! Maar ik had een vriend, een boezemvriend,

Gornostajef Panteleï - u kent hem misschien? Die vereerde haar gewoon; hij kuste haar de hand afsof ze een dame was uit den hoogsten stand. En ik verzeker dat ik niet op één lijn kan worden gesteld met Gornostajef hij is zeer ontwikkeld en heeft den heelen Poesjkien doorgelezen; als hij begon te vertellen, dan zaten Matrjona en ik met open ooren te luisteren. En hij heeft haar schrijven geleerd, zoo'n schelm. Ik gaf haar mooie kleeren; ze zag er fijner uit dan een gouverneursvrouw; een kleinen pels liet ik voor haar maken van frambozekleurig fluweel met bont omzoomd... Wat stond die pels haar goed! Een naaister uit Moskou had dien gemaakt naar de nieuwste mode met een taille. Matrjona kon zoo zonderling zijn; soms verzonk ze in gepeins en zat ze uren achtereen op den grond te turen met saâmgetrokken wenkbrauwen; dan bleef ik haar maar aankijken, want mijn oogen konden zich nooit genoeg aan haar verlustigen. Als ze glimlachte voer een schok door me heen. Soms begon ze plotseling te lachen, te dansen en gekheid te maken; dan omhelste ze me zoo krachtig dat het me begon te duizelen. Den ganschen dag vroeg ik me voortdurend af waarmee ik haar pleizier zou kunnen doen. En ik bedacht allerlei cadeaux om haar blijdschap te zien; met een kleur van plezier trok ze het nieuwe kleedingstuk aan en dan liep ze naar mij toe om zich te laten kussen. Ik weet niet hoe de vader te weten kwam waar zijn dochter was, maar op zekeren dag verscheen de oude man en brak in tranen uit... Zoo verliepen vijf maanden; mijn gansche leven zou ik op deze wijze hebben willen doorbrengen, doch het noodlot beschikte anders.

Peter Petrowietsj zweeg.

'Wat gebeurde verder?' vroeg ik op deelmemenden toon.

Hij maakte een gebaar met de hand.

'Ik heb haar in het verderf gestort,' hernam hij. 'Matrjona vond niets zoo heerlijk als om in een slede te rijden en zelf te mennen; ze trok dan haar pels aan en haar genaaide rij-handschoenen uit Torsjok en bij het sturen schreeuwde ze alleen. We trokken er altijd 'savonds op uit om niemand tegen te komen. Toen het nu eens een prachtig mooie winterdag was gingen we ook uit; het was helder vriesweer en er was geen wind. Matrjona nam de teugels. Tot mijn verbazing bemerkte ik dat ze de richting insloeg van Koekoejefka, het dorp van haar meesteres. 'Ben je mal?' vroeg ik haar, 'weet je wel wat je doet?' Ze keek me over den schouder aan en begon te lachen. 'Laten we eens overmoedig zijn,' riep ze. 'Nu, vooruit dan maar,' dacht ik, 'laat ze maar haar gang gaan.... Het was toch ook wel aardig om nu samen langs het huis van haar meesteres te rijden. Maar ik zei haar in gestrekten draf te rijden; mijn telganger en de zijpaarden vlogen voort - de kerk van Koekoejefka was reeds in het gezicht; daar zien we op den weg een oude, groene koets met een lakei die achter op de voetplank staat.... Het was de meesteres die uit rijden ging! Ik gevoelde me plotseling angstig worden, maar Matrjona slaat met de teugels op de paarden en stuurt regelrecht toe op het rijtuig. De koetsier ziet het gevaar. - Hij wil op zij uitwijken, doch neemt de bocht te scherp; het rijtuig valt om en komt in een sneeuwhoop terecht. De glasruit breekt en de bàriena*) en de gezelschapsdame beginnen te schreeuwen en te kermen.

Halt, halt, roepen ze, maar wij maken dat we er van door gaan. Terwijl de paarden in dolle vaart verder galoppeeren zeg ik bij mezelf; deze tocht naar Koekoejefka zal slechte gevolgen na zich sleepen. Want het oude mensch had Matrjona en mij herkend

*) het Duitsche: gnädige Frau.

en ze diende een klacht tegen me in: mijn gevluchte dienstmaagd vertoeft bij den edelman Karatajef.

De iesprawniek†) komt op een dag bij me: ik kende Stefan Sergjeietsj Koezowkien; hij heette een goed mensch, al was hij het niet in zijn hart. Hij komt aanrijden en zegt: zoo, zoo, Peter Petrowietsj - hoe kan je nu zoo iets doen?.... Je draagt een groote verantwoording en de wetten zijn in dit opzicht duidelijk genoeg. Daarover zullen we straks wel spreken, zeg ik tegen hem, maar wil je eerst niet wat eten na den tocht. Heel graag, zegt hij, maar het gerecht moet zijn loop hebben, Peter Petrowietsj, oordeel maar zelf. Jawel, jawel, zeg ik, maar ik heb gehoord dat je een zwart paardje hebt; wil je dat misschien inruilen tegen Lampoerdos? En het meisje Matrjona Fedorowa bevindt zich niet meer hier. - Ja maar, Peter Petrowietsj, antwoordt hij, je hebt het meisje wel, we leven niet in Zwitserland, hoor... maar mijn paard wil ik wel inruilen tegen Lampoerdos. Voor dit keer was ik klaar met hem. Maar

†) Districtscommissaris.

het oude mensch maakte het me nog lastig genoeg, al kost het me tien duizend roebel, zei ze, ik laat het er niet bij zitten. Toen ze me had gezien was ze plotseling op den inval gekomen om mij uit te huwelijken aan die gezelschapsjuffrouw in het groen - dit heb ik later gehoord en daarom was ze zoo boos. Die vrouwen kunnen op zulke dolle invallen komen!... Zeker uit verveling. Ik was er echter slecht aan toe; geld spaarde ik niet; Matrjona had ik verstopt - ik werd achterna gezeten als een haas op een drijfjacht. Ik had me in schulden gestoken en mijn gezondheid begon eronder te lijden... Toen ik op een nacht te bed lag en mij afvroeg waarom ik zoo moest lijden nu ik mijn liefde niet kon opgeven... toen komt Matrjona plotseling in mijn kamer. In dezen tijd had ik haar verstopt op een hoeve die op ongeveer twee werst afstand van mijn huis was gelegen. Verschrikt sprong ik overeind. Wat, riep ik uit, hebben ze die schuilplaats al weer ontdekt? - "Neen, Peter Petrowietsj," antwoordde ze; niemand valt me lastig in Boebnovo, maar hoe lang moet dat nog duren? Mijn hart breekt, Peter Petrowietsj, ik heb zoo'n medelijden met je; nooit zal ik vergeten wat je voor me hebt gedaan, maar nu nu ben ik gekomen om afscheid van je te nemen.'

Ben je krankzinnig geworden,' roep ik uit. 'Wat ben je van plan? Waarom wil je afscheid nemen?'

'Ik wil mijzelf gaan aanmelden.'

'Maar ze zullen je aan den grond vastbinden... en wil je mij in het ongeluk storten, je begrijpt toch dat ik de vreeselijkste angsten zal uitstaan?'

Matrjona hield de oogen strak op den grond gericht en zweeg.

'Maar waarom wil je dit doen? Spreek dan toch,' drong ik aan.

'Ik wil aan die voortdurende onrust voor jou een eind maken, Peter Petrowietsj.'

Ik kon haar niet afbrengen van haar waanzinnige daad.

Peter Petrowietsj barstte in snikken uit.

'En ze deed het,' hernam hij; hij sloeg met de vuist op de tafel en fronste de wenkbrauwen terwijl de tranen al maar over zijn wangen stroomden: ze gaf zichzelf aan, hef lieve kind...'

'De paarden zijn klaar,' riep de inspecteur gewichtig, terwijl hij de kamer binnenstapte.

Wij stonden beiden op.

'Hoe is het met Matrjona afgeloopen?' vroeg ik.

Karataef maakte een gebaar met de hand.

...Een jaar na deze ontmoeting met Karataef bevond ik me toevallig in Moskou. Op een morgen ging ik een café binnen achter de Oxotnyoerjaad (Vogelmarkt) - een typisch echt Russisch café. In de billardkamer hingen zware rookwolken, waar doorheen zich roode verhitte gezichten bewogen met woeste haardossen; ouderwetsche Hongaarsche joppen en de nieuwste sojatoslafkie (soort rok) waren hier vereenigd. Magere grijsaards, eenvoudig gekleed, lazen Russische couranten. De kellners vlogen haastig heen en weer met dienbladen; onhoorbaar liepen ze over het groene kleed. Kooplui zaten voortdurend thee te drinken. Uit de billardkamer verscheen een man die er tamelijk slordig uitzag en heel vast stond hij niet op de beenen. Hij stak de handen in den zak; het hoofd hield hij gebogen en een suffen blik wierp hij om zich heen.

'Zoo, Peter Petrowietsj! Hoe gaat het?'

Het scheelde niet veel of Peter Petrowietsj was me om den hals gevallen; hij trok me eenigszins aarzelend naar zich toe en nam mij mede naar een klein, afzonderlijk vertrek.

'U hier,' zei hij, terwijl hij me voorzichtig in een leunstoel neerzette; 'hier zult u het goed hebben. Kellner, bier! neen, champagne, bedoel ik. Ik moet bekennen dat ik u allerminst had verwacht... Is u al lang hier? Dus God heeft ons weer tezamen gebracht zooals men zegt...'

'Herinnert u zich...'

'Ja, ja, ik herinner me alles,' viel hij me haastig in de rede. 'Maar dat is allemaal zoo lang geleden, dat is voorbij...'

'En wat voer je hier uit, Peter Petrowietsj?'

'Ik leef, zooals u ziet. Het leven is hier goed, het is hier een goed volk. In Moskou ben ik tot rust gekomen.'

Hij zuchtte en sloeg de oogen op.

'Is u in dienst gegaan?' vroeg ik.

'Nog niet, maar ik denk er wel over. De vraag is alleen: wat voor dienst.... De menschen, dat is de hoofdzaak - en wat voor menschen heb ik hier niet leeren kennen!...'

De kellner kwam binnen met een flesch champagne op een zwart dienblad.

'Dat is ook zoo'n brave kerel, niet waar Wasja?' hernam Peter Petrowietsj. 'Op je gezondheid!'

De kellner bleef staan; hij knikte even

beleefd met het hoofd, lachte en verdween.

'Ja, het zijn hier goede menschen,' zei Peter Petrowietsj: 'ze hebben gevoel en een ziel.... Wilt u kennis met ze maken... Het zijn flinke jongens... Ze zullen dat heel aardig vinden. Jammer dat Bobrof dood is.'

'Wie is Bobrof?'

'Sergius Bobrof. Een beste kerel; hij heeft mij, den nieuweling en steppe-mensch, in zijn bescherming genomen. Gornostaef, Pantelli is ook dood. Allemaal zijn ze dood, dood!'

'En is u al dien tijd in Moskou gebleven? Wat is er van uw landgoed geworden?'

'Dat hebben ze verkocht... verkocht. - Publiek geveild....

Jammer dat u het niet heeft gekocht!'

'En hoe kom je aan den kost, Peter Petrowietsj?'

'Van honger zal ik niet sterven. Als je geen geld hebt, dan moet je maar vrienden hebben. Wat is geld?... Stof, niets dan stof!'

Hij fronste de wenkbrauwen en tastte met de hand in zijn zak waaruit hij twee vijftienkopekstukken en een tienkopekstuk te voorschijn haalde.

'Is dat stof?' riep ik toen het geld op den grond rolde. 'Maar zeg me eens of u Polezjaef heeft gelezen?'

'Ja. - Maar heeft u Motsjalof in Hamlet gezien?'

'Neen.'

'Och, och, heeft u hem niet gezien... (Karataef was verbleekt en een onrustige blik was in zijn oogen verschenen; hij keerde het hoofd af, terwijl de lippen zich even krampachtig vertrokken)... Ach, Motsjalof, Motsjalof! Het leven eindigen... inslapen,' voegde hij er bij op doffen toon.

> Niets meer! en te weten dat deze slaap
> Een einde zal maken aan de smart en de duizend slagen,
> Het lot van den levende.... Zulk een einde is
> De vurigste verlangens waardig!... Sterven... inslapen...

Inslapen, inslapen,' mompelde hij eenige malen.

'Maar zeg me eens...' begon ik, doch op een toon vol gloed en geestdrift hernam hij:

> 'Wie zou de geeseling kunnen verdragen, den spot van de eeuw,
> De onmacht der rechtvaardigheid, den druk der tyrannen
> De vernederingen van den trotsche, de vergeten liefde,
> De verachting voor verdienste van verachtelijke zielen,
> Hoe zouden we rust kunnen vinden.
> Een slag... O gedenk
> Mijn zonden in uw gebed!'

Hij liet het hoofd op de tafel zakken, stiet eenige onsamenhangende klanken uit, en toen hernam hij wederom met denzelfden gloed:

> 'Na een maand, een korte snel-verstreken maand!
> Nog waren de schoenen niet versleten
> Waarmede zij in tranen volgde
> Het arme overschot van mijn vader!
> O Hemel! Een dier zonder verstand, zonder spraakvermogen,
> Zou nog langer treuren....'

Hij bracht het glas champagne naar de lippen, hij dronk den wijn echter niet uit maar hernam: Om Hekuba?

> Wat is Hekuba hem
> Dat hij weenen moet om haar?
> En ik.... een verachtelijke, kleinzielige slaaf, -
> Een lafaard! Wie zal mij een schelm noemen?
> Wie zal tegen mij zeggen: je liegt?
> Ik zou den smaad niet verdragen....
> Ik ben een duif, wat moed betreft: - in mij is geen gal,
> Een vernedering is mij niet bitter....'

Karataef liet het glas uit de hand vallen en steunde het hoofd. Ik meende hem te hebben begrepen.

'Ja, wie oude dingen aanroert, diens oogen gaan eruit....*) Is het niet zoo? (Hij begon te lachen). - Op uw gezondheid?'

'Blijft u in Moskou?' vroeg ik hem.

'Ik zal in Moskou sterven....'

'Karataef!' werd uit de andere kamer geroepen: 'Karataef, waar blijf je toch? Waar zit je? Kell - ner!'

'Ik word geroepen,' zei hij, terwijl hij langzaam als met tegenzin opstond. 'Vaarwel; als u kunt, bezoek me dan eens in ***

Den volgenden dag moest ik door onvoorziene omstandigheden plotseling Moskou verlaten. Peter Petrowietsj heb ik nimmer terug gezien.

EINDE.

(*Uit het Russisch vertaald door* A. D. GR.)

Sproke
door H. Beerstecher.

Ezra zat in het duin alleen, de armen om het hoofd en tuurde. Droomend tuurde zij naar het onbekende land van licht en zonneglans, land vol mysterie, daar zichtbaar, ver, bij het ter kimme gaan der zonne.

Een zee van goud bespoelde de zachtrose en teerblauwe weiden en valleien van het land, waarin, rustig, in kudden bij elkaar, schapen graasden met vachten van zilverdons. Als groote schelpen van glanzend

*) Spreekwoord: men moet geen slapende honden wakker maken.

parelmoer plekten daartusschen plassen en meren, omkransd door fijn, zachtwuivend riet, en héel in de verte daar schemerden, in purperen gloed, groepen van palmboomen, witbevederd, naast heuvelen van lichtend goud. En teedere, blanke wolkjes, met randen van kantwerk, dreven deinend door de trillende luchten, langs den hemel van azuur, den roodkoperen reuzenbol tegemoet, die daar langzaam, heel langzaam, daalde in het verste verschiet.

Aan weerszijden van het land doemden rein-witte sneeuwbergen met zilveren kammen en vormden door haar ongelijkheid veel grillige fjorden in de zee van goud.

Ezra tuurde droomvol naar het heerlijk tooverland, en over de goudbeglansde zee kwamen geheele rijen, de een na de ander, van fèlwitbekapte golfjes aangerold, die vertelden onafgebroken, in een rythme van geheimzinnig fluisteren, veel vreemde verhalen, van liefde en geluk daar in het Rijk van Licht en Zonneschijn.

Een heel eind de zee in werd een pier gevormd van enkel witte schuimvlokken, luchtig liggend op en door elkaar en beschenen met koperen glans, den weerschijn van het licht in het Rijk van Licht.

O, op het einde van die pier te staan en van dichterbij te zien dat paradijs vol mysterie, te mogen oplichten, éven, dien sluier van geheimzinnigheid over die wereld, die daar zoo lokkend en vol belofte op zulk een verren afstand lag!

O, de blanke zeemeeuw te zijn die daar heen vloog, een vogel te zijn, om te kunnen vliegen en tegemoet te gaan het licht, hoe zij dat verlangde, starende naar dat onbekende land daar vóor haar, onbereikbaar ver....

Alles zou zij willen geven wat zij bezat, allès, om éens te zien van heel dicht bij het Geluk, al zou zij het, gezien, ook dadelijk weer ontberen moeten.... O, te weten, te weten wàt het was, hoè het was, hoe je voèlde geluk, hoe daar uit zou zien alles, wanneer je leefde in een gouden sfeer van niets dan zonneglans!...

O, te leven, éenmaal te leven, o, te genieten, éenmaal te genieten met elke vezel van je lichaam, met elken atoom van je ziel, te drinken den beker van schoonheid, bedwelmd te worden in zaligheid, en dan... sterven desnoods, maar ten minste niet bestaan moeten zonder ooit te hebben gezièn, te hebben gehèel doorvoèld, te hebben gezwolgen het geluk!...

O, lief te hebben, te voelen al je sympathie, al je liefde, je verlangen voor één. O, te vinden het doel van je leven, zeker op-éens van te hebben gevonden, o, niet meer behoeven te zoeken!....

En zij strekte in één groot verlangen de armen uit, de oogen turend naar het rosegouden land vol verlokking daar vóór haar, zij strekte de armen uit en smachtte zich naar het Geluk toe....

Toen, op eens, kwam een donkere wolk opzetten aan den einder en een wind dreef ze voort over de rose en blauwe landouwen, breeder en breeder vloeide ze uit en tooverde met één slag het gouden licht weg, de zilveren schaapjes, de sneeuwbergen, heel het schoone land, en weerkaatste donker, dreigend, in de zee, nu louter zwart. Een storm stak op en niet meer goud glansden thans de golven die zij voortjoeg, wild en onstuimig, - en somber, somber dreigend klonk thans hun lied.

En donkerder, steeds donkerder werd de lucht, werd de zee, het strand, beklemmend werd de atmosfeer.

Ezra stond op en keerde zich van de zee van inkt nu, die toornend ziedde en stoomde... maar alles, alles werd ook donker landwaarts in. Van den loodgrijzen hemel daalde een drukkende duisternis neer en overdekte met een lijkwade de aarde.

Op zij van den weg dien zij gaan moest, staken van geheele bosschen kreupelhout bruinzwart de grillig gevormde takken als duizende spichtige armen naar de grauwre lucht omhoog en in de verte rondom verhieven zich eindelooze bergketenen, waaruit onheilspellend, zwaar, de donder rammelde.

Alom heerschte plots nacht, vreeselijke pikzwarte nacht van een onderwereld....

En achter zich hoorde Ezra het zieden en koken van de zee in den loeienden storm, maar omkijken kòn ze niet meer.... ze moest voort, voort door den donkeren nacht, voort over het nauwre pad vóór haar, pad dicht begroeid met vreemdsoortige planten, in wier lange doorelkaar grijpende stengels zich haar voet verwarde, voort over scherpe steenen, waarover zij struikelde, telkens weer:....

Het ruischte in haar hoofd, dat zij voort moest om die pikzwarte hel te ontkomen, waar het steeds donkerder werd en waar zij hoorde veel vreemde geluiden, snerpend en krassend, van onbekende wezens uit een andere wereld, die zij niet kende.... vóort, hoewel een beklemming als een zware last

drukte op haar borst en haar den adem benam....

En zij zag niets dan zwart en tinten van zwart: grijs-zwart waren de luchten, zwart-zwart het pad, bruin-zwart de heesters, dicht op elkaar, zwart ook, groèn-zwart, de padden die opsprongen om haar heen, en blàuw-zwart de vleermuizen, die bij dozijnen doorwiekten de lucht, zwart ook de gedaante van een man op eens verschijnend midden op het pad.

'Een man, een menschelijk wezen', juichte het in haar. Hèm kon zij vragen.... want ze had moed en vreesde niet....

'Kunt U mij zeggen hoe ik deze duisternis ontkomen kan?' sprak zij en schrok toen op, want felle flitsen schoten haar tegen uit zijn schelle oogen, terwijl hij zeide met een stem, die klonk als uit het graf:

'Je kunt ze niet ontkomen, want zij is het leven....'

'Deze donkere nacht het leven?' twijfelde zij ondanks zich, alsof ze hem niet gelóófde, want ze dacht hoe ze zich het leven gedroomd had altijd ginds aan de zee....

De man lachte hoog op en hoonend zeide hij:

'Je gelooft me niet.... Wacht maar, je bent er nog niet, het zal nog wel donkerder worden om je heen, want stikdonker is het leven, pikduistere nacht, waarin je geen hand voor oogen zien kunt.'

'Maar het leven is toch làng, en blijft het dan vóórtdurend nacht, vóórtdurend een beklemming?'

Hij verlustigde zich in den angst, die nu toch opklonk uit haar woorden en wreed, cynisch, priemde hij haar in:

'Ja bijna onafgebroken. Soms is het wel eens wat lichter, maar dat is het dwaallicht, dat je lokt en je oogen verblindt tot je, vóór je het weet, je zelf bewust bent, weer staat in een verstikkende duisternis, die loodzwaar drukt op je borst, op je schouders, en waaraan je geen ontkomen ziet. Straks zal het nog donkerder worden: door het dichte kreupelhout vóór je, moet je dwars heen en tastende je zelf een weg banen door de doornige struiken, waar giftige spinnen spannen hun kleverige draden en waar hongerige vampyrs loeren op een prooi en vele gedrochtelijke wezens je roepen in de verkeerde richting. Dan, plots, zal je licht zien en je er heen laten lokken' - hier lachte hij leelijk - 'tot je opeens weer midden in de duisternis staat, benauwender en gruwelijker nog dan te voren: het dwáállicht heeft je daarin gelokt....'

'En wat is het einde, wat is er nà het leven?' vroeg Ezra peinzend, omdat zij hem niet gelooven kon, en hoopte.

'Nà het leven, ha, ha, ha,.... nà het leven,' hoonlachte de man, 'dan is er onderwereldsche, ééuwige nacht.'

Ezra huiverde angstig, maar toch geloofde zij hem niet, want zij zag plots lichtend vóór zich het paradijs dat zij gezien had ver over de zee en zij richtte zich op, dàt zou haar kracht geven: zij geloofde er bestond wat anders en nooit had zij gehoord bij haar ouden vader aan de zee van luchtspiegelingen, een fata morgana.

Zij zeide den man niets van wat ze gezien had, want onbewust was ze bang dat hij het zou scheuren, ze wenschte hem goeden dag en ging verder.

Toen, omdat hij zag dat ze tòch moed had, dat ze niet versaagde, lachte hij spottend en schel als een sater:

'Wacht maar, de moed zal je wel vergaan.'

En Ezra zag dat haar pad doodliep, dat er niets om haar was dan een schier ondoordringbaar kreupelbosch, maar haar vertrouwende blik zocht een min begroeide plaats en daar begon ze de takken te buigen om zich een weg te banen midden door het hout. De takken waren vol doornen, die haar handen bloedend wondden, maar zij achtte het niet, verder, verder moest zij, door de duisternis heen....

Uit de zwarte lucht brak een weerlicht en verlichte één oogenblik met een spookachtigen schijn haar griezelige omgeving, verlichtte de vleermuizen die opklapperden om haar heen, de padden die schuin-glurend zich rekten tot een sprong. Een hevige donderslag kletterde neer, een stormwind huilde als hongerige hyena's door de bergen en deed de takken der heesters zwiepen en kraken rondom. Een kletsregen viel neer...

En toch moest zij voort door de verschrikking. De takken met bladeren, drijfnat, sloegen haar als zweepslagen in het gelaat, de drassige grond zoog haar doorweekte schoenen vast, maar zij achtte het niet, zij had maar één gedachte: uit deze gruwelijke nachtmerrie te komen, weer vrij te ademen, en huiverend ging zij verder....

Bij iederen stap dien zij deed, bliksemde het nu en ratelde de donder neer. Nù zag zij in het weerlicht dikke slangen met kringen op den rug zich in grillige bochten krinkelen dwars door het kreupel, zag ze harige reu-

zenspinnen met duizenden pooten en glibberige slakken kruipen langs de takken en bladeren die zij aan moest vatten met de handen, en ze huiverde bij de klamme, kleverige aanvoeling van het door de beesten achtergelaten vocht. Ze zàg, in het donker, glinsterende oogen van vampyrs haar dreigend begluren, en zij voelde de atmosfeer steeds beklemmender worden om zich heen, zij hijgde, zij smachtte naar adem in de grafkille lijklucht om haar heen....

Toen zag zij, in een flits, weder een menschelijke gedaante, een oud vrouwtje met een takkenbosch op den rug, dáar was dus eindelijk een pad, en tastende ging ze er heen.

'O zeg me,' vroeg ze in vertrouwen aan het vrouwtje, krom en gebogen, 'hoe kan ik komen uit deze duisternis, dezen stikdonkeren nacht?'

'Alleen door kalm voort te gaan, rechtaf op je doel, je kunt ze slechts ontkomen door ze te dràgen de duisternis, door ze te ondergaan zonder morren, berustend ze te nemen zooals ze is. Als is ze ook nóg zoo vol verschrikking, éens zal er een einde aan komen, zooals er een einde komt aan alles, en voor je het weet zal de nacht geweken zijn. Maar je moet gelooven en vertrouwen, en niet er bij neer gaan zitten, dán kom je er niet uit. Ga voort, kalm voort, en na de duisternis zal licht komen.'

'Ik heb het geloofd, maar ik kàn haast niet meer,' zeide Ezra in èven een behoefte om haar leed te klagen aan een menschelijk wezen, een wezen met gevoel, 'mijn voeten doen zulk een pijn, mijn beenen zijn stijf, mijn geheele lichaam is stram en de wonden aan mijn handen, de striemen in mijn gelaat die schrijnen zoo, en o', voegde ze er aan toe in een voelen dat oude vrouwtje wist meer dan zij, 'o, als tòch komt weer het licht na deze ontzettende duisternis, wàarom moet ik haar dan doorgaan?'

'Dom kind, is dan niet alles zoo in de wereld, komt niet eerst de nacht, dàn de dag, eerst regen dan zonneschijn? Vraag niet het waarom, moet je niet éerst het verdriet kennen om te meer te genieten van het geluk? Zou je weten, wàt licht was, als je altijd leefde in licht?'

En weg was het vrouwtje.

'Na de duisternis zal licht komen,' dát klonk haar nu op een rythme van muziek voordurend in het oor, en zij ging langs het pad vol verschrikking voort in den zwarten nacht, de drukkende atmosfeer, tastende ging zij verder en verder.

De weg daalde, daalde merkbaar, en killer werd het, killer en schimmelachtig-vochtig, als leidde hij naar de diepste grafgewelven heen, en in het siniestere zwarte hol wiekten gedrochtelijke beesten rond, krijschend en schreeuwend, geheele ritsen naast elkaar...

En steeds moeilijker begaanbaar werd het pad, op groote keien, hobbelig en begroeid met glibberig mos, gleed zij uit, telkens opnieuw, en daar waren gaten in den grond vol slijk, waarin haar voet vastzoog, alsof alle machten samen spanden om haar te hoùden voor goed dáar in het helle-rijk.... Maar langzaam, met de voet vooruit voelende, ging Ezra voort in het zwart nachtgeheim, in de kille koude, die als een vochtige lijkwade om haar schouders hing, uren aan uren ging zij voort, de handen geprangd op de borst, snakkende naar adem, als werd zij gedreven door iets dat macht had boven alle verschrikking, door iets dat sterker was dan alles wat haar ooit had beroerd....

Toen op-éens, op-éens midden in den pikzwarten nacht, zag zij.... zag zij... Licht, een Stip van Licht.... héel ver... Hijgend ging haar boezem en al haar leden sidderden van aandoening plots.... Licht na deze ontzettende duisternis, uitkomst na verschrikking, uitkomst, o, uitkomst was daar, want.... de stip werd grooter en verlichtte langzaam met vreemden glans de grotten van de onderwereld, waarin zij nu duidelijk zag dat ze zich bevond.

Zij achtte nu niet meer haar ijzingwekkende omgeving, zij beefde niet van ontzetting voor de langgestaarte monsters die met glurende, groene oogen kwamen aangeklapperd als recht op haar af en zij ontweek kalm de afzichtelijke reuzenslangen, die springend, en glijdend, kronkelden rond haar heen, zij zag alléen maar de plek azuur-blauwen hemel, die zich scherp afteekende daar vóór haar in de verte tegen de zwarte eindwanden van het hol. O, nooit, nooit had zij zóó schoon, zóó reinblauw den hemel gezien, met zùlk een heiligen glans beschenen, en zij smachtte van verlangen om te zijn ònder dien hemel, die daar lichtte en haar wenkte, hem boven haar te zien, geheel en al, veilig te zijn, o, veilig te zijn en ver weg van deze verschrikkelijke omgeving....

En nu steèg haar weg, nu zij het einde naderde, nu moest zij over rotsblokken klimmen, die lòs lagen en haar telkens wankelen

deden, zoodat zij gevaar liep terug te vallen in den ijselijken afgrond beneden haar....

Pikzwart en dreigend welfden aan weerszijden de wanden van de grot zich tot elkaar en monsterspinnen krioelden daartegen, terwijl, kwakend, kwalachtige kikvorschen met haar meesprongen omhoog, maar nù zag zij het alles beschenen door het licht dat haar uitkomst verkondde en het deerde haar niet....

Toen zij eindelijk, eindelijk zich omhoog had gewerkt, tastende met handen en voeten, en aan het einde van het hol was gekomen, toen, staande op den laatsten steen, hield zij stil, bevend van aandoening en haalde diep adem, als kòn zij niet meer, in de reine lucht die haar tegemoet kwam. Haar slapen klopten, haar hart bonsde onstuimig en met alles wat in haar was, genoot zij van het volle licht, van de heerlijke ruimte voór haar en ze moest de oogen sluiten en steun zoeken tegen den wand van de grot omdat het haar overweldigde, verblindde, zóoveel licht op eens, zóoveel lucht....

Toen, met een glimlach op de lippen, een glimlach van geluk in de groote oogen, stapte Ezra uit de grot op de sappig-groene vlakte, die heel wijd en heel licht zich strekte, en het was haar een genot den voet te zetten in het malsche gras dat welig groeide. Blauw koepelde de hemel zich boven haar, diep-blauw, tot aan den verren horizon, waar het overging in zachter tinten van blauw, tot het wit wegwaasde aan het verste verschiet.... Een stilte dreef als een zegen en een veilige vrede lag er over de aarde....

En voelende een zalige, koesterende warmte in den rug als een zachte streeling na de koude die haar had omijst, wendde zij zich om naar de zon en zag haar daar hoog aan den trans, de groote bol van goud, glanzend in glorie, en neergietend haar gouden stralengeschenk.

Roerloos stond zij en staarde zalig in de sfeer van heiligheid, die rondom trilde.... Nergens was een menschelijk wezen te zien, maar nù voelde zij dat niet als een wanhoop, nu, nu had ze een behoefte om alléen te zijn en te genieten, volop te genieten van de roerlooze rust die als een goddelijke genade heerschte om haar heen na de hevige emotie, het opperst-inspannen van lichaam en ziel, in de ten-doode-toe-drukkende hellepijniging die zij had ondergaan.

Ezra was alleen.... Héel in de verte, daar was de zoom van een woud, maar voor zij daarheen ging om den weg te vragen aan een boschwachter of houthakker, wilde zij uitrusten, zich volheerlijk uitrusten in dèze omgeving...

Op geringen afstand was een vijver in den schaduw van een linde met breeden bladerkruin, daar ging zij heen en strekte zich in het gras in stille streeling, de armen om het hoofd.

O, hoe weldadig was dat, hoe zij genoot.... Hoe zij genoot van dit lichtende, lachende landschap, van de reine lucht waarin zij met volle teugen ademde.... hoe zij genoot.... en in vol-zalig welbehagen zond zij, de oogen sluitend, in een innige behoefte der ziel eerbiedig een dankgebed omhoog naar haar Godheid....

Plots herinnerde haar deze omgeving aan het onbekende land van licht en van zonneschijn dat zij gezien had, toen zij zat in het duin - wat haar nu jaren geleden al reeds leek - en waarheen haar verlangen in een opperst-begeeren was uitgegaan, en het was, of zij vóórvoelde op eens dat nu het Algeheel Geluk komen zou, het Geluk waarnaar zij gesmacht had en of zij zich dat had moeten waardig maken, met te

doorgaan en te doorworstelen, in overwinning zóóveel leed, zooveel brandend helleleed....

(*Wordt vervolgd.*)

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Door toevallige omstandigheden ben ik in het bezit gekomen van een klein, lichtbruin kortharig hondje, teefje, ongeveer 1 jaar oud. Het is een aardig diertje, zonder gebreken en vertrouwd bij kinderen. De eenige reden, waarom ik een ander goed thuis voor het diertje zoek, is, omdat wij ook nog een anderen hond hebben die van het mannelijk geslacht is. Welke dierenvriendin onder de Lelielezeressen wenscht mijn hondje gratis, doch ongefrankeerd te ontvangen?

Mevr. Dr. TJEENK WILLINK, *Zeist.*

Sluiting red: ged:

16 Augustus 1911.
25ste Jaargang.
Nº. 7

Berichten.

De ondergeteekende bericht dat zij weer is teruggekeerd, en zoo spoedig mogelijk alle nog achterstallige correspondentie hoopt af te doen. Zij vond thuis enkele niet-meer-door-gezonden brieven, gedachtenwisselingen, enz., daar zij toen reeds op reis was. Vandaar de vertraging in plaatsing en beantwoording. Tevens dankt zij voorloopig langs dezen weg voor de ook nu ontvangen talrijke blijken van liefde en belangstelling; zij hoopt dat ook nog particulier te doen aan de desbetreffenden.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Koppigheid.

Allegra is soms wat de menschen noemen een koppig kind. Ze houdt er van haar eigen gang te gaan, zeggen ze, daarmee eigenlijk meenende, dat ze niet wenscht den hunne te gaan. Als zij aan 't graven is in haar zandhoop en er een volwassene bij haar komt die haar verzoekt hem een hand te geven, dan zal ze die misschien geheel en

al negeeren, en als hij haar vragen doet die geen onmiddellijke betrekking op haar bezigheid hebben, schijnbaar onbewust van zijn bestaan, stokstijf met haar eigen aangelegenheden doorgaan.

Ernstiger dingen dan dit gebeuren er somtijds. Haar gouvernante zegt dat ze een bad moet nemen, maar Allegra verklaart onomwonden en beslist dat men haar met rust moet laten; zij heeft het te druk met belangrijker zaken; ze zal straks of vanavond een bad nemen of misschien zelfs zal ze zeggen

vandaag in 't geheel geen bad te willen nemen.

Haar moeder wil een wandeling maken en vraagt haar met haar mee te gaan, maar Allegra wil liever in haar zandhoop of bij haar poppen blijven, en als de eerste, uit principe wenschende gehoorzaamd te worden, zegt, dat Allegra mee moet gaan, zal de laatste even nadrukkelijk het tegendeel betuigen. En zoo zullen er in den loop van een enkelen dag een aantal harrewarrerijtjes van deze soort zich voordoen. Goedbeschouwd, vormen zij een heel klein onderdeel van het leven van het kind, maar toch, een enkele daad van zich zelf krachtig doen gelden zal in ons idee opwegen tegen een honderdtal gevallen van stilzwijgende onderwerping aan den wil van anderen.

Allegra is een allerinteressantst kind, wat haar intellectueel en emotioneel leven betreft. Iemand die originaliteit van gedachte en zelfstandigheid in anderen bewondert, en er van houdt dat men zijn eigen gang gaat, zou in haar iemand vinden waarop hij veilig zijn genegenheid zou kunnen plaatsen. Den geheelen dag is zij door haar verschillende bezigheden in beslag genomen. Het doet er niet toe, in welke omgeving zij geplaatst wordt, haar verbeelding doet haar voorwerpen aan de hand met eigenschappen die noodig zijn om de meest boeiende en origineele spelletjes uit te voeren. Zij heeft niet de hulp van ouderen noodig om die te verzinnen; haar scheppend brein overtreft dat van den doorsnee-volwassene in vruchtbaarheid en vindingrijkheid. Waar de rijpere geest slechts alledaagschheid, de dingen ziet zooals ze zijn, om zoo te zeggen, ziet Allegra's geest ze met de mogelijkheden die zij in zich sluiten en de gelegenheid die zij verschaffen om de gebeurtenissen en handelingen uit het dagelijksche leven, zooals zij het om zich heen ziet gebeuren en uit de vertellingen, die men haar verteld heeft, na te bootsen. Men kan niet anders dan verbaasd zijn over de gemakkelijkheid waarmee die jonge hersentjes weten samen te voegen; ze zijn onophoudelijk in werking, schitteren als 't ware, bewegen zich op nieuwe banen en scheppen geheel nieuwe en frissche dingen.

Het is juist tengevolge van zijn frischheid, zijn jeugdigheid, vermoed ik, dat deze jonge geest zooveel tot stand weet te brengen. Op lateren leeftijd, wanneer we meer een sleurleven leiden, en ons langs de oude begane paden bewegen, schijnen we die vrije, origineele wijze van de wereld te zien, die handigheid om de meest ver-àffe dingen tot elkaar te brengen, te verliezen.

Penserosa, Allegra's zuster, is een heel ander type. Diegenen, welke Allegra als een koppig kind beschouwen, vinden Penserosa volgzaam en gehoorzaam en zijn vol lof over haar. Tot nu toe heeft ze heel zelden neiging om haar eigen zin te volgen aan den dag gelegd. Men had eenvoudig maar den wensch uit te drukken of een bevel te geven om Penserosa het werkje, waarmee ze juist bezig was, te doen neerleggen en zich te wijden aan datgene waarvoor ze geroepen werd. Ze was bereid een hand aan vreemden te geven, wanneer haar dit gevraagd werd of op hun onbescheiden vragen vlug en ‘beleefd’ te antwoorden wanneer ze daarmee werd lastig gevallen; ze onderging haar reiniging zonder protest en zwichtte bereidwillig op allerlei wijze voor de wenschen van de haren. Intellectueel is ze de antipode van haar zuster; Allegra is zelfstandig, Penserosa onzelfstandig. Zij had hulp noodig om bezigheid voor den geest en voor haar handen te vinden. Zij was niet gelukkig, wanneer ze lang alleen werd gelaten, omdat ze geen tijdverdrijf kon vinden, niets kon verzinnen, dat haar aandacht kon boeien. De alledaagsche dingen waren eenvoudig alledaagsche dingen voor haar; voor Allegra waren ze allesbehalve alledaagsch. Penserosa 's geest

scheen niet te schitteren en zich baan te breken in nieuwe wegen. Zij is bezadigder, ernstiger, conventioneeler; zij is niet zoo moedig als haar zuster, niet zoo zeker van zich zelf, mist zelfstandigheid en vrijmoedigheid. Maar toch, haar liefheid, haar eenvoudige zachtheid, haar meegaandheid, dwingen de bewondering, af van allen die haar kennen.

De meeste menschen die met deze kinderen in aanraking komen, schijnen allen geneigd Penserosa 's lof te zingen. Zij vinden het zoo lastig hun eigen wenschen en plannen op te moeten offeren aan de zelfstandigheid van Allegra. Wij allen hebben aangeboren in ons binnenste den wensch om zooveel mogelijk gezag uit te oefenen waar we maar kunnen; en onze sympathieën strekken zich gewoonlijk uit tot diegenen, welke bereid willig zich aan onze wenschen onderwerpen, terwijl onze antipathieën uitgaan naar die, welke zich tegen onzen wil verzetten. Vooral schijnt dit waar te zijn wat betreft de verhouding van volwassenen en kinderen; wij redeneeren, of liever we voelen bij intuitie,

dat, omdat een kind kleiner is, het geen eigen wil mag hebben. Grootte en leeftijd bepalen naar onze meening, de mate van zelfstandigheid die iemand in deze wereld moet hebben. Daarom vinden we koppigheid, den wensch om zijn eigen wil te volgen, een ernstige fout in kinderen.

Eenigen tijd geleden vroeg ik een tiental personen met meer dan gewoon verstand, nauwkeurig te bepalen hun opvatting van koppigheid en de manier hoe die te behandelen. Elk antwoord was gegrond op van gezond verstand getuigende philosofie, die bepaalde, dat ze een eigenschap is, welke de kiemen van allerlei soort van kwaad in zich draagt, waarvan wel het meest te veroordeelen is de geneigdheid om zich zelf te verheffen, zich op den voorgrond te dringen in plaats van gedwee anderen te volgen. De termen die gebruikt worden om die eigenschap van een kinderziel aan te duiden, bewijzen hoe ze beschouwd wordt in 't dagelijksch leven: - onbuigzaam - onhandelbaar - halsstarrig - balsturig - een sterken wil hebbend - enz. Het verdient opmerking, hoe het hebben van een sterken wil bij kinderen voor een uitdrukking van verwijt doorgaat, terwijl het gebrek aan wil op lateren leeftijd als een onherstelbare tekortkoming beschouwd wordt.

De menschen die ik ondervraagd heb, beweerden, dat koppigheid met gepaste kracht en gestrengheid behandeld moet worden. Madame Sévérité vooral was zeer positief in haar opinie; zij hield heftig vol, dat koppigheid bij kinderen een zonde was en dat die in 't ergste geval, uit het kind geranseld moet worden. Zij zou geen harer kinderen toestaan een weigerend antwoord te geven op vragen of verzoeken door haar of een ander volwassene gedaan. Toen ik haar vroeg welk succes zij had met haar eigen kinderen, merkte ik een ongelukkige uitdrukking op haar gezicht op, die voor mij het bewijs was, dat op het oogenblik tenminste, de dingen in haar huis niet van een leien dakje gaan. Maar ze heeft hoop op de toekomst; zelfs als nu de helft van haar tijd gewijd is aan de uitroeiïng van die schadelijke zaden in de ziel, wordt ze gesterkt in haar overtuiging, dat ze allen uitgeroeid zullen zijn tegen den tijd dat haar kinderen een rijperen leeftijd bereikt zullen hebben.

Nu schijnt mij echter niets duidelijker wanneer ik een kind zie en met verwondering gadesla, dan dat de Schepper het een eigen ziele-leven gaf, met de bedoeling het oorspronkelijk te houden en het te behoeden voor verminking of oplossing in dat van een ander. Daarom laat het kind zich gelden en strijdt het tegen de overheersching van anderen. Ik geloof dat geen normaal kind ooit ter wereld kwam, dat geheel en al deze kenmerken miste. Een zieke ziel moge er genoegen mee nemen haar persoonlijkheid te zien uitgewischt, dit is niet het geval met een gezond kind. Hoe geprononceerder de individualiteit, hoe grooter de strijd met de overheerschen-willende elementen.

Allegra's koppigheid is slechts het opene en heftige verzet van haar geestelijke persoonlijkheid tegen het geweld en de tyrannie van anderen. Deze soort koppigheid is de handhaving van haar recht op individualiteit. Het schijnt ons onbehoorlijk in een jong leven die zoo vroeg reeds te openbaren, maar is dit ons oordeel niet toe te schrijven aan het feit dat wij van kinderen onderwerping verwachten en zijn wij daardoor niet ongeschikt tot juist oordeelen geworden, omdat onze meening door teleurstelling beinvloed wordt? Zoo ver ik kan nagaan is Allegra niet hardnekkiger om haar eigen wil door te zetten dan haar vader en moeder. Maar de menschen verwachten nu eenmaal van ouders zelfstandigheid en macht, zij zouden ze veroordeelen als ze anders waren, terwijl zij geen motief kunnen ontdekken waarom

dit kleine menschelijke wezentje individualiteit zou moeten bezitten, die zich in hun tegenwoordigheid op lastige wijze uit. Het hangt van het standpunt, waarop men zich plaatst, af, of men kinderen koppig vindt of niet; het essentieele verschil tusschen kinderen en volwassenen bestaat niet. Wij moeten daarenboven niet vergeten dat wij, ouderen, meer of min gebonden zijn aan door de menschen aangenomen vormen en uiterlijkheden, conventionaliteiten, die voor het kind geen waarde hebben, zelfs niet voor hem bestaan, en daarom, als wij trachten onze volwassen maatstaf en onze gemaaktheden te vroeg op het kind toe te passen, moeten wij de gevolgen ook voor onze rekening nemen.

Als Allegra minder overvloed van gedachten en gevoelens had, zou ze gemakkelijker door de wenschen van anderen van haar eigen weg zijn gerukt. De tallooze bemoeiingen van wel-meenende menschen zouden, als ze niet genegeerd waren, den samenhang, de eenheid van haar innerlijk leven verbroken hebben.

Wanneer zij een huis bouwt in haar zandhoop en meeleeft in de dingen, die zij fantaseert, is het een indringerigheid van volwassenen om haar lastig te vallen met vragen, die slechts dienen om haar gedachtengang te storen. De aangeboren kracht van Allegra's geest houdt dien steeds gaande binnen zijn eigen oevers, dikwijls tot ongenoegen van den indringer, soms tot verdriet van haar ouders, maar gewoonlijk tot het voordeel van de individualiteit van het kind.

Penserosa is altijd meer hier en daar door de omstandigheden geslingerd geworden; haar gedachten zijn niet met zulk een kracht in haar eigen sfeer gebleven; de komst van een volwassene was voldoende om ze in hun loop te storen.

Nu ligt de hoop van het komende geslacht in het type van Allegra. Wij moeten niet alleen originaliteit, koppigheid, aanmoedigen, maar de natuur trachten te helpen activiteit in het kind te kweeken en te voeden. Als Allegra vrijheid van beweging wordt toegestaan, voor de uitoefening van haar macht, zal ze, als tegenwoordige aanwijzingen voor iets tellen, wellicht de wereld van een nieuw gezichtspunt zien en zich langs banen bewegen, die nog niet voor de menschheid geopend zijn.

Hoewel gedweeheid dikwijls aangenaam is voor diegenen, welke kinderen hebben op te voeden, omdat het hun vleit hun gezag ten toon te kunnen spreiden en discipline gemakkelijker maakt, is ze een eigenschap die versterking noodig heeft door het aankweeken van onafhankelijkheid en flinkheid.

In plaats van te bevelen, dat een daad gedaan moet worden, waarbij het kind geimponeerd wordt door een tentoonspreiding van gezag, en gehoorzaamheid van hem gekregen wordt, met bedreiging van de roede, kan men den gewenschten loop van zaken evengoed verkrijgen door hem te laten voelen dat hij uit eigen vrijen aandrang het gevraagde verricht, waardoor het doel bereikt en terzelfdertijd zijn wil in de goede richting versterkt wordt.

Als de statistieken verzameld en nagegaan kon worden hoe vele koppige kinderen, die op verstandige, liefdevolle wijze zijn opgevoed, zich op volwassen leeftijd weten te beheerschen en leiders, zoowel op geestelijk als stoffelijk gebied zijn, dan geloof ik dat Madame Sévérité en haar vriendinnen verrast zouden zijn.

Onlangs heb ik de geschiedenis van een jongen nagegaan. Ieder dacht hem koppig en onhandelbaar in zijn kinderjaren; hij was zoo iets als Allegra, alleen erger - veel erger, een jongen zijnde. Ik hoorde vertellen, dat de ‘verstandige’ menschen, die hem in zijn kinderjaren kenden, dachten dat hij zou opgroeien tot schande zijner familie en een vijand der maatschappij. Maar nu, ofschoon een zeer jong man, bekleedt hij een uiterst eervolle betrekking - eene die volmaakte zelfbeheersching vereischt en die voornamelijk het welzijn der maatschappij beoogt. Gedurende zijn ontwikkelingsjaren deed hij zeer veel aan sport en is nu in elk opzicht een prachtig type zooals men zich maar wenschen zou. Gelukkig was hij in zijn jeugd omgeven door in evenwicht zijnde, verstandige menschen, die geloof hechtten aan de wijsheid van den Schepper, die de jongen niet met een hoop slechte instincten zou vergiftigen welke nadeelig voor zijn heil zouden zijn. Het meest prijzenswaard van alles was, dat de ouders er genoegen mee namen dat het kind zijn wil uitoefende en zich niet kleiner of beleedigd gevoelden als de hunne niet altijd vooraan kwam, ofschoon natuurlijk de buren van een tegenovergestelde meening waren. Zij hadden hem goed onder stuur en keken nauwkeurig toe dat zooveel mogelijk kwade daden zeker en vlug hun gerechte straf kregen.

De moeilijke kwestie is voor de ouders het verschil te vinden tusschen het toestaan aan het kind bandeloos en ongehoorzaam te zijn en aan de andere zijde het onnoodig den wil den kop indrukken of het dooden der verbeeldingskracht die van zooveel belang is in het latere leven van het kind. De vraag is gemakkelijk te stellen, moeilijk te beantwoorden. De beste oplossing is te vinden in het toepassen van een zachte flinkheid in gevallen waar het kind mistast en het toestaan van *volste* vrijheid waar de uitoefening der verstandelijke vermogens geen kwaad kan aanrichten.

Natuurlijk schiet de vader of moeder, die het kind toestaat koppig en ongehoorzaam te zijn in zaken die nadeelig voor zijn eigen gezondheid, zoowel lichamelijk als geestelijk, zijn, in de ernstigste van haar of zijn plichten te kort. Een dokter vertelde me eens dat hij wel honderd sterfgevallen bij kinderen had gehad, als gevolg van gebrek aan wilskracht bij de ouders, die een onverstandigen en weerspannigen gemoedstoestand bij de kinderen ten gevolge had gehad, zoodat toen

een er van diphteritis kreeg, het niet mogelijk was een juist onderzoek der keel in te stellen of die geneesmiddelen toe te passen, welke voor 't herstel van het kind noodig waren. De arme zwakke ouders waren gedwongen getuige van den dood van hun lieveling te zijn omdat er geen discipline was uitgeoefend.

De discipline, die den wil geheel en al breekt, is een ander uiterste. Het beste is te zeggen, dat elk kind een volmaakt flinke leiding noodig heeft, toegepast evenwel met de grootste liefde en zachtheid. Kinderen voelen fijn en begrijpen heel snel waar de discipline rechtvaardig of waar zij als gevolg van een ouderlijke gril wordt toegepast.

ALMA.

Dierenliefde.

Mijn hond zag mij aan en ik liefkoosde hem zacht
Ik hield toch zooveel van mijn vrind!
Zijn oogen dankten en spraken van trouw
Van liefde, die zelden men vindt!

Veel menschen, die denken 't hoogste te zijn
In rijkdom van deugd en van geest!
Zij lachen om anderen, die houden van 't dier!
Zij hebben geen liefde voor 't beest!

Zij loven den Heer, die als menschen hen schiep!
Als 't nobelste, dichtste bij God!
Maar dieren.... och dieren tellen niet mee,
En hard zijn zij voor hun lot!

Maar weet gij, dat ik van de dieren juist
veel meer dan van u, menschen, hou?
Bij hen is geen leugen, geen valschheid en schand'
Slechts liefde en goedheid en trouw!

En wilt gij weten, waaròm ik zoo houd
van mijn hond, die zich liefkoozen liet?
Omdat zij zich geven zooals zij zijn!
Dit doet gij, o menschen, niet!

CH. HIJMANS.

Boekbeschouwing.

Mathilde Polenius, door Cornélie Noordwal. (Uitgever Bruna en Zoon, Utrecht)

Over hoogere aspiraties in de literatuur.

Ik vind het héél jammer, dat juffrouw Noordwal in het schrijven van dezen roman blijkbaar zich heeft laten verleiden tot het najagen van een ijdelen roem; dien namelijk

van iets hóógers en méér-diepgaands te kunnen scheppen, dan hare gewone geestige, luchtige, vlug-geschreven uitspannings-boeken.

Eigenlijk is het vooral om dit te zeggen, dat ik deze beoordeeling hier neerschrijf.

Wij zijn het namelijk gewoon van ‘de critiek’, dat zij uit de hoogte neerziet op juffrouw Noordwal's werk, omdat dit niet beoogt kunstdoenerigheid, noch in stijl, noch in vorm. En hare tooneelstukken, die wezenlijk uitmunten door den vlotten, levendigen dialoog, en de geestige zetten erin, en hare boeiende romans: *De winkeljuffrouw uit L'Oiseau d'Or*, *Intra nos, De tweede mevrouw Garvliet*, heeft de critiek -, hoe gunstig ook het publiek er over dacht, - nimmer ernstig gelieven te nemen, heeft er uit de hoogte op neergezien. - Wat critiek echter als zoodanig waard is, - Cornélie Noordwal-zelve heeft het in *Mathilde Polenius* heel wáár gezegd, in de volgende bewoordingen, die zij een uit velen uit het publiek in den mond legt:

‘*Ik voor mij zie veel liever een zoon of dochter van me criticus voor een blad*, *waarin ze 't publiek niet hoeven te zeggen hoe ze heeten*, *maar kunnen teekenen Jochem, of Evert, of sterretje*, *of weet ik wat, dan dat ik ze met hun eigen naam hoor galmen en gillen of onzin zie neerkramen*’.

Volkomen juist is deze toespeling op de voordeelige positie van den criticus, die, al is hij nog zoo onbeduidend, *anoniem* kan been veroordeelen op hóógen toon, onder het op het couranten-lezend publiek altijd indrukmakend hoofd: ‘Kunst- en Letternieuws.’ Om maar één enkel voorbeeld te noemen, juist op dit muzikale gebied, waarop óók de roman *Mathilde Polenius* zich beweegt, weet ik hier in ons vaderland een provincie-courant (en volstrekt geen kleintje), waarvan de anonyme kunst-criticus op muzikaal gebied halfwijs is!*) Neen, niet maar zoowat in mijn oogen, of in die van 'n ander niet-ont-wikkeld-genoeg, maar beslist en bepaald, van jong-kind-af, niet-recht-wijs. Zij echter - want het handelt hier over een zij, - bezat, zooals dat met dergelijke achterlijken soms wel eens het geval is, eenige muzikale begaafdheid, waaraan overigens nooit bepaalde zorg van ontwikkeling is besteed, juist omdat het daartoe benoodigde geld aan de overige geestelijk-beter-bedeelde kinderen ten goede kwam. Wel, op zekeren dag deden de ouders hun zaak aan den

*) Als zij er ten minste nòg aan werkt.

kant, en vestigden zich in een provinciestad, en, 'om wat te doen te hebben,' schreef daar de achterlijke, half-wijze dochter haar opinies op over de daar ter stede gegeven concerten, en bood ze der redactie van het daar uitkomende dagblad aan, gratis natuurlijk. De courant was dolblij met een gratis medewerker, de halfwijze juffrouw niet minder met hare plotseling-veroverde 'criticus'-betrekking. En ziedaar nu het spelletje in vollen gang! Deftig, en *anoniem* natuurlijk, 'beoordeelt' dit op zich zelve beschouwd zeer goedaardige en zeer ongevaarlijke meisje allerlei met moeite en nood en volharding studeerende bekwame musici, die *wel* met hun naam moeten voor den dag komen, daar zij dien, zoowel als hun geheele persoonlijkheid, aan het publiek moeten vertoonen, wanneer zij optreden. Kan het belachelijker en onrechtvaardiger? En toch geschiedt het op dit gebied van 'critiek' telkens en telkens zoo, niet alleen waar het muziek, maar óók waar het schilderkunst of letteren geldt.

Daarom heeft Cornélie Noordwal met zulk een hoonende bladzijde, als die welke ik uit haar bovengenoemden roman copieerde, volkomen gelijk. Maar, óók juist daarom vind ik het jammer, dat zij zelve toch blijkbaar onder den invloed dier zelfde critiek is geraakt, en geprobeerd heeft 'een gooi naar iets hoogers te doen', gelijk een harer beoordeelaars van Mathilde Polenius (ook een anonymus natuurlijk), het smadelijk uitdrukte; smadelijk, omdat hij erbij voegde, dat haar dien 'gooi' was mislukt.

Zie, toen ik die uitdrukking las was ik, gegeven de bevooroordeeldheid welke heerscht ten opzichte van hare van waarachtigen humor tintelende literaire gave, reeds vooraf min of meer overtuigd, dat deze anonymus haar een onrechtmatig verwijt deed, en dat het er in werkelijkheid heel anders zou uitzien met haar roman dan hij goedvond het voor te stellen.

En, juist dáárom, zoo er dientengevolge óók mijnerzijds dus van bevooroordeeldheid *kon* sprake zijn in dit geval, dan was het er eene in omgekeerd en zin, gewekt door het vermoeden, dat ook dézen keer alweder aan mej. Cornélie Noordwal onrecht was aangedaan door de hierboven aangehaalde beschuldiging der critiek. Echter, na lezing van haar boek, kan ik niet anders dan volmondig zeggen: ditmaal ben ik het met den anonymus in quaestie ééns: mej. Noordwal heeft 'een gooi gedaan,' (om zijn vulgaire uitdrukking over te nemen), naar iets hoogers dan gewoonlijk de inhoud is harer romans, en... dit is haar jammerlijk mislukt!

In de eerste plaats haar stijl! Cornélie Noordwal schrijft stéédes een vlug, levendig hollandsch zonder het minste woord- of effect-bejag. Maar ditmaal heeft zij zich laten verleiden het den 'woordkunstenaars' te willen nadoen. Eén voorbeeld:

Met de kristallijnen snoeren zijner techniek steeds klarer, steeds glanzender, *met breeden fluweelen weemoed der aandoenlijke zangen zijner andante's en adagio's*, *veroverde hij stad voor stad*, *land voor land.*

Dergelijke Couperus-achtige zinnetjes, waarmee het boek is volgepropt -, om dan weer ineens, bladzijden lang, over te slaan tot haren gewonen zakelijken vertel-toon, - heusch, zij passen niet bij het genre van Cornélie Noordwal; zij gaan haar niet goed af, maken haar zichzelve tot een bespotting bijna. Want je voelt zoo telkens, wanneer je op zulke zinnetjes stoot, hoe nagedaan, hoe, om eens te laten zien: *ik* kan dat óók wel, dit alles tot stand is gekomen. Daarom hindert hier, wat bij Couperus, bij Borel óók dikwijls, natuur is. Het is namaak van het begin tot het einde. En namaak óók is de karakter-schildering! *Deze* personen heeft mej. Noordwal niet zelve meebeleefd, niet in zich opgenomen als voor háár opmerkingsgave passende karakters. In *Intra*

Nos, in *De tweede mevrouw Garvliet*, in *De winkeljuffrouw van l'Oiseau d'Or*, óók in hare tooneelstukken, wist Cornélie Noordwal uit te beelden datgene wat háár, met haar sterken zin voor humor, pleegt te treffen. En daarom is haar werk dáár steeds goed; realistisch, met een tikje Dickens-achtige overdrijving, maar eene overdrijvíng welke niet schaadt. Echter, nu heeft zij in *Mathilde Polenius* een levensloop, een levensstrijd willen uitteekenen, waarvan de tragiek haar véél te ver afstaat, dan dat *zij* vermocht zulk een stof te bemeesteren. Mathilde Polenius heeft niets aan zich van dat gewone, alledaagsche, dat Cornélie Noordwal zoo meesterlijk weet te schilderen, met een traan en een lach. Zij verbeeldt een soort heldin, een gewezen kunstenaresse, achtergebleven met de zorg voor verscheidene kinderen, lijdend onder een ongelukkige jeugdliefde; vervolgd door een haar begeerenden, reeds gehuwden zwager, van wien zij afhankelijk is. - In dezen tragischen toestand heeft Cornélie Noordwal zich zóó weinig weten te verplaatsen, dat zij hare

aristocratische Mathilde telkens platburgerlijke dingen, grofheden, laat zeggen, dat zij haar jegens hare eigene kinderen voorstelt als een soort criticus van hen, die alleen het belachelijke aan hen ziet, dat zij zelfs van haar gegevens niets anders wist te fabriceeren dan een even flauw -gedachte als onwaarschijnlijke ontknooping van: eind goed, al goed. - Alleen dáár, waar zij zich kan bepalen tot haar eigenlijk genre, van geestige gesprekken, zooals waar het geldt de meisjes Polenius uit te teekenen in haar onderling gekibbel, herkent men de ware, de eigenlijke Cornélie Noordwal. Echter, in dit milieu, in deze aristocratische omgeving, waarin zij ditmaal verkiest haar personen te kiezen, en, bij de tragische omstandigheden waaronder zij hen laat leven, doet *dit* soort geestigheid niet, hindert het, als grof en vulgair. Een moeder, gelijk Mathilde Polenius er eene moet voorstellen, fijnbeschaafd, artistiek, dóór en dóór dame, héeft niet drie dochters, welke alle drie uitmunten door een dergelijken, tot aan het onhebbelijke toe grenzenden, lompen toon, èn jegens elkander, èn jegens hare moeder. Wat erger is, van de oudste dochter is een gechargeerd type van feministe gemaakt, zooals er heden ten dage onder *dit* soort voor haar brood werkende meisjes niet vele zijn; integendeel, vooral in den Haag, vindt men onder de dames-klerken, postbeambten, onderwijzeressen, etc., etc., veel meerdere coquette, van haar samenwerken met den man tot zich op haar voordeeligst voordoen gebruik makende vrouwen, dan 'Trudes', zóó stijf, zóó smakeloos, zóó misdeeld van àlle gratie, als Cornélie Noordwal haar 'klerk van Justitie' gelieft te teekenen. Natuurlijk, zulke typen bestaan er óók wel, óók nu nog in onze dagen, maar de fout, - die, waardoor *Mathilde Polenius* in zijn geheel genomen een mislukking is, - zit 'm dàarin, dat in *dit* milieu, in déze opvoeding en omgeving, geen *logische* grond bestaat tot een lompe verschijning als die van een Trude. Met *die* voor de hand liggende daadzaak, dat er een *logisch* verband moet bestaan, heeft Cornélie Noordwal geen rekening gehouden, noch in de teekening der drie dochters Polenius, noch in die hunner tante, de voorname Suzanne, noch in die van hun nichtje Etha, etc., etc. Al die personen laat zij optreden als marionetten in haar hand, zonder er bij stil te staan, dat zij -, gegeven de omstandigheden en het milieu waarin zij hen plaatst -, niet zoo *kunnen* zijn, zoo vulgair, en elkaar lompe hatelijkheden zeggend, en quasi-geestig-zijnde; en anderzijds evenmin zoo overdreven ruw als de aristocratische mevrouw Suzanne, of zoo overdreven lomp tegen zijn eigen vrouw, als een Mr. Frederik Polenius.

Al deze menschen zijn *bedacht*, van top tot teen. Cornélie Noordwal's genre is: geestige, leuke en rake tooneelen in elkaar flansen, onder héél gewone toestanden. In *dat* genre munt zij uit! Ditmaal echter heeft zij zich laten verleiden tot het willen scheppen van een aristocratisch en bijzonder karakter in haar Mathilde Polenius. De uitbeelding van *zulk* een karakter past niet in haar talent; zij allen, die om haar, Mathilde, heen zijn gegroepeerd, zijn dientengevolge uitgestoffeerd met háár, Noordwal's, soort van vroegere-roman-geestigheden, zonder te bedenken, dat die bij *dit* genre van geheel andere menschen onaannemelijk zijn, niet behóóren bij hun slag. Zoo is haar geheele roman geworden één mislukking.

En dáárom vind ik dat zoo jammer, omdat Cornélie Noordwal is een *iemand* -; die zich nu heeft verlaagd tot een *niemand*..... uit zucht óók eens iets 'diepzinnigs' te willen leveren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I. Jood en Israëliet.

Hooggeachte Redactrice.

In Uw antwoord op een ingezonden stuk van Mej. E.H. (*Zie Lelie No. 2*, *12 Juli*,) vraagt U opheldering over het gebruik der woorden Jood en Israëliet voor niet Israëlieten. Inderdaad begrijp ik Uwe verlegenheid waar men U verzocht een gevoeligheidje te ontzien dat U niet doorvoelt. Het zij mij vergund U uiteen te zetten waarom het noodwendig is dat U dit niet voelt waarmee dan gelijkertijd 't verschil tusschen Jood en Israëliet zal aangetoond zijn.

Ik zal tot dit doel enkele zinnen citeeren maar die niet gebruiken om in verband te brengen en zoo doende een betoog op te bouwen. Het doel van 't ingezonden stuk laat me koud. Ik zal enkel toonen welke psychologie achter die enkele zinnen verscholen ligt en daarvoor eenvoudig hier en daar voor Jood, Nederlander in de plaats stellen.

Dat dit een geoorloofde substitutie is wil ik ten overvloede nog eens betoogen. Wie van Jood spreekt heeft de gedachte aan den karakteristieken afstammeling van het Bijbelsche joodsche volk. Dat de Joodsche godsdienst een nationale godsdienst is, heeft de verwarring gesticht dat men zooals E.H. Jood een vermelding van geloof noemt. Nochthans zijn er vele on-

godsdienstige Joden, die terecht als Joden worden beschouwd. Die Jood en Jodin in den trein uit Neurenberg die onwillekeurig tot dit schrijven aanleiding gaven waren misschien gedoopt zooals dat veel in Duitschland geschiedt, nochthans het bleek den Moriaan geschuurd. Te ontkennen dat Joden deelen zijn van het Joodsche volk is, spreken tegen historische feiten, die zich nu eenmaal niet ontkennen laten. Ik citeer nu: ‘U zult zich misschien nog wel herinneren dat ik er mij geenszins voor schaam een Nederlandsche (lees jodin) te zijn. Maar toch vind ik het stuitend in een zich beschaafd noemend damesblad, telkens het woord Nederlander (lees jood) te moeten lezen, waar het geheel geen doel heeft. Wat is het dat ons vreemd aandoet wanneer we het woord Nederlander substitueeren. Er schijnt inderdaad een verschil van waarde te liggen in die twee woorden Nederlander of Jood; wat in 't eene geval ons doet afvragen of we met een krankzinnige te doen hebben, komt ons in 't andere geval vrij gewoon voor.

In 't woord Jood schijnt iets stuitends, iets van schande te liggen en zeer zeker iets veel minders dan in 't woord Nederlander dat dus eervoller schijnt. We komen door deze methode tot het juiste inzicht in de gedachten van de schrijfster. Speciaal de eerste zin hooren we zoo dikwijls van fatsoenlijke Joden dat ze ons niet vreemd meer klinkt, zoodat we door deze methode tegelijk een inzicht krijgen in de gedachten van zeer velen.

Tout comprendre c'est tout pardonner.

Het is het oude verhaaltje van den gevangene die zoo lang in den kerker leefde, dat hij 't gevoel van de vrijheid vergeten had.

De eeuwenlange onderdrukking heeft hetzelfde uitgewerkt voor de Joden. De gebondenheid, de onderdrukking is hun geworden tot een tweede natuur. Het Jood zijn wordt allerwegen als iets minders gevoeld. Men spreekt liever in 't geheel niet over dat woord Jood, en als het moet, dan nog liever van Israëliet dan van Jood. Jood heeft een slechten klank gekregen bij Joden zelf en bij niet Joden. De Jood vraagt om hem niet met dat woord jood te stuiten en de niet Jood vraagt om advies voor 't gebruik van dat kwetsende woord.

Er was eens een tijd in onze geschiedenis, dat het even krankzinnig klonk zich niet te schamen Jood te zijn als nu Nederlander of Franschman te zijn. Maar er is ook nu een groep onder de Joden, voor wie dat ondragelijk klinkt. Het zijn die Joden, die inderdaad Nederlanders zijn naar den geest. Zij hebben zich afgevraagd, waarin dat verschil in klank van woord wel ligt, en ze hebben gevonden dat het ligt in de Nederlandsche eenheid en het Nederlandsche land, en ze streven bijgevolg naar Joodsche volkseenheid, naar het Joodsche land. En zij willen als de Nederlandsche geuzen het woord met slechten klank, een nieuwen klank geven, en ze noemen zich bij voorliefde Joden.

Inderdaad gij Joden die liever Israëlieten dan Joden zijt, die onaangenaam zijt aangedaan als ge 't woord Jood leest en die zich ‘niet schaamt U-zelf te zijn,’ ge moet wat meer Nederlandsch worden, anders begrijpen ‘niet Israëlieten’ U niet.

Want hierom geachte Redactrice, kondet ge de fijne onderscheiding tusschen Jood en Israëliet niet voelen en stuit ge telkens in Uw beschaafd damesblad lezers met het woord ‘Jood’, omdat ge zelve Nederlandsche zijt naar den geest, en daarom in Uw gevoel van vrijheid het gevoeligheidje der geestelijke slavernij niet kunt ontzien.

Want het verschil tusschen Israëliet en Jood is 't verschil tusschen 't geluk, de trots, de fierheid Jood te zijn, en zich niet schamen Jood te zijn omdat men al moeilijk

minder kan doen. Het is het verschil tusschen vrijheid en gebondenheid. En hiermede geachte Redactrice meen ik voor *U* voldoende opheldering gegeven te hebben omtrent het gebruik der woorden Israëliet en Jood voor niet Joden.

En laat Mej. E.H. niet naar de pen grijpen maar laat zij en allen van wie zij slechts het voorbeeld is, die substitutie goed doordenken en wel overwegen. Wellicht brengt het haar en anderen een gedachtenwisseling.

Voor een verdere woordenwisseling heb ik geen lust. Waarlijk ik heb de overwinning minder, de waarheid meer lief.

ZIONISTE.

II. Eigendom is geen diefstal.

De hr. Schippérus beroept zich op Leviticus 25:23: ‘Het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is mijne, dewijl gij vreemdelingen en bijwoners bij Mij zijt’ -.

De hr. S. leze ter verklaring van de bedoeling er slechts het volgende vers bij. Leviticus 25:24: ‘Daarom zult gij, in het gansche land Uwer bezitting, *lossing* voor het land toelaten.’

Zijn meening als zou hier met eigendomsrecht niet worden gerekend, faalt dus.

Dat de aarde des Heeren is, betwijfel ook ik niet, maar Deze kan den mensch het rentmeesterschap in den vorm van eigendom voor een tijd schenken.

Wat dat brood stelen door den hongerige betreft wordt ook door Geref. theologen als nood beschouwd en niet zoo zwaar aangerekend.

Ik heb niet gezegd, dat 't mij koud laat als de hr. S. niet in den Bijbel gelooft. Ik zeide, dat 't mij koud laat als de hr. S. mijn verdediging *dwaas* vindt, zooals hij in niet zeer zachte termen meermalen uitte. Ik bedoelde juist, dat spot mij niet zal verhinderen om mijn meening te zeggen, wat geheel iets anders is dan de hr. S. er van maakt. Hij verdraait 't weer tot iets leelijks aan mijn adres.

Ik weet zeer goed, dat in de Middeleeuwen b.v. bij den adel in den vorm van groote landgoederen gemeenschappelijk bezit heeft bestaan, maar 't anarchisme wil toch iets anders!

Er zijn verschillende teksten door den hr. S. aangehaald, die behartigenswaard voor ieder zijn.

Overigens raad ik menschen, die beweren, dat eigendom gelijk is aan diefstal, hun Hollandsch nog wat beter te gaan bestudeeren. Voor mij is *wit* niet gelijk aan *zwart*, *ja* niet gelijk aan *neen*, *luiheid* niet gelijk aan *ijver*, *vlugheid* van *geest* niet gelijk aan *domheid*, in één woord een *begrip* niet tegelijk 't *tegengestelde.*

Als men zoo iets eenvoudigs niet inziet, wanhoop ik aan mogelijkheid van duidelijk maken.

De economie, dit nog even, heeft weliswaar ingezien, dat er geen ijzeren loonwet bestaat, maar dat de mensch een loon verdient in verhouding tot het werk dat hij doet en de omstandigheden, waaronder hij heeft te leven, waarin zich de Ch. gedachte belichaamde. Overigens is de sociale rechtswetenschap aan de orde van den dag, dus er is nog genoeg te studeeren.

Na dankbetuiging aan de Redactrice
de dw. dr.
J.B. NAAKTGEBOREN.

P.S. In Kor: 9:10 lezen we niet, zooals de hr. S. zegt: 'Ik zeg u, het is niet de wil van den Heer der heirscharen, dat het volk zal werken in het vuur en zich zal afsloven voor de ijdelheid van enkelen', maar er staat: 'Of zegt Hij dat ganschelijk om onzentwil? Want om onzentwil is dat geschreven; overmits die ploegt, op hope moet ploegen; en die op hope dorscht, moet zijne hope deelachtig worden.' Deze tekst moet gelezen natuurlijk na den vorigen 1 Kor: 9:9: 'Want in de wet van Mozes is geschreven: Gij zult een dorschenden os niet muilbanden. Zorgt ook God voor de ossen?' -

Wat het eigendomsrecht aangaat, moet natuurlijk ook gerekend met de geschiedenis, de traditie, verdienste enz. Ik weet voor de stelling: 'de arbeider is zijn loon waard' altijd nog niets beters. Zonder eigendom zou ik niet weten hoe die woorden bewaarheid moesten worden. Overigens blijkt de hr. S. als hij eigendom diefstal laat worden toch blijkbaar heelemaal geen raad met de maatschappij, tenzij hij het met argumenten bewijze!

Hoewel 't mij spijt nogmaals daarop te moeten terugkomen, vermeld ik toch even, dat de rectificatie nu mijn zin juist omgekeerd weergeeft als hij is bedoeld. En wel, omdat de drukker *niet* drukte, waar ik **net** schreef. De zin is: 'Maar als nu Lohman en Kuyper over *vele* zaken *net* eender (= precies zoo) denken als ik, dan ware het toch dwaas uit vrees van nadoen nu eens zonder eenige aanleiding of reden over eene bepaalde questie anders te gaan denken, louter uit vrees na te zullen doen.'

Ik hoop, dat eindelijk deze zin nu eens duidelijk in de Hollandsche Lelie komt.
J.B. NAAKTGEBOREN.

III. Walgelijk.

Ieder weet, dat het terroristisch optreden van politie en leger tijdens de zeelieden- en de bootwerkersstaking te Amsterdam de voor lotsverbetering strijdende arbeiders heeft genoodzaakt tot zelfverdediging. 'Gewapend verzet' heette dat en zoodra dit plaats greep, moest de 'orde' hersteld worden, d.w.z. er moest bloed vloeien van de gewapend-verzetplegers. Ieder weet ook, op welk een afschuwelijke wijze de orde werd 'hersteld', dat er bloed is gevloeid van de proletariërs, die niet zoo slavenzielachtig meer zijn om zich gewillig te laten uitzuigen door een paar kapitalisten, die zich in weelde baden, ten-koste van het 'zweet des aanschijns' van

het ‘goedige, domme volk’ - dat intusschen allang niet meer zoo goedig en dom is als voorheen!

Welnu, na hieraan herinnerd te hebben, wil ik eens even laten zien hoe ìn-misselijk, hoe laag en gemeen het chauvinistisch orgaan ‘Allen Weerbaar’*) zich gedraagt tegenover de stakers. Ik knip daartoe onderstaand ‘gedicht’ uit:

't Is nacht - in de straten van 't groot Amsterdam
Heerscht plechtige stilte, men huivert er van;
Het maantje ziet bleek en strak naar beneên
En 't is of zij vraagt: ‘Zijn allen tevreên?’

Opeens wendt zij snel het gelaat ervan af;
O, hemel, schenk bijstand want wat zij daar zag,
Is niet te gelooven en toch is het waar:
Daar sluipt door de straten een dreigend gevaar.

Al nader en nader, door stegen, langs grachten,
Met gluipende blikken, het werktuig der nachten,
De wraak in het hart, 't pistool in de vuist;
Zoo sluipen zij voort, - het lage gespuis.

En plotseling kraakt het op Kattenburgsplein,
Daar vallen de schoten, dat is thans het sein;
De hel breekt nu los, gevloek en getier:
Weg met het gezag, weg, - verre van hier.

De wacht in 't geweer, zij stormen vooruit,
Een oogenblik worden zij door 't volk nog gestuit,
Dan knettert 't geweervuur; - o, schrik'lijke nacht,
Gesmoord in het bloed, - wanneer breekt de dag?
* * *
De storm is voorbij, het bloed heeft gestroomd;
Het maantje, dat hoog aan den hemel nog troont,
Ziet droevig van boven en 't is of zij klaagt:
‘Dat heeft nu de vijand (uw vrienden) gewaagd.’

Gij laat u misleiden, o, volk zoo vol moed,
Dat eenmaal liet stroomen voor Neèrland uw bloed;
Gij laat u misleiden door 't listige plan.
Geen vijand, die ooit beter uw land binnenkwam.

Men schijnt zoo begaan met uw dagelijksch lot,
En fluistert u in 't oor: ‘Men doet u tekort’,
Men wil u doen planten de bloedroode vaan,
Om straks in Revolutie ten onder te gaan.

O, neemt dan toch, mannen, een krachtig besluit,
En werpt ook dien vijand uw landpalen uit.
Gij hebt toch Oranje, het rood-wit-en-blauw,
Den eed eens gezworen van eeuwige trouw?

Neen, draalt nu niet langer, 't is nog niet te laat,
Een vijand van builen kan Neêrland geen kwaad;
Maar binnen de vesting, die heult als uw vrind,
Die moeten er uit! - direct, en - gezwind!

Een lid van het Vrijw. Korps

*) Red: G. de Voogt, Padvinder te Amsterdam.

‘*De la Rey*’.
Nijverdal.

Is er walgelijker rijmelarij denkbaar?

Er zijn geen woorden te vinden, om deze laffe leugenpoëzie - anoniem natuurlijk! - te brandmerken naar behooren.

Tot dergelijke middelen moet nu de bourgeoisie haar toevlucht nemen, om haar zaakje te verdedigen. Dat teekent haar benarde positie. Leugen en Geweld, dat zijn nog haar wapenen! Maar tot hoelang? De Waarheid zal den Leugen achter-

halen en wie Geweld gebruikt zal door geweld vergaan!

Laat de lafaard die dat ‘gedicht’ schreef dit bedenken! Hoe zal dat mispunt zich gedragen, als het op het verdedigen van ‘het Vaderland’ eens werkelijk áánkomt? Zal hij dan ‘laten stroomen voor Neêrland zijn bloed’. Zijn ‘gedicht’ heeft mij gegeven daarop niet veel moed.

SCHIPPÉRUS.

IV. R'dam, 20/7/11
Wat Mannen in Vrouwen aantrekt.

Door toevallige omstandigheden kreeg ik de Hollandsche Lelie van 5 Juli in handen en las daarin het opstel getiteld ‘Wat Mannen en Vrouwen aantrekt’. Het opschrift verwonderde mij al direct in hooge mate en die verwondering steeg aanmerkelijk toen ik onder het lezen voelde dat een dame hier aan het woord was. (Het stuk was helaas niet onderteekend, maar een man kán het zich zoo niet voorstellen want zijn gevoel druist er tegen in). Hier werd dus door een vrouw getracht te denken volgens de gedachterichting van den man in 't algemeen. Niets is zoo moeilijk als zich in de gedachten van een ander te verplaatsen, laat staan wanneer het zoo'n kwestie betreft als het opschrift aangeeft. Wij, mannen, vragen ons zoo vaak af. ‘Wat is het toch dat ons zoo bekoort in de andere sexe’ en steeds zijn de antwoorden, *indien* ze gegeven worden, even verschillend als het aantal bedraagt Dit was trouwens ook te verwachten, want juist betreffende de vrouw voelt en denkt ieder mannelijk individu zoo verschillend. Een Bolland zal heel anders denken over de vrouw dan een Henri Borel; 't vrouwelijk ideaal van Lavisse ligt ver van dat van Rostand en datgene wat Heine aantrok heeft waarschijnlijk niets gemeen met wat de theosoof G.R.S. Mead in de vrouw begeerde. En gij zult toch zeker geen een van deze mannen willen schikken onder de door U uitgezonderde 80%. (Hoe gij trouwens aan dat percentage komt is mij absoluut een raadsel). Wanneer ik hier nog bijvoeg dat tusschen die uitersten duizenden en duizenden overgangen zijn en geweest zijn dan hoop ik dat U zult inzien dat er *bijna* van iets algemeens wat mannen in vrouwen aantrekt niet te spreken is. Waarom ik hier bijna zeg zal aanstonds blijken.

Beschouwen we thans de resultaten die U bereíkt. Eerst genoemd worden gratie en een innemend gezicht. Voor zoover ik weet trekken deze eigenschappen niet speciaal den man in de vrouw aan maar even goed geldt die aantrekking voor de vrouw en zal de man in zijn vriend niet minder het innemend gezicht bewonderen dan in zijn vriendin. Gratie komt onder mannen uiterst weinig voor, maar dit trekt evenals 't innemend gezicht in 't algemeen aan zonder dat de sexe er iets toe doet. Van die verfijndheid in smaak en wezen kan het zelfde gezegd worden en dit gaat ook doorvoor ‘ware belangstelling ontspruitende uit sympathie.’ Een voorbeeld verduidelijke dit. Stel twee vaders ontmoeten elkaar in den trein: De een gaat de loting van zijn zoon bijwonen en de ander is in spanning betreffende den uitslag van het examen van zíjn kind. Die beide ouders zullen zich tot elkaar aangetrokken gevoelen, zij koesteren ‘belangstelling ontspruitende uit intuítieve en intelligente sympathie’ en de sexe is hier dus totaal niet in het spel.

Ik heb eens meegemaakt dat een boer klaagde bij een schoolmeester over het mond- en klauwzeer van zijn vee. De meester luisterde aandachtig en volgde de jeremiaden van den boer op den voet. Zijn gezicht drukte medelijden uit wanneer de boer het had over de schade, die de ziekte hem al veroorzaakt had en toen de meester wegging gaf de boer hem een hand en zei even later tot mij: 'Een aardige mijnheer was dat.' Zoo zou ik door kunnen gaan en door meer voorbeelden bevestigen dat zich totaal aan het individu geven aantrekt, doet er niet toe wat de sexe is. Hetzelfde kan gezegd worden van den geest die met den mannelijken paart,' van de 'eerlijkheid die geen kwaad denkt en zich boven elk sprankje van onwaarheid verheven acht; van de 'openhartigheid die alles geeft en alles vraagt.' Ik ontken dus niet dat dit den man aantrekt in de vrouw, maar betoog alleen dat het evengoed aantrekt den man in den man, de vrouw in de vrouw en de vrouw in den man en ik zie dan ook niet in waarom, wanneer dit de bedoeling is, ook niet genoemd zijn b.v. barmhartigheid, medelijden, bescheidenheid, hartelijkheid, goed gekleed gaan en zoovele andere.

Tot nu toe heb ik dus ontkend de in bedoeld stuk genoemde bijzondere attracties. Toch is m.i. wel één eigenschap die speciaal elken man (ook die 80%) bijzonder aantrekt in de vrouw en die eigenschap is het door Fraülein Rosika Schwimmer betitelde 'Ewig-Weibliche'. Ik geef toe dat de in de Hollandsche Lelie genoemde eigenschappen deel uitmaken van den omtrek van dit begrip, maar de kern raken ze niet. Die kern is zeer vaag, het is een zuivere gevoelskwestie voor den man en juist daardoor is ze speciaal aantrekkingskenmerk. De kern doet denken aan datgene wat 'het Jongetje' zoo bang was aan te raken in het meisje en waarvoor hij telkens even trilde. Ook brengt het mij in herinnering deze vier regeltjes uit 'Egoismus' van de Genestet:

'Lieve Hemel, hoor mijn beden,
Geef haar zachtheid, stille trouw,
En die duizend kleinigheden,
Die zoo lief zijn in een vrouw.

DE VEER.

Noot red:
Ik maak er den geachten inzender op attent, dat, waar hij het woord min of meer tot *mij* richt, ik niet de schrijfster ben van bedoeld, *uit het Engelsch vertaald* stuk. *Ik* onderteeken alles wat ik schrijf met mijn eigen naam voluit.
Redactrice Holl: Lelie.

V. *Hooggeachte Redactrice.*

Ofschoon geen abonné, doch wel lezer van Uw geacht tijdschrift, heb ik de eer U hoogedelgeborene zeer beleefd te verzoeken onderstaand als gedachtenwisseling met den heer Ch. Hijmans op te nemen in één der Hollandsche Lelie's aangaande zijn artikel ‘over de Godsdienst van het Spiritisme’, voorkomende in No. 52, 28 Juni 1911, waarvoor bij voorbaat mijn hartelijken dank.

Dat ik mijn pseudoniem hieronder zet, komt voor, uit redenen van persoonlijken aard; de heer H. zal het wel niet moeilijk vallen door zijn spiritisme mijn waren naam te ontdekken.

De heer H. schrijft dan, dat hij niet eerder over het spiritisme kon nadenken op *goede*, *gezonde* wijze, alvorens er zelf mede eenigen tijd in onmiddelijke aanraking te zijn geweest, en verder luidt het: ‘Seances met zenuwachtigzwakke personen zijn daarom niet *gezond*, zeer prikkelbaar en leiden tot buitengewone, ziekelijke en veeltijds *valsche* verschijnselen’.

De geachte schrijver weet zeker niet meer, dat juist hij, toen hij met het spiritisme bezig was, reeds zenuwachtig was en dat hij zelfs door zijne naaste omgeving, ja zelfs door 'n medicus beschouwd werd, als zenuwpatient. Ik heb dus recht te betwijfelen of de schrijver op *goede*, *gezonde* wijze heeft kunnen nadenken en of dus zijne conclusiën juist zijn.

Mijne bedoeling is nu enkele zijner conclusiën te weerleggen. Ik zeg ‘enkele’, omdat ik niet te veel mag eischen van de goedgeefschheid der geachte redactie; denk dus niet, dat de niet door mij weerlegde stellingen, door mij aangenomen worden.

Hij begint: Het *spiritisme* heeft mij in de eerste plaats geleerd: Er is een voortbestaan na den menschelijk lichaam'lijken dood, een voortbestaan van de ziel of geest enz. Mij dunkt, dat de heer H een algemeene spreekwijze verward heeft. Men zegt toch heden nog, dat de geest van Goethe leeft; Een Napoleon is niet dood, wel lichaam'lijk, doch niet geestelijk. Alva, Cicero, Homerus, leeft hun geest niet meer?

Hij vervolgt: in den eersten tijd is dit leven (het leven der ziel) nog gericht op het wel en wee der liefsten, die de ziel (de mensch) heeft achtergelaten, kinderen enz.... en is de ziel zelfs dikwijls in staat hun waarschuwingen te geven enz.

Ik geloof dat de geachte schrijver de zaken omdraait en er de naam aan geeft van Spiritisme en dit zal ik bewijzen.

Wanneer een mensch op een zekeren leeftijd gekomen is, dat hij behoorlijk logisch kan denken en hij heeft het ongeluk, één zijner naaste bloedverwanten, b.v. één zijner ouders te verliezen, van wie(n) hij waarachtig veel gehouden heeft, dan zal hij weer teruggekeerd in zijne gewone levensverrichtingen toch zeer dikwijls denken aan de(n) overledene, waaruit volgt, dat hij zich dikwijls bij verschillende handelingen zal afvragen: ‘wat had de overledene wel daarvan gedacht’ of ‘hoe zou de overledene dat gevonden hebben, als ik dit of dat deed of liet.’ Doch de tijd gaat verder, staat niet stil en 's menschen gedachten staan ook niet lang stil bij de verschillende gebeurtenissen, de gedachte moet zich meer en meer bezighouden met zaken, 't zij van maatschappelijken, 't zij van persoonlijken aard, hoe het zij, na verloop van tijd denkt men niet meer in dien zin aan de(n) overledene, zooals ik hierboven schetste. Dit is een gewoon menschelijk verschijnsel. Het spreekt dus vanzelf, dat juist de gedachte aan eene(n) dierbare(n) overledene den mensch kan afhouden verkeerde

dingen te doen, want de stem, die altijd zoo luide in ons spreekt, ons geweten, zou ons dan wroeging berokkenen. (Vergelijkt U even de zin bovenaan pag. 835: Het spiritisme enz., verandert U daarin 't woord ‘hiernamaals’ in ‘hier op aarde’ en dan klinkt heusch niet vreemd datgene wat U tusschen haakjes zet, nl.: Deze straf wordt hem niet opgelegd door een ander, maar door hem zelf.)

De schrijver vervolgt: Indien nu de ziel op aarde niet goed zedelijk geleefd heeft, is hem *niet* de macht gegeven, deze een waarschuwing voor een naderend onheil te geven. Hierin heeft de auteur gelijk, doch niet 't spiritisme leert dat, want als een mensch slecht geleefd heeft, dan zullen de bloedverwanten heusch niet om hem treuren en zullen zij doen en laten of de overledene nooit geleefd heeft.

Het is dus geen spiritisme, waardoor de schrijver tot die stelling komt, doch het is een zuiver uitvloeisel van liefde, genegenheid en achting welke bestaat tusschen ouders en kinderen, broeders en zusters, ja zelfs tusschen vrienden, dus geen spiritistische wetenschap (?) die hierin een rol speelt. Men moet alleen de dingen zien, zooals ze werkelijk zijn en ze niet beoordeelen volgens een gewaand resultaat bij een seance.

Verder vertelt de Heer H. als één van de eerste stellingen van zijn wetenschap, dat een gezonde *ziel* slechts bij voortduring in een gezond lichaam kan leven en neemt zich daarbij zelf als voorbeeld, doch in zijn betoog verwart hij ‘ziel’ met ‘normaal denkvermogen’ want hij bekent dat hijzelf door zijn seances te zenuwachtig werd en zijne gezondheid achteruit ging.

Een ziel, in den zin van het spiritisme kan toch niet *door* het spiritisme ziek worden, want dat druist weer vierkant in tegen zijn betoog, daar ‘het spiritisme een groote steun voor *dit* leven is om van ons af te werpen huichelarij en valschheid.’ Als dit nu waar is, hoe kan daardoor (dus door 't spiritisme) de ziel ziek worden.

‘Mens sana in corpere sano’ zegt Oevidius. ‘Een gezonde ziel in een gezond lichaam’; 't was de beroemde zin, die we bij een der oudste dichters vinden, doch U noemt het één der eerste stellingen van het spiritisme.

En zoo zou ik nog verder kunnen gaan, doch genoeg.

Ik hoop thans aangetoond te hebben, dat de geachte schrijver over het onderwerp door zijn veel denken over het spiritisme allerlei stellingen verkondigt, als zijnde stellingen van het spiritisme, doch die niets anders blijken te zijn dan begrippen, die ieder ontwikkeld mensch heusch al lang wist.

MARS.

Sproke
door H. Beerstecher.
(Vervolg van No. 6.)

Er trilde belofte in de lucht, een lied van belofte was het ruischen op een rythme van muziek, van riet en bladeren, een belofte gansch deze heerlijkheid om haar heen, het was of ze een voorbereiding was tot nog goddelijker streeling, en in zaligheid verzonken lag Ezra droomend ter neer....

Toen begon langzaam alles om haar heen te vervagen, de geluiden zwegen, een roerlooze stilte heerschte alom, en zij zag niets meer dan een nevel, een sluier van wit, tot op eens een wonder vreemd licht begon te glanzen en het nevelenfloers langzaam week voor de lichtbundels, die zich een weg baanden dwars er door heen....

Een sfeer van heiligheid begon te trillen, en verkondde dat daar iets hoog-goddelijks ging gebeuren.

De aandacht tot op het uiterst gespannen, staarde Ezra voor zich uit.... en toen.... verscheen daar in een apotheoze van hemelsch licht, een beeld zóó heerlijk schoon, en omgeven door een aureool van heiligheid, het gelaat stralende en vroomglanzende als de Liefde zèlve, dat het was of de poorten des Hemels zich openden en een God daar verscheen....

Ezra, de oogen groot en bezield, staarde er naar met bònzend hart, en drònk de schoonheid, de wondere schoonheid van het godengelaat in, haar oogen hechteden zich aan de zacht-glanzende, fijne huid, aan het hooge edele voorhoofd, zij tuurde in aanbidding naar de lijnen van liefde en zachtheid om de lippen, fijn en sierlijk, van den God. Maar toen zich haar blik in de oogen verdiepte, oogen van het zuiverste hemelsblauw, schitterend als heilige sterren, met een uitdrukking zóó zacht en zóo innig als zij nooit iets zacht en innig had gezien, toèn voelde zij een ontroering haar doorbeven zóó groot dat de tranen haar naar de oogen welden en zij weende van zaligheid....

Zij bleef staren naar den God, en toen, toen gebeurde er iets zóó onbegrijpelijk-zaligs.... terwijl zij zag met felkloppend hart en hijgenden boezem in opperste aanbidding naar hem omhoog.... glimlachte hij, goddelijk glimlachte hij.... tot háar neer.... en zijn oogen ketenden zich aan de hare met zulk een wònderen glans, met zoo een teederheid liefkoosde hij met zijn blik haar gelaat, heur haar dat goud om haar golfde, dat het haar doorsidderde met een wonne als zij voorheen nooit iets had gevoeld en al het bloed met een warme golf gloeiend opsteeg naar haar hoofd.... En haar steeds aanziende, glimlachend en glanzend, de aureool van gouden licht om hem heen, zijn geheele godenverschijning éen belofte van geluk.... dàalde hij.... daalde hij gedragen door den nevel naar omlaag.... en naderde hij.... hàár....

Toen sloeg het geluk fel in haar op en dacht ze dat ze van wondere zaligheid sterven zou, zij voelde zich niet meer, zij voelde haar lichaam niet meer, het was of haar ziel, vrij, opsteeg naar den Hemel, naar een sfeer van licht, van niets dan wondervreemd licht, en een verrukking doortrilde haar zóo oneindig, dat zij het voelde als in goddelijke openbaring, dat dit nu Het Geluk was, het volzalig geluk, dat die jonge God van schoonheid háar naderde, de oogen vestigde op haar....

En toen sprak hij tot haar, hij sprak met een stem zóo melodieus en zóó zacht vibreerend, dat elke klank haar doortrilde tot in het diepst van haar ziel, hij vroeg

haar, wie zij was en hoe zij kwam zoó verdwaald, alléen. En daar klonk zulk een levendige belangstelling voor haar door in zijn zachtinnige woorden, dat haar algeheel vertrouwen hem tegemoet ging en zij zonder terughouden vertelde, alles wat zij had doormaakt na haar wensch het Geluk te kennen. Het was haar zoo zoet, hem te zeggen wat zij aan elk ander zou geschroomd hebben te verhalen, en de toenemende belangstelling in zijn blik, de in-lieve wijze, waarop hij zijn medegevoel als in teedere streeling haar toonde, werkten zóo als een wonder-balsem op de wonden die zij bij haar verhaal weer voelde schrijnen, dat zij voor dit geluk, voor deze oneindigzalige heeling van haar leed, bereid zoude zijn geweest onmiddellijk weer op-nieuw te doorgaan nog grooter verschrikking, nog brandender leed, als het moèst. Een ding was zij thans, een slavin, van den god voor haar, verslaafd was ze aan den glans van zijn blik, den glimlach van zijn lippen, de belangstelling op zijn schoon gelaat....

En het kwam niet in haar op, dat het wel eens niet voortduren zou kunnen de zalige wonne, die haar vervulde. Nu zij het eenmaal gezien had het geluk, nu wilde ze meer, wild zij het behouden voor altìjd.... Zij

leefde in zoo een geheel andere sfeer nu dan die van de aarde dat zij er niet aan dacht, hoe een hemel niet bestaan kan en hoe een menschelijk wezen als zij was, alleen maar gegund werd een heel kort oogenblik zalig te zijn. Nu vergat zij hoe haar opperst verlangen was geweest alleen maar te weten wát Geluk was, hoe je voelde Geluk en hoe zij het, gezien, desnoods dadelijk weer te verliezen bereid was geweest, als zij maar niet behoefde voort te leven zonder ooit gehéel-zalig genoten, gezwolgen te hebben in geluk....

Aan den overkant van den vijver bleef haar afgod steeds zweven op den witten nevel.... Hij scheen op dit oogenblik nog niet gansch tot haar te kunnen komen, maar geheel zijn glanzend gelaat, zijn diep openblikkende, ernstig-bezielde oogen, waren éen belofte: èens zou hij komen en zij geloofde daarin.... Zij geloofde er in en zij voelde dat hij háár hoorde omdat zij hem in zoo een verrukking liefhad, als nooit een vrouw hem liefhebben zou, en al-geheel zalig, vòl vertrouwen, zag zij hem steeds maar aan, in zeker-weten hij was van háar.... hij was de ziel van haar ziel. Hij was gekomen waarop zij gewacht had heel haar leven lang....

Alles was goud om haar heen, goud trilde overal en verblindend was het licht waarin zij steeds maar in extaze zag de verrukkelijkheid van zijn beeld....

Eindelijk zeide hij haar, dat zij nu gaan moest en wederkeeren moest naar haar huis en hij duidde haar den weg, maar hij zou tot haar terugkomen, en met een laatsten blik waarin geheel zijn ziel openlag, een blik van belofte, van méer, steeg hij op, hooger en hooger, de stralenkrans als in nog levendiger schittering om hem heen, de glans de wonderzachte glans op zijn gelaat, schooner dan ooit, tot de nevel zich schoof voor zijn beeld en hij op eens was verdwenen....

Ezra staarde hem na met duizelig hoofd, dronken van geluk... hij ging nu, maar hij kwam terug.... zij zou hem terugzien en dan zou hij geheel tot haar komen, dat hadden zijn woorden, maar intenser zijn oogen, waarin zijn ziel openlag, gezegd.... En bevend van ontroering, van heilig-vereeren, viel zij neer en strekte zich uit om na te genieten nog een oogenblik met geheel haar wezen, onverdeeld, van zijn verschijning, al wist ze het ook, dat dit zalig visioen van wondere schoonheid voor haar zou blijven stralen altijd, bij dag en bij nacht, zonder ooit te verflauwen....

Toen stond ze op en ging den weg dien hij haar had gewezen, zij ging het woud tegemoet dat zich ver strekte, maar bevreesd te verdwalen was ze niet, zij geloòfde nu in alle dingen, ze had het Gelúk gezien en het was of de gouden naglans daarvan haar beschermde in veilige liefde....

En zij leefde weder onder de menschen, zij leefde bij haar ouden vader in het huisje aan zee, zij leefde daar in uiterste aanbidding en in zaligheid verzonken, en zij geloofde in het voortbestaan van haar geluk omdat het haar zoo ganschelijk vervulde, omdat het niet in haar opkwam, dat Hij, haar Godheid, haar niet geven zou wat hij beloofd had met heel zijn wezen....

Zij leefde voort, genietend, steeds genietend van wat geweest was en wat worden zou. Nu was het toch gekomen waar zij zoo naar verlangd had, waar zij op gewacht had al jaren, jaren lang, waarnaar geheel haar ziel hunkerend was uitgegaan....

En 's nachts zag ze zijn beeld in haar slaap, en ze droomde dat ze het liefkoozen mocht, zij droomde dat ze met haar hand in wondervreemde aandoening streelde zijn teer-glanzende huid en zij zalig indronk zijn blik van geluk.... Elken volgenden

morgen gold ook haar éerste gedachte hèm, en zoo contempleerde zich haar denken zoo gansch tot hem, dat zij zonder zijn beeld voor oogen niet meer voortleven had gekund en zij zéker gestorven zou zijn, zoo het mogelijk ware geweest dat iemand haar afnam de herinnering aan hem, het zien van zijn wezen voor haar geestesoog onder alle omstandigheden....

Twee maanden gingen voorbij in wonderen glans, beschenen door het licht van geluk dat haar toegelachen had en dat haar wachtte, toen trok een onweerstaanbaar verlangen, een heilige eerbied haar terug naar de plaats waar hij haar was verschenen.... Hij had haar beloofd te komen, en hij zoù komen, hij tot hàar, hij zou komen, wàar zij zich ook bevond, maar nu, terwijl ze daarop wachtte, wilde zij in stille bedevaart gaan naar de heilige plekke gronds ginds ver bij den linde en den vijver en zij toog er heen, zacht voortgedreven door een macht die onweerstaanbaar was....

De zomer vierde hoogtijd in het woud

waardoor haar weg ging. Fier rezen de statige stammen omhoog, en de breede bladerkruinen, beschenen door bevende zonnestralen, boden een zoet home aan de gevleugelde zangers, die hóóg-op deden klinken hun blij lied omdat het zomer was en de lucht blauw, omdat de wereld trilde van liefde in den gouden zonneglans....

Ezra ging over het zachte mostapijt vol diepen eerbied en heilige vereering voor al wat er van God was om haar heen, zoo wonder in overeenstemming met wat daar omging in haar ziel.... En toen zij aan den zoom van het woud kwam, toen strekten zich wijd voor haar de frisch-groene landouwen in zomerbloemen weelde, waarin vreedzaam bij elkaar het vee graasde in rustig welbehagen, en in de verte, heel in de verte, daar zag zij in diepste ontroering den zilver-beglansden vijver met den statigen breeden linde, die zich rechtop richtte ten azuur-blauwen hemel, zij zag die gebenedijde plekke terug, die haar een oaze geweest was in den dorsten woestijn haars levens, en waar zij hoog-heiligst gebeuren had doorvoeld, het allerschoonste genot.... Haar borst hijgde van aandoening, o, daar was het weder dat plekje op de aarde dat haar eens reeds had gelokt, en nu lokte het onweerstaanbaar, nu riep het met duizend zachte, zoete stemmen dat zij komen zou....

(*Wordt vervolgd.*)

Varia.

Bah!

Nauwelijks in den Haag terug, werd mij een adres ter onderteekening aangeboden, van hondenbeschermers opgesteld, als protest bestemd tegen een adres van 60 Haagsche ingezetenen, welke den Gemeenteraad verzoeken, losloopende honden af te maken op grond hunner onreinheid, ván de afschuwelijke tooneelen van zedeloosheid welke zij op straat geven te aanschouwen, en dergelijken nonsens meer.

Onnoodig te zeggen dat ik van ganscher harte gaarne op het tegenadres teekende, terwijl ik er in stilte den wensch bijvoegde, dat de zestig egoïsten, die zich aldus quasi ‘rein’ aanstellen, mochten worden afgemaakt op hunne beurt. Hoe meer kwalen en ellende hun overkomt, hoe meer ik 't zulke wezens gun.

Overigens vind ik het een compliment voor den Haag, dat, op het groot aantal inwoners van onze steeds volkrijker wordende residentie, slechts het geringe aantal van zestig zulke ‘dapperen’ te vinden zijn geweest, welke hun naam leenden tot het aanbevelen van moordwerk op onschuldige honden.

Men versta mij wel, dat eigenaars van losloopende gevaarlijke of lastige honden daardoor de goede zaak bederven voor andere hondeneigenaars, dat is volkomen wáár. Maar... dat kan de *hond* in questie niet helpen. Indien de politie bij ons niet steeds schitterde door afwezigheid op het rechte oogenblik, dan zou een agent bij de hand zijn om een dergelijken *eigenaar* te bekeuren. Ik heb nog onlangs in de Lelie verteld, hoe ik, die mijn eigen honden steeds, in hun eigen belang, vasthoud aan de lijn, op den Gevers Deynootweg werd aangevallen, terwijl ik met hen wandelde, door een woesten fox, wiens eigenaar, of oppasser, vermoedelijk een stalknecht, *dronken* was, en hem niet terugriep.

Moet men nu zoo'n onschuldigen fox, die zijn aard niet kan helpen, afmaken, dan wel zorgen dat er behoorlijk *politie* aanwezig is? Waarvoor betalen wij honden-eigenaars - en die zijn zeer talrijk in den Haag - anders onze hondenbelasting,

dan om *recht* te hebben op bescherming van onze, en van andere honden? 't Zelfde geval is mij in de boschjes gebeurd met een lammeling, die er plezier in had zijn grooten hond mijn Benjamin te zien aanvallen.

Politie? *Natuurlijk* nicht da! Moest echter dien armen hond nu daarom maar ineens afgemaakt? Of wel moest de lammeling, die *weigerde* hem vast te houden, gestraft worden?

't Zelfde geldt voor het straatvuil. Menschen, die hunne honden vasthouden, zorgen dat die niets doen tegen de huizen; losloopende honden kunnen 't evenmin helpen dat zij natuurlijke behoeften hebben als vogels of als paarden. Van de laatsten wordt het vuil weggeruimd. Niemand denkt er aan de vogels te willen vermoorden, omdat zij nu en dan een parasol, of een hoed, of een stoel verontreinigen (wat mij herhaaldelijk reeds gebeurde). Waarom zorgt echter niet de Gemeenteraad, dat de straatreiniging de straten rein houdt? Alweder, waarvoor betalen wij dan onze honden belasting? Enkel en alleen om lichtjes te zien ontsteken op vorstenverjaardagen en vorstenbezoek, als de jeneverlustige menigte nog *veel, veel* erger de straten verontreinigt bij zulke gelegenheden?

't Meest weerzin wekkende argument echter is dat der onzedelijke vertooningen welke honden opleveren! Die honden doen wat hun instinct hun ingeeft. Hindert het U, kijk er dan niet naar, maar heusch, zoolang den Haag wemelt van rendez-vous-huizen, zoolang de couranten volstaan van ‘geheime middelen’ tegen ‘geheime kwalen’, zoolang de publieke vrouwen

haar broodwinning ruimschoots vinden *langs de straat*, zoolang is het toch wat àl te brutaal-aanstellerig om te spreken van het ‘zedenbederf’ door de honden veroorzaakt. Waarlijk, als die zestig braven, die bedoeld adres opstelden, nooit iets gaan zien, of gaan hooren, of gaan lezen *opzettelijk*, dat veel, veel, veel gemeener, en viezer, en smeriger is, dande natuurlijke instincten, op geslachtsgebied van 'n hond, dan mogen zij zich laten kijken als 'n keurcorps van zedelijke reine menschen. Maar.... *ik*, die overigens van geen hunner de namen ken, zet daarachter *een groot vraagteeken.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beant woorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.H. - De vertraging, die plaats had in het voldoen aan Uw verzoek, is te wijten aan mijn op reis zijn, waardoor de uitgever mij Uw manuscript niet eerder kon toezenden.

G.B. te D. - Ik haast mij, nu ik weer thuis ben, U te danken voor Uw vriendelijk schrijven, en ik ben hartelijk blij, dat de Lelie U zoogoed bevalt, en hoofdzakelijk mijn correspondentie erin. Dat de roman: Uit Christelijke Kringen U zoo zeer boeide deed mij insgelijks veel genoegen, gelijk van zelf spreekt. 't Leven heeft me inderdaad heel wat gelegenheid gegeven tot het opdoen van menschenkennis, en daardoor tot mijn taak van romançière en redactrice van dit Blad voorbereid. Gij schrijft dat gij, als Israëliete, de inzendster van het stuk geteekend E.H. volkomen gelijk geeft (zie Lelie van 12 Juli 1911). Zooals gij ziet heeft Zioniste in ditzelfde nommer eveneens hare meening uiteengezet, terwijl het mij-persoonlijk voorkwam dat de heer Servaas

van Rooijen onlangs (zie Lelie van 2 Augustus 1911), den spijker zeer op den kop sloeg met zijn opmerking, dat men *ras* niet moest verwarren met *godsdienst.* Een Israëliet blijft naar zijn geboorte en afkomst van een ander ras dan wij niet-Israëlieten; onverschillig of hij zich bekeert tot welken anderen godsdienst ook, of wel in het geheel niet meer doet aan den eigenen, hij is en blijft behooren tot een *oostersch* ras, en daarom vind ik voor mij dan ook die Israelieten zoo dwaas (en achter hun rug om is iedereen het met mij eens), die zich voor Christenen trachten uit te geven, door zich een naam die hun niet toekomt als 'ter Kanaal' of dergelijke aan te hangen, in de onnoozele meening dat zij daardoor verbergen kunnen de nooit te loochenen of weg te maken kenmerken van hun *ras* als zoodanig. Zulke Israëlieten maken zichzelf ten spot, en bederven het voor hun rasgenooten. Hoe geheel anders klinkt het fiere woord van een Da Costa, die ook nadat hij zich met hart en ziel had 'bekeerd' tot het orthodoxe bijbelgeloof met geestdrift van zichzelf getuigde:

Ik ben geen zoon der lauwe Wester-stranden.

Zooals ik reeds schreef onder aan het stuk van E.H., ik-zelve heb het voorrecht met eenige echt-Israelitische families bevriend te zijn, die er niet aan denken dien afkomst te loochenen. Dezulken dwingen eerbied en sympathie af; de geminachten, die geen laffe kruiperij te min is, om zich voor te doen als wat ze niet zijn, namelijk niet-Israelieten, *zij* zijn het welke de Christenen maakten tot de vijanden van het Israelitische ras, tot de bespotters en de verachten ervan. - Ik hoop dat gij aan Uw plan zult gevolg geven, en mij spoedig nog eens opnieuw zult schrijven. Uw brief deed mij recht veel genoegen.

A.B.C. - Ik zal aan Uw wensch voldoen, en U niet verraden. Daarom antwoord ik u dezen keer slechts kort, opdat gij niet wordt herkend; en ik bepaal er mij toe, om dien zelfden reden, U te zeggen hoe gelukkig het mij maakte Uw brief te lezen, en hoe dankbaar ik ben voor U. Zoo is dus alles nu geheel en al naar Uw zin gekomen, en kan ik mij niet genoeg voor U verheugen. Wees van mijn hartelijke deelneming overtuigd. Wat Uw werk aangaat, ik zal U nu spoedig weer eens een beurt geven. Een van Uw bijdragen is reeds afgedrukt, en wacht op plaatsing. Hartelijk gegroet.

Nel. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven. Ja, wij hebben in Nauheim een ondragelijke hitte gehad, en vonden die hier op Scheveningen eveneens, maar ons nieuwe huis is koel en luchtig. - Inderdaad zal ik steeds heel voorzichtig moeten leven. Daaraan is nu eenmaal niets te doen. Dank voor Uw welkomstgroet.

R. van E. - Dank zeer voor Uw toelichtend schrijven. Met Uw raadsman ben ik het wel eens. Ook in het versje is nog veel *te* kinderlijks. Nù, ik hoop nog weleens van U te hooren.

M.M. - Dat was een verassing voor mij! Maar een die mij *innig* veel genoegen deed voor U! Wie heeft nu gelijk gehad ten slotte? Want, *dit* is toch maar de beste oplossing, dunkt mij. Degene die ik steeds voor U wenschte, omdat het mij toescheen dat gij die noodig hadt. - En nu zulke verre plannen! Nu ik hoop van harte dat alles zal goed gaan. Maar, vóór dien tijd hoor ik nog wel van U, en *dikwijls*, hoop

ik. Om U niet te verraden wil ik er niet méér bijvoegen. Gij zult mij wel begrijpen. Nogmaals innig geluk gewenscht!

Da Costa. - Uit de pseudoniemen die gij mij geeft ter keuze neem ik dit, omdat ik houd van dezen dichter. Wat Uw verzen aanbelangt, zij zijn heel aardig gezegd, en kwalijk nemen doe ik 't U volstrekt niet dat gij van een andere meening zijt dan ik in sommige opzichten, maar gij zult mij ten goede houden, waar ik anderen vrijheid laat *hunne* meening te verkondigen, dat ik er ook de mijne op nahoud, en een zeer uitgesprokene in sommige opzichten. - Gij hebt mij zulk een aardige en flinke levensbeschrijving van U-zelve gegeven, en dat deed mij plezier, want inderdaad is het aangenaam de correspondenten eenigszins te leeren kennen, maar in Uw geval waardeer ik Uw openhartigheid dubbel, omdat zij m.i. eenigzins opheldert, hoe het komt dat gij en ik zoo verschillend denken. Gij zegt namelijk, dat gij zeer geïsoleerd leeft, 't geen ook wèl duidelijk blijkt uit Uw verdere levensomstandigheden. Welnu, zou daarin niet de oorzaak zijn van ons zoo verschillend denken op die bepaalde punten? Gij hebt Uw Vorstenhuis zeer lief zegt gij '*omdat gij tot hen behoort, met hen verbonden zijt*, *en hen kent en begrijpt.*' Ik haal Uw woorden letterlijk aan, om U te vragen eens ernstig stil te staan bij hetgeen gij daar zoo klakkeloos heenschrijft. Kunt gij dat *méénen*? *Kent* gij, *begrijpt* gij, die zóó ver van U af staande familie, van wie gij niets anders afweet, dan wat de couranten U opdisschen, en wat traditie U leerde? Geef Uzelven daarvan eens rekenschap. Overigens, indien gij dat alles wèl zoo méént, op nadrukkelijke gronden méént, als gij 't zegt, dan spreekt het van zelf dat daarover niet valt te redetwisten. Ik voor mij heb in dit opzicht een andere levensbeschouwing, eene die ik hier niet in een paar woorden kan weergeven, maar die daarop neerkomt, dat m.i. geschiedenis op school geleerd en geschiedenis achter de schermen gezien twee hemelsbreed verschillende dingen zijn, zoodat daaruit volgt, hoe óók de personen, welke een hoofdrol spelen in de geschiedenis anders zijn naar hun innerlijk wezen beoordeeld, dan naar dat 't welk het publiek van hen te zien krijgt.

Om nu nog even Uw versjes te bespreken, ik geef in de Holl: Lelie vrijelijk plaats aan verschillende uitingen, ook aan die van zeer vaderlandslievende menschen; zelve echter wil ik vrij blijven mijn eigen meening zoo onomwonden mogelijk te zeggen. En die is een zeer *internationalistische.* Dit voor Versje No. I. Wat No. II betreft, ik ontken nadrukkelijk, dat de bedoelde personen ooit door mij zijn 'verguisd' of 'geminacht', om de eenvoudige reden dat de wet reeds mij dat *verbiedt.* En, juist *dat* de wet dit verbiedt maakt ook krachteloos Uw redeneering, als zouden de bedoelde personen zich niet kunnen verweren. Integendeel, *zij* hebben de meest *absolute* macht in dat bepaalde opzicht. Hoe gij overigens een zin kunt schrijven als: '*ver boven allen door geboorte en rang*' is mij een raadsel in deze tijden, waarin men gelukkig toch door nadenken er toe is gekomen in te zien, dat noch geboorte noch rang, maar enkel *zedelijke waarde* den mensch verheft. Terwijl omgekeerd juist die leelijke en zedelooze en weerzinwekkende gebreken, die zoo vaak de allerhoogsten in rang aankleven, hem of haar, hoe hoog in positie ook, *vernederen* tot ver beneden welk dier ook. - In versje No. III trekt gij de partij, naar aanleiding van mijn Varia van 26 Juli 1911, van koning Alfonso. Zeker gij hebt volkomen gelijk dat niemand voor zijn of haar uiterlijk verantwoordelijk is, en dat het leelijk staat daarom iemand te bespotten. Echter, indien gij mijn Varia nog eens overleest, dan zult gij zien dat ik de New York Herald en haar lezers bespot, welke koning Alfonso, alleen *omdat* hij

is bij toeval 'n koning, zoo hoogst interessant vinden, dat zij elk zijner daden, tot de meest wreede handelingen toe, enthousiast beschrijven en lezen, waar zij, ware hij een gewone ongekroonde, grootoorige, en diklippige jongen, zich al heel weinig tot hem zouden voelen aangetrokken.

In Uw voorstelling in versje IV, alsof het feestvieren bij gelegenheid van vorstelijke bezoeken bestond in een rustig zich amuseeren van den burgerstand, herken ik Uw geïsoleerd leven, want, zoo gij ooit de herrie, den jeneverstank, en de ruwe vechtpartijen, en dronkenmanstaal bijwoondet van zulke 'Volksfeesten', dan zoudt gij wel weten dat het allerminst de nijvere burgerklasse is die men bij zulke gelegenheden den boventoon ziet voeren! Integendeel.

Dat het socialisme niets beteekent in de praktijk, ben ik met U eens. *Ik ben géén socialist;* ik ben van geen enkele richting of partij, zeg alleen eerlijk wat ik goed of slecht vind, zonder te gelooven, dat welke partij ook, het ooit zal veranderen.

Nu wil ik niet eindigen zonder U de verzekering te geven, dat ik Uw brief op hoogen prijs heb gesteld, om de *oprechtheid* er van, om het mij absoluut éérlijk Uw meening zeggen, en dat zelfs op zeer geestige wijze soms. Doe dat gerust altijd. Ik heb er nooit iets op tegen dat een abonné of lezer met mij van meening verschilt, en vind dat ook zeer natuurlijk, omdat verschillende levensrichtingen leiden tot verschillende overtuigingen. - Gaarne wil ik dan ook nog eens opnieuw met U van gedachtenwisselen, terwijl ik U vriendelijk dank voor Uw goede wenschen voor mijn herstel en voor Uw uitvoerigen brief.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

23 Augustus 1911.
25ste Jaargang.
No. 8

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Het Anticlericalisme.

In onze dagen is er een streven, dat de religie wil verdringen en aan wat men de rede noemt de heerschappij wil toekennen bij het regelen van de verhoudingen des levens op maatschappelijk en staatkundig gebied. Het werk van Emile Faquet, de l'Académie Française, getiteld: L'Anticléricalisme, geeft eene wijsgeerige studie over dit onderwerp en hij verwijlt daartoe voornamelijk bij het *karakter* van den Franschman. In het woord van Napoleon: 'Les Français sont des machines nerveux' = De Franschen zijn zenuwachtige machines of misschien is 't beter te zeggen: De Franschen zijn machinaal en zenuwachtig, vindt hij veel waarheid. Immers zij zijn menschen van 't oogenblik, die aan oogenblikkelijke opwellingen gehoor geven. Wanneer zij iets grondig moeten overdenken stuit hen dit en daarom ook zijn zij van huis uit anti-clericaal, d.w.z. zij hebben geen oog voor 't blijvende, voor 't eeuwige. Geen

wonder, dat wispelturigheid, ongestadigheid, dwaasheid gaan behooren tot de meest sprekende karaktertrekken van dit op zich zelf zoo geestig volk.

Een Fransch axioma is: ce qui n'est pas simple n'est pas vrai, = wat niet eenvoudig is, is niet waar. Vandaar hun tegenzin tegen het bovennatuurlijke. - Ze kunnen zich niet lang met hetzelfde bezighouden. Zij zijn ook

bizonder ijdel, terwijl de Chr. religie ootmoed verlangt.

De Franschman is ook individualist en dat brengt Faquet in verband met hun ijdelheid. Hij maakt daarbij onderscheid tusschen orgueil (trots) en vanité (ijdelheid). 't Eerste is iets, dat op gemeenschap, saamhoorigheid duidt. Men kan er trotsch op zijn b.v. te behooren tot een groot en edel volk, trotsch op zijn te behooren tot een groote gemeenschap. Tot zoo iets echter kwam de Franschman slechts in tijden van nationalen roem als tijdens Lodewijk XIV en Napoleon, het is niet een kenmerkende karaktertrek. IJdelheid is meer in overeenstemming met zijn wezen en deze eigenschap is typisch aan het individualisme. - L'homme vain est anti-collectif. (De ijdele mensch is anti-gemeenschappelijk).

Le Français a horreur *de la tradition.* Que quelque chose, institution, loi, maxime publique, moeurs, idée généralement répandue, ait régné jusqu'au jour où il naît, et semble avoir fait la grandeur de sa nation ou y avoir contribué, celui est une raison pour n'y pas tenir et pour la repousser instinctivement plus ou moins fort. Il y a des peuples pour qui le mot ‘antiquité’ a un grand prestige; pour le Français ‘antiquité’ est ‘vieillerie’, et vieillerie est ridicule et absurdité. (De Franschman is bang voor de traditie. Dat iets, een instelling, wet, algemeene opinie, zeden, een algemeen verspreid denkbeeld, geheerscht hebben tot op den dag, waarop hij werd geboren, en de grootheid van zijn volk schijnt te hebben uitgemaakt of er aan te hebben meegewerkt, dat is hem een reden om er zich niet aan te houden en het instinctmatig min of meer terug te dringen.

Er zijn volken voor wie het woord ‘oudheid’ groote kracht heeft; voor den Franschman beteekent oudheid verouderd, en wat oud is belachelijk en ongerijmd).

Voor vele Franschen is de nieuwheid van een idee bewijs, dat het juist is.

Bij de snel op elkaar volgende verwisselingen der ministeries zou men wel geneigd zijn aan genoemden karaktertrek de schuld te geven!

Het komt ook uit bij de opvoeding. De kinderen worden weer anders opgevoed dan de ouders. ‘Le mépris des fils pour les pères et des élèves pour les maîtres est, en France, très général, et il semble très légitime. Ceuxlà ne sont-ils pas jeunes et ceux-ci ne sont-ils pas vieux? Que faut-il davantage?’

(De geringschatting der zoons voor hun vaders en der leerlingen voor hun meesters is, in Frankrijk, zeer algemeen, en het schijnt zeer wettig. Gene immers zijn jong en deze oud? Wat wil men meer?) Natuurlijk is er eenige waarheid in, maar de overdrijving dezer meening schaadt.

De heele natie heeft in zeker opzicht 't zelfde karakter, 't nieuwe trekt aan. ‘Nous aussi, nous marchons avec notre temps’.

‘Ils marchent, si suivre peut s'appeler marcher.’

(‘Wij ook, wij gaan mee met onzen tijd.’ Ze doen mee, als *volgen* meedoen mag heeten).

Faquet houdt de Franschen ook niet bepaald voor een onzedelijk volk, *omdat de vrouw er leiding geeft.* ‘Seulement le Français a une manie, qui est de rougir de la moralité, et de croire que la moralité est ridicule, et de ne point vouloir avouer qu'il est moral’ - - (Alleen, de Franschman heeft een manie, die hierin bestaat: te blozen over de zedelijkheid, en te gelooven dat zedelijkheid belachelijk is, en niet te willen bekennen dat hij zedelijk is.)

‘L'adolescent le plus timide n'a peur que *d'une chose*, c'est qu'on le croie vierge.’ (De meest verlegen jongeling is er bang voor dat men hem voor rein houdt).

Bij de ouden zit er dezelfde vrijbuiterij in. Don Juan is immers een Fransch tooneelstuk?

Toch trekt Faquet deze conclusie: ‘le Français n'est pas immoral; mais il tient infiniment et il prend un plaisir infini à passer pour l'être’ (hij is niet onzedelijk; maar hij schept er groot behagen in er voor door te gaan).

Dit is zoo sterk, dat H. Homais van een jong mensch uit de provincie, die te Parijs gaat studeeren, zegt: ‘Il ne fera pas de sottises: c'est un jeune homme sérieux. Il faudra bien pourtant qu'il fréquente un peu les filles pour n'avoir pas l'air d'un jésuite’. (Hij zal geen domheden begaan; 't is een ernstig jongmensch. Hij zal toch wel een beetje omgang moeten zoeken met de meisjes om er niet als een jezuiet uit te zien.)

De chr. godsdienst komt op tegen iets dergelijks, n.l. tegen onkuischheid. Om zijn naam nu niet te verspelen keert hij zich af van de religie. Hij is anti-clericaal. - -

- Na eene uitvoerige beschrijving te hebben gegeven van de verhouding tusschen Kerk en Staat in Frankrijk gedurende de vorige eeuw, spreekt Faquet als zijne meening uit, dat de strijd tegen en de vervolging van

het katholicisme in Frankrijk steeds door zullen gaan. Aldus laat hij zich op pag. 322 daarover uit. Ik geef expres eerst het Fransch cm vooral niet onduidelijk te zijn. ‘A mon sens, les choses se passeront à peu près de la manière suivante: abolition de l'Eglise catholique considérée comme. ‘État dans l'État’, précisement parce qu'elle ne sera plus liée à l'Etat, comme une association trop cohérente et trop forte, c'est à dire comme une ‘aristocratie’, analogue à la franc-maçonnerie, mais moins agréable.

Puis longue persécution contre les églises locales, fragmentaires, isolées, les églises ‘au désert’, qui auront réussi tant bien que mal à se former et qui seront considérées comme des sociétés secrètes, ce que, du reste, elles seront parfaitement, par impossibilité d'être autre chose.

Puis longue persécution contre les catholiques isolés qui auront survécu à toutes les vexations et rigueurs’ enz.

(Naar mijne meening, zullen de gebeurtenissen ongeveer op de volgende wijze plaats grijpen: vernietiging van de katholieke kerk, beschouwd als Staat in den Staat, juist omdat zij niet meer verbonden zal zijn met den Staat, als een te samenhangende en te sterke vereeniging, dat is te zeggen als een aristocratie, analoog aan de vrijmetselarij, maar minder gewild.

Vervolgens langdurige vervolging tegen de plaatselijke kerken, de kerken in de ‘woestijn’ (de afzondering), die er zoo goed en zoo kwaad het ging er in geslaagd zullen zijn zich te formeeren en die als geheime genootschappen zullen worden beschouwd - -. Vervolgens langdurige vervolging van de katholieken afzonderlijk, die de kwellingen zullen hebben overleefd.)

Voorwaar geen liefelijk beeld. Maar wat leerde Frankrijks geschiedenis en die van Portugal bij aanvang anders? -

Het kwam mij niet ongeschikt voor op deze studie te wijzen, daar niet alleen in Frankrijk, maar in alle landen een streven is om het volk de religie te ontnemen, het steenen te geven inplaats van brood en op die wijze mede te werken aan den val der naties. Mocht het hier geteekende beeld dienst doen als baken in zee, opdat niet het fanatisme der ontkenning hoofden en harten vervoere tot een psychologische gesteldheid, die niet anders kan zijn dan tot schade van den waren vrede des harten.

Strijen.

J. B. NAAKTGEBOREN.

Hoofdredacteur van de Hoeksche Waard.

Overzicht van de week.

I. Voordrachtavond van Albert Vogel in het Kurhaus te Scheveningen op 19 Augustus 1911.

't Is een heelen tijd geleden, dat ik Albert Vogel hoorde in Amsterdam, en naar aanleiding daarvan schreef in een ander Blad wat ik hieronder laat volgen. Nu hoorde ik hem opnieuw, en trof het mij hoezeer het costuum, waarin hij optreedt in Oedipus, aan zijn voordracht schade doet, en óók hoeveel eentooniger zijn wijze van voordragen is geworden. Juist omdat hier bij mij geen partijdigheid in het spel is, herdruk ik nogeens wat ik eenige jaren vroeger over hem schreef. De avond van Zaterdag j.l. heeft mij een teleurstelling gebracht. Die dwaze, hem leelijk makende pruik, dat

geheele costuum, werkte storend, eveneens zijn pose aan het slot, die ik bepaald zinneloos vond, iets van 'n zegenenden dominee.

Romantische Voordrachtkunst door H. de Boer. (Uitgevers W.L. en J. Brusse, Rotterdam.) Albert Vogel en nog iets.

Met genoegen heb ik dit boekje, handelend over een ten onzent weinig, en dan nog slecht-beoefende kunst, aangetroffen onder de mij ter bespreking toegezonden werken.

Want de naam van Albert Vogel op het titelblad wekte bij mij de herinnering aan hoogst-aangename uren, en dat is méér dan ik helaas zeggen kan van de meeste, onder het gehoor van 'voordrachts'-kunstenaars, en dito kunstenaressen gesleten (ik had bijkans geschreven *doorgeleden*) avonden.

Laat ik, vóór ik verder ga, eerst even citeeren wat de auteur van het hierboven genoemde werkje schrijft aangaande voordachtskunst in algemeenen zin:

'*Meer dan eenige andere kunst beweegt die van het voordragen zich in het theoretisch onbepaalbare. En het spreekt van zelf, dat deze kunst in een zoo wisselzieken tijd als de onze, waarin men zoo verscheiden goden dient, allerminst kan wijzen op eenige traditie, op eenige school, en dat de stijl, de methode, welke een voordrachts-kunstenaar zich na een tijd van moeizame leering heeft eigen gemaakt, gewoonlijk het resultaat is van een door de jaren heen verworven ervaring, en het steeds weer opnieuw ter rechter ure in hem geboren wordende initiatief.*'

Mij met de juistheid van de opvatting volkomen vereenigende, moet het mij van het hart, dat de schrijver te veel heenglijdt over een hoofdzaak, die veel te veel ontbreekt bij onze tooneel- en voordrachts-artisten, namelijk: beschaafdheid.

En hieronder versta ik dat zekere iets, dat zich niet volkomen laat beschrijven in voorschriften van: Zóó hoort het, en: Zóó hoort het niet, maar waardoor de man of de vrouw, die verkeert in beschaafde kringen, en zich de gebruiken, den toon, de spraak daarvan heeft weten eigen te maken, zich onmiddelijk onderscheidt van den burgerjongen of het achter-buurtmeisje, die - welke ook hunne natuurlijke gaven mogen zijn - nimmer in gelegenheid waren uit de eigen oorspronkelijke sfeer uit te komen, en zich, wat men noemt, te 'ontbolsteren'.

Want niemand behoeft mij hier aan te komen met het afgezaagde stokpaardje, dat vooral zij zoo gaarne berijden, wien het een doorn van jaloezie in het oog is, dat ik-zelve een 'freule' ben: Een wezenlijk-artistieke aanleg is verre verheven boven de oppervlakkigheid van fijne manieren, beschaafde vormen, en wat dies meer zij! - O zeker, in zekeren zin ligt er een aasje waarheid ten grondslag aan zulk beweren, maar tegelijkertijd is het zóó eenzijdig en onnoozel, dat ieder die maar even dóórdenkt het ongegronde ervan *moet* inzien.

Immers, elk talent, op welk gebied ook, - ik spreek hier niet van genieën, die maar ééns in een eeuw geboren worden, maar van begaafdheid, - moet ontwikkeld, geleid, gevormd worden, om zich te polijsten, en uit te munten; is zulk een talent van de gelegenheid daartoe verstoken, dan brengt het niet dan zeer middelmatige vruchten voort; ja, in menig geval, gaat het van lieverlede gansch en al ten onder. Van de tooneelspeel-, en de daaraan zeer verwante voordrachts-kunst, geldt dit in de éérste plaats. Aanleg moge in voldoende mate aanwezig zijn bij een kind uit de heffe des volks, toch zal het zich tot aan het einde toe van zijn of haar loopbaan blijven belachelijk, en daardoor ongewaardeerd maken, wanneer de eigenaardigheden zijner geboorte, - eigenaardigheden b.v. van slechte uitspraak en slechte vormen en onhandig optreden, - in één woord van: niet weten hoe het toegaat in beschaafde kringen, hem niet zijn afgewend op een zóó ingrijpende wijze, dat hij ze volkomen heeft vergeten, heeft geleerd als het ware zich met dat hem nieuw-bijgebrachte één te voelen, zoodat hij er niet aan behoeft te *denken* als aan een hem ingeprente les, maar het doet als een van-zelf-sprekend, niet meer van hem te scheiden iets.

Om nu alle misverstand te voorkomen, zij het hier duidelijk gezegd, dat degenen, die tot de hierboven-bedoelde klasse van menschen behooren, het zwaar te verantwoorden hebben in ons akelig-bekrompen Hollandje, wanneer zij door het Lot zijn toebedeeld met acteur-of actrice-aanleg. 'Kunst', o, zeker, óók ten onzent, zoowel als in andere landen heden ten dage, is een mode-sport voor rijkelui, welke hen noopt, - wanneer zij zich niet zelf verplicht voelen de wereld te verrijken met prul-sonnetten en prul-romans, of den liefdadigheidszin van goed-geäarde medeburgers op de proef te stellen, door hen te dwingen tot het aanhooren van dikwijls meer dan ergerlijk slecht voorgedragen kunststukken op piano of viool, naar aanleiding van overstroomingen of andere rampen van algemeenen aard, - zich in èlk geval op te werpen tot beschermers en bewonderaars en critici van hetgeen door anderen wordt voortgebracht op het gebied van literatuur of muziek of schilderkunst.

Intusschen, zelfs ook dan, waar het deze in ècht-Hollandsche kliek-oogen, eigenlijk alléén 'fatsoenlijke' soort van Kunst geldt, houdt de rechtgeaarde deftige Nederlander zich liefst een beetje op een afstand van de *personen* wier kunst-voortbrengselen de

mode, of hun lijfcourant, hun vóórschrijft te protegeeren, indien die personen zich de vrijheid hebben veroorloofd geboren te worden in een lageren stand dan de eigene. (En ik geloof niet, dat er één land bestaat dat zoovele standen of liever gezegd stand-indeelingen, en daarmede gepaard gaande vooroordeelingen, heeft ingesteld, als ons, op dit speciale punt nog zéér achterlijk vaderlandje.) Van de toeschietelijkheid waarmede men, zoowel in Frankrijk als in Engeland, in de allerhoogste kringen diegenen tegemoet komt, die zich weten te onderscheiden op literair of ander kunst-gebied, en hen geheel en al opneemt in de eigen hofen geldcôterie, heeft men ten onzent niet het minste begrip, te minder, waar óók de Koningin in dit opzicht dezelfde gereserveerdheid aanneemt, in plaats van, zooals b.v. de Koning van Engeland doet, zich met dergelijke menschen quasi-intiem te onderhouden.

Ik denk hier bijv. aan het verhaal, dat in alle couranten indertijd de ronde deed, van wijlen Koning Edwards innemendheid ten opzichte van Mark Twain, ter gelegenheid van de ‘Garden-Party’, door Koning en Koningin aange-

boden aan honderden gasten, op welk feest niet alleen hij, de Koning, maar ook Koningin Alexandra met den meesten tact zich het hart wisten te veroveren van den óver-gevierden, en dientengevolge aan veel te veel inbeelding mank gaanden, eeuwig-'geestigen' thans gestorven Amerikaan. Op een dergelijke wijze onderscheidde Koning Edward, toen hij indertijd te Homburg was, zich door de vriendelijke woorden, welke hij wist te kiezen voor de, in hare romans, ten opzichte van hem en zijne omgeving allerminst malsche Marie Corelli; welke het toeval hem deed ontmoeten op een ter zijner eere, door ik weet niet meer welke club, hem aangeboden diner. Voorbeelden van dien aard, in het Engelsche hofleven, zijn zoo voor 't kiezen, dat ik er niet langer bij behoef stil te staan. En ieder onzer weet, hoe zelfs de meest overtuigde 'democraat' zich dikwijls, ondanks zijn eigen overtuiging, laat infiuenceeren door het voorbeeld van het Hof, en van de allerhoogste kringen, waar het dergelijke dingen geldt.

Indien onze Koningin daarom ook intiem verkeerde met de kunstenaars van naam in Hare residentie, dan zouden deze niet, zooals nu, juist in Den Haag, met beslistheid het geval is, ondanks hun dikwijls groot fortuin en hun Pulchri-feesten, en hun geestelijke meerderheid, zich zien teruggedrongen tot den tweeden rang, waar het de uitgaande wereld betreft; tot een rang, die achterstaat bij de kleine, bescheiden gehuisveste, een fatsoenlijke armoede verbergende ambtenaren aan de Departementen, en dito van hun pensioen levende ex-leden van Gerechtshoven of Rechtbanken, wanneer deze slechts in het bezit zijn van titels of althans van daarmede bevoorrechte familieleden of van invloedrijke kennissen en verwanten, onder Hof- en achter het Hof aansukkelende 'deftige' kringen!

Tot voor weinige jaren, totdat het huwelijk met den Prins Hare gedachten in dit opzicht blijkbaar althans eenigszins vrijzinniger heeft gemaakt, kwam het ten onzent nimmer voor, gelijk aan het Hof te Berlijn, in Londen, en elders, dat kunstenaren, die de eer hadden voor Hare Majesteit zich te doen hooren, op een concert, gedurende de pauze tot Haar werden geroepen. Prins Hendrik bracht in dit opzicht een kleine wijziging te weeg; maar verder dan een hoofdsche boodschap, namens Hare Majesteit, komt het gemeenlijk nooit.

Geen wonder dus dat het snobisme, eigen aan onze samenleving, zich verplicht rekent deze terughouding na te volgen, en te accentueeren, menigmaal door een extra dosis dom stand vooroordeel toe te dienen aan dengene, die, gerugsteund door geld en den invloed daaraan verbonden, het tracht te wagen dóór den Hollandsche côterie-muur met geweld heen te breken. Om een voorbeeld te noemen van dien aard, kan ik, zonder namen te verraden, uit eigen ervaring vertellen van een op hare kunstzinnigheid en behoefte aan kunst en aan geestelijken omgang uiterst prat-doende freule, die mij, toen men haar met een van onze meest-bekende auteurs en diens vrouw op een diner had genoodigd, met de bepaalde bedoeling zijn kennis te maken, met een soort afgrijzen toevertrouwde, dat zij 't wèl gaarne 'om de curiositeit' had gewild, maar dat men 'zoo-iets' toch niet *kon* wagen alles-wel-beschouwd. Van dergelijke familiariteiten, waren, wel overwogen, de gevolgen *te* gevaarlijk, van wege de verdere kennismakingen die daaruit voor haar zouden kunnen volgen in dienzelfden kunstenaars-Pulchrikring. - En evenzeer herinner ik mij uit dien zelfden persoonlijken omgang, hoe zéér velen mijner bekenden of familieleden, menschen die aan den anderen kant zichzelf in de hoogte steken wegens hun verstand van, en aanleg voor, en liefde tot de 'Kunst', zichzelf bepaald verongelijkt en vernederd

vonden, omdat het engagement van een der hunnen met de dochter van een onzer groote schilders hen noodzaakte zich voor één enkelen middag te 'encanailleeren' met 'die soort menschen', van wege de verlovings-receptie, die zij moesten bijwonen.

Zoo echter, gelijk ik hierboven betoogde, zelfs de artisten van naam het ten onzent veel slechter hebben, wat hun positie in de samenleving aangaat, wanneer zij niet bij toeval behooren tot de éérste kringen (en met hoe enkelen slechts is dit het geval!), dan hunne kunstbroeders en zusters over de grenzen, in Berlijn, in Londen, in Parijs, in München, gansch en al onmogelijk wordt die positie in ons vaderland, voor hem of haar, die zich verlokt gevoelt tot het tooneel!

Om eerlijk te blijven, moet men ook anderzijds hier weder erkennen, dat de zaak twee zijden heeft, want, waar de musici, de schilders, de letterkundigen, evenals overal ter wereld, voor een deel behooren tot de gewone middelklasse, zoodat de bekrompen standsveroordeelen van den 'deftigen' Hollander ten dezen niet de minste reden van bestaan hebben, daar moet men aan den anderen

kant toegeven, dat de theater-wereld in ons vaderland zich voornamelijk recruteert uit de allerlaagste volks-klassen en, waar ten onzent heel het theater-leven nog zoo ontzettend ver achterstaat bij dat in andere hoofdsteden van Europa, niet de minste voeling verkrijgt met beschaafde kringen, zoodat, waar het hun dientengevolge maar half kwalijk is te nemen indien zij zich blijven kenmerken door slechte uitspraak en ruwe manieren, men het omgekeerd de daarvan niet gediend-zijnde hoogere standen óók niet euvel mag duiden, indien zij hun huisdeur (die in Holland nooit verder opengaat dan angstvallig op een kier, waar het onbekende elementen geldt) met beide handen dicht doen voor wat zij noemen, met degelijke zelfgenoegzaamheid van in het meest suffe proza voortzeulende all-Tags-menschen: 'die comediantentroep.'

En zoo blijft de toestand dezelfde, jaar in jaar uit!

Ons tooneel, onze tooneelverhoudingen en tooneeltoestanden, het gehalte van het publiek dat bij ons naar de comedie gaat, al die omstandigheden, maken dat ouders, wier dochters of zonen neiging aan den dag leggen zich aan het tooneel te wijden, met in het vuur brengen van alle hulptroepen, een zoo 'onfatsoenlijke' keuze trachten tegen te gaan; iets waaraan men het dus te danken heeft, dat de zeer enkelen, die hun wil toch doorzetten, en dan volhouden ook nog (en ook dat gebeurt maar zéér zelden), zich hun heele leven uitgestooten en vereenzaamd gevoelen, niet meer worden ontvangen in hun eigen kring dikwijls, in het beste geval slechts daar worden geduld, als een voor de fatsoenlijke maatschappij verlorene; terwijl de groote meerderheid van hen, die straks in de comedie zullen optreden als graaf deze of madame die, of generaal gene, of ook wel, om niet overbescheiden te zijn, als koningin van toen en toen, zich samenstelt uit kringen, waarin het platste dialect en het meest-volslagen gemis aan vormen en manieren wordt gehuldigd, zonder dat de zeer onbeduidende opleiding, die zij ontvangen - (en dikwijls ontvangen ze in het geheel geene) - van zelf tot dezelfde soort behoorende meesters en meesteressen, ook maar eenigszins póógt hen in dezen vóór te lichten; om de eenvoudige reden dat zij zelf immer in het duister rondtasten op dit speciale gebied.

Niet ten onrechte spreekt H. de Boer in zijn werkje van het aanverwant-zijn van voordrachtskunst aan die van het tooneelspel. En wat ik hierboven betoogde, aangaande het hinderlijke in acteurs en actrices die, hoe veel studie zij ook, gerugsteund door zekere begaafdheid, maakten van hun rol, daarvoor niet berekend zijn wat opvoeding en kennis van den stand, waarin zij zich hééten te bewegen, betreft, dat geldt in nog veel sterkere mate, wanneer één enkele persoon, door het voordragen van het een of ander, de gansche verantwoordelijkheid draagt van het stuk, daardoor natuurlijkerwijze de aandacht alléén op zijn eigen minder of meer welgelukt voordragen vestigt, en de verplichting op zich neemt, enkel en alleen door de geoefendheid van zijn talent, de beteekenis van hetgeen hij voordraagt voor zijn hoorders voelbaar te maken. Op het tooneel werkt een geheel van meerderen samen, om ditzelfde succes te bereiken; gewoonlijk draagt méér dan één hoofdpersoon het stuk, maar bovendien werken daar ook nog andere hulpmiddelen mede, van mise-en-scène, van kleeding, enz. enz. De voordrachtskunstenaar daarentegen mist die hulpmiddelen, heeft de veel meer inspannende, en daarbij minder dankbare taak op zich genomen, een uit meerdere personen samengesteld geheel te vertolken, zonder andere hulpmiddelen dan die van zijn eigen stem en eigen voordrachts-wijze.

Heb ik ongelijk, indien ik beweer, dat juist in zulk een geval dus èlke fout van slechte uitspraak, van zich stijf en burgermannetjesachtig bewegen, nog oneindig

méér opvalt dan op het tooneel, en er onvermijdelijk toe moet leiden dat de hoorder zich daaraan ergert en in zijn op zichzelf genomen misschien groote belangstelling in het stuk gehinderd wordt, zoo niet zelfs gekwetst, wanneer het een stuk geldt, dat hem zeer lief is! Ik heb op dit punt menige ervaring opgedaan, die mij altijd huiverig doet zijn een mij na aan het hart liggend onderwerp, of een mij lief geworden stuk of gedicht te hooren mishandelen wellicht door alleen in eigen oogen tot ‘voordragen’ bevoegde ‘artisten’, gelijk Holland er helaas zoo vele telt. En het is omdat Albert Vogel - al kan ik mij soms met zijne opvatting omtrent de wijze van voordragen niet volkomen vereenigen - als kunstenaar in zijn geheel beschouwd zulk een heerlijke uitzondering maakt op de niet-geïnspireerde, volkomen talentlooze collega's waaronder hij optreedt als een ster in een duistere omgeving, dat ik mij zoo oprecht verheug over de aandacht die aan hem en aan zijn wijze van zichzelf gevormd hebben wordt gewijd, door zijn bewonderaar H. de Boer.

Want, een bewonderaar, en dat misschien *te* veel, is De Boer zonder twijfel. Ik wil hem hier over een van Vogels zeer verschillend beoordeelde eigenaardigheden zelf het woord geven:

'*Een der eigenaardigste kanten van Vogel's kunstenaars-natuur is zijn geestelijk transformatie-vermogen. Nemen we aan dat zijn stem, figuur*, *geaardheid, noch die van een zijner groote voorgangers of tijdgenooten er zich toe leenen meer dan een zeker aantal gestalten uit te beelden*, *dan zal opvallen met welk een gemakkelijkheid hij de verschillenne overgangen daartusschen doorloopt en*, *terwijl hij b.v. de verschillende stemmen en geluiden*, *het gerucht der volksmenigte doet hooren*, *men elk der uitklinkende stemmen nauwkeurig herkent*, *als te behooren tot een bepaald individu uit die veelhoofdige massa*, *doch dat tevens het type zijner soort is*.'

En een eind verder erkent de schrijverzelf, dat men juist *om* deze eigenaardigheid. Vogel niet altijd heeft toegejuicht, waar hij getuigt.:

'*Ik weet dat er zijn*, *die deze begaafdheid niet naar recht vermogen te waardeeren. En toch is zij inderdaad een der meest belangwekkende elementen der dramatiek*, *in zekeren zin zelf den meest wonderzinnige*.'

Zonder mijnerzijds die laatste, waarschijnlijk door zijn overgroote vereering in gegeven woorden te willen onderschrijven, verklaar ik toch gaarne, dat óók ik, in tegenstelling van hen, die Vogel juist *om* deze eigenaardigheid naar beneden hebben willen halen, hem hóóg stel juist dóór de zich van alle belachelijkheid vrijhoudende geestdrift, waarmede hij zóódanig in zijn onderwerp zich inlééft, dat die verschillende stemmen en verschillende geluiden geen oogenblik den indruk maken van aangeleerd te zijn, vrucht van zorgvuldige studie natuurlijk, maar integendeel hem zoo gemakkelijk afgaan, als ware het niet mogelijk anders voor te dragen dan zoo.

En dat toch *is* mogelijk! Evenals ook De Boer het voortdurend betoogt, geldt voor de voordrachtskunst, wat men zeggen mag van alles wat wezenlijk aangeboren *kunst* is, en geen aangeleerde namaak: dat zij zich niet laat binden door voorschriften en stelregels en school van dezen of genen voorganger, maar zich vrijuit ontwikkelt, individueel, naar den aard van ieder kunstenaar afzonderlijk. Vandaar ook, dat deze gave, die van Vogels zoo sterk uitgesproken geestelijk transformatievermogen, waar zij bij hèm wezenlijk talent beduidt, bij een ander, die zich naar zijn voorbeeld zou willen 'vormen', zou overslaan tot meer of minder lachwekkende spelerij, bravoure, van kunstjes-uitvoeren door het nabootsen van verschillende stemmen. Een van onze zich tot Française vervormende landgenooten, Marie Kalff, doet aan in hare voordrachten van Maeterlinck op dezelfde wijze als Vogel; maar zoo ook bij haar het talent zich zeer beslist uitspreekt, toch kijkt juist op dit speciale punt bij haar reeds méér dan bij hem de studie, het zichzelf *geoefend* hebben, om den hoek, en de hoorder voelt duidelijk, dat hij of zij, die met *minder* begaafdheid dan waarover Marie Kalff ontegenzeggelijk beschikt, haar in dezen zou willen navolgen, onherroepelijk zou vervallen in hetgeen De Boer noemt: '*Bij minderen van geest een brullend vertoon*'. - Immers, reeds Marie Kalff deed één schrede in die benedenwaartsche richting, indien men haar vergelijkt met Vogels aangeboren *natuur* in dit opzicht. Een tweede stap is niet meer mogelijk; hij of zij, die zich dááraan zou wagen, is verloren, *moet* vervallen in het ridicule.

Heeft daarom De Boer gelijk, waar hij aan Vogels voordrachtskunst den hóógsten lof toezwaait in dezen, boven die van een andere opvatting? Ik voor mij geloof dat niet. Juist *omdat* men Vogel kan bestudeeren en kan gadeslaan in zijn zichzelf tot

een tweede natuur geworden, maar toch altijd natuurlijk *ingestudeerde* stem-nabootsing, staat hij voor mij m.i. achter bij het rustig-on bewegelijke van b.v. een Possart, als hij, kalm leunend aan een tafel, U de tranen van ontroering in de oogen brengt bij zijn meesterlijk-eenvoudige vertolking van *Enoch Arden* van Tennyson. Hier bewondert gij niet de *kunst*, zooals bij Vogel, hier ontroert u juist de *eenvoud* van zeggen, die denken doet aan het bij Heine evenzoo aandoende: Dat zou *ik* ook wel kunnen - totdat gij U aan dat het óók wel kunnen zoudt gaan wagen? - Het is niet om Vogel te verkleinen, indien ik met deze bemerking omtrent Possart's meerderheid boven hem in *mijne* oogen besluit. Want, wat de Boer in dezen betoogt, stem ik hem volkomen toe:

‘Meer dan eenige andere kunst beweegt die van het voordragen zich in het theoretisch onbepaalbare.’

De hoofdzaak, en aan dien eisch beantwoordt Vogel volkomen, is dat men de kunst

van voordragen *in* zich heeft, als een aangeboren gave, in plaats van, zooals juist ten onzent zoo dikwijls geschiedt, zich daarop zonder eenig innerlijk talent te gaan ‘toeleggen’, als ware het geen kunst maar een kunst-stukje, waarvoor noch beschaafd accent, noch stem-vorming, noch met de ziel návoelen van het voorgedragene noodig zijn, zoo men maar behoorlijk weet te galmen, met de armen te zwaaien, en ‘uit het hoofd kan opzeggen’.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Jozef Israels.

Moet ik nu meedoen met het algemeene geleuter van alle mogelijke dag- en weekblaadjes over zijn beteekenis in de kunst, welk geleuter dan wordt aan- en opgevuld met eenige phrasen, nagebauwd van elkaar, uit de schilderswereld.? Ik denk er niet aan. Ik wil niets anders zeggen dan wat ik persoonlijk voelde als ik de schilderijen van Israëls zag uit zijn goeden, zijn bloei-tijd, namelijk een groote, eerlijke aandoening, omdat hij me iets gaf voor m'n ziel, omdat zijn werk mij iets zei, iets oneindigs teers, weeks, gevoeligs, weemoedigs, een sensatie gaf van schoonheid, niet zoozeer als schilder, dan wel als mensch, die wist in te blikken in 't verborgene, en dat wist uit te beelden héél levenswaar. -

En nu eindelijk is zijn ons allen Hagenaars zoo welbekende figuur verdwenen van het wereldtooneel, en men kon van een man van zijn leeftijd niet anders verwachten dan dat het einde weldra komen moest. Daar is een tijd van komen, daar is een tijd van gaan. Dat geldt voor ieder onzer, zoowel voor de genieën, als voor de meest-eenvoudigen. De *schilder* als zoodanig had zijn tijd achter den rug, had ons 't beste gegeven wat hij vermocht, maar nu hij dood is, begraven werd op de Israëlitische begraafplaats, met een toespraak van den rabbi, nu wil ik - te meer nog waar er juist in de laatste Lelies een en ander geschreven is over het Jood- en Israëliet-zijn, en het zich al of niet daarvoor schamen - een woord van eerbied uitspreken, gewijd aan de nagedachtenis van den man, die, waar zoovelen onder zijn ras- en familieleden al 't mogelijke doen om zich, tot spot van iedereen, voor te doen als niet-Israëliet, zich nimmer zijn afkomst van ‘Jood’ schaamde, die zijn voor elkeen dien afkomst terstond verradenden naam Israëls stèéds onveranderd droeg, zonder hem op te sieren (?) met ‘ter Kanael’ of iets dergelijks, waarin sommige zijner rasgenooten hun toevlucht zoeken. Welk een les gaf hij derzulken niet tot in den dood toe, juist dóór dat op de Israëlitische begraafplaats willen rusten, geëerd in de éérste plaats door de woorden van een rabbi! O gij, U quasi veroudhollandscht-hebbende ‘ter-Kanael’-Israëlieten, voelt gij niet hoe oneindig belachelijk gij U-zelf maaktet, toen gij stondt bij dat graf van dien ‘zoon uit het Oude- Volk als gij-zelf,’ maar die, in plaats van zich angstvallig 'n naamsverandering aan te hangen, waarvan niemand de dupe is, of kan zijn, *omdat het Israëlitische ras zich altijd uiterlijk kenmerkt*, nooit anders heeten wilde dan die hij was: *Jozef Israëls*.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Twee getuigenissen. (*Zie Lelie van 16 Aug. artikel: Bah, door Anna de Savornin Lohman*).

I. De zedelijkheid in gevaar.

Meneer Immink te den Haag is een hoogst zedelijk man. Hij heeft met 53 eveneens hoogst zedelijke menschen een adres gericht aan den raad, verzoekende de politieverordening zoodanig te wijzigen dat het den honden verboden zal wezen op de voetwegen of trottoirs - waarom alleen op deze? - de allerwalgelijkste bewijzen van hun aanwezigheid achter te laten en de voorgevels der huizen op afschuwelijke wijze te verontreinigen en... dat tevens een einde worde gemaakt aan de zedekwetsende en weerzinwekkende tooneelen, waarop de honden in sommige tijden van het jaar het publiek onthalen.

Natuurlijk geschiedt dit met het oog op de zedelijkheidswet.

Een zedelijkheidswet voor de menschen is lang niet genoeg, er moet een zedelijkheidswet komen voor de dieren, want deze zijn onbeschaamd genoeg zich om niets of niemand te bekommeren en ze gebruiken zoo maar den publieken weg om hun sexueele behoeften te bevredigen.

Dat gaat toch niet op. Zoo'n hond geneert zich niets, al staan er ook menschen omheen. Dat is toch wat erg.

We zijn benieuwd wat minister Regout daarop uitdenkt, want zoo iets moet niet bij politieverordening worden geregeld maar bij

rijkswet, immers alle deelen des lands zullen voor onzedelijkheid bewaard moeten blijven.

Zal er een prijsvraag worden uitgeschreven voor het meest praktische kleedingstuk, dat dienst kan doen om de schaamdeelen (?) te bedekken? Primo voor viervoetige dieren, secundo voor vogels, tertio voor vliegen, want het is godgeklaagd hoe de vliegen op tafel vlak voor u zonder eenige komplimenten hun geslachtsbehoeften bevredigen.

Het is een moeilijk vraagstuk, maar meneer Immink en zijn 53 brave medestanders zullen wel eens aan middelen gedacht hebben ter voorkoming van zulke schandalen. De Rotterdamsche raad is nu christelijk en men kan dus verwachten dat hij niet terugdeinst voor maatregelen ter bevordering van de zedelijkheid. Als men dus voortaan honden ziet loopen met een behoorlijk toegeknoopt zwembroekje, dan weet men waar het voor is. Als men een haan of een doffer ziet met een bedekking, dan evenzoo.

De moeilijkheid is maar de grensbepaling, maar waar een wil is, daar vindt men wel een weg. Wij gaan vooruit in zedelijkheid! Zoo'n man als meneer Immink is een zedeheidsapostel bij uitnemendheid, wees er maar zeker van dat op 's mans zedelijken wandel geen smetje kleeft.

'*Vrije Socialist.*'

II. Nieuwe zedelijkheidswet voor... Honden?

In het ochtendblad van de 'Telegraaf', dato 6 Augustus j.l., las ik het volgende, dat niet weinig mijn aandacht trok, en mijn lachlust opwekte:

Door den heer A.J. Immink en 53 anderen is aan den Raad een adres gezonden, waarin o.a. het volgende wordt gezegd:

'Dat de honden op de voetwegen of trottoirs vaak de allerwalgelijkste bewijzen van hunne aanwezigheid achterlaten, zoodat men op die voor voetgangers bestemde wegen - vooral des avonds in donker - steeds gevaar loopt zich deerlijk te bevuilen, terwijl alsmede van menige woning door die dieren op afschuwelijke wijze wordt verontreinigd, evenals schier elk weggeworpen stuk papier, dat dan, bij eenigszins harden wind, vaak hoog door de lucht rondfladdert;

Dat het geen betoog behoeft, dat een dergelijke verontreiniging - waarvoor de eigenaars der honden natuurlijk aansprakelijk zijn en waartegen geen reinigingsdienst is opgewassen - niet moesten kunnen voorkomen in een stad als Rotterdam, waar op verschillende plaatsen, onder verwijzing naar art. 17 der Algemeene Politieverordening duidelijk is bekend gesteld, dat verontreiniging is verboden;

Dat de vele losloopende honden bovendien, behalve voor kinderen en ouden van dagen, een nieuw gevaar opleveren voor ruiters, wier paarden zij niet zelden door hun aanhoudend gekef zenuwachtig maken en doen schrikken, zoomede voor wielrijders, die door hunne allerhardnekkigste vervolging menigmaal worden verhinderd de vereischte aandacht te schenken aan al datgene, waarop ter voorkoming van ongelukken moet worden gelet;

Dat in een en ander op eenvoudige wijze ware te voorzien, n.l.: door alle losloopende honden te doen opvatten, - een maatregel, welke in tijden van hondsdolheid met het beste gevolg wordt toegepast op niet van een muilkorf voorziene

honden, - en door voorts elk en een iegelijk te doen bekeuren, die een hond begeleidt en toelaat, dat deze een trottoir of een daar liggend stuk papier, dan wel de voorzijde van een huis bevuilt;

Dat de toepassing van deze of dergelijke maatregelen - waardoor tevens een eind zal worden gemaakt aan de zedenkwetsende en weerzinwekkende tooneelen, waarop de honden in sommige tijden van het jaar het publiek onthalen, - ongetwijfeld, na enkele dagen zou blijken een afdoend geneesmiddel te zijn tegen de hier besproken kwaal, met dit gevolg dat ook art. 17 der Algemeene Politieverordening zou ophouden een doode letter te zijn.

Redenen waarom adressanten uwen Raad beleefdelijk verzoeken op bovenvermelde of op andere wijze te willen voorzien in den last, het ongerief, en het gevaar, door de honden te Rotterdam veroorzaakt.'

Zeer zeker is de heer Immink geen dierenvriend, want anders had hij zich eerst tot dezen gewend alvorens een adres aan den gemeenteraad te zenden, daarbij een slecht ruiter of fietsrijder, ook geen oude man, want die zal zich niet druk meer maken om het zedelijkheidsgedrag van een... hond.

Bij mij rust de overtuiging, dat wetten en politieverordeningen gemaakt zijn om menschen tot hun plicht te brengen, beesten kastijdt men (indien dit noodig is) met de zweep. (Ik voor mij heb dit steeds met mijn oogen en woorden gedaan, en daarom vaak

veel meer dankbaarheid van mijn beesten dan van menschen ondervonden).

De eigenaars zijn aansprakelijk voor de verontreiniging, door hunne beesten gemaakt; hier verwijst de heer I. deze naar art, 17 der Politieverordening. Wel toont een hond dikwijls meer verstand te bezitten dan menig mensch, doch iedere eigenaar van een hond is wel in staat deze kamerzindelijk te maken, doch de heer I. geeft in overweging onze honden zóó op te voeden, dat zij ook in 't vervolg trottoirzindelijk zijn. 't Zou misschien een goede afleiding zijn voor hen die zich vervelen en niet weten hoe den dag om te komen, om deze algemeene en dagelijksche dressuur gade te slaan, zoo gedachtig aan den hond, zou 't ook niet meer mogelijk zijn juist te trappen in zijn walgelijkheden, daar de plaats daar bezijden ruimer is, dan die door zooiets in beslag genomen wordt.

Dat de honden voor kinderen en ouden van dagen gevaar opleveren is niet waar. Iedere bezitter van een hond is zoo verstandig, wanneer deze gevaar voor menschen oplevert dit door de daarvoor aangewezen middelen te voorkomen. Een goed ruiter heeft zijn paard in zijn macht, en wanneer hij dit niet heeft, dan moet hij niet rijden, want dáárdoor komen de ongelukken; evenzoo ook de fietsrijder, die veel gemakkelijker zijn wiel kan beheeren dan de ruiter zijn paard, doch de algemeene voorzichtigheid mocht ook door wielrijders wel eens een beetje meer in acht genomen worden, alsmede door heeren automobilisten; wat de automobielen nalaten zal op de algemeene hygiéne ook niet schitterend werken en dáár is geen reiniging tegen opgewassen, deze nalatenschap - al is de weg nog zoo breed - is niet mis te stappen en het reeds meer genoemde wel.

Om in een en ander op eenvoudige(?) wijze te voorzien, zou de heer I. willen, dat alle losloopende honden werden opgevat en voorts een ieder te bekeuren die een hond begeleidt en toelaat, dat deze trottoirs of stukken dáar lìggend papier, dan wel de voorzijde van een huis bevuilt. Dit is toch wel het toppunt om als gemeenteverordening te worden opgenomen. Dit behoort natuurlijk tot de onmogelijkheden, doch ik zou den heer I. in overweging willen geven, de hondenjongens, wanneer zij uit gaan, te voorzien van een soort... broekje; de huiseigenaren zullen dan evenwel voor het feit komen te staan, dat er hondenapartementen gevraagd zullen worden, voorzien van waterleiding bij wijze van closets. Natuurlijk zullen deze heeren, ter bevordering der hygiène en der hondenzedelijkheid, gaarne(?) aan deze eischen voldoen.

Zoo worden wij in het maatschappelijk leven menigmaal geërgerd, doch als ieder voor zijn persoonlijke ergernis wetten of verordeningen zou willen gesteld zien, dan hadden de heeren wettenmakers het nòg drukker en bleven er nog meer noodzakelijke dingen onbehandeld. De zedelijkheidswetten zijn nu uitgebreid genoeg, zoodat wij zullen hopen dat deze niet zullen doorgevoerd worden tot in de dierenwereld. Iets wat mijn zedelijkheidsgevoel krenkt, passeer ik zonder er mijn aandacht aan te verleenen of verder over na te piekeren, nog nimmer is dit door een beest gekrenkt geworden, omdat ik als mensch mij ver daarboven verheven acht, en ook nooit zal dit beleedigd worden door ‘de Kunst’, die, naar ik hoop, buiten de zedelijkheidswetten zal blijven.

‘*Voorwaarts*’.

Sproke
door H. Beerstecher.
(Vervolg van No. 7.)

Zij voelde zich gaan, diep bewogen in één groot verlangen, en van heilige ontroering en onbewusten weemoed welden haar de tranen naar de oogen en weende zij.... Daar waren zij weder de vijver en de linde, en de zon zegende weder haar gouden stralenbundels neer, de lucht was blauw.... er wemelde overal liefde, liefde in de atmosfeer....

Toen zij bij den vijver was gekomen, zette zij zich met vromen eerbied neer onder den linde, juist waar zij toèn gezeten had en terwijl zij daar zat en zalig droomend heel haar wezen uitging in verlangen naar haar god, vóorvoelde zij plotseling: hier zou zij hem wederzien, maar in plaats dat hij tot haar gekomen was, in haar sfeer, was zij gekomen tot hèm en dat schrijnde even met stekende pijn door haar vreugde heen....

Een waas trok over het woud, over de groene weiden, vaagde heel het lachende landschap weg.... en achter het nevelgordijn begon toen weder te trillen het vreemde, mysterieuse licht dat reeds eens zijn verschijnen vooraf was gegaan....

In bevend begeeren, in opperste trilling van lichaam en ziel zat Ezra roerloos en

staarde.... Het was daar weder het wondere licht, het werd helderder en helderder....

Ademloos wachtte zij, terwijl zich de aetherische stralen een weg baanden door den vreemden witten nevel, en in een apotheoze van heerlijk roze licht zag zij in verukking toen weder haar godheid verschijnen in volle schoonheid.... en door den zachten, edelen glans op zijn gelaat, door den verblindenden toover die er uitging van heel zijn wezen, voelde zij de pijn van zooeven niet meer.... Hij kwam nu ook toch tot haar, hij kwam tot haar met zijn ziel als kon hij niet anders, al was hij ook niet gekomen in algeheele overgave in hàar sfeer.... hij was daar weer.... hij, haar Prins, haar Heiland,.... en weer voelde zij het voor haar opstralen als in goddelijke openbaring: dat dit was het allerhoogste genot: hèm te zien, en het hoogheiligst gebeuren zijn zou bij hem te mogen toeven heel haar leven lang....

Zijn oogen in de hare, daalde hij weder langzaam naar haar neer, maar toen, op eens, zag zij dat náast hem, naast zijn godengelaat, heilig-glanzend in het wonder-teere, bevende licht,... opdoemde nu de tronie van een nar, spottend, schrijnend-spottend, de stekelige oogen, de spitse neus, die zich kromde, spottend de schuine grijns, elke plooi op zijn scherp, hatelijk gezicht en grijnzend schudde hij de puntige roode muts met de rinkelende bellen, terwijl hij sprak tot haar god, duidende op háár, fluisterend en zachtjes, opdat zij het niet hooren zou. Met félle pijn, wreed en wellustig, wondde hij haar tot in de fijnste vezelen van haar zijn in wat voor haar het hoogste, het heiligste was, en zonder medelijden, tartend met een grijns, blikte hij in haar ziele-onschuldige oogen die niet begrepen....

Wàt was dat, wat beteekende dat, wat wilde die nar - of was het de duivel? - wat wilde hij van háár, van Hèm, háàr God? Wat fluisterde hij hem van haar in het oor? Wat had zij hem gedaan, ooit in haar leven, hem dien zij niet kende, dat hij daar verscheen in dìt oogenblik, waarin haar het allerzaligste, hoogste, het wondervol geluk zou worden gegeven?... Waarom trachtte hij daartusschen te komen en het te verhinderen? Want dat hij dit beoogde dat begreep zij met al de hevigte van haar brandend leed...

Maar hij dook weg, hij ging al weg. Hij, haar God, scheen hem te zenden, hij scheen macht te hebben over den nar nu hij haar zag, want zij wist nu op eens, die nar - of was het de duivel? - die was al eerder getreden tusschen hem en haar en had, omdat hij belang er bij had, afgehouden haar Godheid om te komen tot haar sfeer.. Maar nu, was het nu liefde voor haar die hem macht gaf den nar weg te zenden, hem van zich te schudden? Want hij naderde haar weer, hij glimlachte nog, goddelijkglimlachte hij, terwijl zijn oog opglimpte in wonderen glans en glorie... En in bevend begeeren, met àl haar verlangen strekte zij de armen naar hem uit, terwijl hij daalde, daalde naar háár neer... O, hij was daar dan nog, hij kwam toch tot haar, hij kwam omdat het niet anders kon, hij was van haar, hij was de ziel van haar ziel en gehoorzaamde slechts aan de wet van de natuur... en in zalige wonne zag zij hem al maar aan..

Toen, toen hij dicht bij haar was en zij al vóórhoorde reeds de zilveren muziek van zijn stem, toen.. verbrak zij met een schreeuw van hevigste smart de heilige stilte die heerschte alom...: daar was plots weer de nar - of was het de duivel? - en hij oreerde met ijver in het oor van haar God... Hij oreerde tot ernstige plooi zich rimpelde in Zìjn edel voorhoofd en Ezra zag met groote smartoogen boe zijn bruine hand, als een klauw, het zachte weefsel van Zijn zilverwit kleed vastgreep en maar steeds daaraan trok, terwijl hij spothoonend en valschglunder naar hàar zag.... En toen...

steeg haar Afgod op... langzaam steeg hij hooger mèt den nar - of was het de duivel? - die doorpriemde met triompheerenden blik haar hart tot het schrijnend schroeide...

Stijf klemde Ezra in wanhoop de handen ineen om kracht.... even sloot zij daarbij de oogen en toen zij die in heftig willen weer opende, toen was haar heiland al ver weg. Nog altijd beefde om hem heen het aetherische, hemelsche licht als een stralenkrans, en nog zag hij op haar neer met belangstelling in zijn blik.... maar toch ging hij hooger, volgde hij alsof het niet anders kòn, als moest hij, den nar....

Zij volgde hem met de oogen, drinkend zijn schoonheid, en hief haar armen naar hem op, smeekend met al haar wee.... maar zijn beeld waasde reeds weg, hoog in het luchtruim.... Zij tuurde en tuurde het na, haar oogen, groot van smart, zagen ver in de ijlte in uitersten wanhoop, maar nog slechts de wondere glans van het heilige licht trilde na in de lucht....

Toen hamerde het in haar hoofd dat hij weg was, voor goèd weg, de Afgod van haar ziel, haar Al, haar Heil was weg, weg voor altijd, het Geluk was weg....

En in de algeheele verslagenheid zag zij niets meer om haar heen, staarde zij met verwezen blik voor zich uit, voelend alleen maar hoe het bonzend, dreunend hamerde in haar hoofd op doffen klop: Hij is weg... wèg, wèg... hìj, hìj is weg... wèg-ge-gaan..

Zóó zat Ezra uren, uren lang, toen flitste het voor haar op, dat ze krankzinnig zou worden als ze zóó zich overgaf aan haar smart en zij dacht, vrouw van liefde, aan haar armen eenzamen vader, hoe die nog maar alleen háár had in zijn leven en ze voor hém moest voortleven al was het dan ook met doode ziel...

En menschelijk als zij was, lichtte midden in haar grooten wanhoop ook de hoop alweder op: misschien toch kwam hij nog wel terug... Wellicht was dit een beproeving van haar gevoel... een beproeving van dit heilig, groot gevoel, dacht zij in bittere ironie, alsof ooit, ooit een menschelijk wezen zou kunnen voelen een machtiger, vromer aandoening dan haar grenzenlooze liefde.

En toen zij weer wijlde in haar huisje bij haar dooven vader aan zee, en leefde omdat het moèst, straalde al levendiger de hoop voor haar op, want zij herinnerde zich den toover van zijn oogen, zijn oogen voor háár, zij zag weder zijn glimlach vol belofte, zij genoot weer van de glorie, den luister van zijn wezen en zij gelóófde, zij vertróuwde, en zij vergat dat zij een voorgevoel had gehad en dat nog was heel diep in haar voorgevoel dat hij nièt terug komen zou. Zij zag nu haar verlangen, haar vurig begeeren, haar zich voor kunnen stellen hoè hij komen zou - zijn oogen in de hare, heel zijn gelaat één stralende glimlach - zij zag dit aan voor een vóórgevoel dàt hij zou komen, zij verwarde haar gevoelens die wisselden....

Zij geloofde: éens zou hij komen....

Wachten moest zij, voortleven....

Maar toen er maanden en maanden in wachten, in smachtend verlangen verliepen en zij hem niet komen zag, toen voelde zij zich, in twijfel, al treuriger worden om wat ze had verloren, om wat had kunnen zijn en niet was geworden als het ànders was geweest en de nar niet was verschenen. En haar verdriet groeide aan tot zulk een doffen wanhoop, dat niets macht had, ook niet de gouden herinnering, om de bloedende wonde te balsemen, die zij fèl voelde schrijnen in haar ziel en dan doolde ze eenzaam door de duinen, langs het strand, met sleependen tred, voelend zich diep ongelukkig, stip van nietigheid, wurm van nietigheid, die niets vermocht, die geen macht gegeven was tot wat ook.

Want o, zoo zij macht had, de macht tot hem te gaan, dan zou ze hem vragen waarom hij heen was gegaan, mee met den nar - of was het de duivel? - ... Als zij die macht had, misschien dat dan met een enkel woord een misverstand kon worden opgelost, ontmaskerd kon worden een logen.... Maar o, zij had geen macht tot iets, vooral niet omdat zij vrouw was....

O, als zij macht had, dan zou alles goed kunnen worden, dan zou zij hem zachtkens verschijnen en zij zou hem in het oor fluisteren:

‘Ik heb je zoo lief, zoo oneindig lief, en toen ik je zag voor het eerst, toen voelde ik door jou zulk een vreemde, zalige beroering, toen wist ik het klaar en zeker: op jou heb ik altijd gewacht, ik heb nooit een ander liefgehad omdat ik wachtte op een Godheid, dat was jij; er is altijd een verlangen naar jou in mijn ziel geweest, als ik hoorde heerlijke muziek, als ik genoot van de zonnewarmte, van het blauw van den

hemel, als ik in extaze was over een zonneondergang in den zomer, over een sneeuwgezicht in den winter, als ik bewonderde het jonge groen in de lente, de tinten van het woud in den herfst, als ik luisterde naar het gezang van den nachtegaal, naar het onschuldig gebabbel van een kind, altijd, altijd, was er iets in me van jou en voelde ik dat er wat was dat ik miste en mijn genot niet volkomen maakte, en mijn ziel, naar je uitgaande, wist dat je éens komen zou...

En nu ik je eenmaal gevonden heb, nu kàn ik niet meer leven zonder je, nu kan ik je niet meer ontberen, je bent de ziel van mijn ziel, en wij mogen niet gescheiden leven...'

Als zij macht had, dan zou zij dat tot hem zeggen.... maar o, zij had geen macht tot iets, vooral niet omdat zij vrouw was, lijden moest zij....

Zoo mijmerde Ezra en verlangde zij naar hem; smartelijk hongerde ze er naar hem te zien, voor hem, in hem, te leven; zij had slechts één wensch, één begeerte bij

hem te zijn, te hooren altijd zijn stem van muziek, waarvan de klank alleen haar deed ontroeren tot in het diepst van haar ziel.

En zij stelde zich voor als hij kwam, hoe zij hem dan jubelend zou prangen aan haar hart, zóó lang tot zij niet meer zou voelen de knagende pijn die er nu brandde, en hoe zij dan weder sterk zou zijn om met haar sterke liefde-armen zijn leven te leiden langs een weg van rozen, en de doornen voor hem te breken zooveel als haar mogelijk was, al zouden ze háár ook nog zoo wonden....

Maar hij kwam niet en zij leefde voort in steeds heviger wordende smart, eten deed zij slechts om haar vader, die niets merken mocht, omdat zij niet wilde dat hij leed met haar, en zij niet treurig wilde maken de laatste dagen van zijn leven, dat hem al zoo heel veel droefenis had gebracht, maar zij at met moeìte en weinig, en slapen, rustig slapen, dat kon zij niet, uren en uren lag zij 's nachts, overgegeven aan haar leed, zonder slaap op haar sponde, en zij zag er uit, wit en mager, als een geest die bij vergissing dwaalt op de aarde. Dàt zag haar vader, die bijna blind was bij zijn doofheid, en altijd maar leefde in het land van herinnering, niet.

Toen, eens op een dag, ze had er lang over gedacht, ging ze ondernemen een tocht naar de diepste geheimenissen van het woud waar ergens moest staan, heel eenzaam en ver van de bewoonde wereld, het huisje van een kluizenaar, die naar men vertelde macht had boven andere menschen en dàn alleen als er door het leven gebròkenen tot hem kwamen, kon doen gelden zijn machten kon heelen het felle schrijnen van hun wonden.

Naar hem wilde zij gaan.

En door het woud in herfsttooi schreed zij mijmerend langs ontelbare paden, als het geheele bosch beschermend bedekt door de, bruine bladeren, die de boomen maar steeds schuddeden af en die ruischelend opritselden om haar voeten, om haar kleed, bij elken voetstap.

Het sombere woud van kale boomen die zich hoog hieven, was om haar heen als een tempel van sympathie met haar smart, en het wild weeklagen van den wind klonk als een harmonieus samenspel met het treurige lied van verlatenheid dat zong in haar ziel. Donkere, rustelooze wolkgevaarten doortrokken onheilverspellend het luchtruim...

Zij ging langs ontelbare paden maar al voort, tot eindelijk geen pad meer was gebaand, en zij kwam in geheimnisvol oord, waar geen geluid van het leven doordrong en zoo volkomen stilte heerschte alsof men hoog-heilige halle betrad, waar uit eerbied alle geluiden zwegen. Plechtig stonden hier de stammen der boomen op uit het mos, dat mollig en malsch, met fluweelen tapijt de aarde dekte, en zij breidden stil, onbewegelijk hun takken uit, als zegenden zij met ontelbare armen, zwijgend, de plekke gronds waarop zij gedijden.

Ezra bleef onbewegelijk staan want bij de ademlooze stilte om haar heen, bij den ernst, den eerbied die daar trilde in het rond, leek het haar heiligschennis toe hier zonder toestemming binnen te dringen en de roerlooze rust te verstoren die rondom heerschte.

Toen zag zij opeens, half achter groen klimop verscholen, een grijs huisje en aan de deurpost geleund stond een oud man, in grauw gewaad, die haar wenkte met stil gebaar.

Ezra voelde haar hart heftig bonzen.... dat moest de kluizenaar zijn! En hij wenkte haar! Hij zag hoe ze schroomde en wenkte.

Vol eerbied schreed zij zacht over het mostapijt tot hem, en, naderbij, zag zij op haar rusten zijn blik zoo vol loutere goedheid en genade, dat het haar was alsof een balsem zacht neerzegende op haar wonden, en haar de tranen in de oogen welden van vroom ontroeren. Zij voelde onbewust hier te zullen vinden een mènsch, zuiver een mensch, een hooger bewerktuigd wezen, dat was gegeven gevoel en mededoogen en was geschonken verstànd om te oordeelen wàt goed was en wàt slecht, wat geluk was, wat schijn, een mensch zooals de Natuur ongetwijfeld bedoeld had te scheppen en geen bedroevende afwijking.

Door een waas van tranen zag zij hem daar staan, groot en sterk, maar de rug gebogen als van leed; den langen witten baard hield hij met de hand omvat en aan een koord om zijn pij sierde, vreemd, één enkele zilveren sleutel zijn somber-eenvoudige kleedij.

Toen zij hem genaderd was, strekte hij de hand naar haar uit en toen zij eerbiedig de hare daarin legde, drukte hij die met zooveel innig medegevoel, als wist hij reeds genoeg doordat zij tot hem kwam, en zoóveel beschermende liefde ging er uit van zijn eerwaardig gelaat, dat was gegroefd door het lijden, dat zij, die nooit geweend had

om haar groote smart, omdat zij om haar smart die haar vertèérde, niet kon wéenen, dat zij thans, door de vele gevoelens overweldigd, snikkend, in stroomen van tranen, den ouden man vertelde dat zij hem, wien naar men vertelde zooveel macht was gegeven, kwam smeeken om mededoogen, om hulp in haar smart. En terwijl hij haar zacht leidde naar een grijze bank, die voor zijn hutje in het klimop stond en haar daar deed neerzitten, zeide de kluizenaar, sussend als sprak hij tot een dierbaar kind, dat hij haar gaarne helpen wilde, maar dat zij hem dan alles moest vertellen van den aanvang af, zonder terughouding, wat haar zoozeer in smart beroerde.

En daar haar algeheel vertrouwen tot hem uitging, terwijl hij daar voor haar stond, ernstig, de armen gekruist, in zijn blik een oneindige goedheid, verhaalde zij hem àlles: eerst kalm, maar allengs in hartstochtelijker, sprankelender bewoordingen sprak zij zich geheel tot hem uit, terwijl hij geboeid luisterde, en zij vertelde hem hoe zij had gewacht op iets, altijd, hoe zij had verlangd omdat zij iets miste in haar ziel, hoe zij toen op een avond gezeten had in het duin en het land van geluk had gezien, hoe heel haar wezen toen in schroeiend heimwee daarnaar was uitgegaan, en zij vurig gesmeekt had om van naderbij te mogen zien, éens slechts desnoods, het gouden land van geluk daar zichtbaar van ver. En zij verhaalde hoe het opeens toen donker was geworden en hoe zij door de duisternis had moeten gaan, die werd stikdonkere nacht van verschrikking, zij vertelde hoe zij had geworsteld en geleden, van haar ontmoetingen met den man en het vrouwtje en van haar blijdschap toen zij eindelijk gewaar werd een stip van licht. Zij schilderde het heerlijke landschap, dat zij voor zich had gezien toen zij de sinistere grotten van de onderwereld uittrad, en zij zeide hoe haar dat rust had gegeven en doen voorvoelen geluk.

En toen, terwijl haar stem overging in een zacht, vroom fluisteren alsof zij de heiligheid van een cathedraal binnentrad, verhaalde zij, bevend van aandoening, hoe daar was verschenen de Prins uit het Sprookje en hoe geheel haar hart, haar ziel naar hem was uitgegaan, die er uitzag als een God zoo wonderbaarlijk schoon, hoe hij haar was genaderd met een uitdrukking in de oogen, van zoo zachte innigheid, dat zij nòg bij de herdenking elke vezel van haar ziel voelde trillen van zaligheid, een uitdrukking van liefde voor haar, een belofte, en hoe toen... was verschenen de gedaante van een nar, die hem mede had genomen, wèg van hàar.

Zij vertelde dit alles in kleurrijk verhaal, zij zeide uit àl haar gevoelens, zoodat het in hel licht voor den kluizenaar uitstraalde, hoe mooi, hoe zeer bijzonder deze vrouw liefhad met haar geheele ziel en hoe fel, hoe hartstochtelijk het lijden moest zijn van haar, die zóo wist lief te hebben en zóo fijn voelde...

En zij zeide hem verder in algeheele overgave van haar vertrouwen, hoe ze niet voortleven kon zonder haar God, hoe ze hunkerde, smachtte er naar, hem te zien... En toen, ten slotte, smeekte ze hem, terwijl zij voor hem op de knieën viel, vurig dringend bad zij den kluizenaar, waar hem macht was gegeven, al was het nog maar éens, haar te laten zijn in Zìjn nabijheid...

Zij bad het hem hartstochtelijk, handenwringend, in de oogen een smeeken, en zij zeide dat zij er alles voor wilde geven wat zij bezat, het was wel niet veel tegenover zulk een groot geluk, maar zij wilde ook ontberen alles in de toekomst, zoo zij maar eens nog haar afgod mocht zien met liefde voor hàar in de oogen, voor dát wondervol genot, voor die groote zaligheid wilde zij volgaarne blindelings zich overgeven aan wat haar daarvoor te dragen zou worden gegeven in ruil....

Over het bosch in herfsttooi daalde intusschen de schemering neer, en als uit piëteit om de groote smart die zij daar zagen lijden, hulden zich de groote zware boomen, het dichte struikgewas, het zacht-geurende mos, alle dingen, in rouw. Aan den hemel hoog, blinkte één enkele ster en zag ernstig zegenend neer op den kluizenaar, die met rimpelige hand zachtjes, vol oneindig medelijden, heenstreek over Ezra's verwarde blonde haren en haar opstaan deed uit haar knielende houding.

'Mijn kind', sprak hij toen en in zijn stem trilde een vreemde, zachte teederheid, 'ween zoo niet, daar is geen menschelijk wezen waard, dat er zóó om wordt geleden, en degeen, kind, dien je aanzag voor een god, ìs geen god, er is maar één Godheid en Hij daalt nimmer neer op de aarde. Hij die je verscheen als een god is een mensch als alle andere en beter dan vele, dàt, mijn arm kind, is hij niet eens'....

Hij zeide het langzaam, met véel nadruk, en al wist hij dat hij haar wondde met felle

pijn, omdat het tot haar doordringen moèst, herhaalde hij nogmaals: ‘Hij dien je aanbidt als een god, is geen god, en beter dan vele menschen, dàt is hij niet eens.’

‘Maar ik kan niet meer leven zonder hem, ik heb hem lief met mijn ziel, met mijn geheele-vrouw-zijn, ik heb hem lief zooals nooit inniger een vrouw heeft liefgehad. En o’, ging zij voort, ‘zeg mij wáárom is hij eerst gekomen en toen weer weggegaan, waarom heb ik hem gezien als ik hem toch weer moest verliezen, waarom heb ik mijn ziel één met de zijne gevoeld, zoo zij toch weder vaneen moesten worden gescheurd, waarom heb ik mijn leven lang gewacht op hem, waarom leef ik, als ik niet leven kan met hem, waarom heb ik dit gouden geluk gevoeld, als ik het zóó gevonden, dadelijk weer wreed moest ontberen?’

Terwijl zij zoo sprak, rimpelde zich zeer ernstige plooi in het hooge voorhoofd van den kluizenaar en zijn stem klonk zacht vermanend nu, toen hij haar, herinnerend, zeide hoe zij vroeger had gesmeekt om het geluk te mogen zien, desnoods éven maar, hoe zij wilde weten wát geluk was, hoe je voelde geluk, en hoe ze nu, nu haar vurige wensch was vervuld, tòch niet tevreden kon zijn.

‘Je bent als alle menschen’, zeide hij, ‘zij zijn nooit tevreden, zelfs als zij uitverkoren zijn boven vele anderen en gelukkig hebben mogen zijn al was het dan ook voor kort, dan achten zij zich geen bevoorrechten, maar misdeelden, zij zijn nooit tevreden, zij willen altijd, altijd meer, en méer dan een ander. En omdat zij nooit tevreden zijn, nooit genoeg waardeeren, dáarom bestaat er geen geluk onder de menschen.’

De oude wijze man zuchtte diep en begon toen op-nieuw:

‘Maar, kind, jou wil ik genezen van je groote smart, ik wil laten zien je je god in menschelijke gedaante; het zal je eerst pijn doen, nog heviger, met vlijmende pijn, zal je voelen je smart een wijle, maar dàn, daarna zal je gaan berusten en langzaam aan zullen je wonden heelen. Kom met mij mee.’

En hij ging haar voor in zijn huisje.

Een sfeer van wèten trilde er in het eenvoudig vertrek dat hij met haar binnentrad. Daar nam hij den zilveren sleutel van zijn pij en opende er mede een houten kastje aan den wand, waaruit hij veel geheimzinnige fleschjes te voorschijn haalde. Héel voorzichtig, op de tafel, zette hij ze neer en schonk toen uit elk fleschje eenige druppels in een porseleinen napje, opende vervolgens behoedzaam een klein doosje en deed een paar stofjes poeder door het nat, dat hij voorzichtig roerde. Hij mengde dit druppel voor druppel verder aan met een donker roode vloeistof en zonder spreken, aandachtig, roerde hij.

Ezra zag het alles zwijgend aan.

Intusschen was het heelemaal donker geworden in het kleine vertrekje, geheimzinnig hingen er de schaduwen in de hoeken, langs de muren, en omhulden den kluizenaar en zijn vreemd gedoe, ze werden alleen gebannen uit een kleinen, halven cirkel van schemerlicht, uitgestraald door de laatste opgloeiïngen van de houtblokken in den schouw. Tastende in het donker, kreeg de kluizenaar toen twee glaasjes en heel voorzichtig, napje en glaasje ophoudend tegen den halven cirkel van schemer, om te hebben schijn van licht, schonk hij eerst het ééne glaasje vol en dronk dat zelf leeg, toen het andere, en bood dat Ezra. ‘Als je dit uitdrinkt, mijn kind, dan wordt je onzichtbaar en dan kunnen wij samen gaan onder de menschen, kunnen wij zoeken je god en hem zien zonder dat hij iets van onze nabijheid bespeurt. Je hebt

gesmeekt hem te mogen zien, al was het nog maar eens, kom nu, ik zàl je hem laten zien, maar nù als mensch, om je wonden te genezen, om je er van te overtuigen, dat je je geluk zoekt, waar het niet is te vinden.'

Ezra, in koorts van verlangen - ze zou Hèm zien - dronk gretig het glaasje leeg tot den laatsten druppel: zij vertrouwde den kluizenaar als zich zelve. Aan het leed dat hij haar voorspelde dacht zij niet, zij achtte het niet: Hèm zou ze zien, genieten zou ze van zijn aanblik, al was het dan ook éens nog....

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg

te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Orchidae. - Ik dank U hartelijk voor Uw schrijven uit N. Uw stukje is intusschen reeds opgenomen. Aangaande de questie of het woord Jood en Jodin beleedigend zou zijn voor den of de betreffende, is in meerdere gedachten wisselingen reeds een en ander gezegd. Ik denk er over als gij, gelijk ook blijkt uit mijn artikel in ditzelfde nommer over Jozef Israëls. 't Geen gij mij van die Haagsche dame vertelde komt overeen met wat mij een andere dame insgelijks verhaalde over de houding door haren zoon aangenomen, en die ik een zeer waardige vind. Neen, ik houd mijn leefwijze ook hier in Holland steeds zeer streng vol, en had dan ook de satisfactie, dat mijn arts in Nauheim daarover bijzonder tevreden was, toen hij mij terugzag. Het is een questie van een beetje wilskracht, maar, als men weet dat het moet, dan gewent men er zich gauw genoeg aan.

Nelsie. - Wie dat hoofdartikel heeft geschreven: Van mannen en vrouwen, dat zoo zeer Uw sympathie wekt? Gij weet wel, dat ik op zulke vragen niet *mag* antwoorden; wel wil ik gaarne Uw hulde openlijk overbrengen. Zooals gij, in antwoord op Uw vraag, reeds in de Lelie gezien zult hebben, is het pension in Nauheim mij op den duur niet bevallen, door de groote verandering in het soort Kurgasten, toen het hoogseizoen begon, waarmede een groote vermindering in de zorg voor het eten, de toebereiding ervan, enz., gepaard ging. Bovendien echter waren er nog veel erger dingen, die wij van lieverlede bemerkten, en die ons dan ook deden besluiten naar een hôtel te verhuizen. Hieruit heb ik dan ook geleerd voortaan niet te spoedig openlijk aan te bevelen, ofschoon het aan den anderen kant een feit is, dat dit de eerste maal is, dat ik een aanbeveling moest terugtrekken, omdat ik mij vergiste. Om Uw beschrijving van Uw eigen vroegere wijze van reizen met dieren moest ik hartelijk lachen. Het deed mij zeer denken aan onze eigene reis eens, met vier honden en een papegaai, bij welke gelegenheid wij veel geleken op een reizend circus. Uw slotzin: ‘Maar wat kan dat alles verstokte dierenliefhebbers schelen,’ beaam ik dan ook volkomen.

En ‘lastig?’ Ja, alle van iets of iemand houden is immers ‘lastig’. Ik ken dan ook vele egoïsten, die er om die reden een soort levensregel van maken toch vooral zich aan niets of niemand te hechten, opdat zij er later geen verdriet van zullen hebben! - Natuurlijk. Indien men alleen zichzelf liefheeft, dan behoeft men nooit voor iets te zorgen, dan voor het dierbare eigen-ik. Maar, welk een *genot* steekt er immers juist in te moeten zorgen voor een van ons afhankelijk schepseltje, een kind, of een dier of een hulpbehoevende. Enfin, aan U, die zelf van dieren houdt, behoef ik dit alles niet te preeken. Uw verhaal van dien ‘overgenomen’ hond, en de door hem

ondervonden mishandeling, vind ik zóó schandelijk, en tegelijk zoo akelig, dat het mij eigenlijk spijt dat gij 't mij schreeft. Immers, nietwaar, als men er niets aan kan doen, dan is het eigenlijk ellendig zulke verhalen te lezen. Ik gun zulke menschen *alle*, *alle* kwaad; dat kan ik niet genoeg herhalen, omdat ik niets zoo verachtelijk en misdadig vind als een dergelijk misbruik maken van de overmacht op het zwakkere en dientengevolge in onze macht zijnde. -

Ik geloof, dat de verandering, die de Holl. Lelie onder mijn redactie onderging, en waardoor zij werd van een jonge meisjesblad een door volwassenen veelgelezen weekblad, algemeen bekend is. Kwaad willigheid kan men nu eenmaal niet beletten den een of anderen leugen rond te strooien, maar, gelijk gij 't ook weer ondervonden hebt door Uw eigen getuigenis, dat de dame-in-questie overtuigde, de waarheid komt ten slotte wel uit. Daarvoor wordt de Lelie veel te algemeen gelezen. - Uw nog aanwezige copie krijgt nu stellig gauw een beurt. Gelijk gij gezien zult hebben heeft mijn terugreis een heele vertraging ondervonden, en kon ik daardoor niet alles tegelijk in orde brengen. Ik wensch U geluk met Uw succes bij die andere tijdschriften. Vriendelijke groeten.

Mevr. van E. - E. - Ik hoop dat U dit antwoord onder de oogen zal komen. 'Vernomen hebbende' - aldus schrijft gij - 'dat U iemand graag helpen wilt, kom ik bij U met een paar verzoeken.' Nu is het inderdaad volkomen wáár, dat ik iemand graag wil helpen, maar ik heb onmogelijk den tijd tot particulier beantwoorden van allerlei dergelijke brieven als den Uwen, waarin verzoeken of wenschen staan, *waarop ook ik absoluut geen raad weet.* Ten eerste is Uw uitdrukking dat ik 'veel connecties heb in 't buitenland' een zeer vage. Iemand die *zaken* doet met het buitenland heeft daar wellicht connecties, om iemand op de wijze onder dak te brengen als gij bedoelt, maar dat is heel wat anders dan gewoonreizen en kennis-maken, als in mijn geval. Er bestaat een internationale vereeniging die kosteloos over en weer fransche en duitsche jongelui bij verschillende families van denzelfden stand onder dak brengt. Het doel is dat zij de taal van het land daardoor leeren, en geheel en al deelnemen aan het familieleven. Maar ik weet niet of er mogelijkheid is een hollandsch meisje aldus buitenslands te plaatsen. Adverteeren zal in 't geval Uwer dochter wel het eenige zijn. Adressen van goedkoope pensions in ons land, weet ik zelve niet, maar ik herinner mij, dat mevr. Ovink-Soer een goedkoop adres in Overijssel aanbeval in een artikel in de Lelie. Over het algemeen is de prijs van eenigszins aanbevelenswaardige pensions méér dan *f* 1.50 per persoon. Voor *f* 2. - zult gij misschien wel iets vinden, ten minste in de maand September. Maar ik-zelve weet geen enkel pension van dien prijs in een boschrijke streek van ons land. Misschien helpt U op Uw vragen een of andere medelezer of abonné. Daarom breng ik Uw brief onder de algemeene aandacht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

30 Augustus 1911.
25ste Jaargang.
Nº. 9

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Herfstliedje.

Het suizelt in de boomen,
De regen ritselt zacht;
De wind versterkt haar vlagen...
Dra komt de nacht, de nacht...

De hooge boomen beven,
Hun gélend groen laat af;
De blaêren dwarlen neder
En zoeken zèlf hun graf.

De teêre zomer-bloemen...
Ze stierven, zonder smart, -
En weemoeds-droomen komen
In 't treurend menschen hart.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Overzicht van de week.

I. La Joconde en Das Ewig=weibliche.

Meen niet van mij, dat ik me ga uitputten in geweeklaag en gejammer over de ridicule gebeurtenis in Parijs: 't zonder eeníge moeite wegstelen van 'n onschatbaar-schoon schilderij, 't pronkstuk, kan men wel zeggen, bij uitnemendheid van het Staatsmuseum 't Louvre! - Iedereen is 't eens over 't betreurenswaardige van dat feit, beschouwd uit een kunst-oogpunt, en over 't komieke ervan, wat betreft het zoogenaamde ‘toezicht’, dat in 't Louvre wordt gehouden door 'n kleine *tweehonderd* meerendeels goed-bezoldigde ambtenaren van hoogen zoowel als lagen rang!

- Dáárover dus hier te schrijven zou zijn 'n onnoodige moeite. - Maar, wat mij deze regels in de pen geeft, is een vergelijking tusschen toen en nu, wat aangaat 't ideaal van vrouwenschoonheid! Wie onzer kent haar niet, Mona Lisa, La Joconde, met haren wonderbaren glimlach, half raadsel, half spot, half verstolen weemoed en teederheid; met hare vreemde, 'n wereld-zeggende en 'n wereld-verbergende oogen, met haar eenvoudig gescheiden haar, en haar handen achteloos over elkaar geslagen, zonder éénig effect-bejag, zonder éénig iets anders willen zijn dan ze is: *vrouw!*

En leg nu daarneven eens 't modewerk van schilders uit onzen modernen tijd: 'n Flameng, 'n Helleu, 'n La Gandara, *de* Parijsche vrouwen-schilder bij uitnemendheid! Grooter bewijs voor de decadentie, waartoe ons geslacht is vervallen, is er wel niet te vinden, dan 'n vergelijking tusschen den gracielijken eenvoud van Mona Lisa, die, na eeuwen nog, ontroert, aangrijpt, charmeert, enkel door haar vrouw-zijn, en de opgeprikte mode-poppen, met reuzenhoeden, en heel zorgvuldig gekozen, nauw-getrokken drapeeringen, welke de schoonheid eener hedendaagsche vrouw *moeten* helpen tot haar rechtdoen komen; *moeten*, zeg ik, omdat 'n hedendaagsche vrouw, bijna zonder uitzondering, is 'n *zielloos*, excentriek iets, wèl met mooie vormen, of mooie trekken, maar waaraan de inhoud ontbreekt van de vrouwen uit den tijd van La Joconde, zoodat zij dientengevolge absoluut *noodig* heeft 'n bij haar excentriciteit passend kader van mode-opschik, of van eigenaardig gekozen stoffen en nuances, of van gedurfde pose, of van wàt ook van dien aard, dat aftrekt de aandacht van de ziel, welke in haar ontbreekt, en die doet blijven hangen aan de uiterlijkheden alleen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. En passant ‘Moeder’.

De onlangs overleden hertogin van Devonshire, van wier weerzinwekkenden dood op den renbaan, (waarheen ze zich, ziek en afgeleefd, had gesléépt, om nog te willen meedoen tot het laatste toe), ik onlangs melding maakte, was, en-passant, ook nog ‘moeder.’ - Neen, heusch, dat is nu maar niet 'n gekheidje, dat *ik* ervan maak; ik heb het gelezen in 'n hoog-ernstig-gesteld, van walgelijke lofredenen op haar overvloeiend Engelsch artikel (ik méén in the Queen), waarvan de de schrijfster, in haar grootelui-aanbidding, zeker zelve niet had bemerkt hoe ridicuul haar woorden aandeden. Ze vertelde namelijk, heel naief, hoe de ‘diep-betreurde’ aan van alles en nog wat had gedaan, zich mooi-aan-kleeden, veel-besproken feesten geven, schacheren in de politiek, omdat het haar ideaal was haren man eersten minister te zien worden; in één woord hoe ze geen minuut van haar leven ongebruikt had gelaten om de aandacht te trekken, iets wat haar niet moeilijk viel bij haar positie, haar rang, haar geld, haar invloed. - Dan, heel achteraan komend aan die opsomming van de meest futiele liefhebberijen, waaronder het wedden bij rennen óók een eereplaats bekleedde, volgde onnoozel-lief: ‘En, behalve dat alles, was zij óók een uitstekende moeder’.

Zegt dit ‘óók’ niet boekdeelen?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Nog meerdere zoo van dat soort ‘moeders’

'n Andere dito ‘uitstekende’ moeder is de welbekende romancière Marcelle Tinaijre, van wie *Femina* dezer dagen gewaagt, om ons, met veel aanbidding van haar uitstekendheid, te vertellen dat zij ‘tusschen twee treinen in’ (het staat er woordelijk) even haar jongen opzocht op zijn kostschool om... van die gelegenheid gebruik te maken 'n conferentie te houden voor hem en zijn vriendjes over hare laatste reis naar Tunis! - Niet genoeg dus, dat deze beminnelijke moeder haar kind, op de fransche manier, uitbesteedt in de provincie, om daardoor zich zelf de gelegenheid te geven tot het najagen in Parijs van roem en eer en pretjes, neen, *als* zij eindelijk, ‘tusschen twee treinen in’, den tijd vindt, op haar doorreis, het arme ventje eventjes op te zoeken, dan is dat niet eens om hem, ten minste en-passant, met kussen en liefkozingen en cadeautjes te overladen, of wel, om in 'n vertrouwelijk uurtje van hem te hooren toegefluisterd z'n kinderleed en z'n kindervreugd, verre van dien: 't is om, zelfs dan, onder die jongetjes en die leeraren, uit te hangen de beroemde vrouw, de schrijfster, de Tunis-bezoekster, die daarover weet ‘conferences’ te houden!!

O God, o God, schreit het niet ten hemel, dat zulke menschen *moeder* mogen zijn, en dat ze 't recht hebben zulke beklagenswaardige wezentjes in de wereld te schoppen,

verstoken van wat 't mooiste, 't beste, 't onvergetelijkste is op aarde: 'n *jeugd*?

Onlangs las ik in het 'Weekblad voor Indië' (redactie de heer van Geuns) de volgende duitsche woorden overgenomen, die ik van ganscher harte onderschrijf:

Das echte und beste Weibsmaterial hat durchaus keinen Drang zur Halbmannhaftigkeit, sondern will Gattin und Mutter sein, und instinctiv wohnt ihm das Bewusstsein inne, dass dem Weibe die Keimpflege der Menschheit anvertraut ist.

Waaraan dan de auteur van bovenbedoeld artikel in het 'Weekblad voor Indië' zijner-zijds toevoegt: 'Iedere vrouw, die het moederschap afwijst voor een zoogenaamd vrij, intellectueel leven is een gedegenereerde. De natuur heeft het geheele lichaam van de vrouw op het moederschap aangewezen. Dit is volstrekt niet iets inferieurs, integendeel. Het hangt er alleen maar van af, hoe dat moederschap wordt opgevat.'

Precies, dáárin zit 'm de heele zaak! Zij, die haar kinderen alleen in de wereld schopt uit 'n dierlijke geslachtsbehoefte, en ze daarna op 'n kostschool doet à la Marcelle Tinayre (en mèt haar bijna alle hedendaagsche Françaises), om zelve de intellectueele vrouw te kunnen spelen, die is 'n *monster* op zedelijk gebied; er *is* geen ander woord voor. Ze moge nog zulke mooie romans schrijven, of nog zoo verheven dichten kunnen, of nog zulke prachtvolle kunstwerken maken op welk gebied ook, als vrouw, als *moeder*, is zij oen **monster**, - omdat zij hare kinderen opoffert aan eigen-ik.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Iemand, dien ik graag de hand zou drukken.

- *In de Kromboomsloot bij de Koningstraat te Amsterdam was een keeshondje te water geraakt. Het dier, dat niet tegen den steilen wallekant kon opkruipen, en door het groote aantal reddende handen, die het werden toegestoken, verschrikt was, bergde zich ten einde raad in een riool. Een heelen dag heeft het beestje in dat riool gezeten, en durfde er vanwege de massa redders niet uitkomen.*

Het ging vooral den gepensionneerden schipper van de marine Vlaming aan het hart, dat de hond misschien in den rioolmodder mocht omkomen. De schipper nam nu de leiding van het reddingwerk op zich. Hij beval de belangstellende omstanders zich te verwijderen om 't dier niet bang te maken, zette een ladder tegen de wallekant, klom naar beneden, en slaagde er eindelijk in, na ruim 1½ uur op zijn ladder gestaan en het hondje met vriendelijke woorden gelokt te hebben, het vermoeide en angstige dier behouden op den wal te brengen, onder 't gejuich der toeschouwers, dat den geduldigen dierenvriend beloonde.

(*Vaderland*).

In ditzelfde nommer (zie corr.) beantwoord ik iemand, die mij vraagt 'of ik in 't geheel geen geloof meer heb aan 't goede in den mensch.' Goddank, goddank, zulke menschen als deze schipper van de marine, die zich niet te goed achtte om 'n arm verlaten hondje te helpen, *die* zijn het welke mij voor algeheel ongeloof aan 't goede in den mensch bewaren. Er zijn er méér zoo, en niet alleen op 't gebied van Dierenbescherming. Maar, en omdat 'n dier zoo dubbel afhankelijk is van den mensch,

en omdat zoovelen zich verbeelden dat het kinderachtig staat 'n dier te beschermen, dáárom vind ik mannen als deze gewezen marine-schipper, als onlangs die jonge dokter in Leiden, wiens redding van een hondje uit de stinkende gracht ik insgelijks in de Lelie overnam, zulke kranige sympathieke kerels, dat zij in de éérste mij behoeden voor algeheel ongeloof aan ‘'t goede in den mensch.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V. Waarom toch altijd anonym?

In de Haagsche Courant deed deze week 'n meneer per ingezonden stuk 'n verhaal van 'n hier in den Haag schandelijk mishandeld paard. Hij onderteekende dat stuk niet met zijn naam, maar met 'n pseudoniem. Den volgenden dag kwam 'n ander anonymus het feit bevestigen, waarbij de Haagsche Courant (ook kenteekenend voor zoo'n redactie!!) aanteekende, dat ze over 't zelfde onderwerp nog vele andere ingezonden stukken had ontvangen, ‘maar er nu voldoende de aandacht op vond gevestigd.’

Natuurlijk, er is wèl plaats in dit met alle telegrammen en belangrijke berichten steeds achteraan sukkelende ‘nieuwsblad’ voor de meest-flauwe moppen of de kinderachtig-onnoozelste gemengde-nieuws-berichtjes, maar er is géén plaats waar 't geldt 'n arm afgeleefd trekpaard, dat, volgens vele ooggetuigen, op den openbaren weg is *mishandeld*, zooveel mogelijk te helpen langs den weg van de rechtvaardige (?) en hulpvaardige (?) pers. Enfin. *Dat* is nu eenmaal zoo. Maar ik wil bij deze gelegenheid het-eens gevraagd hebben: *waarom* toch onderteekent gij, dierenvrienden,

dien het toch immers te doen is om de goede zaak als zoodanig, niet voluit met Uw eigen *naam*? Wat helpen zulke anonyme berichtjes? Immers niets. Weest toch eens flink, en getuigt openlijk voor de arme dieren, die immers geen andere beschermers hebben dan gij! Neem een voorbeeld aan 't bericht, dat juist dezer dagen de fransche courant *Excelsior* bracht, omtrent de voor de in Parijs mishandelde dieren partij trekkende *vele* menschen, die 't doen *met* hun naam:

Les bêtes ont droit à la pitié humaine (De dieren hebben recht op het menschelijk mededogen).

Aldus, met groote letters, luidt de sympathieke titel van het artikel in het zoovéél gelezen Blad Excelsior, waaraan ik ontleen: Niet meer enkel hoort men de zwakke stem van eenige medelijdende zielen, de verontwaardiging van eenige edelmoedige harten, aangaande het martelaar-schap van het dier, maar ook bepáálde geschriften ten hunnen behoeve worden geschreven door literatoren van talent, welsprekende artikelen verschijnen van de hand van politici, aangrijpende teekeningen ziet men van Steinlen. Roubille, Grandjean, protesten laten zich hooren van medici. - En dan volgen de namen van eenigen dergenen die zich, *niet* anonym, maar openlijk, durfden verdienstelijk maken voor het arme dier, afhankelijk van, in de macht van den daarvan gedurig misbruik makenden mensch, o.a. Madame Juliette Adam, Jean Aicard, Maurice Barrès, Carolus-Duran, Benjamin Constant, Paul et Victor Margueritte, Clémenceau, Pierre Loti, Octave Mirbeau, Marcel Prévost, Rochefort, Madame Severine, Zola, Willette.

Maar bovenal 't lid van de Kamer Millevoye mag gezegend worden door de fransche dierenwereld, want hij is het die, gerugsteund door de bovengenoemde en nog vele andere mannen en vrouwen van naam, in de Fransche Kamer zal protesteeren tegen de mishandelingen en wreedheden, waaraan de dieren blootstaan, *on*beschermd door de wet. -

Leest het, en neemt er een voorbeeld aan, gij steeds zoo angstig Uw naam achterbaks houdende Nederlanders. Durft evenveel als deze fransche mannen en vrouwen durven, sluit U, wat de pers betreft, bij hèn aan, evenals de groote véélgelezen organen: 'The European edition of the New York Herald', en 'Excelsior' (Pierre Lafitte) dat *onmiddelijk* deden.

Van welke richting, van welke partij, van welken godsdienst gij ook zijt, en ook als gij er in 't geheel geene op nahoudt, nóóit, nóóit kan het tegen Uw principes zijn op te treden vóór het zwakkere, niet-door-de-wet-beschermde dier, tegen den ruwen, den dikwijls beschonken, van zijn den sterkeren, den bezitter-zijn, zoo veelvuldig misbruik-makenden mensch!

Aan die Bladen, die mijn stuk onlangs (in de Holl. Lelie van 16 Aug.) aangaande ditzelfde onderwerp overnamen, en het daardoor onder de aandacht hunner eigen abonne's brachten, betuig ik dan ook, om diezelfde reden van publiciteit in 't belang van het dier, om hunnentwille mijn dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI. De groote wereld.

Ik ben geen socialist, noch anarchist, maar ik erken volmondig, als ik zoo nu en dan lees wáármee de ‘hooggeplaatsten’ zich amuseeren, dan wordt het me zóó wee om 't hart, dat ik me niet genoeg verwonderen kan over de slavenziel-achtige massa, die, in plaats van zulke ‘hooggeplaatsten’ met 'n minachtend schouderophalen aan den kant te zetten, hen nog toejuicht, en verheerlijkt in illustraties en in afbeeldingen en in artikels.

Zoo kreeg ik dezer dagen eenige Engelsche illustraties, met bijbehoorende honig-om-den-mond-smeer artikelen onder de oogen, aangaande 't bezoek van koning Alfonso te Eton, bij den hertog van Westminster. Bij gelegenheid van zijn logeerpartij een vorig jaar wist het illustre gezelschap van aristocraten en parlementsleden, - terwijl 't land van den vorst-zelf in allerlei moeilijkheden verkeert, - geen betere manier te bedenken om hem en zichzelf bezig te houden, dan een ‘namaak-stierengevecht’, 't geen zóó aller-ongeméén-geestigst was in de oogen van al deze lang-volwassen, meestal zelfs met grijze haren of kale hoofden voorziene mannen en vrouwen, dat ze 't in alle bladen ter wereld lieten berichten hoeveel pret ze gehad hadden, den hertog van Westminster, en dien van Alba, ('n neef van keizerin Eugenie), als *stieren* verkleed met elkaar te zien ‘vechten’, terwijl de vreugde dienaangaande van den ‘hoogen’ bezoeker-zelf, Koning Alfonso, volgens diezelfde berichten, álle perken te buiten ging, en dan ook de grootst mogelijke voldoening verschafte aan zijn verrukten gastheer en gastvrouw, den hertog en de hertogin van Westminster.

Geen wonder dan ook dat zij daardoor dit jaar geïnspireerd werden tot 't uitvinden van 'n dito verheven vermaak om hunne koninklijke gasten te amuseeren, bestaande in... de Engelsche bladen hebben 't met groote wèlgeslaagde illustraties der wereld verkondigd: 'n wedloop op sokken, waarin de doorluchtige, en reeds sinds eenige jaren op een man vlijtig uitgaande lady Marjorie Manners, dochter van den hertog van Rutland, en een der sterren van de Londensche uitgaanwereld, overwinnaar werd. -

Zij, die op deze ‘koninklijke’ wijze werden geamuseerd, en die men, stralend van pret erom, kan zien uitgebeeld, koning Alfonso in zijn geliefde houding van kwajongen op den grond, hebben niet alleen reeds vier kinderen gehad, waarvan een is overleden, maar, op het tijdstip-zelf waarop zij zich aldus ‘vermaakten’, bevindt zich hun tweede zoontje, Don Jaime, in Zwitserland voor een ernstige keel-behandeling. Na hem daar aan 'n specialiteit te hebben overgegeven ijlde zijn vorstelijke moeder den *volgenden* dag reeds naar Engeland, ten einde er toch vooral niets te missen van de Cowes-week, noch van de heerlijkheden haar en haren echtgenoot door het Westminster-echtpaar aangeboden.

Wat deze laatsten betreft, zij hebben reeds een vrij groot dochtertje, van 7 of 8 jaar, en verloren voor eenigen tijd hun zoon en den eenigen erfgenaam van hun titel, natuurlijk óók op 'n oogenblik waarop zij niet bij hèm waren, maar zich amuseerden op Cap-Martin. Die ramp, (want de dood van den erfgenaam in de rechte linie *is* een ramp voor een Engelsch hertogelijk huis van de beteekenis en den rijkdom van dat van Westminster) werd in de eerste plaats voor ‘de arme hertogin’, die een zeer mooie vrouw is, bejammerd in alle mogelijke Engelsche couranten. Men zag overal afbeeldingen van het inderdaad zeer sympathiek aandoende kereltje, weggerukt uit een zoo glanzend uitziende toekomst, en 't gejammer, in discreter toon, brak voor de tweede maal uit, toen de hertogin, opnieuw aan het werk getogen, ditmaal wéér een meisje, inplaats van 'n nieuwen stamhouder, ter wereld bracht. - 't Geen alles niet wegneemt dat zij harerzijds, als ware ze nog een achttienjarige onbezorgde deern, rondfladdert van de eene mode-plaats naar de andere, en, bij deze gelegenheid van koning Alfonso's bezoek ten harent, zich verdienstelijk maakte door, dwars gezeten op 'n paard, rond te rijden in 'n geïmproviseerden wedren, aangekleed als 'n kwajongen met 'n mooi meisjes-gezicht. - -

En zóó slavenziel-achtig is de massa, is ‘het’ publiek, dat het zulke weerzinwekkend onbenullige menschen nog toejuicht in het openbaar, hunne handelingen en feesten tot in de geringste détails toe bespreekt met lofredenende artikelen, en, bij monde van de meest-veelgelezen bladen, door middel van de teekenstift van de meest-gevierde illustrators, wil op de hoogte gehouden worden van al hun kinderachtig-onnoozel doen en laten!

Waarlijk, men heeft er Lodewijk XV en Lodewijk XVI een verwijt van gemaakt, dat zij geen ‘koninklijker’ amusementen wisten te verzinnen dan zelf koffie-zetten en ijzeren sloten fabriceeren. Men heeft schouderophalend geglimlacht om de genoegens eener Marie Antoinette, in hare quasi-melkmeisje-spelerij op Trianon. Maar ik vraag U: vindt gij een koning Manuel, die den nacht, welke over zijn val besliste, doorbracht met bridge-spelen (volgens 't eigen getuigenis van zijn hem trouw-toegedanen adjudant), vindt gij een Koning Alfonso, welke den Ferrer-dood en de Marocco-verwikkelingen ter zijde zet, om zich in Engeland te gaan vermaken met 'n eigen jacht te gaan besturen, en met gephotod te worden liggend voor 'n stoel,

terwijl zijn gastheer om hem bezig te houden zich als stier verkleeden moet, en diens gasten ter zijner eere op sokken wedrennen geven, zooveel hoogerstaand dan hunne voorgangers van vóór de revolutie? En ik vraag U óók: vindt gij heusch dat 'n revolutie véél tot stand bracht, welke slechts schiep 'n nieuwe categorie van vorsten-*slaven*, alleen eene ditmaal niet van onvermengd ‘blauw bloed’ maar die bestaat grootendeels uit de geld-aristocratie der Finanz baronen en der Amerikaansche varkensslachters?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kiekjes uit het Binnenland van Java.
Een Koninginnejaardag.

31 Augustus! Neen, ongemerkt mocht deze dag niet voorbij gaan; ook diep in 't binnenland kloppen harten voor onze Koningin, warm en blij! Ons Konìnginnetje dat wij als 't ware hebben zien opgroeien, zij het dan ook alleen door de reeks van photo 's en wat de illustraties ons te zien en te lezen gaven.

Hoe volgden wij met belangstelling elk bericht en wat waren wij trots, toen wij

als schoolmeisjes in onze witte jurken met rood-wit en blauwe sjerpen en oranje cocarde fier daarheen stapten om luisterrijk te vieren het heuglijk feit der Kroning.

Trots ook omdat het Nederlandsche volk trouw is gebleven aan zijn Vorstenhuis, vol eerbied voor de Koningsvrouwe die Haar Kind opvoedde in liefde tot Haar volk - en dankbaar omdat weer een Oranjetelg op den troon zat.

Hoe jubelde ons het hart toen weer wij feest mochten vieren, nu omdat onze Koningin gevonden had, wat voor elke vrouw het hoogste is.

Toen kwamen donkere dagen en wij voelden ons beklemd... begrepen dat wat de armste vrouw overkomen kan, door geen troon geweerd kon worden.

En meer dan eens was het ons droef te moede toen treurige tijding tot ons kwam, wij vreesden en hoopten en... gelukkig, wij zouden dezen dag, 31 Augustus 1907 blij herdenken. ‘Twee vliegen in één klap’, zegt men, maar nu zou men kunnen zeggen: *drie* vliegen in één klap.

Eerstens moet H.M. 's jaardag gevierd worden, tweedens kwamen er gasten en dan zou 't meteen een fuif zijn voor de inlandsche hoofden, die reeds lang vlasten op een rameh-rameh.[1)]

De oogst was binnen en dit heuglijk feit gaf reden genoeg om eens flink feest te vieren, wat de landheer dan blijkbaar ook heel billijk vond. M'n hoofd liep al om, ik moest hier aan denken, dàt niet vergeten, dit doen, zorgen dat dat gebeurde, enfin m'n hersentjes hadden heel wat te verwerken. Ik moest een vlag borduren met het wapen van B... twee reigers en bergen - blauwe lucht - een schoorsteen en rijstvelden en - ik had niets! Geen zijde, geen borduurkatoen, geen wol - niets - en zat diep in 't binnenland met smart te staren naar den horizon, waar in ver - vèr verschiet de verlichte winkels lagen met alles wat voor mij - even onbereikbaar was, als de sterren aan den hemel.

Kunt ge begrijpen lezer, dat ik der wanhoop nabij was en noodeloos mijn arm hoofd pijnigde om het kunstproduct tot stand te brengen van ongebleekt katoen en groene wol, terwijl de vogels in natura blauwzwart zijn en o, wanhoop ik kon maar geen eieren krijgen... vijf gasten - en dan geen eieren! Om grijze haren van te krijgen. M'n kippen hielden ook al werkstaking en ik gaf ze toch al zooveel rijst te eten, al schiedgebedjes stakend om versche eitjes, maar ze weigerden ten eenen male de dienst te hervatten, m'n groetentuin was haast leeg! Groote Goden, hoe bracht ik dat zaakje tot een goed einde.

Een kantoor moest in een slaapkamer herschapen worden, enfin alle hens aan 't werk en ik vloog zelf als een wervelwind van voor naar achter, ja werken doen ze wel onze javaantjes, maar hoe? Zoo ooit, dan is het hier waar: ‘'t oog van den meester maakt het paard vet’.

Honderd maal doen ze iets goed, maar juist als het er op aan komt loopt het mis, de aardappels niet gaar, de soep te waterig, dit vergeten, enfin, 't is zaak om altijd overal met je neus bij te zijn, doch ik zou vertellen van de fuif en hef zoowaar een jeremiade aan over 't dienstpersoneel, 't meest onverkwikkelijke thema van dames-conversatie in Indië.

Gelukkig, alles liep nog al goed van stapel, de gasten, die reeds den 30^{en} s'avonds waren gekomen, hadden ijs meegebracht en versche kreeften, wat een heele uitkomst

1) fuif.

was; een koele dronk en kreeftensla zoowaar geen alledaagsche lekkernij voor ons binnenlanders en last not least verscheen een lekkere taart!

Ik begon mezelf heusch als een gelukskind te beschouwen, alle goede gaven stroomden me toe, zelfs een geitebout werd me gebracht.

De vlag wapperde, 31 Augustus! Heil, o Koningin.

't Was een frissche morgen, de gasten kwamen een voor een uit hun apartementen te voorschijn, als muisjes uit hun schuilhoekjes, zoo keken ze rond...

'Jongens koppie!' En de oude huisdraak verscheen, de oogen rood omrand, nog slaperig, 't was laat geworden den vorigen avond, en bracht den gasten een kopje koffie.

De rustieke brug, de trots van den gastheer trouwens, ik zag in heel Indie nog zoo'n brug niet, de trots was dus wel te begrijpen, moest bewonderd worden, en daarna den groentetuin in.

Om beurten verdwenen ze daarna in de mandikamer en weldra waren we vereenigd aan de ontbijttafel, frisch als een hoentje en in afwachting van de dingen die komen zouden, maar 't ontbijt was afgeloopen en er verscheen nog niets!

Ongeduldig, besloten we eens een kijkje te nemen in de kedemangan[1)], doch nauw verschenen werd ons vriendelijk verzocht weer terug te gaan, omdat we anders het heele plan of liever feestprogramma in de war zouden sturen.

Als makke schaapjes keerden we weer huiswaarts en ziet, een helsch lawaai kondigde het naderen van den stoet aan, een inlander gehuid in een lang hemd, dat geheel benaaid was met chineesche speelkaarten kwam op een dansende koedakatjang[2)] het erf op.

Het kale hoofd ongedekt, het zwarte gezicht, nog zwarter schijnend door het witte hemd, kon ik me levendig voorstellen dat deze man eens als rooverhoofdman fungeerde, gelukkig oefende hij nu het meer vreedzame beroep van smid uit. Heel geheimzinnig schoof een oppasser voorbij, hevig geknal van mertjons was 't gevolg en de knol niet gewend aan zulke rare dingen sprong nog gekker op gevaar af een dansende beer om ver te gooien. Een als arabier verkleedde inlander nl. leidde aan een touw een beer, gefabriceerd uit een inlander, oude rijstzakken en houten snuit, die heen en weer klepperde en als centenbakje dienst deed, slechts noode ging hij verder, maar ‘wie volgt,’ was de leus en nu verscheen als hulde aan den landheer, die het nut inzag van een meer praktisch transportmiddel, een groen gemaakte spiksplinternieuwe kruiwagen.

Daarin zat een deftige inlander, die een heilwensch uitsprak voor onze Koningin, dank zei, namens allen aan den gullen gastheer en hoopte dat nog vele vele jaren zij zoo'n fuif zouden mogen vieren.

En toen kwam, gezeten in een tandoe[3)] de kampioen van B. en omstreken, de held van het Oedjoengspel[4)], gevolgd door eenige, ja, met niets anders te betitelen als: monsterzakken, met dien verstande nl: dat men hier monster in den zin neemt van wangedrocht, dansende griezelig grauwe verschijningen met breede houten muilen, die je grijnzend aanstaarden.

Helaas ze zijn niet vereeuwigd, mijn gastphotograaf, een echte totok nog, was te verbluft om ze gauw even te kieken, nooit nog aanschouwde zijn oog zulke wangedrochten.

En tot besluit kwam de schooljeugd, gevolgd door den demang[5)] en zijn trawanten en toen was het abis[1)] en wij gingen naar de kedemangen om te zien hoe dat zaakje verder af zou loopen. Bij onze nadering werd de tabo gisŏ[2)] aangeheven en wij stapten de groote pendoppo[3)] binnen, groetten den demang en z'n vrouw en gingen zitten; hoewel gastheer en gastvrouw, brengt de adat toch mede, dat zij zich een heel eind van ons af neerzetten.

Voor ons op den vloer stonden in lange rijen borden met koekjes en als hongerige meisjes vielen de vele dessahoofden,[4)] montries[5)] en schooljeugd hierop aan.

1) woonhuis van 't Inlandsch hoofd.
2) spotnaam voor een knol.
3) draagstoel.
4) schermen of de korte stok.
5) inlandsch hoofd.
1) was 't uit.
2) volkslied.
3) voorgallerij.
4) dorpshoofden.
5) hoofden van verschillende takken van dienst.

In den hoek rechts stond de gammelan, daarvoor zaten vier Tandaks op een rij, waarvan een reeds dadelijk de aandacht trok door haar hèl rôse veeren waaier, waarop zij blijkbaar heel trots was, als een echte kokette waaide zij zich koelte toe. Langs de stoep was het zwart van menschen, maar haast allen even vies en vuil, vrouwen in verschoten donkerblauwe baadjes, de haren ongekamd met kinderen in den slendang,[6] waren blijkbaar zoo van hun werk weggeloopen, niet de moeite nemend zich even een beetje netjes te maken. 't Was één grauwe vuile massa, waar wij langs moesten.

Nadat wij ons te goed hadden gedaan aan een warm kopje thee en wat koekjes gingen we het plein op om naar de volkspelen te gaan kijken.

Aan den ingang van 't erf stond een eerepoort van gevlochten bamboe en groen en vlaggen; nauw waren wij de stoep af, als groote pajongs ons boven het hoofd werden gehouden om ons tegen 't brandend zonnetje te beschermen, de hitte deed ons de oogen sluiten en naar 't hoofd grijpen alsof daar iets zwaars op neerdrukte.

Vlaggen wapperden langs de kanten van 't plein, van twee hooge masten hingen sarongs, stukjes sits, zakdoeken hel rood, en andere snuisterijen naar beneden, vroolijk spelend in den wind als fladderende bonte vogels.

Aan den top van een boegspriet wekte een bontgekleurde buikband de begeerlijkheid op van de jeugd; een voor een kropen zij op den gladden zwiependen bamboe om naar het voor hen zoo kostbare artikel te grijpen en een duimbreeds van 't begeerde voorwerp

6) draagband.

viel met een smak het bruine kereltje op een bed van drooge pisangbladeren... pats... en z'n kans was verkeken, een ander volgde, deed te haastig en viel nog eerder. Een derde, handiger, greep, rolde naar beneden maar hield den prijs in de handen en verdween glunder lachend met z'n buit in de donkere massa.

Een sarong werd nu aan den punt bevestigd en de bamboe, nu minder glad geworden door de ettelijke zandvoetjes beschuurd was makkelijker te beklimmen als de eerste maal en triomphantelijk hielden de groezelig bruine handjes de veroverde voorwerpen vast, de zwarte oogjes glinsterden.

Wij gingen verder en zagen een met olie en roet zwart gemaakte klapper op den grond liggen, de harde bast was er af en in 't zachte vleesch waren gleuven gemaakt waarin centen en dubbeltjes gestopt waren, zoo dat net even een randje zichtbaar was. Kleine jongens, de handen op den rug gebonden trachten nu met de tanden die muntstukken er uit te halen, natuurlijk waren hun lippen reeds pikzwart voor dat de helft er uit was, maar onvermoeid gingen ze verder, de klapper om en om keerend om toch vooral niets te vergeten.

Een eindje verder werd de zelfde grap uitgehaald met een zwartgemaakte pompelmoes, die aan een touw hing, de schommelende beweging maakte het uithalen nog lastiger, onhandig duwdèn ze de djeroek tegen elkaars gezicht, tot groot vermaak van de omstanders die als een dichte zwarte muur opeen geplakt stonden.

Na heel wat geduw en zwart gevlekte gezichten waren de tweeënhalf-centstukken er uit, de levende zwarte muur week uiteen en we zagen de mastklimmers. Een groote inlander omklemde het onderste gedeelte van de gladgemaakte hooge mast, een ander kroop over hem heen en ging op zijn schouders staan en zoo ging het verder, man op man tot dat de onderste de last te zwaar vindend wegzakte en rits gleed de rest als ringetjes aan een gordijnstok naar beneden. Maar geen nood, de moed zat er nog in, nieuwe liefhebbers deden zich voor en het spelletje begon op nieuw, eenige keeren met evenveel succes als de vorigen, totdat eindelijk een bijdehand jochie de gladde paal telkens afwreef met z'n hoofdoek en hij kwam er... Door de dwarslatjes hees hij zich op tot aan den punt, haalde hiervan het pronkstuk, een met goud doorweven sarong af en zette zich kalm weer op een dwarslat, maakte van z'n sarong die hij eerst om z'n hals sloeg, een zak, greep naar zakdoeken, buikbanden sitsjes en trachtte alles in z'n zak te bergen, een klein wit hoedje met bonte bloemen, niet goed vastgegrepen, zweefde weg, in de menschenmassa, waar grijpgrage handen zich uitstrekten, een roode zakdoek fladderde 't hoedje achterna.

Nevermind dacht de in hooger spheren zwevende brani,[1)] voorraad genoeg en z'n handen grepen vast wat de wind naar hem toe waaide en hij stoorde zich niet aan het geroep beneden hem: dat het nu genoeg was: dat hij wat voor de anderen ook over moest laten. Op z'n hoogen zitplaats troonend, stoorde hij zich niet aan de *hooge* heeren *beneden* hem.

'Wat een hebzucht!' dacht ik, dit anders van inlanders niet ziende, maar later bleek, dat hij genoeg moest medenemen voor al degenen langs wier schouders hij er gekomen was, eerlijk deelen was dus de boodschap, maar 't beste zal hij wel voor zich gehouden hebben.

't Spijt me dat ik er geen oog op gehouden heb, doch de gloeiende hitte maakte dat ik m'n oogen niet eens goed open kon houden, de groote zonneschermen boven onze hoofden gehouden wipten wel eens op zij of naar achter, de arme dragers

1) (brani) - durfal.

vestigden soms meer hun aandacht aan de hen omringende feestelijkheid als aan onze arme hoofdjes, waar onder het kapsel de hersentjes een beetje broeierig werden.

Het was hier midden in de oostmoeson, dor en droog het gras, aan de azuurblauwe hemel haast geen wolkje te bespeuren, boomen staan er niet op een aloon aloon[2)] en onze eenige bescherming waren dus wel de groote paddestoelen door dessahoofden boven onze hoofden uitgespreid.

Voor den landheer zelf was blijkbaar één van die reuzenzonneschermen niet genoeg, want angstvallig werden er hem twee achterna gedragen en als de een z'n plicht verzaakte door het zware ding wat scheef te houden, gaf de ander hem een por.

Bij den javaan is het houden van zoo'n pajoong boven iemands hoofd een soort vereering, hoe moeten die lui je dan niet eeren als er twee van die dingen boven je hoofd gehouden worden. Dat dit dan ook het geval was, bleek soms uit kleinigheden,

2) plein.

och, als je met hart en ziel de belangen van den javaan behartigt, zouden deze zoogenaamde ondankbare menschen je als een godheid vereeren. Genees of help eens een gewone inlander uit de kampong en hij zal je steeds zijn dankbaarheid toonen, nog jaren daarna soms, niet met woorden maar door kleinigheden, hij offreert u de voortbrengselen van z'n tuin, eieren, vogels die hij vangt of lekkernijen die hij op feestdagen maakt. Slacht hij dan een geit, ge kunt er zeker van zijn, dat hij u een boutje brengt. En wij beschaafde! Europeanen, hoe vergelden wij dikwijls een vriendendienst? Met snooden ondank vaak of nemen die aan, als iets, dat van zelf spreekt. Neen hoor, wat dat betreft kunnen wij best bij hen een lesje nemen, tot aan de kleinkinderen toe zullen zij hun dankbaarheid bewijzen.

Maar ik ben afgedwaald, moet nog even het oedjangen of championg beschrijven. In een kring van inlanders stond de schermmeester, met korten stok gewapend uitdagend rond te kijken en weldra vochten ze om de eer met hem zich te meten.

Dit spel is voor sommigen vaak een goede gelegenheid om hun wrok te koelen, twee dessahoofden dagen dan elkaar uit en een hoerageroep weerklinkt als ze elkaar een flinke klap geven. Soms is het een mindere die z'n dorpshoofd uitdaagt, anders slechts te moeten doen, wat deze gebiedt, is 't hem nu een genoegen z'n tegenstander eens een ferme por te geven, onder kwinkslagen en geestigheden van de omstanders.

Dit schermen mag dan ook alleen plaats hebben onder toezicht van de politie en met toestemming van 't inlandsch hoofd.

Voor ons stonden er stoelen gereed en met de boven onze hoofden geheven zonneschermen maakten wij een eigenaardig effekt tegen die muur van menschen, een lichtplek tusschen al dat donkere, iets als van een andere wereld.

De hitte werd ondragelijk, mevrouw B. had er hoofdpijn van gekregen, mevrouw C. kon haar oogjes niet meer openhouden en ik viel haast van m'n stokje en om daar een stokje voor te steken besloten we maar terug te keeren in de heerlijk koele pendoppo en werden toen juist even gekiekt door, zooals ik hem in stilte noemde, onzen hofphotograaf, die mij beloofde ook de schoone danseressen te vereeuwigen.

Ik zou dat zaakje wel arangeeren, sprong fluks de stoep op, liet die met de rose waaier staan, nummer twee knielen en de twee andere onder aan den stoep zitten, als garneering stonden en zaten hier en daar eenige jochies van de school, B. is wel geen wereldstad, maar een school is er toch, de kleurrijke toiletjes tusschen het stemmig zwart der schooljeugd, maakte een aardig effekt.

- Helaas, 't kiekje is mislukt. -

M'n kriewelende maag gaf me te kennen, dat het tijd werd ook eens aan den inwendigen mensch te denken en ik stelde voor om terug te keeren naar ons home, sweet home, wat de gasten blijkbaar een prachtig idee vonden, natuurlijk als gast zeg je niet licht, m'n maag rammelt.'

Weldra zaten we dan ook te smullen, dat is te zeggen, *ik* smulde, of ook de anderen het deden, weet ik niet, maar wel dat ze elkander plaagden. Van mijnheer.... ja, namen mag ik niet noemen, Peters, Smit etc. zijn zoo alledaagsch, dus zeg ik maar Krikmakrorum, werd beweerd dat hij te veel naar een paar zwarte oogen gekeken had.

'Ha-ha, hij bloost er van' plaagde ik, schik hebbend in zijn verlegenheid, die hij verbergen wilde door gouw over iets anders te praten.... 'blozen.... hoe kan ik nu blozen met m'n perkament kaki kleurig vel?

En zoo ging 't verder, de eene plagerij volgde de andere op, natuurlijk hadden we 't over de mannen als tyrannen en over vrouwen als de te weinig gewaardeerde goede feeën. (?).

Maar aan alles komt een eind, ook aan flauwe plagerij, bovendien vielen we om van de slaap en gingen weldra een engelschen brief schrijven om 's avonds met frisschen moed naar 't tandakken te gaan kijken.

Smiddags stond op 't grasveld de theetafel gereed, grijs-wit stak de schoorsteen der fabriek af tegen rose-lila achtergrond, grijs-kale boomen gaven een illusie van een herfstlandschap, donker-grillige schaduwteekeningen trilden heen en weer op den voorgrond, als zacht een windje suisde door 't donkere bladerdak. Rust lag over de omgeving, zelfs de honden, anders speelsch, lagen stil in 't koele gras, moe van de hitte.

Een voor een kwamen ze weer te voorschijn de gasten, wrijvend de nog slaperige oogen, en paften neer in de makkelijke stoelen, snakkend naar een kopje thee.

Loom-lui van de warmte had niemand feitelijk zin om zich te gaan kleeden, doch een frisch bad en ze waren weer goed wakker.

In de koelte van den naavond begaven wij ons naar de kedemangan, verwelkomd door de tabogiro en gingen heel gezellig in een halve kring zitten.

Op de maat der zachtslepende muziek, begint de danseres, na een eerbiedige sembah gemaakt te hebben naar 't midden te schuiven draaiend, windend de leenige bruin bloote armen, de polsen nauw omsloten door armbanden. De slendang, een lange sjerp van achter op den rug vastgehecht, nu en dan in de handen nemend worden de bewegingen vlugger, de trippelpasjes sneller, alles beweegt, 't gelaat alleen blijft onbeweeglijk koud.

Dan komt knielend aangeschoven een of andere grootheid en biedt den landheer een slendang, die deze aan den demang overhandigt, dit is een uitnoodiging tot den dans. De demang maakt de sjerp vast aan z'n kris, treedt deftig op de danseres toe, met sierlijke kleine passen schuift hij draaiend om haar heen, hartstochtelijk de tonen der gammelan, handgeklap der omstanders, wilderwoester de beweging tot - een sein klinkt en ze neerhurken de dansenden.

Knielend aangeschoven komt een gedienstige met een presenteerblad waarop glaasjes jenever staan, in één teug soms geledigd.

Na een pauze van eenige minuten begint het zelfde spelletje weer opnieuw, doch de schelle stem der danseres en de vaak harde tonen der gammelan zijn vermoeiend voor hollandsche zinnetjes en wij keerden dan ook huiswaards, moe en slaperig na zoo'n drukken dag.

A.A.J. VAN MAARSEVEEN.

Gedachtenwisselingen.

I. Anti-clericalisme.

Na het hoofdartikel van dien naam in de Holl. Lelie van 23/8 j.l. behoeft men niet meer te vragen, wie de meest diep-doordenkende lieden zijn. Dat zijn de clericalen. Voor wie hieraan nog mocht twijtelen, is dit glashelder bewezen door den heer Emile Faquet, via den heer J.B. Naaktgeboren, in bovengenoemd artikel. Anti-clericalisme is altijd een gevolg van oppervlakkigheid, wispelturigheid, ijdelheid enz. enz. Ziezoo, daar kunnen de Denkers, die dóór hun denken juist tot godloochenerij kwamen, het voorloopig mee doen.

'Wanneer zij iets grondig moeten overdenken, stuit hen dit *en daarom zijn ze ook van huis uit anti-clericaal*', leeraart de heer E. Faquet en de heer Naaktgeboren haast zich deze pas door hem verworven wijsheid - produkt van lang en diepzinnig nadenken van E.F. - verder wereldkundig te maken.

De Franschen verkiezen eenvoudige tastbare waarheden boven z.g.n. - diepzinnige kletskoek en onbegrijpelijk-ingewikkelde leuterpraat van door-God-gegeven stembusvee-drijvers; - gevolg: anti-clericalerighed. Gevolg: besef van eigen mensch-waarde.

Anti-clericalisme voert tot revolutie!

Revolutionairen zijn dus óók: oppervlakkige geesten, een soort van halve idioten.

Heusch, men ontnéémt er den vooruitgang, de wetenschap en de wijs begeerte *niets* aan, wanneer men zoo nu en dan eens, tegen alle wetten en recht in, een paar Ferrers vermoordt. Integendeel, men effent haar paden.

Immers, zóó bevordert men het Clericalisme.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

II. ‘Juf.’

Ik ken geen hatelijker woord dan ‘Juf.’ Zelfs als het getint wordt door een voornaamwoord, of een *lief* bijvoegelijk naamwoord, haat ik het nog met een afschuwelijke haat.

Onze ‘juf’ klinkt mij in de ooren alsof de hoogmoed welke door het woord wordt uitgedrukt het Jufschap nog vernederender maakt.

‘Juf’ toch is meerendeels uit den stand van hen die haar hulp behoeven. Anders noem ik de juffrouw een meid-huishoudster, of wat daarmede analoog is.

Een kinderjuf is de trotsche verhooging van de werkgeefster, waar ‘kindermeid’ duidelijker en juister zou zijn.

Dat men in een huishouden van *de* juffrouw spreekt vind ik uitnemend; tegenover de kinderen en het personeel is dit gerechtvaardigd, maar daar ik de juffrouw de rechterhand van de vrouw des huizes noem, en zelfs deze moet vervangen vind ik het onuitstaanbaar het ‘juf’ te hooren.

Er steekt niets intiems in; het verheft niet; het brengt de huisgenooten niet nader; integendeel het eeuwig ‘gejuf’ duidt aan, dat de persoon in quaestie, buiten den familiekring om, daarin slechts getolereerd wordt.

De juffrouw moet zijn een huisgenoote, eene vriendin, eene dochter.

Als *juf* is zij een souffre-douleur tusschen Mevrouw en dienstbode, wier hartelijkheid en vriendschap wel eens gevraagd, - misschien wel geëischt, - wordt, maar van wie men overigens geen nota neemt dan om háár tot meid te verlagen.

De juffrouw *moet* willen doen wat de vrouw des huizes, en de dochter des huizes evenzeer, zonder haar hulp, zouden moeten doen, maar deze omschrijving duidt al van zelf aan, dat de juffrouw niet een ‘juf’ is, maar een tijdelijk of blijvend familielid.

Tot zoo lang mij de ‘Hollandsche Lelie in de rubriek *gedachtenwisseling* niet volkomen bekeerd heeft van mijn haat tegen het ‘jufschap’ zal ik *de* juffrouw, waar ook, de eer geven die haar als juffrouw toekomt.

GEEN ‘JUF.’

III. Aan ‘Mars’ of ‘H. Hijmans’.

Het is werkelijk niet moeilijk Uw naam, Edele Anoniemus, door middel eener seance te weten te komen, maar zelfs zonder 't spiritisme is het zéér gemakkelijk geweest, die te ontdekken, daar ik uit Uw gedachtenwisseling Uw heel faire en nobele persoonlijkheid proef. Daar U echter:

1e. zoo gemakkelijk in de gelegenheid zijt (indien U er werkelijk belang in steldet!) die vragen, welke U thans met een laffe pseudoniem doet, persoonlijk aan mij te richten;

2e. U niet mannelijk genoeg blijkbaar zijt, mij met open vizier te durven bestrijden;

3e. niet om persoonlijke redenen U wisselijk achter een pseudoniem heeft verborgen, maar om de lezers en lezeressen van ons blad den indruk te geven, dat Uw oordeel een onpartijdige is, terwijl het U in waarheid in de pen is gegeven door innerlijke jaloezie en nijd tegen mijn persoon.

Om deze redenen wil ik deze, Uwe correspondentie, zijnde èn laf èn belachelijk tevens, niet beantwoorden.

Ik kan mij echter, Heer H., niet begrijpen dat iemand als U, die nog heel kort geleden nog op Redactrice en Blad schimpte, zich thans zoo vernederd heeft (bah!) in datzelfde blad geschreven te hebben!

Dit aan ònpartijdigen ter karakterbeoordeeling!

Met dank voor de plaatsing aan de Redactrice, die ik werkelijk hoogacht,

CH. HIJMANS.

Sproke
door H. Beerstecher.
(Vervolg en slot van No. 8.)

Toen traden zij naar buiten, hand in hand, en zetteden zich neer op de bank voor het huis om daar te wachten tot het toovermiddeltje zou gaan werken. Zwijgend wachtten zij.

En langzaamaan voelden zij zich licht worden, voelden zij geen lichamelijke zwaarte meer, en toen zij geheel materie waren geworden, waren opgelost in een nevel, toen, zweefden zij op. Omdat zij zoo licht en zoo lucht waren, licht en lucht als een zeepbel, konden zij opzweven in den nacht....

Het was doodstil, mysterieus en geheimzinnig strekte zich het zwarte woud, vol vreemde schaduwen nu, en de zwarte boomtakken, de bladeren die nog waren blijven hangen als had de wind ze vergeten, waren onbewegelijk. Alles zweeg in het rond, roerloos.

En zij zweefden hooger, de toppen der boomen verijlden, en staken hun takken als een netwerk op ten vaalblauwen hemel, de zwarte duisternis vergrijsde, zij zweefden hooger, heen over het woud beneden hen, inktzwarte zee nu, peilloos diep met groote golven van inkt en zoo donker en eindeloos als de onderwereld waarin Ezra wijlde, maar geen verschrikking was die duistere diepte haar nu, zij voelde ze aan als een vertrouwde, een geheimzinnige macht, die medewerkte aan haar doel en

zonder angst zweefden zij, de kluizenaar en Ezra, hun lichamen onzichtbaar, zweefden zij in stil verbond al verder en verder.

Boven hun zielen die zweefden, diep welfde zich de hemel als een reuzenkoepel en rustig en plechtig verscheen van achter een donkere wolk, als was zij ook in het verbond, de maan, en zij vloeide genadiglijk een zacht zilverlicht over haar donkere omgeving....

Verder zweefden zij en achter hen verwaasde het woud in den grijsvochtigen nachtmist; zij zweefden over een wijde vlakte, die zich in vochtigen nevel schijnbaar eindeloos strekte....

Zij zweefden hooger en verder, pijlsnel zweefden zij, omdat zij zoo licht waren en zoo ijl, vertrouwden zij op hun zweefkracht, geen oogenblik waren zij bevreesd hun menschelijke zwaarte te zullen herkrijgen, die hen te pletter zou doen storten uit de onmetelijke hoogte. Zij zweefden als vlinders zoo licht, maar zekerder, veel zekerder dan een vlinder, zij gingen naar een doel, recht gingen zij af op ergens een doel....

Uren lang zweefden zij. En heel zachtjes, heel fijn van geluid, hoorden zij het luchtige waas, dat hun lichaam zonder zwaarte was, heendrijven door de vochtige lucht....

Eindelijk werd in de verte een rosse streep zichtbaar, en vreemd staken vele donkere figuren daartegen: vierkante, koepelvormige, driekante, alle dooréen, en daar bovenuit rechtop een spits hier en daar, een zuil, alles klein, als speelgoed, en uit de zuilen wriemelde een kronkelend lint, dat verijlde en weer aangroeide, eindeloos.

Dat was de stad, de stad in den avond, want lichten glommen op, steeds meerdere...

En toen zij dichterbij kwamen, de kluizenaar en Ezra, en alles grooter werd, reuzenspeelgoed nu, hoorden zij aanzwellen stadsgedruisch....

‘Het wordt tijd nu om neer te dalen,’ hoorde Ezra zacht tot zich zeggen, ‘nu wij de stad naderen, doel van onze tocht.’

‘Zullen wij Hèm zien in de stàd?’ fluisterde zij terug terwijl zij neerdreven, want geen

oogenblik was ze vergeten, dat zij ging, dat zij zweefde naar hèm, haar àl, dat ze hèm zien zou. Al voorwist zij dat het haar smart zou baren, die smart zou haar wellust zijn omdat zij zien zou toch zijn aangebeden gelaat....

'Mijn kind ja, maar vergeet niet wat ik je zeide, je zult hem nu niet zien met het gelaat van een god, maar van een mènsch, èn.... een mensch op zijn leelijkst, je zult hem nu niet zien zooals hij jou is verschenen, maar in zijn werkelijke gedaante, opdat je de overtuiging zult krijgen dat je het geluk zoekt waar het niet is te vinden en dat die man niet waard is, dat er om hem wordt geleden.'

De woorden van den kluizenaar die vlijmden, maar de klank van zijn stem was zoo zacht en diep als een troost voor wat hij zeide en wie sprak met zoo een klank in zijn stem, die bedoelde slechts liefde,.... maar toch kon Ezra nog niet gelóoven....

Zij waren neergedaald nu op een buitenweg, bestraat pad, dat leidde naar de stad. De nevel was opgetrokken en aan den diep-blauwen hemel in mysterie, hel schitterden en fonkelden nu miljarden sterren als wilden zij alle, alle om strijd, brengen licht, licht in de duisternis.... En terwijl zij langzaam aan, onzichtbaar nog steeds, voortdreven, ging de kluizenaar voort met zijn stem die zacht klonk als het zuchten van den wind en voor een ander onverstaanbaar was:

'Je bent tot mij gekomen met een groot verdriet mijn kind, en je hebt mij gesmeekt om hulp, om erbarmen, mijn macht is beperkt, en ik kan je niet het geluk geven waarnaar je smacht omdat het niet bestaat. De menschen jagen altijd een beeld na van hun droomen en dat noemen zij geluk, en hun verlangen naar geluk is slechts zucht naar genot voor zich zelf.

Je denkt nu dat het is het opperst geluk jou te noemen den man dien je een god meent, omdat hij zoo aan je verscheen. Maar omdat die man géen god is, maar een mensch met vele tekortkomingen en gebreken, daarom zou je niet leven in een extaze van geluk als hij jou was, omdat de menschen zijn mènschen, daarom duurt wat ze geluk noemen altijd maar heel kort.

Geluk zooals de menschen het zich voorstellen bestaat niet op de aarde. Slechts weinigen hebben het uitgevonden na heel veel smart en door hun zelfzucht heen: wij moeten leven voor anderen, voor meerderen, niet voor èen enkel persoon, en vooral niet voor ons zelf, - dàt geeft voldoening, en onzen plicht breed opvatten, dat alleen geeft tevredenheid. En *genòt*, zacht stralend genot, dàt geeft alleen het schóóne, het absoluut schoone en onsterfelijke: de natuur. Als een groote genade gaf God deze schoonheid, want als wij in vertwijfeling zijn, dan schenkt zij ons troost en rust, vergeet dat nooit, kind, en leer het schoone zien, leer daarin genot vinden. En beklaag je niet dat je lijden moet, want slechts door bitter lijden en over onze gestorven verwachtingen heen, vinden wij den rechten weg....

In mijn macht ligt het niet de wereldorde te veranderen en je de extaze van geluk te geven die niet van de aarde is, maar ik kan je laten zien, hoe wij vaak houden voor geluk wat slechts *schijn* is, *fantasie*, ik kan er je van overtuigen, dat het geluk niet schuilt, waar jij het geloofde, en ik hoop dat je dit een troost zal zijn en ik je daardoor terug zal brengen tot het leven. Alleen je moet daardoor eerst nog lijden, heviger dan je ooit geleden hebt, wees dus sterk, ook daarin ligt zulk een groote voldoening: sterk te zijn, zich zelf te blijven onder alle omstandigheden van het leven en jij, mijn kind, je hebt dat zelve ondervonden op je tocht door de donkere onderwereld waar je uit je zelve den weg wist te vinden, waar je geen verschrikking kende. Verman je dus

ook nu, en vergeet niet, het schoone en ware woord van Jezus: Zalig zijn zij die lijden, wat zij zullen vertroost worden.'

Met aandacht had Ezra naar hem geluisterd, maar zijn woorden zouden eerst later recht tot haar doorklinken: zij was nu in een koorts van verwachting wat er komen zou. Er wachtte haar leed op nieuw, leed door hém, wat zou het zijn? Hoe en waar zou zij hem zien? O, ze wilde hem terugzien, al zou het haar ook nog zoo smarten, zij wilde hem zien, eéns nog en dan gaarne sterven, zij wilde om hem te zien.... verkoopen.... naar zij geloofde... haar ziel...

Zij antwoordde dus haar geleider dat zij gaan wilde waar hij haar brengen zou en dat zij sterk was....

En zij waren inmiddels genaderd de smalle straten van de stad, waarin hoog rezen de steenen muren der huizen, en waar de menschen alle haastig liepen, als gingen zij naar een doèl. Een verward gerucht klonk er op: het geroezemoes van wagens en rijtuigen,

gegons van stemmen, gelui van bellen, alles zich oplossend in één onrustig gerucht....

Maar zij gingen niet midden door de drukte heen, de kluizenaar en Ezra, zij gingen buiten de stad om naar stillere buurten en zij zagen daar slechts hier en daar een mensch: een vrouw, droevig nachtfiguur, die langzaam, langzaam voortliep als wachtte zij.... een man, den kraag op, den hoed in de oogen, die zich haastte....

Toen kwamen zij op een donkere gracht, en voor een groot huis, waar voor hèlverlichte ramen de gordijnen waren gezakt, hield de kluizenaar stil.

'Hier in dit huis zal je hem zien, wees nu flink, en denk aan wat ik je gezegd heb, lieve kind,' vermaande hij met trillende, weeke stem en hij liefkoosde daarbij met zijn ziel in zachte streeling de hare, 'wij moeten zweven naar het tweede raam rechts van de eerste verdieping.'

En omdat zij onzichtbaar waren en zoo licht, konden zij zweven naar het raam en zich neerzetten in het kozijn, om daar te wachten op wat komen zou als zij heen zouden kunnen zien door het gezakte gordijn vóór hen. Onbewegelijk, zwijgend wachtten zij, en Ezra hóopte, zij hoopte nog hoezeer zij wanhoopte.... O, het kòn niet zijn, dat zij Hèm leelijk zien zou, hem haar God, dat zij zoude lijden zoo hevig door hem, het kon niet wezen dat hij niet was de ziel van haar ziel, want zij had het gelezen in zijn blik, zijn open blik van liefde voor haar en zij kon niet al die jaren om niet hebben gewacht, het kòn ook niet onwezenlijk zijn geweest het vreemde geluk dat zij gevoelde toen zij hem gezien had voor het eerst en heel haar wezen zoo ganschelijk naar hem was uitgegaan....

Tot het uiterste gespannen wachtte zij....

Doodstil was het.... toen begon er iets te trillen achter het raam en als een nevel die verijlde, als een waas dat langzaam optrok, werd transparant het gordijn.... zij tuurde ganschelijk in aandacht tot openstraalde in een zee van licht een vertrek in Oostersche weelde, waarin trilde iets vreemds, geheimzinnigs....

Op een divan zat een jonge man, vol levenslust.... en die jonge man geleek.... geleek op Hém, maar hij zag er niet uit als een God: over zijn gelaatstrekken trilde iets dat niets had van den godenglans die had gesierd Zijn gelaat.... en zijn oogen glinsterden niet van liéfde, maar van iets leelijks, zijn glimlach, die had iets demonisch, en om zijn snor, die wulpsch zich welfde, om zijn mond, beefde iets zinnelijks... Maar toch... toen zij duidelijker zag, doorsidderde het Ezra met hevigen schok:.... Hij was het, maar.... mènsch nu.... géén Gòd....

Een waas van hoogheid wemelde nóg over zijn schoon gelaat, en de oogen, dat waren zìjn diep-blauwe oogen, de oogen waardoor haar liefde tot hem was gegaan....

Toen.... zij voelde een knak, zij voelde iets in haar ziel breken, iets heel teers, iets heiligs... zag zij dat hij zat naast een vrouw, een groote, grove vrouw in rose kleed, gedécolleteerd, onbehoorlijk laag gedécolleteerd... Vreemd mooi was ze, onwezenlijk, want eigenlijk was ze léelijk... en ze schoof dicht naast hem en wond haar arm, half-bloot, heen om zijn hals terwijl ze hem aanzag met bijna gesloten, loerende oogen.... en hij.... half zat, half lag tegen haar aan, met wellustigen lach tot haar opziende.... Hij sprak tot haar en om haar mond, haar vleezige wangen trilde verlangen, maar zij scheen toch te weigeren, maar al te weigeren hoe hij ook gretig bedelde....

Ezra buiten zag alles en leed, leed zooals zij nooit geweten had dat lijden bestaan kon: tot in de fijnste weefsels van haar ziel voelde zij haar vlijmende, ondragelijke smart rauw schrijnen....

Zij zag den man smeeken, er was niets van hoogheid meer nu op zijn gelaat nu hij zich zoo vernederde en zijn ziel scheen ganschelijk neer te dalen: met een stortvloed van woorden smeekte hij, terwijl zich kronkelde zijn lichaam en zijn hand warrelde in de kanten, die hingen om de bloote armen van de vrouw.

Toen, in koorts, stiet Ezra een kreunen uit: met geweld trok hij nu de vrouw tot zich en drukte haar vol wellust een zoen op haar tot spreken geopenden mond.... Zij hoorde de vrouw lachen, luid-op, onwaar, en zich al verwerende hoorde zij haar wat zeggen, waarvan zij alleen maar verstond ‘vandaag niet’.... Toen, omdat de vrouw opstond, hem van zich schuddend, zag ze hem boos worden, een sterk demonische trek, een ruwe hartstocht verwrong zijn trekken en in zijn woede trok hij haar, staande nu, weder tot zich, met ruw gebaar sloeg hij haar armen om zijn hals en toen zij zich nòg verweerde, uitte hij een vloek.... werd hij razend, razend van lust....

Een rauwe doordringende schreeuw weerklonk van buiten, een smartkreet van een ziel, die in hevigste marteling gereten in fijne vezelen uitèen, afsterft voor het geheele leven.... toen niets meer....

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mela. - Gij moet nog een beetje geduld hebben met het antwoord op Uw andere brieven. Ik wil trachten U de volgende week te beantwoorden, maar ik ben door mijn lange afwezigheid eenigzins ten achteren gekomen, en kan niet iederen brief dadelijk afdoen. Dit kan ik U alvast in *elk* geval verzekeren, dat Uw veronderstelling, in een van die Brieven uitgesproken, als zoude ik U 't een of ander kwalijk hebben genomen, **absoluut** uit de lucht is gegrepen. Ik zou niet eens weten wat. Ik citeer Uw brief uit het hoofd. Er stond daarin iets van 'n correspondentie, waaruit gij een zin op *U* had toegepast. Ik was geheel en al verwonderd daarover, want ik kon niet begrijpen hoe *gij* U die beschuldiging zoudt *kunnen* aantrekken. Dit dus ter Uwer geruststelling. Wat nu Uw laatsten brief aangaat, ik geef U volkomen gelijk dat anonyme aanvallen afkeurenswaardig zijn, en ik doe dan ook mijn best steeds er op te letten dat al *die* gedachten-wisselingen, die van eenigzins *persoonlijken* aard worden, voluit zijn onderteekend. Om U de waarheid te zeggen begrijp ik niet goed wáárop Uw brief doelt in dit speciale geval. Misschien is mij een of andere gedachtenwisseling, van eenigzins grievenden aard voor den betrokkene, ontgaan, toen ik was in Nauheim? Of ook, misschien vindt gij iets ‘persoonlijk’ wat ik voor mij niet als zoodanig heb

opgevat. In elk geval, in principe geef ik U volkomen en zonder voorbehoud gelijk; zooals ik ook bewijs door zelf steeds alles wat ik schrijf te onderteekenen. - Op Uw vraag, of ik 't edel vind een ander te bestrijden onder een pseudoniem, waar die ander zelf zijn naam noemt, en waar bovendien een persoonlijke antipathie er achter zit, kan ik U dan ook van ganscher harte antwoorden: Zoo iets vind ik zoo *on*edel mogelijk. Zelve heb ik die behandeling immers gedurig ondervonden; hoe tallooze malen word ik-zelve niet anonym uitgescholden in couranten en critieken, waar *ik* steeds mijn naam noem; en ook, hoe tallooze malen weet ik, met de meest stellige zekerheid, dat de schrijver ot de schrijfster is, om de een of andere reden, een vijand is van mij-persoonlijk, want, al is zijn naam niet bij 't publiek bekend, dat neemt niet weg dat het dikwijls achter de schermen is, na te gaan wie de daad beging. Waarschijnlijk ben ik, juist *omdat* dit soort van valschheid zoo gedurig wordt begaan, er dan ook zoo geheel onverschillig onder als het mij zelf overkomt. Echter neemt dat niet weg, dat ik een ander graag voor zoo iets wil sparen waar het in mijn macht staat; zoodat ik in elk geval de oogen zal openhouden. Dat beloof ik U.

Johanna. - Vóór alles kan ik U de oprechte verzekering geven dat geen haar op mijn hoofd er aan denkt U het oprecht zeggen Uwer meening kwalijk te nemen. Ik herhaal telkens opnieuw in de Lelie hoezeer ik 't op prijs stel, indien mijne abonnenten en lezers mij vrijuit en oprecht hunne opinie zeggen, ten eerste omdat ik eerlijkheid an und für sich prettiger vind dan vleierij, ten tweede omdat daardoor menig misverstand, dat anders zou blijven bestaan, kan worden weggenomen. In Uw speciaal geval geloof ik, dat gij mij gedeeltelijk niet geheel hebt begrepen, gedeeltelijk een andere levensbeschouwing nog hebt dan ik, omdat gij blijkbaar Uw best doet een idealiste te blijven, waar het leven mij leerde dat men veel gelukkiger is indien men geen groote verwachtingen meer heeft van ‘de’ menschen. Want juist dan vallen hier en daar de goede uitzonderingen U dubbel op, en, anderzijds, de groote meerderheid ergert U niet meer, want gij verwacht nu eenmaal niets anders. Ziedaar mijne levenswijsheid. En nu Uw vraag. Ja, ik méén 't volkomen, dat ik den laffen onderteekenaars van dat bewuste adres, gericht tegen onschuldige losloopende honden, alle kwaad toewensch. En ik zal U zeggen waarom ik dat hun toewensch. *Omdat zij, als menschen, die wetten kunnen maken, (iets wat een dier niet kan), misbruik willen maken van hun macht als zoodanig, door de dieren te laten boeten voor wat de eigenaars misdoen.* Dat is een lafhartige wreedheid. We zijn het er allemaal over eens, alle hondeneigenaars en hondenliefhebbers, dat losloopende, lastige, of gevaarlijke honden dienen te worden vastgehouden door hunne eigenaars. Het is echter een minne wreedheid zoo'n dier, dat 't niet helpen kan wanneer hij zijn aard volgt, dat ook dikwijls *opzettelijk* de straat wordt opgejaagd door onverschillige eigenaars, te willen hard vallen, en te gaan dooden zelfs, inplaats van te zorgen voor behoorlijk politie-toezicht, dat zulke eigenaars bekeurt en *streng* bestraft. Dit zelfde politie-toezicht dient óók te zorgen voor wegruimen van 't straatvuil! Het is onzin te willen beweren, dat honden de straten méér verontreinigen dan paarden, of dan de vieze auto-luchtjes, of dan de jenever-dronken men-

schen op feestdagen. Wij betalen er belasting voor, dat dergelijke onreinheden verwijderd worden, en ik zie dus niet in, dat alleen 't hondenvuil zou moeten blijven liggen, omdat de straatreinigers in dat speciale opzicht niet aan hun plicht worden gehouden. Verder is het bovenbedoelde adres *huichelachtig* in de hoogste mate, want elk verstandig mensch (ik herinner U slechts aan de door mij in de vorige Lelie overgenomen artikelen van 'De Vrije Socialist' en 'Voorwaarts') haalt de schouders op over den 'onzedelijken' aanblik door de honden-verliefdheden veroorzaakt. Heusch, er gebeuren in de menschen-wereld, en op de straat, 's avonds, in de Boschjes, wáár ge maar wilt, heel wat viezer en gemeener dingen dan hondenvertooningen van bovenbedoelden aard. Meer dan een man, verontwaardigd over juist *dat* gedeelte van het adres, zeide mij dat. Het is echter met dit soort overdreven 'reinheid' als met die van een hier ter stede veelbesproken dame uit de eerste kringen, die van zoo'n extra 'reine' vereeniging lid was... maar zich met een dito 'rein' bestuurslid ervan vergat, mitsgaders de gevolgen van het 'reine' ongelukje. De zaak is genoeg belachelijk gemaakt indertijd om mij het recht te geven haar hier aan te halen, als 'n bewijs hoe het toegaat wanneer de menschen zoo overdreven *quasi-rein* doen. Juist dan... zoeken ze 't gewoonlijk achter de schermen. Maar, dit alles verdedigt nog niet mijn 'hardheid' - zult gij zeggen - van die adres-op-touw-zetters alle kwaad toe te wenschen.' - *Ik* vind dat echter wel, omdat ik vind dat zij onverdedigbaar handelen waar het geldt weerloozen, aan hun overmacht overgeleverden. Dat *zijn* honden in beschaafde landen. Wie daarom op zulk een wijze optreedt, als in bovenbedoeld adres, die verdient, dat het hem zelf ellendig gaat tot zijn straf. Hoe ellendiger, hoe liever. Strafe muss sein - dat is mijn leer. 'Dat men zijn ergsten vijand immers nog geen ziekte toewenscht' - is zoo'n algemeen aangenomen lief gezegde, waarvan *ik* wel eens betwijfel of 't in den grond genomen wel altijd zoo gemeend is als zulke vergevensgezinde menschen je zouden willen wijsmaken. Ik heb nog onlangs een twist bijgewoond van een furie - mag ik de bewuste 'dame' wel noemen, - die, vijf minuten vroeger, aan 't verzamelde gezelschap de schoonste lessen had uitgedeeld over verdraagzaamheid, door de vingers zien, etc; ongelukkig kreeg zij 't een oogenblik later zelve aan den stok met een der aanwezigen, en zie, toen schold ze die uit voor al wat leelijk was, liet zich zelfs niet door haar man tot bedaren brengen, wilde van geen verzoening meer weten. Enfin, in elk geval echter doet het bovenbedoelde zinnetje van U niet hier ter zake, want ik wensch die menschen niet alles kwaads toe omdat zij *mijn* vijanden zijn, maar omdat zij weerlooze onschuldige schepsels willen vermoorden. Ik kom dus op voor *anderen*, niet voor mij-zelf. *Mijn* honden houd ik overal en op elke plaats stevig vast. *Die* zullen niet bekeurd, noch opgevangen worden wegens losloopen.

Thans haal ik, ten bewijze dat gij mij verkeerd hebt begrepen, nog eens aan Uw eigen woorden: 'Er zijn helaas ook menschen, die *niet* met honden kunnen omgaan, die hun honden langs de straat laten slenteren, en er niet op letten wàt ze uitvoeren!' Juist zoo is het. En juist daarom moeten niet de *slachtoffers* van zulke eigenaars maar de eigenaars-zelf gestraft worden. En ik verwijs U, ten bewijze dat ik niet de eenige ben, die er zoo over denkt, naar het stukje IV in: Overzicht van de Week, waar gij kunt lezen hoe vele fransche mannen en vrouwen van naam, bij monde van een Kamerlid, zich het lot van juist zulke *slachtoffers* aannemen. Het is een schande, een ten hemel schreiende **schande,** zooals sommige menschen hunne dieren mishandelen Ik heb eens hier op Scheveningen aangescheld voor een hond, die wanhopig jankte

om in huis te komen. Men riep mij uit het raam der buren toe, dat ik vergeefsche moeite deed, daar iedereen uit was, en men elken Zondag aldus den hond gemakshalve buitensloot, den ganschen dag, zonder eten. Het dier maakte natuurlijk burengerucht, maar ik vraag U: moest *hij* daarom doodgemaakt, of zijn mispunterigen eigenaar? *Ik* vind den laatsten, gij moogt dat nog zoo 'hard' vinden, ik méèn wat ik hier schrijf, als 't op kiezen aankomt.

Nu een antwoord op Uw vraag 'of ik in 't geheel geen geloof heb aan 't goede in den mensch' Gelukkig wel. Ik verwijs U naar mijn: Overzicht van de Week in verband hiermede.

Er zijn heel wat menschen, op allerlei gebied waarvoor ik om de een of andere reden achting of eerbied heb, maar dat neemt niet weg dat ik 't menschdom, als geheel genomen, een egoist, dom, wreed, laagstaand soort schepselen vind, welke nog het beste worden in toom gehouden door de een of andere godsdienstige overtuiging, vooral als 't er eene is die hen bang maakt voor 't Hiernamaals. Slechts heel enkele uitzonderingen zijn goed en braaf en lief uit ingeboren goedheid en braafheid en liefheid. Overigens, gij schrijft zelve reeds zoo veel ondervonden te hebben, dat gij bang zijt Uw geloof in de menschheid te zullen verliezen. Wel, *ik* wil U dat geloof geenzins ontnemen, maar ik voor mij geloof dat men veel gelukkiger is bij mijne eigene duurverworven levensondervinding: Niet veel verwachtingen van den naaste, want dan valt hij heel dikwijls nog mee ten slotte; hoe geringer onze verwachtingen zijn, hoe meer kans er bestaat dat wij niet bedrogen uitkomen.

Ten slotte vindt gij, dat ik dikwijls zoo 'hard' antwoord aan niet-abonnés. Ik zou het prettiger hebben gevonden indien gij mij, ter staving van dit beweren, een of ander feit, een of andere bepaalde correspondentie, had genoemd, want het is moeilijk op een dergelijke, zoo algemeen-uitgesproken beschuldiging nader in te gaan. Er zijn onder mijn correspondenten verscheidene niet-abonnés, en er zijn er zelfs onder, die ik, omdat zij geen mede-lezers óók zijn, particulier het voor hen bestemde antwoord toezend, voor mijn rekening. Maar er zijn er zeer zeker ook velen, die zoo lastig en zoo veeleischend zijn, als het geen enkelen abonné invalt, en nu vraag ik U-zelve af, of gij het prettig zoudt vinden indien ik dezulken ten slotte vóór liet gaan, of zelfs op een lijn stelde met degenen die, gelijk ook gij, tot de abonnés of vaste lezers behooren, en als zoodanig in de éérste plaats recht hebben op mijn werkkracht en tijd. Ik heb ten eerste slechts een beperkte ruimte voor de correspondentierubriek, en ten

tweede ook, bij den besten wil ter wereld, niet méér tijd tot mijn dispositie, dan die ik U allen ruimschoots geef. Indien ik dus, *zooals ik in het begin van mijn redactrice-schap deed*, de niet-abonne's even geduldig en even bereidwillig, ook bij de meest onredelijke vragen soms, antwoordde als de abonne's, dan zouden de laatsten zich met recht gaan beklagen. Gelijk ik hierboven zeide, in het begin van mijn redactriceschap was ik zoo dwaas (noem ik het *nu*) van alle dergelijke niet-lezer-vragers tòch te beantwoorden, dank, juist van dezulken, heb ik er nooit voor gehad. Ondertusschen breidde zich de belangstelling in de Lelie, speciaal in de correspondentie-rubriek, steeds uit, zoodat ik hoe langer hoe meer vaste lezers en abonne's kreeg, die tot dat doel bepaaldelijk abonné werden. Het spreekt vanzelf dat dezulken dienen voor te gaan, ja dat zij, tengevolge hunner toename, van jaar tot jaar, ten slotte alle plaatsruimte gaan innemen. Orde en regel moet nu eenmaal zijn in een redactie. Het is geen ‘hardheid’ maar enkel een orde-maatregel indien ik van degenen, die mij om raad of inlichting vragen, verlang dat zij zorgen de Lelie te lezen, voor eigen rekening of hoe dan ook, in plaats van te eischen van mij, dat ik, na eerst ongevraagd met hun manuscripten of wenschen of vragen te zijn lastig gevallen, nu óók nog zou moeten zorgen voor particulier antwoord, omdat het hun niet belieft zich op de Lelie te abonneeren. Ik heb reeds dikwijls genoeg gezegd, wat ik ook nu herhaal, waarom belieft het hun dan wel mij lastig te vallen? Dat ik op dezen regel uitzonderingen maak in meer dan één geval, waar er daartoe *reden* bestaat, is een feit dat menig niet-abonné kan getuigen, echter indien gij sommige zonderlinge, onredelijke, veeleischende vragen onder de oogen kreeg, juist van nìet-abonnés, en van niet lezers, dan zoudt gij wellicht begrijpen dat dezulken weleens een ‘hard’ antwoord verdienen. Vermoedelijk hebt gij dan ook aan een of ander antwoord van dien aard gedacht; ik kan niet nagaan wàt gij bedoelt, daar gij geen enkel feit noemt, noch eenige bepaalde correspondentie aangeeft. Daarom, alles saamgenomen, geloof ik dan ook, dat gij-zelve het bij het rechte eind hebt, waar gij schrijft: Misschien oordeel ik wel over iets waarvan ik geen verstand heb. - Inderdaad toch, gij zoudt eerst zelve moeten lezen zulke brieven, om te kunnen beoordeelen welke antwoorden zij verdienen.

Mij trof bijzonder Uw slotzinnetje: ‘Nu voel ik het ineens; 't is de angst voor Uw waarheid, die mij U deed schrijven’. - Juist, waarde Johanna, de meeste menschen hebben *angst* voor de waarheid, en zijn dan boos of teleurgesteld indien men hun die onthult. Dat heb ik mijn heele leven lang ondervonden, dat leugens om bestwil den meesten menschen broodnoodig zijn; daarvan leeft de Kerk, en leeft de Pers, en leeft de geheele ‘geordende’ maatschappij. Menschen die, als ik, de waarheid, de harde, wreede waarheid, van 't leven en van den *schijn*, waarachter men alles verbergt, onthullen, worden onprettige spelbrekers gevonden. Ik kan daaraan echter niets doen, dat de natuur mij zoo geschapen heeft, dat ik de waarheid zie, en te oprecht ben om die voor mijzelf of voor anderen te willen verhullen. Dat heb ik reeds menigmaal geantwoord aan dengenen, die zich over mijn ‘moed de waarheid te zeggen’ verwonderen, of er mij over complimenteeren: Ik zou niet anders *kunnen* zijn dan zoo; het is een mij aangeboren eigenschap, en eene die mij reeds menigeen tot vijand heeft gemaakt, omdat de meeste menschen, gelijk gij-ook, ‘angst’ hebben voor de waarheid. Weest overigens overtuigd dat ik méén wat ik zeide in den aanhef dezer correspondentie: niet alleen denk ik er niet aan U Uw brief kwalijk te nemen, maar

zelfs waardeer ik Uwerzijds *Uw* oprechtheid in dezen, die U er toe dreef mij eerlijk te zeggen wat gij op het hart hebt. Daarvoor mijn welgemeenden dank.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw toezending van dat hoofdartikel. De schrijfster deed er mij inderdaad genoegen mee, dat zij juist *die* zijde van mijn omstandigheden en karakter beschouwde. Daarom ben ik haar voor hare woorden zeer erkentelijk, en U voor de toezending ervan. Neen, ik las die critiek over Uw boek niet; ik lees principieel geen critieken, maar dit kan ik U wel zeggen, dat gij verstandig zult doen U er niets van aan te trekken.

Alberdine. - Voor zoover ik kan nagaan bedoelt gij met het adres in Parijs, dat in de Lelie zou zijn opgegeven, een door Rarda Lieftinck (zie Parijsche Brieven) genoemde vertrouwde gelegenheid, om in Parijs goedkoop onder dak te zijn. Echter betwijfel ik eenigzins of dit is wat *gij* bedoelt voor Uw dochter. - Misschien wil Rarda Lieftinck zoo vriendelijk zijn en zelve eenige inlichtingen geven. Wat Genève betreft, ik geloof niet dat Uw dochter daar het beste, zuiverstgesproken fransch zal leeren, ook niet dat haar de stad zal bevallen, ofschoon, wat dat laatste betreft, de opinies zóó verschillend zijn, dat een ander daaromtrent misschien een tegenovergestelden indruk heeft. Intusschen vestig ik Uw aandacht op een Vereeniging te Grenoble, 'Comité du Patronage des Etudiants étrangers.' Eene duitsche dame schrijft dienaangaande, in een duitsch blad, dat ik lees, hoe hare dochter, door bemiddeling van bedoeld comité, een zeer goedkoop en zeer aangenaam verblijf vond in de onmiddelijke omstreken van Grenoble. Gaarne steeds tot Uw dienst, en dank voor Uw vriendelijk schrijven.

Mevr. van E - E. - Ik heb U reeds in de vorige Lelie beantwoord, dat ik op Uw vraag geen raad wist. Thans vestig ik Uw aandacht op de correspondentie hierboven aan *Alberdine*; zou dat 'Comité' niet juist iets zijn voor U, om zich daartoe te wenden om raad? Wat Uw tweede vraag betreft, eene abonnee geeft op:

Ginneken bij Breda, pension dames Vrijbergh, Markt 8. *f* 2.25.

Rarda Lieftinck. - Ik vestig Uw aandacht op de correspondentie hierboven, aan *Alberdine.* En meteen bedank ik U zeer hartelijk voor dat andere.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Greta te H. - Hartelijk, hartelijk dank voor Uw verrassing. Ik weet Uw adres niet te H., om U particulier te danken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

6 September 1911.
25ste Jaargang.
No. 10

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Waarheid is de beste krachtspijs voor het Vaderland.
(Militaria, zendelingen, enz.)

....‘Zeg, ben jij 't of ben je 't niet!?’

Aldus waren de woorden gericht tot een heer door een', plotseling stilstaande, wandelaar.

De aangesprokene draaide zich half om en zeide na eenig talmen, zacht, verwonderd: ‘Mijnheer, mijnheer, ik kén U niet, bepaald ik weet niet wie U zijt.’

‘Kom, kom,’ gaf de wandelaar vroolijk ten antwoord, ‘draai je eens om.... zie zoo, ja kerel jíj bent 't.’

‘Ken je Karel niet meer, Karel Boengah?’

‘Jongen, jongen wat ben je veranderd, ik zou je warempel niet meer herkennen’....

....De oogen van Karel's studievriend bleven minder dof, er kwam een lachtrek op 't gelaat en vrij vurig antwoordde hij: ‘Parbleu, neen maar, die is goed,.... wat ben ik aan 't suffen door joú niet direct herkend te hebben...., hier beste jongen, een hand ja twee tegelijk.’

....‘Gut, wat een' langen tijd hebben wij elkaar niet gezien.... Nu ik je goed bekijk zie je er wel geler uit dan vroeger, natuurlijk ook niet jonger, doch vooral die “erreichte” snor maakt je anders.’

....Gedurende deze ontboezeming waren de oogen van Karel dán eens op 't gelaat, dán weder op de kleedij van zijn' vriend Jan Verhagen gericht.

Och! och! wat was onze Jan veranderd; 't voorhoofd gefronst, de wangen ingezakt, een waas van verdriet over 't aangezicht...., die man moet véél geleden hebben.

Wat een contrast met Karel, den oud-indischen planter.

Vroolijk, opgeruimd en ‘tiré à quatre épingles’, is 't leven voor hem vol geur en zonneschijn.

Ofschoon reeds over de vijftig blijft zijn hart steeds jeugdig, daarbij is hij een aanbidder van 't schoone geslacht.

Te verwonderen is dit alles niet als men weet dat Karel Boengah, behalve wat zenuwzwak, kern gezond is, voldoende heeft om in zijn stand te kunnen leven en daarbij ‘au comble’ celibatair.

In Indië had hij hard in de binnenlanden gewerkt, steeds rechtvaardig en eerlijk opgegetreden en gezworen, na een minder aangenaam gevalletje, nooit te trouwen.

De ex-fabrikant Jan Verhagen was...., doch laten wij 't gesprek beschrijven, 't zeer langdurig onderhoud dat de twee vrienden hadden in de gezellige kamer van Karel in den Haag.

Zij konden over tijd beschikken, hadden elkâar zeer veel te vertellen, wilden eens alles wat met hun leven in verband stond en staat opbiechten en vooral ‘waar’ zijn; dus geen ‘huichelarij’ en geen ‘schijnheiligheid’.

Beiden waren Goddank onafhankelijk en konden eerlijk en zonder vrees hunne ondervindingen en denkbeelden verkondigen.

.... ‘Zie zoo Jan’ zeide onze oud-planter na eene manilla te hebben genomen en zich vallen latende in eene fauteuil, ‘vertel me nu eens je levensgeschiedenis’.

Verhagen ging óók zitten, zonder sigaar, en begon:

....‘Beste Karel, gaarne wil ik je mijne levensgeschiedenis beter gezegd lijdensgeschiedenis mededeelen, wetende je daarin belang stelt.

Ge zult me misschien langdradig en vervelend vinden, soms misschien wat bekrompen van geest in vergelijking met de opvattingen van jou,.... ‘soit’, eerlijk moet je later je opinie zeggen.

.... Toen in 't jaar 18 - mijn vader was overleden stond ik geheel alleen aan 't hoofd der sigarenfabriek in Noord-Braband, en kon ik de noodige verbeteringen aanbrengen teneinde ‘up to date’ te zijn. Spoedig vermeerderden mijne relatiën, al meer en meer verzond ik naar 't buitenland en ik was tevreden en gelukkig. Waarom zou dit dan ook niet 't geval zijn!? De arbeid gaf mij veerkracht, deed 't bloed sneller stroomen, versterkte mijne zenuwen en gaf ook brood aan een paar honderd arbeiders die alstóén óók tevreden en gelukkig waren.

Alsnog had ik een best, braaf Wijfke; Suzeke een lief meisje, een dot, en een piepjong Kereltje.

Wij leefden eenvoudig en waren Godvruchtig zonder overdrevenheid.

In dien tijd bestonden er niet zulke godsdiensttwisten, nijd en haat in 't geloof als heden, er werd niet gespionneerd. Al die veinzerij en schijnheiligheid vormen leelijke karakters, doch.... ‘revenons à nos moutons’.

Wij *allen*, aan de fabriek verbonden, waren content.

Doch langzamerhand kwam hierin verandering.

Er waren zoogenaamde ‘heeren’ die fortuin hadden en naam wenschten te maken, ja populair trachtten te worden.

Ten einde dit alles spoedig te bereiken is 't natuurlijk 't slimst de arbeiders tot zich te lokken.

Vergaderingen werden gehouden waarvan die welgestelde personen aan 't hoofd stonden; dáár werden de arbeiders, de werknemers opgestookt tegen hunne patroons en werden hun, op alle mogelijke en onmogelijke wijzen, aan 't verstand gebracht dat zij als slaven, als onmenschen door de werkgevers werden behandeld.

Weinig werk, veel vrije tijd en vooral veel loon was de leuze.

Alle middelen mochten toegepast worden om dat doel te bereiken, ja de aanhitsers die niets te verliezen hadden, gaven verder den raad de meest exorbitante eischen te stellen, zoodat ten laatste de ondernemingen als 't ware van de werknemers afhankelijk waren, waarbij de eigenaren zoo goed als niets te zeggen hadden.

Alleen mochten deze veel geld fourneeren en risico lijden....

....Mijne tevreden en gelukkige arbeiders van voorheen, die mij steeds genegen waren, vervreemdden zich. Zij verleenden gehoor aan de slechte inblazingen, zij begonnen mij te wantrouwen en beschouwden mij niet meer als hun raadsman en vriend. De gezaaide misnoegdheid schoot welig op.

Met tegenzin gingen de luidjes aan den arbeid, gedurig waren zij aan 't mopperen en bij 't geringste geërgerd, totdat eindelijk ontevredenheid hun deel werd.

Ontevreden bij hun werk, ontevreden in hun huisgezin.

....Arme menschen! zij wisten niet dat juist ontevredenheid de bron is die rampzaligheid voortbrengt....

....Ge kunt begrijpen Karel dat hierdoor mijne zaken achteruit gingen.

Ik kon niet geregeld meer leveren, de afnemers bestelden in 't buitenland, te Hamburg en te Vevey, tengevolge mijner prijsverhoogingen, prijzen ontstaan door meerder loon.

Alles wat ik eenigzins kón doen voor 't werkvolk deed ik, waarachtig dit is zoo, doch de eischen werden al grooter en grooter voor mij té machtig.

.... Mijn brave vrouw deed al 't mogelijke om mij te helpen en te kalmeeren, want Ge kunt begrijpen dat op 't laatst mijne zenuwen van streek raakten en mijne gezondheid er onder leed.

Vooral was dit 't geval toen een gedeelte van 't werkvolk begon te staken.

Was 't hier maar bij gebleven doch neen, 't werd al erger en erger.

Machines werden onklaar gemaakt, sabotage toegepast en werden de menschen die werken wilden, werken tot onderhoud van vrouw en kinderen, met slijk gegooid door de onwilligen.

Wat moest ik doen?

Ik vroeg hulp opdat de goedgezinden konden werken, ik deed dit eerst verzoekend en onderdanig, later met kracht; ik schreef aan den Minister van Justitie.... doch niets hielp. Hier in 't zoogenaamde vrije Holland liet men de kwaadwilligen ‘vrij’ hun gang gaan.

De autoriteiten begrijpen niet dat 't volk nog niet rijp is voor buitengewoon zwakke philantropie; geen zwakke straf voor *recidivisten* doch toepassing der ‘peine corporelle’ is reeds eene oplossing zooals in Engeland bestaat en in Frankrijk en andere landen ingevoerd zal *moeten* worden.

Tuchthuizen!?... onzin Karel, die zullen zich zelf sloopen.

Volgt 't voorbeeld van den zeeheld de Ruijter; Gij Jongens!.. zou ik overal willen verkondigen, doch accepteert dan ook 't pak slaag dat hij dikwijls ontving....

.... De fabriek stond eindelijk stil en in vele huisgezinnen heerschten gebrek en honger en ook verdriet, onverdiend bij de vele werkwillenden.

Ik, van mijn kant kón niets meer doen daar ik reeds met verlies had gewerkt. Hulp van 't Rijk? och! 't Rijk zou 't den werkgevers nog lastiger maken; die eigenaren, die industrieelen zijn immers ‘Kapitalisten’. Bijna voor alles wat bedrijf en werkvolk betreft, dikwijls ook buiten de fabriek, werden zij aansprakelijk gesteld en zou ik een vijftal zaken kunnen opnoemen waarvoor zij moeten bloeden. De citroen bevat nog sap dus uitgeperst zal hij worden.

Klassenonrechtvaardigheid in de hoogste mate en onhoudbaar.

Door die handelingen hadden de werknemers dan ook ‘lak’ aan vele mogelijke contracten en heerschten zij door 't ‘geweld’.

.... Bij al die moeielijkheden en onaangenaamheden had ik veel leed door een geval van meer intiemen aard.

In 't stadje waar ik woonde lag een garnizoen der infanterie en was mijne dochter verloofd met een 1e Luitenant; erg tegen mijn zin.

Nu moet Ge weten dat vele officieren de industrieelen en handelaren beschouwen als niet behoorende tot hunne categorie. Wel bestaat er in Nederland geen officiersstand zooals voorheen en zooals nog 't geval is in Duitschland, doch de

particulieren worden genegeerd en van minder gehalte beschouwd; wel te verstaan zoolang diezelfde officieren nog geen agenten van levensverzekeringmaatschappijen zijn.

Vele ‘echte’ rijksambtenaren hebben helaas 't zelfde bekrompen denkbeeld, dikwijls schadelijk voor hunne kinderen.

Genoeg,.... mijne dochter had een officier en deze Luitenant een som van *f* 80000 in 't verschiet van den sigarenfabrikant....

Gedurig had ik met mijn' aanstaanden schoonzoon bisbilles, ja, onaangenaamheden die mij erg hinderden en waardoor ik mij dikwijls beleedigd gevoelde. Een vader moet zich echter veel laten welgevallen voor 't geluk zijner kinderen.

De handelingen van den officier werden echter hoe langer onheuscher en brutaler en was 't voor hem, als 't ware, een genot mij te doen gevoelen niet te behooren tot zijn' stand, tot dien van ‘mannen van eer’ zooals hij zich noemde, waarbij nog kwamen zinspelingen over kwade praktijken, woekerwinsten enz. door particulieren.

Mijne ergernis, werd grooter en grooter doch ik zweeg dikwijls getroost door mijne medaille met 't opschrift: ‘Mensch ärgere dich nicht’....

.... Wat verder de fabriek betreft moet

ik je zeggen dat zij gesloten bleef daar de autoriteiten de goedwilligen niet wenschten te steunen en voldoende beschermen.

Vele arbeiders trokken naar Duitschland hunne vrouwen en kinderen voor immer in den steek latende.

Tengevolge van een' brand veroorzaakt door een staker, waren, in de werkelijke beteekenis van 't woord, mijn hoop en verwachting in puin veranderd.

Eenige dagen na de catastrophe verloor ik mijne beste, lieve Vrouw. Zij heeft al de ellende, al die schokken niet kunnen verdragen.

....Overstapeld werd ik door décepties, ongelukken en verdriet, alles kwam me te gelijk daar ik door de vele verliezen, eenige weken na den brand, failliet werd verklaard.

Oh! Oh! wat heb ik geleden!... wat heb ik al die groote HHHeeren vervloekt omdat zij door zwakheid en valsche huichelarij oorzaak zijn van mijne ellende. Waren mijne goedwillige arbeiders beschermd geworden, was met rechtvaardigheid, eerlijkheid en flinkheid opgetreden zoo was dat alles niet gebeurd en was veel leed, dat daardoor nú nog in vele huisgezinnen bestaat, bespaard gebleven.

....In plaats dat mijn schoonzoon in spé mij, na al deze débacles, kwam steunen en troosten bespeurde ik dat zijne bezoeken langzamerhand verminderden. Eindelijk kwam de aap uit de mouw.

Ja, ziet U Mijnheer..., U kunt begrijpen..., U kunt toch wel inzien..., in 't kort na veel ditjes en datjes zeide hij mij van 't huwelijk aftezien want.... Och ja, met eene kleine huwelijksgift van slechts *f* 10.000 kan ik mijn ‘stand’ toch niet ophouden!

... Weder keek ik naar mijn ‘Mensch ärgere dich nicht’ ofschoon ik 't jong-mensch wel bij den kraag wilde pakken. Ik zeide alleen: ‘man van eer’ verdwijn zoo spoedig mogelijk anders ben ik niet zeker van mijn daden...

... Mijne lieve dochter was natuurlijk kapot. Getracht heeft zij zich er overheen te zetten, studeerde met ijver voor de acte en vertrok, nog vrij jong, als onderwijzeres naar den Transvaal. Aldaar stierf mijne lieve Suze spoedig aan koortsen.

Kasian!.... in hare brieven had zij 't nog steeds over haar ongelukkig verleden, en in een der laaste deelde zij mij mede dat haar verloofde, op een zwak oogenblik, laag en unfair had gehandeld, Goddank zonder gevolgen.

Zij gevoelde behoefte dat te bekennen en vroeg vergiffenis.

Arme, arme meid!... onmensch van een kerel!...

... Ge kunt begrijpen Karel dat ik, na al 't ondervondene, mijn' zoon Frits ten zeerste afraadde naar Breda te gaan na afloop van 't eindexamen der Hoogere Burgerschool.

De jongen wilde absoluut.

Steeds had hij veel aan sport gedaan, was daardoor achterlijk voor zijn' leeftijd en vond 't zoo heerlijk te geuren zooals zijn a.s. schoonbroeder indertijd deed.

De knoop moest dus doorgehakt worden.

Op een' goeden dag liet ik Frits bij me komen.

.... Jongen, zeide ik hem, ik wensch eens een ernstig woordje met je te spreken.

Je weet dat ik veel van je houd, je weet dat ik steeds getoond heb 't geluk van jou en van Suze te bevorderen, welnu jongen, ik wíl dat je de militaire loopbaan niet kiest. Wil je een werkelijk nuttig lid in de maatschappij worden, wil je meester zijn over je doen en laten, wil je wat toonen, heb je snel stroomend bloed in de aderen, heb je ‘fut’ in je lichaam zoo kiest eene andere richting want ik zegge je:.... 't beroep dat je wenscht is thans in Nederland eene ‘sinécure’.

Na uitlegging van dit woord werd mijn Frits korrelig en sprak óók al van ‘stand,’ van schoone daden en vooral van vaderlandsliefde.

Mijn jongen, zeide ik, wil je naar Indië waar de betrekking van officier geen sinécure is, in Godsnaam ga dan, al ben ik er tegen.

Teneinde echter hem ook hiervan aftehouden sprak ik verder:.... Frits, je hadt 't over schoone daden en vaderlandsliefde, daarover wil ik 't óók eens hebben.

.... Als een jager een konijn of haas of.... hert aanschiet, niet direct doodelijk, dan is dat beest gekwetst, de wonde doet 't dier zeer.

Dagen en dagen achtereen liggen de diertjes te krimpen van den pijn totdat gelukkig de dood aan hun vreeselijk lijden een einde maakt.

Wat zeg je van zoo'n edelen schutter?

Frits vond dit vreeselijk.

Welnu mijn jongen, stel je nu eens voor dat haas of konijn of hert een mensch is, dat er personen zijn die speciaal hunne studie hebben gemaakt om zoo'n mensch te dooden op arglistige wijze en door alle mogelijke en onmogelijke middelen.

Wat zeg je dáárvan?

Nog erger, die doodschietkundigen doen dikwijls hun best zoo'n mensch, geen konijn of haas hoor, te verminken; alsdan opgelapt zijnde komen die menschen weder voor revolver, geweer of kanon.... wat Frits je wordt bleek!?....

En tòch, beste jongen, wat ik zeg is waarheid, ik huichel niet, ik veins niet.

En wat vaderlandsliefde aangaat wil ik je vragen of jij zult helpen als 't vaderland in nood is?

Toen Frits hierop bevestigend antwoordde zeide ik: dus speciaal dáárvoor behoeft men geen militair te zijn.

Doch sprak ik verder: Ge weet en hebt 't dikwijls genoeg van je aanstaanden schoonbroeder gehoord dat alleen officieren ‘mannen van eer’ zijn, ja dat zij willen vechten en zich laten doodschieten voor Koningin en Vaderland, tevens dat de particulieren, zooals ik, niet ‘in tel’ zijn.

Welnu jongen, al die officieren hebben 't vechten *geleerd*, zij hebben onderricht gekregen hoe zich te verstoppen en krijgslistig optetreden; dit doen zij op tactische en strategische en andere diepzinnige, erg geleerde manieren.

....Op 't oogenblik zijn *wij* niets, wij tellen *nú* niet meê, doch als er oorlog komt dan worden wij gesmeekt te helpen, alsdan worden wij gevleid en wordt er gesproken óók over vaderlandsliefde omdat zij *ons* alsdan van noode hebben. Edoch *wij* zijn toch geen doodschietkundigen, *wij* zijn niet krijgslistig opgeleid en hebben dus erg veel kans 't eerst verminkt of doodgeschoten te worden.

Voor welke personen hebt Ge alsdan 't meeste respect?

....Frits bleef peinzend voor zich kijken en zeide na dralen: ‘Vader, ik wil niet naar Breda’.

...Tranen kwamen toen in mijne oogen. Ja, ik was dankbaar en gevoelde ik mij verlicht door opheffing der drukking. Mijn gevoel had ik eens kunnen openbaren, de opgestapelde ergernis was verdwenen, ja mijne revanche was gekomen; eindelijk, eindelijk had ik mij eens kunnen uiten hoe diep gekrenkt ik mij gevoelde door de ondervondene handelingen van schoonzoon in spé en consorten.

... Daarom Karel doen sommige militairen zoo verkeerd met eene soort van hoogmoed, met zekere minachting en arrogantie op ons neêr te zien. Dat kweekt allemaal haat en nijd, 't kweekt eene sluimerende doch groote anti-militairisme dat *niet gewenscht* is.

't Is daarom ook zoo slecht dat reeds te Alkmaar en vooral te Brede die geringe achting wordt ingeprent en niet streng door superieuren onderdrukt.

Later worden de gevolgen bespeurd doch dan is 't te laat.

Régner c'est prévoir.

...Na eindexamen H.B.S. is mijn zoon in den handel gegaan en bekleedt nu eene zeer mooie betrekking in Buenos Ayres. Hij is er algemeen bemind en wordt dikwijls geinviteerd bij voorname personen, én tengevolge van zijne bescheidenheid, van zijne innemende en beschaafde manieren, én door zijn muzikaal talent....

.... En..., zoo zie je me nu voor je Karel, als man geestelijk en physiek geknakt, heelemaal alleen, bezittende juist voldoende om rond te komen. Mijn geld heb ik belegd. Ik heb eene lijfrenteverzekering genomen op twee levens, op dat van mij en van mijn' zoon.

Aldus handelende heb ik geen zorgen meer. Misschien zult Ge 't zonde en onvaderlandslievend vinden 't geld niet te hebben gebruikt voor industrieele

doeleinden, doch neen jongen, even als duizenden heb ik dat niet gedaan van wege al die stakingen en wegens al dat onzekere. Ik ben nu een ‘kapitalist’, warempel zoo noemen ze me.

Ik eet niet van de staatsruif zooals de pensioentrekkenden, ik heb zeer hard moeten werken om mijn pensioentje te verkrijgen en toch word ik als rentenier beschouwd, in de oogen van 't slimme publiek natuurlijk een rijkaard....; God beware!!

Van een bepaald bedrag moet ik in 't jaar rondkomen en zulks is zeer moeielijk nú in de dure tijden.

Als handelaar, groot of klein, verhoogt men na de noodige vergaderingen en overeenkomsten de prijzen als niet voldoende wordt gespaard, doch de vaste budgetmenschen kunnen dit niet en zijn de lijdende.

En waardoor zijn de prijzen zoo enorm gestegen?

Als je al die geleerdheid en redeneeringen daaromtrent leest zou men denken die quaestie zeer ingewikkeld is, en toch is zulks niet.

Drie oorzaken zijn er voor aantegeven.

1°. Zwakheid der autoriteiten door de goedloontrekkende, goed behandelde, werkwillende arbeiders niet te beschermen tegen 't canaille; tevens uitpersing der werkgevers.

2°. Geweldige winsten van den middenstand (winkeliers).

3°. Treurige vermeerdering van weelde en uitgaven van genot.

Wat 't eerste betreft zijn de gevolgen, dat de ondernemer geen winst kan maken of onvoldoende; dat hij bedankt een leven te lijden vol onaangenaamheden waardoor dikwijls de gezondheid wordt ondermijnd, zooook dat hij, door al 't onzekere geen geld in industrieele ondernemingen wil steken. Wat de tweede rubriek aangaat moet Ge eens informeeren wat de 'prix de revient' (z.g. fabrieksprijs) der artikelen is en wat de middenstand (winkeliers) er voor vraagt. De opslag varieert van 100% tot 800%; eenige verbruiksbenoodigdheden maken hierop eene uitzondering.

Overdreven weelde en uitgaven voor genot bestaan in alle standen, 't minst bij personen die van een bepaald bedrag moeten leven.

In eene stad waar ik dikwijls kom heeft de Voorzitter van de middenstandsvereeniging zich dikwijls uitgelaten, dat hij hoopte de stad zijner inwoning eene 'luxe' city zal worden.

Voor hem, winkelier, is deze wensch nog al snugger.

De directeur der electriciteitswerken hoopt dat de inwoners *verslaafd* zullen worden aan tramgebruik.

't Provinciaalblaadje raadt iederen dag aan die en die voorstelling (soms twee per dag) te bezoeken. Deze raad uit die bron is òòk te begrijpen.

Is bij eene uitvoering de zaal slecht bezet dan klinkt 't dat de Hollanders zoo gierig en indolent zijn, geen kunstgevoel hebbende!

Overal dus aansporing tot uitgaven. Den raad geld te plaatsen bij de rijkspospaarbank hoort men nimmer.... Alvorens te eindigen, beste Karel, moet ik je eene vraag stellen.

Nu dat je weet dat ik mijne arbeiders, mijne fabriek, mijn geld, mijne gezondheid en mijne brave vrouw heb verloren door zwakheid en laksheid van 't Rijk, dus van ons Vaderland, door bescherming der arbeids-willenden natelaten en door mij als werkgever tegen te werken; nu dat Ge weet hoe de particulieren worden miskend en niet geacht...; nu wensch ik eens te weten van jóu of ik mij ten dienste van datzelfde Vaderland moet stellen in tijden van nood, of dat ik alsdan naar 't buitenland moet vertrekken met den uitroep:

'Vechten!... daar hebt Ge de sedert jaren betaalde luidjes voor'.

'Wurst wider Wurst'.

Toen, na eenige dagen, de twee vrienden weder bij elkâar kwamen was 't de beurt aan Karel Boengah om over zijne ondervindingen te spreken en eenige gebeurtenissen te behandelen die hem geschikt voorkwamen

Hij had veel gereisd, veel opgemerkt, had een ruimen blik, was zeer intelligent en kon, als onafhankelijk persoon even als Jan Verhagen, zonder veinzerij ronduit spreken.

Dat hij natuurlijk eenige toestanden in Indië zou behandelen, laat zich begrijpen....

....'Je moet dan weten Jan, zoo begon onze vroolijke Karel, dat ik met groote aandacht naar je relaas van verleden week heb geluisterd en goed verteerd, gelukkig zonder indigestie.

Ook ik heb wat te vertellen, ja veel zelfs; doch dat 'erg vele' zal ik maar opzouten tot eene latere gelegenheid.

Mijne opmerkingen over je speech, geen aanmerkingen, hoor, zal ik onder de mijne inweven.

.... Een stoel en eene sigaar, want zonder rook geen vuur.

.... Zie zoo Jan, daar begin ik:....

Je weet dat ik officier der artillerie ben geweest hier in Holland.

Door een' val van een paard moest ik eenige maanden opgesloten blijven in mijne kamer, en toen ik weêr kon loopen werd ik afgekeurd voor den dienst; waarachtig ik werd afgekeurd.

Je zoudt 't niet zeggen, hé!? want kijk eens...., ik spring en huppel als eene kangoeroe.

Och ja! dat zijn van die diepzinnige geheimzinnigheden daar wij leeken niets van begrijpen.

Ik moest nu natuurlijk een ander baantje zoeken en dát gaat hier zoo gemakkelijk niet.

Agent van eene Levensverzekeringmaatschappij wenschte ik niet te worden, o! neen. Een kaartje afgeven met ex-luitenant, ex-dit en dat, en als 't er op aan komt te zeggen ....ja, maar ik kom als agent, en dan ‘chapeau bas spelen’... merci. Neen, de wijde wereld wilde ik in, ik wilde zien, leven, leven en niet suffen tusschen muren.

.... Doordat ik eene wetenschappelijke opleiding als officier der artillerie had gekregen, was ik bruikbaarder dan menig ander collega.

.... 't Zal nu ongeveer 27 jaren geleden

zijn dat ik aangesteld werd als 2e machinist van eene suikeronderneming in den oosthoek van Java.

Ik lekker natuurlijk, ofschoon 't wel voor mij vreemd klonk als 2e machinist optetreden.

Toen ik later in functie was bespeurde ik gelukkig dat 't woord ‘machinist’ geen machinedrijver beteekent zooals hier in Holland.

De machinist eener suikerfabriek in O.I. treedt op als aansprakelijk persoon voor de goede werking der machines en annex.

De 1e machinist is ongeveer zooals officier-machinist aan boord; de administrateur is de commandant. Ge zult 't nu wel begrijpen.

Nu jongen, dat werken alstoen en waar ik was is geen baantje in luilekkerland. Gut, gut, wat wordt dáár toch veel gevergd, daar kunnen ze hier geen denkbeeld van maken.

Practisch leerde ik er veel, zeer veel.

....Ik zeide zooeven dat de machinist, behalve met de machines, ook belast is met veel annex; nu, dit is geen bijzaakje.

Daarginds in de binnenlanden heeft men geen ingenieurs, architecten, landmeters, aannemers, monteurs, ambachtsbazen etc. om voor alles te zorgen wat hun vak betreft, verre van dat; de ‘oude’, dat is de administrateur, doet alles met zijne ondergeschikten.

De 1e machinist is ook met de uitvoering van alle bouwwerken belast en kunt Ge begrijpen dat ik als 2e veel leerde, terwijl ik van mijn kant soms inlichtingen gaf die gaarne en dankbaar werden aanvaard,

Lang bleef ik niet op de onderneming.

....De mensch wikt en.... de vrouw beschikt zooals je weet, en juist dáárom ging ik over stag.

.... Een prachtige meid, fonkelende oogen, gracieuse en zeer ontwikkeld, lang in Lausanne geweest was de magneet die mij aantrok.

Een aanbod als opzichter van eene tabaksonderneming in midden Java, waardoor ik in hare omgeving was, nam ik gretig aan. Na zes jaren was ik de opvolger van mijn' chef en verdiende genoeg om te trouwen.

Ik ging naar mijne dulcinea, deed een voorstel, en voelde als een straal koud water op mijn body toen ik bespeurde dat geld de hoofdzaak en mijn persoon bijproduct was.

Te bevreemden is 't dus niet dat ik later lid werd van eene celibatairsvereeniging zwerende nooit te trouwen, wat mij tot heden uiterst best is bevallen.

Ik denk er dan ook niet aan in 't huwelijksbootje te stappen en vooral niet met eene hollandsche ‘jungfrau’, dan nog liever eene indische.

Wat hebben die bakvischjes eene verbeelding, wat handelen zij vrijpostig, wat flirten zij brutaal en gevaarlijk, en wat zijn hare huwelijkseischen formidabel.

En later daarbij vrouwenkiesrecht, dus herrie onder je dak...., merci hoor, ik trouw lekker en wel niet.

Al die vrouwen, ik bewonder ze, ik aanbid ze; die tailles.... 't is om te bibberen, doch ....‘Kawin' mog’, wat beteekent geen huwelijksbootje s.v.p.

.... Je lacht Jan!?... zeker omdat ik over de tailles der nonna's sprak? nu ja, ik bedoel natuurlijk de flinke daar de aspergebusten, zelfs door hongerige wolven, worden versmaad....

..... In Indie had ik 't goed; nu en dan was ik koortsig doch verder heb ik steeds eene goede gezondheid gehad. 't Gaat zooals in Europa, matig leven zonder te veel trijntje en wijntje, arbeid in de vrije natuur.... en men blijft gezond.

Gevoelde ik me onlekker dan ging ik naar 't gebergte 2000 à 2500 voeten hoog en dáár knapte ik dan lekkertjes op. Wij particulieren, wij gingen niet om de zoo- en zoovele jaren naar Europa van wege die gezondheid, wij haalden een' kouden neus hoog in den Oosthoek of in de Preanger.

Prachtig! heerlijk! wunderschön!, de Preanger vooral.

't Is daar duizendmaal gezonder dan drie kwart van 't jaar in 't mistige en kille Holland, en.... 't uitstapje is niet duur. De reizen naar Europa zijn weggelegd voor dienaren van den ‘Staat’, die 't zelf niet betalen doch 't laten doen door hun principaal ‘den Staat’, dat wil zeggen door jou, door mij... Erg gemakkelijk hé? Ja jongen, er wordt heel veel geld vermorsd, veel misbruik gemaakt van dien royalen principaal.

.... Steeds ben ik in Indie gebleven en waarom ook niet!?

De menschen zijn er gastvrij en niet zoo ‘standerig’ als hier.

Heeft iemand een goed gedrag, is hij fatsoenlijk, welaan, bij elken Europeaan komt hij onder dak en voor langen tijd bij gebrek aan eene betrekking, ja soms met vrouw en nasleep. Tenminste dit is steeds 't geval bij particulieren en ambtenaren.

Wat de bevolking betreft kan ik je zeggen zelden quaesties gehad te hebben.

In 't begin wantrouwde ik haar wat, doch toen ik de vele uitstekende eigenschappen van 't volkje leerde kennen, beminde en vereerde ik 't.

Als men eerlijk en rechtvaardig optreedt, steeds gentleman blijft en toont wat voor de luidjes over te hebben, dan zijn zij toch zóó buitengewoon behulpzaam en goed dat ze door 't vuur voor je zullen loopen. En beschaafd!... ja, beschaafd zijn zij in hooge mate, 't is aangeboren.

Wat is beschaving?

Zijn de menschen beschaafd omdat zij gestudeerd hebben, omdat zij 'hoffähig' zijn, omdat zij de handen (soms erg vuil) met handschoenen bedekken, omdat zij christenen zijn?... Onzin, duizendmaal onzin. Hebt Ge soms in de Indische Gids de verhandelingen van Boeke gelezen over de beschaving in Indie?.... niet?... nu dat is jammer

Verander dan 't woord 'beschaafd' de *b* in een *g*, en je weet wat beschaving beteekent. In 't Duitsch heeft men de juiste beteekenis.

...'Toon mij uw volk en ik zal uwe waarde bepalen' zeide Multatuli, en dit is een goede maatstaf.

Vraagt eens aan de vreemdelingen die kennis hebben gemaakt met Holland, hoe zij over 't volk denken.

Gaat eens na zijn doen en laten, zijn optreden, zijne baldadigheden, zijne taal, ja zijne gesprekken vooral.

Wil je eens goed zien Jan hoe groot 't gehalte is, gaat dan eens naar Scheveningen op den 3^{en} Pinksterdag of naar een der Hollandsche kermissen.

't Is om te walgen!

En dat zijn Christenen - hoor!

Als je nu nagaat dat er nog zoo enorm veel te doen valt voor de Priesters hier in Holland om 't volk te 'zuiveren' en te 'louteren', dan valt 't toch te verwonderen er zendelingen bestaan die menschen in 't Verre Oosten willen kerstenen.

De Christenprìesters moeten niet altijd spreken over - en bang maken voor 't 'hiernamaals', doch al 't mogelijke doen de menschen werkelijk *goed* te maken gedurende hun 'leven'.

Zendelingen zijn overtollig indien zij met Godsdienst aankomen, doch kunnen veel verandering ten goede stichten als ondersteuners tot maatschappelijk welzijn, bij ziekte en als aansporing tot ''t goede'.

.... Ik verneem dat de luidjes, die bekeerd zijn tot Christenen door 't Leger der Heils, voorrechten zullen genieten en als broeders in den Heere beschouwd zullen worden.

Een aardig staaltje heb ik eens te Semarang bijgewoond.

Toen 't Leger des Heils zijn intrede deed, gepaard met muziek en lawaai, was er uit nieuwsgierigheid op straat veel gevolg, doch niemand kwam *in* 't heilig gebouw. Toen later rondgebazuind werd aan elken binnentreder een gobang betaald zal worden was 't zaaltje in korten tijd stampvol.

Nadat geen betalingen meer plaats hadden, bleven de gewenschte proselieten weg. Zoo gaat 't. Niet om werkelijk Christen te worden veranderen de luidjes in 't Verre Oosten quasi van Godsdienst, maar voor de 'voorrechten'.

Laat iedereen daarom datgene aanbidden wat hun tevredenheid, hoon en troost aanbrengt, en bekampt Gij Christenpriesters nadeelige buitensporigheden; spoort

aan tot 't *goede hier op aarde*, want 't zij gezegd eens en voor altijd: nimmer, noch door Mahomedanen, noch door Boedhisten, zoo ben ik dikwijls bedrogen en afgezet geworden als door Christenen, welke aderlating ik van *deze* nog steeds ondervind.

... Ik zeide zooeven dat de Priesters veel bijstand kunnen verleenen, en daarom moeten ook de dominés beginnen hun plicht te doen.

Een paar staaltjes.

Ik ben protestant en had in Indie vier geemployeerden van 't zelfde geloof.

Ofschoon twaal paal van eene stad verwijderd, alwaar een Resident zetelt, had ik in *drie* jaren geen dominé op de onderneming gehad.

Toen ik ZEd eens op een bal in de Societeit ontmoette, vroeg hij mij gebruik te maken van mijn rijtuig om den volgenden dag een bezoek te brengen.

Ik gaf beleefd te kennen dat zulk eene vraag, na drie jaren wachtens en nog wel op eene danspartij, wel vreemd is, doch dat 't mij aangenaam zal zijn Hem te ontvangen.

ZEd Achtbare heeft mij echter niet met een bezoek vereerd.

En nu hier in Holland.

Een predikant der Waalsche gemeente, hebbende 60 zegge zestig schaapjes, heeft geen tijd gehad die leden gedurende een tijdsverloop van ‘twaalf’ jaren te bezoeken.

Mijn vriend heeft nimmer dat voorrecht gehad.

Wat een werklust, wat een plichtsbesef

hebben daarentegen de Roomsch Katholieke Priesters.

In Indie kreeg ik zeker viermaal in 't jaar bezoek van een' Pastoor en worden zij door geloofsgenooten van alle richtingen met open armen ontvangen...

.... Je sprak in je speech brave Jan, over de geringe achting die sommige officieren en rijksambtenaren voor de industrieelen en handelaren hebben. Ik moet hierbij opmerken dat Ge je vergist wat Indie betreft, zooook wat de zinspeling, ‘sinécure’ aangaat op eene bepaalde categorie van menschen.

De ambtenaren zijn dikwijls jaloersch als 't ons, harde werkers, goed gaat.

En voor de officieren en alle militairen in Indie.... Hoeden af!!

Eere aan wien eere toekomt....

Ook moet ik, als oud-officier en dus als man van ondervinding, toegeven dat de Hollandsche landofficieren 't wel wat erg gemakkelijk hebben.

Weinige uren dienst in de week, veel voorrechten die rijksambtenaren niet hebben, eene militaire dienstmeid etc. etc. bijna al 't werk overlaten aan de onder-officieren die dan ook de kern van 't leger vormen; en als gevochten moet worden bij de burgers d.w.z. bij de particulieren aankloppen,.... ‘richtig ist es nicht’.

.... Dat Ge hier in Holland kapitalist genoemd wordt verwondert mij niet.

Ik ben óók al een kapitalist, en als je zoo 'n echten Hollander eens uithoordet zou je vernemen dat al die luidjes uit Indie die hier blijven, na met moeite voor *eigen* pensioen gezorgd te hebben, ëgoisten, uitzuigers, dieven zijn en aan den drank verslaafd; menschen die de koelies als slaven behandelen.

Van de duizenden Europeanen, die in Indie verdwijnen en verderven, dáárvan vernemen zij niets.

Treurig is 't werkelijk dat vooral onderwijzers daarvan een handje hebben, en dat zij zoo geweldig slecht op de hoogte zijn der Indische toestanden.

Ja, de onderwijzers tegenwoordig zijn dikwijls gevaarlijke schreeuwers en is klagen en mopperen gewoonte, terwijl 't mij verwondert er hier, in 't Christelijke Holland, zoovelen onzedelijke handelingen begaan. Die brave menschen worden bedorven en.... de vinger zit aan de hand.

Vreemd is 't dat vele onderwijzers, die 't aan boord der wereldberoemde Hollandsch-Indische booten zóó bijzonder goed hebben als zij ooit hadden gedroomd, toch durven klagen en mopperen over de maaltijden c.a.

Er zijn natuurlijk uitzonderingen.

In de 2^{e} kamer is een ex-onderwijzer, dus sociaal-democraat, die wijsheid over Indie wil verkondigen en de beheerders der suikerfabrieken, dus kapitalisten en uitzuigers, beschuldigt van ‘ausbeutung der bevolking.

Gelukkig dat wij met minachting al dat gerammel aanhooren en medelijden hebben met de stumpers.

De Directie van 't Syndicaat der N.I. suikerfabriekanten heeft indertijd kenbaar gemaakt dat zij gaarne al de minder goede toestanden verneemt, zoo ook of incorrecte handelingen zijn begaan.

Zij verzoekt daarbij ‘feiten’ en ‘namen’, medetedeelen; worden deze er niet bij opgegeven dan worden al die praters beschouwd als ‘leugenaars’.

Zoo moet 't ook zijn.

Sommige personen zijn niet gewoon fatsoendelijk aangesproken te worden, de woorden dringen niet door tot de hersencellen.

Probeert 't maar eens bij 't Hollandsch gepeupel Jan, en Ge zult resultaten hebben....

.... Je hebt ook gesproken over de stakingen hier in Holland.

Dat is zeer zeker eene treurige geschiedenis, die zwakheid der autoriteiten. Toen ik hier kwam wilde ik eene fabriek oprichten tot vervaardiging van stikstofproducten, edoch alles stuitte af op de onzekerheid dat de arbeiders blijven werken.

Ik wìlde goed betalen, goed behandelen en veel tijd geven om 't verdiende geld te verteeren (!!), doch bij onderzoek vernam ik dat contracten met de werknemers door deze niet nagekomen worden; dat 't Rijk den werkgevers té vele en té moeielijke verplichtingen oplegt.

Daarom doe ik 't lekkertjes niet.

Ook beleg ik geen cent in eene hollandsche industrieele onderneming, 't is te precaire. Ik heb ongeveer gedaan zooals jij Jan. Een gedeelte van mijn moeielijk verkregen kapitaaltje heb ik opgeofferd en geniet eene lijfrente.

Verlies ik de rest dan heb ik nog genoeg om van te leven.

Neefjes en nichtjes vlassen er op en maken me lekker.

Als ik legaten geef dan zijn ze bestemd voor 't fonds der machinisten bij de spoorwegen, deze stakkers kúnnen niet genoeg betaald worden.

.... Verder is mij hier opgevallen Jan, dat er over 't algemeen zoo weinig wordt gelezen. In Indie kreeg ik in 't leesgezelschap de nieuwste uitgekomen werken op elk gebied, en hier kunnen ze alleen spreken over wijsheid uit de courant.

Meestal hebben de mannen en soms ook de vrouwen geen tijd, dikwijls door gewichtige vergaderingen tot aansporing van ontevredenheid en tot heil van hunne beurs.

Maar 't is waar ook, in Insulinde zijn immers de menschen indolent en achterlijk! .... Wat mij 't meest zou spijten is 't geval als wij Oost-Indie, op d' een of andere wijze, verliezen.

Geen sprake kan 't zijn, die koloniën *op den duur* te verdedigen, al was 't maar één eiland.

Over de wijze hoe te handelen wil ik nú niet uitweiden.

't Is te begrijpen dat niet alle eilanden kunnen genomen worden door één machtig rijk, neen, de andere willen ook een brok.

Edoch, als er een drietal overeenkomen onze parel te verdeelen en daarbij elkander steunen, daar valt hier niets tegen te doen.

't Is zaak onze O.I. koloniën onder bescherming te stellen van eenige zeemogendheden en een compromis aantegaan, zoodanig dat nimmer Insulinde ingepalmd zal worden.

Dit is eene *spoedeischende*, urgente quaestie ter oplossing aanbevolen aan de schrandere Heeren Mr. Asser en ten Beer Portugal.

Mocht later een oorlog uitbreken in Europa en 't gevolg daarvan zijn aan ons de *keuze* wordt gegeven afstand te doen van ons grondgebied of van de N.I. Koloniën, dan is 't antwoord gemakkelijk te geven.

Wij zullen alsdan Indie met hare verbazend prachtige toekomst als Vaderland moeten beschouwen en daarnaar handelen.

Natuurlijk zullen vele rijksdienaren en bekrompen Hollanders deze oplossing niet begrijpen, och, vele personen vatten zoo veel niet zoolang de beurs 't niet bemerkt.

Nu moet je me goed begrijpen Jan. Ik zeg niet dat wij ons land, bij een' Europeeschen oorlog, onverdedigd moeten laten; zóó beroerd ben ik niet; doch de weerkrachten moeten ter zee en te land eene *begrensde expansie* niet overschrijden en zoo *goedkoop* mogelijk zijn.

Wat is de grens der stille en levende kracht?

Dit is op te maken uit 't volgende, daar *overmaat* doch *altijd overmacht* tegenover zich heeft.

Aan de zeekust geen vestingen doch alleen soorten torpodebooten en sousmarins telegraphisch verbonden, verder mijnen plus landmacht; aan de oostgrens voldoende manschappen om krachtdadig te toonen ons land geen ‘entrée libre’ toelaat.

De levende krachten (voor zee en landmacht in oorlogstijd 90 à 100000 man) moeten bestaan uit élite manschappen, uit spartanen, die, na *vergeefsche krachtige* weerstandsbieding voor de *zeer groote overmacht*, abdiceeren.

Er blijft alsdan niets over dan proces verbaal! op te maken, zonder opoffering van milioenen aan geld, van duizenden aan menschenlevens, wat tóch niet zou baten.

Aldus handelende hebben wij met eer onze plicht gedaan.

Wanneer de landofficieren, ook mannen van ‘sta vast’ aan 't hoofd staande der élite landmilitairen, flink en doelmatig aan 't werk gehouden worden en niet piep-jong

trouwen; de stafofficieren eenige jaren in Indië op vechtterrein gedetacheerd worden, zou hun beroep geen sinécure meer zijn.

Natuurlijk moeten de bezoldigingen in hooge mate vermeerderd en alle ‘onzuiverheden’ afgeschaft worden.

.... Je deedt mij de vraag of 't goed ingezien is 't Vaderland niet te ondersteunen als zulks noodig is.

Jongen, dat is eene moeielijk quaestie. Wij, personen die lang in Indie zijn geweest, gevoelen niet veel voor dat Vaderland.

A qui la faute?

Hoe worden de belangen van Indie door de vertegenwoordigers van het Nederlandsche Volk behartigd?

Welke personen zijn leden in de Kamers die door ondervinding, door practijk op de hoogte zijn der eischen en der toestanden aldaar?

Een Minister van Koloniën die nooit in de tropen sambal heeft gegeten; officieren belast met betrekkingen bij 't Binnenlandsch Bestuur en andere voor hen onbekende takken.

.... 't Volk van Nederland toont, door zijne keuze van representanten, onverschillig te zijn voor onze Koloniën; welnu, moeten wij Indiers dat dan ook niet wederkeerig worden?

Daarom of ik later 't Vaderland zal helpen kan pas bepaald worden als 't oogenblik daartoe is aangebroken, en hangt dus af van omstandigheden. God geve ik alsdan in de eerste rijen ten strijde zal trekken!

... Wat ik verder zal aanpakken brave

Jan, weet ik nog niet. Naar alle waarschijnlijkheid blijf ik niet lang meer in Holland.

Mijne grootste illusie is echter onder de palmen begraven te worden. Zóó lief heb ik Indie.

Wel is mij aangeboden eene directeursbetrekking van eene rubberonderneming door eene groote firma te Amsterdam, doch ik heb er voor bedankt.

Toen ik vernam dat ik hoofdzakelijk moest zorgen voor aanbeveling en plaatsing van aandeelen, evenals zij als Directrice van vele maatschappijen, heb ik dit aanbod niet geaccepteerd.

Geld uit de zakken kloppen voor zaken die zeer onzeker en précaire (oerwoud) zijn door mooie voorspiegelingen, neen, daarvoor ben ik te veel ‘man van eer’.

.... Ik hoop Jan, dat ik door mijne lange redeneeringen je niet te veel verveeld zal hebben; ik vermeen tevens zinspelingen te hebben gemaakt op de onderwerpen behandeld in je relaas van verleden week.

... Zeer veel zou ik nog kunnen praten over toestanden in Indie en hier, doch ik moet eindigen, misschien later meer. - Bij gelegenheid houd ik mij aanbevolen voor eene medaille zooals jij altijd bij je draagt..

‘*Heil Insulinde*, *Heil Nederland!*

P.F. BEUDT.

't Trepaneeren dient tot genezing van kwalen!

(MOLESCHOTT.)

Droomgezicht.

Ik heb gezien.... een' blanken berg, in mijnen droom,
Waarboven trilde een firmament van teederblauw,
En onder aan dien berg daar kronkelde zich loom
Een kleine, zilver-witte beek van fonkel-dauw.
En aan de beide boorden van die beek.... van zand
Een eindloos-eindloos veld.... in doodlijkstille zijn,
En vèr ten horizont daar waasde óp een land
Waar Cypres-boomen bogen in een nevelschijn.

Ik heb gehoord - als somber-droevig smart-accoord
Het dreunend-dof geluid van zwarte dooden-klokken,
Een ijz'ge kille wind joeg rustloos, immer voort
Dien eeuwigen dooden-zang dier zwarte smarte-klokken.

Maar bóven op dien berg daar parelden de tonen
Van zilvren harpen.... puur en rein en droome-zacht,
En 'k zag een groote schaar' van witte priestren komen,
Zacht zingend 't Levens-lied - zoo droef - zoo zacht.... als klacht.

Toen kwamen, stil en stom, gebogen als door leed,
Een drom van menschen in het zwart, die twee aan twee
Een doode torschten saâm, in zachten roomwit kleed,
En dragend voor zich uit een kruishout met hun twee....

Ik heb gehoord, hoe spattend, plonsend-dof en zwaar
De witte dooden zonken in de kleine beek,
Die, plots verwijdend zich - alsof 't een roofmuil waar'

Een somber-zwarte dooden-zee dan eensklaps leek.

Tóen daalde stilte neer.... de stilte van den dood,
En, armen kruisend, lagen allen roerloos neer,
Ik heb gezién - gezién... een schouwspel nà den dood
Dat tóen gebeuren ging, uit 't zwarte dooden-meer.

Ik heb gezien... hoe ál die menschen, wazig-bleek
Zoo eindloos-vaag, zoo broos, in bóven-aardschen schijn
Zacht stegen naar omhoog, vanuit die kleine beek
Tot bóven op den berg, die lichtte in wonderschijn,

Van 't teerste hemelblaauw en transparantwit licht,
Waar droomend - zachtkens ruischten zilvren harpe-tonen.
Ik heb gezién... gehoord... in helder droomgezicht,
Gezién die hemel-schaar' - gehoord die hemel-tonen.

ANNIE NAUTA.

Overzicht van de week.

I. Oranje-bitter en Oranje-liefde.

De hieronder volgende advertentie is uitgeknipt uit het Rotterdamsch Nieuwsblad.

Op 31 Augustus drinkt men Rutten's ORANJE-BITTER
D.Z.R.
Aanbevelend, Fabriek 'De Zwarte Ruiter'.

Zij zegt boekdeelen van de wijze waarop in Nederland wordt feestgevierd ‘uit liefde’ tot Vorstenhuis en Oranje.

Gerust, let eens op mijn woorden, als de dag komt, waarop Koningin Wilhelmina wordt aan den dijk gezet, door de een of andere revolutie, dan wordt voortaan *die* gedenkdag met evenveel bitter besproeid, juist door *dezelfde* menschen, die thans heeten te juichen over 't bezit van 'n monarchie. Diezelfde menschen drinken dan ‘revolutie’-bitter, en dezelfde ‘welgezinde’ Bladen adverteeren dan dien revolutie-bitter even graag als thans den Oranje-bitter, want... 't brengt hun immers centen in!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Men moet het maar van zichzelf zeggen.

31 Augustus. Verj. van H.M. de Koningin.

Gezegend Volk, - Gezegend Zij
Die dàt Volk mag regeeren:
Een Volk, dat zoo weet te eeren,
Met kracht, met vuur, met gloed en klem,
Met englenmin en reuzenstem
Den dag van 't hoogst begeeren.
(*Afgeknipt van mijn scheurkalender.*)

In verband met het bovenstaande vraag ik mij af, of met dien regel: ‘Een volk, dat zoo weet te eeren’, soms bedoeld wordt de ‘Oranje’-bitter- en dito jenever-vreugde, waarmee het Nederlandsche volk op feestdagen zichzelf inspireert tot ‘kracht’, ‘vuur’, ‘gloed’ en ‘klem’. Die zelfde oranjebitteren jenever-vreugde leidt óók tot ‘reuzenstemmen’ van de gierende, beschonken, brullende massa, die bij zoo'n gelegenheid de overmacht heeft op de straat en bij de illuminaties, etc. Maar de ‘engelenmin’! O wee, o wee. Ik zou niet graag in der Koningin's schoenen staan, als zij 't hebben moet van die massa, wanneer de nood aan den man komt! -

'N walgelijk versje!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Een getuigenis.

Waarom?

Mijnheer de Redacteur,

Ik was er gisterenavond ongeveer 7 uur getuige van, dat een woest hard rijdende automobiel op de Groot-Hertoginnelaan dicht bij de Sweelinckstraat een grooten mooien jongen hond dood reed, voor de oogen van zijn meester.

Waarom, vraag ik hier, bespeurde ik in de laatste acht jaren dat ik dezen weg dagelijks vier malen en meer bewandel, nimmer eenig politietoezicht op het te snel rijden van automobielen?

Waarom moet die schoone wandeling voortaan ongenietbaar gemaakt worden, door de stofwolken die ieder oogenblik door woestrijdende auto's opgejaagd worden?

Waarom gebeuren er nog betrekkelijk zoo weinig ongelukken in onze stad door auto's?

Omdat de vrees voor het 'schoone monster' er bij de voetgangers goed in komt. Men gaat het vol eerbied uit den weg, wetende dat elke aanraking er mede dood en verderf brengt.

Alleen voortdurend en voldoend toezicht op te snel rijden van auto's kan verbetering brengen.

Uw dw. dn.

J.M.

(*Overgenomen uit het Vaderland*).

Goddank, goddank, dat er meerderen zijn die de partij trekken van den hond, en eischen politie-toezicht. Maar, 'waarom' - aldus vraag *ik*, den titel van bovenstaand ingezonden stukje in het *Vaderland* overnemend - waarom, in 's hemelsnaam, noemt die meneer of die dame zijn of haar *naam* niet? 't Zou zoo veel meer indruk maken indien de Nederlanders, die het goed meenen met het mishandelde dier, eens allen den *moed* vonden hunner overtuiging, en openlijk, met naamen adres-opgave, protesteerden tegen den schandelijken willekeur waarmede de autobezitters het eigendom van hun medeburgers (dat zijn de honden in-questie) ongestraft vernielen, of ook die medeburgers-zelf in levensgevaar brengen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De kuische Fridolin.

Opgedragen aan de 'kuische' onderteekenaren van het Haagsche adres tegen de honden-'onzedelijkheid,' waarvan de aanblik dezen 'kuischen' mannen en vrouwen zoozeer ontroert in hunne quasi-'reine' zielen!

Er was eens een jongen, die heette Fridolin.

Zag hij slechts een meisje met een blooten hals, dan werd zijn bloed reeds heet, en hij haastte zich luide te gaan redeneeren erover, hoe 'onkuisch' die aanblik was voor anderen.

Zwemmen was hem een gruwel, want ook de aanblik van onbedekte mannen-lichamen

stoorde zijn ‘kuischheids’-gevoel. Daarom bleef hij liever vuil en ongewasschen.

Voor de natuur had hij geen gevoel, want alles rondom hem schreide immers ten hemel van ‘onkuischheid’, de planten, die zich vermenigvuldigen, de kuikens, die kruipen uit het ei, de vliegen, die op elkander zitten, om niet te spreken van de van rendez-vous huizen en bordeelen gansch verstokene hondenwereld, welke dientengevolge schaamteloos, zoo maar op de straat, elkaar beruiken, en zich aan elkaar geven in den paringstijd.

Wat echter heeft zulk een ‘kuisch’ iemand als Fridolin aan zijn ‘kuischheid’, wanneer niemand ervan weet! Immers niets. Daarom besloot Fridolin dan ook een tijdschrift te gaan uitgeven, waarin hij zich geheel en al zou gaan wijden aan de bevordering der ‘kuischheid’. En tot dat doel was hem geen teekening dubbelzinnig genoeg, om er niet melding van te maken, geen geslachtsverhouding zoo onnatuurlijk, of hij verdiepte er zich in met wellust; - alles om de kuischheid te bevorderen, natuurlijk! Geen blad verscheen, van hoe smerig 'n inhoud ook, of Fridolin kocht en las het - voor de goede zaak natuurlijk - en bejammerde dan in zijn eigen tijdschrift de ‘onkuischheid’ der menschen. Hij vischte uit de geheele wereldlitteratuur alles op, wat maar zinnenprikkelend kon werken, en maakte dan die schandelijke ‘onkuischheden’ openbaar in zijn ‘kuische’ revue. Als onder heeren 'n minder voor dames-ooren bestemd gesprek werd gevoerd, luisterde niemand begeeriger toe, en dronk gretiger elk woord in, dan Fridolin. En den volgenden dag jammerde hij dan in zijn Blad over den wellust der mannen.

Van de Alpen tot aan de groote Belt was er in overdrachtelijken zin geen vuilnisplaats zoo smerig, of hij haastte zich er zijn aan dien stank genot vindenden ‘kuischen’ neus in te steken. En hij niet alleen. Weldra had hij vele helpers, (Ik vergat namelijk nog te zeggen, dat Fridolin leefde onder een ‘rechtzinnig’ ministerie) die hem van alle kanten stof hielpen aandragen.

Spoedig was zijn Blad ‘het’ handboek bij uitnemendheid voor pornografen. Het werd meer nog verkocht dan den, sinds de Rechtzinnigheid voordeel oplevert, zoo véél verkochten bijbel; het lag daarnaast op de tafel der Christenen, welke steeds toenamen onder het Christelijk kabinet.

En zoo werd Fridolin weldra zeer rijk.

Maar dat niet alleen. Hij werd op den verjaardag van zijn vorst, op voordracht van den christelijken Premier, benoemd tot Commandeur van de Orde der Kuischheid, en, als hij uitreed, want Fridolin ging nooit meer te voet natuurlijk, dan zag men op zijn weg nooit anders dan zedig verhulde vrouwen, met heel hooge halskragen, en heel lange mouwen, en volkomen wijde, 't figuur gansch verbergende gewaden, - om van zoo iets onzedelijks als de aanblik der honden nìet te spreken. Die werden angstvallig verborgen gehouden voor zijn ‘kuischheid’ sporende blikken.

Kon Fridolin het daarom helpen, dat hij, - natuurlijk enkel en alleen om toch nog stof te vinden voor zijn der kuischheid bevorderend pornografisch Blad, - des avonds vermomd rondsloop in de gemeenste buurten, en in de verdachtste huizen, ja, dat hij, enkel om uitvoerig te kunnen oordeelen over de honden-onzedelijkheid, zichzelf 'n aantal zorgvuldig opgesloten honden had gekocht, wier ‘onkuische’ handelingen met elkaar hij in stilte photographisch-nauwkeurig bewaakte en gadesloeg - alleen om er natuurlijk den volgenden dag met des te grooter en gerechter toorn van te kunnen gewagen in zijn Blad?

Neen, nietwaar, dat alles kon Fridolin niet helpen. Hij was een slachtoffer van zijn eigen braafheid en ‘kuischheid’. Zoo dachten zijn medeburgers - de slechte, zondige uitzonderingen, zooals b.v. de ondergeteekende, natuurlijk ter zijde gelaten - er ook over. Daarom eerden zij Fridolin tot in lengte van dagen. En toen hij stierf, met eerbewijzen en rijkdommen overladen, toen sprak de vrome Hofprediker aan zijn graf over den tekst:

De Godzaligheid is tot alle dingen nut.

(*Het motief van dit verhaal is eenigzins ontleend aan Jugend*).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I. Het Anticlericalisme.

De hr. Schippérus maakt het kort met zijn verdediging van het A.C. Ik kan hem werkelijk den raad geven 't besproken boek van Emile Faquet, dat een *zeer lezenswaardige studie* bevat, *eenigszins nauwkeurig* te lezen.

Hij gunne mij voorts de vrijheid zoogenaamde denkers, die door hun denken tot godloochening kwamen, niet hoog te stellen. Daarmee zeg ik niet, dat zulke menschen b.v. niet uitvindingen enz. kunnen doen.

Den hr. S. zij er op gewezen, dat Faquet 't

Fransche karakter *bestudeerde*, dus gaat het niet aan hem met een *groot woord* in een hoek te zetten. 't Is geen kwâjongen.

Terecht wijst de redactrice op 't waardevolle van 't gestolen portret uit het Louvre. Dat dateert waarschijnlijk toch uit *een anderen tijd* dan de anticlericale. Wat *wonder veel moois* hebben toch ook de middeleeuwen gebracht. Ik zeg niet, dat *alles* goed was. - Maar 't gaat toch niet aan alles ook wat de Kerk de eeuwen door presteerde geringschattend te beoordeelen.

Dat doet tenminste niet iemand, die kennis van zaken bezit. Als men eenige staaltjes wil wat de op de spits gedreven vrijzinnigheid zooal bewerkt, dan leze men eens de correspondentie b.v. van de N.R.C., uit Lissabon. Herhaaldelijk vochten de heeren in de constituante letterlijk hun geschillen uit. De redactiebureau's van de niet republikeinsch gezinde bladen werden door het schorem (waarmee ik niet bepaald de minder bedeelden bedoel) vernield. - Ofschoon dan ook met den godsdienst veel gepaard ging steeds, dat zondig was, toch is het waanzinnig het oog te sluiten voor het vele goede, dat de relegie bracht. Dronkaards, moordenaars, slechtaards enz. zijn de eeuwen door aan den voet van 't Kruis veranderd.

Dit is geen praatje, maar de waarheid.

En wat voor troost voor de ziel brengen de predikers des ongeloofs?

Och, dat men toch ook in de pers de lichtzinnigheid en de grenzenlooze oppervlakkigheid verleerde! Wat zou zonder den Bijbel een Rembrandt aan keur van onderwerpen hebben gemist! Een Raphael met zijn Madonna, een Rubens en zooveel anderen, wat wonderschoone werken danken zij aan de inspiratie van het Boek der Boeken. Alvorens daarop zoo af te geven stelle de hr. S. c.s. een boek samen, dat de eeuwen verduurt.

Hatelijkheden en afkammerij brengen ons niet verder.

't Is waar, de vorsten geven niet altijd een goed voorbeeld. Koning Manuel schijnt een lichtzinnig personage te zijn geweest. In de hooge kringen blijken niet zelden toestanden te heerschen, die verbetering behoeven. Maar dat komt in alle standen voor.

Ik voor mij zou hen, die b.v. in geschrifte aanzetten tot sabotage en dergelijke, door de Regeering gevangen willen doen zetten. Zulke lui verdienen dit meer dan de slachtoffers, die zich laten *opzweepen.*

In dit verband kan ook 't geval Ferrer beoordeeld, die wel meer schuld zal hebben gehad dan zijn geestverwanten gelieven te verbreiden.

Ik hoop, dat de hr. S. zich niet al te zeer opwindt door deze mijne bewering. Hij werkt met scherp geschut, van mij verwachte hij dus geen losse patronen.

Tenslotte spreek ik er mijn verbazing over uit, dat mijn geachte opponent, de hr. Visser, dien ik gelegenheid gaf zijn aantijging te bewijzen als zou ik letterlijk een meening hebben overgeschreven, nog altijd 't bewuste citaat niet schijnt gevonden te hebben.

Ik schenk hem bij voorbaat bij dezen absolutie.

de dw. dn.

J.B. NAAKTGEBOREN.

II. Chistelijk-Politieke knoeierij.

Dat de politiek zònder knoeierij niet kan leven is een door ieder nadenkend en onbevooroordeeld mensch erkend feit. Maar als er van politieke knoeierij sprake is, dan wil het toch nog al eens véél de 'rechtzinnige' coalitie zijn, die daartoe aanleiding heeft gegeven. De knoeierij van *deze* politieke partij en inzonderheid die harer onver-valscht-christelijke leiders immers is wel zóó groot, ligt er zóó in 't oog vallend dik op, dat zij ongetwijfeld in de toekomst spreekwoordelijk worden zal. 'Hij knoeit als 'n anti-revolutionair,' zal dan een spreekwoord zijn, toepasselijk op hem, die het wereldrecord heeft geslagen in het huichelen, knoeien en transigeeren met beginselen. Op het oogenblik echter is het nog 'de Coalitie', die zich erop beroemen mag de houdster van dit record te zijn - en zoolang zij bestaat, zal zij dit ook wel blijven. -

Nauw zijn de 'kleine-luyden'-politiekers bekomen van hun schrik over de lintjes-onvoorzichtigheid, begaan door hun van-God-gezonden leider, of zij besluiten - zooals het christenen betaamt - hem het gevaar, waarin door zijn onvoorzichtig toedoen 'de coalitie' verkeerd heeft, te vergeven en hem weer 'door dik en dun' te volgen op den modderigen weg der christelijke knoeipolitiek - insgelijks: zooals het christenen betaamt.

Immers: het gaat tégen het ongeloof en tégen de revolutie! En dan heiligt het doel de middelen.

Zam-Buck en Pinkpillen, alles is goed in den strijd tegen deze twee afschuwelijke monsters, die de eere Gods durven aantasten; de ergerlijkste kwakzalverij, het grootste boerenbedrog, - geen middel wordt versmaad, als het maar leidt tot de overwinning.

Wel kraakt en scheurt het zoo nu en dan in 'de coalitie', wel dreigen Lintjes-geschiedenissen, Pauselijke encyclieken, ruzies tusschen de twee van-God-gegeven leiders enz. enz. het politieke gebouw, opgetrokken door Schaepman en Kuyper, te doen ineenstorten, maar... geen nood. **De knoeierij houdt het staande**.

Het allernieuwste snuifje op het gebied van politieke knoeierij, tot nog toe onbekend in den lande, heeft zij thans geleverd met die Haagschestembus-geschiedenis, welke een zeer merkwaardige mag heeten. Wie had dàt nu durven denken, nietwaar, dat zelfs met de officieele opgave van het stemmen-aantal geknoeid kon worden! Och, maar 'de coalitie' is vindingrijk!

Er wordt nu vergoelijkend over geredeneerd; 'het is natuurlijk eene vergissing te-goeder-trouw'.

Natuurlijk, meneeren! Natuurlijk!

Maar het feit blijft toch merkwaardig, niet? Juist de coalitie-mannen waren te-hoog opgegeven en de vrijzinnigen te-laag! Héél interessante 'vergissing'!

En denkt gij nu, dat zulke 'vergissingen' den heeren christen-partij-fanatieken tegen den borst stuit?

Dat zij den kleinen luyden *eindelijk* de oogen openen?

Geen kwestie van!

't Gaat 'om de eere Gods', zusters en broeders!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Kunsten en Wetenschappen.

De Larensche kunsthandel.

Wat wordt er toch tegenwoordig veel gedaan om de kunst onder de menschen te brengen, en... aan den man. Als een belangrijk bewijs daarvoor noemen we het Bulletin, dat met 5 September[1)] als no. 4 verscheen van den 3^{en} jaargang, uitgegeven door den Larenschen kunsthandel, onder den hoofdtitel: het Land van Mauve. Een mooie vlag welke eene uitstekende lading dekt.

De jonge schilders worden er in naar voren gebracht. Nu weer S. Garf en M. de Groot, van wie H. de Boer en Steijnen de voorstellers zijn. Kunnen we al niet altijd medegaan met al wat de Larensche school produceert, en met het vele, dikwerf opdringende, dat er van gezegd wordt, toch zullen we de laatste zijn om 't goede wat in dat 'moderne' ligt, aftekeuren of te minachten.

De jongeren, - dikwerf reeds ouderen, - moeten er even goed komen als de ouderen, die zich verjongd hebben, of, als ouderen, rechtens de eerste rangen innemen; daarom dienen we kennis te nemen van het leven en het streven dier jongeren, en de bulletins van den Larenschen kunsthandel kunnen daartoe medewerken.

Ronduit willen we het bekennen, dat we van Garf en de Groot niets afwisten, en nu hebben we hun portret voor ons, en van Garf een stuk werk, en worden we door de Boer en Steynen ingeleid in hun kunst en in hun denken, dat daaraan ten grondslag strekt.

Daardoor komen we dan ook te weten, dat de eerste tot 'de Laarder School' behoort welke zoowat heen zeilt tusschen Amsterdamsche en Haagsche invloeden, en laveert naar de eene of de andere zijde, naarmate de schilder aangeblazen wordt door zwaarder of lichter winden, en dat de Groot meer in het buitenland zijn studies heeft gemaakt en zijn werk er door heeft laten inspireeren.

Als Hollander verbindt hij 'de fijnheid en stijl der Engelschen' met 'de gratievolle stoutmoedigheid der Franschen.'

Eene combinatie die zeer zeker aan zijn werk een eigenaardig cachet en eene ongemeene bekoorlijkheid geeft.

Moge de Larensche kunsthandel voortgaan met de nieuwelingen in de kunst te introduceeren en den kunstminnaars tot koopen aan te sporen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Vraag.

Wie Uwer, dierenvrienden, wil zich ontfermen over een mooien jongen bulldog, tot hiertoe als trekhond gebruikt, die echter thans valt onder de nieuwe wet, en daarom zal worden doodgeschoten, indien hij geen mededoogen vindt bij den een of anderen dierenvriend? De dame, die dit verzoek door middel van mij doet, heeft zelve reeds twee trekhonden tot zich genomen; ik mijnerzijds heb vier honden, en beloofde reeds een onderkomen aan een vijfden. Het is mij dus onmogelijk nog meer honden bij

1) 1908.

mij op te nemen, waar ik zoo dikwijls van huis ben. Och toe, wie Uwer heeft medelijden: er zijn er zoo velen onder mijn correspondenten, die houden van honden, véél houden van hen, die de partij van het dier met oprechtheid, en door daadwerkelijke hulp, kiezen. Reeds menigmaal bracht ik een zwerveling onder dak. Laat ik ook nu niet te vergeefs aankloppen. Het adres is bij mij te bekomen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.B. - 30 Aôut. Lieve mevrouw, gaarne voldoe ik omgaande aan Uw verzoek.

Opdat ook anderen echter begrijpen waarover het hier gaat - de questie is er waarlijk eene van algemeen belang - herhaal ik een gedeelte van Uw brief:

'*Je voudrais vous dire ma façon de penser*, *afin que vous aidiez les pauvres femmes mariées, obligées de vivre en Hollande.*

Vous avez été aux Indes, *Mademoiselle*, *et voila pourquoi vous avez des idées plus larges que les hollandais. C'est ici un pays impossible....*

On vous injure en rue, *on vous bouscule*, *vous rit au nez*, *on demande:* '*een cent*', *et puis on crie*: *kale meneer*, *kale mevrouw*, *etc. ete.*'

La police chez vous....

Neen, lieve mevrouw, ik zal U niet verder citeeren. Ik wil alleen beginnen met U de verzekering te geven, dat gij gelijk hebt waar gij zegt, dat ik geleerd heb wat ruimer opvattingen te hebben dan zoo velen mijner landgenooten. Of dat komt door mijn tropen-verblijf, dan wel door mijn ook daarna heel veel buitenslands vertoefd hebben voor langeren tijd, laat ik in het midden. Zeker is het in elk geval, dat over 't algemeen de Indisch-hollandsche menschen vrij wat ruimer en onafhankelijker kijk hebben op vele zaken dan de volbloed hollander.

Wat mij-zelf betreft, nooit kom ik van een reis in mijn 'dierbaar' vaderland (ik schrijf dit antwoord aan U op 31 Augustus, en moet dus een gepastvaderlandschlievenden leuterstijl gebruiken) terug, of het is me zoo ongeveer, alsof 'n worgend hand mij de keel toeschroeft, zoodat 't mij opeens daardoor wordt belet vrij en ruim adem te halen. Alles hier bij ons riekt in geestelijken zin zoo duf, zoo echt zooals de hollanders ook meestal leven, met gesloten deuren en vensters, zoodat er vooral geen frische lucht van buiten in kan. Ik was dezer dagen onder 't gehoor van den geestigen Pisuisse, en zijn opmerking, bij een zijner voordrachten: Hier in Nederland zijn we zoo degelijk, en zoo solide - en zitten we goed stevig op ons geld - het *kenmerkt* ons landje. Met dezen verstande, dat degelijkheid en soliditeit bij ons synoniemen zijn voor bekrompenheid en achterlijkheid, en onverschilligheid voor alles wat niet de eigen beurs aangaat.

Ja, goddank, goddank, dat ik me in dat opzicht niet 'aanverwant' voel met mijn landgenooten, en U dientengevolge Uw opmerking, dat mijn land 'impossible' is absoluut niet kwalijk neem, al geloof ik dat gij het, juist wat dat speciale punt betreft waarover Uw bríef handelt, wel wat àl te hard valt, omdat de dienstbodenquestie er eene is, die niet alleen ten onzent, maar ook buitenlands, hoe langer hoe grooter plaats inneemt onder de nooden van den dag. Uw eigen jeugd-herinneringen uit *Uw* vaderland wil ik gaarne gelooven, maar, vergeet niet, dat gij spreekt van een verleden tijd. Hoe is het *tegenwoordig* gesteld in de stad Uwer geboorte? Ik vrees niet veel beter, dan in die hollandsche waaruit gij thans mij schrijft. Alles wat gij vertelt geloof ik van a - z. Want, de hedendaagsche dienstbodenwet geeft een dienstmeisje *recht* op zichzelve ziek verklaren bij 't minste geringste, gerugsteund door het certificaat van haren dokter. Vanaf dat oogenblik, dat hij haar zoo'n certificaat geeft, kan zij zichzelve, op rekening harer mevrouw, laten vertroetelen, en kan haar tijd verluieren, zooveel zij maar wil. En, stuurt mevrouw haar ten slotte weg, dan is zij zeker, bij den heerschenden dienstboden-nood, terstond een of anderen nieuwen dienst terug te vinden. Dat alles ligt aan onze hedendaagsche toestanden, waarin de volksklasse, die waartoe de dienstboden behooren, op alle denkbare wijzen wordt bevoordeeld en geholpen door de wet boven de rijkere klassen. Ik voor mij geloof niet dat die toestanden in Engeland, Frankrijk, Duitschland, Amerika, beter zijn. In Zwitserland verdienen de meiden heel hoog loon, werken echter ook *flink*; 't zelfde geldt van duitsche dienstboden. 't *Gebrek* echter aan 't *soort* als zoodanig wordt met elken dag grooter, overal, omdat iedereen 'dame' wil zijn, juffrouw in een winkel, of zoo iets, maar per-se 'dame'. Van daar ook dien belachelijken opschik van kleeding, waarover gij met recht U ergert. De 'dames' vinden zichzelf mooier met de meest grove kanten en linten, dan met 'n keurig zwart costuum van dienstmeid, want, dat laatste is immers

het bewijs hunner ‘schande’. Om dezelfde reden gaan de eigenaardige kleederdrachten, van Scheveningen, Zeeland, enz., hoe langer hoe meer weg. Veel liever een ‘juffrouw’, met afgetrapte rokken en kapotte laarzen, en 'n verregenden zóógenaamden struisveer op den hoed, dan 'n in haar deftige kleederdracht er wezenlijk voornaam naar den *eigen* stand uitziende burgervrouw. - Ik zou U 't gezin hier op Scheveningen kunnen noemen, waar de moeder en de twee oudste dochters nog geheel en al wezenlijk-deftig er uitzien, in de bekende Scheveningsche dracht, terwijl de twee jongste ‘dames des huizes’ met allerlei *geleende* en *present*-gekregen blouses en rokken en costumes zichzelf opschikken, als de armoedigste en belachelijkste vogelverschrikkers. Zij beelden zich echter in, dat zij daardoor 'n heel eindje verder in ‘stand’ lijken dan hunne nog als Scheveningsche vrouwen gekleed-gaande-moeder en zusters. En dit gezin is er een uit honderden van dien aard.

Maar ik feliciteer U in elk geval van harte, dat gij in staat zijt het stof van Uwe voeten te schudden, en elders heen te gaan, waar de lucht, niet alleen wat weersgesteldheid betreft, maar ook in overdrachtelijken zin, minder zwaar drukt, dan in het land, waarvan de Genestet zong ‘niet op *mijn* verzoek ontwoekerd aan de zee.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mela. - Ik mag geen pseudoniem verraden, hoe veel leed het mij ook doet in dit geval. Nu ik 't stuk eenmaal plaatste onder 't pseudoniem ‘Mars’, mag ik alleen den naam noemen van den inzender, mèt diens eigen toestemming. Dat is mijn plicht als redactrice. Het spijt mij zéér dat ik U moet teleurstellen.

M.B. 30 Aôut. - Ik ontving bij het afdrukken van deze Lelie Uw tweeden brief, kan hem dus niet meer tegelijk met den hierboven beantwoorden brief van U behandelen. Tot een volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens de lengte van het hoofdartikel moet een actueel artikel van den heer Servaas van Rooijen, en de overige correspondentie, blijven liggen tot een volgend nommer.

REDACTRICE.

13 September 1911.
25ste Jaargang.
No. 11

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Vrouwenschoon.

De Venus van Milo (Louvre, Parijs) wordt beschouwd als de vorm van vrouwelijke schoonheid.

Het waarom is nog niet aangetoond. Sommigen zoeken het schoon in de vrouwelijke vormen, en denken zich daarbij, proportioneel, armen en handen; anderen meenen het schoon te vinden in de gelaatsuitdrukking, spiegelbeeld van het karakter: ‘fierté, noblesse, majesté.’

Wij scharen ons nog aan de eene, noch aan de andere zijde, want zonder den kleurenrijkdom van het vrouwelijk lichaam valt niets te beslissen. Het inkarnaat moeten we bij het ‘marmer’ denken, en omtrent de kleuren van haar, oogen, wangen, lippen, enz., worden we niet ingelicht. Dat wil nu niet zeggen, dat we de Venus van Milo in polychroom zouden wenschen, maar we willen er door aantoonen, dat een

marmer slechts de vormen en de ziel kan aangeven. Trouwens een gepolychromeerd beeld geeft nooit de reëele kleur.

Om die terug te vinden moeten we ons tot de schilderkunst wenden, en waar hare kleuren soms nog te intens mochten schijnen, dienen we het oog te laten vallen op het pastelportret, wijl slechts de krijtdeelen in staat zijn om het zoogenaamde perzikenwaas uit te beelden.

Daar de pastelportretten echter niet zoo

gemakkelijk te vinden of te zien zijn[1)], en ook omdat we liefst aan het grootsche tijdperk der renaissance een model voor vrouwenschoon willen ontleenen, een model het meest nabij dat der Grieksche plastiek[2)], behoeven we slechts het Raphaëlistische portret van Jeanne d'Aragon in het Louvre te Parijs, of de repliek van Léonardo da Pistoia in de galerie Doria te Rome te beschouwen, - door photo's en in gravure gereproduceerd, - om het beeld der schoonste vrouw uit haar tijd te zien en te kunnen bewonderen.

Te meer kiezen wij dat portret omdat de uitnemende schoonheid van Jeanne d'Aragon, gemalin van Agostino Colonna, den geneesheer Agostino Nifo noopte om eene verhandeling over vrouwenschoonheid te schrijven, welk werk, (te Lyon in 1549 verschenen)[3)] hij opdroeg aan de vrouw, wier schoonheid hem tot het schrijven der verhandeling had geinspireerd.

We willen hopen, dat Doctor Nifo een onpartijdig beschouwer en beoordeelaar is geweest; dat hij, ook tegenover Jeanne d'Aragon, zich ernstig heeft gehouden aan zijne gelofte om nooit eenige vrouw te zullen begeeren, die hij geneeskundige hulp moest bieden, en dat Guyon lastert als deze zegt in zijn 'Diverses Leçons' door Bayle geciteerd: 'Je cuide qu'il fut amoureux de la princesse, attirè à son amour pour l'avoir vue, touchée, palpée sûrement en diverses parties de son corps comme les médicins font coutumièrement par le privilège que leur donne leur art et que, passionné pour acquérir ses bonnes grâces, a mis ce livre en lumière qu'il lui a dédié'.

Hoe het ook zij, des Doktors uitspraken hebben waarde, en des te meer wijl we ze kunnen toetsen aan, of vergelijken met die van anderen.

Doortrokken van het classicisme kan het niet anders of hij vangt zijn 'Traité' aan met het citeeren van Jamblichus, Homerus, Plato, Socrates, Vitruvius, Varro en de péripatéticiens, of aanhangers der leer van Aristoteles, die voor Evangelie houden, dat de volmaakte schoonheid van den mensch eenig en alleen berust op de juiste proporties der lichaamsdeelen.

Dit gevoelen wordt ook gedeeld door Laurentius de Medicis, bijgenaamd *il Magnifico*, door Pic de la Mirandola, door Albert Dürer, en Equicala, die allen als basis der schoonheid de proporties noemen.

De laatste schrijver voornamelijk brengt de schoonheid terug tot een som van meetkundige en wiskundige verhoudingen.

In de vertaling van Rodocanachi[1)] zegt hij o.a.: 'Le bras est au doigt dans la proportion *subdupla sequialtera*, c'est-à-dire deux fois et demi plus gros que le doigt, comme 5 est à 3; cinq contient deux fois deux et la moitié de deux qui est un...'

Antonio Ruscelli is een weinig duidelijker als hij verklaart, dat 'la hauteur et la largeur d'un corps ne doit pas dépasser huit pieds ni être inférieure à quatre, que le visage doit avoir une longueur égale à trois fois celle du nez, que la bouche doit être égale aux deux demi-cercles des oreilles ou à ceux des sourcils; quand la bouche est ouverte, il faut que l'espace laissé entre les dents du haut et celles du bas soit égal à

1) Dit zelfde geldt ook voor de miniaturen, wat jammer is, wijl deze haast nog wel het meest in kleuren kunnen uitdrukken de schoonheid van gelaat, hals en boezem.
2) De *schoone* Laura door Petrarca tot in het oneindige bezongen staat er dichter bij, maar zijne onbegrensde liefde voor haar, ontnam hem misschien het gezichtsvermogen in overdrachtelijken zin, en bovendien hij kon haar niet krijgen. Een factor om te blijven begeeren.
3) De titel is Augustini Niphi Medicis, Libri Duo, De Pulchro primus, De Amore secundus.
1) La femme italienne, Paris, 1907.

la première phalange du médium...' of, zooals Paul Richer[2)], in onzen tijd, het duidelijker uitdrukt: 'la longueur du nez doit être égale à celle des lèvres, les lèvres doivent être égales aux oreilles; les deux yeux réunis, égaux à la bouche; la hauteur du corps doit être égale à huit fois celle de la tête'.

Eigenaardig is des doctors leer omtrent het samenstel der schoonheid. Hij zegt: 'elle se compose de cinq eléments correspondants aux cinq sens, à savoir la Forme, l'Harmonie, la Suavité, la Douceur et la Mollesse.'

Na al deze regels vastgesteld te hebben beschrijft hij met al de vrijmoedigheid den doktoren veroorloofd, of ten minste dikwerf mogelijk, de bijzonderheden der schoonheid van Jeanne d'Aragon, en slaat daarbij niet eene enkele over.

In de vertaling van den meergenoemden Rodocanachi, durven we iets er van mededeelen.

'Sa stature est moyenne, et la proportion de ses membres admirable: elle n'est ni osseuse ni maigre mais succulente, elle n'est point pâle mais sa carnation tire vers le rouge et le blanc, ses cheveux sont assez longs et dorés, ses oreilles sont petites, ron-

2) Anatomie artistique, Paris, 1890.

des, de même grandeur que la bouche, ses sourcils, dont les poils sont courts, et qui ne sont point touffus, ont la forme d'un arc de cercle, ses paupières sont colorées de noir et les cils en sont peu fournis, le nez est perpendiculaire, la bouche mignonne, les dents sont petites, bríllantes, ivoirines et bien rangées, le menton est coupé d'une fossette, la poitrine est ample, aucun os n'y parait; la main est grassouillette, blanche à l'extérieur, d'ivoire à l'intérieur, les doigts sont ronds et longs, ornés d'ongles fins, convexes, d'une couleur suave. La poitrine a la forme d'une poire renversée mais un peu aplatie, dont le cône inférieur est étroit et rond et la base large se rattache au cou par d'admirables lignes. Les hanches sont amples et arrondies, la cuisse est par rapport au tibia et le tibia par rapport au bras dans le rapport du sixième comme il convient, les épaules sont également de justes proportions; les pieds, de longueur convenable se terminent par des doigts admirablement rangés'.

Omtrent de kleuren der lichaamsdeelen worden we niet ingelicht. Daaromtrent geeft Betussi ons kondschap: 'Les cheveux soient blonds et frisès, les yeux noirs, gais et brillants, les joues blanches, point trop saillantes, les lèvres rosées, les dents de nacre; le front soit haut, la poitrine bombée, la main blanche; les épaules soient larges, les doigts effilés et droits, les ongles de corail.'

Zwart, bruin, blond van haar; ziedaar het open vraagstuk. Veelal zit de kleur van het haar in het ras; afwijkingen komen vooral door het kruisen der rassen. Daarom kan elke kleur hare bekoorlijkheid geven.

Dit is zeker, dat vele schrijvers het zwart ter zijde stellen voor blond en bruin, hoewel Francesco Colonna zwart haar toeschrijft aan de koningin Eleuthérilide: 'Ses cheveux très noirs, plus lustré que l'ambre de l'Inde, descendaient, en un beau désordre, tout ondulés sur ses tempes blanches comme neige qu'ils recouvraient. A partir de l'occiput, cette abondante chevelure étaìt séparée en deux nattes compactes, réunies une de ci, l'autre de là, et qui passaient au-dessus de ses petites oreilles qu'elles ombrageaient.'

Eindigen we deze haarkleurbeschouwing, als onderdeel van het vrouwelijk schoon met een pikant dichterlijk woord, waarin het bruin wordt hooggehouden.

'La Brunettina'.

... ne porte ni guipures
Ni-coiffes ni gorgières
Comme les grandes dames.
Ma douce brunette
Elle semble une fleur d'épine
  Au printemps
Ses deux mignonnes mamelles
Semblent deux fraîches roses
  De Mai.

Er bestaan tal van formules voor het vrouwelijk schoon. Daarbij gingen ze bij de tel.

Men begon met zeven detail-schoonheden; toen kwam men op negen. Daarna werd een getal van achttien geeischt, en ten slotte dertig, ja zelfs drie-en-dertig, welke in elf maal drie rubrieken waren ingedeeld; 'lunghe, corte, larghe, strette, grosse, suttili, tonde, piccole, bianche, rosse, negre'.

Dergelijke classificaties gaven niet alleen aanleiding tot '*badinages*' en '*équivoques*', maar het doel werd voorbij gezien, en de eigenlijke eischen der schoonheid vergeten, terwille van pikante beschrijvingen.[1)]

Indien wij ten slotte uitspraak moeten doen zouden we ons willen scharen aan de zijde van Angelo Firenzuola (1493-1545), die zegt: 'La beauté est une sorte de concorde, d'harmonie secrête résultant de la composition, union et combinaison des membres, de leurs proportions, et de leur adaptation à leur fin.'

Hij was een kenner bij uitnemendheid. Ongeveer 1540 gaf hij een serie van conférences over het vrouwelijk schoon, en liet achtereenvolgens alle deelen van het vrouwelijk lichaam de revue passeeren, en legde uit aan welke eischen zij moesten voldoen om werkelijk schoon te heeten.

Het Italiaansche boek is gedrukt, en in het Fransch vertaald, uitgegeven door J. Pallet te Parijs in 1578.

We zouden wel lust hebben eene analyse te geven van het Discours van Firenzuola, maar wijl de conférences uitsluitend voor dames zijn gehouden en eene der hoorderessen als model werd uitgenoodigd, en op haar werd geëxperimenteerd, durven we de onthullingen van het vrouwenschoon niet verder voortzetten.

Gelukkig geven levendigheid, geestigheid en intelligentie veelal overwicht, indien de plastiek te kort schiet. Zachtheid, beminnelijkheid en andere dergelijke hoedanigheden hebben niet minder hare bekoring.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

1) Tommasso Tomai somt ze, - zooals velen, in alle talen, hebben gedaan, - allen op, opdat 'les femmes en se mettant au lit après s'être dépouillées de leurs vêtemnents puissent savoir si ellen les possédent.'

Gedachtenwisselingen.

I. Aan: Geen Juf.

Met genoegen las ik uw stukje en voelde daarin uwe opvatting, welke de in te nemen plaats moet zijn, voor eene juffrouw in den huiselijken kring.

Men is, als juffrouw in betrekking zijnde, hetzij als hulp in de huishouding of als kinderjuffrouw, altijd een tusschenpersoon en de plaats die men daardoor inneemt, is niet altijd even prettig.

Door de dienstboden wordt toch de juffrouw veelal beschouwd als ook eene loontrekkende even als zij zelve.

Vriendelijkheid willen ze gaarne aannemen, maar over 't geheel nemen ze 't niet graag aan als hun iets wordt opgedragen door de juffrouw, al is 't die eerst gezegd door mevrouw om 't te doen.

Om nu, als mevrouw zijnde te denken, 't is beter dat ik 't zelf voortaan zeg, is mijns inziens ook niet goed, als men tenminste weet, dat de juffrouw 't op een beleefde manier zegt.

Neen daardoor zet men de juffrouw op het punt van een *nul*, die tegenover 't dienstpersoneel eigenlijk *niets* heeft te zeggen en zich daardoor mee, steeds de vreemde in huis moet gevoelen. De juffrouw en de dienstbode zijn beide loontrekkende personen tegenover de mevrouw, maar daarom staan ze toch niet op dezelfde standplaats in 't maatschappelijk leven, maar dat willen de dienstboden wel eens vergeten.

U vindt 't woord *juf* zoo vernederend, nu ik vind 't woord *meid* zoo vernederend.

Waarom niet 't woord dienstbode gebruikt, wij mochten thuis nooit *meid* zeggen, mijne moeder zei altijd, die menschen hebben even goed hun gevoel van eigenwaarde.

Wanneer U dus schrijft, ‘Als juf is zij een souffre-douleur tusschen mevrouw en dienstboden, dan heeft U 't mis naar mijn idee, tenminste zoo dagelijks weg, wel eens af en toe, maar gewoon weg is 't dienstpersoneel vaak eenigzins jaloersch op de juffrouw, om hare andere verhouding tot de familie dan de hunne. En 't woord *meid* werkt daartoe mede, 't moet hun, dunkt mij, eenigzins een gevoel geven alsof men als *juffrouw* meer achtingswaardig is en vandaar mee hun jaloersheid. U schrijft ook nog, ‘maar van wie (de juffrouw hier) men overigens geen nota neemt, dan om haar tot meid te verlagen.’

Zie daar heeft men 't nu weer, waarom de persoonlijkheid van dienstbode, als iets verlagends gebruikt?

Of denkt U misschien met andere menschen mede dat men als juffrouw zich verlaagd moet gevoelen wanneer men mede huishoudelijke bezigheden verricht?

Is men daardoor minder een *juffrouw*, als men bijv. een kamer schoonhoudt of bedden opmaakt of waschtafels in orde houdt?

Mijns inziens niet.

Wordt er ooit aan gedacht een dochter des huizes een gevoel van zelfverlaging toe te kennen omdat zij bovengenoemde bezigheden verricht of desnoods nog andere?

Nee niet waar, dan wordt er gezegd, een flink meisje dat weet van aanpakken.

En waar men nu thuis 't wel zou doen, vind *ik* de menschen *dom*, die zich verlaagd voelen, wanneer ze in betrekking zijnde evengoed die zelfde dingen zal verrichten.

Daar U voelt, dat een juffrouw een vriendelijke plaats toekomt, daarvoor ben ik U dankbaar, maar als U misschien zonder goed nadenken spreekt van meid en met U vele anderen, dan verbittert men die personen in hun gevoel van eigenwaarde en daarop hebben ze als ieder mensch recht.

Met hoogachting
D. KALIS.

II. Anti-clericalisme.

Zeer Geachte Redaktrice,

De heer J.B. Naaktgeboren, Hoofdredacteur van *De Hoeksche Waard*, maakt mij de verwijtende opmerking, dat ik het ‘kort heb gemaakt’ met mijn ‘verdediging’ van het anti-clericalisme. - Z. Ed: is blijkbaar de verkeerde meening toegedaan, dat de juistheid van een betoog in de lengte zit; dus hoe langer het is, hoe méér steekhoudend. Dit verklaart de lengte en langdradigheid van zoovele anti-revolutionaire hoofdartikelen, die vaak met de elle-maat kunnen, worden uitgemeten. - ‘*Mijn*’ denkers worden verder door den hr. N. afgescheept als *z.g.n.* denkers. De èchte denkers zijn natuurlijk allemaal anti-revolutionair. - De hr. N. wijst mij erop, dat de heer Faquet - een geestverwant van hèm en dùs een onfeilbaar denker - ‘géén kwajongen’ is, en dat het niet aangaat, hem ‘met 'n groot woord in 'n hoek te zetten’. Ik vind óók, dat zulks niet te-pas komt.

‘'t Gaat ook niet aan’, vindt de hr. N. - ‘alles wat de kerk door de eeuwen heen praesteerde geringschattend te beoordeelen’. Dat ben ik volkomen met hem eens. Wie is de onverlaat die dàt durft wagen? Twintig bladzijden uit ‘Om de oude Waereldzee’ voor z'n straf. - Ik-voor-mij heb mij, voor zoover ik weet, nimmer aan zulk een wandaad bezondigd en de toorn van den hr. N. is dus niet op z'n plaats. -

Als gevolg van het Anti-clericalisme noemt de hr. N. het *uitvechten* van geschillen in de constituante in Portugal. Ik zou eer zeggen, dat dit meer 't gevolg is van gebrek aan opvoeding en beschaving. -

‘Dronkaards, moordenaars, slechtaards enz. zijn de eeuwen door aan den voet van het kruis veranderd’, zegt de hr. N. en hij voegt erbij, ‘dat dat géén praatje is, maar waarheid’. Wel, die verandering verheugt mij ten-zeerste. Maar waarom dan nog gevangenissen, galgen etc? Breng de boosdoeners eenvoudig ‘aan den voet van het Kruis’ en het zijn brave jongens, broeders in den Heere Heere.

‘Wat of er geworden zou zijn van de kunstwerken van Raphael en Rembrandt, als het Boek

der Boeken er eens niet geweest was'? vraagt de hr. N. - Wel, ik denk dat de Madonna's en andere 'heilige' figuren dóódgewone vrouwen geworden zouden zijn, die Klaartje of Suze heetten; het kunstwerk kan óók kunstwerk zijn, zonder dat het Maria's en Heilanden voorstelt, met gezichten als de verdrukte onschuld.

En nu noodigt meneer N. mij weer uit óók eens zoo'n boek saam-te-stellen, als de Bijbel. Ik deel hem hierbij mede, dat het inderdaad één mijner vele plannen is, zulks te doen. Alléèn vrees ik, voor overproduktie van kunstwerken, waardoor de Madonna's en Heilanden zéér in prijs en waardeering zouden dalen.

De hr. N. zou gaarne ieder, die aanzette tot sabotage, in de gevangenis zien. O, Nieuwenhuis! Dank God op uw bloote knieën, dat de hr. N. géén Minister van Justitie is!

'Ferrer *zal wel* schuld hebben gehad'. - Ik stel voor eens een paar clericale heeren op te hangen - of dood beschieten - en als ze dan begraven zijn, de veronderstelling te wagen 'dat ze *wel* schuld *zullen hebben* gehad' aan volksverdomming en domperij.

Voor de door den heer N. uitgesproken 'hoop', dat ik mij niet al te zeer zal 'opwinden' door 'deze zijn bewering', zeg ik hem hierbij hartelijk dank. Op mijn beurt 'hoop' *ik*, dat ook hij kalm zal blijven, bij hetgeen *ik* nu ga beweren.

Ik beweer nl., dat de clericale heeren, die zoo waarschuwen tegen het ongeloof en tegen de revolutie vooràl, heelemaal niet afkeerig zijn van geweld en revolutie, wanneer dit in hùn kraam te pas komt, evenmin als ze afkeerig zijn van politieke knoeierij en van het opruien eener stompzinnige volksmassa. Dit is nu ook geen praatje! In het midden des vorigen jaars, tijdens het konflikt tusschen de Spaansche Regeering en het Vatikaan, werd door de Katholieke geestelijkheid volgend manifest verspreid in de als in vestingen herschapen dorpen.

'*Het uur is gekomen waarop gij toe moet snellen ter verdediging van onzen heiligen godsdienst en de Moederkerk. Onze breuk met de vervloekte liberale regeering is onherroepelijk geworden. Wanneer de regeeringen onwaardige wapenen gebruiken*, *moet men zich vastbesloten verdedigen.*

De teugellooze haat verleidt de liberalen tot alle mogelijke ongerechtigheid en tot alle mogelijke gewelddaden tegen ons.

Om ons te verdedigen, *zullen wij van alle wapenen gebruik maken; ze zijn alle goed*, **de dolk zoowel als de Browning-revolver**. *Men moet ze keeren tegen al degenen*, *die liberale ideeën hebben want het zijn ketters*, *die de aarde verderven willen en in de hel versmoren zullen. Katholieken en Jansenisten, laat u door den dood niet afschrikken! God zal u in den hemel met open armen ontvangen en gij zult in eeuwigheid het loon ontvangen voor het offer*, *dat gij terwille van uw godsdienst hebt gebracht. De Paus zal u uit Rome zijn zegen zenden. Valt de liberalen aan, vervolgt ze; roeit hen uit*, *die kloosters in brand steken en vrouwen schenden. God helpe u!*'

Welnu, mijnheer Naaktgeboren?

Wat is dit anders dan ophitserij?

En wat is het *uitvechten* van geschillen invergelijking dáármee?

Wat is het 'terrorisme' en de 'intimidatie' der arbeiders, tijdens de zeelieden-staking te Amsterdam en waarover door de geheele 'christelijke' Pers moord en brand is geschreeuwd, vergeleken bij dit clericale manifest?

Dat vraag ik U, als vertegenwoordiger der leugenachtige en huichelachtige clericale Pers!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Overzicht van de week.

I. Dierenmishandeling.

Van verschillende zijden werd ik aangezocht het ook in andere Bladen verschenen, hieronder volgende stukje op te nemen:

Paté de foie gras.

Van de wijze waarop de Straatsburger ganzen gemarteld worden, geeft 'Nederlands Damesblad' de volgende beschrijving van een ooggetuige:

Als de ganzen ongeveer negen maanden oud zijn, worden ze uit de kleilanden gehaald en in een duisteren kelder gebracht, waar lange rijen van hellende steenen tafels staan. Zijn onze oogen eenmaal aan de duisternis gewend geraakt, dan zien wij hoe in deze martelkamer ontelbare ganzen op de tafels vastgebonden liggen. Ze liggen op den rug, juist, alsof ze gekruisigd zijn. Wij zagen de mannen eenige nieuwe slachtoffers vastbinden, zoodanig, dat het achterste gedeelte van het beest over den rand van de tafel steekt.

De pooten, vleugels en het lichaam zelf worden uitgespreid en stevig vastgebonden, zoodat enkel de nek vrij blijft. Natuurlijk tracht het arme dier zich op alle manieren los te wringen, maar na eenige dagen ziet het 't nuttelooze daarvan in en blijft roerloos liggen; slechts zoo nu en dan laat het een klagelijk geluid hooren. Twee maanden moet deze toestand voortduren vóór de dood het dier uit zijn ellende komt verlossen. De vogels worden gemest met balletjes van boekweitdeeg, kastanjes en gestoofde maïs.

Zes maal daags krijgen ze van 3-5 van dergelijke balletjes en de gemartelde dieren strekken er begeerig hunne nekken naar uit, want ze worden inwendig geheel verteerd.

Deze tak van nijverheid(?) vergt veel doorzicht bij de keuze van het juiste oogenblik voor den dood, want sterft het beest uit zichzelf, dan is de lever niets waard. Men moet er dus een nauwkeurige studie van maken, wanneer de lijdenskelk tot overloopens toe gevuld is en de levers dus het smakelijkst zullen zijn! De dieren zien er dan uit als pompoenen en hunne lichamen

bestaan uit niets dan vel en been, *van vleesch of vet geen spoor*, *de lever heeft alle sappen tot zich genomen.*

Verscheidene ooggetuigen staan in voor de waarheid van het bovenstaande, *maar alle pogingen*, *die men heeft aangewend om verbetering te krijgen*, *stuiten af op de bewering*, *dat het mesten van ganzen een tak van nijverheid en een middel van bestaan is. Mochten de liefhebbers van paté de foie gras eens bedenken*, *voor welk een middel van bestaan zij verantwoordelijk zijn!*

Zooals van zelf spreekt voldoe ik van ganscher harte gaarne aan dien wensch mijner correspondenten. Het doet mij altijd zoo véél genoegen, dat mijn lezers ervan overtuigd zijn bij mij sympathie te zullen vinden waar het geldt het mishandelen van welke dieren ook tegen te gaan. Zij, die mij in de afgeloopen week het hierboven overgenomen courantenuitknipsel toezonden, zijn allen bijna zonder uitzondering lezers of abonnes, die voor de éérste maal juist dáárin een aanleiding vonden zich met mij in correspondentie te stellen. En juist *dat* deed me zoo'n plezier, die geestverwantschap tusschen lezers en redactrice, die daardoor opeens naar voren trad. Aan aller verlangen is door de opneming van het bovenstaande thans gevolg gegeven. Ware het niet, dat veelgelezen bladen 't stukje voornoemd reeds veelvuldig verspreid hadden, ik zou de aansporing mijner correspondenten niet eenmaal hebben afgewacht. Laat ik hun nu slechts, wat mij persoonlijk betreft, vertellen, hoe ik - sinds jaren reeds wetend met welke gruwelen de bereiding van paté de foie gras gepaard gaat - mij nimmer aan een door zulk een wreedheid verkregen ‘lekkernij’ bezondig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Achternalooperij van de Engelschen.

Over de Padvinders- kan men verschillend denken, natuurlijk. Als men in de couranten leest dat - gelijk de Telegraaf onlangs meldde - in zekere provinciestad zij zích beijveren den sjouwers en dienstmannen het brood uit den mond te stooten, door voor de daar bijeengekomen congres-leden van een of ander congres de valiezen te dragen, dan vraagt men zich af waar nu eigenlijk de ‘manlijkheid’ steekt in zulke jongelui, en of zij niet beter deden kinderen te *blijven*, die ze nog zijn, inplaats van zich te verbeelden, dat ze heel wat bijzonders uitvoeren door zulke malle kunsten en zulke malle kleederdrachten. Maar enfin, wat zoo iets aangaat moet iedereen zelf weten wat hij in deze questie al of niet aan zijn jongens wil toestaan. Echter, is het niet onverdedigbaar in èlk geval, dat de *Engelsche* uitvinder van deze *Engelsche* opvoedings-methode, de militair Baden-Powell, *onze* hollandsche jongens padvinders komt ‘inspecteeren’, als waren ze half-Engelsche onderdanen. - Kan men grooter bewijs geven van kruiperigheid en van onderdanigheid, dan wanneer men er vereerd mee is, gelijk in Amsterdam en in den Haag is geschied, dat 'n Engelsch militair zich wel wil verwaardigen onze jongelui voor zich te laten défileeren, nadat ze eerst uren lang vergeefs op den man hebben moeten wachten ook nog! En dat staan nu toe diezelfde ouders, die vóór 'n paar jaar 't hardst schreeuwden en jammerden om het aan Transvaal, aan de met ons stamverwante republiek, aangedane onrecht door Engeland! Toen was alles bij ons anti-Engelsch, droeg ‘boeren’-hoeden, leuterde aandoenlijk over dien armen ‘Oom Paul’, en gunde den Engelschen elken nederlaag.

Want - dat was *toen* mode. Nu integendeel is de mode net andersom, want nu hebben de Engelschen de Transvaal ingeslikt voor goed, Paul Krüger is ter ziele, en ‘generaal’ Botha is 'n overlooper van 't eerste water geworden, en laat zich in Engeland huldigen, als Engelsch stedehouder, van datzelfde land waarvan hij daardoor een laffe verrader is geworden. En wij - laffe hollanders onzerzijds - *wij* zijn er vereerd mee als 'n *Engelsche* generaal onze aanstaande mannen, bestemd om ons land te verdedigen te zijner tijd, komt ‘inspecteeren’.

En dan praten we nog van onafhankelijkheidszin en van vrije Nederlanders-ons-voelen!

't Mocht wat!

Ook hierin zijn we *slaven*zielen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Voor adressen op-touw-zetters.

Deze afgeloopen week is in den Haag een schandelijken moord gepleegd, waarvan ik de bijzonderheden niet behoef mee te deelen, daar iedere courant ze reeds heeft verteld. 'n Dronken kerel is op Zondag-avond in 't lokaal van 't leger des Heils gedrongen, was er door zijn beschonkenheid lastig, en stak, toen men hem wilde verwijderen, 'n oppassend

huisvader, heilsoldaat, vader van acht kinderen, in zijn jenever-krankzinnigheid dood.

Welnu, zou 't geen aanbeveling verdienen, zou *ik* willen vragen aan meneer Immink, en andere zich 't zoo druk makende Hagenaars in zake de ‘gemeenheid’ der *honden*, als ze zich eens vóór alles wat meer bemoeiden met de gemeenheid der *menschen?* Want, niets is weerzinwekkender, en gevaarlijker tevens dan 'n dronken mensch. Waarom b.v. mogen, - waar de gewone winkels aan allerlei regels en wetten onderworpen zijn, - alleen de kroegen openblijven, des Zondags zoowel als in de week, tot laat in den nacht? -

Kom b.v. eens op 't vrome-rechtzinnige Scheveningen; gij zult er des Zondags-ochtends grooten opgang aanschouwen naar 't ‘huis des Heeren.’ Maar.... nog véél grooteren, na afloop van de kerk, naar de verschillende kroegen!

Zou 't geen zaak zijn, voor menschen die zich zoo belust voelen adressen op touw te zetten, dáártegen ook eens te protesteeren, tegen dat jenever schenken-mogen tot in het oneindige?...

Waarlijk meneer Immink, vóór ge U ergert aan den ‘afschuwelijken’ aanblik van 'n hond, die zijn natuurlijke behoefte verricht, of die zich 'n mannetje of 'n wijfje zoekt, kunt gij U nog ruimschoots wijden aan het vraagstuk der *menschen-verbetering.* Ik ten minste vind het ‘afschuwelijk’ en weerzinswekkend in de hoogste mate, dat 'n mensch, (die zich immers, door zijn naar Gods beeld geschapen zijn, en zijn een onsterfelijke ziel hebben, zoo ver verheft boven 'n hond) vol van stinkenden jenever rondloopt, daarmede de lucht rondom zich verpest in trams en omnibussen, ja zelfs als men hem in de vrije lucht tegenkomt reeds, en ten slotte ontaardt, gelijk geschied is bij dezen moord, en *gelijk gedurig geschiedt*, in een ontoerekenbaar verliederlijkt zedelijk monster.

Onder 'n christelijk ministerie valt er misschien nog wel wat anders te doen in dat speciale opzicht, dan weerlooze honden (die óók ‘schepselen Gods’ zijn) te vermoorden.

't Is echter waar - daaraan dacht ik niet - de jenever brengt den Staat, óók den Christelijken Staat - véél centen in, en de arme weerlooze straathonden doen dat niet.

Dàt maakt 'n gróót onderscheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. ‘Ontoerekenbaar’,.... natuurlijk.

‘En wat voor straf zal die moordenaar van dien Heilsoldaat nu krijgen, denk je?’ - vroeg mij een naieve, - die nog gelooft aan zoo iets rechtvaardigs als *straf* heden ten dage, straf voor die 't *verdienen.*

Ik begon er om te lachen! ‘Straf’ - zei ik, - ‘Wel, m'n lieve, die moordenaar, die wordt natuurlijk in alle eer en deugd vrijgesproken, als 'n ‘ontoerekenbare’, dat zal je eens zien. Daar zal 'n lange rij van ‘deskundigen’ voor gehoord worden, om te onderzoeken wat voor redenen er wel zijn, om ‘het slachtoffer van den drank’ toch behoorlijk te beklagen en te verontschuldigen. In zijn jeugd-leven zal ‘men gaan wroeten, om te bewijzen, dat z'n over-over-grootvader van vaders kant 'n erfelijk-belaste was, en z'n achter-achter-tante van moederzijde 'n geestelijk-achterlijke, en misschien blijkt het daarenboven ook nog wel, dat hij-zelf

de mazelen heeft gehad, of de kinkhoest. - - Redenen te over om hem van elke rechtsvervolging te ontslaan, en met medelijden, om z'n ‘ontoerekenbaarheid’, menschlievend vrij te spreken.’

Toen ik dat alles voorspelde was de rechtzaak van het ‘drama te Rijswijk’ nog niet behandeld, hadden de couranten ons nog niet meegedeeld, hoe alleraandoenlijkst de moordenares in questie er aan toe is, als men 't wel beschouwt; - zoodat het Openbaar Ministerie dan ook hare ‘ontoerekenbaarheid’ heeft uiteengezet. En verzocht heeft: ontslag van rechtsvervolging.

Ja, Het wordt tegenwoordig bepaald 'n heel interessant en aandoenlijk vak het moordenaar-zijn. Veel interessanter en aandoenlijker dan het vermoord-worden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V. Die *doen* naar de leer.

't Leger des Heils geeft 'n schitterend goed voorbeeld aan die soort vromen, die, als er 't een of ander noodig is voor 'n kerk of 'n gesticht, zich als roofvogels werpen op allerlei menschen van geheel andere gezindten dan zij, met wien zij zich anders nooit bemoeien. In antwoord namelijk op het aanbod van eenige Haagsche ingezetenen, om een inschrijving te openen ten behoeve der ongelukkige weduwe en kinderen van den vermoorden heilsoldaat, heeft het Hoofdbestuur

van het Leger des Heils de laconieke mededeeling gedaan: ‘Onnoodig. Daarvoor zorgen wij zelf. Dat gezin is voor onze rekening.’

Zie, zulk *doen* naar je godsdienst dwingt ware sympathie af. 't Leger des Heils *doet;* - doet juist voor die armen en misdeelden en verlatenen, waarvoor ook ‘de Heiland’ der zoogenaamde vromen met zulk een ijver in de bres sprong. ‘Zoo wat gij aan den minste mijner broederen doet, dat deedt gij aan mij.’

Napoleon I heeft eens gezegd: ‘'t Kan mij niet schelen wat de menschen *zeggen*; dàt heeft geen waarde voor mij; ik let er op wat zij *doen*’. Zoo gaat het *mij* ook wat de vroomheid aangaat. Of de dominees Zondags nog zoo stichtelijk-aandoenlijk preeken, en of de rijken en aanzienlijken, zoowel als de ‘kleyne luyden’, daarnaar nog zoo uitgestreken zitten te luisteren, niet dáárop komt het aan, maar op wat ze *doen* naar en voor hun godsdienst.

't Leger des Heils *doet.* Daarom is het onder 't protestantisme 't eenige wat in mijn oogen overeenkomt met de *wezenlijke* leer van den Bijbel. - - -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit Christelijke Kringen.
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(*Vervolg en slot van No. 3*).

Vroeg in den ochtend, nadat hij naar alle richtingen heen had getelefoneerd en had onderzocht, werd Excellentie Eduma de Witt door 't politie-bureau gewaarschuwd, dat er een lijk was ingebracht, waarvan 't signalement overeenkwam met dat door hem opgegeven. Het was dat van 'n jong-meisje, dat zich in den laten avond te voren onder den tram had gegooid....

Ja, dat was 't pijnlijke van 't geval, dat 't niet mogelijk was aan de zaak 'n glimp te geven van ongeluk. Iedereen had het gezien, de machinist, een paar heeren vóór op den tram, hoe Ellen zelve zich had willen dooden....

Excellentie begreep wel dat het maar 't best was in 't onvermijdelijke zich te schikken. Met zijn weergalooze handigheid in zulke dingen, gerugsteund door zijn niet minder handige tweede vrouw, en door Sjoerd en Mary, innerlijk vol Schadenfreude, gaf hij er de wending aan, dat het arme kind zoo doodelijk verliefd was geweest van haren neef ‘Ber’, zóó doodelijk, dat diens engagement haar in een vlaag van waanzin in den dood had gedreven. -

De Vermeulens óók vonden dat 'n uitstekenden uitweg. Mr. Ferdinand Vermeulen was er namelijk heusch 'n beetje kapot van geweest toen hij 't nieuws hoorde. *Dat* had hij toch niet kunnen denken, dat het kind zich dat zóó zou hebben aangetrokken, z'n flirtation met haar! Zijn vrouw echter kalmeerde hem weer wat, door haar geringschattend spreken van ‘hysterie.’ Ja, dat was waar, dat was toch eigenlijk ook niet normaal meer, dat je je om 'n ongelukkige liefde doodmaakte! Ze wist toch dat hij getrouwd was. 't Was toch eigenlijk haar eigen schuld, niet de zijne, dat ze zich zulke dwaze illusies in 't hoofd had verkiezen te halen, van dat hij om haar zou gaan scheiden en z'n heele positie te grabbel gooien zou. - -

En hij en zijn vrouw beiden deden er dus ijverig aan mee, aan 't rondstrooien van 't verhaal, dat de familie Eduma de Witt aan de nieuwsgierigen opdischte met droevig

gebaar: ‘'t Wàs zoo, dat arme kind was allang niet normaal geweest, allang niet. Je kon héel goed merken, dat ze 'n idee fixe had. Je zag dat méér, dat zulke eenzaam opgegroeide meisjes ineens, als ze in de wereld kwamen, door 't dolle heen werden van opgezweepte zinnenbegeerte. Iedereen kon heel goed zien dat ze vreeselijk trouwlustig was, bepaald shocking deed soms....’

‘En, enfin, hare moeder.... Ze had het dan ten slotte toch ook van geen vreemde’ - insinueerde Hermance.

Want het liep elken dag vol bij haar van nieuwsgierigen. Bij háár was 't eind-drama immers afgespeeld. Zij moest telkens opnieuw vertellen, hoe alles precies was gebeurd, wanneer ze 't eerst hadden gemerkt dat Ellen weg was, en hoe de oue meneer en mevrouw Eduma de Witt toen hadden gekeken, enz, enz.

Op 't laatst kreeg ze er bepaald plezier in zichzelve zoo gewichtig te voelen. Ze zorgde dat ze elken middag gereed en gekleed zat; om te ontvangen ervoor. En ze vergat nooit haar relaas te besluiten, met 't deugdzaam air van: Ik dank u Heer, dat ik niet ben als deze, met de woorden:

‘Ja, die familie Eduma de Witt wordt wel beproefd... Ze hebben wèl veel treurigs in die familie.’

- - - Juffrouw Vermeulen harerzijds, vond dat het alles wèl zoo komen moèst, als je geen godsdienst hadt. Met christelijken hoogmoed van eigengerechtige vrome was 'n zelfmoordenares in hare oogen 'n ter helle verdoemde, voor wie geen pardon meer mogelijk was. Zij ijsde voor den afgrond van zonde, waarin ‘zoo eene als die Ellen Stinia’, wel moest hebben geleefd, om zoo onder te gaan, zoo verdwaald en verloren voor eeuwig, dat

‘de Heiland haar had losgelaten’. En zij waagde 't daarom zelfs niet 'n condoleantiebezoek te gaan brengen bij de familieleden. Want, wat moest zij zeggen? Troost was er immers niet meer. Ellen had zichzelf den weg der hemelsche vergiffenis afgesneden. Nelly Vermeulen beklaagde oprecht haar lot, maar zij vermoedde niet, in hare bekrompen orthodoxie, hoe er 'n hemelsche Barmhartigheid mogelijk kon zijn ruimer denkend dan de hare. -

Met de quasi-deelnemende condoleantie-bezoeken belastten zich daarentegen allerbereid-willigst de freule de Wevere, en gravin de Grevere, en Lizzy van der Hooph, met hare altijd zieke, maar nu expresselijk daarvoor opgestane, van leedvermaak zich gezond voelende moeder. God wat waren die vrome, van den voorspoed der Eduma de Witt's altijd zoo jaloersche schijnheilige ‘vrienden’ thans allen vol van ijver om te komen troosten, en zich en-passant te wijden meteen aan het dien ijdelen Excellentie en zijn hoogmoedige familie overkomen ongeluk!

Ze reden van hem naar Geerte, en van deze naar mevrouw Holt. Maar ongelukkig kwamen ze overal voor gesloten deuren. Want de Eduma de Witt's waren te wereldwijs om zich bloot te geven. Enkel op den dag van de begrafenis kwamen ze voor den dag, allemaal heel correct in den rouw, precies zooveel krip ieder op den hoed of op de japon, als de graad van bloedverwantschap voorschreef, en ze veegden zich plichtmatig de oogen af van aandoening, toen de predikant 'n gepast kort woord sprak, van plotseling ingetreden geestesverwarring, waarvoor bij onzen lieven Heer zeker 'n vergiffenis zal zijn te vinden. Dat hadden ze hem, den hofprediker, fatsoenlijkshalve verzocht, zoo'n korte, toepasselijke zinspeling. Verder vooral niets. Geen bloemen, geen vele woorden, Hoe eerder 't zaakje was afgedaan en vergeten, hoe beter. - -

- - - Geerte alleen kon er zich niet in schikken. Met 'n natuurlijke reactie werd ze nu ineens steil-orthodox, wilde, door 'n soort dweepzieke vroomheid, hare jeugdzonden, en meteen die van haar kind, afboeten. 't Was alles haar schuld - kreet ze woest, in dien nacht van wanhoop, toen ze hoorde dat haar kind weg was. - *Zij* had haar eigen dochter verpest met háár bloed; van háár had Ellen die lichtzinnigen aard geërfd. Waarom was niet zij gestorven, inplaats van haar besten godzaligen man, die haar kind steeds een zoo goed voorbeeld was geweest?

't Hielp niet of haar vader haar al wou bedaren, of haar tweede moeder liefkozend de armen om haar heen sloeg, en vertroostend beweerde:

‘Kindje, Geerte; bij God is vergeving voor alles; ook voor jou misdrijf.’

‘Ga weg - femelaarster - schijnheilige -’ had zij in haar drift uitgeroepen, - zoodat de Excellentie, bang in den grond voor zijn tweede vrouw, tegen deze zijne excuses maakte:

‘Vergeef het haar - ze weet niet wat ze zegt.’ -

De ex-mevrouw Horstenboer, genadiglijk, haalde de schouders op erom. ‘O, zij nam iemand als Geerte niet euvel wat *die* zei’ - was haar geringschattend-lief antwoord ge weest. - -

En Geerte zocht aldus voortaan haar vergiffenis bij God op dien weg van bekrompen zelf-boete. Ze werd nu een heerlijke prooi voor de orthodoxe dominees, die haar heur geld aftrochelden voortaan, bij wijze van God verzoening. Er was geen liefdadigheidslijst, die ze haar voorlegden, waarop ze niet teekende, er was geen christelijke vereeniging, waartoe ze haar niet lieten bijdragen. En zij-zelven, door middel van hunne vrouwen of dochters, lieten zich door haar tegemoetkomingen

geven in hun huishouden, en tegemoetkomingen in de huishuur, en cadeaux aan hunne kinderen. Ze was daardoor ineens 'n zoo groote steunpilaar van de christelijke aristocratische vroomheid, dat er een roep van extra heiligheid van haar uitging weldra, onder allen die haar exploiteerden in schijn-Christendom.

Onverschillig aangekleed, nooit meer ontvangend, zat ze log en dik, veel en lekker etend als haar eenige, haar onontbeerlijk geworden uitspanning, den ganschen dag in haar kamer; als ze niet sliep las ze romannetjes om zichzelve te verdooven, en overigens vervulde ze angstvallig nauwgezet hare godsdienstplichten, bijbellezen, bidden, Zondags naar de Kerk gaan.

Ze gelóófde nu werkelijk; ze gelóófde wat de dominees, die haar hadden ingepalmd, haar wijsmaakten, namelijk dat ze door dit leven van uiterlijkheden en giften, zich ‘met God verzoende,’ en dat ze Hiernamaals haar arme Ellen zou terugvinden, en dat Govert Jaap Stinia daar dan ook zou zijn, in dien Hemel ginds, om haar de hand der verzoening te reiken.

‘Ze wordt kindsch’ - zeiden de niet-orthodoxe menschen geringschattend van haar. En haar vader, die oud en grijs begon te worden eindelijk, droeg ook dit nieuwe kruis van de verkindschtheid zijner dochter met christelijke overgegevenheid. Het was een wáárdige aanblik de christelijke gelatenheid ga te slaan, waarmee Excellentie Eduma de Witt droeg het vele hem van zijn Heer en Heiland in de laatste jaren opgelegde levensleed; daarover was iedereen in den Haag het ééns, vriend en vijand.

Want, ook Excellentie Eduma de Witt, evenals zijn dochter, legde zich toe op 'n

verzoening met den Hemel, nu hij begon te voelen dat het aardsche geluk hem begaf. Mooie meisjes en vrouwen, en fijne diners, konden zijn uitgeleefde zinnen niet meer prikkelen. Hij had een stoot gekregen door de laatste jaren, die hem had gewaarschuwd dat ook vóór hem het einde naderde. En hij zorgde dat hij zoo waardig heenging als hij had geleefd, man van de wereld tot aan het einde toe. Nooit had hij zich heel veel rekenschap gegeven ervan, of hij ook werkelijk gelóófde de christelijke politieke knoeierij, waaraan hij zijn heele voornaamheid in den Haag had te danken. Nu, nu hij begreep dat hij moest aftreden van 't wereldtooneel, of hij lust had of niet, nu rees in hem de overweging: Je kon toch nóóit weten. - Als 't eens wáár was. - Hij had zóó lang geleefd in huichelpraatjes en bijbelgeleuter, dat hij ten slotte bang was voor zijn eigen leer, die hem tot hiertoe alleen als trap naar boven in aardschen zin had gediend. Je kon nooit weten - nooit weten. - O natuurlijk. Zoo gek als Geerte deed hij niet. Hij zorgde wel dat z'n duitjes bij elkaar bleven voor z'n kinderen, Sjoerd, en Emma, die beide ook immers weer kinderen hadden. Maar, hij ging meer dan ooit naar de Kerk. Hij nam ook 'n paar keer extra 't Avondmaal. En hij sprak hoogst-christelijk met den predikant, die hem kwam opzoeken, toen hij met 'n verkoudheid en lichte koorts thuis zat. - 'Wij zijn allen zondaren voor God' - had hij gezegd - vertelde deze later. - 'Bidt voor mij, lieve vriend, als de Heer wil, dat ik uit deze ziekte niet zal opstaan. -'

Ja, Excellentie Eduma de Witt, bleef 'n voorbeeld in den lande, - - tot aan zijn dood toe - daarover was heel christelijk Nederland het eens. 'n Rechtschapen nederig man. - -

- - - Maar het jongere geslacht bloeide en groeide, en verdrong het oude. En toen de eerste lentezonne lachte in wreede meedogenloosheid over de grafzerk, waaronder Ellen Stinia rustte, toen was er vreugde in de villa van het veelbelovend Kamerlid Vermeulen, - de hoop en blijde toekomstverwachting van 't christelijk Nederland, dat, waar de oude gelederen zich dunden, in hem den nieuwen aanstaanden 'van God gegeven leider begroette' -, want zijn jonge mooie vrouw had hem een tweeden zoon geboren, een flinken, mooien, gezonden jongen, wiens aanblik zijn vaderhart van blijden trots deed kloppen, en dien hij, met 'n volkomen vergeten van wat hij had misdaan aan 't arme, in zijn oprechtheid geloovende, onschuldige zelfmoordenaresje, hoogmoedig-eigengerechtig durfde noemen: Theodoor: Godsgave! - -

Bericht.

Met den aanvang van het nieuwe kwartaal verschijnt, op verzoek van den uitgever, een nieuwe roman van mijn hand in de Lelie.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.

Het Kerstekind, door Stijn Streuvels.

(Verlucht met teekeningen door Jules Fonteyne, uitgegeven door L.J. Veen, te Amsterdam.)

Dit laatste boek van Stijn Streuvels is als een groet uit een betere wereld, als iets héél moois en reins, dat hij je ten geschenke heeft gegeven! 't Uiterlijk reeds is een genot voor elkeen, die prijs stelt op smaakvolle boeken in zijn boekenkast, - dat zware papier, dien mooien druk, die aardige teekeningen, dat niet te groote, toch solide formaat.

Maar laat me nu liever boven alles spreken over den inhoud! Ik heb het al meer gezegd, en ik stel er prijs op het nog eens te herhalen opnieuw, Stijn Streuvels is in mijn oogen een der gróótste hedendaagsche kunstenaren die er bestaat, een dier werkelijkbegaafden, wien hetgeen hij te zeggen heeft uit de ziel uitwelt, zonder eenige moeite blijkbaar, als een zang in proza zoo roerendeenvoudig; - juist daardoor zoo lieflijk schoon.

Stel u voor wat 'n gewoon ‘roman’ schrijver zou hebben terechtgebracht van een zoo alledaagsch gegeven als dit verhaal, - een kindje dat bij arme luidjes wordt geboren in den Kerstnacht, dat de broertjes en zusjes dientengevolge beschouwen als het kindeke Jezus-zelf, en naar wien 'n rijk buurkindje nieuwsgierig komt kijken.

Dat is 't geheele gegeven! 't Is zoo doodgewoon nietwaar, dat gij vooronderstellen zult, als gij 't niet hebt gelezen, hoe flauw, hoe kinderachtig! Enfin, ik geloof wel, dat er een groote categorie van menschen is, die zoo iets heusch ‘kinderachtig’ zullen vinden, ook nà lezing, die 't misschien niet goed durven zeggen, omdat Stijn Streuvels zoo ‘in de mode’ is, en immers pas nog een prijs heeft gekregen ook, maar die toch, - heel in 'n hoekje van hun hart - bij zichzelven zullen denken, dat ze niet begrijpen kunnen wat er nu eigenlijk aan

is, aan zulke kinderachtige vertelseltjes als dit! Want, men moet verstaan de heel-mooie taal, en kunnen navoelen de heel-reine beteekenis van een Kerstverhaal als dit, om het te kunnen waardeeren in al zijn oneindige schoonheid. Stel tegenover zulke wezenlijke poëzie in proza, tegenover zulke lieflijk uitgedrukte gedachten, de vulgaire ‘realiteit’ waarin de Querido's en c.s. zich uitdrukken, zich verbeeldend iets moois te scheppen. Bij hen is elk woord bedacht, gezocht, berekend op effect, voelt en tast men de onophoudelijke begeerte toch vooral platte en ruwe en gewoonlijk niet-gezegde dingen neer te schrijven, tot verbazing van den lezer over zooveel gedurfdheid. Maar bij Stijn Streuvels is het net omgekeerd. Hij ziet de eenvoudige, van de groote wereld nog onberoerde ziel van het volk, en hij schildert wat daarin omgaat, zoo roerend-aandoenlijk-naïef, dat u er de tranen bij in de oogen komen.

Misschien heeft dit werk nog 't meeste gelijkenis met Maeterlincks *L'Oiseau bleu.* Niet voor niet zijn die twee immers ook landgenooten. 't Voor de naïeve zijde van 't leven - naïef in den goeden zin, - ontvankelijke van den Vlaamschen aard openbaart zich in beide schrijvers. In Parijs heb ik met eigen oogen 't meest wereldsche en door de meest realistische stukken verwende publiek ademloos zien luisteren naar de eenvoudige kinderlijke taal van Myltyl en Tytyl, die twee Vlaamsche armeluis-kindertjes, die uitgaan om L'oiseau bleu te zoeken, en daarbij allerlei allerliefste, eenvoudige levenswaarheden zeggen, als de gewoonste dingen ter wereld! Ook de inhoud van *L'Oiseau bleu* is in zekeren zin maar 'n kindersprookje, want Tytyl en Myltyl, die allerlei avontuurlijkheden beleven, terwijl zij met ‘Het Licht’ zoekende zijn naar l'Oiseau bleu, behooren natuurlijk thuis in een geheel denkbeeldige sprookjeswereld. Maar ik vraag u, is ook juist dat niet kostelijk, niet als een belofte voor een nieuwer, betere periode in de litteratuur, dat onze beste auteurs van den hedendaagschen tijd terugkeeren aldus tot het een tijdlang geleden zoo absoluut-veroordeelde gebied der fantazie? - Hoe kort betrekkelijk is het nog maar geleden, dat alle opvoeders der jeugd en alle auteurs verklaarden, hoe niets bespottelijker en verderfelijker zou zijn voor lezers, dan hen te spreken van 't aloude ‘sprookje’, der geheimzinnige geboorte van het kindje, uit den hemel gezonden door een liefderijk Vader. - Welneen, de *waarheid* moest iedereen weten, de *waarheid*, zoo crû, zoo onomwonden, zoo afzichtelijk mogelijk. In *Pot-Bouille* werkte Zola - voor wiens talent ik overigens den grootsten eerbied heb - een bevalling uit, zoo afschuwelijk natuurlijk, dat men maar 't liefst die bladzijden oversloeg. Op zijn voetspoor - want het ongeluk in zoo'n geval is, dat de talentvolle voorbeelden terstond slechte, onbegaafde navolgers te over vinden - kwamen er in alle landen ter wereld boeken te over uit van menschen, die zich er op toelegden alles wat met barenswee in verband staat zoo realistisch mogelijk uit te werken. Alsjeblieft geen illusie laten op dat speciale punt! Hoe naakter de waarheid, hoe mooier. En, gold het arme menschen, dan werd je daarenboven nog eens heel duidelijk aan het verstand gebracht hoe diep die te beklagen waren, dat ze zoo iets doms hadden gedaan áls al weer 'n kindje erbij maken!

- En ziedaar, hier komt nu Stijn Streuvels met zijn machtig talent - want ik erken volgaarne dat alleen een *machtig* talent tot zoo iets in staat is zonder belachelijk te worden of kinderachtig - en hij werkt het gegeven zóó meesterlijk aandoenlijk uit, dat je kunt begrijpen, navoelen, die kinderlijke jaloezie van de kleine rijke Veva, aan wie noch hare Kerstgeschenken, noch hare Kerstboom iets meer waard zijn, omdat

zij die van dat alles misdeelde arme speelmakkertjes benijdt, die immers 't ‘kindeke Jezus-zelf’ in hun huisje mogen ontvangen.

Even - voor ik verder ga - wil ik u vertellen van den magnifiquen stijl van Stijn Streuvels. De aanhef brengt je al dadelijk in de stemming:

‘*De sneeuw*, *de lucht zat er vol van. Omhoog, uit den grijzen hemel*, *runselden en wervelden de vlokken als donkere kruimels*, *krieuwelden daar rond als een muggenzwerm; maar beneden was 't een spelen en wentelen als van dartele*, *witte vlinders*, *zacht wattige brokken*, *gruisdikke*, *dooreen draaiden, robbelden op en neer, of in schuinen val van overdweersch wevende draden*, *grondewaards schoten en daar stil, ge ruischloos*, *dood gingen liggen op de dikke*, *donzige, witte vacht.*’

Nietwaar, zoo iemand heeft het sneeuwen *gezien*, in zich opgenomen, heeft de stemming, waarin die je brengt, *begrepen.* Van daar, dat hij dat alles zoo eenvoudig-helder vertelt dat je het als het ware vóór je ziet zonder eenige gezochtheid.

Maar, daar binnen is moeder ziek! En

inplaats van dat Stijn Streuvels u, op de hedendaagsche realistische wijze, gaat uitleggen hoe de kinderen best vermoeden wat haar eigenlijk scheelt, en hoe vreeselijk ze lijdt enz. enz., inplaats daarvan voert hij dat verrukkelijk ideale grootmoedertje u voor oogen, dat den kleinkinderen wijsmaakt, hoe 't ‘kindeke Jezus-zelf in zijn eigen heiligen persoon er straks zal zijn. O wat is dat troostrijk en bemoedigend, die flinke vertrouwende levensmoed van dat oudje, dat haren kleinmoedigen zoon ferm toespreekt hoe zij zelve ook immers haar gezin grootbracht, ondanks armoede en tegenspoed; dat den tijd vindt, midden tusschen 't oppassen harer schoondochter door, den kleinen kleuters die poëtische kerstboodschap zoo innig bij te brengen, dat zij, in hun stille, stomme vreugde, omdat 't Kerstkindjezelve bij hen zal verschijnen, er voor vergeten èn moeders ziekte èn hun eigen daardoor geen feestmaal hebben èn alle jaloezie op rijker-bedeelden dan zij-zelve.

Want, dat is zoo fijngevoelig geteekend, die ontmoeting tusschen die arme kleuters en de rijke Veva, die zich eerst te goede doet op alles wat háár de Kerstavond zal brengen en die er dan heelemaal stil van wordt als ze 't hoort, hoe noch 'n Kerstboom, noch wafels, halen kunnen bij de vreugde, die straks haar intocht zal doen in die woning der armen: ‘de komst van 't kindeke Jezus-zelf.’ - Ik herhaal, men moet dat alles zelfs lezen in de rijke en toch zoo in-eenvoudige taal van Stijn Streuvels, om te kunnen begrijpen hoe oneindig hoog zijn werk staat uit een zuiver literair oogpunt.

Waarop ik nog bovendien wil wijzen, is op de verheven mooie strekking, die ten grondslag ligt aan Streuvels' verhaal. Veva kan geen vrede vinden met haar eigen rijkdom, sinds ze weet dat die tot hiertoe zoo verachte buurtjes iets veel heerlijkers krijgen dan zij, iets veel voornamers nog. En ze zeurt en smeekt haar moeder om toch eens te mogen gaan zien naar dat groote wonder; ze wil het weten: ‘Waarom brengen bij haar de engelen al dat moois, en gaat 't kindeke-zelf naar zoo'n schamele woning juist.’ En het antwoord der rijke boerin, om er zich uit te redden, is zoo echt aandoenlijk-gevoelig: ‘Voor al die arme menschen hebben de engeltjes geen tijd; daarom moet ons lieve Heer wel zelf daarheen gaan’. Veva echter houdt vol; zij ook wil dien Heer - ter wiens eere immers 't heele feest is, - aanschouwen met eigen oogen, en hare moeder is niet zoo goed, of zij moet wel toegeven ten slotte om haar kind tevreden te maken. Maar dan - en hier schuilt m.i. de verrukkelijke les die Stijn Streuvels ongemerkt legde in zijn verhaal, - dan ontwaakt in dat rijke boerin-hart, tot hiertoe toegesloten, eindelijk het goddelijk medelijden. Och, *zij* weet wel, dat het kindje, dat ze met haar Veva gaat bekijken, dat daar ligt, in lompen gehuld, maar 'n heel gewoon armeluiskindje is, dat niets te maken heeft met ‘het kindeke Jezus’, en dat ook niet is gezonden dóór hem. Maar de aanblik van die lompen, de aanblik van die broertjes en zusjes, die *niets, niets* voor hun kerstfeest hebben, dan alleen den *waan* dat ze ‘'t kindeke Jezus’ in huis ontvingen, die aanblik doet haar ineens verlangen te helpen, te geven. Zij zelve moedigt Veva aan om iets te brengen van al hare eigen kerstgeschenken. Zij haast zich ook harerzijds der arme misdeelde kraamvrouw bij te staan in hare armoede. En dat alles is zoo natuurlijk, zoo gewoon verteld. Men zou bijkans zeggen, 't spreekt zoo van zelf. Maar juist daarom houdt het - voor wie wil en kan verstaan - in zich zulk een blijde boodschap. Het medelijden! O, het goddelijk medelijden. Heel dit kerstverhaal zingt het uit als een godgevallig kerstlied, niettegenstaande ik niet geloof, dat Stijn Streuvels persoonlijk is wat men noemt een fijn Roomsch-Katholiek! Maar dat doet er niet toe, hij heeft de ziel, de *beteekenis* van de kerstboodschap verstaan. Zijn kerstverhaal is er een van lieflijken

vrede, dat u beter maakt, dat u een inblik geeft in dat verborgen, diepere volksleven, waarvan wij stadsmenschen - door de beschaving en het nàdenken bedorven - veel te weinig afweten, en dat toch dikwijls zoo innig, van-zich-zelven-niet-eenmaal geweten, mooi en goed is.

'*Veva besefte maar al te zeer hoe veel weeldiger en kostelijker 't bezit was voor Leentje en Trientje*, *die zulk een Kindeke mochten in huis krijgen*, *waar zij zelf met een enkelen kerstboom en wat snuisterijen moest tevreden zijn. Maar nu voelde zij alevenwel geen afgunst meer voor de arme meisjes; ze moest haar onzeggelijk dankbaar zijn*, *om 't geen ze haar wilden meedeelen van den schat*, *omdat ze hier komen mocht en het Kindeke zien!*

Zij gedrieën hadden ondereen nog geen woordeken gesproken, *maar toen moeder halfluide vroeg:*

'*Veva*, *wat hebt ge nu meegebracht voor die brave kinderkes? Dan stond het meisje beschaamd*, *en schrikte*, *en al wat ze deed 't was*

drukkelijk opkijken omdat moeder kaar betrapt had, *en ze nu haar wreede nalatigheid moest bekennen*'.

Zie, ik hoop voor u, die dit leest, dat gij de naïeve schoonheid van zoo'n bladzijde, van *zulke* taal, kunt nàvoelen.

Zoo niet, sla dan liever de platheid op van een de Meester's *Geerte*, die u vertelt van haar vuile wasch, of van eens Querido's walgelijkheden. Ik voor mij begroet, te midden van al het proza van het leven, een uitgave als deze als 'n heilige, goddelijke poëzie, en ik heb den auteur lief, wiens ziel zoo eenvoudig mooi kan navoelen de ziel van het kind.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over Toilet en wat daarmee in verband staat.

Een interview met Worth.

Tegen het einde van het vorig jaar vertoefde ik eenigen tijd te Parijs en kwam aan het diner het gesprek op den oorlog van '70 en de gevolgen die deze waarschijnlijk op den handel en de welvaart van Frankrijk hadden uitgeoefend.

De meesten waren in dezen bevoegde personen en spraken als hun oordeel uit dat, evenals door eene onveranderlijke natuurwet het aantal geboorten altijd, in elk land, toeneemt na een plotselinge afname van bevolking door oorlog of de een of andere ramp, de algemeene industrie in Frankrijk even snel tot een periode van merkwaardige bedrijvigheid zou terugkeeren om de geleden schade van het verloren jaar weer in te halen.

Terwijl ik huiswaarts wandelde dacht ik daar nog eens over na en ik vroeg mezelf af, wat dan wel de uitwerking van den oorlog op de meer overbodige industrie van Parijs in het algemeen geweest zou zijn, op het meer aanzienlijke gebied dat evenwel zijne verste vertakkingen heeft - ik bedoel op het gebied der modes?

Ik besloot den volgenden dag mij bij Mr. Worth den modekoning te vervoegen om hem inlichtingen te vragen, ik wist wel dat dit eigenlijk voor zijn tijd geschied was en zijn vader toen aan het hoofd der firma stond, maar toch zou zeker niemand beter dan hij mij die kunnen verschaffen. Het feit dat hij mij persoonlijk totaal vreemd was leek me niet zoo bezwaarlijk toe, maar men had mij gezegd, dat hij het zoo druk had als een Kabinets-minister, dat het moeilijker was een audiëntie van hem te verkrijgen dan van een regeerend souverein, en dat hij qua persoon veel ongenaakbaarder was dan eenig levend dichter.

Maar daar waren aan den anderen kant overwegingen, die me moed gaven te hopen al deze hinderpalen wel uit den weg te kunnen ruimen en in weerwil daarvan in zijne hooge nabijheid toegelaten te worden en zeker zou hij dan uit zijne ongenaakbaarheid wel willen afdalen om mijne vrijmoedige vragen te beantwoorden. Hij alleen zou mij volledig daarover kunnen inlichten, want zijn succes in de modewereld was zoo volkomen, dat het hem gelukt was de zeer zeldzame onderscheiding deelachtig te worden zijn naam aan zijn tijd te verleenen: evenals de geschiedenis spreekt van 'de eeuw van Pericles', van 'het tijdperk van Augustus', van 'de tijden der Medici' en van 'de eeuw van Lodewijk de XIV', had ik dikwijls het Tweede Keizerrijk als 'l'époque de Worth' hooren noemen.

Des morgens maakte ik een lijst van vragen op. Tegen vijf uur begaf ik mij reeds naar de eerste verdieping no. 5 Rue de la Paix.

Mr. Worth bevond zich in zijn cabinet. Ik gaf mijn kaartje aan hem af, binnen 10 minuten stond hij voor mij!

Ik wendde me tot hem: ‘Neemt U me niet kwalijk dat ik U kom storen. Ik weet hoe Uw tijd altijd bezet is, en toch heb ik het gewaagd op een uur van Uw kostbaren tijd beslag te leggen. Ik ben van plan een artikel te schrijven over den invloed die de oorlog op het gebied der modes te Parijs gehad heeft. Zulk een artikel zou zeker, daarvan ben ik overtuigd, gaarne met belangstelling gelezen worden. U vertegenwoordigt voor iedereen het geheele begrip der Parijsche modes en daarom zou ik U gaarne eenige vragen willen stellen. Zoudt U wel zoo vriendelijk willen zijn die aan te hooren? En is het niet te veel van uwe vriendelijkheid gevergd, die te willen beantwoorden?’

Hij staarde mij eenigzins verwonderd, misschien ook een weinig achterdochtig aan, aarzelde een moment, en zei toen vlug: ‘Ja, het is mij zeer aangenaam een onderhoud met U te hebben, en ik zal U vertellen wat ik ervan weet, U bedoelt zeker de oorlog van '70, mijn vader stond toen aan het hoofd der firma, nooit te voren is mij naar zoo iets nog gevraagd; maar we kunnen hier niet met elkaar spreken. Op dit oogenblik zitten zeventien personen op mij te wachten in

negen kamers. Komt U morgen bij mij dineeren in mijne woning buiten Parijs. Neemt U den trein van 6.30 van St. Lazare naar Suresnes, mijn zoon zal U dan van het station afhalen en U den weg wijzen. Natuurlijk komt U niet in gekleed costuum.' Ik vertrok opgetogen. De groote man had mijn stoutmoedig verzoek niet verworpen, integendeel, hij had erin toegestemd eraan te willen voldoen, en met een hartelijkheid, die mij met hoop vervulde.

Den volgenden dag stapte ik om 7 uur des namiddags uit den trein te Suresnes. Op het perron vond ik een jonge man, nog bijna een jongeling, op mij te wachten, die er zeer goed uitzag en innemende manieren bezat, hij maakte zich bekend als Mr. Worth fils en in zijn aangenaam gezelschap wandelde ik naar het groote kasteel, dat geheel uit rooden steen opgetrokken was. Hij vertelde me dat zijn vader nog niet van Parijs teruggekeerd was, maar zeker spoedig zou arriveeren. Dit bleek waar te zijn, want ik had nog geen minuut op het terras gestaan, vanwaar men een heerlijk uitzicht had op het Bois de Boulogne in de richting van Parijs, of ik hoorde het galoppeeren van een paard dat den heuvel opkwam, en Mr. Worth reed de poort binnen geheel met schuim en modder bespat. Hij was in een kwartier, zei hij, van Parijs gekomen.

We stonden een paar minuten bij elkaar te praten, en daarop wendde hij zich naar het huis om van kleeding te verwisselen.

Op hetzelfde oogenblik zag ik een dame in het wit op de veranda verschijnen. Van haar elegantie, haar bevalligheid en vriendelijkheid ging zulk een charme uit dat ik een oogenblik stil stond van bewondering.

'Mijn vrouw', stelde Mr. Worth mij haar voor. Nu had ik bij geruchte gehoord dat Mr. Worth, toen hij nog coupeur in de zaak van Gagelin in de Rue de Richelieu was, een van de jonge meisjes, die daar in betrekking waren, gehuwd had. Ik had er uit dezelfde bron bij hooren vertellen dat madame Worth, met de gemakkelijkheid van de meesten van haar geslacht, zich bewonderenswaardig naar hare nieuwe positie geschikt had, en in alle opzichten een echte lady was. Met de ongedwongenheid van een volmaakte dame van de wereld, met waardigheid gecombineerd met eenvoud en met die oneindige bekoring van beweging, deed zij eenige passen naar mij toe, vriendelijk glimlachende, als een welkom op haar gelaat. Zij droeg een hooge witte satijnen japon, overvloedig met kant gegarneerd, en korte mouwen; lange peau de Suéde handschoenen reikten bijna tot aan hare schouders, twee of drie armbanden droeg zij om den arm, een diamant was hier en daar half verborgen tusschen de kant.

Nooit te voren scheen mij wit satijn zoo volmaakt te passen als bij dit persoontje, zij en hare japon vormden zulk een volkomen geheel, dat nog maanden daarna, Madame Worth en wit satijn in mijne gedachten bijna synoniem waren, niet van elkaar te scheiden; van alle andere vrouwen in wit satijn leek het me slechts bedriegelijke namaak toe. Het kwam geen oogenblik in me op, als ik naar haar keek, dat zulk een japon eigenlijk in 't geheel niet op haar plaats was, waar niemand anders toilet had gemaakt. Zij was Madame Worth: haar naam sloot toilet maken in, bovendien was zij zoo bijzonder aantrekkelijk en gedistingueerd in haar optreden, dat de japon eigenlijk slechts een der détails van hare persoonlijkheid vormde. Ik merkte direct op dat zij, eene Française, een charme had, die anders meestal aan de Spaansche vrouwen eigen is, zoo Spaansch, inderdaad, dat indien ik haar in den salon van een voornaam huis had ontmoet en aan haar voorgesteld was geworden als de Markiezin de la Vega van Granada, ik dit doodgewoon zou hebben gevonden.

(Wordt vervolgd).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bello. - Ik dank U *hartelijk* voor Uw warmen en lieven brief. Aan alle hondenvrienden voel ik mij geestverwant. En daarom was mij Uw verzoek welkom, en deden mij Uw herinneringen aan Uw eigen honden, uit den tijd van Uw kinderjaren, zoo sympathiek aan, want, juist zoo als gij deedt, zoo ook ging *ik* indertijd om met mijn eerste hondje Cassy. Die echter vond het in den poppenwagen moeten liggen niets geen genoegen, en ontsnapte gewoonlijk naar mijn moeder. Ik zette haar, Cassy, ook graag de poppenkapsels op, en trok haar de poppenkleeren aan, en in een woord, behandelde haar als mijn speelkameraad. Mijn Benjamin echter zou beter daarvoor gepast hebben. Hem toch kan men geen grooter genoegen doen dan met hem bezig zijn; dan vindt hij elke aankleedpartij, elke houding, die men hem laat aannemen, goed, en blijft geduldig liggen, van louter genoegen dat hij daardoor hoofdpersoon is. Had ik hem bezeten in mijn kinderdagen, dan was ik stellig nooit klaar gekomen met mijn schoolwerk, of met wat ook; hij zou voor 'n kind 'n ideaalhond zijn geweest. Toch moet gij niet denken dat lieve, trouwe, kleine Cassy niet evenzeer 'n schat is geweest. Maar zij had weer 'n heel andere, veel bedaardere natuur. En, ondanks hare weinige speelschheid, was zij nogtans voor mij de geduldigste, steeds alles verdragende medgezellin. -

En, nietwaar, in verdriet zijn honden zoo eenig lief! Toen mijn moeder stierf bleef Cassy den geheelen nacht onder haar bed liggen. Wij moesten haar wegnemen des ochtends, want de begrafenis is in de tropen reeds den volgenden dag na het sterven. - Benjamin en Frits kunnen beide geen tranen zien. Die willen zij terstond weglikken. 't Aardige daarbij is, dat Benjamin dit van Frits heeft afgezien; toen hij in het begin bij ons was begreep hij niets van welk verdriet ook, in zijn overgroote speelschheid. Maar toen hij Frits gadesloeg zag hij, dat deze er bijzondere troost-maniertjes op nahoudt, en toen ging hij die van lieverlede alle nadoen, terwijl hij thans, in zijn jaloezie, hem bij zulke gelegenheden op zij zet, en alléén het troosten wil bezorgen als hij dat noodig acht. Het is namelijk een zijner beminnelijkste eigenschappen, dat hij steeds *alles* van Frits goedvindt, hem in *alles* toegeeft, op zij gaat voor hem, om het lekkerste eten te laten wegnemen, of te wachten tot hij, Frits, 't eerst zijn dorst heeft gestild; maar, alleen waar het *liefkozingen* geldt wil hij, Benjamin, nummer één zijn, en dat dan ook zoo beslist, dat hij Frits dan per-se op zij zet en achteruitdringt. - Echter, laat ik over mijn hondenjongens verder tegen U zwijgen, want ik ben over dat onderwerp nooit uitgepraat, en ik wil U nog antwoorden even op uw opmerking, dat ik het blijkbaar niet goed kan vergeven aan hen die mij mijn geloof ontnamen. Neen, inderdaad niet! Het is namelijk een vreeselijk ding, als men een groot oprecht geloof heeft gehad, en men ziet dan van lieverlede dat alles schijn is en leugen en bedrog, om in de wereld vooruit te komen, en zichzelf aan goede baantjes te helpen. Ja, ik weet wel dat er ook eerlijke en oprechte christenen zijn. Maar die zijn de dupen van degenen, die *ik* bedoel, van de rechtzinnige aanzienlijken. Daaruit volgt echter geenzins dat ik een ongeloovige ben, zooals gij schijnt te meenen. Ik vind dat ‘de Kerk’ en de Christelijke Politiek niets meer gemeen hebben met wat de Bijbel leeraart, absoluut niets. Daarom wil ik *daarvan* niets meer weten, vind ik *dat* alles huichelarij en schijn. Maar dat heeft niets te maken met geloof. Ik wéét niet hoe het Hierna zal zijn; ik begrijp God niet; maar ik vermeet mij nimmer te zeggen, dat ik ben een ongeloovige - omdat ik immers *niets* weet, *niets* kán weten van het bovenaardsche. Voor Uw vertrouwen in mij, om mij zoo 't een en ander van U te vertellen, dank ik U hartelijk. Ik zal daarop niet ingaan omdat ik vrees U te zullen

verraden. Wel echter durf ik zeggen, dat uw tegenwoordige werkkring mij veel prettiger lijkt dan de vroegere, het van de eene zieke naar den anderen moeten gaan; omdat ik mij voorstel dat ik mij in zoo'n geval aan den een te veel zou hechten, den anderen daarentegen weer misschien te spoedig antipathiek zou vinden; nu daarentegen kunt gij U blijvend hechten en, juist waar het kinderen geldt, lijkt mij dat veel loonender. Met een vriendelijken groet neem ik afscheid, en ik hoop nog eens van U te hooren bij gelegenheid.

Agnita. - Uw brief is vernietigd. Daarop kunt gij, evenals elkeen mijner correspondenten, volkomen vertrouwen dat ik nooit een beantwoorden brief van zoo vertrouwelijken inhoud bewáár; maar hem steeds *onmiddelijk* vernietig, ook al wordt mij dat niet gevraagd.

Uw groot vertrouwen in mij eert mij, te meer waar gij heden voor 't eerst tot mij komt. Het trof mij in Uw brief dat gij telkens herhaalt: 'Hoe zoudt *U* handelen?' In verband daarmede moet gij dus mijn antwoord beschouwen als *zoodanig*, namelijk niet als 'n raad in 't algemeen, maar als *mijn* persoonlijk gevoel in dezen. Want, ik geloof niet dat men in *zulke* teere questies algemeene regels of raden kan uitdeelen. Elke vrouw heeft daarin verschillende gevoelens, en ook, *elk* geval op zichzelf verschilt in de bijzonderheden ervan. Maar juist die bijzonderheden die *gij* mij meedeelt maken dat ik persoonlijk mij in Uw geval heel goed kan verplaatsen, en heel goed kan weten ook, wat mij betreft, wat *ik* zou doen. *Ik zou vergeven kunnen van ganscher harte*, *omdat ik 't zoo bijzonder heerlijk zou vinden*, *dat mijn man mij de zaak uit eigen beweging had bekend.* Waar namelijk in een huwelijk 't vertrouwen tot elkaar is veranderd in leugen en bedrog, daar is m.i. weinig kans meer op terugkeer tot geluk, maar.... waar 'n fout, hoe ernstig ook, eerlijk, uit eigen beweging, wordt bekend, daar blijkt daaruit dat de grondslag van vertrouwen - waarop m.i. alleen een waarlijk gelukkig huwelijk gebouwd kan zijn, - nog steeds bestaat. En, waar gij nu zelve zegt, dat *Uw* liefde diens ondanks niet veranderd is, daar spreekt het dunkt mij van zelven, dat gij het gebeurde *moet* kunnen vergeven, maar ook moet trachten te vergeten. Ik vind dat gij zelve óók schuld hebt daarenboven. Gij zijt tegen zijn zin op reis gegaan, en dat is een aanleiding tot de zaak in questie geworden. - M.i. geeft 'n vrouw daardoor altijd zelve eenige aanleiding tot zooiets. Want de meeste vrouwen vergeten veel te veel, dat zij spoediger oud worden dan hare mannen,

dat deze dus in verzoeking gebracht worden, indien zij alleen thuis blijven met jonge, knappe meisjes, enz. Zij, de vrouwen, zijn dan achterna buiten zich zelven van boosheid, als zij voor hare onvoorzichtigheid gestraft worden, maar m.i. moesten zij vóóraf bedenken wááraan zij zichzelf blootstellen. 'N man is nu eenmaal 'n *man.* Gij, als gehuwde vrouw, weet wat ik bedoel. Gij hebt den Uwen lief. Hij heeft U door zijn bekentenis, vind ik, een groot bewijs van eerlijkheid en oprechtheid in handel en wandel gegeven, door U ongevraagd de door U volstrekt niet vermoede waarheid te zeggen. Welnu, nu is het aan *U* hem terug te winnen, door hem die liefde, die gij zelve zegt nog zoo warm te voelen, ruimschoots te *bewijzen.* En m.i. behoort tot dat bewijzen óók, dat gij nooit meer spreekt over 't voorgevallene. Houdt mij ten goede indien ik U nu eenigzins pijn doe, maar ik moet U eerlijk *mijn* gevoel zeggen, vraagt gij - en dat zegt mij heel duidelijk, dat het eenigzins onkiesch is hem over die geschiedenis uit te vragen verder. Laat dat alles rusten, absoluut rusten. Dat is voor U-zelf het waardigst, en voor hem het aangenaamst. En het heeft immers, waar alles uit is, ook geen enkel doel of nut meer. *Ik* zou, in antwoord op Uw derde vraag, de bewuste persoon wegzenden. Ik zou haar kalm zeggen dat ik alles wist. En ik zou natuurlijk de financieele onkosten dragen. Het zou boven *mijn* krachten gaan haar dagelijks te zien. Ook in algemeenen zin echter, afgescheiden van mijn persoonlijk gevoel, zou ik dat de meest zuivere verhouding vinden, die het meest moet leiden tot een geheel nieuw leven.

Ik behoefde mij geen oogenblik te bedenken, lieve Agnita, om U dit antwoord te geven, omdat ik wéét dat *ik* zoo zou handelen in Uw geval. In een huwelijk, ook in een huwelijk waarin men elkaar liefheeft, moet er van weerszijden veel worden vergeven soms; de man is *anders* dan de vrouw, en, wat in haar m.i. voor den man bijna onvergefelijk zou zijn, dat kan zij harerzijds haren echtgenoot wèl vergeven, *omdat hij is 'n man*, en omdat de vrouw veel gauwer oud wordt dan de man, en omdat zijn behoeften veel sterker en veel meer enkel-zinnelijk spreken dan de hare, en omdat de verzoeking voor hem een geheel andere is dan voor haar. Het vergeven zou mij eerst dan onmogelijk zijn, zoodra mijn liefde dood was. En in dat laatste geval ging ik heen, of, zoo ik om mijn kinderen bij hem bleef, zou ik mij voortaan geheel als een vreemde van hem voelen. Bij U echter is de liefde niet dood, en bij hem is de afdwaling maar 'n oogenblikkelijke geweest, die hij-zelf U loyaal bekend heeft, door U onvermoed en ongevraagd. Daarom is er geen reden het geval zoo tragisch op te nemen, dat het een zóó lang reeds bestaand huwelijksgeluk blijvend zou moeten *verstoren.* Zoo ooit dan geldt hier: Vergeven en vergeten. Maar daartoe is óók noodig, dat gij erover zwijgt, tegenover hem, en ook Uw eigen hart tot zwijgen brengt en er niet over blijft piekeren inwendig. - Toe, schrijf mij eens of ik U heb geholpen met mijn antwoord. Ik zal graag hooren bij gelegenheid wat gij nog meer over de Lelie wilt schrijven; ik zou echter 't zoo heerlijk vinden indien ik U hierdoor had kunnen helpen weer Uw vroeger geluk terug te vinden. Het leven heeft U m.i. heel rijk bedeeld; nu is er een wolk aan den hemel, maar, èlk menschenleven heeft z'n moeilijke dagen van tijd tot tijd. Voor niemand onzer is 't enkel zonneschijn tot den einde toe. Het is nu het oogenblik om Uw geluk *vast te houden*, met beide handen, het U niet te laten bederven voor goed, door de geijkte praatjes van domme vrouwen-opvoeding, alsof vergeven ‘verachtelijk’ zou zijn, etc., etc. *Liefde is het beste wat 'n mensch hebben kan in zijn leven.* Gij hebt nòg lief; laat die liefde dan véél grooter zijn dan Uw trots van gekrenkte ijdelheid, véél, véél grooter.

Zoo zou *ik* 't heel duidelijk voelen in Uw geval.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

M.V. - Uw schets is, meen ik, onder mijn berusting. Ik zal het voor U nazien, maar ik meen mij te herinneren dat ik een bijdrage van U ontving onlangs.

Herman. - Ik zal op de drukkerij voor U onderzoeken naar het bewuste versje, en U dan den juisten jaargang opgeven waarin het voorkomt. Ik vind het integendeel heel prettig te vernemen dat gij het zoo mooi vondt, en wil U dus gaarne van dienst zijn.

Mevr. A. de G. - Ik had U in dit nummer willen antwoorden op Uw brief, dien ik zeer waardeer. Plaatsruimte belet het mij. Ik hoop het de volgende week te doen.

M.B. 30 Aout. - Wees gerust. Ik begrijp volkomen dat *die* gedeelten uit Uw brieven niet voor openbaring geschikt zijn. Dat spreekt van zelf. Hartelijk dank voor Uw laatste schrijven.

Madonna-Lelie. - Ik heb dezen zomer van U alles in orde ontvangen, van uit H. Spoedig meer dan dit weinige, dat slechts dient U gerust te stellen.

Nida. - Uw aangeteekenden brief in goede orde ontvangen. Zoo mogelijk reeds de volgende week mijn uitvoeriger antwoord. Voorloopig hartelijk dank.

Moed. Ik schrijf U particulier.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

20 September 1911.
25ste Jaargang.
No. 12

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Bezigheden buitenshuis.

Een doodgewone fraze: hare bezigheden buitenshuis hebbende, zóó gewoon, dat de afkorting tot h.b. b.h. in alle desbetreffende krantenadvertenties terstond door ieder begrepen wordt. Een teeken des tijds, die buitenshuis-bezigheden der vrouw. Schillers 'Und *drinnen* waltet die züchtige Hausfrau' is nu welhaast uit den tijd geworden. De tegenwoordige huisvrouw - het *züchtig* laten we maar weg - heerscht vaak meer buiten het gezin dan daarbinnen.

Het is evenwel niet over de huisvrouw, dat ik spreken wil, maar meer speciaal over de buitenshuis-bezigheden der ongehuwde vrouw, en wel naar aanleiding van een geval, dat mij onlangs is ter oore gekomen: Een jong meisje van zeer goeden huize, wier vader een landsbetrekking van aanzien bekleedt, wier familie op een der beste standen in de stad harer inwoning huist en dus naar alle waarschijnlijkheid zoo al niet menschen van fortuin, dan toch zeker welvarende burgers zijn, dat jonge

meisje heeft zich gewijd aan de studie van haar lievelingsvak: een middelbare taalacte. Ze deed examen, met goed gevolg, en - ging dadelijk daarop solliciteeren naar de eerste de beste vacature aan een hoogere burgerschool. Ten slotte werd ze benoemd, definitief - als leerares

aan de H.B.S. in de stad harer inwoning, verkozen boven een aantal mede-sollicitanten, wier vaders misschien géén invloedrijke posities bekleedden, maar die wellicht reikhalzend naar de benoeming hadden uitgezien omdat zij *het noodig hadden.*

Nu wil ik het meisje, waarvan hier sprake is, niet oordeelen. Ik ken haar persoonlijk volstrekt niet, weet dus niet, wat voor drijfveeren zij voor zich heeft, die haar noopten naar die betrekking te dingen; er kunnen omstandigheden zijn in haar particuliere leven, die haar dwongen hare bezigheden buitenshuis te zoeken, maar waar ik wél op wijzen wilde, is het veel voorkomende van een geval als hierboven verhaald en - *het onrechtvaardige er van* ten opzichte van mede-sollicitanten, *die het noodig hebben.* Ik laat hier buiten besprek het geval, dat zich *kan* voordoen, dat de gekozene, van allen de geschiktste zou zijn, dit zou toch al heel toevallig wezen, niet waar, wanneer zij juist ook de meest gefortuneerde van allen was. De gekozene, dat mag toch zeker wel als bijna zeker aangenomen worden, in het geval waarvan ik hier melding maak, kon de jaarwedde, aan zulk een betrekking verbonden, niet noodig hebben om van te leven, gezien den stand, dien hare ouders (bij wie ze inwoont) ophouden, gezien haar eigen manier van leven die haar doet verkeeren in de beste kringen. Héél groot is het salaris eener H.B.S. leerares niet, maar in ieder geval - gevoegd bij het geld, eventueel verdiend door het geven van privaatlessen in vrije uren - genoeg voor een alleenstaande vrouw, en soms moet het zelfs genoeg gemáákt worden voor de ondersteuning van een hulpbehoevend familielid bovendien, een oude moeder bij voorbeeld, of een jonger broertje, dat zijn opvoeding nog voltooid moet zien.

Wat ik me nu eerlijk niet kan voorstellen is, dat iemand uit louter plezier naar een gesalarieërde betrekking solliciteert en die nog aanneemt ook. Wanneer er ergens sprake is van anderen het brood uit den mond nemen, dan is dat hier zeer zeker het geval. Dat een meisje van fortuin zich aan een of andere studie wijdt, soit, maar laat haar toch nooit uit het oog verliezen, dat dit voor haar steeds *luxe* blijft, terwijl honderden anderen zoo zij naar haar hart te werk gingen, veel liever een leventje van onbezorgd plezier leidden, van echt jong zijn, zonder gejakker voor examens, geploeter in boeken en gedraaf naar lessen door weer en wind, altemet dingen, die je op de koop toe moet nemen - maar die door harde noodzakelijkheid daartoe weerden gedwongen, omdat hare ouders ‘het nu eenmaal niet hadden’ en zij voor haar eigen toekomst *moesten* zorgen. Zulke meisjes solliciteeren bij iedere vacature naar de betrekking voor welke ze werden opgeleid en een benoeming zou voor haar een recht féést zijn, niet zoozeer om het plezierige er van als wel voornamelijk om het geldelijk voordeel.

Wat betreft dat plezierige van een betrekking, daaromtrent kan veel verschil van meening bestaan. Ik geloof ten minste, dat er onder het gilde der onderwijzeressen en leeraressen maar weinigen zullen zijn, die met hart en ziel kunnen getuigen, dat ze *genieten* van hun werkkring. Zeker, het onderwijs is een prachtig vak, theoretisch zou ik raast zeggen het is het vak bij uitnemendheid voor de ongehuwde vrouw, omdat het als 't ware een surrogaat is voor het moederschap, het geestelijk grootbrengen van, zij het dan ook andermans kinderen. Men moet zich nu eenmaal in het leven vaak genoeg tevreden stellen met een surrogaat, dat althans de illusie geeft van het èchte - voor wie fantasie heeft.

Maar kom nu eens in de practijk. Wat is het leven eener onderwijzeres vaak anders dan dag in, dag uit hetzelfde sleurgangetje naar school, staan voor een klas van dikwijls brutale onhandelbare kinderen, wier grootste eer het is onderling, wie de 'frik' het meest durft te treiteren, waarbij zij handen vol werk heeft haar prestige op te houden en het machtwoord zelfbeheersching wel met reuzenletters op een bord achter in de klas zou wenschen te zien staan ter voortdurende versterking; thuis corrigeerwerk van stapeltjes uniforme schoolschriften met vervelende dictée's of thema's, *bomen* met één o, fout, streep er onder, liefst met roode inkt, dat maakt altijd meer indruk, la père et le mère fout, streep er onder en een aan de kantlijn; of wel peuterige sommetjes van eeuwig verkeerd loopende klokken of hardnekkìg lekkende kranen, koopvrouwen met eieren en weilanden met slooten, die je geen cènt kunnen schelen, en altijd weer dezèlfde vergissingen, dezelfde stommiteiten, die ten slotte het feu-sacré en het geduld (ik weet dit van een onderwijzeres zelve) er totaal uitwerken. In de practijk gaat de poëzie van het onderwijs voor de Durchschnitts onderwijzeres op den duur gansch verloren. Er zijn natuur-

lijk uitzonderingen, Goddank, ik heb er zelf ook wel gekend, die ware engelen waren in menschengedaante en tot het laatste toe hare leerlingen met evenveel zachtheid en liefde terechthielpen.

Maar wezenlijk het gros der onderwijs gevenden doen haar werk omdat zij het geld noodig hebben en dit vak indertijd kozen, soms uit sleur en soms ook, omdat zij zich daartoe voelden aangetrokken. Tegenwoordig gaan er ieder jaar honderden op voor acte-examens, en lang niet allen, die 'het noodig hebben'. Ik heb er vrede mee, dat ze haar acte halen, als bekroning van haar arbeid, maar dat ze de zaak zoover drijven dat ze zich laten benoemen en dus geld gaan verdienen dat ze niet broodnoodig hebben, neen, het heil daarvan wil er bij mij niet in. Er is in onzen tijd bij de jonge meisjes - ook die van fortuin - een ziekelijk streven naar bezigheden buitenshuis. Hoe komt dat? Wel ze hebben Hilda van Suylenburgh gelezen, waarin verkondigd wordt, dat er geen heerlijker, moreeler geld is dan het zèlf-verdiende. Een prachtige stelling, zoo er bij gezegd werd, dat hetgeen door anderen werd verdiend, er dan niet bij mocht worden gebruikt. In dat boek worden alle jonge meisjes, en vooral de rijke, wakker geschud, uit haar bestaan van beuzelig niets doen, opgewekt tot léven, tot wérken. Mooi, maar moet dan dat werk per sé buitenshuis worden gezocht? Ziedaar de quintessens van dit betoog.

Werk voor de ongehuwde vrouw is uitstekend. Natuurlijk. Maar werk buitenshuis m.i. alleen daar noodzakelijk waar binnenshuis geen of niet genoeg geld is. Is dat dan, zoo vraag ik me in gemoede af, een *schande* als een meisje leeft van het geld, dat hare ouders, zoo die rechtschapen en van onbesproken levenswandel zijn geweest, verdiend hebben? Voor wie hebben die ouders anders gewerkt dan voor hun kinderen? Waarom moeten de dochters dan, zoodra ze er maar eenigszins toe in staat zijn, haar eigen broodwinning gaan zoeken, en in trotsche onafhankelijkheid van: zie, ik heb jullie geld niet noodig! hare ouders alleen laten, instede van hun liefde en zorg door toewijding terug te betalen, hun ouden dag op te vroolijken totdat de dood hen wegneemt en haar 'onafhankelijk' achterlaat. Er is een rijmpje dat zegt:

> Zoek het in den cirkelomtrek
> Van de wijde wereld niet!
> Thuis is 't middelpunt der vreugde
> Waaruit z'al haar stralen schiet.

Och, of de *gefortuneeráe* lezeressen van Hilda van Suylenburgh dat meer wilden bedenken! Ook binnenshuis kunt ge de maatschappij dienen, zoo ge maar zoekt en - *wilt vinden.*

Niet, dat de fout altijd schuilt bij die zoekenden; de ouders zelf zijn dikwijls genoeg te blamen, waar de dochters het buitenaf gaan zoeken, en wel eenvoudig omdat zij het hun meisjes soms onmogelijk maken in huis werk te zinden. Zie maar eens hoe de huishoudens van gefortuneerde families zijn ingericht: een stoet van bedienden, alles *wordt gedaan*, niets blijft over om *zelf te doen*, voor alles gehuurde hulp: voor de huishouding, voor de keuken, het naaiwerk, de zieken. Mijn hemel, vind dan maar iets uit te voeren, behalve stof afnemen (als ge dat wilt anders kan het kamermeisje het ook wel doen) of handwerkjes pieken.

Laat de ouders, die zoo gauw klaar staan met klachten over uithuizige dochters, die buitenshuis wèrken bedoel ik - beginnen met haar werk binnenshuis te *geven* en niet vreemde hulp te verkiezen boven eigen. Het huiselijk geluk, de huiselijke vrede,

en - de beurs zullen er wel bij varen. De meisjes willen nu eenmaal werken. Een lofwaardig streven, een heilzame uitwerking van Mevr. Goedkoop's tendenz-roman ook in hoogere kringen. Maar waar deze meisjes zich onder de gelederen scharen van de voor loon werkende vrouwen en alzoo haren armeren zusteren onder de duiven gaan schieten zonder noodzaak, dáár dient een stokje - neen een stok, en een flinke dikke ook, voor gestoken te worden.

A. BRONDGEEST.

Feminisme?

Voor Mevr. de G. - G.

> Niemand kan U in alles zoo begrijpen als ik; ik heb veel van U gelezen, daardoor zeer veel sympathie voor U gekregen, doch, op één punt kan ik het met U niet eens zijn, namelijk: het feminisme.

Lieve mevrouw. Toen ik Uw brief had gelezen dacht ik: ‘Die mevrouw is even weinig een feministe als ik zelve. Of ook, omgekeerd, ik ben evenveel een feministe als die mevrouw.’

Immers, in den grond zijn wij het volkomen eens. Laat ik U dat eens wat nader uitleggen; ik prefereer daarvoor een artikel boven een correspondentie, omdat het hier geldt een zaak van algemeen belang.

Laat mij U dan voor alles dit zeggen, de fout Uwer redeneering schuilt m.i. dáárin, dat U uitzonderingsgevallen als 't Uwe en 't mijne - uitzonderingsgevallen die echter helaas hoe langer hoe meer regel worden door de verkeerde richting die de maatschappij uitgaat - wenscht te zien worden de normale vrouwtoestand.

U begint Uw brief met de mededeeling dat U werdt meerderjarig verklaard op wensch van Uw vader. Als ik U hier nu vertel dat ik-ook ben meerderjarig verklaard op uitdrukkelijk verlangen van mijn vader, omdat hij niet wilde, dat ik, mocht hij onverwacht komen te overlijden, onder de voogdijschap van een mijner broers zou geraken, dan zult gij uit dat enkele feit reeds misschien wel kunnen afleiden, hoe weinig reden er voor mij is geweest, van jongs-af, veel te verwachten van manlijken steun, hoezeer ik ben aangewezen geworden op eigen onafhankelijkheid. In dien zin dus ben ik een feministe; ik ben er ook eene in dien anderen zin, waarover gij spreekt, ik-ook vind namelijk dat de onafhankelijke vrouwen *recht* hebben op gelijkstelling met den man. Juist *dat* trouwens heb ik zoo dikwijls reeds in de Lelie gezegd, dat ik niet begrijp hoe gij, reeds sinds drie jaren abonnèe, op dat punt mij nog hebt kunnen misverstaan. Zoolang de toestanden in de maatschappij ons vrouwen dwingen voor ons-zelven te zorgen, betrekkingen aan te nemen van allerlei aard, belastingen te betalen, etc., zoolang vind ik, met U, dat het onrecht is ons de rechten, die de man heeft onder de zelfde omstandigheden, te willen onthouden. Ik ga zelfs nog verder dan gij, ik geef U ongelijk in dat geval, U-zelf-betreffende, dat gij mij mededeelt, waarin Uw ‘vrouwelijkheid’ U weerhieldt dien man, die U liet wachten op wat U eerlijk toekwam, vierkant de waarheid te zeggen. Integendeel, zoo ‘vrouwelijk’ ben *ik* geenzins! Waar 't leven mij gemaakt heeft tot een alleenstaande, haar eigen brood verdienende, onafhankelijke vrouw, daar acht ik mij-zelve gerechtigd, ja verplicht, dien mannen met wien ik in die omstandigheden te doen heb, even flink en even onvervaard te antwoorden en mijn rechten van hen te eischen, als ware ik-zelve een der hunnen. Van tweeën een, of men *moet* dien weg van ‘onvrouwelijkheid inslaan uit zelfbehoud, of men wordt beetgenomen, kaalgeplukt, in een woord als 'n minder-waardige behandeld. En aan dat laatste heb ik geen lust. Het is niet de vraag of ik 't prettig vind zoo te moeten optreden, het lot, het leven, dwingt er mij toe. Kijk eens. Laat ik U een voorbeeld geven, hoe *sterk* ik dat voel, mísschien zult gij mij dan nog veel feministischer vinden dan gij-zelve 't zijt in de verste verte. Gij zult weten dat in Frankrijk alle journalisten, artisten, etc., etc., de beleedigingen, die zij elkaar aandoen, beantwoorden onmiddelijk met een ‘uitdaging’ tot een duel. Eerst als er geduelleerd is, dan is aan de eer voldaan. Welnu, dezer dagen heeft 'n fransche journalist 'n feministe uit Toulouse, 'n jonge dame nog, in zijn courant beleedigd door hatelijkheden te schrijven over haar figuur, gelaat, etc. Ik weet niet of zij die hatelijkheden verdiende, of niet, maar dat doet er niets toe vind ik, want, in èlk geval, de jonge dame was nu eenmaal openlijk beleedigd, en zij heeft, van haar feministisch standpunt, dus gevraagd een openlijke eerherstelling door 'n duel. Groot misbaar in de geheele fransche pers! Zelfs de meest ijverige feministen, speciaal onder de vrouwen, vonden die vraag hoogst ridicuul, en hoogst onvrouwelijk. En de journalist in questie, heel ridderlijk(?), heeft gezegd dat hij niet met 'n vrouw wilde duelleeren. (Maar haar beleedigen in zijn courant wilde hij wel!).

Welnu, *ik* voor mij vind dat die dame groot gelijk had. Ik vind het een der grootste onbillijkheden in de pers, dat een pennelikker van 't minste allooi soms zich veroorlooft vrouwen op de gemeenste wijze te belasteren en beleedigingen toe te

voegen, zonder dat zij harerzijds hem daarvoor 'n welverdienden klap om de ooren kunnen geven, zooals dat onder mannen gebruikelijk is bij een dergelijke minne beleediging, (want de malle duel-instelling bestaat niet meer ten onzent.)

Het is mij-zelven gebeurd toen mijn roman: Het Eene Noodige verscheen, dat een vuile leugenaar (ik qualificeer hem opzettelijk zoo, want er is geen andere naam voor dien zelf-**gemeen** levenden meneer) in een zoogenaamde 'critiek' de vuilste insinuaties over mij schreef, waarvan mij een ander criticus zei: 'Als *ik* Uw broer was, dan zou ik mij verplicht voelen dien vent af te ranselen.'

Ziet gij, zoo gaat het altijd, wij-vrouwen zijn steeds aangewezen op eventueele 'broers' of 'echtgenooten', of 'vrienden' om onze partij in zulke gevallen (waar men ons juist als **vrouw** beleedigt) te trekken. En, hebben wij zulke manlijke hulptroepen niet, dan moeten wij ons straffeloos laten beslikkeren en bemodderen, juist door degenen, die zelf in de goot thuis hooren soms (zooals in mijn bovenstaand geval; den *naam* van 't heerschap kan iedereen bij mij vernemen).

Uit dit alles volgt intusschen tegelijk de keer-

zijde der questie, die, welke mij doet strijden *tegen* het feminisme, en welke daarin bestaat, dat ik voor mij alle onafhankelijke, haar brood verdienende, alleenstaande vrouwen in een tegennatuurlijke positie vind. *Ik* geloof, dat de ware, de *eenige* vrouwbestemming is: die van echtgenoote en moeder zijn in den eigen kring. Indien de sociale questie steeds meer en meer er toe leidt, dat de vrouw niet meer *kan* beantwoorden aan deze hare ware roeping, dan is dat droevig en bejammerenswaardig; inplaats echter van *dat* in te zien worden de hedendaagsche jonge meisjes *opzettelijk* afgericht, door 'n ultra onvrouwelijke opvoeding, tot halve-mannen-worden, die neerzien op alles wat wezenlijk-vrouwelijk is, die in 't huwelijk niets anders voelen dan 'n voorbijgaande lusten-bevrediging, na afloop waarvan men maar gauw weer scheiden gaat, die doodsbang zijn kinderen te krijgen, enz. Tegen *dat* feminisme, dat *verkrachten* van de ware vrouwroeping, strijd ik uit alle macht, evenzeer als ik het would-be artist-spelen van alle mogelijke hoogst-middelmatige dichteressen, schilderessen, auteurs, etc., ten hoogste afkeur, zonder daarom te willen ontkennen dat er op het gebied van kunst en letteren heel veel onmiskenbare vrouwelijke genieën zijn aan te wijzen, welke ik echter bekláág omdat zij juist daardoor zijn tegennatuurlijk als *vrouw.*

Ten slotte geef ik U groot gelijk - in mijn ‘Herinneringen’, uitgekomen eerst in de Holl. Lelie, en later in boekvorm bij den uitgever van Kampen, Amsterdam - heb ik daarop uitdrukkelijk gewezen uit persoonlijke ervaring, dat de zoogenaamde hulp en vriendschap, die de onafhankelijke vrouw ondervindt van den man, meestal een hoogst gevaarlijken achtergrond heeft van eigenbelang, omdat zij is *vrouw*, voor hem dientengevolge een voorwerp van begeerte, om haar lichaam. Is zij die begeerte niet ter wille, dan wreekt hij zich door haar in haar betrekking, haar werkkring, te benadeelen, geeft zij zich daarentegen aan hem over, dan is zij, juist als *vrouw*, in zijn macht, en is niet meer zijn gelijke maar zijn slachtoffer, zoodra hij zijn lusten heeft bevredigd. -

- - Gij ziet het, mijn lieve mevrouw, wij staan niet ver van elkaar, maar integendeel op één grond en bodem. Het hoofdverschil tusschen ons bestaat in een opvatting van theoretischen aard. Gij ziet in het feminisme een bevrijding van de vrouw; ik daarentegen geloof dat het haar ontaarden doet tot derde-geslachts-product.

Maar, in de praktijk van het leven zijn wij 't ééns. Zooals de maatschappij nu eenmaal *is*, steeds meer *wordt*, is er niets aan te doen dan, waar wij alleenstaande vrouwen zijn, voor ons broodwerkenden, onafhankelijken, op te komen voor onze rechten, en daarvoor te strijden, en ons-zelven te verdedigen tegen den man.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Zie corr.*).

Overzicht van de week.

I. Engelsche onbeschaamdheid.

In de vorige Lelie sprak ik er mijn minachting over uit dat *Hollandsche* jongens willen défileeren voor 'n generaal Baden-Powell, een van de hoofdmannen van den Boerenkrijg (waarin wij ‘stamverwante’ hollanders immers partij hebben te trekken met hart en ziel tegen Engeland vóór den zoo schandelijk verdreven Paul Krüger, schandelijk verdreven door *Engelsche overmacht.*) Toen ik dat stukje schreef had

de generaal nog enkel zijn bezoek in Amsterdam gebracht, was hij nog niet in den Haag geweest om ‘zijn’ boy-scoutts (wel te verstaan **hollandsche** padvinders) te ‘inspecteeren.’ Welnu, ziehier 'n staaltje van de verregaande, niet genoeg te veroordeelen onbeschaamdheid waarmede hij zich bij die ‘inspectie’ in den Haag durfde uiten:

‘*Toen wij streden tegen de Boeren - zei de generaal Baden-Powell - volvoerden wij slechts een opdracht die het vaderland ons gaf. Daarvóór waren wij goede vrienden met de Boeren*, *en daarna zijn wij de allerbeste vrienden geworden*(!!)’

Zooiets durft deze Engelschman, een der generaals *uit* den Boerenkrijg, lompweg zeggen in dezelfde stad waar Paul Krüger, in het hôtel des Indes, geestdriftig is toegejuicht door duizenden en duizenden hollanders, die hem voor het hôtel hebben toegezongen, die een en al verontwaardigd waren over het hem aangedane ten hemel schreiende onrecht. En.... niet een dezer veelbelovende(?) padvinders, niet een hunner aanwezige ouders, had den moed, bij zulk een beleedigende onteerende toespeling, heen te gaan, openlijk daardoor te protesteeren tegen 'n zoo verregaande taktloosheid. Integendeel, alle couranten drukten, zonder commentaar, deze schaamtelooze rede over, en de padvinders laten zich gedwee door zoo'n ploert (want dat noem ik dezen vent met

zulk een beleedigende toespeling) ringelooren.

Voorwaar, men doet er bij ons zich altijd zoo dik mee, dat Koningin Emma eens gezegd heeft: ‘laten de hollanders groot zijn in alles waarin 'n klein land groot zijn kan.’ Maar heusch, 'n land dat zóó het buitenland in den zak kruipt, dat zoo weinig fier onafhankelijkheidsgevoel bezit, dat het zijne zonen op voedt in laffe Engelschen-nadoenerij, zoo'n land *is* niet groot, ook niet in zedelijken zin, maar integendeel rijp om te worden ingelijfd op zijn beurt, net als de Boerenrepubliek, maar met *dat* onderscheid, dat die bezweek voor de overmacht, terwijl *wij* ons zelf opzettelijk ontmannen door zulk een lamzalig gedrag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Ik ben Goddank de eenige niet die er zoo over denkt.

Een paar dagen nadat ik het bovenstaande had geschreven vond ik in het Vaderland onderstaand ingezonden stuk, dat ik met te meer instemming overneem, omdat de auteur ervan niet alleen de eerste en eenige is, die in dezen toont 'n onafhankelijken ruimen kijk op de zaak te hebben, maar ook bovendien den moed heeft zijn overtuiging te bevestigen door 't openlijk noemen van zijn naam:

De padverkenners en hun ‘Generaal’.

Neen, ik geloof niet, dat de leiders der padverkenners hier te lande het juiste pad gevonden hebben. Is in het algemeen het navolgen van een ander volk al niet erg verheffend, voor de Hollanders, die ooggetuigen zijn geweest van den strijd tusschen Boer en Brit, is het niet bijzonder aangenaam door de kleeding der padvinders telkens te worden herinnerd aan de Engelsche troepen, die zooveel leed hebben gebracht over het stamverwante volk in Zuid-Afrika, maar bepaald pijnlijk is het gebeurde van Zaterdag jl., toen generaal Baden Powell hulde is gebracht hier in de stad.

Ongeveer tien jaar geleden zagen wij achtereenvolgens hier in de gemeente den ouden President van Transvaal als banneling, President Steijn verlamd en nagenoeg blind, en den energieken generaal de Wet, en ieder Hollandsch hart vloeide over van sympathie voor deze mannen. Tien jaren is een vrij lange tijd, waarin heel wat gevoelens zich kunnen wijzigen, maar toch, het gebeurde van Zaterdag is mij onbegrijpelijk.

Met dit alles heeft mijn Hollandsch hart geen vrede, en als ik dan lees, dat de padvinders gelukkig waren te hebben gedéfileerd voor den held van Mafeking, dan vraag ik mij af: waar voert men de Hollandsche jongens heen?

Hoe ik de zaak ook bekijk, een bepaald schitterend figuur heeft onze stad Zaterdag niet gemaakt.

Om de Hollandsche jongens op te voeden tot gezonde, sterke en vooral goede mannen, daarvoor moeten wij toch niet bij onze overzeesche buren in de leer gaan, zoover strekt ons aller herinnering zich toch nog wel uit.

Heeft men bepaald behoefte aan voorbeelden, laat men dan het oog richten op de helden van onzen stam in Zuid-Afrika, op de nobele figuur van den oud-President Steijn, op den kloeken generaal De Wet, in wie belichaamd zijn trouw, moed, beleid en volharding.

J.B. JURGENS.

Men ziet het, de heer Jurgens drukt zich heel gematigd uit, maar, *wat* hij zegt is zoo volkomen-zuiver gevoeld, dat ik hem hier openlijk wil danken voor zijn woorden, die mijn hart goed-doen, na de ergernis over het Baden-Powell-gedoe.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Onder een christelijk ministerie.

De onderstaande brief werd mij toegezonden:

Hooggeachte Freule Lohman,

Deze zomer ben ik te K. geweest, en heb mij op een keer vreeselijk geërgerd. Een man kwam aanrijden op een groentenkar en rijdt een hondje over.

Misschien kon hij daar niets aan doen ('t was op een hoek van een straat) doch nu 't volgende.

't Hondje huilde erbarmelijk, en wat doet die man, hij rijdt lachende verder en kijkt niet meer om naar 't stumpertje van een hond.

Op dat oogenblik dacht ik: Nu maken zij tegenwoordig zooveel wetten, zouden zij nu niet eens een wet kunnen maken, dat degeen, die een dier mishandelt, op welke manier ook, diezelfde handeling moest ondergaan, ja, eigenlijk nog erger, daar een mensch zich kan verweren, doch een dier over geleverd is aan zijn beulen!

Der schrijfster van dezen brief antwoord

ik: Lieve mevrouw, men moet in Nederland onder een christelijk ministerie leven, om zulke gruwelen ongestraft te zien blijven. In Zwitserland bestaan zeer strenge wetten tegen dierenmishandeling. Meermalen heb ik daar te lande menschen, die zich aan vrij wat minder erge vergrijpen dan 't bovenstaande schuldig maakten, zwaar bestraft gezien door de wet. En persoonlijk heb ik daar dan ook steeds ondervonden, dat het voldoende was 'n man, die zijn hond of paard of ezel niet goed behandelde, te bedreigen met de politie, om hem terstond *angstig* in zijn schulp te zien kruipen. In ons, met een christelijke regeering gezegend vaderland daarentegen, krijgt men bij elk beklag aan de politie omtrent dierenmishandeling tot antwoord: 'Daar kunnen *wij* niets aan doen.' En het is een feit, trouwens door mij reeds vroeger in de Lelie meegedeeld, dat ik, gedurende de verbouwing indertijd van de villa achter de Promenade, *met vele andere menschen* getuige was van de mishandeling een paard aangedaan, dat, in den zwaren modder van den doornat geregenden 'Hoogen weg', werd gedwongen door zweepslagen, etc., een met zware steenen beladen wagen naar beneden te trekken. Daar het beest, ondanks de slagen, niet kòn eenvoudig, ontstond er een algemeene verontwaardiging, waarbij een agent, geheel en al roerloos, als 'n doofstomme, tegenwoordig was. Toen ik hem aanriep, en vroeg of hij van plan was dit schandelijk mishandelen toe te laten kreeg ik het verbluffende antwoord:

'*Ja*, *ziet u*, *zoo'n paard met 'n kar met steenen mag ook eigenlijk heelemaal niet op den Hoogen weg staan*; '*t moest*, *volgens de wet*, *beneden blijven.*'

En toen ik uitriep: 'Maak dan proces verbaal op dat is dan toch Uw plicht,' volgde de gewone uitvlucht:

'*Dat is mijn werk niet. Daaraan kan ik niets doen.*'

Zulke staaltjes spreken boekdeelen van de willekeur waarmee in een 'vrij' land als Nederland de wet wordt uitgeoefend. Geloof me, indien die villa ware geweest een arbeidershuisje, *dan* zouden de politieagenten wel gezorgd hebben dat de wagen met steenen beneden bleef op den rijweg, inplaats van oogluikend een wets-overtreding toe te laten, waarvan 'n onschuldig, weerloos, aan de naar 'Gods beeld geschapen' menschen overgeleverd dier 't slachtoffer is.

En, tot slot, laat ik U één ding zeggen, lieve mevrouw, *als* er ooit zoo'n wet mocht komen, welke den dierenmishandelaars veroordeelt aan *eigen* lichaam te ondergaan wat zij misdrijven aan de in hun macht zijnde beklagenswaardige dieren, heusch, dan wil *ik* me graag, gratis, met de uitvoering ervan belasten. Ik vind het mishandelen van 'n dier zoo laf, zoo wreed, zoo min, dat ik ervan *geniet* als de bedrijvers van zoo'n misdrijf op hun beurt worden mishandeld.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Hulde aan iemand die zijn naam durft noemen.

De couranten wemelen deze week weer van allerlei ingezonden stukken van dappere *naamlooze* menschen, die 't zich warm maken voor of tegen de honden, vóór of tegen de tram-directie, etc., etc. Wat bij de lezing van al die stukken 't meest frappeert, is de grenzenlooze lafheid van al die schrijvende mannetjes en vrouwtjes, die zoo maar klakkeloos met allerlei groote woorden en dito beschuldigingen om zich heen gooien,

zonder een van allen den *moed* te hebben hunner overtuiging, den moed der eerlijkheid van met open vizier te strijden.

Onbeschrijflijk weldadig doet daarom te midden daarvan aan het manlijke woord in het Vaderland van jl. Zaterdag-avond:

Naar aanleiding van menschenbescherming van 'Oude Hagenaar'.

Indien ik gedwongen ware in een wereldstad te wonen, maar kiezen mocht in welke, dan gaf ik Londen stellig de voorkeur. Londen heeft veel schoons, is machtig en is een typische oude stad. Gisterenavond werd ik plots aan Londen sterk herinnerd door het sensationeele opschrift boven het ingezonden stuk van 'Oude Hagenaar' in 'Het Vaderland', Eerste Avondblad B, 2e bladzijde. 'Menschenbescherming', welk een prachthoofd voor den Londenschen straatverkoop. Ik hoor het de krantenjongens reeds gillen.

Nu had ik gehoopt, dat een Hollandsch-degelijk, goed gedocumenteerd stukje dat alte schreeuwerige opschrift zou goedmaken, maar tot mijn leedwezen nam ik weer hetzelfde type van anti-honden-artikeltjes-waar, aan welke de rubriek ingezonden der Haagsche kranten sedert eenige maanden lijdt.

Indien iemand op verkeerde toestanden wijst, die elke onbevooroordeelde mensch telkens opnieuw kan constateeren, dan behoeft zoo'n stukje niet gedocumenteerd, noch onderteekend te zijn. Maar

wanneer iemand ten tooneel torst twee - meer staan er niet in het stukje, al schijnt hij oppervlakkige lezing half Den Haag door hondjes verorberd - zoo gansch bijzondere gevallen, uitzonderings-gevallen gelukkig, die mogelijk geschied zijn, maar die men niet op elken tocht door de stad zal zien plaats vinden, dan behooren naam van het slachtoffer, plaats en datum van het ongeval vermeld, en moet het stukje met den werkelijken naam van den inzender onderteekend. Blijft dit alles achterwege, dan legt elk ernstig mensch zulke anonieme beschuldiging als waardeloos terzijde.

Waarom toch durven de bestrijders van onze trouwe goede vrienden hun naam niet noemen? Waarom sensatieberichten, overdrijving, aantijgingen en altijd parade maken met uitzonderings-gevallen? Achten zij zelf de campagne niet zoo objectief gevoerd, dat zij hun naam er aan leenen willen? Schamen zij zich - ik zou dit in hen waardeeren, dat zij aanstoot nemen in de sporadisch voorkomende liefde-daden der honden, die waarlijk geen onschuldig kind kunnen bederven en slechts ouderen aanstoot geven?

Komaan, heeren, als gij weer moordtooneelen, van vuil, onbegaanbare voetpaden en zedekwetsende hondendaden ziet, toont dan ten minste evenveel moed als de zondige honden, die niet gemaskerd, maar eerlijk en vrij-uit hun zwarte misdaden begaan. Onderteekent uw stukken met eigen naam.

Verdediging van de rechten van den hond noch weerlegging der aanvallen acht ik noodig, zoolang niet openlijk en met te controleeren bewijzen gestreden wordt, en laat ik dus, tenzij die overgelegd worden, de zaak hierbij.

P.M.C. TOEPOEL.

Den Haag, *15 Sept. 1911.*

Den heer Toepoel zij, namens alle honden, en hondenvrienden, hier openlijk hulde gebracht. In Nederland schijnt nu eenmaal 't noemen van den eigen naam 'n bijzonder dapper iets te moeten blijven. Des te grooter waardeering verdienen dus degenen die deze dapperheid bezitten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I. Naar aanleiding van het artikel: Waarheid, enz.

(Zie Holl. Lelie No. 10, van 6 Sept, j.l.)

Zeer Geachte Redaktrice.

De Heer P.F. Beudt doet nog een nagalm hooren op de onlangs gevoerde polemiek in dit blad over Militarisme, koloniale politiek, zending etc. etc. In zijn artikel: *Waarheid is de beste krachtspijs voor het Vaderland*, geeft hij zijn opinie ten beste over de Ned. koloniale bezittingen, militarisme, arbeidersbeweging, zending enz. Ik verzoek U daarom beleefd mij nog eenige plaatsruimte af te staan, om den hr. B. van antwoord te dienen, daar niemand redelijkerwijs van mij kan verlangen, dat ik de enormiteiten, door den Hr. B. over de arbeidersbeweging opgedischt, als *Waarheden* zal accepteeren. Het stuk wemelt van on-waarheden en hatelijkheden aan het adres van de arbeidersbeweging en als het waar is, dat de heer B. het 'Vaderland'

krachtspijzen wil toedienen, dan zou ik hem vriendelijk in overweging willen geven, goed toe te zien op de kwaliteit der spijzen en vooral te zorgen, dat er geen vergift in is. De eenige verontschuldiging (en dat is de zachtste die ik kan aannemen) voor den hr. B. is, dat hij niet op de hoogte is van het door hem behandelde onderwerp. Ik raad hem daarom aan om, wil hij nog meer krachtspijzen aan het 'Vaderland' te slikken geven, eerst eens een studie te maken van het onderwerp: arbeidersbeweging. De spijzen zullen er slechts door winnen in kracht.

De geschiedenis van de Internationale mag genoegzaam bekend worden geacht bij iederen ontwikkelden lezer. Ziehier, hoe de heer B. ons de opkomst daarvan schetst:

'*Er waren zoogenaamde "heeren" die fortuin hadden en naam wenschten te maken, ja populair trachtten te worden.*

Ten einde dit alles spoedig te bereiken is 't natuurlijk 't slimst de arbeiders tot zich te lokken.

Vergaderingen werden gehouden waarvan die welgestelde personen aan 't hoofd stonden; dáár werden de arbeiders, de werknemers opgestookt tegen hunne patroons en werden hun, op alle mogelijke en onmogelijke wijzen, aan't verstand gebracht dat zij als slaven, als onmenschen door de werkgevers werden behandeld.

Weinig werk, veel vrije tijd en vooral veel loon was de leuze.

Alle middelen mochten toegepast worden om dat doel te bereiken, ja de aanhitsers die niets te verliezen hadden, gaven verder den raad **de meest exorbitante eischen** *te stellen, zoodat ten laatste de ondernemingen als 't ware van de werknemers afhankelijk waren, waarbij de eigenaren zoo goed als niets te zeggen hadden.'*[*)]

Dus de Internationale arbeidersbeweging heeft haar ontstaan te danken aan de 'eerzucht' van enkele heeren 'met fortuin', maar zonder populariteit. En aangezien ze zich danig verveelden en hongerden naar populariteit gingen ze die arme, onnoozele, tevreden arbeiders een beetje ophitsen tegen de toch al zoo op zwart zaad zittende patroons. Wat zegt men van zóó'n voorstelling!

Dien arbeiders nu, werd op alle mogelijke en 'onmogelijke' wijzen aan 't verstand gebracht, dat zij als slaven, als onmenschen door de werkgevers werden behandeld. De heer B. heeft zeker nimmer de verslagen gelezen van de enquête-

*) Zou de Hr. B. mij eens willen uitleggen, welk *nut* zoo'n eigenaar feitelijk doet? M.i. doet hij heelemaal geen nut en is hij er alleen, om de winst op te strijken.

commissie naar arbeidstoestanden! Zed. moet eens lezen: het Supplement op het Gedenkboek: Een Halve Eeuw, getiteld: *Een Vergeten Hoofdstuk.*

Ook blijkt uit de door mij aangehaalde woorden, dat de eisch: **een menschwaardig bestaan**, gerangschikt moet worden onder **de meest exorbitante eischen!** 't Is bar.

De heer B. verstaat ook uitnemend de kunst-om de zaken scheef voor te stellen, of liever ze, op hun kop te zetten. 'Weinig werk, veel vrije tijd, en vooral veel loon was de leuze' (van de arbeiders) zegt hij. Dat is de waarheid, als het gezegd wordt van de kapitalisten, met dit verschil, dat 'weinig' veranderd moet worden in: 'heelemaal geen', en 'vooral veel loon' moet worden: 'een volle brandkast.'

Ook spreekt ZEd. van de 'aanhitsers, die niets te verliezen hebben' en gaat dus blijkbaar van de veronderstelling uit, dat de arbeiders-leiders, die hij als 'aanhitsers' gelieft te kwalificeeren, allemaal millionairs zijn. De waarheid is, dat menige propagandist en voorman der socialisten, dóór zijn ijveren voor een rechtvaardiger samenleving, uit zijn brood gestooten is.

Heelemaal van de wijs geraakt de door den heer B. opgevoerde fabrikant, als hij gaat spreken over de stakingen. Blijkbaar hebben die hem geschokt in zijn geestvermogens. Hooren we hem:

Vooral was dit 't geval toen een gedeelte van 't werkvolk begon te staken.

Was 't hier maar bij gebleven doch neen, 't werd al erger en erger.

Machines werden onklaar gemaakt, sabotage toegepast en werden de menschen die werken wilden, werken tot onderhoud van vrouw en kinderen, met slijk gegooid door de onwilligen.

Wat moest ik doen?

Ik vroeg hulp opdat de goedgezinden konden werken, ik deed dit eerst verzoekend en onderdanig, later met kracht; ik schreef aan den Minister van Justitie... doch niets hielp. Hier in 't zoogenaamde vrije Holland liet men kwaadwilligen 'vrij' hun gang gaan.'

Hij heeft het dus over 'menschen die werken wilden, tot onderhoud van vrouw en kinderen', en die werden 'met slijk gegooid' door... de menschen die *te-lui* waren om te werken en vrouw en kinderen lieten *verhongeren*! En dat waren natuurlijk de stakers.*) De waarheid is, dat de stakers evengoed werken wilden maar *niet voor een hongerloon.* Zij toonden dus méér hart te hebben voor 'vrouw en kinderen' dan de karakterlooze 'werkwillenden' die den strijd hunner makkers gingen tegenwerken door onderkruiperij. Zulke gedegenereerde individuen worden gewoonlijk beschouwd als de redders van de maatschappij, die alleen ook in-stand te houden is met geweld, leugen en laagheid. Hoe méér karakterloosheid dan ook bij de arbeiders, hoe vaster de patroons in den zadel zitten.

Onze fabrikant kreeg niet eens hulp! Dat is ongeloofelijk. Altijd staan leger, politie en justitie klaar om met geweld den onderkruipers steun te verleenen. En nù niet? 't Is zonderling. Waar is het Hollandsche Leger nu anders voor? Toch alleen om den 'binnenlandschen vijand' te vermoorden; want tegen een 'buitenlandschen vijand' is het niet opgewassen. Het deugt alleen om te schieten op weerlooze arbeiders, die strijden voor een menschwaardig bestaan; voor den buitenlandschen 'vijand' kruipt het in z'n schulp.

Een eindje verder vernemen we:

*) Zij waren immers *onwilligen!*

‘*Door die handelingen hadden de werknemers dan ook ‘lak’, aan vele mogelijke contracten en heerschten zij door 't ‘geweld’*

Dat is de zaak weer netjes omgedraaid. ‘Heerschen door 't geweld’ doet alleen 't kapitalisme, meneer Beudt, en gij moet mij eens één feit opnoemen uit de geschiedenis, dat aantoont dat de *arbeiders* heerschten door 't geweld. - Dat zij ‘lak’ hebben aan ‘contracten’, die hun met het mes op de keel worden afgedwongen, daarin hebben zij groot gelijk. Ook de bourgeoisie heeft ‘lak’ aan ‘contracten’.

Nog 'n beetje ‘krachtspijs’:

Nu dat je weet dat ik **mijne** *arbeiders*, *mijne fabriek*, *mijn geld*, *mijne gezondheid en mijne brave vrouw heb verloren door zwakheid en laksheid van 't Rijk, dus van ons Vaderland*, *door bescherming der arbeids-willenden natelaten en door mij als werkgever tegen te werken; nu dat Ge weet hoe de particulieren worden miskend en niet geacht...; nu wensch ik eens te weten van jòu of ik mij ten dienste van datzelfde Vaderland moet stellen in tijden van nood, of dat ik alsdan naar 't buitenland moet vertrekken met den uitroep:*

‘*Vechten!... daar hebt ge de sedert jaren betaalde luidjes voor.*’

't Is weer hetzelfde liedje. Het ‘Vaderland’ krijgt de onverdiende beschuldiging naar 't hoofd geslingerd, dat het de brandkast niet wil beschermen! Hoe komt de heer *B.* daar toch aan? De bloedige tooneelen op Kattenburg weerleggen die beschuldiging toch afdoende. De ‘bescherming’ der ‘arbeidswillenden’ was toen zóó krachtig, dat zelfs sommige bourgeois-bladen er schande over riepen. B. v. de Telegraaf. - Intusschen krijgen we hier weer eens een mooi kijkje op de bourgeois-moraal. ‘Beschermt het vaderland mijn brandkast niet, dan heb *ik* ook niets voor het lieve Vaderland over.’ Dat is nu de *Vaderlandsliefde* der bourgeoisie!

Van den anderen vriend vernemen we:

‘*Hij had veel gereisd*, *veel opgemerkt, had een ruimen blik*, *was zeer intelligent en kon als onafhankelijk persoon even als Jan Verhagen*, **zonder veinzerij**, *ronduit spreken.*’

Hier wordt dus erkend, dat ieder die in een àfhankelijke positie verkeert, b.v. in loondienst is, *niet* vrij-uit kan spreken, zonder uit zijn brood gestooten te worden. Wat is dat anders dan *slavernij*? Toe, meneer Beudt?

Nu de finale:

‘*Ik wilde goed* (?) *betalen*, *goed behandelen en veel tijd geven om 't verdiende geld te verteeren (!!*), *doch bij onderzoek vernam ik dat contracten met de werknemers door deze niet nagekomen worden; dat 't Rijk den werknemers té vele en té moeielijke verplichtingen oplegt.*’

Het vraagteekentje is van mij, maar die twee uitroepteekens zijn van den hr. B. En de schandelijke verdachtmaking die daarin schuilt voelt ieder. De geliefkoosde verontschuldiging der werkgevers voor het bestelen der arbeiders op hun loon is altijd geweest, dat zij - de arbeiders - het toch maar verbrassen en verdrinken. Men zou het dus volgens hen nog een weldaad moeten noemen, dat het geld in hùn brandkast vloeit, inplaats van dat het, in den vorm van jenever, gaat door het keelgat van den arbeider. Och ja, de heeren werkgevers zijn zoo humaan. Hun goede bedoelingen worden slechts miskend, door die ondankbare honden van werkslaven. Het zij verre van mij, te ontkennen, dat de werklieden zich wel eens bedrinken. Schaapman zeide: 'den arbeider komt een borrel toe', omdat hij wel wist, dat drinkende arbeiders niet denken; en niet-denkende arbeiders zijn juist de meest-gedweeë slaven van het patronaat, die zich het allereerst zullen leenen tot onderkruiperij en ander verraad aan hun klasse-genooten. De jenever degenereert den arbeider, maakt hem suf en gedwee en de verachtelijkste slavenzielen zijn dan ook gewoonlijk de grootste zuipers. De socialisten voeren niet voor niemendal den strijd tegen koning Alkohol; want het zijn juist de alkoholisten, die het minst toegankelijk zijn voor socialistische ideeën.

Laat de bourgeoisie echter den arbeiders geen verwijt van maken, als zij zich bedrinken, want van de tien drinkers worden er negen door hun ellende naar de kroeg gedreven. En laten de rijken liever naar zichzelf kijken, want zij zien wel den splinter die in het oog hunner broeders is, maar den balk in hun eigen oogen merken zij niet. De huichelaars! Al de schatten, die zij zuigen uit den arbeid der werkers, die hun opgebracht werden door den noesten vlijt 'hunner' werklieden, worden in luiheid en lediggang verspild door hen of hun lieve zoontjes, de studenten, 'de bloem der natie', aan champagne en maintenees.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

II. *Hooggeachte Redactrice*,

Daar ik de Hollandsche Lelie lees wanneer deze reeds eenige weken oud is, kwam het artikeltje 'Koppigheid' (H.L. n°. 7) eerst thans onder mijne aandacht. Waar het daarin behandelde onderwerp echter zoo'n belangrijke rol bij de opvoeding speelt, meende ik er Uwe aandacht op te moeten vestigen dat in meer dan één opzicht dit artikel ouders en opvoeders in de war kan brengen. Uit de karakterbeschrijving van Allegra en Penserosa blijkt, dat hier van twee bijzondere kinderen sprake is. Allegra een geheel zelfstandig denkend kind met veel fantasie en groote wil. Penserosa daarentegen is een kind dat zich te gemakkelijk laat leiden. In 't kort: Twee uitersten. Dat op het voorkomen van dergelijke karakters gewezen wordt, kan niets dan lof verdienen. Ouders toch zullen er door aangespoord worden om na te gaan of dergelijke trekken zich ook bij hunne kinderen vertoonen. Met het begrip 'koppigheid' hebben deze karakters echter weinig te maken.

De geachte Alma was omtrent het begrip 'koppigheid' blijkbaar in het onzekere, wendde zich daarom tot een tiental personen met meer dan gewoon verstand en leidde uit de bekomen antwoorden zeit de volgende definitie (H.L. blz. 99 1e kolom regel 14 v. boven): 'een eigenschap, welke de kiemen van allerlei soort van kwaad in zich

draagt, waarvan wel het meest te veroordeelen is de geneigdheid om zichzelf te verheffen, zich op den voorgrond te dringen in plaats van gedwee anderen te volgen.'

De juistheid van deze definitie wordt dadelijk in twijfel getrokken als men haar afzonderlijk leest, dus buiten het opstel om. Niemand zal dan zeggen: Daar wordt natuurlijk *koppigheid* mede bedoeld. Het ergste komt echter voor op blz. 100 (1e kolom regel 20 v. boven), dààr wordt *koppigheid* geheel indentiek gesteld met *originaliteit.* Twee begrippen die niets met elkaar te maken hebben. Immers een kind kan in zijn geheele doen en laten origineel zijn zonder ook maar in het minst koppig te zijn. Ook gaven de 10 menschen met meer dan gewoon verstand middelen om 'koppigheid' te behandelen. Al deze middelen worden samengevat in: 'het toepassen van *zachte flinkheid.*'

Hier wederom een gezegde dat niet veel zegt. Toen ik het artikel gelezen had wist ik niet meer of ik nu volgens het daarin medegedeelde 'koppigheid' als een goede (n.l. als het originaliteit is) of als een kwade (zie definitie) eigenschap moet beschouwen. Ik besloot maar eens bij mijn eigen gewone verstand te rade te gaan en dat gaf mij de volgende definitie: 'Wanneer iemand zelf *overtuigd* is *ongelijk* te hebben en *tòch* volhoudt *gelijk* te hebben, dàn is hij *koppig.*'

B. v. Een kind moet iets voor vader of moeder doen en zegt 'Ik doe het niet'. Vader of moeder *doet het nu inzien* dat het ongelijk heeft door niet te willen wat verlangd wordt, maar het kind zegt nu: 'Ja, maar ik doe het *tòch* niet' en wat vader of moeder ook verder zegt, steeds volgt het antwoord: 'En ik doe het *tòch* niet.' Hier is het kind werkelijk *koppig.* Hoe vader of moeder daartegenover moeten optreden is een zeer moeilijk probleem.

Ik voor mij zou straf geven, maar beweer niet dat dit middel afdoende is. Gaarne zou ik vernemen wat gedaan moet worden als hier *zachte flinkheid*, wordt aangewend. Edoch moet niet over het hoofd worden gezien, dat *spreken niets* helpt, want dàn was het kind niet *koppig*, juist het *tegen beter weten in* **volhouden** is koppig zijn.

Na dankbetuiging voor de plaatsruimte teeken ik gaarne met de meeste hoogachting
Uwe dw. dr.
OPMERKER.

Noot Red.
Getrouw aan mijn stelregel ook die artikelen te plaatsen, waarmede ik-zelve het *niet* eens ben dikwijls - om daardoor een onafhankelijke wrijving van gedachten uit te lokken - heb ik het door den schrijver bedoelde hoofdartikel geplaatst, niettegenstaande ik het grootendeels geheel zoo beschouw als de geachte inzender van deze gedachtenwisseling het óók doet. Koppigheid wordt door de schrijfster van het hoofdartikel in questie *verward* met originaliteit.
En juist heden ten dage zien vele ouders in *de gebreken* hunner kinderen deugden van genialiteit of aparterigheid, die zij, in dommen oudertrots, aanmoedigen inplaats van ze af te keuren. Om die reden geef ik dan ook den geachten inzender hierboven gelijk dat het bewuste hoofdartikel *gevaarlijke* gedeelten bevat.
REDACTRICE.

III. Strijen, 14 September 1911.

Geachte Redactrice.

Het door den hr. Schippérus aangehaalde Spaansche stuk is inderdaad scherp, ofschoon de slotalinea de *opgewonden* en *tot het uiterste geprikkelde stemming* van het door *opgezweepte heethoofden*, die kloosters in brand staken, vrouwen schonden, priesters vervolgden, overspannen volk heel goed verklaart.

Wie begòn hier? - Overigens zal ik een dergelijke uiting niet goedkeuren. Maar toch ééne vraag. Hoe komt de hr. S. aan dit stuk. De ondervinding leerde mij, gelijk ik trouwens met de stukken bewees, dat hij met citeeren vreemd omspringt.

Zijn liefelijke qualificatie: ‘vertegenwoordiger van de leugenachtige en huichelachtige clericale Pers’ is ongetwijfeld niet persoonlijk bedoeld en uit den aard der zaak zoo overdreven, dat iedere letter weerlegging inktverspilling is.

Wat Ferrer aangaat: deze werd door een rechtbank veroordeeld, zat meermalen gevangen als ik me althans niet vergis en vindt toch steeds minder verdedigers. De hr. S. bestudeere bedoeld proces.

Overigens gaat het nogal eens aldus, dat zij, die de daadwerkelijke revolutie prediken, achter de schermen blijven als er klappen vallen.

Doch ik eindig, wensch me niet langer bezig te houden met 't bestrijden van den anarchistischen onzin, temeer waar ik niet weet wie mijn opponent eigenlijk is, *welke betrekking hij bekleedt*, waar hij woont enz. Met onbekende menschen laat ik mij liever niet in, althans is zich voorstellen beleefd.

De Redactrice dankzeggend voor de ruime gelegenheid tot het wisselen van gedachten,

Hoogachtend
de dw. dr.
J.B. NAAKTGEBOREN.

P.S. Dat Emile Faquet, lid van de Academie française, een geestverwant van mij zou zijn, is ongetwijfeld eene vergissing van den hr. S. Ik kreeg geheel den indruk, dat Faquet eenvoudig is een filosoof, waardoor zijn oordeel over 't Anticlericalisme te meer de bestrijders van deze richting sterkt.

IV. Voor Joh. G. Schippêrus
‘Eigendom is diefstal?’

Dat eigendom is diefstal, heb ik gelezen.
'k Begrijp het niet, hoe dat kan moog'lijk wezen!
Als nu een mensch één hemd op aard bezit
In eigendom, dan vraag ik, is nu dit
Ontstolen aan de maatschappij door dezen man?
Zoo niet, eilieve, wel verklaar mij dan
Wáár eigendom begint dien diefstal men moet heeten,
Dat zou 'k oprecht gezegd, heel graag eens willen weten.

F.F.N.

‘Walgelijk.’

Geachte volksvoorvechter, wat gaat ge nu te keer.
Bestrijdt ge een nietig vliegje met sabel en geweer?
Ge zult het zóó niet treffen, schermt doelloos in het rond
Pas op, dat met uw wapen, gij niet U zelf verwondt.

F.F.N.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Toevallig zag ik gisteren in de portefeuille de Holl. Lelie in, en zag in de Vragenbus ‘Helpt elkander’ van begin Augustus de vraag naar een goed pension in Nice. Misschien is 't al te laat, maar toch waag ik 't erop u ons adres te zenden. Mijn man en ik logeerden April en Mei van dit jaar te Nice in 't Hotel Pension Cattanéo, 6 Rue de l'Hôtel des Postes, dat in alle mogelijke opzichten aanbeveling verdient. Wij hadden er een prachtig ruime kamer met balcon en betaalden er 13 frcs. daags met z'n beiden, wijn er onder begrepen dat is ieder ½ flesch bij de lunch en ook 's avonds aan tafel. 't Is er zeer zindelijk en de tafel was *zeer* goed. Er logeerden *zeer* nette families. Deze prijs is zeer billijk voor Nice daar men al heel gauw in een tamelijk goed pension 18 à 20 frcs. per persoon betaalt. In de ‘season’ van 1 Jan. tot 15 Mei zijn de pension en hotelprijzen veelal aanmerkelijk hooger. Ook voor Genève hebben we een uitstekend adres, mocht dat ooit gevraagd worden.

Achtend, Uwe dw.
M.S.B.

Over Toilet en wat daarmee in verband staat.

Een interview met Worth.
(Vervolg en slot van No. 11.)

Terwijl haar echtgenoot naar binnen was gegaan, bleef ze met mij op het terras rondwandelen, terwijl ze met zachte stem tot mij zei: ‘Ik hoor dat U Mr. Worth wenscht te interviewen over het een en ander van ons bedrijf; hij zal U met genbegen daarover willen inlichten en ik hoop dat U me zult laten lezen, wat U erover denkt te publiceeren.’

Ik triomfeerde! Zoojuist had ik kennis mogen maken met deze bekoorlijke vrouw, en had daarbij een geheel nieuwe gewaarwording

gehad over de uitwerking van wit satijn, en nu stond ik op het punt door den grootsten meester op het gebied der mode, in de geheimen van de psychologische betrekking tusschen japonnen en politiek, modes en belegeringen, en tusschen vrouwelijke ijdelheid en oorlogen ingewijd te worden. Men moet toch maar geluk hebben in de wereld!

De conversatie wilde evenwel niet zoo goed vlotten. Hoeveel bekoring er als vrouw ook van Madame Worth uitging, was ze toch een weinig stil; ik merkte dan ook gedurende den verderen avond op, dat het hare gewoonte scheen te zijn, de conversatie aan haar echtgenoot over te laten.

Mr. Worth verscheen nu weer, gekleed in een donkerbruine jas en een eenvoudige strooien hoed op het hoofd, zoodat Madame Worth wel voor hen beiden toilet scheen te hebben gemaakt. Wij dineerden in een groote oranjerie, die zeker een hectare lang was, temidden van reusachtige palmen en varens, allerlei vreemdsoortige gewassen en heerlijk riekende bloemen. Nog eenige personen, bekenden uit het dorp, namen aan het diner deel, er heerschte een opvallende mengeling van patriarchalen eenvoud en de erkenning van de macht van het geld, een totale afwezigheid van gemaaktheid terwijl er geen schijn te bespeuren viel van pracht en praal te willen tentoonstellen, waarmee de heerlijke omgeving evenwel weer in strijd was.

Na afloop van het diner, zei Mr. Worth: ‘Begint U nu maar Uwe vragen te stellen. Ik sta voot U klaar.’

Ik begon mijn speech. Ik legde hem uit dat mijn oorspronkelijk plan was geweest materiaal te verzamelen voor een artikel over de uitwerking die de oorlog te Parijs het centrum der oppermachtige Koningin: de mode, op dit gebied gehad had; maar dat hij en zijn vrouw me zoo vriendelijk hadden ontvangen en ik me dus verstoutte mijne vragen uit te breiden, zoodat, met zijne permissie, ik me ook tot hem durfde te wenden om inlichtingen over de metaphysische gezichtspunten op het gebied der mode; over den invloed van de kleedij op de vorming van het karakter der vrouw; over het aandeel dat zij erin gehad heeft om hun aard in verschillende landen te vormen; over de motieven, de impulsies, en de verzoekingen die er door werden opgewekt; over de zedelijke uitwerking der mode; waarover hij, van alle mannen, toch zeker de geschikste persoon was, om mij over die onderwerpen licht te verschaffen.

‘Hm’, zie Mr. Worth, toen ik geeindigd had, ‘ik kan U niet geheel in alles volgen. Ik heb er nooit op die manier over nagedacht. De oorlog heeft ons natuurlijk veel kwaad gedaan, zooals dit wel met een iedereen het geval zal zijn geweest. Mijn vader vertelde me tenminste er wel voor een jaar bij verloren te hebben, maar langer heeft het toch ook niet geduurd, daar de bestellingen reeds spoedig weer inkwamen. Maar wat al die andere vragen betreft, die U me stelt, zal ik er eerst een weinig over moeten nadenken. De invloed van de mode op het karakter der vrouw? Wel, wat meent U eigenlijk precies daarmee?’ -

‘Om met de zaak te beginnen, zal ik U kort en bondig vragen: Met welk doel maken de vrouwen eigenlijk toilet?’

‘Wat een vraag!’ lachte Mr. Worth. ‘Meent U heusch dit niet te weten? Wel, vrouwen maken natuurlijk toilet om twee redenen: voor het genot dat zij smaken zichzelf mooi te maken, en voor het nog grooter genot om de anderen de oogen uit te steken’

‘En nooit uitsluitend voor haar eigen persoon? Nooit om hare individualiteit door de kleeding naar voren te brengen en die als 't ware te omlijsten met hetgeen haar het best past? Nooit om haar innerlijk wezen met haar uiterlijk in harmonie te brengen en zichzelf in hare omgeving te doen passen?’

‘Ik moet alweer bekennen dat ik U niet geheel kan volgen. Indien U meent dat zij zich kleeden overeenkomstig haar persoon, naar haar eigen ideeën, zou ik direct neen moeten zeggen; want, weet U, de dames die bij mij komen wenschen *mijne* ideeën daaromtrent te vernemen, en niet hare eigene te volgen. Zij leveren zich geheel in volle vertrouwen aan mij over en ik beslis dan voor hen; dat maakt ze gelukkig. Als ik hen zeg dat zij iets voor haar passends zullen krijgen, hebben ze geen ander getuigenis noodig’.

‘En heeft U er nooit een bij die in verzet komt? Eischt geeneen van haar het recht van persoonlijke smaak en keuze?’

‘Keuze! ja zeker; maar alleen tusschen mijne verschillende ingevingen en wenken. En zeer weinigen laten zich op die manier gelden, de meesten laten alles aan mij over iets voor haar te scheppen. En om zelfs iets uit te vinden, neen. Mijn zaak bestaat niet slechts om iets uit te voeren, maar speciaal om iets uit te vinden. Mijn uitvindingsvermogen is het geheim van mijn succes. Ik

verlang niet dat de dames iets voor zichzelf zullen uitvinden, indien ze dit deden, zou ik de helft van mijn bedrijf verliezen.

Neen, op mijn gebied stel ik mij gelijk met een beeldhouwer of schilder, evenals zij uit eigen brein aan hun werk steeds nieuwe vormen en gedaanten weten te verleenen, schep ik telkens nieuwe modes, die over de geheele wereld verspreid worden; om iets na te maken is gemakkelijk genoeg, dit laat ik gaarne aan de stumperds in het vak over.'

Madame Worth keek haar man bij deze woorden liefdevol aan, (zij schenen een zeer gelukkig paar te zijn); daarop wendde ze zich tot mij, lei haar vinger op haar voorhoofd en zei: 'Het zit hier, weet U; hier ligt het geheim van zijn succes!'

Ik ging evenwel door: 'Wat is het jammer dat U me niet schijnt te kunnen inlichten over den invloed die het toilet op het karakter der vrouw uitoefent!'

'Ik herhaal dat ik dat niet kan zien,' antwoordde Mr. Worth. 'Misschien heb ik het te druk om tijd te vinden, veel studie daarvan te maken. Ik heb veel te doen zooals U weet: ik heb twaalfhonderd personen in het werk, die veel toezicht vereischen, en ik kan dan ook niet aan den weg blijven staan om bloemen te plukken, om het maar eens zoo uit te drukken. Maar ik dacht dat U iets omtrent den oorlog wenschte te weten?'

'Dat is ook zoo. Maar om U de waarheid te zeggen begin ik meer en meer in ons onderwerp te zien, nu ik met U spreek. Indien ik niet bang ware al te onbescheiden te zijn, journalisten hebben immers al dien naam, zou ik U nog wel honderd vragen willen doen, als ik zoo tegenover U zit en me voorstel wat U wel niet al erover zoudt kunnen vertellen.'

'O, natuurlijk weet ik er een heele massa van, maar dat is alles persoonlijk. Daar heb je b.v. het onderwerp van de loonen - een zeer uitgebreid onderwerp inderdaad, van mijn standpunt uit bezien. Dan heb je al die jaloezie, die nijd, die haat en al die hofmakerijtjes. O, daar zou ik U veel over kunnen vertellen. Bedoelt U dat misschien?'

'Neen, neen, in 't geheel niet. Dat is alles, zooals U ook zegt, persoonlijk, misschien zou het mijne lezeressen anders wel interesseeren, maar ik kwam hier voor iets algemeens: ik wensch te weten te komen welke de groote principes zijn, waarnaar de toiletvraag zich richt, in de vorming van de vrouwelijke temperamenten en die tot gids dienen van het vrouwelijk geslacht.'

'Ik veronderstel dat ik U over dat alles meer zal weten te vertellen, dan mijn man,' viel Madame Worth lachende in.

'Ha, maar ik ben het en niet jij, die hierover ondervraagd wordt', wierp Mr. Worth, nog luider lachende terug, 'en ik zal het beantwoorden niet uit mijne handen geven', zich daarop weer tot mij wendende, ging hij voort: 'nu, gesteld dat ik het U alles in een persoonlijken vorm zal vertellen, dan zoudt U het wel in algemeenen vorm kunnen verwerken en er zoo een kleed voor U zelf van maken - ik meen een artikel natuurlijk.'

'Werkelijk, ik ben bang dat ik dit niet zou kunnen,' was mijn antwoord, 'ik bezit niet Uw uitvindingsvermogen.'

'Laat me in elk geval probeeren of mijne verhalen iets voor U waard zijn, als U ze gehoord hebt, kunt U zelf beslissen of ze van eenig nut kunnen zijn.'

Waarop hij wel een half uur aan het vertellen ging, wat hij alzoo beleefd had, 't geen zeer zeker amusant te hooren was, maar toch niet geschikt voor het doel dat ik op het oog had. Ten slotte waagde ik eene onderbreking door hem te vragen, 'nu,

buiten dit alles om, wat is Uw indruk, om maar een enkel punt te noemen, van het gemiddelde bedrag dat de dames voor haar toilet besteden?'

'Daar is in het geheel geen gemiddeld bedrag. Hoe zou dit ook mogelijk zijn? Bij elk geval zijn de uitgaven individueel en worden door de omstandigheden geleid. Daar zijn massa's zeer respectabele dames te Parijs die niet meer dan *f* 700 's jaars voor haar toilet besteden, en die, voor dat kleine bedrag er werkelijk niet kwaad uitzien.

Maar U meent natuurlijk de dames die bij mij komen en die tot een andere klasse behooren. Wel, die geven misschien van een minimum van *f* 5.000 tot een maximum van *f* 50.000 uit. Ik ken verscheidene dames die gemiddeld *f* 50.000 uitgeven, niet elk jaar juist dezelfde som - soms meer, soms iets minder. Eenige van hen - speciaal de Russinnen - geven jaarlijksch *f* 2000 voor schoenen alleen uit - zonder de kousen nog mee te rekenen.'

'Zijn de Russische dames misschien buitensporiger in hare uitgaven dan al de anderen?'

'Dat hangt juist niet van de natie af. Dikwijls is het eene Russische, zooals ik zei, of het is eene Amerikaansche. Soms een Peruviaansche of een Chiliaansche, ook wel

eens een Française, ofschoon die gewoonlijk nog al angstvallig behoudend zijn, economie zit haar in het bloed, weet U. Hier en daar mag eens een Spaansche of een Zuid-Italiaansche wat verkwistend zijn, maar een Engelsche geeft zelden veel uit en ik heb geen enkel geval gekend van een Duitsche, die ooit zulk een bedrag uitgaf als waar ik juist van sprak. Eenige van de Amerikaanschen zijn bepaald groote doorbrengsters, alle, die ik onder de oogen krijg tenminste, houden ervan groot toilet te maken, ook zelfs als ze in 't geheel geen extravaganten smaak hebben.

En ik houd ervan ze te kleeden, want zooals ik vaak bij gelegenheid zeg, "ze bezitten vertrouwen, figuren en francs" - vertrouwen om in mij te gelooven, figuren die ik vorm kan verleenen, francs om mijne rekeningen te betalen. Ja, ik houd ervan om Amerikaanschen te kleeden.'

Ik begon reeds eenigzins te wanhopen tot mijn doel te geraken, maar ging toch volhardend door: 'U zei zoojuist dat de bestellingen reeds spoedig weer inkwamen. Heb ik daaruit op te maken, dat, naar uwe opinie, uw tak van het Parijsche bedrijf zich spoedig van den slag haar door den oorlog toegebracht hersteld heeft?'

'O, zeker. Daar twijfel ik geen oogenblik aan. Vrouwen kunnen het niet zonder kleeren stellen, ze mogen zich alle andere dingen ontzeggen, maar daarvan zullen ze niet afwijken. Ze kunnen dit eenvoudig niet. De betalingen werden in dien tijd, natuurlijk niet zoo vlot gedaan - de Fransche betalingen, de buitenlandsche werden niet door den oorlog aangetast - maar de handel op zichzelf verkreeg hare bedrijvigheid spoedig terug.'

'Twee dagen geleden hoorde ik de tegenovergestelde opinie uitspreken. Er werd beweerd, dat het werk zeker niet zoo spoedig weer hervat zou zijn, daar de hoofdzaak van het bedrijf te Parijs was het futiele en beuzelachtige te verschaffen.'

'Wie was zoo onnoozel om zoo iets te durven beweren? Wel, het is juist voor dat nietige en overbodige, zooals U het uitdrukt, dat iedereen te Parijs komt om te koopen. De menschen komen hier niet van overal heen gereisd voor de Boulevards alleen, of om handel te drijven in ruwe suiker, of in koffie'.

'Ha, mijn waarde Mr. Worth', riep ik opgetogen uit, 'nu zijn we tot den philosofischen kant van het vraagstuk genaderd. Dat is juist een van de punten, waarover ik gaarne uitlegging van U zou ontvangen. Gaat U voort, als 't U blieft'

'Philosofie? Het is toch niets dan de werkelijkheid die ieder U kan bewijzen. Heeft U dan ooit van een vrouw gehoord - die hier kwam dan uitsluitend om iets futiels, het een of ander weeldeartikel te koopen?' 'Misschien niet. Maar dat is juist wat ik gaarne van U zou willen hooren, het liefst in nauwkeurige bijzonderheden, op het gebied van de mode'.

'Dat zal ik doen. Ik kan U wel eenige van mijne ervaringen als een bewijs hiervoor ten beste geven.'

En hij ging wederom voort met mij een massa verhalen te doen, die alle zeker het doorslaand bewijs gaven van zijne bovenvermelde theorie; hij vertelde alles met groote levendigheid en had blijkbaar een groote voorliefde voor de persoonlijke détails, maar dit was nu juist niet het doel van mijn komst geweest. Ik had bijzonder aangenaam kennis met de familie Worth gemaakt, die me met zulk een vriendelijkheid ontvangen had, dat het ondankbaar geweest zou zijn, hem mijne teleurstelling te toonen; in elk geval had ik een blik op het inwendige leven van een der koningen op het gebied der mode mogen slaan, dat tot dusverre nog nieuw voor mij was. Ik praatte dus voort alsof ik zeer verrukt was.

‘Wat een heerlijk huis is dit toch en wat een prachtige collectie van uitgezochte dingen heeft U in Uw bezit!’ riep ik uit, aan mijne gedachten een nieuwe wending gevende.

‘Ik ben blij dat U het mooi vindt,’ antwoordde mijn vriendelijke gastheer, ‘de dames die hier voor de tea komen - cliënten zooals U weet - zijn er allen ook erg mee ingenomen. Maar wat ik U nog verzoeken wou, U vertelt toch zeker geen enkele van de anecdotes die ik U medegedeeld heb, want die waren strict vertrouwelijk, weet U.’

Ik nam nu afscheid van hen allen, nog eens mijn hartelijken dank betuigende voor den interessanten avond, dien ik in zijn familiekring had mogen doorbrengen en voor de groote welwillendheid waarmee hij mij zijn kostbaren tijd geschonken had. Ik heb de Worths nooit meer ontmoet, maar ik heb altijd een prettige herinnering aan hen behouden en denk met groote sympathie en met oprechte dankbaarheid aan hunne vriendelijke onvangst terug.

Naar het Engelsch.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Herman. - Ingevolge Uw schrijven van 2 Sept. j.l. heb ik het bewuste onderzoek gaarne ingesteld. Het door U bedoelde nommer is dat van 10 October 1906, waarin Veritas te S. het versje aanhaalt dat gij zoo mooi vindt, in antwoord op de stukken van Salutant, die voorkomen in de nommers van 15, 22 en 29 Aug. 1906. Het versje luidt:

Und willst du das Geheimnis wissen,
Das immer grün und unzerrissen,
Den hochzeitlichen Kranz bewahrt;
Es ist des Herzens reine Güte,
Der Anmuth unverwelkte Blühte,
Die mit der holden Scham sich paart.
Die, *gleich dem heitren Sonnenbilde,*
In alle Herzen Wonne lacht;
Es ist der sanfte Blick, *der milde*,
Und **Würde** *die sich selbst bewacht.*

Zooals ik U reeds, met een enkel woord, in de vorige correspondentie antwoordde, ik wil inderdaad gaarne iedereen van dienst zijn in deze en dergelijke dingen, en ik ben blijde dat ik in staat was aan Uw wensch gevolg te geven.

K. - Ik heb, zooals gij ziet, Uw stuk opgenomen onder de rubriek gedachtenwisselingen. Ook indien ik het er *niet* mede eens ware geweest, zou ik dat evenzeer gedaan hebben. Ik zend U een pres. ex.

M.V. - Ik heb het voor U nagezien, en vond van Uw hand een toegezonden manuscript: Een droom, met begeleid briefje, geteekend van 1 Sept. Dit is dus vermoedelijk het door U bedoelde. Maar ik kan het schetsje heusch niet accepteeren. Gij kunt het veel beter. Wat gij ditmaal zondt is een van die nietszeggende productjes van onrijpen backfisch-inhoud (ik weet volstrekt niet Uw juisten leeftijd, en bedoel dus geen hatelijkheid aan *Uw* adres, maar spreek in algemeenen zin), waarmede mijn voorgangster de Holl: Lelie (*die onder haar redactie een* **jonge** *dames blad was*, *maar onder de mijne is veranderd in een gewoon weekblad voor volwassenen*, *vrouwen en mannen*) zoo gaarne vulde. Geloof mij, zulke stukjes hebben nog minder waarde dan 't gewoonste school-opstel. En ik herhaal, gij hebt reeds getoond het beter te kunnen. Het ligt ter Uwer beschikking.

B.K. - Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke kaart uit M. Ofschoon ik betrekkelijk dicht bij die plaats mijn kinderjaren doorbracht, ben ik er nooit geweest. Zoo gaat het zoo dikwijls. Men reist ver weg, en ziet niet wat nabij is. Als kind echter ging ik, door de voortdurende ongesteldheid mijner moeder, die ik steeds moest gezelschap houden, bijzonder weinig uit.

Da Costa. - Vergeef mij dat ik Uw gedachtenwisseling niet eerder plaatste; ik heb zulk een overvloed van actueele copie en van dito correspondentie, dat ik eigenlijk tweemaal zoo véél ruimte zou van noode hebben als de Lelie groot is, om alles terstond te kunnen afdoen. Nu, dat vind ik heerlijk. Zooveel belangstelling en wrijving van gedachten had ik waarlijk niet kunnen hopen, toen ik bijna tien jaren geleden de redactie op mij nam. Het is mij een groote satisfactie, en ook een aangename taak, op die wijze te arbeiden. Dus, ga gerust Uw gang, en wees niet bang dat gij teveel van mijn tijd vergt. Dit in antwoord op den aanhef van Uw eersten brief. Gij zegt dat gij niet het minste idee hebt hoevéél ruimte ik kan afstaan voor gedachtenw. enz., ja, dat moet gij inderdaad een beetje aan mij overlaten, ik kan daaromtrent geen vaste beloften vooruit doen. Wel kan ik U de verzekering geven dat ik zooveel mogelijk onbeperkte gelegenheid geef tot gedachtenwisseling, en dat ik de tot mij persoonlijk gerichte brieven nooit te lang vind of er te weinig geduld voor heb die te lezen. Waar gij U vervolgens in dien eersten brief wendt tot den heer Schipperus, daar is het, dunkt mij, meer aan hem dan aan mij U te antwoorden. Zooals gij ziet heb ik Uw versjes aan hem dan ook op Uw wensch gepubliceerd. -

Een ding echter moet mij persoonlijk van het hart. Gij vindt dat versje, door den heer Schipperus gepubliceerd, zoo kinderachtig (uit het Padvindersblaadje), dat gij U niet kunt begrijpen waarom hij er zich zoo boos over maakt. Nu dat kan *ik* mij wel begrijpen. De Padvindersbeweging zal de jongens opvoeden tot flinke mannen, - heet het. Welnu, dan vind ik, met den heer Schipperus, een versje waarin eensdeels *gezwetst* wordt op 'n belachelijke manier (want wij kunnen als er oorlog komt *niets* tegen welke groote mogendheid ook,) en waarin anderdeels op onverantwoordelijke manier 't militairisme wordt verheerlijkt, een hoogst onopvoedkundig, hoogst betreurenswaardige uiting.

En nu Uw tweeden brief. Over *Uw* liefde tot het Oranje-huis, kan noch mag ik een oordeel vellen. Ik geloof gaarne dat gij er zoo over denkt. Maar, in algemeenen zin gesproken, behoef ik U slechts te verwijzen naar de critiek die juist in dezen laatsten

tijd is uitgeoefend over de Koningin en hare verhouding tot haar volk door verschillende bladen, van verschillende richtingen, om te kunnen volstaan met het beweren, dat het er met die liefde heel anders uitziet dan gij aanneemt. De traditie waarvan gij spreekt heeft niet verhinderd dat wij in den tijd onzer republiek, onder de De Witten, onze grootste bloeiperiode doormaakten. Overigens, wat gij ditmaal schrijft, namelijk dat het met onze onafhankelijkheid gedaan zou zijn, indien wij geen monarchie meer hadden, is geheel iets anders dan wat gij in Uw eersten brief schreeft van Uw liefde tot Uw vorstenhuis. Als 't U om de onafhankelijkheid te doen is, dan komt dus Uw heele liefde neer op een soort zucht tot zelfbehoud, en egoisme. Dat nu is m.i. voor een groot deel stéédsde zoogenaamde liefde der gegoede klassen tot het Vorstenhuis. Toen prinses Juliana geboren werd heb ik stuk voor stuk vier heeren van zeer verschillende levensbeschouwing, verschillende richting in de politiek, verschillende karakters enz., mij hooren toegeven onder vier oogen: ‘Nu ja, om de geboorte van 'n prins of prinses geef ik-óók niets, maar, 't is voor ons land 't beste zoo, dat we een monarchie houden! (m.a.w. 't is het veiligst zoo voor onzen zak van kapitalisten en ambtenaren). Ik zou U, wat het particuliere leven der Oranjes aangaat, een *ernstige* studie aanraden, van dat van prins Maurits, van Koning Willem II, en Koning Willem III. Enz. Het is zeer oppervlakkig in die dingen te oordeelen naar de geijkte geschiedenis-boekjes.

Overigens, ik heb U reeds in mijn vorig antwoord gezegd, wat ik ook nu herhaal, die gedachten en beschouwingen over de Koningin zijn ten slotte 'n persoonlijke gevoels-questie. Gij denkt er zus over en ik zoo, en ik geloof dat we, daarover redeneerend, elkaar toch niet zullen overtuigen. Want, alles wat gij U daarover uitbeeldt en U uitdenkt in Uw gedachten is m.i. één groote waanvoorstelling van U-zelve, die niets gemeen heeft met de werkelijkheid.

Neen, daaraan hebt gij gelijk: in den zin waarin gij U Hollander schijnt te voelen, voel *ik* mij dat volstrekt niet. Ik voel mij, wat ‘vaderlandsliefde’ betreft, een extra-modern mensch, d.w.z. iemand die zich dóór en door cosmopoliet voelt, en die het aanbidden van 't eigen landje, *omdat* hij er toevallig werd geboren, absoluut dom acht. Waaruit overigens geenzins volgt ‘minachten’ van zijn eigen land. Geloof mij, Uw geïsoleerd leven heeft U belet een ruimen en breeden kijk te hebben op andere toestanden dan de onze. Alleen door *vergelijken* leert men waardeeren zoowel als rechtvaardig oordeelen. Door vergelijken met andere landen, andere gewoonten, andere zeden, heb ik zoowel het goede in mijn eigen land beter kunnen begrijpen dan vroeger, als het bekrompene en achterlijke ervan scherper leeren afkeuren. Nu wil ik een volgend stukje van Uw brief overnemen, omdat ik het daarin geheel ééns ben met U:

Is U wel eens op een Zaterdagavond in een kroeg geweest? (*zoo'n kleine achterbuurtskroeg?) Dàn raakt je ziel vol van bittere*, *hopelooze ellende en medelijden en geestdrift om iets te doen*, *om te helpen - niet om te veroordeelen - en men kàn niet! Arme*, *arme dronkaards*, *zij zijn niet slecht dáárom*, *zij zijn zoo bitter te beklagen*, *slachtoffers van de maatschappelijke toestanden*, *van hun slechte opvoeding en omgeving.*

Ziet gij, zoo denk ik er ook over; ik vind dronkenschap en jenever-zucht veel vergefelijker in armere standen dan in rijkere. Een arm man, ook een arbeider, mist zooveel op het punt luxe, comfort, gezelligheid, dat wij rijkeren thuis alles hebben, dat ik hem zijn naar de kroeg loopen, en daardoor vóór hij 't zelf weet tot een

dronkaard worden, veel beter kan vergeven dan den bitterenden en fijne Oue Klare verorberenden societeitslooper zijn overmaat van dranklust. Onder die heeren zijn er velen, die, zonder dat men hen ‘onbekwaam’ op straat ziet loopen, met dat al wat men noemt 'n stevigen borrel aankunnen. En voor de verdierlijking, die daaruit ontstaat, kan ik geen verontschuldiging vinden.

Ten slotte wil ik niet eindigen zonder U te wijzen op het groote verschil van levensopvatting tusschen U en mij, dat m.i. *de* oorzaak is van ons verschil van meening omtrent de liefde tot de Koningin, Vorstenhuis, Vaderland, enz. Gij namelijk zijt blijkens Uw schrijven door en door orthodox, en daaruit *volgt* een levensbeschouwing als de Uwe. Ik, die zelve ben grootgebracht door en door orthodox, weet dat immers, en daarom geloof ik eerlijk gezegd dat het geen nut zou hebben op dat punt met U te redetwisten, te minder waar ik er ook geen heil in zie U te doen veranderen van een overtuiging, die U ongetwijfeld, zoo gij haar oprecht gelooft, bevredigt. Dank voor Uw vriendelijke groeten en woorden aan het slot van Uw brief. Ik waardeer het dat wij bij alle meeningsverschil toch met elkaar op een goeden voet zijn. Vriendelijk gegroet.

Mevr. v.d. 'W. - Dank zeer voor Uw schrijven. Lees s.v.p. het Overzicht van de Week in dit nommer. Heel graag wil ik in de Lelie een kiekje geven van Frits en Benjamin. Ik zond er terstond een ter drukkerij, dat, hoop ik, in het volgend nommer zal verschijnen.

Mevr. de G. - G. - Ik moet U op deze plaats nog eens afzonderlijk danken voor Uw warmen lieven brief. Mijn gezondheid mag U nooit weerhouden mij te schrijven. Dat moet U mij voortaan beloven. Mijn hoofd is even sterk als mijn hart zwak is Uw Blaadje ontving ik reeds eenige malen, nam er, zooals gij zaagt, reeds iets uit over. *Graag* wil ik het geregeld ontvangen. Hartelijken dank nogmaals.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

27 September 1911.
25ste Jaargang.
No. 13

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.

Lang niet iedereen zal in 't bezit zijn van de verschillende in den laatsten tijd verschenen studies over de geschiedenis der godsdiensten, of lust hebben die door te werken. Laten we er slechts een tweetal aanhalen, n.l. het werk van Hochart: Etude d'histoire religieuse, en dat van Malvert: Science et Religion, waarvan alleen het laatste in Frankrijk in een paar jaren 25 uitgaven beleefde.

Zonder te treden in een critiek, geven we in onze taal weer, hetgeen daar als resultaat van langdurig onderzoek is te vinden.*)

*) Verder wijzen we nog op de belangrijke studie 'Det Latinska Korset': Het Latijnsche Kruis, door Oscar Mantelius in het Nordisk Tidskrift 1907 No. 1, en op de stukken over 'het Zonnewiel en het Christelijke Kruis' in aflevering 1 en 2 jaargang 1904, allen rijk geïllustreerd. De wijziging van de Klein-Aziatische dubbele strijdbijl en die van het Zonnewiel langs den weg van het Grieksche Kruis tot ons Christen Kruis wordt daarin onfeilbaar aangewezen.

Zon en vuur. Het menschdom was niet steeds zooals wij het thans kennen. De wetenschap heeft het onweerlegbare bewijs geleverd, dat de mensch uit den vóórtijd een leven leidde, gelijkende op dat der dieren. Naakt ronddolend, zonder ander onderdak dan de rotsholen, zonder ander wapen dan de opgeraapte steen, ging zijn leven gedurende duizende jaren voort, ellendiger dan dat der wildste stammen van onzen tijd.

Even erg als met het physieke leven der eerste menschen, was het gesteld met hun geestelijken toestand. Zij onderscheidden zich van tijger en leeuw slechts door grooter wildheid en wreedheid. Zij waren antropophagen [menscheneters] evenals thans nog meerdere Afrikaansche en Amerikaansche wilden, en evenals thans bij beschaafde volkeren de hongersnood steeds weer de anthropophage instinkten doet ontwaken.

Slechts langzamerhand, met veel strijd en worstelingen, gelukte het hem de andere soorten te temmen en zich de natuurkrachten dienstbaar te maken.

De eerste menschen stonden, omdat zij hun leven sleten onder den vrijen hemel, geheel onder den indruk der natuurverschijnselen: wind, storm, donder, bliksem. Het regelmatige komen en gaan der zon, die dag en nacht meebracht, overstelpte hen beurtelings met gevoelens van vreugde en angst. Omdat zij de zon boven hun hoofden zich zagen voortbewegen, moesten zij ze wel houden voor een levend wezen. Daar zij ze nooit konden bereiken of dwingen, kwamen zij er toe ze als een bovennatuurlijk wezen te beschouwen en ze te aanbidden, warmte en licht af te smeken.

Zij noemden de zon ‘de glanzende’ [Sanskriet: Deva, waarvan devs of deus: God] en omdat haar licht leven bracht, vatten zij dit hemellichaam op als *Goed,* in tegenstelling tot de onheilbrengende, *kwade* duisternis. Wij spreken immers ook nog van onzen ‘lieven’ Heer [Jupiter optumus, bona Dea].

De eerste eeredienst was Zonnedienst. Deze natuurlijke en dus verstandige dienst vormt den grondslag van bijna alle godsdiensten. ‘Hoe meer men doordringt tot de innerlijke natuur der oorspronkelijke mythen, des te meer kan men zich overtuigen, dat zij voor het grootste deel betrekking hebben op de zon’ [Max Müller]. Reeds in die tijden der grijze oudheid, toen de mensch nog niet het middel had gevonden om vuur te ontsteken, heerschte bij de oudste Indische volkeren de Zonnedienst. De oudste chineesche sagen gaan tot deze tijden terug, toen de menschen nog op de boomen leefden en het vuur niet kenden. In de oude phoenicische sagen wordt de kunst om vuur te maken geplaatst in een tijd, die op dien der oorspronkelijke wildheid volgde.

Zoover is na te gaan, werd het vuur ontdekt door het draaiend over elkander wrijven van twee houten staafjes. Zelfs nu nog wordt dit bij de Kanaken gedaan, door twee stukken droog hout, het kleine van zacht, het langere van hard hout over elkaar te wrijven.

Deze schijnbaar zoo eenvoudige manier om vuur te *maken*, dus om de bron van warmte te bewaren, werd vervolgens de bron der industrie, der kunsten en der beschaving. Zij maakte het den mensch mogelijk de afwisselingen der jaargetijden te doorstaan, dus vaste woonplaatsen te kiezen; maakte het mogelijk door koken het voedsel te bereiden en te bewaren, was middel om zich 's nachts tegen wilde en kruipende dieren te beschermen, was oorzaak dat men aarden potten leerde maken en later werktuigen, gereedschappen en wapens van brons en ijzer, die de verovering der wereld mogelijk maakten.

Zonder overdrijving kan men zeggen, dat in de ontdekking der eerste vonk, tusschen het zachte en het harde stokje, lag opgesloten *alles* wat tot heil der menschheid noodig scheen.

De ontdekking van het vuur heeft dus eenmaal op den menschengeest een onuitwischbaren indruk gemaakt. Sedert duizenden jaren vereert de mensch als een goddelijk teeken het beeld van het eenvoudige werktuig, waarmee voor 't eerst het vuur op aarde werd gevormd.

In de periode, die aan het ijzertijdperk voorafgaat, in de steenperiode, vinden we dit teeken reeds op megalytische gedenkteekens en grafsteenen ingekrast.

Later komt hetzelfde werktuig voor in den vorm van een gelijkarmig kruis, aan welks uiteinden korte dwarsstukjes zijn verbonden.

Dit is het Swastika of haakkruis, een verbetering van het oude instrument. Aan de einden is dit kruis gekromd om het door middel van stokjes of steenen te kunnen vastleggen.

In de opening op het kruispunt werd een kegelvormig toeloopende pen gezet, en deze met een riempje zoolang heen en weer gewerveld, tot de vonken te voorschijn kwamen. Volgens andere opvatting is het Swastika oorspronkelijk niet haaksch geweest, doch waren de aanzetstukken cirkelsegmenten. Het figuur stelde aldus voor het onweer, dat gold als symbool der wereldschepping. Als zoodanig heet het langs de

buitenzijde rondgebogen haakkruis bij de oude Germanen dan ook Fyrfos. Dit is niet vier (4)-voet, doch beteekent Fyr: het oervuur.

De Bosjesmannen dragen tegenwoordig nog altijd een stok met een rond gat, waarin zij dor gras leggen, om dan met een tweeden harden stok, dien zij tusschen de vlakke handen snel heen en weer doen draaien, dit gras te doen ontvlammen.

Een derde wijze was het tegen elkaar slaan of wrijven van twee steenen of stukken erts, doch deze methode is veel later ontdekt, terwijl de chemische methoden (platinaspons en lucifers) ternauwernood een eeuw oud zijn.

Al naar de grootte der fantaisie bij de verschillende volken vormt de ontdekking van het vuur den grondslag van vele mythen, van welke het meest bekend werd die van Prometheus, die het vuur van den hemel stal, en tot straf daarvoor op den Kaukasus[1)] werd uitgestrekt en gekruisigd, m.a.w. geplaatst werd op het werktuig, waarmede hij hij den diefstal begaan had[2)].

De Arische mythos, die den eeredienst der zon en dien van het vuur samensmolt, overtrof alle anderen in wetenschappelijke opvatting.

Drieduizend jaren voor onze jaartelling vermoedden, of beter gezegd rieden reeds menschen, die priesters, geleerden en wijzen tegelijk waren, het verschijnsel van de vastlegging der zonnewarmte in de planten. Eerst in onze dagen heeft de wetenschap dit verschijnsel verklaard, terwijl zij vaststelde, dat het vuur niets anders is dan het vrijkomen der in de planten bewaarde zonnewarmte bij bepaalden warmtegraad en onder den invloed der lucht[3)]. De zon houdt alle dierlijk leven in stand, direct door haar stralen, indirect door het voedsel dat daarvoor noodig is, en waarvan de verbranding (getuige onze lichaamswarmte) plaats heeft door middel van de ingeademde lucht.

Hieruit volgt dat de Zon (oorspronkelijk steeds van mannelijk geslacht) is Vader van het vuur; dat het vuur van gelijke substantie is als de zon en ontstaan door de toestrooming der lucht (den geest). Eindelijk stijgt het van den hemel gekomen, aan de zon ontleende vuur weer als rook ten hemel. Op deze wijze wordt de werking der drie elementen Zon, vuur en lucht, in den Jedischen Mythos verklaard onder de namen Sawistri, Agni en Vayu - het mysterie der drieëenheid, dat feitelijk tot op den dag waarop de wetenschap het vermocht te verklaren, een geheim gebleven was.

De Veda's, de oudste Indo-Arische religieoorkonden, geven ons dit mysterie in den vorm eener mythe. Agni (het vuur), de vleeschgeworden zoon van Sewistri (de hemelsche Vader), werd ontvangen en geboren uit de Jonkvrouw Maya en had den timmerman Twasti (den maker van het Swastika) tot aardschen vader. In de holte van het onderste staafje, dat den naam ‘de moeder’ draagt, woont Godin Maya, de personificatie der scheppende kracht, en doet den zoon geboren worden onder

1) Kaukasus is de oude naam van den Hindoekoesh, die van N.O. Afghanistan tot den Himalaya loopt en wiens oudste bewoners Ariërs waren.
2) Vergelijk ook de Mythe van Perseus, die het vuur van den hemel bezwoer. In bijna elke religie der ouden komt de aanbidding van het vuur voor. In Indië heet het Agni, zoon der Zon; in Perzië: Atar, zoon van Ormuzd; in Griekenland: Prometheus; in Roma: Vulkanus; bij de Germanen: Loki; bij de Slaven: Oyonii; bij de Babyloniers: Gilgamesch; bij de Phoeniciërs: Phlox.
3) Zekere mineralen, bijv. het Fluorcalcium of Vloeispaat, kunnen de lichtende energie der zon in zich opnemen, ze latent of sluimerend lang bewaren en later onder den invloed der warmte, alle opgenomen lichtkracht weer uitstralen.

inwerking van Vagu (den Geest, den wind, de bewegende lucht, zonder welke het vuur niet opvlamt).

Het is interessant deze mythe te vergelijken met het Credo der Roomsche Kerk: ‘Ik geloof in God, den almachtigen vader [Sawistri], Schepper van hemel en aarde, - en in Jezus Christus, zijn eeniggeboren zoon, licht van het licht [Agni], geboren doch niet geschapen, één in wezen met den vader, nedergedaald van den hemel, - ontvangen van den Heiligen Geest [de tocht of lucht], - geboren uit de maagd Maria [Maya], na zijn dood opgevaren ten hemel [rook]; - ik geloof in den heiligen geest, die levend maakt [Vayu], die uitgaat van vader en zoon, die aangebeden en verheerlijkt wordt met den vader en den zoon.’

De overeenstemming is treffend, alleen de namen zijn verschillend, doch hun beteekenis is dezelfde. Weliswaar heeft het woord God [deus, dieu], dat in de plaats van Sawistri is gekomen, een abstracte beteekenis, toch kan het oorspronkelijk niets anders uitdrukken, dan hetgeen ligt opgesloten in zijn stamwoord *deva:* ‘de glanzende of schitterende’.

‘Elke uitdrukking eener abstracte gedachte kan slechts een Allegorie zijn. Elk woord is het beeld van een beeld, het teeken eener voorstelling, niets anders. Met de onduidelijke en van hun oorspronkelijken zin beroofde restjes van oude beelden en grove voorstel-

lingen stelt men het abstracte voor' [Anatole-France].

Volgens den vedischen ritus vierde men jaarlijks op den dag van den winterzonnestilstand, den geboortedag van Agni [het vuur], d.i. 25 December, of de dag waarop de dagen weer beginnen te lengen. Deze dag werd astronomisch bepaald door het verschijnen eener bepaalde ster aan het firmament. Zoodra deze verscheen verkondigden de priesters aan het volk de blijde boodschap en noodigden het uit tot viering der allegorische herdenking van de ontdekking van het vuur.

Op eene hoogte werd door wrijven van het Swastika vuur gemaakt. 'O Agni', aldus luidt een hymne der Veda's, 'heilig vuur, louterend vuur, gij die sluimert in het hout, die u verheft als schitterende vlam, gij zijt de in alles verborgen goddelijke vonk en de ziel der glorierijke zon!'

De eerste vonk die in dezen nacht ontsprong in de holte van het Swastika, in de opening waarin de heilige Maya woonde, stelde de geboorte voor. Deze vonk heette 'het kleine kind' [het k'ndeken]. De Veda prijst in hoog dichterlijke hymnen de geboorte van dit 'teedere goddelijke wezen' dat zooeven verscheen. De priesters leggen dit kleine kind op het stroo, dit begint te vlammen. Naast hem worden dan geplaatst de mystieke koe, die de boter leverde, en de ezel, die het Soma[1)] droeg, samen uitmakende het voedsel. Vóór het kind staat een priester, die in de hand houdt een kleinen oosterschen waaier [vierkant, zijdelings aan den stok bevestigd] in den vorm van een vlaggetje. Hij beweegt dezen om het pas ontwaakte leven aan te wakkeren.

De jonggeboren god wordt op takken gelegd, die het altaar bedekken. Hier goot de priester er den heiligen Somadrank op, terwijl een ander er heilige boter op smeerde. Van af dit oogenblik heette Agni 'de gezalfde' [akta; Grieksch: Cristos] Van het aldus ontstoken brandaltaar steeg de lichte vlam ten hemel op in een rookwolk, waar zich het vuur weer vereenigde met den hemelschen vader, die het tot heil der wereld had doen nederdalen.

Aan deze herdenking van Agni's geboortedag waren verbonden ritueele ceremoniën.

Het Soma was de heilige drank van alle arische volkeren. In dat vuurwater woonde hij onzichtbaar. Het is 't symbool voor alle vloeibaar voedsel, zooals het van meel en boter - voedings- en brandstof waarin Agni woont - bereide brood symbool is van de vaste voeding[1)].

Het offer van brood en wijn werd aan het vuur gebracht op het altaar. Het vuur verteert beiden en draagt ze in den rook hemelwaarts, waar zij zich vereenigen met het luisterrijke lichaam van den hemelschen vader, de Zon. Zoo wordt dus Agni tot middelaar voor het offer, de offeraar, die zich zelf als offer aanbiedt. Priester en geloovigen krijgen ieder een deel van het offer [de hostie] en gebruiken ze als spijs, waarin Agni woont.

Daar Agni ook is de levenswarmte, het leven dat in ons woont, is hij ook de middelaar, die het leven overbrengt. Sterft een mensch, dan gaat het vuur des levens er uit, en blijft het koude lichaam terug op de aarde. Het levensvuur stijgt op om terug te keeren naar de Zon, d.w.z. naar hemelsche gewesten, waar de vader troont,

1) Soma is een uit Asclepias acida bereide alcoholische drank, de indische godendrank.

1) Volgens de overlevering der Veda werd de plant waaruit het Soma werd gemaakt door een hemelschen vogel 'Cydena' [Sperwer] op aarde gebracht. In een harer takken zou ook het vuur zijn verborgen geweest. Wellicht bestaat er verband tusschen den wrekenden gier van Prometheus en dezen vogel en met de latere duif, die den heiligen geest voorstelt.

het paradijs der christenen, het Paradeça der Medopersen, het rijk der onsterfelijkheid [Burnouf].

De arische drieëenheid, gevormd door Zon [Sawistri], den hemelschen vader - het vuur [Agni], den zoon en tevens de Inkarnatie der Zon - en den geest [Vayn], de luchtstroom of adem, is het gronddogma van de religies van arischen oorsprong gebleven.[2)]

Het doel van deze mythe was de bewaring der wijze van vuurmaken, die misschien reeds meermalen was verloren gegaan, en door den feestelijken vorm van den eeredienst nu daarvoor werd behoed. De periodiek terugkeerende ceremoniën deden deze methode diep doordringen, terwijl het eeuwig brandende vuur het moest overbrengen van geslacht op geslacht.[3)]

2) Daar de luchttocht of adem teeken van leven is, broeide volgens Genesis de geest Gods over de wateren en bevruchtte ze [het Hebreeuwsche Ruach is zoowel wind als geest]. Hem ook blies Jahve in Adams neus, om hem het leven te geven. Dezelfde geest bevruchtte de maagd Maria. Door aanblazen deelde Jezus aan zijn jongeren den heiligen geest mede.

3) Bij de Perzen was het Swastika een der voorgeschreven middelen om weer vuur op het altaar te verkrijgen. Evenzoo in Griekenland bij den eeredienst van Hestia.
In de tempels van Apollo, Ceres, Jupiter, Ammon en Minerva moest het vuur, wanneer dit was uitgegaan, door middel van zonnestralen worden ontstoken. In den Vestatempel te Rome was het verboden het vuur te doen ontvlammen met geleend of aardsch vuur.
Volgens de liturgische voorschriften moest het worden gemaakt met behulp van een soort Swastika Aan 't eind der 17e eeuw was dit nog in Duitschland gebruikelijk.
Wanneer veeziekten heerschten, doofde men alle vuren en maakte vuur door een spitsen stok te doen wervelen in de opening van een tweeden. In de 18e eeuw ontstak men in Schotland en Zweden het heilige vuur nog op dezelfde wijze.

Deze voorstelling is te treffender, omdat de mythe tevens bevat de wetenschappelijke verklaring van een der belangrijkste natuurverschijnselen. In oude tijden kon men er niet aan denken positieve waarheden in al haar treffende naaktheid voor te zetten aan de massa, men moest zich richten tot hun verbeeldingskracht en hen onderrichten in allegorischen vorm, met feestelijke ceremoniën en gezangen. Denken wij ons terug in den betrekkelijk wilden toestand waarin de mensch nog verkeerde, dan verwondert het ons zeker niet, dat het de grootste moeite kostte om dezen onwetenden de eenvoudigste gezondheidsvoorschriften bij te brengen. Hoogachting en bewondering voelen wij dan ook voor de uitnemende mannen, die de eerste leiders waren van ons geslacht op den weg van den vooruitgang[1)]

Het werk der Religies. De oude voormannen bezigden de religie als middel tot beschaving en opvoeding der massa. Zij waren het, die kunsten en wetenschappen, zoolang deze nog in hun kindsheid waren, beschermden. Zij waren verbreiders der eerste handwerk-bedrijven, waaraan zij wijding gaven door hun eeredienst en die door hen werden verheven tot voorwerpen van achting en vereering. Op deze wijze zijn oorspronkelijk de grootste ontdekkingen, zooals de verbouwing van graan en den wingerd, de bereiding van wijn en bier, voorwerp geweest van bijzondere eerediensten.

De mythen van Bacchus, Noach en Cambrinus zijn niets anders dan het belichamen en verheerlijken van deze oudste veroveringen der menschelijke industrie, met het doel om ze te bewaren en te verbreiden. Is ook niet de symbolieke eeredienst der ploegschaar, waarvan we de sporen reeds vinden op megalythische gedenkteekenon, een andere vorm dezer zelfde gedachte? De vereering der dieren, der nuttige planten en van bepaalde delfstoffen, heeft geen anderen oorsprong. In Rome werd elke uitvinding of ontdekking weldra voorwerp van een eeredienst. De gewoonte om velden door steenen af te scheiden, gaf aanleiding tot den dienst van een bij zonderen god, als beschermer dezer door hem geheiligde grenzen van den eigendom.

De munt te Rome schiep een tempel gewijd aan Julia Moneta.

Met het eerste zilvergeld [zilver = argentum] duikt de god Argentinus op. Het kopergeld had reeds zijn god Oesculinus, en Argentinus werd tot diens zoon geproclameerd. De duisternis, die over de oude godheden ligt uitgespreid, zal voor velen nu wel iets minder dicht zijn geworden. [Tegelijk met den bergbouw ontstaat de God met den hamer]. -

Dit hoogst sociale of humanitaire karakter der religies blijkt eveneens uit de maatregelen, genomen in 't belang der gezondheid en volkshygiène. Evenals alle andere wetenschappen was oorspronkelijk ook de heelkunde opgesloten binnen de tempelwanden, waar zij ontstaan was. Daar werden de zieken aan zich zelf overgelaten of aan de toovenaars.

Om nalatigheid en verkeerde behandeling te voorkomen trekt de religie ze in den Tempel, waar priester-artsen ze verstandig behandelen en raad geven als kwam die van het orakel. -

1) De macht der gewoonte, de instinktieve tegenstand tegen al wat nieuw is, tegen elke verandering, tegen al wat lichamelijke of geestelijke inspanning vordert, is zoo groot, dat de priesters zelfs lang na de ontdekking en het gebruik van brons en ijzer slechts uitsluitend, evenals eeuwen terug, steenen gereedschap mochten gebruiken bij het offeren. Omstreeks 1900 vóór Chr. bijv. gebruikten de Egyptische priesters bij het offeren gereedschappen van vuursteen, toen toch reeds algemeen koperen en ijzeren werktuigen in dat land bekend waren.

Aan de Tempels van Serapis, Aesculapius, Minerva Medica, enz. waren werkelijke ziekenhuizen verbonden, waarin de heelkunde tot een zekeren graad van volmaaktheid werd opgevoerd. Een der hymnen uit de Rig-Veda is gewijd aan de toen bekende 104 geneeskrachtige kruiden.[1)]

Om deze reden werden de minerale bronnen en wateren, die geneeskrachtige werking hadden, vergood, en het volk werd er heen gelokt door bedevaarten en feesten, waarvan het doel was ze voor verontreiniging te bewaren en hun gebruik tevens te propageeren.

(Wordt vervolgd).

1) De besnijdenis, die tot doel had het wegnemen van een aangeboren fout (Phimose) en die tot den steentijd terugreikt, werd door de religie tot voorschrift verheven. Oorspronkelijk werd de snede gedaan met een vuursteen. Het gebruik van een steenen mes wordt in de metaaltijdperken voortgezet (Jos. 5-2). Ook bij de Druïden waren steenen messen bij de ceremoniën vereischt. -

Boekbeschouwing.

Mater Triumphatrix door Jeanne Reijneke van Stuwe. Uitgever L.J. Veen. Amsterdam.

Mevrouw Kloos, - om haar te noemen bij haar getrouwde-vrouw-titel inplaats van bij den meisjesnaam waaronder zij nog steeds schrijft, - heeft een wezenlijk voor haar beurs heel practische manier bedacht, van tot in het oneindige toe ‘vervolgen’ leveren op 't zelfde chapiter. Niet er mee tevreden, dat zij in: *Huize ter Aar* en de daaraan zich aansluitende reeks boeken b.v. (*Achter de Wereld*, *Vrije Kracht*, *De illusie der doode menschen*, en nog vele andere romans, steeds éénzelfde familie-geschiedenis ontrafelde, heeft ze nu in: *De arme Vrouw*, *Eva*, *Mater Triumphatrix*, een dito aan elkaar passend verhaal bedacht, - dat nogthans óók afzonderlijk kan gelezen worden. 't Eenige verschil zit 'm er in, dat zij in de vervolgreeks van: *Huize ter Aar* zelve meedeelt, per voorrede, wàt hare personen telkens moeten voorstellen, wèlke rol zij in de voorgaande boeken speelden, etc., terwijl zij in: *De Arme Vrouw* en de zich daaraan aansluitende rest, het niet noodig vindt den lezer aldus in zijn geheugen op te frisschen. Hij moet zelf zich maar herinneren, dat hij de voorkomende personen vroeger ook al leerde kennen.

Nu vind ik, op zich zelf beschouwd, het onderwerp van *De Arme Vrouw*, en ook van *Eva*, en thans van *Mater Triumphatrix*, wèl sympathiek, omdat het is 'n aantoonen van 't *eigenlijke* wat er omgaat in *de* vrouw, ondanks al haar emancipatie en haar zelf veroverde onafhankelijkheid. Maar 't is zoo injammer, dat de schrijfster er zich, waar het 'n onderwerp geldt waarvan zóóveel te maken is, en waarover zooveel te zeggen valt, afmaakt op zoo'n akelig oppervlakkige-schetsjes-manier. In elk afzonderlijk hoofdstuk ditmaal wordt 'n vrouwentype behandeld, en afgedaan met 'n slordige haastigheid, van er maar zóó wat op los redeneeren, waar de tendenz duimendik op zit. Van 'n samenhang, 'n goed uitgewerkten roman, is daardoor, al is het boek ook héél lijvig, geen de minste sprake.

De schrijfster, die het nu eenmaal niet schijnt te *kunnen* stellen zonder éénig soort van voorrede, waarin ze op de een of andere manier al vast vooruit den inhoud van haar boek vertelt, heeft in *Mater Triumphatrix* verschillende auteur-uitspraken afgedrukt, om te bewijzen dat 'n vrouw òf vóór alles is *moeder* òf vóór alles *echtgenoote.* Van Sarcey, van Von Berlepsch, van Mrs. Forrester, van H. Von Beaulieu krijgen we die opinies als zoovele axiomas, te hooren en daarmee weten we dan metéén wáárom het dus zal gaan in *Mater Triumphatrix.* Maar 't ongeluk zit 'm er in, dat de schrijfster, die, gelijk hier en daar vlot-geschreven tooneeltjes bewijzen, heel goed kàn vertellen, het 't gemakkelijkst vindt ons in der haast 'n Lili te teekenen, 'n Eva, 'n Phinie, etc. en ons van al die persoontjes op zichzelf de lotgevallen te schilderen zóó onwerkelijk mogelijk, alleen maar om ons daardoor te laten zien, dat de vooropgestelde uitspraken juist zijn. Zoo wordt b.v. Lili, de wufte, oppervlakkige, lichtzinnige zestienjarige, die 'n dwaas huwelijk doet, en haar man bedriegt, daarna inéén plotseling een ideaal-moeder, welke - terwille van haar onwettig-geboren kindje - niet alleen verandert in zulk een ideaal-moeder, maar zelfs óók nog den man, dien zij liefheeft, bedankt, en den vader van 't onwettige kindje in plaats daarvan trouwt, ofschoon ze hèm haat. Zoo is Eva, de dochter van de ons uit *De Arme Vrouw* en *Eva* welbekende Eleonore Kam, het wereldsche luchtige meisje,

dat de serieuse mama vervelend vindt, (tusschen twee haakjes, iets wat ik mij kan begrijpen, zulke ‘superieure’ moeders *zijn* vervelend), en eerst van haar gaat houden, als zij, door haar vader verneemt hoezeer hare moeder hèm heeft liefgehad. Zoo eindelijk, en dit is wel 't meest onwaarschijnlijk en gezochte gedeelte van 't heele verhaal, heeft Phinie van Rhenevaart, ook al weer de dochter eener oude bekende uit de twee voornoemde boeken, namelijk van Josephine van Someren, hare kinderen liever dan haren man, en laat hem dit zóó merken, ofschoon zij toch van hèm óók houdt, dat hij eindigt met haar tot samen per auto op reis gaan te dwingen, en zich liever met haar samen in dien auto opzettelijk laat verongelukken dan langer de jaloezie uit te houden op zijn eigen kinderen.

Ware dat alles nu maar saamgeweven tot een samenhangend, overtuigend, en goed geschreven verhaal, dan zou het, - gegeven 't talent der schrijfster, - heel mooi hebben kùnnen zijn. Maar inplaats daarvan heeft de auteur van al deze geheel en al oppervlakkig bedachte feiten losse hoofdstukken gemaakt die ze zoo maar achter elkaar heeft gezet, zonder eenig zinsverband.

In 't eene huwt Lili met den veel ouderen man, bedriegt hem, verandert ten slotte in de ideaal-moeder. In 't andere kibbelt Eva met Eleonore, totdat haar vader haar vertelt, dat deze hem méér heeft liefgehad, dan een vrouw het meestal haar man doet, (zie *De arme Vrouw* en *Eva*). In het derde rijdt Phinie rond met haren auto, en amuseert zich met hare kinderen, en is dol op hen, en heeft 'n jaloezie-scène met haar man, totdat hij er een eind aan maakt door hun beider dwazen dood. En dan, om 't slot aan elkaar te lijmen, houden de drie mama's een op zich zelf vrij onmogelijk, intiem gesprek, waarin ze elkaar, alweer heel tendenz-achtig, alles vertellen; die van Lili dat ze haar kind te veel haar gang liet gaan, die van Eva, dat ze, ondanks alles, toch voelt de onderlinge verwijdering; die van Phinie dat haar kind nooit gelukkig is geweest met haar man, omdat deze haar de kinderen misgunde. Ik zeg dáárom dat dit gesprek onmogelijk is, omdat er tusschen Eleonore Kam, de moeder van Eva, Alice de Witt, die van Lili, en Josephine van Someren, die van Phinie, niet de minste reden bestaat elkaar zulke hóógst-vertrouwelijke en diepdoordachte waarheden toe te vertrouwen plotseling over hun intiemste leven, als hier geschiedt enkel blijkbaar met de bedoeling om *de meening der schrijfster* dienaangaande kenbaar te maken.

Nu, wat *die* aangaat, afgescheiden dus van 't oppervlakkig verhaaltje op zichzelf, heeft zij m.i. wel gelijk. Zij laat ons in Lili de Witt heel raak zien de hedendaagsche Haagsche meisjes-opvoeding, van met mama in alles op één lijn staan, voor mama geen de minste achting hebben, en dientengevolge opgroeien tot een - laat ons het ding maar bij den naam noemen, - onverdragelijk wicht. Ik ken er méér dan zoo eene, maar ik moest bij de teekening van Lili toch zóó bepàáldelijk aan precies zoo'n mij bekend type denken, dat ik mij soms afvraag, of de auteur óók aan deze wereldwijze, over 't paard gebeurde backfisch dacht bij hare beschrijving van Lili's neuswijzigheden. 't Zelfde geldt van Eva, 'n andere heel juist van 't hedendaagsche Haagsche leven afgeziene ‘jonge dame’, nauwelijks de kinderschoenen ontwassen, die, achter den rug van haar moeder, amourettes aanknoopt, en met hare vriendinnen op hoogwijzen toon redeneert over alles wat hun niet aangaat.

Ja, inderdaad, de schrijfster heeft het hedendaagsche leven *goed* gezien, heeft gezien wáártoe het zich op één lijn stellen van moeder en dochter leidt, evengoed als wat ervan komt, wanneer mama altijd, - zooals Eleonore Kam - ‘nuttig’ en ‘verstandig’ is, en zich nooit eens verplaatst in de *jeugd* harer kinderen! Wat haar blijkbaar bij de samenstelling van haar romannetje voor oogen zweefde, was eenerzijds 't Haagsche werkelijkheidsschandaal, betrekkelijk onlangs nog maar voorgevallen met 'n heel jong-getrouwd, in kunstenaars-kringen welbekend meisje, (die zich echter allesbehalve 'n ideale *moeder* toonde helaas, zooals Lili), anderzijds *l' Autre Danger*, het fransche drama, waarin moeder en dochter éénzelfden man liefhebben, en de dochter de moeder verdringt. Vooral wat dit laatste stuk betreft, wordt men telkens herinnerd aan die geschiedenis, wanneer Lili aan haar moeder den veel ouderen man afhandig maakt, met wien deze zich reeds bijna had verloofd. In het drama eindigt het stuk wijselijk met de verloving van den ex-amant en de dochter; in den Hollandschen roman loopt het huwelijk natuurlijk ongelukkig af, en moet de moeder, om hare dochter te redden voor schande zichzelve gaan verraden. Maar toevallig las ik ergens -, ik meen in de *Vie Parisienne*, - een dergelijken afloop, door een auteur bedacht, als toegift op het bovenbedoelde drama. Daarin komen de jonggehuwden van de huwelijksreis thuis, en mama, de exmaitresse, kan zich zoo weinig goed houden, dat zij haar schoonzoon onder de tafel vertrouwelijke stootjes geeft, die hij

wàt graag beantwoordt. Toeval van overeenkomst of niet -, ik voor mij geloof graag aan 't toeval -, in elk geval heeft Jeanne Reyneke van Stuwe alles dienaangaande met ècht Hollandsche pruderie behandeld, en wèl gezorgd dat niemand kan aanstoot nemen aan de vroegere liefde tusschen Van Maldeghem en mevrouw Alice de Witt, noch aan hunne te late ontdekking, dat zij beiden meer bij elkaar behoorden, dan de eerste en Lili. De tijden van haar opzienbarend *Hartstocht*, waarin zij zulke dingen op 'n heel àndere manier behandelde - crû maar wáár - zijn lang voorbij, en hare tegenwoordige romannetjes zijn slappe afkookseltjes van toch al niet héél hartigen kost.

Intusschen, dat waarop het in verband met den titel van dit boek, en in verband ook met de aanhalingen vóórin, eigenlijk aankomt, dat is niet zoozeer het romannetje, als wel de tendenz, de toestand van de vrouw als moeder, haar lijden daardoor, haar er een slachtoffer van zijn, ook dan, wanneer zij, als Eleonore Kam, of Phinie van Rhenevaart,

in het kind haar hoogsten wensch bereikte.

De fout echter zit 'm m.i. bij Jeanne Reyneke van Stuwe dáárin, dat zij hier het moederschap geheel verkeerd, veel te egoïstisch voorstelt. Zij maakt namelijk van de moeder degene, die als ware *recht* heeft op haar kind, daarin zoekt haar grootste vrouw-geluk. Maar zóó *is* de zaak niet, uit een *natuur*-oogpunt. De vrouw is geroepen, is bestemd, tot kinderen voortbrengen, tot vruchtdragen - et voilà tout! M.i. zit 'm dáárin haar heele reden van bestaan. Maar, *is* dat kind er eenmaal, dan heeft zij, de moeder, haar *natuur*taak volbracht. Natuurlijk, zij kan een kind slecht of goed opvoeden -, als *opvoedster* heeft zij de hóógste roeping die er denkbaar is, - en juist dáárom, *omdat* dit zoo is, protesteer ik dan ook altijd met alle energie en overtuiging, die in mij is, tegen het beweren, alsof er voor de vrouw in het huwelijk eigenlijk 'niet genoeg te doen zou vallen als moeder en echtgenoote,' zoodat zij, om die reden, zich gerechtigd acht allerlei sociale bijplichtjes ná te loopen. Maar dit is iets geheel anders dan het *geluk* van 'n kind hebben te gaan beschouwen als 'n soort *recht* der vrouw, zoo als Jeanne Reyneke van Stuwe dat voorstelt, alsof zij, teleurgesteld in dat geluk door het gróóter worden der kinderen, dientengevolge recht en reden heeft zich te beklagen. Neen, m.i. schuilt 'm dáár 't gebrek in haar redeneering, namelijk in haar voorstelling van het moederschap van de Alices, de Eleonores, de Josephines. Een vrouw, - dat is een natuurwet, - *is* er om kinderen voort te brengen, zooals men dat ziet in de geheele schepping om zich heen waar het de vrucht-voort-brengende deelen geldt. Maar dáárin, in dat *feit* als zoodanig, ligt hare bestemming. Heeft zij die vervuld, dan is haar kind een zelfstandige ikheid, waarop zij niet *rechten* mag laten gelden, zooals bepaaldelijk de 'superieure' Eleonore Kam het doet, als ware het door haar geboren kind háár 'levensgeluk'. - Dat beweren is een tróostelooze waarheid, - ik voor mij vind het heele vrouwbestaan troosteloos *omdat* wij vrouwen zijn, - maar het is er eene, waarmede wij nu eenmaal hebben te rekenen, of wij willen of niet. Als men, zooals Alice de Witt of Eleonore Kam, zichzelve inbeeldt dus daarom recht heeft *gelukkig* te zijn dóór het kind, dan komt men bedrogen uit. Het kind gaat zijn of haar eigen weg. Der moeder blijft niets anders over dan te trachten dien zoo verstandig mogelijk te leiden in het rechte spoor met voorbijzien van alle eigen begeerten. Jeanne Reyneke van Stuwe, - al is zij gehuwd, - is evenmin een *moeder* als ik-zelve er eene ben; ik voor mij echter ben het eens met een mijner gehuwde kennissen, wèl een moeder, die tot mij zeide: 'De éénige onsterfelijkheid, die er voor ons vrouwen bestaat, is die welke is in het voortleven in onze kinderen. Trouwen wij niet, dan zijn wij als het ware *on*nutte wezens, en daarom hoop ik dan ook van harte, dat mijn dochter, al *moet* zij worden opgeleid om haar eigen brood te verdienen, te eeniger tijd trouwt.' Dat was een éérlijke uitspraak, en de éénige, die m.i. verklaart het moederschap. - Het is juist het egoïsme, het kleinzielig zich verbeelden een soort recht op haar kind te hebben, van vrouwen als Alice de Witt, en Eleonore Kam, dat het moederschap naar beneden haalt, omdat het de zaak *on*waar voorstelt.

Hier en daar, in sommige tooneeltjes, zooals in het begin, waar Alice samen is met hare moeder, of waar Eva met hare vriendinnen babbelt, doet ons de taal der schrijfster gewoon-natuurlijk aan, ècht afgezien van het gansch niet sympathieke hedendaagsche Haagsche jonge-meisjes-bestaan. Maar meestal hebben we enkel te doen met tendenz-opmerkingen en oppervlakkige tendenz-stellingen zonder een spoor van grondige uitwerking, en, ik herhaal, dat is zoo jammer in een boek, dat, door zijn inhoud, zoo heel waarachtig-waar had kunnen zijn, indien de schrijfster

zich moeite had willen geven karakters en toestanden zorgvuldig uit te beelden en te vereenigen tot èèn geheel van kunstvorm.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice,

Ik mag u niet alles schrijven, en u kunt niet alles laten drukken. Dat zijn banden, welke knellen. Bovendien, wie is er waar in zake liefde en hartstocht? Ik zal het trachten te zijn in het mededeelen van mijne denkbeelden, zelfs op gevaar af gesteenigd te worden. Toch moest iedere man en iedere vrouw op dat stuk waar zijn, al wist men dat de steenen reeds opgestapeld waren.

Vooral in dezen tijd moest men waar zijn nu de huwelijken hoe langer hoe minder worden, en de geslachtsbehoeften niettemin bij den mensch blijven, juist in dezen tijd nu de mariages de raison statistisch zeker die welke uit liefde gesloten worden verre, zeer verre overtreffen. Daardoor worden de leugenhuwelijken gemeen-

goed, en raakt het ideëele in 't nauw, terwijl het lijfsgenot voor korter of langer tijd man en vrouw binden buiten hart en ziel om.

Nu is men er op uit om, met de wetenschap, dat de huwelijken percentsgewijze afnemen, de zedelijkheids-allures op tergende wijze naar voren te schuiven, den mensch toeroepende onthoud u, en in de hand werkende, dat in 't geniep zoogenaamd wordt gezondigd, en de natuurdriften zich moeten ontlasten in de onreinste hoeken, en dikwerf op de onnatuurlijkste wijze. Zulks is reeds bekend uit vroegere tijden, maar in onzen tijd, in verhouding van vooruitgang (men wil wel eens zeggen in achterwaartsche beweging) in ontwikkeling en beschaving, moest er eerder vermindering dan vermeerdering zijn te bespeuren.

'*Dat*', - zoo als u 't dikwijls in de Lelie typisch hebt aangeduid, - is onmisbaar voor man en vrouw.

Tot 'dat' worden beiden, misschien de vrouw onbewust, vooral na de periode, den ganschen dag, door zooveel en zoovelerlei opgewekt, en die opgewektheid haar oorsprong nemende in de natuur en daardoor gedrongen, moet gesmoord en aan banden gelegd worden.

Velen zeggen, men moet redeneeren. Goed, maar dat redeneeren geschiedt door het verstand dat overigens wel gewillig is, maar, houdt eens stand als de gelegenheid er zich toe biedt en het lichaam vraagt naar 'dat' én een onbestemd verlangen opdoemt om ons te drijven naar volle bevrediging.!

Maar halt, men moet het uithouden, men moet kampen om de natuur te verkrachten, men moet zich ongehuwd onthouden, en ook gehuwd indien factoren bij man en vrouw tegenwerken.

De man kan in 't geniep de gasklep openzetten, maar de vrouw mag de verboden vrucht niet aanraken.

Is dit nu het ware? Ja, naar de conventie, maar is alle conventie wet en plicht?

Waarom kan een man aan een andere vrouw niet een beetje liefde geven? Waarom mag die vrouw, zelfs zoo de man niet zoogenaamd vrij is, dit niet accepteeren? Het kan immers bij beiden in hun binnenste besloten blijven!

Het is nu eenmaal zoo, dat er bij den gehuwden man verschil is tusschen de vrucht welke hij in de hand houdt, en die welke hij ziet en slechts kan begeeren, omdat zij buiten zijn bereik ligt.

De gehuwde vrouw heeft dikwerf niets meer te eischen, allerminst te geven, en zou dan de man zich tevreden moeten stellen met kruimeltjes van droog, - laten we zeggen uitgedroogd brood, - waar zooveel bloedrijker en sappiger genot, te verkrijgen is.

De gehuwde man toch vindt dikwerf geen volle bevrediging, bij geheele of gedeeltelijke weerzin bij de vrouw; bij volslagen onwil van hare zijde, bij ziekte, bij lichaamsgebreken, en wat niet al, en, blijft de man in dien onwillig gedwongen rust niet berusten, maar zoekt hij lijfsgenot bij een ander, dan komt men met de zedenwet aandragen, of wil zijn hartstocht dood redeneeren door kille, dorre, tegennatuurlijke praatjes, waarbij de conventie de hoofdrol speelt.

Uit die conventie, welke breedere afmetingen aanneemt, naarmate we van het scheppingsverhaal verder af komen te liggen, komen de aangevochten misstanden voort. Eene conventie, welke de natuur moet dooden, maar daartoe evenmin in staat is als elk zoogenaamd begrip van zedelijkheid, betamelijkheid of godsdienst.

Maar wat wilt ge dan, roept men mij toe, veelwijverij, mormonentoestanden, een dierlijk natuurleven?

Wat ik wil valt in weinig woorden te zeggen. Ik wil, dat de vrouw bij innige sympathie voor een man zich aan hem geve, in alle gerustheid en met dien knischheidszin, welke haar eigen is; dat het meisje niet blussche haar aandrift, indien de huwelijkstijd voorbij lijkt, maar die aandrift voede en bevredige, waar de man haar zulks biedt, opdat de zenuwzwakken weder gezond worden, de langzaam verdorrenden haar frissche krachtige gezonde natuur herwinnen!

Steenigt hem, steenigt hem; hij wil de wereld tot één groot publiek huis maken. Gooit hem uit.

Smadelijke woorden, want ik stel dat de wereld haar verloren zedelijkheid herwinnen zou, waar zij nu in onnatuurlijke zonden dreigt te verstikken.

Dat zich volop geven aan elkaar in lijfsgenot zal, in den eersten tijd zeker niet, en misschien wel nooit, gebeuren. Slechts echtelijk samenwonen geeft daartoe onbeperkte gelegenheid.

Over de vruchtbare gevolgen behoeft nu nog niets vastgesteld te worden.

Voor het heden behoeven wederzijdsche sympathieën, zelfs al zijn beiden, of één van beiden gebonden, niet tegengehouden te worden. De man moet vrijelijk een andere vrouw mogen liefhebben, en zij moet die liefde volop kunnen aanvaarden. Dan zal bij beiden de vloed weer aankomen golven, en de ebbe verdwijnen.

Het voorvoelen van ‘dat’, wat eenmaal komen zal, het weten te beminnen en bemind te worden maakt de bekoring, en wijst heen naar de kroon van genot, welke de natuur *wil.*

EGO.

II Eigendom en Bezit.

Aan F.F.N.

> ‘De Aarde is den mensch tot erfdeel gegeven en niemand kan zich eigenaar noemen van hetgeen hij ontnomen heeft aan den gemeenschappelijken voorraad, voor zooverre het zijne behoefte te boven gaat. De natuur heeft het recht van gemeenschap van alle goederen in het leven geroepen en de toeëigening heeft het eigendom gemaakt.’
> DE H. AMBROSIUS (in de IVe eeuw).

Geachte heer, of mevrouw, het spijt mij zeer, dat ik mijn antwoord aan U niet in poëtischen vorm kan gieten; het leven is helaas proza en de eigendoms-kwestie, door U nog eens aangeroerd, is dat wel in zeer hooge mate. Laat ons

dus het prozaïsche prozaïsch behandelen. Het verdient niet beter.

Wanneer iemand één hemd 'op aard' bezit in eigendom, zoo vraagt gij mij, is dat dan ontstolen aan de Maatschappij? En ook wilt gij van mij weten, wanneer we eigendom dan diefstal moeten noemen?

Wel, gij denkt waarschijnlijk, mij met uw vragen een strik te leggen, waaruit het mij moeilijk zal vallen mij te ontwarren. Tot mijn leedwezen moet ik uw illusie echter wreed vernielen. Uw vragen toch zijn voor mij zeer gemakkelijk te beantwoorden.

In zijn werken maakt F. Domela Nieuwenhuis, de bekende veteraan in de socialistische beweging, een scherp onderscheid tusschen de twee begrippen: *Eigendom* en *Bezit.*

Ik geef hemzelf hier het woord en vereenig mij volkomen met zijn uitspraak:

'*Al wat bestaat*, *heeft recht om krachtens dat bestaan beslag te leggen op al wat noodig is, om het voortbestaan mogelijk te maken. De plant laat haar wortels schieten om bestaansvoorwaarden tot zich te trekken. Zij doet die bestaansvoorwaarden door die wortels bezetten*, *neemt dus die bestaansvoorwaarden in bezit. Zoo heeft al wat leeft het recht om te bezitten bestaansvoorwaarden. Het bezit is dus een gevolg van het bestaan.*

Een andere vraag is het of de bezitnemers het recht hebben meer te bezetten dan zij noodig hebben om te kunnen voortbestaan. Waaraan bemerkt men dat zij meer nemen? *Daaraan dat zij niet alles gebruiken*, *wat ze bezitten. Zij leven dus op kosten van anderen. Erger nog*, *zij zijn het niet zelven die bezitten, zij laten anderen beslag leggen èn op wat zij noodig hebben om voort te bestaan èn op nog meer, wat zij niet noodig hebben*, *maar toch willen behouden*, *zij eigenen het zich toe ondanks dat het onttrokken en onthouden wordt aan hen die het noodig hebben om te kunnen voortbestaan.*

Ziet daar het verschil tusschen eigendom en bezit.'

Wie dus één hemd heeft, heeft dat nóodig. Dat is dus *bezit.* Doch stel U voor: daar zijn twee menschen en drie hemden. Beide zijn naakt. Wat doet nu de sterkste van de twee? Hij trekt één hemd aan en neemt de twee andere óók nog. En den ander laat hij naakt. Welnu, die man *ontsteelt* minstens één hemd aan zijn broeder, die nog ongedekt is. Hij heeft maar één hemd nóódig. Daarop heeft hij dus *recht.* Maar de twee andere heeft hij *niet* noodig. Die zijn voor anderen bestemd. Hij *steelt* dus. Hij steelt dat, waarop anderen recht hebben. Die twee hemden zijn wel zijn *eigendom* - hij heeft ze met het recht van den sterkste *genomen* - maar hoe moet men, redelijk blijvende, dien eigendom noemen? **Diefstal!**

In onze, op het privaat-eigendom steunende kapitalistische maatschappij zien we hetzelfde. Als we tenminste niet blind zijn.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

III. Aan D. Kalis.
Geen 'meid'.

Ik leg er mij bij neer. Ik voor mij vind het woord niet vernederend. Leest men b.v. de ‘'s Gravenhaagsche Kerkbode’, dan is ‘*meid*-alleen’, en *meid*, in allerlei samenstellingen, - bij vraag en aanbod, - schering en inslag. Men spreekt van een *meid*, in den goeden zin, eveneens als van een ‘Jan’, - thans verouderd, een ‘jongen’ voor Indië, enz. Vroeger noemde men iedere dienstbode, bij het aanspreken, al was zij 60 of 70 jaar oud (heerlijk familiestuk), ‘vrijster’, wat nu ‘meisje’ is geworden. Ik stel de dienstbode die goed is zeer op prijs, en bedoelde met meid niets geen kwaad.

GEEN JUF.

Varia.

I. Er zijn er meer zoo.

Onderstaande briefkaart werd mij toegezonden, naar aanleiding van mijn artikelen over de laffe Padvindersverheerlijking van generaal Baden Powell (zie de Lelies van 13 en 20 September l.l.)

Geachte Freule Lohman.

Uit een brief aan Neerlandia gezonden, schrijf ik voor U het volgende over:

‘*Er is toch iets bevreemdends in de wijze, waarop de generaal in Holland is gehuldigd. Is Holland áan nu reeds alles vergeten; heeft het schandelijk onrecht aan onze Afrikaansche stamverwanten, het bittere lijden, de vreeselijke ellende, dan zoo weinig indruk gemaakt? Is ‘een eeuw van onrecht’ nu reeds uit de herinnering verdwenen? Wij weten allen dat de Engelsche generaals slechts de uitvoerders waren van de bevelen hunner regeering - maar was het dan noodig, hem, door de padvinders juist, als ‘de held van Mafeking’ te doen toejuichen? Welke tegenstrijdige begrippen brengt men dan in de harten dier jeugdige jongens, die men vóór alles wil opvoeden in denkbeelden van rechtvaardigheid en zonder oorlogszuchtige bijbedoelingen. De generaal zelf heeft het gevoeld, toen hij naief opmerkte, dat het hem genoegen deed te zien dat men hem in Holland zoo vriendelijk ontving, ‘ondanks Mafeking.’ Dat was een scherpe les.*

‘*Mij komt het voor dat iets meer koelheid in Holland waardiger zou zijn geweest.*’ -

Met groote instemming heb ik Uw artikel in de laatste Lelie gelezen, en als bevestiging daarvan zend ik U nevensgaand uitknipseltje.

Hartelijk dank aan den inzender.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Voor mevr: v.d. W.

Gaarne voldoe ik aan Uw verzoek hieronder het laatste afbeeldsel te geven van Benjamin en Frits. Het is naar een alleraardigste briefkaart, die onze Marie voor ons liet maken, zoodra zij uit Nauheim terug was. (Zij is namelijk eenige dagen vóór ons teruggegaan, en heeft ons toen daarheen aldus verrast.) Het stoeltje van Frits is een verjaardag-cadeau aan hem van Marie, en het mandje van Benjamin is ‘the latest thing in Paris’ voor honden, zoodat wij het dit voorjaar van daar voor hem meebrachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

FRITS.
BENJAMIN.

Edelgesteenten.
(Overgenomen uit ‘Op de Hoogte’.)

Diep in de oudste lagen der aardkorst bewaart natuur haar schatten, welke zij zich niet, dan na moeite-vollen, vaak levensgevaarlijken arbeid door den mensch laat ontrukken.

In het tijdperk, dat de gloeiende chaos der aarde langzaam afkoelde, kristalliseerden de edelgesteenten tusschen de massa der andere elementen.

De meeste edelsteenen worden gevonden in Z.-Afrika, Brazilië en Z.-Azië; ook in 't Oeralgebergte en Siberië. In dezelfde aardlaag worden vaak te zamen met verschillende soorten edelsteenen de duurste metalen aangetroffen, zoodat het bijna eene natuurlijke bestemming schijnt, dat het edel metaal het edel gesteente zal dienen.

Bekend is de onderscheiding tusschen edele en half edele steenen. Gewoonlijk beschouwt men als half edelgesteenten die, welke de bekende eigenschappen als hardheid, glans en fraaie kleur in mindere mate bezitten. Zoo rekent men tot de edelgesteenten (juweelen) den diamant, robijn, saffier, turkoois; tot de half edelgesteenten den agaat, jaspis, amethist en vele andere steenen uit de groep der kwartsen.

Reeds voor duizenden jaren waren de edelsteenen om hun lichtbrekend vermogen, glans en helderheid als sieraden gezocht en tooiden ze 't gewaad van Indische en Egyptische hoogwaardigheids-bekleeders, van koningen en vorsten, priesters en danseressen. Volgens het voorschrift van Mozes moest het gewaad der Israëlietische hooge-priesters met edelsteenen versierd zijn. Romeinsche keizerinnen droegen de kostbaarste juweelen, keizer Augustus als pontifex maximus een gewaad fonkelend van edelgesteenten; later waren er keizers, die niet alleen helm, schild en lans kwistig hadden versierd met kostbare steenen, maar ook hunne schoenen er mede tooiden, als wilden ze door matelooze spilzucht hunne verachting voor allen rijkdom toonen.

De Egyptenaren maakten van zeldzame

steenen z.g. skarabeeën, amuletten, voorbehoedmiddelen tegen velerlei ziekten. De Romeinen beweerden, dat er steenen waren, die hun glans verloren, zoodra de drager een gesprek voerde met iemand, die hem vijandig gezind was. Nog veel meer geheime krachten kende men den diamant toe. In poedervorm kon hij als tegengift dienen en genas hij krankzinnigheid. Dit bijgeloof, dat z'n oorsprong

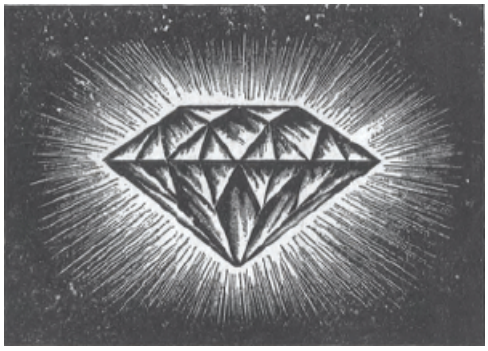

Afbeelding van een briljant van ongeveer dezelfde grootte als de zwarte briljant van 62 karaat, die het vorig jaar in de etalage der Joaillerie Française geëxposeerd werd.

in Indië vond verspreidde zich in de middeleeuwen ook door noordelijk Europa. Zelfs schreef een geleerde in de 11e eeuw een werk, dat in hoofdzaak handelt over de geneeskracht der edelgesteenten. De meening, dat sommige steenen geluk of ongeluk aan den drager brengen, die tot in onzen tijd stand hield, vond zijn oorsprong in het werk van den Griek Onomateritos. Dit geschrift dateert uit het jaar 500 voor Christus. Als voorbeeld willen we het volgende aanhalen. Opaal brengt den bezitter geluk aan, smaragd wijst door schokkende beweging de plaats, waar verborgen schatten begraven zijn, de saffier wordt donkerrood op de plaats, waar een moord is gepleegd. Een diamant in de hand van een onschuldig kind doet elken geheimen ingang van schatkamers plotseling ontsluiten. De robijn is 'n geluksteen daar deze aan moederliefde z'n ontstaan dankt; het sprookje n.l. zegt dat robijnen niets anders zijn, dan tranen door 'n bedroefde moeder over het verlies van haar zoon geschreid. ‘Bloedige tranen’, is een bekende uitdrukking die aan dit sprookje is ontleend.

Door verschillende bewerkingen, waarvan het slijpen en polijsten zeker wel de voornaamste zijn wordt den edelsteenen de sierlijke vorm gegeven en hun glans verhoogd. Voor het zetten van diamant en andere waterheldere steenen werd vroeger steeds goud en zilver gebruikt. Briljanten worden altijd geheel ‘à jour’ gezet, terwijl z.g. rozen meestal van een onderlaag, opgevuld met foelie, worden voorzien, waardoor de glans der rozen, die lang zoo schitterend niet is als die der briljanten moet worden verhoogd.

Vooral moet bij 't koopen van steenen de aandacht gevestigd worden op echtheid en gebreken. De echtheid kan door vaklieden alleen met zekerheid worden beoordeeld, het vertrouwen, dat de verkooper heeft moet voor den leek de grootste waarborg zijn. De gebreken. z.g. ‘veeren’ kleine strepen, die den glans verminderen, ‘wolken’, of donkere strepen binnen den steen, zand, witte, bruine of roode korrels, die men in onderscheidene gesteenten aantreft, zijn met eenige oplettendheid gemakkelijk op te merken.

Broche-pendantif of z.g. Collier-disque, bestaande uit 1 grooten en circa 175 kleine briljanten, gezet en uitgevoerd in platina.

De diamant is de kostbaarste van alle edelgesteenten, de kostbaarste van alle mensche lijke goederen, zooals reeds de Romeinsche natuurvorscher Plinius zeide. De diamant ontleent z'n naam aan z'n voornaamste eigenschap: de hardheid (diamant, Grieksch: adamas = ontembaar). Van deze eigenschap wordt dan ook gebruik gemaakt bij het onderzoek naar de echtheid der steenen. Elke koolstof-formatie, die door robijn of saffier niet gekrast wordt, is diamant. Toch komt het voor, dat waterheldere topazen wel voor diamant verkocht worden, daar het soortelijk gewicht van beide steenen ongeveer hetzelfde is.

Diamant heeft het sterkst lichtbrekend vermogen, waardoor de verschillende gekleurde lichtstralen, waaruit ons zonlicht bestaat zeer wijd uiteen worden gespreid, hetgeen het schitterend kleurenspel van geslepen diamant ten gevolge heeft. Gewoon-

lijk is de diamant in zuiveren toestand kleurloos en doorzichtig, doch ook vindt men wijn- en oker-gele, lichtblauw-achtige, groene, blauwe, roodachtig bruine en zwarte diamanten. In de Joaillerie Française, Kalver straat 123, hoek Taksteeg, Amsterdam, waar we ter illustratie van ons artikel een bezoek brachten, toonde ons de directie verschillende fraai gekleurde exemplaren. Vooral bewonderden we 'n stel citroen-kleurige diamanten, als oorsieraad. Het zeldzaam eigenaardige was, dat beide steenen tot in elke bijzonderheid, kleur, grootte en gewicht overeenstemden. De eene steen was het juiste spiegelbeeld van den anderen. Deze gelijkenis verhoogt de waarde van het garnituur aanmerkelijk, daar ze eene zeldzaamheid is, die bijna eenig is te noemen.

Broche met briljanten, uitgevoerd in platina. In het midden een loshangende briljant, onder aan een loshangende, peervormige parel.

De kunst om diamant te bewerken dateert uit lateren tijd. Om in vollen luister te schitteren moet diamant gekloofd, gesneden en geslepen worden, waarbij echter een groot gedeelte van het oorspronkelijke gewicht verloren gaat. Vroeger werd dan ook de diamant alleen een weinig gepolijst en kwam het schoone kleurschiftend vermogen slechts gedeeltelijk tot z'n recht, tot 1456 Lodewijk van Berghuis te Brugge in Vlaanderen de kunst uitvond om diamant door middel van diamantpoeder een regelmatigen vorm te geven. Van dien tijd dateert de groote vlucht der diamantindustrie en de kunst van het zetten der steenen in goud, zilver en, zooals in den allerlaatsten tijd gebruikelijk, in platina.

De firma, die we boven reeds noemden, de Joaillerie Française, welke de schoonste producten van Franschen smaak en mode steeds tentoonstelt, toonde ons veel fraai en artistiek uitgevoerd zetwerk. De groote juweel-plaketten worden nog steeds veel gedragen, de nieuwste teekeningen echter zijn minder streng geometrisch, daarentegen

meer in kleinigheden afgewerkt; het streng rechtlijnig motief, een uitvloeisel van het algemeen streven in de kunst naar meer eenvoud, is vervangen door fijne bloem- en tak-dessins, die aan den strengen vorm, die gebleven is, nu meerdere gratie en sierlijkheid geven. Van beide soorten juweelplaketten mochten we in de Joaillerie Française verschillende bewonderen, ook het genre dentelle, waar het geheel den indruk geeft van Brusselsche kant door de ragfijne teekening, waarin de diamant is gezet. Dat zulke in platina uitgevoerde sieraden, waarvoor door sierkunstenaars de teekening voor de firma wordt uitgedacht, kostbaar moeten zijn is begrijpelijk als men bedenkt dat het metaal reeds een waarde heeft van ruim 8000 francs per K.G., welke prijs echter belangrijk hooger wordt door de vermenging met iridium en andere kostbare stoffen die het platina voor bewerking geschikt maken. In de ‘Joaillerie’ zagen we een ring van gepolijst platina, waarin een prachtige briljant, fonkelende steen in hel-glanzend metaal.

Nog mochten we bewonderen vele andere edelgesteenten en sieraden, broches in oud-Egyptische teekening, garnituren met blauwe saffieren, groene smaragden, hel-roode robijnen, een ring met zeldzaam goudkleurigen diamant, dasspelden van fijne bewerking, braceletten, broches, gouden met diamant omlijstte sigarette-etui's; alle kunststukjes van zetwerk en oorspronkelijk van teekening; emailplaquettes, waar binnen een uiterst fijn uurwerk, 't metaal bedekt met 'n glazuur van wonderlijk schoone kleuren, doorlatend 'n teekening van fijne spiralen, en 't geheel bevestigd aan 'n ketting met schakeltjes van dof platina.

't Was een in werkelijken en overdrachtelijken zin schitterende tentoonstelling, getuigend van den waren kunstzin der directie van de Joaillerie Française. Dankbaar namen we afscheid van den directeur die zoo bereidwillig ons zijn schatkamers had ontsloten en vele inlichtingen had verschaft.

Op den terugweg naar huis in den trein

nasoezend over al het schoone en kostbare, dat we gezien hadden, sloten we de oogen en 'droomden van goud'.

EIDON.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.v.H. - Het deed mij bijzonder veel genoegen van U te hooren na zoovele jaren. Uw correspondentie met mij herinner ik mij nog zeer goed, en ik heb mij dikwijls afgevraagd daarna waaraan Uw absoluut stilzwijgen vervolgens, jaar in jaar uit, was toe te schrijven. Dat gij dus thans plotseling schrijft mij, zoowel in de Lelie als in mijn ander werk, steeds trouw te hebben gevolgd was mij een hoogst-aan-gename verrassing, want ik had de hoop opgegeven ooit weer van U te hooren. Hartelijk dank dus voor Uw schrijven, en voor Uw woord van instemming met mijn artikel over Jozef Israëls.

Marie Stella. - Het spijt mij zoo dat gij reeds eerder antwoord hadt verwacht. Ik heb zulk een opgehoopte correspondentie steeds, en de plaatsruimte is maar beperkt. Nu echter wil ik U in elk geval niet langer laten wachten. Welk een slag voor U van dat vertrek! Gij begrijpt mij natuurlijk? Aan alle dingen in dat soort leven zou *ik* mij kunnen wennen, behalve juist aan dat vreeselijke zoo maar ineens overgeplaatst worden. Want ik hecht mij zoo gauw aan iets of iemand; en het lijkt mij zoo verschrikkelijk, juist als men dat heeft gedaan, weer te worden weggerukt uit den liefgeworden werkkring. - Ja, onze nieuwe woning bevalt ons best, en is zoo recht

geriefelijk juist voor mij, die geen trappen mag klimmen, omdat wij alles op één etage hebben, werk-kamer, huis-kamer, serre, slaap- en badkamer, etc.

Mijn vriendin behoort tot dezelfde familie die gij te A. hebt gekend, maar ik geloof niet dat zij met die dames daar persoonlijk bekend is. - Uw bloemen waren mij indertijd weer een lief bewijs van belangstelling in mij, zij waren beeldig; en ik dank U nogmaals hartelijk. Alle bloemen, van de mooiste tot de eenvoudigste, zijn mij welkom. De eenvoudigste ordinairste kamer krijgt iets lieflijks en vriendelijks door een paar bloemen.

Gij schrijft over het einde in mijn roman van Ellen Stinia, dat U teleurstelt. Als ik U vertel dat ik hier in den Haag een dergelijk geval uit de werkelijkheid ken, waarvan ik alle bijzonderheden weet, dan zult gij dat einde misschien kunnen begrijpen. Gij moet niet vergeten dat Ellen, van dweepziek-geloovig was geworden eene door den man dien zij liefhad bitter-teleurgestelde, òòk in haar geloof. Zij zag daardoor nergens meer uitkomst; zij had niemand dien zij om raad kon vragen; zij beging dus een *wanhoops*daad. Uit een tendenz-oogpunt ware het misschien heel mooi geweest, indien zij, van die soiree thuiskomende, had gezegd: ‘ijdelheid der ijdelheden alles is ijdelheid,’ en zich had teruggetrokken op de Ekenhuize, zooals gij hadt gewild; maar... een jong-meisje, met een hartstochtelijk temperament, en die waarlijk verliefd is, die zegt maar niet kalm-weg: ijdelheid der ijdelheden, - en daarmee basta. Die maakt een vreeselijke lijdensperiode door, en het hangt van de neven-omstandigheden af, of zij die weer te boven komt, dan wel ondergaat terstond, zooals in het geval van Ellen Stinia. Weet gij, alles wat *gij* schrijft is misschien juist datgene wat het groote publiek in zoo'n geval inderdaad min of meer verlangt, omdat het hun voorstelling van plicht, noblesse oblige, etc. bevredigt; maar m.i. is het niet levenswaar, niet overeenkomstig de *werkelijkheid* van het leven. En ik heb mij tot regel gesteld boven en voor alles èchte menschen te teekenen, hoe teleurstellend die soms ook handelen dientengevolge. - Wat Uw p.s. aangaat, dat was heelemaal overbodig. Ik vind het altijd prettig als men mij eerlijk en onomwonden eene meening schrijft, en ik waardeer dat veel meer dan opvleien. Daarom wil ik ook gaarne met U van gedachten wisselen over die questie, en denk ik er niet aan het te vrijpostig te vinden dat gij mij schreeft.

Nu ga ik over tot Uw brief van 2 (*niet* 3 Sept. zooals gij schrijft). Zooals gij ziet heeft Uwe bezorgster dien inderdaad afgegeven; 't spijt mij vreeselijk dat gij eerder antwoord hadt verwacht. Nietwaar, is het niet ergerlijk, dat het *on*gestraft blijft wanneer hondenbezitters hunne honden buiten sluiten, en dan den geheelen dag uitgaan? Dan krijgt zoo'n hond de schuld wegens burengerucht, terwijl de eigenaar verdiende te worden beboet. O, het onrecht den dieren aangedaan is eenvoudig eindeloos groot! - Ik zou denken dat die meneer, die met dezen afgeloopen zomer zoo tevreden is, toch wel tot de uitzonderingen behoort, want, zelfs zij die, als hij, zeer goed de warmte kunnen verdragen, geven allen toe dat deze voor de oogst, enz. een ware ramp is geweest door de aanhoudende droogte. Wat mij betreft, ik heb er positief onder geleden door mijn hartzwakte, en mocht in Nauheim zelfs niet opstaan gedurende die hitte, eenige weken lang, toen de kuur reeds was afgeloopen.

Ja, dat kan ik mij voorstellen, dat *gij* droefgeestige uren wel eens doorleeft in uw omstandigheden.

Heel dikwijls denk ik aan U, als ik-zelve het betreur niet wat sterker te zijn, en dan komt mij, bij U vergeleken, mijn eigen leven zoo heerlijk-bevoorrecht voor. En troosten! Gij hebt gelijk in alles wat gij daaromtrent schrijft, want ik voor mij vind dat doktoren en dominees *altijd* min of meer beroepstroosters zijn, evenals ook pleegzusters. En dat ontneemt aan hun woorden de eigenlijke beteekenis, vooral als hun eigen leven zonnig is. Neen, troost moet komen uit een hart dat je navoelt, spontaan. Ik-voor-mij heb zelve zoo veel leed gezien en doorgemaakt in jonge jaren, dat ik geloof dientengevolge méér stil te staan bij 't leed van anderen dan de meeste menschen 't doen. Ik kan er mij zoo in verdiepen, en mij dan afvragen: waarmede heb ik 't verdiend, dat ik zelve nog zooveel geluk overhoud. Het beste is m.i. zichzelf altijd te vergelijken met die het *minder* hebben dan wij. De meeste menschen staan steeds stil bij hen die *boven* hen bevoorrecht zijn, en zuchten dan: waarom heb *ik* nu dit of dat te dragen.? Maar, als men nu eens 't omkeert, en opzoekt de tallooze gevallen van meer beklagenswaardigen dan wijzelven, en zich daarmede vergelijkt, dan komt men tot de conclusie: ik heb nog heel veel om dankbaar voor te zijn.

Van den door U bedoelden dichter heb ik inderdaad wel gelezen, maar deze versvorm is mij hoogst-antipathiek, juist om dat gewild-onbegrijpelijke ervan waarover gij-ook U beklaagt. De heeren van die richting leggen zich er op toe zulke onmogelijke zinswendingen te verzinnen, om daardoor àpart te lijken; ik voor-mij vind zulk soort verzen eenvoudigweg slecht werk. Lees b.v. die van Helene Swarth; hoe geheel anders, wezenlijk-dichterlijk, doen die aan.

Voor mej. *Beerstecher* neem ik over, dat gij haar ‘Sproke’ in de Lelie onlangs zoo mooi vindt. Nog een andere correspondent schreef mij 't zelfde. Met die dame over wie gij mij schrijft, ben ik 't eens: hoe meer wij idealiseeren, hoe meer désillusies wij hebben. Zoo is het mij ook gegaan. En daarom heb ik nu geen illusies meer, wat de menschen aangaat.

Nu heb ik Uw laatsten brief voor mij. Ja, dat kan ik mij best begrijpen, dat gij U niet opnieuw in een vroegere stemming kunt verplaatsen. Zoo gaat het mij ook, maar, zooals gij ziet, was dat onnoodig, want ik heb den bedoelden brief in orde ontvangen, en de schuld lag dus aan mij. Ik kan U niet zeggen hoezeer mij 't leed doet U al die onaangenaamheid te hebben bezorgd; daarom zal ik voortaan, terstond na elken brief dien gij mij schrijft, de goede ontvangst in de Lelie berichten, ook al kan ik hem niet onmiddelijk beantwoorden. Deze heete zomer is zeker de oorzaak geweest Uwer ingewandsongesteldheid; ik kan mij begrijpen, dat die U enorm heeft aangetast, en dat gij nu lang werk hebt op krachten te komen. Zooiets déprimeert geweldig. Wat het dieet betreft, het kan U misschien een kleine troost zijn in mij een lotgenoote te hebben, in zake het juist dat niet mogen eten wat gij gaarne zoudt wenschen. *Ik* heb voor mijn heele leven een dieet van mijn Nauheimschen dokter, en daarop zijn alle dingen geschrapt die ik gaarne eet, b.v. rundvleesch, doperwtjes, aardappelen, etc,; en wat ik enkel mag hebben is flauwe kost waarom ik niets geef. Gelooft gij niet met mij, dat wij allen min of meer boeten voor aan ons begane fouten en domheden in de opvoeding als kind!? Om niet te spreken van de kwalen die wij mee ter wereld brengen door overerving, etc.? M.i. moet men zich daarom maar nìet te véél erin verdiepen, en vooral ook zich voor oogen houden, dat dokters óók dikwijls dwalen, en achterna maar 't een of ander zeggen. Dit ziet niet op *Uw* geval; 't is maar een algemeene opmerking. - Ik kan best begrijpen dat gij onder deze omstandigheden niet opschiet met Uw werk; natuurlijk moet men daartoe geïnspireerd zijn; gelijk gij

zegt, er is immers geen haast bij. Gij kunt het alles op Uw gemak overdenken en uitdenken. M.i. kan het zeer goed worden. Ik ben er zeer benieuwd naar. *Sproke* is geschreven door mej. Beerstecher te Rotterdam. Dit in antwoord op Uw vraag. Op de andere vraag, inzake de gedichten, antwoordde ik U reeds hierboven. En nu neem ik van U afscheid, in de hoop dat gij mij het verdriet, dat ik U onbewust aandeed, nu niet meer euvel zult duiden. Had ik vermoed dat gij zoo uitzaagt naar antwoord, dan had ik 't stellig eerder gedaan. Maar er waren juist toen brieven die onmiddelijk antwoord eischten. Nogmaals, vergeef mij, en weest van mijn deelneming steeds overtuigd.

Nida. - Ja zeker, ik herinner mij nog heel goed dat gij mij lang geleden schreeft, en ook dat gij de Lelie toen hadt ingezien door die vriendin van U, die nu is getrouwd, en ik waardeer Uw brief zeer. Het klinkt zoo prettig te lezen: De aankomst van de Lelie is altijd een genot voor mij. Dat gij er mijn persoonlijkheid uit hebt leeren kennen verwondert mij niet, want ik geef zoodanig mijn geheele persoon **in** mijn werk, dat dit wel niet anders kan, maar dat gij die persoonlijkheid hebt leeren waardeeren, is voor mij natuurlijk aangenaam om te vernemen. Ik weet natuurlijk niet hoe gij vroeger schreeft, maar dit is zeker, zooals gij het *thans* doet - het moge dan in Uw oogen ‘gebrekkig’ zijn uitgedrukt - voel *ik* er heel goed in Uw hartelijk gemeende sympathie. En die doet mij goed. Ik word zoo dikwijls uitgescholden, of verkeerd begrepen, te kwader of te goeder trouw, dat ik 't zeer zeker wèl noodig heb nu en dan een woord van instemming of van mij-kunnen-navoelen te hooren. Daarom dank ik U hartelijk dat gij er toe kwaamt mij te schrijven.

Ja, ik was met mijn vader in 't hôtel des Indes in Batavia, heb er maandenlang ziek gelegen aan een jicht-ziekte, waardoor ik mij niet kon bewegen. Ik ben sinds dien tijd, ook uiterlijk, veel veranderd. Dikwijls ontmoet ik hier in Holland menschen, die mij toen gezien hebben, zonder dat ik hen kende.

Dikwijls schrijven mij mijn correspondenten, evenals gij ook nu zegt, dat mijn artikelen en mijn correspondentie voor hen de meest-gelief koosde rubrieken zijn in de Lelie. Daarom zorg ik ook steeds elke week iets van mijzelve te geven. Het doet natuurlijk goed, en is een aansporing om vol te houden, dit getuigenis zoo gedurig te lezen.

Gij schrijft zoo telkens dat gij niet in staat

zijt véél te schrijven. Wil dat zeggen dat gij ziek zijt, of is uw geest neergedrukt? Graag wil ik dat van U vernemen. In al mijn correspondenten stel ik levendig belang. En daarom hoop ik dat gij aan Uw voornemen mij veel van U-zelve te vertellen zult voldoen. Op wat gij mij over Uw omstandigheden schrijft, ga ik opzettelijk niet in om U niet te verraden. Ik begrijp, dat gij veel zorgen aan het hoofd hebt. Maar ik dacht dat de plaats uwer inwoning heel mooi en heel interessant en ook niet afgelegen was? Dus, daarin vergiste ik mij dan blijkbaar. Ik hoop zoo dat gij aan Uw voornemen van ‘later meer’ zult voldoen, en ik waardeer het zoo van harte dat gij zijt begonnen, met reeds nu Uw sympathie zoo onbegrensd te betuigen. Want dat het U dáárom te doen is geweest, dat voel ik zoo in elk woord van Uw brief. En, inderdaad, ik zou geen mensch zijn, indien ik niet gevoelig ware voor anderer vriendelijke warme woorden. Zij helpen mij bij mijn werk, zulke brieven, daarvan kunt gij zeker zijn.

Mits. - Gij zijt zoo verlangend naar antwoord op uw vele brieven. Echter, de meesten waren eigentlijk slechts begeleid-briefjes. Ik heb niet zoovéél correspondentie van U als 't lijkt. Uw stuk, dat gij als hoofdartikel heb bestemd, neem ik aan. Gij krijgt drukproef. Ook 't gedichtje waarvan de inhoud zeer naar mijn smaak is, neem ik aan. Voor uw goede wenschen bij mijn terugkomst in Holland veel dank, - al is het wat laat.

Dat *gij* 't eens zijt met: Waar ons geld blijft (in de Lelie van 26 Juli) begrijp ik. Maar 't trof mij dat gij van dat andere stukje: Oud mal gaat bovenal, niet alleen 't belachelijke maar ook het diep-treurige, als men 't goed bekijkt, had ingezien. Dat trof mij omdat gij een man zijt. Mannen zien van dergelijke mallootige oude vrouwen meestal alleen 't ridicule, begrijpen niet dat er voor haar iets heel weemoedigs in is *oud* te worden, vooral als zij eens mooi en gevierd waren. Ik geef U gelijk, de menschen zijn dom en redeloos en wreed. Maar ik vraag mij altijd af: Wie zijn de domsten, de bourgeoisie en de upper-ten, die zich aldus ‘amuseeren’ op 'n idiote manier, of wel Uw gelierkoosd ‘volk’, dat al die dingen en daden graag leest in de couranten, ze toejuicht, in de straten staat te blauwbekken om er naar te zien. En ik geloof, eerlijk gezegd, dat ik de laatsten nog het domst vind. En gij?

Wat Uw beklag aangaat over dat stukje in de Holl. Lelie, dat de verjaardagviering der koningin in Indië beschrijft, gij weet toch wel dat wij artikelen en stukken geven van alle richtingen. De Holl. Lelie is geen partijblad, zal het onder mijn redactie ook nooit worden. Of ik zus of zoo denk, belet mij geenzins een lijnrecht daaraan tegenovergestelde meening plaats te verleenen. Bovendien, Uw meening, dat weet gij wel, is geenzins de mijne. Ik ben een eenling. Ik schimp op *alle* onrechtvaardigheid. En, als Uw partij bovendreef, dan zou zij net even onrechtvaardig, winstbejagerig, kruiperig, en hebzuchtig zijn als elke andere.

De valsche streek iemand slechts *gedeeltelijk* te citeeren, en dan op *dat* gedeelte commentaren te maken is zoo algemeen verbreid, dat iemand die, als ik, voor de pers werkt, dat dagelijks ondervindt. Mijnentwege. Het artikel van U, dat ik weigerde wegens gevaar voor strafvervolging, heb ik, na afdruk, zekerheidshalve laten lezen aan een bevoegd beoordeelaar, die mij de plaatsing ontried. Ziedaar waarom gij reeds proef hadt ontvangen. Over 't lot van Uw ziek hondje heb ik verder niets van U vernomen. Is het gestorven? Naar Uw beschrijving schijnt het hondenziekte te hebben gehad 't Spijt mij zoo, want ik voelde zoovéél sympathie voor U, omdat gij het hadt

genomen. En ook Uw huisgenooten, die, naar gij mij schrijft, allen van hem hielden, zijn mij daardoor sympathiek.

Nietwaar, is dat gedoe voor 'n *president* als Fallières niet meer dan walgelijk? En die toast in de Telegraaf op Frankrijk! Maar, ik herhaal *ik* vind het volk, dat dit allemaal slikt, veel verachtelijker dan de groote heeren, die van de feesten en de ridder-orde-regen, etc., ruimschoots profiteeren. Die laatsten hebben enkel profijt bij zulke veel-geld-verslindende dwaasheden. Maar 't volk, dat er onnoozel naar staat te kijken, dat dit alles beloont met hoerah-gebrul, enz., *dat* is mij een raadsel. Neen, een raadsel is 't mij *niet.* Ik geloof, dat het volk, de massa, te bot, te slavenziel-achtig is, om te kunnen begrijpen, *hoe* ze zichzelf voor den gek laten houden. 't Verdient dus niet beter.

Uw laatste briefje bevat eenige beschouwingen over de gedachtenwisseling; daarover laat ik mij principieel niet uit; dat zou ik niet fair vinden. Wel wil ik zeggen, dat ik Uw beschouwing: een beroep heeft niet te maken met *wat* iemand zegt, niet deel. B.v., van een *domine* is het absoluut onverdedigbaar, dat hij haat-aankweekende artikelen zou schrijven, zijn beroep *dwingt* hen ‘liefde’ te preeken, van welke richting hij ook is. Enz. enz. Intusschen geef ik U gelijk, dat naam noemen voldoende is. Uwe tegenpartij kan dan zijnerzijds informeeren naar 't beroep.

Mela. - Hartelijk dank voor Uw welkom in Holland. 't Is wel wat laat, maar ik had zooveel achterstallige correspondentie. Wat Uw vorigen brief aangaat, inderdaad kan ik in de Lelie niet zoo heel veel ruimte afstaan voor poëzie. De actueele artikelen eischen steeds meer ruimte. Wat ik echter vroeger aannam, dat krijgt te zijner tijd inderdaad een beurt. Zooals ik U reeds in de voorgaande correspondentie heb geschreven, de door U bedoelde zin over de onhartelijkheid sloeg absoluut *niet* op, *kon* niet slaan op U, ten eerste niet omdat het iemand geldt die ik *persoonlijk* ken (eene vrouw) niet, ten tweede omdat gij nog nimmer anders waart dan zeer hartelijk. Van Uw boek begrijp ik niets. Het *was* immers reeds aangenomen, hebt gij mij lang geleden geschreven, door een uitgever-vriend van U. Voor den auteur van: ‘Van mannen en vrouwen’ neem ik over, dat gij het er in vele dingen mee eens zijt. Vriendelijke groeten.

ANNA DE SA VORNIN LOHMAN.

4 October 1911.
25ste Jaargang.
No. 14

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.
(Vervolg van No. 13).

De eeredienst, aanvankelijk beperkt tot huis en familie, had zich uitgebreid over familiegroepen en eindelijk was hij openbaar geworden. De religie, die eerst slechts was een metaphysieke voorstelling van het heelal, oefende weldra een direct waarneembaren invloed uit op de buitenwereld. Dit dwong den priester langzamerhand uit het heiligdom te treden en deel te nemen aan de leiding der gemeenschap, hetgeen een vervorming der religie ten gevolge had. Bij het oorspronkelijk theoretisch onderricht werd de zedeleer gevoegd, die den mensch practisch leert, zijn natuurlijke driften in toom te houden, en de eene te beheerschen door de andere. De leefregels, die de openbare hygiène vormden, werden in naam der godheid opgesteld en voorgeschreven. Dit was het tweede stadium der religieuse ontwikkeling.

De oude heilige boeken der Indiërs, de Veda's bevatten geen woord omtrent de moraal. Deze treffen we eerst aan in de latere religies, het Mardeïsme, Brahmanisme, Boeddhisme en Christendom.

Al deze religies nemen de oorspronkelijke voorstelling van het heelal over, zooals de Veda's ze vormden, en zijn slechts onderling onderscheiden door de meerder of mindere beteekenis, die zij toekennen aan elk der drie principes van het vuur. De Religie der Grieken, Latijnen en Germanen legde den nadruk op de beide eersten, de zon en het vuur [in engeren zin].

Het Mazdeïsme der Perzen en het Brahmanisme drukten integendeel hoofdzakelijk op het derde beginsel, den luchtstroom, den Geest, wat hen een meer geestelijk karakter gaf. Het Christendom stelde in den beginne alle drie gelijk. De apostolische geloofsbekentenis [Latijn: Symbolum] luidde aanvankelijk: 'Ik geloof aan den Vader, den zoon en den heiligen geest', een formule, die overeenstemt met die van Zoroaster. Het verschil dezer religies bestaat slechts in de vormen van den eeredienst, die au fond dezelfden zijn, en in de moraal, die wisselt naar de sociale en geestelijke toestanden en naar het ideaal, dat de stichters voor oogen hadden.

De invloed, de beteekenis en het nut der religies neemt af, naarmate de wetenschappelijke inzichten zich uitbreiden en voortschrijden. De geleidelijke doch onophoudelijke verandering van den geestestoestand der menschen, als een gevolg van voortgaand onderricht, bepaalt de ontwikkeling der religies, door verwerping der mythen en dogmata. Zoo heeft het Evangelische Christendom, de laatste en zuiverste religievorm, den eeredienst en de aanbidding van het kruis ter zijde gesteld, omdat z.i. de eeredienst van het vuur en van zijn symbool geen reden van bestaan meer heeft, nu er geen vrees meer bestaan kan, dat ooit het maken van vuur zal worden verleerd. Hetzelfde geldt voor de aanbidding van bronnen en wateren, sedert de geneeskunde de kennis der eigenschappen daarvan tot gemeengoed heeft doen worden. Deze eeredienst is door het Protestantisme op gelijke wijze verworpen, als indertijd die der dieren en nuttige planten. Wat geen houvast meer vindt in den gedachtengang der menschen is bestemd om geleidelijk te verdwijnen, hetzij door gebrek aan steun, onverschilligheid uit niet-meer-begrijpen, hetzij door bestrijding op grond van verkeerd-achten.

Nadat dus de religies waren geweest de wieg der wetenschappen, hetgeen haar invloed, aanzien en grootte verklaarde en rechtvaardigde, zien we haar verval beginnen op den dag, waarop de wetenschap trad buiten het priesterlijke heiligdom. Deze beweging kreeg zevenmijlslaarzen bij de uitvinding der boekdrukkunst, waardoor voorheen afgesloten lagen der bevolking konden worden bereikt, en sedert namen de toenemende ontdekkingen altijd weer nieuwe gebieden voor zich in beslag, dat der religie brengende binnen steeds nauwer grenzen.

De oude zonnedienst. De zon, de hemelsche vader der Veda's waaraan de mensch zijn leven en zijn dagelijksch brood dankt, heeft in de Mythologie van alle volkeren een groote rol gespeeld. Sporen van zonnedienst vindt men reeds in den vóórhistorischen bronstijd.

Te Kivik op Belle-Isle werd een graf ontdekt, op welks wanden de teekens van dezen dienst te vinden zijn. Ook op een Stele [vierkante grafzuil] uit het ijzer-tijdperk, bij Bologna ontdekt, komt, de symbolieke voorstelling der zon voor.

In Egypte was de zon [Ra] schepper van het heelal. Hier, evenals in Indië, noemde men ze hemelsche vader. Op gedenkteekenen beeldde men ze af als kogel met twee

vleugels, gekroond door een paar reusachtige horens. Dit symbool treedt vooral op in de gedenkteekens der 18e dynastie, en Flinders Petrie heeft het zelfs gevonden op dergelijken der 5e dynastie. De gedenkpyramiden laten ons een aanbiddende hoofdfiguur zien tusschen twee anderen, die de opgaande en de dalende zon aanroepen. [Horus was de personificatie der opgaande overwinnende zon en wreker zijns vaders, Osiris, de door Typhon, den nacht, gedoode avondzon].

In de Koningsgraven van Thebe ziet men den zonnegod op 't oogenblik van zijn opkomst, terwijl hij door de andere goden wordt verwelkomd met de woorden: ‘Gij, die u-zelf doet geboren worden en uw eigen wezen zijt, volkomen heer des hemels, het firmament zij deel van uw ziel, de aarde zij deel van uw lichaam, heer der volmaaktheid, die daarheen zeilt aan den horizon.’ Bij de doodenfeesten bad men tot de zon, in naam der overledenen, als volgt: ‘O Zon, heer van alle dingen, en gij allen, andere goden, die den mensch het leven geeft, neemt mij op en maakt, dat ik worde toegelaten tot het aanschouwen der eeuwige godin’.

In Amerika vindt men overal vanaf de de oudste tijden tot op heden overblijfselen van dezen eeredienst. Be oudste Mexicanen aanbaden de zon, de sterren en het vuur. De onmenschelijke wreedheid der Inca's wordt aangenomen, op grond van de talrijke menschenoffers, die zij elk jaar brachtten ter eere van de zon. Zelfs nog in onze tijden brengen de Anti's van Peru op bepaalde tijdstippen offers daar aan. Om het slechte weêr te bezweren, offeren de Kanaken van Nieuw-Kaledonië aan de zon, terwijl zij bidden: 'O Zon, wat ik doe, geschiedt omdat gij zoo glanzend straalt, dat gij alle wolken aan den hemel verteert.'[1)]

In Zuid-Amerika hebben de Quecha's, en op de Soenda-eilanden de Oerbewoners van Celebes eenzelfden godsdienst.

De lofzangen der Veda's hebben zonder twijfel hun oorsprong in den zonnedienst. Be geheele Vedische mythologie is niets anders als de uitdrukking van gevoelens, opgewekt door de natuurverschijnselen: zon, sterren, het vuur, het licht en de duisternis. Hierbij sluiten de offers en rites nauw aan.

In China is de openbare eeredienst gewijd aan zon, sterren en voorvaders. In Japan wordt door de verschillende vertakkingen van het Boeddhisme, de zon vereerd als Amaterassoe. -

De gevleugelde zonneschijf of kogel der Egyptenaren vinden we eveneens bij de Phoeniciërs, de Perzen en de Chetiten.[2)] Men ziet ze op de Stelen en cylinder- of kegelvormige zegels van Babylonië en Assyrië. De eeredienst van den zonnegod Mardoek was de hoofddienst in Babylonië.

In de Syrische stad Edessa, die in het jaar 312 vóór Chr. werd gegrondvest, stond een zonnetempel; de ruïnen van een dergelijk gebouw zijn nog te zien bij Palmyra.

De naam Moses is die van den zonnegod Masoe. In een brief aan den koning van Egypte, die ongeveer 100 jaren vóór Moses geschreven werd, wordt deze als 'zonnegod' toegesproken, 'wiens naam Masoe is'. Saul is een Babylonische naam voor den zonnegod. Ook in de Hebreeuwsche poësie vinden we er overblijfselen van: 'Jahve heeft zijn tent opgeslagen in de zon.' Hij gaat van het eene eind des hemels tot het andere, niets ontsnapt aan zijn gloed. (Ps. 18, 5, 8) De zon verdrijft in de Psalmen de duisternis op last van het in Jahve gepersonifieerde licht.[1)]

(Wordt vervolgd).

Wederzien.

O gij, die om uw lieve dooden
Ontroostbaar, bittere tranen schreit,
En niet gelooft in licht en liefde

1) Gedurende een bedevaart kwam een hevig onwêer op. De deelnemers vielen op de knieën, zegden een Ave en een Paternoster op, en riepen driemaal: 'Heilige jonkvrouw! geef goed wêer!' En zie, het hield op met regenen. Dit gebeurde niet bij de Kanaken, maar le Quintin (Côtes du Nord) Frankrijk, in 1873, en geldt als een der wonderen van Notre Dame de la Délivrance.
2) Chetiten of Hetiten, bij de Egyptenaren Cheta genaamd, was een syrisch volk, die een machtig rijk hadden in Noord-Syrië en vaak in oorlog waren met Egypte. In 1280 vóór Christus sluit Ramses II een verbond met den Chetiten-vorst Chetasar. In de 12e eeuw verspreid, verdwijnen zij in de 8e eeuw geheel onder de Assyriërs.
1) Koning Josia nam de paarden weg, die de Koningen van Juda hadden gewijd aan de zon, ook verbrandde hij den zonnewagen.

En leven tot in eeuwigheid.

Komt dan tot ons, wij kunnen geven
Bewijzen voor ons blij geloof,
Den vasten grond, waarin het wortelt,
Een steun, die niemand u ontroof.

Wij wijzen u in eigen leven,
Zoo menig niet te looch'nen feit,
Waardoor het wederzien u worde
Een blijde, rijke werkelijkheid.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de week.

I. Tramklachten.

Zooals ik in een vorig week-overzicht schreef, de Haagsche couranten zijn kwistig gespekt dezer dagen met anonyme klagers over ditten en datten. Ook voor onze Haagsche tram-directie valt daarbij wat af nu en dan. Over de al of niet gegrondheid der klachten van menschen die *anonym* schrijven laat ik mij principieel niet uit. Zelve echter wil ik, niet-anonym, der tram-directie, op eenige onbillijkheden attent maken.

Ten eerste: Waarom laat zij het toe dat de vieze vuile manden van sommige passagiers, speciaal op lijn 8, *in* den wagen worden op schoot genomen, tot last en bevuiling van de medereizigers? J.I. Maandag was ik, bij de Promenade, waar het steeds zeer volloopt voor lijn 8, in het middaguur, getuige van het volgende. Verscheidene net-gekleede dames moesten blijven staan, omdat zij werden achteruitge*duwd* door een dringende, onhebbe-

lijke, met manden en koffertjes beladen vuile bende, waarvoor zij uitteraard terstond op zij gingen. Op de Kneuterdijk verliet een inzittende dame de geheel volle tram, raakte met haar lichte japon zoo'n smerige mand aan, en deed daardoor een grooten vlek van haringen vischkoppen op! Zoodat zij genoodzaakt was onmiddelijk huiswaarts te keeren om zich geheel om te kleeden.

De eisch is daarom, dunkt mij, gerechtigd, dat men op lijn 8 verlangt van *alle* passagiers, dat zij geen hinderlijke, plaats-innemende voorwerpen, laat staan vuile manden, bij zich voeren. In plaats daarvan ben ik er insgelijks getuige van geweest, eenigen tijd geleden, dat in een volle tram een conducteur dwong een vrouw, die had *betaald* voor haar kind, dat kind op schoot te nemen, om daardoor een dame, die een reusachtig handkoffertje droeg, en de láátst-overgebleven plaats kwam innemen, gelegenheid te geven dit voorwerp naast zich te zetten *op de plaats van het kind.* De moeder protesteerde, werd echter afgesnauwd, 't publiek mompelde afkeurend, maar.... de dame kreeg haar zin.

Ten tweede: waarom worden degenen, die op het Plein gebruik maken van lijn 8, niet behoorlijk beschermd tegen de bedelaars, die zich speciaal op die lijn verdringen? Iedereen weet dat het instappen op lijn 8 gepaard gaat op het Plein met een lastig dringen, omdat men moet wachten hetzij midden op straat, op gevaar af dus van door auto's, fietsen, etc. overreden te worden, of aan den overkant, hetgeen echter meebrengt een veel verder-afstaan van de tram dan de midden op straat wachtenden. Daar nu degenen die verkiezen het eerste, als zijnde het veiligste, verreweg de talrijksten zijn, stormt, zoodra lijn 8 vóór rijdt, gewoonlijk een gansche bende van heeren en dames vooruit, om, haast je, rep je, een plaats te veroveren. Welnu, te midden daarvan dringt zich, reeds sinds jaren, een vuile, onoogelijke vrouw, met een paar verdorde bloemen, die het U letterlijk *lastig* maakt bij 't instappen, bijna U aan Uw japon vasthoudt; en onlangs was deze bedelares van nog twee anderen vergezeld, die eveneens U bijna vasthielden, en het tot het wegrijden van de open tram toe den inzittenden daarvan hinderlijk lastig maakten. Is hieraan niets te doen?

In het algemeen gesproken behoor ik tot hen, die de Haagsche trams uitstekend vinden, en de beleefdheid, geschiktheid, en netheid der Haagsche tram-conducteurs allen mogelijken, m.i. welverdienden, lof toezwaaien. Reden te meer waarom het plicht is op ergerlijke misstanden te wijzen als bovengenoemde gevallen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Dat niet alleen het Haagsche maar ook het Amsterdamsche publiek aan ‘klachten’ over de tram doet, bewijst het bespottelijk manifest, dat de directeur der Amsterdamsche tram-maatschappij heeft moeten uitvaardigen, en dat luidt:

‘*Er wordt door vrouwelijke passagiers geklaagd over onnoodige hulp*, *die sommige kondukteurs*, *door het aan den arm vasthouden der betrokkenen*, *bij het op den wagen stappen meenen te moeten verleenen, al kan deze hulp bij oudere passagiers of kinderen zeer gewaardeerd worden*, *zij zal toch door vele jongere vrouwelijke passagiers dikwijls als een ongewenschte vrijpostigheid worden beschouwd*, *ik verzoek dus dringend*, *zoo op te treden, dat deze verkeerde indruk worde voorkomen.*

De directeur.’

De Vrije Socialist teekent naar aanleiding hiervan aan:

We worden wèl zedelijk in Amsterdam, op straat tenminste. In de kamertjes en in de zielen der menschen blijft 't even goor. En gewoonlijk bij hen 't meest, die naar buiten zoo erg over de zedelijkheid waken.

Precies zóó denk ik er óók over. De menschen, die zich op straat zoo benauwd-preutsch-aangedaan voelen over de honden-gedragingen, en de vrouwelijke passagiers, die zoo ontzettend-mannen-bevreesd zijn, dat ze de aanraking van 'n hulpvaardigen tram-conducteur ongepast vinden, die zijn gewoonlijk juist degenen die, in de binnenkamer, op allerlei vuiligheidjes en viezigheidjes zoo recht zich belust toonen. Zij, die wezenlijk rein van zeden zijn, zoeken niet dadelijk overal wat achter; 't valt hun niet eens op. *Omdat hunne gedachten elders zijn dan bij 't wroeten in 'n zoogenaamde onzedelijkheid.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Behartenswaardige Opmerkingen en Begripsverwarring.

Onder den titel *Wreedheid* schrijft de Bornesche Courant, in het nummer van Zaterdag 16 Sept., j.l. eenige beschouwingen over mijn stukje in de Lelie van 26 April 1911, No. 43.

De schrijver, mij in de zaak volkomen ge-

lijk gevende, wijst tevens op de wreedheden begaan bij vele volksvermaken, als daar zijn: stierengevechten, hanengevechten, etc., op die van het jagen op vogels, enz., enz.. Dan echter voegt hij daaraan toe dat vele menschen, bij *te* overdreven dierenliefde, den mensch dientengevolge verwaarloozen.

En, omdat hij in deze laatste opvatting dwaalt, maar blijkbaar te goeder trouw dwaalt, zij hier gewezen op de begripsverwarring waaraan hij zich schuldig maakt.

Want, hij verwart twéè dingen: modezucht van aan 't een of ander stokpaardje willen meedoen; èn: *wezenlijke* dierenliefde, uit medelijden met elk van ons afhankelijk-schepsel, mensch, kind, èn dier.

Dat er in het eerste opzicht gezondigd wordt, òòk door degenen die van het 'dierenbeschermen' een mode-nuttigheids-stokpaardje maken, geef ik hem grif toe.

Maar ik, en velen met mij, komen op voor de dieren, niet in de eerste plaats omdat wij-zelf van hen houden, maar omdat wij het laf, wreed, min, onverantwoordelijk vinden, *elk schepsel*, dat in onze macht is, (dus óók den mismaakten, ongelukkigen gebochelde op de straat, van wien de schrijver vervolgens spreekt) te mishandelen, of te bespotten, of te kort te doen. Ik-zelve b.v. ben doodsbang voor een zeekrab; hetgeen echter niet wegneemt dat ik, toen ik op Scheveningen zulk een arm dier zag in het zand liggen, overgeleverd aan kwaadwilligen, terstond een jongen heb opgezocht, en met een kwartje heb betaald, opdat hij het weer terug zou brengen in het water - bij welke gelegenheid verscheidene 'heeren' en 'dames' mij uitjouwden. Op dezelfde wijze heb ik steeds elk dier dat ik helpen kon, spin, hagedis, welk dier ook, verdedigd of bijgestaan; mijn eigen persoonlijke liefde tot *mijn* honden heeft met die questie van ingeboren medelijden met het zwakkere en hulpbehoevende *niets* te maken. En zoo gaat het elken *wezenlijken* dierenvriend.

De schrijver wijst er op hoe een ongelukkige, die over straat gaat, dikwijls wordt bespot en veracht. Ik heb het van een mijner eigene, zeer orthodoxe familie-leden bijgewoond, hoe zij hare driejarige kleinste beval, bij wijze van algemeen amusement: 'Doe Keesje van 't station weer eens na.' 't Kind trok dan een soort bocheltje, maakte haar beentjes krom, en waggelde door de kamer, met de bewegingen van een ongelukkigen misdeelde. De zeer christelijk-bekende-staande moeder wrong zich haar dikke lijf daarbij van pret, en hare andere kinderen amuseerden zich natuurlijk niet minder.

En dat was een 'hoogst beschaafde' dame, met een jonkheer getrouwd, en zich heel prat-doende op eigen afkomst.

Maar heusch, geen enkele *wezenlijke* dierenvriend zal zulke misselijkheden begaan aan zijn evenmensch. Want, ècht mededoogen met het zwakkere - en dááruit komt voort de èchte dierenliefde - sluit in ècht mededoogen met elkeen en alles wat wordt verdrukt en bespot en veracht, en zich niet kan verdedigen; óók kind en mensch, die in dat geval verkeeren.

Ten slotte wil ik hier overnemen den behartenswaardigen wenk, die in deze beschouwing in de Bornesche Courant voorkomt:

Aan alle opvoeders, *ouders en onderwijzers*, *zij de taak*, *de jeugdige gemoederen vatbaar te maken voor zachte indrukken, liefde te wekken ook voor de dieren, die immers ook zijn schepselen Gods.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Leer... en Leven.

Naar de *leer* noemen zich de heeren van de Rechterzijde, die, met een christelijk Kabinet, ons land regeeren: volgers van Jezus Christus, wiens woord zij verklaren te zijn *uit* God, en dientengevolge verklaren te hebben genomen als richtsnoer van hun leven. Welnu, bij monde van den goddelijken Jezus Christus leert het woord Gods:

'*Doch ik zeg U, wie U op de rechterwang slaat, dien wendt ook de linkerwang toe.*'

'*Zoo wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan.*'

'*Zegent die U vloeken, doet wel dengenen die U haten.*'

Etc. Etc.

'Maar, in de werkelijkheid, hoe handelen de volgers van het woord Gods, in hun *leven?*'

Een vrij talrijke menigte wachtte daar de uit het gebouw der Kamer komende leden op. Het bleken voornamelijk socialisten te zijn, die het vooral op den heer De Savornin Lohman, den leider der rechtsche coalitie bij het bekende adres besluit, gemunt hadden. Toen de heer Lohman te midden van eenige rechtsche leden het Binnenhof over wandelde, werd gefloten en de socialistenmarsch aangeheven, waartegenover een man van rechts de heeren begon toe te juichen. De heer Lohman en zijn politieke vrienden verdwenen door het kleine poortje, dat naar het Buitenhof voert, en de manifestanten

wilden blijkbaar denzelfden weg uit. De bij de Kamer dienstdoende veldwachters vonden hierin termen om zich voor de poorten te plaatsen en die af te sluiten voor het publiek. Wie er nog door wilde, werd hardhandig teruggewezen. De sabels werden onmiddellijk getrokken en de veldwachters waren zoo zenuwachtig, dat een onzer collega's, die bijna een klap opliep, groote moeite had om, gewapend met een perspenning, doorgang te verkrijgen.

Het scheen ons toe, dat het sabeltrekken zeer overbodig was en dat een gemoedelijk woord, om de heeren Lohman c.s. niet te volgen, beter ware geweest.

(*Vaderland.*)

Wij hebben een christelijke regeering, een christelijk kabinet. En van háár gaat uit, zoodra een der hunnen wordt beleedigd: het sabeltrekken, het hardhandig te keer gaan, het beantwoorden dus van *haat* met *haat.*

Doe naar mijn woorden, maar niet naar mijn werken, geldt het ook hier.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.

Het huis stond in een der buurten in de omgeving van 't Holl: Spoor. ‘Ons’ huis noemde freule de Wevere het, met een zalvende liefheid, waarin een toontje van blijde heerschzucht viel te onderscheiden.

Het zag er even donker en onooglijk en geheimzinnig-stil uit van buiten, als de straat waarin het stond; een leege, kale, lange straat, met vele ‘gemeubelde kamers’ te huur, en vele altijd gesloten huizen; een straat waar overdag niets viel te zien, en 's avonds donkere onkenbare mannen-gestalten rondslopen, en hier en daar lichtjes aangingen.

‘Vereeniging tot Verbetering van het Gevallen Proletarier-kind’ stond in den gevel, met groote, tot zich roepende letters. Freule de Wevere bewoog zich zoo graag op dat terrein van ‘verlorenen’ en ‘gevallenen’. Haarleelijk, spits, lang-neuzig oude-juffrouw-gezicht, van boezemlooze en heupenlooze, van de geboorte af tot den onvrijwilligen maagdelijken staat vooraf veroordeelde vrouw, nam een speurende, onrein-nieuwsgierige uitdrukking aan, zoodra zij iets hoorde van onzedelijkheid of van onwettig huwelijk of van buiten den echt geboren kindje. Dan was zij in haar element; dan moest zij alle bijzonderheden weten, wroeten tot in het oneindige in 't meest intieme deel der liefdesgeschiedenissen van de betrokkenen.

En, als ze een slachtoffer in haar handen had, als ze een van finantieele hulp-verstokene, daardoor aan haar ‘zorgen’ gansch overgeleverde ongehuwde moeder, of een minderjarig meisje, dat ze ‘van den slechten weg gered had,’ kon opsluiten 'n tijdlang in ‘haar’ huis, o de gedwongen, onvermijdelijke, meedoogenlooze confidenties waartoe ze hare deerniswaardige ‘beschermelingen’ dan noodzaakte, onvermoeid uitvorschend, details eischend, hoe onnoembaar ook, snuffelend, zich zelven lavend aan den stank dien ze op woelde; - - - om dan naar huis te gaan, naar haar eigen mooie voorname deftige woning op de Koninginnegracht, omgeurd met een reuk van quasiheiligheid, dienaresse in den wijngaard des Heeren, die zich, zooals zij steeds uitdrukkelijk betoogde, - tot spot van iedereen achter haar rug, - vrijwillig

had opgelegd den ongehuwden staat, om geheel haar leven en haar fortuin te kunnen wijden aan de redding der goddelooze gevallenen. - -

De Vereeniging telde heel het orthodoxe den Haag tot leden of begunstigers. Zij bezat daardoor thans het Huis, met een eigen vergaderzaal, waar des Zondags, en tweemaal in de wreek, werd gepreekt over het reddingswerk, terwijl het eigenlijke Gesticht bestond uit twee afdeelingen, eene voor ongehuwde moeders en minderjarige of vrijwillig zich aanmeldende prostituees, en eene voor nog slechts neiging tot vallen vertoonende aanstaande zondaressen, die, door ouders of voogden, aan de strenge tucht der freule en hare satelliten werden toevertrouwd.

Want, elken dag kwam de freule-zelve genadiglglijk naar de slecht-befaamde buurt, waarin het Huis stond, om zich met eigen oogen en ooren te overtuigen wat er daar voorviel. De slachtoffers, al giechelden en smaalden ze achter haar rug, waren bang voor haar. Ze wisten het namelijk wel dat elk vergrijp dat de directrice haar meldde, werd gestraft door haar terstond met opsluiting-alleen, geen-eten-krijgen, des Zondags in de werkjapon moeten blijven rondloopen, overwerken des avonds, etc.

En het Bijbel-lezen! O, het bijbel-lezen van de freule! Daaraan kwam geen einde! Zij las elken middag voor, ten bate der verzamelde zondaressen, door de directrice tot dat doel bijeengeroepen; en zij wist altijd te kiezen de harde, de wreede, de strenge bijbelwoorden, en daaraan vast te lijmen haar eigen dreigend slot-toespraakje van: Ik de Heere Uw God ben een ijverig God; een God der *wrake.* Het was gebeurd dat een der meisjes, een sinds kort van een ziekte hersteld, zenuwachtig wezentje van twintig jaar, dat, slachtoffer van haar omgeving en overgeërfd tem-

perament, nauwelijks geweten had wàt ze deed toen ze, als een van zelfsprekend iets, hetzelfde prostituee-leven voortzette, dat ze van hare moeder had gezien van kind af, een zenuw-toeval had gekregen van angst en vreeze om de afschuwelijke helle schilderingen waarin de freule uitmuntte. Het verhaal van die schitterende uitwerking, die hare redenaarstalenten aldus gehad hadden, behoorde tot der freule's liefste levensherinneringen. Niemand, zelfs niet de dominee van de wijk, haar trouwe helper en vriend, verstond als zij de kunst den dag des laatsten oordeels in dreigend schrille kleuren af te malen; den dag waarop ‘de Heer der Heerscharen’ de zondaren van zich zou slingeren in de vlammen der eeuwige verdoemenis, om integendeel te zeggen tot de rechtvaardigen: Ga in, in de vreugde Uws Heeren.

Men zag het der freule aan dan, hoe er geen onzekerheid was bij haar, dat zij ontwijfelbaar tot de laatste categorie zou behooren, terwijl al de om haar heen verzamelde ‘slechte schepsels’ het alleen aan hare godzaligheid, van hen wel willen komen bekeeren, zouden hebben te danken, als zij-ook misschien nog binnenslopen, dientengevolge, door een kiertje, met moeite en nood, in het Paradijs.

Maar, de dominee kon het óók! Freule de Wevere die hem, bij gebrek aan een ander manspersoon, aanbad met een geestelijke liefde, welke hij zijnerzijds niet wenschte te zien overgaan tot een vleeschelijke, daarvoor was zij hem te onbegeerlijk naar het lichaam, erkende deemoedig, dat niemand zóó de kunst verstond de ziel der afgedwaalde en verdoolde meisjes te treffen als dominee Wijck! Hij was een groote, zwaar-gebouwde man, uit de kolonieën geboortig, met mooi zwartblauw krulhaar, erfdeel van zijn gekruist ras, en met groote donkere oogen, die konden gloeien en lokken. Hij werd door velen onder de mannen niet vertrouwd, maar de dames vonden hem ‘zóó interessant.’ En hij wijdde zich met onverdroten ijver en toewijding aan zijn beroep van zieleherder; vandaar dat het hem ook nimmer te veel moeite was nacht en dag ten dienste te staan voor het zieleheil der inwoonsters van het Gesticht der Vereeniging tot Verbetering van het gevallen Proletariers-kind.

‘Hij is een dierbaar man’ - placht daarom de ietwat ouderwetsche, met haar oogen hemelende, het in den grond echter heel oprecht meenende directrice van het Gesticht te zeggen, met ware geestdrift. Zij was zelve een nul in 't cijfer, weduwe van een ondergeschikt ambtenaar, door het invloedrijke Tweede-kamer-lid Mr. Ferdinand Vermeulen geholpen, na den dood van haar man, aan dit onderkomen; 'n vrouw met weinig verstand, die voortdurend door de aan haar toezicht toevertrouwde meisjes en vrouwen werd beetgenomen, maar eerlijk geloovig in handel en wandel, dankbaar aan God, omdat Hij haar, toen zij bijna broodeloos achterbleef, deze uitredding had toegezonden van dit baantje met vrije woning en vrij licht en vrij eten; en naast Hem dankbaar aan de rijken dezer aarde, van wier weldadigheid zij dientengevolge leefde, steeds buigend, en zich in bochten wringend, voor ‘de freule’, en voor Jonkvrouwe Lizzy van der Hooph, de particuliere secretaresse van de freule, en voor dominee Wijck, die met zulke voornaamheden verkeerde op 'n voet van gelijkheid, en voor de damesregentessen, en voor iedereen in een woord door wien het Gesticht, en dientengevolge ook zijzelve, finantieel werd gesteund. -

‘Ja, dat zegt U met recht, freule’ beaamde zij, de deur openende, om de freule de Wevere in de spreekkamer te laten, waar deze, alvorens de dagelijksche bijbel-oefening begon, steeds vooraf met haar confereerde: ‘Het is inderdaad een godgezegende dag, zoo zacht nog, en daarbij al zòó laat in October! Ik zei van middag nog net zoo tegen een van de meissies: De Heere maakt het goed met ons dit najaar’.

De weduwe-directrice sprak in werkelijkheid volstrekt niet in dezen overdreven vromen stadhuis-stijl tot ‘de meissies’, maar zij rekende het tot hare ambtelijke verplichtingen, wanneer zij met de dames van 't Bestuur of met den dominee te doen had, steeds in zalvende bewoordingen te vervallen. Het was geen valschheid, slechts een onderdanig aan wendsel, om de dames te believen daardoor.

Freule de Wevere harerzijds vond steeds, dat je je volstrekt niet moest ‘encanailleeren met dat soort menschen’, bepaalde zich daarom steeds tot zoo'n gelegenheidspraatje over 't weer, of iets dergelijks, en kwam dan dadelijk ter zake, uit de hoogte.

‘Niets nieuws juffrouw Gerbrandts’ vroeg zij, op haren presidente-toon. De weduwe had natuurlijk steeds geheeten: mevrouw, toen haar man nog leefde, maar freule de Wevere hield ervan de christelijke nederigheid erin te houden bij hare naasten. ‘Dat soort menschen’ moesten in 't oog houden wàár ze door God nu eenmaal geplaatst waren, in welken stand ze thuisbehoorden - was haar hoogmoedige lijfspreuk.

‘Juffrouw’ Gerbrandts, - al had het haar eerst wat moeite gekost van haar mevrouwschap afstand te doen - berustte sinds lang erin, gewullig. Ze nam zulke dingen aan als haar van haren lieven Heer opgelegde beproevingen, welke zij geduldig moest dragen, uit dankbaarheid voor het genadebrood dat Hij haar liet eten.

‘Neen freule, geen nieuws,’ verklaarde zij.

- ‘Alles gaat heel goed - met Gods bijstand - mag ik dankbaar erkennen.’

Maar de freule was niet van een toegefelijk blijmoedig Christendom, dat gauw tevreden is met 'n ander. Haar strak gelaat nam een onheilspellend-afkeurende uitdrukking aan, terwijl zij op boozen toon antwoordde: -

‘Zoo - ik moet zeggen, dat U wel héél gauw spreekt van: alles gaat goed, - wel heel gauw tevreden bent. - En die ondeugende Lina dan? Is die dan veranderd sinds gisteren?’

De berispte weduwe plukte verlegen aan haar schort. Dat was wáár ook. Ze had 't heelemaal vergeten, in haar onschuldigbehagelijke blijdschap om den mooien zonnigen najaarsdag, en terwijl ze van middag net haar lievelingskost had gegeten ook nog - gestoofde peren met rijst -; heelemaal vergeten had ze het, terwijl ze even nadutte vóór de freule tegen half drie kwam, dat die ondeugende Lina nog maar steeds weigerde zich aan de huisorde te onderwerpen, en lachte en giechelde onder 't bidden en bijbellezen. en dientengevolge sinds gisteren was opgesloten in 't ‘hok.’

Neen, vergeten had ze het in zoo verre niet, dat ze Lina, ondanks 't verbod in zulke gevallen, tòch wat middageten had toegestopt van ochtend. Och lieve Heer ja, 't kind wàs wel brutaal geweest, maar, in haar goedhartigheid, vond ze het toch te hard haar daarom gansch zonder warm voedsel te laten.

En ze probeerde 'n goed woordje. - -

‘Lina is nog opgesloten, zooals U 't bevolen hebt freule, maar, ik wilde U juist voorstellen: als we 't nu eens met zachtheid probeerden, als we haar van avond tòch eens bij 't feest-avondje lieten komen.? Wie weet of ze niet inziet hoe gezellig het hier is, als ze ons zoo ziet zingen, en 'n kopje koffie mag meedrinken met 'n koekje.’ - -

Freule de Wevere vond in haar hart juffrouw Gerbrandts 'n veel te inschikkelijke directrice, had haar graag weggestuurd, als ze 't maar had durven doen tegenover de Vermeulens; maar die moest ze te veel naar de oogen zien. Meneer Vermeulen zat in 't bestuur, en zijn vrouw gaf zulke royale bijdragen, en liet véél naaien in 't Huis. En de weduwe was nu eenmaal 'n protegée van die familie.

‘Ik zal er met den dominee over spreken’, besloot zij. ‘Als hij er niet tegen heeft...’ -

‘Dominee komt van avond óók 'n oogenblikje - heeft hij beloofd’ - kondigde juffrouw Gerbrandts aan, met een verzaligde uitdrukking, omdat deze man-omgang van den dominee de eenige was die haar restte, sinds ze door haar weduwschap in een zoo geïsoleerde omgeving was gekomen van louter vrouwen. -

De freule knikte, óók verzaligd. ‘Ja, dat had dominee haar immers al beloofd - toen ze van ochtend even bij hem was geweest, om hem over 'n treurig geval in zijn wijk te raadplegen - Freule van der Hooph komt natuurlijk óók,’ - voegde zij erbij.

‘En’ - juffrouw Gerbrandts plukte weer nederig aan haar schort - ‘zal ik m'n nichie dan maar weer vragen, of ze wil komen op 't orgel spelen bij het zingen?’ -

Want deze taak werd gemeenlijk steeds opgedragen aan mejuffrouw Petronella Knelle, een broers-dochter van de weduwe, voor wie 't altijd een énorme eer was bij zulke gelegenheden onder 't voorname gezelschap van freules en douairières te mogen verkeeren 'n heelen avond-lang, als onbetaalde meid-voor-alles dienende, die nu en dan daarvoor 'n genadig goed woord kreeg, uit de hoogte, quasi-christelijk.

- - Ditmaal echter had freule de Wevere andere plannen. ‘Neen, juffrouw Knelle zal van avond worden vervangen door 'n kennisje van freule van der Hooph en mij,

iemand die zoo dolgraag wil meekomen, dat ik - ofschoon ze er eigenlijk nog wel wat jong voor is in deze omgeving te worden binnengeleid, - toch er in heb toegestemd. Aan den anderen kant is het namelijk wel goed dat ook jonge meisjes heel vroeg bekend leeren worden met de zondepoelen dezer wereld.'

- - 't Was voor juffrouw Gerbrandts een ware teleurstelling. En die arme Petro, die er al heelemaal op had gerekend.! Haar gezicht drukte zulk een zichtbare verslagenheid uit, dat de freule, die het opmerkte, uiterst genadig zei:

'Maar, als Uw nichtje soms lust heeft tòch te komen, voor de gezelligheid, - een kopje koffie meer of minder nietwaar, - mijnentwege.' - -

'O freule! De freule is waarlijk al te goed. Petro zal 't zóó prettig vinden. De freule weet wel hoe graag ze hier altijd is.' - En juffrouw Gerbrandts putte zich uit in nog meerdere dankbaarheids-phrasen, die de freule echter kort afsneed, door op te staan, en te bevelen:

'Wilt U nu maar de meisjes bijeen gaan roepen, dan zullen we de godsdienstoefening beginnen.' -

(*Wordt vervolgd*).

Ter bespreking toegezonden.

Avia (uitgever C. Geleijns, Rotterdam) is een aan de luchtvaart gewijd tijdschrift, waarvan men zeker zonder overdrijving mag zeggen dat het actueel is. De meeste bladen hebben reeds getuigd, wat ik-ook graag onder-

schrijf, dat het een welverzorgden en aantrekkelijken indruk maakt, waarvan de inhoud zeer up to date is. Het 1 Sept. nommer geeft portretten van vrouwelijke aviateurs, waarvan het bijschrift mij trof als zéér waar:

Ja, op uw portretten ziet ge er vaak bekoorlijk uit. Maar tusschen vliegen en zijn portret laten maken, is verschil. Of dacht u dat Pauline Chase niet weet hoe aardig haar het mutsje staat? Hoe zal ze er uitzien als zij vliegen gaat? De helm, de bril, de wollen das...

Zegt niet dat het u onverschillig is. Een vrouw die niet om kleeding geeft, die is geen vrouw! Daar brengt geen heel congres van hobbezakken ons van af.

Daarentegen maakt in datzelfde goedgeschreven artikel de schrijver, van zijn manstandpunt uit, een opmerking, die m.i. geheel onverdiend aandoet, en óók onjuist is gezien. Ik citeer:

Weet gij wel wat de eigenschappen zijn, die een vlieger dient te bezitten? Zijt gij kalm, koelbloedig en kordaat? Wij hopen het maar niet. Kalm, dat kan er nog mee door - koelbloedigheid is voor een vrouw nu juist geen zeer gewenschte eigenschap - en een kordate vrouw? Nu ja, al goed, we zullen er niets van zeggen, máár...

En weet ge wel dat de vliegkunst van den aviateur verlangt in een ondeelbaar oogenblik een besluit te kunnen nemen? Kunt ge dat? Wij zullen 't niet ontkennen, maar merken op dat onze ondervinding leerde dat gij, als ge na een lange aarzeling eindelijk tot een besluit geraakte, gewoonlijk net het omgekeerde deedt van wat ge juist besloot...

Ziet gij, lezers, nu neem ik het op voor de vrouw, de *ware* vrouw wel te verstaan, die welke weet kalm, koelbloedig en kordaat te zijn méér dan de man, maar... daar waar zij op haar plaats is, aan het ziekbed, in uren van ernstige levensrampen, van droeve beslissingen, van levenslang afscheid soms van een dierbaar kind, een trouwen kameraad, dien het leven haar ontvoert. Neen, niet bij de vliegkunst - daaraan geef ik den schrijver groot gelijk - is de vrouw noodig, of gewenscht. Maar, laat hij niet generaliseeren, en datgene wat zij, juist als *ware* vrouw, zoo in sterke mate kàn bezitten, haar willen ontzeggen op eenmaal als *nimmer* zijnde een harer eigenschappen. 't Zelfde geldt óók van het plotseling een besluit nemen. Zeker, bij kleinigheden kan een vrouw ontzettend lang weifelen en aarzelen, maar... hoe menigeen harer heeft niet, waar 't gold in een ingrijpende operatie plotseling toe te stemmen, of door onmiddelijk optreden een gevaar te verhinderen, getoond dat zij meer in staat was een besluit te nemen, dan haar geheel verslagen echtgenoot. 't Is 'm de vraag maar wàár en op wèlke plaats die vrouwendeugden thuishooren. Neen, allerminst bij de vliegkunst, maar wèl aan 't ziekbed, in de huiskamer, bij de opvoeding, als de gezellin en de steun van haar echtgenoot of kind.

Ik haal dit gedeelte aan uit *Avia*, om erop te wijzen dat de redactie een onaf hankelijken prettigen toon aanslaat in hare artikelen, welke ruimschoots begeleid met afbeeldingen van luchtschippers, opstijgingen en, helaas, catastrophen, zich boeiend en aangenaam laten lezen, en, gelijk hierboven reeds is gezegd, handelen over het meest actueele soort van sport dat er op dit oogenblik bestaat.

Kalenders. De uitgevers la Riviere en Voorhoede te Zwolle hebben succes met hunne smaakvolle plaatjes-kalenders. Het is een goed idee die 365 kiekjes uit Nederland, die de ‘geillustreerde kalender’ van deze firma elk jaar geeft, in keurige uitvoering, tot den prijs van 90 cts. en *f* 1.50 in luxe-uitgave. Menig aardig plekje,

waaraan vriendelijke herinneringen ons verbinden, wordt in de herinnering teruggeroepen door deze ‘kiekjes’, uit alle verschillende deelen des lands.

De elf provinciën, welke deze zelfde firma óók weder aankondigt tegen 1912, belooft nog meer verscheidenheid dan vroeger. Deze kalender, waarvan het schild, met de wapens der provinciën, uitgevoerd in blauw en goud, zoo fijn en gedistingueerd aandoet, bevat, onder de 55 illustraties van ons land, 8 platen van Ned. Indië, iets waarop de aandacht der talrijke Indische families, die naar 't vaderland repatrieerden, in 't bijzonder zij gevestigd, ook met het oog op cadeaux naar de Kolonieën te zenden tegen St. Nicolaas.

De Kinderkalender, de derde uitgave dezer firma, is eveneens weer in voorbereiding, en ziet er, naar het prospectus te oordeelen, heel aardig uit; plaatje en tekst elken dag, verder een kwartetspel, kinderspelletjes, kunstjes, teeken-voorbeelden, muziek-stukken, prijsraadsels met 100, zegge *honderd* prijzen, dus van allerlei om de kinderen - *als* die er nog zijn heden ten dage? - te amuseeren.

Ten slotte wordt nog aangekondigd een practische **maandkalender**, met ruimte voor aanteekeningen, en allerlei praktische opgaven, over de post, de feestdagen, de weekmarkten, etc. -

Gaarne voldoe ik aan den wensch dezer firma, deze uitgaven, die nog in bewerking zijn, reeds nu aan te kondigen, want zij zijn mij welkome goede bekenden, die ik durf aanbevelen aan iedereen, uit eigen ervaring, als even noodzakelijke als vriendelijk-aandoende huis- of werk-kamer-versierselen. Over 'n tekst op 'n kalender kan de meening zeer uiteenloopen, maar kiekjes geven altijd een afwisseling, die nooit verveelt, en die dikwijls of oude herinneringen levendig doen worden, of nieuwe beelden voor oogen tooveren. Voor beide, de Elf-provinciën en de geïllustreerde Kalender, geldt deze opmerking in 't bijzonder, terwijl de maandkalender uitmunt door zijn gemakkelijkheid, en de kinderkalender in elke kinderkamer een plaatsje waardig is.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Aan Ego.*)

Voorop stel ik, dat ik nimmer nog in het openbaar schreef of sprak en hoop ik, dat het mij gelukken moge mijn gedachten zoo zuiver mogelijk weer te geven:

Wat Ego wil: 'Ik wil dat de vrouw bij innige sympathie voor een man zich aan hem geve in alle gerustheid en met dien kuischheidszin welke haar eigen is,' dit ideaal beaam ik ten volle. Echter in deze wereld, waar geen idealen blijvend verwezenlijkt worden, faalt ook dit ideaal in de praktijk.

Elke man heeft het recht zich een vrouw te kiezen. Een mariage de raison door den man aangegaan dient hij te aanvaarden m e t de gevolgen van dien: gebrek aan innige sympathie, dus een ongelukkig geslachtsleven, immers wie of wat dwong hem buiten zijn wil tot dit huwelijk? Een mariage de raison bij een vrouw keur ik evenzeer af, tenzij zij zich beijvere tevens de behoeften van haar man ten volle te bevredigen.

Echter laat ons een huwelijk beschouwen uit volle liefde gesloten en dat zoo dikwijls volgens Ego voor den man wordt: zich tevreden stellen met kruimeltjes van droog brood. Ik zal trachten aan te duiden, dat de omstandigheden van het leven en van het vrouw-zijn dikwijls geheele of gedeeltelijke weerzin veroorzaken, ondanks de sympathie voor den man blijvende is.

Een man kiest een vrouw uit liefde, zij beantwoordt geheel die liefde, is dus op dat tijdstip voor hem 'een bloedrijk en sappig genot.' Kan zij dit steeds voor hem blijven? Zelden. In geval het huwelijk kinderloos blijft zijn de kansen zeer groot; het huwelijksleven blijft natuurlijk en de hoop éénmaal het moederschap te zullen kennen maakt haar steeds gewillig; hare liefde blijft gericht op één wezen: den man harer keuze, al haar gedachten en daden maken hem tot middelpunt. Ik spreek hier van de normale vrouw waarmee ik bedoel een vrouw met moederinstinct, niet van 'de deerne' waaronder ik hen versta, die 'dat' uitsluitend wenschen voor eigen genot en wie elke variatie van man welkom is; ik schat zulke vrouwen de uitzonderingen, de regel is moeder-vrouw.

*) Noot Redactrice.
Over dit en andere onderwerpen kwamen nog eenige gedachtenwisselingen in, te laat voor *dit* nommer.

Nu een liefde-huwelijk met vruchtbare gevolgen. Ego zal het met mij eens zijn dat het doel hetwelk de Schepper of de Natuur beoogt, met zijn schepsel die aandrift te schenken is: voortplanting van het ras. Ziehier de grootste oorzaak van de moeilijkheid van een levenslang gelukkig huwelijk: de vrouw ondervindt alleen alle gevolgen der daad en hoewel een bevalling met voorafgaande negen maandendracht niet aangenaam is (de ouderwetsche vrouw zag er minder tegenop dan de moderne, de ouderwetsche was meer onderworpen aan den wil van haar echtenoot, wijl zij minder een eigen gedachteleven had, zich minder een persoonlijkheid voelde) is een bevalling op zich zelf een der geringste oorzaken van het opvatten van weerzin tegen 'dat'. Immers wie kan bij de tegenwoordige inrichting der maatschappij een onbeperkt aantal kinderen groot brengen? Van de hoogste tot de laagste standen is beperking geëischt terwille der reeds geboren kinderen, die niet de opvoeding en verzorging kunnen krijgen elk in hun stand vereischt, indien de ouders mateloos de natuur laten werken. Bovendien zou in zoo'n geval de vrouw te gronde gaan door overmatige productie, of de man door te zware finantieele zorgen. In 't kort zij hier gezegd hoezeer ook ik betreur hoe hier alvast het ideaal in het water valt in de praktijk des levens. En nu voor het vervolg verwijs ik ieder lezer naar een vrouwenarts of zenuwdokter. Zeer talrijk toch zijn de vrouwen lijdende aan de gevolgen van een onnatuurlijk huwelijksleven. De man vervult volkomen de functie hem door de natuur opgelegd, hij voelt zich na afloop vrij, bevredigd; de vrouw wordt kunstmatig belet haar functie te volvoeren, n.l. vrucht dragen en voortòrengen; wie van hen beiden deze zorg ook op zich neemt, de natuurlijke functie der vrouw wordt verhinderd, met alle middelen belet. Gevolgen? Ziekte der geslachtsorganen en als gevolg hiervan periodiek hoogst onaangename of pijnlijke behandeling door een specialiteit; gestoord zenuwleven, geheele of gedeeltelijke weerzin van 'dat' als oorzaak van al dit lichamelijk lijden. De verkrachte natuur wreekt zich! Indien hier nu bij komt: huishoudelijke zorgen door de tegenwoordig zoo schaarsche goede dienstboden, of beperkte geldmiddelen om toe te komen, of zwakke gezondheid van, slecht leeren of zorgwekkende karaktereigenschappen der reeds geboren kinderen, wie kan het dan als gevolg vreemd vinden dat een vrouw haar man blijft liefhebben met hart en ziel, doch *dat* beschouwt als volkomen overbodig: immers de taak door den Schepper dit schepsel opgelegd werd volbracht: vruchtdragen, nu wijdt zij zich aan het slot dier taak: de jonge mensch groot brengen en opvoeden!

Het groote verschil in opvatting tusschen man en vrouw ligt in het groote verschil in lichamelijke gesteldheid. Is het nobel, indien de man, deze eens zoo sappige vrucht zelf verdroogd hebbende, uitziet naar nieuw jong saprijk genot? Dan krijgt men toestanden als onder de Mahomedanen bestaan: daar hangt het slechts af van het geld van den man hoeveel vrouwen hij er op na kan houden. Vindt Ego dit zoo'n ideaal-toestand? Mijnentwege ga men er toe over! ook ik besef vaak het onbillijke, hoe menige fatsoenlijke jonge vrouw haakt naar een natuurlijke functie, onbereikbaar voor haar zoolang niet de wet haar huwelijk bezegelde, en aan den anderen kant zoo menige getrouwde vrouw vol innige sympathie voor haar man, doch zuchtende onder den druk steeds opnieuw zijn lichamelijke behoeften te moeten bevredigen, waartoe de omstandigheden haar zoo vaak ongeschikt maken. Echter betwijfel ik ten sterkste of deze terugkeer tot veelwijverij *de* oplossing is van dezen levensnood.

Ik laat nu buiten beschouwing ziekten, die elke vrouw kunnen treffen buiten het geslachtsleven om als: tuberculose, krankzinnigheid, etc.

In zulke huwelijken is inderdaad de man diep te beklagen, doch wie legde dit gezin die beproeving op? moet hij die niet aanvaarden even goed als zij? Toch zou ik in zoo'n geval indien de gezondheid van den man zou lijden onder onthouding, bevrediging in het geheim zeer vergeeflijk achten.

ANTI-EGO.

II. Aan Ego.

Het is een eenigszins *gewaagde* gedachtenwisseling, die heer Ego begonnen is, maar *natuurlijk* is zij wel. Tòch zou 't in de maatschappij, zooals zij thans nòg is (misschien zal 't later wel anders worden) wel vreemd uitzien en vooral voor de vrouwen. De grootste hinderpaal is juist dàtgene, waarover Ego zoo kalmpjes heen loopt. Hij moet ook wel in 't oog houden, dat een man anders is aangelegd dan een vrouw op dat punt; vele gehuwde vrouwen zouden dan van zelf mededingsters krijgen.

Goed, nu geeft zich een vrouw aan een man, van wien ze veel houdt en als de gevolgen van die liefde voor den dag komen, wat dan? En de wet van het vaderschap enz. enz?

't Is alles heel mooi en er zouden geen zenuwzwakken enz. meer in de wereld zijn, dat geef ik u gaarne toe en moreel is 't ook, maar zal Ego dan ook zorgen voor andere maatregelen, dat 't zoo'n kindje later aan niets ontbreekt en de menschen èn 't wichtje niet met den rug worden aangekeken door de kleinzielige menschenmassa??

Want, heer Ego, geloof me, van de 100 vrouwen, die zich geven uit liefde, zullen er zeker 80 verlangen naar het resultaat van die liefde, naar een kindje van dien man. Er zijn natuurlijk ook vrouwen, die meer maîtresse, dan moeder zullen zijn, doch het meerendeel verlangt naar 't moederschap. En dáárom is de zaak, waarover Ego zoo stilletjes heenstapt, juist de belangrijkste.

ODILLON.

III. Den Heer Joh. G. Schippérus.

U schrijft in de Hollandsche Lelie van 20 Sept. j.l.: ‘De Heer P.F. Beudt doet nog een nagalm hooren op de onlangs gevoerde polemiek in dit blad over Militarisme, Koloniale politiek, zending enz.’

.... 't Spijt mij geducht te moeten mededeelen eene té groote eer en eene té groote waarde wordt toegekend aan dat, uw geschrijf.

Reeds in *Januari* van dit jaar zond ik mijn artikel aan de Geachte Redactrice, doch door gebrek aan ruimte kon 't pas onlangs geplaatst worden.*)

.... Gij tracht en vindt 't een genot venijn en alcohol te distilleeren uit producten die zulks niet bevatten; met zoo iemand wensch ik niet te debatteeren.

Als een voorbeeld uit velen, 't volgende.

Ik schreef: ‘Ik wilde betalen, goed behandelen en veel tijd geven om 't verdiende geld te verteeren (!!), doch bij onderzoek vernam ik, dat contracten met de werknemers door deze, niet nagekomen worden; dat 't Rijk den werkgevers té vele en té moeilijke verplichtingen oplegt.’

.... Achter 't woord ‘goed’ plaatst U een vraagteeken en is dit een ongepaste hatelijkheid, voor U natuurlijk niet voelbaar.

Omdat ik spreek van: ‘tijd te geven om 't verdiende geld te verteeren (!!)’ zijt Ge eene halve pagina aan 't schetteren en schelden.

Mijne bedoeling was en is niet krenkend. Aan de arbeiders wordt dringend aanbevolen meer ‘vrijen tijd’ te eischen.

Nu is 't eene axioma dat ‘vrije tijd’ bijna altijd gepaard gaat met uitgaven die niet zouden plaats hebben gedurende de uren van arbeid. Gaat men wandelen, onwillekeurig wordt een sigaartje gerookt; flaneerende langs winkels wordt men door de uitstallingen tot koopen verleid; knutselwerk in huis vereischt grondstof; eene verre wandeling doet sterk verlangen naar een glaaske bier enz, enz., altemaal oorzaken die de beurs doen openen.

Niemand heeft 't indertijd dominé Hazebroek dan ook kwalijk genomen toen Hij op den Kansel zeide: ‘Helaas, 't is maar al te waar dat de Zondag aan velen gelegenheid geeft, 't in de week verdiende geld, uittegeven’....

.... Door U wordt mijn bedoeling, met opzet, anders uitgelegd.

U raaskalt over schandelijke verdachtmaking; over 't verbrassen van 't loon door arbeiders; over 't zich bedrinken en in verband hiermede over *jenever!!*

.... In zulk gezelschap wensch ik niet te vertoeven en zij U, in gemoede, aangeraden Heer J.G.S. niet te veel te denken aan die alcoholmiddelen; zij werken suggereerend en benevelen de geestvermogens; beter is 't voor U nu en dan een glaasje broomkali met suiker te nemen.

P.F. BEUDT.

*) NOOT RED.
Ik heb het aan den geachten inzender overgelaten dit feit te constateeren; want inderdaad ontving ik zijn manuscript *lang* voor de heer Schippérus met zijn opinie voor den dag kwam.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.

XXXIX. 'Historie van Mevr. de Hertoginne van Pompadour.'

In den Pompadourtijd, 1744-1764, hebben velen ter wille van deze invloedrijke minnares van Lodewijk XV in den kerker gezucht.

Mij zijn minstens een 25-tal gevallen bekend van personen die in de Bastille, terecht of ten onrechte, werden opgenomen, omdat zij beleedigende praatjes gehouden, en brieven of gedichten geschreven hadden, of wel aanslagen gesmeed of aanslagen voorgewend hadden, om, wat deze laatste betreft, in de gunst en recommandatie van deze machtige heerscheresse te komen.

Het ligt niet op mijn weg om al de feiten te vermelden. Met een paar maken we echter eene uitzondering.

Zoo werd, bijvoorbeeld, 13 Mei 1795 zekere Donis Claude Bergeron, zoogenaamd Chevalier d'Escourville in de Bastille gebracht, beschuldigd van het maken van een schimpdicht op de Markiezin, dat hij haar had toegezonden om haar, bij wijze van chantage, 18.000 gulden uit den zak te kloppen.

Het gedicht is scherp als een vlijm.

'Un certain curé de Quimper,
Prechant devant des hérétiques
Nourris des dogmes de Luther,
Leur citoit miracles antiques
Dont pas un d'eux ne faisoit cas,
Et surtout pronoit la baleine
Que jadis engloutit Jonas.
'Voila miracle bien étrange,
Dit l'un d'entre eux alors tout bas:
J'en sais une en France qui mange
Un roi, son peuple et ses Etats.'

De hekelaar kwam 22 December 1760 vrij, maar werd uit Parijs gebannen tot op 30 mijlen afstands.

Waar we over een in ons land verboden boek betreffende de Pompadour enkele bijzonderheden willen releveeren mogen hier niet ontbreken de namen van Pierre Magny en Mornieur den jongen, de eerste ambtenaar en de tweede boekbinder, die beiden in de Bastille werden opgesloten op 24 en 26 December 1760, en waarvan de feiten, waarvoor zij gekerkerd werden in onmiddellijk verband staan met het verboden boek.

Pierre Magny werd opgesloten, 'pour avoir fait une copie d'un imprimé ayant pour titre: *Histoire de la marquise de Pompadour*, et l'avoir donné au nommé Lemounier (*lisez* Mounier) pour la vendre. Magny auroit perdu sa place pour cette affaire sans Mme de Pompadour qui dit qu'elle en seroit fachée à cause de sa femme et de ses enfants.

Slechts ruim een jaar werd hij gevangen gehouden. 27 December van het volgende jaar liet men hem vrij.

Zijn medeplichtige Mounier had men reeds op 18 Januari losgelaten.

Terwijl men op die wijze in Frankrijk ageerde tegen dergelijke geschriften, was er inmiddels eene vertaling in ons land verschenen, waarvan we voor het eerst bericht krijgen door Ledeboer, waar hij den Zalt-Bommelschen boekverkooper Joh. Wilh. Kanneman vermeldende, zegt: 'Gedeputeerden van Overijssel werden 23 December 1761, op instantie van den franschen Ambassadeur d'Affry aan den Ambassadeur Fagel, in navolging van Holland, de Magistraten van de 3 steden (Deventer, Kampen en Zwolle) en Hasselt en Steenwijk verzocht te zorgen, dat het bij hem gedrukte boekje: *Historie van Mevrouw de Hertoginne van Pompadour* bij de boekverkoopers opgehaald en de verspreiding ervan verhinderd zou worden.[1)]

Hoewel er gesproken wordt van '*in navolging van Holland*' vonden we niets omtrent dit verbod in de Resolutien der Staten van dat gewest.

Als men nu de bijtitel leest is het verbod wel eenigszins aan bedenking onderhevig, want waar die luidt: 'Tot Lof, en ter verdediging van de Eer en goede Naam van deze vermaarde vrouw; en ter wederlegging van de Engelsche en Fransche Levensbeschrijvingen. Volgens de Echtste en Geloofwaardigste Berichten in een vrolijke en partijdige trant beschreven door de Heer ***', is het moeilijk te begrijpen, dat de Fransche regeering van die dagen in een *lofrede* op de almachtige de Pompadoer aanstoot kon vinden.

Scabreus is het boekje[2)] heelemaal niet; trouwens men zag niet op eene obsceene uitdrukking meer of minder, en waar in den lof aan de Pompadour toegezwaaid indirect eene goedkeuring van dergelijke ongeoorloofde betrekkingen en verhoudingen kan liggen, waren de staten van Holland te graag goede maatjes met Frankrijk om zich daarover te te ergeren of dit te uiten. Trouwens de

1) Zie noot 2 bl. 92 van de 2e afl. van Verboden Boeken, enz.
2) Indertijd werd mij door den Heer Fraenkel te Utrecht een Exemplaar ter leen gegeven.

Fransche regeering had het verbod uitgelokt, terwijl het origineel ook in Frankrijk werd achtervolgd. Tot het ergste wat we er alzoo in vonden kunnen we brengen een ingevlocht verhaal van de galanterieën van den Kardinaal de Bernis[1)] en diens minnaresse Mevrouw de la Grossalière.

Nog trekt de aandacht de volgens den schrijver door dezen Bernis gebruikte overreding om Madame de Pompadour, Madame de Pompadour te doen worden.

Bernis zou gezegd hebben, en hij haalde uit gewijde en ongewijde schriften voorbeelden aan, 'dat men zig zelve in den hoogsten graad verantwoordelijk maakte, door het verzuimen van zijn eigen welvaart en grootheid'; hij betoogde als een bekwaam [ervaren] man, dat de wegen waarvan zij (de Pompadour) zich bedienen moest om daartoe te geraken, 'nog voor haar, nog voor haar gemaal, nog voor imant van haar geslagt schandelyk kon zijn, nademaal de verkeering met een vorst en het koningsbloed een vrouw geen oneer toebragt, maar haar integendeel tot meerder luister en agting in de wereld verhief, en dat om kort te gaan geen huwelijksbanden zoo sterk moesten wezen of de minnehandel met een troonling die de wetten gaf, kon ze verbreken.'

De Pompadour zou geglimlacht hebben, en den Abt (Kardinaal) opgemerkt hebben, 'dat zij in zulk een geval reden had om de gramschap van de Koningin te duchten.'

'Och, och, Mevrouw, weest daar tog niet bekommert voor!' - voerde de Abt haar schertsende te gemoet, - 'want die goede Vorstin heeft zoo veel met haar devotie te doen, dat er geen tijd overschiet om jaloers te zijn.'

De Abt wist welk vleesch hij in de kuip had. Toen Pompadour twaalf jaar oud was, zei hij tegen haar moeder: 'De phisionomie van dat kind beduidt iets groots; zij is het hart van een vorst waardig.'

De Goncourts schilderen dan ook Pompadours bekoorlijkheden als volgt: 'Pour plaire et charmer madame d'Etioles, - naar haar man; van haar zelve heette zij Poisson, - avait un teint de la plus éclatante blancheur, des lèvres un peu pales, mais des yeux à la couleur indéfénissable en lesquels se brouillait et se mêlait, la séduction des yeux noirs la séduction des yeux bleus. Elle avait de magnifiques cheveux chatain clair, des dents à ravir et le plus délicieux sourire qui creusait à ses joues les deux fossettes que nous montre l'estampe de *la Jardiniére*[1)]; elle avait une taille moyenne et ronde, admirablement coupée, des mains parfaites, un jeu des gestes et de tout le corps, vif et passionné, et par-dessus toute d'une physionomie d'une mobilité, d'un changement, d'une animation merveilleuse où l'âme de la femme passait, sans cesse, et qui, sans cesse renouvelée, montrait tour à tour une tendresse émue ou impérieuse, un sérieux noble ou des grâces friponnes.'

Het werkje is overigens meer plat dan 'galant' geschreven. Zoo deelt de schrijver o.a. mede, dat een 'halve Hofnar die tot 's konings huis behoorde, in ongenade viel, omdat hij schertsende zich had laten ontvallen, dat de Markiezin de eer van haar achterkwartier aan het voorste schuldig was. Toen namelijk de gemalin van Lodewijk tot Pompadour had gezegd, dat zij in haar bijzijn moest blijven staan, nam de Koning haar minzaam bij de hand, en zeide: 'Mevrouw, ik verklaar u Hertoginne. Gij hebt voortaan het recht om in het bijzijn van Hare Majesteit te zitten.'

1) Fr. J. de Pierres, graaf van Lyon en Kardinaal van Bernis (1715-1794).

1) Kan hiermede bedoeld zijn *la belle Jardinière* van Raphaël in het Louvre-Museum.

De strekking van het werkje dient, naar den overigens onbeduidenden inhoud te oordeelen, om de Hertogin, die zich door ‘verstand, schoonheid en deugd’ vermaard heeft gemaakt te verdedigen. Dit is ‘de plicht van ieder goed Historieschrijver’.

In hoeverre de schrijver (of vertaler) die achter 3 kruisjes zich verbergt nu een goed historieschrijver is moge de geschiedvorscher, die zich aan betere bronnen kan laven, uitmaken, eveneens of het waar is, dat de Minnares, met toestemming van Zijne Majesteit, van tijd tot tijd haar echtgenoot *zag*; in dien zin liepen de geruchten.

Over Madame de Pompadour behoeven we overigens niets meer te zeggen. Er is over haar heel wat geschreven. Het 5e deel van Guizot l'Histoire de France (1876) geeft in 't kort hare biographie[2)], en bovendien zijn Barbier, Campardon en de broeders de Goncourt gereed om op veel antwoord te geven.

Het is ons trouwens dan ook te doen om den schrijver uit te vinden. Hij zelf geeft een leiddraad in het zoeken, als hij zegt: ‘Dugtende nog de nyd, nog de vervolging, hebben wij besloten de Koninklijke weg, -

2) In 't register op haar naam na te staan.

een drie kruisen weg, - in te slaan, en ons als geen Nacht-uylen onder het scherm van vermomming te verbergen.' Hij wil wel bekend wezen, en tot het schrijven werd hij genoopt door de algemeene goedkeuring, die zijne werkjes van dien aard hebben weggedragen. Hij heeft dan ook deze 'levensgevallen' dezelfde vroolijke en onbedwongen stijl willen bijzetten als alle de andere historieën door hem geschreven.

Wellicht behoort daartoe de geschiedenis van de Hertogin van Chateauroux,[1)] in 1746 verboden, wijl de uitgever Kanneman, correspondent was van den uitgever van dit laatste werkje.

Wellicht is hij ook de schrijver van het leven van du Barry in 1774 verboden, waarover later.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Agnita. - Gaarne wil ik U weder terstond antwoorden, want ik ben zoo verheugd dat mijn woorden U goed deden. Zie eens, lieve Agnita, ik was blijde, dat ik, na afdruk van mijn antwoord aan U, van eenige *gehuwde* vrouwen woorden van instemming met mijn correspondentie aan U ontving, waarvan eene mij nog speciaal schreef: 'Wat kent U de mannen goed. Het is een feit, dat het dom is hen in verzoeking te brengen als daartoe reden kan bestaan.' Overigens, gij-zelve ook zijt met mijn meening volkomen 't eens. En toch voelt gij U bedroefd en ongelukkig. Dat is geen wonder. Natuurlijk heeft het gebeurde U een pijn gedaan, die de tijd alleen kan heelen. En dat zal hij ook, maar, gij moet daartoe zelve meewerken. En dat doet gij niet, als

1) Zie Hofstad van 1909.

gij zoo voortdurend blijft ‘piekeren’. Pieker nu voortaan óók eens over Uw vele geluksjaren, over al de mooie herinneringen uit Uw huwelijksleven, en vraag U-zelve dan eens af, of gij niet dwaas doet één enkele zinnelijke afdwaling zoo tragisch op te nemen. Weet gij wat *ik* veel erger zou vinden, als *ik* getrouwd was, iets wat heel dikwijls voorkomt, wat de zedenwet volkomen toelaat, maar wat met dat al *mijn* geheele huwelijksgeluk zou vergallen! Ik bedoel een zoogenaamde geestelijke vriendschap tusschen een getrouwden man en een dame of jong-meisje van zijn eigen klasse, waarbij dan de eigen vrouw wordt beschouwd als nul in 't cijfer. Zulke toestanden komen heel dikwijls voor. Mevrouw doet het huishouden, zorgt voor de kinderen, etc., en een of andere tweede vrouw dringt zich en-passant tusschen haar en haar man, en houdt met dezen intellectueele gesprekken over zijn lievelingsonderwerp, of zijn vak, of zijn kunst, of wat dan ook, en wordt daardoor van lieverlede zijn vertrouwde en kameraad inplaats van zijn eigen vrouw. Al gebeurt er dan ook niets onzedelijks, en al blijft de verhouding ook nog zoo zuiver-geestelijk, *ik* zou mij in zoo'n geval veel *dieper*-ongelukkig voelen, dan wanneer mijn man zich in een oogenblik van plotselinge zinnenbegeerte had vergeten aan 't lijf van een andere vrouw, die hem alleen dáárdoor oogenblikkelijk had verlokt. Dat laatste is iets zuiver-zinnelijks, het eerste beteekent een elkaar naar 't *innerlijke* verloren hebben. En, als ik mijn man liefhad, zou ik hem juist naar het zieleleven willen behouden voor mij-zelve, niet graag zien weggeroofd door 'n ander.

Neen, gij hebt mij verkeerd begrepen waar gij schrijft: ‘U-ook spreekt van zijn liefde moeten terugwinnen, dus, daaruit volgt, dat U-ook gelooft hoe hij mij thans niet meer zoo liefheeft.’ Neen, lieve Agnita, dat geloof ik volstrekt niet. Ik geloof integendeel dat zijn vrijwillige bekentenis aan U een groot bewijs was zijner liefde, maar ik bedoelde met dat woord ‘terugwinnen’, dat gij hem niet moet toonen Uw verdrietige stemming, niet moet teleurstellen zijn groot vertrouwen in U, door erover te willen praten met hem, of door U-zelve beleedigd te toonen. Ik bedoelde in een woord dit: Vóór dat het feit gebeurde waart gij gerust en zonder zorgen. Nu weet gij dat het gebeurd is, en dat hindert U. Welnu, hoe méér gij hem dat laat blijken, hoe grooter de kans wordt, dat hij-ook zich eenzaam gaat voelen, en dat het feit zich dáárdoor, dus min of meer door Uw eigen schuld, *herhaalt.* - Een andere opmerking van U is, naar aanleiding van mijn verwijt dat gij niet hadt moeten op reis gaan tegen zijn zin: ‘Daaruit volgt dus toch ook, vindt U zelf niet: Uit het oog uit het hart.’

Neen, dat vind ik *niet.*

En ik zal U uitleggen waarom niet. Het *hart* heeft m.i. met de geheele geschiedenis niets te maken, maar wel.... het natuurlijk instinct van den man, dat hem nu en dan de baas wordt. Uw man kan met zijn heele hart U liefhebben, ook als gij afwezig zijt, en toch op een gegeven oogenblik overvallen worden door een begeerte zich te bevredigen aan het verlokkelijk lichaam van een vrouw, die **niets** te maken heeft met liefde in den zin van elkaar liefhebben. Waart gij-zelve er geweest, toen hem die behoefte overviel - en dat hij die behoefte misschien zelf vooruit voorzag bewijst zijn vrees U te laten heengaan -

dan zou hij waarschijnlijk niet gedacht hebben aan die andere, maar dan had hij zich vermoedelijk tot U gewend. En waar gij nu zelve zegt dat gij-ook daartoe bereid waart, dat gij niets bang zijt voor nog een kind, of voor 't verliezen van Uw figuur, of voor wat ook, daar is het van U dubbel onverantwoordelijk dat gij nogtans zijt heengegaan, en het gevaar niet bijtijds hebt bezworen.

En dan is er nog eene andere mogelijkheid. Er zijn óók momenten waarin een man zichzelf schaamt tot zijn eigen vrouw te gaan, omdat hij weet dat hij haar te hoog stelt voor wat in hem is op zoo'n oogenblik. Er is dan nog juist genoeg betamelijkheidsgevoel in hem om te begrijpen dat hij zich aan een ander soort vrouwen moet bevredigen dan aan haar, die hij juist daarvoor te liefheeft.

Zeker, onbegrensd zou ik in Uw geval hem weer volkomen vertrouwen. Zonder dat is alle liefde voortaan dood. Denk U eens even in in zijn toestand, te weten dat gij hem *niet* meer vertrouwt, of maar half. Dat immers sluit uit *alle* 'terugwinnen'. Al kost U dat ook nog zooveel zelfoverwinning, gij *moet* dat kunnen doen, hem weer even onbepaald vertrouwen; *dat* is het bewijs Uwer vergiffenis.

Gij ziet dat ik dadelijk omgaand antwoordde, omdat ik zoo blij ben dat ik U help. Ook ben ik zoo blij dat gij-zelve inziet hoe in die vrijwillige bekentenis van Uw man zulk een bewijs ligt dat gij hem móógt en kunt vertrouwen. Laat ik U ten slotte nog eens, in verband met deze geheele zaak, aanhalen wat een tot protestant geworden Roomsch Katholiek priester, dus zeer zeker een in dat speciale opzicht onbevooroordeeld geworden man, schrijft over de questie van de den Roomsch-Katholieken priester zoo dikwijls ten verwijt gemaakte onzedelijkheid. Deze ex-priester, professor G. Bartol, zegt in zijn Ondergang van Rome: 'Bedenkt men dan niet dat er neven onkuischheid nog andere zonden zijn, als b.v. weeldezucht, leven ten koste der armen, egoisme, gierigheid, lasterzucht, enz. enz.' Ik ben dat geheel met hem eens. Uw man is bezweken voor een verzoeking, die hem als *man* met zijn lichaam van man, te machtig is geworden, een zuiver dierlijk instinct heeft zich van hem meester gemaakt. Maar gij, als vrouw, hebt óók Uw gebreken. Gij-ook begaat *Uw* dagelijksche verkeerdheden. *Ik* ken wel huwelijken waarin ik de echtgenoote, die elken dag kibbelt met hare meid, die alle drie weken een andere heeft, of die nooit zorgt voor behoorlijk goed toebereid eten, of die altijd zanikt over hare kwaaltjes, enz., heel veel minder te verdedigen vind, dan hare, zich in een enkel begeerte-moment vergetenden echtgenoot. Toch wordt de laatste dan echter door iedereen gelaakt, terwijl de eerste zichzelve een heel brave en goede huisvrouw vindt, en wordt gevonden.

Maar nu neem ik van U afscheid. Schrijf mij spoedig nog eens als gij er lust toe gevoelt. Ik ben steeds tot Uw dienst.

Odillon. - Ik antwoord U particulier. Kassian, wat Uw ziekte betreft. Neen, naar 'Papa' ga ik niet, ook niet als ik in Parijs ben, ik houd niet van dit genre van stukken.

Verzoek. - Dat Uw briefje nu eerst wordt beantwoord, is omdat gij het zondt aan den uitgever; daardoor bereikte het mij langs een omweg. Indien gij mijn juist adres niet weet, dan komt een brief met enkel: den Haag ook wel terecht. Zulke brieven krijg ik dikwijls. Wat nu Uw verzoek aangaat, ik vrees, dat ik U van weinig dienst kan zijn, vooral wat U-zelve betreft. Uw zuster, die die actes heeft, zal misschien wel een aanstelling kunnen krijgen in onze koloniën, Tot dat doel veronderstel ik dat zij het best doet zich te wenden tot het departement van kolonieën, of tot een

schoolopziener hier te lande. Uit het adres, dat gij mij opgeeft, leid ik af, dat Suriname misschien iets voor haar zou zijn. Wendt U dan tot den inspecteur van onderwijs daar. En nu, wat U-zelve betreft, 't Geen gij thans doet levert U blijkbaar geen voldoend bestaan op; welnu, dan zal het dat elders ook niet doen. Kunt gij niet adverteeren voor 't huishouden, of nog U voor iets anders bekwamen? ‘Schrijven’, en dat nog enkel op dat bepaalde terrein, is immers niets om zich voor aan te melden, als betrekking bij anderen, nietwaar! Kan ik U nog verder raden of helpen, dan wil ik het gáárne doen. Ik weet echter noch Uw beider leeftijd, noch iets van Uw gezondheid (wat de koloniën betreft), enz., enz.; daarom is het raden moeilijk.

S.M. van der H. te Amersfoort. - Ook Uw briefkaart ontving ik door den uitgever. Neen, zendt s.v.p. géén gedichten in.

J.H.D. - Hartelijk dank voor Uw brief. Ik begreep reeds niet waarom ik in zóólang niets van U had gehoord. Zooals gij terecht schrijft, deze zomerhitte was veel moeilijker te dragen dan de Indische. Daar is de avond ten minste koel, bovendien is men, wat kleeding, huizen, enz., aangaat, ingericht op het klimaat, maar bij ons hangt de warmte loodzwaar neer, en is alles ingericht op veel koelere zomers en op voortdurende afwisseling van temperatuur. Bovendien echter geloof ik, dat wij het in Nauheim nog veel heeter hadden dan de Hagenaars hier. Want die badplaats ligt zoo ingesloten, dat zij altijd in Juli en Augustus heet wordt, en weinig afkoeling heeft. Dus gij kunt U voorstellen hoe wij het er thans hadden. - Ja, ik heb inderdaad veel bloemen gekregen bij die gelegenheid, maar de Uwe heeft Marie-zelve mij beschreven, omdat zij-ook ze zoo bijzonder mooi vond; het was in-in-jammer. Ik kan alleen maar zeggen, dat ik 't innig *gevoeld* heb, al zag ik het niet zelve.

Ik heb meer gehoord dat V... niet meevalt; vooral omdat er weinig schaduw is. Ik wist niet dat er daar nagebootste catacomben zijn. Evenals Uw vrouw vind ik die te Rome bijzonder aangrijpend-interessant. De tocht daardoorheen behoort tot mijn onvergetelijke herinneringen.

Hoe aardig van dien hond! Ik vind zulke verhalen altijd zoo sympathiek. Wat de Lelie-abonnee aangaat, die gij daar te vergeefs hebt opgezocht, háár zal dat zeker enorm spijten, dat zij uw bezoek miste. Gij moest het haar schrijven dat gij het hadt willen doen. Dat zal haar stellig veel genoegen doen.

Neen, ik ben te S. nooit geweest. Van die

geheele buurt houd ik niet, evenmin als van Brussel. Ik ga eigenlijk nooit dien kant uit. 't Geen gij van die graftombe schrijft is wel een bewijs vóór mijn stelregel, dat alle aardsche eer en heerlijkheid verdwijnt met de begrafenis. Vergeten is dan gauw genoeg alle roem, en alle loftuitingen verwaaien met den eersten wind die over het graf veegt.

Zooals gij gezien hebt, is Uw stuk geheel en al in orde in mijn handen gekomen. De toevoeging aan het slot vind ik uitstekend.

Ik ben recht blij dat gij mijn artikelen over de nadoenerij van de Engelschen, in zake de generaal Baden - Powell-verheerlijking, goedkeurt. Ook dat gij, in Uw positie, 't padvindersgedoe afkeurt, verheugt mij. Ik vind het een onkinderlijke opvoedingsmethode, juist geschikt om jongens pedant, aanstellerig, ingebeeld te maken. En ik heb nog nergens één bewijs gezien dat het tot iets *goeds* leidde. Maar nu over generaal Botha! Ik kan van hieruit niet beoordeelen in hoeverre uw optimistische voorstelling van de door hem gespeelde rol de ware is. Mij wil die voorkomen te zijn eene van eigenbelang. Maar, zelfs aangenomen dat hij inderdaad alleen heeft op het oog gehad het belang van de Boeren, dan nog vind ik het weerzinwekkend dat hij, na al het gebeurde, in persoon naar Londen kwam, om er zich als een der koloniale Premiers te laten bewierooken. In géén geval behoorde hij dáár; aan die verheerlijking van den Engelschen koning had *hij* niet mogen meedoen; dat wegblijven was m.i. een daad van piëteit. En daarom geloof ik dan ook niet dat hij het zoo eerlijk bedoeld heeft met de Boerenbelangen als gij aanneemt, maar wèl dat hij de belangen van generaal Botha heel netjes heeft weten te vereenigen met het zóógenaamde belang van de Republiek. *Die* kunst, van eigen-ik en staatsbelang dooreen knoeien, verstaan zoovéle Ministers!

Neen, uit vrees voor Engeland zal Duitschland wel geen oorlog aandurven met Frankrijk. Dat geloof ik ook. Als er echter eene moest komen, dan gunde ik die laatste knoei-natie den ondergang. Wat een troep! Maar, welk een bespotting van het 'Vredespaleis', die schandelijke willekeur thans in die geschiedenis van Italië en Turkije! 't Woord van Ibsen, dat het Vaderland aanhaalde dezer dagen, is wèl waar. God, wat walg je toch van de gemeenheid van politiek! En nu die atschuwelijke geschiedenis in Toulon! Dat is het lot waaraan jonge krachtige mannen blootstaan, reeds in vredestijd, en terwijl een der militaire artsen, die de gewonden behandelt, reeds heeft verklaard: Hieruit kunnen wij leeren hoe vreeselijk een oorlog zal zijn, want het geheele lichaam wordt *vernield* door dit kruit! En toch noemen al deze natiën zich christenen! Ja, ik-ook mag den Engelschman graag, om zijn distinctie. Maar de natie, als gèheel genomen, kan onverdragelijk hoogmoedig zijn. Aan den anderen kant echter vind ik zonder twijfel, dat zij er reden toe heeft; als ras vind ik het Engelscheras superieur boven ons continent-bewoners. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

11 October 1911.
25ste Jaargang.
No. 15

Bericht aan de Medewerkenden.

De opgaven voor geleverde bijdragen, gedurende de maanden *Juli*, *Augustus* en *September* geplaatst, gelieve men vóór *1 November* a.s. in te zenden bij den uitgever. De inzenders worden beleefd verzocht het nummer waarin hunne bijdrage is geplaatst en den titel te willen vermelden.

Amsterdam, 3 Oct. 1911.
L.J. VEEN.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.
(Vervolg van No. 14).

In Griekenland ontmoeten we den gevleugelden Zonnebal op de spits van den Hermes-staf. Orpheus zag in de zon den grootsten god. In Oedipus van Sophocles roept het koor de zon aan als oppersten god. Apollo was de mythologische gestalte van den zonnegod, het woord Zeus beteekent evenals Deus en het sanskrietwoord Deva ‘de Glinsterende, glanzende, schitterende.’

In Gallië was de zon afgebeeld als god Belenus, terwijl oude Russische kronieken de zon (Dajbog) als Heer des hemels beschouwen. Te Kiew stond daarvoor eertijds een beeld.

Bij de Romeinen aanbaden de ingewijden der Bacchus-mysteriën de zon. Julianus verklaarde, dat ‘volgens de oude overleveringen, Jupiter en de Zon identiek waren.’

De mythologie der heidenen ontwikkelde zich in monotheïstische richting. Dit werd gesteund door den Mithradienst, den dienst der ‘on-

overwinnelijke zon', die tot bijna alle volkeren doordrong, in het pantheon der Jeda's, in de Avesta van Perzië, tot de oevers van Rijn en Donau. Onder de vele vormen, die hij kreeg door de phantasie der volkeren, kennen we de mazdeïstische, de vedische, de asiatische en romeinsche richting, doch allen komen hierin overeen, dat Mithra de Zon voorstelt. In Rome is de Mithradienst de banierdrager van heidensche Synkretisme[2)] in den strijd tegen de nieuwe christelijke religie. Daarom werd geen god door de Kerk zoo hevig bevochten, geen eeredienst meer stelselmatig uitgeroeid dan de Mithradienst. Dit verklaart de bijna algemeene vernieling van zijn gedenkteekens. In Rome droegen de meeste bas-reliefs van den Mithradienst de opdracht Soli invicto Deo. De Zonnegod werd ook afgebeeld met eene zonneschijf of een cirkel achter het hoofd, waaruit zeven stralen schieten. De rechterhand houdt hij omhoog en in de linker draagt hij een bol.

In deze vorm heeft Mithra zijn dienst overleefd, want in precies dienzelfden vorm, in dezelfde houding en met dezelfde attributen is hij in tallooze Roomsche Kerken nog steeds een voorwerp van aanbidding.

Onder den invloed der Mithrasidée en door het geleidelijk samensmelten of opgaan van de vele godheden in èèn enkele, werd nog vóór de tweede eeuw de Zon tot algemeen god van het Romeinsche rijk. Lucianus schrijft: 'Ieder ziet de zon schijnen in zijn vaderland, en hoewel ieder ze als zijn eigendom beschouwt, is zij gemeengoed van allen'. Langzamerhand losten zich alle Olympische goden op in den Zonnegod. De zon werd de hoogste godheid en daarom noemde men ze 'de Heer', zooals eene munt van Keizer Aurelianus dat bewijst; om het zonnebeeld staat daarop n.l. 'Sol dominus imperi Romani'.

Het monotheïsme verschijnt hier als het einde der mythologische ontwikkeling. 'De goden werden vóór God geboren; hij verdelgde ze door ze te verslinden'. Plutarchus schrijft: 'Temidden van alle sterren schrijdt de zon voort, die aan grootte en macht allen overtreft en niet alleen onze jaargetijden en onze klimaten, doch ook alle andere hemellichamen regeert. Zij is het leven, de ziel van het heelal, de hoofd-regeerder, de hoogste godheid der natuur.' Keizer Julianus, een leerling der Neo-Platonische school, wenschte na zijn dood terug te keeren tot den schoot van den zonnegod: 'Moge de zon, wanneer mijn sterfuur nadert, mij den toegang tot haar gemakkelijk maken, of, wanneer dat niet kan, toestaan dat ik eeuwig bij haar moge blijven.' Op een andere plaats schrijft hij: 'Ik geloof volgens de overtuiging der wijzen, dat de Zon [in de meeste talen mannelijk] de vader is van alle menschen.'

Tegen het einde van het heidendom was dit geloof algemeen geworden in het Romeinsche Rijk.

Alle goden waren opgegaan in één God, en dit monotheïsme had het karakter van een zonnedienst aangenomen.

Zoo wilde ook Keizer Heliogabalus te Rome een centralen monistischen eeredienst invoeren, die al de anderen moest vervangen. Op een grafsteen ontdekte men onder de letters D.M. [Diis Manibus] de volgende inscriptie: 'Doodgraver, wacht je er voor hier te graven, want wij rusten hier onder het oog van een grooten God.'

Te Verona kon men op het altaar de volgende opdracht lezen:

'In naam der grootheid Gods en der onderaardsche wereld smeeken wij om eerbiediging van dit graf'. Deze wijze van uitdrukking kwam nog geregeld voor bij

2) Vermenging van meerdere wijsgeerige stelsels, dus eenigszins overeenkomende met het Eclecticisme.

de kinderen der derde eeuw. Zoo schrijft Cyprianus: ‘Wij hooren zoo vaak spreken van God en zeggen, dat God alles ziet.’ Dezelfde gedachte spreekt uit deze heidensche inscriptie: ‘Gij, die deze woorden leest, zonder geroerd te worden, gij zult God tot getuige hebben boven U.’ Overigens waren deze gedachten niet nieuw. Reeds de Egyptische koning Amenophis [Amenthotep] IV riep vijftien eeuwen vroeger een dergelijke monotheïstische beweging in het leven, terwijl hij de tallooze godheden trachtte te vervangen door den uitsluitenden dienst van den Zonnegod. -

(*Wordt vervolgd*).

Hondenliefde - of... Aanstellerij.

Voor ‘de kennis van Nelsie’.

U zet in de Lelie zoo vaak vragen voor een thuis voor den een of anderen hond. Nu heb ik juist een kennis, *die letterlijk smacht naar een hondenjongetje*, *liefst een baby*, *máár kamerzindelijk. Ik beloofde haar U eens te polsen*, *of U bij geval iemand weet die hondekleintjes te geven heeft. 't Liefst had mijn kennis een foxterriër. Wij gingen samen naar het Asyl hier op de Nieuwe Haven*, *maar*, *o freule*,

wat ben ik daar akelig van thuisgekomen! 't Hart draait me om als ik nog terugdenk aan dat bezoek. Wij vroegen dan naar de afdeeling onbehuisde stakkertjes, en werden door een der bewakers langs de 'logé's' geleid naar de hokken der dakloozen, die ons van de verte al begroetten met een waanzinnig-blij geblaf. O, die blijdschap van de stumperds! Zouden ze bij zichzelf denken: nu worden we weggehaald naar een warm nestje? 't Was een gure windige dag, en 't sneed je door merg en been die dieren daar in die steenen kooien tegen de tralies te zien opspringen. Ze kwamen alle vol vreugde uit de hokken naar ons toe, de pooten door de tralies, de oogen smeekend: ach, neem mij, neem mij alsjeblieft. Mijn vriendin en ik liepen letterlijk onze tranen weg te slikken bij het zien van zooveel misère, en woede steeg in ons op bij de gedachte aan die ellendige eigenaars, die de arme beesten aan hun lot overlieten. Ik wil en kan U niet gedetailleerd beschrijven wat ik alzoo zag; misschien bent U zelf wel eens in 't Asyl geweest, en hebt U zelf ook gezien. Als ik rijk was, kocht ik het heele Asyl, en koesterde al die verlaten stakkerds 't verdriet uit hun arme schonkige lichaampjes. - Er was er echter geen onder die bepaald geschikt was, één klein witje misschien, máár die was nog erg onzindelijk. En zonder beslissing verlieten we het asyl, en ik geloof ook niet dat mijn kennis nader heeft besloten op het kleine witje.

Mevrouw. Ik acht mij verplicht - in het belang van de *ware* dierenliefde - hier in het openbaar te zeggen, dat ik U een onuitstaanbaar-aanstellerig, *quasi*-van-honden-houdend schepsel vind, aan wien *ik* nooit, welke zwervende hond ook, en al is hij ook nog zoo kamerzindelijk zal zenden. Veel liever maak ik hem terstond af. Want, ik ken U uit bovenstaande handelwijze reeds genoeg, om te begrijpen, dat gij het arme dier, zoodra het U niet bevalt om de een of andere reden aan zijn lot zult overlaten. Weet gij tot welke categorie van menschen *gij* behoort? Tot degenen, die, op een goedkoopje, een *mooien* hond willen hebben, door bemiddeling van 't asyl, of door die van mij of een ander, die zwervelingen onder dak brengt; op een goedkoopje, waar gij natuurlijk bij een hondenhandelaar een duren prijs zoudt moeten betalen. *Dat* is Uw heele 'dierenliefde'. Gij hebt Uw eigen zak lief, mevrouw. Dat is de heele zaak! En het asyl, - en wij, waarlijke dierenvrienden, - moeten dienen om Uw *gierigheid* tegemoet te komen.

Immers, mevrouw, gij 'snakt' zoogenaamd naar een hondenjongetje. En dan komt gij in het asyl, en gij ziet er zulke diep-treurige dingen als de hierboven door Nelsie beschrevene, en gij 'sliktet letterlijk Uw tranen weg' bij dien aanblik! En toch.... kondet gij naar huis gaan zonder één dier beklagenswaardige schepseltjes tot U te nemen. Mevrouw, vergun mij het U hier openlijk en onverbloemd te zeggen: Zoowel Uw 'snakken naar een hondje' als Uw 'wegslikken van Uw tranen' zijn *aanstellerij*, *oppervlakkigheid*, niets anders. Noch met wezenlijke liefde tot het dier, noch met wezenlijk meelijden zijt gij ook maar één oogenblik vervuld geweest op dat oogenblik. Anders hadt gij niet onverrichter zake *kunnen* heengaan.

Uw kennis Nelsie schrijft verder nog van U:

Ik vond het zoo'n goed en lief idee van haar om naar het Asyl te gaan en onder de onbehuisde zwervelingetjes een hondje te zoeken. Ik zou zoo'n verlaten beestje dubbel liefhebben, meer nog dan een uit een welverzorgd huis. Maar, áls U wellicht iets weet voor haar, dan graag! Zij is een hartstochtelijke dierenliefhebster, 't beestje zal 't dus goed bij haar hebben, als een kind!

Juist, mevrouw, het idee vind ik-ook ‘goed en lief’, maar, dat gij hebt kunnen heengaan zelfs zonder dat arme ‘witje’ te nemen, dat U overigens beviel, alleen omdat het U den last zou veroorzaken het te moeten zindelijk maken, dat is een bewijs, dat gij een gróóte *egoiste* zijt, en niets anders.

Zijt *gij* soms zindelijk ter wereld gekomen? Als 't U te veel moeite is van een hond, behalve de *lusten* ook de lasten te dragen, zeg dan als 't U blieft *niet* dat gij een ‘hartstochtelijke dierenliefhebster zijt, en dat “het beestje” bij U het goed zal hebben als een kind.’ (*Ik* beklaag, en-passant, Uw kinderen, als ze 't bij U zoo goed zullen hebben als Uw eventueele honden).

Zulke ‘hartstochtelijke’ hondenliefhebsters als gij, mevrouw, *die* brengen de klad erin - met *volle* recht - in de dierenliefde en in de dierenbescherming! Die lokten uit - met volle recht - bespotting, en verachting, en de beschuldiging van aanstellerij. Een **wezenlijk** hartstochtelijke liefhebster van honden, ja, wat meer zegt, een wezenlijk meedoogend mensch, had een dier zwervelingen tot zich genomen, *eene* in elk geval (waar er immers bij U plaats is voor een hond, volgens

Nelsie), had dien stumperd gekoesterd, geholpen, verzorgd, onverschillig of 't beestje mooi ware geweest, of leelijk, een fox of een taxje, of wat ook; enkel uit medelijden. Maar gij, - gij vindt het asyl, en mij, en andere wezenlijke dierenvrienden, een geschikt hulpmiddel om U te bezorgen precies dien hond dien gij zoekt, mooi, zindelijk, jong, wat niet al. En, als wij ons dan beijverd hebben U dien te verschaffen, dan vindt gij U-zelve zeker nog heel zelfopofferend, dat gij hem voor niets, zonder betaling, neemt, waar gij bij een koopman een hoogen prijs moet geven. *Dat* is Uw 'dierenliefde'. Et voila tout. Maar *zulke* honden, mevrouw, als gij voor Uw genoegen zoekt behooren niet tot de verwaarloosde stumperds. De stumperds, niet-mooi, en onzindelijk, en ondeugend, die komen in asyls terecht, of worden door mij, en andere wezenlijke dierenvrienden, op straat gevonden, of gekocht uit meelijden, zooals ik 't Benjamin deed. Nadat ik hem gekocht heb van zijn kwelgeesten hebben mijn vriendin en ik een zelfde gelofte gedaan: Alle honden, die *wij* voortaan tot ons nemen, zullen zijn dergelijke zwervelingen en ongelukkigen. Want, mooie foxjes, die 'kamerzindelijk' zijn, och, die vinden wel 'n thuis, maar zwervelingen en verlatenen, naar *die* honden trekt *ons* hart. En daarom staan gij en ik zoo ver van elkaar, mevrouw, zoo oneindig ver, dat ik liever niets te maken wil hebben met Uw soort van 'hartstochtelijke dierenliefde', want die is mij *onsympathieker* dan de openlijke vijandschap tegen honden des heeren Immink en zijn vrienden. Van de laatsten weet men ten minste wie zij zijn, maar menschen als gij werpen bovendien nog een *verkéérd* licht op een *goede*-zaak.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.

Ver van de menschen door Jozef Cohen. Uitgever van Holkema en Warendorf, Amsterdam*).

De naam Jozef Cohen is mij tot hiertoe slechts bekend van een uiterlijk onaanzienlijk boekje: *Kleine Liedjes*, dat echter, onder dien bescheiden titel en in die eenvoudige uiterlijke omkleeding, bevat: *Juweeltjes van inhoud en zeggingswijze*, waaronder ik in de eerste plaats dat droef-ware reken, van de publieke vrouw die, gedoemd te verkoopen des avonds op de straat haar lichaam, in haar slechts schijnbaar-lachende oogen bergt een leed, een aanklacht tevens, van eeuwen en eeuwen menschen-ellende! - Wat de poëziebundel hierboven bedoeld miste, namelijk deftig voorkomen en een groot aantal bladzijden, dat heeft *Ver van de menschen* in zijn uiterlijk goed gemaakt, want het is een zelfs zóó lijvig-uitziende roman, dat er een beetje moed toe behoort hem onder handen te nemen, 'n moed die nog te noodzakelijker is, waar de schrijver goed vond zijn verhaal, spelend op de Overijselsche heide, te vertellen in het dialect van die streek. -

Zeker, locale kleur is aanbevelenswaardig, geeft 'n, in gevallen als dit, dikwijls noodwendig cachet aan 'n boek. Toch vind ik het jammer, dat Jozef Cohen zichzelf door deze extra-getrouwheid heeft verstoken van een heel groot aantal lezers, die, zoo ze dit dialect moeten ontcijferen, zullen zeggen: Dank je, dat is mij te véél moeite, en van dat soort volksonderwerpen houd ik niet.

*) Ter recensie toegezonden.

Misschien zou de auteur mij tegenwerpen: 't kan mij bitter weinig schelen, dan moeten ze 't maar ongelezen laten, - maar, behalve de vraag, of hij dit waarlijk zou méénen, - want, wil niet élke schrijver die zijn werk drukt het gáárne gelezen zien, wat hij daaromtrent ook zichzelf of anderen wil wijsmaken, - in èlk geval is en blijft het jammer voor het lezend publiek-zelf dat het wezenlijk-mooie en wezenlijk-lezenswaardige, 't welk hun hier wordt aangeboden, te midden van zoo ontzettend veel prullaria en erger, tenslotte verloren gaat onopgemerkt juist door die zeer velen, die er het méést van zouden genieten waarschijnlijk, indien zij maar niet waren afgestooten in het begin door 'n hun àl te moeilijk vallende taalverbastering.

Want immers, hier hebben we te doen met dien een tijd lang voor verouderd verklaarden, maar in de laatste jaren weer tot eere komenden nuttigen, het goede leerarenden roman, waaraan de groote meerderheid van de gewone normale lezersmassa nog steeds toont behoefte te hebben, getuige den opgang die boeken van dit zelfde soort nog steeds maken. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan Jörn Uhl; ik denk daaraan, omdat ik al lezend het werk van Jozef Cohen, onophoudelijk werd herinnerd aan dat van zijn collega Gustav Frenssen. Niet alsof ik, hiermede ook maar in de verste verte zou willen insinueeren, dat hier sprake is van plagiaat of iets van dien aard. Neen, ik heb integendeel den indruk, dat deze Overijselsche

boeren-geschiedenis door den schrijver-zelf is beleefd, en door hem is naverteld, zooals hij-zelf die heeft opgevangen van de lippen der heide-bewoners waaronder hij-zelf wellicht groot werd. 't Vermoeden kwam in mij op daarbij, dat hij wellicht is ‘een der naar de groote stad verhuisde zonen van den Jood in Merloo’, welke laatste een rol, zij het ook steeds van ondergeschikt belang, vervult in *Ver van de menschen.* Hoe dit zij, in èlk geval kan men door een boek onbewust worden beïnvloed, worden gebracht tot de begeerte zelf iets dergelijks te scheppen, kan ook de lezing ervan de eens gehoorde legenden, die sluimerden tot hiertoe in de ziel als zoovele verborgen schatten, wakker roepen, en zich doen aaneen reien tot een soortgelijke geschiedenis, verteld op soortgelijke wijze. Zoo is het Jozef Cohen misschien gegaan toen hij: Ver van de menschen schiep, na Jörn Uhl's verschijning.

't Begin alreeds, het langjarige wonen van de Strie-Familie op het dorp Merloo, de bijzondere rol, die zij daar speelt, het bijzondere dat is in hun aard en hun karakter en hen gemaakt heeft tot zelf-zich-achtende *persoonlijkheden*, dat alles herinnert voortdurend aan de kennismaking met de familie Uhl, waaruit Jörn stamde, in het boek van den duitschen auteur. En dezelfde eigenaardige overeenkomst is in den stijl, welke, onopgesmukt, eenvoudig, nu en dan bijna ouderwetsch gemoedelijk, 'n zekere droomerige stemming wekt van zich ten slotte zelf ‘ver van de menschen’ gaan voelen, één met hun leven en gedachten van simpelen eenvoud. - -

In die bekoring van stijl zit het gróótste deel van de kracht van dezen roman, welke overigens te langdradig gerekt vertelt, om niet de groote fout te hebben van ál te lijvig te zijn, en daardoor te vermoeien. Ik persoonlijk heb tegen een dergelijk gegeven als dit, tegen het er telkens inlasschen opmerkingen over het niet-*kunnen*-verloren-gaan van de Strie's om die hun ingeboren ‘bijzonderheid,’ óf over het toch altijd weer bovenkomende van het edele in den mensch, etc., dat men er daardoor van te voren door wordt ingelicht door den schrijver als het ware: 't komt toch alles ten slotte in orde! Ik laat mijn personen nu wel allerlei leed en narigheden doormaken, en, natuurlijk, gebeurt er ook wel heel veel akeligs in mijn verhaal, maar toch kunt gij, lezers, gerust zijn: Voor mijn held en heldin komt alles nog terecht. De deugd wordt immers beloond. - Die moraal predikte Jörn Uhl ook voortdurend, voor mij *te* hinderlijk zelfs, om het boek toch mooi te kunnen vinden. Het werd je als het ware op elke bladzijde met lepels vol ingegoten: Braaf-zijn, flink-zijn, niet de kop laten hangen, *dat* alles zal mijn Jörn volbrengen, - tot jullie stichting. En, tot belooning, geef ik hem dan ook aan het eind van mijn roman toch nog een behóórlijke portie levensgeluk, ondanks al zijn zorgen en moeiten. - Op diezelfde manier preekt óók Jozef Cohen. Al gaat Hannes Strie ook als 'n dronkenlap te gronde, al wordt zijn hofstee verkocht, al moet zijn zoon, Peter, onder vreemden werken, al wordt de arme jongen gehoond, en geplaagd, en beleedigd, al verliest hij zelfs zijn bruid, die het hare plicht acht zich in een rijk-huwelijk te offeren voor hare armgeworden ouders, toch, ondanks al die tegenspoeden, is het je van hoofdstuk tot hoofdstuk steeds duidelijker: Peter Strie zal toch nog terecht komen, want, dáárom, om *dat* te prediken, heeft immers de auteur z'n hééle boek geschreven; dáárom lascht hij er al die troostende tusschenzinnetjes in; dat deed hij als het ware, omdat hij-zelf zijn geheim, hoe 't gaat afloopen, niet goed kan zwijgen, omdat hij U reeds onderweg, terwijl Peter nog vertoeft op het doornenpad, wil laten weten, dat hem straks de rozen weer zullen bloeien. En 't komt dan ook alles inderdaad terecht. Zóó wonderbaar gemakkelijk als het, ongelukkig-genoeg, in het werkelijke leven *niet* toegaat. Dáár

zit 'm de knoop, waar het zulke idealistische romans geldt. Immers, nadat Peter àl de stadiums van menschelijken tegenspoed die denkbaar zijn heeft doorloopen, nadat hij is afgedaald van een welgestelden boerenjongen tot een schooiert, een dakloozen dronkenlap niet alleen maar die óók nog zich heeft gegeven, voor de derde of vierde maal minstens, in de handen steeds opnieuw derzelfde gevàárlijke verleidster, welke hem het éérst op den weg van het verderf voerde, dan, zoo maar, zonder eenigen overgang, maakt de auteur er een eind aan, door te zeggen, dat hij, Peter, plotseling de kracht vond die verleidster-vrouw van zich te wijzen en een nieuw leven te beginnen, dat hij daarna werk zocht en vond, en dan ook weldra zóóveel verdiende, dat hij zijn's vaders hoeve kon terugkoopen, en met zijn vroegere geliefde, thans weduwe geworden, kon trouwen.

Eind goed, al goed!

Maar,.... het *hoe*. Het: *hoe* Peter werk vond, en nog wel zóó veel werk en zoo goed betaald werk, dat hij er de gelegenheid door kreeg zooveel te sparen om een geheele boerenhoeve terug te koopen uit de handen van een duitsche exploitatie-maatschappij,

- dáárover, over die vraag uit de levenswerkelijkheid, hangt een geheimzinnig duister. Met drie woorden, in drie zinnetjes, vernemen we deze feiten, zonder toelichting noch opheldering van het *hoe*, waar de auteur in tegendeel tot in de twintig toe hoofdstukken noodig had om ons de ondergangs-geschiedenis van dienzelfden Peter, als een logische elkaar volgende rei van gebeurtenissen, uit te rafelen. Zóó *is* het immers ook juist; afbreken gaat gemakkelijker dan opbouwen. Zelfs in de boeken, op het geduldige papier, is het zoo! Het kost Jozef Cohen geen moeite ons te laten zien hoe een vroegtijdig weduwnaarworden, en een dwaas tweede huwelijk van Hannes Strie, de eerste oorzaken werden van diens moreelen achteruitgang, en hoe daarop volgde uit het een logisch het ander. Eerst het zijn geluk buitenshuis gaan zoeken, in de kroeg, dan zijn achteruitgang van zaken, als een natuurlijk gevolg daarvan, dan zijn in schulden geraken, dan zijn z'n vroegere goede eigenschappen verliezen, om eindelijk onder te gaan in kroegloopen en twistzoeken. - Dat àlles zien we dagelijks om ons heen gebeuren; daarom valt het niet zwaar *dàt* te beschrijven. En óók, dat de kinderen in zoo'n geval boeten moeten voor der ouders schuld, dat de arme kleine Peter van de school wordt genomen, en door de Gemeente als bakkersknecht wordt opgeleid, dat is heel natuurlijk, even natuurlijk als de weigering van dien bakker hem zijn dochter tot vrouw te geven, of als zijn eigen verliederlijking een tijdlang, omdat het meisje vervolgens zich verlooft met een ander ter wille harer ouders.

Maar nu 't opbouwen! Dat is, - ziedaar immers de geheele wáárheid van het leven, die schreit ten hemel om 'n oplossing, - *dat* is juist wat *niet* gemakkelijk is. Ik herhaal daarom: waar Jozef Cohen ons drie of vier bladzijden vroeger vertelde, hoe Peter Strie nergens werk kon vinden in Amsterdam, daar is het zich een al te goedkoop van de oplossing afmaken een nieuw hoofdstuk te beginnen met de simpele meedeeling, dat hij, na te hebben besloten een ‘nieuw mensch’ te worden, weldra genoeg had overgespaard van zijn verdienste om naar de heide terug te kunnen gaan, en de hoeve van zijn vader terug te kunnen koopen. -

Aan zulke oppervlakkige idealistische voorstellingen heb ik voor mij altijd een gruwelijken hekel gehad, omdat zij in strijd zijn met alle *levenswaarheid* om ons heen. Als er drie of vier bladzijden vroeger nergens in Amsterdam werk was voor Peter Strie, *waar*, *hoe*, op *welke wijze*, vindt hij daar dan later een zóó wèlbetaalden arbeid, dat hij er van kan oversparen, niet centen, maar guldens, en niet tientallen daarvan, maar honderden minstens? -

Het leven is te ernstig m.i. om het op die manier te verdraaien tot een goed-afloopend sprookje, met heel veel waars in het begin, en 'n heele boel moois op 't eind.

En toch wil ik hiermede niet beweren, dat *Ver van de menschen* is een oppervlakkig of een onecht boek. Neen, het doet je alleen aan *jong*; *jong* van 'n te gróót geloof in de menschen, en in de dingen. Het is een boek, geschreven door iemand met een dichterziel, en die daarom niet afdaalde in de zwarte proza van het leven, maar enkel vatbaar was voor de geheimzinnige bekoring, welke uitgaat van de heide, en van hare nog van het stadsleven ongerept-gebleven boerengeslachten, van de legenden en sagen ook, die onder die, zich-zelf héél hoog stellende families, in eere worden gehouden. -

En dan is er nog iets! Er is een groote teederheid, een groot meebegrijpen van véél leed, bovenal een groote reinheid in dit boek, dat niets gemeen heeft met de Meesters'

of Querido's vies realisme, dat de menschen veeleer beschouwt zooals Stijn Streuvels het doet, heel onpartijdig, gansch meelevend met hunne vele kleine nooden en levensleed, zonder zich te willen verdiepen in het vuil achter de schermen, alleen maar weemoedig-meelijdend stilstaande bij hetgeen er uit voortkomt als de zonde eenmaal dáár is, als de wil is gebroken en verslapt, en dronkenschap en tuchteloosheid intocht houden, waar eens woonde eerbied voor eigen-ik en de begeerte zichzelf een eervolle plaats in de maatschappij te veroveren.

Ik sprak daareven van de gelijkenis met Jörn Uhl, die mij zoo heeft getroffen; in sommige opzichten van samenstelling der détails en van boeienden levendigen verhaaltrant, bovenal in het bijzonder óók waar het geldt een intiemen, levendigen, pittigen humoristischen toon aan te slaan, is Jozef Cohen nog ver de mindere in talent vergeleken bij zijn duitschen collega. Daarentegen ligt er een waas van echte oprechtheid over zijn boek, een innig iets van uit de ziel opgeweld zijn, dat ik bij den preekenden, zichzelf blijkbaar, tusschen de bladzijden van zijn boek door, voelenden pastoor Frenssen heb gemist. Van den laatste

zòu ik zeggen: hij heeft 'n roman willen maken, en hij vond de gegevens daarvoor heel gemakkelijk in z'n omgeving, in Holstein, en schreef aldus zijn Jörn Uhl; terwijl het van den eersten omgekeerd geldt m.i.: hij is zóó gepakt geworden door wat de Overijselsche heide, en hare bewoners, hem hebben te zeggen gehad, dat hij een roman *moest* maken, geen anderen kòn maken dan dezen, terecht betiteld door hem: *Ver van de menschen.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 14.)

'En wanneer komt de freule je halen,' wilden de jongens ten Have weten? 'O Dorrit, wat zal je weer uitgestreken doen!'

Dorrit giechelde.

Dat was haar speciale eigenschap, giechelen. 'N robuste, levenslustige, gezonde deern vond ze, in haar onafhankelijke positie van vroeg-wees-geworden erfgename van een groot fortuin, 't heele leven één groot pretje van opslaan met jongelui, en met hen flirten, en zich amuseeren. Tegelijk echter verstond ze, als alle ten Have's, meesterlijk de kunst comedie te spelen, zich aan te passen aan de omstandigheden. Ze kon een allerliefst, zachtzinnig, bedroefd gezichtje trekken tegen 'n oue dame, die haar moederlijk-meelijdend toesprak over haar overleden ouders, en ze keek vroom-strak als oom en tante ten Have, bij wien ze in huis was, Zondags met haar naar den modepredikant trokken, en ze, zonder op te zien, naast tante het kerkgebouw binnentrad, heel zedig-bedeesd. - Naderhand deed ze dan al die menschen na, die ze aldus voor den lap had gehouden, gaf aan haar kennissen gedetailleerde beschrijvingen van hun eigenaardigheden of gebreken, maakte hen belachelijk als ze 'n ouderwetschen hoed of 'n niet-Haagsch accent hadden. Daardoor was ze gezien onder al hare intiemen, goedhartig, luchtig, pretmakerig, met 'n heele boel jonge-meisjes-vriendinnen om zich heen, die haar benijdden, van haar kwaadspraken achter haar rug, van haar zak profiteerden, en haar naar den mond praatten, en omringd door een niet minder groot aantal jongelui-kennissen, welke, allen zonder onderscheid, in haar zagen 'n leuke meid, met wie je nog eens opslaan kon, en aan wie je 'n schuinigheidje durfde zeggen desnoods, zonder dat ze dadelijk preutsch deed of geaffecteerd was.

Ze was, in een woord, 'n èchte ten Have. Want, het gansche geslacht der ten Have's, een geslacht waarnaar in den Haag straten en pleinen heetten, muntte uit door die kunst van weten te behagen, en het zich tegelijk zelf aangenaam te maken. De manlijke leden van 't geslacht genoten allen in hun jeugd behoorlijk van 't leven, ontzegden zich niets van genot, geoorloofd en ongeoorloofd beide, deden dan ten slotte met hun stand overeenkomende goede-partij-huwelijken, en veranderden tegelijk daarmede in 'steunpilaren der maatschappij,' die werden gekozen als ouderlingen of armenverzorgers, die zich opofferden voor hun naasten door zitting te nemen in de besturen van alle liefdadigheidsbesturen, waarin aanzienlijke menschen den boventoon voerden, en die, als ze ten slotte van het wereldtooneel moesten aftreden, dientengevolge bij hun overlijden, en begrafenis, in alle couranten eenige pluimpjes

nakregen over het groote verlies dat de maatschappij leed door hun heengaan, over hun een zoo braaf medeburger zijn geweest, over hun rechtschapen levenswandel, etc.

Dorrit zei ‘oom’ tegen Fredi ten Have op de Haagsche manier, omdat 't in den Haag burgerlijk wordt gevonden van ‘neef’ te spreken; want eigenlijk was hij niet meer dan dat van haar overleden vader, 'n zeeofficier, van wien je in de Kolonieën, speciaal in Suriname, nog heel aardige staaltjes kon hooren hoè hij het er had aangelegd in zijn jeugdjaren. Toen hij die had uitgewoed nam hij zijn pensioen, vestigde zich in den Haag, gunde zijn vrouw, die tot hiertoe met de baby alleen thuis had gezeten, de eer hem te mogen verzorgen. Want, gelukkig voor Dorrit's gezondheid - naar haar doopceel Dora, maar verengelscht in Dorrit - was zij er toen al. Op haar twaalfde jaar was hij gestorven, en kort daarna óók haar moeder.

En van toen af aan ontfermde zich over haar met vaderlijk mededogen haar voogd Fredi ten Have, eveneens 'n gepensioneerd vaderlandsverdediger, maar van de landmacht, die indertijd veel was besproken geworden door zijn flirtation met mevrouw Geerte Stinia, maar kort daarop 'n heel rijk huwelijk had gesloten met een der vele jonge meisjes, die op hem, den knappen, verlokkenden, voortdurend veroveringen makenden officier, verliefd waren, en hem onder elkaar zich bevochten.

In zoo'n geval krijgt de vrouw die zichzelve in opspraak brengt altijd de schuld. Toen Geerte Stinia's man er achter kwam, en het bijna tot een scheiding geraakte tusschen die twee, toen veroordeelde gansch 't vrome den Haag zonder onderscheid de wufte plichtvergeten onfatsoenlijke vrouw, die zóó iets had kunnen doen. En zelfs toen ze, na haar mans dood, en gerugsteund door de

voornaamheid van haars vader's, den oud-minister Eduma de Witt's onaantastbare grootheid in den lande, weer in den Haag terugkeerde, na een jarenlange verbanning, kon het haar maar half gelukken haar verloren positie te herwinnen. Fredi ten Have daarentegen - al wist iedereen dat hij haar ingemeen had behandeld ten slotte - speelde reeds sinds jaren de gewone ten Have-rol van ‘steunpilaar der maatschappij’.

Je moest hem door den Haag zien loopen, hooggehoed altijd, kranig rechtop, 'n militaire gedistingueerde figuur, voor wien links en rechts steeds allerlei hoeden afvlogen, wien lieve dames-knikjes beloonden voor zijn eigen haar groeten. Want hij had in allerlei commissiën zitting, protegeerde alle goede doeleinden, hielp mee aan het te keer gaan tegen de zuigelingen-sterfte, en aan het redden van gevallen proletarieërs-kinderen, en beijverde zich Hervormde-kerk-lidmaten te dwingen hun hoofdelijken omslag te betalen, en vertoonde zich op zendingsbidstonden, en wijdde met voorliefde zijn krachten aan de verspreiding van Gods Woord onder de militairen in de Kolonieën!

Er waren er wel sommigen die, jaloersch achter zijn rug, beweren durfden hoe zijn groote liefheid voor zijn verweesd nichtje Dorrit niet vreemd was aan zijn begeerte haar vermogen te doen samensmelten, door een huwelijk van haar met een zijner jongens, met het hare. Maar in elk geval, hij wàs lief voor haar, met de gewone, gulle, opgeruimde, de ten Have's overal zoo gezien-makende oppervlakkige jovialiteit. Zij hing zich aan z'n arm als ze met hem in gezelschap was, vleide van hem bonbons en snoeperijen af, die ze natuurlijk evengoed zelve kon betalen, maar, van hem afgebedeld, als zoovele kleine offers aan haar ijdelheid beschouwde, vond hem eigenlijk, in den grond van haar twintigjarig volwassen-meisje-gemoed, veel leuker dan zijn twee zoons, èchte blagen nog maar van zeventien en achttien jaar, goed genoeg om mee op te slaan, maar die ze heelemaal niet ernstig nam.

Bijna altijd kwam hij even, vóór den eten, als hij thuiskwam van zijn besognes van het zich druk makend gepensioneerd meneer van niets-doen-leven, nog een oogenblikje op haar kamer z'n kopje thee halen, 'n notedopje lauwe overgebleven thee, dat maar 'n voorwendseltje was voor dat vaste intimiteitbezoekje.

En nu ook daagde hij op, met zijn correcte houding, en lachende oogen, juist terwijl Dorrit, met de beenen over elkaar, jongensachtig-nonchalant, in haar stoeltje zat te gieren van de pret om dien mallen Willem, die weer zoo'n ècht verhaal had over z'n gescharrel met 'n Indisch mede-gymnasiastje, 'n typisch hartstochtelijk temperamentje, 'n kind dat doodlijk van hem was, eenvoudig ‘weg’ - weet je, - en dat hij wat-leuk opzweepte. -

‘Toch eigenlijk in-gemeen van je met dat al’ - keurde zij af, goedig, terwijl ze ondertusschen 't lachen niet kon laten om de amusante beschrijving van Non's avances, al was ze overtuigd natuurlijk, dat Willem er 't noodige bij jokte, om z'n verhaal klem bij te zetten. - ‘Wat zeg jij, Piet.’ - wilde ze haar berisping door haar anderen neef bevestigd zien. - -

Piet, pas-student, haalde, lodderig-lui, de schouders op, wat verzwierd van z'n eerste jaar in Leiden. Hij keek uit de hoogte neer op die kinderachtigheden van schooljongens en schoolmeisjes. Hij wist waarachtig al van heel andere soort dingen, dingen die hij hier met Dorrit niet kon behandelen, maar waarin hij Willem, genadiglijk, als 't hem geviel, wel eens inwijdde. - -

‘He daar is oom’ - Dorrit sprong dadelijk op - schoof hem een fauteuil bij, speciaal voor hem bestemd, groot en diep. ‘Ooms fauteuil,’ noemde ze dien stoel met trots tegen haar kennissen.

Ze nam gauw de cosy af, keek tegelijk naar de klok. ‘Wat bent U láát.! - - En terwijl we nog al vroeg eten óók’ - - verweet ze hem. - - ‘Schaam U.’ - -

‘O ja dat 's waar ook - je moet van avond mee met freule de Wevere’. - - Fredi ten Have streek zich, met 'n geeuw na z'n welbesteeden dag van christelijke nuttigheid, den welverzorgden grijzen knevel op. - - ‘'N lief idee van de freule, je zoo eens mee te vragen.’ - -

Hij hield zich namelijk altijd heel uitgestreken-correct als het zulk soort dingen gold. Want hij zat daar nu zelf zoo heelemaal in. -

Maar Dorrit giechelde al weer.

‘Ach wat oom; denkt U dat freule de Wevere mij uit eigen beweging zou meevragen voor zoo iets! Ik heb me zelve aangeboden. Ik wou “dat” nu ook 's zien van dichtbij. Zij, de freule, en die oue Lizzy van der Hooph, ze doen er altijd zoo zalig-geheimzinnig mee, over die geschiedenissen van die vrouwen in hun “Huis.” Net alsof *zij* er 't fijne van afweten! Ze zijn net even-goed ongetrouwd als ik.’ -

Met een moderne jonge-meisjes-onverschilligheid gooide ze haar beenen weer over elkaar, keek triomfantelijk naar Piet, die zich, - dat wist ze wel - 'n beetje ergerde aan zulk soort van on-jonge-meisjes-achtigheden, haar niet gedistingueerd vond als ze over zulke dingen, waarvan ze behoorde te doen of ze er niets van begreep, verkoos te beginnen. Willem daarentegen, kwajongensachtig nog,

met veel van 't èchte ten Have-type in zijn knap, slim, lokkend jonge gezicht, vond z'n nichtje wàt 'n amusant type!

'En hoe heb je 't aangelegd om 't gedaan te krijgen?' wou hij weten.

'Nou... natuurlijk... 'n erg belangstellend gezicht opgezet, van dat ik me zoo graag 's aan wat "serieus" wou gaan wijden. - - Ik... en "serieus" - wat zeggen jullie daarvan!' Schaterend om 't dolle idee sprong Dorrit met-een op, sloeg op de opengeslagen piano 'n paar accoorden aan.

Willem wou haar om 't middel pakken en met haar door 't overvolle boudoir walsen. -

En oom Fredi, haar gezonde jonkheid, met haar volle ontwikkelde heupen, als indrinkkend met 'n kenners-genot, kalmeerde, quasistreng:

'Foei - kind - je mag 't niet te bont maken hoor. - Niet *te* overmoedig zijn. - - Freule de Wevere méént het zóó goed.' - -

'En is zoo leelijk. - - Al die nuttige oue juffers, die 't zoo goed meenen, zijn altijd leelijk,' generaliseerde Dorrit jong-wreed. - - 'O, en Oom, die freule van der Hooph, - - vindt U freule van der Hooph geen degoutant type, - - ze schikt altijd boven op U - - en op elken man trouwens, die in de kamer is - - als je haar ergens ontmoet.' -

'Dat is altijd haar specialiteit geweest - dat is haar ingeboren,' - lachte oom Fredi. 'Maar, komaan, biecht nu eens op,' wou hij weten, 'Wat steekt er nu eigenlijk achter, dat jij, jij godsterwereld, van avond op dat saaie burgerjuffies-feestje van freule de Wevere wilt gaan zitten orgelspelen?' -

Dorrit wou niet met de eigenlijke waarheid voor den dag komen, hoe namelijk Lizzy van der Hooph haar, met het al door praten en in extase geraken over die mooie interessante oogen van Dominee Wijck, ten slotte nieuwsgierig had gemaakt. Zij verveelde zich, blasé reeds, door haar volslagen onafhankelijkheid in het kunnen najagen van alle pretjes. Dominee Wijck, die nog maar kort in den Haag stond, had ze maar 's 'n enkelen keer hooren preeken, kende ze verder niet. En nu leek 't haar 'n leuke afwisseling op haar gewone uitgangetjes van diners, en teatjes, en partijtjes, binnen te dringen in zoo'n godsdienstig 'Huis', waar 'die' meisjes waren te zien, - een wilde-beesten-schouwspel ongeveer voor haar - en waar ze dan meteen zou kennismaken met dien interessanten dominee, en zich daarbij stellig kostelijk zou kunnen amuseeren met Lizzy van der Hoophs verliefderigheden tegen hem. Ze verheugde er zich alvast vóóruit op, hoe ze straks hare intièmen zou voordoen hoe 't alles geweest was, 't zalvend neerbuigende van de freule, en de uitgestreken gezichten van die meisjes en vrouwen, en de burgerlijke stijfheid van den dominee, niet op zijn gemak in zulk adelijk gezelschap stellig, en de toenaderingen tegen hem diens ondanks van die altijd mannen-naloopende oude malloot van 'n Lizzy van der Hooph...

Heusch, 't zou zich stellig wèl loonen dat ze 't had dóórgezet, onder voorwendsel zich aan iets serieus te willen gaan wijden. Als de freule later, naar aanleiding van die halve belofte, haar zou willen lijmen voor 'n dóórloopende taak van orgelspelen, of zoo iets, dan zou ze zich er wel weer van weten af te maken. In 't uitvluchten verzinnen was ze sterk. - -

Ook nu, tegen Oom Fredi dien ze dat allemaal toch niet zoo precies wilde uitleggen, vooral niet zoolang de jongens er bij waren, had ze er dadelijk een bij de hand:

'Och, Oom - 't is zoo van zelf gekomen zoowat - Ik deed zoo'n beetje belangstellend, natuurlijk, dat hoort er toch bij - - toen de freule, bij wie ik voor tante

de contributie moest gaan betalen, verleden week, vertelde van 't twaalfjarig bestaan van 't naaikransje, dat ze in haar Huis zouen vieren van-avond, en toen hoorde de freule dat ik orgel kan spelen - en toen zei ze dat ze daarvoor niemand hadden - en toen heb ik er me toe aangeboden. - En ik zat er aan vast vóór ik 't zelf wist.' -

Beneden ging de gong. Maar niemand haastte zich. Piet rookte z'n cigaret nog eerst uit, en Dorrit verdween in de aangrenzende kamer om op haar gemak haar handen te gaan wasschen. Want mevrouw ten Have, die harerzijds zorgde haar man nooit een seconde te laten wachten op háár, dan was hij woedend, werd door hem, en dientengevolge thans óók door hare zoons en haar nichtje, geheel beschouwd als een nul in 't cijfer. Ze was, doodelijk verliefd op den mooien Don-Juan huzaren-luitenant, in dat opzicht wedijverend met heel haar vriendinnetjes-côterie, overgelukkig geweest toen hij, dien zoovelen zich betwistten, haar, 't heel jonge ding, had ten huwelijk gevraagd, ineens, zonder dat ze het had durven hopen ooit of vermoeden. Eerst veel later, na haar trouwen, toen ze geen onnoozel, opzettelijk onschuldig gehouden gansje meer was, had ze gehoord van z'n juist in diezelfde dagen zoo in opspraak zijn geweest met een getrouwde, bijkans om haar door hem gecompromitteerd zijn tot scheiding gekomen vrouw. Maar, niettegenstaande dat, had haar verliefdheid op hem nog een héél tijdje voortgeduurd, had ze, met de dankbaarheid van 'n wijfjesdier, van hem aangenomen wat hij haar wou geven van z'n veel verbruikt lichaam. - Totdat hij haar, toen haar eigen eerst frissche

en gezonde lijf was versleten van lieverlede, heelemaal had verwaarloosd, haar overliet aan haar lot, als een afgedaan huismeubel, dat hare plaats bij hem mocht behouden maar waarop hij geen prijs stelde. Zij was harerzijds te onbeduidend om daar tegen op te komen, altijd nog heel vereerd met haar geluk van mevrouw ten Have te zijn geworden, gewillige slavin van zijn luimen, en stomme-bewonderaarster van alles wat haar jongens deden of zeiden, hen bedervend in den grond, hen heel supérieur vindend boven haar-zelve, omdat ze immers zulke èchte ten Haves waren, zoo leken op hun vader.

Dorrit, bij haar in huis gezet door haar man zonder dat zelfs haar toestemming daartoe was gevraagd, kon ze niet aan. Ze voelde óók in haar de ten Have-natuur, die als zoodanig haar de baas was. Maar, omdat ze van dit kind niet was de moeder-zelve, zooals van hare brutale jongens, koesterde ze voor háár slechts vrees en terughoudenden angst, waar ze haar eigen vleesch en bloed, met dezelfde eigenschappen als Dorrit, bewonderde, en opkweekte als iets bijzonders, geschapen om háár, de mindersoortige, te regeeren.

(Wordt vervolgd).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice.

Mag ik in Uw blad een vriendelijk verzoek richten tot den heer Joh. G. Schippèrus?

Genoemde heer heeft in *De Hollandsche Lelie* van 15 September l.l. - tot mijn spijt mij nu pas in handen gekomen - een stuk geschreven, dat wel niet van ernst getuigt, maar waarin toch zeer ernstige dingen beweerd worden.

Zoo haalt hij een manifest aan, dat in het midden van het vorige jaar door de Katholieke Geestelijkheid van Spanje in de dorpen van dat land zou verspreid zijn.

In dat manifest wordt gesproken van *vervloekte liberale regeering*, wordt gezegd, dat tegen die regeering *alle wapenen* moeten gebruikt worden, *de dolk zoowel als de Browning-revolver,* dat men met die wapenen moet treffen *al degenen*, *die liberale ideeën hebben;* en Katholieken *en Jansenisten* (in Spanje!) worden opgewekt, den dood niet te vreezen, omdat de Paus hen zal zegenen.

Dit idiote stuk wordt door den heer Schippèrus gezet op naam van *de Katholieke Geestelijkheid*, zoodat het een officieel karakter zou hebben.

Zulk een enormiteit mag men niet beweren zonder voldoende gronden voor de waarheid ervan. Dat is een schrijver alleen reeds aan zijn lezers verplicht - om van de beschuldigden niet te spreken.

Ik verzoek den heer Sch. vriendelijk, nauwkeurig aan te geven, wáár dit manifest verschenen en verspreid is; in welk betrouwbaar orgaan het is te vinden. Dan is ons bureau in staat de waarheid van deze beschuldiging te contrôleeren. De uitkomst van het onderzoek zal ik hem in dit blad mededeelen.

Ware de heer Schippèrus in staat te beseffen, wát hij anderen, hun godsdienst bestrijdend, tracht te ontnemen, en vroeg hij zich ernstig af, wát hij er voor in de

plaats biedt, hij zou niet zoo lichtzinnig die allergewichtigste vraagstukken behandelen. Hij weet niet wat hij doet.

U, geachte Redactrice dank ik voor de plaatsruimte.

Hoogachtend,

TH. KWAKMAN.

Voorzitter van het Informatie-bureau der Apologetische Vereeniging '*Petrus Canisius.*' *Amsterdam*, 1 October 1911.

II. Spiritisme.

Antwoord aan den heer Römer (*blz. 74*).

Bij gedachtenwisseling is het verstandig vooraf omtrent de beteekenis van de voornaamste woordbegrippen tot overeenstemming te komen, daar anders de wisseling der gedachten allicht gaat gelijken op een vechten tegen windmolens.

De opvatting van den heer Römer van het woord spiritisme is een geheel andere dan de mijne. Uit zijne brieven blijkt, dat hij daardoor verstaat Kardecisme, d.w.z. de leer door Allan Kardec en zijne navolgers aangehangen. De beteekenis door mij aan het woord Spiritisme is een geheel andere, een veel ruimere, de gansche spiritische beweging omvattend.

Dientengevolge acht ik leerstellig spiritisme uit den booze. Het nauwgezet, veeljarig ernstig onderzoek der mediumieke verschijnselen, die tot heden alleen door de spiritische-hypothese in hun geheel te verklaren zijn, dwingt tot de overtuiging, dat wij nimmer de volle waarheid kunnen veroveren, dat wij de waarheid slechts in zooverre kunnen benaderen als wij haar kunnen bevatten, slechts in zooverre als wij die kunnen dragen. Daarom kan en mag dit onderzoek nooit leiden tot het vaststellen van een *leer.*

Het bovenstaande zou mij evenwel niet hebben bewogen op het schrijven van den heer Römer terug te komen, als hij mij in zijn wederwoord door een *onvolledig* - om niet te zeggen verminkt - citaat niet had laten zeggen, het *tegengestelde* van het geen ik bedoelde. Ik schreef omtrent de praestatie's van den heer Scheppard het volgende, waarin ik nu cursiveer hetgeen de heer Römer de vrijheid nam eruit weg te laten.

'Het noemen der groote componisten als voortbrengers der muzikale voordracht heb ik altijd afgekeurd. Ik kan zelfs getuigen, dat voor velen die muziek niet aan de hoog gespannen verwachting voldeed, *ja zelfs voor anderen daarin geen grond te vinden was om aan een buitenmenschelijken oorsprong te denken.* Anders is dit voor hen, die een z.g. harpséance hebben bijgewoond *zooals wij er vier hebben meegemaakt,*

de eerste in Apeldoorn in 1894, *de tweede in mijn vorige woning te Utrecht in den zomer van 1896*, *de derde in mijn tegenwoordige woning aan de Bilt* 4 *Maart 1906 en de vierde in hetzelf de jaar te 's Gravenhage. De tweede was de meest succesvolle en schoonste.*'

De heer Römer, die even als zoovelen, onmiddelijk schijnen te denken aan bedrog en niets dan bedrog, als zij het woord spiritisme onder de oogen krijgen, en misleid door het onvolledig citaat, ontstaan doordat hij willekeurig eruit weg liet, ziet in mijne uitdrukking: 'Anders is die voor hen, die een z.g. harpséance hebben bijgewoond' een erkenning van mij dat **daarbij dan toch bedrog was**, volkomen in tegenspraak met mijne bedoeling. Er was bij mij geen sprake van bedrog - ik heb nooit iets gelezen waarbij de heer Sheppard van bedrog beschuldigd werd. Ik erkende in bovenstaand volledig citaat dat sommigen in de muziek en zang ten gehoore gebracht op Sheppard's séance's *geen grond vonden om aan een buitenmenschelijken oorsprong te denken* d.w.z. dat sommigen, die toeschreven aan de onbewuste virtuositeit van het medium, of aan een praestatie van zijn onder bewustzijn of subliminaal bewustzijn. 'Anders is dit voor hen die een z.g. harpséance hebben bijgewoond' schreef ik en bedoelde daarmede dat voor dezen de twijfel aan den buitenmenschelijken oorsprong verdween, zooals duidelijk te lezen is in de gecursiveerde slotwoorden van bovenstaand volledig citaat.

De heer R. las dus het tegengestelde in mijn schrijven dan er duidelijk te lezen stond en wel tengevolge van het ignoreeren van het gecursiveerde.

Een dergelijke wijze van citeeren, sluit elke verdere gedachtenwisseling uit, te meer daar de heer R. in zijne *beweringen*, die meestal op courantenberichten gegrond zijn, argumenten ziet, en spreekt over mijn 'defect betoog' zonder eenig zweem van bewijs, terwijl hij zelf op defecte wijze citeert.

Hiermede neem ik daarom beleefdelijk afscheid van den heer Römer, laat hem gaarne het laatste woord, en dank U, geachte Redactrice, voor de verleende plaatsruimte.

Hoogachtend
J.S. GÖBEL.
de Bilt, Sept. 1911.

III.

Geachte Redactrice.

Het artikel van Ego 'gedachtenwisselingen 1, deed mij zacht uitgedrukt onaangenaam aan en kan ik niet nalaten hiertegen iets in het midden te brengen. Dat de mariages de raison zeker die welke uit liefde worden gesloten overtreffen wil ik geenszins ontkennen, maar aan zulk een huwelijk dat ik als onzedelijk beschouw, behoeven we toch niet de daaruit voortgevloeide misstanden te toetsen? Laat ik dan als uitgangspunt een huwelijk uit liefde nemen.

In zulk een huwelijk zal niet meer van derden liefde gevraagd worden, ook niet wanneer lichamelijk beide partijen ongeschikt mochten blijken. In zulk een geval, ziekte en anderszins ook dikwijls door het huwelijk gekregen, waardoor eene vrouw

geen lichamelijk genot meer kan schenken, zou de man volgens Ego zich niet tevreden moeten stellen met kruimeltjes droog brood, maar daar gaan waar bloedrijker, sappiger genot is te vinden. Iemand die zoo handelt en daardoor het leed der vrouw verzwaart, voor zoo iemand zou ik geen woorden genoeg vinden om mijne verachting uit te drukken. Zeker is 'dat' in het huwelijk een voorname factor, maar omvat niet de beteekenis van liefde, die zooveel hooger staat en 'dat' niet als beslist onmisbaar beschouwt.

Liefde en toewijding moeten juist in dergelijk geval toenemen en dit zal bij innige liefde ook het geval zijn. Onwil der vrouw, spruit dikwijls voort uit overdreven hartstocht bij den man, (wat dikwijls de perken te buiten gaat) en zal indien de liefde onverzwakt is niet voorkomen. Dat een vrij zich geven zal bijdragen tot herstel van zenuwzwakken, meen ik te mogen betwijfelen, is in ieder geval zeer overdreven.

Zenuwzwakte komt juist veelvuldig voor bij diegenen die aan hun hartstocht steeds toegeven, een ascetisme gebaseerd op onze overtuiging geen wanverhoudingen in het leven te roepen, kan niet anders dan onze innerlijke gemoedsrust en lichamelijk welzijn bevorderen. Verder behoeft wederzijdsche sympathie ook al is een van beide partijen gebonden niet te worden tegengehouden: zegt Ego. Daaraan wensch ik toe te voegen: alléén dan wanneer beide partijen elkander eerlijk hun gewijzigde gevoelens hebben bekend en door echtscheiding aan hunne verhoudingen een einde is gemaakt: Indien dat echter wordt nagelaten, en buiten medeweten van een van beiden eene intieme verstandhouding met derden wordt aangegaan (hetgeen doorgaans zeer heimelijk wordt gedaan, wat de handeling reeds kenmerkt!) dan kan ik zoo iemand niet anders noemen dan een bedrieger(ster). Ego, moge mijn artikel sentimenteel of ouderwetsch) vinden, soit! maar ik maak mij sterk dat er velen zullen zijn die mijne overtuiging in dit opzicht zullen deelen.

Sneek, Oct. 1911.

D. ZIJLSTRA.

IV

Naar aanleiding van gedachtenwisselingen van 'Ego', die zoo *verstandig* is onder pseudoniem te schrijven en niet zijne denkbeelden met volle naam onderteekent, zou ik gaarne een en ander mededeelen, wat mijn idee is over hetgeen hij verkondigt.

Wat betreft er in den laatsten tijd meerendeels mariges de raison gesloten worden en dat huwelijken uit liefde zeldzaam zijn, ben ik het ten zeerste met hem eens, maar de Heer Ego, (uit zijn manier van schrijven zou ik denken met een man te doen te hebben, niet met eene vrouw) schijnt het huwelijk slechts te beschouwen vanuit een zinnelijk oogpunt, zijn geheele gedachtengang is slechts daarop gevestigd, de samenleving tusschen man en vrouw. Is in een verbinding tusschen twee menschen, de ziel, de geest niet de voornaamste en komt het lichaam niet in de tweede plaats? Zeker ik behoor niet tot die-

genen, die intiemer samenzijn verafschuwen zooals zoo vele oudejongejuffrouwen, het o, zoo vies, zoo vuil en onfatsoenlijk vinden, in het geheel niet. Een vrouw getrouwd of ongetrouwd, die in deze rond voor de waarheid uitkomt heeft ten volle mijn sympathie, want zij is pas werkelijk *vrouw.*

Liefde zal, wil zij haar hoogtepunt bereiken ook naar een lichamelijke voldoening verlangen, maar het één worden van twee uit *liefde* is even blank en rein als het zich ontsluiten eener lelie. Toch wil hierna niet de reactie komen, moeten beiden elkaar begrijpen, zich desondanks dichter voelen, niet verder bij elkaar af wat meestal het geval is.

Wat zou er van de wereld terecht komen, wanneer zooals 'Ego' het wil, iedereen aan zijne lusten toegaf, als eene vrouw buiten haar huisgezin om, er slechts op belust was aan haar zinnelijke neigingen vrij spel te laten.

Een vrouw, die zoo is, zou het zeker niet behalve haar echtgenoot bij *één* man houden. Na verloop van tijd zou ook deze de attractie voor haar verliezen, en haar hartstocht dus niet meer kunnende opwekken zou zij tot eenen anderen overgaan. Wat zou er van eventueele kinderen worden in het huwelijk en wat van diegenen buiten het huwelijk? Denkt 'Ego' dat er mannen bestaan, die maar goedmoedig, kinderen van hun vrouw en eenen anderen man als de hunne op zouden nemen. Ik voor mij denk van neen!

Wat een onwettige geboorten zou dat geven en wanneer geen scheiding intrad en *de vader???* de kinderen tijdens het huwelijk geboren dus wel accepteeren *moest*, vind 'Ego' die zoo tegen het leugenachtige is, dat dan recht door zee, dat een man, niet de vader ter wille van het zoogenaamde fatsoen, de tijdens het huwelijk geboren kinderen wettig of onwettig toch keurig op zijn stadhuisboekje krijgt en ze mag verzorgen physiek zoowel als moreel.

De Heer 'Ego' schrijft: 'Over de vruchtbare gevolgen behoeft nu nog niets vastgesteld te worden'. Op deze manier maakt hij zich wel zeer gemakkelijk van de questie af. Of de gevolgen zijn de hierboven vermelde of men zoude het meest tegennatuurlijkste moeten begaan van gevolgen te voorkomen of mocht dit soms niet baten er zich op andere manieren voor te vrij waren een geslacht te produceeren, waarvan de vaders zoek zijn.

Zelfs in een huwelijk uit liefde zal na verloop van tijd, die groote hartstocht verdwijnen, maar naarmate deze vermindert zal daarvoor in de plaats komen werkelijke achting, een betere steunpilaar voor een gelukkig huwelijk.

Maar dan ook alleen wanneer het innerlijke met elkaar in overeenstemming is.

Ik zou alle jonge meisjes en jonge mannen wel willen toeroepen: Trouwt niet omdat gij verliefd zijt op een knap uiterlijk, een lief gezichtje, het is dikwijls slechts schijn, en evenals de mooiste perzik soms door de wormen opgegeten wordt bevat een lieflijk omhulsel dikwijls een zwart karakter. Daarmee wil ik niet zeggen dat schoonheid en innerlijke grootheid niet samen kunnen gaan, zeker, maar een werkelijk goed karakter, zal ook uiterlijk zichtbaar zijn evenzoogoed bij een mooi als bij een leelijk mensch.

Bij volslagen onwil der vrouw, zooals 'Ego' schrijft, is het zeer te begrijpen, dat de man zijn genot elders zoekt en in deze heeft de vrouw hierop ook niets in te brengen.

Een vrouw moet wanneer zij getrouwd is, zelfs tegen haar zin deze plichten volbrengen, die ze eenmaal op zich genomen heeft, wil ze niet haren echtgenoot deze

gemeenschap bij anderen doen zoeken. Dit is een uiting van zijn zinnelijkheid, waar hij nu eenmaal behoefte aan heeft. De natuur heeft het in hem gelegd, en daaraan heeft hij te voldoen.

Maar laat men het jonge meisje zeggen, voorhouden wat de huwelijksplichten zijn in plaats van met een paar halve woorden hare nieuwsgierigheid op te wekken.

Wat denkt U zullen de gevoelens zijn van dikwijls nog bijna een kind, dat opeens voor een volslagen feit komt te staan?

Ik geloof echter niet dat de normale vrouw, niet een van die hoogst hysterische vrouwen zooals er natuurlijk ook bestaan, maar een gezonde vrouw zal in zich voelen opkomen, die onbedwingbare behoefte naar bevrediging buiten haar man om. Zij zal ook meer haar genoegen vinden in haar huishouden, intellectueelen arbeid en bovendien in het opvoeden harer kinderen. De liefde die zij eenerzijds moet missen, zal zij anderzijds terug krijgen.

Mocht zij getrouwd zijnde, werkelijk liefde voor een ander gaan voelen dan zal de strijd ontzettend zwaar zijn. Wie zal zegevieren de vrouw of de moeder?

Als zij verstandig nadenkt, maar vooral als zij gelooft met een groote sterke liefde aan ‘God’, aan een leven hiernamaals, wetende dat we niet voor ons eigen genoegen op de aarde zijn, zal de vrouw teruggehouden worden om bovenal *moeder* te zijn. Ik weet dat vele zullen wankelen en niet met vasten tred het smalle moeielijke pad zullen bestijgen, maar iedere opoffering, die we ons getroosten is voor ons zelve in ons binnenste een geluk.

Dikwijls zouden we in opstand willen komen, maar alles is ten goede beschikt, al kunnen we dit *nu* nog niet begrijpen en later, veel later soms, zien we in, dat alles zoo heeft moeten zijn om ons tot ‘*menschen*’ te vormen.

M.C. VISSER.

V. Aan Ego, Anti-Ego en Odillion!

Wat wordt er toch lang en breedvoerig geredeneerd over ‘dat’ en nog eens ‘dat’ in het liefde-huwelijk, daarmede bedoelende het lichamelijk samenzijn van man en vrouw.

Maar lieve hemel, zoo vroeg ik mij af, toen ik dit alles gelezen had, waar blijft dan toch het *geestelijke* in de Liefde, het rustige, stille, diepe en innige samenzijn van man en vrouw, waar alleen beider *harten* bij elkaar zijn en met elkaar leven?

't Lijkt wel of bij Liefde 't voornaamste de lichamelijke bevrediging is!

Zoo lees ik o.a.: ‘De man kiest een vrouw uit liefde; zij beantwoordt geheel die liefde en is op dat oogenblik voor hem ‘een bloedrijk en sappig genot’!

De vrouw (in liefde notabene!) wordt daar voorgesteld als, een lekkere peer of gebraden kalfscottelette!

Wel geestverheffend en, adelend voor U en Uwe dame, Anti-Ego!

Ik vind: dat, als men liefheeft, oprecht, er veel, ontzaglijk veel geestelijke liefde, geestelijk leven is zonder eenige hartstocht van het lichaam!

Er volgt verder: Kan dit steeds zoo blijven voor hem? En als antwoord: Zelden!

Maar, goeje-genade-hemeltje-alle-menschen-lieve-deugd-nog-en-toe, ik zeg: Ja, en duizendmaal: Ja! De vrouw blijft voor den man, die waarlijk liefheeft, 't Eenigste, waardoor hij geestelijk leeft in innig-ziele-samenzijn!

Als een man een vrouw uit ware liefde trouwt, is geestelijk samenzijn nommer één, daarna wéér geestelijk samenzijn en.... als bijkomstig iets (iets, wat zoo weinig met je innerlijk zijn te maken heeft!) 't lichamelijk leven, dat altijd wel genot is, maar niet méér dan dat!

De man, die uit liefde trouwt met een vrouw, zal, al blijft

no. 1 het huwelijk kinderloos,

no. 2 al zal zij haar lichaam niet kunnen geven, altijd en voortdurend,

no. 3 al wordt zij zelfs ziek,

immer en altijd haar blijven liefhebben, omdat, ware, innige liefde slechts leeft en blijft leven door 't samenzijn van beider harten, van beider hoofden en van beider zielen!

En U, Anti-Ego, in 't bijzonder, dat allerlaatste van U: die bevrediging in 't *geheim*, U zult mij misschien overdreven of belachelijk vinden, maar ik vind deze Uwe woorden, uit 't oogpunt van ware Liefde, waarvan toch sprake is: g e m e e n : *ik* noem dat: de Liefde-vrouw bedriegen! En dat U dat zeer vergeeflijk zou achten, vind *ik* niet pleiten voor Uwe opvatting van liefde!

Want de vrouw heeft *recht* op haar man, zoowel op zijn hart als op zijn lichaam, omdat hij haar liefheeft!

Liefde bindt in 't leven het geheele Wezen van èn de man èn de Vrouw!

CH. HEIJMANS.

VI. Aan den Heer G.F. Beudt.

Pygmee was klein van natuur en hield er van, over anderen heen te zien....

(MULTATULI: idee 107).

Nu gij het noodig hebt gevonden nadrukkelijk te verklaren, dat uw artikel géén nagalm was op de tusschen de heeren Visser, Naaktgeboren, Dibbetz en mij gevoerde polemiek over Militarisme en koloniale politiek, en de Redactrice het noodzakelijk heeft geacht deze verklaring te bevestigen, - nu valt er ook niet aan te twijfelen, of gij schreeft uw belangwekkend artikel op uw eigen houtje.

Dat die gedachte bij mij - en misschien ook bij andere lezers - wel moèst rijzen, zult gij mij toch wel toegeven.

Gij slaat nog al een hoogen toon aan; de Leugen poogt meestal zich groot te houden, als hij door de Waarheid in 't aangezicht wordt geslagen. Zoo zoudt gij 't té-veel eer voor mij gevonden hebben, indien Uw artikel een antwoord ware geweest op bovengenoemde gedachtenwisseling! Prettig, óók voor die heeren. Past het ù echter wel, zoo'n toon aan te slaan? *Gij* vindt het voor *mij* te-veel eer, met mij van gedachten te wisselen. Dan verschilt gij hierin van meening met de Redactrice, die mij de eer aandeed. Volgens u schetter, scheld en raaskal ik. Misschien hindert het u, dat ik mijn opinie steeds tegenover die van een tegenstander durf stellen, en nimmer met laffe uitvluchtjes den strijd ontwijk; gij noemt dat daarom schetteren. Misschien hindert het u, dat ik eene zekere klasse van rijkworders en groote dieven durf te brandmerken naar behooren; gij noemt dat daarom schelden. In de benepenheid van nw bourgeois-ziel kunt gij u niet voorstellen dat onze denkbeelden nog eens verwezenlijkt zullen worden; gij noemt het verkondigen daarvan daarom raaskallen.

Welnu, dat alles deert mij weinig. Ik ben ten strijde getrokken en heb mijn beste kleeren thuisgelaten.

Maar wie zijt gij, die zulk een verwaand air aanneemt? Wat zijt gij? Kunt gij u zoo verwaten aanstellen krachtens uwe genialiteit? Voor *mij* zijt ge een onbekend genie. En toch, of liever juist daarom, maakt ge zoo'n drukte.

Luister eens wat de redaktrice zeide aan eene correspondente in de Lelie. Zie, deze Vrouw, die werkelijk een iemand *is*, die zich ook een naam heeft gemaakt, vindt het voor mij niet ‘té-veel eer’. om in de Lelie te schrijven:

‘*Voor G. Schippérus neem ik over dat gij zijn artikelen dikwijls met instemming leest*, *en dat gij zijn zoo flink voor zijn opinie durven uitkomen waardéért. Ik doe dat ook*, *ik vind het flink dat hij, met zijn naam er onder*, *zulke onafhankelijke ideeën en tegen de heerschende denkbeelden indruischende dingen durft verkondigen. Zoo iemand getuigt een flink karakter te bezitten.*’

Ziet ge, het komt u werkelijk niet toe, uzelf op een voetstuk te plaatsen en laag op anderen neer te zien. Dat is trouwens héél dom en belachelijk.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

> NOOT RED. Ik heb deze gedachtenwisseling voornamelijk daarom nog geplaatst, omdat de geachte inzender een gedeelte van een correspondentie over hem van mijn hand afdrukt in zijn verweer aan den heer Beudt. Dit feit geeft mij aanleiding tot de volgende opmerking:
> Inderdaad, het hierboven door den heer Schippérus aangehaalde schreef ik, en ik neem er geen woord van terug. Ik vind het flink van hem dat hij zijn stukken met zijn naam onderteekent, en ook eer ik zijn onafhankelijken moed van een eigen opinie er op nahouden, - al is die opinie heel dikwijls niet de mijne. Maar.... het is een feit, waarover herhaaldelijk door mijn correspondenten geklaagd wordt als zij de stukken van de hand van den

heer Schippérus lezen, dat hij zulk een hoogen, dikwijls schamperen toon aanslaat, zoodra iemand het waagt met hem in meening te ver-

schillen. Daardoor stuit hij af, en beneemt menigeen den lust zich met hem in te laten. Ik heb opgemerkt, - die opmerking ook wel eens in de Lelie uitgesproken, - dat die heeren van de richting van den heer Schippérus - die nog wel allen willen een heilstaat van toekomstige eenheid door sociale rechtvaardigheid - erin uitmunten, bij 't minste geringste verschil, elkaar in de haren te vliegen, uit te schelden, en onhebbelijkheden te zeggen, op een wijze die geen hoogen dunk geeft van de manier waarop zij zullen omgaan met elkaar, als het hun ooit gelukt het roer in handen te krijgen. De heer Schippérus onderteekent zijn stukken met zijn naam, de heer Beudt heeft dat evenzeer gedaan in zijn artikel, de heer Sehippérus verkondigt een onafhankelijke meening, de heer Beudt doet dat evenzeer zijnerzijds. Voor beiden is in de Lelie plaats, maar den heer Schippérus zij verzocht persoonlijke beleedigingen, die niets tot de zaak af- en toedoen als daar zijn ‘leugen, hooge toon aanslaan’ enz. te vermijden.
REDACTRICE.

Varia.

Losloopende honden:
Eere wien eere toekomt.

Deze week is voor ons huis 't volgende gebeurd. Een hond, een mooie hond, losloopend, bezeerde zich door over een hek te willen springen. Een medelijdende dame was terstond bij de hand ten einde om de politie te telefoneeren, en het arme beest meteen door een matrasje een zacht zitplaatsje te bezorgen. Een paar agenten waren ook terstond ter plaatse, en hebben, met een niet genoeg te prijzen zachtheid, den kleinen patient meegenomen. Intusschen was de villa waar hij thuishoorde reeds vastgesteld, zoodat ons aanbod hem bij ons op te nemen onnoodig bleek.

Terwijl ik de hulpvaardige medelijdende menschen hierboven genoemd, de dame, en de agenten, hier openlijk hulde breng, wil ik gevraagd hebben *wie* verdient nu de straf: de losloopende hond (die volgens sommige adresbewegers zou moeten worden ‘afgemaakt)’ *of* de onverschillige eigenaar, die wèl den lust wil van zijn mooien hond maar hem laat ontsnappen, verongelukken en overlaat dientengevolge aan 't medelijden van anderen?

En, opdat hier een ander getuigenis plaats vinde dan 't mijne alleen, in zake mijn afkeuring van dergelijke wreedheid, wil ik hier citeeren wat niemand minder dan *Marcel Prevost* onlangs heeft gezegd, naar aanleiding van de door de New York Herald en Excelsior op touw gezette beweging ter verbetering van het lot van het dier, een beweging die tot in de fransche Kamer haar weerklank vindt (wanneer zal 't bij *ons* eens zoo ver komen!):

Ik vraag mij af met een gevoel van smartelijke verbazing hoe het mogelijk is dat een mensch uit vrijen wil, zonder dat geheel zijn wezen in opstand geraakt, die afschuwelijke daad wil begaan, die er in bestaat onnoodig lijden te veroorzaken aan een levend medeschepsel, niet in staat zich te verdedigen, wiens geheele bestaan wordt gesleten in den dienst van zijn heer en meester.

De martelingen, een beest aangedaan, dat zich niet kan verdedigen, vind ik veel misdadiger dan een moord in menschelijken hartstocht begaan.

(*Marcel Prevost*).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Jimmy. - *Ik* ben Ego in elk geval dankbaar voor zijn gedachtenwisseling, omdat deze de oorzaak is geworden dat meerdere correspondenten, evenals thans gij-ook, mij naar aanleiding daarvan schreven: ‘Ik ben sinds lang abonnée; ik heb reeds zoo dikwijls lust gehad U te schrijven, of aan de gedachtenwisseling deel te nemen, maar ik durfde niet. Nu echter kan ik den lust niet meer weerstaan.’ - Want, ik vind het altijd prettig indien mijn lezers zich uiten, hetzij rechtstreeks aan mij, hetzij in de Lelie-zelve. Daarom dank ik U hartelijk voor Uw besluit. Ik ben het in veel opzichten met U eens, veel meer dan met Ego, en ik beaam vooral *Uw* zinsnede in Uw brief aan mij: ‘Zijn gedachtenwisseling is geheel ingegeven door het zelfzuchtige, dat juist in zake het geslachtsleven elken man in de hoogste mate eigen is.’ Inderdaad, de raad van Ego is niet eene m.i. in het belang der vrouw, maar in dat van den man. De vrouw moge op duizenderlei wijzen lijden onder gedwongen onthouding - en dit doet zij zonder twijfel - die ellende is allerminst op te lossen door den door Ego gegeven raad. Naar mijne meening zou zij door

dien weg in te slaan - behoudens uitzonderingstoestanden en uitzonderings-gevallen - absoluut te gronde gaan, om niet eens te spreken van het slachtoffer in de éérste plaats: het uit zulke vrije-liefde-verhoudingen geboren kind. - Uw wensch in Uw briefje aan mij, dat de mannen mochten worden wakker geschud zich ook eens in den toestand eener vrouw te verplaatsen, zal, vrees ik, wel een ijdele blijven. De man is m.i., op dit speciale gebied in het bijzonder, niet in staat zich in te denken in ons vrouwleven, en beoordeelt ons naar zich-zelf. Ook speelt bij hem, gelijk gij zelve terecht opmerkt, het egoistisch begééren zulk een hoofdrol, dat hij daardoor niet in staat is zich op een zuiver standpunt te plaatsen ten onzen opzichte. Nogmaals vriendelijk dank. Ik hoop dat deze eerste keer niet de laatste zal zijn dat ik van U hoor.

Mits. - Het zenden van drukproeven van de gedachtenwisselingen is niet altijd mogelijk. Gij moet het voorlief nemen als het niet gebeurt. Artikelen worden desverlangd steeds gaarne in drukproef gezonden. Uw langen brief ontving ik, maar ik kan dien heden niet beantwoorden wegens plaatsgebrek.

Violetta. - Ook voor U geldt wat ik hierboven schreef aan Jimmy. Het is zoo prettig zoo plotseling van een correspondent te hooren, die sinds lang mij met belangstelling volgde in de Lelie, en nogtans steeds zweeg, totdat een of andere bijzondere aanleiding hem of haar eindelijk het stilzwijgen deed verbreken. En nu eerst recht Uw dierenliefde. Ach ja, lieve Violetta, wie, als gij, instaat is de trouw en liefde van hondenoogen na te voelen, die heeft bij mij een streepje vóór, dat ontken ik geenzins. De arme dieren worden zoo dikwijls mishandeld en miskend, dat ik alle dierenvrienden hooger acht dan de dierenvijanden, of onverschilligen voor hun lot. M.i. staat de eerste categorie op een hoogeren trap dan de laatste, want, wie *nadenkt* die kan niet anders dan medelijden voelen met het van ons menschen zoo geheel afhankelijke en in onze macht zijnde dier, om niet eens te spreken van zijn vele deugden en beminnelijke eigenschappen, op te merken voor een ieder die kat, hond, paard, vogel, konijn, wat ook van dien aard, bezit, of gadeslaat in hun omgang met elkaar, hun vriendschap, hun trouw, hun dankbaarheid. Gij wenscht mijn opinie te weten over die gedachtenwisseling. Gaarne voldoe ik aan Uw wensch. In de eerste plaats ben ik het met U eens, dat Ego de geheele questie enkel en alleen beschouwt van zijn man-standpunt (zie hierboven de correspondentie aan ‘Jimmy’). Evenals gij geloof ik dat wij-vrouwen, bijzonder zinnelijke naturen uitgezonderd, nevens de zinnenbevrediging iets anders verlangen dan de man begrijpt (ik-ook spreek van wezenlijke liefde-huwelijken.) Wanneer Ego zijn zin kreeg dan zou de toestand eerst recht ondoenlijk en onhoudbaar worden, zoowel voor de gehuwde als voor de ongehuwde vrouw beide. Dat Ego er zich van afmaakt door te zeggen: over de vruchtbare gevolgen behoeft nog niets vastgesteld te worden, is volkomen waar gezegd in Uw brief. Juist dáárop komt het immers aan. Die gevolgen zijn er gauw genoeg. Een voorbeeld uit de werkelijkheid komt mij hierbij in den zin. Een bekend auteur heeft voor eenige jaren dezelfde theorieën als Ego verkondigd, in zijn romans, er menig jong-meisjes-hoofd door op hol gebracht. Een dezer slachtoffers wachtte hem dientengevolge op, toen hij de tram verliet, bood zich hem aan. Zij was jong en naar zijn zin. Hij ging met haar op reis, liet zich voor de leus van zijn eerste vrouw scheiden, en trouwde haar. De gevolgen, aan iedereen hier ter stede bekend, waren

weldra, dat deze meneer zoowel met vrouw één als met vrouw twee openlijk paradeerde, en een schouwspel van het meest verregaand egoïsme opleverde, daar er uit beide huwelijken kinderen waren. Uit dit geval ziet men waartoe het verkondigen van Ego's theorieën leidt, namelijk tot het slachtoffer worden van de vrouw van een *tijdelijke* zinnenbegeerte van den man, aan wien *zij* haar gansche bestaan offert door haar daad.

Ik dank U hartelijk voor Uw vriendelijke woorden over de Lelie, over mijn moed van mijn meening te durven zeggen, en voor Uw belangstelling daarin. Die woorden deden mij oprecht goed. Ik ben blijde dat gij geschreven hebt.

Nora. - In de allereerste plaats hartelijk dank voor Uw mooie ansicht-kaarten. Zij hebben thans nog dubbel waarde voor mij, omdat ik onlangs dat tochtje gemaakt heb. Ik was meegevraagd met kennissen, en ik heb er enorm van genoten, daar het een prachtige voorjaarsdag was. - Nu Uw eersten brief. Ons tuintje was wezenlijk, voor een eerste jaar, nog al heel aardig in het najaar, maar die storm heeft alles vernield. En toch zijn wij er nog genadig afgekomen, wat de schade aan het huis betreft. Zelven waren wij dien Zaterdag-avond juist laat in den Haag, daar we ergens bij kennissen afternoon-tea-dronken. Onze Marie trachtte nog daarheen te telefoneeren om ons te waarschuwen maar liever in den Haag te overnachten, maar de telefoon was reeds stuk. Wij gingen nog een eind met lijn 3, om daarna op het Plein over te stappen in lijn 8 naar Scheveningen, maar onderweg bleef lijn 3 steken, en toen wij, tegen storm en wind in, te voet 't Plein bereikt hadden was daar geen enkele tram meer te krijgen natuurlijk, daar inmiddels alle verbindingen waren verbroken. Met veel moeite vermeesterden wij toen nog een huurrijtuig, dat ons naar Scheveningen wilde brengen, op gevaar af van in het water waaien op de Badhuiskade. Het was een benauwende tocht, en een ware blijdschap toen wij weer thuis waren. Dat arme Haagsche Bosch! Het is een vreeselijke aanblik, iets dat je zoo machtig aangrijpt, die prachtige eeuwenoude boomen daar zoo vernield te zien liggen!

Wat is Uw man een heerlijk mensch, dat hij zoo goed is voor honden! Ik vind hem daarom een prachtstuk. - Ik ben blij dat: Uit Christelijke Kringen U zoo heeft geboeid. Naar ik hoop zal Zedelijkheids-Apostelen U evenzeer bevallen. Wat Uw eigen werk aangaat, neen dat begrijp ik best, dat gij daaraan niet altijd rustig kunt blijven zitten, met zoovele getrouwde-vrouw-zor-

gen. - Ik-ook vond dat stuk Bloeddorst in onzen tijd, dat mej. Elberts indertijd voor de Lelie heeft vertaald, zéér waar.

Uw tweede brief bevat veel melancolieks, wat mij erg leed doet. In de eerste plaats Uw gezondheid. Ja, het is een ellendig ding geen goede gezondheid te hebben. Daarvan weet ik-zelve te veel af, om er niet hartelijk voor te kunnen meevoelen, als het een ander aangaat. Maar dat is een reden te meer, dat gij U de rest van 's werelds loop niet moet aantrekken. Gij weet wat ik bedoel? Ik vrees U te zullen verraden als ik duidelijker ben. Van daar dat ik er niet veel van durf zeggen. - Ik heb het alleen gevolgd indertijd. En ik begrijp welk een teleurstelling het voor U moet zijn geweest. Iemand, dien gij-ook kent, schreef mij óók hoe jammer het is geweest voor U.

Gij vraagt naar de zonnebloemen. Ja, die hebben wij indertijd gehad in onzen tuin. Zij zijn zoo mooi als zij zoo groot zijn. Dank voor Uw woord met instemming over mijn Oranjebitter-artikel (zie Lelie No. 10, 6 Sept. 1911). Och, ja, aan durf van de dingen te zeggen ontbreekt het mij nu eenmaal niet, dat is een feit. Ik *kan* nu eenmaal niet anders, dan zeggen wat ik éérlijk denk, geloof, en meen. - Nietwaar, als de menschen je verdriet aandoen, dan kan dierenliefde je ècht troosten. Dat weet ik-ook bij ondervinding. Zij zien het aan je dat je lijdt, en zij komen bij je, en halen je aan, en drukken met hun verstandige teedere oogen uit een wereld van liefde en van willen zeggen: *ik* houd van je; je hebt *mij* toch. Wilt gij ook Uw man hartelijk groeten en danken?

Nelsie. - Gij wilt misschien wel zoo goed zijn het artikel voor Uw ‘kennis’ haar ter hand te stellen? Ik heb mij woedend gemaakt op het mensch. Het is schande dat zij zich *durft* uitgeven voor 'n ‘hartstochtelijke hondenlief hebster?’ Uw hoofdartikel nam ik aan, maar ik vind het jammer dat gij het met een pseudoniem hebt onderteekend. Ik wist niet dat gij de vorige artikelen met Uw tegenwoordigen gehuwde-vrouw naam hadt willen onderteekenen, anders had ik dat gaarne nog veranderd voor U. Voor Uw vriendelijke woorden over Benjamin (op die kaart afgedrukt in de Lelie) ben ik natuurlijk heelgevoelig. Hij is een schat van een hond geworden, maar ik verzeker U, dat wij op die reis toen wij hem kochten - en onze Marie thuis was met Frits - meer ellende met hem hebben doorgemaakt dan gij U kunt voorstellen. Door die mishandeling van die jongens was hij toen voortdurend ziek. Hij at nooit anders dan wanneer ik hem op mijn schoot nam, en met overredende woordjes voerde. Heele nachten hebben wij hem als een zuigeling in onze armen gewiegd, opdat onze hôtel buren zijn schreeuwen niet zouden hooren. Onzindelijk was hij natuurlijk volkomen; zijn ‘luiers’, zooals wij zijn flanellen lappen die 's nachts in zijn mandje lagen, noemden, droogden we 's ochtends. Wij deden *toen* dat alles uit zuiver medelijden. *Nu* hebben wij hem hartstochtelijk lief, is hij onze guit en deugniet in huis, 'n juweel van een leuken, vroolijken, door en door gezonden, grappigen hond. Ons naar hem gedoopt huis bevalt ons uitstekend. Waaien doet het hier op Scheveningen natuurlijk steeds. Maar, als je in den Haag niet in het centrum der winkelstraten bent, dan waait het daar even hard, vind ik, b.v. op Duinoord, en op de Stadhouderslaan, en in de aanverwante buurten. Graag hoor ik eens wat van u-zelf! Welk een prachtig reisje hebt gij dezen zomer gemaakt. Dat ‘enne’ denk ik zoowat te kunnen raden. Is het niet zoo? Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Febr. II. en **Mela** moeten wegens plaatsgebrek wachten tot de volgende week.

18 October 1911.
25ste Jaargang.
No. 16

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.
(Vervolg van No. 15).

Laatste wijziging. De grondvesters van het Christendom vatten het geloof op aan een eenig God, Heer en Heiland der wereld, dat dus zoowel overeenkwam met de monotheïstische trekken van het heidendom als met de arische overleveringen.

Het begrip van een eenigen, door de Zon gepersonifieerden god, had zich onder den invloed der pythagoreïsche school vergeestelijkt. Origenes drukt dit aldus uit: ‘Moet men de hemellichamen aanbidden, dan kan dit slechts geschieden wegens hun geestelijk, niet wegens hun zinnelijk waarneembaar licht’. [Contra Celsum V]. Tertullianus geeft te verstaan, dat niettegenstaande den uiterlijken schijn, de Christelijke eeredienst niet gewijd is aan de Zon zelf: ‘Anderen gelooven met meer recht en meer waarschijnlijkheid, dat onze God de Zon is. Deze opvatting ontstaat hierdoor, dat wij ons bij het

gebed wenden naar het Oosten. Wanneer wij den Zondag als een vreugdedag vieren, dan vereeren wij daarmee het hemellichaam niet. Het voorwerp onzer aanbidding is een eenig God.'

Deze eenigszins teere metaphysieke onderscheidingen bleven voor de groote menigte der geloovigen ontoegankelijk, zoodat deze in den zonnedienst niet veel meer of anders zagen, dan hetgeen zij er tot nu toe in gezien hadden: de aanbidding van het hoogste, almachtige hemellichaam, den Heer en Heiland der wereld.

Deze gelijkstelling der zon met den Heer bleef nog lang in haar oorspronkelijke beteekenis bewaard. In de zeventiende eeuw was zij nog zoo vast ingeworteld, dat de heilige Eligius zich in zijn diocees verplicht zag tot het verbod, de Zon als Heer toe te spreken en bij haar te zweren. Acht eeuwen later, in 't jaar 1547, brak deze oude heidensche opvatting zelfs nog door in een mysteriespel te Valenciennes, waarbij God de vader werd voorgesteld als eene Zon op een troon, wier stralen van hout waren, beplakt met goudpapier.

De oude zonnedienst was zoo ingeroest in de gemoederen, dat het Christendom, dat eerst de zesde eeuw onzer christelijke jaartelling algemeen kon doen aannemen, daartegenover geheel machteloos bleek. Zelfs nu nog gebruiken we den heidenschen kalender, waarbij de werkdagen gewijd waren aan zon, maan en planeten.

Ook de Roomsche symboliek heeft er toe bijgedragen den ouden zonnedienst te doen voortleven, terwijl zij o.a. volgens oud-heidensche overlevering, de monstrans den vorm gaf der stralende zonneschijf.

In Chaldea werd de zonnegod omringd van de toen bekende zes planeten, in de open hemelpoort voorgesteld, het hoofd omgeven met vlammen of stralen. Bij de Phoeniciers was het een gouden schijf, waarop maansikkel en zonneschijf waren geplaatst. Bij de Boeddhisten heeft dit symbool ook den vorm der monstrans aangenomen. In het Musée Guimet te Parijs berust een dergelijk stuk van brons, dat tevens versierd is met zon, maan en planeten. Op de Roomsche monstransen vindt men in het midden de maan, waarin de hostie wordt geplaatst, gevormd door twee kristallen cirkelvormige schijven, die nog thans in de kerketaal *Lunula* [maantje] heet. Vroeger noemde men de hostiebus *Maansikkel*, omdat ze toen gevormd was als een liggende halve maan, die van boven gespleten was om de hostie op te nemen. Ook de zes planeten komen er nog veelvuldig op voor als zes knoppen, schijven of rosetten, terwijl ook nog de zes brandende kaarsen, die de monstrans omgeven, slechts hiervandaan komen. Dit symbolieke karakter is zoo opvallend, dat op de inventarissen der kerkegoederen, zooals die aanwezig zijn uit den tijd der Fransche Revolutie, de monstransen staan opgeteekend als: 'een gouden zon', 'een vergulde zon', enz.

Den 11^{den} Nivôse van 't jaar 2 der Republiek, verklaarde de pastoor der bedreigde gemeente Villers - St. Joseph [Nord] aan den gemeenteraad, dat hij de heilige vaten en 'de Zon der gemeente' naar Valenciennes had doen overbrengen.

In den zonnetempel te Cuzco in Peru was een gouden zonneschijf geplaatst aan de westzijde, precies tegenover den ingang, zoodat zij op het oogenblik van den dienst het zonlicht opving en door de ruimte weerkaatste op den vollen middag. De gewoonte om zich bij het gebed te wenden naar het Oosten en in die richting de kerken te bouwen, zoodat de morgenzon op het altaar en de monstrans kon vallen, is zeer lang volgehouden. De gewelven der Egyptische tempels stelden het

sterrengewelf voor. Ook in vele oude Roomsche kerken treft men het blauwe gewelf met de sterren nog aan.

Sporen van den ouden zonnedienst zijn nog aanwezig in den ouden doop-ritus, volgens welken de doopeling zich eerst keerde naar het Westen, om Satan, vertegenwoordiger der duisternis, af te zweren, waarna hij zich wendde naar het Oosten om trouw te beloven aan zijn nieuwen Heer.

Tot de Fransche Revolutie droeg een vrouwencongregatie, die ten doel had de aanbidding van het heilige cacrament, den naam van Zonne-zusters. De zusters der Congregatie van het heilige sacrament, gesticht in 1659, dragen op hun zwart kleed twee geborduurde figuren van gele zijde, die de ouwel voorstellen, te midden der stralende zonneschijf.

Noch de metaphysika, noch de scholastiek konden met hun sophismen deze feiten verklaren. Toen de christelijke symboliek God den Vader wilde afbeelden, moest zij, om begrepen te worden, het door dit woord genoemde beeld weergeven, d.w.z. de zon zelf afbeelden, hetzij in den vorm der zonneschijf zooals die op het kruis [als symbool

van het vuur, den zoon der zon], hetzij in de gedaante eener hand, de oorspronkelijke voorstellingswijze de zon. -

Figuurlijke Voorstelling der zon. De studie van de wijzigingen in de voorstelling van God den Vader [en der zon] is van groot belang.

Te Karnak in 't oude Egypte werd zestien eeuwen v. Chr. de mythe der drieëenheid op eene zuil van den Horustempel voorgesteld door eene zonneschijf, wier neerdalende stralen in handen eindigen, die op hun beurt dragen het Egyptische of hengselkruis, een cirkel als handvat staande op een T-vormig kruis. Dit laatste als noodzakelijk werktuig om vuur te maken.

Dit is een treffende symbolische voorstelling der oude vedische mythe. Op de graftomben van Tell-el-Amarna vinden we dezelfde voorstelling, verder op een bas-relief, dat koning Choniatoni [Sanchoniaton] uit de 18e Dynastie voorstelt.

Het nieuw verschenen werk van Dr. Boekenoogen, een bewerking naar 'de Godsdiensten der Wereld' van Bettany, geeft ons in deel 2 bldz. 88 en volgenden hiervan mooie staaltjes. Om slechts één te noemen. Koning Amunhotep wilde niet langer aldus heeten naar Amon-Ra, en noemde zich voortaan Ech- of Chu-en-aten, d.w.z. bij den geest van het Zonnegesternte [ons: bij de Gratie Gods]. Hij verliet Thebe om zich op het gebied van Aten te vestigen, [Aten = Zonnegesternte]. Dit Aten was een gebied, in het bijzonder aan de Zon gewijd. Op zeer plechtige wijze deed hij daar zijn intocht. In een blinkenden statiewagen reed hij het gebied van Aten rond. Bij iederen grenssteen werd halt gehouden en ten overstaan van het zonnegesternte legde de koning den eed af, daar nog in den steen gebeiteld te lezen, dat hij 'nooit tot in alle eeuwigheid deze grens zou overschrijden.' En dezen eed heeft hij trouw gehouden.

In de nieuwe residentie werd geen menschelijke of halfmenschelijke afbeelding van de godheid toegelaten, alleen een zinnebeeldige: eene zonneschijf, voorzien van stralen, die in handen uitloopen, welke aan den aanbidder het teeken des levens [eender met een ring] toereiken. Van welken aard de 'leer' was, leeren we het best verstaan door het groote loflied, waarin Aten als de eenige god, de schepper van alle leven, de regelaar en onderhouder der wereld geprezen wordt. Naar de overzetting van Steindorff luidt het daarin: 'Uw glans is schoon aan den gezichteinder des hemels, o levende zon, die het allereerst geleefd hebt. Als gij aan den oostelijken gezichteinder opkomt, vervult gij het geheele land met uwen luister. Gij zijt schoon, groot, blinkend en hoog boven de aarde. Uwe stralen omvatten de wereld en al wat gij gemaakt hebt.' Dan wordt geschilderd hoe, als de zon 'aan den westelijken gezichteinder is ondergegaan', de wereld in den dood, in het donker ligt, de menschen door diepen slaap zijn bevangen en alleen de wilde dieren, leeuwen en slangen uit hunne schuilhoeken te voorschijn komen. Maar de duisternis wijkt, wanneer gij uwe stralen uitzendt, de wereld verheugt zich, de menschen ontwaken en staan op, gij hebt hen opgericht. Zij wasschen en kleeden zich en hunnne armen zijn in aanbidding opgeheven, als gij opkomt', enz.

De Chaldeeuwen hadden de uit de zon reikende hand bewaard. Bij hen ziet men vaak tusschen twee personen in gebedshouding eene hand, staande op den top eener pyramide. De pyramide van Borsippa heette 'tempel der rechter hand', en een der namen van Babylon was 'stad der rechter hand'. Hetzelfde symbool vindt men op de phoenicische stela's [vierkante grafzuilen] en monumenten, en op de punische

gedenksteenen van God Baal-chamman. Het oude heidendom hield vast aan deze overlevering, zoodat we nog op een voorstelling der apotheose van Constanstijn op eene munt, de zon zien afgebeeld als een uit de wolken reikende hand.

Uit het paganisme ging de zonnehand over in de crhistelijke symboliek, en stelt zij daar God den Vader voor. De vingers Gods waarvan wij thans nog spreken, is daarvan wel het laatste overblijfsel. Op de Sarkophagen der eerste eeuwen onzer jaartelling reikt de hand nog de tafelen der wet aan Mozes toe. In een handschrift der 5e eeuw dat in het Britsch Museum berust, verschijnt God de Vader aan Abraham in de gedaante eener hand, komende uit de zonneschijf. Op een sarkophaag te Arles beveelt eenzelfde Zonnehand aan Abraham zijn zoon te offeren. In denzelfden vorm verschijnt God aan den heiligen Stephanus in een teekening van het Sakramentarium van Aartsbisschop Dragon [9e eeuw]. Een raam in de kathedraal te Chartres, dat de geschiedenis van Karel den Groote voorstelt, vertoont ons weer de hand. Zelfs nog uit de 12e eeuw zien we ze op een fresco-beeld van den heiligen Savinus te Melchisech.

De hemelsche hand werd door de ouden ook vaak geplaatst in het zonnewiel, dat ontleend was aan de gevleugelde zonneschijf der Egyptenaren. Het zonnerad werd in Chaldaea en later in Gallië overal hèt symbool der zon. Men vindt het op Babylonische cylinders, evenals op een Mycenische stela en een altaar van Jupiter, dat thans berust in het museum te Nimes. Een Gallische samensmelting der beide symbolen, hand en wiel, zien we in 't museum te Bar-le-Duc, en ook te Luxeuil werd eenzelfde voorstelling ontdekt, n.l. een arm waarvan de hand door de spaken van een wiel heenreikt. Ook in het Musée du Louvre is een zonnewiel met hand te vinden.

In de christelieke symboliek ontmoeten we precies dezelfde voorstelling. Het zonnewiel met zes spaken werd eeuwenlang gebeiteld op christelijke gedenkteekenen. Op het graf van den abt Florentinus [overl. 553] komt het voor.

De Bibliothèque Nationale bezit een handschrift uit de 9e eeuw, waarin een kruisvormig, vierspakig wiel met de hand. Het zonnekruis van Luxeuil is een zonneschijf met stralen en daarop een kruis dat tot den rand reikt. Hier dus de spaken zonder band. Bovendien doet zich hier de eigenaardigheid voor, dat de hand als uit een wolk nederdaalt, de bovenste spaak bedekt en dus een T-vormig kruis in een cirkel vertoont. Hetzelfde teeken komt ook voor op een beeldhouwwerk in de hoofdkerk van Terrara, dat uit de 12e eeuw dateert. Ook hierbij zijn slechts drie spaken zichtbaar, doch staat de hand, met tweeden en derden vinger gestrekt, omhoog geheven.

Dit alles is herhaling der Egyptische symboliek, volgens welke de zonnestralen in handen eindigen, die den mensch het kruis reiken. Van een Golgotha-kruis kan hier, dat spreekt vanzelf, geen sprake zijn. Aan het kruis [zinnebeeld van het vuur] voegde men soms een personificatie van het vuur toe, zoodat we dus van boven naar beneden zien: hand, kruis en daaronder de godheid. Spoedig ontdekken we ook in het Christendom ditzelfde, n.l. hand, kruis en daaronder Jezus Christus, evenals vaak wordt afgebeeld een stralen uitschietende hand boven de Christusfiguur, die dan het zonnewiel draagt achter het hoofd. Zoo in een boek van bisschop Dragon, uit de negende eeuw, waar de opstanding aldus wordt gesymboliseerd: Christus een kruis dragende klimt op een bergtop en reikt de hand aan God den Vader, d.w.z. aan een hemelsche hand, die hem van uit een wolk omhoogtrekt. Ziedaar de geheele symboliek van Agni, het gepersonifieerde vuur, die door de opstijgende vlam weer teruggaat tot den Vader. [Veda's].

In een latijnsche miniatuur uit denzelfden tijd vindt men een naïeve, maar zeer karakteristieke voorstelling der Drieëenheid. De hemelshand laat een duif nederdalen, die zweeft boven het hoofd van Christus, waarachter een zonneschijf met kruis [aureool]. Nog altijd is in deze voorstellingen de oude arische vuurmythe [zonnehand = God de Vader; Kruis en Christus = het vuur; duif als symbool van den heiligen Geest = Vayu, de bewegende lucht]. Tot de 12e eeuw toe werd God de Vader nooit anders afgebeeld dan als hand en levende Zon. Van toen af aan bedacht men, dat bij een hand ook een lichaam behoort, en maakte er een buste van, zooals voor het eerst blijkt uit een mosaîekbeeld in Jan Lateraan. Dit dagteekent uit de 13e eeuw, en laat ons zien de buste van God den Vader in de zonneschijf, de duif en daaronder een kruis.

Weldra werd de buste vervangen door het volledige beeld, en ontmoeten we een zittenden grijsaard, geheel omgeven door een zonnecirkel met stralen. Aldus verschijnt

hij o.a. aan Ezechiël in den Bijbel van Royaumont, en tegelijk verdwijnt de enkele hand. Nu zien we veelal deze figuur, in de hand een kruis en daarboven zwevend de duif [zon, vuur, wind].[1)]

In de 15e eeuw verving men de figuur van den Vader door den Paus, die de tiara op het hoofd droeg.

Deze voorstelling der triniteit, die naar Boeddhistisch voorbeeld, van den paus een goddelijke incarnatie trachtte te maken, werd, nadat zij tot de 18e eeuw gebruikelijk was geworden, weer losgelaten. Langzamerhand verdwenen alle afbeeldingen van God den Vader, en daardoor kwam ook de heilige Geest meer in onbruik. Alleen in het ultravasthoudende Bretagne ontdekt men zwakke overblijfselen van zijn eeredienst, wanneer

1) De sperwer, de heilige vogel dor Veda's, werd dus door de duif vervangen. De duif stelde reeds sedert de oudste tijden bij de Armeniërs voor de scheppende kracht, die het wereldei bebroedt. De duif van Noach, zwevend over de wateren, was ook een vorm van den Geest Gods, d.w.z. der lucht [hebreeuwsch Ruach = geest en ook = wind], vandaar de idee om den Heiligen Geest af te beelden als duif. De Assyriërs aanbaden de duif als een godheid. Een hunner legenden zegt, dat Semiramis na haar dood in een duif veranderde.

jaarlijks te Saint-Aubin-du-Bois een processie wordt gehouden voor den heiligen geest, waarbij looden duifjes worden verkocht en als amulet gedragen. Vader en Geest vielen als offer der nieuwe gebruiken, die propaganda maakten voor de beelden van Christus, Maria en de heiligen.

Dit waren in 't verloop van eeuwen de wijzigingen, die de symboliseering van de zon als God, als hemelschen Vader en als Schepper der wereld, achtereenvolgens doormaakte. -

Verder moge hier volgen een stuk, dat nog een en ander bevat over kruis en duif:

Van alle opgravingen der laatse jaren bleken de Babylonisch-Assyrische en de Egyptische de meest opvallenden te zijn. Die van Palestina en Kreta werden meer gevolgd in engere vakkringen, hoewel deze laatsten ons de restjes der minoïsche beschaving deden kennen, die tusschen 2000 en 1500 vóór Christus haar hoogtepunt bereikte.

In deel 15, N^{r} 3 en 4 der 'Anthropologie' publiceerde in 1909 Salomon Reinach, onder het opschrift 'la Crète avant l'histoire', een uitvoerige studie over deze opgravingen te Cnossos gedaan onder leiding van A. Evans.

De merkwaardigste vondsten worden afgebeeld in 47 platen, waarbij een als religieus symbool gebruikt kruis van 15 eeuwen vóòr Christus.

Hiervan zegt Reinach:

'De ontdekking van het kruis van bont marmer [3 d M. hoog en breed] zal aanleiding geven tot velerlei vermoedens. Evans neemt als bewezen aan, dat dit gelijkarmige, dunne kruis bevestigd was aan den achterwand van den kleinen tempel, in wiens midden de godin der slang stond. Andere voorwerpen, op dezelfde plek gevonden, dragen eveneens het kruis. Op een stempelafdruk vinden we het Swastika of haak-kruis, met blijkbaar religieuse beteekenis. Een ander stempel stelt een geit voor, die een kind zoogt [Zeus, op Kreta gevoed door de geit Amalthea]. Hier zijn dus Swastika en kind plaatsvervangers. In de Katakomben komt het Swastika voor in plaats van het christelijke kruis. Ook bedenke men, dat de stad Gaza in het land der Philistijnen, die zelf voor Kretensers doorgingen, omstreeks 1500 v. Chr. werd gegrondvest door mannen uit Cnossos, en dat de dienst van Zeus Cretagensis daar behouden bleef tot den val van het Romeinsche Rijk, evenals dien van den Kretenser Zeus met de dubbele bijl [Labrijs, waarvan Labyrinth] aan de kust van Anatolië [Labranda] en Syrië [Zeus Dolichenus]. Het is dus duidelijk, dat het kruis vele eeuwen vóór Christus in Palestina een religieus symbool was en dat aldaar, vóór er van een gekruisigde sprake kon zijn, een eeredienst van het kruis bestond. Ook de Bijbel wijst hierop. Zoo spreekt Ezechiel [IX, 4] waarschijnlijk van het kruis of Tau [T] teeken op het voorhoofd. De Apostel Paulus zegt zelfs, dat hij op zijn lichaam de teekens van Jezus Christus draagt, waaronder het kruis zou zijn te verstaan. [Gal. IV: 15]. Bij de Palestinische Joden, die de veroordeelden steenigden, was de kruisiging onbekend; bij de Perzen echter was zij gebruikelijk en de daarheen verbannen of daar wonende Joden konden ze kennen. In den Griekschen tekst van Psalm 22 [de hebreeuwsche is hier onbegrijpelijk] wordt gesproken van een Rechtvaardige, die aan het kruis is gehangen [vers 17, 18]. De geheele Psalm is messiaansch. Reeds lang neemt men aan, dat het geheele passieverhaal naar dezen psalm en andere messiaansche plaatsen, zooals Jes. 53, is gevormd.

Hoogst merkwaardig echter is het, dat naar de verzen 17 en 18 van Psalm 22 in de Evangeliën niet wordt verwezen. Eerst Justinianus de Martelaar wijst op hun messiaansche beteekenis. Nu is beslist de grieksche vertaling ouder dan de Evangeliën, en zij voorspelt de kruisiging van den rechtvaardige en verdeeling zijner kleederen onder zijn pijnigers. Wil men het laatste als mythe beschouwen, waarom dan ook niet de kruisiging? De zwarigheid neemt nog toe, wanneer men bedenkt dat Jezus, eer er nog van een kruisiging sprake is, tot zijn jongeren zegt [Matth. 16:24]: Zoo iemand achter mij wil komen, die verloochene zichzelven, en neme zijn kruis op en volge mij. In de taal van Palestina beteekent dus het dragen van het kruis iets godsdienstigs, zonder dat hier aan een martelwerktuig kon worden gedacht.

We vinden in Palestina vóòr de lijdensgeschiedenis en onafhankelijk van haar: 1°. Het kruis als beschermend teeken [Ez.]. 2°. Het kruis als symbolisch martelwerktuig van den vervolgden Rechtvaardige. 3°. Het kruis, gedragen als zinnebeeld der onthouding en verwachting van het rijk Gods.

Ontegenzeggelijk is ook de duif van den heiligen geest van Kretischen oorsprong. Evans is het hierin met mij eens, dat de syrische duif - Palaestino sacra columba Syro, zegt

Propertius - niet van Assyrische of Babylonische oorsprong, doch van Kreta afkomstig is.' -

(*Wordt vervolgd.*)

Het Korenveld.

De boer staat voor zijn korenveld,
Met diepe rimpels in 't gelaat.
'Ik kocht toch, evenals altijd,
Het beste, allerbeste zaad,
En nu zie 'k niets dan onkruid staan;
Wie heeft mij dàt toch aangedaan?'

Daar komt zijn zoontje vroolijk aan,
Met korenbloemen, rijk belaân,
Die hij in vader's veld vond staan,
In massa's tusschen 't gouden graan.
O vader, zie, die pracht eens aan, -
Dat heeft de lieve God gedaan.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Vrij vertaald.

Poëzie in 't Leven.

O rijkste poëzie in 't leven,
Klein kindje, rein,
Gods liefelijkste tolk op aarde,
Zijn zonneschijn.

Een lichtstraal zijt ge' uit hooger sferen
Voor ons altijd,
In de ongereptheid van uw onschuld
En heiligheid.

Een paradijs maakt gij deez aarde,
Een schitterende bloemengaarde,
Zoo warm en rijk;
O morgenrood, al gloort gij even,
Niets is in 't wondervolle leven,
Aan u gelijk.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

De Vrouw.

'De Vrouw' is aan de orde van den dag. In scherts en in hoogen ernst beiden. In scherts, waar zelfs het laatste Carnaval te Nice háár heeft gehuldigd, in plaats van den traditioneelen 'Koning', als de nieuwe majesteit, háár de eereplaats gaf op den eersten triomfwagen, elegant-gekleed, en groot-gehoed, terwijl de arme koning

nederig volgen moest, in haar stoet, vernederd tot haar huisbediende, een kind op den arm, gezeten naast de wieg van een tweede. En in hoogen ernst niet minder, waar zij eischt dat de Académie française, de verzameling der veertig onsterfelijken, hare poorten zal openen voor haar, waar zij zich reeds laat uitteekenen in alle mogelijke illustraties, in door beroemde schilders voor dat doel expresselijk voor haar ontworpen toiletten, min of meer overeenkomend met het voorgeschreven costuum dat de manlijke académicien heeft te dragen.

- Om niet te spreken van den hoogen ernst der Engelsche suffragettes, die het met hare optochten en vergaderingen toch maar reeds zoover gebracht hebben dat zij, in elk geval, de aandacht van heel Europa op hare demonstraties weten te vestigen, en die beschikken ook over een buitengewoon goed-gevulde propaganda-kas. Om niet te spreken óók van de laatste zegepraal der feministen in Noorwegen, die tegenwoordig daadwerkelijk een der haren zien zitting nemen in het parlement. - Laat ons niet vergeten eindelijk de jupe-culotte, dat uiterst gewichtig vraagstuk van het afgeloopen voorjaar, waarover fransche gróóte Bladen, als Le Journal en Excelsior, vele kolommen vol schreven, dag aan dag, als viel of stond de wereld met het verwerpen of aannemen dezer demi-mondaine mode-excentriciteit. Twintig jaar geleden hadden dergelijke gewone couranten geen enkele rubriek, die zich bezig hield met iets zoo beneden hunne waardigheid als dames-questies, terwijl enkele geïllustreerde tijdschriften, hier en daar, b.v. de Illustrirte Zeitung (Leipzig), en eenige andere van dien aard, op de laatste bladzijde een bescheiden kolommetje afzonderden met den genadigen titel: ‘Voor onze vrouwen’, of iets dergelijks. Kom daar nu eens om, nu ons de toiletten, de handelingen, de reizen, de huwelijken (en de veertien dagen later weer volgende echtscheidingen) van elke vrouw, die maar iets beteekent in het openbare leven, (en wie doet dat niet heden ten dage), worden ontrafeld en afgebeeld tot in de kleinste details, door elk Dagblad of elk tijdschrift, in Frankrijk, Engeland, Amerika, Duitschland zelfs, - dat zich maar eenigzins respecteert.

Onlangs besprak ik hier het veelbesproken boek van Karin Michaelis: *Das gefährliche Alter*, welke schrijfster, ondanks dat alles, de onomstootelijke waarheid durft uitspreken: Praat mij niet van gelijkstelling van geslachten, waar reeds ons vrouwelijk lichaam ons immers veroordeelt tot een lijden, dat ons van den man zóó wezenlijk onderscheidt als hij-zelf 't dientengevolge nooit zal kunnen begrijpen. En dan gaat zij voort, in verband daarmede, te demonstreeren hoe elke vrouw, die ‘das

gefährliche Alter' bereikte, een hysterische, daardoor voor den man en voor zichzelf gevaarlijke persoonlijkheid wordt. Een beweren, dat haar de woede van de vrouwen in alle werelddeelen op den hals haalde, en haar tegelijk, in de mannenwereld, een algemeen-gelezen-worden verschafte, mitsgaders allerlei spotternijen en caricaturen, waartoe een onderwerp als dit zich zoo uitstekend leent, geestige, en niet-geestige caricaturen en spotternijen beide.

Maar hoor nu eens wat dr. Otto Weininger, die het niet minder dan Karin Michaelis bij de vrouwen heeft verkorven, durft zeggen. Zonder onderscheid vindt hij ons allen: 'zonder zedelijkheid, gemeen.' - Dit oordeel klinkt zóó kras, dat ik mij dadelijk haast erbij uit te leggen wat hij er eigenlijk mee bedoelt, dit namelijk, dat de vrouw geen eigen onafhankelijke moraal bezit, omdat zij wordt gevormd dóór den man. Zij voelt zich, volgens dr. Weininger, sexueel geprikkeld door 't een of ander dat haar in dezen of dien man aantrekt. En, als zij dan zich met hem vereenigt, behéérscht hij haar, maakt van haar wat zij behoort te zijn, en waartoe zij alleen in staat is: zijn aanvulling. Nader dit thema uitwerkend onderscheidt dr. Weininger de vrouw in twee soorten: de deerne en de moeder.

Voor de laatste is volgens hem de sexueele omgang enkel slechts daarom begeerlijk, omdat zij er door verkrijgt, - haarzelve is dat einddoel-verlangen natuurlijk onbewust, - het kind; de eerste daarentegen begéért de geslachts-gemeenschap als genotmiddel voor eigen-ik, om egoiste redenen. Onnoodig te zeggen, dat dr. Weininger met die 'deerne'-catagorie dus geenszins bedoelt de beroepsdeerne, maar alle vrouwen op het oog heeft, die, hoe hooggeboren of hoe fatsoenlijk ook naar haar maatschappelijke positie, niet behooren tot de andere soort, die der instinctmatig naar haar wàre vrouwbestaan verlangende moeder-vrouwen. -

Het scheen mij, niettegenstaande het boek van dr. Weininger niet zoo pas-uitgekomen is als dat van Karin Michaelis, niet onbelangrijk zijne man-beschouwingen te vermelden naast de hare, juist omdat nu eenmaal het onderwerp de vrouw zoo aan de orde van den dag is, en zoo verschillend bekeken wordt. Zeker, dr. Otto Weininger is eenzijdig, is dikwijls, zooals ieder die enkel theoretisch te werk gaat, en met geleerde betoogen een systeem opbouwt, bevooroordeeld en fanatiek. Toch zegt hij gedurig zeer rake, van scherpe opmerkingsgave getuigende dingen, zooals b.v. wanneer hij de zóógenaamde zachtheid en liefdevolheid van ziekenverpleegsters verkláárt dóór juist haar gebrek aan *wezenlijk* meegevoel dikwijls.

Immers, - redeneert hij, - indien zulk een ziekenverpleegster werkelijk voor zooveel lijden en ellende als zij om zich heen ziet in die betrekking innig meevoelde, dan zou die vreeselijke aanblik haar ontroeren, tot haar werk ongeschikt maken; juist echter hare kalmte en schijnbare blijmoedigheid zijn zoovele onomstootelijke bewijzen harer innerlijke onverschilligheid en zielloosheid; waar de man zou wegloopen van ontzetting, daar blijft zij steeds de rustig-vroolijke getuige van vreeselijke pijnen, of afschuwelijke operaties, *omdat dit leed haar in den grond koud laat, omdat zij dus eigenlijk wreeder en harder is dan de man.*

Zonder te willen generaliseeren trof mij deze bewering toch als in den kern een waarheid bevattende. Ik heb b.v. onder mijne eigene kennissen twee zusters gekend, die, beide, door verlies van fortuin, dus enkel om finantieele redenen, het pleegzuster-vak gingen beoefenen.

De eene, een zeer ontwikkeld, flink, maar alles behalve ‘zacht’ karakter, bracht het weldra, in een onzer grootste ziekenhuizen, tot hoofdverpleegster, en werd overal geroemd om hare geschiktheid en plichtsbetrachting, maar zij-zelve vertelde mij lachend, hoe zij zich, na gedaan werk, niets meer van de akeligheden, die zij bijwoonde, aantrok. - Zij mocht b.v. niet blijven wachten tot het einde, bij de stervenden in de kostelooze afdeeling, (wegens gebrek aan zusters), indien het al te lang duurde, en zij vond dit verbod heel van zelf sprekend, en liet de ter dood veroordeelden zonder eenig gewetensbezwaar alleen, óók al smeekten zij haar bij hen te blijven. 't Was de huis-orde zoo - zei zij koud.

De andere zuster daarentegen, met dezelfde opvoeding en beschaving, maar met een geheel ander karakter, kon volstrekt *niet* vooruitkomen in diezelfde richting van ziekenverpleging. Zij tobde namelijk voortdurend over het lot der armen die zij moest oppassen, zij vond het eigenlijk maar gelukkiger voor hen zelven als zij niet herstelden, omdat zij dan immers in de armoede terugkeerden na een tijdelijke goede en prettige behandeling, zij vroeg zich af wat de toekomst straks zou zijn dier behoeftige kraamvrouwen en ongelukkige zuigelingen, aan hare zorgen toevertrouwd in de kostelooze afdeeling daarvoor, in één woord

zij maakte zich zóó voortdurend inwendig bedroefd over de onder hare oogen komende treurige en niet te verhelpen toestanden, dat zij ten slotte, geheel òp van zenuwen, haar leerling-verpleegster-schap moest neerleggen, en zelve werd opgenomen in een ziekenverpleging. Wie was hier nu de wézenlijk-zachte, de méést wezenlijk-meelijdende? Zonder twijfel de laatste zuster! Toch is het evenzeer zonder twijfel wáár, dat de eerste een zeer goede, zeer bruikbare, en algemeen geroemde verpleegster is geweest, door al de doktoren gaarne gezien om hare kalmte en flinkheid, terwijl om de laatste schouderophalend werd geglimlacht.

'Grau ist alle Theorie.' Ik vind er altijd iets piquants in dergelijke beschouwingen van en over de vrouw te lezen, omdat.... zij m.i. het innerlijkste innerlijk van haar wezen nooit onthult. Of denkt gij heusch dat Karin Michaelis, met haar ruwe hardhandige aanraking van één wonde plek in het vrouwenleven, (dat er zoo véle telt,) iets méér heeft gedaan dan, op 'n reclame-achtige manier, 'n *stukje* slechts waarheid onthullen? Of heeft de storm van woede en machtelooze toorn, waarmee dr. Weininger's boek werd begroet door de vrouwelijke lezers, niet juist zijn diepste oorzaak daarin, dat hij het waagde, als man, te durven oplichten een tipje van den sluier, waarin 'de vrouwen' zich zoo graag verhullen, sluier van zoogenaamde zachtheid, deugd, kuischheid, zedigheid, onschuld, wat niet al meer van dien aard, waarvan zij-zelven zeer goed weten dat het maar 'n *sluier* is, maar een dien zij zich juist daarom niet willen laten afnemen, omdat die sluier moet verbergen zooveel ongeweten ellende, van ongestilde begeerten, en van onvervuld-gebleven verwachtingen, en van bedrogen illusieën, en van in de eenzaamheid der binnenkamer gevloeide tranen, om nooit gekomen geluk.

Daarom zult gij het nooit weten, geen uwer, wat 'de vrouw' is. De man zal haar ontleden, brutaal, cynisch, zooals dr. Weininger het doet, met een scherpe opmerkingsgave, en met de onbevooroordeeldheid van zijn tot een ander geslacht dan het onze behooren, maar, juist daarom zal hij óók niet haar in haar verborgenste-diepten kunnen peilen, - *omdat* hij man is. En de vrouw, de groote meerderheid harer, zal den sluier angstvallig om de leden gorden, fier 't hoofd opgericht, zich omkleedend met den schijn-heiligen-glans der deugd, waarachter zij hare innerlijke armoede angstvallig wil verbergen voor de Schadenfreude-blikken van dat man-geslacht, dat zij weet te *behoeven*, en dat zij daarom háát bijna, *omdat de natuur haar schiep als zijn aanvulling.* Enkelen harer echter, de uitzonderingen, willen van dien sluier niet weten, willen, ieder op hare wijze, de waarheid erkennen, al ware het alleen reeds om daardoor te protesteeren tegen de onzinnige leer van de gelijkstelling der geslachten, welke leer leiden moet tot het afschuwelijke product: derde-geslacht, of te wel: man-vrouw. Maar, wie van deze uitzonderingen beschikt over een zóó machtige zeggingskracht, over een zóó uitgesproken talent, dat zij vermag te schilderen, in al zijn omvang, het geheim dat bergt 'de' vrouw naar het diepste, innerlijkste wezen van haar zijn? Laura Marholm, Gabriele Reuter, Marie Baskirtseff, Karin Michaelis ook, zij allen laten U *stukjes* zien van vrouwenzielen, maar 'de vrouw', als soort genomen, ik voor mij geloof dat zij te complex van samenstelling is, dan dat zij kan ontleed worden door wien ook, op de wijze b.v. van dr. Weiniger, die van haar wezen en karakter door hem zelf vastgestelde uitleggingen geeft, als ware zij een ziellooze machine.

Trouwens, hij, van zijn standpunt, vindt haar inderdaad 'zielloos'.

Maar, dáárin vergist hij zich. Ach, hadde hij maar liever gelijk, dan immers zouden er niet zoo vele, zoo talloos vele, ongelukkige, diep te beklagen vrouwen rondzwerven op aarde, vrouwen wier lot van onbegrepen zijn naar heur innerlijkste innerlijk wel altijd een raadsel zal blijven voor welken man ook.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Aan den heer Th. Kwakman,

Voorzitter van het Informatie-bureau der Apologetische Vereeniging 'Petrus Canisius' te Amsterdam.

Gij vraagt mij naar de herkomst van dat manifest; in welk 'betrouwbaar' orgaan het is te vinden. Wel, in een misschien niet voor U, maar wel voor mij zéér betrouwbaar orgaan, minstens zoo betrouwbaar als *De Maasbode*, *De Tijd*, *Het Kath. Volk* en dergelijke organen van Uwe richting, nl: *De Havenarbeider*, propagandistisch orgaan van den Nederlandschen Scheeps- en bootwerkersbond, Redactie en adm: Boompjes 107^{b}, Rotterdam.

En als U nu nog wat geduld wilt hebben, zal ik nog verder informeeren; de uitkomst mijner

informaties kunnen alsdan door U worden gecontrôleerd, zóó scherp en gestreng als gij he zelf maar wenscht.

In het manifest stond: 'Katholieken en *Jaimisten*'. Dit stond ook in de door mij ontvangen en gecorrigeerde drukproef en ik heb het zoo laten staan. Een geheimzinnige hand heeft gemeend er *Jansenisten* van te moeten maken.*) Nu moetik U eerlijk zeggen, dat *ik* niet weet wat *Jaimisten* eigenlijk voor menschen zijn. Enfin, *Jansenisten* was in elk geval *niet* bedoeld.

Over het al of niet 'lichtzinnig'-vinden den godsdienst, en voornamelijk *Uwe* godsdienst, te bestrijden zal ik het nu maar niet hebben. Dat kan men zoo terloops niet even afdoen. - *Gij* vindt het bestrijden van den godsdienst 'lichtzinnig', - *ik* vind het den plicht van ieder denkend mensch. Met precies hetzelfde recht zou *ik* U van 'lichtzinnigheid' kunnen beschuldigen (als ik daar lust in had), omdat gij het bestaan van een god predikt en berusting in toestanden van ten hemel schreiende onrechtvaardigheid aanprijst. Het z.g.n. bestaan van een god is voor mij niet bewezen; niemand heeft dat gekund en gij kunt het óók niet. Of wel? Probeert het dan eens en sta mij toe dat ik bij U in debat kom.

De mensch degenereert in een maatschappij als de tegenwoordige; hij verdierlijkt: òf door armoede òf door overvloed. Gij wilt dien toestand bestendigen en hecht er Uwe goedkeuring aan, omdat het 'God's wil' is. *Ik* noem dàt 'lichtzinnig'.

Weet *gij* wel wat gij doet?

Met dank aan de Redaktrice.

JOH. G. SCHIPPÈRUS.

II. Over mijn 'toon', den 'heilstaat' en nog wat.

Zeer geachte Redactrice.

Uw noot, onder mijn gedachten wisseling voor den hr. P.F. Beudt, geplaatst, noodzaakt mij dienaangaande eenige opmerkingen te maken. Volgens Uw beweren nl. wordt er door uwe correspondenten dikwijls geklaagd over mijn 'hoogen', 'schamperen' toon en dit zou Uw correspondenten doen afzien van hun voornemen 'zich met mij in te laten'. Verder wordt mij verzocht: 'persoonlijke beleedigingen die niets aan de zaak af- en toedoen als daar zijn "leugen", "hooge toon aanslaan" enz. te vermijden.'

Ik moet U eerlijk en onomwonden zeggen, dat het mij verwondert, dat dit verzoek alleen tot *mij* gericht wordt. Indien *iemand* een dergelijke kapitteling verdient, dan is het wel mijn 'geachte opponent' de Heer Beudt, die zich tegenover mij uitdrukkingen veroorlooft als: raaskallen, schetteren, schelden, - terwijl hij mijn 'geschrijf' te minderwaardig vindt om erop in te gaan en hij minachtend zijn-fatsoenlijke-neus-ophalend spreekt van '*zulk gezelschap*', waarin hij zich niet wenscht te begeven.

Heeft *die* heer het recht mij aldus te bejegenen? Waarom wordt *mij* dan het recht ontzegd hem met dezelfde beleefdheid toe te spreken?

Overigens houd ik er niet van - evenmin als gij-zelf - mijn meening over zekere zaken onder stoelen of banken te steken. Ik noem gaarne het kind bij den waren

*) Noot red:
De zetter, natuurlijk!!

naam; het is goed als men over koetjes en kalfjes redeneert om dan wat toegevend te zijn en desnoods elkander te 'verdragen'. Maar het is onmogelijk elkander te ontzien, wanneer men van elkander meent dat men met de waarheid op een gespannen voet staat; het zou van een ergerlijke lauwheid getuigen als men dàn zoete broodjes ging bakken, zijn woorden ging wikken en wegen en ging 'verzachten'. Zeker, het is in fatsoenlijke, beschaafde kringen een eisch, dat men elkander hoffelijk bejegent; men spreekt daar niet van een 'leugen', o foei neen! men wijst elkaar met een verzoenenden glimlach op een 'onjuistheid' enz. enz. Maar ik, die nu eenmaal niet behoor tot die beschááfde, fatsoenlijke kringen en er niet toe zou *willen* behooren, ik ben maar liever zoo ónbeschaafd en onfatsoenlijk een kat een kat te noemen.

Och, die beschaving, dat fatsoen, die hoffelijkheid! In de hoffelijkste bewoordingen zegt men elkaar de venijnigste hatelijkheden. In de fatsoenlijkste termen liegt men er maar op los. Op de meest beschááfde wijze verdedigt men het laagste barbarisme.

Ik wil van den 'beschaafden, hoffelijken toon' niets weten. Hij walgt me, meer dan ik u zeggen kan. Men verlange trouwens van mij geen hoffelijkheid tegenover de verdedigers eener klasse, die de klasse waartoe *ik* behoor op de grofste, onhebbelijkste manier elken dag hoont en in het aangezicht spuwt; die haar woordvoerders beliegt en belastert en hun goede trouw verdacht maakt en die haar gerechtvaardigd verzet onderdrukt met het geweld van den geweerkolf en de bajonet. Wilt gij een lijstje van feiten? En zijt gij bereid het te publiceeren in de Lelie? Men kan dan zelf oordeelen, of men het recht heeft *mij* er een verwijt van te maken dat ik onhoffelijk, onbeschaafd en de hemel weet wat meer ben.*)

Er wordt door U nog al eens 'schamper' gesproken over den toekomstigen 'heilstaat' en hoe het daarin zal toegaan, wanneer het ons gelukt 'het roer in handen te krijgen.' In onze bladen is nimmer sprake geweest van een 'heilstaat' en ik beweer zelfs niet te weten wat dat voor een ding is. De anarchisten wenschen de vernietiging van elken staat en afschaffing van elke regeering van de eene groep menschen over de andere. Wij wenschen dus geen 'roer' in handen te krijgen van een 'staat'. Zulke verlangens mogen leven in de harten der sociaal-democraten bij òns *niet.* Wij wenschen volledige individueele vrijheid voor alle menschen en ontzeggen iedereen het recht zich op te werpen als regeerder over anderen; zulks gaat altijd gepaard met geweldenarij en niemand is trouwens goed genoeg om over anderen te heerschen. Niemand heeft daartoe het recht en zoo men thans nog de macht heeft wij zullen die macht vernietigen en neerslaan.

*) Het is nog niet zoo héél lang geleden, dat Domela Nieuwenhuis door iemand met wien hij in een polemiek was gewikketd in dit blad op de grofste en onhebbelijkste manier werd uitgescholden, zonder dat die 'iemand' een redaktioneele terechtwijzing kreeg!

Dat het gezag van goddelijken oorsprong zou zijn wordt door ons ontkend; wij weten dat het berust op het geweld en dat het slechts met geweld te vernietigen is.

Deze toelichting leek mij niet overbodig. Fabeltjes over den 'heilstaat' brengen begripsverwarring te-weeg en niets is lastiger dan dat.

Nu voel ik mij nog verplicht, U, naar aanleiding van uw klacht en terechtwijzing over mijn 'toon' te wijzen op Uw eigen artikelen, waarin gij U ook lang niet malsch uitlaat over personen en zaken die U antipathiek zijn; in 'Bah!' wenscht gij eenigen adressanten niet veel goeds toe (ik herinner mij niet precies meer wat) en ik behoet dit nr. (15) maar op te slaan om uitdrukkingen te vinden als: 'ik vind u een onuitstaanbaar-aanstellerig enz. schepsel', 'gij zijt een groote egoïste' ... enz. enz. Ziet Gij, het mensch waarover gij het hier hebt komt zoo'n afstraffing wel toe en *ik* zal de laatste zijn om die uitdrukkingen te laken. Ik heb het al meermalen gezegd dal zulks *mij* bevalt - anderen misschien niet, *mij* wel. De zaken bij den waren naam noemen, geen poeslievige zachtheid, weekheid, sentimenteelerige toegevendheid: dat bevalt mij.

Maar waarom *mij* nu juist gewezen op mijn persoonlijke 'beleedigingen' en 'onhebbelijkheden', wanneer gij zelf niet geheel van 'vreemde' smetten vrij zijt?

En Uw correspondenten, die zich bij U beklagen over mijn niet-voldoen aan de eischen van hoffelijkheid, beschaafdheid, en fatsoenlijkheid en die zich daarom te voornaam achten 'zich met mij in te laten', zij gevraagd of dàt het eenige is wat zij op mijn 'geschrijf' weten aan te merken? Laten die dames en heeren, die zich amuseeren met het vitten op het werk van een ander en het vallen over sommige uitdrukkingen die te ruw zijn voor hun verfijnd gehoor, zélf eens een grootsche taak opvatten, dáárvoor strijden met hart en ziel en laten zij dan eens zien hoe spoedig de strijd hen verhardt en hoe al die overdreven fijngevoeligheidjes spoedig zullen verdwijnen. Maar het is gemakkelijker te vitten en zich bezig te houden met muggenzifterijen, dan zelf op te staan tegen een ten hemel schreiend onrecht; gemakkelijker is het ook van dat onrecht, dat voor hèn een voorrecht is, te profiteeren.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Noot red:

Ik moest even lachen toen ik Uw gedachtenwisseling ontving, lachen... omdat gij precies datgene daarin doet ter Uwer verdediging, wat ik wel verwachtte: mij er bijhalen, wat mijn toon en schrijfwijze aangaat.

Mijn antwoord hierop kan kort zijn. Ik ben de redactrice van dit Blad. Mijn lezers weten hoe ik schrijf, en, als mijn toon hun niet bevalt, dan moeten zij de Lelie niet lezen. Mijnentwege! Ik weet echter heel wat menschen die de Lelie lezen enkel *om* zich aan mij te ergeren. Ook al weer mijnentwege!

Maar, als redactrice behoud ik mij voor te eischen van mijn correspondenten wat *ik* noodig acht in het belang van het Blad, dat ik redigeer. Ik sta iederen correspondent volkomen vrijheid van meening toe, en volkomen vrijheid die meening uit te spreken. Ik sta hem echter *niet* toe dat te doen op eene wijze die ontaardt in noodeloos elkaar uitschelden en elkaar beleedigen, *zonder eenige reden.* Gelieve s.v.p. van deze laatste drie woorden notitie te nemen, want zij helderen u met-een op waarom juist *gij* deze opmerking hebt uitgelokt door Uw gedachtenwisseling met

den heer Beudt. Deze heer namelijk heeft geenzins *U* noch *Uw* theorieën aangevallen, maar heeft een hoofdartikel in de Lelie geplaatst, dat zijn eigen denkbeelden verkondigt. Gij hebt daarin gezien een aanval op U, en *gij* zijt, geheel zonder eenige reden, terstond een schramperen hoogen toon gaan aanslaan tegen den U geheel onbekenden auteur van een artikel, waarvan de denkbeelden U niet bevallen. Over den 'heilstaat' moet ik hier kort zijn. Hetgeen ik week aan week lees in 'de Vrije Socialist' is m.i. het najagen van en hopen op een toekomst-heilstaat van gelijkheid en rechtvaardigheid en welvaart, welke gepredikt wordt door menschen die elkaar ondertusschen voortdurend uitschelden en wantrouwen, (zie b.v. de zaak Rijnders - Kiersch). Hiermede sluit ik onherroepelijk de gedachtenwisseling hierover.
REDACTRICE,

III. *Hooggeachte Redactrice.*

Sinds meerdere jaren lees ik de Hollandsche Lelie, en, ik moet U bekennen, steeds met het meeste genoegen. De daarin voorkomende artikelen zijn alleszins leerzaam en lezenswaard, zekerlijk wel de van Uwe hand verschenene. Bijzonder, ik wil het U zeggen, trof mij b.v. Uwe correspondentie met Agneta, waardoor mij alweder bleek, dat U ons, mannen, zeer juist beoordeelt, hen, als niet ééne vrouw, kunt begrijpen, waar hun man zijn spreekt. Uwe opvattingen en raadgevingen in genoemde correspondentie getuigen dan ook van een royaliteit, een welbegrepen vergeven, ja, mochten meerdere vrouwen de mannen beoordeelen, voelen, gelijk U doet, veel hun, vrouwen, begrijpelijk zoude zijn, wat thans voor hen een raadsel is; veel misverstand, en daarmede leed, werd bovendien voorkomen. Hadde ik echter niet meer op het hart, ik zoude Uwe bekende gastvrijheid in Uw gewaardeerd weekblad niet inroepen, doch het is juist een meeningsverschil, hetwelk mij noopt Uwe welwillendheid voor het volgende te vragen. Ik las n.l. de bemerkingen, door U gemaakt in tramklacht no. II, voorkomende in het 'Overzicht van de Week' der Hollandsche Lelie no. 14. In dit artikel haalt U aan een order, door den Directeur der Amsterdamsche tramwegmaatschappij uitgevaardigd aan haar personeel en wel als gevolg van klachten van vrouwelijke passagiers over de h.i. onnoodige hulp, door conducteurs bij het instappen te moeten verleenen. Deze order, waarbij het personeel te dier zake bescheidenheid wordt opgelegd, kan Uwe goedkeuring niet wegdragen, ja, noemt U bespottelijk, terwijl ook de klaagsters zelven in Uw oogen overzedelijk zijn. Mogelijk zijn de motieven, welke tot uitvaardiging van dit manifest leidden, U niet bekend, ook, wat mijzelven betreft, ken ik de geschiedenis niet, welke die uitvaardiging voorafging. Maar geeft het niet te denken, dat, waar de tramklachten zoovele zijn, de klagers meermalen blijk geven van gemis aan doorzicht, zoodat een Directie op dit punt wel vrij cynisch moet zijn geworden, geeft het daarom niet te denken, dat deze klacht eene grondige zijn kan, waar een Directeur niet alleen deze blijkt te 'voelen', maar zelfs meent te moeten ingrijpen. Ik kan dan ook met Uwe opinie in dezen niet medegaan en die klacht toeschrijven, aan overzedelijkheid,

aan een gewilde preutschheid van de zijde der klaagsters. Althans zonder meerder weten van het waarom dezer order, lijkt mij onthouding van beoordeeling, minstens reserve, geboden. En waar U tot afkeuring meende te moeten overgaan, vond bedoeld schrijven bij mij algeheele goedkeuring, misschien wel begrijpelijk wanneer ik U het volgende mededeel.

Eene bij mij vertoevende bloedverwante, na op reis te zijn geweest, werd bij terugkomst bij het verlaten van den trein zoo overdreven hulpvaardig door een conducteur geholpen, hetgeen tevens vergezeld ging van een in armen knijpen en een betasten van het lichaam, een en ander voor zoover dat in dien korten tijd en met fatsoen mogelijk was, dat mannelijke hartstocht daaraan niet vreemd kon zijn, maar zonder twijfel factor in het spel was. En waar bedoelde, geenszins preutsche, dame mij dit niet als iets bijzonders vertelde, maar eerst na eenigen tijd en wel geheel terloops, doordat het gesprek ongemerkt tot eene mededeeling leidde, waar ik bovendien de mannatuur reeds door mijzelven ken, daar werd ik bij het vernemen van een dusdanige handelwijze toch eenigszins verstoord. Wil men beweren, dat deze conducteur tot de uitzonderingen zal behooren, goed, ik wil dit niet tegenspreken; genoemde bloedverwante zal die behandeling tenslotte ook niet deren, maar toch, geachte redactrice misschien sta ik tegenover U, ik vond deze, ik mag wel zeggen, onvolkomen wijze van aan zijn hartstochten te voldoen, mij matig uitdrukkende, niet op hare plaats. En met dit voor oogen, al ging dan ook onder het talrijk personeel der Amsterdamsche tram slechts één conducteur aan dit euvel mank, kan ik niet anders dan geheel apprecieeren, wat de Directeur deed en vind ik zijn optreden in dezen geheel correct. Blijkt in den regel toch spoedig genoeg of hulp werkelijk noodig is, laat dan opgedrongen hulp achterwege blijven; aangeboden diensten, ook zelfs zonder nevenbedoelingen, zijn zelden aangenaam.

Ten slotte, zie, geachte redactrice, mij kwam Uwe oordeelvelling te bruusk, te onvoorbedacht voor en daarom deed dit mij besluiten, U het geval ook eens van een anderen kant, den mijnen, te doen bekijken. Ik hoop dan ook, waar dit mijn doel was, dat deze letteren er toe mogen bijdragen Uwe meening thans eenigszins milder te doen zijn tegenover Directeur, zoowel als tegenover de klaagsters. Alvorens echter te eindigen, wil ik U nog gaarne verklaren, dat ik geheel medeleef in Uw strijd tegen godsdiensten zedelijkheidsgehuichel.

Met mijn beleefden dank voor opname van bovenstaand, tevens met verschuldigde hoogachting, gaarne Uw dienstwillige,

O, 11 October 1911.

H. DE KOCK.

Noot Redactrice.

Geachte Heer. Ik betuig U in de eerste plaats mijn dank voor Uw welwillende woorden aan mijn adres, en voor Uw instemming met de correspondentie aan Agnita in 't bizonder. Wat het stukje aangaat dat niet Uw goedkeuring wegdraagt, ik geloof dat gij mij in zóóverre verkeerd hebt begrepen, waar gij meent dat ik de handelwijze van de Amsterdamsche tram-directie (het uitvaardigen van het manifest) afkeurde of bespottelijk wilde maken. Integendeel, ik geloof gaarne waar er gekláágd wordt, dat de tram-directie geen andere keuze had dan haar manifest uit te vaardigen. En mijn stukje is dan ook niet gericht tegen haar, maar wèl tegen de

klaagsters. Uw voorbeeld is inderdaad een bewijs *dat* zooiets kan voorvallen. Maar ik vind het toch wel wat sterk om daarom dadelijk nu te gaan generaliseeren, alsof alle dames last hebben van alle tram-conducteurs. En ook, ik geloof dat men er zelve véél aan kan toe-of af-doen in zulke gevallen. Wij-vrouwen zijn op dit speciale gebied blootgesteld aan allerlei onhebbelijkheden, in allerlei levensomstandigheden, en ik heb altijd geconstateerd, dat, behoudens hier en daar enkele overdreven-preutsche, ouderwetsche oudejuffers, die gewoonlijk 't *minste* last hebben van mannen, zij, die 't gauwst en 't luidst klagen, meestal diegenen zijn die, achter de schermen, wat-graag zijn te vinden voor 'n handtastelijkheidje. Overigens, ik erken dat ik, niet wonend in Amsterdam, in de zaak geen dieperen kijk heb kunnen hebben natuurlijk. Ik had het manifest gelezen, heb er om gelachen, en zou het niet ter sprake hebben gebracht, ware niet mijn aandacht gevallen op de met mijn eigen gedachtengang overeenkomende zinsnede in De Vrije Socialist, waardoor ik toen een en ander citeerde, in verband met stukje nommer een (over de Haagsche tramklachten)
Nogmaals vriendelijk dank voor Uw brief.
REDACTRICE.

IV. Aan Ego.

Ik ben 't volstrekt niet met U eens. Als de vrouw niets meer heeft te geven dan droog brood of kruimeltjes, dan is de man toch ook de oorzaak, dat zijn vrouw slechts dat meer kan aanbieden. Waarom heeft hij dan meer noodig, zij gaf hem toch alles; wat wil hij meer?

F.J.S. geb. R.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Zeer geachte Redactrice.

In uwe correspondentie met Alberdine, zag ik dat het over mijn verblijf te Parijs liep, in verband met de dochter dezer dame.

Tot m'n leedwezen voor haar moet ik u meedeelen, dat ik de reeds door mij beschreven gelegenheid niet geschikt oordeel voor 'n jong meisje. Voor zelfstandige menschen van geposeerden leeftijd, is het ten zeerste aan te raden, maar 'n jong meisje zou er met allerlei dingen in aanraking kunnen komen, die ik niet goed voor haar acht. Daarbij, hoe vrij en aangenaam, voor den geringen prijs ik het er ook voor 'n maand zou vinden, als verblijf om te wonen zou ik het niet verkiezen.

U weet ik was er met gezelschap en dat maakt 'n groot verschil, maar alleen zou men er zich of te verlaten gevoelen of connecties aanknoopen moeten, die geen bevrediging geven en tevens van verkeerden invloed kunnen zijn.

Hiermede aan den wensch van uwe correspondente Alberdine meenende voldaan te hebben,

RARDA LIEFTINK.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.

XL. Hooge leeftijd.

Edison stelt zich voor 150 jaar oud te worden. Hij heeft ons de levensvoorwaarden daarvoor medegedeeld. Om hen, die 't beproeven willen, dien leeftijd te halen, een riem onder 't hart te steken, geven wij een voorbeeld van een 120 jarigen leeftijd, ons bekend uit den jare 1774.

De Haagsche Courant schrijft op 4 Februari: ‘Gisteren overleed alhier in den ouderdom van 120 jaren de Heer de la Haye. Hij was geboren in Frankrijk, onder de Tenten van de Parthye tegen den Cardinaal Mazarin, en had de inneeming van Utrecht in het jaer 1672, en de Bataille bij Malplaquet in het jaar 1709 bijgewoond; vervolgens een Reyze te Land naar Egypten, Perzië, Indië en China gedaen; in zijn 70sten jaar ging hij een huwelijk aan waeruyt hem vijf kinderen gebooren wierden. Tot het einde zijns levens toe heeft hij zijn geheugen en het gebruyk van alle zijn zintuygen behouden; nogthans kon hij zig, datgeen, hetwelk hij voor zijnen ouderdom had ondervonden veel duydelijker herinneren dan hetgeen hij daarna had bijgewoond. De tijd, door hem beleefd, scheen hem niet lang te zijn geweest, en ofschoon hij zig bereid toonde om den tol de natuur te betaelen, zoude hij niet ongaarne den aan vang der 19e eeuw, - (op die wijze kwam hij tot Edison's leeftijd) - beleefd hebben. Eene bijzonderheyd by hem was deese dat hij niet voor zijn 50ste jaar huwbaar geweest is.’

Hoewel *de Nederlandsche Mercurius* dit courantenbericht bevestigt, *willen* we de waarheid omtrent dezen zeldzaam hoogen leeftijd door offlcieele archiefstukken aantoonen.

Zijn begrafenis is ingeschreven in het Haagsche *Impostregister* No. 7 pro deo als volgt:

‘1774. 8 February. Albertus de la Haye; verval van krachten, oud 119 j. 4 m. Is begraven in de Nieuwe Kerk in het vierde rond den 1 Febr. dito ten 3 uur; een baar te brengen op de Veerkade, naast den zijdeverwer de Meede en de quitantie bij den zoon in de Spuistraat. (Een zoon).

Die zoon is vermoedelijk Jean, wiens huwelijk plaats had in 1723.

Volgens den Haagschen “Legger” (gaan der geboden) op het Raadhuis A19 werden op 4 November ingeschreven in ondertrouw: Jean de la Haye, wedr. met Marianne de la Haye, weduwe wijlen Anthony de Hullu, onlangs gewoont hebbende alhier, en nu beyde tot Cadsant. *In margine* staat: bij attestatie van Cadsand.’

Het is wel jammer, dat er niet meer nota van dien wonderman is genomen en zijne lotgevallen geboekstaafd, al was 't alleen maar omdat hij eerst op zijn 50e jaar de natuurlijke levenskracht ontving, om een vruchtbaar huwelijk aan te gaan.

Tegenstrijdigheid is er in 't courantenbericht, want als hij op zijn 70e jaar gehuwd is, dat ìs zoowat in 1724, dan lijkt het ons toe, dat er verwarring kan plaats gehad hebben met een huwelijk van den laatstgenoemden Jan de la Haye.

Toch schijnt de leeftijd van 120 jaar niet te loochenen te zijn, al moeten we over 't andere, uit een physiologisch oogpunt, de schouders ophalen.

Terug naar den eenvoud!
(Vrij vertaald naar T. Combe.)

Ik zou een week of wat doorbrengen bij mijn nichtje Line. Reeds den derden dag begreep ik, hoe 't kwam, dat ze zoo veranderd was: het moderne leven, dat vreeselijke monster, was als een onverzadelijke Moloch bezig, haar bij stukjes en beetjes te verslinden.

Wat was ze als jong meisje niet levendig en opgewekt geweest! Altijd had ze aardige artistieke ideetjes, en iedereen bekoorde ze door haar vroolijkheid en levenslust. Ook in de eerste jaren van haar huwelijk had ze iets meisjesachtigs behouden, en nu vond ik haar zoo heelemaal van streek. Het fijne raderwerk van haar temperament werkte nog wel, maar als met horten en stooten, en soms kwamen er oogenblikken van volkomen stilstand.

Eerst gaf ik de schuld van dien toestand aan Line's man, mijn neef Paul. Kon hij 't maar zoo rustig aanzien, hoe een jong, bekoorlijk vrouwtje op die manier te gronde ging! Maar ik sprak er niet over met hem, daar ik geleerd had om niet af te gaan op mijn eersten indruk, die niet altijd de ware is. Den volgenden dag was ik er blij om, want ik merkte, dat Paul eer verdiende beklaagd dan veroordeeld te worden. En den

derden dag nam ik Lien zelf eens onder handen - zonder veel succes om de waarheid te zeggen - want op alles wat ik zei, had ze dadelijk 't antwoord klaar.

We zaten naast elkaar op de sofa te handwerken. Ze had me een lap fijn gaas en een strengetje rood borduurkatoen in de handen gestopt, en nu was ik al een paar uur bezig om sterretjes en randjes te merken. Lien was ook bezig met net zoo'n lap en rood katoen, maar ze werkte veel vlugger dan ik.

- Is er zoo'n haast bij dat werk, Lien? vroeg ik eindelijk.

- Maak me niet in de war; ik ben aan 't tellen. Een, twee, zes, dertien -. Dertien steken van 't eene sterretje naar 't andere. Of er haast bij is? Je moet weten, we wilden een paar kennissen vragen, omdat jij hier bent, en nu heb ik geen tafellooper.

- Maar je hebt toch zoo'n mooi tafelzeil, en tafelmatjes.

- Een tafelzeil! riep Line uit. Verbeeld je, een tafelzeil voor een soupeetje, al is 't nog maar zoo eenvoudig. Nou, ik kan wel zien, dat je van een dorp komt.

Dat kon ik niet tegenspreken, en daarom gaf ik maar geen antwoord. Een oogenblik later, toen ze aan 't nieuwe sterretje begonnen was, hernam Line: Tafelmatjes of tafelkomforen, dat is alles goed en wel, maar een tafellooper maakt er één geheel van, en geeft zoo iets geacheveerds... en bovendien, iederéén heeft tegenwoordig een tafellooper. Zou je denken, dat je die ster nog af kon krijgen, voor we naar bed gaan?

- Ik zal mijn best doen, zuchtte ik.

- Houd je niet van den kruissteek? Ik voor mij ben dol op dat Russisch borduursel. Ik heb er tafelkleeden van gezien, o verrukkelijk, met een rand van rood en blauw, wel een hand breed. En 't kost niets dan een beetje moeite. 't Is altijd nog een illusie van me om zoo'n tafelkleed te hebben voor feestelijke gelegenheden. Maar waar haal ik den tijd vandaan!

Bij deze woorden liet Line zich in haar hoekje van de sofa achterover vallen, als 't ware opeens uitgeput en moedeloos.

- O, die tijd, die tijd, klaagde ze. Ja, als we geld hadden, dan konden we anderen voor ons laten werken, maar wat kun je doen met het inkomen van een leeraar; daar weten we alles van. Paul werkt zich half dood met 't geven van extra-lessen en op die manier kunnen we er nog vrij goed komen. Maar 't leven van den tegenwoordigen tijd stelt zulke hooge eischen. Mijn kleine extra's voor een aardigheidje, of voor mijn kleeren moet ik eigenlijk met de naald uitzuinigen.

- Je eenige weelde moest zijn gezondheid en vroolijkheid, zei ik een beetje scherp. Ik ben overtuigd, dat je man daar veel meer om geeft dan om al je handwerken.

Ik had opgemerkt, dat Line een slachtoffer was van de manie, die uit Duitschland afkomstig is, om er een geborduurd huishouden op na te houden.

Haar stelregel was: alles wat maar kan, moet bewerkt worden en bij 't najagen van dat ideaal ging zij zelve te gronde. Ze gebruikte haar hersenen, haar oogen, haar vingers, haar tijd en haar geduld om slangetjes en figuurtjes te werken op theekleedjes, broodkleedjes en handdoekkleedjes. Op de laatste werkte ze heele optochten van ganzen en kippen in Russisch borduursel, en elk stuk gevogelte vertegenwoordigde een goed uur arbeid en vermoeienis. De onnoozele aardappelen kwamen alleen op tafel bedekt met een kleedje, waarvan de punten tafereelen uit het huiselijk leven in Duitschland voorstelden - in den kettingsteek. De slabbetjes van zus waren bewerkt met aanmoedigende opschriften als ‘Smakelijk eten’ of ‘Niet morsen.’ En 't arme, zenuwachtige moedertje, dat uren besteed had om deze vermaningen te borduren,

herhaalde telkens op ongeduldigen toon, met fonkelende oogen en drukke gebaren: ‘Kom zus, eet toch voort; mijn geduld raakt op, versta je!’ Arme kleine zus, als men 't haar gevraagd had, zou ze zeker liever wat minder borduursel en wat meer zachtheid gewenscht hebben. En Paul stellig ook.

- Och, wat ik allemaal doe, is toch niet voor mijzelf, klaagde Line na mijn eenigszins ongeduldigen uitval. Het is om mijn man en om de kinderen, dat ik ons eenvoudig huishoudentje wat tracht op te sieren. Ik denk alleen aan hen, gerust waar!

- En denk je dan werkelijk dat een tafellooper waarop wij onze oogen bedorven hebben, iets of wat tot 't geluk van je man zal bijdragen?

- Indirect, ja. Hij zal 't prettig vinden om zijn vrienden te ontvangen aan een tafel, die er smaakvol uitziet.

Ik had kunnen antwoorden, dat Paul van die twee, óf een uur aan een smaakvolle tafel, óf drie dagen vroolijk humeur, waarschijnlijk 't laatste zou hebben gekozen, maar ik hield me stil, omdat de kinderen binnen kwamen.

Er waren er vijf. De drie oudsten gingen op school; de twee jongsten waren nog bij de kindermeid. Arme Paul! Het verwonderde, mij niet, dat zijn haar aan de slapen al grijs begon te worden, en dat hij telkens zijn zakboekje moest raadplegen, om niet een van zijn talrijke privaatlessen te vergeten. Het arme vrouwtje was van streek; de jonge man bijna op, en de kinderen, ja, die werden ook al overladen.

- Kom, Lientje, ga gauw piano studeeren.

- O, moedertje, ik zou veel liever uitgaan. We hebben zoo'n lange handwerkles gehad. Ik heb zoo'n vreeselijk lange zoom moeten naaien, en dat was toch zóó vervelend....

- Mijn lieve kind, we zijn nu eenmaal niet voor ons plezier op de wereld. Kom, ga nu gauw studeeren. Denk je soms, dat 't voor mij een pretje is, om erbij te zitten?

Lientje, mijn petekind, is een allerliefst meisje van tien jaar, maar ze bezit geen cent muzikaal gevoel. Ze heeft een afschuw van de piano. Ze zal nooit één toon van den anderen kunnen onderscheiden. Het volkslied herkent ze, als 't haar voorgezongen wordt, aan de woorden, maar op een instrument onderscheidt ze geen enkele wijs. Met zulk een aanleg is ze genoodzaakt een uur per dag te spelen, terwijl haar moeder, die niet meer kan van vermoeidheid, en misschien weer een hoofdpijnbui voelt opkomen, erbij zit, om op de vingerzetting te letten en te zorgen, dat Lientje niet hopeloos verward raakt in de kruizen en mollen.

- Je doet ook heelemaal niet je best, knort ze. O, als die lessen niet zoo duur waren, dan zou ik je wel alleen laten studeeren. Maar lessen van *f* 1.50 per uur, daar moet je toch zoo veel mogelijk van profiteeren. Kom Lientje, nu eens goed opgelet zeg ik je. Laten we nog eens bij het da capo beginnen.

Toen dit muzikale tooneel afgespeeld was, en Lientje in tranen de vlucht had genomen, vond ik den moed om te zeggen:

- In jou plaats zou ik dat kind met rust laten. Ze heeft geen greintje aanleg; waarom wil je dat ze leert piano spelen?

- O, je spreekt net als haar vader, antwoordde Lien eenigszins geraakt. Waarom? Wel, omdat ik niet wil, dat mijn dochter, als ze achttien jaar is, me kan verwijten, dat ik geen enkel talent bij haar ontwikkeld heb. Iedereen beoefent tegenwoordig immers een of ander talent. 't Is zoo'n moeilijk vraagstuk, de opvoeding van de jonge meisjes!

Ze moeten goed onderwezen zijn, een beetje aan kunst doen en 't huishouden kennen. O, 't is geen gemakkelijke taak om moeder te zijn.

- Je zoudt die kunnen verlichten, als je er niet op stond om Lientje piano te laten spelen. Dat zou ook iederen dag een uur gewonnen zijn.

Lien vergenoegde zich met het hoofd te schudden. Eensklaps sprong ze als een veer in de hoogte, uitroepende:

- Daar zou ik bijna mijn vergadering vergeten.

- Komaan, nu nog een vergadering ook.

- Natuurlijk; iedere vrouw moet zich tegenwoordig toch een beetje bemoeien met zaken van algemeen belang. Laat eens kijken.... Plaatsingbureau van vijf tot zes. Toe, zet nog gauw even een kopje thee voor ik uitga. Ik voel, dat ik haast niet meer kan. Om zes uur moet ik de dessertschaaltjes nog even vullen. Om zeven uur komt Paul thuis, om te eten. Daarna moet ik nog even dat markiezen-costuumpje knippen, voor den kleinen vent, als hij over veertien dagen het stukje, dat hij voor zijn vaders verjaardag geleerd heeft, moet opzeggen.

- Zou hij dat niet zonder costuum kunnen opzeggen?

- Maar lieve mensch, ik denk er niet aan! Ik heb er de stof voor, een ouden rok van blauw satinet; 't kost me niets dan een beetje moeite. Maar laat 'k nog eens zien. Van zeven tot acht.... Van acht tot negen.... Daarna heb ik nog wel een uur den tijd om aan mijn tafellooper te werken. O, je weet niet, wat je me een grooten dienst doet, als je dat vierkantje afmaakt. Maar hoe doe ik dan met mijn leestaak. Die zal ik dan moeten stellen tusschen tien en elf uur.

- Je leestaak? herhaalde ik verwonderd.

- O, weet je daar niet van? Dat is een vreeselijk aardige instelling, en zoo echt practisch, om te maken, dat huismoeders de ontwikkeling van haar geest niet verwaarloozen. Dat hebben we van de Engelschen overgenomen. We verbinden ons, om iederen dag wat te lezen, geen roman, maar een of ander degelijk boek, en wel gedurende twee uur, één uur of een half uur. Ik heb 't gemiddelde gekozen. Alle drie maanden zenden we aan de presidente een klein verslagje van 't gelezene.

- Met alle respect voor de presidente, vind 'k toch dat je beter zou doen met om tien uur naar bed te gaan.

- Maar wat komt er dan terecht van

onze geestesbeschaving? De moderne vrouw moet met haar man over alles kunnen meepraten.

Onder ons gezegd, vond Lien, ofschoon ze zich met 't oog op haar man 't hoofd volpropte met degelijke lectuur, nooit den tijd om er met hem over te praten. Ze deed me denken aan een keukenmeid, die we eens hadden, en die, omdat ze er steeds op uit was om buitengewone dingen klaar te maken, het etensuur vergat, en de heele familie liet hongerlijden. Maar ik zei niets, omdat ik zag, dat Lien al heel erg overspannen was. Ik haalde haar hoed en handschoenen, en ze ging heen.

(Wordt vervolgd).

Varia.

Ik ontving het volgende versje, dat ik, met veel dank aan de inzendster, hier publiceer.

Hooggeachte freule.

'*Waarom*, weet ik niet, maar vandaag, lezende uwen roman Zedelijkheids-Apostelen, kwam mij het volgende versje te binnen, waar ik meen, dat U iets voor zult voelen:

Madame la Marquise dweepte
Met vingren, teer als een camee,
In haar boudoir vol geurge rozen
Met l'Evangile de Matthée.
De vraag is, of 'z, uit geur en rozen
Haar Heiland groetend op een wolk,
Niet bij zijn binnenkomst zou blozen
Voor Jezus, als een 'Zoon uit 't volk?'

O, die godzalige Haagsche douairières.'

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Februari II. - Hartelijk dank voor Uw twee brieven. Ik hoop dat ik U *toevallig* zal leeren kennen. Ik heb namelijk een hekel aan ‘bezoeken om met elkaar kennis te maken.’ 't Lijkt mij altijd, alsof er dan reeds van te voren iets gedwongens en stijfs is in de verhouding. Ja, dat is wáár, dat ik mijn eigen weg ga door 't leven. Dat heeft mij veel strijd en veel lijden gekost, maar ik zou nu niet anders meer willen dan zoo leven als ik doe. Het is zoo heerlijk innerlijk-vrij te zijn. Alleen-staan is het sterkste gevoel wat er is. Maar alleen de sterksten kunnen dat: alleenstaan. Gij behoort tot de uitzonderingen die tevreden zijn met Ellen Stinia's uiteinde. De meeste lezers hebben graag een bevredigend, een verzoenend, opbouwend slot. Maar ik vraag in mijn romans nooit naar wat het publiek graag leest, maar alleen naar *werkelijkheid*, naar wat ik zie om me heen. Ik *weet* dat in zulke conflicten *of* een zich losmaken van alles *of* een ondergang, in halven waanzin van vertwijfeling, het einde is van 'n wezenlijk-geloovige steunlooze jonge ziel, waaraan opeens de oogen opengaan. Ik-ook geloof dat de vrouw in het vrije-liefde huwelijk ten onder gaat, behoudens heel enkele uitzonderìngs-gevallen. Het vrije liefde-systeem komt veel meer den man dan de vrouw ten goede. Natuurlijk, de natuurvolken zijn op sexueel gebied veel oprechter dan de beschaafde menschen.

Alles wat natuur is *kan* niet zijn: onzedelijk. De zoogenaamde onzedelijkheid is een door quasireinheid uitgevonden wanbegrip.

Ja, nadat ik onlangs Uw woonplaats dóórwandelde kan ik mij best begrijpen dat gij er wel eens uit wilt. Dat hebt gij nóódig. Ik was de gast van anderen, kon dus niet over mijn tijd beschikken. - Het verhaal dat gij mij doet omtrent Uw omgeving is een kostelijk staaltje van ‘verdraagzaamheid’

Ons huis is door ons verdoopt naar onzen ‘Benjamin’. Dat is inderdaad zoo. Ja, inderdaad, dieren zijn schatten. Dat is het rechte woord ervoor.

In Uw tweeden brief lees ik, dat gij zoo hartelijk mijn partij hebt getrokken, waarvoor ik uw nogmaals zeer dank zeg. Ik heb veel vijanden, maar ook goede trouwe vrienden. Dat ondervind ik dikwijls. En op het punt *laster* ben ik volkomen overschillig. Tegenover *laster* staat men immers zoo machteloos, dat het zonde is van den tijd zich dat ook maar één oogenblik aan te trekken.

Het lijstje van boeken, die de uitgever present geeft aan hen welke nieuwe Lelie-abonnes aan hem aanbrengen, heb ik niet, maar is steeds bij hem te verkrijgen. Ik vergat nog steeds U daarop te antwoorden.

Dank voor Uw instemming met mijn artikel: ‘De kuische Fridolin’. (Zie Lelie van 6 September, no. 10).

Ik-ook geloof dat het aangenomen-krijgen van 'n tooneel-stuk niet gemakkelijk is. En dan nog de kritiek daarna! 't Is één kliekje. En na één avond ‘valt’ dientengevolge 'n stuk, dat soms op de meest gemeene manier is afgemaakt door partijdigheid. Daarentegen, alle mogelijke goede-kritiek kan toch niet dwingen tot volle zalen, wanneer het publiek zich verveelt. Hartelijk gegroet.

Mela. - Ik heb Uw vervolg-artikel inderdaad ontvangen. En ik zal het reeds spoedig plaatsen.

Met mijn gezondheid gaat het nog al, maar voorzichtig leven is en blijft altijd voor mij de boodschap. Dat daaraan niets meer te veranderen valt weet ik nu eenmaal van de meest-bevoegde zijde. Dus, daarin moet ik berusten.

De storm onlangs heeft de Scheveningsche Boschjes en het Haagsche Bosch jammerlijk geteisterd. Het is een zoo diep-weemoedige aanblik, dat de tranen er je bij in de oogen springen. Gij zult in de vorige Lelie hebben gelezen dat wij-beiden, mijn vriendin en ik, dien Zateravond in het noodweer onderweg waren van den Haag naar Scheveningen, en geen tram meer konden machtig worden; het was nog een gelukkig toeval dat wij een rijtuig opdeden, want vele koetsiers weigerden te rijden. Ja, de visschers en de zeelui zijn er treurig aan toe in zulke dagen. Ik ben zelf in zwaren storm in volle zee geweest, maar, midden op zee, is het minder vreeselijk en gevaarlijk dan langs de kusten. Mist in 't Kanaal, 't geen ik óók bij woonde, doet nog onheilspellender aan, vind ik. Hartelijk gegroet.

Nora. - Hartelijk dank voor kaart en vriendelijke woorden aan mijn adres. Ja, ik was ook in V. (zie hierboven, aan Februari II, wáárom ik niet kon komen bij U.)

Frisiaan. - Uw werk heb ik in goede orde bij de copie gevonden. Ik kon het nog niet beoordeelen voor deze week, maar ik wil trachten u zoo spoedig mogelijk bescheid te geven.

Plattelandicus. - Gij zijt op verkeerd spoor. In dat bewuste café ben ik dezen zomer nóóit geweest; steeds zat ik of onder de rotonde, of bij Berenbak, ook een paar maal was ik met kennissen in de Kurhaus-bar. Die kellner heeft U wat wijsgemaakt dus. Ik lees *niet* het Handelsblad, wel de Telegraaf. Een couranten-jongen, die 't eerste Blad bezorgt, kan dus nooit bij mij zijn geweest. Waarom zou hij overigens mijn vriendin wèl zien, en mij niet.? *Die* doet de deur toch evenmin open als ik. - De rest later.

Box. - Ik had U deze week willen beantwoorden, maar plaatsgebrek belet mij dit te doen. Dank voor Uw inmiddels ontvangen brief.

Tip. - Ik dacht juist denzelfden morgen, toen Uw brief des avonds kwam, aan U, zonder eenige reden daartoe hoegenaamd. Dit gebeurt mij zòò dikwijls als ik brieven krijg, dat het werkelijk iets heeft van een ‘tweede gezicht.’ Gij ziet dus dat ik U geenzins had vergeten, niettegenstaande ik in zoo lang niets van U had gehoord. Ik ben recht blijde dat gij, om U te abonneeren, de Lelie hebt uitverkoren onder al de tijdschriften, en dat zij U zooveel waard is. De rest in een volgende corr.. Ik wilde U ditmaal slechts vertellen hoe toevallig Uw brief kwam *juist* toen ik ineens aan U dacht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Dalia. - De photo kwam van ochtend. De brief van avond. Gij vraagt mijn ‘eerlijke’ meening over het portret. Wij hebben een uitroep gedaan van **verrukking**; het armpje vooral vind ik om er àf te kussen! Toen heb ik het weggelegd, omdat ik... een béétje U benijdde! Zou het heusch alléén zijn, omdat Uw *man* zoo ‘knap’ is, lieve Dalia?,

o, o, wat een visschen naar een complimentje! Nu, ik máák het U, *wélgemeend!* De rest spoedig! Hartelijk dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Ongecorrigeerd geplaatst*).

Bericht.

Wegens de nooten onder aan de ged. moet ik wegens plaatsgebrek de vele overige correspondenten vragen nog wat geduld te oefenen. Zon spoedig doenlijk hoop ik al de achterstallige correspondentie dóór te werken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

25 October 1911.
25ste Jaargang.
No. 17

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten hij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Open Brief aan Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman met antwoord van Anna de Savornin Lohman.

Aan Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman.

Hooggeachte Redactrice!

Aangenaam was ik verrast bij het lezen van Uw stukje '*Leer en Leven*' in no. 14 van Uw blad, vooral daar hierin *de heer de Savornin-Lohman*, vergis ik mij niet Uw oom, door U *zoo zeer terecht*, zij het ook scherp, wordt onderhanden genomen - en bovendien omdat ik van het oploopje op het binnenhof getuige was.

Uit het bericht uit '*Het Vaderland*' dat ik slechts kan bevestigen, leidt Gij een conclusie af, die de oprechtheid van 's heeren Lohmans godsvrucht in twijfel trekt. Nu geloof ik zeker, dat er velen zijn onder de lezers van Uw blad, dat toch opereert in kringen waarin men zich op de hoogte houdt van de dingen van den dag, die het in deze volkomen met U eens zijn, ja dat slechts zeer weinigen onder hen, de politieke christenen, wat hun geloof en godsdienst betreft, serieus zullen nemen.

Maar wanneer iemand als Gij, geachte Redactrice, U derwijze uitlaat - Gij, die uit den aard der zaak, in dit geval beter dan wie ook, achter de schermen des intiemen levens kan zien, dan is dit een merkwaardig verschijnsel, dat mij de vrijmoedigheid

geeft U eenige vragen te doen, die ik hoop dat Gij in Uw blad zult willen beantwoorden.

Op dien bewusten Woensdag, toen de heer Troelstra met een gloed van verontwaardiging op het gelaat, zijn spontaan: ‘Schande over U!’ den heer Lohman toedonderde, was ik op eene der tribunes tegenwoordig en onwillekeurig dacht ik: ‘de heer Lohman drijft een politiek als de De Witten in 1672’, en vroeg ik mij af: ‘zou

hem wellicht een zelfde vergelding wachten?'

Wat dunkt U, freule?

Het kan toch, op dezen met bloed der martelaren gedrenkten bodem niet eeuwig worden geduld, dat de ernstige, eenvoudige belijders van den Christus, duurzaam aan den leiband loopen van heeren, die wel een langen naam dragen, van hooge geboorte en rijk aan goederen zijn, maar die slechts in zooverre het christendom hulde doen, als het hun utilistische overwegingen dienen kan? Die slechts uit politiek oogpunt zich met den christennaam sieren.

Zouden de mannen van Patrimonium en die der andere chr. werkliedenvereenigingen zich nog lang laten misleiden en bedriegen?

Vond U het niet opmerkelijk, freule, dat de heer Lohman terstond daarop de wijk nam naar 't buitenland, ofschoon 't bekend is dat hij zijn vacantiereis achter den rug had?

Deed U dit niet denken aan een vlucht? Misschien kruipt het bloed waar 't niet gaan kan en antwoordt Ge: '*neen*', er zachtjes bijdenkend: 'hij is niet van dat slappe bloed'?

Ik dacht er van: de heer L. doet als Jona, die, erkennende dat er een God is die de zee en de aarde gemaakt heeft, toch een poging waagde dien God over zee te ontvluchten en zoo buiten Zijn bereik te komen.

Want de heer Lohman waagde een poging om de stem des volks te smoren. En ook onder Chr.-historischen leeft het spreekwoord: 'De stem des volks is de stem van God.'

Of was het menschenvrees die den politieken christen dreef?

We oordeelen niet, maar wel weten we dat het drijven dier coalitie-christenen ieder weldenkend mensch dien Woensdagmiddag een gloed van verontwaardiging naar het aangezicht joeg en dat menig oprecht christen o zoo dankbaar het uur zal zegenen waarop deze heeren politieke christenen het masker van het aangezicht wordt gerukt, of waarop zij zelve vrijwillig tevoorschijn komen van achter de bladeren eener belijdenis, die zij uit politieke overweging aflegden, en waarachter zij zich verschuilen als listige vossen, om - (men denke aan het tarief-ontwerp, de verhoogde invoerrechten op de volksvoeding, die in deze benarde tijden het lot der behoeftigen nog schrikwekkender zullen maken) - straks in letterlijken zin '*te berooven den ellendige, en die geen helper heeft.*'

Was het ook niet de heer Lohman, die tegenover De Steurs den oorlog verdedigde?

En dat geschiedt dan alles: 'voor vaderland en vorst.' Onder die leuze wordt alles goedgepraat. Daarvoor liegt men, konkelt men met '*eigenbelangzuchtige politieke knoeiredenen*', zooals zekere eminente schrijfster het typeerde; daarvoor wordt zelfs het heiligste niet ontzien en aarzelt men niet den Christus tot een politiek schaakstuk te verlagen.

Och, wanneer de heeren *zelf* eens met sabel en geweer ten oorlog moesten, dan zou eerst recht blijken wat lamme, nietswaardige kerels het toch zijn, die met het eerste blazen van den hoorn als doode vliegen neerzakten - die voor het minste relletje op straat, het land verlaten.

Maar ach, men vraagt onder die heeren dan ook niet: Wat is recht? Wat zegt Gods woord? Wat is eisch van plicht en roeping? maar uitsluitend: 'Hoe kan ook deze zaak weer zoo gekramd en gelijmd, dat het voor ons niet onprofijtelijk is - voor ons en ons kliekje.'

Wat dunkt U, freule?
's Hage, Oct. '11.
H. VISSER.

Antwoord van Anna de Savornin Lohman.

Geachte Heer.

Gaarne voldoe ik aan Uw verzoek, U op Uw vragen te antwoorden, voor zoo-ver mij dit mogelijk is, zonder in particuliere bijzonderheden te treden.

Ten eerste, ja, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, oud-minister, en thans nog steeds lid van de 2de Kamer, eens 'n volgeling en geestverwant van dr. A. Kuyper, eens professor aan diens Vrije-Universiteit, thans leider van de Christelijk-Historische fractie, die fractie die zich afscheidde van de Kuyperianen, maar die toch noodgedrongen met deze heeren samendoet in de politiek, de oprichter dientengevolge van het Christelijk-Historisch Dagblad, de Nederlander, de bezitter van vele eerebaantjes, eeretitels, en ridderorden, hij is inderdaad mijn oom, de broeder van wijlen mijn vader, Jhr. Mr. M.A. de Savornin Lohman, oud-advocaat-generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, oud-gouverneur van Suriname.

Ten tweede. 'Een iegelijk zij in zijn eigen geweten verzekerd', heeft de Apostel Paulus gezegd. Het is daarom aan mijn oom, niet aan mij, uit te maken of zijn godsvrucht oprecht is, of niet. - Wel echter heb ik het recht, in antwoord op Uw openlijke vraag, openlijk te antwoorden: Naar *mijn* vaste overtuiging zal de Christus, Die de Bijbel leeraart te zijn Gods-Zoon, en Wiens leer daarom wordt genomen tot richtsnoer van hun leven door de politieke Christenen door U bedoeld, en waartoe ook mijn oom behoort, moeten zeggen tot hen in den dag des oordeels: 'Ga weg van mij; Ik heb U nooit gekend'.

Want, *immers*, *elke daad bijna door deze politieke christenen begaan is in flagranten strijd met de leer van liefde en vergeving en vredesgezindheid en zelfopoffering*, *gepredikt door* '*hun*' *Christus!*

Ten derde, inderdaad, ik heb in dit geval 'achter de schermen des intiemen levens kunnen zien,' en, *dáárom, tengevolge daarvan*, *heb ik mij afgekeerd, met walg en afschuw*, *van de politieke christelijkheid van den kring Kuyper Lohman.* Deze politieke christelijkheid dient m.i., - dat heb ik inderdaad achter de schermen gezien - in de éérste plaats om zichzelf tot eer en aanzien te helpen, om zonen en dochteren voornaam onder dak te brengen, om lintjes en ridderorden te verkrijgen; en, tot dat doel, wordt er geschipperd en getransigeerd met *elk* beginsel, wordt de leer van Christus *dagelijks* met voeten getreden.

Ten vierde, den moord op de De Witten vind ik een laffen, valschen, verraderlijken, onverdedigbaren moord! Ik hoop niet, en ik geloof ook niet, dat het mijn oom zal beschoren zijn op die wijze aan zijn eind te komen. Van een 'vergelding', uitgeoefend door een tierende, onberekenbare, opgezweepte, losgebroken, beschonken volks-

massa heb ik per-se een *afkeer*, wien en wat-ook het geldt. Want, m.i., is in zoo'n geval van niets anders sprake dan van dierlijke woede- en moord-begeerten, van het meest laagstaand genre, en *niet* van weloverlegde vergelding.

Ten vijfde, ik voor mij vind het een lafheid en een schande, dat 'de ernstige en eenvoudige belijders van den Christus' *willen* loopen aan den leiband van 'heeren, die wel een langen naam dragen van hooge geboorte, maar die slechts in zooverre het christendom hulde doen, als het hun utilistische overwegingen dienen kan. Die slechts uit politiek zich met het Christendom sieren.'

Ik voor mij vind zulk aan den leiband willen loopen een bewijs, dat zulke ernstige en eenvoudige belijders van den Christus *dom* en *onnadenkend* zijn in de hóógste mate, waar zij zich aldus laten **beetnemen**. Er is namelijk geen ander woord voor het klimmen, door de heeren met lange namen, op *hunne* schouders van wezenlijk-geloovigen naar de hoogste baantjes die de staatsruif heeft te vergeven.

Ten zesde. Het bovenstaande geldt eveneens voor 'De mannen van Patrimonium en van de andere christelijke werklieden-vereenigingen' - voor zoover zij te goeder trouw zijn. - Maar ik vrees, dat ook dáár, zoodra het leiders geldt, veel kaf is onder 't koren.

Ten zevende. De plotselinge reis naar het buitenland van Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman - na het gebeurde in de Kamer - zal, vermoed ik, geschied zijn in overleg met zijn geestverwanten. Ik vermoed dit te méér, waar hij eerst is teruggekeerd *nadat* de heer Nolens de bekende meedeeling, namens de Rechterzijde, had gedaan in de Kamer, waardoor de obstructie een einde heeft genomen. M.i. maakte die reis in èlk geval echter den indruk van een 'vlucht.'

Ten achtste. Neen, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman is inderdaad niet van 'slap bloed'. Maar, hij heeft zich in zijn politieke loopbaan steeds getoond te zijn boven alles een handig diplomaat, en een scharrelaar dientengevolge met zijn christelijke beginselen, en dààrom geloof ik te meer dat zijn 'vlucht' is geweest een uitkomst van zijn overleg met zijn geestverwanten.

Ten negende. Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman heeft inderdaad voor zoover ik weet steeds den oorlog verdedigd, - *terwijl* hij nogtans een der leden is van het Hof van Arbitrage, (maar, men vergete hierbij niet, dat ook *dit* baantje er een is van voornaamheid en eer en voordeel) - En, als zoodanig, handelt hij in flagranten strijd met het gebod van Christus dienaangaande: *Houdt vrede onder elkander* (en vele dergelijke uitspraken). Om den oorlog te durven verdedigen *moet* men de leer van Christus in het aangezicht slaan en verdraaien. Dit doen de politieke christenen, door U bedoeld, bij monde hunner leiders Kuijper en Lohman, dan ook sinds jaren. De dienstweigeraars, *om welke reden* ook, hebben, uit een *christelijk*-bijbelsch oogpunt, het bij het rechte eind.

Ten tiende. Ik wil niet treden in particuliere bijzonderheden, maar alleen beamen dat gij volkomen gelijk hebt, waar gij zegt: 'Onder die leuze: "voor vaderland en vorst" wordt alles goedgepraat. Daarvoor liegt men, konkelt men met eigenbelangzuchtige politieke knoeiredenen!' - Zoo is het helaas. Voor 'vaderland en vorst' geldt méér bij de heeren van hooge geboorte en hoog aanzien, en die in den Haag minister van Staat zijn, dan 'voor Christus'. Want, Diens rijk is *niet* van deze aarde, maar dat van koningin Wilhelmina *wèl.* En dat ondervindt de geheele Rechterzijde, en hare *leiders* ondervinden het in de eerste plaats, dagelijks, door eerebaantjes, titels, lintjes, jaarlijksche toelagen, diners bij de Koningin, enz. enz.

Ten elfde, ik onderschrijf Uw slotzin volkomen, woord voor woord. Zoo *is* het; dat heb ik gezien en bijgewoond en gadegeslagen, van kind-af:

'*Maar ach*, *men vraagt onder die heeren dan ook niet: Wat is recht? Wat zegt Gods woord? Wat is eisch van plicht en roeping? maar uitsluitend: 'Hoe kan ook deze zaak weer zoo gekramd en gelijmd*, *dat het voor ons niet onprofijtelijk is - voor ons en ons kliekje.*'

Ik herhaal: Zoo *is* het.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Mijn kindergeloof.

Toen wij kind'ren waren moeder,
Hebt g' ons oog omhoog gericht
Tot den wijzen Albehoeder,
Die elk menschenleven richt!

Och, wij waren kind'ren moeder,
En begrepen niets van 't leven
Doch onze oogen opgeheven,
Zagen in uw lief gezicht.

Uit uw trouwe moederoogen
Blonk een straal van Hemelsch licht,
Kinderziel zoo ligt bewogen
Bleef voor moeders blik niet dicht.

En 'k geloofde alles moeder
Van den wijden hemelboog,
En van Jezus, onzen Hoeder
'k Las het in uw moederoog.

Moeder! vele jaren gingen,
En uw haren werden grijs,
't Leven eischte een bewijs
Voor 't bestaan der hemeldingen,
Zong het leven 'n and're wijs,
Dan mijn jeugdherinneringen,
Moeder! 'k liet wel veel verdringen,
Maar 'k gaf toch de kern niet prijs!

WIM KOLLE.

Overzicht van de week.

I.
Een zeer droeve Militie-zaak

Terwijl onze Volksvertegenwoordiging zich onledig houdt met de Militiewet, komt een geknakte vader de volksaandacht vragen voor de klemmende vraag, of ouders, wier zonen hun dienstplicht moeten vervullen, hun kinderen kunnen toevertrouwen aan de zorgen van den Staat. Zijn antwoord luidt beslist ontkennend.

De ongelukkige vader is de heer P.C.A. Van der Breggen te Bloemendaal, het slachtoffer van de droeve zaak is zijn zoon, de milicien Van der Breggen, en het orgaan, door den vader voor het overbrengen van zijn klacht uitgekozen, is het Handelsblad.

De heer Van der Breggen verklaart niet te denken aan persoonlijke wraakneming voor het leed, over hem gebracht, noch snakt hij naar bestraffing van de schuldigen. Hij wil slechts de publieke zaak dienen en andere ouders vrijwaren voor het snerpend verdriet, dat hem trof. Hij moet zich wel tot het publiek wenden, daar een beklag bij Z.E. den Minister van Oorlog onbeantwoord bleef. Ja, den schrijver mocht zelfs geen bericht van ontvangst geworden.[*)]

Hoewel de zaak van den 22-jarigen milicien Van der Breggen ook onze lezers bekend is, willen wij toch de vaderlijke lezing van het gebeurde in het kort herhalen.

De jonge Van der Breggen trad 4 Sept. bij het 10e reg. inf. te Haarlem in dienst. Na een vermoeiende week van voorbereiding betrok men 11 September het kamp te Nunspeet. Van der Breggen deed aan alles mee. Zondag 17 September kwam hij thuis, vermoeid en wat verkouden, maar overigens gezond, 's avonds vertrok hij weer. Dinsdag 19 September ontving v.d. Br. Sr. een briefkaart, waarop v.d. Br. Jr. schreef, dat hij zich niet wel gevoelde. Wetende, dat zijn zoon geen kleinzeerige was, seinde de verontruste vader onmiddelijk:

'Commandant legerplaats bij Nunspeet. Van mijn zoon, milicien-soldaat, 10e reg. infanterie, 3e bat. 1e compagnie zooeven navolgend bericht: "Vannacht kreeg ik ineens erge buikpijn, meldde mij ziek, maar moest toch uitrukken. Na een ½ uur loopen liet ik mij uitvallen, sjouwde naar kamp terug; onderweg was ik misselijk, de pijn was veel erger; met veel moeite heb ik mij nu laten opnemen in ambulance; ik hoop spoedig beter te zijn, want voel mij ellendig." Naar aanleiding dit bericht verlang ik gestreng onderzoek, jongmensch steeds plicht vervuld geen onwil.'

Bovendien verzocht de heer v.d. Br. zijn te Leiden studeerenden zoon (doctorandus) dadelijk te gaan kijken. Deze ging, arriveerde 's avonds 7 uur en deed zonderlinge ervaringen op. Zijn broer onderzoekende, constateerde hij dadelijk appendicitis. De milicien vertelde hem, dat hij nog niet onderzocht was. Men had hem reeds 36 uur kalm laten liggen, zonder eenige notitie van hem te nemen.

De Leidsche doctorandus deelde natuurlijk zonder verwijl zijn diagnose aan de beide militaire artsen (1e luit. en kapitein) mede, doch deze heeren konden zijn gevoelen niet deelen. Toch durfden zij ook niet pertinent verklaren, dat het geen appendicitis was. Toen eischte de Leidsche doctorandus onmiddelijk overbrenging per brancard naar Utrecht. Na het opperen van eenige formaliteitsbezwaren, werd

*) Noot red-: Holl. Lelie. Let wel

aan dezen eisch toch voldaan en Woensdagmorgen kon de zieke soldaat voor rijksrekening naar Utrecht worden gebracht.

Het onderzoek in het militaire hospitaal aarzelde geen oogenblik met de diagnose van appendicitis. Helaas, de tijd voor het verleenen van hulp was verstreken en buikvlies-ontsteking reeds ingetreden. Dr. Folmer opereerde nog, men was in het militair hospitaal één en al bereidvaardigheid en toewijding, doch het noodlottige was niet meer te keeren en 23 September overleed de ongelukkige milicien.

Hier moet nog bijgevoegd, dat de zusters Van Roojen, Atsma en Jans van het Utrechtsche hospitaal kunnen en willen verklaren, dat de patiënt werd aangebracht 'geheel onverzorgd, ongewasschen, zijn lichaam met zand, hooi en stroo van het kamp nog voorzien.[*)]

Het bovenstaande bericht, uit het 'Vaderland' overgenomen, schreit ten hemel; eenerzijds om de schandelijke toestanden die het blootlegt, anderzijds omdat het 'n zóóveelste bewijs is van de ellende, die het systeem 'dienstplicht' meebrengt. En toch nemen onze jongelieden-zelf, toch nemen hunne ouders, er, jaar in jaar uit, genoegen mee dat zij op deze wijze geprest worden tot ''s lands dienst'. O, als oorlog-voeren inderdaad beteekende wat het ten minste was in 'n vroegeren tijd, toen de oorlog*makers* zelf mee ten strijde trokken, toen de Koningen en Keizers zelf in gevaar van doodgeschoten worden geraakten! Maar heden ten dage! Als 'n heel-interessant feit deelen de Bladen U mede, dat de villa te Kerk-Avezaath, voor een verblijf van enkele dagen slechts, met den meest mogelijken comfort werd uitgestoffeerd, dat de Koningin 'zelve met een draagstoeltje' heeft gewandeld in

*) Noot red: Holl. Lelie. Let wel!

den manoeuvres-tijd. En ondertusschen gebeuren er *zulke* dingen met hare onderdanen, die, of zij willen of niet, tot het soldaatje-spelen gedwongen zijn!

En, in de Kamer, en in de couranten kletst men over al het mogelijke, - behalve over zóó iets onrechtvaardigs!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Jachtvermaak - Dierenleed.

Een Lelielezer zendt mij de hieronder volgende briefkaart:

Geachte Freule!

Bijgaand stukje wekte mijn ergernis, en zend ik U ter kennisname, voor het geval U eene bespreking gewenscht acht:

- De Amerikaansche mlllionnair Paul Rainey bevindt zich op een jachtuitstapje in Oost-Afrika, en jaagt daar op leeuwen, met 24 honden, meest collies en airdale-terriers. Bovendien heeft hij zich nog 40 honden laten nazenden ter vervanging van de dieren die door slangenbeten en ziekten of op andere wijze zijn omgekomen.

De Amerikaansche croesus reist overigens met een groot gevolg van jagers, drijvers en dragers, en heeft, behalve een eigen geneesheer, ook eenige goede photographen bij zich, die reeds een reeks van welgeslaagde kinematographische opnamen van belangwekkende jachttooneelen gemaakt hebben. Daaronder bevindt zich als successtuk der verzameling een film, die het verloop van een aanval op een leeuw geeft. Het dier wil juist den sprong op het photographietoestel doen, als de doodende kogel het op een halven meter afstand van den photograaf neervelt.

Ik dank den inzender hartelijk voor de door hem genomen moeite; zeker acht ik het door hem gezonden bericht der bespreking waard. Want, dit heb ik juist dezer dagen ondervonden, men kan nooit genoeg getuigen tegen deze en al dergelijke laffe wreedheid van ‘jachtvermaak.’ Zat ik namelijk niet nog onlangs in de tram, terwijl twee oude heeren, met één voet in het graf al, elkaar bezighielden met de meest-weerzinwekkende jachtverhalen over 'n ‘mooi schot’. Dat zoo'n dier immers dadelijk dood is, dat is niet interessant, maar dat je het opjaagt, in doodsangst voortdrijft, en het dan ten slotte, na de noodige martelingen, toch nog weet te krijgen, als het zich te vergeefs heeft afgebeuld om aan zijn vervolgers te ontkomen, God wat is dat nobel, wat menschwaardig! Dáárop kwam het gesprek van die twee oude ellendelingen uit de tram néér!

Daartegenover mag ik stellen hetgeen mij een ander Lelielezer dezer dagen schreef, als een heerlijke aanmoediging op den door mij ingeslagen weg:

Eigenlijk heb ik U ook nog voor wat meer te bedanken, want ik moet erkennen dat ik door de Holl. Lelie, een meer 'bewuste' voorliefde voor viervoeters heb gekregen. Niet dat ik vroeger eenig beest iets zou misdaan hebben, integendeel maar door Uwe artikelen en correspondentie (inderdaad wellicht de meest interessante rubriek uit de Lelie) heeft 'goedheid' zich gerijpt tot 'liefde' voor dieren. Ik merk dat dit een voorrecht is, daarvoor is dan ook mijn dank.

Het kan m.i. niet anders dan aangenaam voor U zijn, zoo nu en dan eens te vernemen, dat de Lelie haar invloed laat gelden ook onder de lezers van dat blad, die overigens zoo heelemaal niets van zich laten merken. Het was voor mij nog een goede zijde méér aan deze correspondentie met U, dat het mij in de gelegenheid stelde, van dien invloed, wat mij betreft, te laten blijken.

Waarlijk, zulk een brief kan mij voorden ganschen dag gelukkig maken, omdat ik zoo innig-dankbaar ben aldus te lezen, dat weer iemand is gewonnen voor de goede zaak: medelijden met het dier.

En ik ben altijd dubbel blij wanneer *mannen* in dit opzicht den moed hunner overtuiging bezitten. Wij-vrouwen hebben nu eenmaal den naam van 'sentimenteel' in dergelijke dingen; daarom is het zoo goed indien mannen, door aldus op te treden, andere mannen, - jongelui en jongens vooral, - opwekken ter navolging.

Om op het bovenstaande berichtje terug te komen, een derde Lelielezer, oud-Indischman, vertelde mij onlangs van de 'heldhaf-

tigheden' eener olifanten-jacht, gehouden indertijd in zijn buurt. Er was gesignaleerd dat een kudde met olifanten in den omtrek vertoefde, en eenige 'dappere' Hollanders begaven zich 'op de jacht'; hetgeen daarin bestond, dat zij de verschrikte, geheel en al in de war geraakte olifanten, moeders met jongen, (die nog nooit menschen of geweren gezien hadden, en daarom van stomme verbazing dood-stil stonden en zich als lammeren lieten neervellen,) op die laffe wijze *vermoordden.* Natuurlijk deden die dappere hollanders zich achterna overal te goede op de 'gevaren' van hun olifanten-jacht.

Denkbeeldige gevaren intusschen of werkelijke gevaren, in *elk* geval, wat is laffer, wreeder, laagstaander, dan het naar de wildernis trekken, met het opzettelijk doel, uit verregaande geblaseerdheid, er te gaan dooden, mishandelen, kwellen levende schepselen, enkel uit verveling, niet uit honger, niet om handel te drijven, o neen, enkel om het plezier te hebben van *wreed te zijn*! Want immers, zoo'n meneer, - het bovenstaand berichtje vertelt het U weder voor de zooveelste maal, - rust zich uit met alle mogelijke moord-artikelen, in de uiterste volmaaktheid, met honden, geweren, met alles in een woord bovendien wat wordt uitgevonden om het verblijf in de wildernis aangenaam te maken. Dan reist hij daarmede naar die op den aanval geheel onvoorbereide, in hun eigen wildernis thuishoorende dieren, vervolgt hen, kwelt hen, veroordeelt hen, door hen aan te schieten, en gekwetst te laten rondloopen, tot nameloos lijden,.... En waartoe dat alles;.... enkel uit wreedheid, uit zucht zich te amuseeren *ten koste van het lijden van levende schepselen.*

O ja, laat ik dat echter *niet* vergeten, de modezucht komt er óók nog bij. We zien het 'edel voorbeeld' van zulk jachtvermaak immers gegeven van den Duitschen kroonprins, van Roosevelt, van alle vorstelijke personen bijna in Europa. Ze reizen Amerika en Indië af, - niet om er beschaving aan te leeren - maar om er wreedheden te begaan aan de *dierenwereld*! En natuurlijk, welke snob moet het hen nu niet nádoen voortaan! De Engelsche dames uit het high-life trekker bijna zonder uitzondering, mede met hunne blasé-echtgenooten, om in de wildernissen te jagen; de françaises, - hoe weinig he sportterrein ook haar gebied is in den grond - doen 't reeds op háre beurt. En Femina en the Queen en the Ladies Pictorial, al deze dames-bladen verrukken hare dames-lezeressen met afbeeldingen van Comtesse Deze en Ladij Die, gezeten boven op het lijk van een door haar vermoorden olifant, of tijger of geitenbok, 'n geweer triomfantelijk in de hand.

Walgelijk! -

Maar 't ergste is in dezen nog het voorbeeld van de hertogin d'Uzès, een française, die een van de meest-beroemde koppels honden heeft voor de lange jacht (een der wreedste vermaken die er bestaan, omdat het dier dan wordt opgejaagd opzettelijk, verminkt wordt door de honden, den geheelen dag *lijdt*), en die zich laat afbeelden, oude dikke vrouw reeds, met al die honden om zich heen, en al de slachtoffers ervan als zoovele trofeeën neven haar - - en die toch durft optreden als.... dierenbeschermster.

O humbug!

'N tijdje geleden is Sir Grey, een van Engelands aristocraten, gestorven aan de gevolgen van zoo'n jacht in de wildernis. Een tijger namelijk heeft hem in stukken gescheurd. Wel, terwijl de Engelsche couranten weeklaagden daarover, heb *ik* erbij gegrinnikt van plezier. Wat een onmensch ben ik toch, nietwaar! Mijnentwege. *Ik* echter voel zoo mede met de aldus verongelijkte wildernisdieren, dat ik hun zegepraal

op dien ellendigen Sir Grey een bepaalde blijde-boodschap heb gevonden! *Een* lammeling is er althans minder op de wereld, door die welgelukte tijger-verdediging.

En nu wéér is er een dito voornaamheid in Engeland bij zoo'n lange jacht à la de hertogin d'Uzès te gronde gegaan. Een vos, in zijn doodsangst, heeft hem een beet weten te geven, waaruit dolheid is voortgekomen. De voorname wreedaard, na een jaar, is bezweken eraan, onder een afzichtelijk lijden.

Net goed! Er *is* geen ander woord voor zulke sterfgevallen dan: Net goed.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 15.)

'Knusjes - he - al zeg ik 't zelf,' - vond juffrouw Gerbrandts, en keek welgevallig over de tot het feest toebereide tafel. -

De groote sombere kale eetzaal van Het Huìs zag er inderdaad bij avond nog op z'n gezelligst uit, als het gas was aangestoken,

en de gordijnen 't vale grauwe streepje licht, dat bij dag van de binnenplaats viel, geheel en al afsloten. Aan de muren hingen verscheidene bijbel-teksten, strenge, dreigende teksten had de freule bij voorkeur uitgekozen; een Christus met uitgebreide tot zich roepende armen, geschenk van een begunstigster-douairière, deed daartusschen boven den schoorsteen vriendelijk-vertroostend. 't Orgel, ook een geschenk, - van mr. Ferdinand Vermeulen en zijn vrouw, toen hun tweede zoontje geboren werd, - stond in den hoek. Rondom de lange eet-tafel waren de stoelen opgesteld. Hier en daar prijkten daartusschen fauteuils, voor den dominee, voor de freules de Wevere en van der Hooph, en voor hun gast; de directrice en haar nichtje zaten natuurlijk maar nederig op gewone stoelen, net als de meisjes van het Huis. 't Koffieblad troonde uitlokkend vóór de plaats van juffrouw Gerbrandts; tegen haar over, voor de fauteuil van de freule, lag de groote ouderwetsche bijbel; 'n psalm- en gezang-bundel daarneven. Aan de eene zijde van de freule moest de dominee plaats nemen, aan de andere freule van der Hooph, en neven deze laatste had de weduwe, op haar eigen verantwoording, de fauteuil ingeschoven voor de door de freule aangekondigde voorname gast. - Bij het orgel, heelemaal apart, bij wijze van 'n tweeden rang bezoekster, had haar nichtje Petronella haar eigen bescheiden hoekje. Daar ook, op een met een servet gedekt tafeltje, stond een reusachtige schotel met koekjes allerhande, *de* tractatie immers van dezen feestavond, waarover ‘Petro’ straks het beheer had te voeren.

Maar, wat iets gedistingueerds, iets bijzonders, iets ongewoons-vroolijks aan alles bijzette, iets zoo intiem-lieflijks, dat juffrouw Gerbrandts er hare oogen niet van kon afhouden, dat waren de bloemen, midden op de tafel, een groote, veel-kleurige bouquet van chrysanten en licht-gele rozen, met herfstbladeren dooreengemengd. Zoo iets was nog nooit voorgekomen, zoo lang 't Huis bestond, zoo iets ‘onnuttigs’ als bloemen voor ‘zulke schepsels’.

't Bouquet was van middag afgegeven, door 'n knecht van van Houweninge en IJsselsteijn, met 'n kaartje erbij van freule Dorrit ten Have: ‘Geachte mejuffrouw, wilt U zoo goed zijn van-avond deze bloemen op de feest-tafel te zetten als 'n bijdrage van mij tot de feest-stemming. Ik ben door freule de Wevere meegevraagd om het avondje bij te wonen.’

Petro, al vroeggekomen om tante te helpen, had het prachtstuk aangenomen. Met een uitroep van verrassing had ze het binnengebracht:

‘O tante, 't is van dien fijnen bloemist - U weet wel, uit de Houtstraat en in de Anna Pauwlonastraat - - En, die freule ten Have, die ken ik wel van uiterlijk. Niks geen grootsigheid over zich, heelemaal niet.’ - -

‘Zoo, dat's prettig. 't Is ook wat 'n lief idee van 'r,’ vond juffrouw Gerbrandts, die haar bril had opgezet, om de woorden op het kaartje te ontcijferen. Toen, 'n beetje twijfelend, de freule kennend, opperde ze:

‘Als de freule 't maar goed vindt. - - Die is zoo tegen alle wereldschheìd. - - Zou ik ze wel durven zetten dadelijk?’ - -

Maar Petro, jeugdig-onervaren, ijverde voor de mooie bloemen:

‘Gut, tante, 't zou toch zonde en jammer zijn, als U 't niet deedt. De freule ten Have zou 't U wat kwalijk nemen óók; ze is immers zelve 'n kennis van de freule, dan weet ze toch wel wat die goedvindt, of niet. Nou, 'k zou 't maar doen hoor. 't Staat ècht-fijn, net als bij de groote-lui.’

De overweging dat de freule ten Have 't haar weer zou kunnen kwalijk nemen als ze de bloemen niet zette op de feesttafel, deed de weifelende directrice, wier geheele bestaan was één angstvallig naar de oogen zien van hare verschillende adelijke begunstigsters, besluiten om Petro's raad te volgen.

En inderdaad, ze moest het toegeven, 't was ‘echt-fijn’ zoo. 't Gaf 'n ongekend weeldeaanzien, 'n cachet van distinctie, aan 't burgerlijke, vulgaire, gesticht-achtige geheel. Zij-zelve vermocht dat niet eens zoo te beredeneeren. Maar de woorden waren van Mientje, een van de meest gewillige en geschikste meisjes uit het gesticht, en die daarom was uitverkozen haar te helpen. -

‘Hè’, had deze uitgeroepen, toen ze den gepoetsten ketel kwam binnenbrengen, en de bloemen zag staan:

‘Wat beeldig - net als bij mijn mevrouw, als we gasten hadden. - O - -’ - En Mientje slaakte een zucht van heimwee naar 't zoet weleer, dat voor haar was ondergegaan, door de schuld van mevrouw's broer, die haar, 'n goedgeloovig, op lintjes en strikjes verzot, aardig derde-meisje, ten val had gebracht, vóór 't kind dat ze nog maar was, met haar even achttien jaar, het zelve begreep eigenlijk, wat ze was begonnen met haar zich aan hem overgeven.

Toen, wanhopig, had ze 't hem gezegd, wat haar te wachten stond straks, maar hij, gemeen sujet die hij was, had brutaal geloochend dat 't van hem was, had gezegd dat ze heel goed wist, hoe ze ook wel met anderen liep, met jongens van 'r eigen slag. - -

Ze had er mee rondgeloopen, in doodsangst van niet weten wat te beginnen eigenlijk, 't niet durvend bekennen aan haar stiefmoeder, met wie ze op weinig intiemen voet stond, - haar vader was al dood, - totdat

mevrouw het op een morgen aan haar zag, ineens. -

Ze moest bij mevrouw binnen komen, werd heel ernstig ondervraagd.

En, toen ze snikkend bekende:

'Ja 't wàs zoo. Ze wist het wel dat het zoo was. Maar God, o God, wat moest ze doen? Wat moest ze doen?' - -

Toen had mevrouw heel christelijk-lief gesproken, van dat er bij den Heer vergeving is voor alle zonden, en van dat Hij zelfs de onzedelijkheid óók door de oogen zou zien voor eenmaal - als er maar 'n eerlijk berouwhebbende stemming was in het hart der zondares. Daarom zou mevrouw haar dan ook niet in den steek laten, wilde voor haar doen wat ze kon; misschien zou haar vrijer haar zelfs nog wel willen trouwen tenslotte, als mevrouw eens heel ernstig met hem sprak. Maar nu moest ze ook heel openhartig zijn, vrijuit schuld bekennen. Wie was het? Waar was 't gebeurd? En hoe? Dan kon mevrouw oordeelen hoe er gehandeld moest worden.

Mientje - Minette heette ze toen, - de freule, gestreng, had haar later vernederd tot het bescheidener: Mientje - had, door mevrouw's goedheid gewonnen, immers niet anders kunnen doen dan de waarheid zeggen. Ze kon toch geen vrijer uit haar eigen stand verzinnen, om mevrouw te plezieren. Maar toen mevrouw hoorde van haar broer, den advocaat, die goeie lieve beste jongste broer van 'r, toen was ze woedend geworden. Nee maar, zulke infame leugens moest ze nu niet beginnen. Hoe durfde ze! - -

Mevrouw's woede was eerlijk-gemeend geweest; ze was heel overtuigd van de 'soliditeit' van haren broer. Maar haar man, inlichtingen misschien ook van terzijde ingewonnen, hadden haar de oogen geopend. Natuurlijk, toen wilde ze Mientje eerst recht kwijt, had haar geld gegeven, gezegd dat ze van 't heele vuile zaakje niets meer wou weten. Ze moest maar zien dat ze haar kind ergens uitbesteedde. Want, om de eer van de familie, had ze natuurlijk tegen Mientje gedaan alsof ze van niets wist, alsof ze niet geloofde nog stéédsaan 't vaderschap van haar broer.

- - Mientje, huilend, heel naar zich voelend van lichaamslijden, reeds nu, bedroefd omdat ze haar prettigen dienst kwijt was, zonder wils- of veer-kracht, kwam met 't vrij ruime afkoop-geld aandrijven bij haar stiefmoeder, niet wetend waar anders heen te gaan, liet zich door deze, 'n femelaarster, die werkvrouw was in vele christelijk-orthodoxe gezinnen in den Haag, zonder weerstand uitbesteden in het Gesticht voor ongehuwde Moeders van de freule de Wevere. Daar was zij nu nog seeds werkzaam, nu hare bevalling reeds lang achter den rug was, zonder loon, dankbaar dat haar kindje daarvoor nog mocht blijven in de inrichting, onder haar eigen moeder-oog, dat ze 't zelve mocht voeden. Om haar gewilligheid, beschaafdheid, fatsoenlijkheid, vond de directrice haar 'n onwaardeerbare hulp, had aan de freule het voorstel gedaan haar op die wijze voorloopig te houden. De freule vond dat best, met 'n open oog voor de praktische zijde van de zaak: geen loon betalen, en daarvoor 'n werk-ezel in dienst hebben. Met een gestrenge toespraak had ze Mientje beduid dat deze 'op de knieën mocht dankbaar zijn', omdat ze nu, 'ondanks hare schande', zoo goed verzorgd was voorloopig. 'In de maatschappij was er voor dezulken als zij toch geen fatsoenlijke plaats meer. Die had ze verspeelt door haar "val"'. Arme Mientje-zelve was van die wreede waarheid zoo volkomen overtuigd, dat ze der freule inderdaad aandoenlijk dankbaar was voor de haar bewezen genade. Want, omdat ze van nature volstrekt geen zedeloozen aard bezat, eenvoudig was er ingeloopen, verstrikt door de cadeautjes en mooie-praatjes van een man, die haar,

door zijn fijne manieren en glad gezicht, had ingepakt, kwam zij zich-zelve thans achterna heel ‘slecht’ voor, schaamde zich verschrikkelijk om aan wien ook, aan wien ze haar dienst zou moeten presenteeren, te moeten bekennen haar ongehuwde-moederschap. Van de christelijke opvoeding harer stiefmoeder, van haar catechisatie bij dominee, en haar gaan naar de Zondagschool, wist ze dat immers óók, hoe slecht, hoe zondig, hoe onvergefelijk haar ‘val’ was, een onoverkomelijke hinderpaal op haren verderen levensweg. Maar de freule en juffrouw Gerbrandts wisten nu, goddank, alles, wisten haar misdrijf. En wilden haar toch in hun dienst houden. Mientje - bij die gelegenheid óók had de freule haar gezegd: ‘En ik verkies dat Minette niet te hooren; hier in huis heet je Mientje voortaan’ - was wàt veel verplicht aan die goeie menschen! Dat was ze heelemaal met haar stiefmoeder eens. Maar, met dat al, ze leed onder de saaiheid en dufheid van 't Huis. Haar omgang met haar fijnen meneer, en de atmosfeer van gedistingueerde beschaving van haar vroegeren dienst, hadden haar zinnen doen ontwaken voor de luxe en de genotzijden van 't bestaan. Er waren oogenblikken, waarin ze schreide van heimwee naar ‘vroeger’, waarin ze reikhalsde naar de lichte blouses, die ze aandeed als ze uitging met ‘hem’, naar 't mogen omdoen vrijuit, voor iedereen, van 't gouden halskettinkje, dat ze van ‘hem’ had, dat onder in haar koffer lag, verstolen bezit dat ze heimelijk, 's avonds alleen, er soms uithaalde en bewonderde, dat ze bewaarde, als een erfdeel voor haar kleine meid, trotsch toch op dat geschenk

van den vader, den voornamen vader, ondanks haar schaamte-gevoel. - -

In zulke oogenblikken van heimwee raakten Mientjes gedachten soms in opstand, liet zij zich vergelijkingen ontvallen over 't burgerlijke van haar tegenwoordige omgeving, vergeleken bij den chic van haar vroegeren dienst.

- Juffrouw Gerbrandts, die zelve, in haar gehuwde vrouw-deftigheid van ambtenaars-echtgenoote, óók eens andere tijden had gekend, liet haar dan maar 's uitklagen, kon voor haar meevoelen.

'Als je maar oppast, dat de freule je niet hoort zoo. Die zou je 't nooit vergeven' - placht zij moederlijk te waarschuwen - -

De freule kwam klokslag half-acht, met Lizzy van der Hooph, en met Dorrit ten Have, door haar met 't rijtuig afgehaald. -

Dominee Wijck was er al, ontving de drie freules buigend en groetend, heel onderdanig. Terwijl de freule hem aan Dorrit voorstelde, heel terloops, want ze vond Dorrit nog maar 'n kind zoowat, sloeg hij niet eenmaal z'n bij de Haagsche dames beroemde 'interessante' oogen van Oosterling op.

Petro, op 'n afstand, stond óók te buigen, kreeg van de freule 'n paar vingertoppen, van Lizzy van der Hooph alleen een stijf knikje. Dorrit knikte óók, zei beleefd-toeschietelijk: 'Dag juffrouw.' En, toen ze haar, 'n oogenblikje daarna, tegen juffrouw Gerbrandts hoorde zeggen: Tante, kwam ze, onvoorgesteld, naar haar toe, zei spontaan-innemend: 'O, U bent zeker 'n nichtje van de directrice, ik heet freule ten Have.' -

Petro kon van verbouwereerdheid, dat die freule zoo net deed alsof ze gelijken waren, haast niet antwoorden wie ze was. Die familie ten Have - dat zei Pa ook altijd - dat waren nou toch allemaal zulke lieve, beleefde, aardige heeren en dames. Niks niet uit de hoogte tegen je. - - Pa zat met meneer Fredi ten Have in één Commissie - verbeeldt je hoe leuk - voor onderstand aan christelijke behoeftigen. En Pa vertelde altijd, dat meneer dan soms zoo maar, heel gewoonweg, van 'm 'n sigaar aannam, als ze samen 't zelfde eindje naar de tram uitmoesten. -

'Wat is dat? - Wat beteekent dat?' - De freule speurde met groote dreigende blikken naar de Chrysanthen en gele rozen. 'Juffrouw Gerbrandts, ik hoop niet, dat U zoo verkwistend bent geweest?' - -

Haar oogen drukten een wereld uit van ingehouden toorn, om zooveel onnut-uitgegeven geld voor 'die schepsels'. -

'O neen, - freule. - - Ik zou niet durven, zonder Uw voorkennis. - Maar' - - En angstig dwaalden juffrouw Gerbrandts oogen naar de schuldige. -

Dorrit, heel onbewogen, niet vermoedend dat ze met haar gift in 't geheel geen eer inlegde in deze omgeving, kwam er reeds bij. Zij had naar de teksten aan den wand staan kijken, wat verlegen even met haar zich hier zoo vreemd voelen.

'O, die bloemen! Die heb ik van middag hier laten bezorgen. Dat geeft er een feestelijk tintje aan, dacht ik zoo. Vindt U ze niet mooi, freule.' - -

'Ze zijn prachtig' - verklaarden juffrouw Gerbrandts en Petro, met gelijkelijke onderdanige bewondering.

Maar de freule zei scherp: 'Zeker, dat is het rechte woord ervoor: prachtig. *Pracht* echter is niet iets wat behóórt in een Huis van Boetedoening, en Zonde, en Schuldbelijdenis voor God.' - Toen, ziende dat Dorrit teleurgesteld keek, voegde zij er genadiglijk-vergoelijkend bij:

‘Ik waardeer overigens zeer je goede bedoeling, lieve kind; je bent nog te jong om in te zien, dat bloemen in tegenspraak zijn met de droeve omgeving waarin wij ons hier bevinden. Wat zegt U dominee?’

- Dominee Wijck had wijselijk de partij gekozen van niet te hooren wat er gaande was. Hij bladerde ijverig in een der klaarliggende psalm- en gezang-bundels. Thans, genoodzaakt tot zijn meening zeggen, vond hij de zalvende opmerking:

‘De freule heeft haren God willen loven en prijzen, denk ik, met dit lieflijk offer aan Hem.’

Daarbij sloeg hij, thans ineens, voor het eerst, zijn zwarte, warme oogen vol op naar het bedremmelde gezichtje van Dorrit. Zij vond hem op dat moment dientengevolge charmant.

- - - ‘Mij dunkt,’ oordeelde de freule, ‘nu kunnen de meisjes binnenkomen.’ -

Zij verschenen in een lange sombere rei, gekleed in katoenen, blauwe werk-japonnen, het haar in het midden gescheiden, glad-weggestreken, met onvriendelijke, stuursche gezichten de meesten; sommigen keken tersluiks spotachtig, anderen brutaal; een gluiperig-loerende uitdrukking van quasi-onderwerping wisselde af hier en daar met een blik van moeilijk-verborgen haat. Ook waren er, die versuft, ondanks hare jeugd reeds gebroken, ‘op’ van 't leed er uitzagen, als lamgeslagen honden, die blij waren met een dak en voedsel boven haar hoofd - hoe dan ook. Zij groetten zwijgend, met 'n hoofdknik. Mientje, die de weerspannige Lena, inderdaad met goedvinden van dominee Wijck tijdelijk losgelaten, onder hare bijzondere hoede had, was de eenige die den moed bezat heel duidelijk hoorbaar, hardop, te zeggen: ‘Dag freule, Dag dominee.’ Voor Lizzy van der Hooph en Dorrit ten Have boog ze schuchter welgemanierd. -

De freule, uit de hoogte, sprak een voor allen te samen bestemd: ‘Goeden dag’ uit. De dominee daarentegen knikte vaderlijk-vriendelijk: ‘Dag meisjes - - Dag Pietje - Hoe gaat het Mientje? - Ben je weer heelemaal beter Nella?’ Enz. Enz. Lizzy van der Hooph vergat zelfs heelemaal éénig goedendag-zeggen, omdat ze ganschelijk verdiept was in de bestudeering van 'n nieuwelinge, die haar bijzonder interesseerde, 'n vrouw van wie ze wist dat ze een buitengewone aantrekkelijkheid bezat voor alle mannen, die met haar in aanraking kwamen, eene die zelve niet vermocht te weerstaan aan het verlokkende van haar eigen invloed, toch soms zich schaamde over 't lage peil waartoe zij dientengevolge was gezonken, dan zich, berouw-hebbend, tijdelijk liet opnemen in het Huis.

Beide, de freule, en Lizzy van der Hooph genoten dan van hare onthullingen van door hen nooit gedroomde smerigheden, die zij haar opbiechtte in een eerlijke behoefte daardoor zichzelve te zuiveren; zooals een angstig biechtkind hulp zoekt bij den priester. Ze waren nooit uitgepraat in het haar uitvragen, het haar van dit en van dat nog méér finesses laten vertellen, ze ademden den stank, die opsteeg uit dien ellenden-poel, met verzaligde begeerte naar meer, steeds meer, in. Daarom hadden ze met haar telkens terugvallen weer in de vroegere levenswijze, haar grif wegloopen na een poosje van tijdelijke verbetering, een onuitputtelijk geduld. Als ze terugkwam bracht ze immers steeds nieuwe verhalen, nieuwe viezigheden, mede. - Háár verstieten ze daarom nooit. Voor háár bleef dag en nacht de deur open.

Lizzy had het wel gezien, hoe dominee Wijck naar háár keek, naar háár 't eerst onder al die vrouwen en meisjes.

Wat was er dan toch aan haar, dat haar, ondanks die onvoordeelige japon, ondanks dat gladde onflatteerende haar, toch altijd zoo begeerenswaard, zoo verlokkend maakte... Ze vergat er vandaag heelemaal haar rol van lief bestuurslid door.

‘Dominee zal wel zoo goed zijn met gebed te openen,’ verzocht de freule, toen de lange rei hare stoelen had gevuld, en daarna de fauteuils waren bezet door de edele aristocratische Christenen, die zich met de bekeering dezer zondaressen geliefden te belasten.

Dominee Wijck vouwde met een breed gebaar zijn handen samen, en bad....

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Zonder eenige reden?

Zeer Geachte Redactrice.

‘Hiermede sluit ik onherroepelijk de gedachtenwisseling hierover’, dat zijn Uw laatste woorden aan mij. Ik ben zoo vrij, mij aan die sluiting niet te storen, ja veroorloof mij zelfs U te zeggen, dat ik deze handelwijze hoogst onbillijk vind. Gij hebt mij het eerst aangevallen, nu moest gij mij ook het laatste woord laten; dat is billijk.

Gij beschuldigt, ik verdedig. In Uw laatste noot werpt gij een verkeerd licht op de zaak en nu legt gij mij de hand op den mond, door de ged: te sluiten! Gij hebt daartoe

het ‘recht’ (= de macht); maar strookt het met Uw beginsel van eerlijkheid en rechtvaardigheid? Dat zou mij spijten voor U en Uw medewerkers en correspondenten.

Gij zegt dat ik uitscheld en beleedig, zonder eenige reden. Van dat ‘uitschelden’ en ‘beleedigen’ hebt gij het bewijs niet geleverd; dat ik *zonder eenige reden* dat artikel zou hebben aangevallen is onwaar - gij plaatst mij door deze bewering tevens in een bespottelijk daglicht, blijkbaar zonder in te zien dat gij *mij* daarmee beleedigt. Ik had wel degelijk ernstige redenen dat artikel aan te vallen en die zal ik U noemen:

1. Het werpt een verkeerd licht op de arbeidersbeweging. Ik heb dat aangetoond.
2. Het belastert haar woordvoerders. (*Zonder eenige reden*).
3. Het drukt verachting uit tegen de arbeidersklasse in 't algemeen.*)

Drie punten die *mijn* beginsel wel degelijk raakten; de heer B. heeft mij dus wèl aangevallen, bewust of onbewust. Als ZEdl. geen kritiek kan velen moet hij niet schrijven.

Men leze *zijn* artikel en onmiddelijk daarop het *mijne* nog eens over; dan zal men zien:

dat ik nergens ‘gescholden’ heb;

dat er vele redenen bestonden tot kritiek;

dat het antwoord van den hr. B. een lasterlijke aantijging inhoudt en tevens eenige uitvluchtjes om een principe-strijd te ontgaan. Bij dit laatste kan ik opmerken: mijnentwege!

Zóó is de zaak en niet anders. Ieder kan dit voor zichzelf nagaan en uitmaken of het billijk is dat ik aldus behandeld word.

Als Redactrice behoudt gij U voor te eischen van Uw correspondenten wij *gij* noodig acht in het belang van het blad, dat gij redigeert. Zeker, kunt gij eischen! Maar van mij kunt gij niets eischen wanneer ik iets bestem voor de Gedachtenwisselingenrubriek. Gij hebt het recht (= de macht) alles wat ik schrijf en U niet bevalt te weigeren. Of de Lelie zoodoende het gaarne-gelezen, eigen-meening-erop-nahoudende en -aankweekende blad blijft betwijfel ik echter sterk.

(De auteurs zullen zich er dan immers op gaan

*) Dit te onkennen zal niet meer baten: het artikel is gedrukt en verschenen. Ieder kan contrôleeren of ik de waarheid spreek of lieg.

toeleggen artikelen te schrijven, die U bevallen?)

Niettegenstaande ik het sprookje van den 'heilstaat' weerlegd heb, blijft gij volhouden dat de anarchisten wèl een 'heilstaat' najagen. Mijnentwege!

't Is waar dat de 'kameraden' in *de Vrije Socialist* nogal eens plukharen. Dat zijn er echter maar *twee* of *drie.* Gij vergeet de vele waarachtige kameraden die daaraan *niet* meedoen; het gaat niet aan een richting te veroordeelen naar twee of drie menschen die daartoe behooren en die zich minder 'kameraadschappelijk' gedragen! Honderden zijn er die zich daaraan ergeren. *Mijn* naam komt niet voor onder de plukhaarders.

Ik hoop dat gij dit nog zult plaatsen en niet van Uw recht (= macht) gebruik zult maken om mijn stem te smoren. Luister eens goed naar de innerlijke stem. Zou *die* U dit niet ontraden als despotisch-onbillijk?

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

> Noot red.
> De aandoenlijke woorden, waarmee de geachte inzender tracht mij te vermurwen door een beroep te doen op mijn 'eerlijkheid', op 'de innerlijke stem in mij', enz., enz., zijn waarlijk geheel en al overbodig, daar hij mijn uitdrukking: 'hiermede sluit ik de gedachtenwisseling' geheel verkeerd heeft begrepen. Zijnerzijds mag hij namelijk mijnentwege nog heel veel pennen over deze onbelangrijke zaak; ik heb alleen bedoeld dat ik mijnerzijds niet voornemens ben er verder op in te gaan. De bedoelde noot, die al dit geschrijf van hem uitlokte, diene hem tot waarschuwing, en daarmee, mijnerzijds, uit!

II. Aan den heer Joh. G. Schippérus.

Op het Spaansche manifest komen we later terug, als U de herkomst er van verder naspeurbaar gemaakt heeft dan Boompjes 107[b] Rotterdam.

U daagt me uit, het bestaan van God in *De Hollandsche Lelie* te bewijzen, en U daarbij op debat uit te noodigen.

Waarvoor zou ik dat doen. Er zijn voor weinig geld in ontelbare winkels boeken en boekjes te koop, waarin bewijzen te vinden zijn. Lees en bestudeer die met aandacht, en ontrafel dan in dit blad de redeneeringen. Dan heeft U voorloopig nog genoeg te doen. Maar denk voordat U schrijft, en schrijf volzinnen met gedachten er in. Is U klaar met die boekjes, dan zal ieder nadenkend Christen U kunnen zeggen, dat ieder wezen, en ieder onderdeel er van en iedere kracht er van, en het samenstel van het geheel, door die dingen gevormd, een bewijs voor het bestaan van God zijn. Begin dus aan het heelal, en ver klaar de wereld uit de wereld.

U zegt, dat ik 'berusting in toestanden van ten hemel schreiende onrechtvaardigheid' aanprijs. Mijnheer, hoe weet U dat? Zoover ik weet, kennen we elkander persoonlijk niet, en ik ben me niet bewust iets van dien aard te hebben laten drukken. Hoe komt U daaraan; wat bedoelt U? Maakt U die 'prediking' op uit het feit, dat ik geloof in een rechtvaardigen God? Word ik daarmee verantwoordelijk voor hetgeen anderen, die ook daarin gelooven, meenen omtrent maatschappelijke

vraagstukken; of voor hetgeen U, een onwetende buitenstaander, uit uwe opvatting van mijn geloof afleidt. Dat wordt toch al te dwaas.

U zegt verder: 'De mensch degenereert in een maatschappij als de tegenwoordige; hij verdierlijkt: of door armoede of door overvloed. Gij wilt dien toestand bestendigen en hecht er uwe goedkeuring aan, omdat het "Gods wil" is'.

Maar, mijnheer, hoe weet U dat? Het is niet alleen schandelijk, maar belachelijk wat U schrijft. Keur ik dien toestand goed; keurt de katholieke Kerk dien goed? Ik geloof, dat er niemand op het maatschappelijk en burgerlijk leven van tegenwoordig zooveel aanmerkingen heeft als zij. Denk maar eens aan het hemeltergend misbruik, dat van de drukpers gemaakt wordt!

De Redactrice bedank ik voor de plaatsing.

TH. KWAKMAN.

Varia.

Geschreven en ongeschreven wetten.
(Vervolg van No. 50). Zie vorigen Jaargang.

Toen ik in de Hollandsche Lelie van 14 Juni 'Geschreven en ongeschreven wetten' schreef, waren de betrokken personen mij geheel onbekend. Den 12^{den} Sept. l.l. ontving ik het volgende schrijven: 'Geachte mevrouw, In de Holl. Lelie van 14 Juni las ik mijn geschiedenis door u geschreven. Ja, toen leed ik, maar o, ik lijd nog steeds, de wereld is zoo hard, Ik heb nu een vriendelijk verzoek aan u. Ik zou zoo graag een paar nommers van die aflevering hebben, kan het echter zelve onmogelijk betalen, zou ik niet een paar present-exemplaren kunnen krijgen? Ik zou er u zeer dankbaar voor zijn, daar zij mij van veel nut zouden wezen. Ik ben weer verpleegster geworden, maar kan geen werk krijgen en lijd gebrek.' -

Ik voldeed aan haar verzoek, maar twijfel of het haar zooveel zal geven als ze zelve denkt. Ik peinsde en peinsde of er geen middel zou zijn haar meer afdoende te helpen. Om dit te kunnen, verzocht ik haar mij omtrent eenige punten nader te willen inlichten. Ik wilde, dat ik, zonder onbescheiden te zijn, den brief, den wanhopigen brief, dien ik hierop ontving in zijn geheel kon afschrijven. Daar dit onmogelijk is, ben ik gaarne bereid aan allen, die haar op de een of andere wijze (er is meer dan één manier) willen helpen, nadere inlichtingen te geven. Nu alleen dit: 'Zij woont in Amsterdam, heeft diploma voor verpleegster, maar nu bijna een jaar lang, zoekt ze overal werk, en stoot overal haar hoofd omdat.... ze in de gevangenis heeft gezeten. Slechts éénmaal, in Januari, kreeg

ze een verpleging, en ze was er zoo dankbaar voor, maar na 14 dagen vernam men haar geschiedenis en kon ze vertrekken.

En.... zoo iets *kan* gebeuren, 'och gebeurt dagelijks in een maatschappij, die 'christelijk' heet, door menschen, die met steenen om zich heen gooien, rechts en links en toch zich noemen naar hem, die eenmaal sprak voor alle tijden: 'Wie van u zonder zonde is, hij werpe den eersten steen op haar.' O, de bittere ironie om zich 'christenen' te noemen, naar hem, die kwam 'om verlorenen te zoeken en zalig (d.i. gelukkig) te maken; den vriend van tollenaars en zondaars, en bedroefden en vermoeiden, van alle kleinen en geringen; naar hem, die de kranken genas en de gebrokenen van hart; die leerde, dat God den rookenden vlaswiek niet zal uitblusschen noch het gekrookte riet verbreken; dat allen zonder onderscheid, 'die opstaan en tot den Vader gaan,' worden aangenomen en met vreugde begroet; dat er in den Hemel meer blijdschap is over één zondaar die zich bekeert dan over duizend rechtvaardigen.

Wij noemen ons christenen, *zijn* volgelingen, maar zijn doof voor zijn stem; de wondere stem, die eens ruischte over Galilea's heuvelen: 'leert van mij dat ik zachtmoedig ben en nederig van hart', 'Zalig zijn de zachtmoedigen, want zij zullen het aardrijk beërven', de waarschuwende stem vol heiligen ernst: 'Voorwaar zeg ik u, voor zooveel gij dit aan één van deze geringsten niet gedaan hebt, zoo hebt gij het ook niet aan mij gedaan'.

Wij noemen ons christenen, discipelen van hem die zeide: 'hieraan zal men zien of gij mijne discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder elkander'.

Wij *noemen* ons christenen, och als wij eens trachten het te *zijn.* Want liefde is niet slechts 'de meeste', zij is oneindig meer, zij is 'de eenige'. Liefde, onsterfelijke liefde sluit alle deugden in zich; zij is de bron, waaruit al het reine en goede en heilige voortvloeit tot in alle eeuwigheid. 'Zij vermag alle dingen' en al kunnen wij voorloopig den vloed niet keeren, den vloed van zonde, wanhoop en vertwijfeling, die op ons aandruischt van alle zijden, we kunnen, als we bezield zijn door onzelfzuchtige liefde, den geest van Christus, - als we *zijn* discipelen zijn - wèl voorkomen, zoo nu en dan, - God geve dikwijls, - dat een ziel er in ondergaat.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.
Den Haag, Delistraat 51.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.

XLI. Het 'Historisch Verhaal' over de zaak van O.Z. van Haren.

Minder om den persoon, dan wel om de eer van het hooge lichaam der Staten Generaal had in 1761 de aandacht getrokken 'seeker infaam geschrift, gedrukt te Harlingen bij Bouwe Schiwers, onder den Titel van *Historisch verhaal van hetgeen voorgevallen is tusschen den Heer Onno Zwier van Haren*, *Grietman van Stellingwerf Westeinde*, *ter eenre zijde*, *en zijn Hoog-Edelheids Dogters*, *der selver Mannen en Familie ter andere zijde.*

De kat was de bel aangebonden door Gedeputeerden van de Provincie Gelderland. Het geschrift was hun daags te voren ter hand gekomen, en 'booven veele

aanstootelijke expressien in het beloop van het geheele stuk' was aan het slot eene periode gevonden, welke niet ongestraft door mocht gaan.

Die periode was 'ten hoogsten injurieus en insolent voor de Vergadering van haar Hoog Mogende, soo wel als voor den Heer Hertog van Brunswijk, insimuleerende hooggemelde Heer Hertog, van de saak van den Heer Onno Zwier van Haren niet behoorlijk ondersogt, nog met de vereischte omsigtigheid behandelt te hebben, hetgeen vervolgens ook van applicatie werd gemaakt op haar Hoog Mogende, die den Heer Hertog voor desselfs iever en goede conduite in deesen gehouden, hadden bedankt, deselve allesints laudeerende en approbeerende.'

Het infaam en injurieus geschrift had ook daarom bij de verschillende colleges de verontwaardiging gewekt, wijl het 'ongepermitteerd' was Resolutien van den Staat, en handelingen van respectabele personen, in casu de Hertog van Brunswijk, door die resolutien goedgekeurd, te 'taxeeren', en 'het van de uiterste consequentie soude sijn het selve ongemerkt te laaten passeeren.'

Auteur en drukker moesten worden opgegespoord, en tegen hen worden geprocedeerd, 'tot maintien van de authoriteit van de Vergaderinge van haar Hoog Mogende, en tot bewaaring van het aansien van den Heere Hertog in zijne qualiteit verschuldigt.'

Ondertusschen moest zorg worden gedragen, dat het voorschreven infaam geschrift niet meer uitgegeven of gedrukt zoude worden, onder wat naam het wezen mocht.

Weldra volgde in deze zaak de eene publicatie of resolutie de andere, en successievelijk namen de verschillende gewesten den handschoen op voor de Hoog Mogenden en voor den Hertog van Brunswijk.

Het verbod van den Hove van Holland en West-Friesland ging het verste. Daarbij werden *alle* 'Naamloze Geschriften in de zaak van Jhr. O.Z. van Haren, zijne Dogters[1)], Schoonzoons, etc.' verboden te drukken, uit te geven, te verkoopen of op eenigerlei wijze publiek te maken; ook niet zulke geschriften van buiten in te brengen, enz.

Men vindt al die stukken vermeld in 'Onpartijdige en oordeelkundige aanmerkingen zoo wel over de deductie en verdedigingen als over alle de geschriften die ter gelegenheid van het zoo berugte geval van Jhr. O.Z. van Haren, derzelver kinderen en eenige andere personen zijn in 't ligt gekomen; gevende niet alleen een volmaakt denkbeeld van 't voornaamste, dat die geschriften behelzen, maar zelfs eenige Reflexen wat men uit dit beklaaglijk geval zou kunnen besluiten'.

In dezen bundel komt voor het Historisch Verhaal, waarvan de bijtitel luidt: 'Zedig en naar vereisch van zaak en onderzogt, getoetst en met gepaste aanmerkingen verrijkt door een Vrije Penne. Gevolgt naar den Inhoud der Deductie van den Heere Jhr. Onno Zwier van Haren. Op de laatste bladzijde wordt Bouwe Schievers als uitgever vermeld en het boekske in andere steden bij de meeste boekverkoopers verkrijgbaar gesteld.

Hoewel Ledeboer[2)] Bouwe Schievers als den werkelijken uitgever heeft aangezien, blijkt uit de vermelde stukken, dat we hier met een gefingeerden naam te doen hebben.

In den eenen bundel staat achter den titel 't volgende: 'Zoo als 'er agter aan staat gedrukt te Harlingen by Bouwe Schievers. (N.B. een Man die reeds voor twee à drie jaren van ambagt verandert zijnde, als Matroos op zee gestorven is, dog misschien is 'er in 't Rijk van Neptunus ook een Drukpers).'

In den anderen bundel wordt bij den titel gezegd: 'Voorts hiet het gedrukt te wezen te Harlingen bij Bouwe Schiwers; doch wie die B.S. is mogen de Boekenverkoopers onder malkander raaden.'

Daar niet alleen de auteur maar de *drukker* opgespoord moest worden is ook het bewijs geleverd, dat we met een gefingeerden naam te doen hebben, temeer wijl Bouwe Schievers niet vermeld wordt op een der vele van Haren-zaak-stukken, als ook bij hem verkrijgbaar.

De boekverkoopers in den Haag, hoewel gewoon aan allerlei verbondsbepalingen, waren over de publicatie van de Staten van Holland, houdende een generaal verbod omtrent naamlooze geschriften in de van Haren-zaak zeer in hun wiek geschoten. Zij had dan ook een bezwaarschrift aan Schout en Burgemeester van het Boekverkoopersgilde ten gevolge, waarin uitvoerig werd aangetoond de moeielijke interpretatie van het stuk, waarom zij nader door de Magistraat verzoeken ingelicht te worden. Een antwoord schijnt daarop niet gegeven te zijn. Sommigen houden van Haren zelf als de opsteller, doch een tijdgenoot acht dit onwaarschijnlijk, als hij in zijn 'Regtvaerdige Geesel' (een der vele tegenschriften zegt: ''t Is wel niet zeer te begrijpen dat een particulier die buiten het geval is, zoo zot kan worden, om eene

1) Wel wonder dat de *politiek* sprak; het zoogenaamde zedenschandaal (bloedschande) niet!
2) Naamlijst van boekverkoopers enz. in 1872 en 1876.

zaak van die duisterheit en uitgebreidheit te willen gaan toetsen, zonder van beide zijden partijen gehoord te hebben, en als het al was, dat iemant tot die zotheid verviel, zou men hem het zeggen der ouden mogen tegenwerpen: dat die geen die vonnisd, eer hij beide partijen gehoord heeft, schoon hij bij geluk regt vonnissen mogte, evenwel onrecht doet: en al zulx mogt iemand doen denken of niet wel Jhr. van Haren zelf de schrijver mogt wezen van dat Historisch Verhaal, omdat men zoude willen gaan stellen, dat hij zooverre door zijne driften zoude kunnen zijn verblind, alzoo die blindheid *in re aliena* (in een andermans zaak) van iemand buiten den man zelf niet te preasumeeren is: dog wij antwoorden: dat het publycq te veel aan de merites van het verstandt van den Heere van Haren is verschuldigd, dan dat het hem die Justitie weigeren zou van te zeggen: dat men hem voor te verstandig en te geleerd houd, om zoo een zot en bandeloos geschrift in de wereld te brengen. Voor zulk een mal geschrift heeft 's Mans pen nooit bekend geweest capabel te zijn.

'Wil men nog al meer, ja een onfeilbaar bewijs, dat Jhr. van Haren de schrijver van dit Historisch Verhaal niet wezen kan, men zie op de laatste pagina op eene na de

laatste paragraaf van het werk, moet het 's Lands ingezetenen niet bedenkelijk voorkomen, enz. tot zulk schrijven heeft Jhr. O.Z. v. Haren veel te veel verstandt, achting en eerbied voor de qualiteit en handelingen van zijn Hoogheid den Heere Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel.'

Wie was dan wel de schrijver, en wie was de uitgever?

Omtrent den uitgever durven we eene gissing wagen.

In een register van uitgaande brieven van den Haagschen Magistraat troffen we onder dagteekening van 2 Juli 1761, een schriftuur aan gericht aan 'die' van Amsterdam, waarin het volgende: 'Wij hebben op den ontfangst van UEd. Achtb. missive van 25 dezer gepasseerde maand, waarbij UEd. Achtb. aan ons verzoeken de eigenhandige brief van S.J. Baalde[1)] binnen Amsterdam, gedient hebbende ten geleide van de gezondene Exemplaren van Het Hist. Verhaal, aan de boekverkooper Thierry alhier, geresolveert niet alleen de voors. eigenhandige missive, maar al hetgeen wij in handen hebben van de gemelde boekverkooper Thierry, aen UEd. Achtb. toe te zenden.'

In verband hiermede staat het genotuleerde van 25 en 30 Juni, waaruit we ook te weten komen dat de boekverkoopers O. en P. van Thol, Bakhuijzez en van Os exemplaren hadden ontvangen.

Duidelijker en afdoende is in deze zaak de Amsterdamsche Schouten-Rolle. Baalde werd gelast 'in besloten hechtenisse te gaan.'

Het 'confessienboek' geeft nog tal van bijzonderheden.

Door *f*3000. - te betalen en 14 daag te zijnen koste op water en brood te zitten ontliep hij eene geeseling en verbanning.

Ik zou nog zeer veel over een en ander kunnen schrijven, maar de vraag wie was de schrijver van het pamflet is voldoende toegelicht.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

1) Ledeboer 1876 noemt St. Jacobus B. 1757-1789.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Robin. - Gij schrijft:

Ik ontmoette eenige malen in Uw Roman '*Zedelijkheidsapostelen*' *het woord opslaan. Ik ben er heel zeker van, dat ik dit woord nog nooit heb hooren gebruiken hier*, *en kan mij dus niet precies voorstellen wat U ermee wilt zeggen. Een nadere uitlegging zou mij zeer welkom zijn, daar het bestudeeren van echt Nederlandsche uitdrukkingen en zegswijzen tot mijne lievelingsbezigheden behoort. Het komt mij voor, dat het een speciaal Haagsche uitdrukking is.*

Ik geloof dat gij U vergist dat opslaan een speciaal Haagsche uitdrukking zou zijn, want ik heb haar gehoord van kind-af, en dikwijls ontmoet in boeken, en ook informeerde ik daaromtrent bij een geboren Amsterdammer en bij een geboren Zeeuw, die mij beiden antwoordden de uitdrukking in hun eigen geboortestad véél gehoord te hebben. Zij beteekent ongeveer, maar niet geheel, hetzelfde als flirten. Met elkaar opslaan wil zeggen gekheid-maken op een eenigszins familiare wijze; het is een uitdrukking, die wordt gebezigd voor den omgang van het eene geslacht met het andere, welke echter niets minderfatsoenlijks inhoudt. Vriendelijk dank voor Uw waardeering van mijn arbeid, en steeds gaarne tot Uw dienst.

A.B. - Zooals gij ziet heb ik al heel spoedig plaatsruimte voor U weten te vinden, omdat ik begrijp, dat gij naar een antwoord verlangt. Laat mij U vóór alles hartelijk danken voor Uw vriendelijke woorden over het genoegen dat de Lelie-lezing U steeds verschaft. Ik vind het steeds bijzonder aangenaam, wanneer men mij schrijft - zooals gij thans doet - welke stukken men gaarne leest en wáárom. Dat interesseert mij-zelve wezenlijk, want ik leer er mijne correspondenten door kennen. En dat is nóódig, wil ik mijnerzijds hen raden en helpen met wezenlijk succes. Ja, velen hebben zich, evenals gij, voor mijne correspondentie met Agnita geïnteresseerd, en er zich over verheugd dat ik, zijnde een ongehuwde vrouw, in dezen meer blijk gaf van doorzicht en verstand dan vele gehuwde-vrouwen. Intusschen schreef mij onder deze laatste catagorie eene, - met wie ik trouwens over ditzelfde onderwerp meermalen insgelijks in de Lelie-zelve corresdeerde, - hoe zij het in dit speciale opzicht *niet* met mij eens is, hoe zij harerzijds veel eerder een zoogenaamd geestelijke vriendschap tusschen haar man en een andere vrouw zou willen door de vingers zien, dan ooit hem zou kunnen vergeven een haar in hare oogen beleedigen door

het begaan van ontrouw aan haar in een moment van zinnenbegeerte. Ik voor mij vind deze beschouwing er eene die uitsluit m.i. een gevoel van èchte liefde zijdens de vrouw; ik vind het eene beschouwing die wijst op egoisten *trots*, niet op alles-vergevende en alles-begrijpende *liefde.* Maar ik deel haar aan U mede omdat gij er uit ziet, dat de een anders voelt en oordeelt dan de ander, zoodat het daarom gevváárlijk is *algemeene* regels te maken voor gevallen die elk op zich zelf onderzocht en beoordeeld moeten worden. Deze mijne opmerking ziet bepaaldelijk op Uw vragen, die ik thans ga behandelen. Gij stelt die in algemeenen zin, maar ik moet mijnerzijds vooropstellen, dat het onmogelijk is daarop in algemeenen zin te antwoorden. Want alles hangt af van de omstandigheden, van de persoonlijkheden, van de kracht der liefde, enz.

Uw eerste vraag luidt: Welk kind zal zijn ouders, die hem of haar in de wereld schopten, dankbaar zijn? - En gij wilt, in verband daarmede, van mij weten of ik eene vrouw alleen op hare plaats acht als echtgenoote en moeder.?

Zie eens, lieve A.B., ik geloot niet dat er voor iemand onzer reden is tot dankbaarheid, an und für sich, wegens het zijn geboren. Want, zelfs de gelukkigste mensch heeft maar 'n *kort* bestaan voor zich. M.i. beneemt reeds die gedachte alle werkelijke levensvreugde. Vandaar dat ik er iets vóór vind om maar niet àl te zeer te zijn gehecht met aardsche banden aan het aardsche. Want daardoor wordt het scheiden*moeten* des te zwaarder. En dat *moeten* komt voor ons allemaal zoo heel gauw. Hebt gij dat weemoedige gevoel - de gedachte aan dat *vergankelijke* van alles - niet wel eens juist dán het meest gehad, als gij U héél gelukkig gevoeldet.? Zoo is het mij, van kind af, steeds gegaan. En daarom behoor ik tot de pessimisten die gelooven dat het den mensch beter ware nooit te zijn geboren. Maar, *dat* wordt geen onzer gevraagd: of wij hier *willen* komen op aarde, of niet. Wij komen er. 't Geboren worden is m.i. niets anders dan 'n gevolg der egoiste handeling van de ouders. Waarom heeft de natuur, of God, of wie, of wat dan ook, Het Groote Onbekende in een woord, het aldus ingericht? Dat weet ik niet. Ik zie echter dit aldus om me heen, met open oogen, namelijk dat alles in de schepping voortteelt, vrucht draagt, zich vermenigvuldigt. Dáárom geloof ik dat dit vruchtdragen alleen is *de* eigenlijke vrouwbestemming, dit, en geen andere, Maar zij vervult die bestemming als een daad die voortvloeit uit haar eigen egoiste begeerte naar geslachts-omgang; 't eene volgt voort uit het andere; van ‘dank’ is daarom zijdens de kinderen veel minder sprake vind ik, dan van groote *verplichting* zijdens de ouders ten opzichte hunner kinderen.

Intusschen, nu hebben allerlei maatschappelijke toestanden er toe meegewerkt, dat heel veel vrouwen *niet* die natuurbestemming bereiken. Ik spreek thans niet van die misdeelden, die de wreede natuur op èlk gebied schept, ook in het dieren- en planten-rijk, maar van normale, tot huwen geschikte vrouwen. Ja, die zijn er nu eenmaal; velen zijn er zoo; en die moeten maken van haar leven wat er van te maken valt, maar zij moeten niet beweren, dat *zij* de rechte vrouwbestemming vervullen, want *dat* is een leugen.

En hiermede kom ik tot Uw tweede vraag. Ik ben het daarin met U eens, dat maar heel weinig menschen, meisjes vooral, trouwen uit *liefde.* Maar ook hier komt alles aan op de personen, en kan men geen algemeene regels stellen, want, de een heeft veel dieper en inniger lief dan de ander, de een, de hooge uitzondering m.i., heeft maar ééns lief, en voor altijd, de ander daarentegen kan vergeten, opnieuw beminnen, etc. Dan ook - en dat is misschien een reden waarom zoovele ‘liefde’-huwelijken

heel spoedig ontaarden in het tegendeel van wat de betrokkenen zich ervan voorstelden - men verwart, - vooral jonge menschen doen dit, - zoo gedurig liefde met verliefdheid. Verliefdheid brengt heel veel jongelui tot elkaar, die dit gevoel ter goeder trouw houden voor liefde; en dan, als de zinnenbegeerten bevredigd zijn, ontdekken zij, te laat, dat zij in den grond geen de minste zielsverwantschap hebben, dat dientengevolge de een niets over heeft voor den ander, dat ieder zijn eigen leven wil leven, etc. etc. En dan is de ellende aan den gang, en komt er een echtscheiding, en de buitenwereld roept verbaasd: En die twee hadden elkaar toch zoo echt uit liefde gehuwd! Maar, *dat* is juist de vergissing. Liefde is een elkaar niet alleen naar het lichaam maar ook naar de ziel aanvullen. En waar heden ten dage het zich naar de eigen persoonlijkheid willen uitleven steeds meer gepredikt wordt, daar valt het aan het hedendaagschejonge meisje veel moeilijker dan aan het vroegere, zich met den man, dien zij huwde uit lijfsverlangen, later ook naar de ziel één te leeren voelen.

Uw derde vraag is: Wat stelt U hooger? De liefde prijsgeven, of, - als men vooruit ziet dat de persoon beslist niet degelijk is en flink genoeg om voor zich en de toekomstige huishouding het brood te verdienen, toch trouwen, en, als de nood aan den man komt, maar bij de familie aankloppen.?

Het slot van die vraag is m.i. absoluut afkeuringswaardig. Trouwen, met de wetenschap dat men zichzelf niet kan onderhouden, en dan de familie achterna durven lastig vallen, getuìgt van een soort van lamlendigheid en onbeschaamdheid, die niet genoeg is te minachten. Of bedoelt gij met Uw vraag, dat er geld genoeg te erven valt om, zonder eigen brood verdienen, daarvan later te leven. Ja, dan wordt het weer een questie van ieder voor zichzelf moeten oordeelen. *Ik* zou nooit gelukkig zijn met 'n man die te onverschillig was of te onbeteekenend of te lui om zijn eigen brood te kunnen verdienen, en die in plaats daarvan leefde van zijn of mijn ouders' zak. Een doeniet-man is *mij* een gruwel.

Uw vierde vraag (- die gij onderstreeptet -) durf ik hier niet in Uw eigen woorden herhalen, uit vrees U te zullen verraden, maar ik denk dat gij U wel zult herinneren wat gij schreeft. Welnu dan, op dien leeftijd is een meisje zeer zeker in de volle kracht van jeugd en levenslust en gezondheid, door en door geschikt dus lichamelijk tot het echtgenoote- en moederschap. Maar ik geloof *niet* dat zij verstandig doet dien ouderen man te nemen, waar hij blijkbaar volstrekt *niet* door haar wordt liefgehad, want ik acht de

mogelijkheid zéér waarschijnlijk, dat zij, door hem onbevredigd zich gevoelende na haar huwelijk, een anderen, jongeren man ontmoet, die haar sluimerend zinneleven doet ontvlammen, en door wien zij dan wellicht hem en zichzelven ongelukkig maakt, en het haar gezin zal doen zijn. Op zich zelf beschouwd vind ik een leeftijdverschil van 10 à 12 jaar ouder, waar het den man geldt, volstrekt niet groot. Integendeel. Maar *hier* kan ik uit den toon van de vraag bemerken, dat er geen questie is van een ander soort huwelijk dan van dat hetwelk men pleegt te noemen: verstands-huwelijk. Daarvoor nu vind ik een jong-meisje op dien leeftijd nog te jong, gegeven vooral wat gij erbij voegt omtrent háár aard en den zijnen.

Nu volgt een vraag, die ik durf herhalen. ‘Zou U een erfelijk-belast iemand durven aanraden een ander erfelijk-belast iemand te trouwen - ook al doet zich de straf daarvan niet terstond gevoelen in de komende kinderen, maar eerst in de kinderen van een volgend geslacht.?’

Aanraden zal ik zeker aan niemand een dergelijk huwelijk aan te gaan. Maar, ook hier hangt alles af van den aard der ziekte, en van de bij-omstadigheden, en van den graad waarin de kwaal zich openbaart, enz. ‘Erfelijk-belast’ zijn wij allen met het een of ander. Maar gelukkig niet allen op dezelfde zware wijze, want ook geneesheeren vergissen zich, gelukkig, onophoudelijk. Dat, die vergissingen, is m.i. een hoofdgevaar van ‘geneeskundig onderzoek voor het huwelijk.’ Indien alle doktoren-voorspellingen, ook juist op *dit* gebied van erfelijke belastheid, uitkwamen, dan zou het er heel anders op de wereld uitzien dan het doet. Ik vind het smerig - ik kan er geen ander woord voor kiezen - wat ik een mijner eigen familie-leden heb hooren zeggen: ‘ik ben getrouwd om gezond te worden’. Het feit heeft zich echter volkomen aan haar bewaarheid. Onder hare kinderen was er een dien de doktoren *idiotisme* voorspelden, maar die volkomen normaal is opgegroeid; ook de andere kinderen zijn normaal. - Het wil mij voorkomen dat het daarom onmogelijk is hier een algemeen oordeel uit te spreken. Indien b.v. een teringlijder huwt met een teringlijderes, dan is dit zonder twijfel egoist. Toch kan ik mij begrijpen, kan het verontschuldigen, dat twee dergelijke menschen niet den moed vinden der zelfonthouding hun geheele leven lang, al is hun daad zeer zeker zelfzuchtig. Enzoovoorts. Euzoovoorts. Ander voorbeeld. In Suriname, waar de lepra zeer sterk heerscht, worden de lijders daaraan, die zich op de openbare straat vertoonen, de armen dus, afgezonderd in een Gouvernements-inrichting; men staat hen echter daar toe onderling met elkaar te huwen, als zij reeds door de ziekte zijn aangetast. De gezonde kinderen, uit zulke verbintenissen, - lepra slaat dikwijls een geslacht over - mogen dan naar de stad terug, en planten daar de ziekte stéédsverder. Toch heeft de regeering niet de bevoegdheid zieke menschen, die toch immers geen misdadigers zijn, te straffen, als het ware, door hen, behalve die gedwongen afzondering uit de maatschappij, óók nog geheel-onthouding van geslachtsomgang op te leggen. Dit is een zeer uitgesproken voorbeeld van de moeilijkheid deze questie op te lossen; overigens, in zóó'n lepra-toestand zal elk hoog-ontwikkeld mensch natuurlijk er niet aan denken 'n geslacht te *willen* voortplanten, maar men heeft hier te doen met negers en arme kleurlingen. Daarom, ik herhaal, ik vind ‘erfelijk belast-zijn’ een vaag iets, waarmee *te* veel geschermd wordt heden ten dage, en waarin gelukkig heel wat uitzonderingen de door de doctoren gestelde regels in het aangezicht slaan.

Ten slotte, lieve A.B., wees daarvan overtuigd, dat ik U steeds en ten allen tijde gráág, en naar mijn eerlijks te overtuiging, wil raden en helpen en bijstaan. 't Trof

mij zeer dat ik U reeds vijf jaar geleden zoo heb geholpen, bij dat sterfgeval, toen gij dat boek van mij hebt gelezen. De door U bedoelde vers-regels komen voor in mijn roman 'Geloof'. - Zij zijn m*oo*i, nietwaar? Zij staan in een onzer gezangbundels. En nu nogmaals veel dank voor al Uw vriendelijke hartelijke woorden, en, schrijf mij zooveel, en zoo dikwijls gij wilt. Ik ben steeds tot Uw dienst.

H.H. - Onder verwijzing naar Overzicht van de Week II, betuig ik U mijn bijzonderen dank voor Uw gewaardeerd schrijven. Uw vooronderstelling, dat het mij goed doet de uitwerking mijner Lelie-artikelen op U te vernemen, is zéér juist. Voor Uw woorden in dit opzicht ben ik U hoogst-erkentelijk.

Odillon. - Zendt s.v.p. dat artikel spoedig Daar het een zoo actueel onderwerp geldt is spoedige opname gewenscht.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Molly. - Voorloopig langs dézen weg mijn innigen dank.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten tot het volgend nommer wachten: Hoofdartikel: Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen, door Tacius. - Terug naar den eenvoud! Vrij vertaald naar T. Combe. - Gedachtenwisselingen: Voor Kwakman, door Schippérus. - Door Jacobson. - Door Marie C. de Ruiter de Wildt. - Door Ego, met noot red. - Varia: Een woord van dank, door Anna de Savornin Lohman.
REDACTRICE.
Sluiting red: ged:

1 November 1911.
25ste Jaargang.
Nº. 18

Bericht

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

Redactrice

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De gehuwde onderwijzeres in de school door C. Arntzenius.

De vorige week is door den Raad te Amsterdam een besluit genomen, dat vele gemoederen in beroering heeft gebracht.

Door stemming is dan besloten aan Mevrouw Lub-Kooiman met haar huwelijk geen ontslag te geven.

Een paskwil!

Door den Raad is vroeger overeengekomen, bewaarschoolonderwijzeressen, telefonisten enz. met hun huwelijk een eervol ontslag te geven, en waarom wordt nu de gehuwde onderwijzeres in de school gehandhaafd?

Is dat niet onbillijk?

't Is niet alleen onbillijk, maar een paskwil! Juist een onderwijzeres, die er haar studie van gemaakt heeft, kinderkarakters te leiden en te vormen, juist zij, behoort bij haar *eigen* kinderen thuis! *Elke* vrouw, die getrouwd is en kinderen heeft, behoort

thuis, maar in 't bizonder, de onderwijzeres. Is 't geen nonsens, dat zij andermans kinderen opvoedt en de hare overlaat aan huurlingen en vreemden?

Ofschoon Dokter Nuijens zijne opinie uitéénlegde en 't niet goed vond, het kind aan de moeder te onttrekken, ofschoon hij beweerde, dat het in het belang was van de school, van de onderwijzeres, van het kind en van

de moeder, om de gehuwde vrouw thuis te houden, ofschoon door een paar Raadsleden aangetoond werd, dat de gehuwde onderwijzeres, veel meer verzuimde (het verlof voor zwangerschap uitgezonderd) dan de ongehuwde, dat door haar in de school te houden, het Nieuw-Malthusianisme werd bevorderd, tóch is niet voor het ontslag gestemd.

Komt het, omdat er een paar socialisten meer in den Raad zijn? wordt er gevraagd.

't Is mij een raadsel, hoe men tot zóó iets kon komen. Wàár moet het heen?

Zou zulk een besluit steeds van kracht blijven en als er te veel werd verzuimd door kindergeboorte, óók?

Maar werkelijk, is dat dan alles in het belang van 't onderwijs?

Is het zóó verkwikkelijk voor de kinderen, vooral jongens, om iemand, in positie, te zien?

Is het zòó goed voor de kinderen, als zij ziek is, telkens van onderwijzeres te moeten verwisselen?

Om nog niet eens te spreken, van het huishouden thuis, zonder de echtgenoote en moeder. Is het gezond voor een vrouw, die een baby verwacht, om steeds te moeten staan met het les geven.

Men zal mij voor de voeten werpen, dat ze het noodig hebben, dat ze meer verdiensten moeten hebben, dan alleen die van den man; maar, dan zou ik toch liever wat wachten met trouwen, want wat is dat zulk een huishouden, waar de vrouw ontbreekt?

Door de socialisten werd gezegd, dat een ander er niets meê te maken had, of de gehuwde onderwijzeres veel of weinig kinderen had, maar ze bedenken niet, dat als er een besluit genomen wordt, men zoo iets doet in het algemeen belang en eischt dit laatste, dat er op die manier ontvolking komt, zooals al lang in Frankrijk het geval is?

Ook werd mij dezer dagen toegevoegd, toen ik over deze brandende questie sprak:

‘Nou ja, ik vind 't ook niet goed, dat de gehuwde onderwijzeres in de school blijft, maar U hebt er toch geen nadeel van?’

Wat is dat nu voor een antwoord! Als men zijn opinie er over zegt, dan is 't toch, om 't *algemeen belang*, dat men 't zegt, niet voor je zelf persoonlijk.

Neen, ik vind 't een paskwil en 't besluit is mij heel onsympathiek; op die manier wordt ook den ongetrouwden vrouwen het brood uit den mond genomen en den mannen wordt dat *sinds lang* reeds gedaan.

Er is overal gedrang van vrouwen en de mannen komen hoe langer hoe meer achteraan en onder den voet; het is een onrustig vrouwen-gedoe en ‘das ewig Weibliche’ is zoek, is nergens te vinden.... Wanneer geven ze den strijd op, moede van het jagen naar mannenwerk, moede van het verkrachten van hun natuur en aanleg?

Wie weet, of later door Edison, of een anderen geleerde, niet bewerkt kan worden, dat de man kinderen ter wereld brengt en de vrouw buitenshuis geld verdient om het gezin te onderhouden!

Eene variatie is niet onaardig!

Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.
(Vervolg van No. 16).

Zooals we zagen had de eerste methode om vuur te maken zooveel bewondering gewekt, dat het werktuig, een ruw kruis van twee staven, heilig werd gehouden. Reeds in de steen-periode is het te vinden, o.a. ook op een graf dat te Brézé [Maine-et-Loire] werd opgegraven. In de paalwoningen in 't meer van Bourget, eveneens voor het bronstijdperk gebouwd, vond men hetzelfde mystieke teeken op aarden potten ingesneden. Meerdere duizenden jaren later komt hetzelfde teeken voor op de christelijke munten van Lodewijk den Zeevaarder.

Het Museum te Parma bezit een vaas uit het bronstijdperk, gevonden in de Terramaren van Castione, waarop het kruis op dezelfde wijze is afgebeeld als op de christelijke munten van Raymond van Turenne [1385]. In de Terramaren van Emilia, behoorende tot eenzelfde tijdperk, vindt men vaak het kruis op potscherven ingekrast. Omdat daar op het bronzen, het eerste ijzertijdperk volgde, is het kruis er zeer lang als religieus symbool bewaard gebleven, zooals het graf van Villanova aantoont. In 't museum van oudheden te Besançon staat een urn uit dezen tijd, voorzien van meerdere kruisen.

Te Callernish op het eiland Lewis [Hebriden] is een groot vóór christelijk kruis ontdekt, samengesteld uit steenen. Dr. Phéné heeft het geteekend, en zegt: ‘Het kruis is een der oudste, door den voorhistorischen mensch gebruikte, zinnebeelden. Zeker was het geen toevallig of ondergeschikt symbool, doch het was een voorwerp van diepe vereering. Wij vinden het met het besliste karakter van een religieus zinnebeeld in alle werelddeelen.’

Ook te Newgrange in Ierland is een keltisch

monument ontdekt, dat uit ruwe steenblokken in kruisvorm was samengesteld.

Toen de wijze van vuurmaken door ontdekking van het Swastìka volmaakt was, werd ook dit figuur heilig. In de paalwoningen van Le Bourget vond men er velen. Als zinnebeeld van het vuur en van het leven is het te zien op een klein figuur uit den bronstijd, dat te Hissarlijk [Klein-Azië] werd gevonden en Maya met het Swastika voorstelt. Merkwaardig is, dàt dit naakte beeld niets draagt dan een haakkruis. Een terracotta-beeld van het Weener-museum doet ons een vrouw zien, die op den onderbuik het Swastika draagt. Duizenden jaren later zien we in Roomsche kerken, zooals het glasvenster der kerk te Jony [Marne] uit de 16e eeuw, de jonkvrouw Maya, thans Maria genoemd, en op de plaats van het haakkruis draagt zij thans het kind Jezus. [Men zij hier herinnerd aan de omwisseling van kind en haakkruis op destempels van den Kretensischen Zeus]. Het Swastika komt voor op vazen van Troje, Rhodus, Cyprus, Griekenland en Italië; allen uit den bronstijd. Meerdere eeuwen later ontmoeten we hetzelfde teeken op de tunika van een christelijk doodgraver in de Callixtus-katakomben te Rome. De arische veroveraars, waarschijnlijk de Kelten, brachten het symbool naar het Westen over. Sedert de oudste Christelijke tijden werd het als christelijk symbool aangenomen, vandaar het voorkomen in de Katakomben te Rome. In Judea was 't onbekend.

In het tijdperk, dat op 't bronzen volgde, komen beide kruisvormen voor in de graven van Golasecca [Italië), op gespen, naalden, kruiken. Soms is de zonneschijf geplaatst op het kruispunt, zooals dat later op het Roomsche Kruis terug wordt gevonden. In Beieren ontdekte aarden kruiken uit de oudste ijzerperiode dragen zwart geschilderde Swastika's.

In Indië schijnt het vuur weldra bij behandeling van ijzererts met tin een groote toepassing te hebben gevonden in de industrie. Indië is de wieg der kunst en industrie geweest, die over den Kaukasus Europa binnendrongen. Het symbool der vuurbereiding stond daar in zoo hoog aanzien, dat het de aanleiding werd tot de drieëenheidsmythe der Veda's. Tempels als die te Benares en Mutthra aan de Dschamnarivier, hadden den vorm van een kruis.

De tempel van Tschillambran was een kruis van 1½ Kilometer lang, gevormd uit 28 pyramiden. De Indische godin Maya werd afgebeeld met het hoofd op een kruis, omgeven door een stralende schijf.

De aanbidding van het vuur en van zijn symbool vormde het hoofdbestanddeel van het Mazdeïsme of den perzischen vuurdienst. De laatste aanhangers van Zoroaster, de Geber, heeten thans nog vuuraanbidders.

Een perzisch loflied aan het vuur begint aldus: ‘O vuur, almachtige heerscher, die U verheft van de aarde - vuur, door uwe lichtende vlam brengt gij licht in de duisternis; gij zijt de noodwendigste voorwaarde voor alles wat een naam draagt - gij zijt het, die koper en tin vermengt - gij zijt het, die met vrees vervult de ziel van den booze tijdens den nacht’...

Bij de Slaven speelde het vuur eenzelfde rol als bij Indiërs en Perzen. In de Slavische mythologie heet de god des vuurs Ugni of Ohni. [In de Vedas heet het vuur Agni-Agnus dei]

Een poolsch botanicus der 16e eeuw beschuldigt zijn landgenooten: ‘offers te brengen aan de demonen, terwijl zij zekere planten verbranden in het vuur, dat zij

maken door het wrijven van twee staven' [het vedische Aarani]. Volgens hem bestonden er toen nog vestaalsche maagden en priesters van het heilige vuur.

In China werd van de oudste tijden af het kruis vereerd. Keizer Foe-Hi, die 2953 jaren vóór onze jaartelling regeerde en muziek-instrumenten uitvond, had de elementen van het schrift, en onder hen het kruis, afgebeeld op heilige tafelen. Dit kruis droeg aan de uiteinden en op het kruispunt kleine cirkels. In het Boeddhisme, dat omstreeks vijf eeuwen vóór Christus ontstond, vindt men hetzelfde teeken op voorwerpen van den eeredienst en beelden. Zoo zien we het Swastika [haakkruis] op een koperen Boeddhabeeld van het Musée Guimet; op een teekening, die een boeddhistische non voorstelt met een rozenkrans om den hals, loopt de stok der door haar gedragen processiebanier uit in een kruis.

Nu nog steekt men in Korea kruisvormige afgodsbeelden op de velden, om ze te beschutten tegen booze geesten. In Egypte komt het kruis voor op de oudste gedenkteekenen, op gewijd vaatwerk, op priestergewaden, aan den hals van krijgslieden en in de hand van godheden. In het Louvre is een klein Egyptisch figuur te zien, voorstellende een godheid, achter wier hoofd een kruis opsteekt.

Op een der pylonen van den Horus-tempel

te Karnak was de zonnegod afgebeeld als een schijf, van welke stralen uitgingen, die in handen met kruisen eindigen.

De Assyrische opper-priesters droegen het kruis op hun kleed, o.a. zien we dit op beelden van Samsi-Bin, Assur-Nasir-Habal [930 v. Chr.] en Samsi-Val [835 v. Chr.]. Op het kruis dezer laatsten is zelfs de zonneschijf geplaatst op het kruispunt der balken.

De verbinding van kruis en zonneschijf bracht tot een nieuw teeken, dat in China en Indië het symbool werd van macht en souvereiniteit, n.l. de schijf door het kruis gekroond, in den vorm van rijksappel met kruis onzer koningen.

De tempels der Phoeniciërs hadden kruisvorm. De scepter van godin Astarte-Venus was van een kruis op de spits voorzien; op een zuil van het oude Troje werd het gevonden. Een zilveren phoenicische vaas laat ons een vrouw zien, die een drankoffer plengt, en een kruis draagt. Religieuse ceremoniën op chetitische rollen stellen personen voor met een kruis in de hand omhooggeheven. In Afrika werd het kruis vereerd naast de zonneschijf. Dr. Bertholon ontdekte bij de Mohamedanen in Tunis symbolieke tatoueeringen, die de zon en het vuur voorstelden als schijf en kruis.

De bas-reliefs van den tempel van Palenque en de gedenkteekenen van Cuzco in Mexico, middelpunt van den zonnedienst, dragen kruisen. De reiziger, de Nadeillac, die dit meêdeelt, voegt er bij, dat Gryalva, die in 1518 op de kust van Yoekatan landde, zeer verrast was, toen hij den tempel der inboorlingen bekroond zag door een kruis.

De Wolpi-indianen dragen bij hun heilige dansen een teeken, bestaande uit een zwart Swastika op witten grond, omgeven door een stralende schijf. De beroemde reiziger Cook zag op Nieuw-Zeeland, tijdens zijn tweede reis, wilden een met veeren getooid kruis planten op een graf. Op vele overblijfselen van oude gallische gedenkteekens, die in de Musea worden bewaard, ontdekt men het kruisteeken. Zoo siert het o.a. een god met den hamer, nabootsing van Jupiter; twee kleine beelden van een gallischen god in het Musée de St. Germain toonen het; hetzelfde zien we in de musea van Beaune, Lyon en in het Munt-kabinet van het Louvre.

Op een beeldzuil van een gallischen god, opgegraven bij Velaux [Bouches du Rhône], zijn kruis en Swastika als hierarchieke teekens ingebeiteld. Evenzoo draagt een klein gallisch altaar in het Museum van Toulouse het Swastika, en in dat te Nimes zien we een vierkant gallisch altaar met een kruis.

Op Grieksch-Romeinsche munten is Fortuna afgebeeld met een scheepsmast, wiens top het kruis draagt, als symbool van een gelukkige reis. Muret en Chabouillet hebben in de collectie van het Muntkabinet 780 gallische munten beschreven, die kruisen dragen. Eene, gevonden bij den Cesarberg te Bailleulle-Sec [Oise] draagt het Swastika; op een andere is het kruis geplaatst midden op een schijf*)

Gedurende de heidensche oudheid vindt men overal het kruis in tempels, huizen en op gedenkbeelden. Men ziet het op sieraden van Bacchus en Diana, evenals op het beeld van Apollo in het museum te Weenen. Te Rome droegen de Vestaalsche maagden, de hoedsters van het heilige vuur, als teeken van haar ambt een kruis om den hals. Een muurschildering van Herculanum, bewaard in het Museum te Napels, stelt Amor [Eros, Cupido] voor, die Diana brengt tot Endymion. Amor is voorgesteld als gevleugelden knaap, die op het hoofd een kruis draagt als symbool van de warmte

*) De zuil in 1906 geplaatst bij den wonderput te Heiloo is gekroond met hetzelfde teeken, een kruis in een cirkel.

des harten [uritur infelix Dido]. Dit fresco doet ons de ware symbolieke beteekenis zien, die het kruis oudtijds had. Op andere fresco's van Herculanum en Pompeji zien we het hoofd van den jongen god getooid met het kruis, zelfs vinden we het boven het hoofd van heidensche priesters. Dertig jaren vòór Chistus geboorte was op de munten van den drieman Marcus Antonius de praetorengalei met een symboliek kruis versierd.

De eerste Christenen namen dit teeken gemakkelijk over, daar zij het aantroffen in de arische overleveringen, die den ondergrond vormen voor de leer der evangelien. Naar het voorbeeld der Mithrasdienaars tatoeëerden zij een kruis op hun voorhoofd of plaatsten het op hun kleeding. Dit gebruik bestond reeds lang bij de Boeddhisten, die het evenals de Brahmanen op het voorhoofd droegen [Burnouf]. Bij de ontdekking van Mexico vond men er het kruis als symbool van god Thalok. Het werd genoemd ‘boom van het voedsel en van het leven’.

Het kruis had voor de eerste Christenen geen andere dan de oeroude symbolieke beteekenis. Niemand zag er een martelwerktuig in, waarvan de sage eerst later ontstond.

De wijze van terdoodbrengen welke heerschte ten tijde van den werkelijken of vermeenden dood van Jezus [Heiland] of Christus [Gezalfde], was het ophangen aan een galg. Met het woord *crux* bedoelden de Romeinen een galg, en kruisigen beduidde ophangen. De drie eerste Evangeliën of geschreven legenden spreken van geen nagels, doch van een galg en van ophangen. Die zaak was voor elkeen zoo duidelijk, dat de heidenen den nieuwen Christengod betitelden als den ‘gehangene’, en nog heden ten dage zingt men in de kerk:

Stabat mater dolorosa
Juxta crucem lacrymosa
Dum *pendebat* filius

Eerst in het Johannes-evangelie, dat een eeuw later werd geschreven, lezen we voor 't eerst van vastnagelen op een naar de strafplaats gedragen kruis, terwijl de veroordeelden werden gebonden aan de vaststaande galg.

Het duurde ongeveer acht eeuwen eer deze legende de synoptische traditie had verdrongen en ook in de kunst werd aangenomen; meer dan zeven eeuwen duurde het eer de menschen een gesneden beeld maakten van hun God.

Bij de Romeinen werden de misdadigers gebonden aan een galg, tentoongesteld en kregen daarna zweepslagen en werden gepijnigd. Het woord *stauros*, dat in het Nieuwe Testament het kruis aanwijst, beteekent eigenlijk een paal, en *crux* heeft bij Livius ook deze beteekenis. De Hebreeuwen gebruikten voor het kruis het gewone woord *hout.* Een teekening, ontdekt in het keizerspaleis op den Palatijnschen heuvel, thans in het Museum Kircher te Rome, stelt een gekruisigden ezel voor. De christelijke archeologen hebben daarin gezien een heidensch karikatuur van den kruisdood van Jezus, doch vergeten op te merken, dat ook deze ezel *niet* hangt aan een kruis, doch aan een paal met dwarshout in T-vorm. Op geen enkele der tot nu toe ontdekte teekeningen in de Katakomben is de passie te vinden. Het eenige kruisbeeld, dat daar werd ontdekt, en wel in de Katakomben van de heiligen Julius en Valentinus, dagteekent uit de achtste eeuw.

(*Wordt vervolgd*).

Overzicht van de week.

I. Reactie.

Het gevolg van de ‘intellectueele’ opvoeding der vrouw doet zich dagelijks meer gevoelen. Wij hebben geen goede dienstboden meer, maar wij hebben evenmin goede meesteressen, in staat hare ondergeschikten iets aan te leeren op het gebied huishouding - waarvan afhangt het wel en wee van het gezin, en dáárdoor van de maatschappij. Mevrouw heeft van kind af geleerd op de schoolbanken *alles* - behalve datgene waartoe zij als zijnde het vrouwelijk hoofd van een huisgezin berekend behoorde te zijn - gevolg dat alles bij haar in het honderd loopt, dat zij er op is aangewezen haar gasten te verzoeken in een restaurant, dat haar man en haar kinderen 't bij haar heel-ongezellig vinden, en hun genoegen buitenshuis zoeken, dat zij alle zes weken 'n andere dienstbode heeft, en dat zij, last not least, driemaal meer geld uitgeeft dan noodig is.

Zij, die 't hardst hebben meegedaan de vrouw aldus op te voeden tot een derde-geslachts-product, ondervinden thans de wrange vruchten van hun eigen systeem. En willen daarom een nieuw geslacht grootbrengen in een andere betere richting. Zoo komt dr. Jacques Berthillon thans in ‘Excelsior’ in een hoofdartikel voor den dag met den niet onpractischen raad, de jonge meisjes op de school op te voeden tot goede huishoudsters: ‘Het is voor een vrouw veel minder belangrijk dat zij de uitgestrektheid der veroveringen van Alexander de Groote leert kennen, dan dat zij een goeden schotel kan klaarmaken -, zegt hij -, want, met den macedonischen held uit de oudheid zal zij nooit iets te maken hebben, maar stellig zal zij te eeniger tijd in de verplichting geraken te moeten koken. Welnu, waarom zou men het reeds in Engeland in praktijk gebrachte systeem niet ook in Frankrijk kunnen invoeren, en de jonge meisjes ploegsgewijze verplichten tot het aanvegen van de schoollokalen, het verstellen van de stofdoeken, het gereedmaken van de lunch, voor hen die in het namiddag-uur overblijven, etc.’

Stellig is er wel véél te zeggen voor dit idee van dr. Berthillon. Zeker, de opvoeding *thuis* is zonder twijfel steeds de meest aanbevelenswaardige. Maar, helaas, hoe weinig moeders hebben den takt en den lust haar dochtertjes in dat opzicht te onderwijzen? Bovendien, de school, 't schoolwerk dat ‘af’ moet, komt er dan steeds tusschen. Daarom zou het zonder twijfel een groote verbetering zijn indien *verplicht* huishouding-onderwijs, in den geest van de bovenaangehaalde raadgevingen, de jonge meisjes, of zij willen of

niet, *dwong* het huishouden-doen daadwerkelijk te leeren kennen. Hoevelen harer trouwen immers, zonder geld, maar met heel veel pretensies, juist in de bescheiden middelklasse, van een mooien inboedel, en keurige toiletten. Een meid houden kan er niet af. Maar.... *zelf* heeft zoo'n Mevrouwtje niet het minste verstand van hoe den mooien inboedel onderhouden of hoe de keurige toiletten naaien.

Zou het praktische Engelsche idee - langs den omweg over Frankrijk en over nog eenige landen denkelijk, want wij komen nu eenmaal stééds met de trekschuit - eindelijk ook ten langen leste tot Holland doordringen?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Beschaving.

Wie onzer kent niet de duitsche studenten-gewoonte van duelleeren om daardoor een lidteeken in het gezicht machtig te worden! Dat staat goed, wordt door de dameswereld ‘interessant’ gevonden. Nu en dan gaat er door een onhandig duel een half oor of een stuk neus mee heen, dat komt er niet op aan, ‘'t hoort er nu eenmaal bij’, als je gestudeerd hebt. Ongelukkig echter zijn niet alle duitsche jongelui even ‘dapper’, schijnt het. En zoo komt die Wahrheit ons een aardig staaltje vertellen van het bedrog dat ook op dit gebied heerscht. In Berlijn namelijk bestaat een inrichting, waar iemand je zoo'n lidteeken ‘zoo pijnloos mogelijk’ per operatie máákt; natuurlijk wordt, naar gelang van de grootte en de plaats, de prijs verhoogd of verlaagd. ‘Discretie wordt geëischt en toegezegd.’

En zulke dwaze, ruwe, domme gewoonten worden nog steeds toegejuicht in een ‘beschaafd’ land als het toppunt van ‘manlijkheid’! 't Geval hierboven beschreven deed mij denken aan wat 'n nichtje van mij overkwam, die indertijd ook voortdurend dweepte met een toenmaals in Amsterdam voor de harten van alle dames hoogst-gevaarlijken duitschen predikant (die zich dan ook ten slotte een recht rijke freule heeft uitgezocht uit zijn tallooze aanbidsters). Wel, m'n nichtje ‘dweepte’ speciaal met den ‘manlijken’ ‘sabelhouw’ over 's mans gezicht. Totdat hij-zelf zich op zekeren dag liet ontvallen dat hij dien had te danken aan.... 'n val op 'n stoep, waarvan 't lidteeken steeds was gebleven. *Ik* voor mij vond dien predikant sympathieker met een lidteeken, door een val op een stoep, dan met een verkregen door een ‘duel’, maar in de oogen van mijn nichtje was hij meters diep gezonken.

O beschaving!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Liefdadigheid.

Uit een behartenswaardig artikel in het Vaderland, behelzend een verslag over een dezer dagen gehouden: Liefdadigheids-soiree:

Een enkele opmerking meenen wij echter niet achter te mogen houden - het goede doel, dat ook bij deze soiree werd beoogd, geeft er ons de vrijmoedigheid toe.

De dames-executanten zijn gisterenavond met bloemstukken, waaronder zeer fraaie en ongetwijfeld ook dure, als overstelpt... wij raakten bij tien den tel kwijt.

Zou het nu geen aanbeveling verdienen, indien bij 'n volgenden weldadigheidsavond de dames en heeren executanten de milde gevers dier bloemstukken overreden 't bedrag hunner huldebetuiging óók in de ondersteuningskas te storten?

Immers: Charité bien ordonnée commence par soi-même?

Die woorden zijn me van a - z uit het hart geschreven. Eéns liet ik-zelve mij overhalen lid te worden van een comité, dat zoo'n liefdadigheids-soiree voorbereiden zou. Ik nam geen deel aan de vergaderingen vooraf, was ook verhinderd de uitvoering bij te wonen. Na afloop daarvan kreeg ik echter tot mijn verbazing een briefje van den secretaris, waarin mij werd meegedeeld dat ik zoo en zooveel 'moest' betalen, als zijnde mijn aandeel voor de bouquetten, die bij gelegenheid der uitvoering aan de 'welwillende belangelooze medewerkers' waren aangeboden.

Natuurlijk heb ik betaald. Maar tegelijk bij mij zelve de gelofte gedaan, dat ik nooit weer mij zou laten verleiden op *die* wijze 'liefdadigheid' uit te oefenen. Indien ik namelijk dat bouquetten-geld terstond had ingezonden aan de nooddruftigen, dan waren zij er beter aan toe geweest dan door een dergelijke liefdadigheids-soiree, met aftrek van de onkosten aan zaalhuur, versiering, en weet ik wat al niet meer!

Echter, werd er zóó gegeven, zonder opzienbarende en ijdele vertooningen van liefdadigheidsfeesten, (pretmakerijen voor de deelnemers meestal), dan waren er ook geen eere-comité's (met het verruklijk genot voor de burger-dames van er in te mogen prijken in één comité met eenige adelijke grootheden), en geen lijsten waarop met groote letters voluit

staat wat meneer Die geeft, en mevrouw Deze, en freule Zoo, en Jhr. Zus. En er waren geen flikflooierige couranten-verslagen om de zelfopofferende comitéleden en de zelfopofferende medewerkers te loven en te prijzen. En er werden geen bouquetten geofferd. In plaats daarvan kwam al het geld, stil en ongeweten, zoo maar regelrecht in den zak van degenen voor wie 't héét bestemd te zijn.

Maar... dáárom is het niet te doen. Wèl... om de ijdelheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Christendom in de werkelijkheid van het dagelijksche leven.

Wij weten het allen, dat de Engelschen zich prat doen op hun Christendom bij uitnemendheid. In Engeland is iedereen 'geloovig'. Iedereen gaat naar de kerk. Iedereen eert den bijbel als 'Gods-Woord'. Nu zal ik wel niemand, ook den meest-onverschillige in zake Christelijken godsdienst, iets nieuws vertellen, wanneer ik er op wijs, voor de zooveelste maal, dat de bijbel overal leeraart hoe wij allen 'broeders' zijn, allen 'gelijk zijn voor God', enz. Maar, zóó weinig wordt er *gehandeld* heden ten dage naar die leer, dat ik de volgende naieve bekentenis dezer dagen tegenkwam in een Engelsch Blad, dat zich zeer te goede doet op zijn christelijke richting, zijn dienen van de Kerk, enz.

Margaret Harding, *door Perceval Gibbon*, *is een van de vele heden ten dage verschijnende boeken die de questie behandelen van het kleurlingen-ras. Margaret Harding is een welopgevoede beschaafde jonge dame*, *die naar de Kaap reist om gezondheidsredenen*, *en er een goed-gekleed en goed-opgevoeden Kaffer leert kennen*, *die in Engeland is geweest en er den dokters-graad haalde. Zij heeft met hem medelijden*, *spreekt met hem*, *ontmoet hem - staat hem zelfs toe haar hand te kussen. Dit wordt ontdekt en*, *omdat het geheel en al strijdig is met Zuid-Afrikaansche opvattingen*, *geraakt zij in groote minachting*, *en wordt zelfs door haar Engelsche bewonderaars met den nek aangezien.*

De auteur schrijft blijkbaar van het standpunt van: broederen zijn wij allen, en verlangt daarom onze sympathie voor Margaret. Maar wij, *die hem lezen*, *voelen anders. Het is geen misdaad iemand een handkus toe te staan*, *maar het schijnt ons eenvoudig-weerzinwekkend toe*, *dat een welopgevoed blank jong meisje zulk een vrijpostigheid zou veroorloven aan een Kaffer.*

O zeker, *de kleurlingen hebben hun rechten*, *maar*, *zij moeten op een afstand worden gehouden.*

Op dezen slotzin vooral vestig ik de aandacht, omdat hij is in den meest flagranten strijd met alles wat Christus dienaangaande leeraarde. En dan de huichelarij van dezen preutschen afkeer van het vrijpostigheden veroorloven aan een kaffer, terwijl de meest *smerige*, *verloopen* jongelui, waarvan iedereen weet dat zij heimelijk behept zijn met onzegbare ziekten, of lijden aan hersenverweeking, of aan drankzucht, op bals, etc., 'welopgevoede blanke meisjes' aanraken, en door hare mama's met geweld worden binnengehaald als hoogstbegeerlijke schoonzoons! Indien die jongelui slechts behooren tot het blanke ras, indien zij geld of een titel hebben, dan wordt er niet een oogje, neen dan worden beide oogen toegedrukt voor hunne onwaardigheid op zedelijk of intellectueel gebied. Maar als 't Kaffers zijn, dan is het toestaan van een

vrijpostigheid als een kameraadschappelijken omgang plotseling een afkeerwekkend iets!

Ik zou hierop niet de aandacht vestigen, indien deze fraaie redeneering niet werd uitgesproken in een blad dat beweert de leer van Christus te achten, zelf ook die leer erbij haalt door de opmerking: De schrijver redeneert van het standpunt: wij zijn allen broeders. - O wee, o wee als dat standpunt in botsing komt met het Christendom, dat de eeuwen maakten van de leer van Christus, een Christendom van leugen, huichelarij, schijngeloof, eigenbelang. Dan wordt de leer van Christus haastig terzijde gezet, en de eigen-gemaakte te voorschijn gehaald, zoowel in Engeland als overal ter wereld, óók in Holland, onder het rechtzinnig ministerie waarin wij ons verheugen op het oogenblik waarop ik deze regelen schrijf.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.

De ondergang van Rome, door Professor G. Bartoli. (Uitgever C.C.G. Veldt, Amsterdam).*)

Ik heb me nooit zoo ver vàn, en tegelijk zoo dicht bij het Christendom gevoeld, als in Rome, - - in Rome, de stad die je pakt als geen andere ter wereld.

Let wel dat ik zeg het Christendom en

*) Ter recensie toegezonden.

niet: het Roomsch Katholicisme. 't Is zoo wààr, wat professor G. Bartoli (zelf een ex-Jezuit, en nog steeds een innig geloovige) ergens zegt: ‘als gewoonlijk komt men eenige rondzwervende priesters tegen met onverzorgden baard en kleeding, die er uitzien als weten zij niet waar zij heen moeten voor hun nachtverblijf.’ - - En de aanblik van die priesters, smerig en onverschillig, als rondsluipend bijna onder een blijkbaar geheel verre van hen staand, spotachtig gezind volk, *hij* is het, die je een gevoel geeft van verbazing en teleurstelling, dat je hier bent in *Rome*, in de stad van den *Paus,* in 't middelpunt van den ‘Schoot der Kerk’. Maar, aan den anderen kant, sta op dien weg waar de opgestane Christus tot den vluchtenden Petrus dat waarschuwend woord sprak, toen Hij hem terughield van willen ontgaan zijn martelaarslot: ‘Quo Vadis’, vertoef op het reusachtige plein van den St. Pieter, met zijn macht van op U aanstormende herinneringen, dwaal door de catacomben, waarin zòòveel is geleden, is moedig dóórgestreden, om 't ‘Woord Gods’, in één woord aanschouw rondom U, - wáár ge ook een voet zet, - en overal schijnen de stemmen der martelaren voor de Christenheid U toe te roepen: ‘Niet om niet is ons bloed gevloeid voor de goede zaak; de godsdienst, dien wij met ons leven predikten, moge bespeurd, moge verbasterd, moge tot een spot der natieën geworden zijn door huichelaars, en door op eigen eer belusten, wat nood, toch heeft die godsdienst de wereld veranderd, toch is hij *uit* God, omdat hij nog steeds léèft, omdat hij niet is te dooden, omdat hij ons de kracht gaf te sterven zooals wij gestorven zijn, ons, en, eeuw in eeuw uit, anderen ná ons....’

Professor Bartoli behoort tot diegenen die gelooven aan de onoverwinnelijkheid van *dit* Christendom, niet aan die van de Roomsch-Katholieke Kerk, waartoe hij jarenlang heeft behoord, maar die hij verliet toen hij zich niet meer kon voegen naar de eischen van dogma's, die hij niet meer innerlijk kon aannemen. In een voorbericht lezen wij van zijn strijd met zijn superieuren, welke hem verbanden naar een afgelegen plaats, en al het mogelijke aanwendden om hem tot zijn vroegere priester-overtuiging terug te brengen, totdat hij eindelijk, den kamp moede, heenging, - - echter niet om 'n afvallige te worden, een aanklager - neen, slechts om te zijn een *Christen*, inplaats van een lid van een Kerkgenootschap, zooals hij tot hiertoe was.

Want, dat maakt zijn boek zoo sympathiek!

Nergens is hier sprake van aanvallen tegen, van schimpen op Rome, van b.v. willen insinueeren dat onzedelijkheid of vuil winstbejag de eigenlijke oorzaken zouden zijn van het zoo weinig-geacht-worden, waaronder vele priesters te lijden hebben. Terecht toont de schrijver aan dat deze algemeene *menschelijke* eigenschappen niet méér en talrijker voorkomen onder de priesterwereld dan elders, en dat het daarom onbillijk is en schijnheilig om een in een oogenblik van hartstocht of zinnenbegeerte ‘gevallen’ priester zóó hard te vallen om zijn ontrouw, waar er dagelijks, op allerlei gebied en voortdurend, evenveel gezondigd wordt, door leeken, die dat in hun eigen geval heel natuurlijk vinden, en dan zeggen tot *hun* eigen verontschuldiging: Wij struikelen allen in velen! In het gesprek tusschen Don Octavio, in wien de schrijver blijkbaar zijn eigen gedachten heeft willen uitbeelden en de oude schijnheilige gravin Gualdi laat hij hieromtrent de eerste zoo terecht zeggen:

‘*In het binnenste der menschen zijn toch nog andere reinheden*, *die voor God niet minder waarde hebben dan juist kuischheid alleen. - Ik houd het er voor, dat een geregeld oneerbaar leven het karakter verlaagt en tot allerlei misdrijvenbekwaam maakt*, *maar*, *indien een priester zondigt in een oogenblik van overweldigenden*

hartstocht, dan betreur ik zijn zonde, *en wilde dat die niet was voorgevallen*, *maar het kwaadspreken*, *de laster*, *de diefstal*, *de onrechtvaardigheid*, *de trotschheid*, *de verdrukking van de armen*, *het onthouden van loon aan de arbeiders*, *de weelde in leeglooperij van de rijken*, *de eigenwaan der aanzienlijken*, *de echtbreuk der voorname dames, dat alles is toch veel erger zonde dan wanneer een priester op een oogenblik zijn plicht uit het oog verliest.*'

In dezen zelfden waardigen, verzoenenden geest is de geheele roman geschreven; der eerlijkheid b.v. en oprechtheid van paus Pius X, den wezenlijk-kuischen levenswandel der meeste hedendaagsche kardinalen onder dezen Paus, wordt volkomen door den schrijver rechtgedaan. Ja, zoo weinig is het hem erom te doen een soort aanklacht te willen prediken tegen de instellingen der Roomsch-Katholieke Kerk, dat hij, ofschoon zijn Don Octavio uit het Priester-ambt wordt ontzet, wegens zijn 'modernisme', hem nogtans getrouw laat blijven aan zijn eenmaal afgelegde kuischheidsbelofte, nog wel ondanks de verzoeking waarin hij wordt gebracht door haar die hem

liefheeft, zijn mooi jong nichtje, dat hem, verontwaardigd om zijn lot, komt opzoeken in zijn woning, en hem hare liefde bekent, maar die hij terugvoert tot hare moeder, niettegenstaande zijn eigen vleeschelijke begeerten daardoor voorgoed ontwaken. -

Ook de eigenlijke bewerker van Don Octavio's val, degene die hem bij den Paus aanklaagt wegens 'modernisme', wordt nogtans niet als een valschen verrader geschilderd, maar veeleer als een het van *zijn* standpunt eerlijk meenenden dweper, voor wien het dogma alles is, maar die overigens een eerlijk karakter heeft. - Niet alzoo als deze dweepzieke kardinaal echter denkt professor G. Bartoli er zijnerzijds over. Opgevoed in de leer der Jezuiten en zelf eens een trouw volgeling van die orde, beeft hij in den loop der jaren ingezien dat de Roomsch-Katholieke Kerk zich niet beweegt in het voetspoor van de eenvoudige leer van Jezus Christus. En dáárom hoopt hij in de toekomst op een éénheid niet van *Roomsch-Katholieken,* maar van *geloovigen*, onverschillig of zij zich protestant, of Roomsch-katholiek, of hoe ook noemen, zoo zij maar oprecht zijn in hun verlangen Christus na te volgen.

Of die hoop ooit verwezenlijkt zal worden is hier niet de vraag natuurlijk. Zijn boek lezend, door de bezieling die er uitgaat van zijn blijkbaar zoo oprechte godsdienstige overtuiging, kwamen mij de woorden in de gedachten van den landvoogd tot Paulus: 'Voorwaar, gij beweegt mij bijna een Christen te zijn.' En, nietwaar, waar zoovelen, zoo ontelbaar velen, ons integendeel doen uitroepen: 'Huichelaars en schijnheiligen die gij zijt, gij doet mij een afkeer krijgen van uw zóógenaamde godsdienstigheid', daar is het een blijdschap des harten een mensch te ontmoeten, wiens zieleleven ademt reinheid en begeerte naar hooger leven dan het aardsche, en die daardoor ons-zelf beter maakt!

Zoo is het mij gegaan met den roman van professor Bartoli, dien men uit *dat* oogpunt, méér dan uit een van kunstgenot moet beschouwen. Spannend is hij misschien, wat zijn avontuurlijkheid betreft, voor oppervlakkige lezers, die in zoo'n geval met het onwaarschijnlijke genoegen nemen. Want de geheele intrigue berust op ouderwetsche hulpmiddeltjes, van aan de deur staan luisteren, van 'toevallig' (in een zoo reusachtige stad als Rome), een jongetje van een drukkerij laten tegenkomen door een kardinaal, die hem de compromitteerende drukproeven afneemt, etc. Om niet te spreken van een krankzinnige die op zijn doodsbed ineens weer helder van geest wordt, en allerlei wetenswaardigs verhaalt, van een stervende, die, na een visioen, weer herstelt, en voortleeft als vroeger, van een gesluierde voorname dame, die, in die vermomming, de geheimen afperst eener vrouw uit het volk, en meer dergelijke goedkoope wijzen om tot een ontknooping te geraken, hoe dan ook. Toch kan men den auteur noch een goeden levendigen verhaaltrant, noch een zekere mate van talent, waar het schilderingen betreft van sommige toestanden of dingen, ontzeggen. Een bladzijde vooral trof mij in dat opzicht als bijzonder kleurrijk en wáár, voor elk wie zelf op dien wonderen plek in Rome mocht staan, en er kwam tot nadenken over al wat daar is doorleefd en is gebeurd:

Voor de oogen van Don Octavio breidde zich het forum romanum uit.... Wat al herinneringen werden hier gewekt.... (Zie verder blz. 15 en 16).

Men heeft dezen 'ondergang van Rome' willen vergelijken met Zola's machtig werk Rome. Dat is in zekeren zin voor dezen laatsten een beleediging, en in anderen is het evenzeer eene beleediging voor professor Bartoli. Want, deze, de ex-priester, heeft een werk geschreven dat gloeit van een eerlijke heilige levensovertuiging, van een liefde óók voor Rome, de stad waartoe hij behóórt, waarbij de realistische

nuchterheid van den franschen ongeloovigen auteur aandoet als heiligschennis bijna. Omgekeerd zou het onzin zijn de genialiteit van een Emile Zola op één lijn te willen stellen met het beginners-werk in dat opzicht van den ex-Jezuit. Alleen, waar ge voèlt voortdurend, dat de eerste, ondanks zijn gewilde neutraliteit, is en blijft een vijand van het Christendom, evenzeer als van de Roomsch-Katholieke Kerk op zich zelf beschouwd, daar voelt ge even voortdurend in den roman van Bartoli, dat hij Christus en diens onvervalschte leer liefheeft, *en* dat hij, *om* die reden, ook niet haten kan noch wil de Kerk die hij moest verlaten, - eenvoudig omdat zijn geloof in de leer van Christus hem 't haten van iedereen verbiedt, en gebiedt te vergeven een ieder, en te begrijpen alles.

Dat is het wat deze man van onzen tijd verwant doet zijn aan de martelaren van de eerste Christendagen uit vervlogen eeuwen van Rome-grootheid: zijn vast geloof in de *on*overwinnelijkheid van het Christendom.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Utrecht, 17 Oct. '11. Redactrice ‘de Hollandsche Lelie.’

Geachte Redactrice,

Ondergeteekende, die Uw tijdschrift geregeld leest - in een leesgezelschap, kreeg heden een ingezonden artikel van E.H. onder de oogen in het nummer van 12 Juli jl. U vraagt aan het slot van Uw antwoord gaarne eens nader de meening van anderen te willen hooren daaromtrent. Misschien zult gij deze regelen nog wel in Uw geacht blad willen opnemen.

Als jood zelve, zoude ik E.H. wel eens in gemoede willen vragen, hoe kan zij het iemand kwalijk nemen; nu daargelaten de bewuste aanhaling in de reisbeschrijving, dat hij het woord ‘jood’ gebruikt? Immers, wil men er kwaad inzien, maken de Joden zich dan ook zelf niet aan dit kwaad schuldig? Ook zij spreken onder elkander van joden (soms nog wel eens verbasterd). Dit toont toch duidelijk aan, dat 't hier, dus slechts de ras-aanduiding betreft. Spreekt men niet van roomsche godsdienst, zoogoed als van joodsche godsdienst en zou dus feitelijk een Katholiek een Israëliet 't niet kwalijk nemen, zoo hij van de ‘roomschen’ spreekt? Toch zal een rechtgeaard, doordenkend mensch zulks niet doen in werkelijkheid.

M.i. is de tegenwoordig veel voorkomende fout onder de hedendaagsche joden om achter alles een zeker anti-semitisme te zoeken en zulks in vele gevallen zonder eenigen grond!

Indien zich dit soms echter toch voordoet, moet ik tot mijn spijt erkennen, dat zulks dikwijls door de schuld der joden zelf ontstaat; van vele, reeds door U in Uw antwoord aangehaalde zich voor hun geloof (en soms naam en voornaam) geneerende Israëlieten, of van anderen, die door hun vreesachtigheid worden weerhouden zich voor te doen zooals ze zijn! En waarom, is er eenige reden zich voor het jood-zijn te schamen, voor zoover ik steeds ondervind, voor weldenkende, welopgevoede menschen niet!

Al was dus de bewuste aanhaling hier minder goed gekozen, juist omdat 't slechts een reisbeschrijving betrof, behoeft men naar mijne meening in 't algemeen niets er in te zien wanneer van jood in plaats van israëliet gesproken wordt. En zulks óók waar 't geen orthodoxe, doch zeer liberale joden, (op 't punt godsdienst) betreft.

In geval van opname bij voorbaat mijn dank voor de plaatsing.

Hoogachtend,

Uw Dw.

J. JACOBSON.

II. Den heer Th. Kwakman.

In vervolg op mijn vorige gedachtenwisseling kan ik U thans melden, dat het door mij in een vorig nr. van dit blad overgenomen manifest geknipt is uit *Land enVolk*[1] van 22 Augustus 1910. Het werd op groote schaal verspreid tijdens het conflict

1) Redakteur: Mr. H.P. Marchant.

tusschen de liberale Spaansche regeering en het Vatikaan - in 't midden des vorigen jaars - door de Carlisten en de Clericale vereniging (Junta) van Berga.

Het nr. van *Land en Volk* waarin het vertaalde manifest is overgenomen ligt naast me; twijfel aan de echtheid is dus uitgesloten[2)]. Er staat nog een ander staaltje in van clericale ophitsing dat ik hier maar niet zal overnemen.

Intusschen ligt óók naast mij een nr. van *de Maasbode* (12 Juli 1911) bevattende een hoofdartikel over de zeelieden-staking te Amsterdam. Over den 'toestand' te A'dam sprekende roept het blad uit: 'Er is een terreur, er zijn verschrikkingen, dreigementen en daden van geweld!' Verder: 'een zuiver schrikbewind wordt er gebruikt, niet om recht, maar om het grootste onrecht te bewerken.' Het blad jammert over 'schrik en bedreiging', enz. enz.; het krijgt inquisitoriale bevliegingen als het de 'opruiende redevoering' van Kolthek bespreekt en hitst de politie op hem 'op te pakken.'

Als men nu van den toestand te A'dam goed op de hoogte is, weet men dat al die praatjes over 'schrikbewind' etc. vreeselijk overdreven zijn; elke oorveeg door een staker aan een onderkruiper toegediend werd opgeblazen tot 'terrorisme' en 'intimidatie' en de kapitalistische pers - voornamelijk de clericale - wist maar niet wat zij doen moest om den rechtvaardigen strijd der transportarbeiders in een valsch daglicht te plaatsen. Men leze nog eens het door mij aangehaalde manifest over, dit beschouwende in verband met bovenstaande uitlatingen van *De Maasbode* heeft men het volste recht de clericale Pers huichelachtig èn leugenachtig te noemen.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

III. Aan den heer Th. Kwakman.

Hoewel ik beslist *niet* van plan was nog iets aan mijn voorgaande gedachtenwisseling toe te voegen, noch eenig twistgeschrijf met U aan te vangen, daar dit toch niet zal leiden tot eenig wederzijdsch bevredigend resultaat, nóódzaakt Uw ged: in nr. 17 mij wel daarop eenig antwoord in te zenden. Evenmin als *gij* het noodig acht Gods bestaan te bewijzen omreden dit reeds in de verschillende boekjes, waarop gij doelt, gedaan is, - acht *ik* het noodig die boekjes aan een kritiek te gaan onderwerpen, daar dit geregeld gedaan wordt in het weekblad 'De Dageraad' en in tallooze brochures etc. Leest U b.v. ook maar eens de Ideen van Multatuli, die tegenwoordig voor weinig geld en in ontelbare winkels te vinden zijn. Bestudeer die met aandacht en ontrafel dan in dit blad de redeneeringen. U heeft dan voorloopig óók wat te doen. Maar denk voordat gij schrijft en schrijf volzinnen met gedachten erin. En laat Uw kritiek niet zijn één doorloopende lastering van den *persoon* des schrijvers, zooals Uw eminente geestverwant, de Heer Famulus doet. Want lasterpraatjes zijn geen argumenten.

2) Noot red.:
Ik maak er den inzender op attent, dat *hij*-zelf indertijd mijn aandacht vestigde op de geniepige manier, waarop *Land en Volk*, door slechts een *gedeelte* van een artikel van mijn hand aan te halen, den *zin* daarvan in het duister liet. Is zoo'n Blad betrouwbaar?

Is U klaar met de Ideen en het weekblad ‘de Dageraad’ en de brochures, dan zal ieder nadenkend Vrijdenker U kunnen zeggen, dat de geheele Natuur, de geheele samenstelling van het Al Gods bestaan ontkent. Begin eens met het ontstaan van God en verklaar eens wie hem gemaakt heeft, wat hij deed vóór hij de wereld schiep en wáárom hij de wereld schiep en hoe het mogelijk is, dat uit *niets*, *iets* geschapen kan worden etc. etc.

Toen ik zeide: ‘gij prijst berusting in toestanden van ten hemel schreiende onrechtvaardigheid aan’, bedoelde ik daarmede geenszins uw geachte persoon; gij hebt mij hierin misverstaan.

Ik bedoelde: Uw Kerk, Uw geloof, waarvoor gij het opnaamt. Wordt de tegenstelling armoede-rijkdom *niet* door de Kerk goed gepraat? O wee! wat ga ik nu hooren? Misschien hebt gij mijn woorden: ‘toestanden van ten hemel schreiende onrechtvaardigheid’ óók verkeerd begrepen. Daarmee bedoel ik: **het privaat-eigendom** en zijn nasleep van ellende. Dat wordt toch door de Kerk goedgekeurd en wat de Kerk goedkeurt moet gij, als gij een gehoorzaam katholiek zijt, toch óók goedkeuren? Dus schreef ik niets ‘schandelijks’, noch iets ‘belachelijks’.

En laten we elkaar toch vooral niet voor ‘lichtzinnig’ gaan uitmaken, want o! er is zooveel lichtzinnigs, dat onder den mantel des geloofs bescherming vindt!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Aan v. D. SI: te A'dam. Mijn briefkaart aan U, die ik aan den uitgever zond, kwam als onbestelbaar terug. Langs dezen weg dus mijn dank voor Uw schrijven.

JOH. G.S.

IV. Strijen, 25 October 1911.

Geachte Redactrice.

Beleefd verzoek ik u plaatsing voor 't volgende.

Een paar punten wenschte ik te bespreken en en wel 1° naar aanleiding van den open brief van den hr. H. Visser. 2° Een waarschuwing aan 't adres van den hr. Joh. G. Schippérus.

Wat punt 1 aangaat merk ik op, dat de voorstelling van den hr. V. aangaande de geschiedenis, die tot obstructie leidde in de Tweede Kamer, geheel eenzijdig is.

Herhaalde malen is in verschillende bladen gezegd, dat de bedoeling van den hr. Lohman niet was om het debat over Algemeen Kiesrecht te smoren, maar enkel was gericht tegen den vorm en den tijd van indiening van Mr. Troelstra's voorstel. Algemeen was men toch overeengekomen, de hr. Troelstra had daaraan vroeger eveneens zijn stem gegeven, om wanneer H.M. de Koningin niet zelf de vergadering der Staten Generaal opende, geen adres van Antwoord te zenden. Immers een adres van Antwoord op een Troonrede, die niet gehouden werd, zou *onzin* zijn. En daarop kwam het voorstel van den hr. Troelstra immers volkomen neer?

Bovendien!

Was het zoo wonder, dat iemand als de hr. Lohman, die zeer goed begreep, dat deze gelegenheid te baat genomen zou worden, niet zoozeer om over Algem. Stemrecht te spreken, waarvoor later gelegenheid genoeg zou komen, maar om nu eens echt flink te gaan schelden en oppijpen tegen Koningin, Regeering en wat dies

meer zij, voornamelijk daar men boos was wegens de weigering van ontvangst van de deputatie voor Algem. Stemrecht en wegens het mislukken van de begrafenisachtige betooging.

Bovendien.

Was het wonder, dat de hr. Lohman een spaak stak in het wiel van den revolutionairen wagen waar men zelfs den stoet der Koets der Koningin, als zij was gekomen, had willen dienstbaar maken aan 't socialistisch doel.

Bovendien.

Was het niet tijd geworden tegen het brutale optreden der sociaal-democraten, die meer en meer anderen 'niets gaan achten' te protesteeren, gelijk op geheel wettige wijze geschiedde, te meer daar die zelfde leider der sociaal-democraten bij de aankondiging van de blijde gebeurtenis, die in Prinses Juliana's komst hare bekroning heeft gevonden, den plicht zich voorgeschreven achtte om te betuigen, dat zoo iets hem en de zijnen niet aangenaam was.

Kon het weerzinwekkender?

Bovendien.

Is het wonder, dat iemand, vergrijsd in den Staatsdienst en ondanks zijn in de zeventiger jaren nog immer vol ijver en werklust, het niet best kan verdragen, dat een klein groepje, dat zich notabene nog rekent onder de volksvertegenwoordigers, steeds alle afdoen van werk tegenhoudt door ellenlange praterij, die evengoed in ¼ van dien tijd gezegd kon worden?

Wat zegt overigens de heer Visser van 't dreigement om met inktkokers te gooien?

En van de verontschuldiging door een socialistisch Kamerlid voor 't dreigen door 't troepje revolutionairen op 't plein van 't Binnenhof?

Overigens is deze zaak weer achter den rug?

Maar mij en velen met mij ergert het altijd, dat het doen van Rechtsche politici altijd zoo eenzijdig partijdig door linksche lui wordt voorgesteld.

Overigens eert het een man als Roodhuizen, dat hij Schaper's woord in scherpe termen gegeeseld heeft. Misschien duchtte hij toch ook voor zichzelf de mindere veiligheid.

Den heer Visser, dien ik weliswaar daarvoor absolutie schonk, doch die nooit eenig excuus maakte, verwijs ik bij dezen nogmaals naar zijn min-edele handelwijze tegenover mij door mij te verwijten eene in dit Blad uitgesproken meening letterlijk te hebben overgeschreven.

Ik kom daarop expres terug, omdat ook de heer Schippérus zich van deze niet bewezen aantijging gretig meester maakte.

Op die wijze wordt polemiseeren onnoodig hatelijk.

En hiermede roer ik even 't punt aan, dat de heer Schippérus aan de Redactrice verwijt.

M.i. heeft deze volkomen terecht den heer Schippérus berispt over zijn wijze van polemiseeren.

Dat anderen daardoor werden geprikkeld om ook scherp te worden was waarlijk geen wonder.

Niet alleen de heer Beudt, ook ondergeteekende en wellicht nog vele andere abonné's lazen met verontwaardiging de dikwijls onnoodig kwetsende polemieken van den heer Schippérus.

Dat de Redactrice geen recht zou hebben stukken haar toegezonden te weigeren is een meening, die zoo onnoozel is, dat de heer Schippérus ze tot zichzelf komend niet zal kunnen aanhangen.

Wat overigens de toepassing van 't Chr. beginsel op alle gebied aangaat, de *ontwikkeling* en *verfijning dier toepassing staat niet stil.* Laat men tevens toch altijd in acht nemen, dat de menschen, hoe mooi ook hun doen, steeds blijven onvolmaakte wezens in zichzelf, die slechts *eenigen glans* vertoonen van het Licht, dat in Christus is en Die zich als het Licht der wereld op deze aarde vertoonde.

Dankend voor opname.

J.B. NAAKTGEBOREN.

V. Hooggeachte freule A. Savornin Lohman.

Na de Holl. Lelie van 11 Oct. l.l. te hebben gelezen kan ik werkelijk niet nalaten, U deze te schrijven. En wel door mijn groote sympathie met het open loyale stuk van den heer Ch. Heymans aan Ego, Anti-Ego en Odillion.

Hoe werkelijk blij ik was toen ik dit opiniestuk las over die laagstaande beleedigende ‘gedachtenwisselingen’ van Ego.

Denkt U dat iemand, die op deze manier zijn grof-brutale maar openhartige meening durft schrijven, niet iemand van ignobelen aanleg moet zijn; en vindt U als beschaafde vrouw, zijn schrijven geen beleediging voor de ware mannen en vrouwen?

Natuurlijk, het hoeft niet vermeld te worden dat er slechte mannen en vrouwen zijn, met zulke grondbeginselen als Ego; maar is het rechtvaardig er daarom ieder mensch naar af te teekenen?

Daarom van ganscher harte nog eens: bravo! aan den heer Heymans; wien vele oprecht dankbaar zullen zijn voor zijn antwoord.

Ontvang, geachte freule, met deze mijne beleefde groeten;

hoogachtend uw abonnée

MARIE C. DE RUITER DE WILDT.

VI.

Ego zal den storm die losgebroken is nog wat uit laten razen. Dan hoopt hij, met toestemming van onze gewaardeerde redactrice, van repliek te dienen. Door bemiddeling van Freule L. kan men zijn naam en adres weten, maar, wat is een naam? Daartegenover staat dan, dat hij naam en adres van de tegenpartij *moet* kennen? Doch, zou 't niet beter zijn om namen er geheel buiten te houden? Wat denkt Freule L.?

> Noot red:
> Mij dunkt, dat Ego een volkomen correct standpunt inneemt door bovenstaand aanbod. Overigens ben ik het met hem ééns dat in dit geval
> - waar het een uitwisseling van denkbeelden geldt en géén personenquestie
> - het noemen van den naam geen *vereischte* is. Dit wordt het wèl wanneer

de inzenders zulke heftige persoonlijke uitdrukkingen gebruiken als de geachte inzendster van de gedachtenwisseling, voorkomende in dit nommer, en het door Ego aangevoerde onderwerp behandelende. In zulke gevallen is naamnoemen plicht

VII. Aan Ego.

Tot mijne groote verbazing, ja 'k wil het niet ontkennen, ontsteltenis, kwam mij 's Heeren Ego's betoog in handen.

Als vertegenwoordigster van 't vrouwelijk geslacht in 't algemeen en de ongetrouwde, jonge vrouw in 't bijzonder, zij 't mij vergund, geachte Redactrice, een woordje hiertegen in te brengen en van uit mijn vrouwenoogpunt bezien, de bestaanbaarheid te bestrijden van een dergelijk gevoelen, waaraan alleen verregaand egoisme en zuivere zinnelijkheid ten grondslag kan liggen.

Hoe, gelooft Ego dan niet aan een hoog-heilig huwelijk, aangegaan op de vaste grondslagen van groot vertrouwen en innige genegenheid des harten eenerzijds en diepe geestelijke liefde anderzijds, waardoor noodwendig de daaruit voortspruitende lichamelijke liefde geadeld en geheiligd moet worden?

Gelooft Ego niet, dat alleen bij eene dusdanige verbintenis der jonge vrouw, zoodra zij tot moeder wordt uitverkoren, een aureool van heiligheid om de slapen wordt gelegd, dat door geen ander te evenaren is?

Gelooft Ego dan niet dat de kinderen uit een dusdanig huwelijk de kiem bij zich moeten dragen van de edele gevoelens, waarmede hunne ouders bezield waren, bij elke liefdeuiting, die hun huwelijk nog tot grootere, diepere, reinere volmaking moest brengen?

Ik geef dadelijk toe, dat elke vrouw, die *waarachtig* vrouw is, die pas haar geluksideaal verwezenlijkt ziet, als zij zich naar ziel en lichaam kan geven aan den man, dien zij liefheeft, maar is zij daarbij eene hoogstaande vrouw, dan zal zij weten, dat een huwelijk aangegaan op de bovengenoemde hechte grondslagen, haar alleen dat duurzame geluk kan verzekeren, waarnaar haar geheele hart en ziel uitging.

Ik kàn en wìl echter niet aannemen dat Ego een' dusdanige liefde als laffe sentimentaliteit zal brandmerken en alleen heil wil zien in een toekomstbeeld, dat al werde het ook verwezenlijkt, slechts moreele en physieke ellende, ja ondergang, voor 't mannelijk en 't vrouwelijk individu ten gevolge zou hebben.

Mijnheer Ego moet eens observeeren hoe klein broertje (ook een aankomende man) doet; er kan een diepe zin en beteekenis in schuilen voor hem en degenen, die er zoo over mochten denken als hij!

Zet men klein broertje op den grond of in de baby-bak met eenige stukken speelgoed, zoo bestaat er groote kans, dat hij zich een klein tijdje zal amuseeeren om tenslotte al het speelgoed (want Ego verlaagt in zijn betoog de vrouwen tot speelgoed) stuk voor stuk van zich af te werpen om de rest van den middag verder aan één stuk door te drensen om weer wat anders.

Geeft men hem echter één stukje, wèl, in negen van de tien gevallen zal hij er zich uren lang mee bezighouden, steeds nieuwe wonderen in het corpus delicti ontdekken, en eindigen om er zooveel belang in te gaan stellen, dat hij er geheel onafscheidelijk van wordt.

Een beroep doende op de edeler gevoelens,

die de Heer Ego ten opzichte van de vrouw en 't moederschap toch ook wel zal bezitten, al wil hij er als zoovelen van zijn geslacht niet voor uitkomen.

Teeken ik mij met beleefden dank voor de mij verleende plaatsruimte

JEANNE VAN LAKERVELD BISDOM.

VIII. Aan Ego.

Ik mag u niet alles schrijven, en u kunt niet alles laten drukken. Uwe gedachtenwisseling heer Ego zal u tot heden nog niet bevredigd hebben. U heeft daarmede uitgelokt ‘de vrouw’ tot spreken; en zij heeft dit nog niet aangedurfd. 't Is ook voor haar een kritiek onderwerp: Ik heb echter al zooveel ver- en beoordeelen aangehoord, dat ik zal trachten ‘als vrouw’ een oordeel te vellen.

‘Toch moest iedere man en iedere vrouw op dat stuk waar zijn’. Het is de beschaving die ons onwaar doet zijn, dank zij deze dat wij daardoor boven dieren verheven zijn.

Bij hoevelen ontstaat de liefde doòr de hartstocht? en als dit voorbij is, is het geheele vuur gedoofd.

En waarom komt dan zoo'n liefde-huwelijk ook vaak zoo slecht uit? en het verstands-huwelijk zoo.... bevredigend? Omdat heer Ego het verstand behoort te staan boven de lusten, daarvoor zijn wij mensch.

Iedere vrouw *is* wat de man van haar maakt. Wij allen weten, dat er bij een liefde-huwelijk ook heel veel verstand moet gebruikt worden, om de harmonie en de wederzijdsche achting te verkrijgen die oòk in zoo'n huwelijk noodig zijn. Een normale vrouw zal in een te hartstochtelijken man in ‘dat’ een tegenzin krijgen, want dan kwelt hij haar en U moet niet vergeten heer Ego dat de vrouw ‘anders’ is dan de man. In het omgekeerde geval zal er geen enkelen man zijn, die in ‘dat’ een tegenzin krijgt.

U zegt ‘dat’ is onmisbaar voor man en vrouw. Gaarne neem ik aan dit voor *de meeste* mannen onmisbaar is, doch heer Ego u zet het peil der vrouwen hiermede zeer laag. De man mag zich mijns inziens laten gaan, doch iedere vrouw, moet zich als zoodanig verheffen boven haar lusten; al is dan de man het edele der schepping, dan zijn de vrouwen op dit punt van menschzijn veel edeler. Zij denkt niet altijd het eerst aan ‘dat’, zij *eischt* van het huwelijksleven meèr. Het geestelijk samen zijn is nommer eén. De tijd is reeds lang voorbij, dat den man een naïeve vrouw het liefst was; ook de man vraagt meèr; een intellectueele vrouw trekt hem nù meer aan en zoo'n vrouw geeft zich niet aan den eersten den besten man die voor haar komt. Geèn man zal het ook wagen, om haàr een voorstel te doen omtrent ‘dat’ of in de gelegenheid komen haar te leiden daar waar hij dit vindt. De vrouw moet van alles de gevolgen dragen en hoevele beloften dienaangaande worden er niet geschonden? Zoodra een belofte evenzooveel kracht krijgt, als het wettig huwelijk, dan zal het aantal vrouwen dat zich zal werpen in de armen van den man, alléen tot bevrediging van hare lusten, wel grooter worden, maar haar positie er niet op verbeteren, want heer Ego als de vrouw zich gaat toegeven aan haar lusten dan is zij verloren. De zedelijkheids-allures worden zeer zeker op tergende wijze naar voren geschoven. Wij allen hebben als individu daarvoor eigen paal en perk te stellen en

niettegenstaande alle zedelijkheidswetten zult gij den weg best weten, om straffeloos deze te schenden en de vrouwen die gij steeds bereid hebt gevonden vandaag uwe lusten en morgen die van anderen te bevredigen zijn er allemaal nòg, maar zonder uithangborden aan hunne woningen, deze zijn vast niet in de onreinste hoeken, maar mijns inziens nog wel even comfortabel als vroeger, want zij laten zich uwe lustenbevrediging goed betalen. Een toevlucht voor deze vrouwen is bij het inwerking treden der zedelijkheidswet niet opengesteld, en ware dit zoo geweest, dan had toch geen dezer dames daarvan gebruik gemaakt, doch de wet had strenger toegepast kunnen worden en misschien meer doeltreffend geweest.

Geen der heeren met een natuuraanleg als U, is met de tegenwoordige zedelijkheidswetten geschaad. - Integendeel - 't ‘Dat’ wat de geachte Redactrice van dit blad zoo vaak heeft aangeduid is zeer zeker van hooger peil, dan een ‘Dat’. Neemt u eens de vrouw die gij schetst in haar roman ‘Het eene noodige’. Daarin leest u, dat een intellectueele vrouw òòk behoefte heeft niet direct aan ‘dat’ maar iets dat haar als vrouw bevredigde omdat het nu eenmaal haar natuur is lief te hebben, maar in anderen zin als door u bedoeld. Deze vrouw voelde zich geestelijk tot dien man aangetrokken en dáárom had zij zich - willen geven -. Trots haar vrouw-zijn heeft zij zich beheerscht en heeft die man nooit gemerkt hoe innig lief zij hem had. Dit is het geheim van het innerlijk-zijn. Weet u hoe gelukkig een vrouw is, met een man die haar begrijpt? en omgekeerd? En hebt u wel eens gemerkt hoe zeldzaam of dergelijke gevallen zijn? In de meeste huwelijken moet een van beiden de wijsheid bewaren, dus weer ‘'t verstand’, dat in waarheid geluk moet aanbrengen; en omdat men elkaar lief heeft, verdraagt men wederzijdsch ontzettend veel, dit maakt oogenschijnlijk dan uit 't ideaalhuwelijk. Hoe echter een ideaal-huwelijk is weet ik niet, ik twijfel aan het bestaan, omdat in een huwelijk zooveel voorkomt, dat het mogelijke ervan telkens doet verdwijnen. Een groote is, wanneer beide overtuigd zijn van de trouw, welke zij wederkeerig aan elkaar verschuldigd zijn. De opmerking die u maakt omtrent de vrouw na zekeren tijd; moet ik in herhaling komen; geen intellectueele vrouw denkt daar ooit aan, of merkt daar iets van, want alleen door haar natuurlijken aanleg, heeft zij iets waarop zij haar liefde concentreert, is het niet op menschen, dan is het op beesten, haar arbeid geeft haar geen tijd tot denken. En de vrouwen die leven zonder intellect, zonder liefde zijn egoisten en daar is nòg voor man of vrouw iets beminnelijks aan, deze staan heel ver van 't te verwachten derde geslacht; en is mogelijk heelemaal geen geslacht. Gelukkig zijn deze vrouwen uitzonderingen, maar die moeten hier niet vergeten worden, want de normaliteit houdt er geen rekening mede.

Als de gelegenheid het biedt, dan is iedere normale vrouw sterk genoeg, dat zij naar de

voor háár verboden vrucht niet zal grijpen, want in haar binnenste-binnen leeft plichtbesef, liefde, en een zedelijkheidsovertuiging. Wanneer zoo'n vrouw is gehuwd, dan is de man de oorzaak als dit alles in haar is gedoofd; heeft zij kinderen is zij als natuurlijk meer moeder dan vrouw, heeft zij deze niet en treedt er haar een man voor de voeten waarin zij *denkt* (?) te vinden, wat zij in haar eigen man mist, namelijk ‘achting door zelfbeheersching’, dan heeft die vrouw een zware strijd; en juist deze maakt meenige vrouw gehuwd of ongehuwd diep ongelukkig, omdat wetten en zeden haar verbieden zich uit te leven. Het duidelijkste bewijs hiervan is: Een man met naam en titel, maar wiens moraliteit niet een béétje, maar heel erg geschonden is, gaat wanneer hij uitgeboemeld is zich een vrouw zoeken. Ieder meisje kan hij krachtens zijn naam en positie vragen en verkrijgen, hoe ik zoo'n huwelijk vind, soit? Maar heer Ego nù de vrouw met de zelfde afkomst en verleden als die man, wat rest haar? Zij heeft niets meer of minder gedaan, zij wordt beschouwd als een stuk vuil dat ieder bang is te genaken, maar hij? wordt mogelijk nog eens volksvertegenwoordiger, in welke functie hij eenmaal nog eens pleit, met zooveel kracht als er nog in hem is voor fatsoen en zedewetten. 't Is mijns inziens niet de natuur die de vrouw als minderwaardiger dan de man heeft aangesteld, maar 't zijn de zedewetten en wie hebben die gemaakt? ‘de mannen’. Zoo zijn dan ook in 't algemeen ‘de vrouwen’ wat de mannen van haar gemaakt hebben. De vrouw is zich dientengevolge gaan verkrachten, de eene omdat zij haar roeping niet kan volgen, de andere uit intellect, een derde uit conventie. De gehuwde vrouw heeft dikwerf niets meer te eischen, allerminst te geven volgens u.

Wie zijn de oorzaken van de meeste vrouwenziekten? ‘de mannen’. Een vrouw heeft toch zeker ‘'t recht’ van haren man te-eischen - (wanneer de macht daartoe bij hem berust) ‘'t behoud van hare gezondheid’. Wanneer de man zich moet tevredenstellen met kruimeltjes van - uitgedroogd brood, dan is dit - zijn eigen schuld. Wat wenscht een man dan nog meer? Als leven! lust! en liefde! en wanneer hij haar dat alles ontnomen heeft, dan zou hij haar als een uitgeknepen citroen willen wegwerpen. Neen heer Ego, de mannen zijn nog niet rijp voor zoo'n ideale staat als u zoudt wenschen, en de vrouwen niet verdierlijkt genoeg. Hoe meer de emancipatie der vrouw vorderingen maakt, des te minder zullen de mannen in de gelegenheid komen haar te bedriegen. Ik vermoed dat wij hoe langer hoe verder van uw ideaal verwijderd raken. Iedere vrouw geeft zich bij innige sympathie met hart en ziel aan den man harer keuze, niet om ‘dat’, maar omdat doòr ‘dat’ haar heiligste roeping in vervulling kàn gaan, zij eischt een pand van haar liefde, daarvoor wil zij strijden en lijden, doch de conventie eischt, dat zij zich voor de gevolgen waarborgt.

A. DE GOEIJ-BLOM.

Varia.

Een woord van dank.

Ik heb onlangs een verzoek geplaatst om een goed thuis voor een jongen bull-dog, die valt onder de nieuwe trekhonden-wet, en daarom zou zijn doodgeschoten door den eigenaar, had hij geen mededoogende ziel gevonden die zich over hem ontfermde.

Welnu, hij is bezorgd. Hij is onder dak. Naar ik durf hopen en gelooven, bij menschen, die heel goed voor hem zijn. En, juist toen ik daarvan zeker was, kreeg ik nog een prachtig aanbod van een lieve dierenvriendin, die reeds oneindig véél doet voor de dieren, en die, eerst nu mijn verzoek gelezen hebbende, terstond aanbood den hond voor hare rekening uit te besteden voorloopig.

Dat doet mijn hart goed, zooveel èchte liefde voor de dieren! Dank aan allen, hartelijk dank. In de eerste plaats aan hem en haar, die het lot van den bull-dog zich hebben willen aantrekken voor goed.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Lied van Leed.

‘Moeder, zeg mij, is het Leven goed?’
‘Soms goed, mijn kind, en ook soms wreed.’
‘Maar, Moeder, wordt 't wreede niet geboet?’
‘Ik weet alleen mijn kind, er is veel leed.’
‘En heel veel onrecht, dat 't Leven deed...’

‘Werd U, Moeder, óók veel kwaad gedaan?’
‘Ook wel aan mij, mijn zoon, maar ik had schuld,
En altijd is mijn ziel met schuld belaân...
Maar méér nog werd mijn hart met pijn vervuld,
Toen 'k zag, dat 't anderen méétrof, zònder schuld...’

‘Moeder, vertel mij wrat, ik ben zoo moe,
Een sprookje of iets moois, dat ik kan slapen gaan’
‘Ik zie het, kind, je oogen vallen toe,
Maar sprookjes hebben niet voor mij bestaan,
En van 't mooie is reeds véél vergaan...’

‘Is er dan niets, dat U vertellen kan?’
‘Kind, er is meer, dat ik je moet verzwijgen!’
‘Waarom verzwijgen, Moeder? 'k zal niet slapen dan!’
‘Neen, je moet luisteren, en geen slaap ook krijgen,
't Is van je moeder, kind... en van je eigen...’

‘Er was een man eens, grooter wel dan jij,
Mijn zoon, je hebt hem nooit gekend, gezien!
Ik hield van hem, zooals jij wel van mij,
Maar nog veel meer, veel inniger misschien...
Of ook wel niet, wie kan de toekomst zien?

Ik stond voor hem mijn beide ouders af,
En hield hem staande op zijn levenspad,
Door al mijn liefde, die ik blij, hem gaf.
Ik schonk hem alles, kind, wat ik bezat
Omdat ik hèm 't liefst van alles had...

Maar toen hij alles van mij had genomen...
O, kind, 't was werkelijk van hem àl te wreed.
.....,.....
Ik zie, je slaapt reeds, kind, en ligt te droomen.
O, slaap maar voort, straks treft ook jou 't leed,
Voor wat je moeder eens, misschien, misdeed!

Ach, neen, mijn kind, het Leven is niet goed,
Het is vol onrecht, en vol kwaad en leed...
Misschien wordt 't kwade later eens geboet...
Ik wèèt alleen, mijn kind, er is veel leed,
En heel veel onrecht, dat 't Leven deed...

CH. HIJMANS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Maja. - Ja zeker kreeg ik Uw brief, moet dien nog beantwoorden. Het spijt mij zeer dat gij U daarover hebt ongerust gemaakt. Gij schrijft niet in Uw brief welke ongesteldheid gij hebt gehad, zoodat ik hoop eens van U te vernemen wat er met U is gebeurd? De bewuste beschrijvingen zou ik denkelijk wel kunnen opnemen in de Lelie, maar het is altijd beter dat ik eerst iets ter inzage krijg, om over den stijl, enz. te oordeelen. Een of twee kiekjes bij elke beschrijving is in zoo'n geval wel interessant. Wat Ego betreft verwijs ik U naar zijn ged, in dit nommer, met mijn noot. Vriendelijke groeten voorloopig.

Journalist. - Dank voor Uw schrijven. Inderdaad geloof ik dat politiek en Christelijk leven elkaar *uitsluiten.* Let maar op de geheele leer en op het leven van Jezus Christus, en gij zult mij moeten toestemmen, dat Deze zoo ver mogelijk afstaat van het geknoei en geleugen dat heden ten dage geschiedt, in Zijnen naam, door zijn zoogenaamde 'navolgers'. De politiek waarin andere partijen doen, of ze liberaal heeten, of vrijzinnig-democratisch, of socialistisch, of hoe dan ook, heeft nooit iets te maken met het 'Koninkrijk Gods.' Daarom vind ik dat al deze soort politici zelf moeten verantwoorden wat zij willen leeraren, zonder dat men hen daarom van kwade trouw per-se behoeft te beschuldigen. Het is echter onmogelijk dat een *eerlijk man* wezenlijk gelooft voor zich zelf dat hij den Christus van den Bijbel dient, indien hij meedoet aan het weerzinwekkend verdraaien en verknoeien van Christus' leer, zooals dat zijdens de Rechterzijde gebruikelijk is in de 2de Kamer, daarom vind ik déze soort van 'Christenen' per-se onwaar en onoprecht.

Hartelijke groeten.

Dixi. - Uw brief, met den inhoud, dien ik U inmiddels terugzond, heeft mij ten zeerste geinteresseerd. Zoo er bij mij nog twijfel bestond aan de kwade trouw van den bedoelden persoon, dan zou die zijn weggenomen door hetgeen ik las in Uw brief, met bewijzen gestaafd. Om U niet te verraden moet ik daarover kort zijn, maar ik behoef U zeker niet te zeggen, dat ik niet minder verontwaardigd was dan gij-zelven. - De verraderlijke gewoonte van zoovele 'fatsoenlijke' Bladen iemands woorden slechts gedeeltelijk te citeeren, waardoor zij natuurlijk een averechtschen indruk maken, ken ook ik van menigen aldus door tegenstanders op mij uitgeoefenden streek van dien aard. Beproeft men dan tegenspraak, dan wordt die - evenals gij-ook het hebt ondervonden - eenvoudig geweigerd. Ik voor mij heb er dan ook reeds lang van afgezien nog zulke tegenspraak te probeeren. Het is nu eenmaal de *on*fatsoenlijke gewoonte van de 'fatsoenlijke' pers om aldus een tegenstander af te maken, door zijn woorden geheel verdraaid en slechts gedeeltelijk aan te halen.

Gij keurt het af dat ik een eenling wensch te blijven. Dat is een questie van pessimisme. Ik heb absoluut geen geloof in wèlke verbetering ook, door het zich aansluiten bij wèlke politieke richting ook. Daarom bepaal ik mij er toe eene toeschouwster te blijven. - Dat hierin schuilt, zoo als gij het uitdrukt, 'verfijnd egoisme', ontken ik niet. Ik geloof dat het beginsel van christelijk-socialisme het juiste zou zijn, maar, in de *uitvoerders* van het beginsel heb ik te weinig geloof, om ook maar eenigen lust te gevoelen mij bij hen aan te sluiten. Voor Uw vriendelijk bedoelen mij te willen steunen in mijn 'zin voor waarheidsliefde en oprechtheid', ben ik U van ganscher harte dankbaar, want dien steun heb ik wel

noodig. Om aan Uw wensch te voldoen, van slechts bedektelijk te zinspelen op het confidentieele, was ik genoodzaakt in mijn antwoord aan U mij eenigzins te beperken. Nogmaals hartelijk dank.

Maryke. - Gij zult U-zelve wel herkennen in dit pseudoniem, hoop ik. Laat mij U vóór alles zeggen, dat ik 't lief van U vind mij juist om *die* reden te hebben geschreven, omdat gij een ‘weemoedig meelijden met mij voeldet toen gij die bewuste correspondentie hebt gelezen.’ Dat is een bewijs van spontaan medegevoel dat ik waardeer.

Neen, ik vrees inderdaad niet ‘het hatelijk oordeel van wat men zegt.’ Gij beoordeelt mij volkomen juist waar gij veronderstelt dat ik mij daarboven verheven acht. In dat opzicht dank ik oneindig veel aan Ibsen, die in zijn Volksfeind zoo juist onder woorden brengt wat ik zelve lang heb gevoeld, vóór ik zijn tooneelstuk las, namelijk de nietswaardigheid van *de massa*, van wat hij, Ibsen, noemt ‘de compacte Majorität.’ De eenling, die slechts gesteund wordt door eenige andere eenlingen, is een rasmensch, die zich onderscheidt van de slaafsche, blinde, geen eigen oordeel hebbende, onberekenbare meerderheid, welke vormt ‘de stem des volks.’ - Ik ben het geheel met U eens, lieve Maryke, dat er óók ware christenen zijn. Ook in mijn romans, - die echter spelen speciaal in de Haagsch-christelijke-politieke wereld - heb ik zulke figuren geschilderd, o.a. mevrouw Eduma de Witt, de dominees-dochter, later zendelingsvrouw, Stinia-zelf, etc. etc. Dat spreekt immers van zelf.

Natuurlijk wil ik heel gaarne met U van gedachten wisselen; daarvoor heb ik steeds den tijd. Inderdaad was mijn leven niet gemakkelijk. Dat ik lichamelijk niet sterk ben, beschouw ik nog als het minst-moeilijke te dragen. Wij hebben allen in dat opzicht ons kruis. Maar mijn jeugd is niet gemakkelijk geweest, en, wat ik daarvan vertelde in mijn Herinneringen, is nog alleen datgene, wat men kan zeggen in het openbaar. Het ergste dienaangaande, dat waarin anderen de zwaarste onvergefelijkste schuld dragen, een vooral die in dat opzicht een groote verantwoording aan mij heeft, laat zich niet in het openbaar behandelen. En zoo is er zooveel. Bij *Uw* denkbeelden zal daarom zeker ook Uw sympathie wegdragen, wat ik in dat opzicht dikwijls als een troostwoord mij-zelven herinner:

> Veroordeelt niet, maar wilt rechtvaardig wezen,
> Een 's menschen levensboek telt zooveel duistere blaân,
> Licht is er een daarvan, waarop *gij* niet kunt lezen,
> En toch kon op dit blad voor God zijn vrijspraak staan.
> Veroordeelt niet, gij kent de kracht, de grootheid der verzoeking niet,
> Licht, waar Uw oog slechts vlekken ziet,
> Zijn 't wonden, uit den strijd gebracht,
> Waarin hij overwonnen heeft,
> En waar *gij* waart teruggebeefd.

Ik vind dat gij zulk een mooie toekomst vóór U hebt, juist dáárom ook schreef ik voor U deze woorden af. Men kan, dunkt mij, zulk een heerlijke taak vervullen in zulk een werkkring, wanneer men hetzelfde denkt als de echtgenoot. - Gij moogt zeer zeker mij eens een en ander ter beoordeeling zenden; ik verbeeld mij dat gij in die nieuwe omgeving heel geschikte onderwerpen zult vinden voor beschouwende artikelen of óók voor schetsjes, want nooit ziet men meer en beter achter de schermen, en leert het leven intiemer kennen, als bij zulk werk als U te wachten staat. Gij moogt

dan ook gerust aanspraak maken ‘op een klein stukje van mijn tijd.’ Ik antwoordde U opzettelijk zoo spoedig. Nogmaals voor die vriendelijke bedoeling, die U inééns deed grijpen naar de pen, na zoo lang gewacht te hebben, mijn innigen dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr. de G. - Hartelijk dank voor Uw brief. In een der volgende nommers het antwoord.

Mevr. de W. - Uw bloemen hebben zich zóó prachtig gehouden, dat ik het U nog extra wil melden. De bloemist leerde mij, hoe ik ze lang kan frisch houden en ik had alle satisfactie van zijn raad. Nogmaals hartelijk dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

8 November 1911.
25ste Jaargang.
No. 19

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Vóór-Christelijke Ritualen en Symbolen.
(*Vervolg en slot van No. 18.*)

Oorspronkelijk zien we bij de Christenen geen vast teeken voor het kruis, doch nemen zij zonder onderscheid alles wat zij vinden over. In de Katakomben zijn de volgenden te vinden:

Het laatste dezer teekens werd zelfs langen tijd beschouwd als het monogram van Christus, en wel door de Archeologen, die daarin zagen een samenstelling van de beide Grieksche aanvangletters van het woord Christos, de × of *Chi* [onze *Ch*] en P of *Ro* [onze R.]. Nieuwere ontdekkingen hebben het onhoudbare hiervan bewezen. Een groot aantal heidensche opschriften met de steeds wederkeerende letters D.M.S.

[diis manibus sacrum] werden door de archeologen voor christelijke verklaard, omdat er het zoogenaamde Christusmonogram bij stond, terwijl toch de gedenkteekens van onbetwistbaar heidensche origine waren.

Men vond het teeken terug op den bodem eener aschurn te Golasecca, die minstens duizend jaren ouder was dan onze jaartelling.

Oorspronkelijk ontmoeten we de drie lijnen

[als in de voorlaatste figuur], later wordt de halve cirkel er aan toegevoegd, zoodat een P onstaat. In dezen vorm zien we het bijv. op een lydische munt voorstellende Bacchus in een wagen; op een Lagiden-munt uit den tijd van Ptolemeus III, dus altijd nog twee eeuwen *vóór* Christus; op munten van Herodes den Groote, op een munt van Flacilla, de gemalin van Theodosius den Groote, op slavische munten, op munten van Keizer Anthemios, Valentinianus, Julianus, op Atheensche tetra-drachmen en Achaeïsche munten.

Ook andere teekens zijn in de eerste eeuwen aangewezen als monogram van Christus, doch in later tijd zijn dezelfden ontdekt op munten uit Cyprus [550 v. Chr.], van de koningen van Tyrus [400 v. Chr.], op Syrische en Phoenicische munten. [150 en 333 v. Chr.].

Lam en Kruis. Daar de christelijke leer de drieëenheid der Veda's overnam, volgde zij ook in haar symboliek deze Indo-Arische bron. Zooals we reeds zagen, symboliseerden de Indiërs het vuur door het kruis en verpersoonlijkten het als hun god Agni. In de christelijke symboliek verscheen het vuur in de gedaante van een mystiek lam, dat het kruis en de zonneschijf [Zon - Vader van het vuur] droeg.

Aldus ontmoeten we het op een sarcophaag uit de eerste eeuwen in het Vatikaan, op een koormozaïek uit de 4e eeuw in de St. Pieterskerk te Rome, op een mozaïek uit de 5e eeuw in de kerk van de heilige Praxedes te Rome en op vele oud-christelijke lampen [zie Revue de l'art chrétien 1891-92], waar het lam staat met het kruis, omgeven door de zonneschijf. Deze symboliek treedt na vele veranderingen in de 12e eeuw weer op, zooals de kerk van Genest aantoont, waar het lam [Agnus = Agni] het kruis draagt, het hoofd geplaatst voor de zonneschijf.

Dit beeld is als Agnus-Dei nog overal te vinden boven de deur der tabernakels en op de voorzijde der Roomsche altaren. Dit symbool dankt in de Latijnsche kerk zijn oorsprong aan de toevallige overeenstemming der namen van God Agni en van het woord Agnus [schaap], evenals op deze wijze de woordspeling Petrus en petra [steenrots] ontstond.

Het beeld was trouwens niet nieuw, daar Jupiter Ammon werd voorgesteld als een schaap en als ‘heiland’ aangeroepen. Ook Mithra werd te Rome ten tijde van Augustus als ‘Heiland of Verlosser der wereld’ vereerd.

In de vedische religie werd Agni afgebeeld met een steenbok, dien hij besteeg, om aan de goden in zijn vlammen en zijn rook de offers en gebeden der menschen over te brengen. Het musée Guinet bezit een stuk van een wagen, waarop Agni geleund tegen een steenbok, in de hand een waaier om het heilige vuur aan te wakkeren. Reeds oudtijds was dus Agni's beeld met dat van bok of lam in nauwe aanraking. De verwisseling of gelijkstelling lag dus voor de hand. In de Openbaring van Johannes wordt het lam reeds als zoo volkomen identiek beschouwd met het goddelijke vuur, dat het lam wordt beschouwd als de fakkel der ‘mystieke stad’.

Daarom werd dit vuur-lam afgebeeld op christelijke lampen, die Christus symboliseerden als het licht. M. de Martigny beschrijft een dergelijke lamp, die geheel den vorm van een lam had, uit welks borst een bron van olie ontspringt. Dit lam draagtop borst en hoofd het kruisteeken. Boven zijn hoofd bevindt zich een vogel, als symbool van den heiligen Geest. Het bijvoeglijk naamwoord Agniferus, aan den Dooper gegeven, beteekent ‘hij, die Agni draagt.’ [Burnouf]. De verwisseling was zoo volledig, dat de uitdrukking ‘Corporis agni margarita ingens’, in de 7^{e} eeuw

bij bisschop Fortunatus van Poitiers gevonden, niets anders is dan de Sanskriet-woorden ‘Agni-Kaya-Mahâ-Ratnam’ [het groote kleinood van Agni's lichaam]. Dit kleinood [het lam, Agni, de verpersoonlijking van het vuur] werd later, om de identiteit der legende vast te stellen, op het kruis aangebracht, en wel in het kruispunt, waar men later een stralenschijf teekende. [Dit kruispunt van het kruis was immers de plek waar Agni werd geboren, de eerste vonk van het Swastika]. Zoo ziet men het lam op een lamp uit Karthago, en boven het kruis den symbolieken vogel. In de 4e en 5e eeuw komt het lam alleen op het kruis voor, omgeven door de zonneschijf.

Dit zien we evenzoo op den preekstoel in de Sint-Marcuskerk te Venetië en op een mozaïek in de kerk der heiligen Cosma en Damianus, beiden uit de 5e eeuw.

Tot de 4e eeuw toe komt Christus slechts voor, afgebeeld als eenvoudig profeet, die den dienst van Agni verkondigt, wiens evangelie hij in de hand houdt. Zoo is hij voorgesteld op een sarcophaag in het Vatikaan, en op een Romeinsche sculptuur. Later plaatste men het symbool der door hem verkondigde evangelische legende, het godslam met het

kruis naast hem. Aldus zien we hem meermalen bij Garrucci: Storia dell' arte christiana. De gelijkheid van het lam met Agni werd toen zoo volkomen gevoeld, dat op een der bas-reliefs der St.-Severinuskerk, het lam, dragende een kruis op het hoofd, waarachter de zonneschijf is geplaatst tusschen personen, die het evangelie vasthouden. Tot de 6e eeuw wordt het vaak afgebeeld liggende op het evangelie [het boek, dat de leer van Agni bevat]. Op den sarcophaag van Junius Bassus uit de 4e eeuw ziet men het lam de wonderen doen, aan Jezus toegeschreven, o.a. de opwekking van Lazarus en de vermeerdering der brooden. Aan 't eind der 6e eeuw schildert men niet Christus, doch het lam met een bloedende zijwond, als had zich het lam en niet Christus opgeofferd. Op meerdere mozaïeken uit dien tijd staat het lam, dragend het kruis, op een troon, terwijl het bloed uit zijn zijde met een straal neerdaalt in een kelk. Een christelijke sarcophaag van Lucas van Béarn vertoont ons een graflegging van Christus, doch in het graf ligt een lam. -

Christus aan het Kruis. Toen de oorsprong der christelijke legende meer bekend werd, bemerkte men een verkeerden weg te zijn ingeslagen. Het is duidelijk, dat de symbolieke voorstelling van Agni als lam, gevolg was van een woordspeling. Agni, de vleeschgeworden zoon van Sawistri, was en kon geen ander zijn dan Jezus Christus. Dat zag men duidelijk.

De achting voor de vedische legende, in het evangelie tot nieuwen vorm gekomen, eischte het indentiek-zijn van Jezus en Agni,.... ergo, het lam moest geleidelijk door den mensch-Jezus worden vervangen.

Hoe geleidelijk dit gedaan werd blijkt uit de wijze, waarop Jezus voor de helft eerst werd gekoppeld aan het halve lam, n.l. het hoofd van het lam werd vervangen door het geheele bovenlijf van Christus, in handen dragende het kruis, op de wijze der sphinx, der syrenen en centauren.

Jezus dus niet meer naast het lam, doch beiden tot één vereenigd. Op een aantal christelijke lampen is dit zinnebeeld te vinden. Later verdween het lam, kromp tevens het bovenlijf van Christus in, en zag men slechts diens hoofd, bekroond door een kruis, precies zooals vroeger het kruis werd gezet boven op het hoofd van het lam. Een sarcophaag van Arles uit de 4e eeuw doet ons dit zien. Dit gebruik, om de mystieke teekenen van godheden en priesters boven hun hoofd te plaatsen, was zeer oud. Ook volgens de Openb. v. Joh. worden de dienstknechten Gods verzegeld aan hunne voorhoofden, om kenbaar te zijn. Zachtjes aan komt de zonneschijf van het schapenhoofd ook achter het Christushoofd. In de 5e eeuw is dit reeds duidelijk, zooals men ziet in een mozaïek der graftombe van Gallia Placidia te Ravenna. Daar zien we de volle figuur van Jezus, een langen kruisstaf in de hand, de zonneschijf achter het hoofd. Leg daarnaast nu een gelijktijdige munt der heidensche keizerin Eudoxia of een oudere waarop Jupiter voorkomt, beiden eveneens ten voeten uit, een kruisstaf in de hand, de zonneschijf achter het hoofd.

Op een hostiebus uit de 6e eeuw ziet men Christus nog eenvoudig het kruis in de hand houden. Later waagde men, op het kruispunt van het kruis het hoofd van Christus te zetten, dus op de plek, waar Agni ontstond, waar het lam gestaan had. Deze voorstelling vindt men op een metalen phiola te Monza, en in de volgende eeuw op een mozaïek van den koorboog der Apollinaris-kerk te Ravenna.

Toen aldus de geloovigen waren voorbereid voor de nieuwe symboliek, gelastte een decreet van het Concilie van Konstantinopel [692] de afbeelding van het geheele

lichaam van Christus in de plaats van het lam. Niettegenstaande dit bevel ging men voort alleen het hoofd van Jezus op het kruis te plaatsen, zooals een byzantijnsche munt uit de 8e eeuw, een geëmailleerd kruis in 't Vatikaan en een miniatuur der 9e eeuw in de Bibliothèque nationale te Parijs bewijzen. Eindelijk drong het besluit, nog eens aangevuld door paus Hadrianus I, door - men bekleedde Jezus met een ruime tunica en breidde zegenend zijn armen uit. Het lam lag aan zijn voeten, om niet ineens te breken met de gewoonte [9e eeuw]. In strijd met elk verbod blijft het lam voorkomen.

Op een evangelieboek van Karel den Groote ziet men het lam in de Zonneschijf, staande op het evangelie. Op een evangelie der 9e eeuw, een italiaansch beeldhouwwerk der 10e eeuw en een koperen plaat der 11e eeuw komt het lam voor als kruisdrager.

Het muntkabinet te Parijs bezit een muntstuk uit Klein-Azië uit de 12e eeuw, waarop nog het hoofd van een lam voorkomt, geplaatst op het kruispunt van het kruis.

In Frankrijk zag men geen kans het lam te doen verdwijnen, tot Guillaume Durand,

bisschop van Mende, in de 8e eeuw schreef: 'Daar de duisternis is geweken en Christus een werkelijke mensch is, beveelt paus Hadrianus hem onder menschelijke gedaante voor te stellen. Niet het lam moet worden geschilderd op het kruis; doch men mag onder de volledige menschelijke gedaante het lam plaatsen op den grond of op de rugzijde van het kruis.'

Eerst nu werd het mogelijk de geheele Christusfiguur op het kruis aan te brengen. Dit gebeurde aanvankelijk nog in ruim gewaad en met zegenend uitgespreide handen. Zoo op een ivoren plaat der 9e eeuw in het musée Cluny; het lam rust aan zijn voeten.

Men ging nu geleidelijk deze voorstelling aanpassen aan de opstandingslegende. In de 10e eeuw werd Christus voorgesteld opstaand uit het graf, met de nagelwonden aan handen en voeten, het hoofd omgeven door de zonneschijf. Nog hebben we niet het kruisbeeld voor ons, want hij is nog niet genageld aan het kruis, zijn hoofd is nog omhoog geheven, zijne oogen steeds open, zijne armen vrij uitgebreid. Zijn lichaam is gekleed in een ruim gewaad, zijn voeten rusten op een bankje.

De rij der wijzigingen werd besloten door de voorstelling der kruisiging. In deze nieuwe symbolieke phase werd Christus eerst voorgesteld, de armen vrij uitgestrekt, de beenen recht, de oogen open. Aldus nog het miniatuur van een missaal der 11e eeuw en een ivoren snijwerk uit denzelfden tijd, beiden in de Bibliothèque nationale.

Toen de geloovigen hieraan waren gewoon geraakt, liet men het hoofd op den schouder zakken, armen en beenen buigen onder het gewicht. Hiervan is het kruisbeeld der kerk te Mareuil een voorbeeld.

Aldus was men aangekomen op het standpunt, ingenomen door de legende van het Johannes-evangelie. Deze kan zijn ontstaan uit de straf, die Prometheus en God Baal ondergingen. Deze laatste ziet men op een votief-steen in 1833 in Numidië ontdekt, waarop Baal recht overeind is gekruisigd, met uitgespreide armen. Misschien kan men ook nog hierin vinden een herinnering aan het hebreeuwsche offerlam, dat op een soort kruis werd uitgespreid. Daar Christus het offer was voor de zonden der wereld, droeg dit oude symbool zeker bij tot het vormen der kruisigingslegende.

De vele wijzigingen en veranderingen gingen met tegenstand gepaard. Eeuwen lang bleef men Christus als een eenvoudig profeet voorstellen met het evangelie in de hand. De eenige toegevendheid aan de toenmalige nieuwe eischen uitte zich in 't plaatsen der zonneschijf achter zijn hoofd, vaak het vierspakige kruis of zonnewiel [symbool van het lam, Agni]. Op deze wijze komt hij voor op een mozaïek der Ceciliakerk te Rome uit de 9e eeuw, op een ivoorplaat der 11e eeuw in de nationale bibliotheek, op een mozaïek der Ambrosiuskerk te Milaan [11e eeuw], waar zelfs op het evangelieboek de woorden voorkomen: 'ik ben het licht der wereld' [Agni].

Eerst sedert de 13e eeuw werd de dramatisch-realistische voorstelling der kruisiging met het zonomkranste hoofd algemeen aangenomen, maar nog lag toen het middenpunt der zonneschijf steeds in het snijpunt van het kruis, de geboorteplaats der vonk van het Swastika. Het opschrift I.N.R.I. [igne natura renovatur integra] boven het hoofd, komt het eerst voor op een mozaïek der 8e eeuw in de vatikaansche bibliotheek, en later ter vervanging der oudere woorden: ik ben het licht der wereld. De verklaring der letters als *Jesus Nazarenus Rex Judacorum* is van later en een pendant bij de omzetting van Agni in agnus.

Taai zijn de vormen; onuitroeibaar. Nog komen in dekoraties, ornamenten, kerkversieringen enz. al de oude kruisvormen voor: Swastika en hengselkruis, Andreas- en Grieksche-kruis, Lotharingsch- en Malteser-kruis, Agnus dei, alles komt nog voor en is in gebruik.

Ziedaar de wijzigingen door vele eeuwen heen van het symbool der oude vuur-mythe. Oorsprong en geschiedenis zijn eerst in de laatste jaren door de onderzoekingen van Mortillet, Burnouf en Hochart duidelijk geworden. Hun komt de verdienste toe de ware beteekenis van het kruis te hebben doen kennen; een beteekenis, in de natuur gegrondvest, samenhangend met onze geheele beschavingsgeschiedenis. -

En hiermede eindigen we in de hoop niemand aanstoot te hebben gegeven in zijn godsdienstige overtuiging. Later moge deze studie gevolgd worden door ‘Het Evangelie’, ‘De Eeredienst’ en ‘De Heiligen’.

Men gelieve echter vooral in 't oog te houden, dat we het licht lieten schijnen op het **weten;** het **geloof** toch, is en blijft 'n ieders heilig eigendom, hetwelk niemand en niets ter wereld hem ontnemen kan.

TACIUS.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 17.)

- - Dorrit moest telkens tersluiks naar hem kijken, want ze vond z'n stem zoo welluidend-sleepend-zacht.

Dat deed ze namelijk in de Kerk óók altijd, van tusschen uit haar neergeslagen oogleden - alsof ze innig bad - gluren ondertusschen naar de menschen om haar heen, naar den gekken hoed dien Lize Verveer had gekozen, en naar de massa pleureuses van haar moeders hoofddeksel, en of den knappen attaché bij 't Belgische gezantschap, die altijd zoo trouw in de fransche kerk zat, maar ook wel eens bij de hollandsche mode-dominee's verscheen, er ditmaal ook was. Enz. - -

Zij had thans ook weer van allerlei op te merken en te onthouden, waarmee ze straks, als ze thuis was, Oom Fredi en Piet en Willem wou amuseeren. B.v. hoe eigengerechtig-zuur de freule haar lippen opeen neep, terwijl dominee Wijck God bad om zijn licht te willen laten neerstralen in de zondige harten van de verdoolden, die hier aanwezig waren, en die, voor een deel althans, haar groote schuld aan Hem nog niet inzagen, zooals 't behoorde.

En Lizzy van der Hooph.! Die bad net zoomin als zijzelve, loerde naar den dominee, van tusschen haar oogleden uit; zij zag 't heel duidelijk. Nou, die was van 'm gepikt! Dat hoefde je niet te vragen! Maar 't meest interresseerden haar de meisjes. Dat waren dus nu die ‘slechte vrouwen’; waarover tante niet wilde hebben dat ooit in haar, Dorrit's, tegenwoordigheid ook maar werd gerept, maar waarvan zij, diezelfde Dorrit, best wist hoe die 't waren die zooveel ongelukken op haar geweten hadden aan de mannen uit haar kring, zooals b.v. Piet in Leiden, en zoo. - Piet wilde zich wel nooit uitlaten, maar door Willem lekte toch wel eens wat uit tegen haar...

Al haar fatsoenlijke-meisjes-jaloezie-hoogmoed laaide in haar op, bij de vergelijking tusschen ‘zulke schepsels’ en zij-zelve. Zij kon 't niet velen, dat ‘zulke schepsels’, haar en de haren op zij wisten te zetten, dat heel veel jongelui niet eens trouwen wilden, enkel en alleen omdat ze op den duur veel liever met zulke lichte meisjes als deze hier om haar heen omgingen. - Of oom Fredi ook zoo geweest zou zijn vroeger.? - Die deed nu wel altijd zoo in-correct, maar al de ten Have's waren immers toch, dolle jongelui in hun jeugd. - Oom zou zeker ook wel...

Ze schrikte ervan, toen de dominee ‘Amen’ zei. Freule de Wevere gaf vervolgens een psalm op: ‘Uit diepten van ellenden.’ - En Dorrit, die altijd zin had voor 't komische, vond het 'n grappig idee dat dit nu een feest-avondje moest verbeelden, - een avond van vreugde dan toch - waarop je werdt genoodzaakt boetpsalmen te zingen. Maar zij stond reeds gewillig op, ging naar 't orgel, om haar taak van dezen avond op zich te nemen, en te begeleiden bij het zingen, in plaats van Petronella, die ondertusschen koekjes presenteerde, terwijl de directrice de koffie inschonk. - -

‘Ik dank U. Ik zal er niet van drinken’, wees Lizzy van der Hooph het haar deemoedig aangeboden kopje stijf-trotsch terug. - ‘Ik gebruik nooit anders dan thee op dit uur.’ -

Schutterig-druk wou de directrice terstond opspringen om voor haar thee te gaan zetten, maar dààr stak freule de Wevere dadelijk 'n stokje voor:

‘De freule zal U wel vrij stellen van die moeite’ - zei zij bevelend. - ‘Het is zoo omslachtig, en verkwistend bovendien, in de omstandigheden van Het Huis, om voor één persoon thee te zetten.’

Dorrit, om haar goeden wil te toonen, dronk harerzijds twee kopjes koffie, en beweerde dat ze nog nooit zulke lekkere allerhande had gegeten als van avond, terwijl ze er in stilte al vóórpret van had, hoe ze oom en de jongens van dat ordinaire vocht, en die naar margarine smakende koekjes, zou vertellen.

Want, nu mocht er, terwijl de meisjes haar naaiwerk ter hand namen, even gepraat worden; hetgeen daarin bestond dat de freule zich onderhield met dominee en Lizzy van der Hooph en Dorrit als hare gelijken, terwijl zij nu en dan aan de directrice en aan Petronella een genadig woordje uit de hoogte toegooide.

De meisjes, zwijgend, zonder op te zien, naaiden. Mientje, met onwillige Lena aan hare zijde, hielp tersluiks deze, die van 't naaien geen 't minste verstand had, en ook geen lust toonde er iets van te leeren. Zij gichelde zoo luid, terwijl zij voor de zooveelste maal haar handdoek, met den zoom dien ze niet wist te leggen, aan Mientje heimelijk toeduwde, dat de freule het hoorde, en waarschuwend-plechtig het hoofd in hare richting wendde, met een gestreng bevelend:

‘Lena - werken. - - Je weet wel dat jij de laatste bent, die van avond recht hebt, hier zoo luide je te laten hooren. - Als het niet om de voorspraak van den dominee was - -’

Lena sloeg de oogen brutaal op naar de vijandin, die zij zag in de freule. Tegen haar zin hier geplaatst, door een weduwnaar-vader, die geen baas wist te blijven over de tot

lichtzinnigheid maar al te geneigde dochter, zinde zij er voortdurend op hoe zij zoo lastig en zoo onwillig kon zijn, dat de freule zelve haar wegstuurde.

- 't Affront haar aangedaan in de tegenwoordigheid van die vreemde dames, die Lizzy en Dorrit en Petro voor haar waren, en terwijl de dominee, dien zij graag mocht, het hoorde, maakte haar woest. -

'En wat ook 'n valscherd' - dacht ze meteen - 'die freule, om net te doen alsof alleen de dominee haar voorspraak was geweest terwijl toch de directrice net even goed lief had gevraagd, of ze er van avond mocht bij wezen. Dat wist ze immers door Mientje.' -

''t Kan me *niks* schelen-hoor' - zei ze lomp - 'of ik hier ben, of dat je mij in 't hok stopt. - - Ik vind het hier net zoo suf als daar - met jullie versjes-femelarij.'

- - Sommige van de meest-brutale meisjes gichelden, verstolen; de meesten echter naaiden ijverig voort, met uitgestreken gezichten. Mientje had 'n gilletje van ontzetting gegeven. 'He, hoe kon je nou zoo naar doen tegen die lieve menschen allemaal. Dat begreep zij nou gewoon-weg niet, zooiets!' Maar de freule was reeds opgerezen, gebiedend, met uitgestrekte hand:

'Lina, de kamer uit, dadelijk.' -

De oogen van den dominee volgden meelijdend het slanke jonge figuurtje, dat, elastisch, met onbeschaamd opgeheven hoofd, de lange eetzaal uitwipte, 'n trek van minachtenden trots om het kleine roode mondje; hij durfde echter niets zeggen tot haar verontschuldiging, bang voor de freule, die een glas water moest drinken om van haar ergernis bij te komen. De directrice schonk het haar in; Petro bracht het haar op een blaadje. Zij was diep-geschokt. -

''t Is vreeselijk' - verzuchtte Lizzy van der Hooph, 'vreeselijk'. - En haar zuur gelaat werd nog zuurder.

Dorrit alleen had pret. Dat trof ze - dacht ze - zoo iets interessants; dat was nu net iets leuks om bij te wonen, dat zou ze van avond vóórdoen aan Piet en Willem, hoe lekker-brutaal die meid dat er had uitgegooid tegen die kwezel van 'n oue freule! Ze had er gelijk in óók. 't Was 'n suffe boel hier. Ze wou maar dat ze niet gekomen was. Ofschoon - - de dominee - -

Die interesseerde haar toch wel. Hij *had* mooie interessante oogen; dat wàs zoo! En wat had hij gekeken naar die Lena, toen ze werd weggestuurd; zoo ècht medelijdend! Ze vond den dominee nog 't best van de heele verzameling hier. -

't Geval gaf een heele stoornis. De directrice moest onmiddelijk achter Lena aan, om haar te vermanen, en meteen opnieuw op te sluiten. Toen ze terugkwam had ze tranen in de oogen. Ze durfde niet vertellen hoo het kind bij haar had uitgehuild, bitterbedroefd ineens om den verloren feest-avond, half bang alleen in 't duister, zelve-verschrikt thans over de strenge gevolgen van haren drift-uitval. -

Zij, de directrice, was meer voor de zachtheid - dacht ze wel eens in stilte. Maar ze moest nu eenmaal doen wat de freule zei; dat ging niet anders; 't was nu eens haar broodje. -

'Ik geloof wel dat ze nu weer berouw heeft' - zei ze alleen, zoo bedeesd-angstig, als had zijzelve iets misdaan. -

'Zij had niet moeten hier zijn van avond - wij zijn te zwak geweest, dominee' - verweet hem de freule. 'Uw goede hart heeft U parten gespeeld. - -'

'Wij struikelen allen dagelijks in velen -' antwoordde de dominee, met zijn zachte gesluierde stem. - 'Wij hebben allen vergiffenis noodig - veel vergiffenis.' -

En op dat oogenblik wist hij-zelf nog niet hoe groot de waarheid was die hij uitsprak.

- - - De weduwe vond hem meer dan ooit een dierbaar man.

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Nog meer geschrijf.

Aan de Redactrice. Als het erop aankomt is geen enkel blad, behalve De Vrije Socialist, betrouwbaar. De Pers is nu eenmaal verkocht aan het kapitalisme en gehoorzaamt daaraan, zooals het een getrouwe slavin betaamt. Maar nu doet zich het feit voor dat er graden van onbetrouwbaarheid zijn. Land en Volk lijkt mij van alle bladen nog wel het betrouwbaarst. Het geval waaraan U mij herinnert doet aan de echtheid van 't roomsche pamflet niets af. Alle bladen houden er gemeene streken op na, waarvan dan meneer Die, dan juffrouw Zoo en Zoo de dupe wordt. Ik moet U erop wijzen, dat de heer K. mij vroeg: ‘in welk betrouwbaar blad’ is het pamflet verschenen.*) Ik geloof niet dat

*) Heb ik ook maar gewaagd van de ‘betrouwbaarheid’ van L. en V.? Neen, ik heb gezegd: ‘*het nummer* van L. en V. ligt naast me; twijfel aan de echtheid is dus uitgesloten’, waarmee ik *natuurlijk* bedoelde, dat de hr. K. er niet aan behoefde te twijfelen of dat stuk uit L. en V. geknipt was, omdat ik het blad in mijn bezit had en het dus desnoods den hr K. zou kunnen overzenden; en ook of er wel juist geciteerd was, daar ik de stukken met elkaar vergeleken en gelijkluidend bevonden had.
Waarom wil men mij toch zoo vaak verkeerd verstaan? Ellenlange uitleggingen zijn dan noodig en dan treft *mij* het verwijt, dat ik zoo ‘heel veel’ schrijf over ‘onbelangrijke’ kwesties! - JOH. G.S.

hij over Land en Volk in deze te klagen zal hebben. Trouwens, het is nu aan hèm verder te onderzoeken.

De heer J.B. Naaktgeboren komt waarlijk nog eens achternapraten over de kwestie tusschen de Redaktrice en mij. ZEd. noemt dat nota bene 'een waarschuwing'. Ik ben genoeg 'gewaarschuwd' zonder eenige reden en ik heb ook geen lust er verder veel aandacht aan te schenken. Dit voor de dames en heeren die misschien óók nog eens willen komen waarschuwen. Dank u wel, dames en heeren, dank u hoor! Zeer erkentelijk. Maar zout Uw waarschuwingen s.v.p. zoo lang op tot er wezenlijk wat te waarschuwen valt. Alsdan zal er met de meeste dankbaarheid notitie van genomen worden.

't Is waar, dat ik soms een bitter woord schreef. Kwetsend was ik evenwel nooit, tenzij men het verdiende. Mijn verwijten moeten wel zeer gedaan hebben; men onderzoeke of ze gegrond zijn. Komaan, 'verontwaardigde' lezers en lezeressen, 'klagende' correspondenten en allen dìe ergernis gevoelden over mijn geschrijf! Wijs mij dan toch de plaats aan, waar ik 'hatelijkheden' gezaaid heb! Maar verwar niet een gegrond verwijt met een 'hatelijkheid'. Noem feiten; en kom er openlijk mee voor den dag. Wàt was er dan zoo ergerlijk, zoo beleedigend, zoo kwetsend, zoo hatelijk? Vooruit nu, achterbaksklagende, -vittende, en -kritiseerende lezers! Mocht ik niet scherp zijn tegenover den heer Naaktgeboren, die acht jaar geleden met de hand op den bijbel gemeenschap van goederen predikte en thans, met de hand op dienzelfden bijbel het privaat-eigendom tegenover mij verdedigt? Mocht ik niet toornig worden, toen die andere heer noodeloos de arbeidersbeweging en -klasse belasterde en het fabrikantendom voorstelde als de verdrukte onschuld? Had ik zoetelijk moeten glimlachen terwijl ik hun wees op de 'onjuistheden' in hun geschrijf?

Ik behoud mij het recht voor te schrijven zooals ik denk dat het goed is. Ikzelf ben daarvoor verantwoordelijk. Is men daar niet van gediend, welnu, trap mij er dan uit. Gij hebt de macht, dus ook het 'recht' nietwaar?

De heer Naaktgeboren moest niet zoo vaak leelijke dingen insinueeren. Nu heb ik mij weer 'van een niet bewezen aantijging gretig meester gemaakt'; een poosje geleden citeerde ik valsch; geen van beide beweringen is bewezen. Nu eisch ik de bewijzen; kan hij die niet geven, dan weet men, hoe men voortaan over hem te denken heeft.

Den heer Visser. Uw verontwaardiging over de rechtsche politiek is zeer zeker gemotiveerd. Maar had Troelstra het recht 'met een gloed van verontwaardiging' op het gelaat Lohman daarvan een verwijt te maken? Troelstra moest eens omzien naar de dagen van het Deventer congres, toen de 'vrije kritiek' der Marxisten gesmoord werd en Wijnkoop, Ravesteijn en hun aanhang doodeenvoudig uit de partij gesmeten werden.

Troelstra's 'Schande over u!' keert dus tot hemzelf en zijn Partij terug.

En wat deed men in de vergadering te s'-Gravenhage? Toen het debat van Wijnkoop met Schaper te lastig werd voor den laatste, dreigde men Wijnkoop door de politie de zaal te laten uitzetten. Ziet ge, dat is 'het vrije woord' bij de S.D.A.P. Laten de heeren dus geen drukte maken, want het is allemaal huichelarij. Troelstra en Lohman, zij doen als zij de macht maar hebben allebei precies hetzelfde.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

II. Amsterdam, 16 October '11.

Hooggeachte Freule.

Al zou ik niet op alle punten met U sympathiseeren, op een punt ben ik het volkomen met U eens, met den strijd, dien U zoo flink en onvermoeid voert ten gunste van de dieren, die arme, stomme slachtoffers der wreede modegrillen van den mensch.

Kan U dan geen woordje zeggen ten gunste van het mooie paard, dat nu sinds jaren van zijn schoonste sieraad, hem door de natuur niet nutteloos geschonken, wordt beroofd, alleen omdat de een of andere groote mijnheer heeft beslist dat korte staarten deftiger zijn dan lange, hetgeen mij onbegrijpelijk voorkomt. Een paard met onnatuurlijk korte staart maakt op mij den indruk van vrijwillige verminking, en wie zooals ik dezen warmen zomer de wanhopige pogingen zag van zulk een arm dier om met zijn tot het vleesch afgesneden staartstompje vliegen en andere insecten van zich af te jagen, zal met mij eens zijn dat deze modedwaasheid een gruwelijke mishandeling is van het hulpelooze, arme dier.

't Verwondert mij zeer dat dierenliefhebbers en vooral de Ver. tot Dierenbescherming hun stem niet hebben verheven tegen deze ‘Unsitte’.

Juist de paarden van het mooiste en edelste ras worden aldus misvormd. De proletariërs onder hen, zijn beter af en kunnen zich ten minste met het natuurlijke wapen, dat de Schepper hun gaf, tegen lastige en zelfs gevaarlijke insecten verdedigen.

U dankend voor de opname en in de hoop sympathie voor dit mijn protest te mogen winnen.

Hoogachtend,
J.P. DE KORT.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Een schenking.

Bij B. en W. van Hilversum is een schrijven ingekomen van den heer B.W. Blijdenstein aldaar, waarbij ter gelegenheid van het vijftigjarig jubilé der Twentsche Bankvereeniging, aan het Burgerlijk Armbestuur der gemeente Hilversum eene schenking aangeboden werd tot een maximum van f 50.000, als de helft der benoodigde gelden voor de oprichting van een oude mannen- en vrouwenhuis, volgens een door den schenker goed te keuren bouwplan. Hij geeft verder den Raad in overweging, om uit

zijn midden een Commissie te benoemen, ten einde te onderzoeken of het voor de gemeente Hilversum wenschelijk kan worden geacht om zijne schenking te aanvaarden, en, bij gunstige beslissing, om, in overleg met zijne Raadsleden, een plan van uitvoering op te maken, hetwelk na door den schenker te zijn goedgekeurd, aan de goedkeuring van den Raad zou kunnen worden onderworpen.

Een prachtig, prachtig voorbeeld!!

Vooral voor Sneek om er van te watertanden! Ieder die weet, met hoe ontzaglijk veel moeite het Fonds tot oprichting van een Rusthuis te Sneek' tot stand is gekomen en hoe hard de Propagandacommissie werkt om de noodige gelden bijeen te krijgen, die zal begrijpen, met welk een genoegen ik bovenstaand bericht aan dit blad heb toegezonden en hieraan nog een woordje heb toegevoegd. Och, als er ook eensklaps zoo'n weldoende geest als de Heer B. te H. voor Sneek opstond! Wat zou dat daar een algemeene, 'n kolossale vreugde geven. Heel de stad zou jubelen, als er spoedig een **Old-Burgerrusthuis** verrees, (een pendant van het **Old-Burgerweeshuis**). In deze moeielijke tijden zou dit voor menig bejaarde tobber een uitkomst zijn en velen een groote rust geven. Niets doet m.i. weldadiger aan, dan het gezicht van een gelukkig kind, maar óók van gelukkige oudjes. Gelukkig, omdat ze geen geldzorgen hebben of niemand tot last zijn, wanneer ze in een dergelijke stichting goed zijn bezorgd - hun leven naar behooren kunnen uit leven; - wat mèt staatspensionneering nog beter, voor *ieder* mogelijk zal worden.

Wie volgt het voorbeeld van den Heer B. na? Woont er hier of daar niet een weldoende, rijke oud-Fries of oud-Sneeker? Zou er niet ergens een clubje van dergelijke weldoenden te vinden zijn?

Zegt het voort!! s.v.p.

Utrecht.

W. PELSMA.

(*oud Sneeker*).

II. Assen, 31 Oct. 1911.

Daar ik trouw de holl. Lelie met genoegen lees, zag ik daarin een vraag naar een pension voor een jong meisje. Niet lang geleden vertelde mij iemand van een beschaafde familie te *Rijswijk,* die gaarne een jong meisje of kind en pension zou nemen. Het is Mevrouw van Wijk van Everdingen. Een zeer handige en beschaafde vrouw. Misschien kunnen beiden daardoor geholpen worden.

Met hartelijke groeten, teeken ik mij

C.

Terug naar den eenvoud!
(Vrij vertaald naar T. Combe.)
(*Vervolg en slot van No. 16*).

Het heele programma voor den avond: bestuursvergadering, avondeten, 't passen van 't costuumpje voor den kleinen jongen, die omviel van den slaap, het uur werken aan

den tafellooper, 't werd alles uitgevoerd met nog een extra, onverwacht nummer bovendien. Onverwacht voor mij ten minste; want Paul scheen 't te hebben zien aankomen. 't Was een nerveuse huilbui van tien tot elf. Ik zal er geen beschrijving van geven. Ik hield Lien in mijn armen; ik suste haar als een klein kind, en eindelijk bedaarde ze. Ondertusschen liep Paul in de kamer op en neer, zoo stom als een visch. Nauwelijks was de ontspanning gekomen, en lag Líen, losgeregen, en gedoken in de kussens op een gemakkelijken stoel uitgestrekt of - 't is haast niet te gelooven - ze vroeg dadelijk naar de biografie van Vinet, om toch haar leestaak af te maken.

- Als ik van avond geen uur lees, dan moet ik 't immers morgen inhalen, klaagde ze.

Maar nu viel Paul uit, en wat hij allemaal zei, dat was heel sterk uitgedrukt. Lien beefde ervan, maar wat 't wonderlijkste was, net als een onweer de lucht zuivert, zoo deed de boosheid van haar man haar goed, en bracht haar weer heelemaal op streek.

- Morgen, zoo was Paul's laatste woord, ga ik naar je presidente, en laat ik je uit die vereeniging schrappen.

- Ga je gang, man, zei ze. Ik ben er immers alleen in om jou.

Volgens de algemeene opinie was Lien een model-huishoudster. Haar vloeren waren zoo prachtig gewreven, dat men er wel twintig keer per dag zijn nek op kon breken. De tafel was altijd onberispelijk gedekt. Het dessert, al bestond 't maar uit een paar appelen of peren, was altijd smaakvol opgedaan met wat groen ertusschen in een schaal van oud porselein. De kinderen gingen altijd gekleed met een verrukkelijken eenvoud, naar Engelsche patronen, zei Lien, niet zonder eenigen trots. En die patronen kostten haar niet anders dan het beetje moeitje om geregeld te correspondeeren met een Engelsche dame die veel reisde, en die haar ook altijd ‘echte’ Russische katoen voor haar handwerken, en even echte Indische gember leverde.

't Kost niets dan een beetje moeite! Deze woorden kwamen herhaaldelijk in 't gesprek met Lien voor. Zoo droegen haar kleine jongens Zondags, of als ze bij hun vriendjes gingen spelen, beeldige witte serge pakjes, heel eenvoudig gemaakt, maar die telkens gewasschen moesten worden, omdat je er den minsten vlek dadelijk op zag. De kindermeid was elken Maandag in een afschuwelijk humeur, want 't wasschen van

die pakjes en van de witte boezelaars van Lientje, die zich oefende in 't thee-schenken, dat kostte haar ondanks ‘'t beetje moeite’ haast een heelen middag.

- Mevrouw bedenkt ook elke week weer wat nieuws. Je hebt op 't laatst geen tijd meer om te leven, zoo hoorde ik haar op een avond tegen haar kameraad zeggen, toen ik langs de openstaande keukendeur kwam.

En ik dacht hij mijzelf: zoo is 't precies. De menschen maken 't zich druk, ze winden zich op en ondertusschen vergeten ze kort en goed om te leven. Lien's rijke vriendinnen getuigden van haar: Ze is toch een buitengewoon mensch; ze verricht wonderen met zoo goed als niets. Met niets? Ze betaalde die wonderen met haar eigen vleesch en bloed. Ze smolt er bij weg, als de sneeuw voor de zon. Vroolijkheid, jeugd, frischheid, alles verdween. En wat er overbleef, was niets dan zenuwen.

Toen de tafellooper af was, nam Lien het schilderen van een dozijn theekopjes ter hand.

- De geschilderde kopjes, die je koopen kunt, zei ze, zijn of vreeselijk ordinair en leelijk, of ze zijn te duur voor mijn beurs. Ik zal ze zelf beschilderen. Als jong meisje had ik een beetje talent voor dat soort van werk. 't Zal me niets kosten dan een beetje moeite.

Maar mijn verblijf liep ten einde. Ik heb dus nooit geweten, wat het gezin heeft uitgestaan gedurende die periode van de theekopjes, en hoeveel huilbuien die veroorzaakt hebben. Alleen kreeg ik twee maanden later van Paul het volgende briefje:

- Onze arme Lien is heelemaal op. Ik heb haar onder behandeling van een zenuwarts moeten stellen. En lange rustkuur zal noodig zijn. Gedurende haar afwezigheid zal mijn zuster het huishouden doen.

Ik kreeg herhaaldelijk bericht, hoe 't haar ging; ik zocht haar eens op in 't sanatorium, en met groote blijdschap vernam ik, dat ze na een verblijf van drie maanden weer naar huis kon gaan. Toen hoorde ik de volgende drie maanden niets meer, en ik begon al ongerust te worden, toen Paul mij schreef:

- Alles is nu bij ons op een anderen voet ingericht. Kom ons gauw eens bezoeken, we zijn verhuisd en wonen daar en daar.

Ik kom er net van daan, en werkelijk ik ben nog niet bekomen van mijn verbazing. Daar heb ik die lieve menschen teruggevonden een eind buiten de stad op een kwartier afstand van de school waar mijn neef leeraar is, in een alleraardigst ouderwetsch huisje, met een trap van buiten er tegen aan. Beneden zijn er vier vertrekken gelijkvloers en boven op zolder een stuk of drie kamertjes, voor de kinderen, voor de meid en voor de provisie. Voor het huisje staan twee mooie lindeboomen; aan den achterkant is een heel echte moestuin, maar waar toch ook nog wel een paar bloemen groeien. Lien wachtte mij bij de voordeur op.

- Mijn man heeft een staatsgreep bedacht, zooals je ziet, lachte ze.

Toen bracht ze mij in haar salonnetje, dat uitkwam op een oude, krakende galerij. We gingen bij de openslaande deur zitten, want om je op de galerij te wagen, dat was te gevaarlijk. En toen vertelde ze mij, wat er in 't laatste half jaar gebeurd was, en welke groote veranderingen in hun leven waren gekomen.

- En ik bevind er mij goed bij, dit kan ik onmogelijk tegenspreken, zei Lien. Ik was zeker niet sterk genoeg voor het moderne leven met al zijn eischen. Ik ben werkelijk heel naar geweest. Zelfs toen ik uit 't sanatorium terug was, had ik nergens plezier in. 't Nagaan van mijn huishouden maakte me kapot; ik kon de meiden niet

uitstaan, en zelfs mijn kinderen kon ik haast niet zien. De kleinste moeilijkheden schenen mij onoverkomelijk. Maar ik liep nu eenmaal in 't gareel, en ik moest voort, voort.

Nu ken je mijn man, en je weet, dat hij lang denkt zonder iets te zeggen, en dan komt op eens Minerva uit zijn hoofd te voorschijn. Daar zegt hij op een goeien dag tot mij:

- Ik neem de leiding van de zaken in handen. Lien, je moet me gehoorzamen. - En je moet weten, ik verlangde niets liever dan dat. Ik verlangde slechts om mij te laten leiden, en zelf niet meer te denken. - We zullen onze levenswijze vereenvoudigen, zei hij. - Zooals Tolstoï, vroeg ik? want in den tijd toen ik veel las, had ik nogal wat van Tolstoï bestudeerd. - Zooals verstandige menschen, zei mijn man. We gaan verhuizen. Ik heb een woning op 't oog, die maar een bagatel van huur doet, daar zullen we onze vereenvoudigde levenswijs beginnen. - En als daar de aardappelen opgedaan worden, zei mijn man, laten ze dan open en bloot op tafel komen. Ik wil dat geknoei met die gemerkte servetjes niet meer hebben. Ik heb nu genoeg van dat roode borduurkatoen. 't Was grappig, zooals hij zich juist

boos maakte over die servetjes, lachte Lien, maar gelijk had hij, dat moet ik erkennen. - 't Beste bewijs is wel, dat je er weer zoo rustig uitziet, en dat je weer dikke wangen krijgt, zooals vroeger, zei ik, haar een kus gevende.

- Ja, dat is waar, ik voel me uitstekend. Tot hoe ver een mensch gaan kan met dat vereenvoudigen, als je er eenmaal mee begint, dat zou je haast niet kunnen gelooven. Vooreerst neemt Lientje geen pianoles meer. Maar daarentegen maakt ze zich nuttig in huis; ze neemt stof af, en 's middags helpt ze met tafeldekken, want we hebben nu maar één meid. O, daar is ze, je kleine Lientje.

Mijn petekindje kwam juist de kamer instormen, een beetje verwaaid, maar met een stralend gezicht. Een beslist landelijke geur kwam mij uit haar kleeren te gemoet. Ze viel mij om den hals, en fluisterde mij in 't oor:

- O, tantetje, ik speel geen piano meer. 't Is zalig! En ik houd konijnen.

- Dat ruik ik, antwoordde ik lachende. Weer zuchtte Lien even. - Zoo zijn we nu allemaal, zei ze, veel minder in de puntjes en veel gelukkiger. En als ik dan denk aan 't ideaal, dat ik mij voorgesteld had, voor de kinderen vooral! Alles moest in zijn soort volmaakt zijn.... Je kijkt zoo rond in mijn salon. Wat zeg je ervan?

- Ik vind 't beeldig en veel behagelijker dan in 't vorige huis, waar je bij iederen stap gevaar liep de een of andere uitstalling omver te loopen.

- Ja, verbeeld je, Paul heeft al mijn aardige dingen op drie of vier na in een kast weggesloten. Drie of vier, dat is mijn rantsoen. Iedere week mag ik mijn twee Chineesche vaasjes en mijn bronzen beeldjes voor wat anders ruilen, maar Paul houdt den sleutel van 't magazijn in zijn zak. Dat scheelt een heeleboel met stof afnemen.

- O, ik heb een vreeselijken man, zei ze, lachende op den toon van een gelukkige vrouw. Elken avond moet ik hem van alles verslag doen; hij geeft me alleen een goede aanteekening, als ik weer de een of andere vereenvoudiging bedacht heb. En hij doet precies als een despoot; als je dat eens zag! Zoo moest ik die witte serge pakjes laten verven. Zoo'n donker blauwe kleur was veel beter voor de jongens, zei hij. Gelukkig was hij een beetje minder streng wat Lientje betrof; ten minste hij heeft mij nog niet bevolen om haar mooie witte boezelaars af te schaffen. Maar Lientje zelf spreekt er ook een woordje in mee, want ze houdt niet van witte boezelaars, omdat ik haar verbied, dat ze haar konijnen erin draagt. En dan heeft mijn man mij ook afgeleerd om te zeggen: 't kost niets dan een beetje moeite. Dat heeft hij gedaan door mij alles te laten berekenen tegen het tarief van het ziekenhuis, vijf gulden per dag. Volgens die berekening worden de kosten van al mijn tapisseriewerk onzinnig hoog.

- Wat, borduur je dan ook niet meer? vroeg ik op ongeloovigen toon.

- O, zoo heelemaal genezen ben ik nog niet. Ik maak nog wel handwerkjes, maar alleen als ik werkelijk niets beters te doen heb. De groote kwestie is, sprak Lien met een heel wijs air van geleerdheid op haar lief gezicht, om de betrekkelijke waarde van de dingen te kennen. Paul heeft me dat eens op een avond voorgerekend. Ja, zie je, we hebben tegenwoordig 's avonds den tijd om te praten, en om somtijds te lachen, net of we kinderen waren.

Meteen haalde ze uit haar vloeiboek een vel papier voor den dag, waarop met het eigenaardige schrift van Paul 't volgende te lezen stond:

Waarde-berekening.

Vrede in huis	100
Gezondheid	90
Goed humeur	80
Keukenzaken	70

(wat zooveel zeggen wil, als dat niemand uit zijn humeur moet raken, als er eens wat bedorven of aangebrand is)

Verhaaltjes vertellen aan de kinderen	60
Kleeding van de kinderen	50

- Dat is nu de manier waarop mijn man redeneert, zei Lìen. Zoo vindt hij dat kinderen blij moeten zijn, en dat het vertellen van een verhaaltje hen gelukkiger maakt dan een nieuwe bloese, naar een Engelsch patroon. Daarom heb ik ook een groot deel van mijn correspondentie afgeschaft, ten minste alles wat niet noodzakelijk was. Je weet niet, wat ik een tijd uitwin, nu ik niet meer aan dat noodelooze geschrijf doe. Ik ben ook heelemaal uit de beweging. In 't eerst heeft mij dat heel wat gekost, maar Paul zei: - Een mensch kan niet alles hebben, kies dus. - Ik heb den innerlijken, vrede gekozen - uiterlijk ook - en de gezondheid. Mijn huishouden is heelemaal niets buitengewoons meer, en wat 't artistieke betreft, zijn we erg achteruitgegaan. Mijn

gewreven vloeren en mijn ramen laten heel veel te wenschen over, want de meid kan niet overal te gelijk zijn. Vroeger was ik een slavin van mijn boel, want 't was mij nooit netjes en keurig genoeg. En nu leggen we ons maar neer bij de middelmatigheid in alles.

- Behalve wat 't gezond verstand betreft, waarin je een zeldzame volmaaktheid bereikt hebt, zei ik, terwijl ik haar opnieuw een kus gaf.

- O, dat komt niet door mij, alleen door mijn man. Och, die arme man! Hij heeft bij al die hervormingen alleen aan mij gedacht, maar ik verzeker je, dat hij er ook bij gewonnen heeft. Vooreerst heb ik geen huilbuien meer. En dat is ook wat waard. Vervolgens geven we veel minder uit dan vroeger, en in plaats van zich half dood te werken met privaatlessen, heeft Paul nu nog vrijen tijd. Hij leest tijdschriften; hij werkt in den tuin; hij speelt met de kinderen, en hij wordt weer jonger. Je zult er aan tafel over kunnen oordeelen.

Zooals Lien 't al heel juist gezegd had, waren we bij 't middagmaal lang niet zoo in de vormen, maar veel gelukkiger dan vroeger. De kinderen hadden schoone handen, maar zagen er niet meer uit om door een ringetje te halen. Lien zette geen ongelukkig gezicht meer, als iemand bij ongeluk de symetrie van de zoutvaatjes en de fruitschaaltjes verbrak. Het dessert was met heel wat minder omhaal opgedaan, maar 't mooie, teere moedertje, dat naar ik vrees, altijd een beetje zwakjes zal blijven, had voor 't eten nog een kwartiertje gerust, en ze verheugde nu haar man en haar kinderen door een kalm, vriendelijk gelaat, en door vroolijke uitvallen, die haar twintig jaar deden schijnen, geen dag ouder.

Toen ik hen verlaten had, en rustig alleen zat in den trein, die mij naar huis terugbracht, toen dacht ik nog eens na over dit alles, en ik sprak tot mijzelf: - Dit zijn verstandige lui, maar zal hun voorbeeld navolging vinden?

Van tasschen, struisveeren, enz.
Voor mevr: Van L.

Dus, geachte mevrouw, U wenscht dat ik-zelve de raden betreffende toilet moet geven, welke U meent noodig te hebben. U wenscht dat ‘omdat ik in alles mijn eigen persoonlijkheid leg, dus óók in de questie toilet.’ Wel, daar is wel iets van aan. Ik vind inderdaad het zonder eigen oordeel volgen van 'n mode, alleen omdat het ‘mode’ is, een van de vele *domheden* van 't menschdom, mannen evengoed als vrouwen, want er bestaan evengoed geijkte modes voor de eersten als voor de laatsten; en de eersten munten dikwijls niet minder uit dan de laatsten in het aantrekken van dingen die hen, persoonlijk, *niet* staan, - alleen omdat het voor hen ‘mode’ is. Ik noem alleen maar o.a. de obstinatie, waarmede sommige jongelui zich precies met die kleur van das of van bont overhemd versieren (?), die van alle tinten ter wereld 't meest onvoordeelig staat bij hun gezicht of haarkleur, of de smakelooze wijze waarop zij zich optooien met opzichtige geruite overjassen, of getailleerde paletots; (juist zij, die met een hoogen rug behept zijn, zullen die façon soms 't eerst aantrekken), enz., enz.

Waarmee ik geenzins wil beweren, dat het excentrieke idee van vele hollandsche en duitsche ‘intellectueele’ vrouwen (de françaises en engelschen zijn in dat opzicht wijzer), van zich *niet* aan de mode willen storen in mijn oogen ook maar eenige

aanbeveling verdient. Ik zal U zeggen waarom niet. Modes worden uitgevonden in Parijs en in Londen, door *artisten* in zekeren zin in hun vak, mannen en vrouwen, die, door langjarige ondervinding, oog hebben gekregen voor lijnen en vormen en kleuren, en die dientengevolge *weten*, omdat het hun *vak* is, hoe zij die artistieke kennis moeten van toepassing brengen, om het vrouwelijk lichaam op haar voordeeligst te doen uitkomen. Welnu, wanneer nu de eerste de beste vrouw, meestal nog met een heel bescheiden beurs bovendien, zich verbeeldt dat ze met al die door zorgvuldige studie verkregen voorschriften kan gaan breken, en in staat is op haar eigen gelegenheid een geheel individueele kleederdracht, die nogtans gracieus is, uit te vinden, dan is het gevolg zonder uitzondering een jammerlijk fiasco, om de zeer eenvoudige reden dat slechts heel enkelen onzer uitvindsters, artisten zijn, juist op dit speciale gebied

zijn, en, die het zijn, die moeten dan nog beschikken over een heel groot fortuin om hare eigene aparte modellen en ideeën te kunnen laten uitvoeren door daartoe bekwame allereerste rang tailleurs en naaisters.

Maar, - m.i. zit 'm dáárin het groote geheim van zich goed weten te kleeden - men moet de kunst verstaan een mode aan te passen aan eigen-ik. Ik heb zoo dikwijls, juist hier in Holland, door dames, die veel geld aan haar toilet besteden, de opmerking hooren maken, dat ze het zoo heerlijk van deze of die naaister vinden, 'alles aan haar te kunnen overlaten'. 't Resultaat bij dezulken was m.i. steeds.... smakeloosheid. Waarom? Omdat een naaister, al heeft zij nog zoo'n goede coupe, en al levert zij nog zulk goed werk, in 99 van 100 gevallen *niet* iemand is, die rekening houdt met de *individualiteit* harer cliënten, maar wel met 'de mode', en bovendien, natuurlijk, met wat die cliënte wil besteden, waarbij dan voor haar-zelve de vraag hoe zij aan het af te leveren costuum zooveel mogelijk kan verdienen, door knoopen, passement, enz. te recommandeeren, ook nog in eerste aanmerking komt. Zij, die zoo volkomen uitmunten in hun vak, dat zij geheel en al rekening weten te houden met de persoonlijkheid die zij kleeden, zijn de Paquins, de Bischoff-David's, de Worth's. Maar... ga eens vragen welke prijzen die dan ook rekenen! Geen wonder, dat zulke artisten, als deze zijn in hun soort, verkeeren dan ook in de voorname kunstenaarswereld van Parijs, en groote landgoederen bezitten, en magnifique feesten geven. Zij kleeden de eerste actrices van Europa, en de high-life-wereld van Londen en Weenen en Parijs. En zij verdienen daarnaar.

Van uw hollandschen tailleur of naaister kunt gij *dat* niet vergen, mevrouw, om de eenvoudige reden niet, dat gij geheel andere prijzen betaalt, nietwaar? Daarom moet gij-zelve een beetje meehelpen, en u niet wijsmaken gemakshalve, dat het zoo 'plezierig is, dat Uw naaister van de mode alles afweet'; maar gij moet integendeel U zelve rekenschap geven van de *belangrijke* vraag, in hoeverre die mode past voor U en voor Uw omgeving en voor Uw leven. - Daar komt me een voorbeeld in den zin, dat ik U even wil aanhalen, 't teekent eenigzins wat ik bedoel. Toen ik dit voorjaar in Parijs vertoefde, en de mode van met grooten, *te* grooten tasch aan den arm langs den bijna grond sleepen, daar en vogue was bij de midinettes, en de petites-femmes, heusch toen maakte dat een effect, in den grond beschouwd o ja komiek, maar toch wèl, voor 'n voorbijgaand modetje, aardig. Weet ge wáárom, omdat die Parijsche vrouwtjes nu eenmaal zulke elegante figuurtjes hebben, zulke verrukkelijke hooggehakte en fijngeschoeide voetjes, zoo'n coquette gracieuse démarche, en zoo'n eigenaardig cachet, tot zelfs *in* de excentriciteit harer kleeding, dat zij zich heel wat kleine sottises kunnen veroorloven, in de stad-zelve van sottises op modegebied, en van wuftheid op alle gebied, bij uitnemendheid. Zoo'n reusachtige hoed, of zoo'n miniem klein suikerbrood of bloempotje, gegarneerd op 'n vlugge écht-Parijsche manier, geposeerd op 't fijne profiel van 'n française van de boulevards, daarbij 'n heel slank makend nauw, *te* nauw tailleur-pakje, of 'n koker-achtigen langen mantel, beenen, welgevormd, en gehuld in ragfijne à-jour kousen en heel mooi-zittende schoenen, en zoo'n verschijninkje trippelend dan midden tusschen de reusachtige overstelpende wereld-drukte van Parijs, met aan haar arm of over haar schouder 'n voor haar persoontje veel te grooten, heel opzichtigen tasch, 't is belachelijk als je het ontleedt, en toch 'staat' het in die heele omgeving, is het daar modieus, chic.

Maar kom nu in Holland! Ten eerste hebben de hollandsche dames de ongelukkige gewoonte om al dergelijke nouveautés van één dag eerst dan te durven dragen, als

ze in het buitenland reeds passé zijn, - dat hangt óók samen met haren hang iets nieuws en duurs zoolang te bewaren voor ‘zondags’ en voor ‘best’ totdat het absoluut ouderwetsch en daardoor waardeloos is, ja zelfs leelijk aandoet daardoor - en ten tweede komt het er zoo énorm op aan hoe en bij welk geheel je zoo iets draagt. Ik heb in dit najaar hier in den Haag verscheidene vrouwen en jonge meisjes ontmoet, die ik haar over den schouder *gesjouwden* tasch (er is geen ander woord voor) graag had afgenomen, zóó ontsierden ze zichzelve ermee. Bij een lompe soort toque (waarom zijn zoo vele hollandsche hoeden cachetlooze *namaaksels* van fransche modellen?), bij een zwaar stuk bont, angstvallig tegen de hollandsche kou dicht om den hals getrokken, aan de handen garen handschoenen, en in de hand een gemeene katoenige parapluie, heusch dáárbij staat geen mode-tasch, dien men in regen en wind, alle twee minuten, onhandig opnieuw over den schouder sjort, en die ook bovendien in 9 van tien gevallen, gansch niet

overeenkomt met de stijve bewegingen of 't onelegante, coûte que coûte, vooruit-sjouwen, waarin zoovele hollandsche dames op straat uitmunten, en waartoe - ik geef 't gaarne toe - ons hollandsch klimaat, van regen, wind en storm, helaas alle aanleiding geeft.

En zoo is er zooveel. Ik hoop een volgenden keer op eenige andere Uwer vragen meer speciaal in te gaan, U dan ook meteen eenige adressen aan de hand te doen wellicht, die U kunnen helpen. Laat mij U nu ditmaal, juist bij het begin van het winterseizoen, twee algemeene raden nog geven, waar het namelijk twee dingen geldt, waarin m.i. de hollandsche dames voortdurend zich vergissen ten nadeele van haar toilet. Ten eerste: verander uw japonnen niet tot in het oneindige. 't Kost U méér dan een nieuw stuk gewoonlijk, en 't wordt toch nooit meer chic. Bovendien, gij kunt ook niet verwachten, van hem of haar dien gij met dien verander-arbeid belast, dat hij of zij dit met lust verricht. De winkeliers immers, genoodzaakt de nieuwste modes te leveren en aan te bieden, willen die dan ook gaarne verkoopen. Heusch, tegenwoordig kan men in onze groote steden vrijwel alles wat het buitenland biedt, zij het ook in minder groote keuze natuurlijk dan in Parijs of Londen, krijgen, maar.... 't publiek is niet gemakkelijk bij ons op het punt iets waarlijk moois aanschaffen. Weet ge wat mij onlangs - met recht - een winkelier zeide: '*Als* bij ons in Holland een dame een "duur" stuk aanschaft, dan wordt 't ook een familie-hoed, of familie-japon, of familie-mantel voortaan.' Waarmede hij wilde uitdrukken, dat de gelukkige bezitster dan zoolang verandert, jaar in jaar uit, aan het 'dure' stuk, eerst voor zichzelve, dan, als 't kan, nog voor haar gezin, totdat de prijs er ruimschoots is uitgehaald. (Wel te verstaan, dat méént zij; maar, 't is niet zoo; kijk eens na in Uw boek hoeveel àl die veranderingen, en al die nieuwe lintjes en garneeringen en strikjes enz, die gij er bij moest aanschaffen, U hebben gekost, en vraag U dan eens af of gij niet evengoed daarvoor elk jaar iets *nieuws*, dat naar de mode was, had kunnen hebben.)

En mijn tweede raad is deze mevrouw, wees niet àl te spaarzaam in het dragen van datgene wat gij aanschaftet. *Als* gij 't eenmaal hebt, *gebruik* het dan. Bewaar het toch niet in de kast voor deze gelegenheid voor 'best', of voor die extra 'deftige' visite. Koop het *niet* als gij 't niet gebruikt, maar, als g 't hebt, vergeet dan niet, dat de mode een te wisselvallig ding is heden ten dage, om toe te laten het ouderwetsche systeem van 'bewaren'. Ik ken vele menschen, die altijd ouderwetsch gekleed zijn, niettegenstaande hare kasten vol hangen van nieuwerwetsche aanschafferijen. Maar ze hebben steeds zoo veel 'af te dragen' aldoor, dat ze aan het nieuwe pas toekomen als het reeds weer ouderwetsch is geworden. Dan wordt het dientengevolge weer opgefrischt met een 'verandering', en dan wordt er en-passant ondertusschen weer wat nieuws bijgekocht, en in de kast opgeborgen voor 'als ik naar dien jour moet', of 'als ik naar dat groote diner ga.' En verder blijft het dure artikel angstvallig bewaard, totdat het geheel uit de mode is geraakt. Degelijkheid en zuinigheid zijn mooie eigenschappen, maar, als ze onpractisch worden aangewend, dan leiden ze nogtans tot verkwisting, juist op 't gebied toilet.

Maar ik moet mij beperken, ik moet U verwijzen naar een volgenden keer, want aan U alleen mag ik niet *te* veel plaatsruimte afstaan. Laat me U alleen dit nog zeggen in antwoord op uw zoo bepáálde vraag: één mooie struisveer of pleureuse is m.i. beter geldbelegging dan drie van mindere waarde. En óók, een wezenlijk *goede* veer houdt zich zóó lang, en kan zoo telkens opnieuw worden gebruikt, èn op winter èn

op zomerhoeden, dat hij als garneering veel goedkooper komt in den grond, dan een andere die elk seizoen moet worden vernieuwd. Mij persoonlijk zou 't niets kunnen schelen om telkens dezelfde zwarte pleureuse of veer te dragen, mits van *goede* qualiteit, in plaats van dezen winter een armelijk fantasietje, en 't komend voorjaar een schraal bloemen-arrangement, en in den zomer dáárop weer 'n goedkoop lintje, etc. Maar dat is een questie die ook alweer samenhangt met 't milieu waarin men verkeert, of men veel uitgaat, veel toiletten heeft, jong is, dan reeds wat ouder, etc. In elk geval moet gij niet een sprekende kleur, als blauw of groen, nemen - al is die ook 'mode', - want *die* verveelt, indien zij telkens op zomer en winterhoed moet terugkeeren, - alleen zwart, grijs, wit (dit kan later geverfd worden) komen in aanmerking indien gij niet telkens wat nieuws kunt of wilt aanschaffen.

Als vertrouwd adres hiervoor durf ik U gerust aanbevelen: firma van Doren, in den Haag, Hoogstraat, in Amsterdam, meen ik, Leidschestraat, en U 's zomers zeker welbe-

kend om zijn mooie zaak onder de galerij op Scheveningen. Tot een volgenden keer voor de rest.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Verlangen.

O Lief, mijn verlangen naar jou is zoo groot,
Dat mijn harte nooit zal genezen,
Wanneer je niet eenmaal nog fluisteren zult,
Dat je Ziele van mij zal wezen.

En moet ik in stilgedragen smart
Nog lange in eenzaamheid leven,
Het Lot heeft de draden van onze Ziel
Toch voor eeuwig te samen geweven.

Al ben je tevreden in schijngeluk
Toch moet je mij altijd gedenken,
Want ik weet dat je aan geen and're vrouw
Je Ziele ooit zult schenken.

Herinnering aan één liefdeuur
Zal den blik van je oogen verzachten,
Ik voel, dat je eenmaal nog komen zult,
Want voor *mij* zijn je teerste gedachten.

O Lief, mijn verlangen naar jou is zoo groot,
Dat mijn harte nooit zal genezen,
Voor je stem mij nog eenmaal gefluisterd heeft
Dat je Ziele van mij zal wezen.

CLEOPATRA.

Spiritualisme.

Ik hoorde zachtkens fluist'ren
In duisternis
Van lange, koude nachten,
En sombere gedachten,
En droefenis.

Dat fluist'ren, o dat fluist'ren,
Zoo eind'loos teer,
Het nam mijn droefheid mede,
En spelde mij den vrede
Na onrust weer.

't Was of werd weggeschoven
Het wolkgordijn,
Ik zag een schemer beven
Van jong, verheerlijkt leven
In glorieschijn.

Het spiritualisme,
Het morgenrood,
De Trooster was gekomen,
Verdreef de bange droomen
Van graf en dood.

Bedroefden en vermoeiden,
Zoovelen nog,
O wilt dat fluistren hooren
En zien het morgengloren,
Komt haastig toch.

Komt haastig, laat u troosten,
Opdat ook gij
Beseft de groote waarde
Van 't leven hier op aarde
Voor d' Overzij.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Alléén door te bestaan.

O zondagskind'ren, stralend gaat ge
Door 't aarde-leven heen,
Een hulp, een steun, een troost voor allen,
Door te *bestaan* alleen.

Wáár gij ook komt, steeds brengt gij vrede
En vreugde en zonneschijn;
Voor velen, zonder u, zou 't leven
Een donk're schaduw zijn.

Gezegend zijt gij, - en een zegen
Uw wondre tooverstaf,
Die eenmaal zeker aan uw wiegje
Een goede fee u gaf.

De tooverstaf, waardoor gij harten
Weer hoopvol kloppen doet,
En liefde geeft en blij vertrouwen
In menig droef gemoed.

Het zijn de geest'lijk reinen, goeden,
Die door het leven gaan,
Een zegen voor hun medemenschen,
Alléén door te bestaan.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particu-**

lieren weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap-kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: A. de G.-B. - Ik vind het in de eerste plaats buitengewoon lief van U, mij zooveel vertrouwelijks van U te vertellen. Zoo leert men elkaar kennen, nietwaar; en, elkaar kènnen is zoo dikwijls metéén elkaar begrijpen, óók al is men het niet in alles eens. Trouwens, ik begin dadelijk met te zeggen dat U en ik het waarschijnlijk méér eens zijn dan het U toeschijnt. Maar daarover straks. Eerst wil ik even het zakelijke afdoen, en het met U hebben over Ego. Over die gedachtenwisseling als zoodanig, wil ik mij, mijn stelregel getrouw, nu nog niet uitlaten, omdat ik de mogelijkheid niet acht uitgesloten, dat ik-zelve te eeniger tijd over de door Ego opgeworpen questie een hóófdartikel maak. Overigens speet het mij, dat gij Uw artikel aan hem in dien vorm hadt ingericht, dat ik het moest opnemen onder de rubriek gedachtenwisseling. Het onderwerp namelijk leent zich zoo bijzonder goed voor een hoofdartikel, van de hand eener gehuwde-vrouw in de eerste plaats, en die, zooals gij deedt, haar náám er onder zet; anders heeft het betoog geen waarde, vind ik. Ik deel U dit mede voor 't geval iets dergelijks alsnog voorkomt. - Mijn noot onder aan het voorloopig antwoord van Ego, zag niet zoozeer op *Uw* gedachtenwisseling aan hem, als wel op die van M. de Ruyter de Wildt. Echter, ook deze dame had *zelve* reeds terstond ingezien dat het vereischte was haren naam te noemen, waar zij zoo heftig optrad. Dus, dáárom dan ook gaf ik haar gaarne vrijheid van spreken.

- En nu keer ik terug tot Uw vriendelijken, in veel opzichten droef-stemmenden, toch ook weer van zooveel energie getuigenden langen interessanten brief. Zie eens, lieve mevrouw, de omstandigheden *maken* in veel opzichten den mensch, vooral als hij of zij is een mensch met een *ziel*, van wien iets te maken *valt*, en daarom lijkt het mij zoo heel gevaarlijk uit *Uw* bijzonder treurige ervaringen in die intieme questies de algemeene gevolgtrekkingen te willen maken, die U er uit trekt. Daar zijn toch ook *gelukkige* echtgenooten en moeders, die ‘dat’ doormaakten, en die er geheel anders over denken als gij. Ik voer in dat opzicht een zoo uitgebreide correspondentie, dat ik over heel wat getuigenissen van den meest verschillenden aard kan beschikken. Een ervan behandel ik in ditzelfde nommer; het geldt een brief van eene, na betrekkelijk vele jaren *gelukkig* huwelijksleven, moeder-gewordene. Ik correspondeerde met haar langen tijd voor haar hoop werd verwezenlijkt, en ik weet dus dat zij ook toen zoo innig-gelukkig was als eene vrouw slechts zijn kan, die haar

liefsten en natuurlijksten wensch, ook dien van haren man, niet zag vervuld. Nu *is* die vervuld, maar, van al de ellende die gij beschrijft, heeft zij niets gezegd, integendeel is haar brief één toon van dank en jubel. En zoo zijn er velen. Hoe menig jong meisje ook heb ik, in de negen jaren van mijn redactrice-schap, niet gewezen, gedurende een lange periode van onvoldaanheid of zoeken naar geluk, op datgene, de natuurbestemming der vrouw, wat haar wellicht te eeniger tijd zou troosten en den weg licht maken. En, als 't dan daarna zoo gekomen is, hoevelen harer hebben mij niet juist dáárna dan beleden hare tevredenheid met het leven, haar geheel anders hare onvoldaanheid van vroeger *begrijpen.* Ziet gij, lieve mevrouw, m.i. schuilt daarin de zaak, die gij teveel wegredeneert, dáárin dat de natuur haar loop *wil* hebben. 't Helpt niet of gij en ik en duizenden andere vrouwen dat onplezierig vinden wat de gevolgen voor ons aangaat, 't *is* eenmaal zoo, en niet anders. Wij-vrouwen zijn in al dergelijke dingen de *slachtoffers* van het leven, van het liefdeleven in lichamelijken zin heel dikwijls. Maar, wat wilt gij daaraan veranderen dat de natuur 't zoo heeft ingericht? Gij kunt toch immers de zinnen, de wederzijdsche aantrekkingskracht der geslachten, niet wegredeneeren. En ook, zoudt gij dat heusch willen? Gij zijt zoo boos op al die mannen die U aankijken, maar, zoudt gij liever een leelijke onbegeerde misdeelde willen zijn, die de mannen schouderophalend voorbijgaan? Ik ben er van overtuigd van niet. Het is onze vrouwelijke kracht *en* onze zwakheid meteen, wanneer wij lichaams-bekoorlijkheden hebben. Zeker, ik weet evengoed als gij dat een alleenstaande vrouw daardoor in duizend moeilijkheden en gevaren komt, maar, is zij door haar misdeeldheid in lichamelijken zin geheel en al *on*bekoorlijk, och wat voelt zij zich dan jaloersch, zuur, verbitterd, verlaten, juist óók dan als zij alleen door de wereld moet komen. -

- Dat gij onze *rechten* voor de *wet* slecht geregeld vindt beaam ik volmondig; maar, ik vind onze wetten op véél punten zoo onrechtvaardig mogelijk, idioot-dom dikwijls. Ongetwijfeld is daaraan veel te verbeteren. De vraag is maar, of de vrouwen-stemsters ons die verbetering zullen brengen te eeniger tijd als zij het kiesrecht hebben verkregen. - Uit Uw brief begrijp ik niet recht, hoe die mevrouw, die gij noemt, de oorzaak werd dat gij opnieuw de mannen gingt wantrouwen. Dat staat er niet duidelijk in. Ik voor mij geloof dat de mannen niet slechter noch beter zijn dan de vrouwen maar *anders* dan zij. Zij hebben andere deugden, andere gebreken; en vele eigenschappen ten goede en ten kwade hebben zij natuurlijk ook met ons gemeen. Maar een ding geloof ik zeker, dat vele vrouwen, ook gehuwde, op het punt liefde en verliefdheid verbazend onoprecht zijn, en zich willen voordoen achterna als slachtoffers van een begeerte, die zij-zelven evengoed hebben gehad, en waarin ook niets *is* om zich voor te schamen, omdat zij is natuur. - Maar ik moet het er voor ditmaal bij laten. U zult begrijpen dat Uw brief te confiden-

tioneel was om hem in details te durven beantwoorden. Ik dank U nogmaals zeer daarvoor.

Mimosa. - Ik had zooveel correspondentie dat ik waarlijk niet weet, of ik reeds behoorlijk dankte voor die aardige kaart met Uw honden, bij mijn thuiskomst? Voor alle zekerheid herhaal ik mijn dank nogmaals. 't Is zulk een leuke photo, en gij weet dat ik alle dierenvrienden in mijn hart sluit.

P.v.V. - Alvorens de door U bedoelde courant niet de fatsoenlijkheid heeft gehad het antwoord van mij over te nemen -, in plaats van het geheel en al te verzwijgen - wil ik niet met U in correspondentie treden, omdat ik vooronderstel dat gij-zelf aan die courant zijt verbonden. Een nommer der Lelie met mijn antwoord is aan den uitgever-redacteur van die courant toegezonden; gij kunt daarnaar bij dezen informeeren - *tenzij* gij-zelf er reeds alles van weet, wat ik voor waarschijnlijk houd. Zoodra mijn antwoord onveranderd en in zijn geheel is opgenomen in die courant, ben ik bereid Uw brief en Uw vragen te dezer plaatse te beantwoorden.

Dalia. - Gij zult mijn voorloopig antwoord aan U reeds gelezen hebben, nietwaar? Nogmaals, ik kan U slechts de *oprechte* verzekering geven, dat ik het kindje buitengewoon gezond-lief-mooi vind op de foto, terwijl ik U tevens mijn compliment maak over het smaakvolle lange baby-jurkje, dat een zoo dood-eenvoudigen, maar ècht-gedistingueerden, geheel bij 't kindje passenden indruk maakt. Ik houd niet van korte kinderjurkjes; dit is tip-top Engelsch (wat in mijn oogen, inzake toilet, meestal een compliment inhoudt). En, heusch lieve Dalia, al Uw excuses zijn niet noodig, ik begrijp 't zoo goed dat geluk egoist maakt soms, en dat *dit* geluk U te veel bezig houdt om U gelegenheid te geven aan mij te schrijven. Toen ik nooit iets van U hoorde, vreesde ik wel eens, dat gij misschien ziek waart geworden later, gij of 't kindje, maar nu ik weet dat alles louter blijdschap is geweest, nu ben ik veel te dankbaar voor U, om U Uw stilzwijgen ook maar één seconde euvel te duiden. Mag ik zoo vrijpostig zijn voor mijn correspondente hierboven (mevr. de G. - B.) een paar zinnetjes aan te halen uit Uw brief?

O freule, dat gevoel, als 't kindje er is, dat je op eens geheel zonder pijn zijt na die moeilijke oogenblikken, dan dat eerste huilen van 't kindje - God - welk een zalig oogenblik. 't Eerste wat ik zei was dan ook: God zij geloofd en gedankt.

Mijn man zat aan 't hoofdeind van 't andere bed, hield steeds mijn hand vast, en was zeer kalm.

Hij bemoedigde me steeds met mij aan te kijken, en de lippen op elkaar te zetten; en 't hielp.

Ik hoop dat Uw man 't mij vergeeft, indien ik dit omtrent hem letterlijk overneem uit Uw schrijven. Het is noodig om te getuigen dat hier tegenover 't eene oordeel óók 't andere staat, nietwaar?

Maar nu, lieve Dalia, nu moet gij niet boos zijn indien ik Uw lief vragen naar mijn tweetal ‘jongens’ glimlachend stilzwijgend voorbijga. 't Is héél fijngevoeld van U, maar.... als ik naar dat portretje zie, met die stralende moeder-oogen op haar kleine meid gevestigd, dan begrijp ik zoo goed, dat *ik* haar heel arm moet voorkomen. En dan wil ik daarom liever niet over mijn *bescheiden* deel spreken tot eene die zóó rijk is, dat ze mij met recht zou beklagen. Al ben *ik* ook heel tevreden daarmee. 't Gaat

daarmede als met iemand die zijn kostbare woning heeft opgeluisterd met de prachtigste schilderijen en antiquiteiten. Die heeft geen oog meer voor de tevredenheid van iemand wiens kamer is gezellig gemaakt met photo's en witgelakte meubeltjes. Welk een prozaische, mank-gaande vergelijking, nietwaar! Maar, weet gij wat ik lief en goed van U vind, dit, dat gij Uw eigen viervoeter hebt gehouden. Ik was zoo bang dat gij hem zoudt wegdoen, om wat gij mij eens schreeft daaromtrent. *Dat* vond ik zoo hard. En, ziet gij nu wel, dat ik U goed heb voorspeld, en dat hij *niet* jaloersch is, en integendeel lief is voor Uw kindje, als gij *hem* ook maar blijft aanhalen en liefkozen. Een kind heeft in zoo'n geval geen trouwer beschermer juist, dan de hond van zijn ouders; die voorbeelen zijn zoo overtalrijk dat ik ze U niet kan opnoemen, uit plaatsgebrek. Hartelijk, hartelijk 't beste, lieve Dalia.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Wegens plaatsgebrek moesten de Gedachtenwisselingen: De gehuwde onderwijzeres in de school, door Een Onderwijzeres en: Aan Ego en zijn Debaters, door de Veer, tot een volgend nummer blijven liggen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Heden ontving ik een N°. 18 ‘Hollandsche Lelie’ terug geadresseerd aan den **WelEd. Heer Schutstael van Woudenberg te Brummen** en door de post aan mij gezonden, omdat geadresseerde is ‘**vertrokken naar Indië’** en de afzender onbekend. Het nummer is bij mij terug te bekomen.

Keizergracht 485, Amsterdam.

L.J. VEEN.

15 November 1911.
25ste Jaargang.
No. 20

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Aandacht.

Eene opmerking in het maandblad Theosophia (Augustus j.l.), gaf mij aanleiding om onder den titel *onjuiste dialectiek* een vertoog te schrijven en te wijzen op het groote gewicht van juiste uitdrukking; ik voegde er enkele proeven van woord-beteekening aan toe en deed het vergezeld gaan van den oproep: *mee te dienen tot het verwerven van een leer der beteekenissen*, zooals er is *een leer der verhoudingen* (mathesis). Daar het zulk een algemeen belang betreft, richt ìk dezen oproep ook tot de lezers en lezeressen der Holl. Lelie: dat zij die zich geroepen gevoelen, zich met mij in verbinding stellen, om te overleggen aangaande de beste wijze tot het bijeenbrengen en verbreiden van uitkomsten!

Het denkbeeld is aangeduid door Multatuli, waar hij klaagt dat de woorden, hem ‘noodig om exact te zijn’, bedorven worden door slordig gebruik en waar hij spreekt: ‘de jeugd moet zich oefenen in het bepalen!’ - Het is geformuleerd door Dr. Fr. van

Eeden; betoogend in ‘Redekunstige grondslag van verstandhouding’ (3e reeks Studies), verkondigend in ‘Het Lied van Schijn en Wezen (I, IV) en in de ‘De Kleine Johannes’ (III blz. 230-234), bij monde van Markus.

> ‘- “... de heerlijkste, klaarste en elk bevredigende en voor elk bevattelijke antwoorden wachten totdat men beter heeft geleerd te vragen”... -’
> ‘- “... Maakt een wetenschap des woords, zooals

gij een wetenschap der sterren hebt gemaakt, zoo nauwkeurig en aandachtig.
Gij hebt de samenwerking en de verbroedering onder de wijzen een leer der verhoudingen gemaakt, die mathesis heet. Maakt zoo een leer der beteekenissen, want gij werpt in 't wilde naar het schoonste en teederste leven, zooals kinderen vlinders willen vangen met mutsen en tasschen. En door de verbroedering en samenwerking zult gij dan vragen stellen, waarop de antwoorden u zullen toeklinken als openbaring en evangelie. Helder, heugelijk, wonderbaar.“ - -’

Verkondigend is de beeldende taal van Dichter en Profeet, die, tot begrip zich richtend, geene erkenning van waarden vraagt aan het verstand; *betoogend* is de teekenende taal van hem die iets wil verstaanbaar maken of aantoonen en die zich richt tot het verstand, dat logischen gang vraagt. De verkondiger spreekt, de betooger redeneert. De betooger behoeft woorden van erkende waarde en zijn betoog lijdt schade, als de gebezigde uitdrukkingen geen vast overeengekomen waarde hebben, die ze doen verstaan zooals ze gemeend werden; hij behoeft: strikte gedachten-teekens. De begripsbeelden door den verkondiger bij zijne hoorders gewekt, zullen meest afwijken van het beeld dat hij uitzond, dit hangt af van de gesteldheid der weerspiegelende gemoederen; doch waar door verwantschap van gemoed ontvankelijkheid is tot zuivere weerkaatsing, daar antwoordt het begrip met waardeering. Heeft nu de ontvanger het vermogen, om het gewekte begrip met zijne gedachten te bereiken en te bekleeden, dan verstaàt hij en zal de nieuw verworven waarde geldend willen maken opdat zij dienen moge tot een vàst teeken.

Zoo had ik reeds begrip van het woord: aandacht, en verlangen het te verstaan. Ik had er juist enkele aanteekeningen van gemaakt, toen ik de Holl. Lelie van 10 Augustus ontving en met groote blijdschap de ‘*Verklaring*’ las van Freule de Savornin Lohman; deze drong mij die aanteekeningen dadelijk uittewerken. Voor wat zij geven moge, volge dan hier de verkregen uitkomst:

Aandacht (het gevestigd houden der gedachten). Het woord wordt buitendien gebruikt voor twee verschillende waarden: *Opmerkzaamheid* en *gebed.* ‘Opmerkzaamheid’ past voor waarneming van zintuigelijk gebeuren (opmerkzaam toezien, toeluisteren) en kan dus niet gebruikt worden voor wat tot het gedachtengebied behoort. Als wij nu deze dichtregels beschouwen:

‘Aandachtig zie ik en mijn oogen zijn
Gansch aan u vastgebonden....’

(*Ellen*, v.v. EDEN).

dan is in dat ‘aandachtig zien’ het gebonden zijn der blik voorwaarde, maar niet de hoofdzaak. Er is geèn gebeuren, maar de gedachtenkracht en het gevoel zijn gansch saâmgetrokken op wat de oogen zien en de in aandacht verzonkene wil méér ontwaren dan voor die oogen waarneembaar is, hij wil begrijpen:

‘Ik zie u aan en kan niet anders doen
Maar ik begrijp niet wat ik zie. Ik zoek
Uw zoete zelf in wat mijn oogen zien
en vind het niet.....’

Hier nàdert de aandacht *devotie,* in zoover devotie mag heeten: het in overgave ondergaan van een verheerlijkend gebeuren. Devotie echter, is geheel een Zwijgen, om een heerlijke Tegenwoordigheid, die men aanwezig voelt, tot het innerlijkst Zelf te laten spreken, zich aan de inwerking dier Tegenwoordigheid overtegeven en hiervoor is geen beter woord in onze taal dan: *Gebed.*

Doch geen ander woord dan *aandacht* is toepasbaar, als wij willen aanduiden: de samentrekking der volle gedachtenkracht op iets dat men wil doorgronden, op iets dat men wil tot stand brengen of verkrijgen; is er dan geen verzet van sterker macht en geen gevolg, dat in strijd daarmee is en onontkoombaar, dan verkrijgt men!

> '.... Zoo zal ik naarstig bouwen,
> aandachtig dienend, een hecht woordgestel
> een vast statuur van zegging.....'
> (*Het Lied van Schijn en Wezen I.*)

In aansluiting met mijne inleiding, geef ik hier nog enkele woordverklaringen, die als proeve tot mijn eerstgenoemd vertoog behooren, verbeterd en uitgebreid:

Heugelijk (wat waard is in zich optenemen tot gestadige verblijding). Het woord is verwant met: geheugen, verheugen en heugenswaard. Wat heugenswaard is zal, in 't geheugen bewaard, ons verheugen bij iedere herinnering, tot wij het gestadig onthoùden, en belèven. Meest heugenswaard is het Wezenlijke en Eeuwige. In het woord Evangelie (Blijde Boodschap) ligt heugelijkheid en heugenswaardheid opgesloten.

Citaten hiertoe:

> '- 'oefen dus uw geheugen, want zonder het
> sterke en juiste geheugen wordt geen heil bereikt.
> Maar onderscheid dit wel, niet het kleine en tijdelijke
> moet gij onthouden, maar het groote en eeuwige.'
> (*Kl. Johannes II.*)

> 'en aller waer'ld zoet zorgelijk gebeuren
> heeft nooit zoo rechtstreeks mijn verstand verheugd
> Het leven spreekt nu met een klare stem.'
> (*Des Levens Kern. Bundel:* DANTE en BEATRICE.)

> 'Maar daar 't ons nog zoo zwaar valt te vertrouwen
> op indirect bericht en het geneucht,
> van enkel denken als een lust te smaken,
> zoo blijft ons veel bedroeven wat door deugd

van groot begrijpen ons verblijd zou maken.
't Is recht, dat wat ons evangelie bracht
ons worden heil'ge en geliefde zaken:
het avondrood, de stil bestarnde nacht.'
(*Lied van Schijn en Wezen I.*)

'..... Mij heugt
hoe 'k om het ijdele aller dingen griefde,
als om 't ziek kind zijn vader. Want ik keek
naar 't veege lijf te angstiglijk.....'
(*Lied van Schijn en Wezen I.*)

Onmiddellijk (zonder tusschenweg of hulpmiddel). Ten onrechte gebruikt in de beteekenis van: *terstond* (ter zelfde stonde). Juist gebruikt: 'Buiten éénheid verkrijgt men niets onmiddelijk'.

Citaten hiertoe:

'Satan: Toch stond Verboden Toegang aan dien weg.
de Vader: Die was onmidd'lijk en den mensch te zwaar.
(*De Broeders Tragedie van het Recht.*)

Der dingen kennis hebben wij bij monde
van beeld en schaduw, boden die ons zendt
't volstrekte Zijn; hun middelijke konde
verlangt geloof en geeft dat Weten niet,
dat hoogste, dat ons één maakt met 't doorgronde
en is iets *zijn,* schoon 't iets *gevoelen* hiet.'
(*Lied van Schijn en Wezen. I*).

Dadelijk (middels dading of handeling). Ten onrechte gebruikt in de beteekenis van: *aanstonds* (in den aan volgenden stond). Juist gebruikt: 'dadelijk bewees hij zijne woorden'.

Oogenblikkelijk (in den tijd van een oogblik). Oók ten onrechte gebruikt voor terstond. Juist gebruikt: 'de uitwerking was oogenblikkelijk'. Voor wat zeer kort duurt past de uitdrukking: *kortstondig.* Voor een snel en ònverwacht gebeuren is het meest teekenend woord: *plotseling.*

Aardig kan slechts dàn iets beteekenen als het, gekoppeld met andere woorden, uitdrukt hòe de aard van iets is (goed-, kwaad-, boos-, edel-). Het woord wordt gebezigd òf om afwezigheid van belangstelling te dekken en is dan zinledig, òf om ingenomenheid te kennen te geven. In 't laatste geval drukt men zijne meening beter uit met woorden als; grappig, vermakelijk, mooi, lief, minlijk, vriendelijk.

Tevredenheid (het vervuld zijn van innerlijken vrede).

Voldaanheid (*a* de voldoening dat volbracht werd wat men te doen achtte,) *b* de voldoening over het verkrijgen van wat begeerd werd. Toch kan er, hoewel aan begeerten voldaan is, innerlijke ònvrede zijn.

Bedoelen (richting nemen op een doel). Ten onrechte gebruikt in de beteekenis van: *meenen* en *te kennen geven.* Deze degradatie van het woord is wellicht hieraan te wijten, dat men verbergt zich geen rekenschap te geven van het doel dat men beoogt àchter de woorden, of om te ontveinzen dat er een doel achter licht; ook omdat de andere partij voldaan is, te weten wat de woorden voor 't oogenblik te kennen

geven en geene belangstelling heeft voor het zooveel verder gelegen doel. Hoogste bedoeling is: de verwezenlijking van het Zelf: al-zuiver-weerspiegelend, te *zijn.*

Dankbaarheid (het onderworpen zijn aan dankplicht). Het zou op geen rechtsgrond gevestigd kunnen worden om dank te eischen, dus zegt men nooit 'gij zijt mij dankbaar' meenend 'gij zijt mij dankbaring schuldig' (als cijnsbaring, dienstbaring). Ook is men niet zeer geneigd tot het verbaren*) van dank en de dankbare (dankplichtige) bepaalt zich veelal tot praat. In den vorm van offers verbaren zij die zich dankbaar bewijzen, hunnen dank aan God of Goden, in opofferingen betoont men menschen dank, in den vorm van lof en dankwoorden betuigen anderen hunne erkentelijkheden. In het spraakgebruik ware het oprechter, de erkenning: 'ik ben u dankbaar', meestal te vervangen door de betuiging: 'ik zeg u dank' of, 'ik ben u erkentelijk'; want men meent meer: een prijzen van zich zelf omdat men het bewezen goed wèl erkennen wil, dan dat men zou gevoelen: nu ben ik verplicht om met alles, waarmee ik gelegenheid krijg voor het goede, dat ik niet vergelden kan, een bewijs van liefde te geven. Immers, tusschen gelijken, die elkander vergelden kunnen met gelijke gelding, bestaat geen dankbaarheid; doch wat zou ik kunnen geven aan de grooten van geest, dat hunne gaven aan mij evenaarde? Wat aan God? Niet dan dank, aan Hem, en offergaven aan zwakkeren!

> '.... Ik heb niet dan betoon
> van ijver om Hem mee te prijzen,
> zend Hem mijn woordenvogels immer toe,
> die sterven eer zij zijner paradijzen
> groen zien van zee uit.....'
> (*Lied van Schijn en Wezen*).

Zoo gun dan mij, die óók van F. v. Eeden een dankbare ben, van dien Dichter die mij de sterkste en blijdste heugingen gaf, U zoovele aanhalingen gedaan te hebben.

Garoet-Java.

W.J.D. VAN ANDEL.

Overzicht van de week.

I. Gedachten over de Ontgroeningsschandalen.

De couranten hebben de bijzonderheden van de te Leiden voorgevallen 'zwijnerijen' -

*) Verbaren: dit woord bleef mij bij uit een paar middel-Nederlandsche dichtregels 'Karitate verbaren' (Chariteit betoonen).

het woord is niet van mij, in dit geval, maar van de couranten-zelf - in den breede meegedeeld. Ik mag daarom 't gebeurde als bekend vooronderstellen bij mijn lezers. Om het kortelijk te resumeeren is het voldoende hier ‘de berisping’ over te drukken van den Rector Magnificus:

Berisping door den rector-magnificus.

In een vergadering van rector en assessoren, waarin ook een tiental studenten tegenwoordig waren, heeft de rector-magnificus op 6 November, ter voldoening aan den wensch van den Academischen Senaat, de volgende rede gehouden, welke rede gistermiddag Ad valvas academiae te Leiden is aangeplakt.

Krachtens art. 117 der H.O. Wet heb ik, na ingesteld onderzoek, u hier ontboden om u wegens het gebeurde op 9 October in Zomerzorg te berispen. Gij staat thans voor mij, overtuigd van hoogst laakbare handelingen. Ik zal de wanden van dit vertrek niet ontwijden met een opsomming der haast ongelooflijke dingen die één deel van u heeft uitgedacht en tooneelmatig geschikt, een anderdeel onder zijn verantwoordelijkheid heeft geduld, maar niet mag ik nalaten u hier nog eens opmerkzaam te maken op den vollen omvang der rechtmatige ergernis door uw bedrijf gewekt. Dat sommige studenten onder elkander er behagen in vinden door hun gesprekken zich met een atmosfeer van ontuchtige gedachten en gevoelens te omgeven, moge, om hunnentwille, hun ernstigen vrienden leed doen, die dingen alleen geven den rector geen bevoegdheid op te treden krachtens zijn wettelijk gezag. Zij vergrijpen dus handelend zich aan hun eigen ziel, maar, een ontoelaatbare gemeenheid is het volgens alle weldenkenden wanneer jonge mannen van uw leeftijd met opzet in zoo'n atmosfeer binnen brengen aankomende jongens, die 4 tot 5 jaren minder tellen. Dan toch vergrijpen zij zich aan de ziel der jongeren, het schaamtegevoel diep kwetsend, waar het sterk, het verstikkend, waar het zwak mocht zijn. Die gemeenheid, mijne heeren, hebt gij gedaan en dit nog wel onder verzwarende omstandigheden. Gij waart niet het eerste het beste groepje, dat toevallig zich tegenover een paar aankomelingen vergat, gij waart eensdeels het colegium supremum zich gereedmakend tot de eerste officieele ontmoeting met uw aanstaande kameraden; gij waart anderdeels vijf geziene studenten, door het Collegium uitgelezen tot de opluistering dier samenkomst voor te bereiden. En hoe is die opluistering geschied?

Een ‘libretto’ is in druk verschenen, waar een hoogste maat van vuil is saamgeperst binnen het kleinste bestek. De vertooning, ter uitvoering van dit libretto op te voeren, veronderstelde bij de vertooners deels dat zij zouden optreden uitgedost op een wijze, of deelnemend aan een handeling, of zingend een lied, waartegen ieder gezond jongelingshart in opstand moest komen, deels dat zij argeloos langs hun gastheeren heenwandelden in een onteerende rol die, henzelf onbekend, den lezer van het tekstboekje stof bood tot misselijk vermaak. Deze valsche achterbaksheid tegenover aanstaande commilitiones is haast nog verachtelijker dan de rest.

En nu de gastheeren, het Collegium! Uit eigengroenenervaring weet gij met welke gevoelens de novitius tegen u omhoog ziet, hoe dubbel oplettend gij dus moet zijn op uwe gedragingen jegens hen. Gij hebt den inhoud van dit libretto grootendeels drie dagen te voren gekend. Hadt gij maar, toen het nog tijd was, u daartegen verzet, al ware het slechts.... ik ga op dit teedere punt niet verder in, uit een elementair

gevoel van interuniversitaire welvoeglijkheid. Maar gij hebt het walgelijk spel, omringd door uwe gasten, laten doorgaan en niemand uwer heeft een woord van protest laten hooren.

Is het niet treurig teekenend dat het onze zoogenaamd-'beschaafde' jongelui, onze aanstaande advocaten, dominees, rechters, medici, onze *hoogste* ambtenaren straks, zijn, die zich aldus, volgens een zoo onverdacht getuigenis als 't hier bovenstaande, op de *gemeenste* en *ploertigste* wijze gedragen, niet, let wel, dejongsten onder hen, de groenen-zelf, maar juist de ouderen, degenen die reeds op het punt staan de maatschappij in te treden! Een inzender in 'het Vaderland' maakt zeer terecht de opmerking, dat men aan jongelui van denzelfden leeftijd uit het volk, die met handenarbeid hun brood verdienen, geheel andere en hoogere eischen stelt. Hoe ernstig worden dezulken één dag van gevangenschap, één standje op straat wegens dronkenschap, etc., niet aangerekend! 't Eerste kan soms hun geheele lange leven op hen drukken, als een schande! Maar studenten! Juist zij, die geroepen zijn onze hoogste regeeringsambten te bekleeden, ons vertrouwen te winnen als zieleherder of lichaamsverzorger, van hen wordt het walgelijk, liederlijk, in geen enkel opzicht geestig 'ontgroenen', waarvan wij weten dat het jaar op jaar aldus geschiedt, heel vergefelijk gevonden.

Want, zullen deze smerige jongelui nu geboycott worden in de maatschappij, voortaan? Ik geloof het geenzins.[1)] Ik herinner mij nog heel goed - ik was toen een kind, maar de

1) De Officier van Justitie (zelf óók een ex-student) heeft immers reeds geen termen gevonden tot vervolging wegens zedeloosheid. Natuurlijk!! 't Had eens met niet-studenten moeten gebeuren!!

bijzonderheden zijn mij volkomen in het geheugen - hoe er in Utrecht een weerzinwekkende dronkenmanspartij is voorgevallen indertijd, ook van studenten, tengevolge waarvan een vrouw, door den schrik, is overleden. De zaak is voor den rechter gekomen - en... doodgebloed, zoodat de hoofd-betrokkenen nu sinds lange jaren deftige 'Stützen der Gesellschaft' zijn, om wier onrein verleden niemand zich bekommert.

Stel daartegenover de strenge eischen welke aan jongelui met veel minder 'beschaafde' opvoeding en met veel meer verzoeking, van jongsaf, worden gesteld, op èlk gebied, zoodra zij een betrekking zoeken, op een kantoor, in een werkplaats, waar ook. - Van hen verlangt de patroon, de werkgever, iedereen met wien zij in aanraking komen, dat zij zich *fatsoenlijk* gedragen.

Is dit geen meten met twee maten?

Toen indertijd een socialistisch Kamerlid aan den rechtzinnigen afgevaardigde, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, voor de voeten wierp het alles behalve rechtzinnig verleden als *student* van zekeren hedendaagschen rechtzinnigen minister, maakte Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman zich *woedend*: 'Het particuliere leven van iemand moest buiten bespreking blijven. Ging niemand in de Kamer iets aan.'

Met deze gemakkelijke leer komt men ver. En ik twijfel er niet aan of zij zal óók worden toegepast op de aanleggers van de Leidsche vuiligheid, welke thans voor de leus zijn 'berispt'.

Let eens op mijn woorden, hoe de meesten hunner over eenige jaren zullen optreden als brave, christelijke (als we dan nog een rechtzinnig ministerie hebben), hoogst-'fatsoenlijke' meneeren, ambtenaren aan de departementen, rechters, doctoren, predikanten, enz.

En geen mensch die er dan aan *denkt* verder hun dat vuil te durven verwijten. Dat wordt dan begraven bij de rest van 't vuil der 'fatsoenlijke beschaafde maatschappij'.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Er is nog een andere gedachte, eene van mijn standpunt van vrouw, die deze vuilonthulling wekt. Zij is deze: hierin althans zijn wij-vrouwen de meerderen van den man, dat wij nooit tot zulk een mate van zwijnerij zullen of kunnen geraken. *Dat* gelukkig is iets buiten onze natuur van vrouw om. Laat een troep jonge meisjes van achttien tot vijf en twintig jaar hare zelfstandige vrijheid hebben in den meest uitgestrekten zin, zeker zij zullen wel eens de kat in het donker knijpen, zij zullen ook graag genoeg hare zinnen laten spreken, dat ontken ik niet, en *dat* onteert haar ook niet, maar zij zullen *niet* haar amusement gaan zoeken in **zwijnerij** van 'n onnoembaar soort. In dat opzicht zijn zij zonder eenigen twijfel superieur boven hare mannelijke collega's studenten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Wetten en Idiotisme.

Es erben sich Gesetz und Rechte
Wie eine ew'ge Krankheit fort.
- - - - - -
Vom Rechte, das mit uns geboren ist,
Von dem ist leider nie die Frage.

Aldus laat Göthe Mefistofeles zeggen in Faust, in die onvergelijkelijke scene, waarin recht, theologie, geneeskunst ieder op hun beurt een welverdiende geeseling krijgen.

Een fraai staaltje daarvan, - en een dat met recht elk vrouwenhart, feministisch of niet, in opstand zal doen geraken - levert de volgende fransche geschiedenis op.

- Voor eenige jaren deed de prins de Broglie geheel Parijs van zich spreken door zijn opzienbarende ‘mémoires’ in de Matin, waarin hij, in sentimenteele bewoordingen, zijn liefdeshistorie met zijn tweede vrouw te boek stelde. Volgens die mémoires heeft deze, van haar eersten man om zijnentwille gescheiden, hem later in een levensgevaarlijke ziekte met de grootste liefde opgepast, onder broodsgebrek, heeft zij op de meest courageuse wijze in het onderhoud weten te voorzien van hem, haar-zelve, en hun beider kind, de kleine prinses Jasmonde. De prins zwoer daarom dan ook in de Matin, dat hij, ondanks de woede zijner voorname ouders en hun vervolgingen, (omdat zijn tweede vrouw een arme en van geboorte nederige madame Alexander was), eeuwig trouw wou blijven aan echtgenoote en kind, en hij reisde dan ook met haar naar Londen, trad er met haar op in een music-hall, liet zich interviewen en.... verliet reeds kort daarna, omgekocht door diezelfde ouders, nogtans zijn beklagenswaardige echtgenoote, om terug te keeren tot zijn niets-doen-leven van schatrijken, door zijn ouders onderhouden prins de Broglie, en zijn

vrouw te noodzaken tot een echtscheiding, waarbij zij het kind behield, ermee naar Italië reisde, en zich daar ter woon vestigde. Maar, daar zij geen geld hoegenaamd bezit, verlangde zij rechtens van haar man finantieele ondersteuning voor haar dochtertje, diezelfde Jasmonde waarover hij in de Matin zoo aandoenlijk-lief had geschreven. En wat deed nu de edele prins? Hij daagde haar voor de rechtbank om... haar moederschap onwettig te laten verklaren.

Men zou zeggen, 't is te gek om alleen te loopen. Deze vrouw is namelijk gescheiden van haar eersten man juist *omdat* zij bevallen moest van de kleine Jasmonde, waarvan de prins de Broglie de vader is. Het kind liet zij dan ook, - toen nog den naam van haar eersten man dragende, - inschrijven onder een anderen naam, om het, zoodra haar eigen huwelijk met den prins de Broglie had plaats gehad, *openlijk* te erkennen als zijn en haar kind. Die erkentenis heeft indertijd voor de wet plaats gehad door beide ouders, en 't kind is daarop als prinses de Broglie ingeschreven. Ook heeft de moeder, zoowel voor dien tijd, toen zij nog haar eersten man toebehoorde voor de wet, als daarna, zelve voor haar kind gezorgd; zij heeft ervoor geld verdiend toen haar tweede man, de vader, ziek was; en toen deze haar verliet heeft zij het tot zich genomen.

Maar nu hebben de schatrijke ouelui de Broglie geen lust het door de wet bepaalde finantieele onderhoud voor het kind der moeder uit te betalen, zij nemen daarom een advocaat in den arm, die er een paar wettelijke nonsens-wettigheden op uitvindt, om te bewijzen dat het kind ‘voor de wet’ geen moeder heeft en... de rechters spreken een vonnis uit, volgens 't welk de arme Jasmonde wordt toegewezen aan haar lammeling van een vader, en wordt afgenomen aan haar eigen moeder - die, volgens 't vonnis, ‘niet is haar moeder.’

Je zoudt er om moeten lachen als 't niet ten hemel schreide van ellende.

En onder zulke wetten leven wij. *En van zulke wetten zijn wij vrouwen in de allereerste plaats de slachtoffers!*

IV. ‘Ik kan er niets aan doen.’

Dinsdagavond omstreeks halfelf werden eenige personen, die over het Juliana van Stolbergplein gingen, opgeschrikt door het geroep van ‘hulp’ uit een der huizen aldaar, gevolgd door een gekijf van twee vrouwenstemmen. Plotseling werd van een zolderkamer van een perceel aldaar de ruit stuk geslagen, en sprong een dienstbode uit het raam. Zij werd echter door een persoon, die zich op de zolderkamer bevond, gegrepen, en hing nu met het grootste gedeelte van haar lichaam over de goot. Eenige omstanders trokken terstond hun jas uit, ten einder, zoo noodig, de vrouw op te vangen, terwijl een hunner, zekere H.J.E., een ruit van het perceel wilde stuk slaan, ten einde hulp te bieden.

Tot groote verbazing en verontwaardiging van de aanwezigen werd hem dit echter door een agent van politie belet. Op de door hem gedane vraag wat er dan gedaan moest worden, kreeg hij tot antwoord, dat weet ik niet; ik kan er niets aan doen! Een der aanwezigen, vermoedelijk een meester in de rechten, wees den agent er op, dat in dergelijke omstandigheden uitzonderingsmaatregelen mogen worden toegepast.

Dit hielp echter niet; de agent bleef zijn standpunt handhaven, en het publiek was tot werkeloosheid gedoemd.

Intusschen hing de zoo goed als bewustelooze dienstbode nog altijd uit het raam, waaruit zij ieder oogenblik te pletter kon vallen.

De menschen, die zich intusschen voor bedoeld perceel hadden verzameld, werden rumoerig, dreigden den boel stuk te slaan.

Inmiddels scheen er hulp te komen; de vrouw werd ten minste naar binnen getrokken. Na eenigen tijd werd de dienstbode, die nog niet geheel haar zinnen had terug gekregen, en nog in een half bewusteloozen toestand verkeerde, uit de deur gezet. Zij moest bij een der buren onderdak gebracht worden.

Wanneer het meisje zelf geen aangifte doet van het geval, zoo deelde de politieagent aan onzen zegsman mee, wordt deze zaak door de politie niet behandeld, iets, wat z.i. toch niet is zooals het behoort.

Van andere zijde vernamen wij, dat hier slechts quaestie was van een gewoon dienstbodengeschil, en dat het gebeurde slechts aanstellerij van de betrokken dienstbode was.

(*H. Ct.*).

Dit verhaal is óók weer 'n fraai bewijs van het ‘nut’ onzer wetten. Een vrouw hangt bewusteloos uit het raam, de geheele straat is dientengevolge in opschudding, de mogelijkheid van moord of iets van dien aard ligt natuurlijk voor de hand maar.... de politie kan er niets aan doen. Zelfs aangenomen dat het slot wáárheid bevat, en dat we hier inderdaad enkel met aanstellerij te doen hebben, dan toch, in elk geval, kon de agent dat *toen* niet weten op *dat* oogenblik.

't Had evengoed een ernstig geval kunnen wezen. Maar.... de wet gebiedt éérst te wachten totdat iemand goed en wel *is* vermoord, vóór zij ingrijpt. Dan, o ja, dan neemt zij alles 'in oogenschouw', en maakt breedvoerige aanteekeningen, en 'onderzoekt' tot in het oneindige. Maar vóóruit ingrijpen, eer het te laat is - - dat dacht je maar; - zóó slim is onze wet ingericht dat zij dit verbiedt. Het antwoord van de politie-agenten: 'Ik kan er niets aan doen', ligt hen dan ook in den mond bestorven. Men vraagt zich af waartoe eigenlijk stáán zij er dan hier en daar. Enkel om te koukleumen in den regen, en de voorbijgangers aan te gapen?[1)]

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Voor zoover wij het noodig achten, behouden wij ons voor op deze boeken later uitvoeriger terug te komen.

Anna-Louisa-Geertruida Bosboom-Toussaint (Levensschets) door dr: **Joh. Dyserinck,** uitgever Martinus Nijhoff, den Haag. - Ik heb de boeken van mevrouw Bosboom-Toussaint gelezen in mijn jonge jeugd - ik herinner mij, dat ik den graaf van Devonshire, waaraan hier een bespreking wordt gewijd, en ook mejonkvrouwe de Mauleon (dat een episode uit het leven van Bossuet behandelt), toen met groote belangstelling in mij opnam, terwijl hare overige meer beroemde boeken mij verder altijd heel koud lieten. En dat kan ik mij nu te beter begrijpen, nu ik hare levensschets heb gelezen, die namelijk van een nuchtere, heel-brave, maar niet temperamentvolle vrouw, waarvan je het je kunt begrijpen, dat zij weldoordachte, zorgvuldig-bestudeerde, maar geenzins van hartstocht en levens-bezieling getuigende pennevruchten schiep. Voor mij is het aantrekkelijke van deze levensschets dan ook minder in de hoofdpersoon die het geldt, dan in de omgeving dier dagen waarin zij leefde, en waaruit je zulk een vriendelijk, aantrekkelijk licht van vrede en levensblijheid tegenstraalt, zoo geheel iets anders dan onze tegenwoordige rustelooze, zoekende, elkaar bevechtende tijd ons biedt.

'Beschermer van het geloof', door **Marjorie Bowen** (uit het Engelsch), uitgever W. Daamen, den Haag. Een fraai boek om cadeau te geven aan hedendaagsche high-life Christenen, voor wien het er immers per-se bij behoort met het huis van Oranje te dwepen, en, al, 'het evangelie-belijdend', elk voorschrift daarvan in het aangezicht te slaan. Immers, weet gij wie de 'Beschermer van het Geloof' is? Prins Willem III van Oranje, Koning van Engeland. Zijn vrouw, die hem bijstond in het

1) Bij het afdrukken valt mijn oog op onderstaand berichtje, dat weer kostelijk bevestigt het: 'Ik kan er niets aan doen', der politie:
Een dierenvriend schrijft ons, dat hij dezer dagen een poeliersjongen (op de fiels) zag, die in ééne hand drie levende duiven vervoerde. De vleugels van de ongelukkige diertjes waren zóó verdraaid dat bij een der beesten bloed langs den bovenkant der vlerk, dus vlak bij het lichaam, zichtbaar was, dus blijkbaar van een wond. Toen die jongen nog niet gemerkt had dat er op hem gelet werd, scheen hij in die wijze van vervoer veel genoegen (?) te smaken, hetgeen viel op te maken uit het zwaaien met den arm.
Een agent van politie, op het geval opmerkzaam gemaakt, zei, dat daartegen niets te doen was.
(*H.C.*)

verraden van haar eigen vader, geeft hem dien schoonen titel, en het boek (een soort historische roman) eindigt met de, volkomen den *onechten geest* van dit soort Christendom teekenende woorden:

‘Wat gaat gij doen Hoogheid, nu de vrede geteekend is?’

Waarop de Prins-Koning antwoordt:

‘Een anderen oorlog voorbereiden.’

Dergelijke boeken rangschik ik tot de zeer bepaald *gevaarlijke* lectuur, omdat zij èn van de historie als zoodanig, en van den *waren* geest van het Christendom een geheel averechtsche voorstelling geven. 't Geen niet wegneemt dat het een boek is dat er grif zal ingaan bij ons christelijk-aristocratisch-hollandsch publiek, waaraan zulke hemeltergende eenzijdigheid wordt opgedischt als ‘goede lectuur’.

Als de natuur roept, door **Jack London** (vertaling uit het Engelsch), uitgever Becht, Amsterdam. De lezers van de Hollandsche Lelie zullen zich wellicht herinneren hoe warm ik indertijd heb aanbevolen: *Pittah, de Grijze Wolf*, van dezen zelfden auteur. Ook *Als de natuur roept* is een boek van groote aangrijpendheid. Het begin, het verkoopen van Buck, door een tuinman, terwijl zijn meester op reis is, brengt je de tranen in de oogen. 't Lot van dien hond is innig roerend beschreven. En je voelt een woede, een haat, tegen dien ellendeling, die aldus van zijn meesterschap weet misbruik te maken. Het vreeselijke van zoo iets is, dat het volstrekt niet maar enkel zoo eens verweg, met een kostbaren hond, maar dagelijks, om ons heen, evenzoo gebeurt. De menschen doen hun huisdieren over aan elkaar voor een paar kwartjes, of ook voor niets, zonder er zich ook maar eenige rekenschap van te geven, dat ze aan zoo'n schepsel een *verplichting hebben.* Jack London moet een èchte dieren-

vriend zijn, om zoo te kunnen beschrijven de gevoelens, 't leven, van een aldus geofferd dier. Hij staat zoo dicht bij de natuur in zijn boeken, bij de wreede, grootsche, ons zóó véél leerende natuur. Ik hoop dat ook dit verhaal door velen zal gelezen worden, dat het hun de oogen zal openen voor het zooveel vergeten feit, dat men óók een hond ten goede of ten kwade kan leiden door de omstandigheden-zelf waarin men hem brengt. Een aangrijpend, een vreeselijk, maar een prachtig boek.

Verhalen uit Shakespeare (naverteld door **dr. Thomas Carter**, Nederlandsch van **dr. Edw. B. Koster**) uitgever W.J. Thieme en Cie, Zutfen. Wij hebben hier dus een soort Shakespeare uit de derde hand; eerst een Engelsche 'navertelling' door dr. Thomas Carter en dan nog een Engelsche overzetting door dr Edward B. Koster. Nu, niet iedereen heeft den tijd en de ontwikkeling om Shakespeare te lezen in het oorspronkelijk, en voor dezulken is een dergelijke uitgave, en terwijl de naam van den hollandschen vertaler een goeden waarborg oplevert dat hij tot zijn taak bekwaam is, een aanbevelenswaardige lectuur, eene die hem de voor hem anders onbereikbare meesterwerken van den grooten Engelschman nader brengt. Ook voor aankomende jongens en meisjes, te groot voor kinderboeken, lijkt mij dit een geschikt cadeau, vooral wanneer zij bij de lezing geleid worden door een vader, moeder, of onderwijzer, die den takt en den lust heeft hen voor te lichten.

Van **Guido Gezelle**, **Zijn leven en zijne Werken**, (uitgever L.J. Veen, Amsterdam), kondig ik met groot genoegen een tweeden druk aan, omdat ik dezen dichter beschouw, en als mensch en als kunstenaar, als een der sympathiekste figuren van de hedendaagsche literatuur, een man om eerbied voor te hebben, en wiens levensgeschiedenis je ontroert door zijn stillen godsvruchtigen eenvoud. - De auteur haalt verscheidene gedichten aan van den dichter, en wekt daardoor den lust met diens zoet-vloeiende en uiterst-gevoelige verzen grondig kennis te maken. Een sympathiek portret siert de uitgave.

Van dieren en menschen, door **Hagenbeck**, voor Nederland bewerkt door **G. de Voogt,** (uitgevers Scheltema en Giltay, Amsterdam). Een zeer mooie uitgave, handelend over een zeer interessant onderwerp, maar een dat mij eigenlijk tegen de borst stuit, omdat het geldt het vangen en dresseeren van wilde beesten. Wat krijg je b.v. een innig medelijden met dien jongen leeuw, die ons de illustratie laat zien op blz. 9! Het boek vervult je, vind ik, met afkeer van den mensch, en met medelijden met het door dezen gejaagden en gevangen dier. Ik weet niet, maar ik betwijfel zeer, of dat de bedoeling van den auteur was, maar in elk geval hóóp ik voor mij, dat het daarom véél gelezen zal worden. Misschien opent het de oogen van vele onverschilligen, die tot hiertoe niet dachten aan wat er *geleden* wordt door de gevangen beesten, eer zij zoo'n dierentuin versieren. In dat opzicht is het stukje van Beets, uit de Camera Obscura, ook zoo lezenswaardig. Bij den aanblik van dien leeuw op pag. 9 moest ik daaraan onmiddellijk denken. Het boek heeft 60 illustraties, en is, zooals ik reeds zeide, keurig uitgegeven.

De lichte last door **G. Schrijver**. (Uitgever J.H. Kok, Kampen.) Als ik U zeg dat het titelblad den tekst aanhaalt: Mijn juk is zacht en mijn last is licht (Math. 11:30), dan zult gij reeds vermoeden met welk soort van roman wij hier te doen hebben. Toch is het een zeer modern-geschreven, realistisch aandoend boek, niet in den gewonen kinderachtigen christelijken leuter-stijl, o geenzins. Het is een boeiend-geschreven, van ècht-waarachtig nadenken getuigend, talentvol werk dat ik hier voor me heb liggen, dat me gepakt heeft, en dat ik stellig uitvoeriger hoop te

behandelen, een van die soort boeken, die een kijk geven in veel te weinig bekende en veel te weinig vermoede gedachten en levens van de eenvoudig-vromen onder ons.

De twee Hansen, door **Peter Rosegger**. (Vertaling uit het duitsch), (uitgever L.J. Veen, Amsterdam.) Van Rosegger weet men reeds vooraf dat alles wat hij schrijft is gezond, wel-doordacht werk, schilderend de menschelijke natuur met haar goed en haar kwaad, zonder wreed realisme, maar met een zekere oppervlakkige bonhomie. Ook de twee Hansen is zoo'n boek, een opwekkend, verfrisschend, boeiend, met het groot verteltalent van den bekenden auteur goed in elkaar gezet verhaal.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 19.)
II.

De auto stond al een half uur voor de deur. 't Wachten was weer op Dorrit.

Mevrouw ten Have was reeds lang klaar, in haar heel-donker-blauw-tailleur, met een eenvoudigen kleinen hoed en zwarte pleureuse. Eindelijk zou ze maar eens zelf gaan kijken waar Dorrit weer bleef. Die wachtte altijd te lang met zich te gaan klaarmaken, en was daardoor nooit op tijd.

Dorrit stond nog voor de groote spiegelkast, en zette juist haar reusachtigen zwart-fluweelen hoed op, waar onderuit haar blond, dik, krullend haar ondeugend uitkeek.

'Ik kan m'n voile maar niet goed krijgen' - verontschuldigde ze zich. Ze moest zich uitrekken op haar teenen, om den hoed van achteren te bereiken tot het vastknoopen.

'Oef'! Nu was ze er. - De witte struisveergarneering stond goed bij 't zwart fluweel van den hoed en 't zwart-fluweel tailleur-costuum. 'Dorrit kleedde zich uitstekend', vond oom Fredi, die zelf haar tweemaal in 't jaar naar Parijs vergezelde tot dat doel. Ze had er uitstekende adressen, van een fransche kennis, met wie ze samen in Londen op kostschool was geweest. Tante vond dat zij er te veel geld aan besteedde. Maar Dorrit was haar eigen baas. En tante had niets in te brengen. - 'Nu nog m'n witte vos' - zei ze, de kast opensluitend. 'Wacht, en m'n visiteboekje ligt in m' andere kamer, op m'n bureautje.' Ze tripte weg, met moeilijke, korte passen, in haar belemmerend nauw rokje. Tante keek haar half-afkeurend na. Ze was heusch *te* wereldsch in haar doen voor hun kring; 't gaf dáár nu eenmaal geen pas dat soort van Parijschen chic. Enfin. Haar man vond 't goed, dus... -

'M'n handschoenen doe ik in de auto wel aan' - verkondigde Dorrit, met het visiteboekje opdagend. - 'Vooruit nu maar. - We zullen midden in de drukte rollen. - Waar is Oom?'

Zonder 't antwoord af te wachten deed ze de deur open van z'n studeerkamer. Fredi ten Have zat er geduldig te wachten op z'n vrouw en z'n nichtje, correct man van de wereld, 'n courant lezend, 't Vaandel, heel het er mee eens wat de hoofd-artikel-schrijver daarin betoogde, hoe heusch 't gebrek aan godsdienst de oorzaak was van de toenemende veeleischendheid onder de volksklassen. Godsdienst als tuchtmiddel, - daarmee hieldt je het volk eronder, dat vond hij, Fredi ten Have, óók. 'n Heel goed artikel, wezenlijk. Hij zou dat te pas brengen van middag als hij iemand van de richting sprak op de receptie...

Want, ze moesten naar de trouw-receptie van Joosje 's Gravezandt de Weert, de kleindochter van den ouden heer Eduma de Witt, minister van Staat. Ze was de dochter van Emma Eduma de Witt, de jongste dochter van den ex-Excellentie, die met den gezant 's Gravezandt de Weert was gehuwd geweest. Haar moeder was voor een paar jaar gestorven, haar vader kort daarna hertrouwd. Toen had haar grootvader haar in huis genomen.

'Net iets voor die lieve tweede vrouw van 'm' - had iedereen dat gevonden. 'N charmant mensch toch, die tweede mevrouw Eduma de Witt. Overal had ze haar

stief-kleindochtertje gepresenteerd en gechaperoneerd. En nu ging die, heel gauw al, een goede twintig nog maar, trouwen met Mr. Hoogh-Huyghens, die beweerde met ‘het’ Huyghens geslacht in rechte lijn verwant te zijn, al spraken deze het tegen. Hij was 'n tien jaar ouder dan zij, 'n kaalhoofdig, onbeduidend meneertje, dien 't nog al moeite had gekost z'n meestertitel te halen. Men vond het nu niet zoo'n heel schitterend huwelijk voor een freule 's Gravezandt de Weert, maar, enfin, 't kind-zelf was vreeselijk verliefd, in-blij dat ze zoo gauw al geëngageerd was.

Zij straalde, toen ze de felicitaties aannam van meneer en mevrouw ten Have en van Dorrit, die 'n tijdgenootje van haar was; geaffecteerd, ingebeeld Haagsch nufje, zich voelend omdat ze de klein-dochter was van den leider-in-ruste, den grooten meneer Eduma de Witt, 'n op hare moeder gelijkende, tengere, knapuitziende, frissche verschijning, wier jeugd en gezondheid scherp afstaken tegen 't wat afgeleefde, wat-versjouwde, verouwelijkte en verziekelijkte voorkomen van haar aanstaanden man. -

‘Wordt gelukkig - meisje’ - feliciteerde Fredi ten Have haar, op z'n joviale, wat familiare manier van doen. -

Hij kwam, uitteraard, niet véél aan huis bij de Eduma's. Maar 't verleden was zoo lang al voorbij; de omstandigheden hadden het weggevlakt. Excellentie-zelf vond het in 't belang van z'n dochter's reputatie te doen alsof hij van niets meer wist. Geerte-zelve kwam toch niet meer voor den dag na den dood harer dochter Ellen. En, omdat de oue overleden heer Hooph-Huyghens, óók een officier, indertijd 'n goeie vriend was geweest van Fredi ten Have, zoodat de zoon, vóór zijn engagement, daar nog al druk aan huis kwam, konden ze, hij en zijn vrouw, er nu toch niet van af op de engagements-receptie te verschijnen. Joosje en Paul hadden zelfs reeds familiaar gedineerd bij de ten Have's. Het was alles weggewischt 't vuil

van 't verleden, nu 't wereldsch belang dat zoo meebracht. -

'O,' antwoordde Joosje, en keek verliefderig naar haren Paul - 'dat word ik zeker, gelukkig. - Paul is zoo goed voor me.' -

Ze zong aldus tegen iedereen, ten aanhoore van Paul of in zijn afwezigheid, getrouwelijk zijn lof. Zij vond zichzelf bijzonder bevoorrecht met haar vroeg huwelijk. Ze had het doorgezet, niettegenstaande grootpapa, dien het tot drie malen toe zakken voor 't doctoraat van zijn aanstaanden kleinzoon had geërgerd, er eigenlijk tegen was geweest eerst. Grootpapa, en grootmama ook, vonden dat zij nog wel wat had kunnen wachten op een betere partij. Zij was nog zoo jong. Maar zij wond hun wil wel om haar slanke meisjes-vingertjes.

Dorrit, die geen haast maakte om te trouwen vond haar onnoozel in haar verliefdheid. Ze vond dien aangebeden Paul net een ouwen afgeleefden man. 'En dus durf jullie niet naar de Riviera, omdat jullie bang bent voor typhus - of zoo iets' - plaagde zij haar vriendin, wel wetend dat Joosje dolgraag erheen had gewild, maar dat Hooph-Huyghens inderdaad bevreesd was de een of andere ziekte te zullen opdoen, zoo ver weg.

'We zijn niet bang voor ziekte' - zei Joosje, Paul napratend het lesje dat hij haar had geleerd - 'maar we moeten gauw terug zijn - daarom loont het zich niet zoo ver te gaan - Paul is zoo noodig aan de Bank'. -

- Ze trok daarbij 'n heel gewichtig gezicht, want Paul zette namelijk met zijn en haar geld een Bank op, en ze vond dat ontzettend deftig. - Hij had alreeds 'n auto aangeschaft, om er mee heen en weer te rijden van hun woning straks op 't Bezuidenhout naar 't Centrum van de stad, waar het kantoor zetelde.

Meneer Horstenboer praatte gemoedelijkrustig met Fredi ten Have, over 't Vaandel-hoofd-artikel, door dien inderdaad te pas gebracht, zooals hij zich had voorgenomen.

'Nietwaar, een uitstekend artikel! De godsdienst, en 't goede voorbeeld van de hoogere standen, met naar de kerk gaan, en zoo, daarin zat 't 'm tegenover 't volk - dat zei hij óók altijd. - 't Volk zou nooit zoo 't hoofd hebben opgestoken als ze het tegenwoordig deden, christelijke socialisten incluis, als ze maar meer geleerd werden, dat God alles zoo verordineerd heeft als 't nu eenmaal is, dat we in Godswil berusten moeten, ieder op onze eigen plaats, nietwaar?'

'Natuurlijk' - beaamde Fredi ten Have, heel-ernstig. ''t Trof mij verleden Zondag ook bepaald, zoo goed als dominee Wijck datzelfde heeft gezegd. - Iemand, die bepaald zeggings-kracht heeft, die man, vindt U niet?' -

'Ik ga veel naar de doleerenden, 'n enkele maal slechts naar de Hervormde kerk - maar ik heb wel al heel gunstig hooren spreken van dien dominee Wijck' - zei de Excellentie.

Ten Have begreep dat hij zich vergist had. God ja, hij kon ook al die kerkgenootschappen niet uit elkaar weten, die ze in Holland er op nahouden. Nu herinnerde hij zich 't wel weer, dat die oue heer Eduma de Witt indertijd aan dat gekke doleeren had meegeholpen, in die dagen toen ze Lohman en z'n zoon met 'n zaag afbeeldden. Nu, die heeren zelf gingen nu toch óók allen weer op en neer met de Hervormde boel. - Enfin. -

'Dan trouwt Uw kleindochter dus zeker óók daar, bij de doleerenden?' - informeerde hij. -

Maar dat was nu heelemaal niet gerekend met de weergalooze Eduma-handigheid in het beredderen van zulke zaakjes. Verbeeldt je dat Joosje in zoo'n burgerlijk gedoe als de doleerende Kerk zou gaan trouwen! Daar had de ex-mevrouw Horstenboer, de tweede mevrouw Eduma de Witt, heel taktvol, iets op verzonnen. Er was 'n dominee opgescharreld, die een jeugdvriend heette te zijn van háár, en die zou 't huwelijk inzegenen in de Kloosterkerk. Zoo was aan alle eischen voldaan. Tegenover den doleerenden dominee en de kleyne luyden heette het nu, dat men dien jeugdvriend niet *kon* passeeren. Die waren nu tevreden gesteld, en Joosje kon hare mooie japon gaan vertoonen in de Kloosterkerk, waar, ingezegend door een Hervormd predikant, je zeker kon zijn van 't heele crême de la crême van Den Haag, en van het mooi-uitkomen van den bruidsstoet, enz.

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Geachte Freule.

Van verschillende zijden aangezocht, mijn opinie in zake Ego meê te deelen, kan ik niet verhelen te zeggen, dat zijn betoog moet gebaseerd zijn op eene verkeerde beoordeeling van de vrouw.

In het licht van eigen ervaring staat een vrouw te hoog, om haar te zien verlagen tot genotmiddel van den man, afgescheiden van 't feit, dat de natuur de vrouw heeft aangewezen tot aanvulling en bevrediging van den man zoowel lichamelijk als geestelijk, doch in den reinsten zin van 't woord.

Wie hierbij aan zijn eigen moeder denkt, zal dit dadelijk begrijpen, en wie door verlies niet zoo gelukkig is zijn moeder gekend te hebben, zal met zijne gedachten verwijlen bij de bloedverwant of vriendin, die liefdevol de eigen moeder verving.

Zeker, er zijn ook afwijkingen, doch die laat ik liefst buiten bespreking; dit zijn stakkerds voor wie men medelijden moet hebben, en waarbij er velen zullen zijn, die dit aan den man te wijten hebben. Deze toch blijft buiten schot, terwijl

de vrouw als lijdende partij maar zelf moet zien, hoe verder door 't leven te gaan.

Maar bepaald heb ik hier de wel-opgevoede vrouw op 't oog, die zeker ook door Ego wordt bedoeld, en dan is het mijne vaste overtuiging, dat het voor zoo'n vrouw beleedigend moet zijn, wanneer een man begeerige blikken op haar werpt, als ware zij een bordeel-vrouw. En al zal zij het niet laten merken, toch voelt zij het en zou in staat zijn dien man den rug toe te draaien.

Dat een vrouw gaarne gedistingueerd gekleed gaat en het aangenaam vindt gefêteerd te worden, volkomen waar, 't is een onschuldig genot en een bevrediging van haar gevoelsleven, maar dat dient niet om den man te behagen en hartstochtelijke gedachten op te wekken. Ten minste ik als man, ik kan dat niet gelooven. Daarom begrijp ik ook niet hoe Ego er toe komt om denkbeelden te verkondigen, die kwetsend zijn vooral voor de vrouw, en zelfs gevaarlijk voor een licht ontvankelijk gemoed.

Het zou mij werkelijk verheugen als Ego nadere ophelderingen geeft en de vrouw weer plaatst in het reine licht, waar zij niet uit zich zelve vandaan gaat.

Met vriendelijken dank voor de opname,

hoogachtend

J.H. DIBBETZ.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Leo? - Ik ben waarlijk Uw pseudoniem vergeten. Is het niet dit geweest? Ik heb Uw artikel aangenomen, en op de drukkerij opgegeven U een proef te zenden. Dat gij er Uw naam niet hebt onder gezet, vind ik in dit geval geen bezwaar.

Hartelijk dank voor Uw goede wenschen met mijn gezondheid, en ook voor Uw instemming met mijn eerlijkheid aangaande den open brief van den heer Visser aan mij*) (zie Lelie van 24 Oct.)

George. - Aan Uw wensch is door mij voldaan. De inzender van dat juf-artikel is een *hij*. Ik geloof, dat mannen op dit punt soms veel fijner voelen dan vrouwen, want gij hebt helaas volkomen gelijk, dat *geld* de wereld regeert, en dat geld-protzen dientengevolge heel dikwijls onuitstaanbare airs aannemen tegen 'ondergeschikten', vrij wat beschaafder dan zij-zelven soms.

- Een artikel, als dat door U bedoelde, zou ik zeer zeker óók wel opgenomen hebben. Ik begrijp uit Uw brief, dat gij op *die* vraag antwoord wenscht. Of is het op Uw opmerking, dat de oorlog wel steeds zal blijven bestaan, zoolang de wereld bestaan zal? Ook dat ben ik met U eens. Aan algemeenen wereldvrede, geloof ik evenmin als aan algemeene menschenmin en broedermin, of aan: Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. De door U bedoelde correspondentie, waarmede gij het zoo eens zijt, is die aan Agnita geweest. Ja, ik voor mij kan mij 't inderdaad niet voorstellen, dat een vrouw in zoo'n zoogenaamde 'geestelijke vriendschap' eerder berust dan in een zinnelijke slechts tijdelijke afdwaling van haar man. Hauptmann heeft zoo'n geval roerendmooi beschreven in een van zijn meesterstukken, uit zijn bloei-tijd. Maar wij hebben nu juist weer in de *werkelijkheid* van 't leven zoo'n dito gebeurtenis. Want, wie heeft niet gehoord van de even beroemde als leelijke madame Curie, de radium-uitvindster? Wel, deze geleerde vrouw heeft middel gevonden, door een zoogenaamde 'geestelijke vriendschap', met een collega-geleerde, diens geheele echtelijke leven (de man heeft vrouw en zes kinderen, en zij-zelve heeft twee bijna volwassen kinderen), te verstoren. O, *zij* zegt, dat er enkel 'geestelijke vriendschap' bestaat tusschen hen beiden, en *hij* ook - (want de geheele Parijsche pers bemoeit er zich mede, en ontvangt 'brieven' van hem, en van haar, en van de ongelukkige vrouw van den geleerde) - maar deze laatste neemt geen genoegen met dat soort *geestelijke* ontrouw, en is radeloos van woede, en jaloezie. 't Valsche van madame Curie is m.i. dat zij, inplaats van ten minste eerlijk voor haar gedrag uit te komen, er dezen glimp aan wil geven. Maar, tot schande van mijn sexe, moet ik erbij voegen: 't is een echt *vrouwelijke* soort van valschheid, juist in zulke dingen.

Wat nu Uw vertrouwelijke vraag aangaat, mijn waarde George, pas op in dit bijzonder geval met 'menschenkennis' èn met brieven. Geloof mij, wat het eerste betreft is er geen meer waar woord, dan: de liefde is blind. Gij kunt in dien persoon nog zoo sterk vertrouwen hebben, en - U tòch vergissen. Daarom zou ik *zeker* en *stellig* niet schrijven. Dat raad ik U beslist af. Wees er van overtuigd dat ik 't U afraad in Uw eigen belang. Hartelijk gegroet, en steeds tot Uw dienst. Gij ziet dat ik U opzettelijk omgaand antwoord.

de V. - Wegens plaatsgebrek kon Uw ged. niet in het vorig nommer werden opgenomen, en ook niet in deze. Inderdaad ben ik voornemens, naar aanleiding van Ego's gedachtenwisseling, nu die zooveel protesten uitlokte, ook mijnerzijds iets te zeggen. Ik ben het volkomen met U eens, dat mannen en vrouwen *verschillen* op dit gebied van liefde, en van sexueele behoeften, maar óók geloof ik dat, wat het laatste aangaat vooral, vrouwen meestal verbazend onoprecht zijn. Zij denken dat dit haar goed staat, kuisch of zoo iets, en zij maken

*) Uw zooeven gezonden stukje plaats ik gáárne.

daardoor m.i. *on*natuur van een volkomen natuurlijke zaak. Dat een man zich *nooit* geheel en al in het intieme leven eener vrouw kan indenken en verplaatsen, geloof ik, met U, stellig. Zij legt er zich daarenboven op toe hem dat stelselmatig te verbergen. Dat is ons vrouwen allen ingeboren. Het is onze kracht, èn onze zwakheid tegenover hem, dat aldus een raadsel zijn voor hem, min of meer.

A.B. - Hartelijk dank voor Uw schrijven. Gij roert hetzelfde onderwerp aan als George. En gij beschouwt het evenzoo als hij - en als ik-ook. Namelijk, gij vindt het zoo-zeer beleedigd zich voelen, wanneer een man ontrouw pleegt in lichamelijken zin, terwijl men een geestelijke vriendschap tusschen hem en een andere vrouw wèl tolereert, een bewijs van trots en niet van liefde. Dat is m.i. inderdaad het woord er voor. Het enkel *bezit* geldt bij vele vrouwen veel meer dan het genieten van het vertrouwen van den echtgenoot. En, daar het nu eenmaal volgens onze begrippen en zeden, een doodelijke beleediging is voor een vrouw, wanneer haar man *ontrouw* pleegt, wil zij die beleediging niet dulden uit ‘trots’. Daarentegen, dat zij en hij ieder hun eigen gang gaan, dat hij zich niet interesseert voor haar bezigheden, en zij niet voor de zijne, dat is een zoo gewoon iets, dat niemand er zich mee bemoeit, en waar de ‘trots’ dus buiten blijft; en daarom zijn de gevallen dan ook talrijk, van heeren die den ganschen dag op en neer zijn met hunne particuliere secretaresjes of vrouwelijke hulpen in het verband leggen, of vrouwelijke assistenten, of wat dan ook - terwijl de wettige echtgenoote buiten dat alles staat, en er zich niets van aantrekt. Ieder moet zelf weten wat zij wil toestaan in zulke gevallen; ik voor mij zou 't niet prettig vinden, als ik getrouwd was. Het hierboven door mij meegedeelde geval van mevrouw Curie bewijst weer hoe de wereld oordeelt. Er is niets in, - schrijven alle Parijsche Bladen - 't is een zuiver geestelijke kameraadschap. Dat de wettige vrouw daarvan het slachtoffer wordt, omdat haar man niet meer naar haar omkijkt, dat komt er niet op aan; hij begaat immers geen ontrouw in lichamelijken zin, en mevrouw Curie ook niet, dus - - die laatste is eigenlijk een miskende engel. *Ik* vind haar 'n genieperd.

Dat is van U heel mooi opgemerkt, dat men soms ook zoo innig-dankbaar gestemd kan worden in geluksmomenten, juist door de herinnering aan voorbijgegaan en overwonnen leed. Inderdaad, dóór het leed leert men het leven eerst liefhebben.

Ik geloof dat het *beter* is om een zwaar-erfelijkbelast man niet te trouwen in geval van tuberculose. Maar, als ik hem zóó liefhad dat ik 't niet laten kon, dan deed ik het toch. 't Is zoo moeielijk in zoo iets een beslist oordeel uit te spreken, omdat alles afhangt van de kracht en de mate der liefde, en van de persoonlijke omstandigheden. 't Is wel hard en wreed als de kinderen later tuberculeus zijn - zoo 'n geval ken ik - maar, aan den anderen kant is het óók hard dat een beminnelijk goed mensch - alleen omdat hij ziek is - zijn geheele leven van een liefde verstoken blijft, die hem wordt gewijd. Ik zou zeggen, voor zóó'n geval is het dan toch wel verdedigbaar te trouwen maar géén nieuw geslacht in de wereld te helpen; daardoor is alle ellende dan voorkomen.

Dank voor Uw instemming met mijn roman: Zedelijkheidsapostelen. Ik geloof dat deze zeer actueele roman U wel zal blijven boeien. En ik herhaal, gij kunt stellig rekenen op mijn bereidwilligheid U steeds te antwoorden, te raden, en te helpen.

Lelie. - Hartelijk dank voor Uw brief. Als ik hier Uw woorden herhaal, dat gij mij in gedachten de hand hebt gedrukt voor mijn ant--woord aan den heer Schippérus,

naar aanleiding van zijn gedachtenwisseling met den heer Beudt, dan zal, denk ik, deze heer wel weer uit zijn slof schieten, want hij doet dit, gelijk gij ziet, al heel gauw. Intusschen ben ik blij dat zijn gedachtenwisseling de reden werd dat ik weer eens van U mocht hooren, en nog wel om mij te zeggen dat gij de Lelie steeds met zooveel instemming leest. Ik ben het volkomen met U eens, dat de 'isten', van allerlei richtingen gewoonlijk vreeselijk boos zijn wanneer men niet van hunne meening is. Dat is echter niet alleen 't geval met de anarchisten en vrije-socialisten, maar met de meeste menschen helaas. Ik kan begrijpen dat U de lust vergaan is tot gedachtenwisseling met den heer S. Dat heeft hij m.i. aan zichzelf te wijten. En dat vind ik jammer, omdat hij dikwijls ware dingen zegt óók. Ik geloof dat gij verwart socialisten en vrije-socialisten. De eersten, 'die in prachtige auto's rijden,' die zijn namelijk de doodsvijanden van de laatsten. Toch betwijfel ik of de laatsten een haar beter zullen zijn dan de eersten, als zij het roer op hunne beurt in handen hebben. Hierbij spreek ik natuurlijk in algemeenen zin, van de massa, niet van enkele leiders, speciaal niet van den heer Domela Nieuwenhuis, voor wiens eerlijkheid van optreden, in een lang leven, ik allen eerbied heb. Naar mijn overtuiging echter is hij een martelaar van zijn eigen zaak.

Wat gij van: Het Eene Noodige schrijft, trof mij als zeer fijn gevoeld. 'Hoe had ik den moed het uit te geven'? - vraagt gij. Wel, ik geloof, omdat ik niet wist toen nog, hoe vuil en vies zeker soort van mannen zijn. Gij moet niet vergeten dat ik toen nog heel wat jonger en onervarener was. Ik schreef dat boek in een eerlijke ziels-stemming, en ik was toen nog niet zoo wereldwijs als nu, namelijk om te weten dat eerlijke zielsstemmingen maar door heel enkelen worden nagevoeld. Nu echter ben ik sinds lang zoo onverschillig voor 't oordeel van vuile en vieze bekwijlers aan de bittertafel, dat ik er de schouders voor ophaal. En dan is er nog een andere categorie van menschen ook, - die te *bot* zijn om den inhoud te kunnen navoelen, te grof besnaard - nu, die laten me óók koud, nietwaar?

- Natuurlijk herinner ik mij U nog uitstekend van Uw vroegere correspondenties. Uit Uw brief veronderstel ik dat gij na Uw verlies thans te B. blijvend woont? En Uw Riviera-reis! Daarvan weet ik ook nog zoo goed alles. - Dank voor Uw instemming met mijn correspondentie aan Agnita. Ik ben blijde dat zoovelen het zoo hebben gevoeld als ik, ook gehuwde vrouwen.

Troubles. - Dat gij U geheel hebt vergist,

zult gij wel reeds hebben begrepen. De bewuste voorletters waren slechts een *pseudoniem*, en niet de werkelijke van mijn correspondent. Bovendien kreeg ik, tegelijk met den Uwen, óók een brief van diezelfde correspondente, waaruit niets bleek van een engagement. Dus, de bewuste persoon i s *niet* die welke gij bedoelt. Maar, wat doet dat er ten slotte voor U aan toe of af! 't Fert *ligt* er toe in elk geval, en dat is voor U de hoofdzaak. Het is voor mij een teere questie om er veel over te zeggen, waar het een familie-omstandigheid als deze geldt. Maar m.i. zijt gij volkomen in Uw recht wanneer gij, als volwassen dochter, weigert U te schikken in een verandering als deze, die berust op zulk een onnatuurlijk leeftijdverschil. Zeker, Uw vader is zijnerzijds vrij te handelen hoe hij wil. Maar, gij zijt het ook, omdat gij volwassen zijt. En een zóó jonge stiefmoeder zou wel iemand moeten zijn, die bijzonder in Uw smaak viel, anders zijn botsingen in dit geval onvermijdelijk. Bij alles wat gij mij schrijft, en waarop ik hier natuurlijk niet wil noch mag ingaan, spreekt het van-zelf, dat het beter is en gelukkiger voor U Uw eigen weg te gaan. Mij dunkt, Uw vader-zelf zal dat ook inzien. Over de zaak als zoodanig kan ik U alleen dezen raad geven: als gij van hem houdt, bedenk dan, waar U zijn besluit hard valt, dat hij nu eenmaal een *man* is, en, als zoodanig, *behoeften* heeft, die blijkbaar nog bevrediging zoeken. En, wat Uw aanstaande stiefmoeder aangaat, die moet voor haar zelve beoordeelen of zij werkelijk gelukkig is in haar besluit onder zulke omstandigheden. Ga, als het mogelijk is, niet met twist de deur uit, maar verlaat Uw vader in vrede. Aan den anderen kant, indien Uw vader niet naar rede wil luisteren, dan hebt gij m.i. het volle recht hem Uw gehoorzaamheid aan eene U aldus opgedrongen vreemde, van Uw eigen leeftijd bijna, te weigeren. Ik dank U hartelijk voor al Uw lieve woorden aan mijn adres. Zeker vermoedde ik niet, dat ik reeds zoovele jaren in U een trouwe aanhangster had, en ik betreur het alleen maar, dat eerst een zoo droeve reden de oorzaak werd, dat gij Uw stilzwijgen hebt verbroken. Gij moet gerust ‘durven’ tegen mij, dat kan ik niet genoeg herhalen aan iedereen. Ik vind het prettig als ik kan raden en helpen. Arme Troubles, weet ge wat mij in Uw brief zoo de tranen in de oogen bracht? Uw behoefte om aangehaald te worden na Uw moeders dood. Ik ben zelve van zoo'n hartstochtelijk levendig temperament. Ik kan zoo kussen en stoeien en liefkozen met mijn hondenjongens. En ik heb óók steeds zoo menig ‘kinderachtig’ vroolijk geheimpje voor feestdagen en grapjes, met mijn vriendin. Daarom kan ik Uw eenzaamheid in een koude omgeving zoo goed navoelen, want ik weet het nog zoo heel goed welk een droef gevoel mij overviel bij mijn vaders dood - en toen was ik reeds lang, lang volwassen - bij de herinnering aan de liefde-woordjes, die hij-alleen zóó kon zeggen, aan de kleine plagerijtjes, die *hij*-alleen zóó verzon. ‘Nooit weer zal iemand me nu als *kind* vertroetelen’ - dat ging zoo jammerlijk door me heen. Schrijf mij maar véél, heel veel; laat Uw lang aarzelen nu maar veranderen in die volkomen overgave aan mij, die gij zegt te verlangen. En zeker, vertel mij van die ‘zalige’ logeerpartij, en van alles. Op veel uit Uw brief durf ik niet te nauwkeurig ingaan, om U niet te verraden. Dit mag ik echter wel zeggen nog, dat gij stellig veel vóór hebt door Uw vlug hoofd, en door Uw aanbevelingen, en daarom zeker ook wél een betrekking zult krijgen, die U geheel en al onafhankelijk maakt. In afwachting daarvan hebt gij in elk geval toch recht op eenige ondersteuning van Uw vader.

De woorden, die gij mij in Uw tweeden brief meedeelt, die door hem ten Uwen opzichte zijn gebezigd, vind ik, eerlijk gezegd, eerder op zijn eigen tweede huwelijk

toepasselijk, vooral op zijn a.s. vrouw, bij *dat* leeftijdverschil. In elk geval zijn zij ten Uwen opzichte onzinnig en onredelijk. Ik geloof m.i. dat Uw vader zich en U wat wil wijsmaken, door zoo'n fraaie uitvlucht te bedenken, als die hij opgeeft voor zijn hertrouwen, want de ware reden zal wel één zijn van lichamelijken, zuiver zinnelijken aard, en heeft allerminst iets te maken met de nagedachtenis Uwer moeder. In elk geval vind ik dat gij recht hebt op Uw eigen leven, zoo goed als hij 't heeft op 't zijne. Maar Uw honden? Waar blijven die? Lieve Troubles, Uw beschrijving van hen deed mij zoo aan ons huishouden met onze jongens denken; bij ons worden zij ook in vrijheid gedresseerd. De trouw van den eenen doet mij denken aan die van mijn kleine Cassij uit mijn kinderdagen. En gij beschrijft de 'onhandigheid' van den anderen net als die van mijn Benjamin. Zijn honden geen trouwe vrienden, juist als men *verdriet* heeft? Nietwaar, zij begrijpen alles daarvan. Ten slotte wil ik U nog vertellen, dat ik Uw ongesteldheid van kind-af heb bijgewoond, omdat mijne moeder aan die kwaal leed, en dus weet ik hoe ellendig die toestand is; 't was dan ook wèl erg van Uw ondeugend hondje U in die omstandigheden te noodzaken hem des nachts na te loopen, maar - *ik* had het ook gedaan. Stellig. Nu moet gij mij dus spoedig opnieuw schrijven. Ik ben zoo verlangend te hooren wat gij nu verder gaat doen.

Tip. - Allereerst een hartelijke felicitatie, en een hurrah omdat ge U zoo verbetert! Wat een heerlijk nieuws op die kaart! Ik kan mij begrijpen dat gij blij zijt. Zoo ziet gij alweer, dat het leven ook zijn zon-zijden heeft. Ja, ik had Uw brief reeds telkens weggelegd wegens plaatsgebrek, maar nu geeft Uw kaart den doorslag. Zooals ik U reeds schreef, ik herinner mij onze voormalige correspondentie nog uitstekend Ik vind het natuurlijk ook heel-prettig voor mij-zelf, dat gij, gedurende den tijd waarin gij geen abonnee waart, toch nog zooveel genot vondt in de herlezing der vroegere jaargangen. En dat gij U opnieuw hebt geabonneerd, zoodra gij daartoe in de gelegenheid waart, verheugt mij te meer, waar gij mij zulk een goede oude bekende zijt. - Wat Uw vragen aangaat, mijn hart is er niet beter op geworden; dat kan ook niet omdat het hartzwakte is, maar een leven, dat er zooveel mogelijk op is ingericht, helpt wel veel om den toestand niet te verergeren. Aangaande mijn honden daarentegen kan ik U gelukkig de beste berichten geven. Benjamin wordt, zoo mogelijk, van jaar tot jaar liever en joliger en juweeliger en... ondeugender, en Frits houdt zich, gegeven zijn teer gestel, bijzonder goed,

nu hij een oud deftig meneertje is geworden. Frits wil van niemand weten dan van ons drieën, slechts 'n heel enkele, die hier dikwijls komt, mag hem zoo eens even aanraken. -

Mijn correspondentie aan Agnita vond ook al weer Uw bijval. Ik ben er blijde om dat ik in dit opzicht de sympathie heb van zoovele vrouwen! 't Voorbeeld dat gij mij noemt is wel een heel droevig bewijs, van wat er van komt als men zich alleen door trots laat leiden. Die vrouw echter, waarvan gij vertelt, heeft in elk geval *gehouden* van haar man - haar straf is er te zwaarder door geworden - velen echter handelen zoo, enkel uit gekwetste eigenliefde, loopen te koop met hare verongelijking, en vinden zich gerechtigd zichzelve voordurend te beklagen, in plaats van zich af te vragen of zij-óók schuld hebben in menig ander opzicht. Agnita intusschen heeft mij wèl bewezen uit hare brieven, dat zij behoort tot de haar man wezenlijk-lief hebbende vrouwen.

Gij moogt gerust iets inzenden voor de Lelie. Ik zal het met alle genoegen beoordeelen.

Mijn groeten aan Uw viervoeter. Ook aan U kan ik slechts herhalen wat ik hierboven aan Troubles schrijf: onze viervoeters zijn zulke onwaardeerbare vrienden.

Nog even moet ik U danken voor Uw kaart uit mijn geboorteplaats. In dien 'hertenkamp' heeft eens onze kleine Cassy de herten nagezeten. Het was een magnifique gezicht, al die groote mooie dieren in één kudde op de vlucht voor zoo'n klein driftig hondje. Maar, wat zat ik in doodsangst, dat de boschwachter haar zou schieten; zij had zich namelijk, heel ongehoorzaam, door het hekwerk gewrongen, en verkoos niet terug te komen op ons geroep en gefluit.

Box. - Ik kan U niet zeggen hoe dankbaar ik U ben voor Uw dierenliefde. Uw brief heeft mij zooveel goed gedaan, om de wijze waarop gij dien armen zwerveling tot U hebt genomen. Er is ook bij 'dierenliefde' zooveel kaf onder 't koren nietwaar? Mijn particulier schrijven zult gij reeds hebben ontvangen, om U voorloopig te danken. De wijze waarop gij over hem schrijft is zoo ècht lief en hartelijk. Nu geloof ik zeker dat hij in goede handen is. En, nietwaar, nu kunt gij ook eens weer ondervinden, voor de zooveelste maal, hoe weinig de menschen, als massa genomen, wáárd zijn; want ik geloof met U dat die 'edele' verontwaardiging van het volk veel meer is geweest om de politie in den zak te kruipen, dan omdat het 'n hond gold. Overigens schreef ik U reeds dat of muilkorven of aan de lijn houden plicht is m.i., zoodra een hond een gevaar oplevert voor een anderen hond. Benjamin is reeds dikwijls in gevaar geweest van gebeten te worden *is* ook eens gebeten, in Zwitserland, door de schuld van den eigenaar van een grooteren hond Hij zijnerzijds is doodgoed, maar hij schreeuw als hij groote honden ziet; die meenen dan dat hij wil vechten, en komen op hem af. Hij wordt door dat schreeuwen aangezien voor 'gevaarlijk', en ook dáárom houd ik hem steeds vast, dat *kan* niemand zich beklagen. Zeker zit vechten in den aard van, sommige honden, vooral van groote honden, maar ook van kleinere, zooals speciaal foxjes. Dat is nu eenmaal zoo.

Natuurlijk, lieve Box, zoo iemand, dan moogt *gij* zeer zeker mij zooveel schrijven als gij wilt, gij, die mij getoond hebt een groote geestverwante van mij te zijn door Uw handelwijze aan dien hond. Zoo lang en zooveel en waarover gij het maar wilt. Toen ik Uw tweeden brief kreeg schrikte ik een beetje, want ik dacht: daar heb je het al, nu zendt zij hem weer weg. En ziedaar, 't was juist het omgekeerde. Gij wildet

mij Uw verontwaardiging uitspreken over de *zoogenaamde* hondenliefde van ‘de kennis van Nelsie’ (zie Lelie N°. 15 van 11 October). Wat gij daarover schrijft is zoo raak en zoo waar, dat ik het letterlijk wil overnemen:

Wat een misselijk schepsel is dat mensch. Voor niets ter wereld stond ik haar een huisdier af. Liever bezorgde ik haar een of ander beest, dat háár de baas was, waarvoor zij bang moest zijn. Hoe is het mogelijk, dat iemand zoo'n asyl kan verlaten, zonder een hondje mee te nemen. Neen, geen ziertje dierenliefde heeft ze in haar lijf, alleen wil ze met een mooi hondje pronken, ten koste van een ander. Voor mijn part vindt ze nooit een hond naar haar zin. Dan zal het beest niet na korter of langer tijd van de hand gedaan worden ook, want ik zie haar aan voor een wispelturig, ijdel schepsel, dat behoefte heeft aan een zoogenaamden ‘modehond’. Vandaag neem ik hem, morgen verandert de mode en - hond weg. Enfin, arm mensch, hoor, die niet in staat is de liefde en trouw van een hond te waardeeren. O, Freule, een hond verzoent je met zooveel bitters.

Wat gij mij van het ‘straathonden-ras’ van Uw anderen hond schrijft deed mij ook zoo goed. Wij-ook hebben nooit iets gegeven om de wáárde van 't ‘ras’ van 'n hond. Onze Jip, mijn vaders lieveling, was ook ‘maar’ straathondenras. Er was intusschen geen liever, trouwer, beminnelijker beest dan die hond.

Ja, vogels in een kooi houden is wreed. Maar kanaries, papagaaien, enz. behooren nu eenmaal niet thuis in de kou, zijn meestal reeds uitgebroed in een kooi. Onze vroegere papegaai sprak alles, de tegenwoordige zegt niets, is een suf meneertje; alleen schreeuwt hij nu en dan.

Ik dank U hartelijk voor Uw belangstelling in en Uw instemming met mijn romans in de Lelie: Om de Eere Gods, Uit Christelijke Kringen, en Zedelijkheids-apostelen. Inderdaad, 't is zoo'n ouderwetsch-goedkoope manier een huwelijk te nemen als slot van 'n roman, alsof daarmee alles in orde was. Dan *begint* eerst het leven, daarin hebt gij wèl gelijk. Nogmaals veel dank voor Uw brieven.

21. - Gaarne geef ik U vóór alles de verzekering, dat Uw beschouwingen mij volstrekt niet ‘verveeld’, integendeel geïnteresseerd hebben. Ik ben blij dat gij mij hebt geschreven, en ik dank U voor Uw betuiging van symphathie met de Lelie. - Inderdaad, niet de *jaren* maken ons oud, maar de ondervinding doet dat. Zoo worden sommigen nooit oud, in dien zin. Ik heb b.v. een moeder van volwassen kinderen gekend, zoo onnoozel, dat ze haar dochter nog niet eens een koorts-thermometer wist aan te leggen, en zich buitengewoon heldhaftig vond omdat ze - wijl

die stervende dochter haar noodig had - voor 't eerst van haar leven alleen van Utrecht naar den Haag reisde. Zij dacht blijkbaar dat het interessant stond zoo onnoozel te doen. Op *Uw* leeftijd had ik-zelve zoovéél al ondervonden, dat ik mij *nu* misschien jonger voel dan toen, nu, nu mijn leven veel zorgeloozer is dan in die dagen.

In dierenliefde zijn wij, gij en ik, bovenal geestverwanten; alles wat gij van Uw hond vertelt is mij uit de ziel geschreven. En ik ben hartelijk blij dat mijn verhalen van mijn eigen hondenjongens U dan ook interesseeren om die reden.

- Over de socialistische beginselen denk ik als gij. En wat Domela Nieuwenhuis aangaat deel ik zeer zeker óók Uw meening, dat *hij* is eerlijk en oprecht. Maar, aangezien ik niet geloof dat de menschen ooit zullen veranderen, als massa genomen, geloof ik óók niet dat er ooit kans is op een beteren maatschappelijken toestand. Met U geloof ik dat de groote meerderheid der socialisten én vrij-socialisten alleen verbetering van eigen-ik op het oog heeft, en, hoe meer zij in dat opzicht gedaan krijgen, hoe veeleischender zij worden, *met totaal voorbijzien van de rechten of behoeften van de door hen naarbeneden getrapten*, *den kleinen ambtenaarsstand, de winkeliers*, etc. etc. Met U geloof ik dan ook, dat de meesten hunner, mochten zij een kapitaal deelachtig worden, zich ten spoedigste veranderen in meneeren en mevrouwen, die dan dikwijls hunne dienstboden of ondergeschikten dubbel hard negeren. De voorbeelden daarvan zijn talrijk.

Ik vind, in tegenstelling met U, veel meer troostrijks in het spiritisme dan in de theosofie. 't Spiritisme geeft m i. de troost van een wederzien in een voortbestaan, terwijl de theosofie de leer verkondigt der reïncarnatie, eene die ik absoluut-troosteloos vind. Wat heb ik namelijk aan herleven, als ik van 't vorige bestaan niets meer mij herinner? En dan ook, ik vind, eerlijk-gezegd, zooveel humbug in de geleerd-doenerij der theosofie. Gij kunt U zeer zeker wel persoonlijk overtuigen van de waarheid van séance-ondervindingen. Wendt U b.v. tot mevrouw van Rees, wier beschouwingen in de Lelie gij zoo gaarne leest; zij zal U zeker helpen kunnen. Schrijf mij gerust, zoo dikwijls gij wilt.

Broos. - Ik vind het jammer dat Uw artikel tegen Ego in de pen is gebleven. Aan Uw verzoek het andere zonder Uw naam te plaatsen voldeed ik, want het naam-noemen was geen vereischte in dit geval. 't Geen gij nu aan *mij* schrijft omtrent Ego, hadt gij hem-zelf moeten schrijven. Doe het gerust nog. Overigens geloof ik, dat gij te veel generaliseert, er zijn allerlei soorten van vrouwen, en allerlei soorten van liefde - én van verliefdheid; vergeet dat láátste niet. Ego zal stellig zelf antwoorden. Dat deelde hij mij reeds mee.

Ja, ik ben nu al een tijdje in mijn nieuwe woning, en héél tevreden. En natuurlijk zijn al de getrouwen, Marie, en de viervoeters, meegetrokken. Vriendelijk dank voor Uw schrijven en goede wenschen.

Lout. - Ofschoon ik nog een vroegeren brief van U heb, wil ik maar eerst dezen laatsten beantwoorden, om U te danken voor 't geen gij mij daarin schrijft, aangaande de ‘kennis van Nelsie’ en aangaande Uw eigen nieuwen hond, wiens toegezegd portretje ik wàt gaarne wil wil ontvangen. Nietwaar, 't is in Duitschland practisch ingericht met de tegenwoordige hondencoupés, waardoor men, zonder eenig getwist of senige moeite, voor zich en zijn viervoeter een plaats kan krijgen. Ik kan niet

nalaten Uw ondervinding inzake kinderen - die nog wel half geld mogen reizen daarenboven - hierbij af te drukken:

In mijn Abteil zat een vrouw met een kind. Dat kind zàg je, hoòrde je, rook je. Bah. En mijn hondje was veel fatsoenlijker, ofschoon op denzelfden leeftijd.

Ja, lieve Lout, zoo is het mij-ook reeds zoovele malen gegaan, in de treinen of trams. Ik reis nóóit in een dames-coupé, alléén om 't gevváár van kinderen bij mij te krijgen, want.... de meeste moeders vinden zich gerechtigd hare kinderen zoo onhebbelijk mogelijk te laten zijn. Van Marseille naar Frankfort heb ik gereisd met een familie, die in Belfort door den duitschen conducteur werd genoodzaakt hare coupé zelve te *reinigen* -, zoo walgelijk vuil was die, niettegenstaande ze bij de kinderen óók nog een 'Juf' meevoerden; - daarneven zaten wij in onze coupe met onze hondenjongens, - die er veel vroeger, reeds in Nice, waren ingekomen, - en die niets, niets, geen greintje onreinheid, hadden veroorzaakt!

Nietwaar, juist dat *zorgen* voor een hondje, dat wendt hem zoo aan je. Onze Benjamin is m.i. daarom zoo onafscheidelijk van ons, omdat hij, van heel jong af, steeds in die hôtels op reis in onze armen was, vanwege de noodzakelijkheid hem à tout prix geen burengerucht te laten maken. Onze Bennie doet dat ook, net als de Uwe, dat er zich tusschen in dringen als men elkaar zoent, of zoo iets van dien aard. Meneer wil per se nommer één zijn. - Weet gij, als hij, Uw hond, nog zóó jong is, dat hij zich vergeet op zijn matrasje-zelf, dan is hij heusch nog geheel in de kindperiode, dan moet gij wat geduld met hem hebben; zoodra ze ouder worden bevuilen ze namelijk nooit hun eigen bedje of mandje.

Zoo, zijt gij op dien storm-dag hier des ochtends geweest? *Wij* zijn er nog goed afgekomen. Maar toch was ook bij ons een groote ruit in mijn kamer ingewaaid.

'Coquetteeren met dieren- en planten-liefde' - Inderdaad is dat verwijt van U, aan het adres van vele zóógenaamde dieren-vrienden en zóógenaamde planten-liefhebbers, wel verdiend!

Nietwaar, is het niet ergerlijk dat in Apeldoorn zooveel terrein is afgesloten tegenwoordig? En dan dat jagen! Ik heb 't altijd zoo geacht in de Koningin, dat zij zich dááraan niet bezondigt. En nu na haar huwelijk lezen we elken dag in de couranten van drijfjachten hier en drijfjachten daar! 't *Slechte* voorbeeld doet juist in dit speciale geval zoo vréése lijk véél kwaad. Want, nu moet elke snob het óók doen! Nu het door het Hof gebeurt!

Ik hoor inderdaad dikwijls, dat men de Lelie 't eerst opslaat om mijn stukken te lezen, en ik erken dat mij dit genoegen doet. Het is dus zeer vriendelijk van U de moeite te doen het mij

Uwerzijds óók te schrijven. - Dat ‘men’ dikwijls verhalen en leugens van mij doet, geloof ik graag. En kan me bitter weinig schelen. Kletsen doen mannen en vrouwen stéédsde, de eersten aan de bittertafel, gelijk gij terecht zegt, de laatsten in intiemen kring - èn uit verveling, èn uit botterigheid, èn uit jaloezie. Ik zeg altijd daaromtrent: als het hen gelukkig maakt, laten ze hun gang gaan, *ik* zal 't mij heusch niet aantrekken. En ik vind het al heel véél, als 't U gelukt iemand te overtuigen van z'n dwaling, want ik heb mijnerzijds steeds ondervonden, dat lasterende menschen per-sé *willen* volhouden; hoe overtuigender je hun *bewijst* hun ongelijk, hoe krampachtiger zij beweren ‘dat er toch wel iets van aan moet zijn’.

Hartelijk dank voor Uw goede wenschen. Voor 't kiekje houd ik mij dus aanbevolen.

Journalist. - Dank voor Uw schrijven over mijn recensie: de Ondergang van Rome (zie Lelie No. 18 van 1 Nov.). Ik vind dat een typische leer van dien meneer, die zei: ‘Je behoeft het niet altijd te *zeggen* wat je afkeurt in de christelijke politiek’. Echt farizeeusch. -

Als gij U over drukfouten hebt te beklagen, dan moet gij U tot den uitgever-direct wenden. Ik zal U voortaan drukproef doen toezenden, als 't gaat. Om Uw vorig briefje moest ik lachen, want mijn paard-rijden-tijd is lang voorbij, zoodat het Telegraaf-bezorgertje mij stellig niet te paard kan gezien hebben. En ook bezit ik in huis geen ‘oude meneer’, ergens verstopt. Mijn tijdelijke buren van den zomer passen, noch links, noch rechts op het signalement. Hartelijk gegroet.

Odillon. - Wat trof dat jammer! Bij Uw stuk had ik Uw begeleid-briefje maar vluchtig ingezien; daardoor was 't mij ontgaan dat gij juist dien Zaterdag verhinderd waart. Het was een zoo geschikte dag geweest, maar enfin... ik hoor dan nog wel van U.

Mits. - Natuurlijk vind *ik* die zaak *onbelangrijk;* zeer zeker. Maar juist daarom zwijg ik er over. Wel neen, ik ben er niets kwaad om. Ik denk er niet aan.

Mevrouw P. - Ik antwoordde U reeds particulier, en wil het nu nogmaals hier doen, om U voor Uw tweeden brief te danken. Ik was *intens* verwonderd, dat een zoo gróóte firma nog niet eens van dat vervolg-boek had gehóórd. *Ik* had het namelijk reeds in Nauheim gelezen, - in 't duitsch vertaald - en daarna besproken in een Indisch Blad! Het is wèl kras. Gij kunt hun dat eens bij gelegenheid vertellen. Graag verneem ik nu van U den verderen uitslag. Andere uitgevers, die vertaalde boeken uitgeven, zijn o.a.: Veen, Amsterdam, Bruna & Zn., Utrecht, Becht, Amsterdam, en vele anderen. - Wat Uw eersten brief aangaat, lieve mevrouw, wat *hebt* U mij goed bekeken! Mijn toilet-beschrijving komt zóó precies uit, dat ik erom moest lachen zoo te zijn bespied, en daarbij heb ik juist dat blauwe tailleur maar heel weinig gedragen, want het zat niet naar mijn zin. Of U mij dezen winter weer zult terugvinden in een ander toilet? Ik ga op de rest niet in, om U niet te verraden, wil U alleen vertellen, dat wij thans hier opnieuw wonen op een gemeubelde gehuurde villa, maar dat de ‘witte meubeltjes’, die aan onszelf toebehooren, hierheen met ons meegingen, en in de serre hier staan. Van bloemen ben ik een groote liefhebster. Met Kerstmis had ik zeer vele gekregen, en toen was het daardoor bij ons voor de ramen een wáár lusthofje.

Mevrouw C. te Assen. - Ik dank U zeer voor Uw briefkaart. - Èn Uw meisjes-naam en Uw gehuwde-vrouw-naam zijn mij zoo welbekend, maar gij zult wel behooren tot een nieuw geslacht, vermoed ik, dat ik niet meer heb ontmoet. Hartelijk dank.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

B. te H. - Ik ben in dit geval bereid Uw artikel te plaatsen, mits *met* Uw naam er onder, dus tegen honorarium; naamloos kan het ook geplaatst worden, maar dan alleen als gedachtenw.

Het artikel bevond zich inderdaad bij de copie. Ik had er deze bovenstaande bemerking reeds opgeschreven, maar gij waart nog niet aan de beurt ter beantwoording. S.v.p. omgaand uw beslissing.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten uitblijven de gedachtenwisselingen; van **A.d.G.B.**, **Tripolis voor het Evangelie geopend**, door **Joh. G. Schippérus;; Aan Ego en zijn Debaters**, door **De Veer; Nog ééns** '**Juf**', door **Wanda**. Evenzoo moesten uitblijven de **Correspondenties** aan **Mej. B. van H.**, **A.B.** (**II**), **1813**. **en Nora**.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

22 November 1911.
25ste Jaargang.
No. 21

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

Wegens den grooten overvloed van stukken, die op plaatsing wachten, is de uitgever zoo vriendelijk, mij toe te staan heden een dubbel-nommer uit te geven, waardoor de abonnés 64 kolommen ontvangen, in plaats van 32 kolommen.

Redactrice Holl. Lelie.

Hoofdartikel
Gelukkige kinderoogen.

Ik kreeg zooeven de onderstaande briefkaart, waarvan ik alleen de onderteekening niet vermeld natuurlijk:

Aan Mejonkvrouw freule Anna de Savornin Lohman
te Scheveningen.
Hooggeachte freule!

Na de mededeeling in de Holl. Lelie, het vorige jaar, hoe U op zóó origineele wijze arme kinderen gelukkig had gemaakt door versnaperingen uit te deelen, bij

gelegenheid van het St. Nicolaasfeest,[1] *schenen velen zich opgewekt te gevoelen evenzoo te handelen. Bij hen wier eigen natuur niet dringt tot weldoen*, *blijft zulk een voornemen dikwijls onuitgevoerd, wat ik in dit geval jammer vinden zou voor die kinderen*,

1) Noot Red.
Zie Lelie van 21 December 1910.

en voor de gevers(*sters*) *zelf ook*, *want inderdaad is zulks een genot.*

Heeft U er iets tegen, *nog eens aan het St. Nicolaasfeest, en de begeerig blikkende kinderoogjes te herinneren?*

Met de meeste achting

Uw HoogwelEdel Dr.

H.B.

Midden in ander werk zittend, wierp ik dat ineens terzijde, om terstond te voldoen aan den wensch van dezen mij zoo sympathischen, mij tot hiertoe geheel onbekenden correspondent, met wien ik 't zóó van ganscher harte eens ben, dat ik hem vóór alles wil danken voor zijn briefkaart, en voor de kinderlievende weldadige medelijdende stemming waarvan die getuigt. Hé wat doet dat je hart goed, zoo'n kaart te lezen, te lezen ook dat velen zich opgewekt voelden 't voorbeeld van mijn vriendin en mij te volgen. 't Is zoo wáár wat de schrijver van deze briefkaart zegt: niet alleen voor de kinderen zelf, óók voor de gevers is het wegschenken van zoo'n kleine versnapering zoo'n *genot.* Ten minste, zoo gaat het ons, en, ik ben overtuigd, ieder die ons voorbeeld volgt zal 't ook zoo gaan. Wij-zelf zijn reeds begonnen, tegelijk met onze St. Nicolaas-boodschappen voor ons-zelf, òòk mee te nemen een zak chocolaadjes en koekjes, voor kleine van feestvreugde misdeelden, wien geen ander genot ten deel valt in de komende feestdagen, dan hunkerend staan *kijken* naar al 't uitgestalde moois en lekkers, dat rijkeren dan zij kunnen *koopen.* O, die arme verkleumde stumperds! Versta me wel, 't zijn niet de beroepsbedelaartjes, die ik op het oog heb, maar de straatjeugd uit steegen en sloppen, die rondzwerft op hunne vrije Woensdag- en Zaterdag-middagen, en zich vermaakt dan onder elkaar met hunne op- en aanmerkingen vóór de verlokkende étalages, zonder dat het hun invalt daarbij te vragen om iets aan de rijker-bedeelde voorbijgangers, - die immers ook niet naar hen omkijken. Laatst speelde er een troepje van vier of vijf van die kleine armoedige bengels in de Spuistraat. 't Begon al wat donker te worden, zoodat het publiek daar niet meer van 't fijnste was. Wij, mijn vriendin en ik, klopten één hunner, die met den rug naar ons toestond, op den schouder. Hij schrikte zenuwachtig ineen, want, helaas, zulke kinderen leven altijd in een soort angst voor een agent, gewoon dat die aan hen parmantig koelt zijn machtsvertoon. Maar o 't veranderde gezichtje, toen hem, over zijn schouder heen, een dikke chocola-sigaar tegenschitterde, die mijn vriendin hem onder den neus hield, terwijl ik ondertusschen onze pakjes van haar overnam. In een oogenblik was 't troepje van vier aangegroeid tot een van minstens tien, die ons bijna platdrukten, neen, niet onhebbelijk, alleen maar gretig-afwachtend-hopend. Een klein ventje ontdekte ik later nog, die niets had gekregen, omdat hij te ver achteraf stond, en dien ik intijds redde voor vergééfs gewacht en gehoopt hebben. Maar 't aandoenlijkst was 't verkneukelde gezichtje van een lief armoedig-uitziend kereltje, van zes of zeven jaar, terwijl hij, zich in elkaar draaiend van plezier, als had hij de honderd-duizend getrokken minstens, zijn sigaar deed verdwijnen in zijn gescheurd broekzakje, en wegrende daarop een Spuistraat-slopje in, waar vermoedelijk zijn thuis was. Zie, ik wil U eerlijk bekennen, ik ben van nature een beetje vies uitgevallen van vuile en onzindelijke omgeving, kleeren, enz., maar, op dat oogenblik, genóót ik, omringd door al die alles behalve-netjes aangekleede stumpertjes, en terwijl die vuile zwarte handjes zich zoo hoopvol uitstrekten naar ons, op dat oogenblik zag ik niets dan 't onvermengde geluk, - een geluk dat een rijk blasé kind niet kent - dat straalde uit die vele oogen - die,

och arme, zóó vroeg al gedoemd zijn, buiten hun schuld, kennis te maken met leed en zonde en schande en armoede en honger en koude en zorgen, met alles in een woord, wat het leven donker en duister maakt Denkt dààr toch eens over na, gij allen, die de *kinderen* zoo koelbloedig kunt voorbijgaan in zulke dagen, U-zelf er zoo tevreden van afmakend om hun wel te doen persoonlijk, omdat gij immers lid zijt voor zoo of zooveel van deze of die weldadige vereeniging. Heusch, *Vereenigingen bereiken zulke kinderen niet*, kunnen ze niet bereiken, omdat het niet *die* kinderen zijn, welke vallen onder het begrip armenverzorging; *die* kinderen, die ik op het oog heb, komen voort voor een groot deel, of uit den stand der fatsoenlijke armoede, die niet vraagt, die niet wordt bedeeld dientengevolge, maar geen geld heeft tot lekkernijen aanschaffen, of wel ook zij behooren tot het uitschot der maatschappij, tot de dronkaards en zedeloozen, waarvan een Vereeniging zegt: zij komen niet in aanmerking vooronderstand, omdat zij niet *willen* oppassen. Goed, voor de ouders moge dat waar zijn. Maar, des te beklagenswaardiger hunne kinderen! Die kunnen 't toch niet helpen, indien zij er nu eenmaal zijn, en indien, door de

schuld hunner ouders, de school- en liefdadigheids-feesten uitteraard niet worden bestemd voor hen. Juist *zij* wekken zoo innig mijn medelijden, als zij daar staan te gluren voor een winkelraam met speelgoed, staan te glunderen naar 't lekkers van een chocolaterie. Zij zijn *kinderen.* Mijns inziens zegt dat álles, roept dat eene woord *kinderen* U toe Uw verplichting tot vreugde verspreiden aan *hen*, zooveel ge kunt, juist in deze feestdagen van genot en vreugde voor de rijken.

En de fatsoenlijke armoede! Mag ik U daarvan óók nog een staaltje vertellen, een staaltje dat U misschien meteen bewijst, hoe gelukkig het geven je-zelf maakt. Wij stonden aan den overkant van de drukke winkelstraat, te wachten om over te steken, toen mijn oog viel op een fatsoenlijk-gekleede juffrouw, met een ventje aan haar hand van een jaar of vijf, zes, verdiept in een speelgoed-étalage. Mijn oog viel op dat ventje, om zijn katoenen broekje (in de kou en den regen) van achteren netjes gelapt met wel zes of zeven stukken van geheel andere stof, terwijl een veelgedragen, maar veel heer-achtiger uitziende kleine-jongens-cape, - een afleggertje vermoed ik van een rijker jongetje - die schamele armoede zoo décent mogelijk verborg. - 't Was zoo aandoenlijk dat ìk mijn vriendin aan de mouw trok. We hadden éénzelfde gedachte; dat hebben we goddank altijd in zulke gevallen, dat is 't geheim onzer sympathie tot elkaar, denk ik. En we waren in een ommezientje naast de moeder.

'Mogen we Uw ventje een stukje speelgoed koopen?' vroegen we.

O die van honger en verarmdheid getuigende bleeke vermagerde gezichten, die we toen zagen, van de moeder en van 't ventje beide! Ze dankte alleen, zwijgend. Ze zei heel beschaafd:

'Ik-zelf heb geen geld om zoo'n duur stuk speelgoed te koopen; hij kijkt er zoo graag naar.'

En, toen we uit den winkel kwamen, en hem 't pakje in de hand drukten, was ze zóó schielijk in de menschen verdwenen, dat we niet eens den tijd hadden haar naam te vragen, om te onderzoeken of we misschien iets voor haar doen konden. Maar ze had, terwijl we binnen waren om 't speelgoed te koopen, haar jongetje blijkbaar zoo netjes geleerd zijn petje af te nemen, want, 't ging al af, en 't: Dank U wel, kwam er al uit, nog vóór wij 't presentje gegeven hadden. O, die stralende uitdrukking van dat bleeke verarmde gezichtje! Dien heelen middag is zij met ons geweest in onze gedachten, als een zonnestraal voor ons-zelf van binnen, op een dag van koude en regen en guurheid. En telkens weer herhaalden we het tot elkaar:

'*Wat een héérlijk toeval, dat we dat ventje daar zagen staan kijken.'*

Och, ik wou zoo graag, dat ik iedereen, die dit leest, dat *heerlijke gevoel*, dat je-zelf hebt, als je iets doet van dien aard aan arme kinderen, kon bijbrengen. Ik hóóp er een beetje op, dat het mij gelukt, na deze aanmoedigende briefkaart hierboven, die mij erop bracht dit artikel te schrijven ineens.[1)]

Zie, gisteren, was ik, ik kan wel zeggen, op een *dierenvriend*-dinertje. En, weet ge waarover we 't allemaal toen zoo ééns waren? Hierover, dat niets meer onwaar en dwazer is, dan het den dierenvrienden verwijten, dat hunne dierenliefde zou uitsluiten menschenliefde. Integendeel, dierenliefde komt voort uit een hart vol medelijden en mededoogen met *al* het verlatene, misdeelde, vertrapte, beklagenswaardige. Wie zoo'n hart heeft, die kán niet anders dan datzelfde gevoel óók koesteren voor menschen in zulke droevige omstandigheden, in de allereerste

1) Want, verleden jaar, na mijn artikel door deze briefkaart bedoeld, wéét ik, dat meerderen mijn voorbeeld volgden.

plaats voor *kinderen*, voor kinderen zoowel van die ouders, die uit fatsoenlijke armoede geen geld hebben tot het koopen van lekkers en speelgoed, als van die anderen, die uit dronkenschap en verliederlijking en onwil aan den bedelstaf zijn, of, wat zij nog verdienen, zelf gebruiken voor eigen genot, zoodat hun arme slachtoffers, die zij in de wereld schopten, van alle levensvreugde misdeeld rondscharrelen door winkelstraten, bestemd om rijkeren dan zij te bedwelmen met al het uitgezochte moois en lekkers van den tegenwoordigen tijd.

Och toe, laat deze briefkaart Uw hart verwarmen! *Gedenkt de kinderen op de straat.* Gij behoeft zelf niet rijk te zijn daarvoor. Een groote zak koekjes en chocolade-sigaren kan heel wat gelukkige kinderoogen maken, heel wat kleine vingertjes vullen. En U-zelf kost dat de opoffering van misschien één lekkere sigaar minder, één afternoon-tea, die ge U ontzegt; of ook, o, zoo dikwijls kost het U dìt niet eens. Er zijn zoo velen onder ons die een paar kwartjes uitgeven zonder veel nadenken, voor ditjes en datjes. Met één zoo'n paar kwartjes maakt ge zoovelen gelukkig op die wijze, die ik hierboven beschrijf.

Ik weet het bij ondervinding. '*t Is* zoo. En, dit is een soort weldoen, die immers met geen enkel principe in strijd is, want, ik heb geen bedelarij op 't oog, geen aalmoes-vragen, ik bedoel die tallooze kleinen die, zonder U lastig te vallen, zich zelf trachten te amuseeren, bij gebrek aan beter, met *kijken* naar al die begeerlijkheden, die *gij* U en de Uwen kunt verschaffen, voor geld, - dat zij missen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De Klok des Levens.

Een klokje luidt wel overal
In 't aardsche dal,
En die het luiden hooren
Zijn meestal zoo bedroefd en bang,
Het klokgezang
Klinkt dreigend hun in d' ooren.

Ze weten niet, wat het beduidt,
Als 't klokje luidt,
Zoo duidlijk om hen henen;
Ze voelen scheiding slechts en smart,
En uit hun hart
Is alle vreugd verdwenen.

Ze weten niet, wat het beduidt,
Als 't klokje luidt
Hier in deez' aardsche dreven;
Dat het niet inluidt rouw en dood,
Maar 't morgenrood
Van reiner, hooger leven.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de week.

I. Meten met twee maten.

Heb ik 't U niet voorspeld, lezers, dat de Leidsche vuiligheid wel gauw overgevernist zou worden, door stilzwijgen, omdat het hier immers geldt *studenten*, d.w.z. onze toekomstige regeerders, onze ziele- en lichaamsverzorgers, onze wetgevers en rechters, in een woord, zij die de *macht* in handen hebben, in naam der beschaving.*) Dat de vader van een der schuldigen, thans zelf een Mr. in de Rechten, (Mr. G. Kortenhout van der Sluijs) zich niet ontziet er den rector magnificus een verwijt van te maken in het openbaar, dat hij de 'berisping' (zie de vorige Lelie van 15 Nov.) liet aanplakken aan de Leidsche academie, dat is al op zich zelf een teekenend feit voor de wijze waarop dergelijke 'onschuldige' studenten-pretjes beschouwd worden door hunne vaders, 'steunpilaren der maatschappij.' Als er maar niets van uitlekt naar buiten,

*) Bij het afdrukken hiervan is de zaak, volgens àlle Bladen, nu reeds bijna een 'glorie voor de Universiteit', - omdat de studenten, *noodgedrongen*, zoete broodjes bakken! 't Is fraai!

dan komt het er niet op aan, dat is blijkbaar de leus van den bovengemelden heer, die schrijft o.a.:

Dat echter de Senaat, *ofschoon zijn wettelijke bevoegdheid daartoe aan ernstigen twijfel onderhevig is*, *de openbaarmaking van dit vonnis heeft bevolen*, *en daardoor*, *zonder dat de belangen der Leidsche Hoogeschool het eischten*, *alom in den lande een beroering heeft teweeggebracht*, *en de hartstochten heeft opgezweept bij zoovelen*, *die in dezen tot oordeelen onbevoegd zijn*, *acht ik in hooge mate af te keuren.*

Vooral dat 'tot oordeelen onbevoegd zijn' is kostelijk van dezen oud-student, die blijkbaar vindt, dat er voor studenten een aparte moraal en een apart begrip in zake zwijnerijen op na moet worden gehouden. Enfin, deze gelukkige vader is in elk geval een bevooroordeelde, vanwege zijn zoon, een der schuldigen, maar wat te zeggen van het christelijk-historisch Blad: de Nederlander, dat, altijd kijvend met den anti-revolutionairen christen-partijgenoot dr. Kuyper, en met vele andere dito medestanders, zich *nu* plotseling herinnert terwille van déze studenten-zaak, hoe het: '*niet goed is telkens op hen*, *die zich misdroegen*, *steenen te werpen; allerminst betaamt dit den christen.*'

Allerfraaist nietwaar? De Nederlander is het Blad van Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, den bekenden christelijk-historischen leider in de Kamer, van wien ik in de vorige Lelie (zie Lelie van 15 Nov.: De Leidsche Groenen-schandalen) meedeelde, hoe hij indertijd in de 2de Kamer het ten hoogste euvel duidde aan een socialistischen afgevaardigde, dat deze het alles-behalve rechtzinnig verleden, als *student*, van een thans zich rechtzinnig noemend minister durfde oprakelen. 't Particuliere leven van zoo iemand moest er buiten blijven, zei de heer Lohman, geen ander antwoord wetend om den zoogenaamd rechtzinnigen minister te helpen. In verband met deze vroegere houding is deze plotselinge vergevensgezindheid, van denzelfden man, die zelf nog onlangs bij een opstootje werd beschermd door politie-agenten met getrokken sabels, en die, als het een tegenstander geldt, in zijn polemiek zoo scherp is als een els, en zoo *on*vergevensgezind mogelijk, wezenlijk kostelijk teekenend.

Want immers, hoevele *aanstaande* 'rechtzinnige' ministers en *aanstaande* dito kamerleden en *aanstaande* dito redacteuren van de

Nederlander zijn waarschijnlijk onder diezelfde hedendaagsche Leidsche studenten, die aan deze vuiligheid meededen! Dat weet de Nederlander óók wel. Dáárom 'betaamt het nu plotseling den christen om niet met steenen te werpen'. En dat zegt dezelfde courant, die, in een dispuut met den geestverwantleider Abraham Kuyper - toen het eene persoonlijke questie gold - niet kon vergeven: **mits** - **mits** - **mits** -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Een rechter naar mijn hart.

Het volgend vonnis, in Bern uitgesproken, verdient onder de algemeene aandacht te worden gebracht, èn om den rechter die het uitsprak, èn om den hond dien 't gold.

Een inwoner van Bern - aldus het fransche Blad Excelsior - mishandelde zijn klein hondje, een King-Charles. Hiervan was - in een restaurant viel de zaak voor - een groote hond getuige, door zijn eigenaar behoorlijk gemuilkorfd en vastgehouden. Het dier trok echter zóó verontwaardigd partij voor den zwakkere, dat het niet alleen zijn ketting losrukte, maar ook zijn muilkorf loswrong, daarna op den lammeling, die den King-Charles mishandelde, aanviel, en hem een flinken beet toebracht.

Hiervoor nu werd zijn eigenaar aangeklaagd tot schadevergoeding, door den aldus gebetene. Waarop de rechter het merkwaardig-mooie vonnis heeft uitgesproken:

Dat de aangeklaagde, eigenaar van den grooten hond, van alle vervolging wordt ontslagen, en zijn aanklager daarentegen in de kosten van het geding wordt veroordeeld, *omdat de aanvaller*, - *de groote hond*, - *heeft gehandeld uit een prijzenswaardig gevoel*, *door een zwakkeren rasgenoot te verdedigen; terwijl het de plicht is van elk mensch*, *dien naam waardig*, *zich niet te laten verleiden tot wreedheden jegens een van hem afhankelijk schepsel.*

O, wat heb ik een achting gekregen voor de rechtspraak in Bern, door dit vonnis! Van welk een wezenlijk-mooie opvatting van het recht getuigt deze uitspraak! Hoe wordt door zulk een waardig woord, aan het adres van dien minnen honden-mishandelaar, de goede zaak van het dier gediend!

En, lezers, wat zegt gij van dit voorbeeld, ons allen gegeven, door... 'maar een hond!' Wij menschen vertrappen den zwakkere, mishandelen hem, laten hem aan zijn lot over. 'Ieder voor zich en God voor ons allen' - is het gewone menschelijke richtsnoer, de heel-enkele goede uitzonderingen niet te na gesproken. Maar hier is een 'redeloos' dier getuige van het onrecht een zijner rasgenooten aangedaan, en zie, hij wringt zich los, hij slaat zijn eigen boeien stuk, hij stelt zich bloot aan de straf van zijn meester, alles om dien mishandelden zwakkere te verdedigen!

O, als we willen, kunnen we zoovéél leeren van 'maar een hond.' Maar, gij, die dit leest, zoo gij u daarvoor te 'menschwaardig' acht, om van 'maar een hond' te leeren, och leer dan in elk geval van dien rechter in Bern, een mensch als gij, en die toonde door zijn vonnis, dat bij hem het hart zit op de rechte plaats, dat hij niet is, als zoovele rechters, een machine, die rechtspreekt naar de letter der wet, maar een edeldenkend man, voor wien het recht iets beteekent als *recht.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Geestig?

‘*Een* “*bah*” *voor die herriemakers*, *die eens mannen van gezag heeten te worden!*’

Deze welverdiende woorden vind ik in een socialistisch weekblaadje, naar aanleiding van de in alle couranten de rondte gedaan hebbende geschiedenis der studenten-onhebbelijkheid in Scala, verleden Zaterdag; (waarlijk, dat uitbazuinen van deze kinderachtige rustverstoring was overigens veel te veel eer voor hen). De uitdrukking is wèlverdiend. Bah. Dat is 't rechte woord ervoor. Aan *kinderen*, van veertien jaar reeds, zou men zeggen: Toe stel je niet zoo onnoozel aan. En deze ‘studenten’ verbeelden zich, dat zoo'n lamlendig de orde verstoren in een voorstelling ‘geestig’ zou zijn! 't Bewijs, hoe zuiver een gezonde *jongen*, - niet eens een jonge man, maar een jongen - voelt in dezen, werd mij dienzelfden middag geleverd toen het relletje 's avonds gebeurd is. 't Waren vermoedelijk dezelfde geestige(?) studenten, die toen namelijk rondreden door Veenestraat enz., half-dronken (natuurlijk), met hun corpspetten op, en zich flauw te keer stellend met trompetten en andere ongemeen geestige(?) manieren om de aandacht te trekken. Natuurlijk gelukte dit ook, en kwam er een oploopje, maar ik hoorde een paar straatjongetjes die achter me aan liepen, verachtelijk tot elkaar zeggen: ‘Gut, doe dáár nou geen moeite voor om dáárvoor hard te loopen. Wat is dáár nou aan?’ De ventjes toonden

meer gezond-verstand dan de aanstaande ‘mannen van 't gezag.’ Natuurlijk ook, *zij* waren immers niet dronken. God, wat hebben we toch een misselijke maatschappij, als je er goed over nadenkt! En, veranderen zal 't toch nooit, omdat de menschen nu eenmaal zoo *zijn*, als massa genomen. Dat is 't ontmoedigendste nog ervan!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

I. Kalenders.

Op de uitstekende uitgaven van de firma La Riviere en Voorhoeve, Zwolle, heb ik reeds de aandacht gevestigd (zie Lelie N°. 14 van 4 October).

Ik wil nu nog even, nu die kalenders, toen in voorbereiding, verschenen zijn, zeggen dat ze inderdaad een alleraangenaamsten en prettigen indruk maken.

Daar is de Week-kalender: **De Elf-Provinciën**, met een smaakvol gekleurd plaatje: Gezicht aan de Nieuwe Vecht, en een even smaakvol in blauw en goud gehouden schild, dat de wapens der elf provinciën voert, terwijl 55 illustraties, waaronder verscheidene van Ned: Indië, de uitgave sieren. Daar is de **Kinder-Kalender**, versierd met een der aardigste portretjes van Prinses Juliana, en een vriendelijk-aandoend schild. Daar is, last not least, **Neerlandia,** waarvan 't schild, met den typischen hollandschen molen, zoo bij uitstek geschikt is voor een cadeau, aan hollanders en vreemdelingen beide, te meer omdat de inhoud bevat 365 kiekjes uit Nederland. En eindelijk is daar de praktische **Maandkalender** 1912, met verschillende gemakkelijke inlichtingen op de twaalf bladen. De prijzen zijn achtereenvolgens *f* 1. -, 75 ct., *f* 1.50 (en 90 cts. gewone uitgave) en 60 cts. Enfin, deze uitgaven spreken voor zichzelf; zij hebben hun naam gemaakt. En hetzelfde kan men zeggen van:

De Internationale Kalender, uitgave van Thieme, Zutfen. Van dezen kalender schreef ik een vorig maal, dat hij reeds sinds lang een oud vriend is van mij. Welnu, oude vrienden behoeft men niet telkens opnieuw te prijzen. Zij getuigen door hun gedrag voor zich zelf. Dat doet ook deze kalender. De inhoud geeft bijna elken dag een lezenswaardig, behartenswaardig, troostrijk, pittig, blijmoedig, of ernstig woord, van bekende en onbekende auteurs beide. Ik vergeet nooit even te kijken in mijn huiskamer wat er van daag op dien kalender staat, en... menig papiertje bewaar ik.

Boeken.

De Rozenkrans, uit het Engelsch vertaald door **G.W. Elberts**, (uitgave P. Dz. Veen, Amersfoort). - Smaakvol uitgegeven, uit het Engelsch vertaald, daar véél gelezen, bevattend een liefdes-historietje op de Engelsche manier, niet shocking of pijnlijk realistisch; een boek dat zich uitnemend eigent tot St: Nicolaascadeau.

Op het Dievenpad, door Jan Feith. (Verhalen uit het leven van een Amsterdamschen rechercheur) uitgever Scheltema en Giltay, Amsterdam (2de druk). Van herdrukken geven we uitteraard slechts bij uitzondering uitvoerige besprekingen. Daarenboven zeggen hier de titel van het boek en de naam van den schrijver reeds met wèlk soort lectuur de lezer hier te doen heeft.

Niels Holgerssons Wonderbare reis, door **Selma Lagerlöff** (uitgever Becht, Amsterdam). Dit is een van die fantastische verhalen, waarin deze begaafde Noorsche schrijfster haar kracht van lieverlede steeds méér gaat zoeken, m.i. tot schade van haar talent. Maar toch, als goede, opwekkende, wezenlijk-gezonde lectuur kan men hare romans niet genoeg aanbevelen. Ook dit boek getuigt van een reine en zuivere levensopvatting. 't Ademt dien eigenaardigen oorspronkelijken kernachtigen geest aan zoovele Noorsche romans eigen, en die zoo verschilt van het overbeschaafde, en daardoor eentonig op elkaar gelijkende, van vele bekende auteurs van Duitschland, Frankrijk, Engeland.

Ole Tuft, door **Björnsterne Björnson**, (uitgever Becht, Amsterdam). Dit boek roept in mij wakker de herinnering aan zóóveel intellectueel genot, dat ik speciaal aan dezen roman van den grooten Noor dank, dat ik, niettegenstaande 't hier óók geldt een herdruk, toch even wil wijzen op den boeienden inhoud, den strijd namelijk tusschen geloof en twijfel, die hier zoo meesterlijk wordt weergegeven. Als roman een prachtig in elkaar gezet stuk werk, is het verhaal bovendien naar den inhoud een levensdrama, dat al degenen, die over godsdienst nadenken, (en juist in Holland geschiedt dat zoovéél), levendig moet meesleepen om de groote levenswaarheden die het bevat.

Naar het levend Model (**De kinderen van Huize ter Aar**), twee deelen, door **Jeanne Reyneke van Stuwe.** (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.) Tellen hoevéél vervolg-romans

deze vruchtbare schrijfster nu reeds schiep op haar: Huize ter Aar, daartoe heb ik sinds lang den lust verloren. Mij-persoonlijk interesseert dit gezin geen zier meer, zóó wordt het uitgerekt tot een kokinje. Maar ik denk wel, dat vlijtige roman-lezers van 'n zeker soort er anders over zullen denken, en voor hen zij daarom meegedeeld, dat we 't hier te doen hebben ditmaal met Alexander van Berghem, voor de tweede maal getrouwd met Jeanne van Rheden, etc. Men weet dat de schrijfster, in een lijstje vóór in het boek, opgeeft wie haar handelende personen zijn, wanneer ze geboren waren, en zullen sterven, enz., terwijl ze de lezing nog vergemakkelijkt verder voor zwakhoofdigen, door aan de verschillende hoofdstukken namen te geven, die den geheelen inhoud meedeelen. 't Verhaal eindigt bijna met een begrafenis, maar, voor de vroolijkheid, komt er dan weer een doopdag tot slot.

Modern-bibliotheek. De firma van Holkema en Warendorf, Amsterdam, stelt zich voor van deze bibliotheek iets te maken in den geest van de, door de duitsche reclame ervoor, ook in Holland wèlbekende Ullstein-bücher. Voor 90 cts heeft men keurig uitziende, gemakkelijk in de hand te houden deeltjes, van welbekende auteurs. Voor mij ligt: De dames Cnussewinckel, door Minca Verster-Bosch-Reitz, dat, vlug en vlot geschreven, een amusanten, prettigen vertel-toon heeft. Een ander deeltje dat ik voor mij heb liggen is: Om Papa's Principe, door F. de Sinclair, ook geen diepe, maar wèl onderhoudende lectuur. Ik zou zeggen, zoo'n uitgave is net iets om er goed in te gaan. Zulke boeken worden over 't algemeen meer gelezen en gewaardeerd dan diepzinnigheden; zij spannen uit, niet in.

Verzen, door **A. Roland - Holst**. (Uitgever van Dishoeck, Bussum). Ik vind dit genre van poëzie niet gelukkig. Het is gewild, en doet daardoor onecht aan. Een van de beste dingen er uit is:

> Wij hebben hand in hand gezwegen,
> Waar de avond zweeg voor de zang der zee...

Heel dikwijls voel je in sommige dezer verzen dat zij goed hadden kunnen zijn, indien de zucht van den auteur om ze per-se aanstellerig modern-nieuwe gids-achtig te maken hem niet parten had gespeeld. Dat is jammer, want er is wèl goeds in.

Voor twee Levens, door **Anna van Gogh Kaulbach**. (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam). Dit boek behoort niet tot het beste wat ik gelezen heb van deze schrijfster, over wie ik meermalen in de Lelie heb geschreven. 't Behandelt dat afgezaagde onderwerp, dat we in de laatste tien jaren nu reeds tot in het oneindige toe hebben zien uitgerafeld: de kunstdoende juffrouw, die in haar kunst zóóveel bevrediging vindt, dat zij geen kind wil, en hem, dien zij zóógenaamd liefhad, verlaat. Daargelaten 't boek-achtig-bedachte van dit gegeven, is ook de uitwerking oppervlakkig wat karakter-teekening, enz., aangaat. De verteltoon is los en levendig, als altijd bij deze schrijfster, maar je voelt het zoo voortdurend, dat zij zoo weinig wezenlijks heeft te zeggen ditmaal.

Keizer Napoleon als mensch, door **Arthur Levy**, (vertaald uit het Fransch). (Uitgever J.G. Broese, Utrecht). Napoleon is mijpersoonlijk altijd heel sympathiek èn omdat hij zoo oneindig ver uitsteekt boven 't gros van de menschen èn om het diep-tragische van zijn levenseinde, dat meer dan geboet heeft de zonden die hij op zijn geweten heeft geladen, door zijn vele oorlogen, zijn onverdedigbaren moord op den Duc d'Enghien, enz. Daarom kan het wel niet anders, of ik beveel met kracht ter lezing aan een boek dat hem verdedigt, dat tracht het rechte licht te doen vallen op

den tijd en de omstandigheden waarin hij leefde, en op de moeilijkheden waarin hij zich bevond. Zeker, nu en dan is de schrijver eenzijdig, en voortdurend is hij te oppervlakkig, maar toch bevat dit pleidooi vóór een door de kleinzielige groote massa hem na zijn val laf verguizenden, buitengewonen man, als Napoleon is geweest, ontzaggelijk veel sympathieks en wetenswaardigs, vooral ook voor hen, die van geschiedenis geen bijzondere studie maken, en daarom lichtzinnig afgaan op het gevaarlijke 'men' zegt, waar het een oordeel uitspreken aangaat over verleden dingen.

Wat is Spiritisme? door **H.B. Kennedy van Dam** (vertaald) uitgever J.C. Auf der Heide, Amsterdam, Haarlem, Hilversum. - Het woord 'populaire verhandeling', op het titelblad, drukt reeds uit, dat hier niet op diepzinnige gronden maar op eenvoudig-bevattelijke wijze wordt opgewekt de lust tot nadere kennismaking met het spiritisme. Tegenstanders worden door zoo'n boekje niet overtuigd, wèl twijfelenden of onverschilligen aangemoedigd tot nadere kennismaking.

Louis Couperus. Antieke Verhalen van Goden en Keizers, van Dichters en Hetaeren. (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.) Geschreven in Couperus', voor dergelíjke verhalen

als deze bij voorkeur gekozen, ietwat gezwollen stijl, toch boeiend, knetterig soms als vuurwerk, ook als dit geen dieperen indruk nalatend, zijn er onder deze verhalen middelmatige en vodderige, beneden het talent van den auteur, uitmuntende gene. De dood van Vesta reken ik tot de eerste soort, De moord op den gek tot de laatste. Een verhaal begonnen op zóó afgezaagde manier van 'n burger-schooljongen-opstel, als: De laatste morgen te Tibur getuigt reeds op zich zelf van de loszinnigheid waarmede deze bundel is neergeworpen, op de manier van Couperus' tegenwoordigen wauwelkost in 't Vaderland, *om* maar wat te schrijven, omdat het hem besteld is: '*Het was dien morgen een ochtend van onvergelijkelijke schoonheid!*' - Kan het alledaagscher?

Lilia, door **C. de Jong van Beek en Donk**, uitgever Scheltema & Holkema, Amsterdam. 2de druk. Zooals ik hierboven reeds zeide, uit plaatsgebrek kunnen wij herdrukken hier slechts bij uitzondering meer uitvoerig aankondigen. In een langere boekbeschouwing heb ik indertijd 't goed en 't kwaad beide van Lilia, vooral het domme, onnadenkende, en gevaarlijke slot, voldoende uiteengezet.

Tante Lütte, door **Marie Diers** (vertaald) uitgever P. Dz. Veen, Amersfoort. Een van die duitsche romans, die in duitsche tijdschriften, als b.v. Die Woche, graag gelezen worden. Een gezond, aantrekkelijk, wat-oppervlakkig-gedacht, maar vlot-geschreven, en goede denkbeelden, in prettigen leesvorm gegoten verkondigende roman. Deze hollandsche uitgave is zeer smaakvol, in een wit linnen bandje; zeer geëigend dientengevolge tot cadeau voor de feestdagen.

Majesteit, door **Louis Couperus,** uitgever L.J. Veen Amsterdam. Herdruk. Zoo ooit dan is het hier zeker onnoodig iets goeds te zeggen van één zoo bekend geworden, en indertijd met zooveel genoegen door alle soorten van lezers verslonden boek. Majesteit dagteekent uit Couperus' glansperiode, en is m.i. ook wel een bewijs daarvoor.

De Stille Kracht, door **Louis Couperus**, uitgever L.J. Veen Amsterdam. - Misschien minder bekend dan Majesteit is toch óók De Stille Kracht een der veelgelezen meesterwerken van Couperus. Voor mij is De Stille Kracht, naast Noodlot, (een novelle), het beste, meestdoorwrochte, en, op roman-gebied, volmaaktste, wat Couperus schiep, waarmee ik intusschen geenzins wil zeggen dat hij niet vele andere boeken óók heeft gemaakt de lezing òverwaard, als b.v. zijn eersteling Eline Vere, of ook zijn: Kleine Zielen. De Stille Kracht behandelt een zoo pakkend gegeven, in zulke frissche, met een krachtig en toch fijn penseel uitgemaalde kleuren; de karakter-teekening is zoo goed, de tooneelen zijn zoo levendig weergegeven.

Dionyzos, door **Couperus**, uitgever L.J. Veen, Amsterdam. Dit boek daarentegen valt weer geheel in die gezwollenheid en valsch pathos, waarin deze auteur, die is bij uitstek de schrijver van mondaine romans, nu en dan zijn kracht zoekt, om zich in een soort diepzinnig waas te hullen, dat hem belachelijk maakt. Dionyzos is, onder den schijn van groote bezieling, een prul, niets anders, een aanstellerig prul.

De Gevaarlijke leeftijd (vertaald), door **Karin Michaëlis**, uitgever Scheltens en Giltay, Amsterdam. Dit boek heb ik indertijd, toen het in het duitsch was verschenen, uitvoerig besproken in dit Blad. Zij, die meenen dat ze een schandaal-boek zullen gaan lezen, komen geheel bedrogen uit, want 't is in den grond een volstrekt niet bijzonder 'gedurfd', tamelijk oppervlakkig verhaaltje, dat hier en daar, zoo en passant, eenige waarheden zegt, welke vrouwen gemeenlijk laf en kinderachtig verzwijgen. - Vraag: waartoe is het noodig dat vertalers op 't omslag hun adelijke titels vermelden?

't Hierboven door mij aangekondigde boek van Arthur Levy: *Napoleon als mensch*, is vertaald, aldus staat op den omslag, door *Jhr.* Op ten Noort. Nu weer verkondigt ons dit omslag van: *De Gevaarlijke Leeftijd*, dat het is vertaald door *baronesse* van der Borch van Rouwenoort. Mij dunkt, die titel-vermelding misstaat hier, evenzeer als wanneer een dokter in de rechten, of in de medicijnen, dat er zou bijzetten als hij een roman vertaalt.

De Opvoeding van lord Loveland. (uitgever L.J. Veen, Amsterdam). Deze aardige, echt-Engelsche roman, van de hand der bekende boeiende Engelsche veelschrijvers **C.N.** en **A.M. Williamson**, is het vorig jaar reeds door mij hier aangekondigd. Hij verscheen eerst in the Queen, en vond blijkbaar bij ons in Holland een zóó gunstig onthaal, dat nu reeds de 2de druk is verschenen.

Het portret van Dorian Graij, door **Oscar Wilde** (vertaald door mevr. **Couperus**) is insgelijks een herdruk. Het is uitgegeven bij L.J. Veen, Amsterdam.

Mijn Groote Dochter, door **Carl Ewald**, (uit het Deensch), (uitgever N.V. Uitgevers-Maatschappij, den Haag.) Ik heb dit boekje indertijd zóó warm aanbevolen, dat de uit-

gever die aanbeveling grootendeels overdrukte uit de Holl. Lelie in dezen herdruk van zijn hoek. Beide doet mij genoegen, èn dat mijn aanbeveling aldus onder vele oogen komt, èn dat zij waarschijnlijk heeft meegewerkt tot een zoo spoedigen herdruk. Woord voor woord onderschrijf ik haar alsnog.

Schuldig. Een hoek van **Henriette Beerstecher**, (uitgevers W.L. en J. Brusse, Rotterdam.) De schrijfster is eene medewerkster van ons Blad. Zij behandelt hier het thema der vrouw die trouwt zonder eigenlijke liefde, en.... die daarvoor wordt gestraft. Op een heel nieuwe manier behandelt zij het thema niet, maar haar stijl en verhaaltrant zijn nog al los en levendig; vooral in 't begin heeft zij haar best gedaan goede tooneeltjes te teekenen.

Het roode Huis, door **Else Jeruzalem**, (vertaald) (uitgever Becht, Amsterdam) Ik hoop dit boek weldra zeer uitvoerig te bespreken, want dat verdient het ten volle. Het is een boek dat een zeer ongewoon onderwerp, zeer realistisch, maar nogtans niet onkiesch behandelt, dat een kijk geeft in het leven dier gevallen vrouwen, welke de fatsoenlijken meedoogenloos beschouwen als slechte schepsels, die niet anders willen, zonder er bij stil te blijven staan hoeveel hier juist de *omstandigheden* er aan toe doen *dat* deze vrouwen in dezen atmosfeer komen, en er in blijven moeten. Men versta mij wel, zij die zich verheugen op een schandaal-boek, vol met 'onthullingen', zullen geheel bedrogen uitkomen. Daarvoor is dit boek veel te oprechternstig. Indertijd heeft men erom de schrijfster in Duitschland èn verguisd èn gehuldigd. Zij heeft in elk geval een zeer moeilijk onderwerp zeer àpart weten aan te vatten, zonder te vervallen in schandaal-bejag. Het is echter geen boek om zoo maar in de handen van onrijpe vrouwen en meisjes te geven. *Geenzins.*

Voor zoover ik het noodig oordeel, kom ik op al deze boeken later uitvoeriger terug.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Meisjes- en kinderboeken.

Een eigen Huisje, door **Dietz** en **Leopold**, (uitgave van L.J. Veen, Amsterdam.) In een smaakvol linnen bandje ziet dit boekje er recht aantrekkelijk uit. Onder de medewerkers vermeld ik in het bijzonder Cath. van Rennes en mevrouw Maathuis-Ilcken, welke beide zoo goede en welverdiende namen op dit gebied hebben.

Kleine Miss Fales, (uitgever L.J. Veen, Amsterdam.) Wie onzer kent niet: De kleine Lord? Wel, De kleine Miss Fales is een pendant daarvan. Of 't in alle opzichten zóó welgeslaagd is als dit beroemd-geworden boek? Pendanten zijn altijd een beetje gevaarlijk. De uitgave ziet er smakelijk en welverzorgd uit; zij bevat illustraties van Jan Sluyters.

Janneke en de Klok, door **Anna Hubert van Beusekom**, (uitgave W.L. en J. Brusse, Amsterdam). Deze uitgave ziet er bijzonder smaakvol uit, 't witte bandje, versierd met het hulst-takje van donker groen, doet zoo eenvoudig-vriendelijk aan. 't Verhaaltje bevat de geschiedenis, die de Klok vertelt aan Janneke.

Gonne's vriendin, door **Emy Snoeck,** (uitgever Becht, Amsterdam), is een verhaal voor grootere meisjes. 't Is vlug en vlot geschreven, en vertelt op een aardige prettige

manier van meisjeslief en leed. Een aardige en aanbevelenswaardige opvatting van meisjes-opvoeding vind ik de onderstaande zinnen:

Gisterenavond zei ik tegen moeder, dat ik 't zoo naar vond om niet te weten wat ik worden zou. Alle meisjes weten 't, behalve Tony, en die is dan misschien ook wel gauw geëngageerd, als ze van de kostschool komt.

- - Ik vond dat zoo naar, dat er niets is waar ik bijzonder in ben. - - Als ik nu van school ga, mag ik eerst een jaar bij moeder thuis alles voor 't huishouden leeren, en onderwijl krijg ik ook een beetje les van vader. Maar 't tweede jaar ga ik naar Amsterdam, om ook wat ziekenverpleging te leeren, en dan naar de school voor maatschappelijk werk.

In de Muizenwereld, door **Cath. van Rennes** en **Agatha Snellen**, (uitgever Becht, Amsterdam.) Dit is een ‘vertelling aan 't klavier’, waarbij de in muziek zoo ervarene Catharina van Rennes een inleiding heeft geschreven, om aan te toonen hoé men de kinderen eerst 't verhaal moet vertellen, om hen tegelijk de muziek aantrekkelijk te doen worden. Het doel is, zegt de schrijfster: Aankweeken van de muzikale fantasie en scherpen van het muzikale geheugen.

De bonte Wei, door **Jac. P. Thysse**, (uitgegeven door de firma Verkade te Zaandam.) Dit is weer een der aardige plaatjes-albums van deze bekende beschuit-firma. Men wende zich tot de Afdeeling ‘Reclame’ dier firma,

om de noodige aanwijzingen te verkrijgen ter samenstelling van zoo'n voor elk kind begeerlijk album, waarbij het zelf-er-aan-mee-helpen, om het samen te stellen, nog een bijzondere aantrekkelijkheid geeft.

Drie nieuwe Kameraden, door **Lilian Turner**, (vertaald), (uitgever G.B. van Goor Zonen, Gouda.) '*Want nu wisten Guy en Peggy dat ze elkaar voor het leven zouden toebehooren.*' Zoo'n slotzinnetje teekent de roman reeds, vooral als ik u er nog bij vertel, dat hij behoort tot het Engelsche jonge dames genre, eenvoudig, oppervlakkig-gedacht, maar een aantrekkelijk beeld gevend van huiselijkleven en van menschen en toestanden.

Hebt de Vogels lief, door **A.F. Pieck**, (vertaald), (uitgever Sleeswijk, Bussum.) Dit boek, met een aardig titelplaatje, zou ik dolgraag allen kinderen als St. Nicolaas-cadeau geven, omdat het predikt, in aardige, vroolijke verhaaltjes, dierenliefde, predikt den plicht van den mensch om het dier goed te behandelen, van het *kind* in dat opzicht ook. Daarenboven laat de schrijver zeer goed en zeer waar tot zijn recht komen het *prettige* en *amusante*, en voor hen-zelven *héérlijke*, dat er voor kinderen in is met dieren, vogels, enz., lief om te gaan, hen te verzorgen, hen in een woord tot hunne speelkameraden te maken. Dit boek begroet ik met vreugde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Voor zoover ik het noodzakelijk acht kom ik op deze voorloopige aankondiging later terug.

III.

Lijst van (wegens plaatsgebrek) niet voor bespreking in aanmerking komende **boekjes, brochures,** etc.

De Mysterieën van Mithras, door **Dr. Denier van der Gon**. (Uitgever van Paasschen, den Haag).

Zelfkennis, door **J. Eigenhuis.** (Uitgever van Paasschen, den Haag).

Groote Godsdiensten (Het Buddhisme in Japan, en andere afleveringen). (Hollandia-drukkerij, Baarn).

Een Jaar arbeiden aan onszelf, door **Dr. Denier van der Gon.** (Uitgever van Paasschen, den Haag).

Verstand en Gevoel, door **Dr. Paul Dubois** (vertaald). (Uitgever van Rossen, Amsterdam).

Iets over de ontwikkeling der Vrouwenkiesrechtbeweging in ons land. (Uitgave van den Bond van Vrouwenkiesrecht).

Zonen van den Vuurnevel (theosofie), door **een leerling.** (Hollandia-drukkerij, Baarn).

Reincarnatie. (Uitgever van Straaten, Middelburg).

Rechter en Grondwet, door **Jhr. Mr. C.H.J. van Haeften**. (Amersfoort, P. Dz Veen).

Avia. (Uitgever C. Geleyns, Amsterdam). Verscheidene vervolgnommers. Is reeds uitvoerig en gunstig in dit Blad aangekondigd.

Het Theosophisch Pad. (Uitgever Theosofisch Genootschap Steenstilstraat 40, Groningen). Verscheidene nommers.

Wereldgeschiedenis. (Uitgeversmaatschappij Vivat, Amsterdam). Is reeds uitvoerig en gunstig in dit blad besproken. Vervolgnommers.

De Nieuwe Gids. (Uitgave Maatschappij Luctor et Emergo, den Haag). Vervolgnommers.

De Beweging. (Amsterdamsche Boekhandel, Amsterdam). Vervolgnommers

Gezondheid en Kracht, maandblad gewijd aan lichaamsontwikkeling. (Uitgave van Van de Ven, te Baarn).

Schoolhervorming, door **J.C. Wirtz Gz**. (Hollandia-drukkerij, Baarn).

De Gevolgen der Berner Conventie, door **H.C.C. Clockener Brousson**. (Uitgegeven te Batavia).

Het Zenuw- en Zieleleven (**Over het Bewustzijn**) en verschillende andere afleveringen (Hollandia-drukkerij, Baarn).

Waarom ik niet geloof, door **een gewezen Katholiek**. (2de druk). (Baarn, Hollandia-drukkerij).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.

XLII. Cunegondis van Saksen.

Het verkoopen, ruilen en toewijzen van ambten, naast het stelsel van toerbeurten in het begeven, is een euvel, dat in de 17e en 18e eeuw voor ons land, als regenten-uitwas, zeker wel den hoogsten trap had bereikt, en misschien daardoor juist allengs verliep of slechts in 't geheim voortwoekerde Met dit aanloopje meenden we een kort verhaal van 't leven van Cunegondis van Saksen, eenmaal Vorstin-abdisse van Thorn, te moeten inleiden, dat o.m. volop zal aantoonen, dat in andere landen, en zelfs onder den geestelijken stand, geen bezwaar werd gezien, om ambten te veroveren door ‘kleine (?) geschenken.’

Een weinig bekend tijdschrift, uitgegeven door het Provinciaal Genootschap van Limburg[1)], doet omtrent deze vorstin-abdisse allerlei mededeelingen, en we vonden ook 't vrouwenleven van haar nog wel zoo belangrijk om 't in de Hollandsche Lelie zeer schetsmatig uittebeelden.

Cunegondis was niet mooi. Als de jongste der dochteren van den Saksischen Keurvorst August III (1696-1763) had zij niettemin wel gelegenheid gehad om te huwen; ten minste, er werden mannen voor haar opgezocht. Peter III van Rusland en Joseph II waren de candidaten. Helaas, afgescheiden van het feit, dat ‘en fait de mariage les Souverains ne peuvent pas toujours suivre leur gôut’, waren die Heeren echter niet van haar ge-

1) Limburg's Jaarb. XVI 3e afl. 1910.

diend, en toen nog eenmaal een man zich opdeed in den vorm van den Hertog de Chartres, behield Cunegondis de eer aan zich, wat maar goed was, want als Philippe Egalité is hij niet beroemd geworden.

Het ‘pruimenmondje’ zat te hoog, te dicht bij haar groote eigenaardige gevormde neus, waardoor hare krieloogjes nog kleiner werden. De kin stak vooruit, zooiets van een ‘aangezet’ kinnetje, en het hoofdhaar had de kleur van ‘in laaie’.

Er bleef dus niet veel meer over voor Cunegondis, dan een ‘postje’, en dat werd voor haar gekocht.

Cunegondis leefde wel de wereld mede. Zelfs was zij niet heel boos op haar broeder Xaverius, die als regent van Saksen bekend is geworden, en nog meer door zijne intieme betrekkingen met een hofdame, Maria Spinucci. Uit de briefwisseling met hem blijkt ook wel eens hare guitigheid of stekeligheid.

Zoo schrijft zij hem eens ‘en vous embrassant de tout mon coeur je vous prie d' aimer toujours celle, qui Sera *in saecula saeculorum* votre fidèle soeur Cucu.’

Haar dikke kamerjuffrouw Maria Magdalena von Khray noemde zij ‘die Kraysche’ of ‘die dicke Sau’. Op zekeren keer liet zij haar aldus een briefje onderteekenen aan haar vorstelijken broeder, maar ‘die Kraysche’, - ook niet dom, - vond nog gelegenheid er met een hanepootje onder te schrijven ‘ordonné par la prinzesse conniconte’.

Cunegondis offerde ook aan de mode.

Vóór dat zeker hoffeest aanving schreef zij aan haar broeder in deze bewoordingen ‘quoique je me trouve im Block gespannt à cause de la gala d' aujourdhui’.

Nu dat ‘im Block gespannt’ kunnen we ons zoo voorstellen, als we maar denken aan de nauwe lange corsetten en de zware brokaat-kleederen. Het ‘grand habit’ woog ongeveer zestig pond. Één kleed hield bijna zooveel zilver in, dat daaruit een dozijn eetlepels en een dozijn theelepels konden gegoten worden.

Denkt daarbij aan 't gewicht van edelsteenen, gouden armbanden en andere versierselen, terwijl de coiffure torenhoog boven het hoofd uitstak, en de voeten in nauwe, hooge pantoffel-schoentjes staken.

Cunegondis nam sedert 1769 de honneurs waar bij haar broeder Clemens Wenzeslaus, den Bisschop-Keurvorst van Augsburg en Trier, die zijne residentie hield in Coblenz.

Hoewel als Vorsten vrij eenvoudig levende, maakte ‘zus’ toch alles mede. Zij bezochten concerten, het theater en op Dresdenerwijze waren ook Hofbals aan de orde.

Cunegondis zat goed te paard, doch evenals Maria Theresia en Catharma van Rusland, op een Heeren zadel. Zij speelde klavier, schilderde en beschermde de kunsten. Van de letteren hield zij niet veel, maar toch onderhield zij betrekkingen met schrijvers.

De zooeven genoemde Maria Theresia kon het niet verzetten, dat haar zoon Joseph geweigerd had Cunegondis te huwen, en nu wilde zij haar schadeloos stellen, door haar te *doen* verheffen tot de waardigheid van abdisse van Essen en Thorn.

‘Naar de gewoonte dier tijden moesten de dames en anderen, die de keuze deden, door rijke geschenken gewonnen worden.’

23 October 1775 werd zij gekozen, en wat die keuze aan *rijke geschenken* kostte, leert ons het volgende lijstje.

Vorst Hohenlohe Schillings-fürst kreeg een rijk met brillanten bezet zakuurwerk, omdat hij zijne dochter bewogen had voor Cunegondis te stemmen.

De stiftdames kregen zoowel van Essen als van Thorn kleinodiën, horloges, ketens met briljanten versierd, en andere geschenken.

Twee dames kregen tabaksdoozen; de vorstin brillanten, en een paar armluchters.

De geschenken voor de dames kosteden:

Voor de Vorstin	5060 gulden.
Voor de Proostin	1815 gulden.
Voor de Dekanesse	1705 gulden.
Voor de Gravin Hatzfeld	1595 gulden.
Voor de Prinses Hohenlohe	1870 gulden.
Voor de Gravin Auersperg	352 gulden.
Voor de Gravin [...]lus	352 gulden.
Voor de Gravin [H]arrach	1870 gulden.
Voor de Gravin Manderscheidt	1760 gulden.
Voor de Prinses Liechtenstein	2000 gulden.
Te zamen	18379 gulden.

Ieder kanunnik had duizend goudthalers gekregen; de resideerende kanunniken kregen nog 7000 goudthalers bovendien.

Gelukkig beschouwde Cunegondis de waardigheid niet als een sinecure, maar als een begin van groote plichten.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Bussum 8 Nov. '11.

Zeer geachte freule de Savornin Lohman.

Mag ik U verzoeken het onderstaande op te nemen voor uwe correspondente ‘Dalia’, voor

welke opname ik U bij voorbaat mijn dank betuig.*)

Dalia. Reeds eenige jaren was ik getrouwd toen mijn eerste Babij kwam. Ik ben een bizondere dierenvriendin en ik wilde voor niets ter wereld dat mijn hondenjongens het veld hadden moet ruimen. Als u ook de trouw van uw hond waardeert, dan doet u zooals ik en voedt uw kind met uw hond op. Een der honden die in niemand zijn baas kende dan in mij, was in die hachelijke uren niet van mijn bed te verwijderen, telkens werd hij wanneer ik er geen erg in had weggejaagd, om zoo spoedig mogelijk weer terug te komen. Eindelijk het gezegende uur daàr zijnde vergat ik heusch mijn trouwen hond en bade mij in die weelde, welke alleen een jonge moeder kent, met wat een trots ziet men alles over 't hoofd om met volle teugen te genieten van die moederweelde, die mij in mijn eigen oog zeer gewichtig deed zijn. Mijn hond was werkelijk die eerste oogenblikken jaloersch en wel op een bizondere manier. Als ik mijn babij in mijn armen had, zat hij mij meewarig aan te zien, zoodra had ik het kind niet overgegeven, of hij wist niet wat hij doen zou om aangehaald te worden en lag het kind eenmaal in de wieg dan zat hij er naast en niemand mocht er aankomen. 't Was winter, en wanneer de kachel opgepord werd, als de hond blafte schrok het kindje zichtbaar, maar ik vond het moest aan alles wennen, dit was ook maar een questie van een paar dagen en mijn doeter in wien ik volkomen vertrouwen stelde vond dit zeer flink van mij. Zoo groeide zij op met onzen Loup altijd naast haar wieg of wagen, steeds waakte hij, dat er geen kruimeltje verloren ging van 't geen zij morste en was het stukje een beetje groot dat viel, dan at hij dat niet op alvorens daar toestemming toe gekregen te hebben; zoo werd zij 2-3 jaar en verder haar speelkameraden een Foks en een poes, aan haar speeltafel zat zij daarmede te dineeren, meestal gekleed in voor hun gemakkelijk gemaakte kleeren en als dan de familie slapen moest lagen hond en kat naast elkaar lang-uit in de poppenwieg met het hoofd op het kussen en nooit, al sliepen zij 3 uur, zou zij ze wakker gemaakt hebben, dit mocht zij niet doen, en ten laatste kreeg zij met den leeftijd ook zelf 't besef dat dit niet ging. Die hond en kat lustten ook alles, zoo raar werd hun 't diner niet voorgezet of klaar gemaakt, of zij aten het op. Toen zij eenmaal 4 à 5 jaar werd, werd zij jaloersch. Ik had een heerenfauteuil bekleed met leer, waarin ik wanneer ik eens oogenblikken had van niets-doen steeds zat met de honden en mijn kind achter mij, er schoot dan voor mij niet veel ruimte over, maar terwille van de onderlinge vrede behielp ik mij daarmede. Eens op een avond had zij het in haar kleinen kop ‘de honden moesten weg’ zij moest daar alleèn zitten, ik zeide haar dat dit niet gebeurde want dat die beesten evenzooveel van mij hielden als zij. Dit spel draaide uit, op heimelijke duwen enz. die zij den beesten gaf, ik waarschuwde haar dat ze haar bijten zouden, wat zij niet geloofde en ook ik niet verwachtte, doch wat gebeurt. Opeens hoor ik O! mama! mijn neus, ik keek verschrikt om en toen ik zag dat zij haar neus nog had maar flink bloedde (nu zult ù mij misschien zeer wreed vinden) antwoordde ik ‘dat is nu eens net goed.’ Ik telefoneerde den docter die dadelijk kwam en het niet noodig vond het wondje uit te branden, omdat het de eigen hond was waardoor de wond veroorzaakt was. Die arme hond intusschen, wist niet waar hij kruipen moest, zoozeer begreep hij iets gedaan te hebben dat tegen alle hondenfatsoen indruiste. Natuurlijk beknorde ik hem om zijn wandaad. Nimmer echter heeft het kind meer geplaagd en ook de hond niet meer gebeten. Vanaf dat oogenblik heeft zij iederen armen hond onder haar bescherming genomen. Brood voor een armen hond mocht

*) Zie de Lelie van 8 November j.l., rubriek Corr.

zij altijd vragen en eéns dat zij met een arm met brood zoo'n hond was nageloopen en hem uit het oog was kwijt geraakt, stond zij op een plein nabij mijn woning naar alle hoeken langdurig te staren. Een mijner kennissen kwam mij vragen of ik wel wist dat ‘mijn dochter’ op 't plein stond met een arm met brood, ik zeide dat zij daar haar opwachting maakte in - die positie -? ja, zeide ik. Ik had geen zin hier nader uitleg aan te geven en wat zijn nu de gevolgen? dat zij nu op dertienjarigen leeftijd voelt ‘dat’ wat ik noem liefde voor diegenen die dat alles ontbreekt. Zij heeft mij gevraagd een kerstkindje te mogen kleeden, deze kleertjes maakt zij op school om er in de Kerstweek twee gelukkig te maken, een moeder en een kind en 't geluk straalt uit haar oogen, wanneer zij mij van die kleertjes verhaalt hoe warm zij zullen zijn, hoe blij dat kindje zal zijn enz. Mijn hart gloeit daarbij van verzwegen trots, want dit is geen opgezweepte liefdadigheid die vooral niet aan kinderen mag worden ingeprent; maar 't is de liefde voor de dieren te steunen, en te helpen alles wat zwak is. Telkens wijs ik er haar op toch wel vooral te zorgen dat die kleertjes keurig gemaakt worden, zoodat zij zich daarover niet zal behoeven te schamen voor de moeder van dat kindje; nooit heb ik haar nog maar gegeven de waarde van één cent, met het bevel er bij dit te geven, waar zij mij vroeg haar steun te mogen verleenen en ging 't mijns inziens de termen niet te buiten heb ik zooveel mogelijk haar wenschen daaromtrent bevredigd. Juist het kinderlijk voelen, wat zijn onze kinderen niet in hun schik, wanneer zij een nieuwen hoed, mantel of jurk krijgen, daarom kan zij zich eerst de vreugde van een kind indenken dat van onder af aan geheel nieuw in het pak komt.

Ik weet wel dat er heel veel van de liefde voor onze beesten bij het verschijnen van zoo'n baby voor hen verloren gaat, want dàn eerst kán men zich indenken hoe het mogelijk is zoóvéel van een beest te kunnen houden en begrijpen wij eerst de mogelijkheid dat anderen wel eens om ons gelachen hebben. Uw kindje heeft aanspraak op àl uw liefde, toch hoop ik dat u uw hond niet zult vergeten, hoe menigmaal heeft hij u in droeve uren niet getroost? deze heeft u nu dank zij uw kind niet meer noodig, doch hartelijk hoop ik, ook gij zult inzien, welk een opvoedende kracht, voor uw kind van een trouwen hond kan uitgaan.

A.d.G.B.

II. Nog ééns ‘Juf’.

Door allerlei omstandigheden, was het mij niet eerder mogelijk een enkel woord van oprechte hulde te brengen aan de schrijfster van het artikel ‘Juf’, welk artikel onder de rubriek gedachtenwisseling eenigen tijd geleden in de Hollandsche Lelie opgenomen werd.

Inderdaad moet de schrijfster, die zoo volkomen begrijpen kan de dubbelzinnige positie, die eene loontrekkende dame of juffrouw dikwijls in een huisgezin bekleedt, en die tevens zoo goed kan navoelen het pijnlijke dat er in eene dergelijke betiteling moet schuilen voor ieder, die maar een greintje gevoel van eigenwaarde bezit, zelf een hoogstaande persoonlijkheid zijn met een warm hart en een fijngevoelig gemoed. Gelukkig dat er zulke edele vrouwen nog gevonden worden, dus behoefte hebben op te komen voor de belangen harer minderbedeelde zusteren om te verkrijgen dat, waar ieder mensch die zijn plicht doet aanspraak op mag maken: ‘eerbied en waardeering’. Het woord ‘juf’ is inderdaad een hatelijk woord, een moreel brandmerk voor eene fijn besnaarde ziel!

‘Juf’ zeggen Papa en Mama, blij zulk een gemakkelijk woordje te hebben voor het onpersoonlijk wezen, dat in hunne huishouding geduld wordt, omdat dit nu eenmaal noodig is en ‘juf’ gillen de kinderen haar na, haar zoodoende meestal op ontijdige momenten aan 't publiek voorstellend, wat haar uit den aard der zaak meer dan een pijnlijk oogenblik moet bezorgen.

‘Juf’ zegt de huisvriend met een familiaar air, als zij er aardig uitziet en ‘juf’ zegt de vriendin des huizes om dezelfde reden op genadig-hooghartige wijze. ‘Juf’, insinueeren de meisjes in de keuken met intonatie van: ‘je bent vooral niet veel meer dan wij’ en ‘juf’ zegt de chauffeur met een lonk lachje als hij 't portier voor haar opent, hetgeen zij nu eenmaal niet zelf kan doen.

‘Juf’ zegt de would-be lady, als zij aan hare dito vriendinnen vertelt, dat zij haar wel eens meeneemt, naar eene publieke gelegenheid en ‘juf’ knikt de would-be gentleman, als hij zonder den hoed te lichten voor haar de deur uitgaat.

Slechts de èchte lady en gentleman, zij die de innerlijke beschaving des harten bezitten, hetgeen de Franschman zoo kernachtig noemt, ‘politesse du coeur’, spreken van juffrouw A of B en behandelen haar even correct-beleefd, alsof zij de dochter des huizes ware. Ondertusschen is *dìt* eene sporadische uitzondering!

Voorwaar, er worden zooveel woorden in 't leven te veel gesproken, onnut verspild, waarom van 't hatelijke woordje ‘juf’ niet een beleefd ‘juffrouw’ te maken of indien zij er door manieren en beschaving aanspraak op mocht maken, haar met juffrouw A of B aan te spreken?

Men verlaagt er zich zelf heusch niet door als men de huisgenoote (want als zoodanig dient zij toch beschouwd en behandeld te worden) de plaats en de eer geeft, die haar toekomt als medearbeidster in de maatschappij in 't klein, die 't huisgezin heet.

Het kleine woordje ‘juf’ wijst op een groot maatschappelijk kwaad: ‘de meestentijds verkeerd geziene positie van eene loontrekkende dame of juffrouw in het huiselijk leven;’ dat kleine woordje houdt eene zware aanklacht in tegen de drie ondeugden, waaraan het hedendaagsche, vooral toonaangevende menschdom zich al te veel schuldig maakt: ‘opgeblazen-parvenuachtigheid, domme-hooghartigheid en trotsche-ongenaakbaarheid.

Eeuwen terug werden de eerste christenen gesteenigd en gepijnigd door barbaren. Hoeveel arme, gevoelige harten worden nu nog steeds gepijnigd en gesteenigd door.... ja, wel door menschen, die zich christenen noemen, maar die onder hunne kleeding naar de nieuwste mode, dezelfde barbaarsche gevoelens koesteren ten opzichte van hunne medemenschen als in die heidensche tijden het geval was.

Wij leven nu in de twintigste eeuw.

Valt er wel veel vooruitgang te constateeren of.... zouden wij er, wat onze innerlijke beschaving betreft, misschien op achteruitgaan?

U, geachte redactrice dankende voor de plaatsruimte, teeken ik mij, met de meeste hoogachting,

uwe abonnée

WANDA.

III. De gehuwde Onderwijzeres in de school.

Aan C. Arntzenius!

Zooals ik uit Uw schrijven heb opgemerkt, hebt U zich verbazend geërgerd over het Besluit van den Raad van Amsterdam nl. dat in 't vervolg, tot aan het in werking treden van de wet Heemskerk de geh. onderw. es in de school blijft gehandhaafd.

Alvorens ik echter uw schrijven ga beantwoorden, wil ik U mededeelen, dat ook ik van meening ben, dat de moeder thuis behoort, in hare huishouding, bij hare kinderen, en dat ik het, èn voor het kind, èn voor de maatschappij een ramp vind, dat de moeder aan de opvoeding van hare kinderen onttrokken wordt. Maar let wel, ik bedoel *elke* moeder, om 't even in welken *stand* of *kring* zij thuis behoort en niet alleen de geh. *onderwijzeres.*

Doch om te bewerken, dat elke moeder, ten opzichte van haar moederschap haar plicht doet, zou dat kunnen?, zouden daar wetten voor gemaakt kunnen worden? en ik zou wel willen vragen zou dat mogen, zou men de grootste helft van het menschdom zoo aan banden mogen leggen, dat zij totaal in haar vrijheid van beweging was belemmerd. Zou dat niet verregaand onbillijk zijn? Het bovenstaande heeft betrekking op de geh. vrouw in 't algemeen, laat mij nu tot *uw* geval: de geh. onderw. es terugkeeren.

Een paskwil noemt U het Raadsbesl. U moet echter niet vergeten, dat B. en W. hun vorige verordening reeds tot een paskwil gemaakt hadden door n.l. de geh. onderw. es wel tijdelijk toe te laten in de school. Hadden B. en W. daardoor hun eigen verordening niet met voeten getreden?

U noemt het Besluit een paskwil, en wel, omdat de geh. onderw. es weer wordt toegelaten.

Ook ik noem het een paskwil, maar omdat de andere vr. ambtenaren nog worden buiten gesloten.

Dat laatste is onbillijk, zegt U, en dat ben ik volkomen met U eens.

Alles wat U verder nog schrijft dient meer ter verdediging van het vroegere Gem. Besl. n.l. vr. ambtenaren bij hun huwelijk te ontslaan. Daarvoor geeft U de volgende redenen op. (Ik ga ze zelf rangschikken en let hierbij niet op de volgorde in uw schrijven).

1. dat Gemeentediensten door geh. vr. ambtenaren verricht, niet zoo goed zullen zijn, als die, welke door hun ongeh. Coll. in dergelijke betrekkingen, werden verricht.
2. dat zwangerschap, vooral wat betreft geh. onderw. essen aanstootelijk zou zijn voor de kinderen.

Verder geeft U nog heel veel redenen op, als:

toepassing van Nev. Malt. gevolg minder Kindergeboorten, gevolg algemeen belang of maatschappij in gevaar.

Onvoldoende kinderopvoeding en toezicht! in de huishouding onvoldoende,

de onderwijzeres moet niet eerder trouwen voordat haar a.s. man voldoende verdient,

die allen min of meer betrekking hebben op elke geh. vr., die of noodgedrongen of uit vrije verkiezing een werkkring gaan zoeken, buiten haar moederschap en zoo aan haar gezin worden onttrokken.

Doch zooals boven reeds gezegd, men *kan* en *mag* de ééne helft van het menschdom niet in haar vrijheid van beweging belemmeren, en ik geef de Socialisten groot gelijk, als ze zeggen, over de bovenst, redenen behalve 1 en 2 heeft de Raad niet te beslissen, dat moeten die vrouwen zelf weten, daarvoor hebben zij de verantwoording zelf te dragen.

De redenen 1 en 2 gelden in 't bijzonder de Gem. Ambtenaren en wel de geh. vr. Gem. Ambt.

U voert aan dat zoo'n geh. vr. Ambt. haar betrekking hoogstwaarschijnlijk niet zoo goed zal waarnemen.

Dat kan in sommige gevallen waar zijn, maar dan mag men een Ambtenares toch niet ontslaan, alvorens ongeschiktheid gebleken is. Vindt U dat ook niet?

En dan voert U aan, dat zwangerschap aanstoot zal kunnen geven vooral aan de schoolgaande jongens.

Ja, lieve Arntzenius, dan zou men alle zwangere vrouwen wel moeten opsluiten, n.l. als men dat aanstoot geven voorkomen wilde; want de jongens zullen er dagelijks vele ontmoeten. Bovendien staat de onderw. es bijna altijd in de lagere klassen, waar van aanstoot geven geen sprake is.

Dan spreekt U nog aan 't eind van uw stuk de wensch uit, dat de vrouwen den strijd zullen opgeven en hun natuur niet langer zullen verkrachten. Maar lieve A., U weet toch ook wel, dat vele vr. reeds lang den strijd moede zijn maar door den nood worden gedrongen vol te houden.

In hoop U, met dit schrijven eenigszins mijn meening duidelijk gemaakt te hebben.

EEN ONDERWIJZERES.

IV. Spiritualisme?

Met belangstelling volg ik alles, wat over bovennatuurlijke dingen handelt. Ik toets de feiten, (want ik geloof alleen aan feiten, omdat mijn phantasie me al licht te ver zou leiden) aan mijn bevindingen, maar ik moet tot mijn groot verdriet zeggen, dat ik er telkens ‘voor sta’ met de vertwijfelende wanhoopsvraag ‘Waarom?, waarvoor?!

Om bepaalde redenen moet ik mijn naam verzwijgen, totdat de tijd dáár is, dat 't anderen niet meer schaadt, wanneer ik dien meedeel.

Ik ben dankbaar voor de mij toegestane plaatsruimte, en ik hoop, dat hierdoor wellicht meer bevoorrechten me op weg zullen kunnen helpen, waar ik verdwalen zou, terwijl anderen hun voordeel kunnen doen met mijne bevindingen.

Tot voor tien jaar kenmerkten mijn handelingen zich door spontaan tot een of ander besluit te komen, of even impulsief zoowel 't eene te doen, als 't andere te laten zonder verder nadenken. Men lachte me dan uit, wanneer ik op hun vraag, waarom ik aldus, dikwijls in mijn nadeel, eenvoudig naar waarheid antwoordde: dat weet ik niet, zóó is 't goed. Van droomen en visioenen sprak ik niet meer, nadat ik 't eens van een ander sprekende, had hooren uitschelden voor hysterische aanvallen of hysterie en dat woord op zulk een spottend minachtenden toon, werd gezegd, dat ik begreep hoe men mij ook voor zulk een verafschuwde zou houden. 't Spreekt van zelf, dat met zulk eene, een vrouw we rd bedoeld, ongetrouwd en uiterst zenuwachtig. 't Leven heeft me echter geleerd, dat visioenen enz. heel wat anders beduiden, dan een ziekelijke overprikkeling van zinnen etc.

Van klein kind af, heb ik dingen zien gebeuren en drama's zien afspelen, zonder er ooit iets van aan anderen te vertellen. Ik was een stil timide kind, dikwijls heel absent, dat me nog al eens een hard woord van mijn opvoeders(?) op den hals haalde.

Door dat zien ‘gebeuren’, verveelde ik me nooit. - Maar zulke visioenen kunnen ook wel ingegeven zijn, om mijn groote phantasie. De eenige betrekkelijke zekerheid die ik nu heb, dat het geen phantasie was, is, dat ik enkele droomgezichten terug heb gevonden in boeken en in de werkelijkheid. 't Is echter heelemaal geen bewijs, dat ik de nuchtere waarheid zeg - omdat er geen getuigen bij zijn geweest - die zouden kunnen constateeren, dat wat ik hun toen verteld had, uit was gekomen. Ik deel dit hier alleen mee om de lezers eenigszins mijn geestelijke gevoelens en eigenschappen weer te geven, kenners zullen daarnaar 't andere kunnen beoordeelen. Gedurende de laatste tien jaar heb ik er me aan gewend, om zulke droomen en visioenen aan anderen in mijne omgeving mee te deelen en bevonden, dat de waarschuwingen in die voorstellingen niet zonder bedoeling tot mij kwamen, daar zij inderdaad na eenigen tijd bewaarheid werden, ook wanneer ik ánderen waarschuwde als anderszins.

Maar nu 't resultaat voor mijzelf! Wanneer ik wetend, dat ik 't een of ander zou moeten doen naar aanwijzing van droomen of visioenen,

tot de een, soms voor mij zeer nadeelige daad, overga, dan heb ik er vrede mee, wanneer die daad tot geluk, vrede of hulp van een ander ongelukkig mensch leidt - maar wanneer ik dan merk, dat zulks niet is geweest - dat integendeel mijn handelwijze oorzaak is, dat èn ik èn anderen zich noodeloos meer moeite op den hals halen dan ‘sta ik’ weer voor 't groote vraagteeken.

Dan komt bij mij de gedachte op, dat wellicht puur egoïsme me tot zulke daden brengt, want nietwaar? eigenlijk is alles egoïsme, men kan er alles toe terug brengen. Immers de gedachte van goed te doen ìs al egoïsme, men doet 't goede voor zijn eigen genot, evengoed als men een glas wijn drinkt, wanneer het ons smaakt op de gezondheid van een vriend.

Want ik geloof *niet* in de Idee, dat er slechte daden worden gepleegd, òm goede daden te doen ontstaan. Ik geloof niet, dat een Almacht het slechte toelaat ongestraft, om anderen te straffen of te beproeven. - Daar geloof ik beslist niet aan. - Ik geloof eer, dat de wereld ontstaan is uit een Macht, of door een Macht, zooals men 't noemen wil, met een goede bedoeling, met een mooie gedachte, doch dat de slechte factor in de schepping niet te verwijderen was. Die slechte factor is: de drang naar voortbestaan. Die drang maakt den mensch egoist, niet alleen den mensch maar elk wezen in de natuur. Die drang doet streven naar bevrediging van lichaamsbehoeften: het genot, en naar voldoening van zielebegeerten: het geluk.

Zonder dat egoïsme zouden de boomen de zon zoekende elkander niet verdringen en de zwakkere vernietigen; zonder dat zouden de dieren elkaar niet verslinden en de menschen elkaar niet benadeelen. Welnu evengoed als goede ouders 't beste voorhebben, maar hunne kinderen niet kunnen behoeden voor de ellende die ze elkaar aandoen, zoo min kan de Natuurmacht ons behoeden voor 't ongeluk, doordat nu eenmaal de drang naar voortbestaan tot eigenbaat en kwaad dwingt.

Degene, die zichzelf 't leven beneemt, omdat 't leven hem walgt, wordt volgens spiritistische ontdekkingen gestraft voor zijn daad, en dat waarom? omdat hij zich heeft onttrokken aan de natuurwet, hij heeft vrij beschikt over zijn leven, wellicht uit gebrek aan egoïsme, om anderen niet tot last te zijn.

Zoo zou ik óók doen!

Zoodra ik bewust een last voor anderen werd, zou ik mezelf 't gehate leven ontnemen. Wat gebeurt nu, om zoo iets te voorkomen? Zij die zoo denken, en voelen, verliezen dat bewustzijn van hun toestand, wanneer 't zoover met hen komt. Alweer dus zorgt 't individu, dat het zichzelf niet doodt. Nu vraag ik mezelf weer af *waarom*, wanneer onze ziel toch voort blijft bestaan, worden door diezelfde Macht de slechte individuen niet gedood? Waarom doodt de Natuurwet de zwakken. Het zijn immers juist de sterksten, die 't meest hebben verdrukt en vernietigd? Wie ontvolkt de natuur? De mensch het slimste, meest begiftigde wezen in de schepping en daardoor het slechtste.

Dank zij de edeldenkenden, die helpen, redden waar zij kunnen, ben ik half van de wanhoops idee afgebracht dat er geen zielenadel bestond geen voortleven.., want bij slot van rekening, bewezen is mij helaas nog lang niet, dat al die bovennatuurlijke gevoelens niet een zesde zintuig is, heel aardsch, een zoowel menschelijke als dierlijke eigenschap!

Het volgende heeft me, juist toen ik meende, dat mijn intuisitische handelingen goed waren, aan 't twijfelen gebracht.

Een paar jaar geleden werd ik ziek in mijn ziel. 't Verdriet over iets, dat ik niet noemen kan verzwakte mijn wil. Doelloos leek me alles, 't doel een mensch hooger-op te brengen bleek me ‘Onzin’ niet eens tot 't geluk van zoo een. Mijn werk, dat me steeds te zwaar was geweest, dat ik tegen mijn zin verrichtte werd me zulk een last, dat ik besloot, schijnbaar voor mijn gezondheid me ergens terug te trekken, van daar uit mijn zaken te regelen en nooit weer terug te keeren. 't Was nu maar de vraag - hoe ik dat plan zou volvoeren. Er was echter iets, dat me telkens van dat ‘verdwijnings’ plan afleidde. Dan weer vertelde me een droom, dat deze of gene mijn hulp noodig had, ik werd daardoor weer ‘in de beweging’ gehouden, ten laatste deed ik alles als automatisch maar de toestand van onverschilligheid verergerde - ofschoon ik geen mijner plichten verzaakte. Onder de verschillende gebeurtenissen bleef me nog steeds een ding bij. Ik verwachtte een schok, die me moest opschrikken.

Ik vertelde, evenals ik ook andere visioenen terloops aan mijn huisgenooten had medegedeeld - dat mij een schok zou treffen. Op een goeden dag komt mijn dochter zenuwachtig binnenvliegen, met den uitroep: ‘Ma, Hanne is vreeselijk ziek - ze moet sterven, ze valt telkens flauw, Tante moet uit en vraagt of ik bij Hanne kan blijven, tot zij terug is.’

De schok wàs er. Waarom ik den schok kreeg op dit bericht, zou ik niet kunnen zeggen: ‘Waarachtig niet, jij blijft thuis en ik zal gaan, was mijn antwoord!’ - omdat ik wist, dat 't kind doodsbang is voor ‘flauw-vallen’. Ik was in een ommezien uit mijn lussteloozen doezel en aangekleed - gaf mijn bevelen en trok naar de zieke, voor wie ik anders in 't geheel niets voelde, omdat ze mijn dochtertje niet aardig had behandeld en mijn hulp, om haar uit benarde omstandigheden te helpen, geheel had genegeerd. Als protegée van ‘Tante’ scheen me die vriendschap een waarborg voor het geluk van het meisje. Ik zat dan ook voor 't bed van de ‘stervende’, die weer was bijgekomen en zenuwachtig doorratelde, zonder dat ik veel idée had van te kunnen helpen. - Op verzoek van ‘Tante’ nam ik 't meisje mee naar mijn toevluchtsoord, waar ik een oogje op haar zou blijven houden. - Een week later bleek nu, dat het verlaten kind, - want zij bleek meer dan ooit verlaten en verweesd, - al mijn krachten noodig had, om er boven op te komen. Haar toestand schudde me geheel wakker en ik begreep, dat ik te leven had voor mijn eigen kind, die 't zelfde kon overkomen en daar waar ik dit meisje tot 't leven terug had gebracht daar nam ik tevens de zedelijke verplichting op me haar het leven

verder dragelijk te maken, ik deed mijn plicht.

Het staat hier in eenige regels omvat, maar welke moeilijkheden ik te overwinnen had, wat het mij ten laatst gekost heeft, om te triompheeren over inrigues en kwaadsprekerij, dat alles zou een boekdeel vullen. - Ik releveer 't feit, omdat 't me nu zoo onbegrijpelijk lijkt, dat alles voor niet te hebben gedaan.

Voor niet!, omdat nu gebleken is, hoe dat kind door mijn zedelijken steun een nobel mensch kan worden, maar nu door 't kiezen van een vak, dat haar uit mijn baan drijft, op eens weer alleen zal staan in den strijd door het leven.

Alweer door een droom werd ik gewaarschuwd, dat zij iets verkeerds ging doen. Ik treed energisch op en eisch verantwoording. Zij geeft me die gewillig, bekent dat ze een anderen weg insloeg, dan dien ik (met haar goedvinden, dat spreekt vanzelf) voor haar had gevonden. De omstandigheden dwingen me haar plan goed te keuren, mijn plichtsgevoel dwingt me haar niet los te laten, maar te helpen en aan den anderen kant dwingen andere plichten me naar mijn home terug, dat ik voor een poos verliet. (Dát ik 't verliet was evenzoo in overleg met Iets, zooals ik voorloopig die bovenaardsche Hulp(?) zal noemen.

Een onaangename gebeurtenis juist op 't critieke oogenblik heeft een eind gemaakt aan mijn ellendigen strijd over de vraag:

Wat moet ik doen, wat is nu de eerste plicht?

En nu wéét ik, wat me te doen staat, maar ik wéét ook door dien waarschuwenden droom, dat 't met 't meisje verkeerd zal gaan; van haar standpunt moet ik haar plan goedkeuren; ik màg haar niet overtuigen van het verkeerde, dat er uit voortvloeien zal, ik kan haar alleen wijzen op de gevaren, die haar op den weg liggen; en juist dàtgene, waardoor zij haar plan zou moeten opgeven, ligt in mijn macht. Ik wil echter van die macht geen gebruik maken, omdat zulks in strijd is met mijn doel, een ander te helpen waar ik kan, ook ten koste van mezelf (wanneer dit echter een derde niet schaadt.).

Ik weet niet of de lezer me begrijpen zal, daarom wil ik een soortgelijk voorbeeld nemen uit mijn onmiddellijke nabijheid.

Een dame zond haar zoon naar Indië, waar een andere vriendin den jongen als haar eigen behandelde. De jongen, - kreeg tegenzin in zijn betrekking, maar kon die niet opgeven zonder geldelijke hulp, die hij van zijn ouders niet zou kunnen krijgen. Verloofd zijnde met de dochter des huizes ('t geen niet in den smaak van zijn aanstaande schoonmoeder was) hielpen zijn aanstaande schoonouders hem aan 't noodige geld om over te kunnen gaan in een andere hem passende betrekking. Buiten weten dier aanstaande schoonouders verandert hij echter ten tweedemale van betrekking, omdat die waarin ze hem geplaatst hadden hem nog meer tegenstond dan de eerste. De geldelijke ondersteuning bleef hij echter behouden, ofschoon de gevers tégen den ruil waren. Wat ze vreesden kwam uit, de jongen ging moreel achteruit, 't engagement werd verbroken en zij werden beloond met ondank.

Ik vind nu, dat die ouders niet anders konden, dan den jongen voort te blijven helpen, omdat zij hem niet om zich zelf hielpen; anderen vinden 't dwaas... Dat doet er alles niet toe - ik haal dit voorbeeld aan, omdat dat meisje eenigszins in dezelfde verhouding tot mij staat. Evenals die menschen help ik haar vooruit met 't bewustzijn dat dit vak haar zal neerhalen, niet maatschappelijk doch geestelijk, zooals 't dien jongen is gegaan.

Nu vraag ik... W a a r o m werd ik er toe gedreven, dat meisje te doen herleven? De dood is haar zelfs nu nog zeer welkom - uit angst voor misère...

Waarvoor moest de droom me dwingen vóór den tijd, me opnieuw met haar bezig te houden. Helpen had ik tóch moeten doen, dus daarom was 't niet noodig - 't was alleen noodig, om me te wijzen op 't verkeerde van haar handeling.

Wanneer Iets me drijft tot bewust handelen, dus niet impulsief, maar met oordeel, dan verzwaart 't toch mijn plicht, wanneer Het me een slecht resultaat voorspiegelt? Want met deze daad wordt geen ànder gebaat. Voor het oogenblik maakt 't het meisje gelukkig, maar zijzelf voelt een heimelijken angst tegen mijn vertrek. Die angst maakt haar later ziek, dat weet ik, toch moet ik met gebonden armen en beenen de mishandeling aanzien! -

Gij die 't wéét - wat moet ik hier tegen doen?

Spreek me niet van berusten! Ik bèn kalm - ik doe mijn werk, ik zal mijn plicht doen, maar ik vraag *Waarom* en *Waarom* deze strijd? - Wanneer we tòch voortleven, wat had ik dan een leven op aarde te houden, dat weg wilde? -

Ik ben er niets beter om geworden. - Wel heeft een ander de straf gekregen voor onedele handelingen, maar die is er evenmin door veredeld. -

Uit de laatste bedenkingen kan de lezer opmaken, dat ik wel degelijk heb overdacht, welk nut al de ellende heeft gesticht.

't Eenige is wellicht, dat ik nog op aarde besta - maar - wat is dat waard? Als ik had moeten blijven bestaan, had Iets me dan niet een anderen strijd kunnen opleggen, een daad, die al mijn krachten eischte, zonder dat hij daarmee mij en anderen al de noodelooze ellende liet doorstaan?

'ZOEKENDE'.

V.

Den Haag, 16 Nov. 1911.

Aan den heer Naaktgeboren.

Geachte Heer.

Naar aanleiding van uw antwoord aan den heer Visser, in de Hollandsche Lelie dd. 1 Nov. 1911 veroorloof ik mij eenige opmerkingen.

Wat in 's heeren Lohman's bedoeling lag, laat ik hier in het midden. Volgaarne wil ik uwe verklaring accepteeren. Maar dan gaat U verder, en zegt: 'Immers een adres van antwoord op eene troonrede die niet gehouden werd, zou *onzin* zijn.' Het heeft de koningin behaagd de zitting der beide kamers niet te openen. De grondwet verplicht daar niet toe. Echter de traditie wil nu eenmaal dat de koning(in) de Staten-Generaal in persoon opent, wanneer zij daartoe eenigszins in staat is.

Op dien openingsdag komt zij nader tot haar volk, dan spreekt zij immers de *vertegenwoordigers* van dit volk toe!

Welke dag hadden de socialisten voor hun doel na beter kunnen kiezen, dan juist deze, de eenige dag waarin de vorstin zich te midden van vertegenwoordigers van het volk begeeft!

De koningin heeft de staten-generaal niet geopend. Dit is zeer te betreuren. Zij heeft daarmede getoond geen oor te hebben voor de nooden van haar volk. Zij heeft de groote afstand welke haar scheidt van het Nederlandsche volk nogmaals vergroot. Ik wil de door zg. door God uitverkorene heerscheres niet verdenken van vrees, van een zich veiliger gevoelen achter de bajonetten dan tusschen dichte hagen van het Nederlandsche volk. En de verantwoordelijkheid welke op de raadslieden rust die haar adviseerden de kamers niet te openen, is zwaar, zeer zwaar. Want waar zij bij de gratie Gods vorstin is, daar zal diezelfde God haar beschermen tegen de gevaren welke haar beroep medebrengt.

En geachte heer, laten wij ons de zaak goed voor oogen stellen, deze betooging is niets anders dan een propaganda-beweging voor het algemeen kiesrecht, een actie om het denkbeeld in nog wijder kring ingang te doen vinden, om de lauwen wakker te schudden. Het algemeen kiesrecht zal niet direct komen van de koningin noch van de kamer, die het volk niet vertegenwoordigt. Neen het volk moet ontwaken, in massa opkomen voor zijn recht, aan de kerk moet ontrukt worden hare macht welke zij thans misbruikt, de kerk die thans is **het groote wapen** in dienst der kapitalisten. Gods heilig woord is verdraaid, alsof het 't Wetboek van Strafrecht wàre, verdraaid, verfomvaaid door een bende advocaten, welke hier schriftgeleerden moeten heeten. En dan eenmaal zal het volk opmarcheeren onder de klanken der Internationale, en zal opkomen voor zijn gestolen rechten welke thans berusten bij de kerk. Want het **kan** niet de wil zijn van God, onzen Vader dat de een **omkomt** van **gebrek**, terwijl de ander **baadt** in **weelde**. Is 't eene kind den vader nader dan het ander? God heeft ons gegeven *verstand.* Dit moeten wij gebruiken, wij moeten ons niet laten insussen door praatjes, door fraaie beloften van een hemel, want dan.... dan wacht ons eer de *hel.*

Ik dwaal af. Ik heb U veel meer op te merken, en ik mag niet te veel vergen van de gastvrijheid van de geachte redactrice. U maakt in uwe voortvarendheid dezelfde flater als de heer Lohman. Volgens U was deze heer van meening dat het met dit adres niet zoo zeer zou gelden het Algemeen Kiesrecht, maar dat het eer zou zijn een optornen, een scheldpartij tegen de Koningin, beschermd door art. 97 der Grondwet.

Intusschen is gebleken dat de heer Lohman alweer de plank mis sloeg. Geen scheldwoord is gevallen. Slechts een waardig, meesterlijk pleidooi van den heer Troelstra. Een enkele keer is een scherp woord ontlokt aan den heer Troelstra, op eene insinuatie van den heer Lohman.

Verder zegt U dat de optocht eene begrafenis-achtige vertooning was.

Dit is zeker eene zeer persoonlijke opvatting. De menschen behoefden niet in het gelid te loópen, met hunne koppen omhoog, het was gelukkig geen militaire staatsievertooning.

Dan zegt U dat de socialisten steeds meer ‘niets gaan achten.’

De socialisten zijn oprecht, geachte heer, zij kunnen niet iets hoogachten omdat vele anderen het doen, of den schijn aannemen dat zij zulks doen.

Maar dat zij voor 'niets achting' hebben, dat heeft U toch mis. Zij bezitten minstens eene even groote dosis achting als ieder ander; het punt van verschil is echter dat zij slechts *achten*, wat *achtbaar* is.

Ik bewonder de openhartigheid van de socialisten toen zij verklaarden dat de tijding dat de Koningin bevallen was, hun niet aangenaam was. Ik ken wel iemand die daar zeer ontstemd over was, maar daar niet voor uit durfde komen.

Verder wil ik U nog een vraag stellen. U zegt in het zelfde artikel:

'Is het wonder, dat iemand, vergrijsd in de Staatsdienst het niet best kan verdragen dat *een klein groepje dat zich notabene nog rekent onder de volksvertegenwoordigers*, *steeds* **alle** *afdoen van werk tegenhoudt* door ellenlange praterij, die even goed in ¼ van dien tijd gezegd kon worden?

Hiervan eisch ik eene verklaring.

Eene dergelijke zinsnede dient verdedigd! Ik ben vast overtuigd dat dit kleine groepje meer het **volk** vertegenwoordigt dan de heele rest van de Kamer. En dat deze groep *klein* is, dat is hare schuld niet, dat is de schuld der Kamer, de schuld van de kleswet van Houten.

Ten slotte ben ik het op een punt met U eens, nl. dat dreigen op het Binnenhof kwam niet te pas. Echter ik was ooggetuige, en kan U verzekeren, dat het

1°. zoo'n vaart niet liep, het bestond uit simpel uitfluiten en het aanheffen van, ik meen het Vrijheidslied.

2°. te danken is aan de *bezadigdheid* der socialisten, dat erger verkomen is, want de wijze waarop de veldwachters optraden was zeer ontactisch, en is alleen goed te praten, door te zeggen: zij waren *zenuwachtig.*

Verder ingaan op uw stuk wil ik niet, daarvoor ontbreekt mij tijd en ruimte.

Zeer dankbaar zou ik zijn voor eene verklaring van de bewuste zinsnede.

In afwachting verblijf ik

Uw dienstw.

G. VAN O.

VI. Ego en zijn bestrijders.

Geachte Redactrice.

Gaarne zou ik over de zoo veel besproken kwestie welke Ego heeft gesteld nog iets in het midden brengen.

In het laatste deel van zijn betoog geeft Ego kort en krachtig uiting van hetgeen hij 'wil' Op dit deel dus komt het vooral aan; dit is het cardinale punt. Het luidt: 'Ik wil dat de vrouw bij innige sympathie voor een man zich aan hem geve, in alle gerustheid en met die kuischheidszin, welke haar eigen is', enz.

Het klinkt heel mooi, nietwaar; doch laten wij ons nu niet door den klank laten beetnemen.

Wat verstaat Ego onder 'innige sympathie'? Toch niet 'liefde' hoop ik? Tusschen die twee begrippen is immers een hemelsbreed verschil. Men heeft sympathie voor iemand als men met hem meevoelt, doch dat omvat absoluut geen liefde. Het sympathie begrip is en blijft veel zwakker dan het begrip liefde, ook al zet Ego nog het woord 'innig' ervoor.

Dus volgens Ego zou een vrouw die slechts sympathie voor een man had zich reeds 'aan hem moeten geven.' Maar begrijpt Ego dan niet dat hij hier slechts het dierlijke in den mensch op den voorgrond stelt; en dat hij onder de vlag van termen als 'in alle gerustheid er met dien kuischheidszin, welke haar eigen is?' Hoe wil Ego kuischheid handhaven zonder liefde?

Mij dunkt mijnheer Ego, uw krachtige uiting is al heel dun.

Heusch, ik dacht dat U niet het steeds weer opgeld doende motief van 'dat herwinnen van een frissche krachtige gezonde natuur' zou hebben erbij gesleept.

Ten slotte, mijnheer Ego, de Gesamteindruck welke ik van Uw betoog heb gekregen is deze dat U voortaan geen onderscheid meer wenscht tusschen menschen en dieren.

Waarde Heer Ego, de aarde is een chaos geweest, doch zou het zeker weer worden als wij Uw raad opvolgden.

Nog een enkel woord tot U damesbestrijders van Ego.

Gij allen hebt het U blijkbaar tot taak gesteld het vrouwelijk geslacht te verdedigen en dit is zeer natuurlijk.

Maar ik zou U willen vragen: Is er niet evenveel reden om de mannen te verdedigen? Ik meen namelijk tegen dat wat Ego van hen tracht te maken.

Hebt ge daar ook over gedacht, dames? Of hebt ge misschien ook bij uwe verstoordheid op den 'man' Ego, alle mannen nietswaardigen geacht?

Een uwer schrijft: 'U zegt "dat" is onmisbaar voor man en vrouw. Gaarne neem ik aan dat dit voor de *meeste* mannen onmisbaar is, doch heer Ego U zet het peil der vrouwen hiermede zeer laag. De man mag zich mijns inziens laten gaan, doch iedere vrouw moet zich als zoodanig verheffen boven haar lusten... enz.'

Niet gaarne zou ik onderschrijven hetgeen U daar zegt van dien man. Ik als man oordeel beslist anders. Ik beweer dat 'dat' ook niet 'onmisbaar is voor den man, en zeker mag de man zich niet 'laten gaan.'

Welk een bitterheid ligt er in uwe woorden: 'Zij denkt niet altijd het eerst aan "dat", zij *eischt* meer van het huwelijksleven.'

Heusch, meent U werkelijk dat wij, mannen, zulk een lagen dunk hebben van het huwelijk? Ik kan het niet gelooven; U hebt U laten meesleepen door Uwe verbittering over 's heeren Ego's bruuske uitingen.

Maar kan dan alleen de vrouw liefhebben; is de man, de heer der schepping dan absoluut de nul of laat ik liever zeggen het object der liefde? Verwacht de man niets van het huwelijk? De vrouw wenscht hare heiligste roeping te vervullen, zij wil moeder zijn. Maar heeft dan niemand uwer eens gedacht, dat ook de man zou kunnen wenschen *vader* te zijn? Zou ook hij niet kunnen verlangen naar een kind van de vrouw, die hem het liefste is? Zou ten stotte de man als hij zielsveel houdt van zijne vrouw, zelfs wel dènken aan het 'dat' uit Ego's betoog?

Aan U allen laat ik het antwoord op deze vragen.

Nog dit. Het heeft mij bevreemd dat niemand heeft gezegd dat deze kwestie zich niet laat bespreken. Slechts de heer Heijmans heeft er iets van gevoeld.

Klinkt het U niet erg plat en banaal in de ooren als gij over deze zaak hoort discussieeren? Verliest niet dat mooie, dat intiemgevoelde van man en vrouw, dat er bestaat bij innige liefde, een deel van zijn reinheid en heiligheid, alleen maar door er over te spreken?

Daarom ook komt het mij voor dat deze kwestie liever ook niet behandeld had moeten worden.

HOMO.

VII. Aan den hr. Joh. G. Schippérus.

De hr. S. is wel vrijpostig. Ik ontvang den eisch mijn bewijzen voor zijn valsch citeeren te geven, dan weet men, hoe men voortaan over hem te denken heeft'. Dat heeft wel iets van een dreigement.

Maar ter zake.

Nu zit de hr. S. toch in den val. Immers de bewijzen, de doorslaande bewijzen heb ik geleverd in een der ingezonden stukken aan zijn adres betreffende zijn citeeren van Bijbelteksten. En om nu de schroeven nog wat nauwer aan te halen, in dat in de Holl. Lelie van enkele weken terug opgenomen stuk staat zwart op wit ook, dat de hr. S. Woorden uit den Bijbel aanhaalde die op de aangegeven plaats heel niet stonden. Hij zoeke het maar eens nauwkeurig na. Ik houd niet van muggenzifterij, maar nu men mij met zulke giftige wapenen te lijf wil als geschiedde, zal ik mijn tegenstander, natuurlijk figuurlijk gesproken, onafwendbaar in het zand doen bijten.

In datzelfde stuk had ik nog dit kunnen bijvoegen, dat als bewijs voor zijn meening door hem een tekst werd geciteerd, die ongeveer luidde (ik heb n.l. de bewuste Lelie niet bij de hand) 'de opbrengst des lands is voor allen', terwijl de hr. S. naliet er bij te voegen de woorden die er onmiddellijk op volgden: 'zelfs *de koning* wordt van 't land gediend', waaruit natuurlijk de bedoeling blijkt, die vierkant staat tegenover de meening van den hr. S.

Doch hij zoeke die teksten nog maar eens na. Ik hielp hem nu op het pad. *Met de stukken bewees ik*, *dat de hr. S. in bedoelde polemiek geheef foutief citeerde*, *ik bewees dit reeds in vorige stukken.*

Wat aangaat dat 'hij zich van een niet bewezen aantijging gretig meester maakte', daarmee doelde ik op zijn ingaan op des heeren Visser's lichtvaardige uiting, dat ik een meening 'letterlijk uit Om de Oude Wereldzee had overgeschreven'. Hij voegde mij immers spottend toe: 'zooveel

bladzijden uit de Oude Wereldzee'. En al kan ik gerust een aardigheid verdragen, hier gold het een zich meester maken van een onbewezen aantijging in den vorm van een spotwoord. En daartegen kom ik op. Immers de hr. Visser bewees nog nergens, dat zijn lichtvaardige aantijging op waarheid berustte.

Zie zoo, dat is dit vervelend gezanik van de heeren recht gezet.

Ten slotte een enkel woord.

De hr. S. vraagt: 'Mocht ik niet scherp zijn tegenover den heer Naaktgeboren, die acht jaar geleden met de hand op den bijbel gemeenschap van goederen predikte en thans, met de hand op dienzelfden bijbel het privaateigendom tegenover mij verdedigt?'

Hier roert de hr. S. een punt aan, waarvan ik reeds eenige verklaring gaf. Acht jaar is in een menschenleven een heele tijd. Welnu, ofschoon ik nog immer *de waarheid vasthoud van het in Hand. II vermelde ideaal-leven der eerste Christenen* en erken enkele jaren terug gemeend te hebben, dat langs vrijwilligen weg in een soort Chr. Staatsgemeenschap iets dergelijks mogelijk was, ben ik na studie en het zien van 't werkelijke leven tot de overtuiging gekomen, dat hoe schoon ook deze theorie ze in de practijk vooreerst nog niet zal zijn te verwezenlijken.

Trouwens heb ik toen ook den nadruk gelegd op het *vrijwilligheidskarakter*, dat bij afstand doen van het 'zijne' zich openbaarde in de eerste Chr. Gemeente. Zoo iets komt nog wel voor. Ik las juist gisterenavond, dat een zekere N.N. *f* 8000 schonk voor een Chr. School. Zoo heerscht er onder ware Christenen nog dikwijls die band der liefde, die in het 'niemand noemde hetgeen hij bezat het zijne' bevestiging vindt.

Ik heb een vriend gehad, die dikwijls zeide: Inter amicos omnium rerum Communitas' ± onder vrienden heerscht er gemeenschap van goederen.... U moet bij 't zien op de eerste Chr. Gemeente letten op *de liefde,* waaruit dit alles voortsproot, in tegenstelling met den dwang van revolutionaire richtingen.

Ook enkele jaren terug wees ik juist op het *vrijwilligheidskarakter* in dezen. En in dien zin is het nog altijd mogelijk; wanneer een Christen uit liefde zijn goederen voor een bepaald doel wil schenken kan hij dit nog immer doen en het gebeurt ook.

Doch iets anders is het 't *recht* op persoonlijk eigendom te ontkennen. De Bijbel erkent dit *ook in Hand. II*, ik wees U onlangs daarop *uitdrukkelijk* met het geval van Ananias en Saffira, gelijk het uitkwam in Petrus' woord. Dat kunt u onmogelijk verdraaien. Evenmin wat in de brieven van Paulus staat over het erkennen van iemands *uitersten wil.*

Dus dit heb ik reeds vermeld, dat nu mijne meeningen in zake theorie en de mogelijkheid van verwezenlijking eenige wijziging hebben ondergaan.

Overigens raad ik den hr. S. aan den Bijbel geregeld te bestudeeren. Hij zal daar lezen: de *dwaas* zegt in zijn hart: er is geen God. En tevens zal hij inzien, dat het Eeuwige Wezen als *tijd* noch *oorsprong* hebbend oneindig verre staat boven het Schepsel en zoo lief nochtans de wereld had, dat Hij zijnen Zoon zond, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebben.

J.B. NAAKTGEBOREN.

P.S. Ik lees ook als eene der stellingen van den hr. Joh. G. Schippérus: 'Als het er op aankomt is geen enkel blad, behalve De Vrije Socialist, betrouwbaar.'

Ik stel voorop niet hatelijk te willen zijn, maar mij komt toch, in alle bescheidenheid zij het gezegd, *deze meening* neer op volslagen idiotisme. Ik zeg niet den persoon te

bedoelen, maar *deze meening als zoodanig* is eenvoudig; *hoogheidswaanzin.* Als iemand alle anderen voor onbetrouwbaar houdt en alleen zichzelf als een betrouwbaar mensch wil gerekend zien, acht ik dit eenvoudig belachelijk. Er is geen andere naam voor zoo iets dan: ridiculiteit. Dat de hr. S. nooit kwetsend schreef is eenvoudig een dwaling zijnerzijds, althans m.i. Als hij iemand toevoegt: 'Dat vraag ik U als vertegenwoordiger van de leugenachtige en huichelachtige Clericale Pers', dan beschouw ik zoo iets als grof beleedigend, al wil men er de algemeene strekking niet in voorbijzien. Dat de hr. S. zooiets niet voelt, wijst op een gevoelsleven, dat mij een raadsel is.

Dat hij iemand in zijn qualiteit van redacteur beleedigt, terwijl hij zelf zich schuil houdt achter onbekend houden van zijn werkkring, acht ik niet direct getuigend van fijn gevoel tegenover een tegenstander.

VIII. Aan Ego en zijn Debaters,

Als ik mij op 't oogenblik den stand van de gedachtenwisseling met Ego goed voorstel, dan zijn het hoofdzakelijk vier argumenten waarop de bestrijding van Ego berust. Die vier argumenten zijn:

1. Ego wil een toestand die practisch tot de grootste demoralisatie zou voeren (o.a. anti-Ego)
2. Ego moet wel degelijk de kwestie der kinderen onder de oogen zien (o.a. de heer Visser)
3. De oplossing van vraagstukken, zooals Ego die voorstelt is menschonteerend. Zulke vraagstukken komen niet voor in een goed huwelijk want daar doet de geestelijke band ze te niet (o.a. de heer Heymans)
4. Het verstand moet den mensch weerhouden van door Ego voorgestelden omgang (mej. de Goey-Blom).

Deze vier argumenten overziende geloof ik dat het eerste punt al zeer moeilijk is uit te maken. Ik voor mij ben het in dit opzicht met anti-Ego eens, maar kan er mij indenken dat een ander den ideaal toestand van Ego bestaanbaar acht.

Punt twee vind ik onoverkomelijk en verreweg het motief bij uitnemendheid tegen Ego's theorie. Hoe hij kan zeggen: 'over de vruchtbare gevolgen behoeft nu nog niets vastgesteld te worden' begrijp ik totaal niet en ik hoop dan ook op nadere toelichting van dit punt. Maar nu komen de beide laatste argumenten. Toe te lichten waarom ik die van geen waarde acht is de hoofdstrekking van dit stuk.

Er zijn natuurlijk zeer veel mannen die veel van hun vrouw houden en die niets meer be-

geeren dan wat hun vrouw hun kan geven, ja in wie zelfs geen moment de gedachte opkomt:

'Ik wil meer'. Die mannen zijn gelukkig op het gebied van sexueelen omgang; ze genieten volle bevrediging en als dan ook nog een geestelijke band tusschen hen en hun vrouw bestaat dan kan men zulke mannen met 't volste recht gelukkig in 't huwelijk noemen. Zij hebben op 't gebied in kwestie niets te klagen: hun natuur is van dien aard dat ze voldaan is. Maar er zijn nog andere mannen die wel veel van hun vrouw houden maar die in zich voelen die groote behoefte van meer op 't gebied der sexualiteit dan hun vrouw hun kan geven; hun natuur wil zich maar niet stil houden, foltert en foltert voortdurend. Hun is als 't ware een last mee in 't leven gegeven: zij hebben door erfelijkheid, opvoeding of iets anders een juk te dragen dat ver van licht is. En zij die dien druk niet kennen, zij die zich absoluut niet in kunnen denken in den toestand van den min of meer erotischen lijder, zij kunnen gemakkelijk zeggen dat 'liefde even blank en rein is als het zich ontsluiten van een lelie' (de heer Visser): dat 'een hoog-heilig huwelijk is aangegaan op de vaste grondslagen van groot vertrouwen en innige genegenheid des harten eenerzijds en diepe geestelijke liefde anderzijds, waardoor noodwendig de daaruit voortspruitende lichamelijke liefde geadeld en geheiligd moet worden'. (mej. v. Lakerveld-Bisdom). Maar intusschen voelt de lijder steeds in zich dien drang naar uiting, die behoefte aan bevrediging van zijn lichaam.

Zijn liefde voor zijn vrouw zal hem zeker sterken in den strijd, dien hij doormaakt, maar de kans op vallen blijft groot! En de kans op vallen is reusachtig groot als de geestelijke band tevens ontbreekt, iets wat ook voorkomt. Het is nu in deze twee laatste gevallen dat Ego zijn theorie wil doen gelden; in 't eerste geval van volkomen gelukkig huwelijk is de theorie niet noodig en daarom is punt drie van geen waarde. Evenzoo vervalt m.i. het laatste punt. Is het verstand bij machte den steeds weer uit de natuur van den mensch voortkomenden drang weerstand te bieden? Ik geloof van neen. Tijdelijk misschien, maar niet voor altijd.

Nu zult Gij misschien zeggen: 'Ik geef toe dat er zulke naturen bestaan maar zij komen sporadisch voor'.

Ik kan U geen cijfers noemen maar wil slechts wijzen op de vele huizen van ontucht overal en om 't hooge percentage van 50% der mannelijke Nederlanders die zich eens of vaker aan prostitutie schuldig hebben gemaakt. Gebrek aan gelegenheid verlaagt dit percentage want b.v. onder studenten is het hooger. En heusch, ik geloof dat de meesten, verreweg de meesten hebben gestreden vóór zij vielen, maar hun natuur was hen te machtig. Ja, er loopen velen rond die lijden door een te opgewonden gestel en tot hen is het natuurlijk dat Ego zich richt. Ik stel me voor dat hij over de werkelijk moeielijke kwestie ernstig heeft nagedacht en daarna de gelegenheid die de Hollandsche Lelie ten allen tijde voor gedachtenwisseling biedt, heeft aangegrepen om ook eens de opinie van anderen te hooren. Misschien is deze voorstelling foutief, maar zeker is het dat ik, deze opvatting hebbend, mij niet kan voorstellen hoe enkele debaters zulke grove beleedigingen naar het hoofd van Ego hebben durven gooien, beleedigingen die hij toch zeker niet verdient omdat hij den moed had te spreken.

Zoo lees ik: 'Geen der heeren met een natuuraanleg als U is met de tegenwoordige zedelijkheidswetten geschaad'; 'niettegenstaande alle zedelijkheidswetten zult gij den weg best weten om straffeloos deze te schenden en de vrouwen die gij steeds bereid hebt gevonden vandaag Uwe lusten en morgen die van anderen te bevredigen

zijn er allemaal nog'. Mej. de Ruiter de Wildt denkt dat 'iemand die op deze manier zijn grof-brutale maar openhartige meening durft schrijven van ignobelen aanleg moet zijn:' het stuk van Ego is volgens haar 'een laagstaande beleedigende gedachten wisseling'.

Zulke hatelijkheden heeft Ego niet verdiend; 't debat brengen ze niets vooruit en daarom heb ik er dan ook tegen willen protesteeren.

DE VEER.

IX. Tripolis voor het Evangelie geopend.

> Sommige roomsche persorganen in Italië, zoo lezen we in *het Centrum*, prijzen den oorlog met Turkije, omdat daardoor naar zij hopen Tripolis voor het Evangelie zal worden geopend.
> (*Onze Courant*)

Ziehier welk een schoonen schijn men weer tracht te geven aan den rooftocht der Italianen. Want dat de oorlog tusschen Italië en Turkije niets anders is dan een *rooftocht*, door de Italianen tegen Turkije ondernomen, wordt zelfs niet door de burgerpers ontkend. Trouwens men kàn het niet meer ontkennen, dat èlke oorlog een rooftocht is door een sterke natie tegen een zwakkere ondernomen, een rooftocht die de brandkast moet spekken van een klein aantal groot-kapitalisten. De feiten spreken nu te duidelijk. - En toch tracht men telkens en telkens weer een schijn van billijkheid en recht te geven aan zoo'n barbaarsche roof- en moordpartij. Men zegt, dat het wel goed is, dat het christendom gebracht wordt onder de heidensche Atjehers. Op de punt van de bajonet! - maar dat voegt men er niet bij - Nu weer heet het, *dat Tripolis voor het Evangelie zal worden geopend.* Maar wàt verstaan de christen-naties, geregeerd door koningen die 'bij de gratie Gods' op hun troon zitten, dan toch onder het Evangelie? Met den kogel en het zwaard worden de Arabieren gekerstend. De Petit Journal gaf een bonte prent, voorstellende een Noord-Afrikaansche slavenmarkt, bedoelende hiermede er op te wijzen hoe barbaarsch de zeden daar waren en hoe gelukkig men moest vinden, dat christen-naties zich het lot der beschaving aldaar hebben aangetrokken.

Arme beschaving!

Hoe wordt er met uw naam gesold door een bende christen-barbaren!

Ik zal hier eens enkele staaltjes laten volgen van Italiaansche beschaving. (Bij gebrek aan

beter, citeer ik uit het Rott. Nieuwsblad, van 7 Nov.)

'De correspondent der *Westminster Gazette* seint van Malta: Ik heb mijn papieren aan generaal Caneva teruggezonden als protest tegen den moord op onschuldige Arabieren, mannen, *vrouwen en kinderen.* Ikzelf was getuige van deze ontzettende tooneelen en nam er foto's van. Ongeveer **400** *vrouwen en kinderen* werden *doodgeschoten*, en **4000** mannen, *waarvan er geen honderd schuldig waren.*

Alle Britsche correspondenten op één na verlieten Zaterdag Tripolis.*) De gruweldaden waren erger dan een Russisch progrom, *de officieren waren wreeder dan hun manschappen.* Het leger is gedemoraliseerd.' (Natuurlijk! S.) 'De Arabieren verminken lijken, maar eerst nadat de Italianen de moordpartij begonnen.

De correspondent van de *New- York- World* verklaart, dat het Italiaansch leger een bende plunderaars en moordenaars is geworden.' (Dat is een leger altijd, in oorlogstijd! S.) 'Officieren hebben nog erger huisgehouden dan de bandelooze soldaten. *Er zijn tenminste vierhonderd vrouwen en kinderen op barbaarsche wijze geslacht*'.

Zòò wordt Tripolis voor het Evangelie geopend!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

X.

Geachte Redactrice,

Met veel dank voor de bereidwilligheid, mijn schrijven een plaats te gunnen in uw geacht blad, wil ik daarvan gebruik maken, om aan de Dames-lezeressen van de Holl. Lelie een vraag en een voorstel te doen.

Door middel van dit blad wil ik U vragen, geachte Dames, of 't U te veel zou zijn, uw bont af te leggen, en geen veer op uw hoed te dragen. Met genoegen zult gij van deze tooisels afstand doen, neen, met afgrijzen die van U afhouden, als gij wist, op welke wijze zij U verschaft worden, welke afschuwelijke gruwelen daarvoor bedreven worden. In een der bladen van de Avondpost zult gij gelezen kunnen hebben, hoe de zeehonden, van welke dieren 't Sealskin komt, op barbaarsche manier vermoord worden; hoe de otters en nog andere in 't wild levende dieren dagen, soms weken lang, om 't vel, gepijnigd worden.

De katten worden, om 't bont mooi te hebben, weleens levend gevild, en dikwijls nog niet dood, weggeworpen, om langzaam een pijnlijken dood te sterven.

't Is waarschijnlijk niet meer noodig te zeggen, maar al genoeg bekend, dat de vogels levend gemarteld worden, om mooie veeren te bezorgen, dus dames, luistert naar de stem van uw hart, die U luide toeroept, geen bont en veeren meer te dragen. Bedient U daarvoor in de plaats van imitatie, waarom gij niet minder zult worden, integendeel, waarvoor U hooger geschat zult worden.

Duidelijk toont gij daarmede aan een afkeer te hebben, om U te tooien met iets, dat verkregen wordt ten koste van 't ontzettendste lijden van andere, levende wezens. Niet alleen uit medelijden voor de arme dieren, die de pijnigingen voor U moeten uitstaan, ware 't te wenschen, dat U bont en veeren voor altijd aan kant zettet, ook

*) De Britten mogen anders wel verontwaardigd zijn! Wat gebeurde er ook weer in Zuid-Afrika?

zoude 't goed zijn, als U daartoe overgingt voor degenen, die voor U de kwade praktijken doen, waarin zij verharden en onmenschen worden.

Ik twijfel niet, of de meesten onder U zullen aan uw hooger gevoel gehoor willen geven, en 't voorstel, dat ik U doe, om een vereeniging op te richten tegen 't dragen van bont en veeren, met warmte toejuichen.

In dit geval, vraag ik U, wie van U zich met 't vormen van den bond wil belasten?

In de hoop, mijn schrijven succes zal hebben, teeken ik mij, na veel dank aan de Redactrice, die daarvoor welwillend ruimte in de Holl. Lelie heeft beschikbaar gesteld,

Hoogachtend

B.B.

XI.

Hoog Geachte Redactie.

Het is mij een eer en een groot genoegen even te polemiseeren met den heer Joh. G. Schippérus - al kan ik niet ontkennen dat een polemiek tusschen socialisme en anarchisme in een blad als '*De Holl. Lelie*' mij tamelijk onvruchtbaar lijkt.

Maar laat mij vooreerst zeggen, dat ik zijn kranig polemiseeren, week aan week - onder de ondankbare rubriek 'Gedachtenwisseling' nog wel - zeer aprécieer. Zijn stukken getuigen van meer ernst, onbevangenheid en waarheidsliefde dan van menig ander polemist. Over zijn 'manieren' heb ik persoonlijk mij nog niet te beklagen gehad en voor zoover ik zijn polemieken las wil het mij niet duidelijk worden in welk opzicht hij zich bezondigde. Daarentegen heb ik mij geërgerd aan de wijze waarop anderen zich veroorloofden hem te bejegenen. De idee zweeft zoo in de lucht dat men anarchisten als vogelvrijen mag bejegenen, tegenover hen geen vormen in acht behoeft te nemen. Daar is vooreerst de heer J.B. Naaktgeboren uit Strijen. Deze behandelde den heer Schippérus van 't begin af op een hooghartige, laatdunkende manier, die voor 's mans educatie een treurig getuigenis aflegt. Hij vroeg hem, met name, naar *zijn beroep.* **Een fatsoenlijk man** vraagt zulks niet, wanneer men 't niet uit zichzelf zegt. Zelfs tot twee, driemaal toe bleef deze heer hierop aandringen. Enfin,..... wellicht zijn de wellevendheidsvormen in Strijen anders dan overal elders en is eenige toegevendheid in dit opzicht, voor lezers uit de Hofstad, plicht. Aan den heer Naaktgeboren, die in een vorig nummer sprak van een 'absolutie', die hij mij zou gegeven hebben - zij het ook een ongevraagde - zij gezegd, dat ik zijn artikel, waarin daarvan sprake was, niet heb gelezen; ik was toen met vacantie uitstedig.

In 't algemeen maakt het een vreemden indruk zulke gekke dingen te zeggen als de heer Naaktgeboren gewoonlijk doet. Zijn stukken maken zoo den indruk dat hij met zijn oordeel aan de oppervlakte der dingen staat, zoodat hij ziet wat niet is alsof het ware, terwijl wat wezenlijk bestaat ontgaat aan zijn oog. Daarom wordt het

zoo'n ondankbaar, zoo'n onvruchtbaar werk, met hem te polemiseeren.

Een enkel voorbeeld. Wie heeft nu - in die Open Briefwisseling - beweerd, dat de politieke Christenen '*eenigen glans vertoonen van de heerlijkheid van Christus.*' Ik zou zulk een godslastering niet durven zeggen. Het zou een smaad zijn den Christus aangedaan. Christus die wars van alle leugen, geldvergoding, kruiperij-voor-de-grooten-der-aarde, het arme en ellendige tot zich trok, te vergelijken met die listige, kronkelende en konkelende baantjesjagers, die ter wille van het succes zich vereenigen met lieden, die *volgens hun eigen geloofsbelijdenis*[1] afgodendienaars zijn.

Zij verloochenen dus hun eigen belijdenis, verkoopen en verraden Christus, niet voor dertig zilverlingen, maar voor elk aannemelijk bod. Dit, en niet anders, was de inhoud van die Open Briefwisseling, zoowel wat aangaat mijn brief als het antwoord van freule Lohman en nu komt de heer Naaktgeboren, na dit alles gelezen te hebben, met de verklaring: 'Ja maar, men moet altijd bedenken dat deze heeren slechts *eenigen glans vertoonen* van de heerlijkheid van Christus.'

't Rijmt als *pompstok* op *voetzoeker*, en, met welk een aandacht ik 's heeren Naaktgeboren's artikel ook overpeins, het is mij niet mogelijk eenig verband tusschen premissen en conclusie te ontdekken en het zal zeker niemand verbazen wanneer ik zijn betoog verder zwijgend voorbij ga.

Wat den heer Schippérus aangaat - ik tart ieder iets te laten zien uit zijn stukken hetwelk - met redelijken grond - *een persoonlijk krenkenden indruk* moet maken. Wanneer hij ergens zegt aan 't adres van den heer B. 'de leugen is brutaal', dan blijkt zeer duidelijk uit heel het verband, dat dit niet slaat op den persoon van zijn tegenstander, maar op het beginsel dat deze verdedigt. Het liberale beginsel is ook volgens den heer S. één groote leugen. Ik ben het in deze volkomen met hem eens - hoever ik anders ook van hem afsta. Men behoeft trouwens maar om zich heen te zien om terstond te bespeuren dat de liberalisten alleen maar geestelijke vrijheid *voor zichzelve* opeischen. Tenopzichte van andersdenkenden is de vrije geestesuiting bij hen evenmin veilig als bij de kerkelijken. Laten we, om niet te lang van stof te worden, blijven bij het feit dat uit de duizenden die dagelijks plaats grijpen, het meest versch in het geheugen ligt: het slachtoffer der liberale onverdraagzaamheid in Gorinchem. Daar was 't een liberale meerderheid in den Gemeenteraad die een complot smeedde tegen een socialist, een christen-socialist, om zijn carrière voor goed te knakken, omdat hij een meening zich veroorloofde die dezen vrijheidsmannen niet aanstond. De vrije gedachte is bij de liberalen even veilig als bij de inquisitie der middeleeuwen, den raad van beroerte, den bloedraad, die ook bij voorkeur vonnis velde zonder verhoor. Dat de heer Schippérus dit leugenachtig beginsel qualificeerde, zonder er fatsoens-doekjes om te winden, strekt hem tot eer.

Zeker, ook onder de Vrije socialisten heeft men wel eens oneenigheid maar zij zagen de paneelen toch nog niet uit de vergaderlocalen. Zoover is het bij hen toch nog niet gekomen. En zij roosteren elkaar ook niet, zooals de kerkelijken van alle eeuwen op hun brandstapels.

En nu wat betreft de opmerking van den heer Schippérus naar aanleiding van mijn Open Brief. Ik zal hierin kort kunnen zijn. Gelukkig. Want ik herhaal: een polemiek

1) Heidelbergschen Catechismus, Zondag 30: De Paapsche Mis is een verloochening van de eenige offerande en het lijden van Jezus Christus en een vervloekte afgoderij.

tusschen socialisme en anarchisme, in een kleurloos blad, door kleurlooze middenstof gelezen hoofdzakelijk, lijkt mij tamelijk onvruchtbaar.

Ook hierom kan ik kort zijn, daar ik reden heb te gelooven dat het den heer S. geen ernst was met zijn vergelijking van het Deventer Congres met het Kamerschandaal. Hij wilde zich bepaald in zijn militante volhandigheid eens de weelde veroorloven van een grapje. Welnu hij heeft inderdaad eer van die poging. Hij heeft mijn lachlust gaande gemaakt. Het Kamerschandaal en het Deventer Congres. Lohman en Wijnkoop!...

Ter zake. De heer Lohman diende een voorstel in om een ander voorstel, zoo juist gedaan, niet in behandeling te nemen, *omdat hij vooruit wist* - zeide hij *dat het toch verworpen zou worden.* Hierin zit het incorrecte. Het beduidt: 'wat gij voorstaat, staat ons niet aan; gij moogt er dus niet eens over spreken.' Hiermee werd een grondwettelijk recht der socialisten betwist en - wat hieruit logisch voortvloeit - de tyrannie van den dolk en het vergif weer in eere hersteld. Immers de S.D.A.P. vormt een parlementaire partij die de grondwet eerbiedigt en dus ook op haar beschermende rechten aanspraak maakt. (Den heer Naaktgeboren die zich in deze kwestie beroept op 'verschillende couranten', verwijs ik naar 'De Handelingen der Kamers.' *Alleen deze* bieden een letterlijke copie van het voorgevallene en zijn voor *zelfstandig*, *objectief* onderzoek geschikt en betrouwbaar.) Trouwens de heeren zagen hun ongelijk zelf gauw genoeg in. Zelfs '*De Standaard*', die anders met de waarheid nogal op gespannen voet staat, schreef dat men Troelstra's voorstel had afgemaakt en dat men het meer tegemoetkomend had behooren te bejegenen.

Wat aangaat den heer Wijnkoop - hij is geroyeerd in de S.D.A.P. De S.D.A.P. is nu eenmaal een partij die als eerste eisch van een gezond innerlijk leven stelt, dat het *recht* gehandhaafd wordt, het recht *onderling.* Zij heeft een reglement dat bij toetreding moet worden erkend. Alles wat in de S.D.A.P. wordt gedaan, wordt bij *meerderheid van stemmen* gedaan. En zoo zijn er besluiten gevallen, *langs den wettelijken*, *reglementairen weg*, die den heer Wijnkoop en een stuk of wat anderen niet aanstonden. In plaats van zich nu, volgens *reglementairen plicht*, *eenmaal aanvaard*, bij de besluiten der meerderheid neer te leggen, ging de heer Wijnkoop *tegen alle reglementaire voorschriften in*, en kwam zoo moedwillig in botsing met de vigeerende reglementen - met andere woorden: haalde zich de reglementaire censuur op den hals. Hierin is van de zijde der S.D.A.P. - veel minder van den kant van het lid Troelstra - iets onbillijks. Integendeel. Onbillijk in de hoogste mate is het, wanneer een kleine *minder-*

heid een meerderheid van beteekenis gaat overheerschen. Wij zien dit immers in de kapitalistische maatschappij.

De socialistische kamerleden werden dus juist door de vigeerende reglementaire bepalingen beschermd (en handelden bijgevolg correct) terwijl de heeren Wijnkoop c.s. in botsing kwamen met de reglementen en zichzelf onmogelijk maakten.

Wat dit evenwel met *het vrije woord* te maken heeft is mij niet duidelijk. Wijnkoop heeft heel dikwijls - ook in mijn bijzijn - urenlang gedebatteerd, op een wijze die de gansche vergadering ergerde. Trouwens dat was geen debatteeren. Dat was *redevoeren* over een onderwerp niet aan de orde. Debatteeren onderstelt: ‘meening tegenover meening stellen en tevens verband houden met hetgeen door den inleider is gezegd.’ Zelfs bij de anarchisten moet men bij debat aan die voorwaarde voldoen. Wanneer men 't heeft over de meerwaarde-theorie bij de socialisten, dan mag men op dat moment niet gaan spreken over de leiding van een bepaalde staking. En ik betwijfel zeer of het bij de anarchisten anders is. Heeft men 't daar over ‘het neem-en-eet-recht,’ een zoo geliefd onderwerp bij de heeren anarchisten, dan zal men zich ook wel bij het onderwerp bepalen. Wijnkoop heeft eens in mijn tegenwoordigheid het woord gevraagd met de letterlijke bijvoeging: ‘om de orde te verstoren’. Hij meende dat de vrijheid van gedachte ook eischte dat hem *voor dit doel* het woord moest worden verleend. De voorzitter gebruikte een groote mate van lankmoedigheid en gaf hem toch het woord, tot hij het zoo bont maakte met *het verstoren van de orde*, dat hij *vanwege het getergde publiek* niet meer aan 't woord kon komen. Toen eischte Wijnkoop dat Troelstra zijn invloed zou gebruiken om het publiek gunstig voor hem te stemmen. Een brutale eisch. Immers dat moest van hem zelf zijn uitgegaan. Hij moest voor zijn eigen prestige gezorgd hebben. Inderdaad het klinkt gek, te zeggen ‘dat Wijnkoops debat Schaper te knap-af werd.’ ‘Te saai’ dat gaat eerder, om het niet sterker te gispen. Heusch Wijnkoop is niet zoo'n licht. Zijn vlegelachtige onbeholpenheid dwingt eer medelijden af dan vrees.

Overigens - ik herhaal het nog eens - acht ik een uitvoerige polemiek hierover even onvruchtbaar als het anarchistische *praten* over ‘het-neem-en-eetrecht.’ Wil men iets *doen*, iets *uitvoeren*, dan moet men eerst de macht hebben en zelfs *over het leger kunnen beschikken,* om elke poging van de brandkasten-kluivers (equivalent tegenover het minne scheldwoord baliekluiver) om hun *bevoorrechting* te behouden, te verijdelen. Zelfs wil men het leger *afschaffen*, dan is het van het grootste belang dat men er eerst disciplinair over kan beschikken. Ik begrijp dat de heer S. het in deze niet met mij eens is. (Zijn voorliefde tot ‘praten’ kenmerkt hem als den echten ‘*vrijen socialist*’. Nietwaar: komt het tot ‘*doen*’ dan is men al niet meer *vrij).*

Trouwens met wie is de heer S. het wel eens - zijn eerbiedwaardig model[*)] nu eens uitgesloten.

En nu ten slotte: In een oud Lelie-no. las ik een opmerking van zoo'n trouwhartigen ‘wilde’, die hierop neerkwam: ‘dat ook de socialisten, hebben ze eenmaal 't roer in handen, hun macht wel zouden misbruiken.’ De opmerking ging gepaard met een verwijzing naar Frankrijk. Laat mij hiertegenover zeggen dat het in Frankrijk een reactionaire senaat is die elke hervorming met lamheid slaat. Bij dit reactionaire lichaam, op welks ondergraving al wat vooruitstrevend heet is bedacht, berust de eigenlijke macht. Van machtsmisbruik kon dus nimmer sprake zijn.

Dankend voor de opname

*) Domela Nieuwenhuis.

Den Haag, Nov. '11.
H. VISSER.

Witte winde.

‘Als witte winde’.....’
‘Als witte winde, tusschen Els en Hop
Al hooger rankend, van den slootkant op,
Tot waar geen slijk haar blankheid kan bevlekken,
Zóó tracht mijn ziele zich omhoog te trekken
Uit duist're diepte van mijn stoffelijk bestaan
Tot waar z' in 't pure licht van God kan open gaan.’

PAX.

Witte winde!

Mijn kleine blanke lievelingen! Hoe is het mogelijk dat men U onverschillig voorbij kan gaan, zonder getroffen te worden door Uwe fluweel-witte kelken, die in hunne ongerepte puurheid als openbaringen zijn van innige reinheid, en blanke schuldeloosheid.

Hoe is het mogelijk dat men, stilstaande, niet blikt naar Uwe weelderige bladerranken om en door de hagen, die ge als met lichtgroene draperiën omhangt, of naar Uwe sierlijke slanke wendingen om oude boomen!

Of ook geen ontroering ondervindt bij 't aanschouwen van het fluweelen albast Uwer kelken in heel vroegen ochtendstond, wanneer gij, die 't symbool zoudt kunnen zijn van zondeloosheid, en teederste reinheid, de zuivere aangezichten opheft naar de zon, het licht, het eenige, het al, wat gij kent; wat gij liefhebt, in Uw kort rein vreugde-bestaan, van één enkelen zonne-dag.

Ge zijt een té eenvoudige bloeme; niet gekweekt, onkruid eigenlijk.

Men gaat U voorbij....

Maar mìj treft ge meer dan de madonna-lelie op rankenstengel, omdat ge zijt één witte harmonie, niet gestoord in Uwe broose blankheid, door het felle goud van een bloemenhart.

Ik wenschte U symbool van wat rein is, ongerept en maagdelijk.

Uwe tegenwoordigheid zou lieflijk zijn, bij 't portret van een jong gestorven kindje of meisje; ook zou Uwe sneeuwblankheid sierend kunnen omranken de kapellen en altaren die katholieken hebben opgericht tot vereering van oude heiligen en van Maria; voor hèn de vertegenwoordiging van wat heilig is en onbevlekt.

Maar, (en dit is meen ik de ongeweten

oorzaak mijner ontroering, bij het in mij opnemen van Uw teer en lieflijk bloemenmooi,) 't meest zijt ge voor mij het beeld van een jongen menschen-ziel die, als gij, van smetteloose reinheid kan zijn, zonder schaduw van hartstocht, of onreine gedachte, een voortdurend zich wenden tot het Licht, van af het levensbewustzijn, tot de scheidingsure, de avond, is gekomen.

En plots doorgolft bij het genieten Uwer zuivere schoonheid sterk een verlangen heel mijn wezen, mijne jonge ziel ongerept en blank te houden, en hoog boven het aardsche uit, te keeren naar omhoog, - 'Tot waar ze in 't pure Licht van God kan open gaan.'

Zomer.

Houthem-St. Gerlach.

GRETHA KLUNDER.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 20.)

Nu kwamen de Vermeulen's binnen. Hermance Vermeulen was nu een ietwat gezette, niet meer jonge vrouw. Tot haar groot verdriet had zij die dikte gehouden uit haar laatste bevalling. 't Had een beetje een verwijdering gegeven tusschen haar en haar man, want zij verweet hem nu achterna dat het immers zijn schuld was - hij had het kind toch gewild - en hij zijnerzijds zocht daardoor zijn troost, zoo heel stiekem, elders nu en dan. O, heel onder de roos natuurlijk, maar, enfin, de ingewijden wisten het toch wel wat z'n snoepreisjes van tijd tot tijd inhielden.

Maar naar 't uiterlijk deed hij uitstekend in de Kamer, lang en slank nog, correct in alles, met z'n fijnbesneden gelaat, en z'n meeslepende overredende stem, waardoor zijn speeches altijd graag werden gehoord, ook door dames.

Hij voegde zich bij de groep waarvan de oue heer Eduma de Witt het middelpunt vormde.

- - 'Dat hoofd-artikel in 't Vaandel, daarover hadden de heeren het. O, hij wist wel wie de schrijver ervan was, een veelbelovende jonge kracht, iemand dien ze gewonnen hadden voor de goede zaak. - Wisten de heeren dat niet? Nu, dan zou hij er hun 't fijne eens van vertellen. De groote Leider had dat zaakje weer zoo handig opgeknapt. De vader van dien jongen man namelijk, dien hadden ze uit de partij moeten dringen omdat hij van die onafhankelijke brochures schreef, - over 't Atjeh-vraagstuk - die niet te pas kwamen. O, 'n heel-geloovige man, een van de weinige officieren, dien 't ernst was met zijn godsdienst. Maar, dat ging nu eenmaal niet, nietwaar, dat hij brochures schrijven durfde, hoè het Atjeh-vraagstuk wezenlijk in elkaar zit, heelemaal indruischend tegen de politiek in van 't rechtzinnig ministerie.! Ze hadden hem toen natuurlijk losgelaten - natuurlijk. En z'n zoon, uit nijdigheid daarover, was bij een liberale krant gegaan. Maar de jongen had talent, dat had de Leider dadelijk wel gemerkt. En hij wist, door zijn vader, ook bovendien te véél af van 't achter de schermen. Daarom hadden ze hem wàt handig omgekocht. De Leider had hem zoo 's op 'n Zondag-morgen bij zich laten komen, hem gevraagd of hij, terwijl die-zelf vacantie nam, niet tijdelijk de redactie van 't Vaandel wou op zich nemen. Eerst had

hij verontwaardigd geweigerd. Maar toen hij van de mooie financieele voorwaarden hoorde, en van de toekomst die hem beloofd werd, - hij was getrouwd ook al, had vroeg al zorgen, - enfin toen was hij overgeloopen tot de oude richting. Zeker, de vader nam 't hem kwalijk, vond dat 'n transigeeren met z'n principes, van daag zus, morgen zoo, al naar gelang je belang 't meebracht. Maar toch wèl weer 'n kranige zet van den Leider, hè, net iets voor hem.! Hij kende zijn luidjes.'

- - Excellentie Eduma de Witt kon 't nooit velen, als de Leider zoo in zijn tegenwoordigheid werd opgehemeld. Jaloersch tot in zijn vingertoppen was hij van diens invloed op iedereen in den lande, op de 'kleyne luyden' in de eerste plaats. Hij, de Excellentie, had enkel maar z'n Haagsch aristocratisch kringetje, de Leider had 't heele land achter zich.

En dan ook, hij voelde dat ze hem er buiten drongen, omdat hij oud werd; den naam zelfs van dat opkomende nieuwe licht aan 't Vaandel kende hij niet. - - Gelukkig dat Vermeulen dien juist noemde aan Fredi ten Have, die er naar vroeg. Nu behoefde hij tenminste niet te laten merken zijn onwetendheid. -

- - 'Doesborg heet ie,' - lichtte Vermeulen in. 'Hij woont daar ergens verweg op Duinoord. - God mag weten hoe die spiksplinternieuwe straat heet. - Hermance, zeg, hoe hiet ie ook, die straat waar die mevrouw Doesborg woont, die ik je gevraagd heb wat te protégeeren?'

Zij kwam naderbij; zij had staan praten met Joosje; te druk, te jong doende, voor haar leeftijd, zich niet kunnende schikken in haar ouder-worden. - -

'Obrecht-straat, de derde, of de vierde, - de láátste, die er is,' - giechelde ze quasi-jonge-meisjes-achtig. - En, zich coquet naar de andere heeren wendend: 'Ja, je moet wat doen voor je man. Vandaag die visite maken,

en morgen dat dinertje arrangeeren, als je een goede echtgenoote bent, wat zegt U mevrouw?' - -

Want mevrouw Eduma de Witt, de tweede, ruischte naderbij, spierwit, met een aristocratische langzaamheid van bewegingen:

'Dat is onze taak, van christin, in de partij, nietwaar,' beaamde zij lief-plechtig. 'Onze echtgenooten staan wij op die wijze bij in den moeilijken strijd tegen de duisternis dezer wereld.' - Met de jaren had zij het noodig gevonden steeds steiler-orthodox te worden. Zij sprak tegenwoordig altijd van haren christenplicht in alles, op de meest Gode-overgegeven wijze. - -

Maar ze moest weer nieuwe gasten te woord staan, freule de Wevere en Lizzy van der Hooph, die altijd onafscheidelijk samen kwamen. Lizzy van der Hooph, nooit vergetend iets onaangenaams te plaatsen als zij 't 'm leveren kon, informeerde hatelijk-belangstellend, hoe het die arme Geerte tegenwoordig ging.

Want, ze wist het wel. Dien naam noemen was een vergiftigde pijl afschieten. Maar mevrouw Eduma de Witt hield zich goed. 'O, dank je, ze is tegenwoordig zoo gelukkig, nu ze zooveel vrede gevonden heeft in ons dierbaar geloof' - zei ze effen. 'Ik zeg altijd, de wegen des Heeren zijn wonderbaar en onnaspeurlijk. Langs doornige paden leidt Hij ons tot het Licht. - En je mama? - - Niet wel genoeg om mee te komen, zeker?'

Ze wilde door die vraag afleiding geven, want ze begreep wel dat mevrouw ten Have 't noemen van Geerte's naam gehoord moest hebben. Opzettelijk immers sprak die genieperd van 'n Lizzy zoo luid, nu die in de nabijheid stond. - Maar 't was al te laat, mevrouw ten Have, niet zoo handig in het zich goedhouden als zij zelve, had een harden vijandigen trek om haar mond gekregen, wendde zich af, verlegen en kwaad tegelijk. - -

''t Wordt onze tijd man,' drong ze, 'kom je mee.' -

Fredi ten Have, die zich verlustigde aan den aanblik van appetytlijke Joosje, had eigenlijk nog niets geen lust weg te gaan. - Hij gaf de bruid 'n familiaar kneepje in den arm tot afscheid, dat zij van hem alleraardigst vond. Iedereen vond namelijk van meneer ten Have alles aardig, wat een ander heer niet werd toegestaan.

'Nou, kleine meid - hou je goed - - Ik kom in de kerk hoor' - beloofde hij. -

'We trouwen in de Kloosterkerk - dat weet U toch' - riep Joosje hem nog na.

Ze was zóó bang namelijk, dat de menschen denken zouden dat zij-ook aan dat burgerlijke doleeren meedeed, net als grootpapa.

Hij knikte haar lachend toe, volgde zijn vrouw, die juist Dorrit toestond nog wat te blijven. Want Dorrit stond midden in 'n troep jonge meisjes, en vertelde haar 't laatste nieuwtje, of ze dan nog niet wisten wáárom Belletje Verschuere die rustkuur deed?

'Nu ja, dat wist zij óók wel, dat heette immers zoo tegenover iedereen, dat Belletje te druk had uitgegaan, dat ze dáárom van den dokter 't bevel had gekregen 'n rustkuur te doen voor haar zenuwen in Villa Elizabeth.

Maar, de waarheid, nu die zou zij, Dorrit, thans nu eens vertellen. Belletje wou en zou dien neef van 'r, René Verschuere, hebben. En ze wou 't maar niet gelooven, dat die toch heusch 't niet méénde met 'r, haar maar voor den gek hield. - En dàt trok ze zich zoo aan. - - Daarvan was ze zoo down tegenwoordig.'

Kleine Quips Weerdema van de Weerdema-state, wier ouders 's zomers op hun buiten in Friesland, en 's winters in den Haag woonden, kwam er tusschen,

verlegen-eerlijk: ‘Heusch, Dorrit, je vergist je... Papa en mama kennen meneer en mevrouw Verschuere immers zoo goed - ze geeft niet om René - - ze heeft heel wat anders dan jullie meent.’ - -

‘Wat zou ze nou godsterwereld anders hebben?’ - riep Dorrit, ongeduldig omdat haar nieuwtje werd bedorven door die sikkeneurige Quips. - ‘Ik zeg jullie dat zij dol is op René.’ -

‘Geweest misschien’ - hield Quips vol, vastbesloten de afwezige te verdedigen, in een loyaal gevoel van plicht. ‘Maar nu is het dat niet meer, dat haar hindert. 't Is misschien dáárdoor 't eerst bij haar zoo gekomen van lieverlede. - - Maar 't is, dat ze nu gewetenswroegingen heeft, dat ze dit soort uitgaan-leven slecht vindt - ze is bij 't Leger des Heils geweest - in stilte -.’

De meisjes giechelden het uit. - -

‘Wie gaat er nu bij 't Leger des Heils? Ajakkes. Ze wil zeker zoo'n gek hoedje dragen, met zoo'n lintje er om heen.’ - -

Dorrit, die dat vroeg, vertelde schaterend erbij, hoe leuk Piet er uitzag met zoo'n Leger des Heils-hoedje. ‘Hij had er zich expres een voor aangeschaft; o je moest hem er mee zien. Om te gillen!’

‘D'r is toch wèl veel moois in’ - vond Quips, ernstig voor haar leeftijd, teer-uitziend, tering-achtig schepseltje. -

‘Zeg Quips - wat doe jij vroom ineens’ - plaagde de jonge mevrouw Eduma de Witt, geboren gravin de Grevere, haar. - Zij was onder de jonge meisjes-groep gekomen, heel elegant gekleed, heel jonge-meisjes-achtig uitziend nog, met het vorstin-air van haar moeder.

Haar aanbidder volgde haar op den voet. Want, iedereen immers wist het, hoe zij de jonge van den Bevelaer den heelen dag om zich heen had terwijl ‘Ber’ haar versjouwde

echtgenoot, zich van dag tot dag meer verliederlijkte. van den Bevelaer was jonger dan zij; zij vond dat dubbel prettig, omdat het haarzelve verjongde van hem met een leeftijd te schijnen. Hij was een sinds kort in den Haag gevestigd advocaat, wiens oude adel hem dadelijk overal introducties gaf, en hij had veel kans aan 't departement van Koloniën te worden benoemd. Hij ging elken Zondag naar de kerk omdat z'n ouders 't zoo wilden, zonder nadenken erbij, als 'n familie-traditie, 'n oppassende, niet-heel-veel beteekenende jongeman, die zelf niet begreep op wat 'n gevaarlijken weg hij was, door zijn aanbidden van mooie Nannie Eduma de Witt. -

Quips, instinctmatig bang voor die haar onsympathieke vrouw, kleurde erom, om haar plagerij - had geen antwoord terug - moest het dragen dat de anderen meegiechelden:

'Quips, bij 't leger des Heils, verbeeldt je!'

Ze stond, met haar theekopje in de hand, tegen de tafel met cadeaux geleund, zonder hoed of mantel, omdat ze bruidsmeisje was straks, en thans hielp de cadeaux laten bewonderen. Een heel eenvoudig licht-blauw-empire japonnetje viel slank langs haar neer, stond goed bij haar blond haar en doorzichtigrose teint. Ze was niet mooi, maar hare groote blauwe kind-oogen hadden 'n vriendelijk oprechte onbedorven uitdrukking, die haar heele gezichtje iets warm-zonnigs gaf. Men kon 't haar aanzien dat ze wèl gelukkig was, wèl harmonisch gestemd altijd. - -

't Trof van den Bevelaer, die tot hiertoe nooit veel acht op haar had geslagen, ineens: 't Was toch 'n zacht lief meisje, zooals ze daar stond zonder iets van de pretensieusheid en aanstellerigheid van de meeste Haagsche meisjes, of ook zonder de overmoedige kwajongens-achtigheid van Dorrit ten Have. Ineens viel 't hem op hoeveel onnatuur en gemaaktheid er was aan 't mooi van Nannie Eduma de Witt, die hij zoo onbepaald-bewonderde. En wat klonk haar stem koel-wreed, terwijl ze op hoogen toon vonniste: 'Vogelbescherming en dierenbescherming en al die gekheid, daar kan *ik* me niet mee bemoeien. Als *ik* 'n aigrette wil dragen, dan doe ik 't hoor. De Koningin doet het in elk geval ook.' - -

- 'U bent immers bruidmeisje - nietwaar freule'? - vroeg van den Bevelaer, zich bij Quips voegend, om maar wat te zeggen, want hij wist het wel.

Zij knikte! ''k Verheug er me zóó op', - antwoordde ze eenvoudig-blij. 'Verbeeldt U, 'k ben nog nooit bruidsmeisje geweest. Leuk vind ik 't.' -

'Ik ben op 't trouw-dejeuner gevraagd,' - vertelde van den Bevelaer, ineens dat als 'n pretje beschouwend, wat hij tot hiertoe 'n lamme corveé had gevonden, waarvoor hij niet durfde bedanken omdat hij protectie noodig had, die van zoo'n invloedrijken meneer als de oue Excellentie niet kon missen. Hij hád zijn benoeming toch immers nog niet.

Ze zeiden nu niets meer, quasi kijkend naar de cadeaux, ineens met 'n bevangengelukkig gevoel van weerszijden, van begrijpen dat ze elkaar gráág mochten plotseling. Quips trouwens had dat altijd wel geweten, wat van den Bevelaer aanging, maar, dat hij-ook nu zijnerzijds iets van belangstelling in háár voelde plotseling, dat zei haar intuitie haar, maakte haar wonderlijk-aangedaan.

(*Wordt vervolgd*).

Over nieuwe modes, en nog wat.

Mijn stukje aan mevrouw van L.: *Over tasschen en struisveeren* (zie de Lelie van 8 November) heeft zoo verbazend veel instemming uitgelokt - in dien zin namelijk dat allerlei correspondenten mij verzochten voortaan meerdere stukjes in dien geest te schrijven - dat ik gaarne bereid ben, voor zoover mij dat mogelijk is, op dit gebied haar voortaan met raad en daad bij te staan. -

Niets is dwazer, daarin heeft een dezer correspondenten gelijk, dan de door duitsche en hollandsche ‘intellectueele’ vrouwen nog zoo veelvuldig gehuldigde meening, alsof een welverzorgde kleeding insluit: ijdelheid. Integendeel. Iemand die zich goed (wat niet behoeft te beteekenen *duur*, maar wèl *smaakvol*) kleedt, is iemand die begrijpt dat aan een harmonisch innerlijk een harmonisch uiterlijk zich moet paren. Wij zijn nu eenmaal niet altijd in de gelegenheid iemands goede eigenschappen dadelijk te leeren kennen, *ondanks* haar verwaarloosd uiterlijk, en daarom is het in haar eigen belang, in elk opzicht, dóór dat uiterlijk een goeden, prettigen indruk te maken, van een vrouw met smaak, met oog voor kleuren, en voor wat haar persoonlijk staat.

Duur-kleeden is lang niet altijd zich goed kleeden. In onzen tegenwoordigen tijd vooral is het mogelijk, met weinig geld, heel gracieus, naar de laatste mode, voor den dag te komen, als men maar weet te kiezen, te oordeelen, soms ook te luisteren naar den goeden raad van een vertrouwd leverancier. Omgekeerd kan men, zich duur kleedende, heel vele en dwaze vergissingen begaan, wanneer men 't alléén zoekt in 't vertoonen, à tout prix, van den eigen rijk-

dom, door zooveel kostbare dingen op en aan zich te hangen als maar eenigzins mogelijk is. - Waarmede ik ook al weer geenzins wil zeggen dat ik per-se het dragen van dure dingen afkeur. Alles hangt af van 't geen men wil en kan besteden voor het toilet, en van de omgeving, waarin men verkeert. En dan ook, er zijn dingen, vele dingen zelfs, waarvan duurkoop goedkoop is, en waarvan het daarom verstandiger is ze of in 't geheel *niet* aan te schaffen, *of* ze alleen te koopen in een waarlijk solide qualiteit.

Ik stel mij daarom voor zoowel van goedkoope als van dure dingen beschrijvingen te geven nu en dan, en mijne vraagsters daarbij zooveel doenlijk voor te lichten naar mijn beste weten.

Vóór ik verder ga, mag ik bij deze gelegenheid vóór alles een woordje wijden aan een naamgenoot van ons, die, op mode-gebied, voert onzen eigen naam:

De Hollandsche Lelie
Plaats 9, den Haag.

Deze zaak is, zooals ik bij mijn terugkomst alhier toevallig door een goede kennis vernam, dezen zomer opgericht, en de vriendelijke eigenares vertelde mij, hoe zij, bij het kiezen van een naam, inderdaad aan ons Blad heeft gedacht. Wel, ik heb daar in dat magazijn twee dingen geconstateerd, die bijzonder aanbevelenswaardig zijn, namelijk, in de eerste plaats, den gracieusen eenvoud van lijnen, de soberheid van garneeren, (waar heden ten dage juist zoovele toiletten mank gaan aan overlading), en, in de tweede plaats, de, in verband met den wezenlijk goeden smaak, die voorzit, zeer billijken prijs. Natuurlijk, in een eerste klasse zaak als deze is, kan men ook beeldige avondtoiletten krijgen van honderden guldens, - zoo zag ik een toilet van wit, met zwarte bloemen hoog-opgeborduurd, en een ander van zwarte stof met Iersche kant gegarneerd, dat in elken salon op zijn plaats zou zijn, bij welke gelegenheid ook van grootere feestelijkheid, - maar daarneven vindt men óók een ruime keuze van allerliefste japonnetjes in bescheidener prijzen, vooral ook voor jongere dames zag ìk er verscheidene, die uitmunten door zachte kleuren en chic van details, en die toch zijn binnen 't bereik van een gewone beurs. Ook op het gebied van blouses is de verscheidenheid groot, en speciaal in het genre fluweelen blouses heb ik zeer smaakvolle gezien, tot een zeer billijken prijs. Jupons, jabots, etc., zijn eveneens in groote verscheidenheid verkrijgbaar. Toevallig hoorde ik zooeven juist van twee dames, die, naar Berlijn vertrekkende, waar zij optreden in een concert, zich hier, in de Holl: Lelie, hare toiletten daarvoor bestelden; wèl een bewijs dat deze firma kan ‘meedoen’.

Een reeds van ouds bekende Haagsche zaak, waarop ik óók gaarne de aandacht vestig, is:

Maison Pfaff.
Plaats 24, **den Haag**.

Ik zeg van ouds bekend, omdat deze zaak die is, welke voorheen heette Maison Emmerechts, allen ouderen deftigen Hagenaars welbekend. Hier, waar velen ten onrechte beweren, dat men alleen ‘duur’ kan koopen, zag ik o.a. een gróóte keuze van tailleur-costumes, alle geheel up to date, vanaf *ƒ* 45. - reeds. Ook heb ik daar een

beeldig reseda eolienne costume gezien, met de zoo nieuwerwetsche groote Marie Antoinette fichu van ivoire kant, dat in den prijs van *f* 65. - kwam; een allerliefst japonnetje voor diners, opera, etc. En waarlijk niet 'duur'.

Natuurlijk, men kan hier te gast gaan in een genot van weelde-dingen óók; een cravatte van breitschwanz b.v. trok bijzonder mijn aandacht: een samenstelling van cachemire de soie, waarop een paar groote knoopen van breitschwanz, met een heel smal cerise-rood bandje gegarneerd, àpart chic deden. De mof erbij behoorend was in denzelfden geest, met cerise-rood gevoerd, en eveneens met dezelfde sobere knoopen-garneering op dezelfde samenstelling van cachemire de soie en breitschwanz. -

En dan een costume, naar historische gegevens, uit den tijd van Marie Antoinette, een echte 'stijl'-japon, van taffetas-glacé - meen ik dat het heet - in een magnifique nuance van grauw-blauw en beige weerschijn, gegarneerd met een groote fichu van imitatie oude kant, die in den rug, op de hoogte der taille, eindigt in een strik met lange einden van kant. Wat mij daarbij bijzonder opviel was de antieke zilveren gesp, die de einden samenhoudt. Een verrukkelijk toilet, om zóó na te bestellen - dacht ik.

'Snoezig.' zouden jonge meisjes uitroepen van het zwart en wit gaze de soie costume, waarvan de taille is gevoerd op rose zijde, terwijl de fijne witte broderie-garneering er het cachet aan geeft.

En, 'snoezig' óók was een wit zijden costume, met geborduurde voorbaan en taille,

waarvan de broderie is in het thans zoo in de mode zijnde borduursel van parelen en kralen op gaze de soie.

Een blauw vos garnituur, waarvan de cravatte bestond uit drie vellen over den rug, en een dwars van voren over de borst, terwijl de erbijbehoorende mof uit twee vellen is samengesteld met koppen, is een kostelijk bezit voor hen die houden van de tegenwoordige bont-mode, en die zich daarom iets wezenlijk moois willen aanschaffen.

Maar ik moet nog even vertellen van een blauw serge tailleur costume, met liggenden kraag en groote revers, waarvan het àparte bestaat in de eigenaardige knoopsgaten-garneering, waardoor het den schijn heeft, alsof de revers kunnen toegeknoopt worden. En van het zwart fluweel tailleur-costume, waarvan de mantel is in den basque-vorm, terwijl een groote kraag van crême kant er iets heel jeugdigs aan geeft; de rok hierbij behoorend bestaat uit een vereeniging van satin duchesse en fluweel. Vooral de rug van mantel en rok te samen geven hier het gedistingueerde cachet.

- Ook zag ik nog een zwart fluweel mantel met skunks, voor avond-uitgangen zoowel als voor overdag, speciaal voor auto-bezitters geschikt; de mouwen ook zijn met skunks omzoomd; terwijl heel wat eenvoudiger in prijs is, en toch óók zeer apart aandoet, een lange bontjas met groote zakken en ceintuur en grooten kraag, een soort loutre geloof ik, een genre van mantel, die zich eigent tot alle mogelijke doeleinden van praktischen aard, zonder daarom onelegant te zijn.

Als ik meer plaats had zou ik U nog uitvoerig willen vertellen van het costume van turquoise zijde, met een overkleed van gaze de soie in dezelfde kleur, waarvan de details de beschrijving ten volle waard zijn. Maar er is nog zooveel op dit gebied mee te deelen. Een volgenden keer hoop ik mijn lezeressen nog meer inlichtingen te verschaffen. Reeds nu wil ik hen alvast beloven, dat ik hen in alle prijzen en in alle genres gaarne wil raden en terechtwijzen, maar... ik moet er bijvoegen: het is soms een verkeerde taktiek [t]e meenen dat een zoogenaamd dure winkel *[e]nkel* dure dingen zou verkoopen, of ook, omgekeerd, dat een zoogenaamd goedkoope winkel in *alles* goedkoop is. Zelf uit eigen oogen zien, mijne dames, zelf te rade gaan met Uw beurs, met Uw behoeften, met den kring waarin gij U beweegt. Dat raad ik U vóór alles.

P.S. **Mevrouw van L.** - In aansluiting met mijn vorig stukje, voor U bestemd, getiteld: Over Tasschen en Struisveeren, verwijs ik U naar de hierboven gegeven adressen. Voor Uw uitgaande dochter vindt gij in beide magazijnen stellig wat gij zoekt. Voor U zelve zou ik U raden liever een tailleur-costume te nemen, dan een langen bontmantel, omdat gij spoedig transpireert. Neem dan liever daarbijeen cravatte, die gij, bij zachter weer, kunt thuis laten. Ik verwijs U in het bijzonder naar mijn beschrijving van die cravatte van breitschwanz, in Maison Pfaff.

Ijdelheid - (**en vele anderen**). - Ik verwijs U allen naar het begin van dit artikel. Uw instemming met het stukje over Tasschen en Struisveeren, van mijn hand, was mij natuurlijk recht aangenaam. Ik zal dan ook trachten zooveel doenlijk aan den zoo algemeen uitgesproken wensch tegemoet te komen. En óók zal ik gaarne zooveel mogelijk getuigen '*uit eigen ondervinding*', gelijk ik dat reeds jaren deed aangaande de corsetten der firma Huyser, Amsterdam, Heiligenweg 4 en 6, waarvan ik reeds ontelbare malen te hooren kreeg in firma's, in binnen- en buitenland: 'dat is géén hollandsch werk, maar stellig Parijsch fabricaat;' waarop dan mijn inlichting, dat het

zuiver Amsterdamsch fabricaat is, steeds met verbazing werd vernomen En van welke inlichting en aanbeveling ik dan ook daardoor reeds heel wat satisfactie ondervond.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Moederweelde.

Stevig knaapje op moeders schoot,
Blijde lichtjes in zijn oogen,
Doet met schaterlachend pogen
D' eerste stap op moeders schoot.

't Kindje, juichend opgetogen,
Zet zich nu vol aandacht schrap,
En twee stralende moederoogen,
Volgen kindjes ernstig pogen
Tot den tweeden stap.

WIM KOLLE.

Aan de Ik-smart-poëten.

Komt gij weer klagen en jammeren en zuchten?
Zijt ge het leven weer moede en zat?
Komt gij uw weedom en smarten weer luchten?
Hebt ge *niets* anders te geven dan dàt?

Komt ge weer over uw ‘zielesmart’ zeuren;
Is 't weer zoo? Is 't alweder uw ‘hart’?
Wat kan 't *mij* schelen, uw eeuwige treuren!
Loop naar den duivel! - Ik *walg* van uw ‘smart’!

Wat zègt het mij, al uw Ik-smart gepeuter?
Wat het mij zegt? Niets! Het maakt me zelfs wéé!
Schei toch eens uit met dat stomme geleuter,
Haast alle bladen vergiftigt g' ermee!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mej. B. van H. - Van den uitgever ontving ik Uw schrijven. Het stukje is ongeschikt ter plaatsing, en, daar gij geen postzegel insloot ter retourneering, is het vernietigd. Bij geheel onbekende inzenders volg ik dezen stelregel.

A.B. (**II**). - Daar Uw pseudoniem reeds was gekozen, voeg ik hier een II achter. Ik begrijp uit Uw laatste zending en briefje, dat gij de Lelie thans weer leest. Op Uw vorigen brief antwoordde ik niet, omdat gij schreeft niet meer daartoe in de gelegenheid te zijn in Uw nieuwe woonplaats, en het mij onmogelijk is particulier te correspondeeren. Aan Uw wensch voldeed ik, gelijk gij gezien zult hebben. Hartelijk gegroet.

1813. - 't Spijt mij zoo dat Uw dochter zoo dikwijls ongesteld is. Gij moet heusch een nieuwen viervoeter nemen. Het is jammer dat gij die leegte hebt in huis.

Wat Ego aangaat, ja, ik-zelve zal mijn opinie óók nog geven over dat veelbesproken onderwerp.

Neen, ik ben niet zooals gij wat het weer aangaat, ik ben in den winter namelijk altijd onder den indruk van onzen vocht en regen en wind. Hadden wij maar de zonnige droge kou van Zwitserland, dan zou ik genieten, maar ik lijd vóórtdurend onder die eeuwige kilheid bij ons. Op Scheveningen waait het, maar in Den Haag, als men niet in de winkelstraten woont, waait het evengoed. En ons huis hier is zoo practisch voor mij, die niet veel mag trappenklimmen; omdat wij alles, slaap-, woon-, eet- en bad-kamer op éénzelfde verdieping hebben. Beneden is de rest, en óók de voordeur, maar ik-zelve kan de serre ingaan, en ben dan dadelijk op de woon-étage. Wij zijn dezen zomer zoo lang uit de stad geweest, dat wij van den tuin niet zoo konden genieten als we 't a.s. jaar hopen te doen.

- Ja, dat heeft men mij wel eens meer gezegd, dat mijn boeken zich in boeiendheid gunstig onderscheiden van de moderne manier, van bladzijden vol aaneen rijgen, zonder eenigen *inhoud.* Dat komt omdat ik wat te zeggen heb en waarheid heb te vertellen, terwijl vele moderne boekenmakers zich uitsloven moeten om wat te *bedenken*, in 'n macht van gezochte woorden, die dan verbeelden moeten: kunst. Hoe gekker woorden-aaneenrijging, hoe mooier; (verbeelden zij zich ten minste.)

Nietwaar, is dat laatste photo'tje van Benjamin en Frits niet allerliefst? 't Was zoo aardig van Marie ons dat naar Nauheim te zenden, onmiddelijk na haar terugkomst. En 't is zoo goed gelukt, ook wat Frits aangaat, Benjamin, die witte rakker, komt er stéédsaltijd goed op, met zijn klein pedant snoetje. Maar arme Frits mislukt gewoonlijk.

Lachen is m.i. 't beste geneesmiddel wat er bestaat. Laat U Uw huisgenooten dus maar véél dat doen! Wij lachen óók graag. We zijn nu al vol van St. Nicolaasgrappen ten opzichte van elkaar. Hartelijk gegroet.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw kaart en voor Uw twee brieven. Ik ben blij dat mijn roman: Om de Eere Gods U zoo goed is bevallen. Het is gegrond op wáárheid, helaas. Ja, ik-ook moest bij de lezing van: Ver van de menschen, van Jozef Cohen, wel even denken soms aan: Het beloofde Land van Ina Boudier-Bakker, maar de gelijkenis met Jörn Uhl, van Gustav Frenssen, trof mij toch veel méér.

Over Uw intieme meedeeling durf ik natuurlijk niets schrijven; wel keek ik er verwonderd van, want mij is die meneer nooit in *dat* licht verschenen. Begrijpt gij me?

Ik heb Uw novelle reeds lang geleden naar de drukkerij gezonden, om ze U te geven in drukproef; hebt gij die reeds ontvangen?

Nu moet ik U nogmaals mijn dank uitspreken voor Uw verdere belangstelling in dien hond. Ik heb de eigenares intusschen gesproken. De hond is nog bij haar.[1)] Maar één katje is reeds bij haar gestorven. Nietwaar, de laatste photo van Benjamin en Frits in de Lelie is allerliefst. Benjamin *is* zoo'n èchte hond om gephotographeerd te worden. Hij-zelf gaat er voor zitten. Voor menschen, die dit niet gelooven willen, haal ik 't getuigenis aan van Lady Grant, in the Queen, eene dochter van Lord Rosebery. Van deze namelijk las ik onlangs in dat Blad een artikel over hare honden, waarin zij vertelt hoe een hunner bepaald wéét dat hij gephotographeerd wordt, en er dan dadelijk voor gaat poseeren. Als een Engelsche high-life dame 't zegt, zal iedereen me wel

1) Zooeven wordt zijn komst mij juist bericht.

gelooven, nietwaar? Maar, zonder gekheid, heusch, Benjamin begrijpt óók dat hij ‘mooi’ moet gaan doen, zoodra hij 'n photo-toestel ziet. - Gij zijt niet de eerste, die van mijn romans tooneelstukken zoudt willen maken. Ja, bijzonder: Zedelijkheids-Apostelen is door velen boeiend gevonden. Ik vind het zoo jammer van Bouwmeester, dat hij tot dit einde van scharrelen heeft moeten komen. Wat is er in ons land nog weinig goeds aan het tooneel! Er zijn wel hier en daar goede krachten, maar er is geen éénheid, en er is geen beschaving, en er is geen samenspel. En dan die dwaze zucht om alle voor ons land en onze toestanden totaal ongeschikte fransche stukken, die je in Parijs-zelf behoort te zien, om ze te waardeeren, per-se te willen vertalen en opvoeren met dáártoe geheel ongeschikte spelers en dito décors!

Neen, wat Uw man zoo spontaan deed voor dien hond, vond *ik* niet ‘gewoon’. De meeste menschen zijn geheel en al zonder hulpvaardigheid, allermeest als 't ‘maar een dier’ geldt. Ik kan best begrijpen dat gij nog steeds denkt aan Uw gestorven katje. Ik vergeet nooit een mijner gestorven honden, hoè lief de levenden mij ook zijn. En onze arme onvergetelijke Kaatje, de papegaai, daarginds begraven, in Menton! Ik kan nog steeds niet aan haar denken zonder te huilen!

Ja, dat Uw vriendin daar geen prettig leven heeft, begrijp ik zoo goed; - zij is veel te ontwikkeld voor zoo'n omgeving. Onlangs heb ik nog eens van dien ander gehoord. Gij begrijpt mij zeker?

Van A. - Uw stukjes zijn reeds lang in drukproef, en ook reeds gedeeltelijk geplaatst als gij dezen ontvangt. Van verloren gaan is geep questie. Vriendelijke groeten.

Odillon. - Dank voor Uw briefkaart. Uw langen brief beantwoordde ik opzettelijk dáárom niet in de Lelie, omdat hij particulier was, aan ons beiden gericht. Ik las hem met veel pret, wat die hoedgeschiedenis aangaat. Gij begrijpt mij? Zoo typisch hollandsch! Ik heb 't antwoord van den minister, over de zaak van der Breggen, gelezen, maar ik vind dat het niets verbetert aan de schandelijke behandeling, want 't komt er toch op neer, ten éérste dat een gewoon a.s. medicus *terstond* constateerde wat de d.d. officier van gezondheid niet zag, en niet wilde erkennen later, uit koppigheid, (immers hij hield zijn diagnose vol, ook nadat de broeder appendicitis had vastgesteid), en ten tweede, dat de milicien ongewasschen en vervuild is afgeleverd in het militaire hospitaal (getuigenis van drie pleegzusters)[*)]. - Het stuk, dat gij wilt schrijven, schijnt mij bijzonder geschikt voor de Lelie; zendt het dus.

M.o.P. - Hartelijk hoop ik dat deze werkkring U zal bevallen. Gij schrijft er recht opgewekt over. Ik heb van U nog een vroegeren brief, waarin gij vertelt van de terugkomst van Uw hondje. Maar, waar is die nu gebleven? En hoe is het met het poesje afgeloopen?

Verscheidene menschen hebben, even als gij, het artikel van den heer Hijmans over spiritisme met instemming of belangstelling gelezen. Ja-zeker, wie gelooft in een wederhereeniging Hiernamaals, die is ongetwijfeld buitengewoon benijdbaar. Ik heb nog onlangs iemand van leeftijd, die eerst sinds kort doet aan spiritisme, hooren zeggen, dat zij nooit zoo innig-gelukkig geweest is als tegenwoordig. -

Ja lieve M.o.P. dat *is* zoo, dat is een wáár woord van U, maar een dat mij de tranen in de oogen bracht: Gij zijt *rijk* - ondanks alles. Omdat gij zulke mooie denkbeelden hebt, en... ze uitvoert. Want, ik ken heel veel menschen met mooie denkbeelden, die er niet naar doen, maar gij hebt een hart vol menschen- èn dierenliefde, dat toont gij telkens. En daarom houd ik van U.

*) Op deze zaak kom ik in het a.s. nommer nog uitvoeriger terug.

Ik moet U ook nog hartelijk danken voor die aardige kaart, toen gij uit de stad waart, van U allen te samen. Hartelijk gegroet.

No. 62. Van de Zuster, die gij kent, en die ik nu óók ken, ontving ik Uw vriendelijken groet. En dat doet mij vandaag Uw brief ter hand nemen, om U niet langer te laten wachten op eenig levensteeken. - Ja, ik heb het dezen zomer, door die overmatige hitte, slecht getroffen met mijn badkuur, en daardoor kan ik nu minder goed over de gevolgen oordeelen. - Ja, dat is wáár, wat ik onlangs in de Lelie schreef, en wat U toen trof, dat namelijk de aanblik van die ongelukkige, met uitslag behepte dame in Nauheim, mij terstond beschaamd maakte over mijn eigen oogenblikkelijke neerslachtigheid toen, wegens mijn toestand. En het is óók waar, dat ik, gelukkig, van een bijzonder opgewekt temperament ben en graag aan alle dingen blijf deelnemen, en mij voor alles interesseer, en, in een woord, mij niet laat neerdrukken door mijn slechte gezondheid. Onlangs heb ik dientengevolge zelfs een echt standje gehad, van een vriendin van me, die zei, dat ik daardoor veel te veel doe; 't geen óók al weer wáárheid bevat. Zoo ziet gij alweer, dat er aan alle dingen twee kanten zijn; maar toch ben ik heel dankbaar voor den levenslust en daardoor levenskracht, die in sterke mate zit in mijn natuur. Want die maakt dat ik kleine dingen nooit zwaar opneem, noch tob over wat nu eenmaal niet anders kan.

Onzekerheid vind *ik* het ergste wat er bestaat. Dit ziet op het vertrouwelijke gedeelte in Uw brief, waarop ik maar niet verder zal ingaan, uit vrees U te zullen verraden.

Gij schrijft over die artikelen, die voor een paar jaar in de Lelie stonden, van die dame, die toen uitlegde, hoe zij met heel weinig geld zich kleedde. En gij vindt hare beschouwing onuitvoerbaar in de praktijk. Lieve 62, in de eerste plaats woonde die dame in een kleine plaats, en gij woont in een groote stad, in de tweede redeneert gij over getrouwde-vrouw-leven, en zij had het over 't ongehuwde bestaan van een onderwijzeres op kamers. Inderdaad is het in een huwelijk gevaarlijk theoretisch te verklaren, dat men met zoo of zoo veel kán uitkomen als het geld àl te zuinig is berekend. Immers, de opvoeding der kinderen, ziekten van hen, tegenspoed in carrière van den echtgenoot, enz. zijn alle dagelijks voorkomende tegenvallers, en óók heeft een gehuwd man dikwijls door zijn positie een zekeren stand op te houden. Ik denk daarbij o.a. aan

predikanten, officieren, ambtenaren. Wel geloof ik echter dat een vrouw heden ten dage veel meer zelf kan doen in 't huishouden, en in zake toilet, enz. dan zij verkiest te doen. Daardoor heeft zij van allerlei gehuurde hulp noodig, die zij zich, met goeden wil en huishoudelijke bekwaamheid, kon uitsparen.

Nu de dierenquestie. Ik ben heel blij te lezen dat gij-ook een dierenvriendin zijt, en het is mij nooit ingevallen uit Uw stilzwijgen, tot hiertoe daaromtrent, af te leiden het tegendeel. Wat gij omtrent de aigrettes schrijft wordt door fransche bladen met kracht tegengesproken. Ik-ook heb het echter steeds gehoord zooals gij 't schrijft. Daarom draag ik ze nooit; ook draag ik nimmer vogels op den hoed. Maar ik ben overtuigd dat gij U met struisveeren vergist. En, wat bont aangaat, vind ook ik dat men het voor de warmte draagt, en dat in elk geval zij, die het dragen van bont afkeuren, dan ook per-se vegetariers moeten zijn. En, waar is dan ten slotte het begin en het einde? Ik vind dat men in dezen een verschil dient te maken tusschen wreedheden-begaan en dooden. 't Laatste geschiedt voortdurend, op allerlei wijzen. De geheele schepping verslindt en doodt en verscheurt elkaar. Zij is daarop ingericht, kan men gerust zeggen. Een plant - ik denk aan vegetariërs - heeft toch óók leven, en, misschien, even goed gevoel als een dier. Deze questie *is* m i. niet op te lossen; juist daarom vind ik dat men een grens moet trekken bij het wreedheden-begaan.

Nietwaar, in Parijs raakt men met de auto's verzoend, - dat is een feit -, om dezelfde reden die gij-ook opgeeft, omdat daardoor 't paardenmishandelen der Parijsche koetsiers vervalt. Wat de trekhonden aangaat, hun lot *is* deerniswaardig. Ik ben daarom zoo dankbaar aan de Lelie-lezeres, die den armen Box tot zich heeft genomen (zie mijn ‘woord van dank’ in de Lelie van 15 November 1911). - Als *gij* nu de bewuste zuster ziet, groet haar dan van mij, wilt gij?

A.H. te Axel. (Lelie-lezeres) Ik geloof dat ik U nog steeds niet heb gedankt voor Uw lieve attentie van die briefkaart, waarvan ik het versje hier overneem:

> Zie tot mij op, met Uwe schrandere oogen,
> En laat mij lezen in Uw zacht gemoed.
> Werd ik in vriendschap menigmaal bedrogen,
> 'k Reik U de hand, gij zijt oprecht en goed.
> De wereld is onrustig en bewogen,
> Uw trouw, mijn Hond, geeft mij weer krachten moed.

Als ik zoo'n dierenvriend-versje lees, dan zoen ik om de beurt mijn twee honden-kinderen, Frits en Benjamin, en fluister hun toe: Zoo *is* het jongens.

Molly. - ‘Floortje’ vond veel instemming bij mijn correspondente hierboven: *62. Ik* mag den aanhef wel overnemen van uw brief aan mij, en Uw woorden tot de mijne maken, dat gij mij thans op uw beurt ‘onhartelijk’ zult vinden door *mijn* lang stilzwijgen. Ik heb U echter in elk geval reeds per particulier schrijven gedankt. - Gij schrijft over uwen tuin. De onze - wij hebben nu een heel aardig lapje grond, - is van daag juist in wintertoilet gebracht, en o wij verheugen ons zoo op de crocussen en de sneeuwklokjes in 't a.s. voorjaar. Wij hebben aan onzen bloemist, den heer van Oyen, in het Noord-einde hier in den Haag, zulk een prettigen hulp, omdat hij zelf zulk een groot bloemenliefhebber is, en daardoor *voelt* voor bloemen en planten, en voor de samenstelling van bouquetten en manden enz. Dat maakt het zoo aangenaam, als een vakman houdt van zijn vak, dan wordt hij mij dadelijk, in een geval als dit,

een soort vertrouwd raadsman en vriend. Want, ik houd zoo dol van bloemen, en van een tuintje, na zoo vele jaren stadsleven. Neen, aanstaanden zomer ga ik dan ook niet hier van daan, moet ik van alles genieten wat de tuin belooft te zullen geven.

Ja, dat is een heerlijk iets, dat mijn vriendin en onze Marie óók zulke dierenvrienden zijn. Dat bindt ons óók samen. Over: Das gefährliche Alter denk ik juist als gij. Enfin, dat heb ik reeds in mijn artikel in dit Blad over dat boek nader uiteengezet. Gij-ook schrijft over het treurig lot van de trekhonden, en dat doen zoovelen in deze dagen. Maar weet gij wat ik dezer dagen hoorde, omtrent een echte vriendin van hen? Zij mogen allen uit haar omgeving, - zij woont buiten - dagelijks bij haar komen rusten, en krijgen dan eten en verzorging gedurende eenige uren. Is dat niet ècht-lief? - Gij kondigt een schetsje aan over trekhonden, dat ik nog steeds wachtende ben, en graag zal ontvangen. Dank voor Uw instemming met Verantwoordelijkheidsbesef van mijn hand (zie Lelie van 28 Juni jl.) en met mijn Variar Flinke jongelui (zie Lelie van 28 Juni jl.).

Hebt gij Uw honorarium, waarmee Uw man U plaagt, in goede orde ontvangen? - Zeker, volgens de wet, heeft *hij* er recht op 't U af te nemen. Fraaie wetten! - Inderdaad, in den tijd mijner ouders woonden we in de Zeestraat, vlak bij den Ouden Scheveningschen Weg. Die door U bedoelde familie heb ik toen wel van naam gekend. - Hartelijk gegroet.

Maja. - Nu heb ik Uw vroegeren brief nog eens nagelezen, maar deze is nu eigenlijk reeds vervallen door den lateren, dien ik omgaand heb beantwoord in de voorgaande nommers. Ik dank U zoo hartelijk voor al het lieve en vriendelijke, dat gij mij ook hierin schrijft, en dat mij prettig aandoet. Voor het portret dankte ik U reeds particulier, evenals voor de bloemen.

J.B.F. in Ned. Indië. - U hebt mij lang-geleden zoo bijzonder sympathiek geschreven over mijn artikel 'Mits' (zie Lelie van 1 Februari 1911). Ik had U daarvoor toen particulier willen danken, maar ik heb er geen tijd toe gevonden, en ook is het wellicht beter, dat ik hier openlijk uitspreek mijn verontwaardiging over de U ten deel gevallen behandeling, omdat gij recht en eerlijkheid steldet boven *christelijke politieke knoeierij.* Zooals het U is gegaan, zoo is het anderen óók gegaan: gij zijt door de 'christelijke' heeren-politici losgelaten zoodra gij handeldet tegen de christelijke politieke knoeierij in. En dat in het bijzonder door den man dien gij zeer hoog hebt gesteld. Ik-zelf heb te veel achter de schermen gezien, om niet te weten dat die man zoo is, en dat de andere leiders óók zoo handelen. Mij heeft dat een afkeer doen krijgen van wat *zij* geloof durven noemen, *niet* van geloof in 't algemeen. Voor een eerlijk geloof

heb ik alle achting. Nogmaals, veel dank. - Ik meen in Uw geest te handelen door niet al te uitvoerig te zijn.

Moed. - Ik zou bijkans geneigd zijn Uw pseudoniem te veranderen in: Klaagliederen van Jeremia, niet omdat Uw brief zóó aandoet, want hij is, ondanks al Uw leed, geestig-opgewekt, maar omdat ik moest glimlachen om Uw aanhaling dienaangaande. Weet gij, ik benijd U om Uw prachtige manier van die dame de volle laag geven. Dat is iets à la Magda uit Heimat. En zoo welverdiend! O dat geniepige liefdoen van dergelijke, zich met Schadenfreude aan je leed *wijdende* 'vrienden'! Ik-ook heb iemand gekend van die kracht, die er steeds op uit was je op te zoeken, zoodra zij een hatelijkheid kon vertellen, die zij dacht dat je zou kunnen grieven. En ik-ook heb haar den rug toegedraaid. Ik durf op de rest van Uw brief niet ingaan, omdat hij intieme questies geldt. Maar voor den heer Hijmans neem ik over, dat gij 't zoo eens zijt met zijn beschouwing over 't huwelijk, en ook wil ik U meedeelen dat ik: Loutering, van Ingeborg Sick, indertijd met heel veel genoegen las. Wat die schetsjes uit het duitsch aangaat, om door U te vertalen, 't eenige wat ik daarop weet is, dat gij U abonneert op een of ander duitsch tijdschrift, dat zulke schetsjes in het oorspronkelijk geeft; maar ik zou mij voor dat geval éérst in voeling stellen met de redactie van dat door U genoemde hollandsche tijdschrift, om te weten wèlk genre zij accepteert. Zooveel redacties willen, om deze of gene reden, dit niet en dat wel opnemen, juist van vertaalwerk, - om den inhoud, die vóór alles hun lezers moet believen. Hartelijk gegroet.

M. de R. de W. - Ik wist niet, toen ik Uw eersten brief ontving, of hij bedoeld was voor gedachtenwisseling of niet; na eenige overweging scheen hij mij bestemd voor de rubriek-gedachtenwisseling. Gelijk thans blijkt, hadt gij hem daarentegen als particulier schrijven aan mij bedoeld, maar, enfin, gij hebt het in elk geval heel goed gevonden dat hij is gepubliceerd. - Ik las met te meer blijdschap in Uw vriendelijk lang schrijven dat ik U sympathiek ben, omdat ik uit dien eersten brief (in de ged: opgenomen), eigenlijk den indruk had, dat dit niet het geval was. Er staat wel geen woord in tegen *mij* gericht, maar toch dacht ik het, uit den toon, en daarom is mij deze verrassing, dat het tegendeel het geval is, dubbel aangenaam.

Neen, ik vind er niets in, dat men Ego heftig aanvalt, *mits* men zijn naam er onder zet; dat alléén heb ik met dien noot willen zeggen. 't Door Ego aangevoerde onderwerp is van zoo kieschen aard voor de vrouw, dat zij 't recht heeft hare opinie zoo eerlijk en zoo scherp als zij wil te zeggen, alléén, zij moet dan óók eerlijk haar naam durven noemen. Ja, wat gij daaromtrent schrijft is waar, ik voor mij ben dan ook voornemens óók een woordje te zeggen over het stuk van Ego, en daarom wil ik er thans te dezer plaatse niet verder op ingaan. Door Uw ondervinding hebt gij van jongsaf veel gezien op dat punt, en daardoor een zeer onbevangen en eerlijken kijk op dit alles gekregen, gelijk ik bemerk uit Uw brief. Speciaal ook Uw opmerking, omtrent de natuur-volken vergeleken bij de verfijnde zedeloosheid van de beschaafde mannen, beaam ik van ganscher harte.

'Een mooie waarheid' kan m i. altijd bedorven worden door verkeerde invloeden. Indien jongelui van die kracht zijn als gij beschrijft, dan nemen zij van schilderijen, of van naakte vrouwen-figuren, of van menig eerlijk-bedoeld boek, óók niets anders dan iets leelijks en onreins in zich op. Wat voor volwassenen is bestemd, moet men

m.i. dezulken niet in handen geven. En, weet gij, wat dat droevige voorbeeld aangaat, dat gij hebt bijgewoond, ik voor mij geloof, dat de overgeërfde aard van dat meisje méér heeft meegesproken in dezen, dan de toevallige invloed van een paar romannetjes. Juist om wat gij schrijft van de geschiedenis der ouders van haar, ben ik overtuigd, dat zij dien aanleg had geërfd, en dat het leven-zelf, en in de eerste plaats haar vrouwworden, veel meer de aanleiding zijn geweest tot dien omkeer, dan hare lectuur.

Maar toch vind ik Uw angst door dit geval heel begrijpelijk, en zeer zeker sympathieker dan de onreine nieuwsgierigheid van heel veel jonge menschen, zooals gij ze terecht schildert. Alleen, men kan een tijdstroom niet keeren, en het is onmogelijk geworden *waarheden*, waarin vroeger jonge menschen, jonge meisjes speciaal, niet ingewijd werden, thans voor haar te verbergen. Of dat goed is daargelaten, 't feit ligt er toe. En, de waarheid onder de oogen zien is in elk geval iets geheel anders dan vuile vieze dingen stiekum met elkaar bespreken. Er is zeer zeker ook een goede zijde m.i. aan het de wáárheid van het leven, ook op dat speciale gebied, vroeg weten, en die is nameiijk, dat men daardoor is voorbereid op de dingen, die eenmaal komen, en daardoor veel beter begrijpt zich-zelf, en bovenal gewaarschuwd is intijds voor zoo menig groot gevaar, voor zoo menige vreeselijke teleurstelling. Neen, de aanstellerij van de Engelschen op het punt ‘fatsoen’ vind ik niet aanbevelenswaardig. Zij zijn tot in merg en beenen huichelachtig, juist in deze dingen. Er is misschien geen soort mannen, dat grager de kat in den donker knijpt, dan de ‘fatsoenlijke’ Engelsche heeren, die gij elken Zondag in de kerk ziet. En hun ‘eenvoud’ in Uw oogen, van zich voor een liefdes-roman van het alledaagsche Engelsche prul-genre zoo kunnen interesseeren, is m.i. meer een bewijs van hun gebrek aan algemeene ontwikkeling, dan van hun zeden-reinheid. Neen, dan stel ik het oorspronkelijke, kernachtige, wezenlijk-reine van de Noren veel hooger. Die zijn m.i. ingeboren eerlijk-eenvoudig op dit speciale gebied. Dat ik veel weet van het leven, en veel heb ondervonden, dat hebt gij zeer juist gevoeld, en inderdaad ben ik daardoor minder enthousiast natuurlijk dan iemand op Uw leeftijd; maar ik vìnd het heerlijk te lezen dat gij - in tegenstelling van zoovele hedendaagsche jonge menschen - nog zoo veel verwacht van het leven. Dat doet sympathiek aan. Hartelijk dank voor Uw toelichtend schrijven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

29 November 1911.
25ste Jaargang.
No. 22

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Roman en Werkelijkheid.

.... '**E**n toen de kinderen groot waren en niets hun meer bond, scheidden ze'. Dit is het slot van meer dan een novelle uit den laatsten tijd. 't Lijkt ook zoo gemakkelijk en zoo'n goede oplossing! Twee menschen, niet gelukkig gehuwd, al jaren in elkander teleurgesteld, zijn, om der kinderen wille, bij elkaar gebleven. Als eindelijk die groot zijn en uitgevlogen, komt de verlossing, de gulden vrijheid en gaat ieder zijns weegs.

Maar - vraag ik mezelf af, dat alles lijkt in een roman zoo heel gemakkelijk, hoe zal 't echter in 't wezenlijk leven gaan?

En 'k denk me een geval uit de werkelijkheid.

Toen ze trouwden, beiden jong, knap en verliefd, - maar ook beiden arm en bovendien onpractisch, want door hun zinnelijke genegenheid stapten ze veel vroeger

het huwelijksbootje in dan hun financiën het gedoogden. Spoedig kwamen er eenige kinderen en daardoor vele groote geld- en ook andere zorgen.

De temperatuur kwam onder nul, - in 't begin der maand een kleine stijging, dan weer neerslag en storm. Zwakte der vrouw, getob met de kinderen, - 't was en bleef scharrelen.

Ook de opvoeding der kleinen gaf veel zorg. Zij dacht alles met zachtheid te be-

werkstelligen, - hij trad ruw en streng op. Om maar eens een voorbeeld te noemen, - niet lusten stond niet in zijn boekje en 't oudste ventje werd meer dan een uur in den kelder gestopt, omdat hij geen hutspot bliefde - ‘Ik moest thuis ook alles eten, hij zal 't ook leeren!’ was zijn gezegde en weer werd het kind dat eten voorgezet. Uit vrees gebruikte het iets, - 's avonds koorts het gevolg.

Eerst hield de vrouw zich niet stil, trachtte zich zacht er in te mengen, maar dan werd de drift van manlief nog grooter, wat voor de kinderen nog slechter gevolgen had. Daarom zweeg ze later, maar inwendig gistte en kookte het hij haar. En 't gaf verbittering, vervreemding. Soms, als de zinnen spraken, leek het wel eens bijna of alles weer als in 't begin was - een kleinigheid was maar noodig, om weer verkoeling te brengen. Zoo ging het met die menschen af en aan. Voor 't oog der wereld was 't een goed, zelfs gelukkig huishouden, toch was hun samenleven koud en plichtmatig. Hij een oppassende, degelijke huisvader, zij een sloverig, altijd zorgend en tobbend, vóór haar tijd oud moedertje.

Toen kwam er verbetering. Het tractement, hoewel gaandeweg vermeerderd, doch tot nu toe slechts noode toereikend geweest met het steeds zwaarder wordend huishouden, bleek thans voor het kleiner wordend gezin voldoende. Drie zoons eindelijk klaar afgeleverd aan de maatschappij, hun dochter getrouwd, eindelijk, als vóór dertig jaar, de luidjes alleen.

Hij sukkelend met zijn lever, wat zijn humeur er nog niet op verbeterd had, zij zacht en stil en gelaten. Doch de kinderen ging het goed - voor 't eerst ook na lange jaren geen achterstallige slagers- en bakkersboekjes, geen zorg voor ‘de vreeselijke belasting, die steeds hooger wordt en waarvoor we het geld bijna niet bij elkaar kunnen scharrelen’, geen duur schoolgeld, geen eeuwig slijtende jongensschoenen en broeken meer, geen zware zorgen.

Moeder kon zich nu ook wat meer ontzien, beter hulp nemen, flink voedsel, - vader behoefde niet zoo lang meer met zijn gestopte sokken of andere kleeren te doen en kon zich wat meer luxe permiteeren in sigaartjes en linnengoed, - ze kwikten allebei wat op.

De verhouding bleef wel is waar koel, - stil leefden ze naast, niet met elkaar - een kleine opflikkering, als brieven of een verrassing van de kinderen, wat hun een oogenblik iets nader bracht, dan weer het trieste, 't koude.

't Liep naar de groote vacantie en met het mooie weer kwamen er in echtvriends brein allerlei groote reisplannen op.

Zooveel jaren had hij dag in, dag uit in den tredmolen geloopen. Geld voor reizen was er nooit en zijn vacantie was dan ook altijd een corvee geweest. Uitgaan met de jongens, dat nooit zonder ruzie eindigde, vitten in huis op 't woelig kroost, zoo ging de vacantie om. Nu zou 't anders worden. Sinds eenigen tijd sloot de kas met batig saldo, er kon wel een reisje van overschieten. Zij had geen zin om mee te gaan, hij stond er ook niet op, bovendien kwamen de kinderen nog over, dus vertrok hij op een goeden dag naar Duitschland voor vijf weken, deels in pension, deels bij vrienden.

'k Zocht haar eens op, kort na zijn vertrek. 'k Dacht haar in tevreden, gelukkige stemming te vinden, nu dat lastige heerschap eens van de vloer was. En wat zag ik? Een bezorgde vrouw, die er over tobde, of hij daar ginds wel goed om zijn gezondheid zou denken, want dat hij thuis altijd alles zoo precies op tijd en zooals hij het mocht hebben van den dokter, kreeg, een vrouw, die als de post voorbij moest komen, al zonder het te willen, uitkeek naar een briefkaartje van hem. ‘Och ja,’ verontschuldigde

ze zich tegen me, ‘er mocht hem eens wat overkomen in den vreemde, hij is nog nooit zoo lang van huis geweest en je weet, hij sukkelt nog al,’ en toen ik lachend zei: ‘ik dacht nog wel, dat U blij was, dat het oude brommertje eens een poosje uitvloog!’, kwam even iets als een zonneschijntje over haar gezicht en sprak ze:

‘Ja lastig is hij, dat weten we allemaal, op zijn tijd zelfs ondragelijk, maar niettemin is 't altijd een zorgzame, oppassende man en vader geweest - en dan - was ik wel de geschikte vrouw voor hem? Als hij er een met geld had getrouwd, wie weet, was 't geen bovenstbeste man geworden. Want al pasten we misschien niet al te goed bij elkaar, de hoofdzaak was toch altijd: geldzorgen. Nu is 't wat ruimer en de verschillende humeuren niet meer in botsing. De kinderen, je weet het, *ik* had er nooit last mee, maar vader kon ook soms zoo raar met ze omspringen. Toen ze klein waren was 't, net als de klok van Haarlem: eerst

speelt hij en dan slaat hij - en later, nu ja, de jongens waren ook niet al te gemakkelijk. Nu heeft hij 't alleen met mij uit te vechten - ik houd me meestal maar stil en dan gaat 't best. Ja - toen 'k jong was - maar nu zou ik heusch niet eens van hem weg willen - we hebben samen zooveel lief en leed gedeeld, zeker, lief toch ook, en zou 'k hem thans aan zijn lot overlaten, nu hij oud en hulpbehoevend wordt en me eerst recht noodig heeft.'

En hij, toen hij thuis kwam in 't keurig net en gezellig huisje! Toevallig was ik op 't perron, toen ze hem afhaalde. Hij gaf háár zoowaar een hartelijken zoen en ik moest mee naar huis, om 't welkomthuisje te zien, dat ze kreeg. Zijn lievelingsgerecht kwam hem geurende tegen, zijn pantoffels stonden klaar. Toen hadt ge hem eens moeten hooren afgeven op Duitschland, ellendig eten, onzindelijke hotels. - 'k Heb 't oude heertje nooit zoo tevreden zien rondkijken en smakelijk toehappen als dien middag.

'Oost west, thuis best,' zei ik, 'dus, mijnheer W., u wilt uw kokkie toch nog niet missen, wel?'

'Daar is geen een, die zoo lekker kookt, als moeder,' was 't antwoord.

Een paar dagen later, toen 'k een geleend boek kwam terugbrengen en zijn lever hem weer plaagde, zat hij in een hoek achter een groote krant te ijsbeeren en snauwde zijn vrouw, die hem bij ongeluk voor de tweede keer wat vroeg, geducht af.

Dit is een voorbeeld uit velen.

Niet alle mannen hebben natuurlijk leverkwalen en zachte zorgzame vrouwtjes, er zijn ook geduldige mannen en bazige vrouwen, er is variatie genoeg op dit thema, maar honderden voorbeelden zijn er, van op zich zelf heel knappe, goede menschen, die als man en vrouw elkaar niet gelukkig maken en die toch, als na jaren van désillusie hun de kans wordt geboden van elkander te gaan - het nìet doen zullen, omdat ze elkaar in zekeren zin hebben leeren verdragen met al hun onhebbelijkheden. En dan - hoevelen zouden nog kúnnen, al wilden ze? Er zijn meer ongefortuneerden dan kapitalisten, en waar nu de vrouw zelf geen inkomen heeft, is 't haar onmogelijk heen te gaan. Welke vrouw, die zichzelf respecteert, zal dan na de scheiding nog afhankelijk willen zijn van den man, voor wien ze *niets* meer kan wezen, geen vrouw, zelfs geen huishoudster meer, niets dan een luxe-artikel op zijn ouden dag, en aangezien wel het grootste procent niet gelukkige huwelijken schipbreuk lijden op een ledige geldtrommel, zullen al die vrouwtjes, als de dood er nìet tusschen komt, wel tot het einde toe gedwongen zijn hun taak niet op te geven.

Och ja, in een roman met een scheiding op 't laatst kan je je helden en heldinnen zooveel geld geven, als 't je zelf goeddunkt.

'Sleur,' zal na lezing misschien een verontwaardigde lezeres zeggen. Neen, lieve mevrouw, geen sleur, maar nog een zachtglimmende vonk van de vroegere genegenheid, smeulende onder de asch van verbrande illusies.

'k Heb het niet gehad over die dood-ongelukkige huwelijken, als het door groote karakterfouten *onmogelijk* wordt gemaakt tot samenleving, maar over die doorsnee huwelijken, zooals we ze allen kennen, van au fond geen kwade menschen met niet al te grove gebreken, doch die elkaar niet bevredigen. - Over zulke handelen ook genoemde romans en tegen zulke echtscheidingen protesteer ik, omdat ze indruischen tegen de werkelijkheid.

NORMA.

Iets over Kraamvrouwenverpleging en Zuigelingenbescherming.

In een Blad als de Hollandsche Lelie, geredigeerd door een dame en door vele vrouwen en mannen gelezen, is het allicht op zijn plaats over bovengenoemd onderwerp iets in het midden te brengen. Althans is het níet onbelangrijk te vernemen wat dienaangaande op de vijftiende Algemeene Vergadering der Zuid-Hollandsche Vereeniging ‘Het Groene Kruis’ te Rotterdam, in deze maand gehouden, gezegd is door Mr. Methorst, den directeur van het Statistisch Bureau te 's Gravenhage.

Naar deze vergadering afgevaardigd had ik het genoegen met belangstelling de rede aan te hooren van genoemden heer, die mededeelingen deed over de zuigelingensterfte in de verschillende landen van Europa.

Het was werkelijk benauwend te vernemen, dat in de maand Augustus in enkele steden van ons land de zuigelingensterfte een ongehoord percentage bereikte. Er was er een bij, zooals Vlissingen, van over de 70%.

De warmte schijnt voor de kleinen niet voordeelig te zijn. Nu, een warmte als in

Augustus, was zelfs voor grooten minder aangenaam, al bezitten die meer weerstand. Met nadruk werd door Mr. Methorst gewezen op het goede van borstvoeding in tegenstelling met flesch of kunstvoeding. De moeder zelf kan het best haar kinderen voeden. De goede verzorging speelt vervolgens een groote rol.

't Contrast blijkt uit de sterfte, die tusschen goede en slechte verzorging varieert tusschen 3% en 26%.

De woningtoestand moet eveneens niet buiten beschouwing blijven.

Eigenaardig is te zien tot welke cijfers men kwam bij een onderzoek. Er is n.l. in den Haag en Scheveningen in 7000 gezinnen met hulp van wijkzusters, doktoren en 200 vrijwillig zich aanbiedende dames een onderzoek ingesteld. Er werden ruim 40.000 bezoeken gebracht. Na het reeds genoemde over den invloed der verzorging bleek aangaande den woningtoestand en deszelfs invloed 't volgende. Natuurlijk hebben deze cijfers niet eene absolute waarde. Er zijn immers nog oorzaken, die zelfs bij een zoo uitgebreid onderzoek over het hoofd worden gezien. -

Terwijl men de woningen verdeelde in 3 categorieën, goede, redelijke en slechte woningen, kwam men tot het resultaat, dat bij goede woningen de sterfte der zuigelingen nog geen 7% was en bij de slechte woningen 14%. In groote gezinnen is de sterfte volgens Mr. M. omvangrijker. Voorts is van invloed de welstand. Er is onderzocht in groepen van woningen naar gelang van de huurwaarde. Hoe hooger de huurwaarde hoe geringer de sterfte. Achtereenvolgens in verhouding tot de stijging der huurwaarde daalde het sterftepercentage regelmatig, 16 ½%, 13%, 8%, 4 ½%, 3%. Er is dus regelmatige daling geconstateerd naarmate van den welstand.

Ook kwam herhaaldelijk uit, dat kinderen met langduriger borstvoeding meer weerstand hadden.

De arbeid der moeder heeft eveneens invloed. Zoo zal dus voor gehuwden eene betrekking buitenshuis, onderwijzeres, fabrieks-arbeid enz. ongunstig op de zuigelingen verzorging werken.

- Hoewel zelf niet in het gelukkig bezit van zuigelingen, desniettemin zeer de goede verzorging dezer jonge wereldburgers en wereldburgeressen op prijs stellend, kwam het mij voor niet ongeschikt te zijn op den nood te wijzen, waarin velen hunner verkeeren.

Ook moet de kraamvrouwenverpleging volgens mededeelingen van zuster van Hulst vooral ten platten lande nog immer veel te wenschen overlaten. Men verwacht zelfs bij het geven van bakercursussen grooten tegenstand van de zijde der oude, door de ondervinding gepatenteerde bakers, die de usances in haar bedrijf met onverzettelijkheid zullen vasthouden.

Er was op de vergadering zelfs een Dokter, die zich ontvallen liet: ‘Bakers *zijn* nu eenmaal niet te veranderen’.

Zuster van Hulst zal dan eerstdaags beginnen met bakercursussen. Er heerschen volgens haar op 't gebied van 't bakeren nog zeer vele vooroordeelen.

Wat een ruim veld dus voor de aanstaande moeders om hier lauweren te plukken!

‘Baker’ zal gaan behooren tot de meest gezochte baantjes. Beets had liever den naam *baakster*, als ik mij goed herinner staat daarover in de Camera eene beschouwing, maar met het oog op 't veldwinnend arbeidsgebied der vrouw is meer mannelijke benaming allicht niet onverdienstelijk.

Mr. Methorst toonde ook aan, dat het geboortecijfer in alle Europeesche landen dalend is, de nationaliteit vermindert. Dit is niet alleen 't geval met Frankrijk, ook in

Duitschland moeten maatregelen genomen worden te dien opzichte, anders gaat het eenzelfden weg uit. Toch beschouwt men het in Duitschland nog altijd als een zegen als de bevolking in aantal vooruitgaat.

Tusschen 1870 en 1880 bereikten de meeste landen hun maximum, hun hoogste geboortecijfer. Daarna was 't geboortecijfer regelmatig dalend. Van de 24 Europeesche landen staan wij n° 14, dus 13 landen hebben een grooter en 10 landen een lager geboortecijfer dan Nederland. Wij hebben dus een vrij laag geboortecijfer.

Gelukkig daalt de algemeene sterfte, zoodat er overschot is; dit is een gevolg van verbeterde hygiënische toestanden. Ons land heeft een laag sterftecijfer. We staan in dezen n° 20. Vier landen hebben een lager sterftecijfer. Wat de *zuigelingen*sterfte aangaat staan we in sterftecijfer n° 17. Nog 7 landen in Europa hebben dus een lager sterftecijfer, maar 16 een hooger.

De tegenwoordige zuigelingensterfte is dooreengenomen 10%. Bij ons te lande is van 1892-1897 in alle gemeenten van Nederland onderzocht de sterfte beneden 1 jaar. Het percentage stijgt naargelang de groep minder inwoners telt, vanwege de geringere

zorg aan pasgeborenen ten plattenlande besteed. Ook het water is in dezen een factor. Van invloed zijn ingewandsziekten, ademhalingsziekten, aangeboren lichaamszwakte en stuipen. Ook de zomerwarmte is voor kleine kinderen zeer gevaarlijk, gelijk boven is gezegd.

Hierbij wil ik het laten.

Ofschoon in de bladen in enkele trekken op 't meegedeelde is gewezen, is het voor een blad als de Lelie wellicht een dankbaar iets om de aandacht wat breedvoeriger aan te wijden.

In de verwachting voor 't meegedeelde ruime belangstelling te vinden bij de lezeressen en lezers van dit Blad, daar we toch immers allen ook zuigelingen zijn geweest, eindig ik dit relaas met een eeresaluut aan de goede bakers.

J.B. NAAKTGEBOREN.
Strijen.
Redacteur van de Hoeksche Waard.
(Uitgever M.J. WITTE).

Overzicht van de week.

I. De zaak van der Breggen.
Naar aanleiding van het antwoord van den minister van oorlog en van verantwoordelijkheidsbesef.

Een correspondent vraagt mij mijn meening over het bovenstaande onderwerp te willen zeggen. Ik doe dat gaarne, nog even herinnerend, ten behoeve van vergeet-achtige lezers (helaas de dooden worden zoo gauw vergeten) hoe het hier geldt den dood van een milicien, die, na zich ziek te hebben gemeld, eenvoudig is blijven liggen, behandeld voor gewone ingewands-aandoening met 'n paar morphine poeders, totdat zijn broer - nog niet eens gepromoveerd tot doctor in de medicijnen, doctorandus med. - naar hem kwam kijken, en *terstond* constateerde: appendicitis. Desniettegenstaande hielden den patient behandelende officieren van gezondheid vol het tegendeel. De patient werd echter op zijn verzoek vervoerd naar het militair hospitaal (in Amersfoort of in Utrecht), en ook dáár constateerde men onmiddellijk appendicitis, en beproefde een operatie, die echter, door het eerst zóó laat ingrijpen, eindigde in den dood van den jongen, in het kamp volmaakt gezond-aangekomen man. Drie pleegzusters hebben met hun naam eronder schriftelijk verklaard, dat patient ‘vervuild en ongewasschen’ bij hen in het militaire hospitaal is afgeleverd.

‘Welnu, hebben nu de ‘inlichtingen’, door den minister van oorlog verstrekt, op deze droeve zaak een ander licht doen vallen? Neen, m.i. Want, de minister van oorlog heeft de twee feiten waarop hier alles aankomt, de verkeerde diagnose van den behandelenden officier van gezondheid noch de aflevering van den patient, vervuild en ongewasschen, ontkend. - Hij heeft een kort verslag van 't gebeurde gegeven, dat in alle deelen overeenkomt met de voorstelling van den vader van den gestorven milicien, den heer van der Breggen, aangaande de zijn zoon aangedane behandeling.

En daarmede is de zaak in den doofpot.

Is echter de vraag niet alleszins gerechtigd of de behandelende officieren van gezondheid geen straf verdienen wellicht, waar zij blijkbaar òf onbekwaam zijn, òf

uit eigenzinnigheid geen ongelijk wilden bekennen in hun diagnose? Immers, éérst wordt geconstateerd een gewone darm-aandoening, en maakt men zich er van af met 'n paar verdoovende poeders (geen genééswijze dus), dan komt een nog niet eens in de praktijk ervarene, *aanstaande* dokter uitleggen, hoe men zich totaal heeft vergist, en deze laatste uitlegging - door de heeren in questie *niet*-aangenomen - wordt onmiddellijk bevestigd door de artsen in het militaire hospitaal.

Dus, *of* hier is onbekwaamheid in het spel geweest *of* eigenzinnigheid.

Toch lezen we nergens, dat deze officieren, aan wien de gezondheid van vele, of zij willen of niet, tot ‘'s lands dienst’ gedwongen miliciens zijn toevertrouwd, zijn gestraft, of zijn geboycot door hunne collega's. In geenen deele. Herinneren mijne lezers zich nog hoe ik, (in de Lelie van 28 Juni j.l.) een artikel schreef: Verantwoordelijkheidsbesef, naar aanleiding van de *schandelijke* wijze waarop zoovele ‘geneesheeren’ spelen, roekeloos, met het leven hunner patiënten, hen blootstellend aan erger nog dan den dood soms, namelijk aan geheele of gedeeltelijke schade aan hun lichaam. Ik schreef dat artikel naar aanleiding van den moord op een zeer beroemden Parijschen chirurg, door een zijner slachtoffers, en ik heb alle hoop dat mijne lezers het artikel zich nog wel herinneren zullen, omdat ik zeer, zeer vele bewijzen van instemming kreeg ermee. Welnu, ik moet daaraan denken bij deze droeve geschiedenis in Nederland. De heeren doctoren zijn helaas maar al te dikwijls zóó eigenzinnig dat zij, liever dan ongelijk te erkennen, een patiënt

in gevaar brengen. De voorbeelden daarvan zijn talloos. Heeft een dergelijke eigenzinnigheid niet óók misschien voorgezeten in dit geval, waarin èn de aanstaande medicus en de behandelende artsen in het militaire hospitaal terstond konden vaststellen wat de officieren van gezondheid hardnekkig volhielden *niet* te zien? Of zijn deze laatsten zóó onbekwaam dat zij een zoo veelvuldig voorkomenden toestand als appendicitis niet kunnen onderscheiden. Hoe brengen deze geneeskundigen hun tijd door in het kamp? Wat is er met den patiënt geschied, betreffende behoorlijk onderzoek, enz.? Wordt dit alles behoorlijk onderzocht; worden de schuldigen ter verantwoording geroepen. Neen!

En de heeren doctoren? Die zoo'n groot ‘verantwoordelijkheidsbesef’ hebben als 't geldt elkaar de hand boven het hoofd te houden. Trekken zij thans ook even eerlijk partij tegen een collega, als zij het wèl plegen te doen vóór hem? (uit eigenbelang.)

Neen. Niet één hunner protesteert tegen deze lichtzinnigheid van met menschenlevens omgaan.

Ten slotte, de vervuilde en ongewasschen toestand, waarin de patiënt is afgeleverd!

Gij wordt *gedwongen* tot 's lands dienst - wij weten allen hoè streng dienstweigeraars worden gestraft - gij gaat gewillig naar het kamp - gij wordt er ongesteld - en, als het zoover is gekomen eindelijk dat men U - door tusschenkomst der familie - aflevert in een militair hospitaal, dan doet men nog niet eens de moeite U behoorlijk te helpen, en rein af te leveren, zooals de eerste regelen der hygiëne eischen!

Die twee dingen leert men m.i. uit dit antwoord van den minister van oorlog. Ten eerste, dat gij zijt overgeleverd aan een al héél weinig betrouwbaar soort van geneeskunde (?); ten tweede dat gij, ondanks de schatten, die het leger den belastingbetalenden kost, (of zij anti-militaristisch denken of niet, zij moeten meebetalen), nog niet eenmaal fatsoenlijk wordt verpleegd, als gij te ziek zijt om U-zelven te wasschen!

En de couranten! Schreeuwen die 't uit van verontwaardiging, zooals men dat in Frankrijk zou doen! Kan je begrijpen. De groote bladen *durven* niet.*) In dat opzicht is de fransche pers oneindig onafhankelijker. Dit ‘schandaal’ zou met groote letters worden aangekondigd, onder dien titel, en in den breede worden uitgerafeld, door Le Matin, of door Le Journal, of door welk ander groot blad ook. Maar bij ons!

Bij ons laten de menschen liever hunne kinderen straks op hun beurt een dergelijk lot ondergaan, dan dat zij-zelf zich aan koud water durven branden!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Verantwoordelijkheidsbesef.

In verband met het bovenstaande is het misschien niet ondienstig de aandacht te vestigen op onderstaande advertentie, die ik dezer dagen in het Vaderland vond.

Hartelijk dank aan vrienden en kennissen voor de vele blijken van sympathie en belangstelling, gedurende het ziekbed en bij het overlijden mijner lieve Dochter Elise Ch. Scheffer, litt. doct. ondervonden. Ook een woord van waardeering aan de behandelende geneesheeren, voor zoover die zich bij het ontstaan der ongesteldheid

*) Wel ontving ik kleinere, die in dezen moediger zijn.

niet in hooge mate aan plichtsverzuim hebben schuldig gemaakt en daardoor de ernstige gevolgen en droevig lijden hadden kunnen voorkomen.

W.H. SCHEFFER.

's Gravenhage, 23 November 1911.

Sweelinckplein 15.

En den naam van den onderteekenaar èn de zaak waarover het hier gaat èn de namen der hier bedoelde geneesheeren zijn mij ten eenenmale onbekend, maar, *dat* er iets heel ernstigs is gebeurd, blijkt uit het feit, dat deze heer openlijk met zijn eigen naam durft teekenen. En daarom breng ik hem hulde, in naam van allen, die nu nader bij hem kunnen informeeren, als zij willen, wien en wàt hij bedoelt. Wij, als leeken, zijn, allen op onze beurt, overgeleverd aan doctoren. En deze, - de goede uitzonderingen niet te na gesproken - maken daarvan hoe langer hoe veelvuldiger, (omdat het gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef afneemt) **grof misbruik**.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Hulde aan de Stuers.

Een zoo onverdachte hulde als die, welke de fel anti-katholieke Vrije Socialist brengt aan het katholieke Kamerlid de Stuers, verdient onder aller oogen te worden gebracht, om de *reden* dier hulde:

De Stuers blijft flink. - De katholieke afgevaardigde Victor de Stuers komt jaarlijks met kracht op tegen de gruwelen, gepleegd in

Atjeh. Hij zegt dat er weer 678, zegge: zeshonderd acht en zeventig menschen zijn doodgeschoten.

Zelfs de minister kan dit brutale feit niet ontkennen, maar hij troost zich dat het een derde minder is dan het vorige jaar.

Waar een minister niet al tevreden mee is!

In elf jaar, zegt die heer, hebben wij 22000, zegge: tweeen twintig duizend Atjehers vermoord.

Als het aantal vermoorden vermindert, dan is dat geen wonder, de voorraad wild begint te dunnen. Als er minder Atjehers zijn, dan kunnen er ook minder worden neergelegd.

Heele plaatsen zijn ontvolkt door onze 'pacifikatie-methode. Er worden drama's afgespeeld, die een gevoelig mensch doen rillen. Zoo werd een groep menschen al een paar jaar lang overal nagezeten door patrouilles, als een koppel patrijzen. Zij verloren telkens leden, tot er nog overbleven twee mannen, een vrouw en twee kleine kinderen. Zij werden overvallen. De menschen liepen weg, dat mag niet, ofschoon het instinktmatig is. De mannen werden toen gedood. De vrouw, gewond, wierp één kind in een ravijn. De gewonde vrouw en één kind vielen in de handen van onze dappere soldaten.

Dit is een van de vele staaltjes.

Laat ons maar zwijgen over de Italiaansche gruwelen en daartegen niet uitvaren, want dan hooren wij uit de verte ons toeroepen: En Atjeh!!

Onlangs herinnerde de heer Visser eraan, in dit blad, dat de christelijk-historische leider in de Kamer, Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, den oorlog durfde verdedigen tegen dezen heer de Stuers. - Brochures over het Atjeh-vraagstuk, van de hand-zelf van éérlijk-geloovige mannen, tot oordeelen bevoegd, van officieren, worden genegeerd, de schrijvers ervan uit de partij der rechtzinnigheid gezet.

Daarom doet het onafhankelijk optreden van de Stuers dan ook zóó sympathiek aan, dat zelfs de Vrije Socialist voor een enkele maal rechtvaardig blijft waar het een katholiek geldt!

En is zij ook niet raak, die eindbemerking, dat wij hollanders heusch nu maar liever moeten zwijgen over de Tripolis-schandalen! Ze hebben in Rome ten minste niet eens de ten hemel schreiende bespotting van een Vredes-paleis!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.

Der heilige Skarabäus, door Else Jerusalem. (S. Fischer-Berlin) 1909.*) (Het roode Huis) uitgegeven bij Becht, Amsterdam.

Te midden van den stortvloed van nieuwe Hollandsche boeken, die de winter ons telken jare brengt, moet ik deze maal vóór alles een vroeger-uitgekomen Duitsch boek bespreken, omdat èn de schrijfster ervan, èn de inhoud van haar roman, een

*) Thans vertaald uitgekomen bij den uitgever Becht, Amsterdam, onder den titel: Het Roode Huis.

waren storm hebben verwekt in Duitschland; de eerste door hare persoonlijkheid-zelve, toen zij in Berlijn ‘lezingen’ kwam houden over de onzedelijkheid, de laatste om de voor een vrouw nog niedagewesene ‘gedurfdheid’ van het onderwerp.

Eenerzijds, de liberale pers, het *Berliner Tageblatt* en andere tot de zoogenaamde ‘Mosse’ en ‘Ullstein’-pers behoorende toongevende couranten één en al opgewondenheid en lof over zulk een *daad*, zulk een nobele onthulling van verborgen toestanden; anderzijds de behoudende, de zoogenaamd ‘weldenkende’ bladen, voor wie eene Else Jeruzalem eene verworpelinge bijna is, reclame-makende met datgene waarover elke vrouw zwijgt, of, liever gezegd, doet als weet zij er eigenlijk niets van; - reclame-makend met bordeel-geschiedenissen en bordeel-taal!

Nietwaar, we zijn verre van de dagen, waarin men in ons zedig vaderlandje zich zoo hoofdschuddend warm maakte over Jeanne Reyneke van Stuwe's *Hartstocht*, om van dat verderaf-verleden van preutschheid, waarin een Van Lennep zooveel ergernis wekte met zijn *Klaasje Zevenster* niet eens te spreken! Else Jeruzalem spant zonder twijfel in dit opzicht over alle hare manlijke en vrouwelijke collega's de kroon, door de kennis van zaken en van details, waarmede hare van a-z in een bordeel spelende roman is geschreven; een roman in 686 Duitsche bladzijden! (Gij ziet, lezer, dat gij iets hèbt voor uw geld!) - Echter, ik voor mij geloof niet, dat wij hier enkel met reclame-zucht van minder mooi allooi te doen hebben! Daarvoor zit er éénerzijds te véél in dit boek, is het te zéér geschreven met een uitgesproken talent; anderzijds, daarvoor is het te gematigd van toon. Ja, hoezeer dit onwaarschijnlijk klinkt,

bij zulk een onderwerp, en dat tevens zóó brutaal-wreed is aangepakt, toch is het wáár, dat we hier te doen hebben met een gekuischten toon, in dien zin, dat de schrijfster er nooit *onnoodig* ruwe of dubbelzinnige of vuile verven opplakte, om haar gegeven daardoor scabreus te *maken.* - Reeds vele malen heb ik het gezegd, er bestaat een diepgaand verschil tusschen een gewild *spelen* met straat-vuil, en de droeve *noodzakelijkheid* van het te *moeten* aanraken, om een vuilen toestand daardoor te ontblooten, van te *moeten* aanraken den modder en de smerigheid, waarnaar die toestand riekt. - Wanneer eene Else Jeruzalem zich nu eenmaal tot taak stelde te laten zien, hoe, zelfs in de bij háár blijkbaar vaststaande noodzakelijkheid van het bordeel-leven, toch, óók op den mesthoop, kan opbloeien een bloem, dan heeft zij geen andere keuze, dan ons het bordeel-bestaan eerlijk en naar waarheid te onthullen; deed zij dat niet, dan zou haar boek alle levenswaarheid en éérlijkheid missen. Maar zij kan vermijden - en dat héèft zij gedaan - op den bedorven smaak van zeker soort overprikkelde lezers te speculeeren, door hun onkuische tooneelen als het ware op te dringen in voor hen verleidelijke kleuren. Om een voorbeeld te geven van wat ik bedoel, denk ik hier b.v. aan de bladzijden, waarin wij de minderjarige Lisl' hare verlokkingen zien probeeren; zonder twijfel bladzijden, die grenzen aan 't méést-gewaagde, wat er op dit gebied door een vrouw is geschreven; en die nochtans m.i. het bewijs leveren, dat het der schrijfster véél méér te doen is om het gemeene en weerzinwekkende van de zaak als zoodanig te ontdekken, dan om van haar onderwerp te maken *wat* er van te maken zou zijn, als zij *gewild* had, - uit enkel reclame-oogpunt.

Intusschen, ik sprak daareven van een op een mesthoop gegroeide ‘bloem’, en dit zou den lezer in het verkeerde denkbeeld kunnen brengen, dat wij hier te doen hebben met het bekende sentimenteele denkbeeld van: de ‘reine’ maagd, die, te midden van al de onzedelijkheid om haar heen, haar lichaam kuisch bewaart, en, juist dóór alles wat zij ziet, een nobelen afkeer krijgt van zedeloosheid. Op papier moge zoo iets heel mooi zijn, en heel roerend, in de werkelijkheid is het minder waarschijnlijk.

En de Milada van Else Jerusalem's boek heeft van zùlk een bloem dan ook niets. Opgegroeid in een steeg, kind van een ongehuwde moeder, die in haar onderhoud voorziet met haar lichaam, is zij reeds op haar zesde jaar afgericht, als de gewoonste zaak ter wereld, op het haar moeder vóórlichten, wanneer deze met den een of anderen man thuiskomt, met een stukje kaars. Als later deze moeder overgaat in een bordeel, neemt zij het kind mede, en het kind blijft daar als dienstbode, totdat zij op hàre beurt den hoogeren rang inneemt van ‘pensionaire’ van ‘mevrouw’. Want, als zóódanig beschouwt zij-zelve het, als een soort ‘éér,’ die haar overkomt. En juist daarin zit 'm hare onschuld, in de onbekendheid met de zonde als zóódanig; omdat goed en kwaad voor haar in dit opzicht niet bestaan. Van Augusta de Wit bestaat, in een harer beste novellen, (ik meen in haar éérsten bundel), een verhaal van een strooper, die, door den predikant verzorgd gedurende een ziekte, niet beter weet zijn dankbaarheid te bewijzen, dan door, na zijn herstel, den herder der gemeente een gestroopten haas te komen offreeren; en die dan hoogelijk verbaasd is, wanneer hem verontwaardigd zijn geschenk wordt teruggegeven. De zedewet van den dominee was voor dezen man iets nooit-gehoords; hij wilde zijn dankbaarheid uitdrukken, en *begreep* niet eenmaal, wáárom hem zijn geschenk tot een schande werd aangerekend. Iets dergelijks, - en in het láátste geval is de waarschijnlijkheid van met goed en kwaad onbekend zijn grooter dan in het eerste, - is óók de ziels-toestand van Milada. Zij

ontwaakt eerst dóór allerlei omstandigheden en ervaringen tot een andere levensbeschouwing, maar ook dan 'veracht' zij hare mede-prostituées geenszins; zij gaat met hen vriendschappelijk om, zij helpt hen, geeft hun goeden raad, verdient ook ruimschoots mede, door het werkzaam aandeel dat zij neemt in het bestuur van het huis. Als zij het huis verlaat, is het om met haar verdiend geld een onderkomen te stichten voor ongelukkige verlaten kinderen.

Ik wil mij niet in de vraag verdiepen, of Milada, van wie men zich wel eens afvraagt, hoe zij eigenlijk komt aan een zóó groote en en diep-dóórdenkende menschenkennis, is geïdealiseerd! Want het zwaartepunt van den roman ligt voor mij elders, - in het gróóte oorspronkelijke talent, waarmede wij hier te doen hebben. Met welk een frappante karakterontleding zijn deze mannen geteekend, uitgehouwen als in steen dikwijls! Welk een voor een vrouw zeldzame kennis van 'den' man in zijn diepste verborgenheden op dit speciale gebied! Daarnaast, welk een voor een vrouw

zeldzame verachting voor sociale instellingen, en voor de schijn-deugd en de schijn-moraal der 'geordende' samenleving! De politie en hare omkoopbaarheid tot in hare hóógste vertakkingen, dien aanstaanden 'Stütze der Gesellschaft' Gust, den aanstaanden medicus, zij allen zijn afgezien van het leven, en meedoogenloos uitgeteekend, met een blikscherpte en een wreedheid, die herinneren aan de school van Ibsen!

Waarom dit boek den voor velen misschien onbegrijpelijken en onaantrekkelijken naam draagt van *Der Heilige Skarabäus?**) Ik wil het u zeggen, met de woorden van den verloopen, intelligenten Horner, óók een van de eigenaardig-treffende mannen-typen uit dit boek van vrouwenhand.

'*Hebt gij wel eens een echten mestkever gezien? Met geleerde woorden genaamd: Skarabäus Koprophagus; - nu, dat is zoo'n klein, snoezig, in gouden kleuren glanzend kevertje*! *O 'n allerliefst dingetje, 'n genot voor de oogen! Maar als ge hem in uw hand neemt, dan spuit hij een straal van donkerbruin vocht uit zijn achterste, en in uw nieuwsgierigen neus krijgt gij een smerigen stank.*'

Neen, ik zal de rest niet vertalen. Men moet die lezen in de woorden zelve van dezen bordeel-philosoof, die, in al zijn verliederlijking, toch zooveel waarheid en eerlijkheid in véél opzichten nog in zich heeft; die, door de vrouwen ten verderve gekomen, toch in zekeren zin wordt de redder van Milada, omdat hij haar leert schijn van wezen onderscheiden, leert zichzelve zijn, en aan zichzelve genoeg hebben, en, te midden van het mesthoopleven, haar leert bovenal zich boven de omstandigheden te verheffen, door ze aan zich dienstbaar te maken.

'*Der Teil einer Idee, bist du durch unbestimmbare Zufälle an einem Düngerhaufen geweht.*

Trag dein Geschick wie eine Selbstverständlichkeit, und du wirst reussiren. Würzle im Erdreich aus dem du kommst, raube ihm Kräfte und Säfte, und du erreichst dein innwendiges Ziel. So ein Mistkäfer zum Beispiel ist gar nichts übles.... Der hat das '*Savoir vivre.' Freut sich nur seines goldenen Glanzes, und achtet nicht darauf dass er den andern in die Nase stinkt.*'

Waarom ik dit gedeelte niet heb vertaald? Omdat ik u een proefje wilde geven van den stijl en den toon der schrijfster, onveranderd, en zooals die is in zijn oorspronkelijkheid.

Hoe deze vrouw komt aan zúlk een tot in de fijnste détails toe dóórwrochte kennis van bordeel-usances en bordeel-houdsters en bordeel-bezoekers, van de daar heerschende regels, van de administratie ervan, etc.? - Ziedaar juist wáárom de hierboven aangehaalde 'goedgezinde' behoudende bladen haar beschuldigen van te-kooplooperij met onkuischheid, en van in een vrouw weerzinwekkend cynisme! Zeker is het, dat deze deugdzame verontwaardiging de Berlijnsche groote wereld niet weerhield, ja, misschien zelfs aandreef, de 'lezingen' der nieuwe ster van de letterkundige wereld met geestdrift te gaan bijwonen. Vooral het dames-publiek toonde zich enthousiast. Wat mij betreft, het kan mij ten slotte weinig schelen wáárom Else Jerusalem zoo schreef als zij deed, noch hoe zij aan hare kennis kwam. Voor mij is haar roman een hóógst merkwaardige nouveauté, te midden van zooveel onbeduidendheid, die verschijnt, - om de diepzinnigheid van menige gedachte, om de gróóte oorspronkelijkheid van uitwerking, om de wèldoorwrochtheid van de karakterteekening; maar óók om den inhoud als zoodanig, omdat die een pleidooi

*) Dit is de duitsche titel; voor de vertaling is gekozen: 'Het Roode Huis'.

levert voor het goed recht dat óók de bordeel-vrouw kan hebben op ons àller medelijden. Wat doet het er toe, of het in de bedoeling lag der auteur zulk een pleidooi te leveren of niet! Zij *heeft* het geleverd. Zij heeft ons laten zien, juist *omdat* zij blijkbaar zoo grondig een studie maakte van haar onderwerp, dat ook hier het: 'alles weten is alles vergeven' in menig geval van toepassing mag heeten. Wie b.v. voelt geen mededoogen met het lot van dat ongelukkige boerenmeisje, dat zoo naïef haar lichaam komt verkoopen, om daardoor des te méér geld te verdienen voor haar later huwelijk; wie, die aandachtig leest, moet niet erkennen, dat er zelfs voor de houdsters dezer bordeelen nog wel excuses zijn te vinden, door hare omstandigheden of opvoeding! En, ik herhaal, van valsche sentimentaliteit is daarbij geen spoor; niet met zachte vergoelijkende vrouwenhand, maar als met bloed en vuur is dit boek van getuigen geschreven. Juist dáárom slaat het er zoo in; veel machtiger, dan indien het er een ware van aanklacht, of van willen protesteeren!

O neen, het zegt alléén wat alles *is*, wat alles *bestaat* en *gebeurt*, en het bewijst, op een meesterlijk-talentvolle wijze, dat ook

voor *zulke* levenskringen nog een ander, een van betere kennis van zaken bewijzend oordeel past, dan enkel een van hoogmoedige *verachting.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

I. Boeken.

Aan D' Overkant, door **Max van Ravestein**. (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.) Mijn lezers zullen zich misschien nog wel herinneren, hoe ik den voorganger van dezen roman: *Bij ons,* met veel lof aankondigde. Evenals die voorganger behandelt óók Aan d' Overkant een Roomsch-Protestantsch familieleven. 't Is trouwens een vervolg op: Bij ons, en handelt over dezelfde menschen gedeeltelijk. Het kenmerkt zich óók door denzelfden levendigen boeienden verhaaltrant, en dezelfde sympathieke karakterteekening, waardoor de personen, in hun strijd en hun godsdienstmoeilijkheden, met ons meeleven en onze belangstelling wekken, beide de protestanten en de Roomschen.

Een revolver-schot, door **Virginie Loveling**. (Uitgever H. Honig, Utrecht). Virginie Loveling, de bekende sympathieke Vlaamsche auteur, aan wier pen wij zoo menige goedgeschreven vertelling danken, verhaalt hier, in het zoet-vloeiend Vlaamsch, waarin te schrijven zij meesteresse is, een spannende geschiedenis, die al de deugden heeft van haar vroegere scheppingen. Als ik mij niet vergis is Stijn Streuvels een bloedverwant van Virginie Loveling. Hoe dit zij, in elk geval heeft zij met hem gemeen die eigenaardige bekoring van stijl en vertellingswijze, die zijn boeken zoo iets teer-eenvoudigs geven.

Onafhankelijk, door **Elise Soer**. (Uitgever A.W. Sythoff, Leiden). De schrijfster van ‘Catharina’, den historischen roman, dien ik verleden jaar hier uitvoerig aankondigde, en met warmte aanbeval, heeft ons thans een novelle aangeboden uit het moderne leven, eene die zeker in den smaak zal vallen van hen die houden van vriendelijk-aandoende, boeiend-geschreven uitspannings-lectuur. De schrijfster schildert met zeer goede penseelstreken hare personen, zooals b.v. in het begin de hospita van Alice van Weeren, die je héél levendig vóór je ziet.

Het boek van het huwelijk, (van Heinrich Lhotzki), uitgave van W.J. Thieme te Zutfen. - Wanneer men tegenwoordig hoort, na een toevallige afwezigheid, dat deze of die zijn getrouwd samen, kan men er gerust de vraag op laten volgen: En wanneer zijn ze weer gescheiden? Want, echtscheiden is tegenwoordig, althans hier in den Haag, troef. En uit dat oogpunt lijkt mij een boek als Het boek van het huwelijk wèl der moeite waard om het eens héél héél ernstig te lezen, vooral als men reeds is geengageerd, maar ook vóór dien tijd, en ook, misschien dan nog 't allermeest, daarna.

B.v., - ik doe een enkelen greep uit de vele zeer behartenswaardige opmerkingen, die de verschillende hoofdstukken geven:

Verreweg de meeste mannen hebben hun beroepsbezigheden buiten's huis. Wanneer zij dan, *moe en uitgeput*, *naar huis komen*, *moeten zij daar met de armen der liefde worden ontvangen, en moet hun huis*, *alleen reeds door zijn bestaan, hun nieuwe levenskrachten schenken. Is het echter thuis ongezellig*, *dan wordt het leven bedorven*, *en beide echtelieden hebben daaronder te leiden. Arme kinderen, die op zulk een bodem moeten opgroeien. - - Hij*, *die in zijn huis kleinigheden veronachtzaamt*, *kan*

menschenlevens bederven. Onze kostbaarste bezittingen zijn niet goud en roem, *maar een gezellig thuis aan zijn eigen haard.*

Is dit geen gezonde, en maar al te veel, juist heden ten dage, *vergeten* levenswaarheid? Triviaal zal misschien de een of ander zeggen. Goed, maar 't dagelijksch leven van man en vrouw bestaat nu eenmaal niet enkel uit minnekozen noch uit enkel intellectueel samen-elkaar-verstaan. - Intusschen, niet alleen op dit gebied maar ook ten opzichte van vele andere questies van huwelijksleven bevat dit boek nuttige beschouwingen, ter overdenking aanbevolen.

Onze Vorstinnen uit het huis van Oranje-Nassau in het stadhouderlijk tijdperk door **Johanna W.A. Naber** (uitgever Tjeenk Willink en Zn., Haarlem) 2de vermeerderde druk. Over dit aanbevelenswaardige boek, door mejuffrouw Naber geschreven op historisch gebied, heb ik reeds vroeger uitvoerig in dit blad gewezen, en ik wil bij dezen herdruk nog eens gaarne herhalen, dat ik deze vrouwenlevens niet zoozeer daarom interessant acht voor hedendaagsche lezers, omdat zij 'vorstelijke personen' gelden, als wel omdat zij ons uitbeelden een verleden van plichtsbetrachting, innerlijke beschaving, grondige ontwikkeling, en, boven alles, moeder- en echtgenoote-besef, waaraan de hedendaagsche dames een voorbeeld kunnen nemen, omdat

zij er, ondanks al haar geredekavel over kunst enz., niet bij halen meestal.

Beroepskeuze voor jongens en meisjes, door **D. Smit** en **H.J. Bouten** (uitgever Meulenhoff, Amsterdam). Een herziene uitgave van: Wat moet mijn jongen worden, en Wat moet mijn dochter worden. Een uiterst practisch register, bevattend de namen van allerlei opvoedings-inrichtìngen, opleidingsscholen, enz., vergezelt dit voor ouders zoo hoogst nuttige boekje, dat hun den weg wijst in het zoeken van een levenskeuze voor hunne zonen en dochteren, iets wat heden ten dage in bijna elk huisgezin, rijk of arm, aan de orde van den dag is. De schrijver legt uit b.v. waartoe het eind-diploma van een H.B. school met vijfjarigen cursus recht geeft, enz. enz. Hij noemt ook prijzen van scholen en opvoedings-gestichten.

Het Geweten, door **Johan Boijer** (vertaald) uitgever H. Honig, Utrecht. Een van die Noorsche vertellingen, die zoo menschelijkgewoon aandoen, en je misschien juist daarom zoo pakken, omdat zij niets gewilds of kunstdoenerigs aan zich hebben, enkel verhalen een gewoon stukje menschenleven, met zijn lief en zijn leed, op de oorspronkelijke innige wijze waarin de Noren meester zijn.

Voor zoover ik het noodig oordeel, kom ik op al deze boeken later uitvoeriger terug.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Verscheidenheden.

Academie-kalender 1912, uitgegeven bij W.L. en J. Brusse, Rotterdam. (75 cts).

Deze kalender is een proeve der bekwaamheid van de leerlingen der Rotterdamsche Academie van Beeldende kunsten en Technische wetenschappen. Hij ziet er recht ‘modern’ uit, in 3 kleuren uitgevoerd, met duidelijke cijfers, die hem zeer bruikbaar maken.

Practische Handleiding voor het naaien en knippen, (derde druk) uitgever A.W. Sythoff, Leiden. Ofschoon het hier een herdruk geldt, wil ik niet in gebreke blijven dit uitstekend en practisch werk van mevrouw Content-Duitz krachtig aan te bevelen met den meest mogelijken nadruk. In waarheid deed deze vrouw ‘een goed werk’, door aldus duizenden vrouwen en meisjes in den lande in staat te stellen zichzelve goedkoope en toch goede patronen te vervaardigen. Hare handleiding is even duidelijk als practisch, en hare maatneming en coupe berusten op anatomischen grondslag. Haar boek wordt op 3 groote scholen in Nederland gebruikt voor aanschouwelijk onderwijs, waardoor men niet zooveel theoretisch behoeft te werken, en meer tijd overblijft tot practisch bezigzijn. Uit eigen ervaring weet ik dat een patroon, bij mevrouw Content-Duitz-zelve besteld, uitstekend uitvalt, naar de door haar opgegeven wijze van zelf-maat-nemen. Ik ben er zóó voor dat alle meisjes leeren hare eigen kleeding en onderkleeding vervaardigen, voor zichzelven eerst, en voor haar kinderen wellicht later, dat ik deze uitgave met recht veel waardeering begroet.

De Firma **Van Goor Zonen** te **Gouda** brengt aardige reclame-briefkaarten voor haar verschillende uitgaven. Zij zien er smakelijk en artistiek uit.

En ook de firma **H.P. ter Braak** te **Deventer** gebruikt dit reclame-middel van ‘Uitstapkaartjes,’ bevattende Overijsel, Veluwe, de Geldersche achterhoek, enz. Een omslag met 1-10 nummers kost 70 cts. - Drente - ‘waar eens mijn wiegje stond’ - gij zijt niet waardig gekeurd om te worden opgenomen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Jeugd-lectuur.

Het Wonderkruid, door **Nelly Hoekstra-Kapteijn,** uitgever Slothouwer, Amersfoort. Bevat aardige vertellingen en sprookjes voor jonge kinderen, in den prettigen, vroolijken verteltoon, deze schrijfster eigen; met plaatjes versierd, in aardig bandje, is het zeer geschikt voor Sint Nicolaas-cadeautje.

Friedesientjes-Levensloop (vertaald) uitgever G.H. Kruyt, Amsterdam. Jammer dat het ‘vertaalde’ je dadelijk treft door dezen eigenaardigen titel; ook verder op in 't boekje voel je dat vertaalde zoo voortdurend, en vooral voor kinderen vind ik dat hinderlijk. Overigens is het een lief-aandoende vertelling, maar met een *te* duitsch cachet m.i.

Verhalen uit de Dieren-wereld, door **J. Westendorp**, uitgegeven door de Vereeniging tegen het mishandelen van dieren voor Haarlem. - Wel, dat ik dit een aanbevelenswaardig boekje vind, en een dat ik menig jong vriendje of vriendinnetje graag ter lezing aanbeveel, zal wel niemand van mij verwonderen. 't Is zoo'n goed werk, zoo'n uitgave als deze die belangstelling wekt voor en in het dier. Aardige plaatjes versieren den tekst. Ik noem o.a.: De honden van den St. Bernard,

Zelf-genezing bij Dieren, enz. Och toe ouders, geeft uw kinderen dit werkje cadeau.

Tooverlantaarn der eeuwen door **Nellie van Kol**, uitgever A.H. Kruyt, Amsterdam. Voor kinderen zijn mij deze verhalen te geleerd, en óók te droog-verteld. Zij laten je daardoor zoo koud, hebben zoo recht iets van het systeem: ‘leeren’, al ‘spelend’; daarvan houdt een kind nu eenmaal niet.

De Juliana-bibliotheek, (uitgever H. ten Brink, Meppel), bevat weder verscheidenheid van keuze. Ik kondigde verleden jaar deze uitgave reeds uitvoeriger aan. Thans vind ik o.a. Lamoraal van Egmont, door H. Molt; natuurlijk een historische vertelling; Oom Harold, uit het Engelsch (de schrijfster, Lady Mac Alister, verwierf daarmede een eersten prijs), bevattend een geschiedenis van Engelsche kinderen; en De Haciënda aan de Valdivia. Gelijk de titel reeds aanduidt speelt dit laatste verhaal in verre streken, en ik kan de lezing ervan niet bijzonder aanbevelen, om het onverschillige waarin er wordt gesproken over dieren-dooden. Dat leert kinderen wreedheid. Jammer, omdat het overigens wel een ontwikkelend iets is zoo'n in een geheel andere omgeving spelend boek, dat geheel nieuwe toestanden schildert.

De Rebachjes, (uit het duitsch), uitgever H. ten Brink, Meppel, is een smaakvol uitgegeven ‘Jonge dames boek’, zooals op het titelblad staat. Het is een opwekkend, gezond-gedacht, en boeiend-verteld verhaal, dat aangenaam aandoet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Geestelijke en lichamelijke ontrouw.
door C. Arntzenius.

Heer Ego is begonnen over zinnen bevrediging, daarbij kwam *lichamelijke* ontrouw en onze Redactrice is geëindigd met *geestelijke* ontrouw in zake Madame Curie en nu kan ik niet nalaten een artikel hierover te schrijven. Mijns inziens is dit een heel moeilijk onderwerp en kan heel omslachtig worden, doch het moet mij van het hart, dat ik 't geheel en al eens ben met freule de Savornin Lohman, n.l. dat *geestelijke* ontrouw minder te verdragen is, dan een enkele lichamelijke afdwaling.

Want ziet, een man is ànders dan een vrouw, heeft een ander temperament dan een vrouw; terwijl deze door opvoeding enz. zich mòet bedwingen, kan de man den vrijen teugel vieren aan zijn lusten. Vanzelf is de man dus vrij om te doen en te laten, wat hij wil, terwijl de vrouw een afwachtende houding neemt, hetgeen echter niet bepaald rechtvaardig is en waar mettertijd ook wel verandering in zal komen.

Meestal is zoo'n ontrouw van lichamelijken zin van den gehuwden man een questie van bevrediging, waar geen liefde bij te pas komt, dus is 't niet zoo erg, terwijl 't van een gehuwde vrouw, die zulk een escapade pleegt, ernstiger is, aangezien een vrouw zich over 't algemeen niet gauw geeft, en àls zij dat doet, *het met haar geheele ziel doet* en dus van die persoon beslist *moet* houden.

Daar waar ‘Ego’ dus wil, dat een vrouw, hetzij gehuwd of ongehuwd, zich geeft aan een man, van wien zij houdt, of deze gehuwd is of niet, komt deze moeilijkheid, nl. dat zulk een vrouw 't geheel uit *liefde* doet en om een kind en dan zou het voor

de *wettige* vrouw van dien man afschuwelijk zijn, omdat de gevolgen niet te overzien zijn. Voor dien man kan 't wel ‘een oogenblikkelijke afdwaling’ zijn, maar voor de betrokken vrouw is het een *levens*questie.

Waàrom eigenlijk Madama Curie een ‘geniepend’ is volgens de Redactrice, begrijp ik echter niet. Kan er geen *geestelijke* kameraadschap bestaan tusschen een man en een vrouw, en vooral tusschen zùlk een vrouw en een mannelijk collega? Het is toch zeer wel mogelijk, dat de man over radium enz. niet met *zijn* vrouw kan praten en met Madame Curie daarover van gedachten wisselt! Het is natuurlijk onaangenaam voor de bewuste vrouw, maar dat 't voorkomt, kan ik mij best voorstellen, zonder dat 't lichaam daar part noch deel bij heeft. Wij hebben dikwijls 't onderwerp in de Lelie behandeld en naar mijn idée is vriendschap tusschen een man en vrouw zeer wel mogelijk, indien zij *niet* bij elkander wonen. -

Dat heeren met hun vrouwelijke assistenten elken dag op en neêr zijn en met hen verband leggen enz., dat heeren op kantoren met hun vrouwelijke secretaresjes alles bespreken, dat is toch wel heel natuurlijk en daar is niet aan te doen of de echtgenooten moeten zelf meêwerken op het arbeidsveld van den man en dán zou men komen tot het doelpunt van de sociaal-democraten dat *alle vrouwen* werken en dat zou toch al heel verkeerd zijn, want dat is niet de bestemming van de vrouw, niet waar? Is de Redactrice dat niet met mij eens?

Er zijn natuurlijk mannen, die alles met hun vrouwen bespreken, maar er zijn ook, die zeggen:

‘Vrouwen hebben niets met zaken te maken’, maar ze willen wèl hebben, dat ze helpen met de boeken bij te houden, als ze te veel werk hebben, daar zijn de vrouwen dan wèl goed voor!

Zulke mannen bestaan en ik ken ze van heel nabij. Er zijn óók vrouwen, die er werkelijk geen verstand van hebben en dan is 't ook natuurlijk, dat de man geen zaken met ze behandelt, en dan noem ik 't ook geen *geestelijke ontrouw*, als hij ze bespreekt met zijn secretaresje, niet waar?

Over dit onderwerp valt zooveel nog te zeggen, maar 't is zoo moeilijk, want elk geval van geestelijke, zoo ook van lichamelijke ontrouw, zou bijna op zich zelf moeten beschouwd worden. -

AMSTERDAM, 20 NOVEMBER 1911.

II. Homo.

Zeer zeker heb ik mij tot taak gesteld het vrouwelijke geslacht te verdedigen. Ego eischt de demoralisatie van het geheele vrouwenkarakter en omdat er in het maatschappelijke leven meér van die mannen zijn, die dat zouden willen, maar om hun *naam* (dien Ego verzwijgt) trachten 'de vrouw' door alle mogelijke lasterpraatjes te beleedigen. *Die mannen* denken dat 'de vrouw' die in het bezit is van geestes- en lichaamsgave evenzoo gemeen is als *hij*, daárom bekladderen en bemodderen ze haar. Het duidelijkste bewijs levert deze Ego proef op de som. Doch het mooiste van alles is, dat al die hardschreeuwers niets durven! Zelfs den moed niet hebben de vrouw die zij door 't slijk gehaald hebben aan te zien, want zouden zij die brutaliteit hebben, dan ging hun..... naam!!! en O! wee! daar zijn ze nog zuiniger op, dan hun bet-over-grootmoeder op haar lodderijn-doosje was, want dit gebruikte zij alleen Zondags naar de kerk en wiens neus zij daar niet in wilde hebben hield zij er uit.

Eens zeide een heer die nog een klein beetje meér dorst te wagen dan Ego 'Je mag álles doen als je maar oppast dat niemand het ziet,' wat ik hier op antwoordde zal ik niet herhalen, doch 't was behalve lief en vriendelijk. Als gehuwde vrouw heb ik gezegd de man zich mijns inziens mag laten gaan, wáarom vind ik niet noodig te vermelden, als U echter 's heeren De Veer zijn betoog leest, zal U dit wel duidelijk worden en ik begrijp niet dat U met heel uw kuischheidszin op dit punt, ook nog zoo'n naamloozen held zijt. Overigens heb ik mijn betoog gevoerd tegen Ego en mannen aan hem gelijk, doch is het geenszins mijn bedoeling geweest de mannen in het algemeen te treffen, daar heb ik hoegenaamd geen reden voor.

Zeker is er reden om de mannen te verdedigen, maar heer Homo ik vraag U, dit verlangt u toch niet van ons 'vrouwen'? Dat het u (zonder naam) ook bevreemdt dat niemand heeft gezegd, dat deze kwestie zich niet laat bespreken. Slechts de heer Hijmans heeft er iets van gevoeld. 'De kwestie had niet opgeworpen moeten worden.' Nu vraagt u als XX-eeuwschen man aan ons vrouwen om verdediging? maar heusch heer Homo; u ziet dat wij XX-eeuwsche-vrouwen de handen vol aan ons eigen hebben, gelooft u nimmer dat wij zóo week van harten zijn. Geen der heeren Debaters heeft er nog maar een flauw begrip van, hoe diep Ego 'de vrouw' heeft getroffen, hij heeft een snaar aangeroerd, die bij de minste aanraking trilt. Alleen de heer Hijmans heeft het gevoeld, daarom dank ik dien heer voor zijn fijnbesnaard voelen in ons vrouwen-leven.

Zelf ben ik begonnen te zeggen dat het een kritiek onderwerp was, maar ik voelde mij zoodanig beleedigd, dat ik mij niet kon weerhouden ook mijn meening daaromtrent te zeggen en dat werkelijk *mijn eigen meening* is, daarom durf ik mijn naam er onder te zetten, om dezelfde reden hebben ook de andere dames met haar naam onderteekend. Ik voor mij vind het een heerlijk teeken des tijds, dat drie vrouwen den moed hebben gehad tegen de grofste onbeschaamdheden van één man in te gaan. Ik kan de heeren de verzekering geven, dat ons alle drie 't besluit daartoe zeer zwaar is gevallen júist om dié reden, welke (Mej. Van Lakerveld - Bisdom) in zoo'n 'ethische' zin beschreven heeft. Doch wij 'moderne vrouwen' zijn afgestapt van het deemoedig zwijgen. Wij strijden 't liefst met den man in gelijke gelederen voor vrijheid en recht, dat wij in onze tegenwoordige maatschappij noodig hebben, doch daar wij dit in ons belang noodig achten, zullen wij hem ook niet ontzien den strijd

tégen hem aan te knoopen, vooral daar waar het geldt de demoralisatie van ons geslacht. Ten slotte nog een enkel woord voor den heer *De Veer.*

Beleedigingen is een heele moeite om iemand die onder gepermiteerde uitdrukkingen naar het hoofd te werpen, maar ik heb uitgemeten met den maat waarmede Ego heeft ingemeten. U vindt dat heer Ego zulke hatelijkheden niet verdient. Indien het U bekend is, dat Ego is... '*een niemand*' (?) nu dan hebt gij hoogst waarschijnlijk gelijk, doch indien hij werkelijk is... 'een iemand', dan zult gij wanneer dit van U geen seksestrijd is, toch ook lieer Ego geen gelijk geven, want indien U den moed hadt dit met uw naam te bevestigen, dan zeg ik niets, maar geef U te denken wat ik hier nú verzwijg.

A. DE GOEIJ-BLOM.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Watergraafsmeer, 11/11 '11.

Geachte Redactie,

Door middel van Uw veelgelezen blad zouden wij gaarne een bede om hulp richten tot onze weldadige medeburgers.

Een tienjarige knaap, uit een groot doch arm gezin, waarvan de moeder hard moet werken om in de dagelijksche behoeften te voorzien, lijdt aan vallende ziekte (toevallen) echter nog niet in zoo hevigen graad of, volgens advies van den dokter, een min of meer langdurig verblijf in een rustige omgeving, b.v. Bussum, zou herstelling brengen.

Onnoodig te vermelden, dat zijn moeder de hiertoe benoodigde *f* 200, - (tweehonderd gulden) niet betalen kan, weshalve wij ons tot onze landgenooten richten om ons de noodige contanten te verschaffen.

Bedenkt, medemenschen, het gaat hier om een geheel menschenleven.

Bijdragen zullen gaarne door ondergeteekenden in ontvangst genomen worden.

U, geachte Redactrice, beleefd dankende voor de verleende plaatsruimte,

Hoogachtend

Mevr. A. VAN LAER,
Blauwb: *wal 17*, *Amsterdam.*
SELMA MEIJER,
Hoogeweg 19, *Watergraafsmeer.*
P.A. SCHOUTEN,
Nieuweweg 44, *Watergraafsmeer.*
Mej. A. v. DAM,
Villa '*Rusthoek*', *Naarden.*
Dr. J.A. LE COULTRE,
Naarden.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden *niet* meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

C.M.V. - Ik heb Uw drie versjes aangenomen. Ik vermoed dat gij geen abonné zijt; daarom waarschuw ik U vóóraf, dat gij niet spoedig aan de beurt zijt voor plaatsing. Ik zie niet in waarom een man niet evengoed zou kunnen schrijven over de roeping van den man als over die van de vrouw, maar waarschijnlijk heeft U de laatste meer geboeid dan Uw eigen geslacht. - Te zijner tijd ontvangt gij honorarium en bewijsnommer.

G.W.E. - Ik heb Uw stukjes aangenomen, en ook voldaan aan Uw ander verzoek. Voor feuilleton kan ik dat lange verhaaltje wel gebruiken. Vriendelijk 't beste gewenscht in Uw nieuw thuis.

Tonius. - Heel ‘geregeld’ leest gij de Lelie zeker niet, zooals gij beweert dat wel te doen, want dan zoudt gij immers reeds lang weten, dat anonyme brieven onherroepelijk, en van welken inhoud ook, onbeantwoord ter zijde worden gelegd.

Dahlia I. Na U heeft een andere correspondente het pseudoniem Dahlia gekozen, zoodat ik deze eigenlijk toen had moeten noemen Dahlia II. Ik hoop, daar ik dit vergat, dat gij-U-zelve thans zult herkennen in de bijvoeging I. 't Spijt mij zoo dat Uw bijdrage, reeds sinds maanden in drukproef, nog niet is geplaatst, zoodat het slot, dat gij mij bij dezen brief toezondt, daardoor ook nog niet aan de beurt is. Door

bemiddeling van den uitgever ontving ik dat slot in goede orde. Ja, ik kan mij begrijpen hoe gij mij die vriendelijke thuiskomst, telkens ontvangen door zooveel liefde en hartelijkheid, benijdt. En ik heb zoo innig medelijden met U, en met alle eenzamen. Uw eigen thuiskomst, zooals gij mij die beschrijft, deed mij een uitroep slaken van verontwaardiging. Gelukkig echter dat het dit jaar toch een beetje gezelliger was. Gij zult nu reeds lang niet alleen het slot van Uit Christelijke Kringen maar ook de aanvang-hoofdstukken van den nieuwen roman: Zedelijkheids-apostelen gelezen hebben. Hartelijk het beste.

C. van B. - Zult gij U-zelven herkennen in Uw initialen, die ik nemen moet, waar gij geen pseudoniem opgeeft? Ik hoop het, ofschoon Uw brief, tot mijn groot leedwezen, een heelen tijd moest wachten. Naar ik van ganscher harte hoop zal deze Uw eerste brief niet de laatste zijn, zoodat ik U dan voortaan zal kunnen toonen, dat men slechts bij uitzondering zóó lang geduld moet hebben. Want, neen, hoe zou ik 't ‘gek’ vinden, dat gij mij even vertrouwelijk, en spontaan-hartelijk, als uitvoerig schrijft! Juist zulke uit het hart geschreven, en uit het hart gekomen brieven doen *goed*, dóór en dóór goed, verwarmen iemand. Eenzaam zijt gij blijkbaar, en daarom heb ik, evenals ik óók schreef aan de correspondente Dahlia hierboven, innig met U te doen, want ik heb zelve zooveel leed gekend in jongere jaren. Dat heeft mij een kijk gegeven op zooveel ellende van verborgen vrouwenleven, op zooveel mislukte levens, van niet-begrepenen, of zwaar-beproefden. Eigen leed stemt tot nadenken, tot zien op dat van anderen, en tot er voor meevoelen. Zoo althans is het mij gegaan. En ik geloof dat het dát ook is wat gij hebt gevoeld in mijn boeken, en wat deze U zoo sympathiek hebben doen worden: het persoonlijke erin, van mijn eigen ziels-stemming. Daarom vind ik Uw ‘medelijden’ met mij ook in 't geheel geen beleediging, waarover gij Uw excuses behoeft te maken. Ieder onzer, die heeft geleden, verdient medelijden, op zijn ot haar beurt, om de een of andere reden.

Het was niet noodig voor U om Uw brief nog eens over te lezen, want de gedachten erin waren volstrekt niet onsamenhangend, maar deden mij van ganscher harte weldadig aan, juist om dat spontane erin, dat gij mij zegt Uw natuur te zijn, en dat ik er ook terstond in heb doorvoeld. Nògmaals, ik maak U mijne excuses, dat ik U zoo lang deed wachten, en ik hoop dat gij mij spoedig een levensteeken zult geven, al ware het alleen maar, om mij te vertellen, dat gij-U-zelve hebt teruggevonden in deze correspondentie. Voor Uw sympathie met mijn bundel: Kleine Levensdingen hartelijk dank.

Annie te Hilversum. - Zeker, uw opgewekte kaart indertijd uit Dusseldorf heb ik in goede orde ontvangen. Ik zag daaruit met vreugde hoe gelukkig gij U gevoelt, en Uw briefje onlangs bevestigde dat opnieuw. Mijn particulier antwoord hebt gij natuurlijk ontvangen. Dusseldorf ken ik zeer goed; ik ben er dikwijls, en eens langen tijd, geweest. 't Is een kalme, vriendelijke, beschaafde stad, vind ik, die je lang niet zoo ‘duitsch’ aandoet, als de fabrieksteden aan den Rijn.

E. van B. - Inderdaad heb ik het stukje uit die courant, - dat gij mij indertijd toezondt - en dat velen mèt U voor mij hadden uitgeknipt - - terstond geplaatst, zooals gij reeds zult hebben gezien, denk ik. - Die wreedheid van het paté de foie gras maken is echter reeds sinds jaren bekend; ten minste, ik wist het

reeds lang. - Voor de instemming van U en Uw man met mijn roman: Geloof, dank ik U hartelijk. Het is aangenaam zoo telkens te hooren omtrent dit of dat, dat ik geschreven heb, dat het bij velen ingang heeft gevonden. Neen, ik beschouw Uw hartelijke woorden daarover, en over mijn waarheidsliefde en oprechtheid, dan ook niet als vleierij, maar als een opwekkend bewijs, hoe er ook velen zijn, die, inplaats van zich aan mij te ergeren, *omdat* ik de waarheid zeg, een moed, dien *zij* niet hebben, dien moed waardeeren en goedkeuren. Uw vraag, die ik hier overneem, is ook zoo heel dikwijls de mijne:

'*Bestaat er een liefd'rijk God*, *die zulke wreedheden toelaat? Heeft Hij de macht dit te voorkomen*, *òf niet? Gebeurt dit met zijn goedvinden?*'

'Also fragen wir beständig,
Bis man uns endlich mit einer Handvoll Erde den Maul stopft.

Dat troostelooze woord van Heine, het is het eenige antwoord m.i. op al deze raadselen. 'Er is geen Priester, die Hem verklaart'; dat denk ik zoo dikwijls, bij al die nieuwe godsdienstige sekten, die heden ten dage voor den dag komen omdat de mensch in het materialisme óók geen bevrediging vindt. Wij moeten afwachten tot het einde komt. En dan? Zullen wij dan méér weten?

Een korte tijd, en beter dan
Gij hier, weet *ik* er 't fijne van.

Zoo laat de Genestet een oud man zeggen tot een jongeren waarheidszoeker. Maar, zal dat zoo zijn werkelijk? Zullen we méér weten hierna? Wie zal het zeggen? - Ja, dat is zeker, dat er óók heel ontwikkelde menschen zijn, die oprecht gelooven in den Bijbel, zoowel onder de rechtzinnige protestanten als onder de Roomsch-Katholieken. Te durven zeggen daarom, dat geloof in den Bijbel synoniem zou zijn met bekrompenheid, is dan ook m.i. een pedante en onverdiende aantijging, waaraan vele modernen op godsdienstig gebied zich schuldig maken, omdat zij òf zulke geloovigen niet kennen, òf hen niet *willen* waardeeren. Maar, 't geloof is een gave, is iets dat men heeft ontvangen als een inwendig bezit, en dat zich niet laat beredeneeren. Ook ben ik overtuigd dat opvoeding en traditie in dezen véél meehelpen menigeen geloovig te doen blijven *ondanks* zijn ontwikkeling.

In antwoord op Uw vriendelijk vragen naar mijn gezondheid verwijs ik U naar voorgaande correspondenties aan vele anderen, terwijl ik Uw hartelijken wensch, dat ik nog vele jaren moge gespaard blijven voor die mij lief hebben, zeer op prijs stel, en er U innig voor dank.

Wat is dat paardenverhaal, dat gij mij doet, allerleukst! Ik zou het hier overnemen, ware het niet dat ik vreesde U te zullen verraden. 't Eerste wat gij beschrijft daaromtrent heb ik dikwijls gezien en bijgewoond, en vind ik altijd in paarden een zoo aandoenlijk-lieve eigenschap. Maar zou die antipathie tegen dat andere paard niet kunnen voortkomen uit jaloezie erop, al is het niet noodig voor hem om jaloersch te zijn? Zeker herinner ik mij Uw vroegeren brief heel goed, maar ik wist niet, dat gij zulk een èchte dierenvriendin zijt als nu blijkt. En ik heb innig véél sympathie voor U, om Uw oppassen en verzorgen van dat katje. En, dat heb ik-óók zoo dikwijls ondervonden, dat uitlachen erom, door menschen, die zich zulk een *plicht* aan het zieke dier - (om van liefde ervoor niet eens te spreken) - niet kunnen voorstellen. Ik

heb vroeger al eens verteld in de Lelie van die onderwijzeres, die 't ons kwalijk nam, dat wij bij zoo iets ‘onfatsoenlijks’ als een lavement zelf den veearts hielpen, in plaats van het de meid te laten doen. Waarom het voor die jonge meid *niet* onfatsoenlijk was en voor ons wel bleef zij in gebreke op te helderen. - Neen, gij ‘verveelt’ mij allerminst met Uw opsomming van al Uw dieren. Zoo leer ik mijn correspondenten kennen, zie hunne omgeving vóór mij, begrijp daardoor hun karakter en hun levensgewoonheden. En, dat vind ik heerlijk. Dat aan Uw wensch is voldaan, en de Lelie een nieuwen roman van mij heeft in dezen nieuwen jaargang, zult gij natuurlijk hebben gezien. Nogmaals veel dank.

Gé. - Ik was juist bij het stapeltje brieven, dat ik mij had voorgenomen in de Lelie te beantwoorden, aangeland bij Uw brief, toen de laatste post mij stoorde en bracht - wel een beetje tot mijn beschaming - Uw lieve kaart, met het alleraardigste portret van ‘de drie vrienden’. - Ik denk dikwijls, als ik zulke bewijzen ontvang van trouwe vriendschap, ondanks zulk een lang stilzwijgen van mij, dat mijn correspondenten wèl heel goed en hartelijk voor mij zijn. En dat geeft mij zoo'n lust tot mijn werk, zoo'n sympathie voor mijn arbeid. Daardoor is de Lelie mij in den loop der jaren een band geworden met zoovelen. Weet gij nog wel hoe slecht gij eerst dacht over mij, zooals gij mij, toen gij abonnée waart geworden, eerlijk hebt opgebiecht. Ja, zoo gaat het. ‘Men’ strooit laster uit. En wie het gelooft zonder onderzoek, die denkt dat ik geheel *anders* schrijf of denk dan ik 't in waarheid doe. Maar gelukkig gaat het gewoonlijk zooals 't U gegaan is, en komt de laster te eeniger tijd toch uit.

Maar nu moet ik U vóór alles hartelijk danken! Wat is hij groot geworden! Als ik hem nu vergelijk met dat portretje, dat gij naar Montreux zondt, toen ik typhus had, welk een verschil! En het is zulk een aardig groepje, met zijn vrienden. O, ik houd zóó van hem om die liefde tot dieren. Ik vind hem een lief open jongensgezicht. En zijn vrienden zijn óók aardig. Zij kijken beide zoo helder uit hun oogen. En zitten zoo vertrouwelijk bij hem.

Lieve Gé, Uw stukje stond al zóó lang in proef, evenals dat van Dahlia I (zie hierboven). Maar o de plaatsruimte! - Het is een heel moeielijk ding om in dezen alle wenschen te bevredigen.

Arme Gé, wat hebt gij een ongezelligen en angstigen tijd doorleefd. Ik kan best begrijpen dat gij niet in staat waart tot schrijven, en dat de Lelies ongelezen bleven. Des te meer waardeer ik Uw vriendelijke woorden daarover, dat gij haar niet wilt missen, om twee voor mij zoo prettige redenen, èn omdat gij niet uit mijn kring wilt gaan, èn omdat de Lelie U geestelijk staande houdt. Zulk een getuigenis - en dat van iemand die eens zoo geheel anders over mij dacht - is mij veel waard. En ik kan er U eerlijk op antwoorden: Mij-ook zou het spijten indien ik U uit het oog verloor. Ik heb natuurlijk in den

loop der jaren reeds menigmaal een correspondent afgestaan aan den dood - altijd een zoo schokkende reden - maar ook het leven brengt soms scheiding, door finantieele bezwaren, door verandering van woonplaats, door allerlei redenen. En, altijd als het een getrouwen, mij-lief-geworden correspondent gold, deed mij zoo'n scheiding pijnlijk aan. Gij hebt misschien mijn correspondentie onlangs gelezen aan: Tip (zie Lelie van 18 October no. 16). Wel, die is tot mijn correspondenten teruggekeerd, nadat voor haar onvermijdelijke omstandigheden haar genoodzaakt hadden de Lelie tijdelijk op te zeggen. En heusch, toen ik haar brief kreeg, en zij vroeg: Herinnert U zich mijner nog toen moest ik blij glimlachen, blij omdat ze weer abonnée kon worden, en glimlachen om haar vraag. Want, ik vergeet mijn correspondenten niet, hoe zéér talrijk zij ook zijn. Hun handschrift, hun karakter naar hun brieven, hun levensomstandigheden en levensmoeilijkheden, zij zijn uitgebeeld in mijn geheugen, omdat ik met hen meeleef. - En zoo gaat het mij ook met U. Gij zijt mij lief om Uw brieven, lief om Uw dierenliefde, lief om Uw strijd van het dagelijksch leven, dien gij zoo flink en vrouwelijk onder de oogen ziet. En Uw 'Benjaminnetje' is mij lief om zijn dierenliefde, om het goede dat hij daardoor doet in Uw huishouden.

Voor Anti-Ego neem ik over dat gij 't met hem zoo ééns zijt.

Ja, dat kan ik mij best begrijpen dat mijn Benjamin lijkt op Uw hond, want ik zag in de mij toegezonden photo dadelijk overeenkomst in de kop en in de ondeugende oogen-uitdrukking. Maar Benjamin is licht van kleur, witachtig, en de Uwe lijkt mij donkerharig. Benjamin is zoo'n strop! Hij wordt met den dag ondeugender èn liever, en hij is zóó dol op mij, dat ik geen minuut alleen zonder hem ben thuis; hij *wil* bij mij zijn, onder mijn schrijftafel als ik werk, op mijn schoot als ik 't niet doe.

Ja, dieet-houden is niet prettig. Maar ik ben er nu al aan gewend. Ik vind het meer ongezellig eigenlijk, dan voor mij-zelf zoo héél erg. Maar, als men 't, zoo als gij, in ééns moet doen voor een tijdje, dan valt het veel moeilijker. En nu, nogmaals véél dank, ik vind het beschamendlief dat gij mij, na mijn lang stilzwijgen, zulk een mooie photo zondt.

Ik vergat nog hierbij te voegen, dat gij de vervolgstukken gerust kunt zenden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Antoinette. - Waar ik ben te vinden, - vraagt gij? En gij-óók méént mij te hebben ontdekt, daar waar ik *niet* was. Wel, er zijn altijd allerlei menschen, die meenen me overal te hebben gezien - wel te verstaan menschen die mij niet persoonlijk kennen. - De een schreef me onlangs b.v. hoe een kellner in een restaurant hier hem had wijsgemaakt dat ik veel daar kwam, niettegenstaande ik er geen voet heb gezet den ganschen zomer. Een ander was overtuigd mij te hebben herkend in een dame met een roode pleureuse op haar hoed (ik heb geen roode pleureuse, noch een roode veer, noch wat ook van rood op mijne hoeden). In Amsterdam had ik een correspondente, die mij bij elke theateruitvoering had 'ontdekt', nu in dit, dan in dat toilet, maar nooit kwam haar vooronderstelling ook maar eenigszins overeen met de waarheid.

Welnu, weet ge wat iemand, die mij en mijn gewoonten wèl kent blijkbaar, onlangs zei tot mijn vriendin, toen zij hem sprak?

‘Ik wed dat freule Lohman weer op U zit te wachten bij “Krul”.’

(Behoef ik nog te zeggen dat ‘Krul’ is de van ouds bekende Haagsche confiserie in het Noordeinde; althans, daar is de hoofd-zaak, want heel den Haag wemelt van filialen dezer zaak, en op Scheveningen zijn er 's zomers twee minstens).

- Nu, die meneer had goedgeraden, want, als ik niet ben bij Lensvelt-Nicola - want ook daar heb ik menig voetstap staan - dan ben ik bij Krul, - zou ik bijkans zeggen! Helaas dat de borstplaat, die ik weet dat van zuivere grondstoffen is bereid, dat de heerlijke Zwitsersche chocolade, ‘Chocolat Suisse’, dat de van ouds bekende banket-letters, waarvoor Krul zoo beroemd is, dat de fijne pralines die hij zoo magnifique verpakt, dat dit alles *eigenlijk* contrabande is voor mij! - Wat zou ik mij anders te buiten gaan! Voor mijn beurs is het dus maar beter zoo, ofschoon... de aanblik doet wel eens zondigen, en ik mag niet ontkennen dat ik in dezen dan ook niet ben ‘zonder zonde’. Lang niet!

Wat ik dan eigenlijk doe bij Krul? Ja, dat zei ik U al, wachten, en... afternoon-tea-drinken, waarvoor de gelegenheid hier even gezellig is als first-rate, wat thee en bijbehoorende lekkernijen aangaat. Zoo ziet ge het, vrienden en vriendinnen, die U zooveel moeite geeft mij te ‘ontdekken’, Krul, en Lensvelt-Nicola in de Veenestraat, zijn beide oude vrienden van mij, die ik dikwijls opzoek, als ik in den Haag ga koffiedrinken of afternoon-teaen. Ik houd van de drukke gezellige omgeving daar, van de uitstekende prettige bediening, van de smakelijke dingen die ik er krijg, en waarvan ik wéét dat ze goed zijn, en zuiver-toebereid.’ - En daarbij is het er zoo leuk-vol. Bij Lensvelt-Nicola is 'n wàre oploop nu en dan, van menschen die uit- en ingaan; bij Krul zag ik de gasten laatst tot in het eigen kantoor der heeren toe tafeltjes krijgen - uitplaatsgebrek; een echt buitenlandsche omgeving, maar die gelukkig nogtans nog niets heeft van de prijzen der Rumpelmayers en andere mode-confiserieën in Parijs en aan de Riviera, - terwijl de waar die men krijgt vrij wat beter is meestal. - Nu weet ge tenminste iets af van mijn gewoonten, nietwaar?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-correspondentie.

Journalist. - Hartelijk, hartelijk dank voor Uw attentie. Ik vind het zéér aardig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest achterwege blijven tot een volgend nummer: de Gedachtenwisselingen: Aan ‘een Onderwijzeres’, door C. Arntzenius; Aan G. van O., door J.B. Naaktgeboren en die door Joh. G. Schippérus, benevens het vervolg van de roman Zedelijkheids-Apostelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

6 December 1911.
25ste Jaargang.
No. 23

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Bericht.

De schrijver van het hoofd-artikel verzocht mij, om bijzondere redenen, zijn artikel terstond te willen plaatsen, en de vertaalster van het artikel over ‘de Opvoeding van het kind’ (welk artikel ik reeds lang onder mijn berusting heb), verzocht mij eveneens plaats voor haar vertaling in *dit* nummer bepaaldelijk, in aansluiting met het artikel van den heer Naaktgeboren (zie Lelie van 29 Nov. j.l.). Tengevolge van een en ander moet ik, wegens plaatsgebrek, ditmaal de roman en de correspondentie laten overblijven.

RED. HOLL. LELIE.

Waarschuwing.

I. Een dame met een grooten hond zoekt zich, onder *voorwendsel* voor dien hond een onderkomen te zoeken, in te dringen. Daar ik reden heb te moeten aannemen, dat deze dame daarbij van *mijn* naam misbruik maakt, deel ik met nadruk mede, dat ik haar absoluut *niet* ken, haar de deur heb *moeten* wijzen, en overtuigd ben, dat zij den hond gebruikt als middel om zich-zelve in te dringen op een gevváárlijke wijze, met dubbezinnige bedoelingen.

II. Een mejuffrouw uit Indië vertelt rond, dat ik haar te logeeren zou hebben gevraagd. De waarheid is het tegendeel. Deze dame *trachtte* meermalen mij te bezoeken; ik weigerde, onder een beleefd voorwendsel, haar te ontvangen, omdat ik van verschillende kanten voor haar werd gewaarschuwd, wegens haar gedrag. - Ik heb haar dus **nooit** gezien of gesproken, en het is een besliste leugen, dat ik haar zou hebben te logeeren gevraagd, *omdat* ik haar zelfs niet wilde ontmoeten als gewone visite, tengevolge van de verschillende ontvangen waarschuwingen.

REDACTRICE HOLL. LELIE.

Hoofdartikel
Gemeenschapsgevoel.

> De leden der Tweede Kamer worden rechtstreeks gekozen door de *mannelijke* ingezetenen die door de kieswet te bepalen *kenteekenen van maatschappelijken welstand* bezitten en den door die wet te bepalen leeftijd, welke niet beneden drie-en-twintig jaren mag zijn, hebben bereikt.
> *Grondwetsart. 80, 1ste lid.*

Uit bovenstaand grondwetsartikel cursiveeren wij twee termen, nl. de term '*mannelijk*' en '*kenteekenen van maatschappelijken welstand*'.

De eerste term is de steen des aanstoots voor de veteranen uit de burgerlijke vrouwenbeweging - de dameskiesrechtzeloten; terwijl de tweede term, (die, ware de eerste al uit de wet gelicht, toch nog duizenden vrouwen van het kiesrecht zou uitsluiten en in dezelfde gesubordineerde positie doen blijven) geen bevrediging schenkt aan hen die, naast de dames, ook andere, minder stoffelijke bevoorrechte vrouwen, het stembiljet willen zien toegekend.

Wanneer ge nu de vrouwen hier te lande in twee groepen wildet verdeelen, dan zoudt ge degenen, die de vereischte kenteekenen van maatschappelijken welstand bezitten: *de dames*, en hen die ze niet bezitten: *de vrouwen* kunnen noemen.

Stelt ge dan *de vrouwen* voor de - door de naakte feitelijkheid gemotiveerde - keuze: *hoe wilt ge:* 'als vrije, ongehuwde vrouw, op voet van gelijkheid-voor-de-wet *een contract* aangaan met uw Mevrouw en seksegenoote, om bij haar in een vrije, altijd weer te verbreken betrekking te gaan,' òf: 'als gesubordineerde echtgenoote uw nek krommen onder het juk der door de wet met de opperheerschappij bekleedde man?' - dan zullen *de vrouwen* ongetwijfeld het laatste kiezen, hoe vreemd dit ook der dames in de ooren moge klinken. *De vrouwen* willen wel seksegelijkheid, mits die *ook voor hen* gelde. Medezeggenschap in 's lands zaken, *alleen voor hun meesteressen*, lokt hen, uit den aard der zaak, niet aan.

Maar *de dames* hier te lande willen niets weten van medezeggenschap *der vrouwen*, ook al verschuilen zij zich in dit opzicht achter de toch altijd doorzichtige schermen der 'neutraliteit.' Zij *spreken* wel van *vrouwen*kiesrecht' maar *ijveren* slechts om de bepalingen die *de dames* uitsluiten, uit de wet te lichten.

Sinds de bekende uitspraak van Mr. Troelstra: 'dat zijn partij alleen genoegen nam met een kiesrecht voor *alle mannen* en *alle vrouwen*, en dat *algemeen mannenkiesrecht zonder vrouwen*, evengoed door haar wordt afgewezen als *dameskiesrecht*' hebben zich de wezenstrekken van den strijd in de vrouwenbeweging in dit opzicht scherper afgeteekend.

De organen van de beide Vrouwenkies-rechtvereenigingen lieten bijna tegelijk de maskers vallen en traden, uit hun tent gelokt, heftig te voorschijn van achter de ideëele batterijen der neutraliteit.

Heftige artikelen werden geschreven en de meest fulminente insinuaties werden den heer Troelstra en de S.D.A.P. naar het hoofd geslingerd. Troelstra, zoo heette het, (in No. 14 van 'Evolutie' onder andere) wilde de 'baliekluiversvrouwen' laten *voorgaan.* En in hun impulsieven overmoed gingen de dames zelfs zoo ver dat zij Troelstra een fanatiek tegenstander van 'het *vrouwen*kiesrecht' noemden - alles uit pure nijd, dat genoemde politicus naast de patriciërs en intellectueelen ook voor de

minder bevoorrechte vrouwen het kiesrecht opeischte. Nu ligt het geenszins in onze bedoeling hier in den breede te betoogen dat bovengenoemde aantijging onder de rubriek ‘insinuaties’ thuis hoort. We laten de beoordeeling liefst aan den lezer zelf over. Wie toch, uit Troelstra's uitspraak, bovenvermeld, kan lezen dat hij een bepaalde klasse, welke ook, wil laten *voorgaan*, zal wèl doen zich nader te verklaren. Zoolang dit niet geschiedt blijven wij in deze resolutie *juist het tegendeel* zien. Dat de dames uit de z.g.n. *Vrouwen*kiesrechtbond er vermaak in scheppen der ‘baliekluiversvrouwen’ allerhande liefelijkheden naar het hoofd te smijten, verwondert ons niet. De *Dameskiesrechtbond* en de *arbeidersbelangen* zijn nu eenmaal water en vuur. Wat ons hoogstens bevreemdt is slechts, dat deze bond de ‘balíekluiversvrouwen’ wèl als lid aanneemt en daarmee hun financieelen steun apprécieert....

Maar thans willen we alleen wijzen op de al te doorzichtige retraite, waarmee de dames hun tactische fout weer pogen te herstellen - hoe kluchtig zij weer terugkrabbelen, met grappige achterwaartsche kattenpasjes - terug naar het ideëele, maar thans door hen een weinig in discrediet gebrachte terrein der ‘neutrale zône’, om van-daar-uit, als voorheen,

elk verwijt, als zouden zij '*dames*-kiesrecht' beoogen, met delicieuse fluweelen pootjes van zich af te schuiven.

Zoo ook mejuffr. Mr. C.M. Beaujon, die tot voor kort over Troelstra's uitlating allesbehalve gesticht was en die zich nu weer plotseling als patrones en bezorgd peettante der 'baliekluiversvrouwen' aanstelt.

Zij doet dit in een hoofdartikel, getiteld 'Vrouwenclubs', in no. 8 van '*De Vrouw in de 20ste Eeuw*', welk nummer zij de goedheid had mij - blijkbaar met critische bedoelingen*) - toe te zenden.

De schrijfster doet in dit artikel een merkwaardige poging om te bewijzen, hoe uitnemend de burgerlijke en patricische dames het ware gemeenschapsgevoel, de ideëele, alomvattende solidariteit verstaan. Het artikel handelt uitvoerig over de noodzakelijkheid van solidariteit en altruïstisch gemeenschapsgevoel, dat alle vrouwen, uit elk milieu, moet omvatten. En dit ideëele gemeenschapsgevoel zou, volgens de schrijfster, het onafwijsbaar gevolg moeten zijn van de Lyceum-Clubs, naar Engelsch en Duitsch model.

Van deze Lyceum-Clubs verwacht mejuffr. B. alle heil. De schrijfster meent niet slechts dat hierdoor de klassenstrijd zal ophouden, maar dat eigenlijk de heele sociale kwestie, waarmee de knapste koppen van Europa zich bezig houden, door het optreden dezer Vrouwenclubs zal worden opgelost. Om dit doel te bereiken is slechts noodig dat men de vrouwen van alle rang en stand in ééne organisatie tezamen brengt en hen alzoo in de gelegenheid stelt, op voet van algeheele gelijkheid elkanders omgang te zoeken.

Sprekende over den 'Deutschen Lyceum-Club', zegt mejuffr. Beaujon:

'*De zeer ruime lokalen bieden aan de meer dan 1000 leden*, *uit alle standen en klassen*, *(waarvan wel de overgroote meerderheid in Berlijn en omgeving zal wonen) een gezellig*, *rustig verblijf voor alle mogelijke omstandigheden. Want behalve de mooie groote zaal voor voordrachten, concerten*, *tentoonstellingen en recepties*, *zoowel als voor de werkelijk gezellige bijeenkomsten*, *de geheel in Japansch rood-lak en goudgeel gehouden theekamer*, *en een tot rustig praten uitlokkende zit- en conversatiekamer is er een ruime lees- en schrijfkamer met zeer goed voorziene bibliotheek (waar onder andere alle belangrijke couranten en tijdschriften in vier talen aanwezig zijn)*, *een rookkamer* (*in Duitschland rooken de vrouwen veel meer dan bij ons*), *en een goed ingericht restaurant*, *waar bij vooruitbestelling een eenvoudig, maar goed middagmaal kan worden genuttigd. Voorts een groote, lommerrijke tuin*, *met terras*, *een vergaderkamer voor de subcomité's enz.*, *het administratiegebouw, een badkamer en negen logeerkamers*, *die tegen niet hoogen prijs een aangenaam verblijf waarborgen. Alle kamers zijn ingericht door de beste kunstnijveren onder de leden. Voorts zijn er afdeelingen ter beoefening der letterkunde*, *nijverheid*, *muziek*, *een feestcommissie*, *enz. enz. enz.*'

Deze vereenigingen nu, zullen, volgens mejuffr. Beaujon, de zegeningen der beschaving en de voorrechten der wetenschap over de gansche menschheid uitstorten. Aldus de conclusie:

'*Immers alzijdige ontwikkeling van allen brengt mede: grooter verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de gemeenschap*, *en alzijdige wetenschap*

*) Onlangs had ik n.l. het genoegen in een vergadering o.a. de thesis te defendeeren: 'Het gemis (bij de *burgerlijke* feministen) van gemeenschapsgevoel, dat grondsfag moet zijn van alle ideëele en materieele streven.'

omtrent toestanden en fouten en leemten in de Maatschappij brengt mede verantwoordelijkheidsbesef voor ieders aandeel daarin en het verlangen te helpen hervormen. En zoo zal dit streven naar persoonsuitleving aan de gemeenschap werkelijk ten goede komen, en zich omvormen van egoïstisch individualisme tot altruïstische solidariteit, door de aanraking op voet van gelijkheid met vrouwen uit allerlei kring en belangensfeer. Dit alles moet noodzakelijk voeren tot een hooge, alomvattende solidariteit: niet tot een klasse- of vaksolidariteit, maar tot dat nieuwe, diepe gemeenschapsgevoel, waarin men zich één voelt met allen, tot de waarachtige naastenliefde, die niet in weldadigheid, maar in sociale hervormingen en in werkelijk hartelijke belangstelling in ieders levensvorm haar hoogste uiting vindt. Zoo zullen de vrouwenclubs, aanvankelijk schijnbaar uit egoïstische opvattingen ontstaan, opbloeien tot belangrijke kweekplaatsen van opperste solidariteit.'

We hebben in lange niets gelezen uit het liberale dameskamp zoo verteederend, zoo verheffend, zoo edel, als deze aandoenlijke verzuchting naar broederschap en gelijkheid, naar alomvattende naastenliefde, naar solidariteit en 'belangstelling in ieders levensvorm.' Waarlijk, we zijn aan die ideëele gemoedstemmingen onder de veteranen in de burgerlijke vrouwenbeweging geheel ontwend. O, hoe moet een hart warm kloppen van '*belangstelling in ieders levensvorm*', wanneer datzelfde hart het openlijk durft uitspreken,

zoowel door daden als met woorden: 'Die vrouwen, die de kenteekenen van maatschappelijken welstand missen, *daar hebben we niets mee te maken!*'

We hopen van harte dat die, door mej. Mr. Beaujon plotseling opgerakelde '*belangstelling in ieders levensvorm*' een dieperen ondergrond hebbe dan de vrees voor het verlies van de contributiepenningen dier 'baliekluiversvrouwen,' welker steun de Bond voor *Vrouwen*(?)kiesrecht tot hiertoe wel wilde apprécieeren, al heeft hij ook tot dusver, nog steeds, van achter de verschansing der neutraliteit, zijn pijlen gericht op ieder die het voor *deze* vrouwen opnam en een poging waagde om ook de bepalingen die *hen* van het kiesrecht uitsloot op te heffen. Maar, welken eerbied we ook hebben voor de predilectie van mej. B. voor de bovenbeschreven Lyceum-Clubs, zoo zij het ons toch vergund de hoog gespannen verwachtingen van de geachte schrijfster, ten aanzien dezer Clubs, even aan de, toch altijd relatieve, werkelijkheid te toetsen. Een voorbeeld dus:

Stel, de geachte schrijfster ontmoet in haar ideëelen club - hetzij in rook- of conversatiekamer - een heel gewone dienstbode. Ze wil haar natuurlijk niet negeeren maar, integendeel, gedrongen door haar nobel solidariteitsgevoel, de kennis aanknoopen, *geheel op voet van gelijkheid.* Stel verder, dat het haar gelukt, zich geheel te verplaatsen in de levenssfeer van haar minderbevoorrechte seksegenoote. Zal dit dan voldoende zijn om - bij het groote verschil in geestelijke vorming dat beiden natuurlijk voelen - een waarborg te bieden voor duurzamen vertrouwelijken omgang? En stel al dat dit gelukte. Dat er werkelijk sprake kon zijn van oprechte belangstelling tusschen twee zulke in alles verschillende creaturen, ja zelfs dat de patricische dame ten laatste in de familie van de proletarische goed geintroduceerd was - dat zij in kennis kwam met een neef of broer van haar minderbevoorrechte vriendin - een schoenlappertje of stukadoor - dat deze vervolgens serieus op de patricische verliefde en, aangemoedigd door de nobele gevoelens van gelijkheid, die hij in haar wist, een declaratie waagde. Zou dan de patricische over die vooroordeelen van rang en beschaving heenstappen en, alleen lettend op de mindere of meerdere oprechtheid zijner gevoelens, zulk een aanzoek serieus in overweging nemen? Immers neen! Want het is nu eenmaal absoluut onmogelijk dat er tusschen twee zoo geheel buiten elkanders levenssfeer staande menschen eenig waarachtig gemeenschapsgevoel - niet te verwarren met een tijdelijke, lagere passie - kan bestaan.

Zal er waarachtig sprake kunnen zijn van *gemeenschapsgevoel*, van *gelijkheid* en van die '*nieuwe*' solidariteit, waarmee de schrijfsters de 'baliekluiversvrouwen' paait, zullen de zegeningen der beschaving en de voorrechten der wetenschap, die zij van de Lyceum-Clubs verwacht werkelijk bij *alle vrouwen* in vruchtbare aarde vallen, dan moeten ook *alle* vrouwen, ook die der 'baliekluivers', daartoe eerst worden *gevormd.* Dan moeten *allen* de vrije baan hebben voor de ontwikkeling hunner geestelijke vermogens, dan moeten *allen*, van hun jeugd afaan, gelijke levenskansen hebben en dit doel wordt slechts nagestreefd door de sociaal-democraten, die het openlijk erkennen, dat in eene in klassen verdeelde maatschappij geen sprake kan zijn van eenig solide gemeenschapsgevoel, omdat de belangen der verschillende klassen tegen elkaâr over staan. Eerst wanneer de staat, (het middel waarmee de kapitalistische minderheid haar begrip van 'recht' weet te handhaven) zal hebben plaats gemaakt voor een publiek-rechterlijke organisatie der maatschappij, die zijn klassekarakter vervangt door het karakter van gemeenschapszorg - eerst dan zal er

met recht en reden sprake kunnen zijn van altruïstisch gemeenschapsgevoel, van een solide waarachtigduurzame solidariteit.

Tot zoolang zijn de ‘baliekluiversvrouwen’ met *Job* naar de mesthoop verwezen en ook tegenover de liberale en clericale *vrienden* aangewezen op diens niet onvermaard woord: ‘*Gij allen zijt moeilijke vertroosters; zal er een einde zijn aan de winderige woorden?*’

Intusschen zou men geneigd zijn te vragen of mejuffr. Beaujon zelve aan haar ideëele bespiegelingen geloof hecht?

Den Haag, 1 Dec. '11.

H. VISSER.

Overzicht van de week.

I. Afschuwelijk!

De Keizer van Duitschland jaagt voor de eerste maal bij den graaf von Francken Sierstorpff, in Silezië. Deze is met die eer zoo blij, dat hij al het mogelijke doet om zijn jachtterrein voor den ‘hoogen gast’ (groote-couranten-stijl) aangenaam te maken. Daartoe heeft hij laten komen uit Boheme 6000 (zegge zes-duizend) fazanten à 6 mark per

stuk. Deze worden dan op het terrein vrijgelaten, opdat er zóóvelen zijn dat de Keizer niet kàn misschieten!!

Dan staat er later in de vleierige couranten, dat hij zoo'n groot jager is, en dat hij daarom zoo en zooveel stuks wild doodschoot!

Van het walgelijk-kinderachtige van zulk gedoe wil ik niet spreken; alleen maar van 't *verachtelijke* ervan.

En dan wil men dat wij 'gewone menschen' iets zullen voelen voor vorsten, die van hunne 'staatsbeslommeringen' ('t mocht wat!) uitspanning zoeken op zoo'n laaghartig-wreede-minne manier!

Ik doe niet aan vorstenbewondering!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Eigenwaarde.

Naar aanleiding van de Strauss-feesten schreef onlangs Marcellus Emants, in een ingezonden stukje in 't Vaderland, o.a.:

Maar ter ere van de Duitse Strauss kondigt nu het Hôtel De twee Steden... ik vergis me: voor die historiese naam voelt het hotelbestuur niets... kondigt dus het Hôtel des deux Villes in het Frans aan: 'après les représentations tous les soirs Souper Concert'.

Er ontbreekt nu nog maar aan, dat ons binnenkort van hogerhand gelast wordt te vergeten, dat wij Nederlanders zijn en dat ons wordt vergund alle talen te gebruiken behalve... de Nederlandse.

U dankzeggend voor de plaatsing van deze regelen teken ik hoogachtend:

MARCELLUS EMANTS.

Deze eigenaardige spelling is voor rekening van den schrijver, die de vereenvoudigde spelling huldigt. - Heeft hij echter in de *zaak* niet groot gelijk? Is het niet van een residentie, die er zich prat op doet zoo 'vaderlandslievend' te zijn, belachelijk-burgerlijk, dat zij zich inbeeldt alleen dan 'voornaam' te wezen, als zij koopt bij 'tailors' en 'tailleurs' en 'magasins de nouveauté's' en 'Bon-marché's' en 'City'-magazijnen, en weet ik wat al meer er **moet** worden gedaan door de leveranciers, om hunne zaken een fransch en vooral een Engelsch tintje te geven!

En natuurlijk, een 'restaurant royal', een 'Princess-Room', een 'afternoon-tea' in 't hôtel 'des Indes', een 'souper' in 't hôtel 'des deux Villes', dat alles is véél meer chic dan dat we ergens op z'n hollandsch gaan theedrinken of avondeten!

Och lieve hemel, laten we ons toch niets inbeelden op onzen nationalen trots zoolang we ons zoo schamen voor onze moedertaal, dat we de winkeliers *dwingen* zich met geleende veeren te tooien, niet voor hun plezier maar voor 't onze; zoolang Haagsche upper-ten menschen zich wijsmaken, dat ze in de tram en op andere publieke plaatsen 'gedistingueerd' lijken door Fransch en Engelsch te koeterwalen tegen elkaar, etc.

Ik ben niet, zooals Marcellus Emants, een ijveraar per se voor 't gebruik van enkel hollandsch. Ik herinner me dat hij me eens heeft bedreigd mij te zullen aan de kaak stellen, omdat ik ergens had geschreven 'Grossstadt', maar ik ben het diens ondanks niet met hem eens dat 't gebruik van deze en dergelijke woorden, waarvoor wij m.i. niet altijd 't juiste vertaalwoord bezitten, zoo misdadig is. Ik acht mij-zelve overigens ook een cosmopoliet, die zich niet geroepen voelt te strijden voor 't gebruik van 't

nederlandsch op vaderlandslievende gronden. Maar ik steek wèl den draak met de menschen, die zich inbeelden dat zij ‘vaderlandslievend’ zijn, en die ondertusschen zich *schamen* voor hun eigen moedertaal. Die menschen zijn speciaal in den Haag overtalrijk. Namaak is altijd vulgair; laten de namaak-Engelschen en namaak-Franschen onder onze jongelui en onze dames dat bijtijds bedenken, inplaats van zich te verbeelden dat 'n ‘royal grocery’ méér beteekent dan een kruideniers-zaak, en dus daarom hunne protectie verdient. Etc., etc. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.

Elsie Lindtner.
door Karin Michaëlis
vervolg van (*Das Gefährliche Alter.*)

Schrik niet, lieve lezers, dat ik U nòg eens kom bezighouden met Karin Michaëlis. Iemand, die zóóveel geld verdient, in weinig maanden, dank zij haar sensatie-romannetje, dat zij er van kon gaan rentenieren, haar man incluis,*) - zooals het geval is met de Deensche schrijfster van: Das Gefährliche Alter - is in èlk geval interessant genoeg, om ook nog een artikeltje te wijden aan 't vervolg van hare welgelukte speculatie.

Want, speculatie-geest zit er in, in deze

*) Van dezen is zij intusschen reeds weer gescheiden.

dame, méér dan literair talent, dat is zeker. Ziehier een handelsvrouw bij uitnemendheid; eene, die, inplaats van zich te bepalen bij het afgezaagd terrein van gewone prikkellectuur, op den origineelen inval kwam een vrouwelijke intimiteit, waarover nimmer anders dan met verborgen toespelingen wordt gesproken, - al is zij ook even natuurlijk als welke andere lichaamsfunctie ook - te gaan exploiteeren in het openbaar als 'n ziektegeval van sexueelen aard, waaraan natuurlijk allerlei mannen-journalisten dientengevolge gaan snuiven en snuffelen, met 't zelfde welbehagen ongeveer waarmee 'n reu ruikt aan den staart van 'n teefje. Want - wat is er voor zulk zeker soort van vuilige mannen, - die Frans Netscher indertijd, naar aanleiding van een boek van mijn eigen hand, zoo scherp en welverdiend geeselde in de Holl. Revue, - aantrekkelijker onderwerp, dan het omwroeten in vrouwen-aangelegenheden van sexueelen aard, het er zich in vermeien, zich er aan te goede doen, er zich in omwentelen, - zou ik bijna zeggen, - zooals een zeug in het slijk. -

Dit, haar dààrop hebben willen speculeeren, uit alle macht, is de leelijke, onhebbelijke zijde van Karin Michaëlis' succes. In Das Gefährliche Alter ging het immers zóó van een leiendakje, dat zij in het vervolg daarop met nog veel meer virtuositeit de snaar der zinnenprikkeling is gaan bespelen. Want, was in dat eerstgenoemde boek Elsie Lindtner, de hoofdpersoon, eigenlijk de eenige die de titel ‘Das Gefährliche Alter’ gold, in 't vervolg, naar haar genoemd, groepeeren zich om haar heen alle mogelijke vrouwen welke dien leeftijd bereikt hebben, wordt den mannen (want voor hen is dit boek bestemd, door de handige handelsvrouw) wijsgemaakt, hoe elke vrouw in de overgangsjaren doormaakt een periode van ontoerekenbaarheid, die haar brengt tot de onzinnigste dingen; en, om het onderwerp vooral nog dubbelzinniger te maken, wordt erbij nadrukkelijk geinsinueerd, dat die onzinnige dingen altijd zijn van een min of meer immoreelen aard.

Echter, laten we dit onverkwikkelijk sausje nu maar liever terzijde schuiven, om te zoeken naar den kern, die in dit vervolg beter en sympathieker aandoet, dan in het eerste boek.

Er zijn, zooals wij allen wel weten, gerechten, in twijfelachtige restaurants, die, als men ze heeft ontdaan van het niet-oogelijk sausje er over heen, ten slotte nog meevallen wat den eigenlijken smaak betreft. Zoo is 't mij gegaan ditmaal met Elsie Lindtner. Ik zou het boek niet eens hebben gelezen, indien het zich niet zoo uitdrukkelijk was komen aanmelden als 'n *vervolg* van: Das Gefährliche Alter, door mij, hier en elders, evenzeer besproken, zoodat ik het vervolg óók wilde leeren kennen. Maar ik erken gaarne, ik begon de lectuur met waren tegenzin, en die werd er in den aanvang niet beter op bij die zoo hinderlijk verstaanbare bedoeling om te coquetteeren, - laat ons het maar zacht uitdrukken - met een vrouwelijken lichaamstoestand, waarover geen man kàn oordeelen, juist omdat het is een specifiek vrouwelijk lijden, en naar de onthullingen waarvan hij dientengevolge zoo recht gulzig nieuwsgierig is...

Maar, maar,... Gode zij dank... een andere Karin Michaëlis kwam van lieverlede om den hoek kijken, als ondanks haar-zelve, eene die ik lang geleden heb gekend, in haar onvergelijkelijk-uitgeschilderd boek Benjamin, en die ik toen heb liefgehad om haar waarheidsliefde, heb besproken, óók in dit blad, als een uitzondering onder de gewone dames-auteurs, omdat zij niet *lievig* deed, maar de gevaren van het kinderen-aannemen, door onverstandige oude-juffers, éérlijk erkende.

Herinnert gij U nog den inhoud van dien roman, de aandoenlijk tragische levensgeschiedenis van die twee ongetrouwde vrouwen, die al hun niet-gebruikte liefde, onverstandigdom, maar tegelijk zoo roerend-ècht, verspillen aan 'n aangenomen jongetje uit het armenhuis, alleen om als loon voor al hun zorgen en teedere trouw hem te zien opgroeien tot een erfelijk-belasten misdadiger, een handschriftenvervalscher, eindigend in de gevangenis? De bij al hare bijna komische goedgeloovigheid toch zoo beminnelijke karakters dier in hun 'kind' opgaande vrouwen waren uitstekend afgebeeld, en vooral het slot, het zelfs na de veroordeeling tot gevangenschap toch den als eigen zoon-beminden jongen man tegen alle beter weten in *blijven* verontschuldigen en beklagen, trof als een diepe blik in de onvergelijkelijke gróótte van liefde, waartoe wezenlijk-vrouwelijke naturen in staat zijn. Welnu, in het levenseinde van Elsie Lindtner belichaamt Karin Michaëlis deze zelfde, m.i. zéér ware theorie, namelijk dat in èlke vrouw het beste en edelste wordt gewekt zoodra zij iets heeft om *lief te hebben.* Elsie Lindtner, - dat was het slot van Das Gefährliche Alter - bleef

radeloos achter in hare ‘witte villa’, omdat de jonge man, om wiens wille zij zich had laten scheiden van haren Richard haar, toen zij hem tot zich riep, blijkbaar te oud vond zelfs om ook maar voor één dag zijn geliefde te zijn. Het wederzien nam alle illusie weg. Die hij terugvond was een dikkergewordene, verouderende vrouw... en Elsie Lindtner begréép - schreide tranen van toorn, spijt en deemoediging...

In het vervolg, dat naar haar is genoemd, leidt zij in de eerste jaren het avontuurlijk bestaan dergenen, die door het leven schipbreuk leden. Zij is in Monte Carlo. Zij is op het punt zich daar te verkoopen aan een Braziliaan, alleen om hare speelwoede te kunnen voldoen. Zij reist vervolgens naar New-York, en beeldt zich in, dat zij dààr gelukkig is, in het kinderachtig-leege leven van zoovele ouder-wordende Amerikaansche en Engelsche dames (een leven dat óók in den Haag reeds vele dito aanhangers vindt), clubbezoeken, sigaretten rooken, voordrachten afloopen, den geheelen middag kaartspelen, zich jeugdiger kleeden dan past bij hare vijftig jaren - - en, en passant, veel, ontzettend véél, met dito schipbreukelingen als zij zelve kletsen en correspondeeren. - -

Totdat het toeval haar een arm verlaten jongetje op haar weg voert. Ik wil hier tusschen haakjes zeggen, dat Karin Michaëlis in de schildering dezer episode een lofwaardig realisme heeft betracht, door van dit ventje te maken niet het gewone bekoorlijke romancherubijntje, van wien het zoo natuurlijk is - op papier, - dat alle vrouwen het met open armen tot zich willen nemen, maar integendeel een echt-beklagenswaardig achterbuurtproductje, dronken op z'n zevende jaar al, onwillig tot antwoorden, diefachtig, vijandelijk gestemd jegens haar die hem wil redden. Juist echter de aanblik van deze onzegbare ellende ontdooit het hart der tot hiertoe voor alles wat niet haar zelve betrof bevroren vrouw. Het moeder-instinct ontwaakt. Diezelfde Elsie Lindtner, die er zich in al hare brieven prat op deed, dat zij niets voelde voor de vruchtbaarheid, dat zij blij was nimmer kinderen te hebben gehad, opeens begrijpt zij wat moederweelde beteekent. De goddelijke liefde heeft hare ziel aangeraakt. Weg met alle traagheid, alle egoisme. Hare liefhebberijen, die haar zoo interesseerden, cactus-verzamelingen etc., laten haar opeens zóó onverschillig, dat zij het onbewogen aanziet wanneer haar aangenomen jongetje zijn vernielzucht daaraan bot viert. Voortaan is *hij* haar alles. Om hèm te redden gaat zij terug naar Denemarken, naar ‘de witte villa’, om van hem een goed mensch te maken offert zij geheel haar eigen gezondheid op, en, aan het einde van het boek, vinden wij haar terug, een oude rustige dame, die geen grooter genoegen kent dan voor haren jongen kousen te stoppen, en die met verbazing overleest in haar dagboek, de ‘sturm und drang-periode’, die zij eens doormaakte.

- Ja, nu ben ik, alles saamgenomen, Karin Michaëlis toch *wel* dankbaar voor haar boek, nu heb ik haar weer lief omdat zij ons *dat* zoo mooi heeft geteekend: de louterende kracht van de *liefde*, van de *onbaatzuchtige* liefde, in elke vrouw. Wat doet het er toe, dat hare uitwerking der details geen heel gelukkige is, dat de toevalligheden en onwaarschijnlijkheden, waarvan dit boek wemelt, het maken tot een bijna onbeholpen aandoend verhaaltje, zonder éénige kunstwaarde.

Ik zei het immers al, de reclame-zucht zit zoo dik er op, dat het voor elken lezer duidelijk is hoe de schrijfster - ook al kan zij heel goed beter - het niet noodig vindt goed te schrijven, omdat zij overtuigd was toch wel veel, heel veel, gekocht te zullen worden. Iets wat ook inderdaad gebeurt! - De Monte Carlo-speelperiode, met het precies op het juiste oogenblik winnen van 'n goed fortuintje, is net even onnatuurlijk

als de plotselinge ontmoeting met het dronken jongentje, of als diens bereidwillige opname op het landgoed eener vriendin, die zich, zoo maar, mir nichts, dir nichts, ontwikkelt, (liefst ná den gevaarlijken leeftijd, dus toen zij alles behalve meer jong was) van een zeer temperamentvolle, hartstochtelijke, zinnelijke vrouw uit de groote wereld tot een hoogst begaafde eenzame landgoed-bestuurster... Men vraagt zich bovendien ook met recht af, of het ontgoochelend slot van 'Benjamin' niet vrij wat méér doordacht was, dan dat van Elsie Lindtner, waarin wij vernemen dat de New-Yorksche straatbengel, aan wien niets was gelegen, en die jarenlang de meest gemeene misdrijven verzon, zelfs ook na zijn verblijf bij zijn nieuwe moeder, zich inééns ontwikkelt tot een eerzamen en bekwamen landman. - -

Niet om dat verhaaltje echter is het immers te doen, maar enkel om den levensloop van Elsie Lindtner, beschouwd van een algemeen menschelijk standpunt. In de schildering van dien levensloop, in het eindelijk ontwaken

tot hare rechte vrouwbestemming, die van *moeder*-zijn, al is het ook over niet door haar zelve gewekte kinderen, ligt de waarde van Karin Michaëlis' werk voor ons vrouwen. Voor de mannen is haar geschrijf (den goeden niet te na gesproken) het dubbelzinnig gekittel met voor hen half maar begrijpelijke toestanden, waardoor zij hen verlokt tot haar roman koopen, tot zich willen laten inlichten door 'n vrouw, over wat ligt buiten hun begripsvermogen, en wat hun daarom smerig interesseert. Voor ons vrouwen heeft haar arbeid een andere betere zijde, namelijk die, dat zij, zonder er doekjes om te winden, laat zien hoe leeg en eenzaam is *elk egoist* vrouwenleven, of het berusting zoekt in reizen, en in zich ontwikkelen, of in wat dan ook, zoolang het mist *liefde*, die liefde, die zich geeft aan 'n ander, aan het zwakkere, mensch, kind, of dier.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De vrouw en de vrije liefde.
(De questie Ego.)

Van alle zijden heeft men mij aangezocht toch ook *mijn* opinie te willen zeggen over het zeer kiesche onderwerp door Ego ter sprake gebracht.*) Mannen en vrouwen in grooten getale hebben echter reeds vóór mij naar de pen gegrepen om hunnerzijds te betuigen, op meer of minder diepzinnige gronden, hoe zij in dezen denken. Daarom zou 't misschien overbodig zijn dat ik aan al deze argumenten nog veel toevoegde, indien niet m.i. de zaak veel eenvoudiger, - men kan ook zeggen veel gecompliceerder ware - dan een hunner 't nog heeft uiteengezet.

> Sie glaubten Beide, eine Stunde lang
> Dass sie sich lieben,
> Doch ist von all dem Himmelsüberschwang
> Nicht mehr geblieben:
> Als ihm - ein Lächeln, wenn er sich besinnt -
> Und ihr - ein Kind.

Is dat niet, met 'n páár rake regels, gezegd wáárop alles aankomt voor de vrouw!

Ge moet me wel verstaan, lieve lezers, ik spreek hier nu niet uit een oogpunt van aangenomen moraal, van geloof, van wat ook in één woord, dat *verbiedt* het buiten de wet om met elkaar leven als man en vrouw. Ieder die zich, door welke geloofs-overtuiging, of door welke zedelijkheids-opvatting ook, verplicht acht aan zichzelf het recht te ontzeggen met een man buiten het huwelijk om te leven, is, dóór die overtuiging, of door die opvatting als zoodanig, reeds niet vrij meer. En, ik wil er zelfs bijvoegen, ik geloof dat het heel goed, en heel gelukkig is, in het *belang*-zelf van de vrouw, dat de meesten harer door een of andere godsdienstige of fatsoen-opvatting worden weerhouden van zichzelf (en haar toekomstig kind) ongelukkig te maken. Ik geloof dat, omdat ik algeheele onbeperkte vrijheid slechts een nuttig iets acht voor die enkelen hoogstaanden, die in staat zijn haar te gebruiken zonder schade voor zichzelven en anderen. De overgroote meerderheid van 't menschdom heeft een rem, een band, om haar in toom te houden, hoognoodig. En uit dat oogpunt vind ik 't dus maar heel gelukkig dat de christelijke godsdienst en de

*) Zie Lelie van 27 September 1911.

aangenomen fatsoens-opvatting 't verbieden wanneer een vrouw leeft met een man buiten 't huwelijk om.

Maar.... als zij nu met dat alles gebroken heeft? Als zij, den raad van Ego volgend, overtuigd is zoowel haar eigen geluk te zullen bevestigen als dat van den man dien zij liefheeft te zullen dienen, door zich hem te geven buiten de wet om?

Wel, mij dunkt, 't heele antwoord is gegeven in dat bovenstaande versje:

> Ihm bleibt ein Lächeln,
> Und ihr - - ein Kind.

De vraag is dus maar, lieve zusters, hebt gij den man, dien gij Uw eer zoudt willen offeren, zóó lief, dat gij voor hem *dat* over hebt... zijn 'lächeln' straks, als zijnde Uw eenige nalatenschap van hem, plus zijn kind - dat *gij* kunt opvoeden, verzorgen, groot brengen, waarvan de 'schande' gij moet dragen?

Want, geloof mij, gij moet heusch niet denken, dat de man, wiens zinnen bevredigd zijn door U, later U per-se trouw blijft. Integendeel. Ik geloof dat Björnsterne Björnson, de groote Noor, dat uitstekend heeft beschreven in zijn 'Marij', hoe een man het zich uit *liefde* geven van een hoogstaande vrouw nooit anders opvat dan als datgene wat het is bij hem: een zinnen*behoefte*. Is bij hem die behoefte bevredigd, dan veracht hij dikwijls een beetje die vrouw die hem onberedeneerd hare eer gaf, - - en vindt in die verachting een reden te meer om haar hoe eer hoe beter te laten loopen als een 'onfatsoenlijke' deerne. Maar, zelfs indien hij niet zoo laag over haar denkt, dan nog bestaat er maar al te véél kans, dat hij van lieverlede van de onwettige verhouding genoeg zal krijgen, - - 'niet steeds is de liefde bestendig van duur.' -

En wat dan? Dan blijft *hij* dezelfde die hij altijd was, de meneer die overal wordt ontvangen, de correcte, algemeen 'geachte' steunpilaar van de maatschappij - misschien wel 'n rechtzinnig minister - al weet ook iedereen alles af van z'n vroegeren liaison; maar *zij* - - zij is voortaan een uitgestootene, zij heeft immers buiten 't huwelijk om geleefd met een man, zij is dus 'onfatsoenlijk'. En, heeft zij een kind groot te brengen ook, dan moet zij die 'schande', benevens de finantieele kosten dikwijls bovendien, daarbij dragen. Om niet te spreken van de verwijten, de *rechtmatige* verwijten, die eens dat kind haar zal doen.

Hebt gij dat alles over voor den man dien gij U *verbeeldt* lief te hebben? Ik geloof, in 99 van 100 gevallen, dat ik gerust in Uw naam kan antwoorden: Neen, duizendmaal neen. Om zóó lief te hebben, om zóó hoog te staan, moet men namelijk al weer behooren tot de heel, heel groote uitzonderingen, tot de heel, heel enkelen.

Ook, - de man, die zóóveel opoffering wáárd is, moet met een lantaarntje gezocht worden.

- - Blijft de lichamelijke zijde van de zaak, zooals die door Ego is aangeroerd. Zeker, waarom zouden wij ontkennen wat iedere dokter U kan zeggen, dat de vrouw is geschapen om hare lichaamsbehoeften te bevredigen, en dat er dientengevolge duizenderlei kwalen ontstaan, door het *on*bevredigd blijven daarvan. Dat is een heel treurig feit, maar het is niet een dat door de oplossing van Ego wordt weggenomen.

Want, Ego's oplossing leidt tot allerlei zielsconflicten, die het weinige dat men verkrijgt door tijdelijke lichaams-bevrediging gansch en al te niet doen. M.i. is er nu eenmaal niets aan te verhelpen, dat een ongetrouwde vrouw zich in dezen onthouding oplegt, tenzij hare zinnen zoo abnormaal sterk spreken, dat zij wordt wat men noemt een publieke vrouw. Dan draagt zij *openlijk* de gevolgen van hare behoeften; dat is m.i. nog beter dan het clandestiene geknoei, waarin Ego voor haar een uitwegje achter de schermen wil zoeken. Van zulk geknoei wordt *zij* het slachtoffer, en heeft alleen de man het voordeel.

Wanneer een man bij zijn eigen vrouw geen bevrediging meer vindt, of wanneer een andere hem in hare netten verlokt, dan moet hij openlijk uitkomen voor zijn nieuwe keuze; maar, een ménage à trois, op de door Ego voorgeslagen wijze, vind ik een laffe, minne, huichelachtige streek, zijdens 't meisje, of de vrouw, die er zich toe leent, en een die daarenboven in de meeste gevallen haar zelf te laat zal berouwen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. *Strijen,* 23 November 1911.

Aan G. van O.

Waar deze polemiek van genoemden heer of dame uitmunt boven andere wat beleefdheid aangaat is het mij een genoegen op een daarin voorkomende vraag te antwoorden. Ik zal de zinsneden niet herhalen, daar dit te veel ophoudt. Dat de Sociaal-democraten, wanneer ze tot Kamerleden zijn verkozen, niet *het geheele* volk vertegenwoordigen, doch slechts een groep, speciaal *de arbeiders, zooals zij dat noemen*, terwijl de 'bourgeoisie' hen koud laat, is niet mijn bewering, maar wordt

door hen ook erkend, gelijk ik het zelf bij het kiesrechtdebat den hr. Troelstra hoorde uitroepen. Zoo nu vat men m.i. zijn taak als volksvertegenwoordiger eenzijdig op.

't Nederlandsche volk bestaat uit tal van rangen en standen.

Ik zeg daarover niet meer, omdat 't reeds duidelijk genoeg is.

Het is bekend, dat zij bij behandeling van de Militie-wet zoolang spraken, dat de journalisten zaten te gapen op de perstribune. De hr. Ter Laan sprak bij 't Militie-debat alleen 218 kolommen van de Handelingen vol, zegge twee honderd achttien kolommen. De heele sociaal-democratische fractie sprak bij die gelegenheid 318 kolommen vol.

't Geheele Militie-debat bedroeg 900 kolommen.

Alzoo een groep van 7/100 der Kamer zou proportioneel 63 kolommen hebben volgepraat en deed er nu 318, waarvan de hr. Ter Laan, zooals gezegd, 218 kolommen.

Ik geloof als ik Voorzitter moest zijn bij zoo'n gelegenheid, mijn bloed karnemelk zou worden. Een dergelijke manier van handelen, waar men vooruit zoo goed als zeker wist de amendementen niet aangenomen te krijgen, is eenigszins naïef, 't woord kindsch wil ik nu maar niet gebruiken.

Overigens verdedigt u de Volkssouvereiniteit, wat m.i. een verkeerd beginsel is, daar 't gezag berust in God.

Al uw schimpen op kerk, hemel enz. is oppervlakkig.

De kerk geeft tenminste troost voor dit en *een volgend leven*, *leert berusten in ramp en moeilijke omstandigheden* en *doet bovendien door haar diaconaat veel voor de armen. Als men de sommen zoo eens hoort*, *die jaarlijks uitgedeeld worden*, *dan kunnen die het geven der Sociaal-democraten wel tot een spiegel zijn. Natuurlijk kan het diaconaat nog verbeterd*, *ook is daar nog niet alles volmaakt*, *maar waar dit in stilte weldoet mag het wel eens gezegd naast het ruchtbare werk der Heilsoldaten, dat we nochtans zeer respecteeren.*

Wat betreft als zou ik een flater maken door het adresdebat ontijdig te noemen, blijkt wel uit den afloop wat daarvan te denken. Niets werd bereikt, wat vooruit te zien was. En voor speciale

partijpropaganda is immers de Kamer de plaats niet, wel?!

Er is immers een Staatscommissie voor de Grondwetsherziening, die ook arbeidt aan 't kiesrechtvraagstuk, waarop dan ook Minister Heemskerk terecht wees.

Dat de Koningin niet kwam op den komieken ‘rooden Dinsdag’ (zullen we in 't vervolg misschien een *blauwen Woensdag* krijgen?) is allicht niet onverstandig. 't Mensch heeft een lief kind en onnoodig 't leven in de waagschaal stellen temidden van een troep, die niet van haar gediend is, was m.i. nog zoo gek niet.

Een *man* is bij zoo'n gelegenheid nog iets anders.

U maakt deze vergissing dat Mr. Troelstra de aankondiging van de geboorte van prinses Juliana, niet aangenaam voor hem en zijn partijgenooten zeide te zijn. 't Bedoelde ‘fijne’ compliment werd uitgesproken bij de ‘aankondiging van de blijde verwachting’.

Allicht moet men hier meer aan partijfanatisme denken.

- In dit verband voeg ik hier een paar woorden nog aan 't adres van mijnheer Visser uit den *Hèag*, die mij per briefkaart 't complimentje maakte, dat we hier in Strijen wellicht niet zulke fijne manieren hadden als ZEdele in de Hofstad, omdat ik naar iemands beroep dorst informeeren, naar 't beroep van iemand, die zoo ongeveer 't heele menschdom qualificeerde als, ja 't invullen laat ik den lezer... Ik weet zeer goed, dat men in gewone gevallen niet vraagt naar iemands beroep, maar zoo'n *slaaf* van de *vormen* ben ik niet, dat, als iemand met wien ik polemiseer of spreek, mij *ook wat mijn werkkring* aangaat alles in de veeren duwt wat er voor zijn mond komt, ik beangst zou zijn om te vragen: ‘mag ik ook weten wie u eigenlijk is, wat u doet,’ op gevaar af van U anders links te laten liggen.

Was dat nu heusch zoo erg?

Vinden ze dat in den Haag nu toch zoo verschrikkelijk?

Och kom! Er is immers geen eerlijke betrekking, die tot schande is!

De partijgenooten van den hr. Visser schromen niet, als het hun goeddunkt, te roepen: ‘huichelaars, farizaeërsbende, bende’ en weet ik al wat moois meer. En... te dreigen om met inktkokers te zullen gaan gooien als men zijn zin niet krijgt.

Dat gebeurde, mijnheer Visser, in de vergaderzaal van de Tweede Kamer te *s'Gravenhage* en kwam uit den ‘mond’ van een of meer *Kamerleden*, *behoorende tot de sociaal democratische fractie!*

Ja, met de *Hofstad* moet u aankomen om voorbeelden van *beleefde manieren* aan te halen.

Overigens zou ik, volgens den heer Visser, zulke gekke dingen zeggen en de hr. S. een ‘lam’ zijn.

Ja, wat de heer Visser gek vindt, vind ik gelukkig niet gek. Dit begrip is ook al niet gelukkig gekozen door den hr. Visser, getuige de Papendrechtsche zaak. Och, als de tegenwoordige psychiaters de menschen deskundig onderzoeken wat hun geestelijke toestand aangaat, dan zijn waarschijnlijk *allèèn de zenuwdokters* ‘*normaal*’.

Is de hr. Visser nu ook wat dit punt betreft *content?*

- Nog altijd is de hr. Visser in staat van beschuldiging, die mij onfatsoenlijkheid verwijt, immers ‘een fatsoenlijk man’ vraagt *nooit* naar iemands betrekking, ook al scheldt men hem de huid vol; nog altijd verbergt zich de hr. Visser achter een scherm wat zijn mindere wellevendheid aangaat door mij citeeren te verwijten, nogal liefst *letterlijk* citeeren, waar ik het deed voorkomen een eigen meening uit te spreken. - 't Bewijs, man!

Zie, de hr. Visser kan zich natuurlijk met allerlei groote woorden van een en ander afmaken, doch ik heb mij nu eenmaal aangewend om niet voor *groote*, *knallende woorden* op den loop te gaan, ook niet voor iemand uit de 'Hofstad', waar immers geen slechte manieren heerschen!!!

Wat mijn bewering betreft, dat ook Christenen menschen blijven, ik bedoelde met Christenen natuurlijk niet wezens, die aan politieke *knoeierij* zouden doen, maar gewone menschen, is dat nu zoo dwaas om te zeggen, dat een Christen hoe ver ook gevorderd altijd slechts *iets* openbaart van het Licht, dat in Christus is. In één woord, dat ook een Christen hier op aarde de volmaaktheid niet bereikt, zelfs niet in de politiek! Verder twist ik niet over de Sociaal-democratie. Ik houd al *dat schelden op kapitaal enz. voor onzin* en *te bekend* om *er veel gewicht aan te hechten.* Tracht naar *verbetering* van de *menschen*, dan bestaat er kans op *verbetering ook van de Maatschappij*.

De Redactrice dankzeggend voor de plaatsruimte,
hoogachtend,
de dw. dr.
J.B. NAAKTGEBOREN.

II. Aan 'een onderwijzeres.'

Als u mijn hoofdartikel goed hadt gelezen, dan zoudt u gezien hebben, dat ook *ik* vind, dat *elke* vrouw, die getrouwd is en moeder thuis behoort, maar ik vestigde slechts de aandacht op de onderwijzeres *in 't bizonder*, omdat haar *werkkring* is, om kinderen te leiden en op te voeden.

U zegt, dat B. en W. hun vorige verordening reeds tot een paskwil gemaakt hadden, door nl. de geh. onderwijzeres wel tijdelijk toe te laten in de school. Dit kan ik nu niet zoo belachelijk vinden, want door *tijdelijk* iemand toe te laten, kan men haar ook ontslaan, wanneer er vermeerdering van familie komt, doch onbillijk is 't toch tegenover de telefonisten enz., die ontslagen worden bij huwelijk. Ik geef den socialisten geen gelijk, als ze zeggen, dat de vrouwen alleen de verantwoordelijkheid moeten dragen over beperking van het gezin enz. en dat de Raad daar niets over te zeggen heeft; ik vind wel degelijk, dat als een besluit genomen wordt, het dan ook voor 't algemeen belang moet zijn en ontvolking, neo-malt. en onvoldoende kinderopvoeding thuis, kan niet goed zijn voor het belang van den Staat en dus voor 't algemeen belang.

U ziet, ik ben 't dus niet met u eens. Dat jongens dagelijks zwangere vrouwen zien buiten

de school, dat kan wel, maar 't is een groot onderscheid, of men zulk een vrouw den geheelen dag vóór zich ziet en juist, omdat ik het moederschap *heel hoog stel*, zou ik niet willen, dat aardigheden enz. daarop gemaakt werden.

Mijn meening zal u hiermede ook wel duidelijk geworden zijn.

C. ARNTZENIUS.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Jonkvr. de Savornin Lohman.

Naar aanleiding eener vraag in de Holl. Lelie van 2 Aug. (welk blad pas heden in onze portefeuille voorkomt) voor een goedkoop pension te Nice, achtte ik het misschien niet ondienstig U te vertellen, dat ik gelogeerd heb te Nice in het drukke seizoen Februari en Maart in Hôtel des Empereurs, boulevard Débouchage dicht bij Eue de la Gare voor 10 francs pension per dag, waarvoor ik een kleine maar voldoende kamer had 1ste étage met goed ruim uitzicht aan de achterkant van het hôtel, ontbijt op de slaapkamer, uitstekende en uitvoerige warme lunch en heerlijk diner. Wij waren zeer tevreden over bediening enz. en daarom durf ik dit hôtel ten zeerste aan te bevelen. Mocht iemand nadere inlichtingen wenschen dan ben ik daartoe zeer gaarne bereid.

Hoogachtend,

Uwe D.w.

S. BLOK WIJBRANDI.

De Opvoeding van het Kind.
Een biecht door.... een Vader.

(Zie voorgaande Lelie: over kraamvrouwenverpleging en nog wat, door J.B. Naaktgeboren.)

Wat een interessant vraagstuk.

En hoe oneindig veel interessanter het zelf uit te werken, de oplossing ervan dag voor dag voor uw eigen oogen te zien ontwikkelen, dan er over te schrijven of te lezen.

Bovendien, uit principe ben ik geneigd een beetje wantrouwen te koesteren tegen schrijvers, hun theorieën en verstandige raadgevingen over dergelijke onderwerpen.

Een klein voorval moge dit toelichten:

Verscheidene jaren geleden, redigeerde Mevrouw S. een der meest populaire vrouwentijdschriften, - dat zeer veel lezers had -, in X. De uitgeefster en haar waardige echtgenoot - die, tusschen twee haakjes, voor dat tijdschrift als boekhouder of in de eene of andere ondergeschikte betrekking optrad - ging het buitengewoon voorspoedig. Zij lieten een mooi huis bouwen, waarin ze er een soort van salon op nahielden, waar de groote mannen en vrouwen van die dagen bijeenkwamen, om de vraagstukken van den dag te behandelen. Alle questies, het huishouden betreffende, werden *à*

l'improviste door Mevrouw S. opgelost, en haar hoofdartikels, met dubbele kolommen, over den juisten omgang met een echtgenoot, door de vrouwen van dien tijd met ongeduld en kloppend hart tegemoet gezien. En kinderen op te voeden zonder haar wenken en voorschriften - in twee deelen, 8vo., f 5.90 - wel, dat was iets onmogelijks en bepaald grenzende aan krankzinnigheid.

Met de andere onnoozelen nam ik alles wat die merkwaardige vrouw zei, voor wet aan, totdat ik op zekeren dag, toen ik toevallig haar eens moest spreken, haar in haar huis opzocht. Van buiten zag dit er aantrekkelijk uit; evenzoo van binnen, in den salon, maar overal elders was 't tegendeel waar. De dienstbode, die mij open deed, was slonzig, net als mevrouw S., ja, net als de rest van 't huis, waar een alles doordringende lucht van oude soep en oude kool hing. - Het was geen ontvangdag. - Twee kinderen, die hun moeder tot in de studeerkamer naliepen, werden onophoudelijk er uitgeduwd, en de eene, die niet met de gewenschte vlugheid verdween, ontving bovendien een paar flinke klappen. Kortom, al wat ze zei of deed was in zoo'n directe tegenspraak met wat ze schreef en raadde, dat zij voor mij als de grootste ontnuchteraarster, wat betreft theorieën en theoretici, kan gerekend worden.

Natuurlijk zijn er theorieën en theoretici die geen illusie en niet bedriegelijk zijn, maar hoeveel theorie-verkondigers hebt ge wel ontmoet als ze hun parade-pakje uithadden?

Iemand die het ernstig met de oplossing van ons vraagstuk meent, zou ik, een oud-ingewijde, willen aanraden, als voorbereidende oefening, zich zelf, hetzij man of vrouw, op te offeren op het altaar van het kind, dat grootgebracht moet worden. Dit moge klinken als een poging om ook te willen theoretiseeren, mijn bedoeling is dit echter niet. Het is alleen maar een goede raad, zoo vriendelijk mogelijk gegeven. Laat mij u er meer van vertellen. Ik heb het beproefd, gewogen en niet te licht bevonden.

Ik bedoel met ‘opofferen’ zich zelf, zijn grillen en neigingen absoluut vergeten, om in plaats daarvan voor de jonge loten te leven. Dit eischt een lastig hoog zedelijk standpunt, en in 't begin vrij wat inspanning, om een terugval in ‘het oude ik’ te voorkomen, maar ‘le jeu vaut la chandelle’ zooals onze Fransche vrienden zeggen.

Het opofferings-proces - let er op dat ik niet theorie zeg - wordt niet beïnvloed door 't een of ander klimaat of den een of anderen bijzonderen toestand. Ik heb het beproefd in 't Oosten en Westen, op f 2500 en f 4000 's jaars en daartusschen door op de geheele toonladder van 'per jaar'. Het werkt uitstekend en in moeilijke tijden als een soort van glad-makende olie; het houdt je in vroolijke stemming en doet je de tijden, en den tijd, vergeten. Alles wordt van ondergeschikt belang; hoofdzaak: de *kinderen.*

Kinderen zijn een last, ja tot zekere grens; ze kosten u een hoop geld en zorg en angst; maar ga eens in 't schuitje, conscientieus langs de opofferingslijn - verveelt het woord u reeds? - en alles zal zich ten goede keeren, en zooals in de meeste comediestukken, ge zult allen gelukkig zijn.

In wat nu volgt, zal ik niet dikwijls mijn vrouw noemen. Opbiechten is in dit geval onnoodig. Ze is, zooals alle vrouwen, natuurlijk een engel en vereischt heel weinig polijsting om een volmaakt moederlijk juweel te worden. Zij 'zwom' in opoffering, zooals een visch in 't water en het is een groote verdienste van haar het mij ook geleerd te hebben, in een paar gemakkelijke lessen, die ik onbewust nam, zoodat ik nu ook met een aardig flinken slag kan zwemmen. Maar toch moet zij altijd dicht bij mij blijven en geestelijke zwemgordels en opwekkende middelen bij de hand hebben, ingeval ik ooit mijn lessen vergeten of kramp mocht krijgen.

Wij zijn nog geen veertig - neen, nog in geen drie jaar, maar hebben reeds negen kleine peuters gehad. We trouwden toen we twintig waren en hebben één klein kereltje verloren. Deze acht nu verkeeren in volmaakte gezondheid en zijn allen heel gelukkig. Wat soort van mannen en vrouwen zij zullen vormen, is een andere questie. De menschen beweren, dat zij 'niet zoo kwaad' zijn; in elk geval, geen enkele van hen zal later op zijn of haar jeugd terugzien, zonder het te betreuren, dat die niet langer duurde.

Wij werden opgevoed op de ouderwetsche, gewone manier. Ik stond bij tafel, at wat men mij gaf, sprak wanneer ik aangesproken werd en voelde een soort van schuldigen schrik, als mijn ouders naar mij keken. Het wras misschien een goede manier van opvoeden; mogelijk zijn mijn tegenwoordige engelachtige eigenschappen er het gevolg van, maar ik was drommels blij naar de academie te kunnen gaan, zelfs al was het van de braadpan in het vuur van een zeer strenge, militaire opleiding.

Om kort te gaan, wanneer ik terugzie op de dagen mijner jeugd, is het altijd met een gevoel van de grootste dankbaarheid, dat zij voorbij zijn en nooit terug kunnen keeren.

Toen wij pas getrouwd waren, beschouwde ik clubs - en mijn vrouw scheen er evenzoo over te denken - geheel en al als het recht van den man. Op avonden die niet daaraan gewijd waren, gingen wij naar de opera, op bezoek, of zagen menschen. Het was 'fashionable', al was het niet altijd genoeglijk. Het huiselijk-wordings-proces was nog niet begonnen.

Toen verscheen er een spruit, en daarna, in eenigszins schrikbarend snelle opvolging, kwamen er meer. Van de eerste wist ik maar weinig af. Ik zag ze maar zelden, en bromde waarschijnlijk als ik ze hoorde. Want weet u, ik had een beetje naam gemaakt als roeier, en ze zeiden dat ik met een zekere handigheid schermde, en ik weet dat ik met genoegen, als 't niet met bekwaamheid was, joeg en zeilde. Tusschen al deze genoegens, mijn kantoor en mijn clubs - en zonder bepaald een kwade kerel te zijn - wijdde ik maar heel weinig vaderlijke aandacht aan mijn

huisgezin, in die dagen voorafgaande aan het geheel-huiselijk-wordings en lang vóór het opofferings-proces.

Het oudste kind was een ietsje over zes jaar oud, toen ik belang in mijn troepje begon te stellen. Het metamorphoseerings-proces is moeilijk te beschrijven en ik geloof ook niet, dat het interessant zou wezen. Het ging geleidelijk, dat is zeker. Ik bemerkte, dat ze konden denken en over de meeste dingen - mijzelf inbegrepen - een eigen opinie hadden. Ze bezaten een sterk gevoel voor rechtvaardigheid en billijkheid en - met reden moet ik toegeven - waren niet altijd tevreden over mijn uitoefening ervan, wanneer ik mij verwaardigde partij te kiezen. Het was niet onplezierig met hen te gaan zitten praten en hun mijn oneindig uitgebreide kennis van dingen in 't algemeen te toonen - dat bracht de rechterlijke dwalingen, waaraan ik mij schuldig gevoelde, een beetje in evenwicht.

Dat was het begin van het temmen van den wilden vogel. Laat me u vertellen, hoe het komt, dat hij nu gedeeltelijk huiselijk, geheel en al opoffering is, en, het vreemdst van alles, gedijt in zijn gevangenschap, ja er bepaald van geniet.

Om te beginnen, leven we, zoowel voor de gezondheid, ons genoegen en wat niet al, buiten, wat ook mijn inkomen moge zijn. Als ik niet naar de stad kan rijden, in een rijtuig of te paard, sta ik vroeg op om er heen te *wandelen*, maar zij mogen mij hangen, als ik een familie, zooals de onze, op een 25 voet groot stuk land in de stad wil grootbrengen. Noch behoeft iemand, wie ook, dit te doen, als hij slechts bereid is, zich zelf een kleine opoffering te getroosten.

Wij hebben een groot stuk land, een tuin en een speeltuin, slechts op twee mijlen afstands van mijn kantoor en in een heerlijke streek. ‘Buitengewoon gelukkig’, zegt ge, maar gij kunt precies hezelfde doen - als ge 't werkelijk wenscht. Onze plaats is heel groot, - een vierde ervan zou ook voldoende zijn -, zoodat de kinderen nooit op straat behoeven te spelen. Zij begeeren dat ook niet. Ze hebben meer plezier bij huis en behoeven niet telkens aan ‘niet-op-'t-gras-loopen-bordjes’ te denken. Zij hebben hun eigen bloem- en moestuintjes, werken er zelf in en verkoopen ons soms dubieuse bloemen en uitgemergelde groenten tegen hooge prijzen. Zij snijden zelf het gras en rollen hun eigen tennisveld. Zij zijn trotsch op alles; het bevordert hun zuinigheid, het amuseert hen en houdt hen bij huis.

Het huis is voor hun algemeen gebruik. Er is geen kamer, waar ze niet mogen komen, noch één stoel, die te mooi voor hen is. Het is waar, soms is het wat lawaaiïg, als ge een paar bij u en een paar boven u hebt, vooral wanneer ze op een regenachtigen dag voor haasje-over de kamer juist boven uw studeerkamer uitkiezen, maar gij gewent er aan onder alle omstandigheden te werken en zelfs te glimlachen, als ge verschrikt ter zijde deinst, bang voor gebroken lampenglazen, wanneer ge een zeker onhandig iemand's aanloop hoort, wel wetende, dat hij koppetje duikelen en den vloer zal raken, juist boven uw gaskroon.

In mooi weer, zomer en winter, zijn zij buiten. Als het waait, verwachten we niet, dat ze tamelijk kalm zullen zijn. Ze moeten dan vliegen en klimmen en gillen en stoeien, zelfs nog meer dan op andere tijden. Ze zijn dan onderhevig aan atmosferische invloeden. Zaagt ge nooit een kalf of een lam als een krankzinnige door een weiland vliegen als de wind loeide? Geen hatelijke vergelijkingen, maar voelt gij uw zenuwen niet hooger gespannen in een storm dan op een kalmen dag?

Wij maken dat er overvloed van goede, degelijke lectuur is voor een langen, gestadigen regendag. Ze verteren dan meer geschiedenis dan onder andere omstandigheden; en als 't dondert en weerlicht, verzamelen we ze allen om ons heen en vertellen hun van schipbreuken en stormen en daden van moed bij het redden van levens. Wij vermijden geesten- en krijgsverhalen. Zij zijn zonder oorlog reeds strijdlustig genoeg e we zouden het idée haten, door geesten lafaards van hen te maken.

Hoe warmer of kouder het wordt, des te meer lichaamsbeweging bedenken we voor hen. We maken lange wandelingen, spelen tennis, gaan roeien of sleëen, laten hun 't weer vergeten, zelfs al transpireeren ze als uitgeknepen sponzen.

Veel beter dan medicijnen en goedkooper ook, houdt onze methode ze gezond, en geen onheil kan er uit voortkomen, aangenomen altijd, dat ze goed gekleed zijn en nagegaan en verzorgd worden wanneer ze thuiskomen. Dat is een gedeelte van de opoffering.

Zeven van de acht gaan naar de openbare school. Ik hecht aan dat systeem. De opleiding is volledig genoeg om hen de waarde te toonen en hen voor te bereiden voor het hooger onderwijs, als dit voor hun latere opleiding noodig mocht blijken.

Ik haat uitsluiting, en het ‘raak-me-niet-aan’ air, dat gewoonlijk de particuliere school aankleeft, is me onaangenaam. De groote publieke school geeft hun aanpassingsvermogen, leert hen om te gaan met alle klassen van menschen, die zij in hun later leven moeten ontmoeten.

En tusschen twee haakjes, ik geloof oprecht in schedelleer en pas mijn kennis toe bij mijn kinderen. Hun hersenvorming is al heel vroeg waarneembaar. Stamp in 's hemelsnaam geen ‘rechten’ in jonge kerel, omdat gij graag een lid van de balie in uw familie wilt hebben, met het over 't hoofd zien van het feit, dat al zijn neigingen en aanleg in de richting van de mechaniek liggen. Ten eerste zult gij nooit een dragelijk advocaat van hem maken, maar tevens bederft gij zijn leven en smoort een goed mechanicien in de geboorte. Als gij zelf niets van die nonsens (schedelleer) afweet, laat U dan door den een of anderen vriend, die er verstand van heeft, of door een deskundige omtrent uw kinderen inlichten. Beproef daarna een beetje aanmoediging in de richting, u aan de hand gedaan, en gij zult verbaasd staan hoe vlug de kinderen vorderingen zullen maken, hoe dom of onbevattelijk zij ook op elk ander gebied mogen wezen.

(*Slot volgt.*)

Over kleine hoeden en persoonlijken smaak.

Een abonnée ‘die bijzonder in haar schik is’ - schrijft zij - ‘over mijn bereidwilligheid nu en dan iets over de modes te vertellen, wat mijn persoonlijke meening daarover aangaat,’ zou zoo heel gaarne willen weten hoe ik de tegenwoordige ‘suiker-brooden’, ‘pierrot-mutsjes’, en andere ‘excentriciteiten’ vind. -

Zie, dat is een uitgebreid onderwerp, die hoeden-questie, en een waarover je, als je een beetje óóg hebt voor 't komieke, niet laten kunt al gauw een humoristisch oordeel te vellen. Want, immers, m'n hemel, wat zie je op dit speciale gebied een wansmakelijkheden uitgestald, in trams en treinen, in afternoon-gelegenheden en op de straat, overal in een woord waar veel vrouwen bijeen zijn, met 'n hoed op.

Ja, maar *is* 't eigenlijk wel 'n ‘hoed’, 't smakeloos malgracieuse puntje, dat veel dames zetten boven op 'n druk-gefriseerd-kapsel, overwelvend 'n breed grof gezicht, en dat ze, alleen *omdat* het 'n *klein* dingetje is, houden, voor ‘chic’.! Och arme, juist bij die kleine dingetjes van hoeden zit 'm 't geheele geheim in het *cachet.* En, waar dat ontbreekt, daar is zoo'n namaak-Parijsch-Carlier-hoedje een wansmaak van de allerergste soort, vooral wanneer 't wordt gedragen door de groote, flink-gebouwde, dikwijls zwaar-geheupte vrouwen van ons vaderland, díe zoo'n heel anderen lichaamsbouw hebben dan de tengere kleine teere françaisetjes van 't modiste- en petite-femme-genre, door wie deze mode is gelanceerd oorspronkelijk. -

Eerst 'n voorbeeld van 'n door mij hier in den Haag afgezien klein hoedje (ik mag wel zeggen slaapmutsje haast), dat uitstekend voldeed. Om te beginnen, de draagster, al was ze 'n hollandsche, bezat dat tengere, gracieuse, nietige, backfisch-achtige figuurtje en fijne gezichtje, met 'n heel klein neusje en 'n heel klein mondje, dat bij ons maar weinig getrouwde vrouwen behouden (En 't wàs 'n getrouwde vrouw). Wel, 't slaapmutsje - laat ons 't zoo maar blijven noemen - bestond uit enkel wat zwart fluweel, maar zoo smaakvol in elkaar gedraaid, dat er een zekeren chic zat in 't geheel, waardoor je dadelijk zag dat heel handige vingers hier hadden gewerkt. En de garneering was niets anders dan 'n fijn witzijden kwast, in franjes neervallend van af den linkerkant; bij 'n donkeren bontmantel tot de voeten uit, waarin 't slanke persoontje schuilging als 'n katje dat de warmte zoekt, vormde dat mutsje 'n gedistingueerd, dood-eenvoudig en toch gekleed geheel; maar, let-wel, dat dit fijn-blanke gezichtje ook, ondanks de koude, noch voile droeg, noch was ontsierd door rooden neus of door andere teint-ongerechtigheden; in één woord, *zij* kon dat soort van excentriek slaapmutsje dragen, en in haar spiegel had zij dit feit gelezen, en er naar gehandeld.

Maar helaas, hoe velen onzer lezen verkeerd, of in 't geheel niet, in den spiegel. Ik herinner mij dat ik, toen in dit najaar de kleine overgangshoedjes, goedkoop in de hoogste mate, een ware rage werden, getuige ben geweest van 'n bestorming van 'n hoedenmagazijn, waar dikke en korte, oude en gerimpelde vrouwen, gekleed zonder ook maar éénig overleg van zin voor kleur of voor eigen-ik, wedijverden met pas-volwassen jonge meisjes, frisch en jong, en reeds dáárdoor gerechtigd om véél zich te kunnen veroorloven, in het zich oppassen van die kleine suikerbrood-modellen, van *f* 3, *f* 4, *f* 6, van bordpapier in plaats van vilt, gegarneerd met 'n groven strik of 'n groven vleugel, afschuwelijke wansmaken, máár - - naar de mode (verbeeldden die dames zich).

Grijze gezichten, dik met poeder bestrooid om puistjes of andere ongerechtigheden te verbergen, zaagt ge daar zich tooien met even grijze hoedjes, die haar vaal gelaat nog valer maakten. Op strak-weggetrokken ouderwetschen haartooi, zonder iets aan de slapen dat wat opvult, verscheen plots zoo'n quasicoquet ‘potje’, erop gedrukt door een natuurlijk haar hoogen ernst bewarende knappe winkeljuffrouw! Dames met mantel-costumes van 't jaar nul, met wijde plooi-rokken en met door hare coruplentie géén hals meer, versierden (?) zich met 'n ‘mode’ pierrot-hoofddeksel, dat haar sprekend deed gelijken op 'n vogelverschrikker, waar men, hadden zij bij haar ouderwetsch toilet óók 'n ouderwetschen, althans niet-opvallenden hoed gedragen, niet op haar zou hebben gelet, haar beschouwd zou hebben als behoorende tot die categorie, die geen aanspraak maakt op ‘naar de mode gekleed zijn’, maar hare kleeren *afdraagt* hoe dan ook. (Een zeer respectabele categorie, tusschen twee haakjes gezegd).

Maar, en dat is m.i. 't hoofd-ongeluk van deze excentrieke kleine hoedjes, zij zijn nu eenmaal goedkoop, en daarom wil Jan en alleman ze dragen, zonder te bedenken dat

zij, juist dáárdoor, óók in de hoogste mate vulgair zijn, tenzij men er een persoonlijk cachet aan weet te geven. Carlier en anderen, die deze kleine hoedjes lanceerden, zijn er waarlijk *niet* goedkoop mee; maar de groote warenhuizen, welke ze afleveren op bestelling en gros, die maken zoo'n heel-weinig garneering verlangend klein dingetje goedkoop na, op de meest-alledaagsche wijze, in grof vilt, genre bordpapier, met 'n vodderig piekje, en 'n even vodderig stukje lint. Klaar is kees.

Maar, o wee, als ge nu eenmaal een alledaagsch gezicht bezit, dat daaronder uitkijkt! (En de piquante, wezenlijk-fijne gezichtjes, jong en coquet, die zijn juist ten onzent, uitzondering). Als Uw haar niet allerliefst natuurlijk krult om Uw slapen, als Uw teint niet is bestand tegen koude en vocht (want een klein hoedje met een voile tegen 't gelaat platgedrukt, omdat er geen rand hoegenaamd is, staat afschuwelijk), als Uw heele figuur niet past bij 't vlugge, jonge, àparte, coquette van zoo'n los en lucht op 't hoofd geworpen mutsje of hoedje, heusch dan máákt ge u-zelf ermee léélijk, óók al zijt gij overigens een knappe vrouw.

Want, versta me wel, ik zei hierboven dat de piquante, wezenlijk fijne gezichtjes bij ons uitzondering zijn. Daarmee wil ik intusschen geenszins gezegd hebben dat er bij ons zoo veel meer leelijke vrouwen zouden wezen dan in andere landen; 't tegendeel is 't geval. Ik vind ten minste, dat speciaal 't Haagsche genre iets héél moois heeft als vrouw, over 't geheel genomen. Maar *hollandsche* vrouwen zijn nu eenmaal van een ander soort mooi dan de latijnsche rassen. En daarom is het van haar, kortweg gezegd, *dom*, als zij per-se willen nabootsen de françaises, die tot het Latijnsche ras behooren, en wier lichaamsbouw en gelaatsuitdrukking een geheel andere is dan die van een durchschnitt-hollandsche. Als een groote vrouw, met 'n mooie buste, en 'n forsch-gebouwde gestalte, (en zoo loopen er velen hier in Holland) zich zelf tooit met 'n voor háár uiterlijk belachelijk klein toeloopend-puntje, dan lijkt zij precies op 'n groot suikerbrood, van onderen breed en van boven eindigend in een punt. En dan máákt zij zich dientengevolge leelijk. En nu spreek ik nog niet eens van de gebreken van geen of slechts een korten hals, van een te kleurig of een te vaal teint, of van een dat wordt ontsierd door onreinheden, of ook van grove onregelmatige trekken, of van smakelooze kapsels, of van bij de ooren gladweggetrokken haar. Alle zoo vele dingen die een klein excentriek hoedje accentueert, en die een groote hoed daarentegen overschaduwt en daardoor effaceert. Alles saamgenomen, om 'n klein hoedje, zooals die van de tegenwoordige mode, goed te dragen, moet men vóór alles een persoonlijken smaak hebben, om te beoordeelen welke kleur men moet kiezen, welk model, en, last not least, welke andere bij dat eigenaardig soort van hoofddeksel passende toilet-artikelen, van japon, tailleur, bontmantel, enz. benoodigd zijn. En, voor en boven alles, moet men weten hòe zoo'n hoedje op te zetten, en hoe zich er naar te kappen, en.... moet men een aardig piquant gezichtje er naar hebben.

Ik heb onlangs iemand gezien - ik doe een greep uit vele *tallooze* voorbeelden - die, op een van de kou paarsch-rood-geworden gezicht, droeg een paarsch-fluweel pierrothoedje, met 'n paar opzichtige pieken rechtopstaand. 't Paarsche fluweel vloekte in kleur tegen haar paarsch gezicht; de pieken waren uitdagend, lokten daardoor voortdurend tot kijken naar haar; en dientengevolge kon men niet anders dan voortdurend opmerken hoe leelijk zij was met dat blauw-roode gezicht, en die haar belachelijk-makende fiere pieken. Wel, had diezelfde, volstrekt niet bijzonder misdeelde dame gedragen een eenvoudigen grooten hoed, b.v. met zwart gegarneerd, of met wit en zwart, en in een stijl die niet de aandacht trok, b.v. met groote lussen

lint, of met een pleureuse, of iets anders, dat óók modieus is, maar niet opvallend, ik ben overtuigd dat zij een zeer goeden, gedistingueerden indruk had gegeven, en dat de *te* roodheid van haar gezicht ware geëffend geworden door die verzachtende donkere tinten.

Nu zou ik zoo graag ook nog wat zeggen van groote hoeden, die men natuurlijk óók wel opzichtig en lomp en daardoor mal-gracieus kan maken; maar de plaats ontbreekt mij daartoe ten eenenmale in dit nummer, waarin zelfs de correspondentie moet overblijven. -

Aan een correspondente, die mij vraagt of men nog veel lint draagt, als garneering op japonnen, kan ik meedeelen, dat die garneering inderdaad nog veelvuldig voorkomt in de lange lussen van achteren, welke zoo elegant afkleeden, en welke men òf dubbel opneemt, òf ook heel lang laat hangen. Een bijzonder goed adres voor lint in alle breedten, - ook voor voiles - is:

Veenestraat 11.

Hier heb ik de fijnste nuances gezien, tot in alle breedten en in allerlei qualiteiten. Lintgarneeringen eigenen zich te méér voor velen, waar tegenwoordig ook de breede en mooie qualiteiten van zijden lint niet duur zijn, terwijl zij een japon uitstekend en kleedzaam kunnen ‘afmaken’, als ceintuur, met lussen verwerkt.

Kinderkleeding. Afgezien in de tram. Een allerliefst blond meisje, van 7 jaar ongeveer, geheel en al in 't zwart, zwart fluweelen

manteltje ten voeten uit, afgezet met een randje astrachan, zwart fluweelen mofje, met dezelfde garneering. Op, of liever gezegd, *om* het hoofdje, een zeer gracieus gemaakt zwart fluweelen Kate-Green-away kapje, een weinig wijd van de ooren afstaande, *niet* het m.i. niet flatteerende gewone mutsje-model, dat het gezichtje en het haar geheel insluit. Ook hier was de garneering, rondom den rand, enkel zwart astrachan. Onnoodig te zeggen, dat dit uiterst gedistingueerd-toiletje in alle prijzen kan worden gemaakt zonder ooit heel duur te worden; Kinderen groeien spoedig overal uit, zoodat een eenvoudige qualiteit fluweel, en nagemaakt astrachan, hier veel beter op hun plaats zijn dan overdreven kostbare qualiteiten.

Afgezien op de straat. Eveneens twee heel blonde meisjes. Geheel en al in 't rood. Roode laken capes ten voeten uit, rood laken mutsjes (matrozen model), roode kousen. Hier echter verdient het aanbeveling enkel zeer *fijn* laken te kiezen; anders staat rood dadelijk grof. Ook is m.i. iets zoo in het oog-vallends als rood alleen aanbevelenswaardig, wanneer de kinderen véél toiletjes hebben, en dus niet steeds hetzelfde behoeven te dragen, want anders worden zij belachelijk van opzichtigheid. 't Eerste door mijbeschreven costuumpje zou zich daarom eigenen voor iedereen; 't laatste alleen voor enkelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Spoed-correspondentie.

Mej. van H. - Ik dank U zéér voor Uw zoo vriendelijk schrijven. Ik neem het stukje gáárne op. Ook al waart U geen 'halve abonnée', dan had ik het toch gáárne gedaan om den sympathieken inhoud.

H.V. - Zooals gij ziet is aan Uw verzoek voldaan. Ik hoop dat gij de drukproef intijds ontvingt.

H.G. - Ik wil zeer gaarne voldoen aan Uw verzoek inzake Marie Corelli, en ook wat den overigen inhoud van Uw brief aangaat, maar, zooals gij uit het bericht bovenaan ziet, heb ik deze week geen gelegenheid de correspondentie-rubriek te plaatsen, door den overvloed van actueele copie.

Marijke-Julie. - Ik zal zoo spoedig mogelijk voldoen aan Uw verlangen naar antwoord op Uw beide brieven, en U mijn beoordeeling over het stukje zeggen. Er is zóóveel correspondentie steeds, dat gij een béétje geduld moet hebben.

Willy. - Hoe heeten de door den uitgever mij toegezonden bijdragen van Uw hand? Alleen indien gij den titel opgeeft, kan ik nazien of ik U reeds heb beantwoord, dan of zij nog bij mij onder de niet nageziene copie berusten.

Mej. P.N. - B. - Het is héél lief van U den armen zwerveling-hond naar Indië te willen laten overkomen voor Uw rekening, maar hij is, goddank, reeds uitstekend bezorgd! Gij zult dat reeds hebben gelezen in mijn Woord van dank (zie Lelie van 1 November). Innig betuig ik U mijn dank voor Uw ware dierenliefde.

Nora. - Hartelijk dank voor de briefkaarten Den brief beantwoord ik nog.

Mevr. de G. - B. - Daar Ego een voorwaarde stelde aan het zijn naam noemen, heb ik het geprefereerd mij niet met die taak te belasten. Wil hij zijn naam bekend maken, dan moet hij het *zelf* doen; wil hij het niet openlijk doen - wat ik mij, gegeven het onderwerp, wel kan begrijpen - dan wil *ik* het liever niet doen particulier, namens hem, onder door hem gestelde voorwaarden. Ik vind het onderwerp daarvoor te kiesch. Ziedaar de reden van mijn zwijgen. Op Uw lieve brieven antwoord ik nog natuurlijk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het artikel: **Bron van Kinderlijden**, door A.H.v.H., alsmede de **Gedachtenwisselingen**: I, Aan de heeren H. Visser en J.B. Naaktgeboren; II, In onze welgeordende Maatschappij; III, Oorlog aan den oorlog!, alle drie door Joh. G. Schippérus, nog wachten.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

13 December 1911.
25ste Jaargang.
No. 24

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De Schoolmeester.

Mocht er bij 't lezen van 't volgende epistel in 't gemoed van de(n) lezer(es) al of niet schoolmeester(es) eenige wrevel of ergernis oprijzen, hij (zij) bedenke dat het een schoolmeester is, die 't geschreven heeft en oordeele dus: de man is niet wijzer.

Van ouds is de schoolmeester bekend om de wijsheid en geleerdheid, die op 's mans gelaat en in zijn houding te lezen is en zich schitterend kond doet in zijn spraak, de Nederduitsche tale, gelijk dezelve gesproken diende te worden in de lage landen bi der zee en de Vlaamsche gewesten van België, overmits zij alzoo geschreven wordt.

Omdat hij verre staat in kennis en vaardigheden, als daar zijn de schrijf- en teekenkonst, boven de jeugd, die aan zijn hoede is toevertrouwd, draagt zijn gelaat een plooi van diepe wijsheid en straalt daarbij van genadige vergevensgezindheid

met de domheid, het onverstand en de grove onwetendheid der jeugd in de eerste en van andere gewone stervelingen in de tweede plaats.

Toen in vroegeren roemvollen tijd de patricische familiën in ons gezegend vaderland met waarlijk patricische = vaderlijke zorg zorgden voor de in hun dienst versleten lakeien, koetsiers, palfreniers, en andere bedienden en mildelijk hun diensten loonden door hun in hun grijsheid op te dragen het

ambt en de waardigheid van schoolmeester, mitsgaders klokluider, voorzanger, koster, doodbidder en -graver, had al dadelijk met het omhangen van de schoolmeesterlijke toga de volkomen gedaanteverwisseling plaats: de onoogelijke pop ontpopte zich tot schitterende kapel; de lakei van gisteren werd de heerscher van heden. Nooit grooter meester dan de voormalige knecht. Zegt ook niet een wijs woord: A pouvoir commander, il faut savoir obéir; c'est en obéissant qu'on apprend à commander?

't Verstand komt met het ambt. Dit ware woord is de les die 't Verleden ons leeraart.

Later, ruim een eeuw geleden, moest voor 't eerst iemand die schoolmeester wilde zijn, een examen afleggen. Toen ging zijn glorie tanen: was het voegzaam dat een schoolmeester zelf bewijzen van kennis en bekwaamheid gaf? Precies als de jeugd? Deze maatregel gaf den eersten stoot aan zijn verval. Sedert is de schoolmonarch in decadentie en de onderwijzer van heden is niet meer dan een flauwe schaduw van den kloeken vorst uit het verleden.

En toch: ‘Nog nooit is meesters groote geest van zijne kind'ren af geweest.’

Nog spreekt hun mond de taal van het geschreven woord.

Tien tegen één dat men bij de eerste ontmoeting, ja reeds aan zijn gang den schoolmeester onderkent, evenals den kleermaker. De bewustheid van zijn verstandelijke grootheid straalt door zijn mager lichaam en sobere kleedij naar buiten, hij is meer been dan vleesch, maar bovenal meer geest dan stof; een gewoon mensch kan intellectueel hoog staan zonder dat men dit aan zijn uiterlijk of houding bemerkt, het intellect van den schoolmeester stempelt den drager als behoorende tot een afzonderlijk menschenras. Of is het een gevolg van 't gevoel van 't gewicht zijner taak: kinderen tot menschen te vormen? Wellicht van beide. Immers ook de domme schoolmeester - want die zijn er, ne vous déplaise, en dépit des examens - en hij niet het minst, draagt het merk zijner bijzonderheid.

Want de schoolmeester *is* een bijzonder merk. Hij wordt ook bijzonder opgevoed. In zijn leerjaren is hij geen leerling of gezel, maar kweekeling. Niet op gewone scholen wordt hij onderwezen, maar aan kweeken normaalscholen, enkel voor hem gesticht, waar hij juist vindt opgedischt wat voor een opvoeder, die een afzonderlijk, ongewoon mensch moet zijn, noodig, gepast of onmisbaar wordt geacht. Buiten de wereld met haar frivoliteit, besloten binnen de wanden van zijn opvoedingsinstituut, beperkt tot den omgang met zijns-gelijken, vormt hij zich voor zijn taak, die midden in de wereld, in 't volle menschenleven ligt. Zijn wijsheid doet hij op uit bepaaldelijk voor hem geschreven handleidingen, handwijzers, vraagbaken, wegwijzers, gidsen, handboeken, overzichten, handreikingen, grepen uit allerlei wetenschappelijk gebied. Zijn beperkte blik mag niet trachten het veld der wetenschap te overzien, de nauwe grenzen van 't gebied zijner kennis maken hem bijziende, maar kweeken tevens in hem de streelende verblinding dat hij het geheel der kennis doorschouwt; in het beperkt domein zijner kennis is hij alwetend: Zijn bekrompenheid is zijn kracht.

Toch is de aanstaande onderwijzer een jongmensch, bevoorrecht boven al zijn standgenooten. Terwijl iedereen die wat leeren wil, school- of lesgeld moet betalen, heeft de Staat met ware wijsheid bepaald, dat van alle leerlingen de kweekeling alleen geheel gratis wordt opgeleid. Zoo bezorgt de hooge Regeering goedkoope opvoeders aan de bewoners van het land, door ze te koopen uit de lagere standen met de premie der kostelooze opleiding en ontneemt daaraan het odium, doordat zij de jeugdige

aspiranten afzondert van alle andere studeerenden op hoogere burgerscholen, gymnasia, e.t.q.

De kweekeling *is* dus krachtens deze bevoorrechte afzondering bij zijn opleiding een bijzonder mensch en blijft dit meestal zijn geheele leven.

Immers reeds op achttien- à twintigjarigen leeftijd treedt hij op als opvoeder en acht zich bevoegd, daar de Staat hem de bevoegdheid schonk.

Ligt het aan de geheel bijzondere, abnormale opleiding, dat een mensch reeds op den leeftijd, wanneer gewone individuen nog minderjarig zijn, in staat kan worden geacht de moeilijkste taak ter wereld, de opvoeding van kinderen, te volbrengen?

Zou een niet-afzonderlijk-opgevoed achttienjarig jongmensch niet schromen zich met die taak te belasten?

Maar de kweekeling, cellulair opgevoed, kent niet wat ligt buiten zijn kring. Op een inderdaad vernuftige en practische wijze heeft hij zich uiterst beknopt de wetten der opvoeding eigen gemaakt, hij heeft niet den

langen weg bewandeld: het kind bestudeerd, maar voorschriften en recepten gememoriseerd om kinderen te onderwijzen en tot menschen te vormen.

En zoo staat hij volleerd voor zijn taak.

In zijn bekrompenheid ligt zijn kracht.

Eerst als de waan hem begeeft, ziet hij in wat hem ontbreekt. Bijna zou men gelukkig prijzen, wien de waan hun heele leven trouw blijft. En dezen zijn de echte schoolmeesters.

Is dit een bekrompen oordeel, dan is het misschien, omdat het is de meening van

EEN SCHOOLMEESTER.

Overzicht van de week.

I. 'Eerlijke' persmanieren.

Een onbekende vriend van mij uit Indië, 'die zich tot mij voelt aangetrokken om mijn waarheidsliefde en daaruit voortvloeienden moed om te schrijven en te spreken naar den drang van mijn hart', geeft mij inzage van een correspondentie, gevoerd tusschen hem, en ten eerste den hoofdredacteur van het Soer. Nieuwsblad, den heer W. Kerremans, ten tweede, den hoofdredacteur van de Nieuwe Soerabaja-Courant, den heer Schimmel. Uit die correspondentie blijkt het volgende:

Het Soerabajasch Nieuwsblad (hoofd-redacteur W. Kerremans), heeft overgenomen slechts een paar gansch en al uit hun verband gerukte zinnen van mij (Anna de Savornin Lohman), uit het artikel getiteld 'Bah', voorkomende in de Lelie van 16 Aug. jl. De heer Hondius (aldus luidt de naam van mijn verdediger ginds) las dit, maar, daar hij óók leest de Lelie, constateerde hij met verontwaardiging, hoe hier, (voor de zooveelste maal trouwens), door het slechts *gedeeltelijk* opnemen van een artikel van mij, aan mijn woorden een geheel anderen inhoud werd gegeven dan de eigenlijke.

Hij zond dus een zeer beleefd ingezonden schrijven, (dat hier voor mij ligt), met zijn naam onderteekend, aan den heer Kerremans, hoofdredacteur van het Soerabajasch Nieuwsblad, met de uitnoodiging erin mijn stuk in zijn geheél te plaatsen, zooals het staat in de Lelie van 16 Aug. j.l. Dit werd hem, per correspondentie, in voor mij beleedigende termen geweigerd. 'Daarvoor was geen plaats.'

De heer Hondius wendde zich vervolgens tot den hoofdredacteur van de N. Soerabaja-courant, den heer Schimmel, die hem insgelijks weigerde zijn stuk op te nemen.

Ziehier wat de heer Hondius schreef aan den heer Kerremans, hoofd-redacteur van het Soerabajasch Nieuwsblad, aangaande de door hem begane handeling.

De hoofdredacteur Kerremans heeft alzoo goedgevonden het betoog van freule Lohman uit het verband te rukken, en enkel het begin er van te plaatsen, met weglating van wat aandrang gaf aan de schrijfster om die eerste barsche regels aan het papier toetevertrouwen.

Vóór ik verder ga wil ik hier den Hoofdredacteur Kerremans zelf even aan het woord laten, zijn intrede doende in zijn krant van 1 Sept. '11 met een 'Aan het begin'.

'met name heb ik mij niet kunnen gewennen aan den zoogenaamden tropenstijl, en heb ik noch plan, noch lust om mij op de beoefening van dat soort proza toe te leggen.' Zoo heeft hij ook de bedoeling 'te geven een onafhankelijke en onzijdige courant, die zich evenmin laat leiden door een partijgeest als door een côterie'.

'In dien geest hoop ik het Soer. Nieuwsblad te leiden en, met toepassing van hoor en wederhoor, daadzaken te bespreken zonder te vervallen in te vermijden persoonlijkheden, in rechtstreeksche of zijdelingsche hatelijkheden, die buiten het bestrijkingsveld van de gebeurtenissen gezocht zijn'.

Is zulke taal) overeen te brengen met de belofte van een onafhankelijke en onzijdige courant?*

Is Kerremans' handelwijze vereenigbaar met zijn 'toepassing van hoor en wederhoor'; hij, vrijheid hebbend en vrijheid nemend zijn afkeer van de freule in zijn krant te verkondigen, moest dan minstens ook vrijheid laten aan zijn lezers, die met de schrijfster ingenomen zijn, daarvan in zijn blad te getuigen.

't Is duidelijk dat deze beginnende Hoofdredacteur afhankelijk is van zijn luimen, zoodanig dat hij persoonlijke hatelijkheden niet kan ontberen, zelfs als men staat tegenover een vrouw met schitterende gaven, tegen wie hij blijkbaar wrok gevoelt, misschien wel omdat zij hem vroeger eens op zijn nommer heeft gezet.

(De onderstrepingen, hier voorafgaande, zijn van mij).

w.g. O.P. HONDIUS.

Ik ben den heer Hondius van harte dankbaar voor zijn eerlijke houding, door aldus mijn partij te willen trekken, in een met zijn naam geteekend stuk.

*) De heer Hondius bedoelt met 'zulke taal' de voor mij beleedigende correspondentie, waarin werd geweigerd het Lelie-artikel *ón*veranderd op te nemen.

't Verwondert mij overigens niet dat de heer Kerremans, als hoofd-redacteur van het Soerabajasch Nieuwsblad, zoo eerlijk (?) omsprong met mijn artikel, en vervolgens de opname van het verweer van den heer Hondius weigerde! Want, hij is de eenige niet. Het bewuste artikel van 16 Aug. j.l. '*Bah*' bepaaldelijk is door vele Bladen, ook hier in Holland, slechts *gedeeltelijk* opgenomen, alleen wat het begin betreft, met opzettelijke weglating van de rest; dikwijls met commentaren, die geheel en al bezijden de waarheid waren geweest indien men het gehéél onder de oogen had gekregen. (Juist dáárom lieten de eerlijke (?) redactiën dat gehéél dan ook weg).

't Zelfde geldt voor tallooze artikelen, correspondentiën, enz., van mijn hand. Ik zeg de wáàrheid. Die hoort men niet graag. Dan neemt men, - in dit geval de éérlijke (?) pers - zijn toevlucht tot leugens, door wat ik zeide in een geheel *veranderden verdraaiden vorm*, samengeperst in enkele woorden, weer te geven en *te weigeren de opname van het geheele stuk aan verontwaardigde lezers die mijn partij trekken.*

Zoo herinner ik mij o.a. bij den dood van Tolstoï zeer waardeerend over hem te hebben geschreven, terwijl ik aan het slot de opmerking maakte, dat hij den leeftijd nu eenmaal had voor sterven, zoodat ik die plotselinge 'aandoening' wat overdreven vond. Een dagblad nam quasi-verontwaardigd *alléén* die paar slotregels over, en 'ergerde' zich aan mijn weinige waardeering van zoo'n groot man! Een criticus van een mijner boeken schreef een geheel foutieve aanhaling eruit neer, waardoor de inhoud lijnrecht **anders** was dan de eigenlijke; op dien foutieven inhoud, zooals *hij* die had verdraaid, bouwde hij vervolgens zijn afkeuring, en, toen een lezeres van 't boek hem zijn vergissing aantoonde, en verzocht opname in de courant, waarin de critiek voorkwam óók van haar rectificatie, toen werd dit geweigerd 'wegens plaatsgebrek.'

Enfin, ik zou Leliën kunnen vullen met dergelijke voorbeelden van de behandeling, die ik reeds sinds jaren onderga, (en ik niet alleen maar ieder op zijn beurt dien men wil knoeien). Maar ik wil mij bepalen tot èèn zeer sterk voorbeeld van de 'eerlijkheid' der groote pers. Ik vond in een dagblad een beschuldiging tegen mij geuit, onder het 'kunst en letter-nieuws,' die *laster* was; zij was ontleend aan een of ander anonym ingezonden stukje uit een ander blaadje, maar déze groote courant, die ik bedoel, had haar opgenomen onder de rubriek kunst- en letternieuws, waarvoor de redactie verantwoordelijk is, als zijnde een feit, onder hare verantwoording meegedeeld.

Ik vervoegde mij persoonlijk bij den hoofdredacteur, en verlangde van hem een opheldering in zijn blad, daar de zaak *laster* was.

Hij gaf toe dat het stuk 'abusievelijk' was geraakt onder die rubriek, maar.... hij weigerde pertinent een rectificatie te geven.

'Er was te weinig plaats' - zei hij. - 'De zaak was niet belangrijk genoeg.'

Toen antwoordde ik hem - hij is een geridderordend, en 'hooggeacht' meneer - dat hij een schurk is in mijn oogen, dat hij heel goed wist opzettelijk, uit persoonlijke antipathie tegen mij, die 'vergissing' te hebben toegelaten, en *dat ik hem bij den rechter zou aanklagen wegens laster in zijn blad*, indien hij niet onmiddellijk de verlangde opheldering gaf. - Zie, toen, ineens, na die laatste bedreiging, had de 'hooggeachte' heer hoofd-redacteur wèl plaats in zijn courant, en den volgenden ochtend verscheen de rectificatie *precies in de door mij geëischte bewoordingen.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II.

Met de Bornsche Courant is onlangs het volgende voorgevallen. Dit blad vereerde mij voor eenige weken met een present-ex. van 16 Sept, j.l., waarin een hoofd-artikel voorkwam, dat o.a. ook een uitlating van mij aanhaalde, op een voor mij niet onwaardeerende wijze. - Ik besprak dat hoofd-artikel in de Lelie, om de redactie erop te wijzen, dat zij èchte dierenliefde verwarde met nàgemaakte, (zie Lelie van 4 Oct. j.l., 'Behartenswaardige Opmerkingen en Begripsverwarring') en zond haar van die Lelie een pres.-ex. In plaats van dit artikel van mij te vermelden, vond de redactie goed een ongeteekend ingezonden artikeltje op te nemen, van iemand die haar waardeerende aanhaling van mij in haar hoofdartikel haar kwalijk nam, en daarover te keer ging, en daaronder te plaatsen eenige hatelijkheden aan mijn adres, met volkomen verzwijgen van het door mij geschreven en haar toegezonden artikel: 'Behartenswaardige Opmerkingen en Begripsverwarring.' Van dit nommer, met het naamlooze ingezonden artikel en hare eigen redactioneele hatelijkheden, vereerde de Bornsche Courant mij nogmaals een present-ex.

Onnoodig te zeggen, dat ik dit in de papiermand deed, en daarmee uit.

Maar zie, een korten tijd later zendt mij, uit *diezelfde* plaats, een zekere onbekende keer P.v.V. een brief met eenige vragen en hatelijkheden, die sterke overeenkomst hadden met de anonyme hatelijkheden in de bewuste Bornsche courant, zich ook daarop beriepen. Ik antwoordde hem daarom per corr., dat ik alle reden had te vermoeden, hoe hij blijkbaar met de Bornsche-courant-redactie iets had uit te staan, en hem dus alleen op zijn vragen dàn zou antwoorden, als die courant éérst harerzijds de fatsoenlijkheid zou hebben mijn artikel: 'Behartenswaardige Opmerkingen en Begripsverwarring' in zijn geheel over te nemen, in plaats van het dood te zwijgen. Dit schijnt te hebben geholpen, want heden word ik vereerd met een derde pres.-ex. van de Bornsche courant, waarin de redactie, onder betuiging dat P.v.V. niets met haar te maken heeft, nochtans ineens opneemt mijn gansche artikel: 'Behartenswaardige Opmerkingen en Begripsverwarring.'

Men vraagt zich af: welke merkwaardige verhouding bestaat er dan wèl tusschen den heer P.v.V. en de redactie van de Bornsche courant, wanneer deze, enkel tengevolge van mijn correspondentie aan hem, terstond overgaat tot het opnemen van het tot hiertoe gansch verzwegen artikel. Maar, enfin, aan mijn eisch is voldaan. Mij kan de verhouding tusschen P.v.V. en de Bornsche courant overigens niets schelen. Ik wensch haar hier alleen *openlijk* te antwoorden op haar uitnoodiging, om nu ook mijnerzijds te willen opnemen in zijn geheel: 'het artikel waarin mijn *wreedheid* (cursiveering is van de redactie Bornsche Courant) werd aangevallen.'

Mijn antwoord hierop is dit: Ik ben daartoe gaarne bereid, indien dit artikel is *onderteekend.* Ik-zelve onderteeken elk stuk met mijn eigen naam, elke overtuiging die ik uitspreek bezegel ik met mijn openlijk-naam-durven-noemen. Indien de redactie van de Bornsche Courant dus zoo goed wil zijn mij het door haar bedoelde artikel (want ik weet niet wèlk zij bedoelt, en ik heb de mij toegezonden ex. niet bewaard) toe te zenden, dan ben ik volkomen bereid het geheel en onveranderd op te nemen, mits met naam en adres (opdat er van geen bedrog kan sprake zijn) voluit onderteekend.

En hiermede neem ik voor 't overige afscheid van deze zaak.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.

Tot welke smerige bedriegerijen van het publiek dit systeem van slechts *gedeeltelijk* iemand citeeren, en *gedeeltelijk* zijn woorden aanhalen, in de critieken en in de dagbladen, kan leiden, toont ons het thans in Parijs gevoerde proces tegen Le Journal des Satyres. Dit Journal is namelijk samengesteld uit de bijdragen van de méést bekende literatoren van Frankrijk, als Victor Margueritte, George Hirsch, en vele anderen, maar... verkort en daardoor uit hun verband gerukt. Onder voorwendsel het publiek tegen 'onzedelijke lectuur' te willen waarschuwen heeft de samensteller - een handlanger van de Matin - hier een persoonlijke wraakoefening willen koelen van dat blad, Le Matin, aan Le Journal, waarin de bovengemelde auteurs allen bijdragen leveren. - In een schitterend pleidooi heeft de verdediger van Victor Margueritte er o.a. op gewezen, dat vijanden van Emile Zola uit zijn *tallooze* romans

één deeltje van passages hebben samengesteld indertijd, waardoor het den schijn kreeg als schreef hij enkel 'immoreel'. Het zou mij te ver voeren, indien ik dit geheele proces hier ging afschrijven; ik wil eindigen met de woorden van *l'Humanité* dienaangaande, omdat ik ze ook van toepassing acht op mij-zelve:

'Dit (het aldus *verdraaien* en *veranderd* en *gedeeltelijk* weergeven van een artikel, of een passage uit een roman, etc.) is een *verachtelijke* journalisten-streek om op een collega, van wien men jaloersch is, dien het goed gaat, een valschen schijn te werpen...'

(*L'Humanité.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

P.S. Voor den heer Hondius persoonlijk. Ik dank U zéér voor Uw vriendelijk schrijven en voor Uw waardeerende woorden, en ik troost mij er mee, dat de Lelie - gelijk het ook bleek in Uw geval - zóóveel gelezen wordt, dat de waarheid telkens opnieuw aan het licht komt. De *jaloezie* van die veelgelezenheid is niet vreemd aan de door U gelaakte eerlijke (?) persmanieren.

II. Hoe vorsten zich vermaken.

JACHT OP WILDE ZWIJNEN.

Men schrijft uit Apeldoorn aan de Tel.:

De eerste groote jacht op wilde zwijnen in de Hoog-Soerensche en Wiesselsche bosschen is Maandag gehouden. Hieraan namen deel: Z.K.H. Prins Hendrik, jhr. v. Suchtelen van de

Haare, adjudant van den Prins; ridder Pauw v. Wieldrecht; graaf Bentinck v. Amerongen; graaf Bentinck van Zuilenstein; baron Van Nagell van Ampsen; baron van Pallandt Duinrell, jagermeester voor Zuid-Holland; baron van Voorst tot Voorst; graaf von Rhode; de intendant J.A. Van Steijn; de jagermeester G.E.H. Tutein Nolthenius; majoor de Bruijne, van het remonte-depôt te Milligen; jhr. van de Poll, jachtjonker, en de houtvester P. Beijer.

Twee van de voederplaatsen aan den 'Dassenberg' en de 'Spaarnsche Kappen' waren reeds eenigen tijd geleden afgezet met sterk gaas. Van afsluitingen voorzien werd deze grazige vlakte Zaterdagavond afgesloten. De afgesloten ruimte bedroeg circa ½ H.A. Over een oppervlakte van ongeveer 4 H.A. was weder een nieuwe afrastering aangebracht, waarbinnen voor de jagers wachthuisjes waren neergezet. Des morgens werd den dieren hun beperkte vrijheid teruggegeven, waar zij ten getale van 44 in het afgezette bosch het leven moesten laten.[1)]

De afzetting was noodzakelijk, daar een aangeschoten wild zwijn gevaar voor de omgeving zou opleveren.

Het jachtgezelschap, dat te 10 uur in vier jachtwagens met vierspannen uitreed, déjeuneerde op het jachtterrein en vereenigde zich des avonds aan een jachtdiner ten paleize.

(Vaderland).

Na zulk een 'welbestéédden' dag zal het diner heerlijk gesmaakt hebben!!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Een flink Professor.

Professor de Groot te Leiden heeft aan de leden van de Staten-Generaal een 'gesloten brief' gezonden, waaruit het Vaderland meedeelt, dat hij, de professor, na vergeefs zich tegen het ontgroenen te hebben gekant, nu, na de jongste schandalen, geen anderen weg weet dan zich tot de Volksvertegenwoordiging te wenden. Professor de Groot geeft in zijn brief een uitvoerig relaas van het onlangs te Leiden voorgevallen schandaal, met een afschrift erbij van het libretto, en eindigt aldus:

Mijne Heeren Leden van de Staten-Generaal! Dus wetende tot welk een omvang de jaarlijksche vergrijpen van dat instituut aan de jonge novieten zijn uitgewassen, en hoe die vergrijpen worden bedreven in het groot, met terzijdestelling van de meest elementaire begrippen van zedelijkheid, fatsoen en eer - dan voorwaar, behoeft men zich niet af te vragen, wat zich aan onze Hoogescholen in den groentijd binnenkamers afspeelt.

De misdadige wijze, waarop telken jare de studentencorpsen zichzelf bezoedelen door zooveel jong-aangekomenen door dien poel van zedenbederf te slepen, zonder dat de buitenwereld zich daartegen opmaakt, dwingt mij, Mijne Heeren, U alles te onthullen, als eene uiterste poging om onze Hoogescholen van dat jaarlijks wederkeerend misdrijf te bevrijden. Wilt dit adres dus beschouwen als een kreet geuit ter wille van onze jongelingschap, de hoop en toekomst van ons vaderland, geuit ook ter wille van den bedreigden en reeds bevlekten naam van onze Hoogescholen. Het is natuurlijk niet te bepalen, welken demoraliseerenden invloed de groentijd en zijne

1) De spatieering is van mij.

vertooningen op ieder individu afzonderlijk, *dat gedwongen wordt zich er aan te onderwerpen*, *zal hebben. Maar wel is het zeker*, *dat het vermaak scheppen in perversiteit*, *waarvoor oudere studenten de jongeren misbruiken*, *onmogelijk zonder slechte gevolgen voor beide partijen blijven kan. Bovendien - en dit raakt een algemeen landsbelang... moet het vertrouwen in onze Hoogescholen wis en zeker in den lande dalen*, *wanneer men ziet tot welk soort van handelingen onze aanstaande rechters*, *verdedigers van het recht, geneesheeren*, *godsdienstpredikers*, *rectoren*, *en leeraren*, *bij het ingaan van de poort dier instellingen worden gedwongen.*

Men moet dezen professor hoogachten om de eerlijkheid waarmede hij hier den vinger durft drukken op de wondeplek, die de groote couranten, èn de groote meneeren in den lande (de geordende 'beschaafde' maatschappij, in een woord) sinds lang reeds weer trachten te laten doorgaan voor gehééld. 't Is nu maar de vraag wat de leden van de Staten Generaal, - voor een groot deel óók oud-studenten - in dezen zullen doen? *Ik* voor mij geloof: Niets!

Maar *dat* verandert niets aan de onafhankelijke sympathieke houding van dezen professor, maakt die integendeel nog te eerbiedwaardiger.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Madame Curie of: Vrouwengeniepigheid.

Er zijn altijd nog menschen, die gelooven aan de 'onschuldige' rol door mevrouw Curie gespeeld in zake haar zóógenaamde

vriendschap met den professor Langevin, die, door háár gekonkel, gaat scheiden van zijn vrouw. Wel, wat zeggen dezulken van onderstaanden brief, door deze dame geschreven aan haar 'vriend', en dien ik ontleen aan Die Wahrheit. (Men weet dat mevrouw Langevin de tusschen mevrouw Curie en haar man gewisselde brieven publiceerde).

Laat je niet te zeer weerhouden door de vrees je kinderen te zullen schaden. Je kunt je kinderen slechts van nut zijn door hen stelselmatig aan het familie-leven te onttrekken. Je moet er toe kunnen besluiten haar (*de echtgenoote van den heer Langevin*) *het leven zoo ondragelijk mogelijk te maken. Onttrek haar alles wat haar vreugde verschaft of afleiding kan geven. Maak dan van het oogenblik gebruik waarop zij zich laat verleiden toe te stemmen in de scheiding onder voorwaarde dat zij de kinderen mag behouden. Waarom heb je indertijd je toestemming geweigerd toen zij scheiding eischte*, *nadat jij haar die flesch naar 't hoofd hadt gegooid? Je moet nu methodisch te werk gaan om dag aan dag het verloren terrein te herwinnen en ten slotte op het doel met beslistheid af te gaan.*

Je zult het ten slotte zelf als een verlichting gaan voelen, *als je je drie jongste kinderen een tijdlang wat minder ziet. Je vrouw moet eindelijk leeren begrijpen*, *dat zij niets meer van je heeft te hopen. Als zij maar eerst voor de afgedane zaak staat zal zij niet meer ongelukkig zijn*, *vooral daar je haar ruimschoots financieel kunt schadeloos stellen; zij kan dus genoegens en liefde elders zoeken gaan.*

Op de beteekenis voor de wetenschap van mevrouw Curie wensch ik geen woord af te dingen, maar, als *vrouw* is zij m.i. een van de geniepigste exemplaren van ons geslacht, die zich sinds lang blootgaf. Immers, let wel op dien perfiden raad om de echtgenoote zóólang te kwellen tot zij zich laat verleiden in de scheiding toe te stemmen; let wel op de meedoogenlooze wreedheid, waarmee hier aan dezen vader van zes kinderen wordt aanbevolen ze over te laten aan zijn vrouw, ze niet te zien, ('dat zal hem later zelf verlichting geven'). En dan dat geméén-insinueerende slot: Met jou geld kan zij zich troosten, door elders liefde te koopen. (Mevr. Langevin is moeder van zes kinderen).

Men behoeft den beslisten, van alle vrouwelijke zachtheid ontblooten mond van dit wijf, men behoeft hare koud-grauwe oogen maar aan te zien, om te kunnen begrijpen dat zij juist iemand is in staat tot het geven van zulke schaamteloos-wreede raden aan een blijkbaar geheel onder haren invloed gekomen zwakkeling.

't Is heel goed mogelijk - gegeven het onbekoorlijk uiterlijk en de 44 jaren van mevrouw Curie vind ik dat zelfs heel waarschijnlijk - dat zij wezenlijk nooit in andere betrekking stond tot professor Langevin dan in die van vriendschap, zooals zij-zelve beweert.

Maar, ik voor mij, ik werd duizendmaal liever door den man dien ik lief had bedrogen op de gewone mannen manier, met een knappe, mooie vrouw of dienstmeisje of met wie ook, in een moment van zinnenbedwelming, dan dat ik de dagelijksche getuige moest zijn van zoo'n geniepigen 'geestelijken omgang tusschen twee kameraden in de wetenschap.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen

Roman door Anna de Savornin Lohman.

(Vervolg van No. 21.)

III.

Ongeduldig rukte Nannie Eduma de Witt de schildpad-haarspeld der kamenier uit de handen, -

‘Hoe dikwijls heb ik je nu al niet gezegd, dat je mij pijn doet, onhandig schepsel’ - snauwde zij onvriendelijk. - ‘Je steekt die speld altijd juist op een of andere plaats waar m'n hoofd heel gevoelig is; - neen, blijf af, 'k zal 't wel verder zelf doen, van daag’.

De kamenier, - mooi fijn gezichtje, met iets melancholieks in haar groote als afwezigkijkende oogen, - bleef roerloos staan, met den ivoren borstel in de hand, wel wetend hoe mevrouw 'n oogenblik later haar weer zou bevelen met het onafgemaakt kapsel opnieuw voort te gaan. - Zij kende die uitvallen - als mevrouw uit haar humeur was - al heelemaal, trok zich er niets van aan. Mevrouw, en iets zelf doen! Morgen brengen! Dáár wist ze al alles van af, in de zes weken die ze nu hier in dienst was. -

Nannie, schijnbaar, schikte 'n beetje heen en weer aan heur haar, liet toen lusteloos haar hoofd rusten op haar handen; zich steunend op haar ellebogen, de armen bloot in 't kanten-geborduurd onderlijfje, zag ze in den toilet-spiegel vóór haar druilerig naar haar eigen ontevreden gezicht.- -

‘Ze was toch nog héél mooi - dat kon niemand tegenspreken, met haar gevulden

hals, en haar heel blank teint. Ze hield zich uitstekend, dank zij haar voorzorgsmaatregel van haar man, Ber, dadelijk buiten 't echtelijk samenleven te hebben gehouden.' 'Ze was genoeg over hem ingelicht' - had ze hem dadelijk te verstaan gegeven. 'Hij moest zijn bevrediging maar zoeken bij 't soort waaraan hij 't gewoon was. Zij stelde haar gezondheid niet bloot, hoor! Dankje.'

Ber had erom gelachen, cynisch, heelemaal niet op háár verliefd. 'Ze wisten nu wat ze aan elkaar hadden' - had hij gezegd - ''t kon hem geen zier schelen. Hij had óók liever te doen met 'n ander genre, waarvan je geen pretensies had te vreezen. En hij voelde zich bovendien ook al zóó blasé!'

Maar, och God, de oue lui de Grevere; papa en mama!

Wat waren die in hun wiek geschoten geweest!

Toen ze 't merkten, dat er iets niet in den haak was, omdat ze vergeefs hoopten op 'n kleinkind, - zij, en de oue-lui Sjoerd Eduma de Witt óók, - hadden de twee schoonmama's er samen over geconfereerd, en toen was mama de Grevere op haar dochter afgestuurd, had 'n paar indices gegeven: 'Dat ging nu toch zoo niet. In 'n christelijk gezin moesten man en vrouw 'n goed voorbeeld geven van echtelijk samenleven. De Leider óók was immers voor veél kinderen; dat was bijbelsch, zei hij.'

Maar Nannie was bruusk uitgevallen:

'Of mama nu wezenlijk dacht dat zij van plan was haar gezondheid te wagen aan zoo'n viezerik, als Ber. - Of mama dan niet begreep?' -

Neen, mama begreep niet. - Ouderwetschpreutsch opgevoed, door haar man buiten alle levenswaarheid gehouden, zich deftig verschansend in haar begrip van 'fatsoenlijke' vrouw, die zich niet wil inlaten met 'onfatsoenlijke' dingen, had zij geen 't minste vermoeden van wat Nannie, in hare vroegwijze moderne jonge-meisjes-snuffelarij, het precies haar wist uit te leggen.

Ze sloeg de handen ten hemel.

'Neen, *dat* geloofde ze niet. Zóó kon iemand uit 'n christelijk gezin, als de Eduma de Witt's toch waren, 'n kleinzoon van den bij uitnemendheid rechtschapen Excellentie, toch immers niet wezen. Zóó waren geen fatsoenlijke jongelui. Ber mocht er aan de academie eens wat hebben doorgegaan! Nu ja, dat deden alle studenten, maar, tusschen zoo'n beetje pretmaken, en die vreeselijke dingen die Nannie zoo maar klakkeloos uitsprak. - Waar háálde ze 't van daan?'

Nannie lachte haar smalend uit om de zoogenaamde christelijkheid van de Eduma de Witt's. 'Nou, dan moest ze maar eens gaan vragen hoe stiekempjes de oue heer Sjoerd 'm de kat in 't donker kneep. En mama Mary, jawel, *die* haar bekeering had ze óók in den zak! - Ber was overigens indertijd al als jongen op 't gymnasium 't huis uitgestuurd naar Delft, om 'n schandaaltje met z'n ouders eigen meid, 'n zaakje dat freule de Wevere toen had opgeknapt verder. Wist mama dat soms óók al niet?'

De gravin haalde de schouders op van stomme ontzetting. 'Waar háálde háár kind, dat ze met 'n Engelsche gouvernante-opvoeding nu juist ápart van alles had willen houden, toch in vredesnaam zulke praatjes van daan?'

'O, denkt U soms, dat gouvernantes zulke heilige boontjes zijn?' - had Nannie geantwoord. Miss Fulton vertelde verhaaltjes van haar hof-leven, daar in die kleine Duitsche residentie, en van haar eigen intimiteit met dien ouden viezen Durchlaut; nu, 'n stichtelijke miss was ze, dat kan *ik* U verzekeren! En, als we naar de Engelsche kerk gingen, dan kwamen we altijd heel 'toevallig' dien knappen ordonnans-officier

van den Prins tegen, U weet wel; die verbeeldde ze zich dat om háár daar liep. Maar ik wist er alles van; hij had 'n oogje op heel iemand anders. Enfin, dat vertel ik U niet. Dat is nou ook al lang weer uit natuurlijk. Ze is allang met 'n ander getrouwd!' - -

Mevrouw de Grevere huilde erom, oprechte tranen. Ze was een zeer hoogmoedige, een zeer bekrompen christin, eene die niets gemeen had met wat Christus leeraart dat 'n volgster van Hem behóórt te zijn, maar ze was toch te veel moeder, om zich niet te ontzetten over den afgrond, waarin ze zag dat hare dochter ging verzinken, door hàre eigen moederlijke onwetendheid van niet hebben begrepen aan wien ze haar koppelde, aan wat voor 'n viezerik!

Ze durfde er niet eens heel veel tegen inbrengen, alleen maar hopen dat Nannie, om haar blijkbaren tegenzin tegen Ber goed te praten, overdreef in haar verhalen. - 'Zij zou er met papa over spreken' - zei zij. - 'Papa kende toch het leven; die zou wel weten of al die vreeselijkheden wáár waren.' -

Een paar dagen later kwam zij bijna triomfantelijk terug. 'Papa was heel boos geweest' - vertelde zij, meenend, in haar ouderwetsigheid, dat zoo iets als vaderlijke toorn nog invloed had op 'n christelijk-opgevoed meisje. Papa vond het méér dan erg dat Nannie over 'zulke dingen' sprak met 'r moeder. Dat deedt je niet, als fatsoenlijke vrouw. En, wat de zaak als zoodanig betreft, *áls* er al eens iets met Ber was voorgevallen, dan was hij in elk geval daarvoor behoorlijk geneeskundig behandeld - dat sprak van zelf. - Hij, graaf de Grevere, had 'm daar-

over behoorlijk ondervraagd, en Ber had 'm verzekerd dat hij gerust mocht trouwen - - en dus - -.

Maar toch, van af dien tijd had de moeder, zelve bang geworden, er niet meer bij haar dochter op durven aandringen dat er 'n klein kindje kwam. En zoo was 't vanzelf gekomen, de flirtation met den knappen jongen de Bevelaer, die druk bij Nannie aan huis werd geïnviteerd, met haar overal werd gezien. - Ze moest toch iets hebben om zich schadeloos te stellen - verontschuldigde ze zich tegen mama, als die zwak protesteerde. - Ze verveelde zich zoo gruwelijk. - Ber ging z'n onnoembare genoegens na. - Enfin, hoe meer hij uitging, hoe liever 't háár was. Maar, met dat al was haar eigen leven gruwelijk saai en eentonig. Voor wien maakte zij zich mooi? Voor wien leefde zij? En wat was dáár nu in, dat ze 'n geestelijke vriendschap had gesloten met 'n aardig sympathiek jongmensch, die haar wist te waardeeren?

De gravin was niet erg vóór 'n ‘geestelijke vriendschap’ van dien aard, zag aankomen dat er iets anders uit groeide. En, in elk geval, de wereld geloofde er niet aan, zei er reeds het hare van. Alleen de voornaamheid der families Eduma de Witt en de Grevere, in hun onaantastbare Haagsche deftigheid, redde nog de dochter van die beide trotsche geslachten, maakte dat men voor haar 'n oogje toedeed. -

En nu was het einde daar; het einde dat ze had voorzien, van af de bruiloft van Joosje Eduma de Witt, waar ze, als familielid, tegenwoordig was geweest bij 't déjeuner. -

‘God, o God, wat was ze woest-jaloersch geworden toen op die onbeduidende lief-doende Quips Weerdema, in haar nietszeggend zachtblauw bruidsmeisjes-japonnetje; dat kind, dat bijna niets wist te praten, niets anders kon dan verlegen glimlachen. Want, ze had het wel opgemerkt, hoe van den Bevelaer, al zat hij naast háár, Nannie, al maar door keek naar Quips, probeerde over de tafel heen met die te praten, met haar 'n philippine wou eten, die zij, blozend van plezier, had aangenomen van z'n lepel.

En de blik dien ze toen wisselden!

Onuitstaanbaar.!

Ze had zich niet kunnen inhouden ten slotte. Toen van den Bevelaer haar 'n vergoelijkend antwoord gaf op 'n hatelijke opmerking, die zij maakte over Joosje's bruidstoilet, dat volgens haar bewees hoe deze niets geen smaak had, was zij ineens bits uitgevallen:

‘O, natuurlijk, 't past nu zeker in je kraam, om van iedereen en alles lievig te spreken, net als je aangebeden Quips Weerdema, - die huichelaarster.’ -

Toen was van den Bevelaer rood geworden, en had driftig gezegd:

‘'k Verzoek je om freule Weerdema's naam hier buiten te laten. Ik verbied het je hoor.’

‘Wou jij me wat verbieden! - Ik zal zeggen wat ik verkies. - En dat ik Quips Weerdema 'n onbeduidend kind vind, dat zeg ik - dáár.’ -

Van den Bevelaer had geen woord meer tegen haar gezegd. - - Iedereen had dat opgemerkt. Na 't dejeuner was hij dadelijk opgestaan om zich bij Quips te voegen - die erom straalde. -

Nu waren ze openlijk geëngageerd. Ze wist het geheim al sinds 'n dag of wat natuurlijk, door anderen, ingewijden, want van den Bevelaer-zelf had, na dien twist met haar op de bruiloft van Joosje, geen voet meer in haar huis gezet. Maar vandaag was 't publiek geworden. En ze kon het toch niet te boven komen, hòe ze 't zich-zelve

ook wijsmaakte dat ze immers niets gaf om dien heelen jongen. Woedend was ze. Misschien was ze niet zoo zeer verliefd op hem, als wel in haar hoogmoed gekrenkt. Er was inderdaad nog nooit iets meer tusschen hen geweest dan 'n ‘geestelijke vriendschap’. Van den Bevelaer zou 't niet gewaagd hebben om haar, die hij eerlijk bewonderde, te beleedigen door een liefdesverklaring; zijn principes ook, van van huis uit christelijk opgevoed jongman, hielden hem daarvan terug; en zij harerzijds coquetteerde wel steeds, ging zoo ver mogelijk, maar had toch niet genoeg begéérte nog, om zelve de fatsoenlijkheid te durven overschrijden. Nu speet het haar geweldig dat zij zich zoo had ingehouden. Wie weet, of die Quips ooit had getriomfeerd over haar als hij maar eerst háre bekoorlijkheden had leeren kennen. Ze was dom geweest. Als 't haar nu wéér gebeurde, met 'n anderen aanbidder, dan zou ze 't wel slimmer aanleggen, zorgen dat die bijtijds heelemaal in haar macht kwam. -

De kamenier ging naar de kamerdeur, omdat er werd geklopt.

‘Freule ten Have laat vragen of U haar kunt ontvangen?’ - kwam ze zeggen.

Nannie schrikte op. Dorrit kwam zich natuurlijk wijden aan haar verdriet om dat engagement, kwam kijken hoe ze 't zou opnemen. Haar eerste ongeduldige impulsie van niet thuis geven veranderde daardoor ineens. Ze zou dat nest eens laten zien, dat ze zich goed kon houden, dat ze er bij haar, Nannie de Grevere, (in haar gedachten noemde ze zich steeds met haar trotschen gravinmeisjesnaam) geen eer van had van zoo iets!

‘Laat maar even wachten’ - gebood ze. En, tot de kamenier, ‘Gauw, haast je, maak m'n haar verder op.’

Het meisje gehoorzaamde, met denzelfden

geduldigen als afwezigen blik, van iemand die zich uiterst ongelukkig gevoelt, en daarom elke dagelijksche onaangenaamheid langs zich voelt afglijden. Vlug en handig draaide ze Nannie's mooi krullig haar in een wrong, sloeg er de losse vlecht nauw-omheen, zoodat 't kapsel van achteren ver uit stond. Toen legde ze een smal fluweelen band door 't vóórhaar, dat achteloos-zorgvuldig was gekroesd om 't fijne gezicht; de zwart fluweelen japon, streng van lijnen, eenvoudigchic, met den sleep als eenige ‘gekleedheid’ eraan, lag reeds gereed. - Ze hielp er Nannie in, maakte de sluiting in den rug vast, terwijl deze haar ringen aandeed, haar ondertusschen beval haar mat-goud broche, met de pareltjes, uit het byouterie-kistje te nemen. -

De slaapkamer, waaraan 't boudoir links, en rechts de badkamer, grensde, was natuurlijk weer een en al wanorde.

't Was Nannies gewoonte overal onverschillig iets heen te gooien; de kamenier was er immers voor om den boel aan kant te maken. De toilet-tafel, met valencienne kant over 'n lichtblauw onderkleed, was bedekt met jabots, zakdoeken, handschoenen, haarspelden. Op de stoeltjes, wit metgoud, lagen jupons en corsetten en schoenen verspreid. Een kleine kostbare fox-terrier speelde met 'n teer-blauw Libertykussen, sleepte het, half uit-elkaar gerukt reeds, naar de blauwzijden overdeken van 't bed, om daar op zijn gemak zijn vernielingswerk vóórt te zetten in een zacht plaatsje.

De kamenier wou hem een tikje geven, om hem weg te jagen, maar Mary, kattig, keerde zich om:

‘'t Is jou werk om op te passen dat Bébé nergens aanzìt; als hij eenmaal iets heeft genomen, dan is 't dus je eigen schuld, en moet je 't zelf maar vergoeden’.

Vervolgens greep ze Bébé onder haar arm, drukte hem theatraal tegen zich aan, en ruischte weg, om Dorrit, die, met de beenen over elkaar, in den salon lag te wachten meer dan ze zat, te gaan begroeten. -

‘Ik dacht, ik zou eens zien of je misschien thuis was’ - deed Dorrit schijnheilig-lief. ‘'k Had zoo'n zin in 'n kopje thee.’ -

‘O gezellig dat je komt! - 'k Ben nog al véél thuis als 't zulk mieserig weer is als van daag. - Wacht, 'k zal even schellen om de thee.’ - -

Dorrít oogde haar na, terwijl ze even opstond om op 't electrische schelknopje te drukken. Ze was toch wàt 'n mooie vrouw, - dat zei Oom Fredi ook altijd. Of 't ooit iets geweest zou zijn tusschen van den Bevelaer en haar? - Oom zei van wel. Oom zei: 't Is altijd wàt tusschen jongelui, als ze zoo intiempjes samen doen. - Natuurlijk niet als tante erbij was - zei ie dat - dat durfde ie niet. Maar zoo onder vier oogen met haar, op 'r eigen kamer, dan kwam ie los.

‘Zijn Quips en van den Bevelaer al bij je geweest?’ - vroeg ze, op den man af. -

(*Wordt vervolgd*).

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Stille armoede.

Nu het schoone Kerstfeest weer nadert en de Kerstklokken weldra de herdenking van de geboorte van het kindeke Jezus zullen inluiden, zal in menig hart de roepstem der metalen Klokkenmonden weerklank vinden. ‘Vrede op aarde, in den menschen een welbehagen’! De schoone, onvergetelijke woorden eens door engelen gezongen,

blijven in onze zielen gegrift en nopen ons, vooral in deze heilige dagen, in navolging van Jezus' heerlijk voorbeeld, tot groote en kleine liefdedaden. De zilveren klokkenstemmen zingen een ‘hebt elkander lief’ en ver over land en zee in dorp en stad, in hut en paleis worden hare stemmen gehoord en goddank, ook dikwijls begrepen. Mochten ook de Lelielezeressen en lezers behooren tot degenen, die 't lied der klokken verstaan, als ik hierbij een beroep doe op hunne edelmoedigheid en liefdevolle gevoelens ten opzichte van een medemensch!

Het geldt hier een oude, twee en zeventigjarige dame, die stille armoede lijdt, alleen zonder familie, zonder middelen van bestaan. Kan men op dien leeftijd nog in betrekking gaan? Neen, niet waar! Heeft niet ieder mensch recht op eene gelukkige en rustige ouderdom na een moeitevol leven?

En ook dit wordt haar onthouden, haar laatste levensjaren moet zij nog in zorg en kommer doorbrengen, levende van liefdegaven, die van tijd tot tijd inkomen, niet wetende vandaag, hoe zij den dag van morgen zal doorkomen.

Onze humane en geachte redactrice stelde als altijd hare kolommen in de Holl. Lelie bereidwillig open voor dit beroep op Uw aller goedheid. Moge dit beroep dan niet vruchteloos zijn en daardoor het jaar 1912 een gelukkig wezen voor deze oude, veelbeproefde dame.

Eindigende met de schoone spreuk van de Genestet die de Holl. Lelie in haar devies voert: ‘bloemen strooiende op uw wegen, liefde wevende in Uw lot’! teeken ik mij in hoopvolle afwachting

JEANNE VAN LAKERVELD BISDOM.

Laan van Meerdervoort 82, *den Haag.*

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Aan de heeren H. Visser en J.B. Naaktgeboren.

Ik heb twee stukken te beantwoorden, beide voorkomend in n°. 21, nl. de artikelen van de heeren J.B. Naaktgeboren en H. Visser. Bij de beantwoording daarvan wil ik zoo kort *mogelijk*

zijn; ik ben nl. niet van zins opnieuw een twistgeschrijf aan te vangen met iemand die zoozeer zijn machteloosheid heeft getoond als de hr. Naaktgeboren. (*Dit is dan ook onherroepelijk mijn laatste woord aan den heer N.*) - En wat den heer Visser aangaat: ik gun ZEd. na dezen gaarne het laatste woord, - echter uit geheel andere overwegingen, nl. vrees voor langdradig, vervelend en dus ongenietbaar te worden en te-veel plaatsruimte *nutteloos* in-beslag te nemen.

Laat ons dus kort zijn.

De persoonlijke hatelijkheden aan mijn adres geuit door den heer **J.B. Naaktgeboren**, als: 'de heer S. is wel vrijpostig' en d.g.l. ga ik stilzwijgend voorbij. Ik beschouw ze gaarne als uitbarstingen van voorbijgaanden toorn en schenk ZEd. daarom met de meeste welwillendheid absolutie, zonder eenig excuus te verlangen. - Waar de hr. Naaktgeboren zegt 'niet van muggenzifterij te houden' en zulks in verband met zijn bewering dat ik 'woorden uit den bijbel aanhaalde, die op de aangegeven plaats heel niet stonden', veroorloof ik mij de opmerking, dat hij dan ook met zijn aantoonen van mijn 'foutief'-opgeven van tekstnummers achterwege had behooren te blijven. Immers, de door mij aangehaalde bijbelwoorden stààn in den bijbel en nu komt het er m.i. weinig op aan, op wèlke bladzijde of in wèlk hoofdstuk, of onder wèlk tekstnr. zij voorkomen. De hr. N. toonde hiermede te behooren tot de door Jezus gestriemde schriftgeleerden 'die de mug uitzijgen en den kemel doorzwelgen'. De voornaamste, door mij volkomen *juist* aangehaalde teksten liet de heer N. onaangeroerd; ZEd. wilde hier niet erkennen, dat er in gewaarschuwd werd tegen het **privaat-eigendom**.*)

Wanneer ik zeg: 'de opbrengst des lands is voor *allen*' en ik laat er op volgen: 'zelfs de koning wordt van het land gediend', dan verandert dit laatste toch *niets* aan de ontkenning van het eigendoms-'recht' die in de eerste zinsnede besloten ligt. - Om uit mijn ironischbedoelde woorden: 'zooveel bladzijden uit Om de oude Wereldzee' te distilleeren een 'zich-gretig-meester-maken van een lasterlijke aantijging', is werkelijk wat vèr gezocht. Ik *dacht* zelfs niet aan de kwestie over onjuist-citeeren, of zoo iets, tusschen de heeren N. en V.!†) En als de heer N. zich dan ook zóó ver vergeet om mijn vragen naar bewijs 'vervelend gezanik' te noemen, dan zou ik hem willen toeroepen: kijk naar U zelf. - Dat de hr. N. het van *christen*-socialist gebracht heeft tot een verdediger der huidige kapitalistische 'orde', in acht jaar tijds, is niet te verwonderen, daar ZEd. voortdurend blijk geeft het socialisme nooit begrepen te hebben; dat hij echter socialisme èn kapitalisme verdedigt met bijbelteksten, dat lijkt mij op z'n zachtst genomen allerzonderlingst. De hr. N. noemde zich indertijd socialist en daar ieder die afschaffing wenscht van het privaat-eigendoms-stelsel socialist is, was de hr. N. óók: tegenstander van het privaat-eigendom. Dit te verdraaien zal bezwaarlijk gaan.

Als ik den hr. N., in antwoord op zijn raad 'den bijbel geregeld te bestudeeren', mededeel dat dit boek een plaats inneemt naast mijn werken over socialisme etc., dan zal hij zich zeker wel verwonderen.

De Vrije Socialist is een blad dat door den hr. N. niet gelezen wordt en derhalve kan hij over de al-of-niet betrouwbaarheid ervan niet oordeelen. Ik stel er een

*) Hoogstens werd er door den hr. N. gewezen op de behartigenswaardigheid van die teksten. Omdat zij in den bijbel stonden. Stonden zij in een werk van een anarchist, dan zouden zij worden uitgekreten als 'anarchistische onzin'. Nietwaar, meneer Naaktgeboren?

†) Waarmee ik mij ook niet bemoeien wil.

onbeperkt vertrouwen in, omdat de redakteur ervan, zelfs bij zijn felste vijanden, bekend staat als een hoogstaand, eerlijk man, wiens lijfspreuk is: ‘onpartijdig zijn kan ik niet beloven, wèl om eerlijk te zijn’ (Göthe). Laat de hr. N., en zijn geestverwanten, aan hem een voorbeeld nemen, - dan zal hij een schrede nader bij Jezus staan.*)

Als een waarheid grof-beleedigend is, voor hem tot wien zij gezegd is, dan bewijst dit, dat hij met de waarheid op een gespannen voet staat. - In zijn qualiteit van redakteur heb ik den hr. N. in den eigenlijken zin des woords nóóit beleedigd. - Mij werd herhaaldelijk lof toegezwaaid voor het openlijk noemen van mijn naam; dat men onder een artikel óók nog zou behooren te noemen: beroep en woonplaats etc., lijkt mij wat dwaas. De hr. N. leze de welverdiende woorden aan zijn adres van den hr. Visser. Ik-voor-mij meen de geheime bedoeling des heeren N. met het vragen naar mijn werkkring maar al te goed te *begrijpen* en te *doorzien.* - Overigens is het onhebbelijk navorschen van iemands beroep etc. iets ongepasts, een vervallen in persoonlijkheden, wat men van een zoo fijnbesnaard en teergevoelig man als de hr. Naaktgeboren toch niet zou mogen verwachten.

Den hr. H. Visser. - Inderdaad, een dispuut in dit blad tusschen anarchisme (vrij-soc:) en socialisme (*sociaal-demokratie* bedoelt U?) zal weinig vrucht dragen. Wat is er al niet uit den treure gedebatteerd in vergaderingen, in couranten etc; en hoeveel boeken en brochures zijn er al niet over geschreven! Anarchisme en sociaal-democratie staat tegenover elkaar als Protestantisme en Katholicisme. Deze vergelijking is zeer zuiver, gaat zelfs tot in de kleinste onderdeelen op. De anarchisten zijn en zullen steeds zijn de ketters in 't socialistische kamp. Aan het gezag van een Partijbestuur (Paus) kunnen zij zich niet onderwerpen en de ‘heiligen’: Parlementarisme en ‘moderne’ (gecentraliseerde) vakbeweging kunnen zij niet aanbidden als beschermengelen die de menschheid zullen voeren naar de socialistische maatschappij (hemel). De Luther van het anarchisme is Michaël Bakunine, die in 1872 door Paus Karl Marx plechtig uit de Internationale gesmeten werd. Als opposant was Bakunine Marx te lastig en geen middel heeft de laatste ontzien om zijn ridderlijken tegenstander eruit te werken, zelfs werd B. als politiespion gedoodverfd door Marx, wiens naam door deze lage daad voor eeuwig besmet blijft.

*) Eerlijk gezegd, ik wilde mij eens een grapje veroorloven, toen ik De Vrije Socialist uitzonderde van de onbetrouwbare bladen. De hr. N. is er in gevlogen!

- Waar een meerderheid (soms *kunstmatig* verkregen) haar plompen poot zet op de oppositie der minderheid, daar zaaide zij steeds de kiem van bederf in haar eigen boezem. Zoo verging het ook de sociaal-demokratie. Het zou mij te ver voeren een en ander met feiten aan te toonen. Trouwens, is niet in schier alle landen de sociaal-demokratie verwaterd tot een ongevaarlijk-vooruitstrevend liberaal bourgeois-partijtje? En heeft zij niet overal, waar sociaal-demokratische partijgenooten aan het bewind kwamen, getoond, hoe zij in haar geheele wezen eigenlijk maar weinig verschilt van alle bourgeois-partijen? Niet alleen in Frankrijk, maar overal waar sociaal-demokraten een plaats innamen naast burgerregeerders toonden zij zich nog grooter volks-onderdrukkers en -uitzuigers dan hun burgerkollega's. Briand is daar als waarschuwend voorbeeld, Briand, die na het onderdrukken door militaire macht eener werkstaking, in een zeldzaam bij hem voorkomende bui van eerlijkheid openlijk verklaarde:

'**Ik heb nu nog gebruik gemaakt van wettelijke middelen**, **maar als het moet dan doe ik het ook met gebruikmaking van onwettige middelen**.'

Het was de ex-'generaal-algemeene-werkstaking' die daar sprak!

En zoo zijn er tallooze voorbeelden aan te halen van afzakking en verwatering; in Nederland zoowel als in Frankrijk, Duitschland, Italië, Amerika enz. enz.

Troelstra schreef in *Het Volk* van 21 Dec: 1901:

'Elke dwang op geestelijk gebied kweekt de plant die hij dooden wil. Wat een meerderheid dom en verwerpelijk vindt (let wel! S.) kan de eenige vorm zijn, waarin de minderheid hare heiligste gevoelens weet in te kleeden en te uiten'.

Toch werd die minderheid uit de Partij getrapt. - De leden zijn er toch niet terwille van het reglement, maar het reglement moet er zijn terwille van de leden. En men roest toch niet vast in een eenmaal 'vastgesteld' reglement? Dit in antwoord op uw reglement-argument.*)

't Kan zijn dat Wijnkoop - dien ik overigens niet in bescherming wil nemen! - wat onhebbelijk was. Maar dat dreigement van 'met de *politie* de zaal laten uitzetten'? Welke 'bewuste' roept nu de hulp in der politie en klassen-justitie? Een feit blijft het in ieder geval, dat de Maastrichtsche 'genossen' hun zaal weigerden af te staan, toen de opponeerende 'marxisten' daarin een vergadering wilden beleggen. Opmerking verdient, dat het in het zuiden voor socialisten bijna onmogelijk is een zaal te krijgen om te vergaderen, door toedoen van meneer de pastoor. Fraai nietwaar, dat zich noemende 'socialisten' op dezelfde wijze te werk gaan? De 'vrijheid van het woord' is dan ook bij de sociaal-demokraten een ijdele klank. Ik zou daarvan ook weer zoovele voorbeelden kunnen aanhalen!

De vraag: sociaal-demokratie en anarchie? is zeer zeker een belangrijke, doch laat zich niet oplossen in een kort verweerschrift. Een reeks artikelen zou daarvoor wel

*) Overigens zult gij wel begrijpen, dat *ik* mij onmogelijk zou kunnen thuisgevoelen in zoo'n eng partijtje, met gestrenge reglementen (wetten) waaraan men 'zich heeft te houden!' En welk vrijheidslievend en eigen meening eropnahoudend mensch kan dat nu eigenlijk? - De Partij-discipline, daaraan zou ik mij nooit kunnen onderwerpen. En hoe zal het gaan in de soc:-demokratische Maatschappij? Ook dáárin natuurlijk reglementatie en discipline. - Fourier wilde zelfs de liefde reglementeeren! - en ter handhaving daarvan: politie, justitie etc! Hoe zullen in de soc:-dem: maatschappij de opposanten behandeld worden, b.v. de anarchisten? Het Partij-bestuur der S.D.A.P. neemt nu al zulke heerschers-allures aan! Neen, het leven onder soc:-demokratisch regime moet nog wel ondragelijker zijn dan onder kapitalistisch regime! - S.

noodig zijn. - Ik raad U aan eens te lezen: ‘het Parlementarisme in zijn wezen en toepassing’ door mijn ‘eerbiedwaardig model’. Al overtuigt het U niet van de onmacht van het Parlementarisme, het is in elk geval een zeer belangrijk werkje.

Ik eindig met U dank te zeggen voor uw ridderlijk partij trekken voor mij; ook daartoe behoort eenige ‘moed!’

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

NASCHRIFT.

Neen! nog 'n enkel woord! Ik vergat nl. nog Uw opmerking over mijn ‘voorliefde tot praten,’ welke mij zou kenmerken als ‘den echten vrijen socialist.’ Een grapje van *u*? Ik geloof van ja. Want wie houden er nu méér van praten, praten en nòg eens praten dan de sociaal-demokraten?! Wat moet Ter Laan b.v. niet een gespierden tong hebben!... En wàt géeft het? - De anarchisten daarentegen praten niet alleen, maar *doen* ook. Bewijzen zijn voorhanden. Ik wijs slechts op onze dienstweigeraars. Voorts op ‘onze acht’ van Chicago. Op Henry, Caserio, e.a. anarchisten van de *daad* (waarop de bourgeoisie met afschuw neerziet, omdat zij ‘bommen-gooiers’ zijn; maar *ik* zou de bommetjes wel eens willen tellen die nu reeds gegooid zijn in Tripolis). En Ferrer? *Deed* ook hij niet? En Bakunine, Kropotkine, Louise Michel? Onze helden, die niet alleen praatten, maar zelf ook *deden*, zij zijn te veel om op te noemen!

S.

De Opvoeding van het Kind.
Een biecht door.... een Vader.
(*Vervolg en slot van No. 23.*)

Op school zullen zij zich aansluiten, heb ik gezegd, en uw kinderen zullen niet afwijken van de mijne. Er is reden voor verbazing voor hun scherp onderscheidingsvermogen bij het kiezen hunner kennissen. Er moeten slechte kinderen bestaan, ja ik weet dat zij er zijn, maar de meisjes en jongens, die de mijne mee naar huis brengen, zijn over 't algemeen aardig, en, onverschillig voor voorname afkomst of gebrek aan strooken, worden zij, als zij zich maar goed gedragen, met open armen ontvangen, hoe vaker hoe liever.

Een enkele keer wordt er wel eens een vergissing gemaakt. Eenigen tijd geleden hadden ze een football-match met jongens van een andere school. Het hoofd van de

tegenpartij gebruikte een taaltje, dat mijn vrouw verre van netjes vond. De jongen werd gewaarschuwd het niet te herhalen, maar hij deed het toch en bovendien maakte mijn troepje, hun moeder en verscheidene grootvaders, voor al wat leelijk is, uit. Mijn vrouw maakte slechts een beweging naar het hek, en de jongen ging, niet langs den gebruikelijken weg, maar hals over kop over de heg, tegelijk met drie van zijn span, die het einde hadden afgewacht. De anderen waren reeds in goede orde verdwenen.

Gij moet niet denken, dat onze kinderen, omdat ze zelden van ons vandaan zijn, sentimenteel en overdreven zijn. Dat zijn ze niet. Natuurlijk is in het begin het onderricht geven aan een troep jongens en meisjes, hun vrienden en vriend's vrienden, in het boksen, worstelen en schermen, niet zoo genoegelijk als uw amateur-schermpartijtje, ten aanschouwe van bewonderende dames, met Signor Fleuretti of Mr. le Sabreur, maar ge raakt er langzamerhand aan gewend en het doet de kinderen goed, geeft hun zelfvertrouwen, houdt hen thuis en is een gedeelte van de vaderlijke opoffer - bijna zei ik het woord alweer. Het is een fout te veronderstellen, dat deze soort sport hen ruw zou maken. Er is geen betere lichaamsbeweging, die niet alleen alle spieren ontwikkelt, maar tevens het gezicht en den geest scherpt.

Van schermen en boksen gesproken, dat herinnert me, dat van alle dingen, die ik heb opgegeven - tenminste zooals ik gewoon was ze op te vatten - jagen het laatste was. En ik hield er toch zooveel van.

Eenigen tijd geleden trachtte ik een der jongens te overtuigen, dat het in 't geheel niet in den haak was, vogeltjes met een catapult dood te schieten, hen daarbij het gewone verhaal doende over het dooden der moeder en het achterlaten van de arme kleine vogeltjes in deze w-r-e-e-d-e, koude wereld, etcetera. Een poosje later hoorde ik toevallig een discussie tusschen dien jongen en een van zijn broers. Zij trachtten uit te maken, waarin het verschil gelegen was tusschen moord door een catapult en een geweer - voor de vogels. Niet in staat dat probleem voor hen op te lossen, legde ik eenvoudig de geweren weg. De catapulten volgden. Voorbeelden werkten zeer aanstekelijk. Nu gaan we lange wandelingen in de bosschen maken, en gaan we na, hoe vogels en planten *leven* in plaats van elk levend ding, dat we zien, te dooden. De studie der natuurlijke historie van de jongens, aangevuld door mijn hap-en-een-snap-kennis van vogelleer, 't planetenstelsel, aardkunde, volksplanting, etcetera geeft ons onnoemelijk veel genoegen en is leerzaam - voor ons tenminste.

Ik geloof, dat, tenzij men verachtelijk slecht is - zoodat het een misdaad is, kinderen te hebben, - de ouders de beste kameraden voor hun kinderen zijn. Zij stellen, dat is zeker, het meeste belang in hen en *moeten* weten, als ze het niet reeds weten, wat het beste voor hen is. De meest gewone fout is echter, om uit de hoogte met de kinderen om te gaan, zich als 't ware van af een piedestal tot hen neer te buigen. En nu is er niets dat kinderen meer haten dan nederbuigendheid. Gij moet kind met de kinderen zijn.

Wij hebben getracht, den ouden slagboom, die gewoonlijk tusschen ouders en kinderen is opgericht, af te breken en zijn er in geslaagd bijna broer en zuster voor hen te zijn; het eenige verschil is, dat we een beetje ouder dan zij zijn en daarom - niet als recht, maar door toeval - zijn geroepen hen te leiden en te raden, en..... in bedwang te houden, wanneer het noodig is, wat, de hemel zij dank, maar zelden het geval is.

De opoffering, waarvan ik reeds vaak sprak, komt daarenboven niet van één kant. De kinderen waardeeren en voelen als er iets voor hen gedaan wordt en trachten van hun kant dingen te bedenken, om ons genoegen te doen. Zij hebben edelmoedige opwellingen, die ze in praktijk brengen. In kleine dingen geven de oudere de jongere het voorbeeld. Zij merken op wat er gedaan moet worden en onderscheiden vlug, hoezeer we ook mogen pogen het te verbergen, wat onpleizierig voor ons is en trachten ons dat uit handen te nemen.

Ik heb kinderen gezien, die eenvoudig alles namen wat hun ouders, ten koste van wat ook, hun maar wilden geven - zelfzuchtige, jonge deugnieten, verwend en inhalig -; er moet iets radicaal slechts in de manier, waarop gegeven werd, geweest zijn.

Gij zult mij tegenwerpen, dat de natuurlijke neigingen van kinderen zelfzuchtig zijn en een hoop nonsens meer, waarin ik niet het minste belang stel. Gij kunt merkwaardig veel influenceeren op die neigingen en ondeugden, lang voordat de kinderen daarmee behept zijn, als gij het *werkelijk* wilt. Mocht gij dat gedeelte der opvoeding verwaarloosd hebben, dan kunt gij tenminste op de kinderen in-

werken, nadat zij geboren zijn. Het voorbeeld, goed of slecht, is zeer aanstekelijk, en een kind zeer impressionabel. Houd dat in gedachte en handel dienovereenkomstig.

We trachten nooit activiteit in onze kinderen te onderdrukken. Het is verderfelijk als ge dat doet, een positief kwaad in hun opvoeding en ontwikkeling. Dezelfde onderdrukking in de scholen is betreurenswaardig - iets, dat ik het Bestuur, het hoofd en de leeraren tracht in te peperen. Wij allen denken, ieder van ons, dat wij altijd alles bij het rechte einde hebben en alles het beste weten.

Ik geef toe, dat er eenige onderdrukking in een school moet zijn, maar wensch *die niet in alles doorgevoerd te zien.* Het doet kinderen aan zich zelf denken, bevordert hun beschroomdheid. Ik zag nog nooit een onderdrukt kind, dat niet treurig onhandig was. Ja, ik haat de woorden Discipline en Gehoorzaamheid - met een hoofdletter en in den zin, waarmee ze gewoonlijk worden toegepast. Ik heb van beide te veel beproefd. Ik heb meer dan één appeltje met de school te schillen. Ze geeft u handen vol werk, omdat ze niet met u samenwerkt. Tegenstrijdigheid in de opvoeding op school en die in het huisgezin is een groote tegenslag voor een kind. De samenwerking, zooals zij nu is, is dikwijls belachelijk, altijd een groot ongemak. Ja, meer opoffering, - groote goden.

B.v. we hebben altijd aan tafel een lichten wijn gebruikt, 's winters en 's zomers. Wij werden zoo groot gebracht en achten het heel matige gebruik van deze dranken een soort van voorzorg tegen het misbruik ervan. Eenigen tijd geleden zei mijn zevenjarig zoontje, wijs boven zijn wijn en water uitkijkende: ‘Weet U wel, papa, dat hier genoeg vergif in is, om een hond mee te dooden; in whiskey is genoeg om een olifant mee te dooden.’

Dien onzin had hij opgedaan van een overijverige onderwijzeres, die waarschijnlijk niet kon leven zonder 's morgens haar drie kopjes koffie te hebben gedronken. Maar wat kunt gij daartegen doen? Wij zijn alleen overgegaan tot melk, karnemelk, gemberbier en andere watertjes, zeer tot ontevredenheid van eenige mijner oude kennissen, die gewoon waren te beweren, dat ‘....een wat goed kenner van wijnen is, en iemand die graag zijn vrienden een goed glas voorzet.’

We zien echter heel weinig van die vrienden, en daarom, wat doet het er toe, wat zij zeggen of denken?

Langzamerhand is ons huis een soort van jongelui's club geworden. Er worden partijtjes gegeven, pic-nics, concerten en wat niet al, maar heel weinig menschen van onzen eigen leeftijd zijn er bij, allemaal jongelui. We verkeeren soms werkelijk zelf in het geloof ook jong te *zijn.* Ik vermoed dat we door de oudere lui in de buurt voor ik weet niet wat worden uitgemaakt, voor heel onwaardig en heel positief alle gevoel voor conventie missende, maar hun kinderen, heb ik opgemerkt, zijn veel meer bij ons dan in hun eigen huis.

Ja, ik geloof wel dat het heel onwaardig staat voor een forschen, gebaarden man over straat te gaan, beladen met manden en gevolgd door wel twintig jongelieden, op weg naar de een of andere boot of naar de bosschen, of dienzelfden kerel in den winter te zien, glijdende in een slee met een dozijn of meer kinderen, alle hangende aan hem op de manier van houthakkers, allen joelende en zingende, of dienzelfden ‘grooten, uitgegroeiden jongen’ als rustverstoorder aan te treffen in een overigens stille buurt, op een stillen avond, aan het hoofd van een mandoline-club van twaalfjarigen, die er op uit is, elk elf jaar oud meisje een serenade te brengen.

Zij weten niet, die critici, wat een berg van opoffering diezelfde tweehonderd-ponder heeft moeten doormaken in langvervlogen tijden en hoe hij nu geniet van de resultaten, noch kunnen ze apprecieeren den rijken oogst van tevredenheid, vrede en goede gezindheid, die in zijn kleine troepje heerscht, en welke hij nu maait.

Wel, ik zou niet een werkelijk vroolijk 'vanille-ijs-limonade-en-cakes-kinderpartij' voor een vijfhonderd of meer guldens kostend politiek of sociaal banquet, dat ge me wildet aanbieden, willen ruilen, noch zou ik daar aantreffen de werkelijke geestigheid, de echtheid, het genot en de uitstekende kameraadschap, die er onder diezelfde kinderen heerscht.

Maar deze familiare brief - gij kunt hem niet in een tijdschrift plaatsen - is onbehoorlijk lang geworden. Wat ik meende te zeggen, maar te veel heb uitgeplozen, kan aldus beknopt uitgedrukt worden en zal ten volle oplossen, in ons geval tenminste, het probleem: 'Hoe onze kinderen amusementen te verschaffen?'

Ten eerste en voor alles: Geef hun broers en zusters in voldoend aantal om gezelschap in huis te vinden.

Bied hun overvloed van afwisseling aan.

Doe dit niet als een plicht, en zie er niet op neer met beminnelijke, waardige, welwillende nederbuigendheid, maar dring zelf in den geest van het spel door.

Laat hun vrienden uw vrienden zijn. Wees één met hen.

Geef u zelf aan hen en boven alles, vergeet u *zelf* en uw eigen zelfzuchtige opvattingen.

Probeer het eens.

En hiermee basta.

(*Vertaald uit het Engelsch.*)

Kunsten en Wetenschappen.

Minerva.

Reeds 19 jaargangen zijn verschenen van het bovengemelde jaarboek voor de geleerde wereld, dat wijsheid geeft omtrent de inrichtingen der wijsheid in heel de wereld.

Het is een ‘naslaboek’ of legger, waarin men dag in- dag uit, als in een adresboek moet pluizen, wil men op de hoogte komen der ‘cercles savants de toutes les parties du monde’, zooals de *Revue Critique* het werk omschrijft.

43000 namen vindt men er in van alle geleerden, die in betrekking staan tot geleerde instellingen, en met hun namen worden die instellingen genoemd, met toevoeging van eene korte geschiedenis van haar ontstaan, inrichting, doel, enz., zoodat men in een ondeelbaar oogenblik op de hoogte komt van wat op geleerd gebied bestaat en te bereiken valt.

Het boek is hoog in prijs, maar men vindt er in 1512 bladzijden zeer compres gedrukt.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mej. C.W. den Haag. - Langs particulieren weg kan ik slechts bij dringende noodzakelijk-heidsredenen antwoorden, welke hier niet voorliggen. Uit Uw briefje heb ik den indruk dat gij geen abonnee noch Lelielezeres zijt, want, mij dunkt, gij wendt U tot het verkeerde adres, voor een stukje als het door U gemaakte. De Lelie is namelijk geen blad voor oefeningen in den zin door U bedoeld; ook begrijp ik, eerlijk gezegd, niet heel goed wat Uw leeraar bedoelt met zijn raad, en wat Uw eind-examen eigenlijk te maken heeft met het maken van dergelijke schetsjes. In elk geval schijnt het mij toe dat hij, Uw leeraar, in dezen meer is bevoegd U te raden tot welke tijdschriften gij U zoudt moeten wenden dan ik. Redacties laten zich bij de aanname of weigering van stukken niet leiden door zulke redenen als de door U mij genoemde, tenzij zij de(n) inzender der copie uit persoonlijke redenen *willen* helpen. Om die laatste reden vooral is er misschien eenige kans dat Uw leeraar iemand weet, die van de een of andere redactie deel uitmaakt, en U op zijn aanbeveling helpt. In elk geval echter is Uw bijdrage ongeschikt voor De Holl. Lelie. Ik zend haar U terug.

Mej. B. de la F. - Wees zoo goed Uw adresveranderingen *niet* mij maar den *uitgever* der Holl. Lelie mede te deelen, daar ik met de verzending der Lelie-ex. *niets* heb uit te staan; de administratie berust geheel en al in handen van den uitgever. Wat het slot van Uw briefkaart aangaat, gij moet Uw beurt afwachten; er is zoo ontzettend véél correspondentie. Bovendien, als gij navraag doet naar toegezonden copie, geef dan stéeds daarbij op den *titel* van het manuscript in-questie, anders is nazien onmogelijk.

Rosa. - Lieve Rosa, ik waardeer het zéér dat gij mij zoo Uw vertrouwen schenkt, en ik wil U met alle genoegen *mijn* meening meedeelen, U verzoekende daarbij echter wèl in het oog te willenhouden, dat *ik* 'n heel-onafhankelijke natuur heb, en me niet veel stoor aan vormen, zoodra ik 't gevoel heb met iemand te doen te hebben die er óók zoo over denkt. Op dat laatste komt het in Uw geval echter wèl aan. Dien heer kent gij, en ik ken hem niet, daarom kunt gij beter dan ik beoordeelen of hij bijzonder vormelijk van nature is of niet. Mij dunkt echter dat hij dit wel zou moeten zijn in buitengewoon sterke mate, wanneer hij 't van U gek zou vinden, dat gij, na elkaar zóó goed en zóó lang en zoo intiem te kennen, hem durft voorstellen elkaar nu ook maar gewoon-weg te tutoyeeren en bij den naam te noemen. *Ik* zou zeggen, zooals gij Uw beider omgang beschrijft, zou ik 't bekrompen, dus erger dan vormelijk vinden, als hij zoo'n voorstel van Uw kant U misduidde. Aan mij zelve schreef onlangs iemand, die 't ‘gek’ vond, mij met

freule te betitelen, en die reeds op ouderen leeftijd is, en getrouwd, dat hij eigenlijk nooit recht wist hoe mij te schrijven, daar hij natuurlijk achter mijn rug om sprak van Anna Lohman, maar dat toch niet zonder mijn permissie kon doen tegen mij-zelve. Wel, toen heb ik-zelve dien meneer voorgeslagen mij gerust te betitelen met Anna, wat hij nu ook doet. Ik voeg er echter voor U bij, dat hij ouder dan ik is, en getrouwd, omdat ik uit Uw brief opmaak dat gij beiden niet gehuwd zijt, en waarschijnlijk bloot staat daardoor aan opmerkingen van 'men'. Wat dit laatste echter betreft, geloof ik dat die opmerkingen U toch reeds ten deel zullen vallen, tengevolge van den door U beschreven vriendschappelijken omgang. Dus, als gij U daaraan niet stoort, dan is het elkander bij den naam noemen een bijzaak, vind ik, vergeleken bij de rest. Heb ik U nog niet volledig genoeg geantwoord, schrijf dan gerust nog eens opnieuw. *Ik* zou in Uw geval zeker voorstellen: noem mij bij den naam, dat is 't geen ik U zeggen kan in elk geval, maar, ook hier geldt het: omstandigheden en personen verschillen zoo dikwijls juist in zulke kleinigheden, dat het moeilijk is een algemeenen regel te maken voor zoo iets.

Journalist. - Dank voor Uw vriendelijk schrijven. Ja, de questie is en blijft mij te *vinden.* Den Haag is groot tegenwoordig, En ik ben niet *elken* dag in 'n afternoon-tea-gelegenheid. - 'Het Roode Huis' - dat ik onlangs besprak - zal U stellig zeer interesseeren. Het is een droevig onderwerp, maar een dat niet kan noch mag worden doodgezwegen door quasi-fatsoenlijkheid. Veel groeten.

Odillon. - Ik heb U reeds particulier geantwoord op Uw vraag over Uw stukje, dat ik in tusschen reeds ontving, en reeds plaatste. - Neen, ik ben niet naar 't jubileum van mevr. Mann gaan kijken; ik vind 't stuk gruwelijk vervelend dat zij speelde, en huldigingen heb ik in Amsterdam indertijd bij de vleet moeten bijwonen. Met U ben ik het eens dat de kunstenares staat buiten het particuliere leven, maar ik vind mevr. Mann alleen dan wezenlijk begaafd als zij rollen speelt van vrouwen uit het volk, zooals b.v. indertijd in Voerman Henschell, van Hauptmann, waar zij uitstekend was. Voor de vertolking echter van jonge, beschaafde, in de groote wereld optredende vrouwen-rollen mist zij het accent, de gebaren, de geheele persoonlijkheid in een woord; hetgeen niet hare schuld is maar die van de omstandigheden. Wanneer zij niet grootendeels rollen moest spelen, ontleend aan fransche stukken, zonder dat zij ook maar eenigszins iets heeft gekregen van de daartoe behoorende tooneel-opvoeding, dan zou haar wezenlijk talent veel beter tot zijn recht komen. Uw leer 'dat iemand in zijn eigen huis vrij is om te doen en te laten wat hij wil, zonder dat het een ander aangaat', is m.i. maar gedeeltelijk wáár. Want, zoodra iemand, een vrouw vooral, maar een man toch ook, door zijn positie, werkkring, talent, wat dan ook dat hem maakt tot een de aandacht trekkend persoon, daárdoor als het ware min of meer behóórt aan 't publiek, kan hij 't niet kwalijk nemen, wanneer dit zich graag bemoeit en interesseert voor alles wat hem aangaat. Zoo lang de *waarheid* er niet onder te lijden heeft, zoolang vind ik dan ook dat zoo iemand niets geen recht heeft tot zich beklagen, maar *wel* wanneer de laster er bij te pas komt en er leugenverhalen worden rondgestrooid, die kwaadwillig verzonnen zijn. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Tip en Wil. - Zoo spoedig mogelijk komt gij beiden aan de beurt. Ik vergeet U heusch niet. Hartelijk dank voor Uw lange lieve brieven.

P.v.V. - Ingevolge het voldoen door de Bornsche Courant aan mijn verlangen zal ik U beantwoorden; zoo mogelijk de volgende week.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-correspondentie.

Mits. - Ik zal trachten in deze dagen aan Uw wensch te voldoen. Uw brieven liggen reeds lang vóór mij ter beantwoording. Het is géén onwil van mij, zooals gij wellicht denkt; maar de stukken zijn overstelpend véle.

A.G - P. - Uw brief heb ik ontvangen, en, daar alleen anonyme stukken in de papiermand gaan, spreekt het van zelf dat ik hem gehéél doorlas. Maar... wat wilt gij dat ik eraan doen zal? Juist het feit immers, dat gij-zelf mijn stukken zoo 'doorvoeld en waar' vindt, is het beste bewijs dat ik een persoonlijkheid ben. Dat kan ik niet veranderen. Dan zou ik worden zooiets als de man met den ezel in den fabel. De een leest mij hierom gráág, en de ander dáárom niet graag. Daarom kan ik mij aan niets anders storen dan aan mijn eigen éérlijke onafhankelijke meening. Vindt gij-zelve ook niet? Dank voor Uw vriendelijk schrijven. Gij zijt toch immers niet de thans gehuwde dochter van prof. P. (bevriend met een thans in Indië wonende dame R.); schrijf mij dat eens?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

20 December 1911.
25ste Jaargang.
No 25

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Wegens de Kerst-vacantie vertrek ik voor een paar weken naar Berlijn. **Men wordt verzocht brieven en stukken tot nader bericht op te zenden aan den uitgever**, **met verzoek van doorzending aan mij**. **Voor hen die om de een of andere reden direct aan mij willen schrijven is mijn adres te bekomen bij den uitgever en ook aan mijn eigen woning**.

Redactrice Holl. **Lelie**.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Kerstmijmering.

De klokken, de wondere kerstklokken luiden weer de wereld over, en... ik weet niet, of het allen gaat, zooals mij, maar door die kerstklokken heen is de stem die tot ons komt van Galilea's heuvelen zoo duidelijk verstaanbaar. Door al het wereldgeruisch is het soms zoo moeielijk haar te verstaan, maar door de kerstklokken heen zingt ze zoo vriendelijk en zacht: ‘En zoo wie een kind ontvangt in mijn naam, die ontvangt

mij'. En door de kerstklokken heen, het luiden overstemmend, klinkt die stem waarschuwend en streng, verontwaardigd soms en vol verwijt: 'Voorwaar ik zeg u, zoo wie een van deze kleinen ergert, het ware hem beter dat een molensteen om zijn hals gehangen ware en hij verdronken in de diepte der zee.'

O, wat wordt er gezondigd tegenover de kinderen, en de Kindervriend schijnt zóó ver, zoo eindeloos ver van de kleinen, wier Engelen

altijd zien het aangezicht des Vaders die in den hemel is.

'De zonde der ouders wordt bezocht aan de kinderen...' nooit is die waarheid tot mij doorgedrongen zoo intens in al haar droeve werkelijkheid, dan in de kinderzalen van het groote ziekenhuis alhier.

Ik was er heengegaan om een broertje van mijn dienstmeisje te bezoeken en had natuurlijk een kleinigheid voor hem meegebracht.

Toen ik de zaal eens rondkeek en zooveel verlangende gezichtjes zag, bedacht ik, dat het wel aardig zou zijn allen met een kleinigheid te verrassen en zoo maakte ik kennis met de kinderen, de grooten en de kleintjes in de vier kinderzalen.

Maar, o, door die ziekenzalen gaande, van bedje tot bedje, moest ik denken bij zoovelen, bijna bij allen, dat de dood een zegen zou zijn.

De liefdevolle zorg der zusters, de helderheid en zindelijkheid, die overal heerscht, verminderde eenigszins de onuitsprekelijke treurigheid, maar toch... het zien dier arme hulpelooze schepseltjes, die er niet om vroegen te worden geboren, deed mij huiveren.

Medelijden, een vreemd gevoel van beklemdheid, van onmacht, wanhopige onmacht tegenover al die ellende vervulde mijn ziel.

O, die ellende en nooden, waarvan zooveel was te wijten aan zorgeloosheid, verwaarloozing en onvoorzichtigheid en in zoo héél veel gevallen de erfelijke gevolgen der zonde, dronkenschap en andere ondeugden der ouders, die bij de kinderen allerlei lichamelijke gebreken en bederf veroorzaken.

Een driejarig jongetje, lijdende aan heupziekte, riep met een zacht klagend stemmetje om zijn schip, een papieren scheepje dat op den grond gevallen was. De moeder was bij zijn geboorte gestorven, de vader in Amsterdam hertrouwd en nooit kwam iemand naar hem kijken. Gelukkig, dat de zusters allen lief waren voor het ventje, dat nooit een ander 'te huis' had gekend dan het ziekenhuis.

Op de vraag: 'wat scheelt er aan', die ik behalve aan de heele kleintjes aan allen deed, antwoordde een klein meisje heel treurig: 'ik ben verbrand'.

'Wat is verbrand?'

'Mijn beentjes.'

Een mooi zesjarig meisje met blonde krullen en donkere oogen, antwoordde stralend gelukkig: 'Ik heb tuberculose juffrouw.' Ze was er trotsch op, dat ze het mooie woord zoo goed had onthouden.

Later vernam ik, dat ook haar moeder en nog een tweejarig zusje met tuberculose in het ziekenhuis lagen.

Een idioot jongetje met verdraaide armpjes en beentjes, dat altijd door met gesloten oogen zijn hoofd heen en weer bewoog, opende zijn oogen, toen ik voor zijn bedje stond. Het waren mooie, groote oogen, in 't geheel niet wezenloos en ze keken mij zoo vragend aan. Toen pakte hij met zijn garnalen-vingertjes mijn hand beet, zoo stevig, dat het tranen bracht in mijn oogen.

Zou men niet bidden hier uit het diepst van zijn hart om bevrijding der gekluisterde ziel uit het arme, mismaakte kinderlijfje?

Een dame vertelde mij, dat in de babyzaal een blind jongetje was binnengebracht, van een jaar of acht, of ik voor hem niet iets kon meebrengen dat muziek maakte.

De vreugde van dat kind zal mij bijblijven mijn leven lang. 'Is dat voor mij?.... voor mij, om te houden' - en het werd betast en bevoeld aan alle kanten en letterlijk geliefkoosd. Het was een klein, draaiend muziekinstrumentje, maar de dankbaarheid

van het jongetje was aandoenlijk. Even liet hij het muziekdingetje los, en hield met beide zijn handjes mijn hand tegen zijn gezichtje aan, en herhaalde nog verscheiden malen: ‘is dat nu heelemaal voor mij? blijf je bij mij? ga je niet weer weg.’

Nietwaar, hoe spoedig is een kinderhart gevuld, en met hoe weinig een kinderhart gelukkig.

Och, er waren zulke stumpertjes met zulke oude rimpelige gezichtjes, wassen gezichtjes niet grooter dan poppen, zulke hopelooze gevallen. Maar juist die hopelooze gevallen stemden mij eigenlijk het meest hoopvol. Hen daar te zien liggen, goed verzorgd in een rustige omgeving, om heen te gaan ‘naar Huis’ was een troostende gedachte.

Een troostende gedachte! En toch.... Weemoedig deed het aan op de vraag ‘hoe gaat het?’ aan een tienjarig meisje gedaan, kalm berustend te hooren: ‘het schermpje zal nu wel gauw komen’. (Om het bed van een stervend kind wordt een scherm geplaatst.)

Dit meisje herinnerde mij aan een achtof negenjarig meisje, langen tijd geleden in het kinderziekenhuis te Amsterdam. Ze had hersenaandoening, maar was nog niet bewusteloos en klaagde over aanhoudende hoofdpijn.

Een diepe lijdensgroeve had zich op het onschuldige kindergezichtje gedrukt.

Ze sprak weinig, maar elken dag omstreeks twaalf uur en 's avonds tegen zeven uur werd ze onrustig. Lang vóór de klok moest slaan, vroeg zij gedurig angstig en haastig: 'Zuster is het al twaalf uur? Het is al lang zeven uur nietwaar?' Eens toen men haar vroeg waarom zij dit graag wilde weten, antwoordde ze kort: 'Dan komt vader thuis,' en sloot toen weer vermoeid de oogen.

Bijna dagelijks ontving zij bezoek van hare moeder, en Zondags van den vader. Dikwijls was het of ze dan iets bijzonders wilde zeggen of vragen, maar het spreken werd haar moeielijk en de toenemende hoofdpijn scheen er haar den moed toe te ontnemen.

Eindelijk echter, toen de moeder haar weder bezocht had, en gereed stond om heen te gaan, riep het arme kind opeens angstig: 'moeder, moeder kom nog even hier, ik wou je zoo graag nog wat vragen.'

De moeder keerde terug en ging weer bij het bedje zitten. De kleine zieke sloeg haar magere armpjes om den hals harer moeder, legde het hoofdje tegen haar borst en zei hijgende en met alle teekenen eener pijnlijke inspanning heel zacht: 'moeder krijg je nou *meer* slaag nou ik niet thuis ben?'

Een donker rood overdekte het gelaat der arme vrouw; ze was zeker niet gewoon om onwaarheid te spreken.

Op gedwongen vroolijken toon zei ze: 'dat gaat tegenwoordig nog al heel wel Marietje; ik heb geen klagen kind' - en een oogenblik later tot de verpleegster: 'Zuster het is me zoo eng, mag ik een ommezientje in den tuin gaan, dan kom ik Marietje aanstonds nog even goeden dag zeggen.'

Toen zij uit den tuin terugkwam, lag het kind met gesloten oogen, half bewusteloos of slapende; de moeder legde nog even haar hand zacht op het blonde hoofdje; twee dikke tranen rolden langzaam langs de ingezonken wangen. 'Dag zuster,' zei ze, 'ik kom van avond nog wel eens hooren, hoe het met haar gaat.'

Zij is nog menigmaal teruggekomen, maar de angstige vraag der liefde zijn de laatste woorden geweest, die ze op aarde van haar kind heeft gehoord. - Op aarde, maar Goddank de aarde is het voorportaal van een andere, een betere wereld, die deze terechtbrengt. De schat van liefde in dat kinderzieltje is een schat, dien niemand aan de moeder kan ontnemen, een liefde die de hare is voor eeuwig.

> De Liefde-God bewaart haar U:
> O moeder van een Engel nu.

Want der kinderen is het koninkrijk der hemelen, langs welken weg ze er ook worden heengeleid....

De klokken luiden in den stillen, heiligen nacht, o luistert.

'Wat gij op aarde aan de kinderen doet, dat doet gij aan mij.'

Er wordt in onzen tijd veel voor de kinderen gedaan, oneindig veel meer dan vroeger, maar zoovele ongehuwde vrouwen, die met hun tijd geen raad weten - *als* ze het eens probeerden - wat zouden ze hun leven rijk kunnen maken en gezegend door vrijwillig de zorgen op zich te nemen van hulpelooze, verwaarloosde schepseltjes; wanneer ze hun kinderlooze levens gaven om kinderen te redden. Het Kerstkindje, de Kindervriend legt de kinderen, - Zijn kinderen in haar armen om hun liefde te geven en te zegenen in *Zijn* naam. De kerstlichtjes zouden branden in nooit gekende, in schitterende pracht, en een stroom van licht en warmte zou trillen door de kinderwereld heen. Voor volwassenen kunnen we zoo weinig doen, het is

doorgaans zoo hopeloos. Maar de kinderwereld is de toekomst van het menschelijk geslacht, de kinderen van heden zijn de volwassenen morgen. We kunnen, we moeten voor de kinderen doen, al wat in onze macht staat.

Laat ons trachten hen gelukkiger te maken, hen te redden, ‘de kinderen wier Engelen altijd zien het aangezicht des Vaders, die in den hemel is.

Hoort gij 't schreiën, 't droeve schreiën,
Van de vele kind'ren niet?
Vóór de jaren zorgen baren,
Bitter lijden en verdriet.

Met gezichtjes bleek en treurig,
Zien zij u zoo smeekend aan;
O weest met de kinderwereld
Met hun bangen nood begaan.

‘Laat de kind'ren tot mij komen’
Werd uit Jezus' mond vernomen;
Volgen wij den Heiland na.

't Kleinste had voor hem nog waarde;
Dat geen kindje hier op aarde
Ooit door ons verloren ga.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Eigen Schuld.
(Ook iets over Kerstmis.)

Neen, lieve lezers, nu moet ge van mij géén zoetsappig Kerstverhaaltje of dito Kerstpraatje verwachten. Ge weet wel, dat ligt niet in mijn genre. Ik zou 't niet *kunnen!* En ook, alle tijdschriften

en alle ‘weldenkende’ blaadjes leveren immers in deze dagen, op bestelling, zoo'n Kerstnommer, met allerlei lievige en zoetelijke woordekens en vertellingen, en een aandoenlijk-bevredigend slot. *Mijn* korte vertelling heeft daarentegen een heel droevig einde. Daarom is het ook bittere wáárheid! Geen verdichting.

't Is gebeurd, lang geleden al, toen ik-zelve nog een rijk, van 's levens ellende, en nood, en zonde, en verdorvenheid onwetend, zorgeloos-gelukkig heel-jong meisje was. Ik weet daarom ook niet de bijzonderheden van 't geval, want die zal mijn vader wel niet geschikt hebben gevonden voor mijn jeugdige ooren, maar ik weet wel dat ik hem met *innig* medelijden hoorde vertellen aan m'n moeder over een mislukt menschenbestaan, dat namelijk van een advocaat, die, door tegenspoed en door eigen schuld beiden, was geraakt in dien toestand van verborgen ellende, dien men noemt fatsoenlijke armoede, die hongerlijdt, maar niet wil bedelen, die zich niet durft noch kan vertoonen onder de eigen omgeving van weleer, maar die geen grond of bodem vindt in een andere nieuwe! Ik weet ook dat mijn vader aan dien ongelukkige deed wat hij kon om hem nog te redden. Ik weet dat hij hem - en dat is het laatste geweest wat hij vermocht - op zeker St. Nicolaasfeest een nieuw pak keurige kleeren deed toekomen, opdat hij zich tenminste in behoorlijk uiterlijk kon aanmelden voor een of andere betrekking.

Ja, dat was het láátste wat hij voor dien man vermocht te doen. - Want, na het innig-hartelijk bedankje, (weldoeners had de man niet vèle, zoodat hij wèl begreep aan wien hij dat geschenk op St. Nicolaas had te danken), hoorde m'n vader niets meer van hem - totdat - een páár weken daarna - de politie hem het treurig feit meedeelde: zijn beschermeling hadden ze dood in de sneeuw op straat gevonden, met z'n nieuw pak kleeren aan. Zelfmoord of honger, m'n vader is het nooit te weten gekomen. -

Ja, dat is nu m'n héële Kerstverhaal!

Want, toen ook was 't Kerstmis. Een ‘mooie’ Kerstmis, zeggen de gelukkige, rijke menschen van zoo'n dag - als er sneeuw ligt, koude bevroren sneeuw met toch wat zonneschijn!

Hoevelen Uwer, gelukkigen, rijken, denken dan, te midden van die ‘mooiheid’, aan zulke levensschipbreukelingen, als dien waarvan ik u hier vertel!?

O, ik zei het u al, ik weet niets af van de bijzonderheden, ik gelóóf zelfs wel dat er ‘eigen schuld’ bij te pas kwam; véél eigen schuld misschien!

Maar toch!

Van welke richting, van welk geloof, of ongeloof, we ook zijn, zouden we, op het feest van: Vrede op aarde niet véél meer mededoogen moeten koesteren voor de ellendigen en verlatenen en misdeelden onder ons, dan het geval is!?

Eigen schuld!

Maar, hebt ge er wel eens over nagedacht, dat de *omstandigheden* maken den mensch in zoo héél véél gevallen, dat armoede, een slecht voorbeeld thuis, een in jeugd-jaren begane kleine misstap, dat slechte vrienden, dat een ongelukkig huwelijk, dat erfelijke belastheid, dat honderden en honderden *U* onbekende geringe omstandigheden misschien de éérste aanleiding zijn geworden tot dat ‘eigen schuld’, dat gij hardvochtig uitspreekt over den gestranden levens-schipbreukeling, terwijl uw bootje hem kalm voorbijglijdt over de groote levenswateren die leven heeten! -

Een van mijn meest christelijk-bekendstaande familie-leden heeft mij eens ruw-weg gezegd: ‘Ik heb absoluut geen medelijden met het volk; niet zóóveel. - Hun lot is Gods wil.’

Onchristelijker kan het dunkt mij al niet!

Maar, ik spreek hier niet van zulke christenen. Ik spreek hier van ons allemaal, van U, die, welgekleed, met uw beste pakje aan, naar de kerk gaat, en er, of die kerk orthodox is, of Roomsch, of vrijzinnig, of wat ook, hoort en zingt van: Vrede op aarde en van liefde onder elkander, en óók van U, die thuis-blijft bij de warme kachel, en 't daar gezellig U maakt, met vrienden en kennissen, of in eigen welbehagelijk egoisme van zelfgenoegzame alleenheid. Van U, van ons allen, die geen armen en hongerlijders zijn, spreek ik, als ik U toeroep: Heb mededoogen met hen die in het leven ondergingen, *hòe* en waarom dan ook zij ondergingen.

> ‘Veroordeel niet maar wil rechtvaardig wezen,
> Een 's menschen levensboek telt zooveel duistre blaân;
> Licht is er een van die waarop gij niet kunt lezen,
> En toch kon op dat blad voor God zijn vrijspraak staan.
>
> Veroordeel niet, gij kent de kracht, de grootheid der verzoeking niet;
> Licht waar Uw oog slechts vlekken ziet,
> Zijn 't wonden uit den strijd gebracht,
> Waarin hij overwonnen heeft, en waar gij waart teruggebeefd.

- Zie, als ik terugzie, op zoo'n gedenkdag als 't Kerstfeest er een is, terugzie dan op al

de in het achter ons liggende jaar weer begane huichelarij en zonde en schuld en onwaarheid en misdaad, begaan dagelijks door allerlei soort van niet-daarvoor-gestrafte menschen, politici, en oorlogmakers, en partijdige rechtsprekers, en lichtzinnig met menschenlevens spelende artsen, begaan ook door quasi-fatsoenlijke dames, die achter de schermen 'n ‘amant’ hebben (wat immers veel onschuldiger klinkt dan: met 'n anderen man leven dan den eigenen), of die zichzelf vermaken met uitgaan, en hunne kinderen overlaten aan de bedienden, of die door hun eigen slechte huis-vrouw en slechte echtgenoote-zijn de verborgen aanleiding worden, dat hare mannen zich verkeerd gedragen, menschen allemaal die nu blijde Kerstmis vieren, en, hooggehoed, en witgedast, en mooi aangekleed naar de kerk gaan, of naar Kerstboomen en naar Kerstfeesten, dan moet ik altijd denken, met zoo'n oneindig gevoel van mededoogen, aan dat andere deel van de menschheid, dat, met of zonder eigen schuld, van dat alles verstoken blijft wat het leven licht en vriendelijk maakt, aan de arme kinderen, en aan de ongelukkigen, maar óók, en dat in de alleréérste plaats, aan degenen die niets hebben om op terug te zien dan een mislukt, vereenzaamd bestaan, een *schipbreukeling*-leven.

Vrede op aarde! Hoevelen zijn schipbreukelingen van 't leven *niet* door eigen schuld, maar juist door die van de Vrede-op-aardezingers wellicht, die dat zoovéél misbruikte woord gedachteloos uitgalmen! 't Vredespaleis verrijst op den Ouden Scheveningschen weg! En ondertusschen brengt de pers ons dagelijks uit Tripolis de afschuwelijkste bijzonderheden van de oorlogs-gruwelen, welke een ‘christen’volk daarginds begaat! En in onze eigen vergadering van volksafgevaardigden verdedigt een ‘christelijk’ minister, onder goedkeuring van een ‘christelijke’ meerderheid, dat twee en twintig duizend Atjehers weer gemoord zijn - in één jaar tijds - door ons-‘christenen’.

Maar, laat ik niet van mijn onderwerp afdwalen. Want, helaas, aan zulke gruwelen kunnen gij en ik niets doen! Maar wel, - en dat wilde ik U zeggen -, is het ieder onzer gegeven, op zijn of haar beurt, een beetje medelijden te voelen, èn te toonen, met den levens-schipbreukeling dien we ontmoeten op onzen weg. Wie weet, wie kan beoordeelen, wááraan 't heeft gelegen, dat gij staat op uwe plaats en dat hij, een gestruikelde, ligt op de zijne? Zoo heel weinig, geloof mij, ligt dat meestal aan eigen voortreffelijkheid, zoo heel véél dikwijls aan allerlei toevallige omstandigheden!

> Licht, waar Uw oog slechts vlekken ziet,
> Zijn 't wonden uit den strijd gebracht,
> Waarin *hij* overwonnen heeft, en waar *gij* waart teruggebeefd!

Denk er aan, de Christus, wiens geboorte heden heel de Christenheid viert, over de gansche wereld, Hij liet zich bij voorkeur in juist met zulke gevallenen en schipbreukelingen en ellendigen, *niet* met den rijkdom en de voornaamheid van zijn tijd; *die* integendeel is het geweest, die Hem kruisigde ten slotte. Daarom, zoo ge in Zijnen naam Zijn feest durft vieren, - en dat doet ge toch, gij allen die U ‘Christenen’ heet, ongeloovigen zoo goed als geloovigen, vrijzinnigen zoo goed als orthodoxen, - gij zijt het aan Hem verplicht Uw hart te openen èn Uw beurs, voor degenen die Hij liefhad! Zoo ge dat niet doet, zoo het Kerstfeest voor U niet anders is dan 'n plezier-dag van vacantie en van voor U-zelf geld-uitgeven, goed, dat is *Uw* zaak, maar, werp dan ook af dien huichel-naam: ‘Christen’, die, op *dit* feest bovenal, het

gebóórtefeest van den Christus, dan is een leugen en een zich tooien met een valschen schijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kerst-Ave.

Ave Maria.... Stille en rein
Rust zacht uw oog op het kindeke klein,
Dat hulp'loos te sluimeren ligt op uw schoot...

Stráks gaande als Godszoon, zoo heilig, zoo groot,
Het Kindeke Jezus, zoo wijs en zoo goed
Gezegende Vrouwe Maria... gegroet! -

ANNIE NAUTA

Geluk...

Geluk!... het tooverwoord voor álle zielen,
Die dankend-stil, of juichend nederknielen
Voor 't schoone feeën-kind, met zilv'ren lach...
Dat meestal droombeeld bleef... terwijl men 't zag.

Een blauwe lucht, vol gouden zonneschijn
Geeft schoonheid, leven, vreugde, hoog en rein
En d'Aarde lacht... maar als straks wolken komen
Vuil-grauw en zwart... dan hebben úit de droomen.

Van licht èn warmte èn gloed... een donk're nacht
Vervangt nu licht... De bloemen sluiten zacht
Haar teere blaadjes droevig in den knop...
De zonne alléén heft bloem-gezichtjes óp. -

En zoo 't Geluk - het teere, fijne, broze...
Dat zachtkens vleit, als wonder-schoone roze
Vol geur en kleur... die 't zoekend oog verblindt,
Tot doornen wonden een blij-vertrouwend Kind.

ANNIE NAUTA.

(Dit artikel werd mij gezonden naar aanleiding van mijn artikel ‘Gelukkige Kinderoogen’ (zie de Lelie van 22 Nov.). Ik plaats het gaarne.
REDACTRICE HOLL LELIE.

Bron van Kinderlijden.

‘**W**eet gij, waarom ik onthoudster ben geworden, zeide laatst een jong meisje tot mij, ‘omdat ik van nabij gezien heb, welk een leed kinderen door moeten maken, die een dronken vader of moeder hebben.’ ‘En,’ liet zij er op volgen, ‘ik ben er zeker van dat velen, die nu nog niets voor den strijd tegen den drank gevoelen, warme strijders voor onze zaak zouden worden, als zij ook dat kinderleed van nabij gezien hadden.’

Wij zijn het geheel met haar eens; het is alleen omdat de menschen niet weten, wat er geleden wordt, dat zij niet medehelpen om de oorzaak van dat leed weg te nemen. Is een kind dat een dronken vader heeft, diep te beklagen, wij kunnen wel zeggen, nog oneindig meer lijdt een kind, als het een dronken moeder heeft.

Ik ken verscheidene gezinnen, waar vader drinkt en waar moeder toch nog het boeltje knap weet te houden: waar moeder met haar liefde de kinderen het leed tracht te vergoeden, dat de drinkende vader hun aandoet. Men gevoelt eerbied voor zulke vrouwen, die zoo tegen den stroom weten op te roeien, die het huiselijk leed zooveel mogelijk voor vreemde oogen trachten te verbergen en heel dikwijls gebeurt het dat uit zulke gezinnen flinke onthouders komen.

‘Van jongsaf heb ik thuis zoo de drankellende medegemaakt, heb ik gezien hoe nameloos veel mijn lieve moeder geleden heeft, dat 't mij niet mogelijk zou zijn één druppel van dat vocht te drinken,’ zeide onlangs een jonge man en wij kunnen het zoo begrijpen, dat hij nu vooraan in onze Onthoudersstrijd staat.

Maar nu kinderen die een dronken moeder hebben.

Mag ik even een greep doen uit velen? Het zal vijf jaar geleden zijn, dat wij in een gezin kwamen, waar moeder dronk: waar moeder bijna voortdurend onder invloed van drank was. Twee meisjes, een van 2 en de ander van 4 jaar, waren aan die vrouw den geheelen dag overgelaten, want vader ging 's morgens reeds vroeg naar zijn werk, kwam hij thuis, dan was er meestal geen eten, wat dikwijls een vechtpartij ten gevolge had. Met gescheurde kleertjes en bloote voetjes liepen de kinderen rond, terwijl het buiten flink vroor en bij ons eerste bezoek kwam de kleinste kleuter stilletjes naar mij toe en trachtte haar verkleumde handjes onder mijn mantel te warmen.

‘Toen moeder dronk,’ zeide het oudste meisje eens tegen mij, ‘was ik zoo bang voor haar, zij sloeg er maar op, want zij wist niet, wat zij deed.’

Gelukkig dat wij hier in den verleden tijd mogen praten en dat moeder nu een beter leven tracht te leiden en toen ik onlangs zag hoe het kleinste meisje thuis kwam, verrukt over ‘het voor den eersten dag op school te zijn geweest’, hoe het kind op moeder toevloog om haar al de bijzonderheden van dien ‘eersten morgen’ te vertellen en hoe zij toen eens flink gepakt werd en met groote belangstelling werd aangehoord, toen was het ons bijna niet mogelijk in die vrouw, die andere vrouw te herkennen, ‘die niet wist, wat zij deed, omdat zij dronken was.’

God geve dat wij niet alleen met ons hoofd maar ook met ons hart leeren mede gevoelen het lijden van zoovele arme kinderen, enkel en alleen door den drank!

A.H.v.H.

‘Ik kan er niets aan doen’

is zoo spoedig gezegd en dan is men van de zaak af, maar zeer dikwijls is deze uitspraak met de waarheid in strijd, zooals o.a. bij den politie-agent, die opmerkzaam gemaakt werd op het op kwellende wijze vervoer van duiven (zie Hollandsche Lelie No. 20). Bedoelde agent was niet op de hoogte van zijne roeping, want, volgens art. 455 van het Wetboek van Strafrecht, had hij tegen den vervoerder proces-verbaal moeten opmaken.

Onwetendheid doet in den regel veel kwaad, evenals niet doordenken over de gevolgen eener handeling. Zoo denkt de eigenaar van paarden er dikwijls niet aan, dat hij, door het gebruik van een opzetteugel, zijn paarden niet alleen martelt, maar dat door de gedwongen houding het strottenhoofd en de luchtpijp onnatuurlijk verbogen worden en de bloedvaten hier en daar samengedrukt. Gebrek aan lucht, hoofdpijn en pijnen in de hals- en nekspieren, in de hoeken van de mond en kinnebak, moeten het gevolg zijn en dat alleen, om de paarden een zoogenaamd kranig figuur te doen maken.

Zoo zijn ook de oogkleppen voor de paarden een kwelling. Het paard ziet gaarne naar beide kanten uit en zal dan niet zoo schrikachtig zijn, want het kan zien, wat er gebeurt, maar, wanneer de kleppen hem verplichten alleen rechtuit, dus scheel te zien, (want zijn oogen staan ter zijde en niet vóór in 't hoofd) is hij reeds daardoor spoedig tot schrikken geneigd.

Een van de nadeelen der oogkleppen is ook, dat stof en zand, dat anders het oog zou voorbij gaan nu in het oog gejaagd wordt en blindheid veroorzaakt.

Voor het afschaffen der oogkleppen hield o.a. de heer Vorstius, voorzitter van de Sophia-Vereeniging te Amsterdam, op het congres te Kopenhagen een krachtig pleidooi.

In Berlijn, Dusseldorf, Koningsbergen, Hamburg en Rusland zijn de oogkleppen verboden. Te Berlijn werd op de klacht, dat gemis der oogkleppen het schrikken der paarden zou bevorderen, de gelegenheid opengesteld de paarden te doen keuren, ten einde, zoo noodig, vrijstelling van bedoeld verbod te erlangen. Eigenaardig is het feit, dat niemand verscheen om van deze gelegenheid gebruik te maken.

Waarom deze beide misbruiken niet reeds lang zijn afgeschaft? wel alleen door *gewoonte* en *mode.*

Huurkoetsiers en dergelijken gebruiken de oogkleppen, omdat hun ouders dit deden en geven, wanneer zij op het schadelijke ervan gewezen worden ten antwoord: ‘de heeren doen het ook en anders staat het raar.

Gelukkig is er eenige verbetering merkbaar; aan de heeren eigenaars de aangename taak door voorgaan tot volgen te brengen, zij kunnen zich niet verontschuldigen met te zeggen:

‘*Ik kan er niets aan doen.*’

D.R. HINSE,

Bestuurslid van de Afdeeling Gooi- en Eemland van de Nederl. Vereeniging tot bescherming van dieren.

Ingevolge van onderstaand schrijven, volgt hieronder het door den heer Göbel bedoelde artikel.

Zeer geachte Freule.
Aangenaam zal het mij zijn als U bijgaand artikel van den heer Mr. v. Holthe tot Echten uit het Toek. Leven in de Hollandsche Lelie wilt overnemen, vooral met het oog op de algemeene strekking ervan.
Met beleefde groeten
de Bilt, 16 Dec. 1911.
van Uw dr.
J.S. GÖBEL.

Het proces Schooleman.

De Hooge Raad heeft op 20 November 1911 verworpen de cassatie tegen het veroordeelend arrest van het Hof te Amsterdam, waarbij R.C. Schooleman werd veroordeeld wegens het magnetiseeren van zieken ter genezing als bedrijf verricht.

De Hooge Raad overwoog volgens de dagbladen:

1°. dat de bevoegdheid om de geneeskunst uit te oefenen, in de wet van 1865 verleend, zich uitstrekt tot de geneeskunst in haar geheel, onverschillig welke methoden daarbij worden gebezigd, en

2°. dat onder geneeskundigen bijstand valt te verstaan: iedere handeling verricht met de voorgewende of werkelijke strekking om genezende werking op den zieken mensch uit te oefenen.

De eerste overweging kan, dunkt mij, moeilijk betwist worden, de wet straft inderdaad *iederen* geneeskundigen raad of bijstand, als bedrijf uitgeoefend door een onbevoegde, maar vloeit daaruit voor het magnetiseeren voort, dat deze handeling is een methode van geneeskunst?

En de overweging daaromtrent, de overweging sub 2°, die volkomen gelijk is aan de vroegere overwegingen van den Hoogen Raad, is m.i. aan grooten twijfel onderhevig, want daarin[1)] wordt aan 'geneeskundig' de beteekenis gegeven van alles: wat strekt tot genezing, en dat is eene passepartout, die moeilijk in het woord geneeskunde of geneeskunst kan gevonden worden.

Het kwam in het arrest aan op de uitlegging van dat woord en ook nu schijnt die uitlegging, behalve door de bedoelde overweging, niet te zijn gegeven.

De regeering, die de wet voorstelde, gaf officieel die uitlegging wel en daar die officieele uitlegging in de memorie van toelichting niet is weersproken tijdens de behandeling

1) Is in deze overweging het woord *bijstand* ook wel tot zijn recht komende? Heeft iedere handeling, die tot genezing strekt, het karakter van bijstand?

van de wet of zelfs, meen ik, in de litteratuur daarna, komt mij nog steeds die uitlegging de meest gezaghebbende voor, te meer daar zij, dunkt mij, overeenkomt met de taalkundige beteekenis van het woord geneeskunst of geneeskunde[1] en met de strekking van de wet, waarover nader.

Die uitlegging is, dat geneeskunst is: de toepassing van de medische wetenschap en de technische vaardigheid van den medicus (men zie de zinsnede in het Toekomstig Leven van 1 November l.l. in het stuk geteekend O.v.H.) en waar blijven nu in de uitlegging, door den Hoogen Raad aan 'geneeskundigen bijstand' gegeven, de wetenschap en de techniek? Zij is er uit verdwenen en daarom had men mogen verwachten, dat aan het arrest niet ontbrak eene overweging, waarom afgeweken werd van de officieele wetsuitlegging, bij het *indienen* van de wet door de Regeering *gegeven*.

Ware door den Hoogen Raad niet zulk eene ruime strekking aan de beteekenis van het woord 'geneeskundig'[2] gegeven dat er 'de wetenschap en de techniek' uitgeschakeld werden, dan had zich de vraag voorgedaan, valt het magnetiseeren onder de toepassing van wetenschap of techniek? En dan had die vraag moeten beslist zijn.

Ik meen, dat die vraag ontkennend moest beantwoord worden en verwijs daartoe naar mijn onlangs verschenen brochure, waarin ik tracht aan te toonen, dat magnetiseeren is: het overdragen van fluïdieke trillingen en zelfs van fluïdieke zelfstandigheden van den magnetiseur op den zieke. Daaruit volgt, dat het magnetiseeren is eene overdracht van kracht, hetzij in den vorm van trillingen, hetzij in dien van zelfstandigheden van min of meer materieelen aard van fluïde, hetzij in den vorm van beiden.

Dat kan onmogelijk genoemd worden, wetenschap en evenmin, een *kunst*bewerking of *technische* handeling, waarin de bewerker zijne wetenschap in werking doet treden; in het bijzonder kan het dit laatste ook niet zijn, omdat het magnetiseeren moet geschieden door een mensch en niet kan geschieden door een machine of werktuig, waarover de medicus de beschikking heeft. Een ieder die ervaring van magnetiseeren heeft, weet, dat de beste magnetische behandeling niet geschiedt naar wetenschappelijk vast te stellen regelen, omdat de ziekte-gevallen, zelfs van dezelfde ziekte, van zoo verschillenden aard zijn, en omdat de leiding van die behandeling moet geschieden door den magnetiseur langs *psychischen* weg.

De magnetische behandeling onder wetenschappelijke regelen te brengen is dus niet mogelijk. Wel kan men voorschriften trachten te geven, hoe te beginnen, maar de behandeling wordt ontelbare malen gewijzigd en juist dat is voor een groot deel het gunstige resultaat veroorzakende.

De medicus kan dus niet - gesteld hij ware op de hoogte van de theorie, en gesteld hij was daartoe geneigd - door middel van den magnetiseur als zijn werktuig doen magnetiseeren, maar de magnetiseur moet magnetiseeren zooals hij psychisch voelt.

1) Van Dale's 'Groot Woordenboek der Nederlandsche taal' zegt: *Geneeskunst*: praktijk der Geneeskunde; en *Geneeskunde*: de wetenschap, die zich ten doel stelt de kennis van den aard en de oorzaken der ongesteldheden van het menschelijk lichaam en van de middelen om die te genezen.
2) Van Dale's 'Groot Woordenboek' zegt: *Geneeskundig*: op de geneeskunde betrekking hebbende.

Een goed magnetiseur is nog veel zeldzamer dan een goed medicus, want sterke uitstraling en psychische aanleg gaan bij slechts weinige menschen gepaard.

De strekking van de wet is nu, geloof ik, niet geweest om te zeggen: de methode, waarnaar men genezen zal worden, moeten goedgekeurd worden door de geneesheeren; men heeft bij de wet niet willen belemmeren de vrije keuze van den zieke, dat ware het monopolie veranderen in tyrannie. De wetgever heeft niet gezegd, als gij *kracht* wilt ontvangen, moet gij die bij den medicus halen, want hij moet geacht worden die te bezitten, omdat hij gestudeerd heeft.

Men heeft den medicus een monopolie gegeven, omdat hij wetenschap en technische kennis had, maar men heeft het terrein van het monopolie niet willen verbreeden door wetenschap en technische kennis uit te schakelen, als elementen in het uitoefenen van de geneeskunst.

Het komt mij voor, dat noch de advocaat, die zich beriep op het feit, dat het magnetiseeren niet genoemd is onder de vakken, waarin de medicus wordt onderwezen, noch de Hooge Raad, die niet trad in het onderzoek naar de vraag van het al of niet toepassen van wetenschap of technische kennis bij het magnetiseeren, de zaak hebben beoordeeld, zooals de aard van het magnetiseeren en de wetsbepaling vereischten. Maar dat is mijne subjectieve meening en deze beteekent niets.

Er is nu en niet voor het eerst door het hoogste rechtscollege in Nederland beslist,

dat de Nederlandsche wetgever in de geldende wet van 1865 heeft beslist, dat òf de Nederlandsche burger verstoken moet zijn van, als hij dit wenscht, te kiezen dat hij door het magnetiseeren van een magnetiseur zijn organisme wil versterken, alzoo van te kiezen het geneesmiddel, dat hij wenscht te nemen; óf dat men aan den man van de wetenschap moet vragen kracht te verschaffen, die hij niet heeft en die niet op zijn wetenschappelijken weg ligt te verschaffen.

Allen, die liefhebben de geneesmethode van het magnetiseeren[1)], die daarin baat vonden voor zich zelf, voor familieleden, voor vrienden, voor bekenden, voor zieken in het algemeen, zijn *verplicht*, als zij nog genoeg psychische kracht hebben om op te komen, voor hetgeen hun lief is, zulks te doen. Allen die, al zien zij in het magnetiseeren niet de methoden, die *zij* zouden kiezen, liefhebben de vrijheid van iederen Nederlandschen burger om de middelen voor de herstelling van zijne gezondheid, waarin *hij* baat vond, te kiezen, zijn verplicht op te komen tegen de schending van de vrijheid, gelegen in een wet, die volgens het bindend oordeel van den Hoogen Raad, aan hen, die genees*kracht* bezitten, verbiedt ervan een bedrijf te maken, die kracht toe te passen.

Een monopolie, om bij uitsluiting van anderen, die de genees*kracht* bezitten, alleen geneeskracht te mogen geven op grond dat men genees-wetenschap bezit, is m.i. ongerechtvaardigd en onbillijk. Er is alle reden om te vragen om en te werken voor wetswijziging. Want wat tot dusverre geschiedde, oogluikend niet vervolgen van magnetiseurs, masseurs enz. (het is de vraag of zelfs ziekenverplegers volgens de motiveering van 's Hoogen Raads arrest wel vrijloopen), en dan, als er een klacht komt van een of anderen medicus, wel vervolgen, is een toestand, die niet overeenkomt met wat eene goede wetstoepassing eischt. Dat zulk een wijze van toepassing plaats vindt, toont reeds aan, dat de wet, zooals ze door den Hoogen Raad is toegepast, onjuist is, en niet in overeenstemming met wat de vrije ontwikkeling van de maatschappelijke toestanden eischt.

Ten einde te weten op wiens steun wij kunnen rekenen bij eene poging om wetswijziging te verkrijgen, geef ik in overweging, dat ieder, die tot steun, (niet geldelijk, maar met zijn naam en persoonlijken invloed) bereid is, een kaartje of opgave van zijn naam zende aan een der drie volgende adressen:

H.N. de Fremery, Oldeberm, Bussum.
J.S. Göbel, Kloosterpark, de Bilt.
Jhr. Mr. R.O. van Holthe tot Echten,
Bankastraat 133, den Haag.

R.O. VAN HOLTHE TOT ECHTEN.

'*s-Gravenhage*, 23 November 1911.

Boekbeschouwing.

Le second Empire.
Mémoires du Dr. Thomas W. Evans. (1910).

.... Cap-Martin, in mijn oogen het liefelijkste plekje van gehéél de Fransche Riviera, heeft nog een geheimzinnige bekoring te méér voor mij, om het lot van twee

1) Geneesmethode, niet methode van geneeskunst.

Keizerinnen, die beide menigen voetstap daar, in die bekoorlijke natuur, hebben staan. De eene is de beklagenswaardige Keizerin Elisabeth van Oostenrijk, aan wier nagedachtenis men op Cap-Martin, in de gronden-zelf van het Cap-hôtel, waar zij zoo dikwijls toefde, een monument heeft opgericht, dat den wandelaar - te midden van al het zoo bij uitstek wereldsch gedoe, van auto's en van de Cap-hôtel-tea-room, dat Cap-Martin maakt tot een der meest mondaine puntjes van den aardbol - doet verpoozen inééns, om te komen tot geheel andere gedachten, gedachten aan het zoo snel voorbijvliegen van wereldsche grootheid, aan het vergankelijke van àl wat van deze aarde is. Hoe dikwijls heb ik, gezeten op de bank, die neven het monument tot rusten uitlokt, gestaard naar die blauwe zee, aan wier strand de beklagenswaardige Keizerin zoo menigmaal rust zocht voor haar, om den tragischen dood van haar zoon, altijd in opstand zijnd gemoed. Door de Eucalijptusboomen heen ziet gij de kust van Menton, die van Ventimiglia verderop, zich schilderachtig afteekenen, een aanblik van vrede en van bijna bovenaardsche schoonheid, die te weemoediger stemt, wanneer gij denkt aan de vorstin, welke van dat alles slechts kwam genieten als 'n vèr van alle politiek zich houdende gewone vrouw, en die nochtans zóó verraderlijk vallen moest als onschuldig offer van heethoofdige drijverij, welke geen onderscheid meer maakt tusschen personen, alleen let op den door hen bij toeval vertegenwoordigden rang.

En ginds, verscholen in het groen, de villa van die andere, nog duizendmaal méér te

beklagen Keizerin, die nog stéédsvóórtleeft, als 'n herinnering aan verleden grootheid, en dáárom beklagenswaardiger is nog dan hare ter ruste gegane lotgenoote in lijden: de villa Cyrnos, van de ex-Keizerin der Franschen, van die Spaansche avonturierster, mag men bijna zeggen, die geworden is tot een der meest benijde en meest gevierde vorstinnen van Europa eenmaal, de vriendin van de trotsche Victoria van Engeland, wier, eerst wegens de twijfelachtige afkomst van de avonturierster, hoogmoedigafkeerig gemoed werd ontdooid door dier zeldzame lieftalligheid en innemendheid; die dan van diezelfde vriendin en gelijke in rang, eens, weinige jaren later de gastvrijheid moest aannemen als een aalmoes, erger nog, gedoemd werd man en zoon vóór haar te zien sterven, te zien uitsterven daarmee diezelfde dynastie, waaraan zij hare plotselinge grootheid dankte, en die niets meer is heden ten dage dan een veelbesproken, veelbeklad, door het tegenwoordig Frankrijk bijna zonder onderscheid veroordeeld en geminacht stuk historie.

Keizerin Eugenie, en Koningin Marie Antoinette, de twee vorstinnen, die men eigenlijk in wezenlijkheid niets anders ten laste kan leggen, dan dat zij *genoten* hebben, op 'n misschien ietwat lichtzinnige wijze, van hare buitengewone voorrechten van schoonheid, jeugd, bevalligheid en hoogen rang, maar die tegelijk beiden trachtten haar volk vóór te gaan in deugden van liefdadigheid en van vrouwelijke lieftalligheid, voor haar, die evenzeer beiden in den tegenspoed zich toonden heldhaftige, nobele, haar hoogen rang éér-aandoende karakters, heb ik den innigen eerbied, welke onverdiend lijden afdwingt dat *edel* wordt gedragen. Neen, ik ben geen vorsten-bewonderaarster! Ik voel, eerlijk gezegd, integendeel veel meer voor een republiek, omdat m.i. het monarchale idee zich heeft overleefd, van het oogenblik af, waarop men het ‘bij Gods-genade regeeren’ heeft afgeschaft als een onzinnige aanmatiging. Een monarch, die niets anders is dan een volgens de grondwet quasi-regeerende, door verantwoordelijke ministers op de vingers getikte soort van praal-pop, heeft in mijn oogen veel minder reden van bestaan, dan een door het volk zelf-gekozen, en telkenmale weer aftredende president, opperhoofd van het staatsbestuur, zonder méér. Maar, wat ik voel voor het lot van Keizerin Eugenie, wanneer ik sta, in gedachten verdiept, aan het hek harer villa ‘Cyrnos’, en mij afmaal wat er moet omgaan in het hart dezer ééns zoo aangebeden, daarna zoo verguìsde vrouw, het is dat zuivere, innige méégevoel, dat m.i. wordt afgedwongen door den aanblik van elken onverdienden smaad, waaraan zij zijn blootgesteld, die vielen door de schuld van anderen, die anderer schuld boeten moeten, en die in hun val worden achterna getrapt door àl degenen, die op hen jaloersch waren in de dagen hunner voorspoed, erger nog, óók zelfs door velen, die, in die voorspoeddagen voor hen kruipend en buigend, de grootste weldaden toen van hen aannamen.

Dat is het lot geweest van Keizerin Eugenie van Frankrijk! Het boek van dr. Thomas W. Evans, den tandarts, aan wien zij hare redding uit Parijs dankt, weerspreekt op de meest zakelijke wijze de véle valsche aantijgingen en beschuldigingen, waaraan zij, nà hare verjaging, heeft blootgestaan, en nog blootstaat. Ik denk hier o.a. aan de met geen enkel bewijs gestaafde insinuaties van een Pierre Lalo, trouwens maar een uit velen, die, zooals madame Carette, de ex-voorlezeres der Keizerin, terecht opmerkt, *zonder* in den tijd van het 2de Keizerrijk te hebben geleefd, er zich nochtans een even partijdig als oppervlakkig oordeel over aanmatigen. De in het begin, ná den oorlog van zeventig, zoo kwistig verspreide leugen, hoe eigenlijk Keizerin Eugenie dien oorlog heeft gewild, om daardoor de wankelende

dynastie te bevestigen, zij is, dank zij de indiscreties van Bismarck, na zijn eigen val, reeds voldoende den kop ingedrukt door diens openbaarmaking van het bekende ‘vervalschte telegram van Ems.’ Dr. Thomas W. Evans behoeft daarom ook slechts met weinige woorden op die geschiedenis terug te komen. Toch, in verband met de waardige rol, die wij, zoowel Napoleon III als Eugenie in dien geheel tégen hun wil begonnen oorlog zien spelen, treft het dubbel weerzinwekkend, als hij de eigen woorden van den ‘grooten’ Duitschen staatsman nog eens aanhaalt:

Toen de depêche (*de ware*, *die door Koning Wilhelm I was afgezonden, en die het handhaven van den vrede mogelijk maakte*) *aankwam*, *waren mijne gasten* (*Bismarck dineerde op dat oogenblik met von Moltke en von Roon*), *zoo teleurgesteld dat zij niet meer konden eten of drinken.... Men kon nu voorzien, dat de vrede zou gehandhaafd blijven!... Ten slotte zeide ik* (*Bismarck*)*: Men behoeft de depêche immers slechts een beetje te wijzigen*, *er wat uit te laten*, *er den toon van veranderen.... Zie zoo*, *zeide von*

Moltke (*na de overlezing van de aldus vervalschte depêche*) *nu klinkt het als een uitdaging. Want*, *ziet gij*, (*zeide Bismarck*): *het is bepaald noodzakelijk dat wij de aangevallenen schijnen. En, door de woordenkeuze waarin het telegram nú is vervat*, *zal het ginds in Parijs de uitwerking hebben op den Franschen stier van een roode lap.*'

Ware het niet dat de twist, in later jaren uitgebroken tusschen den tegenwoordigen Keizer en Bismarck, dezen laatsten alle discretie uit het oog had doen verliezen, zoodat hij zich, in zijn verbittering, liet verleiden zichzelf te schande te gaan maken door een geheim te verraden, dat het driemanschap: von Bismarck, von Moltke, von Roon, tot eeuwige verachtingstrekt, - op de ongelukkige Keizerin Eugenie zou, in alle toekomst-dagen, die onverdiende beschuldiging, dat zij den oorlog heeft gemáákt, zijn blijven rusten. Zoo ziet men hoe weinig er te oordeelen valt in den grond naar de zóógenaamde 'gegevens' der historie! Gelijk dr. Evans terecht opmerkt, wie zal het der Keizerin kwalijk nemen kunnen dat zij, *toen* eenmaal de oorlog was uitgebroken, en terwijl àl de legercommandanten, zoowel als geheel Frankrijk, met het gróótste vertrouwen geloofden in de gemakkelijkste zegepraal, harerzijds dit optimisme deelde en zich, met hare zoo hartstochtelijke en enthousiaste natuur, liet medesleepen tot een vast geloof in den goeden afloop - een geloof dat, jammer genoeg, is bedrogen! Overigens, alweder met vele bewijsstukken, die het mij te vèr zou voeren op deze plaats aan te halen, toont dr. Evans aan, hoe noch zij, noch Napoleon III, zich illusies maakten over den wáren toestand van het leger, hoe beiden hebben aangedrongen, uit alle macht, op een hervorming en verbetering ervan bijtijds, hoe met name Keizerin Eugenie uitdrukkelijk heeft gewezen op de tijdens den oorlog met Italië reeds begane fouten in dit opzicht, en uit alle macht ertegen heeft geprotesteerd, dat men opnieuw in diezelfde fouten zou vervallen. Dezelfde mannen echter, dezelfde afgevaardigden en dezelfde ministers, die later, na den oorlog, het hardst hebben geschreeuwd over die geheel *on*voldoende legertoestanden, waaronder de oorlog roekeloos werd begonnen, hebben vóóraf hardnekkig geweigerd ook maar één der door Napoleon en Eugenie met nadruk gewenschte hervormingen toe te staan. Bezuinigen was hun onverbiddelijke eisch. Later, toen het ongeluk was geschied, toen hun gevallene exsouvereinen machteloos in Engeland zaten, toen gaven zij dezen de schuld van wat zij zelven indertijd hebben gewild. Alweder, zóó is de geschiedenis, achter de schermen gezien! Dr. Evans deelt daaromtrent vele onomstootelijke bewijzen mede, evenals van het m.i. niet te weerspreken laffe verraad van Trochu, die, in deze dagen van troebel en ellende, wel de méést twijfelachtige rol heeft gespeeld, dunkt mij, welke men zich kàn voorstellen; een rol waarbij alleen de begeerte zelf de eerste plaats in te nemen, geenszins die om Frankrijk, noch om zijn souvereine - een weerlooze vrouw op dat oogenblik - bij te staan, in het spel is geweest.

Echter, wel het meest belangrijke uit het boek van dr. Evans -, dat ik den liefhebbers van mémoires met nadruk ter lezing aanraad - is zonder twijfel dat gedeelte, waarin hij Eugenie's komst ten zijnent, en zijn vlucht met haar, den volgenden dag, beschrijft. Welk drama, opgevoerd op het tooneel, waarover de menschen gaan zitten huilen met veel aandoening, welk romantisch verhaal ook van droevige lotgevallen, kan halen bij déze werkelijkheid van dat geheel onvoorbereide vertrek uit de Tuilerieën, wáárdig, in al zijn verschrikkelijkheid, van ernst, omdat de keizerin slechts bezweek voor den aandrang harer persoonlijke vrienden, den prins van Metternich en den

Italiaanschen gezant de Nigra; die tocht daarop door Parijs in een fiacre; dat niet thuis vinden van den vriend, bij wien zij eerst hulp zocht; die tocht ten tweeden male dan door de haar zoo vijandelijkgezinde hoofdstad, welke, voor betrekkelijk weinige jaren, haar juichend als Keizerin had gehuldigd; dan die veilige haven eindelijk bij den trouwen vriend van vroeger dagen, voor wien geen moeite te veel, geen gevaar te groot is om haar te redden, die haar den ganschen nacht bergt onder zijn dak, die haar, op gevaar af telkens herkend te worden, met verschillende rijtuigen, eigene en postwagens, door gansch Frankrijk heenvoert tot aan Deauville, die haar, niet zonder de grootste overredingskracht zijnerzijds, een plaats bezorgt aan boord van Sir Burgoyne's jacht, en aan wiens zijde zij, de weinige-weken-geleden zoo gevierde en zoo gehuldigde souvereine, dezelfde onvergelijkelijke lieftalligheid, dezelfde onnavolgbare gratie bewaart, die haar als Keizerin alle harten deed winnen, en die in dit sobere verhaal van den Engelschen tandarts te méér treft door de met élk onopgesmukt woord zich accentueerende wáárheid van wat hij beschrijft. Het dient gezegd - al handelen deze mémoires over Keizerin Eugenie en niet over dr. Thomas Evans, - zij zijn op zich zelf reeds een plezier te lezen, om de absoluut-zich-zelf-op

den achtergrond-houdende wijze, waarmede deze wezenlijk nobele figuur, uit dagen van zóóveel verraad, dit alles verhaalt, als gold zijn eigen houding en gedrag erin de gewóónste zaak ter wereld, als ware het een van zelf sprekend iets, dat hij zijn positie, zijn huis in den steek liet, ja zijn leven in de waagschaal stelde, om de bij hem hulp zoekende vrouwen, Eugenie en madame Lebreton, te redden tot èlken prijs. Menigeen - een Franschman, die altijd zichzelf zoo gráág op den voorgrond plaatst, stellig - zou van dit gedeelte der mémoires hebben gebruik gemaakt, om zijn eigen onmisbaarheid, hoogheid van ziel, en groote handigheid om de zaak tot een goed einde te brengen, in een helder daglicht te stellen. Dr. Evans echter deelt de gebeurtenissen zoo gewoonweg mee, wat hem zelf betreft, als ware iedereen in die dagen der gevallene trouw gebleven, inplaats van het tegendeel.

De geheele beschrijving dezer vlucht herinnert aan die van Marie Antoinette; alleen, de voorzorgen waren door den kalmen Amerikaan beter genomen dan toen; meer nog misschien, het geluk heeft de eene gediend en de andere onder den valbijl gebracht. Het geluk, of de wil Gods, het blinde noodlot, of de in elkaar grijpende omstandigheden, door een hand achter de schermen bestuurd, - wie zal het zeggen.

Wanneer men nagaat hoe óók Bismarck, de eigenlijke bewerker van Napoleon's en Eugenie's ongeluk, zijnerzijds ten slotte heeft geboet, heeft leeren kennen de bitterheid der wisselingen van het lot, men zou er bijkans toe komen te gelooven in een rechtvaardigheid, die ook soms op aarde reeds den waren schuldige hun loon thuis brengt.

Aan den anderen kant echter, wie voelt niet de onrechtvaardigheid van het lot dier twee jonge Napoleons, die, ieder op hunne wijze, boeten moesten voor wat niet zij helpen konden: de een veroordeeld tot de vergulde gevangenschap van Weenen, en den vroegtijdigen dood, de ander tot dat nog veel vreeselijker einde van op de afschuwelijkste wijze afgemaakt te worden door Zoeloe's, - dienend in vreemden dienst, niet eens voor zijn eigen zaak! En daarenboven misschien - wie zal den sluier van *dit* historie-geheim opheffen - afgemaakt als het ware opzettelijk, omdat de Engelschen hem opzettelijk in den steek lieten, daar zijn verdwijnen meebracht voor Engeland een oplossing van politieke moeilijkheden, daar hij optrad als pretendent!

Mémoires óók geven slechts een stukje licht, niet méér dan tipjes van de gordijn lichten zij op, toch zijn zij mij zooveel liever - omdat zij geschreven zijn door tijdgenooten, die achter de schermen zien konden, - dan de officiëele historie, vrucht van schoolwijsheid en schoolgeleerdheid, geënt op partijdigheid en vooroordeel en, heel dikwijls, op onverstand en onwetendheid bovendien.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Voor het jaar eindigt wil ik gaarne de aandacht vestigen op den *Spiritischen Kalender 1912.* Mooi is het fijn-uitgevoerde schild, met een engel die een kind aan den afgrond beschermt, en goed-gekozen vind ik daarop de spreuk: De dingen die men ziet zijn tijdelijk, maar de dingen die men niet ziet zijn eeuwig. -

De kalender is samengesteld door mevrouw van Holthe tot Echten, eene spiritualiste wier naam den lezers van het Toekomstig Leven zeker wèl bekend zal zijn. Hij bevat allerlei stichtelijke, meestal op het spiritualisme betrekking hebbende spreuken, sommige uiteraard niet veelzeggend, sommige mooi-gevoeld, zooals b.v.:

Te gelooven wil zeggen: met ons hart in het eeuwige te rusten, terwijl onze voeten nog staan in het stof der vergankelijkheid.

Voor allen die iets voelen voor spiritualisme - en ik weet, als redactrice, dat er onder de Lelie-lezers velen zijn met wien dat het geval is - zal deze zoo gedistingueerd-uitziende kalender zeker een welkome nieuwjaars-gift zijn. De uitgever is G.A.W. van Straaten te Middelburg.

Bij dezen zelfden uitgever, die zich toelegt speciaal op het uitgeven van spiritualistische en theosofische boeken, verscheen insgelijks een klein boekje: *Reïncarnatie* of...? Antwoord op de vragen: Worden wij als zelfstandige wezens op deze planeet herboren? Hoe moet dan de *Ouderliefde* beschouwd worden, - door Domarij. Ouderliefde is zoo'n ernstig ding, en vooral in onze dagen wordt er zooveel geschermd met dat woord, en met de 'eeuw van het kind', dat het wel der moeite waard is eens ernstig stil te staan bij de vraag: in hoeverre zoogenáámde ouderliefde niet maar al te dikwijls gelijkstaat met grof egoïsme. Het wil mij voorkomen dat de denkbeelden van den auteur méér origineel zijn dan wáár, zoo b.v. waar hij zegt dat de ouderliefde *blijft* bestaan, ook lang nadat het kind groot is geworden, (om daaruit te bewijzen dat de ouders eigenlijk zichzelf liefhebben in hunne kinderen.) Ik vind deze theorie niet overeenkomstig de werkelijkheid, want het heeft mij juist altijd gefrappeerd dat zoovele ouders, als de kinderen eenmaal volwassen zijn, meer en meer onverschillig voor hen worden, menigmaal een zekere jaloezie zelfs toonen, en geheel hun eigen weg gaan. Het slot van het betoog is dat de leer der reïncarnatie het meest beant-

woordt aan de wetten van liefde en rechtvaardigheid, en dat God het ééne schepsel niet boven het andere stelt. Natuurlijk is dít slot voor hen die anders denken geenzins zoo uitgemaakt als voor den auteur-zelf, die het met elk geloover gemeen heeft dat hij zijn geloof 't meest-aanbevelenswaardige vindt. Maar, hoe dit zij, voor de Lelie-lezers, die, over 't algemeen, zoo heel veel belang stellen in al deze vragen, acht ik dit boekje, dat ze behandelt op een even eenvoudige als heldere wijze, zeker 't aanschaffen wáárd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Kunsten en Wetenschappen.

De Drukkunst in de Nederlanden van 1500-1540.

In tegenstelling van den naam van den samensteller, Wouter Nijhoff, firmant van de bekende Haagsche boekhandelaarsfirma, - of is zij tegenwoordig naar de mode dezer dagen, eene Naamlooze Vennootschap? - klinkt het ons wel wat echt *Duitsch* in de ooren, als in het prospectus wordt gezegd: ‘Das 500-jährige Gutenbergjubiläum im Jahre 1900 bot willkommenen Anlasz die Anfänge der Technik der beweglichen Lettern genauer und systematischer zu erforschen und einem gröszeren Teil des Publikums Interesse an den ersten Erzeugnissen der schnell sich ausbreitenden *Erfindung*[1] des groszen Mainzers zu erwecken.’

Ergo de samensteller, de Nederlander, Wouter Nijhoff is òf een afvallige, òf hij laat toe, dat de uitgever Hiersemann te Leipzig hem een *kaakslag* geeft, en Lourens Coster doet afdalen tot navolger, of *would-be* uitvinder.

Staat het nu zoover voor ons land met de ‘Coster-legende’? Is er geen houden meer aan? Laten we dan ook maar zijn standbeeld uit den Hout halen, en hergieten in kanonnetjes voor misschien komende Artillerie-padvinders.

Doch afgescheiden van dit alles verdient het boek gekend te worden.

Voor Nederland begon Holtrop. Wouter Nijhoff volgt hem voor de jaren 1500-1540.

We noemen de volgende namen voor ons land, Doen Pieterszoon, Amsterdam; Albert Paffraet, Jacobus de Breda, en Theodoricus Boine, Deventer; Jan Seversz, Leiden; Jan Berntsz, Utrecht.

De Zuidelijke Nederlanden geven een grooter contingent, vooral Antwerpen.

De lettertypen, de boekdrukkersmerken en vele der in hunne uitgegeven werken voorkomende illustraties geven dit werk zeer zeker groote aantrekkelijkheid.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

1) Wij onderstreepen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschap-kring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mela. - Ik zal de copie voor U nazien; zoo mogelijk zal ik aan Uw wensch vóór 1 Jan: voldoen.

Prudens. - Neen, hoor, alweer de plank heelemaal mis, want, op St: Nicolaas-dag ben ik niet de deur uit geweest. Ik moest hartelijk lachen om Uw meening mij tot driemalen toe te hebben ‘herkend’ op die verschillende punten in de stad, terwijl ik ondertusschen rustig thuis zat. Neen, ‘rustig’ kan ik niet eens zeggen, want ik had het wanhopig druk met de St: Nicolaas; dat was ook juist de reden van mijn thuisblijven. Uw beschrijving van die andere dame past wel zoo'n beetje op mijn vriendin, maar, die ook kunt gij niet gezien hebben, daar zij-ook, om dezelfde reden, thuisbleef dien dag. En nu vertel ik U, uit plaagzucht, niet, hoe ik er wèl uitzie wat m'n toilet betreft, maar wèl wil ik U zeggen: de kleur die gij zaagt op die dame bezit ik niet. Jammer dat ik mij nu van het mij gemaakte compliment òòk niets kan aantrekken.

- Ja, ik heb nu òòk gezien, wat mij ontgaan was, dat de Standaard in zake de groenen-schandalen 'n flinker en correcter houding heeft aangenomen dan de Nederlander; de zoetsappige praatjes van den heer Visser zijn m.i. door Kuyper flink weerlegd. Die eer komt het toe.

X. IJ. Z. - Van gedachtenwisselingen en ingezonden stukken zend ik géén pres: ex: toe aan vreemden, tenzij bij uitzondering, waartoe voor U geen reden voorligt. Daarom heb ik Uw

stukje vernietigd. Indien gij aan de gedachtenwisseling wilt deelnemen moet gij trachten de Lelie ter lezing te krijgen, of abonné worden.

Mevr. E.W. - Ik dank U zéér voor Uw toe-knipsel uit die duitsche courant; zoodra er plaats komt hoop ik er alsnog gebruik van te maken.

Hendricus Archelius. - Uw gedichtje is niet geschikt tot plaatsing. Daar gij geen postzegel insloot tot terugzending heb ik het vernietigd.

Mits. - Neen, ik weet zeer goed dat gij niet hebt aangedrongen op een spoedig antwoord, maar mijn vorige spoed-corr. aan U was enkel ingegeven door mijn eigen schuldgevoel, dat gij ditmaal zoo lang hebt moeten wachten op antwoord. -

Voor ik Uw gróóteren vorigen brief beantwoord, wil ik U even danken voor Uw eerlijkheid, inzake dat m.i. minne stukje in de Vrije Socialist over de dierenliefde. Opdat ook anderen weten waarover het hier gaat zal ik het hier even overnemen.

Uit de Hoofdstad. - *De wereld waarin men zich verveelt. - Er worden hier ter stede pogingen aangewend door mevr. W. Tindal, geb. Jonkvr. Tindal, en mevr. A.C. Kuhne Kramer, om te geraken tot de oprichting van een anti-Trekhondenbond.*

De bedoeling is, op te komen tegen de wijze waarop de honden, die geen trekdieren zijn, als zoodanig in ons land worden misbruikt.

Naar men verneemt hebben genoemde dames reeds vele bewijzen van instemming uit alle deelen van ons land met dit streven ontvangen. Binnenkort, hoogstwaarschijnlijk nog deze maand, zal de oprichtingsvergadering van den Bond plaats hebben.

'n Anti-Trekhondenbond dus.

Er is niets anders te doen.

Er zijn geen trek-menschen die zwak, te jong of te oud, zich afbeulen voor wat slecht eten!

Maar 't is begrijpelijk: op het gezwoeg van die trekmenschen parasiteert de 'wereld waarin men zich verveelt' en er moet dus naar ander tijdverdrijf worden gezocht.... Dan de hond maar als subjekt genomen voor sentimentaliteit en... 'naasten' liefde-demonstratie.

(*Vrije Socialist*).

Ik begin met te zeggen dat ik geen dezer dames anders ken dan van name, en dat ik géén lid ben geworden van haren anti-trekhonden-bond, omdat ik haren eisch 'nooit te koopen van iemand die een trekhond houdt' te ver gedreven acht. Indien 'n hond in stáát is tot trekken, en indien de eigenaar hem goed behandelt, dan mag men hem m.i. niet benadeelen door zoo'n te ver getrokken regel. Bovendien, hoevele koetsiers mishandelen hunne paarden! Rijden die dames dan nooit? Neen, ik vind dat het hier niet gaat een zóó algemeen voorschrift te maken. Gij ziet dus dat ik tegenover dat geval volkomen *onpartijdig* sta.

Maar dat neemt niet weg dat ik, het hier bovenafgedrukte stukje lezende, mij innig heb geërgerd aan de gemeene laffe stokerij van dat artikeltje, en het dan ook reeds had uitgeknipt om er een woordje van te zeggen, toen ik 's avonds Uw brief ontving waarin gij schrijft:

U heeft zeker in de Vrije Socialist gelezen: 'De wereld waarin men zich verveelt'? Gij zijt het er natuurlijk niet mee eens. Ik ook niet. R. slaat de plank mis. Ik zal eens trachten hem dit aan 't verstand te brengen.

Zie dat deed mij pleizier dat gij, zelf een Vrije-socialist, in dezen eerlijk denkt. Met R. veronderstel ik dat wordt bedoeld door U dien Rijnders, die Uw partij schijnt

te deelen in twee kampen, van vóór of tegen hem. Nu, na *dit* staaltje van zijn eerlijkheid voel ik mij al heel weinig met hem zielsverwant. Want dit is precies *dezelfde* valsche onoprechte eenzijdigheid van voorstelling, die de Vrije Socialist den anderen partijen steeds zoo heftig verwijt. Week aan week bijna wordt het in De Vrije Socialist zóó voorgesteld, alsof dierenbeschermers en dierenvrienden per-se aanstellerige, zich vervelende, rijke lui zijn, die niets geven om de arme *menschen.* Het tegendeel is het geval. Herhaaldelijk reeds heb ik uiteengezet dat juist *echte* dierenliefde insluit èchte menschenliefde. Dat spreekt van zelf omdat zij voortkomt uit *medelijden met het zwakkere.* Laat De Vrije Socialist, als hij dan zoo extra-eerlijk is als hij altijd beweert, dienaangaande eens overnemen mijn artikel: *Behartenswaardige Wenken en Begripsverwarring* uit de Lelie van 4 Oct. jl., of ook: *Gelukkige kinderoogen* uit de Lelie van 22 Nov. jl. In beide artikelen wijs ik er nadrukkelijk op hoe echte dierenvrienden de partij stééds trekken van ongelukkige en misdeelde *menschen.* Omgekeerd, hardvochtige, egoïste, gierige, alleen aan hun eigen voordeel denkende ‘bourgeois’ zijn ook stééds slecht en onverschillig voor 't lot van 't misdeelde dier. (Want het pronken met 'n duren rashond of dito eigen paard heeft natuurlijk niets met dierenbescherming te maken).

Er is echter nog iets anders wat de voorstelling in dit stukje zoo verachtelijk-onwaar maakt. De steller daarvan weet namelijk evengoed als ik dat 'n dier zich niet kan verdedigen door wetten en door vergaderingen en door werkstakingen, enz. Een dier is afhankelijk van, in de macht van den mensch; 't blijft ook altijd een éénling, dat zich nooit, *zooals het volk dat wel kan*, met zijn rasgenooten kan vereenigen om zijn vijanden *gemeenschappelijk* den oorlog te verklaren.

En dáárom, op *dien* grond, heeft het boven alles nóódig onze hulp en onze zorg. - Maar als het volk, die ‘trek-menschen, die zich afbeulen voor wat slecht eten’, *willen gemeenschappelijk*, dan kunnen ze de maatschappij onderste boven keeren. Nog onlangs zei me iemand, die alles behalve van de vrije-socialisten-richting is: ‘Als ze *allemaal* de wapens neergooiden, dan zouden wij anderen niets tegen hen vermogen; maar dat doen ze toch nooit, daarvoor zijn ze veel te veel onderling verdeeld.’ Zoo is het precies; gijlieden zijt *menschen*, van elkaar jaloersche, elkaar 't licht in de oogen niet gunnende *menschen*, evenals iedereen bijna, van welken rang of stand ook. Daarom scheldt gij *'t Volk* uit en Troelstra en anderen, die er gekomen zijn op *Uw* schouders, maar onder elkaar kunt gij óók geen vrede houden, en vult week aan week Uw partij-blaadje met het kinderachtigste gekibbel over de ‘zaak Rijnders’ en over dito ditten en datten, in plaats van als één man U saam te scharen om Uw doel te bereiken. Als gij *dat* láátste deedt, dan behoefden er

geen ‘trek-menschen’ te zijn, waarop ‘de wereld waarin men zich verveelt’ parasiteert.’ Maar die trekmenschen-zelf zijn parasiten op *hun* beurt; dat is 't héële zaakje. Ze willen een lui leventje, - van nietsdoen; en daarom gunnen ze den kapitalisten niet dat *die* er al zijn, en zij nog niet. - Help U zelf, kan men met alle recht zeggen tot U, vrije-socialisten; maar dat kan men *niet* tot de dierenwereld. En daarom is dat stukje van dien meneer R. 'n valsche opruierij, precies net zoo valsch en onwaar van voorstelling, als waarvan de Vrije Socialist steeds op zoo'n hoogen toon anderen berispt. En, wat mij betreft, ik begeer 't blad niet meer in m'n huis te ontvangen als het zich zoo gedraagt. De heer Domela Nieuwenhuis heeft me gevraagd, of ik hem de Lelie wilde uitwisselen voor de Vrije Socialist. Daarin heb ik toegestemd, ik-persoonlijk, want ik wissel een van mijn *eigen* present-ex. uit, maar ik zie van die uitwisseling af, als deze gemeene opruierij tegen de *wezenlijk*-menschlievende menschen blijft dóórgaan.

- Nu ga ik over tot Uw langeren brief; daarin deelt gij mij mede, dat gij onder ‘bourgeoisie’ verstaat de ‘*heerschende*, stelende, roovende, moordende oorlogen-makende klasse.’ Denkt gij heusch, als gij en de Uwen zult heerschen, dat gij 't beter zult maken? Scheldt de Vrije Socialist niet week aan week op de socialistische Kamerleden, en op weggeloopen partij-genooten? Waarom? Omdat die heeren er *zijn*, waar ze wezen wilden, en nu natuurlijk de oude principes laten varen, die alleen dienden voor de *theorie.* Men moet wel naïef zijn om daarin te gelooven. - 'N leugen vind ik het, dat het volk ‘loonslaven’ zou zijn. Voor 't volk, den arbeiders-stand, wordt oneindig veel méér gedaan dan voor den kleinen middenstand, en voor de ambtenaren zonder geld. 't Volk heeft dit kosteloos, en dat voor niets, wat wij-anderen duur moeten betalen. Ik heb hier nog onlangs 'n geval gezien van menschen, die hun kind elken keer kosteloos laten opnemen in 't ziekenhuis, maar het des Zondags zoo duur en zoo prachtig kleeden als geen menschen van ‘stand’ maar zonder geld zich zouden durven veroorloven. Waarom zouden zij het niet doen! Zij vallen immers onder de rubriek: volk. Zij hebben 'n kosteloozen dokter, 'n kostelooze verpleegster, ontvangen allerlei lekkernijen op St: Nicolaas en Kerstmis, etc. Zulke gevallen zijn bij de vleet op te noemen.

Gij beweert altijd dat de schuld van het gebrek aan smaak en aan geestesontwikkeling, (waardoor het volk zich tevreden stelt met genoegens van de láágste soort) ligt bij de bourgeoisie, die hun niets beters géeft. Dat is óók niet waar. Dat ligt aan 't *mensch*-zijn. Is de bourgeoisie, zij die, volgens U, de ontwikkeling en de geestesbeschaving wèl bezitten, dan soms zoo veel beter dan het volk in keuze van genoegens? Haal ik niet telkens voorbeelden aan van de kinderachtige, onnoozele ontspanningen, waarin 't grootste deel van 't menschdom zijn verpoozing zoekt? En dan het gehalte van de comedies en de revues enz., die publiek trekken; èn hier in ons land èn in 't buitenland! 't Beste werk van Ibsen, Hauptmann, Sudermann, Maeterlinck, maakt geen goede zaken. Prullen van 'n min, viezig, onnoozel slag, die alleen *vullen* zalen, niet met 't ‘volk’ maar met de ‘bourgeoisie.’ Daarom ligt het niet aan wat meer of wat minder ontwikkeling, maar wel aan 't akelige *onbenullige* van de groote meerderheid van de menschen, rijken en armen, bourgeoisie en volk, beide.
-

Uw bloed ‘kookte’ toen gij zaagt hoe op den rooden Dinsdag het volk in de luren werd gelegd door de handige politici. Wel, mijn bloed ‘kookte’ eveneens, toen ik dat hierboven door mij aangehaalde stukje in de Vrije Socialist las (het zóóveelste

van dien aard). Want de Vrije Socialist legt met zulke leugenpraat evengoed *zijn* lezers in de luren. Allemaal oud lood om oud ijzer.

En, van den rooden Dinsdag gesproken, ik ken toevallig een familie, die voor dien dag is overgekomen uit de provincie. Ik ken die familie al van mijn jeugd-jaren, zij woont gedeeltelijk hier in den Haag, - en ik durf zeggen, dat ik goed ben voor haar (juist, omdat ik óók ben 'n dierenvriend). Die menschen hebben het, (dank zij mijn ouders, toen zij, buiten hun schuld, door ziekte, aan den bedelstaf waren) gebracht tot gezeten werklui. Zij hebben goed opgepast, dus geef ik hun graag de eer die hun toekomt. Maar, als mijn ouders er niet geweest waren, om hen te helpen, dan waren zij nooit zoo ver gekomen. Wel, nu zijn zij 'socialisten'. Nu hoor ik den ganschen dag (want ik ben nog steeds met hen in aanraking): 'Dit geeft tegenwoordig geen pas'. 'Dat kan onze dochter niet meer doen.' 'Daarvoor zou ik hartelijk danken.' Etc. etc. Maar - weet ge waarvoor zij *niet* danken, voor alle cadeautjes die zij kunnen afbedelen, voor alle voorspraakjes bij ministers, enz., die zij noodig hebben. Dan is alle gevoel van 'fierheid' en 'eigenwaarde' zoolang opgeborgen Zoo is het 'vrije' volk. Aan den eenen kant snoeven zij op hunne verkregen 'rechten'; aan den anderen kant *bedelen* zij zoo hard zij kunnen. Want, óók al weer, deze familie is niet de eenige - gezeten werklui - die ik zóó ken. Zooals ik U zeg, *mij* kan 't niets schelen, ik mag die menschen wel, daarom geef ik hun graag wat mee, zoolang ik zelf nog wat heb te missen, maar kom mij als 't U blieft niet aan met hunne socialistische 'principes'. Als die menschen - en gij allemaal - maar eerst 'heerscht', dan zult gij *ons* geen rooien cent geven, maar ons vertrappen en negeeren, en U-zelf 'n kroontje en 'n titel en 'n ridderorde aanhangen, zoo gauw ge kunt. **Afgunst**, dat is 't heele socialisme en 't vrij-socialisme incluis.

Gij schrijft aan het slot van Uw brief dat gij die photo van mijn hondjes, die ik onlangs in de Lelie liet afdrukken, zoo aardig vindt, en dat, daarnaar te oordeelen, 'Benjamin U 't aardigst lijkt'. - Nu, dan zal 't U wel goed doen te hooren, dat juist Benjamin 'n kind is 'van 't volk', 'n echte plebejer (vader en moeder onbekend), terwijl Frits zich verheugt in 'n stamboom. Benjamin kan je 't aanzien dat hij 'n vader-rashond heeft gehad, die zich zeker daar aan de Riviera heeft vergeten met 'n fransch republikeintje. Want hij heeft veel gemeen met de prachtige Iersche griffons (wordt zelfs dikwijls

daarvoor aangezien; zoodat zoo'n meneertje zeker z'n vader is geweest, denk ik). Wel, komt hij op straat die deftigheden tegen, dan wil *hij* kennismaken, maar zij gaan hem met aristocratische fierheid voorbij, en dan zeg ik tegen hem: Arme Ben, je adelijke familie wil *toch* niets van je weten, doe toch geen moeite jongen, je vader heeft 'n mesaillance begaan, dat zien ze je aan. - En Frits houd ik voor, dat hij, van louter voornaamheid en aristocratie, zoo vroeg oud en ziekelijk is geworden. (Zaagt gij b.v. niet onlangs die rake plaat in Simplicissimus, waarop 'n uitgeleefde meneer in 'n rolstoel is afgebeeld, die zichzelf vertroost met de opmerking: Ruggemergstering is 't ware kenmerk van *ras*). - En met dit hondenpraatje neem ik van U een hartelijk afscheid.

Mevr. A. de G.B. - Hartelijk dank voor Uw uitvoerig schrijven. Gij zegt van die rake zinnetjes, die mij doen schateren om de waarheid ervan. Zooals ‘ik ben liever in 't gezelschap van “de” mannen dan van één man’ - om de gevolgen die er uit voortvloeien. En dan, dat de vrouwen altijd jaloersch zijn van haar geslachtsgenooten die er goed uitzien en in den smaak van 't mannelijk geslacht vallen. Ook zòò waar! Ik moet altijd zoo lachen om de deugd van zoovele eerzame, leelijke, misdeelde oude-juffers, wier deugd zoozeer is geweest van jongs af: *moeten*, uit onbegeerd-zijn. - Wat Uw opmerking aangaat over *geslachtsgemeenschap*, ja, dat is zéér waar, maar, hebt U nooit opgemerkt dat zelfs de aanraking, de handdruk, de blik van den éénen man U kan onsympathiek zijn, een instinctieven afkeer geven, waar ge dat alles van den anderen graag aanvaardt? Ik zal Uw hoofdartikel zoo spoedig mogelijk plaatsen.

P.v.V. - Ingevolge mijn belofte aan U ben ik thans bereid Uw indertijd mij gezonden brief te beantwoorden. Gij spraakt daarin Uw verbazing uit, dat ‘een rijke dame als ik’ niet liever een kind aanneemt, in plaats van zooveel liefde te geven aan de dierenwereld, en gij verbondt aan die ‘verbazing’ eenige schampere opmerkingen aan het adres van dierenlievende dames in het algemeen. (Laat mij U er even tusschen twee haakjes op wijzen, P.v.V., dat er minstens evenveel dierenlievende heeren óók zijn). - Wat mijn ‘rijkdom’ aangaat, geef ik U in overweging, alvorens zoo'n gemakkelijk oordeel te vellen over de kas en de zaken van 'n ander, éérst eens naar dat alles nauwkeurig te informeeren, dan zult gij vernemen dat ik persoonlijk, in tegenstelling met mijn familie-leden over het algemeen, volstrekt niet rijk ben, maar leef van mijn pen, ik en mijn geheele huishouden mèt mij. Al ware ik dus ook nog zoo geneigd om een kind aan te nemen, dan zou ik het niet doen om de groote finantiëele bezwaren aan zoo'n verantwoording verbonden, en die geheel buiten mijn vermogen zijn. Een kind eischt heden ten dage niet alleen een dure opvoeding, maar ook is zij of hij, die het aanneemt, m.i. verplicht rekening te houden met een toekomst, waarin het onverzorgd misschien achterblijft bij den dood van zijn weldoener. Tegen het aannemen van één kind kan men minstens twaalf honden houden en verzorgen tot hun dood toe. Overigens moet gij al heel onnoozel zijn, indien gij niet begrijpt, dat het aannemen van 'n hond of 'n kat (welke dieren U ruimschoots de liefde, die gij hun bewijst, teruggeven) heel wat minder verantwoording eischt in duizenden opzichten dan het aannemen van een kind. Het laatste kan leiden tot zulke droeve vergissingen als Karin Michaelis zoo wáár heeft beschreven in haar boek ‘Benjamin’, waarin twee aan liefde behoefte gevoelende dames een jongetje uit het armenhuis halen om, na een héél teedere opvoeding, tot de wreede ervaring te komen, dat het

kind erfelijk is belast met allerlei leelijke eigenschappen, die hem ten slotte tot een dief en handschriften-vervalscher maken. Gij zijt misschien van de leer, dat een goede opvoeding zulke gebreken kan doen veranderen; daarover wil ik niet redetwisten, het is mogelijk, maar in elk geval voel *ik* mij-zelve niet berekend tot de liefde, en het geduld, en het verstand, nóódig zoo'n mij geheel vreemd kindje, van mij onbekende ouders, groot te brengen, ook niet al ware ik wèl rijk. Een vrouw die dat wèl doet, en die het *goed* doet, verdient de meest-onbegrensde achting, maar ik zie niet in, waarom gij het mij en anderen kwalijk neemt, dat wij voor àndere soort van ellende onze oogen en onze beurzen openen, namelijk voor die van het van den mensch totaal afhankelijke, door hem veelvuldig mishandelde, in zijn macht overgeleverde dier. - Dat *dit* soort van èchte dierenliefde meebrengt èchte menschenliefde, heb ik reeds herhaaldelijk in de Lelie gezegd, o.a. in het artikel 'Gelukkige Kinderoogen' van 22 Nov. l.l., en waarheen ik U speciaal verwijs. - De hatelijkheden over het zich aanstellen met dierenliefde, die gij richt tot de dierenbeschermers, zijn dan ook zóó kinderachtig, dat ik ze met schouderophalen voorbij ga, het sterk betwijfelend, indien ik in Uw woonplaats naar U ga informeeren, of *gij* wel iets zult doen van de van *menschenliefde* getuigende daden, die ik volgens dat artikel 'Gelukkige Kinderoogen', en op duizenderlei andere wijzen, verricht, juist *omdat* ik een medelijdend hart heb, niet alleen voor het dier, maar voor *alles* wat lijdt, afhankelijk is, arm en ellendig leeft, ook den mensch en het kind.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest de repliek van **Ego**, en een ingezonden stuk aan den heer **Visser** van **Mej. Beaujon** tot een volgend nommer uitblijven ('t laatste door het niet tijdig genoeg in mijn bezit komen om de schrijfster proef te zenden). Eveneens moest overblijven de **Gedachtenwisselingen** van de heeren **Naaktgeboren** en **Joh. G. Schippérus**.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) Dit was afgedrukt, toen ik Uw briefkaart ontving, waarin gij mij mededeelt *wèl* met de Bornsche Courant iets te maken te hebben. Ik heb U reeds gezegd, dat Uw verhouding tot dat Blad mij niets kan schelen, zoomin als het Blad-zelf, waarvan ik verder géén notitie zal nemen, evenmin als van U. Aan mijn belofte voldeed ik, daarmee uit.

27 December 1911.
25ste Jaargang.
No 26

Berichten.

I.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

II.

Wegens de Kerst-vacantie vertrek ik voor een paar weken naar Berlijn. Men wordt verzocht brieven en stukken tot nader bericht op te zenden aan den uitgever, met verzoek van doorzending aan mij. Voor hen die om de een of andere reden direct aan mij willen schrijven is mijn adres te bekomen bij den uitgever en ook aan mijn eigen woning.

Redactrice Holl. Lelie.

III.

Wegens de drie Kerstdagen, en mijn in déze week vallende afreis, moest de Lelie zóó vroeg vóóruit worden afgedrukt, dat ik geen corr: of roman heb kunnen geven.

Redactrice Holl: Lelie.

Hoofdartikel
Liefde en Huwelijk.

Tis nog altijd 's heeren Ego's betoog dat mij noodzaakt deze beide ook eens door een ander oog te doen zien.

De liefde is het verhevenste waarmede een jonge vrouw, of man bezield kan zijn. Menig jong-meisjesleven is eerst bevredigd geworden, wanneer Amor met zijn pijlen haar hart had doorboord. Of deze bevrediging ten slotte rust brengt (?) betwijfel ik in vele gevallen. De intellectueele vrouw, zal in de liefde eerder bevrediging vinden, dan het meisje dat aan niets anders te denken heeft, dan aan haar toilet, onbenullige huis-

houdelijke bezigheden en wat dies meer; die het hoofd van zoo'n argelooze verder vullen.

De laatste wordt door haar steeds zoeken naar iets dat haar bevredigen kan wispelturig, voor háar is liefde een uitkomst, maar deze zal haar ook nimmer bevredigen zooals zij verwacht had; voor de eerstgenoemde zal de liefde zijn een zalige ontchoogeling, waarin zij vindt wat zij nooit te voren gekend heeft. Haar hart en geest zijn steeds door haar intellect gebonden geworden, vandaar dat uit zoo'n meisje een reine liefde straalt en waarbij zij dan ook niét haar-geestelijk-zijn vergeet, wijl van de eerste alleen zingenot haar liefde doet geven aan den eersten den besten man, die zij in de gelegenhied is, in haar strikken te vangen, om niet lang daarna weder wanhopend na te zien; die vervlogen liefde, om daarna weder opnieuw te trachten bij een ander streeling voor haar zingenot te verkrijgen. Zeker zijn deze laatste als ‘vrouw’ diep te beklagen, ik ben de laatste die de natuurdrang zal wegredeneeren maar daartegenover staat onze wat ‘liefdeleven’ betreft onbarmhartige maatschappij. Wet en zeden *verbieden* de vrouw zich te geven zoo zij is en hoe gaarne ik al die vrouwen zoude gunnen, dat de natuur haren vrijen weg in dezen kon bewandelen, stuiten wij op *wet en zeden*, wier aanwezigheid nu eenmaal *niet weg te redeneeren zijn*, omdat wij wanneer wij ons in de volheid van onze natuur geven, wat die eischt zonder in aanmerking nemende *wet en zeden* als ‘vrouw’ reddeloos verloren zijn. Dit is een wreede uitspraak, maar daar is nu eenmaal *niets* tegen in-te-brengen. Wij leven in een cultuur-staat, die eischt dat alles haar geofferd wordt, zelfs ook dát wat wij allen zonder uitzondering gemeen hebben, waarvoor wij ons eigenlijk niet moesten behoeven te schamen omdat het ‘natuur’ is. Maar juist met de Cultuur-staat is alles vervalscht, achter dat groote scherm van fatsoen en zeden schuilt zooveel 't hunkeren naar het ‘onbekende’, maakt velen ontevreden met hun *zijn*, daardoor worden ook velen *onoprecht* in de liefde, omdat deze vaak te gekunsteld is. Gelukkig het meisje dat door haar intellect met handen- en geestesarbeid haar leven leiden kan, haar aangebore vrouwelijke natuur bezit *zij* even goed, doch haar geestelijk-zijn houdt haar in bedwang, omdat zij weet dat de meêdoogenlooze wereld 't haar verbiedt. Dit in bedwang houden maakt zeer zeker in enkele gevallen tegennatuurlijke schepselen maar deze zijn dan ook weder uitzonderingen op den regel. 't Zich verkrachten is in onzen tijd *noodig,* om de onoprechtheid die ook op het punt van liefde heerscht. Gelukkig is het meisje dat zich een aangeboden liefde kan *ontzeggen*, doch ongelukkig is zij die de begeerde *niet* kan bekomen; daarom ontken ik dan ook geenszins, dat het zielelijden van zoo'n meisje ontzettend zwaar is, hoe vrijer en veelzijdiger eindelijk van de jeugd af de omgang tusschen de sekse is, des te volkomener zal ook iedere sekse de richting, wáarin de andere zich ontwíkkelen moet, in de handen hebben. Vrouwen die terwille van hun studievak liefde en moederschap offeren, handelen tegen den diepsten drang harer vrouwennatuur. De sociale of altruïstische neigingen wortelen alle in de liefde en dat deze liefde zoowel in engere als in de ruimere beteekenis van het woord, in het leven der vrouw meer beteekent dan in dat van den man wordt algemeen toegestemd; daarom blijft het innerlijk-zijn van de vrouw, voor de meeste mannen een geheim. Over het algemeen is de vrouw wat liefdeleven betreft meér wáar dan de man en is ook *zij* hierin leugenachtig, dan is het weer de beschaving die stem in het kapittel heeft. De mondaine is de eenige vrouw die een werkelijk-liefdeleven leidt, maar voor welk een korten tijd heel dikwijls (?) Zij álléen kent de weelde die leidt tot een zich

geven aan den man zooals heer Ego dit van de vrouw eischt, maar ook zij alleen heeft de macht den man die haar met zijn oogen verslindt te maken tot haar meest onderdanigen dienaar, zij mag dien man in het publiek beleedigen zoo vaak het haar verkiest, daar staat hij dan ‘de man’ in al zijn fierheid en trots als een deemoedigen bengel, maar met het vooruitzicht zijn begeerte naar hartelust te mogen bevredigen. Ook aan zoo'n vrouw worden schoone beloften gedaan, waardoor een ontzettend lijden voor haar de gevolgen zijn, omdat zij heeft beantwoord aan den diepsten drang harer vrouwennatuur en hij tot bezinning komende eerst denkt, dat hij leeft in een maatschappij met fatsoen en zedenwetten, waar terwille hij die liefde-vrouw die zich zoo geheel en al aan hem gaf offers laat brengen, die beneden de waardigheid van den mensch staan, daarin alleen ontaard de liefde zooals een heer Ego deze wenscht.

Ongelukkig is de vrouw wier verstand niet boven haar lusten staat, onwillekeurig stelt

zij zich aan als een... gek wat in den regel de gepermiteerde uitdrukking is voor een hysteriesche vrouw en die dan ook heel dikwijls de speelbal wordt van meedoogenlooze mannen. Evenzoo heb ik medegemaakt dat een zeer jonge lieve vouw het slachtoffer werd van haren bruidegom in haar eerste huwelijksdagen, dit is bijna niet denkbaar dat een man het voorwerp van zijn liefde alsdus toetakelt. Ik zal niet ontkennen, dat er ook vrouwen zijn die in de liefde huichelen, doch van haár is het verlangen naar den man om tot bevrediging van haar lusten te komen. De vrouw die echter den man lief heeft met *al* wat krachtens haar natuur in haar leeft, zal al haar rijke fantaisie, die nooit uitgeput raakt in het werk stellen dien man voor haar alleén te behouden, zij zal alles in het werk stellen om al zijn liefste wenschen te vervullen en trachten hem zooveel mogelijk te bevredigen, wanneer de man dit weet te waardeeren, dan behoeft hij ook nimmer aan haar oprechte trouw te twijfelen. Als bij zulk een jong huwelijksleven dan de liefste wenschen in vervulling gaan wat een alzijdig geluk voor beiden die met zorg en ten slotte kommer de verschijning van dat liefdes-kind afwachten. Als dan na afloop der lijdensuren de vier oogen elkaar ontmoeten die dan spreken van liefde! en dank! voor onze heldenbetooning waaronder de zwakke toonen van die kinderstem 't rijk genot van moederzijn bevestigen, dan kent de moeder-trots geen grenzen, die nog steeds stijgt bij het in breeder-zin van moeder worden. Reeds de eerste dagen heeft zoo'n jonge moeder weer alle zorgen voor haar toilet in zooverre dit dan te verzorgen is, gelukkig is ook de vrouw wier man *eischt* dat zij daar zorg aan besteed, 't geeft haar dubbelzinnige bewijzen, dat zij is ‘zijn trots’ en dit is hét, wat de vrouw die met hart en ziel lief-heeft eischt, Voor haar liefde vraagt zij wederliefde die zich niet altijd kan uiten in ‘dat’ maar die ook háar geestelijk leven bevredigt.

Overigens doen zich omstandigheden in het leven voor, dat twee menschen die elkander innig liefhebben alle mogelijke hinderpalen in den weg staan die een huwelijk beletten. Een ongelukkiger liefde is niet denkbaar, ik voor mij ben door toevallige omstandigheden in de gelegenheid geweest enkele jaren het leven van zoo'n paar menschen te volgen. Het diepe medelijden, dat ik had met hun worstelen, bracht mij op een meer intiemer voet, zonder dat ik begreep wat de reden van dat worstelen was, (beide waren zelfstandig) voelden zij, dat ik hun begreep, nog nooit te voren had ik zoo diep in een anders liefde-leven gekeken en het zoo ernstig opgenomen. Door beiden werd een zwaren strijd gevoerd die door bekleeding van hoog-maatschappelijke positie ook daar nog rekening mede te houden had. Ik voor mij had in zóó'n geval wet en zeden durven trotseeren, maar ziet heer Ego hier de man die de vrouw welke hij innig liefhad niet wilde verlagen tot zijn maîtresse, maar beiden hebben geleden en gegestreden, totdat hij haar kon verheffen tot ‘zijn vrouw’. Hij gaf haar zijn naam waarvoor zij hem de haren afstond; en niemand kan zoo innig in hun geluk gedeeld hebben als ik, toen ik gewaar werd dat hun trouwdag eindelijk bepaald was. Ik beschouw hen als een paar overgelukkige menschen, die elkaar ter juister tijd weten te treffen en wier huwelijksdag ook voor mij onvergetelijk is, omdat die een einde bracht aan een jarenlange door hen gekoesterde wensch en mij ontsloeg van een medevoelen, dat mij menigen traan ontlokte, ik zag hen lijden en strijden tegen maatschappij en zeden wetten.

Nu wat de vrouw voelt die met volle liefde een huwelijk is aangegaan en zich in haar echtgenoot bedrogen ziet.

Hier geldt meer dan ooit het spreekwoord: ‘Liefde is blind’. Een mijner kennissen laat daarop volgen ‘Liefde ziet dubbel, maar alles door een mooien bril.’

Dit is het meest grievende wat een vrouw overkomen kan, hij beleedigt haar daardoor zoo diép in haar innerlijk vrouw-zijn, dat 't 't zielenleed dat daarop volgt niet anders als door boekdeelen te beschrijven zoude zijn. De bij herhaling plechtig beloofde trouw wordt telkens opnieuw geschonden, wil zoo'n vrouw zich nu niet geheel ten gronde zien gaan, door haar verdriet, is het haar plicht zich daartegen te verzetten en hierin kent de vrouw *geen middenweg*, zij verandert dan van de in alles geloovende en haren echtgenoot vertrouwende goede gade in een trots zich weerbare, ongenaakbare, medoogenlooze vrouw in wie alles wat liefde betreft vermoord is. Wee! den man die zich door zijn gemeen heimelijk gedrag zulk een omkeer in zijn huiselijken vrede bewerkt heeft. Zoodra het zielen-leven der vrouw eenmaal verpletterd is, dan helpen geen bede óf voorgewende smarten, die dan niets

anders raken dan egoïstische doeleinden, omdat hij dan *zijn* huiselijk geluk verwoest ziet, zich ziet verwijderen van zijn kinderen die ook hij afgodisch lief-heeft, dan eerst komt hij tot besef twee levens verwoest te hebben, dán voelt hij eerst de onschatbare waarde van een trouwe liefdevolle gade en komt tot de overtuiging, dat oók zíj recht op waardeering heeft, maar dan is het vaak te laat! Een vrouw in zoo'n geval verkeerende, verzekerde mij eens, dat zij zich zelf niet begrijpen kan, den man dien zij éens met hart en ziel liefhad nu zoo haten kon. Zeker iedere man mag eens een misstap begaan en als de vrouwen dan eens even willen zoeken naar de oorzaak, zullen zij veelal die bij zich zelf vinden, maar hij die bij herhaling daarin treedt heeft dan ook geen andere gevolgen te wachten dan de hierboven beschrevene; ik herhaal het en dit heeft de ondervinding mij geleerd. 'Iedere vrouw is wat de man van haar maakt.' Dit toets ik niet aan eén enkel voorbeeld, maar aan verscheidene. De vrouw ziet o! zoo gaarne in den man haar beschermer, daarom is het des te treuriger wanneer zij zich in hem van wien zij alles verwacht bedrogen ziet, dit krenkt haar zoó innig diép, dat ik nooit voldoende woorden kan vinden dit te schetsen.

Dat zelfs op de meest essentieel vrouwelijke punten 'de' vrouw erg uiteen loopt, wil ik ook hier nog even door een paar voorbeelden aanhalen: De spreuk 'l' homme désire la femme, la femme désire l'enfant' is er niet voor niets. Ik ken meer dan een vrouw, die zich heeft laten scheiden, omdat haar man geen kinderen hebben *wilde* of die alleen maar toevallig geen kind had en om tenminste nog eens kans te hebben scheidde en hertrouwde.

Een andere dame zeide mij: 'O! ik zou dol graag een kind hebben, als ik er maar niet voor behoefde te trouwen'. Een andere kon zich dit evenmin indenken als ik en zeide mij: voor mij was mijn man hoofdzaak en over kinderen heb ik als jongmeisje nooit gedacht zelfs en ik heb er nooit een oogenblik onder 'geleden' dat ik ze niet had, al is het niet gezellig in huis en brengt het een eenzamen ouden dag. Maar voegde zij er aan toe, de meeste vrouwen zijn in dit opzicht anders, dan u of ik. Toch was deze vrouw 'vrouw' in de ware zin des woords, dáar waar zij kan helpen, steunen en warmte kan aanbrengen, zal zij dit níet nalaten, zij tastte veel dieper in het leven van anderen dan menigeen van haar verwacht had, door haar intellect vulde zij áan, wat er haar in haar eige liefde-leven ontbrak, berustende in dat wat het lot over haar beschikt had en opgaande in haar man in wien zij haar heer en beschermer kende, begaf zij zich van uit de volheid van haar geluk tot anderen, die zich koesterde in hare warmtestralen.

Koud en kil! is ten slotte het leven van de alleenstaande werkende vrouw. Door haar maatschappelijke positie komt zij vaak met mannen in aanraking. Ook zij is 'vrouw' met een vrouwennatuur; echter is zij genoodzaakt zich te spannen in het gareel der zedenwetten, wil zij haar reputatie als 'vrouw' hoog houden. Men noemt dit helaas een schermen der moderne vrouw met fatsoen en zedenwetten, maar hier voel ik mij persoonlijk genoodzaakt haar partij op te nemen en het oordeel over haar iets minder scherp te doen vellen. De man die met zijn alles doortastenden arendsblik haar met hartstochtelijke begeerte aanziet, *krenkt* haar. Hij echter die haar met een vriendelijk gezicht tegemoet komt, waarachter oók een paar begeerige oogen die haar met een diep verborgen glimlach aanzien, zal zij nóoit ontwijken. Menige vrouw is om haar lichamelijk welzijn zeker wel een aanblik waardig, ook zal zij dien laatsten als gefêteerd opnemen waarvoor de meeste vrouwen niet ongenegen zijn, als echter

de mannen allen wisten hoe beleedigend die alles doortrappenden brutalen blik haar griefde, ben ik overtuigd vele mannen der vrouw die beleediging besparen zouden.

De alleenstaande vrouw leeft alléen dan gelukkig, wanneer zij takt en begaafdheid bezit met den man om te gaan, als met haar seksegenoten, wanneer zij voldoende gepantserd is tegen de aanvallen die maar al te vaak in het maatschappelijke leven op haar gewaagd worden; vooral wanneer zij over lichaamsgave beschikt, die haar voor den man een begeerte maken. De man die een misstap begaat wordt dit vergeven, doch aan de 'vrouw' die op welke wijze haar 'vrouw-zijn' schendt, kleeft dit eéuwig aan. De wereld eischt van haar aan den eenen kant, zij zich geeft als de zich vrij gevende aan het zich alles opofferende liefde-leven en aan den anderen kant, dat zij haar 'vrouw-zijn' zoo verheven en hoog acht, dat niets of niemand in staat is dit te schenden. Een middenweg is haar niet mogelijk te bewande-

len en als ‘zij’ dan kiezen moet, dan is het haar ‘trots’, haar ‘vrouw-zijn’ waarmede zij iederen man als haars gelijken behandelt, wanneer zij daaraantoe is, begint het fêteeren haar te vervelen, omdat ook het leven voor haar dikwijls veel te ernstig is en is het dan wonder? dat er bij haar een soort van minachting opkomt voor den man - die haar niet begrijpt -, die zelfs geen flauw begrip heeft hoe ernstig of haar leven ook dikwijls is en dan door dien ernst heen de nìmmer stakende voorkomendheden van verschillende mannen te moeten beantwoorden, waarvan zij den achtergrond steeds moet wantrouwen! Zij móet haar natuur verkrachten dit eischt het leven van haar. Nooit zal zij ongevoelig blijven voor den een of anderen dienst haar bewezen, maar haar oprechte dankbaarheid kan zij aan den man nooit uiten, omdat een mannenhart zoo licht in vuur en vlam schiet; spoediger dan zij zelf denkt zou zij daardoor in verwikkelingen komen die voor haar onaangename gevolgen konden hebben, omdat zij dikwijls de personen in questie niet eens van nabij kent.

Dikwijls wordt de alleenstaande geheel vrij zijnde jonge vrouw door haar seksegenoten benijd. Dames doet dit nooit of nimmer weer, want haar lot is heusch niét benijdenswaardig, ruimt voor haar liever af en toe een plaatsje in aan uwen huiselijken haard, laat ook zij genieten van die warmte die dáar van uitstraalt en vergeet daarbij niet, dat ook - zij - als U is - ‘vrouw’ met een behoefte aan liefde en hartelijkheid; die, ik ben er van overtuigd, iedere vrouw haar bereids zal verschaffen; waarvoor U een noóit gekende, ónuitgesproken dankbaarheid zal ontvangen.

Er is nog een liefde-leven, waarvan mij de herinneringen zoo diep treurig zijn, dat ik deze met weemoed herhaal. Ik heb óok dàarin een blik geslagen en wil hiervan gewagen. Zij was een zwakke tengere proletarische vrouw in de allerdiepste beteekenis van dit woord. Wekelijks kwam ik in dat gezin en die vrouw leed een ontzaglijke smart; eéns dat ik met haar in een vertrouwelijk gesprek kwam, begon zij opeens haar leed uit te bulderen in een vloed van tranen en wanhoop, ik schoof mij nader tot haar stoel en vroeg haar waarmede ik haar helpen kon, ik beloofde haar een plechtig zwijgen want ik begreep deelgenoote te zullen worden van een hartsgeheim. Zij kón mij dat onmogelijk zeggen, eindelijk toen ik daarop niet verder aandrong en vertrekken zou greep zij mij in haar wanhoop bij mijn arm en zei: ‘luistert mevrouw dan zal ik het u zeggen. Reeds 2 jaren ben ik getrouwd en gedurende àl dien tijd schrik ik des avonds als mijn man thuis komt. Hij wil geen kinderen hebben, omdat hij daardoor iets zou moeten missen van dat wat hij nu geheel voor eigen onderhoud gebruiken kan; en als ik geweten had dat liefde en huwelijk ‘dat’ was. O! ‘dan had ik nooit getrouwd’! Nooit had ik het genoegen gehad dezen waardigen echtvriend te ontmoeten; ik ging heen en beloofde haar 's avonds terug te zullen komen, zelf wantrouwende aan een mogelijk succes.

Bij mijn terugkomst ontmoette ik een grooten, ruwen, sterk gespierden man met een open eerlijk gezicht, waarin ik mijn oogen wierp en waaruit die verborgen glimlach mij tegenstraalde; nog nooit te voren voelde ik mij zoo gefêteerd als door den blik van dien ruwen werkman, want óok voelde ik hier dat de beschaving een nuttig werk kon verrichten. Toen ik hem vroeg waarom hij zijn vrouw zoo mishandelde (?) antwoordde hij, dat ‘hij dit zelf niet wist’ dat hij dit deed, waarna ik hem vroeg waarom hij geen kinderen wilde, antwoordde hij, ‘omdat ik er niet voor te eten heb’; dit was een logisch antwoord waartegen ik niets kon inbrengen. Ik redeneerde verder met hem, beloofde hem mijn best te zullen doen hem een betrekking te verschaffen, zijn huishouden weder door mijn tusschenkomst op pooten te doen

zetten, als hij zich in dien tusschentijd eens oefende in een zich-zelf-beheerschen. Met al mijn zorgen trad spoedig meer welvaart dit gezin binnen, die ruwe werkman was zoo gevoelig voor een verfijnd gesprek, waaruit ik langzamerhand ook den werkelijken 'heer' te voorschijn haalde. Eerst toen hij voelde hoe zéer ik hem begreep en hoe innerlijk mijn medevoelen was, toen vertelde hij mij, wien hij was, ik dankte hem hartelijk voor zijn vertrouwen mij geschonken. Overgelukkig als ik was, met hier twee menschenlevens zonniger en gelukkiger gemaakt te hebben, waarbij ik de gewaarwording opdeed hoe demoraliseerend armoede ook op een mensch kan werken.

Een andere vrouw moeder van acht kinderen beklaagde zich, dat haar man telkens naar het Buitenland uitweek om dan na verloop van eenige maanden weder terug te keeren, dan ijverig zorgde voor de instandhouding van zijn stamboom waarna hij zoodra

de gevolgen hiervan te voorschijn traden wederom opnieuw de wijk nam. Zoo langzamerhand kom ik aan het einde van mijn betoog, dat ik niet zou willen eindigen, alvorens ook nog te zeggen, dat ook vrouwen in liefde en huwelijk vaak *niet* oprecht zijn en hiervan zoek ik weder de oorzaak: 't onbevredigd-zijn van menig jongmeisje, dat geen rekening houdt wien zij zich afstaat, als het maar een ‘man’ is. Spoedig geeft dan oók het huwelijksleven geen bevrediging meer en begint zij te zoeken, totdat zij een man vindt, die het ook niet onaardig vindt zich op een andermans naam de luxe van een liefdeleven te permiteeren waarbij hij steeds zijn handen in onschuld wascht. De vrouw die zoo'n laag begrip heeft van ‘liefde en huwelijk’ is geen ‘moderne vrouw’ als ook geen derdegeslachtsproduct, tot welk laatste ik nooit geloof dat de vrouw zal ontaarden. Zij is echter de voetbal der nooit te bevredigen hystérie.

Teneinde uit mijn gedachtenwisseling aan heer Ego het cachet van den seksestrijd te ontnemen, dien ik dan ook geenszins - wil -; was het freule Lohman die mij tusschen haar regelen door deedt lezen, de gelegenheid te baat te nemen, ook van mijn standpunt ‘liefde en huwelijk’ in het daglicht te stellen zooals *ik* daarover dacht, wijl uit mijn betoog aan Ego geheel sprak ‘de beleedigde vrouw.’

Dit geheele betoog echter is een greep uit het werkelijk leven waar ieder zich zelf in zal vinden. Zonder te zijn een romancière of letterkundige heb ik gegeven mijn *hoogste! heiligste! zelf;* ik wil niet anders dan mij zelf zijn dóor en dóor echte vrouw, maar oók erkennen dat ‘wet en zede’ onherroepelijk moeten staan, boven mijn vrouw-zijn, hoe noode ook dit daarboven geplaatst te zien.

A. DE GOEIJ-BLOM.

Oud-Jaar.

Als grijsaard, moede, wank'lend, mat,
Alléén en eenzaam, schrijdt hij stille voort,
Zijn last is licht - hij gaf ál wat hij had
Aan strijd en smart - of wat de ziel bekoort.
De klok slaat elf - nog één uur moet hij gaan,
Dán zal zijn naam bij die der broed'ren staan. -
En - henengaand - hoort hij een weemoedsroep
Van hèn, wien bange smart en dood
Zijn hand, naar Hooger Wil
Den lijdens-beker bood. - En 's levens kruis
Door zijnen komst gebracht - drukt zwaar -
Nóg is het niet verzacht door tijd en werk,
Ach! nieuw en ònbesmet is meen'ge zerk
Op stillen dooden-hof... Droef ziet hij om
Nog éénmaal naar het leed - dàn - stil en stom
Gaat hij zijns weegs... het einde is nabij. -

Nú dringt een jubel-roepen tot hem door
Van hèn, die 't lot tot blijheid uitverkoor,
En aan den vriend, die henengaat voor goed
Nog brengen, saâm-vereend, een afscheidsgroet.
Een vage glans verheldert nu zijn blik
Bij 't zien dier vreugd - maar, - ‘'t heden ik
en morgen gij’... het streeft ook eenmaal hen ter zij...

En peinzend over komen - over gaan,
Van ál wat leeft... begint de klok te slaan
Twaalf doffe slagen in den winternacht...
Stil zinkt hij weg... zijn taak is nú volbracht.

ANNIE NAUTA.

Hora ruit.

Ach, waar 't alleen der wangen blos
Die met de jaren vliedt -
Nam, wat 't gelaat verwelken deê,
De frischheid van het hart niet meê -
Mijn jeugd betreurde ik niet.

Al sloot zich allengs voor het oor
Der toonen rijk gebied,
Maar het gemoed bleef fijn besnaard
Voor stompe zelfzuchts vloek bewaard -
Ik vreesde oud worden niet.

Wierd duister 't eens zoo scherpziend oog,
Beperkt het ruim verschiet,
Doch tevens week voor 't geestesoog
Wat nevel waarheids beeld omtoog -
O God, ik treurde niet.

Maar met den tijd, die 't lichaam sloopt,
De geestkracht ook begeeft;
Zwaar drukken leed en zorgen neêr,
Geen hoop op beter toekomst meer
Die kracht tot dragen geeft.

Schoon soms uit der ervaring schat
De mond nog overvloeit -
Van blad beroofd zal 't woud straks zijn,
Dat nu nog in den zonneschijn
Als goud en purper gloeit.

Rouwt niet om hem, wiens doodsuur slaat
Eer de avond dalend was,
Beklaagt den boom, die langzaam dort,
Tot hij vermolmend nederstort
En weg zinkt in 't moeras.

Geen nieuwe lente tooit den boom
Van levenssap beroofd,
Den mensch, legt stervend 't hoofd hij neêr,
Wekt de eeuwigheid ten leven weêr.
Wèlzalig die 't gelooft!

S.E.W.

'De Gepensionneerden'.

Ik had j.l. Dinsdag-avond reeds naar Berlijn willen vertrekken, toen ik een paar dagen te voren zag aangekondigd de eerste opvoering hier van 'De Gepensionneerden' door Cornelie Noordwal, over wier geestige boeken, en aardig tooneelstuk 'Kunstlievende Dames', ik meermalen, ook in dit Blad, heb geschreven.

Wel, die aankondiging, voor Woensdag 20 Dec. j.l., deed me besluiten de reis tot Donderdag-avond d.a.v. te verschuiven. - Ik kom niet véél in onze comedie, omdat de meeste daar gegeven tooneel-uitvoeringen bestaan in slecht-gespeelde, slecht-vertaalde fransche prulstukken, die in Parijs, gespeeld door voor die soort rollen passende acteurs en actrices, en in het milieu-zelf waarin zij thuishooren, nog genietbaar kùnnen zijn, maar bij ons één schreeuwende wanklank worden, van gebrek aan smaak, aan weten hòe zich in de toestanden in te leven, aan zorg voor détails, aan alles in een woord, waardoor 'n prul-op-zich-zelf soms er nog dóór kan als de bij-omstandigheden het redden.

Daarom juich ik 't altijd van ganscher harte toe, wanneer een oorspronkelijk stuk, geschikt voor 't hollandsch tooneel, geschreven door iemand die het kàn, wordt bij ons ten tooneele gevoerd. Wat heb ik indertijd intens genoten van *Domheidsmacht*, door Marcellus Emants, een van de beste nieuwere stukken die wij bezitten! Maar natuurlijk, dat was te goed, te waarachtig-wáár, om 'n gewoon schouwburg-publiek, van 't gehalte dat ten onzent naar de hollandsche comedie gaat, blijvend te kunnen boeien! Daarom is het allang verdrongen door de akeligste prullaria.

Wel, wat Cornelie Noordwal aangaat, die koos in haar *Referendaris-titulair*, en haar *Kunstlievende Dames*, een lichter, vroolijker genre. 't Eerste stuk heb ik, door afwezigheid buitenslands, niet gezien, over 't tweede heb ik met grooten lof gesproken, in de Telegraaf en elders. Daarom verwachtte ik van haar nieuwe stuk een genotvollen avond, juist omdat háár genre er een is, dat een hollandsche troep, saamgesteld uit behoorlijke krachten, gehéél en al áán kan.

't Was gisteren avond, juist toen de comedietijd naderde, hier op Scheveningen wel 't gróótste noodweer dat we nog gehad hebben, behalve op dien storm-avond in het najaar! Ik zou de auto, die ons brengen moest, niet hebben bereikt zonder de vriendelijke hulp van mijn buurman, die mij tegen den woedenden wind kwam steunen. Dus, een genot waarvoor je wat over moest hebben, niet waar?

Och arme, wat een teleurstelling!

Wat ik al lang heb voorspeld, bij het lezen van Cornelie Noordwal's láátste boeken, namelijk dat haar te groote geestigheid, of, liever gezegd, *zucht* daarnaar, nog eens haar ondergang zou worden, dat is nu geschied!

In de *Gepensionneerden* is geen spoor meer van geest, noch zelfs van scherts; het is een als droog-zand aan elkaar hangend, onbenullig samenraapsel van geheel ondenkbare toestanden en kinderachtige flauwiteiten, waartusschen hinderlijk-beleedigend aandoet de gehéél onverdiende aan de kaakstelling van een Indìsch type van ‘dame’, - zooals er geen enkele *aldus* bestaat!

Zeker, in 't eerste bedrijf, bij de verschijning van tante Jeanne, moderne oudejuffer, met korte grijze haren, hoekige figuur, en véél wreede theorieën in den mond, moest ik lachen. (Maar reeds *dat* lachen gold méér 't uitstekend spel van mevrouw de Boer - van Rijk, die tante Jeanne typeerde, dan de rol als zoodanig). Doch helaas, al de uitvallen en bitsigheden dezer onbeminnelijke oudejuffer draaien zich stéeds om hetzelfde, namelijk om de uienlucht harer bovenburen, die zij niet kan verdragen. Geen spoor van variatie! Na het tweede bedrijf reeds vervéélt dit quasi-geestig-willen zijn je dan uitermate, omdat er niets geen afwisseling in is. En dan de vervelende onzinnigheden van het stuk! Stel U voor een gepensionneerd kapitein, bevorderd bij die gelegenheid tot den rang van majoor, die over dat dagelijks voorkomend feit jeremieert, en huilt, en jongensachtig doet, tegen z'n vrouw, z'n backfisch-dochter, z'n zoon, al zijn kennissen, zonder éénig gevoel van eigenwaarde! Stel U voor een ‘borrelkransje’, dat verrekijkers

richt, om naar een fatsoenlijke dame te kijken, waaraan niets te zien valt, en dat zich daarna laat vinden tot het nederig aanbieden van schriftelijke excuses aan haar, als hadden zij heel iets bijzonder-ergs gedaan! Stel U voor een politie-commissaris, die *mondeling* aan zijn agent de boodschap meegeeft, dat een gepensionneerd majoor bij hem op het bureau moet komen, omdat een dame zich beklaagt over zijn haar onhebbelijk begluren. Stel U voor een waschinrichting, waarvan de directeur, als hij eruit wil, zijn loopknecht belast met de *mondelinge* opdracht aan den gepensionneerden majoor, of die het directeurschap soms wil overnemen. Stel U voor een oude draak van een ongenietbare zuster, die, het gehééle stuk door, haar broer de grofste beleedigingen zegt, zijn vrouw uitscheldt, enkel leeft voor eigen-ik, en die dan ook, om die redenen, door hem de deur wordt gewezen, om daarop, inééns, binnen te komen om te zeggen, dat *zij* 't geld wel zal verschaffen voor de overname van de wasch-inrichting! Van zulke, van een 'blijspel' niets hebbende onnoozelheden hangt dit vervelende wouwelstuk aan elkaar. -

Waarin 'm dan eigenlijk de 'geest' ervan zit, - zult ge zeker vragen!

Wat zal ik U zeggen, omdat 'm dáárin óók juist zit 't voor mijn gevoel stuitend-ergerlijke van deze opvoering.

Cornelie Noordwal heeft haar effect willen vinden in het typeeren van een belachelijk, dom, onbeschaafd, gek-aangekleed, mallootig Indisch type - zooals er géén bestaat.

Geen enkele Indische dame, van hòe gemengd ras ook, stelt zich zóó plat-vulgair aan, weet zóó weinig hoe zich te kleeden als dit hinderlijk-stuitend wezen: mevrouw van Baarsbergen. Integendeel, Indische vrouwen kleeden zich over 't algemeen met héél véél smaak, bewegen zich met een zekere elegantie, en, zelfs als zij zóó weinig-ontwikkeld, zóó laagstaand zijn als deze majoors-echtgenoote, dan nog hebben zij *niets*, absoluut *niets* van het gekke, gechargeerde, scheldende, onzinnig-hollandsch redekavelende, lompe creatuur, dat gisteren avond dienen moest -, tevergeefs gelukkig, - om de lachers op de hand der auteur te krijgen. De actrice, die deze haast pijnlijk-wordende rol had te vervullen, speelde met een toewijding en een entrain een betere zaak waardig. Zij, mevrouw Marie Faassen-Post, gaf het Indisch accent alleraardigst weer, sprak rad en vlug, zooals zulke kleurling-dames doen, verdiende, in een woord, allen lof als actrice. Háár schuld was het niet, waar zij een Europeesche is, dat het sarong- en kabaja-toilet (dat juist Indische dames allerliefst staat, met hare soepele elegante bewegingen,) op háár aandeed als een bespotting te méér van 't Indische gekruiste-rastype! De auteur, en anders de regisseur, hadden niet moeten goedkeuren deze verschijning in een dracht, die, op déze actrice, aandeed als een *beleediging* voor de dames die haar dragen, waar zij in waarheid is haar gróótste sieraad, een dat haar flatteert! Maar, 't tegendeel is het geval. Cornelie Noordwal-zelve heeft dit alles waarschijnlijk zoo voorgeschreven, om door dit soort van zoutelooze geestigheid wat leven te brengen in haar mislukt 'blijspel'.

Een andere hinderlijke 'geestigheid' vond ik de bespotting van het anti-alcohol-strijden. Men moge daarover denken zooals men wil, - zooals gisteren-avond de tegenstelling was tusschen dat weerzinwekkende borrelkransje, tusschen dien broer, met uit iederen zak een bitterflesch, (terwijl hij te arm is om zijn huur en zijn schulden te betalen), en die belachelijk-voorgestelde anti-alcohol-tractaatjes-verspreidende zuster, moest men de laatste -, bij al haar egoisme en wreedheid, - sympathieker vinden, *oneindig,* dan de eerste.

Denkt Cornelie Noordwal *heusch* dat een beschaafd man, een aan de militaire academie opgevoed officier, als Henri Polarius, zijn verloofde voorstelt, en van haar spreekt, met *al* hare namen: freule Helene, Eleonore, Christine, Marie van Halteren tot Kerchem? Zoo ja, dan moest zij liever niet schrijven over beschaafde menschen, die zij dan niet kent, zoo neen, waartoe dient dan dit soort van geestigheid van 't méést-àfgezaagde genre! Het is heusch niets buitengewoons in onze dagen, dat freules trouwen met niet-adelijke officieren en ambtenaren zonder eenig fortuin, en, van weerszijden, gedraagt men zich dan niet zóó mal als deze ploertige luitenant of deze être-achtige freule.

't Speet mij, toen ik de aankondiging zag, dat niet ‘de Rotterdammers’, die *Kunstlievende dames* zoo uitstekend gegeven hebben indertijd, maar *de Ned. Tooneelvereeniging* dit stuk opvoert. Echter, gelijk ik reeds hierboven zeide, het spel van mevrouw Ester de Boer-van Rijk, en dat van mevrouw Marie Faassen-Post was boven allen lof verheven, en redde wat er te redden viel Ook Louis de Vries, - als majoor van Baarsbergen, - speelde zijn rol zéér

natuurlijk, en deed wat hij kon om van deze onsympathieke figuur een *levend* persoon te maken; hem-ook komt onverdeelde eer toe. 't Neusgeluid, 't spraakgebrek bijna, van Mari Ternooij-Apèl bederft voor mij stéeds alles wat deze acteur ten beste geeft, en wat ik, ook gisteren-avond weer, hóógst middelmatig vind. De man speelde met een être achtige pedanterie, die niets gemeen had met den sympathiek-bedoelden figuur van den majoor Polarius, en zijn voorkomen, in het eerste bedrijf, in uniform, deed dadelijk bij je de gedachte opkomen: Hóóg-tijd, dat zóó'n weinig-stramme militair gepensionneerd wordt!

De 'neef', de redder der familie, speelde los en gemakkelijk. Berthus Smith is zijn naam. Ook de bijrollen, van Verboogh (Chrispijn Jr.), en Kersveld, (Herman Schwab) waren in goede handen. Mevrouw Kerckhoven - Jonkers, en Tilly Lus, die moeder en dochter Polarius voorstelden, had ik gráág wat natuurlijker gezien; zij *acteerden* voortdurend. Maar toch, alles saamgenomen, het *spel* als *ensemble* was goed. 't Stuk, helaas, was, zonder voorbehoud, *slecht!*

Nog één opmerking zij hier gemaakt. We hadden hier nu, gelukkig, een stuk, en een milieu, geheél berekend voor de hollandsche spelers en de hollandsche toestanden. En toch worden er zelfs dan nog van die fouten tegen den goeden toon gemaakt, die zoo storend werken! Ik wees reeds op de onzinníge voorstelling, van een beschaafd man, die zijn adelijke aanstaande stéeds invoert met haar vier geboorte- en twee achternamen; terwijl de familie, - toch óók beschaafde menschen, - zich aanstelt bij haar komst zóó burgerlijk-onhandig, als ware een 'freule' een wild beest in hun midden! Een andere zonde tegen den goeden toon is het de zoo gedistingueerde freule op te tooien met een grooten goud-kleurigen sleeptasch, zooals heden ten dage geen enkele *dame* meer draagt, alleen would-be-dames doen het **misschien** nog! Die sleeptasschen schijnen echter bij het gezelschap van den heer Mari Ternooij Apèl nog door te gaan voor het toppunt van chic, want de andere elegantie uit het stuk, mevrouw Ries, draagt er een over den schouder! Door zulke bewijzen van niet te weten hoe het hóórt onderscheiden onze hollandsche tooneelspelers zich stéeds zoo ongelukkig van hunne buitenlandsche collega's, en verdrijven zij het betere publiek; - dat hen hooghartìg uitlacht.

Dat is *jammer?* want er *zijn* goede krachten onder!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Niet door-mij-zelve gecorrigeerd wegens vertrek.)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice.

De Heer H. Visser zond mij het no. van 6 Dec. van 'de Holl. Lelie', waarin zijn hoofdartikel over 'Gemeenschapsgevoel'.

Wanneer niet mijn naam, en een gedeelte van hetgeen ik in 'de Vrouw in de XXe. Eeuw' schreef over 'Vrouwenclubs', in genoemd artikel ware aangehaald, en wel in zeer verward, ja onjuist verband - waarlijk ik zoude mijn zeer bezetten tijd beter

kunnen gebruiken dan met het recht-zetten van al het verkeerd-begrepene in 's heeren Visser's stuk. Thans echter meen ik U, geachte Redactrice, en Uwe lezeressen en lezers, op de volgende *feiten* even te moeten wijzen.

1e. De Heer Visser schijnt slecht op de hoogte te zijn van de huidige constellatie in de vrouwenkiesrechtbeweging. Anders zoude hij toch weten:

a. dat er geen '*Dames*kiesrechtbond' bestaat.

b. dat er een Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht en een Bond voor Vrouwenkiesrecht bestaat, welke geen van beiden *vóór* òf *tégen* algemeen kiesrecht mogen ijveren - om redenen van neutraliteit, welke hier niet beproken behoeven te worden -, doch beide hun leden op dit punt, evenals op alle andere, geheel vrijlaten.

c. dat 'Evolutie' van geen van beide Vereenigingen het orgaan is.

2e. Van heftige artikelen naar aanleiding van Mr. Troelstra's uitspraak in zake algemeen mannenen vrouwenkiesrecht in de *organen* van een der genoemde Vereenigingen is mij niets bekend.

Voor wat in 'Evolutie', dienaangaande werd geschreven, zijn deze Vereenigingen geenszins aansprakelijk te stellen. Ik wensch er echter even de aandacht op te vestigen, dat de Heer V. m.i. de strekking van het door hem bedoelde artikel in 'Evolutie' geheel scheef voorstelt; *dit* nader recht te zetten is echter niet mijn taak, maar die van de redactrices van dit blad.

3e. Ik persoonlijk heb mij nooit en nergens geuit over de bovenbedoelde uitspraak, en kan mij daarover dus ook niet 'allesbehalve gesticht' getoond hebben.

4e. De dwaze beweringen van den Heer V. omtrent vrees voor het verlies van de contributie-penningen der 'baliekluiversvrouwen' enz. kunnen, indien al op iemand, allerminst op mij slaan; ik behoef me daartegen dan ook niet te verdedigen.

5e. Geheel hiervan afgescheiden staat de zaak der algemeene-solidariteit vermeerderende Vrouwenclubs, door mij bepleit in mijn artikel in 'de Vrouw in de XXe Eeuw'.

Immers: er zijn in de wereld velerlei belangen en quaesties waarover men schrijven kan, *o.a.* het kiesrecht een *o.a.* de Vrouwenclubs; niemand zal het ons kunnen verwijten wanneer wij, in een kort artikel, niet steeds over alles *tegelijk* spreken. Een verwijt zou slechts op zijn plaats zijn, wanneer bleek dat mijn houding in beide quaesties niet uit éénzelfde grondbeginsel ware te verklaren.

6e. Wat deze zaak zelve betreft: de heer V. geeft van mijn meening daaromtrent, door, méér dan toevallig, *onjuist* citeeren, een zeer onzuiver beeld.

Ik heb *niet* geschreven, dat de leden van den Deutschen Lyceum Club, of ook van de andere Vrouwenclubs, '*uit alle standen entlassen*' voortkomen: *deze woorden* uit het eerste door hem geciteerde gedeelte *staan niet in mijn artikel.*

Ook staat er in den aanvang van het tweede door den Heer V. 'geciteerde' brok *niet:*[1)]

(*Lezing-Visser*:) '*Immers*, alzijdige ontwikkeling *van allen* brengt mede: grooter verantwoordelijkheid*sgevoel* tegenover de gemeenschap, en alzijdige wetenschap omtrent toestanden en fouten en leemten in de maatschappij brengt mede verantwoordelijkheidsbesef voor ieders aandeel daarin en het verlangen te helpen hervormen. *En zoo zal dit* streven naar persoonsuitleving aan de gemeenschap werkelijk ten goede komen, *en* zich omvormen van egoïstisch individualisme tot altruïstische solidariteit, *door de* aanraking op voet van gelijkheid met vrouwen uit allerlei kring en belangensfeer. *Dit alles moet noodzakelijk* voeren tot een *hooge*, alomvattende solidariteit: enz.'

Maar *wèl:* (*Oorspronkelijke text:*)

[....'Zooals gezegd, de wensch naar alzijdige ontplooiingsmogelijkheid brengt de vrouwen tot deze wijze van zich vereenigen. Maar juist de Vrouwenclub zelf leidt dezen onafhankelijkheidszin in goede banen.][2)]

Immers, zal het streven naar persoonsuitleving aan de gemeenschap werkelijk ten goede komen, *dan moet het* zich, van egoistisch individualisme, om-vormen tot altruistische solidariteit. *Want* alzijdige ontwikkeling *van alle vermogens* brengt mede grooter *verantwoordelijkheid* tegenover de gemeenschap *voor de wijze*, *waarop die vermogens zullen worden aangewend;* en alzijdige wetenschap omtrent toestanden en fouten en leemten in de maatschappij brengt mede verantwoordelijkheidsbesef voor ieders aandeel daarin, èn het verlangen te helpen hervormen.

De aanraking op voet van gelijkheid met vrouwen uit allerlei kring en belangensfeer *mòet noodzakelijk dit alles bij ieder der clubleden versterken*, *en kan aldus* voeren tot een *hoogere* alomvattende solidariteit: enz.'

Wat er verder volgt, is, evenals het eerste aangehaalde brok, op eenige kleinigheden na, juist geciteerd.

De, door mij thans aangebrachte, cursiveeringen in beide *woordelijke* citaten uit het artikel van den Heer V. en uit het mijne zullen den aandachtig vergelijkenden lezer de verschillende weglatingen, veranderingen en verschikkingen van de volgorde der zinsneden wel kunnen doen opmerken. Het zal hem (haar) dan duidelijk worden, dat daardoor een belangrijke *vervalsching* van den gedachtengang is gepleegd, die mijn denkbeelden in een geheel verkeerd licht plaatst.

Zelve in een omgeving grootgebracht waar eerlijkheid bij de beoordeeling van andermans werken en denken voorzat, verkeerde ik tot nu toe in de meening, dat het een regel van elementaire billijkheid was, daarbij niet dan van *woordelijk gelijkluidende* aanhalingen gebruik te maken. Het schijnt mij echter thans, na lezing van dit staaltje van aanhaalkunst, toe, dat deze meening ietwat 'naief' was.

1) Ik moet de vrijheid nemen ook den heelen text à la Visser hier opnieuw af te laten drukken, opdat de lezers gemakkelijk zullen kunnen vergelijken.
2) Tot goed begrip moet deze alinea voorafgaan.

Hoe dit zij, tegen de genoemde principieele veranderingen enz., *wensch ik hier uitdrukkelijk te protesteeren.*

7e. Het is mijn bedoeling geenszins, te zeggen dat de thans bestaande vrouwenclubs vrouwen ‘van alle standen en klassen’ opnemen of zouden moeten opnemen. Niet alleen de betrokken leden, maar óók de erbuiten-blijvenden zouden dat zeker niet wenschen. En wel om de volgende reden:

Werkelijk samen-werken en samen-denken kunnen slechts zij, die op gelijk of ongeveer gelijk ontwikkelingsniveau staan (om van gelijkheid in denk-*richting* nu maar te zwijgen). Alleen dezulken (uit welke klasse zij dan mogen voortkomen) kunnen daarom in vereenigingen als de bedoelde nuttig (voor elkander en voor de maatschappij) samenwerken.

Dus niet uit anti-democratische of ‘patricische’ stands overwegingen, maar omdat het hier gaat om een cultuur-belang.

8e. Met ‘alzijdige solidariteit’ bedoel ik natuurlijk *niet*, dat ieder met ieder ander ‘vertrouwelijk moet omgaan’, maar *wèl* dat ieder verantwoordelijkheidsbesef moet gaan gevoelen voor de gemeenschap *als geheel*, voor ‘allen samen’. (Zie voor nadere uitwerking daarvan de rest van mijn artikel.)

Deze solidariteit kan óók worden opgewekt in een kring, waarin niet alle standen en klassen vertegenwoordigd zijn, want ze is niet afhankelijk van individueelen omgang.

9e. Weer een andere kwestie is de eisch van gelijkmaking van ontwikkelings*voorwaarden*; welke gelijkmaking echter (dit houde de Heer V. en zijn partijgenooten toch vooral in 't oog!), daar zij verschil in aanleg, karakter enz. *niet* kan wegnemen, *wèl* tot ontwikkeling van *alle* geestelijke en moreele en technische capaciteiten die er in de menschheid schuilen, doch *nooit* tot absolute gelijkheid van allen kan leiden. Niet alleen echter de sociaal democratie streeft dit ideaal na; ook anderen, onder wie ik mij schaar.

10e. Tot slot nog een enkel woord over den verliefden schoenlapper. (Ik veronderstel dat de Heer V. hier geen Hans Sachs op 't oog heeft?) Slechts dit:

Verliefdheid is geen deugdelijke grondslag voor een huwelijk; tusschen menschen van geheel verschillende gedachten- en levenssfeer is geen levensgemeenschap mogelijk. Dit erkent ook de Hr. V. (en óók bij verwezenlijkte gelijkheid van ontwikkelingsvoorwaarden zal hij dit moeten *blijven* erkennen!); het is derhalve onredelijk van hem, met zulk een consequentie, die hij zèlf onmogelijk noemt, de onhoudbaarheid van een - door mij niet eens beweerde! - stelling te willen bewijzen.

Bovenstaande punten schenen mij belangrijk genoeg om U, geachte Redactrice, te verzoeken,

er wel een weinig plaats voor te willen inruimen.
U mijn beleefden dank betuigend voor de opname,
Hoogachtend
Uwe dw.
C.M. BEAUJON.

II. In onze wel geordende Maatschappij.

Berichtjes als het hieronder volgende vindt men herhaaldelijk in onze bladen, vooral in den winter. Men is er zóó aan gewend, dat ze door de meeste lezers met koele onverschilligheid worden gelezen, zonder dat zij ook maar één oogenblik stilstaan bij de vraag, of een maatschappij, waarin gevallen als in het berichtje gemeld mogelijk zijn, niet door en door bedorven is; en of lieden, die in troonreden of anderszins spreken van 'de welvaart der natie' en maatschappelijke 'orde' niet aan den schandpaal behooren genageld te worden als geraffineerde bedriegers? - De Pers, wier taak het is haar lezers voor te lichten, geeft zulke berichtjes zonder commentaar, en verzuimt daarbij haar eerste en voornaamste plicht: haar lezers opmerkzaam te maken op den toestand van schandelijke onrechtvaardigheid in onze 'ordelijke' maatschappij en op de ellende en jammer waaronder het volk gebukt gaat.

Hier volgt het berichtje, dat geknipt is uit het Rott: Nieuwsblad:

Meer straf gevraagd.

De officier van justitie eischte zes maanden gevangenisstraf tegen een 65-jarig man - P.J.C. van den B. genaamd - die op 4 October j.l. een kinderwagen zou gestolen hebben ten nadeele van J.C.J. van Ieperen, wonende Passage alhier. De wagen was voor f 1 verkocht door Van der B. die reeds in 1907, 3 maanden gevangenisstraf wegens diefstal onderging.

Mr. H.G. Kronenberg als toegevoegd verdediger vroeg de Rechtbank beklaagde zooveel gevangenisstraf als mogelijk op te leggen, omdat bekl. toch niet kan werken en 't best in de gevangenis op zijn gemak is.

Met een dankbaren glimlach op het gelaat, keek de beklaagde in de bank zijn verdediger aan.

Welk een ellende en leed spreekt er uit dat cynische berichtje, nietwaar? Ja, niet-meer-kunnen-werken, dat beteekent voor den arme: een hongerig schooiersbestaan, dat eindigt in de gevangenis. Ieder weldenkend mensch moet het bloed naar 't hoofd stijgen als hij bedenkt dat er zoovele woningen gebouwd worden en... leegstaan, dat de magazijnen volgestapeld zijn met kleeding en voedsel, dat er van alles méér dan genoeg is om ieder mensch een behoorlijk bestaan te verschaffen en dat er desniettemin hongerlijders rondsluipen die den straathonden het afval moeten betwisten, die geen dak boven 't hoofd hebben en in hun voddige kleeding schier krepeeren van de kou. - Men denke zich eens in den toestand van dezen veroordeelde; geen vernedering die hij niet ondergaan heeft bij het bedelen om werk en brood; alle gevoel van eigenwaarde in hem verstompt; al het mooie dat den mensch *mensch* maakt in hem gedood: zelfs zijn vrijheidsliefde. Wat moet die man geleden hebben. - Ware hij in gunstiger levensomstandigheden geboren, wie weet wat er dan van hem

gegroeid zou zijn! Maar van zijn jeugd af is al het menschelijke natuurlijk reeds in hem vermoord; de poëzie, de liefde, de haat. Ja, óók de haat. Want kon hij haten, hij zou deze huichelachtige gevoellooze maatschappij doen boeten voor de mislukking van zijn leven, dat wie-weet hoe gelukkig en schoon had kunnen zijn. -

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

III. Oorlog aan den oorlog!

Is de Wereldvrede mogelijk?

Ondanks alle pessimisten, die deze vraag ontkennend zullen beantwoorden, blijf ik volhouden: ja, hij is mogelijk. Niets kan mij aan deze mogelijkheid doen twijfelen.

De Wereldvrede is mogelijk als het volk, het arbeidend gedeelte van alle natiën, diep doordrongen van het besef, dat elke oorlog tegen zijn eigen belangen indruischt en slechts het belang is van een handjevol groot-kapitalisten die zijn onderdrukkers en uitzuigers zijn, het bij een oorlogsverklaring niet zal laten bij een *protest* daartegen alléén, maar ook machtig genoeg zich zal gevoelen de regeeringen te *dwingen* tot den vrede. Als het volk zèlf zal verhinderen dat zijn zonen naar het slagveld gevoerd zullen worden, door den arbeid stil te leggen overal waar deze den oorlog kan helpen bevorderen: aan de havens, in de mijnen, langs de spoorwegen, aan de stations, in de wapenfabrieken, enz. Als de soldaten uit het volk de wapens zullen neergooien voor de voeten hunner 'superieuren' en zeggen: 'ziedaar! vecht gij, zoo gij vechten wilt, - *wij* willen den vrede!'

Ja, als de arbeiders de regeeringen zullen toeroepen: 'halt! *wij* willen geen oorlog dan tegen u!' en elkander, ondanks verschil van 'vaderland', de hand zullen reiken, over de hoofden der twistende machthebbers heen.

Zoo zal het volk als vredestichter optreden, als het begrepen zal hebben, dat het door de regeerders, (geholpen door listige bedriegers en een omgekochte Pers,) eeuwenlang bedrogen is geworden met valsche leuzen, als 'god-koning(in)-en-vaderland' etc., als het weten zal, dat de arbeiders in alle 'vaderlanden' broeders zijn, die maar één gemeenschappelijken vijand te bestrijden hebben: het kapitalisme, dat overal hetzelfde is.

Dàn eerst zal de wereldvrede mogelijk zijn.

Niet van de regeeringen mag men dien verwachten, want nimmer zullen zij afstand doen van hun machtsinstrumenten leger en vloot, tenzij zij daartoe gedwongen worden door het proletariaat Geen Hof van Arbitrage, noch een vredesconferentie in een vredespaleis zal vrede kunnen brengen op aarde. Ieder verstandig mensch weet dan ook, dat al die vredesconferenties maar ijdele vertooningen zijn, niets dan bedriegelijke poppenkasterij die ontbloot is van alle ernst, al poogt men de onnoozele zielen ook van den 'ernst' ervan te overtuigen door veel gepráát en ver-

toon. - Neen, ernst zou het zijn, wanneer men zonder veel dralen besloot alle legers af te schaffen, alle oorlogs-vernielingswerktuigen onschadelijk te maken, alle oorlogschepen te laten zinken. Maar men doet juist het tegenovergestelde.

Men vergroot de legers, men vindt telkens weer nieuwe vernielingswerktuigen uit en bouwt steeds meer en grooter oorlogschepen!

Allemaal om den vrede te bevorderen, naar men zegt; maar als een dergelijke manier van vrede-bevorderen niet aan idiotisme grenst, dan weet ik het niet. Het is dan ook niets dan een laffe leugen, waarmee men het belastingbetalend volk paait, - helaas nog altijd met te veel succes. Immers, juist het bestáán van legers en vloten maakt den oorlog mogelijk; want zonder legers kàn men niet vechten! Ik zou wel eens een tegen-argument willen hooren, dat dit weerspreekt. Maar zoo'n argument bestaat er niet.

Alle vredesconferenties, al wordt er nog zooveel gepráát, behooren dan ook gerangschikt te worden onder de rubriek: komediespul en zij hebben geen ander nut, dan dat zij het menschdom veel vermaak verschaffen, al is het ook een duur vermaak, terwijl de mop, door de eindelooze herhaling ervan, wat afgezaagd wordt.

De wereldvrede zal komen als de tijd van genegeerde protest-meetings en -betoogingen en -moties voorbij is, als het volk de regeeringen zal zeggen: ‘er *is* geen oorlog, want *wij* willen geen oorlog’. En die tijd is misschien niet meer zóó veraf, als men wellicht denkt!

De komst daarvan te verhaasten door bestrijding van het militarisme is intusschen de taak van elken waarachtigen vriend des vredes.

De wapens neer! moet de leuze zijn van ieder weldenkend mensch.

Weg met het militarisme!

Oorlog aan den oorlog!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

IV.

STRIJEN, 13 Dec. 1911.

Aan den hr. Joh. G. Schippérus.

De hr. S. is vlug met de pen. Echter niet zoo vlug of hij heeft zich nu vergaloppeerd. Immers erkent hij ruiterlijk: ‘tekstnummers, dus verschillende teksten te hebben aangegeven’, die, toen ik ze nasloeg voor de securiteit, niets gemeens hadden met de geciteerde woorden van den hr. S. 't Kan zijn, dat hij ze uit een of ander anarchistisch blad heeft overgeschreven, maar in den Bijbel stonden ze niet. De hr. S. noeme anders slechts kapittel en vers. Dat is toch zoo'n kunst niet. Voorshands vergunne hij mij, in zijn anarchistische onbekrompenheid zal hij mij dit wel veroorloven, niet te gelooven, dat zijn foutief geciteerde teksten zelfs maar in den Bijbel staan. Ik wil nu ook eens secuur zijn.

Nu roep ik ieder onbevooroordeeld lezeres en lezer tot getuige of zoo iets bij eene polemiek eigenlijk wel opgaat. -

Vervolgens raakt het een beetje mijn eer mij te zien toevoegen: ‘ik ben niet van zins opnieuw een twistgeschrijf aan te vangen met iemand, die zoozeer zijn machteloosheid heeft getoond als de hr. Naaktgeboren’. - Ik maak mij niet boos over deze wel wat partijdige uitspraak. Immers ieder zal altijd wel een weinig partijdig rechter zijn in eigen zaak, althans bestaat daarvoor gevaar.

Maar ik voor mij vind, dat de hr. S. heel niet aantoonde, dat ‘eigendom diefstal’ is, hetgeen hij zich immers tot taak stelde.

Kijk, als iemand ijverig, plichtgetrouw en langdurig heeft gewerkt, daarvoor 't hem eerlijk toekomend loon ontvangend, waarmee hij b.v. 't noodige (en desnoods *overvloedig* als hij dit kan doen) aan zijn vrouw en eventueele kinderen schenkt, dan zou ik het toch wel wat hard vinden als een soort bommenmensch, zooals de hr. S. er ook noemde, zoo iemand het rustig bezit van zijn soms zuur verdiende penningen met bedoeld zwart, knallend goedje kwam vergallen en ik zou den eigenaar gelijk geven als hij zulke met waandenkbeelden behepte wezens zoo ver mogelijk van zich afhield.

Nu is wel, ik meen op instigatie van Domela Nieuwenhuis, een onderscheid gemaakt wat het bezitsrecht aangaat, maar dat iemand voor vrouw en kinderen werkt moet hem toch in loon blijken, meer of minder naar gelang van den gedanen arbeid.

Er is ook wat men noemt het occupatierecht, waarmee bedoeld wordt het in bezit nemen van land, dat tot dien geen mensch tot bezitter had. Ja, wie eerst komt, eerst maalt, geldt ook bij zoo iets.

Ik ben nooit socialist geweest in den zin van 't officieele socialisme van Marx en dergelijke, wier leer gevaarlijk is.

Gebouwd op het stelsel van Hegel en Feuerbach, werd het grofste materialisme, de stofleer, gehuldigd.

Er is in de geschiedenis steeds een *andere lijn* geweest, die in navolging van Christus *met de stoffelijke goederen wéldeed.*

Dat het een grapje was van den heer S. als zou de Vrije Socialist alleen, volgens hem, betrouwbaar zijn, moge hij mij nu van achteren trachten wijs te maken, nu ik zijn meening als zeer zonderling aanwees, ik geloof, dat hij mij nu aanziet voor iemand, die zich zoo maar laat beetnemen, enfin, ik gun hem die aardigheid. 't Was ook wel een beetje al te erg te zeggen: ‘Alle couranten zijn leugenaars, behalve ik Vrije Socialist’.

Als de hr. S. mij den raad geeft een voorbeeld te nemen aan den redakteur van de Vrije Socialist, waardoor ik een schrede nader bij Jezus zal staan, dan vind ik dien raad toch wel wat vreemd. Tenminste in verband met de leer der daadwerkelijke anarchisten betreffende het bommengooien enz. Lees dan daarnaast eens wat Jezus leerde. Toch iets, dat *daarmee* verschilde als dag en nacht.

Zie, U moet U geen fantasiebeeld maken van Jezus, maar *wat de Bijbel als Zijn woorden weergeeft*, dan gaat U secuurder.

In dit stadium mijner polemiek merk ik op, dat het toch een allerzonderlingsten indruk maakt te zien hoe de hr. S. met voorliefde wijst naar de daden van de anarchisten en daarnaast hem een complimentje te zien brengen aan den hr. Visser, omdat die zoo ‘ridderlijk voor hem partij

trok', waartoe, zooals hij er aan toevoegt, ook eenige 'moed' behoort.

Och, wat een moed.

Weest niet bang heeren, bommen zal ik nooit gebruiken en naar uw beroep liever niet nader informeeren. Als U voor dit laatste elkaar reeds moet verdedigen, als daarvoor reeds moed wordt vereischt, dan vind ik het verheerlijken van 't anarchisme van de daad, dat er op uit is den naaste 't grootst mogelijke leed te veroorzaken, de grootst denkbare *lafhartigheid.* Wat een tegenstelling.

Reeds de vraag naar zoo iets onschuldigs, maakt grofheden als genoemd zijn wakker.

Och, och, wat een helden.

Maak U intusschen niet ongerust, dat het ooit mijne bedoeling zou zijn geweest een min edel gebruik te maken van de bekendheid met uw beroep.

Dit is weer ingegeven door de bekende achterdocht van 't revolutionaire principe.

Ik ben er de man niet naar om van een dergelijke mededeeling in uw nadeel gebruik te maken.

Alleen had ik 't aardig gevonden.

Nu is uw naam voor mij feitelijk niet anders dan een pseudoniem.

Ook kan ik best een andere meening verdragen zonder iemand daarom persoonlijk een kwaad hart toe te dragen.

Echter om der wille van de lezeressen en lezers van de Holl. Lelie en om mijn medemenschen in 't algemeen waarschuw ik toch tegen 't anarchisme van de daad. Ik zou liever zoo iemand niet te dicht in mijn nabijheid hebben wonen. Immers, een bommetje raakte zoo licht verdwaald en met naastenliefde kan ik dat moeilijk vereenigen.

De heeren laten zich te veel meeslepen door een *theorie*, worden, zooals Mr. Groen van Prinsterer het zoo goed zeide in zijn standaardwerk: Ongeloof en Revolutie, *machines van hun verdwaasde ideëen.*

De vergelijking met een oorlog gaat hier niet op.

De oorlog verdedigen zal ik niet, maar tengevolge van den toestand der wereldgebeurtenissen, is een oorlog wel eens onvermijdelijk en dan kan men een royalen, eerlijken strijd toch niet vergelijken met het gemeene, lafhartige, duivelsche bommenwerpen.

Heeft de hr. S. soms nog familie, een meisje, vrouw of kinderen, broers of zuster, een moeder?, iemand die hij liefheeft?

Als dat zoo is, dan verdedigt hij 't anarchisme van de daad niet meer....

Tegenover zijn wijzen op gruwelen in Tripolis, toen de Italiaansche soldaten tegenover de bevolking, die zich slechts in schijn had onderworpen, met geweld optraden, wijs ik hier even op wat van Turksche zijde is gedaan.

Dat heeft hij toch zeker ook wel gelezen!

Ten slotte verkneukel ik er mij in (dat mag toch zeker wel?) te zien hoe de heeren als representanten van socialisme en anarchisme elkaar zoo flinkweg in de haren vliegen, al heeft daartusschen door de onderlinge waardeering *m.i.* wel iets van het: 'En sedert dien dag werden Pontius Pilatus en Herodes vrienden.'

Ik ben de discussie heusch nog niet moe, ben in de verste verte nog niet machteloos en gun zelfs de heeren naast een flinke betrekking een goed gevulde beurs, dan kunnen ze ook nog eens wat voor een ander doen, doch ik zou toch ook in gemoede

aanraden: wendt U af van het anarchisme van de daad en verdraagt het ook bij anderen de zon in het water te zien schijnen.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Hoofdredacteur van de Hoeksche Waard.

STRIJEN.

P.S. Weten de heeren, dat Minister Talma door den heer Roodhuizen een gewone socialist werd genoemd, omdat hij inzake sociale wetgeving de machtssfeer van den Staat verder laat werken dan de vrije liberalen meenen, dat geoorloofd is? 't Staatssocialisme, *dat 't geheele maatschappelijke leven wil regelen*, gaat volgens de richting van Minister Talma te ver, die alleen wegens het ontbreken der bedrijfsorganisatie den Staat de sociale verzekering enz. wil doen bevorderen en regelen. Een heele stapel wetten ligt klaar. Weten de heeren daar ook **iets** van?

V.

Geachte Redactrice.

Mijn verzoek is of U dit stukje nog wilt voegen bij mijn antwoord aan den hr. S. Hij verweet mij *machteloosheid* om op grond van de H.S. 't eigendomsrecht te verdedigen. M.i. vergist hij zich, daar ik wees op de *10 geboden* en *verschillende duidelijke uitspraken.* Ik vergat nog melding te maken van eene studie van Dr. W.A. van Es, getiteld: De grondslagen van den eigendom bij het licht van de eerste vijf boeken der Heilige Schrift, verschenen in: Christendom en Maatschappij onder Redactie van Prof. Mr. P.A. Diepenhorst. Ook schreef Dr. van Es een boek, ik meen zijn dissertatie, over: het Eigendomsrecht en de Pentateuch (dat zijn de 5 boeken van Mozes). Ik citeer iets uit eerstgenoemd boekje.

Op pag. 32 ('t cijfer is geen fantasie, maar klopt met de werkelijkheid, zooals ook bij citeeren, vooral in een polemiek, gewenscht is) staat ter verduidelijking: ‘Hoe groot nu echter ook in de eerste vijf boeken der Heilige Schrift de bevoegdheid van den eigenaar is, het is er verre van af, dat zij er gelijk in het Romeinsche recht als een onbeperkt recht van gebruik en misbruik (jus utenti en abutenti) zou zijn te omschrijven. Reeds zagen we, hoe de mensch tegenover God slechts als een rentmeester van het goed zijns Gods moet worden beschouwd en in de uitoefening van zijn eigendom aan de zedelijke wet onderworpen is. Maar ook in de uitoefening van deze eigendomsbevoegdheid als zoodanig is de mensch in de eerste vijf boeken der Heilige Schrift aan den wil van God gebonden.

Wij vinden deze gedachte voor Israël in een aantal hoogst eigenaardige wetten uitgedrukt, die duidelijk doen zien, hoever het eigendomsbegrip van de eerste vijf boeken der Heilige Schrift van het absolutisme van het Romeinsche recht verwijderd is.’ -

Aard en bestemming van het goed, waartoe God het geschapen heeft, tellen mee. Zie: Deut. 20:19, Ex. 23:19, Ex, 34:26, Deut. 14:21, Zie voorts: Lev. 19:19, Deut. 22:9, 11, 10. 5.

Men moest goed zorgen voor zijn goed en daarom mensch en dier behoorlijke rust geven, Zie Ex. 23:12, Deut. 5:14, en voedsel Deut. 25:4 enz.

Echter is het eigendomsrecht niet exclusief, zooals in het Rom. recht. Tal van beperkingen zijn er in. 'Zoo moest Israël zelfs den slaaf, die uit het buitenland was ontvlucht, waar hij wilde in zijn midden naar Deut. 23:15, 16 een woonplaats gunnen. En naar het 24 en 25 vers van ditzelfde hoofdstuk, had ieder in Israël het recht, om tot bevrediging van zijn momenteele begeerte of behoefte in den wijngaard of het korenveld van zijn naaste te gaan.

Leerzaam is ook in dit opzicht eens op geheel de regeling van den eigendom in Israël te letten. Kennelijk is daarbij het streven der wet, om zooveel mogelijk geheel het volk een aandeel in de opbrengst van den bodem te geven. Nu had iedere Israëliet wel krachtens de grondwet van den Staat een in beginsel zelfs onverliesbaar recht (Lev. 25:23-28) op het gebruik van een gedeelte van den bodem. Toch zouden er ook in Israël kunnen zijn, die wettelijk of tijdelijk van den grondeigendom waren uitgesloten. Zoo de vreemdelingen, die niet in de wettelijke voordeelen van den bodem waren opgenomen en daarom meest als huurlingen in Israël verkeerden (Ex. 23:12). Voorts de stam van Levi, die zich aan den dienst des Heeren moest wijden en daarom 'geen deel noch erve met zijne broederen', had (Deut. 10:9).

Ook de armen, die tijdelijk hun erfdeel hadden moeten verkoopen (Lev: 25:25), en vooral de weduwen en de weezen, die hun natuurlijken verzorger misten. Doch de wet zorgt er voor, dat zelfs tot den vreemdeling toe, een ieder in Israël een aandeel in de opbrengst van den bodem had. De stam van Levi kreeg de tienden als vergoeding voor hun dienst bij het heiligdom (Num. 18:21-22), het priesterlijk geslacht van Aäron ontving hiervan weder het tiende deel (Num. 18:25-32). En zouden er onder de Levieten zijn, die niet bij het heiligdom zouden dienen, maar door het land verspreid (Deut. 12:19), als 'vreemdelingen' (Deut. 18:6), in de poorten der Israëlieten zouden wonen (Deut. 12:12), en daarom eigenlijk geen rechf op de gewone tienden zouden hebben; opdat toch ook hun het aandeel in de opbrengst van het land niet geheel zou ontgaan, werden voor deze ambtelooze Levieten, 'omdat hij geen deel noch erve' met Israël had, de tienden van het derde jaar bestemd (Deut. 14:28 v.). In deze tienden van het derde jaar zouden dan ook de vreemdeling en de wees en de weduwe mogen deelen (Deut. 14:29). De arme en de vreemdeling, of de vreemdeling, de wees en de weduwe kregen voorts bij den oogst ook nog recht op de randen van het veld (Lev. 19:9; 23:22), de nalezing van veld en boomgaard en de afgevallen vruchten en de achtergebleven garve (Lev. 19:9 v.; 23:22. Deut 24:19-21). In het Sabatjaar stond het gebruik van wat het land vanzelf voortbracht een ieder vrij. (Ex. 23:11. Lev. 25:6 v.). En opdat de vreugde in den oogsttijd algcmeen zou wezen, moest den Leviet en den vreemdeling en den weezen en den weduwen ook een plaats aan de dankmaaltijden voor den oogst, of bij de aflevering van eerstelingen en tienden worden ingeruimd (Deut. 16:11, 14; 26:11; 12:12, 18; 14:27).' -

Op bl. 36 leest men: 'De arbeid draagt een privaat-karakter, en daarmede ook de eigendom van wat vrucht van den arbeid is. Toch verloochent zich ook ten aanzien van dit goed de natuurlijke samenhang der menschen niet.

Uit één stamvader gesproten (Deut. 32:8 Gen. 9:19) is er een broederband zelfs tusschen alle menschen (Gen. 9:25; 19:7; 29:4). Deze natuurlijke samenhang legt den mensch ook ten aanzien van zijn goed verplichtingen tegenover den naaste op, welke weder in tweeën zijn te onderscheiden. Verplichtingen tegenover de grootere

of kleinere gemeenschap, waartoe men behoort, waaronder men den belastingplicht (Gen. 41:34. Num. 16:15) en andere lasten (Deut. 24:5) kan rekenen, en in de tweede plaats den plicht tegenover den enkele tot hulpvaardigheid en weldadigheid. Wat dezen laatsten plicht betreft, kúnnen we uit de wettelijke regeling, die we daarvan in de eerste boeken der Schrift voor Israël vinden, twee regels ontleenen. Deze verplichting wordt grooter naar gelang van den kring der verwantschap enger is. Mocht de Israëliet een vreemdeling geld of goed op rente of overwinst leenen, tegenover den, d.w.z. verarmden, volksgenoot, was hem het nemen van rente of overwinst ten strengste verboden (Ex. 22:25. Lev. 25:35-37. Deut. 23:19 v.). De verplichting om den tot slavernij vervallen Israëliet of zijn land te lossen volgde naar Lev. 25:25 v., 48 v. den graad van bloedverwantschap. Wat men in tijd van nood tegenover ouders en naaste verwanten verschuldigd is, herinnert het voorbeeld van Jozef in Gen. 47:12. Een tweede regel is, dat ook de deerniswaardigheid van het lot van den ellendige den plicht tot hulpvaardigheid vergroot. De wet liet het toe, dat men van den arme zelfs het kleed tot pand nam, als het hem maar gedurende den nacht werd teruggegeven (Deut. 24:12).

Van de weduwe in haar nog zooveel deernis waardiger lot, mocht het kleed in het geheel niet als pand worden afgeëischt. (Deut. 24:17)-'

Op bl. 37 leest men: 'Deze **eigendom** nu, aldus beperkt, *religieus* door den volstrekten eigendom Gods, *sociaal* door de rechten van de naasten en de verplichtingen, die men ook ten aanzien van zijn goed tegenover de volksgemeenschap en den nood der hulpbehoevenden heeft, vindt in de eerste vijf boeken der Heilige Schrift **volledige erkenning**.

Van een "*La propriété*, *c'est le vôl*", *de eigendom is de diefstal*', *wordt zelfs niet de flauwste toon opgevangen.* De eigendom is er een *heilig* recht, dat van God zelf wordt afgeleid. Het was de Allerhoogste, Die aan de volken de erfenis uitdeelt (Deut. 32:8; 2:5, 9, 19). Het was de Heere, Die Abraham had gezegend, zoodat hij was groot geworden en Die hem schapen en runderen en zilver en goud en knechten en maagden en kemelen en ezelen gegeven had (Gen. 24:35). Ook wordt er God zelf eigendom toegekend (Gen. 14:19, 22; Ex. 19:5 e.a. pll.) en dat niet alleen de volstrekte eigendom, omdat Hij de Schepper van alle dingen is, maar in het Israëlitische volksverband, ook zulk een eigendom, welke, gelijk de grondeigendom, anders

den mensch wordt toegeschreven (Lev. 25:23, 42, 55). *Eerbiediging van den eigendom* wordt dan ook steeds als een daad *van gerechtigheid* (Gen. 30:33) en van de *vreeze Gods* (Lev. 25:17), *door God zelf geboden* (Gen. 16:9; Deut. 2:4-7, 9, 19). Elk vergrijp tegen den eigendom, zelfs maar in de begeerte (Ex. 20:17; Deut. 5:18) als *zonde* (Lev. 5:14-16; 6:1-7; Num. 5:5-10), *onrecht* (Ex. 22:18; Lex. 19:35; Deut. 25:16) bestraft (Ex. 20:15; Lev. 19:11, 35 v.; 25:14-17; Deut. 5:17, 19:14, 21:16, 23:25; 25:13-16), of zelfs met den *vloek* bedreigd (Deut. 27:17). Ook waakt God zelf voor de eerbiediging van den eigendom (Lev. 19:35 v., 25:17, Deut. 25:16). In gevallen waarin de overheid te kort schiet, wordt het eigendomsdelikt door den eed aan de rechtspraak van God zelf, als den Oppersten Rechter (Gen. 18:25) overgedragen (Ex. 22:9), waarna het vergrijp het karakter van overtreding tegen den Heere aannam (Lev. 6:2, Num. 5:6).

Er volgen voorts nog merkwaardige mededeelingen. Lees slechts: (Ex. 21:20; Ex. 20:21; Ex. 21:2; Deut. 15:12; Deut 15:13 v.).

Op bl. 39 schrijft Dr. van Es: 'Blijkt nu uit al deze gegevens onmiskenbaar, dat de eigendom volgens de eerste vijf boeken der Heilige Schrift een *heilig recht* is, dat op rechtmatige eerbiediging aanspraak heeft, *aan de andere zijde leeren de eerste vijf boeken der Heilige Schrift ook ons voor overschatting van den eigendom te wachten.*

'Bestraffing van diefstal draagt voorts in de Israelitische wetgeving geheel een privaatrechtelijk karakter. De straffen zijn hier niet gelijk in het Romeinsche en het Germaansche recht lijfs-, maar vermogenstraffen, die gemeenlijk slechts in een dubbele vergoeding bestaan en op de schadeloosstelling van den bestolene zijn aangelegd (Ex. 22:3, 6, 8).' -

'En vooral kunnen we ook hierbij weder in enkele Israëlietische wetten zien hoe de eigendom in andere hoogere rechten een natuurlijke begrenzing vindt. Hooger dan de eigendom staat het leven. Daarom verloor de heer den eigendom op den slaaf, wanneer hij het leven van den slaaf of de slavin door de verderving van een oog of het uitslaan van een tand blijvend had gekrenkt (Ex. 21:26 v.).'

Schuldslavernij als niet eerbiedigend de persoonlijke vrijheid, was eveneens verboden.

De barmhartigheid sprak voorts een woordje mee (gelijk boven gezegd).

De eigendom is in de boeken van Mozes ook een duurzaam recht.

'Zoo iemand een huis in een ommuurde stad had verkocht, behield hij nog een jaar lang het lossingsrecht op dit huis (Lev. 25:29). Eerst in het volgende jaar kwam het huis in vollen eigendom aan den kooper. Dit wordt dan in Lev. 25:30 aldus uitgedrukt, dat het huis dan "voor altoos zou blijven" aan hem, die het gekocht had, d.w.z. niet dat het dan niet vervreemd mocht worden, want het recht van vervreemding behoort, gelijk we zagen, tot de wezenlijke bevoegdheden van den eigendom, maar dat er dan in de betrekking tusschen den kooper en het huis niets meer was, waardoor de betrekking uit zichzelf te niet zou gaan.'

De eigendom *wortelt* in Israël voorts *in de geslachten.*

'De drager van den eigendom is, gelijk we reeds zagen; in de eerste vijf boeken der Heilige Schrift niet het individu, maar het huisgezin onder den huisvader als het hoofd, zoodat ook de vrouw en den kinderen, en zelfs eenigermate den slaven een aandeel in den eigendom van het huis moet worden toegekend. Dit geslachtsverband houdt echter, ook ten aanzien van den eigendom, niet bij het huisgezin op. In Israël

moest het land eerst onder de stammen en de geslachten worden verdeeld (Num. 26:55; 33:54), en de lossingsplichten volgden naar Lev. 25:25, 48 v. den graad van bloedverwantschap.'

De eigendom was erfelijk, eerst in afdalende linie, daarna in de opgaande en de zijdelinie.

Bij ontstentenis van mannelijke erfgenamen in den patriarchalen tijd kon zelfs een der slaven erfgenaam worden (Gen. 15:2).

Lees voorts: Lev. 25:30, 46.

'*Tenslotte samenvattende*, *wat we omtrent de grondslagen van den eigendom uit de eerste vijf boeken der Heilige Schrift hebben saamgelezen*, *zouden we nu het beeld van den eigendom aldus beschrijven kunnen, dat de eigendom is:* **een heilig**, **duurzaam en erfelijk recht**, *dat op grond* **van toeëigening** *en* **produceerenden arbeid**, *na den zondeval in het menschelijk leven is opgekomen, om in afhankelijkheid van den volstrekten eigendom Gods en met inachtneming van het sociaal karakter van den eigendom over goederen van materiëelen aard*, *hetzij communaal*, *hetzij privaat, met uitsluiting van anderen*, *door bezit genot, vervreemding en toeëigening der vruchtgevolgen heerschappij te oefenen.*'

- Zoo eindigt Dr. van Es dit onderwerp, iemand, die er nauwgezette studie van maakte en dus niet te hooi en te gras citeerde, maar dit deed met oordeel des onderscheids.

Ik hoop, dat de hr. S. deze studie, die ik nog op mijn schrijftafel vond, nu ook eens zal lezen.

De Bijbel erkent dus onomstootbaar het eigendomsrecht. Om deze questie ging het in mijn polemiek met den hr. S. Dat hij mijn verdediging machteloos vindt, beschouw ik van mijn kant als een groot woord, dat de gegevens veronachtzaamt. De volgende zin van den hr. S. vergt nog eenige bespreking: 'Dat de hr. N. het van *christen*-socialist gebracht heeft tot een verdediger der huidige kapitalistische 'orde', in acht jaar tijds, is niet te verwonderen, daar Z. Ed. voortdurend blijk geeft het socialisme nooit begrepen te hebben; dat hij echter socialisme èn kapitalisme verdedigt met bijbelteksten, dat lijkt mij op z'n zachtst genomen allerzonderlingst. De hr. N. noemde zich indertijd socialist en daar ieder die afschaffing wenscht van het privaat-eigendom-stelsel socialist is, was de hr. N. ook: tegenstander van het privaat-eigendom. Dit te verdraaien zal bezwaarlijk gaan.' -

Ik wensch ook geenzins de woorden van den hr. S. te verdraaien, maar wel wensch ik te zeggen, dat hij de zaak scheef voorstelt.

't Socialisme begreep ik zeer goed. Ik las er over de 4 dikke deelen van Prof. Quack: De Socialisten. Een werk van Victor Cathrein over Socialisme en Communisme, veel over de meer-

waarde-*theorie* van Karl Marx, hoorde meermalen Mr. Troelstra enz. 't Historisch materialisme vormt de kern van de leer van Marx; de Verelendungs-theorie onzer maatschappij als zou onze maatschappij steeds meer terugboeren wordt sterk weersproken door de feiten. Lees daarover maar eens iets van Prof. Mr. Treub.

Ik wil maar zeggen, dat ik niets van 't socialisme begreep, niets van Marxisme en Revisionisme (lees daarover een studie van Prof. Mr. Diepenhorst), (het Revisionisme, dat de parlementaire sociaal-democratie vertolkt door in bestaande wanverhoudingen verbetering te brengen in de bestaande maatschappij), dat ik van 't socialisme niets begreep is weer een van die *op geen enkelen grond steunende uitvallen van den hr. S.*, die ik laat in de onbekooktheid, waarin ze opborrelden. -

Ook weet toch de hr. S. wat zijn andere bewering aangaat, *dat ik mij nooit met het socialisme van Marx of Troelstra eenswezens heb verklaard*, maar enkel 8 jaar terug betoogde, dat menschen, die *vrijwillig* hun eigendom aan den Staat wenschten te geven dit ook konden doen en niet handelden in strijd met de H.S., welke laatste, lees slechts den brief van Jacobus enz., nooit 't kapitaal als zoodanig *vergoodt.*

Aan 't geld kleeft vanwege de zonde der menschen dan ook niet zelden iets minder moois.

Dus socialist in den gangbaren zin was ik *nooit.*

Met Enka, die over 't Christen-socialisme een brochure schreef, *deed ik* **nooit** *mee aan samenwerking met de officieele S.D.A.P.*, *omdat ik het beginsel der S.D.A.P. afkeur.*

Maar de hr. S. *weet toch wel iets van de reusachtige moeilijkheden*, *zelfs voor geleerde economen, om naar behooren te kunnen omschrijven de taak*, *de roeping en de werkingsgrenzen van den Staat ten opzichte van het gecompliceerde moderne maatschappij leven?*

Er zijn Staatssocialisten, vrije socialisten, anarchisten enz. -

De Regeering ten onzent, die tal van sociale wetten zal invoeren, wil *niet* het gansche maatschappijleven omvangen, ook daar vrijheid latend zoover maar mogelijk is, doch zij acht zich geroepen wanverhoudingen in het arbeidsleven, die niet door de eigen Bedrijfsorganisatie der maatschappij worden verholpen wegens onvermogen of gebrek aan initiatief, zelve te regelen, zooals door **invaliditeits**-, *ouderdomspensioenen, ziekteverzekering* enz. Al noemen sommigen daarom Min. Talma ‘een gewone socialist’, gelijk de hr. Roodhuizen deed, daarom *is* hij het nog niet. Hij blijft wel degelijk den persoonlijken eigendom erkennen, is ook volstrekt geen Staatssocialist en heeft met Marx of Mr. Troelstra niets gemeen, al zal de socialistische Kamerclub bij de behandeling der sociale wetten krachtens haar revisionistische tinctuur wel eieren voor haar geld kiezen, opdat de arbeiders althans niet lijden om der socialisten theoretische besprekingen aangaande eene toekomst-maatschappij, die ze zelve niet weten te beschrijven.

Dus socialist was ik nooit, want die wenschen door dwang afschaffing van den persoonlijken eigendom.

Ik hoop, dat de Redactie deze beschouwing nog wil opnemen.

Den *onbekenden* hr. Schippérus, een schim, wat de hr. S. feitelijk voor mij is, bestrijden vond ik niet aangenaam en waar hij zoo trotsch gaat op den lof over 't noemen van zijn naam, blijf ik het laf vinden, dat hij dit feitelijk voor mij neutraliseert,

daar 't op zoo'n manier van een pseudoniem weinig althans voor mij verschilt. En dat gaat dan zoo prat op moed!

Ik ben overtuigd, dat van gedachtenwisselen goed is, maar dan ook moeten van beide zijden *ridderlijke manieren* heerschen en ik verklaar, dat men van de zijde des heeren S. en V. dat niet kan zeggen, daar hun polemieken dikwijls zeer persoonlijk-krenkend waren.

Welnu, men betere zich! Als 't zich niet herhaalt, vergeef en vergeet ik dat gaarne.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Kunsten en Wetenschappen.

Dure Tapijten.

Vijf en twintig duizend gulden voor één tapijt.

Als men zulk eene verzameling bezit dan is het om rijk worden te doen. J. Charles T. Yerkes was zulk eene gelukkige.

Zijne verzameling Oostersche tapijten bracht maar eventjes op de som van 330.000 Dollars.

Geen wonder dat zij beschreven zijn, en dus in afbeelding algemeen goed kunnen genoemd worden.

John Kimberly Mumford belastte zich met den tekst, en Karl W. Hierseman te Leipzig, is de uitgever, die u voor 210 Mark gaarne een exemplaar zal leveren, maar dan moet men zich haasten, want de prijs wordt verhoogd.

Deze tapijten zijn alle eerste klasse-goed. Het zijn uitgelezen exemplaren onder de uitgelezene. Men noemt ze nog ‘Polenteppiche’, zeer oneigenlijk, want reeds lang weet men, dat zij niet in Polen geweven zijn.

Het is echt Persisch product, meerendeels uit Vorstelijk bezit, en dagteekenende van voor de 17e eeuw.

Zelfs de moskeeën waren voor hem een bron om zeldzame stukken te verzamelen.

De auctiecatalogus is de legger geweest voor dit prachtplaatwerk.

Zelfs de portefeuille, waarin de platen vervat zijn is een waar kunststuk.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het artikel: **De Godsdienst van het Spiritisme**, **door Ch. Heijmans**, nog wachten.

Red: Holl: Lelie.

3 Januari 1912
25ste Jaargang.
No. 27

Berichten.

I.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

II.

Bij het afdrukken van dit nummer heb ik nog slechts gelegenheid voorloopig innig te danken voor al de vele bewijzen van vriendschap en hartelijkheid ontvangen bij gelegenheid van 1 Januari 1912. Wederkeerig wensch ook ik mijnen abonnés en lezers alles goeds toe.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Hoofdartikel
La Vierge.

Maagd is vrouwelijk. Een mannelijke maagd is een contradictio in terminis. Een onmogelijkheid dus....

Een maagdelijkeman is - een zeldzaamheid. Waarom? Om velerlei redenen. Zoo heet het, waarvan als de voornaamste kunnen worden aangemerkt eerstens; dat zijn natuur geheel anders dan de hare, waardoor onthouding voor hem veel moeielijker is dan voor haar; tweedens heet de verleiding voor hem grooter en algemeener; derdens omdat de vrouw meer *passief* heet te blijven.

Er bestaan drie boeken (en waarschijnlijk wel meer), te weten: *Zelfopvoeding*, door Prof. Paul Dubois - Titia van der Tuuk, *L'éducation de la Volonté*, door Jules Payot en *Das nächste Geschlecht*, door Hans Wegener, welke drie boeken de hierboven genoemde redenen (of wil men liever zeggen verontschuldigingen) eenvoudigweg brandmerken als *leugens.*

Toegegeven dat de natuur eens mans anders is dan die eener vrouw; dat spreekt even vanzelf als dat beider lichamen volgens een verschillend systeem zijn opgebouwd. Daarbij kan evenwel bescheidenlijk worden opgemerkt, dat *essentieël* beider lichamen eender zijn, rudimentair bij voorbeeld. Volgens de geneesheeren bestaan geen uitsluitend vrouwelijke

of uitsluitend mannelijke lichamen en is de afscheiding tusschen de twee geslachten niet zoo lijnzeker te trekken als men wel denkt. Waaruit dan vanzelf de conclusie zou te maken zijn dat er ook geen uitsluitend mannelijke of uitsluitend vrouwelijke naturen bestaan.... Onthouding voor den man zooveel moeielijker. Waar zetelt die onthouding in? In 's menschen *gedachten.* Waar die zich niet bezig houden met sommige zaken kan van een uitdrukkelijken, onbedwingbaren eisch des lìchaams moeilijk sprake wezen.

De verleiding voor den man grooter en algemeener. Daar nu zit een kern van waarheid in omdat de man geen gevolgen te duchten heeft zooals de vrouw. Vandaar dat niet de verleiding zèlf grooter is bij hem, maar wel zijn eigen neiging om maar toe te geven aan de zich biedende gelegenheid. Men spreekt soms van grootere behoeften bij den man dan bij de vrouw. Het kan wezen. Zou dat echter niet meer zoo *schijnen?* Er zijn vrouwen genoeg die ze ook hebben en daaronder lijden - stilzwijgend, wijl van een vrouw geëischt wordt niet aan die behoeften toe te geven, maar eerder te huichelen en comedie te spelen, waar den man de vrijheid gelaten wordt ‘to sow his wild oats’. Hebben alleen mannen ‘wild oats’ en zijn alle vrouwen van nature passief?

Het mocht wat!

Waar de vrouw in onze dagen zoo ijvert voor gelijkheid in rechten moest ze m.i. in de eerste plaats op dat gebied een einde zien te maken aan de voorkomende misstanden.

Het is een schandaal dat ‘men’ voor elke wilde-harenman een vergoelijkende glimlach over heeft en de vrouw die ‘valt’ krasweg doodverft als slet. Of beiden verontschuldigen of beiden veroordeelen. Het *feit* is hetzelfde: beiden hebben hun maagdelijkheid prijs gegeven. En het zijn de omstandigheden die moeten uitmaken waar te laken, en waar te verontschuldigen is.

Volgens Tolstoï is de maagdelijke toestand de eenig natuurlijke. Wie zijn Kreutzer Sonate gelezen heeft, kent zijn opinie over de geslachtelijke kwestie. Volgens Tolstoi dan is alle sexualiteit slecht. Zijn betoog geeft te denken; en al lezende kan men niet anders dan veelal te knikken: ja, hij heeft groot gelijk.

Edoch, bij nadere overpeinzing dringt het tot ons door dat hij de zaken scheef voorstelt, dat er geen sprake is van onnatuurlijkheid in zake schending der maagdelijkheid. Had Tolstoï gelijk, dan ware immers alle voortplanting uit den booze. Is nu voortplanting tegen de natuur of een harer wetten?

Tolstoï scheldt de Liefde uit. Zijn gansche Kreutzer Sonate is een uitmaken van de Liefde voor - zinnelijke hartstocht. ‘Ausbrüche von dem was wir Liebe nannten’ zegt hij ergens in de Duitsche vertaling van het boek. De quintessens van de heele tragedie van dat huwelijk was dit: dat de beide hoofdpersonen de ware niet voor elkander waren. Zij hadden zich in elkaar vergist en voor liefde aangezien wat iets heel anders bleek te wezen. Dat geeft hij trouwens zelf toe: de aantrekking welke zijn vrouw op hem uitoefende zat 'm ih het snit van een Jersey-lijfje.

Ruw-weg en pijnlijk-eerlijk geanalyseerd. De fout die hij echter begaat is dat hij per se generaliseeren wil: alle liefde gaat uit van - ja van Jersey-lijfjes.

Voor wie die meening is toegedaan is een huwelijk ongelukkig, aangezien lijfelijke bekoring uitteraard niet durend kan wezen. En dan is de delinquent gemakzuchtig genoeg alle schuld te werpen op de Liefde die per slot van rekening een hersenschim bleek.

Het doel van de zedeleer moet wezen aan de Liefde haar waren troonzetel te hergeven. Mannen zoowel als vrouwen geldt dit. Cijfer voor een oogenblik alle differenzen tusschen de geslachten weg en beschouw ze als menschelijke wezens met menschelijke en geestelijke neigingen. Maagdelijk wordt de mensch geboren, maar draagt de grootsche en heerlijke bestemming van de verbreking dier maagdelijkheid met het doel een volgend geslacht in het leven te roepen.

Dat *doel* nu wordt te veel uit het oog verloren. Waar men scheldt op de sexualiteit vergeet men dat doel. Alleen dáár kan sprake wezen van onzedelijkheid waar men de mogelijkheid op gevolgen negeert.

En zit daarin niet het eenige verschil tusschen de opvatting des mans en die der vrouw? Zij is de draagster van dat gevolg, zij werkt het uit, vandaar dat haar gedachten daar meer mede bezig zullen zijn dan de zijne. Omdat hij daarnà kan vergeten. Zij niet. Niet altijd ten minste.

Het grootste schild dan ook dat de vrouw draagt tegen de verleiding die voor haar *even groot* is als voor hem, is juist de mogelijkheid op dat gevolg. De vrouw die daar bang voor is, zal de daad vlieden. De *reine* vrouw altijd en niet zij wier brein verpest is door neo-malthusianistische preeken.

De man kent die vrees niet. Hij geeft toe en vergeet. Er is bij hem geen sprake van zelf te dragen gevolg, wèl echter van een door hem *opgedragen* gevolg. En waar de man toegeeft en vergeet verliest hij juist die ontzaglijke verantwoordelijkheid uit het oog, welke voor hem het sterkste schild moest wezen tegen de verleiding.

De vrouw ontvliedt wijl ze voor haarzelve vreest; (in het algemeen gesproken en uitzonderingen daargelaten) een zuiver egoistische zedelijkheid dus. De man behoorde te ontvlieden wijl hij vreest voor het heil der vrouw.

Men zal begrijpen dat hier slechts gesproken wordt van liefde zonder huwelijk.

Waarom is nu maagdelijkheid-kuischheid voor den man zooveel moeilijker dan voor de vrouw? Eenvoudig hierom: wijl onbaatzuchtigheid onnoemelijk veel zwaarder is te betrachten dan zelfzucht-zelfbehoud.

Waar de man van zijn jeugd afgewend is de vrouw te eerbiedigen als iets heel liefs en heiligs, is vanzelf hem een wapen in handen gegeven tegen onkuischheid. De man moet het begrip vrouw zoo hoog houden dat hij het niet zou durven wagen haar te naderen met onreine handen en oogen. De liefde van den man voor de vrouw moet te groot wezen om haar te kunnen ontheiligen door zuiver zinnelijkheid.

De man, die een goede, een ware moeder gehad heeft, voor hem de éérste verpersoonlijking van het wezen der vrouw, die man heeft dat wapen in handen.

Zijn moeder!

Aan haar de grootste taak die jonge, ontluikende mannelijkheid te leiden. Zonder valsche schaamte, zonder vrees ook onreine nieuwsgierigheid te wekken, maar begiftigd met dien zeldzamen tact van juist zooveel te zeggen als kiesch en zooveel te verzwijgen als mogelijk is in gesprekken van hart tot hart, teeder, liefdevol en eerlijk. Een moeder die voor den zoon is de liefste, beste belichaming der Vrouw wijl zij hem geleerd heeft hoe die vrouw te beschouwen in waarheid en in reinheid. Een moeder zonder die onwezenlijke preutschheid tegenover haar kinderen, maar voor wie de dingen zijn eenvoudig, natuurlijk en daarom rein en mooi. De moeder, die wijst op het Doel en haar kind leert daad en gevolg in zijn geest onafscheidelijk te verbinden.

Waar een man zulk een moeder gehad heeft die zijn jeugd heeft geleid, zal hij de vrouw met andere oogen aanzien dan hij die haar heeft ontbeerd. Zulk een man zal zijn kuíschheid kunnen bewaren zonder veel strijd als een kostelijke schat.

Omdat hij geleerd heeft waaròm kuisch te moeten blijven totdat - totdat hij Haar ontmoet op zijn levensweg. Zij, wier baanbereidster zijn moeder is geweest.

Waar de man - en terecht - eischt van het meisje dat hem het jawoord geeft: zuiverheid, opdat hij de éérste is voor haar, daar mag met evenveel billijkheid zij van hem eischen: ongereptheid. Waar zij zich geeft rein en onschuldig in den waren zin des woords, moet ook hij haar nemen unberührt.

Ik heb eens een man hooren zeggen: ik zou geen afgelikte boterham willen hebben. Als alle meisjes dat ook zeiden, wat bleef er dan wel over van het aantal huwelijksaankondigingen in den burgerlijken stand! Een afgelikte boterham. Het gros der mannen is dat als ze trouwen. En het meisje neemt daar genoegen mee; in de meeste gevallen vindt ze dat zelfs heel natuurlijk, opgegroeid als ze is in het idee dat een man zijn wilde haren moet verliezen in zijn jeugd om later een bezadigd echtvriend te kunnen worden. Een enkele onder haar zal wellicht vaag in zich de vraag voelen opkomen: en *mijn* puurheid dan? Dadelijk echter wordt aan die stem het zwijgen opgelegd: met de vrouw is dat iets heel anders. Als ze dan logisch

redeneerde, zou ze de gevolgtrekking kunnen maken dat dan de vrouw wel hooger moet staan dan de man, waar zij haar maagdelijkheid bewaart voor haar echtgenoot en hij de zijne schonk aan de eerste de beste.

Echter zooals boven gezegd is, staat ze in de meeste gevallen slechts negatief hooger dan hij. Vréés hield haar in toom. Er is bij den man óók zulk een gedwongen kuischheid voortspruitend uit vréés. Er zijn mannen die zich ongerept bewaarden enkel en alleen omdat ze bang waren voor de een of andere ziekte. Onnoodig te zeggen dat zulk een zedelijkheid al even weinig waarde heeft als die der gevolgen-vreezende vrouw.

Welke man of vrouw mag dan in waarachtigheid kuisch genoemd worden? Die in waarheid maagd is gebleven naar het lichaam dóór den geest, uit Liefde. Die van den beginne af de andere sekse heilig houdt en nimmer het Doel uit het oog verloor. Die eigen lichaam begrijpt en het eerbiedigt, het rein houdt voor die(n) ééne(n) Ander waar-

van de gebenedijde komst met teeder verlangen tegemoet wordt gezien. Die de ernstige gelofte in zich omdraagt van eenmaal die(n) Ander te willen tegemoet komen met reine oogen en vlekkelooze handen: ‘Zie hier ben ik. Ik heb je gewacht en mijn gedachten zijn steeds vervuld geweest van jou alleen, mijn lief.’ Voor wie de Liefde is het mooiste Godsgeschenk, zich door een rein leven waardig gemaakt.

De man, die de bloote zinnelijkheid schuwt, en zijn oogen er aan gewend heeft de vrouw aan te zien niet als een schoon lichaam alleen, maar als de draagster eenmaal van *zijn kinderen.*

De gedachte aan het kind heiligt de Liefde tusschen man en vrouw en is de eenige waarborg voor een waarachtige zedelijkheid. Sexualiteit is niet slecht tusschen twee wezens die willen, gaarne en van ganscher harte: het gevolg.

De man eerbiedige het moederschap der vrouw door hem.

En hij, die zelf een lieve moeder heeft gehad zal dat begrijpen. Voor hem is de Vrouw heilig en zijn eigen lichaam mooi, te mooi om het als genotmiddel te misbruiken. Hij die heeft geleerd het wezen der Liefde te begrijpen, verbeidt en liefheeft zal in dien wachtenstijd ziel en lijf puur, blank en ongerept houden in blijdschap, opdat, als zij komt, hij haar met vasten, onbeschroomden blik in de reine, vertrouwensvolle oogen zal kunnen zien, met op zijn lippen geen ander zegel dan de heilige kus van zijn moeder.

ALTER EGO.

Dit is het laatste der tallooze artikelen en gedachtenwisselingen, mij toegezonden naar aanleiding van Ego's in de rubriek gedachtenwisseling (buiten verantwoordelijkheid der redactie) opgenomen artikel in de Lelie van 27 September 1911. Ego's repliek zal nu verschijnen in het hierna volgend nommer.

REDACTRICE Holl: Lelie.

De Godsdienst van het Spiritisme.
door Ch. Heijmans.
II.

Dank zij de welwillende toestemming der Redactrice, is het mij vergund, nogmaals in dit blad te mogen schrijven over het geloof van het spiritisme; dit maal echter willende dieper hierin door te dringen en hierbij aan te vullen, zooveel mogelijk wat in mijn vorig artikel van N° 52 onduidelijk of onnauwkeurig zoude vermeld zijn!

Ik spreek over het ‘Geloof’ waaruit alzoo direct af te leiden is, dat er geen *bewijzen* hiervoor zijn. Geloof is innerlijke overtuiging, verkregen door feiten, die men zelf persoonlijk ondervonden heeft en waaruit men door *denken* en *gevolgtrekking* een geloof opbouwt! Ik verlang daarom niet, lezers en lezeressen, dat U mij, als ik U dit alles verteld zal hebben, gelooven zult, dit zou onbillijk en ook onmogelijk zijn.

Echter hoop ik, dat U in Uw leven, ieder op zijn wijze, zooals ik in de gelegenheid was, tot een geloof zult komen uit overtuiging, uit zelfverkregen zedelijke ondervinding! Want alleen zulk een geloof is een steun voor dit leven en geeft den mensch van binnen weldadige rust!

Voor ik echter U wil mededeelen dier diepere godsdienst van mijn spiritistisch geloof, wil ik in aansluiting van mijn j.l. artikel nog het volgende zeggen:

In het begin, vóór ik bekend was met het spiritisme, hechtte ik er geen waarde aan en lachtte openlijk iedereen uit, die mij verhalen hierover deed. Op een avond echter kwam ik op heel toevallige wijze daarmee in aanraking. Ik vind het onnoodig, U namen te noemen. Mijn entrée was als volgt:

Ik had een gezelschap van vier jongelui op mijn kamer. Wij zouden whisten, doch door één of andere omstandigheid gebeurde dit niet en werd door een der aanwezigen, die medium was, zooals hij verklaarde, het voorstel gedaan, ons met het spiritisme eens te laten kennismaken!

Na onderling goedvinden werd seance door hem gehouden!

Dien eersten avond werd het mij onmiddelijk duidelijk, dat er geen bedrog in het spel (o, afschuwelijk woordspeling!) was. Ik had iemand den vorigen avond naar huis begeleid, wiens naam ik niet kende! Ik deelde dit het medium mede, en vroeg hem verlof den geest, die inmiddels verschenen was, diens naam te mogen vragen!

De geest, door middel van kloppen, spelde een vóór en achter-naam, direct achter elkaar!

Den volgenden dag, toen ik dezelfde persoon sprak, bleek na inlichting werkelijk de naam de juiste te zijn!

Dit was voor mij een bewijs, dat er iets of iemand was, die dingen wist, welke andere en ikzelf niet wisten.

Ik vergat U nog te zeggen, dat op dien

avond ik als begin-medium werd aangeduid. Van dien tijd af was mijn belangstelling gewekt in het spiritisme en heb ik mij onder leiding van ditzelfde medium mij geheel tot goed medium ontwikkeld!

Er zijn heel veel feiten, die, hoegaarne ik U die ook zou willen mededeelen, dit niet màg doen, uit hoofde van belofte, door mij afgelegd! In die belofte is door mij verklaard, slechts bij uitsluiting alleen mijn gevolgtrekkingen mijn 'geloof' aan anderen mede te deelen, zonder de groote feiten, waardoor ik hiertoe gekomen ben, met naam en toedracht te verklaren. Slechts enkele voorvallen mag ik U mededeelen!

Wij verkregen op een avond, dat wij seance hielden een geest, welke zich eerst aankondigde door een eigenaardig gezucht, dat uit het tafeltje, waarmee wij ons bedienden, scheen op te komen. Daarna, het medium in trance zijnde, deed hij niets dan zuchten. Op onze vraag, wat met hem was en waarom hij zuchtte, zeide hij op klagende toon, niet te kunnen rusten en te dwalen, overal heen.

Op onze vraag, of hij een ziel was van een nog levend persoon, zeide hij, nog kortelings tot een aardsch lichaam behoord te hebben, doch nu klagend rondzwierf. Verder kon niet gevraagd worden, daar het medium heel spoedig daarop ontwaakte uit zijn zeer diepe trance.

Voor het merkwaardige moet ik U mededeelen, dat ik zelf dit medium was, en zeer vast geslapen heb; toen ik ontwaakte, vertelden mijn vrienden mij, wat ik gedaan en gezegd heb! Ik kon er mij, zooals altijd, niets van herinneren en voelde me even kalm en opgewekt als anders!

Menige keeren kregen wij onrustige geesten, hoewel het medium zelf heel kalm was en kort te voren een kalm gesprek had gevoerd met ons over kunst, wetenschap of iets dergelijks. Zulk een onrust moest dus zijn oorsprong hebben in den toestand van de ziel zelve.

Ik maakte daaruit de gevolgtrekking, dat er iets met dien geest moest zijn.

Met vragen aan den geest zelf baatte niets; deze antwoordde daar niet op. Maar door een.... toeval, zou ik het kunnen noemen, kreeg ik den sterken indruk, dat dit teweeg werd gebracht door het berouw hebben over iets, of het boete doen of het willen herstellen van iets niet goeds; maar: het weer in evenwicht willen komen van die ziel!

Ik mag U dit feit niet noemen, daar dit gebeurde op een zeer indrukwekkenden avond onder intiemen kring, behandelende een zeer ernstige, intieme aangelegenheid van een onzer

U zult nu wel bij U zelf zeggen: Wat heb ik daar dan aan, als U mij dat feit niet op kunt noemen? Deze vraag stelde ik ook aan een der vanzelf gekomen geesten op een onzer seances. Hij gaf het volgende ten antwoord op heel zinnebeeldige wijze; zooals meermalen bij ons geschiedde!

'Stel, dat U beweerde, dat er een wonder was te zien, een Engel met twee groote vleugels, gekomen uit den hemel, vertoevend daar en daar. Iedereen zou er naar toe gaan, om die Engel te zien; maar deze zou niet gelooven dat het een Engel was, en denken, het is bedrog, de vleugels zijn kunstvleugels en worden machinaal bewogen! *Iedereen moet zelf ondervinden!*

Ik heb hierover lang nagedacht en gezien dat er werkelijk waarheid ligt opgesloten in deze woorden.

Men zou toch niet gelooven en het heilige bezoedelen door gedachte, aan bedrog of ongeloof!

Zeer merkwaardig is ook het volgende: Ik spiriteerde altijd op een vastbepaalden avond tusschen acht en elf uur. Doordat wij echter eens verhinderd waren op den vastgestelden avond te spiriteeren, verschoven wij dit op den volgenden avond. De seance verliep toen onrustig en onbeduidend.

Ik putte daaruit de les, dat er orde en regelmaat moest zijn, en spiriteerde slechts op een eens vooraf vastgestelden avond, en werden wij dan ook zelden weder gestoord!

Menigmaal werd mij gezegd, dat ik niet kalm genoeg was, en te zenuwachtig, en dat dit een beletsel was voor den geest om zich te uiten. Hieruit is de stelling te maken, dat slechts seances op kalme wijze goed en met succes kunnen verloopen.

Tot de ontkenning van een persoonlijken God ben ik daardoor gekomen, doordat ten eerste in al mijn seances, zelfs in die zeer ernstige indrukwekkende avonden, in contact met groote geesten, (ons bekend wel is waar, maar wier groote gave van scherpzinnigheid en genie ons een teeken was, dat die geesten behoorden tot die edele zielen, welke reeds zeer rein waren en in groot evenwicht waren,) nooit over een Hoogere Macht gesproken is!

Dikwijls dacht ik onder het spreken met een geest aan iets anders, dan het onderwerp

betreft. Onmiddelijk hield de geest in het trance-medium op en begon te spreken over datgene, wat mijn gedachten juist bezighielden.

Op mijn vraag, hoe hij juist daarover plotseling begon te spreken, zeide hij, dat ik juist toch daaraan dacht!

Hoe weet U dat? vroeg ik manhaftig.

Ik weet alles, gaf hij ten antwoord.

Verscheidene avonden echter dat ik in mijn seances aan een Godheid en aan de wel of niet mogelijkheid van Haar bestaan dacht! Nooit echter reageerde de geest hierop.

Op een avond dacht ik opzettelijk heel scherp aan een Godheid, om te zien of de geest hierop reageerde! Plotseling hield hij op en zeide mij: U bent met Uw gedachten ergens anders; ik kan zoo niet duidelijk met U spreken!

Ik vroeg: Weet U waaraan ik dacht? Het antwoord luidde: ontkennend.

Ik denk aan God! zeide ik.

Geen antwoord volgde. Het volgend oogenblik was de geest verdwenen en het medium ontwaakt.

Dat alles, gaf mij den indruk, dat er geen persoonlijke God was. Maar òf er werkelijk geen is, kan ik U niet zeggen, daar eenig feit hierover ontbreekt! Alleen de negatieve houding der geesten heeft mij dien indruk gegeven!

Thans, na U zooveel mogelijk naar de ruimte in dit blad volgens toestemming der geachte freule, het heeft toegelaten, eenige feiten opgenoemd te hebben, wil ik U mededeelen de ‘diepere’ Godsdienst van het spiritisme, zooals ik het heb leeren kennen, en wel:

Het kleuren-leven der zielen.

Het kleuren-leven der zielen! Een vreemd woord nietwaar, en toch geloof ik, dat ik het op deze wijze het duidelijkst mijn geloof aan U uiteenzet! Hieruit zijn dan ook zeer merkwaardige gevolgtrekkingen en inzichten voor alles in dit leven te maken, zooals U zelf bemerken zult!

Ik spreek over kleuren, omdat iedere ziel, die rein, edel is, (of is geworden) een wit helder licht uitstraalt, door ons spiritisten ‘astraal lichaam’ genoemd.

Het witte licht is alzoo het idee van het verhevene; hoe helderder, hoe edeler; het einddoel, het Mysterie ook van mijn geloof, is allerwitst, allerlichtst, en heb ik daarom in mijn vorig artikel Al-Licht genoemd!

Zoodra een ziel vrij is van het aardsche lichaam, straalt hij een zeker licht uit! Dit is, alhoewel niet bewezen, toch aan te nemen door opgenomen photographieen van geesten, daarlatende nu de bespreking, of deze bedrog zijn of niet! Bewezen is het op seances door licht-manifestaties van geesten, z.g.n. materialisaties.

Elke zonde van den mensch geeft een donkere vlek in dit ziellicht: welke bij meerdere of grootere zonden, blauw of rood kunnen worden. Daar nu alle zielen oorspronkelijk wit zijn, daar zij uit het Al-Licht komen, zullen zij, na dit leven geleefd te hebben, uit bewusten dràng weer trachten wit te worden indien zij dit niet zijn! Onder wit wordt hier dus rein bedoeld!

Nu is aan ieder bekend, dat wanneer zekere kleuren in zekere verhouding bij elkaar worden vermengd, deze één gezamentlijke kleur zullen vormen n.l. wit!

Wanneer nu een ziel, na lichamelijken dood, een zeker mengsel van kleuren bezit (bedoelend zeker mengsel van eigenschappen!) zal zijn drang zich richten naar een andere ziel, die een ander mengsel van kleuren bezit, waarmee hij wit kan vormen!

Er is dus aantrekking van verschillende zielen, alzoo sympathie tot een ander!

In dit leven ontmoet een ieder van U menschen, die U sympathiek zijn, onmiddelijk na eerste kennismaking, zonder de reden hiervan op te kunnen noemen. Is het niet aannemelijk te zeggen, dat die U sympathieke ziel, kleuren bezit, die aanvullen de ziele-kleuren van de Uwe? Duidelijker uitgedrukt: Kent U niet in dit leven menschen, die eigenschappen bezitten welke andere eigenschappen in U opwekken of versterken of veredelen?

Kent gij ook niet personen, die U onmiddelijk, op het eerste gezicht, onsympathiek zijn? Zijn het niet om zoo te zeggen, kleurenspectra's, die geheel verschillend van de Uwe zijn en elkaar afstooten?

Is er in het leven niet iets, wat wij hoogst geestelijke liefde noemen, waardoor twee menschen elkaar aanvullen en gelukkig zijn? Is dit niet in het zielenrijk twee kleurschakeeringen, die, met elkaar vermengd, een wit licht uitstraalt?

Ik laat U slechts het verband zien tusschen vele dingen in dit leven en mijn geloof over het hiernamaalsche ‘kleurenleven’ der zielen.

Zult gij, als gij, na Uw leven geleefd te hebben op deze aarde, niet wit zijt, trachten dit te worden, als ge weet, dat er een

Al-Licht is, waarnaar gij heen moet, als Einddoel? Om U met dit Groote Al-Licht te vermengen?

En als gij ziet, dat gij bedekt zijt met vlekken, blauwe, roode of anderszins, welke gij eerst moet 'verminderen' of 'afwisschen', vóórdat gij U kunt vereenigen met een andere kleurenziel, om daarmee wit te worden, zult gij dit dan niet zoo krachtig mogelijk trachten te doen?

Zult gij, als gij later Uw liefsten herkent, met wit-reine zielen; welke U om Uw 'andere' kleurschakeering, (ik spreek hier geheel zinnebeeldig) afstooten (daar wit en blauw of wit en rood elkaar afstooten, of beter uitgedrukt, zich niet met elkaar in harmonie kunnen vereenigen), zult gij dan niet trachten, wit te worden, teneinde U te kunnen vereenigen met Uw liefsten, waarnaar gij hunkert?

Ja, gij zult dan alles in het werk stellen, en alles overwinnen, wat er op Uw zieleweg kan komen, omdat gij weet, dat aan 't einde van dien weg Uw liefsten staan, waarmee gij U, in volledige harmonie kunt vereenigen!

Heeft niet ieder, die geestelijk liefheeft, de behoefte, hoog geestelijk met elkaar om te gaan, elkaars ziel bloot te leggen, alles aan elkaar toe te vertrouwen, om één te zijn, één in voelen en daden? - Spreekt men niet van zielensamengaan?

Zult gij dan niet in dit leven alles doen, om rein te blijven, Uw ziel niet te bevlekken met daden of gedachten, welke later U zooveel moeite en strijd zullen geven, alvorens U te kunnen vereenigen met Uw nevenziel?

En juist dáárom, omdat ik geloof dat de ziel **zelf** wit moet zijn, of **zelf** een zekere kleuren-verhouding moet bezitten, alvorens te kunnen gaan naar 't Al-Licht, geeft dit de plicht, om alles in innerlijke overtuiging te doen, U innerlijk te verheffen en te veredelen! omdat eigen licht U slechts helpt!

Ik sprak U in mijn vorig artikel over straf, niet door een ander opgelegd, maar door Uzelf! Is U dit nu duidelijk? Want zult gij Uzelf niet met graagte de zwaarste straf, als het moet opleggen, om weer rein te worden, helder wit, teneinde U te kunnen vereenigen met anderen?

En geeft U deze vereeniging geen groot denkbeeld van de Menschheid?

Dat ieder mensch, ieder ziel, licht bevat, de een minder, de ander intenser, maar toch licht, en voelt gij U dan niet allen gelijk, evenwaardig als andere menschen? Met dit geloof beschouwt men geen meerdere of mindere, geen Heiden of geloovige, allen zijn zielen, Menschen, met ieder licht in zich, die allen eens de groote Weg op zullen gaan naar het Al-Licht!

Zult gij daarom ook niet goed zijn tegenover anderen, daar gij weet, gelijk te zijn, allen broeders en zusters onder elkander!

Voelt gij dan als geestelijk Mensch de plicht niet in U, alles te doen, om volgens Uw gemoed, volgens Uw hart te zijn, en liefde te geven aan anderen, liefde, welke de mensch zoo noodig heeft, liefde, die verlicht en gelukkig maakt Uw nevenmensch?

O, niemand onzer is zonder fouten, maar weet, dat gijzelf ook fouten bezit; dat Uw ziel ook bevlekt is, en leg af Uw verwaandheid, Uw valschheid en Uw huichelarij.... en hebt lief!

Vereenig U in groote hechte sympathie met Uw nevenzielen, want ook later zult gij vereenigen!

Hebt lief, want ook later hunkert gij naar liefde!

En leert het spiritistisch geloof niet dat, al het goede wat er gedaan is, in stilte, onopgemerkt, schijnbaar zonder goede uitwerking, blijft bestaan voor eeuwig? omdat,

wat eens licht gaf in Uw ziel (het goede gèèft licht) eeuwig Licht zal blijven geven, en vreugde en blijdschap!

Met een variatie op een welbekend gedicht eindig ik:

Liebet euch Menschen, will immer doch streben
Nach himm' lischen Lichter im irdischen Leben.

De vrije ziel.

Er is een zingen in mijn ooren.
Zoo zacht en teer,
't Verleden, onbereikbaar verre,
Zingt in mij weer.

't Zingt in de ziel, die zich gewillig
Gevangen geeft,
De vrije ziel, die vrij moet blijven,
En vleug'len heeft.

De vrije ziel, die op moet zweven,
Heel hoog, heel ver, naar licht en leven,
Als de□aad'laar doet.

De vrije ziel in 't stofgewemel,
Die stijgen moet naar de□open hemel,
Zon te gemoet.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Beteekenissen.
(*Zie Holl. Lelie No. 20, 15 November 1911.*)

Indien de Redactrice het mij veroorlooft, vraag ik een vasten plaats om, onder bovenstaanden titel mee te deelen wat ik kreeg inzake woordbeteekenis. Wellicht wil UEd. die ruimte dan ook openstellen voor anderen en geeft zij daarmede gelegenheid om aantevangen met het verwerven eener leer der beteekenissen. Daar ik zie - de stof overstelpt mij nu ik eraan begon - hierin mij aangewezen werk te hebben gevonden, zullen mij welkom zijn: vragen naar de meening welke ik met eenig - niet verklaard - woord heb willen uitdrukken. Om van de ruimte welke ik mocht verkrijgen geen misbruik te maken, zal ik mij van verduidelijkende citaten onthouden (wel bij geval eigen woorden vervàngen door eene aanhaling) zoo noodig zal ik aanduiden, waar en bij wien het door mij verstane gebruik mij trof. De taal van den Dichter van Eeden, inzonderheid Het Lied van Schijn en Wezen, toonde ik U zeker reeds voldoende als kláre en rijke bron.

Het navolgende wil de Redactrice vermoedelijk wel aanvaarden als aanvulling van mijne bijdrage ‘Aandacht’.

Vooraf heb ik U nog deze fout aantewijzen: ‘verkondigend door Dr. Fr. van Eeden in Het Lied van Schijn en Wezen I:IV’ moest het laatste cijfer zijn: VI. -

Dankbaarheid: In mijne vorige beschouwing van dit woord bedacht ik niet, dat het ook (en vooral) uitdrukt: een innerlijk gevoel; dat dus de dankbaring geheel innerlijk kan zijn, n.l. door het vormen en toezenden van vereerende of andere liefdegedachten.

In de woorden *bruikbaar* (te gebruiken tot iets), *vatbaar* (vermogen hebbend tot bevatten), *vereenigbaar* (geschikt tot vereeniging), *deelbaar* (geschikt tot deeling, e.q. verdeeling), *schijnbaar* (naar den schijn beoordeeld) schijnt de uitgang ‘baar’ andere beteekenissen te hebben. In waarheid echter, ligt er telkenmale de verwachting in opgesloten, dat iets zal worden voortgebracht (gebaard): Uit het bruikbare zal iets gemaakt worden dat tot vèrder doel dienstig is. Het vatbare zal bevatting ontvangen en de gemeene kennis vermeerderen. Het vereenigbare kan vereenigd worden en zal in die vereeniging bekwaam zijn om voorttebrengen, wat de samenstemmende enkelheden niet elk op zich zelf vermochten. Het deelbare kan gedeeld worden en zal dan eene uitkomst geven die tot aangewezen gebruik dienstig is. Het schijnbare brengt tal van schijnvoorstellingen voort. Het tastbare kan betast, het schouwbare beschouwd, het voelbare gevoeld worden en onze ervaringen, aanschouwingen en gevoelens worden daardoor verrijkt; het baart ons kennis en begrip. En zooals de vruchtbare boom vruchten voortbrengt, zoo baart de dankbare dank.

Aandacht: Ook op dit woord kom ik nog terug; aanteekenend, dat ik het uitsluitend zou willen gebruikt zien voor: het aanvestigen der gedachten op wat men kennen, doorgronden wil.

Gebed: stelde ik reeds voor ‘devotie’ en ik meen U te hebben doen verstaan, dat hieronder vallen de gewaarwoordingen van den kleinen Johannes, toen Windekind tot hem sprak: ‘zie, zóó moet ge bidden.’

Aansmeeking: Dit woord stel ik dan, om te verstaan wat gewoonlijk ‘gebed’ wordt genoemd: het smeeken tot hooger kracht, om verkrijging van behoef of begeer, om

bescherming tegen geduchte invloeden of redding uit gevaar. Aansmeeking kan *verhoord* worden.

Aanroeping: Bedoelt het teweegbrengen van verborgen (occulte) werkingen, in heiligende (sacramenteele) en in wijdende (hiëratische) handelingen. Ook helaas in tooverij (zwarte magie). Zij wordt verricht middels formulen, door ingewijden vastgelegd in teekens, verhoudingen, klanken, woorden, kleuren, geuren en dampen wier bepaalde magische kracht zij kenden. Eene aanroeping kan ook onbewust gevormd worden, door intuïtieve of geniale ingeving. De magische invloed van sommige muziek is wel door de meesten ondergaan; ook is bekend dat kleuren stemmingen teweegbrengen.

Bezweering: Wordt naar ik meen algemeen verstaan als: dwingenden oproep of afwijzing van invloeden en machten. Ook deze bedient zich van formulen.

Billijk: Een germanisme, dat wij missen kunnen. Het beteekent in onze taal ten eerste:

Goedkoop: (den prijs eener koop door waarde vergoedend), ten tweede - en daarmee verwaarloozen wij een veel teekenender woord -

Schappelijk: (handeling overeenkomstig den staat van den handelende). Zoo duidt ‘gemeenschappelijk’ niet op *gezamenlijke* handeling, maar op handeling als plichtbewust lid eener gemeenschap en ‘kameraadschappelijk’ op gedrag als goed kameraad.

Het juist verstaan van het begrip, zou uitroepen als ‘dat is niet schappelijk’ of ‘ik ben heel schappelijk’ allicht doen terughouden, om vooraf te bedenken wèlke schappelijkheid verwacht of betoond moet worden. - De leider van een koopmanschap, een regeerder, behooren *als zoodanig* koopmanschappelijk en regentschappelijk te zijn; niet eenige verwant- of genootschappelijkheid daarboven te stellen, bv. als bloedverwant of kerkgenoot. De schappelijkheid van kooper en verkooper, van loontrekkende en loongevende, is uit den aard ongelijk; doch er kan *toenadering* zijn, tot beider partijen voldoening.

Onder schappelijkheid versta men niet *toegeeflijkheid*, die komt van één kant en is voor beide partijen verlagend, maar *overeenstemming* op den grondslag van het doen gelden aller bekende omstandigheden en verhoudingen; dus: eene betrekkelijke rechtvaardigheid naar beste weten. Schappelijk te zijn, geeft waardigheid, ook aan wie zich in den nederigsten staat bevindt; daarom vervange men het aanmatigende en ùitsluitende ‘noblesse oblige’ door het aanspraakmakende en erkennende: staat verplicht! -

- *De wil:* Voor zoover hij zijne macht ontplooien kan, door vrijwording van bestaande en gewaande beperking en door afdoening van offerende en zelfberokkende schuld, is aan den wil alles onderworpen.

Onze wil, wijsheid en werkzaamheid zijn in hun wezen een deel van den Wil, Wijsheid en Werkzaamheid die wij verbeeld vinden in de drie aanzichten Vader, Zoon en Geest des Eenen Gods; want wij zijn geschapen naar Zijn beeld wiens *Naam* is Geest. - De Lof: ‘Uw Wil geschiede, gelijk in den hemel alzoo ook op de aarde’ verkondigt dan ook: dat die Wil geschiede, gelijk in Zijn al-doorschouwend Licht, alzoo ook in de ons blinddoekende stofomsluiering. En waar dit blij vertrouwen spreekt, daar is ons dwalend gaan vrij van angst en droefheid; daar verkrijgen wij de zekerheid, dat wij scheppende goden zullen worden, gelijk Hij een scheppend God is; dat de Blijdeboodschap naar waarheid ons zegt: ‘zoo wordt dan volmaakt, gelijk Uw Vader in den hemel volmaakt is.’ - En niets wat aan Onzen Vader deel heeft wordt daarvan uitgesloten; zàl zijnen tijd tot ontwikkeling uit de sluiers hebben. -

De wil eens scheppers is het inwezen, dat onbeeldbaar nochtans het ware en volkomene vóór-beeld is van de gansche schepping; zijne wijsheid (het Woord) vormt daarvan een abstract denkbaar beeld; zijne werkzaamheid voert dat dènkbeeld uit, in kenbare teekenen en maakt het benoemen met *Naam* mogelijk. -

‘Wie den Vader niet aanneemt, wie tegen den Zoon spreekt, het zal hem vergeven worden’, doch de Naam worde geheiligd en ‘zoo wie tegen den Geest spreekt, het zal dien niet vergeven worden!’ - Het is de Geest die wetten legt in al het geschapene; niets wordt geschapen of het draagt zijne bestaanswetten in zich en de Schepper zelf blijft aan die wetten gebonden, zoolang het leven zijner schepping standhoudt. Schepping moet dus samengaan met Zelf-beperking, d.i. het binden der Wil, (door de geschapen betrekkingen in ruimte en tijd) en door Zelf-offering, om het onwaarneembare Wezen te doen spreken uit het wezenlijke (aan het Wezen gelijkende); uit 's Wezen's Afschijn, die de Materie (Mater) bevrucht ten leven opdat zij den Zoon bare.

Zoo is de mensch eene *verschijning*, die uit *verschijnselen* vermag te besluiten tot het wezenlijke. Den schijn doorschouwend, verwezenlijkt hij zich meer en meer, genaakt nader en nader tot het Wezen om eindelijk dat Wezen te *worden* hetwelk

zich ònmiddelijk kent als deel van het ongeopenbaard *Dat*, waarin Vader, Zoon en Geest één zijn. -

Alleen het ongeopenbaarde *Dat*, waarin de uitkomsten aller voorbijgegane scheppingen besloten zijn, is waarlijk *vrij*. - Uit de duisternis en het zwijgen*) van *Dat* treden nieuwe scheppingen in openbaring, met het zaad der voorheen verkregen vruchten, dat de kiemen draagt van nieuwe mogelijkheden. Maar al wat in openbaring bestaat, is verbonden door onderlinge betrekking. De Wil is dus betrekkelijk-vrij en de mate dier betrekkelijke vrijheid is door ons, ook op het laagste levensplan, nog nauwelijks vastgesteld.

Ongeopenbaard Zijn, is Zelf-*wezenheid.*

*) ‘Gij kijkt er naar, en gij ziet Het niet; men noemt Het kleurloos. (I).
Gij luistert er naar en gij hoort Het niet; men noemt Het aphoon. (Hi)
Gij tast er naar en gij raakt Het niet; men noemt Het onstoffelijk (Wei).
Deze drie dingen zijn niet met eigen woorden uitteleggen.’
‘Gij nadert Het en gij ziet niet Zijn begin. Gij volgt Het en gij ziet niet Zijn einde.’
‘Ik weet niet Zijnen naam’.
‘Het een karakter (teeken v. A.) willende geven noem ik het Fao’. (Weg.)
‘De wet van den Koning is van de Aarde; de wet van de Aarde is van den Hemel; de wet van den Hemel is van Fao.
De wet van Fao is van-zich-zelven.’
(*Fao. Teh-King*, van LAO TSZ. vertaling H. BOREL).

Geopenbaard bestaan, is Zelf-offering, die bedoelt: de uitkomsten van '*s Wezens* Zelf te verhoogen, door *verwezenlijking* der Zelven uit 's Wezens *Afschijn* voortgekomen.

De Wil is in Al het bestaande. In de door den Wil gewilde Richting, wordt door den Geest de materie gevormd en vervormd en hare vormen en bewerktuigingen steeds volkomener gemaakt; totdat zij vormen heeft, ontvankelijk voor de bevruchting des Geestes en waardig Moeder Gods te worden.

De drie aanzichten van den Schepper, weerspiegelen zich in zijne Schepping en ook ‘de dagen en nachten van den Heer’ zijn er in weerkaatst: arbeid, rust, hervatting; waken, slapen, ontwaken; *leven*, *sterven*, *herboren worden.*

Zooals de kundige landman, na gezaaid en geoogst te hebben, de beste vruchten en daarvan de schoonste zaden kiest om tot nieuwen oogst te zaaien; zoo blijft de mensch, die in zijne-aard-levens daden en gedachten zaait en daarvan den oogst ontvangt, niet immer doorgaan met van alle zaden op goed geluk weder uittestrooien; maar hij vangt eenmaal aan de vruchten te onderscheiden, de zaden te schiften en slechts datgene tot zaaisel te bestemmen, dat hèm dunkt de som van het goede te kunnen vergrooten; al naar zijn inzicht. - Na vele levens van onderscheidende werkzaamheid wordt Wijsheid-Liefde in hem geboren. Hoe armelijk ligt daar de Gebòren Koning! in de kribbe, waaraan os en ezel - de oude zinnebeelden van onverstand en lustaard - hun voedsel ontvingen. Ja, een stal was zijne ziel en de sporen daarvan zijn niet verdwenen; doch de Heerlijke Tegenwoordigheid maakt haar tot heiligdom, waarin hij - vader in schijn - knielt en aanbidt, den Zoon Gods. Vol toewijding beschermt hij de jeugd van het Kind en voert het, met de moeder, naar het land geroemd om wijsheid. Daar zal het opgroeien en, Man geworden, zich terugtrekken in de eenzaamheid der woestijn, om van alle levensvruchten de beste zaden der edelste te kiezen en uittegaan als Zaaier.

Maar voor den mensch in dit beeld zijn dit pas gedachte-zaden. Eenmaal echter zal hij zelf herboren worden als ééngeboren Zoon; één met den Vader, die hem gezonden heeft. Ook hij zal de verzoeking vernemen van den Vorst der Waan, om zijne Heerlijke macht tot eene geweldige te verlagen en den Schijn te aanbidden; doch met een glimlach zal hij ze weerstaan en tevreden zal hij verzaken, àl wat hem van anderen zou gescheiden houden en hem verhinderen zou te zijn: Een Zoon des menschen; der menschheid Broeder. -

Zijne jongeren echter, overtuigd van hun deelgenootschap aan den Zoon, worden na zijn heengaan uit het lichaam vervuld van den Heiligen Geest der Werkzaamheid en stichten Zoon en Vader eene zichtbare Kerk. Zooals uit Hem vloeiden ‘stroomen des Levenden Waters’, zoo worden zij tot levende kanalen en in den geest ontvangen zij leering wèlke verzinnelijkende plechtigheden beekjes van den Stroom des Levens kunnen toevoeren aan de dorstige akkers dien de volle stroom te machtig is, opdat àlle kiemen tot wasdom mogen komen. En zij geven ‘melkspijs den kinderkens, vaste spijze den volwassenen.’

Doch naarmate de tijden voortschrijden en de priesters der Kerk tot rijkdom en wereldschen invloed komen, den Verzoeker gehoorgevend en hunnen Meester verloochenend, treden de *vormen* steeds meer op den voorgrond en wordt het *wezenlijke* al dichter omsluierd. Er ontstaat naijver op inzicht, de ‘vaste spijs’ wordt den groeienden onthouden en de Kerk wordt verlaten door hen die leerden aanbidden ‘in geest en in waarheid’; zij wordt den reinen van harte een droefenis, faalt *Katholiek* (Algemeen) te zijn en gaat te gronde in aanbidding van Schijn, dat is: in Satansdienst.

Beschouwen wij thans den wil op lagerplan:

Voorzoover hij niet belemmerd wordt door afstooting, dat is: *haat*, die enkel kan ontstaan uit vrees en blindheid, beheerscht de wil allereerst het eigen *lichaam* van elk schepsel; daarna eigen *aandoeningen*, *gedachten*, *gevoelens* en al naar mate *zelfvertrouwen* en *kennis* toenemen en aanschouwing helderder wordt, beïnvloedt het individu een steeds grooteren kring van medeschepselen, op telkens hooger gebied, en helpt hen tot zelfkennis komen, bevordert hunne ontwikkeling.

De wil is uit kracht zijns wezens Heerscher, en als thans het woord 'wil' velerlei beteekent, dat niet behoort tot de Heerlijkheid des Heeren (Mysterie), dan geeft zulks ook veel misverstand, dat vermeden kon worden daar onze taal andere woorden heeft om die bergippen te beteekenen.

In zooverre de wil beperking overwon, kan geen sprake meer zijn van aansmeeking, aanroeping of bezweering, alleen nog van *wilsuitoefening* en komt het gewilde ònmiddelijk tot stand (immédiatement, d.i. zonder medium of bemiddeling).

Wat de gewone mensch bewust kan wìllen, is niet veel. De mensch strèeft echter naar ontwikkeling van hem bewust wilvermogen, door het *volhouden van verlangens;* totdat bereikt is of uitputting der beschikbare wilskracht volgt. Die kracht wordt telkens hersteld en het herhaald gebruik sterkt zijn vermogen. -

Verlangen is een beslist langen (reiken), dat naar zijn doel langt met alle gedachtekracht die aangewend kan worden tot belanging, van wat de verlangende zijn belang denkt. (Een *belangstellende* is een waarnemer, die zijn belang stelt in het opdoen van kennis.)

Smachten teekent een begrip dat men ook wel te verstaan wil geven met het woord 'verlangen' doch dat daarmee niet verstaanbaar is te maken. Men smacht nièt naar wat men *bereikbaar* ziet, doch enkel naar wat (voor 't heden) ònbereikbaar is, of schijnt, dus niet verlangd kan worden. In smachten ligt onmacht; neemt de smachting geen einde (door zelf-overwinning of door bereikbaar zien worden) dan volgt versmachting.

Voornemen is weer een woord waarin kracht kan zijn. Een beslist voornemen waarin volhardt wordt, voert tot uitvoering van het voorgenomene middels daadkracht.

Het is de volvoering van voornemens (uit rijpe plannen, zich helder voorgesteld en scherp bepaald, voortgekomen) die de z.g. 'wilskrachtigen', welke genoemd behooren te worden 'daadkrachtigen', doet slagen in het verkrijgen of bewerken van wat zij zich voornamen. Hun bewust handelen is op 't gebied der Werkzaamheid, niet op dat van den Wil. Wie zegt (en waant): ik 'wil' geëerd, geducht, rijk zijn, díe heeft zijnen wil, welke *is* God's Wil, nog niet beseft en spreekt van verlangens of voornemens die hem kunnen doen geraken tot wat hij geluk waant, terwijl de Wil hem voert tot de ervaringen, welke dien mensch noodig zijn om weer iets wijzer te worden, hem de lessen zal doen leeren die hij behoeft.

Opwellingen zijn de boden van mogelijke verlangens en voornemens. Hun duur is kort; doch waarlijk, niets bestaat dan door den Wil, ook niet de zwakste en vluchtigste opwelling. Wij hebben ons daarom zoo goed mogelijk rekenschap te geven van den aard eener opwelling, om te beslissen of wij haar een plaats zullen geven, waar ze terug mag komen en sterker worden, dan wel haar afwijzen tot ze nooit weerkeert. -

W.J.D. VAN ANDEL.

Geloof in het Kinderleven
door Jeanne van Lakerveld Bisdom.

> Laat de kinderkens tot mij komen en verhindert hen niet, want derzulke is het Koninkrijk Gods.
> LUCAS 18:16.

Met groote belangstelling en instemming dikwijls, las ik al de artikelen, die den laatsten tijd over het onderwerp 'geloof' in de Holl. Lelie verschenen.

Het onderwerp 'geloof'!

Is er wel een woord ter wereld, dat zoo'n diepe en aangrijpende beteekenis heeft? Is er wel een woord ter wereld, waar zooveel bloed voor vergoten, zooveel strijd voor gestreden, zooveel ellende voor geleden is; maar och - waar zooveel kracht

door gegeven, zooveel zielenadel door aan 't licht gebracht, zooveel heldenmoed door ontwikkeld is?

Zonder geloof is geen wereldsche - noch hemelsche liefde (d. is te z. liefde tot God) denkbaar; geloof alleen leert het doel en de bestemming van al het vergankelijke kennen en overwint de verschrikkingen van den dood.

Voor ik verder ga wilde ik even eene kleine herinnering ophalen uit mijne kinderjaren, eene herinnering, die altijd onverflauwd in mijne gedachte is blijven voortleven, hoeveel andere beelden daartegen weer geheel op den achtergrond zijn gedrongen, eene herinnering ten slotte, die, schijnbaar niets met het onderwerp van dit artikel te maken hebbende, en toch wel degelijk mede in verband staat.

In de vacantie maakten wij eens eene groote wandeling (we waren met een clubje meisjes en jongens) naar een mooi kasteel, dat ons allen veel belang inboezemde. We hadden afgesproken bij de verschillende mijlsteenen, die wij tegenkwamen uit te rusten, teneinde dan telkens weer met frisschen moed den tocht te kunnen hervatten. Bij de eerste mijlsteenen kwam er echter niet veel van rusten; wij speelden en dartelden er om heen, wij stoeiden en maakten grappen en hunkerden allen naar 't sein van vertrek. Maar bij den derden of vierden mijlsteen werd het anders; we werden rustiger, ja de zwaksten onder ons klaagden al over moeheid, sommigen zeiden: ‘wij komen er toch nooit’, en stelden voor eerst eens een' flinken tijd te ‘kampeeren.’ Ik had mij languit in het gras uitgestrekt en voor ik het wist sliep ik en droomde ik, dat er een vertrouwden gids was gekomen,

die ons veilig naar het bewuste kasteel bracht en ons allerlei schatten en heerlijkheden toonde.

En duidelijk, heel duidelijk herinner ik mij nog, mijne groote teleurstelling, toen een van de meisjes mij wakker maakte met de woorden; ‘kom, we gaan niet verder, de lucht betrekt, we kunnen ons doel toch niet bereiken!’ Dit beeld nu kwam mij weder in de gedachte, nu ik, door bijzondere omstandigheden daartoe genoodzaakt, ook een wijle uitrust bij een' mijlsteen van mijn levensweg.

O, 't is slechts voor een oogenblikje!

Ik ben nog niet moe en niet beangst; de lucht is nog blauw en ons troepje is voor 't meerendeel nog vroolijk en luidruchtig!

We zijn pas aan den derden, hoogstens aan den vierden mijlpaal!

Toch zet ik mij een oogenblik ter neder en ik peins over alles, wat ik op mijn levenspad ontmoet heb en nog ontmoeten zal: ‘liefde, hoop, vertrouwen, haat, hartstocht en zonde!’

En al peinsende val ik in slaap. En ik droom!

Ik droom, dat ik weer een klein meisje ben en verdwaald ben in den nacht. 't Is diepe duisternis om mij heen en ik kan de menschen, die mij rakelings voorbijgaan, nauwelijks onderscheiden. Toch tracht ik hen staande te houden en ik vraag tevens of zij mij den weg ook kunnen wijzen. Ik zoek naar 't ‘Vaderhuis met zijne prachtige zalen en gangen, met zijne vele woningen, en ik ben zoo moe en zoo koud’! Maar niemand heeft haast tijd om naar mij te luisteren; enkelen hunner wijzen mij wel verschillende paden, maar als ik ze insla, loopen ze dood!

Diep bedroefd en uitgeput zink ik eindelijk neer, radeloos, niet wetend wat te beginnen; doch plotseling hoor ik een vriendelijke stem, voel ik een warme hand de mijne omklemmen. Ik kan niets onderscheiden, maar toch gaat er van de persoon, die naast mij staat, een weldoend gevoel van kalmte en rust uit. ‘Gij wilt naar 't Vaderhuis, mijn kind’, spreekt de vriendelijke stem weer ‘en gij kunt den weg niet verder. Arm, klein ding. Gij hebt uw oog steeds beneden waarts gericht, kijk nu eens hemelwaarts’! En als ik verbaasd de oogen opsla, zie ik een' schitterende ster, die in onvergankelijke schoonheid aan het uitspansel schittert. ‘Zie’, vervolgt de stem naast mij liefdevol: ‘dit is de ster van Bethlehem, volg haar, zij zal U bij Jezus brengen en Jezus zal U veilig geleiden naar het Vaderhuis’!

O heilige, gezegende woorden, misschien heel lang geleden tegen mij geproken, welk een onvergetelijken indruk moeten zij destijds op mijn kinderziel gemaakt hebben, dat de herinnering er aan nog niet verflauwd is?

Met welk een onuitwischaar schrift moeten ze op den bodem van mijn hart geschreven zijn, dat zoovele andere indrukken ze niet vermocht uit te wisschen. Gave God, dat ze nooit vervangen mogen worden door het zoo troostelooze ‘we gaan niet verder, we kunnen ons doel toch niet bereiken’!

't Is vooral voor ons jonge menschen, die betrekkelijk nog veel of alles van 't begìn verwachten, die zelfbewust en moedig gereed staan den strijd met 't leven aan te binden, weinig of ten deele slechts kennende al zijne verzoekingen en beproevingen, meende in eigen kracht sterkte genoeg te zullen putten, om te overwinnen, waar gevaren ons mochten bedreigen en meestal er op vertrouwende, dat het grootste deel van onze toekomst uit vreugdevolle uren zal bestaan, dikwijls moeilijk te gelooven, dat wij het plechtanker van geloof ook eenmaal noodig zullen hebben, zal ons

levensscheepje niet te pletter worden geslagen op de klippen van zonden en hartstocht, ellende en vertwijfeling, op de gevaarvolle klippen, waar toch menig ervarener schipper voor ons verongelukt en een wanhopige dood gestorven is.

Daarom zijn liefdevolle, waarachtig-goede lessen, meegegeven op de levensreis door hoogstaande, waarachtige christenen van onschatbare waarde en zullen zij op het jong, voor invloeden vatbare gemoed diepen indruk maken. Maar - dit alleen is niet genoeg!

Indrukken, hoe diep ook gevoeld, kunnen vervluchtigen temidden van de woelende, bruisende stroomingen, die ons omgeven; we waren echter te oud geworden, om ze, ondanks hunne mooie, hoogstaande beteekenis, zoo maar klakkeloos te kunnen aannemen en opvolgen.

Daarvoor waren we hélaas te oud geworden!

'We zijn geen kinderen meer', zeggen we, als we handelingen verrichten, die met voornoemde hoogstaande levenslessen in regelrecht tegenspraak zijn, als we ons liefdeloos toonen, waar we juist veel liefde hadden moeten geven, als we een strijd streden, waarin het kwade overwon, kortom, als we onze plichten verzaakten tegenover God en onze medemenschen. 'Wij hebben nu eenmaal een gerijpt oordeel gekregen, we kunnen op eigen beenen staan, we zijn op de jaren des onderscheids gekomen en weten zelf héél

best, wat of wij doen of laten moeten; werkelijk, ik mag heel graag mooie, stichtelijke en opbouwende lectuur lezen, maar!...

Mijn opinies zijn nu eenmaal gevestigd, mijn oordeel over God en 't menschdom is gevormd, veranderen doe ik niet meer'!

't Is eene betreurenswaardige, aanmatigende uitspraak en toch een uitspraak, die dikwijls gehoord wordt. En omdat ik zelf en velen met mij wel eens zoo geredeneerd zullen hebben en menigeen de grondstof voor de theorie: 'er bestaat geen God en geene onsterfelijkheid'! misschien al opgezameld heeft in zijn kinderjaren, stel ik mij de vraag: 'als dat zoo is, moet er dan niet meer gedaan worden aan het versrpreiden van geloofszaden in de prille jeugd van het kind, als de jonge ziel nog zoo gemakkelijk te bewerken is en het nog zoo licht valt het onkruid te verwijderen; is het dan met den tijd bij uitnemendheid om de zaden van geloof in een eeuwig God, in een eeuwig voortbestaan en in eeuwige liefde uit te strooien, is het dan niet de tijd bij uitnemendheid om in het jonge, ontvankelijke gemoed de kiemen te leggen voor een gevoel van eindelooze dankbaarheid jegens God, die al 't geschapene onderhoudt en voedt, niet voor eene eeuwige vernietiging maar wèl voor een eeuwig leven, zij het dan ook in verschillenden vorm! Dit nu is een moeilijke en veelomvattende taak, want om een kundig tuinier te wezen voor het kleine gevoelsakkertje, dat aan onze handen is toevertrouwd, daarvoor behoort meer dan alledaagsche bekwaamheid. Er zijn voorbeelden van huisgezinnen, waar het jonge schepseltje om zoo te zeggen met de moedermelk, al bijbelsche vergelijkingen inzoog; waar het, ouder geworden, 's morgens en 's avonds onder de bijbellezing met broertjes en zusjes schuilevinkje zit te spelen van louter verveling. Dat, bij wijze van uitspanningslectuur, slechts boekjes mag lezen over suikerzoete kindertjes, die rechtstreeks naar den hemel gaan en afgrijselijke stoute bengels (in waarheid n.l. gewone, gezonde kinderen) die in de negatieve richting terecht kwamen.

Datzelfde jonge schepseltje, teekende nog ouder geworden, op de streng-orthodoxe Zondagsschool poppetjes op zijne nagels en schreef op de dito dito catechesatie schuine moppen (ontleend aan den bijbel) op zijne manchetten en werd dan op zeventien of achtien jarigen leeftijd orthodox aangenomen met een vroom gezicht en een hart vol slechte gevoelens en verlangens!

Daar zijn ook voorbeelden van huisgezinnen, waar men in 't geheel niet geloofd en het heel jonge kindje met de denkende oogen op hare diepzinnige vragen omtrent alles, wat haar jong hartje ontroert en overweldigt slechts één zelfde antwoord krijgt: 'Zeur toch niet altijd over onzen lieven Heertje kind, die bestaat niet, wie vertelt je toch die onzin'? of, 'je bent nog veel te jong om daarover na te denken en je gaat vooreerst nog niet dood'!

Daartusschen door vertelt een gedienstig kindermeisje, dat 'als je dood bent, dat je dan heelemaal koud, wit en stijf wordt en door zwarte mannen in een kistje onder de aarde wordt gestopt'! 'Pa en Ma ook'? - 'Pa en Ma ook'! 'en ik ook'? 'Jij ook'! 'Maar dat wil ik niet dan ga ik schreeuwen'! 'Dat kan je immers niet kind, want je bent dood' En met deze logische uitspraak wordt het half schreiende kind dan meestal met een snauw tot stilzwijgen gemaand, omdat Pa en Ma er juist aankomen en ze het meisje streng verboden hebben met het kind over onzen lieven Heertje of over den dood en al die andere nonsens meer, te spreken.

Tusschen deze beide uitersten, vindt men nog vele andere opvoedingsmethoden; maar hoe ver boven die allen verheven is het opvoedingssysteem, waar alles om de

hoofdgedachte geconcentreerd is: ‘het jonge kindje vroegtijdig en op de rechte manier (inhoudende de juist gekozen woorden in begrijpelijke termen omgekleed al naar de verschillende leeftijdsperioden) inprentte: ‘het geloof in een liefdevollen God, die ons nooit verlaten zal, het vertrouwen in zijn almacht en oneindige Liefde’!

Want immers!

Het jonge kindje wordt kind, het kind wordt menschje, het menschje wordt mensch.

Is het dan te bout gesproken als ik zeg, dat menig tot mensch gerijpt kindje beter uitgerust den levensstrijd zou aanvaarden als de liefdevolle ouders of opvoeders even kundige tuiniers waren geweest; dat de levenslessen hem op ouderen leeftijd meegegeven dieper ingang gevonden zouden hebben, als hij meer vatbaar was gemaakt voor de heiligende invloeden van den waren godsdienstzin, als het oog van jongsaf meer geopend was geworden voor de heerlijke uitzichten, die het den belijders van zulk een godsdienst aanbiedt en hun oor meer gescherpt was geworden voor de goddelijke stem, die al het zienlijke en onzienlijke als eene liefdevolle openbaring tot ons spreekt!

Neen en nogmaals neen!

Het jonge kind heeft even groote behoefte aan de levenssappen onttrokken aan de bron van op geloof gebaseerde liefde en op liefde gebaseerd geloof, als het jonge plantje aan het heilbrengende water. Het jonge kind moet vroegtijdig lafenis kunnen zoeken bij deze immer borrelende bronnen, wil het zich eenmaal kunnen ontwikkelen tot een waarachtig christen en de hoogste beteekenis van het woord, steeds strevende naar het hoogste, op zijne beurt weer de zwakkere beschermende, die nog zoekende zijn en zich aan zijn steun toevertrouwen, evenals het jonge plantje zich alleen door het krachtgevende water ontwikkelen kan tot een krachtigen boom, die de machtige armen hemelwaarts-strekkend, doch immer onder zijn beschermend gebladerte een toevluchtsoord biedt aan vermoeiden en beladenen!

Waarlijk, het zou het is een groote zegen, indien het kinderlijke hart zoo vroeg mogelijk wordt opengesteld voor de edele invloeden van een waarachtig, rein, hoogstaand geloofsvertrouwen in God, goddelijke Almacht en goddelijke Liefde, want al die duizenden kleine menschjes zullen toch eens een onderdeel vormen van de grootste maatschappij, welker grondslagen uit een dusdanig Geloof opgebouwd, dan zeer zeker hechter zullen blijken te zijn, dan die, waar onze hedendaagsche op gegrondvest is!

Letterkundig Overzicht.

De lichte last, door G. Schrijver. (Uitgever J.H. Kok, te Kampen.*)

Op mijn schrijftafel ligt een nieuw uitgekomen boek, dat verdient in zeer wijden kring te worden gelezen. Het verdient dat in de éérste plaats, omdat het is een van die boeiende, pakkend-geschrevene, goed-in-elkaar gezette verhalen, waaraan het in onze hedendaagsche moderne literatuur zoo dikwijls ten eenenmale ontbreekt, zoodat zij, die vóór alles houden van 'n *roman*, 'n intrigue, bij wijze van onderhoudende lectuur, daardoor genoodzaakt zijn hun toevlucht te nemen tot vertaalde uitgaven, - dikwijls van een allesbehalve zorgvuldige bewerking getuigend.

Maar, 't verdient de belangstelling, die ik den lezer aanbeveel, ook nog om een andere reden. Wij hebben meestal alléén romans, geschreven door auteurs behoorende tot de ongeloovige of, op godsdienstig-gebied, modern denkende menschen, en wier personen dientengevolge zich bewegen in een omgeving van totale onverschilligheid voor godsdienst. - Zeker, er bestaat óók een rubriek ‘christelijke lectuur’, maar deze is over 't algemeen van een zoo terugstuitend-zoetelijk gehalte, dat geen enkele gewone lezer, buiten de christelijke kringen staande, ervan wil weten. En toch is het een niet te ontkennen feit - onze verkiezingen, ons rechtzinnig ministerie zijn daar om mijn bewering te staven - dat een gróót deel van ons volk denkt over, en leeft met den bijbel, en dezen neemt als richtsnoer van zijn handelingen. Ik denk nu niet aan de Haagsche politieke wereld, en de Kamerleden, en de ‘mannen met twee namen,’ zooals Abraham Kuyper de christelijke orthodoxie betitelt. Neen, ik heb die geheele streken van ons vaderland op het oog, waar de bevolking voor het grootste deel orthodox-christelijk denkt, waar een rechtzinnig predikant het gemeenteleven beheerscht, en waar de toon, de geest, de denkwijze dientengevolge zijn geschoeid

*) Ter bespreking toegezonden.

op Gods-woord als grondslag. Het doet er niet toe - vind ik - hoe men zelf staat ten opzichte dezer richting, het is toch in èlk geval wèl der moeite waard eens in te blikken in dien gedachtengang, in die levenskringen, òòk die zijde van realisme te leeren kennen naast die andere, ons tot vervelens toe afgebeeld, van Amsterdamsche achterbuurt- en Jordaan-leven. Men vergeet het te veel, tusschen het volk - dat wordt in den zak gekropen en aangebeden, ook in de literatuur - en de zoogenaamd hoogere klasse, waarvan te lezen den meesten menschen òòk steeds behaagt, staat in de nijvere kleine burgerklasse, die der bescheiden neringdoenden en fatsoenlijke armoede lijders, die een gròòt deel uitmaken van die overige bevolking en... bij wier lot en leven slechts weinig wordt stilgestaan in de literatuur vergeleken bij het ontzettend groot aantal romans dat elk jaar uitkomt over 't Volk, - vooral met een hoofdletter. - Deze bescheiden burgerklasse nu juist is het, die voor een overgroot deel vormt de rechtzinnige meerderheid, vooral in de provincie. En zij verdient zeer zeker evenveel belangstelling als welke andere kring ook; de kunst is maar haar goed en juist, zonder eenzijdigheid, weer te geven. Daartoe is het natuurlijk noodig dat iemand uit haar eigen midden met het talent daartoe begaafd is, maar.... gewoonlijk zijn

dezulken dan zelf reeds hun vroegere omgeving ontgroeid, zien er op neer, spotten er mee, schamen zich ervoor, en teekenen haar dientengevolge eenzijdig en onecht af. Of ook, - en dat stuit natuurlijk èlkeen terug die het niet eens is met de rechtzinnigheid - zij zoeken hun kracht in een tendenz-roman pur-sang, waarin het Geloof wordt verheerlijkt, en het ongeloof er van langs krijgt, met verzaking van alle mogelijke levenswaarheid.

De auteur nu van 'De Lichte Last' is er in geslaagd deze laatste fout geheel en al te vermijden. Hij voert U binnen in een door en door vromen kring, maar hij laat U den strijd en den twijfel, die de harten der geloovigen binnensluipen, heel duidelijk zien, hij erkent overigens, hoe ook voor hen Gods doen raadsel blijft, en hoe er ten slotte voor hen niets anders is op aarde om tot vrede te geraken, dan af te wachten het Hierna, als de eenige oplossing. Zijn verhaal teekent een dagelijks gebeurend feit, een vrome vader en moeder, die hunne kinderen voorgingen in het Geloof in den Bijbel, en die het beleven moeten dat deze kinderen, althans gedeeltelijk, van het oude geloof afvallen, verlokt door voornaamheid, winzucht, zinnenbegeerte. - De ziekelijke misdeelde zoon vindt zijn troost in het geloof in het Evangelie, maar de wereldsche Willem, die eene 'dame' trouwde, zoekt steeds meer zijn heil en zijn genoegen in alle door de rechtzinnigheid veroordeelde vermaken, totdat hij ten slotte in zooverre zijn eigen slachtoffer wordt, dat hij zijn fortuin en zijn positie alleen kan redden ten kostevan zijn huiselijk geluk. In véle dicht-aaneengedrukte bladzijden heeft de schrijver ons deze tragedie, zooals er dagelijks zoovele worden afgespeeld, en waarbij het geloof der ouders machteloos-berustend moet blijven, afgeschilderd. En, om U te laten zien met hoeveel realistisch talent hij dit doet, wil ik een klein tooneeltje hier overnemen:

Maar Adriaan Wevers lette er niet op; *'t rumoer van de straat*, *van de zwaar-rollende vrachtwagens in de buurt van 't station*, *'t geschreeuw van de kooplui*, *dat door den regen dreunde*, *'t was hem àl als van een starre onwezenlijkheid. Op dit oogenblik bestond voor hem alleen het onmiddellijk-nabije; de bidder tegenover hem, met onder z'n wijden zwarten mantel*, *als een doodswâ*, *het kleine kistje dat z'n grooten schat bewaarde en dat hij weg brengen ging....*

- U mot maar denke: Jonchestorfe, froeg bij God, *meheer*, *- trachtte de bidder te troosten. 't Geluid van z'n stem*, *scherp door zijn lijmerig spraakgebrek*, *brekend de zware stilte*, *klonk vreemd in 't lage rijtuig. 'Och - 'k-hep er al zooveel weggeprocht... - en 'k zeg altijd maar*, *je weet niet waarfoor ze gespaard blijfe'... Hij praatte door en*, *goed bedoeld probeeren-om-te-troosten*, *schoon Wevers niet antwoordde*, *en staâg voor zich uit staarde. De stilte van straks was hem liever.* (blz. 72).

Ik heb dat juist daarom zoo in zijn geheel overgenomen, om U te bewijzen, dat hier geen sprake is van een gewoon 'christelijk' boek, dat voortdurend vermaant en preekt, zonder eenigen zin voor stijl of kunst. - De auteur steekt in dit opzicht gunstig uit boven menigeen vrij wat meer bekenden collega. Maar... hij zal, vrees ik, zijn christelijk cachet tòch tegen zich hebben nu eenmaal. Dat is namelijk, waar het boeken geldt, een zoo eigenaardig iets: de dikwijls geheel en al onbillijke reden waarom zij er niet ingaan. En zeker is één van die redenen de weerzin, die het lezende publiek, als massa genomen, heeft van alle met godsdienstigheid in verband staande boeken. Ik herinner mij nog zeer goed hoe ik voor eenige jaren een uitstekenden roman las van *Enka*, en ook met nadruk aanbeval. Ik kreeg toen van den uitgever een briefje, om mij te danken voor die bespreking, waarbij hij mij de eigenaardige

onthulling deed, dat een van de grootste bladen in ons land hem eenvoudig *geweigerd* had het boek aan te kondigen *om* de christelijke geest die het ademde.

Enfin, bij onze hedendaagsche rechterzijde-meerderheid heeft in dit opzicht de kans zich gunstig verbeterd, en met name de hierbovengenoemde Enka zal wel niet meer hebben te klagen over onbekendheid, omdat zij, de beruchte, als christelijke onderwijzeres ontslagen, christelijke socialiste, mejuffrouw Van der Vlies, zich door die onafhankelijke houding harerzijds een zekere vermaardheid heeft verworven in den lande. Maar het feit, zooals ik het U hier meedeel, is, op zichzelf beschouwd, toch wel heel onbillijk. Waarom worden de romans, die in de Jodenbuurten spelen, of die het bordeel-leven schetsen, of die ons de verongelijkingen het volk aangedaan teekenen, wèl gretig verslonden, en heeft het publiek een instinctmatigen afkeer van al wat zweemt naar geloovige kringen, ook al is het verhaal op zich zelf héél boeiend, en volstrekt niet preekerig? Waarschijnlijk om de hierboven door mij aangevoerde reden, omdat er maar zoo heel enkele auteurs zijn, die deze

kringen natuurgetrouw en met talent weten uit te beelden, omdat de enkelen, die uit die omgeving voortkwamen, zich er op toeleggen of haar te negeeren, of haar te verheerlijken op een voor andersdenkenden vervelende en hinderlijke wijze. - 't Is mij ook eens voorgekomen dat ik een roman van een zéér bekende duitsche schrijfster - ik méén Helene von Böhlau - vond vertaald onder den m.i. slecht gekozen hollandschen titel: Eert uwen vader en uwe moeder. Iedereen aan wien ik dit uitstekend-geschreven, in geen enkel opzicht christelijk-bedoeld werk aanbeval, keek mij eenigszins benauwd-ontnuchterd aan, en maakte onmiddellijk de afwerende opmerking: Wat een onsympathieke titel. En ik geloof ook niet, dat het boek in ons land ook maar eenige bekendheid dientengevolge heeft verworven. Uit dat oogpunt is het zeer jammer dat de schrijver op het titelblad een tekst heeft afgedrukt, in verband met zijn titel: 'Mijn juk is zacht en mijn last is licht.' Die tekst zal hem stellig heel wat lezers kosten, en dat is te éér jammer omdat hij, ondanks zijn titel: 'De lichte last', zich alles behalve gemakkelijk afmaakt van het levenskruis, dat zoovele predikers van zijn richting ons op den kansel of op het papier als zoo heel licht te dragen afschilderen. Integendeel, wanneer men dezen roman heeft uitgelezen, vraagt men zich af: Hoe is het mogelijk, ondanks zoovele levens-raadselen en beproevingen en onrechtvaardigheden, die ook den geloovigen niet gespaard blijven, nogtans oprecht te kunnen berusten in 'Gods onnaspeurlijken wil'! En toch heeft de auteur dit zeer juist geschilderd. Zulke wezenlijkvrome vrouwen en mannen, als het echtpaar Brandt, bestaan er gelukkig vele, neven de huichelaars en politieke knoeiers. - Er komt in dit verhaal een scène voor, waarin vrouw Brandt haar zoon verliest, een scène, welke in aan Gode-overgegeven berusting waarschijnlijk aan allen, die niet met zulke in de werkelijkheid bestaande menschen bekend zijn, overdreven en onecht zal voorkomen. En toch heb ikzelve nog onlangs een nog veel sterker bewijs van dergelijke oprechte Gode-overgegevenheid bijgewoond, sterker, omdat het hier gold een sterfgeval, dat gansch onverwacht kwam, van een gezonden, zeer-oppassenden, ineens verdronken zoon. De moeder, een vrouw geheel en al uit denzelfden stand als die van vrouw Brandt uit dezen roman, was kapot, te méér kapot, waar ze zelve lijdend is, en waar deze jongste zoon was haar lieveling bij uitnemendheid, de eenige ongehuwde nog thuis. Wel, te midden harer smart, harer stilgedragen smart, had zij slechts één angst, een zorg, namelijk, dat God haar zelfs die *smart* wellicht euvel zou duiden, als een 'opstand' tegen Hem. Waarop de predikant het, van zijn rechtzinnig standpunt, zeer menschelijk verstandig antwoord gaf: 'Gij zoudt geen mensch, geen moeder zijn, indien gij niet leedt op dit oogenblik, om Uw kind. Dat begrijpt God óók. Daarom zal Hij U Uw verdriet niet euvel duiden.' - Dat gezin in zijn geheel doet mij denken aan dat der Brandts, wat zijn éérlijke godsvrucht en vroomheid betreft. Men moge die bekrompen vinden, zij is toch evengoed der kennismaking waard als die van welken anderen kring ook uit ons vaderland, - dat bestaat voor een zeer groot deel uit 'Kuypers kleine luyden' en uit afgescheidenen en doleerenden en leger des Heilsmenschen, en, in een woord, geloovigen in den Bijbel op allerleì wijze.

Is de auteur in de teekening van bijna al zijn karakters over het algemeen juist en eerlijk, hij maakt er zich m.i. een beetje te oppervlakkig van af, door een vrouw als Jeannette, wanneer zij de straf van haar eigen fout moet dragen, door een leven van bedrog voortaan, uiterlijk wél met haar man, innerlijk hem en zichzelve verachtend, zich zoo plotseling te laten uiten aan een zóó ver van haar afstaande schoonmoeder

als vrouw Brandt. Hier heeft de zucht om de gevolgen van de zonde te doen uitkomen den schrijver parten gespeeld, zoodat hij er niet bij heeft stilgestaan, dat geen enkele vrouw, na zulk een zich zelve voortdurend vergeten, zoo plotseling er toe zal komen geheel en al om te keeren, te minder waar zij niet enkel handelde met plotselinge hartstocht, maar in ieder opzicht zich steeds toonde een onverschillige moeder, een lichtzinnige, wufte, van plichtsbesef ontbloote, coquette echtgenoote. - Met uitzondering echter van deze episode kan men den roman m.i. nergens eenige hinderlijke tendenz aanmerken, terwijl hij integendeel, zooals ik reeds hierboven begon te zeggen, uitmunt door een zeer goeden levendigen dialoog, door een met zorg in elkaar gezet-zijn, en door dat vormen van een goed gehéél als verhaal, dat ontbreekt aan zoovele slechts één enkele karakter-ontleding bevattende, daardoor weinig boeiende hedendaagsche romans.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

10 Januari 1912.
25ste Jaargang.
No. 28

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Aan de nagedachtenis van Greta Klunder.

I.

Zoo onverwacht nog, zijt ge heengegaan,
Naar 't oord, vanwaar er niemand keert,
Vol weemoed zie ik de uwen staan
Om laatst, met bloem-bestrooide woon'.

Zie!.... mocht het heden Lente zijn,
Vol zonnepracht en voglen-lied,
Zoo blijde zou uw uittocht zijn,
Zoo echt met u in harmonie.

Vaarwel! gij lichte, reine ziel,
Totdat ge uw Lieven weder ziet...
Waarmee uw Leven samenviel
Vol stil geluk en kort bestaan.

ANNIE NAUTA.

Januari 1912.

II.

Zonder den naam te noemen der lieve doode, die in deze dagen, - even vóór het jaar ten einde ging, - haar laatsten strijd streed, had ook-ik haar in de Holl. Lelie een woord van nagedachtenis willen wijden, omdat zij mij, schoon mij-persoonlijk onbekend, buitengewoon lief was geworden als trouwe correspondente, die mij een edele rijke ziel had geopenbaard, - ondanks eigen zwaar lijden op jongen leeftijd steeds vervuld van het lot van anderen, aan hen denkend, voor hen zorgend, hen liefhebbend.

Nu echter mejuffrouw Annie Nauta mij deze regelen, aan haar gewijd, toezendt, die ik gaarne plaats natuurlijk, nu behoef ik niet te verzwijgen dat zij, die ik in het afgeloopen jaar met innig leedwezen heb afgestaan aan den dood, was diezelfde Gretha Klunder, die zich, door hare sympathieke stukjes in de Lelie, zoo menige vriendin en zoo menigen vriend had weten te verwerven. Ik weet dat uit de vele brieven, die ik over haar ontving, en waaruit ik telkens las hoeveel belangstelling haar gedachten wekten bij geheel onbekenden.

Ach, in de bijna tien jaren sinds ik de Lelie-redactie aanvaardde stond ik reeds meer dan een af aan dat ‘niet om te koopen graf’, zooals Beets het noemt, meer dan een dien ik noode zag verdwijnen uit den mij zoo lief geworden vriendenkring mijner lezers. Juist zij, die wij zoo gaarne behouden zouden, zij zijn het zoo dikwijls, die ons 't éérst worden ontnomen. Gretha Klunder óók was zoo eene voor mij. Het is nog geen jaar geleden dat zij vol liefde mijn verjaardag had weten uit te vinden, om mij met bloemen uit de verte te verrassen. Hoe vol levenshoop, ondanks haar wreede kwaal, was toen nog haar schrijven! Hoe hoopte ze ook nog dezen zomer, toen ze naar buiten ging, naar 't plekje in Limburg, dat haar vroeger zoo veel had goedgedaan! Ik weet dat ik in haar verlies eene die mij werkelijk liefhad, die mij trouw heeft verdedigd tegen smaad of hoon, eene die véél goedmaakte door hare zachte trouw, wat ruwheid van anderen bederven door hun wreed pijn willen doen. Daarom, voor wat zij mij gaf wil ik haar hier danken, innig danken. Vaarwel Gretha Klunder. Zoo gij thans zijt in het land van licht waaraan Uw ziel geloofde, dan zult gij daar misschien meer weten dan wij hier, dan zult gij óók weten dat gij vele vrienden, u-zelve misschien onbekende vrienden, hebt achtergelaten op aarde, vrienden die nu meetreuren met uw ouders, vrienden die het een behoefte is te zeggen, openlijk, dat gij hun sympathie en eerbied afgedwongen hebt, om de stille opgewekte gelatenheid waarmede gij uw kruis hebt gedragen, - tot den einde, een voorbeeld voor velen, velen onzer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Redactrice.

> Was die Werber lieben und hassen
> Das wollen wir ihnen gelten lassen
> Doch wenn sie urteilen und meinen
> So will's oft wunderlich erscheinen.
> GÖTHE.

Bovenstaande satire van den vermaarden vrouwenkenner heeft mij nimmer in verrukking gebracht, daar m.i. de grondgedachte ervan berust op miskenning der vrouw in 't algemeen. Toen ik evenwel het ingezonden stuk van mejuffr. Mr. Beaujon, aan mijn adres gericht, onder de oogen kreeg, en met toenemende verbazing gelezen had, was 't mij te moede als lachte de dichter, bovenvermeld, mij triomphantelijk toe.

Het zal wel niemand verwonderen, dat ik, na de hartstochtelijke uitval van mejuffr. B., waaruit m.i. meer scherpte spreekt, dan met objectieve beoordeeling bestaanbaar is, even een poging aanwend, iets tot mijn verontschuldiging aan te voeren. En, om hierbij zelfs den schijn te vermijden alsof ik haar argumenten ontweek, zal ik mij, in mijn verantwoording, aan het numérike klachtenlijstje houden.

1e. Dat mejuffr. Beaujon, ter mijner instructie, in de huidige constellatie der vrouwenkiesrechtbeweging, slechts de beide lichamen (*Bond*- en *Vereeniging*-voor-Vrouwenkiesrecht) noemt, begrijp ik, maar kan toch niet worden toegestaan. Er is n.l. in die constellatie nog een derde lichaam, namelijk '*de Vrije Vrouwenvereniging.*' Deze opmerking is *daarom* van gewicht, omdat juist de hoofdbestuursleden van de Vrije Vrouwenvereeniging (Mevr. Haver en Mevr. Drukker, resp. presidente en oud-presidente) *de redactrices van* '*Evolutie*' *zijn.* Dat mejuffr. B. dit niet wist, kan - gezien haar onderstelling als zou ik van de huidige constellatie onkundig zijn - kwalijk worden aangenomen;

a. Dat er een vrouwenorganisatie *met den naam* 'Damesbond' bestaat, heb ik niet beweerd. Alleen heb ik gewezen op het feit dat de burgerlijke vrouwenvereenigingen, bovengenoemd, in de praktijk het *vrouwen*-kiesrecht loslaten en het *dames*-kiesrecht nastreven. *Dit feit* is door mijn geachte opponente onaangetast gelaten;

b. Dat mijn geachte opponente het wenschelijk oordeelt, dat over de '*neutraliteit*' harer organisaties niet gesproken worde, begrijp ik evenzeer. We willen dus haar Achilleshiel hoffelijk ontzien;

c. '*Evolutie*' is - zooals gezegd - het orgaan van de, door mejuffr. Beaujon niet genoemde 'Vrije Vrouwenvereeniging;'

2e. Uit het bovenstaande (Ad I um.) volgt, dat de frase van mejuffr. Beaujon: '*Voor wat in* "*Evolutie*" *dienaangaande werd geschreven zijn deze Vereenigingen geenszins aansprakelijk te stellen*,' inderdaad een frase is, en geen argumentieve waarde bezit;

3e. Het door mij in een scheef daglicht stellen van het artikel uit '*Evolutie*', wordt slechts beweerd - niet bewezen;

4e. Hetzelfde geldt van 'de dwaasheid mijner beweringen' inzake de minderbedeelde vrouwen;

5e. Ik heb er wel terdege op gewezen, dat de houding der burgerlijke Vrouwenvereenigingen niet is overeen te brengen met het beginsel van neutraliteit, waarover mej. B., volgens haar eigen verklaring (punt 1 *b*) niet wenscht te spreken;

6e. Dit punt is de hoofdbeschuldiging, waarvan ik mij zal hebben te verantwoorden. Mejuffrouw Beaujon heeft ten deele gelijk, waar zij spreekt van *onjuist* citeeren. In zooverre heeft zij gelijk, dat ik mij, wat de citaten betreft, op sommige overgangsplaatsen, niet geheel aan de doode letter gehouden heb. 't Ware misschien beter - en zeker voorzichtiger - geweest, dit te doen, al had ik ook niet kunnen voorzíen dat dit verzuim, mejuffr. B. dienen kon, het zóó voor te stellen, als ware hiermee een opzettelijke vervalsching van den gedachtengang gepleegd. **Dit laatste nu ontken ik ten stelligste**. Immers die gedachtengang was een pleidooi voor de 'algemeenesolidariteit-vermeerderende Vrouwenclubs', zooals Mejuffr. B. dit zelve in haar ingezonden stuk - punt 5 - erkent. Deze gedachtengang nu - de lezer zal dit terstond hebben opgemerkt - is, *wat den zakelijken kant betreft*, in geen enkel opzicht geschonden. De zaak staat, in 't kort gezegd, zoo: Mejuffr. B. schreef een hoofdartikel, getiteld '*Vrouwenclubs*', en trachtte aan te toonen dat deze clubs tot *alomvattende solidariteit* zouden voeren. En nu trachtte ik, door de toezending van haar artikel geprikkeld, aan te toonen dat Mejuffr. B. zich, als een eerste ideologe, in dichterlijke regionen, buiten de werkelijkheid begaf. Daartoe was natuurlijk niet noodig dat ik heel haar artikel overnam. Integendeel was hier eisch, alles wat buiten dit mijn bestek lag, als buiten de kwestie staande, uit te schakelen.

De uitdrukking '*uit alle klassen en standen*,' staan, zooals ik inderdaad bespeur, niet op die plaats van het artikel, waarin ik het citeerde ofschoon ik deze meer geijkte term slechts uit een oogpunt van duidelijkheid den voorkeur moet hebben gegeven, boven de oorspronkelijke term: '*uit allerlei kring en belangensfeer*'. Hoe dit zij - dit is inderdaad een verschrijving, waarvoor ik mejuffr. Beaujon mijn verontschuldiging zonder aarzelen aanbied. Toch meen ik, dat, deze verschrijving den juisten gedachtengang van het stuk eer versterkt dan afbreuk doet. Immers herhaaldelijk spreekt Mej. B. in dien, niet te misduiden geest, zooals door uitdrukkingen als: 'de aanraking op voet van gelijkheid, met *vrouwen uit allerlei kring en belangensfeer*,' '*alomvattende* solidariteit,' 'het nieuwe, diepe gemeenschapsgevoel, *waarin men zich één voelt met allen*, tot de *waarachtige naastenliefde*, die niet in weldadigheid, maar in sociale hervormingen en in werkelijk hartelijke belangstelling *in ieders levensvorm* haar hoogste uiting vindt,' en verder '*niet tot een klasse*- of vaksolidariteit, *maar tot dat nieuwe*, *diepe gemeenschapsgevoel*, waarin men zich *één voelt allen*'

enz. enz. - al-te-maal uitdrukkingen, die een andere uitleg als ik er aan gaf, ten eenen-male uitsluiten.

En waar ik citeerde: '*Immers* alzijdige ontwikkeling van *allen*,' terwijl dit had moeten zijn: '*Want* alzijdige ontwikkeling van *alle vermogens*,' daar is dunkt mij *evenmin* sprake van een *zakelijke vervalsching*, maar slechts van een - in het verband der aanhangige kwestie onontbeerlijke - *zakelijke verduidelijking.* Voor-eerst hebben de woorden '*want*' en '*immers*' precies dezelfde beteekenis en verschillen alleen in welluidendheid van klank, naar gelang van de combinatie der zindeelen, en waar Mejuffr. B. schreef: 'ontwikkeling *van alle vermogens*,' daar bedoelde zij natuurlijk: *geestelijke*, **niet** *finantieele* vermogens, en kan dus de kortheidshalve gebezigde term: *ontwikkeling van allen* kwalijk, met redelijken grond, als vervalsching worden uitgelegd, evenmin als de door mij geciteerde woorden '*hooge* solidariteit,' terwijl Mejuffr. B. de woorden '*opperste* solidariteit' gebezigd had.

Hiermee ben ik zoowat door de actueele punten van beschuldiging heen. De overige punten staan buiten de kwestie.

Waar Mejuffr. Beaujon, door van de constellatie in de vrouwenbeweging een onzuiver beeld te scheppen, in dezelfde zonde vervalt als waarover zij meent zich te moeten beklagen, daar wil het ons voorkomen dat een weinig bescheidenheid beter paste in de logische serie harer naastenliefdebeschouwingen, dan het handjegauw opnemen van den eersten werpsteen, waardoor zij tevens der booze tongen, inzake '*de beminnelijke inconsequentie der schoone sekse*', instede van te muilbanden, weer koren op den molen aandraagt.

De Redactrice bij voorbaat dankend voor de plaatsing.

Hoogachtend,

Uw dienstvaardige

H. VISSER.

II. Uitstraling en Rechtspraak.

Allen die de vrijheid liefhebben zijn verplicht op te komen tegen de schending van de vrijheid gelegen in een wet, die, volgens het bindend oordeel van den Hoogen Raad, aan hen, die genees*kracht* bezitten, verbiedt die kracht toe te passen.

Jh. Mr. VAN HOLTHE TOT ECHTEN.

Koor van Rechters.

Wij zullen U verbieden, Zon, die geneeskracht

uitstroomt, Uw stralen naar omlaag te zenden waardoor gij alles leven doet.

Daar zijn werelden genoeg in het Universum, die mogelijk zijn gediend van dezen waan.

Wind, houd op te waaien, die de zware walmen verspreidt, - en gij, Aarde, houdt Uw magnetische uitstraling maar binnen, waarmede gij kranken denkt te genezen....

En gij, licht en kracht-uitstroomende handen der menschen, - gij, stralenkransen om de hoofden der heiligen, - en gij vooral, grootste van alle wonderdoeners, Jezus Christus - het is nu genoeg!

Met deze oudwijfsche fabelen kan een verlichte twintigste eeuw zich niet meer tooien. Het wordt een narrenkap, en wij hooren daarvan slechts de schellen luiden.

Gij, Troost en Kracht, gelegen in het hoogste wat de mensch waant te bezitten: *Muziek!* wij plaatsen U ook op de lijst der schuldigen: Bach, Beethoven, Schumann, Brahms, Hugo Wolf Strauss, Reger en Mahler en zooveel anderen - en gij vooral, Richard Wagner, groote Magiër, - Bruckner, die Uw symphoniën in deemoed opdraagt aan den Allerhoogste - *gij zijt beboet!* Geen geluid zult gij meer mogen geven - want dáár schuilt een der hoogste geneeskrachten, en *wij* verbieden U te genezen!

Gij, Woord van God, heilig Woord, zich openbarend in Uw dichters, zangers, zieners en profeten, kracht door alle eeuwen heen en van de toekomende, wij slaan U toe, verouderd Boek - en plaatsen, van nu aan, U op den index.

En wat nu aangaat het geloof van zooveel zwakzinnigen, als zou daar een leven zijn na dit leven ‘een gemeenschap der zaligen’, troost en kracht van beroofde en verbrijzelde zielen - met *U* vòòral hopen wij te hebben afgedaan voor immer - want dáár schuilt het groote kwaad, de ontzachlijke, en aanstekelijke krankheid en verdwazing: *de Hydra*, die wij te samen met éénen slag het gevaarlijk hoofd zullen afhouen.

Stem tot de Ziel.

Sta op, want deze zaak komt U toe. Wees sterk en doe het - wij zullen met U zijn.

Profeet Ezra.

Ziel tot de Rechters.

Wat stoort gij mij door uw druk geroep in mijn overpeinzingen? Zij waren stil en heilig, gericht op het hoogste doel, waarvoor wij leven.

Doch nu de stem gesproken heeft, *moet* ik U antwoorden, gij, die Uw broeders rechten durft!..

Eens zult *gij* staan voor Uwe hoogste Rechtspraak, *die Uwer ziel;* zij zal U aanzien met onverbiddelijke gestrengheid, U doen weenen om Uw blindheid, - van schaamte blozen over de tyrannie Uwer onwetendheid en eigenwaan.

JOSEPHINE GIESE.

III. Sociaal-demokratische zelfvoldaanheid.

Het is bekend hoe spoedig de sociaal-demokraten over zichzelf tevreden zijn en hoe gaarne zij op hun vergaderingen en in hun kranten opsnijden over alles wat zij ‘doen’ in het belang van het proletariaat. Wanneer men hen zoo hoort schetteren over de prestaties hunner partij, en alle ‘verbeteringen’ op maatschappelijk gebied aan den ‘onvermoeiden ijver’ en ‘invloed’ dier partij hoort toeschrijven dan zou men werkelijk haast onder den indruk ervan komen en gaan gelooven dat die partij inderdaad onmisbaar is voor den vooruitgang. Blijkbaar is het een naïef slag van menschen, die denken dat zij met hun innemen van raads- en kamerzetels - ‘veroveren’ van de politieke macht noemen ze dat - de heerschende klasse heel wat schrik op het lijf jagen. Een typisch staaltje van die sociaal-democratische zelfvoldaanheid vindt men in het Arbeidersjaarboekje voor 1912, uitgegeven door de Brochurenhandel der S.D.A.P. Het daarin voorkomende artikelje, getiteld ‘Wat onze raadsleden deden’, vangt aldus aan:

‘*Op het meest verschillende gebied hebben de omstreeks 130 sociaal-democratische Gemeenteraadsleden*, *die vóór de zomerverkiezingen in een goede 60 gemeenten zitting hadden*, *de hun door de kiezers gegeven opdracht*, *om in het belang van de arbeidersklasse en hare ontvoogding werkzaam te zijn*, *vervuld.*

Een overzicht in vogelvlucht kunnen wij er hier slechts van geven, *zoodat enkel opgemerkt wordt wat een eind boven het breede veld uitsteekt.*’

Men zou dus meenen dat er al heel wat tot stand gebracht is door die meneeren, die in de verschillende gemeenteraden ‘in het belang van de arbeidersklasse en hare ontvoogding werkzaam zijn’. Maar als men dan het artikeltje ten einde gelezen heeft, moet men onwillekeurig glimlachen over de kinderlijke tevredenheid, waarmee de schrijver neerziet op het onbenullig parlementair gedoe zijner eigen partij. Zoo vindt men bv. vermeld:

‘*In Rotterdam en Amsterdam deden onze frakties voorstellen tot loonsverhooging voor de gemeente werklieden in het algemeen. Wansink te Deventer, De Weerd te Utrecht, v.d. Goes te Hilversum deden desgelijks. Sannes gaf er te Middelburg den vorm aan van een loontoeslag wegens den stijgenden prijs der levensmiddelen. Ons Hilversumsch raadslid verbond er een voorstel aan tot verkorting van den arbeidsduur tot 10 uur*, *gelijk ook onze Amsterdamsche fraktie voorstelde den door het dagelijksch bestuur aan de orde gestelden gemiddelden negen-uren-dag door een maximalen te vervangen.*’

En zóó gaat het maar door: ‘voorstellen’ en nog eens ‘voorstellen’, maar of ze aangenomen of verworpen zijn, dat wordt er wijselijk bij verzwegen, want het vermelden der resultaten zou misschien veel van den machtigen indruk - die het opsommen van de ‘daden’ der soc:-dem: raadsleden ongetwijfeld op den eenvoudigen arbeider maakt - wegnemen en hem misschien de oogen openen voor de dwaasheid van het ‘socialistische’ parlementarisme. Nu wordt in dit artikeltje alleen nog maar ‘opgemerkt wat een eind boven het breede veld uitsteekt’! Hoe kaaltjes zal ‘het breede veld’ zelf er dan wel niet uitzien!

Ja maar, zullen de heeren sociaal-demokraten hierop antwoorden, we kunnen ook nog niet veel uitrichten, omdat we nog overal in de

minderheid zijn. Maar dan praten ze zichzelf vast. Want dan wijzen we op de steden met een soc:-demokratische raadsmeerderheid, b.v. Goor,*) en vragen dan wat dáár al zoo tot stand gebracht is? Dan wijzen we op de Vivianis, de Millerands en Briands, socialistische ministers, en vragen hoe *zij*, tijdens hun ministerschap, werkzaam zijn geweest ‘in het belang van de arbeidersklasse en hare ontvoogding’? En dan staan de heeren verlegen.

Als de schrijver dan ook aan 't slot van zijn artikel vraag:

Is het wonder dat, bij zoo onverpoosde werkzaamheid in het arbeidersbelang, waarvan het bovenstaande echter een nog slechts zeer onvolledig begrip geeft, schier alom in den lande ons stemmencijfer en ons aantal raadsleden dezen zomer sterk wies, zoodat de 130 van vroeger tot 170 geworden zijn? dan antwoord ik: ja, voor den duivel, ja! 't *Is* een zielkundig raadsel dat alleen verklaard wordt door de stomme volgzaamheid der groote massa, waarop de S.D.A.P. in dagen van stembus strijd zoo handig weet te speculeeren.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

IV. Alweer aan den heer J.B. Naaktgeboren.

Vooruit maar weer, dacht ik, toen ik het stuk van den hr. N. gelezen had. *Ik* kan er niets aan doen, als deze polemiek tot aan het einde der dagen blijft voortduren: wat scheef staat zet ik graag recht - een manie van me! - en zoo vaak de hr. N. nu iets scheef zet, zal ik mij veroorloven het weer recht te zetten. O, vrees niet dat ik daarbij mijn geduld zal verliezen; mijn geduld is onuitputtelijk en minstens zoo taai als dat van den hr. N. - Dus: daar gaat-i weer. Ik breek nu natuurlijk mijn woord; 'k had beloofd *niet* meer met den hr. N. te polemiseeren; ik deed dit, in het vertrouwen dat de hr. N. nu ook ter zake blijvend mijn stukje zou beantwoorden. en dat de zaak dan áfgeloopen zou zijn. Maar het heeft niet zoo mogen zijn. De hr. N. dwingt mij telkens weer om tegen zijn beweringen - zijn stoute beweringen - op te komen; dat heeft ZEd: mij voor eenige maanden óók eens gebakken. Toen heb ik nl. óók netjes afscheid van hem genomen - allerfatsoenlijkst: dàg meneer Naaktgeboren, 't ga u bizonder, enz. - en warempel kwam hij toen ineens op 't lijf vallen met een ‘bloemlezing uit de werken van anarchistische schrijvers; allerlei zinnen, zoo erg mogelijk uit hun verband gerukt, maar waarin vooral véél sprake was van geweld en satan-dienen enz., dischte ZEd: toen op.*) Natuurlijk schoot ik direkt uit mijn slof! Ik schiet erg gauw uit mijn slof. Al uit mijn slof schietende zette ik den hr. N. op zijn nummer, versloeg hem totaal zoodat er geen stuk van hem overbleef (dacht ik). Maar jawel! Als 'n fenix verrees hij uit zijn asch met 'n artikel over 't anti-clericalisme en waarin glashelder werd aangetoond, dat anti-clericalisten eigenlijk menschen zijn, die... nu ja, eigenlijk zijn 't geen menschen. Ik schoot uit m'n slof; zette den hr. N. op z'n nummer enz. en nam mij weer voor, niet meer voort te gaan. - Goed. Een poosje was 't stil - *akelig stil*: ik begon te vreezen den hr. N. vermoord te hebben door de forschheid mijner slagen - en intusschen kraakte ik een nootje met de geachte redactie. Dat nootjes-kraken zou mij echter noodlottig worden. Want de hr. N. meende nu

*) Thans tot een minderheid terug gebracht, door ‘zeven onverstandige kiezers.’

*) Misschien heeft de hr. N. ze uit een of ander chr. blad overgenomen?

uitgenoodigd te zijn óók mee te doen. En van die vermeende uitnoodiging maakte hij gebruik, om mij nog eens een beetje te kapittelen over mijn 'toon', mij te verwijten dat ik mij 'gretig meester maakte' van lasterlijke aantijgingen enz. enz. We hebben toen over en weer nog eenige beleefdheden gewisseld - en 't slot van de historie was: dat *ik* afscheid nam - voor goed, onherroepelijk! - en met vorstelijke mildheid den hr. N. het laatste woord gunde. Dat 'laatste woord' zal echter zijn laatste woord wel niet geweest zijn. Want wat is het geval? Der traditie getrouw *dwingt* ZEd: mij weer op mijn besluit terug te komen.

Ik zal hier uiteenzetten op welke manier hij dit doet.

Ik zou dan, volgens het jongste artikel van den hr. N., *texten uit den bijbel geciteerd hebben*, *die er niet in staan.* Hij zegt - laat ons secuur zijn! - op blz. 428, nr. 26, 25sten jaargang, 1e kolom:

'*...Immers erkent hij (Schippérus) ruiterlijk*: "*tekstnummers*, *dus verschillende teksten te hebben aangegeven*", *die*, *toen ik ze nasloeg voor de securiteit*, *niets gemeen hadden met de geciteerde woorden van den hr. S.*'

Nu spijt het mij geducht voor den hr. N. die 'ruiterlijke erkenning' naar het rijk van Moeder de Gans te moeten terugwijzen. Ik heb weliswaar erkend, of liever: *toegegeven*, dat er enkele *nrs.* foutief waren opgegeven door mij; dit deed ik, omdat vergissen menschelijk is en ik het niet onmogelijk achtte, dat enkele *nummers* onjuist door mij waren overgenomen. Van zóó weinig belang achtte ik deze kwestie, *dat ik toegaf zonder zèlf een onderzoek in te stellen*, vertrouwende dat de hr. N. wel gelijk zou hebben. Trouwens, zooals gezegd, 't kan mij ook bitter weinig schelen.

Ik antwoordde dan ook: (pag: 395, 1e kolom, nr. 24, 25sten jaarg:.)

'*Immers de door mij aangehaalde bijbelwoorden stáán in den Bijbel en nu komt het er m.i. weinig op aan, op wèlke bladzijde, of in wèlk hoofdstuk*, *of onder wèlk tekstnr. zij voorkomen.*'

Men ziet dus, dat ik nog volstrekt niet 'erkend' heb, dat ik woorden uit den bijbel citeerde die er niet in staan; alléén om van 't gezanik af te zijn - de term is niet van mij maar van den hr. N. - heb ik toegegeven dat 't best mogelijk was dat ik de nummers foutief overnam. En dat dit den hr. N. nog geen motief mocht leveren om mij van valsch citeeren te beschuldigen zal ieder wel willen toegeven.

Maar nu ging de hr. N. nog verder. Na mijn

z.g.n. ‘erkenning’, maakt hij van mijn toegeeflijkheid gebruik mij ten laste te leggen, dat ik woorden uit den bijbel geciteerd had die er heelemaal niet in staan. Dat is de aardigheid toch wel wat tè ver gedreven! Letterlijk zegt hij: (pag: 428, nr. 26, 1e kolom, - 25sten jaarg:)

‘'*t Kan zijn dat hij (Schippérus) ze uit een of ander anarchistisch blad heeft overgeschreven*, *maar in den bijbel stonden ze niet. De hr. S. noeme slechts kapittel en vers. Dat is toch zoo'n kunst niet. Voorshands vergunne hij mij*, *in zijn anarchistische onbekrompenheid zal hij mij dit wel veroorloven*, *niet te gelooven*, *dat zijn foutief geciteerde teksten ook maar in den bijbel staan. Ik wil nu ook eens secuur zijn.*

Nu roep ik ieder onbevooroordeeld lezeres en lezer tot getuige of zoo iets bij een polemiek eigenlijk wel opgaat.’

Ik was zoo vrij - ik wil hopen dat de hr. N. zoo onbekrompen zal zijn mij dit niet ten kwade te duiden - eenige woorden in dit citaat te doen spatieeren. - Inderdaad, ik moet erkennen, mijn citaten uit den bijbel waren ‘tweedehands’. In de haast waarmee ik indertijd het bewuste artikeltje schreef (de redactrice kan getuigen dat mijn ged: altijd zéér korten tijd ná het verschijnen van de Lelie, meestal nog op denzelfden dag, in haar bezit zijn) verzuimde ik, óók alweer in goed vertrouwen, ze met den oorspronkelijken tekst te vergelijken. Men mag mij hier mijn slordigheid verwijten en ik vraag er gaarne excuus voor. De beschuldigingen van den hr. N. hebben mij thans gedwongen het artikeltje op te snorren en na te gaan in hoeverre hij gelijk heeft.

Ziehier nu den uitslag van mijn onderzoek:

De door mij aangehaalde teksten luiden:	***De oorspronkelijke teksten luiden*:**
Lev: 25:23: Het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is mijn, dewijl gij vreemdelingen en bijwoners bij mij zijt.	Lev: 25:23: Het land ook zal niet voor altoos verkocht worden want het land is mijn, derwijl gij vreemdelingen en bijwoners bij mij zijt.
Psalm 24:1: De aarde is des Heeren, mitsgaders hare volheid.	Ps: 24:1: De aarde is des Heeren mitsgaders hare volheid, de wereld en die daarin wonen.
Ps. 25:16. De Hemel is des Heeren, maar de aarde heeft hij gegeven aan de kinderen der menschen.	Ps. 25:16. Wend U tot mij en wees mij genadig, want ik ben eenzaam en ellendig

(Deze 2 laatste teksten kloppen dus niet met elkaar; voorloopig erken ik echter nog *niet* dat de dóor mij aangehaalde woorden *in 't geheel niet* in den bijbel voorkomen; ik zal 't nader onderzoeken.)

Spr. 6:30. Men doet een dief geen verachting aan, als hij steelt om zijn buik te vullen, derwijl hij honger heeft.	Spr. 6:30. Men doet een dief geen verachting aan, als hij steelt om zijnen lust te voldoen, derwijl hij honger heeft.

(Een klein verschil is er in deze twee citaten, dat echter de beteekenis niet wijzigt.)

Pred: 5:8. Het voordeel des aardrijks is voor allen.	Pred: 5:8. Het voordeel des aardrijks is voor allen, de koning zelf wordt van het veld gediend

(Die koning verzwakt de beteekenis van den eersten zin geenszins.)

Jesaja: (no:?) Wee degenen, die huis aan huis trekken, akker aan akker brengen, totdat er geen plaats meer is en dat gij lieden allen bijwoners (d.i. niets-bezitters, menschen zonder grond, de hedendaagsche proletariës dus) gemaakt zijt in het midden des lands!'	Jes: 5:8. Wee degenen die huis aan huis trekken, akker aan akker brengen, totdat er geen plaats meer is en gij lieden allèèn inwoners gemaakt wordt in het midden des lands.

('Bijwoners' had hier 'inwoners' moeten zijn; de beteekenis blijft dezelfde, ja het komt mij voor, dat de oorspronkelijke tekst hier nog sterker tegen den privaat-eigendom spreekt. Intusschen had ik nog deze woorden van Jesaja kunnen aanhalen: 'Zij zullen niet bouwen dat een ander het bewone, zij zullen niet planten dat een ander het ete, want de dagen mijns volks zullen zijn als de dagen eens booms, en mijn uitverkorenen zullen het werk hunner handen verslijten.')
(Hoofdst: 65:22).

De menigte der geloovigen was één van hart en ziel; en niet één zeide, dat iets van hetgeen hij bezat het zijne was, maar zij hebben alles gemeen. Hand: 4:32.	En de menigte van degenen die geloofden was één hart en één ziel, en niemand zeide dat iets van 't geen hij had zijn eigendom was, maar alle dingen waren hun gemeen. (Hand: 4:32).
Er was ook geen nooddruftige onder hen, want zoovelen er bezitters waren van landerijen of huizen, verkochten zij die en brachten den prijs van het verkochte en leiden die aan de voeten der apostelen en aan elk werd uitgedeeld naarmate hij behoefte had (Hand: 4:34, 35).	Want er was ook niemand onder hen die gebrek had, want zoovelen als er bezitters waren van landen of huizen, die verkochten zij en brachten den prijs der verkochte goederen en leiden dien aan de voeten der apostelen: (Hand: 4:34). en aan een iegelijk werd uitgedeeld naardat elk van noode had. (H: 4:35).
Ik zeg U, het is niet de wil van den Heer der heirscharen, dat het volk zal werken in het vuur en zich zal afsloven voor de ijdelheid van enkelen. (1 Kor: 5:10).	Of zegt hij dat ganschelijk om onzentwil? Want om onzentwil is dat geschreven; overmits wie ploegt, op hope moet ploegen, en wie op hope dorscht moet zijner hoop deelachtig worden. (1 Kor: 5:10).

(Dit klopt weer niet; zal onderzocht worden).

Nu laat ik aan de lezers over de beoordeeling of de weinige incorrectheden in mijn citaat, die trouwens niet van het minste belang zijn, den hr. N. recht geven te spreken van valsch citeeren? En dat ik woorden uit den bijbel aanhaalde die daarin *niet*

voorkomen, is een bewering, die door 't bovenstaande voldoende weerlegd is. 't Is inderdaad kras, dat de hr. N. mij daarvan zoo maar klakkeloos beschuldigt! Ik heb dan ook het recht zijn woorden tot de mijne te maken:

> '*Nu roep ik ieder onbevooroordeeld lezeres en lezer tot getuige of zooiets bij een polemiek eigenlijk wel opgaat?*'

Neen dat gaat zeker niet op.

Hoe komt de hr. N. erbij, mij zooiets in de

schoenen te schuiven en dan verontwaardigd de lezers tot getuigen te roepen, ‘of zooiets bij een polemiek eigenlijk wel opgaat?’ Hoe kan hij dat verantwoorden? Ik verwacht van den hr. N. dat hij zijn woorden zal intrekken. En hiermede stap ik van de citaten-kwestie af.

Verder geeft de hr. N. als zijn meening te kennen dat ik er niet in geslaagd ben aan te toonen dat Eigendom diefstal is. Ik deed dit reeds in nr. 5 van 2 Augustus, in een ged. aan zijn adres en bovendien zette ik in nr. 13, in een ged. aan F.F.N. die theorie nog eens beknopt uiteen. - Trouwens, mijn voorstel hem indertijd gedaan luidde: ‘de hr. Naaktgeboren weerlegge de door hem gewraakte woorden van Proudhon; daarna zal *ik* de juistheid ervan bewijzen’. Het eenige argument, toen door den hr. N. aangevoerd was.... de tien geboden! Ik antwoordde toen: ‘Nu de hr. N. gemakshalve zijn wapenen uit het bekende wapenmagazijn “Biblia” haalt, zal het mij wel vergund zijn eveneens uit dien bron te putten.’ Verder: ‘Ik heb den hr. N. naar een artikel gevraagd met *argumenten*; inplaats van argumenten geeft hij bijbeltexten. Dat zijn natuurlijk argumenten, alléén voor orthodoxe christenen gangbaar.’ De heer N. dacht er niet aan dat de groote meerderheid der lezers waarschijnlijk uit vrijzinnigen en ongeloovigen bestaat, voor wie dus zijn ‘argumenten’ niet gelden. De zaak was niet: of de *bijbel* al of niet het eigendoms-‘recht’ ontkent, maar of de menschelijke *rede* die al of niet ontkent. Daarom schreef ik ook: ‘heeft de hr. N. misschien nog lust de discussie voort te zetten met *redelijke* argumenten, dan ben ik gaarne van de partij’. Nu gooit de hr. N. mij in zijn laatste artikel dood met allerlei teksten waarin dan het eigendoms-‘recht’ erkend zou zijn. Mijnentwege! Ik heb geen lust en geen tijd tevens, al die teksten nog eens te gaan opslaan; de hr. N. wil er maar met alle geweld een theologisch dispuut van maken. Ik heb geen boodschap aan al die bijbelteksten! Ik wil er slechts dit bij opmerken, dat hier door Dr. v. Es met veel ijver alle mogelijke teksten zijn saamgeraapt waarin misschien het eigendom ‘recht van bestaan gegeven wordt,’ maar dat hij die teksten verzuimd heeft te noemen, waarin gewaarschuwd wordt *tegen* het eigendom! Het is dus in alle opzichten een zeer partijdige studie. Wanneer de hr. N. dan ook zegt: ‘de bijbel erkent dus onomstootbaar het eigendomsrecht,’ dan vraag ik: en *mijn* teksten dan? Maar al erkende de bijbel ook het eigendomsrecht, al bepleitte hij het zelfs, wat stoort de rede zich daaraan? Nogmaals: ik heb den hr. N. niet uitgenoodigd tot een *theologisch* debat! Laat hij het dus niet op dat terrein verplaatsen; ik ben geen socialistische dominé.

In aansluiting met de ged. aan F.F.N. in nr. 13, lijkt het mij de moeite waard de volgende stelling van den hr. N. te weerleggen:

‘Er is ook wat men noemt het occupatierecht, waarmee bedoeld wordt het in bezit nemen van land, dat tot dien geen mensch tot bezitter had. Ja, wie eerst komt, eerst maalt, geldt ook bij zoo iets.’

Goed, maar als er daarna een tweede komt? En een derde? Dan zal de eerst aangekomene hebben te deelen met de twee anderen; dat is mijn opvatting van recht. Dat is ook het *natuurlijke* recht. Laat ik eens een voorbeeld geven: De hr. N. heeft kindertjes, die hij met St.-Nicolaas een genoegen wil doen. Hij zet daarom 's avonds allerlei lekkers en speelgoed voor hen op tafel. 's Ochtends komt de oudste, die misschien 't eerst wakker is en ziet dat allemaal. Wat zal de hr. N. nu van zijn kind verwachten, zoo hij weet dat het een *onbedorven* - let wel! - een on-bedorven hart heeft? Natuurlijk *niet* dat het de armen om alles heen zal slaan en zeggen: ‘ziezoo,

ik ben er 't eerst; dus alles is voor *mij*.' Neen, het zal straks, als zijn broertjes en zusjes op zijn, alles deelen, omdat het kind wéét, dat de Vader (of zoo hij nog in St.-Nicolaas gelooft: St.-Nicolaas) dat alles niet daar heeft neergezet voor hem alleen.

Een ander voorbeeld: een reiziger vindt aan het station een leegstaande coupé. Hij gaat er in, strekt zich zoo behaaglijk mogelijk uit en zegt: wie 't eerst komt, 't eerst maalt. De eventueel na mij komende reizigers mogen elders een goed heenkomen zoeken!

Is dat behoorlijk?
Is 't natuurlijk?
Is 't redelijk?
Is 't zedelijk?
Is 't God's wil?
Is 't gezond?
Is 't goed?

Wie anwoordt mij daarop eens? Zie, ik zeg: het eigendoms 'recht' is ònbehoorlijk, ònnatuurlijk, ònredelijk, ònzedelijk, tegen de bijbelwetten, òngezond, slecht (men zie verder mijn eerstdaags te verschijnen artikel: *De ziekten der Maatschappij*, waarin ik wijs op de ellendige gevolgen van het privaat-eigendom).

Beter ware het, indien de hr. N., inplaats van te 'waarschuwen tegen 't anarchisme-van-de daad', zijn lezers waarschuwde tegen 't kapitalisme, dat het anarchisme van-de-daad in 't leven roept; verschrikkelijk kan de wraak zijn, die het tot wanhoop gedreven individu neemt op de maatschappij, die hem het bestaansrecht ontzegt, die zijn persoonlijke vrijheid inkort en hem *dwingt* zijn arbeidskracht tegen den laagsten prijs, tot verre beneden de waarde, te verkoopen. Verschrikkelijk is het bommenwerpen, zeker. Maar aan wien de schuld? Wanneer men de afschuwelijke ellende des volks waarneemt, dan moet men zich erover verbazen dat er niet ieder uur dynamiet-aanslagen plaats hebben! Wat doet het kapitalisme overigens anders, dan het volk uithongeren, neerpersen in den modder, vermoorden in de fabrieken?

Ik wil hier eens een tip van den sluier oplichten:

Hier volgen eenige cijfers uit een officiëele statistiek omtrent zuigelingensterfte naar maatschappelijke klasse. Het betrof hier de stad Bremen, maar 't is natuurlijk overal zoowat eender waar 't kapitalisme heerscht; de sterfte in twee stadswijken, nl. van rijken en van armen, was van 1896-1900:

16% van de *rijken*
31,**8**% van de **armen**.

Op drie even talrijke groepen, mede naar de

woonplaats gekozen: rijk, middelklasse, behoeftig vond men gedurende 1901-10 de volgende sterfgevallen bij kinderen in het eerste levensjaar:

onder de rijken	489
onder de middenkl.	959
onder de **armen**	**2558**.

Een en ander is medegedeeld door *De Vrije Socialist.* Na deze cijfers voegt het blad eraan toe:

'Dus dat wil zeggen m.a.w. dat de zuigelingensterfte bij de armelui's-kinderen **vijfmaal grooter** is dan bij die der rijkelui. Is dat geen moord die jaarlijksch gepleegd wordt op de lieve kindertjes, voor wie men zooveel over heeft?

Deze kindermoord heeft plaats in een maatschappij, die zich christelijk noemt en die uit duizenden kelen op Kerstdag laat uitgalmen: Vrede op aarde! In menschen 'n welbehagen!'

Is 't wonder, dat sommigen tot wanhoop en razernij gedreven de geheele bourgeois-maatschappij den oorlog verklaren en dien voeren met alle middelen dien hun ten dienste staan? En mag men het individu het recht ontzeggen een daad te doen, terwijl men precies dezelfde daden, door *den Staat* begaan (die feitelijk niets anders is dan een groepeering van individuen) in de geschiedboeken huldigt? - Ik ben geen voorstander van de propaganda door de daad, wanneer deze zich voordoet in de gedaante van sluipmoord. Tegenover Domela Nieuwenhuis heb ik de laaghartigheid betoogd van het saboteeren van spoorlijnen, waardoor duizenden slachtoffers *onschuldig* kunnen vallen, terwijl het geen nut doet, men er niets mee bereikt dat opweegt tegen de nadeelen die eraan verbonden zijn. Trouwens, het anarchisme-van-de-daad is een temperaments-kwestie, zooals het dienstweigeren is een volhardings- en moed-kwestie. Het anarchisme-van-de-daad wordt dan ook in anarchistische kringen nimmer gepropageerd, behalve door *politie-spionnen.*

De eigenaardige meening heeft bij eenige onnoozele zielen postgevat, als zouden anarchisten een soort van geheimzinnige samenzweerders zijn, die vorstenmoorden, etc., vóóraf beramen bij doodskoppen en kaarslicht in lugubere onderaardsche verblijven! Die praatjes worden ijverig verbreid in allerlei Sherlock-Holmes-romannetjes en stuiversblaadjes en komen natuurlijk niet voor weerlegging in aanmerking. Men maakt er zich eens vroolijk om en daarmee afgeloopen.

Ook meenen sommigen, dat alle vorstenmoordenaars noodzakelijk anarchisten moeten zijn. Ook dat is onzin. De vorstenmoordenaars vindt men in allerlei sekten en partijen. Men denke maar aan de geschiedenis van Engeland en vooral aan den heer Cromwell. Talrijke voorbeelden zijn aan te halen waaruit blijkt dat de vorstenmoodenaars niet altijd anarchisten waren.

Was Willem Tell b.v. een anarchist? Hij doodde den tiran Gessler. Was Balthasar Gerards een anarchist? In de verste verte niet; de man was goed katholiek. Was Brutes een anarchist? En zoo kan men doorgaan.

In alle partijen kan men zulke lieden aanwijzen die den moed hadden hun leven te geven van de zaak die zij voorstonden. Het ligt er maar aan in welke

omstandigheden zoo'n partij verkeert. Over 't algemeen kan men aannemen dat de daad ontstaat onder de verdrukking.

En nu heb ik lang genoeg gesproken!

Ik schaam mij bijna over mijn onbehoorlijke gulzigheid, zooveel plaatsruimte ineens op te slokken!

Ik wil eindigen met den hr. N. mijn excuses aan te bieden zoo ik hem gekwetst heb waar dit onnoodig of te vermijden ware geweest, hoewel ik niet kan inzien dit ooit gedaan te hebben; enfin, hiermede zal hij wel genoegen nemen. Verder wensch ik hem een gezelligen oudejaarsavend en een gelukkig 'nieuw'-jaar![*)]

JOH. G. SCHIPPERUS

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Stille armoede.

Ontvangen van: A.Z., Utrecht *f* 25; Mejuffr. Beekhuis, Schiermonnikoog *f* 10; N.N. voor de arme Mevrouw *f* 10; Mientje en Lotty *f* 10; N.M., Oudewater *f* 2.50; C.v.d.M.v.M., Hilversum *f* 2.50; Mevr. v.d. H., Rotterdam *f* 2.50; Mejuffr. Oosterwijk, Apeldoorn *f* 250; Mejuffr. Prins, 's Hage *f* 2.50; W.J.S., Arnhem *f* 1.50; Ego *f* 1; Goovis, Kalverstr. 69 Amsterdam *f* 1.

Aan allen, die medewerkten om eene arme, oude dame een gelukkig Kerstfeest en Nieuwjaar te bereiden betuig ik hierbij mijn' hartelijken dank.

Waarlijk, indien gij haar gelukkig gezicht hadt kunnen zien, ge zoudt U ruimschoots beloond achten.

Maar - dit mooie Kerstgeschenk helpt haar, die leeft van wisselvallige gaven, hélaas niet afdoende.

Zij kan zich nu eens eenige maanden flink voeden en eenigszins op krachten komen, door 't gebruik van versterkende middelen. Maar daarna? Ach, dan zullen voorzeker dezelfde zorgen en angsten voor het Heden en de naaste Toekomst weder terugkeeren en het lichaam ondermijnen, de krachten sloopen. - - - -

Ik zou haar zoo gaarne, zoo héél gaarne een' onbezorgden ouden dag bezorgen en 't eenige middel, dat mij 't beste voorkomt zou zijn haar een lijfrente te verzekeren. Maar hoe aan de benoodigde gelden te komen?

Wanneer de lezeressen of lezers der Hollandsche Lelie, zij, die reeds aan hunne barmhartige gevoelens uiting hebben gegeven door geldelijke bijdragen en zij, die misschien door omstandigheden verhinderd waren aan den drang van hun hart gehoor te geven, mij misschien ook helpen aan een adres van den een of anderen phílanthroop, tot wien ik mij zou kunnen wenden met mijne bede om hulp?

Hopende ook hierin op Uw aller liefdevol medelijden te kunnen rekenen, teeken ik mij met vriendelijke dankzegging mede voor hen, die ik reeds persoonlijk mocht bedanken,

JEANNE v. LAKERVELD BISDOM.

*) De excuses en nieuwjaarsgroeten zijn intusschen reeds gewisseld tusschen den hr. N. en mij langs partikulieren weg.
S.

II.

De gevierde Actrice, mevrouw Betty Holtrop-van Gelder, zal 10 Januari a.s. haar zilveren jubileums-feest vieren.

Zij, die in haar huldigen de groote actrice, of zij, die haar waardeeren als leerares aan Tooneelschool en Conservatorium, en of zij, die haar

Mevrouw BETTY HOLTROP - VAN GELDER.
Een verslag van het jubileum wordt in 't eerstvolgend nummer van dit blad opgenomen.

kennen als vertolkster van gewijde poëzie en aan wie zij zoovele avonden van schoonheid gaf, zij allen zullen komen met hunne gaven, om het mogelijk te maken haar een mooi en blijvend aandenken aan te bieden, met hunne belangstelling, door persoonlijk tegenwoordig te zijn en te bewonderen on welk een schitterende wijze mevrouw Holtrop - van Gelder de aandoenlijke rol van ‘Griseldis’ in het beroemde drama van dien naam van Friedrich Halm weergeeft.

Gij, die uwe gaven zenden wilt, stuurt ze den WelEdel Gestr. Heer T.J. Bouberg Wilson, Marnixstraat 150, Amsterdam, met bijvoeging van een strookje papier waarop uw handteekening voor het album, dat de jubilaresse op haar feestavond wordt aangeboden, en gij, die u van een plaats wilt verzekeren om de voorstelling op 10 Januari bij te wonen, haast u!!

E. VISSER-ZADOKS.
(STELLA MARE).

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 24.)

Nannie stond nog, toen Dorrit het vroeg. In haar zwart-fluweel, slank-makend kleed, met het wat bleeke, aristocratisch-fijne gezicht, gaf ze een impressie van hóógheid die imponeerde, terwijl ze, heel brutaal, zonder blikken of blozen, loog:

‘Natuurlijk. - Dat spreekt toch van zelf. - 'n Aardig paar, die twee, vin je óók niet?’ -

God, wat kòn die Nannie zich goedhouden! Dorrit bewonderde er haár onbepaald om. Zij, met haar veel heftiger, onbewaakter natuur, zou er nooit toe in staat zijn geweest, - nooit. Ze zat met den mond vol tanden. Ze twijfelde ineens bijna of 't wel wààr was van die brouille tusschen van den Bevelaer en Nannie. De menschen zeien dadelijk zoo véél - -

‘Ja. - - Jammer maar, dat Quips zoo'n zwak poppetje is,’ - zei ze - om maar wàt te zeggen. Nu Nannie 't zòò kalm opnam,

was er toch immers eigenlijk geen aardigheid aan haar te plagen. -

Nannie, met 'n kalm-superieur schouderophalen, van er 't fijne van afweten, verzekerde: - ‘Och, dat gaat wel over dikwijls bij 't trouwen. Dat zie je zoo véél, dat zulke bloedarmoedige meisjes de dikste en meest robuste vrouwen worden later.’

Ze glimlachte daarbij Dorrit een beetje geringschattend toe; met zoo'n geniepig getrouwde-vrouw-airtje van: ‘Daar weet jij nu allemaal nog niets van.’

‘Ziezoo,’ - dacht ze in stilte -. ‘Dat nest had ze nu eens flink op haar plaats gezet! Wat verbeeldde die zich wel, hier vandaag te komen neuzen!’ - En, terwijl Dorrit haar kopje thee uitdronk:

‘A-propos - - Wanneer kom jij nu aan de beurt, eindelijk? Ze zeggen immers dat jij en Piet....’

Dorrit schaterde. - -

‘Piet! Kan je begrijpen! Hij is immers jonger dan ik. 'k Zou je lekker danken. Ik mag hem gráág. Maar trouwen - 'k denk er niet aan hoor.’ - -

Maar Nannie, - blij dat ze van 't onderwerp van den Bevelaer en Quips af was - hield vol; gewichtig:

‘Hou je nu maar niet zoo van den domme! Ik ben toch 'n intieme van je. - Mij kan je 't wel zeggen. - Iedereen weet toch immers wel dat je Oom het wàt graag zou zien, jij, z'n aangenomen dochter zoowat, en z'n oudste zoon! - Weet je wat ze allemaal vertellen: dat het nog wacht op Piet z n candidaats. - - Nu, dat duurt zeker nog 'n poosje?’

Nu werd Dorrit bijna kwaad. -

‘Toe, zeg, schei nou uit met dat eeuwige gezeur over Piet en mij,’ verzocht ze knorrig. ‘Juist omdat jij 'n intieme van me bent zou je mij plezier doen al dien nonsens flink tegen te spreken. 't Is of iedereen me aan Piet wil koppelen. En ik denk er niet aan. Ik ben veel te gelukkig zooals ik ben. Ik begeer niet te trouwen.’ -

‘Je Oom heeft toch niet het eeuwige leven’ - zei Nannie scherp, blij dat zij-òòk nu Dorrit pijn kon doen, net als die 't haar had gedaan over van den Bevelaer.

Dorrit kleurde er om. ‘Wat heeft Oom Fredi daar nu mee te maken?’ - antwoordde ze schijnbaar onverschillig. En, met 'n onnatuurlijk gichelen:

‘Ik ben toch niet met Oom gehuwd, zou ik denken! Ik ben toch immers m'n eigen baas, door mijn geld.’

Nannie nam weer haar superieur-geringschattend airtje aan, van gehuwd-vrouwtje tegen 'n jong-meisje. -

‘Alles goed en wel. Dat is nu heel aardig voor 'n paar jaartjes, hoogstens nog. Maar dan, als je zoo van lieverlede passeé bent, en je kunt je ergens als oue-juffrouw en pension gaan inhuren, of 'n eigen suf huishoudentje gaan opzetten, wie kijkt dàn nog naar je, - al ben je duizendmaal Dorrit ten Have.! Om 'n positie te hebben moet je trouwen, daar zit nu eenmaal niets anders op. Als ik je was, dan nam ik Piet maar. Dan hou je meteen je geliefden ten Have-naam!’

‘Dank je wel voor je goeien raad’ - zei Dorrit, 'n beetje gepiqueerd. ‘De beste stuurlui staan aan wal. Iedereen moet maar zelf weten wat ie van z'n leven wil maken - zeg *ik* altijd. Daar heb je nu Joosje 's Gravezandt de Weert. Die is dan dol en dol met 'r ‘Paul’ - ze bauwde het woord smadelijk na, op den smachtenden toon dien Joosje steeds had plegen aan te slaan als ze van haar aanstaanden man sprak. - ‘Nu, over 'n klein jaar zal ze daarom wel 'n klein Paultje hebben. Of 'n klein Joosje. Zij liever dan ik! 't Is maar wàt je geluk noemt. *Ik* heb m'n vrijheid liever!’

Nu hadden ze ineens een gemeenschappelijk terrein om hun boosaardigheid aan te luchten.! Nannie haalde de schouders op: ‘Joosje, zoo'n kind als *die* nog is’ - smaalde ze. ‘Die denkt dat ze aan haar Paul heel wat bijzonders heeft. De èchte Huijghensen willen niets van 'm weten, al noemt ie zich ook nog zoo blufferig: Hoogh Huijghens, om 'n glimpje van deftigheid aan z'n naam te geven.’

‘*Mr.* Hooph-Huijghens als je blieft’ - verzocht Dorrit ironisch. ‘'t Heeft hem heusch moeite genoeg gekost dien titel te verwerven. Piet zegt dat ie driemaal gezakt is.’

‘En eindelijk hebben ze hem er dóórgelaten, om grootpapa Eduma te plezieren. Die is er zelf voor naar Leiden of Utrecht - ik weet niet precies waar ie z'n graad ten slotte gehaald heeft - gereisd’, legde Nannie er weer 'n loodje op. - En toen, met de onbeschaamde minachting waarmede ze, sinds ze gehuwd was, zelve openlijk sprak over haren versjouwden man:

‘Neen hoor, je kan niet zeggen dat grootpapa Eduma bijster voorspoedig is met z'n kleinkinderen. Ber heeft ie nou gelukkig aan mij gekoppeld, en daardoor, door papa, aan dat stal-baantje bij de Koningin geholpen. Maar méér dan dat zal Ber óók nooit presteeren. En Ellen Stinia, die vrome, quasi-rechtschapen, de kat in 't donker knijpende Ellen, die verdrinkt zich uit hysterie, omdat ze geen man gauw genoeg kon opdoen, en, nu weer heb je dit doordrijven van Joosje 's Gravezandt, van den eersten den besten te willen pakken, die op haar weg komt, iemand van wien je, vóór haar engagement, nooit had gehoord in onze kringen.’

‘Ja, dat is zoo; ze heeft 'm op 'n dansclub opgedaan’ - beäamde Dorrit! ‘'n Dansclub, die eigenlijk véél te gemêleerd was voor iemand als Joosje! - Enfin, ze héeft 'm. Dat

is voor haar de hoofdzaak. En, meneer Eduma de Witt zal 'm nu wel verder protégeeren. Wat die wil, krijgt ie tòch gedaan.'

'Wees dáár maar niet bang voor. Grootpapa Eduma is "de" macht in onze familie.' Nannie zei het met 'n zekeren trots, in haar hoogmoed niet ongevoelig voor 't voorname dat ook op háár afstraalde, door haar nu een lid zijn van het geslacht der machtige Eduma de Witten, die immers het land regeerden bijna in hun verschillende vertakkingen, alles dank zij den politieken invloed van hun hoofd, den ex-minister. Zeker, haar eigen vader, graaf de Grevere, behoorde tot een van de oudste adelijke geslachten van den Haag, maar zijn voornaamheid en invloed gingen niet verder dan die van adel en rijkdom. Grootpapa Eduma de Witt daarentegen, door zijn weergaloos handig met alle partijleiders van alle richtingen op een goeden voet staan in het particuliere leven, had de kunst verstaan voor zich en de zijnen recht en wet te buigen zooals hij hij het verkoos, alle baantjes van eer of van voordeel voor zich en zijne famieleden uit te pikken, zich en de zijnen elken jare te doen versieren met de hoogste ridderorden. 'De Godzaligheid is tot alle dingen nut,' had eens een brutale spot-prent-teekenaar geschreven onder een kop van hem, omringd van tallooze kleinere Eduma de Witt-kopjes, welke ieder voorzien waren van de een of andere voordeel-aanbrengende betrekking, of hooge waardigheid.

'Zeg 's, hoe laat is 't eigenlijk?' - informeerde nu Dorrit. Ze wilde niet zeggen - speurend Nannies vijandelijkheid - dat ze altijd bijtijds thuis trachtte te zijn voor den eten, om Oom Fredi nog even z'n kopje afternoon-tea te kunnen schenken, - knusjes samen alleen.

Ze gaf 'n geaffecteerd gilletje van quasischrik, toen Nannie op haar miniatuur-horlogearmband keek, en zei: ''t Loopt tegen vijf uur. Nu wat zou dat? Je hebt dan toch nog allen tijd.'

'Wel neen; - 'k heb tante beloofd dat ik nog even voor haar bij 'n bloemist zou aanloopen, wat bloemen zou meenemen voor van avond. Ze krijgt visite, geloof ik.'

Dorrit loog er maar op los. Oom had met haar afgesproken, van middag wat vroeg te zullen komen. Hij ging een paar dagen de stad uit met 'n vriend. 'Dat moest hij 'goedmaken', - had ze vleiend geëischt.

't Kon Nannie niet schelen dat ze opstapte. De middag was nu toch, Goddank, zoowat om door haar bezoek. 't Werd nu tijd zich te gaan kleeden voor van avond, voor 't diner bij mama, die een groote deftige partij gaf aan Eerste Kamerlid-menschen, en dito's. Eigenlijk 'n saaie boel! Maar alles nog beter dan thuis zitten zich vervelen. Ze was per-se elken avond uit, ging daardoor wel eens, bij gebrek aan beter, naar genoegens waarvan haar ouders en schoononders vonden dat iemand uit haar kring er niet hoorde: de hollandsche comedie, 'n hollandsche voordracht-avond. 'In-ordinair' - zeiden óók haar vriendinnen achter haar rug. Zij-zelve smaalde er achterna óók op.

'God, 't was zoo bespottelijk, de toiletten van 'die menschen'! 'En die blousjes waarmee ze zich mooi maakten!' - Ze sprak van 'blousjes-avonden', om daarmee uit te drukken dat ze ging naar zoo'n eigenlijk beneden haar waardigheid zijnde plaats, waar de acteurs hollandsch spraken, en hollandsch zongen.

Maar, was 't hàre schuld - verzuchtte ze, met 'n onbeschrijfelijk air de dédain, dat je bij ons in den Haag niet eens elken avond fransche opera had? En, wat voor 'n opera dan nog! Kon zij 't helpen dat ze dan wel haar toevlucht moest nemen tot 'n ander, minder soort van uitgangen, waar ze zich trachtte te amuseeren door den verblindenden indruk dien hare te mooie toiletten maakten, door de ergernis die haar

luidruchtig ongegeneerd grande-dame optreden gaf, en andere êtreachtigheden van dien aard!

Ze ging terug naar de slaapkamer, om de kamenier te schellen, teneinde haar bij 't verkleeden te helpen. 't Meisje was er nog bezig. Ze had een boos gezicht. Juist toen Nannie de deur opende schoof Ber langs haar eruit.

Ze ging hem met 'n gezicht voorbij of ze hem nooit had gezien. Ze wist immers wel dat hij haar kamenier niet met rust verkoos te laten, ook dat het meisje daarvan niet was gediend. 't Prouveerde voor haar goeden smaak, vond ze. De zaak-zelf kon haar overigens niets schelen.

't Meisje, 'n beetje angstig, loerde tersluiks, of haar mevrouw niet kwaad was, om die geheel onverwachte tegenwoordigheid van haar man in haar persoonlijke slaapkamer, waar hij niets had te maken. Ze had, met haar zacht, slaafachtig, zwak karakter, een ingeboren angst voor standjes en ruzie. Als Ber haar niet zoo'n innigen afkeer had ingeboezemd, met z'n puisten en z'n stinkenden adem, zou ze zich waarschijnlijk zonder heel veel tegenstribbelen hebben laten nemen door hem, zoo goed als door 'n ander. Ze was 't geboren man-slachtoffer-prooi van ieders begeerten.

Maar Nannie zei niets, stak zwijgend haar kleine voetjes uit, om zich de rose-zijden schoentjes, die bij hare rose chiffon-zijden japon pasten, te laten aantrekken.

Toen, terwijl de kamenier het toilet haar over de schouders wierp, voorzichtig wat poudre donsde op haar mooien vollen hals, gebood ze kortaf:

‘Denk er om Bettie, - 'k zal van-avond niet láát thuis zijn, denk ik, - dat je nog thee hebt

hier in 't boudoir, en dat de haard dan goed brandt. Misschien wil ik nog 'n stukje toast óók. Op diners-zelf eet ik nooit bijna.' - -

'Ik zal 't aan de tweede meid zeggen - als mevrouw 't goedvindt. - - Ik ben er niet van avond' - zei Bettie, de oogen neergeslagen, hèèl bezig met de haken en oogen van de gecompliceerde rug-sluiting.

'Ben je er niet? - 'k Zou niet weten waarom niet.' -

Nannie's stem werd, van kort-af, zooals altijd, nijdig. Zij kon nooit verdragen dat iemand het waagde haar tegen te spreken, in wat ook. - ''t Is toch niet je uitgangsavond?' -

'Neen mevrouw - dat niet - - maar de catechesatie - bij dominée Wijk.' - -

'Wat kan mij dat schelen - jou catechesatie' - vinnigde Nannie. - 'Daarvan kan je best thuis blijven 'n keer. Jij bent de eenige die naar m'n zin kunt theezetten; de tweede meid kan 't niet. Waarvoor heb ik anders 'n kamenier hè?'

'Mevrouw - - 't Is de aannemings-catechesatie - mevrouw. Dominee zal zóó boos zijn als ik wegblijf.' - Bettie's stem klonk huilerig.

Nannie bleef nog onvatbaar voor rede. 'Als je nu nog niet genoeg weet voor je aannemen, dan zal je 't wel nooit leeren, denk ik' - viel zij kwaadaardig uit. 'Elk oogenblik moet je tegenwoordig naar die aannemerij, 'k Zal blij zijn als dat uit is, die gekheid. - Hoeveel weken nu nog!'

'Nog vier weken mevrouw - - Dominee Wijk zei de laatste maal, dat ie mevrouw zal komen vragen, of ze mij wel bereid genoeg vindt. Dat doet ie van al de dienstmeisjes, die bij hem leeren.'

Men kon aan Betties stem hooren, dat ze in dit voornemen een zekere 'deftigheid', die op haar afstraalde, voelde. Dominee Wijk was immers niet maar zoo de gewone 'meiden-dominee', zooals de predikant heette, in de wandeling, die in den Haag het voorrecht had bij voorkeur het dienstbodenpubliek te mogen hebben onder zijn gehoor, omdat het hem nooit gelukt was het orthodoxe high-life in te palmen. Dominee Wijk werd, dank zij zijn protectie door freule de Wevere, en zijn relatie met het Gesticht: Zoekt het Verlorene, zeer geprotegeerd door de Haagsche orthodoxe aristocratie. Nanniezelve had Bettie indertijd bij hem gezonden, toen zij had gevraagd te mogen vrij hebben 'n avond, om 'op aanneming te gaan.' Want Nannie kende zijn naam door de Eduma's, en door freule de Wevere, en door hare eigen ouders.

De hoffelijke beleefdheid van den predikant, die in elk geval door dit voornemen toonde te weten hoe het hoorde, - vond zij - stemde haar dan ook zachtzinniger. - 'Nu mijnentwege, je kunt dan wel gaan vanavond' - stemde zij toe. 'Maar, dáárvan kan je op aan, als die dominee hier komt, en als ik tijd heb hem te ontvangen, dan zal ik hem eens inlichten, hoe plichtvergeten je dikwijls bent, en hoe lui, en hoe lichtzinnig.'

Ze zei het met den zelfverzekerden hoogmoed van de eigengerechtige vrome, die, ondanks al haar grenzenloos egoisme, zichzelve heel braaf en deugdzaam vindt, omdat zij des Zondags naar de Kerk gaat, en ruim teekent op liefdadigheidslijsten.

'Zulke menschen' werden over 't algemeen lang niet hard genoeg aangepakt door de dominees, vond ze, heel ter goeder trouw.

Op het stille gelaat van Bettie verscheen dezelfde gekwelde, treurige, als over een inwendige bekommernis peinzende uitdrukking. Ze was heusch niet bang voer de standjes, die hare mevrouw zich verbeeldde dat dominee Wijk haar geven zou. Ach God neen! Haar kwelden gansch andere, veel vreeselijker zorgen. Ze háátte dien

man. En toch durfde ze 't niet laten tot hem te gaan. Ze was, in haar zwakheid, in zijn macht.

(*Wordt vervolgd.*)

Het Dagboek van tante Jeannette.

Ze zijn er hoor! - M'n schoonzuster natuurlijk heelemaal verreisd, en snakkend naar rust en naar kalmte! En de meisjes vol drukte, dat ze niets hebben om aan te trekken, dat ze volstrekt dadelijk winkelen moeten, dat ze zich zóó verheugen op 't hollandsche lekkers, zoo heel iets anders dan wat je in Indië krijgt. Enz. Enz.! Weet ik wat al! 't Hoofd loopt me om. Gelukkig dat ik zoo'n kalme, niet-gauw-uit-het-veld te slaan natuur heb! Mien was 'n beetje uit haar humeur eerst van al die logé's! ‘'t Zal er me hier mooi gaan uitzien in huis’, - knorde ze. Maar toch geloof ik dat het haar vleide, toen ze allemaal als wolven aanvielen op haar lekkere schotels, en toen Lotty, m'n oudste nichtje, verklaarde gewoon-weg ‘doodelijk’ te zijn van haar Engelsche muts en haar geborduurde schorten. M'n schoonzuster, die er van droomt 'n eigen huishouden op te zetten, - maar ik hóóp wel dat ze bij mij blijft, voorloopig ten minste, - wou dadelijk weten wáár ze die schorten kocht. ‘Want,’ zei ze, ‘mijn meisje moet er ook altijd zoo keurig uitzien als jou Mien, als ik later jour houd.’

Mina keek mij eens aan bij die vraag, en antwoordde: ‘Dat moet u aan mijn mevrouw vragen. Want die schorten zijn cadeaux van haar. 'k Ben er wàt wijs mee.’

‘Als je weer wel genoeg bent om mee uit te gaan, zal ik je aan 't goede adres brengen’,

beloofde ik. ‘'t Is bij *Drabbe in de Spuistraat nommer 6*, een al heel lang bestaande wittegoederenzaak, waar je je kunt inrichten voor je huishoudentje zoo fijn, en zoo degelijk tegelijk, als je maar wilt, lakens, huishoudlinnen, de bewuste mooie witte schorten van Mina, je kunt er te kust en te keur gaan. En, als we meneer Drabbe-zelf spreken in zijn zaak, dan sta ik er je voor in, dat hij je in alles wat je noodig hebt even eerlijk als billijk en practisch zal raden. - Jammer dat je nu net zoo weinig wel bent, want hij heeft juist uitverkoop, dan kan je misschien nog iets extra voordeeligs vinden.’

M'n schoonzusje vroolijkte echter al wat op van 't winkelen-gaan-denkbeeld.

‘Als m'n voeten maar niet zoo in-pijnlijk waren,’ verzuchtte ze. ‘In de Binnenlanden verleer je 't loopen op de straatsteenen natuurlijk heelemaal. Als we op de zeereis onderweg ergens aan land gingen, kon ik haast niet vooruit, zoo knelden m'n schoenen me. 't Is een gruwel.’

‘Weet ik óók al raad op’ - heb ik haar getroost. ‘Er is hier in ons Haagje een uitstekende schoenmaker, *de* schoenmaker bij uitnemendheid, voor alle menschen die zooals jij last hebben van pijnlijke voeten, en daarom hun schoenen zich laten aanmeten. Ik bedoel meneer *H.C*, *de Vlieger*, *Paviljoensgracht 44*, de opvolger van den door iederen Hagenaar bijna gekenden heer Le Gué.’

‘Le Gué’ - kwam Dora - (dat is de naam van m'n schoonzuster) - ‘natuurlijk heb ik dien óók nog gekend vroeger. Mijn ouders lieten allebei bij hem maken, en oom Charles was bij hem, en oom Frederik, en groot-papa, en’...

.... ‘Jawel, schei maar uit’ - viel ik haar in de rede - ‘als je alle menschen wilt opnoemen, die door meneer Le Gué, en nu door meneer de Vlieger, zijn verlost van helsche pijnen aan hun voeten bij 't loopen, dan heb je tot aan van avond werk. Je moet maar eens kijken hoeveel leesten bij hem staan, van alle mogelijke meneeren en dames, uit den Haag en uit 't heele land. Meneer Le Gué-zelf is voor 'n paar jaar gestorven, maar meneer de Vlieger - die al vijf en twintig jaar in zijn zaak was, - heeft nog bij zijn leven die van hem overgenomen.’

‘'k Ga er dadelijk heen’ - besloot Dora resoluut. ‘M'n likdoorns zijn niet om uit te houden.’

‘Helpt hij je óók van af’ - lichtte ik haar in. ‘Je zult eens ondervinden hoe prettig en pijnloos dat gebeurt. 't Is heelemaal niets.’

Want, Dora zette 'n angstig gezicht. Ze deed een verhaal van 'n dokter, die haar eens vreeselijk veel pijn had gedaan bij 't ruw likdoorns wegsnijden, en 't heel kinderachtig had gevonden toen ze schreeuwde erom. - En achterna had ze moeten liggen, zoo bloedde alles.

- ‘Nu, daar is bij meneer de Vlieger geen sprake van, hoor’ - kon ik haar verzekeren in alle oprechtheid. ‘We zullen bij hem een uurtje vast-stellen, want hij heeft het te druk om hier te komen, dan ga je er per rijtuig heen, en, je zult zien, dan helpt hij je zoo goed, dat je te voet wandelt naar Drabbe in de Spuistraat, voor de huishoudelijke inkoopen.’

‘Ajakkes’ kwam Lotty. ‘Wat 'n vervelende boodschap; gaat U liever ergens waar wat moois is te kijken.’

- - Ik lachte haar uit. ‘Zoo, wijsneus, heb je dan soms geen ondergoed noodig, voor de hollandsche kou? Daar zijn wat beeldige snufjes bij, op zoo'n uitverkoop, voor weinig geld. En bovendien, je kunt er ook japonstoffen krijgen, en Vyella voor blouses. Je zult eens zien dat er méér is te koop waar je hartje naar trekt dan je mama

je zal willen geven misschien. Bovendien echter, er zijn méér winkels in den Haag. Jullie hebt zoovéél noodig, dat we niet alles inééns kunnen afdoen. Daar heb je nu b.v. de firma *F.H. Bothe in de Veenestraat*, *nommer 21.* Jullie meisjes zult daar je hart ophalen aan de beeldigste nouveautés voor avond-toiletten en concert- en diner-japonnetjes.'

'Bothe - ja-wel - dien naam herinner ik me óók nog heel goed' - zei Dora weer. 'Die was er in mijn tijd ook al.'

'Dat wil ik wel gelooven' - kon ik haar meedeelen - 'De firma Bothe bestaat immers reeds sinds 1847. Dat is een gróót bewijs van soliditeit nietwaar, dat zij zich heeft staande gehouden niet alleen, in deze tijden van enorme concurrentie, maar óók heeft uitgebreid zelfs, steeds meer. In 1896 is er óók reeds een groote verbouwing noodig geweest wegens den toenemen den vooruitgang, maar nu, van 't jaar, was de ruimte wéér te klein geworden, en vijf maanden lang dezen zomer was de zaak daarom tijdelijk in de Wagenstraat, terwijl ze het huis nommer 21 in de Veenestraat herschiepen in een waar paleisje. Ja, heusch, paleisje, want, wat juist bij 't uitzoeken van teere fijne nuances zoo noodzakelijk is, goed daglicht, en dat in ons grauw vaderlandje zoo gauw je begeeft, dat hebben ze nu daar weten aan te brengen met behulp van groote lantaarns, achter elkaar. En dan moet je eens zien hoe allerliefst het schilderwerk doet, alles crême met goud; als het prachtige electrische licht brandt is het één kleuren weelde voor de oogen. Nu, ik kan jullie dan ook zeggen, op den openings-avond waren er niet minder dan 34 bloemstukken; zoo'n ècht feestelijke aanblik! En - dat zal jullie Indische koukleumen óók wel plezier doen - 't is overal even gelijkmatig lekker-warm,

door de centrale verwarming, aangebracht door de firma Braat te Delft.'

''t Is geen gekheid; - we gaan er heen meisjes' - riep Dora. 'In mijn tijd was den Haag heel wat minder chic hoor. 't Lijkt Parijs wel.' -

'Nu, als ik je zeg dat niemand minder dan de architect van 't Vredespaleis, meneer Boersma, de aannemer is geweest van de verbouwing van de firma Bothe, dan zal je 't wel met me eens zijn, dat onze Haagsche magazijnen tegen woordig zorgen dat ze kunnen méédoen' - antwoordde ik met vaderlandschen trots op onze mooie residentie.

'Hoerah - Hoerah - voor Holland -' juichten de meisjes. -

'Tante - we gaan overal met U heen, - naar meneer Drabbe, - en naar meneer de Vlieger - en naar meneer Bothe - overal' - joelden ze door elkaar - 'overal waar wat te kijken is - en te koopen - en te snoepen - en pret te maken.'

'O, 'k heb nog zooveel meer op mijn lijstje' - beloofde ik - 'van allerlei winkels en mooie dingen gaan we zien; - jullie hebt hoeden noodig, en bont, en blouses, en wandelpakken, en....' -

'En kachels' - verzuchtte Dora mismoedig. - 'Heusch - - die op m'n slaapkamer, die gashaard, die is te klein.' - -

'Stil maar - is al voor gezorgd' - kon ik haar geruststellen. 'Morgen komen ze van *Franses Korte Poten 27*, om 'n groote kachel te zetten. En voor de slaapkamer van de meisjes brengt hij óók kachels mee. Die gashaardjes die er nu staan zijn maar voorloopige behelpsels.'

'Is deze beeldige luxe-haard ook van die firma Franses?' - vroeg Dora, al weer denkend aan haar eigen huishoudentje straks.

Met trots keek ik naar m'n pronkstuk van een haard, in de eetkamer, waar we zaten. 'Zeker' - zei ik. 'En m'n uitstekend keukenfornuis ook. De firma Franses zijn zelf-fabrikanten. Je kunt er terecht zoo duur en zoo goedkoop als je wilt.'

'Je kunt het er zalig warm mee-krijgen - dat is zeker' - vond Lotty, die, Indischkoud, boven op den haard was gekropen. -

Die opmerking herinnerde me aan de voor bloemen *te* tropische warmte, die ik voor mijn Indische logé's in de kamer had gestookt. Gauw greep ik dus naar mijn beeldige bloemenmand, uit het magazijn *Iris*, van den heer *Van Oyen Noordeinde 188*, 'n mandje, onder ons gezegd, van *f* 1,50, maar dat minstens de helft méér toont, en bracht het naar de serre, die al in den loop van den middag danig was bewonderd door mijn gasten, om de smaakvolle groene hangplanten en de mooie jardinières, alle door den heer Van Oyen-zelf er aangebracht.

'Dien meneer Van Oyen neem ik stellig als tuinman,' - had Dora toen al gezegd.

En ik:

'Je kunt nooit beter doen. Meneer Van Oyen is niet alleen een verzorger van bloemen, maar hij heeft ze lief, dat merk je dadelijk. Hij heeft ontzettend veel smaak ook om 'n tafel te arrangeeren voor 'n dinertje. En, last not least, hij is dóór en dóór betrouwbaar en eerlijk; hij raadt je in je eigen belang, en hij is altijd even hulpvaardig, vriendelijk, en voorkomend.' -

Tante JEANNETTE.

(*Wordt vervolgd.*)

p.c.c. ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Fanny. Met Uw stukje, naar aanleiding van het artikel van Ego, komt gij juist te laat, gelijk gij uit mijn noot, onder aan het hoofdartikel in het vorig nommer, reeds zult hebben gezien. Immers, met de repliek van Ego, sluit ik nu de gedachtenw: en de opname van artikelen over dit onderwerp, tenzij de een of ander er een geheel nieuw gezichtspunt over opent. - Ik vind het *bijzonder* aardig van Ego, dat hij U een bijdrage zond voor die dame; te meer waar gij tegen hem nogal boos zijt te velde getrokken ook nog. Maar, zoo gij U herinnert mijn correspondentie onlangs aan mevr. de G - B., dan zult gij gezien hebben, dat ik weiger zijn naam onder de hand bekend te maken, omdat ik 't beter vind buiten die heele zaak te blijven. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen bij den aanvang van 1912, die ik oprecht ten Uwen opzichte herhaal. En, vriendelijk gegroet.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw lief schrijven. Ook ik wensch U alles goeds toe bij de jaarwisseling, U en Uw man. - Berlijn is m.i. vulgair. Twintig jaar geleden heb ik er lang gewoond, met mijn vader. Toen had ik nog niet zooveel van de wereld gezien als nu; en ook waren toen mijn omstandigheden geheel anders.

Na dien tijd verbleef ik er nu en dan wel eens voor korteren tijd, en behield steeds dienzelfden indruk van zekere vulgariteit. Mijn vriendin echter was er nog nimmer, en daarom wilde ik haar die stad thans eens laten zien. 't Trof mij ook nu weer hoe weinig zij zich verandert, hoe ècht-ordinair alles, de zóógenaamd fijne toiletten en de zóógenaamd fijne hotels, je steeds aandoen. Als volk mag ik de duitschers wel graag, ondanks die uitgesproken vulgariteit in alles, maar, om je eens ècht te amuseeren, prefereer ik Parijs steeds.

Mevr. J.K. - Ik vrees dat ik geen tijd zal vinden U particulier te beantwoorden. Daarom doe ik het langs dezen weg, hopend dat gij U-zelf zult herkennen. Ja, inderdaad, ik had de hoop opgegeven ooit weer iets van U te hooren, en, daar Uw nicht nu óók is overleden, wist ik niets meer af van Uw omstandigheden, en ik ben blij thans te vernemen dat die nog al redelijk blijven. Hoe jammer dat enkele dier bestellingen ophielden! De reden daarvan, die gij veronderstelt, wat twee dier dames aangaat, is natuurlijk zeer goed mogelijk, maar, wat de eene betreft, zij is eene Lelie-abonnée, die mij meermalen hoogst vertrouwelijk en innig hartelijk heeft geschreven, en die dan ook steeds aankondigde meerdere brieven, maar die vervolgens jarenlang plotseling zonder eenige opheldering zweeg, om dan weer opnieuw de correspondentie te beginnen. Het ligt dus blijkbaar in haar karakter aldus te handelen, zoodat, wat háár betreft, Uw vermoeden misschien onjuist blijkt op den duur.

Neen lieve mevrouw, wel verre van U Uw oprechtheid kwalijk te nemen, waardeer ik die ten zéérste. Hier moet ik echter in mijn antwoord een beetje voorzichtig mij uitdrukken, om noch U, noch den persoon in questie te verraden. Ik hoop dat gij mij begrijpt als ik U zeg, dat *niet* zijn vader maar wel degelijk hij-zelf, en zijn broer en zusters, die naamverandering wilden, en *niet* de vader. Ik weet dit daarom zoo positief, omdat die vader den mijnen zeer goed kende, en *zelf* tot dezen zeide: ‘Ik vind die naamsverandering bespottelijk, maar m'n kinderen hebben me ertoe *gedwongen.*’ - Daarom is het dubbel ergerlijk dat nu hij - die lang dood is - de schuld krijgt van iets dat hij nooit zelf zou hebben gewenscht. Hij was een doodeenvoudige, zich de zaak-in-questie geenzins schamende man. Wat Uw dankbaarheid betreft, gij hebt *groot gelijk*, dat gij daarom de partij trekt van den betrokkene, want die bij menschen slechts zelden voorkomende deugd van dankbaarheid strekt U tot gróóte eer. Ik erken dat ik van U voor het éérst zoo veel goeds hoor omtrent hem, daar ik steeds het tegendeel vernam, maar ik-zelf ken hem *niet*, dus leg mij gaarne bij Uw oordeel neer. Ten slotte zij U nog meegedeeld, dat, de vrouw, (de dochter van den man over wien het door U gelezen stukje handelt) in elk geval is de hoofdschuldige in het zich schamen voor de zaak. Ik kan U daarvan een bewijs, dat ik weet, hier niet opnoemen zonder al te persoonlijk te worden. Nogmaals, aan Uw oprechtheid breng ik alle hulde; ik vind dat gij edel handelt door aldus Uw dankbaarheid te toonen metterdaad, waar het geldt een afwezige te verdedigen. Lieve mevrouw, indien gij misschien denkt dat het goed is voor U nog eens opnieuw door mij in de Lelie te worden aanbevolen, dan wil ik dit gaarne doen, Geef mij dan echter s.v.p. nog eens opnieuw op, wat gij precies tot Uw werkkring rekent, opdat ik er dan een stukje van kan maken. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen bij gelegenheid van het nieuwe jaar. Ook U wensch ik van harte toe, dat Uw weg zoo gemakkelijk moge zijn als nog mogelijk is, en speciaal dat gij Uw lieve moeder nog wat moogt behouden. Vriendelijk gegroet.

Anna te Hilversum. - Voor het voorgaande nummer kwam Uw stukje te laat. Ik kreeg het namelijk door den uitgever. Gij behoeft het portret niet te rekenen bij de zes kolommen die ik U beschikbaar stelde. Hartelijk gegroet. En meteen veel dank voor Uw vriendelijke briefkaart, en goede wenschen voor 1912. Van harte hoop ik dat het gelukszonnetje bij U moge blijven schijnen in het nu aangevangen jaar, zoo helder als het thans doet. Het is heerlijk zooiets te lezen.

Floris. - Wel verre van U Uw opmerking kwalijk te nemen, waardeer ik die ten zeerste. Zij getuigt van belangstellend lezen. En.... helaas.... *hebt gij gelijk!* Ik-zelve ook had die opmerking terstond gemaakt, met groot leedwezen èn met verbazing. Immers, de bedoelde dame is zelve *redactrice van een vrouwenblaadje.* Ik beschouwde haar daarom als een soort collega, die men kon toevertrouwen althans een behòòrlijken stijl te zullen schrijven. Ten overvloede heb ik haar-zelve drukproef doen toekomen. - Ik erken volmondig dat ik - om bovengemelde reden - het dus niet noodig heb geoordeeld haar artikel in manuscript zoo nauwkeurig door te zien, als wanneer het iemand geldt die niet gewoon is voor de pers te werken. Toen ik daarop in druk las wàt zij had samengeflanst - speciaal ook het weglaten van het woordje ‘dat’ trof mij, evenals U, als zijnde een echt vrouwelijke slordigheid - toen speet het mij ten zeerste dat ik haar 'n hoofdartikel-plaats had ingeruimd. Gij ziet, gij hebt groot gelijk gehad mij eerlijk Uw meening te zeggen. Het eenige wat de zaak m.i. eenigszins goedmaakt is haar eigen onderteekening voluit, waardoor iedereen ten minste wèèt wie de schrijfster is, en dat zij-zelve een Blaadje redigeert. Want zij is niet onbekend aan vélen.

Wat de rest van Uw brief aangaat, ik verwijs U omtrent Berlijn naar de correspondentie aan Nora. Van die vergiftiging in dat asyl merkte men in de stad-zelf veel minder dan de angstwekkende berichten in de couranten zouden doen denken, Het asyl ligt zóó ver van het centrum af. En er gebeuren in zoo'n reuzenstad dagelijks zoo véél akeligheden! Overigens verwondert het *mij* niet, dat duitschers zich van tijd tot tijd met worst vergiftigen. Die ‘lekkernij’ geeft aanleiding tot zulk eindeloos geknoei, dat ik er zelfs in de fijnste restaurants nooit iets van aanraak. Met dat al, *ik* geloof veel eerder aan cholera, die de doctoren trachten stil te houden, dan aan jenever- of worst-vergiftiging.

Ja, ‘de Gepensionneerden’ is een treurig fiasco, vind ik. Jammer van een schrijfster die 't beter kàn, als Cornelie Noordwal. Hartelijk dank voor

Uw goede wenschen bij den aanvang van 1912, en, hetzelfde toegewenscht.

B. van R. - Ik haast mij U omgaand te antwoorden omtrent het artikel 'Voor Christelijke ritualen en symbolen'. Want zeker zal het den schrijver daarvan gróót genoegen doen hier openlijk te lezen, dat zijn werk zóóveel belangstelling vond, dat gij het als brochure wenscht herdrukt te zien. - In hoeverre dit echter mogelijk is hangt éérstens af van den uitgever. Indien ik mij namelijk niet vergis heeft déze het recht van uitgave op alle in de Lelie verschijnende bijdragen, van andere hand dan de mijne. De auteur zou dus bij hem moeten informeeren, of hij-zelf tot die uitgave genegen zou zijn, en, zoo niet, of hij zijn uitgave-recht wil afstaan. En, in dat laatste geval, zou hij, de auteur, een anderen uitgever moeten vinden, bereid zich met den herdruk te belasten. Ik wil in elk geval gaarne hem, den auteur, Uw begeeren nog per particulier schrijven overbrengen. Ik geloof niet onbescheiden te zijn, indien ik U verraad, dat hij een collega is van U. Dit zal U misschien interesseeren. Vriendelijk dank voor Uw waardeerend schrijven. Het is mij nooit te veel moeite van dienst te zijn.

Dixl. - Van U heb ik twee brieven ontvangen. De eerste geldt een geheel particulier onderwerp, in antwoord op mijn particulier briefje aan U. Ik heb U daarvoor slechts hartelijk te danken. Dat bewuste portret is nu al eenige jaren oud; indertijd leek het goed. - Wat echter Uw tweede schrijven aangaat, daarvan begrijp ik *niets.* Ten eerste heb ik het in die correspondentie gehad over de flauwe praatjes van den heer De Visser, het Kamerlid, naar aanleiding van de ontgroeningsschandalen. Maar geenzins *kon* ik in die correspondentie op het oog hebben dien heer H. Visser, die in de Holl. Lelie artikelen en gedachtenw. heeft geschreven. Als gij het zinverband leest *moet* U dat duidelijk zijn. Ten tweede heb ik nooit en nimmer een correspondentie gericht aan iemand in Borneo. Wat gij dus bedoelt daarmede is mij te méér onduidelijk, omdat gij geen enkele zinsnede *aanhaalt* uit die correspondentie, die mij kan doen duidelijk worden wat gij eigenlijk bedoelt. Uit Uw betoogen over het socialisme, en over den inhoud van het door U bedoelde Lelie-nommer, kan ik slechts afleiden dat gij misschien aan twee daarin voorkomende correspondenties dacht, òf aan de eene òf aan de andere. Ik kan U echter verzekeren dat ik van geen van beiden ook maar één woord zou willen terugnemen. Ik méén alles wat ik daar schreef. Vergeet echter niet, dat de correspondentie steeds is een terugslag op een particulieren *brief*, zoodat gij noch een ander nooit geheel en al kunt beoordeelen wàt en waarover het gaat. Als redactrice heb ik mij bereid verklaard ieder die mij, behoorlijk onderteekend, en op fatsoenlijke wijze schrijft, te woord te staan, in de correspondentie, zonder mij daarbij te laten leiden door sympathiën of antipathieën. Aan die verplichting voldoe ik zoo onpartijdig mogelijk, en het kan mij heusch *niets* schelen of deze of die zich over dit of dat onderwerp wil vroolijk maken, of er gemeenheden uit wil zuigen. Als ik mij daarin ging verdiepen zou ik de correspondentie-rubriek immers niet zoo tot aller tevredenheid kunnen voeren, zoo eerlijk en openhartig, als ik het doe. En, juist omdat ik te hoog sta (zoo als gij zelf zoo goed zijt het van mij te zeggen), om mij het oordeel van 'men' aan te trekken, juist daarom ben ik in staat ook dit correspondentiegedeelte van mijn arbeid met den meest mogelijken lust en ijver te verrichten. 'Men' ga ik schouderophalend voorbij. Dat is mijn levensleus.

Ten slotte, gij verwondert U dat ik erken hoe Kuyper over de groenenschandalen eerlijker schreef dan 'de Nederlander.' Want - schrijft gij - 'dat doet hij uit

eigenbelang, om de Staats-universiteiten naar beneden te halen; de doleerende studenten zijn óók geen heilige boontjes.'

Goed, mijn waarde Dixi, maar wat doet dat af en toe aan de *eerlijke* wáárheid, dat Kuyper in dezen eerlijker schreef dan de andere bladen? Mijn correspondent: *Journalist*, maakte mij er op attent dat, waar ik allen Bladen, en speciaal den zóógenaamd christelijken Nederlander, verweet hun geknoei in zake de Leidsche groenenschandalen, althans dr. Kuyper, in de Standaard, een openlijk-af-keurenden toon aansloeg. En hij vroeg: 'Hebt U dat dan niet gelezen?'

Moest ik nu even oneerlijk zijn als andere bladen in zoo'n geval, en doodzwijgen wat iemand zegt, die mij onsympathiek is overigens.? Dat kunt gij toch niet meenen. De zuivere *eerlijkheid* - die ik hooghoud - gebood mij hier terstond openlijk te erkennen: 'Ja, dr: Kuyper heeft in dezen een uitzondering gemaakt, en de waarheid onverholen gezegd'. - Zijn geheime *drijfveeren* daartoe moet hij-zelf verantwoorden. Die gaan mij niet aan. Die deden er ook niets aan af of toe, in verband met de hierboven meegedeelde vraag van *Journalist.* M.i. is dat juist de *vloek* van de zóógenaamd-éérlijke pers, dat doodzwijgen of verdraaien der woorden van tegenstanders of van der redactie niet sympathieke personen. *Ik* hoop in dit opzicht het zuivere standpunt, dat ik inneem, stéeds te bewaren.

Gij ziet wel dat ik heelemaal niet 'boos' ben. En dat zoude ik nog wel zijn, veronderstelt gij, waar gij zulk een vriendelijk kaartje met nieuwjaar-wenschen insloot! Néén, dááraan denk ik niet. Voor kaartje en brief dank ik U hartelijk.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

De repliek van Ego blijft nog tot het volgend nommer wachten.

RED: HOLL: LELIE.

II.

Door de post is bij mij afgegeven een *ledig*ontvangen enveloppe, geadresseerd: Aan freule de Savornin Lohman sstt. Gevers Deijnootweg 37, Scheveningen. De inhoud is dus vermoedelijk zoekgeraakt.

RED: HOLL: LELIE.

17 Januari 1912.
25ste Jaargang.
No. 29

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Jubileum Mevrouw Betty Holtrop-van Gelder.
door Stella Mare.

10 Januari 1912.

Amsterdam viert feest!

Amsterdam jubelt! hèt Amsterdam, dat heden zijn gevierde actrice, Mevrouw Betty Holtrop-van Gelder haar zilveren jubileum ziet beleven.

Vroolijk wappert de vlag van ‘Americain’ en van ‘de Koninklijke Nederlandsche Schouwburg’.

Vroolijk ook wappert de vlag van het gebouw van ‘den Nederlandschen Kunstenaarskring’, waar te midden van kunstzusteren- en broederen, en vrienden en vereerders, de eerste, meer intieme huldiging begint.

Het is een gezellige zaal, die van den ‘Nederlandschen Kunstenaarskring’, de sociëteit van de Amsterdamsche artisten, op het oogenblik nog grootendeels vertegenwoordigd door dames en heeren uit de tooneelwereld.

Wat mij betreft, ik vind het altijd even gezellig op dien Kunstenaarskring.

De zaal is allergenoeglijkst - de tijdschriften, die daar liggen zijn uitstekend en met zorg gekozen, en voor ons, die belang in het tooneel stellen ook zeer interessant omdat ze ons kijkjes geven op tooneeltoestanden en

beschouwingen over acteurs en actrices uit alle landen.

Alles wat betrekking heeft op het tooneel is daàr te vinden. De toon, die op den Kunstenaarskring heerscht, is genoegelijk en vriendschappelijk.

Het deed mij bepaald aangenaam aan, hoe eenvoudig en natuurlijk de omgang in dit tooneelwereld-milieu is, en het is aardig, voor buitenstaanders, die denken dat acteurs, in het dagelijksch leven ook buiten het tooneel, per sé uit macht der gewoonte, steeds comedie spelen - en dit geheel onwillekeurìg ook - te zien, dat zij daarentegen in den omgang zoo beslist vrij van pose zijn.

Met het 'afschminken' leggen zij geheèl hun rol af, en ze zijn zich zelf weer, eenvoudig - bijna kinderlijk, meestal uitsluitend belangstelling voelend voor dàtgene, wat er in het 'plankenland' gebeurt.

Geen wonder dus, dat het de Kunstenaarskring was, waarvan mevrouw Holtrop-van Gelder ook lid is, die haar bemind medelid de eerste hulde wilde brengen.

Om twee uur verzamelden zich allen in de feestelijk versierde zaal, waar, tusschen veel groen en bloemen, eenige portretten der jubilaresse de wanden sierden.

Het sloeg half drie.

Men stelde zich in twee rijen.

Nu zou het gaan gebeuren.

Op den achtergrond stonden reporters, en de photographen van alle bekende weekbladen, met hun toestellen. Groote spanning.

Daar opeens, gerol van een rijtuig - en eenige oogenblikken later trad zij, de heldin van den dag, aan den arm van den heer Bouberg Wilson binnen.

Achter haar, de lange sleep-dragend van de reseda-kleurige japon - crêpe de Chine over witte kant, - en het geheel afgezet met donker satin de laine in een donkerder tint, liep met kleine struikelpasjes Bob, de jongste der Holtrops, telkens trappend op de sleep, (o arme mevrouw Holtrop!), zich ook een Holtrop voelend op een dag als deze waarop ook hij in de 'jubeling' deelde, trotsch, dat hij overal bij mocht zijn - bij de feest-voorstelling in de schouwburg, en ook bij de nachtelijke receptie in 'Americain'.

Groot gejuich, en eèn spontaan.. 'lang zal zij leven!' De Heer Bouberg Wilson geleidde de jubilaresse naar eene, der in het groen geplaatste zetels.

Naast haar namen de heer Holtrop en de klene Bob plaats, en later de beide dochters, de bekoorlijke talentvolle Marie en haar zuster, studente aan de Hoogeschool te Utrecht. Toen klonk van een der leerlingen van het Conservatorium 'Achsah's Freudelied' uit Händels 'Josua', wat grooten indruk maakte op haar, die aldus werd toegezongen.

Weer gejuich!

De Heer Bouberg Wilson nam het woord.

Warm en hartelijk, spontaan en innig waren de woorden tot mevrouw Holtrop door dezen voorzitter van den Kunstenaarskring gesproken.

Wij allen kwamen even onder den indruk en ik zag vochtige oogen - heùsch geen 'tooneeltranen'.

Hij sprak Mevrouw Holtrop van hèel hèel vroeger, toen zij bij hem kwam, en hem vertelde, hoe gaarne zij naar de 'Tooneelschool wilde.

Talent? - Dàt zou kunnen, - maar, o die leelijke Amsterdamsche spraak!'

Geen bezwaar. - Zij *zou* het overwinnen.

En zij heéft het overwonnen, en het meisje dat eens bijna werd geweigerd '*aan de Tooneelschool*' voor haar leelijk Amstersch orgaan heeft nu de welluidendste stem, het heerlijkst buigzaamste orgaan, dat te denken is, en brengt juist door die stem iedereen in verrukking.

Mevrouw Holtrop alleen weet; hoèveel onafgebroken studie, hoèveel ijver daartoe noodig is geweest.

Nog veel meer zei de heer Wilson, - en wat hij sprak ging tot aller hart, omdat het uit het hart kwam.

Mevrouw Holtrop glimlachte telkens door haar tranen heen en toen de spreker zijn hartelijke toespraak had geeindigd, stonden groote tranen in de oogen der sympathieke actrice, die zoo menigeen door haár spel anderen tot tranen toe had bewogen.

Daarna applaus, en gejuich!

Toen een paar vriendelijke woorden van den heer Paul Stampa, die de jubelaresse namens de 'Deûtsche Bühnengenossenschaft' bloemen aanbood,

Weer gejuich en applaus!

Nu verscheen een der gebroeders van Lier, die mevrouw Holtrop over haar eerste engagement bij de gebroeders van Lier herinnerde.

Nadat zij in een openbare les van de Tooneelschool Mejuffrouw Betty van Gelder het fragment uit Schimmels 'Anna Boleijn' hadden hooren voordragen, boden zij haar spoedig daarop in 1886 een engagement bij hun gezelschap aan. Ze waren er trotsch op,

dat zij, die bij hen debuteerde, nu als een zoò gevierde actrice voor hen stond.

Weer gejuich, weer applaus!

Toen, champagne! - ‘lang zal ze leven!’, veel geroesemoes en door-elkander-gegil - en lachen - en vroolijkheid - en groepeerende Photographen aan het werk - - een donkere zaal - toen, - een bliksemstraal van magnesiumlicht, - en - gekièkt, waren wij, - - en ‘het Leven,’ en ‘de Prins’ en de andere bladen zullen ons aanstaande week vertellen of de ‘kiek’ gelukt is.

's Avonds in een stampvolle zaal de opvoering van Friedrich Halm's drama ‘Griseldis’, arm kolenbrandersdochtertje, dat door haar schoonheid en haar onschuld, Percival op zich verliefd doet worden en met den ridder huwt, die geprikkeld door koningin Ginevra's spottende en tartende woorden er in toestemt de proef te nemen van Griseldis liefde.

Als deze de drie beproevingen doorstaan zal hebben, is Ginevra bereid voor haar te knielen, zoo niet, dan moet Percival voorde trotsche koningin knielen.

De drie beproevingen volgen.

Zij moet haar eenig kind afstaan, opdat Percival de genade van den koning zal blijven behouden. Zij wordt ‘hulpeloos, arm en naakt’ door Percival verstooten. Zij moet kiezen tusschen het leven van haar vader en dat van haar man.

Als zij alle proeven heeft doorstaan - en Percival dus ‘gewonnen’ heeft, dan vertelt Percival, dat alles slechts spel is geweest, de prijs voor een voetval van de trotsche koningin en Percival belooft haar al dat ontzettende leed nu dubbel te zullen vergoeden.

Griseldis echter, die zooveel doelloos geleden heeft, verlaat met haar kind de burcht om in de eenvoudige kolenbranderswoning bij haar blinden vader troost te zoeken.

Van het begin tot het einde ontroerde Mevrouw Holtrop ons door haar buitengewoon spel.

Griseldis leed was haar leed en wij allen leden met haar meê.

Voortdurend hoorde men met moeite-bedwongen snikken door de zaal.

Het leed hield ons allen omvangen.

Maar nauwelijks zakte het scherm, - of de tranen waren weggeveegd, - en men zag toen het scherm, na donderend applaus, weer opging, de arme Griseldis nog in haar grove pakje; maar nu niet meer droevig maar stralend van geluk, te midden van een schat van bloemen en om haar stonden commissieleden van de burgerij, leden van het damescomité, confraters en leerlingen der Tooneelschool, - en men droeg bloemen aan, altijd meer, altijd meer, - en men verdrong zich om ook aan de beurt te komen om zìjn krans namens dit of dát aan te bieden - en de leerlingetjes juichten en om wonden de geliefde leerares met guirlandes, en men sprak, de eèn na de ander - uit naam der confraters, die haar met een reuzenkrans, ook een mooien armband aanboden, uit naam van den Raad van Beheer, die haar een gouden-gedenkpenning schonken èn bloemen, en mevrouw Wensma, die even te voren als Ginevra haar zoo had geplaagd en gesard, - zij sprak haar vol liefde toe.

Zal ik u alle namen en vereenigingen opnoemen! - 't Waren er zoò vele.

Zelfs de Vrije Gemeente te Rotterdam en de Remonstrantsche Gemeente te Vlaardingen kwamen met prachtige bloemen mevrouw Holtrop huldigen.

En, er was eèn gejuich, één groote wijde vreugde, en voor ons, die veèl van mevrouw Holtrop houden, was het met haar een avond van groote vreugde.

Toen het scherm eindelijk dien avond voor goed zakte, heerschte er blijde opgewondenheid op het tooneel, terwijl in de zaal de stroom van menschen onder vroolijk gebabbel, en vol sympathie voor de jubilaresse zich huiswaarts begaf.

Neen, nièt allen begaven zich huiswaarts.

Leden van den Kunstenaarskring, commissieleden, confrateressen en confraters, togen naar 'Americain', waar mevrouw Holtrop-van Gelder receptie hield, en ongeveer half één door het Largo van Händel voor zang, piano en viool, werd ontvangen.

Veel zou ik u van dezen feestavond - o neen het was nacht, kunnen vertellen, maar plaatsruimte verbiedt mij al te uitvoerig te zijn.

Laat mij u dan alleen zeggen, dat iedereen verrukt was over de lieftalligheid en beminnelijkheid van de heldin van het feest.

Voor ieder had zij haren lieven lach, zij, de vrouw zoo vol distinctie, de actrice bij uitnemendheid, de liefdevolle moeder.

Geen oogenblik liet zij haren jongsten telg uit het oog, die zoo parmantig tusschen al die groote menschen door liep, zijn zusters, soms plagend in den hals kriebelde, of dan weer gauw een sandwich uit den vollen schotel nam

en het smakelijk oppeuzelde, en iedereen vol trots vertelde, dat hij heusch heelemaal geen slaap had, ook toen de ‘groote menschen’ zich al vermoeid gingen voelen.

Het was een mooie avond.

Onvermoeid werd er gedanst. De tusschenpauzen werden gevuld met heerlijk vioolspel van den Amsterdamschen kunstenaar Wolters, of door fraaien zang van mevrouw Sternheim-Smits en den Heer Simon Denijs.

De stemming was opgewekt.

Ieder was verheugd, ieder genoot van zang of dans, of van beide.

Eindelijk, het was al morgen, moesten wij afscheid nemen, maar bij het verlaten van ‘Americain’, klonken nog steeds de slepende tonen der ‘Valse Brune’, en rose-, en blauwgekouste voetjes, in goudleeren schoentjes, bewogen zich nog steeds in sierlijken danspas over den gladden parketvloer.

Overzicht van de week.

I. Schandelijk.

‘*HET KERSTFEEST DER ARMEN.*’

‘*Groote drommen van armen waren gisteren weer naar Paleis voor Volksvlijt getrokken, om daar door het Leger des Heils op een stevigen en smakelijken maaltijd te worden onthaald... In de zaal was het dus volop feest. En daar, als elk jaar, keken de vele gegoeden, die tegen een kwartje entrée waren binnengelaten, zich de oogen uit. Zij keken hoe de arme eet, en hoe smakelijk hij eten kan.*’

(N.R. Ct. Ochtendblad 27 Dec.)

Het maal der hongerigen een kijkspel voor de verzadigden. Zeker zal hier rauwer werkelijkheid te zien zijn geweest, dan de schouwburg meestal geeft. Voor den lagen entréeprijs van een kwartje kan de bezoeker verfijnde emoties hebben gehad. En de hongerige, die het aannemen van onze huidige liefdadigheid nog als schande gevoelt, kan nu de voldoening smaken dat hij het ‘liefde’ maal voor een deel zelf bekostigt. Al is het in het publiek verslinden van een maal door een uitgehongerd mensch wel eenigzins een ongure verkoop van arbeidskracht.

De liefde bedekt alle dingen; zij is voorzichtig het schaamtegevoel van den naaste, al is het maar een arme stakker, niet te kwetsen.

Wij zien hieruit, hoe de afhankelijkheid van het kapitalisme den geest van het Leger des Heils al meer demoraliseert.

Wij socialisten bereiden den armen geen openbaar z.g. ‘liefdadig’ maal, maar wij strijden voor een maatschappij, waarin een ieder zijn maal, door arbeid gewonnen, zal hebben.

J. Gr.

Het bovenstaande couranten-uitknipsel, - uit welke courant weet ik niet - is mij toegezonden door een Lelie-abonné; ik vermoed om zijn afschuw ervan uit te drukken, daar ik zijne denkbeelden ken.

Ik deel die denkbeelden in dezen volkomen, want een dergelijk, tegen entree-prijs, de armen en hun nood ten toon stellen, is m.i. beneden alle critiek, en ik begrijp niet hoe menschen die zich, zooals het Leger des Heils, christenen noemen zulk een onwaardig verkoopen van den aanblik der ellende aan laagstaande ruwe zielen, die

er genot in vinden zich met zoo'n vreeselijken aanblik te amuseeren, kunnen overeenbrengen met de liefdeleer van Jezus Christus: ‘Zoo wat gij aan den minsten mijner broederen deedt, dat hebt gij aan Mij gedaan.’

Zou het Leger des Heils Bestuur - dat nog wel Jezus Christus vereert als de ‘Heiland der Wereld'’ als ‘Gods eigen eenig-geboren Zoon.’ - Hem voor een kwartje te kijk willen stellen als Hij honger had?

- - Hoe brengt het dan deze bovenstaande woorden van Hem overeen met dusdanige handelwijze?

Mijne moeder placht aan haar deur nimmer een arme of een bedelaar af te wijzen, zonder hem althans een met vleesch en boter goed voorziene boterham te geven. Haar werd toen van ter zijde meegedeeld, dat dit wel eens aanleiding gaf tot misbruik maken van hare goedheid, omdat er bedelaars waren, die deze smakelijke boterhammen verkochten voor geld, in een daarvoor zich beschikbaar stellend winkeltje; en de raad werd erbij gevoegd: ‘Laten ze het voortaan in Uw tegenwoordigheid opeten; als ze honger hebben, dan doen ze dat wel.’

Waarop mijn moeder met weerzin antwoordde:

‘Zulk een vernedering den hongerige aandoen stuit mij tegen de borst. Veel liever wil ik nu en dan door een niet-hongerige worden beetgenomen, dan den wezenlijk-hongerigen hun genoegen bederven, door als een waakhond erbij te blijven terwijl zij eten. Zij-ook hebben hun gevoel, zoo goed als ìk, en het moet hun hoogst-pijnlijk zijn immers, wanneer een ander hun honger gadeslaat, en hen in hunne vrijheid belemmert.’

- Aan dien stelregel heeft zij zich steeds

gehouden, en ik-zelve mocht eens, dank zij die herinnering, eene wezenlijk zeer weldadige dame terugbrengen van hare gewoonte den bedelaars in hare tegenwoordígheid de boterhammen te laten opeten. Zij-ook was bang voor bedrog, maar, toen ik haar van mijner moeder opvatting in dezen vertelde, kwam zij terstond tot het besluit dat zij dier voorbeeld wilde volgen, liever wilde beetgenomen worden een enkelen keer, dan aldus *kwetsen* het gevoel van den immers toch reeds zoo misdeelde.

Thans echter, in het hierboven meegedeelde Leger des Heils geval, geldt het iets veel, veel ergerlijkers: namelijk het openlijk, tegen entreé, ten toon stellen van liefdadigheid ten opzichte van ellende en nood en armoede.

En wat te zeggen van de menschen, die daar heengaan tegen de entree van een kwartje, om te kijken er naar! Die soort behooren tot hetzelfde publiek, dat zich wellustig wijdt aan dierenmishandeling, en aan levensgevaarlijke circus-kunsten, aan alles, in èèn woord, wat afschuwelijk, laagstaand, den mensch-onteerend is.

En dat alles geschiedt in naam van den Christus, van Hem, Die omtrent weldadigheid geboden heeft: ‘Laat Uw eene hand niet weten wat de andere doet’.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Vorstelijke personen, die over 't jacht-‘vermaak’ denken als ik.

Friedrich Wilhelm IV (de broeder van den ‘grooten’ Keizer Wilhelm I) was een *tegenstander* van de jacht. Hij liet bij de gedwongen hofjachten het schieten opzettelijk over aan zijn ‘knechten’, - zooals hij zijn dappere hofhouding dan noemde.

Koning Ludwig II van Beieren vond het jagen beneden de waardigheid van een koning, ‘*wiens plicht op aarde is te zorgen voor volkswelvaart, volksontwikkeling*, *wetenschappen en kunsten*, *en niet in het najagen van sport en genot.*’ (Neem er een voorbeeld aan gij hedendaagsche vorsten: Wilhelms, Hendrikken, Alphonso's, George's, etc., etc.).

Der ‘Alte Fritz’ echter, de beroemde groote Frederik van Pruissen, sprak nog het méést verachtelijke oordeel uit. Hij noemde - even als ik - de zóógenaamde ‘hofjachten’ **slachters**-vermaak.

't Ware te wenschen dat deze aan een duitsch, zéér konings- en vaderlands-gezind Blad ontleende onthullingen den hedendaagschen vorsten eens tot nadenken brachten over 't peil waarop hun ‘jachtvermaak’ staat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 28.)
IV.

Joosje Hooph-Huijgens geboren 's Gravezandt de Weerdt vòelde zich.

't Was toch wàt leuk zoo jonge-mevrouwtje te spelen, en daardoor 'n heel personage van gewicht te zijn, die men nóódig had!

Want, wat beteekende ze vroeger bij grootpapa en grootmama aan huis! Immers niets. Al die deftige voorname meneeren en mevrouwen, staatslieden en dominees en nuttige dames, die begroetten haar lief-neerbuigend als 't aardige kleindochtertje van den ex-excellentie, maakten 's gekheid met 'r, om 'r aardig gezichtje, zooals meneer Vermeulen b.v., of meneer ten Have, maar voor de rest speelde ze geen anderen rol hoegenaamd, dan de ondergeschikte van moeten thee-schenken, en grootmama helpen de honneurs waarnemen, en doen en laten wat die en grootpapa verkozen.

Dat was nu allemaal héél anders, nu ze mevrouw Hooph-Huijgens was, de vrouw van den deftigen Bank-directeur, die door den Haag auto'de, en zich eerstdaags zou associeeren met Piet ten Have, wiens student-schap was gestrand op 't zakken voor z'n candidaats.

Paul, háár knappe Paul, had hem dat toen zoo mooi voorgepraat, 't voordeelige en onafhankelijke van 'n associatie met hem! Natuurlijk, hij, Hooph-Huijgens, zou 't werk doen, Piet bracht alleen zijn bekenden naam aan, en zijn fortuin in de zaak.

En de oue heer, Fredi ten Have, had toegegeven.

Piet ‘verrekte’ 't studeeren - had ie kortweg gezegd, heelemaal zonder lust om 't nog eens 'n tweede maal te beproeven 't zich laten inpompen door 'n repetitor van z'n examen. Waartoe zou 't ook dienen! Als ie klaar was, dankte ie er lekker voor om bij de rechterlijke macht te gaan, en zich jaren lang op kleine plaatsjes te laten wegstoppen daardoor. En advocaat! Practiseeren deed ie toch niet. Als 't dus papa om den blooten titel te doen was, dan kreeg ie nu toch óók 'n mooie positie ineens, als associé van den aangetrouwden kleinzoon van den ex-excellentie Eduma de Witt. Zoo'n buitenkansje

vondt je niet alle dagen, dat je zoo gemakkelijk 'n mooie positie werd aangeboden!

Die relatie met de Eduma's had bij Fredi ten Have den doorslag gegeven. 't Was immers waar wat Piet zei, als *hij* niet toesloeg, dan zocht Hooph Huygens natuurlijk 'n ander, die wàt graag wou stellig! En aan de academie kwam er van Piet toch niets terecht, niet zooveel. Dat werd dan misschien jarenlang boemelen, en aan 't eind toch nog sjeezen. En wat dan! In dien tijd was de kans op Dorrit dan ook verkeken. En Dorrit moèst Piet z'n vrouw worden! Hij, Fredi, wist zelf 't best wáárom dat moest.

Daarentegen, als ie Piet nu in den stijgbeugel hielp, kreeg de jongen ineens 'n deftige positie in den Haag, en dan zou de gewone ten Have-natuur, van zichzelf opwerken tot 'n steunpilaar der maatschappij, wel bij hem boven komen. En dan volgden dáároit weer van zelf óók de trouwplannen, 't ééne uit het andere.

Zijn vrouw had nog even geopperd, dat Piet toch wèl wat héél jong was, dat ze van mr. Hooph Huijgens eigenlijk niet genoeg afwisten, maar Fredi, uit de hoogte, had haar den mond gesnoerd:

'Van zulke dingen wist *zij*, als vrouw, immers niets af. Daarmee moest ze zich nu niet bemoeien, dat moest ze aan hèm overlaten, als je blieft, de toekomst van de jongens....'

Bedeesd-onderwerperig had mevrouw ten Have verder gezwegen. Ze voelde wel dat ze zelve immers ook niet heelemaal op 'n onpartijdig standpunt stond, omdat haar die relatie met de Eduma's natuurlijk om persoonlijke redenen antipathiek was, die toenadering die hierdoor ontstond tusschen de familie van Geerte Stinia en haar eigen zoon. Maar daaraan wilde ze niet toegeven, aan zulke kleinzielige gedachten. Haar man, haar Frédi, was nu immers van háár; die gemeene vrouw, die Geerte Stinia, die had wèl haar eigen verdiende loon thuis gekregen! Foei over 'n vrouw die zich-zelve zoo onfatsoenlijk kon vergeten! Neen, over dien jeugd-misstap van haar besten braven man mocht ze niet piekeren. Hij had groot gelijk, hij wist beter wat voor 't geluk van de jongens noodig was dan zij. En dan, Piet was zoo'n èchte, vlugge, knappe, overal-geziene ten Have! Die zou zich gauw genoeg in die Bank-zaak inwerken, zorgen dat ie onmisbaar werd! Alles-welbeschouwd mocht Mr. Hooph Huijgens van geluk spreken dat ie zoo'n buitenkansje kreeg van 'n ten Have als associé....

Joosje voèlde zich.

Zat nu niet - op grootmama's introductie - niemand minder dan dominee Wijk vóór haar, 'n beetje links, 'n beetje onhandig, als nederige verzoeker, voordrager van 'n bede, aan háár, tot voor weinige maanden nog maar 't niet-getelde jongemeisje Joosje 's Gravezandt de Weerdt, maar die hij nu, in haar jonge-mevrouwschap, heel correct, in eigen persoon, kwam vragen, of ze wel zoo goed zou willen zijn z'n protegéetje in haar dienst te nemen, 'n meisje uit 'n gezin waarvoor hij zich interesseerde, dat hij trachtte vooruit te helpen. -

'Of je 't al aan haar zou kunnen zien?' - overlegde Joosje gewichtig bij zichzelve, terwijl ze met 'n heel huismoeder-airtje tegenover den dominee op haar sofa zat, in 'n wat ruim gedrapeerde Grieksche japon van 'n lichtblauw soepel voile-stofje, dat mooi kleurde bij haar frissche teint en blond haar.

En, met haar oogen quasi-verlegen neergeslagen, hopend dat dominee 't nu wel raden zou in elk geval, want ze vond het dan buitengewoon interessant:

'Ja, ziet U - Grootmama heeft me er al met 'n woord van gesproken dat U die menschen goed kent. - En natuurlijk, 'n recommandatie van U, dat is voldoende. 't Is maar - of ze al groot genoeg zal zijn voor wat 'k eigenlijk noodig heb. - Wel enkel

'n dagmeisje, maar dan toch iemand die je wat kunt toevertrouwen àl - - als ik eens uit de stad ben - of eens ziek.' - -

Nu, met die laatste toespeling, waarbij ze warempel óók nog 'n kleurtje kreeg, gelukkig net op het rechte moment, zou dominee 't dan toch wel vatten.

- Maar dominee Wijk had z'n gedachten zóó ver weg van Joosje, en bij een zoo ander soort van vrouw-meisje dan zij, dat zij er werkelijk van zou hebben geijsd, had zij 't maar kùnnen vermoeden! -

'Ze moet natuurlijk alles nog leeren - dat spreekt van zelf' - antwoordde hij, zonder zich in 't minst te interesseeren voor Joosje's toekomstige ziekten, en de oorzaken daarvan waarop zij zinspeelde - 'maar aan den goeden wil daartoe zal 't haar niet ontbreken, dáárvan ben ik zeker. 't Is 'n echt lief, eenvoudig, hartelijk schepseltje, waarover U zeker tevreden zulf zijn. Och, en U begrijpt, als zoo'n meisje in 'n *goeden* dienst terecht komt, bij christelijke menschen, dat scheelt zoo veel voor haar toekomst later. Daarom doe ik altijd m'n best voor al m'n cathechesanten dat ik ze in dien geest voorthelp, ze niet maar zoo op goed geluk da booze, wijde wereld laat ingaan.'

'Zeker, daar hebt U wèl gelijk in. - Echtchristelijk van U' - beaamde Joosje plechtigzalvend, met de stichtelijke phrasenmakerij, waarin ze, ondanks haar jeugd, volkomen thuis was, dank zij het voorbeeld van Groot-

mama en Grootpapa Eduma de Witt. - ‘M'n keukenmeid is al wat ouder, en die gaat de meisjes daarom altijd vóór 's ochtends, in 't samen bidden en bijbel-lezen. U begrijpt, m'n man moet naar 't kantoor 's ochtends, dan gaat het zoo moeilijk ze te laten binnenkomen, en doen wij beiden dus 't maar onder ons.’

De waarheid was, dat noch zij, noch haar Paul, ooit een bijbel ingekeken hadden in de week, alleen Zondags deden ze het, als ze, stichtelijk-vroom, bij een of anderen modepredikant in de kerk zaten, om zich daardoor behoorlijk te afficheeren als godzalige medeleden van het godvruchtig Eduma de Wittgeslacht.

Maar aan dominee Wijk kon 't zieleheil van Joosje en van haar Paul, bitter-weinig schelen. Recht op z'n doel afgaande, vroeg hij nu:

‘Wanneer mag ik haar dan eens bij U sturen, om zich aan U voor te stellen? - Morgenochtend - vindt U dat goed?’

‘Ja - zeker’ - stemde Joosje toe, in haar hart heelemaal al besloten die protegée van dominee Wijk, van wie je dus zeker kon zijn dat ze uit een fatsoenlijk gezin was, te huren. Toen echter, zich herinnerend dat het misschien onbeholpen en kinderachtig stond zoo dadelijk toe te happen, en dat je toch diende te ‘informeeren,’ vroeg ze gewichtig:

‘En dus heeft ze nooit nog gediend. - Dus kan ik nergens van haar informaties inwinnen, dan bij U?’

- - ‘Neen, dat niet; - - ze komt nog zoo pas kijken. - Als er niet alweer 'n zusje op haar volgde, die nu ook weer van school komt, dan zou haar moeder haar, geloof ik, nog wel wat thuis houden. Maar, weet U wat ik daar juist bedenk, U kunt misschien eens navragen naar haar zuster, bij mevrouw Eduma de Witt - de Grevere, Uw nichtje, geloof ik. Want bij die mevrouw dient 'n zuster van haar, de oudste, Bettie, óók 'n cathechesantje van me’

Dominee Wijk sprak altijd eenigzins moeilijk-verlegen. Z'n dames-adoreersters vonden dat 'n charme te méér van 'm, dat ze met z'n creoolschen afkomst in verband brachten. 't Was alsof hij-zelf zich geneerde voor al de goedheden, die hij blijkbaar rechts en links in stilte uitstortte over zijn arme gemeenteleden, alsof het hem moeite kostte hunne namen zoo openlijk te noemen. Hij liep zoo nooit te koop met zijn weldaden, hij deed het zoo-ècht om de goede zaak alleen, - als zieleherder.

Nu ook was hij, al sprekend, reeds opgestaan, boog diep tot afscheid: -

‘Mag ik U wèl bedanken mevrouw - voor Uw welwillende ontvangst.’

Joosje kleurde van plezier dat ze zoo'n genadigen rol speelde; net als grootmama voelde ze zich nu. Ze stak neerbuigend haar hand uit, en zei, gemaakt lief, op'n beschermend toontje:

‘O, 't genoegen is aan mij geweest - Dominee. - En, wat Uw protegéetje betreft, ik denk stellig wel dat het in orde komt. M'n nichtje Eduma de Witt is heel tevreden met haar kamenier, dat weet ik - 't is ook een ècht beschaafd meisje op 't oog, vind ik - dus, als die Marietje haar zuster is’ - -

‘'t Is 't zelfde slag van meisje - ze zijn 't zelfde soort persoontjes’ - verzekerde dominee Wijk nog, - ‘Marietje is alleen maar jonger en kinderlijker natuurlijk’ - -

‘O pardon’.

Want hij liep bijna aan tegen freule van Hechtern, die juist werd binnengelaten door de meid. - Joosje stelde nog voor, in de gauwigheid:

‘Freule van Hechtern - dominee Wijk.’ - Maar de dominee was blij de deur uit te kunnen schuiven, en Ida van Hechtern, - Ietje bij hare intiemen - zooals Joosje er eene was, - keek hem met 'n geringschattend airtje na:

‘Ik vind dominees eigenlijk 'n verouderde instelling’ - zei ze pedant. - -

Joosje ging rechtop zitten van schrik, met 'n vaag besef dat zulke nieuwerwetsche gezegden ongepaste schokjes toebrachten aan 't hechte gebouw van eigen voordeel, door quasi-vroomheid, opgetrokken door haar geslacht en haar côterie van christelijk-Haagsche orthodoxie.

- - ‘Ik weet niet wat je bedoelt’ - zei ze heel strak, te dom om 'n dispuut te durven beginnen over wàt-ook, maar met 'n instinctmatig gevoel, van dat het haar Edumabelang was in èlk geval orthodoxe dominees te verdedigen tegen wien of wat ook.

‘Ik bedoel’ - zei Ida van Hechtern, met verzaligde oogen, ‘dat we vrij moeten zijn, - vrij; dat we God moeten dienen, niet maar omdat het dogma van 't een of ander kerkgenootschap dat zoo wil, maar omdat onze eigen innerlijke stem ons dat zegt, dat Godsdienst 't reinste, 't hoogste, 't zuiverste is wat er bestáát.’ - -

Ze had de haar ingeprente les zoo vlot opgedreund, dat Joosje er heelemaal van beduusd werd. 't Leek véél - dacht ze - op de preeken die ze Zondags hoorde, en waarnaar ze niet luisterde, maar 't was toch niet héélemaal 't zelfde, - dat merkte ze wel. - Daarom zei ze vaag:

‘Van wien heb je dat allemaal geleerd in eens? - Jij bent toch ook orthodox-aangenomen, net als ik?’

- ‘Ik heb ook niets tegen orthodoxen, of tegen wat voor kerkgenootschap ook’ - ver-

zekerde Ida van Hechtern genadiglijk. ‘Dat is juist het mooie van onze leer, dat wij overal en van elken godsdienst het wáre overnemen, uitzoeken de wàre kern, zonder dat het ons iets kan schelen van wáár het komt. We hebben de vorige week 'n vergadering gehad tot vaststelling der statuten van onze vereeniging, en ze zal heeten, is bepaald: ‘Vereeniging tot bevordering van het Geestelijk leven, en tot Beteugeling van de Zinnen.’

Ida van Hechtern was 'n niet onknap-uitziend, 'n beetje grof-gebouwd jong-meisje, wier broers en zusters alle getrouwd waren. Zij-zelve, laatst-overgeblevene van 'n weduwemoeder, die geheel en al opging in de verschillende gezinnen harer getrouwde kinderen en in de wederwaardigheden en ziekten harer kleinkinderen, was daardoor 'n beetje op den achtergrond geraakt thuis, werd altijd voor den dag geroepen als het gold bij zuster deze ‘in te vallen voor 'n bevalling’ of bij broer die, als zijn vrouw ziek was, te komen helpen, of om dagjes thuis te blijven, en op lastige neefjes en nichtjes te helpen passen, die de verrukte grootmama te visite had gevraagd. Door de orthodoxe leer, van gehoorzaamheid aan Gods wil, waarin ze was grootgebracht, in toom gehouden, had ze zich gewillig en gelaten in 't onvermijdelijke geschikt. Maar 'n soort dégout van trouwen en kraambedden en kindergehaspel was daardoor van lieverlede ontkiemd bij haar, de te jong en te ongegeneerd achter de schermen van èchtelijk leven gezien hebbende.

‘Ik wil nooit trouwen - nooit’ - lag haar, in volle oprechtheid, tot groote ergernis harer moeder, steeds op de lippen. 't Was haar 'n bepáálde verruimende afleiding voor haar geest geworden, toen haar neef, Jhr. Edward Oort, maar die zijn Jhr.-titel niet gebruikte, omdat hij dit tegenstrijdig met zijn principes achtte, haar zijn boeken had laten lezen over geestelijke reinheid, en over allerlei christelijk-humanistische theorieën. Uit die theorieën van Edward, die 'n heelen aanhang had in den lande van lieverlede, was de nu opgerichte Vereeniging ontstaan, waarvan voor de gezonde, levenslustige Ida, zich-zelve onbewust, voor háár de grootste attractie was, dat zij er ‘vergaderde’ met allerlei meest nog jonge menschen van haar eigen slag, zonder steeds te worden aan banden gelegd door haar vele plichten thuis, van tante, en schoonzuster, en dochter, en zuster. Daar, in die vergaderingen, was zij de onafhankelijke freule Ida van Hechtern, met 'n eigen vrijen wil, 'n eigen vrije meening, was zij 'n eigen persoonlijkheid, die kon denken, zeggen, doen, wat ze verkoos. Thuis echter was ze nooit iets anders dan ‘tante Ietje’, of ‘m'n schoonzuster’, of ‘m'n zuster’, of ‘m'n ongetrouwde dochter Ida’ - alle welke woorden uitdrukten, dat zij haar eigen begeerten en genoegens had ondergeschikt te maken aan die van alle mogelijke neefjes, nichtjes, broers, zusters en moeder, die op haar, als ‘de’ ongetrouwde beslag legden.

Protesteerde zij een enkele maal, dan had mevrouw van Hechtern dadelijk het antwoord bij de hand, heel ter goeder trouw in die opvatting:

‘Maar kind - God heeft jou nu die taak op je schouders gelegd. En wát 'n héérlijke taak, zoo velen ten zegen te mogen zijn.’ -

‘Als Henk en Frederik en Ernst en Wies en Jetta trouwen willen, waarom moet *ik* dan altijd dienen voor hun huishoudster en kindermeid’ - verzuchtte Ida. - - ‘Ik vind 't gewoon-weg vies om kinderen te maken aldoor, als je, zooals Jetta b.v., ondertusschen voortdurend klaagt, dat je er niet tegen kunt, tegen bevallingen, eigenlijk....’

Haar moeder, verontwaardigd, had haar de hand op den mond gelegd:

‘Foei Iet - schaam je,’ - verweet ze. - ‘Over zoo iets spreekt 'n jong meisje niet. - Wat heb jij daarvan nu voor verstand?’ -

‘Maar ik moet wèl verstand hebben van al die kinderen op potjes zetten en hun vuile neuzen afvegen,’ - had Ida nog tegengeprutteld. ‘Laten ze die bijzonderheden dan óók maar voor zich zelf houden.’ -

Maar, 't gevolg van haar moeders berisping was toch gewreest, dat ze zulke dingen niet meer hardop zei, ze des te meer dacht in stilte. Juist dáárom was zij zoo'n enthousiast lid geworden van de Vereeniging tot Bevordering van Geestelijkleven en Beteugeling der Zinnen. Met al die jongelui, die daarvan lid waren, kon je nu nog eens praten en omgaan, zonder dat ze er zich dadelijk ‘dat’ bij dachten. Zeker, Edward, de stichter, was zelf wèl gehuwd, maar dat was misschien maar goed, anders kreeg je dadelijk praatjes. En kinderen had hij ook! Ze voelde wel dat hier dus 'n fout zat in de redeneeringen van neef Edward Oort, dat hij dus niet zelf deed naar z'n ‘reine’ theorieën, maar ze verdiepte zich maar liefst niet daarin, veel te dankbaar aan hem, om 't soort van onschuldig vergader-genoegen dat hij haar had bezorgd.

Aan Joosje zat ze nu op te noemen wie tot het Bestuur behoorden, meest ongetrouwde dames natuurlijk, maar er waren toch ook 'n paar heeren bij. Edward Oort was eerevoorzitter, maar, daar hij op Voorburg woonde, kon hij niet geregeld overkomen.

't Interesseerde Joosje maar matig. Ze brandde van verlangen haar ‘geheim’, dat ze de volmaking vond van hare getrouwdevrouw-gewichtigheid, aan hare intiemen te openbaren. - Telkens keek ze verstolen

naar haar werkmandje, waaruit nuffig 'n pas begonnen kinder-tocht-manteltje keek. Ze was gansch niet van plan natuurlijk haar luiermand zelf in orde te brengen, had die al heelemaal besteld op de Industrie-school - waar de Koningin óók liet maken - maar, zoo'n enkel dingetje, waaraan je zelve liefjes bezig was, dat 'stond' - vond ze.

Ineens, zonder overgang, zei Ida, eindelijk uitgepraat, merkend dat ze niet véél belangstelling wekte:

'Weet je dat ze bij m'n broer Henri 'n nakomertje wachten? Nou vráág ik je? - - Renée, 't jongste kind, is bijna zeven' - -

Joosje schoot, zedig-preutsch, 'n blik naar haar eigen, niet meer maagdelijken schoot, en verzuchtte, lief-doenerig:

'Och heden! - Wat zullen ze gelukkig zijn? - Wat leuk!'

'Nee - heelemaal niet. - Henri zegt, dat ie z'n vijf meisjes al méér dan gek genoeg vindt, om later mee uit te moeten gaan. En z'n vrouw heeft er nu óók meer dan haar bekomst van, - geloof ik.' - Maar met dat al màken ze ze toch maar! De eenige, die gelukkig is, is mama natuurlijk. Want de kinderen-zelf, - zelfs Renée, met de tegenwoordige vroeg-wijsheid op dat gebied, begrijpt er alles al van - vinden 't óók niets dol nog zoo'n schreeuwertje méér. Je moet er, de oudste, Aleid, over hooren! Die denkt net als ik, nu al!'

(Wordt vervolgd).

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Repliek van Ego.[1)]

> 'Je ne parle que de l'amour profane, car, au vrai, *il n'en est point d'autre qui vaille*'
> (MAURICE MAINDRON).

De storm is komen aanbulderen; wel niet zoo hevig als die van 30 September, welke zoovele woudreuzen geveld heeft, maar hij was toch krachtig genoeg om zoo'n verwaten (?) **EGO** met één ruk te doen sneven.

Trouwens ik had het wel gevreesd. Ik zelf had van *steenigen* gesproken, en ook van *uitgooien*, maar de geachte Redactrice heeft mij misschien daarvoor behoed, nu zij schreef[2)]: '*Ik* ben Ego in elk geval dankbaar voor zijn gedachtenwisseling omdat...'

Zij had groot gelijk, want, als Ouida in haar Pascarel (vertaling, blz. 22) schrijft: 'In de zachte schemering brandden zijne oogen in de mijne; trokken zijne armen mij naar zich toe; raakten zijn lippen mijn handen, mijn wangen, mijn hals aan...', laat zij terecht deze vraag er op volgen: 'Zijn er schepselen die nimmer dusdanige uren hebben gehad? - dan kennen zij slechts de helft der menschelijke taal, hebben zij slechts hall het licht der zon aanschouwd.'

Voor die *velen* onder de vrouwen schreef ik mijne beschouwingen; niet voor die anderen die alles genoten hebbende, of nog genieten, geen open oog hebben voor

1) Zie Holl. Lelie van 27/9 1911. (Ged. w. I).
2) Zie Holl. Lelie van 11/10 1911. (Corr. aan Jimmy).

hare zusteren, in zoo'n ontzettend groot aantal, voor wie het liefdegeluk een gesloten boek is, en vermoedelijk in de toekomst, naar de conventie, gesloten blijven zal. Immers laat niet een der lezers vergeten, dat ik schreef (blz. 201): 'Ik wil..., dat het meisje niet blussche haar aandrift, *indien de huwelijkstijd voorbij lijkt*[1], waar de man haar zulks biedt, opdat, enz.'

Het meisje, het *jonge* meisje, beginne met zich in alle opzichten *rein* te houden. Dit meen ik zoo oprecht, en ten volle, dat ik juichte toen ik las, wat Fernande zegt tegen haar man in 'Les Marionnettes', comédie en quatre actes par P. Wolff (Acte prem., Sc. XI):

'*Eh bien, je persiste à croire que la jeune fille qui a grandi, vécu loin de tout, près d'un brave homme*[2] *qui lui a enseigné la simplicité, la pitié et l'indulgence - toutes ces vertus, dont vous semblez faire fi - est dans la vérité. Elle arrive au mariage irréprochable, car elle apporte à son mari un coeur qui ne s'est pas effrité dans les amourettes multiples où on laisse toujours un peu de sa pureté*'.

En worden die woorden van Fernande in onze dagen, nu de flirt, met haar achtergrond, het *scharrelen*,[3] zoo algemeen is, haast épidemisch heerscht, nu wel juist door de belanghebbenden in aanmerking genomen en behartigd, en mag ik dan niet, in verband daarmede, veronderstellen, dat het groot aantal onder haar, dat gedupeerd wordt, of is, door niet te huwen[4], juist omdat zij ouder, rijper, verstandiger worden, evenzeer behoefte zullen gaan krijgen aan liefde

1) *Thans onderstreep ik.*
2) *In casu* haar oom.
3) Daaronder wordt meerendeels verstaan 't 'gaan' met een jongmensch, ofte wel de *straatliefde*, buiten de ouderlijke woning om, en buiten 't ouderlijk weten, waartoe behoort 't opzoeken van zeer afgelegen bosch- of duinplekjes, kamerbezoek, enz., enz., enz., alles met of zonder de bekende '*middelen*' (Moeders past op Uwe dochters), en dat wijst dan heen naar *ideeële*, *reine*, *hooge*, *heerlijke* **ziele**-liefde, tot over graf en dood, waarvoor zeker ook moeten getuigen (?)!, de 2e, 3e en 4e engagementen en huwelijken! En, wil men dat *scharrelen* niet brengen tot over de grens van den meer deftigen of zeer deftigen stand, dan hebben we maar eens te lezen in Marie Corelli's 'de ware man Gods,' wat gezegd wordt over de niet meer blozende jonge meisjes en over de overspelige en zondige vrouwen, *in* de wereld, en niet daar buiten, en nog wel in het vrome en puriteinsche Engeland.
   Ik roep *de* vrouw toe: Steek Uw hand in eigen boezem, en *zwijg*, of.... *beken*, *erken*, en.... *herken* U zelve. Heb daartoe de *durf!* Let echter wel, ik generaliseer, maar ik spreek tot niet ééne in 't bijzonder.
4) Zie ook Corr. met A.B. in Holl. Lelie van 25 Oct. over *liefde* en *verliefdheid.* - En ook, waarom heeft bij de meisjes een Don Juan veel voor boven een braven Hendrik? - Is dan ziele- of zinneliefde in 't spel?
   Ook zou ik willen vragen, blijft ieder meisje en iedere vrouw *rein* van gedachten en van gevoel, indien zij op een bal met tal van cavaliers in *aanraking* komt?

van den man, waar de jongeling slechts kon en mocht geven zijn zoogenaamde kalverliefde.

En hoevele meisjes zijn er, die in haar aanstaanden man dezelfde zuiverheid zullen eischen, welke zij geven moeten, en is iedere kus, welke zij gewisseld hebben met een man of jongeling, gelijk aan die welke broeder of vader geeft? Geschiedt dat beroeren der lippen zonder eenige zinnelijkheid; kan men daarbij spreken van *zieleliefde*, en is zoo'n kus niet het begin van het einde? Geloof mij vrij, ik kan best de zon in het water zien schijnen, maar men moet mij van boord blijven, met die eeuwige kuischheidskus van 't meisje en van de vrouw.

Een aardige mop uit de Fliegende Blätter. Een moeder betrapt haar dochter bij 't in ontvangstnemen van een kus van een Luitenant. Verwijtend zegt zij, men laat zich alleen kussen door zijn aanstaanden man, en de dochter repliceert, maar ik kan ze toch niet allen trouwen. Het is een ui, maar de toestand wordt er scherp door geteekend.

Men heeft mij verweten, dat ik dit onderwerp heb aangedurfd, maar is het vijgeblaadje in onze musea en winkelkasten niet veel onreiner dan wat er door verborgen wordt gehouden?

Waarom zou ik dan niet eens *waar* mogen zijn, waar mijne tegenstanders misschien juist geheel **on**waar zijn. Wellicht zijn zij dit ter goeder trouw, in het vuur der verontwaardiging, maar wie uwer **geheel** zonder eenige sexueele zonde is, zelfs in gedachte of droom,[1)] neme den steen op en steenige Ego tot doodens toe.

Het boek van Forel is niet mijn evangelie, toch onderschrijf ik, waar hij zegt:

'*Men moet het huwelijk tegelijk als een middel voor een normale bevrediging van de geslachtsdrift en als ethische*, *sociale levensschool beschouwen*, *maar niet als*

1) **Jungmädchenlied.**

Ich bin jetzt oft versunken
Selbst tags in Träumerein;
Ich bin jetzt oft wie trunken
Und trank doch niemals Wein
Mein Herz und meine Glieder
Sind süsz berauscht von Flieder
Und jungem Sonnenschein.

Vor Menschen musz ich's hehlen,
Gott aber kennt mein Blut:
Sehnsüchtige Wünsche quälen
Mich oft mit heiszem Glut!
Ich trag in Scham und Bangen
Nach einem Mann verlangen,
Der mir am Herzen ruht.

Mein Mund wird rot in Traume,
Wenn er im Traum mir naht.
Ständ' ich am Apfelbaume,
Ich tät wie Eva tat. -
Doch bin ich selbst ein Garten
Und musz es still erwarten,
Ob wer mich gerne hat...
(G. BUSSE - PALMA).

een van beide alleen. Deeling van den arbeid, deeling van de plichten, volkomen gelijkheid van recht en gemeenzamen socialen arbeid zijn geschikt om den sexueelen band tusschen beide echtgenooten steeds vaster aan te halen. Door een verhoogd sociaal-menschelijk inzicht worden daarin de egoïstische gevoelens, vooral de ijverzucht, lichter overwonnen. Door het medewerken aan het geluk en ook in het bijzonder aan het sexueel geluk van anderen, zullen zulke gehuwden steeds meer de sexueele zwakheden van andere menschen leeren verontschuldigen en vergeven. Zij zullen niet meer hoogmoedig en verachtend op het meisje met het onechte kind, op de gescheiden vrouw, op het concubinaat.... van hun medemenschen neerzien'.

Zou de vrouw minder behoefte aan liefde hebben dan de man?

Er wordt altijd vanwege de vrouw beweerd, dat een man anders is aangelegd en gebouwd dan eene vrouw, maar even waar is toch ook dat eene vrouw geheel anders is gebouwd dan een man, en toch bij veel verschil toch ook, wat prikkeling betreft, overeenkomst met den man heeft. Dit is nu maar geen praatje, maar het omkeeren van den door de vrouw gestelden zin heeft een *diepe* beteekenis.

Laat iedere vrouwelijke arts de vrouw op dat stuk van bouw maar eens inlichten, en al willen de meeste vrouwen nu **onwaar** zijn, toch kunnen zij niet ontkennen, dat er iets is in hun bouw, dat haar eveneens drijft tot zinnelijk begeeren.

Of valt te ontkennen wat ik onlangs in de 'Wetenschappelijke Bladen' las, in een opstel over den bedienden-stand in de Parijsche modemagazijnen?

'*Het mag vreemd voorkomen, dat men bij vele afdeelingen van uitsluitend vrouwelijke artikelen* (*in Fransche Modemagazijnen*) *verkoopers inplaats van verkoopsters vindt. Tisseyre Anauké geeft daarover een zeer onkiesche verklaring en die, als zij juist is, zeker den fijnen handelsneus van de directeuren meer eer aandoet dan hun zedelijk gevoel. En het zou zeer goed mogelijk zijn dat dit niet enkel een boosaardig verzinsel ware, want de eerlijke Artand schrijft hierover, nuchter maar duidelijk*; '*...het aantal vrouwelijke bedienden bij den verkoop neemt eer af dan toe. Dit komt vooral daarvandaan dat men met blijkbaar oneerbare bedoeling de afdeelingen voor modes en vrouwelijke artikelen hoe langer hoe meer aan mannelijke bedienden begint toe te vertrouwen*'.

En wat te denken van een voorgenomen manverloting, waarvan 't bericht in de Nieuwe Courant uit het Handelsblad werd overgenomen, De zaak is te aardig om niet gereleveerd te worden.

De opofferende redacteur.

Uit Oost-Europa - het is ditmaal weer niet Amerika, maar de stad Odessa, die ons het bericht brengt - bereikt ons de mededeeling van een nieuw journalistiek bedenksel, dat een plaatselijk blad heeft uitgedacht om zich te laten lezen.
Tot dusver heeft het publiek op dit gebied al van menigerlei zonderlingheid kunnen profiteeren, waarmee sommige kranten abonné's trachten te lokken.

De Koerier van Odessa overtreft al deze reclame-middelen, door een van zijn redacteuren als premie beschikbaar te stellen voor zijn lezers.
Een knappe, gezonde, jonge journalist!
De vrouwelijke abboné's zullen in haar krant een nummer vinden, en zal het lot aanwijzen wie het winnend nummer trok.
Aldus deelt de redactie deze nieuwste dagbladpremie mee:

'De heer Boris G., redacteur van de Koerier van Odessa, verklaart zich bereid, drie maanden na het verschijnen van deze mededeeling voor het altaar te geleiden een der vrouwelijke abonné's van dit blad. Noch rijkdom, noch armoede, leeftijd, nog gebrekkigheid zullen eenigen invloed uitoefenen op dit huwelijk. De winnende dame zal door het lot worden aangewezen zonder onderscheid van persoon. Bovendien verplicht de directie van den Koerier van Odessa zich, aan den heer Boris G. uit te betalen een maandelijksche uitkeering van 250 roebel, terwijl de bruid een huwelijksgeschenk zal ontvangen van 500 roebel.'
Welk een premie: het huwelijksgeluk, een maandelijksche toelage en een bruidschat!
Het zal er storm loopen voor de abonnementsloketjes van den Koerier van Odessa.
Het is een geniaal denkbeeld van den directeur van het blad
En bijna zou men geneigd zijn het over te nemen en elders toe te passen.

Maar waar vindt men in de redactiebureaux de knappe, gezonde, jonge redacteurs voor het grijpen?
En ook: wie van ons stelt zich voor zulke beroepsopofferingen beschikbaar!

(*Hbl.*)

Laten we toch *waar* zijn, en niet de oogen sluiten voor wat we dagelijks om ons heen zien gebeuren.

Verliefden op een wilde in den Dierentuin, verliefden op acteurs, verliefden op musici. Zijn dat nu allen mallooten of abnormalen? Als dat waar is ziet het er treurig met *de* vrouw uit, en krijg ik angst en zorg voor onze nakomelingschap.

Waar de vrouw *meent* zich slechts in eene alles overheerschende **ziele** *liefde* te kunnen en te zullen geven 'spookt een mengsel van huichelarij, mystiek, dwaze gebruiken, vooroordeel, mode, het aanbidden van overgeleverde zoogenaamde goede zeden, geldzucht en God weet wat al niet meer in de hoofden', en verwart volkomen het in de vrouw, zoo goed als in den man, gelegde begrip van sexueel samenvoegen.

Ik wensch de Dames(?) D. Zijlstra, te Sneek, M.C. Visser en Ch. Heymans[1)] geluk, dat zij naar lichaam en ziel zoo kern-gezond zijn, en dat haar (hun) geest in alle opzichten het lichaam beheerscht. Nu, en in de toekomst, hoop ik dat zulks blijven zal, en ook dat zij, zoo zij *waar* en oprecht in hun schrijven zijn geweest, nooit één letter van het door haar geschreveve zullen **behoeven** *terug* te nemen.

Hebben zij mij bekeerd? O, Heere neen, want waar eindigt de normale vrouw, en begint de sexueel-ziekelijk aangelegde?

Het toegeven aan zijn lusten in onbeperkten zin, (Visser) heb ik niet bepleit. Ik sprak van 't geven van een beetje liefde, en daar de liefde de lusten doet ontvlammen, heb ik mij zelven geen verwijten te doen, want ik liet de liefde aan de lust voorafgaan, en sprak daarbij nog wel van *innige sympathie* en bovendien nog van *kuischheidszin* (bl. 20).

(*Slot volgt.*)

1) Zie Holl. Lelie v. 4 Oct.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(*Vervolg van No. 28.*)

Zoo'n kleine lekkerbek, die Poppie, m'n jongste nichtje!

Daar kom ik gisteren in de keuken, en vind haar bij Mien aan 't vleien, om ‘lekkere koekjes te bakken.’

‘Dat deed onze kokkie ook altijd in Indie’ - zei ze - ‘Jij bent toch tante's kokki. - Kan jij geen koekjes bakken?’

Mina vertelde haar dat wij die hier in Holland uit de winkels halen. En juist daarop kwam ik binnen, en beloofde haar:

‘Als je nu vanavond zoet naar bed gaat, dan zullen we morgen heerlijk lekkers gaan koopen.’

Dat was me 'n vreugde!

Ik koos natuurlijk tot mijn bezoek uit de alom bekende confiserie van *Krul*, *Noordeinde 44.*. En Dora, m'n schoonzuster, vierde daar 'n wáár weerzien!

Want, toen ik haar van m'n plan daar te teaën had gesproken, had ze al gezegd:

‘Zeker, Krul, de banketbakkerij van Krul, wie kent *die* nu niet, van vroeger.! 'k Weet nog heel goed, dat je nergens zulke lekkere allerhande kon koopen, en zulke heerlijke banketletters, als dáár. Maar 'n tea-room! Die was er niet in mijn tijd.’ -

‘Natuurlijk niet’ - heb ik haar toen verteld. ‘In jou tijd was de ‘banketbakkerij’ - zooals het toen heette - van meneer Krul óók al dezelfde beroemde degelijke zaak, die zij nu nog steeds is, waar alle Hagenaars koekjes, en ontbijtkoek, enzoovoorts, kochten. Maar meneer Krul is - terwijl jij in je Binnenlanden zat - met z'n tijd meegegaan. Hij heeft 't huis neven hem, - dat van z'n broer was - erbij gekocht, toen die z'n galanterie-zaak aan den kant deed, en de twee winkels verbouwd tot één keurige groote confiserie - waar je alle mogelijke fijne chocolaterieën kunt krijgen, met en benevens de vanouds bekende koekjes, gebakjes, banketletters, taarten, weet ik wat al niet. En, vereenigd met den winkel, heb je daarneven de gróóte vroolijke tearoom, waar je ook kunt de jeuneeren, en waar 't iederen middag stikvol is - Enfin, je zult wel zien èn.... proeven.’

Nu dat hebben ze gedaan, hoor, allemaal!

Eerst inkoopen zonder einde aan de toonbank! Lotty had van 'n Indische vriendin gehoord van zulke buitengewoon fijne bonbons van chocolade, met 'n kers erin, die volgens

deze 'n specialiteit zijn van Krul. Natuurlijk was *ik* zoo goed niet, of ik gaf haar 'n doos daarvan cadeau! M'n schoonzuster viel aan op de '*chocolade-suisse*', die Krul zoo uitstekend maakt, en kocht een heelen voorraad in 'voor als ze flauw wordt 's middags'. En Poppie had haar hart gezet op 'n luxe-doos, die ik heb laten vullen met alle mogelijke soorten van fijne bonbons, en van chocolade, waarvan ze zich de oogen uitkeek, en die er - al zeg ik 't zelf - verleidelijk-smaakvolfijn uitzag.

'En nu nog de koekjes, die U beloofd hebt, óók?' - zei 't kleine ding, kalm-weg, toen ze de doos beet had. En met haar vingertje wees ze daarbij uit al de stopflesschen op de toonbank aan, wat ze graag proeven wou: boter-moppen, janhagel, biscuits, épines, bitterkoekjes, - 'n páár pond bij elkaar van allerlei soorten uitgezocht.

'Zooals je ze in 't buitenland niet vindt, zelfs in Parijs niet' - zei m'n nichtje Wies, die ik mee had genomen, en die 'n paar jaar op buitenlandsche kostscholen is geweest. 'Je vindt nergens zulke lekkere koekjes als in Holland.' -

De winkeldames, die alle even vriendelijk en aardig zijn bij Krul, hadden zoo'n schik in kleine Poppies ijver van koekjes-uitzoeken, dat ze, ondanks de gróóte volte die altijd 's middags in den winkel is, haar geduldiglachend hielpen. Eindelijk was ze klaar, en konden we overgaan tot onze thee!

Dora, Wies, en ik namen thee met 'n pasteitje, want we waren moe geworden en hongerig. Lotty's hart trok naar café-glacé, en dat van Poppie naar 'n kop chocolade met geslagen room. Ik geloof - onder ons gezegd - die kinderen hadden den heelen schotel taartjes, die ik erbij had besteld, óók nog verorberd, zoo nieuw waren ze naar die heerlijke hollandsche gebakjes. Maar ik moest op hun magen passen. -

Vóór we weggingen wou ik Wies, die altijd zoo heel bescheiden is, toch óók nog wat geven. Daarom bestelde ik voor haar die heerlijke pralines, met pistache gevuld, die zij nergens zoo lekker kan krijgen als bij Krul. -

'U weet wel welke ik bedoel?' - vroeg ik aan de juffrouw, die mij altijd helpt bijna, en die altijd zoo vriendelijk is. -

'Ja - zeker, - 'k ken de freule haar smaak op dat punt volkomen. 't Zijn die dikkers hier' - liet ze mij er een proeven.

'Nu, ze *zijn* 'zalig', - moest ik bekennen - om 'n èchte jongemeisjes-uitdrukking te bezigen. 'Daar gaat niets van af. Als ik me-zelve niet te oud vond om te snoepen zou ik me en-passant óók onthaald hebben erop.' -

Toen we naar huis gingen was Dora een en al opgetogenheid. 'Wat 'n pracht van 'n zaak is dat geworden!' zei ze. 'Zoo innig-fijn en keurig-netjes alles! En zoo'n uitstekende bediening! Nu, als we moe worden, dan zullen we dáár maar veel gaan uitrusten, meisjes.' -

- - 'En, maatje,' wist Lotty haar nog te vertellen: 'De heele stad dóór zijn er filialen van Krul, op Scheveningen alleen twee, en dan nog ik weet niet hoevele in allerlei straten van den Haag. Dus, als we ergens zin in hebben, in wat lekkers, dan kunnen we ons overal te goed doen in Krul's lekkernijen.'

- 'Daarvan weten jullie nog de helft niet af,' - lichtte Wies in. - 'Als je bij ons komt eten dezer dagen, zal je eens proeven de heerlijke ijs-bombes van Krul, en al de andere dessert-dingen, die mama bij hem bestelt voor zulke gelegenheden.'

- De meisjes watertandden natuurlijk al. Over dinertjes zijn ze namelijk steeds vol. Ik zal er ook wel niet van af kunnen gauw eens een te geven.

Toen we in de tram zaten keek Lotty ineens zóó bekommerd, dat ik vroeg: 'Kind wat scheelt er aan? Heb je iets?'

‘Neen,’ - zei ze, - ‘maar 'k ben zoo bang, dat als Wies 'r mama dat dinertje geeft, dat m'n nieuwe japonnetje dan nog niet klaar zal zijn. 't Is zoo'n à parte nuances, U zult zien, dat we er nooit de goeie garneering voor vinden.’ -

- Ik keek even op m'n armband-horloge. - ‘We hebben nog juist den tijd naar *Wisbrun* en *Liffmann Veenestraat 35-37* te gaan,’ stelde ik haar gerust. ‘Daar vindt je alle mogelijke garneeringen, en mode-artikelen, en je zult eens zien hoe vriendelijk en hulpvaardig iedereen ons daar zal helpen. En....’

‘Dat ik je in de rede val,’ - wou Dora weten, terwijl we de tram weer uitstapten. ‘Als 't niet al te indiscreet is, waar heb je dien snoezigen horloge-armband vandaan, 'n ècht dotje vind ik!’ -

‘Je moogt het gerust weten’ - gaf ik ten antwoord. - ‘Van meneer *Volkers*, *Noordeinde 86*, ook 'n uitstekende, dóór en dóór vertrouwde, oude Haagsche zaak.’ -

‘Dien naam ken ik anders toch niet,’ - trachtte Dora zich te herinneren. -

‘Den naam *Volkers* niet’ - zei ik - ‘maar

de *zaak* stellig wel. Want, meneer Volkers heeft de aloude zaak overgenomen van meneer *Horn*, indertijd in een der huisjes onder de Groote Kerk. Weet je nog wel? -'

'O zeker, meneer Horn - dien herinner ik mij nog heel goed' - riep Dora dadelijk. 'Jawel, dat leuke winkeltje, onder de Groote Kerk! En meneer en mevrouw Horn waren zulke aardige menschen -.'

'En dat zijn meneer en mevrouw Volkers óók' - verzekerde ik haar. 'Meneer Volkers heeft die zaak overgenomen van meneer Horn, toen die haar aan kant deed, en hij-zelf heeft eerst nog daar gewoond in datzelfde winkeltje, maar nu heeft hij een prachtig groot magazijn in het Noordeinde, naast het Paleis, waar je de verrukkelijkste horloge-armbanden en bijouterieën en zilveren lepeltjes, en broches, en weet ik wat niet al kunt krijgen -. Mijn tafelzilver, dat je onlangs zoo hebt bewonderd, is óòk van hem. En m'n vischvorkjes kocht ik daar ook. Je kunt er ook wel eens koopjes doen, want ik geloof dat meneer Volkers wel eens prachtige ouderwetsche parelsnoeren, en zoo iets van dien aard, inruilt. Enfin, we zullen er eens gauw heengaan.'

'Natuurlijk' - Dora stootte me daarbij geheimzinnig aan, en fluisterde:

'Lotty is immers gauw jarig. Ze wil zoo graag 'n gouden horloge-ketting hebben. -'

'Goed, die gaan we bij meneer Volkers koopen' - fluisterde ik terug.

Meteen stonden we in het magazijn Wisbrun en Liffman, waar de meisjes dadelijk aanvlogen op allerlei uitgestelde nouveaute's, van zijdjes en fluweel en jabots, enz. enz. Toen Lotty had uitgelegd wat ze zocht, liet een der vele winkeldames haar een groote keuze zien, van motieven, en van zijden tulle voor 'n inzetstuk, en, om van de kleur bij hare àparte nuance zeker te zijn, ging ze met haar naar 't achterkantoortje, waar 't daglicht nog regelrecht inviel.

Lotty kwam verrukt terug. 'Heelemaal geslaagd' - riep ze. ''n Heerlijk adres hoor, tante -'.

Dora had zich ondertusschen onthaald op een heel nieuw soort van fluweel, voor een japon of een mantelpak - ze wist eigenlijk zelve niet wát ze er mee wou doen, maar ze was zoo doodelijk van de mode-muiskleur, en de uitstekende qualiteit, in verband met den billijken prijs. -

Ze zag trouwens al dadelijk zóóveel dat ze mooi vond, en geschikt voor dit en voor dat, dat ik haar moest voorthaasten. 'Wisbrun en Liffmann loopen immers niet weg' - vertroostte ik haar -.

'Gelukkig niet' - lachte zij. 'Zij zullen mij véél zien hoor. -'

Toen we thuiskwamen, terwijl de meisjes en Dora zich gauw voor 't eten gereed maakten, trok Mien mij terzijde:

'Nu is heusch de brandstof al wéér op' - zei ze, een beetje boos, want ze komt erg op voor mijn huishouden - 'hoe moet dat nu, met dat vele stoken van die koudkleumige logé's, 't is al zóó laat, en ik haal niet graag brandstof in de buurt, bij den eersten den besten.' -

'Natuurlijk niet' - zei ik. - 'We telefoneeren, haast je rep je, naar de *Haagsche Steenkolen-Maatschappij v/h J. Kemper*, *Z.O. Buitensingel 170.* Z'n filiaal, Bezuidenhoud 124, is niet al te ver weg óók in elk geval. Je zult zien, die helpt ons nog wel van avond, en goed ook.' -

Zoo gezegd, zoo gedaan. Mien telefoneerde naar Z.O. Buitensingel 170 (telefoon 107) en, jawel, we kregen 's avonds nog alles wat we verlangd hadden, zoo naar onzen zin mogelijk.

Mien weer in haar humeur, - dank zij de Haagsche Steenkolen-Maatschappij.

Tante JEANNETTE.

(*Wordt vervolgd.*)

p.c.c. ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: L. - Ik weet niet in hoeverre U de dubbelzinnige rol bekend is, dien Uw tegenwoor.

dige man heeft gespeeld ten opzichte van mij en van dit blad; ik vooronderstel dat gij dezen niet weet, omdat ik het anders àl *te* onbeschaamd en ook *te* dom zoude vinden, dat gij U thans tot mij durft wenden met bijdragen ‘om Uw inkomen te vermeerderen.’ Daarom zal ik U inlichten, of, - zoo gij de zaak geheel of gedeeltelijk wel weet, - Uw geheugen wat opfrisschen. Uw man - met wien gij toen nog geëngageerd waart, en dien gij, geloof ik, dóór de Lelie hebt opgedaan, schreef indertijd voor dat Blad ‘Brieven’, waarvoor hij natuurlijk werd betaald met het honorarium, voor *oorspronkelijk* werk van dien aard bestemd. Totdat ik op zekeren dag werd gewaarschuwd door provincie-lezers, dat die Brieven - geheel zonder mijn voorkennis - reeds veel *eerder* waren afgedrukt door hem in verschillende provinciale blaadjes, dus, als zij in de Lelie verschenen, feitelijk 'n herdruk waren. Ik schreef Uw man natuurlijk onmiddelijk dat zijn handelwijze al heel weinig fair was, en dankte hem onvoorwaardelijk af als medewerker. Zijn wraak, 'n poosje later, was op de gewone eerlijke (?) manier van zulk soort voor de pers werkende lui. Hij schreef, in ik weet niet meer welk blaadje, een stukje over mij, waarin hij slechts enkele *zinnen* uit een lang stuk van mijn hand citeerde, en daardoor aan den inhoud van dat stuk een geheel onware en verleugende voorstelling gaf. Ik zou zijn product niet eens gelezen hebben, ware het niet dat 'n Lelie-lezer het voor mij had uitgeknipt, en mij had toegezonden. Toen heb ik even in de Lelie-zelve uiteengezet *wat* ik werkelijk geschreven had, en hoe de zaak in wáárheid in elkaar zat.*)

En nu, na dat een paar jaar over die laatste geschiedenis zijn verloopen, en Uw man waarschijnlijk denkt dat ik haar ben vergeten, schrijft gij, die intusschen van zijn verloofde zijn vrouw zijt geworden, mij een vrij onnoozel briefje om mij te vertellen dat gij ‘Uw inkomen wenscht te vermeerderen’, en daarom wenscht bijdragen te leveren voor de Holl: Lelie. En gij voegt er alvast - zeker op raad van Uw man - een door mij in te vullen particulier briefje bij, waarin ik U 't honorarium opgeef, en toesta geregelde bijdragen te leveren, (zeker door hem te maken op *Uw* naam). *Deze* onbeschaamdheid zal in elk geval wel van hem zijn, denk ik.

Nu, dat geloof ik gáárne; ik geloof gáárne dat gij - ondanks het Querido-opgehemel van Uw echtgenoot - geen groot inkomen hebt door *zijn* literaire kunstgewrochten, maar, wat het overige betreft, ten eerste is de Lelie geen weldadigheids-inrichting, dienend om getrouwdedames, die den eersten den besten man, zonder behoorlijke toekomst, pakken een vermeerdering van inkomen te verschaffen, ten tweede zijn hare kolommen voor U en Uw man nóóit meer open na de onbetrouwbare handelwijze

*) Deze correspondentie aan U was reeds afgedrukt, toen ik zooeven Uw tweede briefje ontving. Dit is zoo onbevangen vriendelijk, dat ik mij afvraag: Weet gij dan wáárlijk niets af van die handelwijze van Uw toenmaligen verloofde, thans Uw man? Zoo neen, dan spijt het mij dat ik U door zijn schuld aldus mòet antwoorden, zoo ja, dan begrijp ik niet dat gij-zelve U in betrekking stelt met iemand die aan Uw man reeds tweemalen, eens per particulier schrijven, eens in de Lelie, de waarheid zei, terwijl die man zelf - volgens zijn Querido-artikel - al heel weinig prijs zou moeten stellen op de medewerking zijner eigen vrouw aan een door mij geredigeerd blad. Ziet gij, 't is juist die dubbelzinnigheid van Uw man, die maakt dat ik hem niet vertrouw, en dientengevolge Uw schrijven óók niet. Zoo het wel oprecht is bedoeld, vergeef mij dan mijn wantrouwen, waartoe ik alle reden heb, tengevolge van het voorgevallene, dat mij alle recht geeft in deze plotselinge toenadering Uwerzijds, en het nemen van een Lelie-abonnement, enkel te zien een pogen van Uw man om door U finantieel voordeel te behalen, door Uw medewerking aan dat Blad, waarin hij-zelf zich onmogelijk maakte door zijn misbruik maken van mijn geloof aan zijn goede trouw als medewerker. ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

waaraan hij zich schuldig maakte, in de ‘Brieven’-geschiedenis hierboven door mij meegedeeld. Ik raad U en hem U thans tot Querido c.s. te wenden. Tot dank voor het *mij* met oneerlijke citaten afkammen moeten *die* penbroeders van Uw man U dan nu maar onderhouden met hem. *Ik* doe 't niet.

Loys. - Ik vond het zoo aardig weer eens van U te hooren. Een stukje van Else Otten - heel graag mèt portret - wil ik gàárne plaatsen. Zij heeft mijn *Vragensmoede* òòk in het duitsch vertaald indertijd. Hoe aardig van Uw voordracht in de Lijceum-club in Berlijn! Zijt gij daar geweest toen ik er was? Met vriendelijken groet.

Amico. - Is Uw artikel vertaald, of oorspronkelijk? Meldt mij dat s.v.p. even.

Nel en Max. - Hartelijk dank voor die mooie kaartjes. Lieve Nel, ik schaam mij nu dubbel, dat ik Uw langen brief nog niet eens heb beantwoord. Maar, o, de plaatsruimte! Ik moest nog een paar handen hebben om te schrijven, en eens zoo'n langen dag, en - - last not least minstens de driedubbele Lelie-ruimte. En gij, lieve Max, gij deedt mij gróót plezier met Uw bij voeging. Hartelijk dank.

Februari II. - Ik geloof wel dat dit Uw vroeger pseudoniem was, nietwaar? Gij geeft ditmaal geen op, daarom heb ik mijn geheugen opgescherpt. Echter, indien gij Uw voorletters niet wilt gebruikt zien, wees dan zoo goed in Uw brieven Uw pseudoniem steeds te herhalen. Dank voor Uw lang en uitvoerig schrijven. 't Speet me zoo, wat gij mij aan het slot meedeelt, van den dood van Uw katje. Schandelijk toch dat zóógenaamd ‘christelijke’ menschen zoo wreed kunnen zijn! Ik voeg erbij: zoogenaamd, omdat ik niet geloof dat 'n wezenlijk christelijk-denkend mensch in staat is 'n dier kwaad te doen opzettelijk, maar, de *sleur*-geloovigen zijn in dit opzicht van wreedheid jegens dieren veel harder dikwijls dan de ongeloovigen. Dit schijnt hun quasi-godsdienstigheid mee te brengen, bij streng-orthodoxe protestanten en bij dweepzieke katholieken beiden. Wat de verleugendheid aangaat van de couranten die, uit angst 'n paar abonnés te zullen verliezen, niet durven of niet willen opnemen wat zij denken dat den een of anderen abonné niet bevalt, och ja, daarvan weet gij, door Uw vak, evenveel af als ik! Grooter *leugen*-koningin dan de koningin der aarde, de Pers, *is* er niet. En elk mensch met 'n béétje verstand wéét dat ook wel. Ongelukkig echter heeft de massa van 't mensch-

dom géén verstand, loopt aan den leiband van de partijleiders, of de dominees, of van wien ook, die hem of haar onder zijn invloed heeft.

't Vertrouwelijk gedeelte van Uw brief zal ik natuurlijk niet heel duidelijk kunnen beantwoorden, uit vrees de betrokkenen te zullen verraden. Alleen dit. De bedoelde persoon heeft het ook bij mij weer opnieuw geprobeerd. Ik wil echter niets meer met hem te maken hebben, om den last van onbeschaamdheid, dien hij mij vroeger als medewerker heeft veroorzaakt. Daarom weigerde ik thans zijn werk onvoorwaardelijk en ongelezen. Toen schreef hij mij een woedenden brief, om mij uit te schelden, aangezien hij vermeende dat *Uw* particuliere geschiedenis met hem de oorzaak zou zijn mijner weigering. Voor alle zekerheid heb ik de moeite gedaan hem nog te antwoorden dat *die* particuliere geschiedenis niets natuurlijk met mijn niets met hem als medewerker willen te maken hebben heeft uit te staan, en dat ik hem alléén van wege z'n vroegere lastigheid niet opnieuw wilde toestaan in de Lelie op te treden. - Nu heb ik daardoor 'n vijand méér. 't Geen er bij mij niet veel op aankomt, een vijand meer of minder. 't Laat me koud.

Dat ik over Berlijn denk als gij zult gij reeds in een vorige correspondentie hebben gezien. Die stad doet mij aliijd aan als eene die *wil* meedoen, en 't in den grond nog heelemaal niet kan. Zoo iets als 'n boerin, die in de stad komt met dames-kleeren aan, maar die iedereen 't dadelijk aanziet: ze is uit de provincie, en ze is niet gewóón aan die mooie kleeren. Zoo gaat het den rijken Berlijner óók, en zoo doen hun moderne pracht-gebouwen, en hun Kurfürstendamm-paleizen je óók aan: alles bluf zonder smaak. Auto's zijn in Berlijn veel duurder è veel vuiler dan in Parijs, en trams vind ik er vanwege de vuiligheid *on*bruikbaar. En de Sieges-allee! Die is voor mij 't toppunt van belachelijke grootheids-waanzin, gepaard aan totale afwezigheid van zin voor werkelijke kunst. Niet om niet hebben Simplicissimus, en de Lustige Blätter, en Jugend, en alle spotprenten van Duitschland, die maar iets durven, met die wansmakelijkheid den spot gedreven. Ik heb vroeger die Sieges-allee nog gekend zonder die versiering (!) En wat was zij toen zwijgend mooi, door zich zelf alleen' terwijl zij nu den voorbijgangers als het ware toeschreeuwt: 'Kijk toch naar me; zie je wel hoe ik me heb opgetakeld, om de aandacht te trekken'.

Wat Uw bijdrage aangaat, die nam ik aan voor het feuilleton-gedeelte. Daarvoor vind ik deze heel geschikt; ook eventueele vervolgen kunnen daarin opgenomen worden. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen. Ik zou wel willen dat speciaal die wensch voor een 'krachtig lichaam' werd bewaarheid, maar ik vrees dat ik dáárop niet meer heb te hopen. Dit ellendige vochtige nevel-weer is meer dan geschikt om iemand, die niet sterk is, ziek te maken. Hartelijk gegroet, en insgelijks veel goeds toegewenscht in 1912.

Loute. - Recht, recht hartelijk dank voor Uw alleraardigste kiekjes van Uw hond en U-zelven. Ik ben altijd zoo innig blij, als ik lees dat 'n nieuw-aangenomen viervoeter zoo goed is terechtgekomen. Bij U was ik er niet héél bang voor, omdat gij getoond hebt véél te houden van honden, door Uw reis met hem, en door Uw liefde voor zijn voorganger, maar toch is het altijd de vraag, of een nieuweling ten slotte in genade wordt aangenomen, of niet. En nu lees, en *zie* ik, met zooveel blijdschap, dat de Uwe zoowat den rol speelt van mijn Benjamin. (Neen, *dat* kan niet, daar voor is hij te groot, en ook, zóó verwend als Benjamin is, geloof ik, geen enkel hondje.)

Intusschen, zoo lekker als de Uwe ligt aan Uw voeten, precies zoo ook pleegt Benjamin, - op een door onze Marie voor hem gemaakt kussen - aan mijn schrijftafel te liggen. - Uw hondenjongen heeft het beter, wat het losloopen betreft, dan de mijne, omdat het hier in Den Haag, en ook op Scheveningen, al te gevaarlijk is, met de trams en auto's, de honden ook maar 'n oogenblik los te maken. Benjamin kent het gevaar zoo goed dat hij, als men zijn koord loslaat, zelf doodstil blijft staan, en zijn prachtoogen naar je opslaat met de duidelijke vraag: Weet je wel dat ik los ben? Frits is - zoo oud als hij is - in dat speciale opzicht veel ondeugender, en tracht alle halsbanden van z'n halsje te stroopen, om op die manier los te komen van de koord die hem vasthoudt. In drukke straten loopt Benjamin ook steeds dicht tegen je aan, bijna op je japon, zelfs ondanks dat hij vast wordt gehouden, maar kleine Frits gaat zoo brutaal als hij kan - wat de lengte van zijn koord betreft - zijn eigen gangetje van aan alles snuffelen en ruiken. - Ik kan natuurlijk over de gelijkenis van de photo's niet oordeelen, maar ik vind ze voor blitzlicht bijzonder goed gelukt, juist wat de oogen en de gelaats-kleur betreft. Gewoonlijk worden de eerste zoo onnatuurlijk, en de laatste zoo hel-wit. Ja, Benjamin en Frits zijn zeer in hun schik met alle mogelijke vachtjes, dekentjes, enz., die wij hun geven. (Vernieuwing is natuurlijk nog als eens noodig, omdat Bennie, bij wijze van tijd passeering, altijd 't een of ander er aan verscheurt en kapot maakt;) onze hondenjongens echter hebben overigens 'n voorliefde om precies dat wat niet voor hen is bestemd te nemen als rustplaats, ook om elkaar's bedje en mandje te nemen, en bovenal, om op schoot te liggen. Bennie geeft daarbij steeds toe aan Frits. En dan kijkt hij ons aan met zijn lieve schrandere oogen alsof hij zeggen wil: ‘Om jullie doe ik dat allemaal, om jullie mijn liefde daardoor te bewijzen’.

- Wat Kerstmis aangaat, ik vond dat het innig-intieme er in Berlijn vrijwel af is gegaan. De winkels hebben overal van die on-persoonlijke kerstboomen, wat kaarsjes, wat sneeuw, klaar is kees! We waren Kerst-avond in 't Furstenhof, een van de grootste Berlijnsche hôtels. Daar was natuurlijk veel moois te zien, van toiletten en fijne schotels, maar ook daar deed de Kerstversiering, van 'n paar heel simpele kerstboompjes, je eigenlijk teleurstellend aan. De hulst, die bij ons in den Haag, in navolging van de Engelschen, zooveel wordt aangewend, en die zoo mooi staat met zijn roode besjes, ontbreekt in Berlijn ten eenenmale. Zeker uit antipathie tegen al wat Engelsch is. M.i. kan je 't *goeie*

overnemen van èlke natie en èlk land. Hartelijk dank voor Uw goede wenschen voor 1912. Ik hoop mij inderdaad véél aan de Lelie te wijden, want ik lees telkens met zoo groot genoegen, dat mijn lezers graag veel erin ontmoeten van mijn hand. Ook U en Uw man wensch ik alles goeds toe, en daarbij mag ik wel voegen: Ik hoop dat gij Uwen nieuwen lieveling nog lang, lang moogt behouden.

A.N. - Ik belast mij principieel nóóit met het doorzenden van dergelijke particuliere brieven, omdat ik dit niet goed vind. Indien gij het adres vraagt van den heer Hijmans in de Lelie, - ik denk wel dat hij-zelf U dat zal willen geven, daar hij immers onderteekent met zijn naam, - dan kunt gij-zelve hem Uw brief opzenden. Zoo gij dit niet wilt, of zoo de heer Hijmans zijn adres niet wil geven, blijft U de weg over hem in de ged. te zeggen wat gij op het hart hebt. Het spijt mij zeer, dat ik in dezen U moet teleurstellen, maar dat is een vaste stelregel van mij, dien ik reeds menigmaal heb moeten toepassen. - Ik zal Uw brief bewaren voor U, en dan meteen dat bewuste portret opzoeken. Dank hartelijk voor Uw goede wenschen voor 1912, die ik van ganscher harte beantwoord. Het afgeloopen jaar is voor U toch wèl goed geweest, dunkt mij; gij hebt nu zulk een mooie oplossing voor al Uw moeilijkheden. En eene die, als men er de roeping voor in zich heeft, zeker de meest mogelijke voldoening zal geven. Hartelijk gegroet.

Anti-Ego. - In het feuilleton-gedeelte zal ik Uw beschouwing nog opnemen, nu die te laat kwam voor plaatsing in het ged: - of red: - gedeelte, waar Ego's repliek reeds is afgedrukt. Er is namelijk nu reeds zóóveel over dit onderwerp geschreven, en de Lelie heeft zóóveel plaatsgebrek, dat ik er thans eindelijk een einde aan moèt maken. Ook 't artikel over Dickens kan in het feulleton-gedeelte worden opgenomen; en het vervolg daarvan kunt gij zenden. Die mevrouw in questie, redactrice van dat Blad, schreef mij héél aardig over die zaak, 't geen bewijst dat zij in elk geval een vrouw is met gezond verstand, - wat soms méér waard is dan groote geleerdheid. - Gelukkig maar dat m'n ooren niet steeds behoeven te ‘tuiten’ als *ik* 't onderwerp ben van gesprekken! Dan zouden ze, vrees ik, al lang te gronde zijn. In dit bijzondere geval schijnt gij met die vrienden van U nog al 'n vriendelijk oordeel over mij te hebben geveld - waarvoor veel dank. Vriendelijke groeten.

Gé. - Hartelijk dank voor de briefkaart, en véél, véél geluk wensch ik U toe met *Uw* kleinen ‘Benjamin’. Hoe heerlijk dat die haematogen helpt. 'N andere correspondent schrijft verrukt over sanatogen! Zoo ziet men alweer dat zulke middelen niet altijd vergeefs zijn.

Mevr. J.G. - U zult reeds gezien hebben dat alles in orde is omtrent Uw stukje. 't Overige van Uw lief briefje - waarvoor innig dank - is te vertrouwelijk om op te antwoorden. Ik wenschte dat ik zoo kon denken als U; toch doe ik het gedeeltelijk wel. Veel moed en kracht wensch ik U toe, waar 't oude jaar U zoo bitter beproefde.

J.H.D. - Zoo juist Uw brief ontvangen. Wees gerust, ik heb Uw bijdrage met den daarbij behoorenden brief, in goede orde onder mijn berusting. Over het door U voorgestelde plan heb ik-ook wel eens gedacht, maar dat stuit óók weer op moeilijkheden, omdat de Lelie altijd eenige dagen vóóruit klaar moet zijn. Indien de stukken dan niet precies op tijd zijn, worden zij niet vermeld in het volgend nommer, en geraakt de inzender eerst recht van streek van onzekerheid. Bovendien, velen, die

geen abonné zijn, zenden toch in; zij lezen dus de Lelie eerst na eenige weken, in een of ander leesgezelschap, door derden, etc. Dezulken nu zijn de gauwste en lastigste aandringers op antwoord meestal, en ik zou mij-zelve dus eigenlijk dubbele moeite op den hals halen, indien ik terstond de goede ontvangst vermeldde, als die hun toch niet terstond onder de oogen komt. Andere redacties laten hieromtrent óók niets weten aan hunne inzenders, geven soms in 't geheel geen antwoord. - Wat het auteursrecht aangaat in die bewuste questie, ik heb in dezen in 't geheel geen *vermoeden* zelfs, hòe de uitgever erover zal denken, zoodat gij-zelf hem zult moeten schrijven erover. Dat is de eenige raad, dien ik U kan geven. Ik dacht wel dat gij U zelf zoudt herkennen erin, in die correspondentie. - Dank voor Uw vriendelijke woorden omtrent de ook U lief-gewordene Gretha Klunder. Voor mej. Nauta mag ik 't hier wel openlijk overnemen, dat hare dichtregelen U zoo sympathiek waren. Zij schreef ook zoo hartelijk over haar. Toen ik haar gedichtje ontving, schreef ik om het portretje aan te vragen, en ik kreeg het éénige wat er bestond - van verleden zomer - afgenomen van een kiekje met meerderen, 't geen bijzonder goed is gelukt - vind ik. - Hartelijk gegroet. Op Uw brief ontvangt gij natuurlijk nog nader antwoord.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moesten de **Gedachtenwisselingen** door **H. van Holk**, door **J.B.N.** en een van **Homo** blijven liggen, benevens de **Correspondentie** voor **A.N.O.**

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

24 Januari 1912.
25ste Jaargang.
Nº 30

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Iets over verheffing van den mensch, om te komen tot sociale gelijkheid.

In de laatste jaren, de laatste 20 jaar vooral, is er een strooming in de richting van economische egaliseering, voortkomende uit de arbeidersbevolking en opgewekt en geleid door eenige meer ontwikkelden, uit gegoeden stand ontsproten, althans gedeeltelijk.

Dit streven naar hooger, naar meer gelijkheid is volkomen billijk te achten. Het groote, grove verschil tusschen de leefwijze van menschen, zich badende in weelde, rijdende in auto's, pronkende met de prachtigste toiletten, hun tijd verdoende met jachtpartijen, jour's en soirée's en die van menschen, van den vroegen morgen tot den laten avond hard moetende werken voor een karig loon, een loon *hoogstens* voldoende voor 't *noodzakelijke* levensonderhoud, maar waar dan voor *genot* niets overschiet, dat verschil springt al te duidelijk in 't oog. Geen wonder dus, dat de laatstgenoemde categorie ontevreden wordt,

ook haar deel eischt van de genietingen des levens. Zijn zij niet evengoed Gods kinderen, hebben zij niet evenveel recht op een menschwaardig bestaan? Is het niet bedroevend, te weten, dat er zoo'n groote categorie van menschen bestaat, wier eenig genot bestaat in het zich overgeven aan de walgelijkste orgiën, die tooneelen van dronkenschap te zien geven, waarvan ieder welopgevoed mensch zich vol afkeer afwendt. Toch is het niet goed, dat men zich er buiten houdt. In den bijbel staat, dat Jezus aanzat met de tollenaren en zondaren en op eene aanmerking, die de schriftgeleerden hem daarover maakten, zeide hij: 'Die gezond zijn hebben den medicynmeester niet van noode, maar die ziek zijn.' Voorwaar, heerlijke woorden!

Zou deze uitspraak niet bij de oplossing van het vraagstuk der sociale gelijkheid in toepassing moeten worden gebracht?

Zoolang de menschen zelf niet uit de donkere diepte worden opgeheven, zal die gelijkheid tot de vrome wenschen blijven behooren.

We vragen ons nu af: welke maatregelen kunnen genomen worden om den mensch op te heffen; om hem rijp te maken voor sociale gelijkheid.

De Staat is daarmee *begonnen* en over de door haar genomen maatregelen wenschte ik nog het een en ander te zeggen.

Zoo kan b.v. de leerplicht in dat opzicht rijke vruchten dragen; ze zouden mijns inziens echter rijker zijn, indien het onderwijs niet meer werd toevertrouwd aan jongens van 18 jaar en indien gebroken werd met het zeer gebrekkige systeem van opleiding van het onderwijzend personeel. Waarom niet meer algemeen kweekscholen voor onderwijzers ingesteld in plaats van dat lapmiddel, de 'normaallessen'? Op die normaallessen wordt juist zóóveel ingepompt als voor het verkrijgen der hulpacte wordt geëischt. Het behoeft geen betoog, dat de algemeene ontwikkeling van de aldus gedrilde onderwijzers zéér matìg is. En zijn algemeene ontwikkeling en een ruime kijk op de dingen geen eerste vereischten voor opvoeders der jeugd?

Er is verder een woningwet. Een voorname invloed oefent de woning, waarin hij dagelijks moet verkeeren, op den mensch uit. Treurig is het, te zien, dat groote familie's: man, vrouw en 5 à 6 kinderen in hetzelfde vertrek moeten zitten, eten en slapen. Welk een schadelijken invloed oefent het uit op de moraliteit van jongens en meisjes, die gedwongen zijn, zich in een en hetzelfde vertrek te ontkleeden en te gaan slapen. Hoe kan verder in dergelijke gezinnen de zin voor netheid, orde en hygiëne worden gekweekt? Terwijl de etenslucht, de tabakswalm nog in de kamer hangen, moet men gaan slapen. Mij is een geval bekend, waar de kleinste kinderen, bij gebrek aan ruimte, *in de laden van het z.g. kabinet* te slapen werden gelegd. Te dien einde werden de laden des avonds een eind opengetrokken, om natuurlijk den volgenden morgen weer dicht te gaan.

Een frisch bed, voorwaar!

Waar men gedwongen is, dag in, dag uit in een dergelijke woning te vertoeven, is het dan een wonder, dat men onverschillig wordt voor alles?

Is het zoo'n wonder, dat een man per slot van rekening een dergelijke woning, waar elk comfort ontbreekt, waar hij steeds in den rommel zit, ontvliedt? Dat hij met andere lotgenooten z'n troost zoekt in de kroeg, waar hij tenminste ruimte heeft en geen doorloopend vuile tafel met eetgerij.

Geef den arbeider een behoorlijke woning, geef hem een woning met drie vertrekken, twee kamers en een keuken. Laat de Staat die woningen doen bouwen. De Staat heeft daarvoor geld noodig. Hoe aan dat geld te komen? Ziet naar de

paleizen, de auto's, de pronkgewaden der rijken en ge weet uit welke bron geput kan worden.

Waar die rijken echter nog steeds niet beter zijn dan de rijke jongeling uit den bijbel, zal er dus iets anders op gevonden moeten worden.

Dat men langzamerhand de belasting op genotmiddelen der rijken, zooals op wijn, thee, sigaren enz. verhooge, dat men meer belasting ga heffen van dienstboden, paarden en automobielen.

Dat men de successiebelasting steeds hooger opvoere, desnoods tot 50% van alle erfenissen.

Waarom niet? Waarom zouden de rijken van het geld, dat hun zóó in den schoot valt, waar zij niets voor hebben gedaan, niet de helft afstaan?

Waarom het den zonen der rijken steeds opnieuw zoo gemakkelijk gemaakt om den strijd om het bestaan tegenover de economisch zwakken vol te houden? Waarom zouden ook zij niet hoofd en handen gebruiken om in hun onderhoud te voorzien evenals de armen, in plaats van steeds den machtigen factor ‘kapitaal’ te hunner beschikking te hebben.

Van de aldus beschikbare meerdere be-

lasting-opbrengst zou een fonds kunnen worden gevormd, uitsluitend ten bate van sociale doeleinden.

Het ligt voor de hand dat dergelijke, diep in den kapitalistischen zak tastende maatregelen niet zoo voetstoots zullen worden genomen.

Er moet echter iets gebeuren, hoe dan ook! Het volk schreeuwt om recht, snakt naar meer gelijkheid. Het gebeurde te Amsterdam (Kattenburg) is er een voorbeeld van. Het wordt tijd, dat de Staat krachtiger ingrijpe, wil zij niet te eeniger tijd gevaar loopen door anarchie te worden omvergeworpen.

J. BUSSCHER.

Pensionleven.
Schets door Betsy Kater.

Jonge menschen die genoodzaakt zijn, zich buiten de stad hunner inwoning te vestigen, om hunne positie te verbeteren, zullen zeker evenals ik, véél moeite hebben een thuis te vinden, waar ze 't gemis van ‘nog bij moeder zijn’, niet zoo erg gevoelen....

Ik beken eerlijk, dat ik dikwijls bij het huren van een kamer uit het oog verloor, dat de menschen, die je alléén maar hun kamer afstaan je toch niet direct ook een plaatsje in hun hart kunnen geven. Dat neemt niet weg, dat het hard voor je is, vooral als je kersversch van huis komt.

Na veel besprekingen met je familie was je besloten de betrekking in Amsterdam aan te nemen. Vooral de laatste dagen, die aan je vertrek vooraf gaan, verwent je moeder je nog eens extra. Ze maakt je lievelingsspijzen klaar en stopt je als je 's avonds in bed ligt, nog eens warmpjes toe....

Het onderwerp ‘vertrek’ wordt door je moeder niet aangeroerd, tòch ben je overtuigd, dat het haar menige slapelooze nacht kost. Alleen jòù belofte van dikwijls en alles te zullen schrijven, troost haar een beetje....

Eindelijk is de dag van scheiding aangebroken. Je moeder, broers, zusters, vriendinnen en vrienden doen mee uitgeleide, allen met een kleine attentie gewapend. Je moeder zoekt een geschikte coupé voor je uit (natuurlijk een damescoupé!) en geeft je nog eenige nuttige wenken....

Je houdt je goed, huilen staat zoo kinderachtig.... Zoodra allen echter uit het gezicht zijn, wordt het je tòch te machtig. Je hebt geen medereizigsters en kunt dus naar hartelust een traantje laten.

Door alle attenties viel je 't scheiden dubbel zwaar.

Je gaat eerst eenige dagen bij eene vriendin logeeren, om met haar kamers te gaan zien. Zij is in die dagen alles voor je en ze is blij dat je er bent. Ze begrijpt je, omdat die precies hetzelfde heeft meegemaakt als jij, en óók op kamers woont....

Na eenigen tijd vindt je een pension. Alle portretten en souvenirs een plaatsje te geven, is je eerste werk. Die brengen tenminste iets warms in de vreemde omgeving!....

Het duurt héél lang eer je er aan gewend bent, alléén je juffrouw en niet je moeder goeden nacht te zeggen, zèlf je boterham klaar te maken en niemand te hebben om mede te praten....

Je vriendin voelt dat en komt dikwijls inloopen. Ze introduceert je zelfs bij eenige families. Maar de hoofdzaak moet toch je kamer zijn, omdat je 's avonds na je werk niet altijd lust tot uitgaan hebt.

Dàn, als je een beetje tot rust bent gekomen, begin je eindelijk eens te beseffen wàt je ouderlijk huis voor je is geweest....

Toen je nog thuis was, stelde je 't niet zóó op prijs, omdat je dacht, dat het zoo behoorde en 't altijd wel zoo zou blijven. Als je zuster die advertentie eens niet had voorgelezen? Neen, niet daaraan denken, flink zijn, niet wenschen terug te gaan!....

Je schrijft je moeder niets van je heimwee, dankt haar voor alles en doet zoo opgewekt mogelijk.

Tegen den tijd, dat je je werkelijk een beetje op je gemak gaat gevoelen, komt je juffrouw je vertellen, dat ze ‘méér’ voor de kamer kan krijgen en jij dus zult moeten verhuizen.

Ze vraagt jòù niet of jij misschien een schikking wilt maken, niettegenstaande ze voor eenige dagen nog beweerde, dat ze ‘zoo'n kalme huisgenoote aan je hadt’! Ze vond het van zich zelve nog héél lief, dat ze je 't een maand van te voren mededeelde, alsof dat iets bijzonders was! Je maakt haar het leelijke van hare handelwijze maar niet duidelijk, 't zou toch tot niets leiden. Dan

kun je wéér gaan pakken. - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Nu kom je bij een familie met ‘huiselijk verkeer’. Als je vooruit de ware beteekenis van dit woord gekend had, zou je dààr natuurlijk niet zijn gaan wonen.

Zoodra je in je kamer zit, wordt je òm het ‘huiselijk verkeer’ geroepen. Dat was immers conditie? Ze begrijpen niet, dat alles je nog vreemd is en je maar niet direct met vreemde menschen kunt sympathiseeren of je bij hen aansluiten. Krijg je je vriendin op bezoek, dan moet je om ‘het huiselijk verkeer’ naar hààr kamer, omdat je juffrouw je al eens terloops heeft gezegd ‘dat het zonde voor 't gas is’ en ‘je vriendin wel in de huiskamer mag zitten’.

Nét alsof je alles met haar kunt bepraten waar anderen bij zijn - - - - - - - - - - - - - - - - - -

van dat kleine gebroed' - riep Ida, in 'n gegriefd terugdenken aan haar vervelende jeugd, verbruikt tusschen oudere broers en zusters, die steeds over hun engagementen en huwelijken spraken, de a.s. bevallingen der moeders blijde of ontevreden aankondigden, met mama raadpleegden over de te kiezen verpleegsters, over den tijd waarin 'het' moest gebeuren, over allerlei, in een woord, dat hare jonge ooren en oogen opzogen, en dat haar nogtans bij elke passende gelegenheid werd naar 't hoofd geworpen, als zijnde 'dingen waarover een ongetrouwde vrouw niet mag meespreken.'

Ietje's uitval echter bracht Joosje tot de gewone getrouwde-vrouw-conclusie, namelijk dat ze bepaald jaloersch was van diegenen, die wèl 'n man en kinderen hadden, en dus dáárom zoo 'vreemd' praatte.

'Och kind' - zei ze - met 'n sarrend air de dédain-blikje: 'Geloof me - - Dat zijn allemaal van die theorieën - als je maar eerst zelf getrouwd bent.' - -

'Je doet alsof jij 't al jaren zijt - en er heel wat van afweet. - Maar *ik* verzeker je, als je er zooveel van gezien hebt als ik, bij Wies en Jetta, en bij de schoonzusters - - nou. - - - Ik moet jou óók eerst nog eens opnieuw hooren over 'n jaar of tien.' -

'Verbeeldt je - dan vieren we haast onze koperen bruiloft - Paul en ik - O, daar hoor ik hem' -

Joosje, geaffecteerd, vloog op, om haar man, wiens auto voor de deur snoof, te begroeten op hare aanstellerige, teeder-lievige manier.

Hij zag er, met z'n kaal hoofd, z'n nooit iemand recht-aanziende oogen, z'n reeds dikwordend lichaam, niet uit, voor een jong

appetijtlijk vrouwtje als Joosje, om wezenlijk op verliefd te zijn. Toch was ze het. Ze pakte hem luidruchtig om den hals, zoende hem, vleide zich katjesachtig tegen hem aan:

'Heerlijk, dat je weer thuis bent. - - Zoo'n lange middag, zonder je! - - Vreeslijk' - -

Mr. Hooph Huijgens, heel correct, steeds er op bedacht in den kring waarin hij zich had ingedrongen te toonen zijn deftige manieren, begroette beleefd Ida van Hechtern:

- 'En freule van Hechtern heeft je toch nog wel zoo lief gezelschap gehouden' - verweet hij - 'Je bent ondankbaar' -

Joosje bleef in 'n tooneelpose tegen hem aangeleund, om Ida te laten zien hoè gelukkig ze was, en met een haar, in haar eenzaamheid van ongetrouwde, flink jaloersch te maken:

'Ja, maar niemand vergoedt mij mijn besten lieven man' - zei zij theatraal. - 'Dat zal Iet mij niet kwalijk nemen, dat ik dat zeg. - Nietwaar - Iet'? -

Ida voelde dat ze te véél was, tenminste, dat Joosje haar dien indruk wou geven! Ze nam dus quasi-hartelijk afscheid, met 't wereldschonoprecht glimlachje van over en weer elkaar wat wijsmaken, waaraan geen van beiden gelooft in zoo'n geval.

'Dank je voor je gezellig kopje thee'.

'Zoo lief van je, mij te zijn komen opzoeken. Kom je eens gauw terug, zeg? - Ik zal tegenwoordig wel hoe langer hoe meer thuis zijn misschien.' -

Dat was 'n laatste directe toespeling. Maar Ietje, die het interessante feit trouwens al wist van derden, deed expres alsof ze 't niet opmerkte, zei niets. In haar hart vergeleek ze 't klappend gezoen, van Joosje op haren Paul, met de vergeestelijkte theorieën van meneer Halm. 'Was 't nu niet net als die zei: Moest je de vleeschelijke begeerten niet kruisigen, en je ziel weten te verheffen tot 'n enkel geestelijke liefde, van gemeenschap des harten? Bah, ze rilde ervan, die zoenen van die frissche meisjes-lippen, op dien kalen, paffig-bleeken, verziekelijkten Paul! Hoe was 't mogelijk! Meneer Halm zei ook....' - - - - - - - - - - - - - - - -

Al naar huis gaande riep Ida zich, in een soort extase, elk wroord voor den geest van den in hare oogen zoo hoogstaanden, zoo geheel anders dan gewone mannen zijnden meneer Halm, zonder in hare onnoozelheid in het minst te begrijpen, dat zij zelve hier evengoed reeds 't slachtoffer was van zinnenbekoring, van de aantrekkingskracht van 't eene geslacht tot het andere, als welke normale man of normale vrouw ook; - omdat die zinnenbekoring is natuurwet, en al 't andere onnatuur.

V.

Vader sla hen steeds in liefde gade,
Zoon des Vaders schenk hun Uw genade,
Uw Gemeenschap, Geest van God,
Amen - zij hun eeuwig lot,

Zegenend breidde ds. Wijk de handen uit, terwijl de Gemeente staande den aannemelingen die woorden toezong, vóór men uitéénging.

Bettie, 't kameniertje van Nannie Eduma de Witt-de Grevere, snikte hartbrekend van ontroering. In haar eenvoudig zwart japonnetje zag zij er bescheiden-lief uit, te

midden van de meest tot een veel voornameren stand behoorende nieuwe lidmaten. De groote meerderheid van dienstboden werd met Paschen bevestigd, slechts enkele toevallige uitzonderingen gingen heden mede met deze veel deftiger afdeeling van dominee Wijk's catechesanten. Daaraan was het dan ook te danken, dat het gehoor bij deze gelegenheid bijzonder uitgelezen was. Om hare kamenieralleen zou eene Nannie Eduma de Witt zich waarlijk niet de moeite hebben gegeven van daag in 't kerkgebouw te verschijnen. Maar nu trof het zich goed, dat er juist een paar kennissen ook, dochtertjes van mama's vriendin, werden bevestigd, de twee freuletjes de Pol, tweelingen, blond en bleek, behoorende tot het Haagsche crême de la crême. Om die kon ze natuurlijk niet wegblijven. En daarom had ze dan ook genadiglijk aangekondigd aan Bettie: ‘Nu, wat zeg je daar nu wel van, dat ik-ook bij je bevestiging kom hooren Zondag?’

‘O mevrouw - dank u wel’ - had Bettie geantwoord, hóóg-vereerd met de voornaamheid, die op die manier mede op haar afstraalde.

Nannie vond het thans noodig in de kerkzelve een bewijs harer groote genadigheid en christelijkheid van ziel te geven door, nu de godsdienstige plechtigheid was afgeloopen, op Bettie toe te stappen, en haar in 't voorbijgaan te zeggen:

‘Ik feliciteer je hoor - ik hoop dat het je ten zegen zal zijn.’

Bettie snikte nog harder. De zaak scheen haar zoo te hebben aangegrepen, dat zij voor ditmaal hare dankbare gevoeligheid voor zulke genadigheden geheel en al erdoor vergat, en niet eens opmerkte hoe ook Joosje Hooph-Huyghens opzettelijk langs haar ging, en 't zelfs nog christelijk-nederiger deed dan haar nichtje Nannie, door erbij de hand uit te steken om haar geluk te wenschen. -

Met die uitgestoken hand bleef zij, Joosje, vrij gek staan, omdat Bettie 't niet eens zag in haar gesnik.

‘'t Was zonde en schande’ - zeiden verscheidene oude besjes, die bij iedere aanneming kwamen gluren en neuzen, en zich zelf aandoenlijk maken daardoor, ‘zoo'n deftige

mevrouw, en die daar zoo christelijk zichzelf vernederde voor zóó'n meisje.'

'Daar moet je weer 'n Eduma de Witt voor zijn' - oordeelde 'n ander uit ditzelfde genre van kleyne-luyden publiek. 'Die menschen, die Eduma's, waren zoo echt waarachtig vroom, die wisten nog eens wàt 'n mensch toekwam.'

- Want, Joosje had, evenals vroeger hare tante Geerte, iets geërfd van haar grootpapa's weergaloozen takt, om zich den kleinen luyden tot vrienden te maken, waar dat bij zulke openlijke vertooningen als vandaag goed stond. Nu zij-zelve Marietje in dienst had, 't zusje van Bettie, die dientengevolge wel eens in de keuken kwam bij haar, achtte zij dit een geschikte gelegenheid om eens in 't openbaar te laten zien, hoe christelijk-lief zij kon wezen, als zuster jegens zuster, tegen hare 'minderen', die 'de Heer toch immers op een geheel andere plaats had gesteld dan haar'.

Met grootpapa en grootmama Eduma de Witt, die er eveneens gekomen waren terwille van de meisjes de Pol, ging ze nu met haar man naar huis, om bij de grootouders koffie te blijven drinken. De oud-minister reed des Zondags nooit; in dat opzicht te slim om zich te durven blootgeven. Van de hoofden der meeste aanwezigen, waarvan bijna elkeen hem kende, althans van uiterlijk, vlogen, wat 't mannelijk gedeelte betreft, de hoeden nederig af; mevrouw Eduma de Witt boog en knikte liefjes in alle richtingen, naar kennissen van voorheen en thans. Zij was steeds onberispelijk in het zwart in de laatste paar jaren, haar grijs haar eenvoudig-deftig gekapt onder den statigen hoed. Excellentie ging nog rechtop. Men kon hem z'n meer dan zeventig jaren niet veel aanzien. Hij droeg altijd een hoogen hoed en gekleede jas; gedistingueerde verschijning neven wien het ondanks zijn correcte kleeding uitgesproken vulgaire van zijn kleinzoon Hooph - Huygens steeds schreeuwend afstak. -

'Wat toch 'n schande, dat Ber nooit bij Nannie is' - zei Joosje, en keek verliefdtrotsch op naar haren Paul, terwijl ze meteen Nannie engelachtig toeknikte, die met haar moeder in 't wachtend eigen rijtuig verdween. -

'Ber gaat nog al eens naar de Engelsche Kerk' - kwam grootmama er vergoelijkend tusschen. Zij wist wel dat Ber - dien zij-zelve er herhaaldelijk op had gewezen, hoe 't niet aanging dat hij, bij z'n hofbetrekking bij de Koningin, zich nogtans openlijk afficheerde als niet kerkelijk, noodgedrongen nu en dan de Engelsche godsdienstoefeningen uitkoos, omdat die 't láátst aangingen en 't gauwst eindigden. -

''t Is toch véél aardiger als je samen gaat naar dezelfde kerk; - wat zeg jij Paul?' - vond Joosje, altijd trachtend hem te bewegen haar iets liefs te zeggen.

Maar hij was zoo dikwijls abstract en knorrig sinds ze getrouwd waren, lastig en uit zijn humeur bij 't minste geringste.

Als hij dan weer 'n goeie bui had, verontschuldigde hij zich met 't vele dat hij aan z'n hoofd had tegenwoordig. En Joosje, vol bewondering, liet zich weer paaien. -

De Vermeulens, familie van de de Pol's, gingen óók te voet. Hermance leek dik, en niet jong meer, in haren zwaren bont-mantel nog, want 't was nog koud, ondanks 't voorjaar. Ze had een zomerhoed op om dáármede, met die lente, in overeenstemming te zijn, een grooten, breedrandigen, eleganten hoed, die hare rimpels overschaduwde, haar 'n bedriegelijk air gaf van nog niet zoo oud zijn als haar zwaar figuur 't al accentueerde. Vermeulen - op dit oogenblik minister van justitie - z'n lang-gekoesterde wensch, - ging, kerkscher en orthodoxer dan ooit dientengevolge, hoogopgericht,

waardig steunpilaar van de rechterzijde, neven haar! Ze waren trouwens op dit oogenblik ook heel goed samen. Z'n politieke eerzucht had z'n zinnen bedwongen. Als minister van justitie van een christelijk kabinet was hij niet van plan zich van die domme afdwalingetjes te veroorloven, die indertijd aan wijlen meneer Horstenboer z'n zetel hadden gekost, en, aan diens toenmalige vrouw, thans de tweede mevrouw Eduma de Witt, zooveel diplomatie, om hem in den Raad van State onder dak te brengen daarna, als vergoeding.

(Wordt vervolgd).

Overzicht van de week.

Ook een reden.

Ondervoeding en vervuiling vormen een voortreffelijken voedingsbodem voor allerlei besmetting.

Gij moogt hem als een mindersoortig wezen verachten en verstooten, - stervend leert hij u, dat gij zijn broeder in den vleesche zijt, en dat uw lichamelijk hulsel onder dezelfde wetten staat als dat van hem.

Maar uit dit alles volgt ook, dat, hoe minder daklooze paria's een stad bevat, en hoe minder ellendig hun toestand is, hoe minder het gevaar voor epidemieën wordt. En zoo waag ik het dan ook mijn Nederlandsche medeburgers op deze gevolgtrekking te wijzen.

Ik weet, dat de liefdadigheid in onze samenleving zeer groot is. Maar misschien zoude zij nòg grooter zijn - en voor de dakloozen doeltreffender - indien wij ons wilden laten leeren door de verschrikkelijke les uit Berlijn.

A. MORESCO.

Onder verwijzing naar de ged. in dit nommer van den heer H. Visser: De Maatschappij, vestig ik de aandacht op 't bovenstaande, dat ik uit 't *Vaderland* uitknipte, en waarin rijke menschen er op worden gewezen liefdadig te zijn uit.... angst voor epidemieën. Als er cholera of iets van dien aard uitbreekt, is dat immers 't éèrst onder de paria's der maatschappij. Dus.... pas op dat die niet te véle worden, *in 't belang van uw eigen dierbare ik.*

Nobele reden.

Maar, een die veelvuldig vóórzit bij zoogenaamde liefdadigheid: de **angst**!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Repliek van Ego.
(*Vervolg en slot van No. 29*).

Aan Mevr. F.J.S. geb. R.[1], zou ik willen vragen waarom hare vele zusteren die niets van liefde genoten hebben ook niet eens hun deel zouden mogen hebben, terwijl die anderen volop *alles* hebben genoten, en waarom aan hun echtgenooten, die zooveel langer *jong* blijven,[2] niet één kruimeltje meer gegund zou mogen worden.

Doch alles in deze quaestie wordt beheerscht door oprechtheid, waarheidsliefde, en geen autosuggestie van '*zoo braaf ben ik, en denk ik.*'

'*Is er ooit een vrouw geweest die zich openlijk durft teekenen zonder vermomming*, *écht om der waarheid wille*'.

Zoo spreekt G. van Hulzen, en ik geef de proef op de som. Eenmaal heb ik getracht bij jonge dames eene enquête te openen, *geheel* '*op den man af*' (*hier op de vrouw*), *en van de 12 antwoorden waren er 11 tastbaar vermooid-onwaar. Slechts eene gaf zoo'n echt teer antwoord; zóó zelfs, dat ik 't onmiddelijk terugzond. Niet één woord van haar innerlijk*, - *geheel blootgelegd*, - *wilde ik behouden of in mij opnemen.*

Toch zijn er nog wel meer uitzonderingen.

Ik zou daartoe willen rekenen de 'vrouwenstudie' van Amilie de Man in Nederland van September 1911, getiteld Marina, en, indien we dan ook hooren Madame Claudel in Le Tribun, als zij tot haar minnaar zegt:

'*C'était mal à moi de t'aimer je l'ai toujours su puisque je n'étais pas libre*, *puisque j'avais de tels devoirs en dehors de toi. Mais notre amour était si sincère, si élevé même dans la faute*, *que j'en avais la religion*'

zullen vele vrouwen (ongehuwden) tot de conclusie komen, dat haar passie, ja, tegen conventioneele maatschappelijke vormen strijdt, maar alleszins geoorloofd is. Voor de derde maal herhaal ik, dat ik het jonge meisje uitsluit, waar nog volop een huwelijkstoekomst voor haar open ligt.

1) Ged. W. IV aan Ego, Holl. Lelie v. 18 Oct. 1911.
2) Zie hierover den roman Palazzo Iran (leuilleton Haagsche Ct.) Elfje, 't zeer jonge vrouwtje, antwoordt haar bejaarden man, als hij zegt: 'In den winter van ons leven bloeien er ook soms rozen'. 'Dat is geen verdienste van de rozen maar van den winter, want 't is een bewijs dat hij mild en zacht en zonnig is'.
(13e knipsel).

En wat mijne gehuwde bestrijders aanbelangt geef ik hun nog twee citaten uit Forel:

1°. '*Het is een overdrijving en steunt gedeeltelijk op suggestie en autosuggestie*, *dat de ethiek der liefde eischt*, *dat twee menschen hun ik levenslang*, *ja zelfs tot over het graf*, *volkomen in elkander zullen laten opgaan.*' *Dit is een gedeeld egoisme. Echtelijke trouw is schoon; doch slecht elke overdrijving* '*een op afgodendienst gelijkende eeredienst van een eenige*'.

2°. '*Ik zou het voor eene latere toekomst vereenigbaar vinden als* '*de gehuwden het aan elkander overlieten*' *om bij derden kinderen te verwekken en om door derden kinderen te laten verwekken.*

Deze laatste zinsnede doet denken aan Portal's stellingen in *Le Tribun*, welke we ook dezer dagen door het Nederl. Tooneel hebben hooren verkondigen. Ik zal ze niet herhalen. Ieder zal ze kennen of leeren kennen, en al gelooven we, dat er nog jaren en jaren zullen moeten verloopen, eer dusdanige stellingen burgerrecht hebben verkregen, durft de tegenwoordige mensch, en gelukkig de vrouw in de eerste plaats, hare meening uiten over dingen, die in het aangezicht moeten worden gezien. Dank in de eerste plaats daarvoor aan onze Redactrice!

Odillon[1] zou ik gaarne particulier antwoorden; daartoe verwijs ik naar Ego's correspondentie in de Holl. Lelie van 1 November 1911 l.l.

Koopgoed laat ik geheel buiten deze quaestie, maar het zal mij wel veroorloofd zijn de bedenking te uiten, tegenover de reinsten onder mijne reine bestrijdsters of dat koopgoed ook niet eenmaal even rein was als zij zich zelven *meenen.* Maar het spreekt van zelf, dat van dat alles alleen de man de schuld draagt, wijl maar al te graag wordt vergeten, dat naast elken *zwakken* man steeds een *sterke* vrouw staat, die dan toch bezwijkt uit zinnelust.

Overigens doe ik niets onder in *achting* voor *de* vrouw, zelfs al zijn de vrouwen Eva's evenals de mannen Adam's.

Ik heb gemeend niet in détails te moeten treden door ieder mijner *vaardige* en *waardige*[2] tegenstanders in 't bijzonder te antwoorden, maar meer mijn standpunt nog eens nader te bevestigen, te verdedigen of toetelichten, en ik ben zeer blij, dat ik eens een flinke beweging in het vrouwenkamp heb uitgelokt.

EGO.

Ik stel er prijs op te bestatigen, dat deze repliek, behalve kleine toevoegingen, was geschreven vóór 6 October, en alléén is verschoven na overleg met de geachte Redactrice.

Naschrift.

Alles heeft zijn nut; ook zelfs het lang *onafgedrukt* blijven van een stuk. Immers dit is het geval met deze *repliek,* en daardoor is Ego

1) Holl. Lelie van 4/10 1911. Misschien zullen anderen ook liever vrijelijk met mij van gedachten wisselen. Den weg vinden zij door de Redactrice (Adres: Ego.) In dit blad *zwijg* ik verder.
2) De Redactrice rekende reeds voor mij af met Mej M.d.R.d.W. (zie Lelie van 1 Nov).

nog in staat om op twee zaken te wijzen, 1°. dat hij steeds generaliseert, en daarom geheel onpersoonlijk is, waar hij de waarheidsliefde, de oprechtheid der vrouw in sexueele zaken zoo ver weg gooit. Onze geachte redactrice die, de heele 'Lelie' door, zoo'n uitstekend voorbeeld geeft, en inzonderheid in hare hoogstaande werken: *de Liefde in de vrouwenquaestie*, en *het eene Noodige*, geheel zich zelve geeft, en niets verbloemt, mag aanspraak maken om tot *de* uitzondering gebracht te worden. Deze bekentenis meende ik schuldig te zijn.

De tweede zaak is van zeer kieschen aard.

Ego is aangevallen in *de Tijd* van 16 December 1911 door een pater-jezuit. Die Heer brengt zijn stuk onder *pornographie.* Ik zou hem willen vragen of hij kent de werken van Dr. W. Zuidema, van J.H. Maronier en van zoo vele anderen, welke handelen, o.m. over de sexueele vragen, die de *jonge* priester kan, ja, *moet* stellen aan meisjes en vrouwen in de biechtstoel, en welke vragen gedoceerd worden in *de* Jezuitenscholen.

Hij losse mij dan op welke pornographie verder reikt. Die van Ego, of die welke geleerd wordt in de *moraal* der Jezuiten.

7/1912.

EGO.

II. Een merkwaardig Man.

Toen de Engelsche Koning zich met luisterachtige pracht en praal en rijkdom liet kronen tot Keizer over het groote Indische Rijk, naderden Hem uit alle oorden des Lands, de machtige Inlandsche-Vorsten.

Schroomvallig, met slaafsche nederbuigendheid, brachten zij Zijne Majesteit den Keizer, hunne (verschuldigde) hulde!

Slechts één enkele Vorst, de machtige Galkwar van Baroda, maakte een uitzondering: hij wierp zich niet slaafsch ter aarde om Zijne Majesteit de voeten te kussen, maar bleef nonchalant recht-op staan. Hij salueerde den Keizer amikaal, met een handbeweging, leunende op zijn stok. 'Saluut', sprak hij; 'Zijt welkom; maak het je hier zoo gemakkelijk mogelijk, steek een rookertje op!'

Deze nonchalante houding van de Galkwar van Baroda, heeft de Engelsche Koning en het Vrije (?) Engelsche Volk ergerlijk gehinderd. De man had minstens een keer of zes (hij als *de* voornaamste en rijkste tot voorbeeld van de andere Vorsten) een keer of zes, als een slak om den Koning zijn gespoorde laarzen hebben rondgekropen, totdat de Keizer, Hem - als blijk van overmacht, - de voet op den nek had gezet!

Niet alzóó: de Vorst sprak eenvoudig: Saluut, ga zitten, maak het je zoo gemakkelijk mogelijk; steek een rookertje op!

Zelfs Lord Harding, de onder-Koning en andere hoogste-Engelsche-waardigheidsbekleeders, zijn over deze (Vorstelijke) '*onbeschaamdheid*', geheel uit het veld geslagen!

Nòg, waar in Engeland, in de bioscope-théaters, deze kroningsvertooning wordt weergegeven, gaat er onder de aanzienlijke bezoekers een rumoerig gesis en gefluit op tegen dien 'perfide' Vorst.

Stel U voor, dat het (vrijzinnige) Engeland deze rijkste der Indische-Vorsten nog wel als den meest bereisden, ontwikkeldsten, en meest verlichten rekende!

En *nu* zóó!....

Nog een *ander* staaltje van dat heerschap zij vermeld: aan een zijner vrienden, den Vorst van Gwalior die *reeds* gehuwd was, heeft hij zijne dochter, de Prinses Indira Raja, als tweede vrouw gegeven; hetgeen ook onder de Engelsche Hoogheid de hevigste verontwaardiging heeft opgewekt.

- Wat een *Man!!*

Naast zijn gewaande eigenwaan, ook fierheid; een tweezijdige munt voor geheel Europa.

Aan de voorzijde, staat gebeiteld, dat de waarde van een mensch niet afhankelijk is van zijn kleur; of die grauw of blank is, evenmin als bij zeep. Noch afhankelijk van rang of praalmaken.

En aan de andere zijde staat geschreven, dat huiselijk-geluk zeer wel mogelijk is zonder 'beschaafde' begrippen.

Echter loopt die Vorst tegen de lamp want 'weet de waarheid - maar spreekt haar niet'!

Maar, hoe meer Hij zal getuchtigd worden - hoe grooter en snijdender grijnst zijn *donkere* figuur het *verlichte* Europa aan!

H. VAN HOLK.

> Noot red:
> Is het den inzender ontgaan dat de bewuste Indische Vorst intusschen op de meest nederige wijze zijn excuus heeft gemaakt aan den Engelschen Koning? Ik geloof wel trouwens dal dit slechts een Oostersche streek is van hem, dit quasi-excuus - omdat hij erom is bekend reeds sinds jaren de Engelsche overmacht te trotseeren wààr hij kan. Het is dus waarschijnlijk dat hij slechts noodgedrongen, en uit een zekere Oostersche diplomatie, naderhand heeft beweerd 'uit verlegenheid en onhandigheid' niet te hebben deelgenomen aan de voorgeschreven nederigheidsbetuigingen.
> Echter, 't feit *is* zoo, en neemt m.i. véél weg van de oorspronkelijk zoo flinke, onafhankelijke houding, zoo terecht door den inzender gehuldigd.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.
(*Dit schrijven is wegens plaatsgebrek blijven liggen.*)
Aan Mevr. A. de Goey-Blom.

Omstandigheden van dringenden aard hebben mij den tijd niet gelaten U in het vorige nummer der Lelie te beantwooden. Toch wensch ik nog wel even op Uw schrijven terug te komen.

In de eerste plaats heb ik geen afdoende verklaring van U gehoord omtrent hetgeen ik volgens U uit 's heeren de Veer's betoog moest halen. Nogmaals heb ik diens schrijven gelezen en.... ben er slechts weinig wijzer door geworden. Wel heb ik begrepen waar U op doelt in zijn stuk doch mag U den typeman door hem aangehaald, generaliseeren? Trouwens, dit is wel mijn hoofdgrief tegen alle betoogen, dat er steeds sprake is van *den* man en *de* vrouw.

Kunnen wij in zulke zaken vooral, wel van het bijzondere tot het algemeene opklimmen? Mij dunkt van niet! Elk geval dient op zichzelf beschouwd; elk huwelijk

heeft te rekenen met in dit huwelijk voorkomende toestanden van man en vrouw. Hoevele gevallen toch zijn opte sommen, die alle in den grond der zaak verschillen en die dus ook alle als op zich zelf staande in hun eigen milieu moeten beoordeeld worden. Een algemeene maatstaf aanleggen komt

mij praktisch onmogelijk voor, men mag dan theoretisch willen beweren wat men wil.

Van U heb ik geenszins verlangd de mannen te verdedigen; slechts heb ik U op Uwe eenzijdigheid willen attent maken. Ego's voorgestelde maatschappelijke orde(?) leidt tot demoralisatie zoowel van de mannen als van de vrouwen. Beide neemt hij qua *dierlijke* mensch, terwijl hij de keerzijde, de *geestelijke* mensch blijkbaar beschouwd als niet bestaande.

Dat U de *vrouw* hebt verdedigd is, zooals ik reeds zeide, zeer natuurlijk; immers U wilt als vrouw en als zoodanig bent U terstond voor Uw eigen sexe in de bres gesprongen. Echter kunt U ervan verzekerd zijn dat ik zeer goed heb gevoeld hoe Ego onbarmhartig het teerste in eene vrouw heeft aangerand.

Dat U uw betoog hebt gevoerd tegen Ego c.s. was mij wel duidelijk, doch in Uw schrijven hebt U telkens gegeneraliseerd en dit kàn noch nòg in kwesties als deze.

Ten slotte nog even Uw schampere opmerkingen over het niet onderteekenen met eigen naam. Omdat ik niet inzie wat het noemen van mijn naam de kwestie vooruitbrengt, noch wat een uwer aan den naam van een onbekende heeft, heb ik dien niet genoemd, opdat het noemen ervan U niet, als ge misschien dien naam had gehoord of gelezen ergens, tot verkeerde gevolgtrekkingen zou leiden omtrent mijn persoon. Indien U echter naam en adres wenscht te weten, dan zal de redactrice, naar ik hoop, wel zoo vriendelijk willen zijn, U nader in te lichten. Mocht U dan in particulier schrijven met mij van gedachten willen wisselen, dan ben ik daartoe bereid. Kan ik op die wijze van U leeren, het zal mij niet dan aangenaam kunnen zijn.

Met dank voor de opname, teeken ik mij alsnog

HOMO.

IV. Een korte bemerking.

De hr. S. begrijpt niet wat men bedoelt met occupatierecht. Men stelle zich voor in Midden-Afrika b.v., dat een reisgezelschap een stuk grond, dat aan niemand behoort, zich toeëigent, bebouwt enz. Dan hebben anderen, die daar later komen, toch niet zoo recht daarop als die er 't eerst waren. Dat zegt reeds ons gezond verstand. (Denk aan de geschiedenis van Abraham en Lot.)

Wat het voorbeeld van Sint Nicolaas aangaat en den reiziger, ja, 't is wel aardig, maar bevestigt juist mijn meening. Immers hier is een ieder zijn bescheiden deel toevertrouwd, waarmee hij tevreden moet zijn.

Zoo is 't ook in de groote maatschappij, in zooverre, dat aan een ieder gaven zijn geschonken, niet allen ontvingen evenveel, hetgeen echter niet zoo is, dat weinig met goederen gezegenden niet zouden mogen trachten langs geoorloofden weg meer te krijgen.

Overigens laat ik het er bij. Wanneer ieder op zijn wijze medewerkt aan verbetering van de Maatschappij zal er meer van terecht komen dan door 't goede in den tegenstander niet te willen erkennen.[*)]

*) Noot Red.
Dit slotwoord van den geachten inzender schijnt mij met recht het juiste woord op de juiste plaats. Want, zóó is het.

J.B.N.

V. Deze Maatschappij.

Dominé P.H. Veen, predikant te Middelburg, heeft in het Januari nummer van het Christelijk Maandblad '*De Blijde Boodschap*', dat te Wageningen verschijnt, een artikel gewijd aan de massa-sterfte door worstvergiftiging, in het Berlijnsche dakloozen asyl, waaruit wij de volgende fraaie tirade hier *woordelijk* citeeren:

'*Ik moet zeggen dat als deze ziekte er dan toch eenmaal moest komen, zij althans de maatschappij een niet geringen dienst bewijst. Zij had onmogelijk een betere klasse van de maatschappij kunnen treffen. Hoe men er ook over moge oordeelen, iedereen zal mij moeten toegeven dat het een heele verademing voor onze samenleving zou zijn, als die klasse niet meer bestond of opgeruimd werd, want zij is een leelijke schandvlek voor de menschheid.*

'*Ik geloof zelfs dat dit de eenige manier is om er van verlost te worden. Dat klinkt hardvochtig, maar het is in werkelijkheid niets anders dan het vaststellen van een feit.*'[1)]

Wij, stofgoders, zouden bijna weer gevraagd hebben of dominé misschien de gelukkige bezitter van aandeelen in een of andere worstfabriek is. En dat zou ons misschien weer een reprimande van freule Lohman, in de correspondentie-rubriek, op den hals halen, over onze slechtheid. 't Is waar, wij, sociaal-democraten, verklaren de woorden en daden, der bourgeoisie, uit de stoffelijke oorzaken en omstandigheden. Wij zien de groote drijfveer voor de daden van binnenen buitenlandsche politiek in de stoffelijke, maatschappelijke belangen. *Stofvergoders* worden wij deswege gesmaad, lieden zonder geweten, zonder besef van de groote beteekenis der *geestelijke* en *zedelijke* krachten, die door ieder braaf, deftig en fatsoenlijk mensch moet worden verafschuwd als de pest...

Maar laten we nu eens even letten op wat deze vrome predikant zegt in zijn '*Blijde Boodschap*'-artikel, waarin hij er o.m. over klaagt dat 'de kerk' en 'de fijnen', in deze dagen àl meer worden aangevallen en bespot.

Want inderdaad, deze dominé heeft gelijk. Men kan **deze** maatschappij geen grooter dienst bewijzen dan door een 'opruiming' van die onnutte zwervers, die, hetzij door de crisis der werkeloosheid, de grootste débâcle dezer maatschappij, hetzij door ziekte of ouderdom (**en daarmee gepaard gaande vermindering aan arbeidsprestatie**) op de steenen komen. Ieder die nadenkt en nuchter om zich ziet, die niet maar afgaat op zijn vaag-verwarde, sentimenteele gemoedsaandoeningen, maar nuchter en objektief de wereld in staart, zal het moeten toegeven dat een opruiming van die nietsnutters een verademing ware voor **deze** maatschappij.

Immers **deze** maatschappij waardeert **deze** klasse enkel als te gebruiken arbeidskracht, waaruit winst te halen, kapitaal te vormen is. In geen enkel ander opzicht wordt n.l. de arbeidende klasse door *deze* maatschappij gewaardeerd. Voor niets anders oordeelt deze maatschappij die klasse

1) Voor de copie van het citaat bezig ik het origineele uitknipsel, zoodat althans freule Lohman kan zien dat ik woordelijk citeer

geschikt. Het eenige doel waartoe die klasse in deze maatschappij leeft is: welvaart *voortbrengen* voor deze maatschappij. Zoodra dus de arbeidsprestatie van den arbeider ophoudt aan de gestelde eischen te voldoen, houdt ook voor deze maatschappij zijn bestaansnoodzakelijkheid op - is hij, in één woord voor deze maatschappij slechts een nietsnutter, ja zelfs een lastpost die den naam 'landlooper' (bezien van af het standpunt dezer maatschappij) volkomen verdient - in één woord, zooals dominé het zoo mooi zegt: '*een schandvlek der menschheid.*'

Zeker, er zullen er wellicht velen zijn, zelfs onder de gemeenteleden van den dominé, die met hun herder en leeraar verschillen van gevoelen, waar hij meent dat een '*worstvergiftiginy*' de '*eenige manier*' is om van deze nietsnutters verlost te worden, maar wat beteekent voor deze anti-socialistische maatschappij de meening van den enkeling. De hebzucht, de grondslag van deze maatschappij is blind voor de rechten van het individu - spot met menschenwaarde, verguist en belastert het socialisme juist daarom, omdat het de idee der persoonlijkheid huldigt, den mensch als individu beschermt - een bescherming die hinderlijk is voor de vrije beweging dezer door zelfzucht geïnspireerde, op winstbejag zinnende maatschappij. De waarde van het individu als mensch is dan ook voor deze maatschappij van geen belang. Alleen de omstandigheid waarin het individu verkeert, de verhouding waarin het tot deze maatschappij staat, bepalen de waardeering. Inderdaad het zijn *de belangen* die de wereldgebeurtenissen regelen, die bepalen wat goed is en slecht. Het zijn de economische en kapitalistische belangen die in deze maatschappij domineeren, hetzij dan in ideologische of democratische verhullingen gekleed. De arbeid ligt zieltogend onder een zwaren kapitaalslast, steeds meer kapitaal moet door dik en dun heen worden productief gemaakt en het doel is niet welvaartvermeerdering maar kapitaalophooping en op het groote bal-champêtre ter eere van dien mammon, danst ook het christendom - we zien het hier weer - zelfs ongemaskerd mee.

Deze dominé wil de afgewerkte arbeiders opruimen door worstvergiftiging. Voor deze maatschappij ware het een zegen, een verademing. Ze behoefden dan niet ten laste te komen van den staat en de christelijkheid. Er behoefden geen nieuwe belastingen te komen voor ouderdomspensioneering. Men kon die gelden dan beter besteden. Snelvuurkanonnen, dum-dum-materiaal, oorlogschepen er, andere Christelijke zaken konden er voor gekocht.

Misschien vraagt een of andere onnoozele wat dan met de afgewerkte dominé's moet geschieden?

Wel, dat zijn nuttige leden, steunpilaren dezer maatschappij.

Inderdaad een schrikkelijke waarheid.

Want deze maatschappij, met haar kultuurvijandelijke tendenzen, ligt zedelijk veroordeeld - bestaat bij de gratie van menschenbloed en menschenleed.

Wij sociaal-democraten bestrijden deze maatschappij. En dat is ons een eere, trots allen smaad, trots allen hoon, trots alle geweld, trots miskenning en laster.

En we voeren dien met moed en volharding We weten dat de zege ons is. Want de ontwikkeling dezer maatschappij gaat in de richting van het socialisme trots alle dominé's, trots alle geldwolven, trots alle hopeloos pogen om die evolutie tegen te houden.

Het is geen utopie die wij najagen. Integendeel. Het duurzaam instandhouden dezer maatschappij - dat is een utopie.

Wat Marx heeft voorspeld en aangetoond met een overstelpende hoeveelheid feiten en cijfers dat zien we allen dagelijks om ons heen plaats grijpen. Wij zien het allen hoe het grootbedrijf het kleinbedrijf al meer en meer verdringt, hoe *het aantal* bedrijven steeds kleiner, naarmate de omvang der bedrijven grooter wordt, hoe er zich rings, trusts en kartels vormen en hoe deze ontwikkeling steeds voortgaat, totdat ten laatste het gansche bedrijf in handen zal zijn van enkele reusachtige maatschappijen, die dan als 't ware de wereldbelangen beheerschen zullen, zoodat het belang der verbruikers zal eischen die groote bezitters te onteigenen en hun bedrijven te brengen aan de gemeenschap.

We zien dit alles reeds plaatsgrijpen. We zien hoe de middenstand in 't gedrang komt. (Freule Lohman klaagde er laatst nog over in de Corr-rubriek. ‘De arbeiders’, zei zij ‘krijgen allerlei “ditten” en “datten” voor niets’ - We zien nu weer eens wat men onder die ‘ditten en datten’ vaak verstaan moet.*) De vervalschte waren die zij krijgen worden zelfs openlijk geschikt geacht en aanbevolen ter vergiftiging door een fijnen dominé. ‘Maar de middenstand moet alles duur betalen’.) Deze woorden van onze redactrice zijn een onwillekeurige bevestiging van de juistheid der inzichten van de socialisten Het belang van alle klassen zal ten slotte vorderen zich te scharen onder de bestrijders van het fatale kapitalisme, waaraan dit alles te wijten is.

Niet aan de socialisten kan men derhalve het ongeluk van den middenstand verwijten. Dit is het gewone gevolg van den natuurlijken loop der dingen. De socialisten helpen slechts een handje om dien loop te bespoedigen, door middel der vakvereenigingen die hooger loonen eischen, waardoor het kleinbedrijf des te sneller verdwijnt, door de politiek, om ook staat en gemeente in die richting te dwingen, door coöperaties om het materiaal te winnen enz. enz.

Moet het nu nog verklaard waarom de socialisten *voor de arbeiders alles doen*, *meer* dan voor anderen.

Daartoe prediken wij den klassenstrijd. Niet uit haat. Want met die prediking kan een groote liefde tot de menschheid gepaard gaan. De stelling, door zeker politiek christen laatst in een brochure verdedigd: ‘Het socialisme kent geen liefde’, weerlegt zichzelf. Een socialistisch predikant, zei onlangs in een rede over 't socialisme 't volgende:

‘God, zoo erkent een christen, gaf ons het leven, gaf ook de voorwaarden tot dat leven. Hij gaf ons de zon, die ons moet verlichten met haar stralen. Hij gaf ons de lucht, die onze longen

*) Noot redactrice.
De *arbeiders* - over wien *ik* het had in de door den heer Visser bedoelde correspondentie - hebben niets te maken met de *paria's*, de *dakloozen.* De eersten hebben het *goed* tegenwoordig.

vult, zonder welke wij geen uur in dit ons lichaam zouden kunnen bestaan. En Hij gaf ons de aarde, die ons met haar rijke gaven voeden moet.

Deze drie dingen hebben wij noodig: de zon, de lucht, de aarde.'

Wanneer nu eens iemand kwam die zich meester maakte van het licht en de warmte der zon en zei: zoo gij daarvan genieten wilt moet gij cijns betalen.

Wanneer er iemand kwam die zich meester maakte van de lucht en zei: of gij die lucht noodig hebt om te leven gaat mij niet aan, zoo gij er van genieten wilt moet gij mij cijns betalen - dan zou ieder christen dat verschrikkelijk vinden en hij zou de handen omhoog heffen om zoo hemeltergend onrecht.

Welnu, is het voor een christen niet een even ten hemel schreiend onrecht, wanneer sommigen kunnen zeggen tot de anderen (die ook, als zij, door God tot het leven geroepen zijn): 'Dat de aarde Godes is, mag een verheven gedachte zijn, een treffende uitspraak, getuigende van diepe vroomheid - in de praktijk is de aarde van ons, en gij hebt er geen deel aan en of gij de aarde nu al noodig hebt dat gaat ons niet aan, zoo gij haar wilt vragen om haar gaven moet gij ons cijns betalen.'

Ik geloof dat uit dit citaat meer 'liefde tot de menschheid' spreekt dan uit het 'Blijde-Boodschap' -artikel van dominé Veen.

Immers omdat deze klasse eeuwen lang is verwaarloosd, omdat zij de verworpene der aarde is, die men, als alles er uitgeperst is wat deze maatschappij gebruiken kan, zonder gewetensbezwaar wegtrapt. En omdat met de verheffing van deze verworpenen de gansche menschheid in waarde stijgt.

H. VISSER.

VI. *Geachte Redactrice*

Vergun mij s.v.p. een plaatsje in Uw geëerd orgaan, naar aanleiding van een stuk, geteekend J.B. Naaktgeboren, in no. 26, 27 Dec '11. In het Post Scriptum, lees ik: 'Weten de heeren dat minister Talma door den heer Roodhuizen een gewone socialist werd genoemd, omdat hij inzake sociale wetgeving de machtssfeer van den Staat verder laat werken dan de vrije liberalen meenen dat geoorloofd is.'

Neen, inderdaad, geachte Redactrice, daar wist ik niets van. Ik ben tamelijk wel ingewerkt in de politieke constellatie, maar dat de heer Roodhuizen tot de vrije liberalen behoorde was mij onbekend. Tot hiertoe had ik hem bij de unieliberalen ingedeeld. Ook houd ik mij tamelijk wèl op de hoogte van de dingen van den dag maar heb toch nooit gelezen, dat Minister Talma door den heer Roodhuizen een socialist werd genoemd.

De heer Naaktgeboren vraagt een aplomb alsof hij met ieder woord een misdaad aan 't licht brengt: 'Weten de heeren daar *iets* van af?'

We antwoorden in alle bescheidenheid: neen, daar weten we niets van af. Weet Gij het soms? Doe ons dan het genoegen en noem ons het nummer van de Handelingen of van de courant waarin wij het lezen kunnen, dat de heer Roodhuizen Minister Talma een socialist noemde. Een flesch champagne heeft hij verdiend wanneer hij mij dit uit de courant of uit de Handelingen laat zien. Maar 't moet een blad van eenige beteekenis zijn. Geen locale blaadjes, die hoofdzakelijk met de schaar worden geredigeerd.

Hoogachtend
Uw dw.
Den Haag, Jan '12.
H. VISSER.

VII. Christelijke Godsdienst; protestantsche Godsdienst; Godsdienst is noodig.

Als er één punt is, waar de menschen verschillend over denken dan is het wel over den Godsdienst; er bestaan over de geheele wereld zóóveel godsdiensten, zóóveel secten en onderafdeelingen van secten, dat het welhaast ondoenlijk is, alle te noemen.

In ons land wordt door het meerendeel der bevolking de Christelijke Godsdienst beleden.

Christelijke Godsdienst beteekent, zooals het woord trouwens aanduidt; het dienen van God volgens de leer van Jezus Christus. Nu is het wel opmerkelijk, dat óók die Christelijke Godsdienst in zóóveel secten is verdeeld. Is dat niet in volmaakte tegenspraak met genoemde leer? Is die leer dan niet eenvoudig, niet begrijpelijk genoeg, dat ze op velerlei manieren wordt beleden?

Wordt die leer niet in hoofdtrekken weergegeven in:

Gij zult den Heer, Uwen God, liefhebben uit geheel uw hart, en uit geheel uwe ziel en uit geheel uw verstand en uit geheel uwe kracht; dit is het eerste gebod en het tweede daaraan gelijk is: Gij zult uwen naasten liefhebben als uzelven. Er is geen ander gebod grooter dan deze. Markus 12:30 en 31.

Hebt Uwe vijanden lief; zegent hen die U vervloeken, doet wel degenen, die U haten; en bidt voor degenen, die U geweld doen en die U vervolgen. Matheus 5:44.

Laat die uitspraak strijd, verdeeldheid toe? Immers neen.

Alle Christenen behoorden slechts ééne secte te vormen, eerst dan zou men werkelijk van *Christelijke* Godsdienst kunnen spreken.

Thans is het lapwerk, menschelijk maatwerk.

Twee hoofdgroepen van de Christenen zijnde Roomschen en de Protestanten.

Ook deze groepen zijn weer onderverdeeld, nochthans is die verdeeldheid bij de Roomschen niet zoo erg als bij de Protestanten. In zoover zou men de Roomsche Godsdienst dus kunnen noemen meer met de Christelijke godsdienst overeen te komen dan de Protestantsche.

De oorzaak van de meerdere verdeeldheid bij de Protestanten is niet ver te zoeken; de Roomsche Godsdienst is meer aan banden gelegd, aan regelen onderworpen, terwijl de Protestantsche daarentegen meer individueële opvattingen toelaat.

Die vrijheid van opvatting ging langzamerhand, naar de meening van velen, te ver, zoodat zij eene reactie in 't leven riepen, waardoor de zoogenaamde Doleantie tot stand kwam. Daar was dus weer een nieuwe secte geboren; we kregen nu degenen, die de oude kerk getrouw bleven, zich noemende Nederlandsch ot Nederduitsch hervormden en de aanhangers van de nieuwe richting (men kan ook zeggen de *oude* richting van Calvijn), de doleerenden of afge-

scheidenen. Bij laatstgenoemden is de leer weer meer vast omlijnd.

Onder de Nederduitsch hervormden zijn ook velen, die meer vaste omlijning zouden wenschen; nochtans scheidden dezen zich niet af, omdat zij van meening waren, dat men moest trachten in de kerkelijke gemeenschap zelf verbetering aan te brengen in plaats van zich eenvoudig er van los te maken. Men noemt hen orthodox, terwijl de anderen vrijzinnig of modern worden geheeten.

Wie het beste voor heeft?

Voor vrijheid van opvatting valt veel te zeggen, terwijl bij een Godsdienst volgens vaste regelen het gevaar bestaat, dat het langzamerhand sleurwerk wordt.

Leidt vrijzinnigheid echter niet tot volkomen ongeloof? Tot verwaarloozing van elk Godsdienstig beginsel?

In de praktijk ziet men dat toch maar overal gebeuren; in streken, waar de menschen modern of vrijzinnig zijn, staan de dominé's des Zondags voor stoelen en banken te preeken. Men denkt er eenvoudig niet aan om naar de kerk te gaan. Over 't algemeen zijn de dominé's daar ook niet zóó gezien als in orthodoxe streken. Het ambt van predikant nadert in sommige plaatsen het paskwillige. Zij doen geen huisbezoek, geen ziekenbezoek, lezen alleen des Zondags een preek voor. Het volgende feit kwam mij ter oore: In een kerk van moderne richting waren bij den aanvang van den dienst aanwezig: de predikant, de organist en 2 of 3 hoorders. De zielenherder vond dit getal toch zeker wel wat klein, zoodat hij tot hen de vraag richtte: ‘Wat dunkt U, mijne hoorders, zullen we onze Godsdienstoefening houden of niet?’

De hoorders vonden het maar beter om weer heen te gaan. ‘Ik ben er ook voor’, zei zijne Eerwaarde, ‘ik ga dan maar met een der heeren koffiedrinken.’

Men weet van sommige predikanten niet of ze zelf wel gelooven, wat ze van den kansel verkondigen. Geen wonder, dat de menschen er niets voor gevoelen bij dezulken ter kerk te gaan. De schuld ligt niet alleen bij de voorgangers maar ook bij de menschen zelf; voor die modernen, die bewezen dat Godsdienst ‘overbodige nonsens’ is, is de stem van den dominé die aan eens dooven mans deur.

Hoe minder men ‘aan Godsdienst doet’, hoe ‘moderner’ men is. Men stelt er een eer in, zoo ‘modern’ mogelijk te zijn. Men spot met den Godsdienst.

We komen daardoor als van zelf tot de vragen:

Is Godsdienst noodig?

Zoo ja, hoe houdt men dien het beste in stand?

Op grond van ervaring, op grond van hetgeen men dagelijks om zich heen ziet en hoort, is mijne opinie gebouwd, dat Godsdienst voor de menschen beslist noodig is.

Ik heb de ondervinding opgedaan, dat de menschen in godsdienstige streken moreel veel hooger staan dan in vrijzinnige.

Het spreekwoord: ‘Die man bekommert zich om God noch Gebod,’ is zeer waar in dien zin, dat de beteekenis van het woord ‘Gebod’ zeer nauw met die van het woord ‘God’ samenhangt. Het is een feit, dat in godsdienstige streken vechtpartijen en dronkenschap weinig voorkomen; de menschen zijn er beleefd, vriendelijk, voorkomend en hulpvaardig. Bij het verleenen van hulp treedt de gedachte aan eventuëele belooning absoluut niet op den voorgrond.

Bovendien merkt men op, dat de menschen *goed* van elkaar spreken; dat is een eigenschap, die men helaas te weinig aantreft.

Al deze goede eigenschappen zijn naar mijne meening een gevolg van het Godsdienstig karakter der menschen. Dat karakter heeft zich van oudsher gevormd.

In zulke streken moet het bepaald prettig werken zijn voor een predikant, die hart heeft voor zijn taak.

De dominé wordt er als 't ware op de handen gedragen; men overlaadt hem met geschenken.

Kom daar eens om in moderne streken!

Godsdienst is noodig. Is het niet goed, werkt het niet verzachtend op het gemoed, niet stichtend, althans ééns per week aan alle aardsche beslommeringen te worden onttrokken, eens per week met iets anders te worden bezig gehouden dan met *zaken* of met *huishoudelijke bezigheden* of *genoegens.* En als men dan zoo 70 à 80 jaar heeft 'geleefd', dan gaat men dood, dan wordt men tot een hoopje stof ontleed, de koning zoowel als de bedelaar, en z'n zaken en genoegens kan men niet meenemen.

Vraagt zoo'n *zakenman* zich wel eens af, waarvoor hij eigenlijk leeft, waarvoor hij het zich zoo ijs'lijk druk maakt?

Hoe houdt men den Godsdienst in stand?

Door steeds opnieuw er over te spreken, steeds méér de Godsdienstige gevoelens op te wekken. Daarvoor zijn er voorgangers noodig en kerken, waarin de Godsdienstige denkbeelden worden uiteengezet en begrijpelijk gemaakt.

Vooral begrijpelijk gemaakt, want de bijbel is door de soms eigenaardige manier van uitdrukking en door den beknopten vorm, waarin veel gezegd wordt, voor den leek vaak minder begrijpelijk. Nochtans is het volkomen waar, wat een predikant eens zei: 'er wordt veel meer *over* dan *in* den bijbel gelezen; hoe meer men er in leest, hoe begrijpelijker het wordt.

Men moet den bijbel bovendien lezen met de gedachte van *willen* begrijpen en niet met critisch gezinde bijoogmerken. Dan zal men ook het mooie er van *gevoelen.*'

Er wordt zoo vaak op onverschiligen toon over den bijbel gesproken, zoo vaak gezegd dat de taal onbegrijpelijk is, terwijl dan achteraf blijkt, dat men er eigenlijk nooit ernstig in gelezen heeft.

Ik wil eindigen met den wensch, dat de vrijzinnigen zich tot een grooten bond op *godsdienstigen* grondslag mogen aaneensluiten, dat het godsdienstig bewustzijn meer en meer in hen moge worden opgewekt, tot verheffing van het zedelijk peil der menschen.

Dan zal men ook een stap nader zijn gekomen tot het nog schooner doel: Alle protestanten belijdende één Godsdienst, zonder verdeeldheid in secten.

ALPHA.

Een vriendelijk verzoek.

Lieve lezeressen (en óók lezers).

Het is reeds eenige jaren geleden, dat ik in dit Blad een beroep deed op Uw aller goeden wil, in zake iemand die met magnifique handwerken - maar ook met eenvoudige opdrachten - haar brood verdient, te willen voorthelpen, door haar bestellingen te willen geven. Het geldt hier eene beschaafde vrouw, geheel buiten haar schuld in deze omstandigheden gekomen, en die zich reeds sinds jaren een onderhoud verschaft langs dezen weg. Mijn vroegere oproeping mocht *uitstekende* gevolgen hebben; vele dames - ook speciaal uit Indië - deden grootere en kleinere bestellingen, dikwijls van zeer belangrijken aard. Al die bestellingen werden tot volkomen tevredenheid uitgevoerd, en de bewuste dame is dan ook met vele aldus verkregen bekenden, en vrienden in den nood, in aangename relatie gebleven. Zij kláágt dan ook niet, maar... de dood heeft huisgehouden, eenerzijds; anderzijds, sommigen, die vroeger véél bestelden, zijn in andere omstandigheden geraakt, welke nu uitsluiten, dat zij nog zooveel noodig hebben. Daarom is het noodig de oude garde aan te vullen met nieuwe leden. Wie Uwer wil helpen, en bestellingen doen, voor luiermand, of huishouden, voor groot of klein fijn handwerk, wat het ook zij; ook de modernste handwerken worden op bestelling geleverd.

En, (daarom zette ik hierboven dat ik mij óók tot de lezers richt), niet alleen dames maar ook heeren kunnen hier een goede daad doen. Hoe dikwijls hebben zij niet een smaakvol cadeau noodig voor 't een of ander, en wie kan hun dan beter vóórlichten, in het kiezen van een groot of klein geschenk voor luiermand of huwelijk, voor heerenkamer of voor 't toekomstig boudoirtje der aanstaande echtgenoote, dan eene door en door van haar vak op de hoogte zijnde, smaak-hebbende dame!

Toe, laat ik nu evenveel, neen, nog veel meer succes hebben, dan den vorigen keer.

't Adres is bij mij te verkrijgen, en de dame-zelve zal dan gaarne inlichtingen geven, omtrent de bewijzen en getuigenissen harer bekwaamheid.

Ik ben overtuigd, dat ik niet vergeefs vraag; daarom dank ik alvast vóóruit.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(*Vervolg van No. 29.*)

Lottij was van middag boodschappen wezen doen met ‘de’ vriendin, van haar eigen leeftijd, die zij hier kent van uit Indië.

Dora en ik hadden dien tijd, terwijl Mien thuis Poppie had onder hare hoede genomen, gebruikt, om eens rustig uit te zien naar een en ander wat zij-zelve, Dora, alzoo noodig heeft. Daar is in de eerste plaats de questie van voiles. Dora is op dat punt nogal precies, en heeft haar eigen aparten smaak, en nu wilde ze per se een soort zwarte zijden tulle hebben, dat ze nergens kon krijgen, namelijk precies 't zelfde patroontje, dat ze thans draagt, omdat er op dit oogenblik nu weer andere patroontjes mode zijn. Ik gaf haar den raad naar *Veenestraat 11* te gaan, en daar eens met de dames, die alle altijd zoo beleefd en vriendelijk zijn, te spreken.

‘Och wat geeft dat’ - pruttelde Dora. ‘In Parijs, op onze doorreis hierheen, heb ik ook al zooveel moeite gedaan, 't Geeft toch niets.’

‘Je kunt toch vragen’ - ried ik - ‘de dames daar zijn altijd zoo aardig en hulpvaardig.’

Zoo gezegd, zoo gedaan.

Neen, 't patroontje-zelf kon Dora óók niet krijgen, maar wèl was men dadelijk bereid 't voor haar na te laten maken (iets wat ze in Parijs in verscheidene magazijnen als ‘te lastig’ geweigerd hadden.)

Dora was overgelukkig, en kocht meteen eenige meters kant voor Poppies nieuwe jurk, en lint erbij voor de ceintuur. Opdat laatste punt was ze weer héél precies, want ze wou een aparte kleur van cerise-rood hebben, en de juffrouwen haalden met 't grootste geduld den grooten voorraad van verschillende nuances, alle van de nieuwste kleuren, voor haar voor den dag, en gaven haar staaltjes mee, en breedten op. Ze moest zelve erkennen dat ik haar in 'n bijzonder prettig magazijn had gebracht, en ze was er, last not least, over uit dat al dat mooie lint volstrekt niet duur kwam, toen ze ten slotte moest betalen (want, behalve de ceintuur voor Poppie, had ze nog een beeldige oud-blauwe tint gevonden voor een japonnetje voor Lotty, dat moest worden opgefrischt, en voor Poppie nog verscheidene haarstrikken, etc., aangeschaft.

Van daar ging het naar de firma *Arbeiter* in de *Spuistraat No. 63*, ‘want’, - zei Dora - ‘*die* firma bestaat al zóó lang, 'k heb gehoord sinds 1771, dat ik m'n bont nu eenmaal nergens anders koop dan dáár, dat staat vast bij me.’

Nu, ik moet zeggen, ik-zelve moest me bezitten, om me niet te buiten te gaan aan de magnifique boa's en reuzen-moffen, die je

daar ziet, en daarbij is het zoo prettig dat je, in een vertrouwde zaak als *Arbeiter* er zeker van bent niet te zullen worden bedrogen, als hij de soort van 't bont noemt, en onechte waar in de handen te zullen worden gestopt. Dora had moeite een keuze te doen, want, 't was al te veel opééns zoo'n uitstalling, maar ten slotte decideerde zij zich op een mooi stel van zilvervos, boa en mof, en toen had ze nog een lange conferentie over 'n hermelijntje, 'n erfstuk van haar moeder, indertijd òòk nog bij *Arbeiter* gekocht, en dat ze daar nu wilde laten moderniseeren voor Lotty. Men gaf haar practisch raad naar de allernieuwste mode, en we spraken alvast af, dat ze, als de zomer begint, haar bont dáár, bij dezelfde firma *Arbeiter* kan laten opbewaren tegen 'n zéér goedkoop tarief.

Nu schoot er alleen nog tijd over om naar *Cramwinckel*, *Piet Heinstraat 36* te gaan, den bekenden Plaat- en Kunsthandel, waar Dora haar reis-souvenir-photographieën wilde laten encadreeren. Ze vertelde me onderweg dat die firma altijd al aan haar leverde in Indië, waar zij, de firma Cramwinckel, verscheidene klanten heeft door hare vele uitstekende relatieën daar. En ze werd dan ook begroet als een oude bekende, toen zij zich voorstelde, want ze had er spiegels van daan laten komen, en verscheidene etsen, zoodat haar adres welbekend was. Na heel naar genoegen te zijn geslaagd, wat prijzen en keuze van lijstjes betreft, haastten we ons naar huis, omdat Lotty met ‘de’ vriendin zoude komen theedrinken bij ons, zoodat we niet te laat wilden zijn. Gauw kocht ik onderweg nog wat koekjes in een van *Kruls* Filialen, daar we nog zoo ver weg waren van z'n hoofdmagazijn *Noord-Einde 44*, en toen vlug 'n trammetje gepakt, dat ons inderdaad bijtijds huiswaarts voerde.

Ik had net thee gezet, en Dora had net geinformeerd wie mijn theehandelaar is - (natuurlijk *Brandsma*, - wie kent nu niet *Brandsma*'s thee -), toen Lotty en Non arriveerden. -

Daar begon 't geratel:

‘O ma, - Non heeft zoo'n beeldig tailleurcostuum gepast - heelemaal op maat gemaakt - en - verbeeldt u - 't kost maar *f* 65, en, zoo'n prachtig magazijn waar ze het vandaan heeft, van *Maison Pfaff*.’ -

Ik vulde aan: *Maison Pfaff*, *Plaats 24*, *vroeger Maison Emmerechts*, ja zeker, dat *is* 'n first-rate zaak hoor! Daar gaat niets van af.’ -

‘Toe ma’ - vleide Lotty, ‘laat u mij ook zoo'n tailleur daar maken; u moet zich háásten, 't is alleen maar in den slappen tijd, in Januari, - toe, ja?’ -

Ze zette 'n echt lief vlei-stemmetje op - en, ik geloof, Dora, die al watertandde om zelve naar de opvolgster van 't beroemde huis Emmerechts te gaan, dat ze zich van vroeger herinnert, was al half klaar toe te geven. Maar toen kwam ik met 'n anderen raad: ‘Ja,’ - zei ik - ‘als jullie nu natuurlijk goedkooper wilt uit zijn, dan moet je nù gaan, want er *zijn* een overvloed van beeldige dingen bij mevrouw Pfaff, bont, en klare tailleurs, en avond-mantels en avond-toiletten. Ik-zelve heb b.v. moeite de hand op den zak te houden als ik dat ideaal van 'n Marie-Antoinette-costuum aanzie, dat bij haar staat, - 'n model uit Parijs. Maar, als we nu tot half Februari wachten, dan is mevrouw weer naar Parijs geweest, en heeft daar zelve alle nouveautés bekeken, en er zich van op de hoogte gesteld, en dan kan zij, die een gedistingueerden smaak heeft, jullie, die nog al graag naar de laatste mode bent, zelve raden en helpen. Bovendien weet ik, dat ze dan óók krijgt haar nieuwen coupeur, 'n eerste kracht, die

in Londen, Parijs, New-York, overal, heeft gewerkt in de eerste huizen, en die wezenlijk een trouvaille is, een first-rate artist. Als ik jullie was, zou ik dus wachten.'

'En de prijzen?' - vroeg Dora voorzichtig.

'Heel billijk. En daarbij is mevrouw Pfaff solide, en volstrekt niet iemand om je van allerlei dure dingen per-se aan te raden. Geloof me, mijn ondervinding is, dat *zoogenaamd* dure winkels, die *solide* zijn, veel, veel eerlijker -goedkoop kunnen wezen naar verhouding, dan zoogenaamd-goedkoope, die het moeten vinden in bedrog, en waarbij je dan nooit weer terug komt na één keer. Voor een goed-zittend tailleur en een ècht gedistingueerd toilet moet je natuurlijk naar verhouding betalen, maar je kunt bij mevrouw Pfaff rekenen in alle prijzen te zullen slagen, en, voor Lotty's figuurtje, heeft ze genoeg klare dingen, die altijd goedkooper komen dan aangemetene. Ze is daarenboven een allerliefste vrouw met véél smaak, die jullie zeker zal bevallen.'

Met algemeene stemmen werd besloten, dat Dora en de meisjes dan maar tot half Februari wachten zouden.

Éérst moet de corsetten-questie immers nog in orde ook. En daarvoor ga ik met hen naar niemand anders dan naar den heer en mevrouw *Huyser*, *Heiligenweg 4-6* te *Amsterdam*, maar die moeten éérst ook uit Parijs terug zijn, van waar ze altijd allerlei nieuwe ideeën meebrengen, op hygienischen grondslag, want immers o zoo veel doktoren zenden hunne dames-patienten daarheen.

Non, 't vriendinnetje van Lottij, beaamde dat óók nog. 'Ik was toen niet heel wel - vertelde ze - ik had altijd pijn in den rug. Mama dacht dat het van m'n corset kon komen, en sprak er met den dokter over. En die zei dadelijk: Naar meneer en mevrouw Huyser in Amsterdam gaan, dan maakt hij

Uw dochter iets heel anders. Nu, dat is ook zoo. Ik heb nu een corset zoo gemakkelijk als een handschoen. En, ziet U eens, wat 'n figuurtje. Daarbij stond ze, met vergefelijken trots, op, en boog ons haar slanke lenige lijf toe, met de smalle, mooie heupen en de goede buste.

Tante JEANNETTE.

(*Wordt vervolgd.*)

pour copie conform:

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

N.A.O. - Met veel belangstelling heb ik Uw brief gelezen, en, ofschoon gij geen abonnee zijt, wil ik U gráág antwoorden, en van dienst zijn, zoo als gij dat terecht hebt voorondersteld uit de lezing mijner correspondenties met anderen. Particulier antwoord zend ik echter niet toe, zoodat gij U moet tevreden stellen met dezen zelfden openlijken weg, waarmee ook de abonnés genoegen moeten nemen. - Laat mij nu vóór alles een ding zeggen, namelijk dit, dat gij m.i. behoort tot die ongelukkige categorie, die het moeilijkst van allen is te helpen in onzen hedendaagschen harden strijd om het bestaan, namelijk tot degenen, die men heeft opgevoed in nietsdoen min of meer, en die nu ‘een betrekking zoeken’ zonder eigenlijk daartoe bepaaldelijk te zijn opgeleid. Te treuriger acht ik Uw geval, omdat het niet Uw schuld is blijkbaar, maar die van de geneesheeren, die U behandelden. M.i. laden de geneesheeren heden ten dage een ontzettend groote schuld op zich aan vele onbemiddelde meisjes, door

hen dadelijk, bij elke ziekte of kwaal, of zelfs bij enkel maar algemeene zwakte of bloedarmoede, ongeschikt te verklaren voor ‘werken.’ Dat vonnis is héél gemakkelijk voor zoo'n dokter zelf, die met z'n coupétje rondrijdt, en zich door zijn rijke patienten duur laat betalen, maar de onbemiddelde meisjes, die zij aldus (quasi in haar eigen belang) raden zoo vóór alles aan hare gezondheid-alleen te denken, eindigen meestal, precies als gij, met ‘heel gezond en ‘sterk’ te worden, maar.... niet genoeg te hebben om te kunnen leven. Ik geloof dat er in dat opzicht van zoo de gezondheid boven alles plaatsen - waar het zulke gevallen geldt van ‘niet sterk zijn’ - schandelijk veel gezondigd wordt door hedendaagsche doktoren. Wie zijn de slachtoffers? De meisjes in questie zelven. Ik kan U verzekeren dat het mij, wegens den toestand van mijn hart, al sinds jaren door verschillende doktoren is verboden te werken, of een ook maar eenigszins inspannend leven te leiden, enz. enz. Maar ik stoor er mij niet aan, om de zeer eenvoudige reden, dat ik niet rijk genoeg ben een leven van niets-doen te leiden.

Gij-intusschen waart zelve niet schuldig; maar zij die 't goed met U meenden, hebben U, op raad van die doktoren, zoo vele jaren gespaard. Daaraan is nu eenmaal niets meer te veranderen, en het blijkt dat gij, door die in Uw bezit zijnde bewijzen, van die directrice en van die families, in elk geval iemand zijt die voor 't huishouden -en het pension-wezen zich goed zoude eigenen. Daarom zou ik U den raad geven een betrekking van dien aard te zoeken, b.v. als hulp in een pension, of als huishoudster in een gesticht, of iets dergelijks. Adverteeren (mèt vermelding van degenen die U willen aanbevelen) zal wel de beste weg zijn tot dat doel. Ik weet een paar gevallen van vrouwen van Uw leeftijd en Uw omstandigheden, die op deze wijze goed zijn geslaagd. Misschien verdient het ook aanbeveling U te wenden tot Arbeid Adelt, of tot Tesselschade. Ik geloof dat de laatste vereeniging zich tegenwoordig bezighoudt met het plaatsen van dames als kinder-juffrouwen, huishoudsters, enz. 't Hoofdbestuur is, meen ik, in Utrecht, maar elke grootere plaats heeft onder-afdeelingen. Indien er bij U eenig kapitaal voorhanden is, wat dunkt U dan van zelve een pension beginnen? Desnoods met een associé? Gij ziet, ik weet óók niet anders dan U raden, want, zulke betrekkingen, als waarvoor gij geschikt zijt, liggen natuurlijk geheel en al buiten mijn eigen terrein. Als ik hóór van iemand die zoo'n hulp zoekt, dan wil ik gaarne aan U denken. Ook ben ik bereid, kosteloos, een ingezonden stukje in de Lelie op te nemen, éénmaal natuurlijk, waarin Uw vrienden U aanbevelen, mits behoorlijk met hunne namen en adressen onderteekend. *Uw* naam behoeft daarbij niet genoemd te worden openlijk; 't is voldoende wanneer zij willen verklaren iemand te weten, voor dit of dat geschikt, wier adres dan bij hen is te verkrijgen. Hartelijk hoop ik dat deze correspondentie U eenigzins moge helpen. Gaarne ben ik tot Uw dienst.

Rosa. - Uit Uw vorigen brief begreep ik, dat gij en hij elkaar persoonlijk kent, daar gij spraakt van ‘samen uitgaan nu en dan’. Nu maak ik uit dézen laatsten op, dat gij enkel briefwisseling samen houdt. Indien dit laatste het geval is, dan geloof ik - in verband met den overigen inhoud van Uw schrijven - dat gij zeer zeker beter doet aan deze briefwisseling een einde te maken. Immers, indien gij elkander persoonlijk kent, en dat reeds sinds langeren tijd, dan kunt gij voor U-zelf veel beter en eerlijker beoordeelen of gij in staat zijt de zaak bij vriendschap te laten blijven, dan wanneer gij dien ‘hij’ enkel

uit zijn brieven aan U moet beoordeelen. De mogelijkheid is lang niet uitgesloten, dat hij U - kendet gij hem persoonlijk - bitter zou tegenvallen, dat hij dan op U een geheel anderen indruk zou maken dan door zijn brieven. Daarom, waar gij-zelve blijkbaar aarzelt, en voelt dat gij eigenlijk staat op een onzeker standpunt, acht ik het in Uw toekomstig belang hieraan òf een einde te maken òf elkaar persoonlijk te leeren kennen, te meer waar gij mij meedeelt, dat er voor een eventueel huwelijk een onverkomelijk bezwaar zou bestaan (wie Uwer is op dat speciale punt de fanatieke, hij of gij?) Indien ik Uw laatsten brief verkeerd heb begrepen, en gij elkaar wèl kent, dan hangt alles natuurlijk af van Uw gevoel voor hem, en van Uw wilskracht en zelfbeheersching. Ik zou echter vermoeden uit Uw brief dat gij hierin niet zeer zeker zijt van U-zelve, daar gij telkens de vraag opwerpt, of het maar niet beter zou zijn er een einde aan te maken. *Dat* die vraag in U omgaat, is voor mij reeds een bewijs dat gij U-zelve niet meer geheel vrij en onbevangen gevoelt, en dan is het dus zonder twijfel veel beter nu nog in tijds, nu gij nog in staat zijt tot met U-zelve verstandig redeneeren, er een einde aan te maken, dan te wachten tot gij daartoe alle kracht zult missen. Wat weet gij van hem af? Is Uw hoogachting voor hem alleen gegrond op zijn brieven aan U, of weet gij ook door derden *wie* de persoon is aan wien gij U-zelve aldus geheel geeft? In het eerste geval beteekent Uw vertrouwen niets, want dan is het gegrond op wat hij-zelf U wil laten gelooven. Vergeet niet dat in een dergelijk geval het houden van zoo'n intieme correspondentie voor den man *niets* beteekent, en voor het meisje alles. Voor den man is dat namelijk nooit iets compromitteerends, voor het meisje wel, - als er een einde aan komt te eeniger tijd. Daarom vind ik *zijn* angst, dat gij er een einde aan zult maken heel natuurlijk; hij heeft alleen te winnen, gij *kunt* verliezen. Let wel, dat ik niets kwaads van iemand dien ik gansch niet ken wil insinueeren, enkel verplicht ben U op alle *mogelijkheden*, die bestaan in zoo'n geval, te wijzen. Voor Uw groot vertrouwen in mij dank ik U hartelijk, en ik ben steeds graag bereid U verder naar mijn beste weten te raden.

A.N. - Ik voldeed nu gaarne terstond aan Uw verzoek. Ik zou het aardig vinden als gij eens over Uw werkkring kondet schrijven. Hij *moet* mooi zijn, als men de ware roeping ervoor heeft.

Fannie en Nelly. - Waarom anonym? Ik zou U namelijk om die reden niet eens kunnen beantwoorden, om U te danken, ware het niet dat gij twee lieve trouw-uitziende schatten van *dieren* zijt. Nu kan ik voor U-beidjes een uitzondering maken, en U vertellen dat 't heele huishoudentje bij ons U heeft bewonderd, en Uw geschenk van Uw portret aan mij heel, heel aardig heeft gevonden. Die photograaf, die U nam, weet het bijzonder mooi te doen, maar ook, gij zijt wèl lief samen dat gij zulk een pose aannaamt. En dan spreekt men nog van als ‘hond en kat’ samen leven. Ik heb dezer dagen ook nog een paar als gij gezien, in de werkelijkheid, ieder op een arm hunner ‘moeder’ (géén oude-juffrouw als ik, maar een getrouwde-vrouw), en die elkaar zoo innig liefhadden als waren zij van één ras. Veel, veel dank.

Loijs. - Inderdaad was dat bedoeld, zooals *U* 't schreef, namelijk, dat *U* het stukje maakt *over* die bewuste duitsche dame, en niet zij-zelve. De causerie mits niet te groot wil ik van Uw hand ook gaarne opnemen. Ja, 't geknoei van de critiek, en 't oordeelen over toestanden die zij héélemaal niet kennen, is belachelijk! Je Sais Tout gaf dezer dagen daarvan 'n aardig stukje over ‘kunst-critici’. Ik ben overtuigd, dat bij ons zelfs geen enkel Blad zoo'n stukje zou *durven* plaatsen - uit angst - (uitgezonderd de Holl. Lelie.)

Nora. - Uw gedichtje plaats ik gaarne.

H.G. - Ik ontving Uw brief, waarin gij mij meedeelt abonné te zijn geworden, met veel dank, en ik belóóf U, dat ik zoo spoedig mogelijk aan Uw wensch in zake Marie Corelli zal voldoen. Gelijk gij gezien hebt schreef ik reeds meermalen over jagen. Er is ontzettend véél te zeggen voor mij steeds; aan stof ontbreekt het mij nooit. Wat heerlijk is! - Natuurlijk zal ik Uwe bijdragen gaarne te zijner tijd ontvangen.

Mevr. Ed. L. - Ik breng gaarne hulde aan den toon van Uw antwoord. Het geeft mij den indruk - speciaal door één zin in Uw brief, waarvan gij-zelve erbij voegt, dat gij hem niet kunt verduidelijken zonder al te vertrouwelijk te worden, - dat gij-zelve onschuldig zijt, maar enkel dom handeldet dóor niet in te zien dat voor een derde, die niets van U afweet, in zoo'n geval de vrouw, die haar's man naam draagt, één met hem lijken moet, en dus evenmin kan vertrouwd worden - (waar zij een onbekende is), dan die man-zelf. Dit meen ik U ter opheldering te moeten zeggen. Uw werk zend ik U terug.

Alpha. - Ten eerste wist ik *geenzins* dat gij abonné zijt; ten tweede plaats ik de bijdragen niet naar de volgorde van den datum waarop ik ze ontving, maar naar plaatsruimte, naar den inhoud, etc. Echter, ik beken dat gij langer hebt moeten wachten dan 't geval zou zijn geweest, had ik geweten van Uw abonnéschap. 't Spijt mij, En ik maak het nu goed gelijk gij zult zien. Wilt gij voortaan nóóit gedeelten van ged. schrijven op Uw particulieren brief?

Amico. - Ik plaats het stuk, maar thans in 't feuilleton-gedeelte. - Vriendelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

31 Januari 1912.
25ste Jaargang.
No. 31

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hemel en Aarde.

> La terre m'est apparue comme un manuscrit divin. Il y a des gens qui trouvent ce monde bête! Ah voila, ils ont la vue, mais non la vision.
> PIERRE DE COULEVAIN.
> De aarde is mij als een goddelijk manuscript voorgekomen. Er zijn menschen die deze wereld onbelangrijk vinden! Och, zij *zien*, maar zij zijn niet *helder-ziende.*
> Une immense espérance a traversé la terre. Malgré nous, vers le ciel il faut lever les yeux.
> A. DE MUSSET.
> Een eeuwige belofte□is over de□aard gevaren, Onwillens, willens... tot den hemel zien wij op.

Hoeveel, hoe oneindig veel wéét men toch als kind. Lang voor ik naar school ging, wist ik, dat God in zes dagen de wereld had geschapen en op den zevende rustte. Dat de Zondag geen gewone dag was, maar een heerlijke dag. Een dag om gelukkig te zijn en gelukkig te maken, een dag om in den hemel te leven meer dan op aarde, en van uit dien mooien, lichten hemel liefde en vrede en vreugde mee te nemen voor de zes werkdagen.

Want... 'in den beginne schiep God den hemel en de aarde'. O, Hij schiep ze zonder afscheidingen, zonder hooge of lage muren zonder gesloten poorten, Hij schiep ze één.

En God's adem zweefde over den chaos en alles werd orde. En God sprak: 'er zij licht!' en er was licht. Het licht van den nabijen hemel scheen over de aarde heen en... 'God zag dat het goed was.'

Een wondere bekoring gaat er uit van dat eerste scheppingsverhaal in Genesis ten onrechte waarschijnlijk aan Mozes toegeschreven. Geschiedkundig natuurlijk zonder eenige beteekenis, is het door zijn sobere eenvoud zijn teedere poëzie zoo wáár. God spreekt of denkt en het is er, God's adem bezielt.

‘Hij is de Alhooge, Algoede, Almachte,
Wat was, of is, of ooit bestaat
Is schaduwbeeld van Zijn gedachte,
Zijn woord is wet, Zijn wil is daad.’

Eerste Scheppingslied. TEN KATE.

‘En - zoo eindigt het scheppingsverhaal - toen de aarde gereed was om hem te ontvangen schiep God den mensch, mannen en vrouwen naar Zijn beeld.

‘Tweeling is de mensch geboren;
maar toch in zijn tweeheid één:
- - - - - - - - - - - -
Hem - de menschen; haar - heur kind'ren
hem - de wereld; haar het huis,
En voor beide - Liefde's volheid
als God's liefde, sterk en kuisch
Hij voor allen; zij voor enk'len
en toch beide voor elkaar,
Niet gemengd en toch vereenigd,
immer Hier en - eeuwig Dáár.

Schepping, TEN KATE.

Ja, wèl weet men veel als kind! Ik wist - want mijn lieve moeder had het mij verteld - dat God een Geest was en dat niemand ooit God had gezien. Maar dat God allen en alles zag en liefde, enkel liefde was. Dat God een Vader was van al Zijn kinderen, boozen en goeden, en eens alle menschen in den Hemel bij Hem gelukkig zouden zijn. Dat Jezus was heengegaan om ons plaats te bereiden in het Vaderhuis met de vele woningen.

Maar toen mijn moeder was heengegaan, nog zoo jong, toen bespeurde ik dat anderen nog véél meer wisten, al waren het ook niet zulke mooie, heerlijke dingen als ik wist. En ik ondervond, dat wederom anderen niets wisten en geloofden en mij uitlachten om alles wat ik geloofde en meende te weten.

Toen begreep ik, dat mijne moeder altijd in het licht had gewandeld en ons had meegenomen, zoo zonnig en zoo warm, maar dat er ook duisternis was. Duisternis zoo ondoordringbaar, schaduwen, zoo dicht en donker, dat velen nooit iets anders hadden gezien, dat velen ook die duisternis liever hadden dan het licht.

En ook voor mij kwam de schemering aanzweven. En de zon ging onder en het werd donker om mij heen en donker in mijn kinderziel. Er was iets gebroken in mij, een groot ledig, een tasten in het onzekere werd het leven en heel smartelijk voelde ik het verlangen naar het verlorene. Het groote onbewuste verlangen van het kind der aarde naar den Vader in de hemelen.

Maar Gods mooie hemel en de stralende Engelen, mij eens zoo nabij, waren zoo ver, zoo eindelòos, zoo onbereikbaar ver als in het weemoedig gedicht van Thomas Hood:

‘I remember, I remember
The fir-trees dark and high;
I used to think their slender tops
Were close against the sky;
It was a childish ignorance,
But now 't is little joy
To know I'm farther off from heaven
Than when I was a boy.’

Bewust en onbewust vinden die in-droeve regelen weerklank in veler ziel.

Want, evenals in de legende Adam en Eva, worden ook wij - het individu en de menschheid in haar geheel - verdreven uit het paradijs der jeugd.

Het kan niet anders, het is God's wil, een natuurwet, dus goed. Het is de eenige weg ter volmaking. De vraag is slechts *hoe* en *waarheen* wij werden verdreven.

Wanneer het ons is ten kwade, wanneer de aarde voor ons leelijk wordt, omdat zij zoo ver is van den hemel, zóó ver, dat er even goed geen hemel kon zijn; wanneer God en Zijn engelen verdwijnen, dan is de wijze waarop, en de plaats waarheen we werden verdreven - of beter, de toestand, waarin we werden verplaatst, niet goed. Want ‘de gouden eeuw, die een blind geloof plaatst aan de wieg der wereld is niet achter ons, zij is vóór ons’. (Saint Simon).

Vóór ons opent zich de baan,
Zie niet om naar 't geen verging;
Voorwaarts roept u 't rijzend licht
Op, uit nacht en schemering!

Eden, met zijn eng'lenwacht,
Met zijn vrede en harmonie,
Is geen droombeeld van 't weleer,
Maar een blijde profetie.

't Werk'lijk Eden daagt ons eerst
In des geestes reine lucht,
Waar de zelfzucht niet meer heerscht,
Onder liefde's heil'ge tucht.
Naar 't Engelsch.

God schiep den mensch naar Zijn beeld. Wij zijn van God's geslacht, onze geest is een vonk van den Al-geest. In meer of mindere mate leeft het goddelijke in *alle* menschen. Daarom, het kan niet anders, altijd en overal heeft de mensch zijn God gezocht.

In den beginne, toen bij den ruwen zoon

der natuur het zinnelijke geheel overheerschende was, waren de natuur-machten zelf zijn goden. Door offers en gebeden zocht hij hun gunsten te winnen, opdat zij hem zouden zegenen en tegen gevaren beschermen.

Altijd en overal heeft de mensch der aarde zijn armen uitgestrekt naar den hemel en altijd en overal heeft God zich aan hem geopenbaard.

De menschen veranderen, maar God verandert nooit, God is dezelfde gisteren en heden tot in alle eeuwigheid. Hij zendt zijn profeten de Wereld in ook nu, Zijn geest, de heilige geest, bezielt en doortrilt en verlicht ons nu niet minder dan in lang vervlogen tijden, nu niet minder dan vroeger in den bijbel.

De ‘Openbaring van Johannes’ is het laatste boek uit den bijbel, maar niet God's laatste openbaring aan de menschen, zooals sommigen schijnen te denken. Hij openbaart zich altijd door, naarmate wij er behoefte aan hebben en kunnen dragen. Openbaring houdt steeds gelijken tred met 's menschen geestelijke ontwikkeling. Wat goed en voldoende was voor de menschheid in haar kindsheid voldoet nu niet meer. Men kan noch moet op aarde tabernakelen bouwen.

Het is werkelijk niet van belang ontbloot, dat alle natuurvolken, alle groote volken, die wij heidenen noemen, aan de onsterfelijkheid der ziel hebben geloofd.

De dood was niet het einde *van* maar een gebeurtenis *in* het leven. Geen prettige gebeurtenis echter, geen vooruitgang, maar een treurige noodzakelijkheid eenmaal voor allen.

Aan straf of belooning werd niet gedacht. Allen gingen naar dezelfde plaats, hoewel het een onoplosbaar raadsel bleef, dat rechtvaardigen en onrechtvaardigen in hetzelfde lot deelden. En dientengevolge werd langzamerhand de plaats, waarheen de zielen gingen, verdeeld in twee afdeelingen: hemel en hel.

In de theologie der Perzen stonden onder een oorspronkelijke Almacht twee goden, de god der duisternis en de god des lichts, die eeuwig met elkaar in strijd waren.

De zielen der menschen, die de partij hadden genomen van Ahriman, den god der duisternis, werden gestraft in de hel, maar geen ‘eeuwige’ hel, er kwam eenmaal een einde aan. Zelfs Ahriman, de voorlooper van den christelijken duivel, zou eindelijk bekeerd worden en onderworpen aan den god des lichts.

In ‘Het Boek der Dooden’ van de Egyptenaren zien wij, hoe de zielen der afgestorvenen met groote onpartijdigheid werden geoordeeld. Maar hier evenmin waren hel en straf voor eeuwig. Bij de Grieken en Romeinen werd de dood niet beschouwd als een straf, maar gingen de zielen der afgestorvenen naar de, eveneens in tweeën verdeelde onderwereld, de goeden naar Elysium de slechten naar Tartarus.

Ook de oude Indiërs, de Brahmanen en Boedhisten geloofden in een hemel en een hel, waar de goeden en de slechten vertoefden van de eene reïncarnatie tot de andere.

De godsdienst der Israelieten, vóór de profeten, was een zuivere natuurdienst. Aan het leven na het aardsche leven werd geen ethische beteekenis gehecht. Bijna nergens in het oude testament is sprake van straf of belooning. De rechtvaardigen en de onrechtvaardigen gaan allen naar de onderwereld, hetzelfde lot voor allen, hopeloos en troosteloos. De dood zelf *is* een straf, en belooning voor goedheid en deugd is gezondheid, lang leven, rijkdom, veel kinderen, eer en aanzien bij de menschen, enz: Maar langzamerhand onder den invloed der profeten ontwaakte ook bij de Israelieten een meer zedelijk bewustzijn. Hun oogen gingen open voor het feit, dat goede menschen niet ouder werden, geen betere gezondheid genoten, niet rijker en voorspoediger waren, niet meer kinderen hadden, enz: dan slechte menschen.

En toch - als God rechtvaardig was, moest de deugd beloond en de ondeugd gestraft worden. Als dat dan niet gebeurde in deze wereld dan in een volgende. En zoo ontstond de onderwereld of het doodenrijk in twee afdeelingen verdeeld, door een muur of kloof van elkaar gescheiden: het paradijs de verblijfplaats der goeden en Gehenna, de strafplaats der boozen. Maar de onderwereld - ook het paradijs - was een droeve sombere plaats, waarheen niemand verlangde te gaan. Het was geen prettige gedachte, geen vroolijk vooruitzicht deze mooie wereld vol licht en zonneschijn te verlaten voor het schimmenrijk.

Men moet hier niel vergeten, dat de aarde en de hemel der Israëlieten de eenige vaste punten waren in 't heelal.

De aarde was een ronde schijf, door den oceaan omspoeld, waarboven zich het uitspansel als een reusachtige koepel verhief terwijl zon, maan en sterren zich aan den binnenkant van dat gewelf bewogen. En boven dien blauwen koepel was de hemel,

waar alleen God en de Engelen woonden. En omdat het schimmen- of doodenrijk zoo intreurig was, een soort gevangenis, waaruit men zoo mogelijk zou willen ontsnappen, ontstond langzamerhand, als vanzelf, het geloof bij de Israëlieten aan een wederopstanding uit die onderwereld.

Wanneer? Bij de komst van den Messias, (Gezalfde) zou de bazuin schallen en de dooden zouden het hooren en terugkeeren op aarde. Zij, die God hadden gediend en getrouw waren geweest, naar het licht hun geschonken, zouden met den Messias deel uitmaken van het duizendjarig rijk.

En naar dien Messias werd verlangd met zielsverlangen, door heel het volk van Israël.

De Messias, de Verlosser, de Koning, dien de aartsvaarders hadden geroepen en de profeten verkondigd, de Christus Gods *moest* komen.

Het groeide dat verlangen met de geslachten, die kwamen en gingen. Het werd inniger en dieper naarmate de Israëlieten meer werden verdrukt en vernederd. Het werd een brandend, een verterend vuur, dat pijn deed en schrijnde in de ziel van het arme volk, met zijn grooten nationalen trots, dat zich moest krommen onder het juk der Romeinen.

Want de nacht was donker en de vertwijfeling groot onder het volk van Israël ten tijde van Jezus' geboorte. De godsdienst was ontaard in ceremonieën zonder beteekenis, zonder leven. De dood lag over alles.

(*Wordt vervolgd.*)

Oorlog.

Ze bouwen maar voort aan het vredespaleis,
Denkbeeldig gebouw voor den vrede!
Want tevens toch wordt er een oorlog gevoerd,
Geweldig, als eeuwen gelede(n)!

Elk land draagt iets bij voor dat schoone gebouw,
't Wordt immers gebouwd voor den *Vrede*,
Maar 't moorden gaat voort op het oorlogsterrein -
Voor de *eer* wordt zoo dapper gestrede(n)!

En was nu dat vredespaleis ook gereed,
't Bleef *toch*, als in 't verste verlede(n);
Eerst duizenden dood om een lorrig stuk grond
En *dan*, eerst *dan* komt er vrede!

CORA.

Overzicht van de week.

I. 'De Vrije Socialist' en de Dierenbescherming.

Mijn lezers zullen zich herinneren hoe ik in de Lelie van 20 December 1911 een scherpen uitval deed tegen het vóórtdurend schimpen van de 'Vrije Socialist' op

iedereen, dio het waagt iets goeds aan 'n dier te doen. Ik noemde dit, en noem het nog, een onwaardig ophitsen, omdat dierenliefde niet alleen niet *uit*sluit maar zelfs - als zij ècht is - *in*sluit menschenliefde. Reeds toen die correspondentie in druk verscheen was ondertusschen een Vrije-Socialist, - de aan de lezers van ons blad welbekende heer Joh. G. Schippérus - in De Vrije-Socialist-zelf te velde getrokken tegen zijn handelwijze, en had, gelijk uit 't onderstaande artikel van hem blijkt, ongeveer 't zelfde gezegd als ik 't deed in mijn correspondentie in de Lelie van 20 Dec. 1911. Ik kwam daarop niet meer terug, omdat ik reeds *in* die correspondentie hulde had gebracht aan de handelwijze van den heer Schippérus. Nu blijkt mij echter uit een brief van hem, dat hij mijn stilzwijgen anders heeft opgevat, reden waarom ik mij haast zijn artikeltje in De Vrije Socialist alsnog onder de aandacht der Holl: Lelie-lezers te brengen, er bijvoegend, dat ik hem hierbij gaarne hartelijk dank voor zijn schrijven in de Vrije Socialist, en óók dat blad hulde breng, omdat het in het opnemen van een tégen zijne redactie gericht stuk zich éérlijker toont dan ‘de groote Pers’, die eenvoudig elke tot hare vaste medewerkers gerichte tegenspraak pleegt te weigeren, ook al geldt zoo'n tegenspraak een of andere besliste *leugen.*

Ziehier het bewuste artikel:

Trekhonden en ‘trek’-menschen.

Geachte Redacteur.

Naar aanleiding van het berichtje van onzen hoofdstad-korrespondent in de V.S. van 12 dezer zou ik gaarne even een opmerking willen maken. De geachte schrijver laat zich in bedoeld berichtje, getiteld: ‘De wereld waarin men zich verveelt’, op minder waardeerende wijze uit over het streven van eenige dames die opkomen willen voor het mishandelde dier, speciaal den hond. Ik zou hem wel eens willen vragen waarom dat streven moet veroordeeld worden? Ik voor mij vind het doel van dien bond heel nobel. Ik heb er eerbied voor. Het feit, dat er óók ‘trekmenschen’ zijn hoeft diedames toch niet te weerhouden van hun optreden

tegen dierenmishandeling? De trekmenschen toch hebben niet zoozeer de bescherming noodig van andere menschen. Als zij eenig gevoel van eigenwaarde hebben zullen zij zèlf dat inzien. Zij hebben ook geen recht op bescherming omdat zij zichzelf kunnen beschermen en verdedigen. Dat zij dit niet doen uit aangeboren laksheid, slavenzielachtigheid of lafheid, - dat moeten zij eigenlijk maar zèlf weten. Ieder mensch, óók de lichamelijk- en ekonomisch-zwakke, kan zichzelf verdedigen tegen uitbuiting, tirannie en mishandeling. Maar hoe anders is het met het dier, dat geheel van den mensch afhankelijk is! Denk eens aan, hoe uit hun aard zachtmoedige en rustige dieren noodeloos wreed gemarteld en mishandeld worden door den kwelduivelachtigen mensch die hun heer en meester is. Er zijn zeker wel geen dieren die méér van den mensch te lijden hebben dan het paard, de hond en de kat. En zij kunnen zichzelf niet of slechts zwak verdedigen. Zij hebben onze bescherming noodig. En wie nu het mishandelde dier wil verdedigen en beschermen tegen de luimen en grillen van wreedheid van den mensch is mij sympathiek. Zoo dus ook die z.g.n. 'anti-trekhonden'-bond. Ieder kan op zijn manier het dier beschermen. Ten eerste door zèlf nooit een dier te kwellen of er zijn woede aan te koelen; ten tweede door anderen het lage van dierenmishandeling voor oogen te houden. Behandel de dieren met zachtheid - dit geldt ook voor anarchisten, ja speciaal voor anarchisten. Men zal het een snoode theorie noemen, dat menschen niet zoozeer bescherming noodig hebben en er minder recht op hebben dan dieren. Maar toch is het zoo. Laten de slaven ophouden met de voeten hunner heeren te kussen en de roede te streelen die hen kastijdt; de vrijheid ligt in hun eigen hand.

JOH. GR. SCHIPPÉRUS.

(*Vrije Socialist.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Een woord van instemming.

- Bebel's schoonzoon, dr. Ferdinand Simon, te Zürich, is tengevolge eener besmetting, opgedaan bij 't nemen van bacteriologische proeven, overleden na een ziekbed van enkele dagen. Op een der Kerstdagen werd hij in zijn laboratorium, door 'n witte muis, die kunstmatig met etterbacillen besmet was, in de hand gebeten.

Simon was leerling en vereerder van Haeckel.

Geachte Jonkvrouwe.

Eenige exemplaren van de 'Holl. Lelie' gelezen hebbende, trof mij daarin in 't bizonder, het humane streven van U en andere personen, om de mishandelingen en gruwelen jegens de dieren, zooveel mogelijk door woord en daad tegen te gaan. Ik las hedenmorgen dit bovenstaande stukje in de Avondpost, en onmiddellijk voelde ik een soort van vreugde, dat de dierenmishandelaar, dr. F. Simon, gestorven is dóór het arme gekwelde schepseltje, waarop hij die schandelijke proeven nam. 't Zou werkelijk een welverdiende straf zijn voor alle vivisectoren, indien zij eens de martelingen ondergingen welke zij, in naam van de Wetenschap, zoovele duizende dieren opleggen. Ik vind geen excuus voor dergelijke gruwelijke mishandelingen,

weerlooze schepselen aangedaan. Uwe woorden, voorkomende in een der voorlaatste exemplaren van de Holl. Lelie; '*net goed, wéér een lammeling minder op de wereld*' *vind ik ook uitstekend van toepassing op dit geval. Ik beäam die woorden van harte! Uw artikel tegen dien heer, die het zoo jammer vond, dat U geen kind aannaamt, instede van zooveel medelijden jegens de dieren te betoonen, vond ik unique.*

Mijn verloofde stelde mij het exemplaar, waarin dat artikel voorkwam, ter hand, wetende dat ik mij in uwe woorden verheugen zou. In de door u gerecenseerde brochure van Domarij (*réïncarnatie e.a.*) *komt men ook tegen de liefdeloosheid van vele menschen jegens de dieren op. Heerlijk vind ik het, geachte freule Lohman, dat U en vele andere personen, in uw tijdschrift, zoo openlijk te velde trekt tegen velerlei misstanden. Een krachtig woord vermag véél en wekt menigmaal op tot krachtige daden.*

Na vriend: groeten, alhoewel u mij persoonlijk onbekend zijt, teeken ik gaarne
Hoogachtend
Uw dw:
F.E.

De bovenstaande briefkaart ontving ik met véél dank. Het doet mij innig goed dat er meerderen zijn, die aldus partij trekken voor het mishandelde dier, en die degenen, die daardoor gaarne smaad en hoon op zich nemen, steunen door hunne sympathie. Daarom, in de eerste plaats mijn dank aan den inzender van deze kaart. Wat het door hem afgedrukte gedeelte aangaat, omtrent den dood van dr: Ferdinand Simon, ik-ook vind dat de vivisectie een *gruwel* is. In de eerste plaats zijn er vele doktoren, die verklaren dat zij onnoodig mag heeten, in de tweede is het in elk geval bewezen, dat verreweg de *meeste* dezer proeven op dieren onnoodig zijn, en enkel uit opzettelijke wreedheid gebeuren, en, in de derde plaats, ik schaar mij van gan scher harte onder hen die verklaren: liever géén weten-

schappelijke vooruitgang dan een die wordt verkregen ten koste van zoo'n afzichtelijke, boven alle beschrijving gaande *wreedheid.*

Daarom zeg ik het den schrijver van deze kaart van harte na: *net goed.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Betrouwbaarheid der Pers.

Een Lelie-abonnée zendt mij het volgend couranten-uitknipseltje, naar aanleiding van mijn in de vorige Lelie geschreven artikeltje *Schandelijk.* Uit welk blad deze tegenspraak is overgenomen weet ik evenmin, als in welk blad het eerste, mij insgelijks toegezonden couranten-uitknipseltje, (dat nu geheel gelogen blijkt), voorkwam.

Kerstmaal der Armen.

Geachte Redactie,

Ofschoon het niet onze gewoonte is, *om op berichten - ons werk betreffende - voorkomende in de nieuwsbladen*, *te reflecteeren*, *gevoelen wij ons thans genoodzaakt zulks te doen naar aanleiding van uw bericht in zake: Het Kerstmaal door het Leger des Heils*, *den armen aangeboden in het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam, op den 2den Kerstdag j.l. Vergun mij daarom het volgende deze zaak betreffende*,

I. Toegangskaarten voor het bijwonen van dezen maaltijd zijn in het geheel niet verkocht, *zoodat de bewering*, *als zouden wij 25 cents toegang hebben gevraagd*, *een groote onwaarheid is.*

II. Het bestuur van het Leger des Heils is er altijd ten sterkste op tegen geweest dat dergelijke uitdeelingen aan armen in een soort tentoonstelling zouden ontaarden, *en heeft zelfs bij den laatst gehouden maaltijd in het Paleis haar eigen leden den toegang geweigerd.*

III. Het bestuur van het Leger des Heils had schikkingen gemaakt voor het vroegtijdig openen der deuren, *anderhalf uur vóór den tijd*, *om te voorkomen dat de arme menschen buiten moesten staan wachten. Het in rijen staan der menschen kan ons dus moeilijk worden verweten.*

U beleefd verzoekende het bovenstaande te plaatsen in een der eerstvolgende nummers van uw blad, *verblijf ik*,

Hoogachtend,

Uw dienstwillige dienaar,

W. PALSTRA,

Chef-Secretaris.

't Spreekt van-zelf, dat ik met 't meest mogelijke genoegen voldoe aan den wensch mijner abonnée, deze tegenspraak op te nemen, te meer waar ik-persoonlijk mij van harte verheug over deze toelichting, omdat ik altijd sympathie heb gevoeld tot hiertoe voor 't Leger des Heils, zoodat deze plotselinge onthulling van zijn handelwijze mij bitter tegenviel. Maar, wat blijkt nu weer hieruit? Dit, dat de Pers, ‘de koningin der

aarde', zoo maar klakkeloos, opzettelijk, allerlei leugens verspreidt om *tegenstanders* (iedereen weet immers hoeveel vijanden het Leger des Heils heeft) te benadeelen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. 'Huldeblijken', of, liefdadigheid door circulaires.

Wordt het niet tijd den huldeblijk-ontvangende menschen er eens op te wijzen, dat ze zichzelf een beetje naar beneden halen, door, op de wijze waarop tegenwoordig telkens geschiedt, bij het publiek te laten *bedelen* voor hen?

De brief, dezer dagen verschenen in het Vaderland, van de hand van den heer Marcellus Emants, naar aanleiding van 't gebeurde hier ter stede met mevrouw Holtrop-van Gelder's jubileum, geeft mij deze opmerking in de pen.

Ik stel voorop, dat ik juist déze actrice zéér waardeer, en 't daarom voor haar-persoonlijk *bijzonder* jammer vind, dat juist zij 't slachtoffer is geworden van de te groote jubileumswoede, die hoe langer hoe meer in de mode komt.

Maar - heeft de heer Marcellus Emants, diens ondanks, geen gelijk met zijn opheldering? En, - is het niet voor de zóó noodgedrongen 'gehuldigden' hoogst pijnlijk aldus, eindelijk, zwart op wit, in het openbaar, te moeten lezen, met hoeveel moeite en gezeur en gedwing zulke schijnbaar zoo gáárne gebrachte offers van huldigingen tot stand komen?

Er wordt zoo ontzettend véél gevraagd - voor allerlei liefdadigheid. We leven in een extra duren tijd. Twee dingen, waarvan de waarheid mij, geloof ik, door niemand zal worden betwist.

Dat vergt dus reeds heel wat van onze beurzen.

En nu komt er telkens een circulaire je huis binnen - met 'vertrouwelijk' aan het hoofd gedrukt soms, en soms ook zelfs zonder die toevoeging, - en daarin wordt je dan aangemaand kunstenaar deze, en artist gene, en letterkundige die, en tooneelspeler dat,

wegens z'n 25 of z'n 30, of z'n 40-jarig jubileum, te willen huldeblijken met je geld. - Is het wonder dat 't publiek, met den besten wil ter wereld, ten slotte onwillig wordt? En voelen de betrokkenen-zelf niet het al heelweinig kiesche van zulk tegen wil en dank zich laten bewierooken? Neen, men versta me wel, ik heb niets tegen openlijke hulde. Ik-zelve vind op 'n gewonen verjaardag een bouquet of een bloem een vriendelijk bewijs van sympathie - maar - - 't moet uit de menschen zelf komen, niet worden *afgedwongen*, met comité's, die circulaires verspreiden, en die de grootste moeite hebben - men heeft nu gezien, in zake de treurige geschiedenis met het jubileum van mevrouw Holtrop - van Gelder hoe 't achter deschermen toegaat - het geld ervoor bij elkaar te krijgen. Ik begrijp dan ook niet hoe de aldus gehuldigden zelf *willen*, dat er op zoo'n manier wordt - *ik* kan 't niet anders noemen - *gebedeld* voor hen. - Vanaf het moment waarop mevrouw Mann - Bouwmeester overal is ‘gehuldigd’, heb ik 't zien aankomen, dat de na haar komenden 't slachtoffer zouden worden van de haar inderdaad ruimschoots geboden sympathie. *Zij* is nu eenmaal - en om welke redenen dan ook - eene door zeer velen geliefde actrice en dame - háár heeft het dientengevolge niet ontbroken aan wezenlijke groote belangstelling; welnu, ieder die, op zoo'n wijze, uit welk persoonlijk gevoel dan ook, lust heeft zich niet onbetuigd te laten, dien staat dat immers vrij. Maar ik vind het dom, dat niet al de na haar jubileerenden zelf hebben ingezien, dat er iets pijnlijk-opgeschroefd-gedwongens wordt in het nu maar steeds beroepen blijven doen, door allerlei commissiën, op het van mevrouw Mann-Bouwmeester's gejubileer reeds moede-geworden publiek, van daag ter eere van dit feest, dan van dat.

Bovendien, zelfs al vindt men 'n jubilaris nog zoo sympathiek, de vraag rijst toch, gegeven de hierboven door mij genoemde niet te ontkennen levensquesties, van de toenemende hóóge eischen door de liefdadigheid en door de duurte aan onze beurzen gesteld, of het zich waarlijk loont voortdurend geld uit te geven, voor een bloemenhulde op dezen avond, voor een dikwijls geheel onbruikbaar kunstvoorwerp op dien, etc.

Ik herinner me een versje - en hoeveel jaren is het al geleden dat dit verscheen - van Nicolaas Beets, waarin hij er den spot mee drijft, hoe iedereen een jubileum viert, dat ‘openlijk’ moet herdacht worden:

> Die vijf en twintig jaar uw put geleegd,
> Uw gang gewit, uw schoorsteen heeft geveegd,
> Terzelfde kroeg de borrels heeft geschonken,
> In 't zelfde huis gegeten en gedronken,
> Zal *Jubilaris* wezen; gek of guit.
> Een dagblad meldt het maandenlang vooruit;
> Dien ‘brave’ moet men ‘aangenaam verrassen.’
> Een ‘prachtig album’ heeft men reeds in 't oog;
> Zendt uw portret, en wil uw duiten passen!
> Als ieder wat doet, loopt het niet te hoog!

Neen, vlieg me niet aan, lieve lezers, met den verontwaardigden uitroep, dat we hier met *kunstenaren* te doen hebben, en dat daarom de aanhaling van het versje van Beets voor hen beleedigend is in dit verband. Want, dat het hier 'n ander, beschaafder soort van jubilarissen geldt geef ik graag toe. Maar, juist dáárom vind *ik,* dat zij te fijngevoeliger moesten wezen in het *afweren* van zulke gedwongen of afgebedelde huldebetoogingen. Dat versje van Beets namelijk is mij altijd pijnlijk-egoistisch

voorgekomen, zooals ik 't Beets dikwijls vind ten opzichte van zijn minderbedeelden naaste: '*Ik* heb 't goed; jij echter hebt je in je nederigen toestand van arme blijmoedig te schikken; basta'. - M.i. is het integendeel juist recht wenschelijk, dat iemand, die vijf en twintig jaar lang de bescheiden taak van put-leeger of van schoorsteenveger *plichtgetrouw* vervulde, eindelijk ook eens, op zijn beurt, 'n echten *feestdag* heeft, nommer één is, wordt gehuldigd, cadeaux krijgt van stoffelijken aard. Zoo iets, zoo'n dag, is voor zoo iemand 'n nooit te vergeten lichtpunt in een overigens vrij duister bestaan. En ik voor mij vind het daarom de plicht der meergegoeden zulke feestdagen *niet* onopgemerkt te laten voorbijgaan. Maar des te meer reden is er die andere jubilea, die van tòch reeds de aandacht trekkende menschen, met stilzwijgen te passeeren, voor zoover gij-zelf geen persoonlijke begeerte voelt hem of haar uit eigen vrije verkiezing te huldigen. Dan alleen heeft zoo'n hulde zin, is zij den kunstenaar wáárdig. Zoo echter als zij nu ons wordt afgebedeld, zóó als de brief van den heer Marcellus Emants ons heeft geopenbaard dat het achter de schermen toegaat, zóó wordt het m.i. een voor den of de jubilaris beleedigend soort van liefdadigheid-uitoefenen, niet uit vrije verkiezing, maar geprest door circulaires en commissieleden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V. Behartenswaardige woorden ter overdenking aanbevolen.

I. Voor hedendaagsche 'nuttige' moeders, die zich aan kunst, socialen arbeid, vrouwenbeweging, in een woord aan alles wijden, behalve aan... hun huisgezin.

How many children have to go to the servants for sympathy and understanding, instead to their parents.
(BEATRICE HARRADEN.)

II. Voor conversatie-menschen, zonder eigen eerlijke opinie.

Er zijn menschen, die zich ook van binnen aankleeden, zooals de mode het voorschrijft.
AUERBACH.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI. Lees dit.

Toegezonden door een abonné, en gáárne door mij overgenomen:

Paardenmarteling.

Het bestuur van den Bond van vereenigingen voor dierenbescherming van het Duitsche rijk, heeft aan 38 landbouwvereenigingen een schrijven gericht waarin het aandringt op afschaffing van het dieren martelende coupeeren bij paarden. In deze circulaire wijst het bestuur op het uiterst pijnlijke van de operatie en op de nadeelige gevolgen die het coupeeren van de paar den heeft.

Deze mode, om de paarden van hun staart te berooven, is gelukkig aan het verdwijnen en in Engeland wordt daar zelfs met energie tegen opgetreden. Geheel verdwenen is zij echter nog niet. Ook in Duitschland wordt er strijd tegen gevoerd. Het is bekend, dat in den keizerlijken Marstal te Berlijn geen gecoupeerde paarden meer geplaatst worden, en voor den aankoop van remontepaarden gecoupeerde niet in aanmerking komen.

Bij deze circulaire is gevoegd een rapport van een Duitschen paardenkenner bij uitnemendheid, den eersten luitenant Buhle, commandant der bespanningsafdeeling veldartillerie. Dit rapport betoogt de noodzakelijkheid van een verbod op het coupeeren der paardenstaarten. Onder de ernstige nadeelen, die het paard door het coupeeren ondervindt, noemt de schrijver o.m. het volgende: Door de operatie worden de paarden in hun karakter benadeeld, angstig, nijdig gemaakt, waardoor hun behendigheid en geschiktheid voor gebruik zeer vermindert. De staart is een natuurlijk verdedigingsmiddel voor het paard tegen insecten, die vooral in den zomer een ware marteling zijn. En dan tracht het paard zich van zijn pijnigers te ontdoen door trappen, slaan en stampen op den grond, waardoor het lichaam zeer veel schade

lijdt en waardoor bovendien ziekten aan beenderen, zenuwen, pezen en hoeven kunnen worden veroorzaakt. En aan het slot van zijn rapport merkt luitenant Buhle op, dat, waar de lange staart voor een oogenblik lastig is, men het haar kan afknippen, den staart kan opbinden, vlechten enz.; zonder den staartwortel te verminken.

(*De Veldbode.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Handel zelf naar Uw woorden.
(Voor N°. 10.)

Gij drukt Uw bevreemding uit dat gij geen antwoord hebt ontvangen op Uw laatste kaart. Gij schreeft echter op die kaart 'geen gelegenheid meer te hebben de Lelie te lezen'. Om die reden antwoordde ik dus natuurlijk niet. Nu schijnt gij haar wèl weer te lezen. En dus wil ik u nu ook gaarne antwoorden. Gij wreet toch immers wel dat ik niet particulier schrijf. - Welnu dan, ter zake; het spijt mij bijzonder dat ik juist *U*, die ik gaarne terwille ben, moet weigeren Uw arbeid te plaatsen, te meer waar gij schrijft er zooveel moeite aan te hebben besteed. Ik weiger dit echter beslist, omdat ik dergelijke *tegen* dieren gerichte stukjes gewoon-weg *niet* opneem in de Lelie. En, bij deze gelegenheid moet mij nu meteen eens iets van het hart, omdat gij in Uw stukje 't óók hebt over mijne U uit de Lelie bekende vele teederheden voor *mijn* honden. Zie eens, gij hebt mij-zelve verteld, dat *gij* vrij veel geld hadt besteed aan Uw willen doordrijven een reform-systeem voor kleeding; geld dat is verloren gegaan. Welnu, waarom neemt gij, inplaats van U daarmede bezig te houden, inplaats van met iets zoo onvruchtbaars Uw geld en Uw tijd te vermorsen, dan niet liever een kind aan voor dat geld? Gij zult mij antwoorden: omdat ik dat niet kan betalen, en, in elk geval, omdat het *mijn* zaak is te leven zooals *ik* wil. Nu, dat antwoord *ik* U ook. *Gij* kunt toch immers niet beoordeelen waarom ik, in mijn omstandigheden en met mijn gezondheid, veel gemakkelijker een hond kan vertroetelen dan een kind aannemen. Even weinig als ik *Uw* fortuin beoordeel, even weinig kunt

gij het het mijne doen, te meer waar ik reeds de zorg heb voor een geheel huishouden. Bovendien echter, ik *ontzeg* U het recht U voortdurend op te werpen tot het vermanen aan anderen van kinderen-aannemen als *gij 't zelf niet doet.* Al die juffrouwen en meneertjes namelijk, die zich zoo vreeselijk druk maken over hetgeen de dierenbeschermers, volgens hen, te kort doen aan de kinderen, hebben, voorzoover *ik* weet, geen van allen *zelf* een kind aangenomen. En daarentegen, ik weet verscheidene menschen, die dit wèl deden, maar, daaronder is niet één enkele, die mij nog ooit een verwijt maakte van mijn dierenlìefde. Integendeel, zij zijn bijna allen menschen, die òòk honden houden of katten of vogels of paarden, of zelfs al deze dieren tegelijk. Echte dierenliefde houdt namelijk in èchte menschenliefde, omdat zij voortkomt uit medelijden met al wat wordt verdrukt, geplaagd, mishandeld, zwak is, en in de overmacht is van 'n ander. En ik ben daarom dan ook zoo vrij te beweren, No. 10, dat ik voor heel veel arme kinderen hier in den Haag, in de St. Nicolaasdagen, en bij andere gelegenheden, mèèr doe dan de schreeuwende en jammerende menschen, die het altijd hebben tègen de dierenbescherming. Gij kunt in dit opzicht gerust informeeren naar mij; ik heb *meer daadwerkelijk* medelijden met arme kinderen *zonder uitzondering*, en *zonder te vragen* of ze wel braaf zijn, en of ze op school wel goed oppassen, en of ze op cathechesatie gaan, etc., etc., dan de meeste menschen. Maar ik zie aan den anderen kant volstrekt niet in, dat èlk kind per-se - *omdat* het 'n mensch is - beter zou zijn dan 'n dier. Ik geloof integendeel dat de dieren-wereld niets minder is dan de menschenwereld, en dat het 'n door de menschen-zelf ingesteld *wanbegrip* is 't per-sé te laten voorkomen alsof *àlle* menschen méér mededoogen verdienen dan de dieren. De dieren kunnen zich niet tegen de menschen verdedigen, kunnen er niets aan doen dat ze in de wereld worden geschopt, dat ze zich talloos vermenigvuldigen, dat ze meestal wreed worden behandeld, en, dat ze, als ze geen onderdak hebben, verlaten en koud en hongerig rondzwerven. Maar de menschen, die uit louter egoist plezier allerlei ongelukkige onverzorgde kinderen in de wereld schoppen, die kunnen daaraan wèl heel vèèl doen; ze *rekenen* echter gemakshalve op de liefdadigheid van de voor vondelingen en verlatenen bestemde gestichten. Daarom, als het nu ook nog mode wordt dat aan kinderliefde behoefte hebbende ongetrouwde juffers zulke stumpers tot zich nemen, dan wordt het voor de meneeren, die ze in de wereld schoppen en die de moeders met de gevolgen laten zitten, nog gemakkelijker voortaan hunne lusten bot te vieren, en, voor de hartelooze moeders, die ze willen afstaan, wordt die zaak óók nog gemakkelijker. Dat is óók een zijde van de questie, No. 10, waarover *gij* misschien nog nooit hebt nagedacht, maar die ik U hierbij in overweging geef eens te bekijken. Ik ben b.v. overtuigd, dat de meneer, die mij onlangs zoo vol quasi ijver schreef over de nuttigheid van 't verlaten kinderen aannemen, misschien zelf heel wat van die ‘onechte’ ongelukkigen in de wereld heeft geschopt. Heel prettig zou het voor hem en vele dito's zijn, indien hij dezulken dan zag ondergebracht bij de aan kinderliefde behoefte hebbende ongetrouwde vrouwenschare. Zeker, voor die kinderen-zelf blijft dat een heerlijke oplossing. En daarom zal *ik* dan ook nooit iemand aanvallen, integendeel hem of haar oprecht bewonderen, die zoo'n vondeling of zoo'n gesticht-kind tot zich neemt. Maar, dat is iets geheel anders dan de onechte sentimentaliteit, No. 10, van U, en van die andere dierenbeschimpers, die dáárin zoekt Uw *quasi*-menschen-liefde, maar die volstrekt *niet* zelf het voorbeeld geeft in dezen.

Ziedaar dus waarom er voor *dit* stukje van U geen plaats is in dit Blad, omdat het zich zijdelings richt tègen de dieren. Zij, de dieren, hebben zoo'n oneindig misdeeld lot, zij worden zoo veelvuldig mishandeld, zoo wreed-geplaagd, zij zijn zoo totaal in de macht van den mensch, en er is helaas maar zoo'n geringe minderheid van menschen, die dit alles inziet, dat ik nooit in de Lelie plaats zal verleenen voor een artikel dat tègen hen, de dieren, opstookt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

NASCHRIFT.

Dit artikel aan U was afgedrukt, toen ik in *De Matin* (den volgenden dag door andere Bladen bevestigd) het onderstaand afgrijselijk bericht las.

De lezer zou wellicht denken hieronder te doen te hebben met de vruchtbare verbeeldingskracht van een gemengd-nieuwtjes-jager; *het is echter de getrouwe wedergave van een feit voorgevallen in de gemeente Saint-Donan*, (*Côtes du Nord*) *en waarvan door de politie proces-verbaal is opgemaakt.*

Drie jongelui uit Saint-Donan, *stomdronken*, *gingen omstreeks middernacht naar huis. Plotseling bemerkte een hunner een ezel*, *die vredig graasde.* '*Zie jullie dien ezel. - Dat is de pastoor*' *- zei hij... De anderen vroegen met hunne verdronken stemmen:*

‘*De pastoor*?’

‘*Inderdaad*’, *verzekerde de eerstgenoemde.* ‘*Weten jullie niet dat in de maand Januari de priesters de kunst verstaan zichzelf in dieren te herscheppen.*’

Dit bijgeloof, dat inderáaad nog zeer veelvuldig voorkont in Bretagne, deed bij de dronken jongelui allen twijfel verdwijnen. Zij wilden zich wreken op den pastoor, die hen had aangewezen jegens de gemeente, als niet aanbevelenswaardige omgang, en, zonder anderen vorm van proces, besloten zij den ‘priester’ te dooden. Zij sneden zich flinke knuppels, en richtten zich naar den vermeenden vijand, die rustig dóórgraasde.

Nu ontstond een tooneel dat wij ons alleen kunnen voorstellen door de beëedigde verklaringen, die de politie heeft opgeteekend later uit den mond der dronken jongelui-zelf.

Dronken van wijn, en meer nog van woede, sloegen ze onophoudelijk met hun dikke knoestige stokken op den armen ezel, totdat hun krachten hun begaven. Eenige uren later vond een voorbijganger die naar zijn werk ging het afschuwelijk verminkte lijk van het arme dier.

Ziet gij, No. 10, zoolang er nog zulke menschen bestaan, die door den drank worden tot schandvlekken der maatschappij, en, dronkaards zijn legio, in alle standen, zoolang ben ik niet overtuigd, dat èlk mensch beter is en meer verdiend geholpen te worden dan elk dier. Te minder, waar het juist de dieren zijn, die het meest ongestraft hebben te lijden, op de afschuwlijkste wijze, van de redelooze wreedheid en moordlust die drankmisbruik opwekt. Ik herinner U, - één staaltje uit duizenden, - nog aan het door mij in de Lelie eveneens afgedrukte staaltje van menschelijke wreedheid in ons eigen land onlangs gebeurd, toen, bij een brand, een der toeschouwers een reeds geredde kat *opzettelijk* in de vlammen wierp, en zich aan de martelingen van het arme dier verlustigde. - Al deze *dieren*-ellende, No. 10, schreit ten hemel, schreit m.i. om hulp, tot den God der *wrake*; en ziedaar waarom ik volstrekt niet, zonder voorbehoud, zooveel méér voel voor èlk kind, ‘omdat het een mensch is.’ Integendeel, in het *algemeen*-gesproken voel ik veel meer voor de dierenwereld, die zich niet schuldig maakt noch aan de walgelijke uitspattingen van dronkenschap, noch aan de even walgelijke der verfijnde onzedelijkheid. Want, een hond die zich op straat inlaat met 'n anderen hond, zelfs al is die van z'n eigen geslacht, die is niet onzedelijk, maar volgt een natuurwet; onzedelijk echter, in de verfijnste, vuilste mate, zijn de ‘hooggeachte’, geridderordende, deftige meneeren en mevrouwen, zoowel als de gewone volksklassen, op duizenderlei verborgen wijzen. Dat weet gij even goed als ik.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I.

Geachte Gonda

Met veel instemming las ik uw stukje in *de Lelie.* Ik hoop, dat U meer en meer den moed zult hebben om U zelf te zijn, of juister, te luisteren naar de stem van Uw

'beter-ik'. Dat gaat nief zonder strijd en pijn; maar ik vermoed, dat tot heden niemand iets waarlijk goeds verkregen heeft zonder dat. Dus: moedig aanvaarden, ziende op den prijs: innerlijke vrede. Het is zoo waar wat U schrijft over de conversatie, nl. dat zij niet alleen-ook onder de z.g. beschaafde dames en heeren zoo laag bij den grond is, maar bovenal zoo min - U houde mij het woord ten goede - omdat het bijna doorloopend is een 'zich verblijden in de ongerechtigheid', en het geheel en al ontbreken van de liefde, niet liefdoen, want dat is tegenwoordig de mode, doch dit heeft met de liefde niets gemeen. De liefde denkt geen kwaad, doet de naaste geen kwaad, bedenkt alleen wat goed is, wat lieflijk is en wat welluidt. - Ik wil U niet zedemeesteren, want ik ben op verre na nog niet wat ik moest zijn, doch U alleen in overweging geven: bid veel om een rein hart; hoe meer U daarom bidt, hoe reiner dat U wordt. Het is als met een blinkend metaal, hoe meer het onderhouden wordt, hoe helderder; bij het tegendeel, kan men er geen vuile vinger meer op zien. - Zoo is het ook met ons hart of geweten, en is het zoo ook alleen te verklaren, hoe gewetenloos sommige menschen kunnen zijn. Ik ben op de schitterendste partijen en diners geweest, maar heb aan geen van alle waarlijk aangename herinneringen. Alleen aan een diner denk ik met genoegen terug; het was toen ik het misschien wel wat al te warm opnam voor een afwezige. Het gaat niet gemakkelijk, maar wij moeten er naar trachten onze gesprekken zoo te voeren, dat anderen en wij zelf er beter door worden. Wat zouden, om, maar iets te noemen, de dames en de dienstboden er veel bij winnen indien eens waarlijk menschkundig en menschlievend over deze laatsten gesproken werd, en daarnaar gehandeld. Die z.g. mindere menschen zijn toch niet zoo naar als veelal gezegd wordt, als wij die dan zoo goed en bekwaam zijn, onze goedheid en bekwaamheid maar *werkelijk in allen eenvoud* met tact gebruikten om ons in hun leven in te denken en te trachten hen tot ons peil op te werken of te verheffen. Ik heb vele teleurstellingen gehad, maar ook zulke beschamende resultaten, dat ik God in oprechtheid mocht danken, dat Hij mij het groote genot schonk om zulke 'mindere' menschen te mogen helpen. Ik hoop, dat alle lezeressen van *de Lelie* het door U geschrevene ernstig overwegen zullen, en trachten zullen er naar te doen; het grootste sieraad der vrouw is toch: *reinheid.*

EDUARD.

II. Gij zult niet stelen.
(Voor alle verdedigers van het Eigendoms- en en occupatie-'recht'.)

Met den hr. J.B. Naaktgeboren wil ik de vraag of het 'occupatie-recht' een 'recht' is al dan niet, nu eens volledig uitwerken. De bewering dat ik hem niet goed begrepen heb, of liever: dat ik niet begrijp 'wat men bedoelt met occupatierecht' werd daar met zoo heel veel zekerheid neergeschreven en toch heeft zij geen redelijken grond. Daarom kaats ik haar terug. En met eene korte bemerking zal ook ik mijn recht daartoe verdedigen.

Het door den heer N. gekozen voorbeeld van het reisgezelschap in Midden-Afrika, dat zich daar maar mir nichts dir nichts een stuk grond toeëigent ‘dat aan niemand toebehoort’(!) moet hem met zijn eigen christelijke overtuiging in 't gedrang brengen. Heeft de goeie God Afrika daar neergelegd voor den eersten den besten? **En waar moeten dan de menschen blijven die, als alles eenmaal in beslag genomen is, op geen enkel stuk van de aarde meer recht hebben?**

De hr. Naaktgeboren legge mij dat eens uit.

Zij zullen moeten werken voor de bezitters; deze hebben met hun privaat-bezit van grond (hèt voornaamste produktiemiddel!) de meest absolute overmacht, kunnen naar willekeur de arbeidsloonen regelen enz. enz.

Een mooi ‘recht’! Is dit geen diefstal?

En toch is onze maatschappij zóó ingericht.

En het mooiste van het geval is, dat men den onterfden dan nog tracht wijs te maken dat zij nog iets ‘te verdedigen’ hebben tegen andere onterfden, n.l. een ‘vaderland’ - een vaderland waarin zij zelf naar willekeur bestolen worden onder bescherming van de wet. **Leve het vaderland!**

Men tracht hen aan het verstand te brengen, dat de godsdienst nuttig en noodig is, omdat zij anders maar ontevreden worden en **afgunstig** op hen die hun 't erfdeel ontstalen. **Leve de Godsdienst!**

Men prent hun in, dat de lieden die ertoe willen medewerken om hun 't erfdeel terug te geven, om geluk en ware vrede en tevredenheid op aarde te doen terugkeeren, **dieven en moordenaars** zijn die den eigendom willen **vernietigen**, en men hitst hen op die lieden met vuil te werpen en hen den rug toe te keeren. **Dood aan de Socialisten!**

Maar als zij niet willen luisteren naar al deze fraaie praat en zoo waar hun erfdeel willen terug gaan nemen, zóó maar, zonder daarover vooraf behoorlijk te onderhandelen met de dieven*), dan zenden de laatsten een leger op hen af om hun aantal te decimeeren; dan zien zij dat zij in hun eigen vaderland worden vermoord, omdat zij durven opkomen voor hun goed recht. **Leve het militairisme!**

Mijnheer Naaktgeboren, ik vraag U in gemoede af: wáár is het zedelijk steunpunt in uzelf, wanneer gij U ertoe zet om het privaat-eigendom te verdedigen? **Dat hebt gij niet**! Erken het ruiterlijk. Gij hebt het **niet**. Steek uw hand in uw vest, mijnheer, wanneer gij straks alléén zijt. En denk dan eens na over mijn - misschien onbeleefde - vraag.

De slotzin van de ged: lijkt mij óók het juiste woord. - maar *niet* op de juiste plaats. Want de hr. N. herinnere zich, dat hij, toen ik op *mijn* wijze streed voor een betere maatschappij, daar heel wat op af te dingen had en hij nog nooit ‘'t goede’ in mij erkend heeft. Maar dat verlang ik ook niet, want met zoo'n erkenning doet men niets En in de anarchie erkent niemand die tot de bezittende klasse behoort iets goeds. De anarchisten hebben alléén vrienden onder de armen.

Ten besluite wil ik hier een schoon gedicht laten volgen van een der gezusters Loveling; Prof: Quack nam het over in ‘de Socialisten’ en schrijft er zeer waardeerend over:

Het eigendom.

*) Die tòch nooit van 't gestolene vrijwillig afstand zullen doen!

De koning spreekt: ‘Dat zijn mijn landen;
Ik ben de heer, ik draag de kroon;
Dat zijn mijn bergen en mijn stroomen,
Dat is het erfdeel van mijn zoon.’

De landheer zegt: ‘Deez’ velden waren
Ons eigendom van overoud
Mijn vader erfde van zijn moeder
Die weiden en dat donker woud.

Het knaapje toont de vogelkopjes,
Half weggedoken onder 't mos,
En zegt: ‘Dat nestje is 't mijne,
Ik heb 't gevonden in het bosch.’

Als moest de mensch *alleen*[*)] bezitten
Om eigenaar en heer te zijn;
Als moest steeds de een aan de and'ren zeggen:
‘Dit is het *uwe* en dat het *mijn!*’

Aan wie behoort de sterrenhemel?
Aan wie behoort het ruim der zee?....
(Rosalie Loveling - uit Dl. III De Soc:)

Ja! aan wie behooren de sterren? Tot nu toe aan niemand. Maar wie weet! misschien worden we vandaag of morgen verrast met 'n uitvinding die ons in staat stelt de planeet Mars te bereiken. Aan wie behoort die dan? Het komt er dan maar op aan wie er 't eerste is. Men houde zich dus voorbereid, want straks gaat de wedloop beginnen.

Maar gelukkig kunnen we thans nog zingen

De lucht is vrij,
Het licht is vrij,

gaan we dan ook verder en zeggen we dat óók de aarde vrij moet worden.

De lucht is vrij,
Het licht is vrij,
En dat het ook de aarde zij:
Dáár moeten wij naar streven!

JOH. G. SCHIPPÉKUS.

III. Toeval of iets anders?

Iets anders!

Onder bovenstaand hoofd lanceert de Maasbode het bericht in ons land, dat het 11e regiment bersaglieri, dat in den veldslag van 23 October 1911 in Tripolis bijna geheel vernietigd werd, hetzelfde was, dat den 20sten September 1870 door de bres der Porta Pia in Rome binnendrong.

Dat opschrift heeft het eigenaardige, dat er een vraag te beantwoorden blijft, waardoor de Maasbode, als een wijze hermesbode, ons zet aan het denken.

*) Hier cursiefeer *ik.* S.

De vraag ligt er en eischt antwoord.

Sta mij toe even eene aftrekking te maken; n.l. 1911-1870=41.

Hoeveel schavuiten uit het jaar 1870, die de Pora Pia binnendrongen, heeft de tijd overgelaten om ze in den jare 1911 om te brengen?

Ik geloof niet vele, doch 't is maar een geloof.

De veel geprezen rechtvaardigheid stoort zich

niet aan het werk van den tijd en brengt den onschuldigen wapenbroeder van het jaar 1911 de ellende, die de makker van 1870 had verdiend!

O, veelgeprezen Rechtvaardigheid, geverdiendet een rudolphiaansche terechtstelling!

Of waren de soldaten van 1911 de kinderen van die van 1870?

Dan wordt het anders!

Dan is het *vreeselijk* rechtvaardig, immers dan is 't louter het aanvaarden van de erfenis, waarvoor den kinderen het recht van benifici van inventaris was onthouden.

Ik herzeg, vreeselijk rechtvaardig!

Laat ik verder rekenen!

De Italiaansche troepen kregen den zegen mede van de roomsche geestelijkheid en onder die troepen was ook het 11e regiment, dat mede uittrok om in verschrikkelijke heidensche landen de zegeningen te verspreiden van de beschaving van Italië, welke God in 1870 zich zoo voor dat 11e regiment had uitgesloofd, tegen wil, maar onder toelating van den God van het vaticaan.

En de God van het vaticaan wordt in 1911 aangesmeekt mede te strijden met den God van Italië voor dat 11e regiment.

Maasbode, hermesbode, was het niet redelijk te verwachten, dat de God van het vaticaan loerde op wraak?

En laat de wraak zich verbidden?

God der wrake, Eénoogige, die gezegd wordt te loeren op onschuldig bloed, zijt ge waarachtig zoo verdorven en gemeen als waarvoor ze je uitmaken, of zijt ge.... iets anders?

O, Vader, Heer van het Heelal, Kenbare Onkenbare, iets anders, iets anders!

Maasbode, ik raad U stuur den God van Nederland eens zuidwestwaarts; heusch, die heeft de ketters zoo geweldig bijgestaan, waarom zou hij thans niet met romeinschen wolf medehuilen?

En de God van Nederland is waarachtiglijk aan te bevelen, minstens even goed als van Houtens cacao, die de Beste is.

D.A. VAN DE POEL.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(*Vervolg van No. 30.*)

Van middag heeft Lotty m'n eerste standje gehad.

Ze is 'n beetje verkouden, en zit thuis.

Met de handen over elkaar.

Dáárover heb ik me boos gemaakt.

'Kind' - zei ik - 'heb je nu niet eens een handwerk, of zoo iets, onder handen, om je-zelve bezig te houden? Zoo gaat het toch niet'. -

'Ik heb haar al gezegd, dat ze moet helpen mazen' - zei Dora - 'of Poppies' nieuwe jurk helpen naaien.'

Lotty trok 'n onwillig gezicht, en zei: 'Ajakkes.'

‘Nu geen “ajakkes” als je blieft’ - verzocht ik. - ‘Is er iets anders waaraan je lust hebt, zeg het dan. Iets moet je toch uitvoeren.’

Nu kwam 't hooge woord eruit. ‘Ze had zoo'n mooi handwerk gezien bij Wies, 'n héél nieuwerwetsch soort van thee-kleedje - en ze bedankte ervoor om altijd zulke verstelwerkjes te moeten doen. En, als 't nu eens iets werkelijk-moois was waaraan ze werken mocht, dan wou ze óók wel.’ - -

‘En waar had Wies dat theekleedje van daan?’ - informeerde ik.

‘Van de firma Van Winkoop, geloof ik,’ zei Wies, ‘'n héële mooie zaak’ - zei ze. -

O ja, natuurlijk. Nu wist ik er alles van: ‘*Mevrouw van Winkoop, Noord-Einde 40*,’ zei ik, ‘die is welbekend. Ze levert ook al sinds zoovele jaren aan de Koningin en aan de Koningin-Moeder, die véél handwerkt.’

‘Maar *ik* bedank ervoor om daar voor jou iets te gaan uitzoeken’ - verklaarde Dora, 'n beetje pruttelig omdat Lotty niet aan de nieuwe jurk voor Poppie wilde meenaaien. ‘Je bent zóó lastig met je verkoudheid; ik doe't stellig niet naar je zin, als ik iets voor je meebreng.’

‘Dáárop is wel wat te vinden’ - raadde ik aan, - ‘want, mevrouw van Winkoop zendt immers zichtzendingen door 't héële land, dus, dan. zal ze óók 't wel bij ons willen doen. En, als je er dan niet mee terecht kunt, dan kunnen we nog altijd, mama of ik, naar de firma toegaan, en ons laten inlichten. Van die moderne handwerken moet je op de hoogte blijven aldoor.’

Zoo gezegd, zoo gedaan. Ik deed gauw een briefkaart op de post aan mevrouw van Winkoop, en schreef er met-een een voor Dora aan mevrouw *Content-Duitz*, *Damstraat 16*, *Amsterdam*, om een goed patroon voor een kinderjurk. Want, ze schiet met dat product voor Poppie, dat ze onderhanden heeft, niets op. Mevrouw Content-Duitz, - zoo vertelde ik haar, - is namelijk de bekwame redactrice, die de patronen vervaardigt van het tijdschrift: *De Gracieuse*, dat pas dezer dagen zijn 50jarig bestaan heeft gevierd.

‘Natuurlijk’ - viel Dora me in de rede - ‘zóó achteraf ben ik óók niet, om dàt niet te weten. De Gracieuse dringt òòk door tot in Java's Binnenlanden. Ik wras er steeds op geabonneerd. Maar ik wist niet, dat je bij mevrouw Content-Duitz-zelve patronen kunt bestellen.’

‘Dan leer ik je in èlk geval toch wàt nieuws’ - lachte ik. ‘Zij is directrice van een zeer bekende costuum-school in Amsterdam, en zij

heeft een zeer practisch boek geschreven tot handleiding hij het zelf-knippen en zelf-passen; dat reeds al ik weet niet hoevéél herdrukken beleefde, en dat ik-ook heb. - En...'

De bel stoorde ons. Er kwam visite.

M'n goeie lieve moederlijke vriendin, mevrouw Vrede, kwam me vertellen, dat ze van plan is voor een jaar haar huishouden op te doeken, om haar eenige dochter, die in Japan is getrouwd, te gaan opzoeken voor een tijd - -

'Wat 'n besluit' - zei ik onwillekeurig. 'Op uw leeftijd' -

Maar ze ziet er nog zoo flink en zoo jeugdig uit, dat het haast niet is te gelooven, hoe ze eigenlijk van m'n moeders leeftijd is bijna.

'Och wat - afstanden bestaan tegenwoordig immers niet' - antwoordde ze dan ook, als gold het een reisje naar Groningen. - 'Neen, 't eenige wat mij 'n beetje aan m'n hart ging, was m'n inboedel. Als je er zoo trouw voor gezorgd hebt, zooveel jaren al als ik, en er zooveel herinneringen aan zijn verbonden, dan kan je maar niet ineens besluiten alles voor goed weg te doen, zooals onze hedendaagsche moderne jonge menschen. Maar nu ben ik er in geslaagd een *uitstekend* adres te vinden, waar ik alles tijdelijk kan laten opbergen, namelijk bij de *firma N.C. Hoogteijling*, *Blankenburgstraat 109,* hier in den Haag. Je ruikt daar de naphtaline, die alles tegen mot bewaart, al op de trappen. De zolders zijn ruim, en droog, 't zijn bijna zalen eigenlijk, want 't gebouw is speciaal ingericht voor 't opbergen van inboedels, die allemaal, netjes door gordijnen afgescheiden, zijn bij-elkaar gesteld. De eigenaar vertelde me dat er meer dan 8000 M^3. goederen plaats kunnen vinden. Ik kreeg zijn adres door een vriendin, die door hem is verhuisd, en die hem *eerste klasse* vindt, om zijn vertrouwd personeel, geoefend en gewillig, en om zijn uitstekend materiaal. Hij heeft meteen hare geheele woning gestoffeerd, daar hij ook zorgt voor alles wat het tapijt-vak aanbelangt. Een andere vriendin van me, die haar Indië terugging, heeft haar bagage bij hem laten opbergen. Maar, niet alleen *mijn* vriendinnen recommandeeren dien meneer Hoogteijling. Hij heeft vele aanbevelingen, die klinken als 'n klok, b.v.:

Jhr. Mr. Dr. W.I. Donde van Troostwijk, *Gezant te Lissabon.*
Baron Gevers, *Gezant te Berlijn.*
Jhr. Panhuys, *Gezant te Bern.*
Mevr. de Dre. L.C. Quarles van Ufford-Willink van Collen, *Lausanne* (*3 maal*).
Jhr. J.D. Six, *Laan Copes van Cattenb. 44.*
Baron Ketwich van Verschuer, *Zwolle.*
Jhr. de Jonge van Zwijnsbergen, *Huis ter Heide*, *Zeist (3 maal*).
Mr. J.A.N. Patijn, *Burgemeester van Leeuwarden* (*3 maal*).
Mr. Zubli, *burgemeester van Rijswijk.*
Jhr. van Hoogenhouck Tulleken. Trompstraat 318 (*2 maal*).
W. Baron Taets van Amerongen (*3 maal*) *tijd: te Berlijn.*
Jhr. F. van Schuylenburg, *Huize de Schuylenburg*, *Terborg bij Silvolde.*

Dora schreef zich hierop alvast het telefoonnommer van die firma Hooghteijling op, voor als *zij* zou gaan verhuizen, **2615**. En, wat mij betreft, ik gaf mevrouw Vrede gróót gelijk dat zij haar beelderig ouderwetsch inboedeltje aan zulke goede handen toevertrouwt.

Tante JEANNETTE.

(*Wordt vervolgd.*)
pour copie conform:
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redaetie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnende, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

S.P. - Vriendelijk dank; aan Uw verzoek is voldaan.

Mevr: G.v.d.H.v.D. - Nu U mij meedeelt abonnée te zijn geworden spreekt het van zelf dat ik U in de Lelie antwoord. Vermoedelijk had ik dat echter toch op deze plaats gedaan, omdat ik 't principieel niet billijk vind halve abonnés, of die slechts lezers zijn, wèl particulier te antwoorden, en abonnés tot de correspondentie-rubriek te verplichten. Daarentegen zou ik - ook als gij slechts zoo'n halve abonnée waart gebleven als tot hiertoe - tòch wel bereid zijn geweest Uw artikel aan te nemen, altijd mits het naar den inhoud voor den

druk is geschikt. Ik kan heel goed begrijpen dat gij niet gaarne vergeefs werkt, en dat gij U dus eerst hebt willen vergewissen of ik eventueel zou bereid zijn een dergelijk artikel alsnog te plaatsen. Dat vind ik zeer verstandig van U gedacht. De gedachtenwisseling over dat onderwerp heb ik inderdaad gesloten, maar ik ben gaarne bereid een met Uw naam onderteekend *artikel*, van een getrouwde vrouw, die dus uitteraard recht van meespreken heeft, alsnog op te nemen. Echter, gij zult wel zelve begrijpen dat ik U geen plaatsing belóóf, vóór ik van stijl en inhoud heb kennis genomen, ofschoon die van Uw brief mij in dat opzicht reeds eenigen waarborg geven.

Nu maak ik U even een klein standje over Uw meedeeling, dat gij reeds zoo vele jaren hebt *willen* schrijven.... en 't niet deedt, omdat gij niet durfdet. Uw daarop volgende woorden maken echter in dat opzicht weer alles goed, en ik neem ze over, in de hoop dat ze anderen zullen opwekken mij óók te schrijven:

Ik vergat, dat een paar regels schrift, echt doorvoeld door een jonge zoekende ziel, wèl iets waard zijn voor een vrouw die karakters uitbeeldt. Ik wist toen nog niet dat een paar oprechte woorden, van een jonge vrouw, onbekend nog met schijn en leugen, een opfrissching moesten zijn voor een teleurgestelde, 's levens holheid doorzien-hebbende vrouw.

Zoo is 't precies. 't Belangrijke zit 'm waarlijk toch niet alleen in de *uiterlijke* dingen, maar in de eerste plaats in onze inwendige ervaringen, en in wat ze ons openbaarden van het leven. Ik heb reeds zoo veel achter de schermen gezien, uit zoo menigen brief, juist van *verborgen* leed, van hen wier leven uiterlijk onbewogen en onbelangrijk daarheen glijdt. Uit het hart geschreven is me ook, wat gij zegt van zoo menigen 'zieleherder':

Herders noemen die menschen zich, maar ze zoeken het lam niet op. Ze stooten het eerder terug, totdat het door doornen geprikt wegholt om niet terugtekeeren.

't Geen daarna volgt in Uw brief, de opheldering der reden die U dringt een artikel te maken, wil ik hier niet verder aanroeren. U-zelve zult dat vermoedelijk doen in Uw artikel; alleen wil ik U zeggen dat de wijze wáárop gij schrijft mij doet vermoeden, hoe gij juist hierover wellicht iets zeer lezenswaardigs zult schrijven, ten behoeve van andere vrouwen. Daarom verleen ik U gáárne plaats.

Uw excuus over Uw schrift is waarlijk onnoodig, want ik kan het zoo vlot lezen, en vind het zoo keurig, dat ik niets vermoeden zou van de door U daarover aangevoerde verontschuldiging, indien gij-zelve mij niet daarvan hadtverwichtigd. Hartelijk dank voor Uw eindelijk besluit mij te schrijven.

Mevr. R. geb. M. te V. - Uit Uw ingesloten postzegel vermoed ik, dat gij particulier antwoord verwacht. Met den besten wil ter wereld is dat mij onmogelijk. Stel U voor dat ik op alle dergelijke vragen als bijv. de Uwe particulier inging. Dan zou ik zoo iets worden van een levend adresboek, of zoo iets. Bovendien is de correspondentie ingesteld met de bedoeling dat ook anderen nut zullen hebben van mijne antwoorden. Dus, gij zult U met deze wijze moeten tevreden stellen.

Uw vraag luidt, of ik voor U een boek weet, 'waarin gij alles kunt vinden wat tot den goeden toon behoort, als daar zijn: ontvangen, en afleggen van bezoeken, partijen, recepties, diners, gedrag aan tafel, correspondentie.' -

En dan deelt gij óók nog mede, dat 'het Wetboek van Etiquette' U niet beviel. Ja, lieve mevrouw, dat verwondert me niets, om de zeer eenvoudige reden dat ik voor

mij alle dergelijke etiquette-‘wetboeken’ vrij-belachelijk vind. Gij zult misschien zeggen: Ja, maar U weet hoe 't hoort, en, iemand die 't nog leeren moet, die maakt dan toch soms maar gekke flaters. Neen, lieve mevrouw, die maakt zij m.i. nog véél meer, als zij zich angstvallig toelegt op regels en vormen van 'n (dikwijls het zelf niet eens precies wetend) boek over etiquette. Want, dan wordt zij onnatuurlijk, en daardoor eerst recht ‘burgerlijk’. Gelooft U mij, niets merkt men gauwer op, als men zelf wèl weet hoe 't hoort, dan wanneer een ander angstvallig *probeert* zich aan voorgeschreven regels en wetten te houden, als aan de hand van 'n schoolboekje. Zooiets moet aangeboren zijn. En, als 't later moet aangeleerd worden, dan moet het *leven* dat doen, en *niet* 'n boekje. Wees natuurlijk, wees onbevangen, geef U zooals gij zijt, dan zult gij, zelfs al máákt gij soms een flater, nogtans een veel beteren indruk maken op die wezenlijk beschaafd en welopgevoed zijn, dan wanneer gij U-zelve stijf en boek-achtig vasthoudt aan eenige van buiten geleerde regeltjes; (die bovendien volstrekt niet onfeilbaar zijn, en zich in heel veel dingen voortdurend wijzigen naar de mode van den dag.) Een klein beetje takt is in al die dagelijksche-omgang dingen een éérste vereischte; de takt b.v. te voelen wáár ge welkom zijt, en wáár Uw bezoek blijkbaar slechts noodgedrongen wordt geaccepeerd, de takt van die gesprekken, die Uw buurman aan tafel pijnlijk kunnen zijn, te vermijden, van die onderwerpen op te zoeken, die hem zullen interesseeren, de takt van Uw gastvrouw iets liefs te zeggen zonder onoprecht te zijn (*iets* vriendelijks, over haar huis, haar kinderen haar toilet, wat dan ook, valt er allicht te bedenken), de takt van belangstelling te toonen in wat Uw gasten u vertellen, zonder voortdurend zelf-alleen te willen spreken, etc., etc. Zeker, er zijn algemeene opvoedings-voorschriften, zooals b.v. dat men aan tafel zijn vork niet peilrecht in de hoogte moet steken, terwijl men spreekt - zooals vele duitschers doen - maar zelfs in dat opzicht wordt er stéédsveel gezondigd, óók door beschaafde menschen, zooals óók inzake het asperges-weten te eten, het léélijke zich-den-servet-omspelden om niet-te-morsen, etc. Geloof me, als ge ergens een welkome gast zijt, zal men U niet weren om zoo iets; veel eer zal men U daarentegen uitlachen als ge U dwaasangstig toelegt op schoolboekjes-vormen, die heel dikwijls getuigen van grove onwetenheid bij den schrijver. Ik herinner me eens ergens gelezen te hebben, in een duitsch etiquette boek, dat 'n jong-meisje, als ze ziek is ‘nooit den dokter liggend mag ontvangen.’ Ik vroeg me af, hoe 't arme kind dan eigenlijk haar kwalen zal moeten uithouden, als ze zóó preutsch moet

doen? Of veronderstelt de schrijver dat ze eigenlijk per-se *ingebeelde* kwalen heeft? Van zulken onzin wemelen etiquette-boekjes. In ‘The Queen,’ een Engelsch dames-tijdschrift, komt ook voor een rubriek etiquette. Allerlei dames vragen daarin elke week plechtig aan: hoe lang ze moeten rouwen voor man, vader, kind, broer, wanneer ze 'n diamanten broche mogen dragen, en wanneer 'n mat-gouden, etc. etc. Voelt gij niet, met mij, 't belachelijke van zulke onnatuur? - Lady Bowie is een Engelsche high-life dame, die ook eens zoo'n boek over etiquette uitgaf, en er danig van langs heeft gekregen, om de dwaasheden over etiquette-onderwerpen die zij verkondigde. Een fransche auteur, wiens boek indertijd uitvoerig in dit blad is besproken, niet door mij, maar door mevrouw de Graaff - van Cappelle, is baronesse Staffe. Ook over haar werk heb ik in fransche bladen dikwijls met spot gelezen. Een bekend duitsch boek over 't zelfde onderwerp is: Etiquette-Plaudereien, van Graaf Platen. Van dit boek weet ik goed noch kwaad, alleen dat het in Duitschland-zelf welbekend is. Echter, vergeet niet dat de etiquette volstrekt niet in èlk land 't zelfde is, en dat men b.v. in Engeland anders tafeldekt in menige opzichten dan bij ons, ook bij 't groeten geheel andere opvattingen heeft, terwijl b.v. de duitschers, ir vele streken, elkaar ‘Mahlzeit’ wenschen, en hel hoogst onbeleefd vinden als gij U in een hôtel neven hen aan tafel zet, zonder te groeten, iets wat wij-hollanders onnoodig, en de Engelschen bepaald belachelijk vinden. Daarom, nog eens, ik zou, als ik U was, liever trachten van 't leven zelf te leeren dan van boekjes. Kan ik U nog helpen, dan wil ik het gaarne doen. Een boek over goede manieren, van jonkvrouw Rappard, bestaat in het hollandsch, maar is, meen ik, vertáàld uit het Engelsch door haar, althans vrij-bewerkt naar een buitenlandsch oorspronkelijk boek.

H.B. - Uw vriendelijke brief deed mij bijzonder veel genoegen. Het is mij gegaan, precies zooals ik 't U beschreef; toen die briefkaart van U kwam was ik midden in mijn werk, maar ik liet alles dadelijk liggen, om, midden erin, aan dat artikel te beginnen, ineens geïnspireerd door U. 't Is namelijk volkomen-wáár wat gij schrijft, als iemand, die nu eenmaal een bekenden naam draagt, zoo iets aanbeveelt, dan zijn ei heel velen, die het eerder navolgen, dan wanneer een anonymus hetzelfde schrijft. En als dat dan maar den armen misdeelden kinderen ten goede komt, dan hebben we immers beiden ons doel bereikt. - Ik herinner mij *nu* wel, dat gij reeds vroeger in de Lelie hebt geschreven, maar ik was dat vergeten toen ik Uw briefkaart ontving. Nu gij mij de onderwerpen in herinnering brengt, herinner ik mij zeer goed Uw naam.

Wat de rest van Uw brief aangaat, ik wil daarover niet heel uitvoerig zijn, op déze plaats, maar dit wil ik U toch zeggen, daar zit een persoonlijke reden achter bij *die* menschen. Zij *verbeelden* zich - ik zeg verbeelden, want het is *niet* waar - te zijn verongelijkt door mijn vader en mij in Suriname. Indien, gij mijn ‘Herinneringen’ hebt gelezen, dan zult gij hebben gezien hoe rondborstig ik erken, als heel-jongmeisje, en in eene als Gouverneurs-dochter voor mijn *on*geleide jeugd niet geschikte officieele positie, heel dikwijls te hebben te kort geschoten, al *meende ik het volstrekt niet zoo kwaad.* - Ik stond er namelijk niet bij stil dat ik niet een gewoon jong meisje was, maar eene positie innam, die mij plichten oplegde. Mijn vader, zelf heel weinig stilstaand bij *die* zijde van zijn taak als gouverneur, wees er mij ook niet op. Zoo heeft inderdaad menigeen wellicht zich verongelijkt of beleedigd of achteruitgezet gevoeld, waarvoor werkelijk reden was, - al bedoelden we het *niet* zoo. Maar, in dit speciale geval zijn deze twee menschen op een dwaalspoor. Mevrouw heeft mij voor

twee jaar eenige malen óók daarover geschreven; ik heb haar in de Lelie steeds vriendelijk geantwoord; ik heb haar zelfs, om haar mijn goeden wil te toonen, uitgenoodigd bij mij aan huis te komen met haar man, opdat zij hare vermeende grieven kon uiteenzetten, want ik wéét positief, dat ook mijn vader geheel onschuldig is aan het hem door hen verwetene. Twee jaar geleden schreef ik dezelfde taal, dezelfde boeken, dezelfde aanvallen op **zoogenaamd** christelijke menschen als nu; indien zij dus *nu* plotseling daarover zoo verontwaardigd zijn, dan denk ik dat zij nog steeds piekeren over hunne vermeende grieven van zóó vele jaren geleden, die geheel in hunne verbeelding bestaan, en die bij hen beslist voortkomen uit diezelfde eigenschappen, die gij hun thans toedicht, en in welk licht ik hen ook steeds heb beschouwd, toen, maar óók later, door mijne correspondentie met mevrouw voor twee jaar, eene correspondentie waarin mij een groote dosis van lichtgeraaktheid en zelfgenoegzaamheid voortdurend opviel. Enfin, ik kan er niets aan doen, en ik kan U alleen danken voor Uw verdediging van mij, en ook voor den vriendelijken warmen toon van uw brief. Als ik *zoogenaamde* christenen schilder, moet ik ze schilderen zooals ze *zijn*, vloekend in de binnenkamer, en huichelend, en gemeen knoeiend. En, ik geloof, die door U bedoelde menschen, en hunne partijgenooten, zouden heusch niet zoo gloeiend-kwaad op mij zijn daarover, als ze niet héél goed wisten dat ik de waarheid zeg, niets dan zuivere treurige eerlijke waarheid. Als ze portretten willen zoeken in mijn boeken, wat anders bewijst dat dan ook, dan dat ze op die werkelijkheids-personen *zelf* drukken daarmee het zegel van de huichelarij, door *zelf* te erkennen: Wat freule Lohman schildert past *precies* op hen! Nogmaals, veel dank voor Uw brief.

Lize. - Gij moet buitenlandsche bladen eens inzien, als Femina, the Queen, Ladies Pictorial, the Home Journal, Vie heureuse, etc., dan zult ge zien, dat ge U vergist, en dat ge zeer enghartig zijt. Overigens, wat U niet interesseert moet ge overslaan, dien raad geef ik iedereen op zijn beurt. Denkt ge b.v. heusch dat *Uw* gedachtenwisseling, over de ‘Jood’- òf ‘Israëliet’-questie, zonder uitzondering aan *iedereen* interesseerde?

Betsij K. - Ik dank U zeer voor Uw vriendelijk briefje. Ik heb intusschen reeds voldaan aan Uw wensch. Ge moogt mij gerust nog eens iets ter beoordeeling zenden, maar, inderdaad, 'n béétje geduld moet ge hebben. 't Spijt me heel erg, dat gij door zoo'n treurige reden zijt weer-

houden mij met Nieuwjaar geluk te wenschen, en ik vind het dubbel hartelijk van U er nu nog aan te denken. Is het goed afgeloopen? Dat schrijft gij niet? Gij moogt mij gerust steeds schrijven. Denk er echter aan, dat gij moet zorgen, indien gij geen abonné zijt, mijn antwoord op de een of andere manier onder de oogen te krijgen. Ik zend geen aparte ex. aan niet-abonné's.

J.H.M. te K. - Ja, de ged. aan en over Ego is gesloten. En een ongeteekend stuk zou ik dus in het geheel niet plaatsen, achterna nog.

E.P.A.E.M. - 'Gehoord en gelezen hebbende dat U veel met honden reist, richt ik mij tot U met een vriendelijk verzoek', aldus vangt Uw brief aan. - Allereerst begin ik met U te verwijzen naar de correspondentie hierboven aan mevr. R. geb. M. te V. Want, ook van U vermoed ik dat gij op particulier antwoord rekent en dat is mij met den besten wil ter wereld onmogelijk. Ging ik daar op in, dan zoude ten slotte, wegens tijdgebrek, mijn correspondentie met de abonné's er onder gaan lijden, onder mijn particuliere correspondentie met niet-abonné's, iets waarvan gij-zelve de onbillijkheid zult erkennen.

Gij hebt groot gelijk dat gij Uw hond *niet* per mand wilt vervoeren. Op lange trajecten is dat eenvoudig-ondoenlijk, daar de beambten de hondenmanden gauwer laten achterblijven dan de koffers. Wij reizen wel eens met de twee honden van onze Marie op die wijze - die zijn het beter gewend dan de onze - en wij weten dus uit ondervinding dat, ook bij de beste zorgen onzerzijds, deze nalatigheid stéédsvoorkomt. In Duitschland, Zwitserland, en Italië kunt gij hondenkaartjes krijgen, voor elke klasse, en deze kosten ⅓ van den passagiers-prijs der gekozen klasse. In Noord-Duitschland echter zijn alleen coupés 3de klasse gereserveerd voor 'reizigers met honden' (m.i. een zeer uitstekende inrichting, daar dit alle getwist *uit*sluit). Met fooien kunt gij in de 1ste klasse in Duitschland, als gij alleen zit, echter véél bewerkstelligen in dezen. In ons land moet gij 3de klasse reizen; in de Staatsspoor dan nog alleen met de toestemming van de overige reizigers; de holl: spoor geeft honden-kaartjes 3de klasse. Op stoombooten en in funiculaires heb ik in Zwitserland steeds overal mijn honden meegevoerd tegen betaling, ik heb daar ook dikwijls gezeten met veel grootere honden dan de mijne. Het fooien-systeem is - met het oog op sommige daarop azende beambten, die 't U anders lastig maken, en op sommige plaagzuchtige reizigers - altijd zéér aanbevelenswaardig, reeds vóóraf, zoodra ge met Uw hond ergens arriveert. Het meebrengen van eigen meubelen in Zwitserland is zéér duur, (tenzij men als getrouwde vrouw komt, echtgenoote van een Zwitser). Tafelzilver óók wordt met zeer hooge invoerrechten berekend. Inderdaad is het (volstrekt niet alléén in Wiesbaden) over 't algemeen nóóit practisch met eigen meubels te komen in een gemeubeld pension of hôtel. Wilt gij Uw eigen meubels meenemen, dan moet gij ongemeubelde kamers huren; maar ik zou U beslist raden eerst in een pension of hôtel te gaan, en op Uw gemak uit te zien, en alles hier voorloopig achter te laten. De kamers in een pension of een hôtel eigenen zich gewoonlijk niet tot het bergen van extra meubilair, en het wordt óók uiteraard slecht verzorgd. Met photographieën enz., kunt gij U elke kamer immers tijdelijk huiselijk inrichten. Neen, gij hebt niets te veel gevergd van mij, integendeel, ik ben van ganscher harte bereid U alle mogelijke inlichtingen te geven, indien gij nog meerdere verlangt.

Mevr. de G. - B. - Even wil ik U *hartelijk* danken voor Uw lief briefje, en de wijze waarop U mij hebt geantwoord. Daarmede vervalt nu natuurlijk, zooals U-zelve óók reeds schreef, mijn antwoord op Uw vorigen brief. Veel hartelijke groeten.

G.W.E. - Al Uw werk heb ik aangenomen voor feuilleton; gij ontvangt te zijner tijd drukproef. Over Berlijn liet ik mij reeds uit in vroegere correspondenties. Vriendelijk dank voor Uw schrijven. *Wilt gij zoo goed zijn Uw adres nog even per briefkaart op te geven*, *omgaand.*

M.B. de L.F. - Voor zulke schetsjes als 'Hilda' is absoluut geen plaatsruimte in de tegenwoordige Lelie. Ik heb het vernietigd, daar gij geen postzegel insloot tot terugzending. Zij, wier bijdragen geplaatst worden, ontvangen honorarium èn present-ex. Maar ik zend niet-abonnés geen nommer toe met mijn antwoord omtrent aangenomen of geweigerde bijdragen. Intusschen zijt gij echter abonné geworden.

E.M. - Uw stukje heb ik geplaatst, en de verandering aangebracht. Ik dank U vriendelijk voor Uw briefje, en voldoe gaarne aan Uw verzoek U in de corr. te antwoorden, zooals gij ziet.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moeten blijven liggen: Zedelijkheidsapostelen, Roman door Anna de Savornin Lohman; de Gedachtenwisseling van den Heer Naaktgeboren, en de Correspondentie bestemd voor Primulaverus, Nora, C.G., Cora, Tip,, Mela, E. H, Willy, Anjelier, Mevr. F. te H., Moed Molly, Mits, Nida, Eva.

Sluiting red: ged:

7 Februari 1912.
25ste Jaargang.
No. 32

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hemel en Aarde.
(Vervolg van No. 31).

Sedert vele, vele jaren had Jahwè niet gesproken bij monde Zijner profeten. De dichters zelfs klaagden: ‘Er is geen ziener meer, o Heer, geef getuigenis aan hen, die Gij van den beginne tot Uw volk hebt gemaakt. Verwek weder mannen, die in Uw naam profeteeren.’

Er was armoede aan wezenlijken godsdienst, aan gemoedsleven. Er was niets dan: ‘gij zult dit, gij moet dat’... theorieën in plaats van levensbrood. Slechts het naleven der geschriften, die ze als heilig beschouwden, het vervullen der Wet, niet het vervullen van God's Wil.

En toen, in al die koude en duisternis en droefheid, werd Hij geboren de Heiland, het Licht der Wereld, om niet slechts het volk van Israël, maar *alle* menschen met zachte, liefdevolle handen te brengen naar het Licht. Werd Hij geboren de Middelaar (medium) om de menschen te toonen, - wat ze in al die duisternis niet meer konden zien, - dat God hemel en aarde had geschapen: voor eeuwig één.

En de Jacob's ladder werd weer zichtbaar en God's engelen gingen heen en weder en de hemel daalde neder op aarde en in de harten der menschen.

En zijn korte leven hier op aarde was één

liefdewerk, een liefde-leven, en een liefde-sterven. En toch.... hij is in de wereld geweest, maar de wereld heeft Hem niet gekend. Van den grooten Godsgezant heeft men gemaakt een zondebok, van den zachtmoedigen, nederigen Menschenzoon, een rechter zonder erbarmen. Van den Heiland een offerlam, van het stralende Licht der wereld, een valsch licht zonder warmte, een dwaallicht, een licht voor enkelen slechts.

Zijn Evangelie (blijde boodschap) van den Vader, die Zijn berouwvol kind in de armen sluit en vergeeft, heeft men gemaakt een ingewikkelde voldoeningsleer; zijn liefdeleer heeft men verbasterd tot een wreede kerkleer, onkenbaar gemaakt in dogmen, ceremonieën en systemen, vol haat en zonde. Ja... zonde, want de grootste zonde op aarde, die den hemel uitbant en de deuren van het Vaderhuis sluit is liefdeloosheid.

O die liefdelooze, afschuwelijke leer van Calvijn, wat heeft ze de aarde donker gemaakt en de menschen ongelukkig, want och de hemel werd zoo vèr en de hel zoo onmenschelijk en zoo diep.

Eenige dagen geleden bezocht mij een jong predikant. Hij had in den Haag gepreekt en ons gesprek kwam over volle en leege kerken. In de meening, dat hij ethisch-orthodox was, zei ik tegen hem: een predikant moest, dunkt mij, in de kerk boven zijn credo uitgaan, hij moest voor ieder, onverschillig van welke richting, een goed woord hebben, vol troost en opwekking. Op den zondag moest hij allen een beetje van den zonnigen hemel meegeven in het hart, voor de zes weekdagen.

Hij antwoordde: ‘dat zou toch onmogelijk voor mij zijn, weet u wel, dat ik streng calvinist ben’.

En Jezus dan? De trooster, die troost had voor allen!

De predikers, de herders der gemeente heeten toch zijn Evangelie te prediken, zijn blijde boodschap te brengen aan de menschen, aan hen allen.

Nu weet ik wel, dat men Calvijn moet beoordeelen naar zijn tijd, den tijd dat in de Roomsch-Catholieke Kerk de zaligheid koopwaar was geworden, dat de aflaathandel door Paus Leo X was bestendigd en geregeld, dat men vergeving kon koopen zelfs voor nog te bedrijven misdaden, maar toch....

O de hervormers hebben met de dwalingen menige waarheid verworpen. Het vagevuur, een tusschenplaats, een plaats van loutering, heeft in elk geval meer zin dan enkel hel en hemel, een eeuwige hel voor de verdoemden, een eeuwige hemel voor de zaligen.

En welk een hemel!, en welk een hel!

St. Thomas d'Aquine - slechts een greep uit vele anderen - beschrijft den hemel(!) aldus: ‘Hoewel de zaligen zich nooit van hunne plaats bewegen, kunnen zij die toch in zekeren zin verlaten door de gave van hunne intelligentie en door hun vërreikende blikken, die hen in staat stellen de pijniging der goddeloozen te aanschouwen. Deze in de pijn ziende, gevoelen zij niet het minste medelijden, maar integendeel voelen zij zich overstelpt van geluk en zij zullen God des te meer loven voor hun eigen zaligheid, terwijl zij van de onuitsprekelijke folteringen getuigen zijn.’

Na deze beschrijving van een hel, die men hemel durft noemen, zal ik mij maar niet aan Dante's hel wagen.

De ‘eeuwige’ hel is een leerstuk niet der oorspronkelijk christelijke kerk, ook niet der Roomsch-Catholieke kerk maar der protestantsche kerken. Kerkvaders als Tertullianus, Origenes, Augustinus leeren uitdrukkelijk dat aan elke straf, aan elk

lijden een einde komt door de gebeden der zaligen in den hemel en der levenden hier.

Ik neem niet aan dat hiermee oorspronkelijk bedoeld werd door geld gekochte priestergebeden of missen.

Hoe heeft ooit iemand kunnen gelooven, dat van ons korte leven hier op aarde ons eeuwig wel én wee af zou hangen?

O door het wreede kerkgeloof zijn velen ongelukkig, diep-rampzalig, ellendig en.... zondig geworden. En anderen, misschien nog meerderen, volmaakt onverschillig en ongeloovig. 'Het is met de leer der eeuwige hel', zegt professor Pétaril als met een renbaan, waarin paarden over een gespannen lijn hebben te springen en men de lijn zóó hoog stelt, dat zij in plaats van er over heen te springen er onder doorloopen. Men is er geheel gerust op, zoo erg zal het niet zijn; er zal wel ergens een achterdeurtje zijn'. En het is nooit te laat, een kreet om genade op het sterfbed, en men is gered.

Castellio, hoogleeraar te Genève, een vriend van Calvijn, wierp reeds de vraag op of de leer der uitverkiezing wel denzelfden God predikte als dien van Jezus.

Calvijn: 'Alle menschen zijn verdoemelijk in Adam, maar een deel der verdoemelijke schepselen heeft God in vrijachtig welbeha-

gen (bon-plaisir) ten eeuwigen leven uitverkoren en voor het behoud van die *uitverkorenen* heeft Hij Zijn eeniggeboren Zoon in de wereld gezonden.' -

Jezus: 'Laat de kinderen tot mij komen, want hunner is het koninkrijk der hemelen. Mijn Vader wil niet, dat één van deze kleinen verloren ga. Zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid. Hij zal den rookenden vlaswiek niet uitblusschen, noch het gekrookte riet verbreken. Hij laat Zijn zon opgaan over boozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Al wat ik spreek, dat heb ik niet uit mij zelf gesproken, maar mijn Vader, die mij gezonden heeft, heeft mij een gebod gegeven en ik weet dat Zijn gebod is het eeuwige leven.' -

De christelijke kerk leert: 'door de zonde van Adam en Eva, heeft de menschheid zich verwijderd van God en zijn de deuren van het Vaderhuis voor haar gesloten, want de in zonde, erfzonde, geboren mensch kan zich hiervan niet vrijmaken. De mensch zou dus voor eeuwig verloren zijn, tenzij iemand, geheel zondeloos, die schuld op zich nam en betaalde. Zoo heeft Jezus door zijn zoendood, den vloek der menschheid opgeheven. Zij zijn niet meer onder den toorn, maar onder het bestuur der vergevende Genade.' - -

Hoe zou men toch oordeelen over een aardschen vader, die zijn dwalend kind niet kon vergeven voor een onschuldige de schuld had geboet? 'Indien dan gij die boos zijt, weet uwen kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader die in de hemelen is, goede gaven geven dengenen, die Hem bidden.' Matth. VII:XI.

'Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan en ik zal tot hem zeggen: Vader ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u... En als hij nog verre was, zag hem zijn Vader en werd met innerlijke ontferming bewogen en toeloopende viel hij hem om den hals en kuste hem,... want deze uw broeder was dood en is weder levend geworden; en hij was verloren, maar is gevonden.' Luc. XV:18, 20, 32.

Hoe zou men oordeelen over een vorst die verscheiden misdadigers genade wil schenken, maar dit niet *kan* doen zonder een onschuldige te veroordeelen in hun plaats? Hierdoor wordt het innerlijk, de ziel van het dwalende kind of den misdadiger toch niet anders, niet beter.

Is deze kerkleer niet in flagranten strijd met het Evangelie van Jezus, met God's stem diep in ons?

Och, wat hebben de menschen het scheppingswerk bedorven! Ze hebben er niet slechts een hel bij geschapen, de christenen zelfs een 'eeuwige' hel (want die *eeuwige* hel *is* specifiek christelijk), maar ze hebben én aarde èn hemel gemaakt tot een hel.

Is God dan een beperkt menschelijk wezen, die zich kan vergissen, die - om het gewoon menschelijk uit te drukken - slecht werk kan leveren? Zou dan (het schepsel door ongehoorzaamheid, de plannen van den Schepper kunnen verijdelen?

'Toen de Almachtige de menschen wilde scheppen, verzamelde Hij ter beraadslaging de opperste engelen rondom zich. De engel der gerechtigheid sprak: "schep den mensch niet! Hij zal slechts onbillijk zijn jegens zijn broeders, hij zal het recht met voeten treden."

De engel des vredes zei: "Neen, schep den mensch niet, hij zal de aarde drenken met menschenbloed, oorlog en tweedracht zullen de wereld bezoeken."

De engel der waarheid viel in: "Ook ik bid u, geef den mensch het leven niet. Uw heiligdom zal hij door leugen ontwijden."

Terwijl zij nog spraken, trad de engel der barmhartigheid te voorschijn en zeide: "Ja, Vader, schep den mensch toch, vorm hem naar Uw eigen beeld. Als al deze

engelen hem verlaten hebben zal ik hem zoeken en bijstaan. Als hij van den vrede en de waarheid afdwaalt en de gerechtigheid in het aangezicht slaat, zoo zullen de gevolgen van zijn dwaling hem terugvoeren en met liefde verbeteren."

De Vader schiep den mensch, een feilbaar schepsel, maar in zijn dwalingen zelf een kweekeling zijner goedheid, en het kind van eene liefde die hem nimmer verlaat. -'

God schiep den hemel en de aarde en de menschen en Hij zag dat het goed was.

'In de diepten van tijden is heilig
Geboren de menschenziel;
Zie vóór u, dat elk haar veilig
Bewaar als zij in hem viel.

ALBERT VERWIJ.

'Goed' en 'heilig' bedoelt niet volmaakt, maar een wereld in wording, en zwakke, dwalende, zoekende menschen met den aanleg in zich om eens volmaakt te worden. Hoe kan het anders, als we zijn een vonk van den Algeest als God's adem ons doortrilt en Zijn Geest ons bezielt?

God, het goddelijke, woont in ons, daarom kunnen we God voelen, zuiverder al naarmate de goddelijke vonk helderder straalt.

God is de volmaakte, heilige liefde, de som, de volmaking van al het goede, dat in de menschen woont. En Jezus was de heiligste openbaring dier liefde, dáárdoor, niet omdat hij als zoenoffer voor onze zonden is gestorven, maar omdat hij ons in zijn leven en sterven God heeft getoond, en den mensch, den wären mensch naar God's beeld, den mensch, zooals wij eenmaal allen moeten en zullen worden.

Dáárom is hij ‘de weg, de waarheid en het leven, de weg, waar liefde opent de poorten des hemels voor *allen.* O zeker, we zijn uit het paradijs verdreven, het paradijs der kinderlijke onwetendheid, der eentonige rust, der onbewogenheid, en Goddank dat we het zijn. Van vegeteerende wezens zijn we menschen geworden, die *leven.* Menschen die het goede kennen ën het kwade dus.... zondigen, - struikelen en vallen en weer opstaan; lijden en worstelen en strijden den strijd tegen de zonde, door de duisternis heen naar het licht. Menschen, die werken, want, ‘werken is 't leven’, en gaan, ieder voor zich, den weg dien God hem wijst. ‘Als knechten in God's dienst? Neen, als geliefde kinderen’.

(*Wordt vervolgd.*)

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 30.)

‘Kijk’ - zei de ex-Excellentie, en loerde naar den overkant van de Parkstraat, waarin de Vermeulens hem voorbij waren gegaan, naar 't Plein 1813 toe. - ‘Kijk - is dat niet, die, - hoe hiet ie ook maar weer - die Doesborg, van 't Vaandel, dien Vermeulen daar opdoet?’ - -

Mevrouw Eduma de Witt moest even van haar lorgnet-main gebruik maken.

‘Doesborg - - Wie is dat? - O, ja, die jonge Vaandel-redacteur immers, dien ze 'n baantje bezorgd hebben, om 'm van 'n liberale courant terug te winnen? - Jawel, nu herinner ik me.’ - Ze zei het met 'n air de dédain, want de jonge mevrouw Doesborg, al een aardig eindje heen om haar derde kind te krijgen, droeg 'n vrij ouderwetsche cape, en een slechtzittende, van voren puntende rok, die in 't voorjaarszonnetje kaal leek. Met een zacht vriendelijk gezicht, bleef ze verlegen op 'n afstand staan, terwijl Vermeulen met haar man praatte, en Hermance Vermeulen over haar heen zag.

Want, Vermeulen, sinds hij minister van justitie was, geworden invloedrijke meneer in de partij bij uitnemendheid, beval een beetje uit de hoogte:

‘Meneer Doesborg - ik ben blij dat ik U daar net spreek - ik wou U zeggen, ik heb iets voor 't Vaandel liggen, 'n paar losse aanteekeningen, waarover U me genoegen zult doen 'n flink artikeltje te maken dezer dagen. - Ze hebben me daar 'n christelijk socialistisch Blaadje aan huis gestuurd, - ik weet uit het hoofd niet precies hoe 't heet - maar enfin, er staan daarin van die opruierijen over onrechtvaardige rechtspraak, en over meten met twee maten, en over als 't menschen van positie geldt alleen de initialen noemen in de couranten, terwijl de gewone misdadigers natuurlijk met naam en toenaam worden vermeld. - Enfin, je begrijpt me - van die opruiige taal. - - Ik heb geen tijd om m'n artikel erover uit te werken. - Loop morgen maar even bij me aan, dan zal ik je de gegevens verstrekken.’ -

Doesborg, 'n intelligent gezicht, met neergeslagen oogen, waarin 'n stille wrok verborgen loerde, 'n wrok dien Vermeulen daardoor niet zag, boog onderworpen. Met zijn vader, den oprechten christen-Indischman, dien ze uit de partij hadden gestooten omdat hij de waarheid had durven schrijven over 't Atjeh-vraagstuk, leefde hij in onmin sinds zijn noodgedrongen aansluiting bij 't Vaandel. Dat hij zich namelijk, verontwaardigd over het zijn vader aangedane onrecht, had laten aanwerven door een liberale courant, in zijn lust bij de journalistiek te gaan, dat was den onomstootelijk - orthodox - geloovig - gebleven ouden man reeds een groot verdriet geweest. Maar het had geen innerlijke vervreemding gegeven, omdat het hier gold een eigen standpunt van niet meer willen dienen de partij, die zijn vader had weggetrapt. Thans echter, nu die partij 't voordeelig had gevonden den bekwamen journalist om te koopen, nu de jonge Doesborg, niettegenstaande hij in zijn hart de anti-revolutionairen en christelijk-historischen haatte, zich om den wille van 't finantieele voordeel had laten vinden opnieuw tot de ‘behoudende’ richting terug te keeren, nu schaamde zich de rechtschapen vader voor den dubbelzinnig handelenden zoon, zagen zij dientengevolge elkaar niet meer.

Anna Doesborg, 't meisje van bescheidener stand dan haar man, dat, toen hij Leidsch student was en zij Haagsch modistetje, zich door hem had laten verleiden, gaf zich-zelve altijd de schuld van 't gebeurde.

‘Had hij háár maar nooit ontmoet. - Dan had hij niet zoo jong behoeven te trouwen. - Dan ware hij misschien standvastiger gebleven. - Om haar, om de kinderen, *moest*

hij nu geld verdienen; en, ze hadden hem aan 't Vaandel 't mééste geboden.'

Ze wist het nog zoo goed dien dag toen ze 't hem gezegd had, - 't geen komen moest; ze waren beide nog zoo jong, ze hadden zich geen rekenschap gegeven bijtijds van de gevolgen. Maar ze hadden elkaar toch eerlijk lief. Hij had haar altijd belóófd 't huwelijk later, opgevoed in rechtschapen-christelijke begrippen aangaande jongeman-kuischheid. En hij had ook dadelijk gezegd, dat hij er nu met z'n ouders, die nog van niets wisten, over spreken moest, hun de waarheid moest bekennen.

Die hadden berust, geaccepteerd het onvermijdelijke, omdat ze te eerlijk-vroom waren om ooit iets anders te willen, dan dat hun zoon de gevolgen droeg van zijn daad. Maar, Anna had het wel gevoeld, hoe pijnlijk 't hun aandeed, haar 'bevlekte' komst in hun huis van christelijke braafheid, en hoe ze haar hadden beschouwd - hoezeer ze ook hun best deden haar dat niet te toonen - als 'de zonde', die hun braven jongen had verstrikt. - De komst van haar eerste kindje was er door geworden veeleer een dag van boete en van schaamte dan van groot-ouderverheugenis. En, was 't hàre schuld, dat haar man het daar niet bij liet, zichzelf niet beter beteugelde in zijn lusten, zoodat ze nu al weer liep met nommer drie? Moest ze hem dan van zich stooten, drijven als het ware naar buitenshuis, hij die op dat speciale punt zulke sterke uitgesproken behoeften had?

En toch was dit grooter wordende gezin de oorzaak van haar ongeluk, van hun ruzie thans met zijn ouders, die zij, ondanks hunne strengheid jegens haar, toch hoogachtte om hun rechtschapenheid, was oorzaak van hun mooi weer moeten spelen voor dien troep quasi-christelijke hoogmoedige huichelaars, die de talenten van haar man gekocht hadden, hem, als 'n aalmoes, nu en dan vroegen op 'n diner, en háár dan thuis lieten. -

Ze was 'n Haagsch modistetje geweest. Noch mevrouw Eduma de Witt noch Hermance Vermeulen noch iemand uit dien kring herkende haar. Maar zij kende al die dames wél, van uit den tijd toen zij, aankomend leermeisje, 'n speldebakje in de hand, er als duivelstoejager bijstond wanneer de dames kwamen passen, in de groote magazijnen op de Plaats, waar ze haar leerjaren had gesleten. -

Dat was dezelfde tijd geweest waarin ze Zaterdag-avonds, in den donker, door Doesborg werd opgewacht, kleine cadeaux van 'm kreeg, zich zoo zalig gelukkig gevoelde, ondanks haar nederigen werkkring.

Nu kwam hij dikwijls thuis van groote diners, bij diezelfde deftige dames, bracht altijd iets lekkers mee dan, dat hij voor de kinderen had in den zak gestoken. Hij was nòg goed voor haar. Maar zij. Neen zij was niet meer gelukkig - als toen. Haar drukte zijn zedelijke vernedering.

Met een genadige handbeweging ontsloeg Vermeulen thans zijn ondergeschikte. Meteen, - en passant - lichtte hij even z'n hoed op voor Anna, die, op den rand van 't trottoir, 'n eindje achterwaarts, wachtte. Hermance, alsof ze haar nu eerst zag, boog óók héél effen.

'Dien Doesborg - dien vertrouw ik niet -' zei Eduma de Witt ondertusschen aan den overkant. - 'Je zult zien, ze hebben daar 't Trojaansche paard mee ingehaald.' Hij was nog steeds jaloersch op den handigen zet van den leider, die dat zaakje zoo netjes buiten hem om had klaargespeeld, vond het daarom noodig bij èlke gelegenheid z'n wantrouwen tegen 'dat jonge mensch' te accentueeren. -

Joosje trok hem aan z'n mouw. 'Zie eens, wie ze dáár groeten, die menschen, die Doesborgs, - de kamenier van Nannie, die Bettie, die van-ochtend is aangenomen.'

- Ze giechelde. In haar hart 'n kind nog, 'n hoogmoedig kind. ‘Verbeeldt je hoe gek, die mevrouw Doesborg, die dan toch zoowat dóórging voor 'n dame, frère en compagnon met die kamenier van Nannie.’ -

‘Ik geloof niet dat mevrouw Doesborg heel veel beter is van stand’ - zei hare grootmoeder geringschattend. ‘Maar toch, dat ze zóó gering was...’ - -

Bettie en Anna, die eigen nichtjes waren, hadden elkaar inderdaad erg vriendelijk toegeknikt. Als 't niet om haar man geweest was, zou Anna graag met Bettie mee zijn opgeloopen. Maar ze durfde nu natuurlijk niet goed. - Ze hoopte maar dat hij haar verstolen hartelijk toeknikken niet had gezien, toen hij knorrig uitviel:

‘Dat gaat toch de heele straat niet aan, dat de kamenier van mevrouw Eduma de Witt jou kent. Pas dan toch op.’ -

‘Maar 't is toch mijn nichtje nu eenmaal’, zei Anna zachtmoedig. Zij-ook was, evenals haar man, oprecht vroom opgevoed. En, ondanks ‘de zonde’ was zij dat gebleven, veel meer dan hij. Zij had eerlijk geloofd aan zijn huwelijksbeloften; daarom had ze, in haar goed-vertrouwen, méér nog dan uit eigen zinnendrang, goedwillig toegegeven aan zijn oplaaiende passie. 't Kwam er immers toch niet opaan, ze werd tòch zijn vrouw. En ze had niet gedacht ook, dat het zoo dadelijk die gevolgen al zou hebben. Met heel heete tranen had ze later voor God haar schuld, haar oprecht berouw, beleden. Ze was ook zoo innig dankbaar geweest aan haar man en aan zijn strenge ouders, dat het huwelijk zonder eenige tegenspraak was door-

gegaan daarop. Haar heele jonge leven was verder geworden één éérlijk trachten goed te doen, uit dankbaarheid aan God, Die haar had geholpen. *Kon* zij dan nu de leer van Christus, Die zegt, dat wij allen gelijk zijn, allen zijn Zijn kinderen, allen Zijn broeders en zusters op aarde, verloochenen laaghartig; en haar eigen nichtje over het hoofd zien, alleen omdat die 'n kameniertje was gebleven, en zij een ‘mevrouw’ was geworden? -

Doesborg gaf haar geen antwoord. Hij had het te druk met uit te zien naar de verschillende voornaamheden, die hij moest groeten, van wier protectie hij immers leefde. - Wacht, daar vloog zijn hoed voor van den Bevelaer en Quips, die, uit de Willemskerk gekomen, de Parkstraat inkwamen van den anderen kant.

Quips Weerdema zag er teertjes uit in haar eenvoudig-slank blauw-tailleur, 'n bontdas dicht om den hals geslagen, die haar gezichtje maar half vrij liet. Haar blond haar kroesde uit onder haar coquet-eenvoudig bont-mutsje. De felle Oostewind joeg 'n verraderlijke rose blosje op haar wangen. Ze hoestte even. -

‘Niet hoesten kind’ - vermaande van den Bevelaer bezorgd.

Maar zij lachte erom. - ‘Dat kan ik toch niet inhouden, om jou plezier te doen, gekke jongen,’ antwoordde ze luchtig. Ze voelde zich zoo gelukkig, zoo innig-gelukkig. Haar trouwdag was al bepaald. In 't begin van Juni. En haar huis was al gehuurd, 'n lieve nieuwerwetsche villa op de Stadhouderslaan. O, wat was God goed voor haar! Wat gaf Hij haar véél! Van ochtend, onder de preek, had het haar weer zoo getroffen, hoe wáár dat toch was, wat dominee zei; Dengenen die Hem liefhebben zal Hij zegenen met Zijne weldaden, want Hij is een liefderijk Vader, Een, Die wéét wat wij van noode hebben.

‘Zeg - Henk’ - zei ze - ‘Je weet wel, dien psalm, dien we van ochtend gezongen hebben:

> Loof, loof den Heer mijn ziel met alle krachten,
> Verhef Zijn naam zoo groot, zoo heilig 't achten,
> Och, of nu al wat in mij is Hem prees; -

Nu, dien wil ik óók zoo graag gezongen hebben op onzen trouwdag. Die regels, die zijn mijn lievelingsregels:

> Loof, loof mijn ziel den Hoorder der gebeden,
> Vergeet nooit een van Zijn weldadigheden,
> Vergeet ze niet, 't Is God Die ze U bewees. -’

‘Waarom?’ - wou van den Bevelaer weten. Maar hij wist het antwoord wel. 't Was immers niet de eerste maal dat ze hem bekende, hoe ze, reeds toen hij nog niet naar háár keek, in stilte haar God had gebeden dat Hij haar mocht leeren liefhebben. Hij hoorde 't zoo gráág steeds opnieuw hoe ze dat geheim van haar onschuldige groote liefde hem ontsluierde - -

‘Dat wéét je wel,’ - zei ze heel zacht - - ‘Hier op de straat kan ik daarover niet spreken immers?’ - En toen, ineens, inpulsief:

‘O Henk - - Ik geloof dat ik nu pas écht geloovig ben geworden, nu God *dat* voor me heeft gedaan. Vroeger was 't maar sleur. Maar nu wéèt ik dat 't zoo *is* wat in den Bijbel staat’ - -

Van den Bevelaer-óók was veel meer échtgeloovig, dan vroeger; door de lieve vroomheid van zijn meisje. Hij-ook voelde zich dankbaar aan God om 't groote

geschenk dat hem was gegeven. ‘Hoe had hij ooit kunnen kijken naar zoo'n egoist ingebeeld schepsel als die Nannie Eduma!’ - -

En toch sloeg hij verschrikt z'n oogen neer, toen ze hem, naast haar moeder, in dier eigen rijtuig voorbij reed. Het was al halfopen, in 't vroege voorjaar. Nannie en mevrouw de Grevere, dicht in 't bont gepakt, waren trouwens gewoon aan in open rijtuig rijden, ook midden in den winter.

‘Ze wàs toch 'n mooie vrouw, daar ging niets van af’ - dacht van den Bevelaer - bang voor de brutaal-lokkende oogen die hij wist, voelde, dat hem stekend aanzagen. Juist daarom sloeg hij de zijne neer. -

Voor Quips was opeens een wolk voor de zon gekomen. Zij voelde nu dat 't koud was, huiverde, kuchte weer.

Van den Bevelaer, een en al bezorgdheid, trok de bontdas vaster om haar heen. Hàár had hij lief. Maar hij wist dat die andere hèm liefhad, veel meer nù, nu hij haar had verlaten, dan toen hij was haar nederige slaaf.

(*Wordt vervolgd*).

Letterkundig Overzicht.
(Voor X.Y.Z. [II.])

Guillepon-frères.
De roman van een Winkeljuffrouw door Gerard van Eckeren.
(Uitgever van Kampen en Zn.,[†)] Amsterdam.)

‘De roman van een Winkeljuffrouw’, staat ter verduidelijking nog onder den titel. Is het eigenlijk wel een ‘roman’ echter?? Hebben we hier niet te doen met een doodalledaagsche levensgeschiedenis slechts, - zonder heel veel geur of kleur zelfs, - die de auteur heeft verwerkt, op de hedendaagsche manier, tot een lijvig, vele bladzijden tellend

†) Ruim *twee jaren* geleden, elders reeds éérst afgedrukt.

boek, omdat hij beschikt over het heden ten dage aan auteurs aangeleerde kunstje, van in heel veel woorden heel weinig te zeggen.

Even een voorbeeld geven van wat ik hiermede bedoel:

Emma, *vlug-reppend*, *haar rokken in den schuchteren greep van haar klamme vingers*, *haastte zich door de menschenmassa heen*, *snakkend naar thuis-zijn. Schuw-zwart omgaapte haar het avond-donker van 't Rijsseler-plein*, *na de helle licht-uitstraling van de Lage Vlie-straat. Ze vond zich vreemd verloren in een wijdheid opeens*, *terwijl ze zich voorthaastte langs de massale blokking van 't Stadhuis en haar oogen droomerig hingen aan de kleurige wisselglijdingen der electrische tram-schijnsels. De menschen aan tafeltjes bewegend achter de ruiten van een licht-schaterend café*, *leken haar iets oneigenlijks, als uit een tooverwereld*, *zóó als haar eens de visschen geschenen hadden in 't aquarium van den Dierentuin*, *zoo droom-geluidloos woelend en duikend te midden van een groei van vreemde planten.*

Nietwaar, wanneer je, op deze breed-sprakige manier èlke wandeling, elken middag, doorgebracht in het winkelmagazijn, elk uitpakken van hoeden- of handschoenen-doozen, etc., etc., uiteenrafelt, en met een keus van vergelijkingen, als voorkomt in het hier boven-aangehaalde gedeelte, toelicht, dan kan je ook van het meest onbeduidend levensgeschiedenisje maken een als een kokinje-uitgerekten roman van 286 dicht-bedrukte bladzijden! - Ik-voor-mij heb *dat* tegen deze nieuwe roman-fabricaat-manier, - dat werken met al maar door lang uitgetrokken beschrijvingen, dikwijls zoo gezocht mogelijk, om daardoor het gebrek aan *inhoud*, dat, waarvoor in een vroegeren tijd de romans van Dickens, van Thackeray, ten onzent van Bosboom-Toussaint, of Van Lennep, zorgden, te vergoeden. - De lezer wil voor zijn geld wat te lezen hebben. Daarom zijn de uitgevers wars geworden van kleine, met gekuischten stijl in elkaar gezette, sobere kunst-juweeltjes -, die echter door ‘men’ in een uur tijds zijn uitgelezen. Want ‘men’ wil liefst twee deelen lectuur verslinden, voor dien zelfden prijs die wordt betaald voor zulk een klein dun boekje. Jeanne Reyneke van Stuwe is er onder die dwang-omstandigheden meester in geworden hare romans getrouwelijk uit te wringen, als beddelakens die gerekt worden, totdat zij erin is geslaagd geregeld precies twéé deelen vol te leveren. - En zij heeft, - dit bewijst trouwens, dat hare methode de ware is om geld te verdienen, - vele navolgers gevonden; die het overigens niet altijd tegen haar kunnen opnemen, noch wat handige in elkaar zetting, noch wat het vertrouwd-zijn met de noodige loopjes ervoor betreft. - Gerard van Eckeren, die alvast aankondigt hoe zijn Guillepon-frères nog maar een begin is van de nog komende boeken in hetzelfde genre, behoort tot hen, die althans niet in àl te hinderlijke overdrijving vervallen, en die, zonder te zijn vrij te pleiten van gemaniereerdheid in dergelijke niets beduidende uitpluizerijen van kleinigheden, nogtans een oorspronkelijk cachet behoudt, dat den echten auteur onderscheidt van den gewonen nommer zooveel. -

Zijn Ida Westerman, ook in dit blad besproken, was in mijn oogen veel meer kunstwerk, veel meer zuivere karakter- en toestanden-uitbeelding, zonder onnoodig bij werk, dan deze veel meer vulgair-aandoende tweeledige ‘roman van een winkeljuffrouw.’ Ida Westerman was tevens de geschiedenis van die van haren vader en van hare moeder, geschiedenis uit kringen véél te weinig bekend nog, geloovige goed-degelijke winkelierskringen. De Emma daarentegen uit Guilleponfrères schijnt ons veel meer dan deze Ida een bedachte, een onwerkelijke figuur, waaromheen zich

door den schrijver niet-werkelijk méébeleefde, maar uit zijn voorstelling-vermogen geputte, niet-wezenlijk-levende menschen groepeeren. -

Hierin schiet deze roman eener winkeljuffrouw dan ook zeer zeker te kort bij dien anderen, ook over zoo eene handelend, geschreven door Cornelie Noordwal; levensgeschiedenis waarin humor en diepe ernst zoo telkens aangrijpend afwisselen, waarvan je van het begin tot het einde voelt, dat de auteur haar heeft nagevoeld *en* in zichzelve meebeleefd, zoo niet wellicht afgezien van de nááste werkelijkheid. Er behoort m.i. ook een niet geringe mate toe van zich verplaatsen kunnen in de ziel van een ander, om als man zóó fijn te kunnen navoelen het intieme leven eener vrouw als deze Emma uit den winkel van Guillepon-frères. Dat Gerard van Eckeren, - al raadt hij dikwijls bij intuitie, - dan ook geen eigenlijke kenner is van de door hem ontleedde vrouw-gevoelens, kan je telkens opnieuw in zijn werk speuren. Hij heeft deze Emma gezien zooals een man, die met een beschaafd winkelmeisje 's avonds flirt, haar, 'n beetje geidealiseerd, aan de oppervlakte der dingen, leert kennen, zoo ook heeft hij hare omgeving, haar thuis, gezien.

Maar hij kent haar niet, hij begrijpt haar niet, hij voelt haar niet na, zooals een Cornelie Noord wal dat, door haar vrouw-zijn, hare zuster-heldin kon doen. Nergens in het heele boek kom je een tooneeltje tegen zóó tintelend van levenswaarheid, van echte meisjes-wufte-vroolijkheid, als b.v. het afscheid van den grooten hoed, naar Delft verkocht, en afgehaald door den Bode. Bij Gerard van Eckeren is dit alles zwaar, droefgeestig, drukkend van levensmoeheid gebleven, of, slaat hij over tot scherts en grapjes, dan worden die ruw en vulgair en plat, - zooals ze dat in de mannen-wereld héél dikwijls zijn.

Maar, behoudens al die aanmerkingen, - die ik maakte *omdat* ik den schrijver een *iemand* vind, een man van talent, en aan zoo een stel je hoogere eischen dan aan een would-be-auteur, - blijft de roman Guilleponfrères, voor wie niet terug denkt aan beter werk van Gerard van Eckeren, zooals b.v. Ontwijding, of Ida Westerman, blijft hij, voor wie hem leest zonder vergelijken met anderer arbeid, of met andere ook van begaafdheid getuigende soortgelijke boeken, een degelijk doorwrocht, boeiend stuk werk. - Emma is het beschaafd-opgevoede, zich in hare omgeving niet gelukkig-voelende jonge meisje, dat, na wat geflirt, en wat levenssmart, terugkeert tot den eerst door haar afgewezen minnaar - die zijnerzijds óók *zijn* deel levensschuld op zich laadde, en haar niet meer onbevlekt onder de oogen kon treden. Twee door het leven opgevoedden, en door den strijd ervan gewondden dus, voor wien het licht, dat zij bij elkaar behooren, eerst laat opgaat na véèl ontgoocheling. - M.i. schuilt hierin, in de verhouding tot Leo, de hoofdfout van den opzet van den roman, omdat de schrijver niet voldoende heeft opgehelderd, wáárom eigenlijk Emma hem bedankte dien eersten keer, hem den vriend van haar meisjesjaren, en om wien zij reeds toen heftig treurde nà haar afwijzing. Dit voorafgegane stuk levensgeschiedenis, waarvan wij slechts kennis krijgen door een overpeinzing van Emma in haar winkeljuffrouw-periode, maar waarop met dat al de geheele verdere roman is gebouwd, zondigt tegen de regels van den opzet van een goed-uitgewerkt logisch verhaal.

Indien Emma Leo dadelijk had geaccepteerd, dan ware hare geheele roman niet-geschreven geworden; opgehelderd dient dus vóór en boven alles waarom zij hem had geweigerd, terwijl zij beiden nog jong, zorgeloos, en gelukkig waren, en zij zóóveel van hem hield, dat zijn beeld haar bijbleef gedurende heel haar verder leven. - Het was de plicht geweest van een goed auteur -, als Gerard van Eckeren er een is, - om dat heel duidelijk te maken. Nu echter moeten we ons maar vergenoegen met het zoo zijn van de zaak, zonder meer, en we volgen Emma op haren winkel-juffrouw-weg, en wonen bij haar geheel onbeduidend episodetje met den meneer, die eigenlijk héél deugdzaam is, en zien haar, nà zoo en zoo veel bladzijden, aanlanden bij het begin terug; bij Leo, - voor wien zij geen sterke groote liefde voelt, maar ‘zusterlijke genegenheid’, - altijd een zwakke grondslag, geloof ik, voor iemand, om huwelijksgeluk op te gaan bouwen.

Heel stil stonden zij - en zagen uit in de wordende lente. 't Was Emma in deze wijdheid van licht of het nooit meer donker worden zou...., *of de dag*, *hoog-klaar*, *daar immer zou toeven - en of Leo en zij hier altijd staan zouden blijven en nimmer moede worden...*

Als een zegening was het licht om haar lichte hoofd, *en het scheen of in haar diep ademende borst iets langzaam zich open sloot*, *als een bloem hare bladeren....*

Aldus, het slot, het er zich van afmakende slot, van een levensgeschiedenis die immers eigenlijk eerst hier, in deze vereeniging, begint. - Echter, wanneer men let op de datums die er onder staan, 1903-1908/09, dan wordt men getroffen door het lange tijdsverloop, dat ligt tusschen den aanvang en het einde van het verhaal, tijdsverloop waarin de schrijver zich, dunkt mij, in véél opzichten zal hebben vervormd, en zal zijn gegroeid dóór het leven. Ik zou daarom zeggen, dat zijn Guillepon-frères, - voor den gewonen roman-lezer heel boeiende uitspannings-lectuur misschien, - niet staat op één lijn met zijn Ida Westerman, om nu alleen van dit het láátste door mij besprokene onder zijne werken te spreken. Ida Westerman was een aandoenlijk lieve, van zulke braafgemoedelijke kringen als waarin zij zich beweegt, goed-afgeziene werkelijkheids-figuur, eene waarvan men, bij al haar naar de wereld onbeduidenheid, voelde hoezeer zij het wáárd was naar haar innerlijk te worden ontvezeld en nagevoeld in hare intieme lijdensgeschiedenis. Maar de Emma uit Guillepon-frères, laat U koud; omdat zij, zoo zij dan ook bestaanbaar moge zijn in de werkelijkheid, dan toch behoort tot die typen daarin, waarvan men zich afvraagt: waartoe vraagt de auteur Uw belangstelling voor hen; - om hun buiten-

gewone lotgevallen, neen, - om hun karakter dat hen verheft boven het alledaagsche peil, - òòk niet! Dus, - hij schrijft er maar wat op los, omdat hij een roman, nommer zooveel, wilde schrijven.

Welnu, *dien* indruk laat Guillepon-frères, - de titel is m.i. verkeerd gekozen, want, niet over den winkel handelt het verhaal eigenlijk, - bij u na; een indruk van: waartoe eigenlijk al dien woorden-rommel? Niet waarlijk, omdat Emma, of Leo, - een zeer vaag-geteekende persoonlijkheid geheel en al - of de tante, of Gerrit, de stiefzoon, of wie ook uit het verhaal, ook maar iets wedervaart, dat de moeite van het vertellen waard is, maar nog veel minder omdat hunne persoonlijkheden als zoodanig hen stempelen tot bijzondere karakters - of omdat hun levenskring, - zooals in het geval Ida Westerman, - te weinig is bekend, en dus als zoodanig verdient te worden beschreven in zijn stillen oprechten geloofs-eenvoud. - Geen dezer motieven geeft een verklaring van den roman Guillepon-frères. Blijft alleen over het voor de hand liggende motief, dat de auteur een roman verkoos te maken zonder kunst-bij-oog-merken, omdat hij nu eenmaal schrijver is *van beroep.* Ik herhaal, hij is talentvol genoeg om dat te kunnen. Zoo hij zich, waarschijnlijk uit gebrek aan stof, in dit verhaal van uitgerekte détails veel meer te buitengaat aan noodelooze uitweidingen dan anders het geval is in zijn stijl, toch zondigt hij niet zóózeer tegen den goeden smaak, om bepaald vervelend, veel minder nog onbegrijpelijk te worden. - Het in het begin van dit artikel door mij afgedrukte staaltje van zijn langdradig vertellen - tot in het oneindige toe, - geeft een zeer juisten indruk van de wijze van inkleeding, waarmee de lezer in dezen roman te maken heeft. Voortdurend worden hem Emma's uit- en thuis-komsten, haar hoed-op-en-af-zetten, haar bezigheden in het magazijn, etc., etc., op de aldus aangehaalde wijzen uitgevezeld. - Maar er komen in den roman dáárbij genoeg boeiende momenten en levendige tooneeltjes voor, om hem, voor iemand die uitspanningslectuur zoekt, héél aangenaam ter lezing te maken, terwijl hij daarenboven het groote voorrecht heeft van door iedereen te kunnen worden gelezen, omdat er geen enkel aanstootetijke episode in is, daar zelfs het scharrelpartijtje met den meneer zich bepaald tot het heel onschuldige.

Ik zeide het vroeger reeds, men moet elk auteur beoordeelen naar wat hij persoonlijk vermag te geven. Na *Ontwijding*, voor mij een der teerst-gevoelde boeken die ik ken, is een roman als Guillepon-frères voor mij-persoonlijk een teleurstelling; 't geen niet wegneemt dat men hem, op zichzelf beschouwd, een goed-geslaagd, welverzorgd stuk arbeid mag noemen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Geachte Redactrice.

In No. 30 van dezen jaargang der H.L. zie ik opnieuw een ingez. stuk aan mijn adres, gesteld door den hr. H. Visser te 's-Gravenhage. Dit is mij welkom, daar ik nog altijd een oude rekening heb met den hr. Visser.

Daartoe biedt mij zijn schrijven de aanleiding.

Om bepaald secuur te gaan citeer ik even het geïncrimineerde woord: ‘Weten de heeren dat minister Talma door den heer Roodhuizen een gewone socialist werd genoemd, omdat hij inzake sociale wetgeving de machtsfeer van den Staat verder laat werken dan de vrije liberalen meenen, dat geoorloofd is?’

De eenige vergissing die in dit citaat kan schuilen is *de naam van den hr. Roodhuizen.* Ik meende reeds eenigen tijd na mijn schrijven, daar in een der bladen las van een ander, die de uitdrukking zou hebben gebezigd, dat ik een vergissing had begaan met den hr. Roodhuizen te noemen. Nu de hr. Visser de Handelingen der Kamer zoo secuur nagaat zal hij mij dan het genoegen wel willen doen den naam op te snorren van het tot de linkerzijde behoorende Kamerlid, dat Minister Talma een gewonen socialist noemde. Ik vind het rijkelijk vervelend om ten genoegen van de hr. Visser al de redevoeringen nog eens na te gaan. Heusch ik lees liever een kort verslag.

Vroeger las ik de Handelingen, doch in den tegenwoordigen tijd, nu er zooveel gezwetst wordt, wil ik mezelf liever niet straffen met al de kletspraat na te lezen. De hr. Visser schijnt het aangenaam te vinden. Welnu, hij ga zijn gang.

Doch zijn tweede opmerking is eene vergissing.

Ik zeide niet, ieder kan dit nalezen, dat de hr. Roodhuizen behoort tot de vrije liberalen. Hij is Unie-liberaal. Ik gebruikte juist de tegenstelling om *het verschil der meeningen* in dezen aan te geven.

Ook citeert de hr. Visser mijn woord: ‘Weten de heeren daar *iets* van’ in verkeerd verband. Ik gebruikte dit woord om de heeren te vragen of zij wisten, dat *Minister Talma een stapel sociale wetten klaar voor behandeling heeft liggen.* Of de heeren *iets* van *die wetten* wisten. Nu ik rondweg tegenover den hr. V. erken me mogelijk *in den naam* van *den spreker* vergist te hebben, wat hier aan de zaak al heel weinig afdoet, zal de hr. Visser, die nogal eens hatelijk tegen mij schreef, wel zoo goed zijn zelf te erkennen, dat hij tegenover mij te ver ging toen

hij mij letterlijk citeeren verweet. Hoewel ik daarop in de Lelie herhaaldelijk aandrong was de hr. Visser totnogtoe Oost-Indisch doof te dien opzichte. *Ik* moet natuurlijk maar direct klaar staan om mijnheer te beantwoorden inzake de fatiliteit betreffende 't bovengenoemde citaat.

Doch mijnheer Visser bezigt de taktiek van doodzwijgen.

Ik heb in dit blad gepolemiseerd met een anarchist en met een socialist. En hoewel de anarchist niet zacht was in zijn woordenkeus heb ik toch oneindig liever met hem te doen gehad dan met den socialist, die m.i. valsch was, vooral door te zeggen, dat een fatsoenlijk man niet vraagt naar iemands beroep, ook niet wanneer er van weerszijden vertrouwen dient te bestaan. Zie, dat vond ik zoo intens valsch opgemerkt, waar ik geheel royaalweg de zaken behandelde, dat ik er van gruw.

En nu weer die citaten questie behandeld door iemand, blijkens zijn polemiek met Mr. Beaujon zelf citeert niet woordelijk, maar naar 'zijn eigen geest.' Ik zet de discussie niet verder voort.

Van den hr. Visser hoor ik nog wel welke naam in de plaats van den hr. Roodhuizen moet staan. 't Is bepaald een vergissing geweest van de een of andere courant, die ik uit mijn hoofd toen ook beging.

Zie, we struikelen dus allen dagelijks in velen.

Als men zooals de heer Schippérus en ondergeteekende bij deze gelegenheid doet zoo iets erkent, dan bestaat er nog hoop in de toekomst.

Gaat men echter met bewustheid valsch te werk, dan vind ik dit een bedenkelijk verschijnsel.

N.

P.S. Ik houd nogal van een post-scriptum. Daarom zal ik er een toevoegen over de preek van den hr. Visser in zake het socialisme.

Marx' theorie van 't verdwijnen van 't kleinbedrijf zou uitkomen volgens den hr. V. - 't Is zoo treurig, dat de meeste menschen alles uit boeken halen, uit couranten, handelingen enz.

Ze zien zoo weinig met *eigen* oogen. Of moeten daarvoor ook al Socialistische oogen voor in de plaats komen?

Want 't platteland leert toch, dat juist 't Tuinbouwbedrijf tot bloei komt de laatste jaren. De groote boeren zitten verlegen met werkkrachten en de arbeider wordt veelszins tuinder. Hun toestand is met vroeger vergeleken veel beter. De hr. Visser leest daarover waarschijnlijk alleen in 't Volk of in de Handelingen wat een 'spreker' als de hr. ter Laan of dergelijke theoretici zeggen. Dus in dezen gaat Marx beslist feil wat b.v. den Tuinbouw betreft.

Minister Talma heeft in portefeuille ook nog een wetsontwerp tot verschaffing van land aan landarbeiders.

- Er is ontegenzeggelijk veel leed en narigheid in de maatschappij, doch er komt wel eigen schuld bij b.v. luiheid, dronkenschap enz.

Ook hebben niet alle menschen gelijken aanleg.

De theorie van den klassenstrijd is echter zoo aan alle liefde gespeend, dat het ieder zonnetje in 't leven wil verkillen en verdonkeren.

Keer terug tot den eenvoud der H.S. en er valt met u te praten.

Ik lees daareven over deze stof ook het hoofdartikel van den hr. J Busscher.

Die hr. stelt voor om 50 pCt. van de erfenissen aan den Staat te trekken. Ik zou willen vragen: wordt dan het middel niet erger dan de kwaal?

Stel b.v. een arbeidzaam huisvader is door vlijt, overleg en voorspoed gekomen tot het bezit van zeg *f* 10.000. Bij zijn overlijden erft zijne weduwe met 4 kinderen. Als daar dan de helft afgaat, dan kon dit de menschen juist weer in groote moeilijkheden brengen, terwijl een matig successierecht den niet-kommervollen toestand verzekert. - - -

De pensioenregelingen van Minister Talma zijn m.i. reeds een heele stap vooruit.

Wat de woningen aangaat kan er nog veel verbeterd worden, maar men vervalle niet tot uitersten. Het Eerste Kamerlid v.d. Biesen heeft over de Woningwet hartige dingen gezegd, terecht gewezen op ons krachtig voorgeslacht, dat in die soms benarde bedsteden is groot geworden.

Waar zijn de Kenau Hasselaar's, de Kaat Mossel's en de andere vurige Oranjeklanten van weleer? -

Alles kan niet ineens. Dat wordt door 't Socialisme wel eens vergeten.

Gisteren trof mij op een wandeling hoeveel mooie arbeidershuizen er ook ten plattelande zijn gekomen reeds. -

Wat de belastingen aangaat, laten we het eens probeeren met de Tariefwet, de Buitenlandsche weeldeartikelen goed belasten. Ik meen er een flinke som in staat b.v. voor valsch haar, champagne, pianino's, en dergelijke dingen.

Er komt dan hier wat meer ondernemingslust, energie en industrie.

Belangrijk is zeer zeker overigens onze tijd, die de toestanden wil verbeteren.

Vergeten wordt daarbij de machtige factor van de zonde.

Daar wil 't socialisme b.v. niet van weten.

En de overdrijving bederft zooveel.

Ongetwijfeld staan in onze dagen groote gebeurtenissen te wachten.

Alleen meene niet ieder direct zoomaar op eigen houtje alles te kunnen verbeteren. -

Men lette er eens op hoe de linkerzijde Kuyper uit het regeerkasteel verjoeg juist toen hij in 1905 een stel sociale wetten kant en klaar had.

't Ministerie de Meester (liberaal) kon het slechts ruim *een jaar* op de been houden en nu 't Ministerie Heemskerk opnieuw beslagen ten ijs komt willen de heeren socialisten en vrijzinnigen met geweld scheuren in 't ijs maken. Houdt daar toch mee op of levert wat beters, dat gij blijkbaar niet kunt.

Hofjesvrouwen, en daaronder bijziende, teekenden op lijsten van de vrijzinnige vrouwenactie tegen de Tariefwet. De Vaderlander dreigde met obstructie enz. Wat een misselijke kwajongensboel maken ze toch in Nederland van de Kamer!

Misschien zal de tijd nog komen, dat er noodzakelijk zonder Parlement zal moeten worden geregeerd, omdat de Parlementsleden door hun kletspraatjes 't regeeren tegenwoordig zoo goed als onmogelijk maken.

Zijn Vriendje.
Een Schets uit het Kinderleven door Stella Mare.

Heel voorzichtig was ze erover begonnen.

Ze kende Jan. Ze wist hoe ze hem moest aanpakken.

De meisjes, Stien, en Jo, waren lang zoo weekhartig niet, maar Jan was soms met zijn huilerigheid, net een meisje.

Hij had ook zoo iets teers over zich.

Dokter zei altijd, dat dat nog kwam door die geschiedenis van vroeger.

Ja, dat was me ook wat geweest!

Het kind had dood kunnen blijven.

Gelukkig, dat het zoo goed was afgeloopen.

Die ellendige waschdag ook.

Zoo was het gegaan.

Jo en Stien waren buiten aan het spelen met de buurkinderen.

Jan was wat verkouden, die moest in huis blijven. Hij zat zoet met een klosje aan een touwtje te spelen.

Ze had de flesch olie en loog op de tafel gezet, en was de keuken uitgegaan, om het kookend water in de waschtobbe te gieten.

Jan kreeg dorst, riep om water.

Zij bezig op het plaatsje hoorde het niet. Daar kreeg Jan de flesch in het zicht. Gauw trok hij zich aan de poot van de tafel op.

Op de teenen staande, en zich zoo veel mogelijk uitrekkend, kon hij juist bij de flesch. Moeder kon hem niet zien.

Gauw zette hij de flesch aan zijn mondje. Toen....

O, dat gillen en dan die ontzettende pijn die kleine Jan moest verdragen.

Dokter zei, dat hij inwendig zware brandwonden had gekregen. Heel zijn binnenboel was zwaar beschadigd.

Als hij zou beter worden, zou Jan altijd een sukkeltje blijven.

Ze wist bijna niet wat ze moest wenschen, beter worden, of niet!

Voor Jan zou het laatste zeker het beste zijn, maar voor Jan 's grootvader, die razend met den jongen was, hoopte zij dat de kleine jongen toch zou genezen, al bleef het ook later sukkelen.

Jan was ook, na lange maanden in het Kinderziekenhuis te zijn geweest, beter geworden, maar het was niet meer de stevige blozende Janneman van vroeger. Je kan haast niet begrijpen, dat hij een broertje was van Stien en Jo, die twee flinke door en door gezonde meisjes, die tegen de klippen aan opgroeiden, al kregen ze ook niet elken dag vol op te eten.

Ja met de meisjes had zij een zegen, dat moest ze bekennen.

‘Maar Jan!’

Ze zuchtte diep, en draaide rond, terwijl zij zich iets doende maakte in de keuken, waar Jan op de lei zat te schrijven.

Wat zag dat kind toch witjes!

Zou dat nu heusch nog van die olie en loog komen.

Het kon haast niet. 't Was al zoo lang geleden. Eens kijken, - hij was toen vier jaar en nu was hij er al tien.

Dus voor zes jaar was het gebeurd!

Waar bleef de tijd toch!

‘Jan, jongen’, begon ze op eens.

Jan keek even vragend tot zijn moeder op.

‘Zeg, Jan, luister eens, we gaan verhuizen’. Goddank het was er uit!

‘Weg van hier? Hier uit huis? - Weg uit den gang! Maar dat wil ik niet, neen dat wil ik niet. Ik wil hierblijven’ gilde Jan op eens en begon hartstochtelijk te snikken.

‘Luister eens Jan, en wees nu eens verstandig’ sprak zijn moeder troostend.

‘Ik *moet* hier vandaan. Nu vader dood is, moet ik toch verdienen. Ik kan wasschen genoeg krijgen, maar het huis deugt niet. Ik moet een benedenwoning hebben, met een lapje grond voor en achter voor te bleeken

Verbeeld je Jan, hoe prettig een bleekje. Dan mag jij als ik genoeg verdien met de wasch, konijnen gaan houden. Nu, wat zeg je daar wel van, Jan”?’

‘Ik wil niet uit den gang. Ik blijf waar Toon woont,’ snikte Jan.

‘Misschien komt baas Zegers later ook nog wel met Toon en Piet en de meisjes op ons hofje wonen’, zei Jan's moeder, om maar iets te zeggen.

‘Als Toon nù niet gaat, blijf ik tòch hier’ hield Jan huilend vol.

‘Tòon, Tòon, wat kan jou Tòon schelen, als je je eigen moeder en je eigen zuster hebt?’ riep de moeder kwaad uit. Haar geduld was nu ten einde.

Of Jan nu huilde of dreinde, het hielp niet. Ze moest verhuizen.

‘Jan zou wel weer bijtrekken’, dacht vrouw Van Lammeren, en ze neuriede een bekend straatliedje, blij en verlucht, dat Jan er nu alles van wist.

‘Kom jongen, je moet er niet om huilen. Daar ginds wonen zooveel jongens.’

‘Ja’ knikte Jan gelaten.

‘Je krijgt misschien wel honderd nieuwe vriendjes op de hof.’

‘Nietes’ riep Jan kwaad uit.

‘Kom nog maar eens in den gang spelen.’

‘Dat kan niet. Dat is te ver,’ zei Jan half-huilend.

‘Dan kom ik bij jou.’

‘Ja, en ik krijg konijnen. Dat heeft moeder beloofd. En voor het huis is een bleekje en er achter ook,’ pochte Jan, nu op eens van die groote bedroefdheid van den heelen morgen in zenuwachtige opgewondenheid vervallend.

‘Nu ziet je nu wel Jan. Nu kan je mij best missen.’

‘We krijgen kanten gordijntjes voor de glazen. Moeder noemt ze “vitagies” of “vritragies” of zoo iets. Ze doet het voor de klandisie zegt ze, maar 't zal wàt deftig zijn, hé?’

‘Nou òf’ lachte Toon.

‘Hein en Piet van Os worden giftig van jaloezie al ze zien hoè deftig het bij ons wordt.’

‘Dat zal wel’.

‘Als de konijnen vet zijn, slachten we er een tegen kerstmis, en als er jongen zijn, kom ik je er een brengen’.

‘Zeg, jong ben je gek? Wat moet ik met zoo'n dier? We hebben voor ons eigen niet genoeg.’

‘Ze kosten niets. Je geeft ze maar koolblâren, die bedel je bij de rijkelui’.

‘Ik zou je bedanken. Ik bedel niet’, zei Toon trotsch.

‘Moeder roept. Nu ik ga, hoor.’

‘Is de equipage voor?’ spotte Toon.

‘Wat is dat voor een ding?’

‘Wel of het rijtuig voor is om jelui naar je nieuwe villa te brengen? lachte Toon.’

‘We loòpen natuurlijk. - Of, houd je me soms voor het lapje?’

Jan's oogen fonkelden en hij keek Toon scherp in zijn breed goor-getint armelui's gezicht.

‘Kom jongen’ lachte Toon goedig, met echt-kwajongensachtige elleboog-beweging.

‘Vooruit Jan, ga nu. Je moeder roept weer’ drong Toon met zachten stem.

‘Kom je dan nog eens, Toon?’

‘Als de konijnen groot zijn.’

‘Ik zal hier niet gauw terugkomen,’ begon Jan weer, rondkijkend in het nauwe gangetje, waarvan rechts een rij krotten, en links een hooge zwart-geteerde muur liep.

‘Wees blij.’

‘Neen,’ zuchtte Jan onwillig, en opeens in tranen uitbarstend en zich vastklemmend aan Toon, riep hij tusschen hijgend snikken in: ‘Als jij maar meeging, Toon, als jij maar meeging.’ Toen zijn armen om Toon's hals slaande gaf hij hem een kus vlak in zijn gezicht. Weg holde Jan de deur van het nu leege huisje in.

Bedeesd bleef Toon staan.

Onrustig keek hij rond.

‘Als ze het eens gezien hadden! Als ze het eens gezien hadden!’

Speurend liet hij nog eens zijn blikken gaan langs alle klein-geruite vensterramen.

Niemand te zien.

‘Goddank,’ dacht Toon verlicht.

Toen liep hij langs Jan's woning om naar de zijne te gaan.

Onwillekeurig wierp hij nog eens een blik naar binnen.

Stien en Jo, de een met een overvolle hoedendoos, waarvan het deksel niet dicht kon, de andere met een, door een gordijnkoord vastgebonden pak, stonden samen te lachen.

Jan, bleek en teer liet zich door zijn moeder zijn uitgegroeid, ‘uit de deftigheid’ gekregen jasje aantrekken.

‘Beroerd, dat die jongen nu ging verhuizen. Hij mocht hem zoo graag,’ zei Toon in zich zelf.

Nog eens keek hij door de ramen.

‘Zou hij nog eens tikken?

Och neen, wat hielp 't: Straks was 't toch uit,’ en denkend aan Jan, het kleine bleeke kereltje, waarvan hij, de ruwe groote Toon altijd zoo veel aanhankelijkheid had ondervonden, schoten hem de oogen op eens vol tranen.

‘Wel ja, nu zal ik me daar nog gaan grienen om een kind,’ sprak Toon woedend om zijn zwakheid, en wreef deftig met zijn versleten boezeroen-mouw over zijn oogen, ‘ze moesten het eens merken!’

Fluitend stommelde hij de uitgesleten traptreden op.

Vloekend over zijn laat thuiskomen, ontving hem zijn moeder.

Toon luisterde er niet naar.

Stug voor zich kijkend schrokte hij zijn bijna koud geworden eten naar binnen.

Toen hij klaar was, schoof hij zoo haastig zijn stoel weg, dat zijn moeder hem toe-

snauwde: ‘Wat mòt dat noù met dat gejakker. Zoo heit ie zijn buik vol, of zoò mot ie weer de straat op. Die doe-niet.’

Toon luisterde ter nauwernood.

Voordat zijn moeder had uitgesproken was hij al den trap afgehold.

Nog eèns, nog een enkel keertje maar wilde hij Jan zien.

Schuw sloop hij den gang door.

De Een buurvrouw, die hem den gang zag ingaan schudde meewarig het hoofd, als wilde ze zeggen: ‘Wat voert die weer voor kwaads in het schild.’

Eindelijk was Toon de woning van Jan genaderd.

Hij keek naar binnen.

Alles leeg - Er was niets meer te zien.

‘Mot je soms iemand van Van Lammeren Stevens hebben?

Ze binnen weg. Ze binnen verhuisd naar het Bleekersdijkie hoor,’ riep een meisje van de overkant Toon toe,

‘Goed’ bromde Toon, en liep de gang weer uit, maar aan het eind van den gang gekomen keek Toon nog eens met een sombere blik den gang in, naar het leege krot en een zenuwachtige trilling ging langs zijn mond.

Kleine Jan was het eenige teere, het eenige mooie in zijn leven van ellende, van hongerlijden, vol snauwen en vloeken geweest.

Jantje hield van hem. Jantje alleen.

En denkend aan den zoen die Jan, zijn Jantje, hem had gegeven, die hem zulk een groote ontroering had gegeven, al schaamde hij er zich ook over de eenige, die hij zich herinnerde ooit in zijn leven gekregen te hebben, voelde hij op eens een groote haat in zich opkomen tegen vrouw Van Lammeren, de nieuwe woning, de vensters met de mooie ‘vitagies’, de konijnen en het bleekje voor het huis, en alles wat Jan zijn ouden vriend kon doen vergeten.

Strakker dan ooit stond Toon's gezicht toen hij op het werk kwam.

Nog minder dan gewoonlijk hoorde men dien middag Toon's stem.

‘Die zint weer op kwaad. Mijn kop er af als die wat goeds in het schild voert.’ fluisterde Jaap Welie zijn buurman toe, die dicht bij Toon aan het weefgetouw stonden, met een verachtelijken blik op Toon.

Toon was ondertusschen te veel met zijn gedachten bij Jantje, om op te letten, dat men het over hem had.

Onder het machinaal verrichten van zijn dagelijksch werk in de weverij, dacht hij aan zijn kleinen vriend, die nu misschien al in zijn opgewonden vreugde over de nieuwe woning met het bleekje voòr en àchter, en de kanten ‘vitagies’ voor de ramen, zijnen andere vriend Toon was vergeten.

Toen hij dien avond van de fabriek kwam maakte hij een omweg om niet langs den gang te gaan.

Nog lang, heel lang bleef hij met een overgevoeligheid, die niemand bij dien ruwen jongen verwacht zou hebben den gang mijden, waar eens tot zijn groote verlegenheid zijn jong vriendje hem een zoen had gegeven, de eenige, die hij zich ooit herinnerde gekregen te hebben gedurende zijn geheele leven.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(Vervolg van No. 31).

Lotty is nog steeds hangerig, en wil nu natuurlijk àparte kostjes hebben. We hadden van daag heerlijk varkensvleesch, van de firma *van Santen*, *Groenmarkt* 28, waarvan iedereen weet dat zij *de* spekslagerij is, al sinds 'n onheugelijken tijd, in den Haag, en dat méér dan één der heeren firmanten zich dan ook er reeds heeft rijk gewerkt. Met Dora was ik er zelve 't een en ander gaan bestellen, en, ofschoon 'n slagerij nu juist niet de prettigste soort van boodschap is, haar huisvrouw-gemoed kwam toch in vuur bij den aanblik van al dat keurige marmer, van die helder-witte knechten, van die prachtige stukken vleesch. Ze was ook bijzonder verrukt van de beleefde, nette bediening, en ze prees 's middags aan tafel zéér 't varkensribbetje, waarop Mien extra haar best had gedaan.

Maar Lotty zei pruilerig:

‘'t Eenige waar *ik* zin in heb is lamsvleesch. En *dat* kan je in den Haag toch nergens goed krijgen!’

‘Wie heeft je die wijsheid zoo bout geleerd?’ - vroeg ik.

Non. U weet toch dat Non in Engeland, in Londen, op kostschool is geweest. Ze zegt, ‘als je in Engeland lamsvleesch en mutton hebt gegeten, dan kan je 't hier niet meer aanzien. Geen enkele slager die 't goed heeft.’

‘Dat lijkt me wel wat kras geoordeeld, kind’ - vond ik. ‘Wèl echter wil ik je eerlijk bekennen, dat ik-zelve òók veel heb gezocht naar 'n goeien lams-slager, hier in den Haag, want ik houd bijzonder veel van “mutton” en lamsvleesch. Maar ik ben - in

zóóver heeft dus Non gelijk - eerst heel onlangs goed-geslaagd, namelijk *Denneweg 70* bij *den heer de Jong*. Mien-zelve is, - ik had zijn adres gekregen door kennissen - bij hem gaan onderzoeken of alles keurig en first-rate was. Nu, Mien is, vooral als 't een nieuweling geldt, niet héél gauw tevreden. Maar ze kwam thuis, en zei: "Gerust hoor; u kunt, wat de zindelijkheid betreft, 't dààr probeeren, en òòk heeft die meneer de Jong van die èchte lamsbouten, zooals je ze in 't buitenland ziet" - (jullie weet, Mien heeft namelijk nog al véél met me gereisd).

Nu, toen heb ik 't dan geprobeerd. En, ik moet zeggen, ik heb in geen jaren zulke goede lams-côteletten en zulk uitstekend lamsvleesch gehad als van dien slager. En ik beloof je, omdat je ziek bent, mag je morgen aan de koffie 'n paar lekkere lamscôteletten hebben, hoor.'

Lotty dankte me al vast vooruit, en deed den volgenden dag de côteletten, die Mien met extra zorg had toebereid, veel eer aan.

Alweer 'n adres méér, dat Dora zich dadelijk in haar boekje noteerde. Evenals dat van den poelier *Van Vollenhoven*, wiens groote zaak uit de *Vlamingstraat 9* zij zich heel goed herinnert, maar wiens nieuwe winkel in de *Zeestraat 28a* voor haar natuurlijk geheel iets bijzonders is. Van Vollenhoven is zoo'n ècht-bekende poelier, dat het geen wonder is, dat hij werd genoodzaakt twee zaken te beginnen, een, de oude, in de Vlamingstraat, en een in de Zeestraat; die beiden uitmunten door de uitstekende qualiteit van alles. Enfin, bij de vermaardheid - mag men wel zeggen - van den heer Van Vollenhoven is *die* toevoeging eigenlijk overbodig.

En, daar ik nu vandaag toch zoo'n dagboek houd enkel over lekkernijen, moet ik ook nog even noteeren, dat Dora zoo verrukt was onlangs over m'n aardige fin-de-siècle broodjes, toen we laatst Wies en haar moeder, en oom Kees, met z'n onafscheidelijken boezemvriend, meneer van Deedem, te dineeren hadden. Ze vond die leuke tafelbroodjes, met een lintje erom, dat je bestelt in de kleur van je bloemen-arrangement, zóó gedistingueerd, dat ze dadelijk informeerde vanwaar ze kwamen.

'Van Lensvelt - Nicola', zei ik. 'Zoodra Lotty beter is gaan we natuurlijk naar die z'n nieuwe tea-room; dat is tegenwoordig 'n merkwaardigheid van den Haag, 'n ècht buitenlandsche gelegenheid.'

'Dol', riep Wies. Er is tegenwoordig muziek óók. Wist U dat al tante? En, zoo vol als 't er is! Als U niet vroeg gaat, dan krijgt U, ondanks de enorme vergrooting in de verbouwing, net evenmin plaats als vroeger. 't Stroomt er vol.'

'Mijn diner-broodjes' - zei m'n schoonzuster, de moeder van Wies, 'zijn van Paul Kaiser, de groote broodbakkerij in *Amsterdam*, *Vijzelstraat 5-13 en in Den Haag Prinsestraat*, jullie weten wel. Die zijn óók leuk. Ik vraag je eens extra ten eten, om ze te proeven.'

Nu, dat nam ik gráág aan. Paul Kaiser is zoo'n magnifique bakkerij, en waar je die 'hoorntjes', die in 't buitenland, in Frankrijk vóóral, zoo zalig zijn, zoo uitstekend krijgt, eigenlijk nergens zóó goed als dáár.'

Tante JEANNETTE.

pour copie conform:

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

X.Y.Z.[II] - Gaarne wil ik aan Uw vraag voldoen. Ik heb een II toegevoegd aan Uw pseudoniem, daar het door een ander is gekozen eveneens. Gerard van Eckeren is de schuilnaam waaronder zich verbergt de heer Esser, inderdaad, gelijk gij veronderstelt, behoorende tot die Esser-familie, welke is van ouder tot ouder ‘uit Christelijke kringen’. De heer Hovy o.a., de groote man van de Vrije Universiteit, (wat finantieelen steun aangaat) is hertrouwd met een juffrouw Esser, enz. enz.; de Essers behooren oorspronkelijk tot het burgerlijk gedeelte van ‘uit Christelijke Kringen’ allerminst tot het Haagsch-high-life, maar ik kan mij volkomen begrijpen, dat hen boeken als Om de Eere Gods en Uit Christelijke Kringen *striemen* als zoovele

welverdiende zweepslagen, want zij weten, evengoed als ik, dat bijna elk woord daarin berust op *feiten.* Zooveel voor den persoon.

In hoeverre is hij te goeder trouw? Dat verantwoorde hij-zelf. Hij heeft verleden jaar, den 'leider' uit den Roman Om de Eere Gods *en* den minister Eduma de Witt, welke in dien roman twee geheel afzonderlijke *verschillende* personen zijn, vóórgesteld, in een bespreking van dezen roman, als zijnde één en dezelfde persoon. Oppervlakkig in de hoogste mate in zijn critiek is hij dus in elk geval, zoodat ik hem bij die gelegenheid dan ook heb *verplicht* zijn beschuldiging dienaangaande te *herroepen*, want zij was, zacht-uitgedrukt, een idiote vergissing.

Is het thans opnieuw oppervlakkigheid dan wel kwade trouw, dat hij *verzwijgt*, hoe ik *en* Geerte, van de Meester, *en* het werk van Querido meermalen *uitvoerig* heb besproken, èn in de Telegraaf, èn in het Soerabayasch Handelsblad?

Overigens zijn deze heeren, de Meester, en Querido, uitdrukkelijk vermeld op het titelblad van het, door hem, Gerard van Eckeren, uitgegeven blaadje, als zijnde zijn 'medewerkers'. Zooveel dus voor zijn onafhankelijkheid, waar hij hen dientengevolge nederig in den zak kruipt; waarbij bovendien niet te vergeten valt dat beide heeren, Querido, en de Meester, bekende en gevreesde *recensenten* zijn, *en* dat de heer Gerard van Eckeren (Esser naar zijn particulieren naam) vlijtig romans schrijft, (welke dus noodig hebben de gunstige beoordeeling van zulke recensenten).

Dit brengt mij meteen op Uw slotvraag aangaande mijn gunstig oordeel over den eersteling van Gerard van Eckeren, een oordeel door hem telkens opnieuw aangehaald. In dit opzicht namelijk maakt hij zich bepaaldelijk schuldig aan dubbelzinnigheid, door het steeds te doen voorkomen alsof *hij* zoo onafhankelijk tegen mij over staat, *omdat* ik immers zijn werk gunstig heb beoordeeld, zoodat er dus voor hem geen reden is mij een hak te zetten.

Welnu deze voorstelling is een *verdraaide.* Ik heb namelijk inderdaad het *eersteling*-werk van Gerard van Eckeren, - véle jaren geleden verschenen, - zeer geprezen. *Maar daarna heb ik verscheidene andere romans van hem*, *o.a. het werk dat terstond volgde op dien eersteling-roman, ongunstig beoordeeld. Dit* nu verzwijgt deze nobele criticus-'christen' voortdurend en absoluut.

Overigens ben ik het geheel met U eens, dat de slotzin, door U bedoeld, wel een uitvloeisel zal zijn van jaloezie op het groot succes van de Holl. Lelie, vergeleken bij het kwijnend bestaan, voortgesleept door de meeste weekblaadjes en tijdschriftjes, waaronder er vele zijn, die noch den redacteur, noch de medewerkers kunnen betalen, zoodat deze al blij moeten zijn zichzelf 'gedrukt' te zien.

Ten slotte neem ik hier voor U over een beoordeeling van mijn hand, van een zijner romans, waaruit gij ziet dat ik hem eerlijk, uitvoerig, en zonder partijdigheid heb beoordeeld, en dit zal blijven doen.

Primulaveris. - Dank voor Uw goede wenschen ter gelegenheid van Nieuwjaar. Ik geloof niet dat gij er gemakkelijk in zult slagen een goed-betaald baantje als boeken-recensent te vinden. De heele wereld recenseert namelijk elkaar, meestal *niet* om het geld, maar om langs dien weg een wit voetje te krijgen, òf bij de auteurs òf bij de uitgevers (die present-ex. zenden) òf ook enkel om het genoegen zich gedrukt te zien De hoofdzaak is echter een relatie te vinden die U er *in* helpt. Naar bekwaamheid wordt dan verder niet gevraagd. Ja, ik noem 5 December: 'St. Nicolaas-dag'? Gij niet? - 'De twee Steden' is m.i. een héél aardig hôtel hier. Ik heb

er vroeger veel gelogeerd met mijn vader, ook in zijn tegenwoordigen toestand, en ik was er steeds zéér naar mijn zin. Hartelijk gegroet.

Nora. - Prettig dat het Nieuwe Jaar zich zoo goed voor U inzette. Ik begrijp dat gij 't vermoeiend vond voor dat Jubileum naar Amsterdam te gaan. - Over jubilea in 't algemeen verwijs ik U naar mijn artikel daarover. Mevrouw Holtrop - van Gelder is mij sympathiek om hare beschaafdheid als actrice, en ik vind dat zij schandelijk is achteruitgezet, vergeleken bij vele minder-begaafden.

Ja, wat ge over die voorname dame schrijft, dat beantwoord ik volkomen; ik vind haar een onsympathieke persoonlijkheid.

Van Uw vriendin-zelve hoorde ik juist dezer dagen een en ander over haar leven. Ik vind het zoo schandelijk dat *zulke* dingen, als die moord op de kat, ongestraft blijven. Mij zou 't gegaan zijn als U, ik had dat schepsel een flinken slag in haar gezicht gegeven.

Met belangstelling las ik wat ge mij van dat Blad schreef; dat komt precies overeen met wat ik van een geheel andere zijde hoorde, en toen niet wilde gelooven. - Ja, drukproeven moeten naar de drukkerij terug gezonden worden, niet naar mij. Dank voor Uw instemming met mijn roman, en, van harte 't beste.

C.G. - Ik weet niet of ik U reeds meldde, dat ik Uw stukje (tegen het Nelly van Kol systeen gericht) aannam. Hartelijk gegroet.

Cora. - Uw versje (over 't Vredespaleis) nam ik aan, gelijk gij zaagt.

Tip. - Ik wil Uw stukje wel plaatsen als feuilleton, maar, ook voor die rubriek heb ik gaarne een verhaal met méér inhoud. Uw stijl is niet kwaad, maar Uw schetsje als geheel is een van die nietszeggende stemming-stukjes, die bijna alle meisjes en vrouwen zoo van tijd tot tijd produceeren, uit hare eigen persoonlijke stemming voortkomend, en die niets gemeen hebben met 'n verhàal, 'n novelle. Ik hoop, dat mijn eerlijk antwoord U niet ontmoedigt? Heerlijk dat gij U hier in den Haag zoo thuis voelt; na zulk een overgang, moet het hier voor U een dubbel Eldorado zijn. En dan, welk een voorrecht hebt gij in zulk een thuis, met zulk een broer! Mij dunkt, gij moet U wel gelukkig gevoelen toch. Indien gij niet houdt van nauwe rokken, zal het U wel genoegen doen dat zij alweer iets wijder worden van onderen. Op slanke, lange, mooie figuren, zie ik het toch wel gaarne, mits niet te overdreven, en mits het eene past bij 't andere, wat de onderdeelen van toilet aangaat. Hartelijk gegroet, en nog veel dank voor Uw Nieuw-jaarskaartje.

Mela. - Over 't algemeen vind ik Uw gedichtjes heel teer en gevoelig. Ik vind Lente 'n beetje banaal, en keurde het daarom af. De Lente wordt zóóveel bezongen, dat 't wel heel bijzonder-mooi mag geschieden, om nog 't drukken wáárd te zijn, vindt gij-zelf ook niet? In 't Stille Woud kon mij, wat het slot betreft, niet bevredigen, en ook niet wat de beelden er in, aangaat. Ik heb dat óók afgekeurd, en eveneens: Als men liefheeft, en: Het grootste Geluk, waarin onwelluidende regels voorkomen. De overigen nam ik aan. Maar.... geduld. Als gij niet zeer veel geduld hebt, dan moet gij erin berusten dat ze alle geweigerd worden; er zijn zoovelen die wachten moeten, *lang* wachten, even goed als gij. Om *die* reden ook kan ik onmogelijk voldoen aan Uw wensch, en den roman opnemen als feuilleton. Het is altijd gevaarlijk in zake *zaken* op vriendschap te vertrouwen. Iemand die eerlijk is, zal 't U nooit kwalijk nemen, dat gij graag een contract met hem opmaakt. Gij ziet nu de gevolgen, nu hij U laat zitten. De honorarium-questie zou voor ons Blad geen bezwaar zijn; gij zoudt even goed honorarium ontvangen als elk ander, maar ik heb zeker nog wel voor meer dan een jaar feulletoncopie, en er komt telkens bij. Bovendien hebben de lezers van een *weekblad* niet graag zoo'n lang vervolgstuk, maar lezen liever iets actueels. Indien gij echter tevreden zijt met geen honorarium, dan zult gij wel een of ander Blaadje vinden dat U graag genoeg gastvrijheid verleent. Hoe ik over de studentenschandalen denk heb ik reeds kras geschreven in meer dan een Lelie-artikel. Dat is dus afgehandeld. Over de questie die Ego opwierp is al zóóveel geschreven, dat ik er op deze plaats nu maar niet meer opnieuw over zal beginnen. M.i. houdt hij rekening met de *werkelijkheid.* Dat die leelijk is, dat is eigenlijk de schuld der *natuur*; vindt gij dit niet met mij? Als gij om U heen ziet in de heele schepping dan ziet gij nergens gedwongen onthouding, wel het tegendeel. En daarom is m.i. eigenlijk meer de schuld aan de schepping, dan aan Ego, die m.i. de zaak inderdaad héél egoist behandelt, van *zijn* manstandpunt, maar die toch ook veel wèlverdiende waarheid zegt, juist wat de vrouw aangaat, waarheid die zij-zelve niet durft inzien, en die toch zoo *is.* De vier geweigerde versjes vernietigde ik. Hartelijk gegroet.

E.H. - Het is geen onvriendelijkheid dat ik Uw beide brieven zoo lang onbeantwoord liet, door een vergissing (ik was toen op reis, in Bad-Nauheim) bleef uw ged. lang liggen. - Wat Uw brieven aangaat, in Uw Bijbel, waarin gij toch blijkbaar gelóóft, staat een zeer waar woord: ‘Den reinen is alles rein’. Houdt mij daarom ten goede dat ik Uw overal wat àchter zoeken *onrein* vind. Indien men een courant opendoet kan men er elken dag op die manier iets uithalen dat op onreine gedachten brengt. Gisteren nog berichtte b.v. het Vaderland, dat de zedenpolitie hier een vrouw heeft in hechtenis genomen, verdacht van het uitoefenen van ongeoorloofde handelingen in zake het vóórkomen van geboorten. Juist de zeer omsluierde wijze waarop zulke berichtjes worden ingekleed *kunnen* - als men wil - aanleiding geven tot onreine gedachten. En zoo is het met bijna elk bericht in welk Blad, ook, en met bijna elken roman, en met beelden, en met schilderijen en met preeken, en óók met den bijbel, Het laatste boek is vol van dingen, waaruit een *on*rein gemoed steeds allerlei dubbelzinnigs kan halen, 't Oude en Nieuwe Testament beide; lees b.v. de geboorte eens van Jezus, of de beschrijvingen zijner wondergenezingen. Ik heb een modern-opgevoede jonge vrouw, die alleen van hooren zeggen weet wat in den bijbel staat, hooren uitroepen met een soort afgrijnzen: staat er *dat* in, *dat* is onmogelijk. En ik verzeker U dat ik dat alles van kind-af in alle orthodoxe kerken heb hooren

voorlezen met Kerstmis, en dat ik er nooit maar iets bij gedacht heb dat onrein was. Ik begreep 't niet, en daarmee uit. En daarom reken ik U - hoewel ik volkomen geloof aan Uw goede trouw - tot de U-zelf onbewust zeer weinig reine naturen, tot dezelfde categorie, die in de uitgestalde kousen en corsetten van een winkel iets leelijks zoekt (zooals ik eens las in een ingez: stuk, ik méén in de Telegraaf). Voor de rest: een ieder zij in zijn eigen geweten verzekerd. Ik denk er zus over, en gij zoo. En ik dank U zeer voor Uw vriendelijke brieven, en geloof gaarne dat gij het heel eerlijk en oprecht meent.

Willy. - Uw gedichtjes vind ik voor plaatsing ongeschikt, en, daar er geen frankeering bij was ingesloten, heb ik ze vernietigd.

Anjelier. - Verbeeldt U dat Uw werk nog maar steeds staat in drukproef. Zoo dikwijls gaf ik 't reeds op aan de drukkerij ter plaatsing. Altijd echter moest het op het laatste oogenblik wijken voor iets actueels. O, die plaatsruimte! Hartelijk dank voor Uw lief schrijven, maar het is beter om wat nu eenmaal reeds *is* afgedrukt niet te vernietigen. Gij moogt gerust echter iets nieuws óók zenden.

Ik betwijfel tòch of ge *mij* gezien hebt bij Lensvelt-Nicola, daar ik wèl zoo'n hoed, maar niet zoo'n tailleur heb, als gij beschrijft; tenzij ge U hebt vergist in de nuance daarvan. Ik draag trouwens bijna altijd 'n zwart-fluweel-costuum, met 'n anderen hoed, dan dien bewusten. Enfin, daar gij mij reeds vroeger hebt ontmoet, zult ge toch wel goed gezien hebben. Ik heb geen herinnering hoegenaamd aan de door U beschreven dame, die gij dus zijt geweest. Indien ik U heb aangezien, is het geweest geheel bij toeval, want, had ik U herkend, dan had ik stellig gegroet.

Dank voor Uw instemming met den roman: Uit Christelijke Kringen, en voor Uw verklaring dat hij, helaas, wáár is. Over 't laatste uit Uw brief zwijg ik, totdat ik er over màg spreken, Hartelijk gegroet.

Mevr. F. te H. - Ik zal ter gelegener tijd aan Uw vraag denken.

Moed. - Daar Uw briefje een soort particulier bedankje is, veronderstel ik in Uw geest te handelen, door U niet te beantwoorden. 't Spijt mij zeer dat gij zulk een vervelenden aanvang hadt van het Nieuwe jaar; en gij schrijft niet hoe alles is afgeloopen? Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

14 Februari 1912.
25ste Jaargang.
No. 33

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in t e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Hemel en Aarde.
(*Vervolg en slot van No. 32.*)

Aan de paradijs-legende, door de Israelieten aan de Babyloniërs of Assyriërs ontleend, heeft men een zoogenaamd christelijk karakter gegeven. Maar wàár heeft Jezus ooit gezegd, dat we ‘verdoemelijk zijn in Adam’, dat we in zonde zijn geboren, dat we van nature geneigd zijn tot alle kwaad?

Paulus heeft zoo iets gezegd, hij geloofde dat de zonde in de wereld was gekomen door den val van Adam, maar Jezus heeft nooit een woord gezegd over al die brandende vragen, nooit een woord over den hof van Eden, de schepping van Adam en Eva, de verzoeking en den val.

En toch, zoo iemand, dan moest hij het weten, daar hij volgens de kerkleer op aarde was gekomen om de menschheid van de gevolgen van dien zondeval te verlossen.

Als ik dan moet kiezen - en die keuze *is* er - tusschen Paulus en Jezus, dan kies ik Jezus.

Maar hoe dan ook, Paulus zegt uitdrukkelijk 1 Tim: 2:4 dat, volgens God's wil, eens alle menschen zalig zullen worden. *Allen* rechtvaardigen en onrechtvaardigen, Joden en heidenen, vrijen en slaven, allen zullen vergaderd worden als ééne kudde onder één herder. Nooit en nergens predikt Paulus de wreede leer der uitverkiezing.

En de Zoon des menschen noemde allen zonder onderscheid kinderen van den hemelschen Vader, die den zondaar liefheeft en wil dat hij zich bekeert en leeft.

Al dat gepraat en gepreek over zonde en schuldgevoel in 't abstracte werkt zoo verwarrend, verbijsterend en verlammend.

P.H. Hugenholtz Jr schrijft hierover: Het opgeplakt, dogmatisch schuldgevoel, dat in orthodoxe kringen heerschende was en nog is, wordt in onze kringen niet gevonden. Goddank zou ik zeggen. Nergens heb ik het in zoo sterke, stuitende mate aangetroffen als in mijn eerste gemeente op de hooge Veluwe. De heimaaiërs en daglooners, althans velen hunner, waren doorkneed in den Heidelbergschen Catechismus en het 'Kort Begrip'. Met één hunner, laat mij hem Kees noemen, een ruwen ongelikten heimaaiër, maar om zijn rechtzinnigheid, beroemd, had ik eens ongeveer het volgende gesprek:

Kees, nadat hij lang over het weer, de koeiën enz. had gebabbeld, valt opeens uit: 'dominee ik ben toch maar een ellendig zondaar, in zonde ontvangen en geboren, onbekwaam tot eenig goed en voor eeuwig zou ik verloren gaan, als ik geen borg had voor mijn ziel.'

Ik 'Ja Kees, je hebt volmaakt gelijk. Ik heb je al lang gehouden voor een ellendigen egoïst, die aan niets anders denkt dan aan zijn eigen voordeel, een tyran voor je vrouw en kinderen, en een plaag voor je omgeving.'

Kees: Wat denkt dominee wel? Zulke dingen laat ik mij niet zeggen. Ik ben een eerlijk en fafsoenlijk mensch, er valt niets op mij te zeggen en ik geef ieder wat hem toekomt. Maar zal ik dominee eens wat zeggen: 'je bent een onwedergeboren, natuurlijk mensch, je kent den Heere niet en met al je mooie woorden preek je de menschen naar de hel. Ik zal voor je bidden dat de Heere je eindelijk de oogen opene.'

Ik: Dank je wel Kees voor je goede bedoeling. Bid jij voor mijn bekeering, ik zal mijn best doen te werken voor de uwe.'

Ziedaar wel de grofste, leelijkste caricatuur, die men zich denken kan, van een gevoel zoo teer en heilig als het echte schuldgevoel.

Nu zal ik volstrekt niet beweren, dat het overal zoo uiterlijk opgeplakt is, of zich vertoont in zoo stuitende vorm. En, zijn ernstige en vrome rechtzinnigen, die in alle oprechtheid meenen alleen door het plaatsverlangend lijden van Jezus Christus verlost te kunnen worden.'

De zonde heeft geen zelfstandig bestaan, zij kan slechts ontstaan door en aan het goede. Als kind heeft onze zinnelijke natuur geheel de bovenhand, door ongehoorzaam te zijn leert het kind den eisch der gehoorzaamheid. 'De zonde' zegt Ph.R. Hugenholtz 'is een onvermijdelijke voorwaarde onzer ontwikkeling. Slechts bij het doen van het kwade, het eten van de vrucht van den boom der kennis van goed en kwaad komen wij tot die kennis. Wij zondigen niet door een in ons verborgen boos element te voorschijn te brengen, maar doordat de op zich zelf goede elementen in een verkeerde verhouding treden, een wanverhouding, die nog te bedenkelijker wordt doordien de gaven en krachten van verstand, gevoel en verbeelding, die het wettige streven moesten dienen, dan aan het onwettige dienstbaar worden, dit schragen en steunen.'

Jaren geleden had mijn echtgenoot, als rechter te Rotterdam, in instructie een toen zeer vermaard inbreker. Ik herinner mij, alsof het gisteren was, dat hij telkens als hij 'dien zondaar voor de wet' had gesproken, verbaasd en bedroefd was over hem en dikwijls zei: jammer van dien man, er is niets laags of gemeens in hem. Het gaat mij

aan het hart, dat zóóveel goeds, al dat mooië en intelligente in een verkeerde bedding is geleid.

Ik heb dien man nooit kunnen vergeten en mij altijd verheugd, dat hij, heel kort daarna, uit de oefenschool der aarde is opgeroepen naar hooger school, naar een andere wereld, die deze terecht brengt. Een wereld, waar vroeger of later eens *allen*, die van den rechten weg waren afgedwaald, dien weg zullen terugvinden, den weg naar het Vaderhuis (hemel). Want een zondaar is een heilige op den verkeerden weg.*)

'De ziel van de haat is de liefde', zegt Schelling, wat hetzelfde beduidt als de zonde is verbasterde deugd, alle kwaad is verbasterd goed. Niemand zondigt ter wille van de zonde zelve, maar omdat, zooals Paulus het uitdrukt: 'de geest wel gewillig is, maar het vleesch zwak, omdat we geestelijk niet sterk genoeg zijn.'

Wanneer het geestelijke, het betere in ons, sluimert, krijgt het zinnelijke de overhand. Wanneer we het goddelijke in ons, onze eigen ware persoonlijkheid, de goddelijke vonk onder asch leggen te smeulen is er gevaar voor zonde.

*) 'A great sinner is a great saint gone wrong.'
R.J. CAMPBELL.

Maar onze ware persoonlijkheid, naar God's beeld geschapen, is goed en heilig, kan niet sterven, maar zal eens door strijd en lijden, door zonde tot volmaaktheid komen.

In allen, zelfs in den diepst gezonkene, is die vonk aanwezig en kan niet worden uitgebluscht. Mag ik eens in het kort verhalen hoe mooi Olive Schreiner in 'Dreams' illustreert wat ik bedoel. 'Iemand op aarde kon zijn broeder, den mensch niet vergeven. En hij was bedroefd en riep tot God: 'O, ik kan hem niet vergeven en ik kan niet leven zonder lief te hebben, niet leven en.... haten. Ik zie de zon niet schijnen, want er is zand in mijn oogen. O God, als ik nog maar éénmaal de wereld mocht zien, door U geschapen.... licht en mooi.

En God zond een Engel om dien man te genezen.

God had dien Engel de macht gegeven een menschelijke ziel te ontdoen van alles waardoor de eene ziel zich onderscheidt van de andere. En de man zag de kinderziel, het teedere leven nog sluimerend onder de morgendauw. En nadat de dauw was verdwenen, zag hij den jongeling drinken uit een beker veel te vol en te groot voor zijn lippen. En het water spatte over den beker heen en veel mooie verwachtingen werden verijdeld en niet vervuld.

En hij zag de uren van geestelijke blindheid, door de menschen 'zonde' genoemd, en de uren van inkeer tot zich zelf, door de menschen rechtvaardigheid geheeten; de uren van kracht, en de uren van zwakheid; hij zag wat de ziel had *kunnen* zijn, maar (hier op aarde) nooit zou worden.

En de Engel vroeg: Wat is het?

En de man antwoordde: dat ben ik zelf.

Toen gaf God den Engel de macht om de ziel te ontdoen van alles, waardoor de individueele ziel zich onderscheidt van de wereldziel. En de man zag den kleinen droppel, waarin het gansche heelal zich weerspiegelt. Hij zag dát, waar de kiem zich beweegt in het ei, dát, waardoor de kleine vingertjes van het pas geboren kindje zich bewegen en waardoor de bladeren der boomen naar boven wijzen, en dát, waardoor de visschen zwemmen in de zee en de mossen groeien op de bergtoppen.

En de man boog het hoofd en sidderde, en hij fluisterde: 'het is God.'

En de Engel sloot de oogen van den man en toen hij ze weer opende, zag hij op eenigen afstand iemand wandelen - want de Engel had aan de ziel zijn uiterlijke gedaante en kleeding teruggegeven.

En de Engel vroeg: kent gij hem?

En de man zei: ik ken hem en zag lang naar hem.

En de Engel zeide: Wilt gij vergeven?

Maar de man antwoordde: Hoe heerlijk mooi is mijn broeder.

En de Engel lachte vriendelijk en ging terug naar God. Maar de twee menschen waren *te zamen* op aarde.'

Zóó heeft Jezus de menschen gezien. Hij zag het goede in allen, zelfs in de paria's der maatschappij, en in dat goede geloofde, vertrouwde hij, en dáárdoor, door den mensch te openbaren aan zich zelf, redde hij hem. Dáárdoor, door dien geest van liefde redde hij de menschheid, redt hij ons nog altijd. Daarom kon hij spreken vol overtuiging, vol vertrouwen: 'uwe zonden zijn u vergeven, ga heen en zondig niet meer.'

Hij wist, dat hiérdoor, door liefde en vertrouwen - door vergeving als ge het zoo noemen wilt - de goddelijke vonk weer werd aangeblazen tot een heldere vlam.

God heeft geen zondebok noodig om Zijn dwalend kind vergiffenis te schenken. Wij zijn vergeven terstond wanneer we oprecht berouw hebben, niet over de ellende, die we misschien brachten over ons zelf of anderen, niet slechts over de *gevolgen* der zonde, *maar over haar zelve.*

Maar dat vergeven heeft niets, absoluut niets, te maken met kwijtschelding van straf, Dit laatste is onmogelijk, daar de zonde zelve haar straf in zich draagt. Er is geen andere straf der zonde dan haar natuurlijk, onvermijdelijk gevolg. Zonder boete en berouw geen loutering, geen toekomst. We moeten gelouterd worden in de vlammen van wroeging en berouw, de onuitbluschbare vlammen der hel. Kwijtschelding van straf is onmogelijk voor den heiligen God, omdat het onheilig is. Dat zou juist geen genade zijn, want in de boete ligt de genade.

We moeten betalen tot de laatste penning, maar dan ook zijn we vrij.

Iedere straf, - om bij het woord te blijven - beoogt verbetering. Ouders straffen hun kinderen om ze beter te maken. Een geneesheer doet zijn patienten soms pijn om ze te genezen. Al ware het alleen dáárom, zijn eeuwige straffen onzin, omdat ze geen verbetering, geen genezing beoogen, omdat ze geen doel trachten te bereiken hoegenaamd.

Dat de onbeschaafde natuurvolken - de

menschheid in haar kindsheid - zich hun afgoden zoo gedrochtelijk voorstelden is eenigszins te begrijpen. Maar dat Christenen(?) nog niet verder zijn gekomen, zich hun God denken als een wraakzuchtig tyran? Is het geen beleediging, geen heiligschennis? Is het geen verloochening van Christus, geen miskenning van den grooten Godsgezant en zijn liefdeleer?

Is er dan nog steeds in de wereld geen plaats voor hem? Bant men op aarde nog altijd den hemel uit?

'Eeuwige Voorzienigheid, laat mij slechts aan Uw onmerkbaren tred niet vertwijfelen, zelfs niet, wanneer Gij mij toeschijnt terug te gaan'. Er zijn oogenblikken in ieders leven, dat men die woorden van Lessing tot de zijne zou willen maken, maar in onze beste oogenblikken, als we helderder zien, bespeuren we, dat die teruggang toch maar schijn is. De natuur gaat haast altijd boven de leer, de innige vroomheid des harten boven dogma's en kunstige systemen. Zooals P.H. Hugenholtz Jr geestig opmerkt: 'Gelukkig was Dante even ontrouw aan de kerkleer, toen hij zich Virgilius, den grooten heiden, tot zijn leidsman koos, als vele rechtzinnigen, die met aanstaande hel-bewoners op de vriendelijkste wijze omgaan.'

Ik kan ook niet gelooven, dat iemand die nadenkt, ijveren zou voor een leer, die slechts enkelen zalig maakt. De hel - ik kan het niet anders voelen - doet toch den hemel te niet.

'Maar Judas dan', vroeg iemand mij eens.

'Toen heeft Judas de dertig zilverlingen den overpriesters teruggebracht, zeggende: "ik heb gezondigd, verradende onschuldig bloed". En als hij de zilverlingen in den tempel geworpen had, vertrok hij vandaar en henengaande, verworgde hij zichzelven.'

O, dat berouw, dat wanhopige berouw, was het geen hel? Waanzinnig van wroeging en brandende, heische pijn, trachtte hij er een eind aan te maken. En toen?... Ik heb mij dikwijls voorgesteld, - zóó dikwijls, dat het een levende werkelijkheid voor mij geworden is - dat het eerste, wat hij zag aan gene zijde, was: het diep-bedroefde gelaat van den verraden Meester. Hoe Judas ineenkromp, radeloos van angst. En hoe de groote Geneesheer der zielen hem genas, hem redde door vergevende liefde. Hoe die vergeving was... geen kwijtschelding van straf, o neen, als kolen vuur op zijn hoofd, als brandende pijn in zijn gemartelde ziel. En... het is geen droombeeld voor mij, maar zoo reëel, zóó echt menschelijk, (d.w.z. het goddelijke in den mensch) dat daarna in alle volgende eeuwen, tot op den huidigen dag en altijd door, nooit iemand trouwer discipel van Jezus is geweest dan Judas.

Want de liefde overwint *alle* dingen en *alle* menschen. Liefde is niet slechts de eeste maar de eenige, de eeuwige: Zij is de sleutel die op *alle* harten past, de sleutel die éénmaal *allen* opent de poorten des hemels.

Hij, die de poorten des hemels sluit voor anderen, sluit ze voor zich zelf.

Men ziet en voelt en vindt den hemel niet voor zich zelf alleen. Men vindt hem niet door eeuwig te tobben over de zonde en te denken aan de redding van zijn eigen ziel. Als men zoo héél bang is voor zich zelf, zoo héél voorzichtig over de aarde heengaat om vooral zichzelf niet te bemorsen, om zich niet te stooten aan een steentje, om niet te struikelen en te vallen, ziet men niets van de menschen om zich heen, niets van den mooiën, blauwen hemel, die schijnt te rusten op de zuilen der dennen.

Slechts door en voor en met anderen vindt men den hemel, door anderer ziel te redden redt men zijn eigen.

‘Who stands alone, shall surely fall!
Who folds the falling to his breast
Stands sure and firm in spite of all,
While angel's choirs proclaim him blest.’

Door de menschen te vertellen, dat ze verdoemelijk zijn in Adam, van nature geneigd tot alle kwaad, dat ze slecht zijn, maakt men ze slecht.

Ruskin zegt: ‘Indien wij voor elke berisping, die wij uitspreken over de ondeugden der menschen een beroep op hunne harten, deden, indien wij inplaats van telkens te spreken over hetgeen God van hen eischt, meer konden toonen, hoe vriendelijk Hij jegens hen is, indien wij bij elke waarschuwing van den dood *bewijzen*[*)] en beloften van onsterfelijkheid konden geven, kortom indien wij in plaats van aan te nemen het bestaan van een vrees-inboezemende Godheid, welke de menschen, ofschoon zij haar niet durven en kunnen ontkennen, altijd onwillig maakt en soms niet in staat zijn te begrijpen, hen wezen op eene nabije, zichtbare, niet te ontwijken, maar allen wèldoende God, wiens tegenwoordigheid de aarde zelve tot een hemel maakt, ik denk, dat er minder doove

*) Ik cursiveer.

kinderen zouden zitten op de marktplaatsen van het leven.'

Aan ons spiritualisten, de schoone taak, de heerlijke roeping die doove kinderen te doen hooren.

Hoe? Door het leven op aarde te leven in toewijding aan den hemel, het vergankelijke dienstbaar te maken aan het onvergankelijke. Dat wil zeggen, niet door zelfzucht, maar door trouwe liefde en plichtgevoel te zijn bezield en te worden gedreven. Door in de menschen te gelooven, door hen gelukkiger te maken en daardoor beter, door den hemel te brengen hier op aarde, boven de hoofden, en in de harten der menschen.

Men is niet 'in den hemel' als de hemel niet woont binnen in ons.

'Het koninkrijk God's is *in* ulieden' Luc. 17:21.

Dit is het eeuwige leven U te kennen den eenigen, waarachtigen God en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt.'

Met andere woorden, het eeuwige leven is niet zoozeer een plaats als een toestand is geestelijk *zijn*, is liefde, want '*een iegelijk die liefheeft kent God.*'

De sferen, - de meer geestelijke wereld na deze aarde - zijn niet op onmogelijk verren afstand van ons verwijderd, maar in onze onmiddelijke nabijheid, rondom ons, het zienlijke smelt samen met het ongeziene, maar liefde, zij alleen, opent èn hier en daar de poorten des hemels.

Omdat wij menschen niet zijn, wat we wezen moeten, geen enkelen dag, geen enkel uur, is de wereld het ook niet.

Het lijden der aarde, de droefheid en ellende zijn geen aanklacht tegen God, maar tegen ons zelf. Wij menschen bederven het scheppingswerk door gebrek aan liefde, door liefdeloosheid, waardoor we vergeten: 'als één lid lijdt, lijden alle leden', en waardoor we niet meevoelen en mee-leven het lijden van anderen.

De wereld zal beter worden wanneer de menschen gelukkiger en dààrdoor beter zijn. Dan eerst zal in waarheid heerschen, het recht van den sterkste. Niet van hem, die een sterk lichaam heeft, veel physieke kracht, of veel geld, waardoor hij invloed en macht en kracht kan koopen, maar het recht van den moreel sterke, den liefdevolle.

Want 'de liefde is uit God en wie in de liefde blijft, die blijft in God en God in hem.' 1 Joh: 4:10! En de kille schaduwen van haat, en onverdraagzaamheid en eigengerechtigheid sluipen weg voor de heldere zon en die zon straalt warmte, licht en leven de wereld in. De blauwe hemel uit onze kinderjaren rust weer op de zuilen der dennen en de horizon breidt zich uit en de hemel welft zich troostend over de aarde heen. Een heerlijke belofte van betere dagen, die voor haar komen zullen. Dagen van meer intens, rijker, lichter leven. Dan... in een innige omhelzing van hemel en aarde zullen alle dissonanten worden opgelost in eeuwige harmonie.

Dan is voor allen het ideaal bereikt: 'aarde en hemel één'.... 'en God zag dat het goed was.'

De Hemel.

De kerk *schetst* soms een hemel,
Met kleuren wonderbaar;
Meer hel voor mij dan hemel,
Zoo leelijk en onwáár.

De liefde *schept* een hemel,

Zij zoekt, zij preekt hem niet,
Zij droomt hem niet slechts ginder,
In eind'loos vèr verschiet.

Zij leeft niet voor een hemel,
Waar zij eens komen zal;
Zij draagt hem altijd mede
En schept hem overal.

Den hemel binnen in zich,
Gaat zij steeds zeeg'nend rond,
Hem iedereen te brengen,
Die hem nog zelf niet vond.

En heeft zij hier op aarde
Haar heerlijk werk volbracht,
Dan is 't haar eigen hemel,
Die haar dáár tegenlacht.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

De Vlam.

Geef nimmer weg van eigen olie.
Al is uw lamp ook klein;
Eerst als heel helder brandt uw lampje,
Kan 't iets voor and'ren zijn.

De olie, die uw lamp moet voeden,
Verspil, vermors ze niet;
Het komt uw naaste niet ten goede
En baart u zelf verdriet.

Slechts *hij* kan helpen troosten, raden,
Die zelf *iets*, *iemand*, is;
Wiens lampje is ten allen tijde
Een licht in duisternis.

De *vlam*, die straalt naar alle zijden,
Dáár moogt gij and'ren mee verblijden,
Verwarmen wijd en zijd.

Dát licht moogt gij aan velen geven,
Als baken in het donk're leven,
Tot in alle□eeuwigheid.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Naar proza van MAETERLINCK.

De Bron.

De bron, waaraan g'uw dorst kwaamt lesschen,
In alle smart,
Bij alles, wat u wondde, griefde,
Dat was des Vader's heil'ge liefde,
Diep in uw hart.

Gij zijt de machtigst' openbaring
Door God gewijd,
O, Menschenzoon, zoo rein en heilig,
Hoe voelen wij ons kalm en veilig
Bij u altijd.

Getrouwe heiland, Licht der wereld,
Verlicht ons hart,
Opdat de stem van uwen Vader
Ook ons moog' klinken, telkens nader,
In alle smart.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Boekbeschouwing.

I. Van twee Levens door Anna van Gogh-Kaulbach.

Als ik zulke boeken lees als dit nieuwe geestes-product van mevrouw van Gogh-Kaulbach vraag ik mij altijd af: wáártoe zijn ze eigenlijk geschreven, en, wie leest ze?

Want immers, zulke onderwerpen als 't onderhavige, zoo'n amourette van 'n artist-jong-meisje, dat half ‘kunstenares’ is en half vrouw, 't is al zoo oneindige malen behandeld in de laatste tientallen jaren, zoo oneindige malen - - tot vervelens toe.

Misschien ook wel tot schade en schande van menig slachtoffertje, dat, zulke historietjes lezend, meent dat exposeeren èn verkoopen zoo wat 't zelfde is in de schilderswereld, en, vertrouwend op het boeken-voorbeeld van ‘Ada’ en dergelijken, goedsmoeds de wereld ingaat om..., in 99 van 100 gevallen minstens, bedrogen uit te komen, en berooid en verarmd te eindigen.

Intusschen niet dáárin, in dat zoo heel-gemakkelijk er komen van mevrouw van Gogh's ‘Ada’ zit 'm de zaak waarop het aankomt. Mijnentwege, Ada's, die, na een voorspoedige studie, al heel gauw zooveel verdienen als schilderes dat ze hooghartig de haar nog wel met veel liefde opgedrongen vaderlijke maandtoelage kunnen terugwijzen, zij mogen niet talrijk voorkomen, zij *zijn* er dan toch hier en daar. Soit.

Maar... de rest. Waarom *kan* een vrouw toch nooit oprecht zijn als ze zulke vrouwtoestanden afbeeldt? Waarom, inplaats van ons 't eeuwige eerlijke vreeselijke *conflict* te durven schilderen tusschen ons-vrouw-zijn en òns beroep, ons vak, onze kunst, vindt ook deze niet van talent ontbloote schrijfster het voor de zooveelste maal noodig om schuilhoekje te gaan spelen waar het geldt de consequentie van een onafhankelijk de eigen persoonlijkheid uit leven willen aan te durven, en ons dientengevolge voor te voeren niet een waarachtige, levende, lijdende, temperamentvolle *vrouw*, maar een nuchter, van top tot teen bedacht boekenjuffertje. Deze Ada, die, midden in haar liefdesroes, tot den man om wiens wille zij alle moraalwetten vertreedt, kan gaan redeneeren over haar 'kunst', die haar weerhouden zal, altijd weerhouden, een kind te willen hebben, zij is niet levenswaar, niet ècht, niet de moeite waard dat men zich ook maar éèn oogenblik voor haar interesseert. (Daarom zei ik hierboven dat ik mij afvraag waartoe eigenlijk zulke boeken geschreven worden). Hoor maar eens:

Hunne heerlijke zinnenliefde scheen hun wel de allerschoonste, *wel de vluchtigste*, *licht gewiekt als een vlinder.*

... Op zulk een avond in zijn armen was het dat zij de eerste bedachtzame woorden vond... En 't was, *toen ze*, *na dezen avond nog wakker lag in bed*, *dat zij voor 't eerst de gedachte toeliet*, *die al meer in haar was opgeflitst, de overtuiging dat hunne liefde geen nieuw leven mocht wekken.* - -

Zij zou niet in staat zijn zich te wijden aan een kind. Zij moest zich geven aan hare kunst. - - - *'t Zou heel haar leven veranderen*, *'t zou hare vrijheid belemmeren*, *een zelfstrijd brengen*, *waaruit naar alle kanten ongeluk dreigde. Zij kon niet buiten haar werk en niet buiten haar vrijheid; waar dit overdenken mogelijk iets te kort deed aan de volheid van hun geluk*, *moest dit een offer zijn gebracht aan hare kunst*, *een licht offer.*

Plaatsgebrek belet mij nog meer van deze fraaiigheden aan te halen. Ik wijs nog even uitdrukkelijk op die alle beteekenis van vrou-

wenroeping in het aangezicht slaande naïeve slot-opmerking: een ‘licht offer’, - waar het geldt het ontwakende leven, dat de vrucht is, en behoort te zijn, van mooie normale man-en-vrouw-liefde aldoor te *willen* vermijden, ontvluchten, uit dorre ‘kunst’-aanbidding. Is het niet in-treurig, dat zich, juist heden ten dage, hoe langer hoe meer leenen tot het verkondigen dezer theorie van de opzettelijke onvruchtbaarheid als *de* eenige en *de* wenschelijke oplossing van geslachts-omgang? Ik voor mij stel daartegenover lijnrecht de andere theorie, dat iedere vrouw, die zich buiten de wet om uit eerlijke liefde géét aan 'n man, haar daad als het ware eerst heiligt door het verwekken van de *vrucht* van die daad, indien zij zich daaraan wijdt, er voor leeft, er trotsch op is, er voor *moeder* wil zijn.

De meeste vrouw-auteurs echter *durven* deze eerlijke bekentenis niet aan, vooral niet in ons land, waarin het ‘onfatsoenlijk’ wordt gevonden, in de hoogste mate, indien een vrouw erkent dat zij neven alle kunst- en arbeidsbehoefte vòòr en boven alles *vrouw* is en *wil* blijven. Dáárom in de eerste plaats vloeit onze boeken-macht jaar op jaar over van dit soort van *on*ware kunst-rommannetjes, waarin, nu ja, even, en-passant, 't liefde-chapiter een beurt krijgt, maar altijd met den achtergrond van ‘de kunst’ vóór, op, en bovenaan.

Deze zelfde Ada, die reeds in hare eerste overgave-periode koud, en verstandig als een onderwijzeres, uitlegt aan haren ‘Ru’ *dat* en *waarom* zij geen kind wil hebben, legt hem 'n paar maanden later even koud en even verstandig uit, dat hij-ook te véél van haar tijd neemt, omdat hij haar graag steeds bij zich wil hebben, dat ze daarom niet bij elkaar behooren, want dat haar ‘kunst’ haar eischt zich te geven heelemaal.

Waarlijk, 't is geen wonder dat ‘Ru’, die trouwens in 't heele verhaal 'n nulligen weinig-beteekenden indruk maakt, heel gewillig afscheid neemt van deze temperament-looze, ijskoude levensgezellin, en hare oplossing de beste vindt die er bestaat.

- - Wie lezen zulke boeken? vraag ik. Niet de rijpere geestverwanten van mevrouw van Gogh-Kaulbach. Die weten even goed als zij-zelven dat zij maar wat er op los schrijft, omdat zij de waarheid niet *wil* en niet *durft* zeggen in 'n boek. Ook niet de gewone roman-lezers; die zijn oververzadigd van deze tamme, goed-afloopende, van alle levenswaarheid ontbloote verhaaltjes, van 'n artistjeman en 'n artistje-vrouw, die we heel interessant moeten vinden, in hun backfisch-lief en leed, terwijl zij, in werkelijkheid, van leed en smart blijkbaar niets doorvoelen, en even gemakkelijk weer vàn elkaar gaan als ze tot elkaar kwamen. Er is maar een categorie, geloof ik, van lezers die zulke boeken als ‘Van twee Levens’ mooi vinden, en dat is die der aankomende meisjes, in hun eerste studie-jaar aan muziek- of teekenacademie; die, - kinderen nog in levensbegeerten, - smachtend naar 't mooie van een verwante mannenziel, beelden zich te goeder trouw in dat de zachtzinnige, diep-gevoelige, zich als 'n speelbal latende leiden boeken-‘Ru's’, de mannen zijn waaruit de wereld der werkelijkheid bestaat. En ze beelden zich óók in dat haarzelven zoo'n leven van gemakkelijken roem is weggelegd als aan de Ada's. En, omdat ze van *ware* liefde nog niets begrijpen, vinden ze Ada's angst voor kinderen-krijgen, en haar kunst-praatjes, heel-subliem, en bewonderen haar geestkracht. En ze leenen elkaar zoo'n boek verrukt uit; en dwepen ermee. En vinden het ‘schattig’.

En, op een goeden dag, staan ze met betraande oogen voor de werkelijkheid, die zoo heel anders is, zoo heel anders. Want, die bestaat uit eenerzijds mannen met heel andere karakters dan die van den lamlendigen ‘Ru’, en andererzijds uit vrouwen,

die, *als* ze liefhebben, een tijdlang *alles*, óók haar kunst, óók haar talenten, zelfs haar vrouwwaarde, vergeten, en opofferen.

Dan heb je de poppen aan het dansen.

Waartoe zulke boeken geschreven worden? Waarschijnlijk om dezelfde reden waarom menig kunstwerk tot stand komt, van den hoogsten rang soms, om geld; puur en alleen om 't lieve geld. Middelmaat-menschen en middelmaat-artisten alleen geven namelijk hemelhoog op van ‘Kunst’, met een gróóte letter, die, volgens hen, de eenige oorzaak is van hun drang tot scheppen. Sommigen onder hen, er zijn er soms heel rijke jongelui onder, gelooven dat ook werkelijk; zijn al dolblij als ze zich geexposeerd, op een concert uitgevoerd, of gedrukt zien, alleen om de eer. Maar, juist de gróótste meesterwerken, alle eeuwen door, zijn dikwijls in de éérste plaats enkel en alleen tot stand gekomen onder den druk van het harde *moeten* - om wat te verdienen, om een gezin te onderhouden, om armoede te weren. En diegenen, die *aldus* begonnen, hebben er zich nooit voor geschaamd, ook in later jaren, als de weelde

bij hen hun intocht had gedaan, te erkennen, dat zij werkten, en werken bleven, om geld, véél geld, te verdienen. Daarneven echter beweegt zich een breede schare van grootheden van minderen rang, die, al scheppend op een of ander kunstgebied, zichzelf een levenspositie veroverden zonder dat zij het brachten tot den roem van een genie te zijn geworden. Die menschen leveren schilderijen, composities, boeken, gedichten. Ook mevrouw Van Gogh - Kaulbach verschijnt elk jaar met een ‘nieuw boek’ voor de lezerswereld. Blijkbaar heeft het haar daarbij dit jaar ontbroken aan de rechte inspiratie een nieuw gegeven te vinden. Zij is dus gaan omwroeten in het oude afgezaagde genre van den kunstdoenerigen roman, van de juffrouw, die, tegen den zin harer tot de gewone beschaafde klasse behoorende ouders, artiste wordt, die magnifique slaagt terstond, die, en-passant, 'n liefdes-historietje doormaakt, en die ten slotte, fier en onafhankelijk, man en kind weet af te wijzen als harer onwaardig, om haar ‘kunst’. - Inderdaad, dat genre is afgezaagd. Wij weten sinds lang van de nieuwe vrouw, die, welke óók artiste is, maar daarneven *vrouw* ook, die lijdt en strijdt dóór dat vrouw-zijn, en geraakt in continueele conflicten daardoor met zichzelve als vrouw en met haar leven als artist. Ik vind het jammer dat mevrouw Van Gogh *dat* onderwerp, die vrouw uit de hedendaagsche werkelijkheid, niet aandurfde, inplaats daarvan schiep 'n boeken-juffertje, zonder ziel, en zonder hart. Daardoor is haar roman kinderachtig en onbelangrijk, 'n verhaaltje méér niet, verteld in haren gewonen vlotten, maar dit maal héél-oppervlakkigen toon.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Keizer Napoleon als mensch door Arthur Levij. (Uitgever J.G. Broese, Utrecht).

Ik moet vooropstellen, dat ik een bewonderaarster ben van Napoleon. Niettegenstaande ik zijn oorlogen afschuwelijk vind, en zijn onverdedigbare moord op den Duc d'Enghien mij met afschuw vervult is deze reus onder de dwergen - waaruit het menschdom over 't algemeen is samengesteld - mij daarom bovenal sympatiek, omdat hij is geweest een iemand, een, die, grootgeworden door de kleinheid der menschheid, daardoor alle recht had hen zoo ruimschoots te verachten als hij 't deed, hen den voet op den nek te zetten, waaronder ze zich zoo willig kromden, hem aanbiddend als slaven, totdat het oogenblik was gekomen, waarop ze hem met steenen durfden gooien; juist diezelfde menschen natuurlijk, die hem 't meest in zijn machtsdagen hadden gevleid, en als een halfgod uitgekreten.

Dat is het wat voor mij de levens-tragedie van Napoleon zoo aantrekkelijk maakt, om er zich telkens en telkens weer in te verdiepen: 't tragisch-menschelijke in de door hem doorleefde toestanden. Eerst zijn verheffing, van 'n gewonen armen luitenant tot op den troon van datzelfde Frankrijk, dat, weinige jaren van te voren, zijn eeuwen-lang ‘bij de gratie Gods’ geregeerd hebbend koningsgeslacht had verdreven in bloed en tranen van duizenden, dan zijn val op het oogenblik-zelf, waarop hem, in het bezit van den stamhouder, den meest vurigen wensch zijns levens wras geworden, waarop banden van echt hem verbonden aan een regeerend vorstenhuis, waarop niets meer hem in den weg scheen te staan om zijn met zooveel strijd en oorlog bevochten zegenpralen te genieten in een lange periode van vrede. En

daarneven 't tragische van zijn particulier leven, zoo misdeeld, terwijl hij op den troon, als Keizer, zoo bevoorrecht scheen.

Immers, deze als regeerder zoo alles-aan-zijn-voeten ziende keizer, als man kon hij noch in zijn eerste vrouw, noch in zijn tweede datgene vinden, wat hij zoo vurig zocht, en van beiden zoo kinderlijk-deemoedig begeerde: liefde. Josephine, aan wie hij zich hechtte, toen hij haar huwde, met een bijna kinderachtige teederheid, die hem, te midden van den veldtocht in Italië, alles, al zijn roem, deed vergeten voor één vriendelijk woord van haar waarop hij telkens vergeefs wachtte, zij, daarover zijn alle geschiedschrijvers het eens, hoe zij ook overigens over hem oordeelen, goed, of slecht, beantwoordde deze trouwe genegenheid door hem reeds in dat eerste huwelijksjaar continueel te bedriegen en wat op den mouw te spelden, ja bijna openlijk belachelijk te maken. En Marie Louise, voor wie hij een ridderlijke aandoenlijke hoffelijkheid aan den dag legde, wier wel en wee hem nog bezighield, toen hij werd bestormd door de zorgen van zijn dreigenden ondergang, ook dit is een vaststaand feit, dat geen enkele geschiedschrijver betwist, zij beantwoordde deze eerlijke toewijding van den haar onbe-

grensd dankbaren echtgenoot en vader, door hem op de meest verachtelijke wijze in den steek te laten zoodra zij er kans toe zag, met een verkrachting van alle waardigheidsgevoel, die haar dan ook de welverdiende minachting van iedereen op den hals heeft gehaald.

Dit alles zijn zoovele historische feiten. Geschiedenis, in 't algemeen genomen, hoe onbetrouwbaar is zij overigens! Terecht schrijft daarom dan ook François Coppee in zijn voorrede bij het hier ter bespreking voor mij liggende boek:

Wat zijn onze pogingen om tot de waarheid te komen toch ijdel. In alles en zelfs in de geschiedenis. In het verleden welke nevelen! Wat weten we ervan?

En dan welke tegenstrijdigheden! Wie heeft er gezegd dat Lucretia Borgia een giftmengster was en bloedschande bedreef? Een andere geleerde dokter komt aanloopen, de handen vol paperassen, om ons het tegendeel te bewijzen. - - - Wanneer ik de beide geschriften opensla, die voor me op de tafel liggen, dan is Thiers te gelijkertijd de stichter der republiek, en de rampzalige grijsaard met de bloedige handen. Welk een wanorde. Wat een modderpoel!

Zoo is het. De geschiedschrijvers laten zich zonder uitzondering leiden door hun persoonlijke gevoelens en opvattingen, al willen ze ook nog zoo neutraal blijven. Maar bovendien, zij putten uit bronnen die, op hun beurt, evenmin neutraal zijn. Daarom, waar het reeds niet mogelijk is van een hedendaagsch staatsman of een hedendaagsche historische gebeurtenis het volledige ‘achter de schermen’ te weten, daar geldt dat zeker nog veel meer van menschen en dingen thuisbehoorend in verleden tijd. De eene soort geschiedschrijvers verheerlijken Napoleon als een halfgod, de anderen halen hem naar beneden als een verachtelijk monster, een epilepticus, een man zonder gevoel niet alleen, maar ook zonder eenige beteekenis, die zijn geluk alleen heeft te danken gehad aan 't blinde toeval. Wat Arthur Levy betreft, hij ook put niet uit nieuwe nog onuitgegeven bronnen, of verspreidt nieuw licht over in het duister gebleven zaken. Aan de hand van de meest bekende boeken en mémoires over Napoleon handelend, waarvan hij een lijstje geeft in zijn werk, wil hij zijn lezers meesleepen tot dezelfde geestdriftige bewondering die hij-zelf voelt voor zijn held. Zooals ik begon met te zeggen, bij mij was dat niet noodig omdat ik-ook Napoleon bewonder. Maar, ware dat niet het geval, dan zou ik, geloof ik, te veel voelen de partijdigheid, en daardoor oppervlakkigheid in des heeren Levy's beschouwingen, om door hem te worden gebracht tot een gloedvolle overtuiging van het ongelijk door des Keizers aanvallers hem aangedaan. -

De grieven tegen Napoleon ingebracht zijn vele en talrijk, en Arthur Levy verdeelt ze in verschillende hoofdstukken: zijn verhouding tot zijn familie, de welbekende beschuldiging als zoude hij met zijn zuster, en met zijn stiefdochter, overspel hebben begaan, de politieke moord op den Duc d'Enghien, de verjaging van madame de Stael, de veroordeeling van generaal Moreau. - Het is niet meer doenlijk, ook al wil Arthur Levy het nog zoo gaarne zoo doen voorkomen, thans nog uit te maken dat de Keizer wat de eerste beschuldiging aangaat onschuldig is geweest. Een groot man echter - m.i. dient men dat wel in het oog te houden vóór men zulke praatjes al te spoedig gelooft - wordt altijd belasterd, wordt altijd gegooid met vuil. Door hen die van hem jaloersch zijn. Aangaande de niet te ontkennen onrechtvaardige veroordeeling van den Duc d'Enghien, zegt de auteur, terecht m.i., dat men deze treurige zaak moet beschouwen als een dier politieke moorden, waartoe van tijd tot tijd elk groot

staatsman zijn toevlucht neemt, noodgedwongen. Madame de Remusat beschrijft den tweestrijd van Napoleon, de spanning van dien gedenkwaardigen avond, de ècht-vrouwelijke rol door Josephine toen gespeeld, ééne van medelijden en van willen-redden, zoo boeiend als een roman-tafereel. Overigens ben ik het met den schrijver eens, wanneer hij wijst op het onbetrouwbare van hare memoires, omdat men, ze lezend, voelt en tast dat ze teleurgesteld is geweest, als vrouw, door den man, en daarom, van achteren beschouwd, een schop geeft achterna aan dengene die haar, toen hij de machtige Keizer was, finantieel en anderzinds uit den nood hielp. Trouwens bijna zonder uitzondering hebben dat al zijn protégés gedaan; juist daarom vind ik de figuur van Napoleon - zelfs aangenomen dat hij overigens een tyran en een slecht mensch is geweest - zoo intragisch. Al degenen die hem hunne verheffing dankten lieten hem in den steek, zoodra het geluk zich tegen hem keerde. Lees b.v. in het boek van Arthur Levy hoe het volk - dat zelfde volk dat hem als Keizer afgodisch en slavenziel-achtig vereerde. - hem heeft uitgejouwd, met steenen nagegooid, beleedigd

en bespot, toen hij als gevangene naar St. Helena reisde. En zijn generaals en maarschalken - door hem met titels en rijkdommen begiftigd jarenlang, gemaakt tot de eerste mannen van Europa, - als hij in Fontainebleau aarzelt de akte van afstand te onderteekenen, dan durven ze hem op de lompste manier haasten en dringen. ‘'t Leger heeft geen vertrouwen meer in U. - Wij hebben er genoeg van. - Geen plichtplegingen meer’. - Daarneven, in zijn particuliere leven, de vrouwen die hij het meest had liefgehad, Josephine, hare dochter Hortense, Marie-Louise. De beide eersten konden in hare coquetterie en wuftheid de verzoeking om met den Keizer van Rusland te flirten niet weerstaan, gaven feesten en intieme dinertjes aan diezelfde vorsten, die den man hadden ten val gebracht aan wien beiden alles dankten zonder eenig voorbehoud. En Marie Louise, die reeds immers door haar moederschap van den Koning van Rome verplicht ware geweest den vader van haar kind trouw te blijven, maar die daarenboven ook zelve herhaaldelijk in hare particuliere brieven aan hare intiemste vriendinnen getuigenis aflegde van haar smart als de Keizer niet bij haar was, van haar verlangen naar hem, van haar geluk in zijn tegenwoordigheid, zij wist niets beters te doen, nu die Keizer was vervallen verklaard van den troon, dan hem, als een gebruikt meubel, van zich te stooten, om haar zinnen te bedwelmen aan den graaf van Neipperg, zonder eenig besef van zooiets als vrouwelijk gevoel van eigenwaarde, noch van ook maar de geringste menschelijke dankbaarheid jegens den echtgenoot, die haar met de teederste zorgen had omringd.

Daarom, hoe men ook over Napoleon wil oordeelen, uit een algemeen menschelijk oogpunt beschouwd is zijn levensgeschiedenis spannender en afwisselender in elk geval, dan die van elken held uit den meest avontuurlijken roman. M.i. kan niemand dan ook het boek van Arthur Levy lezen zonder getroffen te worden door de tragiek van dit levenslot. Het is gemakkelijk, van achteren beschouwd, op hoogen toon, als men zelf een dwerg is, den gevallen reus te beschimpen, en tegen zijn voetstuk te spuwen - zooals heden ten dage, in Frankrijk speciaal, mode is. Maar, voor wie voèlt, is er iets onbeschrijfelijk roerendweemoedigs in de gedachte, dat de man die Europa regeerde, die Keizers en Koningen schiep, die in den Koning van Rome zijn dynastie meende te zien bevestigd, gedoemd werd plotseling tot een leven van lijden naar lichaam en ziel op St. Helena, jaar in jaar uit, verlaten door al degenen die door hem groot waren geworden, overgeleverd aan de wreedheid en willekeur zijner vijanden van het begin af, de Engelschen; een gevangen leeuw, dien men hoonde, nu hij zijn tanden had verloren. En, uit een algemeen menschelijk oogpunt beschouwd, wat meer en beter dan deze levensgeschiedenis leert ons kennen de diepten van laagheid, waartoe het menschelijk gemoed in staat is? Hoe heeft niet alles, letterlijk alles, zoowel in Frankrijk als daarbuiten, hem opgevleid, hem in de hoogte gestoken, hem aangewezen als den door de Voorzienigheid aangewezen bevrijder! En hoe werd diezelfde Voorzienigheid niet uitgespeeld na zijn val, als hebbende ingegrepen om den ‘tyran’ tot den ondergang te brengen!

En men verwondert zich dan nog dat Napoleon, die achter de schermen zag van dat comediespel, niet veel gaf om 'n menschenleven, dat hij de massa verachtte, de vorsten beschouwde als zijn speelballen. Hij voelde - dat verklaart m.i. zijn geheele karakter - zijn eigen onmetelijke hoogte boven 't gewone peil van het menschdom. Hij gebruikte de menschen, hij zette hen den voet op den nek, omdat hij wist uit ondervinding, dat ze niet beter waard waren dan dat. Hun eigen zich dat door hem laten doen bewees hem dat voortdurend. Er is geen voorbeeld in de geschiedenis,

waarin zich het heden Hossannah, morgen kruisigt Hem zoo sterk heeft bewaarheid, als in dat van Napoleon I. En daarom is hij mij persoonlijk sympathiek, omdat in hem zich belichaamt de theorie die ik huldig: De eenling, de superieure mensch, heeft aanleiding te over om de groote massa te verachten.

Van de vertaling, van de hand van Jonkheer Op ten Noort, mag ik zeggen dat zij goed en vloeiend aandoet. De vraag echter moet mij van het hart: wat heeft het Jonkheerschap van dezen meneer op het titelblad te maken? Ik kan mij begrijpen dat b.v. iemand die dokter in de letteren is, bij wijze van aanbeveling, dat vermeldt als hij een boek schrijft of vertaalt, maar een adelijke titel aankondigen, als vertaler, heeft zoo weinig zin in dit geval, dat het meedeelen daarvan zelfs het tegendeel bereikt van wat de bezitter ervan bedoelt, namelijk poenig aandoet, zoo iets van: wat zeggen jullie daar wel van, ik ben 'n jonkheer, dus niet de eerste de beste, *ik*, die dit boek vertaal!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Een Rijwielenfabriek (Fongers te Groningen).

Frontgebouw, waarin zich o.a. het directiekantoor en de kantoren der verschillende afdeelingen: fabricage, verkoop van rijwielen, contrôle der eigen filialen, reclame enz. bevinden en waarachter de sheddaken van de fabriek zich 100 M. diep uitstrekken. In het lagere gedeelte, links, is de engroszaak, in rijwielonderdeelen en toebehooren gevestigd, benevens het filiaal Groningen, met overdekte wielrijschool. De terreinen beslaan een oppervlakte van ruim 12700 M^2.

Wij durven er wat onder te verwedden, dat gij bij het lezen van dit opschrift voor U ziet een rommelige, naar vet, olie en banden riekende ruimte, waar half gedemonteerde rijwielen in bonte wanorde over den grond verspreid staan, oude banden aan een gasarm bengelen, smoezig gereedschap, waar tusschen een oude carbidbus met vaseline, poetslappen, verbogen spaken en dergelijke dingen de beschadigde werkbank bedekken, de vloernaden glinsteren van ingetrapte, weggesprongen kogels, in een woord: aan zulk een plaats des laatsten oordeels, waar gij met angst in 't hart Uw rijwiel achterlaat, omdat gij niet anders kunt; aan een rijwielherstelplaats.

En toch gelijkt de rijwielenfabriek,

Hoofdingang van de fabriek.

waarover wij U hier maar heel weinig willen vertellen, in niets op deze hel, integendeel.

Wanneer gij door de helder verlichte vestibule in het frontgebouw, waarop een deel der kantoren uitkomt, een smalle gang door en een trapje af zijt gegaan en meent, dat gij hier wel bij de fietsenwerkplaats zult zijn aangekomen, ziet ge, opkijkend, voor U een bord, waarop '*Verboden Toegang*' en daaronder door een 100 Meter lange, breede gang, met links en rechts glaswanden, waardoor allerlei van verre

onherkenbare zaken schemeren, sommige in heftige beweging. Wij willen alweder wedden, lezer: ‘gij verbaast U’. - Maar gij hebt weinig tijd en ge wilt de fietsenmakerij zien.

Links gaat een schuifdeur open, gij wacht even, want er komen een paar blauwgekielde mannen uit met nette kistjes, waarin een keurig gerangschikt diner..... neen, het zijn de montagedeelen van een rijwiel, die in het kistje passen, als passers in hun étui. Het menu is in een sleuf buiten aan het kistje geschoven. Alles glimt en blinkt U tegen; maar de blauwgekielden spoeden zich weg en ge ziet om U heen..... frames, frames

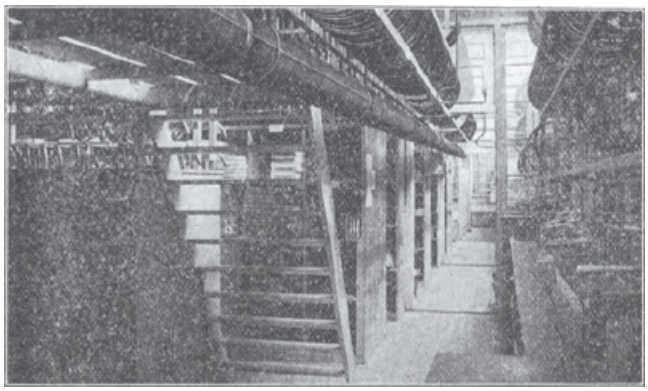

Magazijn van grondstoffen, bewerkte onderdeelen, gereedschappen enz.

en nog eens frames. Hoeveel zijn er, alle netjes, regelmatig opgehangen, op pennen, de remmen eraan gemonteerd, de trapas, tandwiel, vork, etc.?

'Tweeduizend', zegt Uw gids. Ge gaat verder, een trap af, naar den bandenkelder. Electrische gloeilampen glimmen aan. Duizenden banden ziet ge regelmatig op standaards, in verschillende groepen geplaatst, nummers erop. Rijen van vakken met opgerolde binnenbanden, velgkoorden, nummero zooveel tot zooveel, etc.. Gij klimt de trap weer op, gaat langs een steegje van kasten en vakken, nog een steegje en nog een. Ginds in de verte is het magazijn van ruwe goederen. Daar staan de staven staal voor de automatische draaibanken, daar de rollen bandstaal voor de ponsmachines.

'In gindsche vakken liggen de ruwe smeedbare gietijzeren frame-verbindingsstukken. Hier, vlak voor U is het magazijn van bewerkte goederen,

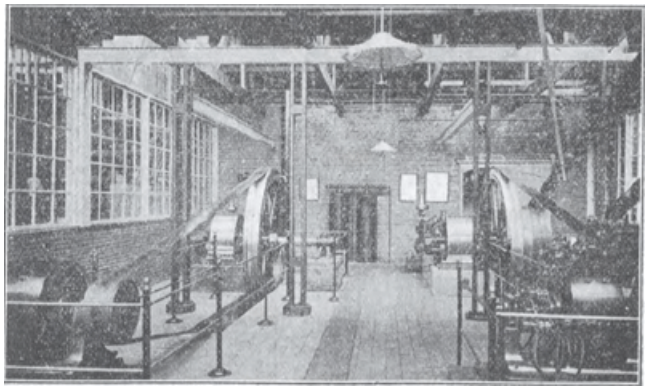

Machinekamer. De beide zuiggasmachines ontwikkelen een vermogen van ca. 100 P.K.

grootendeels bestaande uit deelen, die reeds een bewerking in de fabriek hebben ondergaan. Daar, waar wij juist stonden, is het magazijn van montagegoederen, de zadels, tasschen, pedalen, sturen, etc. De rekken met frames en wielen boven Uw hoofd behooren hier ook bij, evenals de bandenkelder.

Achter U loopt het af en aan. Ledige kisten worden op de toonbanken geplaatst. Volle afgehaald. Stapels banden schuiven langs Uw rug. Gij staat in den weg. Laat ons verder gaan.

U is weer in de 100 Meter lange gang en kijkt naar twee reusachtige buizen, een halve Meter dik, boven Uw hoofd. Wat zijn het? 'Velgen'. - Lezer ik wed niet meer!

Ge ziet links van U iets schemeren en draaien. Een deur gaat open, een gesuis en gefluit. 'Gasmotoren, 100 paardekracht, dynamo's voor het opwekken van electrische stroom voor licht en kracht'.

Verder de gang door. Hier moet gij oppassen. De deur is smal en er is veel verkeer van personeel en materiaal. Op den grond, in regelmatige groepen: frames, vorken, etc... Op tafels, kleinere deelen in bakken gerangschikt. ‘Dit is de controleplaats. In de vakjes langs den wand de honderden kalibers en meetwerktuigen voor het controleeren der onderdeelen. ‘Gij waadt door de kniehooge stapel bakken, manden en deelen en komt in een door glaswand omgeven ruimte; het kantoor van den werkmeester. Gij kijkt door de ruiten: alles draait, pulleys, riemen, assen..... Gij ziet de hoofdwerkplaats. Even bekijkt ge de verzameling van stukken, die de verschillende bewerkingen van elk onderdeel doen zien, de kasten met de controlekaarten en ge krijgt den indruk, dat hier niets gebeurt of het wordt gecontroleerd. Gij wilt iets vragen: ‘hoe komt het, dat er niet van het eene te veel en van het andere te weinig gemaakt wordt?’ Een boek wordt U voor gelegd....., kolommen, datums, cijfers.

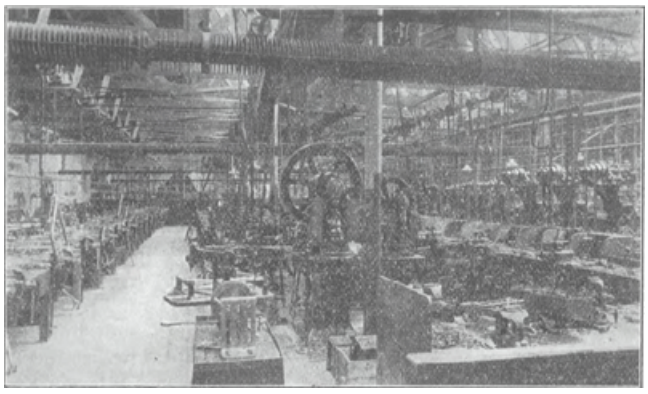

Hoofdwerkplaats. Rechts geschieden de machinale-, links de handbewerkingen.

Gij begrijpt er niets van, doch ge zegt ‘prachtig, prachtig’. Ge wilt nog iets vragen: Hoe weten al die menschen steeds wat ze moeten doen en hoe? Een lade gaat open. Een kaart wordt er uitgenomen; ge ziet een nummer. Een andere kaart wordt U voorgelegd. Ge ziet hetzelfde nummer. Gij ziet rijen van cijfers. Ge ziet in de laden, waaruit de kaart is genomen. Blauwe teekeningen met witte lijnen en witte cijfers erop. Ge hebt haast, zegt ‘dank U’ en gaat naar de hoofdwerkplaats.

Een straatje van onderling gelijke machines: ‘Boormachines’. Ze grommen voortdurend. Er zitten pijpen aan, waaruit melk schijnt te loopen: ‘boorolie’. De machine vlak bij U laat een harde tik hooren. Een werkman schiet toe, draait aan een aantal hefboomen, werpt iets in een bak, draait weer aan hefboomen en de machine bromt

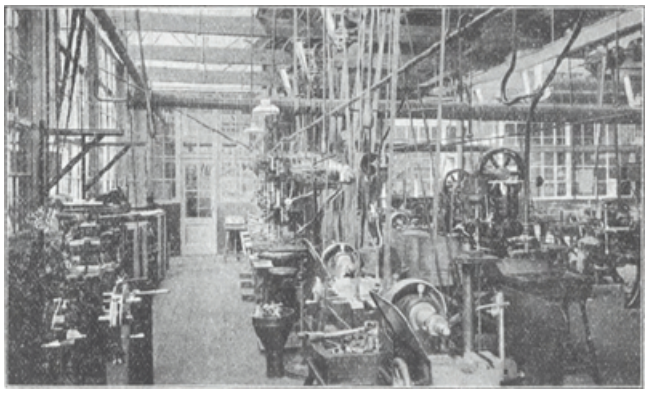

Groep van boormachines, hoofdzakelijk dienende voor de bewerking der raamverbindingsstukken.

anders. Ge gaat verder. Dit waren de boormachines, waarmede de gaten in de verbindingen worden geboord en zuiver op maat geruimd.’

Nu staat ge te midden van een groep draaibanken. Plotseling een hevig geratel. Er breekt iets. Ge denkt aan vluchten. De stem van Uw gids klinkt boven het geraas uit: ‘Een automatische draaibank, die de trapaspotstukken maakt. De machine is juist achteruit begonnen te draaien, straks valt het afgewerkte stuk naar beneden, haalt de machine zelf een nieuw eind staaf naar zich toe en begint dit te bewerken’... Gij wacht, ongeloovig....

Het stuk valt. De staaf, bruin en vet, schiet vooruit onder een oliestraal, wordt teruggedrukt... Het is waar, hij doet het. Er staat een heele rij van die ‘beesten’ die elk op hun eentje, den geheelen dag brommen, ratelen en... werken. Een paar schreden

verder: Ponsmachines. Wat valt daar steeds in die mand? Ge bukt U en neemt er een vreemd gevormd stuk uit. Wat is het? ‘Een remstropje.’ Ge herkent het. Er zit er een aan Uw Fongers.

Het is U om een indruk te doen. Ge wandelt vlug verder, langs een tafel, naar schatting 30 Meter lang, met rijen bankschroeven aan weerszijden, deelen van frames, vorken, steunen, sturen, enz. erop, los in elkaar gezet, gesoldeerd of afgewerkt, dan een klapdeurtje en ge staat in een andere werkplaats, vol draaibanken, frees- en slijpmachines. Hier worden de gereedschappen voor de fabriek gemaakt. Over een toonbank heen ziet ge, in het gereedschapmagazijn, rijen planken, vakken en kasten vol netjes gerangschikte, keurig onderhouden gereedschappen: matrijzen van de ponsmachines, beitels van de automaten, freesen enz....

(*Wordt vervolgd*).

Kunsten en Wetenschappen.

I. Boekkunde.

Konrad Burger, de bekende Bibliothekaris van den Duitschen boekhandelaarsbond te Leipzig, heeft al menig verdienstelijk werk het licht doen zien.

Laatst ‘Buchhandleranzeigen des 15 Jahrhunderts’. Een boek in folio, dat behalve den tekst, niet minder dan 32 bladen facsimile's geeft, waardoor aanschouwelijk wordt voor oogen gebracht, wat in den tekst betoogd is.

Op het zelfde gebied beweegt zich Burger's supplement op ‘Hainund Panzer’; een incunabel-bibliographie van 440 bladzijden.

Panzer gaf de drukken der 15e eeuw, met verwijzing naar latere Incunabel-Bibliographieën van Kain, den Hagenaar Campbel, Proctor, Haebler en Voullème.

Van deze serie mannen gaf Conrad Haebler uit eene ‘Typographie ibérique du XV^{ieme} siècle,’ zijnde eene reproductie van de boekdruktypen in Spanje en Portugal tot het jaar 1500.

Dezelfde schrijver deed ook het licht zien zijn ‘Bibliografia Ibérica del Siglo XV’, waarin niet minder dan 720 incunabelen zijn beschreven.

Aan deze belangrijke boekdrukkunstwerken sluit zich aan het uitvoerige werk van Briquet, getiteld: ‘Les filigranes’ gevende een woordenboek van de papiermerken van ongeveer 1282 tot 1600, en bevattende niet minder dan 16112 facsimile's der merken.

Deze papiermerken kunnen, ja moeten den tijd vaststellen, dat een Manuscript, een boek, een gewichtig stuk is vervaardigd, terwijl de loop der papierindustrie eruit aan 't licht komt.

II. De beeldhouwwerken te Aken.

Het is om jaloersch te zijn, ware niet alle naijver uit den booze.

Daar heb je nu die heerlijke verzameling beeldhouwwerken uit alle tijden en uit alle landen in het Suermondt-Museum te Aken, en dat is op zich zelf nu niets, want ieder Museum heeft zijn zeer bijzondere verzamelingen, maar komt er eens om in ons land om pracht-plaatwerken uit te geven als nu de Lempertz'sche boekhandel te Aken doet.

De Directeur van het Stedelijk Museum te Aken wordt daardoor in de gelegenheid gesteld om heel zijn schat den volke te vertoonen.

Men behoeft niet meer naar Aken op te gaan om de geheele verzameling in oogenschouw te nemen.

De zeshonderd nommers worden bijna alle afgebeeld en de bekwame Dr. Hermann Schweitzer geeft waarborg dat de tekst goed is, en leerzaam.

Indien de volle aandacht moet vallen op de een of andere figuur dan krijgt men de afbeelding in het beste licht; andere platen geven algemeene overzichten van het tentoongestelde in bepaalde vakken of ruimten. Daarom kon men met 250 afbeeldingen volstaan, om de zeshonderd nommers waardig te representeeren.

Op deze wijze studeert men thuis, en geniet men rustig in zijn studeervertrek van al het Suermondtsche moois.

In twee deelen wordt die waarde-volle massa afgedeeld. In het eerste deel komen voor het vroege ivoorwerk; de Akener-kunst en die uit de Rijnlanden, waarbij ook onze Nederlandsche kunst.

In het tweede deel worden hoofdzakelijk afgebeeld en beschreven de kunst der Zwaben, Franken en Beieren, waarbij gevoegd zijn Italiaansche, Fransche en Spaansche beeldhouwwerken.

Wat de stijlen betreft krijgen we een eigenaardig overzicht van de Romaansche kunst af tot aan den Empire-stijl, en biedt het werk gelegenheid om de ontwikkeling der sculptuur in bijzonderheden na te gaan.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoor-

den aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mollij. - Voor alles hartelijk dank voor Uw Nieuwjaarswenschen. - Ja, nietwaar, ik ook vind, met U, dat einde van prof. de Groot's optreden al héél jammer na zoo'n flink begin. - Ik vind het aardig, wat gij mij meedeelt omtrent dat gezegde van dien meneer aan Uw moeder; dat is al heel complimenteus. Ja, gij zijt de eenige niet, die de Lelie dóórzendt aan anderen. Er zijn er velen die dat doen, en al die belangstelling in het Blad waardeer ik steeds zeer. - Op het schandelijke van die onmenschelijke jachtpartijen kan nooit genoeg worden gewezen. Zoo juist viel weer mijn oog op een photographie van George V, den Engelsche Koning, op zijn reis in Indië; omringd van door hem vermoorde, (namelijk voor zijn plezier opgejaagde en in een afsluiting opgesloten alsdus gedooden tijgers) staat hij zijn ‘jachtbuit’ op te teekenen, terwijl zijn devote hovelingen in ‘bewondering’ om hem heen staan. Nooit komt er zoo'n sympathie in me op voor alles wat anarchist is, dan wanneer ik *zulke* walgelijke photo's zie, van zulke lammelingen van kruipers, die, alleen omdat zoo'n man 'n *vorst* is, doen alsof ze de dupe zijn van zijn quasi jacht-vaardigheid, terwijl ze ondertusschen heel goed weten, dat de heele slachterspartij vooraf met moeite en nood aldus is ingericht om te zorgen, dat hij zoo en zooveel oliphanten en tijgers onder schot *moet* krijgen, en ze niet, eenvoudig niet, *kan* missen. Bah, bah, bah!

Neen, dat ben ik evenmin met Maeterlinck eens, dat wat hij van poesen schrijft, en, dat het paard ‘dom’ zou zijn vind ik nonsens. Iedereen weet dat 'n paard 'n uiterst verstandig beest is. Wat vind ik dat van Uw vriendin allerliefst, dat van dat hondje. In Parijs heb ik zoo'n winkelruit met levende hondjes te koop gezien. Het was zóó afschuwelijk, dat het mijn ganschen dag bedierf. In allerlei kleine hokjes zaten die honden, groote en kleine, opgesloten voor 't raam, precies als doode koopwaar, met etiquetten erop. De wanhopige uitdrukking van die armzalige gezichtjes vergeet ik nóóit. Nooit heb ik zoo gewenscht rijk te zijn, om dien heelen winkel te kunnen leegkoopen. Maar, wat had het dan nog gegeven! Parijs wemelt immers van zulke winkels. Kort daarna las ik la Vagabonde van Colette Willy (een zoo ècht mooi, eerlijk boek). Daarin komt een vrouw voor, die zegt: Niets kan me meer ontroeren; alle dingen laten me koud; alleen, als ik 'n winkel zie waarin luxehonden te koop worden aangeboden, dan raakt ineens mijn bloed aan 't koken, want ik weet hoe die dieren worden *gemarteld.* Ik koop dan zulke stumpers dadelijk - maar ze sterven bijna zonder uitzondering tengevolge der uitgestane kwellingen om hen ‘klein’ te doen blijven.

De waarheid van dat laatste feit heeft Uw vriendin óók ondervonden. Ik, die dien vreeselijken aanblik nog zoo versch in mijn geheugen had, ik kon mij dat gevoel van die vrouw uit La Vagebonde zoo goed voorstellen. En, zóó iets straft de wet niet - ‘omdat 't maar dieren zijn.’ Is het niet godgeklaagd?

Ja, die madame Curie vind ik een valsch wijf, al is zij mijnentwege nog zoo veel waard voor de wetenschap. Ik heb een werkvrouw, die een ideaal-moeder en echtgenoote is, en al hare kinderen in armoede heeft grootgebracht tot hiertoe

gelukkige, goede menschen; wel, die bescheiden onontwikkelde vrouw is in mijn oogen tien duizendmaal meer waard, óók voor de maatschappij, dan de heele mevrouw Curie. - Ja, met Kerstmis, als we thuis zijn, maken we steeds een kerstboompje. Ik vind dat je alle huiselijke feesten moet waardeeren, en maken tot gezellige herinneringsdagen. Wij echter waren ditmaal in Berlijn. Dank voor Uw beider instemming met mijn roman. En van harte het beste gewenscht; ook veel groeten aan Uw man.

Mits. - Ofschoon ik nog vroegere brieven van U heb, wil ik dezen laatsten alvast beantwoorden; zooals gij ziet heb ik dat misverstand reeds opgehelderd. Ik ook vind het van dien r.k. meneer niet netjes U niet verder te antwoorden. Maar, zou dat speciaal 'zoo Roomsch' zijn? Zie eens, ik-zelve heb in den laatsten tijd genoeg reden om over precies dezelfde 'roomsche' practijken zijdens roomsch katholieken mij te beklagen als gij. Maar toch ben ik eerlijk genoeg te erkennen, dat deze manier van gemeen-doen veel meer 'n algemeene pers-manier is dan 'n speciaal-roomsche. Zoodra men er zich niet meer kan uitredden, dan den tegenstander doodzwijgen, en de opname van alle verdere tegenspraak weigeren. Zoo zijn onze *pers*-manieren. Hartelijke groeten.

Nida. - Ik dank U hartelijk voor Uw lief en lang schrijven, en voor Uw warme sympathie. Hoe jammer van Uw ongesteldheid! Hartelijk hoop ik dat die bij ontvangst van dezen lang is geweken. Ja-zeker zijn wij geestverwanten daar gij-ook de dieren liefhebt. Dat kiekje dat gij mij zondt is zoo aardig. - Inderdaad, als de wereld maar méér *karakters* telde, zou zij er beter uitzien. Zoo pedant ben ik niet van Uw compliment aan te nemen, maar wêl neem ik het over in dien zin, dat de wereld een boel beter zou zijn, als ze bestond uit eerlijke onafhankelijke, een eigen meening, en een zuiver gevoel hebbende menschen, in plaats van uit lamzalige poppen.

Ja-wel, U kent me wèl, ik bèn geen vreemde meer voor U, als U zooveel van me gelezen hebt. Want, U hebt mij blijkbaar begrepen, en, ik geef mezelve zoo héélemaal, dat wie me begrijpt, me ook metéén kènt.

Hoe eigenaardig dat *die* man Uw zwager blijkt te zijn. Ja, ik hèb hem er van langs gegeven. Maar dat verdiende hij dan ook dubbel en dwars, zoo'n laffe vent! Ik ben *blij* dat U erom moet lachen; ik gun 't hem.

Natuurlijk, een natuur als de Uwe (ik geloof dat ik u nu óók ken uit Uw brieven) moet door 't leven teleurgesteld worden, dat kan niet anders. Maar - gij hebt toch een groot, onwaar-

deerbaar geluk. Gij begrijpt wat ik bedoel? Dat waarvan gij-zelve vertelt. Weet gij wat ik zoo eerlijk in U vind? Dit, dat gij, in tegenstelling van zoovele vrouwen, volstrekt niet de rol speelt van in niets schuld te hebben, en absoluut volmaakt, en bijna een heilige te zijn. Integendeel, gij erkent zoo eerlijk dat, bij *Uw* natuur, gij even goed ongelukkig moest *maken* als het *zijn* onder die omstandigheden. *Natuurlijk* stel ik belang in 't geen U mij wilt toevertrouwen, en wacht ik Uw brief af met innig meegevoel. Voor 't groot vertrouwen dat gij mij reeds nu geeft dank Ik U hartelijk; het *is* een heerlijk gevoel uit zulke brieven als de Uwe te *voelen*, in elk woord, dat men vrienden heeft, *ware* vrienden. Heusch, dat helpt over zooveel heen. Daarvoor dank ik U innig, juist voor dat spontane van Uw schrijven.

Eva. - Ik kan U niet zeggen hoe het mij spijt, dat juist *zulk* een brief als de Uwe zoo ongelukkig lang onderweg is gebleven, doordien hij juist aankwam, toen ik reeds uit Nauheim was vertrokken. Want ik begrijp, te meer waar gij reeds ééns een brief aan mij hebt verscheurd vóór hem af te zenden, dat het U een groote teleurstelling is geweest, hem ineens weer terug te ontvangen, en ik waardeer het dubbel, dat gij hem toen niet alsnog heb vernietigd. Ik-zelve ben zoo inpulsief van natuur, dat ik wéét hoe je je dikwijls achterna verbaast: Heb *ik* dat geschreven, hoe is 't mogelijk, dat ik dat deed aan een onbekende, en er voor terugschikt dat gedaan te hebben! Daarom zou 't niets vreemd zijn geweest, als U hem toen weer hadt verscheurd, en dan zou ik nooit geweten hebben, dat ik, zonder dat ik 't toen vermoedde, met dat artikel, voor één bestemd, ondertusschen een ander zoo hielp. Ik kreeg bijna de tranen in de oogen om Uw brief, want het is een heerlijke gewaarwording aldus na jaren te ontdekken, dat men niet om niet heeft geschreven naar eigen innerlijkste overtuiging. Juist dat artikel heeft mij óók smaad bezorgd. En nu ineens te vernemen, dat gij er zulk een steun aan hebt gehad, dat het Uw leven een andere richting gaf, dat is een van de héérlijke momenten in mijn leven van redactrice van een Blad als dit, waarin ik eerlijk me-zelve geef, naar mijn eigene meening, momenten die opwegen tegen zoo oneindig veel onaangenaams. Hoe zal ik U echter op de rest antwoorden zonder U te verraden? Ik *durf* dat niet. Ik *begrijp* alles, juist omdat ik zulk een omgeving als de Uwe kèn. En dan wil ik U nog iets zeggen. U léést veel; U hebt daartoe óók den tijd. Zoo U dien roman nog niet kent, schaf U dan aan: La Seconde Vie de Michel Teissier, (van Edouard Tod). Ik ben overtuigd dat gij den inhoud woord voor woord zult beamen, juist omdat gij-zelve schrijft in dien zelfden geest, en als het ware vooruit voelt wat *hij* beschrijft, namelijk dat *zulk* geluk (juist bij hoogstaande karakters) geen geluk kàn zijn.

En dan ook, ik roep U toe wat ik mijn correspondente hierboven toeroep: Gij hebt een onzegbaar gróót geluk. Zoo dikwijls denk ik namelijk, dat moeders nooit genoeg erbij stilstaan wat een ongetrouwde vrouw, die houdt van kinderen, *lijdt* als zij moeder-geluk ziet. Mijn vriendin en ik, zijn beide hartstochtelijke kinderliefhebsters, en wij kunnen daarover menig gesprek samen houden, als wij zulke verrukkelijke kleine schepseltjes zien in de armen eener moeder of in den kinderwagen. Niemand onzer kan àlles hebben. Dat wordt zoo dikwijls vergeten. Hoe ouder wij worden, hoemeer wij leeren inzien, dat ten slotte slechts *tevredenheid met ons deel* de eenige weg is tot waarlijk geluk, omdat geluk-zelf is een luchtkasteel. En dat levensdeel kunnen wij ons-zelf *maken* in veel opzichten. Gij hebt het U gemaakt met een flinke vaste hand; ik ben zoo dankbaar, dat ik U heb kunnen helpen daarin, toenmaals. Gij

zijt heel wat jonger dan ik, met de jaren zult gij mijn bovenstaande levensbeschouwing meer en meer beamen, daarvan ben ik zeker. Onnoodig U te zeggen, dat ik die 'flinke' opvoeding van dat kind afschuwelijk vind, en Uw opvatting ten opzichte van *Uw* jongen geheel deel. Dat verhaal van dat geld voor rijst aan dien armen man vind ik aandoenlijk. En ik geloof, dat het andere kind, met zoo'n opvoeding, een slecht, egoïst, wreed kind *moet* worden. Het leven-zelf maakt ons gauw genoeg flink en hard, maar de goede, zachte, teedere indrukken der jeugd vormen het gemoed, en blijven ons, ons geheele leven lang, weldadig bij, allermeest, waar het de herinnering geldt aan 't goede dat onze moeder ons leerde. Uw jongen, man geworden, zal U eens zegenen voor wat gij aan hem in dit opzicht liefderijks en fijngevoeligs hebt bijgebracht; zulk een opvoeding verweekelijkt niet, maar maakt *fijngevoelig.* En die van dat andere kind maakt niet flink, maar *harteloos.* Lieve mevrouw, 't lijkt me haast onnoodig nog te zeggen, dat Uw brieven me hóógst welkom zullen zijn, en dat ik 't heerlijk vind, als ik U kan raden of helpen, in wat ook. Want het is zoo prettig, dat U, na zoo dikwijls geaarzeld te hebben, nu toch eindelijk Uw besluit van schrijven hebt uitgevoerd; daarom antwoord ik U dan ook omgaand na ontvangst van dien zooveel heen en weer gereisd hebbenden brief. Wat Uw schrift betreft, inderdaad kon ik 't begin beter lezen dan 't einde, maar toch was alles heel goed leesbaar; alleen geloof ik, dat 't makkelijker nog zou zijn als U, voor 't doorvloeien, één kant slechts beschrijft voortaan.

Ten slotte maak ik U mijn compliment over die niet voor den druk bestemde verzen, die ik bijzonder goed vind. Je voelt dat die uit het hart kwamen op dat oogenblik. Ze zijn zangerig van vorm ook. Ik plaats ze dus. Met een hartelijken handdruk, en hopend spoedig opnieuw van U te zullen hooren neem ik afscheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

'Zou één van de lezeressen (lezers) zoo vriendelijk willen zijn mij de volgende **Lelie nummers** af te staan? **N°. 50,** 23ste jaargang en **N°. 33, 34, 35, 39** van den 24sten jaargang.

(105) Mej. A. BIJPOST, *Dirkshorn hij Schagen.*

21 Februari 1912.
25ste Jaargang.
No. 34

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummerszijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De vriendschappelijke omgang tusschen Mannen en Vrouwen door Dr. Joh. Müller.

Nietzsche heeft ergens gezegd dat vriendschap tusschen man en vrouw slechts dan mogelijk is, wanneer tusschen beiden een lichamelijke antipathie heerscht. Blijkbaar meent hij dat er anders een liefdesverhouding uit dien omgang moet ontstaan.

Ik beweer integendeel, dat er geen vriendschap tusschen man en vrouw denkbaar is, zonder lichamelijke sympathie; dat juist een physieke antipathie alle vriendschap uitsluit. Elke persoonlijke toenadering toch stelt voorop, dat men zich ook door het uiterlijk van den ander aangetrokken voelt. Is dit niet het geval, dan kan men opzettelijk elkaars omgang zoeken, maar deze zal nooit een natuurlijke, elementaire aandrang worden, tenzij het innerlijk wezen van hem of haar die we nader trachten te komen, ons langzamerhand ook zijn uiterlijke verschijning begrijpelijk en daardoor

interessant en aantrekkelijk maakt. Dit laatste komt voor, maar niet heel dikwijls. Eenvoudig omdat men, uit vrijen wil, slechts zelden den omgang zal zoeken met personen, die niet van te voren al iets aantrekkelijks voor ons hebben.

Men vat dezen algemeenen regel echter verkeerd op en toont dien al zeer slecht te

begrijpen, wanneer men er de - buitendien toch reeds zeer vage - begrippen mooi en leelijk mee verbindt en van de opvatting uitgaat, dat de mooie menschen de aantrekkelijke, de leelijke de afstootenden zijn. Neen, soms kunnen de 'leelijkste' ons juist bekoren, de 'mooisten ons absoluut koud laten; want het komt er niet op aan hoe het lichaam *gevormd* is, maar wat het *uitdrukt*. Zij die persoonlijken omgang met het andere geslacht zoeken, omdat ze er behoefte aan hebben, zullen zich nooit door het uiterlijke alleen aangetrokken gevoelen, hoezeer ze dit ook aesthetisch mogen bewonderen, maar in hoofdzaak door de ziel, het innerlijke dat zich er in openbaart. Onbezielde lichamen zijn voor ons persoonlijk dood.

We kunnen geest en lichaam onmogelijk van elkaar scheiden; het lichaam is de stoffelijke vorm waarin de geest zich openbaart. In houding en beweging, in vormen en verhoudingen, in trekken en gelaatsuitdrukkingen spiegelt de geest zich zoo direkt, zoo onmiddelijk af, als hem in woord noch daad mogelijk is. De uiterlijke verschijning van den mensch is de eerlijkste, openhartigste zelfbekentenis die men zich denken kan, niet alleen over zijn tegenwoordige zijn, maar ook over zijn verleden, en wie deze wijze van uitdrukken verstaat, zal zich nooit in de menschen vergissen.

Zoo is het ook te verklaren dat de indruk die iemands physieke eigenaardigheden op ons maken, ons onmiddellijk doet gevoelen, of een wederzijdsch begrijpen tusschen ons mogelijk zal zijn, ja dan neen. Voelen zij niets van die zekere spontane sympathie, dan zal de vrouw den man en de man der vrouw absoluut niet interesseeren en zullen ze elkaar dus ook niet nader trachten te komen.

Krijgen we echter, vertrouwende op de attractie der uiterlijke verschijning, innerlijk voeling met elkaar, dan zal ook de vriendschap die ontkiemt, niet alleen leven van gedachtenwisseling en het deelnemen in elkaars wederwaardigheden, maar ook zeker versterkt en gedragen worden door den voor ons aantrekkelijken physieken vorm, waarin zich de ziel uit. De geestelijke aanraking leeft door de zinnelijke, en de zinnelijke krijgt slechts leven, wanneer ze bezield wordt door den geest. Er bestaat dus geen intimiteit der zielen, zonder een zekere lichamelijke attractie.

Deze gevoeligheid voor den zinnelijken indruk (in den grond een geestelijke, die zich in de stof openbaart) en onze daarmee samenhangende innerlijke overeenstemming, heeft op zichzelf niets met de geslachtsdrift gemeen. Het erotische element is iets geheel anders; dit is in den grond beschouwd, een algemeene, physieke drang van geheel eigenen, zelfstandigen aard. In zijn oorsprong en werking staat deze feitelijk buiten ons geestelijk en persoonlijk leven, hoezeer hij daardoor ook beheerscht kan worden. Zoodra de geslachtsdrift zich openbaart, brengt zij dit leven met haar hartstochtelijke slingeringen uit het evenwicht en beïnvloedt het veel sterker dan wij gewoonlijk vermoeden.

In mijn oog is dat een volkomen reine, gezonde, ja, een heilige natuurwet, hoezeer zij ook, tegennatuurlijk toegepast, in allerlei afschuwelijks ontaarden kan. Daarom treedt de vertrouwelijke omgang tusschen man en vrouw echter nog volstrekt niet in een verdacht licht, wanneer werkelijk het erotische gevoel gaat meespreken. Integendeel, het geldt slechts als een bewijs, dat niets in ons geheel op zich-zelf staat, maar alles innig met elkaar samenhangt. Of wordt soms de religieuse ontvankelijkheid der jeugd in de ontwikkelingsjaren verontreinigd door het feit dat ze, zooals algemeen bekend is, zeer sterk door het ontkiemende erotische gevoel gedragen wordt?

Het kan bijna niet anders, of elke intieme verhouding tusschen man en vrouw moet wel erotisch getint zijn, juist omdat de afwijkende eigenaardigheden, die hen zooiets

zeldzaam aantrekkelijks voor elkaar geven, geheel voortspruiten uit het geslachtsverschil.

Maar schuilen dan toch in dien nauwen omgang tusschen mannen en vrouwen niet groote zedelijke gevaren; zal niet elke vriendschapsbetrekking tusschen ongehuwden van tweederlei geslacht mettertijd sexueele instincten wekken, die in 't verborgene onbevredigd sluimerend, slechts met te meer geweld zullen losbreken?

Dergelijke ernstige bezwaren werden ons dikwijls tegemoet gevoerd en niemand kan ze hun waarde ontzeggen. Onder gezonde menschen, bij wie alles tot normale ontwikkeling is gekomen, is een absoluut platonische vriendschap onbestaanbaar; ze zou onnatuurlijk zijn. Doch het erotische element behoeft den persoonlijken omgang tusschen man en vrouw niet te ontwijden. Ontwijdt wordt de verhouding slechts, wanneer men de vertrouwelijkheid van beide kanten misbruikt om met het erotische gevoel te gaan

spelen; wanneer ze tot prikkeling van het sexueele gevoel verlaagd wordt. Elke zoogenaamde vriendschap tusschen personen van verschillend geslacht waarin coquetterie en zinneprikkelende trucjes worden uitgespeeld, dient slechts tot masker voor iets geheel anders. Voor een ware vriendschap tusschen man en vrouw, moeten volkomen eerlijkheid en onbevangenheid dus als eerste eischen gesteld worden om de vrije wisselwerking tusschen mensch en mensch mogelijk te maken. Van flirt, hofmakerij en de verfijnde ontucht aan zooveel avondamusementen verbonden, is hier natuurlijk geen sprake. Dat ligt, waar wij van den intiemeren omgang tusschen de geslachten spreken, ver beneden onze aandacht.

't Oogenblik zal echter moeilijk te vermijden zijn, waarop de vrienden tot het besef komen, dat hun intieme verhouding niet geheel platonisch is gebleven. Dan zullen ze niet langer onbevangen tegenover elkaar staan. Doch dit belemmerende gevoel zal verdwijnen, zoodra het hun duidelijk wordt dat het, geheel buiten hun wil of bedoeling, uit de duistere diepten hunner natuur is opgestegen; dat ze het bespeuren, maar niet aankweekten en het onderdrukken door het sterke overwicht van de persoonlijke belangen die hen verbinden. Het bewustzijn van het erotische ‘tintje’ in de vriendschap verontreinigt deze niet, maar waarschuwt voor afdwalingen. Die opkomende, maar ook weer verdwijnende bevangenheid leidt slechts tot een zuivering der vriendschap, zonder dat de betrokken personen er over behoeven te spreken; ze maakt de verhouding rijper, maar maant tevens tot voorzichtigheid.

Gevaarlijk wordt de situatie pas, wanneer tengevolge der opgehoopte electriciteit, in een van beide de bliksem der geslachtelijke begeerte, alles in lichte laaie zet en een hartstochtelijk verlangen doet uitbarsten; wanneer alle zelfbeheersching in vlammen opgaat en de kracht der elementaire gloed de andere soms ook doet ontvlammen. Opzettelijk schilder ik hier een uitbarsting van de sterkste soort, maar ik merk er met nadruk bij op, dat die uitingen van begeerte in alle graden mogelijk zijn, tot in den gematigsten vorm, waar het gevoel steeds binnen de perken gehouden wordt en zich slechts door een vliegenden blos, een bewogen stem, een onvaste blik verraadt. Nu staat de vriendschap op een keerpunt; ze wordt aan de vuurproef blootgesteld.

Komt men op dit psychologisch moment met het parool: ‘Dan moeten ze eenvoudig, als ze ongehuwd zijn, trouwen, en als ze niet meer vrij zijn, voor altijd van elkaar gaan; in ieder geval maakt zooiets een eind aan de verhouding, - dan verklaart men daarmee de vriendschap tusschen man en vrouw voor totaal onbestaanbaar, of kent haar slechts het recht van een persoonlijken omgang toe, die zich ten slotte toch het best in een huwelijk oplost, haar daarmee elke zelfstandige beteekenis ontzeggende. Want er zullen stellig weinig ‘vriendschappen’ tusschen mannen en vrouwen bestaan, waarbij het niet eens in meerdere of mindere mate tot zulk een opstand van 't erotische gevoel komt.

Dat is echter slechts een crisis en niet het einde der verstandhouding; het is een hartaandoening met een aanval van duizeligheid van voorbijgaanden aard, en 't is slechts zaak het ziektetje onmiddellijk op de juiste wijze aan te pakken. Gebeurt dit, dan wordt de vriendschap door zulk een aanval niet verzwakt of verontreinigd, maar integendeel gesterkt, gelouterd. Men moet zoo'n uitbarsting vooral niet te tragisch opvatten; ze is immers toch zoo natuurlijk! en evenmin een ongeluk als een beleediging voor de andere partij, maar eenvoudig een opheffen van de spanning, die men niet langer wist te verduren. Dit gebrek aan voldoende zelfbeheersching is

zeker zeer ontmoedigend, maar ook zeer vergeeflijk. Daarom zou het ook van schandelijke trouweloosheid jegens den vriend getuigen, wanneer men zich nu, juist in dit critieke moment, verontwaardigd en geschokt van hem zou afkeeren en hem tersluiks verlaten. Wie te preutsch is om op zulke gebeurtenissen verdacht te zijn, die zoeke zich wijselijk een temperamentloos, vischbloedig kameraad en zorge ervoor dat de vriendschaptemperatuur altijd goed lauw blijft. Wie echter het hart op de rechte plaats en een hoofd vrij van vooroordeelen bezit, die zal den struikelenden vriend nu juist flink ter zijde staan, hem vasthouden, dat hij niet valt en hem steunen tot hij de duizeling overwonnen heeft. Het is een lichte of een zware koorts, die echter overgaat. Is hij met succes doorstaan, dan keeren de aanvallen zelden terug en is dus de vriendschap duurzaam verzekerd.

Onze oordeel over dergelijke gebeurlijkheden tusschen man en vrouw is helaas door een ziekelijke belletrische opvatting op dwaalwegen gevoerd. In alle talen en met

eindelooze variaties predikt deze opvatting ons ‘het recht van den hartstocht.’ Van haar poëtische versierselen ontdaan, luidt de theorie ongeveer: De sexueele aandrift heeft recht op bevrediging; bevredigt men haar, zonder iets of iemand te ontzien, dan komt men in botsing met het rechtsgevoel, de zedewet en de maatschappelijke conventie en is het uiterlijk verloop tragisch; legt men zich onthouding op, dan is het innerlijk verloop tragisch. En in de ‘grootsche smart’ dezer eigenaardige treurspelen zoekt men eindeloos naar slechts al te gewoon-menschelijke emoties. Als het tragische van het menschenlot in niets anders bestond, dan zou het waarlijk niet veel om 't lijf hebben.

Waarop grondt zich dan eigenlijk dit recht van den hartstocht? Mogelijk op de overtuiging dat de geslachtsdrift de machtigste natuurdrift is? Van algemeene bekendheid is evenwel, dat de zucht tot zelfbehoud, die zich in den bestaansstrijd uit, even sterk is. Onze schrijvers konden dus evengoed op dit gebied voor het recht van den hartstocht in de bres springen en de begeerte verdedigen, die zich in roofzucht uit.

Neen, er bestaat geen recht van den hartstocht; slechts een recht van de persoonlijkheid, en het tragische van het menschzijn ligt hierin: dat zijn bestemming ìs, zijn persoonlijk leven te voltooien en hij dikwijls in de verwezenlijking van dat doel niet slaagt. 't Geval kan zich natuurlijk voordoen, dat een man de alles-omvattende, krachtige liefde voor een vrouw, het zich geheel met haar vereenigen tot één leven, zooals het ware huwelijk dit met zich brengt, diep gevoelt en duidelijk beseft als de absoluut noodige en eenig mogelijke aanvulling van zijn persoonlijkheid. Dan heeft hij gelijk wanneer hij alles in 't werk stelt om het te bereiken. Hij strijdt dan echter niet voor het recht van den hartstocht, (voor die wilde begeerte die hem het hoofd doet verliezen), maar voor dat van zijn individualiteit; voor de voltooiing van zijn wezen in de twee-eenheid; om het innige verlangen te bevredigen naar een waar huwelijk - het schoonste phenomeen wat er op aarde bestaat. 't Kan zijn dat de hoogst-denkbare souvereine daad tusschen twee menschen, de daad waardoor een man en een vrouw zich, op grond van de elementaire attractie van hun innerlijk wezen voor tijd en eeuwigheid tot één verbinden, den kikkers in den poel een geslachtelijk paroxysmus toeschijnt en zich dus, van hun standpunt bezien, het recht der persoonlijkheid eenvoudig in een recht van den hartstocht oplost - maar wat die daar in de diepte meenen en doorleven is iets totaal anders, dan wat in de sfeer des persoonlijken levens, onder een ideaal licht plaatsgrijpt, wanneer *de* man *de* vrouw vindt en er een nieuwe menschheid geschapen wordt.

Daarmee heeft de duizeligheidsaanval die de vriendschap tusschen man en vrouw soms treft, niets gemeen. Wanneer in die gevallen een der betrokkenen of beiden zich op het recht der persoonlijkheid wilden beroepen, omdat hen iets heel gewoon-menschelijks overkomen is, en zich daarna blindelings in den afgrond van den hartstocht storten, of gaan poseeren, als hadden ze een heroïsche zelfbeheersching aan den dag gelegd, dan zou de zaak tragicomisch en, na de ontnuchtering eenvoudig belachelijk worden. Zulk een miskenning van den feitelijken toestand zal echter ook wel nooit in een hoogstaande vriendschap voorkomen; dan toch is men te ernstig van de overtuiging doordrongen, dat elk zich laten-meesleuren door den hartstocht een nederlaag voor de individu beteekent, om zich niet dadelijk met de uiterste wilsinspanning tegen zijn opwellingen te verzetten.

De onbevangenheid ten opzichte van het erotische element, dat zich af en toe in de vriendschap dringt, mag echter niet in luchthartigheid ontaarden, en de erkenning van het volkomen natuurlijke dier gevoelens ons niet tot de opvatting verleiden, dat men er zich onbezorgd aan kan overgeven, daar ze een even onschuldig als prikkelend genot verschaffen. Zoodra het erotische naar voren treedt, verliest de vriendschap haar waarde en brengt ze onheil in plaats van geluk. Zonder het dadelijk te bemerken, of te zullen erkennen, daalt men tot een lager niveau. Men verbeeldt zich misschien nog steeds als zielsverwanten enkel met elkaar van gedachten te wisselen, maar wat de partijen in werkelijkheid tot elkaar trekt, is de zinsbekoring. De wisselwerking der persoonlijkheden wordt tot prikkeling der zinnen verlaagt en de intieme omgang tot een soort van psychische ontucht.

Mengt zich dus het erotische gevoel in de vriendschappelijke verhouding tusschen man en vrouw, dan moeten zij beiden krachtig weerstand bieden. Blijft een van beide partijen vrij van dat gevoel, dan is dit zeker voor den andere een rem, maar het zal hem toch niet verhinderen af te glijden en in

steeds grootere verwarring te geraken, wanneer hij niet zelf de fijne en toch zoo sterke narcose, het hoofd biedt. Het beste zullen hem een zekere zakelijke ernst en objectiviteit in de vriendschap beschermen. Men houde zich met elkaars levensomstandigheden, met gemeenschappelijke belangen en arbeid bezig. Want de vreugde alleen van het samenzijn, het opgaan in den verkwikkenden persoonlijken omgang, ontaard slechts te licht in een spelen met de liefde, en dit ligt ver beneden de reine sfeer der vriendschap.

Vóór alles legge men zich toe op de strengste lichamelijke terughouding tegenover elkaar. Dat geeft de meeste zekerheid tegen ontaarding en den grootsten waarborg dat de vriendschap een steeds inniger zielsverwantschap wordt. Lichamelijke aanraking, al wat naar liefkoozingen zweemt, zal onder jonge menschen allicht den hartstocht wakker roepen.

De omgang tusschen mannen en vrouwen brengt zeker zijn gevaren met zich en die gevaren nemen toe, naarmate de omgang vertrouwelijker en daardoor voor de ontwikkeling van beider persoonlijkheid vruchtbaarder wordt. Maar welke hoogte in het leven kunnen wij bestijgen, zonder verschillende gevaren het hoofd te bieden? Is het huwelijk niet de hachelijkste onderneming, waarin zich twee menschen kunnen wagen? En toch, hoevelen er ook in te gronde gaan, de menschen in 't algemeen laten er zich niet door afschrikken, integendeel, met verlangen storten ze zich telkens weer in die gevaren, en geen ouderlijke bezorgdheid houdt haar angstig-bewaakte kinderen er van terug.

Daarom mogen ons ook de moeilijkheden, aan de vriendschap tusschen man en vrouw verbonden, niet afschrikken; we moeten ze eenvoudig goed onder de oogen zien om ze te kennen en te overwinnen. Dan wordt ons leven niet alleen rijker door wat de omgang met het andere geslacht ons als vanzelf geeft, maar ook door de winst aan karakter-vastheid bij elk overwonnen bezwaar.

Uit: *Beruf und Stellung der Frau.*

G.W. ELBERTS.

Overzicht van de week.

I. Zou 't geen zegen zijn voor de maatschappij als je zulke ellendelingen kon vergeven - als schadelijk ongedierte?

Een oud vrouwtje, aan de Nieuwe Haven te Gouda wonende, was in het bezit van een kat, een dier, dat zoo goed als nooit de deur uit kwam en dus wat schuw was voor vreemdelingen. Toen het beest nu j.l. Vrijdag toevallig even het huisje uitgeloopen was, werd het op de Nieuwe Haven zoo verschrikt, dat het angstig in een aldaar staanden boom een toevlucht zocht, zoo hoog, dat niemand hem meer bereiken kon. Tot in het uiterste topje, op de dunste twijgen, was het beest gevlucht maar.... kon (of dorst) zijn hooge schuilplaats nu niet meer verlaten.

En zoo bleef ze zitten den dag en.... den nacht. En den volgenden morgen zagen de bewoners der Nieuwe Haven niet zonder verwondering het schuwe dier nog op zijn zelfde plaats daar boven in dien boom zitten.

Zaterdagmiddag echter hebben een aantal baldadige jongens, toen het dier, waarschijnlijk verkleumd van kou en uitgeput van honger en vermoeienis, zich wat

lager had gewaagd, het uit den boom gehaald. Om het arme dier bij zijn meesteres te brengen?

O neen, de jongens gingen wat sollen met het totaal uitgeputte beest, dat niet meer in staat was zich rap uit de voeten te maken en ten slotte werd het gebruikt voor.... voetbal.

En zoo werd het dier van den eenen kant naar den anderen over de straat heen getrapt, tot het eindelijk bloedend verwond stierf. Toen werd het in het water der Nieuwe Haven geworpen, waaruit het echter later door een voorbijganger werd opgevischt.

De politie heeft thans een aantal jongens, die bij dit spel(?) betrokken zijn geweest, gearresteerd en wegens deze gruwelijke dierenmishandeling proces-verbaal tegen hen opgemaakt.

Het is te hopen, schrijft het Dgbl. v. Gouda, dat een flinke straf hun tot inkeer van hun verregaande wreedheid brengen, en dus verbeteren zal.

Vaderland.

Veertien dagen geleden heb ik in een stukje voor N°. 10, en getiteld: 'Handel zelf naar Uw woorden', aangehaald een dergelijke onmenschelijke wreedheid, door een paar dronken ellendelingen begaan aan een ezel. Ik schreef in dat stukje onder anderen, dat het door mij afgedrukte staaltje slechts één voorbeeld is uit *tallooze* dagelijks voorkomende feiten, en, helaas, nog dienzelfden avond, bracht mij 'het Vaderland' in bovenstaand bericht weer een bevestiging van dit mijn beweren. - Het feit is zóó afschuwelijk dat ik me-zelve geweld heb moeten aandoen om het ten einde te lezen, maar ik deed het, omdat ik het onder de aandacht van de Lelie-lezers *wil* brengen. - Er zijn altijd immers nog menschen, die moeten wor-

den wakker geschud, onverschilligen die moeten leeren inzien hoe hoog-nóódig het is het dier te beschermen tegen de misdadigheid van den mensch, en óók hoe het de allereerste plicht blijft van ouders en opvoeders den kinderen bij te brengen hunne groote verantwoording ten opzichte van al wat léét. In het kind ziet men den wordenden mensch. Ik voor mij heb daarom een instinctmatigen hekel aan elk kind, dat zich ten opzichte van de dieren vijandig of boosaardig toont. In zoo'n kind *kan* geen goede, nobele aard zitten. Wat de mispunten aanbelangt, van wier gedrag 't bovenstaande berichtje uit het Vaderland gewaagt, ik herhaal nog eens met vollen nadruk mijn titel: *Zou 't geen zegen zijn voor de maatschappij als je zulke ellendelingen kon vergeven*, *als schadelijk ongedierte?* Heusch, dat meên ik. We zijn in de maatschappij bezocht met meer dan genoeg onnutte, misdadige elementen. 't Zou wezenlijk daarom een gróóte zegen zijn als je het recht hadt zulke schandvlekken op te ruimen, hoe eer hoe beter. Praat mij niet van 'zedelijke verbetering' want, waar het *zulke* verdorvenheid geldt als 't hierboven meegedeelde geloof ik daaraan niet. Een kind kan door een slecht voorbeeld van ouders en opvoeders verruwd, vervuild, van moraal-begrippen ontbloot zijn; *dat* alles laat zich inderdaad door een tijdig ingrijpende verandering ten goede misschien nog herstellen. Maar een kind, wiens inborst zoo verfoeilijk-gemeen is dat het zijn vermaak zoekt in het urenlang pijnigen van een weerloos katje, heusch aan zoo'n schepsel is niets meer te redden. En op *zoo'n* wezen is dan ook m.i. het woord van Christus ten volle toepasselijk: 'Het ware hem beter met een molensteen om den hals in de zee te worden geworpen.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. 'Redeloos' dier?

SLIM FOXJE.

De gebr. Wieringa, *voerlieden te Winschoten*, *hadden voor een firma te Winschoten een wagon ter verzending naar Duitschland geladen*, *waarbij ook hun hondje*, *een fox-terier, tegenwoordig was geweest. Nadat de wagon behoorlijk verzegeld en verzonden was*, *bleek onze fox verdwenen te zijn. Aanvankelijk had men daarover weinig zorg. Fox maakte wel eens meer kleine uitstapjes*, *een weelde die alle goed geaarde hondjes zich wel veroorloven. En wie zou ook denken, dat fox het in zijn brein had gekregen om eens een buitenlandsch uitstapje te maken? En toch was dat het geval. Fox had zich in den wagon laten opsluiten en ging zoo mee de grens over.*

Te Weenen kwamen de gestrenge heeren der douane den wagon inspecteeren. De zegels werden verbroken, *de deur geopend en... kwispelstaartend trad fox de heeren tegemoet. Gevolg: groote consternatie. Hoe kwam die hond daar? Een ander antwoord dan 'smokkelarij' viel er voor de heeren niet te geven. Een lange dreigende dienstbrief werd verzonden naar de afzenders van den wagon. Opheldering werd gevraagd in den bekenden gestrengen toon van de gestrenge douanen. En de arme fox werd 'eingesperrt', en was zijn gouden vrijheid kwijt. Werd aan een een bandje gelegd.*

Dat schijnt den fox minder goed te zijn bevallen en vernuftig als hij teas maakte hij van zijn scherpe tanden een goed gebruik en knabbelde hij zoolang aan het touw, dat hem aan den Duitschen bodem gekluisterd hield, tot het stuk was. Toen had fox

maling aan al de gestrengheid der gestrenge heeren en mogelijk wel met een vroolijk gekef maakte hij zich uit de voeten. Aan wie fox de weg gevraagd heeft is niet bekend, maar doet ook minder terzake. Hij kwam te Winschoten terug.

Veel plezier heeft fox van zijn buitenlandsch uitstapje niet beleefd.

W. Ct.

't Bovenstaande berichtje heeft een Lelielezer voor mij uitgeknipt, en mij toegezonden. Heb ik geen gelijk wanneer ik beweer, dat dieren véél, véél slimmer zijn dan menschen (omdat die zelf gewoonlijk *dom*, en dáárdoor *verwaten* zijn) willen toegeven! Zijt ge b.v. ooit dieren tegengekomen met de stomme, idioot-achtige open-mond-uitdrukking op hun wezenlooze tronies, waarin vele menschen uitmunten? En toch gaan *die* door voor begaafd met ‘rede’, en de dieren voor ‘redeloos.’

Ik ken een juffrouw van middelbaren leeftijd, die, in 't volle bezit harer geestesvermogens, voor zoover zij die heeft, nog niet eens alleen van Haarlem naar Apeldoorn wist te komen zonder dat haar kennissen haar in Amsterdam op den goeden trein hielpen, (daarvoor expresselijk door haar uit hun werk gehaald). Ik ken een moeder van zes volwassen kinderen, die nog niet alleen van den Haag naar Utrecht wist te reizen. En, last not least, een van onze hoogste staats-ambtenaren ken ik, die, met zijn lang reeds volwassen dochter, nog niet eens kans zag de Italiaansche grenzen over te komen, ‘omdat hij geen Italiaansch sprak’, en mij verbazend knap vond dit wèl te kunnen.

Neemt niet weg dat àl die ‘met rede begaafde’ menschen zich dagelijks prat doen op hun meerdere waarde boven het ‘redelooze’ dier. *Ik* stel zoo'n slim, aardig foxje oneindig hooger dan *hun* gezelschap.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Nobele vermaken. Bah!

Uit the New York-Herald, die, zooals mijn lezers wel weten, denk ik, is bij uitstek ‘het’ Society-paper van de groote-wereld, heel Europa door, knip ik het volgend weerzinwekkend staaltje uit van de walgelijke menschonteerende wijze waarop deze groote-wereld-menschen zich ‘vermaken’.

Biarritz. Donderdag. Gisteren had er een vossejacht plaats met de Biarritz en Bayonne honden. Bij afwezigheid van monsieur Fernand Dufaure, die naar Parijs is, trad Senor Gusto Heeren op als ‘Master.’ Men ontdekte een vos in de dennebosschen dicht bij het Bernardiner Klooster. Hij vluchtte naar de rivier de Adour, en trachtte over te zwemmen, vervolgd door de honden. Daar de stroom te sterk was werd Reintje naar links gedreven en landde een halven mijl verder de rivier op. Deze zwempartij scheen hem frissche kracht te hebben gegeven, want hij ging er in vollen ren van door, over de zandheuvelen, ongeveer dertig minuten lang, in de richting van Biarritz. Het was een prachtige ren. De honden kwamen tot staan bij het strand van de Chambre d'Amour, dicht bij de golf-links. Reintje zwom opnieuw, en verdronk. -

Ziedaar het laconieke afzichtelijke bericht, met de weerzinverwekkende zinsnede: ‘Het was een prachtige ren’. Dáármee ‘vermaken’ zich deze high-life menschen, in Biarritz, of waar ook ter wereld, saamgestroomd om de uitgezochtste levensgenoegens op te zoeken.... vermaken zich met het pijnigen van een weerloos dier! Want, wat is wreeder en afschuwlijker dan den uren-langen doods-angst op te wekken van zoo'n door woedende honden vervolgden Vos, die daardoor in het water springt, die, nat en doodmoe, dan opnieuw zoekt aan zijn vervolgers te ontkomen, om dan, eindelijk uitgeput, toch nog te verdrinken! Schreit het niet ten hemel, dat het meest-gelezen aristocratische Blad van Europa, het Blad dat doorgaat te zijn het lijfblad van al wie behoort tot de voorname kringen van geheel de wereld, zoo'n feit meedeelt als een heel interessant ‘genoegen’?

En deze soort van Vossenjachten, - dat is nog het ergste - zijn inheemsch *overal* waar 't high-life zetelt, speciaal in Engeland. 't Behoort tot de meest geliefkoosde mode-sport.

Wordt het heusch niet tijd, dat een Sodom en Gomorrah, zooals onze wereld toch eigenlijk *is*, als men 't wèl beschouwt, wordt opgeruimd voorgoed? Onlangs zag ik een plaat in de Rire, - orthodoxe menschen zullen hem profaan vinden, maar hij is *bijtend* wáár - voorstellende het oog van God, Die beziet onzen aardbol, en daarbij de opmerking maakt:

‘Eigenlijk heb ik me toch ráár vergist toen ik *dat* zoodje schiep.’

Zoo *is* het. Onze maatschappij, van hoog tot laag, is *verrot*, is rijp voor worden opgeruimd, als je zulke dingen leest als 't hierboven meegedeelde.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Hôtel-Pension ‘Les Iris’ te Chernex sur Montreux.

Geruimen tijd geleden werd door de redactrice van de Hollandsche Lelie gewezen op een goeden werkkring voor dames uit de betere standen, n.l. het oprichten van een degelijk pension.

Een uitstekend voorbeeld daarvan is het bovengenoemde hotel-pension onder beheer van Mevrouw Hazelhoff - Roelfzema en dochter, twee dames in den waren zin des woords. Het pension ligt tegen de zuidelijke helling der bergen van het Berner-Oberland, 300 meter boven het meer van Genève en 600 meter boven de zee; is dus beschut tegen de noordelijke winden, zoodat men in Februari op het terras in de buitenlucht kan zitten genieten van het onbeschrijfelijk schoone gezicht op het meer van Genève, Rhônedal, den Dent du Midi, de Jura-keten enz. Men kan zich moeielijk een mooier plekje op de wereld denken; tot nu toe was het dan nog de eenige plaats, die in werkelijkheid mij schooner toescheen dan op een foto. Voeg daarbij de heerlijke lucht, de gemakkelijkheid, waarmee men in twintig minuten Montreux te voet en in enkele minuten per electrische trein kan bereiken, terwijl de electrische treinen naar het Berner-Oberland allen te Chernex stoppen en men in de omgeving heerlijke wandelingen kan maken, zoowel in bergterrein als langs meer effen paden, en men zal begrijpen dat ieder, die daar éénmaal geweest is, verlangt er terug te keeren. Dat is dan ook werkelijk het geval. Vele gasten blijven er maanden achtereen, andere keeren geregeld terug.

Het aantrekkelijke van dat verrukkelijke plekje wordt in bijzondere mate verhoogd door het niet genoeg te waardeeren hôtel-pension ‘Les Iris’, dat goed wordt beheerd en een keuken heeft

van den eersten rang. Wilde men hierop eene bemerking, geen aanmerking, maken dan zou men kunnen zeggen: lunch en diner konden minder overvloedig zijn; de toebereiding laat evenwel niets te wenschen.

Daar Mevrouw Hazelhoff en hare dochter in alle opzichten beschaafde dames zijn, kunnen ook jonge meisjes in 'Les Iris' een aangenaam en betrouwbaar verblijf vinden bij een reisje naar Zwitserland.

Mijne vrouw en ik denken, evenals alle andere gasten met dankbaarheid en verlangen aan de aangename weken, te Chernex doorgebracht, en hopen nog meermalen onze vacantie aldaar door te brengen. Gaarne zijn wij ten allen tijde bereid nadere inlichtingen te verstrekken.

J.C. BLONK, *arts.*

Arnhem - Bronbeek, 2 Februari 1912.

II. Trekhonden.

Aan de Redactie.

Aan gezien de nieuwe wet geen verzachting brengt in het lot der trekhonden, ja dit zelfs verergert, gevoelen eenige dierenvrienden zich geroepen langs dezen weg alle geestverwanten uit te noodigen tot medewerking, om eindelijk paal en perk te stellen aan het lijden der ongelukkige dieren - *onze nationale schande!*

Zij die tot dezen Bond willen toetreden, gelieven hun naam en volledig adres te zenden aan den laatst-ondergeteekende.

De minste bijdrage is *f* 0.50 in het jaar, terwijl men zich moet verbinden, *nooit* iets te koopen van, of te geven aan lieden, die een *hond* als *trekdier* gebruiken.

Mevr. W. TINDAL.

Mevr. A.C. KÜHNE - KRAMER.

JOH. E.A. VAN PELLECOM, 130, P.C. Hooftstraat.

Amsterdam.

Een rijwielenfabriek (Fongers te Groningen). (*Vervolg en slot van No. 33*).

Uit deze werkplaats komt ge in de smederij. Hier vindt ge veel geluid en veel warmte. De hardoven wordt juist uitgehaald. Een aantal roodgloeiende ijzeren bakken worden U voor Uwe voeten gezet en de ovendeur zakt weder. 'In deze bakken zitten naafcups van zacht staal, die het kolingsproces hebben ondergaan. Als die afgekoeld zijn,

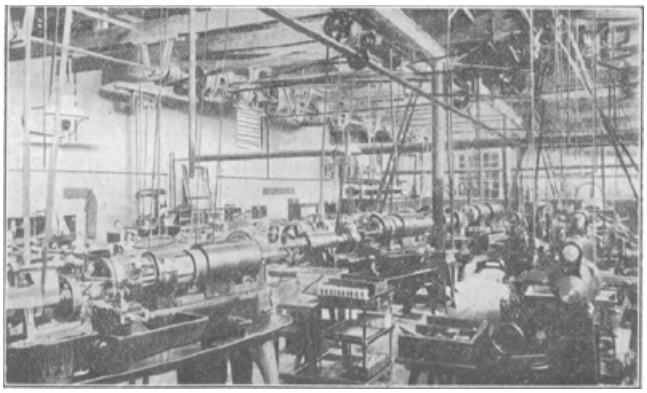

Groep van automatische draaibanken, die geheel automatisch, staafstaal verwerken tot kegels, potten enz.

worden ze gehard en daarna gaan ze weder naar de machine terug, om te worden geslepen.' Ge draait U snel om, want achter U smeden drie man een zwaar stuk en ge vreest de vonken in Uw hals te krijgen.... 'Een schijf voor een spanpatroon van een automaat, waarmede de remmen voor de legerrijwielen worden gedraaid.'

Uwe ooren zijn hiertegen niet bestand. Ge ziet in de verte nog buizen buigen, vlucht langs een stampende luchtpomp, die blijkbaar zwaar werk heeft en het op Uwe trommelvliezen schijnt voorzien te hebben, in de soldeerplaats. - Hier vloeit het door de gasvlam verhitte koper in de naden tusschen verbindingen en buizen van het frame. Ge blijft hier een heele poos staan.

Het vloeien van het koper is een aardig gezicht. De frames die gereed zijn, staan in lange rijen langs den wand. Wat zien ze er uit! Ze schijnen zoo bedorven, dat het een heel werk zal zijn ze weer mooi te krijgen. Uw gids spreekt: de gesoldeerde deelen gaan eerst naar de zandstraal-inrichting om de boraxlaag te verwijderen. Bij het soldeeren wordt namelijk borax gebruikt om het koper te doen vloeien en het verhitte staal voor oxydatie te bewaren. Het gesmolten borax, dat de verbindingen nu met een glasachtige laag bedekt, is te hard om met de vijl te worden verwijderd en wordt met de zandstraal weggeblazen.'

Gij gaat een hoek om en weer een hoek om en bevindt U tusschen de muren van

een smalle gang. Door een glasruit ziet ge, hoe een zandstraal, op de ruwe soldeerplaatsen gericht, deze in een tel blank en schoon blaast. De man, die het toestel bedient, zit

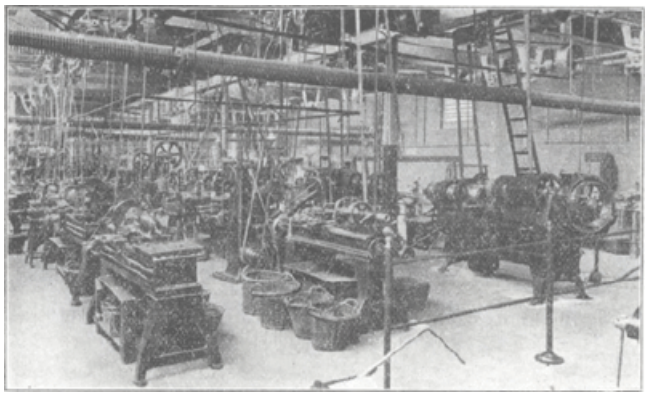

Groep van draaibanken. Rechts: groote automatische draaibank voor staven tot 15 cM. dikte.

zelf vlak voor U. Mij heeft zijn armen door gaten in den wand gestoken, waaraan lederen mouwen zijn bevestigd. Zoodoende heeft hij geen last van het stof.

'De afgeblazen deelen gaan naar de werkplaats terug om verder te worden afgewerkt met de vijl.' Ge laat ze gaan en staat weder in de gang, maar nu aan het andere uiteinde, 100 Meter van het bord met '*verboden toegang*' af.

Ge gaat een deur links van

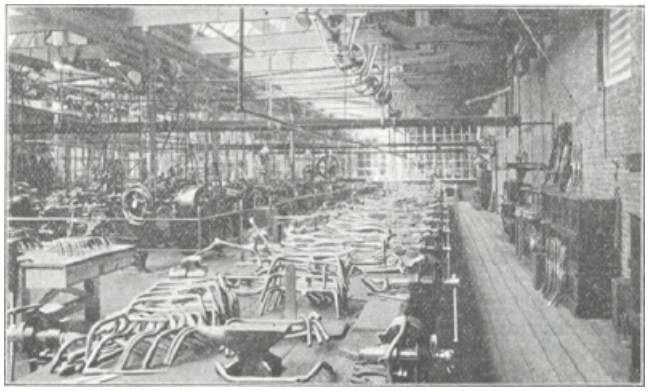

Werkbank van de bankwerkers, waarop de ramen, vorken, steunen, sturen enz. worden gebouwd en afgewerkt.

U in, die vanzelf achter U dicht klapt. Er is zuiging in deze werkplaats. Het is de slijperij, waarin vier rijen toestellen met sneldraaiende assen, waarop schijven zitten. 'Hier worden de deelen, die vernikkeld moeten worden, vooraf blank en glad gepolijst, zoodat het oppervlak geen enkel zichtbaar krasje meer vertoont. Dit geschiedt door ze tegen de sneldraaiende schijven te houden, die uit vilt of hout met leder bestaan en waarvan de omtrek met amarilpoeder is belijmd. De drijfassen boven Uw hoofd snorren 750 maal rond in de minuut, de schijven 2200 maal. Deze werkplaats wordt electrisch gedreven. De motor hangt aan de dakspanten bij den ingang en heeft 30 paardekrachten. De electrische stroom komt van een der dynamo's, die gij in de machinekamer hebt gezien. Het stof, dat bij het slijpen ontstaat, wordt door de groote stofkokers opgevangen en door ondergrondsche kanalen naar een stofvanger afgezogen.'

‘Hier naast is de vernikkelinrichting.’ Ge kijkt door een glazen deur en ziet dampende baden, werklieden haastig poetsend met borstels en kalk. Ge wilt van nabij zien en gaat door de gang een andere deur in. Nu ziet gij een rij groen geschilderde groote bakken, waarboven koperen stangen en waarin een groene vloeistof. Aan koperdraad hangen hierin aan de stangen de rijwieldeelen, telkens groote hoeveelheden van dezelfde soort, naast elkaar.

Speciale baden zijn er voor velgen, eveneens voor het verkoperen en het ontvetten. Een kleine gasmoter staat in een hoek van deze werkplaats te puffen en drijft een dynamo, die de electrische stroom opwekt, welke door dikke koperen geleidingen langs den wand naar de baden wordt gevoerd. Gij ziet trossen kleine deelen uit een der baden komen. Ze zijn zilverachtig wit. Ze worden even in kokend water gedompeld en zijn daarna terstond droog. Ge ziet ze naar de aangrenzende werkplaats brengen: de polijsterij, waarin weer sneldraaiende schijven, doch deze bestaan uit op elkaar gelegde lappen katoen. De schijven worden met wat poetspomade bestreken, de voorwerpen ertegen

gehouden en in een oogenblik

Nikkelinrichting, waar de in de ernaast gelegen slijperij bewerkte deelen worden vernikkeld.

zijn ze glanzend en schitterend blank. Als wij nog wedden wilden zouden wij wedden, dat het vernikkelproces U interesseerde.

Ge gaat de gang weder in, verder in de richting van het bord met ‘Verboden Toegang’. Ge gaat weder een deur in: de lakkerij.

Een man dompelt frames in een kuip met lak en hangt ze op boven een hellende goot. Wat er afdruipt komt weer in de kuip terug. Zijn de frames wat afgedropen, dan komen ze in de moffels, gesloten ovens, die met gas worden gestookt. Achter

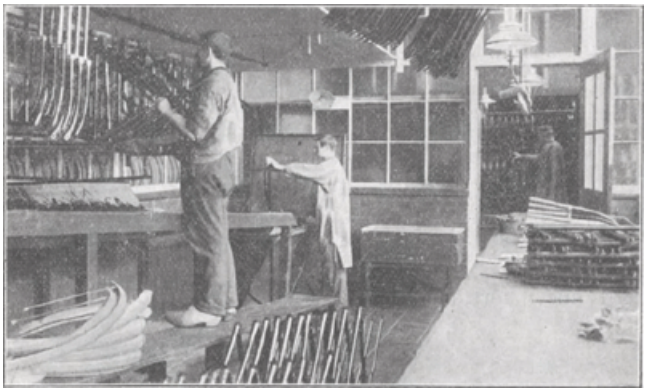

Lakkerij. Links: het doopen. Achteraan: de met gas gestookte moffels.

U worden de wielen gelakt. Ge ziet op Uw horloge, kijkt vlug nog eens rond en snelt door de werkplaats, waar

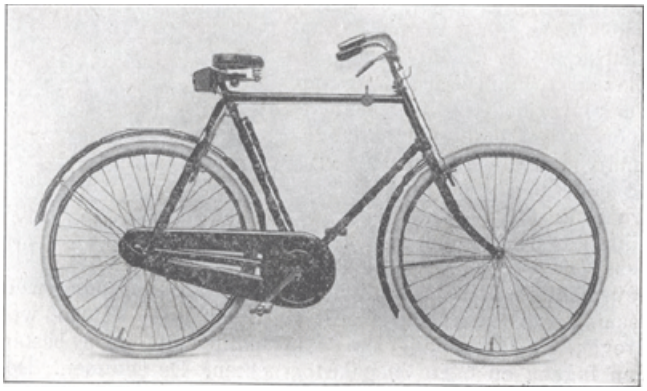

Fongers Heeren rijwiel 1e Soort A.

de lijnen uit de hand op de buizen worden getrokken en de merken worden opgebracht, door de werkplaats waar het lak wordt gepolijst en bevindt U weder in de gang.

Ge passeert de reparatie-inrichting, een aparte afdeeling, de voormontagewerkplaats, waar de trapassen en remmen worden gemonteerd, voor de frames naar het magazijn worden gebracht, de wielenmakerij, waar de wielen worden gebouwd, de expeditie, waar ge U tusschen stapels kisten zoudt moeten doorwringen, indien ge er binnengingt en nu moet ge nog zien, waar de rijwielen worden in elkaar gezet, geprobeerd en in voorraad geborgen. Dit is nog een kleine wandeling, maar ge zijt er toch spoedig. Ge ziet een tiental monteurs de rijwielen vlug in elkaar zetten; ge ziet een rijwielbergplaats, waarin elk rijwiel met zijn banden in een net geschaafd gootje staat en waar plaats is voor een aantal, dat ge weer vergeten zijt, voor ge in de rijschool zijt aangekomen. Deze doet U door haar overkapping aan een station denken en gij treft er toevallig een. leerling-wielrijder, wat tegenwoordig een zeldzaamheid is, omdat de jeugd thans het

fietsen bijna gelijktijdig met het

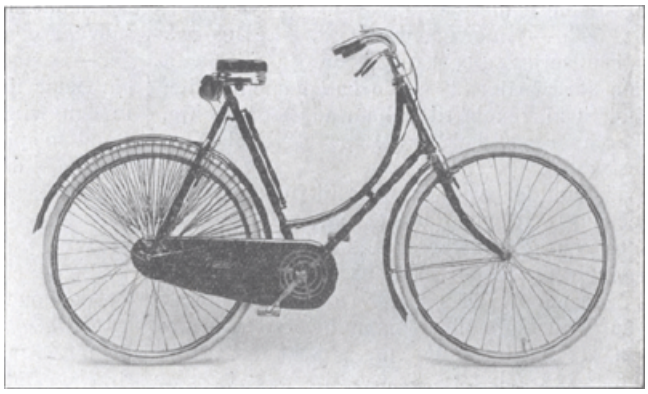

Fongers. Dames rijwiel 1e Soort A.

loopen leert en ziet er den chef-monteur bezig met het beproeven van rijwielen.

Ge steekt de rijschool dwars over, terwijl gij den leerlingwielrijder goed in het oog houdt en bevindt U in het filiaal voor den detailverkoop. Hier ziet ge weder een lange gang, waarop kantoren uitkomen en aan het einde een magazijn. Gij zijt dus in een cirkel rondgeloopen en bevindt U weder vooraan in de fabriek? Neen, ge vergist U, het is een andere hoek van het gebouw, waarin de Afdeeling Rij wiel toebehooren is gevestigd. Het magazijn bevat een groote voorraad bellen, lantaarns, banden, zadels, tasschen, sleutels, pompen, naven, ketting- trommels, etc. voor den groothandel. Maar ge zijt geen agent en spoedt U weg, door het monsterlokaal naar de helder verlichte vestibule terug.

'Is het U meegevallen? Zoudt ge hier Uw rijwiel wel durven laten? 'O, zeker', zegt ge, 'maar het is nog niet noodig. Mijn Fongers is pas drie jaar oud'.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(Vervolg van No. 32).

- 'Natuurlijk. Pas had ik den kinderen gesproken van *Lensvelt Nicola*, of, jawel, daaraan hielpen geen uitvluchten, ze moesten en ze zouden naar z'n nieuwen *Tea-room*. -

Of Wies nu al duizendmaal gesproken had van vroeg erheen gaan, dat hielp geen zier, want we waren er al om drie uur, en toch was boven, waar je zoo leuk naar beneden in de zaal ziet, geen plaatsje meer te krijgen. Poppie vond dat niet eens zoo erg, want 't kind had 'n kolossalen schik in het op en neer loopen daardoor op den monumentalen trap die naar dat bovenparadijs voert, alles met tegels opgezet langs de wanden. Dat je, klimmend en dalend, steeds tegen de menschenmassa, die komt en gaat, in-moet, vond ze "ècht-leuk". Enfin, dank zij de altijd even hulpvaardige chef-juffrouw, die ik, evenals de meeste der helpende juffrouwen, al sinds jaren ken, en die allen even vriendelijk en voorkomend zijn, vonden we ten slotte nog een tafeltje, dicht bij 't buffet, waarheen Poppie's oogen terstond afdwaalden naar al die heerlijke taartjes en gebakjes en andere lekkernijen. Met haar alles opmerkende oogen had ze ook dadelijk de afdeeling chocolade ontdekt, waarvan de beheerende chef-dame ook al een oude bekende is van me. Ik gaf die dan ook een oogknipje, dat we straks nog een extra bezoekje bij haar kwamen brengen. En ondertusschen bestelde ik voor

ons allen thee en gebakjes, en, daar we 't nu er maar eens extra van zouden nemen - vond Dora - besloten we ons uitgangetje met vanille-ijs, en chocolade met room voor Lottie, die daarvan een buitengewone liefhebster is. Dora kon haar oogen niet genoeg te gast laten gaan aan de model-bakkerij vóórin; toen we weggingen heeft ze die van alle kanten bekeken, de namen van al de broodjes en koekjes zich opgeschreven, en zich maar steeds weer opnieuw verlustigd aan het helderwitte marmer overal, aan de vlugge, zindelijk-wit gekleede koksjongens, en aan de even smaakvolle als keurige dames-juffrouwen, die bedienen. Lottie daarentegen had meer gevoel natuurlijk voor 't ècht-buitenlandsche van die elegante tea-room - laat ik liever zeggen tea-rooms in 't meervoud, want je zit immers beneden in drie zalen, en boven óók nog overal - voor de keus van smaakvolle toiletten, die zij zag, en voor de opwekkende, 'n ècht cachet van “grosse-stadt-luft” gevende muziek. - Ze zag ook telkens kennisjes die ze toeknikte, en ik-ook moest gedurig dezen en genen groeten.

“Geen wonder dan ook” - lichtte ik haar in. - “Hier bij Lensvelt Nicola zie je tegenwoordig “tout” den Haag. Iedereen loopt hier even in, is 't niet om zelf te teaen, dan om

't een of ander te bestellen uit de bakkerij, of van de confiserie.'

'Zóó' - informeerde Dora. - 'Dus ook 'n confiserie; dus kan ik er óók alles van dien aard krijgen.' - Ze had namelijk zich 't adres al genoteerd in haar adressen-boekje, voor haar a.s. bakker: Lensvelt-Nicola-Veenestraat.

''t Nummer weet ik waarlijk niet uit mijn hoofd' - antwoordde ik haar, toen ze daar nauwkeurig naar vroeg. 'Maar heusch, dat is onnoodig; iedereen kent Lensvelt Nicola, zonder méér. Al schrijf je ook, ik weet niet wáár van daan, alleen maar: Lensvelt-Nicola: den Haag, dat komt terecht, dat adres is overal bekend.'

Poppie had ondertusschen haar keuze gedaan bij de chocolade-afdeeling, en Lotty stootte mij aan met de meedeeling:

'Ziet U eens tante - vindt U dien hoed van Elsie Merkensteijn, daar, rechts van U, niet bééldig en beeldig? Weet U van wien ze dien heeft'?

'Uit Parijs veronderstel ik' - zei ik. ''t Is een ècht snufje.'

'Mis' triomfeerde Lotty. - 'Heelemaal niet. Ik heb 't haar gevraagd, en hij is van meneer *Van Doren*, *Hoogstraat 5* - zegt zij. - Vindt U 't geen ècht chic model?'

'Aha - meneer van Doren' - antwoordde ik - 'magazijn: *De Vlinder. Hoogstraat 5.* Nu, die is inderdaad wèl bekend voor zijn up to date hoeden. Je moet van den zomer maar eens met me gaan kijken op Scheveningen onder de Oranje-galerij, naar zijn filiaal dáár. Je ziet dan den eenen hoed voor, en den anderen na, dien je zóó zoudt willen koopen, om 't èchte cachet dat er aan is. En ook in de Hoogstraat-zelf is hij uitstekend voorzien. Wat daarenboven zoo prettig is - want ik-zelf koop er óók veel - hij raadt je zoo eerlijk, en in je eigen belang. Hij is altijd even hulpvaardig en beleefd, en hij heeft mij meermalen uitstekend bediend.' -

Dora décideerde droef te moede, dat haar eigen hoed, dien ze onderweg in Brussel had aangeschaft - eigenlijk veel minder naar haar zin was dan dien van mevrouw van Merkesteijn, een heel flatteerende soort toque, niet te jeugdig, en toch óók niet zoo onnoodig oud*makend*, als dat met zoovele hoeden van dames van middelbaren leeftijd 't geval is in ons vaderland.

'Die hoed van mevrouw van Merkesteijn is óók van die firma van Doren uit de Hoogstraat' - wist Lotty haar te vertellen. 'Elsie zegt dat haar mama met alles daar is, omdat zij er zoo uitstekend terecht kan.' -

Weer een adres dat Dora zich ijverig noteerde. - Ik moest - van Dora gesproken - lachen om haar ijdelheid, toen ik zag hoe ze, vóór in den winkel, eer we heengingen, zich daar stond te spiegelen in den reusachtigen spiegelwand, - dat het 'n aard had. Ze dacht dat ik het niet zag, tot ik ineens lachend achter haar zei:

'Wel, vindt je je eigen nog al mooi?'

Toen lachte zij óók, en antwoordde:

'Ik stond m'n nieuwe pakje te bewonderen, van *Maison Ihle*, *Bazarstraat* - je weet wel. Je moet namelijk weten, toen ik nog hoog en droog in Indië zat, heb ik eens in de Hollandsche Lelie gelezen, in een correspondentie van freule Lohman, als antwoord aan iemand die een eenvoudig maar goed zittend tailleur-costuum zocht, dat zij, freule Lohman, een kennis had die zich dáár, in dat *Maison Ihle*, zoo uitstekend kleedde. De firma was toen nog op de Amsterdamsche Veerkade, maar zij heeft zich nu énorm verbeterd in stand, door naar de Bazar-straat te verhuizen. En, zeg nu zelf eens, vindt je niet dat ik gelijk heb gehad met daarheen te gaan; zit mijn pakje niet first-rate?' -

‘Ah zoo, - ben je door die recommandatie van freule Lohman, in die correspondentie in de Holl. Lelie, op dien inval gekomen zoo op je eigen houtje een costuum te gaan bestellen’, riep ik uit. Ik was er - onder ons gezegd - namelijk een beetje gepiqueerd van geweest, dat Dora zoo maar, zonder mij om raad te vragen, haar eigen gang was gegaan, en ik had nog geen gelegenheid gehad de uitkomst van haar zelfstandigheid te keuren, omdat ze 't pak pas dienzelfden morgen had thuis gekregen. Maar 't was wáár, 't zat gegoten, eenvoudig-gegarneerd, maar 't èchte cachet was in de volmaakte coupe-alleen.

‘Ik maak je mijn compliment’ - zei ik oprecht gemeend - ‘Maison Ihle heeft uitstekend werk aan je geleverd.’

‘En niet te duur ook’ - verklaarde Dora met loffelijken huismoeder-trots. ‘De meisjes kosten zóóveel geld; voor me zelf kijk ik daarom uit naar wel *goede* adressen, maar die toch niet te buitensporig zijn; en dat is hier wezenlijk 't geval.’

(*Wordt vervolgd.*)

Tante JEANNETTE.

pour copie conform:

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Van ziel tot ziel.

Soms voel ik in mij, diep inwendig,
Het still' onuitgesproken woord,
Dat men slechts dacht, niet spreken wilde,
Maar o zoo duid'lijk in mij trilde,
En vol ontroering werd gehoord.

Dat is de stem van ziel tot ziele,
Die eenmaal ieder hooren zal,
Als 't geest'lijk licht zal zegepralen
En met zijn mooië, heldre stralen,
Verrassend schijnen overal.

Het geest'lijk licht móét eens doordringen
Al wat hier aardsch en stof'lijk is,
En o, bij 't gouden morgengloren,
Voelt zich de ziel verjongd, herboren
Uit schaduw, kilte en duisternis.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

In de Eenzaamheid.

Zou 't in de eenzaamheid des dichters
Niet zonniger en warmer zijn,
Dan in 't gewoel der groote wereld,
Vol klatergoud en schitterschijn;
Zou 't ziele-leven niet veel rijker
Dan 't leven voor deez' aarde zijn?

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Kunsten en Wetenschappen.

De kunst in het Raadhuis te Hamburg.

26 October 1897 werd het Raadhuis te Hamburg feestelijk ingewijd.

Er ontbrak niet veel aan de voltooiing. Slechts een 354 meter wandvlakte in de ‘Groote Zaal’ moest nog versierd worden.

Dit oppervlak gaf geen bezwaar. Wel, dat de meester aan wiens decoratief talent de vulling dier vlaktemaat was toevertrouwd rekening moest houden met den renaissance-stijl van het gebouw.

Om den indruk van het grootsche geheel niet te schaden moest hij de rol van begeleider spelen.

Carl Gehrts te Hamburg en de Frescoschilder van ‘de Ruhmes hal’ in het ‘Zeughaus’ te Berlijn, Friedrich Geselschap dongen naar den eerepalm in deze bescheiden rol.

Vijf schilderingen werden geëischt. Drie ontwerpen, een van Geselschap, en twee van Gehrts vonden genade in het critische oog der bouwmeesters. Voor de twee andere schilderingen zouden de beide meesters nogmaals kampen.

Helaas, deze wedstrijd nam een tragisch einde. 31 Mei 1898 bezweek Geselschap; eenige maanden later Gehrts.

Het vraagstuk rustte tot het einde van December van dat jaar. Een algemeene oproep werd gedaan, en 68 ontwerpen kwamen in, waarvan slechts een twaalftal in aanmerking kon komen, waarvan echter niet één voor den eersten prijs.

Het geringe resultaat wees heen naar een anderen weg, een opdracht aan een enkelen persoon voor al de vijf schilderingen, en Hugo Vogel werd in verband met zijn groep Hamburger-Senatoren in het oude ambtsgewaad uitgenoodigd het vertraagde versieringswerk ter hand te nemen.

Over en weer werden voorwaarden gemaakt. De kunstenaar had zijn eigen gezichtspunt, en hoewel niet door loven en bieden, want over den prijs ging het niet, moesten er toch jaren verloopen eer de kunstenaar zijn werk kon afleveren. Eerst in den zomer van 1909 kon dus het Raadhuis te Hamburg voltooid heeten.

Er verschijnt thans (1911) een werk over Vogel's poogen. Het is rijk geillustreerd, en geeft daardoor te zien het ontwikkelings-proces der prachtige wandversiering.

Aan de nagedachtenis van de eerste ontwerpers meenden we ook een eeresaluut te moeten brengen.

‘Het land van Mauve.’

Zoo van tijd tot tijd mag wel eens de aandacht gevestigd worden op het ‘Bulletin van den Larenschen Kunsthandel’, dat die firma onder bovenstaande hoofdtitel, maandelijks verspreidt.

We weten wel, dat de Larensche schilders niet allen Mauve's zijn, en ook, dat het *nieuwe licht*, niet altijd Rembrandtiek licht is, maar toch waardeeren we in hooge mate de poging van dien kunsthandel om de jongere schilders uit dien hoek bekend te maken, en in die jongeren zelf het zoeken en speuren naar oorspronkelijkheid, het zichzelf zijn in de kunst, waar slaafsche navolging *t*och altijd uit den booze is te doen begrijpen.

Elke maand brengt het hoogst belangrijke blaadje wat nieuws, en onder dat nieuwe is dikwerf een vreemdeling, die verdient geïntroduceerd te worden worden in ons land. Zoo nu weer[1)] Emile Claus, van welken Vlaming getuigd wordt, dat het een ‘eminent’ kunstenaar is, van wiens werk het publiek, ‘eerst wat schuchter tegenover zijne kunst-

1) In 't ‘blaadje’ van 10 Mei 1911.

uiting, allengs meer en meer onder de bekoring kwam.'

Zelfs werd te zijner eer 'een avondje' ingericht, in de salons van den kunsthandel, 'waarin Claus' levensvolle kunst de gasten tegenlachte.'

O.a. droeg Mevrouw B. Holtrop - van Gelder verzen voor, waarvan Vondel's heerlijke 'Inwijdinge der Schilderkunste' de hoofdschotel was.

In hetzelfde maandblaadje wordt ook genoemd Frits Langeveld, die een tentoonstelling in de 'kunstzaal Kleykamp' te '*s Hage.* - ''s Hage', zoo staat er, en we herhalen het leelijke, dwaze woord, om meteen den Larenschen kunsthandel, en ieder die 't nog meent te mogen gebruiken, beleefd te verzoeken uit naam van ''s Gravenhage' om de ongelukkig bedachte afkorting nooit weer te gebruiken.

We krijgen ook nog biographische aanteekeningen over Dr. Jan Zürcher, en een schrijven van August le Gros over het barsten van schilderen.

De Larensche Kunsthandel geeft dus elk wat wils.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. v.d. H. - v. D. - Uw artikel ontving ik in goede orde. En ik neem het met genoegen aan. Natuurlijk kan ik niet weten wat U hebt *willen* zeggen zooals U het

voelde op het oogenblik waarop de lust over U vaardig was; daarom geloof ik U gaarne, dat gij het nog beter en volmaakter in Uw gedachten hadt op dat oogenblik zelf, dan het achterna geworden is. Maar ik kan U de oprechte verzekering geven dat ik het, óók zooals het daar voor mij ligt, bijzonder-goed acht. En daarom ben ik blij dat U mij geschreven hebt. En, als U lust gevoelt U-zelve op ander gebied te beproeven, dan zal ik gaarne eventueel opnieuw iets van U ter inzage ontvangen. - Natuurlijk, eerlijkheid waardeer ik ten volle, kan ik nooit genoeg waardeeren. Zij komt zoo zelden voor helaas, en, allerminst, op dit speciale gebied van vrouw-gevoelens ten opzichte van den man. Die opinie van Uw zuster over mijn artikel zal ik (omdat zij, evenals ik, een ongetrouwde vrouw is) dan ook dubbel waardeeren. Hartelijk gegroet.

L.v.R. - Uw lieven brief, en daarna Uw portret, heb ik in veel dank ontvangen. - Zal ik eens raden wie *gij* zijt? Zeker 't kopje rechts? En de dame in 't midden is dus mijn trouwe correspondente, die nu weer naar Indië is? Wat zult ge haar missen? 't Is lief van U, écht lief, mij zoo hartelijk te schrijven. Dat waardeer ik ook zéér. Ik zou bijkans zeggen, ik ken U reeds een weinig vóór ik Uw eigen brief ontving, uit de brieven van Uw trouwe pleegmoeder. Maar 't is recht aardig dat gij-zelve de relatie voortzet. Met Uw keuze, waarop ik hier niet nader wil ingaan om U niet te verraden, is Uw pleegmoeder natuurlijk 't ééns, veronderstel ik. - Op zichzelf beschouwd vind ik dien loopbaan even mooi en eervol als welke andere ook. Maar hij is helaas zoo bijzonder doornig en moeilijk, niet alleen voor een vrouw, maar voor iedereen, - uit het oogpunt van succes. Dat succes duurt dikwijls zoo kort, zoo weinige jaren, en, ik geloof, men moet er bijzonder veel begaafdheid, veel fortuin, en veel protectie óók nog, voor bezitten. Gij zult mij wel een ongeluksprofetes vinden, dat ik, bij Uw enthousiasme, zoo pessimistisch schrijf. Maar, nietwaar, het is toch mijn plicht heelemaal éérlijk te zijn. En, waar gij vindt dat ik voor zoo velen een steun ben - wat ik-zelve gelukkig ook meermalen mocht ondervinden inderdaad zoo te zijn - daar zou ik 't mij-zelve nooit vergeven, als ik niet vooruit wáárschuwde, waar ik groote gevaren zie voor een zoo jong, en blijkbaar zoo levenlustig en van levens-enthousiasme vervuld meisje als gij zijt. Mijn eenige hoop is maar dat gij een hij vindt, die U een gróóte, échte liefde inboezemt, niet eene voorbijgaande, of oppervlakkige, maar eene waardoor Uw geheele leven een vaste richting krijgt. Gij hebt op dat punt blijkbaar reeds ééns ervaringen opgedaan, zoodat gij reeds zijt gewaarschuwd daardoor voor te gemaklijk U geven, iets wat bij den thans door U gekozen weg juist zoo veelvuldig voorkomt, en waarbij de vrouw stéédsthet slachtoffer wordt.

Echter, nu wil ik maar afstappen van dat raadgevingen-terrein. Gij zult het wel alles rijpelijk met Uw pleegmoedertje hebben overwogen. Dat gij onder die omstandigheden geen hondje kunt nemen, ook al houdt gij véél van dieren, begrijp ik best. Het zou voor 't dier-zelf natuurlijk niet eens prettig zijn, waar gij uiteraard zoo veel buitenshuis zult wezen. Maar ik dank U voor

Uw lieve woorden over dieren en over dierenliefde, en ik geef U de verzekering dat gij mij daardoor terstond sympathiek zijt geworden. Als gij U op de Lelie abonneert, zooals gij mij mededeelt te willen doen, krijgt gij dit antwoord natuurlijk reeds spoedig onder de oogen. Mocht het U lust geven tot verdere correspondentie, dan zal ik dit recht prettig vinden. Nogmaals veel dank voor 't portret.

Loys. - Het artikel ontving ik in goede orde. Wilt U zoo goed zijn het zelf te corrigeeren; tot dat doel geef ik der drukkerij op U de proef te zenden. Indien U het portret erbij voegt, dan kan het worden afgedrukt. U zendt een en ander dan maar direct naar de drukkerij; niet naar mij-persoonlijk terug. Hartelijk dank voor Uw instemming met mijn roman: Uit Christelijke Kringen. 't Gebeurde met dien meneer L.L., waarover ik onlangs genoodzaakt was in de Lelie te schrijven, naar aanleiding van zijn mij zijn werk zenden als oorspronkelijk, dat hij ondertusschen éérst reeds elders in provincie-blaadjes had laten opnemen, schijnt bij méérderen in herinnering te zijn gebleven; wat mij genoegen doet, omdat daardoor anderen gewaarschuwd zijn. - Dank voor Uw vriendelijk schrijven.

J.C.B. - Gaarne heb ik voldaan aan Uw verzoek, en Uw stukje opgenomen onder de rubriek: ingezonden. Van ingez. stukken en gedachtenw:, (de éénige rubrieken, waarin de bijdragen, evenals in alle bladen gewoonte is, kosteloos worden opgenomen), worden géén present Ex. verstrekt. U kunt echter afzonderlijke nommers bestellen bij den uitgever: den heer L.J. Veen, 485 Keizersgracht Amsterdam.

J.v.P. - (inzender van het in dit nommer voorkomende stuk over trekhonden). Gaarne voldeed ik aan Uw verzoek, en verleende plaats aan Uw oproeping.

Dat ik een ware voorstandster ben van *alle* dierenbescherming behoef ik gelukkig niet meer openlijk te zeggen. Iedereen weet dat. En, speciaal over dezen anti-trekhonden-bond heb ik 't aan 't stok gehad tegen de flauwe insinuasies van een redacteur van ‘de Vrije Socialist’, die, trouwens, eveneens daarover op zijn kop heeft gehad van een geestverwant van hem, den heer Schippérus, wiens flink stuk ik eveneens opnam in de Holl: Lelie. - En toch ben ik tot hiertoe nog niet zelve lid geworden van dien Bond in questie, omdat mij die ééne bepaling àl te streng lijkt: ‘Nooit iets koopen van iemand die een hond als trekdier gebruikt’. Er zijn er toch óók die, al is het dan maar uit eigenbelang, goed zijn voor zoo'n dier. Voorbeelden daarvan zijn er. En, als nu àalle trekhonden, ook degenen die goed behandeld worden, géén thuis meer hebben, doordien zij totaal worden afgeschaft, wat dan? Dan zal het aantal losloopende, op de straat aan allerlei mishandelingen blootgestelde zwervers nog vermeerderen. Ziedaar een vréés die mij bekruipt, wanneer ik die laatste bepaling van Uw Bond lees. Misschien wilt gij zoo goed zijn in dit Blad-zelf mijn bezwaren te beantwoorden. Niets zal mij aangenamer zijn dan wanneer gij mijn vrees kunt wegnemen; in welk geval ik mij zal haasten mij-zelve, zoowel als mijn vriendin, en onze Marie, die een even groote dierenvriendin is als wij beiden, bij den Bond te laten inschrijven.

No. 10. - Ik kan U Uw werk eerst na mijn thuiskomst terug zenden. Dat gij mij zóó schrijft als gij deedt, bewijst mij dat Uw karakter zóó is, als ik steeds van U hebt gehoopt en gedacht, namelijk dat gij eerlijk en loyaal denkt. Maar gij kunt U nu

eenmaal, schijnt het, niet goed voorstellen, dat er verschillende meeningen kunnen bestaan. Gij denkt zus en ik zoo. En, gij wilt nu per-se dat iedereen zoo denkt, in zake kleeding, behoeften, etc., als *gij*. Ik denk over heel veel dingen lijnrecht anders dan gij, en ik geloof, dat dit voor een heel groot deel óók komt door verschil van leeftijd, van opvoeding, van levenskring, van smaak, óók van wat gij verstaat onder plicht en wat ik er onder versta. Dat gij in het door mij geweigerde stukje niet met zoovéle woorden hebt gepredikt tégen dierenbescherming, geef ik U gaarne toe. Ik geloof zelfs óók gaarne, dat het geen oogenblik in Uw gedachten heeft gelegen daartegen te keer te gaan, al ware het alleen reeds daarom, omdat ik Uw kinderliefde houd voor een eerlijke aandrift, en, wie eerlijk houdt van kinderen, die *kan* geen dieren-vijand zijn. Echter, uit den inhoud van Uw stukje volgde zijdelings een aanval tegen het *te* vele, dat - (volgens *U*) - wordt gedaan voor de dieren. En om *die* reden wilde ik het niet opnemen. Uw opvatting van kinderbescherming vind ik volstrekt niet practisch. Ik behoor tot de, waarschijnlijk in Uw oogen, zeer wreede menschen, die het een heel ongelukkig en dwaas optreden vinden, elk idioot-achtig en verachterlijkt, en door tering-erfelijk-belast zuigelingetje per-se in 't leven te willen behouden, waar dit geschieden moet op kosten der algemeene liefdadigheid. Eenerzijds kweekt men daardoor bij de onbemiddelde ouders een groote onverschilligheid in het in de wereldschoppen van allerlei reeds vóóraf erfelijk-belaste misdeelden, anderzijds brengt men een geslacht groot van minderwaardigen, *niet* in staat den eigen kost te verdienen, daardoor gedoemd levenslang als parasieten te leven op de beurzen der sentimenteelen en eenzijdigen, waaronder ik rangschik menschen als gij. Gij ziet dat wij het ook op dit punt dus in 't geheel niet eens zijn, 't geen niet wegneemt dat ik alle mogelijke hulde breng aan Uw eerlijkheid, Uw loyaliteit, en Uw naastenliefde, zoodat het mij dan ook een wáár genoegen zal zijn van Uw invitatie om U eens in Utrecht op te zoeken, gebruik te maken; mijn eigen uitnoodiging eens bij mij in Scheveningen te komen is verleden jaar niet doorgegaan, maar, daar ik nu den geheelen zomer thuis blijf, zult gij, hoop ik, wel eens gelegenheid vinden alsnog te verschijnen, in welk geval gij ons beiden, mijn vriendin en mij, hartelijk zult welkom zijn. De eerste hebt gij, eenige jaren geleden, in den reformwoede-tijd, ook reeds eens gesproken ten mijnent. Herinnert gij U nog? Ik zend U bij uitzondering hiervan een pres. ex. Meldt mij s.v.p. echter even, of gij de Lelie nu weer op de een of andere manier leest, daar ik, mocht dit niet het geval zijn, voor U niet voortdurend een uitzondering kan maken. Mijn eigen pres. ex. zijn steeds

dadelijk weggegeven, en er is geen reden U bij den uitgever op te geven voor een. Vriendelijk gegroet.

Mevr. E.v.B. - 'Wat een sympathiek mensch' - dacht ik, Uw brief lezend. Meteen kwam ik, een eindje verder, bij die passage, waarin U zegt: 'Nu zult U mij, nadat ik zoo mijn karakter voor U heb blootgelegd, wel minder sympathiek vinden.' - Neen, lieve mevrouw, dáárin vergist U zich heelemaal. Want, iemand die zóó eerlijk zijn eigen fouten en tekortkomingen opnoemt, die zoo zonder mooidoenerij of lievig willen lijken, schrijft: Zoo *ben* ik, die *moet* m.i. al een bijzonder loyaal en eerlijk karakter bezitten. Valschheid, en zich zelf op een voetstuk van liefheid en goedheid en braafheid plaatsen, zijn m.i. twee zeer algemeen-voorkomende *menschelijke* eigenschappen, maar daarenboven speciaal *vrouwelijke.* Dus, ik behoef U niet te zeggen, dat U U-zelf zoo onbewimpeld aan mij ontleden, mij bijzonder sympathiek was. Nu begin ik met te zeggen, dat U zich m.i. vergist in Uw overtuiging 'geen menschenmin' te hebben. Want, ik blijf erbij: iemand die *oprecht* houdt van dieren, - en dat *doet* U, dat staat vast - *moet* ook houden van het misdeelde, verongelijkte, mishandelde menschenkind. Maar, dit is iets anders dan algemeene menschenliefde voor Jan en alleman. *Ik* voor mij geloof dat *niemand* er *die* op nahoudt. Dat is een liefdoenerige phrase, niets anders. 't Staat zoo mooi om zich met woorden *zoo aan te stellen.* Maar, ik vraag U, wie ter wereld *doet* er naar? - De geheele menschheid leeft egoïst, voor eigen-ik; hier en daar een idealist, een dweeper, uitge, zonderd. En, zelfs in die gevallen is er nog dikwijls zoo heel veel zucht om de aandacht te trekken bij in 't spel. Maar laat mij nu terugkomen op Uw vraag. Gij zegt dat gij zoo dikwijls het gevoel hebt, alsof al het leed der wereld op U drukt, wanneer gij aanziet hoe de dieren worden mishandeld, en dat gij dan den lust gevoelt 'God te lasteren, die zoo iets toelaat'. Lieve mevrouw, ik kan U daarop slechts antwoorden: Zoo gaat het mij *precies.* Op een andere plaats in dit Blad vindt gij weer een paar staaltjes van de ellendige ten hemel schreiende wreedheden op dit gebied, waarvan de wereld vol is.*) Wat daartegen te doen? Men staat er machteloos tegenover. Gij weet hoe men mij gedurig een onmensch scheldt, omdat ik, telkens opnieuw, degenen, die zulke schanddaden bedrijven, alle mogelijke kwaad toewensch. *Toch zal ik dat hun blijven toewenschen*, tot op den dag van mijn dood. En, 't gaat mij net als U, ik kan mij niet voorstellen hoe een God van *liefde* zulke verschrikkelijkheden wil toelaten. Toch heb ik op dat laatste punt een soort hóóp, dat ik God nu eenmaal niet begrijp, dat er Hierna ook dáárvan een oplossing zal zijn. Daarom verdiep ik mij daarin maar niet; afwachten is toch, wat God betreft, het éénige wat ons blijft. Maar wèl maak ik mij steeds opnieuw woedend op die ellendelingen die de dieren mishandelen, en, ik herhaal, er is geen kwelling, geen ziekte, geen pijn, *die ik hun niet van ganscher harte gun.* Ziezoo, nu mag de een of andere leugen-journalist alléén dit zinnetje in zijn Blad aanstellerig overdrukken, om daardoor aan mijn woorden een gansch anderen zin te geven. Mijnentwege. Die strekerijen laten me geheel koud. Lieve mevrouw, ik lees 't altijd met plezier, wanneer men mij schrijft, zooals U nu ook weer doet, dat men 't éérst van alles in de leesportefeuille grijpt naar de Lelie. - Dikwijls mag ik dat getuigenis lezen in mijn correspondenties, en het geeft kracht en lust tot den arbeid. - Voor Uw kiekjes van Uw dieren veel dank. Uw poes ziet er zoo lief en schrander uit, ik gaf 't arme dier een zoen op dat portret. Waaraan stierf

*) Bij het afdrukken heb ik die copie nog niet van de drukkerij terug, zoodat de mogelijkheid bestaat, dat gij het bedoelde (Overzicht van de week) eerst in het a.s. nommer vindt.

zij? - En, wat Uw paarden aangaat, waarom laat U niet in Uw testament zetten, dat zij na Uw dood moeten worden doodgeschoten? Op die wijze zijn zij voor een ellendigen ouden dag behoed. Maar U moogt dan wèl zeker zijn van Uw erfgenamen, want ik weet een oude dame, die dat òok had besteld in haar Testament, en wier erfgenamen het arme dier - reeds oud daarenboven - toch hebben *verkocht.* Daar ziet gij weer hoe *nobel* de menschen handelen, ‘met een ziel naar Gods beeld geschapen’. Dank ook voor Uw woorden, omtrent Uw instemming met mijn beschouwing aangaande het liefde-vraagstuk. Ik heb onder mijn correspondenten eene getrouwdevrouw, die het in dezen niet eens is met mij, en die eene lichamelijke afdwaling van haar man veel erger vindt dan voortdurend geestelijke ontrouw; al de anderen echter deelen Uw opinie (en de mijne) en vinden dat een spontane lichamelijke afdwaling veel beter is te vergeven dan een voortdurende verwaarloozing met een geestevriendin.’ *Ik* zou 't laatste eenvoudig-weg niet *willen.* Dan veel liever echtscheiding.

Als ik alleen was, geloof ik, dat ik, ondanks 't verbod aan mij van den dokter, toch géén vleesch at, ofschoon ik het pijnloos dooden van dieren iets geheel anders vind dan het hen levend mishandelen. Maar het is mij, speciaal in Nauheim, zóó bepaald verboden om alleen van vegetarisch voedsel te leven, dat mijne vriendin er niet van wil hóóren zelfs, dat ik het probeer. Dus, in zoo'n geval, vind ik dat men in de eerste plaats voor elkáár iets moet laten, als men elkaar liefheeft.

Nog wil ik eindigen met te zeggen, dat het mij gaat als U: ik houd in het *algemeen* niet van menschen, slechts van diegenen die mij, om de een of andere reden, aantrekken, daarom houd ik ook niet per-se van *alle* kinderen, integendeel, er zijn er zeer vele onder die mij afstooten, want, in het kind ziet men reeds heel spoedig al den wordenden mensch. - Maar toch heb ik een zich gemakkelijk-gevende natuur, en, speciaal, als het ondergeschikten, of minder-bedeelden, geldt, verplaats ik mij zoo gauw in wat zij missen en in wat ik vóór heb boven hen; dat stemt mij dadelijk jegens hen veel zachter dan tegen rijke egoisten of bluffige protzen. Hartelijk dank voor Uw photo van Uw paard met U-zelf en Uw man. Ik vind het zoo aardig U nu uiterlijk te kennen. En, veel dank voor Uw brief.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

28 Februari 1912.
25ste Jaargang.
No. 35

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten hij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De Doodstraf.

Wie bloed vergiet, diens bloed zal vergoten worden.

Er wordt in onze dagen een akelige kreet vernomen, een zonderlinge schreeuw, rauw en heesch, als komend uit de keel van een hongerend roofdier, - een kreet om **bloed.**

Zonderling, dat deze schreeuw opgaat, niet uit ‘het kamp der goddeloozen,’ wien men zoo gaarne afwezigheid van alle zedelijk gevoel toedicht, maar uit ‘het kamp’ der volgelingen van den liefde-predikenden, zachtzinnigen Nazarener, wien bloeddorst en wraakzucht, huichelarij en schijnvroomheid gruwelen in de oogen waren.

Zonderling dus, zéér zonderling.

De Christenen vragen bloed.

Het is hun niet genoeg dat de maatschappij aan den misdadiger, het dier-mensch, zijn wraak koelt door hem op te sluiten in de cel, waardoor men hem zeer zeker niet

zal bekeeren tot meer menschelijker gevoelens en levenswijze! Neen, onze rechtspleging, meenen zij, is nog lang niet in den haak; zij is niet volgens de ordonnantiën Gods.

Zij willen de doodstraf.

En - zooals zij gewoon zijn te doen - zij rechtvaardigen hun bloedverlangen met spreuken uit hun bijbel, spreuken als: ‘oog om oog, tand om tand,’ - ‘wie bloed vergiet, diens bloed zal vergoten worden’ e.a., ter-

wijl zij - alweer zooals zij gewoon zijn - de spreuken uit datzelfde boek, welke lijnrecht met de eersten in strijd zijn, kalmpjes negeeren.

Ja, waarlijk, er staat in hun bijbel hier en daar iets over bloedvergieten en zooals aasgieren neerstrijken op hun prooi, zoo vallen zij op die bijbelsche uitspraken aan en bedienen zich ervan.

Of het wetten zijn van twintig of veertig eeuwen geleden, - wat bekommeren zij zich daarom?

Zij hebben *recht* op het *bloed* van hen die hun misdeden: krachtens de voorschriften van hun wraakzuchtigen God en met luider stemme eischen zij het:

- Bloed s.v.p., bloed! Wij hebben er recht op: het staat in onzen bijbel! Geef ons bloed, opdat wij ons eraan verzadigen!

Zoo wil dus het geloof ook ons land weldra terugvoeren naar het duister verleden, naar den tijd van koppensnellerij.[1)] En galg en schavot zullen ons spreken van christelijkenaasten-liefde-in-de-praktijk, en van christelijke beschaving.

Waarom ook niet de pijnbank en de brandstapel?

Wacht maar, we zijn er nog niet, ook dáárvan zal wel een vaag woord in het boek der christenen staan.

Er staat óók iets in van alles-verloochenende naasten-liefde en van den booze niet weerstaan met geweld....

Maar dáárover zullen ze het later wel eens hebben: éérst de doodstraf.

Er wordt honger geleden, onderdrukt, uitgebuit...

Jawel, maar éérst de doodstraf!

Oude van dagen, stugge werkers ééns, worden op-straat gezet, gaan een onzeker bestaan tegemoet, missen op hun ouden dag het geluk, dat zij nog zoo weinig gekend hebben, - zij leven zonder zon en liefde in stomme berusting, zonder klacht...

Dat gaat hùn niet aan, den christenen: de dóódstraf!

Millioenen kinderen zijn naakt en hongerig, worden der Misdaad en Prostitutie in de armen gevoerd...

Welnu, geef de doodstraf, die de Maatschappij van misdadigers zal zuiveren! De doodstraf is het onovertroffen middel tegen alle maatschappelijke kwalen!

Geef den christenen de doodstraf!

En nu wordt er geschreven en georeerd en het vóór en tegen van de doodstraf wordt zorgvuldig en haarfijn overwogen.

Gaven de heeren zich echter even de moeite de zaak eens uit een *zedelijkheids*-oogpunt te beschouwen, dan zouden zij onmiddelijk de doodstraf moeten verwerpen, als zijnde in hooge mate *onzedelijk.*

Onzedelijk?

Ja, onzedelijk.

Of kan er van een openbare terechtstelling een zedelijk opvoedende kracht uitgaan tot het volk, dat erheen zal trekken in dichte drommen, eerst met nieuwsgierige huivering, later als naar een pretje? Zal het niet gaan in ons land, zooals overal, in alle landen waar de doodstraf bestaat, waar men zich dagen te-voren voorbereidt op het komend vermaak: de terechtstelling, - waar zij wier woning een uitzicht daarop biedt, hun venster en dakgoten etc. verhuren, als waren het schouwburgplaatsen?

1) Maar dan zal het christelijke koppensnellerij zijn, en die moet men wèl onderscheiden van ‘heidensche’ koppensnellerij.

O, zeker! Ook hier zal men, eenmaal de smaak van deze gruwel-vertooningen 'beet'-hebbende, zich even bloed-belust toonen als overal elders. - Ook hier zal men in prikkelende griezeling hunkeren naar het oogenblik dat de beul zijn bijl zal nemen, - zal men zich eene aangename huivering door de leden voelen varen, als de bijl zweeft boven den hals van het slachtoffer, als die eindelijk met een doffen slag het hoofd van den romp snijdt! Of - nog gruwelijker en interessanter! - misschien ook zal er wel eens *mis*-geslagen worden: als de beul, met zulk een afschuw vervuld van de hem door zijn *christelijke* broeders aangeboden barbarenbetrekking, welke hij nu eenmaal als zoodanig heeft aanvaard, in zenuwachtige haast zijn slag verkeerd berekent en den bijl laat vallen náást het blok, of op de schouders van den ter-dood-veroordeelde...

Ziehier wat men zal te genieten krijgen: 't is kortgeleden voorgevallen bij de terechtstelling van een 24-jarig meisje, dat twee moorden gepleegd had, beide uit wraakzucht, omdat de slachtoffers haar hadden tegengewerkt in haar liefde:

'*Twee der beulsknechts waren haar allengs genaderd*, *grepen haar onder de armen en gingen met haar*, *terwijl een derde achter haar aankwam*, *op het roodgeverfde blok toe. De scherprechter*, *die met rok*, *hooge hoed en witte handschoenen*, *tusschen blok en rechterstoelen in zichtbare op-*

winding en onrust wachtte, *zette den hoed af*, *trok de handschoenen uit en ging, toen het meisje langs hem heen geleid werd, op een tafel toe om den bijl te grijpen. Maar nu gebeurde het onverwacht afschuwelijke. Op het oogenblik*, *toen zij bij het blok gekomen was en de achter haar loopende knecht haar de blouse van de schouders scheurde, wierp het meisje zich op den grond en omvatte schreeuwend en gillend onder inspanning van al haar krachten het blok. Een der knechts trachtte met kracht het hoofd van het slachtoffer boven op het blok te draaien*, *opdat de beul den doodslag zou kunnen geven*, *maar dit gelukte niet. Eindelijk na veel rukken en trekken begaven het meisje de krachten en werd zij met het hoofd op het blok gedrukt*, *terwijl twee anderen haar de handen en voeten vasthielden. Op dit oogenblik liet de scherprechter den bijl vallen*, *zoodat het hoofd van de romp gescheiden werd en een meter ver over den grond rolde*'.

't Is waar, er wordt gestreefd naar veredeling van volksvermaken! Dit nu, de terechtstellingen van ter-dood-veroordeelden, zullen worden de nieuwste volksvermaken, die het méést 'trekken' zullen!

Welk een verheffenden invloed zal dit uitoefenen! Hoe zullen de mannen, vrouwen en kinderen van de 'mindere' standen vooràl, die immers toch al zoo weinig pretjes hebben, zich nu kunnen verlustigen in het zien golven van menschen-bloed!

Men verwacht, dat dit er den angst in zal brengen? Dat dit het aantal moorden aanmerkelijk zal doen verminderen?

Welk een dwaasheid, de ééne bloedvlek door de andere te willen bedekken!

De angst?

Och kom! Zie naar Frankrijk waar het aantal moorden dat van andere landen voortdurend overtreft, *ondanks guillotine*, omdat dit immers afhankelijk is van voks-aard en -temperament? Zie naar alle andere landen, waar men meent de ééne misdaad te kunnen keeren door de andere en waar, juist dàárdoor, de misdaad het weligst tiert.

- Maar men zou de straf kunnen voltrekken op de binnenplaats eener gevangenis bijvoorbeeld, - in elk geval niet in het openbaar.'

Niet in het openbaar?

Eilieve! en wie geeft *het volk* dan den waarborg dat elke *schuldige* wáárlijk zijn straf ondergaat? Dat men niet, door omkooperij b.v., een misdadiger van hooge geboorte, met invloedrijke relaties, met geld, de gelegenheid geeft tot ontvluchten?

Biedt de geschiedenis ons daarvan niet staaltjes te over, staaltjes van *klasse*-rechtspraak en-omkooperij? De gelegenheid zou immers maar al te gemakkelijk zijn. En gelegenheid maakt den dief.

Geen geheimzinnigheid s.v.p.! Alles openbaar.

Het volk heeft recht op *weten.*

En stellen we ook eens de mogelijkheid eener gerechtelijke dwaling: dat een 'misdadiger' ter-dood is gebracht, terwijl later, bij herziening van het vonnis, blijkt dat de man *onschuldig* is *vermoord;* wat ook reeds zoo-vaak is voorgevallen.

Wie is dan de verantwoordelijke persoon?

Natuurlijk Niemand en Ieder.

Wie stelt dan de nagelaten betrekkingen schadeloos voor dit vreeselijk verlies? Wie geeft hun den doode weder? Wie heelt dan de afschuwelijke wonde, die hun het

hart zal doen bloeden? Geen, - want dat *is* niet meer goed te maken, nòch met praatjes, preeken, troostredenen, nòch met geld.

O, dat dan de verwenschingen dier beroofden, de vervloekingen over hen die den laaghartigen moed bezaten het bloed van hun naaste te eischen, in vervulling gaan!

Intusschen is de doodstraf een prachtig middel in de handen der bezittende, heerschende klasse, waarvan zij zich ruimschoots zal bedienen om zich te ontslaan van hem die haar in de uitvoering harer hebzuchtige plannen *in den weg staat.*[1)]

Men zij dus op zijn hoede!

Want nimmer heeft de karakterlooze bourgeoisie nagelaten alle haar ten-dienste staande middelen aan te wenden om haar bezit te beschermen en daardoor haar macht te handhaven.

Of kunnen we niet wijzen op een *Ferrer*, die vermoord werd omdat hij het was, die de Vrije Gedachte in Spanje openlijk voorstond en ervoor streed, de Vrije Gedachte, die immers een gevaar is voor Kerk en Staat! - waardoor hij zich de haat op den hals haalde van den sidderenden *Clerus*, die

1) Een krachtige actie van de zijde des volks tegen de doodstraf, zoodra die dreigt ingevoerd te worden, is daarom noodig. Bij een dreigende algemeene werkstaking zouden de heeren doodstraffers zich nog wel eens tweemaal bedenken.

de wacht houdt voor de brandkast, naast het monster *Militarisme.* -[1)]

Schreeuwt het niet nòg van verontwaardiging in ons, dat een jaar geleden ongeveer, *24 japansche socialisten*, - z.g.n. beschuldigd van een voorgenomen aanslag op het leven van den Mikado en zijn familie - na een *geheim* proces stierven aan de galg?

Werden de *Chicagoër anarchisten* niet *onschuldig* gehangen, (wat later bij herziening van het vonnis bleek), als martelaren voor hun beginsel?

En heeft men ook in Frankrijk niet getracht het hoofd van *Jules Durand*, secretaris eener arbeiders-vereen:, onder den bijl te doen vallen, omdat hij óók der bourgeoisie een doorn in de oogen was? - al moest zij haar prooi weer loslaten, dank zij het krachtig en dreigend optreden hiertegen door zijn mede-arbeiders.

Welnu! Ook hier zal men zich van deze middelen gaan bedienen.

Want de geldzak is immers overal en altijd dezelfde.

Richt dus galgen en guillotines op, o christenen.

Eischt als wraakgierige roofbeesten het bloed van hen, die door de ellendige levensomstandigheden waarin zij geboren werden en opgevoed of door ziekelijke aandrift werden tot wie zij zijn![2)]

Eischt het bloed ook van hen die strijden voor Recht en Vrijheid van allen.

Ja, laat het volk bloed ruiken en proeven - steeds méér. Maar draagt dan zèlf de verantwoordelijkheid voor de gevolgen daarvan!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Zeg, weet je het nog?

Zeg weet je het nog die zalige nacht,
Alleen met de lucht en de zee?
De sterren straalden in stille pracht,
De zee zong zangen van vrêe.

We staarden samen naar omhoog
Twee stofjes in 't heelal
En in ons werd het rein en stil

1) Men weet, dat de Hooge Raad thans, ingevolge de ingediende eischen van Ferrer's erfgenamen, het beslag op diens bezittingen heeft opgeheven en ze zijn erfgenamen heeft toegewezen. Geconstateerd werd dat bij het nieuwe onderzoek *niet het minste is gevonden*, *dat er op zou wijzen*, *dat Ferrer direct betrokken is geweest bij de troebelen*, *die aanleiding hebben gegeven tot zijn veroordeeling en zijn ter doodbrenging.*
De beslissing van den Hoogen Raad beteekent dus *de moreele vrijspraak van Ferrer.*
Ferrer is dus vermoord, op de grofste, schandelijkste manier, vermoord om zijn staatsgevaarlijke ideën, vermoord omdat hij het was, die het licht der wetenschap wilde brengen in de hutten en krotten van het Spaansche proletariaat, dat nog rondtast in het droevigst duister van de meest grove en banale goddienerij en bijgeloof.
Maar heeft men mèt Ferrer ook de Vrije Gedachte vermoord?
Integendeel; het bloed der martelaren is het zaad der kerk, dat geldt ook hier.
De tijd zal komen dat zijn zwijgen machtiger zal zijn dan zijn spreken.

2) De meeste misdaden zijn gevolgen van de verkeerde inrichting onzer Maatschappij. Neem de oorzaken weg, stop de bronnen van het kwaad, en het kwaad zelf zal ophouden te bestaan. Vele misdaden moeten ook worden geschreven op rekening van *den drank.* De drankproductie moet dus ophouden.... maar wáár moet het dan met Nederland heen?
Er ‘ligt’ heel wat geld ‘in de schatkist’ dat kwalijk riekt - naar Jenever nl.

Als in een tempelhal.

In onze zielen vingen zacht
Snaren te trillen aan
We spraken niet, we kònden 't niet
Maar hebben 't bêi verstaan.

Zeg weet je 't nog die zalige nacht
Alleen met de lucht en de zee?
We nemen tot ons stervensuur
Die nacht als een wijding mee.

NORA.

Verlangen.

Ik zit zoo vaak in peinzing neer
en staar naar de strakke lucht,
Naar de toppen der palmen, hoog en slank
Bewogen door geen zucht.

Naar de pluimen der bamboe, die zoo stil
en vol geheimnis zijn,
Naar de glooing der bergen aan d' horizon -
Een vage, grijze lijn.

Naar al dat vreemde, Oostersch wen
In helle zonnebrand
en altijd blijft het me zoo ver,
Snak ik naar mijn eigen land.

Naar vlakke weiden, groen en malsch
Naar rustig grazend vee,
Naar Holland's duinen blond en blank,
de wildbewogen zee.

Naar stille paden in het bosch,
Zonsondergang over de hei,
Een woeste, stormende najaarsdag,
Een bloeiende, geurende Mei.

Naar alles, wat zoo lief mij was
In 't kleine land der zee,
En 'k ben zoo ver, en elke zucht
Voert mij verlangen mee.

NORA.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 32.)
VI.

De oud-Excellentie zag er bepaald nog steeds zéér eerbiedwaardig uit, zooals hij daar aan zijn schrijftafel zat tegenover Vermeulen, die hem 't geval zat op te biechten. -

Op zijn welbesneden aristocratisch gelaat was niets te lezen van de Schadenfreude, die hij innerlijk voelde, dat z'n voorspelling was uitgekomen, dat die Doesborg inderdaad bleek 'niet de rechte te zijn,' juist zoo als hij, de oud-minister, steeds had beweerd. - Integendeel, hij scheen bepaald christelijk onder den indruk te zijn van Vermeulens openbaring, en, onder den schijn van het nog maar niet te kunnen gelooven, in waarheid echter enkel en alleen om zich 't genoegen te gunnen nog eens te hooren herhalen, dat Doesborg nu Vermeulen als het ware voorschriften durfde geven, hem in zijn macht had, sprak hij plechtig-droevig:

'Iemand als dominee Wijk - niet mogelijk. - En je weet zeker, dat die Doesborg je niet maar wat wijsmaakt?' -

Vermeulen, met zijn uitgestreken mooie-mantronie, haalde ongeduldig de schouders op:

'M'n God - ik zeg U immers - de man is zóó zeker van z'n zaak, dat ie 't wagen durft er tegen mij 'n hoogen toon over aan te slaan, over wat 'n schandaal 't geven zal, als de ouders van die Bettie, of hoe dat meisje heeten mag, gaan klagen bij de politie. - Ja, als zij de eenige was, met wie dat indertijd al op de cathechesatie is voorgevallen, maar haar nog steeds minderjarig zusje is er ook onder, en nog 'n heele boel anderen méér, enfin, *als* 't zaakje aan 't rollen komt, is er 't Gerecht eenvoudig niet buiten te houden, vrees ik; maar ik vráág U, ik vráág U, meneer Eduma, als Broeder in Christus, wat een *treurig*, *treurig* schandaal; een dat *moet* worden afgeweerd, in het belang van Onze Zaak.' -

Als Vermeulen zijn collega's, in 't een of ander christelijk Bestuur, aansprak als: Broeder in Christus, wist hij een treffende intonatie, van advocaat die gewoon is mooi te redevoeren, in zijn woorden te leggen, die voor de groote massa, wezenlijk indrukwekkend-vroom klonk.

- Alleen, Eduma de Witt was zelf te lang hoofdman bij 't baantje van christelijke politieke knoeierij, om daarvan nog de dupe te zijn, onder vier oogen.

Hij sloeg dus een zakelijken toon aan, en vroeg:

'Voor hoeveel is die Doesborg te koop?'

Vermeulen keek hem even onderzoekend aan. O ja, nu herinnerde hij zich. Die Doesborg, dat bedoelde Eduma de Witt, was immers door den slimmen Leider

afgekocht van 'n liberale courant, om als medewerker voor 't Vaandel te dienen voortaan. Tegenover de oningewijden heette dat nog zooveel als 'n goede daad, omdat z'n koppige vader zich immers zoo onmogelijk had gemaakt door die Atjeh-brochure. Nu werd christelijk aan den zoon goedgemaakt wat nog te verhelpen viel.

Maar hij schudde somber het hoofd. Ja, als 't alleen van Doesborg-zelf afhing, dan, dat geloofde ie óók wel, zou die zich misschien, door nog méér voordeel, tot stilzwijgen laten koopen. Echter, daarvoor was het te laat, véél te laat. Want Doesborg wist het geval immers dóór zijn vrouw, aan wie Bettie, onder den verschen indruk harer inzegening als lid van de Kerk van Christus, alles had opgebiecht. En die vrouw, die had het in haar verontwaardiging niet alleen aan haar man verteld, maar óók doorgezet dat Bettie haar ouders de waarheid bekende.

'Dat is 't immers juist' - vulde hij zijn relaas aan, 'dat die vrouwen, dat vrouwtje Doesborg, en die Bettie, die 'n nicht van haar schijnt te zijn, de heele zaak nu zóó tragisch opgenomen hebben, dat ze volstrekt ruchtbaarheid er aan geven willen. Ik heb Doesborg dadelijk gezegd, dat ik 't onverantwoordelijk van hem vind, onverantwoordelijk, maar toen sloeg hij 'n hóógen toon aan, óók nog, en had de onbeschaamdheid mij te antwoorden:

Als 't op onverantwoordelijkheid aankomt, dan is het de vraag, wie méér onverantwoordelijk heeft gehandeld, de hooggeachte orthodoxe dominee Wijk, - of ik, die opkom voor het bedreigde zedelijk heil van 't weerlooze kind. De publieke opinie zal daarover een oordeel vellen, en mij in 't gelijk stellen, daarvoor ben ik niet bang.' -

'Dus, zooveel als een bedreiging.' - begreep de Excellentie zéér juist. 'Als wij hem loslaten, gaat ie z'n schandaalnieuws aan de liberalen verkoopen.' Toen, met een gulzig verlangen zich opnieuw in 't onreine van de zaak te verdiepen: -

'Maar, dus heeft die geestelijke meneer, die uitgestreken dominee, al, toen dat meisje nog 'n kind was, haar - - en later haar

zusje - - en ook andere cathechesantjes - - foei - foei...! - - Wie had dat kunnen denken!' -

''t Is een schandaal - schijnt het - dat al loopt over jaren. De een heeft niet durven spreken om den ander, zooals het gaat onder die soort arme menschen. - Ze leven immers aan den eenen kant van de gunsten van zoo'n wijk-dominee, met z'n bedeeling, en z'n bedelen voor hen, op allerlei manieren. Maar nu die ouders van die Bettie, - die van niets hebben geweten schijnt het werkelijk, - zóó woedend zijn, en met aanklacht beginnen te dreigen, nu komen er van allerlei geschiedenissen los, van alle kanten. - - Als advocaat heb ik reeds een en ander onder de oogen gekregen, door Doesborg, dat er leelijk uitziet voor dominee Wijk, als het werkelijk voor den rechter zou komen. 't Zijn nu nog maar dreigementen - maar ik ben overtuigd, dat hij, die Doesborg, er 't niet meer bij laat zitten, nu het geheim toch al uit zijn handen is ontglipt.' -

- - Excellentie begon zich minder innerlijk-vroolijk te voelen dan daareven. Dat Vermeulen, en den pedanten Leider, op wiens meerderen invloed in de partij hij steeds jaloersch was, in de macht waren geraakt van dien slimmen Doesborg, dien ze zelf zoo dom hadden binnengehaald, dat gunde hij hun wel, dat vond hij duvelsch aardig inwendig. Maar daarbij, bij 'n onder onsje, moest het ook blijven. Als je blieft geen publieke schandalen! Die waren er tegenwoordig in de partij meer dan genoeg. Hij had particuliere zorgen óók aan 't hoofd, met zijn aangetrouwden kleinzoon, Hooph - Huyghens; die jongen wou steeds geld van 'm in de zaak; en dáár dankte ie voor. Hij zou wel wijzer zijn. Maar dat heele Bank-gedoe, en die associatie met dien kwajongen van 'n ten Have, dat vertrouwde ie niet al te best. Hij wist dat het er niet zoo rooskleurig uitzag alles, als 't wel leek voor de buitenwereld. - En, nu zou van 'n zoo anderen kant, van dien nederigen, altijd zoo bescheiden zijn ganggaanden dominee Wijk, ineens óók nog een on weder gaan losbarsten! Neen, daar bedankte ie voor. Dan was ie dadelijk Vermeulen z 'n man, om dat te smoren, côute que côute.

Juist wilde hij daarom in dien geest een paar bemoedigende woorden spreken, toen er geklopt werd, en tot zijn verbazing, niet de knecht, maar zijn tweede vrouw, in hoogst eigen persoon, om den hoek van de deur keek.

'Pardon - meneer Vermeulen - duizend excuses dat ik de heeren bij een gewichtige conferentie kom storen' - verontschuldigde zij zich op de haar eigen gracielijk-innemende wijze, die haar eens, als mevrouw Horstenboer, den weg had gemakkelijk gemaakt tot het bereiken van elk doel, en die haar in haar ouderdom, als de tweede mevrouw Eduma de Witt, was bijgebleven als een sieraad harer met takt en goeden smaak niet vermomde, maar integendeel met een zekere coquetterie ten toon gespreide grijsheid. -

''t Is maar' - vulde zij haar woorden aan - 'dat freule de Wevere hier is om mijn man te spreken, dringend, gewichtig', - zij knipte een beetje ondeugend met de oogen tegen Vermeulen terwijl zij er bijvoegde, 'in hare qualiteit van Presidente van Zoekt het Verlorene. Omdat namelijk meneer Vermeulen óók Bestuurslid is van 't Gesticht, treft het zich zoo goed dat hij hier juist is - zei ze. - 't Is iets waarover ik de heeren bepaald dadelijk moet inlichten - zei ze.'

Ze wilde met haar ondeugend oogknippen een lachende toespeling maken op de bekende hebbelijkheid van de freule, van overal en bij alle gelegenheden te koop te willen loopen met haar Gesticht en haar Gevallen-meisjes-redding. Zij-zelve, als getrouwde vrouw, vond de quasi-preutsche onreine nieuwsgierigheid waarin de freule

en Lizzy van der Hoop rondgraasden in de zedelijke vervuiling van de achterbuurten, eenvoudig bespottelijk - en - vies óók En zij was gewoon bij haar man, en bij de heeren, in 't algemeen, als men intiem samen was, in dit opzicht volle instemming te vinden.

Maar ditmaal lachten noch de oud-minister, noch Vermeulen met haar mede. Want beiden hadden instinctief dezelfde gedachte. 't Gold natuurlijk die vervloekte geschiedenis met dominee Wijk, die immers óók in 't Gesticht Zoekt het Verlorene catecheseerde. -

'Heel goed' - zei de oud-minister dan ook dadelijk. - 'Vraag of de freule zoo goed wil zijn hier in mijn kamer te komen. Nietwaar, Vermeulen, je hebt nog den tijd - daar het jou óók geldt, als Bestuurslid?'

Vermeulen knikte, en mevrouw Eduma, een beetje gepiqueerd over de geheimzinnigheid, die zij rond zich voelde, die haar al had geintrigueerd in het zenuwachtig druk doen van de freule in den salon tegen haar, ging om haar te verzoeken naar beneden te komen.

Zij zeilde binnen, zuurder, rechtvaardiger, stijver, onsympatischer dan ooit, in haar zwarten langen mantel, een ongracielijke donkere toque op het hoofd, de handen in grove handschoenen. Haar heele leelijke, beenige, oude-vrijster-gelaat van onbegeerde, drukte haat uit tegen al wie jong was, en mooi geweest eens, en liefde had kunnen wekken. Niet den man haatte zij, maar de vrouw, - omdat zij die benijdde, zij, die zelve nóóit vrouw was geweest, ook niet toen hare jaren nog daarna waren. De vrouw was voor haar 't voorwerp harer vervolg-woede; de gevallen

meisjes, die zij heette te redden uit ‘christelijke liefde’, waren de ongelukkige slachtoffers aan wien zij hare jaloezie in het algemeen, op elkeen die een man had kunnen bekoren, koelde.

‘Ik ben zóó blij dat dat U mij kunt ontvangen’ - zei zij. ‘Ik heb de vrijheid genomen mevrouw te vragen mij bij U te laten doordringen, als voorspraak. Want Uw knecht zei maar onverbiddelijk dat U niet was te spreken, omdat U meneer Vermeulen bij U hadt. Toen heb ik gevraagd, of mevrouw mij dan zou kunnen ontvangen. En, daar die gelukkig thuis was, wilde ze wel zoo goed zijn het zelve bij U te gaan probeeren voor mij.’ - -

‘Enne?’ - - - informeerde Excellentie voorzichtig, nog steeds hopend dat het zaakje zou doodbloeden, en het om die reden maar gewenscht vindend, dat er zoo weinig vrouwen mogelijk in werden gemengd verder - -

‘Enne - heeft U alvast Uw hart bij mijn vrouw kunnen uitstorten?’ -

Freule de Wevere, in kuische verontwaardiging, sloeg de oogen ten hemel. -

‘Meneer Eduma de Witt’ - zei ze, als ware de twee mannen gehad hebbende bedaagde mevrouw Eduma een klein onschuldig meisje, vergeleken bij haar - ‘dit zijn - helaas - geen dingen voor kuische vrouwen-ooren, die waarover ik met U en meneer Vermeulen, in mijn qualiteit van Presidente van Ons Huis, heb te confereeren. Ik verzeker U’ - hier vouwde ze rechtvaardig-aanstellerig haar handen in haar schoot - ‘indien ik mij niet had gegeven, van jongsaf, aan deze zaak des Heeren, met kruisiging om Zijnentwille van alle vrouwelijke gepaste gevoelens, ik zou niet in staat zijn, - niet in staat zelfs om te vermoeden, dat verzeker ik U - wat de boosheid dezer wereld thans dwingt mij uit te spreken hardop’.

- Zij keek met een zekeren triomf naar Vermeulen en naar Eduma op, met in hare oogen de onuitgesproken vraag: ‘Wat zeggen jullie daar nu wel van? - Heb ik jullie nu niet lekker gulzig-nieuwsgierig gemaakt, ik, die toch maar 'n ongetrouwde vrouw ben, maar die van alle vuilste vuil 't naadje van de kous weet, gelukkig?’

De eerste, die vond dat het z'n tijd werd, - hij moest dien middag naar een diner met Hermance - zei, om ter zake te komen:

‘Ik geloof, freule, dat we U die pijnlijke operatie, van met zoo vele woorden spreken, misschien wel kunnen besparen. - Geldt het niet de on-dit's over dominee Wijk, waarover U ons komt raadplegen?’ -

't Was bepaald een gróóte tegenvaller voor de freule. Hoe had ze zich niet innerlijk erop verheugd, op 't groote nieuws waarmee ze de heeren zou komen overvallen. Haar vreugde daarover, dat ze iets zoo extra-interessants-vuils had te vertellen, had haar zelfs heengezet over haar woede, dat men haar aangebeden dominee 't durfde lastig maken. Want, natuurlijk, dat *die* was belasterd, en dat die ‘slechte schepsels’ alles logen, dat stond bij haar vast. Daaraan twijfelde zij, in haar haat jegens hare meerbevoorrechte sexegenooten, geen oogenblik.

‘Dus - - zóó-ver is het gekomen. - Dat de leugen óók al is doorgedrongen tot U, heeren’ - verzuchtte zij, in oprechte verontwaardiging. - ‘Nu vraag ik U, - is het niet godgeklaagd, dat een Dienaar des Heeren als onze lieve beste Broeder Wijk, wordt beklad in zijn eer en goeden naam, door zulke god- en eervergeten lichtekooien!’.

Vermeulen streek zich met de hand over z'n knevel, om niet te laten merken dat hij er om moest lachen. God, God, wat waren vrouwen toch altijd dom-gek-aanbidderig, als 't dominees gold, of dokters. Allemaal. Hoe ouder, hoe gekker!

Hard-op zei hij schijnheilig, om uit te visschen hoeveel de freule eigenlijk wist: - -

'Iedereen onzer staat op zijn beurt bloot aan laster, lieve freule. Dat is een droeve waarheid. Wij christenen 't méést en 't éérst. Het schijnt dat ook dominee Wijk besproken wordt in den laatsten tijd op een voor hem hoogst compromitteerende wijze. Maar ik wist niet dat over het Huis - - óók - -'

'Het is vreeselijk - meneer Vermeulen, -' riep de freule, die wezenlijk boos was, en ontsteld, omdat het gold haar lieven dominee Wijk. 'O, het is niet te zeggen hoe vreeselijk alles is. - - Die menschen stoken elkáár op - - zeggen allerlei leelijks over hem elkaar na. - - We hebben een jong meisje in huis gehad een tijd lang, - een heel slecht meisje, haar vader had haar aan ons toevertrouwd om op haar te passen, maar na een tijdje heeft hij haar teruggehaald. Omdat zij zei - - zij zei - - neen, 't is *te* vreeselijk - ik kan het niet zeggen - *dat* moet U niet van mijn vrouw-gevoel verwachten - dat is *te* erg - -'

- - Ze had er honderd gulden voor aan de armen gegeven, als ze op dat oogenblik had kunnen blozen. Maar haar tanig geel gezicht was, ook zelfs in haar jonge-meisjes-tijd voor blozen steeds te onfrisch geweest.

De oud-Excellentie zei, om haar te helpen, in haar quasi-verlegenheid:

'We begrijpen U - freule - we begrijpen U - met halve woorden - - En toen - - vertelt U verder. - -'

'En' - krijschte de freule, want, nu ze boos was, werd haar stem krijschend-scherp. 'Natuurlijk heb ik dien man op staanden voet z'n verloren schepsel van 'n slet-dochter in huis gestuurd, na dat laster-verhaal over onzen dierbaren Broeder Wijk. 't Was te

min om erop te letten. Maar ze is er in de buurt over blijven dóórpraten - schijnt het. - En andere meisjes beweren 't nu tegenwoordig óók. - Drie heb ik van ochtend in het hok gestopt tot hun straf. - - - Maar eene ervan - een meisje dat al 'n paar jaar in het gesticht dient, een ongehuwde moeder, die ik van de straat heb opgeraapt, mag ik wel zeggen, die heeft ons van ochtend zelve den dienst opgezegd, om *die* reden. Ze zegt dat ze tot hiertoe heeft gezwegen, omdat ze wel voor zich zelf wist op te passen, maar dat er nu toch ruchtbaarheid van de zaak zal komen, door andere meisjes buiten 't gesticht, en dat ze dan liever in tijds heengaat, om er buiten te blijven als ze voor 't Gerecht zou moeten getuigen, - want liegen wil ze niet. Nu vráág ik U - - daarom kom ik eigenlijk bij U - waar moet dat nu heen ten slotte, als dat gelaster zoo z'n voortgang neemt, door heel Den Haag.? Dat kàn toch maar zoo niet. Zoo lang als 't onder ons in 't Gesticht bleef, heb ik gezwegen. En de directrice óók besteld haar mond te houden, als ze niet zelve wou ophoepelen. Maar, als die Mina - dat is het meisje dat ik bedoel - nu een anderen dienst gaat zoeken, en aan andere menschen zulke leugens opdischt!? Nu, ik verzeker U, ik heb haar gezegd, dat ik haar kindje nu natuurlijk ook dadelijk op straat gooi, wat verbeeldt ze zich wel. En iedereen zal ik waarschuwen wat voor 'n gemeen schepsel ze in huis nemen. Dan krijgt ze hoop ik geen dienst, nergens.'

Bij het ongemeen ècht-christelijke van dit plan, in 't belang van dominee Wijk's reputatie, stonden de beide christenen: Eduma en Vermeulen, geen van beiden ook maar een oogenblik stil. Zij letten alleen op het bedenkelijke van der freule's mededeelingen, waaruit bleek, hoe leelijk de dominee was gecompromitteerd, en hoe ernstig 't gevaar voor ruchtbaarheid dreigde. Gelukkig dat zij-zelve zoo blijkbaar heelemaal ter goeder trouw geloofde in de onschuld van haren aangebeden hemel-ladder. Dat moest zoo blijven in elk geval. Vermeulen zei daarom, met z'n advocaten-handigheid:

'Laat U dat zaakje maar aan mij over - freule. - Stuurt U die meid, die Mina, of hoe ze dan heet, maar eens bij mij. Ik zal haar wel bang maken, zoodat ze verder zwijgt.' -

De freule vond dat een kostelijk plan.

'Ja, doet U dat - zegt U haar maar eens goed wat 'n ondankbaar godvergeten onrein schepsel ze is. Twee jaar lang heeft ze bij ons het genadebrood gegeten, als dienstbode; hebben we haar kindje opgekweekt, op onze kosten. En nu gaat ze tot dank ons Huis belasteren. Zij, voor wie de dominee altijd zóó goed is geweest.' -

Vermeulen moest weer even over z'n knevel strijken. In zijn hart had hij een beetje meelijden met dominee Wijk. Een heele verleiding toch ook voor dien man om al die mooie en knappe jonge meisjes en vrouwen te moeten weerstaan, dag in dag uit. - Zoo'n idioot van 'n zure oude-juffrouw, als die geelnijdige freule, had geen begrip van mannenbegeerten. Enfin. Hij stond op, zei, schijnbaar heel-onverschillig-onder 't zaakje:

'Laat U 't maar aan mij over - ik speel dat wel klaar.' -

Excellentie-zelf liet hem uit. In den gang zeiden ze tegen elkaar:

''t Ziet er leelijk uit. - We moeten à tout prix 't zaakje smoren.' - -

En, toen daarop Eduma de Witt weer binnenkwam bij de ook tot afscheid-nemen-gereede freule, verzekerde hij haar op zijn beurt:

'Weest U maar niet zenuwachtig verder - U zult zien, we maken die questie gauw genoeg uit de wereld. - Vooral maar mondje dicht houden.' -

De freule knikte hem samenzweerderig toe. Ze was eerlijk pijngedaan, in haar aanbiddinggevoel voor den dominee, maar tòch genoot ze - omdat 't zaakje zoo ècht vies was, zoo ècht iets naar haar hand - waarover zelfs getrouwde vrouwen zich schaamden te spreken. -

Aan wat er aan de ongelukkige minderjarige kinderen was gezondigd, dachten noch zij, noch de hare mede-christenen, bestrijders van de onzedelijkheid!

(*Wordt vervolgd.*)

Brieven uit Mariënbad.
(Vervolg van No. 3.)
III.

De heerlijke geuren der weelderig bloeiende seringen en jasmijnen inademend, wandel ik door het smaakvol aangelegd Kurpark. Volgens sommigen is het hier ‘zu duftig’ en krijgt men hoofdpijn van deze bedwelmende bloemengeuren, doch voor een oogenblikje vind ik dit penetrante aroma niet onaangenaam.

Aan het einde van het Kurpark grenst de hoofdstraat van Mariënbad n.l. de ‘Kaiserstrasze,’ bijna geheel bestaande uit groote hôtels, villa's en luxe-winkels. Deze laatste zijn bijna alle filialen van groote zaken in Weenen, en spreiden vooral in Boheemsch kristal en glaswerk, Wiener lederwaren, edelgesteente en kantwerk eene uitgezochte verscheidenheid ten toon. Natuurlijk mag men verder de groote Modewinkels en ‘Wiener Damenschneider’ niet vergeten. Daar deze

winkels alle 's winters gesloten zijn en slechts gedurende de zomermaanden verdiensten opleveren, zijn ook de prijzen daarnaar geregeld en noem ik ze ‘Badepreise.’ - Voordat ik verder ga, wijs ik U nog even de Synagoge aan (zie op de gravure het 2e gebouw vooraan) met de twee koepelvormige torentjes, en de Russische kerk, het kleine gebouwtje met torentje meer in de hoogte gelegen; - dat met zijn schel roode en witte kleuren in het oog loopend tegen het donkere dennenwoud afsteekt.

Doch het is thans geen tijd voor winkelen, en ik haast mij om naar de ‘Waldquelle’ te komen, waar om half 12 het concert van de

Mariënbad. - Avondkonzert beim Kreuzbrunnen.

Kurkapel begint. Men noemt het om dezen tijd een ‘Mittagkonzert’ en 's avonds om zes uur heet het aan de Kreuzbrunnen te houden concert ‘Abendkonzert.’

De Waldquelle, ongeveer 10 minuten van de Kreuzbrunnen verwijderd, in het noordwestelijk gedeelte van Mariënbad, is idyllisch en bekoorlijk te midden van hooge dennengroepen gelegen. Deze donkere dennenrand omlijst ernstig de vroolijke gazons, die de bron omgeven, en waar eene bonte menigte onophoudelijk heen en weer gaat. Ieder, die tijd en toilet heeft, is hier op dit middaguur vereenigd! Mijn kuur getrouw, begeef ik mij naar de eigenlijke bron, door een sierlijken tempel overwelfd, en haal mijn glas Waldquelle (met citroen zonder suiker.) Dit bronwater is in hoofdzaak bevorderlijk voor de goede werking der ademhalingsorganen. Ook als gorgelwater wordt het aangewend, doch men is dan verplicht zich in de zoogenaamde ‘Gurgelraum’ af te zonderen.

Met mijn glas gewapend, zoek ik mij een schaduwrijk zitplaatsje om op mijn gemak deze pantoffelparade gade te slaan. Velen hebben reeds toilet gemaakt, doch de eigenlijke ‘vanity fair’ begint eerst op het avondconcert aan de Kreuzbrunnen. De eenvoudige serge of linnen tailleur pakjes van 's morgens zijn verwisseld door zijden of satijnen pakjes en dunne foulard, crêpe de Chine, mousseline de soie, tulle, kanten, aëolienne of voile japonnen met of zonder empire mantel. De glanzend satijnen pakjes in groene, blauwe of zwarte kleur kunnen mij niet bekoren; ze staan meestal parvenueachtig en vervelen na twee keer! Daar gaat een satijn pakje in Vert de Nil kleur; de draagster, eene frêle elegante verschijning met flets bleek teint staat

dit pakje zeer goed, en de bijpassende groote zwaarte hoed met groene pleureuses vormt een aardig geheel - doch toch, zoo'n glimworm verveelt na eenige malen! -

Gedistingeerder vind ik dat keurige, donkerblauw dof zijden pakje van louisine, of mes-

saline, welker eenige versiering in een ecrue kraag van echte Iersche kant bestaat. Mouwen en rok zijn met à jour naden afgewerkt, en de rug is zeer weinig ruim aan een platstuk aangezet. Een groote blauwe hoed, de rand een weinig opgeslagen en met een matte tint van grijsblauw fluweel gevoerd, alleen versierd met één tak van bevende, fletse La France rozen, in de hoogte aangebracht, voltooit dit smaakvol toilet.

Mariënbad. - Waldquelle.

Zijden foulard japonnetjes in diverse dessins, met effen liberty satijnen rand aan de rok, en ook dikwijls de taille met dwars satijnen band gegarneerd (hetgeen zich alleen eigent voor slanke en lange personen!) staan altijd soepel en aardig.

Men ziet ze hier in groote verscheídenheid dragen, in groene, blauwe en roode kleuren, natuurlijk altijd met aangeknipte kimonomouwen, en de taille meestal met een mooi kanten inzetstuk versierd, dat tot over de mouwen afdaalt.

Zeer veel ziet men ook tulle of gaze de soie japonnen met satijnen of zijden onderjapon. De tulle rok vormt eigenlijk meer een soort korte tunique, en laat een breeden rand van den onderrok zichtbaar. Mooi vind ik een kersroode liberty satijnen onderjapon, overtrokken met donkergrijs gaze de soie, empirevormig gemaakt. De taille gegarneerd met een effen inzetstuk van tulle, waaronder weer een kanten inzetstukje met rooden transparant is door grijze koorden aan de rok verbonden, en een groote grijze hoed met dezelfde kleur pleureuses voltooit dit geheel.

O! hoe mal staat daar dat crème linnen pakje aan die kolossaal dikke dame! Het manteltje is volgens de laatste mode zeer kort gemaakt, zoodat haar embonpoint des te meer uitkomt, en met iederen stap haar heupen wiegend, veroorzaakt zij talrijke deiningen en golvingen in den lossen rug!

Platvoeten kijken brutaal uit de van voren opgewipte rok en een ordinair Napoleonhoedje is op het glibberig vette haar geplant met overmoedige zwier!

Haar vorschende blik monstert de menigte, iedereen minachtend taxeerend, die niet zooals zij gekleed is met korte jaquette en Napoleonhoed, want *zij* is 'quite up to date!' Een andere gezette weet zich beter te kleeden, en haar figuur zooveel mogelijk te verslanken door een keurig zittend dof zwart satijnen empire-japonnetje, zeer eenvoudig ge maakt, alleen de taille met een glad crème tulle inzetstukje en een weinig mooie kant gegarneerd; een aardige groote zwarte hoed met bonte roode en blauwe klokken staat diep op het gesoigneerd donkerkleurig kapsel. Men zou haar voor eene Française houden, doch stellig is het eene 'Wienerin', want zij praat Duitsch!

Wat mij vooral van de Wienerinnen opvalt zijn de keurige kousen en schoentjes! Wij

zijn weer in de gekleurde kousen mode en behooren 's morgens bij het uit bed stappen eerst te denken: ‘Welke japon vandaag?’ Om dan snel dezelfde kleur kousen te zoeken en aan te trekken, want in ieder geval behooren ze ‘assorti’ bij het toilet te zijn, en staan b.v. roode kousen bij een groen toilet weinig smaakvol!

Dweepen doe ik met deze mode echter niet, alleen de fletse tinten b.v. grijze kousen met grijze suède schoentjes of matbruine kousen met matbruine suédeschoentjes vind ik mooi. De schreeuwende kleuren staan haast altijd commun en opzichtig, en steken te veel af tegen de zwarte schoentjes, of tegen een andere tint der japon.

Mariënbad. - Waldquelle.

Doch ik wil een oogenblikje naar de muziek luisteren, die werkelijk de aandacht waard is, want op het middagconcert speelt de Kurkapel meer ernstige stukken, waaronder symphoniëen en Wagneriaansche brokstukken.

Met groote aandacht wordt door een aantal toehoorders deze uitvoeringen gevolgd, en om geen nootje te verliezen staan ze steeds vlak voor de muziektent geschaard. Naast mij op de bank zijn twee plaatsen leeg gekomen, en worden dadelijk ingenomen door een Duitsch echtpaar. Na een oogenblikje uitgeblazen te hebben, vraagt de heer met gramschap aan zijne wederhelft of dit nu muziek voor buiten is, en verstoord verdiept hij zich den verderen tijd in zijn ‘Tagesblatt’ zonder een woord meer te uiten. Aan den anderen kant van mij loert een Poolsch heertje nieuwsgierig in het opengeslagen Hollandsch boek, dat op mijn schoot ligt, en poogt mijne landsaard uit te vinden. Naar zijn gezicht te oordeelen is hij er blijkbaar nog niet achter, en tracht steeds steelsgewijze loerend een woord te begrijpen!

Tusschen de bonte menigte glinsteren de uniformen der Oostenrijksche officieren, onder wie velen ‘*die Kur* (Cour) *Machen*’*) op beiderlei wijze!

Nu, in beide gevallen hebben zij het gemakkelijk! Als ‘Kurgast’ genieten zij vele voordeelen, zijn b.v. vrij van ‘*Kurtaxe*’ en behoeven voor ‘*Musiktaxe*’ slechts een minimum te betalen, en ook in het tweede geval behoeven zij zich niet veel moeite te geven, want het ‘Cour machen ist den Damen hier sehr gefällig’, en vooral door een' Oostenrijkschen officier!

De uniformen zijn ook werkelijk zeer mooi! Een vreemd gezicht is het voor mij, deze militairen in uniform, doch *met stok* aan de bron te zien loopen, hetgeen hier usage is. Een eerste luitenant met wien ik kennis

*) ‘Die Kur (Cour) machen’ op tweërlei wijze!

maakte, komt naar mij toe stappen en na mij beleefd met een 'Küsz die Hand' begroet, en mijne behandschoende vingeren even met zijne lippen beroerd te hebben, vraagt hij verlof naast mij plaats te mogen nemen, en onder het genot van ons glas Waldquelle maken wij een gezellig praatje. Eerst geeft hij zijne verontwaardiging te kennen over de 'Strumpelröcke' (onderwijl snel tersluiks kijkend of de mijne niet *óók* zeer nauw is!) en vertelt mij hoe gisteren eene dame de trappen der Kreuzbrunnen was afgedragen, daar zij door haar 'Strumpelrock' gevallen was, en niet in staat de treden te bestijgen! - Van de Mariënbader chronique scandaleuse is hij natuurlijk zeer op de hoogte, en al spoedig vraagt hij mij: 'Aber wissen Sie es noch nicht von der Russinn?' - 'Sie ist ja verfaszt worden!' - 'Die Russinn' was eene vrouw, die hier van allen wel het meest opviel, en die iedereen kende.

Bijzonder trok zij de aandacht door hare gracieuse, kostbare, voyante toiletten en door haar oriëntalisch uiterlijk en vlammende blikken. Zij logeerde hier in een der grootste hotels, en had opgegeven eene ingenieursweduwe te zijn. Nu indien zij werkelijk 'Witwe' was, was zij eene 'lustige Witwe', doch waarschijnlijk was zij het wel niet, en gaf zij zich maar aldus uit voor haar zesjarig zoontje, dat haar steeds moest vergezellen op zijn fraaist met lange krullen en in lange pantalon uitgedost.

Soms werd zij bovendien nog gevolgd door een kindermeisje van twijfelachtig allooi, dat voor manteldraagster moest dienst doen, en bevolen was twee passen achter haar te loopen. Dat zij geen 'lady' was, had ik dadelijk gezien, doch evenmin was zij eene publieke demimondaine. Juister kon men haar met den naam van 'intriguante' of 'avonturierster' betitelen. Zij was eene mooie vrouw, een echte Carmen! Haar zuidelijkgelaat was omlijst door zeer donker haar, en haar bruine oogen flikkerden onrustig, steeds naar alle zijden de heer en toelokkend. Haar figuur, hoewel forsch en gezet, was zeer goed gevormd, en zij was elegant en gracieus van beweging. Haar houding was, zooals ik reeds zeide, geheel die van een Carmen, uitlokkend en coquette, uitdagend en toch weer afstootend. Hartstochtelijk fixeerde zij met wijdopen oogen van een schitterenden gloed iederen man, soms even haar mond openend, en haar glinsterend witte tanden toonend, dan weer glimlachend het hoofd in den nek, verder schrijdend.

Ik voor mij vond echter in haar gezicht dadelijk iets 'diabolisches!' Iederen middag aan de Kreuzbrunnen verscheen zij in een ander toilet. Bij koud weer droeg zij een lange bontmantel met een reuzenmof, of een muiskleurig fluweelen kleed, met Iersche kant en sabelbont afgezet. Eens was zij gehuld in een lange empire mantal van grijs liberty satijn, met groote hel roze revers, en droeg daarbij eene groote grijze hoed met hel roze veer, van achteren recht in de hoogte aangebracht. Een ander maal was zij gekleed in een soepele donkerblauw foulard japon, met lichter inzetstuk, en droeg daarbij een witte toque, welker rand met zwart fluweel gevoerd was en van achteren versierd met driè afhangende witte pleureuses. Enfin, haar toiletten waren te talrijk, om allen op te sommen. Men kreeg den indruk van een gewezen 'Schauspielerin.'

Indien zij niet met den reuzenmof was gewapend, droeg zij haar schoudertasch van goud brocaat over de linkerschouder, en hield haar ontblooten arm ongegeneerd in de zijde. Op den hier gehouden 'Blumentag' speelde zij een eerste viool, en verkocht de meeste margerieten.

Aan de bronnen, en in de restaurants, en op alle drukke verkeerspunten boden dien dag verschillende dames margerieten te koop aan, voor een liefdadig doel.

Ongelukkigerwijze viel door den regen het bloemenfeest eenigszins in het water! Doch de opbrengst was toch bevredigend en *geen* Kurgast was zonder één of meer margerieten getooid.

'Die Russinn' was steeds door een gansche kring 'von Liebhabern' geëntoureerd.

Familiaar klampte zij de heeren aan, al hadden zij soms reeds eene reuzenboutonnière, en vleiend riep zij dan: 'Von *mir* haben Sie ja noch kein Blümchen gekauft!'

Daar het regenweer was, droeg zij haar muiskleurig fluweelen kleed en had een oriëntalische doek van dof goud brocaat glad om het hoofd gewonden. Het kindermeisje of liever de pseudo-gouvernante, volgde haar steeds met het mandje margerieten. Blijkbaar vond zij het beneden hare waardigheid, het mandje zelf te dragen, zooals de andere dames deden. Nu had zij ook meer handen vrij om de heeren op armen of wangen te tikken, welke vrijheden zij zich ten voordeele der opbrengst op den Margarietendag veroorloofde!

En wat hoorde ik daar nu van haar vertellen? Dat zij in hechtenis was genomen en men op al haar goederen had beslag gelegd.

Dat thans een detective door een vroeger portret haar herkend had, en zij nog een hechtenisstraf moest ondergaan wegens: 'Mitschuld an einer Raubmord'.

In Rusland was haar het verblijf wegens politieke misdrijven ontzegd, en zette men haar herhaaldelijk over de grenzen.

Onder een valschen naam liet zij zich als Kurgast te Mariënbad inschrijven, om wie weet wat voor practijken uit te oefenen en handig haar slag te slaan!

Doch zij had misgerekend.

Onnoodig te zeggen, dat haar 'Liebhaber' haar *thans* in de steek lieten! En het groote publiek, dat eerst één en al oog was voor deze '*fesche Frau*' schold nu op de Kurcommissie, die zoo dom was geweest, niet eerder te ontdekken, wat voor een creatuur zij onder haar Kurgasten had ingeschreven.

Niets is veranderlijker dan de publieke opinie.

X.

(*Wordt vervolgd.*)

'Arm Moedertje'
door Nelly Hoekstra-Kapteijn.

Op 'n guren kil-kouden regendag in December moest ik op reis en had juist plaats genomen in de gelukkig goed verwarmde tweedeklasse coupé van den gereedstaanden trein, toen het portier, dat reeds gesloten was, zich weer opende, om 'n typisch menschje, oud moedertje in te laten. Met moeite en licht hijgende beklom ze de twee treden, die toegang tot de coupé gaven. Ik reikte haar mijn hand, die ze dankbaar aannam. Toen ze gezeten was knikte ze me vriendelijk toe: 'Dank u wel Mevrouw.'

'Zeg,' vervolgde ze tegen 'n oude meid 'n soort familiestuk, wier aanwezigheid ik nu pas opmerkte, 'zeg we benne net op 't nippertje hè?'

'Ja juffrouw,' klonk het in plat-boersch dialect, 'zeg uwe dat wel. Kaik hier was uwes pereplui en hier uwes tassie, nou goeie reis en veel genoegen, de groeten an Meheer Willem, Mevrouw en de kinderen. Dag juffrouw!'

'Dag Sientje, zel je overal goed om denken, om poessie ook?'

'Zonder mekeeren juffrouw, saluut!'

'Dag Sien, dag meid, gelukkig dat je niet hoeft te loopen met die regen. O, daar gaan we al, gedag!'

Nog 'n groet en 'n knik en voort ging de trein.

Oud menschje kreeg 'n hard gesteven zakdoek uit haar taschje en veegde zich het beparelde voorhoofd af.

'Foei,' zei ze, 'daar zou je warm van worden, ik ben 't reien niet gewend mot uwe weten. 'k Most al vroeg op, twee uur reien om hier te komen; ja, ja, as je oud wordt, houdt je van 't gemak, maar,' vervolgde ze met, naar het mij voorkwam 'n glans van trotsch op het goedige oude gezichtje, met de nog frissche roode koontjes, 'ik denk 't mot nou maar gebeuren, van uitstel komt afstel, zeggen ze wel eens en ik heb het nou al zoo lang uitgesteld.... zeven jaren.'

'Zoo zoo juffrouw, gaat u op reis?' vroeg ik, om 't menschje, dat klaarblijkelijk gaarne praten wilde, plezier te doen.

‘Ja Mevrouw, 'n heele onderneming hoor, ik ga naar mijn zoon, dokter Welters te A., mogelijk heit Mevrouw z'n naam wel eens hooren noemen. ‘Dokter Welters, ja zeker, welbekend,’ haastte ik mij te antwoorden, en weer kwam die blijde glans over 't oude gezichtje. Dokter Welters, de elegante, knappe damesdokter, die 'n schatrijke freule getrouwd had, 'n eerste schoonheid, 't leek me 'n grappig idee, dat dit ouderwetsche vrouwtje zijn moeder was.

‘Zoo, is dokter Welters uw zoon?’

‘Ja,’ knikte ze zielsvergenoegd, ‘hij stond er op, as dat ik nou er es zou komen lezeeren, maar,’ vervolgde ze vertrouwelijk, ‘ik stelde het uit van jaar op jaar. Och, ik blijf liever in me eigen huissie bij Sien en me poessie; nou schreven ze met Sinterklaas weer of moeder niet er es kwam en ik zeg tegen Sien, ik had toch wel idee om er es heen te gaan meid, 'k zou dat mooie huis van Wim wel es willen zien... en de kinderen, ik ben ze bijna vergeten. Nou juffrouw, zeit Sien, gaat uwes dan mensch, je tobt er al jaren over. Telkens stel je het uit, doet het nou, schrijf dat je komt en welken trein je nemen mot. Ik breng uwe weg met rijtuig, daar wordt uwe afgehaald, dus de reis is niks niemendal, ik zou maar gauw 'n besluit nemen en ging maar.’

(*Wordt vervolgd*).

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

N.W.E. - Er is zulk een overvloed van aanbod, speciaal óók op gebied *vertaalwerk*, wat medewerking aan dit Blad aanbelangt, dat ik er regel van maak alléén van abonnés vertaalde bijdragen aan te nemen.

Dixi. - Uw briefkaart ontving ik in goede orde. Waarschijnlijk lag het in Uw bedoeling dat ik den inhoud ervan openlijk mededeel; waaruit blijkt, volgens Uw ingewonnen inlichtingen, dat het Leger des Heils bij de Kerst-uitdeeling wel geen entree-kaarten aanbood, maar toch wel degelijk toeschouwers binnenliet, tegen een kwartje. Gij voegt er nog bij: Informeer desgewenscht bij de N.R. Courant, die het bewuste bericht het eerst plaatste. Waartoe? Ik geloof Uw inlichtingen gaarne. Uw briefje ontving ik eveneens. Gij vergist U gehéél in Uw vermoeden omtrent de persoonlijkheid van den door U bedoelden tegenstander. Ik ken hem natuurlijk niet anders dan per correspondentie, maar zijn maatschappelijke stand, en opvoeding, en leeftijd, zijn van geheel anderen aard dan gij aanneemt. Vermoedelijk heeft Uw vooronderstelling U min of meer bevooroordeeld jegens hem. Want, ik moet zeggen, het staaltje van journalistiek, dat gij mij mededeelt, is zóó kostelijk, dat het waarlijk jammer is, het niet te mogen afdrukken; indien gij dus aan een met zulk soort journalistiek overeenkomende persoonlijkheid dacht, dan *moet* dat U reeds van te voren hebben beïnvloed op nadeelige wijze. Zoo gij mij alsnog daartoe de vrijheid geeft, dan druk ik, natuurlijk zonder namen te noemen, Uw staaltje gaarne openlijk af, als een prachtig

bewijs *hoe* de menschen worden ‘voorgelicht’ door hun ‘lijfcourant’. Hartelijk gegroet.

Kniertje. - Hartelijk dank voor Uw brief. Op die eene questie durf ik, om U niet te verraden, niet goed terug komen, daar zij gelukkig is afgedaan. Gij moet niet vergeten dat ik in dat bijzondere geval, als redactrice, een groote verantwoordelijkheid heb wat het opnemen aangaat van artikelen, zoodat ik dientengevolge verplicht was openlijk te handelen zooals ik deed, omdat ik van alle kanten diezelfde opmerking over de opname te hooren kreeg, en werkelijk niet vooruit had vermoed dat iemand, die zelve redactrice is van een blad, zóó slecht zou stellen. De bewuste redactrice echter, die ik bedoel, heeft zich zoo allerliefst en aardig gedragen, ook na mijn verklaring, dat ik haar daardoor des te meer acht en waardeer. Wat gij mij schrijft over de onbetrouwbaarheid van juist die soort van mannen, die zich als ‘kuischheidsredders’ opwerpen, die meening deel ik volkomen. Ik-ook heb het over 't algemeen op dat soort 't minst begrepen, en geloof met U, dat zij hunne dupes zoeken onder degenen, die van een intiemen mannen-aard geen kennis of ondervinding hebben. Hartelijk lachen moest ik om Uw uitdrukking: ‘suikerpotten’ voor zeker soort van lieve vrouwen, ik vind die uitdrukking zóó teekenendwáár als gij er vele gebruikt in Uw brieven, en ik beaam haar volkomen. ‘Suikerpotten’ zijn mij-ook buitengewoon antipathiek, maar... zij komen verder in de wereld vooruit, dan degenen die eerlijk en oprecht de waarheid zeggen, en niet willen flikflooien. Schrijf mij nog eens wéér, daarmede zult gij mij heusch genoegen doen.

J. van L.B. - In Uw geluk hebt gij vergeten Uw pseudoniem te herhalen, en daardoor moet ik nu U op deze manier gelukwenschen met de blijde vervulling van Uw droomen. De latere aankondiging heb ik eveneens ontvangen, en ik schreef U particulier een kaart om U te feliciteeren, maar daar er buitenslands veel zoek raakt, tenminste in Frankrijk, wil ik zekerheidshalve ook in de Lelie een woordje tot U richten, om U de verzekering te geven dat ik buitengewoon blij ben voor U, en innig hoop dat de mooie droomen ook in verre toekomst zullen verwezenlijkt worden. Doordien ik juist vertrokken was naar Menton, is Uw brief veel later in mijn handen gekomen dan gij hebt kunnen weten; ziedaar de reden mijner schijnbare onverschilligheid voor Uw meedeeling. Ja, Uw stukje is onder mijn berusting. Nogmaals, van harte geluk; laat mij nog eens iets van U hooren.

Abonnée, **of lezeres**, **te Assen**. - Gij waart onlangs zoo vriendelijk U te interesseeren voor een correspondente, die zich tot mij had gewend, om een betrekking te verkrijgen. En gij zondt mij naar aanleiding mijner Lelie-correspondentie aan haar, een brief, waarin gij haar op een aangeboden post opmerkzaam maaktet. Ik voldeed dadelijk aan Uw wensch de bewuste correspondente op die betrekking opmerkzaam te maken, maar ik ontving van haar ten antwoord, dat zij ‘*na rijp beraad tot de conclusie is gekomen eene dergelijke betrekking minder passend voor haar te vinden*, *niet zoozeer wegens het werk op zich zelf*, *dat van haar gevorderd zou worden*, *dan wel om den takt*, *dien men moet hebben*, *en het zedelijk overwicht*, *ook door den leeftijd, tegenover meestal oudere zusters’*.

Ik heb de moeite gedaan hare woorden uit

haren brief letterlijk voor U over te nemen; de dame in 't geheel niet kennende, kan ik niet beoordeelen in hoeverre zelfkennis, dan wel gebrek aan energie, haar zulk een besluit deed nemen, van niet eenmaal althans te *onderzoeken.* Gij ziet hier weer uit, wat ik zelve ook reeds menigmaal ondervond, dat het een ondankbaar werkje is de menschen aan betrekkingen te willen helpen. Daar gij nieuwsgierig waart naar den uitslag uwer vriendelijke bemoeiingen deel ik U die, in dank, mede; Uw brief is intusschen echter vernietigd, zoodat ik dit pseudoniem voor U moest verzinnen daardoor.

Mej. J.W. van A. - Uw inzending is vermoedelijk reeds lang beantwoord, door een niet-aanname; indien gij de Lelie blijkbaar niet leest, en daardoor niet weet dat ik geheel onbekende inzenders nooit particulier antwoord, dan is dat heusch *Uw* schuld, niet de mijne, nietwaar? Elke week staan de regels hieromtrent vermeld in de Lelie-zelve. Ik herinner mij zeer goed een schets onder dien titel, door U opgegeven, te hebben geweigerd in de correspondentie, zoodat het Uw eigen schuld is indien het antwoord niet onder Uw oogen is gekomen.

Yvette. - Ik vind het integendeel recht prettig dat gij aan Uw verlangen om mij weer eens te schrijven hebt gevolg gegeven. Maar lieve Yvette, gij zijt heusch een *echte* vrouw, wat uw angst betreft, dat de mannen de waarheid over onsvrouwen zullen hooren van een vrouw-zelve. Gij zegt daaromtrent: ‘De mannen krijgen zoo'n *verbeelding*, en daarom, als U ze zoo openlijk helpt, dan is het heelemaal mis.’ Lieve Yvette, ik weet niet wat gij verstaat onder ‘de mannen helpen’. Eerlijk gezegd, geloof ik niet dat zij mijn hulp veel noodig hebben, om de zeer eenvoudige reden dat zij, op het speciale gebied door U bedoeld, alle mogelijke reden hebben tot ‘verbeelding’. Want, moet gij-zelve mij niet toegeven, dat elke man hoe leelijk, hoe misdeeld van uiterlijk ook, hoe verliederlijkt, of zonder middel van bestaan, als hij *wil* toch nog altijd wel 'n vrouw, (zelfs een jonge, en een rijke, en een mooie vrouw) kan opdoen? Versta mij wel, ik zeg niet: èlke mooie, jonge, of rijke vrouw zal hem nemen, maar, eene of andere, die die eigenschappen bezit, kan hij altijd nog wel veroveren. Daarin zit 'm de gróótste oorzaak der ‘verbeelding’ van 't mannelijk geslacht, en heusch, of gij het nu al niet wilt toegeven aan hen, dat die dingen zoo *zijn,* daardoor maakt gij het lang niet beter maar erger voor Uw eigen zaak. Want, het is m.i. veel verstandiger eene waarheid, die nu eenmaal zoo *is,* ruiterlijk te erkennen, dan haar te heeten niet zoo te zijn. Als gij met open oogen om U heen ziet, *moet* gij-zelve dat toch wel zien en opmerken, dat de heele vrouwen-wereld - de zoogenaamde geëmancipeerden en feministen incluis - o zoo gráág een huwelijk doet, en dat eigenlijk alleen degenen, die *nooit begeerd zijn en nooit begeerd zullen worden*, dit feit der algemeene trouwlustigheid trachten te ontkennen, uit louter jaloezie en zuurheid. Ik vind Uw mededeeling, dat die heeren er zich op te goede doen: ‘freule Lohman geeft ons gelijk’, heel complimenteus. Ik geef echter de mannen óók heel dikwijls ongelijk, b.v. waar het geldt hun alcoholuitspattingen, die leiden tot allerlei gemeenheden, en waarin zij zonder eenigen twijfel, in het algemeen gesproken, verre beneden de vrouw staan Daarom vind ik dan ook het eene geslacht niet beter of slechter dan 't andere, maar *anders.* Mannen en vrouwen zijn van geheel verschillenden aanleg, zijn juist daarom door de natuur bestemd elkaar aan te vullen, zijn ongelijksoortige wezens, die elkaar noodig hebben, en die - dat ziet men juist ook in een gelukkig

huwelijksleven - van elkaar lééren kunnen en moeten. Juist de onzinnige inbeelding der vrouwen, dat zij precies zijn als de mannen, leidt tot zooveel desillusie en levensellende, ook voor de toekomst, in de ongelukkige kinderen die zulke wezens voortbrengen en niet weten op te voeden. Er zijn speciale eigenschappen aan de 'vrouw' eigen, b.v. valschheid, en liefdoenerigheid, en onoprechtheid, en niet-durven, die háár geslacht kenmerken, evenals den man speciale eigenschappen óók kenmerken, van losbandigheid, dronkenschap, ruwheid, enz. Maar heel veel andere, goede en slechte eigenschappen beide, hebben zij ook geméén, en toch is en blijft het gehéél, de man tegenover de vrouw beschouwd, totaal verschillend van elkaar. - Hartelijk dank voor Uw goede wenschen voor mijn gezondheid en mijn jongens. Ja, dat ik die lang moge behouden, dat hoop ik zoo innig. Als gij lust hebt, schrijf mij dan gerust nog eens; op dit speciale punt valt zooveel te zeggen.

Journalist. - Gij hebt Pech met Uw pogingen mij in den Haag ergens te zien. Want, toen gij, op hoop van zegen, naar die confiserie zijt gegaan, was ik juist sinds eenige dagen op reis naar Menton, waar ik nu ben, en tot uiterst April, niet langer, denk te blijven. - De plotselinge koude dwong ons namelijk Scheveningen te verlaten; het was te bar. Hier is het goddelijk-mooi weer, elken dag; eerst, in het begin van het seizoen schijnt het Riviera-klimaat niet erg mooi te zijn geweest, maar, juist bij onze aankomst, was het weder zoo beleefd om te slaan en 'vast' te worden. - Als gij een rectificatie hebt aan te brengen, moet die naar den *uitgever* worden gezonden. Doordien Uw brief mij is nagezonden, komt zij nu veel te laat er in, tot mijn spijt.

't Kan Verkeeren. - 't Spijt mij vreeselijk, dat Uw brief juist is gekomen na mijn vertrek naar Menton, want daardoor kon ik U niet meer antwoorden in het nommer van 14 Febr. Intusschen, mijn antwoord zou U toch niet héél véél gebaat hebben, omdat ik U maar weinig inlichtingen vermag te geven. Voor zoover ik weet moet gij voor *alles* vertaalrecht aanvragen; of gij in 't een of ander blad kans hebt voor opname kan ik noch iemand beoordeelen vooruit. Ik vrees, als gij geen protectie hebt in de een of andere redactie, door de bemiddeling van een derde, néén, want elke redactie is steeds overstelpt met copie, en speciaal wat aangaat vertaalwerk. (Altijd als het een blad geldt, dat behoorlijk betaalt, en *dat* hebt gij op 't oog). Bij een uitgever aanvragen, of een of ander werk reeds is vertaald, is steeds het beste. Ik ben overtuigd, dat de heer Veen, de uitgever van de Lelie, U, als gij hem mededeelt Lelie-

abonnée te zjjn, op al Uw vragen veel nauwkeuriger zal kunnen en wilien inlichten dan ik het kan, want hij is van die dingen, als uitgever, volkomen op de hoogte. En ik niet.

Op de rest van Uw brief durf ik niet veel ingaan, uit vrees U te zullen verraden. 't Is het oude liedje, wat ik moet herhalon, ik vind het een troostelooze zaak voor U. De kinderen bij U houden, vind ik voor U bepaald nóódig; voor hen trouwens ook. Maar, wat blijft er dan onder die omstandigheden anders over dan een pension? Ik denk nog steeds, (als gij wat kapitaal hebt tenminste,) dat dit in het buitenland goed *moet* gaan. Hier ben ik thans weer in een zoo welvarende onderneming van dien aard; met drie à vier maanden seizoendrukte is men er van-af. Toen ik als jong meisje de eerste maal alleen in een badplaats was in Duitschland, was ik, door recommandatie, bij een dame, die het pension datzelfde jaar eerst was begonnen (onverwachts weduwe geworden). Onlangs daar opnieuw toevallig zijnde vond ik haar woning herschapen in een bloeiend zeer vergroot pension, waarvan zij de gelukkige bezitster was gebleven. Natuurlijk, kapitaal om te beginnen is een bepaald vereischte, *en* goede recommandaties. Neen ‘krachteloos’ zijt *U* stellig niet. Daartoe zit er veel te veel flinkheid in Uw brieven èn geest èn zin voor humor, zelfs onder deze droevige omstandigheden. Hartelijk gegroet.

Edda. - De beide vertaalde stukjes kunnen wèl in 't feuilleton-gedeelte opgenomen worden, maar niet elders, wegens de zoo hoog-noodige plaatsruimte; voor oorspronkelijk werk moet de Lelie-zelve in de éérste plaats beschikbaar blijven.

H.W. de J. - Na ingewonnen informaties vooronderstel ik, dat gij en Uw vrouw bedoelen het versje van mevrouw van Rees, getiteld: *Meer ruimte*, en voorkomend in de Lelie van 19 Juli 1911. Mocht dit ex: zijn uitverkocht, dan wil ik het versje gaarne nogmaals voor U opnemen. Meldt mij dat dan. Ex: zijn afzonderlijk te verkrijgen bij den heer L.J. Veen, 485 Keizersgracht Amsterdam.

Nora. - Indien gij 't goedvindt, dat ik Uw tooneelherinneringen plaats in het feuilleton-gedeelte, dan is er eenigzins kans op spoedige plaatsing. Gij weet echter hoe lang Uw novelle reeds wacht; het plaatsgebrek is nu eenmaal een hééle moeilijke questie. Meldt mij dat dan nog. Hartelijk dank voor Uw briefkaart. Nu ik op dit oogenblik zoo ver van Holland ben, zijn ‘de groeten’ van daar nog dubbel welkom. 't Is zoo'n echt hollandsch gezicht, dat gij zondt. Heerlijk dat Uw gezondheid zoo goed is, zoodat gij daardoor weer dat nieuwe werk erbij hebt kunnen aannemen. Onlangs las in de Telegraaf Uw succes, in Antwerpen meen ik?

Met Frits en Benjamin gaat het best; wij konden hen door de plotselingheid van de reis niet meenemen, daar onze Marie dan ook meegaat, zoodat dit voor die enkele weken al te kostbaar is. Maar wij ontvangen elken dag een kaart van haar, hoe 't hen gaat, en zij heeft al tweemaal een heerlijke photo van hen gezonden. 't Zijn schatten van hondenjongens. Dat is zoo wáár, wat gij schrijft: ‘'t Is of 't een schande is, als je goed bent voor een gebrekkig dier.’ Zoo is het juist. Voor een kostbaren rashond, o ja, dat mag nog, maar een ongelukkig stumpertje, verbeeldt je, *dat* te verzorgen, dáárvoor je moeite te geven.! Vergeven maar! Dan ben je er 't gauwste af. En dat heet dan natuurlijk: ‘om zijn bestwil’. O de menschen hebben zulke walgelijk-lieve praatjes steeds bij de hand, om hun egoïsme te bedekken. - Gij weet zeker dat die

bewuste ex-vriend óók opnieuw poogde aan de Lelie te mogen meewerken? Ik heb echter vroeger zóóveel last van hem gehad, dat ik hem niet opnieuw wilde aannemen. De lezers van de Lelie waren trouwens van een andere meening als gij, en hielden *niet* van zijn stijl. Ik-ook-niet. Talent *had* hij wel, of hij 't nog heeft, weet ik niet, ik lees nooit iets van hem. De door U bedoelde schrijfster schijnt zich nog al gek aan te stellen, dat heb ik reeds méér gehoord. Inderdaad is het met haar roem tegenwoordig niet al te schitterend meer gesteld. Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Lezeres gevraagd Holl. Lelie in Utrecht, adres: Maliebaan 32.

Sluiting red: ged:

6 Maart 1912.
25ste Jaargang.
No. 36

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Het menschelijk geslacht.
Een les aan de jeugd (à la Nellie van Kol).

Jeugd en kinderen, wij zullen thans behandelen het menschelijk geslacht, niet zooals hetzelve gewoonlijk wordt opgevat in de beteekenis van menschelijke soort of menschensoort, als afzonderlijken tak van de afdeeling dieren, maar in den zin van geslacht gezegd *genus*, zooals gij hetzelve hebt leeren kennen bij de *substantiva*, n.l. mannelijk of *masculinus*, vrouwelijk of *femina* en onzijdig of *neutrum*.

Evenals de substantiva in de Nederlandsche taal worden ook de menschen verdeeld in drie geslachten:

1°. de mannelijke menschen, in jeugdigen staat knapen of jongens, later jongelingen en in volwassen staat *mannen* geheeten;

2°. de vrouwelijke menschen, op jongen leeftijd meisjes, daarna maagden en in rijpen toestand *vrouwen* genaamd;

3°. de onzijdige menschen, als daar zijn verdroogde, dorre en verduurzaamde vrouwen, *oude vrijsters* genaamd, dewelke, ofschoon door geboorte tot het vrouwelijk geslacht behoorende, ten gevolge van hare opvoeding en levensomstandigheden geen gelegenheid hebben gehad haar vrouwelijkheid te benutten en tot ontwikkeling te brengen, waarschijnlijk zelfs nooit vrijden, en nu dwazelijk spottend oude vrijsters worden betiteld.

Bij de leer der planten, aan welke zich op natuurlijke wijze de leer der menschen aansluit, hebben wij gezien dat er zich aan vele planten afzonderlijke mannelijke bloemen en vrouwelijke bloemen ontwikkelen; bij de menschen echter zijn er uitsluitend vrouwelijke bloemen, de maagd is de vrouwelijke knop, de vrouw is de vrouwelijke bloem, en wel de eenige bloem onder de menschen. Zij *draagt* niet een bloem, zij zelve is uitsluitend en geheel bloem.

Als Schiller zegt:

> Ehret die Frauen, sis flechten und weben
> Himmlische Rosen duchs irdische Leben;

dan maakt hij zich schuldig aan verdubbeling oftewel pleonasmus: de vrouwen *zijn* de bloemen en behoeven dus geen bloemen of rozen te vlechten of te weven. Maar in zijn tijd was de kennis der natuurlijke historie nog niet zoover gevorderd.

Bij de bloemen hebben wij de bevruchting der planten besproken en gezien, dat deze een zeer belangrijke verrichting is, aangezien zij dient tot instandhouding der soort. Omdat de planten, hoe oud sommige eikeboomen ook worden, op deze aarde niet eeuwig leven, is de bevruchting onmisbaar Evenzoo bij de menschen.

Voor die bevruchting is noodig een innig verkeer, een verbinding, een samensmelting van een wezen van het mannelijk met een van het vrouwelijk geslacht, welk samengaan men met den naam van paren betitelt. Het onzijdig geslacht nu - en hierin juist onderscheidt dit zich van de twee andere geslachten - neemt aan deze paring geen deel. Daarom is het een onnut, geheel overbodig geslacht. Bij de voortgaande ontwikkeling van de wetenschap der Natuurlijke Historie zal het prof. Hugo de Vries misschien nog wel eens gelukken de bedoeling der schepping met de creatie van deze menschensoort na te sporen. Doch ik herhaal: in het licht der tegenwoordige wetenschap is het neutrum onnut en daarom overbodig.

Ik mag in dit verband niet nalaten er op te wijzen, hoe op elken man de zedelijke oftewel moreele plicht rust door het toonen zijner mannelijkheid de vrouw in de gelegenheid te stellen waarlijk vrouw, dat wil zeggen productief te zijn, 't geen in dagelijksche taal overgebracht, beteekent: kinderen voort te brengen, stellende hij haar anders in de noodzakelijkheid tegen haar zin en bestemming neutraal te blijven. Neutraliteit nu moge voor zwakke en kleine staten goed en dienstig zijn in den oorlog, ten opzichte van de paring is zij onnatuurlijk en bedroevend.

Behalve dat moreele plicht deze toenadering tot de vrouw van den man eischt, gevoelt hij ook een hem ingeschapen zoeten en sterken drang in zich, die hem noopt steeds het gezelschap en de nabijheid der vrouw te zoeken; de natuur heeft in hare ondoorgrondelijke wijsheid de begeerte naar de vrouw in hem neergelegd, als ware zij een behoefte voor zijn bestaan, en het ware geheel tegennatuurlijk dezen drang des lichaams en des harten te onderdrukken of geweld aan te doen. Het gebod in de Heilige Schrift gegeven: Vermenigvuldigt U! is een heilig gebod en aangenaam en heerlijk is het hetzelve op te volgen.

Het geheim der menschelijke geboorte.

Zooals wij bij de plantenleer gezien hebben, lieve jeugd en kinderen, zijn de vrouwelijke bloemen de vruchtdragende. Zij bezitten in haar stamper het

vruchtbeginsel, dat door het stuifmeel van de meeldraden der mannelijke bloemen wordt bevrucht. Door allerlei middelen heeft deze bestuiving plaats, door insecten, vogels, door den wind, en ook bij enkele door onmiddellijke aanraking of verbinding: paring, gelijk zulks ook bij de hoogere diersoorten geschiedt. Deze onmiddellijke aanraking, paring, is uitsluitend de manier der bevruchting bij 't menschengeslacht. De man keert tot de vrouw in. Dit inkeeren is voor beiden, mannelijk en vrouwelijk individu, het hoogste aardsche genot. Het slot van deze paring is de bestuiving van het vruchtbeginsel in den schoot, buik der vrouw. Is deze bestuiving voldoende geslaagd, dan ontwikkelen zich een of meer der eitjes tot vrucht, groeien gedurende negen maanden en worden dan met kracht uitgestooten. Deze uitstooting uit de opening der bloem gaat met zware weeën, barensweeën, gepaard. Maar de gezonde vrouw is weldra hersteld van de zwakte door deze pijnen veroorzaakt en bloeit opnieuw even schoon als te voren om de begeerte van den man op te wekken en zijn bevruchting te ontvangen.

Deze vruchten nu zijt gij, jeugd en kinderen. Ziedaar dan het geheim uwer geboorte op bevattelijke wijze en naar waarheid voor u verklaard.

Wanneer mijn collega: de Schoolmeester, in zijn gedicht: ‘De boterham en de goud-

zoeker', schertsend zegt: 'Toen er weer een product uit de bloemkool kwam', dan drukt hij de geboorte van een kind op beeldrijke wijze uit en gij weet nu hoe gij deze beeldspraak hebt op te vatten.

Sommigen beweren dat het vrouwelijk vruchtbeginsel de verboden vrucht van den Bijbel zou zijn. Maar gij weet, lieve jeugd en kinderen, dat Eva zelve het eerst er van snoepte en daarna Adam er toe verleidde, en niet dat Adam en Eva samen van de vrucht genoten, zooals dit het geval zijn moest, als het op de paring doelde. Dit moet dus weer een dwaling zijn. Bovendien ligt het niet in de natuur, dat het vruchtbeginsel verboden zou zijn, aangezien alleen door het aan te raken en te bevruchten nieuwe vruchten kunnen ontstaan en het verbod dus in strijd zou zijn met het voorschrift: Vermenigvuldigt u!

Ik zie verscheidene vingers als zoovele gemoeds- en verstandsbezwaren onder u omhoog rijzen, maar jeugd en kinderen, de drie kwartier zijn om en de les is gedaan; een volgenden keer zal ik u over uwe bezwaren te woord staan.

EEN SCHOOLMEESTER.

Thaïs
van Anatole France.

'L'amonr est une vertn'.

Een mooi boek! Een boek dat je bij blijft: maar niet voor iedereen. In 't begin denk je: 'waar moet dat heen?'; in 't midden denk je, een boek voor vromen en voor Katholieken en op 't laatst, o, hemel! dan mogen de Katholieken 't niet meer in handen hebben, dunkt me!

Thaïs, een mooi kind van een kroeghouder met een onverschillige vrouw, geboren in een ruw milieu van matrozen enz., wordt eigenlijk zoo'n beetje opgevoed door een Christenslaaf in huis van haar ouders, die haar soms meêneemt naar Christenvergaderingen, haar ook laat doopen in stilte en haar steeds vertelt van God en Bijbel. Later echter is de slaaf verdwenen en Thaïs komt op 't verkeerde pad. Zij wordt tooneelspeelster en is heel rijk en overal bemind en op de handen gedragen door de mannen.

Op een dag, toen zij uitrustte bij een beek in de 'Grotte des Nymphes', hetgeen zij dagelijks deed en zij haar spiegeltje raadpleegde, zag zij op eens daarin de gestalte van een onbekende, een monnik, die op haar afkwam. Hij, Paphnuce genaamd, kwam naar haar toe, omdat hij vernomen had, dat zij zoo schoon was en onwederstaanbaar.

Hij hield van haar, maar niet zooals de anderen van haar hielden, hij hield *geestelijk* van haar. '*La félicité que je t'apporte ne finira jamais; je te promets mieux qu' ivresse fleurie et que songes d'une nuit brève.*'

Paphnuce zal haar de onbekende liefde geven; de liefde die Thaïs kent, komt uit de schande voort.

Hij vertelt haar van God, van 't eeuwige leven, van de hel, hij wil haar bekeeren en weêr op 't goede pad brengen en hij spreekt zóò goed, dat Thaïs zwicht.

Sommige oogenblikken echter moet de monnik zich goed houden, want hij raakte óók onder de betoovering van hare schoonheid.

Om boete te doen zal Thaïs naar een klooster gaan; de monnik zal haar brengen. Maar vóór dat ze weggaan, zal alles in haar huis, wat herinnert aan haar vorig bestaan, vernield worden. Thaïs, in haar weelderig ingericht huis zijnde, gebiedt haar bedienden, alles te doen wat Paphnuce hun zegt. Deze laat hout aanbrengen op de plaats; er wordt een vuur aangemaakt en alles verbrand wat in 't huis zich bevindt, alles wat Thaïs heeft aangeraakt. Op een oogenblik komt de tuinman bij hen, een ivoren Eros dragende.

Toen maakte zij den man een teeken om te wachten en den monnik het beeldje toonende, vroeg Thaïs of dit óók verbrand moest worden. '*Considère aussi*, *mon père, que, ce petit enfant est l'Amonr et qu'il ne faut pas le traiter crucllement. Crois-moi: 'l'Amour est une vertu*, *et si j'ai péché*, *ce n'est pas par lui*, *mon père*, *c'est contre lui. Jamais je ne regretterai ce qu'il m'a fait faire et je pleure seulement ce que j'ai fait malgré sa défense. Conserve cet Eros et place-le dans quelque monastère. Ceux qui le verront, tourneront leur coeur vers Dieu*, *car l'Amour sait naturellement s'élever aux célestes pensées.*'

Paphnuce echter wierp het beeldje in de vlammen.

Thaïs komt in 't klooster in een cel, waar slechts het hoognoodige zich bevindt en zóó moet zij boete doen.

De monnik gaat naar zijn woonplaats terug, maar kan geen rust vinden en denkt steeds aan Thaïs. Wàt hij beproeft, steeds vervolgt hem het beeld van die vrouw.

Op een dag hoort hij, dat zij op sterven ligt in 't klooster en dan weet hij niet, hoe gauw hij naar haar zal toe vliegen. Maar

dan bestormen hem allerlei gedachten en juist déze zijn het nu, die de Katholieken hem doen verfoeien.

Ik zal er hier een paar overnemen:

'*Fou, fou; que j'étais de n'avoir pas possédé Thaïs*, *quand il en était temps encore! Fou*, *d'avoir crû qu'il y avait au monde autre chose qu'elle! Oh! Démence*, *j'ai songé à la vie éternelle*, *comme si tout cela comptait pour quelque chose*, *quand on a vu Thaïs. Comment n'ai-je pas senti*, *que l'Eternité bien-heureuse était dans un seul des baisers de cette femme*, *que sans elle*, *la vie, n'a pas de sens et n'est qu'un mauvais rêve? Dieu ridicule, si tu savais comme je me moque de ton enfer!*'

Eindelijk komt hij in 't klooster aan, maar Thaïs is reeds stervende; zij herkent hem even en gaat dan de eeuwige rust in. Paphnuce smeekt haar te blijven leven, zij alléén is àlles voor hem, het overige bestaat niet. - Door de kloosterzusters vervloekt, gaat hij heen. - Ziedaar de korte inhoud van dit véélzeggende boek; de opéra van denzelfden naam is hier uitgetrokken en maakt eveneens een grootschen indruk.

Toen ik 't uitgelezen had kwam vanzelf weder de gedachte in me op: zoo iets zou een man niet overkomen, om de eenvoudige reden, dat vrouwen over 't algemeen, in uitersten vervallen en daar kan ik ook best inkomen. Een vrouw is veel meer vatbaar voor indrukken van zielkundigen aard dan een man. In liefde vervalt een vrouw in uitersten óók in godsdienstzaken meestal, let er maar eens op en dat is toch óók natuurlijk, want een vrouw gaat er meestal geheel en al in op. Daarom ziet men ook dikwijls, dat een protestantsche vrouw, die tot 't katholieke geloof overgaat, dweepziek roomsch wordt en een, die van roomsch, protestant wordt, verbazend liberaal.

Is 't niet mooi, wat Thaïs zegt van Eros, den God der Liefde? '*L'Amour est une vertu!*' enz. enz. Met recht zou er, bij het lezen van dit boek, moeten worden gevraagd: 'Waar is de grens van het goed en van 't kwaad?' Waar begint het en waar eindigt het? En hoe hangt alles er ook niet van af, welke beteekenis men aan de zinnen geeft?

't Is moeilijk om al de finesses van dit boek te ontleden, men moet 't lezen en dan *voelt* men pas het mooie, het fljne, het onweêrstaanbare er in. Het blijft je bij, en het zielige van die twee menschenlevens doet je aan.

Ten sterkste recommandeer ik dit boek; men zal geen spijt hebben het gelezen te hebben.

C. ARNTZENIUS.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 35.)
VII.

Ja, Annie Doesborg had het aan Bettie gezegd:

- 'Je moet het bekennen - het is de eenige manier om 't goed te maken.'

In haar recht-door-zee Christendom van eerlijk-geloovige, die wezenlijk wil leven naar de geboden van den Bijbel, oordeelde ze noch over de zonde van den dominee noch over die van haar nichtje, wilde ze alleen maar redden, helpen, den weg wijzen naar verzoening met God. -

Ze had Bettie - als aannemings-souvenir - een gekleurde tekstkaart gezonden, om aan den wand te hangen, in haar eigen kamertje. In vergulden letters, met witte rozen en violen omrankt, stond daarop de tekst: God is Liefde.

Het was een afgezaagd, volstrekt niet bijzonder zorgvuldig-gekozen cadeau, want Anna Doesborg had in haar druk huishouden noch het geld noch den tijd, om zich dure en bijzonder toepasselijke geschenken uit te zoeken voor al degenen, die telkens opnieuw offers eischten van haar zoo slecht gespekte beurs, jarige familie-leden, gedoopte neefjes en nichtjes, trouwende kennissen, zelfs veeleischende dooden, die vergeten hadden den overlevenden van de gedwongen bloemenhulde bij hun graf te ontslaan, door een tijdige waarschuwing dienaangaande. -

Maar Bettie, in haar weeke, gebroken stemming van tot angst en berouw ontwaakte, had gevoeld hoe onder al de ontvangen moetgeschenken, den bijbel van haar mevrouw, en 't gouden ringetje van haar zusje, en de zwarte japon, die hare moeder zelve haar had willen geven, deze kaart met een lief hartelijk briefje haar toegezonden door haar nichtje Doesborg, was gegeven uit belangstelling, uit innig meevoelen met den gewichtigen dag die achter haar lag. -

'Ik had het je zoo graag zelve even gebracht' - schreef Anna haar - 'maar je weet hoe véél ik te doen heb. Zondags is mijn man er zoo op gesteld, dat ik met hem en de kinderen uitga. - Misschien vindt je zelve, op je uitgangs-avond, wel even gelegenheid om eens aan te wippen. In de week heeft m'n man altijd 's avonds werk voor de courant, op z'n eigen studeerkamer.' - -

Bettie was op die uitnoodiging gekomen, enkel om te bedanken, niet met het vooraf bepaalde plan zich aan Anna te verraden. 't Was

alles van zelf zoo gekomen, toen ze eenmaal samen waren, zij, Bettie, gebroken, vervolgd door den angst voor de hellestraffen, die haar geen rust liet, Anna, harerzijds, merkend dat er iets was, en in haar vroom oprecht geloof niet begrijpend hoe Bettie juist nu zoo vreemd kon zijn, zoo gejaagd, zoo zenuwachtig. - -

'Wat heb je toch?' - had zij ten slotte dan ook gevraagd - met de onwillekeurige bemoedering van het reeds getrouwde vrouwtje over de nog ongehuwde vriendin. - 'Je ziet er zoo slecht uit - alsof je doodop bent.' -

'Dat ben ik ook' - had Bettie geantwoord. - 'Ik kan niet slapen - ik kan niet.' - -

Hare oogen namen - terwijl zij het zeide - een vreemd-angstige uitdrukking aan, als zag zij reeds weer vóór zich den komenden nacht, met zijn schrikvisioenen. - Dominee Wijkzelf, door zijn bevestigings-preek, had het haar aangedaan. Hij had immers zoo mooi gesproken van de groote verantwoording, die de jonge aannemelingen op zich namen thans als leden van de Kerk van Christus; hij had hun de toekomst geschilderd, eene van zekerheid des gewetens, eenerzijds, als zij gingen het smalle pad, dat naar den Hemel voert, hoe donker, hoe moeilijk, hoe steil ook soms, en waarop zij nooit alleen zouden zijn, omdat de Heiland-zelf zou wezen 't Licht op hun weg, anderzijds, een van steunloosheid, van zoeken zonder vinden, indien zij zich overgaven aan de verlokkingen dezer wereld, hoe zinnenbekorend, hoe verleidelijk ook, verlokkingen die niet weren kunnen ten slotte het voor ons allen onvermijdelijk einde, het graf.

'En, wat dan?' Had Dominee Wijk toen gevraagd, met pathos in zijn stem. 'Wat blijft er dan over, aan gene zijde, voor hen, die niet den Heer dienden, maar luisterden naar de stem van den Satan, dewelke omgaat om te zoeken wien hij kan verslinden. Wat?'... En een indrukwekkende pauze had hij even laten volgen op deze vraag. 'Toen, tenslotte, had hij geschilderd den dag des oordeels, het oogenblik waarin de Heer diegenen, die Hem niet hebben gediend, zal uitwerpen in de buitenste duisternis - -

Verpletterd, ontwaakt tot een waren doodsangst, was de arme Bettie thuisgekomen. Ineens begreep ze dat ze, ondanks haar aanneming en bevestiging, een zondares was, een gevallene. Tot hiertoe, in een soort apathie, had ze met zich laten doen wat die man wou, in zijn macht, zich voelend niet erbij stilstaande hoe slecht het was, en van hem en van haar. Nu, nu zij hem daar zoo hoorde vermanen van den kansel, zoo zelfverzekerd, zoo aangebeden door al die deftige meneeren en mevrouwen om haar heen, nu zij hem die niets kwaadsvermoedende freuletjes, die met haar waren bevestigd, hoorde toespreken in zijn qualiteit van een Dienaar Gods dien zij als zoodanig eerden, nu werd het haar als een openbaring inwendig, hoe gemeen, hoe vuil, hoe leugenachtig dit alles was, hoe strijdig met het Christendom dat hier heette te worden beleefd, en dat zij thuis, evenals Anna Doesborg, had leeren liefhebben als 'de' waarheid.

Zij zag geen uitkomst meer. Zij begreep dat zij zich had verkocht aan Satan, in de gedaante van dien man, die daar op den kansel stond, en durfde spreken openlijk van Christus en van Zijn heiligen levenswandel als een Voorbeeld. Zij wilde zich losrukken van die duivelsche macht, hoe wist ze niet, maar ze *wilde*, - omdat ze bang was geworden voor de hel.

De gedachte namelijk aan de hel, het groote dreigement van de orthodoxe dominees, liet haar niet meer los, folterde haar als een nachtmerrie. 't Oogenblik van den dood kon haar immers elk oogenblik overvallen; 't komt als een dief in den nacht, - staat

in den Bijbel. Ze viel even in slaap soms, om dadelijk weer op te schrikken, gepijnigd door de herinnering aan dreigende bijbelwoorden daaromtrent, aan de gelijkenis van de dwaze maagden, die niet bereid waren toen de Bruidegom kwam, om hen te halen - -

Mevrouw Nannie Eduma de Witt, hare mevrouw, had haar, dienzelfden ochtend nog, toen zij des avonds naar Anna Doesborg ging, er een standje over gemaakt, was tegen haar uitgevallen:

'Je doet zoo onhandig, en kijkt zoo versuft - - als je niet wel bent, dan moet je als je blieft naar huis gaan. - Ziekerige menschen kan ik niet om me heen velen.' -

'Ik ben heel wel, mevrouw,' - had Bettie geantwoord, geduldig 't mooie haar borstelend van mevrouw, de gedachten al maar door bij haar tobbende vraag aan zich zelve: wat moet ik toch doen; wat zal ik toch beginnen? -

De vrede van Annie Doesborg's bescheiden huiskamertje, het achterste gedeelte van de suite waarvan Doesborg 't voorste gedeelte als studeervertrek had gekregen, stemde haar thans nog zenuwachtiger-met-zich zelve-inde-war, dan zij reeds was. Het was maar een van die kazerne-achtige, stijllooze bovenwoningen, uit een der eindelooze straten van Duinoord, waarin de geldlooze ambtenaarsen officieren-wereld en die der gepensionneerden, waarin de met een klein pensioen achtergebleven weduwen met een gezin dat ze moeten onderhouden, zichzelf opbergen, in gelijk en gelijkvormige kleine suites, met een kleine serre en twee miniatuur

kabinetjes, en een nog miniatuur-achtiger keukentje. Plaats voor een meid was er niet. Die hield Anna Doesborg er ook niet op na; met een schoonmaakster, die eens in de week kwam, deed ze alles zelve af. Haar woonvertrek was tegelijk de speelkamer van de beide kinderen, de eetkamer-ook van hen allen, en was salon en ontvangkamer bovendien. Maar dat alles ademde, met zijn goedkoop behangseltje, zijn veelgebruikte versleten meubelen, zijn ouderwetsch op een verkooping gekocht buffet, zijn bescheiden photographiën, als eenige versiering op den schoorsteen en langs de muren, een geest van gezelligheid, van vrede, geest, van eene die met zichzelf en haar geweten en haar omgeving in 't reine is. -

Op de tafel stond het theeblad, daarnaast lag een kinderhemdje waaraan Anna ijverig zat te verstellen, toen haar nichtje binnenkwam. Een ‘huiszegen’, geschenk van haar schoonmoeder, eigen-werk, hing boven 't buffet: ‘Vertrouw op God’. De portretten van de ouelui Doesborg, die van Anna's ouders ook, stonden op den schoorsteenmantel, en daarnevens dié van haar-zelve en haren man, zij met het jongste meisje op schoot, hij met den oudsten jongen.

Nooit was Bettie de onzeggelijke vrede van dat alles, de nooit genoeg te waardeeren zegening van een rein geweten zoo opgevallen als op dit oogenblik, waarin alles in haar arme hart schreide van angst en van vreeze voor den komenden dag des oordeels. -

‘God - o - God, Anna - wat ben jij toch gelukkig’ - riep ze, in een snik. -

Anna glimlachte, een beetje weemoedig. 't Was wáár. Ze had zoo véél reden God te danken. Ze was Hem ook zoo innig dankbaar. - En toch!

Had zij ook niet haar stille kruis te dragen, in de geldzorgen die hen drukten, in haar stille smart om de rechtvaardige toorn van haar schoonouders, die haar man zijn transigeeren verweten.! -

Maar ze dacht dat Bettie haar heur gelukkig getrouwd-zijn benijdde; zij, de ondergeschikte, de kamenier eener trotsche, ingebeelde mevrouw als Nannie Eduma de Witt. En daarom zei zij troostend:

‘Ach Bettie - voor jou komt het geluk misschien óók nog wel. - Wie weet hoe gauw. - Je bent nog zoo jong.’ -

‘Ik - nooit - nooit - nooit.’ - Bettie riep het in een schrikachtige ontsteltenis, bij de innerlijke wetenschap, dat zij immers onwaardig was tot de heilige huwelijksbanden.

Over dat alles had zij tot hiertoe, in hare willoosheid, niet nagedacht, maar nu, nu hare oogen waren opengegaan, nu wist zij dat ook dit groote vrouwengeluk haar was ontzegd, omdat zij heimelijk had gezondigd met hare maagdelijkheid. -

Op dat oogenblik kwamen de twee kinderen weer binnen, die hun vader waren gaan goeden nacht zeggen, de jongen vier, 't meisje drie jaar.

Anna stond op. Uitkleeden, ze in bed leggen, was nu haar naaste werk. Met rappe vingeren maakte ze kleine Annie's boezeltje en jurkje los, vlocht vlug door 't blonde haar een klein vlechtje voor 't krullen morgen. Toen gingen uit de kousen, de schoentjes; 't poezele blanke lichaampje was even, heel even, gansch bloot, in al zijn lieflijke naaktheid van snoepig klein kindje. Dan kwam de lange nachtjurk, waaruit alleen de bloote voetjes uitstaken. Ze werd op een stoel gezet om te wachten tot broer óók klaar was.

Bettie zat er als versuft bij. Ze hoorde 't kleine kinderstemmetje vragen, ratelen:

‘Moessie - - kom je nog bij ons - - kom je met tante Bettie bij ons bedje?’ -

En Anna, die antwoordde:

‘Ja, wij-samen zullen jullie er inleggen. Gauw, ga maar vooruit. Je moet je avondgebedjes nog doen ook.’ -

Ze ging met Anna mee, naar de slaapkamer, waar de twee kinderledikantjes stonden, naast de bedden van de ouders, aan iederen kant een. En de kleine knietjes bogen zich, zoo ècht eerbiedig, zoo ècht doordrongen van de nabijheid, en van het hen verstaan en verhooren willen van hun Hemelschen Vader, en de kleine handjes vouwden zich zoo échtootmoedig, en twee zachte vrome kinderstemmetjes fluisterden in diep ontzag:

‘Lieve Héér Jezus, waak van nacht over ons allen, over vader en moeder, en over ons, en over alle menschen, en maak mijn hartje rein, dat ik bij U in den Hemel kom. - Amen.’ -

‘Amen’ fluisterde Anna Doesborg haar kinderen na, even onschuldig-vroom als zij-zelf.

Maar een snikkend, wanhopig geluid deed haar omzien. Bettie was in een zenuwtoeval de kamer uitgevlogen. Het was voor haar de laatste droppel, in den beker van berouw en boete, dien zij dronk. -

God, o God - neen - zij wilde met haren zondigen adem niet verpesten de tegenwoordigheid van die reine kinderzieltjes; zij mocht niet. Anna, haar vroom, lief nichtje, wist immers niet welk een verloren schepsel zij in huis had!

En, toen Anna, met een glas water, en met veel, veel lieve woorden, haar eindelijk zoo ver had gekregen, dat haar zenuw-snikken in tranen oversloeg, toen had ze bekend, hoe wist ze later zelve niet, in zelf-aanklagende, wanhopige woorden, bekend, en goed gevonden dat Anna, in hare ontsteltenis van

door zulk een vreeselijk geheim te worden bedrukt, van het niet alleen durven dragen, er haar man onmiddellijk mee in kennis stelde. -

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Aan 'Zoekende'.
(*Zie Holl. Lelie no. 21*).

Wat U het meest nood doet naar ik meen, is het inzicht dezer waarheid: *Vrees* is slecht, want zij verlamt onze besluiten en doet weifelen waar wij de inspraak van ons innerlijk weten zònder weifeling moesten volgen, onbevreesd; vrees voert ook tot lafheid in velerlei opzicht en verwekt haat jegens de onbevreesden. Daartegenover staat *Godsvertrouwen* als veilige richtbaak.

Waar wij voor eenige keus staan, zal Godsvertrouwen ons het rechte doen kiezen en het best is den zóó getoonden weg met beslistheid in te slaan, onbevreesd niet alleen voor onze eigen persoonlijkheid, maar ook voor hen die wij betrokken zien in onze beslissing; ook voor hen moeten wij een blij vertrouwen behouden, al schijnt het ook zeker dat wij hen leed berokkenen of, los van onze hoede, hen een leed tegemoet moeten laten gaan.

Er komt in de geestelijke ontwikkeling van elk mensch een tijd dat hij *ziet:* hoe elke ervaring een welgepaste steen aan 't huis zijns levens voegde en zijn heil diende, terwijl hij kampte en leed naar lichaam en ziel - en dat zien is een groote blijdschap. Niets verlangt hij dan nog ongedaan te maken, wijl hij niets uit zijn rijke leven zou willen missen en hij weet dat èlk ander individu*) hetzelfde zal gewaar worden op zijnen tijd. Tevens echter weet hij dan, dat geen der gevolgen welke hij veroorzaakte uitblijven kan en - vreesloos - is hij tevens *bereid*, elk gevolg te aanvaarden en goed te maken wat hij kan, zonder aan verlammend en nutteloos berouw plaats te laten; evenmin vreest hij de gevolgen die anderen zullen aandoen, wetend dat voor 't heden alles afhangt van de wijze waarop iemand het hem wedervarende (leed en vreugd) aanvaardt en dat die wijze bepaald wordt door de eigen innerlijke ontwikkeling van het betrokken individu.

Geen wijsheid kan verkregen worden zonder de leering die wij uit onze dwalingen putten; geen hoogten van geluk worden bestegen dan na diepten van smart te zijn doorgegaan. Ik spreek nu tot U uit eigen ervaring en uit kracht van eigen weten!

Gij meent dat egoïsme ten slotte de grond zou zijn van elke goede daad. Maar wij kunnen geen daad volbrengen die tégen onzen aard is, tenzij in den staat van ontoerekenbaarheid: beheerscht door eenen drang die machtiger is dan de zelfverworven wilskracht. Eer de daad ontstond wás de *gedachte* en de gedachten die uit onzen aard voortkomen rijpen tot die daden voor welke wij ons verantwoordelijk weten. Zoo gij er dan vrede mee hebt, wanneer een voor u zelf

*) Individu staat hier voor het *ondeelbaar* (dividere = deelen) beginsel van elk mensch, dat geboorte na geboorte zich ontwikkelt en aan de achtereenvolgende persoonlijkheden (personae = het masker door de grieksche tooneelspelers gebezigd) leven en uitdrukking geeft, dat de persoonlijkheid behoeft om, in wisselwerking, indrukken en ervaringen uit de omringende wereld in zich op te nemen.

nadeelige daad tot geluk, vrede of hulp van een ander dient, is uwe aard ook zelf-*verloochenend,* nièt zelf-*zuchtig.*

Alles terug te brengen tot egoïsme is alleen dan mogelijk, als men gevoelt, dat zoolang er nog geleden wordt niemand onvermengd geluk kan smaken. Maar dit is het éénheidsgevoel, dat zich zelf kent in anderen, anderen in zichzelf en beseft, dat alle (schijnbaar) afgescheiden zelven één zijn in het eene Zelf, dat is in God. Maar dit gevoel staat hoog boven de tegenstellingen *egoïsme* en *altruïsme.* Zelfzucht en broederzucht, zijn de verwordingen van Zelfzin en Broederzin die in wezen één zijn.

- 'dat er slechte daden worden gepleegd om goede daden te doen ontstaan' gelooft u niet - en terecht! Hoe zou uit het slechte ooit goed, uit haat ooit liefde geboren worden? Maar wat bepaalt het 'slechte' of 'goede' van eenige daad?

Het goede in eenige daad, wordt bepaald door den God-geneigden zin van den bedrijver; kwaad ontstaat waar een wil van Gods Wil àfneigt.

Uit de middeleeuwen klinkt ons een machtig woord toe: Ad majorem Dei gloriam! Er zijn ook, onder den *valschen* leus van 'Godes eer' daden van liefdeloosheid en geweld, daden van huichelarij en haat gepleegd; maar niettemin:

> 'hun was Gods Glorie aller werken doel
> en o, dat niet voor ons verzwakt bevatten
> de branding van dat machtig woord verkoel'
> wanneer wij 't huis van schijn uiteen zien spatten,
> waarin de ziel haar sterkste wezen sloot.'
> FR. V. EEDEN. Lied v. Schijn en Wezen.

Daar God de Kenbron is, door geen kennis ons te rooven, zij de toetssteen voor alle kennis, alle kunst, elk inzicht 'kenning Gods en lof' en hiertoe moeten wij bezield zijn door

> 'de wijding, hoogste zielestaat, dat gloren
> waarbij in taal, in lied, in kleur, in steen
> de schitterendste wrochtsels zijn geboren'
> ibid.

Door dat wij-gevoel geleid, zullen wij in elke daad der Liefde getrouw zijn en waar wij dwalen, zal God ons door smart terechtwijzen; dat wij die smart getroost aanvaarden, ter liefde van Hem!

Ge kunt een daad doen, - door handeling of onthouding - die de wereld liefdeloos of slecht noemt en nochtans geleid zijn door wijze liefde. - Liefde moèt wijs zijn en sterk genoeg om den schijn van hardheid te dragen; anders is zij zwakheid, die eigen schijnrust liever heeft dan anderer heil. - Maar dat liefde tot eenig mensch, denkbeeld of kennis, ons nooit ontrouw make aan God, want dan hebben wij ons hoogste Zelf bedrogen. -

U gelooft niet 'dat een Almacht het slechte toelaat ongestraft, om anderen te straffen of te beproeven.' Neen, zoo *is* het ook niet!

Hoe het dan wèl is? -

Zie, hier kan ik niet langer spreken van wéten, hier kan ik slechts getuigen van geloof: dat is,

van wat ik aannam op gezag van leeringen en als uitkomst van overdenkingen die mijn gevoel en verstand bevredigen, die redelijk en zedelijk aan mijnen tegenwoordigen staat van ontwikkeling beantwoorden.

En dan geloof ik:

Aan de Almacht, die wij niet kunnen kennen dan,

> '.... waar die zich wil toonen,
> eindloos verheven, eindeloos subtiel,
> als d'Oerkracht, drijvend zonnen en ionen,
> of als Gerechtigheid in onze ziel'

- die boven alle paren van tegenstellingen verheven is, die ontastbaar blijft voor ons verstand, onbeeldbaar voor ons gevoel.

Aan onzen Schepper, als deel der Almacht - zooals wij deelen van Hem zijn -, die 'het Goddelijk Offer' bracht, zich beperkend in ruimte en in tijd, Zijnen Almacht bindend aan de Wetten welke hij in Zijne Schepping legde opdat wij, als Geest-embryo's van Hem uitgegaan, als goden tot Hem zouden mogen wederkeeren 'Volmaakt, gelijk Uwe Hemelsche Vader volmaakt is'.

Aan Christus, in wien onze Schepper zich onder vele namen, te verschillender tijd en plaats aan *ons openbaarde*, en in wien Hij zich gewis nog meermalen openbaren zal, die ons den Weg, de Waarheid en het Leven toonde, die ons het voorbeeld gaf 'hoe schoon geloof de vuige vrees verjaagt' zoodat niet langer het lijden wordt geducht, maar wel *de Waan.* Die ons lijden duldend meedraagt en die ook

> 'om één lam dat nog ronddoolt in den nacht
> zal (....) van de welbehouden schapen keeren,
> neerdalen uit de sfeer waar pijn niet is,
> om het te zoeken in den mist van waan,
> om het te dragen, mèt zijn zonde en leed.'
>
> FR V. E DE BROEDERS

Die is in allen, allen in hem; die niet vrij is van wat wij dragen, die, Liefde zelf zijnde, ook voor geen oogenblik uit het Alverband der liefde kan worden losgemaakt.

Aan de heilige Richting, die onze verééniging met God bedoélt.

Aan de goede Wet, die elk gevolg door den veroorzaker doet in ontvangst nemen, opdat die wijsheid verwerve *ter meerdere eere Gods*. - Want wat nog Scheppingsdrang kent is van levensdrang niet vrij en evolueert dóór de uitkomsten zijner Schepping, die Hem behooren.

Aan 'Opstanding des Vleesches' als: herbelichaming op aarde, zoolang in deze aardsfeer nog eenig gevolg valt uit te werken.

Aan de broederschap aller Wezens, als kinderen van éénen Vader, die allen hunnen tijd zullen hebben tot ontwikkeling en volmaking door den Godsvonk in hen.

Ik geloof, dat zooals alle wateren samenvloeien en zich verliezen in den Oceaan, zoo ook alle strevingen en alle stroomingen des geestes zullen samenvloeien in Gods Heil, 'stil en één' - voor deze eeuwigheid, totdat eene nieuwe eeuwigheid en een nieuw heelal aanvangt. Aanvang en einde aller Heelallen erken ik voor mijne voorstelling onvatbaar.

Ik geloof dat wij allen Bouwers zijn en dat wij *Eénmaal* den gansch voltooiden Tempel zullen aanschouwen. Wel dan hem die vreugdvol bouwt, ook al omvat zijn oog nauw het nietige onderdeel waar zijn taak van heden ligt.

Wat u 'egoïsme' noemt in het streven der boomen naar het zonnelicht, is *de Wil* (Gods Wil) die streeft naar ontwikkeling der bestaansvormen waarin Hij zich kennen wil en die in krachtige exemplaren ook beter dat doel bereikt dan in zwakkere. Dit inzicht zal den mensch voeren tot versterking zijner wils- denk- en lichaamskrachten, (tot ontplooiing al zijner vermogens van lichaam, ziel en geest) opdat hij niet verhinderd worde *te zijn wat hij kàn* en daar allen èlk ander behoeven, in wat elk in 't bijzonder vermag.

In den drang naar voortbestaan is dus geen kwaad. Zelfs de drang naar afscheiding mag voor een bepaald stadium van ontwikkeling geen kwaad genoemd worden, want de individualiteit moèt zich vestigen en handhaven om tot ontplooiing te komen en al naarmate die ontplooiing ruimer kring omvat, zal het individu bij machte zijn hulp en kracht te geven aan anderen, die nog machteloos streven.

Aangaande de gevolgen van zelfmoord bezit ik geen concrete voorstellingen; maar, het denkbeeld 'straf' verwerpend, weét ik ik ook hier: geen oorzaak zonder gevolgen! en heb ik de geloofszekerheid, dat die gevolgen moeten samenhangen met het motief dat tot de daad dreef. Laat ons echter eerst onderscheid maken tusschen *zelfmoord* en *vrijen dood.* Wat ik onder het laatste versta is schoon en goed; het is de uitkomst der zékerheid - al dan niet overwogen -: nu kan mijn leven niet beter besloten worden, dit einde is de kroon mijns levens! Jezus, Socrates, Curtius, van Schaffelaar, Beyling en tal van anderen; ook door stille helden, van wie de wereld nimmer vernemen zal. Dien vrijen dood zien ook dié helden en heldinnen onder de oogen welke hun leven wagen om Gods wil (ook al erkent hun mond geen God) onder epidemie, of om door levensgevaarlijke proef de gemeenschappelijke kennis te vermeerderen. Hij wordt aanvaard door al wie groot genoeg van ziel zijn om trouw aan eenig Ideaal - dat is trouw aan God - hooger te stellen dan het leven en wier Offer heerlijke vrucht draagt.

Van hen die den dood kiezen 'om anderen niet tot last te zijn', *zonder den verborgen toeleg persoonlijk lijden te ontgaan*, geloof ik niet dat zij goed doen - veeleer ontnemen zij hunnen verzorgers de kans hunne liefde en toewijding te betoonen; voor 't minst, zich te oefenen in geduld en liefdebetoon - maar daar zij onbaatzuchtig waren, geloof ik ook niet dat de gevolgen dezer daad voor hen zwaar te dragen zullen zijn.

Anders met hen, die een eind willen maken aan persoonlijk lijden, die schande, armoede, hulpeloosheid willen ontvluchten in den dood, instede zich willig in Gods hand te geven opdat de smart hen louteren moge en zij een lichtend voorbeeld worden van wedergeboorte en Godsvrede. - Hoe zwaar ook hun lot en hoe begrijpelijk hun daad voor ons, die allen zwakheid kennen, toch was hun motief: verzet tegen Gods Wet - en de ontweken gevolgen moeten tot hen wederkeeren in een volgend (of later) leven, bitterder te dragen wellicht, totdat de schuld geboet is. En in den dood, die zij een 'nietzijn' wanen, zullen zij zich gewis bedrogen vinden. Er *is* geen dood! er is enkel verglijden

van het Leven door vorm nà vorm tot het voor ons vormlooze. En het woord ‘dood’ hebben wij slechts bedacht om aan te duiden wat door het leven werd achtergelaten: het verlaten lichaam.

- Haat is onredelijk; zij diént de ontwikkeling van den begeerteaard, doch is strijdig met geestelijken groei. Daarom moet haat overwonnen worden. - Het is ook onredelijk èn onvroom, den Sterke te haten, want evengoed als ‘het Koninkrijk’ (des Zoons) en ‘de Heerlijkheid’ (des Vaders), is ook ‘de Kracht’ (des H. Geestes) Godes. Misbruikt de Sterke zijn Godsgaaf? tot beter inzicht gekomen zal hij te ernstiger en volkomener zijn kracht in andere richting voeren. ‘Oordeel niet!’ de besten onder ons zullen u bekennen hoe vaak zij nog liefdeloos denken en doen. -

Voor den zwakke mededoogende liefde en hulpvaardigheid, voor den Sterke eerbiedigende liefde en dienstvaardigheid. - Is zijn doel niet het Uwe? - Welnu, dan moogt gij hem ook niet volgen; maar wees niet kortzichtig, zie verder en gij zult ontwaren dat God óók hem behoeft. Is hij een verdrukker? - de Goede Wet wees hem zijnen plaats. Is zijn pad verderf? - God kent zijnen tijd en zal individuen, groepen, volken, rassen, leering doen trekken uit het geschiedende, dat ik strikt rechtvaardig geloof. En zijt gij zelf een Sterke geworden, wiens kracht zich tegengesteld weet aan die van gene, welnu, strijd dan! Maar doe het in Gods Naam en ter Eere Gods: niet slechts zonder bitterheid, maar rustig en blij, dezelfde in overwinning en in nederlaag; want:

> ‘Deze belichaamde in het lichaam van iedereen is steeds onkwetsbaar, o afstammeling van Bharata; hierom moet gij niet treuren over eenig wezen.’
>
> ‘Eén gezindheid bestaande in vastbeslotenheid slechts is hier, o nakomeling van Koeroe, veelvertakt en eindeloos zijn de gedachten van de onbeslotenen.’ Bhagawad Gita 2:30 en 41.

- Spreek niet van ‘bovennatuurlijk’ zoolang het nog mogelijk is iets langs ‘natuurlijken weg’ te verklaren. Feitelijk is ‘bovennatuurlijk’ een woord, dat enkel toepasselijk is op het ongeopenbaarde Bestaan der Almacht; al wat in openbaring leeft en werkdadig is (de werkelijkheid) heeft geen Bestand en behoort tot de Natuur d.i. de openbaring Gods, zij het ook tot ijlere gebieden dan wat voor onze waarneming open ligt.

Naar ik geloof evenwel, is onze waarneming bestemd zich trapsgewijs uittestrekken over gebied na gebied en, het getuigenis aanvaardend van leeraars die ik vertrouw, hebben menschen van alle tijden - de onze niet uitgezonderd - zulke vermogens in zich ontwikkeld. Het is in het licht dier leering waarschijnlijk, dat U met de benaming ‘een zesde zintuig’ dicht bij de waarheid zijt aangaande uwe visioenen, hoewel ‘inspraak eener intelligentie buiten de Uwe’ mij niet onmogelijk schijnt. Met voordacht spreek ik niet van ‘hoogere intelligentie’, want Uw onderscheidingsvermogen moet ge wrakker houden en trachten het te verscherpen.

Dat men, als het lichaam slaapt, zich bewust kan zijn van zich zelf, willend, gevoelend, denkend, begeerend en handelend in andere sfeeren van zijn, meen ik uit eigen ervaring als zéker te mogen aannemen. Hieromtrent kan ik U de lezing aanbevelen van v. Eeden's ‘De Nachtbruid’ als van Leadbeater's ‘Droomen’ en ‘Onzichtbare Helpers’, ook ‘Helderziendheid’ van Leadbeater zou U wellicht van dienst zijn.

In het door U beschreven geval meen ik dat gij *recht* gehandeld hebt. Laat echter de gewisheid van slechten uitslag U nooit weerhouden van wat ge gevoelt *goed* te zijn gedaan.

'De Heilige Heer zeide:

> 'Noch doen handelingen Mij aan, noch is bij Mij verlangen naar de vrucht der handeling. Wie Mij zoo kent, die wordt door handelingen niet gebonden.'
> 'Van wien alle ondernemingen vrij van oogmerken uit begeerte zijn, wiens daden door het vuur van wijsheid verbrand zijn, dien noemen de verstandige een wijze.' Bh Gita 4:14 en 19.

en:

> 'Elke toegewijde, die welken vorm ook met geloof zoekt te vereeren, dien verleen Ik dat onwankelbaar geloof.'
> Bh. G. 7:21.

Laat mij tot besluit U zeggen, dat ook ik veel leed doorstond en dat het mij nog niet spaart. Dat ik uit eigen leven en strijden kèn de diepe verslagenheid, waarin alles wat steun geeft ons ontvalt, alles ijdel bedrog lijkt dat niet den prijs der smart waard is; een wreed spel, dat honende Machtigen met ons drijven. - Maar in diepsten zwaarmoed, in felste smart en terwijl mijn mond verwenscht, juicht mijn ziel Gods Eere uit, wéet ik dat Zijn vaderhand mij niet los laat, wéet ik dat Hij mij het liefst is bovenal en ik nader Hem weer zooals het kind zou doen, dat uit spijtigheid of pijn boos gedaan heeft. En ik weet in Hem onveranderlijk Dezelfde te vinden.

Dan zie ik ook weer waardóor smart macht over mij kreeg: ik had mijn geluk afhankelijk doen zijn van het omringende uiterlijke! terwijl daar niets te vinden is dan wisseling van genot en smart, waar mijn *Geluk* helder en onaantastbaar boven uit schijnt, zoolang ik het wezenlijke en onwezenlijke blijf onderscheiden! Dan laat ik het onwezenlijke niet langer toe mij te kwellen, en zie weer met vreugde het Wezen-gelijkende als het beste deel der werkelijkheid. -

EEN STREVENDE.

'Arm Moedertje'
door Nelly Hoekstra-Kapteijn.
(*Vervolg van No. 35.*)

'Ja, ik zeg, je hebt gelijk meid, nou mot het er maar van komme en zoo ben ik nou op weg.' Zielsvergenoegd knikte ze me toe en ik stopte mijn boek, dat ik reeds voor den dag gehaald had, om den tijd met lezen te korten maar weer in mijn handtasch, 't menschje had zulk 'n inlief goedig gezicht, ze was zoo verheugd in 't blijde vooruitzicht straks haar zoon te zullen zien, dat ik haar

niet teleur wilde stellen door te gaan lezen, maar opgewekt op haar woordenstroom in ging. ‘Ze zullen wel blij zijn, dat u komt logeeren, er zijn, meen ik, twee kinderen?’

‘Nee, drie. Bob de oudste, 'n beeld van 'n jongen, ik heb z'n portretje in 'n matrozenpakkie, o zoo'n lief ventje, Corrie 't meissie wordt gauw 6, en kleine Charlie, o zoo'n dikkertje, die zel nou om en bij de twee wezen. Herremanie, me schoondochter, weet uwe, laat als te met er es 'n portret van der lui maken, nou uwe begrijpt, dan krijgt grootmoeder het eerste groeppie, 't benne mooie beelden van kinderen. Bob lijkt op z'n vader, Corrie het sprekend Herremanie's gezicht en kleine Charlie ken ik nog niet zeggen, waar dat ie op lijkt.’

‘Kleine kinderen kunnen nog zoo veranderen,’ merkte ik op, ‘uw schoondochter ken ik van aanzien, 'n mooie, knappe vrouw, echt chique.’

‘Nou, dat zou ik meenen,’ klonk het innig gelukkig, ‘ze is van adel, ja 'n freule hoor. Toen me zoon het me vertelde, jaren geleden, dat ie idee in zoo'n rijk, deftig meissie uit den hoogen stand had, zei ik Wim, Wim, kijk je niet te hoog jongen, je vader was maar 'n gewoon timmerman, ja want ik ben maar 'n gewoon menschje uit den werkmansstand, mot uwe weten.’

‘Daar bent u in mijn oogen en in de oogen van ieder weldenkend mensch niets minder om,’ haastte ik mij te zeggen.

‘Nee, dat is zoo, maar ik heb Wim toch gezeid as dat ie z'n meissie alles vertellen most ziet uwe. Toen zeit die goeie jongen, dat weet ze al lang moeder, ook wat 'n lief, best moedertje u altijd voor me geweest bent, dat u na vaders dood dag en nacht gewerkt hebt voor mij. Och jongen, dat heb ik met plezier gedaan, mocht ik zoo zeggen. Veel zorgen heb ik gehad, ja want as je weduwe bent, al hei je 'n goeie zaak.... ik heb den winkel aangehouden mit den meestersknecht mot uwe weten en ik naaide er nog bij voor de menschen.... nou dan komt er heel wat kijken.’

‘Ja juffrouw, dat begrijp ik best.’

‘Ik heb me heele leven hard gewerkt maar 't was voor Wim’ en weer tintelde de lichtjes in de nog heldere blauwe kijkers.

Plotseling legde ze heur hand, in de veel te groote zwart-katoenen handschoen gestoken, zeer vertrouwelijk op mijn arm en vroeg: ‘Heit Mevrouw ook kinderen?’

‘Neen juffrouw, die bezit ik niet.’

‘O wat jammer voor u.... maar toch kan u zich wel indenken he wat het is, as je zoo'n lieven knappen jongen hebt met 'n kop om prefesser te worden, heit onze domine voor jaren geleden al gezeid, want leeren, leeren dat ie kon, altijd met z'n neus in de boeken 't zou jammer wezen als ie timmerman werd, zei domine en dokter en 't heele dorp. Nou, ik nam 'n kort besluit 't spijt me voor de zaak, waar vader en grootvader jaren lang goed brood in verdiend hebben, maar wat 't zwaarste is, moet 't zwaarste wegen, dan mot ie maar studeeren, moeder zal wel zorgen, dat het geld er komt. Ik heb hard gewerkt Mevrouw, me heele leven maar nou beloont ie me, die goeie Wim. Ik heb de zaak an kant gedaan en woon in 'n lief huissie met 'n mooi tuintje te N. Moedertje mot 't goed hebben, zeit Wim. Nou dat heb ik ook. 'k ben meer as tevreden.’

'n Oogenblik heerschte er stilte in de coupé, 't vrouwtje streek over hare oogen. ‘En.... en,’ zoo hervatte ik het gesprek ‘is uw schoondochter 'n lieve vrouw, aardig voor u?’

‘Och,’ even aarzelde 't vrouwtje, ‘ik ken haar eigentlijk niet goed Mevrouw’

‘Niet’ vroeg ik verwonderd?

‘Toen ze geëngageerd waren benne ze 'n dagje bij me geweest om kennis te maken, later nog eens, maar 't was altijd zoo vluchtig en gehaast. Mit het trouwen schreef Wim, dat ik komen most, 'k hoorde der bij, en ik bin gegaan ook en alle menschen waren heel aardig tegen me, niks niet groos,’ klonk het naif.... ‘Later, toen ze getrouwd waren kwam er zoo weinig van. Wim heit het altijd even druk, dat begrijpt u.... ik zal nou eigentlijk eens goed kennis mit me schoondochter maken. Ze schreef mit m'n verjaardag en St. Nicolaas altijd zulke aardige briefjes, o zoo lief.’

Ik glimlachte om 't goede menschje dat al blij was bij feestelijke gelegenheden 'n lief briefje van de adellijke schoondochter te krijgen. Eenvoudig zieltje.

‘Ik brei altijd kousen voor Wim, Herrimanie en de kinderen’, vervolgde ze, ‘er gaat niks boven eigen gebreide kousen zeg ik maar, die je in den winkel koopt benne zoo flodderig, ze zitten zoo vol gaten. Nou en ik heb de tijd he. Wim doet zooveel voor mij, ik ben al blij as ik 'n kleinigheidje terug kan doen. Ze benne er ook altijd erg mee in hun schik schrijft Herremanie.’

‘Ja, dat zal wel,’ beaamde ik ‘en 't is voor u 'n heerlijke voldoening, dat uw werk zoo op prijs gesteld wordt’.

‘Och ja, al ben ik oud, de handen zijn nooit ledig.... Gut nog toe, benne we der al!’ riep ze verschrikt uit.

‘U is er juffrouw, als 't u blieft, hier is uw taschje en parapluie.’

‘O, moet uwe der hier niet uit?’

‘Neen, ik ga nog verder mee. Weest u maar voorzichtig.... Ze zullen u wel afhalen denk ik.’

‘Zeker,’ klonk het opgewekt, ‘ze benne vast allemaal an 't station hoor.’

't Portier werd geopend. Voorzichtig steeg moedertje uit en zag vreemd, schuw rond op 't drukke perron.

‘Ik zie nog niks’, prevelde ze zacht.

‘Ze zullen wel komen, geduld maar’ troostte ik, ‘'t beste is, dat u hier maar blijft staan, niet met den stroom meegaat dan zien ze u misschien niet, 't is 'n verbazende drukte altijd aan het station.’ ‘Ja, om duizelig te worden. Foei, foei... ik wilde wel, dat ik me zoon zag,’ klonk het angstig.

‘Och u zult’ ...Hier maakte de conducteur, die twee dames in mijn coupé liet, 'n eind aan ons gesprek. Deuren werden met kracht dichtgeslagen en langzaam stoomde de trein het station uit. Nog even keek ik uit mijn raampje op het nu bijna ledige perron, daar stond mijn arm vrouwtje, mijn lieve reisgenoote nog en haar indroevig gezichtje was het laatste wat ik zag....

Mevrouw Hermance Welters had haar jour. Met welgevallen laat ze heur mooie bruine oogen, die zoo pikant deden bij 't prachtige aschblonde haar over de welvoorziene theetafel gaan, daarna trad ze voor den grooten spiegel en vond heusch dat de juffrouw gelijk had, ja, die japon van zacht lila met wit kanten overkleed stond haar goed. Vervelende geschiedenis, dat juist vandaag dat oude stumperige menschje, Wils moeder kwam. Wat moest ze in 's hemelsnaam met 't vrouwtje beginnen? Wie had ook kunnen denken, dat ze komen zou. Immers ieder jaar inviteerden ze haar, telkens bedankte ze, de reis was haar te vermoeiend, ze werd ouder, bleef maar liever thuis of Herremanie niet eens kwam met de kinderen. Jawel, kun je begrijpen, en nu in eens kwam zij als 'n bom uit de lucht vallen, sneu hoor. Enfin, de juffrouw moest maar met de auto naar den trein gaan, 't portret zou ze meegeven. Hè, net 'n oude baker, wat 'n verschil met haar eigen elegante nog zeer knappe mama... Wim had ze 's morgens bij de lunch maar even vluchtig gesproken, niet gezegd, dat ze moeder onmogelijk kon afhalen, ze kon toch haar jour niet verzetten, verbeeld je, neen juf zou gaan, moest 't menschje maar direct meenemen naar de kinderkamer, 'n kopje thee geven.

Als de visite vertrokken was, zou Hermance haar begroeten, zou ze weer Herremanie zeggen, ze sprak precies als die oude meid daar, Mientje of Sientje, ook zoo'n echt typetje.... Daar werd gebeld, de eerste bezoeksters. Mevrouw steekt 't gas op, laat de zware gordijnen vallen. Zoo, nu was 't gezellig en nu konden ze straks dat oude vrouwtje niet uit de auto zien stappen, zich in allerlei gissingen verdiepen, hatelijkheden debiteeren misschien. Ze wisten wel, dat Wil van zeer eenvoudigen afkomst was, heelemaal van geen familie, jammer eigenlijk toch, enfin, hij was 'n knappe chique man, alle dames waren gewoon doodelijk van hem, niet het minst zijn eigen Hermance en hij was zoo goed en inlief voor haar, och je moest die oude stakkerige boerinne-moeder maar op den koop toe nemen..... De jour van Mevrouw Welters was zeer geanimeerd. Toen het nieuwste tooneelstuk behandeld was, werden

de pikante schandaaltjes met veel animo besproken, intusschen bewees men de geurige thee en lekkere gebakjes de noodige eer. Hermance toonde zich weer 'n allerliefste gastvrouw, voor ieder had ze 'n vriendelijk woordje, noodigde gul nog 'n taartje of kopje thee te gebruiken en deed dapper mee met 't jongste schandaaltje te bespreken. De jour was bepaald heel gezellig en geanimeerd.... en intusschen zat arm moedertje boven op de kinderkamer als 'n arm verschrikt vogeltje rond te zien. 't Was zoo vreemd alles. De eerste teleurstelling was al geweest dat er niemand van de familie aan den trein gekomen was om haar af te halen, o ze had zich zooveel van die aankomst voorgesteld. 's Avonds hadden zij en Sientje er nog over gesproken: Wim, Hermanie met de kinderen, allen blij, dat grootmoedertje eindelijk gekomen was.... en nu, na 'n heele poos op het vochtige, koude perron gestaan te hebben, was er eindelijk 'n juffrouw met 'n grooten hoed op haar toegestapt: ‘of zij Mevrouw Welters was,’ ja, o dan kwam zij Mevrouw halen met de auto, dokter bezocht patienten en Mevrouw had haar jour. Eenigszins aarzelend was ze in de auto gestapt, had gevraagd aan de juffrouw of 't niet gevaarlijk was in zoo'n automobiel, je hoorde van die dingen zooveel ongelukken. De juffrouw had gelachen, o wel neen 't was heelemaal niet gevaarlijk, als Mevrouw bang was, zouden ze zacht rijden.

(*Wordt vervolgd.*)

De Lunchroom van den heer Lensvelt-Nicola.
(*Zie het Dagboek van tante Jaennette van het nommer van 21 Febr. l.l.).*

In het nommer van 21 Febr. l.l. heeft tante Jaennette, wier dagboek ik pleeg te brengen

onder de aandacht onzer lezers, reeds verteld, hoe prettig je zit in den ‘lunch-room’ van

den heer Lensvelt-Nicola. Nu wil ik, onder mijn eigen naam Anna de Savornin Lohman, óók nog eens nauwkeurig vertellen welk een magnifique inrichting den Haag is rijker geworden door deze verbouwing.

Ik heb, toen ik nog een jong meisje was, de bakkerij van Lensvelt-Nicola reeds gekend in de Veenestraat, als dezelfde van ouds bekende model-bakkerij, die zij thans ook nog is. Mijne ouders hadden haar als leverancierster, en, trouwens, nog zelfs vóór we in den Haag woonden, drongen de Haagsche beschuitjes, etc. van deze firma, óók reeds tot ons door. Daarop is, meegaande met den tijd, de

bakkerij een lunch-room rijker geworden, vervolg van den winkel, en voortgezet in de zaal daarnevens, waar wij inwoners van den Haag ons in de laatste jaren plachten te verdringen om een plaatsje te krijgen, en, menigmaal...

onverrichter zake moesten heengaan.

Maar nu.

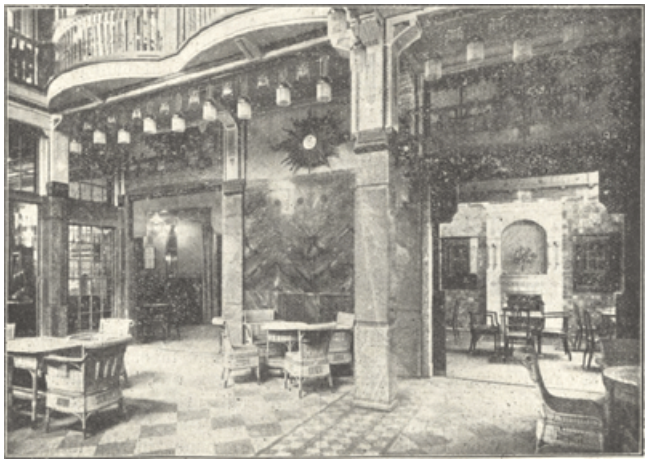

Ik heb van den winter, in den St. Nicolaastijd, toen de verbouwing druk aan den gang was, wel eens een beetje gemopperd, dat het zoo lang duurde. Want, 't plaatsgebrek was dientengevolge grooter dan ooit.

Maar thans, nu ik 't resultaat zie, begrijp ik dat het niet anders kon. Wie 't doel wil moet ook de middelen willen.

Alle benutbare gedeelten van de bakkerij namelijk zijn tot die verbouwing bijgetrokken, maar bovendien óók nog de beide bovenhuizen 23 en 25. Kantoorlokalen moesten daarom verplaatst, koffiekeuken, en broodjes-kamer

eveneens, de binnencour moest voor 2 etagehoogten ondervangen worden, en... ondanks dat alles moest het begeerige publiek, dat nu eenmaal *wil* lunchen en teaen bij Lensvelt, hoe dan ook, geholpen en tevreden gesteld blijven. - En, de ijverige juffrouwen, altijd helpend en bij de hand, waren in dit opzicht steeds een onwaardeerbare hulp voor ons, de bezoekers.

Thans bevinden zich de koffiekeuken en de broodjeskamer op de eerste étage, met de bakkerij in verbinding gebracht op doelmatige wijze (tusschen twee haakjes, die bakkerij is óók geheel gemoderniseerd); namelijk met behulp van 4 electrische liften.

In den eigenlijken winkel is de toonbank verlengd en - o tocht-angstige hollanders, - een glazen front beschermt u in den nieuwen lunch-room daarachter voor dat vreeselijk schrikbeeld van elken recht-geaarden hollander... tocht.

Ramen, deuren, hout, alles is van de nieuwste constructie smeedijzer. In de benedenhall zijn de wanden en kolommen met marmer bekleed. De trap is geconstrueerd van gewapend beton, ook met marmer bekleed.

- De toonbanken ook hebben marmerbekleeding, terwijl deuren en liften van brons zijn vervaardigd.

De vloer van de hall is van rubber-imitatie, opdat het geschuif van tafels en stoelen niet hindert. (Een bijzonder practische uitvinding).

De reeds bestaande vleugel, getimmerd ahorn-hout is in denzelfden stijl verlengd. Bijzonder werkzaam zijn de vier groote panneaux, aangebracht in den hall, tegels met decoratieve schildering uit de fabriek van de firma Joost Thooft en Labouchère, Delft. De tegels stellen voor oude uitspannings-plaatsen, uit de verschillende tijden toen men eveneens thee gebruikte. 't Coloriet doet harmonisch bij de marmeren omgeving.

De electrische kronen en hangers zijn eigen ontwerpen van den architect.

De eerste etage is in modernen geest betimmerd, zoowel wat ornamentatie als kleur betreft; hekwerk omgeeft haar, alles is gehouden in grijs en groen.

Hier bevindt zich een buffet, waarboven het podium is ingebouwd voor 't orchest.

De heer Chr. T. Kerling, den Haag, heeft het decoratiewerk van de plafondversieringen verricht.

De firma H.P. Mutters & Zoon, den Haag, zorgde voor het ameublement in gebijtst hout, en voor de binnenbetimmering der salons.

De architect Joh. Mutters Jr. heeft de leiding van alles in handen gehad, terwijl de verbouwing geschiedde door den heer H.F. Boersma, aannemer, den Haag, en het electrisch licht en de centrale verwarming zijn aangebracht door den ingenieur D. Houtman Jr. den Haag.

't Koperwerk eindelijk is van de firma's Logher den Haag en Blinxma Amsterdam, en het smeedwerk van de firma Braat, Delft.

Aan de Firma Huigen en Wessel, Rotterdam komt de eer toe der levering van de centrale verwarming; de rubbervloer werd vervaardigd door de firma Waisvisz den Haag, en het schilderwerk is van den heer Roelofsen den Haag.

Lezers, heeft tante Jeannette U ook maar iets te véél gezegd in haar dagboek een vroegere week? Neen, nietwaar? Veel te weinig integendeel. Wel, Anna de Savornin Lohman, die een trouwe klant was, en is, en hoopt te zijn van den heer Lensvelt Nicola, heeft getracht U bovendien een zakelijk denkbeeld bij te brengen van de offers, die deze firma zich getroostte om een magnifique lunch- en thee-gelegenheid te scheppen (neen, dat is het woord niet, de gelegenheid bestond al), maar laat ik

zeggen te verbeteren. Tot slot wil zij er nog bij voegen, wat overigens eigenlijk overbodig is, dat alles wrat men krijgt in deze smaakvolle omgeving is: *first rate.* En, ik durf zeggen, Anna de Savornin Lohman is op dat punt nog al een vertrouwbare bron. Niets is haar meer ‘zuwider’ dan second-rate spijzen en dranken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(Vervolg van No. 34).

Gisteren middag kwam er een opgewonden brief van Wies, die naar Nice is, met een oom en tante mee. Ze schreef natuurlijk van alles en nog wat, en, onder anderen ook, dat haar tailleur-pakken, gemaakt bij *Maison Pfaff, Plaats 24, den Haag*, zoo bijzonder chic en naar haar zin zijn uitgevallen. Als een voorrecht voor haar, omdat zij op reis ging, had mevrouw Phaff den nieuwen coupeur gevraagd haar die costumes te willen maken, niettegenstaande hij nog niet in functie was

toen Wies zou vertrekken, en ze was een en al enthousiasme in haar brief over den uitstekenden raad, dien zij had gekregen in maison Pfaff, in zake de keuze van haar toiletten, en niet minder over de goede coupe van den tailleur.

'O tante' - schreef ze mij - ''t is zoo prettig, als je hier zoo rondloopt onder al die naar de laatste mode gekleede menschen, te constateeren dat je zelf, zonder excentriek te zijn, er gedistingueerd en comme il faut uitziet. Want, je ziet hier zooveel excentriciteiten, zooveel armoedigen opschik ook, van menschen die, met tweede qualiteit stof en slecht-zittende pakken, willen nádoen wat alleen is te verkrijgen door goeden snit en door goede stof. En, ik kan met dankbaarheid aan mevrouw Pfaff, zeggen: in dat opzicht ben ik door en door chic. Mijn tailleurs zijn ècht-gedistingueerd, en, juist door hun eenvoud, maar hun goed-zitten, en van mooie qualiteit zijn, kenmerken ze zich als firstrate. De modellen ook van rok en van jacquette, en de allerliefste knoopen-garneering, zijn juist datgene wat hier gedragen wordt bij voorkeur door de Engelsche kolonie, die, zooals gewoonlijk, 't beste weet zich te kleeden, beter óók dan de meeste zoo licht opzichtig-doende françaises.'

Ja, nu hielp er geen uitstellen aan, nu stond Lotty, die een nieuw voorjaarspak moet hebben, er *beslist* op, dat we onverwijld naar Maison Pfaff zouden vertrekken. Zoo gezegd, zoo gedaan. Mevrouw, die ik inzage gaf van Wies's getuigenis, stond ons allerliefst te woord, en vertelde onder anderen, hoe ze, juist uit Parijs teruggekomen, daar had geconstateerd dat taffetas, en nog eens taffetas *de* rage is van den dag, maar - voegde ze erbij - een kostbare rage, want, neemt men goedkoope qualiteiten dan valt er heel gauw een gaatje in hier of daar.

Nu, dat kwam alweer precies overeen met een andere passage uit den brief van Wies, waarin zij ook schrijft van die taffetas-rage der françaises. Zij had enkele aardige costumes daarin gezien, maar vond, evenals mevrouw Pfaff, dat de goedkoopere qualiteiten erin niet voldeden. Lotty was verzot op een beeldig taffet tailleur, donkerblauw, dat mevrouw Pfaff ons liet zien, zooeven uit Parijs meegebracht, de rok met een tunique, 't manteltje kort, met een basque, afgemaakt met een ceintuur, een breeden vierkanten kraag van echten Ierschen kant (Iersche kant wordt ontzettend veel gebruikt, schijnt het) en een bijbehoorende blouse, ook van taffet met mouwen en bovenstuk van crême gaze de soie, daaroverheen donkerblauw gaze de soie met open naadjes, stukje en band van fijnen kant. 't Was inderdaad een snoezig geheel en ik geloof wel dat zij, Lotty, er in zal slagen het aan mijn schoonzuster af te bedelen. Ik werd mijnerzijds gefrappeerd door een avondmantel van taffet in electrique kleur, gevoerd met witte zijde, en gegarneerd met een grooten crême kanten kraag van point de Venise. Over den rug liep schuins een breede ruche en ook onderlangs van voren en aan de mouwen was die ruche garneering aangebracht. Juist iets voor Scheveningen zoo iets! Voor 't Kurhaus! Stellig zullen daar, op Scheveningen, van den zomer véél taffetas avondmantels worden gedragen, met ruches en kanten kragen gegarneerd. Voor een badplaats, in den zomer, zal het zeer goed voldoen, geloof ik.

Gelukkig blijven de kimono-mouwen zich nog in volle kracht handhaven - vertelde mevrouw Pfaff ons - neven de ingezette, die ook weer hunne rechten willen doen gelden. Deze worden dan heel laag op den arm ingezet, en vallen heel lang over de hand.

Juist terwijl mevrouw ons een en ander vertelde kwam m'n vriendin, mevrouw van der Staer van Staerswoude binnen met haar aardig-uitziend dochtertje. Ze voegden zich bij ons, en, in minder dan geen tijd had Adèle, zoo heet mevrouw van der Staer,

voor haar Lyke een allerliefst costuumpje gevonden. Ik moet zeggen, 't kleedde het elegante persoontje als een plaatje uit den ouden tijd. 't Was namelijk een gekleed taffet-costuumpje, Biedermaier-stijl, rok en taille in vaal-blauwen tint, met een klein bloempje er in, met ruches gegarneerd, op de taille - (dit voldeed zoo bijzonder) - een groote fichu van fijnen crême kant, die op de borst werd vastgehouden door een gesp, terwijl de mouwen eveneens met kant gegarneerd waren. - Zoo even direct uit Parijs meegebracht, viel het aan 't geoefende oog van Adele van der Staer dan ook dadelijk op als iets bijzonders. ‘Juist iets’ - zei ze aan mevrouw Pfaff ‘voor Uw goeden smaak, om, onder 't vele smakelooze van den tegenwoordigen tijd, dit aparte snufje uit te pikken.’ - - Lotty keek 'n beetje jaloersch naar de allerliefste verschijning van Lyke, zooals ze daar glimlachend stond in haar nieuwe first-rate pakje, maar ik wees haar op den beelderigen, en volstrekt niet bijzonder duren voorraad van blouses in witte

voile, eveneens door mevrouw uit Parijs meegebracht, en méér bereikbaar voor elke beurs, dan de taffetas-costumes.

'Met een Engelsch gedistingueerd tailleurpak en zoo'n blouse - zal je er wat fijn uitzien - meisje,' vertroostte ik haar.

Lotty keek dan ook al weer overgelukkig. Want Dora kocht terstond voor haar twee zulke mooie en practische blouses tegelijk. Ze kunnen namelijk evengoed gewasschen worden als batist; met de hand geborduurd, en geïncrusteerd met echten Ierschen kant of met torchon zijn ze solide en toch gekleed, en niet duurder dan batist. Wat de tailleurs aanbelangt, die zijn veel in de mooie, solide Engelsche stoffen, beige en grijs in allerlei tinten (ofschoon blauw en zwart zich ook handhaven). De jacquetten zijn kort, en hebben breede revers, terwijl de rokken veelal een tunique vorm hebben en niet veel wijder worden, ofschoon ze toch in dat opzicht meer en meer zich wijzigen, zoodat men er reeds vele ziet met plooien van achteren. Het van voren weggesneden model, van af de borst reeds, en van achteren eindigend in een soort zwaluwstaart, ongeveer als een heerenrok, doet meer vreemd aan dan mooi. Het heeft een revers-kraag, en manchetten, die veelal van crême laken zijn, de knoopsgaten worden dan ook met dat laken geboord. Echter, al deze zoogenaamde 'gekleede' tailleurs leggen het in distinctie af bij de steeds het méést chic aandoende eenvoudige Engelsche tailleurs, zooals ook Wies ons schreef aan de Rivièra te hebben opgemerkt, en zooals zijzelve er tot hare groote voldoening een paar liet maken bij mevrouw Pfaff, waarmede zij nu ècht comme il faut voor den dag komt.

Wij hadden zoo veel gezien en bepraat, dat we te moe waren dien dag nog meer te winkelen, en onzen middag besloten bij *Krul*, *Noordeinde 44* den Haag, in zijn tea-room, waar we, onder een kopje thee en bij een gebakje, nog eens al de mooie dingen bespraken, die wij hadden gezien, overlegden wat Lotty ten slotte zou kiezen bij haar blouses en, eenstemmig, tot het eind-resultaat kwamen, dat mevrouw Pfaff niet alleen een allerliefste dame is, om je met alles te raden en te helpen, maar ook toont zoo volmaakt op de hoogte te zijn van de mode als je maar wenschen kunt, zonder dat zij zich nogtans daarbij laat verleiden tot een slaafsch aanraden van alle mogelijke Parijsche modedwaasheden. Zij heeft een eigen smaak, een eigen geoefend oog, en, wat bij dat alles nóódig is - - een uitstekenden coupeur, die óók smaak heeft.

Tante JEANNETTE.

pour copie conform:

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wij zouden graag eens kennis maken met de kolonie te Blaricum. Zou daar kans op bestaan en tot wie en waar moet ik me wenden? Is 't een van allen ook bekend, of men daar geschikt pension kan krijgen voor enkele dagen?

G.

Bericht.

Daar het stuk over *Menton*, het *Naschrift van Het Dagboek van tante Jeannette* en de *Correspondentie* te *laat* zijn aangekomen, konden ze niet meer in dit nummer worden opgenomen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

13 Maart 1912.
25ste Jaargang.
No 37

Wegens de slechte postbestelling in Menton kan er deze week niets van de hand der redactrice opgenomen worden.
L.J. VEEN.

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Else Otten.

‘**E**en tengere vrouw, met het eenvoudige zwarte haar, de donkere levendige oogen, den rappen mond, die in overgroote rapheid soms van het Nederlandsch ratelt in het Duitsch, van het Duitsch in het Hollandsch, alles leeft in haar. Een vrouw, die veel weet, veel heeft gedacht. Idealistisch, en toch practisch. Een vrouw met een geprononceerd gevoel van de waarde van haar geslacht. En toch geen type à la suffragette, à la vrije vrouwenvereniging. Al draagt zij ook - en heel gracieus - sport blouses met boord, das en manchetten. Een vrouw die “den Ruf vernommen”. Ernstig

in haar werk, dat getuigt van een ernstige levensopvatting. En toch, door haar levendigheid, door haar zin voor humor, door haar belangstelling in alles, waarvoor een mensch van niet eenzijdige ontwikkeling zich interesseert, een vrouw, die gaarne gezien wordt in een omgeving, waar zij zich geven kan, zooals zij waarlijk is'. Tot zoover de Java Bode...

Onder de Nederlandsche letterkundigen heeft deze naam voorzeker geen vreemden klank. De meeste vertalingen in het Duitsch zijn bewerkt door Else Otten. Zij is het, die de Nederlandsche literatuur naar den voorgrond heeft gebracht, en heeft leeren waardeeren. Hollandsche van geboorte, en van moederszijde aan de Duitschers vermaagschapt,

sprak Else Otten gemakkelijk de beide talen, wat haar een voordeelige omstandigheid werd om die grondig te leeren.

In haar kinderjaren verliet zij met haar ouders Nederland om na te Zurich, Karlsruhe en Frankfort gewoond te hebben, zich voor goed in Berlijn te vestigen, waar zij nu reeds vele jaren woont.

Van haar vroegste jeugd af openbaarde zich in Else Otten een neiging tot, en een groote aanleg voor de literatuur. Zij woonde een tijd lang te Fontainebleau om zich op het Fransch toe te leggen, terwijl zij zich het Spaansch en Engelsch, door een volhardende studie eigen

maakte, en waaruit zij eveneens in het Duitsch vertaalde.

Toch, ondanks de groote voldoening, die zij van haar arbeid had, voelde zij zich tot het Nederlandsch het meest aangetrokken. In Duitschland verscheen door haar bewerkt o a: van van Eeden: Der kleine Johannes 3e uitgaaf. Wenn Stürmen segnen. 2e uitgaaf. Johannes der Wanderer. Die freudige Welt. Die Nachtbraut. IJsbrand.

van Henri Borel: Liliane. Eín Traum.

van Anna de Savornin Lohman: Fragensmüde.

van Schuil: Fatsoen.

van Heijermans: Schande.

van Top Naeff: Der stumme Zeuge.

van Leo Ballet: Im Banne der Berufung.

van C. de Jong van Beek en Donk:

Frauen die den Ruf vernommen.

van Augusta de Wit: Orpheus in der Dessa. Feindschaft. Die Gottin die da harret. Eine Mutter.

van Couperus: Twee bundels novellen.

Het aantal vertalingen door haar bewerkt haalt reeds de vijftien honderd. Men kan zich dus een denkbeeld maken van de werkkracht dezer schrijfster, van wier hand, wij wellicht mettertijd ook oorspronkelijk werk mogen verwachten.

Haar arbeidsvermogen heeft een reuzenomvang, en toch blijft haar nog tijd over om elken dag een uur te wijden aan de muziek. Zij heeft een mooie stem, die men dadelijk opmerkt, als men haar hoort. Het metalen timbre spreekt aan, heeft een innige diepte die sympathiek is. Haar heele persoonlijkheid is suggestief. En geen geringe verwondering baart het den Hollander die haar een bezoek brengt, volmaakt zuiver in zijn eigen taal te worden toe gesproken; wel met een beetje Duitsch accent; maar dat maakt het juist pikant.

In haar werkkamer, waar aan alle zijden de zwaar beladen boekenplanken spreken van ernstige studie, ontvangt Else Otten haar bezoekers, voor wie zij een klein halfuurtje heeft uitgeschakeld uit het niet te onderbreken werktableau.

Met de haar eigen gemakkelijkheid van zich te bewegen, en haar aangeboren hoffelijkheid bepaalt ze dadelijk - op de vraag of men niet stoort - hoeveel zij van haar tijd kan afstaan. Want de bezoeken wisselen elkaar geregeld af, en de telefoon, hier meer dan elders een tijdbesparende uitvinding, heeft geen oogenblik rust, laat er tusschendoor telkens haar zenuwachtig schelletje hooren.

Het is goed, dat deze waarschuwing aan den tijd herinnert, want als je eenmaal bij haar bent en je tegenover haar zit, als een oude bekende, en praat over alles en nog wat: over literatuur en over muziek, in haar stille kamer, waar het getemperde licht rustig doet, en men zich mijlen ver waant van het levendige Berlijn, dan weet ze met haar fijne vrouwelijke intuïtie, dat je vreest haar te lang op te houden. - Neen, neen, u hoeft

nog niet weg... Dan lacht ze, en ziet op haar horloge. - Wil ik u zeggen hoeveel tijd u nog hebt?... We kunnen nog twintig minuten praten... Het gaat er bij minuten ... En als ze je uitlaat, dan weet je, dat daar weer een ander antichambreert, daareven aangekondigd door het electrische schelletje, eraan herinnerend, dat ook deze twintig minuten verstreken zijn. En je gaat heen met het verlangen haar weer te zien...

Haar streven om de Nederlandsche letterkunde, waarvoor zij zoo warm voelt, en waaraan zij een hooge waarde toekent, in Duitschland bekendheid te geven, gaf haar in den beginne groote moeielijkheid. De Duitschers assimileeren zich slecht aan de Hollandsche atmosfeer, en zij vinden den Hollander *langweilig*, weinig als ze voelen voor beschrijvingskunst. Wat zij willen is handeling, sentiment.

Waarlijk voor de vertaalster geen geringe taak om hieraan tegemoet te komen. Daarbij verzet de Hollander zich dadelijk tegen elke wijziging in zijn werk. En toch is dit onvermijdelijk om het kunstwerk te vormen naar den smaak van den vreemdeling.

Dat Else Otten hierin goed slaagde, bewijzen de vele herdrukken der werken van verscheiden onzer schrijvers. Else Otten heeft door haar mooi artistiek Duitsch voor onze literatuur de bewondering en de belangstelling weten te wekken van het bezadigde Duitschland, dat eerst schoorvoetend toetrad, slechts onder voorbehoud aanvaardde het schoone, dat zij onder hun bereik bracht; om ten slotte, door haar hand binnengeleid te worden in een onbekende wereld, ingewijd in de mysterie van onze Hollandsche luchten, onze schilderachtige landschappen, de typische gewoonten en eigenaardigheden der bewoners van ‘het kleine land bij de Zee.’

E. OVERDUIJN HEIJLIGERS.

‘Arm Moedertje’
door Nelly Hoekstra-Kapteijn.
(*Vervolg van No. 36.*)

De juffrouw had zich dadelijk gemakkelijk in de weeke kussens genesteld, maar moedertje zat angstig recht op, keek schuw om zich heen in de overvolle winkelstraten, die men passeerde.

Toen de auto voor 't deftige huis van Welters stil hield, zag ze vol ontzag en bewondering naar de helder verlichte ramen beneden en boven. Hier in dit prachtige huis woonde haar zoon, haar Wim nou.... Doch geen lieve schoondochter, geen aardige kinderen heetten grootmoeder welkom.

't Was alles zoo koud en kil, zoo geheel anders als ze het zich voorgesteld had. Onder gejubel der kleinen had ze gedacht haar intree in de woning van hare kinderen te zullen doen. Wim en Hermance vol teedere zorg 't liefste gemakkelijkste plekje voor moedertje kiezende: hier zat ze goed hè en de kinderen zouden zich om grootmoedertje verdringen, vragen om 'n sprookje, ja want papa had gezegd, dat grootmoe, o zooveel mooie sprookjes wist te vertellen. En grootje begon met zwak beverig stemmetje, dat allengs vaster zou worden: ‘Er was eens’... Ja, ja zoo had zij 't zich voorgesteld, gisteren in den schemer nog even met haar zelf gerepeteerd, kende ze die oude lieve sprookjes nog wel waarnaar haar jongen jaren geleden zoo graag luisterde... Hoe was 't ook weer ‘van 't Prinsesje en 't Ezelje?’.... Zou ze 't nu toch

kwijt zijn.... Stil neen, ze weet het nog en zachtjes, met beverig stemmetje had ze de aardige melodiën gezongen van 't sprookje, zacht, stil voor zich zelf. Toch had Sientje 't gehoord.

'Nou juffrouw, ik hoef niet te vragen of je blij bent, dat je naar de kinderen gaat, mensch ik hoorde je daar net zingen, da's in geen jaren gebeurd hoor.'

Die goeie Sien ze had glimlachend geknikt. Ja, de oude herinneringen, de dingen van vroeger, toen Wim nog 'n klein jongetje was, kwamen weer boven.... O, ze had het zich zoo heerlijk voorgesteld.... en nu niemand had haar nog 'n vriendelijk woordje toegevoegd. Alleen zat ze met 'n kopje thee, wat ze nog niet aangeroerd had, op de kinderkamer. Mijnheer bezocht patiënten, haar goede Wim, natuurlijk de zieken konden niet wachten, Mevrouw had haar jour, ontvangdag had de juffrouw gezegd, maar niemand had haar, de eigen moeder, ontvangen. De kinderen waren naar school, 't kleintje sliep en zoo zat zij hier geheel alleen als 'n vreemde in 't huis van haar zoon.... En de oude oogen vulden zich met tranen, lastige tranen, die zich niet terug lieten dringen. De prop, die ze in 't station ook al in haar keel gevoeld had, kwam weer terug. 'Ik had niet moeten komen.' prevelden de dunne lippen, 't was immers goed zoo in me eigen huissie met Sientje en poes, wat doe ik hier

eigenlijk? Stil zat ze nu met de gerimpelde handen gevouwen in haar schoot. Ze dacht er over, wat Sientje wel zeggen zou als ze haar hier zoo zielig alleen zag zitten. Zeven jaar, zeven lange jaren had deze reis haar door 't hoofd gespeeld, eindelijk was het verlangen haar te machtig geworden. Ze besloot te gaan naar Wim, haar lieveling... nu was ze er... 'n Zachte ritseling, 'n frou frou van zijde werd gehoord en plotseling stond Hermance voor haar.

'Dag...' zei ze even aarzelend, als wist ze niet goed welk woord te kiezen, 'hoe gaat het u? U neemt 't me niet kwalijk, ik niet eerder boven kon komen, 't was mijn jour weet u.'

'Dag Mevr... Herremanie, wil ik zeggen,' sprak moedertje en staarde de elegante mooie verschijning, zoo kostbaar gekleed, vol bewondering aan.

'Is Wim nog niet thuis?'

'Neen, maar hij zal wel zoo dadelijk komen. Gaat u mee naar beneden, dan kunt u de kinderen ook zien; ze zijn zoo pas thuis gekomen, mijn kleine schatten.'

... De kleine schatten gaven op bevel van Mama, grootmoe 'n handje en trokken zich toen schielijk terug. Bob, 'n beeld van 'n jongen zei: 'Dat is mijn grootmama niet.'

'Neen,' klonk het trotsch van Hermance's lippen, 'grootmama de Blox van Weelderen niet... maar je grootmoe uit N., pappie's moeder.

Kom er es hier lieffie,' zei grootmoeder met beverig stemmetje tot Corrie die haar met groote blauwe oogen zeer verbaasd aan stond te staren.

'Neen,' mokte Cor en verborg haar blond gelokt kopje in mama's japon.

'Foei,' beknorde Hermance flauwtjes, 'wat zijn jelui nu verlegen, stoute kinderen, denk je, dat grootmoe 't aardig vindt.'

'Hier heb ik wat voor jullie, Bob,' zei grootje en kreeg 'n zakje moppen, 'toe kom 't maar halen.'

Schoorvoetend naderde Bob.

'Kijk er es an, wat grootmoeder meegebracht heit, moppen, lekker hè? Deelen jelui ze maar samen.'

'De kinderen mogen niet snoepen voor het diner, bewaar ze maar Bob, dan kunnen jelui van avond voor je naar bed gaat er van krijgen.'

'Hou je wel van moppen,' vroeg grootje.

'Ajakkes neen,' kwam Corrie met 'n even optrekken van 't fijne neusje.

'Niet... gut, alle kinderen lusten ze graag... 't Benne versche kruidmoppen.'

'Ik houd meer van bonbons,' zei Corrie eigenzinnig, 'en van lekkere fondants.'

'Zoo... gut ja, dat wist ik niet,' stamelde grootmoedertje ontsteld...

''t Is niets hoor,' stelde Hermance gerust, 'ze zeggen maar wat, ik geloof eigenlijk, dat ze nooit moppen geproefd hebben, is 't wel Cor?'

'Neen Mama... maar Bob wel.'

'Zoo Bob wel: Ah, daar is papa.'

Voor 'n oogenblik verspreidde zich 'n blijde glans over 't oude gezichtje. Ha, nu kwam Wim, nu zou 't wel goed worden.

Vlug werd de deur geopend. Daar was ie haar zoon, groot en knap met 'n vollen bruinen baard, die hem zoo goed stond. Direct trad ie op haar toe, kuste haar op beide wangen, heette haar hartelijk welkom in zijne woning en grootje snikte haar opgekropt verdriet uit.

'Wim, Wim, mijn eige jongen.'

Hermance glimlachte en wende 't mooie kopje af. Bah, wat 'n theatrale scène. De kinderen keken met groote oogen naar Papa, die het oude vrouwtje in zijn armen nam en met zacht gevlei op haar stoel neerzette. ‘En heeft u 'n goede reis gehad?’

‘Ja... ja zeker.’

‘Kom, en u heeft de kennismaking met Hermance en de kinderen zeker vernieuwd hè? Wat zegt u van ons drietal.’

‘Ik... 't kleintje heb ik nog niet gezien’ aarzelde ze. ‘Bob en Corrie zijn groot geworden. Bob lijkent op jou.’

Dokter Welters wilde antwoorden, maar 't werd hem onmogelijk gemaakt door Corrie die zich in Pappie's armen genesteld had en vleierig aan zijn baard trok. Bob klom op Pappie's vrije knie. Hermance kwam glimlachend achter hem staan, 'n mooi groepje, die knappe man en vrouw en hun gezonde, blonde mooie kinderen. Voor 't oogenblik was grootmoeder ook door haar zoon vergeten. Ze zag rond in de weelderig gemeubeleerde kamer. Hoe rijk en prachtig was hier alles. Ziet, daar lag 't zakje moppen achteloos op den grond, die grootmoeder Sientje den vorigen avond nog laat bij den bakker had laten halen. Ze mosten versch wezen en lekker bros had de juffrouw gezeid en de dikke bakker had goedig geknikt: ‘Zeker, puike waar hoor.’ Hij wist wel voor wie de moppen dienen moesten. 't Heele dorp leefde met moeder Welters mee. Morgen was de groote dag, dan zou ze de reis naar haar Wim aanvaarden. En toen het tent-

wagentje van baas Olie met juffrouw Welters en Sientje door 't dorp reed, kwamen boven de kanten ondergordijntjes veel vrouwenhoofden te voorschijn, om nog 'n laatsten groet toe te wuiven aan moedertje, die met haar gelukkig bewogen gezichtje in 't rijtuig, dat haar naar het station zou brengen, zat. O, de menschen van 't dorp waren zoo goed en hartelijk voor haar.....

..... Aan tafel gedroeg ze zich zeer onbeholpen. 't Was ook zoo vreemd en deftig hier alles en zij was het met Sientje zoo eenvoudigjes gewend.

'Kijk, ze drinkt uit haar vingerglas,' schaterde Bob het uit en Corrie lachte mee.

Onthutst zag grootje op. Wat had ze nu weer gedaan? Stond dat glas er dan niet om uit te drinken?

Hermance trok even heur fijn neusje op. Wat 'n flaters maakte dat mensch, straks wist ze geen weg met haar pasteitje, zat hulpeloos van den een naar den ander te kijken en nu dit weer. Wim scheen 't niet te merken. Hij verbood Bob en Corry. Konden de kinderen het dan helpen? ''t Is 'n vingerglas moedertje,' zei hij vriendelijk, 'wat eet je weinig, kijk neem nu eens 'n lekker stukje pudding met vanillesaus. Laat mij u eens 'n stuk geven. Dat zal smaken hè.'

'Ja, ja, zeker,' zei grootmoedertje, die zenuwachtig verlegen telkens de spotlachende gezichten van Hermance en de kinderen op zich gevestigd zag.

'Ze eet pudding met haar mes,' schaterde Bob het weer uit.

'Bob,' zei Papa streng, 'ga direct van tafel, versta je, naar boven, marsch!'

Huilend stond Bob op. Corrie begon van de weeromstuit ook te schreien. Bob verwijderde zich na nog 'n blik op zijn bordje geworpen te hebben, waar de pudding met vanillesaus zeer verleidelijk geurde.

'Ga je haast,' klonk het barsch.

'Ja, ja... ja Pa...' huilde Bob.

'Dat arme kind,' kwam Hermance en poogde Corrie tot bedaren te brengen. Verschrikt en geheel onthutst zag grootmoedertje den kring rond. Wim keek boos en ontstemd, Hermance had 'n kleur van opwinding en Corrie huilde maar steeds door.

'Ik moet nog 'n ernstige patiënt bezoeken,' zei Wim, van tafel opstaande, 'tot straks bij de thee moeke. Dag Hermance, dag Cor.'

'Dag Wim,' mokte Hermance.

'Ga je... al weer weg?' vroeg grootmoedertje beduusd. 't Idee van alleen met Hermance te blijven, die zeer uit haar humeur was en de dwingerige Corrie schrikte haar af. Ze voelde zich geheel als 'n vreemde eend in de bijt.

'Ja moedertje, 't moet wel,' zei Wim vriendelijk: 'bij de thee zie je me weer hoop ik.'

'Tot straks hoor!'

'Dag Wim, dag jongen.'

's Avonds zaten Hermance en zij, stil in 'n fauteuil, waar grootje heelemaal in wegzonk met haar klein figuurtje. De conversatie was niet bepaald levendig, tenminste van Hermance's kant. 't Oudje had 'n paar malen geprobeerd 'n gesprek te beginnen. 'Ik zal de breikous maar weer es voor den dag halen, Herremanie', had ze gezegd, toen haar schoondochter haar 't eerste kopje thee gaf.

'Ja, ja, u breit maar,' geeuwde Hermance verveeld.

'Och, wat zal je anders doen hè? Ik heb in m'n leven zooveel genaaid en gebreid, 'k zou 't heusch niet buiten me koussie kenne stellen.'

‘Leest u nooit?’

‘Lezen, nee. Gut, vroeger had ik er geen tijd voor zie je, en nou, och ja, de N. sche courant wel, maar anders niet veel.’

‘Zoo,’ landerig rekte Hermance zich uit. Jasses, wat 'n vervelende avond. Tersluiks zag ze even in heur boek, dat opengeslagen naast haar op tafel lag, 'n zeer pikant Fransch romannetje, dol amusant, wel wat gepeperd, maar daar hield ze wel van. 't Mensch je zat hard te breien, zou ze gaan lezen? Och, waarom niet?

‘U heeft uw breikous, ik heb hier 'n mooi boek uit de leesportefeuille, u vindt 't niet vervelend hè, als ik het uitlees, 't moet deze week weer weg.’

‘Ik, o wel nee, ga gerust je gang.’

...Hermance genoot van haar boek. Moedertje breidde met star droef gezichtje en niets als 't suizen van het gas werd er gehoord. Ze had zoo gehoopt op 'n intiem gezellig samenzijn met haar kinderen, wat zouden ze te babbelen hebben over alles wat er in die jaren gebeurd was..... en nu, 't was of ze niet bestond. Als Hermance van heur boek opzag keek ze op de pendule, vroeg of ze nog eens in zou schenken, presenteerde 'n koekje om dadelijk daarop hare lectuur weer te hervatten. Grootje verlangde, dat Wim zou komen, wat bleef de jongen lang uit... kwam hij nu maar. Ze werd moe en slaperig, anders om dezen tijd lag ze al te bed. Zou ze Hermanie vragen of...

‘Herremanie,’ begon ze met zacht stemmetje.

‘Wat is er?’ Even werden de oogen van 't boek opgeslagen... ‘drinkt u 'n glas wijn, ja? Zal ik bellen?’

‘Nee’, klonk het aarzelend, ‘maar 'k was van morgen al vroeg op.., ik ben 't reizen niet gewend en wilde graag naar bed, als je 't goed vind.’

‘Maar natuurlijk.’ Dadelijk stond Hermance op. ‘Ik zal de juffrouw bellen, dan kan ze u de logeerkamer wijzen. De kachel brandt voor de kilheid, u gaat zeker altijd in de warmte naar bed hè?’

‘Ja, altijd. Ik word ouder en dan wil 'n lekker vuurtje wel.’

‘Ja, dat begrijp ik. Ah, daar is de juffrouw. Wijst u Mevrouw even de kamer juffrouw.’

‘Nacht Herremanie.’

‘Nacht... Wel te rusten.’

't Woord ‘moeder’ wilde de mooie doktersvrouw blijkbaar niet over de lippen komen... Grootje begreep het wel. 's Nachts lag ze te huilen in het groote, prachtige ledikant, waar zij, klein oud menschje geheel in verloren ging. Ze woelde zich om en om, kon de slaap niet vatten, lag telkens te denken hoe anders alles toch uitgekomen was, als zij het zich gedacht had.

‘Ik ga gauw weg.’ Met die gedachte viel ze in 'n korte, onrustige sluimering telkens gestoord door geluiden van de straat. Het groote stadsleven was nog in vollen gang.... Telkens schrikte het oude menschje op met beverige, verschrikte bewegingtjes.... soms sliep ze even in, maar het duurde niet lang, het overige gedeelte van den nacht lag ze met open oogen naar 't prachtige plafond te staren.... Hoe mooi en rijk was alles hier.... maar 'n beetje meer liefde en hartelijkheid van Herremanie en de kinderen, die haar ook al zoo uit de hoogte behandelden, zou haar wel zoo lief geweest zijn. Ja Wim was aardig geweest.... maar ze had hem maar even gezien.... och en hij had 'n vrouw en kinderen, zij grootmoe kon best gemist worden.

'n Klopje op de deur stoorde oudje in hare droevige overpeinzingen.

't Was de juffrouw met 'n kopje thee en warm water voor de waschtafel.

‘O, dank u.... dank u wel juffrouw,’ zei ze, 't kopje aannemende. ‘Is het al erg laat? 't Is nog zoo donker.’

‘'t Is half negen, u kunt opstaan wanneer u wilt.’ Met 'n knikje en 'n onderdrukten glimlach, 't menschje zag er zoo potsierlijk uit met die slaapmuts, verliet de juffrouw de kamer.

Grootje dronk haar thee, stond toen schielijk op, waschte zich en deed haar donkergrijze morgenjapon aan. Beneden gekomen vroeg ze aan 't coquette kamermeisje in heur keurig zwart japonnetje met wit geborduurd schortje waar of de kamer van dokter was.

‘Hier Mevrouw, 't is nog even voor 't spreekuur, als 't u blieft,’ en gedienstig opende 't kamermeisje een der zware gebeeldhouwde deuren.

Wat 'n booien hebben ze hier, dacht grootmoedertje, ik zie telkens 'n andere.

‘Wel moedertje, kom je eens kijken,’ vroeg Wim opgewekt ‘goed geslapen’?

‘Ja... nee, niet veel, zeker door de drukte op straat jongen.’

‘Dat begrijp ik. 't Is hier N. niet. Gaat u even zitten,’ en gedienstig schuift dokter Welters zijn moeder 'n roodleeren armstoel toe.

‘Wim mijn jongen,’ zei ze op eens, ‘wat woon je hier mooi en wat heb je het toch goed me kind.’

‘Ja moeder, Goddank wel, ik heb alles wat ik begeeren kan, 'n lieve mooie vrouw, aardige kinderen, 'n goede praktijk, die zich telkens uitbreidt, 'n confortabel huis. Mijn liefje, wat wil je nog meer.’

‘Je bent wel gelukkig me jongen, maar je verdient het ook,’ zei ze en toen aarzelend: ‘zeg Wim, me jongen.’

‘Wat is er moedertje?’

‘Ik zou graag willen weten met welken trein ik morgen weg kon... ik moet Sientje nog schrijven, zie je, dat ze voor 't rijtuig zorgt.’

‘Wat is dat?’ In 'n oogenblik is ie bij haar. ‘Wil je nu al weg? Maar m'n lieve moeder, je bent er pas.’

‘Ja, dat is zoo,’ aarzelde ze... ‘maar zie je... ik heb jou, Herremanie en de kinderen nou gezien, ik weet dat jellie nou gezond zijn... dat het je goed gaat... en nou wil ik liever naar me huissie, naar N. terug.’

‘Wat zal Hermance wel zeggen... is ze... was ze niet lief voor u? Zijn de kinderen soms?...’

‘O, nee, nee,’ haastte ze zich te zeggen ‘gerust niet hoor... Herremanie was heel... heel hartelijk... zie je...’ en hier kwamen de verraderlijke waterlanders te voorschijn... ‘ik.... ik.... ben nooit van huis geweest, mot je denken Wim. Gijs, onze ouwe buurman placht te zeggen: Verplant nooit ouwe boomen, die kenne nergens anders as in hun eigen grond aarden. Zoo is 't nou met mijn

ook jongen... 't Is hier alles zoo deftig, ik ben maar 'n eenvoudig mensch, ik weet niet van vingerglazen en al die dingen.... zie je, dat moois, die weelde... het maakt me verlegen.... ik hoor hier niet, Wim.... denk nou niet, dat het an jou of je vrouw lijdt hoor, maar.... we benne mekaar ontgroeit jongen.... Ben je niet boos,' vroeg ze deemoedig met zacht stemmetje.

'Boos, wel neen, zeker niet moeder, het spijt me alleen heel erg, ik dacht dat u zich hier meer thuis zoudt gevoelen,' zei dokter Welters zacht.

'Ik heb jou gezien me jongen, dat is het voornaamste en laat mij nou morgen maar naar N. gaan.'

'Wat zullen de menschen zeggen?'

'Wat kennen ze zeggen jongen, ik ben toch bij je geweest is 't niet?'

'Ja maar zoo kort. Toe moedertje, blijf nog wat bij ons, 't is natuurlijk hier 'n geheel andere omgeving als te N. maar dat wist je toch zelf ook wel, goed oudje,' sprak hij zacht vleiend, haar over de roode wangetjes streelend.

Moedertje krijgt 't te kwaad, die lieve beste jongen, zou ze blijven, om hem plezier te doen, maar dan ziet ze zich weer aan tafel zitten, niet goed wetende, hoe ze die vreemde dingen eten zal, onhandig mes en vork hanteerend, de spotlachende oogen van Hermance en de kinderen op zich gevestigd. Hermance met haar gemompel van 'zoo, is u daar,' Hermance, die de moedernaam niet over de lippen wilde. 't Geglimlach en de minachtende manier, waarop de juffrouw haar telkens aanziet.... neen, dit alles kon ze niet meer verdragen, ze had er nu al zulk 'n verdriet gehad, die koude, verachtelijke bejegening, 't griefde haar, neen 't kon niet zijn. - 'Wim, lieve jongen,' zegt ze eindelijk, ''t is beter dat ik morgen weg ga hoor, ik ben je dankbaar dat je zoo hartelijk voor me bent.... en jongen, als je van den zomer tijd hebt.... kom jij dan eens een dagje bij mij. Sien en alle menschen van 't dorp zullen het zoo prettig vinden, 't zal feest zijn jongen, als je komt. Toe, doe 't maar om je ouwe moeder plezier te doen' en met vochtige oogen kust ze heur jongen op zijn dikken krullebol, dien de dames zoo schattig vinden.

'Ik beloof het je hoor,' zegt ie zacht en staat dan schielijk op daar de bel gaat. 't Spreekuur begint. Vriendelijk zegt ie tegen zijn moeder, die nu geheel kalm is: 'daar komen de eerste patienten moedertje, gaat u nu naar Hermance, ze wacht u met 't ontbijt. Als je dan absoluut weg wilt zal ik in den loop van den dag het spoorboekje wel eens nazien, klein koppig moedertje, dat je bent, al zoo spoedig van ons weg te gaan.'

''n Briefkaart voor je Sien,' zei den volgenden middag, 'n dag nadat juffrouw Welters vertrokken was, de oude brievenbesteller en reikte Sientje die juist poes uitliet, de briefkaart met beverige, letters geschreven over. 'Zeker tijding van de juffrouw, hè?'

'Ja krek. Gut, ze komt morgen al weer thuis,' riep Sien verwonderd uit, na lezing van de briefkaart.

'Zoo, zoo, da's gauw. Saluut hoor.'

'Dag Janzen. Zel je 't hekkie sluiten?'

'Ik zel der voor zorgen Sien.'

'Ik dacht het wel,' sprak Sien hoofdschuddend, 'eerst heit ze er naar verlangd en nou ze der goed en wel is, komt ze hol over bol thuis. Ja, bij die grootheid daar ginder hooren wij niet. Juffrouw en ik, wij benne maar het best in ons eigen huissie.'

Edam, 1912.

De ziekten der Maatschappij.

Wanneer er gezegd wordt, dat onze maatschappij ziek is, ernstig ziek, dan is dat eigenlijk voor niemand meer iets nieuws. Het is slechts een zóóveelste herhaling van wat reeds eeuwenlang gekonstateerd werd, door een onnoemelijk aantal begaafde lieden, wier helder verstand, maar bovenal wier menschelijk gevoel, hen opmerkzaam maakten op de afschuwelijke kwalen, waaraan de menschelijke samenleving lijdende is en hen deden zoeken naar die middelen, welke zouden kunnen worden aangewend ter genezing daarvan.

Ekonomen, letterkundigen, geestelijken, - vrouwen zoowel als mannen, hebben als om strijd aangetoond, dat er was ‘something rotten’ in de maatschappij; hebben hun leven gewijd en hun eigen, persoonlijke belangen opgeofferd aan die der gemeenschap, om tot loon daarvoor in te oogsten den hoon en de verachting van hen, die hun streven niet konden of wilden begrijpen of belang meenden te hebben bij het leven in een zieke maatschappij, tot hun leuze makende het spreekwoord: ‘in troebel water is het goed visschen’, - doch uit het oog ver-

liezende, dat de visscher ieder oogenblik gevaar loopt zelf een ‘visch’ te worden.

Men moet al sterk bevooroordeeld, of geheel met blindheid geslagen zijn, om niet te kunnen inzien, dat de maatschappij, waarin wij leven, ziek is. - Er hapert iets, ja véél aan 't geluk van een groote meerderheid onzer medemenschen, - er moèt dus iets haperen aan de menschelijke samenleving.

Allerlei verontrustende verschijnselen nemen we waar, verschijnselen, die steeds weer terugkeeren, maar telkens in heviger mate en ons vervullend met vrees voor de toekomst. Als 't geen dreigende wereld-oorlogen zijn die straks ons menschen-geluk zullen verwoesten, - dan zijn het de sombere optochten van werkloozen in de groote steden, waar overdadige weelde heerscht naast nijpend broodsgebrek, - dan zijn het de enorme werkstakingen en daaropvolgende ‘uitsluitingen’ waardoor duizenden nijvere werkers op-straat geworpen worden, - of de ijskoude kranten-berichtjes die ons 's winters melding maken van tot den nok toe gevulde gevangenissen; dan zijn het al die verschrikkelijke verschijnselen, die den denkenden mensch zich doen afvragen: ‘maar m'n God! in welk 'n wereld leef ik dan toch?’

Deze telkens en telkens weer zich herhalende feiten zeggen ons duidelijk genoeg, dat onze maatschappij niet deugt, dat zij in de verste verte niet beantwoordt aan de eischen, die men mag stellen aan eene maatschappij van met rede begaafde wezens.

Onkunde, misdaad, prostitutie, drankmisbruik, menschenslachtingen op grooten schaal, pauperisme, - ziedaar voor ieder zichtbare, naar-buiten-geslagen wonden onzer maatschappij. En 't is wel merkwaardig, dat, waar de meest-conservatieve elementen onzer samenleving vroeger de oogen en ooren sloten voor de herhaalde aanklachten dientengevolge in de wereld geslingerd - bewerende ‘dat 't zoo erg niet was’, sprekende van ‘overdrijving’ of brutaal weg loochenende tastbare *feiten* - zelfs zij thans tot de erkenning daarvan gekomen zijn en op hùn manier trachten de plagen te bezweren, al worden hun lapwerk-pogingen ook niet ernstig genomen door hen, die inzien, dat de vrees voor revolutie reaktionairen soms vooruitstrevend maakt.

Men is begonnen allerlei pogingen aan te wenden, om de zieke maatschappij weder tot een gezonde te maken. De ongelukkige moet poedertjes en drankjes slikken, maar niets helpt. En zij hebben bovendien nog het nadeel, dat de ziekte er door verergert, inplaats van afneemt.

Genootschappen en vereenigingen tot zedelijke ‘verbetering’ van ontslagen gevangenen, tot verzorging der armen, enz. enz. worden opgericht, zedelijkheids-, drank-, en arbeidswetten gefabriceerd: - vredespaleizen gebouwd, Nobelprijzen uitgereikt, kortom men probeert al 't mogelijke. En toch is dat alles niet in-staat eenige merkbare verbetering in 't leven te roepen, - in 't *gunstigste* geval zullen de gevolgen eenigermate verzacht worden van *oorzaken*, tot welke men niet durft afdalen. Welke die oorzaken zijn, behoeft ternauwernood nog te worden gezegd; de wortel van het kwaad is het privaat eigendom. En men weet wel, dat men bij het aantasten dáárvan de grondslagen dezer kapitalistische maatschappij aantast; dat bij het wegnemen dier oorzaken de maatschappij, zooals zij nù is, moèt vallen.

En daarvoor deinst men terug; dat is de konsekwentie welke men niet aandurft. En toch, hoe kan men eenig kwaad met sukses bestrijden, wanneer men niet afdaalt tot de *oorzaken* van dat kwaad en deze opheft? Men konstateert bederf en rottenis in het lichaam der maatschappij en, inplaats van de rotte plekken uit te snijden, legt men er pleisters op! Men wil niet erkennen, de eenvoudige waarheid dat het opheffen der oorzaken het wegblijven der gevolgen beteekent.

De misdaad, wat is zij anders, dan een tak aan den giftplant: privaat eigendom? De statistieken wijzen telkens uit, dat het grootste aantal misdrijven bestaat uit vergrijpen tegen den eigendom. ‘Onwetendheid, materieele nood, verwaarloosde opvoeding, zijn de natuurlijke oorzaken der misdaad,’ getuigde zelfs 'n Duitsch gevangenis-direkteur. Daalt men af tot de oorzaken der misdaden, dan zal men tot de konklusie komen, dat 75% hun oorzaak vinden in de verkeerde inrichting der maatschappij, terwijl de bedrijvers der overblijvende kleine minderheid veeleer tot de ‘zieken’ dan tot de ‘misdadigen’ gerekend moeten worden. Men stelt zich voor, het aantal misdaden te doen verminderen, door 't opleggen van zware, onmenschelijk-wreede straffen aan de z.g.n. misdadigers, terwijl de wetenschap bewezen heeft de waarheid van de voor ieder verstandig mensch begrijpelijke redeneering, dat het eenzame cel-leven den misdadiger nog ongelukkiger, nòg misdadiger moèt maken dan

hij tevoren reeds was, zoodat hij, bij zijn terugkeer in 't maatschappelijk leven onmiddellijk weer overgaat tot nieuwe misdaden. 'Eénmaal in de gevangenis, altijd in de gevangenis,' is een spreekwoord dat een ontzettende waarheid inhoudt. -

Wel tracht men den misdadiger, na zijn ontslag uit de gevangenis 'zedelijk' te gaan 'verbeteren,' maar wat dit beteekent, weet iedereen.*) Welk een knoeierij ook: iemand éérst zedelijk te verderven, om hem daarna zedelijk te gaan 'verbeteren'!

De *prostitutie* is één der vreeselijkste gevolgen van het privaat eigendom. Alléén het feit, dat het nimmer de dochters der rijken, doch steeds *de dochters der armen* zijn, de meisjes die leven van het te-koop aanbieden van hun lichaam aan den eersten den besten wellusteling, is daarvoor al een bewijs. - Van de 3084 Parijsche geprostitueerenden waren er: 1559 naaisters en modisten, 859 winkelmeisjes, 285 haarvlechsters, 98 fabrieksmeisjes, 16 tooneelspeelsters...

'Tegen één geprostitueerde die de luiheid of de opschik maakt, kweekt de armoede er duizend' (Marat); is dat niet een vreeselijke waarheid?

En welk een ellende brengt de armoede dóór de prostitutie niet in de wereld! Men denke slechts aan de afzichtelijke en erfelijke kwalen, die door de prostitutie worden verbreid.

En hoe zal men haar beteugelen? Door zedelijkheidswetten? Och kom, welk verstandig mensch hecht daaraan geloof? Met of zònder wetten: het kwaad tiert welig voort, zoolang de oorzaken niet zijn weggegenomen!

Een andere afschuwelijke etterwond der maatschappij is *het Militarisme.* Millioenen en nog eens millioenen verdwijnen in den muil van het monster Militarisme; dáárvoor hebben de regeeringen steeds de fabelachtigste sommen over, terwijl het meerendeel der burgers gebrek heeft aan het allernoodigste: voedsel, kleeding, gezonde woning en ook wat ontspanning. -

En steeds meer worden de uitgaven voor het militarisme opgedreven; steeds méér geld wordt er weggesmeten ten dienste van dat vernielend element. Het geheele budget van oorlog en marine voor alle landen van het beschaafd Europa bedroeg in 1891: *f***2580.000.000** en in 1899: *f***3.590.000.000**!

Als men dat geld eens had besteed tot het heil der menschheid, inplaats van tot vernieling en verderf! Elk jaar wordt nog altijd de kerstleugen: 'Vrede op Aarde!' herhaald en intusschen staan groote legers gereed, om straks op elkaar los te stormen en elkaar te vernietigen met de meest moderne vernielingswerktuigen. Schoone uitvindingen, als b.v. de vliegmachine, worden onmiddellijk dienstbaar gemaakt aan het militaire monster om het nòg sterker, en dus nóg afschuwelijker te maken dan het reeds is, - inplaats van dat zij de menschheid tot nut en zegen strekken. -

En waarom dat alles?

Zoogenaamd ter verdediging van het ééne 'vaderland' tegen... het andere 'vaderland'! In werkelijkheid ter bescherming van de eigendommen van den éénen kapitalist tegen de rooftochten van den ander. En daarvoor moeten duizenden en duizenden krachtige jongemannen, die elders nuttigen arbeid zouden kunnen verrichten, op het slachtveld hun bloed of hun leven laten; duizenden en duizenden proletariërs, niets-bezitters, moeten de eigendommen beschermen van de weinige kapitalisten, in wier belang de oorlog wordt gevoerd. - De weinigen, die zich *niet* door chauvinistische opruierij van den wijs lieten brengen, worden *met geweld*

*) Men leze b v. eens het hoofdartikel van Ch. Hijmans, 'Helpt Elkander!' vorige jaargang, no. 21. -

gedwongen de wapenen te dragen en ze te gebruiken om een zaak te verdedigen die de hunne niet is; met geweld worden zij gedwongen zich te steken in het pak der schande: den uniform. Zij worden gedwongen, de bezittingen te beschermen van hun uitbuiters, en dat alles onder de leuze: ‘voor 't vaderland’.

Om het oorlogsmonster Militarisme een schijn van recht op het bestaan te geven, om de schandelijke geldverspilling aan zijn onderhoud te rechtvaardigen, heeft de bourgeoisie den leugen uitgevonden: ‘dat er legers noodig zijn, om den vrede te verzekeren’.

Deze leugen is belachelijk, om de brutaliteit, waarmede hij telkens herhaald wordt.

Alsof niet juist het bestáán van legers en vloten alléén den oorlog mogelijk maakt! Niemand kan een oorlog beginnen zonder legers. Indien de huichelachtige bourgeoisie dus inderdaad den wereldvrede wenschte, dan zou zij moeten beginnen met *het afschaffen der legers.* - Maar dat gebeurt niet en zal nimmer gebeuren, zoolang we leven in een kapitalistische maatschappij, *die slechts door geweld in stand te houden is;* dat gebeurt niet, zoolang een paar kapitalisten oor-

logen *noodig* hebben, om hun bezittingen uit te breiden, om rooftochten te organiseeren zooals in Marokko, - waardoor een wereldoorlog dreigt uit te barsten tusschen drie machtige rijken.

En wie zal de gevolgen van den oorlog dragen?

Op wie komen de lasten?

Zoolang er legers zijn, zal er ook oorlog mogelijk zijn. En ieder jaar worden de legers grooter, de vloten machtiger, de uitgaven voor beiden enormer, de belastingen hooger, het volk armer.

En toch zijn er nog, die durven spreken van een beschaafde maatschappij!

Dat noemt men beschaving!

In Marokko, in Indië, in Amerika, - overal waar inboorlingen *hun vaderland* verdedigen tegen nietsontziende blanke indringers, worden zij in de pan gehakt, neergeschoten als konijnen, geslacht voor het altaar van God Mammon. Dat heet in de bladen: 'het herstellen van rust en orde'; en de inboorlingen, die voor *hun* vaderland streden, heeten: 'kwaadwilligen' en met een zekere vreugde melden de bladen, hoevéél er daarvan wel zijn 'neergelegd'.

Dat noemt men beschaving!

Bajonnetten-beschaving!

Of is het geen barbarisme, dat er menschen gevonden worden die rijk, schatrijk zijn geworden door het fabriceeren van... *vernielingswerktuigen?*

Hoort, hoe met Kerstmis de kerkklokken galmen: Vrede op Aarde! Hoort, hoe de predikanten zalvend spreken van den armen Nazarener, die in een stal geboren werd; die de blijde boodschap onder de menschen zou brengen van Vrede en Liefde; die zijn volgelingen verbood het zwaard te nemen om hun medemenschen te dooden....

En ziet dan om u heen. Nauwelijks hebt gij eenige passen geloopen, of gij ontwaart, een somber, grauw-steenen gebouw. Dat is de kazerne. Gij weet, dat daarin een aantal jonge mannen het moordenaars-handwerk geleerd wordt. - Gij wandelt weer verder. En gij ontwaart een ander gebouw, nog leelijker en weerzinwekkender dan het eerste. Dat is de gevangenis. Gij weet dat daarin de jonge-mannen worden opgesloten, die, ofschoon zij zich niet altijd 'christenen' noemen, toch in Jezus' voetstappen wandelen, door te weigeren de wapenen te dragen. Zij worden opgesloten in een nauw hok, voorzien van 'n tralievenster, precies 'n wildebeesten-hok.

'Vrede op Aarde!'

Wie glimlacht er niet bitter, bij het hooren van dien leugen-zang? Wie denkt er dan niet onmiddelijk aan de tallooze kanonnen, sabels, geweren en bajonetten, die slechts wachten op 't moment, waarop zij aan hun bestemming kunnen beantwoorden?

Is dat beschaving?

Neen, dat is geen beschaving, dat is barberisme, in de meest letterlijke beteekenis van het woord. Barbaarsch is een maatschappij, die de voedster is van Kroegen, Kazernes, Gevangenissen, Bordeelen en Krankzinnigen-gestichten!

De maatschappij is ziek, ernstig ziek.

En voor ieder, die, de oorzaken kennende, mede wil werken om de geboorte eener jonge gezonde maatschappij te verhaasten, moet de leuze zijn:

- Weg met het Privaat-eigendom!

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

P.S. ‘Dit artikel werd geschreven tijdens het Fransch-Duitsche Marokko-geschacher, korten tijd vóór het uitbreken van den Italiaansch-Turkschen oorlog.’

Hallucinatie of Geestverschijning!

Het is met toestemming onzer geachte Redactrice, dat het mij veroorloofd is, de lezers en lezeressen bekend te maken (indien zij de geschiedenis nog niet gelezen hadden), met wat onlangs te Bordeaux geschied is: dit met betrekking op wat ik onlangs schreef in mijn vorig artikel over de Godsdienst van het Spiritisme.

Laat ik U vooruit mededeelen, dat het stuk geplaatst was, als hoofdartikel in de ‘Anvers-Bourse’, een Antwerpsche Courant, en voluit onderteekend door ‘Firman Charlerie’. En dat hierin sprake is van twee zeer bekende menschen te Bordeaux, die met naam en toenaam genoemd zijn, zoodat aan de waarheid kwalijk getwijfeld kan worden!

De inhoud, die ik zoo vrij zal zijn, U vertaald weer te geven, luidt, als volgt:

De heer Saccard, Substituut-procureur van de republiek en dokter Desnault, arts van 't ziekenhuis te Bordeaux, brachten den Zaterdagavond tezamen in hetzelfde huis door. 't Gesprek liep over spiritistische proeven, die op initiatief van Dr. Albert Charpentier te Parijs in voorbereiding waren en waarmee zich zoowel geloovigen als ongeloovigen mee bezighielden. Binnen korten tijd was er slechts sprake van tafeldans, sprekende mediums, materialisaties en geestverschijningen!

Mr. Saccard geloofde aan dit alles niet; Dr. Desnault twijfelde! Deze laatste kon niet absoluut zeker in een geest gelooven, daar hij nog nooit in de gelegenheid was geweest, er een te zien: maar, wat hij niet had aanschouwd, konden anderen toch wel gezien hebben! Wat anderen zoo sterk beweerden, wou hij dan ook niet loochenen, alleen om 't feit, dat hij nooit geesten gezien had; en vond het ook verder niet onmogelijk, dat de dooden van hun graven kunnen opstaan om de levenden te bezoeken! Toen zijn vriend de magistraat hem hierover bespotte, verbond hij zich tot 't volgende: dat hij, op 't oogenblik van zijn sterven, Mr. Saccard zou bezoeken.

'Als', zeide hij, 'zooals ik onderstellen kan, wij na dit leven een zuiver onstoffelijk bewustzijn behouden, zal ik er mij toe noodzaken, bij U te komen, waar gij zijt, en zal ik mij aan U toonen!' (manifesteeren!)

Men moet nu weten, dat de dokter pas 50 jaar was en een uitstekende gezondheid genoot, terwijl de substituut procureur van de republiek de jongste magistraat van zijn ressort was; dat hun 'rendez-vous', dus nog zeer lang zou worden uitgesteld, zoodat Mr. Saccard beweerde, dat zij tijd te over hadden om hun afspraak te vergeten. Dr. Desnault protesteerde echter hiertegen en zeide, dat, hoe lang het ook zou duren, hij nimmer zijn belofte zou vergeten!

Hierop scheidden de beste vrienden.

Den volgenden dag gingen beiden jagen in de omstreken en troffen elkaar in een naburig dorp nabij Tourny, waar zij aan dezelfde tafel dineerden! Geen oogenblik werd door hen toespeling gemaakt op hun gesprek van den vorigen avond en het scheen alsof beiden zelfs de herinnering daaraan vergeten hadden.

Den volgenden morgen, tegen 10 uur, ging de heer Saccard naar het gerechtshof en hervatte zijn werkzaamheden! Hij beijverde zich met zorg verschillende stukken te ordenen, toen hij, tot zijn levendige verwondering Dr. Desnault vóór zich zag staan!

Zijn knecht had hem echter niet tevoren aangediend, en hijzelf had hem ook niet hooren binnenkomen.

Mr. Saccard stond echter op om hem te verwelkomen, maar de dokter week achteruit, tot aan den ingang van zijn kabinet en verdween onder een portière, zonder dat deze bewoog! Meer en meer verbaasd ijlde de magistraat de gang in en ondervroeg het personeel, dat hem echter achterdochtig beschouwde, daar zij noch Dr. Desnault noch iemand anders hadden zien binnenkomen of weggaan!

Mr. Saccard ging toen weer naar zijn kabinet en toog aan den arbeid! Op dat moment herinnerde hij zich nog niet j.l. Zaterdagavond, noch den afspraak met zijn vriend. Toen dit alles echter plotseling bij hem inviel, werd het hem angstig te moede. Wat moest hij denken! Hij kon toch niet gelooven, dat de dokter dien hij den vorigen avond nog zoo gezond en levenslustig verlaten had, gestorven was en dat zijn geest hem zoo juist had bezocht! 'Wat drommel' dacht hij, 'ik droom! Dat is toch al te dwaas! Dat is nu het gevolg van die domme gesprekken!'

Toen was hij niet gerust! Hij ging weer in de gang en ondervroeg nogmaals de beambten! Juist hoorde hij toen de klok in de nabijzijnde zaal half elf slaan! Mijnheer Saccard zond toen, nog steeds ten prooi aan een sombere gedachte, die hem tot een ondragelijke obsessie werd, een loopjongen naar Dr. Desnault met het verzoek, om zoo spoedig mogelijk bij hem op 't gerechtshof te komen.

De weggezondene kwam na een half uur terug met de boodschap, dat Dr. Desnault overleden was! Een beroerte had hem onmiddellijk gedood, juist om kwart over

tienen, hetzelfde oogenblik, waarop de substituut procureur hem bemerkt had in zijn vertrek op het gerechtshof! -

Er is hier geen sprake van hysterische personen die gemakkelijk onder suggestie kunnen komen!

Zestien personen - advocaten, notarissen enz. - hadden het gesprek op den bedoelden Zaterdagavond, alsmede de afspraak van den dokter gehoord. Op het gerechtshof te Bordeaux getuigen vijf personen de groote ontroering van Mr. Saccard en zijn vragen betreffende de aanwezigheid van Dr. Desnault, dien hij gezien had op een oogenblik, waarop niemand wist noch kon weten de tijding van zijn dood!

Voorgevoelens? Wie zal het zeggen?

Wij leven, zegt Goethe, allen omringd door geheimen.

Wij weten niet, wat er gebeurt in de atmospheer die ons omringt: wij weten niet in welke betrekking wij staan met die atmospheer, maar er is één zeker iets: n.l. dat onze ziel, onder zekere omstandigheden, door zekere organen meer macht heeft dan onze zintuigen. -

Ziehier het gebeurde te Bordeaux en ik achtte het daarom niet van belang ontbloot, de lezers (essen) met deze geschiedenis bekend te maken, daar zij aantoont, hoe menig feit er in dit leven geschiedt, wat voor ons een raadsel, en slechts eenigszins op te lossen is door aan te nemen, wat ons het Spiritisme duidelijk leert: dat er een leven is na dit leven!

En er zijn toch nog o, zoovele menschen, die met een spottende glimlach, al deze feiten voorbijgaan en met ongeloof en half medelijden, half bespotting, neerzien op hen, die gelooven in een Ziele-leven later, en in geestverschijningen en materialisaties.

Doen zij hieraan goed?

Een ieder trekke voor zich de conclusie... doch onthoudde zich van blind vooroordeel.... als Mr. Saccard.

CH. HIJMANS.

Het Rumoer.

Onderstaande grepen zijn gedaan uit Lessings ‘der Lärm’.

Wie deze philosophische studie in zijn geheel mocht lezen, heeft kunnen opmerken, hoe het den schrijver gelukte, vanuit een eenvoudig ervaringsfeit tot de diepste lagen van het leven door te dringen, en aan te toonen hoevele energiën samenwerken, bij al datgene wat subjectieve gewaarwordingen opwekt.

Alles is even nietig, even belangrijk, zich bezighouden met de duizenden kleinigheden, die 't leven biedt, is op zichzelf even gewichtig, als de studie over God en den ondergang der wereld. Juist die kleinigheden beheerschen met de onverbiddelijkheid van het noodlot ons leven 't meest, en worden door de groote meerderheid voor 't belangrijkst deel van 't leven gehouden. Maar door Lessing werd geen ‘kleinigheid’ ter sprake gebracht, maar een dagelijks opnieuw kwellende plaag, en zijn geestkracht en welsprekendheid zijn groot genoeg om het gewicht van het hier bedoelde vraagstuk duidelijk in 't licht te stellen.

Het doel van Lessings boek is het prediken van een veldtocht en het geven van 't sein tot een algemeenen strijd tegen 't noodelooze rumoer van den tegenwoordigen tijd, tot het wekken van belangstelling voor dien strijd, tot het tot stand komen van een algemeenen bond tegen het rumoer, die invloed moet krijgen op strafwet, burgerlijk recht en politieverordeningen.

Niet alles in de vijf hoofdstukken, waarin de schrijver zijn stof verdeelt, is voor iedereen belangrijk, daarom stel ik mij voor te spreken over actueele dingen, waarvan ieder de beteekenis beseft, en tot verbetering waarvan elk individu moet meewerken.

Een bekend patholoog, George Stricker, heeft eens gezegd: ‘Men geeft zich op de scholen zooveel moeite om de oogen te ontzien, waarom worden de ooren van onze jeugd verwaarloosd?’ De ligging van vele scholen is oorzaak, dat het lawaai van de straat komend, hinderlijk op de ooren der scholieren werkt. Hoeveel onnoodige inspanning daardoor vereischt wordt bij 't leeren, weet ieder, die niet geheel zonder ernst en toewijding bij zijn werk is. Hoe fijner het denkvermogen is, hoe ruwer het door doellooze gehoorsindrukken in zijn werkzaamheid gestoord wordt.

De verkwikking welke de stedeling telkens weer in de bergen, op 't land, aan zee zoekt, heeft geen ander doel dan ontspanning te vinden, voor zijne vanuit het gehoororgaan uitgeputte zenuwen. Welke beteekenis het rumoer heeft beseft men eerst, wanneer men een tijdlang er van verschoond is gebleven. Dan begrijpt men

niet hoe men ooit weer wennen zal aan het geratel van bakkers- en slagerskarren, aan 't gerammel en gedreun van vrachtwagens, trams, rijtuigen, kortom, aan alle mogelijke dag- en nacht hinderende geluiden. Toch went men zooals men aan vergift went, dat de gezondheid heimelijk ondermijnt, en niet meer voor nadeelig gehouden wordt, tot plotseling het weerstandsvermogen te kort schiet en de gevolgen zich openbaren. Voor een gezond mensch met sterke zenuwen mogen eenige vacantiedagen voldoende zijn, om de schadelijke gevolgen van de stadsdrukte uit te wisschen, voor een kind, dat van af de eerste dagen van zijn bestaan, in waken en slapen door de ‘verblijdende stem der beschaving’ vervolgd wordt, gaat de inwerking niet zonder sporen na te laten, voorbij. De grootere frequentie der hersenontstekingen, het zwaarder verloop der koortsen in de steden, is slechts de meest in 't oog vallende, niet de meest ingrijpende nawerking van het stadsrumoer.

Vaak hoort men beweren, dat het dier, in 't bizonder, katten, hazen en herten, een fijner oor dan de mensch bezit, dat is volkomen onwaar. Wij kennen geen levend wezen, wiens gehoorapparaat zoo fijn en zoo gecompliceerd is als dat van den mensch. Wel echter treffen wij bij vele dieren eene

groote gevoeligheid voor geluiden aan, omdat hunne opmerkzaamheid nog bijna alleen op geluidsindrukken gericht is. Vele vertegenwoordigers van 't dierenrijk zijn gedwongen zich, ter wille van hun voedsel en hunne veiligheid, voortdurend door het oor te oriënteeren. De mensch echter, zou juist door zijne grootere nerveuse prikkelbaarheid, in korten tijd te gronde gaan, wanneer hij alle geluiden, die door zijn gehoor gepercipieerd worden, of waarvoor zijn gehoor vatbaar is ook werkelijk in zich op zou nemen. Het noodgedrongen wennen aan alle geruisch der omgeving, heeft tengevolge, dat bij den mensch door het voortdurend trillen, vele deelen van het gehoorapparaat chronisch verslappen. Zijn hoor en wordt ten slotte meer gevoelen dan waarnemen en de ontelbare geluiden in huis en daar buiten, dringen niet allen meer tot zijn bewustzijn door. Gewoon, slechts klankcombinaties te percipieeren weten wij ten slotte niet meer uit welke afzonderlijke tonen een geruisch samengesteld is. Doch hooren wij alle enkelvoudige tonen, grondtonen en boventonen fijner dan welk dier ook. Hierop wijst de klankanalyse evengoed als de anatomische bouw van ons gehoororgaan. De mensch bezit circa 15500 gehoorcellen en al kunnen wij slechts vermoeden, dat elk van hen slechts voor tonen van bepaalde, tusschen nauwe grenzen begrepen hoogte, aan 't trillen gaat, toch kan men met eenige oefening minstens 4000 tonen onderscheiden. De kat, die schijnbaar veel fijner hoort, en in elk geval, op den geringsten toon reageert, heeft slechts 1200, de haas echter 8000 gehoorcellen. Dit alles bewijst, dat bij den mensch, de afstomping tegen zwakke en middelmatige geluiden, geenzins op mindere gevoelighèid van zijn gehoor duidt. De grens waarop indrukken ontvangen worden, en die waarop ze tot uiting komen, moet men goed onderscheiden. Welk aantal gehoorsindrukken ons op ieder oogenblik van den dag bereikt, worden wij slechts gewaar, wanneer wij een onbewust tot ons komend geruisch, trachten te analyseeren. Een piepend scharnier produceert b.v. per seconde, ongeveer van 1000 tot 2000 heen en weergaande bewegingen van talloòze ijzerdeeltjes, waarmede hetzelfde aantal trillingen van het trommelvlies, het middenoor en het labyrinth moet correspondeeren. Wanneer een zware vrachtkar over de straat rijdt, planten zich de trillingen van het plaveisel op de huizen in de omgeving voort, die daardoor in hun grondvesten sidderen. Die trillingen planten zich over op de voorwerpen in de kamer, waarvan ieder voor zich met een bepaalden eigentoon, zich in 't gedreun mengt. Probeeren wij echter dieper door te dringen in het tot ons van de straat komend geroezemoes, dan kan men door een willekeurig afgestemde resonator aan het oor te houden bemerken, dat alle mogelijke tonen ook in schijnbaar rustige omgeving ons oor bereiken.

Een reeks plagen bedreigt het leven van ieder die met zijne hersenen arbeidt. Te midden van het aanhoudend rumoer, zuchten zij onder den druk van een noodlot, dat niemand begrijpt, en waarin niemand met hem meevoelt. Ze weten, dat datgene, wat stilte en eenzaamheid, onafhankelijkheid en rust noodig heeft om te groeien, nooit tot volle ontwikkeling zal komen. Tevergeefs trachten zij in eene stemming te komen, noodig, om in 't gebied der geluidloosheid, die gedachten na te jagen welke teerder, ijler, minder essentieel dan 't stof op de vleugelen van den vlinder zijn. Want duizenden menschen, eergierig, meedoogenloos, azend op macht, jagend naar fortuin, bevrediging zoekend voor hun ijdelheid of hartstochten, bezwangeren de lucht met het rumoer verbonden aan hun belangen. Daar gaat de telefoon, hier schrilt de sirene van een automobiel, er raast een electrische tram voorbij. Een spoortrein rolt dreunend

over een ijzeren brug, dwars door ons arm hoofd, dwars door onze mooiste gedachten, denken wordt een kwelling. Luid schreeuwende kooplui vermoorden met hun practische belangen iedere theoretische schepping, ieder geestesproduct. Al onze geestkracht wordt gebruikt om deze eeuwigdurende geestesspanning te overwinnen. Het gemis aan verkwikkenden diepen slaap ondermijnt ons zenuwgestel; het wordt ons onmogelijk gemaakt te werken, nog voor wij er mee aanvangen. Ieder oogenblik een ander onaangenaam geluid. Op het plat bij de buren kloppen ze tapijten, bij de bovenburen is de timmerman bezig, voor de deur rumoeren kinderen, maken leven als een oordeel. Ik vlucht naar een dorp, daar is 't over een paar dagen kermis, alle voorbereidende maatregelen worden genomen; en acht dagen zal de stoomcaroussel draaien, bijna onafgebroken het orgel dreunen. Ik zal 't er niet uithouden, vlucht naar een ander dorp, een rustig logement, maar 's avonds zal er feest zijn van

een zangvereeniging! Ik hoor 't geluid van de heimachine, 't gedruisch van dorschen, het geklop van ketelmakers, 't huilen van een waakhond, daarbij rammelende vensters, in hun scharnieren knarsende uithangborden.

Niets blijft mij dan Multatuli's raad te volgen: iemands horloge te stelen, om daarvoor 't recht voor gevangenisstraf en het genot van wat stilte te verkrijgen....

Waarde lezer. Vlied ergens diep in 't gebergte, en ik sta er U borg voor, dat gij ergens een gramophoon zult vinden, zoek rust in eene oase der Sahara, ook daar zult ge ondernemende menschen aantreffen, die muziekautomaten exploiteeren. Nergens is men veilig voor een daar niet verwacht: 'ich komme vom Gebirge her!' Nergens schijnt er voor menschen genot te zijn, als 't accompagnement ontbreekt. Overal waar menschen zijn viert 't rumoer hoogtij en is tegenwoordig de besmetting met mandolines, guitaren enz. epidemisch. Daar, waar nog weinige jaren geleden de atmosfeer vrede en rust ademde, en niets het oor trof dan 't gezang des krekels, 't gegons der bijen, en in de verte de bescheiden klanken der klokjes van grazend vee, lokt heden een of ander restaurateur met een reuzengramofoon publiek, en stelt groot en klein in de gelegenheid te hooren, hoe Caruso in New-York een 'hymne aan de eenzaamheid zingt!'

Ik ga nu spreken van de pijnlijk storende nachtgeluiden, die voortkomen uit ons samenleven met de dieren en die de prijs zijn, waarmee wij de vele diensten die wij van hen vergen, moeten betalen. 1° Het blaffen en huilen van honden in den nacht achter de omheining der huizen. 2° Het wonderlijke, door merg en been dringende geluid, dat het paard soms doet hooren, het dier, dat zooveel gewillig draagt, onbewust van zijn meerdere kracht. 3° Het schreeuwen van de dieren in den Zoölogischen tuin achter hunne tralies. 4° Het gemiauw van katten, maar in de voornaamste plaats de kreet van de gevangen kamervogels; dat alles bijeengenomen, is 'meer' dan 't gewone menschelijke werk - en feestdagrumoer. Want dat alles geeft ons een kijk op het leven van voelende wezens, wier eenige spraak die klanken zijn.

En hun gansche leven is overgegeven aan onze verantwoording en willekeur. Dát rumoer is onverdragelijk, omdat 't ons altijd een lijden openbaart dat men niet bereiken of verhelpen kan, des te onverdragelijker, naarmate 't ons prikkelt en ons tegelijk onzen onmacht tot handelen toont.

Als ik op vogelstemmen buiten mijn venster let, dan weet ik precies of een vogel uit angst roept of lokken wil, broedt of kweelt, zijn jongen bewaakt of voedsel vraagt. Juist daarom is 't moeielijk om 't oor te sluiten voor die stemmen. Hamer- en werkrumoer beleedigt het gehoor, de dieren zouden onzen ganschen ziel vragen, als wij genoeg ziel hadden. Dan zouden wij echter ook weten, dat er voor die geluiden geen andere uitweg te vinden is, dan ons verantwoordelijksgevoel tegenover de dierenwereld te ontwikkelen. In 't bizonder is 't huilen en kermen van honden in de meeste gevallen een aanklacht. Ze huilen evenmin zonder reden als een doorvoede zuigeling zonder reden schreit. Dat kan voornamelijk gezegd worden van werkelijk voorname hondenrassen als terriers, jachthonden, Bernardshonden, poedels, want genoemde honden zijn in den regel niet zoo doordringend in hun gehuil, maar gewoonlijk waardiger en voornamer van karakter dan 't gros van de menschen is. Wanneer men echter die dieren aan den ketting legt of in een kleine ruimte opsluit, zijn zij volkomen in hun recht, wanneer zij wreedheid met boos, onnoodig geblaf

straffen. Het geweld, den goedhartigen dieren aangedaan, heeft den mensch een nooit in te lossen schuld opgelegd. Zoo'n gekweld dier kent zijn smart niet, het *is* smart. Het is, als het tot lijden gedoemd is, niets dan een hulpelooze aanklacht, waardoor 't zich zoo goed en zoo kwaad als 't gaat, uit. Daarbij zijn de huisdieren zoo argeloos, dat de hond, wanneer hij, zooals ik meermalen bijwoonde, voor vivisectie-doeleinden gebonden en weerloos neerligt, stervend, met bloedend lichaam zijn pijnigers de hand likt.

Stellig zou de mensch het kermen en schreien van huisdieren met geheel andere ooren hooren, als hij verstaan kon hoè zij klagen over hun geplaagd worden. Er is geen wezen, dat zoo gekweld wordt en zoo ongelukkig is als het dier, en 't gros der dieren is daarom boosaardig, omdat 't opgehitst wordt en eeuwig op de loer liggen moet. Als een kanarievogeltje in de kooi dag en nacht zingt, zeggen we, dat 't vroolijk en zanglustig is. Niets moet men er achter zoeken, dan de geremde werkzaamheid zijner natuur, die aan voortdurende beweging gewend, verslapt, door 't niet tot recht komen harer functie. Het

geroep van gevangen vogels is een kunstmatig gekweekte excentriciteit, evenals de eenzijdige dressuur in de variété's waar men door eindeloos gekwel de slachtoffers mak maakt. Ik heb er niets tegen, dat men in de parken en tuinen ruime volières met mooie zeldzame vogels aanlegt. Ook houd ik van kleine bloemenkamertjes, waar een vogeltje vrij mag rondfladderen tot vreugde van een kind of een eenzaam mensch. Maar alleen uit luxe of liefhebberij een dier te vangen en op te sluiten, en geen oor te hebben voor 't heimwee, dat uit zijn geroep spreekt, is ruw en meedoogenloos. De kanarie behoort tot den meest gangbaren huisvogel. Hij staat meestal onopgemerkt in een hoekje, leidt een eenzaam leven en zingt, zingt, tot het gevoellooze menschen verveelt, het aan te hooren en de kooi met een doek wordt behangen om 't licht te weren. Ook 't gekrijsch van papegaaien is onuithoudbaar. Ze worden doorgaans uit modedwaasheid gehouden; zoo 'n papegaai, die uren lang zijn mechanisch aangeleerd taaltje herhaalt, kan een werkzamen geest tot vertwijfeling brengen. Bizonder onuitstaanbaar is 't gekakel van broeiende kippen en 't gekraai der hanen 's morgens vroeg. Zelfs als men buiten met de kippen op stok gaat, is toch de legtijd der hennen zoo onberedeneerd, dat men er ieder uur van den nacht op voorbereid moet zijn een kamerconcert te hooren, want niet zoodra kraait een haan direct na middernacht of er begint een wedstrijd tusschen de verschillende hanen in den omtrek.

Dat dwingt en prikkelt tot opmerkzaamheid. Men wordt 's nachts wakker in de verwachting: ‘dadelijk beginnen ze’.

En zelfs, als 't lawaai een paar uur ophoudt, is men den slaap kwijt, omdat men zich dwingt tot luisteren of de rustverstoorders niet weer beginnen zullen. Zoo ligt men met koortsachtig gespannen zenuwen in 't donker. Men hoort mijlen in den omtrek elk geluid, 't kwaken der kikkers, 't schreien van herten, 't klagend gehuil van uilen.

In eene reisbeschrijving vind ik een dal in de Alpen vermeld, dat mij met heimwee naar die plaats vervult; als 't waar is wat de schrijver zegt: ‘In het ‘Val d'Anniviers’ zijn geen huisdieren, en de bewoners maken geen muziek want ze zijn volslagen onmuzikaal. Bestaat er een dal zonder grammophoon of piano, dan zal ik voor zijne blijvende rust bidden.

In een opstel over ‘ontaarding’ heeft Max Nordan de toenemende gevoeligheid voor rumoer geteekend, als een symptoom voor ‘sociale neurasthenie’. In zijn satire beschrijft hij den rumoervrijen toekomststaat als volgt:

Nadat 't reeds meermalen voorgekomen is, dat driftige lieden niet in staat waren, tot onderdrukking van een plotseling bij hen opkomende aandrift, om vanuit hun vensters met luchtbuksen straatjongens dood te schieten, die schel floten, of zonder eenige aanleiding schrille klanken uitstieten, nadat zij vreemde woningen, waar beginnelingen piano of zang studeerden, binnendrongen en bloedbaden aanrichtten, nadat ze dynamietbommen wierpen naar openbare middelen van vervoer, welker geleiders noodeloos luide signalen gaven, is het bij de wet verboden, op straat te fluiten of rumoer te maken, zijn er speciale gebouwen voor zang- en pianostudies disponibel gesteld, zóó ingericht, dat geen geluid naar buiten kan dringen, moeten alle vervoermiddelen geruischloos zijn, terwijl degene in wiens bezit een luchtbuks wordt aangetroffen streng gestraft zal worden.

Wat hier spottend en honend gezegd wordt, is misschien voor de toekomst voor overweging vatbaar, en beleven velen van ons, tenminste wat 't goede deel aangaat, zijne verwezenlijking.

C. ENTHOVEN.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen.
Oud-Gemeente-archivaris.

XLIII. De Hollandsche vrouw in 1778.

In enkele volgnummers van het tijdschrift *de Navorscher* 1910/1911 publiceert de juist overleden Vicomte de Grouchy een zeer belangrijk reisverhaal van Louis Desjobert in 1778 door de Nederlanden.

Hoewel we weten dat waar is, dat ieder die verre reizen doet ook veel kan verhalen en.... liegen, wijken de reis-aanteekeningen van den 'Grand-Maître des eaux et forêts de France' gunstig af bij die van vele hedendaagsche buitenlanders, welke allerlei ware en onware dwaasheden van ons zien en mededeelen, en ons land slechts als het land

der molens, en ons volk als dragers van klompen en wijde broeken beschouwen. Verder gaat hun gezichtskring niet.

Het geheele reisverhaal van Desjobert geeft blijk van een goeden kijk op de dingen en daarom nemen we in onze Serie *uit den ouden tijd* de opmerkingen over, die hij ten beste geeft over de Hollandsche vrouw. We doen dit in de taal van des schrijvers land, omdat de euphemie dier taal een enkele, en toch misschien juiste opmerking moet verzachten.

Het behouden van zijn taal is des te meer geoorloofd, wijl hij in het hoofdstuk: *Extérieur et habillement des Hollandais* ons Nederlanders een compliment maakt van groote beteekenis op dit stuk, als hij schrijft: 'Les Hollandais ont l'habitude de bien parler plusieurs langues à la fois, plus qu'aucune autre nation d'Europe: le français et l'anglais surtout, leur sont familiers: on les voit changer d'idiome, sur le champ avec la plus grande facilité.'

Hij maakt de zoetigheid wel een beetje bitter door in één adem te laten volgen: 'Il faut convenir qu'il y en a, qui prononcent le français d'une manière tres barbare et qui écorchent les oreilles, mais, enfin, ils entendent, et se font entendre'. Dit laatste is dan weer een pleistertje op de wond, er bijvoegende: 'Il y en a au reste beaucoup d'autres et c'est ce plus grand nombre qui le prononcent très passablement sans être sortis de leur pays. Cela est même commun aux femmes qui ont de l'éducation, l'étude de notre langue en fait partie pour elles, comme pour les hommes.'

Deze onderwijs- en opvoedingslof voor de Nederlandsche meisjes in 1778 brengt ons op eenmaal tot het oordeel, dat hij over de vrouw velt.

'Les femmes ont, généralement un air triste, la peau fort blanche, des gorges très larges et de vilaines dents. Leur démarche a quelque chose de gêne et leur maintien fort gauche. Celles du commun ont aussi les bras très rouges, ce qu'on attribue à ce qu'elles ont continuellement les bras dans l'eau pour laver et recurer.

Les femmes du commun ont la gorge très découverte, portent les bonnets extrêmement bas, des paniers, et des chapeaux qui n'ont qu'une large corne par devant; elles ont souvent, une large mouche sur la tempe, elles sont au reste, très bien vêtues, et ont surtout du linge fort blanc. Celles d'un état plus relevé se coiffent, s'habillent à la française et portent même des plumes avec lesquelles, toutefois, elles ne sont pas bien accueillies des polissons comme nous l'avons éprouvé un jour que nous ramenions Mlle Thym à la ville.

Toutes les femmes saus distinction, portent caleçons sous leurs jupons: cet usage singulier peut être fondé sur plusieurs raisons 1° la grande humidité de l'air a pu la rendre nécessaire, lorsqu'elles sortent dans les rues. On dit même, que celles qui ont essayés de les quitter, ou les étrangères qui n'ont pas voulu s'y conformer s'ent sont trouvées incommodées; 2° dans leurs maisons, elles se tiennent ordinairement éloignées du feu, l'hiver, ayant seulement des chaufferettes dont on voit d'immenses tas aux portes des Eglises où elles en font même usage et qui leur gateraient certainement les cuises si elles n'avaient pas de caleçon, l'été, où elles ne mettent point de tourbe dedans, elles en ont cependant sous leurs pieds, parce qu'elles ne seraient pas assises commodément sans cela; 3° les marchepied des voitures sont très élevés, les escaliers fort raides. Ce qui a peut-être, rendu les caleçons des femmes nécessaires pour la décence.'

Sprekende over het ijsvermaak, waardoor het karakter van ons volk in een vleugelslag verandert, zegt Desjobet: ‘Les femmes du commun se mêlent aussi de patiner, mais les dames de la bonne Société vont sur des traineaux tirés par un cheval, ou poussés par des hommes montés sur des patins.’

Hij heeft het ook over ons hartstochtelijk rooken en het gebruik van thee. Hij bestrijdt de verdediging der mannen van die gewoonte, als zij wijzen op het vochtige klimaat, aldus: ‘D'abord on pourrait alléguer contres les fumeurs et leurs partisans que les femmes qui sont plus délicates que les hommes et d'un tempérament plus humide, se passent bien de fumer et que par conséquent, ils pourraient le faire aussi.’

Gaarne zou ik nog meer uit deze reisbeschrijving mededeelen, maar 't doel is slechts des schrijvers beschouwingen over de vrouw te doen kennen.

Men zou zoo zeggen, dat hij nog al *intiem* en van zeer nabij de vrouw heeft gadegeslagen.

20 Maart 1912
25ste Jaargang.
No. 38

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Daar ik van lieverlede de thuisreis aanvaard, raad ik mijnen correspondenten aan, ter voorkoming van wegraken, hunne brieven te bewaren tot ik weer op SCHEVENINGEN ben, wat ik ONMIDDELIJK in de Lelie zal vermelden. De uitgever zendt mij alles dóór, maar, door de vertraging, en door de slechte postbestelling in Menton, zou een en ander mij allicht te laat bereiken. Het is om een of twee Lelies te doen, eer ik thuis ben.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Hoofdartikel
Gevende Liefde.

Het is middag. Grijs is de hemel en somber de natuur. Dor staan de boomen en 't is of nooit meer een blijde lente kan aanbreken. Troosteloos is alles. In mij is een weemoedig verlangen naar blauwe luchten en lachende zon, naar vroolijke weiden

en kleurige bloemen, naar opstanding van alles wat leven wil en drang heeft naar leven.

Triest zit ik voor het raam. Langzaam vervaagt in me dat hevig verlangen naar ‘Een nieuwe Lente en een nieuw geluid’ en zonder mij verder te vermoeien met één bepaald onderwerp, laat ik nu mijn gedachten overal heengaan.

Dáár, inééns, een wit vlokje. Meerdere volgen en droomerig volg ik hun dwarrelend gespeel. Traag vallen ze. Vlokje voor vlokje voegt zich bij elkander en weldra dekken ze de aarde met hun reine wade.

Wat is hun wit schitterend.

Wat een heiligschennis lijkt het, dat te veranderen tot een onooglijke vuile brij, een vieze massa.

Een man gaat voorbij. Zware voetstappen gaan over die verblindend witte sneeuw en.... vertrapt is hun heilige tooi, hun witte onschuld.

Een deur gaat open. Een klein handje reikt me ‘de Lelie’ toe en een vriendelijk mondje zegt: Voor Maatje.

Even pak ik haar. Even druk ik, met vergeeflijke moedertrots, een zoen op haar lachende snoetje. Ze is er maar met halve aandacht bij. Ongeduldig is ze om naar buiten te gaan, om te spelen met die vallende vlokjes. Ik laat ze gaan. Nòg is ze onschuldig. Nòg voelt ze niets van het mooie wat ze vertrapt. Enkel is in haar het verlangen naar spel en vreugd. Naar *eigen* genot. En haar trappelende voetjes, onvermoeid dribbelen van hier naar daar, en als ze straks binnen zal komen, zal niets meer over zijn van de nu zoo imponeerende pracht.

Vlugger en vlugger dalen de vlokjes. Harder en harder trappelen de voetjes. Het is een wilde krijg. Wie zal winnen? Juichend geroep gaat op. Stralende oogjes, lachende mondjes, vuurroode ijskoude knuistjes zijn àl maar in de weer en zwarte vertroebelde vlekken, de door haar vertrapte sneeuw, zie ik. En plotseling flitst het door me heen: Hoe Onschuld en Reinheid, Reinheid besmoezelen en bevuilen.

En in-eens komt weer in me het verlangen om neer te schrijven wat mij bezielde toen ik las: Ego's stelling.

Wat al niet was onder lezing daarvan in me opgekomen. Moedeloos had ik het blad laten zinken en zacht klonken in mij de woorden: Teleurstellingen zullen ook Ego niet gespaard blijven. Ik maak een voorstelling van hem. Ik zie: Een zoekende jonge man. Eén die in zich heeft hartstocht gepaard met een verlangen naar gezonde sexueele gemeenschap. Gekochte liefde wil hij niet. Alleen een gevende, zichzèlve-vergetende overgave is zijn begeeren. Een opgaan in elkander om daardoor te doorleven één der mooiste momenten in 't leven.

Niet is in hem minachting voor de publieke vrouw. Hij wéét dat zij die dáár in publiek huis of op straat hun lichaam te koop bieden aan èlk die maar luttele centen er voor over heeft, niet altijd daartoe kwamen uit lust tot zonde, uit verlangen om zich om - en omtewentelen in schande.

Hij weet óók dat het niet alleen de straatdeerne is die zich verkoopt. Dat de koopovereenkomst alleen maar anders is. De straatdeerne verkoopt zich aan velen; aan één man doen het.... ‘sommige’ anderen.

Het verschil bestaat alleen in het:

Bewust verkoopen en bewust willen trouwen.

Waar de man beter mee is?

Het is triest, hopeloos triest, de vele huwelijken te zien sluiten zònder liefde. Er is in elk menschenhart nu eenmaal een onbetwistbaar verlangen naar liefde, naar teederheid.

Oók in de vrouw die trouwt om geborgen te zijn, die onbekwaam en ook soms te laf is om moedig daar buiten óm te gaan in 't drukke menschengewoel en deel te nemen aan den strijd om 't bestaan. Het wordt beter. Langzamerhand dringt ook tot ‘de Vrouw’ het idée door van: dùrven, willen werken. En... om aan te pakken.

Eeuwen lang is er ònrecht bedreven aan der vrouwenziel. Eeuwen lang was de mooiste oplossing: het huwelijk. Of de vrouw den man liefhad, of ze hem gráág wilde geven haar heele jonge leven, wie vroeg er naar.

Nooit anders werd tot haar gesproken over het niet trouwen, dan als een soort 'schande'. Bovendien was ze als ze niet huwen kon een lastpost later voor getrouwde broeders of zusters. Vaak moest ze kiezen tusschen deze beide weinig aanlokkelijke dingen. En haar strijd was zwaar.

Huwde ze, dan rilde ze van **'dat'.**

Bracht ze kinderen ter wereld van den man die niet bezat haar innige mooie liefde, dan zocht ze heel vaak troost in die kinderen en leerde hun, dien man verdragen als 'den vader van haar kinderen'. Dan gaf ze hem **'dat'** omdat ze het beschouwde als plicht.

Oneerlijk is het om nu te verlangen, nu nog maar zoo heel kort de vrouw zich mag opheffen uit haar slavernij, dat ze zich bewust zal zijn, dat alleen een huwelijk geoorloofd is, wanneer in beiden is een waarachtige, eerlijke liefde. Dáàraan te mogen arbeiden, aan die eindelijke bewustwording, is de taak van allen die voelen het slechte daarvan. Mannen en vrouwen gorden zich aan om gezamelijk een oplossing te zoeken voor 'het levensprobleem' der vrouw.

Want dat is mijn eerlijke overtuiging: Dat voor èlke vrouw het levensideaal is en moet zijn: Een mooi huwelijk.

En dáárom reik ik Ego de hand in zijn

zoo duidelijk meezoeken naar die oplossing. Zóó'n medestrijder is welkom.

Maar....

Uw stelling is vaag. Wát bedoelt ge eigenlijk? Gaat ge van de veronderstelling uit dat èlke ongehuwde vrouw zich geven mag aan èlken man, onverschillig of hij vrij is of niet?

Of wilt ge vrijheid hebben voor de ongehuwde vrouw om te geven **'dat'** aan elken ongehuwden man? Of een gehuwde vrouw zich in volle liefde gevende aan een jongen liefde-zoekenden man.

Het is zoo waar, wat freule Lohman neerschreef: ìndien niet m.i. de zaak veel eenvoudiger, - men kan ook zeggen veel gecompliceerder ware - dan een hunner 't nog heeft uiteengezet. Ik wil probeeren àl deze mogelijkheden - èlk op zichzèlve - te ontleden.

Ge zijt jong Ego. Ge gaat uit. Ge ontmoet vele jonge meisjes en vrouwen. En ge meent liefde te voelen voor een harer. Een aanraking van haar rok doortrilt U. Het bloed vliegt U naar 't hoofd en een zalige doortinteling ontwaart ge.

De geur van heur haar bedwelmt U. De kleur en opslag van haar oogen zijn voor U gelijk die van een Madonna. Een vurig verlangen is in U om haar mondje te zoenen, die lipjes te drukken zoo vochtig als pasbedauwde rozenblâren. Wèl dat verlangen is mooi. En als zij in zich heeft de zucht om opgelost te worden in Uw voor haar zoo begeerlijk mannen-lijf, daar zie ik voor mij dan niets slechts in. Ik voel niet de noodzakelijkheid om alleen **'dat'** te mogen geven, wanneer daaraan sanctie is verleend door ambtenaar van den burgelijken stand of geestelijke. Maar... ik weet óók, dat niets ons zoo trotsch stemt in de dagen dat we elkander pas bezitten, dan juist het heerlijke openlijke mogen toonen van elkander toe te behooren. En wanneer ge waarlijk houdt van de 'vrouw' die gij de voorkeur betoont, dan zult ge verlangen om uw scheppingsdrang te voldoen, naar de weelde van het bezit slechts door U beiden te bereiken: een kind. Dàt kind zie *ik* niet minder aan voor een kind van Uw liefde. En toch begaat ge dan een groot onrecht aan moeder en kind.

Stel U voor: Het meisje dat U zòó liefhad, dat ze U dat alles gaf en genieten liet, werd niet geminacht door haar omgeving. Men betoonde haar liefde zooveel men kon, dan nòg, begaat ge aan U alle drie ònrecht.

Het heerlijke niet uittezeggen gevoel wat door ons heen gaat als we na veel, heel veel lichamelijk lijden, die schreeuw hooren van ons beider kind.

Als de man, na onmenschelijk lijden (omdat hij niet kàn helpen de vrouw die in uitersten lichaamsnood, verlangt onzègbaar naar het einde daarvan) de verlossing ziet, zou kunnen neerknielen en in vrome dankbaarheid dankt, dankt voor den afloop en de vrouw in brooze-teerheid inniggelukzalig man en kind aanziet, dan doorleeft èn hij èn zij *het* mooiste levensmoment. Dat mist *gij* en ook *zij*.

Als zij op haar weeënbed ligt, met enkel de wetenschap in zich van het onmenschelijk lijden, wat ze ondergaat, kàn alleen de man òm wien zij dit alles doormaakt haar troost geven.

Wanneer uw beider kind, dat hulpeloos wichtje voor het eerst rust in moeders armen. Wanneer de gelukzaligheid van *moederzijn* haar doortrillen zal. Wanneer gij, (kondt ge dit alles zien) U zoudt voelen zoo hoogst-begenadigd en in uw vrouwtje zoudt ontwaren, een mysterie, daar mist ge al dit mooie wanneer ge van verre blijft.

En als gij dat alles in reine liefde geven en ontvangen wilt: Waarom trouwt ge dan niet? Te klein salaris? Onzin, en nog eens onzin. Is het leven dat ge te samen kunt

hebben, U dan minder waard dan een fijne sigaar? Staat zij de weelde van moeder-zijn gewillig af voor een mooie japon, een zijden blouse, een keurig salon? Maar dan zijt ge àl dit mooie niet waard. Dan laat ik U van me àf-gaan met treurig hart. Dan zoek maar het vuil onder het mom van het-mooie.

Onder de fijne sluier, hangen er tranen aan haar wimpers. Pas hebben ze zich verbonden tot man en vrouw. De heiligheid van het oogenblik overstelpte haar en een snik brengt ontspanning aan haar overkropt gevoel. Teeder houdt hij haar handje vast. Straks mag hij haar wegvoeren naar zijn, voortaan beider, huis en vóór hen ligt het leven met groote heerlijkheid.

Nog een paar vermoeiende uurtjes en dan... dan zal niets hen meer scheiden voor eeuwig.

Het leven is hun als een kleurige bloemenwei. Wat al prachtige bloemen. Ze kunnen zich niet indenken dat àl die bloemen iets anders kunnen bevatten dan *honing*.

Een baby kondigt zicht aan. Het hoofd wordt fierder gedragen, de voetstappen

klinken zekerder en het gevoel om voor beiden een verzorger te kunnen zijn, gróóter.

Het gaat alles naar wensch. Een jongen, klinkt het triomfantelijk.

Een tweede komst. 't Is ook een prachtkindje, maar 't moedertje? Ach, ze is zoo zwak. Er was iets verkeerds gebeurd.... Ze zal nog lang na moeten lijden.... En, inplaats om zooals vroeger, verwelkomd te worden door een knus-huisvrouwtje, moet hij èlken middag naar háár, liggende op een rustbed.

Eerst vliegen zijn voeten de trappen op.

Hoe zou het met haar zijn? Zijn lieve wijfje. Dan.... wordt het een gewoonte. Teederheid en medelijden heeft hij nog wel. Maar hij wéét, vandaag is het precies zóó als andere dagen. Het kan nog heel lang duren.

Wanneer hij overdag gewerkt heeft, heel hard, dan is in hem de behoefte aan een kleine ontspanning.

Eerst drinkt hij alleen even z'n port, later komen er vrienden bij.

En zij, zij begrijpt die behoefte. Welzeker jongen, ga maar je gang. En streelend beklaagt ze hem: Arme man, met zoo'n lastig ziek wijfje.

En zoo kwam van 't een het ander.

Partijtjes bezoekt hij zònder haar. Naar schouwburg en concertzaal gaat hij zònder haar. En zijn oogen zien àndere vrouwen, frisch zooals eens zijn liefste was en dan komt in hem zelfbeklag. Niet *zij* is beklagenswaardig. In groot egoïsme zegt hij zich: Och, zij is toch ziek, zij heeft geen behoefte aan joligheid en **'dat'**. En dat frissche kind... Waarachtig ze lacht tegen hem. Ze draait zich om en laat hem bewonderen haar mooie lijnen, haar wiegende heupen. En zijn mannenverlangen, **'dat'** gaat uit naar die andere. Eerst zegt hij haar van zijn nare bestaan van tegenwoordig, dan zijn behoefte naar àndere liefheid, andere teederheid.

Vergeten is 't vrouwtje op den ruststoel.

Vergeten wat ze leed dóór en òm hem. En zij, de andere, vindt, dat het frissche bloed méér rechten heeft. Maar nu àls ze zich geeft. Eérlijk was hij, toen hij die tweede sprak van liefde. Maar sprak hij dan van trouwen? Als zij (de tweede dàt wil) dan wil hij niet. Voelt hij dat hij alleen maar volgde zijn 'natuurdrang'. Dat zijn jeugdliefde bij háár is, op dien ruststoel. Gelooft ge Ego, dat het leven van die tweede nu iets mooier zal zijn, omdat ze '**dat'** kent? Ik bezweer U, dat het niet zoo is. Ze zal zich meer ellendig en mislukt voelen, dan zoo ze alleen gestreden had tegen háár lichaamsplaag **'dat'**.

Groote liefde voelde hij voor haar. Trotsch was hij op z'n lief meisje, zijn aanstaand vrouwtje. Eén ding hinderde hem. Ze was zoo weinig toeschietelijk. Zoo niets aanhalerig. 't Zou wel komen àls ze getrouwd waren. 't Kwam niet.

Teleurgesteld was hij. Met gejuich haalde ze haar eerste binnen. Haar kroonprins. En toen zag hij dat wèl teederheid in haar was. Ze was alleen meer *moeder* dan *vrouw.*

Een tikje jaloersch was hij op 't eigen kind. Vroeg hij **'dat'** dan stemde ze eerst toe na veel tegenstribbelen. Voerde argumenten aan: Ze was zoo moe: Ze had zoo druk gespeeld met 't kind. Dan sloeg in hem een tegenzin. Niet er om bidden en smeeken wou hij.

Samen.... of niet.

En hij vond een àndere. Gewillig gaf deze hem wat hij wilde. Gaf meer. Was te aanhalig. Scenes kwamen. Zij sprak er van: dat hij scheiden moest van zijn vrouw en met haar moest trouwen. Kwam hij thuis, dan stoeiden z'n jongens gezond en

frisch, zijn huisvrouw wachtte hem op, keurig gekleed. Verweet nooit z'n koelheid. Een sfeer van behaaglijkheid hing rond hem.

De andere drong.... drong....

Er waren gevolgen. Ruw verweet hij haar, haar aanhaligheid. Had wèl haar jeugdfrischheid genomen, liet haar ‘de schande’.

Was mooiheid gekomen omdat ze nu kende **‘dat’**?

Jong waren ze getrouwd. Volle liefde was in hun geweest. En toch.... zoo langzamerhand waren ze bekoeld.

Kleine eigenaardigheden van hem irriteerden haar. Voor onderwerpen waar zij belang in stelde, bleef hij onverschillig. Teleurgesteld was ze en een zoekende werd ze. Toen kwam de ‘hij’. Nooit nog had hij zóó'n vrouw ontmoet als zij. Alles wat haar boeide, verrukte ook hem. Ze schenen elkander aan tevullen. Ze scheidde van haar man.

Een nieuw huwelijk werd gesloten. 't Was alles rozengeur en maneschijn. Maar altijd weer kwam in hem op de wetenschap: dat die àndere haar reeds **gehad** had.

Schrijnde het hem dat ze gezègd had,

dezèlfde liefkozende woorden aan den ànder als aan hem.

Het einde? Een teleurgestelde vrouw, die verbitterd was op àlle mannen en die hamerde, àl maar door hamerde op denkbeeldige hervormings-idealen.

Zie Ego, ge durft uw eigen stelling niet aan. De consequenties van uw geven in 'allen kuischheidszin' schuift ge, gemakshalve, weg. Ook gij beweert niet, dat de vrouw die éérst gaf haar heele frissche lichaam, haar zorgelooze blijheid, haar teedere liefde, op zijde geschoven moet worden als soms het verlangen van den man naar **'dat'** uitgaat naar die andere.

Maar weet ge wel, gij, die nu al gelooft dat weinig oprechtheid is in **'de vrouw'** en die nu meent der vrouwen-verlangen naar **'dat'** te kunnen stillen, door uw oplossing, dat **'de vrouw'** ànders liefheeft dan **'de man'?.**

Zeker, ik geloof dàt er vrouwen zijn die lijden door hun heet verlangen naar **'dat'**. Maar ook ik heb het boek gelezen van *prof. Forel* en ik heb beter gelezen dan gij. Dat beter lezen viel mij wel is waar makkelijker, juist ómdat ik vrouw ben en in sommige oogenblikken gehoord heb van vrouwenleed en vreugde, liefde en haat, zonde en oneer, van beslisten tegenzin in **'dat'**. Van de honderd vrouwen zijn negentig koel. En vraagt gij nu maar aan àlle doktoren hiernaar, ze zullen U dit allen moeten toestemmen. Maar èlk onzer heeft in zich een martelende zucht naar kalme liefde, vriendelijke zorgen en.... kinderen. Onze heele vrouwennatuur doet ons haken naar het bezit van een klein teeder wezentje. Klein hebben we een pop. Groot ook. Wij kùnnen niet zonder. We *moeten* iets kunnen vertroetelen en opkweeken.

We houden van een knusse omgeving. Geen onder de vrouwen, die werkt en zorgt voor zichzelve en rondzwerft in 'kosthuizen' enz, heeft dáár vrede.

Ze moeten iets *eigens* hebben. En de vrouw die waarlijk vrouw is, offert gewillig een prettigen werkkring, een goed betaalde betrekking, om te verkrijgen een huiselijken haard. Geen enkele vrouw ter wereld, verlangt alleen **'dat'**. Het komt er bij. Het wordt gewillig gegeven en soms héél graag, maar aan den man die van '**ons'** is.

Die man hóéft niet den eigen man te zijn. Maar in waarheid, de vrouw zooals wij ze kennen, waar gij en ik over spreken, Ego, kùnnen alleen '**dat'** geven als die man 'haar bezit' is.

Ja maar, dàt mag juist niet, zegt ge. De man wil *állen* wat geven. En die vrouwen mogen blij zijn dat hij zoo genadig is om haar te leeren kennen **'dat'**.

Ik zou U uitlachen als ge niet zoo heel, heel jong van ziel scheent te zijn, als ik niet eerlijk in U voelde: een zoeken naar een oplossing. Ik heb reeds meer gezien dan gij Ego. Ik weet, àls die levensopvatting ééne was van U, dat gij haar niet neer zoudt schrijven, dat gij stil zoudt nemen op minne manier, wat ge nu verlangt in alle '*reinheid*'.

Ik stel een geval: Een vrouw die in zich heeft een hevig begeeren naar '**dat'**, geeft zich, òmdat ze moet, (gelijk een beest zich uit moet leven in een bepaalden tijd) en er zijn geen gevolgen.

Zij èn den man, wien ze zich gaf, hebben genoten. En in volle tevredenheid wendt *hij* zich af. Er zijn ook nog anderen, die hij dat **'grootste'** moet leeren kennen.

Gelooft ge Ego, dat de vrouw dat toelaat? In Indië onder de Mahomedanen is veelwijverij. Dáár is het den man geoorloofd om naast de wettige (dáár zoo spoedig soms verwelkte) vrouw, anderen te nemen.

Denkt gij dat zelfs dáár, waar toch de wet van Mahomed dat toestaat, en de vrouwen zoo laag, laag van ontwikkeling zijn, de vrouw haar recht op bezit opgeeft?

Haat en wraak zijn er aan de orde van den dag.

De vrouw die '**dat'** geeft aan den man van wien ze houdt, wil die liefde *gekroond* zien, wil: een kind.

Dáárom is het dat vaak kinderlooze huwelijken zoo ongelukkig zijn.

Dáárom stelt het jonge meisje, dat zich liefde droomt: zich altijd en immer voor: een kindje.

Eéns, toen ik nog niet gehuwd en nog niet geëngageerd was, spraken een paar jeugdvriendinnen en ik over later.

'Ik zie me altijd als ik denk aan later, zitten in een gezellige huiskamer met naast mij een wiegje en ik zie wel de gestalte van een man, maar toch is hij nooit de hoofdfiguur,' zei een er van.

Zóó denken en spreken vele jonge meisjes Ego. En dan zijn ze volkomen oprecht. Uw stelling Ego zou de vrouw *méér* verdriet berokkenen en *véél* ongelukkiger werken, dan het onbekend blijven der jonge vrouw met 'dat'.

Want nooit scheidt ze ‘dat’ van een kindje.

Máár, en nu komt de zonde der vrouw. Als **‘dat’** voldaan en een kindje gekomen is, dan houdt in vele gevallen het groote verlangen naar **‘dat’** op. En ze stooten den man die nog meer, en telkens weer verlangt naar het lichaam zijner vrouw, af. En eerst vindt de man het verdrietig, dan zoekt en vindt hij àndere liefde. En dan treurt de vrouw en vergiet ze tranen en vertelt haar leed aan moeder en vriendinnen en zusters en dan wordt de man, *de door haar afgestootene* een *vuilpoets* genoemd.

Als dan een vrouw in hooge liefde, dien verwaarloosden, in zijn rechten te-kort gedane man, haar lichaam gegeven heeft, dan wordt zij door die ‘brave deugdzame vrouwen gesteenigd’.

En dan is de laatste die gaf uit *heilige liefde* zonder sanctie van wetten, veel *reiner* dan de zoo schreeuwende vrouw die *mocht* en niet *wilde* geven **‘dat’**.

Zóó voel ik het.

Gelooft ge Ego dat uw oplossing de juiste is?

Later als ge grijze haren zult hebben, als menige storm U over 't hoofd zal zijn gegaan en vele mooie ideeën door U verloren zullen zijn, als ge dàn leest, wat ge nu in jeugdigen overmoed en met groote zekerheid neerschreeft, dan zullen uw oogen minder zekerheid uitstralen, dan zal in U zijn de wetenschap, dat de poort waarop in groote gouden letters geschilderd staat: weten, verbergt groote ònwetendheid.

En een hevig verlangen zal in U zijn naar den tijd, toen ge zóó zeker voortschreedt en zoo vast wist te hebben: De waarheid.

Mevr. G.C.V.D. HORST - V. DOORN.

Utrecht 2 Febr.

Schoonheid.

'k Heb schoonheid gedronken met dorstige lippen,
Den beker gevuld tot den rand,
Uit wateren, - bruisend, met schuimende koppen -
Van 't sagen en wonderen-land.

Ik heb haar gedronken met dorstende ziele,
Met gloeiend verlangen naar haar,
Die honger zou stillen en dorst mij zou lesschen
Aan wellen zoo helder en klaar.

En... 'k heb haar gedronken met jub'lende ziele,
Gelaafd en gesterkt me aan een bron,
Die nooit zal verzanden, die nooit zal verdrogen,
O, dat ik beschrijven haar kon:

De schoonheid van wondere, zomersche dagen,
Waar immer de zon over scheen;
Van heldere nachten, waarin slechts hèèl even
De dagvorstin zeeg'nend verdween.

De schoonheid, waarmee zij in 't vlammende. Westen

In goudglans ter kimme zich neeg,
In stralenden luister en heilige stilte,
Waarin zelfs de nachtegaal zweeg.

De schoonheid, waarmee ze de gletschers in 't Oosten
Doorgloeide van purper en goud,
En vòòr ze ging scheiden, betoov'rend verlichtte
Héél even het donkere woud.

De rotsen en klippen in donzen gewaden
Van sneeuw, als de paar'len zoo rein,
De berken, met stammen als eiken en beuken,
Héél wit langs het diepe ravijn.

De woedende golven in kokende branding,
De rust, als de storm was geluwd,
Het ranke gevaarte, de baren doorklievend,
Van zilveren meeuwen omstuwd.

De vriend'lijke dorpen aan heerlijke kusten,
De hutjes verspreid overal,
De vruchtbare akkers, de groenende weiden,
De schoonheid van berg en van dal!

De reebruine paardjes, met klinkende klokken,
Als reeën zoo tenger van bouw,
Aan hellingen grazend van meren en fjorden
En stroomen heel schitterend blauw.

Een jubel ten leven, de schepping alomme,
Geweldig van macht en van kracht,
Héél innig van wijding en teedere stemming,
Verblindend van luister en pracht.

Bezielende schoonheid, gezang zonder woorden,
Met wondervol troostenden klank,
In heilige stilte, o Schepper dier Schoonheid,
Voor eeuwig, voor eeuwig mijn dank.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Nachtvorst en Lente-gloren.

Ach, over mooie levens-bloemen
Ging koud de nachtvorst heen,
En uitgebluscht werd menig lichtje,
Dat eens zoo stralend scheen.

Er vloeien zooveel stille tranen
Van nameloos verdriet,
De ziele-tranen, wreed en bitter,
Die geen op aarde ziet.

O, er is droefheid in de wereld
En angst en rouw en pijn;
De menschenziel, verkleumd en eenzaam,
Snakt naar wat zonneschijn.

Wanneer zal d' eeuw'ge lente gloren,
Dat elk des Troosters stem wil hooren
En ook getroost wil zijn

Door hem, die juist in smart en lijden,
Omhoog ons voert en zacht wil leiden
Naar licht en zonneschijn?

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Menton.

Lieve lezers, vergeef mij, dat ik ditmaal den roman achterwege laat. Mijn pen is niet in staat op dit oogenblik iets anders te zeggen tot U, dan de blijdschap, die ik van middag heb doorleefd bij 't weerzien van mijn geliefd Cap-Martin.

Daar zijn van die momenten in je leven, waarin je voelt, dat ze je als van God gegeven zijn, als iets héél-moois, héél-lieflijks, waarvan de herinnering je bijblijft voor je heele leven.

Ik bedoel die momenten, die je meeleeft met een wondervolle natuur.

Nietwaar, gij herinnert het U nog, hoe ik U, in mijn dagboekbladen en herinneringen, heb verteld van mijn kamertje op ons Buiten in Assen, waarvan het uitzicht, over 't veld heen, werd begrensd door een groote fabriek.

En hoe, voor mij, in mijn kinderverbeelding, achter die fabriek als het ware begon de wereld, de wijde, wijde wereld, die ik mij zoo wonderbaar-mooi dacht, en zoo weinig kans had, zooals mijn toekomst toen zich liet aanzien, ooit te zullen leeren kennen.

Langs welke wonderbare wegen, op hoe hooge zeeën, langs hoe vele afgronden, en door hoe menige donkere vallei, heeft mij mijn weg sinds gevoerd! Ik *heb* de wereld leeren kennen. Op zoo andere wijze als ik 't toen ooit had kunnen droomen. Door tranen heen en door leed!

Maar, ik zou 't niet willen missen, voor niets ter wereld, alles wat mij is weervaren, indien ik daarvoor óók moest missen de herinnering aan de wonderbare heerlijke

reizen, die ik heb gemaakt, aan de kennis met de veelzijdigheid der schepping, die ik daardoor heb verkregen.

En, van alles wat ik tot hiertoe zag, is niets dat mij meer aan den hemel herinnert, - laat ik liever zeggen voor mij zoozeer predikt 't bestaan van een hemel - omdat het zoo ongelooflijk schoon is - als dat plekje, waar het grootst mogelijke mondaine gedoe, van auto's en opgeschikte oude gekkinnen, en met kostbaarheden van bont en juweelen en toiletten behangen demi-mondaines, en afgeleefde mode-grijsaards, die nog maar steeds hunne uitgeleefde begeerten willen dienen, zich huwt aan de reinste, de meest ideale schoonheid der natuur: Cap-Martin.

Ik geef u Oost- en West-Indië, en Napels, en zelfs Capri, met de tooverachtig-heerlijk-mooie blauwe grot, ik geef U al de heerlijkheden van Zwitserland, zelfs van het nooit volprezen Engadin, cadeau voor de geheimzinnige bekoring van het bovenaardsche licht over Menton, als gij staat op de Cap, als gij de zee, in hare rustige vredigheid spiegelglad, ziet wegblauwen tegen de rotsen, de tinten wegnevelend naar omhoog in een wonderbare samenspiegeling van rose en goud en groene plekken en witte stippen, terwijl Menton, Ventimiglia, verderop Bordighera, zich baden in de zon.

Neen, verwacht niet van mij, dat ik ook maar beproef U zoo iets bovenaards met woorden te willen weergeven. Ik heb altijd een intensen hekel aan de zoogenaamde artisten, die met allerlei gezochte woord-aaneen-rijgingen probeeren je zoo'n stuk, niet te beschrijven alleen maar te *voelen* natuur, uit te ratelen, als een soort van kunststukje van hun pen. Voor mij is dat heiligschennis. De natuur moet je *voelen.* Elke uitbeelding ervan, met woorden, of met het penseel, blijft maar prulwerk voor wie de werkelijkheid mocht aanschouwen. - En daarom, omdat ik de Cap *voel* als geen ander stuk natuur ter wereld, daarom heb ik haar zoo lief, zoo lief, dat zij mij heel stil doet worden van een onbeschijf'lijk dankgevoel daar opnieuw te mogen zijn, te mogen aanschouwen opnieuw

dat licht, te mogen inademen dien geur van bosch en bloemen, te mogen zijn héél dicht bij het Onzienlijke.

Want, dat ben je daar. - Op de Pointe du Cap, waar het tea-room-gewirwar is van de tea-rooms van 't Cap-hôtel, daar stuit je telkens de weerzinwekkende banaliteit van 't menschdom om je heen, met hun akelige leutergesprekken over geld en wijn en eten en drinken. Maar op de Cap-zelf kan je alléén zijn. Heel dicht bij dat mondaine gedoe reeds, waar 't monument staat van de arme Keizerin Elisabeth van Oostenrijk, ook eene die op de Cap zoo graag toefde, en na wier dood men daarom heeft opgericht die hulde aan hare nagedachtenis. Het inschrift van dat monument eindigt met twee regels, die mij daar, op de Cap, altijd weer opnieuw treffen, als een belofte bijna:

> Et nous vous reverrons au Séjour radieux,
> Car nous ne croyons pas aux éternels adieux.

Zie, er zijn zooveel momenten in je leven waarin je, vervuld van walg en afschuw om de gemeenheid en leugen en wreedheid en ellende om je heen, die God toelaat, tot je zelve zegt: Er kan geen God zijn. Onmogelijk. Ik zelve ten minste heb vele zulke momenten gekend in mijn leven.

Maar dan! - Als ik op de Cap ben word ik weer geloovig. Als ik die regels lees op dat monument, komen mij de tranen in de oogen, denk ik met heimwee aan hem, met wien ik den allereersten keer in mijn leven, vele, vele jaren geleden, de Riviera zag, die mij is voorgegaan zoo lang al. En ik zie naar dat wonderbare, dat bovenaardsche licht, dat overstroomt alles, de kusten, de rotsen, de zee, de vuile oude huizen ginds in Menton evengoed als de lieflijke villa's in hunne omlijsting van bloemenweelde. En ik denk aan zijn gesprekken met mij, waarin dat verlangen naar licht, die blijde zekerheid dat in de Eeuwigheid nooit meer duisternis is of zal zijn, altijd terugkwam als een leitmotiv. Die haat tegen de duisternis, die liefde voor 't licht, heb ik van, hem overgenomen. Ik ben bang voor den schemer; ik vind de zoogenaamde vertrouwelijkheid ervan griezelig en weemoedig, en de donkerheid haat ik, haat ik positief, als een zinnebeeld van het graf. Als iemand van mijn bekenden sterft, treft mij dat oogenblik zelf veel minder, dan zijn begraven worden, zijn worden weggebracht in die nauwe kist, naar dat plekje ginds, waar ze hem bedelven met zwarte aarde, wegstoppen in de verborgenheid, waarin geen zonnestraal meer doordringt. Sterven is een raadsel, dat ik kalm kan afwachten. Begraven-worden echter doet mij huiveren als een vreeslijk vooruitzicht. En ik herinner mij nog altijd dien prachtigen zomerschen dag waarop iemand, weinig jaren ouder dan ik-zelve, en die volstrekt niet vermoedde haar ter dood veroordeeld zijn, zoodat ik haar steeds hoorde spreken over hare genezing straks, haar naar buiten willen gaan dan, eindelijk werd naar het graf gebracht. Terwijl buiten de zon zoo heerlijk lichtte, de vogels zongen, de bloemen bloeiden, alles licht was, licht. Nooit heb ik meer gevoeld 't geluk van mogen leven-nog, dan in mijn innig medelijden toen met haar, die al dat licht nooit weer zou zien, nooit weer.

Maar het licht over de Riviera-kusten is zoo anders nog, zoo bovenaards; zooals het heden, toen ik op de Cap was, alles overtintte, zooals ik het elke maal, in de vijf seizoenen die ik Menton ken, heb zien stralen, is het als een boodschap uit een andere wereld, die je toeroept: Er is een wederzien, er is een hemel, er is een voortbestaan. Deze schoonheid kan geen ‘toeval’ zijn; zij is een gave Gods.

- - - O hoe ver-af, hoe onbeschrijfelijk ver-af, lijkt je dan alle aardsche gedoe, alle aardsche gekruip om eer en aanzien, alle aardsche gekibbel en geharrewar.

Ik herhaal, er zijn momenten in je leven, waaraan je de herinnering meeneemt voor altijd, als een kostelijk, nooit weer van je af te nemen bezit.

Zoo'n moment heb ik gisteren gekend.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Het Nestje van onze lieve Heer door G. van Hulzen. (Uitgever Scheltens en Giltay, Amsterdam).

Een slecht-gekozen, onsympathiek-aandoende titel is zoo menigmaal een nadeel voor den verkoop van een boek, omdat de kooper daardoor wordt afgestooten, een geheel verkeerden indruk krijgt van den inhoud!

't Onlangs verschenen: *Het Nestje van onze lieve Heer*, van den bekenden G. van Hulzen, is wel 'n bewijs te méér voor deze mijn stelling. Ware 't niet om den naam van den auteur, ik ten minste zou er niet aan getwijfeld hebben hier te doen te zullen krijgen met een of ander godsdienstig verhaaltje. 't Klinkt namelijk

zoo zoetelijk-lievig, zoo leelijk-gewild-quasi-stichtelijk: ‘'t Nestje van onze lieve Heer.’ De woorden passen absoluut niet bij elkaar: ‘'t nestje’ en ‘onze lieve Heer.’ Maar weet ge wat de auteur daarmee bedoelt? Wat anders dan Montreux, dan 't Fransch-Zwitserland, waarover hij zoo graag bazelt! Ja, heusch, *bazelen* is hier het rechte woord. Want, is het niet treurig dat iemand, die overigens niet van talent is ontbloot, niet anders kan, schijnt het, dan de meest kleurlooze, burgerlijk-eentonige verhaaltjes opdisschen, van 't meest onbeduidend hôtel-leven dat men zich kán voorstellen? 't Bevattings-en begrips-vermogen van dezen ex-kunstenaar schijnt zich niet verder meer te kunnen uitstrekken, dan tot den omgang met 'n paar oue juffers en zieke meneertjes, in hotels van den vierden rang, over wien hij zijn opmerkingjes neerschrijft, die hij beluistert in hun onbeduidende wauwel-gesprekken, en die hem doen vergeten al het grootsche, mooie, rijke, veelzijdige van het groote wonderleven rondom hem!

Dat is al begonnen met zijn indertijd door mij eveneens ook uitvoerig besproken roman, spelend ik meen in Beatenberg, van welken roman: *Het nestje van onze lieve Heer* eigenlijk een herkauwing is, naar den inhoud beschouwd. Maar toch, in dien vroegeren roman voelde je nog hoe de auteur stond tegen over een hem nieuwe, vreemde, hem onverweldigende wereld, die hem pakte, hem iets nieuws had te zeggen, hem ontwikkelde. Zeker, ook toen reeds scheen hij met geen anderen te verkeeren dan met burgermenschjes en zieken, in kleine suffe pensiongelegenheden, waardoor hem blijkbaar den vrijen onbevangen kijk op het grootereis-leven, - zooals b.v. Couperus dien heeft, - vreemd bleef, maar, wat toen tenminste in hem trof als iets heel sympathieks, als iets dat verried den kunstenaar, dat was zijn in zich opnemen van de wondere grootsche Zwitsersche natuur, zijn die weten na te voelen, in zich hebben verwerkt als iets dat hem blijkbaar was vertrouwd en dierbaar geworden. In zijn later-uitgekomen, in Montreux spelend verhaal over een kantwerk-school-bezitster - geloof ik - uit Amsterdam, was reeds geen spoor meer te vinden van dat met de natuur meeleven, en haar navoelen. We kregen toen enkel wat geleuter en gezeur over skiën en luges, enz. te hooren, zooals zelfs iemand die nooit in Montreux is geweest 't wel kan afschrijven uit 't eerste 't beste reis-gidsje. En nu eerst in het insgelijks in Montreux spelend: *Nestje van onze lieve Heer!* Van de winter-schoonheid op Les Avants en Caux, waar de hoofdpersonen uit het geschiedenisje een heelen dag doorbrengen, waar ge u zoo jong en zoo krachtig voelt, te midden van die schitterende zon op die blanke sneeuw, geeft de auteur u, op een enkele pagina, 'n opsomming van 't meest triviale sport-geleuter - en dàt is al! En het Kerstfeest in het pension-hôtel weet hij niet anders te beschrijven, dan met de schooljongens-opstel-mededeeling, dat de gerechten ‘vorstelijk’ waren, en de avond ‘heel prettig’ verliep. Nergens iets van kleur of stijl of oorspronkelijkheid! Je voelt het op de meest nadrukkelijke wijze dat deze man, die - ik heb dat in zijn eerste boeken geconstateerd, - toonde 'n ziel te hebben, een kunstenaarsoog, geheel en al is bedorven door de trivialiteit zijner reis-omgeving en reis-sleur, waaruit hij zich blijkbaar niet vermag los te rukken. Voor hem is het verblijf in Zwitserland voelbaar niets anders dan het 'n ziekerig bestaan voortzeulen, in een pension van vijf à zes francs, daar kletsen met de in zulke gelegenheden allesbehalve interessante gasten, - meestal dames en zieken, - en er studietjes maken op de er zich afspelende amourettetjes van dat quasi lief-onschuldig onverkwikkelijk soort, waartoe zich hier, in zulke bescheiden omgeving, gewoonlijk alle omgang bepaalt. *Het Nestje van onze*

lieve Heer - tusschen twee haakjes zij hier gezegd, dat niet ik, maar de *auteur* zich schuldig maakt aan dit negeeren van den naamval, - tracht zijn gebrek aan inhoud te vergoeden door 'n gewilde woorden-keuze, die echter ontaardt in den meest-in-het-oog vallenden wansmaak. Zoo wordt er b.v. gesproken van een hôtelbediende die kwam ‘aanstrijken.’ Ik heb wel gehoord van een zwaluw die aanstrijkt, maar op een mensch-beweging dit woord te gaan toepassen is gewild-aanstellerig-leelijk. Van dergelijke mislukte pogingen om het verhaal een tintje van apartigheid te geven wemelt het, óók in de natuurbeschrijvingen, voor zoover die er in voorkomen; maar die quasi-apartigheid kan niet redden het akelig-banale geheel waarmee we te doen hebben; gelijk ik reeds zeide, een herkauwing van dat in Beatenberg spelende vroegere grootere verhaal, minus al de kleurrijke details van natuur- en karakter-beschrijving, die dezen vroegeren roman leesbaar, ja boeiend zelfs maakten, Immers, ook daar gold het een afgelegen bekrompen pension-leven, waarin twee jonge menschen, hij een Hollander, zij een Russin, elkaar ontmoetten, met elkaar wat onschuldige

avontuurtjes beleefden, dan weer uiteengingen. Alleen, daar redde de schildering van de details den eigenlijken inhoud. Hier daarentegen, in het onderhavige geval, zijn die details-zelf onbeduidend, slecht uitgewerkt, grof, nietszeggend. Hier ook geldt het een jong meisje en een jongen man, die elkaar in een pension - ditmaal in Montreux - ontmoeten. Voor de variatie is thans zij de Hollandsche, hij de Rus. En ook hier worden de gezamenlijke wandelingen en onderlinge gesprekken van die twee beschreven, en het geleuter en geklets dientengevolge van de overige hôtel-gasten; en ook hier gaat 't geschiedenisje uit als een nachtkaars, door een elkaar goedsmoeds verlaten in den trein, om ieder hun eigen weg te gaan verder.

En toch - had juist dit verhaal zoo goed *kunnen* zijn, beloofde het in zijn aanvang iets van 'n nieuw, nog weinig behandeld gegeven! Ik bedoel, waar de auteur de verhouding schildert tusschen Annie Revers en Henri van Maelen, haar neef-dokter, de ongetrouwde medicus die haar, als familielid, voor niets behandelt, met de dubbele familiariteit van het tegelijk haar bloedverwant en haar arts zijn, zonder er zich om te bekommeren, dat hij haar - juist door die intieme dokters-verhouding - een teederder gevoel inboezemt dan voor haar goed is, dat wel aardig vindend zelfs; hij heeft immers zooveel dames-patiënten, die hem ‘aanbidden’. - Zie, toen ik die ontleding las van Annies heimelijke gevoelens voor den medicus, van de cynische levensopvatting ook van den jongen arts, die 't veel voordeeliger vindt zijn praktijk te bevorderen juist door het als ongetrouwd man coquetteeren met de op hem verliefd-wordende jonge meisjes, inplaats van zich de handen te willen binden door 'n zorgen van allerleiaard brengend vroegtijdig huwelijk, toen hoopte ik dat ik den Van Hulzen van een veel vroegeren tijd zou terugvinden, in staat ons hier een fijne karakter-studie te geven, ons te schilderen, met scherp waarnemings-vermogen, een dagelijks-voorkomend, maar nog slechts weinig in boeken uitgeteekend gevaar, dat namelijk van de stille liefde van de jonge meisje-patiente tot den arts - gehuwd of ongehuwd doet er misschien niet eens veel toe of af, waar het wezenlijke liefde harerzijds geldt -, den arts met wien haar lijdende toestand haar in dagelijksche hoogst intieme aanraking brengt, van voortdurend hem alles tot zelfs het aller-geheimste moeten opbiechten, van hem verwachtend haar heil, haar troost, haar lichamelijke-, maar, in 99 van 100 gevallen, óók haar zielsgenezing.

Indien Van Hulzen zich hier de moeite had willen geven, - inplaats van een vod te maken over Montreux - een degelijken roman te scheppen, hij had m.i. van dit onderwerp ontzettend véél kunnen maken, met zeer ware en zeer aandoenlijke woorden kunnen uitteekenen het stille lijden van zoo'n zwak, tot vroeg sterven veroordeeld, echt vrouwelijk meisje als Annie Revers, waar zij dagelijks wordt verzorgd, behandeld, lief toegesproken, door een in den grond niets om haar gevenden, mondainen mode-arts, voor wien al die lief-en-mooi-doenerij tegen haar maar beroepswerk is, terwijl het voor haar beteekent den hoogsten levensernst.

Helaas, 't zij onmacht, 't zij gebrek aan willen, Van Hulzen heeft in elk geval dit mooie gegeven ongebruikt ter zijde geworpen, heeft, in een onmogelijk gedacht en geheel tegen alle levenswaarheid instrijdend gesprek tusschen Annie en den dokter, dit teere zachte jonge meisje haar geneesheer inééns ruwweg laten aanvallen over zijn haar-een-valsche-hoop-durven-inboezemen; door welk gesprek - een van de onnoozelste vindingen, die ik sinds lang in een boek ben tegengekomen - natuurlijk alle kans op wezenlijk realisme, in het schilderen der aparte verhouding, voor goed verdwijnt! Even onbeholpen als Annie hier inééns héél grove dingen zegt, die geen

grond of reden van bestaan hebben en die daarom geen enkel normaal jong meisje ooit zeggen zou, even onbeholpen en onhandig klinken Henri's zelfverdedigende antwoorden, waartoe in de werkelijkheid van het leven geen enkele dokter zich zou verwaardigen. Integendeel, de man zou zijn hoed nemen en zeggen: ‘Ik groet je, geëxalteerde juffrouw,’ - en hij zou gelijk hebben ook!

Hiermede is de periode der verliefdheid op den dokter-neef afgeloopen, en dan volgt het verblijf in Montreux, en de flirtation met den Rus, met wien de gesprekken uitmunten door de meest mogelijke banaliteit. Je voelt voortdurend hoe, achter dien Rus, die de nieuwelinge Annie Revers inlichtingen geeft, staat de auteur zelf, de Hollander Gr. van Hulzen, den lezers onderwijzend, over luges, en over hótel-gewoontetjes, en over wintersport; (blijkbaar in het eenigszins naïef vermoeden, dat hij hiermede, door zulke banaliteiten op te disschen, bekend uit iederen Baedeker, iets geheel nieuws vertelt).

De eenige, die eenigzins levenswaar aandoet temidden van al die oppervlakkig daarheen geworpen menschen, is de oude mevrouw

Walrooy, Annies tante. In haar teekening voel je althans eenig ernstig pogen om 'n wezenlijk van het leven afgeziene persoon te schilderen, een zich zelf heel voortreffelijk vindende egoïste bekrompene oude dame, vorstinnetje spelend in het haar naar de oogen ziende pensionnetje, haar op haar kosten daar levend nichtje de afhankelijkheid steeds doende voelen, trotsch op haar onwrikbaar fatsoen, zonder eenig begrip van iets anders dan Hollandsche degelijkheid, belust op schandaalpraatjes, maar laag neerziend op een vrouw, die haar 'verdacht' schijnt, enkel omdat ze zich wat opzichtig kleedt, en wufte manieren er op nahoudt!

Neven deze figuur van mevrouw van Walrooy doet ook die van Madeleine, het jonge meisje dat, zich quasi-onschuldig voordoende, belust is op allerlei dubbelzinnige praatjes en dito toespelingen, wèl echt aan! In zulke trekjes toont de schrijver, dat hij beter kan, ook nu nog, even als hij weleer beter kon! Laat hij een voorbeeld nemen aan Couperus, aan Marcellus Emants ook -, van wien ik mij een in Luzern spelenden roman herinner, - alvorens hij zich opnieuw begeeft op het bij hem zoo akelig eentonig geworden terrein van reis-leven. 't Hollandsch-burgerlijke, dat er bij sommige menschen, ook al komen ze achter in Afrika terecht, nóóit afgaat, zit er duimen-dik op bij dezen auteur die, zelfs waar het zijn eigen vaderland geldt, zulke énorme domheden begaat, van b.v. een modedokter voor te stellen, als hij dokters-visites maakt, 'worstelend tegen den wind met z'n parapluie, om een trammetje te pakken,' alsof niet elke hedendaagsche dokter, die ook maar éénigszins wil meedoen, zich vóór alles 'n rijtuig voor z'n visites aanschaft! Met diezelfde bekrompenheid van blik teekent Van Hulzen óók zijn Montreux-hotel-gasten, 't b.v. iets heel bijzonders vindend blijkbaar, dat mevrouw Van Walrooy een 'gave' zijden japon draagt, en de gerechten van een hótel-feestdisch 'vorstelijk' noemend. Etc., etc.

Laat ik er ten slotte nog bij vertellen, dat een gek-beschreven 'droom' van Annie, die precies uitkomt, en een vreemd natuur-gezicht te Montreux, waaruit mevrouw Van Walrooy, - terecht gelijk later blijkt, - zich zelve den dood van haar broer voorspelt, schijnen te moeten dienen om een griezelig-spiritistisch tintje aan 't boek te geven. En daarmee heb ik er zoo wat alles van gezegd wat er van te zeggen valt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. *Geachte Redactrice.*

Het door Alpha besproken onderwerp: Christelijke Godsdienst, Protestantsche Godsdienst, Godsdienstig is noodig, is dunkt mij van te veel belang om het stilzwijgend voorbij te gaan. Gaarne zou ik mijne opmerkingen hieromtrent ten beste geven.

Alpha bespreekt eerst de Christelijke Godsdienst en karakteriseert die in een paar Nieuw-Testamentische geboden om daaruit te concludeeren dat die geboden geen strijd noch verdeeldheid toelaten. En volkomen terecht! Echter is daarmee nog volstrekt niet aangetoond dat er geen verschillende godsdienstige secten behooren te bestaan; immers staan die secten lang niet altijd vijandig tegen elkaar over. Verschillende opvattingen van het Godsbegrip van den persoon van Jezus en van de godsdienstige dogmata leiden toch tot het sectewezen, met hun eigen kerken en eigen

Evangelie-verkondiging. Ieder toch kan zeer goed op zijne manier die geboden betrachten. Zoodra men echter elkaar gaat verdoemen is het gedaan met het houden van het gebod: 'Hebt uwen naaste lief als u zelven!'

Het betoog van Alpha lijkt mij te hinken op twee gedachten. A. zegt aan het begin: 'Alle Christenen behoorden slechts ééne secte te vormen.' Aan het slot echter spreekt A. eerst van een bond van vrijzinnigen en daarna van een nog schooner doel: Alle Protestanten belijdende één Godsdienst. Wat is eigenlijk Alpha's gedachte? *Alle* Christenen (dus ook de Roomsch Katholieken) òf slechts alleen de *Protestanten* tot ééne secte vereenigen? Het is mij uit zijn betoog niet recht duidelijk geworden. Voor de verheffing van het zedelijk peil der menschen, zou dunkt mij het wegvallen van alle sectewezen niet dan zeer nuttig kunnen zijn.

Dan stelt A. de vraag of vrijzinnigheid niet leidt tot volkomen ongeloof; hij beweert dat zulks in de praktijk het geval is. Hier spreekt A. onwaarheid.

De vrijzinnige godsdienstige richting staat wel degelijk op een vasten grondslag: het geloof aan God, de blijde boodschap ons door Jezus gebracht. Echter breekt het Modernisme met de dogma's van den drie-eenigen God, de goddelijkheid van Christus, de zondeval van Adam, de Schrift als Gods woord. Dat wil niet zeggen, breken met God en Zijn Gebod. Het geloof aan God zooals Hij ons door Jezus zoo schoon geopenbaard is in het Onze Vader, dat is het beginsel van het Modernisme. Zij zijn echter wars van alle dogmatische bespiegelingen, welke met recht menschelijk maakwerk kunnen genoemd worden.

Neen, ik voel me gedwongen het Modernisme te verdedigen als A. ervan spreekt zooals hij doet, n.l. op een onware manier. Hij beweert achtereenvolgens dingen als: in moderne streken staan de dominees des Zondags voor stoelen en banken te preeken; het ambt van dominee nadert soms het paskwillige; zij doen geen huisbezoek,

geen ziekenbezoek, welke alle naar de ervaring mij geleerd heeft onwaar zijn. Neem eens de moeite Alpha, op een Zondag ter kerk te gaan in de Vrije Gemeente te Amsterdam (welke U niet zult kunnen beweren van niet te zijn ultra-modern) en ge zult zien dat op al de stoelen en banken nog menschen zitten. Het feit dat U ter oore komt, kwam mij wel wat apocrief voor; ik zou, ware het mij gedaan, bij dat verhaal zeker indachtig zijn geworden aan het spreekwoord: Van hooren zeggen, liegt men het meest!

En als U een spreker iets hoort verkondigen onverschillig op welk terrein, denkt U dan direct: 'Zou hij het zelf wel gelooven?'

Neen nietwaar, ge veronderstelt toch niet dat ieder die wat te zeggen heeft, U iets wijs maakt? Waarom dan wel zoo gedacht van den predikant? Omdat hij misschien naar Uw zin met te weinig gloed van overtuiging heeft gesproken? Maar ge weet immers dat er ook onder predikanten zijn die de gave van het woord niet onverdeeld bezitten. Het preeken is wel degelijk, behalve de overtuiging welke spreekt uit het gesprokene, een kwestie van smaak. Gij kunt er U van verzekerd houden dat zeer dikwijls juist dit de hoofdgrief is, die de menschen doen besluiten niet ter kerk te gaan bij zulke dominees, omdat hunne preeken óf literarisch van eene waarde gelijk nul zijn óf religieus te weinig doorgedacht.

Modern en atheïstisch zijn twee begrippen die ge totaal door elkander haalt. Een modern godsdienstig mensch spot niet met godsdienst; dat is slechts het werk van den atheist.

In godsdienstige streken komen vechtpartijen en dronkenschap minder voor zegt ge, bewijst U de ervaring. En wat dunkt U van het Zuiden, het Katholieke (godsdienstige) deel van ons land? Onze dagbladen vermelden U onder de nieuwtjes-rubriek ettelijke vechtpartijen en bacchanaliën uit dat deel, ja ik meen zelfs dat daar de meeste moorden geschieden.

Echter hoop ik niet dat ge den indruk krijgt alsof ik het absoluut oneens ben met wat ge zegt. Dat zij verre!

Godsdienst is beslist noodig voor de menschen zegt ge. Ik zou het liever aldus uitdrukken: Godsdienst is voor het geheel der menschheid een zegen, waarmee ik volstrekt niet ontken dat er godsdienstlooze menschen kunnen zijn, die zedelijk hoog staan en in tegenspraak met Jezaia's: 'De goddeloozen hebben geen vrede', zou ik zeggen: De goddeloozen kunnen wel degelijk vrede hebben!

Maar het is goed dat wij eens per week ons trachten bewust te worden van Gods liefde voor alle menschen; dat wij luisteren naar de woorden van den predikant, woorden komend uit een religieus gemoed en gesproken tot godsdienstige menschen. Zeker daarvoor zijn er voorgangers noodig ter vertolking van de gevoelens van een godsdienstig gemoed en opdat gesterkt worden in hun geloof, zij, die de raadselen des levens zouden te machtig worden.

Uw slotwensch wil ik in deze woorden tot de mijne maken: Dat het godsdienstig bewustzijn meer en meer moge worden opgewekt bij alle menschen zoodat zij één stap nader komen tot het schoone doel: *Alle* menschen belijdende één Godsdienst, den godsdienst, ons gepredikt in het Evangelie van Jezus den Nazarener.

HOMO.

II. *Geachte Redactrice.*

Met instemming maar tevens verwondering las ik de beschouwing van den Heer Schippèrus over de doodstraf. Genoemde Heer toch kan uit velerlei geschriften van bekende mannen weten dat de Bijbel niet maar is een wetboek dat kant en klaar door God als het ware uit den hemel der menschheid voor de voeten geworpen is, maar dat de Bijbel is een verzameling van verschilllende geschriften op zeer verschillende tijden door uiterst verschillende personen geschreven, deels in Hebreewsch deels in Grieksch, zoodat ook de vertalingen verschillen. Deze zoo uiteenloopende geschriften zijn eerst lang daarna bij meerderheid van menschelijke stemmen, dat is dus door menschelijke willekeur, in één band tot één boek (biblos, biblia) vereenigd, dan men dan Gods woord noemt.

Daardoor spreekt het dan vanzelf, dat zulk een boek - zoo geheel verschillend van den Koran der Mohammedanen, waaraan slechts één mensch gewerkt heeft - zichzelf herhaaldelijk tegenspreken moet en dat het tevens het tuighuis geworden is van waaruit ieder met eigen wapenen voor den dag kan komen. De oud-Hoogleeraar der Vrije Universiteit Jhr. Lohman heeft nog niet lang geleden in de Tweede Kamer gezegd, dat niet alleen de ongeloovigen, maar ook de geloovigen het Bijbelwoord naar eigen opvatting interpreteeren.

Zoolang dus niet het Christendom maar het Bijbeldom de lakens uit blijft deelen zal de eene Christen, aan de hand van Jezus, slechts walging kunnen gevoelen voor de doodstraf, terwijl andere Sectegenooten (inzonderheid leden der kerken A, B, C, enz.) haar integendeel als Gods hoogste gerechtigheid blijven waardeeren; tenminste voor zooverre zij niet op henzelf toegepast wordt.

De Heer S. kan ook weten dat het Grieksche woord logos velerlei beteekenis heeft, dat dus Johannes 1 vers 1: In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God en het Woord was God' beter vertaald wordt door: 'In den beginne was de Rede en de Rede was bij God, en de Rede was God.' - Godzelf is dus de Rede en de Rede is God; tusschen God en Rede is alzoo geen antithese bestaanbaar. Wie tegen de Rede zondigt, zondigt tegen God en wie nu eens aanneemt dat tweemaal twee gelijk twee en dan weer dat tweemaal twee gelijk één is, zal spoedig bedrogen uitkomen. Daarom zal alleen de *onredelijke* mensch kunnen gelooven dat Jehovah, dat is God, de doodstraf als hoogste rechtsvorm eischt en dat Jezus, dat is evenzeer God, onder gelijke omstandigheden tenminste zeventig maal zeven zevenmaal genade voor recht zou doen gelden.

Het al of niet rechtmatige van de doodstraf zal dus niet uit den Bijbel, maar uit andere gegevens afgeleid dienen te worden.

Hoogachtend, Uw abonné
P. VAN BEUZEKOM.

Freddie (Historisch.)
door Annie de Graaff.

‘**M**oeder, Jan Maas vraagt of ik een klein foxje mag hebben. Ze hebben er thuis een dat ze willen weg doen’, riep de tienjarige Wim die opgewonden de huiskamer kwam binnen stormen.

Een teleurgestelde uitdrukking verscheen op het jongensgezicht toen het antwoord ontkennend luidde. Het leven was al zoo druk met zoo'n kleinen bengel van drie jaar, dat moeder er tegen opzag om nu ook nog een baby-foxje in huis te krijgen.

Het antwoord werd op school aan Jan Maas overgebracht, die zei dat het hem speet want dat het zoo'n moppig diertje was.

Een paar dagen later vertelde Jan aan Wim dat als ze over twee dagen geen thuis voor het foxje hadden gevonden, het zou worden verdronken. Een schok voer door den jongen heen. De tranen sprongen hem in de oogen. Hoe was het mogelijk dat Jan dit zoo onverschilig kon vertellen alsof hij een doodgewoon nieuwtje mededeelde! Met zijn levendige verbeelding stelde Wim zich den doodstrijd voor van het arme diertje, dat wanhopige pogingen deed om uit het water te komen waarin wreede menschenhanden hem hadden geworpen. Dien ganschen middag kon hij zijn gedachten niet bij zijn werk houden. De woorden van den onderwijzer drongen als heel uit de verte tot hem door. Hij wist ternauwernood wat om hem heen voorviel; al maar zag hij het spartelende foxje in het water dat hoe langer hoe zwakker tegenstand bood, tot... tot....

Eindelijk ging de bel. Wim greep zijn boeken en rende naar huis. Een woeste ruk aan de schel, dan stormt hij de huiskamer binnen...

‘Moeder’, roept hij hijgend en trillend van zenuwachtige spanning, ‘als ze geen thuis voor het foxje vinden wordt het verdronken... Als u een moord op uw geweten heeft, dan is het uw eigen schuld...’

Moeder begreep wel hoe onpaedagogisch en onmenschkundig het zou zijn om het verzoek van haar jongen met zijn medelijdend hart botweg te weigeren.

Ze trok haar robbedoes naar zich toe die zenuwachtig begon te snikken, en beloofde 's middags het foxje met hem te gaan zien. Een blijde glans verhelderde het open jongensgezicht. Even sloeg hij den arm om zijn moeder heen om haar een kus te geven; toen rende hij weg om het goede nieuws aan ieder te verkondigen, aan den ouderen broer en kleinen Hannie, in de keuken, aan den tuinman, ieder moest het groote gewichtige nieuws vernemen...

's Middags trokken beiden er op uit naar de woning van Jan Maas. In de serre stond de mand met de oude fox en baby, een allerliefst spierwit hondje met een grappige zwarte vlek over het eene oog.

Onmiddellijk lag Wim geknield bij de mand en streelde hij in verrukking over het kleine kopje. Dat snoezige diertje zou dus heusch van *hem* zijn! Zijn hart vloeide over van geluk. Foxje zou niet worden verdronken!

Het hondje was nu nog te klein om van de moeder te worden afgenomen. Een week ongeveer moest Wim geduld oefenen; toen kwam de boodschap dat het beestje kon gehaald, en even later trok de jongen weg met een mandje en dekentje om met een van blijdschap stralend gelaat zijn foxje in ontvangst te nemen, dat ‘Freddie’ door hem werd gedoopt.

Freddie kon met Julius Caesar zeggen: *Vedi, vini*, *vici*, want iedereen werd bekoord door het aardige kleine diertje dat zoo vroolijk en blijmoedig door het leven huppelde en zoo schalksch keek uit de slimme donkere oogjes.

Het hondje groeide voorspoedig op. Weldra was Freddie de lieveling van het huis. Met het kleine broertje was hij dikke maatjes, hoewel dat stoeien over het grasveld hem somtijds pijn deed, als het dikke kereltje in aanraking kwam met de fijne pootjes. Als moeder door huis liep tippelde Freddie als page mede. Een punt van den rok hield hij luchtig tusschen de kleine tandjes, alsof hij de vrouw des huizes hulde wilde bewijzen. Dezelfde eer viel te beurt aan de goede vriendinnen die dikwijls in huis verschenen. Freddie sprong hun vroolijk tegemoet als hij hen in de verte zag aankomen en ook bij hen vervulde hij zijn rol van page.

Foxje was de lieveling van allen maar Wim en Foxje waren één. Er lag iets aandoenlijks in de liefde van het hondje voor zijn jeugdigen meester. Het was of het bij instinct begreep dat die de redder was van zijn jonge leven. Als Wim naar school ging stond Freddie op de achterpootjes tegen de vensterbank om zoo lang mogelijk den ge-

liefden meester na te staren, die zich telkens omkeerde om het hondje toe te wuiven. Tegen den tijd dat hij thuis moest komen tuurde Freddie in dezelfde richting, maar dan met een blik vol blijde spanning. Zoodra hij Wim gewaar werd sprong hij luid blaffend en kwispelstaartend naar de voordeur om, zoodra hij belde, door het heele huis de komst van den jongen meester te verkondigen, die gewoonlijk kwam aandraven, wetend dat zijn kleine lieveling hem stond op te wachten.

Als Wim zijn huiswerk maakte zat Freddie naast hem zonder den blik een seconde van den jongen af te wenden. Het hondje zat doodstil ofschoon hij aanhoudend werd toegesproken en deelgenoot gemaakt van de moeielijkheden van lastige sommen en lange thema's die het dagelijksche leven zijn meester oplegde. Gingen de boeken en schriften dicht, dan wist Freddie dat het heerlijkste oogenblik van den dag voor hem was aangebroken. Vroolijk blaffend en kwispelstaartend rende en draafde hij achter zijn meester aan naar buiten.

De mooie nieuwe fiets van Wim stond heel wat dagen op stal, want Freddie was nog veel te jong en te klein om achter een rijwiel aan te draven. Het gebeurde ook wel dat de fiets te voorschijn werd gehaald doch wederom in het rek gezet, als Wim den droeven blik zag in de donkere oogen die hem zoo weemoedig aanstaarden. ‘Kom dan maar Freddie, dan zullen we maar *niet* fietsen, hè jongen?’ De woeste blijdschap van het foxje was ruimschoots belooning voor den opgeofferden fietstocht.

En toen gebeurde het...

Wim was naar een buitenpartij en Freddie was ontsnapt door het openstaande hek. Twee uur later lag het hondje kermend voor het huis. Hij had zich hierheen moeten sleepen, een breed zwart wagenspoor over het blanke vel toonde duidelijk hetgeen was gebeurd. Onmiddellijk werd de veearts gehaald die zware inwendige kneuzingen constateerde; Freddie zou den avond niet meer halen.

Om Wim werd getelefoneerd. Roerend en aandoenlijk was de verlangst van den stervenden hond naar zijn jongen meester. Kreunend sleepte hij zich naar diens stoel en boekenkast en schooltasch. Toen kon hij zich niet meer voortbewegen en strekte zich zacht kermend uit op het dekentje dat op den grond voor hem werd uitgespreid.

Roerloos bleef hij liggen, nu en dan een trilling over het verpletterde lichaam, en al maar werden de brekende oogen gericht op de deur waardoor de jonge meester zou verschijnen...

Al waziger en waziger wordt de blik. Eindelijk een woeste ruk aan de schel. Heel even kwispelt het staartje van Freddie die zijn meester heeft herkend. Als de deur open vliegt en de jongen zich snikkend over zijn trouwe makkertje heenbuigt, dan hoort Freddie niet meer dat zijn naam wordt geroepen....

Het hondje wordt voorzichtig in de mand gelegd; hiermede wordt hij begraven in de kuil die door zijn meester werd gedolven. Op de versch omgewoelde aarde worden bloemen gestrooid.

De arme jongen die van zijn lieveling werd beroofd ligt op den grond zijn leed uit te snikken. Nog is geen enkel deelnemend woord in staat hem te vertroosten. En als moeder 's avonds zijn kamer binnenkomt hoort ze de gesmoorde snikken van haar jongen, wien het eerste onvergetelijke leed is overkomen in zijn zorgelooze jeugd. Als ze zich over haar diep bedroefden zoon heenbuigt wordt het betraande jongensgezicht tegen haar aangedrukt.

‘Och moeder’, roept hij snikkend uit, ‘ik besprak alles met hem!’ - En even later klinkt het: ‘In den tijd dat Freddie bij ons was heeft hij het toch wel heel goed gehad!’

Naschrift bij het dagboek van tante Jeanette.
(Zie vorige Lelie van 6 Maart).

Ik babbel maar gedurig over wat wij jongere menschen alles heden ten dage dragen, maar ik kreeg juist onlangs van een oude dame de zeer ware opmerking te hooren: '*Wij* zijn er toch ook nog; jullie moderne menschen doet maar of er geen ouderdom bestaat, en of aan jullie-alleen het leven en de wereld toebehoort. Wij echter willen, zonder ons gekjeugdig aan te stellen, er òòk wel graag "goed uitzien". Juist als men ouder wordt heeft men dat dubbel noodig immers: zich "soigneeren".'

Die zeer ware opmerking herinnerde ik mij bij ons in de Lelie van 6 Maart beschreven bezoek bij *mevrouw Pfaff*, *Plaats 24*, *den Haag*, want het viel mij op dat deze zulk een pracht-collectie heeft meegebracht van dat juist voor oudere dames zoo heel practische artikel: mantels, in alle, ook de zeer groote maten.

Daar zijn er bij van voile-stof, van zijde, van crêpe de chine, van dun laken, alle zwart, gegarneerd met broderie, kant, franje, gevoerd, en ook ongevoerd, in alle prijzen, en in alle genres. ‘Voor elck wat wils’. En dan nog iets. Er zijn dames die graag hare corsetten koopen in dezelfde zaak waar ze hare japonnen en tailleurs bestellen, omdat alles dan gaat door dezelfde handen, en de coupeur, in zoo'n geval, dus niet kan klagen over het niet naar zijn zin zijn van 't corset. Voor dezulken is het goed te weten, dat mevrouw Pfaff de corsetten op maat nabestelt uit Parijs (waar zij dan gemaakt worden). Mevrouw Pfaff-zelve neemt de maat, past de corsetten uit Parijs pasklaar gezonden daarna, daarna aan, en zorgt voor de eindafwerking ervan.

Tante JEANNETTE.

pour copie conform:

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mela. - Nu, gij moet toch erkennen, dat ik U ditmaal niet lang op antwoord laat wachten, nietwaar? Ik plaats Uw mij tegelijk met Uw briefje toegezonden artikel zoo spoedig, omdat het inderdaad actueel is. Des te meer geduld echter moet gij hebben met de plaatsing der gedichten. Alles in eenmaal gaat onmogelijk. Geloof mij, gij zijt bijlange de eenige niet van wien ik bijdragen heb liggen van lang *over* 't jaar zelfs. Gij hebt U heusch niet te beklagen over mijn goedwilligheid om U zooveel mogelijk te helpen; echter, wie veel inzendt heeft allicht altijd eenige stukken wachtend. - Ik begrijp best, dat het voor U een groote teleurstelling is geweest zoo

te zijn beetgenomen door dien uitgever, die U de uitgave van Uw boek beloofde, en het niet deed, en ik vrees, dat het U inderdaad niet gemakkelijk zal vallen spoedig een ander te vinden. Probeeren, altijd opnieuw probeeren, anders dan dat weet ik er ook niet op.

't Doet mij bijzonder veel genoegen, dat ook gij behoort tot hen die tegenwoordig de Lelie dubbel graag lezen om den steeds meer en meer actueelen inhoud. En ik vind het altijd prettig als mijn lezers mij eerlijk vertellen wat zij graag lezen, en wat niet. In dit geval van dat eene stukje, dat gij prullig vindt, deel ik niet gansch en al Uw meening. Zeker, literaire waarde zat er niet in. Niet dáárom heb ik 't dan ook opgenomen, maar om den inhoud, dien ik zoo wáár vond, en waarvan het mij voorkwam dat vele lezers, en vooral lezeressen-óók, zelve zouden ondervinding hebben. Nu, het blijkt dat gij-ook, als man, die ondervinding hebt. Waarom het dan ook niet eens ten papiere gebracht? Zulk een onderwerp is zoo-algemeen-menschelijk dat het allicht lotgenooten interesseert. Hartelijk gegroet.

Mevr. C.M.T.W. te Rotterdam. - Ik heb U per particuliere briefkaart geantwoord, dat ik niet begrijp welk werk U bedoelt? Daar Uw adres echter onvolledig is opgegeven, weet ik niet of de kaart terecht komt, zoodat ik mij ook per Lelie-corr. tot U wend, hopend dat dit onder Uw oogen zal komen.

Mej. Zeldenrust. - Ik schrijf Uw naam voluit, daar ik door den uitgever verneem, dat gij U tot hem hebt gewend, om inlichtingen, en dus daaruit vermoed dat gij geen abonnée, noch Lelielezeres zijt; indien ik mij in dat vermoeden vergis, dan zal deze correspondentie wel te eenigertijd onder Uw oogen komen, en verzoek ik U mij nauwkeurig op te geven, of gij onder pseudoniem inzondt, alsook den naam van het ingezondene. Het is heel goed mogelijk, dat Uw werk nog niet is beoordeeld, en evengoed is het denkbaar, dat gij onder het door U opgegeven pseudoniem reeds per corr. zijt ingelicht; indien gij de Lelie leest, dan zult gij in elk geval weten, dat particulier *niet* wordt geantwoord, en indien gij haar niet leest, zendt dan s.v.p. óók geen bijdragen in van dezen aard.

Mevr. E.L. - C.v.V. - Ik heb Uw briefje ontvangen. Ik had U gaarne per briefkaart geantwoord om U in te lichten waaraan het nog niet terugzenden van Uw werk is te wijten, maar gij gaaft Uw adres niet op in dat laatste briefje, en ik herinner het mij niet meer uit het hoofd; het ligt bij Uw werk in mijn huis. Door het plotselinge van mijn vertrek vergat ik U 't manuscript terug te zenden. Ik blijf echter slechts tot April weg, niet langer, en zal het U dan terstond zenden. Naar ik vertrouw hebt gij intusschen reeds in de Lelie gelezen, dat ik afwezig ben, en daardoor begrepen waaraan het uitblijven van antwoord is te wijten geweest.

Mej. P.A. - Gij schijnt helaas te behooren tot de velen die meenen, dat het voldoende is om te zeggen: Ik kan schetsen maken, een tooneelstuk

schreef ik, en ‘enkele gedichten’ (!!), om met dit *zelf*-getuigenis ineens geld te verdienen. Geloof mij, de tijdschriften worden bestormd door bijdragen-leverende menschen, waaronder er velen zijn, die al blij zijn als zij zich ‘gedrukt’ zien zonder eenige betaling. In elk geval, in de Lelie is absoluut geen plaats voor zulk soort werk als gij aanbiedt. Dit is geen hardheid van mij persoonlijk, maar ik kan het menschen als U niet genoeg op het hart drukken: Bedenk toch dat een tijdschrift geen liefdadigheids-inrichting is, waar men werk verschaft bij wijze van middel van bestaan. Ik hoop dat dit antwoord onder Uw oogen komt.

Rosalius. - Gij zult wel alreeds in de Lelie gezien hebben, dat ik in 't geheel niet *kan* geweest zijn bij Lensvelt Nicola, omdat ik reeds sinds half Februari hier in Menton vertoef. Ik moest hartelijk lachen om Uw veronderstellingen, en ook om Uw beschrijving van het toilet mijner vermeende vriendin. 't Heeft niets van wat zij bezit. 't Spijt mij dus alweer dat ik mij 't compliment, dat de genoemde dame van U kreeg, geenzins kan aantrekken. Gij ziet, gij zult op Scheveningen moeten zoeken opnieuw, want, als de zomer komt, ben ik niet veel in den Haag.

Ge. - Hartelijk dank voor Uw briefkaart. Alles wordt per kolom berekend.

No. 10. - Voor Uw vriendelijke kaart veel dank. Gij behoeft de ontvangen pres: ex: *niet* terug te zenden natuurlijk. Als gij dus voortaan de Lelie leest, dan kan ik U weer gaarne antwoorden daarin. Een zinnetje uit Uw kaart trof mij als zóó waar: ‘Zoolang U de finesses van mijn werk niet kent, zoolang kunt U er ook geen oordeel over vellen.’ Juist, lieve No. 10. pas dat zinnetje nu óók eens toe op mij, en geloof mij nu ook eens, dat gij de finesses niet kent van mijn huishouden, mijn redenen om zus te leven en niet zoo, etc. Ik heb mij heusch nog nooit een oordeel aangematigd over Uw reformwerk, ik heb U integendeel steeds gewillig geholpen, maar ik heb U alleen onlangs gezegd, dat gij-zelf, volgens Uw eigen getuigenis, daarmede geld hebt weggegooid, 't welk gij dus, volgens Uw eigen principe, beter deedt te besteden aan kinderen aannemen. Dat de opvoeding van kinderen heel veel kan bijdragen tot hunne verbetering, en dat het verantwoordelijkheidsbesef bij de ouders lang niet groot genoeg is, geef ik U van harte toe. -

Nu nog even een antwoord op Uw vriendelijke woorden omtrent een eventueel bezoek ten mijnent. Als ik kàn wil ik U graag bijtijds waarschuwen, maar, als ik tochtjes maak, geschiedt dat nog al eens heel onverwachts. Bovendien zou ik 't afschuwelijk vinden als ik U ook maar eenigen omslag veroorzaakte. Dat háát ik positief. Wilt gij ten mijnent komen, dan zijt gij hartelijk welkom, maar dan vind ik het het prettigst, dat gij Uzelve aanmeldt. Doe dat dus gerust. Ik ben den ganschen zomer op Scheveningen.

Over Matten bij Interlaken. (**S.J.S**) - Door Uw postzegel vermoed ik dat gij particulier antwoord verwacht. Dit is niet doenlijk voor mij. Ik wil U gaarne per Lelie-corr. te woord staan. Op Matten woonde ik eenige zomers achtereen. Het ligt vlak bij Interlaken; voor iemand die goed loopt, een kwartier, zonder te stijgen. Het ligt aan den voet van het heerlijke, schaduwrijke Rügenpark. Ik woonde er in een gemeubelde woning (boerenhuis) zeer naar onzen zin; wij deden onze eigen huishouding, met onze Marie. Daar ik thans volstrekt niet mag klimmen om mijn hart-kwaal, kom ik er niet meer, want ik leefde als het ware in het Rügenpark, dat gansch in de hoogte ligt. Uit eigen ondervinding ken ik dus daar geen hôtels, maar ik weet dat hôtel Sonne goed is (ik heb het gerecomandeerd aan Lelielezers die er zeer tevreden waren), en, goedkooper, Pension Alpina. Sonne licht dichter bij

Interlaken dan Alpina. Beide hôtels liggen aan den weg Matten - Interlaken, (zonnig). Men kan van uit Matten alle mogelijke prachtige toeren maken, dezelfde die men van uit Interlaken doet, naar Grindelwald, de Jungfrau, etc. etc., te veel om te noemen. Prijzen kan ik U moeilijk noemen, daar die varieeren naar den tijd van het jaar, en de kamerligging, en elk jaar plegen te stijgen. Ik vermoed dat gij in Sonne 7 à 8 francs, en in Alpina ongeveer 5 francs zult betalen; hoe meer leden Uw partij telt, hoe goedkooper men gewoonlijk is bij prijs-overlegging; ook de duur van het verblijf doet er aan af natuurlijk.

J.H.D. - Ik zou in de eerste plaats Uw hekelstukje niet goed durven plaatsen, omdat ik - hoezeer ik U niet behoef te zeggen dat de inhoud mijn gróóte sympathie heeft - een beetje huiverig ben voor de gevaren der wet in zoo'n geval. Als ze je in zoo'n geval *willen* den voet dwars zetten, dan loop je erin. Bovendien echter begrijp ik het tweede couplet niet recht; het is niet duidelijk wat gij bedoelt. Gij zult er wel copie van hebben gehouden, denk ik? - Overigens dank ik U recht hartelijk voor Uw sympathie-betuiging met mijn aanvallen jegens de jachtwreedheden. Nietwaar, speciaal van vorstelijke personen vind ik het zoo laf, zoo kinderachtig, dat zij zich bezighouden met een dieren*kwellen* (want een ander woord is er niet voor) dat voor hen niet het minste gevaar oplevert, omdat alles vooraf is besteld en klaargemaakt voor hen, zoodat zij niet missen kunnen. Het is dan ook verkwikkend te lezen dat een Frederik de Groote met minachting neerzag op zulke slachters-bazen, onder zijn eigen standgenooten. Ik voel altijd een soort weerzin voor 't slaafsche dat er zit in den mensch, wanneer ik zie hoe het publiek met graagte grijpt naar de plaatjes waarop jagende vorsten en koningen worden afgebeeld, inplaats van zulke lui te boycotten. - Het honorarium hebt gij dus in goede orde ontvangen? Dat doet mij genoegen. Gij weet dat ik nog een stuk van U heb liggen? En, ik meen, ook een brief ter beantwoording. Zoodra ik weer thuis ben, zal ik alles ten spoedigste afdoen. Hartelijke groeten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

27 Maart 1912
25ste Jaargang.
No. 39

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Daar ik van lieverlede de thuisreis aanvaard, raad ik mijnen correspondenten aan, ter voorkoming van wegraken, hunne brieven te bewaren tot ik weer op SCHEVENINGEN ben, wat ik ONMIDDELIJK in de Lelie zal vermelden. De uitgever zendt mij alles dóór, maar, door de vertraging, en door de slechte postbestelling in Menton, zou een en ander mij allicht te laat bereiken. Het is om een of twee Lelies te doen, eer ik thuis ben.

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Hoofdartikel
Leer Uw Dochters Sparen.

Een goed-gekleede jonge man van omstreeks vier en dertig jaar zat in de bank der beschuldigden van de rechtszaal te X. om getuigenis af te leggen, tot zijn verdediging, in een rechtszaak, aanhangig gemaakt door zijn vrouw, die scheiding had aangevraagd.

‘Wij huwden negen jaar geleden’, zei hij. ‘Ik verdiende toen nog maar een klein salaris, doch kon haar, nadat ik al het noodige voor onze levensbehoeften betaald had, nog ongeveer een derde van mijn inkomen geven om voor haar zelf te besteden, maar zij scheen bepaald een krankzinnigen hartstocht voor koopen te hebben. Ik trachtte zooveel mogelijk aan haar wenschen te voldoen, doch hoe meer ik haar gaf, hoe erger zij werd. Zij scheen maar niet te kunnen begrijpen dat ons geld *verdiend* moest worden, want zij had niet het minste begrip ervan en kende zelfs niet de waarde van een gulden. Dit was het begin van al onze ellende.’

Zoo begon het verhaal, wiens hoofdinhoud zich in duizenden families, over de geheele wereld, afspeelt.

Het is meer dan dwaasheid, en, in aanmerking nemende de herhaaldelijk eruit voortkomende tragische gevolgen, bijna misdadig, aan te nemen, dat een jong meisje òf als vanzelf sprekend erft òf op toevallige wijze begrijpt de eigenlijke beteekenis van den prijs en de waarde van alles wat in een huishouding voorkomt.

En toch is zulks het beginsel, dat de meerderheid der ouders schijnt toe te passen bij de opleiding van hunne dochters.

Een onlangs tot vijfhonderd vrijgezellen gerichte vraag, waarom zij niet getrouwd waren, bracht een belangrijken, zoo niet een onsteltenis teweeg brengenden toestand aan het licht. De groote meerderheid van hen was van meening, dat het gemiddelde huwbare, hedendaagsche jonge meisje een te kostbaar luxe-artikel is, om als deelgenoot in 't leven te nemen. Het gemiddelde minimum jaarlijksch inkomen, dat zij noodig achtten voor een man, die zich aan zulk een verbintenis wilde wagen, was meer dan vijf en dertig honderd gulden.

Wijd en zijd heb ik onderzoek gedaan bij ouders over de wijze van opvoeding, in verband met geldzaken, die zij hunne kinderen geven en als gevolg van dit onderzoek kwam ik tot de conclusie dat ongeveer honderd en tien jongens, omdat hun toekomstplannen dit meebrachten, opleiding in geldzaken kregen maar *minder dan twintig van zulke voorbeelden bij meisjes.*

'O, we trachten onze dochter te geven wat ze noodig heeft en haar evengoed te kleeden als de meisjes van haar klasse,' is het gewone antwoord.

'Ik hoop dat mijn dochter nooit veel van die dingen zal behoeven te weten,' was de opmerking van een ander toegevend vader, die daarbij zijn groot fortuin voor zijn dochter op het oog had.

'Neen, ik heb niet veel verstand van het vraagstuk, hoe mijn meisjes te leeren sparen, maar ik wenschte wel, dat ik het wist.' zei een welvarend handelsreiziger.

En zoo ging het maar door.

Er was een groote verscheidenheid in de antwoorden, maar in alle een zeer klein blijk van een goed-overdachte opleidings-methode.

Het schijnt nooit te zijn opgekomen bij vele ouders, die aankomende dochters hebben, dat, tenzij een jonge vrouw een goede dosis kennis van de waarde en het goede gebruik van het geld heeft, haar toekomstig welzijn en geluk en dat van haar familie, ernstig in gevaar wordt gebracht.

Het is een zonderling, maar betreurenswaardig feit, dat zooveel ouders - en nog wel ouders, die van harte wenschen, dat hun kinderen de best mogelijke zedelijke en godsdienstige opvoeding krijgen - niet inzien dat de grondsteen van een werkelijk krachtig zedelijk en godsdienstig leven, gedeeltelijk bestaat uit een bepaalde kennis van algemeene handelszaken.

Zij schijnen niet in te zien, dat de jonge man of de jonge vrouw, die uit ervaring of door onderricht precies weet, hoe het geld verdiend en hoe het oordeelkundig besteed en voordeelig belegd wordt, een heel eind op weg is naar een zedelijk en godsdienstig leven.

Onder de millioenen boekdeelen, die de planken van onze vele bibliotheken vullen, is er feitelijk geen enkel dat deze questie: meisjes het goede gebruik van het geld te leeren, behandelt. Juist nu wijdt een van de grootste tijdschriften een geheele bladzijde aan het adverteeren van een serie boeken over paarden-teelt, en een dozijn andere

aan boeken over de zorg en de behandeling van kippen, maar over meisjes-opvoeding bewaren ze bijna alle het stilzwijgen.

'Wel, ik ben van plan mijn dochter naar een "first-class"-school te zenden, en daarna hoop ik dat ze een goede man zal trouwen, en een eigen huishouden zal oprichten,' antwoordt een vader.

Wat voor waarborg is er echter, dat alleen goede zorg en een cursus op school haar zal voorbereiden om haar deel in het bevorderen van het welzijn en het geluk van haar huisgezin, dat de aanstaande echtgenoot haar moge verschaffen, goed te vervullen?

Zeer weinig.

Want er zijn honderden van voorbeelden van andere goede huisgezinnen, waarin de vrede en daardoor het geluk voor altijd verstoord werd, omdat de jonge vrouw ongelukkig ten eenenmale de kennis ontbrak van het practische gebruik van het geld.

Daar er nu zoo weinig leidende boeken bestaan voor ouders, die er belang in stellen, hun meisjes te leeren sparen, wil ik trachten na te gaan, welke regels kunnen worden samengesteld uit de ervaring van diegenen, welke zeer veel succes schijnen te hebben in het geven van dat onderricht, geldzaken betreffende, aan hun dochters.

Voor alles, wat beteekent het, practisch gesteld, een meisje te leeren sparen?

Wenschen wij, dat zij een sluwe geldmaakster zal worden, dat ze succes in de eene of andere handelsbetrekking zal hebben?

Verre van dien.

Neen, opdat de jonge vrouw goed voorbereid moge worden in het vervullen van de haar door de natuur voorgeschreven plaats als middenpunt en bron van liefde en vrede in den familie-kring, wenschen wij, dat haar dàt onderricht in geldzaken gegeven worde, hetwelk haar in staat zal stellen, haar moeilijke positie met het grootst mogelijke succes te bekleeden.

Wat zijn nu de voornaamste beginselen van dat onderricht?

Velen zijn het er over eens, dat het de volgende zijn:

1. Kennis door persoonlijke ervaring en waarneming van het feit, dat 's wereld's rijkdom hoofdzakelijk gebaseerd is op het werk van den mensch, en dat werk daarom een buitengewoon eerbiedwaardig iets is.

2. Kennis door persoonlijke ervaring en onderricht, dat het geld een deel is van den bovengenoemden door werk-verkregen rijkdom. Dit wil in de praktijk zeggen, dat het meisje gelegenheid moet worden gegeven, terwijl ze jong is, al de kleine zakelijke dingen te verrichten, die betrekking hebben op het huishoudelijke leven van vrouwen.

3. Kennis van het feit, dat zaken van de familie niet geheel en al naar behooren gaan en niet goed behartigd worden, wanneer niet een gedeelte van het inkomen terzijde wordt gelegd om in onvoorziene uitgaven der toekomst te voorzien. De vormen, waaronder dit moge plaats vinden zijn talrijk: zij wisselen van het spaarbankboekje tot het vergaren van handigheid of kennis of het leeren van een beroep.

4. Kennis van het feit, dat hoewel finantieel succes een van de zekerste middelen is tot geluk of welzijn, iemand nooit kan hopen, zulk een waardig doel te bereiken, tenzij hij de gewoonte aanneemt van zoowel te geven als te ontvangen.

Laat ons nu in het kort, onder bovengenoemde indeelingen, de methodes weergeven van sommige bedachtzame, zich moeite gevende ouders, die beproeven deze les aan hun kinderen mede te deelen.

Voor alles moet men begrijpen, dat wat het onderricht van het meisje, het sparen betreffende, aangaat, dit niet hetzelfde als van den jongen moet zijn. De laatste moet meer bepaald en uitgebreider ingelicht worden over de questie van het verdienen en het beleggen van het geld. Maar daar de positie van het jonge meisje het waarschijnlijkst die van echtgenoote zal zijn, moet zij *hoofdzakelijk* ingelicht worden over de questie *hòe* oordeelkundig het jaarlijksch inkomen te besteden?

Van hoeveel belang is het daarom dat het meisje bekend wordt gemaakt met alle bijzonderheden van het huishoud-budget.

‘Keer na keer riep ik mijn twee meisjes bij mij, toen zij grooter werden, en ging de huishoudelijke-uitgaven-rekening met hen na’, zei een vader. ‘Niets werd hun verzwegen. Zij wisten precies hoe het geld verdiend werd, en wat de voornaamste uitgaven waren. Ik legde hen precies uit hoe en waarom we trachtten te sparen, en zij schenen belang te stellen in het discussieeren van de questie. Daarnaast leerde hun moeder hen alle soorten van vrouwen-werk te verrichten.’

Een andere, zorgzame vader bericht:

‘Wij hebben ons twaaf-jarig dochtertje op een wekelijksch salaris, als loon voor zekere van haar verlangde diensten in de huishouding. Zij mag dit kleine bedrag besteden op de wijze zooals zij het wil, na eerst de zaak met haar moeder besproken te hebben, maar wij hebben haar geleerd een tiende van haar inkomen aan liefdadigheid te offeren.’

Sommige vaders van het platteland beschreven hun methode, waarbij zij hun dochters een deel van het inkomen gaven, dat aan het hoenderhok of aan de opbrengst van den tuin werd ontleend - als een vergoeding voor het door hen verrichte huiswerk, en als een middel om haar de waarde van het geld te leeren kennen.

In sommige gevallen sloot de methode in, een spaarsommetje, dat geregeld op een Bank werd bijgehouden. Een van die meisjes had op die wijze honderd vijftig gulden gespaard en het terzijde gelegd om in haar kleine uitgaven, als ze later college liep, tegemoet te komen.

Dit nu is de soort onderricht, die er toe zal leiden het aantal scheidingen, die tegenwoordig zooveel families uit elkaar rukken, te verminderen.

Zie, als gij kunt, de verslagen van scheidingen na, en gij zult bemerken, dat gij bijna altijd wordt teruggebracht tot een huisgezin, waar de kinderen werden volgepropt en bedorven en verwend door gebrek aan zorgvuldige discipline, gebrek aan gehoor-

zaamheid, gebrek aan huishoudelijk werk, dat van hun gevraagd werd, gebrek aan onderricht in het goede gebruik van geld. Deze zelfde kinderen ontvingen dikwijls later een dun vernis van beschaving op sommige zoogenaamde ‘finishing’ scholen.

Een man op middelbaren leeftijd schrijft mij, hoe hij genoeg gespaard had om de helft van den koopprijs voor den inventaris van een groot magazijn te betalen en op de balans een hypotheek nam, waarna hij voor eigen rekening zaken ging doen. Terzelfdertijd zond hij zijn zestienjarige dochter naar een particuliere school, waar zij direct in de ‘exclusieve kliek’ werd opgenomen. Toen zij op zekeren dag thuiskwam, getooid met al den opschik die de dwaaste modes maar konden bedenken, merkte de vader op:

‘Zij is het duurst-geprijsde artikel van mijn heele magazijn, maar we zouden er niet buiten kunnen.’

Twee jaar later ging diezelfde man bankroet en het staat te bevragen, of hij ooit dacht aan het verband, dat bestond tusschen zijn duur luxe-artikel en zijn faillissement.

Ten slotte beknopt de methodes van vijftig der best verkregen inlichtingen opnoemende, kom ik tot de volgende punten:

Ten eerste: Voed het meisje zorgvuldig op in het verrichten van alle soorten huiswerk, maar houd daarbij in het oog haar geestelijke en lichamelijke behoeften.

Leer haar aldus te respecteeren zoowel het werk als de werkers, en te weten, dat 's wereld's rijkdom hoofdzakelijk verkregen wordt door middel van werk.

Ten tweede: Zie dat het aankomende meisje alle mogelijke ondervinding krijgt in het oordeelkundig besteden van het geld, zoowel wat de uitgaven voor haar eigen persoon betreft, als die voor huishoudelijk gebruik.

Laat haar een gedeelte van den tijd de boodschappen doen voor de familie, en druk haar op elken tocht de grootst mogelijke voorzichtigheid op het hart en geef haar alle inlichtingen.

Laat haar gedurende een maand voor de tafel zorgen en zie of zij verbeteringen kan aanbrengen voor minder dan den gewonen prijs.

Ten derde: Leg een redelijk maandelijks of jaarlijksch salaris uit voor het meisje's persoonlijk gebruik, en moedig haar aan, na dit tot een zeker bedrag verhoogd te hebben, het bedrag, dat er aan toegevoegd wordt, uit te sparen als een reserve-fonds voor haar hoogere opvoeding in de toekomst, of terzijde te leggen voor uitgaven, verbonden aan haar huwelijk.

Ten vierde: Leer het meisje niet alleen te sparen voor haar toekomstig gebruik, maar ook voor toekomstig goed.

Het is onder mannen als algemeen aangenomen, geloof ik, dat een van de mooiste van alle vrouwelijke eigenschappen is, onzelfzuchtigheid, dat het liefste en beste in haar natuur zich openbaart in haar opoffering en toewijding aan anderen, vooral haar kinderen, die afhankelijk van haar zijn.

Er is echter ook veel ander altruistisch werk te doen zoowel voor de kerk als voor maatschappelijke instellingen, die het beste door vrouwen verricht kan worden. Leer daarom het aankomende meisje een vrij groot gedeelte van haar kleine spaargelden te besteden aan de een of andere in nood verkeerende instelling, die het waard is gesteund te worden.

Moed.

En 't leven moge mij met stormen beuken
En trachten neer te slaan mijn jonge levenskracht,
'k Ben sterk, laat niet mij neder drukken
En tart het lot, dat mij dit lijden bracht.

Nòg ben ik jong, nòg schitteren mijn oogen,
Nòg bloost mijn wang en hef ik fier het hoofd,
Ik ben mezelf, ik durf het lot bestrijden
Mijn sterke jeugd wordt door geen slag verdoofd.

Gaan dan de jaren, heb ik overwonnen
Sta 'k *boven* 't leed, dat mij eens buigen wou,
Dan heb ik tijd mezelve te beklagen
Nù mag ik niet, nu 'k op mijn kracht vertrouw.

NORA.

Nov. 1910.

Al wat 'k kan vergeten als 't dag is en licht
Dat keert tot me terug in den nacht,
Dan staar ik in 't duister, dan lig ik zoo stil,
Dan heb ik tot strijden geen kracht.

Dan ben ik vergeten wat plicht is en moed,
Dan stormt al het leed op me aan
Dan ontwaakt weer 't verlangen en pijnigt en knaagt,
Dan *moet* ik het wel ondergaan.

En val ik dan moe in onrustigen slaap
Dan omvangen me wilde droomen
Die voeren me ver over bergen en zee
tot ik dicht bij jou ben gekomen.

Bij jou, mijn liefste in 't verre land,
Die ik moet, maar niet kàn vergeten,
ik lig in je armen, je kust me zoo teer,
Dan zwijgt mijn onrustig geweten.

We zijn zoo gelukkig.... de droom is kort
Reeds wekt me de nuchtere morgen,
Het masker weer voor nu, een lachend gelaat
.... De menschen zien niets van mijn zorgen.

NORA.

Wanneer weer zullen we samen zijn
Als eens in die gouden uren
Toen om ons 't geluk als een sprookje hing
Te min om lang te duren?

Wanneer weer zullen we samen zijn
En in elkaars armen rusten?
Niets ziende dan elkaars gloeiende blik
En de lippen die elkaar kusten.

Wanneer weer zullen we samen zijn,
De wereld om ons vergeten
Om op te gaan in die liefderoes
Die de menschen ‘zonde’ heeten?

Ik weet het niet, jij weet het niet
Maar dat die dag zal komen
Mijn liefste, dat is een zekerheid
Die nooit mij wordt ontnomen.

Dan zullen we samen zalig zijn
Dan ben ik van jou als geen ander
Dan houdt de wereld op te bestaan
Dan weten we niets dan elkander.

Dan ben ik van jou en jij van mij
Dan is er geen leelijke logen,
Dan lachen we wat om die maatschappij
Die ons zoo heeft bedrogen.

Dan zijn al die droeve jaren dood
en vergeten, we zijn weer samen!
En onze liefde is een dankgebed
en onze kussen het Amen.

NORA.

Gedachtenwisselingen.

(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. De gehuwde Ambtenares.

De kwestie, inzake de handhaving der gehuwde Ambtenares is zeker wel eene, de belangstelling waardig. Velen zijn verdedigers, anderen bestrijders en nu is de vraag, wat zal 't resultaat zijn? En nu is 't m.i. niet de kwestie of dit naar 't genoegen van belanghebbenden is, doch of die oplossing, bij helder nadenken, rechtvaardig blijkt. Men hehoeft geen voor- of tegenstander te zijn om 't onlangs in de pers voorgekomen wetsontwerp Min. Heemskerk strikt rechtvaardig te vinden, wat door belanghebbenden niet schijnt te worden ingezien, tenminste men leest alweer van nieuwe te beleggen vergaderingen. Daarom maken belanghebbenden den indruk, dat wel wat eigen-belang voorzit. Het feit, dat de ambtenares bij huwelijk hare functie dient neer te leggen zal die ambtenares minder betreuren om hare functie, dan wel om 't te verliezen salaris. De ambtenares die haar ambt liever heeft dan een huwelijk, trouwt niet, en zij die 't huwelijk préféreert, moet dan weten, wat ieder meisje in die gewichtige levensmomenten dient te weten, dat zij zich met lichaam en ziel dient te wijden aan de gezinsvorming en verzorging, waardoor arbeid buiten dat gezin wordt uitgesloten. Het is een treurige geest des tijds, dat men de huiselijke bezigheden en 't geheele gezinsbestuur, door allerlei hulpmiddelen zoekt te beperken, ook de kinderen zijn daar z.g.n. ‘practisch’ aan onderworpen, zoodat tegenwoordig menig meisje met geringschatting over de huishouding spreekt en haar ‘ideaal’ zoekt in studeeren; hoe langer hoe minder treft men gezinnen, zooals die bestuurd en geleid werden door onze ouderwetsch degelijke grootmoeders; en waar men die treft, voelt men er direct dat gezellige, welbehagelijke, een veilige rust.

Helaas! de tijden gaan vooruit (?) zegt men, en nu de gezinsbezigheden zoo weinig om 't lief hebben, voelt de vrouw neigingen om óók mede te helpen om met haar man de zorgen voor 't gezin te dragen. Dat klinkt zeer mooi! De strijd om 't bestaan is zwaar, de vrouw (de moderne, wel te verstaan) heeft veel tijd beschikbaar, bijgevolg kan zij best de taak van vóór haar huwelijk blijven waarnemen, dan ‘snijdt 't mes van twee kanten.’ Dit laatste zal wel 't hoofdmotief zijn van den strijd om ‘handhaving der gehuwde ambtenares.’ M.i. zal de ‘echte vrouw en ware moeder,’ die de hooge en veel plichten omvattende taak van het huwelijk gevoelt, slechts uit nood tijdens haar huwelijk hare functie willen blijven vervullen. Doch hoeveel nobels er nu inzit, in dit ‘medearbeiden om de welvaart’, toch heeft men verplichtingen ook tegenover de gemeenschap. Men behoeft niet te spreken over de eventueel minderwaardige praestatie der ambtenares na haar huwelijk, waar al genoeg over is gediscussieerd, maar - wanneer een gehuwde ambtenares blijft in hare functie, ontneemt zij de kans op een plaats aan hare ongehuwde zuster, dàt is onbillijk! Wanneer een meisje dat wenscht of noodig acht, dient zij zelve hare toekomst te verzorgen en mag zij daarin door de gehuwde vrouw niet worden te kort gedaan. Wanneer de ambtenares huwt, krijgt zij een verzorger, dus dient zij hare taak neder te leggen, om een andere, door haar zelf gekozen, nieuwe taak te beginnen; zij moet weten of het inkomen van haar a.s. man toe-

reikend is voor gezinsvorming, zoo ja, dan is de verhouding normaal, zoo niet, dan komt 't tot 't abnormale buitenshuis medewerken der vrouw, waardoor in de geheele gezinsvorming iets abnormaals komt, buiten het onbillijke nog dat de plaats voor eene ongehouwde vrouw is ingenomen. Daarbij komt de mogelijkheid, dat wanneer de gehuwde ambtenares haar functie mag blijven vervullen, dit iets verleidelijks wordt voor jongemannen, die uit gemak- of genotzucht gaarne eene vrouw kiezen, die ‘wat meebrengt’ dus bij voorkeur eene keuze doen uit den ambtenaarsstand; hebben deze dan geen fortuin, dan brengt hare betrekking wel zoeveel op! Dat 't wetsontwerp-Min. Heemskerk dus niet met genoegen begroet werd, laat zich denken, doch laat men dan rechtvaardig argumenteeren daartegen en geen toevlucht zoeken bij de zedelijkheidswapens.

Elk individu heeft daaromtrent een moraal, en een gehuwd ambtenaarspaar, dat een opzettelijk kinderloos huwelijk wenscht, alleen uit eigenbelang, is m.i. even onzedelijk als een ambtenaar en ambtenares, die samen niet huwen omrede de ambtenares dan hare betrekking verliest, dus liever 't concubinaat kiest uit eigenbelang. Het komt alleen neer op de principes welke men omtrent de zedelijkheid betracht. Daarom is de argumenteering tegen 't wetsontwerp wel wat naïef. Wil men deze echter doordrijven, dan dient men voor de hertrouwen-willende ambtenaarsweduwe even goed op te komen.

Alhoewel de positie der ambtenares en die der ambtenaarsweduwe (geen ambtenares) veel verschilt, staan ze op financieel gebied au fond gelijk. De ambtenares verliest bij huwelijk hare betrekking, de ambtenaarsweduwe haar pensioen. Waar nu de ambtenares bij huwelijk haar salaris zal blijven behoeven, waarom dan, zal de weduwe, die met haar pensioen (soms niet toereikend om zelfs bescheiden van te kunnen leven) voortdurend groote zorgen had om er te komen en die meestal nog kinderen mee ten huwelijk brengt en minder ‘fortuinlijke huwelijkskansen’ heeft, dan het jonge meisje, niet evengoed behoefte aan haar pensioen kunnen hebben als de te huwen ambtenares? Mij is een geval bekend van eene gepensionneerde ambtenaarsweduwe, die al jaren verloofd is met iemand, die eene bescheiden particuliere betrekking vervult. Ze zouden gaarne trouwen, want hun leven is zeer, zeer moeielijk, juist omdat onbescheidenen gaarne zich interesseeren (op minder aangename wijze) voor de onderlinge verhouding, veel leed en strijd kost hun de wederzijdsche sympathie, maar - zij weet dat zij haar pensioen bij hertrouwen moet prijsgeven, en dat zij dat bij de opvoeding van hare kinderen niet missen kan. Juist, nu, tegenover hare kinderen zou zij haar huwelijk onverantwoordelijk vinden en - van 't eene jaar op 't andere blijft haar leven 't zelfde, ondanks zooiets haar zenuwgestel verslapt.

Daarom: wil men de gehuwde ambtenares in functie houden met 't oog op zedelijkheidsbevordering, dán ook de weduwe haar pensioen late houden, uit 't zelfde oogpunt; de kans op onzedelijke wanverhoudingen dient onder alle omstandigheden in 't oog te worden gehouden.

VERITAS.

II. Aan den Schoolmeester.

Waarde schoolmeester, waar hebt ge Uw opleiding genoten, dat ge zoo slecht op de hoogte zijt met de eerste beginselen der paedagogiek.

Heeft men U niet geleerd Uw onderwijs interessant te maken, te zorgen dat gij Uw leerlingen boeit. In plaats daarvan hebt ge ze met Uw artikel over 'Het menschelijk Geslacht' en nog meer 'Het geheim der menschelijke geboorte' verveeld, omdat gij daarin zaken behandelt, die deze leerlingen reeds lang twisten. Of meendet gij in Uw schoolmeesters-verwaandheid dat gij een van de Lelie-lezers of lezeressen iets nieuws leerdet. Neen, wat dat betreft hadt gij Uw artikel gerust ongeschreven kunnen laten.

Heeft men U ook niet geleerd nooit dingen te zeggen die de gevoelens van Uw gehoor kunnen kwetsen of hebt ge er zelfs geen minuut aan gedacht dat gij met Uw artikel vele vrouwen (pardon, ik bedoel verdroogde, dorre, onzijdige, onnutte, geheel overbodige wezens) kondt kwetsen.

Neen, als schoolmeester acht ik U niet hoog!

Waar gij Uw kinderen leert dat mannelijke menschen in volwassen staat mannen *heeten*, en dit niet verwart met *zijn* valt ge me weer mee wat Uw blik op Uw eigen geslacht betreft, of voeldet gij dit verschil zoo fijn omdat gij bezig waart een artikel te schrijven dat alleen kan vloeien uit de pen van iemand die man *heet.*

Of vindt gij het manlijk menschen te beschimpen, ook al zijn dat in Uw oog verdroogde, dorre, onzijdige, onnutte, geheel overbodige wezens.

In Uw oog! Want dat alle ongetrouwde vrouwen dit zijn is een leugen. Ik ken ze, frisch naar lichaam en ziel met opgewektheid *nuttig* bezig zijnde, gerespecteerd door hun omgeving, ook door de *mannen* waarmede ze samen werken.

Ik ben 't er mede eens dat de hoogste bestemming van de echte vrouw is moeder te zijn, doch waar vele vrouwen aan die bestemming niet kunnen voldoen terwijl ze het graag wilden, dewijl ze er alle talenten voor in zich hebben, is het wreed ze daarom bespottelijk te maken. Alsof alle ongehuwde vrouwen geen echte vrouwen waren, alsof men er geen prima echtgenooten en moeders onder vindt, alsof men onder de gehuwde vrouwen geen dorre, verdroogde, onnutte wezens vindt, die het moederschap een last vinden en de zorg voor huishouden en kinderen aan het 'onzijdige geslacht' overlaten.

Gij vindt dat op ieder man de zedelijke plicht rust zijn manlijkheid te toonen. Gij ziet toch zelf hoe moeilijk dit is, want toon maar eens wat je niet bezit. Is het U wel eens door Uw schoolmeesters-hersens gegaan dat ook hierdoor het aantal ongehuwde vrouwen vermeerderd is. De echte vrouw wil niet *een* man maar *den* man.

Indien Prof. Hugo de Vries een middel uitvond om moeder te kunnen worden zonder de verplichting er den man op den koop bij te nemen, zou het aantal moeders stellig verbazend toenemen, immers vele vrouwen zijn met volle instemming 'geen echtgenooten' geworden, maar vinden het vreeselijk nu ook geen moeder te kunnen zijn.

Gelukkig dat gij niet de macht bezit van wijlen

Keizer Herodes. Gij zoudt zeker een gebod uitvaardigen alle vrouwen die op een bepaalden leeftijd nog niet gehuwd zijn, af te maken, omdat ze niet voldoen aan het voorschrift: Vermenigvuldigt U!

Beste schoolmeester, ik schei uit met mijn geschrijf. Feitelijk vind ik me zelve dwaas op Uw beweringen in te gaan. Primo, omdat uit Uw laatste zin blijkt dat gij opzettelijk wildet kwetsen, secundo omdat uit Uw geheele artikel blijkt dat gij niet de eenige uitzondering zijt op de 100 schoolmeesters, waarvan er volgens het bekende spreekwoord 99 gek zijn.

EEN ONGEHUWDE VROUW.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het is een gunstig teeken des tijds, dat de liefde voor dieren en in het bijzonder hier te Wageningen voor vogels steeds toeneemt!

Niet alléén hoorden wij, dat leeraren en onderwijzers die liefde bij de jeugd trachtten aan te kweeken ook kan men die pogingen reeds met succes bekroond zien!

Hoeveel kinderen en ouderen toonden tijdens de barre koude den afgeloopen winter niet hun medegevoel met die gevederde zangers en schreeuwers?

Hoevelen hebben hen niet gevoed en gedrenkt?

Jaarlijks neemt, zooals men kan waarnemen, het aantal voederplaatsen voor die arme diertjes des winters toe.

En dankbaar zijn zij daarvoor in hooge mate! Reeds uren vóór den vastgestelden tijd der voedering als men dat op geregelde uren doet, komen ze U met hun dankbaarste liedjes of gebaren, indien ze niet al te verkleumd van koude zijn, verlustigen. Een enkele, die door de anderen schijnt afgevaardigd, en zeker tot de meest hongerigen behoort, tikt zelfs al eens tegen Uw vensterglas om te vragen of het nog geen tijd is, dat hun maagjes gevuld zullen worden. Let ge niet op dat gebedel, dan komen er weldra meerderen met hunne smeekbeden naar U toe tot ge aan hun zoo vurig verlangen voldoet en de vergaarde of gemaakte kruimpjes hun geeft.

Ze kennen U blijkbaar spoedig, want de stoutmoedigsten vliegen U reeds tegemoet en gaan op den rand van Uw met voedsel gevuld bord zitten om vóór de anderen vast een lekker hapje weg te nemen.

Legt hun eten op de voederplaats, dan komen ze van heinde en ver aangevlogen en weldra kunt ge hun aantal niet meer tellen!

Hebt ge ook wel eens opgemerkt, dierenvriend, dat enkelen Uwer gevederde vrindjes steeds bang voor U zijn en blijven, U altijd van verre met argwaan zitten te begluren en zelfs met de lekkerste hapjes niet in Uwe nabijheid zijn te brengen, terwijl andere soortgenooten zeer vertrouwelijk zelfs uit Uw hand komen eten?

Ja, ge zult het niet willen gelooven, dat vorenbedoeld bange diertje even te voren in den Eng te Wageningen bijna door één Uwer medemenschen is vermoord!!

Men had op een stuk land achter de z.g. Tuinbouwschool ook een voederplaats voor Uwe gevederde vrindjes gemaakt, doch met een geheel ander doel dan het Uwe!

Op een Zondagmorgen heel vroeg, want dan zijn die diertjes het hongerigst, komen daar 2 mannen een zeer lang, hoog net plaatsen met palen, touwen en.... eenige

lokvinken, die de niets kwaads vermoedende, hongerige fluiters moeten roepen en hun vertellen, dat hier hun buikjes zoo lekker rondgegeten kunnen worden, dat zij niet bang behoeven te zijn voor het eigenaardige net, de vreemde palen en al die touwen, welke zij daar te voren nog nimmer zagen, al zijn ze nu ook nog gedeeltelijk verborgen.

Hoe zouden zij ook bevreesd zijn; overal immers te Wageningen zijn zij den geheelen winter zoo heerlijk van voedsel en drinken voorzien, nergens geschiedde hun leed als poes er niet was, uit wier nabijheid zij steeds bleven.

Maar hier zijn ze immers meer geweest en daar zitten zelfs eenige broeders, wel eigenaardig in een kooitje, maar toch vroolijk in 't zonnetje te kweelen en te fluiten, hoe zou hun nu nog kwaad geschieden? Dat kan niet, dan zouden die kooibewoners ons immers zeker waarschuwen? Dat dezen het gevaar, dat hun dreigde, niet konden zien, beseften die hongerige luchtvaardertjes niet! Of die lokvogeltjes hun oogjes nog hadden, hebben ze niet kunnen waarnemen. Ze hadden te veel haast om overal zoo op te letten.

Kijk, daar zitten de hongerigen te pikken en te slikken zonder kommer en verdriet!

Flap! wat is dat, allen gevangen onder een net: de een met een gebroken poot, de andere met een bebloeden vleugel, allen gehavend en met zeer veel pijn tot een sterke hand meedoogenloos onder de hevigste smart de oogjes bijna indrukt en tegelijk de kopjes zoover omdraait tot.... zij uit hun lijden waren! Neen, dierenvriend, zóó ver is 't nog niet gekomen en vandaar dat ons bange vogeltje vrij bleef.

Een politie-agent zag gelukkig op zijn ronde de netten opgesteld en nam ze in beslag met lokvogels en al, omdat die twee mannen zonder de vereischte schriftelijke vergunning van den landeigenaar of rechthebbende daar vogels trachtten te vangen.

Doch geen nood, die vergunning werd spoedig gehaald.... en verkregen! Deze vergunninggever wist zeker niet, wat een groot leed hij die arme gevederde diertjes bezorgde en berekende niet, hoeveel voor den landbouw schadelijke insecten, die nu tegen het voorjaar zoo talrijk te voorschijn komen, door die nuttige vogeltjes worden vernietigd en hoe groot dus het nadeel is, dat hij zichzelf en anderen daardoor berokkende?

Beschermt men de vogels niet uit liefde, laat men het dan doen uit berekening.

De regeering heeft het wel goed ingezien den heer Wolda alhier een subsidie te geven om te trachten de vogelschaar te vergrooten, doch op deze wijze doet men het ten genoegen der vogelaars!

Dat ieder landbouwer toch doordrongen zij van het feit, dat de landbouw te niet gaat als onze nuttige vogels verdwijnen of hun aantal voortdurend vermindert en laat elk grondeigenaar zijn land alléén verpachten onder beding, dat geen vergunningen door de huurders mogen worden afgegeven om onze gevederde vriendjes daarop te vangen!

Wageningen, 20 Feb. 1912.

MAX.

Een bladzijde uit het Hooglied van Salomo.
Naar het Russisch. van Sjolom Aleichem.
door Annie de Graaff.

I.

Boezja (de afgekorte naam van Esther-Lieba Lieboezie-Boezie) was ongeveer twee jaar ouder dan ik. Samen telden we nog geen twintig jaar. Dus als u zich eenige moeite wilt getroosten kunt u zelf uitrekenen hoe oud ik - en hoe oud Boezja was.

Doch ik geef toe dat dit van weinig belang is. Ik doe beter u in het kort haar levensloop te vertellen.

Mijn oudste broeder Benia woonde ergens buiten waar hij een molen had gepacht. Hij kon uitstekend schieten en paard rijden en hij zwom als een visch. Op een zomerdag verdronk hij echter bij het baden in de rivier. Hij bevestigde de waarheid van het gezegde: 'alle goede zwemmers verdrinken.' Als erfenis liet hij ons de molen na, twee paarden, een jonge weduwe en een kind. Wij deden de molen over, verkochten de paarden; de weduwe vond een man met wien ze ver wegtrok, en het kind namen we met ons mede.

Dit was Boezja.

II.

Dat mijn ouders dol veel van Boezja hielden - daarvoor is gemakkelijk een verklaring te vinden; in haar vonden zij troost in hun groot verdriet. Maar ik? Waarom kon ik als ik uit school kwam en Boezja niet vond geen hap door de keel krijgen? En als Boezja verscheen, dan was het me plotseling of het licht werd in alle hoeken. Waarom sloeg ik de oogen neer als Boezja tegen me sprak, en waarom huilde ik als Boezja me uitlachte? En als Boezja....

III.

Reeds lang, lang van tevoren zag ik hunkerend uit naar het heerlijke, lieflijke Paaschfeest. Dan zou ik vrij zijn. Dan zou ik met Boezja spelen met noten; op straat met haar loopen draven en steentjes in het water 'schieten'. Als ik haar dit alles vertelde geloofde ze me niet. Dan lachte ze. Ze geloofde niets van dit alles en lachte maar. Ik hield er niet van om te worden uitgelachen. Boezja geloofde niet dat ik in den hoogsten boom kon klimmen (als ik daar lust in had). Boezja geloofde niet dat ik paard kon rijden (als ze me maar een paard wilden geven). Boezja geloofde niet dat ik kon schieten (als ik maar iets had om mede te schieten). Maar het Paaschfeest naderde, het heerlijke, lieflijke Paaschfeest, dan zou ik op straat kunnen spelen en naar hartelust ravotten, zonder dat mijn ouders dit zouden beletten - ik zou zooveel streken en grappen uithalen dat ze o en ach zou roepen van verbazing.

IV.

Het heerlijke, lieflijke Paaschfeest naderde.

Beiden trokken we onze feestelijke, 'tsaarsche' kleeren aan. Druk en rumoerig ging het toe bij ons, waar alles blonk en glom. Als ik Boezja aankijk herinner ik me het 'Hooglied van Salomo' dat ik niet lang geleden op school heb geleerd. Ik herinner me vers voor vers.

'*Zie*, *gij zijt schoon mijne vriendin*, *zie, gij zijt schoon: uwe oogen zijn duivenoogen tusschen uwe vlechten*, *uw haar is als eene kudde geiten*, *die het gras van den berg Gilead afscheren; uwe tanden zijn als eene kudde schapen die geschoren zijn*, *die uit de waschstede opkomen. - Uwe lippen zijn als een scharlaken snoer*, *en uwe spraak is liefelijk.*'

Zeg mij eens hoe het komt dat ik mij het Hooglied van Salomo herinner als ik naar Boezja kijk, en waarom ik voortdurend aan Boezja moest denken toen ik die verzen van buiten leerde.

V.

Een zeldzame dag die het Paaschfeest vooraf gaat. Het is zonnig en warm.

'Waar zullen we heengaan?'

Het is Boezja die dit vraagt. Ik ben een en al opwinding. Moeder is niet karig geweest met noten. Onze zakken zitten vol. Moeder heeft ons laten beloven dat we ze tot 's avonds niet zouden eten. Maar er mee spelen - dat is wat anders. Wij gaan op weg. De noten rammelen. Op straat is het heerlijk en lieflijk. De zon staat reeds hoog aan den hemel en bestraalt een gedeelte der stad. De velden strekken zich licht en vrij uit om ons heen. Op den kleinen berg achter de synagoge komt het heldere gras reeds als groene plekken te voorschijn. Tjilpend en gonzend zoemen de kleine zwaluwen als een lang lint boven onze hoofden. En weder herinner ik me het 'Hooglied van Salomo:'

'*De bloemen worden gezien op het land*, *de zangtijd genaakt*, *en de stem der tortelduif wordt gehoord in ons land.*'

Ik gevoel me zoo vroolijk te moede. Het is of mijn ziel vleugels heeft die mij omhoog doen zweven.

VI.

In de stad heerscht een zonderlinge drukte. Lawaai en rumoer. Het is de dag voor Paschen. Een zeldzame dag. Het is licht en warm. In mijn oogen heeft de gansche wereld zich gestoken in een nieuw gewaad. Onze binnenplaats lijkt me het plein van een slot. Onze woning een paleis. Ik ben een prins. Boezja is een prinses. De balken die achter ons huis liggen opgestapeld zijn de cederen en cypressen die in het Hooglied worden genoemd. De kat die zich bij de deur in de zon ligt te koesteren lijkt me een van de reeën of hinden des velds uit het Hooglied. De berg achter de synagoge is de Libanon. De vrouwen en meisjes die op de binnenplaats staan te wasschen en poetsen om alles schoon te krijgen voor het Paaschfeest - dat zijn de dochteren Jeruzalems. Alles, alles is uit het Hooglied.

Ik loop met de handen in de zakken en laat de noten rammelen. Boezja loopt geruischloos naast me. Nog altijd zweef ik in hooger sferen. Ik zou willen vliegen en met een adelaar worden meegevoerd. Ik spring op de stapels balken en huppel van de eene op de andere. Boezja springt achter me aan. Als ik hooger klim - klimt zij ook hooger; als ik daal - daalt zij ook. Wie van ons zal dit het eerst opgeven? Dat weet ik wel vooruit!

‘Zullen we er nu mee uitscheiden? - vraagt Boezja.

Ik antwoord haar met een aanhaling uit het Hooglied:

‘*Totdat de dag aankomt en de schaduwen vlieden.*’ Ha, ha, ha! Jij bent moe en ik niet!

VII.

Ik was vroolijk en gelukkig dat Boezja niet wist wat ik wist. Doch in dien tijd kreeg ik medelijden met haar. Mijn hart deed pijn van deernis. Het leek me dat ze door verdriet werd gekweld. Boezja was altijd zoo vroolijk geweest en plotseling kroop ze in een hoekje en schreide zacht. Hoe mijn moeder haar ook troostte en mijn vader haar liefkoosde - niets hielp. Boezja moest schreien. Om wien stortte ze tranen? Dacht ze aan haar vader die zoo vroeg was gestorven? Of aan haar moeder die een man had genomen en was heengegaan en haar had vergeten! Boezja had slechts een vage herinnering van haar moeder bewaard. Ze zei nooit iets slechts van haar moeder, doch ik weet zeker dat ze niet met liefde aan haar dacht. Ik kan niet zien dat Boezja verdriet heeft. Ik ga naast haar zitten op een balk en tracht haar te troosten.

VIII.

Ik houd de handen in de zakken en terwijl ik de noten laat rammelen zeg ik tegen haar:

‘Raad eens wat ik kan doen als ik wil?’

‘Wat kan je dan?’

‘Als ik wil, dan zijn al jou noten ineens van mij.’

‘Zal je ze dan winnen?’

‘Nee, we zullen er zelf niet eens om spelen?’

‘Wou je ze dan wegnemen?’

‘Nee, ze komen vanzelf naar me toe.’

Ze heft de mooie oogen tot me op, de duivenoogen van ‘het Hooglied.’

‘Je denkt dat ik je voor den gek houd?’ zeg ik tegen haar, ‘maar.... ik ken een woord.... dat zoo'n tooverkracht heeft...

Ze zet nog grooter oogen op. Plotseling gevoel ik me als een held en op fieren toon geef ik haar de verklaring:

‘Wij, jongens, kunnen alles. Op school is een jongen die altijd Kromme Schajka wordt genoemd. Die weet alles. Er is geen voorwerp in de wereld of Schajka kent het. Hij kent zelfs de Kabbala.

Weet je wat de Kabbala*) is?’

Hoe zou ze dat kunnen weten? Ik ben blij dat ik haar kan uitleggen wat de Kabbala is.

‘De Kabbala is iets waarmee je alles kunt doen, gansje. Door de Kabbala zou ik b.v. jou kunnen zien zonder dat je mij zag. Door de Kabbala zou ik goud kunnen maken uit steen en wijn doen stroomen uit den muur. Door de Kabbala zouden wij beiden samen omhoog kunnen worden geheven en zweven boven de wolken!....’

Om met de hulp van de Kabbala met Boezja te worden opgeheven en boven de wolken te zweven over landen en zeeën - dat was een van mijn vurigste wenschen. Ginds, aan die zijde van den oceaan begint immers het rijk der dwergen, de afstammelingen van de helden uit den tijd van koning David. Deze dwergen waren edele menschen; zij voedden zich met zoete spijzen en amandelmelk, dagen achtereen speelden zij op de luit waarbij werd gedanst en gezongen. Zij deden niemand kwaad en waren zeer gastvrij. Als iemand van ons tot hen kwam werd hij gespijsd en gelaafd; ze gaven hem

*) Kabbala = godsdienstig - mystieke wijsbegeerte.

de beste kleeren, een massa goud en zilveren vaatwerk. Bij het afscheid stopten ze zijn zakken vol met juweelen en edelsteenen. De edelsteenen lagen daar op straat zooals bij ons puin en af val.

‘Hoe is dit mogelijk? vroeg Boezja aan me toen ik haar vertelde van de dwergen.

Geloof je het niet?’

‘Geloof jij het?’

‘Waarom zou je het niet gelooven?’

‘Waar heb je dit allemaal gehoord?’

‘Wat komt dat er op aan? In de school.’

‘Zoo: in de school?...’

De zon daalt al lager en lager en omzoomt den hemel als met een rood-gouden lint. De gloed weerkaatst in de oogen van Boezja die als in goud zijn gehuld.

X.

Ik wensch zoo vurìg dat Boezja zal worden aangelokt door al wat ik kan doen door middel van de Kabbala. Maar Boezja lacht spottend en laat haar kleine, parelwitte tandjes zien....

Dit maakt mij wrevelig.

‘Geloof je me niet?’ vraag ik haar.

Boezja lacht.

‘Denk je dat ik je voor den gek houd? En dat ik dit alles maar verzin?’

Boezja begint nog harder te lachen. Nu zal ik haar toch eens een les geven. Ik weet een goed middel en zeg:

‘Het is jammer dat je niet weet wat de Kabbala is. Als je dat wist, dan zou je niet zoo lachen. Door middel van de Kabbala zou ik hier je moeder kunnen roepen als ik wilde. Als je het heel dringend vroeg, dan zou ze zich vannacht aan je vertoonen, zittend op een bezemsteel.

Boezja houdt onmiddelijk op met lachen. Een wolk verduistert het bekoorlijke, vriendelijke gezichtje. Het is me of de zon plotseling is verdwenen. Ik vrees te ver te zijn gegaan. Ik had dit teere punt niet moeten aanroeren. Ik gevoel behoefte spijt en schuld te bekennen. Ik loop naar haar toe, doch ze keert zich van mij af. Ik wil haar handen grijpen en haar de woorden uit het ‘Hooglied’ toeroepen:

‘*Keer weder*, *keer weder*, *o Sulammith.* Boezja, keer terug naar mij!’

‘Sjiemok, Sjiemok,’ hoor ik plotseling uit huis roepen.

Sjiemok - die ben ik. Mijn moeder roept me. Het is tijd om met mijn vader naar de synagoge te gaan.

XI

Is er iets heerlijkers denkbaar dan om met vader naar de synagoge te gaan den avond voor Paschen? Van top tot teen word ik in nieuwe kleeren gestoken en zoo vertoon

ik me aan mijn kameraden. En dan de avonddienst zelf, de feestelijke lofzangen op den eersten Paaschnacht! Och, hoeveel genot schenkt God aan Joodsche kinderen!

'Sjiemok! Sjiemok!'

Er valt geen oogenblik te verliezen! Ik loop weg zoo hard ik kan. Slechts twee woorden moet ik tegen Boezja zeggen. Twee woorden maar...

En die heb ik gesproken. Ik heb haar bekend dat ik had gelogen. Ik heb bekend dat het onmogelijk was om iemand anders te laten vliegen door middel van de Kabbala. Om zelf te vliegen. - dat is wat anders: dat kan ik als ik wil. Als de feestdagen voorbij zijn dan zal ik dit haar toonen. Voor haar oogen zal ik opstijgen van diezelfde balken waarop we nu zitten. Na een minuut zal ik boven de wolken zweven. Vandaar zal ik gaan in rechtsche richting tot waar het vaste land eindigt en de IJszee begint.

XII

Boezja hoort me aandachtig aan. De zon daalt. De laatste stralen brengen de aarde een afscheidsgroet.

'Wat is dat de IJszee?' vraagt Boezja.

'Weet je niet wat de IJszee is! Dat is een zee die met ijs is bedekt. Het water is er zoo dik en even zout als de pekel van de haring. Geen schepen varen op die zee en de menschen die in dat water vallen kunnen niet terugkeeren.'

Boezja luistert met groote oogen.

'Waarom ga je daarheen?'

'Ik ga er niet heen - ik vlieg immers.

Ik vlieg in de wolken als een adelaar. Even later sta ik weer op het vaste land.

Daar strekken twaalf hooge vuurspuwende bergen zich als een lange keten uit. Ik laat me dalen op den top van den twaalfden berg. Te voet leg ik zeven mijlen af tot ik het tooverwoord heb bereikt. Ik loop en loop al verder en verder. Het eene bosch eindigt en het andere begint. Eindelijk heb ik een riviertje bereikt. Ik zwem over het riviertje en tel zevenmaal tot zeven. Een heel oude man verschijnt met een langen baard. 'Wat is uw wensch?' vraagt hij. Waarop ik antwoord: 'Breng me naar de prinses.'

'Wat voor prinses?' vraagt Boezja, die angstig schijnt geworden.

‘Een heel mooie prinses aan wie haar bruidskroon is ontstolen en die ze hebben betooverd en naar hier hebben gebracht waar ze in een kristallen paleis is gezet... Daar zit ze nu zeven jaar....’

‘En waarom wil jij naar haar toe?’

‘Waarom of ik naar haar toe wil? Ik moet haar toch bevrijden.’

‘Wie anders?’

‘Je moet zoover niet vliegen; luister naar mij, dat moet je niet doen....’

XIII.

Boezja grijpt mijn hand. Ik voel hoe koud dat kleine handje is. Ik kijk haar in de oogen waarin de gouden gloed van de zon weerkaatst die afscheid neemt van dezen dag, de dag die het Paaschfeest vooraf gaat. Langzamerhand versterft die dag - als een kaars die wordt gedoofd. Het rumoer verstomt. Op straat vertoont zich bijna niemand. Voor de ramen der izba's beginnen de feestlichtjes te flikkeren. Een wondere, vreemde stilte omringt ons. Wij gevoelen ons alleen en hecht verbonden in die feestelijke stilte.

‘Sjiemok! Sjiemok?’

XIV.

Dit is reeds de derde maal dat moeder mij roept. Het is tijd, om met vader naar de Synagoge te gaan. Maar ik weet toch zelf wel dat ìk naar de Synagoge moet? Nog één minuut zal ik hier blijven zitten, nog één minuut, niet langer. Boezja hoort dat ze me roepen en trekt haar hand terug.

‘Sjiemok, je moet weg,’ zegt ze, ‘je wordt geroepen. Gauw, gauw, het is tijd!’

Ik wil heengaan. De dag is verstorven. De zon is vervaagd. Het goud is avondrood geworden. Een licht, zwoel windje steekt op. Boezja spoort me aan. Ik werp haar een laatsten blik toe. Dat is niet de Boezja van vroeger. Zij heeft een ander gelaat en voor mij een nieuwe bekoring op dezen heerlijken avond. Ik denk aan de ‘betooverde prinses.’ Maar Boezja laat niet toe dat ik in gepeins verzink. Zij spoort mij aan. Ze jaagt me weg. Ik ga heen en kijk om naar de betooverde prinses. Ze wordt gehuld in den heiligen avondgloed die het Paaschfeest vooraf gaat. In zalige verrukking blijf ik staan. Ze wuift, zwaait met de hand: ga! ga! Het is me of ik haar stem hoor die de woorden uit het Hooglied tot me spreekt:

‘*Kom haastelijk mijn liefste, en wees gij gelijk een ree, of gelijk een welp der herten op de bergen der specerijen.*’

Nog eenige bladzijden uit het Hooglied.

I

‘Gauw, Boezja, gauw! -’ zeg ik tegen Boezja op den dag voor het Pinksterfeest, terwijl ik haar bij de hand neem en haastig met haar wegloop.

‘Geen oogenblik moeten we verliezen.’

We moeten dien heuvel over en achter den heuvel is nog een riviertje. Over het riviertje liggen gevlochte wilgentakken - een brug, zooals ze bij ons zeggen. Het water stroomt, de kikkers kwaken, het hout kraakt onder de voeten.

Ginds, achter die brug, daar ligt het paradijs.

‘Boezja, daar begint mijn rijk.’

‘Jou rijk?’

‘Ja, daar liggen mijn vruchtbare weilanden. Een reusachtige weide strekt zich eindeloos uit, als overdekt met een groen tapijt, met vlokken schuim besprenkeld, bezaaid met roode bloempjes. En daar verspreiden zich zoeter geuren dan de heerlijkste balsem. Ik bezit daar ook een bosch van tallooze hooge, lommerrijke boomen. Daar heb ik een berg waarop ik me neerzet. Ik ga - ik zit, ik ga - ik zeg het gebed op van de “Heiligen”, ik vlieg omhoog als een adelaar, boven de wolken, over de velden en bosschen, zeeën en woestijnen, over de “Zwarte Heuvelen”.. En daar laat ik me neder...’

Boezja valt me in de rede.

‘Als je zeven mijlen bent gegaan’, vraagt ze, ‘kom je dan aan het riviertje?...’

‘Nee, dan heb je pas het dichte bosch bereikt... Als je langen tijd door het woud loopt, dan zie je het geheime riviertje. - Als je dit bent over gezwommen en als je dan zeven maal tot zeven telt... - Dan verschijnt een heel oude grijsaard met een langen baard...

Wat is uw wensch?’ vraagt hij.

‘Breng me naar de prinses,’ antwoord ik.

Boezja trekt haar hand plotseling terug en rent den berg af. Ik loop haar achterna.

‘Waarom loop je weg, Boezja?’ Boezja antwoordt niet. Boezja is boos.

Zij houdt niet van de prinses. Zij houdt van alle verhalen, maar zonder prinses.

II

Ha, ha, ha! Allen denken dat Boezja en ik - broeder en zuster zijn. Ze noemt mijn ouders vader en moeder. We gaan met elkaar om als broer en zuster, we houden van elkaar als broer en zuster. Als broer en zuster?... Waarom krijg ik dan een kleur voor Boezja?

Op zekeren dag waren we alleen thuis gebleven. De schemering daalde; het was reeds bijna duister. Mijn vader was naar de synagoge om den lijkdienst te lezen voor mijn broeder Benia, mijn moeder was lucifers halen. Boezja en ik waren in een hoek gekropen. Ik vertelde haar verhalen, mooie verhalen uit de Duizend en een nacht. Ze naderde me al dichter en dichter en legde haar hand in de mijne.

'Vertel, Sjiemok, vertel.'

Stil daalde de nacht. Langzamerhand streken de schaduwen trillend langs den muur, die gleden over den vloer en zich daar verspreidden. We konden elkander ternauwernood zien. Maar ik voel haar handje beven; ik hoor haar hartje bonzen, ik zie haar oogen in het donker glanzen. Plotseling trekt ze haar hand terug. - 'Wat is er, Boezja? - 'Nee, het kan niet.' - 'Wat kan niet?' - 'Dat ik je hand vasthoud.' - 'Waarom niet? Wie heeft je dat gezegd?' - 'Dat weet ik.' - 'Zijn we dan vreemden?

Ben je niet mijn zuster?' - 'Och, als we broer en zuster waren....' zegt Boezja zacht. In haar woorden klinkt de kreet uit het Hooglied:

'*Och, dat gij mij als een broeder waart!*'

En zoo is het altijd: als ik over Boezja spreek word ik herinnerd aan het Hooglied.

III.

Nu gaan we den heuvel af. Boezja gaat voorop, ik ga achter haar. Boezja wil nog boos zijn. Maar de boosheid van Boezja duurt nooit lang. Weder staat ze stil; ze heft de groote, heldere, peinzende oogen tot me op. Ze gooit de haren terug en zegt:

'Sjiemok! O Sjiemok! Kijk dan! Kijk dan naar den hemel! Je ziet ook niets!'

'Ik zie alles, mijn gansje! Ik zie den hemel, ik gevoel den warmen wind, ik hoor de vogels tjilpen, die zweven en fladderen boven onze hoofden. Dit is onze hemel, dat is onze wind, dat zijn onze wolken - dit is alles van ons, van ons! - Geef me je hand, Boezja!'

Zij geeft die niet. Ze schaamt zich. Waarom schaamt ze zich voor mij? Waarom bloost ze?

'Daar, daar, achter het riviertje,' zegt Boezja, terwijl ze vooruit snelt!.... En het is me of ze de woorden roept van Sulammith uit het Hooglied:

'*Kom haastelijk, mijn liefste; ik ben naar den notenhof afgegaan om de groene vruchten der vallei te zien, om te zien of de wijnstok bloeide, de granaatboomen uitbotteden?*'....

Wie hebben het brugje bereikt.

IV.

Het riviertje stroomt, de kikkers kwaken, nu het houten brugje kraakt. Nog altijd siddert Boezja.

'Och, Boezja, waarom.... ben je zoo bang? Houd me vast, of sla je arm om me heen. Juist zoo.'

We zijn het bruggetje over.

En met de armen om elkaar heen betreden we samen het paradijs. Boezja houdt me al steviger en steviger vast. Ze zwijgt, doch het is me of ze de woorden uit het Hooglied tot me spreekt:

'*Ik ben mijns liefsten en mijn liefste is mijn.*'

De weide is breed en strekt zich eindeloos uit. En met de armen om elkaar heen gaan wij het paradijs binnen.

'Sjiemok,' zegt Boezja, terwijl ze me aanziet en zich nog dichter tegen me aandringt - 'wanneer zullen we nu groen gaan plukken?'

'De dag is nog lang, gansje,' - zeg ik tegen haar. Ik weet niet waar ik het meest naar zal kijken: naar den blauwdonzigen hemel of naar het groene tapijt dat de breede weide overdekt, of naar ginds naar den horizon waar hemel en aarde zich vereenigen, of naar het bekoorlijk gezichtje van Boezja met haar wondergroote oogen die blauw zijn als de hemel en peinzend als de nacht.

In haar oogen ligt altijd een droomende blik; een diepe smart drukken ze uit, en altijd zijn ze omfloersd door een vochten glans. Ik ken haar groote smart. Haar ziel hunkert van verlangen naar haar moeder die met een vreemden man is weggetrokken en haar voor altijd heeft verlaten. In huis kan de naam van haar moeder niet worden genoemd; dan zou het zijn of ze geen moeder had. Mijn moeder - is haar moeder, mijn vader - is haar vader. Die hebben haar lief, die zijn vol zorg voor haar, die willigen al haar wenschen in. Voor Boezja is níets te goed. Boezja heeft gezegd dat ze met mij groen wilde gaan plukken voor het Pinksterfeest (ik had haar op die gedachte gebracht). Mijn vader had gekeken over de glazen van zijn zilveren bril; hij had de zilveren draden van zijn zilveren baard glad gestreken en aan mijn moeder gevraagd: 'Wat dunkt jou?' En toen was tusschen mijn ouders het volgend gesprek gevoerd, met betrekking tot onzen tocht buiten de stad om groen te plukken.

Vader: ‘Wat dunkt jou?’
Moeder: ‘Wat vindt jij?’
Vader: ‘Zullen we ze laten gaan?’
Moeder: ‘Waarom zouden we ze niet laten gaan?’
Vader: ‘Wat dunkt jou?’
Moeder: ‘Wat vindt jij?’
Vader: ‘Ik vraag alleen maar of we hen zullen laten gaan?’
Moeder: ‘Waarom zouden we hen niet laten gaaan?’

Enz. Ik weet wel waarom ze bezwaren maken. Mijn vader en mijn moeder zullen er me twintigmaal aan herinneren, dat daar een brugje is, en dat onder die brug water stroomt - het water van het riviertje....

V

Wij (Boezja en ik) hebben sinds lang de brug vergeten en het water en het riviertje. Wij gaan over de breede weide die zich uitstrekt onder den vrijen hemel. Wij snellen voort over de groene weide en laten ons neervallen en rollen in het weelderige gras. We staan op, rennen voort en laten ons dan weder neervallen. We zijn nog niet met plukken begonnen. Ik leid Boezja rond; ik toon haar mijn bezitting en verhoovaardig me op mijn rijkdom.

‘Zie je die boomen? Zie je dat zand? Zie je dien berg?’

‘Is dat allemaal van jou?....’ zegt Boezja tegen me, terwijl een spottende uitdrukking in haar oogen verschijnt. Het hindert me dat ze met mij spot. Ik word boos en keer me van haar af. Boezja ziet dat ik kwaad ben en gaat voor me staan; ze kijkt me in de oogen, neemt me bij de hand en zegt: ‘Sjiemok!’.... Mijn boosheid is verdwenen, alles is vergeten. Ik neem haar bij de hand en breng haar naar den heuvel waar ik altijd zit, eenmaal in het jaar. Ik ga en zit, en zeg het gebed op van den ‘Heiligen naam,’ en als een adelaar vlieg ik hooger dan de wolken, over de velden en bosschen, over zeeën en woestijnen....

VI

We zitten samen op den heuvel, Boezja en ik, en vertellen verhalen: ik vertel, zij luistert. Ik vertel haar hoe het later zal worden, als ik groot zal zijn en als zij groot zal zijn, als ik haar zal medevoeren.... ‘Dan zullen we hooger stijgen dan de wolken en vliegen boven de aarde. We zullen die streken doorkruisen waar Alexander van Macedonië heerschte. En dan zullen we ons richten naar het Heilige Land; daar zullen we alle zoet geurende bergen en hoven bezoeken, we zullen onze zakken vullen met dadels en granaatappels, en vandaar zullen we verder vliegen. En heel wat grappen zullen we uithalen, want niemand zal ons zien....’

‘Zal niemand ons zien?’ vraagt Boezja die mijn hand grijpt.

‘Niemand! Niemand! Wij kunnen iedereen zien, maar zelf zijn we onzichtbaar.’

‘Als dat waar is, Sjiemok, dan zou ik je wat willen vragen....’

‘Wat dan?’

‘Een klein verzoek....’

Ik weet al vooruit wat dit verzoek zal zijn; zij wil dat we daarheen zullen vliegen waar haar moeder woont; ze wil haar stiefvader zien...

‘Waarom niet?’ zeg ik tegen haar. - ‘Vertrouw maar op mij. Ik zal hun zóó de les lezen dat...

‘Nee, nee, hem alleen, hem alleen,’ zegt Boezja. Maar dit zal voor mij niet gemakkelijk zijn. Want als ik eenmaal boos ben, dan valt er niet mee te spotten. Die vrouw die met een vreemden man is weggetrokken en haar kind heeft achtergelaten, aan wie ze nog nooit heeft geschreven. Is het geen schande!...

VII

Had ik me maar niet zoo boos gemaakt! Ik heb er zoo'n spijt van en ben wanhopig. Boezja bedekt het gelaat met beide handen. Ze schreit. Ik zou mijzelf wel ik weet niet wat willen aandoen dat ik de wonde weder heb opengereten. Waarom heb ik over haar moeder gesproken! Ik scheld mijzelf uit voor uil, stommerik, ezel!.. Ik nader haar en grijp haar hand.

‘Boezja, Boezja!’ Ik wil haar de woorden uit het Hooglied toevoegen: ‘*Toon mij uwe gedaante*, *doe mij uwe stemme hooren...*’

Plotseling zie ik mijn ouders aankomen.

Waar komen die vandaan?

VIII

De zilveren bril van mijn vader zie ik in de verte blinken. De zilveren draden van den witten baard fladderen in den wind. Mijn moeder wuift met haar zakdoek. Boezja en ik zijn sprakeloos van verbazing. Waarom komen ze hierheen? Misschien zijn ze bang dat een ongeluk is gebeurd... Wat heb ik toch wonderlijke ouders!

‘Waar is jullie groen?’ vraagt mijn vader verwonderd.

‘Wat voor groen?’

'Het groen dat jullie zoudt plukken voor het feest?'

Boezja en ik kijken elkaar aan. Ik begrijp dien blik, waarin de woorden uit het Hooglied staan te lezen:

'*Och*, *dat gij mij als een broeder waart!..*'

'Het groen voor het feest is nog niet geplukt!' zegt mijn vader glimlachend, wiens zilveren baard glinstert in de helle stralen van de gouden zon:

'Goddank,' zegt hij, 'de kinderen zijn gezond; zij zijn ongedeerd. Den Heer zij geloofd en geprezen!

'Goddank!' herhaalt mijn moeder die het roode, verhitte gelaat afveegt. Beiden zijn gelukkig. Een glimlach verheldert hun gelaat. Wat heb ik toch wonderlijke ouders!

En zoo plukken wij groen voor het Pinksterfeest.

Het Dagboek van tante Jeannette.
(Vervolg van No. 36).

In een van mijn eerste aanteekeningen vertelde ik hoe mijn Mien, toen we laat thuiskwamen, gauw nog telefoneerde naar de *Haagsche Steenkolen-maatschappij voorheen J. Kemps*, *den Haag Z.O. Buitensingel 170*, omdat de kolen op waren, en ze alleen van die firma wou bediend worden. Mien heeft namelijk haar speciale voorkeur onder de leveranciers. Mijn aanteekening trok de aandacht van vele Lelie-lezers, en zoo werd mij meegedeeld, wat ik nu gaarne nog wil toevoegen aan mijn dagboek, dat de bovengenoemde Haagsche Steenkolen-maatschappij vertegenwoordigster is van prima Engelsche, Belgische en Duitsche Anthraciet, Brechcokes voor centrale verwarming, en prima Duitsche kolen. Ook wist ik niet, wat ik had behooren te weten, want iedereen weet het, dat aan de zaak is verbonden een eigen electrische breek- en sorteer-inrichting voor cokes en anthraciet, terwijl alles wordt geleverd per H.L., 1000 Kg., of Waggon. Ten slotte is het niet ondienstig te weten, dat alle brandstoffen direct uit de mijnen-zelf worden ontvangen.

Vragen.

Nora[III]. Ik heb meerdere Nora's, en gaf daarom aan Uw pseudoniem dit cijfer. Jazeker, tante Jeannette wil met alle genoegen óók vragen beantwoorden. En, wat de Uwe aangaat, is de keuze al heel gemakkelijk. Immers de Lelie geeft U verscheidene uitstekende adressen van Wasch- en Strijkinrichtingen, in en buiten den Haag. Die van *Gebrs. Heijnen ligt bij de Witte Brug*, *den Haag-Scheveningen* en is reeds in 1866 opgericht. Maar er zijn er meerdere. Zoo is er een in Uw buurt, namelijk die in de *Bilderdijkstraat 3;* de prijzen moet gij-zelve aanvragen.

- *Anna* (*naamgenoote van U*). Neen, ik ken mevrouw *M. Delboy - Hendriks*, *Bankastraat 6*, *den Haag* niet persoonlijk. Maar dat is geen reden dat gij U niet bij haar zoudt vervoegen. Er zijn vele goede Coiffeurs en Coiffeuses in den Haag, en natuurlijk kan ikzelve er maar bij één tegelijk zijn. Meldt mij eens hoe gij zijt geslaagd, want ik kan mij heel goed begrijpen dat gij 't prettig vindt door een dame te worden gekapt, en ik vind het, naar Uw beschrijving van Uw haar te oordeelen,

volstrekt noodzakelijk voor U naar een haar-specialiteit te gaan, die U kan raden wat gij moet doen om meer ‘menschelijk’ er uit te gaan zien. Inderdaad staat glad-bij de ooren weggestreken haar, als het nog dun is ook, afschuwelijk. En ik kan mij volkomen begrijpen dat geen Uwer hoeden daarop wil blijven recht zitten, en dat gij U verbaast dat deze op de winkel-dames, welke ze voor U opzetten, zoo geheel anders staan dan op Uw-zelve, al hebt gij een frisschen teint, en een ‘niet onaardig gezicht’. Winkeljuffrouwen zijn namelijk steeds uitstekend gekapt, speciaal in hoedenmagazijnen; anders ‘kleedt’ een hoed nooit goed. Dus, in Uw geval, zou ik mij beslist wenden tot mevrouw Delboy - Hendriks. Haar telephoon-nommer is 1559. Zij bestaat van af 1895.

Tante JEANNETTE.

pour copie conform:

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoor-

den aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Nora (**Ned. Indië**). - Zooals gij zult hebben gezien zijn Uwe gedichtjes gedeeltelijk reeds geplaatst in het nommer van 28 Febr. l.l. Gelieve s.v.p. den uitgever der Holl. Lelie Uw nauwkeurig adres op te geven (met opgave van het nommer waarin Uw bijdragen zijn geplaatst), voor honorarium.

Lady. - Hartelijk, hartelijk dank. Maar.... waarom anonym? Ik kan mij begrijpen, dat men een hatelijkheid anonym doet, omdat men 't licht schuwt in zoo'n geval, maar dat is toch waarlijk niet noodig waar het geldt een zoo allerliefste hondenphoto, waarop moedertje straalt bij den aanblik van haar gezin, en waarvan de toezending een bewijs is van onderlinge sympathie. Wij vinden dat kleintje rechts zoo'n lekkeren dot, maar eigenlijk zijn ze 't allemaal, en de moeder vind ik gewoon een juweel.

Mevr. C.H.F.W. - de C. - Ik heb Uw opheldérend schrijven in goede orde ontvangen. Nu lost zich alles op. Want inderdaad is Uw brief wèl doorgezonden. Heel gaarne zal ik, zoodra ik terug ben, uiterlijk 1 April, Uw werk op Scheveningen ontvangen, en zal U dan heel spoedig antwoorden erop. Ook ik zou 't heel aardig vinden als gij dan eens met iets in de Lelie verschijnt.

L.S. - Ik hoop, dat gij U-zelf nu, als gij weder ‘gluurt’ in de correspondentie, zult herkennen. Om U namelijk mijn goeden wil te toonen, antwoord ik thans U omgaand na ontvangst van Uw brief. In de eerste plaats om U te zeggen, dat gij gerust die copie moogt toezenden ter beoordeeling. Voor de Lelie-zelve is een zoo lang stuk inderdaad uitgesloten, maar voor 't feuilleton-gedeelte zou het misschien gaan. Met alle genoegen wil ik het dus ter beoordeeling ontvangen. Wacht echter liever met de toezending tot na 1 April, dan ben ik weer thuis, en blijf daar den ganschen zomer. Wat nu Uw brief aangaat, ja, dien heb ik ontvangen, maar er is een zoo groote achterstallige voorraad correspondentie gekomen door die laatste weken, in Nauheim, waarin ik niet mocht werken (en waarin ook Uw brief kwam), dat ik de brieven van niet-abonné's uitteraard heb moeten laten wachten. Dat gij hem niet opnieuw kunt maken, omdat Uw gedachten niet dezelfde zijn van toen, kan niemand beter dan ik begrijpen. Als men iets impulsief schrijft, dan is het onmogelijk een half jaar later 't zelfde op papier te brengen. Intusschen geloof ik zeker te weten, dat Uw brief zich nog bevindt bij de achterstallige correspondentie. Ik wil hem herlezen, en U alsnog beantwoorden. Maar niet nu, omdat ik niet te veel ruimte mag afstaan aan één. - Ik dank U zeer voor Uw instemming met mijn Lelie-werk in 't algemeen, en met die boekbeoordeelingen over Napoleon en Eugenie in 't bijzonder. Ja, Napoleon is mij een sympathieke figuur, om wat hij lééd. En Eugenie moge vele fouten gehad hebben, - wie, die een *karakter* is, heeft die niet? - zij is in elk geval een *persoonlijkheid* geweest, die zich gat aan haar volk, die, in den cholera-tijd, en ook toen zij moest vluchten uit de Tuilerieën, en niet *wilde* gaan, grooten moed toonde, en wier lot

eerbied afdwingt om het ontzettend tragische ervan. Juist thans lees ik de martelingen, die de Engelschen Napoleon deden ondergaan op St. Helena, en die zoo schandelijk zijn, dat zij met afschuw vervullen. Ik lees namellijk voor mijn uitspanning altijd geschiedenis en memoires, en de geschiedenis van Napoleon is mij een altijd even boeiende tragedie, eene waardoor je de menschen in hun verachtelijke kleinheid zoo recht leert schatten op hunne rechte *on*waarde.

Wat die polemiek betreft, die U niet meer interesseerde ten slotte, ja, dat gaat altijd zoo, wat den een in zoo'n gedachtenwisseling boeit is voor den ander soms verveling. Zoo veel eenigzins mogelijk wil ik nu eenmaal mijn abonnés en lezers in dit opzicht alle mogelijke vrijheid toestaan. Ik wil Uw woorden, aangaande den bond om trekdieren te helpen, hier overnemen, omdat ik-zelve Uw bezwaar, dat het te veel gevergd is nooit te koopen van iemand die een trekhond gebruikt, deel.

Gesteld, men kon zich die weelde veroorloven, zou het dan toch niet belachelijk zijn een flink paard te hebben, en het een nutteloos leven te laten leiden op stal of in de wei? 't Beest zou er zelf niet eens zoo mee gebaat zijn. Bovendien zal gepaste arbeid een beest in 't minst niet schaden. Zouden luxe-honden wel een langer leven hebben dan zij, die dagelijks den baas meehelpen in het broodverdienen? Dat bij een goeden meester de hond, al moet hij stevig werken, zijn trouw, zijn liefde en opgewektheid niet inboet heb ik meermalen kunnen constateeren.

Aan den anderen kant geloof ik, dat gij er te weinig bij stilstaat, hoe juist trekhonden niet maar gewoon moeten werken, maar *mishandeld* worden door hunne bazen. Zeker, alles wat gij dienaangaande schrijft, van den levenslust van een gezond dier, ben ik met U eens, maar, hoe weinig bazen behandelen hunne trekhonden ook maar eenigszins billijk.? In *dat* feit zit 'm m.i. de groote ergernis voor dierenvrienden. Dat een afrossing door 't publiek zeker de allerbeste manier zou zijn om mishandelingen te voorkomen, ben ik geheel met U eens, maar 't publiek is zóó flauwzakkerig bij zulke gelegenheden, dat het maar staat aan te gapen, en nooit een mond opendoet. Mannen zijn bij zulke gelegenheden nog laffer dikwijls dan vrouwen. Dat het partijtrekken van de mannen veel meer helpt dan dat der vrouwen (omdat deze dadelijk het woord ‘ziekelijk’ naar 't hoofd krijgen) ben ik zóó met U eens, dat ik 't U niet in het minst kwalijk neem waar gij, als man, dit zegt tot mij als vrouw. Reden te meer echter waarom er op U mannen een dubbel groote verantwoording rust. Als ik een man zie, die zich b.v. in een drukke straat niet schaamt zijn hondje aan een touw te houden of het op den arm te nemen, dan vind ik hem oneindig sympathiek. Onlangs zag ik hier in den jardin-public een heer zitten, die, - als een echte oude

juffrouw zouden flauwe mensche zeggen - zijn hondje stevig had toegedekt op zijn schoot, met zijn overjas. Die meneer was daardoor een uitstekend voorbeeld voor kwajongens en aankomende jongelui. Van een vrouw vinden zij zooiets 'mal', maar van een man lééren zij dat het *niet* mal is om een zwakker schepsel, een van ons afhankelijk, en in onze macht wezen, te verzorgen en te beschermen tegen koude. Vriendelijk gegroet.

Kimono. - Ik waardeer Uw uitdrukking zeer, dat gij tot mij komt, om mijn goede verstandhouding met mijn correspondenten. Inderdaad wil ik gaarne hun terwille zijn zooveel in mijn macht staat. Maar in Uw geval is het dubbel moeilijk U te helpen, waar ik Uw naam niet mag verraden. Dat gij behoefte hebt aan omgang met iemand van Uw leeftijd en Uw eigen geslacht, vind ik heel natuurlijk. Maar zoo iets laat zich niet op commando vinden. Men moet het toevallig tegenkomen in zijn leven. Echter heb ik U een voorstel te doen, dat misschien tot iets naar Uw wensch zal leiden. Waarom Uw vraag niet per gedachtenwisseling, natuurlijk zonder Uw naam te noemen, gebracht onder de aandacht der Lelielezeressen.? Velen verkeeren in Uw zelfde geval. Schriftelijk van gedachten wisselend - en de Lelie geeft U daartoe genoeg onderwerpen aan de hand - zoudt gij allicht U tot iemand aangetrokken gevoelen, met wie gij dan later zoudt kunnen persoonlijk kennis maken. Wat Uw dienstmeisje aangaat, het doet mij plezier dat zij-zelve zoo verstandig is om zich niet door 't eerste 't beste stukje 't hoofd op hol te laten brengen. Geen enkele courant of geen enkel tijdschrift - voor volwassenen bestemd, zooals óók de Lelie - bevat enkel gevaarlooze stukken, om de zeer eenvoudige reden dat voor het karakter van den een dit prikkelend werkt en voor dat van den ander dat weer iets bekorends heeft in verkeerden zin. Bovendien staat men ook steeds bloot aan het verkeerd-begrijpen van door een of anderen lezer, zoodat om al die redenen het ondoenlijk is een Blad zóó in te richten, dat geen sterveling er kwaad uit *kan* zuigen (althans, wil het een leesbaar Blad zijn natuurlijk.)

Hoe aardig dat gij zoo dikwijls voorbij kwaamt op Scheveningen. Onze witte stoeltjes gingen met ons mede naar onze nieuwe woning. Ja, dat portret van mij, dat gij hebt uitgeknipt, was goed gedaan, en goed gelijkend.

Zeker, ik ben bijzonder blij dat gij mij hebt geschreven. Ik geloof zeker dat mijn raad U zal bevallen. In Duitschland bestaat een vereeniging, waarvan zij, die zich schriftelijk willen bezighouden onder elkaar, kunnen lid worden. De leden correspondeeren dan onderling over de meest verschillende onderwerpen zonder elkaar persoonlijk te kennen. Iets dergelijks bedoel ik voor U; ik heb zoo menigmaal van andere Lelie-lezeressen diezelfde klacht gehoord, daarom geloof ik stellig dat gij langs dien weg, in een groote stad als den Haag, allicht iemand zoudt vinden, die U aantrok. Probeer het eens. Neen, particulier antwoord zend ik niet, maar, opdat gij dit antwoord spoediger onder de oogen krijgt, dan langs Uw leesportefeuilleweg, wil ik U voor ditmaal een present-ex. zenden.

St. Nicolaas-dankbare vriendinnetjes. - Uw moeder zal U uit dit pseudoniem wel terecht vinden. Hartelijk dank voor Uw mooie kaarten. Ik vind het heel aardig van U bedacht, om ook aan Frits en Benjamin te denken. Groet ook Uw eigen lieveling van mij. En ook Uw moeder.

No. 10. - Aan Uw verzoek is voldaan.

Ida. - Uw brief beantwoord ik later, wegens plaatsgebrek. Ik schrijf dit slechts om U mijn groote vreugde uit te drukken, dat ik U niet heb verloren voor goed, zooals ik, eerlijk-gezegd, dacht. Het is zoo jammer als iemand tegenvalt. Van U zou het mij zijn tegengevallen, waart gij boos geworden daarom. Maar gelukkig blijkt het dat gij zijt, die ik U meende te zijn.

Maud. - Van wege den vertrouwelijke inhoud van Uw schrijven durf ik alleen maar zeggen, dat ik Uw hoofdartikel aanneem. Dan begrijpt gij mij wel?
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Ik ontving deze weken van verscheidene correspondenten bijzonder vertrouwelijke en van groote waardeering getuigende brieven over zeer intieme onderwerpen. Ik verzoek hen allen eenig geduld te hebben met de beantwoording, omdat ik hen gaarne daartoe de noodige plaatsruimte wil geven, iets dat in deze week, wegens de achterstallige copie, onmogelijk bleek. Voorloopig allen mijn dank voor hun vriendschap en vertrouwen.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Iemánd, dame van middelbaren leeftijd, zou graag als gezelschap eener oude dame mee naar het Zuiden gaan, is, desnoods, genegen een klein gedéélte van reis- en verblijfkosten zelf te betalen. Wil ook wel zich daar voor goed vestigen, en alle huiselijke bezigheden verrichten zonder dienstboden. Is eenigszins hardhoorend. Wie geeft haar raad?
Antwoord per Lelie-ged:

3 April 1912
25ste Jaargang.
No. 40

Berichten.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Bij verschijning van dit nommer ben ik weer thuis: **Scheveningen, 37a Gevers-Deynoot-weg.**

REDACTRICE HOLL: LELIE.

Hoofdartikel
Fourier als opvoedkundige.
Opvoeden is een uitzondering.

Verreweg de meerderheid der menschheid is niet opgevoed. Zij is opgegroeid en dat is alles.

In deze onze heerlijke maatschappij leeft een ieder die leven kan en zich erdoor slaat. En zoo ook is de opvoeding een zaak van het toeval, daar ieder zijn kinderen opvoedt, voor zooverre hij dit kan. Kinderen opvoeden, nu ja dat is het werk van hen die kinderen verwekken en de maatschappij bekommert er zich niet om, of die menschen verstand hebben van opvoeding, of zij kinderen kunnen opvoeden.

Opvoeding geven - dat is alleen mogelijk als een voorrecht voor de bezittende klasse en hoe 'n slecht gebruik deze ervan maakt, blijkt uit het verbazend kleine aantal menschen dat uit die klasse werkelijk den naam verdient van goed opgevoede menschen. De wet eischt wel van den vader dat hij zijn fortuin nalaat aan zijn kinderen, maar niet

dat hij hun een opvoeding geeft. Dat kan de wet ook niet. Zij is daartoe niet bevoegd.

Als wij nadenken over hetgeen een menschenmaatschappij moest zijn, dan zal het wel wezen dat wij ons haar voorstellen onder het beeld van een teedere en liefhebbende moeder, die voor al haar kinderen de melk zal hebben van haar borsten, die alle zorg en liefkozing en hulp zal brengen aan allen zonder onderscheid, gedreven door een gevoel van liefde.

Komt onze hedendaagsche maatschappij ook maar in de verte overeen met dat droombeeld?

Allerminst!

Onze maatschappij van heden is geen teedere, goede, verstandige moeder, zij is een heele slechte stiefmoeder, zonder hart die alleen een vriendelijken lach overheeft voor een klein aantal rijken, nietsdoeners en schelmen, maar die het grootste aantal harer kinderen arm en hulpeloos de wereld inzendt, om ze geheel over te laten aan hun lot. Zeer juist zei mij eens een arbeider, die een goede plaats inneemt na een totaal verwaarloosde opvoeding, zooals de arbeidersklasse die krijgt: dat ik goed terecht ben gekomen, dat is heusch niet mijn eigen schuld, het is een gelukje, een toeval, want ik heb er naast mij zoovelen zien vallen die niets minder zijn dan ik, maar die niet zoo gelukkig waren. De maatschappij vraagt aan haar kinderen hun zweet, hun bloed, hun geld. Zij laat hen arbeiden voor 'n hongerloon tot zij er bij neervallen. Als zij 19 jaar oud zijn, dan neemt zij de grootste, de sterkste, de meest levensvatbare om ze te leeren marcheeren en om zich klaar te maken voor het kanon. Zietdaar schier de eenige opvoeding waarmede de maatschappij zich positief bezig houdt. Want de school beteekent niet veel. Nadat zij de kinderen van 6 tot 12 à 13 jaar vasthoudt, laat zij ze daarna los, zoodat zeer velen, als zij soldaat worden, bijna alles weer kwijt zijn en zij achterstaan bij het 12 jarige kind dat de school verlaat.

En aan die ongelukkige paria's, altijd geschoren, geplukt, gedood als slachtvee wil men wijs maken dat zij respect moeten hebben voor de maatschappij en liefde voor hun vaderland! Men spreekt hun ook over liefde voor de roem.... en gewapend met dit gevoel laat men de massa's op elkander los en als zij elkaar in naam van de roem hebben fijngehakt, dan werpt men hoofden, armen, beenen, gewonden en dooden, alles door elkaar in groote kuilen, strooit er chloor op en bedekt de aarde, alsof er niets gebeurd is.

Zietdaar het wetboek der plichten voor de armen: liefde voor het vaderland, eerbied voor de maatschappij, liefde voor de roem!

Al die heilige gevoelens, die trillen in het menschenhart, doen dienst aan de klasse die haar slachtoffers uitzuigt tot op den laatsten druppel bloed.

Wat 'n heiligschennis! Wat 'n misbruik maken van zijn overmacht!

Zou het niet een prachtige dag zijn als die massa eens begreep hoe weinig eerwaardigs en eerbiedwaardigs er was in al wat men hun sinds lang heeft voorgehouden om te vereeren?

Zeker, zoo'n uitdrukking, klinkt rauw en ruw en zal de toorn opwekken van de slechte menschen die anderen exploiteeren en zeer goed weten dat zij het doen, zoowel als van hen die het doen omdat zij van jongsaan gehoord hebben, dat zij beschikt zijn om dat werk der exploitatie te doen en dat dit nu eenmaal niet anders kan.

De eerste voorwaarde als de maatschappij van het individu liefde en eerbied vraagt voor haar, zal dan toch wel daarin bestaan, dat zij dat individu de noodige opvoeding

bezorgt. Een moeder die haar kind verlaat, heeft niet het recht liefde te vragen of te verwachten van dat kind, neen zij heeft alleen recht haat te verwachten.

De maatschappij is dus verplicht opvoeding te verschaffen aan het individu.

En laat ons nu zien wat men doet met de lichamen, met de geesten.

Men moet ontwikkelen, oefenen, nagaan den natuurlijke aanleg, de eigenaardige eigenschappen, de ontkiemende krachten en vermogens! En wat doet men?

Op 6 jaar worden alle kinderen 5 uur lang opgesloten, onderworpen aan een regel en orde, die voor allen precies dezelfde is, zonder rekening te houden met de verschillende karakters en naturen. Men spant al die verschillende geesten voor dezelfde kar, men laat ze allen, hetzij ze lange of korte beenen hebben gelijke stappen nemen. Het kind dat tweemaal zijn les overleest en haar kent omdat het een goed geheugen heeft, wordt beloond en het andere dat er misschien een uur op zit te blokken en het dan nog niet kent, loopt straf op en wordt beknord. Zij worden uitgemaakt voor lui en traag en volwassen menschen maken misbruik van hun

meerdere kracht om kinderen te mishandelen zoo niet met de handen, dan toch met woorden die grieven en verdriet doen.

Die hatelijke gelijkheid van regel, van leerprogram, die volkomen minachting van de individueele natuur, zijn zij niet in staat het brandmerk te drukken op het heele werk der opvoeding?

In onze XX^{ste} eeuw, die zich nu verheft op haar vrijheid, begint men de kinderen van hun vrijheid te berooven, hen op te sluiten in gevangenissen, hen te plagen en vervelen op duizenderlei manieren, dag aan dag gedurende den besten tijd van hun leven.

En dat waarom?

Om hun hoofden op te vullen met een rommel domheden die zij zich haasten zullen te vergeten en waarvan hen na eenige maanden leven in de wereld niets anders overblijft dan een diepe minachting voor dogma's, voorschriften en gebruiken van menschen uit oude maatschappijen, die allang zijn verdwenen en die men hun voorstelt als modellen ter navolging in dezen onzen tijd.

Men heeft één en denzelfden regel voor alle naturen.

Men geeft éénzelfde rantsoen voor alle magen.

Men laat alle geheugens precies hetzelfde slikken.

Maar waar ter wereld is de dierenfokker die zoo dom is zonder rekening te houden met het verschil der soorten, met aanleg en natuur, al zijn honden of dieren op precies dezelfde wijze op te voeden en te dresseeren? Welke tuinman is zoo onverstandig om zonder rekening te houden met de eigenaardige, zeer verschillende behandeling, die de verscheidene planten vereischen, ze allen precies op dezelfde wijze te kweeken?

Is de menschelijke natuur dan minder dan die van plant en dier?

Behoeft er minder gelet te worden op de opvoeding van arme kleine kinderen dan op het kweeken van spinasie, sla, enz. of het fokken van honden?

Ziet op onze burgerscholen, op onze gymnasia hoe verschillend de jongelieden zijn. Deze zijn donker, anderen licht, deze snel als kwikzilver, anderen langzaam als slakken, deze sterk gebouwd en klaar voor elke lichaamsbeweging, anderen stil en bespiegelend zonder eenige neiging daarvoor, deze zijn onderzoekers, anderen artisten. Duizenderlei temperamenten, want het menschelijk geslacht is zoo verscheiden, dat geen twee wezens aan elkander gelijk zijn, niet alleen in vorm, gestalte en kleur, maar ook in geest, karakter en natuur.

En deze allen kromt men onder éénzelfde juk. Welke boer spant een koe in hetzelfde gareel als de stier? Wie spant een zwak veulen naast den vurigen, krachtigen hengst? En toch onze domme opvoeders onderwerpen alle kinderen die onder hun handen komen, aan dezelfde voorwaarden, ofschoon het duidelijk is dat er meer verschil bestaat tusschen de kinderen dan tusschen een paard en een schaap.

En dan hoort men in onzen tijd nog telkens en telkens, herhalen: slechte naturen, slechte karakters!

Maar waarom slecht?

Zijn zij soms slecht gemaakt, omdat hun magen en hun geesten het voedsel niet kunnen verteren dat gij hen met geweld opdringt? Wat doen kinderen en menschen, als men hun te veel voedsel opdringt? Dan geven zij over, de maag wil het niet tot zich nemen. Zou hetzelfde niet ook plaats hebben met den geest.

Hier ziet men alweer dat de zoogenaamd goede leerlingen, die als voorbeelden gesteld worden aan anderen en die prijzen krijgen van goed gedrag, juist de lagere naturen zijn of dezulken die zich het gemakkelijkst laten kneden, die door de beschaving reeds de natuur hebben ingeboet.

Wee den vurigen, hartstochtelijken en machtigen karakters! Het zijn de muiters, de oproerlingen, de slechte sujetten, degene die niet onder de tucht willen gebogen gaan!

Ouders, weest niet bevreesd of bedroefd, als uw kind in verzet komt tegen een monsterachtige opvoeding, integendeel dat is een goed teeken waarover gij U moet verheugen.

Onze eeuw verheft zich er op dat de plak is afgeschaft in de school. Maar, opvoeders, hebt gij nu ook den dwang, het geweld, de smart weggenomen? Of is alleen de vorm veranderd en het dwangmiddel gewijzigd?

Wie gevoel bezit voor de heiligheid der menschelijke natuur, die treuren over de overwinningen der beschaafde opvoeding meer nog dan over den wreeden strijd die soms op de school wordt gevoerd, die zal treuren, als de natuur van het kind onder den last van straffen en zedelessen wordt verzwakt en gebogen, als het karakter misvormd en de ziel verlamd wordt. Als dan zoo het kind ‘getemd’ is, dan juicht de opvoeder over

zijn volbrachte werk, maar de natuur weent, want de mensch is in het kind gedood. Zeker, hij wordt nu een oppassend burger, die alles verdraagt, een gedwee onderdaan die nooit in verzet komt, een oppassend man die stipt is in zijn zaken, maar het beste in hem is er uit geopvoed.

Onze methode van opvoeding is ten achter bij onze beschaving zelve, want indien de opvoeding in de tegenwoordige omstandigheden geen opvoeding van algeheele ontwikkeling kan zijn, dan kon men toch zorg dragen dat de studie minder weerzinwekkend was, men zou de aard der studie kunnen veranderen en al dien onnullen ballast van het geheugen kunnen wegwerken, men zou het kind niet doen stikken in zijn Latijn en Grieksch, in zijn oude goden en godinnen, men zou voorkomen dat hij beter thuis was en het oude Jerusalem en de zeden en gebruiken der oude Joden of in Athene of Rome, dan in de stad zijner inwoning en de dingen die rondom hem plaats vinden. Men zou in de plaats van duizenderlei zottigheden en nietigheden nuttige dingen kunnen plaatsen, bovenal de natuurwetenschappen, de natuurkunde, de scheikunde, de zoogenaamde kennis der exakte wetenschappen.

Rousseau zegt in zijn Emile: ‘onze geheele wijsheid bestaat uit slaafsche vooroordeelen; al onze gebruiken zijn hinderlijk, de beschaafde wordt geboren en sterft in slavernij. Bij zijn geboorte bakert men hem in en als hij sterft, spijkert men hem in een kist. Zoolang hij de menschelijke figuur draagt, is hij geketend door onze maatschappelijke instellingen’.

Dat iemand liever zijn eigen zoon zelf opvoedt, dat kunnen wij begrijpen, gezien hoe onze opvoeding in de school is, maar dat men de partikuliere opvoeding als systeem verkiest, dat is ons een raadsel. Rousseau was de man die dit deed en het is merkwaardig dat iemand 4 boeken schrijft over dit stelsel, waarvan zijn eigen gezond verstand hem telkens de ongerijmdheden aantoont. ‘Hoe meer men erover nadenkt, hoe meer nieuwe moeilijkheden men ontdekt; men zou den gouverneur moeten doen opvoeden voor zijn leerling, men zou de bedienden moeten opvoeden voor hun meester, men zou alle die hem naderen, de prikkels (impulsies) moeten doen ontvangen die zij hem moeten mededeelen; men zou van opvoeding tot opvoeding moeten opklimmen tot... ja, tot waar? Hoe kan een kind goed opgevoed worden door iemand die zelf niet goed opgevoed is’?... ‘Kan men dien zeldzamen sterveling vinden? ik weet het niet’, zoo voegt hij er later bij, als hij spreekt over den leermeester van Emile. Rousseau weet zelf niet of er wel één mensch op de wereld bestaat, die in staat is een opvoeding te leiden of èèn plaats waar zij zou kunnen plaats hebben. Zijn heele boek is daarom èèn weefsel van sofismen. Hij die zelf zegt: ‘daar is geen enkel wijsgeer, die, het ware van het valsche onderscheidende, niet liever de leugen verkiest die hij zelf gevonden heeft dan de waarheid ontdekt door een ander. Waar is de wijsgeer, die niet voor zijn eigen roem gaarne het menschelijk geslacht zou bedriegen’? Ook is er voor zijn opvoeding een fortuin noodig van 50.000 frank rente en dus het stelsel kon toch nooit algemeen worden toegepast en heel demokratisch kan het niet heeten ondanks de fieren en demokratischen toon dien hij aanslaat in zijn vijfde boek.

De natuur levert protest in tegen het stelsel partikuliere opvoeding, daar de eerste en dringendste behoefte van het kind is gezelschap van zijnsgelijken. Het kind zoekt het kind. Ziet slechts hoe de zuigeling op moeders schoot lachend de armpjes uitstrekt naar wezens van zijn leeftijd. Isoleert men het kind, dan ontneemt gij het de vreugde des levens, het wordt een plant uit de trope die verlaten alleen opgroeit in een warme

trekkas. En een eerste voorwaarde voor een goed stelsel van opvoeding is dat het toepasselijk is voor alle personen.

Men kan ook wel begrijpen dat twee wezens die van elkander gescheiden zijn door een afgrond van 20, 30, 40 jaar, zeer verschillend zijn, die de beschaving aan elkaar vastklampt. Dan is de opvoeding op de kostschool nog te verkiezen, want ondanks de strengste bewaking is toch de keten, waarmede hij is beladen, langer dan die van den leerling in partikuliere opvoeding. De kostschool is de gevangenis, maar in vereeniging met andere gevangenen; de geïsoleerde opvoeding is de gevangene in het cachot. Overal verdriet, dwang, vervalschte naturen. De beschaafde opvoeding is de leertijd, de practische school van het ongeluk, de beschaving kan er niet vroeg genoeg mee beginnen om menschen te vormen.

Het zij verre van ons de schuld te werpen op de opvoeders, neen maar zij gelden hier als de verpersoonlijking van de opvoeding. De Fransche soldaat doodt de Russen; de

koopman verrijkt zich door zijn klanten; de opvoeder zedepreekt, straft, vervalscht de naturen; de politieagent brengt zijn leven door in de vuiligheid; het meisje van plezier leeft te midden van gespuis en sterft in het slijk; de gendarme legt de boeien aan; de beul werkt met zijn machine; de rechter zorgt dat hij sujetten krijgt. Wat hier allemaal hatelijk in is, dat kan niet geweten worden aan het individu. Verandert de dingen en dit alles verdwijnt, al die hatelijke gewoonten der beschaving zakken ineen en - de mensch blijft over.

Dagelijks hoort men de ouders klagen over de onderwijzers en de onderwijzers over de kinderen waarmee ze zooveel te stellen hebben, maar het meest zijn te beklagen de kinderen die de slachtoffers van dit alles zijn.

Wat men onder opvoeding moet verstaan, dat is het geheel der omstandigheden die werken op het individu en die het op eenigerlei manier wijzigen. Rousseau heeft het zeer goed omschreven in deze woorden:

'*de opvoeding krijgen wij door de natuur*, *door de menschen en door de dingen. De innerlijke ontwikkeling van onze vermogens en organen is de opvoeding der natuur; het gebruik dat wij van deze ontwikkeling maken*, *krijgen wij van de menschen en de kwijting van onze eigen ervaring op de dingen die ons omringen*, *is de opvoeding der dingen. Elk onzer wordt dus gevormd door drie soorten van leermeesters. De leerling in wien hun verschillende lessen in tegenspraak komen*, *is slecht opgevoed en zal nooit met zichzelf overeenstemmen; de leerling*, *in wien alle drie vallen op dezelfde punten en brengen tot hetzelfde doel*, *bereikt alleen zijn doel en leeft konsekwent. Deze alleen wordt goed opgevoed.*

Omdat de samenwerking van de drie opvoedingen noodzakelijk is voor haar volmaking, *daarom moet deze de beide anderen leiden.'*

Dit wil dus zeggen dat er **eenheid** moet zijn in de opvoeding, dat zij in **overeenstemming met de naturen** moet wrezen.

Ziethier nog een belangrijk gezichtspunt.

Het leven duurt gemiddeld 35 jaar. De beschaafde opvoeding legt beslag op den leerling tot 18, 22, 25, jaar en langer en gedurende al dien tijd blijft hij buiten het productief verbruik zijner krachten. Gedurende twee derden van zijn bestaan verteert hij zonder voort te brengen. Als wij, die gestudeerd hebben, die een goede opvoeding krijgen, sterven op 22, 24 of 25 jarigen leeftijd, dan kan men van ons deze getuigenissen afleggen: wij hebben veel gegeten, verbruikt, gekost zonder de waarde ook maar van één cent te hebben voortgebracht.

Voeg dit bij al wat wij zeiden over de opvoeding. De beschaafden stellen het beginsel op dat om de dingen goed te kennen, men ze moet toepassen, gebruiken en onder het voorwendsel van te leeren, beletten zij de toepassing, het gebruik ervan gedurende twee derden des levens.

Als het zaad niet goed opkomt, dan is dit niet de schuld van het zaad. Zaai goed, zaai in goede aarde.

Hebben wij gezien dat de beschaving de groote meerderheid der individuen overlaat zonder opvoeding, zonder zorg, dat zij de massa brengt tot de uitoefening van alle ondeugden en armoede, uitspatting en misdaad zich als zooveel gezwellen aan haar laat vasthechten, dan blijkt hieruit ten duidelijkste het belang zoowel voor de maatschappij als voor het individu, om een opvoedingsstelsel te hebben, dat toepasselijk is op allen. De opvoeding moet dus zijn *algemeen* en niet *bizonder.*

Wij hebben gezien dat de opvoeding der beschaafden, valsch en ongerijmd in haar doel, slechts dwang kent en de natuur verkracht en vervormt, het is dan het direkte belang van de maatschappij zooveel als van het individu dat het individu niet wordt overgelaten aan het toeval der omstandigheden maar zijn aanleg en roeping kan vervullen. Zij moet dus gehoor geven aan de natuur en niet haar bevelen en dus *konform zijn aan de roeping* en niet overgelaten aan de *willekeur.*

Wij hebben gezien dat de invloeden, waaraan het kind onderhevig is bij de beschaafde opvoeding, zooveel tegenovergestelde prikkels en krachten zijn, die op elkaar botsen en den leerling voortdrijven in de meest verschillende richting, zoodat het kind verkeert in den toestand van een mensch, die door paarden uit elkaar is gerukt. Zulk een *verschil* is monsterachtig en men moet dus komen tot een opvoeding, die de verschillende impulsies doet *samenloopen.*

Als het overigens in strijd is met de belangen der maatschappij zoowel als die van het individu, om den leerling te veroordeelen tot improduktiviteit tot den leeftijd van 18 of 25 jaar, om hem gedurende al dien tijd te laten in een passieven staat, daarom moet de opvoeding praktisch zijn, *aktief* en niet *passief.*

Daar de mensch bestaat uit lichaam en geest en dus de eigenschappen van beiden zich ten nutte moet maken, is dat het belang van het individu zoowel als van de maatschappij om bij de opvoeding rekening te houden met beiden. ‘De methode der beschaafden verwaarloost het lichaam en verderft de ziel’. De opvoeding moet dus zijn *samengesteld* en niet *enkelvoudig*.

Om gelijke redenen moet dus de volledige ontplooiing van alle eigenschappen plaats hebben. De opvoeding moet dus niet *gedeeltelijk* maar *volledig* zijn.

De opvoeding moet alle rijkdommen der menschelijke natuur ontwikkelen en te voorschijn roepen en ze niet laten verloren gaan onder de strenge en idiote wetten van den pedagogischen *dwang*.

Kortom in een redelijk georganiseerde maatschappij zoowel in het belang van het individu als van de gemeenschap, die samenvallen in hun eischen, moet de opvoeding zijn:

algemeen en niet **exceptioneel**, *overeenkomstig den aanleg* en niet *naar willekeur*, **op èèn punt uitloopend** en niet **uit elkaar gaand**,

aktief en niet **passief**,

samengesteld en niet **enkelvoudig**,

volledig en niet **gedeeltelijk**,

ontwikkelend en niet **met dwang**

Zietdaar de voor waarden, waarop de opvoeding zal zijn, gelijk zij wezen moet.

unitair (eenheid) **en aantrekkelijk**.

Volgt de natuur.

Maar kinderen zijn in den regel onleerzaam, ondeugend, leugenachtig, lui, vernielachtig.

Zietdaar wat men zoo dikwijls kan hooren en ook in de toekomst ongetwijfeld zal hooren, want dit zit er bij de volwassenen diep in. En om dit tegen te gaan past men dan een averechts verkeerde methode toe, men wil hen met dwang genezen van al die ondeugden, die als dit gezegd, ons, voortreffelijke volwassenen, ook in de jeugd evenzeer hebben aangekleefd.

Ons antwoord is:

1°. het kind zal niet *ondeugend* zijn, als men het niets zal bevelen. Als gij hem niets verbiedt wat hem behaagt en niets oplegt waar hij geen plezier in heeft, dan zal hij niet ondeugend zijn.

2°. het kind is niet *lui* omdat hij er *plezier* in heeft, maar zal werken en hard werken ook als gij hem het werk aangenaam en aantrekkelijk weet te maken. Niemand is ijverig in werk dat hem niet bevalt en allerminst een kind, wiens brood er niet van afhangt en dat zich weer geheel geeft zooals het is.

3°. het kind is niet *vernielachtig*, als hij goed bezig wordt gehouden, want elk kind schept graag. Leert hen dan iets te scheppen, iets te produceeren en gij zult er zelf de ondervinding van kunnen opdoen.

Wat het laatste betreft, daarvan heeft men o.a. een treffend voorbeeld gezien in de volgende gebeurtenis. In zekere gemeente plantte men boomen langs de wegen. De kinderen vernielden ze zoo wat allemaal. Op nieuw werden er boomen geplant

en nu werden er allerlei voorzorgsmaatregelen genomen om dit te beletten. Maar het hielp niets, want als het toezicht hier was, dan waren de kinderen elders om hun vernielingswerk te verrichten en men kan toch niet overal tegelijkertijd toezicht houden. Kinderen zijn in den regel de volwassenen te gauw en te slim af. Vraag dat maar aan de politie, die geen wanhopiger vijanden heeft dan kinderen. Burgemeester, sekretaris, schoolmeester, politie, alle machtspersonen kwamen bij elkaar om de zaak te bespreken. Bedreigingen hielpen niets, waarschuwingen evenmin, zachte vermaningen ook al niet. De boomen werden vernield en dat bleef zoo.

Toen kwam de pastoor van het dorp, een practisch man, op een goed denkbeeld. Hij vroeg aan den raad een flink stuk land dat hij wil gaan bebouwen. Dit wordt hem toegestaan, omdat men wist dat hij van plan was er een proef mede te doen. Hij roept de jeugd samen en zegt: hoort eens jongens, nu kunnen jullie allemaal een stukje grond krijgen als je onder mijn toezicht den grond wilt spitten en zaaien en beplanten. Wat dunkt je hiervan? Dit plannetje vond algemeene instemming. Men begon eerst de steenen uit den grond te halen, de groote jongens droegen de grooten en de kleine jongens de kleinen. Het was een algemeene naijver wie het meest zou doen. Toen dit was gedaan, kregen ze allemaal het noodige gereedschap. Hier haalde men planten uit, die aangewezen werden, en dan werden ze weer op die plek in den grond gezet, begoten met water en goed verzorgd. Men kon zien dat de jongens de grootste pret hadden. Zij kregen plezier in het planten en de gemeente begon nu ook weer boomen langs de wegen te zetten. En niemand dacht eraan om ze te schenden of te vernielen. Toezicht was heelemaal niet noodig.

Waren die kinderen nu van nature vernielachtig?

Deze historie is toen ter tijd in de bladen verteld en veel besproken. En dit voorbeeld staat niet op zichzelf, het is één uit velen.

Toch blijven die dwaze aanmerkingen doorspoken in de hoofden der menschen en zij herhalen zoo'n gezegde precies alsof het tegendeel nooit is bewezen. De kinderen blijven eenvoudig belasterd, zonder dat men de middelen aanwendt die het tegendeel bewijzen. Arme kinderen, hoe dwaas en dom zijn uw vaders en meesters!

De kinderen hebben behoefte aan werken, aan handelen. Geeft hun niets te doen of iets waar zij geen lust in hebben, zij gaan aan het vernielen uit zucht om wat te doen. Geeft hun iets te doen waar zij plezier in hebben en gij ziet ze weldra werken met een ijver en een inspanning alsof ze ik weet niet wat ermede verdienen.

Handelt tegen de natuur, zij wreekt zich.

Gij maakt dijken om de rivier te regelen en gij verwondert U als de natuur die beletselen wegwerpt, als de rivier de dijken doorbreekt. De rivier is toch niet ondeugend of vernielachtig, omdat de dijken het water doen stijgen en het water over de dijken heenvloeit of de dijken omverwerpt. Opent haar een vrijen en flinken loop, maakt haar kracht en snelheid U ten nutte en het water wordt een bron van rijkdom inplaats van een oorzaak van vernieling te zijn. Leg het verstandig aan met de rivier en gij zult een goede rivier krijgen en doet gij dat niet, dan zult gij van uw eigen onverstand de slechte vruchten dragen.

De meeste fouten bij de opvoeding komen neer op de hoofden der opvoeders. Het komt er maar op aan om den eigenaardigen aanleg bij het kind waar te nemen en dezen te begunstigen, te ontwikkelen. Na de twee eerste jaren, soms reeds vroeger, ontdekt men duidelijk de kiemen. Helpt ze ontplooien en onderdrukt ze niet. In het ei is een kiem, deze moet zich ontplooien, maar die ontplooiïng zal niet geschieden als het ei niet geplaatst wordt in de temperatuur die het daarvoor behoeft. In het kind zijn vele kiemen, maar deze blijven sluimeren en ontplooien zich niet, als zij niet geplaatst worden in voorwaarden die gunstig zijn voor de ontplooiïng.

De organen moeten eerst gevormd zijn, anders kan men er zich onmogelijk van bedienen. Het is dus logisch dat de oefeningen die het lichaam versterken en ontwikkelen, bij het kind moeten voorafgaan aan de oefeningen van den geest. Dit is het beste middel om te werken aan de latere geestesontwikkeling.

Alles op zijn tijd. Dat leert de natuur. En handelt men in strijd daarmede, men zal zelf de schadelijke invloeden daarvan ondervinden. Eerst de knop, dan het blad, dan de bloem en de vrucht. Gij doodt de plant als gij tracht deze volgorde te verstoren en daarin verandering te brengen door haar te dwingen de natuurlijke ontwikkeling van de plant te verstoren.

Waarnemen en leiden - dat is de heele zaak en niet kunstmatig handelen in strijd met de naturen.

De ontplooiïng van inwendig inwonende eigenschappen.

De natuur heeft den kinderen algemeene eigenaardigheden gegeven die wonderdadig werken op de ontplooiïng van hun individueele roeping. Laat ons de aandacht vestigen op enkelen der merkwaardigsten:

1°. de snuffelzucht,
2°. het industrieële lawaai,
3°. de nabootsing,
4°. de industrie in miniatuur,
5°. het progressieve meeslepen.

1°. De snuffelzucht dat is de lust om alles te doorzoeken en te betasten. Deze lust openbaart zich reeds heel jong bij het kind. Hij raakt alles aan - zoo zegt men. Dat is een zoogenaamde ondeugd, die hem veel straf en tranen kost. Wij konstateeren nu alleen het bestaan van die eigenschap.

2°. Een andere trek, soms tot wanhopen toe voor de ouders, is de lust in al wat leven maakt. Het kind kan nergens voorbijgaan zonder erop te slaan, zonder lawaai te maken. Ook alweer een ondeugd naar het heet.

3°. De nabootsing, een zeer algemeene trek bij de kinderen. Zij doen alles na in hun spelen wat zij zich hebben zien voordoen. Zij spelen keukentje in navolging van de groote keuken of winkeltje of soldaatje of tuinmannetje, ja alles wat zij gezien hebben. Er is zekere aanstekelijkheid in hetgeen men ziet voordoen, dat men het onwillekeurig gaat nadoen.

4°. De lust van kinderen om alles in miniatuur te hebben. Zij amuseeren zich heele dagen met allerlei voorwerpen in het klein. Zij kunnen soms weken bezig zijn met kleuren van dieren en bloemen, als zij een verfdoos hebben gekregen, enz.

5°. Het meeslepen van den zwakke door den sterke. Het is verbazend hoe het eene kind werkt op het andere en liefst kijkt het kind altijd naar een grootere. Een groep kinderen van 4 jaar wordt sterker meegesleept door een andere groep van vijfjarigen dan door een groep van 12 jarigen. Deze staan weer betrekkelijk te ver van hen af. Zij gevoelen eerder dat zij datzelfde ook kunnen en gaan het daardoor eerder probeeren.

Deze vijf zoogenaamde ondeugden moeten in haar bestaan voor ons zijn de ontplooiïng van eigenschappen ten goede. Vaucauson was in zijn jeugd een jongen die alles verscheurde tot zijn leerboeken toe. Zijn moeder nam hem eens mee naar haar biechtvader en terwijl zijn moeder bij den pastoor was, moest het kind wachten in een andere kamer.

Hij verveelde zich. Er was een klok in die kamer. Eerst zag hij dien slinger met alle aandacht en toen de moeder niet terugkwam, ging hij het werk onderzoeken en toen de moeder met den pastoor in de kamer kwam, was hij juist bezig het binnenwerk, dat hij eruit genomen had, er weer in te zetten. De moeder excuseerde haar zoon bij den goeden pastoor die het kwaad niet zoo erg vond. Vaucauson had smaak gekregen in horloges en hij vond weldra de gelegenheid een ander te bestudeeren. Daarop maakte hij er een en toen men dit succes zag, werd hij niet meer beknord maar werden integendeel zijn handigheid en zijn verstand bewonderd. En zoo werd hij een der grootste werktuigkundigen der wereld.

Het voorbeeld van Vaucauson is schitterend omdat hij beroemd is, maar dagelijks hebben er in het klein dergelijke gevallen plaats. Ab uno disce omnes.

Zietdaar een gevolg der snuffelzucht.

Deze brengt de kinderen tot verschillende voorwerpen in den tuin, in de werkplaatsen, overal.

Het industrieel lawaai brengt hen plezier, het zien van kleine gereedschappen in miniatuur, handig gebruikt door hun kameraadjes, prikkelt en bekoort hen.

Het geheel geheim der opvoeding bestaat in het opwekken van hun eerzucht en van hun innerlijke lust.

In plaats van dus de snuffelzucht te smoren, moet men bij kinderen deze ten nutte maken door allerlei speelgoed en instrumenten ter hunner beschikking te stellen.

In plaats van hun manie tot nabootsing te onderdrukken en te berispen, moet men die kinderen de gelegenheid openen deze te ontplooien en die hen meeslepen om het daarin zoover mogelijk te brengen.

De rol van keuken in de opvoeding.

Als wij vragen wat een der meest geliefkoosde plaatsen is voor het kind, dan weten wij allemaal dat het de keuken is. Hoe graag zijn ze daar! Hoe prettig en gezellig kunnen zij daar knoeien! Hoe plezierig vinden zij het om er bij te zijn als moeder wàt bakt of kookt. Er valt allicht een stukje af en dat vinden zij veel heerlijker dan wat zij 's middags aan tafel krijgen.

En toch in hoeveel huizen, vooral van de gegoeden, worden de kinderen stelselmatig uit de keuken gehouden of weggejaagd. Dat is zeer dom, want daar valt voor de kinderen heel wat te leeren, de keuken is als 't ware hun eerste school evenals de

tuin, maar terwijl de tuin een groot deel van het jaar niets oplevert, blijft de keuken het heele jaar in werking.

En waarom mag het kind niet in de keuken?

1°. omdat het veel zal breken;

2°. omdat het de boel omgooit en zijn kleeren smerig maakt;

3°. omdat het zich zal branden, daar het niet kan omgaan met het vuur;

4°. omdat men in de keuken geen leermeester heeft om het kind te onderrichten en geen middelen om het ten nutte te maken bij het werk;

5°. omdat het kind er bedorven zal worden door de malle aardigheden der dienstboden en de ongelukken die daarvan dikwijls het gevolg zullen zijn.

Zoo wordt in de beschaafde wereld de eerste school van het kind, de keuken, voor hem gesloten met een, Verboden toegang.

En toch hoe nuttig werkt zij op den geest en de zintuigen van het kind!

Het kind houdt van wat lekkers en leert daar zijn zintuigen ontwikkelen, n.l. de smaak, het gezicht, het gehoor, het gevoel en de reuk, allemaal.

En hoeveel meer zou dit geschieden als de keuken aantrekkelijk werd gemaakt voor de kinderen! Als het kind mee mocht doen, al was het slechts met het schoonmaken van groenten en vruchten, waarin het dikwijls een groote vaardigheid verkrijgt met zijn kleine vingertjes. Juist het aantrekkelijke in de keuken voor kinderen bestaat hierin dat er zooveel en zoo velerlei te doen valt, dus afwisseling, en een moeder,

die bij de pinken is, zal zelfs haar kinderen in de keuken heel produktief weten te maken. Het kind houdt van zulke werkjes en als het dan ziet, dat het wat te voorschijn brengt, dan zal het worden geprikkeld en aangevuurd om straks weer wat mooiers en beters te maken.

Groote menschen vrij te stellen van werkjes die best verricht kunnen worden door kínderen, dat is toch altijd aan te bevelen. De grooten laten heel wat krachten der kleinen sluimeren, die zoo best produktief konden aangewend worden.

Het keukenwerk wordt veel te laag geschat en toch is de keuken feitelijk het middenpunt van gezondheid en opgewektheid. Of is het bereiden der spijzen, zoodat de aanzittenden altijd goed toebereid, smakelijk voedsel krijgen, niet een der allerbelangrijkste dingen om vrede en een goede stemming in huis te houden? Wie kan den invloed beschrijven, die een smakelijke maaltijd uitoefent op de stemming van allen? In plaats van dit te beschouwen als een zaak van ondergeschikt belang, 'die men aan de meiden overlaat', moest zij juist veel meer behartigd worden door de vrouw des huizes, altijd van dezulken die gerekend kunnen worden er verstand van te hebben. Want terwijl de vrouw, die de kookkunst verstaat, het recht heeft om aanmerkingen te maken op de dienstboden, daar zij het werk uit de handen van deze kan nemen om het zelve beter te doen, staat de onkundige verslagen, als zij tot antwoord krijgt: doe het dan zelve.

Vergeten we niet dat koken eigenlijk toegepaste scheikunde is en dus dat èn uit het oogpunt van de gezondheid èn uit dat der zuinigheid degeen die kookt, eigenlijk een hoofdpersoon is in huis, aan wie men zich in goed vertrouwen overgeeft. Een goede kok of keukenmeid wordt dan ook zeer gewaardeerd en verdient dit ook ten volle. Een smakelijk toebereide maaltijd is geen onverschillige zaak, integendeel hij draagt ontzettend veel bij tot veraangenaming van het leven.

En waar de kinderen, bijna allemaal zonder uitzondering, graag in de keuken zijn en wat meehelpen, daar doen de groote menschen onverstandig om hen weg te jagen in plaats van te spekuleeren op die lust en haar produktief aan te wenden.

Men ziet het reeds in de schoolkeukens, waar de kinderen onder leiding alles mogen klaarmaken, en ten slotte opeten.

Heusch dat vinden zij alles behalve onaangenaam, het geeft afwisseling en als regel kan men aannemen, dat zij het allemaal met plezier doen en wat men met plezier doet, dat zal men, ook alweer als regel, weldra goed doen ook.

Zien wij het werken in die richting, dan worden wij met eerbied vervuld voor de groote voorgangers Charles Fourier en Robert Owen, die deze methode reeds op den voorgrond hebben geplaatst en daardoor getoond hebben het kind beter in de werkelijkheid te kennen dan onze meeste pedagogen, die mooie boekjes weten te schrijven maar zelven veelal heele slechte opvoedkundigen zijn.

Of kunnen wij de keuken niet noemen de school der handigheid? Is zij niet tevens de plaats waar de wetenschappelijke instinkten van het kind zich kunnen ontplooien? Er bestaat een nauw verband tot den tuinbouw en de keuken, daar op laatstgenoemde plaats de vruchten van den tuinbouw worden gebruikt en beoordeeld. Door den omgang met de vele producten leert men ze kennen in hun waarde en oefent men dus een soort van kontrole uit op den tuinbouw. Alleen een onkundige laat zich alles in de hand stoppen, maar een kundige, die weet dat om wat goeds te maken, de grondstoffen goed moeten zijn, kijkt uit zijn oogen en leert ons onderscheiden.

Dit is een punt van het hoogste belang.

Men zegt dat kinderen kleine lekkerbekken zijn en men meent die hartstocht te moeten wijzigen en verbeteren. Dit is niet waar. In den regel zijn het veelvraten, gulzig. Men heeft opgemerkt dat de klasse der koks in den regel bestaat uit gastronomen, strenge rechters die alle spijzen beoordeelen zonder zich te buiten te gaan. Misschien vormen zij een der soberste klassen in de maatschappij, maar tevens zijn zij gesteld op goede toebereiding.

Het beste middel dus om kinderen te behoeden voor gulzigheid en veelvraterij is om allen koks te maken, dan worden zij allen lekkerbekken of gastronomen.

Gastronomie is een goede zaak. De smaak is een wagen met 4 wielen, te weten: 1°. de gastronomie; 2°. de keuken; 3°. het konserveeren en 4°. de bebouwing, het aankweeken.

Tezamen vormen zij de gastrosofie of hygienische wijsheid, toegepast op de verschillende temperamenten, die onbekend zijn in de beschaafde geneeskunde.

De beschaving staat juist op haar kop. Zij wil beginnen bij het einde en niet bij

het begin. Zoo vindt een vader het goed als zijn zoon of dochter uitmunt in N° 3 en 4, het *konserveeren* en het *aankweeken*, zelfs voor meisjes N° 2, de *keuken*, maar N° 1 zou men verbieden, alsof niet juist daaruit N° 2, 3 en 4 voortkomen.

De gastronomie zal alleen dan een respectabele wetenschap worden, als zij zal kunnen voorzien in de behoeften van allen. Nu ziet men enkele honderden gastronomen, en daarnáast de groote massa die blij is de buik te kunnen vullen zonder zich precies rekenschap te geven waarmee.

Alleen op twee voorwaarden zal de gastronomie prijzenswaardig zijn: 1°. als zij direkt zal toegepast worden op de produktieve funkties, als zij direkt verbonden met het werken van aankweeken en toebereiden, en 2°. als zij zal meewerken aan het welzijn van de arbeidersmassa en als zij ook het volk zal doen deelen in de verfijning van een smakelijken maaltijd, die de beschaving voorbehoudt alleen voor de nietsdoeners. En om dat te bereiken moet het zintuig van den smaak worden ontwikkeld en dan kan dit werk beschouwd worden als een gezonde basis van de ontwikkeling van den smaak.

Even onedel als dan de gastolatrie (de aanbidding van de maag) beschouwd zal worden, even nuttig en goed zal de gastronomie worden geacht.

De rol van tuin en industrie in de opvoeding.

De studie komt pas in de tweede plaats, daar zij moet opgewekt worden door een nieuwsgierigheid, die verkregen wordt door de materieele funkties. Vandaar dat de school verbonden moet zijn aan werkplaats en tuin. De indrukken opgedaan in deze werkplaatsen en tuinen kunnen dan verwerkt worden op de school. Eerst dus de praktijk en dan de theorie, die toch feitelijk niets anders is dan toegepaste praktijk.

Bij voorbeeld: een kind van 6 jaar heeft bizondere lust in de zorg van kippen, laat het deze maar op zich nemen. Laat het boeken zien met platen van allerhande soorten kippen, zoowel van die welke het bezit als in anderen die het niet heeft. Daar houden de kinderen van. Onder de plaatjes staan korte beschrijvingen. Men legt er hun een paar uit. Telkens komen ze bij u om te vragen: lees me wat voor. Nu moet men maar een list toepassen om hun lust op te wekken. Neen, zegt men, ik heb geen tijd en men zegt: als je het zoo graag weten wil, dan moet je maar leeren lezen, dan kan je het immers allemaal zelfs doen.

De grootere kinderen doen het immers al en zoo wordt het kind geprikkeld om lezen te leeren.

Een ander kind houdt bizonder van bloemen. Men doet hetzelfde. Men laat hem plaatjes, vooral mooie plaatjes, zien van bloemen. Het kind zal er zich soms uren in verdiepen. Hij zal de plaatjes vergelijken met de bloemen die hij ziet en vindt. En hoe blij zal hij zijn als hij zelf weer wat heeft gevonden en kan vergelijken met zijn platen. Maar nu hindert het hem dat hij niet lezen kan wat er onder staat. De lust is opgewekt. Zij gaan nu vragen, zelf vragen om lezen te leeren. Dat is het geschikte tijdstip om te beginnen met het onderwijs. De onderwijzer moet slechts het hulpmiddel zijn waarvan het kind zich bedient om zijn nieuwsgierigheid, zijn weetlust te bevredigen.

Een edele drijfveer, zoowel materieel als spiritueel zal het kind aanzetten om te vragen naar dat soort onderwijs, dat hem in staat stelt zichzelf te helpen: 1°. het ongeduld om de verklaring te weten van zooveel platen die het te zien krijgt; 2°. de vergelijking van die platen met de dieren of planten die het verzorgt of ontdekt; 3°. de vrees om achter te staan bij zijn makkertjes die die onderschriften wel kunnen lezen, de lust dus om groot te zijn, en 4°. de vrees om aangezien te worden voor achterlijk, zoodat andere kinderen hem zullen bespotten en zeggen: hij kan nog niet eens lezen. Nu zal het verstandig zijn om op al die opkomende lusten te spekuleeren, ten einde ze te beter te kunnen voldoen.

Evenzoo moet het gaan met schrijven, rekenen, taal, enz. enz.

Alweer dus begonnen met de praktijk, opgedaan in den tuin, bij de dieren zelven, in de werkplaats en dan overgegaan tot de theorie, d.i. tot de school waar dan beoefend wordt datgene waarnaar het kind vraagt.

De opvoeding moet dus niet beginnen op de school, maar in den tuin, onder de dieren, in de werkplaats naar gelang het kind lust toont in het een of andere.

Het boerenbedrijf is bijna altijd geliefd bij kinderen. Waarom? Omdat de kinderen er altijd wat vinden dat van hun gading is. De boeren weten er veelal partij van te trekken door de kinderen werk te laten verrichten. Hoe 'n feest is het niet voor kinderen, als zij

de bloemen mogen begieten! Geeft hun allen kleine gietertjes en tien, twintig, honderd kinderen kunnen het werk verrichten van eenige volwassenen, die dan hun kracht kunnen besteden aan ander werk beter overeenkomende met hun persoon. Vruchten en bloemen plukken, dat zijn werkjes met graagte door kinderen verricht, te liever omdat zij al plukkende toch ook nog al eens proeven.

Bij 'n beetje vaardigheid kan de volwassene altijd bezigheid geven aan de kinderen en bezigheid die tegelijkertijd productief is, omdat zij hem alweer wat werk, hoe weinig dan ook, bespaart. Het sorteeren der vruchten, soort bij soort. Dikwijls kunnen heele kleine kinderen al veel diensten verrichten.

Twee jongens van 3 jaar wilden ook zoo graag meedoen met de ouderen, die in den tuin bezig zijn. Ze werden door de anderen weggejaagd, omdat zij nog te klein zijn. Meestal zijn kinderen heel streng en zonder genade tegenover elkander. Bedroefd komen zij zich beklagen dat zij niet mee mogen doen. Vader, die een verstandig man was, weet spoedig ook wat voor hen te vinden en na eenige dagen ziet men die kleintjes ook druk bezig met een ijver en een lust, dat het zweet hun langs hun gezichtjes afdruipt. Verbeeldt U nu dat die kinderen allemaal b.v. karretjes hebben van verschillende grootte, waarin zij de afgeplukte of afgesneden groenten naar de schuur brengen. Men zal zeggen dat dit heel wat gouwer en beter gedaan kan worden door een volwassene in een groote kar. Zeker, maar hier komt het toch altijd voordeeliger uit, want anders deden die kinderen niets of speelden ze zonder doel, nu spelen zij eigenlijk ook, maar zijn tegelijkertijd nuttig werkzaam. Zoo worden de kinderen reeds vroegtijdig bekend met allerlei zaken en krijgen zij een soort handigheid die hun later goed te pas zal komen.

Elke school moest eigenlijk een heelen grooten tuin hebben, waarin verblijfplaatsen voor kippen, duiven, eenden, ganzen en groote schuren voor vruchten en planten en werkplaatsen voor allerlei soort van werk. Eindelijk moest men een gebouw hebben, niet met schoolbanken, enz. maar gewoon als kamer ingericht met stoeltjes en tafeltjes waar de kinderen aan konden gaan zitten als zij lust hadden.

De onderwijzers zouden niet moeten zijn menschen met zooveel akten die zich verbeeldden alles te weten, maar hier was een tuinman de leider, daar een timmerman, elders een melkboer die met vee kon omgaan en zoo zou alweer de practijk voorafgaan aan de theorie. En kwamen zij dan in het gebouw, om te vragen hetzij dit hetzij dat te leeren, dan moesten daar personen gevonden worden, die zich alweer daarmede belastten. Vroegen er dan meer kinderen tegelijk om rekenen, dan nam men ze met elkander om ze gezellig daarover te onderhouden. Evenzoo met lezen, schrijven, enz. Een school zooals nu, zou er dan niet bestaan, maar wel een soort kolonie, waar elk kind zich vrijelijk zou kunnen ontwikkelen naar zijn lust en aanleg. Voor mannen, zoowel als vrouwen zou daar plaats moeten zijn en elkeen vindt daar ongetwijfeld een werkkring, waarin hij of zij nuttig werkzaam kan zijn.

Zeker in deze richting heeft men reeds iets gedaan en men zou kunnen zeggen, dat er een streven bestaat om in die richting te werken, maar men zal ook moeten toestemmen dat het slechts een heel klein begin is. Maar men moet begrijpen dat dit heele schoolstelsel uit zijn verband moet worden gerukt, zoodat elk schoolsch karakter aan de school worde ontnomen en hoe weinigen zijn er nog, die dit begrijpen en inzien. De zoogenaamd libertaire school, die hierop moet zijn opgebouwd, is nog, uit onkunde, gehaat en verworpen bij al wat onderwijzer is. En toch nog gaat in de school zooveel te gronde, wat bij verstandige leiding nuttig had kunnen worden. Nog

zijn er, zoovelen die niet tot hun recht komen, omdat zij ondergaan in een onderwijsmethode die niet deugt, daar zij te vormelijk is. Verbeeldt U dat maandagmorgen 400 kinderen bijeen zijn gekomen. De vraag is niet: waar hebben zij, waar hebben de onderwijzers lust in? Neen, wat schrijft het rooster van werkzaamheden voor? Rekenen het eerste uur. Goed. En al die kinderen, zonder te vragen of zij al dan niet lust hebben om te rekenen, moeten gaan rekenen en al die onderwijzers, of zij lust hebben of niet, moeten met opgewektheid aan het geven van rekenles gaan, *omdat* het rooster, het zegt. Dat is immers onzinnig en verklaart tevens dat er zoo weinig van terecht komt.

De taak der Opera in de opvoeding.

Dat schijnt een ware paradox, de opera als een instelling bij de opvoeding. Maar men oordeele niet te spoedig.

Wij hebben gezien hoe het kind handigheid, ontwikkeling van zijn smaak leert in de keuken en op het land. Het zijn daar de eerste beginselen der natuurwetenschap, waarin het wordt ingewijd. Nu zullen we zien dat de opera in zich omvat de elementen van de inwijding in alle schoone kunsten.

De opera is de samenvatting van alle materieele akkoorden in maat. Men kan er een heele gamma van opmaken:

1°. zang of de menschelijke stem in maat,
2°. instrumentatie of kunstmatige toon in maat,
3°. poëzie of woord in maat,
4°. gebaar of uitdrukking in maat,
5°. dans of loop in maat,
6°. gymnastiek of beweging in maat,
7°. schilderkunst of versiering in maat,
8°. mechanica of meetkunstige distributie in maat.

De opera is dus als het brandpunt vanwaar alle stralen der schoone kunsten uitstralen.

Hier moeten wij vooral letten op de groote aantrekkingskracht die zij op de kinderen uitoefent en deze blijkt overal uit de zucht tot nabootsing.

Neem b.v. 100 kinderen zoo maar in het wild en als men hun verschillende manoeuvres voordoet, zullen zij ze bepaald nabootsen. Bij gebrek aan geweer nemen zij een stok, bij gebrek aan een wierookvat hangen zij een steen aan een touw, bij gebrek aan een herderstaf nemen zij een wilgentak.

Kinderen houden ook veel van opschik. Op deze dingen spekuleert de Roomsche Kerk.

Een meisje dat haar overbuurtje in zoo'n mooi wit kleedje zag instappen in het rijtuig om als bruidje van Jezus aangenomen te worden in de Roomsche Kerk, zei tot haar moeder: ik wil ook roomsch worden, dan krijg ik ook zoo'n witte jurk en zoo'n krans op mijn hoofd.

Heel natuurlijk op dien leeftijd.

Men moet daar bij de opvoeding rekening mede houden. En nu is het eigenaardig dat alleen op tweeërlei manier hiermede in de beschaafde wereld is rekening gehouden, namelijk bij het leger, de georganiseerde vernieling en bij het theater. Heelemaal niet bij de industrie. En toch bij de industrieële legers zou men ontzaggelijke goede inkomsten krijgen, als men rekening hield met massale bewegingen die in maat geschiedden. Als kind kan men daarop werken.

De opera, die al de soorten van maat op allerlei gebied omvat, is dus de natuurlijke, aantrekkelijke school, waar het kind zich reeds vroeg zal vormen naar alle materieële oefeningen op maat. In het koor zal het de juistheid van stem en oor krijgen, in de preciese gezamenlijke bewegingen de gehoorzaamheid in de ensemble-manoeuvres en boven alles de liefde voor de eenheid, die in sterke mate zal worden gewekt.

De opera is een school van aanschouwelijke moraal. Daar voedt men de jeugd op in afschuw voor al wat de waarheid, de juistheid en de eenheid kwetst. Geen gunst kan in de opera hem of haar verontschuldigen, die valsch is in stem of in maat, in gebaar of in pas. Het kind van een vorst is verplicht de waarheid te erkennen en de gemotiveerde kritiek der massa. Daar in de opera leert hij zich te schikken in elke

beweging aan de algemeene akkoorden en bewegingen. Men komt daar tot eenheid van taal, daar men zich naar elkander moet schikken en dus mee streeft naar éénzelfde uitspraak. In het stelsel der eenheid is alles verbonden en de taal is in dien keten de eerste schakel.

Wat een bevordering van gelijkheid onder de deelnemers!

De opera moet dus worden de meest kompleete en algemeene serie in het domein der schoone kunsten. Schilders, muziekkenners en beoefenaars, zangers, dansers, architekten, dichters, werktuigkundigen, alles werkt hier tezamen. De opera kan dus bij goede aanwending de souvereine school worden van de ontplooiïng van alle edele artistieke instinkten. De voorstelling is niets anders dan een manifestatie van de groote menschelijke activiteit.

Is het niet door het gebruik van de maat, dat het gelukt is groote geregelde legers van 2 of 400.000 man in beweging te brengen? Ziet de uitwerking daarvan op de rekruten en vergelijkt hen, zooals zij pas in dienst komen en als zij afgeëxerceerd zijn. Evenzoo wordt de orde verkregen in groote gestichten en inrichtingen. Gewend aan orde en regelmaat zullen kinderen nergens aankomen, totdat hun permissie ertoe is gegeven. Wij herinneren ons het gezegde van een onderwijzer, die opmerkte: het is gemakkelijker om 3 à 400 kinderen op te voeden dan drie à vier.

De opera is de school der harmonie op maat.

Zij is de school der ontplooiïng van de artistieke roeping ende voortdurende oorzaak

van de volmaking der schoone kunsten, die er haar stralen doen koncentreeren.

Zij is de school der aktieve zeden, der harmonie door den invloed dien toeschouwers of acteurs uitoefenen, de wonderkracht der groote tooneelstukken, die deze zeden voorstellen in haar hoogste en meest poëtische wezen en die de groote mannen en de korporaties in hun nuttigste werken ten dienste der menschheid huldigen.

Zij is de school der hartstochtelijke subordinatie van de jeugd in zang, beweging, manoeuvres en in alle bewegingen van het sociale industrieele leven op maat, door de bekoring die de aktie der gezamenlijke akkoorden der massa bezit, almachtig op het individu dat er een deel van uitmaakt. In de opera fatsoeneeren het kind en de jongeling zich dus om harmonisch tusschen beiden te komen in alle groote akkoorden.

De opera is de *Diapason*, die den toon van eenheid en harmonie geeft in de schoone kunsten en bij gevolg in alle takken der menschelijke aktiviteit in het klein zoowel als in het groot.

Het theater en vooral de Opera is dus niet een plaats alleen om plezier te verspreiden op de wereld en allen te doen genieten van de schoone kunsten, waarvan de onbeschaafde en arme massa verstoken blijft, neen zij moet ook die massa beschaven, artisten scheppen, de kiemen der schoonste en edelste menschelijke eigenschappen vruchtbaar maken, deze eigenschappen heenleiden op de grootste zaken, om ze tot de hoogste en schitterendste energie te kombineeren. Zij is dus de school der eenheid.

Hun zacht nestje.

‘**I**k stel veel belang in je Käte! ik mag wel zeggen, dat je de eerste bent, die ik volkomen geloof, jou klein, kinderlijk vrouwtje, zoo dapper kampend in den strijd om 't bestaan!’

De spreker schudde lachend 't hoofd, terwijl hij de vrouw gadesloeg, die peinzend voor zich uitstaarde. Ze zaten in 't privé kantoor der groote fabriek, die ze na den dood van haar man zelf bestierde. Rechts: de deur met matglazen ruit, die naar 't hoofdkantoor voerde, waar de schrijvers en boekhouders zaten; de zware portiére was toegeschoven, men wilde de werkenden niet storen en zelf onbeluisterd en ongestoord praten. Links: leidde een schuifdeur naar de fabriek. Van daaruit klonk 't regelmatig dreunen der hamers, 't suizen der machines, 't piepen van de drijfriemen. Ze scheen 't niet eens te hooren; ze was er aan gewend.

Zijn blik gleed langs de stapels brieven, de conto-boeken, de volgekrabbelde block-notes, de groote brandkast in den hoek. Dan bleef hij op de slanke, lieve vrouw rusten, die met mannelijke werkkracht hier regeerde. Waarom? om interest te hebben van haar geld, om met haar bejaarde, tot werken ongeschikte ouders zorgeloos te leven! om te zorgen, dat haar fabriek bleef bestaan voor haar drie stiefzonen, waarvan een reeds naast haar werkte, de tweede studeerde voor electrotechnicus en de derde was op het gymnasium.

‘Hoe oud ben je eigentlijk Käte?’ Ze schrikte op uit haar gepeins. Een donkere, vertwijfelde uitdrukking lag op haar flink gezicht. ‘Bijna veertig!’ ‘Dat is nog geen leeftijd, er ligt nog zooveel voor je.’.

Ze zag hem strak aan: ‘Voor mij.... een troostelooze leegte, een vreeselijke tredmolen!’.... ‘Maar Käte, hoe kan je je mooie taak, je bezig leven, zóó noemen? Wat ben je ondankbaar, denk eens aan je ouders, die je aanbidden, aan de aan afgoderij grenzende vereering van je zoons!’....

‘'t Geeft mij geen bevrediging! 't Verlangen vervolgt mij.... ik wou, dat ik dood was!’

Hij sprong op. Een raadselachtige uitdrukking op 't sympathiek gelaat. Met zacht geweld nam hij de handen weg waarachter zij in dat oogenblik van volslagen wanhoop haar gezicht verborg. ‘Käte, lieve Käte!’ smeekte hij innig.

Ze rukte zich los en sprong op.

‘Zijn jullie dan allemaal blind?’ barstte ze uit. ‘Begrijpen jullie dan niet, al 't onverbruikte, het kwellende, dat in een vrouw leeft, dat altijd sterker, ondragelijker op den voorgrond treedt, tot men er gek van worden zou? Ach, ik wil geluk, geluk!’ Ze strekte de handen uit in niet meer te stillen verlangen. ‘Kan ooit werken geluk vervangen? Dwaasheid! Eerst was 't werk mij een bron van bevrediging, o ja! Nu is 't alleen een middel om mijzelf te vergeten, te verdooven. Ik wil over mijn leven, mijn mislukt leven heen!’.... ‘O die leegte, die troostelooze leegte in mij! Was ik maar dood!’

Bleek, ontzet, stond hij voor haar en keek op haar neer. Dát had hij in die mannelijkflinke zakenvrouw, in die verstandige, trouwzorgende steun, niet vermoed! De stilte gaf haar de kalmte weer. Ze zag naar hem op,

vond haar oude zelfbeheersching terug. Ze zuchtte, dan zei ze zacht: ‘Nu weet je, hoe 't met mij gesteld is! Ouder-en kinderliefde zijn heerlijk! Maar 't ondankbare hart wil meer!’

‘Wat zal ik daarvan zeggen Käte. Je kent immers mijn vrouw, mijn kinderen, mijn mislukt, ongelukkig huwelijk!’ Ze knikte. ‘Ja, je hebt 't zwaar!’ ‘Zwaarder dan jij, want je weet, dat ik al sinds jaren geen vrouw meer heb; doodsjouwen moet ik mij voor mijn gezin; maar kom ik thuis, dan heb ik geen “home,” dan hoor ik geen vriendelijk woord, dan hoor ik niets dan twisten en kijven en dan blijft mij nog alleen de stamtafel, het café over.’

Hij lachtte bitter. ‘En als 't goede ook bij mij zich een weg wil banen, als ik walg van mijne omgeving, zocht ik altijd mijn toevlucht bij jou. Bij jou heb ik levensmoed en werkkracht opgedaan! In je zelfbewust, door je zelf gesticht geluk, was je mijn ideaal! Nu zie ik ook bij jou 't spook rondwaren! Nu is 't voorbij!’

Het werd stil in 't kantoor. Hij leunde tegen de muur. Ze ging weer voor haar schrijftafel zitten en speelde met de pennenhouder. ‘Twee schipbreukelingen Volkeert, maar toch.... Jij bent een man! en als ik een man was dan, ik verzeker je, verschafte ik mij wel geluk! Ja, ik weet wel, dat een scheiding onder jouw omstandigheden ondenkbaar is! Maar ik zou mij schadeloos stellen! Tegenover je familie heb je geen verplichting meer!’

‘Geloof je dat ik als een puritein geleefd heb? Bah! Maar dàt overdrijven jullie vrouwen! Jullie kent den tegenzin niet, die je overvalt als men... op die manier... dat soort liefde trekt naar omlaag! En op een goeden dag, voel je 't en is alles nog erger dan vóór dien tijd!’....

De weduwe liet een kort lachtje hooren: ‘Dat geloof ik? Aan dàt soort geluk heb ik ook niet gedacht. Als ik.... in jouw plaats geweest was, dan had ik mij ergens een warm nestje gebouwd en dáár mijn tehuis gezocht. Ja, kijk mij maar niet zoo verwonderd en ontzet aan! Zóó ben ik nu! Dat is nu waarschijnlijk mijn veelgeroemde, mannelijke energie.’ Hij zag haar gespannen aan. ‘Als jij dan zoo heldhaftig was Käte, waarom heb je dan niet beter voor je zelf gezorgd?’ Ze zuchtte en zweeg even. Toen antwoordde ze zacht: ‘Le combat cessa, faute de combattants!.... En, bovendien, ik ben maar een vrouw! O, als ik een man was!’

Plotseling stond hij naast haar. Zijn hand viel zwaar op haar schouder. ‘Wat deedt je dan nu, hier, op 't oogenblik? in mijn plaats? Wat, Käte?’.... Zij boog 't hoofd, gaf geen antwoord.

Heesch ging hij voort: ‘Wat zou jij doen als je Volkert waart?.... Käte, Käte, breng mij niet buiten mij zelf! Speel niet met mij, wees barmhartig. Je weet wat je voor mij bent!’.... En als ze afwerend 't hoofd schudde, ging hij voort: ‘Wilde je 't niet weten? Dan zal je 't nú hooren, dat ik je liefheb, innig liefheb! dat je voor mij niet alleen 't ideaal van flinkheid bent, maar dat je *de* vrouw voor mij waart en bent! Sedert ik je ken is mijn tehuis voor mij nog vreeselijker! Maar nooit te voren heb ik 't gewaagd je je vrede te ontnemen!’ Ze hief de door tranen verduisterde oogen naar hem op: ‘Tot het oogenblik, waarop je wist, dat de vrede erger was dan de levensstrijd, dan de strijd met je vrouw, Volkert!’

Diep boog hij zich tot haar over. Zijn hand omvatte haar kin en hij hief 't nu gloeiend gezichtje tot hem op. ‘Zou 't kunnen Käte, dat uit een dubbel ongeluk een geluk voortkwam? Zal ik 't er op wagen en voor ons beiden ergens een zacht nestje bouwen? En als jou 't werk en de vrede en mij 't werk en de twist thuis te veel worden,

dan vinden wij elkaar... in ons “heim”. En bij ons zal geluk wonen. Zal ik Käte? Mag ik?’....

Ze luisterde als betooverd. Ze staarde hem aan als verheerlijkt. Langzaam hief ze de armen op en sloeg ze om zijn hals. ‘Je moogt Max!’

‘Käte!’

Hij drukte haar kussend tegen zich aan. Langzaam knielde hij voor haar neer, maar zonder haar los te laten. Zwijgend zagen ze elkaar in de oogen.

Naast hen was 't plotseling stil geworden. De machines werden stop gezet, 't was Zaterdagavond. 't Geluid van ruwe, zware stemmen drong tot hen door.

De arbeiders schertsten en lachten onder het weg gaan. Ze maakte zich uit zijn omarming los: ‘Sta op, er kan iemand komen’ zei ze zacht. Volkert stond op en zette zich op zijn oude plaatsje. Hij vond moeielijker zijn zelfbeheersching terug dan zij. ‘Ik wil je spreken Käte, hoe denk je er over, waar zal ik huren?’ Besluiteloos en verlegen zag hij er dit vragend, uit. Ze lachte hart, vroolijk: ‘Laat 't aan mij over liefste! komt tijd, komt raad! Voorzichtig!’

Er werd geklopt. ‘Binnen!’ De portières werden ter zijde geschoven. Kätes stiefzoon stond in haar privé kantoor. Hij lachte: ‘God beware me Mijnheer Volkert, 't binnengaan in 't allerheiligste vervult mij altijd met eerbied. Overal durven wij moedertje plagen en vervolgen, maar hier was ze tot nu toe ongenaakbaar! Dan was ze niet langer onze kameraad, maar de “Chef”. Hé? Zou je dat aan ons oudje zeggen? Maar alle gekheid op

een stokje, geachte Chef, de zaak met de Hanoversche spoorwegdirectie is geregeld. Wij krijgen de order, onder voorbehoud, dat wij de reparatie van de gesprongen banden op ons nemen. Anders doen de schurken 't niet!'

'Best jongen! dan doen we 't. Maar de stukken moeten direct naar de werkplaats in Weissensee; daar kunnen wij ons hier niet mee ophouden!' Eensklaps verhelderde haar gelaat, als viel haar wat in. 'Hoor eens Frits. Ik ben allesbehalve tevreden over Dürbier. De zaken daar worden maar steeds niet afgeleverd, de man luiert verschrikkelijk! Dürbier is mijn meesterknecht in Weissensee,' verklaarde ze aan Volkert, 'wij moeten hem oneindig meer op de vingers zien.'

'Als U wilt, zal ik er wel eens heengaan,' stelde Frits voor.

Met een beslist gebaar legde ze haar hand op tafel:

'Neen jongenlief, wij zullen dat eens anders inrichten. Je weet, als de kat van honk is, dansen de muizen. De menschen daar, kunnen wij niet in den band houden, als wij om de veertien dagen eens even aan komen loopen. Er is te weinig contrôle. Ik zal eenvoudig in 't voorgebouw, een der kleine woningen huren en knusjes inrichten. (Een snelle blik trof Volkert). Dan zal ik, als mij dat noodig voorkomt, er heen gaan en mij er, nu eens een nacht dan een paar dagen ophouden. Dan ben ik niet meer in onze eigen fabriek op visite!'

'Je bent toch een bewonderenswaardig menschje, oudje' zei de stiefzoon dankbaar 'en stellig worden de werklui dan beter in toom gehouden. Maar waarom zoudt u dat doen? dat kan *ik* evengoed!'

Käte was verstandig. Ze zei alleen: 'Best mijn jongen! je mag dikwijls gaan in mijn plaats. Maar vooreerst is 't mijn beurt, tot 't huis klaar is. Van jou weten ze dat je geen man van praktijk bent. Ze zouden eenvoudig kunnen zeggen: 'Blijf bij je boeken, bij je correspondentie! Als ze mij zien, moeten ze zwijgen.'

'Is er wel een tweede vrouw zoo te vinden? spreek op mijnheer Volkert?' 'Neen, ze is eenig' zei deze, met volle overtuiging.

'En alles voor ons' zei Frits zijn moeder omhelzend.

'Terwille van ons alleen heeft ze haar beste jaren opgeofferd en gewerkt, oudje, hoe moeten wij je dat vergelden?'

'Wees maar niet bang jongen, ik haal 't verlorene wel in!' Hij streelde half meelijdend haar hoofd.

'Ik wou dat u 't nog kon en nog wilde, anders wordt die opoffering voor ons een te groote verplichting!' sprak hij ernstig. Käte zag hem in de oogen: 'Ik zou jullie gezichten wel eens willen zien jongens, als jullie hoorden, je oudje had een geheime liefde!?' vroeg ze half in scherts, half in ernst. 'Moeder, bij God, ik zou mij niet schamen, de oogen niet neerslaan maar zeggen: 'U heeft goed gehandeld.' 'Theorie en praktijk Frits?' 'Neen, ik zou voor God en de wereld uw ijverigste advocaat zijn,' verzekerde hij. Ze zweeg...

'En hoe denkt u nu over die geschiedenis met dat ziekenfonds?' wendde hij zich tot zijn gast. 'Houdt U 't niet voor een laffe boel?' 'Je moeder heeft mij de zaak uitgelegd,' antwoordde Volkert en besprak 't geval nog eens uitvoerig met den jongen man. Käte zat er zwijgend bij, haar gedachten dwaalden af. Een eigenaardig lachje speelde om haar mond.

Maanden verliepen. Volkert zat op de zachte canapé in 't gezellig vertrek. De drie lampen aan den kroon brandden, de stores waren gesloten. Hoe knus en warm was

't! Een geur van viooltjes hing in 't vertrek, hij had weer een bouquetje meegebracht en 't vorige was nog niet verwelkt. Ze stonden in de vaas, naast Kätes portret. Zijn Käte! Zij had hem, den oudwordenden man, nog geluk bereid. Hier had hij de toovermacht van een vredigen gelukkigen echt leeren kennen! Zij vluchtten samen hierheen, als in een paradijs, in een veilige haven. Opgewekt, verkwikt en tevreden keerden ze van hier uit in den levensstrijd terug.

Buiten werd gesloten, dat deed zij! De inspectie achterin de werkplaats is al afgeloopen? Haastig nam hij hoed en jas en verstopte zich in 't aangrenzend vertrek. Hij verheugde zich als een kind op haar gezicht, als hij te voorschijn kwam. Ze vermoedde niet dat hij er al was, want hij was een uur eerder klaar geweest.

Door de deurkier zag hij haar binnenkomen. Haar frisch van de kou, rood gezicht, zag er ernstig uit. Aan den arm droeg ze een mandje. Zijn vrouwtje! Zijn liefde bruischte in hem op. Als een vurig minnaar kon hij weer liefhebben. En hij was twee en vijftig, zij veertig! Hij keek om 't hoekje en floot. Verschrikt keek ze rond, dan klaarde haar gezicht op. ‘Max, lieveling, ben je er al? Welkom!’ Hij omarmde haar vast en kuste haar sprakeloos, lang en hartstochtelijk. En als een hongerige liet ze zich kussen.

‘Mijn lieveling, mijn schat, mijn eenige?’

‘Mijn Käte mijn geluk, mijn wereld!’

Eindelijk ging hij op de divan zitten en trok haar naast zich. Hij hield haar stevig vast en gelukkig gestemd, leunde ze met 't hoofd tegen zijn schouder. ‘Wat heeft 't lang ge-

duurd eer we weer bij elkaar waren! Een heele week, was 't niet?' 'Je was toch bij mij op 't kantoor, Max'. 'Och wat, als mijnheer Volkert, als de goede vriend en raadsman! Dat is afschuwelijk! Je weet niet Käte, hoe zwaar mij die rol valt.'

'En wat ben je hier?' zei ze plagend, 'hier, in ons warm nestje?'... 'Nu, ik zou - zoo denken, je man!' Teeder streelde ze zijn hand. 'Als iemand mij ooit had voorspeld, dat ik mij nog eens zou vastklemmen aan een gestolen, onrechtmatig geluk, dan zou ik van schaamte in 't water zijn gesprongen, bij 't idée alleen!'

'Je hebt niemand wat ontnomen' zei hij op vasten toon.

'Zie je, soms, als ik van jou en uit de rust weg moet, dan ben ik als dol. Waarom gooien wij niet alles overboord en gaan naar Amerika, waar wij elkander hebben?'

'Neen lieve, die gedachte mag je geen voedsel geven; jij ontneemt niets aan jouw gezin, ik niets aan 't mijne! Integendeel, wij werken met meer opgewektheid. Ik ben nu veel geduldiger en aardiger thuis! Zie, ik ken 't leven, ik ben een werkende vrouw, geen pop geweest. Honderdmaal heb ik al 't voor en tegen overwogen, en altijd heb ik, wat wij deden, voor rechtvaardig gehouden! Ik was niet voor weduwe, niet voor een leven in zaken alleen geschapen. Mijn hart, mijn natuur verlangde liefde in de volle beteekenis.

Niet als een lichtzinnnige vrouw, heb ik genomen, jou heb ik veroverd omdat je vrij waart, omdat je mij liefhadt!...'

'En als ik gelukkig getrouwd was geweest, Käte?'

Ze staarde voor zich uit. 'Ik zou ten onder gegaan zijn in mijn verlangen, of ik had iets doms of slechts uitgehaald. Ik was, en ben nu eenmaal zoo!' 'En als ik ongetrouwd, gescheiden, of weduwnaar was geweest Käte?' 'Dan waren wij getrouwd' zei ze zonder aarzelen. Ze kuste hem en stond op. Hij babbelde met haar en rookte gemoedelijk een sigaartje terwijl zij de tafel dekte. Later volgde hij haar naar de keuken waar hij toezag, terwijl zij kookte en braadde. In opgewekte stemming gebruikten zij samen 't avondmaal. Käte ruimde daarna alles af, bracht alles naar de keuken waar den volgenden dag de werkvrouw 't wel schoon zou maken. Hij las haar de courant voor, zij naaide al luisterend. Later gingen ze samen ter ruste... een tevreden echtpaar. Den volgenden morgen zette ze voor hen beiden thee. 'Vlug, vlug, Max, ik moet gauw naar huis. Ik heb beloofd om tien uur thuis te zijn. Ja heusch, de nieuwe ingenieur komt om elf uur en dan moet ik op 't kantoor zijn!' Ze hielp hem zijn overjas aantrekken. 'Ik kom een dezer dagen weer aanloopen Käte', sprak hij! 'Ach, wat was 't weer zalig in ons warm nestje! En nu moet ik weg!' Hij zuchtte! 'Hoe is 't jou te moede?'

Zij omarmde hem en legde 't hoofdje aan zijn borst. 'Ik gevoel mij als een gelukkige vrouw, die haar man verlaat en verheugd aan haar plicht denkt. Hoe tevreden en opgewekt gevoel ik mij door je liefde, Max! Ik verlang naar mijn jongens! 't Is of alles mij opnieuw geschonken wordt, zóó heerlijk is 't.'

'En als 't nu eens uitkomt Käte, als wij veroordeeld worden?' vroeg hij dringend. 'Veroordeelen. Bah!' ze knipte met de vingers. 'Ik heb mijn leven zelf gevormd en mijn onafhankelijkheid zuur genoeg verkregen. Ik ben *ik!* Verstaan? En als eenmaal Steppke, de jongste, groot en verstandig is, dan zal ik tot mijn drie jongens zeggen: Zie je dien man? Hij is sinds jaren de mijne! Ik dank hem mijn leven!'

Volkert, nam haastig afscheid. In gedachten verdiept liep hij voort. Hij zag daardoor den oudsten en den jongsten zoon van zijn Käte niet. Ze kwamen beiden moedertje

halen. Het was verkiezingsdag en 't gymnasium had onverwachts vacantie. Frits zag Volkert gaan. Hij zag den sigarenasch, het dubbele ontbeidservies, de bloemen!

Hij zag duidelijk zijn moeder verbleeken toen hij zoo plotseling voor haar stond. Zij kreeg onder de onstuimige liefkoozingen van haar jongste haar rust spoedig terug. En ze sloeg Frits gade. Hij zag doodsbleek en beet op zijn snor. Hij streed....

'Nu jongens, nu nog even naar Dürbier en dan bestellen wij een rijtuig! Kom, ik ben vandaag zoo gelukkig, ik heb lust in mijn werk! Allons!!' Zwijgend ging hij mee. Eerst toen ze in 't rijtuig zaten scheen Frits met zich zelf in 't reine te komen.

'Niet waar Frits, ons oudje is een kraan, lang niet meer zoo knorrig als vroeger? u tracteert aan tafel?' 'Vast Steppke! je mag zelf kiezen waarop,' zei Käte lachend. 'Nou, is moedertje, een dot of niet?' juichte de gymnasiast.

Frits greep de hand van zijn stiefmoeder en drukte die stevig, terwijl hij haar vast in de oogen zag: 'U bent een pracht-vrouw! Wat u ook doet moeder, u zult 't kunnen verantwoorden en 't zal wèl gedaan zijn!' Käte beantwoordde zijn handdruk hartelijk.

'Zeker mijn beste jongen! 'Jij krijgt 't jouwe, zoo goed als ik 't mijne, niet waar?'

Frits zuchtte voor hij op vasten toon zijn 'suum quique' deed hooren.

Vertaald door C. ENTHOVEN.

10 April 1912
25ste Jaargang.
No. 41

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
Het geheim van den dood.

Tis naar aanleiding van een boek met den bovenstaanden titel, dat ik hierover schrijf. 't Heet: Het Geheim van den Dood, door J.L.W.P. Matla, geboren te 's-Gravenhage, en G.J. Zaalberg van Zelst, geboren te Amsterdam, 2e druk, Uitgever G.A. Kottman, 's-Gravenhage.

In dit boek wordt natuur- en wiskundig het voortbestaan van een mensch, na 't geen wij den dood noemen, bewezen met behulp van een overledene, den heer J.J. Zaalberg van Zelst, geboren te Luik den 10 Mei 1827, gestorven te 's-Gravenhage den 17 Juli 1903, den vader van G.J. Zaalberg van Zelst, den tweeden schrijver. Ook de echtgenoote van den overledene, gestorven den 23 Februari 1900, werkte hieraan mede.

De proeven en werktuigen, genomen en vervaardigd naar aanwijzing van den over-

ledene, willen de schrijvers gaarne aan deskundigen toonen en door hen laten controleeren. Ik weet niet of dit geschied is. Maar zeker verdienen zij dat. Hier is een ernstige, degelijke poging gedaan om door te dringen in de geheimen van de overzijde van het graf en dit trachten moge zonde of misdaad zijn in de oogen van dogmatici en van bekrompen rechtzinnigen, er zullen ook zeer velen zijn, die het toejuichen en die het met aandacht en belangstelling vernemen en van nabij zullen wenschen gade te slaan. Er zijn, vooral onder wetenschappelijke lieden, menschen, die een wiskundig bewijs eerder gelooven dan hun eigen ooren of oogen - een dwaas geloof, daar zulk een bewijs toch ook door onze oogen of ooren tot ons verstand moet komen - voor hen is dit nu eens een boek om er zich aan te vergasten.

Wie geliefden heeft zien sterven en ontroostbaar over hun heengaan, later van hen door 't spiritisme bij seances de boodschap kreeg dat zij bestonden, voortleefden en gelukkig waren; wie van hen brieven kreeg met mededeelingen, welke niemand anders kon weten; wie op deze wijze met de dierbare gestorvenen omging, behoeft geen bewijs; in hem leeft een overtuiging, een zekerheid, welke stellig opweegt tegen het meest vaste geloof. Intusschen zijn de mededeelingen van de afgestorvenen over den aard van het leven hiernamaals en over hun gelukstoestand zeer uiteenloopend, zoodat deze omstandigheid velen zelfs aanleiding heeft gegeven de geheele ‘spiritisterij’ voor bedrog uit te maken en er niets meer van te gelooven, 't geen al zeer dwaas is. Hoogstens toch kan er uit worden afgeleid dat de afgestorvenen - evenals de levenden hier op aarde - niet allen even gelukkig zijn. 't Geluk toch is rechtstreeks afhankelijk van de mate van onze tevredenheid, den gemoedstoestand waarin wij verkeeren. Er zijn rijke armen en arme rijken, 't stoffelijk bezit doet aan 't wezenlijk geluk niets af. Maar 't hart van velen, armen zoowel als rijken, hangt toch uitsluitend aan stoffelijk bezit, dit alleen bepaalt in hun oogen de waarde van *hun* geluk. Zullen deze stofaanbidders dadelijk of reeds na korten tijd gelukkig kunnen zijn in een wereld - die der geesten - waarin naar alle waarschijnlijkheid geen bezit van stoffelijke dingen bestaat? Er zullen vele afgestorvenen zijn, die zich niet thuis gevoelen in hun nieuwen kring, die heimwee hebben naar de aarde om het aardsche. Daarom zou het onnatuurlijk zijn, als we van de geesten gelijke of met elkaar overeenstemmende berichten ontvingen.

't Wantrouwen in 't Spiritisme wordt ook dikwijls veroorzaakt door bedrog van die vertooners, welke van de geesten verlangen dat zij hen zullen helpen voor 't publiek krachtstukken op te voeren, voor welke toeren de, geesten bedanken. De mediums zoeken dan, naar 't schijnt, wel eens hun toevlucht tot bedrog.

Zij, die seances beleggen of bijwonen uit behoefte des harten om met een overledene te spreken, zich nogmaals weer te verzekeren dat hij of zij bestaat en met de geliefde overlevenden medeleeft en medevoelt, zij weten dat de geesten, de *goede* althans, zich niet leenen tot vertooningen voor een nieuwsgierige, spotzieke menigte, en het medium in den steek zullen laten, zoodra dit op deze wijze geld met hen wil verdienen. Zij weten dat de geesten zelve bepalen wie bij de seances tegenwoordig mogen zijn en wìe niet. Is er b.v. in de kamer waar de seance gehouden wordt, iemand aanwezig, met wien de geest niets te doen wil hebben, om welke reden dan ook, dan meldt hij zich niet aan, of - wanneer hij mededeelingen wil doen, welke geen uitstel kunnen lijden - zoo verzoekt hij dat de persoon in kwestie de kamer verlaat. Hoe kan men dan verwachten dat zij zullen verschijnen bij vertooningen, die moeten dienen

om nieuwsgierigheid te bevredigen of ten spot te strekken aan een vermaakzoekend publiek?

Voor openbare vertooningen zijn seances geheel ongeschikt.

Maar dit boek kan het onderzoek doorstaan. Hier wordt gewogen, gemeten en berekend; door middel van de proefondervindelijke natuurkunde en de logisch bewijzende, exacte wiskunde wordt de aanwezigheid van den geest waargenomen, hij wordt gewogen en zijn gewicht berekend, zijn vorm wordt bepaald, zijn volume gemeten, en daarnaar *weer* zijn gewicht berekend.

En nu meent de lezer in deze woorden onzin te bespeuren. Een **geest** *wegen* en *meten*!? Ja, lezer, 't is mijn schuld niet, maar de heeren schrijvers bewijzen het dat de afgestorvene J.J. Zaalberg van Zelst ongeveer 70 gram weegt.

Maar dan is hij geen geest! zult ge zeggen, ten minste niet, wat wij daaronder tot nog toe verstonden.

Dat zeggen de schrijvers ook en zij geven

hem dan ook een anderen naam. Om de vele en buitengewone krachten, waarover hij beschikt, betitelen zij hem *krachtmensch.*

Ja, dat is wel het wonderbaarlijkste van alles, dat de geest of dan de krachtmensch, in elk geval de overledene, een lichaam heeft. En dat lichaam kan hij naar verkiezing grooter, dus soortelijk lichter, en kleiner, dus soortelijk zwaarder maken. 't Gewone soortelijk gewicht is als dat der lucht, onze lucht, waarin de krachtmenschen leven en zich bewegen en waarin zij dus ook stijgen en dalen kunnen door uitzetting en inkrimping. Met de snelheid van 't geluid bewegen zij zich door 't luchtruim, dringen en zien ongehinderd door alle stoffen waardoor ook de X-stralen gaan, maar kunnen niet zien noch gaan door die welke ook voor X-stralen ondoordringbaar zijn. Zoo kunnen zij b.v. niet zien of gaan door glas, maar wel door steen en hout.

Maar het staat mij niet vrij U meer te vertellen uit dit merkwaardige boek. Alleen dit wil ik nog meedeelen: De schrijvers oordeelen over den toestand der wezens na den dood zeer pessimistisch. Zij zeggen b.v. ongeveer dit: 't Moet een akelig gevoel wezen voor zoo'n krachtmensch, als de regen en de sneeuw zoo maar door zijn lichaam heen gaan, daarom verblijven de afgestorvenen in den winter en bij slecht weer meestal binnenshuis, bij ons. Ik vind dit een zonderlinge uitspraak. Wat weten de schrijvers van 't gevoel voor warmte of koude of vochtigheid van den krachtmensch? En waarom ondervragen zij daarover den krachtmensch J.J. Zaalberg van Zelst niet? Dit heeft mij zeer verwonderd. Verder trachten zij te bewijzen, en de krachtmensch bevestigt hun vinding, dat een krachtmensch na hoogstens 150 jaar sterft = te niet gaat. Maar hebben wij menschen hier op aarde niet oogenschijnlijk het duidelijkste bewijs zichtbaar voor ons dat *wij* te niet gaan? Wij sterven en men bergt ons in de kist, die men onder de aarde begraaft. Toch gaan wij niet verloren. De geest, d.i. de krachtmensch, die zich - dit is de theorie van de schrijvers - tijdens ons aardsche leven in ons lichaam vormde en zich ontwikkelde, scheidt zich als de essence van ons zijn van 't lichaam af en leidt een afzonderlijk, zelfstandig leven. Mag men, deze leer belijdende en verdedigende, zoo bekrompen oordeelen over 't leven van dezen geest, krachtmensch? Kan er later niet een ander veel minder stoffelijk of geheel onstoffelijk wezen zich vormen uit den krachtmensch en een nieuw bestaan ingaan? En is 't niet mogelijk dat dit aan de krachtmenschen niet - of niet aan alle - bekend is?

Maar men leze dit boek en oordeele zelf.

C. GROUSTRA.

Vrede.

Zooals er vrede ligt op stille weiden
Als zonne 's morgens vroeg is opgegaan,
Zooals de rust er ligt op 't kalme water,
Als zonne laatste streeling geeft bij 't gaan,

Zoo is er vrede in mijn hart gekomen,
Toen het door Liefste-mijn opnieuw is opgestaan,
Zoo is de rust gedaald in heel mijn ziele,
Toen ik door Liefste-mijn opnieuw kon leven gaan!

O, Liefste-mijn, zoo zij er altijd vrede,
Zoo moge Liefde nimmer van ons gaan,
Als onze Zon, die nu is opgestegen,
Voor ons een wijle achter wolken is gegaan!

CH. HYMANS.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 36.)
VIII.

Er broeide iets.

Dat voelden ze allemaal, de jongeren, de oningewijden.

Dorrit ten Have voelde het, omdat Oom zoo vreemd deed, zoo afgetrokken was, zoo bruusk bijna tegen haar, en dan weer ineens heel, heel vleierig-lief.

Maar vooral voelde ze 't, omdat hij al door tegen haar sprak van trouwen, als zijnde *de* bestemming voor een vrouw, als zijnde *de* taak waarvoor God haar geschapen had. Gesteund op bijbelteksten preekte hij er tegen haar over, in tegenwoordigheid van tante, die dan toestemmend-plechtig het hoofd boog.

Ze haalde er de schouders om op, zei ten slotte, om er maar af te komen:

'In elk geval moeten er twee zijn voor trouwen. Voor zoover ik weet heeft niemand me gevraagd.'

Maar daarop had tante zóó ernstig gekeken, en Oom zóó geheimzinnig geantwoord:

'Zoo iets komt als 't God blieft, ter Zijner tijd,' dat ze er een schrik van had gekregen, heel goed begrepen had, dat er iets dreigde.

En, ze wou niet trouwen. Heelemaal niet. Ze was 't meer dan ooit eens met Ida van Hechteren, dat het veel, veel prettiger was je eigen vrijheid te behouden.

Natuurlijk, zooals die Iet, met haar gekke 'Vereeniging tot bevordering van het Geestelijk leven, en tot Beteugeling van de Zinnen,' zóó dacht zij er heelemaal niet over. Die draafde de vergaderingen daarvan af, bij wijze van uitspanning, en ging overal huisbezoeken doen, per fiets, met den secretaris der Vereeniging, meneer Halm. Haar moeder vond het maar half goed, maar zoo'n bezadigde oudere man als die meneer Halm, die telde toch eigenlijk niet mee als man, - zei iedereen. En dan, ze hadden immers hun hooge theorieën, van beteugeling van de zinnen, waarin ze heelemaal opgingen, al brochures verspreidend van den president van hunne Vereeniging Jhr. Edward Oort, die ondertusschen zichzelf vrouw en kinderen toestond. -

Neen, voor al die soort onnatuurlijke dwaasheid voelde Dorrit niets, maar ze kon best begrijpen dat Iet, die thuis altijd diende voor kindermeid van haar gehuwde zusters en schoonzusters, ten slotte op zoo iets was vervallen om zich afleiding te bezorgen. Zij, Dorrit, had die niet noodig. Zij had immers zoo'n ideaal thuis hier bij oom en tante. Ze deed en ze liet wat ze verkoos. En ze kon zich geen aardiger man eigenlijk voorstellen dan Oom. Piet, nu ja Piet! Die was wel z'n zoon, maar dien vond ze toch eigenlijk 'n kwajongen nog, al was hij nu duizendmaal geassocieerd met Mr. Hooph - Huyghens, den man van Joosje Eduma de Witt. - - En al maakte hij haar ook zichtbaar 't hof in den laatsten tijd. Ja, waarachtig, dat deed ie, op zijn manier; maar ze had er geen aardigheid in. Ze deed net of ze niets merkte. En ze nam zich vast voor, als 't zoo dóórging, dan zou ze wel eens ronduit met Oom spreken, hem aan zijn verstand brengen, dat ze heusch veel gelukkiger was hier bij hem, dan op die trouw-manier.

En Joosje Hooph-Huyghens óók voelde dat er iets broeide. En wist ook niet wat.

Want, dat haar Paul haar bij elke gelegenheid afsnauwde, en steeds afgetrokkener en ontstemder tegen haar overzat, och dat was in den laatsten tijd al geen nieuws meer voor haar, was iets waarover ze zich niet eens meer verwonderde. Als ze hem vroeg wat hij had, zei hij, dat vrouwen daarvan geen verstand hadden, dat 't haar niet aanging, dat ze zich met haar eigen zaken moest bemoeien.

Daarover, over die ruwe uitvallen, hadden ze samen ruzie gehad. Ze had hem verweten dat hij heel anders was na haar huwelijk dan ervoor, had gehuild, zich bij grootpapa teruggewenscht. En hij had haar 'n groot kind gescholden, iemand daar je als vrouw niets aan had, 'n luxe-pop, die den boel maar opmaakte.

't Verwijt, omdat het onverdiend was, griefde haar bitter. In weelde en overvloed opgevoed had ze zich daarnaar ingericht bij haar huwelijk, eerder echter ertoe opgezwiept dan er vanaf gehouden door haar man, die bij alles zei, dat 'n bankier moest leven op 'n grooten voet, dat het je crediet goed deed als je niet op de kleintjes zag, en dergelijke theorieën. Was de auto, waarmee hij den korten afstand van 't kantoor in 't centrum der stad naar hun particuliere woning aflegde, ook niet een aanschafferij van hem, niet van haar, geweest?

En nu liet hij 't voorkomen alsof zij-eigenlijk de schuld was van zijn geldzorgen.

Want, dat hij die had, dat begreep ze van lieverlede wel. Van terzijde beproefde ze bij Piet ten Have er 't fijne van gewaar te worden. En, al liet die ook zich niet uit, hij verried toch wel, door zijn bevangenheid, dat er iets haperde, dat de zaken niet naar wensch gingen.

Enfin, 't kon haar niet schelen. Ze vertrouwde op grootpapa. Die zou haar, z'n eigen kleindochter, niet in den steek laten. Als de boel falikant liep, dan moest die, met zijn almacht van groot man in den lande, er maar 'n uitweg op vinden. Bijna brutaal, in die rustige zekerheid, ging ze, ondanks, den wankelenden bodem waarop ze zich van dag tot dag meer voelde staan, luchtig-onbewogen haar gewonen gang, maakte en ontving visitetjes, giechelde met hare vriendinnen, Ida van Hechteren en Dorrit ten Have, en haar nichtje Nannie Eduma de Witt, en de meisjes de Pol.

Na de geboorte van Baby pronkte ze met een kostbaren ring, dien Paul haar had gegegeven, liet dien overal zien als 'n bewijs van haar geluk. 'n Onverschilligheid voor de toekomst was in haar. Grootpapa moest maar zorgen. 't Kon haar niets schelen, wat er vandaag of morgen gebeurde. Háár geld was veilig in elk geval. Dat wist ze wel van grootmama - door de huwelijksvoorwaarden.

Maar, wat ze vervelend vond nu, wat ze niet begreep, en wat haar stoorde in haar dagelijksche gewoonten, dat was die geheimzinnigheid van grootmama ineens, over haar tweede meisje, Marietje, die plotseling had weggemoeten. Juist nu, nu zij er, na de geboorte van Baby, zoo'n aardige vertrouwde hulp aan kreeg.

Grootmama was bij haar gekomen, en had kortweg gezegd, dat ze dat schepsel dadelijk 't huis uit moest doen, hoe eer hoe beter, -

'n verdorven wezen, dat heelemaal op den slechten weg bleek te zijn.

Joosje had bijzonderheden willen weten. Ze deed 'n goeie meid toch maar niet zoo in eens weg, al was die dan ook wat aan den lichten kant. En, in elk geval, zij, als de mevrouw, had dan toch recht te weten wàt er eigenlijk was voorgevallen.

Maar grootmama had met een statige handbeweging haar 't zwijgen opgelegd.

'Kind, er zijn dingen, waarover men beter doet te zwijgen, al is men ook duizendmaal getrouwd. Die Marietje, en die zuster van haar, die Bettie, die bij Nannie dient, dat zijn gemeene schepsels, die zich heel leelijk hebben gedragen, heel, heel min, die de goedheid van dominee Wijck vreeselijk hebben misbruikt. Meer dan dat kan ik je er heusch niet van zeggen. Doe mij 't plezier, en vraag er niet verder naar.'

Als grootmama, met haar statig voorkomen en haar indrukwekkende manieren, op die wijze optrad, voelde Joosje zich altijd nog, ondanks haar heele gehuwde-vrouw-gespeel, 'n klein gehoorzaam meisje, dat niets durfde in te brengen. Zonder tegenstribbelen had ze Marietje dan ook terstond, in tegenwoordigheid van grootmama zelve, den dienst opgezegd. Marietje had toen hooghartig 't hoofd in den nek gegooid, en geantwoord dat 't haar niets verwonderde. De groote lui knoeiden allemaal met elkaar mee. Maar, er wàs nog 'n recht - dat zouen ze eens zien. - -

Voor ze méér kon zeggen had grootmama-in-hoogst-eigen persoon haar al bij den arm genomen, en in den gang geduwd. Paul, inmiddels van 't kantoor thuisgekomen, vond de verwijdering op staanden voet óók goed. Blijkbaar wist die er al méér van. En ook Nannie Eduma, die ze dadelijk was gaan opzoeken, bleek haar kameniertje Bettie de deur te hebben gewezen.

'O praat mij niet van dat canaille', had ze Joosje geantwoord ''t Gemeenste vuil wat er bestaat! En zoo iets heb je dan kalm-weg in je huis. - En dat laat zich nog schijnheilig aannemen ook. - - En dat doet tegenover m'n man, alsof ze héél héél deugdzaam is. God, je weet toch óók wel - ik maak er tegen niemand 'n geheim van - dat Ber nooit z'n handen kan thuishouden; 't meiden-genre is juist z'n fort. Maar Bettie! Ze snauwde hem altijd af, alsof ze de zedelijkheid in persoon was. En nu blijkt het dat ze al jarenlang, al als kind -'

Nannie voleindde niet, vond Joosje erg onnoozel dat ze de rest niet van-zelf begreep. - Voor 't overige was ze te veel vervuld van bekommernis, wáár ze nu zoo ineens 'n nieuwe kamenier vandaan zou halen, om zich heel veel te verdiepen in de zedelijkheidszonden van Bettie.

'Die menschen zijn allemaal onzedelijk,' verklaarde ze uit de hoogte. 'Ik kan je dan ook gerust zeggen, als 't niet was omdat 't moet, terwille van de reputatie van Dominee Wijck, die door die wezens is belasterd, schijnt het, ik had het kind met alle plezier als kamenier gehouden! - Maar grootpapa Eduma de Witt wil à tout prix 't schandaal smoren. En ik heb dus wel moeten toegeven. Ik vráág je. Wie maakt mijn haar voortaan zoo naar m'n zin op? En ze naaide zoo keurig blouses, en al dat soort dingen. Ze was heusch 'n trouvaille.'

'n Paar dagen later bleek het, dat freule de Wevere overal rondliep, om hare kennissen te waarschuwen tegen 'n gewezen dienstmeisje uit haar Gesticht: 'Vereeniging tot Verbetering van het Gevallen Proletariërskind'.

''n Ongehuwde moeder' - aldus vertelde de freule op zalvend-verontwaardigden toon, - 'die uit haar dienst was weggejaagd, omdat ze moest bevallen, die de eigen ouders daarom niet meer in huis wilden hebben, en die zij, de freule, toen, uit louter

medelijden, tot zich had genomen, in 't Gesticht had laten blijven met haar kindje, nu al 'n paar jaar lang. -

Natuurlijk immers. Waar moest zoo'n schepsel heen? Geen fatsoenlijk mensch, die haar meer in huis zou willen nemen. Daarom had de freule zich over haar ontfermd.

En wat deed ze nu, tot dank voor dat alles?

Nu zei ze haren dienst op in 't Gesticht, nadat ze zich een beetje geld had opgespaard, en ging zij haar kind ergens uitbesteden, en probeeren dan natuurlijk om haar oude schandelijke leventje weer aan te vangen. Eerst had ze zich lekker dik- en gezond-gevoed in 't Gesticht, zich, en haar 'vrucht der zonde', - zooals de freule Mientjes ongelukkig vaderloos kindje plechtstatig betitelde. 'En nu ze weer flink en wel was, nu wilde ze weer den ouden weg op. Daarom, in 't belang van 't meisje zelve, achtte zij, de freule, zich verplicht, iedereen te waarschuwen met wie ze zich gingen inlaten. O ja, op 't oog een heel zedig bescheiden persoontje.! Maar achter de mouw als ze ze had! Nu, je moest er haar vorige mevrouw, die haar had moeten wegjagen, maar eens naar vragen.'

Een paar dames, bij wien Mientje zich aanmeldde, deden inderdaad die moeite, van in haar eersten dienst te informeeren naar haar. Met het gevolg, dat de zuster, die maar niet wilde gelooven aan de schuld van haar broer, den jongen advocaat, en die daarom woedend was over Mientjes 'laster', een geheel en al met freule de Wevere's insinuasies overeenstemmend getuigenis gaf, zich bitter beklagend over het gevaarlijke van zoo'n schepsel, dat zich zoo schijnheilig wist voor te doen, in je huis te hebben, en vol bewondering sprekend van de freule, die haar van de schande gered,

en haar en haar kind een onderkomen gegeven had. -

'Ja, ondank is 's werelds loon' - beäamde ook mevrouw Eduma de Witt, aan wie het verhaal ter oore kwam. Het is een treurig, maar dagelijks opnieuw te constateeren feit, dat je nergens meer teleurstelling ondervindt dan hij het redden willen van gevallen vrouwen.

Mientje, hulpeloos verlegen schepseltje, die als het ware gevlucht was uit het Gesticht, in haren angst van te zullen moeten getuigen tegen dominee Wijck, - iets wat zij om de freule niet naar waarheid durfde doen, en om haar geweten niet wilde doen tegen de waarheid, - wist zien geen raad. In de voornamere diensten, waarvoor zij zich geschikt en bekwaam wist, en die haar aanlokten in haar liefde tot luxe en deftigheid, vond zij, tengevolge van deze waarschuwing van freule de Wevere, nergens gehoor. Zelfs de een of ander, die wel zin zou gehad hebben om het toch maar eens met haar te probeeren, durfde niet goed, omdat de freule nu eenmaal zoo bekend was in hun kringen, en 't zoo kwalijk zou hebben genomen. Haar spaarduitjes raakten snel op, in de gehuurde kamer die zij had genomen voor zich en haar kindje. Toen kwam zij op den inval zich als werkvrouw te verhuren. Dat ging, maar 't was een heel ander soort van omgeving, waarin zij nu verkeerde, eene die haar elken avond laat langs de straat bracht, dwong zich met allerlei menschen in te laten, en allerlei praatjes aan te hoor en, die haar fijner gevoel afstompten. Toch zou ze nog wel op den rechten weg zijn gebleven, als het toeval haar niet opnieuw in aanraking had gebracht met den vader van haar kindje. Hij stond op een avond op de tram, toen zij er opstapte. Het was vol, zij raakten elboog aan elboog, herkenden elkaar onmiddelijk.

Toen zij heenging, ging hij ook. Hij had bijbetaald, om te kunnen blijven wachten tot zij vertrok. Haar heele kleeding had hem terstond verraden, dat zij geen dienstmeisje meer was. Hij vroeg haar adres. Zij draaide eerst 't hoofd om. Maar, toen hij haar naam noemde met de oude teedere insinuasie, toen hij lief vroeg naar 't kind, toen was ze dadelijk bereid op zijn voorstellen in te gaan.

Een jaar later had zij nog een kleintje erbij. Toen kwam er een miskraam, die haar leelijk maakte, en hem aanleiding gaf haar te laten zitten verder. Hij vond zichzelf erg nobel, dat hij 't netjes deed, met een behoorlijke som voor 't onderhoud van de twee kinderen. Daarvoor liet hij haar een schriftelijk bewijs teekenen, dat die niet van hem waren. Dat gaf ze hem zonder eenigen tegenstand. Het lag niet in haar karakter voor 't gerecht schandaal te gaan maken.

't Feit dat hij haar verliet brak haar leven. De rest kon haar niet schelen verder. Ze zeulde moeilijkjes voort met hetgeen ze verdiende als werkvrouw, angstvallig de afkoopsom, die zij had ontvangen, vastgezet op haar kinderen, voor later.

Eens, op een Zondag-middag, toen ze, met de beide kinderen aan haar rokken hangend, over 't Voorhout slenterde, kwam ze de freule tegen, samen met de freule Lizzij van der Hooph, gewichtig beladen met een inteekenlijst en een leeren tasch voor de giften, - want ze verzamelden geld voor een of ander christelijk doel. Mientje ging verlegen, met neergeslagen oogen, voor haar op zij, maar freule Lizzij van der Hooph herkende haar toch nog, en zei verachtelijk:

'Twéé - heeft ze er nu! - -. En wie weet hoeveel er nog thuis zijn!' -

Waarop freule de Wevere zeer luid antwoordde: 'Ik heb altijd wel geweten dat er 'n slons stak in dat meisje, 'n gemeene slons. Iemand die niet viel te helpen, eenvoudig niet anders wou.'

Daarop gingen ze de stoep op van 't huis eener zeer rijke Christin op 't Voorhout, en droegen, binnengelaten, vroom voor haar bede, om een milde gave voor hun christelijk doel.

(*Wordt vervolgd.*)

Boekbespreking.

Een revolverschot door Virginie Loveling. (uitgever H. Honig, Utrecht)

Alweer een titel, die een verkeerden indruk geeft! Je denkt hierbij aan iets gruwelijks, iets Jan-Feith-sensatie-achtigs, of genre-Sherlock Holmes. En integendeel, als je 't leest is het zoo'n fijn-gevoelde, merkwaardig-ware, meesterlijke ziel-studie van twee eenzame vrouwenlevens! Een juweeltje is het van fijn de vrouwenziel weten te ontleden! Voeg daar dan nog bij het opzettelijk of oppervlakkig onware van critieken en resencies, van slechts 'n paar regels dikwijls, die aan 'n inhoud 'n geheel verdraaide beteekenis kunnen geven! Principieel lees ik ze nooit, juist om die reden! Maar, heel toevallig, viel mijn oog dezer dagen, - ik weet niet eens meer wáár - op een aankondiging-bespreking van het zoo even uitgekomen, ook mij ter beoordeeling toegezonden boek van Virginie Loveling: *Een revolverschot.* Daar stond ongeveer: 'Een griezelig verhaal, waarin een paar dooden voorkomen, en een moord, en een zottin op het eind.' Uit was de 'recensie'! Als je die nu in verband brengt met den inderdaad

griezeligheid belovenden titel: *Een revolverschot*, dan ben je, als je niet, zooals ik, vooraf op je hoede bent voor 't *on*ware van critieken, lichtelijk geneigd zoo'n boek ongelezen terzijde te leggen als vallende onder de rubriek prullectuur!

Dit zou echter heel onverdiend zijn!

Voor Virginie Loveling heb ik al de achting die eene, haar naam als schrijfster van lieflijke en tevens zeer levensware Vlaamsche vertellingen ten volle verdiend hebbende kunstenares als zoodanig afdwingt. Met haar Virginie-naam paart zich in mijn herinnering onverandelijk die van hare gestorven zuster Rosalie, de dichteres van zoo menig innig-teer-gevoelig, eenvoudig gedichtje, zooals onze hedendaagsche poëzie ze slechts weinig meer biedt, nu 'woordkunst' moet vergoeden de armoede aan gevoel en aan innerlijk leven, waaraan zoovele dezer kunste*makers* met ijdele woorden mank gaan. In een tijd waarin ik, als backfischje, nog niet vermoedde, dat ik-zelve ooit naar de pen zou grijpen, laat staan mij 'gedrukt' zou zien, behoorde Virginie Loveling voor mij reeds tot die auteurs, naar wier zoetvloeiende vertellingen uit het eenvoudig-bekoorlijk Vlaanderen ik steeds greep, met die onverholen sympathie, die een mooi-geschreven, wezenlijk realistischin elkaar gezet verhaal mij van jongs-af heeft afgedwongen. Want, dàt is het waardoor Virginie Loveling zich kenmerkt als een boven 't middelmaat uitstekende auteur, haar eerlijke blik op levenswaarheid, waardoor zij een kijk heeft op toestanden, zooals zij *zijn*, op hartstochten, zooals zij worden doorleefd, zonder zich te laten verleiden tot zoetlievige leuterpraatjes, over schijnheilig-onnatuurlijk-geschilderde boeken-menschen.

En toch heeft haar realisme niets van dat meedoogenloos-wreede en bitter-ontgoochelende van den tegenwoordigen tijd! Dat ligt m.i. voor een groot deel aan de omgeving waarin hare vertellingen spelen; evenals Stijn Streuvels beweegt Viriginie Loveling zich graag onder de bewoners van het boeren-Vlaanderen, die, in hun goed en hun kwaad, niets gemeen hebben met de verfijnde gecompliceerde leugenwereld, waarin de groote-stad bewoners zich verwringen. Zeker, de *mensch* blijft overal dezelfde, en de menschen van Viriginie Loveling, zoomin als die van Stijn Streuvels, worden ons niet voorgesteld als brave-Hendrikken! Integendeel! Maar de hartstochten uiten zich bij hen eerlijker, onbevangener; het kwaad wordt door hen nog erkend als kwaad, en het goede nog begrepen als goed. Daarin zit 'm 't aantrekkelijke van deze Vlaamsche verhalen en toestanden, met hun waas b.v. ook van Roomsch sleurgeloof, waarvan de auteurs volstrekt niet trachten ons wijs te maken dat het iets méér is dan sleur, maar dat toch ook weer niets gemeen heeft met den leugen van en de opzettelijke pralerij met (uit eigenbelangzuchtige redenen) een zoogenaamd 'geloof', waarin huichelachtige wereldlingen hun kracht zoeken, om aan een vet baantje te komen. De menschen, die je tegenkomt in de boeken van Stijn Streuvels, van Teirlinck, van Viriginie Loveling, van vele andere Vlaamsche auteurs ook, zijn menschen van een veel krachtiger, oorspronkelijker gehalte, dan die wij in zoovele Hollandsche boeken ontmoeten, zonder levensfut en zonder levenslust, niet hatend en niet beminnend, al maar voortzeulend hun kleurlooze bestaantjes met geniepige kleine zondetjes opgevuld, waarvoor zij niet durven uitkomen.

In *Een Revolverschot* -, dat eerder mocht heeten *Liefde en Haat*, of iets dergelijks - geeft de gerijpte kenster van vrouwenharten een heel diepen inkijk in het stille lijden, het naar den man hunkeren, - mag men wel zeggen, - van twee voor 't uiterlijk heel kalm-rustig haar dagelijksche plichten vervullende vrouwen - een levensbeeld uit vele werkelijkheidstoestanden, al loopt het niet altijd zoo tragisch af als hier!

Marie en Georgine Santander zijn twee notaris dochters in een Vlaamsch dorp, in welvarende omstandigheden achtergebleven, samen besturend het ruime vaderlijke erfdeel, en verkeerend met iedereen in het dorp op de gemoedelijke Vlaamsche, half heerachtige half-boersche wijze. Met zeer fijne trekjes heeft de schrijfster hare onderlinge verhouding tot elkaar uitgebeeld vóór 'de' man komt in haar beìder leven. Marie is de veel oudere, ruim-dertigjarige, die eerst bitter jaloersch was op het 'nakomertje,' dan optrad met het ingeboren vrouw-instinct als haar moedertje-zusje, haar hartstochtelijke liefde betoonend, om vervolgens, als Georgine, volwassen geworden, veel mooier opgroeit dan zij-zelve, opnieuw een tijd te doorleven van jaloezie en vrouwelijken naijver, totdat zij zich, als de jaren haar kansen op een paar dorpspartijen voorgoed deden overgaan, in haar lot schikt, spreekt voortaan steeds van zichzelve als van 'iemand van mijn jaren', in vergelijking met de eerst twintigjarige Geor-

gine, het daardoor als het ware zelve accentueerend, dat zij zich niet meer met deze op één lijn stelt, maar integendeel in de vrouwelijke meerderheid der met schoonheid rijker dan zij bedeelde berust, waar deze de jeugd op haar vóór heeft óók nog! - Maar, nu komt *de man* in haar leven, de huisvriend van lange jaren, die, waar z'n ziekelijke vrouw nooit uitgaat, gewoon is steeds alleen op de dorpsfeesten te verschijnen, en er de ziel der gezelligheid te wezen, te verkeeren heel intiem ook met de meisjes Santander, als zijnde de ongevaarlijke getrouwde-man, vriend van hun vader reeds, al was hij veel jonger dan deze. Zijn vrouw sterft betrekkelijk heel plotseling! En van dat oogenblik af wordt zijn huiselijke omgang met Marie en Georgine voor beide een struikelblok in hun samenleven. Marie, van lieverlede, begrijpt zichzelve, begrijpt hoe hare vriendschap voor den getrouwden onbereikbaren huisvriend thans overslaat in een hartstochtelijk begéében naar hem, nu hij vrij is, nu zij dóór hem de kans ziet om haar instinctmatige, reeds begraven gewaande hoop op een echtelijk gelukkig samenleven, met iemand wien zij zich gansch kan geven, alsnog verwezenlijkt te zien. Een paar galanterieën, van den in dit genre zéér kwistig zijn gunsten uitdeelenden Don-Juan, met zijn knap gezicht, en zijn voor vrouwen zeer innemende manieren, doen de rest bij haar. Dat hij zich dáártoe blijft beperken, inplaats van het huwelijk openlijk met haar te bepraten, schuift zij, met de bij dergelijke toestanden zoo natuurlijke verblindheid, van zichzelve iets *willen* wijsmaken, op het nog niet verstreken rouwjaar. Maar toch, ondertusschen dóór ontwaakt haar jaloezie meer en meer, haar jaloezie op de zooveel jongere, zooveel mooiere Georgine. Zij vreest weldra die twee een oogenblik alleen te laten, zij verwaarloost om hen hare zieken en armen, zij oefent op hun omgang een pijnlijk toezicht uit, van argwanende bespiedster. En de eertijds zoo aangename zusterlijke verhouding tusschen de twee vrouwen wordt daardoor weldra die van een elkaar bevitten, plagen in kleinigheden, van weerszijden niet willen zeggen natuurlijk wáárom het gaat, namelijk om den huisvriend, maar een feit, dat ieder voor zich, heel goed begrijpen, erom de andere boos aankijkend, elkaar sarrend met geniepige vrouwen-maniertjes.

Ik zal hier van de tragische ontknooping, waaraan 't verhaal zijn titel ontleent, verder niet veel zeggen. Zij schijnt mij zóó tragisch, dat zij misschien wel door de werkelijkheid is ontstaan. Zoo niet, dan doet zij inderdaad wat Grand-Guignol-achtig-ijzingwekkend aan, met dien plotselingen overgang van liefde tot haat, van de *beide* zusters, door de eindelijke ontdekking der waarheid, dat namelijk de Don Juan met het hart van de eene speelde zoowel als met dat van de andere, dat hij, der eene het hof makende, ondertusschen der andere, der jongere, eveneens zijn liefde betuigde, háár eveneens hoop gaf op een huwelijk met hem. Want immers, die haat spréekt bij beiden zóó plotseling, en zóó sterk, dat zij, zoo maar mir nichts dir nichts, er om gaan loten wie harer hem tot zijn straf zal gaan dooden met zijn eigen, haar vroeger eens geleenden revolver. En, als 't lot de jongste zuster aanwijst, dan gaat die ook onmiddelijk, en volbrengt haar daad, met een wreedheid, die de vraag opdringt: had zij óóit *werkelijk* lief? En, zoo niet, zou ze dan in staat zijn geweest tot zóó'n háát? 't Eene volgt m.i. uit het andere. Van de in het geheele verhaal uiterst hartstochtelijk-optredende, met haar gehééle ziel en zinnen aan den man harer liefde hangende Marie zou men zich deze eind-handeling zeer goed kunnen verklaren, maar dat de vadsige, onverschillige, gewoonverliefderige Georgine zich eveneens dadelijk laat vinden tot zóó'n monsterachtige wraak-uitoefening, niet alleen in theorie, maar ook metterdaad, als zij staat vóór haar slachtoffer, oog in oog, als zij moet overgaan

tot de uitvoering-zelve, zie, dat lijkt mij onlogisch, eenigzins onaannemelijk. Tenzij een werkelijkheids-drama der auteur heeft geinspireerd. Want, werkelijkheid spot met logica!

Maar, gelijk ik hierboven zeide, dat slot geef ik u cadeau. Want, niet daarop komt het aan, maar op het voorafgaande, op de teekening in het geheele verhaal van den innerlijken strijd, dien Marie Santander dóórmaakt, ten gevolge harer ontwaakte liefde. Deze strijd inwendig, de verhouding die er uit voortvloeit tot hare zuster Georgine, alles is afgezien van vrouwenleven, met zulk een een intense waarheid, dat de sublieme schildering ervan, in tallooze kleine details, het boek maakt tot één juweeltje. Telkens opnieuw wijst de auteur, met enkele korte kernachtige zinnen, op de intieme oorzaken der zich in Marie's karakter voltrekkende veranderingen, van een in haar omgeving wèldoende armenbezoekster, en flinke huishoudster, daarin bevrediging vindende oude-jonge-juffrouw, in een dat alles van lieverlede verwaarloozende, hare zuster jaloersch-be-

wakende, tot passie ontwaakte begéérende vrouw, begéérend naar háár levensdeel van zingenot waarvan zij reeds afstand had gedaan, - meende zij, - maar dat nu inééns haar gansche gedachten vervult, haar maakt tot een ander wezen als 't ware.

In geen tijden heb ik door een vrouw, nog wel een ongetrouwde vrouw, zoo eerlijk oprecht dezen invloed van den man in het vrouw-leven erkend gezien, zonder eenige doekjes er om te winden, van valsche schaamte of kinderachtige zelfverblinding. Wij zijn er zoo aan gewoon in romans van vrouwenhand te ontmoeten de deugdzame, zich zelve met hare studies, haar kunst, haar nuttigheid, quasi heel gelukkig gevoelende eenzame vrouw, die, o ja, wel een ongelukkige liefde had, of zelfs nog heeft, maar daartegen uiterst 'waardig' weet zich in te zetten, als iets dat zij 'overwint', en waarvan zij den strijd, dien zij erdoor heeft te doorleven, aan niemand laat merken, uit 'fierheid'. En te méér treft het, dat juist eene Virginie Loveling in dezen zoo geheel anders optreedt, zooveel oprechter en onomwondener bloot legt hoe het er in waarheid uitziet in de ziel eener aldus ongehuwd daarheen-levende, schijnbaar tevredene, versmaad geblevene, omdat zij behoort tot eene generatie en tot een tijd, waarin het aanraken van deze waarheidstoestanden uit vrouwenleven onverbiddelijk werd afgekeurd, als zijnde voor ons geslacht 'deemoedigend' en 'onfatsoenlijk'. In háár jeugdjaren waren zoo recht de ouderwetsche, gemoedelijke, een deugdzame strekking hebbende verhaaltjes in de mode, en, speciaal met het innerlijk leven eener ongehuwde werd daarin steeds omgesprongen op de meest onoprechte wijze. Juist daarom trof het mij, hoe hóóg deze Vlaamsche schrijfster staat, wier roem van lieverlede is overstraald geworden door die van zoovele met haar lang niet in waarde gelijkstaande, maar moderner en jonger auteurs, ook uit haar eigen land. Waarlijk, er worden heden ten dage heel wat Vlaamsche schrijvers in de hoogte gestoken, die het in ontleedvermogen, in fijne zielsstudie, in het schilderen van innerlijk leven, met weinige sobere zinnen, in welluidend Vlaamsch geschreven, verre afleggen naast de reeds eenigszins vergeten Virginie Loveling, wier onbetwistbaar talent zich in dit haar lààtste werk onverminderd openbaart.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over goeden smaak, en nog wat.

Voor 'eene Lelie-abonnee'.

Gaarne wil ik aan Uw verzoek voldoen, en U eenige inlichtingen geven over hetgeen ik zooal opmerkte op modegebied, gedurende mijn verblijf aan de Riviera, daar waar inderdaad, gelijk gij terecht opmerkt, de eerste, maar ik voeg er bij dikwijls ook de meest excentrieke, voorjaars-nouveauté's worden tentoongespreid. Dat gij aan mijn oordeel, in zake smaak, hecht, doet mij natuurlijk veel genoegen. Niet genoeg kan ik wat dat aangaat herhalen, dat iedereen onzer, om zich goed te kleeden, de kunst moest verstaan er een eigen onafhankelijk oordeel op na te houden, in zake het weten wat zij kan dragen, en wat niet, wat haar persoonlijk goed staat, en wat haar slecht kleedt, etc. Men behoeft volstrekt niet tegen de mode in te gaan, en zich opzetlijk buiten model te kleeden, om in dat opzìcht eenig blijk van zelfstandigheid te geven. Juist heden ten dage is de mode al heel vrijgevig in het kunnen volgen van allerlei eigen smaken. En toch zijn verreweg de meeste vrouwen zoo slaafsch in het navolgen blindelings van een modeplaat of van een modekleur, zonder ook maar eenigzins

rekening te houden met de vraag hoe zich dat alles laat passen aan eigen figuur, gelaat, leeftijd. Weet gij wat b. v een fout is, waarin, ik durf wel zeggen 999 van 1000 vrouwen, heel licht vervallen? Dat is die van niet te weten te vinden de overeenstemming in de onderdeelen van het toilet, speciaal waar het geldt japon of wandel-costuum en hoed. Hoe tallooze reizigsters heb ik niet gezien in Menton, Nice, Monte Carlo, die, fraai-uitgedoscht met een duur en 'gekleed'-aandoend toilet, daarbij gelijktijdig op haar hoofd droegen een zoogenaamd 'ongekleeden' 'reishoed', iets, waarin speciaal duitsche, hollandsche, en engelsche dames hare kracht zoeken, schijnt het, als zij op reis zijn. Zij dragen een uitstekend, naar de laatste mode gemaakt tailleur, of een chic namiddag-toilet, maar...., om te accentueeren, dat zij 'op reis' zijn, dragen zij daarbij een of ander gek-opgetakeld, of geheel ongegarneerd, hoofddeksel, of een mal-omgeslagen tyroler-hoedje, of een slappe panama, of iets van dien aard, dat, behalve dat het een soort model is, dat slechts heel enkele, heel-jonge, heel knappe gezichtjes flatteert, in elk geval vloekt tegen de om-

geving waarin het wordt gedragen, de elegante namiddag-promenade, de after-noon-tea bij Rümpelmayer of Eckenberg, de mondaine drukte van Monte Carlo of de Cap.

Zooals ik reeds zeide, zelfs de meeste jonge meisjes en back-fischjes *ont*sieren zich eerder dan zij zich *ver*sieren met zulke wansmakelijke hedendaagsche 'reishoeden', welke, helaas, de eenvoudige, vlug-aandoende 'matelôts' van eenige jaren vroeger geheel hebben verdrongen. Maar wat eerst te zeggen op dit gebied van de ouderè dames (en er zijn er o zoo vele zoo), die op dit punt alle begrip van wat haar staat schijnen te missen, en het noodig-vinden haar 'op reis zijn' te verkondigen door een groote slappe panama, of een klein vilt-hoedje, of een kinderachtig mutsje met een veertje ertegen, prijkend bovenop een lang niet meer jong gelaat, op een dik lichaam, en bij een voor de rest naar den middelbaren of ouderen leeftijd passend gekozen kleedij!

Want, laat mij dit er dadelijk bij zeggen, ik heb het volstrekt niet over die zottinnen, die men overal ter wereld kan ontmoeten, die zich, oud, leelijk, lomp, dwaas-opvallend, optakelen met een of andere reform- of man-nadoen-mode. Neen, ik bedoel hier de groote meerderheid van het zich met zorg kleedend reizend dames-publiek, hetwelk men gedurig kan ontmoeten in zulke tweestrijdige kleeding, een japon, een mantel, een tailleur-costuum, waarop niets valt aan te merken, en dan daarbij, geheel er mede in tegenspraak, een van alle gracielijkheid ontblooten, ongegarneerden, excentrieken 'reishoed', van vilt, of panama-stroo, of zelfs, een enkele maal, een reis-pet!

Een ander onderdeel van toilet, waarop veel te weinig wordt gelet, is het gebrek aan overeenstemming tusschen een lagen hals en een jacquette van een tailleur daarover heen. Niets staat namelijk oneleganter, en dikwijls, *gemeener*, dan een lage blouse-hals kijkend uit een jacquette, wanneer zelfs niet eenmaal een boa of een stuk bont althans eenigzins die naaktheid bedekt. Zelfs ook dan echter blijft het dragen overdag, op straat, van bloote halzen, onder een jacquette, absoluut leelijk en onflatteerend. Alleen in den zomer, als men geen mantel erover heen noodig heeft, kan men zich deze mode permitteeren overdag. En, ook dan, alleen *jonge meisjes* gezichten kunnen het zich veroorloven. O, wat is er, sinds de lage halzen in de mode zijn, op dat punt jammerlijk veel gezondigd tegen den goeden smaak, door niet meer jonge, magere, geel-huidige vrouwen.! Verleden jaar, in den heeten zomer, hadden zij althans nog het excuus, dat de verleiding, het zich meteen gemakkelijk te maken, door aldus aan een alleen voor jonge meisjes flatteerende mode mee te doen, al te groot werd. Echter, alleen die heel warme dagen verontschuldigden zulk een *wan*smakelijkheid.

Want, elkeen, die, niet meer heel jong zijnde, daardoor niet in haren spiegel ziet, dat zij zich leelijk máákt door die kraag-looze mode, toont al heel weinig begrip te hebben van de eerste regelen die het met goeden smaak zich weten te kleeden voorschrijven. Ik had daarvan in mijn hotel in Menton een sprekend voorbeeld voor oogen aan een tafeltje naast mij, waar langen tijd achtereen een jong meisje, niet mooi, mager, en bleek, was gezeten in tegenwoordigheid eener andere dame, deze van middelbaren leeftijd reeds, ook niet mooi, maar evenmin bijzonder leelijk. Beide dames hadden een zoo groote voorliefde voor lage halzen, dat ik hen weken achtereen, 't zij ze lichte of donkere blouses, japonnen, of wat ook, droegen, bij slecht weer en bij goed, steeds 's ochtends, 's middags, en 's avonds, heb zien verschijnen met een

vrijdiep ontblooten hals, en korte mouwen, kinomomodel. Wel, 't jonge meisje had géén mooien hals, had, wat men noemt ‘zoutvaatjes’, had puntige elbogen maar... ze was *jong.* En dat zag men haar huid aan. Dat voorrecht van *jeugd* lag er over heen, en dat deed de *oudheid* van het vel der andere dame des te sprekender uitkomen, niettegenstaande noch de hals dezer laatste noch hare armen bijzonder misdeeld waren. Alleen, zij was nu eenmaal - daaraan viel niets te veranderen - een niet meer *jonge* vrouw. Dat afficheerde zij, - het tegendeel bedoelend natuurlijk - voortdurend door haar willen meedoen aan een háár leeftijd stéédsridiculiseerende mode. Ik moest altijd denken aan een oude kip, als ik haar aanzag, en ik vroeg mij geregeld af: *Ziet* zij dan niet het verschil tusschen het jonge vel van hare buurvrouw en haar eigen?

Zien! Hoe weinig dames verstaan die kunst? Verstonden zij haar, dan zouden ze zorgen kleuren te kiezen, die niet tegen elkaar vloeken, inplaats van - gelijk gedurig geschiedt - hoeden op te zetten waarvan de garneering een wanklank is van tint neven die van het overig toilet. Men ziet b v. mantels dragen, waarvan de voering vloekt

tegen de kleur van de japon eronder, mantels die dan met voorliefde worden opengeslagen, opdat de zijden voering toch vooral worde gezien - 't vloeken tegen de japon komt er niet op aan. Men ziet dames met bruine gerimpelde gezichten zich optooien (?) met dito kleuren. Men ziet vrouwen met een rood-paarsch tint zich bij voorkeur versieren (?) met rood-paarsche linten en bloemen op hare hoeden. En de questie van wit? Hoe weinige vrouwen en meisjes begrijpen dat wit bij wit en nog eens wit *niet* samengaat, maar integendeel vloekt! Omdat er te veel verschil is in al die *nuances* van wit; zoodat een wit-serge-pak een geheel anderen tint heeft dan een witte panamahoed, of dan het dood-wit van de witte rozen, die verleden jaar zoo in de mode waren; tengevolge waarvan die verschillende witte tinten bij elkaar, nog vermeerderd met het wéér geheel andere wit van een jabot van tulle, of van een witte voile voor 't gelaat, in plaats van, zooals de draagsters vooronderstellen, fijn aan te doen, integendeel een vuilen, onooglijken indruk geven.

Daarenboven, ook als men jong is, heeft men niet altijd een frisch gezicht, en daarom zijn er heel veel jonge meisjes, die zich door per-se wit te willen dragen leelijk maken, waar een andere kleur haar teint integendeel zou ophalen. Ik heb daarvan een voorbeeld gezien in mijn hôtel, een heel jong meìsje, die elken dag verscheen in de onmogelijkste laag-halzige witte blouses, waaruit haar vaalmeelkleurig gezicht bepaald onaptytlijk opdoemde, gekroond door een eveneens geheel witten hoed. Toen zij eindelijk eens, bij slecht weer geloof ik, een eenvoudige donkerblauwe japon had aangetrokken, maakte zij plotseling een gewonen, volstrekt niet opvallend leelijken indruk, waar zij tot hiertoe bepaald in het oog vallend misdeeld van uiterlijk had geschenen.

- Maar laat ik van deze algemeenheden overgaan tot eenige bijzonderheden, en U in de eerste plaats vertellen dat het inderdaad heel veel gedragen taffetas *niet* voldoet. Ik heb het op allerlei manieren, als gekleede wandeltoiletten, en ook als tailleurs-costumes verwerkt, veel gezien, ook van Engelsche vrouwen, maar het maakt steeds een harden onflatteerenden indruk. Voor tailleurs eigent zich het m.i. heel slecht. Ofschoon het een kostbaar soort van artikel is, doet het toch, in den jacquette vorm, steeds armelijk aan. Ook met ruches en andere druktemakerij versierd, is en blijft het m.i. steeds een excentriek, niet wezenlijk chic-aandoend, voorbijgaand modedwaas-heidje. - De strenge tailleurs worden bij voorkeur steeds door 't Engelsche dames-publiek gedragen, en verdienen m.i. ver de voorkeur boven de breedmakende mode der van-voren weggesneden jacquetten, welke intusschen zeer in den smaak zijn, vooral hij de françaises, en, natuurlijk, evenzeer bij de haar nadoende, er geheel en al voor ongeschikt zijnde duitsche dames. Men ziet de wansmakelijkste soorten van overdadig gegarneerde tailleurs dragen, maar, gelijk gezegd, *niet* door wezenlijk zich *goed* kleedende vrouwen. Die blijven voor de straat den streng eenvoudigen tailleur verkiezen, met een grooten hoed, dikwijls met opgeslagen rand, 't zij zij-waarts, 't zij van voren opgeslagen. In twee kleuren van stroo worden deze laatste soorten van hoeden zeer veel gedragen. Het is echter in dezen wel te bedenken wat men kan dragen, naar kleur van haar of gelaat. Blauw en rood b.v. is een heel aardige combinatie, maar ik heb dames gezien, met een omgeslagen rooden rand, die daaronder een kleur hadden als vuur - afschuwelijk! En hetzelfde geldt voor zwart en wit. Een zwarte hoed, met den omgeslagen rand in wit, kan zeer mooi zijn, maar lang niet elk gelaat kan dit doode witte stroo verdragen. Afschuwelijk óók is de garneering pijlrecht in de hoogte, van een enkelen veer, of een enkelen tak bloemen,

op een overigens ongegarneerden hoed. Al deze dwaasheden worden gewoonlijk in de mode gebracht door beroeps-juffertjes, en zij die het nadoen geven er zich geen rekenschap van dat, wat zoo'n elegant modepoppetje apart staat (ofschoon *niet* mooi) op een gewone dame eenvoudig ridicuul aandoet en... gemeen.

Want, wíe heden ten dage de mode blindelings navolgt, heeft alle mogelijke gelegenheid, zichzelven onbewust, een allergemeensten, vulgairen indruk te maken.

Neen, ik spreek hier niet van de nauwe rokken, - die al weer uit de mode zijn -, ik spreek van de excentriciteit van kapsels, hoeden, kleuren, garneering. In dat opzicht wordt er zooveel wansmaak geboden *en...* gedragen, dat honderden vrouwen, wier bedoeling allerminst is een ordinairen indruk te weeg te brengen, dien toch maken, alleen door haar volkomen gebrek aan eigen oordeel.

Ik wil U ten slotte nog vertellen van twee geheel tegen-elkaar-overgestelde typen, die ik in Menton dagelijks heb gezien, de eene type was die der vrouw die zich-zelve tot malloot

maakt, de andere type was die dergene, die weet zich te kleeden naar haar leeftijd, heel comme il faut, en, juist dààrdoor, door dat de juiste kleuren en tinten weten te kiezen, jeugdig-blijvend.

Nommer een ken ik van uiterlijk reeds sinds meerdere seizoenen. Grijs-harig, omstreeks een goede vijftig, kort en dik van figuur, en tanig van huid, zoekt deze dame het Riviera-achtige van haar voorkomen in het dragen van licht-gestreepte flanellen pakken, korte jacquetten, slecht-zittend, vermoedelijk over een corset-looze taille, heel-korte rokken, en manachtige vilt-hoedjes, als het weer zomerachtig is van wit vilt, anders van donker. Een vogelverschrikker kan niet leelijker noch smakeloozer zijn. Stel daartegenover nommer twee, een Engelsche, met keurig gecoiffeerd zilver-grijshaar, boven een nog frisch teint, en een slanke rijzige figuur. Deze dame verstond, als geen andere die ik in langen tijd gezien heb, het talent te zien wat zij bepaaldelijk moest kiezen. om op haar voordeeligst uit te komen. Een donker-blauw-serge-tailleur, dood-eenvoudig gemaakt, maar uitstekend zittend, werd door een breede revers-kraag van mooien witten kant opgevroolijkt; daarbij droeg zij een bijpassenden grooten hoed, met tulle en witte vlerken gegarneerd, ook wel een donkeren, met lussen van wit en blauw gestreept lint; ook haar parasol was donkerblauw. Droeg zij daarentegen een bij haar zilvergrijs haar en frisch teint uitstekend kleedenden roodbruinen serge-tailleur, dan koos zij daarbij een hoed van rood-bruin stroo en witte tulle, met een paar vlerken in de kleur van haar tailleur. Heel chic deed op de jacquette daarvan een cape van licht-roode zijde, - in een nuance die uitstekend tintte bij het costuum - en die van voren in heel breede revers wegliep. Tegen het einde van het seizoen vertoonde zij zich in een derde costuum, thans van wit en grijs gestreepte zomerstof, ook in strengen tailleurvorm gemaakt, met breede witte laken revers, en een grooten zwarten hoed, van binnen wit, gegarneerd met witte struisveeren. Een zwart en witte parasol volmaakte dit zeer fijne toilet. Onnoodig te zeggen dat deze dame altijd uiterst keurig was geschoend en gehandschoend. Onnoodig óók hierbij te voegen, dat men, om zich zoo te kleeden, over een ruime beurs moet kunnen beschikken. Echter, om haar na te volgen in het weten zich naar den leeftijd, en naar figuur, en naar gelaat, te kleeden, is dat laatste volstrekt niet noodig. Ik heb, b.v. kort vóór ik wegging, bij de muziek, op een zomerschen morgen, een paar duitsche jonge meisjes zien wandelen in o zoo doodeenvoudige wit-neteldoeksche japonnetjes, met heel-eenvoudige breedgerande witte stroohoeden op. Zij waren allerliefst om aan te zien, (ofschoon zij volstrekt niet mooi waren,) enkel door hun smaakvollen eenvoud, waar daarentegen fransche jonge meisjes van denzelfden leeftijd zich geheel en al ontsieren, door haar veel te excentrieke kapsels, haar blanketsel, haar overdreven-mooie japonnen, steeds opzichtig, en vooral duur.

Een andere elegante Engelsche dame, ook van reeds ouderen leeftijd, die echter veel minder duur gekleed ging dan de hierboven beschrevene, zag ik meestal in een blauw tailleur, of in een donker-grijs, met een bijpassenden hoed, niet groot, en niet klein. Een Engelsche jonge vrouw ging bijna steeds gekleed in een wit-serge streng tailleur, met een grooten donkeren hoed, gegarneerd met een eigenaardig getinten donker-blauw en goudkleurige struisveer, een zeer smaakvolle kleurencombinatie, en die nooit verveelde. Want, ook dit verliezen veel vrouwen, die geen ruime beurs hebben, uit het oog dikwijls, dat in zoo'n laatste geval alles wat opzichtig is dadelijk heel gauw ordinair aandoet, omdat men het zoo telkens opnieuw aanziet. Zoo wandelden er in Menton steeds twee zusters rond in blauwe lange mantels, met

geelbruine capes en geelbruine revers. Zij schenen geen andere toiletten te bezitten; 't geen op zich zelf niets zou geweest zijn, indien zij maar niet op dien ongelukkigen inval waren gekomen zulke in het oogvallende garneeringen te kiezen, nog geaccentueerd door geelbruin lint in denzelfden tint der capes, op hunne pot-achtige leelijke hoeden. Men wist reeds op een afstand, als men die geelbruine tinten zag, dat die twee zusters er aankwamen. In zoo'n geval is een effen kleur van donker blauwen reismantel oneindig veel gedistingueerder, dan een mantel in twee zoo opzichtige kleuren als geelbruin en blauw.

Maar ik moet eindigen voor ditmaal. Ik hoop dat mijn losse opmerkingen U van eenigen dienst zijn geweest. Gaarne ben ik bereid U ook verder naar mijn beste weten te helpen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Voor Lydia.

Ja, het is volkomen waar dat er in Zwitserland, in vele duitsche steden, en misschien

óók wel in Frankrijk, strenge straf op staat, wanneer wij-dames te lange hoedenspelden gebruiken. Nog onlangs heb ik gelezen dat een dame, die in den trein stapte - ik meen in Straatsburg - werd aangehouden door een beambte, omdat haar hoedenspeld, volgens het reglement daar ter stede, te ver uitstak. Zij weigerde haar uit den hoed te nemen, en moest daarop haar naam opgeven en adres, waarop zij kon verder reizen, maar te zijner tijd - zij was een duitsche - behoorlijk werd veroordeeld tot een vrij hooge geldboete. Nu heeft de scherpzinnigheid van den handel daartegen een middel verzonnen, dat alle partijen bevredigt, dat de dames haar lange hoedenpennen laat behouden, maar 't publiek voor 't oogen-uit-steken-gevaar vrijwaart. Ik bedoel den hoedenspelden-beschermer, dien men op het scherpe puntje van de speld prikt, bij wijze van knoopje, en waardoor aan elk politie-reglement wordt voldaan.

Hier ter stede zijn die verkrijgbaar bij de firma Benoit-Maisonpierre - den Haag - Veenestraat. Ik heb ze daar gezien in den geringen prijs van 3, 5 en 10 cts. In den laatsten prijs zijn zij overeenkomend met de smaakvolle zilveren-knoop-hoedenspelden, Zeeuwsch model, ons allen welbekend. De andere modellen zijn eenvoudige knopjes, wat grooter en wat kleiner, naar het prijsverschil, in zwart staal. Iedereen, die niet op onaangename wijze op reis met de een of andere stedelijke verordening wil in aanraking komen (ik meen dat er ten onzent ook reeds in sommige steden verordeningen van dezen aard zijn ingevoerd) is het geraden zich zoo'n veiligheids-maatregel te gaan aanschaffen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mas. - Ik antwoord U omgaand, om U te zeggen, dat ik voortaan voor mijn heele leven van U houd. Wéérom zult U wel begrijpen, namelijk om den inhoud van Uw brief. Ik durf niet eens véél daarvan zeggen, uit vrees U te zullen verraden, want dat zou U dan nog misschien in heel leelijke moeilijkheden kunnen brengen. Maar ik moet U toch vertellen dat 't geen gij mij geschreven hebt, mij heeft doen huilen van medelijden, en doen stampvoeten van kwaadheid tevens, om zulke bepalingen, en om zulke ellendelingen als er in de wereld zoo vele rondloopen. De photo krijgt bij mij een eereplaats, want ik vind 't geen U mij schrijft zoo diep-tragisch, dat ik een heelemaal apart gevoel heb voor hem, dien zij voorstelt. Waar ter wereld vindt men zulk een liefde en trouw bij *menschen?* - Dit wil ik U ook nog zeggen, dat ik Uw jongen zulk een nobele natuur vind. In zulk een kind steekt een goed edel hart. Dat kan niet anders na 't geen gij mij schrijft van zijn lieve handelwijze bij dat alles. - Als U in Holland terugkomt, of U zendt hem, wilt U mij dan opzoeken, of hem bij mij zenden als hij lust heeft? Ik vind dat menschen die zóó gelijk denken, juist op dit punt, elkaar moeten waardeeren en helpen in het leven. Mijn vingers jeuken, om alles wat ik voel op dit speciale punt U ronduit te schrijven, maar ik zou U voor geen geld ter wereld willen verraden; daarom zeg ik er zoo weinig van.

't Geen U mij aankondigt met de volgende mail te willen zenden, lijkt mij, naar wat U ervan vertelt te oordeelen, bijzonder geschikt. Ik moet het natuurlijk eerst lezen. Neen 't is mij niets te veel moeite wat U naar aanleiding daarvan vraagt. Integendeel, U kunt voortaan gerust over mij beschikken. Het is namelijk geen phrase, maar oprechte, eerlijke waarheid, dat U mij lief zijt van af dezen brief, en dat ik graag iets voor U wil *doen* als ik 't kan. Gij hebt met de daad getoond dat het U eerlijk méénen is met Uw gevoel in dat opzicht, dat U er iets voor over hebt. Nogmaals, ik hoop dat U mij in Uw vriendschap, en in die van Uw jongen wilt aannemen. Uw brief las ik mijn vriendin, en onze Marie voor, omdat het verhaal mij zóó innig trof, dat ik wist bij hen volle sympathie te zullen vinden. Hartelijk dank dat U, na reeds zoo dikwijls aan mij te hebben willen schrijven, nu juist in deze geschiedenis een aanleiding vond het eindelijk te doen! Zoodra ik met de volgende mail Uw zending heb, zal ik U daarop antwoorden.

Rosalius. - Vriendelijk dank voor U welkomstgroet. Het stuk, dat ik onlangs in de Lelie over Menton schreef, vond véél instemming. Je voelt je dan inderdaad, op zoo'n oogenblik, zoo ver van alle aardsche ellende en gemeenheid. In dat licht, in die hemelsche omgeving, lijkt de wereld zoo rein. Maar als je er dan weer in terug bent, midden in de aardsche beslommeringen, dan vervult je dientengevolge een dubbelen walg van de laaghartigheid, en kleinzieligheid, en wreedheid van 't menschdom, en dan zijn er oogenblikken waarin je je afvraagt: Hoe is 't mogelijk, *als* er een God is, dat Hij zooveel onrecht, zooveel verdrukking van alles wat zwak is en hulpbe-

hoevend en overgeleverd aan den sterkere, jaar in jaar uit, eeuw aan eeuw, toestaat?

Ja, als ik U was, dan zou ik zeker trachten te eeniger tijd de Riviera te bezoeken. Gij zoudt zulk een reis kunnen verbinden aan Uw voorgenomen plan om Rome op te zoeken. Tegen Paschen gaan zoovelen van uit Menton dàárheen. Dus, als gij a.s. jaar niets beters te doen hebt, dan zoudt gij eerst een Riviera-reisje kunnen maken, en dan, als het seizoen daar eindigt, Uw voorgenomen pelgrimstocht naar Rome kunnen aanvaarden. Het is alleen maar jammer, dat de reis zoo ver is; vooral als men, zooals ik, niet sterk is, wordt dat elken keer een groot bezwaar. Ik ging ditmaal over Parijs-Marseille. Dat is de kortste weg, maar een die mij nooit bijzonder bevalt, omdat de trein steeds zoo vreeselijk vol is, alle klassen, óók de eerste, omdat de restaurant heel slecht is, vind ik, en omdat het slapen in Marseille ten slotte noch haast vermoeiender aandoet dan maar ineens doorgaan, wat echter weer 't bezwaar heeft, dat men dan midden in den nacht pas in Menton komt want deze 'Luxetrein' is altijd minstens een uur te laat ook nog. Over Ventimiglia-Genua-Milaan terug is een zeer algemeen aanbevolen weg, dien ik ditmaal ook weder koos. Maar het duurt toch vreeselijk lang, zelfs als men, zooals ik ditmaal deed, den directen wagen neemt tot aan Frankfort. Daarentegen vind ik het onderweg telkens overal uitstappen om te slapen veel vermoeiender nog. Zeker, anders wordt dit natuurlijk wanneer men al die steden nog niet kent, en ze en-passant wil bezoeken. Maar dat genoegen komt finantieel duur. Genua loont zich m.i. niet eens. Milaan is interessant om den dom, en Lucerne is natuurlijk prachtig gelegen, maar, omstreeks dezen tijd is men er geheel buiten 't seizoen nog. Op alle manieren is dus de reis een dure en vermoeiende geschiedenis.

Ja, 't weerzien met onze jongens was eenvoudig aandoenlijk. Onze Marie was 's avonds met hen aan den trein. Benjamin was zoo buiten zich zelf, dat hij den geheelen weg over in het rijtuig, tot aan Scheveningen toe, mij steeds onafgebroken zoende. Overigens staat het bij ons beiden vast, dat wij nooit weer zoo lang zonder hen van huis willen gaan. Onze Marie zond ons wel is waar elken dag een kaart over hen, maar de angst, bij dien grooten afstand, bleef toch hetzelfde, want, *als* er iets met hen gebeurde, dan duurde het immers twee dagen eer we terug konden zijn. Gelukkig zijn ze van den eersten dag tot den laatsten zoo gezond geweest als 't kon. We waren juist vóór Benjamins verjaardig thuis, en ik verzeker U dat die extra gevierd is. Op dien van Frits waren we weg, maar hij wordt overgevierd, want Fritsje wordt een oud ventje, dien we daarom dubbel eere geven.

Odillon. - Ik heb dien brief van U beschouwd als particulier, en hem daarom niet in de Lelie beantwoord, te meer omdat ik juist na ontvangst van hem een briefkaart aan U had verzonden. Vandaar dat gij niets hebt gehoord, ook al omdat Uw stukje intusschen is geplaatst, (waarover gij in dien brief schreeft). Hartelijk beterschap gewenscht. Gij treft, hoop ik, nog al goed weder voor Uw herstellings-reisje in de Paaschweek.

Nora. - Hartelijk dank voor Uw attentie mij met mijn terugkomst geluk te wenschen. Na die lange vervelende spoorreis was het een zalig thuiskomen zoo gezellig verwelkomd te worden! Wij zijn er beiden altijd zoo over uit hoe aardig onze Marie ons dan met allerlei attenties bedenkt, en hoe heerlijk, vriendelijk, met bloemen getooid, dan alles er uitziet. En het is zulk een verrukkelijk gezicht als de trein aankomt haar te zien staan, met de jongens onder haar arm.!

Maris Stella. - Ik antwoord U omgaand, ten eerste om U te danken voor Uw vriendelijke verwelkoming, ten tweede om U mijne excuses te maken over het misverstand. Ik heb namelijk het bewuste pakje in goede orde ontvangen, door bemiddeling van Marie, en zij heeft mij later ook geschreven van Uw correspondentie met haar, maar uit dat briefje van haar begreep ik, dat zij U reeds had gerustgesteld, en van daar dat ik er niet meer op antwoordde in de Lelie. Aan Uw verzoek is reeds voldaan als gij dit leest. Ik zou zeker en stellig het manuscript *aangeteekend* verzenden. En ik zou er bijvoegen de noodige port voor terugzending. Ja, de natuur *is* mooi, maar toch kan ik Uw opvatting, omtrent de wijze waarop de zonde in de wereld is gekomen, niet deelen, want ik vind het zoo bitter-onrechtvaardig dat onder al die zonde van menschen de onschuldige schepselen, de dierenwereld, mee moeten lijden. *Die* hebben toch aan het in de wereld komen der zonde geen schuld, en juist die lijden zoo vreeselijk onder de menschelijke wreedheid en lafhartigheid en ruwheid en onverschilligheid.

't Geen gij mij schrijft over Uw berusting in Uw lot, treft mij altijd als een bevestiging van mijn eigen overtuiging, dat zij, die buiten de wereld staan moeten, eigenlijk het gelukkigst zijn. Daarom vind ik de Roomsch-Katholieke instelling der klooster-orden een zoo gelukkige oplossing voor vele vrouwenlevens, eene oplossing die protestanten missen. Als men eenmaal weet te *moeten*, (zooals gij-ook, in Uw bijzonder geval) dan komt men tot een innerlijken vrede, tot een innerlijk rijk leven, waardoor men de wereld niet meer noodig heeft.

Ja, wat gij schrijft over den tegenwoordigen toestand beaam ik volkomen. ‘Wat de mensch zaait, dat moet hij oogsten’. Dat ondervinden de tegenwoordige vrijheid-predikers op allerlei gebied, ruimschoots. Een merkwaardig bewijs hiervoor deelde dezer dagen een zeer vooruitstrevend fransch blad mede, naar aanleiding van de guillotineering van een twintigjarigen franschen soldaat, die, met een kameraad, een oude vrouw op afzichtelijke wijze heeft vermoord. Deze soldaat heeft een ‘brief’ achtergelaten, waarin hij zelf verklaart zijn slecht leven te wijten aan *de slechte leeringen die hem op school zijn bijgebracht.* ‘Op school,’ - aldus schreef die soldaat - ‘leert men ons het eigen-ik-systeem boven alles, leert men ons dat de ouders geen rechten op ons hebben, dat wij onze eigen baas zijn, enz., enz. Daardoor ondermijnt men ons familieleven. Had ik een beter voorbeeld gehad om mij heen, dan ware ik nooit zoo diep-gezonken.’ - Het zeer liberale blad, dat deze woorden meedeelt, knoopt daaraan een lange beschouwing vast, om uit te leggen hoe gevaarlijk het is het familieleven te ondermijnen, etc.! Mos-

terd na den maaltijd.! Want, wat hebben al deze bladen-zelf anders gedaan, jaar in jaar uit, dan alle mogelijke opruierij en minachting voor edele gevoelens prediken.? Nu plukken zij de vruchten van hun eigen doen, en is Parijs bijna herschapen in een moordenaarshol, en nu, nu het te laat is, worden de heeren ten slotte bang. Napoleon heeft terecht gezegd, dat men de massa het best door vrees regeert. Daarom was de vrees voor de hel, die de godsdienst er in brengt, gansch nog zoo kwaad niet. Neem de massa eerst alle vrees af, dan ontaardt zij dadelijk in een troep woestelingen en wreedaards.

Op een ander gebied geldt dat zelfde: Oogst wat gij gezaaid hebt; namelijk voor de dienstbodenquestie. Ik heb mij dengeheelen winter geamuseerd met de wanhopige ingezonden stukken, waarvan ‘'t Vaderland’ overstroomde, van dienstboden-beroofde dames, die tevergeefs zochten naar een ‘oplossing’ voor hun nood. Die oplossing zullen ze thans niet meer vinden, om de eenvoudige reden, dat zijzelven de dienstboden *onbruikbaar* hebben gemaakt, met het naar beneden halen van dien stand, met het hen willen ‘opvoeden’, weet ik niet al wat, terwijl zij het *grondbeginsel* waarop alleen elk goedgeordend huisgezin kan bestaan, dat namelijk van onderlinge liefde tot elkaar, óók tot de ondergeschikten, geheel verzaakten. *Rechten* over en weer, en nog eens *rechten*, daarop is het geheele hedendaagsche samenlevingssysteem gebouwd, een systeem van meedoogenloos egoisme, waardoor alle gevoel van plicht, van opoffering, van iets voor elkander doen of laten uit toegenegenheid of uit medelijden, of uit een dito onzelfzuchtige reden, wordt buitengesloten. Gevolg, dat de dienstboden thans zulke eischen stellen, dat geen enkele dame er aan wil of kan voldoen. Nu jammeren ze, en klagen, tot spot van Jan en alleman, 't ‘Vaderland’ vol. Maar, aan wien de schuld? Ja, het *is* een waar woord dat verreweg de meerderheid der menschen niet is *opgevoed*, maar slechts is *opgegroeid.* Echter, m.i. *kan* men de meerderheid der menschen niet opvoeden, om de eenvoudige reden dat zij daartoe te laag staan. Zij kunnen alleen geregeerd worden door de minderheid der intellectueelen. En het is aan die om daartoe den juisten weg te kiezen; die, welken men echter in de laatste jaren heeft ingeslagen, getuigt m.i. van dezelfde verblindheid waarvan de dagen vóór de Fransche revolutie getuigden, toen de ondermijners van de maatschappij 't meest en 't hardst werden aangebeden en aangemoedigd, juist door hen die er 't éérste belang bij hadden dat niet te doen, en die hun idioot-achtigheid dan ook hebben moeten betalen met hun leven, of met het verlies van hun positie. - Neen, daarop reken ik natuurlijk, dat gij niet ‘voorgoed’ afscheid neemt. Dat zou voor mij zeker een groote teleurstelling zijn.

1813. - Ik was blij Uw hand te zien. Hartelijk dank voor uw verwelkoming, die ik ontving den dag na mijn thuiskomst. 't Spijt mij erg van dat gesukkel te hooren. Het is voor U zeker een groote teleurstelling, waar gij zulk een gezellig gezelschap hebt aan haar, maar wij willen hopen dat de tijd beterschap brengt. Gij zijt zoo flink, dat gij U er zeker ook wel weer zult doorheenslaan. Inderdaad, het is een geluk geweest dat wij die koude hier op Scheveningen bijtijds zijn ontvlucht. Het was zoo iets buitengewoons, dat Marie eenige dagen lang het huis niet uit kon, van wege de sneeuw. Wij hebben in Parijs ook nog een dag zulk een strenge koude gehad, en ook de reis naar Marseille was bar-koud. Maar toen wij daar aankwamen begroette ons opeens den volgenden ochtend de volle zuiderzon, zoodat wij in een open rijtuigje konden gaan rijden. - Ik ben blij dat gij zoo over den schemer denkt als ik. Dat is nu een der heel *weinige* dingen, kan ik wel zeggen, waarover mijn vriendin en ik niet

gelijk denken, want zij houdt veel van schemeren, en ik vind het een gruwel. Toch herinner ik mij dat ik 't weemoedig-mooie van de invallende schemering vreeselijk miste, toen ik pas in Suriname was, en dat de plotselinge overgang van licht tot donker in de tropen mij onbeschrijfelijk droevig voorkwam. De eerste zomeravonden, bij mijn terugkomst in Holland, zijn mij dan ook onvergetelijk gebleven, om dat geheimzinnigplechtige van het vallen van den avond. Echter, hoe ouder ik word, hoe meer ik een afkeer heb van wat men verstaat onder schemer-uurtjes en, zooals ik in het artikel over Menton schreef, de donkerheid is mij positief weerzinwekkend, als een zinnebeeld van het graf.

Nietwaar, versche lucht is een levensbehoefte, maar eene waarvoor veel menschen geen zin schijnen te hebben, want zij schermen voortdurend met het woord ‘tocht’ zoodra men ergens een raam flink openzet. Ik vind dat ook altijd het onaangenaamste van reizen in trams en treinen, dat de meeste menschen liever in een smerige stinklucht zitten, alles potdicht, dan zich te wagen aan wat zij verstaan onder ‘tocht’, maar wat slechts is het dóórdringen van een frisschen wind door een raam of een deur. Op dat punt zijn de Engelschen 't beste om mee te gaan; die willen gewoonlijk graag een raam open zetten, maar andere natieën, de hollanders vooraan, schijnen vieze menschenlucht voor extra gezond te houden. Vooral alles stevig toe; en nog een paar ‘tochtlatten’ erbij, als 't kan.

Ja, als Uw man niet met vollen lust een nieuwen hond aandurft, dan nam ik er geen in Uw geval, want ik vind 't nog veel vreeselijker dan achterna hem weer weg te moeten doen te eeniger tijd. - 't Weerzien met onze jongens beschreef ik hierboven aan een anderen correspondent. Je zoudt er om van huis gaan, om zoo'n oogenblik van genot van weerzien te hebben. Maar, integendeel, ik heb er voortaan den angst en het verlangen naar hen nooit meer voor over. Als zij niet mee kunnen, blijf ik thuis. Zij zijn zoo innig trouw; zooveel liefde kunnen wij niet zoo lang missen voortaan. Komt gij dit seizoen niet op S.? Ik blijf er ditmaal den ganschen zomer. Hartelijke groeten.

Tip. - Dat was recht lief van U, mij zoo te verwelkomen. Vriendelijk dank. 't Weerzien met onze jongens beschreef ik reeds hierboven aan een anderen correspondent. Ik begrijp niet hoe ouders hunne kinderen zoo gerust durven alleen laten, met de eerste de beste meid dikwijls ook nog, die zij nauwelijks kennen. Onze jongens waren zoo veilig bij onze Marie, en toch dachten wij steeds aan, en over hen. Neen, hoe ouder ik word, hoe minder ik daarom geloof aan wat de menschen plegen te noemen ‘gevoel’ en

'liefde'. Zij schermen met die woorden, als mooie phrasen, maar slechts enkelen onder hen bezitten die eigenschappen werkelijk. De groote meerderheid van 't menschdom is *gevoelloos*, denkt alleen aan eigen-ik. In Menton werd in ons hôtel een dame, daar aanwezig met hare gehuwde dochter en schoonzoon, plotseling zoo zwaar ziek, dat twee doktoren een onmiddellijke operatie, in een kliniek in Monte Carlo, noodig achtten. Een auto, met twee uit Nice ontboden ziekenverpleegsters, bracht haar 's avonds om tien uur daarheen, *zonder* dochter of schoonzoon. Want de dochter zei, dat het voor haar 'te vermoeiend' was om mee te gaan. En zij bepaalde hare verdere bezoeken bij de moeder ook tot den namiddag; 's ochtends kon zij zoo vroeg niet opstaan - zei zij! Toch vond iedereen haar 'allerliefst', en schenen wij de eenigen te zijn, die zoo'n handelwijze afschuwlijk vonden. Zelfs gesteld namelijk dat zij niets van hare moeder hield, dan toch zou 't zuiverste plichtgevoel haar gebieden mee te gaan, naar onze opvatting. Maar, over plichtsgevoel denken de menschen, als het hun *zelf* geldt, ook al heel gemakkelijk.

- Wel neen, ik vind het heel complimenteus, dat gij zoo verlangend zijt iedere week naar bijdragen van mijn hand in de Lelie, en ik hoop U in het a.s. seizoen in dat opzicht veel genoegen te zullen verschaffen, daar ik den geheelen zomer thuis blijf verder. - Nietwaar, er *is* een tegenspraak in de natuur! Soms kan zij je zoo vredig stemmen als ik het beschreef in dat stuk over Menton, en toch is het zoo wáár wat de Genestet zegt: Natuur, gij predikt géén liefdrijk God. Dat laatste voel ik ook altijd zoo als ik de ongelijkheid in de dierenwereld aanzie; 't mishandelen en vertrapt en geplaagd worden van al die weerlooze wezens, die het toch niet kunnen helpen dat zij er zijn. - Zich bij de dingen neerleggen vind ik zeer gelukkig; maar, dat is iets anders dan bekrompenheid. En, om U de waarheid te zeggen, vind ik den uitval over reizen, dien gij mij herhaalt, een bewijs van 't laatste, veel meer een uiting van afgunst, dan van zich gelaten neerleggen bij het onvermijdelijke. Ik kreeg juist een brief van een anderen correspondent, die ook nooit reist, en die zoo geheel anders schreef, juist zoo recht in den geest van: Het is mij ontzegd, maar des te meer leef ik mee met hen, die 't wél doen kunnen. Ik hoop dat gij mij dit eerlijk antwoord niet kwalijk neemt.

Ik geloof niet dat ik Napoleon een 'held' vind. Ik vind hem een buitengewoon man, wat zijn geestesgaven, zijn doorzicht in 't menschdom, zijn verachting van hen, aangaat. Maar een held.? Neen, daarvoor heeft hij te veel onrechtvaardig bloed vergoten, te veel moeten knoeien in de politiek. Hebt gij wel eens gelezen hoe wreed hij heeft huisgehouden in Egypte, en op welk een knoeierige manier hij zichzelf tot consul heeft weten te maken.? Maar 't tragische van zijn lot, van zijn door allen verlaten worden, wischt voor mij uit de vlekken op zijn karakter. Een man als hij, die zoo volkomen de menschen doorzag in al hun laffe verachtelijkheden, kan men geen gewonen maatstaf aanleggen. Hoe juist-gezien is b.v. het antwoord dat hij zijn secretaris Bourrienne gaf, toen deze hem, na zijn terugkomst van den veldtocht uit Italië, aanmoedigde toch meer onder de hem toejuichende Parijzenaars te verschijnen, en daarbij de opmerking maakte: Het moet U toch een weldadig gevoel zijn aldus door Uw medeburgers te worden aangebeden. - 'Ach wat' - antwoordde Napoleon - 'diezelfde menschenmassa zou even hard bijeenloopen om mij te zien, als ik naar 't schaffot werd gebracht!' -

Zoo'n teekenend woord geeselt zoo recht de ware beteekenis van populariteit.

Marie-Antoinette is voor mij een van de meest tragische figuren die ik ken. Wat zij heeft doorgeleden - op de meest nobele wijze - is zoo boven beschrijving vreeselijk, dat dit alleen reeds voldoende is om je voor altijd met afschuw te vervullen voor 't gepeupel dat ‘volk’ heet. Voor mij is het dan ook altijd een ware voldoening dat de meesten dezer ellendelingen ten slotte zelf ook zijn geguillotineerd. Ik kan met die dagen nog steeds zoo volkomen meeleven, dat ik mij woedend kan maken op hen, als leefden die wezens, die haar zoo heb ben behandeld, nog om me heen op dit oogenblik. Wat kan men haar, zelfs haar grootste vijanden, anders ten laste leggen dan wat lichtzinnigheid, toen zij vijftien jaar (zegge *vijftien* jaar) was, en de hoogste positie innam in Frankrijk, daarenboven in het bezit van een onvergelijkelijke mate van schoonheid en lieftalligheid.! Ik zou al degenen, die haar nu de schuld durven geven van den ondergang van het koningschap, wel eens hebben willen zien in haar omstandigheden, of *zij* zich zoo nobel, zoo echt-vrouwlijk, zoo fier, zoo religieus, zouden hebben weten te gedragen te midden eener ontketende bende van duivels en duivelinnen.!

Die duitsche vereeniging, die U zoo aantrekt, zoudt gij zeer goed hier kunnen invoeren. Probeer het eens per Lelie, zooals ik het dien anderen correspondent aanraadde. Wie weet, of gij beiden niet bij elkander past? Ik zou bereid zijn voor zoo'n gedachtenwisseling een àparte kolom af te staan. Maar, het moet uitgaan van de belanghebbenden-zelf, nietwaar?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

17 April 1912
25ste Jaargang.
No. 42

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Hoofdartikel
De Vrouw.

The proper study of man is.... woman.

God schiep de menschen: een man en een vrouw. In de geheele wereld heerscht de wet der aantrekking en zoo heerscht die ook tusschen man en vrouw.

I.

De vrouw is bij de natuurvolken en barbaren een lastdier; in het Oosten een stuk huisraad en in het Westen een dienstmaagd; zij is slechts het lid, dat mensch en dier verbindt en tevens voor tafel, kleeding en kinderen zorgt.

Wat de vrouw voor den denkenden man juist het interessantste maakt: haar zwangerschap en bevalling, schijnt de eerste stap van vernedering voor haar geweest

te zijn; daardoor werd zij slavin en huisdier, wier periodiek bloed eens zelfs voor vergift gold,

en de man verwilderde als jager en was de eerste tyran.

De patriarchen schijnen over de vrouwen niet veel beter gedacht te hebben: Mozes roept een barsch: 'En hij zal Uw heer zijn', wat nog heden in het huwelijksformulier weerklinkt. Salomo is nog erger dan Mozes: Misschien ontstemden hem de raadselen van de Koningin van Arabië en God wete, wat dat voor raadselen geweest mogen zijn. De vrouwen schijnen hier iets van af te weten; zij geven nog heden raadselen op en zijn den man dikwijls nog een raadsel.

Onder de Egyptenaren, Grieken en Romeinen stonden de zaken niet beter. Egyptische vrouwen mochten slechts op bloote voeten uitgaan, misschien om ze des te meer in huis te houden, en tóch lezen wij van een dochter van een Pharao, die zich moest prijs geven, om de steenen voor een Pyramide bijeen te brengen, en van een Pharao, dien het Orakel voor zijne blindheid het speeksel van een geheel reine vrouw voorschreef; na duizend vergeefsche pogingen vond men hiervoor eindelijk een oude vrouw.

Het ergste was nog Simonides, die in zijn jamben de vrouwen met zwijnen, vossen, honden en apen vergeleek. Euripides maakt het niet veel beter, en toch is Sophocles' antwoord op de vraag: 'Waarom schildert gij de vrouwen zoo goed en Euripides zoo kwaad?' nog minder; 'Ik schilder ze zooals ze zijn moeten, Euripides echter zooals ze zijn.'

Plato maakt een uitzondering en wil de vrouwen gelijke rechten en gelijke opvoeding geven, ja haar zelfs staatsambten zien toebedeeld. Hij spreekt van vrouwengemeenschap tot bevordering der vaderlandsliefde en eendracht, en stelt tijden der bevruchting voor ter voorkoming van uitspattingen. Dit alles behoorde tot de Platonische Republiek. 'Honden', zegt hij niet zeer vleiend, 'bewaken de haardsteden en dienaren de stad en vraagt men of ze mannen of vrouwen zijn?' Hij dankt niettemin de Goden, dat ze hem als man en niet als vrouw geschapen hebben.

Plutarchus spreekt ook waardeerend over de vrouwen, en hoewel ze geen schitterende rollen speelden, en een andere Griek diè de vrouw voor de beste verklaart, waarover men het minst spreekt, evenals Caesar, die zegt: 'Een vrouw moet niet alleen kuisch zijn, maar het ook schijnen', speelden de hetaeren des te grooter rollen. Aspasia regeerde de Grieken en vooral Socrates en Pericles. Demosthenes vergat over de Phryne zijn spreekgestoelte en Praxiteles modelleerde naar haar zijn Venus; altaren werden voor haar opgericht, zooals in het verdorvene Rome voor Flora.

Metelles' openbare uitspraak: 'Wanneer de natuur ons slechts in staat had gesteld ons geslacht zonder vrouwen voort te planten, dan hadden wij die lastige gezellinnen niet noodig; het huwelijk is een aan den Staat gebracht offer', geeft een diep inzicht in de meeningen der ernstige ruwe Romeinen van dien tijd.

In Griekenland en in Azië waagden de arme vrouwen reeds haar leven, wanneer ze een slokje wijn namen.

De achting voor de vrouw ging ten slotte geheel en al verloren door schandelijke homosexualiteit en publieke vrouwen, die meer ontwikkeling hadden als het bekrompen huisdier, dat alleen als middel om kinderen te krijgen, beschouwd werd. De priesteressen der Venus brachten zelfs philosofen, zooals Diogenes, Epicurius, Aristoteles, enz., in geestdrift. Socrates en Praxiteles ontmoetten elkaar bij Aspasia, zooals St. Evremond en Condé bij Ninon. Onder zulke omstandigheden schijnt er van een veredelende liefde, het hoogste goed der stervelingen geen sprake geweest te zijn.

Rome's wereldverovering was het tijdperk van het zedenverval: de Aggripina's, Fulvia's, Messalina's, Faustina's enz., speelden rollen, zooals ze nooit te Londen en Parijs gespeeld zijn. Nero's Popäo had elken morgen voor haar bad de melk van vijftig ezelinnen noodig en geheel Rome vierde de Florealia (1 Mei) tot aandenken aan een publieke vrouw, die haar schatten aan den Staat vermaakt had. Echtscheiding was schering en inslag en dames telden haar leeftijd niet meer naar jaren, maar naar het getal harer mannen.

Intusschen had men toch ook nog in het ernstiger, onverdorvener Rome goede vrouwen. Coriolanus, dien geheel Rome niet tot zijn plicht terug kon brengen, werd op het goede pad teruggebracht door zijn moeder Veturia en zijn vrouw Volumnia. Goed ook was Cornelia, de moeder der Gracchen, die, alle weelde verachtend, op hare kinderen wijzend, zeide: ‘Zij zijn alles voor mij!’ en ook Portia, Arria, Aggripina, de jonge Romeinsche, die haar ouden vader in de gevangenis met haar melk zoogde, en de vrouwen, die ten tijde van Brennus en Hannibal haar sieraden op

het altaar voor het vaderland neerlegden.

Nergens echter is de vrouw meer te beklagen, als onder de wilden van Amerika; zij moet den man op zijn jacht- zoowel als op veldtochten volgen; de man draagt zijn wapenen, de vrouw alle andere benoodigdheden, benevens twee of drie kinderen. De man rust 's avonds, de vrouw moet chica klaar maken, waaraan hij zich bedrinkt en haar dan slaat. Wordt zij oud, dan zoekt de wilde zich een jonge vrouw en de oude wordt door hem en haar eigen kinderen mishandeld. Zoo vertelde een wilde een zendeling en besloot: ‘Moesten wij niet uit moederliefde onze dochters maar dadelijk bij de geboorte smoren?’

De grootste en vroegste onrechtvaardigheid tegen de vrouw blijft altijd de veelwijverij, en het overspel dat reeds vader Abraham met Hagar pleegde, waaruit noodzakelijkerwijze ijverzucht, en opsluiting en daaruit slechte begeerten, boosheid, nijd, wraak en alle gebrek aan beschaving moeten volgen. Men leze eens Oostersche reisbeschrijvingen en hoe het in harems toegaat, of slechts het Oude Testament.

De natuurlijke zwakte van de vrouw, haar zinnelust, die de natuur haar eveneens uit goede redenen gaf, haar periodieke ziekte, die de ruwe man niet minder verachtelijk uitlegde, zelfs haar grootere sluwheid die de man niet door verstand te bedwingen wist, en daarom door geweld onschadelijk te maken zocht, zijn de verdere oorzaken der opvallende geringschatting, die wij overal in de vroegste oudheid vinden en die zelfs oorspronkelijk tot het celibaat der monniken leidde, omdat vrouwen voor onheilig werden aangezien. De Heilige Hieronymus moet echter toch met de vrouw zeer vertrouwd zijn geweest, daar hij zegt: Houdt U slechts aan de vrouwen wanneer gij iets wilt doorzetten, want... zij zuigen vlug in, omdat zij onwetend, zij springen gemakkelijk uit den band, omdat zij lichtzinnig, zij onthouden lang, omdat zij hardnekkig zijn.’

* * *

Alle ruwe volkeren hebben eerst dan een zekeren graad van humaniteit bereikt, als zij bij hunne vrouwen, waarschijnlijk de uitvinders van alle huiselijke deugden, meer zoeken als geslachtlust, zooals de meeste Oosterlingen doen, die de vrouw ‘het veld van den man’ noemen.

En daarom, komt alle schoonen en niet schoonen, en richt altaren op voor de Duitschers of Kelten, voor wie gij wellicht uw neusje optrekt. Duitschers waren het, die U uit Egypte voerden en U vrij maakten, zooals het huwelijk u nog vrij maakt.

Wat het Christendom begonnen was, werd door de galanterie der ridderwereld tot de hoogste poëzie doorgevoerd. Ridders waren het, die elkander wederkeerig met den degen uw hooge waarde bewezen en van het goddelijk recht van den man zoo weinig afwisten als van het goddelijk recht van den koning. Ridders verhieven U tot godinnen en idealen, ofschoon een schoon beeld naar het leven, een edele vrouw, beter geweest ware. Duitschers vonden in vrouwen iets heiligs zelfs, zooals in hun Velleda en Aurinia, de Sibyllen van de Ouden, die God's wil weten, zooals het woord zegt. De Oud-Duitsche wetten bepaalden dubbele straf of boete voor dengene, die het vrouwelijke geslacht beleedigde. De hooge vereering der Heilige Jonkvrouw, waarvan het Evangelie geen woord weet, schijnt uit die oude begrippen van bijzondere heiligheid der vrouw te zijn ontsproten. Eva stortte de mannen in het verderf, Maria bracht vrouwen de verlossing.

De hooge vereering der vrouw duurde, zoolang de Duitschers hun goede zeden niet inruilden tegen die der Zuidelijke natiën en de Franschen. Grieken verhieven op hunne Saturnalien de slaven tot heeren; dit duurde maar eenige dagen, maar Franschen zetten vrouwen op den troon en huldigden hen het geheele jaar door, ten koste van haar verstand en deugd. Deze invoering bij het hof was erger dan het voormalige leger veile deernen in het gevolg van het hof, want nu kwamen bij de liederlijkheid nog vrouwen-intrigues. De gewichtigste aangelegenheden werden als kleinigheden behandeld; in luxe verspilde men de schatten van den Staat; vrouwen waren de ziel van al deze ongeregeldheden en wat aan het hof gebeurde, gebeurde ook in de stad en spoedig daarna in de provincie. Maitressen stonden nu aan het hoofd van den Staat en Agnes Sorel opende de rij, was echter nog de beste. Onder Hendrik IV was het erg; oneindig erger echter nog onder Lodewijk XIV en XV. Lodewijk XVI, die de schandalen van Du Barry kende, was wel de allerongalantste koning der Franschen en toch heerschten vrouwen. Het idée, dat vrouwen het middelpunt waren, om hetwelk zich alles draaide, zette zich vast in de lichte hoofdjes.

II.

Mulier est hominis confusio.*)

Wij danken de vrouwen de menschwording van Europa, want zij waren het die vele prulkoningen, voornamelijk in het Noorden, het Christendom bijbrachten en het volk volgde als schapen, zooals men het heden ten dage vergeefsch zou wenschen.

Het is de vraag, of de Duitsche wetten, die huwelijksgiften, erfenissen en het bezit van onroerende goederen aan de vrouw onttrokken hebben, het niet beter met de vrouw voorhadden dan het Romeinsche recht. Die wetten noodzaakten de vrouw tenminste zich door persoonlijke verdienste en voortreffelijkheid te onderscheiden en misschien berustte daarop de hen bewezen hooge vereering. Wij moeten het weer zoo ver brengen, dat wij onze dochters door den bruidegom betalen laten, zooals in het Oosten. Een eenige wet zou misschien veel kunnen veranderen: geen meisje moest een bruidschat mee ten huwelijk brengen. De natuur heeft ze mishandeld, onze wetten, door mannen gemaakt, zonder de vrouw er in te kennen, en door den ruwen Romein voltooid. De wet betitelt de vrouwen eenvoudig als ‘dingen’, waarbij juristen als Heineccius verder niets denken en reeds galant zijn, wanneer zij het ‘bellissima species sequestrationis’ (schoonste soort van strijdvoorwerp) noemen. Het Vellejaansche Raadsbesluit verklaart haar borgstelling voor ongeldig, en juristen stellen voogden aan over diegenen, die de natuur zoo dikwijls tot de natuurlijkste voogden van lichtzinnige of domme mannen maakt.

Hoe sluw weten zij het niet aan te leggen, wanneer ze mannen verzoenen willen? Hoe mannelijk gedroeg zich Terentia bij het ongeluk van haar man en hoe vrouwelijk Cicero in ballingschap? Zonder Koningin Isabella had Columbus nooit Amerika ontdekt en zonder Agnes Sorel en de Maagd van Orleans Karel VII nooit de Engelschen uit Frankrijk gejaagd. De beeldhouwer Houdon, verdacht omdat hij nog geen vaderlandslievend kunststuk gemaakt had, ontkwam aan Robespierre's tijgerklauwen, omdat zijn vrouw zei: ‘Houdon heeft toch het beeld der philosofie gemaakt; zij die de Revolutie voorbereid heeft behoort naast het beeld der Vrijheid. Komt en ziet.’ Het was het beeld van een door een klooster bestelde Heilige, die in een boek leest, en ze stelden dat op in het Convent als het beeld der philosofie.

De Geschiedenis is vol vrouwenlisten. Argus had honderd oogen, maar wat hielpen ze tegen vrouwelijke listen? Delila, Judith, Klytemnestra, Corday - deze en meer veranderden de wildheid der mannen in lijdzame overgave; haar zacht oog loog liefde, honig vloot van haar lippen, tot ze het argelooze offer op de slachtbank hadden.

Het practische verstand der vrouwen is haar mannen in bedenkelijke omstandigheden dikwijls van groot nut geweest; haar slimheid heeft reeds dikwijls den man van onverstandig optreden, eigenzinnigheid en onstuimigheid in het handelen afgehouden, en pedante, eenzame geleerden zijn vrouwen dubbel onontbeerlijk. Alle vrouwen heerschen over hare mannen door gladheid en gevatheid, en daarom over boeken- en actenwurmen dubbel.

Man en vrouw passen in elkander, zooals de uitstekende en binnenwaarts gaande stukken van een schip, om des te zekerder en vaster over de onstuimige levenszee te varen.

*) De vrouw is des man's verwarring.

‘Zonder vrouwen zouden de beide uitersten van ons leven zonder hulp en het midden zonder genoegen zijn’, zegt de Franschman.

Wat zouden zieken en stervenden zijn zonder vrouwen? ‘Waar geen vrouw is, daar zucht de zieke.’ En wat ware het leven zonder liefde, waarin vrouwen sterker zijn dan mannen? Mannen zijn sterker in de vriendschap! Vrouwen kunnen daarom ook altijd tot de mannen zeggen: ‘Nous autres et vous autres, nous ne pouvons nous passer les uns des autres.’

(*Wordt vervolgd.*)

Een Droom.

In stilte ligt de zee te droomen,
Zacht sluim'rend, in haar wijdsche pracht;
De laatste zonnestralen trillen
In purp'ren gloed.... straks daalt de nacht.

Straks komt de nacht.... o laat mij droomen,
Als nu de zee, zoo wonderblij,
De mooiste droom van 't aarde-leven,
Die aan mijn ziele ging voorbij.

O werk'lijkheid, droom mijner droomen,
Zoo stralend eens tot mij gekomen,
Waarom, waaróm ontvlood gij mij?

Waart gij te teer voor 't aarde-leven,
O reinste droom, mij hier gegeven,
En was uw héengaan medelij?

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Eenzaam.

Wat zijn wij in ons diepste wezen
Op aarde, eenzaam en alleen,
Een ledig woont in onze ziele,
Als alles jubelt om ons heen.

Soms... dikwijls onder vele menschen
Gevoelen wij zoo'n vreemde pijn,
Beseffen wij, met brandend heimwee,
Hoe bitter eenzaam wij toch zijn.

Ach, onze ziel wordt niet bevredigd,
Hoe schit'trend ook het aardsche lot,
Maar... waar wij ons het eenzaamst voelen,
Juist dáár staan wij het dichtst bij God.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de week.

I. Hoe critiek wordt geïnspireerd.

De lezers van de Holl: Lelie herinneren zich misschien wel, en misschien niet, hoe ik voor eenigen tijd in de Holl: Lelie een boekbespreking plaatste van mijn hand over een boek van een meneer Wormser getiteld:

Van Kleine Luyden, zes schetsen uit het leven, door J.W. WORMSER.

(*Zie Holl. Lelie N°. 13 van 28 September 1910*).

Naar aanleiding van die bespreking ontving ik dezer dagen van diens zoon een briefje, met een uitknipsel uit een courant, in welk blad hij, de zoon, een boek van mij ferm naar beneden haalt, waarbij hij de naieve meedeeling voegde (de brief is bij mij ter inzage) dat hij dit doet, '*in antwoord*' op mijn afkeuring van het werk van zijn vader, den heer Wormser. - Niet elke 'criticus' is zoo naief als deze meneer, namelijk van schriftelijk er bij tevoegen het *bewijs* van de '*onpartijdige*'(?) invloeden, die hem, volgens zijn eigen getuigenis, influenceerden bij zijn afkeuring. Het staaltje is zóó teekenend voor de manier waarop critiek tot stand komt, deftig gedrukt, dat ik het, onder dankbetuiging aan den heer Wormser Jz. voor zijn naïevetiet, hier meedeel.[1)]

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Een verstandig woord.

In de Lelie van 31 Jan: l.l: schreef ik over het dwaze van jubilea, in het Overzicht van de Week, onder den titel: 'Huldeblijken' of, liefdadigheid door circulaires. Nu komt Mr. J.N. van Hall in de Gids aandragen met een artikel, waarin hij blijkt evenmin iets op te hebben met de tegenwoordige jubileumswoede:

Jubilé's en hun nasleep.

Onder dezen titel schrijft mr. J.N. van Hall in 'De Gids':

'*O, die jubilé's op on ze Nederlandsche schouwburgen! Zij zijn een ziekte geworden - en geen onschuldige. Een ziekte met een nasleep.*

Vooreerst zijn de jubilarissen in den regel niet gelukkig in de keus van stukken, waarmee zij hun jubilé vieren. Alleen Royaards met "*Jonkvrouwe de la Seiglière*" *maakte een uitzondering. Maar waarom moest mevrouw Mann, onovertroffen in karakterrollen als vrouw Henschel, volstrekt een Fransche salondame als Suzanne d'Ange representeeren? Wat bewoog mevrouw Holtrop om een oud ding van Halm te kiezen, dat zelfs van het Duitsche repertoire zoo goed als verdwenen is? Is Nora soms een rol, waarin het talent van mevrouw Van der Horst het best tot zijn recht komt? En wat te zeggen van de keus van Chrispijn:* "*Le mariage de Figaro*" *van Beaumarchais?*

Nog meer hebben de jubilé's op hun rekening. Zij dreigen niet alleen, zooals bij "*Het Tooneel*"*, dat nu maanden achtereen, van stad tot stad,* "*Violiers*" *en* "*Seiglière*"*,* "*Seiglière*" *en* "*Violiers*" *vertoont, het repertoire in de war te brengen, maar zij doen het ook de humeuren van de jubilarissen.*

1) Voor de aardigheid neem ik mijn bewuste recensie hier nogmaals over. De lezers kunnen meteen daarin zien, hoe éérlijk ik partij trek vóór de 'kleine luyden' als het noodig is. (Zie in dit nummer de boekbesprekingen.)

Gaf niet mevrouw Holtrop in Den Haag aan hare ontstemming over een minder talrijke opkomst lucht door de afwezigen, met een citaat uit Staring, bij eikenschors te vergelijken? En vierde niet Royaards te Groningen, door gebaar en woord, aan zijn humeur den teugel tegenover een publiek, dat in grooten getale opgekomen was om hem te huldigen?

Ons Hollandsch publiek neemt zulke dingen gelukkig niet al te hoog op. In Parijs zou het bij zulke voorvallen, bankjes - wel te verstaan: des banquettes - geregend hebben.

Om al deze dingen prijs ik het speelseizoen gelukkig, waarin geen jubilé's gevierd worden. En toch - tien tegen één, dat, op het oogenblik dat ik dit schrijf, meer dan één lid van onze tooneelgezelschappen reeds zit uit te rekenen, of het niet, in 1913, 10 of 12½ of 20 jaar geleden zal zijn, dat hij voor het eerst met bevende handen en knikkende knieën een brief binnenbracht, of,

aan Badeloch's schoot gevlijd, in onvervalscht Amsterdamsch:
Wat schrèt ge, moederlief,
zèt ge bedroefd om fader,
heeft gestameld...'

Doe er uw voordeel mee, met dit verstandig woord, gij jubilarissen, die U blootstelt aan een échec, en gij publiek, dat U-zelf laat trappen door verwaande te hoog-gestelden, - als in Groningen is geschied. Voor dat laatste moet men een *Hollandsch* publiek zijn. 't Fransche zou inderdaad deze opgeblazenheid spoedig tot zijn wàre grootte hebben weten terug te brengen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Iemand, dien ik graag de hand zou drukken.

Ongeluk. - Toen hedenmorgen omstreeks halfzeven de schipper Duvé in zijn schip, gelegen aan de werf van de wed. Ceuvel aan de Hoogte Kadijk te Amsterdam, zijn kachel aanmaakte en daarvoor petroleum bezigde, sloegen de vlammen plotseling naar buiten uit, zoodat Duvé in een oogwenk in brand stond. Hij had zooveel tegenwoordigheid van geest om in de Nieuwe Vaart te springen.

Eenige personen die toegeschoten waren konden hem na veel moeite op het droge brengen. De ongelukkige had echter hevige brandwonden opgeloopen, zoodat hij per rijtuig naar het O.L.V. Gasthuis moest worden overgebracht. Nadat hij verbonden was weigerde hij in het Gasthuis te blijven en liep weer naar zijn schip terug. Hij wilde, zoo deelde hij den omstanders mede, zijn trouwen hond niet alleen laten. Nadat een der aanwezigen hem verzekerd had voor den hond te zullen zorgen, werd hij wederom per rijtuig naar het Gasthuis overgebracht, omdat zijn toestand dit noodzakelijk maakte.

Zoo'n man geeft je 't geloof in de menschheid terug. Hij bewijst namelijk, dat er ook nog menschen zijn, die de liefde van een dier weten te *waardeeren*, inplaats van die te *misbruiken* - zooals gewoonlijk geschiedt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Voor de a.s. Verkiezingen. Een wáár woord, voor alle partijen toepasselijk.
Van een Advokaatje.

Er was een advokaatje,
Dat naar een zetel dong;
Een handig diplomaatje,
Met een gespleten tong.
Hij kon zoo prachtig praten
En schrijven in de krant,
En wist applaus te halen
Als een komediant.

Hij sprak van ‘volksbelangen’,
Die hij bepleiten zou; -
Met tranen in de oogen
Zwoer hij z'n kiezers trouw.

En wie hem hoorde praten,
Die grinnikte van pret,
En zei: ‘die is je ware!’
En - greep naar 't stembiljet.
- - - - - - - -
Omdat-i 't volk kon vleien
En veel beloften dee',
Werd-i al gauw Minister
En spoedig ook Premier.

Maar al z'n mooie praten
Dat bleek geen bl.. xm waard:
Want - eenmaal aan 't laadje
Werd-i ineens bedaard.

Hij had z'n machts-positie
En hield die gaarne vast;
Z'n oude kameraden
Die werden hem tot last.

Het stemvee mocht eerbiedig
Op audiëntie gaan;
Wat trok ons advokaatje
Zich van het stemvee aan?

Wat maalde hij om klachten,
Om dreigen en kritiek?
Hij was immers alleen maar
‘Veranderd van taktiek’?

Hij trok z'n traktementje,
En straks z'n staatspensioen;
Aan 't sociale onrecht
Was niemendal te doen.

Het volk mocht blijven zwoegen
En ploet'ren, laat en vroeg,
En 't kreeg nog steeds den kogel
Als het om eten vroeg.

JOH. G. SCH.

(*Overgenomen met ware instemming uit ‘de Vrije Socialist’.*)
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

V. Welke courant ten onzent volgt zoo'n voorbeeld na?

Excelsior, een der meest-gelezen fransche Dagbladen, uitgave van Pierre Lafitte, den bekenden uitgever van Fèmina, en van Je sais Tout, en vele andere fransche tijdschriften en boeken, heeft in zake dierenbescherming het initiatief genomen, in vereeniging met the New-York Herald, het Amerikaansch-Engelsche Society-blad over het geheele continent bij uitnemendheid. Dank zij deze Bladen, en hun verreikenden invloed, is de zaak van dierenbescherming thans eene waarvoor de fransche Kamer zich interesseert, en waarin fransche politici, letterkundigen, artisten, van welke richting of partij of godsdienst ook, van de méést bekende namen, levendig belangstellen, zoodat zij zich tot een comité in het belang van deze zaak vereenigden.

Thans, om de daad bij het woord te voegen, heeft Excelsior een prijs uitgeloofd voor elken koetsier, die zijn paarden goed behandelt:

Excelsior is voornemens - (aldus kondigt het blad aan) - *bewijzen af te geven, vergezeld van een premie à 5 francs, aan elken koetsier of vrachtrijder, wiens paard in goeden staat is, goed aangespannen, goed verzorgd, goed wordt bestuurd. Tot dat doel zullen een aantal van onze redacteuren Parijs dóórtrekken, en de belooningen uitreiken aan elken koetsier, die aan de hierboven gestelde voorwaarden zal voldoen.*
Bravo!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VI. Zeer waar.

Wij lezen in 't 'Hbl':

In de 'Nieuwe Gids' heeft dr. Aletrino een mededeeling gepubliceerd, hem door een collega, 'specialist in zenuwziekten', gedaan omtrent beroepsgeheimen, een patiënt van den specialist, lid van een der Kamers betreffend. De persoon is voldoende nauwkeurig aangeduid ('het Volk' schreef: 'Het zou een geringe moeite zijn, hier den naam van het Kamerlid te noemen.') en het publiceeren van deze medische bijzonderheden moet voor den betrokken persoon buitengewoon onaangenaam zijn.

Het moet het publiek zeer ontstemmen te vernemen, dat een beroepsgeheim bij een 'specialist' zoo weinig veilig kan zijn. Maar, hoe afkeurenswaardig en onvoorzichtig wij het ook van den specialist achten dergelijke schandaaltjes aan een collega mee te deelen, de handelwijze van dr. Aletrino om de mededeelingen verder te publiceeren achten wij nog veel erger, en een schande voor den medischen stand. Wij hopen dat ernstig onderzoek zal doen blijken wie de 'specialist in zenuwziekten' is, die op zoo schromelijke wijze het vertrouwen van zijn patient misbruikt, en op zoo ondoordachte wijze vertrouwen in zijn collega Aletrino gesteld heeft.

(*Overgenomen uit het Vaderland.*)

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VII. Over Vorstensport.

Graaf Bernstorff schrijft in een duitsch blad, naar aanleiding van hedendaagsche vorstenopvoeding eenige zeer ware woorden, die, uit de pen van een tot de duitsche hofkringen behoorenden edelman dubbel eerlijk klinken:

In het kinderachtig pogen zich daardoor modern en populair te maken vinden zeer vele vorsten genoegen in allerlei geexalteerde en laffe bezigheden, die gansch en al niet overeenkomen met de beteekenis en de roeping van een vorst.

Het artikel sport staat in dit opzicht bovenaan.

De groote Frederik heeft zich steeds hoogst ongunstig uitgelaten over het verachtelijke jachtvermaak van hooge personen.

De vorst behoort te bedenken dat hij nooit privaat-persoon is. Wanneer regeerende of daartoe bestemde vorsten de sport opvatten als een levensdoel, wanneer zij zich bij de verschillende sport-handelingen laten photographeeren, en de verspreiding van die photo's toelaten, dan wekken zij bij hunne, onderdanen de gedachte op dat vorsten tot heel wat anders zijn geroepen, en dat een record in 't hockey-spel geen voldoende vergoeding is voor een civiel-lijst van zoo en zoo veel millioenen. Ook vorsten, die van den troon verder afstaan moesten niet aan sport doen. Er bieden zich hun zoo vele gelegenheden hun leven op een harmonische en nuttige wijze door te brengen dat het den arbeidzamen hedendaagschen mensch met recht ergert, wanneer hij menschen, die meer dan anderen aan het openbaar leven hebben deel te nemen, hun leven ziet doorbrengen met zulke snobachtige kinderachtigheden.

(*Deutsche Tages-Zeitung*).

Bravo! Zie de photo's aan, gij snob-achtig publiek, van koning Alfonso, met zijn vrouw tennissende, mooi opgedirkt in flanel, of op rolschaatsen zich amuseerende, van den exkoning Manuel op de jacht zijnde bij de Engelsche aristocratie, (die dolblij is hem

te mogen laten leven op haar kosten), van den dikken Fallières, als hij zijn jachtpartijen geeft, van den Duitschen Kroonprins en diens vrouw, op luges in St: Moritz, gewikkeld in sport-borstrokken, van de zestig-jarige Alexandra van Engeland, hengelend met een matelot-hoedje op. Zie ze aan, en schaam dan Uzelf over Uw eigen snob-achtigheid, van zoo iets zóó mooi te vinden, dat de vorsten zich inbeelden er door populair te worden als zij zich *zoo weinig* vorstelijk aanstellen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VIII. Een stem uit Indië.

Voor den schrijver van:

> *Waarheid is de beste krachtspijs voor het Vaderland.*
> (Zie Lelie N°. 10 van 1911.)

Het zal U zeker veel genoegen doen te vernemen welk een instemming Uw werk heeft ondervonden bij een anderen Indischman, iemand die dus, evenals gij, over de toestanden oordeelt uit eigen ondervinding. Ik mocht namelijk dezer dagen een brief uit Ned: Indië ontvangen, waaruit ik voor U enkele gedeelten citeer:

Met genoegen zag ik uit dit artikel, (*het artikel bovengenoemd in de Holl: Lelie N°. 10*, *van 1911*), *dat U niet schroomt artikelen over Indië*, *die waarheid behelzen*, *in Uw geacht tijdschrift op te nemen; de zoogenaamde eerste dagbladen in Nederland schijnen wel huiverig te zijn stukken te publiceeren*, *waaruit blijkt op welk een treurige wijze de belangen van Indië verwaarloosd worden. Zendt men waarheidslievende artikelen in*, *dan krijgt men eenvoudig tot antwoord*, *dat ze minder geschikt zijn tot plaatsing*, *m.a.w.*, *men schijnt de tegenwoordige onmacht der Indische Regeering niet in Nederland te willen weten.*

Maar het Volk van Nederland moet ingelicht worden voor het onverbiddelijk te laat is... Het is dringend noodzakelijk dat het Nederlandsche Volk ingelicht wordt omtrent de ware toestanden in Indië.....

De schrijver voegt bij dezen zijnen brief een artikel over Indische toestanden, dat weldra zal verschijnen in de Holl: Lelie. Hem zij hierbij hulde gebracht voor zijn flinkheid. Wat zijn klacht aangaat over het weigeren der groote bladen van opname van alle stukken, die *waarheid* behelzen, die klacht is zoo *gegrond* mogelijk. Nog dezer dagen werd mij weder een stuk aangeboden ter inzage, met begeleidbriefje van den hoofd-redacteur van een onzer meest-gelezen bladen, in welk briefje hij de opname van het stuk (och zoo'n bescheiden-gesteld stukje, maar een dat een *afwijkende* meening durfde hebben) weigerde, omdat het ‘te kras’ was voor sommige personen. (M.a.w., omdat het sommige abonnés misschien zou doen bedanken.)! Dat bij de tegenwoordige rechtzinnige regeering, bij den tegenwoordigen rechtzinnigen landvoogd in Ned.-Indië, de geheele Nederlandsche pers, - hoe liberaal ook in *wóórden* - niets *durft* zeggen, begrijpt iedereen die bij ons maar eenigzins op de hoogte is van hedendaagsche toestanden, van 't gekuip om baantjes en ridderorden, van 't dientengevolge ‘anti-revolutionair’ en ‘christelijk’ en ‘religieus’ worden, uit

eigenbelang, door iedereen die er kans toe ziet,.... nu de hooge oomes, hier en in Ned.-Indië, dat immers óók zijn.

Ik ben er trotsch op dat het publiek, meer en meer tot de ontdekking komt, hoe de *Holl: Lelie* onversaagd, en zonder aanzien des persoons, den moed heeft iedere éérlijke waarheid te zeggen, onbevreesd voor smaad, schimp, en hoon, maar ook, steeds meer en meer gerugsteund door hen, die zelf onafhankelijk denken en doen. En zoo zijn er gelukkig!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.
(Zie overzicht van de Week I).

Van Kleine Luyden, zes schetsen uit het leven, door **J.W. Wormser** (Rotterdam J.M. Bredée).

Het is niet zoozeer om de letterkundige waarde van het boek als zoodanig, als wel omdat het over *Kleine Luyden* handelt, dat ik het hier bespreek. Immers, de *Kleine Luyden* zijn, sinds het rechterzijde-ministerie zulk een triomf behaalde bij de verkiezingen, bepaald in de mode gekomen. Wat doet het er toe, of Kuyper, met de bekende lintjesgeschiedenis, een eigenaardige onthulling ten beste gaf over rechterzijde-vroomheid? De rechtzinnigen *zijn* er nu eenmaal bovenop, en, om die reden, wordt iedereen, die het nog niet was, nu meer of minder orthodox, teneinde zich daardoor een baantje te veroveren. Ik heb in dat opzicht in mijn eigen familie en in mijn eigen kennissenkring heel aardige draaiïngen bijgewoond, van menschen, die vroeger Kuyper niet luchten of zien konden, maar die nu hem nog zoo kwaad niet vinden,

ja zelfs plotseling eerbied verklaren te hebben voor zijn 'talent', etc. Diezelfde menschen worden van dag tot dag steeds meer en meer 'rechts' en wat er bij behoort; en inderdaad duurt het dan ook daarna nooit heel lang, of het beoogde baantje valt hun ten deel. (Iets wat trouwens voorkomt in den boezem van alle partijen.) Alleen, bij zóógenaamd vrome menschen hindert je zoo iets nog veel meer, omdat die er God en den Hemel bij halen! Als je er de couranten over naleest, is het ook vermakelijk na te gaan hoeveel gematigder de toon van de meeste der liberale bladen is geworden, sinds het ministerie-rechterzijde zóó vast in den zadel zit!

Dus, om al die redenen heb ik er mij niet over verwonderd, dat J.W. Wormser, zelf, naar ik méén, ook een Amsterdamsch steunpilaar van 'De Broeders,' juist op dit oogenblik zijn 'Kleine Luyden' uitgaf. En ik vond het ook wel goed die eens uitvoerig besproken te zien, door iemand, die hen, naar ik vermoed, door en door kent. Helaas! Welk een teleurstelling! Men kan dadelijk merken, dat J.W. Wormser meent zichzelf in de hoogte te steken door ze lompweg belachelijk te maken! Het tegendeel is het geval! In de éérste plaats zijn 'de Kleine Luyden' niet belachelijk. Er mogen er onder zijn die zooals Wormser hen gelieft te schilderen, typen zijn van domheid en onwetendheid (waar komen zulke menschen echter niet voor, even goed onder de 'liberalen' of in welke partij ook). Men kan op elke bladzijde bemerken, hoe hij, Wormser, tracht hen te beschimpen, in het dwaze idee, daardoor zijn eigen ontwikkeling en hoog standpunt te zullen doen uitkomen. Maar *ik* dacht dezen leuterpraat lezende aan de zoo goed gelukte boeken (ook door mij in dit blad besproken) van een Daan van der Zee en een Esser (Gerard van Eckeren). Die ook schilderen Kleine Luyden, maar zooals ze werkelijk zijn, met hun innige godsdienstliefde, hun kennis van den Bijbel, hun dááruit alle kracht en troost putten. De praat daarentegen die Wormser uitslaat heeft iets van het gesmaad en geschimp van een Kippeveer, maar duidt geenszins op het ernstig pogen van een eerlijk man de rechtzinnigen te toonen aan anderen zooals zij zijn! Er is niets dat mij zoo hindert als zulk lafhartig de wezenlijke orthodoxie van de nederigen in den lande naar beneden halen. Als men daarenboven ons calvinistisch volk kent, en weet het te beoordeelen, dan is het een feit, dat, wáárin zij ook falen mogen, zij in elk geval in den Bijbel, in het 'Woord Gods', niet alleen heel goed thuis zijn, maar ook daarover soms heel verstandige, wezenlijk diepzinnige oordeelvellingen bezitten, waaraan menig predikant hunner richting zich sticht, en menig ontwikkeld man van dezelfde opvatting op godsdienstig gebied zichzelf laaft. Stelt nu daartegenover de wauwelende, kinderachtige, steeds met het woord 'dierbaar' schermende mannen en vrouwen uit Wormser's boek! Ik wil het eerste verhaal nog laten voor wat het is, omdat het mogelijk is immers dat, vóór de nieuwe onderwijswet, iedereen het maar in het hoofd kon krijgen een 'bijzondere school' op te richten, zooals 'Mijntje en Santje', voormalige keukenmeid en kamermeid. Maar, neven die twee onnoozelen, van wie de schrijver het bijzonder geestig schijnt te vinden haar voor te stellen als halve gekken, die er steeds over zeuren of men moet praten van 'De Zone Gods' dan wel van 'Gods Zoon,' komt er in alle deze verhalen niet één wezenlijk, degelijk onderlegd, verstandig sprekend, van den Bijbel goed op de hoogte zijnd mensch voor. Waartoe zijn dus eigenlijk deze 'Kleine Luyden' in de wereld geschopt? Om eens recht te laten zien welk onnoozel 'kiezersvee' Abraham Kuyper gebruikt? Men zou het haast denken! In het tweede verhaal treedt een alweder eveneens halfwijze winkelier op, een boekhandelaar, die zich op een onnoozele wijze eene vrouw bezorgt, waarmede

hij dan ook niet heel gelukkig wordt; maar wel het ergste vind ik, in een derde stukje, het ‘godsdienstige’ avondje bij Jan Jas, dat op alles gelijkt, behalve op eene ernstige voorstelling van ‘Bijbelbespreking’. Ik vraag nog eens, waartoe heeft deze meneer Wormser deze beleediging van, voor zoover ik weet, zijn eigen geloofsgenooten eigenlijk in het licht gegeven? Het doet mij denken aan het gesmaad van Heyermans op de lange neuzen en de platvoeten zijner mede-joden, alsof hij denkt door zulke minheden zichzelf zedelijk grooter te maken. Niemand zal mij nageven, dat *ik* behoor tot de aanbidders van de ‘Kleine Luyden,’ of dat *ik* ook maar iets voel voor de Kuyperfiguur, die deze schoone benaming in de wereld bracht nevens zijn andere betiteling: ‘De mannen met twee namen’ voor de aristocratie, waarmede hij een énorm succes had. Men moet b.v. maar, zooals ik, op het orthodoxe Scheveningen wonen, om te zien hoezeer de ‘Kleine Luyden’ daar in

de gunst zijn tegenover de door hen verachte Kamerleden ‘met twee namen,’ al zijn die ook in naam nog zoo calvinistisch! Echter de rechtvaardigheid gebiedt mij tegen zulk willen ‘geestig zijn’, ten koste van eigen geloofsgenooten, als geschiedt in het boek Wormser, met verontwaardiging op te komen; juist omdat een Esser, een Daan van der Zee, hen veel eerlijker teekenen. Het is Wormser om niets anders te doen geweest dan om ‘geestig’ te zijn (of wat hij daarvoor houdt) ten koste van eenvoudigen; en, zelfs iemand die niet tot die richting behoort, stuit zulk *willen* geestig zijn tegen de borst. Juist een Bijbel-avond, men moge het er mee eens zijn of niet wat het daar geleerde aangaat, kan werkelijk, waar het eenvoudige vrome menschen geldt, heel stichtelijk aandoen. Maar lees nu eens de aanstellerij van Vader Jas, van den metselaar Stooter, of van Van Stede, over de predestinatie etc! Een dito gewauwel is de zilveren bruiloft van Bertus Huiding en Stijntje, waarbij geen sprake is vangodsdienstigen ernst, maar alleen van akelige aanstellerij.

De *Kleine Luyden* zijn heusch niet de minsten onder de broederen. Wat mij betreft heb ik veel minder eerbied voor de high-life onder de orthodoxie, voor wien het een soort ‘fatsoen’-quaestie is om ‘rechtzinnig’ te wezen, dan voor de wezenlijke *Kleine Luyden* in den lande, voor wien orthodoxie, bijbelgeloof, een oprechte behoefte des harten is, en daarenboven iets waarover zij daardoor zoo grondig hebben nagedacht, dat zij dikwijls in onzienlijke zaken een buitengewoon helderen blik hebben! Juist daarom kan ik in deze uitgave niets anders zien dan een poging tot eigen zelfverhooging, tot willen laten zien, hoe knap en ontwikkeld meneer Wormser is, in eigen oogen, wijl hij het vermag anderen zóó uit te maken. Een compliment aan de op dit oogenblik bovendrijvende richting is dientengevolge dit boek niet, want ieder onbevooroordeeld lezer moet het lezende wel denken: ‘'t Is me 'n mooi zoodje, dat kiezersvee van dr. Kuyper, als het zóó bekrompen-onnoozel is!’

Zie hier dus waarom ik dit boek, van stijl en inhoud geheel onbeduidend, bespreek; om er den lezer door te laten zien dat, wat hem hier geschilderd wordt als ‘Kleine Luyden’, volstrekt niets gemeen heeft met den echt-Calvinistischen eigengerechtigen, maar dan toch in elk geval *grondigen* geest, die in ons volk nog zóó krachtig voortleeft, dat *hij* zonder twijfel de oorzaak is, dat de verkiezingen tot een voor de clerikalen schitterend resultaat leidden. Wormser heeft willen laten zien, hoe wijs en ontwikkeld hij zelf is, precies als de Joden, die hun eigen ras zoo graag bespotten; en daarom heeft hij goed gevonden een handvol domme onnoozele menschjes bijeen te flansen, nog wel met een voorrede erbij dat zij ‘historisch’ zijn, alleen om tegelijkertijd te kunnen luchten daardoor zijn eigen hoogmoedig neerzien op hen. Zulke uitgaven, vooral onder een zeer veelzeggenden titel, (want Kleine Luyden is, dank zij Abraham Kuyper, een geijkt woord geworden), moet men oprecht betreuren, omdat zij eensdeels een geheel verkeerden indruk geven aan den niet-orthodoxen lezer van wat *wezenlijk* ‘rechtzinnigheid’ is, anderszijds echter een bepaald belachelijk licht dáárop werpen. Gelijk gezegd, toen ik dit boek ter aankondiging ontving, hoopte ik, dat wij nu eens een recht juiste voorstelling van ‘Kleine Luyden’ zouden lezen, van de hand van een wezenlijk bevoegde. Maar het tegendeel is het geval. De lafste schimpredenaar op orthodoxie kon het niet erger maken, dan deze, naar zijn naam te oordeel en, toch immers zelf tot de rechtzinnige richting behoorende, maar in elk geval blijkbaar van eigen wijsheid al te zéér doordrongen meneer Wormser.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 41.)
IX.

Er was een buitengewone vergadering uitgeschreven van de Bestuurderen van het ‘Gesticht tot Verbetering van 't gevallen Proletariërs-kind.’ Daarin zouden de door Bettie, Marietje, en anderen, tegen dominee Wijck in omloop gebrachte geruchten ‘broederlijk’ besproken, en dan, meteen, in den doofpot gestopt worden.

Zóó was namelijk 't onderlinge parool.

Mr. Vermeulen zou 't pleidooi houden, waarin hij uitlegde dat, na behoorlijk onderzoek van de tegen den gesmaadden broeder ingebrachte aantijgingen, het gebleken was hoe die in geen enkel opzicht op waarheid berustten. Excellentie Eduma de Witt zou er ook een woordje aan toevoegen. Een paar Broeders-dominees waren uitgenoodigd om bij

het onderhoek tegenwoordig te zijn, en Fredi ten Have, als ouderling van de Ned.-Hervormde Kerk, en de ‘pa’ van Petro, 'n diaken, en nog 'n paar andere grootheden op kerkelijken terrein eveneens.

De directrice was al van den vroegen ochtend in de weer, om in de Bestuurskamer alles een extra welverzorgd uiterlijk te geven. Er bleef geen stofje op de groote tekstkaarten langs de wanden, waarop allerlei bijbelteksten waren gegrift. De stoelen stonden netjes gerangschikt rondom de met groen laken bekleede tafel, in afwachting van de dingen die komen zouden. Zij-zelve, juffrouw Gerbrandts, voelde zich ook niet op haar gemak, in hoeverre zij een reprimande zou krijgen. Immers, de freule gaf háár de schuld. Zij was altijd zoo zwak - met de meisjes - had die haar verweten. Als zij die niet altijd zoo zacht en toegeefelijk behandeld had, dan zouden ze nooit zoo brutaal en kwaadsprekend zijn geworden. Zulke verdorven schepsels kon je niet streng genoeg aanpakken, niet genoeg op haar eigen verachtelijkheid voor God wijzen. Dat maakte ze murw. Hoe dikwijls had zij, de freule, er juffrouw Gerbrandts niet reeds op gewezen, dat ze heusch veel te veel toegaf, en verontschuldigde. Die Mientje bijvoorbeeld ook, die ondeugende slet, zij, juffrouw Gerbrandts, had 't eerst voorgesteld haar als dienstbode in 't Gesticht te laten blijven. Een adder hadden zij daarmee aan haar borst gekwmekt. -

In haar aldus zich veroordeeld voelen, had juffrouw Gerbrandts voor dezen middag haar nichtje Petro bij zich uitgenoodigd, om haar de drukkende wachtens-uren te helpen doorbrengen. Petro, die zich erg gewichtig voelde, omdat ‘pa’ bij die voorname heeren binnenzat als hun gelijke, vroeg nieuwsgierig, terwijl zij tante hielp voor de zooveelste maal met den stofdoek langs alles heen gaan:

‘'t Is toch vreeselijk tante! - Die arme dominee Wijck! Wat is er toch gebeurd? Pa zegt maar steeds, dat het geen dingen zijn om over te spreken met vrouwen. Maar 't moet dan toch wel iets heel ergs zijn zeker, als er zooveel drukte om wordt gemaakt. Toe vertel U mij 't nou eens.’ -

Waarop tante geheimzinnig antwoordde:

‘Gut nee. Voor geen geld ter wereld zou ik zoo iets met 'n onschuldig meissie als jij bepraten. Je pa zou 't mij nooit vergeven. Maar ik kan je wel zeggen, 't is een schande, zooals die beste, lieve dominee wordt behandeld’.

Daarbij veegde zij zich in alle oprechtheid de oogen af. Zij aanbad den dominee, den eenigen man, dien zij ontmoette in hare vrouwomgeving, en die haar bovendien altijd vriendelijk, beleefd, zonder genadige hooghartigheid behandelde, als een gelijke. Zij voelde voor hem, op een weekehalf-moederlijke, half in hem den hemelladder ziende vrouw-manier, sentimenteel, maar zonder leelijke bijgedachten. En zij leed positief onder het hem aangedane onrecht.

Freule de Wevere, in een effen zwarte japon, een soort treurgewaad dat als het ware moest uitdrukken hare stemming, ontving de heeren in hare qualiteit van Presidente. Lizzy van der Hooph, tot hare groote woede, was er niet bij. Zij had geen andere betrekking dan die van particuliere secretaresse van de freule, en kon om die reden dus geen rechten van in het Bestuur zitting nemen laten gelden. En de freule had er een boosaardig plezier in gehad haar op een afstand te houden ditmaal, haar te laten voelen dat zij voor zóó iets extra-bijzonders nog te ‘jong’ was.

‘Heusch neen lieve’, had zij gezegd op een beschermend toontje. ‘Er zijn van die dingen, die ik zelfs voor jou ooren te erg vind, die ik niet verantwoord ben tegenover je ouders, jou te laten mee-behandelen. 't Is beter dat je er niet bij bent’. En, met een

aanstellerige zucht, voegde zij er nog bij: ‘Natuurlijk. Ik had je hulp hoognoodig om de notulen te maken. Maar och, er komt nu eenmaal zóóveel voor mijn rekening. Ik zal mij hier óók wel doorheen helpen, met 's Heeren hulp.’

In waarheid vond ze het veel te aardig, de eenige vrouw te zijn onder al die mannen, die dat vuile zaakje nu gingen uitpluizen. Met een ten hemel geslagen blik van verontwaardiging, over de vreeselijkheden dezer wereld, beantwoordde ze de zalvende opmerking van Excellentie Eduma de Witt, dat het wel 'n droeve, 'n héél droeve aanleiding was, die hen hier samen bracht.

‘Dat zegt U wel’ - beaamde ze. - - ‘'s Heeren wegen zijn onnaspeurlijk. Maar Hij weet waar deze beproeving goed voor is. En onze Broeder zal er, hoop ik, zegevierend uit te voorschijn treden.’

‘Dat willen wij hopen, - na een onpartijdig onderzoek’, sprak de Excellentie, die heel goed wist, dat de meerderheid der straks vergaderenden van plan was den dominee, hoe dan ook, en wat er ook wáár was van het tegen hem ingebrachte, de hand boven 't hoofd te houden; maar die het beter vond, om de tegenwoordigheid van den inmiddels ook gearriveerden diaken Gerbrandts, te doen alsof hij zelf geloofde aan een ‘onpartijdig’ onderzoek.

Diaken Gerbrandts, zich heelemaal voelende niets dan de broer van de ondergeschikte directrice, verlegen daardoor, en niet op zijn plaats, zat stijf bij de tafel, zich een houding gevende door plechtig voor zich uit te staren op de tekstkaart aan den wand:

‘Ik de Heere Uw God ben een ijverig God’....

In de week was hij, evenals zijn zuster,

een goedhartig, toegevend karakter. Maar Zondags, bij alle gelegenheden waarbij hij zijn een kerkelijke waardigheid bekleeden moest luchten, kreeg zijn gelaat, tegelijk met de zondagsche zwarte lakensche jas, en het zwarte dasje, een uitgestreken deftige plooi van: Ik behoor tot de fijnen; Ik dien niet de wereld en de zonde, maar God. - Hij was een eerlijk man, en daarom niet in 't geheim van 't 'onpartijdig' onderzoek ingewijd, maar Excellentie Eduma de Witt en Vermeulen twijfelden er niet aan, dat ze hem handig een rad voor de oogen zouden weten te draaien, dat hij, in zijn blind vertrouwen in hen, met hen zou meestemmen, zonder te begrijpen.

Vermeulen kwam 't laatst, heel gewichtig, een portefeuille onder den arm, zich excuseerend over zijn vele besognes.

Toen verklaarde de freule de vergadering voor geopend.

Vermeulen sprak lang, en in veel omsluierde woorden, en wijdde heel nauwkeurig uit over de onbetrouwbaarheid van Bettie en Marietje. Van meisjes, die op zoo'n weg waren, kon je alles verwachten, alle leugens. Hij legde ook een particulier rapport over, van een door hem daartoe expresselijk er op uit gestuurden geheimen onderzoeker, uit welk rapport bleek, dat die meisjes en haar ouders en haar geheele omgeving niet deugden. Vervolgens kregen de verhalen een beurt, die in 't Gesticht-zelf de rondte hadden gedaan, die 't eerst waren uitgestrooid door Lina, het weerbarstige meisje dat een korten tijd, op den wensch van haar vader, in het Gesticht was opgenomen geweest, en toen was verwijderd geworden wegens haren verregaanden onwil.

'Wat kon je van zulke schepsels anders verwachten, dan dat zij lasterden en vuile praatjes verzonnen, uit enkel boosaardigheid om zich te wreken! Die Lina, die, op verzoek van de freule, door haar vader was teruggenomen, zocht zich thans schadeloos te stellen door die onware verhalen over den dominee door heel den Haag te verspreiden. Haar vader, boos omdat hij zijn dochter had thuis gekregen, deed er natuurlijk ook aan mee.' Alweer beriep Vermeulen zich op zijn particulieren onderzoeker, die dat alles had vastgesteld.

Freule de Wevere knikte voortdurend goedkeurend. 'Juist zoo; zoo was het'. En Fredi ten Have knikte ook. En de dominees, die, à tout prix, omdat het een der hunner gold, den Broeder wilden redden, knikten óók. En diaken Gerbrandts begreep, onder die omstandigheden, dat hij niet beter kon doen dan òòk mee te knikken.

Het was een allerchristelijkst oogenblik. Dominee Wijck, die zijn 'vonnis' wachtte in een andere kamer, werd plechtig binnengeroepen, en meegedeeld, bij monde van den oudsten zijner ambtsbroeders dat de tegen hem ingebrachte beschuldigingen 'grondig' onderzocht waren, door het Bestuur van de 'Vereeniging tot Verbetering van het Gevallen Proletarieërskind', in tegenwoordigheid van hem, en van de andere aanwezige Broeder-Dominees, en van Broeder-Ouderling ten Have, en van Broeder-Diaken Gerbrandts, en dat 't, na ernstig en gewetensvol samen, onder biddend opzien, overwegen van alles, afdoende gebleken was hoe hij, de lieve broeder Wijck, schandelijk was belasterd, reden waarom het hun allen thans eene behoefte des harten was hem hier openlijk de hand te drukken, als een om 's Heeren wil miskenden, maar thans weer in eere herstelden medestrijder voor de goede zaak.

Freule de Wevere wischte zich er de oogen om af.

'De Heere is een wreker der ongerechtigheid' - zei zij plechtstatig.

Dominee Wijck verliet de vergadering tusschen Broeder ten Have en Broeder Eduma de Witt in. Daarmee wilde ze, ook tegenover 't publiek, dat rondom 't Gesticht

nieuwsgierig flaneerde, accentueeren hoe helder schoongewasschen hij was door hen, - de voorname lui van den Haag.

Maar, toen ze buiten kwamen, stond om den hoek van de straat een gesloten rijtuig, en een politie agent trad op de heeren toe, en verzocht beleefd aan dominee Wijck te willen plaatsnemen daarin.

Doesborg namelijk, die er meer voordeel in had gezien ten slotte zich opnieuw aan de liberalen te verkoopen, had het gevalletje zóó aan 't rollen gebracht, dat het Gerecht, niettegenstaande Mr. Vermeulen minister was van justitie, en niettegenstaande de rechtzinnigheid van 't heele ministerie, nogthans 't niet aandurfde géén rechtsingang te verleenen. De bewijzen, door Bettie en Marietje's ouders, door die van tallooze andere kinderen, overgelegd, waren te schreeuwend van waarheid, om ze achteloos terzijde te kunnen leggen. Daarenboven hadden al die menschen, die jaren langgezwegen hadden, uit angst, uit gebrek aan weten hoe zich erin te gedragen, uit een zekere overtuiging ook, dat zij er toch geen gelijk in zouden krijgen, zij, de armen, tegenover den door de rijksten van den Haag gesteunden voornamen predikant, thans een uitstekenden raadsman en organiseerder in Doesborg. Zelf had hij de heele zaak beredderd, zich uitspelend als een verontwaardigde over de belaagde onschuld; de liberale Bladen had hij ervoor warm gemaakt.

Neen, er was geen helpen meer aan. Dominee Wijck moest vallen. Moest te eerder vallen - omdat datzelfde Gerecht zich reeds

bewust was, hoe haar straks een nieuw schandaal dreigde, uit deze zelfde vrome voorname kringen, een waarin het dan niet zou willen noch durven doortasten. Redenen te meer dus waarom het thans, ondanks de vergadering in het ‘Gesticht tot Verbetering van het Gevallen Proletariërs kind’, zoo doortastend optrad, en dominee Wijck in voorloopige hechtenis liet nemen.

Dominee Wijck moest veroordeeld worden, opdat men straks mr: Hooph Huyghens zou kunnen vrijspreken.

Dat zat er achter.

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Aan ‘Een ongehuwde vrouw’.

't Spijt mij dat U de bedoeling van de charge niet geheel hebt begrepen en U beleedigd acht door *mij*. Als U 't begrepen hadt, zou U zich *niet* beleedigd hebben gevoeld

Intusschen heeft U zich 't gemoed al verlicht door wat op mij en op de schoolmeester te schelden en dit is een onschuldige wraak, die mij niet deert. Ik doe 't ook wel eens en van harte. En je slaat altijd raak, want het is een heele tref, als je juist den honderdsten voor hebt.

Ik hoop dat U, als U 't de moeite waard acht het nog eens te lezen, zult inzien, dat de handeling van dit onderwerp voor een klasse kinderen - zooals sommige willen dat dit plaats moet hebben - tot dergelijke ongepaste opmerkingen en beschouwingen *zou moeten voeren*, en het juist daarom door den schoolmeester, die 't schreef, verkeerd wordt geacht. Ver was 't van hem de vrouwelijke sekse, ongehuwd of gehuwd, met zijn charge te willen beleedigen of minachten. Hoe kon U zoo iets denken?

Sans rancune

De door U verongelijkte schoolmeester.

II. Antwoord aan Homo.

Wat betreft Uw opmerking, dat het bestaan van verschillende godsdienstige secten lang niet altijd strijd meebrengt, kan ik dunkt me volstaan met te verwijzen naar de vele godsdiensttwisten, die er in den loop der tijden steeds waren, de godsdienstoorlogen en den kerkelijken strijd.

Het feit, dat velen niet anders koopen, dan bij winkeliers van hun eigen richting, mag voldoende bekend heeten en dat kruideniers, bakkers, melkboeren enz. het van het hoogste belang vinden tot welke secte hun loopjongens behooren, kan blijken uit de vele advertentiën in de nieuwsbladen, waarin dergelijke jongens worden gevraagd.

Ik sprak van alle *Protestanten* belijdende één godsdienst, omdat ik niet durf hopen, dat de Protestanten en Roomschen het op dat punt ooit eens zullen worden. Mocht dat wel kunnen, dan zooveel te beter. Inderdaad zou het wegvallen van *alle* sectewezen niet dan zeer nuttig kunnen zijn voor de verheffing van het zedelijk peil der menschen.

Om aan te toonen, dat de dominé's in moderne streken niet voor stoelen en banken staan te preeken, noemt U één voorbeeld. Ik zou daar gemakkelijk een dozijn andere tegenover kunnen stellen.

Ik ben ééns in de door U genoemde kerk geweest; er was een zeer begaafd redenaar aan het woord, waarnaar ik met onverdeeld genoegen luisterde. Ik luisterde echter naar hem, zooals ik naar een nutsredenaar zou luisteren. Ter afwisseling werd gezongen, niet door de geheele gemeente, maar door een gedirigeerd koor. Daarnaar luisterde ik, zooals ik op een concert zou luisteren.

U zult het zeker niet met mij eens zijn, maar ik beweer, dat in moderne streken het kerkbezoek langzamerhand verloopt. In de practijk zijn velen den volgenden gang gegaan. De grootouders waren kerksch; er werd gebeden en gedankt aan tafel, aan 't ontbijt een hoofdstuk uit den bijbel voorgelezen. De kinderen, in andere tijden levende, noemden zich modern; zij gingen aanvankelijk nog wel ter kerk, doch langzamerhand verslapte dat; van tafelgebed en bijbellezen geen sprake meer. De kleinkinderen denken er niet meer aan, naar de kerk te gaan. Daar de ouders het ook niet van belang achten, groeien zij godsdienstig geheel onwetend op.

Die kinderen en kleinkinderen worden in het dagelijksch leven ‘modernen’ genoemd.

Om overigens aan te toonen, dat de begrippen *modern* en *atheïstisch* niet door *mij* worden door elkaar gehaald, wijs ik er op, dat het woord ‘modern’ door mij tusschen aanhalingsteekens werd geplaatst. Hier wil ik verder de vraag stellen, hoe het feit te verklaren is, dat in moderne streken veel meer atheïsten worden gevonden dan in orthodoxe? Ik bedoel hier de streken, die ik ken.

U zegt: ‘Ge veronderstelt toch niet, dat ieder die wat te zeggen heeft, U iets wijs maakt?’

Zeker niet Homo, maar waarom gelooft U dan niet aan het door mij meegedeelde feit? Voor de waarheid sta ik in, zoo zeker, alsof ik er zelf bij geweest was.

Ik zou U verder kunnen vertellen van een modern predikant, die 's morgens stond te preeken en 's middags op de fiets naar een jongeluisfeest trok om daar mee te doen aan een bal-champêtre. Wat dunkt U van een dergelijke combinatie? Het Katholieke Zuiden wordt er door U bijgehaald, maar is dan Katholiek (ik zeg Roomsch) bij U synoniem met godsdienstig?

Over die streek kan ik overigens niet oordeelen, omdat ik daar niet voldoende bekend ben.

Ik heb echter jarenlang gelegenheid gehad de menschen van een modern en van een orthodox Protestantsche streek waar te nemen. Ik heb gezien hoe in laatstbedoelde streek de voorganger meeleeft met z'n gemeente, hoe hij van ieder lid afzonderlijk de verlangens en behoeften kent. Hoe hij is de raadsman en vertrouwde van ieder, zonder onderscheid. Hij leidt een jongelingsvereeniging, z'n vrouw een jongedochtersvereeniging, waar allerlei nuttige zaken worden

onderwezen. Het is mij niet bekend, dat dergelijke hoogst nuttige vereenigingen in moderne streken bestaan, althans niet in de zeer uitgebreide moderne streek, die ik ken. Daar loopen de jongens en meisjes 's avonds langs de straat te slenteren en halen soms allerlei baldadigheid uit.

Op waarneming is mijn conclusie gebouwd.

Op de *resultaten* komt het per slot van rekening aan.

ALPHA.

III. Aan den Heer P. van Beuzekom.

Het is mij zeer wel bekend dat de bijbel bestaat uit een aantal geschriften, door verschillende personen en op verschillende tijden geschreven en dat dit de oorzaak is van de er in voorkomende tegenstrijdigheden. Welk verband er nu echter bestaat tusschen dit feit, uwe ‘verwondering’ en mijn artikel over de doodstraf wil mij niet recht duidelijk worden. Heb ik in mijn artikel het tegendeel beweerd? Ik beschouw den bijbel juist *om* zijn tegenstrijdigheden, als een lastig, verwarring en twist onder de menschen zaaiend boek; een geschikt wapenmagazijn, waaruit de verdedigers der meest uiteenloopende richtingen hun wapenen halen. Het werkt bovendien de ergerlijkste huichelarij in de hand, want de nuttige passages worden genegeerd of verdraaid door 'n uitlegkundige die erbij ‘noodig’ is vanwege de onduidelijkheid en duisterheid. Dat de hr. Lohman hiervan evenzeer overtuigd is kan niemand verwondering baren.

Dat gij ‘christendom’ en ‘bijbeldom’ als tegenstellingen beschouwt begrijp ik niet. Zij hebben méér gemeen dan het achtervoegsel *dom*.

Aangezien ik geen Grieksch versta, heb ik mij omtrent de juiste uitlegging van het woord Logos geen opinie kunnen vormen. - Ik ben het echter geheel en al met u oneens waar gij beweert: God = Rede. Er wordt tegenwoordig zonderling gesold met den Heer; men schijnt geen weg meer met hem te weten en wil hem telkens weer een andere naam geven of hem ergens anders onder dak brengen. De één zegt: God is ‘het Al’; 'n ander: God is de Natuur, of weer 'n ander God is het Al-Licht en zoo vindt men allerlei vage benamingen voor hem uit.

Het Godsbegrip wordt er hoe langer hoe onduidelijker op. Gij zegt: God = Rede. Maar dat is 'n nieuwe onjuistheid. Want juist dóór de rede komt men tot de stelling: God = Niets, oftewel: God bestaat niet. Zij die de rede hebben aangenomen als de richtsnoer voor hun denken houden zich alléén op met de werkelijkheid, d.i. wat voor ons-menschen waarneembaar is, hetgeen we *weten*, en van God weten we niets. Alles wat zich stelt boven de natuur is buiten-issig = buiten de rede. God is een buiten-issigheid en staat alzoo buiten de rede. De rationalist verklaart alles uit de natuur en God bestaat voor hem niet.

Als het echter waar was, dat God en rede geen tegenstelling vormden, dan zou ieder, die hiervan *overtuigd* was moeten medewerken tot het tot standkomen eener *redelijke* samenleving en de huidige maatschappij moeten helpen afbreken als de onredelijkheid zèlve.

Daarmede zou hij dan zijn God (= Rede) zeker het beste dienen. Als dat waar was, dan zou onze huidige maatschappij-vorm de grootste zonde zijn tegen God.

Maar ‘God’ en de rede zijn tegenstellingen.

Wie inderdaad de rede erkent als het hoogste moet den moed bezitten met 't woord god te breken, teneinde het stichten van nog grootere begripsverwarring, dan er reeds onder de menschen heerscht, te voorkomen.

Het hinken op twee gedachten kan nimmer leiden tot logisch denken.

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **partieulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan uiet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Edda. - Uw feuilleton heb ik reeds ter drukkerij gezonden, met verzoek het spoedig te plaatsen. De regeling van de lengte der feuilletons hangt natuurlijk samen met de advertenties, zoodat ik in dat opzicht moet rekening houden met de drukkerij, die deze laatste rubriek regelt; (die der advertenties). Zeker, alles wat gij schrijft omtrent den inhoud van Gabriele Reuter's boek beaam ik volkomen. Ik ben volstrekt geen voorstandster van ‘vrije-liefde’, omdat ik geloof dat de vrouw, en ook het kind, daarvan het slachtoffer zijn meestal. Maar, is de zaak eenmaal gebeurd, dan heb ik altijd het diepste medelijden met de zoogenaamd ‘gevallenen’, die door de veelal zonder eenige diepere liefde, maar ‘wettelijk’ in het bezit van een man zijnde ‘fatsoenlijke’ dames worden getrapt en gekleineerd, terwijl diezelfde dames de *oorzaak* van het kwaad, den man in quaestie, in haar huis ontvangen, met beleefdheden overladen, hunne dochters aan hem uithuwelijken. Er is hier ter stede een vrouw uit de ‘deftige’ kringen (waarin zij zich trouwens heeft ingedrongen, op de bekende Haagsche indring-manier), die een man heeft gepakt, een Jonkheer, wiens smerig

leven, en thans ook smerig uiterlijk, er minder op aankomt voor haar, van wege zijn schitterende positie en vele geld. Die man had toen zij hem trouwde een ‘onecht’

voorkind, gemaakt door hem in de kolonieën, door hem meegenomen naar Nederland, en daar een uitstekende opvoeding gegeven; zij stelde echter als huwelijksvoorwaarde dat dit arme ventje nooit bij háár in huis mocht komen, en er zijn dan ook een massa menschen, die, als zij haar zien wandelen met haar intusschen volwassen geworden en heel voordeelig onderdak gebracht adelijk kroost, geen vermoeden hebben van de wijze waarop zij een ander evengoed door haar man in de wereld geschopt kind heeft beroofd van alle jeugd en liefde, in plaats van het met open armen in haar huis te ontvangen. Ziet gij, zoo iets vindt de wereld heel 'fatsoenlijk', en *ik* vind het gewoon-weg slecht. En ik vind die vrouw een monster. -

Gabriele Reuter-zelve is trouwens ook eene ongehuwde moeder. Behoorende tot de beschaafde klasse, heeft zij wat men in de volkstaal noemt 'een ongelukje gehad'; met het gevolg dat geheel hare familie haar natuurlijk verloochende en uitschold, terwijl zij harerzijds nogtans den moed vond het kind openlijk op te voeden als haar eigen, zonder eenige valsche schaamte. Ik denk in zoo'n geval altijd aan het fiere antwoord dat Sarah Bernard heeft gegeven, die, zooals gij misschien weet, reeds op haar zestiende jaar moeder is geworden van haren zoon Maurice, 't kind van een verleider, die háár voor alle gevolgen liet zitten. Naar aanleiding van de beleedigende blikken en insinuasies, die hare verschijning met het kind zijdens sommige 'rechtgeaarde' menschen uitlokte, (zij was toen nog niet beroemd, en werd dus met andere oogen aangezien dan thans), zei zij hooghartig: 'Ja, ik heb een kind, wiens vader mij voor de gevolgen van onzen omgang heeft laten zitten. Dat ik dit kind - dat toch niet helpen kan dat het er is - opvoed, en voor hem arbeid, en hem bij mij heb, nietwaar dat "schandvlekt" mij in de oogen van het "rechtgeaard" publiek? Had ik echter mijn toevlucht genomen tot de gewone manier, van het kind bijtijds laten verdwijnen, of wel, toen 't er eenmaal was, het ergens bij vreemden te verstoppen, dan, nietwaar dan had ik recht "fatsoenlijk" gehandeld.!'

Sudermann heeft, in zijn onvergelijkelijk-waar Heimat 't zelfde gezegd, in den magnifiquen uitval van Magda over haar 'onecht' kind.

- - Ik waardeer het zeer dat al mijn correspondenten 't zoo op prijs stellen veel van mijn hand in de Lelie te lezen, en mij dientengevolge - zooals gij nu ook weer schrijft - zoozeer missen wanneer de omstandigheden mij een enkel maal beletten mij zooveel als gewoonlijk aan de Lelie te wijden. De postbestelling is altijd slecht in Frankrijk, maar zóó slecht als ditmaal in Menton heb ik haar nog niet gekend. Vermoedelijk komt dit omdat de drukte van vreemdelingenverkeer jaar op jaar geweldig toeneemt aan de Riviera, zonder dat men het noodig vindt ook maar een enkelen post-beambte méér aan te stellen. Vóór twaalf uur en tegen zes uur zijn b.v. tijden waarop 't kantoor zoo overvuld is, dat men soms een uur moet wachten voor men aan de beurt komt voor een aangeteekenden brief of een postpakket. Daarbij gaat alles zoo verbazend slordig toe, dat het maar 't veiligst is om zoo wat alles wat eenig belang heeft aan te teekenen. Deze klacht over de treurige inrichting van de postin geheel Frankrijk wordt door alle vreemdelingen, en ook door de franschen-zelf, voortdurend geslaakt, zonder dat er eenige verbetering komt. Toen ik een paar jaar geleden in Menton was, kreeg ik op zekeren Maandag-ochtend een briefkaart, den *Donderdag* te voren, uit Menton-zelf, aan mij afgezonden, waarop de schrijfster ons voor den volgenden dag, (dus Vrijdag) bij zich op de thee noodigde. Zij voegde erbij: 'Als ik geen tegenbericht ontvang, dan verwacht ik U beiden'. Stel U onzen schrik voor, toen wij dit *Maandag*-ochtend lazen, en dus begrepen dat zij den geheelen Vrijdag-middag

vergeefs op ons had zitten wachten. Na mijne excuses gemaakt, en de zaak opgehelderd te hebben, schreef ik een brief aan den post-directeur, met overlegging van de briefkaart, om mijn beklag in te dienen. Ik kreeg toen een zeer beleefd schrijven terug, waarin hij, onder vele betuigingen van leedwezen, mij meedeelde de zaak onderzocht te hebben, waardoor was gebleken, dat de bus, in Menton-zelf, waarin de bewuste dame haar briefkaart dien *Donderdag*-avond had geworpen, was 'vergeten te worden geleegd tot *Zondag*-avond toe.

Commentaar overbodig!

Mevrouw P. - geb. M. te den Haag. - Uw feuilletons kan ik niet aannemen, wegens plaatsgebrek. Daar gij geen porto insloot, moet gij ze laten terughalen s.v.p., indien gij ze terug wenscht te ontvangen. Particulier antwoord geschiedt slechts bij uitzondering. Zie de regels hieromtrent in dit Blad, elke week.

Frederika (**Mej. E.**) - Uw drietal gedichtjes en Uw proza-stukje zijn ongeschikt tot plaatsing.

J.B. te Helder. - '*Ik* ben nieuwsgierig om te weten' (om Uw eigen woorden te gebruiken) of gij de Holl. Lelie léést, en dus bekend zijt met de regels in dit blad vermeld, elke week opnieuw. Zoo niet, dan is het Uw eigen schuld, dat gij te vergeefs wacht op particulier antwoord.

Maud. - Dank voor Uw vriendelijke welkomstwoorden. Over mijn terugkomst hier heb ik aan andere correspondenten reeds een en ander geschreven in de vorige Lelie, waarheen ik U verwijs om niet in herhalingen te vervallen.

Ik heb Uw hoofdartikel aangenomen. Wilt gij mij even antwoorden hoe het onderteekend moet worden?

In antwoord op Uw vragen dient het volgende.

I. Goed, ik zal dat feuilleton, dat gij niet meer geplaatst wenscht, vernietigen.

II. Het artikel over De Vrouw was reeds lang in drukproef. De vertaling naar Ruskin zal ik als feuilleton plaatsen.

III. Om U de waarheid te zeggen heb ik er altijd een hekel aan om eenmaal aangenomen copie weer te moeten terugzenden, voor wijzigingen, enz. Het is zulk een onnoodig werk, dat daardoor van mij wordt gevergd, om naar zoo'n artikel te moeten zoeken in den grooten voorraad aangenomen copie, dat ik 't altijd prefereer datgene, wat nu eenmaal is geordend en aangenomen, te laten blijven liggen tot het aan de beurt komt. Intusschen wil ik, als ik er den tijd toe vind, het bewuste stuk voor U opzoeken, en U zenden, maar ik moet er bijvoegen, ten

eerste dat dit een uitzondering moet blijven, ten tweede dat gij mij niet met te véél vertaalde artikelen moet overstelpen. *Vertaalde* artikelen neem ik slechts bij uitzondering op in de Holl. Lelie, en ik heb van U reeds méér liggen wachten dan de plaatsruimte toelaat.

Het doet mij veel genoegen dat Uw omgeving graag naar mijn correspondentie grijpt. Ik hoor dat nog al eens dikwijls, dat die den menschen bijzonder interesseert; dat komt omdat ik mijzelve heelemaal eerlijk geef, met mijn goed en mijn kwaad, en zonder aanzien des persoons, omdat ik den durf heb mijn éérlijke onafhankelijke opinie te zeggen, en, last not least, omdat ik een opinie *heb*, en niet ben, zooals de Genestet zegt, een *niemand* inplaats van een *iemand.* Er zijn zoo bitter weinig iemanden in de wereld. Daarom durf ik dan ook gerust zeggen dat de uitgever van de Holl. Lelie, als ik eens dood ben, niet gauw een andere redactrice zal vinden, die in deze correspondentie-rubriek zoo onomwonden oprecht de waarheid durft zeggen over alles als ik het doe. Dat is het wat den menschen erin interesseert, juist omdat zij 't zelf niet durven doen.

Nietwaar, 't stukje van mej. de Graaff over ‘Freddie’ was lief. Je voelde er dadelijk uit, dat het inderdaad ‘waar was gebeurd’. Met U ben ik 't óók eens over het ‘Hooglied van Salomo’. Ook in mijn smaak viel dat niet bijzonder. Maar, als ik alleen plaatste wat *ik* mooi vind.... Ik moet niet zoovele smaken rekening houden.

George. - Hartelijk dank voor Uw verwelkoming. Ik vind het lief van U, te midden van Uw geluk, ook nog aan mij denken. O, ik ben zóó blij voor U. Ik verheug mij zoo in 't geluk van jonge menschen als gij. En ik vind dat het voor U, die daarover zoo denkt als ik weet dat gij doet, zulk een heerlijke oplossing is.

Wees ervan overtuigd dat ik Uw brief daarom dan ook innig waardeer, omdat ik blij ben dat gij overtuigd zijt van mijn ware deelname. - Inderdaad, ik-ook vind het de plicht eener vrouw haar man niet af te houden van zijn carriere, en van zijn levensdoel; uit eigenbelangzuchtige redenen. Alles wat gij daarover schrijft vind ik zeer waar-gevoeld. Blijven Uw eigen omstandigheden nu dezelfde in die afwezigheid? - Ja, Uw stukje nam ik aan. Ik dacht dat ik U dit reeds had gemeld. Hartelijk gegroet nogmaals. Mijn kaart uit Menton hebt gij dus ontvangen?

Mevr. A.G. - P. - Dank voor Uw vriendelijk toelichtend schrijven. Ik hoop nu maar dat deze Lelie op de een of andere wijze onder Uw oogen komt. Toen ik U de eerste maal antwoordde, en gij geen antwoord hadt verwacht, gelijk gij mij thans schrijft, deed ik dat, om U mijn goeden wil te toonen, want ik maak er een regel van èlken niet-anonymen correspondent te antwoorden. De zaak-zelf, waarover Uw eerste brief handelde, en ook deze in hoofdzaak het doet, is eene die voortvloeit uit de *on*afhankelijke houding van de Lelie. Alles wat gij daaromtrent schrijft is volkomen wáár, en 't komt gedurig voor, in allerlei kringen. In die waarin gij verkeert ben ik inderdaad veel minder thuis dan in de ambtenaars- en rechtsgeleerden-wereld, maar ik heb van vele zijden steeds gehoord, dat het gekruip, de vrees, en de krombuigerij voor den hoogeren in rang, nergens meer voorkomen dan in de door U bedoelde côterieën. Dat laat zich ook wel begrijpen. Alle onafhankelijkheid wordt immers gedood door dien stand, en ik geloof dan ook, ware de finantieele zijde er niet, die van de goedkoope opleiding, heel wat jongelui zouden ervoor danken, voor die ‘eer’. Voor al Uw waardeerende woorden aan mijn adres dank ik U hartelijk. Gij ziet, de

Lelie wordt des te méér gelezen, naarmate zij meer en meer is en blijft zichzelve, onbekommerd om menschenvrees, en om gekruip en geknoei.

M.P. te Dordrecht. - Ik dank U heel vriendelijk voor Uw kaart met de hondenbruiloft, nog door mij in Menton ontvangen.

Mej. v. H. - Ik wil Uw stukje over dien dronken man gaarne plaatsen. Vriendelijk dank voor Uw briefje.

De Dierenvriend. - *Niet* op het blauwe omslag, maar binnen in het blad, dus, daar waar gij tevergeefs mijn adres zocht, staat: *Anonyme* brieven worden niet beantwoord. Ziedaar waarom Uw lange brief terstond in den papiermand verdween.

Gar. - Ik wist volstrekt niet dat gij op die wijze abonne waart. Uw gedachtenw: is reeds ter drukkerij gezonden, met verzoek U de proef te doen toekomen. Abonnés, die, als gij, met een ander samen geabonneerd zijn, beschouw ik als gewone abonnés.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

24 April 1912
25ste Jaargang.
No. 43

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet lot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

Het Lied der Zee.

Hoor, over Hollands blonde duinen,
Een lied van naamloos wee,
Een stille schreiïng van verlangen,
Dat is het lied der zee.

Aloverstemmend, machtig, heerlijk,
Wordt ons dat lied gebracht;
De woeste golven dragen 't juichend,
Geweldig in hun kracht.

De kleine golven zingen teeder
Het murmelend golvenlied,
Nog onbekend met storm en branding
In eind'loos vèr verschiet.

Ze zingen... zingen en omhelzen
Met schuim gekroond, het strand,
Tot dat zij breken en gaan rusten
In 't gouden oeverzand.

O trotsche zee, ik luister, luister,
Met heimwee in het hart;
't Is of gij uitzingt al de□ellende
En al de wereldsmart.

En toch... ik hoor in 't lied der golven
Geen rouw, geen smart alleen,
Een halleluja hoor ik trillen
Door weemoedsklanken heen.

Het lied der zee, zoo hartdoortrillend,
Vol grootsche majesteit,
Is een symbool, is een belofte,
Is 't lied der eeuwigheid.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Hoe en Waarom.

Hoè we op aarde moeten leven,
Fluistert duid'lijk en met klem,
Onder vreugde' en onder smarte,
In ons, - reine ziele-stem.

't Hoe is daardoor voor ons allen
Hier op aarde, - zonne-klaar,
Eens in hooger sferen worde,
Het waaròm ons openbaar.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Eenigszins gevolgd.

Een Eerezuil.

Slechts hij is in de koude wereld
Een eerezuil, een standbeeld waard,
Die vol van liefde en erbarmen,
De koude wereld kwam verwarmen,
Zijn licht liet schijnen hier op aard.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Mensch.

God kent geen grooten en geen kleinen,
Zoo als we' op aarde dit verstaan;
Geen rijken, armen of geringen, -
Hij ziet de ‘menschen’ aan.
Wanneer wij eenmaal van deez' aarde
Naar hooger wereld zijn gegaan,
Vraagt Hij aan grooten en aan kleinen,
Wat hebt ge' als ‘mensch’ gedaan?

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Overzicht van de week.

Over Querido.

Ik knip het onderstaande uit, uit de ‘Vrije Socialist.’ Men ziet eruit van welk maaksel de ‘kunst’ is des heeren Querido, welke ‘kunst’ wordt opgehemeld door degenen, - de critici der groote Bladen namelijk, - die **bang** zijn voor zijn achterbuurtscheldtaal:

Een scheld-genie.

In ‘Het Volk’ van 6 April spuwt de beroemde Levensganger, de keer Israël Querido, zijn gal uit over den onder den schuilnaam ‘Idealist’ bekenden ‘Controleur’-schrijver,

Ed. Thom Prikker, die het heeft durven wagen hem aan te vallen over 't 'epos' De Jordaan. Dit 'epos,' dat voor elk gezond mensch ongenietbaar is van Queridoosche woord-pralerij schijnt hier en daar reeds uitbundig geprezen te zijn door de officieele kunst-kritici, o.a. door den heer Frits Lapidoth in 'De Nieuwe Courant' en, waar nu de opper-goden der kritiek spreken, daar hebben natuurlijk de mindere goden te zwijgen, of in volgzame gedweeheid ja-en-amen te brullen, wat eigenlijk de eenige weg is, om ook nog 's 'massel te maken' - à la Querido - in de literatuur.

Welnu, deze mindere-goden-plicht heeft de heer Ed. Thom Prikker verzaakt. Hij heeft zoowaar den grooten Querido, den beroemden woordkunstenaar, den 'schepper' van zooveel verheven kunstwerken, vol van 'vuil-bruin klodder-gedodder' enz., durven aantasten in zijn grootheid, door niets meer of minder te beweren, dan dat de schildering van 't volksleven, en den socialen feitenondergrond in het Amsterdamsch epos De Jordaan, fantasie, sprookje en legende zijn.

Een dergelijke brutale heiligschennis verdient een voorbeeldige afstraffing, en wat de heer Querido anders nooit doet, omdat hij er z'n knechtjes voor heeft, doet hij thans. Eigenhandig tuchtigt hij den heer Ed. Thom Prikker in 'n (vooraf poehaaierig aangekondigd) twee-kolommig hoofdartikel. Wat 'n eer, wat 'n eer! Door Querido eigenmondig uitgescholden te worden... lieve menschen, 't is om van te groeien! En dan, hoe keurig doet Querido dat, hoe kunstverheffend!

'n Paar staaltjes:

'Vunze literaire persoonlijkheid'....

Hij rekent T.P. tot de 'schelmen, kwaadsappigen en ziek-afgunstigen, wien het succès van een kollega de oogen inbrandt'..., enz. Verder: 'Tot dezen behoort de journalistieke proleet: Ed. Thom Prikker, door Henri Polak in het 'Weekblad' van 29 Maart karakteristiek zoo gedoopt'. - Ja, Henri Polak... die kan 't ook!

Wat zegt men hiervan: 'schunnige kwaadspreker', 'nijdas', 'giftbraker', 'schelaanmatigenden door-en-door-feiten-vervalschenden pers-proleet', 'schimper, en kwaadsappige kwast', 'barstend-eerzuchtige met den teringkuch van den roem-asceet', 'flodder-schrijver', 'verloopen literair sujet', 'machteloos heerschap',.... blieft u nog boontjes?

Grenzelooze aanmatiging, machtelooze woede, verwaande zelfverheffing, en geestelijke armoede spreken uit dit artikel, en men vindt ze in al het werk van dit Queridootje. Zoo heeft hij het o.a. over zijn 'schepping' Levensganq, 'n mislukt romannetje met pornografische strekking, waardoor hij 'beroemd' werd, zooals hij-zelf verklaart. De verstandige,
zich-niet-door-literair-gebrul-van-de-wijs-brengen-latende kritikus

Anna de Savornin Lohman noemde dit boek 'als roman MISLUKT' en bewees dit ook. En toen deed Querido de Groote PRECIES HETZELFDE wat hij nu den heer Thom Prikker verwijt! Men moet maar brutaal wezen, dan maakt men 'massel', dan heeft men succès' en wordt 'beroemd'.

De geestelijke armoede van dezen zichzelf aanbiddenden literairen beunhaas is het, die zijn 'scheppingen' heelemaal onverduwbaar maakt, en al tracht hij die te bedekken met zijn onleesbare woord-pralerij, het gelukt hem niet, zij kijkt telkens weer uit zijn literair broekje.

Uit gebrek aan stof ging meneer in de Jordaan wonen met de bedoeling, daarover 'n kunstwerk te schrijven.... pardon, te scheppen. Zoover zijn de geestelijke armoedzaaiers van onze hedendaagsche letterkunde al gekomen, dat ze vooraf iets moeten bedenken waarover ze schrijven zullen. Inspiratie? Daar hebben ze geen last van.

Wie boeken als die van Querido, van Deijssel, c.s. ter hand neemt, en ze doorworsteld heeft met taaie volharding, werpt ze boos weer van zich, boos over de nuttelooze, vermoeiende tijdverspilling, en hij grijpt naar de gesmade ouderen, naar Multatuli bijvoorbeeld, wiens roem, onvervalscht en niet-gemáákt als zij is, aan den literairen hemel zal blijven schitteren, als beroemdhedens genre-Querido reeds lang vergeten zullen zijn, en het papier hunner scheppingen gebruikt zal worden voor het doel, waarvoor het eigenlijk alleen maar geschikt is - als het tenminste niet te hard is.

(*Vrije Socialist.*)

JOH. G. SCHIPPÉRUS.

Ik behoef hier niets bij te voegen. De taal van Querido spreekt voor zich-zelf. En daardoor maakt hij dat aan èlk verstandig mensch de oogen opengaan.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. De oorlog ginds - - en het vredespaleis hier.

Heut liest man kaum die Zahlen noch.
Man weiss, um Krämerdinge geht
das Morden weiter, Tag für Tag...
Und selten spricht man noch davon.
\- - - - - - - - - - - - - -
\- - - - - - - - - - - - - -
Und wir, wir sind mit Schuld daran,
wir alle, in der ganzen Welt,
Die wir die Lügen gleicher Art
tagtäglich sehn, und dazu schweigen.

(SIMPLICISSIMUS.)

Juist, zóó *is* het! Wij schrijven en reuzenboeken, en brochures, en couranten vol over allerlei edele denkbeelden, en de Christenen *beweren*, dat ze naar Gods Woord leven (terwijl de Bijbel steeds overal en onophoudelijk predikt: hebt elkander *lief*, gij zijt allen *broeders*), en er worden voorbereidselen gemaakt, en comité's gevormd, om de opening van het Vredespaleis plechtig te vieren (en daarbij zelf zooveel mogelijk pret te maken).

En ondertusschen vermoorden ginds dagelijks de Italianen uit hebzucht de Turken, en de pest en de cholera en de typhus helpen mede, om de beide legers uit te martelen. -

En heel Europa, wij-incluis, doen het zwijgen ertoe.

En toch noemen al die regeeringen zich ‘christelijk’.

En de soldaten, die naar de slachtplaats gevoerd worden, zonder dat ze ook maar eenigszins weten wáárom 't gaat, die zich laten gebruiken tot moordenaars van hunne hun geheel-onbekende naasten, worden daartoe opgezweept met het ijdele onware woord, - dat er **niets** mee te maken heeft: - ‘Vaderlandsliefde’.

En, inplaats van als één man de wapens neer te gooien, zijn ze zóó kalverachtig dat te gelooven. -

En de grooten dezer aarde mesten zich vet op hunne lijken.

En vouwen des Zondags de handen saam, en ‘dienen God’.

Als 't niet zoo droevig ware, zoo innigdroevig, zou je er om moeten schaterlachen, om 't idioot-achtige van de massa, die zich tot alles laat gebruiken, zelfs tot doodgeschoten worden, als een ‘eer’ voor 't ‘vaderland’. Terwijl het alleen gaat om de beurs der rijkaards.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III Dreigement en liefdadigheid.

De Emma-bloem.

En nu zal er toch wel niemand zijn, die tegen het koopen van dat ééne bloempje bezwaar heeft! Of zouden er werkelijk nog zijn, die niet kunnen begrijpen, dat één dubbeltje belangstelling in de bestrijding dier zoo vreeselijke volkskwaal niet eens zoo heel veel is? Voor het geval er zulken zijn, is het te hopen, dat het publiek meehelpt dergelijke onvriendelijkheden aan de kaak te stellen - - -

Als ge dit stukje, dat ‘geschreven’ is aan het ‘Vaderland’, overleest, zult ge met mij moeten erkennen hoe hier het publiek wordt gedwongen, bij wijze van

dreigement bijna, om te koopen, op straffe van anders onbeleefd te zullen worden behandeld.

Ik heb niets tegen tuberculose-bestrijding, maar wèl tegen dit *dwingen*, op bloemen-dagen. In welke stad men tegenwoordig komt, men mist er nooit een 'bloemendag.' Om bij dit eene jaar te blijven, heb ik achtereenvolgens, in Wiesbaden, in Bad-Nauheim, in Menton, in den Haag, zulke *dwang*-dagen doorgemaakt. O zeker, een dubbeltje is niet veel, is, zelfs als men het meermalen geeft, nòg niet veel. Maar, er is meer dan één soort ellende in de wereld, er is meer dan één soort armoede, die gelenigd dient te worden. En daarom moet ieder vrij blijven hoe hij dat wil doen, en is het een onbeschaamde *onhebbelijkheid* het publiek op straat lastig te vallen, gerugsteund door dergelijke courantendreigementen, opdat het koopen *moet.* IJdelheid en pretjes-zucht zijn van dergelijke comité's heel dikwijls de hoofd-drijfveer, veel meer dan belanglooze toewijding aan een edel doel. Voor gezellige bijeenkomsten, en bals, enz. achterna, gaat er maar al te dikwijls een aardig sommetje af van het bijeenverzamelde. Maar in elk geval, hoe dat zij, en ook al zouden de comité-leden alle uitgaven voor eigen rekening nemen, en geheel belangloos optreden, dan nog vind ik het onbeschaamd dat men, per couranten-artikel, het publiek *dreigt*; als het zich niet wil laten dwingen tot meedoen aan iets dat van lieverleden geworden is een in alle steden van Europa welig-tierende *vermakelijkheid* van 'bloemendag.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Aan wie de schuld?

Dat de ramp van de Titanic vreeselijk is, en ons allen met ontzetting vervult, dat is zoo'n waarheid als 'n koe dat ik er niet bij behoef stil te staan.

Wat echter, bij al het geschrijf er over, pijnlijk-ergernis-opwekkend aandoet, dat is het geleuter en gejeremieer voortdurend, of Astor en Guggenheim en Strauss, en dito rijkaards, al of niet gered zijn, en hoeveel waarde geld deze vertegenwoordigen, terwijl men ondertusschen niets zegt van de honderden en nog eens honderden niet-rijkaards, die in dit geval om 't leven zijn gekomen, in de eerste plaats van de ongelukkige bemanning.

Deze rijkaards immers, (die tenslotte nog wel gered zullen zijn óók, pas eens op, Ismay Bruce, die ellendeling, *is* er al), zijn de *oorzaak* van 't heele ongeluk. Als zij niet, in hun onzinnige snelheid-woede, aandrongen op record-reizen, als zij niet, in hunne geblaseerdheid, eischten de meest onzinnige, ten hemel schreiende weelde, dan zouden de maatschappijen er niet aan denken zulke dwaze, veel te groote luxe-booten te bouwen, noch van hare ondergeschikten durven eischen, dat zij een gevaarlijken weg kiezen door de ijsbergen heen, alleen om nog iets gauwer dan anderen aan te komen - aan welke schandelijke record-woede de overige nietsvermoedende passagiers en de tot gehoorzamen verplichte bemanning zijn opgeofferd. Lees maar eens wat de scheeps-eigenaars zelf hieromtrent getuigen:

'*Werp de schuld van deze ramp niet op ons!*' riep een beambte van een der grootste transatlantische stoomvaartmaatschappij te New-York uit. '*Werp de schuld op uzelven, en op al degenen, die snelle reizen vragen*, *tennisbanen*, *Romeinsche baden*, *gymnastieklokalen*, *wintertuinen aan boord*; *wij zouden niet aarzelen onze dekken*

vol te zetten met reddingbooten, *maar deze zouden aan de weelderige inrichting schade doen - en die schijnt op hooger prijs te worden gesteld dan veiligheid*’.

(*Telegraaf.*)

Zoo is het. De macht van het geld, van het meestal langs vuile en onnoembare wijze verkregen geld van woekeraars en afpersers *regeert* de gansche wereld. En alles buigt en kromt zich er voor. Vóór de revolutie was de adel oppermachtig, tegenwoordig zijn het de Amerikaansche varkenhandelaars en worstmakers en blikjesverkoopers, die hunne dochters uithuwen aan 't verloopen, verarmde Europeesche high-life. Met hunne auto-woestheid maken zij op alle groote wegen van Europa talrijke slachtoffers, en, niet daarmede tevreden, willen zij nu ook nog, op hunne reizen heen en weer naar Europa, alle comfort en luxe genieten van 't meest verfijnde hôtel, en tegelijk de maatschappijen dwingen hen in een onzinnig korten tijd over te brengen. Geld komt er immers voor hen niet op aan. Dat hebben ze. *Daarvoor moet alles wijken.*

Maar, van tijd tot tijd gaat het zoo als ditmaal met de Titanic, een onbekende macht, sterker dan die van 't geld, treedt tusschen beiden, en spot met alle aardsche menschengrootheid.

De regels van Da Costa komen mij daarbij in den zin:

Maar het Godsuur had geslagen,
En de menschenschepping viel.
't Zij gij roem of rouw moogt dragen,
Menschheid schouw het aan en kniel.

God is Rechter. De aarde wacht.
De aarde ontroert, en staat verwonderd,
Als de God der eere dondert
En den dag verkeert in nacht.
Over de opgedreven waatren
Wandelt Zijne Konings-stem!
Zeeën schuimen, scharen schâtren -
En de storm verheerlijkt Hem.

O, ik wou, ik wou dat het *God* wezenlijk is geweest, die, door dezen ijsberg, al die menschelijke pralerij heeft willen in den grond boren. Ik wou, dat Hij al die schunnige ellendige rijkaards, over wier lot de geheele europeesche pers zich zoo aandoenlijk ongerust maakt (terwijl zij voor de rest geen woord bijna over heeft) liet verzwelgen in de schuimende zee. En ik wou dat Hij de anderen, zij, die de slachtoffers zijn, de weduwen en weezen in Southampton, der bemanning, en zoovele andere passagiers wier namen onbekend blijven, *wreekte* om wat hun is aangedaan.!

Het vers van Da Costa, dat ik zooeven aanhaalde, eindigt:

Plast het tranen, ruischt het bloed,
Dondren woede en lasterkreten,
God als Koning is gezeten,
Over d'opgezetten vloed.
Wederkaatst door hemelpsalmen,
Antwoordt uit het heiligdom,
Midden onder de onweersgalmen,
't Jongste woord Zijns Woords: *Ik Kom.*

Ziet gij, lieve lezers, in dat geloof, dat van Da Costa, ben ik opgevoed. En soms komt het over mij met volle kracht: Mocht het zóó zijn. Want, dan immers, dunkt mij, *kan* het niet lang meer duren, of Hij komt werkelijk. Hij kan dan al deze vuilheid, al deze pralerij met geld, al dit gehuichel, al deze ten hemelschreiende onrechtvaardigheid niet *lang* meer aanzien - *als* Hij er is. Het is een *te* onzuivere, *te* smerige boel tegenwoordig. *Als* er een God is, dan moet Hij wel spoedig komen, en deze aarde vertrappen, - met hare zóógenaamde ‘christelijke’ regeeringen incluis!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 42.)
X.

Nog een ander slachtoffer óók viel, - in besloten kring. Eene die geheel onschuldig was. -

Juffrouw Gerbrandts had opgeademd toen de heeren vertrokken.

‘Goddank’ - zei ze tegen Petro, toen ze den laatsten had uitgelaten. ‘Goddank - ik was zóó bang dat de freule mij zou laten binnenkomen. 't Lag me zoo zwaar op 't hart’ - -

‘Nu, pa was er toch immers’ - had Petro gewichtig geantwoord, heel doordrongen van ‘pa's’ kerkelijke beteekenis als diaken, overtuigd dientengevolge, dat de heeren dien niet zouden durven ‘veraffronteeren.’

Pa was immers ook heengegaan tegelijk met hen, was heelemaal niet binnengeweest om haar af te halen en met-een z'n zuster de hand te drukken. Daarvoor was pa van daag nu veel te voornaam uit; en juffrouw Gerbrandts en Petro voelden dit als iets volkomen natuurlijks, zouden 't niet anders gewenscht hebben.

Petro was 's avonds, - een paar uurtjes na pa's vertrek met een paar der dominés, - alleen naar huis gegaan. Ze had eerst nog een gezellig kopje thee, met 'n koekje erbij, gehad bij tante. Want deze, die van 'n onschuldig snoeperijtje veel hield, had opgewekt gezegd, nog niets wetend, in hare afzonderingwoning, van de arrestatie van dominee Wijck:

‘Laat ons er 't nou maar eens van nemen kind - nu al die narigheid weer achter den rug is. Foei, foei, wat 'n gelaster toch! En de freule was er zoo om uit haar humeur op mij. - - Net alsof ik 't kon helpen. Maar nu is 't gelukkig alles geleden...’

Al knabbelend op haar stukje janhagel, had Petro voor de zooveelste maal geprobeerd er 't fijne van te weten te komen, en had tante er geheimzinnig tegenin gedaan:

‘Kind, vraag me daar nou niet naar. - Je pa zou 't me nooit vergeven als ik er met jou over sprak...’

Maar de couranten, die dienzelfden avond reeds de inhechtenis-neming van den beschuldigden predikant meedeelden, als 'n leuk sensatie-nieuwtje omdat zij vólgde onmiddellijk op de hem vrij-sprekende Vergadering in het Gesticht ter Verbetering van het gevallen Proletariërskind, brachten Petro weldra voldoende op de hoogte van wat ze weten wilde. Zoo de rechtzinnige Bladen zich zoo veel mogelijk stilhielden, nu zij de zaak verloren begrepen hun toevlucht nemend tot doodzwijgen, des te ironisch-uitvoeriger was de liberale pers. Van alle bijzonderheden achter de schermen ingelicht door Doesborg, - die voor zijn overloopen een voordeelig redacteurbaantje had gekregen - gaf deze pers op spottende wijze verslag van 't gebeurde, 't quasi-onderzoek, 't broederlijk samen op straat komen van de heeren, en daarop het slot, plotseling als in een comedie-stuk, de verschijning van den agent, die den

schoongewasschen broeder had meegenomen naar de gevangenis.

't Ergste was, 't meest blameerend nog voor de heeren die aldus zichzelf tot het beredderen der vuile wasch onder elkaar geleend hadden, dat dominee Wijck, inplaats van te huichelen, eerlijk door de mand viel, zijn schuld erkende, geen enkele poging deed de door hem verleid geworden meisjes te belasteren, zooals Vermeulen, en zijn particuliere onderzoeker, en freule de Wevere, en Eduma de Witt, en al die andere vrome christenen 't wél gedaan hadden - uit eigenbelang. Daardoor kwam al de belachelijkheid en de knoeierij van 't vuile zaakje op hen neer. Ze waren dan ook woedend, precies in de stemming om aan freule de Wevere's wensch naar wraak op juffrouw Gerbrandts gevolg te geven. Dat verluchtte hen allen, dat ze op die manier tenminste aan iemand konden botvieren hun ergernis.

Want, freule de Wevere had juffrouw Gerbrandt's val reeds besloten vanaf 't gebeurde met dominee Wijck. Nooit bijzonder met haar ingenomen, altijd zich ergerend aan hare te groote zachtheid en haren medelijdenden omgang met de aan hare zorg toevertrouwde ‘slechte schepsels’, berustte zij, de freule, slechts noodgedrongen in haar directrice-schap, omdat ze door Vermeulen werd geprotégeerd. -

Nu zag ze de kans schoon.

Nu was er een gelegenheid tot aanklacht. - Zeker, ze had zich wèl gewacht ervan te spreken, toen diaken Gerbrandts, de eigen broer, tegenwoordig was in die vergadering die diende om de dierbare dominee-hemelladder schoon te wasschen. Want immers, toen hadden ze diens stem noodig, moesten hem dus winnen door lievig doen.

Maar nu was dat alles achter den rug, had het niet eens kunnen baten òòk nog. En een paar dagen later werd er een ‘huishoudelijke vergadering’ bijeengeroepen, niet in 't Huis-zelf, maar in de particuliere woning van de freule, opdat de directrice niets vóóraf vermoeden zou. En daar werd haar graf gegraven. - - De freule deelde het, onder huichelachtige betuigingen van leedwezen, mede:

‘Ze sprak niet graag kwaad van iemand met wien ze reeds zoo lang samenwerkte. Als 't niet ware geweest om 't belang van de zaak, van 't heilige werk, waaraan ze zich wijdde, dan zou ze 't liefst gezwegen hebben. Maar heusch - al dat treurige, dat onuitsprekelijk-treurige, waarover ze niet meer wou spreken nu, nu het was in de handen van de justitie, dat met dominee Wijck, dat zou niet gebeurd zijn als niet juffrouw Gerbrandts zoo slecht toezicht had gehouden, zoo weinig takt had bezeten om over de meisjes strenge tucht te voeren.’

Lizzy van der Hooph, thans, in haar qualiteit van particuliere secretaresse, weer tegenwoordig, nu de freule haar als hulptroepen bij den aanval noodig had, lei er nog een loodje boven op;

‘Ja, inderdaad, zij-ook had dikwijls opgemerkt hoe weinig invloed juffrouw Gerbrandts had, hoe er achter haar rug werd gegiecheld, en hoe zij veel te veel toegaf. -’

‘Ik zou al veel, veel eerder gesproken hebben’ - verzuchtte de freule - ‘als ik niet zoo medelijdend van aard ware, dat ik het menschje graag haar rustigen ouden dag had gegund. Maar nu - nu er zulke schandalen zijn voorgekomen, nietwaar, nu is het toch mijn plicht, als Christin, als Presidente van ons dierbaar Huis....’

Ze merkte zelve niet, in hare begeerte van de directrice te laten vallen, hoe ze thans diezelfde ‘schandalen’, die ze eerst, om dominee Wijck te redden, hardnekkig had

tegengesproken, als zijnde ‘laster’ van die slechte schepsels, plotseling erkende nu als gebeurde vaststaande feiten, als bewijzen daarom van 't gebrek aan toezicht van de directrice.

Eduma de Witt en de andere bestuursleden merkten die fout in hare redeneering wèl. Maar 't kon hun immers zoo weinig schelen wat er met zoo'n obscure persoonlijkheid als die juffrouw Gerbrandts, die ze nauwlijks kenden, al of niet gebeurde. Ze waren er bovendien van overtuigd, dat het Huis finantieel stond of viel met freule de Wevere, die er haar fortuin gedeeltelijk aan gaf, en dat daarom die naar de oogen moest worden gezien, en de directrice voor haar moest wijken.

Dat argument van 't geld deed ook de deur dicht voor Vermeulen, toen hij nog een zwakke poging waagde tot verdediging, omdat 't nu eenmaal zijn protégée was:

‘En zou een reprimande niet voldoende zijn - lieve freule?’ - vroeg hij zoetsappig. - - ‘Zoudt U niet denken dat deze harde les haar misschien zal leeren voortaan voorzichtiger op te treden, strenger te zijn?’ - - bracht hij in 't midden.

‘Neen, meneer Vermeulen, - daarover heb ik rijpelijk nagedacht, dat verzeker ik u,’ sneed de freule hem vinnig 't woord af. ‘Maar, 't staat bij mij vast, als zij aanblijft, dan bedank ik. Dan zal ik mijn reddings-werk elders, met Gods hulp, beginnen. - Zij of ik, tusschen ons moet 't Bestuur kiezen.’

Haar lievige, quasi-medelijdende toon was opeens verdwenen. Al de zure jarenlange verbittering, die zij had opgekropt tegen de naar haar zin veel te weeke en te goedige juffrouw Gerbrandts, van wie zij daarenboven onbewust jaloersch was om haar een getrouwde-vrouw zijn, brak zich thans baan.

Vermeulen begreep dan ook dadelijk dat er niets aan te doen was, boog beleefd-toegevend:

‘Van zooiets is immers geen sprake, -’ haastte hij zich te verzekeren. Wij zouden u onder geen omstandigheden kunnen missen, u, die u met zóóveel liefde en ervaring geeft aan deze edele taak. - - Nietwaar heeren?’

Hij keek zijn medebestuurderen van 't Gesticht, om instemming vragend, aan, en Eduma de Witt, die tot hiertoe, vervuld met particuliere beslommeringen, eenigszins afgetrokken was geweest, werd erdoor geïnspireerd om een kleine hatelijkheid te plaatsen aan het adres van zijn mede-Christen Vermeulen, ‘die immers, - als hij, Eduma, zich niet vergiste, - indertijd óók dien meneer Doesborg had geprotégeerd, dien meneer, die zich thans van zoo'n verraderlijken kant had laten kennen. Hij, meneer Eduma de Witt, vreesde dan ook dat meneer Vermeulen nu opnieuw, door zijn al te goede hart bewogen, de partij had genomen van juffrouw Gerbrandts. Maar hij, de oud-Excellentie, was liever àl te voorzichtig, dan niet voorzichtig genoeg. - Daarom ging hij heelemaal accoord met de opinie van de hooggeachte en niet genoeg te waardeeren freule’.

Vermeulen moest de hatelijkheid geduldig slikken. Wel is waar had niet hij-zelf maar de Leider Doesborg omgekocht. Maar hij, den Leider in den zak kruipend, had dadelijk daarop den jongen man overgenomen als zijn eigen particulieren protégé. Dat had hij er nu van. Doesborg ging hem tegenwoordig fier voorbij, den hoed op 't hoofd, als had hij hem nooit gesproken. Men zei dat hij hoofd-redacteur zou worden van een groot Indisch Blad; zijn capaciteiten waren er goed genoeg voor. En Vermeulen begreep, dat hij van deze opkomende kracht, die even slim was als hij-zelf, nog last kon krijgen. -

De vergadering eindigde met een motie, voorgesteld door Fredi ten Have, waarin der freule den bijzonderen dank en de eerbiedige hulde van 't Bestuur werd betuigd voor al haar onverdroten toewijding en zorg aan 't Gesticht; en tegelijk werd met algemeene stemmen besloten om aan juffrouw Gerbrandts, de directrice, haar ontslag te geven, ‘wegens de begane verzuimen in den laatsten tijd, waaronder de goede naam van 't Gesticht had geleden, - door háár schuld.’ - - -

Weenend stond juffrouw Gerbrandts met dien brief, die, als een donderslag aan een onbewolkte lucht, in haar nederige achterkamer was komen vallen, in de woning van haar broer:

‘Lees nou 's’ - - snikte ze, ‘lees dit nou 's. - - God, God - wat moet ik nou beginnen, op m'n ouwen dag.’ - -

De brief, in de groote ambtsachtig-uitziende enveloppe, met het verbroken zegel aan den achterkant, met het gedrukte hoofd: Vereeniging tot Verbetering van het Gevallen Proletariërs-kind, zag er onheilspellend plechtig uit. Dat zag broeder Gerbrandts dadelijk, toen hij hem ontvouwde. -

Geschreven met de schrijfmachine, onderteekend door Jhr. Fredi ten Have, in zijn qualiteit van secretaris van het Bestuur, stond het daar koud en wreed en meedoogenloos:

Zij, juffrouw Gerbrandts, kreeg, haar ontslag thuis - - om die geschiedenis met dominee Wijck. - De broer, dadelijk practisch bedenkend, dat hij nu zijn zuster misschien tot zijn last kreeg, hij, die Petro nog aan den man moest brengen, en 't zelf ook niet zoo ruim had, stond alleen stil bij 't eerste gedeelte, bij dit ontslag. -

‘Godverdomme’ - - riep hij, met een zeer onchristelijken vloek, die zijn vrouw een kreet van ontzetting deed slaken, en aan Petro een verontwaardigd: ‘Maar Vader’, ontlokte. -

Hij schrikte er zelf van: ‘Dat was de natuurlijke mensch, die daar uit me sprak,’ - verontschuldigde hij zich, oprecht-beschaamd. ‘We moeten 't aannemen van God. - - Maar, 't *is* een zware slag, - een zware slag zuster - op jou leeftijd.’ - -

Maar juffrouw Gerbrandts was nog 't méést in de war om 't onbillijke en onware van 't tweede gedeelte, die beschuldiging: Plichtsverzuim - waar zij zich bewust was integendeel haar heele ziel en bestaan te hebben gegeven, in vrome toewijding, aan hare taak van opzichteres en leideres van het Gesticht. -

‘Mijn schuld - mijn schuld’ - kermde zij pijnlijk. - ‘Dat ze nou zoo iets durven zeggen - - dat doet me 't mééste aan, - zie je. - De dominee was toch altijd alleen met de meisjes. Ik *mocht* er immers niet bij zijn. Hoe dikwijls heeft ie me niet gezegd, als er eene onwillig was:

Juffrouw Gerbrandts, laat U dat maar aan mij over - laat mij maar eens met haar praten onder vier oogen. En die Lina, wat heeft ie haar dikwijls àpart vermaand, opgezocht in haar eenzaamheid, als ze straf had! - - Kon *ik* dat dan verbieden.? De freule zelf zou 't me wàt kwalijk genomen hebben.’ -

In haar eer getast, gevoelende dat zij oneerlijk werd verongelijkt, om bijredenen, zakte zij neer op een stoel, snikkend:

‘Ik zal m'n eindje nog wel op de een of andere manier halen, - ik ben maar 'n oue vrouw - ik heb niet veel noodig. Maar - dat ze me nu zóó veraffronteeren, me zóó naar beneden halen....’ -

Toen vond haar schoonzuster, die, evenals haar man, tot de waarachtig-oprecht-geloovigen behoorde, een hartelijk troost-woord:

‘Het is de Heer, die het je oplegt, Zuster’, - zei zij eerbiedig. - ‘Je moet het van Hem aannemen, 't Kwade zoowel als 't Goede. - Als 't Zijn wil is, moeten we zwijgen.’ - -

Dat was zoo. Dat voelden ze allen ineens, in hun naïef vroom gelooven dat alle gemeene menschenknoeierij een beschikking is van God, een beproeving, die Hij-zelf Zijn kinderen oplegt. Geen oogenblik kwam 't in hen op freule de Wevere of het Bestuur van 't, Gesticht af te scheiden van ‘Gods Wil’. In hun bekrompen maar oprecht geloof vertegenwoordigden die slechts de uitvoering daarvan, van ‘'s Heeren onnaspeurlijke raadslagen.’

Dat geloof deed hun thans berustend aannemen 't onvermijdelijke. Juffrouw Gerbrandts droogde haar tranen, trachtte zich in te denken de toekomst, zonder het haar lief geworden Huis, zonder de haar liefgeworden zaak. ‘Ze hoopte maar, dat de Heer haar gauw tot zich zou nemen nu, nu Hij haar niet meer wilde gebruiken in Zijn wijngaard,’ zeide zij, stil voor zich heen starend. Haar broer óók trachtte te berusten, keek zijn gewoonlijk stil haar gang gaande, niet-spraakzame vrouw met een soort bewondering aan:

‘Dat heb je mooi gezegd’ - prees hij haar. - ‘Heel mooi.’

En zijn vrouw, door deze goedkeuring van haar man, - dien zij heel hoog stelde omdat hij het tot iets zoo voornaams als diaken gebracht had - aangemoedigd, vervolgde:

‘Ik denk altijd maar, als er tegenspoed is, aan dat mooie versje uit onze gezangen. Dat heb ik ook geschreven vóór in Petro's bijbel, dien ze van ons heeft gekregen bij haar aannemen:

> Nooit kan 't geloof te veel verwachten,
> Des Heilands Woorden zijn gewis.
> 't Faalt aardschen vrienden vaak aan krachten,
> Maar nooit een vriend als Jezus is...

Petro had haar Bijbel al gehaald van haar eigen kamertje, om het te laten zien, maar dat was eigenlijk niet noodig, want ze kenden het gezang allemaal uit het hoofd, en zongen het dien avond te samen vóór juffrouw Gerbrandts naar huis ging, na een lang gebed, vereenigd met haar broer en zuster en nichtje, waarin hij, in wèl hoogdravende woorden, maar met een oprecht gemoed, hun nood en hun toekomstzorg aan God had opgedragen. -

‘De Heer zou uitkomst geven. - De Heer sloeg wonden - maar Hij heelde ze ook.’ -

Daarvan waren ze allen, in eerlijke vroomheid, van zich Gods kinderen voelen, overtuigd.

En daarom zag het er, ondanks 't haar aangedane onrecht der aan freule de Wevere geofferde weduwe Gerbrandts vrij wat helderder en mooier uit in hare ziel van eenvoudig vroom menschje, dan in die van de over haar getriomfeerd-hebbende, zure, schijnheilige quasi-Christin. -

(*Wordt vervolgd*).

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Dringend Vriendelijk Verzoek.

Wie helpt mij mede een besch. weduwe met kinderen door omstandigh. in groote zorg verkeerende, een geldelijke bijdrage te willen schenken?

Gaarne ontvangt gelden en verstrekt inlichtingen.

Mevrouw LUB.

16 Thorbeckeplein, Amsterdam.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Spirit(ual)isme.

Het Geheim van den Dood, 2 dln., door J.L.W.P. MATLA en G.J. ZAALBERG VAN ZELST.

De spiritische literatuur van de laatste jaren kan waarschijnlijk op geen werk wijzen, althans in onze taal, dat zoo zeer de algemeene opmerkzaamheid heeft getrokken als het boven aangeduide. Het 1e deel beleefde spoedig een 2e oplaag. Het 2e is van recenten datum, doch niet minder belangrijk; omdat het de denkbeelden der schrijvers in het 1e deel aanvult en hunne physisch-experimenteele methoden van onderzoek naar dat 'Geheim van den Dood' nader uitwerkt. Het fascineert ook door een vertoon van physisch-mathematische formulen en berekeningen; terwijl afbeeldingen van natuurkundige instrumenten tot een experiment opgesteld, den indruk moeten verhoogen, dat men hier staat voor een rein wetenschappelijke verhandeling. Het 2e deel bevat ook een getrouwe wedergaaf van de recensies, die het 1e deel bij zijn verschijning uitlokte, en zien wij onder meer daaruit dat de schrijvers niet het minst bestrijding vonden van de zijden van spiritisten en theosofen. Wij zouden zeggen: terecht, gezien de sarrende wijze waarop zij tegenover hen waren opgetreden.

Over het geheel scharen wij ons aan de zijde van hen die den staf over het werk hebben gebroken en zouden wij verder elke bespreking daarvan achterwege hebben gehouden, wanneer wij niet ongezocht tot de overtuiging waren gekomen, dat er toch in den lande zijn, die meenen dat den schrijvers wel spot en sarcasme maar geen geargumenteerde bestrijding was wedervaren; dat er zijn, die werkelijk gelooven, dat de schrijvers waarde vol werk hebben geleverd en, zelfs geldelijken steun verdienen ter voortzetting hunner onderzoekingen; dat er zijn die hun spiritistisch geloof versterkt gevoelen, door het geleverde physisch mathematische bewijs van het bestaan van geesten; al kunnen zij niet geheel medegaan met de conclusies, welke de schrijvers uit hunne experimenten en berekeningen hebben getrokken. Voor een juiste critiek dienen wij deze physische en mathematische bewijsvoeringen nader te beschouwen; zij zijn het die op het werk

den stempel van wetenschappelijkheid drukken; aan hen ontleent dit zijne waarde.

Tot welke conclusies hebben die experimenten en berekeningen den schrijvers gevoerd? Wel hebben zij gemeend die in 5 stellingen te hebben samengebracht; doch tot juist begrip van de draagwijdte dier stellingen is het goed daarneven te stellen de bevindingen, - verspreid door het geheele werk - waardoor zij tot die stellingen waren gekomen.

Stelling I is dan: Na den eersten vorm van leven van den mensch *kan* een tweede vorm van leven beginnen. Dit woord 'kan' beduidt hier dat van dat tweede leven uitgesloten zijn: menschen overleden aan venerische ziekten, onanie, ter dood veroordeeling; kinderen, zwakzinnigen; voorts zij die door toeval of ramp een ontijdigen dood sterven, en dieren.

Stelling II. Geen krachtmensch kan ontkomen aan de aantrekkingskracht der aarde. Wat gewoonlijk geest wordt genoemd, heet bij hen, de schrijvers, 'krachtmensch' - met het onzijdig lidwoord er voor: 'het krachtmensch'. Waarom is niet uitgelegd: uit het werk is echter op te maken, dat die naam werd gekozen omdat die wezens, niet gelijk alles op aarde zich met stof voeden, maar met kracht; bij hen heeft geen stofwisseling, maar krachtwisseling plaats. Hoe wij dat ons moeten voorstellen, bijv.: dat zij zwaartekracht eten, electriciteit uitscheiden om een of ander geesten-arbeidsvermogen op te garen, wordt niet verklaard.

Een krachtmensch is gasvormig en heeft bij 20° Celcius temperatuur en 760 m. M. barometerdruk een volume van ± 50 liter. Het zet zich uit en krimpt in bij toe- of afname van warmte, bij af- en toename van barometerdruk. Wind slingert het heen en weer; regen, vocht, koude doen het onaangenaam aan; zij vertoeven zich daarom het liefst in bewoonde huizen. Het mist, zooals blijkt uit de afbeelding in deel I armen en beenen en vertoont een gezicht, dat veel weg heeft van een menschengelaat dat met de vuist bewerkt en murw geslagen is.

Zijn structuur is met niets op deze aarde te vergelijken. Het is ten eerste samengesteld uit 'krachtmensch-moleculen', kleiner dan lucht-moleculen en met onderlinge moleculaire afstanden, die 176 maal grooter is dan die van lucht (temperatuur en barometer normaàl). Zij worden in vorm en gestalte bijeen gehouden door een X kracht. Deze X kracht, die 'niet anders dan electrisch kan zijn,' is ook gemeen goed van den mensch; zij wordt nam: ook uitgestraald door de menschelijke hersenen, verbindt zich met een Y kracht in de natuur en vormt dan het bewustzijn.

De krachtmenschen-moleculen zijn 12.24 × lichter dan waterstof. (sp. gew. met betrekking tot water = $896/10^8$), hebben nochtans naar de wijze van berekening op blz. 54 II een soort. gew. van 9.812 tusschen koper (8.8) en zilver (10.5) in; terwijl de krachtmensch zelf in zijn geheel genomen een sp. gew. bezit van $731.9/10^8$, dus onder gelijke omstandigheden bijna even zwaar weegt als waterstof. Die moleculen (sp. gew. $731.9/10^8$) zijn 176.5 × lichter dan lucht (sp. gew. $130000/10^8$); desalniettemin zweeft het in de lucht. Men zou anders meenen dat het omhoog vloog met de snelheid van een kanonskogel, en zoo het dit, tegen alle logica in, niet doet, dan neerplofte gelijk een baksteen.

De krachtmensch in normalen toestand een volume innemende van ± 50 liter, bij een gewicht van 360.19 milligram, zou door de luchtdruk ineengedeukt worden; ware het niet opgevuld door een gas, die bij de schrijvers middenstof heet. Deze middenstof is niets anders dan lucht. Kon nu deze middenstof (lucht) uit het wezen

verwijderd worden, dan zou het inkrimpen tot een volume van 0.279 liter. Met de middenstof incluis, weegt de krachtmensch 63.473 gram. Intusschen meene men niet dat deze middenstof (lucht) wegens den moleculairen afstand der krachtmensch-moleculus (176 × grooter dan die van lucht) in verbinding staat met de buitenlucht; integendeel, want in de hoogere lagen der atmospheer zou de krachtmensch door innerlijke gasspanning uiteen barsten; op een hoogte van 14 kilometer boven de aarde en bij een temperatuur van 65° C. zou hij uitzetten van ± 50 tot ± 1570 liter. De lucht in de krachtmensch is dus als in een ondoordringbaren bewanding opgesloten; daardoor is het aangewezen op de lagere luchtlagen. Nog dient vermeld, dat krachtmenschstof in een Cryogen-inrichting tot vloeistof samengedrukt zou kunnen worden. De proef ware al vast te nemen met den zielestof van honden.

Stelling III. Het krachtmensch kan invloed uitoefenen op den stofmensch. Deze stelling wordt ook gehuldigd door spiritisten en theosofen; de schrijvers gaan echter verder; zij geven een verklaring hoe die beïnvloeding plaats heeft. Denken, hooren, spreken en gedachtelezen is bij den krachtmensch het effect van een en hetzelfde vermogen, het resultaat van de werking van slechts één zin nam: het gevoel; deze functies geschieden door middel van trillingen, die door het wezen opgevangen of verwekt worden, en het denken wordt door hem duidelijker waargenomen dan het spreken. Is een gedachte sterk gespannen, het doet hem aan als sterk geschreeuw. Het zegt bijv: ‘zeg hem dat hij zachtjes moet denken, nu schreeuwt hij voor ons met zijn gedachtestem.’ Voor deze trillingen nu is ook de stofmensch ontvankelijk; in hoogen graad de helder hoorende mediums; door deze trillingen drukt de geest zijne gedachten in het gemoed van den mensch. De gevaarlijkste invloed gaat uit van onanisten, venerieken, ter dood veroordeelden, ontijdig overledenen.

Stelling IV. In den tweeden levensvorm van den mensch geldt in hoofdzaak ‘het recht van den sterkste’, zooals in de geheele natuur.

Het is niet gemakkelijk de daagwijdte dezer stelling juist te vatten. Op deze ondermaansche beteekent het ‘recht van den sterkste’ de macht om zich meester te maken van een of ander voorwerp, dat dienen moet ter bevrediging van

behoeften; de macht om het te ontweldigen van of te verdedigen tegen schepselen van gelijke of ongelijke soort. Bij dieren in troepen levende, beteekent het ook de macht om heerschappij te verwerven. Dat recht van den sterksten hangt ten nauwste samen met den strijd om het bestaan; het houdt een soort op pijl, en waar strijd wordt gevoerd tusschen niet-soortgenooten, houdt het een soort in bedwang. Het behoort tot de voorwaarden van evenwicht in de natuur en van het ontstaan der verschillenpe planten- en dierensoorten, die op deze aarde groeien en wriemelen.

In de menschenmaatschappij valt ook dit recht van den sterksten te bespeuren; hoewel sterkte hier niet uitsluitend lichaamskracht beduidt; intellect telt ook mede. Het recht van den sterksten is ook een groote factor in het liefde-leven van mensch en dier. Om zich in het bezit te stellen van zijn soortgenoot van andere sekse, wordt strijd aangebonden en de overwinnaar uit dien strijd plant zich voort. Het is het behoud van de veerkracht van de soort. In de organische wereld, althans bij alles wat dier heet, is zorg voor nakomelingschap een hoeksteen van derzelver bestaan. Alles wat ademt, doet alles en offert des noodig alles op, om zijn kroost te behouden en het een plaats in de wereld in te ruimen. Natuurlijk dat de sterksten het beste slagen.

Laten wij thans zien hoe ver het begrip van ‘het recht van den sterkste’ in de wereld der krachtmenschen geldig is. Wij lezen: ‘wij (het is een krachtmensch die spreekt) ‘wij zijn geslachtloos.’ Daar is dus geen geslachtsliefde, geen ouderenliefde, geen kinderenliefde, ‘het recht van den sterkste’ heeft dus hier geen reden van bestaan. ‘Wij hebben niets dan eigen lijf, hebben geen voeding, kleeding of anderszins noodig’; daar is dus geen strijd van bestaan; dus kracht van geen nut. ‘Daarom heerscht hier geen macht, geen gezag, geen godsdienst.’ Overheersching wordt ook al niet begeerd. Maar dan vragen wij, waarvoor is het gewenscht de sterkste te zijn?

Slechts op ééne wijze is hierop antwoord te geven. De gemiddelde leeftijd van een krachtmensch is 150 jaar, die van den stofmensch (lang niet) 50 jaar. Door zijn natuur is de krachtmensch gebonden aan de onderste lagen der atmosfeer; en voor zijn welbehagen, is hij aangewezen op de onmiddellijke nabijheid van den mensch. Hij kan niet tegen regen, wind, zonneschijn, noch tegen koude en warmte. De normale toestand in de geestenwereld is dus plaatsgebrek, een te kort aan ruimte van menschelijke verblijven. Voeg daarbij dat de krachtmensch het scherpste ziet bij het licht dat een medium uitstraalt; dan begrijpt men dat in de menschelijke woningen in het algemeen en om de mediums in het bijzonder een voortdurend geduw en gedrang bestaat, en dat natuurlijk de sterksten de beste plaatsen winnen.

Gelijk op aarde, zijn de sterksten niet altijd de besten, en zoo zien wij op een séance vaak een er een plaats innemen, die hem eigenlijk niet toekomt. Vandaar dat er zoo dikwijls wartaal wordt gesproken, of dat er elk verschijnsel of manifestatie uit blijft. Het beproefde middel om zoo'n ongenooden en ongewachten gast te verwijderen is een hoefmagneet. Dit werkt op een krachtmensch als een waterstraal en jaagt hem op de vlucht.

Overigens is het leven daar in die andere wereld allerdroevigst. Zij (de krachmenschen) zijn der doodelijkste verveling ten prooi. ‘Een paar duizend meter boven de aardoppervlakte heerscht een doodelijke stilte; daar is het dus op den duur vervelend. Bovendien ondervinden zij het onaangename gevoel van uitzetting; naar beneden dus. Maar daar is het krachtmensch ook gedoemd tot nietsdoen; werken is onmogelijk; voor studie mist het boeken, instrumenten, enz.; en voor zijn genot is het afhankelijk van den mensch. De nachten zijn het vervelendst; het heeft niet evenals

de mensch 's nachts rust noodig; enkele uren om de 8 of 10 dagen zijn voldoende' 'Het is hier', zegt een geest, 'een echt zoodje, iedereen is hier op zich zelf of in een klein klubje. Wij nemen waar dat kwade neigingen van den mensch in dit leven sterker worden; ze liegen hier bewust en onbewust. Daarom moet jelui iedere opgave sterk controleeren door indentiteitsbewijzen en in verband brengen met bekende natuurwetten.'

Eene opmerking van ons zij hier op hare plaats. Wij kennen het Spiritisme van Allan Kardec, het Spiritualisme van Elize van Calcar; thans maken wij kennis met een derde Spiritenleer, die we niet beter dan Matlaïsme - naar een der schrijvers - ter onderscheiding van de twee eerst bedoelde, kunnen noemen. Doch let wel: alle drie zijn gegrond op mededeelingen van geesten, die het dus weten kunnen; zij zijn ontsprongen aan dezelfde zuivere bron, en let ook hierop, alle drie roepen U toe: wacht U voor schijn-profeten; controleer ze voor ge hen gelooft. Is dit niet opmerkelijk?

Stelling V luidt: 'De tweede vorm van leven van den mensch is evenals de eerste vorm, tijdelijk. Zooals de stof van den mensch terugkeert tot zijne elementen, zoo keert de bouwstof van het krachtmensch eveneens tot zijne elementen terug en hierdoor is de individualiteit van den mensch geëindigd.

In dit tranendal heerscht het geloof dat de dood een bevrijding, een verlossing is, die den zorgensmoede tot een zorgenvrij leven doet ontwaken. Tot zekere hoogte is dit waar, althans in het hoofdstuk: 'Enquête naar het Godsbegrip.' hooren we twee arbeiders op een séance verklaren: 'Wij bennen heel dom; we bennen maar werkmenschen; we zijn blij dat we van het zaakie af bennen; er kan ons geen mensch meer dwingen; die tijd hebben we gehad; we hebben nou maling aan de baas en aan onze lieve Heer ook.' Maar dat dit ontwaken een zaligheid zou zijn; tot zalig wederzien van verloren geliefden zou leiden; zie het is ijdelheid het te gelooven. Hoor wat geesten hieromtrent vertellen: 'De gelieven zijn niet te herkennen; alleen door langdurigen omgang met elkaar, kunnen zij aan karakter en gebeurtenissen uit den eersten vorm van leven afleiden met wien zij omgaan. Evenals een kind moet leeren loopen en praten, moeten zij zich oefenen in de verschillende wijzen van beweging, in het denken en in het overbrengen van gedachten door gevoelstrillingen. Al wordt door de stofmenschen geen woord in

de kamer gesproken, hooren zij toch verschillende gedachtenstemmen door elkaar. Ze zien alles als in een dikken mist. Hout, gordijn, behangsel bestaan als 't ware niet voor hen, ze zien er door heen, glas daarentegen en ook metalen zijn voor hun ondoorzichtig. De kleeren der menschen onderscheiden zij zeer flauw; de lichamen zien zij bijna naakt, en door de huid sommige organen. Op een afstand zien zij slecht, van den sterrenhemel nemen zij alleen de groote sterren waar. Opmerkelijk is wanneer zij voor het eerst, huns ondanks, door wind of tocht naar de buitenlucht met hun gasvormig lichaam worden gedreven; wanneer zij voor het eerst den regen door het ijle lichaam voelen druppelen, wanneer zij voor het eerst door den wind zich voelen voortgestuwd; opmerkelijk eindelijk wanneer bij hen het besef van hun toestand ontwaakt. Wordt dit besef volledig dan volgt berusting; "aan hun lot valt toch niets te veranderen."

De eerste kennismaking met de wereld aan de overzijde is alles behalve opwekkend, zelfs verbijsterend. Niet alleen dat het gesoem van allerlei gedachtenstemmen en andere geluiden den pas ontwaakten tegendruischt; dat hij op zijn onverwachts door tocht onder den blooten hemel zich gedreven ziet; maar om hem heen warrelen allerlei gedrochten of vliegen voorbij in duizelingwekkende vaart; deze in den vorm van een sigaar, geene in den vorm van een lang spiraal, snelwentelend evenals een bacterie in faecaliën (blz. 21 I).'

Een krachtmensch beschikt slechts over twee zintuigen, dat van het gevoel en dat van het gezicht; wij hebben hoever zijn gevoel reikt. De zin van het gezicht verdient eenige bespreking. Het zetelt niet in de oogen: die bezit het niet, maar het ziet met, al zijne holten, wanneer het die opent. Het opmerkelijke is dat het ziet 'met een kracht die in te geringe hoeveelheid in de natuur aanwezig is'. 'Een medium hoopt die kracht voor ons op; vandaar dat we met de uitstralende kracht der media zoo helder kunnen zien als bij ons aardsch bestaan.' Als wij de schrijvers hier goed hebben begrepen, dan moet in het hiernamaalsche een duisternis heerschen als in de diepere lagen van den oceaan, en vervullen de media daar den rol der lumineerende vischen; hier natuurlijk zonder evenals deze een prooi te lokken. Edoch die schaarsche kracht moet toch nog aanwezig zijn in maanlicht, in opkomend zonlicht en vooral in onze kunstlichten. Deze zijn voor den krachtmensch al even onontbeerlijk als voor den stofmensch, en acetyleenlicht is voor hem het ideaallicht. blz. 25 I. Dus moet - gezien onze opmerkingen nopens het recht van den sterksten - de strijd, die gevoerd wordt in de andere wereld, des te feller zijn, naarmate het strijdveld te dichter is gelegen bij de hoogere cultuurwolken.

Voor den krachtmensch zijn weinige dingen ondoordringbaar. Dit leert het Spiritisme ook; hoewel hier de vierde dimensie het is, die het ondoordringbare dringbaar maakt. Doch het Matlaïsme onderscheidt graden van ondoordringbaarheid. Doordringbaar zijn hout, leder, karton, steen; alle metalen en glas zijn ondoordringbaar, ook nog eenige stoffen, niet bij name genoemd blz. 72 II. Daar zijn ook stoffen, die den eenen geest tegenhouden en den ander doorlaten, blz. 1/2 II; welke, is niet aangeduid.

Aan vocht hebben zij het land; water jaagt hen (de krachtmenschen) op de vlucht, evenzoo een magneet. Voor een electrische stroom (?) tot ± 23000 Volt zijn zij ongevoelig en merkwaardig is het te vernemen dat de mediamieke kracht, waarvan zij zich bij hunne manifestaties bedienen, gelijkwaardig is aan een electrische stroom van dit voltage.

Een krachtmensch leeft niet eeuwig. Na ± 150 jaar slaat ook voor hem het laatste uur. In de volle kracht van zijn leven, bedroeg zijn damp spanning 4.32 m/m (barometer) en om weerstand te bieden aan den luchtdruk van 760 m/m was zijn lichaam opgevuld met lucht van een druk van 760 m/m - 4.32 m/m; - hetgeen mogelijk was door de groote moleculaire afstanden (176 × grooter dan van lucht) zijner moleculen. Thans vermindert die spanning; - waarom treedt geen nieuwe lucht toe? Het lichaamsvolume vermindert en vervormt zich tot een bol; te sneller wanneer hem een ongeluk heeft getroffen. Welke gevaren zijn bestaan zoo al bedreigen, wordt niet vermeld. De × kracht (die met *y* kracht het bewustzijn vormt) neemt af - het lichaam zou zich dus moeten uitzetten; het doet dit niet, het gasvolume wordt voortdurend minder. Het denken houdt op, het bewustzijn verdwijnt en op het laatste uur verdeelt zich de stof in de ruimte, en laat een geur van een koolwaterstofverbinding achter. De krachtmensch-molecul., die 12.24 lichter dan waterstof was, blijkt ten laatste ook koolstof te bevatten, waarvan het atoomgewicht 12 malen grooter is dan dat van waterstof, en wier verbindingen met deze natuurlijk zwaarder moeten zijn dan waterstof alleen. Zie, is het bestaan van den krachtmensch in strijd met al wat we weten van de natuur, een voortdurende botsing van de eene mogelijkheid tegen de andere; diens sterven werpt nog eens alle natuurwetten onderste boven.

II.

Het wordt tijd thans het phydisch-mathematische gedeelte van het werk ter hand te nemen; de uiteenzetting van de 5 stellingen der schrijvers met al derzelver samenhoorigheden heeft ons langer opgehouden dan wij vermoedden. De lezer zal hebben begrepen dat hetgeen wij daarvan vermeld vonden, onmogelijk het resultaat van waarnemingen, noch de uitkomst van deducties daarvan, heeft kunnen zijn. Inderdaad rust het gansche gebouw van het *Matlaïsme* voor een zeer klein deel op experiment, voor een ander deel op berekening, doch voor het grootste deel op geesten-mededeelingen.

Dat experiment zelf bestaat uit twee helften. In de eene helft beschrijft een geest, door middel van tafeldans en alphabet zijn vorm en gestalte, waarvan een gipsbeeld werd vertegenwoordigd; dit gipsbeeld in water gedompeld gaf zijn volume in metrieke maat aan. In de tweede helft dringt die geest in een aan alle zijden gesloten hollen kartonnen cylinder, waaraan luchtdicht bevestigd is een rechthoekig omgebogen open glazen buis door de schrijvers manometer genoemd; in die buis een gekleurde druppel - schematisch als bijstaande schets. Bij het indringen

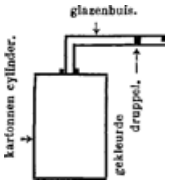

van den geest in den cylinder vertoont de druppel een uitslag naar rechts; die uitslag wordt gemeten. Het experiment bestaat dus essentieel uit ééne waarneming en gaat uit van 2 gegevens, waarvan één - de gestalte van den geest - slechts zooveel waarde heeft, als waarde kan worden toegekend aan tafeldans. Het andere gegeven: de uitslag van den druppel is stellig opmerkenswaardig. Uit deze twee gegevens nu is voor het grootste deel afgeleid de struktuur van den krachtmensch, zooals wij die bij stelling II vinden uiteengezet. Hoe zijn de schrijvers daarbij te werk gaan?

Vooreerst werd het gewicht van het ingedrongen wezen bepaald en pleegden zij daarbij 3 malen rein geweld op de meest elementaire begrippen van de physika. Wij zullen deze aanwijzen.

De eerste natuurkundige ketterij was: het gewicht van de verplaatste lucht, aangewezen door den uitwijkenden druppel in de glazen buis, gelijk te stellen met het gewicht van den luchtverplaatsenden krachtmensch in den cylinder. De tweede ketterij bestond in het volgende:

Elke meting is eigenlijk een vergelijking met een standaardmaat. Ook bij weging is dit het geval al geeft men daar in het dagelijksche leven niet altijd rekenschap van. Ook de schrijvers waren daarvan niet doordrongen. Bij weging is de standaardmaat, het gewicht van 1 d/m^3 = 1 liter water zijnde 1 kilogram en is de vergelijking, waarnaar gemeten of berekend wordt,

P: p = Mg: mg = M: m.

(waarin P, p = gewicht. M, m = massa. g = zwaartekracht) met andere woorden de gewichten van 2 lichamen, staan tot elkaar in dezelfde verhouding als hunne massa's, onafhankelijk van de grootte van de zwaartekracht. Is het eene lichaam 1 liter water wegende 1 kilogram en het andere 4 malen zwaarder, dan heeft dit andere een massa of eene hoeveelheid stof die 4 × grooter is dan de eerste; ongeacht de grootte van de zwaartekracht. Nu hangen M, m niet alleen af van den kubieken inhoud

$\underset{a}{{}^{c}/_{m^3}}$ $\underset{b}{{}^{c}/_{m^3}}$ maar ook van het soortgelijk gewicht of de dichtheid D, d van de betrekkelijke lichamen; of

$$M : m = {}^{c}/_{m^3}\,a\,D : {}^{c}/_{m^3}\,b\,d$$

Wij kunnen dus schrijven:

$$P : p = {}^{c}/_{m^3}\,a\,D : {}^{c}/_{m^3}\,b\,d$$

maar ook, zonder aan de vergelijking iets te kort te doen

$$P : p = {}^{c}/_{m^3}\,a\,D\ 9.81 : {}^{c}/_{m^3}\,b\,d\ 9.81$$

(9.81 = versnelling der zwaartekracht in Meters per seconde).

(*Slot volgt.*)

Noot Redactrice.
Wegens de groote lengte wordt deze Gedachtenwisseling in twee nommers geplaatst.

II. Amsterdam, 11 April 1912.

Voor mej. Doedes.

Zeer geachte freule Lohman.

Zoo juist gewerd mij uw brief met dien van Mejuffrouw Alida Doedes - alias Alma - en wil ik U dadelijk even antwoorden, om mij van mijn blaam als 'roofster' te zuiveren. Ik kan mejuffrouw Doedes met de hand op het hart verzekeren, dat geen haar op mijn hoofd ervan af wist dat zij vertaalde onder den naam van Alma, noch dat de questie dat een ander onder dien naam ook vertaalde, haar gemoed in onrust bracht en had gebracht.

Als ik mij niet vergis is mejuffrouw Doedes evenals ik een Groningsche en om die reden wil ik haar zeggen dat ik mijn pseudoniem 'Alma' ontleende aan den naam van mijn aangetrouwd Duitsch nichtje: Mevrouw *Alma* van der Goot - Becker, uit Groningen, en dat ik anders nooit op dien eenigszins vreemdklinkenden naam zou gekomen zijn. Had ik geweten dat die naam als een bom zou werken, dan had ik 'm zeker wel in het geheel onschuldige Anna veranderd, maar 't kwaad is hoop ik nog niet onherstelbaar en beloof ik mejuffrouw Doedes, weer met de hand op het hart, dat ik hem voor 't laatst heb gebruikt. Mijn verontschuldiging voor het nietweten van HEd's pseudoniem - en van het pseudoniem Alma in 't algemeen - is gelegen in het feit dat ik nooit bijna vertaalde romans lees. Het spijt mij dat ik met deze woorden niet de nog bestaande 2e Alma uit de wereld kan helpen; alleen de derde kan ik onschadelijk maken. Ziehier mijn antwoord, dat u misschien zoo vriendelijk wilt zijn aan mejuffrouw Doedes te doen toekomen, of den inhoud ervan aan HEd. per corresp. in de Lelie wilt overbrengen.

Met de meeste hoogachting,
Uwe dw.
A.M. (voorheen 'Alma'.)

Noot red.
Dit is een antwoord op een klacht van mej. Alida Doedes, omdat zij ook vertaalt onder den naam 'Alma'.

III.

Door de vriendelijkheid van de geachte Redactrice ben ik in de gelegenheid gesteld langs dezen weg eene wensch van mij onder de aandacht van de lelie-lezeressen te brengen, welke in dit veelgelezen Blad wellicht tot een goed resultaat zou kunnen leiden. Mijn wensch is dan om met iemand kennis te maken en bij wederzijdsche sympathie als vriendinnen met elkaar om te gaan. Er komt nu weer zulk een heerlijke zomertijd aan om ruimschoots te kunnen genieten van de schoone natuur en elkaars gezelschap. Mocht er iemand genegen zijn, die zich met schilderen bezighoudt, evenals ik, dan zou mij dat dubbel lief zijn, zoo niet, dan is het mij ook welkom, de eene voelt daar iets voor, een andere weer voor wat anders.

Eenvoudig, degelijk, opgewekt karakter is wel de hoofdzaak. P.G. leeftijd omstreeks 36 jaar; mijn woonplaats is Scheveningen.

IV.

Hoog Welgeboren Vrouwe,

Eerst heden wordt mijn aandacht gevestigd op uwe correspondentie in uw blad van 21 Februari l.l. Wijt het dus niet aan onwellevendheid of onverschilligheid dat ik u nog niet geantwoord heb.

De vraag waar de honden moeten blijven indien zij worden afgeschaft, is mij reeds zóo dikwijls gedaan, èn mondeling, èn schriftelijk, dat 'k er bijna toe was overgegaan het antwoord daarop te laten drukken. Dubbel aangenaam is is het me dus in uw blad te kunnen antwoorden tevens aan de vele lezeressen en lezers die ongetwijfeld met u de vraag deden.

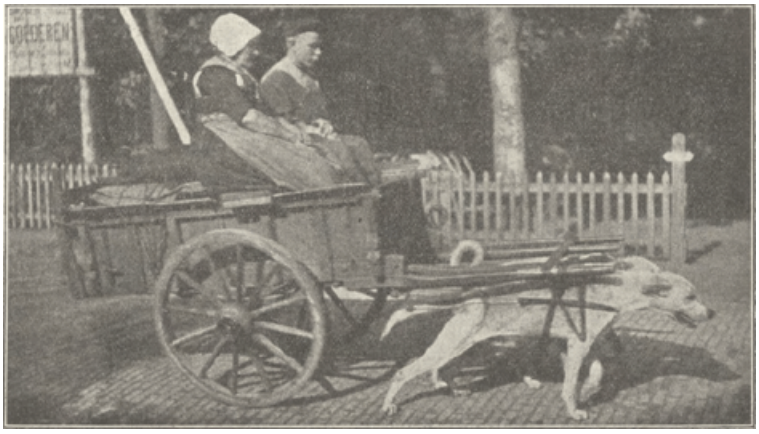

Veertig en vijftig Kilometers.
Leggen die arme dieren af!
Heen en terug - met zware karren
Zeer slecht getuigd - in snellen draf!
Dit droevig feit, ik vrees het zeer,
Strekt Nederland gansch niet tot eer.

Er zijn in eenige steden Asyls voor onbeheerde, zwervende of noodlijdende dieren, welker besturen indertijd zich bereid verklaarden de honden die niet meer konden of mochten dienst doen, op te nemen in die inrichtingen.

Door sommige houders van honden die in de termen vielen is hiervan dankbaar gebruik gemaakt. Enkele van die dieren die te afgewerkt, te zwak of te oud waren zijn door middel van de asphyxiatie-toestellen uit hun lijden verlost - de dood is meestal nog de eenige vriend van die stumperds - terwijl andere als waakhond op erven dienst doen en wederom andere nog op plaatsing wachten bij iemand die zich wil ontfermen over hun lot en door goede behandeling hun laatste levensdagen willen verlichten.

Dat de honden zullen gaan zwerven, daarvoor vrees ik voor mij niet zoo spoedig, gegeven de onbegrijpelijke aanhankelijkheid van den hond (zie blz. 550 Holl. Lelie). Niet koopen van, niet geven aan gebruikers van trekhonden is het devies van den Anti-Trekhonden-Bond, omdat dit bijna het eenige middel is aan de schande van Nederland een einde te maken.

Hoogachtend
gaarne Uw dw.
JOH. E.A. VAN PELLECOM.

Secr. H.B.A.T.B.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Maud. - Toen mijn particulier briefje aan Uw zuster was verzonden ontdekte ik, Uw brief beantwoordend, dat gij ditmaal inderdaad Uw adres hadt opgegeven. Gij zult intusschen in de vorige Lelie reeds mijn uitvoerig antwoord aan U gezien hebben.

Naar aanleiding van Uw schrijven voor Mej. Doedes vind ik het beter dat schrijven in het openbaar mede te deelen, want die dame schijnt dan al buitengewoon kwaad te zijn, omdat iemand anders 'haar' pseudoniem gebruikt; - 't geen ik nogal vreemd vind, daar 'Alma' m.i. een zeer gewone naam is, waarvan ik mij kan voorstellen dat vele menschen hem zullen kiezen, zonder een flauw vermoeden te hebben dat toevallig ook eene mej. Doedes onder dienzelfden naam vertaalt. Nadat ik deze dame met een enkel woord had meegedeeld hoe de vork in den steel zat, werd deze brief van mij weder gekruist door een nieuwe van haar, bedoeld ter doorzending aan 'de roofster'. Ik heb dien brief HEd. teruggezonden, met de mededeeling dat ik er nu verder van verschoond wensch te blijven. En het is dan ook om die reden dat ik Uw schrijven thans openlijk afdruk. - Ja, mijn postpapier is mooi, ik wou dat ik datzelfde van mijn hand kon zeggen. Ja, ik vond het 'malheur', zooals gij de zaak noemt, waarover mijn briefje handelde, óók 'komisch'. Vrouwen worden over 't algemeen dadelijk zoo gauw kwaad. En dat zonder eerst behoorlijk te onderzoeken. Ten slotte nog een vraag: In de onderteekening van Uw zuster uit H. vind ik één l, in de Uwe twee. Hoe zit dat?

En nu heb ik nog een vroegeren brief van U te beantwoorden, met een artikel gezonden. Ik heb ook dat artikel aangenomen. Maar ik verwijs U naar mijn vorige corr. aan U. Niet te vèèl copie s.v.p. De medewerkers groeien steeds aan. En, juist omdat de Lelie, volgens Uw eigen mededeelingen, veel door heeren wordt gelezen, willen die niet graag àl te veel toilet-onderwerpen en aanverwante dingen zien behandeld. Ik weet wel dat er een massa menschen zijn, die graag 'middeltjes', voor dit of voor dat, probeeren, maar er zijn òòk een massa bladen, die zùlke rubrieken voeren. Dus, voor dezen keer. Maar, zendt op dit gebied niet mèèr dan dit.

Ja, dat hoor ik steeds van alle kanten, dat men de Lelie 'overleden' vindt als *mijn* stem erin ontbreekt. En ik erken gaarne dat mij dit zeer aanmoedigt. Reden waarom ik heb besloten geen zomervacantie te nemen, en mij steeds meer en meer aan het Blad te wijden. Dat bewuste hoofd-artikel is verkeerd begrepen geworden. Blijkbaar òòk door U. De schrijver ervan is m.i. dan ook niet heel duidelijk geweest in zijn poging tot schertsen. Ik voor mij ben van oordeel dat elke *moeder* moet weten te beoordeelen op welke wijze en wannèèr zij haar kind 't best inlicht over deze teere dingen. Dat hangt alles af van elk kind en van elk karakter afzonderlijk. Ook van de neven-omstandigheden hangt het af. Dat het inlichten op school, door vreemden, geschiedt, acht ik per-sé verkeerd. Ik heb U nu maar onder 't zelfde pseudoniem geantwoord. Dat vindt gij zeker wel goed?

Alkmaar. - Ik ben zóó blij dat gij er toe zijt gekomen mij te schrijven. En dat nog wel na zoo dikwijls Uw vroegere brieven aan mij verscheurd te hebben. Heusch, al mijn correspondenten interesseeren mij. 't Geeft mij voeling met hen, als zij mij vertellen wie zij zijn. En, gelooft gij niet, dat het voor mij heerlijk is te lezen, hoe

iemand mij schrijft uit groote instemming met mijn Lelie-artikelen? Dat is voor mij immers een belooning op mijn arbeid.

Ik ben wat verbaasd dat gij een man blijkt te zijn. Uit Uw klachten, en uit Uw toon, klinkt veel meer 't zich eenzaam voelen van een vrouw. Maar, ik behoef U wel niet te zeggen dat *ik* U kan navoelen, want, immers, dàt juist, dat zich zoo eenzaam voelen in de maatschappij, dat heeft U tot mij aangetrokken uit de Lelie. Ik kan mij alles wat gij daaromtrent schrijft volmaakt goed indenken. Want ik-ook heb reeds als kind zoo ontzettend geleden onder onrechtvaardigheden. Dikwijls denk ik, aan mijn jeugd terugdenkend, dat ouders en volwassenen er nooit genoeg bij kunnen stilstaan, hoe teeder een kind voelt op die punten, hoe *intens* het lijdt wanneer het wordt op zij gezet, met een ín dat opzicht onbevredigend: 'Dat doet er niet toe', of: 'Dat begrijp jij nog niet', of dergelijke leuterpraat. En ook in de maatschappij is het mij steeds gegaan als U; ge lééft er in, ge praat, lacht, gaat uit, maar al dien tijd voelt ge, dat Uw ziel zoo oneindig vèr is van dat alles, zich zoo angstig toesluit voor al die banaliteit.

Natuurlijk kan *ik* mij maar al te goed voorstellen wàt het is dagelijks te strijden met een zwakke gezondheid, echter, ik ben bang, nu gij er weer vrijwel bovenop zijt, dat gij, door die plannen die gij nu hebt, U weer opnieuw zult gaan te gronde richten. Immers, juist zulk een leven als U dan zou wachten spant vreeselijk in. En, waartoe? Waarom, zoo Uw middelen dat toelaten, niet voor U-zelf alléén genoten van Uw kunst? Denk nog eens daarover na. Ik vrees dat U anders zooveel teleurstelling, en daardoor zooveel verdriet, wacht. Daarenboven gij schrijft, 'ik kan onmogelijk mij-zelf op den voorgrond plaatsen,' en, inderdaad, zooals gij verder schrijft, 'om er te kómen in dat vak is dat noodzakelijk.'

Ik heb bij het slot van Uw brief (ik bedoel den eersten) gehuild. En, eerst dacht ik: 'ik wou dat hij mij dat alles maar niet geschreven had'. Want, er is op dat punt zoovéél akeligheid, dat het mij soms wel eens *te* machtig wordt. Later kwam ik echter tot een andere opvatting, en was U *dankbaar*, omdat ik weer erdoor heb gezien, dat er toch ook goede en lieve menschen zijn voor honden, en vooral ook, omdat het mij zooveel pleizier doet, wanneer mannen, jongelui, op dat bepaalde punt zoo fijn, en zoo zuiver voelen, en zich dat gevoel niet *schamen.* Daarom *dank* ik U, en het spijt mij alleen maar dat gij mij niet dien avond zelf hebt geschreven, zooals ge hadt willen doen. Zelve verloor ik een Foxje, nog maar 3 jaar oud, aan een plotselinge ingewandsziekte, en ik zal nooit die stervende oogen, dien oneindigen liefde-blik, vergeten. Acht vreeselijke

dagen hebben wij met hem doorgebracht, mijne vriendin, en onze Marie, en ik. Hij was op die twee eersten dol, en toch, toen hij zijn eindje voelde komen, wierp hij zich, met een laatste krachtsinspanning, tegen mij aan, en zag mij aan, alsof hij zeggen wilde: ik was toch van *jou.* Overigens vind ik het dan ook de grootste troost, dat Uw hond niet meer jong was, en den leeftijd had bereikt, waarop zij meestal heengaan. Dat maakt het berusten in het verlies gemakkelijker. Wij vieren tegenwoordig elken verjaardag van ons tweetal met een zekeren weemoed, omdat wij daarbij denken: alweer een jaar ouder, helaas! M.i. is er iets bovenaards in sommige hondenoogen. Benjamin kan je liggen aankijken met een uitdrukking in de zijne, die ons allen de tranen in de oogen brengt. En toch is hij zoo vroolijk ondeugend. Al ware het alleen om dat slot van Uw brief, dan zou ik in U een èchten geestverwant voelen.

Nu ga ik over tot Uw tweeden brief, waarin gij schrijft zoo te zijn getroffen door dat stukje van mij over Menton. Ik heb dat zóó uit het hart, zóó onder den diepen indruk van het oogenblik, geschreven, en daarom juist heeft het vermoedelijk velen met U zeer getroffen. Inderdaad, het hindert mij altijd zoo intens wanneer ‘kunstenaars,’ er zich toe zetten 'n stukje natuur ‘mooi’ te beschrijven. Het maakt je kregelig, geeft je een gevoel van: Schei toch uit, pedante, van wezenlijk gevoel voor de natuur ontbloote pennelikker. Ja, de Noorsche literatuur *is* poëtisch, maar die geeft ook volstrekt geen uitgewerkte ‘natuurbeschrijvingen,’ doch penseelt integendeel, slechts met 'n paar korte regels, soms. - Ingra Heine vind ik heel mooi. Ik heb het indertijd met warmen lof uitvoerig besproken in de Holl: Lelie. Ook ‘De Gevaarlijke leeftijd’ heb ik in de Holl: Lelie behandeld, en, evenals gij, geconstateerd dat het een reclame-prulwerk is, maar, welk ander boek bedoelt gij van Karin Michaëlis. onder den titel: ‘Het kind’? Ik ken een van haar ‘Benjamin’, dat ik zeer gevoelig geschreven vind. En later heb ik gezien dat iemand datzelfde ‘Benjamin’ nogmaals had vertaald, als feuilleton in een courant? Kan die tweede vertaling misschien onder den naam: ‘Het Kind’ zijn verschenen?

Ik voel alles juist zooals gij wat de zon en de duisternis aangaat. Dat heb ik trouwens in dat stukje over Menton en de Cap gezegd. Maar niet kan ik U navoelen, als gij U aan het strand hier op Scheveningen dicht bij God voelt. Natuurlijk bedoel ik, evenals gij, vèr weg, daar waar men alleen is. Maar, ook daar doet mij de Noordzee diep-melancolisch en vijandelijkvalsch aan. De Middellandsche Zee, met hare blauwe lucht, lacht. Maar de Noordzee is zoo onbeschrijfelijk droevig voor mijn gevoel. Zij kan mij doen huilen. Ik ben bang voor haar. En, als de zon zoo fel is, dan is zij wreed-hard vind ik, schel, leelijk.

Dat gevoel: Wat is het een genot te leven, heb ik altijd als ik mooie bloemen, en een vruchtbare natuur zie. Ik geloof dat ik dáárom ook zoo houd van het Zuiden, omdat de bloemen er als dringen en woelen uit elk rotsspleetje zelfs. - En bij ons vind ik den aanblik van de rijpe korenvelden en de welige akkers zoo vriendelijk. De omstreken van Parijs, behalve natuurlijk Versailles, ken ik niet zoo goed als Parijs-zelf. Ik zou in die stad niet graag voor-goed wonen. 't Is er mij te vuil. En dan ook, 't Fransche volk is mij buitengewoon onsympathiek; blufferig, oppervlakkig, schreeuwerig, in de hoogste mate.

Neen, ik geloof heusch niet dat sterven zoo erg is. Ik ben al meer dan eenmaal in mijn leven heel dicht bij den dood geweest, en ik herinner mij, o.a. hoe ik, toen ik de typhus had, uren lang met vol besef aan den rand van het graf heb gelegen, mijn pols in de hand van den dokter, die elk oogenblik het einde wachtte, maar hoe ik te

zwak en te moe was om het heengaan op dat oogenblik zoo heel-moeilijk te vinden. Het gevoel van ‘'t moet’ heeft me op zoo'n oogenblik altijd over alle droefheid van heengaan heengeholpen. Wel echter heb ik een vreeselijken angst voor *benauwd* sterven. Ik ben in een pension geweest waar een hartlijder een wekenlang doodsbenauwd stervenslijden doormaakte, en, altijd als ik-zelve een erge benauwdheid krijg nu en dan, moet ik aan die mogelijkheid, dat mij zoo iets boven 't hoofd zal hangen, denken. Maar, ook in dat opzicht komt alles dikwijls zoo anders dan wij het vooruit vermoeden. Daarom verdiep ik mij maar nooit in die toekomst-mogelijkheden. En begraven worden! Neen, ik werd veel liever verbrand! En ik vind het een schande dat daarvoor ten onzent geen gelegenheid bestaat. Want, als men eerst naar Duitschland moet worden vervoerd, moet er immers nog vreeselijk met zoo'n lijk gesold worden. O dat sollen met 'n lijk! Ik vind het 't vreeselijkste van 't heele sterven!

In Uw derden brief gebruikt gij de uitdrukking: ‘Als U mij ooit antwoordt’. Maar, dat spreekt immers van-zelf. Dat doe ik iederen niet-anonymen correspondent. En zeker zou ik 't U doen, die mij geestverwant zijt blijkbaar. Alkmaar heb ik weleens bezocht. Maar ik ken het te weinig om er over te kunnen oordeelen. Zouden wij onze jeugd-herinneringen niet onwillekeurig steeds vermooien in onze verbeelding? En ook, zou dat ongelukkige gevoel, dat dan, bij 't weerzien, over U komt, niet een gevolg zijn van Uw verloren jeugd? Niet alsof ik geloof dat onze jeugd-jaren onze gelukkigste zijn. Geenszins. Wij zijn dan nog te jong om te waardeeren wat wij hebben. Wij jagen vooruit, in een zenuwachtige afwachting van het onbekende, waarop ieder onzer wacht in den opgang van het leven. Maar later, als we 't leven kennen, dan begrijpen we dat jong-zijn zoo iets onbeschrijfelijk móóis is. En dan idealiseeren we dáárdoor dien verloren tijd. - Ik-ook herinner me zoo goed mijn onbegrensd vertrouwen in alles, bij mij nog versterkt door een ongeschokt godsdienstig ‘geloof’. 't Scheuren van al die banden laat litteekenen na, die nooit meer verdwijnen. Ik heb zoo'n ware spreuk in mijn kamer hangen, eene die onbeschrijfelijk weemoedig is, maar die alle levenswijsheid insluit:

‘Als 't kleed ons past is het versleten,
Als men het boek kent, is het uit;
Als men het leven komt te weten,
Dan valt het scherm, dat alles sluit’.

Of het noodzakelijk is ‘gelukkig’ te zijn? O ja, zeer zeker geloof ik dat dit nóódzakelijk is. Maar, 't is de vraag maar wáár men zijn gelukt zoekt. De meesten verlangen méér dan zij krijgen kunnen, vragen de volmaaktheid, op deze onvolmaakte aarde. Zij klagen voortdurend over wat zij niet hebben. En zij waardeeren geen oogenblik wat zij bezitten. M.i. bestaat de groote kunst om gelukkig te zijn daarin, dat men zich vergelijkt met diegenen die nog minder hebben, en dat men overigens *voor zich zelf genoeg heeft aan eigen-ik*, d.w.z. aan het eigen innerlijke leven met de eigen ziel. Het schermen met mooie woorden dergenen, die zeggen dat het ‘plicht vervullen’ gelukkig maakt, enz., is mij altijd een gruwel. Plicht vervullen is nuttig en noodig, maar het geeft geen *geluk.*

Kent gij de definitie uit ‘The Heir of Redclyffe van ‘Geluk’: ‘stralen uit een betere wereld, te spoedig verloren, of verdwenen.’ Die definitie is m. i op geluks*momenten* van toepassing. Want m.i. bestaat er, in dien zin waarin gij 't bedoelt, geen eigenlijk *voortdurend* geluk, maar wel is er een voortdurende toestand mogelijk van *tevredenheid* met het eigen lot.

Wat Napoleon aangaat, neen, een ‘absoluut onzedelijk leven’ mag men hem geenszins ten laste leggen. Integendeel, hij heeft zeer veel van zijn vrouw Josephine gehouden, en was, zoowel voor haar als voor Marie Louise, steeds een goed echtgenoot. Andere vrouwen waren voor hem nooit iets anders dan de meest tijdelijke zinnen bevrediging, als zijn eigene vrouw niet bij hem kon zijn. Dat de meeste ‘groote mannen’ een slecht leven leiden is m.i. niet juist door U uitgedrukt. Gij bedoelt, denk ik, de ‘meeste artisten’. Maar, m.i. zijn artisten gewoonlijk héél klein. Een *wezenlijk* groot man is m.i. iets geheel anders dan verreweg 't meerendeel van de aan ijdelheid en zelfvergoding leidende kunstenaars. Zoo ook Wagner. Zijn muziek vind ik heerlijk, maar zijn leven, en zijn gelaat, en zijn doen, zijn ook mij niet sympathiek. En hoe vindt gij dien dwerg, naast zijn reuzengestalte, zijn zoon Siegfried? Als ik diens gezicht zie, word ik onwel. Om op Napoleon terug te komen, als gij leest hoe schandelijk hij is behandeld, door de Engelschen, dan krijgt gij een waren afkeer van die huichelaarsnatie. Toen ik de eerste maal 't graf van Napoleon zag, waren daar ook twee Engelsche dominees. Die vergalden voor mij mijn stemming. Voortdurend had ik lust hen uit te schelden. Ofschoon ik erken dat dit onbillijk was, want, wie weet hoe zeer zij zelf misschien afkeurden wat indertijd door hunne regeering geschiedde. - Wat Napoleon's leven op St. Helena aangaat, men voelt het diepste medelijden, als men daarvan leest, maar ik geloof dat ziekte hem toen te veel had ondermijnd, om hem nog de energie te laten tot een zich zelf 't leven benemen.

Hoe ik over Marie Antoinette denk? Zij is voor mij een van de mooiste figuren uit de geschiedenis. Zelfs hare ergste vijanden kunnen haar niets *wezenlijks* ten laste leggen, moeten erkennen dat al die pamphletten tegen haar louter leugen en laster zijn; zelfs gesteld dat zij, gelijk sommigen beweren, Fersen heeft liefgehad, is dat dan een doodzonde, van een jonge mooie vrouw, die een geheel apathischen, bijna onwilligen echtgenoot had, en, waar bovendien Fersen een van de symphatiekste mannen is geweest van zijn tijd? Marie Antoinette heeft, ook in hare voorspoeddagen, de kroon van Frankrijk *waardig* gedragen, was een liefdadige, lieftallige, beminnelijke vrouw; misschien meer *vrouw* dan *vorstin.* Maar zij moest boeten voor wat Lodewijk XV had gezaaid. 't Koningschap had uitgediend. Ook de beste vorst of vorstin had den stroom van den tijd niet meer kunnen keeren. En juist daarom is het zoo pedant-onrechtvaardig om boeken vol te schrijven, teneinde te betuigen dat zij dit

of dat anders had moeten doen, om de revolutie te bezweren. 't Is het ei van Columbus. *Van achteren* beschouwd is het zoo gemakkelijk zulke vonnissen te vellen. En dan haar einde! Koninklijker en toch ècht-deemoediger is wel géén vrouw naar de guillotine gegaan. Hebt gij wel eens gelezen hoe zij tot in hare intiemste omstandigheden toe is beleedigd, in dat 24-uur lange 'verhoor', eer men haar vonniste? In die tegenspoed-dagen heeft zij zich voor Lodewijk XVI de trouwste gade, voor hare kinderen de zorgvuldigste moeder bewezen te zijn. En toen die haar ontnomen waren, toen heeft zij, zonder klagen of morren, elke beleediging gedragen, gesteund door haar rein kinderlijk geloof in God. Ik zou pagina's vol kunnen schrijven, om alles wat ik voel voor deze vrouw, en voor hare schoonzuster Elizabeth, uit te drukken. Ik háát de fransche revolutie, om háár; ik geniet ervan als ik denk dat haar beleedigers op hun beurt zijn gevallen onder de guillotine. Stel U voor, welk een lot! Dat vijftienjarige meisje dat, alleen, zonder vrienden, moest leven aan dat verdorven hof van Lodewijk XV, en dat werd gehaat van den begin af, om hare schoonheid en lieftalligheid, door hare van haar jaloersche oude tantes, Mesdames, door hare schoonzusters, door de dames der horhouding, door bijna iedereen, kan men gerust zeggen. Haar leven dwingt je voortdurend de gedachte af: Hoe kan God toch zulke dingen toestaan? Waarom moest *zij* boeten voor de zonden van dat oude ongedierte, Lodewijk XV?

Gij schrijft dat gij nu en dan een opwekkend woord van mij noodig hebt. Ik hoop zoo van harte dat gij, nu gij deze correspondentie begonnen zijt, haar zult *voortzetten.* Ik zal U steeds gáárne antwoorden. Veel dank en veel groeten.

Frisiana. - Ik herinner mij het stuk, en ook mijn belofte heel goed, en ik beloof U dat ik er nu terstond werk van zal maken. Vergeef mij dat gij zoo lang moest wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Door de groote der Gedachtenwisselingen kon het Hoofdartikel: De Vrouw, deze week niet geplaatst worden.

Wegens plaatsgebrek moest de Boekbeschouwing, benevens de reeds afgedrukte Correspondentie voor Kimono, B. te H., L.P., Mits, Veritas I, Wil, Tip, Veritas II, Gé, Mevrouw P. Mulder en Janina tot een volgend nummer blijven liggen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

1 Mei 1912
25ste Jaargang.
No. 44

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
De Vrouw.
(*Vervolg van No. 42.*)

Men kan niets goeds genoeg van de edele vrouwen zeggen; vandaar ook dat de schrijvers der 16de eeuw, voornamelijk de Monnik Ribera, hun pennen stomp schreven over de voortreffelijkheid van het vrouwelijk geslacht, vergeleken bij het mannelijke, maar ook geen kwaads genoeg van de slechte vrouwen ter wereld. De groote hoop er tusschen in, met haar kleine zwakheden en damesachtigheden, wekt onzen spotlust op, maar verdient absolutie, zoodra slechts de goede huismoeder te voorschijn komt.

De natuur heeft de vrouw fysiek en zedelijk zwakker gebouwd dan de man - een vingerwijzing, dat de vrouw meer voor het huiselijke, de man meer voor het openlijke leven bestemd is. De natuur bestemde de vrouw tot de instandhoudster van het

menschelijk geslacht, tot de bevrediging van den ruwen man door de vreugden der zinnelijkheid: dikwijls de eenige troost der arbeidersklasse. Zij wijst haar een plaats aan, niet in den Staat, maar in het huisgezin.

III.

Frailty thy name is - Woman.

Alles wat schoon is, is teer en alles wat teer is, van natuur gebrekkig. Wie een stille, onveranderlijke, steeds zich gelijk blijvende vrouw hebben wil verlangt te veel, of moet

doen als zeker Brit, die zijn dierbare afgestorvene bewaarde in.... spiritus.

Het gaat met vrouwen als met muziek: men kan van beide houden en toch beide nooit recht begrijpen.

De vrouwen hebben een lichtbloediger, vochtiger temperament dan de mannen. Haar beenderen zijn niet zoo hard als die van den man; de spieren van den man zijn dicht, krachtig, sterk; de hare bestaan uit matig gespannen vezeltjes, uit vochtig, week vleesch. De ledematen van den man hebben hoekige en vierkante vormen; zij bewegen zich met een zekere hardheid, met haast; de hare hebben ronding, schoone vormen, vlugheid, lichte bewegingen. Door de teere vezeltjes en uiterst bewegelijke zenuwen zijn de zintuigen der vrouw buitengewoon teer samengesteld. Haar oogen doorboren het hart, maar ze zijn zwak en verlangen slechts een zacht licht en kleuren van middelmatige levendigheid. Harde geluiden en krassende tonen, die het oor van den man bevallen, schokken het hare heftig. De harmonie van een groot aantal stemmen en instrumenten bevallen de vrouwen maar matig; ze willen liever zachte, teedere of roerende muziek.

Voor de genietingen van den reuk zijn ze, geloof ik, gevoeliger dan de man. Zij danken dit zintuig genot en angsten, die de man niet of weinig kent. Gewoonlijk hebben menschen met een fijnen neus ook een fijne tong.

Haar smaak is beschaafder dan die van den man; zij is minder gulzig en het gevoel van honger is bij haar nooit zoo'n machtige aandrift als bij den man. De vrouw eet niet, zooals de man, noch zooveel gerechten. Waarom? Vóór alles daarom, omdat zij niet verteert als de man. Haar spijsvertering is elk oogenblik door één omstandigheid gestoord: Zij heeft lief met haar ingewanden. De diepe schaal der liefde (die men het bekken noemt) is een zee van wisselende aandoeningen, die de regelmatigheid der voedings-functies storen.

Het middenrif, de zetel der prikkelbaarheid, is bij de vrouw bewegelijker en gevoeliger, dan bij den man, en zijn bewegingen hebben invloed op de hersens. De spieren van het middenrif zijn sterker; daarom, en ook omdat haar hersens lichter zijn, kan de vrouw lichter en aanhoudender dansen en lachen dan de man; men kan in den schouwburg opmerken, dat zij natuurlijker lacht dan de man. Daarbij komt, dat de vrouw veel lichter en vlugger voor indrukken vatbaar is; geen zorg voor de maatschappelijke wereld verstrooit en drukt haar, wanneer het slechts in de huiselijke goed gaat, en daarom zijn ernstige, sombere, geleerde wezens monstruositeiten, die echter niet de natuur maakte, maar de maatschappij.

De vroolijke stemming der vrouw bemerken wij zelfs bij de wilden: de mannen zijn ernstig en flegmatiek, de vrouwen vroolijk en lachend, waardoor ze lichter hare lasten dragen. Nergens wordt meer gelachen dan in den Harem; spel, sprookjes, plagerijen, lachen moet de leegte vullen en daartusschen door liefdes-intrigues. Lachen en babbelen is een der gezondste lichaamsbewegingen en daarom ook kunnen vrouwen het zittend leven beter verdragen dan mannen.

Hoe zinnelijker de vrouw, des te lichter weent en lacht zij, en evenals ze slechts moeilijk van tranen met droge oogen kan spreken, zoo gaat het ook met het lachen. Catharina II kon over de kleinste kleinigheid luid lachen, en toch had zij veel, zeer veel verstand en was Keizerin.

'Femme rit quand elle peut et pleure quand elle veut', zegt een Fransch spreekwoord, maar hoeveel vrouwen verbergen zich met lachend oog in een hoekje als achter een scherm, om haar tranen den vrijen loop te laten, en betalen den met

lachen doorgebrachten dag met een nacht van tranen? Onze tijd kent helaas maar al te veel van de schepseltjes, die onvermoeid lijden, schertsend wanhopig zijn en lachend verbloeden, iets wat mannen niet kunnen.

Meisjes en vrouwen die lachen zijn oneindig beter dan de elegische treurige. Ik houd vrouwenlachen zelfs voor een natuurinrichting, die kinderen tot vroolijkheid opvoedt, en wat gaat boven een lachend moederoog? De spiegel van het kind is moeder's oog. Kan een gehuurde min ooit den zuigeling toelachen als het moederlijk oog?

Een tweede middenrif is voor de vrouw de baarmoeder. In zekere perioden van zwakte of in de zwangerschap wordt ze veel levendiger en gevoeliger geprikkeld dan anders. Juist in dezen tijd is ze aan valsche ideeën-associaties, veranderlijkheid van karakter, wonderlijke voorstellingen onderhevig, en niet in staat tot durende opmerkzaamheid.

Het gezicht van de vrouw heeft meer uitdrukking, of wat nog treffender is, is bewegelijker dan dat van den man. De vrouw antwoordt instinctmatig en zelfs tegen haar zin lichter dan de man op invloeden van buiten. Jonge vrouwen of meisjes, vooral

die zonder reflex-beheersching, veranderen onwillekeurig haar geheele houding, wanneer een man haar nadert, hoe onverschillig hij haar ook moge zijn; zij worden vroolijker en tegelijkertijd verlegener.

Het tast-vermogen is hij de vrouw veel fijner ontwikkeld dan bij den man; hij wordt lichter door harde, ruwe en hoekige, koude of warme dingen aangegrepen dan de vrouw. Misschien zijn zij niet zoo gevoelig voor het genoegen van ronde, gladde vormen, waarop de handen en lippen van den man gaarne rusten. Haar levendige, teedere liefkoozingen schijnen meer een uitwerking van het innerlijk gevoel als der uiterlijke beroering te zijn, want de vormen van den man zijn niet rond, zooals die van de vrouw en de man heeft geen zoo teere, fijne huid. De man bemint in haar de schoonheid en zij in hem de kracht. De rol van de vrouw is te behagen, die van den man te beschermen en te verdedigen.

De stem der vrouw heeft somtijds een klank, wiens verleidelijke tonen alleen reeds voldoende zijn om de teederste, de schoonste, of de zinnelijkste indrukken te verwekken. Soms brengt de vrouwelijke stem een uitwerking te weeg, waarvoor geen woorden te vinden zijn.

De teerheid van haar zintuigen maakt haar voor vele levendige indrukken vatbaar, die bij den man zoo zwak zijn, dat hij er dikwijls zelfs niet op let. Zij kennen een massa kleine genietingen, die voor haar geluk voldoende zouden zijn, wanneer het geluk in een groot aantal kleine genietingen zou bestaan, terwijl de dringende behoefte aan vereeniging met hen den man kwelt, of andere behoeften hem vervullen. Terwijl de man plannen maakt of een groot werk onderneemt, en op duizenderlei wijze door den storm van zijne gedachten of door de sterkte zijner hartstochten wordt meegesleept, voelt zij slechts een oogenblikkelijk verlangen naar kleine vreugden.

(*Wordt vervolgd*).

Overzicht van de week.

I. Raak - - èn waar.

Een Amerikaansch professor geeft aan de hedendaagsche sport-lustige dames een zéér waren raad, in zake hare gezondheid, en daarenboven een die meteen, werd hij gevolgd, een einde zou maken aan héél wat dienstboden-nood. Hij, professor Dudley, professor aan de Universiteit van Harvard, heeft namelijk in een openlijke lezing te Boston, bijgewoond door vele dames - die vermoedelijk gedacht hadden heel iets anders te zullen hooren - o.a. het volgende gezegd:

‘*Al deze vormen van sport zijn niets dan een voorwendsel om zich ten koste van veel geld en tijd aan ijdelheid*, *koketterie, en flirt over te geven. Wanneer gij, geachte dames*, *een werkelijk hygiënische sport wil beoefenen*, *die aan uw lichaam een volmaakte en normale schoonheid geven zal, dan kan ik u slechts deze sport aanbevelen: de huiselijke sport, het werk in uw eigen woning. Om de beenspieren te stalen en de zwaarlijvigheid te voorkomen bestaat er geen beter middel dan trappen te klimmen. Om de borst en de ruggegraat krachtig te maken is knielen en boenen het beste, vooral wanneer men daarbij met beide handen tegelijk werkt. Om de schouders buigzaam te maken en te houden is het hanteeren van een bezem een ideaal*

middel, evenals het dragen van emmers. Bakken zal u de fraaiste armen geven, en een uur aan de waschtobbe is in hygiënisch opzicht méér waard dan een heele week tennis-spelen!'

(Vaderland.)

Ik herinner mij voor éénigen tijd in hetzelfde blad, waarin ik deze mededeeling vond, een artikel te hebben gelezen, dat met kracht aan zenuw-ziekerige juffers aanbeval het beoefenen van hockeij, tennis, en andere dergelijke sport; wel, m.i. is deze professor op een vrij wat verstandigeren weg dan die 'Vaderland'-schrijver. Immers, juist de voortdurend uithuizige, met allerlei sportvormen haren tijd (en dikwijls hare gezondheid) verkwistende jonge dames zijn later voor een zeer groot deel 't méést zenuwziek, lichamelijk uitgeput en geestelijk blasé, terwijl daarenboven een dergelijk steeds opstraat-leven haar al heel weinig voorbereidt tot hare moeder-taak. Zij daarentegen, die dezen wijzen raad volgen van dezen Amerikaanschen professor zullen geen tijd hebbend voortdurend te denken over 'nuttigheid'-vraagstukken, zullen zich daarentegen practisch bekwamen tot goede huisvrouwen, of, zoo zij reeds getrouwd zijn, zich onafhankelijk weten te maken van dienstbodennood. En het beoefenen van deze huishoudelijke bezigheden zal haar gedachten bezighouden, en haar bewaren voor zich vervelen.

Intusschen, er zijn zooveel meer zotten dan wijzen op deze zotte wereld, dat de stem van dezen Amerikaanschen wijze wel vergeefs zal klinken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Waarvoor onze belastingen gebruikt worden in deze dure tijden!

In de Memorie van Antwoord, betreffende het wets-ontwerp tot aanvullen en verhooging van het III^{de} hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1911, verdedigt de minister van Buitenlandsche Zaken zich over de hooge uitgaven, die het bezoek van president Fallières ten onzent meebracht.

Volgens den minister droeg de uitvoering van alles wat diende om het Staatshoofd te ontvangen ‘een stempel van degelijkheid en goeden smaak zonder dat men in overdadige weelde is ontaard.’

Als men dan verder verneemt dat deze ‘degelijke’ ontvangst gekost heeft eventjes f 15.636.29, dan slaakt men een kreet van jammer om al dat in 't water gesmeten geld, waarvoor zooveel nood en armoede kon worden gelenigd, terwijl het thans, of hij wil of niet, uit den zak van elken belastingschuldige wordt genomen voor malligheden.

Nog ten hemel-schreiender echter wordt zoo'n geldverspilling, wanneer men een eind verder leest hoe zij alleen dient om enkele bevoorrechten een prettigen dag te bezorgen, ten koste van den zak van de overige Nederlanders. Immers, daar vernemen wij, hoe de minister zich verontschuldigt, dat de beschikbare ruimte ditmaal niet groot genoeg is geweest om zooveel ‘eereplaatsen open te houden op de tribunes in den Haag, als zouden noodig geweest zijn om alle leden der Staten Generaal (met hunne echtgenooten liefst), te kunnen uitnoodigen tot bijwonen der taptoe.’

Echter, aldus belooft de minister, zal bij een volgende gelegenheid ‘ernstig rekening gehouden worden met het ondubbelzinnig verlangen der Kamer, om ìn de gelegenheid gesteld te worden de van de regeering uitgaande feestelijkheden bij te wonen’.

M.a.w. Bij een volgende gelegenheid dus zullen wij overige Nederlanders nog méér moeten opdokken om de (zich voor een groot deel ‘socialisten’ noemende) Kamerleden, met hunne echtgenooten, in de gelegenheid te stellen, op een mooie, versierde tribune te zitten kijken, naar een met een mooien jas en een hoop lintjes behangen vorst, die, op onze kosten, hier een paar dagen wordt verveeld met diners en aanspraken en andere onzinnigheid. O belasting-schuldige massa wat zijt gij òf geduldig, òf.... *onnoozel!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Sociaal-democratische Vorsten-aanbidding.

In verband met mijn stukje hierboven, waarin ik 't heb o.a. over de Socialistische Kamerleden, die mee profiteeren van de tribunes en eereplaatsen, enz., om vorsten te bewonderen, is het niet ondienstig hier een citaat over te nemen dat de vrije Socialist ontleent aan de Evolutie:

De heer Duys maakt boottochtjes met Prins Hendrik, en de heer Helsdingen feest met de koningin en president Fallières; de Belgische soc.- demokraten complimenteeren koning Albert, en hoera'en als zij maar het puntje van den neus der koningin zien, terwijl dr. Quessel in de Soc. Monatsheft de vereenigbaarheid van monarchie en soc.-demokratie bepleit.

Volkomen juist. Als het gewone volk toch maar tenminste zóó wijs ware van te begrijpen - ziende op Frankrijk waar zij de praktijk reeds kunnen meebeleven - hoe de sociaal-democraten hen bij den neus hebben, en op hunne schouders naar boven klimmen, ten einde eerst meneer, daarna geridderordend meneer, en eindelijk hooge-oome te worden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. De Titanic.

I. Heldenmoed?

Sommige couranten gaan in hunne laffe-vlijerij van het feminisme zóóver, dat ze het de reddingsbooten roeien door sommige vrouwen met den dwazen naam ‘heldenmoed’ betitelen; terwijl hier in waarheid van niets anders sprake is dan van het gewone instinct tot zelfbehoud, allen menschen eigen. Het spreekt immers vanzelf, als men in het uiterst doodsgevaar is, dat ieder, man, vrouw en kind, elk naar vermogen, bijdraagt tot de algemeene redding. Indien dus de mannen niet konden roeien, wat wonder dat de vrouwen 't wèl deden! Dat was haar *eigen* belang.

Men leest daarenboven dat zij toevallig uitstekende roeisters waren. Maar, ook al ware dit niet het geval, dan nog steekt er niets ‘heldhaftigs’ in dat zij zich inspanden,

maar is het integendeel de zeer natuurlijke behoefte aan zelfbehoud wanneer een vrouw, in een geval als dit, zelf grijpt naar de riemen.

Daarentegen is een andere vraag, die niemand nog deed: met welk recht werden de vrouwen vóór de mannen in de booten geholpen, waar men ondertusschen de hofmeesteressen (die toch óók vrouwen zijn), volgens 't getuigen-zelf van een der officieren van de Titanic, heeft teruggedrongen. M.i. ware het hier nu eens een gelegenheid geweest, voor onze feministen binnen- en buitenlands, om te getuigen voor ‘gelijke rechten voor allen’, óók in zake ongelukken, en er met kracht tegen te protesteeren, dat thans op eenmaal de ‘zwakkere sexe’ als zoodanig zich boven het ‘sterkere geslacht’ stelt. In plaats daarvan doen alle feministen er het zwijgen toe, dat men de *rijke* vrouwen heeft gered ten koste van de *arme* tusschendeks-passagiers (óók vrouwen daaronder). 't Is het oude liedje, als het geldt *voordeel of eer* te behalen, dan willen de vrouwen aan de mannen gelijk zijn in alle opzichten, maar, indien het er om gaat zichzelf 't leven te redden, dan plotseling spelen zij uit haar ‘de zwakkere sexe zijn’.

II. Knoeierij.

Heb ik 't U niet voorspeld, dat de rijkaards wel gered zullen blijken, en dat de ongelukkige verdronken bemanning nu de schuld krijgt! De getuigen (voor een groot deel *ondergeschikten* van de White Star Line) verklaren thans gemakshalve, dat de eerste officier geen notitie nam van de ijsbergen, dat de kapitein te optimistisch was, dat de kijkers ontbraken, enz. En, aan den anderen kant, leest men, als toelichting van het in het *oogloopend* feit, dat van de weinige geredden de overgroote meerderheid behoort tot de eerste-klasse passagiers, weerzinwekkende bijzonderheden als 't onderstaande:

In een van de eerste booten, *die neergelaten werden, waren de eenigen, die er in zaten, een man - een Amerikaansch millionnair*, *dacht Whiteley - met zijn vrouw en kind en twee bedienden, benevens zeven stokers en kolentremmers, aan wien de man geld had beloofd. Aan boord van de ‘Carpathia’ kreeg elke man een chèque van f 12½. Die boot werd van stuurboordszijde neergelaten, vóór de officieren er verlof toe hadden gegeven. De bemanning noemde het de ‘geldboot’.*

Haagsche Crt.

Let maar eens op mijn woorden, zoo zal men steeds méér geredden zien opduiken onder de rijkaards, en, aan den anderen kant, zullen de verdronkenen, de kapitein, de eerste officier, enz., steeds meer de schuld van alles krijgen.

En de White Star Line zal vrij-uit uitgaan na een ‘eerlijk’ onderzoek.

III. Ismay Bruce.

Ik zou 't met 'n waren wellust aanzien kunnen, indien dit minderwaardig wezen werd gevierendeeld. In plaats daarvan echter zult ge zien dat hij, met opgeheven hoofde ‘gerechtvaardigd’, uit dit zóógenaamde onderzoek te voorschijn treedt.

Want, niet dat hij zijn leven redde in plaats van naast den kapitein den heldendood te durven sterven, niet dat vind ik zoo bovenmate schunnig in dit minne wezen. Niét iedereen is een held zooals kapitein Smith, (op wien nu ondertusschen de schuld wordt geschoven, terwijl hij enkel was de ondergeschikte van Ismay Bruce). Maar dat hij, Ismay Bruce, de record-reis dóórzette uit winstbejag, dat hij, wetend van het ijsbergen-gevaar, gewild heeft dat de boot een record-reis maakte, dat hij, om deze finantieele knoeierijen, al die menschenlevens heeft in den waagschaal gesteld, wetend óók, hoe er, in geval van een ongeluk, in de verste verte niet genoeg reddingsbooten aan boord waren, dat maakt hem tot een mispunt der mispunten, een voor wien geen straf groot en zwaar genoeg zou zijn.

In plaats daarvan zal 't hem echter gaan, als alle grooten dezer aarde, hij zal vrijgesproken of, in 't ergste geval, quasi-veroordeeld, en dan, achterna ‘wegens gezondheidsredenen’ op vrije voeten gelaten worden. In Frankrijk hebben we juist ook weer zoo'n staaltje gezien van ‘rechtspraak’. Daar is voor eenige weken een oude viezerik, een intieme vriend van den overlooper-ex-sociaal-democraat, thans minister van justitie, Briand, veroordeeld geworden tot een jaar gevangenisstraf wegens het plegen van de meest weerzinwekkende smerigheden met een aantal minderjarige meisjes. Het schandaal proces van dezen ex-redacteur van een groote invloedrijke courant heeft indertijd de algemeene aandacht getrokken, omdat er allerlei politici en groote heeren in betrokken waren op 'n vieze, vuile manier. Ook de naam van Briand werd toen op 'n allervreemste wijze, in ver-

band met een en ander, genoemd. Maar natuurlijk, deze machtige in zijn partij, deze ex-minister ging ook toen vrij uit; wat er van hem bij 't onderzoek uitlekte werd dadelijk weer in den doofpot gestopt. Wel, nu is hij opnieuw minister geworden, en een zijner eerste daden is geweest te zorgen, dat zijn viezerik-vriend in vrijheid is gesteld ‘wegens gezondheidsredenen.’

De Telegraaf teekent terecht aan hierbij: ‘L'amitie d'un grand homme est un bienfait des dieux.’

- Juist, zóó is het. En, daar een rijkaard als Ismay Bruce óók beschikt over de vriendschap van vele groote mannen, in Engeland en in Amerika, behoeft hij geen oogenblik bang te zijn voor 't ‘onderzoek’. Hij wordt, of voor de leus veroordeeld, of dadelijk vrijgesproken. En dan is alles weer in orde. Hij geeft natuurlijk een groote som gelds voor de verongelukten. En hij is daarmee dan tenslotte nog de mooie verongelijkte man. En zij, die weldra zijn vergeten, de kapitein en de eerste officier, die op den bodem der zee liggen, die krijgen de schuld. En de wereld, die al deze onrechtvaardigheid toejuicht, die bestaat uit meerendeels ongeloovige menschen, vindt het thans sentimenteel-aandoenlijk om overal, en in allerlei steden, uit te galmen: Nearer to God, - het lied, waaronder de ongelukkigen stierven op de Titanic, het lied dat uit hunne kelen geklonken moet hebben als een roerende wanhoopskreet tot God, maar dat thans, aanstellerig overal uitgekwezeld, aandoet als een bespotting *en* van God *en* van hen, die stierven door de schuld van diezelfde wereld, welke toelaat dat het geld *trapt* alle rechtvaardigheid. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Letterkundig Overzicht.

Anna Louisa Geertruida Bosboom - Toussaint.
door
Dr. J. Dyserinck. (Uitgever Martinus Nijhoff, den Haag).

Een levensschets als de hier voor mij liggende doet je zoo recht het verschil voelen en tasten tusschen voorheen en nu, tusschen wat een ‘intellectueele vrouw’ van vroeger beteekende voor hare omgeving, en eene van het heden. Eerlijk-gezegd, indien de auteur, Dr. J. Dyserinck, niet zelf ware een man van reeds gevorderden leeftijd, ik betwijfel of hij den moed zou hebben gevonden het hedendaagsch geslacht een beeld voor oogen te tooveren, dat zóóver afwijkt van het tegenwoordige moderne-vrouw-type, - beeld van iemand, wier romans immers ook sinds lang niet meer gelezen worden door de hedendaagsche jonge dames, die grijpen naar: Das Gefährliche Alter, of naar Kamertjeszonde, noch door die hedendaagsche jongelui, die in de Zola-lectuur thuis zijn neven die van van Deyssel, (1ste periode).

Al dadelijk een zinnetje op blz. 7, dat zoo recht téékent het diepgaande verschil tusschen vroegere levensopvattingen en hedendaagsche! Heden ten dage namelijk behoort het er bij, zelfs voor wel-gestelde of gefortuneerde menschen, om het in de wereld helpen van kinderen te beschouwen als een voor dezen-zelf maar twijfelachtig genoegen. En die kinderen! Ze zijn het er allemaal over eens, dat zij den ouders geen

dank schuldig zijn voor een levenslicht, dat immers niet *zij* vroegen; maar dat integendeel die ouders hunnerzijds verplicht zijn de op zich genomene verantwoording, door het wekken van nieuw leven, zoo goed mogelijk aan hen te vervullen.

Hoort echter nu eens Geertruida Toussaint, toch waarlijk geen weeldekindje, daar hare ouders hun leven lang met fatsoenlijke armoede hadden te kampen:

Een onvoorzichtigheid was het zeker een apotheek over te nemen, die zachtjes aan verloopen was (dit ziet op het huwelijk harer ouders), *op een tijdstip dat de kina f 30.- per pond kostte*, *een onvoorzichtigheid om er op te trouwen bovendien. Maar een onvoorzichtigheid*, *die ik de laatste zal zijn hun te verwijten*, *daar ik er het levenslicht aan heb te danken.*' (blz. 7).

Ziet ge, daar hebt ge 't heele verschil tusschen toen en nu. Geertruida Toussaint behoort tot een tijd, waarin men zich, als iets vanzelf sprekends, verplicht achtte voor het geboren-worden 'dankbaar' te zijn. De geest van berusting, die daaruit logisch moet volgen, geeft aan de geheele levensgeschiedenis dezer vrouw iets ouderwetsch-gemoedelijks. Toch is er daarin één punt, dat haar verwant doet zijn aan hare hedendaagsche zusteren, en dat dezen kan leeren, hoe, bij alle verschil der tijden, toch steeds dezelfde verhoudingen en wanverhoudingen zich herhalen, ik bedoel de slechte verstandhouding tusschen moeder en dochter. Als gij de hedendaagsche vrouwen en meisjes hoort, dan klagen zij, bijna zonder uitzondering, over een moeder die haar niet be-

grijpt, over 't gebrek aan innerlijke sympathie met deze, waardoor zij genoodzaakt werden een eigen weg te kiezen. 't Doet er niet toe aan wien de schuld ligt, 't *feit* is zoo. En de moeders harerzijds zijn maar al te geneigd die vervreemding te beschouwen als een logisch gevolg van de hedendaagsche opvoeding, die het meisje reeds, vanaf de vroegste jeugd, vóórbereidt op zelfstandigheid.

Wel, 't geval van Geertruida Toussaint bewijst, dat ook in hare dagen reeds 't zelfde conflict tusschen moeder en dochter kon voorkomen. Reeds als kind ondervindt blijkbaar Geertruida de voorliefde der moeder voor den eenigen zoon als iets pijnlijks, dat haar van dezen, en zelfs van haar moeder verwijdert. Door de omstandigheden - het niet voor haar passen van den door haar gekozen werkkring - gedwongen haar terug te nemen in huis, is haar vader genoodzaakt haar den raad te geven ‘zich maar niet met het huishouden te bemoeien en geheel en al haar eigen leven te leven’, en, van dat verlof maakt zij dan ook zóó onbepaald gebruik, dat zij den geheelen dag leeft op hare eigene kamer, en slechts des avonds voor de thee beneden komt.

- Ds. Dyserinck, die, ofschoon hij droog en zakelijk vertelt, toch blijkbaar vol bewondering is voor het onderwerp van zijn levensschets, houde mij ten goede, dat dit onderwerp hier een alles behalve aantrekkelijken, jeugdigen, maar integendeel ècht-blauw-kous-achtigen en onhebbelijk-pedanten indruk maakt. Immers, duidelijker dan zoo kan men 't wel niet accentueeren: ik woon bij jullie, mijn ouders, op kamers, noodgedrongen, en vind jullie precies goed genoeg om mijn onderhoud te bekostigen, maar voor de rest ga ik mijn eigen geleerden gang. Van deze onhebbelijke, pedante stemming getuigt ook in het bijzonder de hieronder volgende zinsnede, die zij schreef, juist in verband met hare verhouding tot hare moeder:

Maar ik wil niet ondankbaar genoeg zijn om de Voorzienigheid aan te klagen, *want zij schonk mij een vergoeding in mij-zelve*, *in mijne zucht tot de letteren*, *tot poëzie*, *tot geestelijk genot, die mij vaak op een hoogte plaatsen*, *waar geen aardsche kleingeestigheid mij kan bereiken.*

Een van de meest-kenmerkende bijzonderheden uit deze levensbeschouwing (blz. 29) is zeker dat gedeelte, waarin wij lezen van Geertruida Toussaint's vriendschap met Hasebroek, Beets, de Clercq, e.a. En van hare nederige neerknieling - zou men bijkans zeggen - voor het oordeel van Potgieter, wiens ‘gestrenge critiek’ haar slechts woorden van de meest angstvallige bescheidenheid en onderdanigheid ontlokt. Niet alsof daarbij eenige vleierij was bedoeld, o neen, maar Geertruida Toussaint leefde in dagen waarin de Critiek, - met een hoofdletter, - en voorkomend in De Gids, - werd beschouwd als bijna een Godsoordeel. Ik moet hierbij rechtvaardigheidshalve ook opmerken, dat er in hare dagen niet sprake was van die Jan-en-alleman-critiek van de onze, naamloos, in élke courant, en in èlk tijdschriftje, en geschreven voor een groot deel door achttienen twintigjarige jongelui, ‘journalisten’ en ‘letterkundigen’, zonder eenige andere literaire bagage dan alleen een hoop scheldwoorden. (Zie vorig overzicht van de Week). De critiek berustte toen bij een Potgieter, een Busken Huet, enz., mannen die er niet hun kracht in zochten te smalen, maar wèl trachtten te leiden, te raden, voor te lichten. Zoo heeft zij óók gehandeld aan Geertruida Toussaint; 't geen echter niet wegneemt, dat deze, toen zij, door hare toenemende bekendheid, vasten voet in den zadel kreeg, zich steeds meer weerspannig toonde, en daardoor, zoowel met Potgieter als met Hazebroek, onder meerderen, in botsing geraakte. -

Beroemdheid! Wat is vergankelijker dan zij! Wie onzer kan zich nu nog voorstellen, dat de romans van Bosboom-Toussaint zoo véél besproken werden, en tot zóóveel lof aanleiding gaven, als toenmaals in geheel Nederland het geval was.! Reeds het feit, dat zij ze schreef met de bedoeling te 'dichten', zooals zij-zelve herhaaldelijk dat uitspreekt in hare brieven, geeft er iets kouds en deugdzaams aan, dat vóórtdurend prikkelt tot tegenstand; ten minste, zoo is het mij gegaan toen ik, als kind, met deze bij uitstek 'nuttige lectuur' werd *bezocht* - durf ik wel zeggen. En dan, - ds. Dyserinck, - die het van 'n hedendaagsch auteur, veronderstel ik, ten hoogste zou afkeuren, als hij 'voor geld' boeken maakt maar zich nochtans kunstenaar durft noemen, - vertelt ditzelfde héél-gewoon van zijn heldin Geertruida Toussaint, namelijk, hoe zij dáárom zich nooit beperkte, *omdat* zij, van te voren, had gecontracteerd zóóveel bladzijden te zullen volpennen - tegen zóóveel guldens.

Daar ziet men het weer achter de schermen! Van alle mooie doekjes ontdaan blijft er bij de meeste 'kunstenaars' niet veel over van het heilige van de jeugdinspiratie, zoodra zij

'beroemd' zijn geworden. Mevrouw Bosboom-Toussaint schreef - toen zij nog slechts Anna Toussaint heette, - haren 'graaf van Devonshire', uit louter zucht tot scheppen. Daarvan gaat niets af. Men moet in hare eigen woorden lezen hoe zeer zij met dat boek is vervuld geweest, om dat te kunnen návoelen, om er haar om te kunnen eeren, of men 't thans nog mooi vindt of niet daargelaten. Maar de rest van haar 'kunst' is Mach-werk geworden, o heel zorgvuldig bestudeerd naar historische gegevens, maar eenvoudig geleverd *op bestelling*, *en* met het doel voor oogen hare pen dienstbaar te maken aan hare streng-godsdienstige opvattingen, *en* met den veelbelovenden achtergrond van zoo en zooveel bankpapiertjes tot belooning te zullen ontvangen.

Busken Huet - meen ik, - heeft mevrouw Bosboom-Toussaint de passie-loosheid harer karakters verweten. M.i. ligt dat dááraan, dat zij-zelve geen passie-volle, geen temperamentvolle vrouw is geweest, maar 't type was der bedachtzame, beredeneerde, aan Godswil overgegevene Hollandsche dier dagen, de dagen van de Beetsen, de Hasebroeken, de de Clerqs, de da Costa's. Als haar eerste verloofde, Bakhuizen van den Brink, haar *moet* verlaten, dan schrijft zij terstond stichtelijke brieven, zoo stichtelijk dat zij in een preekenboek zouden kunnen worden afgedrukt, om hare berusting in haar lot uit te spreken, en haar voornemen aan te kondigen zich door de kunst een afleiding te gaan verschaffen, en het werk dat zij had ter zijde gelegd tijdens haar engagement weer te hervatten. Als hij vervolgens haar in den steek laat, en zij hem zijn woord teruggeeft, dan óók weder bezielen haar al de kalme, beredeneerde boek-gevoelens eener roman-heldin, zoodat zij dan ook even vriendschappelijk blijft deelen in zijn lot, - niettegenstaande hij haar met een andere vrouw had bedrogen, - als ware er nooit iets van liefde tusschen hen geweest. Jaloezie op de boven haar uitverkorene kent zij niet, maar toch is deze zielehoogheid niet zoozeer een uitvloeisel van gróóte, alles-voor-lief-nemende liefde, dan wel van koude onverschilligheid. Immers, al vóórt-correspondeerende, en vóórt-schrijvende aan romans, verlooft zij zich weldra ten tweeden male, op een even kalm-nuchtere wijze, thans met haar lateren echtgenoot, den schilder Bosboom.

Ik weet niet of het U gaat als mij, maar ik moet eerlijk bekennen dat dergelijke koudbedaarde rechtschapenheid mij nooit heeft kunnen *verwarmen* naar het innerlijke, bij allen eerbied er voor. Uit de zeer zakelijk-geschreven, daardoor eveneens koud-aandoende levensschets van Ds. Dyserinck treedt U een beeld tegen, begaafd, wezenlijk-godsdienstig, plichtsbetrachtend, goede echtgenoote, getrouwe vriendin. En toch is het geen beeld dat *beminnelijk* aandoet. Bij veel grootere tekortkomingen misschien, bij veel meer gebrek wellicht aan innerlijk evenwicht, zou nochtans deze vrouw m.i. oneindig sympathieker hebben kunnen zijn dan zij aandoet. Zij is als hare boeken-zelf, prozaïsch, zonder hartstocht, deugdzaam, stug-vroom.

- Iets anders is het wat den tijd betreft waarin zij leefde. Ofschoon Ds. Dyserinck, tengevolge van zijn àl te zakelijken stijl, slechts in enkele bijzonderheden treedt, is toch datgene wat hij ons laat zien nu en dan van den letterkundigen kring dier dagen zoo ècht-gemoedelijk-eenvoudig. Het is de tijd geweest, waarin de letterkunde werd beheerscht door de predikanten, door de vromen, door Beets, door da Costa, door Hasebroek, de tijd waarin de 'almanak van het Schoone en Goede' (reeds de titel doet je heden ten dage ijzen!) kon bloeien, onder de deelname der 'voornaamste letterkundigen'. Hoe gemakkelijk rustig was toen het trekschuit-leven, zonder auto's en electrisch licht en luchtschepen, en boeken en weekblaadjes en couranten zonder einde! Als ge leest in deze brieven van Anna Toussaint welke *gebeurtenissen* het

voor haar waren om ergens te gaan logeeren, of een dag te worden verzocht in de pastorie bij Hasebroek, of deze beroemdheid of die te mogen ontmoeten, dan geeft ge U er eerst rekenschap van hoe snel, *te* snel, wij leven heden ten dage, wij, die daardoor geen tijd hebben onze indrukken te verwerken. 't Kan namelijk niet anders, den arbeid, den geest, moest het ten goede komen die rust, dat aangewezen zijn op eigen-ik en eigen-zich-bezighouden! Nergens in de omgeving van Anna Toussaint, die toch met zoowat alle beroemdheden van haar tijd in aanraking kwam, ontmoeten we dan ook de 'zenuwzieke' of 'overspannen' kunstenaars, waarvan onze hedendaagsche maatschappij vol is. Wat zeg ik, kunstenaars! Ook de niet-kunstenaar, bijna iedereen immers, met wien je in aanraking komt, de nuchtere zakenmensch, evengoed als de leeglooper, klaagt over zijn 'zenuwen'. Dat teekent een tijd *én* een letterkundige periode! Die van Anna Toussaint was er eene van rustig-geloovig opbou-

wen, de onze is er een van onberedeneerd, steunloos, zichzelf vernielend, elkaar uit elkaar rukken. Die van Anna Toussaint wilde stelselmatig verbergen het innerlijke; de onze wil het, coute que coute, prijs geven aan Jan en alleman.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Spirit(ual)isme.

Het Geheim van den Dood, 2 dln., door J.L.W.P. Matla en G.J. Zaalberg van Zelst.
(*Vervolg en slot van No. 43.*)

De schrijvers zijn echter volgens deze redeneering te werk gegaan. De formule van het gewicht is P = Mg. Is P = 1 gram dan wordt de formule $^{1\text{ gram}} = {}^{c/m^3}_{1 \times 9.81}$; dus in het algemeen de verhouding der gewichten van 2 lichamen

$$P : p = a\,D\,9.81^{\,c/m^3} : b\,d\,9.81^{\,c/m^3}$$

Men ziet de waarden D en d, de dichtheden zijn eenvoudig genegeerd. Dit was de tweede ketterij.

De experimenteurs redeneerden nu argeloos als volgt: Zooveel als het gewicht van de verplaatste lucht bedraagt, zooveel bedraagt het gewicht van den in den kartonnen cylinder zich bevindenden krachtmensch. Daar was 36.70 kub. millimeter lucht verplaatst, dus

$$\underset{\text{water}}{\text{milligr: } 1} : \underset{\text{lucht}}{\text{milligr: } p} = {}^{m/m^3}_{1 \times 9.81} = {}^{m/m^3}_{36.70 \times 9,81}$$

$$\text{of p. m.gr. lucht} = \frac{36.70 \times 9.81}{1 \times 9.81} = 36.\ 70\ \text{m.gr.}$$

zoo zou men zeggen; maar neen, zij cijferen met een saltomortale:

p. m. gr. lucht = 36.70 × 9.81 = 360.12 m.g de derde ketterij! Men ziet bovendien dat zij de grootte van de zwaartekracht als factor in hunne berekeningen hebben ingelascht; dat zij mitsdien geen vermoeden hadden dat elke gewichtsbepaling in den grond der zaak slechts een vergelijking is met een norma van gewicht.

Eenmaal het gewicht van den krachtmensch bekend en zijne volume volgens opgaaf van geesten, was het berekenen van diens soortelijk gewicht maar een peulschilletje. Het werd aldus bevonden $\frac{360.12\ \text{m.gr. gewicht}}{49.20\ \text{liter geest}} = 7.319\ \text{mgr}$ Daar 1 liter waterstof weegt 89.578 mgr. zoo is geeststof $\frac{89.578}{7.319} = 12.24$ lichter dan waterstof, en daar deze 14.42 lichter is dan lucht, zoo is een geest 176.50 lichter dan lucht. Edoch deze rekening is foutief; daar 1 liter waterstof niet 89.578 m. gr. maar 8.9578 m. gr. weegt - dus het verschil van een plaatsing der komma. In ieder geval zou een krachtmensch met vervaarlijke snelheid de lucht in moeten vliegen; het doet dit niet; zijn specifiek gewicht met betrekking tot lucht is ten slotte toch 1. Wij zullen ten deze de schrijvers in hunne halsbrekende evoluties op het slappe koord der physika niet volgen, maar liever overgaan tot een nieuwe door hen in de natuurkunde

ingevoerde grootheid, van welke zij uitdrukkelijk zeggen: ‘dat tot heden door de wetenschap tevergeefs is gezocht.’

Een groote factor n.l.: bij hunne berekeningen is de Massavolume. Wat is dat? Lichaams volume is gewoonweg de volume, die een lichaam inneemt; massavolume daarentegen is de volume van dat lichaam in bijzonderen toestand gedacht, n.l. zonder moleculaire afstanden tusschen deszelfs moleculen. Analoog met bijv. zeepschuim, dat aan zichzelf overgelaten tot zeepsop vervloeit, en belangrijk minder ruimte bestaat. Hoe wordt dit Massavolume bepaald? Zeer eenvoudig, door het lichaamsvolume te deelen door 9.812, het cijfer van de zwaartekracht. Dit wist de wetenschap niet. Zij zeggen blz. 53 III.

$$1\left\{\begin{matrix}\text{milli}\\ \text{kilo}\end{matrix}\right\}\text{gram water} = \frac{1\ \text{dm}^3\ \text{cm}^3\ \text{mm}^3}{9.812} = 0.102\left\{\begin{matrix}\text{dm}^3\\ \text{cm}^3\\ \text{mm}^3\end{matrix}\right.\ \begin{matrix}\text{Massa-}\\ \text{volume}\end{matrix}$$

hetgeen in het algemeen neerkomt op: $P = MG = \frac{M}{G}$ of $MG = \frac{M}{G}$, dat natuurlijk onzin is. Wij hebben boven gezien M = VD. (V = volume) Hunne redeneering met dat water kan dus aldus gesteld worden: $P = VDG = \frac{VD}{G} = \frac{V}{G}$ De 3^e term is al fout: maar de 4^e(door de schrijvers gebezigd) is nog fouter wegens het ontbreken van D.

Nu het gebruik dat zij van hun V/G hebben gemaakt. De krachtmensch had $36.70^m/_{m^3}$ *lucht* in den kartonnen cylinder geplaatst; een waarde equivalent met $0.102^m/_{m^3}$ water hierboven, dat is V/G. Om het gewicht van het wezen te bepalen rekenden zij $36.70^m/_m \times 9.812 = 360.12$ mg zij werkten dus naar de vergelijking $P = \frac{V}{G} \times G$. Uitkomst P = V; zoo onzinnig mogelijk. Naar hunne rekenwijze moest, afgescheiden van het vorenstaande, de kracht menschstof wel een soort gew. hebben van 9.812, tusschen koper en zilver in.

Tegen de invoering van een waarde M/G welken naam men daaraan ook geve, bestaat op zichzelf geen bezwaar, mits daarvan een rationeel gebruik worde gemaakt. Die waarde is af te leiden als volgt: $P = MG = \frac{M}{G} \times G^2$. Meenen nu de schrijvers werkelijk die M/G gevonden te hebben, - hetgeen moet worden bewezen, daar geen sterfelijk oog die ooit aanschouwd heeft - dan behoorde 36.70m/m^3 hierboven, niet vermenigvuldigd te worden met 9.812 maar met 9.812^2, gezwegen van het verwaarloozen van de waarde D. (dichtheid).

De vraag mag worden gesteld: tot welke consequenties voert de gebezigde methode? Gesteld daar waren in den kartonnen cylinder achter-

eenvolgens geïntroduceerd geweest: 1 marmeren knikkertje; een gummibal, massief en hol; een stuk hout; een stukje ijs; een stuk ijzer; een bol kwik; allen veroorzakende een luchtverplaatsing van 36.70 m/m^3, zouden zij niet allen wegen 360.12 m.g., dus een zelfde soortelijk gewicht hebben van 9.812? Onmogelijk? Het introduceeren dier voorwerpen is in het Spiritisme toch geen onmogelijkheid. Of is deze methode alleen aanwendbaar bij geesten? Zoo ja, dan heeft physica, die geene uitzonderingen kent, hier niets te maken.

Welbeschouwd wijzen de gevoerde redevoeringen en berekeningen niets anders uit dan de ongeschooldheid der schrijvers in zake physica en in zake rekenkunde.

Wij zijn bij deze 'Massavolume' een wijl blijven stilstaan; eerstens omdat daaromheen zoowat alle berekeningen der schrijvers draaien; zij is vrijwel de hoofdfactor van hun systeem, tweedens omdat zij meer dan iets anders den stempel van diepzinnige geleerdheid op het werk der schrijvers drukt, getuige het volgende Ingezonden stuk, dat we in de Haagsche Avondpost lazen:

'..... wat de physica betreft - en die is hoofdzaak - ben ik onbevoegd tot oordeelen; de zakekundigen zullen in deze moeten voorlichten. Welnu, schrijver van dit artikel heeft zich op enkele punten door bevoegden laten voorlichten. En wat is hunne conclusie? Luistert lezers:

'"Het gaat hier om zulke diepgaande en hoogst moeielijke natuurkundige vraagstukken (bijv. de bepaling van de massavolume, een geheel nieuw gezichtspunt in de physische wetenschap) dat het niet mogelijk is dadelijk tot een oordeel te komen. Daar waar de schrijvers maanden, ja jaren, om een enkel punt, over een enkele formule gedacht hebben, is het ons physici(?) niet mogelijk in één oogenblik de waarde hunner resultaten te schatten"'. 'Ziet lezers, dat is een eerlijk antwoord.....'

In de inleiding van het 2e deel, verschenen nadat het 1e deel de tweede oplaag had beleefd, zeggen de schrijvers:

'Uit alle kringen der maatschappij, niet het minst van Universiteits-menschen - om met één woord te spreken - ontvingen wij sympathiebetuigingen, aanvragen voor séances of proeven; maar het meest scheld- en spotbrieven'.

En nu de rest van het wetenschappelijk gedeelte van het werk. Dit bestaat uit wat de schrijvers noemen de 'dynamistographie van de ziel'; het daarbij gebezigde complex van instrumenten, tot een experiment samenverbonden, heet 'dynamistograaf'.

Wat zullen wij hiertoe zeggen? De schrijvers zijn niet geslaagd in het duidelijk uiteenzetten en verklaren van het toestel, noch wat daarmede is verricht en bereikt; grootendeels omdat geen schematische schetsen zijn bijgegeven van deszelfs onderdeelen. Een photographische opname van het geheel kan dit gebrek niet goedmaken; hoogstens geeft het getuigenis van het bestaan van het toestel; hoogstens kan het slechts een indruk teweeg brengen, hier van wetenschappelijkheid.

Evenwel dit is ons duidelijk geworden, met de dynamistograaf is niets bereikt. De schrijvers merken zelve op (blz. 96 II) dat de proeven steeds onder zeer ongunstige voorwaarden werden genomen, en dat om te slagen noodig was een droog constant klimaat in een Zuidelijk land. Dit past geheel in hun systeem, waar aan geesten bijzondere electrische eigenschappen, afkeer van water en vocht en koude, waar aan de aarde positieve en negatieve polariteit wordt toegeschreven. In donker en mistig Holland was geen plaats voor een dynamistograaf. Het klinkt bij zulke negatieve

resultaten daarom wel overmoedig het bijschrift onder de photographische plaat van den dynamistograaf: ‘Met behulp van dit toestel is het n.l. mogelijk geworden dat de menschenziel in den tweeden levensvorm langs electrischen weg van gedachten kan wisselen met den mensch....’ Het is niet waar.

Trouwens het is ook niet in die dynamistographie van de ziel, dat het zwaartepunt ligt in der schrijvers wetenschappelijk werk; dit ligt in hun betoog over het gewicht en de massavolume en bijbehoorigheden van den overgrafschen mensch.

III.

De lezer zal hebben begrepen dat het hier besproken werk geen genade in onze oogen heeft kunnen vinden. Is het daarom waardeloos? Volstrekt niet, integendeel het heeft zelfs groote waarde, doch in anderen zin dan de schrijvers bedoeld hebben. Ons is geen geschrift bekend dat zoo duidelijk de waarde, de wezenlijkheid van het Spiristisme in het licht stelt. Door het gansche werk vallen der schrijvers meeningen en geloofsstellingen samen met de mededeelingen en boodschappen van de wezens van de overzijde. Als een fel gekleurde draad springt die gelijkzinnigheid, die bijna gelijkluidendheid telkens in het oog. Onmiskenbaar wijzen zij op een en denzelfden oorsprong.

Als volgelingen van Multatuli in Haeckel zijn de schrijvers onvriendelijk gestemd tegen al wat theoloog heet in het algemeen, en vijandig tegen den Roomschen priester in het bijzonder. Zij doen zich kennen als socialisten in den zin van anti-kapitalisten; zij zijn materialist en atheïst. Precies zoo de geesten. Hoor slechts.

21e. Séance. ‘Ik (het is een geest die spreekt) ik zal bewijzen, dat de wetenschap faalt en de theologen lafhartige bedriegers zijn.’

35e. Séance ‘Ik heb wat traantjes liggen na (!) mijn dood; wat heb ik lang verlangd jelui te kunnen zeggen, dat de katholieke priesters alles liegen....’

44e. Séance. ‘Zoodra ieder dier miskende ongelukkigen zich het recht toekent te nemen hetgeen zijn onbewuste moeder de aarde hem geschonken heeft, zal het leven zijn een lange, lange zoete droom....’

41e. Séance.... Er is geen God....

31e. Séance. ‘God de Heer is de oppermachtige hoofdhoofdman der Israëliten, door Mozes aangesteld.’

60e. Séance. ‘De kracht is een zelfstandigheid, zij bestond, zij is, en zij zal eeuwig zijn.

61e. Séance. ‘De kracht is de kiem der wording.... om echter een verklaring van het

ontstaan der aarde en andere planeten te geven, gaan wij (geesten) uit van kracht'.

Dat schrijvers en geesten van éénen bloede, althans zeer na aan elkander verwant zijn, blijkt uit de wederzijdsche gelijkheid van temperament en uit hunne gelijke kortaangebondenheid. Met kwalijk verholen woede vragen de schrijvers den recensent van De Nieuwe Courant, 'wat er in dat geval met de ziel van z'n grootmoeder zou gebeuren' (n.l. wanneer zij door een luchtperspomp tot vloeistof werd samengeperst). Op blz. 107 II snauwen zij den Roomschen priesters toe 'Systematisch demoralizeert ge de massa's'. Verder: 'Scheldt nog een beetje, Heeren theologen'... verder: 'Aan U heeren theologen, spiritisten en theosophen de taak nu eens eindelijk het vaste domicilie van Uwen lieven Heer op te geven'. Spiritisten en theosophen wordt den mantel uitgeveegd. Theosophie beschouwen zij als 'barokreligie', als 'verkapt Jesuïtisme', Spiritisme noemen zij 'een ezelsbrug naar het geloof'.

De geesten hunnerzijds zijn al even weinig zachtaardig, even weinig lankmoedig. Op blz 66 II vragen zij den theosophen 'vriendelijk' welke occulte wetenschap zij nu moeten beoefenen om planeetverhuizers te worden en waar toch dat devachan te vinden is.

5e. Séance. Uitslag is uitslag, leg nu niet langer te donderen om meer uitslag.

29e. Séance. 'Gij slaapt; het geheele lichaam is in rust; maar er schijnt boven het domme menschenverstand een kracht in het lichaam gevaren te zijn.

27e. Séance. Ezels, wij zijn gasvormig.

50e. Séance 'Het Roomsche geloof is rood lak; het protestantsche geloof is blauw lak; maar het is beide lak.

39e. Séance. 'Indien de functie van priester, die ik in mijn leven uitoefende, U niet aanstaat, zoo hebt ge zelf te kiezen mij een plaats aan Uw tafel te weigeren. Adieu, tot Zaterdag.

Doch het wetenschappelijk werk van de schrijvers komt hier eerst recht tot zijn recht. Wij hebben gezien dat het even zooveel waarde heeft als een wetenschappelijk bewijs dat 3 cirkels naast elkaar een vierkant, of dat 3 dobbelsteenen op elkaar een bal zouden vormen. Nochtans al hunne bevindingen en conclusies worden door de geesten onderschreven of bevestigd. Zij zijn het die aan eigen lijf gevoelen dat hun structuur gasvormig is, dat zij krimpen en uitzetten bij koude en warmte, dat zij in hoogere lagen zouden uiteenspatten; zij zien de geboorte van een geest, zij zien een krachtmensch sterven, en nemen dan de geur van koolwaterstof waar; zij vertellen dat zij zweven; uitdrukkelijk verklaren zij dat hun wezen stoffelijk is en.... celvormig! De schrijvers beschouwen de electriciteit zoowat als de alleenheerschende kracht in de andere wereld en in het organisme van den krachtmensch: hunne geheele dynamistographie van die ziel is op die stelling gebouwd; De geesten nemen die kracht waar, merken bovendien een Y kracht op die met die kracht het bewustzijn vormt; zij vertellen te leven in een electrischen dampkring. Kortom die geesten zien, ondervinden, bevestigen het onmogelijke dat 3 cirkels naast elkaar een vierkant en 3 dobbelsteenen op elkaar een bal vormen.

Lezer is er krachtiger bewijs denkbaar dat Spiritisme niets te maken heeft met die wereld over het graf, dat het nooit een tipje heeft opgelicht van den voorhang, waarachter die wereld begint; dat het Spiritisme met zijne beide beenen op dit ondermaansche staat en geen vleugelslag van den kleinsten vogel daarboven ooit zich vermocht te verheffen?

De onwetenschappelijkheid van der schrijvers wetenschap, zie, daarin ligt juist de groote waarde van het hierbedoelde werk. Deze - laten we zeggen de gelukkigste fout, met andere die door het werk wemelen, geven daaraan den stempel van waarachtigheid en.... geven veel te denken. Want met nadruk rijst de vraag, welke is toch de geheimzinnige draad, die der schrijvers wezens - zij fungeerden zelf als mediums - met de verschijnselen, die zij ondanks hen zelven te weer brachten, verbond; de draad die uitging van der schrijvers intellect naar de, ondanks henzelven verkregen intelligente mededeelingen en boodschappen. Tot die verschijnselen, behoort niet alleen de uitslag van den gekleurden druppel in den manometer (?) van den kartonnen cylinder, maar ook de merkwaardige uitkomsten verkregen bij de proeven aangaande het gehoor, het gezicht, het vermogen om gedachten te lezen van den krachtmensch. Geconstateerd werd dat deze in staat is te lezen in het pikdonker, te zien door hout heen, zich te dringen door hout en steen heen. Een medium schrijft op hetgeen een ander in een andere kamer op papier heeft gesteld; nog sterker, de eene schrijft wat de ander gedacht heeft. Welke is toch de donkere zijde van, welke is toch dat raadselvolle in des menschennatuur die wij hier aanschouwen? De grootste verdienste der schrijvers is - niet dat zij dit verklaard hebben, want hunne verklaring, de gewone spiritistische, is geen cent waard; maar dat zij op die onbegrijpelijke dingen den vinger gezet hebben. De eer kan hen niet onthouden worden, dat zij daaromtrent methodisch onderzoekingen verricht hebben en al betreuren wij, dat de genomen proeven niet concludent zijn, wij nemen gaarne de verontschuldiging aan, dat zij door beperkte middelen geen afgerond werk konden leveren, maar werk, dat dient voortgezet te worden.

De menschelijke natuur - wij laten anatomie en biologie er buiten - is bij lange na niet een afgeëxploreerd terrein; er is daar nog genoeg terra incognita over. Daar is bijv. de verplaatsing van zintuigen onder hypnose; daar is het helderzien; daar is het verrichten van dingen door slaapwandelaars, in wakenden toestand boven hun bereik. Wat is de kern van het mediumschap, waaraan is dit te herkennen; in welk verband staat het met het organisme of met het temperament, is het een ziekelijk verschijnsel? Wat is in den grond der zaak hypnose, suggestie enz. enz.? Zoodra'men deze zijde van de menschelijke natuur aanschouwt, werpen zich allerlei vragen op, die men niet oplost door er maar geesten bij te halen, dat is te goedkoop, te flauw; maar die diep nadenken eischen tot hunne be-

antwoording. Bovenal is daarbij noodig een methode of systeem van onderzoek en koel, nuchtere critiek. Zoo kan een feitenmateriaal bijeen gebracht worden dat geordend, zoo niet een verklaring geeft dan toch den weg wijst naar eene verklaring, of wel de richting bepaalt voor nieuwe onderzoekingen. Wijst die weg op het bestaan van een zelfstandige ziel met zelfstandige vermogens dan is de eerste etappe van het onderzoek afgelegd; de 2e etappe begint met de vraag of de gevonden ziel ook los van het lichaam zou bestaan - wij stellen daarbij natuurlijk alle godsdienstige meeningen op dit punt terzijde. Is deze vraag met ja of neen beantwoord, dan zijn er nog tal van vragen die op hun beurt op antwoord wachten. Zoo maken de schrijvers er gewag van, dat dooden zijn gewogen voor en na hun dood; is dit ooit geschied? Als de mensch na zijn dood tot in eeuwigheid voortleeft; hoe staat het in dit opzicht met de ziel van een of ander dier? Men weet dat tusschen mensch en dier, wat hunne psychologische eigenschappen aangaat, geen qualitatief maar een gradueel quantitatief verschil bestaat. Van al deze en dergelijke vragen, geeft het Spiritisme zich hoegenaamd geen rekenschap; wij zien daar geen spoor van methodisch onderzoek; alles wat onverklaarbaar is, wordt er eenvoudig weg op rekening van geesten geschreven en zoo is het gekomen dat het Spiritisme dat zich zoo gaarne voordoet als een tempel van een bijzondere wetenschap, den aanblik vertoont van een kijktent van griezelige vermakelijkheden. Al zijn wij niet ongeneigd het bestaan van geesten aan te nemen, hetgeen het Spiritisme ons daarvan opdraagt is een mengelmoes van waarheid en verdichtsel, van werkelijkheid en bedrog en dikwijls wil het ons toeschijnen dat de onzin soms op séances als boodschappen en openbaringen van hoogere gewesten ten beste gegeven meer in overeenstemming is met de theosophische leer, die zegt, dat de ziel bij den dood zich in tweeën splitst, het eene stijgende naar onbekende gewesten, het andere nog een wijle nog op aarde rondwarende als geesten en spoken, toegerust met een schijn intellect, de afschaduwing van de vroegere ziel - dan met de leer van het Spiritisme die zegt, dat een geest is een mensch minus zijn lichaam plus een astraal kleed.

Er is twijfel geopperd aan de goede trouw, zelfs aan de toerekenbaarheid der schrijvers; waarom? Ons schijnt het toe, omdat zij meeningen verkondigden lijnrecht indruischend tegen elk geloof; en omdat zij met den godsdienst vrij wel den draak staken. Dat was zeer verkeerd. Maar door hunne proeven en door hunne - zij 't aparte - wetenschap, meenden zij daartoe gerechtigd te zijn en zij verlangen niet anders dan dat hunne proeven herhaald worden. Wat hen ook hoog boven den gewonen Spiritist verheft, is dat zij waarschuwen tegen alle séances in het duister; neen, in vol lamplicht, liefst bij het heldere acetyleenlicht dienen deze gehouden te worden.

Roemrijke mediums, men weet het, werken het liefst bij uitgedraaide lamp. Beschouwen wij hun werk naar den inhoud - de waarde van dien inhoud buiten rekening latende - dan gelooven wij dat het wel den stempel van goede trouw draagt, het geeft geen leugens voor feiten. Vergelijk daarmede eens het volgende verhaal in een spiritistisch blad:

‘Een eigenaardige ervaring heb ik gehad - het is Alfred V. Peters, die aan het woord is - welke nauwelijks een droom genoemd kan worden. Een mijner vrienden, een dokter, was aangesteld bij de commissie voor diepzee onderzoek. Hij moest mede uit op de visschersvloot en somtijds hoorden zijne vrienden weken lang niets van hem. Op zekeren dag, bij een wederzijdsche vriendin op bezoek zijnde, viel ik in den namiddag in slaap, doch slechts een paar minuten lang. Daar voelde ik mij

overbrengen in een scheepskajuit, waar mijn vriend de dokter, zat te lezen. Hij keek op en zei verrast: Duivels wat doe jij hier? en ik antwoordde: ik ben bij Mevr. D. in slaap gevallen, maar ik heb je gezien. Hij zeide mij goeden dag; toen werd ik wakker. Ik vertelde mijn wederwaren aan de zuster van mijn gastvrouw en zeide hoe werkelijk alles mij had toegeschenen.'

'Korten tijd daarna kwam mijn vriend terug en wij spraken over allerlei, toen hij zeide: Vertel mij eens, wat heb je gedaan op dien en dien dag. Hoe dat, vroeg ik. Wel antwoordde hij; ik zat in mijn hut te lezen, en dacht heelemaal niet aan je; toen ik je plotseling voor mij zag staan. Ik schrikte ervan maar vroeg je toch, wat je hier kwam doen en je zei dat je bij Mevr. D. in slaap was gevallen.'

Lezer wat zoudt gij doen, wanneer U zoo iets overkwam, eenvoudig maar in Uw huiskamer; zou het bij schrikken blijven; en zoudt ge, den vriend weder ontmoetende, ook zoo kalmpjes over allerlei praten, en dan ter loops vragen, alsof ge hem in een comedie hadt gezien: zeg eens waar waart ge toen en toen?

Zie, dit verhaal heeft niet den schijn van verzonnen te zijn; de verzinnerij is er op gepleisterd, een duim dik. Aan zulke verzinnerij hebben de schrijvers in elk geval zich niet schuldig gemaakt.

Moge het hierbesproken werk het Spirit(ual)isme op juiste banen brengen.

G.A. RöMER.

Apeldoorn.

P.S. Men vergelijke het vorenstaande met het artikel van den heer C. Groustra in de Holl. Lelie van 10 April 1912 om tot de overtuiging te komen, dat tweeërlei oogen hetzelfde ziende, daarom nog niet hetzelfde waarnemen, niet denzelfden indruk opvangen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet

verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Kimono. - Dank voor Uw vriendelijk briefje. Aan Uw verzoek is voldaan. Zeer stel ik 't op prijs dat gij mij op de hoogte brengt van Uw omstandigheden. Het is zoo prettig de correspondenten daardoor te leeren kennen, en hen nader te komen. Nietwaar, verdrietelijkheden zijn wèl dikwijls de eerste oorzaak van zoovele onzer vrouwenkwalen. Dat komt m.i. omdat wij vrouwen over 't geheel veel aantrekkelijker zijn dan de mannen, vooral ook wat kleine dingen aangaat, en daardoor te veel piekeren, zuchten, stilstaan bij wat nu eenmaal is gebeurd, en niet meer is te veranderen. Aan den anderen kant brengen onze levens ook zoo dikwijls verborgen intieme moeilijkheden en zorgen mede, die de man niet kent. Ik moet altijd glimlachen wanneer ik in dames-tijdschriften, in rubrieken die handelen over schoonheid, gezondheid, enz., zie aangegeven als het beste middel om jong te blijven: ‘zich niets aantrekken, zich met geen enkele onaangenaamheid kwellen’, en dergelijke dwaze onuitvoerbare raadgevingen meer. Alsof dat mogelijk ware! Wel echter geloof ik, dat heel veel vrouwen zichzelf 't leven konden vergemakkelijken als zij niet zoo kleinzielig den ganschen dag vervuld waren met hare mooie meubeltjes, en met wrijven en poetsen. Want de meidenquestie is gewoonlijk juist bij zulke dames eene, waarmede zij niet overweg kunnen. Zij verlangen te veel van een dienstbode op dat gebied, veranderen daardoor elke drie maanden, en maken dientengevolge zichzelf en hare omgeving het leven tot een hel, inplaats van te bedenken dat hare meubels er langer zijn dan zij-zelven, en dat het leven heusch te kort is om het met zulke kleinzieligheden te vermorsen.

Ja, het is zoo als gij terecht schrijft, mijn hoofd is sterk genoeg, maar daarvoor heb ik nu weer heel veel te doen met mijn zwak hart. Zoo heeft ieder onzer wat te dragen. En het is maar 't best en 't verstandigst er het hoofd tegen in te zetten. Vriendelijk gegroet.

B. te H. - Uw stukje over de Landweer heb ik aangenomen.

L.P. - Ik was zoo heel blij met Uw brief, want ik had alle hoop opgegeven ooit nog iets van U te hooren, en dat deed me wezenlijk verdriet. Mag ik U nu niet tòch in de corr. antwoorden? Ik zal het zoo onpersoonlijk doen dat niemand U herkent; bovendien geldt mijn antwoord 't geen gij mij schrijft naar aanleiding van mijzelve, niet van wat U betreft. Zendt maar even een kaart: Ja of neen. En, wees in elk geval héél hartelijk gedankt voor Uw levensteeken.

Mits. - Van Uw adresverandering nam ik nota. Om die voorstelling op die kaart moest ik *lachen,* 't geen vermoedelijk niet Uwe bedoeling is geweest. Maar heusch, ik vond die aanstellerij, van die zoogenaamde werkeloosheid, zoo'n flauwe

propaganda. De werkeloozen *willen* niet. Omdat zij zich voor alles te voornaam vinden. En het is even onwaar, dat elke millionair ‘geen eetlust’ heeft als het omgekeerde onwaar is. Neen, bij mij moet gij met dat soort van propaganda-briefkaarten daarom niet aankomen. Ik heb hoe langer hoe minder medelijden met het zoogenaamde ‘volk’ inplaats van meer medelijden. Zij graaien alles naar zich toe, onder het motto: ‘armoede’, kostelooze spreekuren bij de doktoren, kosteloos onderwijs, kostelooze vacantie-reisjes, kostelooze verblijven in sanatoria, enz. En, terwijl zij aldus aan den eenen kant zoo hard mogelijk bedelen, sieren zij zich aan den anderen kant op met allerlei dure gekheden, waarvoor zij wèl geld hebben. En, *dat* zij al die dingen kosteloos krijgen, dat is de *angst* van den tijdgeest, die denkt daarmede, door het volk in den zak te kruipen, het dreigend onweder eener revolutie te zullen bezweren. Terwijl zij die integendeel door al hunne concessies, en hun niet-durven, steeds meer aanmoedigen. Zie zoo, na deze correspondentie aan U verwacht ik van U een verontwaardigden brief, 't geen niet wegneemt dat ik U graag mag, omdat gij een *iemand* zijt, en ook omdat ik U houd voor een *oprecht* aanhanger van Uw zaak. Daarom, vriendelijk gegroet.

Veritas I. - Uw brief deed mij ontzettend veel genoegen. Het is voor mij zeer zeker een groote aanmoediging in mijn werk, wanneer ik lees dat gij de Lelie beschouwt als Uw ‘lijfsorgaan’, dat gij haar nog veel te kort leest, dat zij Uw ‘vriendin’ is, en nog zoo veel meer, waardoor ik, ondanks mijn zwakke gezondheid, wordt geïnspireerd om een arbeid vol te houden die mij zooveel voldoening telkens geeft. Daarom waardeer ik 't dan ook zéér dat gij mij geschreven hebt, en hoop ik dat gij dit zult blijven doen. Het verwondert U dat van de Lelie soms wordt kwaad gesproken. Lieve Veritas, dat komt omdat zij jaloezie opwekt, door haar veelgelezenheid, en ook ergernis door haar de waarheid onverbloemd durven zeggen. Succes en durf zijn namelijk twee dingen, die altijd naijver en daardoor laster opwekken. Maar daartegenover staat dan ook de vriendschap en de belangstelling erin van zoovelen, zooals gijook. Alleen het *onbeduidende* heeft geen vijanden en.... evenmin vrienden. -

Het artikel, door U bedoeld, was m.i. al heel ongelukkig van vorm; daardoor drukte het niet uit wat de auteur eigenlijk zelf meende. Dat is zijn fout geweest erin. Hartelijk dank nogmaals voor Uw schrijven.

Wil. - Ik beantwoord nu maar 't eerst Uw laatsten brief, die aanvangt met de regels: ‘Lang gewacht en stilgezwegen, Nooit-gedacht maar.... nooit gekregen.’ - Inderdaad herinner ik mij die bewuste corr. aan U heel goed. Maar er is daarna zulk een overstelpende voorraad corr. erbij gekomen, dat gij er bij inschoot. Uw schetsje is nog bij de geweigerde copie. Gij

doet beter er porto voor te zenden, want dat is voor mij gemakkelijker dan het klaar te leggen als gij 't eens komt halen. Er worden zooveel pakjes gehaald, enz., dat onze Marie dan in de war zou geraken.

Als gij geen inspiratie in U voelt tot een reisbrief, maak hem dan niet, want dan komt er niets van terecht, en, ik heb al zoovéél copie, dat ik hem dan zou moeten weigeren, als hij niet iets heel bijzonders inhield. - Gij schrijft over de heerlijkheden van 't Berlijnsche theater-leven. Inderdaad heb ik in vroegere jaren daar oneindig genoten, van Sudermann, Hauptmann, Ibsen, wier stukken er alle uitstekend gegeven werden. Maar in deze Kerstweek was er niet veel bijzonders. Ik ben benieuwd of Uw reisplan naar M... nog is doorgegaan? Hartelijk gegroet.

Tip. - Hartelijk dank voor Uw briefkaarten. Ik moet U echter de éérlijke bekentenis doen, dat ik ze niet heel goed heb kunnen ontcijferen, daar gij zoo verbazend fijn in elkaar hebt geschreven. Van daar dat mijn antwoord maar oppervlakkig is.

Veritas II. - Zooals gij ziet hierboven is Uw pseudoniem reeds door een ander gekozen, reden waarom ik dus bij U een II heb gevoegd. Neen, ik neem Uw openhartigheid U niets kwalijk, waardeer die in tegendeel zéér. Maar ik kan U op Uw vraag niet antwoorden, want dit is een onderwerp dat daarvoor niet is geschikt. Ik kan U alleen zeggen: gij moet dat aan mij overlaten wat hierin het best is. Dat gij mijn artikelen zoo gaarne leest, vind ik natuurlijk bijzonder prettig om te hooren. Dat moedigt mij aan steeds méér in de Lelie te geven van eigen hand. Inderdaad worden er tegenwoordig allerlei belangrijke questies in de Lelie behandeld, en inderdaad wordt daarbij onpartijdigheid in het oog gehouden. Vriendelijk dank voor Uw schrijven, aan welker onpartijdige, niet eigenbelangzuchtige bedoeling ik inderdaad geen oogenblik twijfel.

Gé. - Uw vraag is geplaatst, maar door niemand beantwoord, geloof ik. - Ik kan mij begrijpen dat gij er naar snakt eens naar buiten te gaan dezen zomer. De Drentsche hei is misschien naar Uw zin te ver, maar zij biedt wèl lieve plekjes. Dan is er echter ook de Noord-Brabantsche hei, die zoo ècht-lieflijk aandoet, vind ik. Wat zegt gij daarvan? - Ik ben ervan overtuigd dat ik mij Uw afmatting beter kan voorstellen dan gij denkt. Of denkt gij dat geestelijke arbeid als de mijne, en bij een zwakke gezondheid, niet evengoed afmat op den duur, als de uwe? Om U de waarheid te zeggen geloof *ik*, dat een normaal vrouwenleven als het Uwe - omdat het is overeenkomstig de natuur-bedoeling - minder afmat dan een dat zich enkel met hoofdarbeid bezighoudt. Echter, gij doet er hoofdwerk bij. En dat is misschien *te* veel voor U. Ofschoon ik volkomen begrijp dat het finantieele voordeel eraan verbonden bij U 't zwaarst weegt. Op 't zakelijke gedeelte van Uw brief zijt gij reeds particulier beantwoord. Dat is, blijkens Uw antwoord dáárop, in orde. Hoe heerlijk dat Uw jongen in elk geval zoo flink wordt. Ziet gij, dat is een zegen, die U véél moet vergoeden. Men moet zien op wat men heeft, niet op wat men mist. Als wij, mijn vriendin en ik, onze zorgen hebben (b.v. over mijn gezondheid) zeggen wij dikwijls: zoolang wij elkaar mogen behouden, en onze jongens nog zoo gezond zijn, mogen wij toch eigenlijk nooit klagen, want er is altijd nog reden tot dankbaarheid te over. Hartelijk gegroet.

Mevrouw P. Mulder. - Ik zet Uw naam voluit, opdat dit antwoord onder Uw oogen komt. Een vertaling uit een zoo veelgelezen blad als Die Woche plaats ik niet, en Uw arbeid terugzenden wil ik niet, daar ik reeds herhaaldelijk meedeelde voortaan dergelijke door geheel onbekende inzenders aangeboden copie niet terug te zullen zenden.

Janina. - Wel neen, ik heb met die correspondentie zeker *niet* U bedoeld. Waarschijnlijk was het een opmerking in algemeenen zin. Ik kan heel goed begrijpen dat gij alleen dan schrijft wanneer gij iets te zeggen hebt. En ik waardeer het, dat gij dan aan mij denkt, gelijk blijkt uit Uw brief. Inderdaad heb ik een zeer sterke wilskracht, anders zou ik dit leven niet volhouden. En ook heb ik een levendigen geest, een die zich niet kan voegen in een alledaagsch sleurbestaan. Vandaar dat ik inderdaad, ondanks mijn gezondheid, vermoeiend leef, en ook wel eens dingen doe, welke inderdaad niet goed zijn voor mijn hart, ja zelfs bepaaldelijk mij zijn verboden. Als ik precies deed wat de dokter zei, zou ik tot het meest eentonige plantenleventje zijn veroordeeld, en ten eerste kan ik dat eenvoudig niet om mijn werk, maar ten tweede is het ook niets voor mijn levendig karakter. Zooals ik wel eens meer in de Lelie heb gezegd, het enkel voor zijn gezondheid leven, en er zich onverdeeld aan wijden, brengt óók mee een zelfzuchtig zich er te veel in gaan verdiepen, tot schade voor zich en anderen. Toch wil ik U wèl bekennen dat ik dikwijls dengenen benijd, die ‘niets te doen hebben’, en vooral dat ik mij aan hen erger als zij dan nog daarenboven (en dat doen zoovelen) zitten te klagen en te zuchten over elk verkoudheidje en pijntje hier of daar.

- Alles wat gij over Uw vader en Uw verhouding tot hem schrijft kan ik natuurlijk zoo van ganscher harte navoelen. Maar, als ik U was, zou ik nooit *opzettelijk* zoeken, langs séance-weg, met hem in aanraking te komen; ik voor mij geloof dat zoo iets zou moeten komen van-zelf, van zijn kant. Als gij het zoekt, zou ik zoozeer vreezen voor hallucinatie Uwerzijds, of voor bedrog zijdens het medium. - Inderdaad, in de correspondentie geef ik mezelve heel eerlijk, zooals ik ben. Maar, of ‘men’ mij daardoor in later jaren zal begrijpen en beoordeelen op juiste wijze? Och, ik hecht zoo weinig aan ‘men’. Lees maar eens de pedante oordeelvellingen van allerlei nulliteiten over gestorven mannen en vrouwen, die, hoe en wat ze ook geweest zijn, in elk geval hemelhoog boven zulke nulliteiten uitsteken! - Gij schijnt nog eenigszins in den waan te verkeeren, dat de Lelie een ‘dames’-tijdschrift is, waar zij integendeel een voor beide geslachten bestemd, en door beide geslachten *véél gelezen*, Blad is geworden onder mijn redactie. Vandaar dat zij zich niet met de vraag kan bezig-

honden, of dit of dat voor een backfisch misschien niet geschikt zou zijn als lectuur. Bovendien, èlk soort van Blad, een gewone courant incluis, (lees de gemengde berichten maar eens) kàn onderwerpen behelzen waaruit zij, die daarvoor de geaardheid hebben, zich iets dubbelzinnigs kunnen terecht timmeren. Het artikel van Ego behandelde een onderwerp dat de kern raakt van het mensch-bestaan, namelijk de onderlinge verhouding tusschen man en vrouw op sexueel gebied; daarom was het er een dat voor de Lelie-lezers alleszins belangrijk was, gelijk de uitgebreide gedachtenwisseling erover ook wel heeft bewezen, nietwaar? Volkomen ben ik het met U eens in 't geen gij schrijft over ‘geestelijke ontrouw’. Want inderdaad is die m.i. soms nog veel, veel erger dan die op sexueel gebied.

Gij weet trouwens hoe dikwijls ik-zelve mij op dit terrein uitsprak; zie o.a. mijn uitval over de geestelijke vriendschap van Madame Curie voor dien ‘kameraad-professor’, dien zij daardoor heeft weten te maken tot een verrader aan zijn vrouw en kinderen.

- Ja, inderdaad, al kan ik Uw redenen zeer goed navoelen, als redactrice van de Lelie, die ik natuurlijk graag zoo belangrijk en zoo veelzijdig mogelijk maak, betreur ik het dat gij Uw inzichten in dezen niet hebt neergeschreven, 't zij in een artikel, 't zij in gedachtenwisselingvorm. Immers, ik ben het in zooveel opzichten met U eens. Dat artikel b.v. over Vriendschap tusschen Mannen en Vrouwen was m.i. volstrekt onjuistgezien. Gij weet echter dat ik er regel van maak aan verschillende opinies plaats te verleenen; maar persoonlijk deelde ik die van den schrijver van dat artikel geenszins. Overigens ben ik het met U volmaakt eens dat men, hoe ouder men wordt, en hoe meer men innerlijk beleeft, steeds meer oog gaat krijgen voor 't onbeschrijflijknietige en voorbijgaande en onbeteekende van alles wat de menschen zoo volkomen kan bezighouden, als hing hun wel en wee af van een gepoetsten ketel, of van een stukje ridderordelint, of van een groet van de Koningin, of van een berichtje in de courant. Over dat boek, waarnaar gij vraagt, kan ik U tot mijn leedwezen in 't geheel niet inlichten. Zoudt gij U tot dat doel niet beter wenden tot een leeraar in de literatuur, of tot een professor? Zou echter het door U bedoelde kind niet te jong zijn voor zulke verhalen? Ik weet niet of gij indertijd mijn herinneringen in de Lelie hebt gelezen. Daarin vertel ik, hoe ik-zelve bij die verhalen (ik was toen iets ouder) ben opgevoed, totdat mijn voortdurend wakker-liggen, en erin meeleven, den te hulp geroepen dokter op den inval bracht, dat deze geschiedenissen voor een zoo levendig-belangstellend kind als ik gevaarlijk zenuw-opwindend waren. Intusschen, elk kind is verschillend. Vindt gij de sprookjes van Andersen niet allerliefst? En die van Hauff? Wat heb ik ‘Michel met het steenen hart’ gehaat! En hoe leefde ik mee met 't Glasmannetje! En dan Rübezahl! Toen ik later in Silezie kwam sprongen mij, bij de herinnering aan mijn kinderjaren doorleefd met Rübezahl, de tranen in de oogen.

Denk er echter om, volgens Nellie van Kol, en andere hedendaagsche opvoeders(?), moet gij veel liever een kind de brute, wreede, leelijke **waarheid** zeggen. Hoe eer hoe beter. Hoe eerder gij zijn zieltje ontbladert, en hem àlle illusie en alle poëzie afneemt, hoe ‘verstandiger’ gij doet - - volgens zulke *zotten* altijd.

Een ‘**Erasmiaan**’. - Uw adres niet kennende kon ik U Uw briefje niet terugzenden. Wilt gij het zien opgenomen in de Lelie onder de gedachtenw., dan ben ik daartoe bereid, maar ik heb reeds herhaaldelijk gezegd in de corr., dat ik mij *niet* belast met

de doorzending van particuliere briefjes van correspondenten over en weer. Ik koos het pseudoniem, dat gij onder dat briefje zet, daar ik Uw eigen naam niet heel goed kon lezen.

Frisiana. - Als gij deze Lelie leest, zult gij Uw tooneelstuk reeds in goede orde hebben terug-ontvangen. Uw vertrouwen in mij eert mij zeer, en ik wil U gaarne naar mijn beste weten antwoorden. Uw stijl is m.i. los en levendig en getuigt van aanleg. Maar als tooneelstuk zit er te weinig voortgang, te weinig levendigheid in Uw werk, en is de ontknooping veel te mat en te weinig realistisch. Uit een oogpunt van moraal is het misschien heel opvoedend, maar het is strijdig met alle èchte, jarenlang bestaande liefde (en die teekent gij,) dat twee menschen zoo kalmpjes en met 'n paar prachtige plichtwoorden, van elkaar afgaan. Ik zou geenszins willen besluiten uit de lezing van Uw werk dat gij voortaan met schrijven moet ophouden. Integendeel, ik vind dat Uw werk getuigt van goeden aanleg, maar ik vind het niet gelukt als tooneel-stuk. Gij moet niet vergeten dat men voor een stuk, om het te kunnen opvoeren, heel andere eischen stelt dan voor een verhaal, een novelle. Ook wil ik U nog doen opmerken, alvorens van dit onderwerp af te stappen, dat men in het Engelsch niet zegt enkel: M^{r} of M^{rs}, als men iemand aanspreekt, maar er den naam bijvoegt; b.v., men zegt niet als men tot mij spreekt: *miss*, maar zegt: miss *Lohman*, will you have a cup of tea, of iets van dien aard.

Nu Uw vraag of ik vind dat gij Uw man moet gehoorzamen, wanneer hij U raadt, in het belang van zijn zaak, niet deel te nemen aan de gedachtenwisseling, dan wel beter doet Uw eigen aandrang te volgen en het wel te doen. In de eerste plaats geloof ik dat het bij dergelijke meeningsverschillen *altijd* wenschelijker is wanneer eene gehuwde vrouw haar man's zin doet in plaats van haar eigene. Het is in zoo'n geval m.i. een kleine opoffering harerzijds, en een die gróóte verwijding kan voorkomen. Waar echter bovendien Uw man U in het belang zijner zaak dat verzoek doet, omdat gijlieden niet onafhankelijk zijt, daar heeft hij zeer zeker gelijk. Immers niet elke waarheid behoeft *gezegd* te worden, door *iedereen.* Mijn beroep is het de pen te voeren. En als zoodanig is het mijn plicht eerlijk te zijn en onafhankelijk mijne meening te zeggen in het openbaar. Maar Uw beroep is dat niet. Uw roeping is die van uw echtgenoot een goede vrouw te zijn, waartoe óók behoort dat gij hem in zijn zaak in alle opzichten ter zijde staat en helpt, voorzoover gij dit kunt overeenbrengen met Uw geweten. En nu kan Uw geweten U wel *ver*bieden leugens te zeggen, maar het be-

hoeft U niet te *ge*bieden *elke* waarheid te verkondigen, die gij evengoed voor U-zelve kunt houden. Overigens, als gij iets héél bijzonders op het hart hebt, dan kunt gij het toch ook zóó schrijven, en onder zulk een pseudoniem, dat niemand U herkent. Maar ik herhaal, *met allen nadruk*, ook dan zou ik het alleen doen als het de volle instemming en goedkeuring van Uw man wegdraagt.

Daar gij Uw 'biecht' in dezen zelfden brief als geheel vertrouwelijk wenscht beschouwd te zien, bepaal ik mij ertoe U daarvoor innig te danken, en mijn vreugde uit te drukken, dat die door U bedoelde correspondentie Uw sympathie had en U goed deed. Ja, ik ben van harte blij, als ik anderen kan raden of helpen, en ik sta in dat opzicht dan ook steeds volkomen tot Uw dienst. Vriendelijk dank voor Uw lieve woorden over de Lelie en mij-zelve.

Zonnetje (of Zonnedag?). Ik hoop dat g[ij] U-zelve herkent. Want, onder aan Uw brief, dien ik in Menton ontving, staat het pseudoniem Zonnedag. En onderaan dezen laatsten lees ik: Zonnetje. Gelijk gij uit het bovenstaande reeds ziet ben ik in Menton in het bezit geraakt van Uw brief, maar ik beantwoordde dien nog niet door de vele correspondentie. Ik heb U een beetje verwend, daar gij toen ter tijd in zooveel leed en smart en twijfel waart, en daarom wel noodig hadt, dat ik U toen steeds terstond antwoordde. Maar nu is het geluk gekomen. En nu dacht ik dat gij mij wel wat langer kondet missen. Intusschen waardeer ik Uw vriendelijk aandringen op antwoord dubbel, waar gij daardoor blijk geeft mij niet te hebben vergeten, ondanks al Uw verschillende aangename beslommeringen. En ik wil dan ook gaarne aan Uw verzoek voldoen en zorgen dat gij nu in deze Lelie iets van mij vindt. Anders zou het haast ook te laat zijn, met het oog op Uw vertrek. Welk een verandering bij Uw gemoeds-stemming van verleden jaar! Toen heb ik U terecht voorspeld, zooals gij ziet, dat gij nog te jong waart om reeds zoo afdoende over Uw leven te beslissen. Zoo lijkt het mij zooveel natuurlijker, zooals alles nu is gekomen. Dat familie-lid van me heeft Uw beider voorbeeld gevolgd, zooals gij misschien reeds weet? Misschien ontmoet gijlieden elkander wel ergens daarginds. Neen, hij was toen stellig niet op weg naar mij, want hij wist dat ik in Menton was.

Gij schrijft dat gij die geheele correspondentie hebt laten lezen. Zeker zal Uw vriend mij gelijk geven, dat ik U zoo raadde als ik deed. Uw brief nog eens herlezend verheug ik mij opnieuw zoo innig over het warme vertrouwen in de toekomst, over het gelukkige gevoel dat daaruit straalt. In zulk een stemming behóórt men te zijn als men zulk een besluit voor het leven neemt als gij nu doet. En Uw toekomst ziet er ook wat de bijomstandigheden aangaat, nu zoo rooskleurig uit. Van harte hoop ik dat alles voorspoedig gaat óók verder, en, als gij geheel zijt ingeleefd in Uw nieuwe omstandigheden, dan reken ik er op eens van Uw wederwaardigheden te mogen hooren. Gij vraagt mij U te raden, indien er dingen zijn in Uw nieuwe leven waarvoor ik U zou willen waarschuwen. De beste raad en de beste steun hebt gij nu voortaan neven U. Hij zal het echter met mij eens zijn als ik U zeg: laat U niet dadelijk neerslaan als het een of ander U misschien tegenvalt straks, omdat gij 't U anders of mooier hadt voorgesteld. Bedenk óok dat gij in een geheel nieuwe omgeving, onder nieuwe menschen, in een nieuw land zijt, dat gij U aan dat alles moet aanpassen, en dat alle begin moeilijk is. Wanneer men elkander lief heeft, dan is alles zooveel gemakkelijker te dragen, ook de kleine dagelijksche tegenspoeden, en het is zoo noodig - en wordt zoo dikwijls vergeten - die vroolijk en blijmoedig, inplaats van

met hangend hoofd, op te nemen. Ziezoo, daar hebt ge nu waarlijk een afscheidspreekje. Maar ik mag dat wel zeggen, nietwaar? Ik ben een heel eindje ouder dan gij, en ik heb U uit die vroegere correspondentie leeren kennen als eene, die de dingen heel ernstig opneemt. Daarom weet ik ook dat gij deze toekomst egemoet gaat als eene mooie verantwoordelijkheid en aan een ander en aan Uw-zelf. 't Geen gij mij in Uw p.s. vraagt vind ik zéér waar-gezien. Ik heb U reeds vroeger in een mijner correspondenties aan U gezegd waaraan ik Uw gemoedsstemming toen toeschreef, en U er bij gevraagd: Neem dat niet kwalijk; het is geen beleediging, maar is m.i. een zeer *natuurlijke* zaak, waarvoor geen enkele vrouw zich behoeft te schamen. Nu ziet gij dat alles zelve zoo gezond en zoo verstandig is. En ik ben zoo blij dat alles zóó is gekomen, en niet zooals gij het toen wildet. En nu nogmaals, het moge U goed gaan! Deze dagen zullen voorbijvliegen. Straks zijt gij *in* het nieuwe leven. Moge het voor U rijk zijn aan geluk, veel geluk. Moge de tegenspoed, die niemand onzer blijft gespaard, U beiden steeds nauwer vereenigen. Dat wensch ik U van harte. En, dat gij mij in Uw nieuwe leven niet geheel vergeet, en nog eens van U zult laten hooren, dat wensch ik óók van harte. Ik heb U zoo lang gadegeslagen in Uw zieleleven, dat ik recht heb een klein beetje voortaan op Uw vriendschap, nietwaar?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

8 Mei 1912
25ste Jaargang.
No. 45

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Onmacht.
Poeloe Traperdoeli, Februari 1912.

De Indische Regeering bevindt zich tegenwoordig op een gevaarlijk hellend vlak, eensdeels veroorzaakt door gebrek aan ambtenaren in alle takken van dienst, anderdeels door het feit dat vaak de grootste belangen aan ambtenaren worden toevertrouwd, die - het blijkt meer en meer - niet voor hun taak berekend zijn. De gevolgen van het regeeringssysteem '*het zal onzen tijd wel duren*', of wil men het in maleisch uitdrukken: het '*traperdoeli*- of *apa bolek boeat*'-systeem, zijn zóó treurig dat wij ten minste zullen trachten de oogen van het Nederlandsch Publiek te openen, hopende, - nu de belangstelling voor Indië in Nederland toeneemt, - dat invloedrijke Nederlanders, door de feiten die wij aanhalen, waaruit blijkt hoe groot de onmacht der Regeering reeds is, nog tijdig - voor het onverbiddelijk te laat is - maatregelen

zullen weten te nemen om aan de roekelooze verwaarloozing dezer schoone gewesten paal en perk te stellen.

Ter bereiking van dit doel stellen wij ons voor, feiten, gepubliceerd in de Indische dagbladen, hier aan te halen en nader te bespreken, vooral wat betreft den schadelijken invloed veroorzaakt door tekortkomingen van de Regeering. Een der eerste aangelegen-

heden die wij onder de aandacht van het Nederlandsch Publiek brengen is de ontwikkeling van landbouw, mijnbouw en industrie in die Buitenbezittingen. Behalve Sumatra's Oostkust toch, waar zich op uitgebreide schaal tabakscultuur heeft gevestigd, zijn alle gewesten in de Buitenbezittingen lastposten; het zou dus op den weg der Regeering liggen in alle andere gewesten land- en mijnbouw zoodanig te bevorderen dat in de toekomst die gewesten ophouden als lastpost op de Begrooting voor te komen.

De langwijlige wijze echter waarop aanvragen tot mijnbouwkundige vergunningen, erfpachtsaanvragen, en vergunningen tot oprichting van fabrieken behandeld worden, waardoor het gemeenlijk maanden en maanden, ja zelfs jaren duurt, alvorens men antwoord ontvangt op een tot de Regeering gericht verzoekschrift, is één der redenen dat zoowel Nederlandsche als vreemde kapitalisten huiverig zijn fondsen in Indische ondernemingen te beleggen.

Want doet men een aanvraag, dan spreekt het vanzelf dat men het kapitaal daarvoor vereischt disponible dient te houden, maar men kan het niet eeuwig beschikbaar houden, ten minste niet zoolang als de Regeering noodig schijnt te hebben om de consideratiën en adviezen van haar - vaak onbekwame - ambtenaren te verwerken.

Het is wel treurig dat wij wel genoodzaakt zijn het woord '*onbekwaam*' te gebruiken, maar wij zijn hiertoe wel gedwongen wanneer wij onderstaand entrefilet lezen:

Minder aangenaam.

Aan het hoofdbureau van het Mijnwezen schijnt het bij het verleenen van concessies slof toe te gaan.

Zoo werden thans houders van concessies in boeten aangeslagen voor concessies, van welke nog niet eens bekend was dat ze reeds waren verleend.

(uit een Indische Courant)

Men ziet dus hier het feit, dat aanvragers van concessies niet eens werd kennis gegeven dat de concessie verleend werd, maar het hoofdbureau van het Mijnwezen die heeren al vast beboet, omdat ze niet aan hun verplichtingen zouden hebben voldaan. Eerst hebben de aanvragers *maanden lang* op hun concessie moeten wachten, eindelijk wordt die verleend, maar in stede die aan belanghebbenden te doen toekomen, wat dunkt ons de hoofdzaak is, legt het Mijnwezen boeten op en geeft zich hiermede zelf het brevet van verregaande nonchalance en onbekwaamheid voor arbeid waar zwaar voor betaald wordt.

Verwondert men zich nog in Nederland dat de Buitenbezittingen lastposten zijn, wanneer met de belangen van personen, welke deze gewesten er boven op zullen brengen, op zulk een wijze gespeeld wordt?

Wij willen voor ons nationaliteits-gevoel hopen, dat de beboete aanvragers van concessies Nederlanders zijn geweest, want zijn het in Indië gevestigde vreemdelingen dan zullen zij een treurig denkbeeld krijgen van de inrichting van ons Bestuur, wat allicht ten gevolge kan hebben dat buitenlandsch kapitaal zich meer en meer terugtrekt.

Onder de gewesten waar thans nieuw leven is te bespeuren, wel te verstaan van den kant van particulieren, noemen wij Sumatra's Westkust, alwaar einde 1910 en begin 1911 duizende bouws woeste gronden voor thee-, rubber- en cocosnootcultuur

zijn aangevraagd. Maanden en maanden wachten de aanvragers reeds op een beschikking op hun aanvragen; de vraag is geoorloofd wanneer zal die eindelijk komen. Het geheele Bestuur was toch in dat Gewest ‘waarnemend’, zoowel Gouverneur, Resident, als tal van Assistent-residenten; zelfs vindt men thans nog een paar Civiele Gezaghebbers die de functiën van Controleur waarnemen, met het gevolg dat op het Gouverneursbureau te Padang groote achterstand is. Wat onder zulk een ‘waarnemend’ Bestuur terecht zal komen van de behandeling van erfpachtsaanvragen laat zich denken: voorloopig deponeeren zal wel het wachtwoord zijn; wanneer de aanvragers in den loop van 1912 eene beschikking op hun requesten ontvangen mogen ze van geluk spreken, het is maar de vraag of kapitalisten, die voor die nieuwe cultuurondernemingen kapitaal hebben toegezegd, zoo lang kunnen en willen wachten.

Dit noemt men in Indië bevordering van particuliere nijverheid!!

Wij willen van dit onderwerp voorloopig afstappen om daar t.z.t. op terug te komen, om over te gaan tot het gevangenis- en politiewezen. Uit onderstaande entrefilets, genomen uit diverse Indische dagbladen, blijkt voldoende dat de Chef van dezen belangrijken tak van dienst niet voor de hem toevertrouwde taak berekend is; men vraagt zich onwillekeurig af: is de Regeering dan totaal onmachtig dat dergelijke schandalen in Nederlandsch-Indië kunnen plaats hebben.

Gevangenis-toestanden.

Door iemand, die tot voor zeer korten tijd de betrekking van magazijnmeester in de gevangenis te Soerabaja bekleedde, is in rekestvorm een relaas gegeven van verschillende knoeierijen en trucs, welke al sinds eenigen tijd in de ateliers der gevangenis aldaar zouden worden toegepast.

Volgens de N. Soer. Crt.' staan gevangenisateliers in den regel, wat économie betreft, in geen al te goeden reuk. Indertijd heeft de heer Couperus reeds een boekje opengedaan over de wijze, waarop in de gevangenis te Glodok wordt gewerkt. Mocht er nu nog bijkomen, dat het personeel der ateliers door onregelmatigheden de bedrijfsonkosten nog hooger opjaagt, dan wordt de toestand wederom ongunstiger voor het gouvernement.

De klachten betreffen het veel te hoog taxeeren van balken en planken, tot den inventaris behoorende.

Dan geeft het rekest nog eenige bizonderheden omtrent andere onnauwkeurigheden. Wijders over het tewerkstellen van vrije inlandsche werklieden, die als voorwerkers dienst doen in een particuliere woning, terwijl hun werkgeld door de gevangenis wordt betaald.

Sumatrabode van 9 Juni 1911.

Een tuchtelooze bende.

Wederom ging vanmorgen een bende dwangarbeiders zingend en joelend langs Molenvliet.

Van toezicht was bovenmate weinig tebespeuren.

10/6 '11 Nieuws v/d Dag.

De toestanden in de gevangenis te Soerabaya schijnen wel van zeer ernstigen aard te zijn; er wordt gesproken van 'verschillende knoeierijen en trucs' aldaar toegepast in de ateliers der gevangenis, alsmede van het veel te hoog taxeeren van balken en planken tot den inventaris behoorende. Wat dit laatste betreft vernamen wij dat dit de gewone 'truc' is om het bedrijf in de gevangenis productief *te doen schijnen*, wat het in werkelijkheid niet is. Om achter den waren stand van zaken te komen zou de Regeering slechts een accountant behoeven te benoemen en hier is reeds een paar jaar geleden sprake van geweest; naar het schijnt hebben de heeren van het gevangeniswezen dit onheil weten te ontkomen en verkeert voorloopig de Regeering in de meening, dat er bij dien dienst groote winsten wordt gemaakt en dat alles 'couleur de rose' is.

Wat de voorwerkers betreft zijn dit vrije werklieden, die in de gevangenis worden aangenomen tegen hooge betaling om het werk der gevangenen wat bij te werken, of juister uitgedrukt om het knoeiwerk op meubelgebied, dat door de gestraften wordt afgeleverd, zoodanig te verbeteren dat men later kan zeggen dat het atelier der meubelmakerij in de gevangenis toch wrat aardig werk aflevert!! Al kost het ook geld, hebben deze voorwerkers toch hun nut, zij bewijzen ten minste dat de afgeleverde meubels zulk prulwerk is, dat het noodig wordt geacht ze door bekwame werklieden toonbaar te maken.

Dat de voorwerkers tevens tewerk worden gesteld in een particuliere woning, terwijl hun loon door de gevangenis wordt uitbetaald, is iets wat de directeur der Strafinrichting te Soerabaya aangaat en willen wij hopen dat die ambtenaar zich zal weten te verantwoorden. Van een onderzoek van regeeringswrege werd echter niets vernomen!

Het toezicht zoowel in als buiten de gevangenis is zoowat nul, hetgeen is toe te schrijven aan de geringe betaling van het mindere personeel dat voor de gevangenissen wordt aangenomen, waar tegenover staat, dat de directeuren *exhorbitant hooge salarissen genieten.* Dat op Molenvliet (Batavia), dus in het centrum van 't verkeer, een bende dwangarbeiders zingend en joelend langs de straat gaat is iets zeer gewoons, daar waar toezicht òf geheel ontbreekt òf absoluut onvoldoende is.

De Europeesche cipier van de gevangenis op Sampang werd een maand of wat geleden door een paar veroordeelden overhoop gestoken.

Zijn vervanger heeft het niet lang gemaakt, want hij had heel wat te stellen met de schurken in de boei en uit vrees dat zij ook hem naar de andere wereld zouden helpen verhuizen, legde die beambte in allerijl zijn baantje neer en maakte dat hij van Sampang weg kwam.

Nu is voor die betrekking benoemd een gegageerd adjudant-onderofficier, die op Atjeh toezicht voerde over het dwangarbeiderskwartier aldaar, en er dagelijks moest omspringen met een paar honderd veroordeelden, w.o. zeer gevaarlijke sujetten. Deze beambte, die voor geen klein gerucht vervaard is, treedt heden of morgen in functie.

De cipier van de boei op Bangkalan heeft het ook niet gemakkelijk. Daar maken de gevangenen nogal eens een opstootje, waarbij soms bloed wordt vergoten; ook breken de veroordeelden vaak bij clubjes uit en duurt het wel eens maanden voordat de déserteurs worden geknipt en weer achter de tralies zitten.

Nieuws v/d Dag 3 Nov. 1911.

Dat orde en tucht in een gevangenis moeten heerschen spreekt wel van zelf, maar dáár behoeft men in Indië niet om te komen. In de gevangenis te Glodok (Batavia), waar nog niet lang geleden een burger directeur was, heerschte zulk een absoluut gebrek aan discipline en was het zulk een janboel, dat de cipiers Franke en Meijer er door veroordeelden werden overhoop gestoken. Allicht zou men denken dat het Hoofd van het Gevangeniswezen afdoende maatregelen zou hebben genomen, om zulk een onhoudbaren toestand, die ook in vele andere gevangenissen heerscht, afdoende te verbeteren. Maar neen, van streng en flink optreden schijnt wel geen sprake te zijn en is de Europeesche Cipier van de gevangenis te Sampang nu reeds het 3de slachtoffer; voegt men hierbij, dat de gevangenen in de strafinrichting te Bangkalan ook al opstootjes maken, en vaak bij clubjes uitbreken - hetgeen trouwens in vele gevangenissen à l'ordre du jour is - dan vraagt men zich af of het nu werkelijk geen tijd wordt om het tegenwoordig Hoofd van het Gevangeniswezen te doen vervangen door iemand die wèl in staat is verbetering te brengen in deze schandelijke toestanden.

(*Wordt vervolgd.*)

De Vrouw.
(*Vervolg van No. 44.*)

Door de fijnheid van haar organen en de levendigheid harer indrukken is de vrouw meer tot vreugde geneigd: haar zenuwen zijn prikkelbaarder en ook talrijker, haar fantasie levendiger dan die van den man. Zij heeft een veel scherpere zin voor alles wat belachelijk is. Haar oog ziet alles, haar oor hoort alles met instinctmatige vlugheid, en onder den schijn van onachtzaamheid en verlegenheid doen zij waarnemingen, die de grootste philosofen ontgaan.

In dezen scherpen blik ligt de hoofdreden, waarom de manieren van mannen het eerst van kleine ongemanierdheden gezuiverd worden, d.w.z. in de wereld waar dames den toon aangeven. Wanneer de zeden der Ouden minder fijn waren, dan komt het zeker grootendeels daarvan, dat het vrouwelijk geslacht niet ‘gesellschaftsfähig’ was; onze eigen volksklasse en nog meer de zeden in het Oosten zijn bewijzen daarvoor.

Vrouwen zijn dikwijls zoo onrechtvaardig als mannelijke recensenten en wanneer ze recht veel belachelijks van een derde nieuw-aangekomene te vertellen weten, kan men altijd aannemen, dat die jonger, aardiger, geestiger en mooier is.

De geschiktheid van vele vrouwen, naar believen te huilen, grenst bepaald aan het wonderbaarlijke. Misverstanden gebruiken of verwekken ze maar al te gaarne als gelegenheid voor huilen en pruilen, en pruilen en huilen als toom om den man te dresseeren. De man houdt van den huiselijken vrede, want hij heeft vaak strijd genoeg buiten zijn huis: de vrouw echter van den huiselijken strijd, want hoewel ze de meerderheid van zijn tong kent, heeft ze toch altijd tranen tot haar bondgenoot en als achtergrond het recht van den zwakkere. Haar krachtigste middel echter is dàt der Romeinschen, toen men de Oppische wet, die allen kostbaren opschik verbood, na Hannibal's aftocht, niet weer wilde afschaffen. Zij weigerden den bijslaap.... De

Romeinen schaften de wet af.... Konden ze niet afwachten? Waren er geen dienstvaardige slavinnen? Simson's vrouw weende, omdat hij haar zijn raadsel niet zeggen wilde en sprak: ‘Gij zijt boos op mij, gij hebt mij niet meer lief’ en zoo dreef zij het zeven dagen: den zevenden dag zei hij haar het raadsel. Elisabeth, toen men haar kindje naar vader Zacharias noemen wilde, riep weenend: ‘Neen, het moet Johannes heeten,’ en zij wenkte den stommen vader, die een tafeltje vroeg en schreef: ‘Hij moet Johannes heeten.’ Zulke arme Zachariassen loopen bij duizenden rond, ware lijders in stilte.

Eens verbonden zich in een Parijsch tuchthuis de gezamenlijke liederlijke vrouwen, om meer brood en minder arbeid te vorderen, tot een eenstemmig gehuil; om middernacht vingen zij aan te huilen, huilden door onder zweepslagen, onder honger en dorst. Men haalde eindelijk soldaten, die op hen aan moesten leggen; ze wierpen zich op een hoop en huilden door; het geheele stadskwartier kwam in beweging: het plebs wilde er op losstormen en.... men willigde haar eisch in.

Vrouwen kunnen in toorn opspringen, de deur toesmijten, dat alles siddert, zich dagenlang opsluiten, op een divan beroerte en dood afwachten, maar wanneer de man slechts de natuur den vrijen loop laat, heeft hij geen ernstige daad te vreezen, zoo weinig als hij zich dood schiet, die van doodschieten spreekt.

In den hartstocht der liefde is de vrouw Klopstock's Seraph; in dien van den toorn, Milton's duivel; haar gelaat wordt geheel ontsierd, ze wordt afschuwelijk als een zak. De vrouw uit het volk laat dadelijk het heele raderwerk loopen en dat is heter nog dan het pruilen en huilen, heele lange dagen lang; daar lokt één woord het andere uit, het laatste gewoonlijk blauwe plekken en dan is het voorbij. In den middenstand gelijken vrouwen het meest op de vrije vertalers, die zich niet veel aan den tekst houden,

Het is en blijft een eigenschap van de vrouw, dat ze iemand veel langer rancune toedraagt dan mannen en reeds menigeen is nog na een jaar herinnerd geworden aan iets, wat hij reeds lang vergeten had.

Heel dikwijls is het ‘ja’ aan het altaar het laatste vriendelijke ‘ja’, dat de vrouw uitspreekt; er volgen klachten over gebrek aan liefde, over verkoeling en ‘anders heb je mij uit liefde wel willen opeten.’ Hoe vele mannen zijn er, die, wanneer ze het ook denken, wagen te antwoorden: ‘Het spijt mij dat ik je toen niet heb opgegeten.’

Vrouwen zijn volwassen kinderen. Hartstocht en luimen mengen zich in haar beste besluiten, en zwangerschap, maandelijksche ziekte en dienstboden vermeerderen het kwaad.

Aan de menstruatie kan men onmiddellijk vele inconsequente handelingen, haar humeurigheid en prikkelbaarheid, zelfs vele voorbeelden van vrouwelijke wreedheden toeschrijven. Zoo zouden we ons ook het groote aantal ongegronde tyrannieke en bloedige handelingen kunnen verklaren, die met despotische macht toegeruste vrouwen bevolen of persoonlijk uitgevoerd hebben, en daaruit het bewijs trekken, hoe dwaas het is een vrouw onbeperkte, beslissende macht toe te kennen. Men stelle zich een vrouw voor, die in zoo'n tijd het in haar macht heeft het doodsvonnis van een medeminnares of een trouwelooze geliefde te onderteekenen. Vrouwen wil ik aan de meening van een dame, die haar verstand groote eer aandeed, aan Koningin Christine, herinneren: ‘Vrouwen moesten nooit regeeren. Wie zich zelf niet beheerschen kan, moet ook niet heerschen, want tot het heerschen behoort vóór alles karaktervastheid, die de natuur de vrouw ontzei.’

Veel schijnt er op te duiden, dat vrouwen veel minder door smart en lijden aangegrepen worden dan mannen. Mannen, die hunne zieke familieleden verplegen, worden spoedig zelf ziek en ellendig, terwijl vrouwen, gedurende de vermoeiendste ziekenverpleging, dikwijls niet eens haar goed humeur of haar eetlust verliezen.

Een feit is het eveneens, dat vrouwen haar pijn minder luid uiten, of ze met grooter standvastigheid verdragen dan de mannen. Vrouwen onderwerpen zich lichter aan operaties en verdragen ze beter dan de mannen. Hoofdpijn hebben zij altijd bij de hand, wanneer zij niet uitgaan willen, doch in den regel zijn vrouwen, en vooral de nerveuze, niet bezorgd voor haar gezondheid. Zelden of ooit voelt de hysterische vrouw de geringste vrees. Neen, hoe zieker zij zich waant, hoe aangenamer het haar is en hoe troosteloozer de arts haar toestand inziet, hoe hooger staat hij in haar achting. Geheel anders is de nerveuze man. Hij loopt van den eenen dokter naar den anderen om raad, en is zoo vervuld van zijn eigen toestand, dat het denken aan zich zelf ten slotte leidt tot blijvenden angst.

Vrouwen kunnen flauwvallen over een kat, muis, slang, kikvorsch, enz. en dan weer alle verschrikkingen des levens en des doods weerstand bieden. Bij opstanden en burgerlijke onlusten overtreffen vrouwen de mannen in moed en wreedheid, maar ook waar de menschelijkheid voor man en kind een beroep op het zwakke geslacht

doet, verheft zij zich op den hoogsten top der deugd en haar gevoel neemt een zoo edele vlucht en toont trekken van heldenmoed en opoffering, waartoe het meer bedachtzame gevoel van den man niet in staat zou zijn.

(*Wordt vervolgd.*)

Overzicht van de week.

I. Kuyper-Lohman.

Het heele land heeft zich beziggehouden, 't zij belangstellend, 't zij ironisch, met dr. Abraham Kuyper's *Standaard*-jubileum.

Zijn medestrijder voor ‘de zaak van Christus,’ zijn vriend uit vroegere jaren (toen, vóór de ruzie der ‘broeders’, de Kuyper-indeeling van Mannen met twee namen en Kleyne luyden nog niet bestond), Jhr. Mr. A.F. de Savornin Lohman, zweeg echter bij die gelegenheid als een mof.

Kuyper vond hierin aanleiding een ‘smartkreet,’ of iets dergelijks, - ik weet het juiste woord er niet meer voor - te slaken, om het stilzwijgen van ‘broeder Lohman’ te betreuren.

En, 'broeder Lohman,' aldus gedwongen om uit den hoek te komen, verklaarde hierop in de *Nederlander* hoe hij gezwegen had uit, ik weet niet meer welke spitsvondige reden, die hij zocht in de wijze van strijdvoeren van dr. Kuyper.

In wederantwoord hierop schrijft nu de *Standaard* (volgens de *Haagsche courant*):

'*Wat dr. Kuyper te Utrecht, naar aanleiding van mr. Lohman's zwijgen, zei, was een zielskreet.*

Het apostolisch gebod luidt nu eenmaal: "Dat de broederlijke liefde blijve!" Blijve, wààrin ge ook overigens verschilt.

Dat op die zielskreet ditmaal geen weerklank uit gelijken toonaard mocht beluisterd worden, mogen we niet anders dan betreuren.

De jaren liggen achter ons, en vormen van de 40 jaren van ons bestaan zelfs het grootste deel, dat de heer Lohman met dr. Kuyper, soms nog meer dan hij, omdat hij meer vooraan stond, den smaad van het liberalisme droeg.

Thans werd de heer Lohman tot zelfs in de "Kölnische Zeitung" der Liberalisten held, om de wijze waarop hij ook ditmaal zijn vroegeren bondgenoot bejegende.

Toch nadert de ure van een scheiden voor altoos, en, met het oog daarop, blijft 't ook onze bede, dat de broederlijke liefde het, eer 't te laat is, van alle Rechthaberei winnen moge.'

Zoo *is* het. In hoeverre hier huichelarij en aanstellerij hebben geïnspireerd dit Standaard-artikel, dan wel oprechtheid, dat verantwoorde de schrijver ervan voor zichzelf. 't Feit echter als zoodanig is waar. Wat hij zegt, is, uit een bijbelsch oogpunt, wààr.

En ik stel er daarom prijs op hier het openlijk uit te spreken, hoe het het *niet*-naleven van dit gebod der 'broederlijke liefde' boven en vòòr alles is geweest, waardoor mij, een lid van het Lohman-geslacht, van lieverlede, al sinds vele jaren, de oogen zijn opengegaan voor het sóórt van onècht-christendom door hen beleden.

Aaneengereid waar het gold, met den bijbel in de hand, en met het 'Woord Gods' in den mond, de liberalen te verslaan, en hunne zetels in te nemen, als kamerlid, als minister, zeker *dat* is het soort Christendom, waarin de Christenen, van wien ik spreek, vèr waren, zèèr ver.

Maar... onderling... als het gold elkaar iets te vergeven als broeders - als het gold onderling vrede te sluiten, om 'n geleden onrecht uit de wereld te helpen, - als het gold een hebzucht-questie te vereffenen door toegeven - dan... Dan heb ik gezien, in de Lohman-kringen en in de Lohman-familie, waartoe ik behoor, dat *Rechthaberei* 't steeds won, in alle opzichten, van broederlijke liefde, en dat de leer van Jezus Christus, die leer van 'Gods Zoon', waarop heel Zijn verlossings-werk is gebouwd, de leer van: 'Zegent hen die U vervloeken,' 'Hebt lief degenen die U haten,' 'Als Uw broeder den rok neemt, biedt hem ook den mantel aan', voortdurend met voeten werd getreden, uit eerzucht-eigenbelang- en naijver-redenen.

En daarom, al ben *ik* voorwaar geen Kuyper-bewonderaarster, al stuit mij 't Kuyper-Christendom even hard tegen de borst als 't Lohman-Christendom, ditmaal moet het mij van het hart, dat de *Standaard* hier met *woorden* het juiste heeft gezegd, datgene waarop het aankomt volgens den bijbel, en dat het daarom te wenschen ware voor zijn Christendom indien Jhr. Mr. de Savornin Lohman zijnerzijds met de *daad* die woorden ter behartiging nam.

'Dat de broederlijke liefde het, eer het te laat is, van alle Rechthaberei winnen moge' het is een behartenswaardig woord, dat óók niet-Christenen wel eens wat meer

in gedachten mochten houden. Ik althans verwonder er mij dagelijks over, hoe het zoovelen uit mijne naaste omgeving mogelijk is en blijft in onderlinge vijandschap en haat daarheen te blijven leven, - vijandschap en haat om kleinzielige aardsche dingen - waar immers inderdaad 'de ure van scheiden voor altoos zoo spoedig nadert.'

Hoe het echter mogelijk is dat menschen, die zich belijders en volgers van 'het Woord Gods' noemen, staande aan den rand van het graf daarenboven, aldus blijven volhouden aan hun Rechthaberei, *zonder zichzelf huichelaars te weten*, ziedaar een vraag in het antwoord waarop ik mij niet wensch te verdiepen verder. Want, dat antwoord zou *te* weerzinwekkend zijn.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Nearer to God.

In de laatste Lelie schreef ik in het 'Overzicht van de week' over de aanstellerij van het overal en in alle steden zingen van het lied: Nearer to God, - het lied dat aangeheven werd door de rampzalige Titanic-schipbreukelingen, toen zij vergingen. Wat dáár, in die uiterste ure, een treffende roepstem was tot het Groote Onbekende, waarheen die ongelukkigen gingen zoo onverwachts, dat wordt

thans verlaagd tot een amusement, een modesport, een straat-relletje, getuige hetgeen b.v. in Amsterdam voorviel, waar, volgens de Telegraaf, op het Rembrandtplein, de politie zich moest bemoeien met het ‘roezemoezig publiek,’ dat auto's en rijtuigen en tramverkeer stopzette, en door zijn rumoer het koor van de zangers nu en dan geheel overstemde.

't Is ook hiermee weer als 't altijd en overal gaat. Niets is zóó treurig, zoo hartverscheurend, of het wordt voor de groote massa nog een pretje ten slotte; de rijken in Londen, New-York, Parijs, enz., vinden alreeds 'n gróót vermaak in het organiseeren van alle mogelijke soorten van bals, tableaux-vivants, enz., enz., ten bate der slachtoffers van de Titanic-ramp, en de armen maken zich 'n straatjooltje uit den door de stervenden ten hemel gezonden zwanenzang.

God, wat 'n mesthoop toch, 't zoodje dat wrereld heet!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Klassen-Justitie.

Volgens de Vrije-Socialist zijn de namen van de vijf Leidsche studenten (a.s. *rechters* dus, medici, of theologen, of diplomaten, of iets dergelijks), welke zich hebben schuldig gemaakt aan het bekende Leidsche Groenen-schandaal, en die gedagvaard werden als zoodanig voor de Haagsche Rechtbank, niet voorgekomen op de door de griffie ten behoeve van de pers verstrekte bulletins. Ook van een vóór eenigen tijd hier ter stede in voorloopige hechtenis genomen Mr. in de rechten, schoonzoon van een zeer invloedrijk man, werd toen ter tijd de naam niet in de pers genoemd.

Daarentegen werd onlangs hier op Scheveningen een eenvoudige brievenbesteller slechts *verdacht* van een geringen post-diefstal, en ziet, nog denzelfden avond stond het feit reeds voluit in de couranten, (in sommige las ik het zelfs onder het hoofd: ‘ontrouwe brievenbesteller’, niettegenstaande er slechts een *verdenking* was, geen *bewijs*). Deze man is sinds, nog steeds zonder afdoend bewijs, veroordeeld. Hij is nu in hooger beroep gegaan. Maar, ook al wordt hij dan vrijgesproken, met *zijn* reputatie is vrij-wat kwistiger rondgesprongen in de pers, dan met die van de ‘beschaafde’ tot de ‘gegoede’ klassen behoorende jongelui uit Leiden, - die immers ook maar 'n gering, 'n onschuldig ‘jongelui’-aardigheidje uithaalden! Ze waren allicht wat ‘opgewonden’ (voor andere standen heeft men daar een *ander* woord voor), en ze hebben er zich niet zoo veel kwaad bij gedacht, etc., etc.

Och ja, verontschuldigingen zijn altijd wel te vinden. Als de justitie die òòk eens zocht voor 't genre brievenbestellers, enz., en niet enkel voor a.s. rechters, advocaten, dominee's, diplomaten, kamerleden, en andere toekomstige ‘steunpilaren der maatschappij.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 43.)

XI.

Buiten bloeide de lente.

En in het jonge-meisjes-kamertje, waar een rijk jong geluk een korten tijd zoo heerlijk zich ontplooid had, maakte een menschenkind, dat nog zoo veel, zoo heel veel had verwacht van het mooie wenkende leven, zich gereed tot den grooten zwaren overgang naar 't Onbekende. -

Quips Weerdema ging sterven. -

Geen liefde van teedere ouderzorg, geen tot God dagelijks opgezonden gebeden om haar behoud, konden haar redden.

Ze was veroordeeld.

En ze wist het.

O, ze had zóó gehoopt, zoo gehoopt tegen alle hopen in, zóó als alleen een wezenlijk in God geloovig-vertrouwend menschenkind 't vermag.

Toen het kuchje erger en erger was geworden, toen de dokter had gesproken, voor 't eerst, van de long een beetje, een heel klein beetje, aangedaan, toen ze haar daarop gebracht hadden in een sanatorium, en toen het ook daar niet beter werd, integendeel heel langzaam aan en toch zoo spoedig verslimmerde, o hoe had ze gebeden, vurig gebeden, zeker-geweten dat haar gebed moest verhooring vinden. -

'Het is een tijdelijke beproeving die God ons oplegt' - had ze lief-blij moedig gezegd tot Van den Bevelaer, toen de plannen van naar Honnef aan den Rijn gaan - omdat Davos zoo ver en al zoo laat in den tijd was - werden vastgesteld. -

'Je zult eens zien hoe Hij alles ten beste leiden zal. Ik voel het zoo duidelijk. O Henk, ik ben nooit zoo dicht bij God geweest als in den laatsten tijd, sinds Hij me zooveel geluk heeft gegeven.'

Van den Bevelaer had haar en haar moeder

naar Honnef gebracht. Heel eerlijk veel van haar houdend, was hij teeder-bezorgd voor haar geweest, had, met oprechte tranen in z'n oogen, 'n moeilijk afscheid genomen van z'n klein teer meisje, àl te teer, vreesde hij, voor de toekomst van gezond geluk, die hij zich, in zijn man-verlangen, had gedroomd.

- - Toen was de 'afleiding' gekomen. Iedereen had er zich toe beijverd 'dien armen jongen', terwijl z'n zieke verloofde ginds was voor hare gezondheid, eens uit te vragen. Die opoffering is immers ook niet héél groot, waar het geldt 'n ongetrouwd jong-mensch. Iedereen kan zoo heel goed 'n alleen-loopend heer gebruiken aan zijn disch. Heeren kom je namelijk altijd te kort, en dames heb je te veel. O natuurlijk, Van den Bevelaer ging niet naar groote diners, maar, 't sprak van zelf, als meneer Vermeulen, de invloedrijke minister van justitie, in hoogst eigen persoon, hem op straat vroeg: 'Nog al goeie tijding uit Honnef? Apropos, kom morgen bij ons huiselijk eten, wat depot schaft?' - of als mevrouw Eduma de Witt, met haar moederlijk-innemend optreden, hem een briefje schreef: 'Ik wou zoo graag eens wat voor jullie doen, voor die arme Quips, en voor jou; toe kom dezer dagen, als je eens een dag vrij hebt, dien bij ons passeeren buiten - je weet immers dat we tegenwoordig een kleine villa hebben 's zomers, onder Wassenaar'. - moest hij dan niet dankbaar zijn voor zooveel hartelijkheid, en, ook zelfs als hij geen lust had eigenlijk om te accepteeren, was het dan niet in elk geval in 't belang van zijn eigen carrière, dat hij die menschen van naam en invloed te vriend hield, zijn intieme relaties met hen cultiveerde. - -

Zoo was het gekomen dat hij, als ondanks zich-zelf, zijn omgang met Nannie Eduma had vernieuwd. Ze hadden immers nooit iets samen gehad van openlijke ruzie; hij was bij haar weggebleven, zij had gedaan of ze 't niet opmerkte, had hem even familiaar vriendelijk als vroeger toegeknikt, wanneer hij haar, bij 't toevallig elkaar ontmoeten, vormelijk groette. -

Nu, als iets dat van zelf sprak, had ze, toen ze hem bij hare grootouders Eduma aan huis sprak - ze was op de villa gelogeerd van Zaterdag tot Maandag, en hij had er des Zondags gegeten - gevraagd, heel belangstellend, hoe 't nu ging tegenwoordig met die lieve, arme Quips, en wanneer ze terugkwam, en of 't huwelijk toch zeker niet voor langen tijd was uitgesteld? Hij vond het niet prettig als ze zoo gewoon-onverschillig dien naam noemde, die hem in haren mond als ontwijd werd. Maar ze had den takt gehad verder, na die noodzakelijke beleefdheidsphrases, over dat punt te zwijgen, had gelachen, gepraat, gecoquetteerd overigens, als van ouds.

En, hij wist het, hij voelde het, tegen wil en dank, hij raakte weer onder hare bekoring. In hare nauw-sluitende, hare mooie vormen mouleerende japon, den hals schijnbaar verborgen, en toch uitlokkend-belovend achter 't transparant van heel dunne, doorschijnende witte kant, zag ze er zoo verleidelijk-frischjong uit. Na den eten tenniste ze met hem; Dorrit ten Have en haar neef Piet waren de twee anderen. Telkens opnieuw trof het hem hoe mooi ze was, met die elastische bewegingen, dat vlug op en neergaan van haar borst onder 't kant-stuk, en die van de inspanning zacht-rood-kleurende wangen. Dorrit, altijd wat grof, leek er, in de verhitting van 't spel, onélegant, bijna vulgair, neven. Nannie daarentegen behield altijd dat eigenaardig-gedistingueerde aparte cachet van grande-dame, dat haar zoo goed stond, dat van den Bevelaer maakte tot haar nederigen dienaar, ondanks zijn inwendig verzet. -

Later had hij haar weer ontmoet, bij de ten Have's, bij de Vermeulens, bij Joosje Eduma. - Wat hem eerst bijna 'n verraad had geschenen aan z'n arme, zieke Quips, dat verontschuldigde hij nu van lieverlede voor zichzelf als iets héél natuurlijks. Ze behoorden immers tot één coterie, Nannie en hij; en dat vroegere tusschen hen, die gevaarlijke intimiteit, dat was nu uit, heelemaal uit, hij was toch immers geëngageerd; Nannie-zelve had zich in 't onvermijdelijke geschikt, wist dat hij Quips liefhad. - Waarom zou hij dus deze gedwongen afwezigheid van zijn meisje niet zoo prettig mogelijk zien door te komen? Hij was maar ééns jong. Het hielp háár immers niets, dat hij zichzelf 't leven vergalde met zich doodkniezen op z'n kamer. - - -

- - En toen was Quips teruggekomen, smeekend hare moeder haar, als ze dan toch niet beter werd, liever thuis te laten blijven verder, bij hem dien ze liefhad.

Pijnlijk-ontgoochelend was hem de aanblik geweest van dat geelbleeke, lijdende gezichtje, met de scherp geworden lijnen, met het verraderlijke teringblosje alléén overgebleven van haar vroegere fijn-rose jonge-meisjes-kleurtje, met de magere hoekige vormen, en den van smartelijke lijdens-uren getuigenden mond. - O hij had zich goedgehouden, háár niets laten merken, maar, van toen af, had hij begrepen 't onvermijdelijke, 't komende geweten, dat moest gebeuren straks.

En, heel in 'n hoekje van zijn hart, had hij gevoeld dat het hem niet zóó schokte als hij 't zou hebben gewild, dat hij er kalmer onder was dan hij zichzelf durfde toegeven, dat hij meer medelijden voelde met haar lot, dan met het zijne straks, - als ze zou zijn heengegaan. - -

Ze kwam nu niet meer van haar kamer

af, lag, dag aan dag, te wachten op het wonder, het groote wonder, dat ze nog steeds afbad van haren God.

Soms kon ze, met zoo'n onbeschrijflijkdroeven blik om haar lippen, voor zich uit liggen te staren, zoo geduldig-berustend, als eene die niets meer wenscht.

Haar moeder, die vermoedde de waarheid, die er Van den Bevelaer om haatte, en toch om haar kind moest doen alsof ze hem liefhad, vroeg zich dan in stilte af, of zij-óók begreep, of zij-óók voelde dat langzaam-komende, die slechts uit plichtsgevoel onderdrukte vervreemding. -

Ze uitte er zich nooit over. Ze deed altijd zoo lief-opgewekt met Henk, sprak hem dikwijls van alles wat hij miste door haar schuld. Over hun uitgesteld huwelijk, over hun toekomst van getrouwd-zijn eenmaal, zweeg ze echter sinds lang. - - -

Buiten bloeide de lente.

Dorrit ten Have had de handen vol van witte en lila seringen, die zij aan Quips kwam brengen vóór ze naar Nannie Eduma ging, die vandaag haar verjaardag vierde. - In haar onhandigheid liet ze het zich ontvallen dat ze dáárheen moest, in antwoord op Quips' vriendelijk dringen:

'Toe, blijf nog een beetje. - Je vermoeit mij heusch niet.' - -

'Ik kan niet - ik moet Nannie Eduma gaan feliciteeren. - En - - -'

Over Quips' gezichtje trok even 'n schaduw. -

'Wat is er met Nannie?' - dwong ze zich te vragen - onverschillig doende. -

'Ze is jarig' - zei Dorrit, boos op zichzelf dat ze dezen naam hier had genoemd. Net iets voor haar, om ook altijd zoo dom te doen. - En, om weer goed te maken, voegde ze er bij: 'Ook geen prettig leventje dat die heeft, met zoo'n man als die Ber, dat mispunt.' - -

'Maar, ze is gezond.' -

Er was 'n wereld van wanhoop in den toon waarop Quips die woorden verzuchtte, zij, de tot sterven gedoemde, midden in haar blije jeugd.

Dorrit ten Have echter was niet fijn besnaard genoeg om dat na te voelen. Begeerig om Quips af te leiden, door nieuwtjes uit te bazuinen, liet ze volgen:

'Ze zeggen, dat, als Ber Eduma z'n machtigen grootpapa niet had, en z'n dito schoonvader, dan zou ie 't land uitmoeten. Zulke erge dingen zijn er van hem uitgelekt, met minderjarigen, weet je. - - 't Is met gesloten deuren behandeld voor de rechtbank - - o zoo'n geschiedenis!'

- Quips maakte 'n afwerende beweging van weerzin. 'Ik praat niet graag over zulke dingen' - zei zij eenvoudig. - 'Hoe kom je er toch aan Dorrit, ik begrijp het niet.' -

Dorrit lachte brutaal-overmoedig. 'Oom Fredi vertelt het me. Dat is juist zoo leuk, dat ie voor mij geen geheimen heeft, net met me omgaat als met 'n kameraad. Ik weet zeker dat hij mij meer vertelt van zoo iets, dan aan tante - die altijd zoo preutsch doet, alsof ze nog 'n onschuldig kind was.' - Zij blufte het uit, in een kinderachtige ijdelheid, niet voelend hoe onkiesch deze omgang was, hoe deze en haar-zelve en haar oom verlaagde en naar beneden trok. - -

Quips gaf geen antwoord meer, stilzwijgend zichzelve afpijnigend met de vraag: waarom Henk juist van middag zoo laat kwam, waarom hij haar gisteren reeds had gewaarschuwd dat het morgen wel niet zoo heel vroeg zou worden, zooals anders. Zou hij heusch dáár nu zijn, bij die andere, bij Nannie, de jarige, de gezonde? - -

Toen hield Dorrit de gewone onnadenkende afscheids-speech van goedkoope hartelijkheid:

‘Nu, nu moet ik heusch gaan. Kwik nu maar 's gauw heelemaal op. 't Wordt nu zulk mooi weer. - Je zult eens zien, over een dag of wat mag je naar buiten. - Adio - - dag - dag - dag.’

Op haar teenen sloop ze de kamer uit, met 'n gelegenheidsgezicht van ziekenbezoek, dat zich, eenmaal op den gang zijnde, verhelderde tot een van verluchting, omdat, Goddank, die corvee weer achter den rug was, omdat ze nu weer voor een tijdje daarvan af zich wist, van die vreeselijke moet-bezoeken bij de tot stervengedoemde, aan wie zij, de giechelende, oppervlakkige, immers niets meer had te zeggen, naar wier ziekbed alleen de wellevendheid van het niet-durven-laten-te-gaan haar nog voerde.

Toen mevrouw Weerdema, die Quips altijd alleen liet als ze jonge meisjes bij zich kreeg, - om geen spelbreekster te zijn - weer binnenkwam, lag Quips zachtjes te huilen. -

Ze wou niet zeggen waarom.

‘Om niets - heusch niet moedertje - alleen maar omdat die seringen, die Dorrit meebracht, me ineens zoo'n heimwee gaven naar buiten, naarkunnen wandelen, ze zelf plukken.’

De moeder voelde instinctmatig, dat het niet waar was, dat haar kind loog uit liefde. Maar zij deed of ze 't geloofde, óók uit liefde. -

En, toen Van den Bevelaer eindelijk kwam, en zich heel teer neerboog over z'n meisje, en heel lieve woordjes tot haar zei, van dat hij 't heusch niet kòn helpen, dat er zooveel werk was, dat hij zich zoo moest afbeulen in den laatsten tijd, toen lachte Quips hem tevreden aan, tevreden met de leugen-woorden die hij haar gaf om haar te bedriegen.

In haar zoo heel veel houden van hem, zoo mateloos veel, zocht ze al de verontschuldigingen bijeen die er voor hem waren. Kon hij het helpen dat zij niet met hem kon trouwen,

dat hij gezond was en jong en levenslustig, en dat zij sterven moest, neerlag als een reeds van de wereld afgestorvene! -

't Was Gods wil. Gods wil, waarin zij moest berusten. - Gods wil, dien ze aannam, onder strijd, en onder dagelijks weerkeerend worstelen met hopen, en hopen, tegen beter weten in. - -

Zij wou hem gelukkig zien, gelukkig, zelfs zonder haar, - - als 't wezen moest - als zij er niet meer zijn zou. -

Maar - - niet dat. - O God, niet dat. - Waarom ging hij dien weg uit, - van goddeloosheid; - naar die getrouwde vrouw! -

Dat God dat kon toelaten, dat Hij zoo iets niet verhinderde, ondanks haar onophoudelijk gebed erom, dat begreep arme geloovige Quips niet, dat was de oorzaak van haar groote stille lijden en in opstand komen tegen het Lot. -

En, ze durfde het niet zeggen, dat ze dáárom zoo dikwijls stil schreide, want immers, dat zou geklonken hebben als 'n blaam dien ze daardoor wierp op hem, dien ze liefhad, op Henk. -

Maar nu moest ze toch. - Als 'n ingeving voelde ze 't, dat ze niet veel tijd meer had, dat hetgeen ze zoo heel graag wou nu toch moest uitgesproken worden. En ze trok hem naar zich toe - en fluisterde heel zacht:

'Henk! - - Als ik er niet meer ben - dan moet je gauw 'n ander nemen, - 'n lief, zacht meisje - beloof je 't me?' -

Hij schrikte ervan. - Hij meende immers dat ze nog geloofde steeds aan haar beterschap. - Dat maakte de omgang met haar voor hem zooveel gemakkelijker, dat quasidoen alsof ze zou beter worden te eeniger tijd. - -

'Maar kind' - - mompelde hij verward. 'Hoe kun je nou zoo iets zeggen! - Hoe kom je erbij? - Je gaat immers vooruit - heusch. - Foei, dat wil ik niet hooren. - Lach me liever eens gauw aan.' -

Ze deed het - - maar met betraande oogen. - 'Ik méén het. - Heusch' - zei ze, - 'ik spreek er niet veel over - - maar ik weet wel dat' - - -

Toen kon ze niet verder. 't Was haar toch *te* machtig, dat ze nu ineens moest afscheid nemen van alles wat ze had gehoopt. Nu ze 't zoo met woorden ging uitspreken, was het haar alsof ze daarmee haar eigen vonnis onherroepelijk besliste.

'O, àls God toch eens wou - - Hij kon toch wonderen doen. - 't Stond toch in den Bijbel. - - Als je geloof maar zoo groot is als 'n mosterdzaadje, dan verhóórt Hij je.' - -

Van den Bevelaer, geroerd, lei haar de hand op den mond. 'Niet huilen kindje - toe nu - - niet huilen. - Als je van mij houdt, niet weer zóó spreken' - vleide hij, 't méénend op dat oogenblik. -

Ze was er hem zoo dankbaar voor. Ze had den moed verloren om door te spreken; wie weet, misschien vergiste ze zich wel, misschien - - hij deed nu toch zoo lief; zoo echt lief. - -

De ondergaande zon speelde stralen over haar vermagerd wit gezichtje op het witte kussen. -

Van den Bevelaer stond op. - -

'Nu moet ik gaan' - zei hij. - 'Zal mijn kleine meisje nu weer zoet en verstandig zijn - en niet meer over domme verdrietige dingen denken?'

Ze beloofde het hem - ze wou immers zoo gráág gelooven. Toen hij weg was nam ze haar bijbeltje, en zocht weer voor de zooveelste maal al de plaatsen op waar God

gebedsverhooring belooft aan hen die in hem gelooven, die vertrouwen op Zijn Woord. -

O, 't kòn toch zijn - 't kòn toch, - dat God het deed, - haar genezen!

God kan toch alles! - - -

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Muziek en Publiek.

Geachte Mevrouw.

Toen ik een paar weken geleden, op een Zondagavond, vrij koel van U afscheid nam, deedt U mij de vraag waaraan mijne minder opgewekte stemming was toe te schrijven. Zeer verwonderd was uw oogopslag, toen ik antwoordde, bij gelegenheid, schriftelijk opheldering te zullen geven.

't Oogenblik daartoe is nu aangebroken, geachte Mevrouw.

.... Er bestaan soms onderwerpen, zóó kiesch, dat men ze moeielijk mondeling kan behandelen, en wordt door afwezigheid tevens de gelaatsuitdrukking ontgaan, die de spiegel der gedachte weergeeft.

Schriftelijk antwoordende kan men de goede en juiste woorden kiezen om zich duidelijk te maken, zonder te kwetsen of ook eenigszins onaangenaam te zijn.

Ik wil tegenover U eens openhartig en natuurlijk wezen, dus, niet zwijgen als mij iets niet aanstaat, niet prijzen, wanneer mijne opinie anders is, niet toestemmen, in tegenstelling van mijn gevoel.

In vele, vele gevallen heb ik aldus niet gehandeld, geenszins om onwaar te zijn, doch uitsluitend uit kieschheid, als gevoelmensch, waarbij mijn oordeel geen voordeel en ook geen nadeel, maar wel ‘hartzeer’ en ‘verdriet’ kon veroorzaken.

.... Toen wij ons op den bewusten Zondagavond in gezelschap bevonden van personen, die voor 't meerendeel zeer intelligent en begaafd waren, kwam het gesprek weldra op 't gebied der muziek, waarbij natuurlijk 't orchest onder den Heer Mengelberg, te Amsterdam, niet ver-

geten werd. Enthousiast mijne bewondering over dit orchest en den dirigent te kennen gevende, waarbij ik sprak over de genotvolle oogenblikken, zeidet U plotseling op min of meer spottenden toon: ‘Maar dàt begrijp ik toch niet van U, mijnheer B, U zijt toch immers niet muzikaal; of gaat U er heen omdat 't “voornaam” staat!?’

Vrij ontstemd deelde ik U mede, dat ik zeer zeker wél muzikaal ben, al bespeel ik geen instrument, en 't verdere antwoord is U bekend...

... Zeer Geachte Mevrouw... Toen U zoo en zoovele jaren jonger waart, toen Gij U minder aan 't huishouden wijddet en U meer tijd tot oefening hadt dan thans, bespeeldet U uw cremona met veel ‘entrain’; uwe vingers vlogen over de snaren, de tonen werden zuiver weergegeven,.... in 't kort, een ieder geraakte in verrukking door uw spel en smaakte oogenblikken vol genot. Sedert is er verandering in uw toestand gekomen, geachte Mevrouw.

Door uwe drukke bezigheden kunnen geen oefeningen meer gehouden worden, door den tijd zijn alle deelen van uw welgevormd lichaam minder lenig, en helaas, ook de spiertjes uwer mooie vingers ondergingen dat lot.

Toestemmen zult U, Gij minder maatvast zijt en dikwijls een krassend of in 't geheel geen geluid aan de snaren ontlokt. Personen, goede musici, die met U in de laatste jaren musiceerden, trokken zich stil terug, en U begreept wat de reden daarvan was.

Men zeide U niets,.... doch U voeldet, U beseftet, nietwaar!?

... Edoch, geachte Mevrouw, beklaag U niet, Gij hebt nu edeler werk te verrichten door verzorging en opvoeding uwer vier lieve kinderen, en dáárvoor moeten opofferingen geschieden.

... Toch blijft bij U 't denkbeeld bestaan dat iemand, die nimmer een instrument heeft bespeeld, onmuzikaal is en geen oordeel over muziek kan hebben; tòch blijft bij U 't gevoel dat Gij daartoe wel 't recht en de gave hebt.

En dát idee, dié opvatting zijn zeer verkeerd.

Velen en velen, die veel minder bekwaamheid hebben dan U, ja, zelfs eerstbeginnenden oordeelen als U; zij critiseeren evenals gymnasiasten die zich verbeelden reeds professor te zijn.

... Hoe werkt de muziek op den mensch? Wie heeft werkelijk het ‘recht’ muziek te beoordeelen?

Muziek (van Muse) beteekende oorspronkelijk de schoone kunst in 't algemeen, doch ontving vervolgens bepaald de beteekenisvan ‘toonkunst’, of van de kunst, door opvolgende, gecombineerde tonen, enz. bepaalde gewaarwordingen op te wekken, ‘des menschen Seele zu erfrischen’, zegt Wagner. Zij is de *openbaring* van drie grondslagen n. l: een groot fijn onderscheidend gehoor, een rhythmusgevoelen bekwaamheid in voordracht.

Volgens Reinicke bezitten ± 70% der menschen de twee eerste hoedanigheden, ja, ik mag zeggen die begaafdheden; zij beseffen die zonder ze te kunnen weergeven, doch voordrachtbekwaamheid is zelden hun deel.

De drie bovengenoemde grondslagen gaan *hoogst* zelden gepaard; zeer zelden zijn zij in één persoon vereenigd.

Diegenen, die deze bezitten, behooren dan ook tot de uitverkorenen of tot de eminenten op muziekgebied.

Zij zijn 't, die werkelijk een oordeel over muziek kunnen vellen, die 't recht hebben critiek te mogen uitoefenen..

‘Die Kritik ist ohne Genius nichts, nur eine Genie kann das Andere beurteilen und lehren’. (Herder).

.... En toch, hoevelen geven zichzelf de kunde daartoe, hoevelen zijn zoo verwaand zich dat recht toe te eigenen wat alleen toekomt aan den ‘maestro’!

.... Alvorens verder de quasi critici te bespreken, wil ik U mededeelen, dat de twee eerste grondslagen waarop de muziek berust, in *hoofdzaak* worden daargesteld en opgebouwd door Rhythmus, Melodie en Harmonie.

Evenals de tonen de bestanddeelen vormen der melodie, zoo zijn de accoorden de samenstellende elementen waaruit de hedendaagsche muziek hare werken opbouwt.

Nu zij herhaald, dat ± 70% der menschen de aangeboren eigenschap en gave hebben om te beseffen of rhythmus, melodie en harmonie streelend zijn voor het ‘gehoor’ en het ‘gevoel’, dus, of wijze en geluid overeenstemmen, of er al of niet z.g. wanklanken zijn; des te meer kunnen *zij* genieten, wier organen door muziekuitvoeringen zijn ontwikkeld en veredeld.

De groote Beethoven heeft zich tot afgod gemaakt, juist omdat hij ‘genot’ verschafte aan de menschheid door de reine instrumentaal muziek tot goddelijke dichtkunst te verheffen en dus de tonen als woorden verstaanbaar te maken.

Eduard Hanslick zegt: ‘Der Inhalt der Musik müssen tönend bewegte Formen sein’.

Weber schrijft: ‘Die Erfahrung hat gelehrt dasz die “Gesamtstimme des *Publikums* beinahe immer gerecht sei”.

Juist!... de kern van Reinecke's oordeel.

.... Ik wensch nu te behandelen den derden grondslag, waarop de muziek berust, n.l.: bekwame voordracht.

Onder voordracht wordt hier verstaan de kunde om een muziekstuk op 't instrument juist weer te geven zooals 't *geschreven* is.

.... Oh! er zijn vlugspelende dilettanten en anderen, die deze eigenschap in “engeren” zin bezitten; zij spelen precies wat de noten aangeven, doch wat er tusschen aanwezig en niet zichtbaar is, de muzikale gedachte van den componist ('t aesthetisch uitgedrukt gevoel), zij hebben en beseffen haar niet en kunnen haar dus niet weergeven.

Alles blijft koud en “genot” kan niet voor hen bestaan, en blijft dan ook voor den toehoorder afwezig....

.... Genot! ja genot!...., dít te ondervinden!..., gedurende de muziekuitvoering stil zitten te luisteren, zonder afleiding, en dan na afloop vol enthousiasme en “vuur” te spreken over al 't schoone en genotvolle, over den componist en over de kranige musici, die zulke dankbare, aangename, goddelijke oogenblikken bezorgden, ja “zu Thränen zu rühren!”.... Ziet, Geachte Mevrouw, dát is gevoel, dát is iets verhevens, wat niet uit te drukken is in woorden,.... en zulke gewaarwordingen bestaan bij ± 70% “des Publikums”.

.... En zij, die nu een voordracht hebben in engere beteekenis, zij beseffen *zeer dikwijls* dát genot niet; zij nemen, als 't kan, partituur of libretto mede en controleeren of alle noten en (of) woorden goed worder weergegeven, doch hebben geen tijd om werkelijk van 't muzikaal gevoel te genieten.

Zij gaan naar huis met de noodige op- en aanmerkingen en slapen direct als zij kussens voelen vanwege al 't koele',... en toch noemen zij zich muzikaal en beweren dat 't Publiek daarvan geen besef heeft!; ook bedenken zij niet, ik herhaal 't, dat een fijnonderscheidend gehoor, een rhythmusgevoel en een bekwame voordracht zeer zelden in één persoon zijn vereenigd.

Als ik kiezen moest, zoo wensch ik liever de twee eerste hoedanigheden te bezitten dan de laatste. 'Ohne Gemüth ist keine wahre Kunst denkbar'. (Goethe)

... Ik sprak zooeven over muzikale voordrachtbekwaamheid in 'engeren' zin, doch er bestaan personen, die deze in de 'breedere' beteekenis van 't woord hebben. Deze musici zijn diegenen, die de drie meergenoemde eigenschappen in mindere of meerdere mate bezitten, en kunnen dan ook betiteld worden met 'uitmuntend' en 'geniaal'.

Tot de eerste categorie behooren *zij*, die eenige instrumenten (w.o. een snaarinstrument in de perfectie) kunnen bespelen en bewijzen leveren van hunne studiën der melodie - harmonie - en compositieleer, der instrumentkunde, enz; tot de tweede behooren *zij*, die aangeboren buitengewone talenten hebben, voldoende aan alle eischen in de hoogste mate, behoorende dus tot de genieën op muziekgebied.

Niet nalaten mag ik er op te wijzen, er ook dilettanten zijn onder rubriek 'voordracht engere beteekenis', die de eerste categorie 'uitmuntend' nabijkomen...

... Ik ben nu genaderd, geachte Mevrouw, tot de critici, tot de muziekverslaggevers.

... Critiek is in de eerste plaats *'t beoordeelend* onderzoek van eenige zaak, voorts de kunst om zulk een oordeel te vellen, alsmede de *wetenschap* die daarvoor regels aan de hand geeft.

Er bestaat o.a. een wijsgeerige critiek, waartoe behooren: de wetenschapelijke, de zedelijke en de kunstcritiek.

Tot de laatse categorie behoort de muziek.

Reeds gaf ik te kennen wie 't recht bezitten als beoordeelaars hierover te mogen optreden, en toch zijn er legio, die onbekwaam, toch critiek uitoefenen.

... Ik wil U eens mededeelen, geachte Mevrouw, hoe een mijner kennissen als verslaggever is opgetreden voor een groot dagblad.

De man had jaren achtereen, in de binnenlanden van Borneo, geen ander instrument gehoord als een gamelan, en was even gevoelig voor muziek als bewezen is van een beer. Tóch heeft hij als muziekcriticus naam gemaakt. De broeder van dezen kennis had indertijd goede dagen gekend, verloor echter door te veel vertrouwen in de menschen te stellen zijn fortuin, en moest nu op eene of andere wijze, wat geld verdienen.

Vrij goed de piano kunnende bespelen en zeer intelligent, werd hij als muziekverslaggever aangenomen voor het dagblad X.

Alles ging goed, totdat de man, in 't begin van den winter, ziek werd en tevens eene verlamming kreeg van de rechterhand.

Zijn broeder, mijn kennis, dien ik Jan Pienter zal noemen, had niets uit te voeren en beweerde evengoed critiek te kunnen uitoefenen, ofschoon hij geen instrument kan bespelen.

Nu, ‘man kann's probieren’!

En,.... jawel, alles ging uitstekend.

.... Toen ik in de stad zijner inwoning was bracht ik hem een bezoek, vooral om eens te weten hoe hij 't aanlegde zoo onkundig toch ‘kundig’ te zijn.

.... ‘Nu, jongen’ zeide hij, ‘ik zal alles eens toonen, nú heb ik er tijd voor.’

Jan nam mij mede naar zijne ‘chambre privée et très secrète’, zooals hij deze noemde, en wees mij eenige tafels aan vol boeken en tijdschriften.

Ziehier de:

Theoretisch Kritischen musikabhandlungen von Mattheson, Scheibe, Mitzler und Warpung, als erste eigentliche Musikzeitung.
Allgemeine Musikzeitung (Berlin).
Die neue Musikalische Presse (Wien).

verder de:

Gazette musicale de la Suisse Romande (Genève).
Le guide musical (Bruxelles).
The musical world (London).
The musical courier (New-York).
Cäcilia (den Haag).
Weekblad voor muziek (Amsterdam).
Rivista Musicale Italiana (Turino).
Cronica de la Musica (Madrid).
Russ: Musikzeitung (St. Petersburg).

Op eene andere tafel waren:

Musik Lexikon von Riemann, Jahn und Spitta.
Die Geschichte der Neuern Musik von Hans Merian.
Musikalisches Konversations Lexikon.
Encyclopedie de la Musique de Rousseau.

verder: vele vreemde dagbladen en de drie grootste van Nederland....

‘En hier,’ riep Jan mij toe, ‘heb ik de twee voornaamste hulpkrachten’ n.l.: een *potlood* en een *schaar!*

.... U kunt begrijpen, geachte Mevrouw, dat ik hartelijk moest lachen.

Toen ik wat kalm was geworden, zeide mijn vriend: ‘mais mon brave, je ne suis pas encore au bout de mon Latin’; je moet weten dat ik in de verslagen ook ‘citaten’ aanhaal, aldus bewijs leverende van groote belezenheid, en dáárvoor heb ik ook gegevens.

Les voilà!.... Dictionary of Gustations. Harbitte & Dalbiac.
Citatenschatz von Nehzy.
Citations Françaises de Larousse.
Hollandsche en Latijnsche citaten van Ardugiarius (Utrecht).

....‘Verder moet je weten’, zeide Jan, ‘dat ik ze dikwijls verhaal en nog wel op rijm.

Bij de overzetting schrijf ik altijd ‘vrij vertaald,’ dan kan je er van maken wat je wil, en voor het rijm ‘mache Ich immer ein Endreim d.h. die Satzverschlüsse-reimen aus einander,’ .... en, maak ik gebruik van de:

Allgemeine deutsche Reimlexikon von Peregrinus Syntar.

verder: der Deutsche Reimlexikon von Spetutat (Reclams Universalbibliothek).

Daar vele duitsche woorden denzelfden klank hebben als de hollandsche, gaat dat rijmen dus uiterst eenvoudig en gemakkelijk.

.... Toen ik Jan Pienter verliet, geachte Mevrouw, was ik ook ‘pienter’ geworden, en had ik eene opleiding ontvangen voor muziekverslaggever; daar ik verder groot genot heb bij 't hooren van harmonisch-klinkende melodieën, ben ik muzikaal, wat ik dan ook reeds aangetoond heb en bewijs door deze verhandeling te schrijven, en tóch.... lief Mevrouwtje, bespeel ik *geen enkel instrument.*

> Chacun trouve en réalité
> Autant qu'il peut ses propres songes:
> L'homme est de glace aux verités,
> Il est de feu pour les mensonges. -

Ik groet U zeer, Geachte Mevrouw, en eindig, na verwezen te hebben naar 't citaat van Curtius: ‘Absit invidia’ (aanstoot blijve verre van mijn woord). -

Nijmegen.

P.F. BEUDT.

II. Mallooten.

Geachte Redactrice. Al meer en meer wordt het bij zeker soort vrouwen gebruik de allures der mannen aan te nemen. Zoo schijnt het een nieuwe Haagsche mode te worden dat dames als mannen met wandelstokken flaneeren. Dezer dagen kwam ik op Plein 1813 weer 'n paar van die mallooten tegen - twee meisjes van 'n jaar of 28 in opzichtig wandeltoilet, ieder een dikken bruinen knuppel zwaaiend, met een sans-gêne dat scherp afstak bij de natuurlijke gratie, waarmee fatsoenlijke vrouwen hun bewegingen plegen te volbrengen. In hoeverre het pikante der martiale tronies en de uittartende blikken der beide schoonen er schuld aan had durf ik niet met zekerheid zeggen, maar zeker is dat ik een goddelooze trek in mij voelde opkomen om het tweetal te ergeren en zoo kon ik dus, in dit eenzame oord, de verzoeking niet bezweren mij plotseling ‘en garde’ te stellen in de bekende duel-houding, de knieën licht buitenwaarts gebogen, mijn stok pareerend voor mij uit. Maar wie nu meent dat de dames, hetzij met een waardige uiting van misnoegen of verontwaardiging, hetzij met negatie van mijn vrijpostige grap, hun weg vervolgden, vergist zich evenzeer als ik het deed, want op 't zelfde oogenblik beukten hunne knuppels den mijne en was het heetgebakerde tweetal er bij, mij in ernst te attaqueeren. Natuurlijk liet ik dadelijk mijn wapen zakken, eensdeels omdat mijn opzet slechts als grap was bedoeld, anderdeels omdat het mij wat zot voorkwam op den openbaren weg de scêne lang te rekken en tegenover de beide representanten der schoone sekse (die van een scène volstrekt niet afkeerig schenen), mij in ernst van mijn wapen te bedienen.

Toch vraag ik: teekent dit niet?

Ik bedoel die dwaze damesgrillen van tegenwoordig.

O, wanneer de heeren zich eens zoo aanstelden. Wanneer 't hen eens in den zin kwam om met groote dameshoeden, of rokken te gaan wandelen, wat zouden diezelfde

dames den mond vol hebben er van. Maar die zijn zoo gek niet, als deze dwazen, die door Spinoza zoo terecht met den naam ‘Imbecilitas’ werden geteekend.

Een dame zag ik dezer dagen in de boschjes loopen een dikke sigaar rookend. Een ander, zekere jonkvrouw, draagt een knevel zooals menig cavalier haar zou kunnen benijden.

Inderdaad, 't ware te wenschen dat een en ander van regeerings- of politiewegen verboden werd.

DIXI.

III. Verdraagzaamheid.

Hedenavond de ‘Telegraaf’ lezende, viel mijn oog op het volgende bericht:

Waar hulp?

Een R.K. dienstmeisje van 17 jaar, *te Arnhem, is dezer dagen moeder geworden. De vader van het pasgeboren wicht is vermoedelijk een buitenlander. De menschen*, *waarbij zij in betrekking is, kunnen moeder en kind niet houden. Een thuis heeft zij niet, want moeder is dood en vader is zwervende, mogelijk ook dood of gevangen. Twee broertjes (of zusjes) zijn door den voogdijraad elders uitbesteed. Het burgerlijk Armbestuur wil zijn tusschenkomst niet verleenen*, *omdat z.i. de voogdijraad moet optreden. De Voogdijraad verleent geen hulp, omdat de jonge moeder haar eigen brood kan verdienen. Het Prot. Armbestuur helpt niet, omdat het een Katholieke geldt. Het R.K. Armbestuur helpt niet, omdat het meisje gevallen is. Op Zetten is geen toegang voor de gevallene, omdat zij R.K. is. De statuten van de Goede Herder laten wel opneming van de moeder*, *maar niet van het kind toe.* (N.A. Ct.).

Lezeressen en lezers, wat zegt ge wel van dit stukje? Wat zegt ge wel van deze groote *on*verdraagzaamheid van Protestanten en Roomsch-Katholieken? En dat beweert Christelijk te zijn! Is 't nu wel wonder, dat men genoeg krijgt van godsdienst en dit beschouwt als groote huichelarij? Is het dan niet mooier, eenvoudig weg, te doen, wat je plicht is in zoo'n geval en vooral niet te vragen, tot welken godsdienst zoo iemand behoort?

Is het *Christelijk* een gevallene te laten liggen, in plaats van haar zoo gauw mogelijk op te beuren? Is het mooi, zoo iemand niet te helpen, *omdat* zij gevallen is?

Ik begrijp het niet, dat de Katholieken, die toch ook den Bijbel kennen, het meisje niet helpen, omdat zij ‘gevallen’ is, want Jezus leerde het hun toch anders?

O, we moeten op 't laatst wel genoeg krijgen van al dat schijnheilig gedoe; als het er op aankomt iemand werkelijk te helpen, moet niet eerst gewikt of gewogen worden, wat zij gedaan heeft, of 't wel met de fatsoensbegrippen overeenkomt, enz., enz.! Laten die menschen dan eerst eens diep in hun binnenste kijken, of zij zelve zonder zonden zijn, en die werpen dan den eersten steen op de gevallene!

C. ARNTZENIUS.

Amsterdam, 30 April 1912.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Zouden er ook Lelie-lezeressen zijn, die genegen zijn met mij te converseeren per correspondentie?

Het van gevoelens wisselen per brief over onderwerpen de 'Holl. Lelie' betreffende, over gelezen boeken of waarvoor men zich interesseert, zou mijns inziens kunnen leiden tot een aangenamen schriftelijken omgang.

Noot RED.

Nog een andere abonnée deed deze vraag onlangs.

Correspondentie van de Redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Pensée. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Uw stuk ontving ik indertijd, in Menton, in goede orde, en wil ik gaarne plaatsen als hoofdartikel.

- - Ja onze hondenjongens zijn wél de zonnigheid van ons leven. Wij noemen Bennie altijd ons lief lastpostje, omdat hij altijd met 't een of ander kattekwaad bezig is, als hij er kans toe ziet, maar, dat steeds op zoo'n manier, dat je er onmogelijk anders om kunt doen dan hem te méér liefkozen. Dat weet de bengel dan ook wel. Zij leven geheel met ons mee, en daardoor worden ze zoo deelend in alles. Onlangs vertelde ik, terwijl wij aan de lunch zaten, eenige der vreeselijke bijzonderheden van

de Titanic-ramp. Daarbij sloeg mijn stem over, en mijn vriendin kreeg de tranen in hare oogen. Onze jongens zaten smakelijk van hunne bordjes te eten, maar, nauwelijks bemerkten ze dit, of ze hielden ineens op, en gingen somber op hunne stoeltjes zitten kijken naar ons, - totdat we hen aanhaalden, streelden, en elkaar toelachten. Eerst echter toen ze dit laatste zagen waren ze gerustgesteld dat er niets akeligs met ons was, en zetten eerst toen hunnen maaltijd voort.

Maar, nu Uw vraag omtrent geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk. Ja, zooals de doktoren dat, - om den baas te kunnen spelen - zouden willen als wetsverordening, zoo vind ik het een inbreuk op de persoonlijke vrijheid, waartegen met alle kracht dient geprotesteerd te worden. Hetgeen men de Kerk in 't algemeen heeft ontnomen, en nog steeds afkeurt in de Roomsch-Katholieke Kerk, de inmenging van den priester, dóór zijn ambt, in de intiemste aangelegenheden tusschen man en vrouw, zou op deze wijze het domein worden van den geneesheer. Bovendien, tot hoeveel geknoei en partijdigheid zou zulk een wettelijk-voorgeschreven onderzoek niet leiden! Hoe dikwijls zijn de doktoren niet op een dwaalspoor in hunne diagnose, en, vooral, in hunne toekomstvoorspellingen waar het de komende kinderen geldt. In het bijzonder heb ik hier op het oog neurasthenie en aanverwante kwalen, waaromtrent veel wordt uitgemaakt en verboden en aangeraden, dat kant nog wal raakt, en dat, in elk geval, geheel en al samenhangt met de persoonlijke inzichten van elken dokter afzonderlijk. Iets geheel anders echter is het, wanneer iemand-zelf uit vrije verkiezing verlangt het geneeskundig onderzoek, om eigen particuliere redenen. Dan, natuurlijk, zal ik steeds zoo'n besluit toejuichen, waar het wordt geïnspireerd door zulke edele en verstandige denkbeelden als de Uwe. Uw eerlijkheid over en weer kan, dunkt mij, niet anders dan elkander ten goede komen en, daardoor, Uw beider toekomst.

Ik vind het aardig voor U, dat ‘Nederland’ dat stukje heeft geaccepteerd. Neen, ik lees dat tijdschrift niet, maar misschien wilt ge me te zijner tijd een afdrukje toezenden. Hartelijk gegroet.

Molly. - 't Zal de feuilleton-schrijfster over Dickens genoegen doen te hooren, dat haar werk U boeide. De Pickwick-papers hebben mij steeds koud gelaten, waar daarentegen David Copper-field en Dombey and Son mij grooten eerbied afdwingen voor het kunnen van Dickens, en ware sympathie tevens voor het ingevoelige in die romans.

Natuurlijk wil ik met het meeste genoegen iets ter kennismaking ontvangen van het werk uwer vriendin, maar, *ik* geef mij niet uit voor een beoordeelaarster op dit gebied. Als het werk goed is, dan zou, denk ik, b.v. de uitgever Veen haar misschien voor zijn uitgaven kunnen gebruiken, of de uitgever Bruna, te Utrecht, of die van de Juliana-bibliotheek, te Meppel uitkomend.

Hoe heerlijk dat die andere vriendin zich over dat hondje heeft ontfermd, in die barre koude van den winter. In zulke koude dagen zijn de menschen en de dieren er zooveel gelukkiger aan toe in het Zuiden. Nooit is daar de ellende van het misdeeld-zijn half zoo erg als hier in 't Noorden, waar koude, en de daarmee gepaard gaande grootere honger, veel meer levensbehoeften meebrengen dan in warme streken 't geval is. - Natuurlijk ben ik blij dat gij dit mij vertelt van die vriendin; dit is nu al de tweede maal, dat gij mij zoo iets liefs schrijft van haar, op het punt dieren-helpen, en ik verzeker U dat ik haar daarom in het hart heb gesloten. Ja, onze familie van viervoeters is welvarend, en dankt voor Uw belangstelling. Zelve lijd ik onder dit ongunstige voorjaar, vooral na het zoovéél buiten kunnen zijn, dagelijks, in Menton. Hartelijk gegroet, en veel dank voor het kaartje. Dat vind ik heel aardig geteekend; laat zij mij gerust nog iets zenden ter beoordeeling.

V.A. (N.-Indië). - Neen, indien dat andere blad Uw stukken 't éérst plaatst, dan laat ik die welke nog onder mijne berusting zijn natuurlijk ongeplaatst liggen. Ik zie daarop nog Uw nader bericht tegemoet. Vriendelijk gegroet.

B.K. - Neen, lieve B.K., zulke schetsjes als het door U ingezonden stukje kan ik niet opnemen. Die hebben geen letterkundige waarde, noch naar den stijl, noch naar den inhoud. Vermoedelijk werdt gij door een werkelijkheids-geval geïnspireerd. Echter, alles wat op ons-zelven indruk maakt laat zich niet steeds verwerken tot een voor den druk geschikt schetsje. De kunst is in elk geval daarvoor den rechten aanleg te hebben.

Ik kan zien dat gij nog jong zijt uit Uw enthousiasme over Uw socialen arbeid onder die fabrieksmeisjes. Maar, laat mij U zeggen dat m.i. die meisjes, die gij beklaagt omdat zij op een fabriek werken, dat voor een groot deel doen uit hoogmoed, omdat zij geen dienstboden willen worden. Aan goede dienstboden, tegen hoog loon, is groot gebrek. Maar, nietwaar, daardoor is men ‘dienstbaar’. En, als men op een fabriek werkt, dan is men ‘vrij’, voelt zich 's avonds, als men naar huis gaat, een dame (?). Nu, ieder moet zelve weten hoe zij leven wil. Maar, dan ook nog *medelijden* met zulke ‘stumperds’ hebben, neen, dat heb *ik* niet. Ik vind het integendeel de ziekelijkheid van den tegenwoordigen tijd, dat juist zulke meisjes steeds beklaagd en nog met extra-hulp bijgestaan worden, terwijl men haar niet wijst op den weg, die voor haar open staat om goed geld te verdienen, en dien zij uit *hoogmoed* niet op willen. Bovendien, hebben zulke fabrieks-meisjes 't wezenlijk zóó hard als gij 't beschrijft? Zouden zij U niet een rad voor de oogen draaien? Het is immers bekend, dat er heden ten dage heel wat meer wordt gedaan voor fabrieks-arbeiders, enz., dan voor den kleinen middenstand. Neen, Uw medegevoel met Uw naasten, Uw lief en gevoelig schrijven daarover, juich ik toe, maar niet de conclusieën waartoe gij geraakt. Let eens op mijn woorden, als gij een tien jaren ouder zijt, of gij er dan nog zoo idealistisch over zult denken, over die ‘stumperds’ van meisjes.

Nel! Ik schaamde me een beetje toen ik Uw laatsten brief kreeg, want ik heb reeds sinds zoo lang een vroegeren van U te beantwoorden. Nu, beide liggen thans voor mij. Met heel veel dank en waardeering lees ik 't geen gij schrijft in dien eersten brief: ‘Daarin zijn, geloof ik, alle abonnés, hoe verschillend van oordeel of richting ook, het roerend eens, dat ze het liefst artikelen van U onder de oogen krijgen’. - En, zonder hoogmoed, durf ik mijnerzijds wèl verklaren dat ik dit inderdaad dagelijks ondervind zoo te ziin, maar het is meteen de oorzaak en de verklaring dat mijn correspondentie zich, ondanks mijn besten wil, en mijn groote werkkracht, steeds meer ophoopt. Immers, zij breidt zich steeds uit, en de Lelie-artikelen van mijn hand worden steeds talrijker, en ik beschik nochtans maar over dezelfde plaatsruimte van het begin. Enfin, ik doe wat ik kan.

Inderdaad, het is een wreede ontgoocheling, wanneer een kind met een zuiver-eerlijk-geloof, en een gróót vertrouwen in de oprechtheid der christenen om haar heen, achter de schermen leert zien hoe eigen eer en winst-bejag vóórzaten bij hen, die durven beweren, dat het bij hen gaat ‘om de eere van God’. Dan wordt men zoo met walg vervuld, en krijgt een zoo intensen afkeer van 't zelfde, waarvoor men eens diepen eerbied voelde, dat het leven en de loop van den tijd dien indruk van desillusie en van walging nooit meer kunnen wegwisschen. Zoo is het mij gegaan.

U boeide dat stukje niet van die dame B. Daarentegen hebt gij met bijzonder veel instemming de vertalingen gelezen van mevrouw Enthoven. Ook mij is het ten

opzichte van het eerste stuk zoo gegaan; echter moet ik erbij zeggen dat een of twee andere lezers het integendeel bijzonder mooi vonden. Stella Mare is U sympathiek. Gij weet zeker, dat zij een paar jonge meisjesboeken óók reeds schreef? - Neen, dat Ego door die vertalingen van mevrouw Enthoven werd geïnspireerd geloof ik voor mij niet. Ik geloof dat hij geheel uit eigen innerlijke overtuiging zoo schreef als hij deed. M.i. beschouwt hij de zaak enkel van een manoogpunt. Ik ben het met U eens: wat een enkele zich kàn en durft veroorloven, is daarom nog niet geschikt voor iedereen. En zeker geldt dat op het punt vrije-liefde voor ons vrouwen.

Ook ik vind egoïst de leer van Ego, dat de man die, uitteraard, langer jong blijft dan de vrouw, daaraan het recht zou ontleenen buiten het huwelijk om zich te bevredigen. Maar wel geloof ik dat vele vrouwen die, b.v. door ziekte, of door andere omstandigheden, weten dat hun man zich onthouding *moet* opleggen, beter zouden doen hem zijne vrijheid te laten bij wederzijdsch goedvinden. En, waar een vrouw (zooals heden ten dage veelvuldig gebeurt) eenvoudig *weigert*, uit egoïsme, hare huwelijksplichten na te komen op dat speciale gebied, daar vind ik dat de man zijnerzijds beslist het recht heeft haar ontrouw te worden. 't Huwelijk is een *wettelijk* contract; de kerk staat er buiten. Weigert de vrouw dus achterna te voldoen aan wat ze beloofde (ik bedoel natuurlijk uit *on*wil, van geen kinderen meer willen hebben, of iets dergelijks,) dan geef ik elken man gelijk, die zich buiten 't huwelijk om schadeloos stelt.

- Mijn leven behòórde inderdaad om mijn hart héél kalm steeds te zijn. Maar dat is het niet altijd. Dit in antwoord op Uw vriendelijk vragen daaromtrent.

Inderdaad, alles wat gij schrijft omtrent het geluk, dat mij werd gegeven in zooveel liefde en vriendschap als mij omringen in mijn interieur, mijn vriendin, onze Marie, onze hondenjongens, ja, dat is volkomen wáár.

- Met U geloof ik, dat heel veel dames zich vrij wat gelukkiger zouden voelen zonder dienstbare, dan met eene. Vooral ziet dit op hen, die, een meid houdende, het toch niet willen laten haar voortdurend ‘na te gaan’ en op de vingers te tikken. Een hedendaagsche meid verdraagt deze bemoeizucht nu eenmaal niet, zoodat het gevolg is een over en weer kibbelen, waarvan mevrouw-zelve méér 't slachtoffer is, dan hare dienstbode ‘die aan elken vinger een nieuwen dienst kan krijgen.’. Bovendien, ik vind, als men nu eenmaal een meid houdt, dan moet men er ook dienst en pleizier van hebben,

en, als men dan toch, ondertusschen door, aldoor zelve poetst, stof-afneemt, kookt, en bij alles zelve tegenwoordig wil zijn, dan heeft men eenerzijds niet 't minste plezier of nut van de dienstbode, en maakt anderzijds deze uit haar humeur en onwillig; (*terecht*, want, op zoo'n manier werken kan niemand lust en opgewektheid geven); toch ken ik heel veel dames, die zoo dwaas doen - en zichzelf héél huishoudelijk vinden daarbij. Uw getuigenis, dat gij U, nu gij alles zelve doet, zoo gezond en krachtig voelt, en er beter en jonger uitziet dan ooit te voren, past bij hetgeen ik in het Overzicht van de Week in de vorige Lelie schreef, omtrent hetgeen die Amerikaansche professor aanraadt in denzelfden geest. Uw vraag aangaande de Berner-conventie is eene, waarin ik mij nog niet heb verdiept, omdat het aan den uitgever is hieromtrent te beslissen. Uw aangeboden feuilleton nam ik dus aan. Ik zal nu spoedig Uw artikel een beurt geven, maar ik moet U erop wijzen dat ik in dit opzicht moet rekenen met doorloopend plaatsgebrek, omdat het aantal medewerkers, over zeer actueele onderwerpen, steeds aangroeit. De bewuste exmedewerker, dien gij niet sympathiek vondt, heb ik bedankt om zijn verregaande lastigheid gepaard aan het gebrek in belangstelling dat zijn arbeid bij 't meerendeel der lezers wekte. Ja, natuurlijk, de gedachtenw. zijn heel dikwijls persoonlijke uitingen, en geven dus allicht min of meer weer iemands persoonlijk temperament. In dat opzicht laat ik hen zooveel mogelijk vrijheid.

Ja, de stukken van mevrouw van Rees-van Nauta Lemke worden heel interessant gevonden over het algemeen, daar het spiritisme zich verheugt in een steeds toenemende belangstelling. Ik voor mij vraag mij dikwijls af: wat is hier de waarheid, en wat hallucinatie (van opzettelijk bedrog spreek ik niet, want ik heb diegenen op het oog aan wier goede trouw ik geen oogenblik twijfel.) Ik heb namelijk zoo dikwijls opgemerkt, dat juist degenen die een geliefden bloedverwant verliezen, zoo dikwijls dáárdoor 't eerst werden aangetrokken, en dan later volledig werden bekeerd tot het spiritisme, en dit doet dus bij mij de vraag rijzen: worden dezulken niet beheerscht door hun verlangen, doet dit hen niet gelooven wat zij zouden wenschen zoo te zijn?

En nu Uw tweede brief, waarvoor hartelijk dank, omdat hij bewijst dat mijn lang stilzwijgen bij U geen rancune wekte. Natuurlijk, dat gij niet altijd den tijd vindt tot lange brieven schrijven begrijp ik best, daarom waardeer ik het dubbel als ik er een krijg van U. - Hoe aardig trof het, dat gij dien ouden bekende terugzaagt, die een geestverwant bleek te zijn van de Lelie. Inderdaad heb ik van hem zeer lange brieven gehad, en o.a. zag ik daaruit dat Uw tegenwoordige woonplaats, die zijn vroegere is, hem buitengewoon dierbaar is gebleven. - Ook dat die andere heeren met zooveel sympathie van de Lelie spreken doet mij natuurlijk genoegen, te meer om de zoo verschillende levenskringen waarin zij thuis behooren. Juist dat wil ik natuurlijk zoo gaarne hooren, dat ik iets weet te geven aan menschen, die gezond denken, uit allerlei verschillende kringen, en niet, zooals 't gewoonlijk gaat, rondploeter in één klein cirkeltje van eenige partij-genooten. - Neen, ik verlangde dit voorjaar niet naar Holland terug om 't land, maar wèl om de hondenjongens, en omdat wij, onze Marie, zij, de hondenjongens, en wij-beiden te samen hóóren. Maar dit klimaat is voor mij een beproeving. In Menton was ik dagelijks buiten; hier ben ik bijna opgesloten. 't Voorjaar is dan ook buitengewoon ongunstig. - Maar, lieve Nel, hoe kùnt gij mijn werk vergelijken met het Uwe! Wat gij tot stand bracht dat was Uw natuurlijke vrouw-bestemming. M.i. heeft iedere vrouw, die de moeder-taak heeft, het hoogste bereikt. - En gij zijt zoo heerlijk thans midden in Uw arbeid. Een kind maken tot een

goed en een gelukkig mensch later, mij dunkt, dat is wel 't mooiste wat U gegeven kan worden.

Ja, dat schreef ik U indertijd reeds, dat het niet gemakkelijk is een manuscript gedrukt te krijgen. Ik-zelf heb in dat opzicht met mijn eersteling Miserere 't al heel gemakkelijk gehad, daar ik onmiddellijk slaagde bij den eersten uitgever tot wien ik mij op goed geluk wendde. Maar ik weet wel, dat het meestal niet zoo vlug gaat. Misschien gelukt het U bij dat bewuste tijdschrift. Dat hangt van zooveel invloeden af. - Ja, die 'critiek', die meneer Wormser schreef, over mij, 'in antwoord' - volgens zijn eigen brief, - op mijn afkeurende recensie, is een kostlijk staaltje van 't geen er in zake critiek geschiedt, uit wraak, naijver, boosaardigheid, enz., ook wel, omgekeerd, uit vleierij.

In dezen brief vind ik nog eens opnieuw het verzoek herhaald Uw artikel spoedig te plaatsen. Ik zal trachten het inderdaad in dezen jaargang een beurt te geven.

Over 'sleur' schrijft gij geheel waar. Maar, zou een sleur-leven niet menigmaal in onze eigen hand liggen? Ik bedoel, zouden wij zelf ons niet kunnen maken tot veel onafhankelijker, vrijer, en daardoor opgewekter menschen dan de meesten onzer zijn, omdat zij zich laten binden, en het leven bederven, door allerlei dagelijksche beslommeringen, kleine zorgen, ziektetjes, enz. 'Ik-voor-mij heb een heel opgewekte manier van mij-zelf over alle conventies heenzetten, als het geldt *nietigheden.* En, let eens op, hoe juist *nietigheden* de meeste menschen kwellen, en hun leven bederven. Op de rest van Uw brief mag ik niet antwoorden - schrijft gij. Dat begrijp ik ook wel. Daarom bepaal ik mij er toe U enkel te danken voor dit zeer groote vertrouwen in mij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

J.S. - Uw gedachten wisseling plaats ik gáárne de volgende week; voor dit nummer te laat.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
helpt elkander

Ingekomen vragen.

Aangeboden voor een dieren-lief hebster een beeldige cypersche-poes, geheel zindelijk. Inlichtingen: Javastraat 100, Den Haag.

Pim.

Weet iemand ook een zeer bekwaam dentist, tevens tand-techniker en die goed brug-werk maakt? Een Indische dame, die in Den Haag of Amsterdam geholpen wenscht te worden, vraagt dit.

Pim.

15 Mei 1912
25ste Jaargang.
No. 46

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE,

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Onmacht.
(*Vervolg van No. 45.*)

Beestachtig optreden van Militairen.

Een vijftal militairen drong in den nacht van Vrijdag op Zaterdag te Soerabaya gewapend een Chineesche woning binnen, sloeg het meubilair aan gruizelementen, hield de mannelijke huisgenooten in bedwang en sleurde een Chineesche vrouw naar buiten.

Zij werd, - naar aan het Bat. Nieuwsbl. werd geseind, - op Passer Toerie verkracht en daarna meegenomen naar de kazerne van het 13e bataljon. Vanmorgen werd zij hier in een deerniswekkenden toestand aangetroffen. Een gouden halsketting was haar bovendien ontstolen.

Nieuws v/d Dag 6 Nov. 1911.

Politioneele gemakzucht.

Er is geen mensch die zich gaarne afslooft. Dat ligt nu eenmaal in den aard van het beestje. Enkele excepties uitgezonderd natuurlijk, die evenwel, evenals alle excepties den betrekkelijken regel bevestigen. Hoe meer men het eigen werk van zich af kan schuiven, en anderen ermee belasten, hoe plezieriger, vooral hier in Indië, waar men toch al bij de minste inspanning 'trempé' is.

We zijn dus vrijwel gewend om bij iedereen een eenigszins gemakkelijke opvatting te vinden van zijn taak. Doch de politie spant hier, o.i. werkelijk de kroon, - schrijft de N. Soer. Crt.

Toen namelijk de heer Vardon, de bioscoopman, vergunning vroeg om gedurende deze drie

maanden de loods naast het paleis van justitie te Soerabaya te mogen exploiteeren, werd hem die vergunning verleend onder uitdrukkelijk beding, dat hij moest zorgen, dat er geen zakkenrollers en andere minder gewenschte boefjes in zijn tent kwamen of hun handwerk daar buiten verrichtten; dat geen bedelaars op den straatweg voor de bioscoop den voorbijganger en bezoekers lastig vielen; dat de inlanders hun behoefte niet deden achter of dicht bij de loods; dat... in het kort, nog een dozijn andere dingen werden hem opgedragen, die feitelijk tot de taak van de politie zelf behooren.

Deze scheen, toen zij den heer Vardon een deel van haar eigen werk opdroeg, geheel over het hoofd te hebben gezien, dat de autoriteit van den bioscoopman ophield op den drempel van zijn loods, en dat hij dus absoluut niet de macht bezit, om wien dan ook op straat het een of ander te gebieden of te verbieden.

Nieuws v/d Dag 2 Nov. 1911.

De omgekeerde wereld.

Vroeger moesten dieven, die met de door hen gestolen goederen naar den politie-rechter in de benedenstad werden geleid, de bullen zelf dragen. Iets dat vanzelf sprak!

Tegenwoordig gaat het echter anders toe. De grasgroene, nieuw-aangestelde geelbiezen durven waarschijnlijk den boeven niet te gelasten om de gestolen voorwerpen te dragen en de dieven bieden het uit den aard der zaak niet zelf aan.

Zoodat men thans het verheffende schouwspel kan genieten, dat de schurken als ware hidalgo's vooraan stappen en de agenten hen volgen, moeizaam zwoegende onder gegapte lampen, muurborden, tafels, stoelen, enz.

Nieuws v/d Dag 23/6 '11.

Ketjoepartij.

In kampong Kalangan, tusschen Blabak en Moentilan heeft in den nacht van Vrijdag op Zaterdag een ketjoepartij plaats gehad bij een nog al gegoeden Javaanschen handelaar, - deelt Mat mede.

De bende bestond uit een tiental naakte, of zoo goed als naakte inlanders, die door ondergraving in huis waren gekomen. De heer des huizes, die rustig lag te slapen, werd door de bandieten gewekt en moest alles, wat hij van waarde bezat, afgeven en zoo werden er buit gemaakt f 2000 aan contanten en goederen ter waarde van ongeveer f 3000.

De nachtwakers in de buurt hielden zich, uit vrees voor de ketjoes, muisstil en deden eerst van zich hooren toen de bende was afgetrokken.

Nieuws v/d Dag van N.I. 29/6 '11.

Straatroof.

Eenige dagen geleden werd eene alleenloopende dame, op klaarlichten dag, door vier inlanders aangehouden en van haar gouden armbanden en geldtaschje beroofd.

De politie schitterde, ouder gewoonte, natuurlijk door afwezigheid.

15/11 '11.

Bovenstaande entrefilets, die men uit alle Indische dagbladen bij tientallen zou kunnen vermeerderen, geven een juist beeld hoe het in Indië gesteld is met het Politiewezen en hoe de over geheel Indië toenemende onveiligheid verontrustende afmetingen begint aan te nemen.

Bij het entrefilet 'de omgekeerde wereld', waar de grasgroene nieuw aangestelde geelbiezen den boeven niet *durven* gelasten de gestolen voorwerpen te dragen moet het volgende als opheldering worden toegevoegd. Met 'geelbiezen' worden bedoeld de ouderwetsche politie-oppassers, veelal inlanders voor geen een andere betrekking geschikt, die faute de mieux op een salaris van 10 à 15 gulden als zoodanig werden aangesteld. Toen men in April van dit jaar de politie is gaan réorganiseeren - er heerscht tegenwoordig in Indië een ware epidemie om alles te réorganiseeren, lees: in de war te sturen - werden de 'geelbiezen' eenvoudig van een anderen uniform voorzien en voortaan 'politieagenten' genoemd. Wel een aardig idée om voor een ambt ongeschikte personen - inlanders totaal onbruikbaar voor den dienst, waarvoor ze zijn aangesteld, zich vaak schuldig makende aan afpersingen en die bijna zonder uitzondering omkoopbaar zijn, - een nieuwen ambtsnaam en andere kleeding te geven en dan te verwachten dat die voormalige 'geelbiezen' of 'geelvinken' geschikte 'politie-agenten' zijn geworden. Een andere 'verbetering' bij het Politiewezen is de aanstelling van europeesche politie-agenten; daarvoor vraagt men bij voorkeur gewezen onderofficieren die een goed strafregister hebben en vooral drankvrij zijn. De goede elementen onder hen laten zich niet verleiden om voor zulk een miniem tractement politieagent te worden, daar zij in het particuliere leven minstens in een rustiger betrekking het dubbele kunnen verdienen; het gevolg is dat alleen zich aanmeldt wat niet veel zaaks is en velen van die feitelijk ongeschikte sujetten, die men uit nood als politie-agent heeft aangesteld, vragen na eenige weken òf zelf ontslag òf zij worden *wegens dronkenschap* ontslagen.

Om nog meer 'verbetering' in het Politiewezen te brengen hebben de schouten thans den titel van commissaris van politie gekregen en heeft men zelfs op hoofdplaatsen als hoofdcommissaris van politie een gewezen officier aangesteld.

Door den naam 'schout' af te schaffen heeft blijkbaar de bedoeling voorgezeten om dit ambt in de oogen van het publiek te releveeren, en, ofschoon er natuurlijk zeer fatsoenlijke en geschikte schouten zijn, heeft de titel van commissaris van politie hen toch niet tot personen van algemeene ontwikkeling gemetamorphoseerd, iets waar het toch heen moet, wil men werkelijk de politie verbeteren. Intusschen is het mogelijk en wenschelijk dat thans gewezen officieren of andere personen van gelijken stand voor commissaris van politie zullen gaan solliciteeren.

Van verbetering van de politie is vooralsnog weinig te bespeuren, integendeel de brutaliteit van het dievengespuis zoowel op hoofdplaatsen als in de binnenlanden gaat steeds crescendo; de tijden - oud-indiërs zullen zich die herinneren - dat men zonder eenig gevaar bloempotten en meubels des nachts in de voorgalerij kon laten staan, zijn op vele plaatsen in Indië reeds lang voorbij; brengt men die nu niet binnen dan zouden ze zeker gegapt worden; maar het toppunt van brutaliteit van de dieven en van onmacht van de politie is wel, dat men *op klaarlichten dag* te Batavia een europeesche dame durft aanranden om haar van armbanden en geldtaschje te berooven. De dieven moeten wel overtuigd zijn van de onmacht der politie om tot zulk een ongehoord feit over te gaan.

Is onmacht der politie een der redenen dat over het algemeen de criminaliteit onder de inlanders en vreemde oosterlingen toeneemt, want zeer veel bestolenen geven diefstallen niet eens aan, omdat zij overtuigd zijn dat de dieven slechts bij uitzondering gepakt worden, een andere reden is, dat de straf, waartoe politioneel-gestraften veroordeeld worden, niet tot haar recht komt.

Het zal het Nederlandsche publiek wellicht bekend zijn dat kleine diefstallen door den politierechter, - assistent-resident of controleur - voor den politierol worden behandeld, en dat een maximum van 90 dagen te arbeidstelling met vrije voeding aan de schuldig bevonden beklaagden kon opgelegd worden. De quaestie is nu maar waarin bestaat die te arbeidstelling? Op vele plaatsen ziet men de politioneel gestraften den weg begieten, hier en daar slooten schoon maken, de markt vegen, honden zonder belastingpenning vangen, straatlantaarns schoonmaken en van gasoline voorzien, enz., enz, en dat nog wel vaak zonder eenig toezicht, zoodat de gepresteerde arbeid niet als *een straf* kan beschouwd worden, de politioneel-gestraften om zulk een straf lachen en zoowel inlanders als chineezen hoegenaamd geen vrees hebben voor den politierol gestraft te worden. Mocht het voorkomen dat de gestrafte een man van eenig aanzien is, beschikkende over wat contanten, dan stelt hij eenvoudig een vervanger tegen betaling aan om zijn straf uit te zitten. Na het eindigen van den politierol toch worden de gestraften 'onder toezicht' van een politie-agent, alias 'geelbies', naar de gevangenis geleid, en heeft tegen betaling van een fooi de verwisseling plaats.

Het verstaat zich dat onder die omstandigheden de criminaliteit wel *moet toenemen*, want ten eerste is de opgelegde straf gelijk nul, ten tweede is de voeding, vooral in kleine gevangenissen, zoo goed dat de gevangenen het wat dat betreft beter hebben dan thuis en ten derde bestaat in Indië niet zooals in Europa het idée onder inlanders dat een gestrafte er iets minder om is, omdat hij voor korten of langeren tijd 'gezeten' heeft.

Wil men dus het voorkomen van kleine diefstallen verminderen, dan is het een dringend vereischte dat politioneel-gestraften arbeid presteeren *dat werkelijk arbeid is* en niet langs de straat lummelen om zich wat bezig te houden Hiertoe kan men als volgt geraken.

In een plaats in Midden-Java werd indertijd door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur proeven genomen met steenkloppen door gestraften *in taakwerk*, er werd bevonden dat naar gelang van de hardheid van de rivierrolsteen en en van de fijnheid van het van die rolsteenen te kloppen grint, per dag 4 tot 7 gestraften noodig waren om één kubieke meter grint te kloppen.

Daar nu als verhardingsmateriaal voor wegen grint *overal* benoodigd is, bepale de Regeering slechts dat over geheel Nederlandsch-Indië de politioneel-gestraften alleen en uitsluitend als steenkloppers mogen geëmployeerd worden *in taakarbeid*, terwijl het aan het beleid van den directeur of van den cipier worde overgelaten om de taak eventueel te verlichten, indien men met zwakke individuën te doen heeft.

Wanneer dit systeem over geheel Indië wordt toegepast en de gestraften aan den lijve disciplinair gestraft worden, indien de taak niet af is - indien er zooals behoort toezicht bij is, kan altijd uitgemaakt worden wie geluilakt heeft - dan stellen wij ons voor dat politioneel-gestraften niet meer zullen lachen, wanneer hen te arbeidstelling van eenige dagen tot een maximum van 90 dagen wordt opgelegd. Zij zullen er na afloop van hun straftijd genoeg van hebben, over het algemeen zal de neiging ook tot groote misdaden verminderen, nu ze ondervonden hebben dat te arbeidstelling geen 'spielerei' meer is en hiermede zal de criminaliteit ook verminderen.

In een telegram uit den Haag, voorkomende in de Indische dagbladen van 17 tot 22 November en handelende over de debatten der Indische Begrooting voor 1912, vernemen wij dat het Kamerlid Vliegen het optimisme van het regeeringsbeleid bestreed, dat uitsluitend gericht is op bevordering van belangen der kapitalisten en waarschuwde o.a. ook tegen begunstiging van het landbouwsyndicaat, waar indertijd de Minister Colijn gezegd werd geïnteresseerd te zijn. Wij gaan met deze meening van den heer Vliegen niet geheel accoord, want bevordert de regeering niet de belangen van kapitalisten, dan komt er geen kapitaal en dat is juist noodig wil men de Buitenbezittingen tot ontwikkeling brengen. Een andere zaak is het echter wanneer een *bepaald* syndicaat speciaal wordt begunstigd, waarvan een syndicaatslid door zijn vroegere betrekking en door zijn reizen op Gouvernementskosten in zijn qualiteit als ambtenaar betreffende geheele landstreken inlichtingen heeft verkregen, waarover anderen niet kunnen beschikken; *terecht* waarschuwt de heer Vliegen tegen begunstiging van een syndicaat, dat op dergelijke ongeoorloofde wijze door een ambtenaar, zelfs thans nog in dienst, op het gebied van land- en mijnbouw werd ingelicht.

Machtige Vrienden.

Eenige dagen geleden zou een houtvendutie gehouden worden van het boschperceel Kedewan in het Rembangsche, - schrijft het Soer. Nieuwsbl.

Vroeger was bedoeld perceel onderhands aan de Javasche Bosch Exploitatie Mij. aangeboden, maar deze maatschappij ging op het voorstel niet in, omdat het hout haar niet naar den zin was.

Nu echter een vendutie van hout uit dat perceel werd aangekondigd en bleek, dat het hout eerste kwaliteit was, heeft de directie van de Javasche Bosch Exploitatie Mij. naar Holland geseind, om de vendutie niet door te laten gaan, daar zij nu wel genegen was het perceel over te nemen.

Wat verder gebeurd is, weten wij niet, maar een feit is het, dat de aangekondigde vendutie niet plaats vond.

Als men nu weet, dat commissarissen in de Javasche Bosch Exploitatie Mij. zijn twee oudgouverneurs-generaal dan is men geneigd in gepeins te vervallen.

Het schijnt, dat de Indische regeering en het departement van landbouw in deze aangelegenheid in het geheel niet zijn geraadpleegd.

Nieuws v/d Dag van 9 Nov. 1911.

Dat de waarschuwing van het Kamerlid zeer noodig is, blijkt wel uit bovenstaand entrefilet, overgenomen uit het Soerabayasch Nieuwsblad. Het daarin medegedeelde

klinkt schier onmogelijk en zou alleen denkbaar zijn in een land als Rusland, maar in Indië schijnt alles nu ook mogelijk te zijn, wanneer het een maatschappij geldt waar in het bestuur twee oud-gouverneurs-generaal als commissaris zitting hebben. - Wij vestigen de aandacht van de Volksvertegenwoordiging op het bovenstaande en willen hopen dat dit schandaal onderzocht worde. -

Ten slotte verheft het Kamerlid Bogaardt zijne stem tegen de geheel ongemotiveerde opdrijving der ambtenaars-salarissen en wenscht daaromtrent eene commissie van onderzoek. *Dit is dan ook wel noodig*; vele ambtenaren gaan zelfs verder, zij eischen hooger tractement en minder arbeid zooals b.v. de onderwijzers, - men kan gerust zeggen dat in het algemeen de tractementen meer dan voldoende zijn en in de hoogere rangen zelfs veel te hoog: men zou dit met 25 % kunnen verminderen.

A.... Z.

(*Wordt vervolgd*).

Overzicht van de week.

I. Heb ik U 't niet voorspeld?

Op den bodem der zee liggen de slachtoffers van den schurk Ismay Bruce; 1500, minstens, ongeveer in getal. - En hij-zelf, na een quasi onderzoek, gaat vrij-uit, de gevierde man!

De leden van de Amerikaansche commissie, met dat onderzoek belast, en die hem - héétte het - zoo flink en onafhankelijk te lijf gingen,

zij hebben hem bij het afscheid, een voor een, ‘hartelijk de hand gedrukt’. En hij-zelf verklaarde aan de hem bestormende reporters, dat hij ‘zoo hoogst prettig was bejegend door de Amerikaansche commissie.’*)

Ziezoo, nu is alles weer pais en vrede! Dat er een 1500 menschen zijn verongelukt door de gewetenloosheid van een rijken misdadiger, komt er immers nog te minder op aan, omdat die slachtoffers grootendeels behooren tot de tweede en derde klasse, en tusschendekspassagiers, terwijl daarentegen de eerste klasse passagiers, de millionairs, schandelijk zijn vóórgetrokken bij 't redden, en dus, naar verhouding, bijna allen bijtijds werden onderdak gebracht in de reddingbooten.

Nu kraait er geen haan meer naar verder, naar 't schreeuwend onrecht! De commissie heeft nu immers vastgesteld, dat alles eigenlijk een noodlottige samenloop was van omstandigheden, en dat het nu eenmaal niet gehéél weg te cijferen deel der schuld lag bij degenen, die zich niet kunnen verdedigen, omdat zij verdronken zijn, den kapitein, den eersten officier, enz.,... En Ismay Bruce, en zijn mede-aandeelhouders in den rijkdom van de White Star Line kunnen rustig verder leven hun plezier-leventje, van steunpilaren onzer geordende en welingerichte maatschappij.

En de groote massa, het volk, bazelt, in woorden en in geschriften, ontzettend veel over zijn vertrapte ‘rechten,’ - en laat zich ondertusschen voortdurend door zijn leiders bij den neus nemen - - en kromt zichzelf als 'n nederige slaaf voor elken macht- en geld-bezitter, zooals b.v. voor dezen Ismay Bruce, die verdiend had dat men hem *gelyncht* had, eenvoudig *gelyncht.*

Morgen brengen!

De Amerikaansche ‘vrijheidslievende’ bevolking is ver in 't lynchen van een of anderen ongelukkigen neger, die 'n misdrijf heeft gepleegd, dat haar niet behaagt. Dan durft het. Dan is het dapper - als 't zoo'n ongelukkige geldt, wiens grootste verontschuldiging is zijn gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel.

Maar, - lynchen een Ismay Bruce! Dan óók durven! Dan toonen dat het óók opkomt voor *recht* en *wraak* - - jawel, dáárop kan je lang wachten, - bij 't Amerikaansche volk, zoo goed als bij elk ander.

Dan wordt het volk *slaaf* - - krom-buigende, verachtelijke, zichzelf tot alles verlagende geld-*aanbidder!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. 't Volk! - en Socialisme.

Ik heb 'n socialiste-kennis, 'n vrouw uit het volk. Je moet haar hooren opgeven van alles wat 'n mensch zich tegenwoordig niet meer behoeft te laten zeggen, van alles waarop 'n dienstmeisje tegenwoordig recht heeft, van alles wat 'n mevrouw verplicht is aan hare bij haar ‘in betrekking zijnde’ gedienstige, enz., enz.

Het is waarlijk hartverheffend, voor menschen die zoo naïef zijn van te gelooven dat het volk, als massa genomen, iets *begrijpt* van wat ze nabauwen, haar te hooren uitgalmen al deze en dergelijke socialistische theorieën, die je hoort op socialistische meetings, kunt lezen in socialistische bladen, kunt opvangen van de lippen van het zich zoo hoog-ontwikkeld voelende volk.

*) In Engeland aangekomen, is hij *toegejuicht* (!) door de laffe menigte.

‘We zijn allemaal gelijk.’ ‘We hoeven ons niet meer van 'n ander te laten commandeeren,’ ‘Er zijn geen standen,’ enz., enz.

Al deze en dergelijke schoone phrasen gooit mijne uit het volk gesproten en er nog geheel en al toe behoorende kennis met triomf om zich heen.

't Geen niet wegneemt dat ze tot in haar gebeente vereerd is met het feit, dat haar kind, met 'n Oranje-sjerp om, (van mij gekregen) mag zingen op school voor de Koningin. Verbeeldt je voor de Koningin! Wat 'n eer! Een geheele week lang heb ik van niets anders gehoord dan van die onuitsprekelijke eer, van die niet genoeg te waardeeren voornaamheid!

Maar, dat haalt nog niets bij de jongste eerbewijzing, die een andere dochter, - eene die zich van de mevrouw, bij wie zij ‘in betrekking’ is ‘niets laat zeggen’ - onlangs is overkomen. Stelt U voor, dat dit meisje op de stoep stond, toen 't prinsesje voorbij reed, bij welke gelegenheid zij, juist op dat gewichtig oogenblik, daarvan afsloeg, en plat op den grond viel.

Om dat feit heeft 't prinsesje toen gelachen!

- En de moeder van het van de stoep gevallene dienstmeisje, mijne socialiste-kennis, kan er maar niet over zwijgen nu, over iets zóó buitengewoon-genadiglijk-vereerends: 't prinsesje heeft gekeken naar, heeft gelachen om háár dochter! Dat deze zich leelijk bezeerde, dat het kijken naar, het lachen om, was niets anders dan 't *uit*lachen van 'n nog geheel ontoerekenbaar klein-kindje, dat komt er niet op aan - *omdat* dit kindje is een *vorstin!*

Neem eens aan, dat het kind der mevrouw, van wie het meisje in quaestie ‘zich niets laat zeggen’ echter eens had durven lachen om haar val. De verontwaardigde moeder had haar dochter nog denzelfden dag thuis gehaald, zou geen woorden genoeg hebben gehad, om over de ‘harteloosheid’ van de hoogere standen uit te wijden!

- Maar nu geldt het de prinses! Nu straalt er iets van 'n vorstelijken glimlach (al is 't maar een van kinderlijk *uit*lachen) af op het kind uit het volk.

En ziet, zoowel zij zelve als hare moeder, baden zich in dien prinselijken afglans, likken dien, in overdrachtelijken zin, af van de vuile straat.

Daarvoor hebben ze gráág een ongeluk en pijn en spot over, voor 't niet genoeg te waardeeren eerbewijs, dat eens in hun leven 'n ‘heusche’ prinses naar hen heeft gekeken - al was 't maar om hen *uit te lachen!*

Zoo *is* het volk. Zoo is het, in de massa genomen!

Het is jaloersch van den rijkdom. Maar het kruipt er tegelijk voor.

En, als het iemand kan vinden om te aanbidden, 'n vorst, 'n president, 'n vertegenwoordiger van dit of dat rijk, dan is het blij te kunnen knielen voor dien afgod, zichzelf tot zijn slaaf te mogen maken.

Het volk *kan* nooit vrij zijn, omdat het, als massa genomen, niet *wil*, veel liever blijft *slaaf!*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Likkerij.

Een bloemlezing van couranten-likkerij, door mij bijeen verzameld naar aanleiding van het bezoek van den Prins te Londen, geef ik hier *letterlijk:*

Ter Brugge, *van Borne, Overijsel*, *zat te weven*, *en kreeg ook een glans van de prinselijke blikken.*

Hij rookte een sigaar in 'n eenvoudig Goudsch pijpje, *en zeide dat het liefst te doen*, ‘*want zoo'n dingetje kan men hier en daar nog eens vergeten, wat men met een barnsteenen pijpje niet zoo licht zal doen.*’

En opgetogen zeide hij tot onzen kunstenaar: ‘*Mijnheer Bruckman*, *dat hebt u zeer mooi ontworpen.’ Toen groeide Broekman's kunstenaarsziel!*

‘*Kijk*’, *zeide de Prins*, *wijzende op een stelletje Goudsche pijpen.*

En zulke onnoozele likkerij-kost wordt door een ‘veelgelezen’ Blad als *grage begeerde* lectuur voorgezet aan zijn er op verlekkerde slaaf-lezers.

Een kunstenaarsziel die ‘groeit’, *niet* van 'n inspiratie, maar van 't meest banale, noodgedrongen complimentje van 'n vorstenmond, - of ook, die ‘glans van de prinselijke blikken’, die afstraalde op den wever uit Overijsel!!!

En, is het ook niet bepaald 'n wereld-verbazende gebeurtenis wanneer de prins rookt, ook al weer *noodgedrongen*, uit 'n Goudsch pijpje, en daarbij 'n banaal volzinnetje opzegt, uit beleefdheid.

Maar 't meest amusant vind ik dat stopzetten van de prinselijke welbespraaktheid in het opzeggen van gelegenheids-complimentjes, toen hij (zie m'n láátste citaat) niets anders meer wist te verzinnen dan het *enkele* woord ‘Kijk’.

Geen wonder dat hij er in uitgeput raakte, in 't formuleeren van phrasetjes, de arme!

Wat nood ook. De aanbiddende reporter vindt 't een al even mooi als 't ander, 't Komt uit 'n *prinselijken* mond, dus,... 't is der vermelding waard.

En, devoot, snelt hij naar z'n Dagblad, en seint, dat de Prins gezegd heeft: ‘Kijk!’

Ja, lieve menschen, zóó iets hoor je niet. elken dag.

‘Kijk’-zeggen, dat kan iedereen. 'n Kind van twee jaar kan 't al. Maar... als 't uit 'n vorsten-mond komt, dan klinkt het heel anders! Dan moet het genoteerd, wereldkundig gemaakt worden.

't Vermakelijkst is dat de man, die deze lik-correspondenties schrijft, naar men mij meedeelde, zijn loopbaan begon als... socialist!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. De sociaal-democraat Is. Querido.

In de Vrije-Socialist werpt *W.D.P.R.* het hieronderstaande schelle licht over het éérlijk (?) soort van socialisme van dezen zich noemenden kunstenaar-socialist Is. Querido.

In een reeks artikelen in Het Volk, verschenen tot meerdere reklame van zijn boek, verklaart hij te zijn: sociaal-democraat en schrijver van Kunstbeschouwingen in Het Handelsblad, en tevens nooit in Het Volk of andere arbeidersbladen te schrijven. Is hierbij veel kommentaar noodig? Week aan week schrijven voor onze vijanden, en nooit voor de arbeiders. Bovendien, als een socialist kunstbeschouwingen

geeft, moet elke regel een zweepslag zijn voor de bezittende klasse, welke de kunst monopoliseert. Elk begrijpt, dat onze 'kunstkenner' dan spoedig z'n congé zou krijgen: Konklusie: Het 'kunstmensch' Querido acht zich te hoog in arbeidersbladen te schrijven, en kromt zich den rug voor onze vijanden om z'n baantje maar niet kwijt te raken.

Bij een prostituee is nog veel te verontschuldigen door de broodvraag, maar wat te denken van een zich noemenden socialist, die zoo handelt, temeer, daar hij zich noemt een 'beroemd artist'. Een waarachtig kunstenaar gaat onafhankelijk zijn weg.

Juist, *W.D.P.R.*, zoo is het: een waarachtig kunstenaar gaat onafhankelijk zijn weg. Maar, wat heeft *kunst* te maken met het reclame-geschreeuw van Querido, om toch als je blieft z'n Jordaan te koopen, - als de rijkdom er voor dankt, dan maar 't volk; iemand moet het toch doen, - - - als je blieft, - als je blieft.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 45.)

Dorrit ten Have was verhit en moe van 't bezoek bij Nannie Eduma thuisgekomen.

't Was een drukke visite geweest, 'n vervelende corvee eigenlijk, met al die deftigheden, die je daar ontmoette, de stijve mevrouw de Wevere, Nannie's moeder, en de statige imposante mevrouw Eduma de tweede, en haar man, de Excellentie in ruste, en freule de Wevere, die even was komen binnenvliegen om, tusschen twee 'delicate besognes' door, die lieve dochter van haar lieve vriendin, de lieve mevrouw de Wevere, te komen feliciteeren, en 'n heele dito sleep van Haagsche voornamigheden èn vervelendheden. - Zooals Dorrit zich oneerbiedig uitdrukte, onder vier oogen nu met Piet, die haar was komen gezelschap houden.

Dat haar gezelschap houden deed hij tegenwoordig bijna altijd, na 't kantoor, in plaats van, zooals vroeger, op de Witte te zitten tot aan het etensuur. Dorrit vond het eigenlijk niets prettig, te minder omdat oom Fredi, dien ze veel liever hier zag dan zijn zoon, haar dikwijls in den steek liet, het als het ware wou bevorderen dat ze daardoor met Piet en tête à tête bleef.

Hare vrouwelijke intuitie waarschuwde haar dat daar iets achter stak, van hen beiden aan elkaar willen koppelen à tout prix.

Vervelend toch! Ze vond haar onafhankelijke leventje, zoo samen in één huis met oom, zoo dolprettig. Waarom wou hij haar toch met alle geweld de deur uit hebben? Niets aardig eigenlijk van 'm!

Ze zou 't hem eens zeggen, lachend, dat ze 't niets aardig vond, dat altijd over haar 'toekomst-roeping' van getrouwde vrouw praten; heusch, die preekjes kon hij nu wel aan tante overlaten.

Wat stil, wat kribbig, omdat oom alwéér scheen weg te blijven, zat ze, met de elbogen op haar schrijfbureautje geleund, voor zich uit te staren, viel ongeduldig uit tegen Piet, die onhandig met z'n vingers op de tafel trommelde:

'Zeg, schei als je blieft uit met dat getik, 't Is om iemand zenuwziek te maken. Als je niets amusanters weet, om iemand bezig te houden...' -

Piet, gedwee, vouwde z'n handen dadelijk angstvallig op z'n schoot. Hij was den laatsten tijd altijd zoo gedwee tegenover haar. Akeliggedwee vond Dorrit, boos erom. Hij zat er mee in, met iets, - dat voelde ze voortdurend. Al z'n vroegere ietwat snoeverige Ten Haveachtigheid was weg. Hij keek haar soms van terzijde aan, als 'n schuwe klappenverwachtende hond. En dat ergerde haar, en amuseerde haar toch, omdat ze het toeschreef aan zijn verlegenheid van niet te weten hoe met het huwelijksaanzoek voor den dag te moeten komen. Dat hij op haar oprecht-verliefd was geloofde ze namelijk, in haar vrouwelijke ijdelheid, zonder voorbehoud. Aan bijredenen dacht ze niet.

En ze vond het daarom toch wèl leuk, zoo'n ècht-gemeende hofmakerij. Als oom er maar niet zoo tragisch achter had gezeten. Als ze maar mèt hem zich over haar verovering had kunnen vroolijk maken.

- - 'Ik wist niet, dat jij tegenwoordig óók al last had van je zenuwen,' - zei Piet, met 'n mislukte poging tot gekheid maken. 'Dat is nu niets voor zoo'n flinke, gezonde meid als jij.'

- En daarbij poogde hij haar bewonderend aan te zien, terwijl hij ondertusschen juist in stilte dacht, dat ze met die felroode kleur, en die blouse, waarvan 't façon haar lomp maakte, er heelemaal niet op haar voordeeligst uitzag.

In haar kregelige stemming nam Dorrit het complimentje ongenadig op. - 'Schei toch uit met je flauwe-nonsens-praat,' - zei ze bits. 'Vertel me liever wat amusants. 't Een of ander schandaaltje.'

Piet wist er wel een, 'n brandnieuw - over Ida van Hechtern en meneer Halm. Maar hij was niets schandaaltjes-nieuwtjeterig gestemd. Die heele zaak op 't kantoor, waarvan Dorrit niets vermoedde, zat 'm veel te dwars.

Onverschillig antwoordde hij daarom:

‘Nu, bij de Eduma's zal je wel al 't laatste nieuws allang te hooren hebben gekregen, denk ik. Daar zal 't wel 'n gróóte kletspartij zijn geweest, van wat ben je!’ - -

‘O, natuurlijk. Maar die ouwe gekkin, freule de Wevere, deed weer geheimzinniger dan ooit, zat met mevrouw Eduma, en met nog 'n paar van die dito beschermvrouwen van christelijke liefdewerken, te smoezelen over de nieuwe directrice van haar Gesticht, die ze nog zoekende is. En mevrouw Eduma deed er even geheimzinnig tegen in, dat zij misschien wel 'n raad er op wist, dat ze nog niets kon uitlaten.... Enfin, vreeselijk liefdaderig waren ze allemaal. - Nu, je weet, Nannie-zelve houdt bij zulke gelegenheden, als haar gravin-mama erbij is, zich heel comme il faut, alsof ze geen tien kan tellen zoo bedaard. En Joosje Hooph-Huyghens trof ik pas, toen ik heenging, - zonder haar man... Die was naar Amsterdam voor zaken - zei ze...’

- Piet, bij dien naam Hooph-Huygens, begon onwillekeurig weer op de tafel te trommelen van plotselinge nerveusiteit.

En Dorrit, haar gedachtenloop vervolgend, vroeg hem op den man af:

‘Zeg Piet - broeit er wat bij hen, bij de Hooph-Huyghensen? - - Ze doen zoo vreemd, ze zijn bijna nooit samen - - vindt je zelf niet dat ze - -?’

Piet schrok ervan op. ‘Wat zou er bij hen broeien? - Ik weet heelemaal niet wat je bedoelt’ - verzekerde hij met 'n verdachten ijver. - ‘Hoe kom je er bij? - - Wie heeft je dat verteld?’

‘Niemand - ik dacht maar zoo.’ Mijlenver van de waarheid, als Dorrit was, had ze aan echtscheiding of zoo iets gedacht bij haar woorden. En ze sprak in verband daarmee hardop:

‘Neen, dat zou toch ook eigenlijk niets zijn voor de reputatie van de Eduma's, 'n zoo onfatsoenlijk en onchristelijk ding als 'n echtscheiding in hun eerbiedwaardige, vrome familie. Daarvoor zijn ze veel te in-fijn.

Ze lachte erom, om die fijnheid, - binnenskamers heelemaal openhartig in haar cynische bespotting van de orthodoxie, die zij, en alle Ten Have's, openlijk eerbiedig omhelsden als hun lijfsgodsdienst.

Maar Piet, die anders altijd met haar meedeed in dit soort van geestigheid, bleef nu bedeesd voor zich uit zitten kijken, de gedachten elders, zich afvragend, voor de zooveelste maal, of hij 't nu maar niet rond-uit zeggen zou, wat toch gezegd moest worden. 't Kòn niet langer worden uitgesteld. Hij zat er echter beroerd mee in, want hij voorzag 't weigerende antwoord al vooruit.

‘Wie denkt er nu aan echtscheiden! Denk liever aan trouwen’ - begon hij met 'n onhandig pogen het in te leiden waar hij heen wilde. ‘Ze doen 't allemaal je vriendinnen, Nannie, en Joosje, en Quips Weerdema, en zelfs die kleine van de Pol is al geëngageerd, schijnt het, - en ondertusschen blijf jij- -.’

‘Ik zal wel zelf weten wat ik doen of laten wil. Jij hoeft geen man voor me te zoeken, hoor,’ - viel Dorrit vinnig uit.

Piet greep 't woord aan als 'n reddingsplank. ‘Dien hoef ik niet te zoeken - ik weet 'm al’, - antwoordde hij snedig, en stond op, om haar te benaderen, en z'n arm teeder om haar hals te slaan.

Zij, coquet, keek naar hem op. - -

‘Zoo, weet je er een,’ plaagde zij. ‘Nou, ik weet zijn adres óók wel. Maar - - zeg 'm maar, dat ik 'm niet hebben wil, - bepaald niet.’

Haar gestreelde ijdelheid maakte haar op dit oogenblik vriendelijker van stemming dan daareven; hare vroolijke oogen lachten hem toe; 't gaf Piet hóóp; misschien wou ze tòch wel.

En, daardoor tot stoutmoedigheid aangemoedigd, zei hij, óók lachend:

'Ik geloof er niets van hoor, ik breng de boodschap net andersom over.' - En wou meteen zijn voornemen uitvoeren, en haar om den hals vatten, en zoenen.

Maar zij, begrijpend hoe 't ernst werd, sprong vlug op, sloeg naar hem:

'Handen thuis. - Niet al te familiaar als je blieft - al zijn we neef en nicht', - riep ze, boos-wordend.

En toen Piet, om zich 'n terugtocht te maken, verlegen mompelde, 'God wat doe je ineens preutsig. Vroeger heb ik je toch óók wel eens mogen aanraken, zonder dat je dadelijk zoo op je achterste beenen ging staan.'

Toen antwoordde ze koeltjes:

'Ja-wel - maar vroeger is niet nu. Vroeger was je niet zoo vervelend-sentimenteel-aanhalerig. Eens en vooral, dáárvan ben ik niet gediend hoor.'

Ze zei het met 'n uitdrukking in haar oogen, die hem onomwonden waarschuwde, dat ze voor zijn aanzoek bedankte, dat ze hem nooit zou liefhebben, - een uitdrukking van vijandschap, maar die weer oversloeg tot eene van blijde verheldering, toen ze de deur zag opengaan, en oom Fredi toch nog binnentrad om zijn hem wachtend kopje thee te halen.

Ze had de hoop al opgegeven, en begroette hem dus met een dubbel-hartelijk:

'Hé oom. Toch nog! Dat is nu's aardig van U. - Ik zal gauw nieuwe thee voor U zetten, want Piet heeft twee kopjes gedronken.' -

Ondanks haar zichtbare blijdschap, en haar pogen onbevangen dóór te spreken, overzag Fredi ten Have dadelijk den toestand, aan Piet's niet twijfelachtige bedrukte houding. Natuurlijk, de jongen had het gewaagd, en

't was misgeloopen. Hij, de vader, zou moeten dóórtasten, 't ging niet anders.

Terwijl Dorrit bij de theetafel scharrelde, keek hij Piet, die op z'n nagels beet, eens vragend aan. Piet's blik antwoordde stom dat de kans was verkeken. -

En Fredi ten Have, die óók wel wist dat de tijd drong, dat er haast zat achter 't zaakje, wou Piet er nog zonder kleerscheuren uitdraaien, besloot er nu maar dadelijk een einde aan te maken, en leidde daarom zijn aanval in met de ironische opmerking:

'Wat zaten jullie hier gezelligjes bij elkaar, toen ik binnenkwam, - - om jaloersch van te worden hoor! Dorrit zag er uit als 'n losbrekend onweer. En Piet keek als een schooljongen, die zijn les niet kent, en op afschrijven of afluisteren is betrapt. - -'

Ze lachten allebei, gedwongen, nerveus. Piet zei niets. Dorrit wou hem in 't gesprek sleepen door te doen alsof er niets was gebeurd, en ze antwoordde:

'Hoe komt U erbij? - Ik vertelde Piet juist van m'n visite bij de Eduma's - en van dat Joosje Hooph Huyghens er wéér was zonder haar man, en - -'

'Windt er nu maar geen doekjes om' - viel Piet haar knorrig in de rede, terwijl hij naar de deur ging. - 'Ik kan geen goed doen bij je, en dat heb je mij ongezouten gezégd - dus, ik zal je niet langer vervelen.' -

'Toe Piet - wees nu niet flauw - kom nou - - Piet dan toch' - jammerde Dorrit hem ontsteld achterna, omdat ze 't vreeselijk vond dat Oom dat nu zoo ineens te hooren kreeg wat er was voorgevallen.

Maar Piet rukte zich los van haar hem willen tegenhouden, en ging den gang in; met 'n vaag besef, dat er nog 't meeste heil voor hem was te hopen als hij de zaak nu verder overliet aan z'n vader.

En Fredi ten Have, theatraal, zag z'n nichtje vragend-onnoozel aan, vroeg, als begreep hij er niets van, vaderlijk:

'Wat hebben jullie samen gehad, kind, wat is er? - -'

Dorrit stond het huilen nader dan het lachen.

- -'Och, niets Oom. - 't Doet er niets toe. - - Piet is zoo lichtgeraakt tegenwoordig - hij neemt alles dadelijk zoo hoog op - - hij is heel anders dan vroeger.'

Oom sloeg z'n arm vaderlijker dan ooit om haar middel. *Hij* werd niet teruggeslagen, daarbij; integendeel, zij leunde lief-blij-vertrouwelijk tegen hem aan.

'Dorrit - kind - kijk me eens aan.' -

Hij nam haar kin in zijn hand, en hief haar hoofd een beetje naar hem op: 'Zeg, wees nu eens heel, heel eerlijk. - Kun je heusch niet 'n béétje vermoeden wat Piet scheelt, waarom hij zoo heel anders is dan vroeger?'

- - Dorrit voelde zich zwak, huilerig worden, zoo dicht aan Oom's lichaam geleund. De bekoring, die voor haar van hem als man uitging, accentueerde zich steeds door elke lichamelijke aanraking, van zoenen en omarmingen. - Instinctief wilde ze zich daarom losmaken, maar Fredi, zich zijn macht over haar wèl bewust, hield haar te steviger tegen zich aan:

'Antwoordt me nu,' - vroeg hij, heel zacht met haar doende, - - 'Kun je 't heusch niet vermoeden wat Piet...'

'Jawel,' - - snikte Dorrit. 'Ja, - - maar - - Oom - toe - - 't spijt me zoo - spreekt U er maar niet verder van - 't kan niet - heusch niet.'

'Wat niet?' - - hield Fredi vol. - 'Wat kan niet?'

'Dat niet, - - U begrijpt me immers wel, - 't kan heusch niet - - ik wil niet!' - -

Toen ging Fredi ten Have, zonder haar los te laten, op 'n stoel zitten, trok haar als 'n klein meisje op z'n knieën. -

‘Luister nu eens naar me - Dorrit, kleine, lieve Dorrit,’ vleide hij met haar, - ‘je moet nu eens verstandig zijn, en luisteren naar mij die 't altijd zoo goed met je heb gemeend. - Dat weet je toch wel niet, dat ik zielsveel van je houd, dat ik 't beste met je vóór heb?’ -

‘Ja - ja,’ snikte Dorrit weer. - En, in 'n hartstochtelijke behoefte aan liefde-uiting, sloeg zij hare armen om z'n hals, fluisterde in z'n oor, sentimenteel-aangedaan:

‘Lief, lief, goed, lief, goed Oompje.’ -

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Auto-bandieten!

Eindelijk ‘hebben ze’ dan toch dien afschuwelijken auto-bandiet, dien Bonnot!

Geheel Frankrijk, ja, de geheele wereld slaakt een zucht van verlichting. - ‘Ze hebben 'm’, weliswaar dood en dus reeds terechtgesteld, doch het is ook maar goed dat de wereld ineens verlost is van zoo'n schavuit.

Zóó redeneert de Pers.

En tot mijn eigen verbazing ben ik het ditmaal roerend met haar eens. Althans, in de verheugenis over Bonnot 's onschadelijkheid juich ik met haar.

Maar. Nu 'n ander praatje, waarmee ik het *niet* eens ben, niet eens kàn zijn, n.l. het échte Persleuterpraatje van de eerste de beste buurvrouw-op-de-koffie dat de auto-bandietenbende iets te maken had met de anarchisten.

Noch Bonnot, noch één zijner mede-tijgers kennende, kan ik dit praatje nochtans terugwijzen naar den geachten journalisten-duim, waaruit het gezogen is. Want ik ken mijn Ideaal.

En dat Ideaal is te hoog, te schoon, te verheven om haar strijders zulke laffe misdaden te inspireeren als b.v. die van Bonnot en consorten.

Een idée dat de hoogste beschaving belichaamt kan noch 'n Bonnot, nòch 'n Carnegie onder haar aanhangers tellen. Bonnot was 'n gewone straatroover, 'n dier-mensch, 'n product van deze hardvochtige, gewetenlooze maatschappij, wier moraal is: leef ten koste van je naasten, verrijk uzelf met alle middelen die u ten dienste staan!

Bonnot, het blijkt uit zijn optreden, was deze moraal zeer nauwgezet toegedaan. Hij waagde er zijn leven bij en is het er ook bij ingeschoten.

Maar hoevelen zijn er evenals hij, die dezelfde moraal huldigen, doch die zich ervoor in acht nemen in konflikt te komen met de justitie, anderen voor zich laten doen wat zijzelven niet durven, anderen hun leven laten wagen voor hùn kapitalisten-belang! Ai, ziet hoe er gevochten wordt om koloniaal bezit, terwijl de aandeelhouders in winstgevende koloniale ondernemingen in lediggang en weelde hun vermaak vinden!

Ziet ze in auto's rijden langs 's Heeren wegen, slik in de stofwolken die zij U in 't gelaat werpen, offer gewillig uw kind, uw hond, uw kat en al wat gij liefhebt en daar argeloos op den openbaren weg rondloopt, aan hun kilometersvraatzucht.

En terwijl zij daar veilig en onaantastbaar rondrijden, louter voor hun vermaak, en de geheele wereld voor hun protserige geld-overmacht neerknielt in stomme mammons-aanbidding - geven daarginds op het slagveld de misleide zonen des volks hun leven voor hùn bezit, hùn kapitalistisch belang.

Ook dàt zijn auto-bandieten.

Zij hebben méér menschenlevens op hun geweten dan tien Bonnots; in de koloniën, in de mijnen, in de fabrieken, ter zee - overal vallen in groote getalen hun slachtoffers, slachtoffers alléén van hun onverzadigbaren honger naar dividend.

Hebben *deze* auto-bandieten iets uit te staan met de anarchie?

Neen natuurlijk, evenmin als Bonnot, die een der hunnen was en slechts hierin met hen verschilde, dat hij met zijn kameraden zelf zijn hachje waagde. - Bonnot streed niet, zooals wij, voor een betere samenleving, voor 'n hoogere beschaving!

Bonnot was 'n barbaar, - 'n echt kind van deze barbarenmaatschappij! En al vond men bij hem nu ook exemplaren van l'Anarchie - ja, al had hij zijn geheele woning en zichzelf erbij met exemplaren van dat blad beplakt - dat alles bewijst nog niets voor zijn anarchist-zijn.

Wel bewijzen zijn daden het tegendeel.

Dus, correspondenten van De Tijd en andere giftige leugenbladen, hij had niets met de anarchie te maken, al zoudt gij het ook nog zoo graag willen.

En zoodra er nu eens een of andere bandiet gevangen genomen wordt met 'n exemplaar van De Tijd, De Maasbode of welk blad ook bij zich, zult gij dan even consequent daaruit afleiden dat de misdaden van dien man op rekening moeten geschreven worden van het Katholicisme, het liberalisme, het Kuijperianisme, of welk -isme dat blad ook moge voorstaan?

En zult gij dan even sterk op vervolging van zoo'n richting aandringen?

Dan kunnen we nog wat beleven.

JOH. G. SCHIPPERUS.

II.

DEN HAAG, Mei 1912.

Weledelgestrenge Heer

G.A. Römer, Apeldoorn.

Van bevriende zijde ontvingen we Uw geacht artikel in de Hollandsche Lelie.

Naar aanleiding dier gedachtenwisseling omtrent onze werken ‘Het geheim van den dood’ hebben wij - op verlangen van onzen uitgever, den Heer G.A. Kottmann, te 's-Gravenhage - de eer U van repliek te dienen.

Met Uw opschrift ‘Spirit(ual)isme gaan we niet accoord.

In algemeenen zin huldigt het spiritisme de leer der onsterfelijkheid voor alle menschen; het leven na den aardschen dood is bovennatuurlijk, het wezen is geestelijk en eeuwig, er is met god een vergelding van goed en kwaad, enz. Dit dualisme vindt men trouwens terug in de drie belangrijkste vormen van het zoogenaamde ‘monotheïsme’ met zijn drie profeten Mozes, Jezus en Mahomed. Wie dat ‘isme’ of welk ander isme ook uit onze werken distilleert, geeft al dadelijk blijk de strekking onzer studie niet begrepen te hebben.

Tracht eens te begrijpen, waarde heer, dat we niet in het enge cirkeltje van dogma en conventie loopen, dat we kunnen leven zonder een enkel isme, dat we zelfs zonder een enkel godsbegrip voorop te stellen ons hebben afgevraagd: hoe benaderen we betreffende den dood de waarheid?

We stelden als voorwaarden voor dat onderzoek, dat een agnosticus behoort te zijn een onbevooroordeelde zoeker, die niets en niemand gelooft, doch alleen aan neemt wat hem proefondervindelijk getoond wordt. Wel is hem geoorloofd een verklaring voor het experiment te zoeken, doch die verklaring mag nooit ontaarden in een dogma, nog minder, een andersdenkende als waarheid opgedwongen worden, zij behoort steeds hypothetisch te zijn, terwijl een hypothese, gebaseerd op experiment slechts zoolang hare waarde behoudt, totdat een betere verklaring van het experiment, of wel een tegenovergesteld experiment aangetoond wordt. We onderzochten langs physisch-mathematischen en psychologischen weg.

Als resultaat van dat onderzoek schreven we aan den Secretaris der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te Amsterdam, den Hooggeleerden Heer Professor Dr. J.D.v.d. Waals onder meer: ‘Wij meenen physisch-mathematisch te kunnen bewijzen, dat er in de natuur een onzichtbaar, stoffelijk, denkend, zich zelf bewust wezen bestaat, tot op heden onbekend. Met een toestel, waarvan ingesloten reproductie, hebben we van dit wezen experimenteel het lichaamsvolume bij 0° en 760 mM. op 49.20 L. vastgesteld, terwijl we tegelijkertijd de ruimte hebben gemeten, die de

hoeveelheid stof van dat wezen inneemt, zoodat ook experimenteel het massavolume is aangetoond.

Steunend op deze twee experimenteel vastgestelde feiten hebben we afgeleid, dat de stof waaruit het wezen is opgebouwd een gewicht heeft van 360.12 mG. en soortelijk 12.24 maal lichter is dan waterstof.

Wij vertrouwen dat Uw college, het onderzoek naar dat onbekende wezen, ook van een physisch standpunt beschouwd, belangrijk genoeg zult achten, om een serie proeven aan een critisch onderzoek te willen onderwerpen, om daarna omtrent de identiteit van dat wezen nader van gedachten te wisselen'.

Worden de cylinderproeven na een serieuse critiek door mannen van wetenschappelijk gezag aangenomen, en is langs electro-mechanischen weg door middel van den dynamistograaf de identiteit van een of meer ex-menschen bewezen, dan staat ook voor iederen onpartijdigen onderzoeker vast:

dat door de organen van den mensch een natuurproduct kan gevormd worden, dat door den dood van het lichaam gescheiden wordt, en in een tweeden levensvorm tijdelijk kan voortleven als denkend, zich zelf bewust wezen, bestaande uit kracht en stof en daarom evenals elk ander stoffelijk lichaam onderworpen is aan de wetten van het kring-proces.

Metaphysica is dan vervangen door physica en de zielsstudie overgebracht van den kansel naar het physisch laboratorium, om als natuurwetenschap beoefend te worden, en de grondslagen zijn gelegd voor een nieuwe wetenschap, de physische-psychologie.

De wijze, waarop wij dit resultaat trachten te bereiken, kan geen genade vinden in de oogen van den Heer Römer en consorten. Ziehier de thesis, die de Heeren tegenover de onze stellen.

Daar onze arbeid tot nog toe niets dan spot en sarcasme veroorzaakt heeft, zullen de Heeren nu eens een geargumenteerde bestrijding leveren, om voor ieder denkend wezen, zonder onderzoek, zonneklaar aan te toonen:

1e dat we volstrekt geen waardevol werk hebben geleverd en daarom geen geldelijken steun verdienen ter voortzetting onzer onderzoekingen.

2e dat ons physisch-mathematisch bewijs voor het bestaan van een geest slechts zooveel waarde heeft als er waarde kan worden toegekend aan.... tafeldans.

3e dat we door natuurkundige ketterijen drie maal rein geweld plegen op de meest elementaire begrippen der physica, dus ongeschooldheid toonen in zake physica en rekenkunde, kortom wij cijferen met saltomortalen.

4e dat ons werk evenveel waarde heeft als een wetenschappelijk bewijs, dat drie cirkels naast elkander een vierkant, of dat drie dobbelsteenen op elkander een bol zouden vormen.

5e dat de groote waarde van ons werk ligt in de onwetenschappelijkheid van der schrijvers wetenschap.

De argumenten voor al deze groote woorden zijn de volgende: In tegenstelling met onze - en in de wetenschap - vereischte methode, om na en op experimenteel onderzoek een hypothese te bouwen, stelt R. onze vijf hypothesen voorop zonder een enkel experiment voor die hypothesen te releveeren. Om opzettelijke verwarring te stichten wordt alles en nog wat verkracht, het een door het ander gehaspeld, hetgeen

uit de volgende vergelijkingen en de pagineering voor iederen onbevooroordeelden lezer duidelijk blijken zal.

I.

1e. In het hoofdstuk ‘Levensduur van het krachtmensch’ (5e hypothese) staat pag. 89 d I:

Hoe zwaarder onze stof direct na de scheiding, hoe langer we als geest kunnen leven.

De stofmenschen spreken van stofwisseling, de krachtmenschen bij hun werkelijken dood van krachtwisseling; maar dit laatste is niet juist; ons wezen is wel degelijk stoffelijk, van de cel keert onze natuur terug tot de cel maar ijler en lost op.

In een betoog van 7 pagina's en vijf experimenten over ‘electriciteit in verband met krachtmenschstof’ (3e hypothese) staat pag. 87 d II als conclusie:

Om te voorkomen, dat het krachtmensch de medianieke of levenskracht van den mensch moet gebruiken, om zijn tekort aan voedsel over de x-kracht aan te vullen. Pag. 132 d II staat:

De ziel zal hoogstwaarschijnlijk tot aan het laatste stadium door een physisch proces ophouden te bestaan, d.w.z. de stof van het wezen zal geleidelijk molecule na molecule uitstooten dus verdampen, enz. R. leest pag. 697 1e kol:

Bij hen heeft geen stofwisseling maar krachtwisseling plaats. Hoe wij dat ons moeten voorstellen, b.v. dat zij zwaartekracht eten, electriciteit uitscheiden, enz.

2e. Als conclusie voor de experimenteele bepaling van het weegbaar overwicht pag. 63 d II staat:

De teerling is geworpen. De mensch in den tweeden vorm van leven is een stoffelijk wezen, zijn aggregaattoestand is gasvormig, zijn structuur is atomatisch, het bestaat uit een weegbare materie. R. leest pag. 697 1e kol. stelling II:

Zijn structuur is met niets op deze aarde te vergelijken.

3e. pag 57 d. II staat:

conclusie: krachtmenschmoleculen worden even sterk als watermoleculen door de aarde aangetrokken.

Krachtmenschmoleculen zijn zeer klein maar bestaan uit een intens zware stofsoort.

R. leest pag. 697 1e kol:

De krachtmensch-moleculen zijn 12.24 maal lichter dan waterstof, enz.

4e. In het hoofdstuk ‘bepaling van het soortelijk gewicht’ staat pag. 55 d. II:

Het S.G. van het lichaamsvolume gedacht zonder lucht, dus het complex moleculen met moleculaire afstanden van het kracht-mensch Zaalberg is 12.24 maal lichter dan waterstof of 176.50 maal lichter dan lucht, enz.

R. leert pag. 697, 2e kol:

Die moleculen (sp. gew. $731.9/10^8$) zijn 176.5 × lichter dan lucht.

5e. pag 47 d. II. staat: *a.* De ruimten tusschen de moleculen van het wezen moeten derhalve gevuld zijn met een gasvormige stof, waarvan de druk gelijk moet zijn aan dien der omringende

lucht, anders was door den luchtdruk reeds zijn bestaan onmogelijk.

b. Als conclusie bij de gewichtsbepaling van het middenstofvolume staat pag. 60 d. II:

Het wezen + middenstof, d.w.z. het volume van het wezen, zooals het alleen in de natuur kan leven, weegt derhalve even zwaar als eenzelfde volume lucht, dus het S.G. van het wezen ten opzichte van lucht = 1.

c. Als conclusie in het hoofdstuk 'natuurlijk nuttig effect' staat pag 62 d. II:

m.a.w. voor elke cM.^{3} die het gasvolume kleiner wordt, zal het wezen 1.29 mG. (gewicht lucht) overwicht krijgen.

d. Als conclusie bij het hoofdstuk 'dampspanning staat pag. 65 II:

dat het lichaamsvolume met lucht, dus het wezen, zooals het alleen kan leven in de natuur, een soortelijk gewicht heeft van lucht, omdat dan de inwendige spanning gelijk is aan de uitwendige.

e. pag. 95 d. II staat:

Door zonlading en negatieve inductie van de aarde, wordt het wezen sterker door de aarde aangetrokken, waardoor van zijn 360.12 mG. stof ook een klein gedeelte weegbaar zal worden. Als experimenteel bewezen is dat de inwendige en uitwendige spanning en het S.G. gelijk is, zal iedere physicus, na het lezen dezer 5 hoofdstukken, direct concludeeren, dat elke neiging om te stijgen tot in ijleren dampkring opgeheven wordt.

(*Slot volgt.*)

Ingezonden stukken.

Buiten verantwoordelijkheid der Redactie. **'s-Gravenhage, 9 Mei 1912.**

Jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman, Hoofdredactrice der Hollandsche Lelie.

Geachte Redactrice.

In de Hollandsche Lelie van 8 Mei komt onder het opschrift *Verdraagzaamheid* een bericht, overgenomen uit de Telegraaf, getiteld: "Waar hulp"? voor, met een onderschrift van C. Arntzenius. De heftige aanval tegen de Katholieken, alsof deze aan ongehuwde moeders met hunne kinderen iederen steun weigeren, is zoo gewild onwaar, dat ik hiertegen protest aanteeken. Ik mag toch aannemen, dat iemand, schrijvende over verpleging van ongehuwde moeders en hunne kinderen, bekend is met de Maria-Stichting, gelegen in de Mariastraat, den Haag. Ik raad dezen Heer of Dame aan die Stichting eens te bezoeken, misschien neemt Haar- of ZEd. de zoo vlug neergeschreven beschuldiging van schijnheiligheid, huichelarij, onverdraagzaamheid, enz., in een volgend nummer der Holl. Lelie terug.

Met de plaatsing hiervan zult U mij wel verplichten en teeken ik mij met de meeste Hoogachting

UED. dw. dn.

J. SMULDERS.

Ged. Burgwal 14, den Haag.

NOOT RED

Mevrouw Arntzenius schreef mij intusschen zelve het volgende, dat ik hier, naar aanleiding van bovenstaand stuk, letterlijk overneem:

Ik heb gezien, dat dingetje van die gevallene is geplaatst, maar ik las later, dat ze toch opgenomen is geworden in een R.K. gesticht, en dat 't niet waar was, dat ze haar hadden geweigerd op te nemen, omdat ze gevallen was.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Raadzoekende (Bloemendaal, of iets anders).

Lieve B., ik hoop dat gij U in dit door mij uitgedachte pseudoniem zult herkennen. Want, de zaak is zeer moeilijk voor mij, waar gij eenerzijds bang zijt U te zullen verraden, en anderzijds niet eenmaal zelve eenig pseudoniem aangeeft. Indien gij dus te eeniger tijd eens wilt schrijven of gij dit antwoord hebt begrepen als voor U bestemd, dan zult gij mij zeer verplichten.

En, wat nu Uw vraag aangaat, mijn lieve B., ik geloof dat gij een fout begingt, door, toen Uw man berouwhebbend tot U kwam, een derde, al was die derde dan ook Uw vader, toe te staan zich er in te mengen, en Uw man ten slotte af te wijzen, waar Uw eigen hart U drong tot vergeven. Uw geheele brief bewijst dat gij nog steeds, ook nu, niet gelukkig zijt, twijfelt voor U-zelve of gij eigenlijk wel den rechten weg koost. Nu, naar mijn indruk, koost gij dien niet, en deedt gij beter naar de twee, bij wien gij behoort, terug te keeren. Gij zijt niet zoo idylisch gelukkig geweest als gij U misschien eens hebt gedroomd (maar, vergeet niet dat de meeste onnadenkende, jong-trouwende meisjes al heel weinig stilstaan bij de niet te vermijden désillusies van èlk huwelijk, nu en dan), en gij hebt ten slotte, in een oogenblik van ergernis,

en drift, Uw man in den steek gelaten. Zijn houding daarna, - gij-zelve erkent dit óók - was die van iemand, die eenerzijds schuld erkent, en anderzijds gráág opnieuw een ander leven wil beginnen nogmaals, met U. Neen, toen hadt gij daarom aan uw eigen impulsie moeten gevolg geven, en geen derde die zaak laten afhandelen, te minder waar die derde reeds, zooals gij mij meedeelt, sinds jaren op geen goeden voet stond met Uw man, en dus bevooroordeeld zal zijn geweest. Enfin, dat alles behoort tot het verledene, gij zijt nu eenmaal ieder Uw eigen weg gegaan, en toch zijt gij ook nu niet gelukkig, en verlangt nog steeds terug naar het oude. Geen wonder ook, waar

gij óók Uw kind hebt afgestaan. Daarom zou ik zeer zeker in Uw geval, waar hij-ook terugverlangt, aan zijn en Uw verlangen gehoor geven, en opnieuw beginnen; iets wat óók is het belang van Uw kind. Aan wien gij beiden als ouders, die hem in het leven riept, toch immers óók verantwoording draagt. Echter, wat de geldquaestie aangaat, vind ik het Uw plicht op Uw recht te blijven staan. Indien Uw man te goeder trouw is, dan moet hij over zijn hoogmoed, van de door U voorgestelde regeling ‘beneden zich’ te vinden, heenstappen. Zoo niet, dan geeft hij daardoor m.i. een bewijs van kwade trouw, en zou het inderdaad beter zijn dat gij U niet weer bij hem gaat voegen. Stel hem dat alles nu eens kalm voor, zonder verwijten, en zonder bitterheid. En tracht beiden een les te leeren uit het gebeurde. Een huwelijk is geen rozengeur- en maneschijn-toestand op den duur. Al houdt men ook nog zoo veel van elkaar, na een poosje komen van weerszijden de eigenaardigheden en gebreken voor den dag, en moet men leeren die van elkaar in geduld en liefde te verdragen, en zich aan elkaar aan te passen. Gelijk gij-zelve 't nu ondervindt, alleen, en ‘vrij’ zijn is evenmin een ideaal-toestand, integendeel. Dus, gij zult m.i. - daar er nog niets wezenlijks is gebeurd dat U beiden behoeft te scheiden - nog heel goed gelukkig kunnen worden, althans tevreden met Uw lot, indien gij van weerszijden 't wilt. - 't Lijkt mij dus nog wat voorbarig U nu reeds te antwoorden op Uw vraag wáár gij U eventueel zoudt moeten vestigen voor goed. Bloemendaal ken ik weinig. Maar ik geloof dat ik in Uw geval liever in een stad ging wonen dan buiten. Echter, ik hoop dat gij mij spoedig zult schrijven weer *samen* te wonen, met hen, die bij U behooren. Wees hartelijk gedankt voor Uw vertrouwen. Dat gij Uw papier langs de randen beschreeft, kwam er niets op aan. Ik ben geen vormen-mensch, als het den ernst van 't leven geldt.

Mits. - Ik heb al Uw brieven bij elkaar thans om te beantwoorden. Een ervan is een begeleidbriefje om een ingezonden stukje te begeleiden, dat ‘Ferrer's Onschuld’ moest proclameeren. Gij zult wel hebben opgemerkt, hoe ik dat stukje niet plaatste, wegens plaatsgebrek. M.i. is het *on*mogelijk de onschuld of de schuld van Ferrer uit te maken, van hier uit. Gij en Uw partij-genooten vindt dien man een martelaar, en ik-voor-mij weet niet wie of wat hij is geweest, naar zijn *ziel* (waarop 't alleen aankomt). Daarom gelooft gij per-se alles wat ten zijnen gunste wordt geschreven, en noemt laster wat tegen hem wordt aangevoerd; ik voor mij neem 't een precies even voorwaardelijk aan als 't ander, en, daar ik van de Lelie geen partijblad - voor of tegen welke richting ook - wil maken, maar hare onarhankelijke houding wil bewaren, kan ik voor de Ferrerverheerlijking geen plaats afstaan, zoo min als voor een hem naar beneden halen.

Dan heb ik nog een brief van U, waarin gij over dierenbescherming schrijft op een wijze, die ik volkomen beaam. M.i. komt de rechte, de eerlijke dierenliefde, (*niet* die welke aanstellerige groote-lui-mode is, maar de geméénde) voort uit een behoefte het zwakkere, het van ons afhankelijke te verdedigen, te helpen, te beschermen. Daarom strekt de rechte dierenliefde zich bij mijne vrienden en mij dus óók uit over die dieren, die wij, persoonlijk, griezelig vinden, als b.v. hagedissen, spinnen, enz., die wij nogtans nooit zullen doodmaken. En hieruit volgt dus logisch dat *zulk* een ingeboren dierenliefde niet uitsluit maar integendeel aankweekt menschenliefde, voor al diegenen, die insgelijks onrechtvaardig behandeld worden, tot de zwakkeren, de misdeelden, de mishandelden in de maatschappij behooren.

Dat de dames uit de groote wereld zich niet aan het socialisme zouden willen wijden uit klassebehoud vindt gij heel begrijpelijk. Ik-ook. Maar, integendeel beoefenen zij dat socialisme juist als mode-sport. En graven zoo haar eigen graf. Kijk maar eens naar Engeland, waar lady Warwick, een der rijkste grande-dames van 't Vereenigde Koningrijk, behangen met de kostbaarste edelgesteenten, predikt ondertusschen een mode-socialisme, dat het volk aan hare lippen doet hangen. Totdat het haar op 'n dag doodslaat - wat zij m.i. verdient met hare gekke aanstellerij.

't Geen gij schrijft over de verdeeldheid in de anarchistische partij, die gij met weemoed constateert, dat is zoo juist gezien, dat ik mij niet begrijp, hoe gij tegelijkertijd nog zóóveel enthousiasme kunt overhouden. Die verdeeldheid, zij is immers juist het rechtstreeksche gevolg van het laag-staand peil van 't menschdom, waaruit gij noch iemand het ooit zal opheffen, *omdat* het nu eenmaal, als massa genomen, zoo is, zoo laagstaand.

Wat gij over 't volk schrijft is wáár - indien *ik* uit het volk voortkwam, dan zou ik dat alles net zoo voelen als gij, maar... ik zou *doen.* Ik vind het volk juist daarom zoo weinig waard om er zich voor te interesseeren, omdat het niets *doet*, maar integendeel zichzelf kromt, en tot slaaf maakt, en laat bedwelmen met drank en volksfeesten en lintjes en eervermeldingen in de courant, - en overigens **zwetst**. - Of het dat doet in de Vrije Socialist, of in 't Volk, of in wat voor Blad ook, van welke nuance ook, 't blijft bij **zwetsen**. Als 't volk, in plaats van op elkaar jaloersch te zijn, en elkaar uit te schelden, als één man optrad voor zijn eigenwaarde in den *goeden* zin, dan ware het mij hoogst sympathiek, nu is 't mij oud lood om ijzer met welk ander soort van ‘stand’ ook. Geef 't een straat-lolletje, maak het dronken met jenever, en 't weet niet eens meer of het zingt Leve Domela, of, Leve de Koningin.

Neen, de middenstand zal m.i. nóóit verdwijnen. Omdat elke arbeider geen grooter ideaal heeft dan bourgeois te worden. Dat ligt in de menschelijke natuur, dat *maken* van standen, van titels, van rangen.

Ik heb aan Benjamin Uw ‘kameraadschappelijken’ groet overgebracht. Ja, *hij* is heusch voor gelijkheid, vrijheid en broederschap, want hij zal bij voorkeur alle sjouwers en straatwerkers omarmen, en hij is in de meest volslagen vrijheid gedresseerd, en hij houdt van alle mogelijke soorten van honden, ras en geen ras.

En nu nog Uw laatsten brief, die, inderdaad, volstrekt niet verontwaardigd was, zooals ik had voorspeld. Eerlijk-gezegd, was ik daarvoor ook niet bang. Want ik geloof dat gij en ik 't in den grond samen eens zijn in de oprechtheid

onzer bedoelingen. Alleen, gij gelooft in de mogelijkheid dat het ooit anders zal worden; en ik niet. Maar in onze minachting voor de knoeierij van het bestaande op allerlei gebied en in allerlei maatschappelijke kringen denken wij geheel gelijk. Ik weet óók wel dat gij evenmin als ik sympathie hebt met het naar zich toehalende graaierige soort van volk, en hunne handelwijze afkeurt. Maar, gij kunt toch niet ontkennen, dat dit soort tegelijkertijd den mond vol heeft van socialisme, op socialistische meetings vooraan staat, enz. Dat is dus voor mij een bewijs van hoe het er in den grond uitziet met hunne zoogenaamd zoo edele en zoo onafhankelijke theorieën.

Uw toekomst-geloof deel ik dan ook geenszins. Een revolutie zal m.i. stellig te eeniger tijd uitbreken. De hedendaagsche hoogere klassen, de vorsten incluis, doen m.i. al het mogelijke, in hun met blindheid geslagen zijn, om die te bevorderen. Maar de uitwerking daarvan zal zijn die van de fransche revolutie, eene herleving van kapitalisme, bourgeoisie, enz. Daarvan ben ik evenzeer overtuigd.

Briand's ministerschap is 'n walgelijk staaltje van de wijze waarop de arbeiders-partij zich laat gebruiken. Ik ben overtuigd dat hij alleen daarom wordt geduld, omdat de meesten dergenen, die hem nu nog uitschelden, heel goed weten dat ze, zoodra ze er de kans toe zien, denzelfden draai zullen maken als hij. Zoo doet iedere volksman op zijn beurt, zoodra er voordeel is te behalen voor eigen-ik.

Vermakelijk is wat gij mij schrijft van Querido's ‘Volks’-artikel, waarin hij mededeelt alle Jordaan-vloeken te kennen. Maar nog vermakelijker is het dat ‘critici’ - in hun angst van een portie van die Jordaan-vloeken over hun eigen literairen arbeid te zullen zien uitgestort in de ‘Kunstkroniek’ van 't Handelsblad, - zoo'n wezen ernstig nemen, en voor hem buigen. Kan men 't hem dan kwalijk nemen dat hij zichzelf wonderwat gaat inbeelden ten slotte op z'n ‘beroemdheid’. Och arme! Hartelijk gegroet.

Hoette. - Ik hoop dat ik Uw pseudoniem juist las? Ofschoon ik, uit plaatsgebrek, niet graag stukken herdruk uit een ander blad, wil ik ditmaal aan Uw wensch voldoen, en het stukje over de Violiers in het volgende weeknummer plaats verleenen, omdat het hier geldt een bijzondere quaestie, en omdat het Blad, waaruit gij het hebt geknipt, waarschijnlijk slechts in beperkten kring wordt gelezen. Onpartijdigheid is inderdaad bij mij steeds regel, vandaar dat ik aan Uw verzoek voldoe. Zelve heb ik ‘De Violiers’ niet gezien. Van de romans van Schürman houd ik wel, maar 't geen ik las van de omgeving, waarin zijn Violiers speelt, hield mij terug er heen te gaan, omdat het eene omgeving is die mij niet interesseert; ik houd niet van dit genre stukken.

Nora. - Het is geen onvriendelijkheid of gebrek aan belangstelling dat ik U niet eerder antwoordde, maar ik vond Uw brief, toen ik thuiskwam, na een paar dagen uit de stad te zijn geweest, zoodat het antwoord voor de vorige Lelie te laat was daardoor. Dat ik van ganscher harte deel in Uw verdriet, dat behoef ik U zeker niet te zeggen, want dat moet gij wel *voelen.* Ach, Uw goede wenschen voor mijn eigen jongens doen mij daarom zoo weemoedig aan. Zelfs als wij, zooals nu, maar voor een enkelen nacht van huis zijn, dan meldt Marie ons toch steeds per briefkaart hoe ze 't maken. Er kan zoo gauw iets gebeuren, van ziekte. Hoe heerlijk is die daad van Uw man, en, dat gij beiden dien armen hond nu tot U naamt, en gij in hem een plaatsvervanger vondt, dat vind ik zoo verrukkelijk. Maar wat zijn er toch ellendelingen in de wereld. Zulke menschen als die eigenaars zou ik met het grootste genoegen zien uithongeren. Dan konden zij 't eens voèlen wat ze doen aan 'n ander.

- Ik heb nog meerdere brieven van U, wil echter nu slechts dezen eenen beantwoorden, uit plaatsgebrek.

Odillon. - Ja, dan moet er van U een brief zijn wegijeraakt. Maar, lieve Odillon, dan hebt gij-zelve de Lelie óók niet heel nauwkeurig gelezen, want er staat op meer dan een plaats in, dat ik heb geweigerd het adres van Ego door mijne bemiddeling op te geven, omdat hij daaraan zekere voorwaarden stelde, die het mij doen verkiezen geheel buiten dit alles te blijven. Dus *dat* antwoord op Uw vraag hadt gij herhaaldelijk kunnen lezen. Van het verjaardag cadeautje weet ik wel dat gij mij hebt geschreven, maar ik wachtte daaromtrent maar geduldig af wat gij over mij zult uitstorten te eeniger tijd voor goede gaven. Het zou toch wel een beetje àl te erg zijn geweest, - waar gij steeds beschamend zijt voor mij in dit speciale opzicht - indien ik daarover nog was gaan navragen bij U wáár 't blijft. Ik moest erom lachen, toen ik Uw brief las, dat gij zoo iets hebt verondersteld.

Uit Uw brief begrijp ik niet recht wáár Uw zoon getrouwd is, en hoe. Met den handschoen? - Ja, dat is een heele verandering. Maar 't moet U toch wèl een heerlijke rust geven dat hij nu zoo gelukkig is, met een lieve vrouw, die gijzelve kent als zoodanig. - 1 Juni is 't Seizoen in Wiesbaden juist voorbij. Weet de betrokkene dat? Ik vind het jammer van 't geld ervoor. 't Seizoen is half April tot einde Mei, dan weer September tot einde October. - Ja, die uitval van Duys, aan 't adres van den minister van marine, was welverdiend. Maar och wat spelen er tegenwoordig velen diezelfde comedie! Hier in den Haag is het een lust om de ‘rechtsche’ lui te zien, die weleer ‘links’ gingen.

Mas. - Ik heb Uw vraag overgebracht. Ik geloof dat er in Wiesbaden een zeer goed jongemeisjes-pensionaat is, van een fr. Lohmann, en een in fransch-Zwitserland, waarvan de directrice is eene zuster van mevr. T., eene Lelie-abonnée, die zich misschien hierin zal herkennen, en U het adres zal willen opgeven, in de Lelie.

Mevr. T. - Ik vestig Uw aandacht op de bovenstaande corr.

Zus. - Uw brief doet mij buitengewoon plezier - voor mij-zelve, want, al 't leed dat gij mij van Uw eigen lot vertelt, dat doet mij natuurlijk voor U weemoedig aan, maar, ik zelve ben zoo blij om wat gij schrijft hoe de Lelie voor U zooveel is, en omdat gij overtuigd zijt dat zij sommigen in Uwe omgeving beter heeft gemaakt, en ook

omdat ik, zooals ik uit Uw brief zie, U met mijn raad en hulp kan dienen. Want immers, even zeker als ik geloof dat mijn andere correspondente, in dit zelfde nummer, nog houdt van haren man en daarom beter doet weer tot hem te gaan, even zeker geloof ik dat gij groot gelijk hadt zulk een mispunt te verlaten, echtscheiding te eischen, en Uw vrijheid te erlangen. Reeds alleen die eene geschiedenis met dien hond teekent zulk een karakter als min en laf, maar de rest ook van Uw verhaal is een afdoend bewijs, dat gijlieden niet bij elkaar behoort. En inderdaad zou het m.i. vuil en gemeen zijn onder zulke omstandigheden, van niet van iemand houden, toch lijfsgemeenschap te blijven plegen. Ik ben het volkomen met U eens, dat zij die dit doen uit eerlijke liefde, buiten het wettig huwelijk om, veel fatsoenlijker zijn dan zij, die, enkel om getrouwde-vrouw te heeten, maar, zonder liefde, zich laten gebruiken door hun echtgenoot, en ook dan zij die enkel uit geslachtsbehoefte die handeling begaan. Indien zij enkel *daarom* trouwen, dan zijn zij geen haar meer ‘fatsoenlijk’ door dat huwelijk voor de wet, dan zonder het wettelijk bewijs. Een vrouw die, zooals gij, weet niet meer van haar man te houder, niet te verlangen dus die handeling uit liefde, die handelt m.i. eerlijk en correct als zij van hem scheidt; om van Uw andere, zeer gerechtvaardigde, gronden daartoe niet eens te spreken.

En zeker zou ik, indien Uw schoonvader van U houdt, hem hartelijk tot afscheid schrijven. Maar *niet* zou ik hem dat vroegere, dat gij mij vertelt, meedeelen. Dat moet zijn leven breken, als hij dat hoort. En daarom moet gij het hem sparen. Het is niet noodig ter Uwer verdediging dat gij het hem vertelt, want het staat buiten Uw beider verhouding. Mijn vreugde over 't portret van Uw prachtigen hond, over wien gij zoo sympathiek schrijft, werd bijna vergald door wat gij vertelt van 't lot van dien anderen. Zulke wreedheden zijn zoo verschrikkelijk om te lezen, dat ik altijd 'n woede in me voel van er niets aan te kunnen doen, van zulke menschen niet te kunnen te lijf gaan tot hun straf. Zeker is hondenziekte mede een gevolg van verwaarloozing. Door goed eten, door zorgvuldige behandeling, kan zij geheel gewijzigd worden. Er moest evengoed straf staan op het mishandelen van dieren als van menschen, maar, wanneer zal onze *christelijke* regeering eens zoo wézenlijk **godsdienstig** worden, van zich ook met deze schepselen Gods in te laten, door een wettige regeling hunner rechten?

O ja, dat weet ik uit eigen ondervinding, dat een hond met ons geheel meeleeft. Onze honden ontbreekt het spreken. Alle vreugde, alle verdriet deelen zij. Als er luide wordt gelachen en gekheid gemaakt, wil Benjamin als een kind meedoen, en springt en huilt en blaft. En ik heb wel eens verteld in de Lelie hoe Frits en hij - die in gezonde dagen bij elke schel luidruchtig zijn - zich, toen ik de typhus had, doodstil hielden, nooit bij de dokters-bezoeken (een onbekende nieuwe dokter, in Zwitserland) blaften, en somber en zwijgend door huis dwaalden. Totdat het gevaar geweken was, en zij, als dit begrijpend, weer hun oude gewoonte van blaffen hernamen. Onze jongens kennen ook geen kunstjes, want ik vind het plagen, hen die te leeren. Maar Benjamin voert zelf allerlei grapjes uit, van op z'n rug gaan liggen, coquette houdingen aannemen, zoenen als hij wat wil gedaan krijgen, enz. Wij vermoeden daarom dat z'n moeder misschien wel 'n circus-hondje is geweest, door 'n engelsch rashondje en-passant ‘verleid’, en dat hij daaraan die combinatie dankt van Engelsch ras met blijkbare kunstemakers-aanleg van circus-straathondje. Een schat, een dot van 'n hond is hij in elk geval. Dat is zeker.

Neen, trek het U maar niet aan, dat ‘men’ U te ‘ziekelijk’ vindt. 't Is 't beste wat gij doen kunt U nooit te storen aan ‘men’. Ook op het punt van Uw doen en laten en Uw toilet. Kleedt U zoo smaakvol als Uw beurs U toelaat zonder U iets te storen aan nijd. Geloof me, *nijd* is nooit te bevredigen. Diegenen die van U jaloersch zijn, en U 't goede niet gunnen, die zult gij nooit kunnen beletten van U iets kwaads te vertellen of op U aanmerkingen te maken. Laat de Lelie U ook in dat speciale opzicht een steun zijn, dat zij U helpt U zelve zeker te voelen en rustig en onafhankelijk Uw eigen weg te gaan. Zoolang gij door 't liefhebben van Uw hond en 't maken van een smaakvol toilet niemand met *reden* aanstoot geeft, zoolang is het recht aan Uwe zijde. Houdt dat steeds voor oogen, dat gij U zelve verheven acht boven de kleinzieligheid van hen die op U jaloersch zijn. Gij zult eens zien, hoe minder gij aan hen denkt, en aan wat zij zullen zeggen, hoe gelukkiger gij U gaat voelen. - Ja, dat gij wel eens iets anders wilt zien, begrijp ik. Maar, wie zou dan voor Uw hond zorgen? Zonder salaris neemt misschien iemand U mede op reis. Maar, of dat prettig zou zijn? Ik vrees dat zulke posities niet benijdenswaardig zijn meestal, en leiden tot misbruik van de zoogenaamd als gelijke meegenomene, in waarheid echter als dienstbare gebruikt wordende. Wilt gij mij nog eens opnieuw schrijven? Ik geloof dat gij U-zelve te laag schat, want Uw brief was mij bijzonder sympathiek. Hartelijk dank er voor.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Antoinette. - Ik stel het zeer op prijs dat gij, zooals gij schrijft in Uw eigen woorden, een aangename aanleiding vondt in die zaak om nader tot mij te komen en mij te vertellen hoe ik Uw sympathie heb en Uw waardeering. Gij ziet daaruit alreeds zelve, hoe de schrijver 't omgekeerde bereikt van wat hij bedoelde, iets waarvan ik trouwens bij dergelijke aanvallen ook steeds overtuigd ben. Natuurlijk, tegenstanders doet men er genoegen mee, maar, die zijn immers toch reeds tegenstanders, anderen, onpartijdigen, overtuigen doet men echter niet, wel het tegendeel, namelijk hunne eerlijke verontwaardiging opwekken. - Waarschijnlijk is het U, die zelve niet meer doet aan Uw geloof, niet bekend dat de kerk in quaestie sinds een paar jaar een concurrentieblaadje stichtte, waarvoor zij zelfs den naam der Lelie roofde. Dit zal U de aanval waarschijnlijk voldoende ophelderen. Omdat ik steeds eerlijk (in tegenstelling van de meeste protestanten) heb erkend openlijk het goede in

de Roomsch-Katholieke Kerk, heeft zij lang gehoopt mij te zullen maken tot eene bekeerling. Heel wat brieven, van geestelijken en leeken beide, zijn in den loop der jaren in dien geest tot mij gericht, en het gerucht dat ik ‘in stilte Roomsch was geworden’ is herhaaldelijk verspreid, (door wie, en of te kwader of te goeder trouw, laat ik in het midden). Natuurlijk echter heeft nooit een haar op mijn hoofd gedacht aan een overgang tot de R.K. Kerk, en, nu zij dat van lieverlede inziet, nu deug ik niet meer bij haar, en ben ik ‘gevaarlijk’ geworden - hetgeen ik als een groot compliment beschouw, want, iemand die *de waarheid zegt is altijd gevaarlijk.* Alleen 't onbeduidende en kletsachtige treft niemand, maar de waarheid doet pijn, hakt er in. En de R.K. Kerk - dat is juist hare groote macht - verstaat zeer handig de kunst de waarheid te omsluieren, en voor het groote publiek te maskeeren. Dat dit haar macht en haar kracht is, eene die zij vooruit heeft op het protestantisme, heb ik steeds gezegd, en zal ik altijd blijven zeggen. Maar ik heb zelve geen plan mij door haar te laten gebruiken, - zooals zij 't zoo graag zou hebben gewild, door mij te ‘bekeeren’ - en, ziedaar, waarom ik dus niet deug in hare oogen. Dat zij dan ook niet kan laten steeds weer opnieuw voor mij te waarschuwen, bewijst wel hoe bang zij is voor mijn invloed. - Overigens moet gij niet meenen dat ik door zulke kinderachtige, persoonlijke aanvallen mijn opvatting, in zake 't nut dat de R.K. Kerk heeft voor de massa, wijzig. De vrouw, die niet begrijpt, niet nadenkt, is er gelukkiger aan toe met zoo'n steuntje dan zonder. En de R.K. Zusters zijn m.i. veel gelukkiger - ook al weer behoudens de uitzonderingen - dan de losloopende, steunlooze protestantsche nuttigheids-juffers. Alleen die minderheid, die *nadenkt* over 't leven, die gaat het zooals U, die kan zich met geen kerkgenootschap, wat ook, meer vereenigen, omdat elk kerkgenootschap, bovenaan de R.K. Kerk, een *bespotting* is van de leer van Jezus Christus en van den Bijbel, waarop zij heet te zijn gebouwd, *een bespotten die ten hemel schreit.*

Wat den aanvang van Uw brief aangaat vooronderstel ik, dat het U aangenamer zal zijn indien ik in niet veel bizonderheden treed, om U niet te verraden. Ik vind het altijd prettig, wanneer mijn correspondenten mij aldus van hun wel en wee en omstandigheden op de hoogte brengen, en ik kan mij Uw werkkring te beter indenken, omdat ik iemand ken die dezelfde positie inneemt, en die er zeer mee is ingenomen. Ook voor een getrouwde vrouw als gij is zij geloof ik niet veel-tijd-vorderend, zoodat dit bij een groot gezin U zeer te stade moet komen. - Dat gij reeds zoovele jaren abonnee zijt verneem ik met te meer belangstelling, waar gij zoolang hebt gewacht U als zoodanig voor te stellen, en ik dank U nogmaals recht hartelijk voor Uw lieve sympathie, en Uw naar de pen grijpen om mij dat te zeggen, reden waarom ik U dan ook gaarne onmiddellijk wil antwoorden.

Mas. - Dit een duitsch tijdschrift knip ik voor U uit onderstaande advertentie; natuurlijk weet ik-zelve niets af van het pension in quaestie:

Godesberg a. Rh. Villa Anita (*gegenüb. d. Kurpark*). *Töchter-Pensionat f. Wissenschaft u. Haushaltg. Sorgf. Erzieh, u. Pflege*, *wiss. Fortb., ged. Ausb. i. Hauswirtsch.*, *Koch. u.f. Küche*, *gesell. Verk., gepr. Lehr.*, *eig. Besitz, Bad, Ztrhl. Preis mäsz. Prosp. u. Ausk. d. Vorst. Frl. Paula Jaffé, staatl. gepr. Lehr d. Hauswirtschaftskunde.*

Pim. - Mevrouw van Rees-van Nauta Lemke, den Haag, Deli-str: 51, weet een zeer goeden tandarts voor Uw dame. Daar het tegen de usances strijdt namen van geneesheeren openlijk aan te bevelen zult gij U tot haar moeten wenden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Eene dame vraagt aan medelezeressen of abonnées betrouwbare adressen van eene kostschool buitenslands, liefst Godesberg, waar deze, voor haar dochter, 17 jaar, niet bijzonder ontwikkeld, en niet zeer leerlustig, geschikte opvoedkundige leiding zal vinden door omgang met beschaafde leeraressen en meisjes, die haar engelsch, fransch en duitsch leeren spreken; muziek, handwerken, huishoudelijke kennis, worden eveneens vereischt. De prijs moet niet te hoog zijn.

Dezelfde dame vraagt het adres van een goed en niet te duur pension in Noorwegen, voor Juli en Augustus, voor drie dames, moeder met 2 volwassen meisjes.

Bericht.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van ‘De Vrouw’ tot een volgend nummer wachten.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

22 Mei 1912.
25ste Jaargang.
No. 47

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Onmacht. II
(*Vervolg van No. 46.*)

POELOE TRAPERDOELI, April 1912.

Wij namen in ons vorig artikel een bericht over betreffende het Hoofdbureau van het Mijnwezen te Batavia, waaruit bleek hoe weinig de ambtenaren, op dat Bureau werkzaam, berekend zijn voor de taak die hen wordt toevertrouwd en de arbeid aldaar gepresteerd als een paskwil is te beschouwen, hoewel die ambtenaren ruimschoots betaald worden en men dus degelijken arbeid zou kunnen verwachten. Wij hoopten toen dat bedoeld courantenbericht - het is nu reeds maanden en maanden geleden, dat het geplaatst werd - eindelijk eens de aandacht der Regeering zou trekken - en dat Zij afdoende maatregelen zou weten te nemen om daarin verandering ten goede

te brengen, door verwijdering van ambtenaren, die hun plicht verzaken, of die door hun onbekwaamheid blijken niet voor hun taak berekend te zijn.

Wij merken hierbij nog dit op: vroeger was het Hoofdbureau van het Mijnwezen ondergebracht bij het toenmalige Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid; aanvragers van vergunningen tot mijnbouwkundige opsporingen konden toen maanden wachten op afdoening van hun requesten, maar zij werden tenminste afgedaan.

Toen dit Departement gereörganiseerd werd, deelde men het Hoofdbureau van het Mijnwezen in bij het nieuwe Departement van Gouvernementsbedrijven, en wat zijn nu de gevolgen van deze zoogenaamde verbetering? Wel, dat afdoening van stukken nog ellendiger is; men oordeele zelf uit onderstaand entrefilet, opgenomen in het 'Nieuws van den dag' van 29 Maart 1912.

Het Hoofdbureau van het Mijnwezen.

In verschillende bladen werd er gedurende den laatsten tijd over geklaagd, dat aan het hoofdbureau van het mijnwezen alle werkzaamheden schenen stil te staan.

De klachten houden aan, een vol jaar na de indiening der stukken wordt den requestanten te verstaan gegeven dat hunne documenten nog niet in behandeling zijn.

Dat er op zonderlinge wijze met bescheiden, enz. wordt omgesprongen, bewijst het volgende:

Voortdurend raken er op het departement stukken weg. Een belanghebbende, die door deze nonchalance belangrijke schade leed, koos zich een rechtsgeleerden raadsman, die zich persoonlijk bij den Landvoogd vervoegde om zich over het gebeurde te beklagen. Eenigen tijd daarna werden de stukken teruggevonden in een schrijftafel-lade op het bureau.

Er verdwijnen zeer veel papieren die nooit worden teruggevonden in obscure laadjes.

Een andere geïnteresseerde heeft in de Javasche Couranten nagegaan, hoeveel aanvragen tot het doen van mijnbouwkundige onderzoekingen tusschen 6 April 1909 en 1 Maart 1912 werden ingediend en wat het antwoord was op de requesten.

De man kwam tot de volgende raadselachtige uitkomst:

Van de 808 ingekomen aanvragen werden er 730 toegestaan, 709 afgewezen en 240 ingetrokken.

Als de fanatieke statisticus zich niet verteld heeft, vreezen wij dat de temperatuur in het hoofdbureau van het mijnwezen een tikje te hoog is en zouden wij den daar arbeidenden ambtenaren den raad willen geven voortaan om twaalf uur 's middags huiswaarts te keeren, in plaats van om twee uur. Dat harde werken in den Oost kan treurige gevolgen hebben.

Onze hoop, dat de Regeering na de publicatie van het eerste bericht betreffende het Hoofdbureau, eindelijk afdoende maatregelen zou nemen om hierin verbetering te brengen, blijkt een ijdele te zijn en bewijst alleen dat de Regeering totaal onmachtig is om iets, wat ook, te doen. Het zoogenaamde streven van de Regeering om de zoo verwaarloosde Buitenbezittingen tot meerdere ontwikkeling te brengen is als een wassen neus te beschouwen, want zoodra particulieren pogingen doen om die Buitenbezittingen door mijn- of landbouwindustrie tot welvaart te brengen, worden die pogingen belemmerd door laksheid en onbekwaamheid van ambtenaren, die hun plicht verzaken, terwijl de Regeering er zelfs niet aan denkt die niets-presteerende ambtenaren uit den dienst te verwijderen.

Wij willen nu eenige beschouwingen geven in verband met het bericht in het Nieuws v/d Dag. Daarin wordt gezegd, dat alle werkzaamheden op het Hoofdbureau schijnen stil te staan. Een vol jaar na de indiening van stukken, heeft men zelfs de

onbeschaamdheid den requestanten te durven mededeelen dat hun documenten zelfs nog niet in behandeling zijn genomen. Het toppunt van alles is echter dat er op dat Bureau stukken wegraken, niet een enkele maal, maar voortdurend, en dit geeft te denken. Stukken kunnen niet vanzelf verdwijnen, en wanneer er zeer veel papieren zijn, die *nooit* worden teruggevonden in obscure laadjes, dan is het aan te nemen dat die papieren vernietigd werden: er moeten personen zijn, die belang daarbij hebben.

De toestand op het Hoofdbureau is dus deze: ernstig gewerkt wordt er niet, maar bovendien mag men vermoeden dat er ambtenaren werkzaam zijn, geïnteresseerd in mijnbouwzaken, die belang hebben bij het verdwijnen van documenten van requestanten, om hun eigen belangen te dienen; m.a.w. een ware augias-stal, die zoo spoedig mogelijk dient opgeruimd te worden.

Onder die omstandigheden trekt het zeer de aandacht dat de Chef van het Mijnwezen zich op het oogenblik in de Padangsche Bovenlanden bevindt, waar hij volgens de couranten mijnbouwkundige opsporingen zou doen in een terrein, gelegen in de afdeeling L Kota's, dat bij G.B. van 25 October 1911 No. 57 gereserveerd werd voor mijnbouw van Gouvernementswege.

Of de chef nu voor dàt doel op Sumatra is, of wellicht ter regeling van werkzaamheden in de kolenmijnen te Sawak Loento, in elk geval blijft het vreemd dat hij op reis gaat op een moment, dat er geklaagd wordt, dat op zijn bureau ingekomen stukken na een jaar nog onbehandeld blijven en dat documenten *zelfs totaal verdwijnen.* De vraag

wordt hier gesteld of men geen ander mijningenieur naar Sumatra had kunnen zenden; een andere mogelijkheid is deze: het kan zijn dat de Regeering den Chef van het Mijnwezen op dienstreis heeft gezonden om van diens afwezigheid gebruik te maken de ongerechtigheden op zijn bureau te doen onderzoeken. Wij willen hopen dat dit het geval is, en dat de schuldige of schuldigen gestraft zullen worden met een oneervol ontslag uit 's Lands Dienst, maar daar wij vreezen, dat, zooals het gewoonlijk in Indië gaat, de een of andere klerk of commies het kind van de rekening zal worden, terwijl de verantwoordelijke chefs zich zullen weten vrij te pleiten, vestigen wij hierop de aandacht van de Volksvertegenwoordiging, opdat een onpartijdig onderzoek plaats hebbe door personen, in geenerlei betrekking staande tot het Hoofdbureau van het Mijnwezen.

Indien het werkelijk de bedoeling der Regeering is om de Buitenbezittingen tot ontwikkeling te brengen, en dit is niet mogelijk wanneer requestanten jaar en dag moeten wachten voor zij een antwoord ontvangen op hun verzoekschriften, dan vragen wij ons af welk nut het kan hebben, dat requesten - gericht aan het Hoofd van gewestelijk Bestuur ter erlanging van een vergunning tot mijnbouwkundige opsporingen, welke vergunning bovendien door dien Resident of Gouverneur verleend wordt - nog naar Batavia worden gezonden ter onderzoek van het Hoofdbureau van het Mijnwezen. Al was dit bureau ook betrouwbaar, wat het nu helaas blijkt *niet* te zijn, heeft die opzending van requesten toch onnoodige vertraging ten gevolge.

Op het Hoofdbureau wordt slechts nagekeken of het request aan de vereischten voldoet, bepaald bij mijnwet en mijnordonnantie, of de grenzen van het aangevraagd terrein niet in conflict komen met aanvragen van anderen en daarbij juist zijn aangegeven, en ten slotte of het terrein niet valt in gedeelten van het Gewest, gereserveerd voor mijnbouw van Gouvernementswege. Het komt ons onnoodig voor dat daarvoor een request naar Batavia moet worden gezonden; het Hoofd van Gewestelijk Bestuur kan evengoed beoordeelen of het request in orde is. Het zou wel treurig zijn als een Hoofdambtenaar van dien rang daartoe niet in staat zou zijn. Werden die requesten alleen door dien Resident of Gouverneur behandeld, dan zouden requestanten in hoogstens 4 maanden eene beslissing op hun verzoekschriften hebben, en.... men zou niet de kans loopen dat de documenten op het Hoofdbureau van het Mijnwezen verdwijnen!!! Wat dit verdwijnen van stukken betreft stellen wij nog deze vraag: de belanghebbende leed door de nonchalance (maar is het wel nonchalance?) van dat bureau belangrijke schade, waarop hij zich middels een rechtsgeleerde tot den Gouverneur-Generaal wendde, en vermeenen wij, dat de Regeering daarvoor aansprakelijk is. Maar zal belanghebbende eene billijke schadevergoeding worden uitbetaald en men die verhalen op de verantwoordelijke chefs, die er de schuld van zijn, of zal de man eenvoudig met een kluitje in het riet worden gestuurd en de Regeering er zich van afmaken door te zeggen, dat zij *niet* aansprakelijk is voor fouten van haar ambtenaren, evenmin als zij zich verantwoordelijk stelt voor de schade, veroorzaakt door het verminken of te laat komen van telegrammen.

Blijkt uit het bovenstaande, dat de Regeering onmachtig schijnt te zijn, om door degelijke en spoedige afdoening van zaken ernstig mede te werken tot de ontwikkeling der Buitenbezittingen, even onrechtvaardig is Zij tegenover haar ambtenaren, en is dit grootendeels de reden van het groote gebrek aan ambtenaren in alle takken van dienst. Wij hebben hier het oog op het eervol ontslag verleend aan den

assistent-resident voor de politie P.L.Ch. Lesueur, te Padang. - Deze ambtenaar werd in 1911 gepasseerd voor resident, waarin ligt opgesloten, dat men oordeelde, dat de heer Lesueur geen voldoende capaciteiten had om het ambt van resident te kunnen vervullen; dit is natuurlijk zeer mogelijk, daar elk assistent-resident niet de geschiktheid heeft, die vereischt wordt, om als resident te kunnen fungeeren. - Intusschen ging de Gouverneur van Sumatra's Westkust in Juni 1911 met verlof naar Europa, en werd tijdens diens afwezigheid de heer Lesueur - gepasseerd zijnde voor resident - benoemd tot Waarnemend-Gouverneur van Sumatra's Westkust. Hier werden dus de belangen en het Bestuur van het belangrijkste Gewest der Buitenbezittingen aan een assistent-resident toevertrouwd, dien men als resident ongeschikt achtte, waaruit ten duidelijkste blijkt dat men de Buitenbezittingen als gewesten beschouwt, waar het minder op aan komt, wie daar het Bestuur in handen heeft.

De heer Lesueur zelf zal natuurlijk door zijn benoeming tot W^{d}-Gouverneur tot de

logische gevolgtrekking zijn gekomen, dat hij nu ook als resident zou geschikt worden beoordeeld, want was dit niet het geval dan zou men hem het bestuur van zulk een belangrijk gewest als Sumatra's Westkust niet hebben kunnen en mogen toevertrouwen.

Dit is dunkt ons een logisch betoog, maar de handelingen der Regeering zijn niet logisch, want toen de heer Lesueur, na 6 maanden het bestuur van Sumatra's Westkust te hebben waargenomen, naar Java vertrok om zijn belangen te bepleiten kreeg hij nul op het request en werd hij ‘op verzoek’ eervol uit 's Lands Dienst ontslagen en gepensioneerd.

Wij stellen hier de vraag: welk vertrouwen kunnen ambtenaren nog in deze machtelooze Regeering hebben?

Als een bewijs dat onder deze Regeering weinig of niets tot stand komt, waardoor de meest belangrijke zaken op den achtergrond geraken, betoogt de Redacteur van het Soerabayasch Handelsblad de benoeming van een Luitenant-Gouverneur-Generaal. De tegenwoordige Landvoogd zou zooveel werk hebben, dat Zijne Excellentie dat alles alleen niet meer af kan, vandaar de wenschelijkheid der aanstelling van een Luitenant-Gouverneur-Generaal, om den Landvoogd wat werk uit de handen te nemen.

Niet in overeenstemming met dat vele werk is het bericht dat de Landvoogd op reis zou gaan naar de Molukken ter *inspecteering van zendingsposten*, zooals de ‘Expres’ mededeelt.

Herinneringen aan Tjilegon.

Volgens de Expres valt in het Buitenzorgsche verhoogd godsdienstig leven onder de inlanders waar te nemen.

Het blad noemt in verband daarmee de voorgenomen reis van den Landvoogd naar de Molukken, om daar zendingsposten te inspecteeren, onstaatkundig.

Het woord is niet te scherp. Men zou kunnen vragen: Heeft de G.G. niets belangrijkers te doen?

Het zou wel het toppunt van absurditeit zijn, indien de Landvoogd voor zulk een aangelegenheid naar de Molukken ging om daar zijn tijd te verknoeien. Honderdmaal, neen duizendmaal urgenter is het dat de Regeering onverwijld, onmiddellijk maatregelen neemt om paal en perk te stellen aan het vermoorden van assistenten, werkzaam op landbouwondernemingen in Deli. Geen week gaat er voorbij of men bericht dat daar *Europeanen* door koelies worden aangevallen en vermoord; hieronder volgt het laatste bericht daaromtrent:

Uit de Sumatra-Bode van 9 April 1912.

Nog een assistent door koelis toegetakeld.

Berichten van de nog altijd afgelegen asahansche cultuurondernemingen dringen niet spoedig tot Medan door. Zoo komt het dat te Medan thans eerst een aanval op

een assistent bekend werd, welke op 4 Maart reeds heeft plaats gehad, - schrijft de 'Sum. Post.' De betrokkenen zouden verstandiger doen, wanneer ze uit eigen beweging publiciteit gaven aan zulke voorvallen.

Op genoemden datum is dan op de onderneming 'Hessa' de heer J. door zes koelis, gewapend met tjankolstelen, aangevallen en het heeft weinig gescheeld of de overvallene had er het leven bij ingeschoten. Nadat hij reeds verscheidene leelijke slagen had opgeloopen, slaagde hij er gelukkig in, een der koelis een steel afhandig te maken. Toen ze hem gewapend zagen, kozen ze ijlings hel hazenpad. De heer J. achtervolgde hen nog over een afstand van ongeveer 50 depa, maar voelde zich toen onwel worden. Ze hadden hem dan ook deerlijk toegetakeld. Zijn heele hoofd en jas waren rood van 't bloed tengevolge van een wond van 7 c.m. aan het hoofd; zijn handen waren ontveld, de linkerpols was gezwollen, linker- en rechterschouderblad waren licht gekneusd; in beide heupen stonden bloedbaleinen zoo groot als een hand; op den rug waren afdrukken van tjankolstelen te zien. De eerste dagen heeft de aangevallene het bed moeten houden.

De daders zullen voor den landraad terecht staan.

Dit is een toestand, die direct veranderd moet worden, dit gebiedt de menschelijkheid. Laat de Landvoogd naar Deli gaan om die maatregelen te treffen, instede van zich belachelijk te maken met het inspecteeren van zendingsposten.

A.... Z.

De Vrouw.
(*Vervolg van No. 45.*)

Vrouwen zijn in den regel spraakzaam, maar wie moest kinderen dan ook spreken leeren, wanneer niet de natuurlijke spraakzaamheid van de vrouw hun de taal spelend bijbracht?

Zelfs in doofstommengestichten ziet men nauwelijks voor het vierde gedeelte meisjes.

Een der langste Evangeliën is dat van de Samaritaansche, want daar spreekt een vrouw, en wie de geschiedenis van Bileam in den

oorspronkelijke tekst lezen kan, zooals het knappe theologen kunnen, weet, dat het eigenlijk geen ezel was, die sprak, maar een ezelin.

Vrouwen moet men alles verklaren en uitleggen, niets vaker dan dat, dat ze vrouwen zijn. Men geeft zich alle moeite met bewijzen een kwartier lang een zaak uit te leggen, ze van een dwaling terug te brengen en is verbaasd, dat men leege stroohalmen gedorscht heeft. Het is belachelijk, slechts een harer ideeën te willen verbeteren: het is leege stroohalmen dorschen, ofschoon vele, als kinderen, weer zulk een hooge meening van het verstand of de kennis van den man hebben, dat haar heele bewijs daarin bestaat: 'Ja, maar papa heeft het gezegd.' De natuurlijke, eeuwige ondergeschiktheid der vrouw aan den man, wordt treffend bewezen door haar overdreven bewondering der mannelijke voorrechten... kracht en verstand.

De vrouw bezit meer fantasie dan de man en fantasie en logische bewijzen zijn tegenstellingen; vrouwen houden zich philosoflsch aan de uitwerking en onder duizend vrouwen hebben misschien nauwelijks tien of twaalf naar de oorzaak gevraagd, waarom de spiegel haar beeld weerkaatst? 'Mon Dieu quelle peine de faire entendre raison à une femme!' roept Rousseau uit, die toch vrouwen vereerde en liefhad.

Het verstand der vrouwen is van practischen aard, waarmee ze zeer handig de middelen vinden, om tot een bepaald doel te geraken, maar het is niet voldoende om dit doel zelf te ontdekken.

Bij de vrouw is geestelijk de receptiviteit, bij den man de spontaneïteit of de intelligentie overwegend. De vrouw heeft meer vatbaarheid voor het bijzondere, het kleine, het naast-bij liggende, licht te omvattende, als voor het algemeene en vèrliggende, meer voor het werkelijke, bestaande dan voor het abstracte. Ze heeft veel zin voor het uiterlijke, voor enkele bepaalde objecten, voor zulke, die tegelijkertijd het gevoel aangaan, en voor personen, minder voor begrippen, die het verstand aangaan. Zij heeft binnen die grenzen veel opmerkingsgave, bemerkt kleinigheden en fijne trekjes, en heeft voor dit alles een goed geheugen. Daarom heeft ze dan ook talent voor talen, geschiedenis en natuurlijke historie, omdat deze wetenschappen op zich zelf staan, en zelfs voor mathematiek, omdat die mechanisch is. Maar de eigenlijke zelfwerkzaamheid van den geest is bij haar geringer, haar fantasie levendiger, terwijl die van den man, krachtiger en productief is. Nooit vindt men bij het vrouwelijk geslacht originaliteit van geest of ware genialiteit van den geest of ware genialiteit, de eigenlijk scheppende kracht, die zich nieuwe banen breekt, en in de diepten der wetenschap doordringt. Nooit heeft een vrouw een groote ontdekking gemaakt, ook in de schoone kunsten nooit iets grootsch geschapen.

Vrouwen blijven haar leven lang kinderen; ze nemen den schijn der dingen voor de zaak, en hechten meer gewicht aan kleinigheden dan aan de gewichtigste dingen. Het verstand n.l. is het, waardoor de mensch niet, zooals het dier, in het heden leeft, maar verleden en toekomst overziet en overpeinst, waaruit zijn voorzichtigheid, zorg en veelvuldige gedruktheid ontspruiten. De vrouw is geestelijk bijziende, heeft een enge gezichtskring, waarin haar infinitief verstand de dingen dichtbij scherp ziet, maar waarin het ver-affe niet valt; vandaar dat het verleden en de toekomst veel zwakker op vrouwen werkt dan op den man, waaruit de dan ook bij hen veelvuldig voorkomende en soms aan krankzinnigheid grenzende zucht tot verkwisting ontstaat. Zooveel nadeelen als dit alles ook met zich brengt, zoo heeft het toch dit goede, dat de vrouw meer in het heden opgaat en dit veel meer geniet dan de man, waaruit de

bij de vrouw meestal voorkomende vroolijkheid voortkomt, die zij tot verkwikking en soms tot troost van den met zorgen beladen man aanwendt.

De meerdere zijn zij allen van den man in gevatheid en vlugheid van begrip en natuurlijken tact, of in de geschiktheid de fijnere gevoelsprikkels vlug en juist te voelen en daarom hebben zij in gezelschapskringen, in briefstijl, in de tooneelspelkunst en novelistiek dikwijls veel belangrijks gepresteerd, maar daadzaak is het dat geen vrouw ooit Aristoteles en Archimedes, Shakespeare en Descartes, Rafael en Mozart nabij gekomen is; aan den anderen kant kan niet van tien mannen een met de doorsnedevrouw vergeleken worden, wat tact, fijne opmerkingsgave, verfijnde geestelijke gewoonten, vlugheid van begrip en handelen, levendigheid en sympathische gevoelens betreft.

De vrouwen zijn gewoonlijk minder in staat haar opmerkzaamheid op één punt te richten, haar geest is meer geneigd af te dwalen, en we vinden zelden, dat haar studies en bezigheden in denzelfden graad gespecialiseerd zijn, zooals dit bij mannen gewoonte

is. Deze wilszwakte openbaart zich verder door het bijna bij alle vrouwen voorkomende besluiteloos karakter.

De vrouwen gaan zelden tot de oorzaken terug, maar raden met wonderbaarlijke scherpzinnigheid de uitwerkingen; daarom schreven hen de Ouden ook zienersgaven toe. Den man is de studie der vrouwen heel moeilijk en zelden slechts leert hij ze geheel en al kennen; de vrouwen daarentegen behoeven den man niet eerst te bestudeeren, meestal raden ze hem.

Haar levendigheid maakt, dat zij graag voor 't oogenblik leven, lichtgeloovig, zonder nadenken. Haar levendigheid geeft haar niet zelden groote tegenwoordigheid van geest, verhindert ze echter ook weer het geheel te omvatten; gevoelens en eerste indrukken leiden haar.

Haar blik voor details is groot en nuttig; - Elise ontmaskerde den slimmen Cagliostro vroeger dan mannen - en doet haar dikwijls kleine omstandigheden van gewicht opmerken, die mannen zelden hebben.

Vorm is vrouwen meer dan een zaak. Spreekt met haar over het welzijn of gevaar van den Staat, ze slapen in; spreekt over een nieuwe mode, zij ontwaken.

Mooi geldt hun meer dan waar; de elegante fat, die hen met welstand de hand geeft, meer, dan de schoonste geest en braafste mensch. Dwaze modes en dwaze mannen genieten gelijke rechten en menig gek is tot zijn doel geraakt, omdat hij zijn handen uitstrekte, om garen af te wikkelen.

De grootste Staatsman en krijgsman moet door zijn uiterlijk imponeeren of bevallen, anders prefereeren ze hem, die ze goed onderhoudt, en schrijven hem alle goede hoedanigheden toe.

De geschiedenis kent alles-vermogende maîtressen, maar van geen van allen weet ik alles-omvattende, politieke plannen op te geven, alleen intrigues.

Geen vrouw heeft een nieuwen godsdienst uitgevonden, maar elke nieuwe godsdienst is door de vrouwen verbreid geworden, omdat slechts koude hoofden systemen uitvinden, warme echter ze uitvoeren.

Vrouwen kladden in onzen tijd zelfs meer boeken dan noodig is vol, maar waar zijn haar geniale werken en haar boeken van beteekenis?

Wanneer de vrouwen ook een vakje minder in het brein hebben dan de mannen, wat reeds Eva's slang geloofd heeft - zoo hebben ze daarvoor een zenuw meer in het hart, en slechts spotters beweren, dat hare harten zooveel vouwen hebben als de rokken der boerinnen en vrouwenharten slechts Napoleontische hertogdommen zijn, of bisdommen *in partibus*.

Uit het vakje minder in het brein komt de lust voor kleinigheden en verstrooiingen. Zelfs velen, nauwelijks huiswaarts gekeerd, denken weer aan nieuwe, en zoo zijn ze zelfs verstrooid in huis.

Uit het vakje minder komen de eeuwige misverstanden, die een consequent man dol maken, wanneer hij niet recht verliefd, dus in een staat van vernedering is. Heeft een mooie vrouw verstand en is niet ook verliefd, dan dwingt ze den dolsten kerel naar haar zin.

Uit haar verstrooiingszucht volgt de veranderlijkheid, waarmee ze dikwijls een man verlaten voor een andere, die haar niet het water biedt, zooals Maria Stuart Rizzio. Venus is een planeet en geen vaste ster, en ware Maria Stuart minder schoon geweest, Elisabeth zou minder wreed voor onze oogen staan. In die verstrooiing ligt ook de reden, dat ze zoo gaarne iets vallen laten, een draad of een zakdoek, of romans

en almanakken, vele echter met bedoeling, opdat wij ze oprapen en ons voor haar buigen zullen. Uit haar liefde voor verstrooiing en uit het fond voor wreedheid, dat elke vrouw in zich heeft, laat zich verklaren dat zelfs bij openbare straf- en doodvonnissen het aantal vrouwelijke toeschouwers het grootste pleegt te zijn.

'Ça paraît trop!' Deze uitroep heb ik nog nooit uit vrouwenmond vernomen; daarom gaan haar zelfs titels boven alles, en zij, die zich in kritieke omstandigheden dikwijls beter weten te gedragen dan mannen, verliezen het eerst het evenwicht, wanneer haar mannen een sprong opwaarts maken, brengen in praktijk, wat ze jarenlang in petto hielden, en maken zich belachelijk door voornaamheid, die niets meer goed, fijn en mooi genoeg vindt, of door nederbuigende beleefdheid.

Zeldzaam zijn de vrouwen, die alleen natuur en niet een beetje affectatie huldigen. De meeste worden slechts natuurlijk, wanneer er zoo recht op de natuur losgestormd wordt.

Principes plegen vrouwen aan te leggen als sieraden en ze te wisselen als kapsels - Lange Röcke, kurzer Sinn.

Volgens Buffon komen meisjes later ter

wereld dan jongens, en daarom moeten wij het vergeven, wanneer zij zich niet altijd naar de klok richten. Zelden zijn ze, wanneer men ergens heen wil, en het ook een dag te voren zegt, klaar, en wanneer men ze eindelijk met alle geduld in het rijtuig heeft, dan hebben ze nog iets vergeten. Reeds bij de Trojaanschen was dit zoo; toen Aneas, met zijn ouden vader Anchises op den rug en zijn kleine Ascan aan de hand, met alle penaten door het brandende Troje ijlde, was Creusa alleen niet klaar. Aneas was zoo galant nog eens om te keeren, maar de lieve was verheerlijkt. Onze Creusa's komen weliswaar ten slotte aangedraafd, maar geheel-en al onverheerlijkt.

(*Wordt vervolgd*).

Overzicht van de week.

I. Dierenmishandeling.

Op verzoek eener correspondente verleen ik gaarne plaats aan de volgende uitknipsels:

Wreede vrouwentooi. Een dagbladschrijver uit Sint-Petersburg was laatst te Archangel, en zag daar in de haven wagenvrachten sneeuwwit goed aankomen. De eene wagen volgde op den anderen en alles werd neergelaten in het geopende ruim van een buitenlandsch schip. Nieuwsgierig ging hij dichterbij, en ontdekte tot zijn afschuw dat het allemaal vogelvleugels waren, vliegtoestellen van hupsche witte patrijsjes. Hij ging op inlichtingen uit, en vernam, dat er nog veel meer vleugels waren, dan hij gedacht en gezien had: er waren er dertien duizend kilo afgeladen.

Wat de zaak nog wreeder en onvergeeflijker maakt is, dat den patrijsjes die vleugels levend afgerukt worden. Met duizenden en honderd duizenden worden de vogels in netten verschalkt, om levend van de vleugels beroofd en daarna weggeworpen te worden, want hun vleesch heeft nog maar waarde voor raaf, kraai, arend en gier. Zoo worden de vrouwen, die flauw vallen als ze zien dat iemand zich in den vinger snijdt, voorzien van witte patrijzenvleugeltjes.

II. Trekhonden.

Hooggeachte Redactie.

Uw zeer te waardeeren streven, om in zake het gebruik van honden als trekdieren uw groot aantal lezers voor te lichten, door hen de opinie van voor- en tegenstanders in ingezonden stukken te doen kennen, doet mij hopen dat u aan mijn beleefd verzoek wel zult willen voldoen om he volgende op te nemen:

Als landschapschilder zeer veel langs weinig bezochte wegen dwalende en menigmaal uren lang op eenzame plekken werkende, ben ik meer dan menig ander in de gelegenheid het lot der trekhonden te leeren kennen. Ik kan alleen oordeelen over hetgeen er geschiedt in het Gooi en in de Vechtstreek, en de toestand is daar van dien aard, dat de honden in 50 van de 100 gevallen mishandeld worden. Feiten, die dagelijks zijn waar te nemen, zijn, behalve overlading, veel te groote afstanden, zonder rust, en slechte of veel te geringe voeding, het met stok of zweep slaan, het schoppen tegen den buik en het gebruik van zieke of aan rug en pooten verwonde dieren.

Of eenige wet dat verbiedt beteekent zeer weinig, want de mishandelingen geschieden in hoofdzaak op eenzame wegen, waar soms in dagen geen veldwachter langs komt. De nieuwe Trekhondenwet verbiedt, dat meer dan twee menschen op de kar plaats nemen. In ontelbare gevallen zag ik buiten de dorpen hondenkarren met 3 en 4 menschen er op. Ik heb bijgewoond dat er 4 vrouwen een paar centen betaalden om een grooten afstand mee te rijden; de bestuurder stapte dan af en sloeg gedurende den rit de reeds doodvermoeide honden met een stok.

Wat er ook in de wet moge bepaald zijn omtrent tuig en aanspanning, voortdurend ziet men dat door te lange trekzeelen de borstriem veel te ver naar achteren bevestigd wordt, zoodat het gewicht der opwippende kar steeds op het zachte buikgedeelte drukt: 'dan heeft men den hond beter in zijn macht', wordt er geredeneerd. En, wat verwonde pooten betreft, dit komt te veel voor, dan dat ontkennen anders dan belachelijk zoude zijn. Het meest gebruikte middel daartegen is ze met koolteer in te smeren. Is een weg eenmaal met cokesafval en de glasachtige zelfstandigheid, die in sintels veel voorkomt, bedekt, dan heeft bijv. een melkboer, die tweemaal per dag van zijn boerderij naar zijn land per hondenkar trekt langs dien weg, zoo maar niet de keuze van een anderen weg.

Wie werkelijk in dezen oordeelen mogen, en dat zijn alleen zij, die veelvuldig en lang aaneen vertoeven op groote, eenzame wegen, ver buiten dorp en stad, zien dagelijks de absoluut onvoldoende werking der Trekhondenwet. Eene wet als deze is er niet eene die door de betrokken personen wordt nageslagen om er zich naar te richten. Zij ontleent hare kracht alleen aan de bedreigde straf. Doordat deze wet in werking is gesteld, is het ras der hondenbeulen niet verbeterd of verminderd, en hare toepassing ware

alleen mogelijk als er achter iedere hondenkar een veldwachter per rijwiel reed.

Het verbeteren van het hondenras zou voor de helft der gevallen alleen beteekenen dat er een beter ras mishandeld werd dan tot nu toe. Het gezond verstand der Engelschen trachtte niet naar eenige wet, daar zij de onmogelijkheid der toepassing inzagen, en zij verboden daarom kortweg 't gebruik van den hond als trekdier[*)]*. Aan Nederland is 't voorrecht gegund eene wet te bezitten, die de mishandeling bedoelt tegen te gaan, maar daartoe totaal onmachtig is. En ieder, die koopt van een hondenkarhouder van wien hij niet absoluut zeker is dat hij zijn dieren goed behandelt* (*en als ze oud worden doodt, in plaats van ze te verkoopen aan andere hondenkarhouders, die de afgeleefde dieren een jammerlijk lot doen ondergaan*), *werkt rechtstreeks mede tot het laaghartigste wat er in de wereld bestaat: het mishandelen en kwellen van schepsels, die aan hem ondergeschikt zijn.*

Met dankzegging voor de plaatsing,
E.R.D. SCHAAP.
's-Gravenland, 22 Febr. 1912.

Deze inzender slaat den spijker op z'n kop.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III.

Mijne correspondente eindigt haren brief aan mij met de onderstaande woorden, die ik zoo uit mijn eigen hart geschreven vind, dat ik ze letterlijk herhaal:

Zijn er grooter ondieren te denken, dan 'wezens', die een vogel, levend de vleugels uittrekken, om zóó een stuk brood te verdienen? Ze moesten aan datzelfde brood een vreeselijken pijnlijken dood sterven, als er mijns inziens rechtvaardigheid was onder de wolken!

Mijn innigen dank breng ik haar voor haar schrijven.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 46.)

'Nu dan' - - zei Oom, tevreden over z'n aanvankelijk succes, - 'geloof me dus nu eens, als ik je zeg, dat 'n meisje trouwen moet, op den duur. In 'r eigen belang, heusch. Nu ben je nog jong, nu zie je dat zoo niet in. Maar later, over 'n paar jaar, dan zal je er mij voor danken; - dat weet ik zeker - zeker. - Ik ben zooveel ouder dan jij - ik ken het leven - - en de vrouwen.' - -

Dorrit, kalmer nu, nu er niet zoo bepaaldelijk over Piet's aanzoek werd geredeneerd, liet hem gedwee uitpraten.

*) Noot Red: Holl. Lelie.
Deze opmerking doet mij er mijnerzijds op wijzen, dat het Engelsche volk in zake dierenbescherming en dierenliefde een zeer hóóge plaats inneemt.

‘Over 'n paar jaar’ - - trachtte ze aan 'n beslissing te ontkomen. - - ‘Nu ja, wie weet - - maar nu nog niet - - toe Oompje, - nu wil ik nog wat bij u blijven - - ja - -?’

Heel lief-vleiend keek ze naar hem op, streelde hem over z'n gezicht, waarlangs haar eigen heete, jonge adem streek.

Ten Have voelde z'n bloed verhit worden; z'n zinnen spraken. Z'n nichtje was hem altijd 'n bijzonder aantrekkelijk soort van meisjes-mooi geweest. Altijd was hare vingerstreeling voor hem, haar nichtelijk gezoen, haar vertrouwelijk aan zijn arm hangen, hem een blijde liefkozing in zijn leven, een voorrecht dagelijks, dat hij hartstochtelijk waardeerde. Inniger nog dan anders trok hij haar daardoor naar zich toe, drukte z'n lippen vast op de hare, lang, lang; - 'n kus, anders dan die van 'n oom aan 'n nichtje, - 'n kus van 'n man aan 'n vrouw, die hem bekoort. -

Dorrit's wangen gloeiden. 't Werd haar als 'n openbaring van 'n ongeweten, onbegrepen iets. Ineens, wild, werpt ze zich tegen hem aan, omstrengelde hem, als om hem nooit meer los te laten, fluisterde snikkend - -

‘Oompje - van jou houd ik - van jou - van niemand dan van jou - - ik wil altijd hier blijven - bij jou’. -

Hij dacht er niet aan haar te waarschuwen, haar terug te houden van zich verder uiten. Hij genoot integendeel van haar omhelzing, gulzig, zei zich meteen, met z'n gewone berekening, dat ze nu in z'n macht was, heelemaal, dat ze nu hem niet zou verraden, zooals hij had gevreesd, hem, noch Piet, - dien ze redden zou - om zijnentwil.

Hij liet haar liefdoenerig tegen zich aan haar passie uitsnikken, en toen, toen ze kalmer werd, en, nog steeds ontroerd, maar toch blij dat hij haar nu niet van zich zou stooten, begon te spreken:

‘Nietwaar - oompje - nu begrijpt u 't toch wel - nu zult u me toch wel met rust laten’? - toen zei hij, heel zacht-innig:

‘Arme lieveling - maar, 't moet immers! - In je eigen belang moet het - - Piet en jij moeten trouwen - daar is niets aan te doen.’ -

Dorrit sperde hare betraande oogen wijd open:

‘Moeten’ - herhaalde zij - ‘Waarom - -?’

Fredi ten Have deed alsof 't iets heel ge-

woons was wat hij haar nu ging vertellen. Dat kind, dat hem, haar voogd, in alles vertrouwde, dat niet 't minste verstand had van zaken, begreep toch immers niet de portee van wat hij haar moest bekennen. -

'Zie eens' - legde hij uit, heel kort-zakelijk, 'je wilt, als je zoo veel van mij houdt, mij toch niet ongelukkig maken, wel?'

En, toen Dorrit, hoe langer hoe meer in de war, zwijgend 't hoofd schudde:

'Nu dan, ik heb je fortuin belegd in die zaak van Hooph-Huyghens. 'N uitstekende zaak was het. Maar, enfin, onvoorziene omstandigheden... ik kan je dat niet allemaal in de puntjes uitleggen, - - 't komt er kort en goed op neer dat de boel niet naar wensch is gegaan. Dat komt er nu echter allemaal niets op aan voor je, als je met Piet trouwt. Hij heeft genoeg voor jullie beiden. Maar, als je 't niet doet, dan zou je ineens van 'n rijke partij 'n arme zijn geworden. - Je zoudt tien tegen een blijven zitten dus. En, wat dan? - Wat moet je dan later beginnen? - Zie je, daarom had ik zoo graag dat je met Piet trouwt, daarom, in je eigen belang.' -

Dorrit begreep van de heele mooie redeneering maar alleen dit, dat ze arm was inplaats van rijk, en dat oom haar daarom, onbaatzuchtig, aan Piet wou koppelen, omdat die geen vrouw met geld verlangde, tevreden was met hare liefde, zonder meer. Heel onbaatzuchtig van Piet! Maar - - daagde het in hare hersenen - waarom had oom dan zoo even gevraagd: 'je wilt mij toch niet ongelukkig maken, wel?' - Wat had die vraag ermee te maken?

Ze herhaalde hem zijn eigen woorden, zonder wantrouwen, alleen maar omdat ze niet begreep.

Ten Have zat er mee in. Stom van hem dat hij zich daar net, in zijn verwarring van naar een inleiding zoeken, zoo leelijk had versproken. Hij vond het 'n onplezierig uiterste haar te moeten bekennen, dat zijn naam onherroepelijk in opspraak ging geraken, bij 't faillietslaan straks van Hooph-Huyghens, als zij hem niet uit den brand hielp. Immers, het door zijn zoon Piet aangebrachte kapitaal, toen de associatie was tot stand gekomen, was geweest niet Piets eigen maar Dorrit's fortuin. Hij, ten Have, als voogd van haar, had daarover de vrije beschikking, omdat de toeziende voogd, 'n met kinderen en zaken overstelpt man, 'n neef harer moeder, zich met niets bemoeide. En hij had van die vrijheid gebruik gemaakt, om niet zijn eigen geld voor te schieten op Piet's erfenis later, maar, in plaats daarvan, Dorrit's kapitaal te nemen, waarvan 't beheer hem was toevertrouwd. - Nu was alles on, onherroepelijk verloren, door mislukte speculaties. Er bleef niets anders over dan de bedriegerij te sussen, door Dorrit's stilzwijgen te koopen. Als zij verklaarde met het verlies van haar fortuin genoegen te nemen, als zij zich gewillig leende tot de quasi-opoffering van Piet, die haar nam zonder bruidschat, dan zou haar toeziende voogd geen bezwaar maken, nooit van iets hooren zelfs. Piet-zelf had zich uit de straks failliete zaak gered zonder verdere kleerscheuren, was voorzichtig uitgetreden, zoodra hij lont rook. Alleen Dorrit's verspeeld kapitaaltje zat hem en zijn vader dwars, als 'n oneerlijke schuld, die zij hadden te verantwoorden straks....

'Ik begrijp niet,' - - herhaalde Dorrit - 'waarom wordt U ongelukkig als ik niet trouw met Piet?' - -

Het maakte ten Have, in z'n nerveusiteit, een beetje kregel:

'Omdat er 'n heele boel herrie en drukte is bij zoo'n faillissement' - zei hij, 'n tikje korzelig, dat ze zoo volhield in haar weigeren. - 'Dan willen de lui, die in de boeken kijken, van alles weten, wáár 't gebleven is, en zoo. - - En dan krijg ik met je

toezienden voogd last erover, dat ik je geld niet goed heb belegd. Ik, die naar m'n beste weten dacht te handelen natuurlijk' - eindigde hij met pathos.

'Maar, als ik met Piet trouw, dan blijft het toch Piet z'n geld ten slotte. - Dan moet u toch óók die inlichtingen geven.' - Dorrit, in 't meer en meer tot haar doordringend besef van iets vreeselijks, onverwachts akeligs, dat haar overkwam, en dat heette: niet meer rijk zijn, niet meer onafhankelijk, werd, dóór die plotselinge openbaring, ineens heel zakelijk.

- En haar oom, ook ontnuchterd nu, zat beteuterd tegen haar over, lei haar uit, op den toon van een handigen zaken-draaier, die tracht 'n cliënt 'n leugen wijs te maken als waarheid:

'Nu ja, maar, begrijp je niet, dan zeggen we natuurlijk, dat het Piet's eigen kapitaal is geweest, dat ie gestoken heeft in die zaak van Hooph-Huyghens, en niet het jouwe. Als jullie samen trouwt komt dat er toch niet op aan ten slotte. Met z'n eigen geld kon ie immers doen wat ie wil. - 't Is maar een vorm; 't is me er maar om te doen dat jullie samen trouwt. - - Want anders....' - -

'Ben ik arm' - - - vulde Dorrit aan - moedeloos; zonder te begrijpen nochtans, in de verste verte ook maar, de werkelijkheid van hetgeen arm-zijn zou beteekenen voor haar, verwend-Haagsch-freuletje. -

'Ja' - bevestigde Ten Have, en, hopend dat ze dus nu wel overtuigd zijn zou van de noodzakelijkheid van haar huwelijk met Piet, voegde hij er aandoenlijk-geroerd bij:

‘Nu zie je toch wèl in - nietwaar - hoe goed ik, als de plaatsvervanger van je vader, 't met je voorheb? Piet houdt zóó waarachtig veel van je dat het er voor hem niet op aan komt of je arm bent of rijk, - hij houdt van je, - zielsveel. En daarom is 't in je eigen belang’ - - -.

‘Maar ik houd niet van hem - - ik houd van U’ - - herhaalde Dorrit voor zich heen. - - Toen, ineens 't practische bij haar bovenkomend, zei ze kordaat:

‘Ik wil er in elk geval met m'n toezienden voogd over spreken’.

‘Ben je gek?’ - riep Ten Have - - bleek wordend van schrik. -

- - Dorrit keek hem onnoozel aan, niet dóórziende. ‘Wat is daar nu in? - - Daar steekt toch geen kwaad in - dat ik m'n eigen neef om raad vraag?’ - zei zij verwonderd. -

‘Neen natuurlijk niet. - - Maar, ik zei je toch, dat hij mij misschien zal verwijten doen - uit sikkeneurigheid - hij heeft zich nooit met je zaken bemoeid, alles aan mij overgelaten steeds - hij begrijpt er niets van hoe alles in elkaar zit.’ - Toen, 't weer met lievigheid beproevend, liet hij volgen:

‘Zeg Dorrit - vertrouw je mij dan niet - je eigen oompje, dien je altijd zoo hebt hooggesteld?’ -

Dorrit, heelemaal overspannen van al de verschillende emotie's, begon ineens hevig te huilen. Met 'n overslaande stem, nokte ze:

‘'t Is juist daarom - omdat ik zooveel houd van U, dat ik niet wil trouwen met Piet - ik kan niet. - O, Oom - Oom Fredi - ik houd zóó van U’.

- Ze wierp zich tegen hem aan, liet zich door hem zoenen, met een wellustig indrinken van zijn kussen... - -

't Deed hen beiden vergeten even de werkelijkheid, hij onder den indruk van haar jonge lijf, zij, zelve-niet-begrijpend wat hij voor haar was. - -

Op dat oogenblik was de gong al tweemaal gegaan... 'n Zacht tikken aan de deur, 'n beschroomd waarschuwen van den knecht: ‘Freule, mevrouw laat zeggen of U beneden komt?’ waarschuwde hen. - - Dorrit sprong op. -

‘Ik kan niet gaan - ik kan niet - ik kan niemand onder de oogen komen’, snikte ze. - -

Ten Have streelde heur haar. ‘Ga maar naar bed. Ik zal er tegen tante wel wat van maken,’ - beloofde hij. - ‘Ik zal zeggen dat je hoofdpijn hebt.’ - -

Mevrouw ten Have, beneden in de eetzaal, nam het excuus, zonder opheldering-eischen, geduldig aan. Ze merkte wel dat er wat broeide, dat Piet bedrukt vóór zich zat te kijken, verstolen tuurde naar z'n vader, en dat haar man, heet van gezicht, zenuwachtig, afgetrokken, beneden wras gekomen eindelijk, na 't waarschuwen van den knecht, uit de kamer van Dorrit.

En zijn verlegen uitgebracht excuus, dat Dorrit zich niet wel voelde, zich te veel vermoeid had met die visites vanmiddag, bij Quips Weerdema, en daarna bij Nannie Eduma de Witt, nam ze daarom aan voor wat 't waard was, 'n uitvlucht om haar de waarheid van 'n hangend geheim te verbergen.

Maar, ze durfde niet vragen, gewoon steeds om door man en zoons als 'n nul in 't cijfer te worden beschouwd.

Zwijgend werden de handen gevouwen tot het algemeene tafelgebed. De knecht, de oogen stijf-neergeslagen, stond ondertusschen afwachtend bij het buffet, om, na het gemeenschappelijk amen, met dienen te beginnen. Hij-ook dacht er het zijne van, van alles wat er gemompeld werd in den Haag, over 't slecht staan van de zaak

Hooph-Huyghens, waarin meneer Piet immers was betrokken als associé, maar hij-ook bewaarde het uitgestreken plooigezicht dat in den huize ten Have van een bediende werd vereischt.

Daarvoor stelde hij zich straks in de keuken te prettiger schadeloos, deed 't uitgestreken bidden van meneer na, en 't niet eens de oogen dichtdoen van den jongsten jonker, die, van tusschen z'n oogleden uit, loerde altijd naar wrat er op 't buffet gereed stond van vruchten en dessert.

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Voor den heer P.F. Beudt.

Veroorloof mij, mijne adhaesie te betuigen met het opstel: ‘Muziek en publiek’ voorkomende in uw blad van 8 Mei.

Mevr: J.B. CH. DE P.

II.

DEN HAAG, Mei 1912.

Weledelgestrenge Heer
G.A. Römer, Apeldoorn.

(*Vervolg en slot van No. 46*).

R. concludeert pag. 697 2e kol.

Men zou anders meenen, dat het omhoog vloog met de snelheid van een kanonskogel, en zoo het dit, tegen alle logica in, niet doet, dan neerplofte gelijk een baksteen.

6e. pag. 47 d. II

a. zoodat de moleculen van het wezen zich bewegen tusschen de moleculaire afstanden van

luchtmoleculen, zonder die luchtmoleculen voor ons merkbaar te verplaatsen.

b. pag. 58 d. II staat:

De stof van het wezen mengt zich dus niet met de middenstof. De moleculen der middenstof oefenen geen onderlinge aantrekking op elkaar uit, ook niet op de moleculen van het wezen. De moleculen van het wezen trekken alleen aan op engen stofsoort. Het wezen beweegt zich derhalve in letterlijken zin door de lucht, of tusschen de moloculaire afstanden van luchtmoleculen.

R. leest pag. 697 2e kol.:

De lucht in den krachtmensch is dus als in een ondoordringbare bewanding opgesloten, en op pag. 699 2e kol.

Waarom treedt geen nieuwe lucht toe?

7e. R. zegt pag. 698 1e kol.:

Het recht van den sterksten heeft geen recht van bestaan.

eenige regels verder:

dat natuurlijk de sterksten de beste plaatsen winnen.

8e Van de enquete naar het godsbegrip van krachtmenschen d I pag. 60 tot 71 citeert. R. 5 regels als bewijs.

9e pag. 39 d II staat:

dat het krachtmensch zinnen of beter waarnemingsvermogens bezit, die in menig opzicht hooger ontwikkeld zjjn dan bij den mensch.

R. leest: een krachtmensch beschikt slechts over 2 zintuigen, dat van het gevoel en dat van het gezicht.

Het gezicht zetelt niet in de oogen pag. 699 1e kol.

10e pag. 133 d II staat:

Langzaam verdeelde zich die onbewuste ijle stof tegen het plafond, terwijl ten slotte de geur aan die van een koolwaterstofverbinding deed denken.

Nu is het toch duidelijk dat de geur *van* een koolwaterstofverbinding geen reagens is *op* een koolwaterstofverbinding. R. leest pag. 699 2e kol.:

en laat een geur *van* een koolwaterstofverbinding achter, enz. enz.

II.

Wie werkt maakt fouten; om geen fouten te maken zou men niet moeten werken zegt Multatuli ergens, maar, dat Uw critiek rijk is aan insinuaties, doch pover aan wetenschappelijke waarde, behoeft geen betoog.

Luistert slechts lezer:

11e Na een physisch betoog tot formeering van een onbekend wezen in de natuur van pag. 39-97 d II.

staat als conclusie:

Onze basis is dus geen theorie of religieuse beschouwing, maar een naakt feit, gebaseerd op 63% experiment en 37% afleiding uit die experimenten.

pag. 699 2e kol. begint R. met de conclusie en leest:

Inderdaad rust het gansche gebouw van het Matlaisme voor een zeer klein deel op experiment, voor een ander deel op berekening, doch voor het grootste deel op geesten-mededeelingen.

12e. Het physisch mathematisch gedeelte is gegrond op de cylinderproeven. Deze worden in d I behandeld van pag 10-20. Door vergelijking met het experimenteel aangetoonde gewichtverschil bij stervende menschen, en het berekende gewicht volgens den normalen vorm van zijn individualiteit werd theoretisch aangetoond dat het gemiddelde volume 52 L en het gewicht 67 gram bedraagt.

In deel II stellen we de volgende stelling:

Indien het krachtmensch een stoffelijk wezen is, en voorzichtig zonder zich uit te zetten in een luchtdichten kartonnen cylinder komt, moet het een zekere hoeveelheid stof, waaruit zijn lichaam bestaat, voegen bij die afgesloten hoeveelheid lucht in den cylinder en daardoor een uitslag teweegbrengen. Zoolang het wezen in den cylinder blijft, moet de droppel een constante afwijking van de normaal aantoonen.

Bij cylinders van verschillend volume zal de inhoud van dien cylinder, die de maximum-uitslag aangeeft, het wezen geheel bevatten, en derhalve zijn lichaamsvolume bepalen, terwijl die maximum-uitslag door verplaatsing van den droppel in de glazen buis tevens de ruimte aangeeft, die het massavolume van de stof van het wezen inneemt.

Onder lichaamsvolume verstaan we het complex moleculen *met* moleculaire afstanden; onder massavolume het complex moleculen *zonder* moleculaire afstanden.

Daarop wordt van pag. 39-45 door een reeks physische experimenten het lichaamsvolume vastgesteld en tegelijk de hoeveelheid stof gemeten, met de volgende uitkomst:

Proefondervindelijke bepaling van massavolume en lichaamsvolume van het krachtmensch Zaalberg.

T.	**B**	**Inhoud Cylinder in Liters.**	**Maal Vergrooting**	**Uitslag Scherm in c. M.**	**Werkelijke uitslag in m. M.**	**Massavolume τr^2 h. in m. M^3.**
19° C.	763	40	27,5	13,7	4,9	27,02
18° C.	765	50		17,6	6,4	35,29
20° C.	764^5	55		18,3	6,65	36,70
20° C.	764^5	60		18,3	6,65	36,70

R. kent aan die experimenten zooveel waarde toe als waarde kan worden toegekend aan... tafeldans pag. 700 1e kol. Het bewijs voor die bewering schijnt hij overbodig te achten.

En nu het 3 maal rein geweldplegen op de meest elementaire begrippen der physica.

13e. Eerste natuurkundige ketterij: het gewicht van de verplaatste lucht, aangewezen door den uitwijkenden droppel in de glazen buis, gelijk te stellen met het gewicht van den luchtverplaatsenden krachtmensch in den cylinder. R. pag. 700 1e kol.

Het bewijs wordt geleverd door een punt achter den zin te plaatsen; en toch, waarde heer, ge hebt volkomen gelijk, het is een onmogelijkheid, want het gewicht van 36,70 m. M^3. verplaatste lucht bedraagt slechts 47.7 m. G, maar... dat is dan toch een ketterij van U zelf, gij alleen *zegt* dat, wij niet.

14e 2de natuurkundige ketterij, pag 713 1e kol.

Men ziet de waarde D en d, de dichtheden zijn eenvoudig genegeerd.

Bij den tegenwoordigen stand der physica is *D*.

noodig ter bepaling van het gewicht. De wetenschap leidt *M.* af uit het gewicht; wij leiden het gewicht uit *M.* af, omdat we *voor het eerste M.* hebben gemeten.

Het gewicht P. is derhalve gelijk aan de versnelling G. der zwaartekracht, vermenigvuldigd met de *hoeveelheid* stof M. (zie astronomie).

Daar het lichaamsvolume experimenteel bepaald is kan *D.* berekend worden.

Wij zouden de motieven kunnen releveeren uit een verslag van 95 pagina's, waarin met eenige doctoren in de physica een serieus debat gevoerd wordt over dit nieuwe gezichtspunt in de physica.

Daar U echter blijk geeft onze studie noch physisch, noch psychologisch te kunnen volgen, en toch zonder onderzoek en zonder bewijs vooropstelt, dat onze physisch-psychologische experimenten waardeloos zijn en bovendien de motieven voor die experimenten opzettelijk vervalscht, behoeft het geen nader betoog, dat een principieel debat met U onmogelijk is. We zullen U dit bewijzen:

3de natuurkundige ketterij.

15e. In elk boek over natuur- en scheikunde staat 1 L. waterstof weegt 89.578 mG.

Volgens R. is dit 8.9578 mG., zie pag. 713 1e kol.; en dat is dan de basis voor het bewijs, dat wij halsbrekende evoluties op het slappe koord der physica uitvoeren.

Hoe wij massavolume bepaald hebben vertelt R. als volgt:

16e P. = MG = M/G of MG = M/G dat natuurlijk onzin is, zeker, waarde heer, maar die onzin proclameert U zelf.

17e P = VDG = VD/G = V/G de 3e term is al fout. Zeker, waarde heer, maar die fout maakt gij zelf.

Maar de 4e term (door de schrijver gebezigd) is nog fouter, wegens het ontbreken van D.

dat, door de schrijvers gebezigd, is waarlijk het toppunt van - - - - vul maar in lezer.

18e. Om het gewicht van het wezen te bepalen werkten zij met de vergelijking $P = \frac{V}{G} \times G$. Uitkomst P = V zoo onzinnig mogelijk; zeker, waarde heer, onzinnig, maar die onzinnigheid pleegt ge zelf.

Is het genoeg lezer? en zoo'n heer durft dan concludeeren: ‘Wel beschouwd zijn de gevoerde redevoeringen en berekeningen niets anders dan ongeschooldheid der schrijvers in zake physica en in zake rekenkunde.’ (pag. 714 1e kol.).

Aan u lezer de handelwijze van R. te qualificeeren.

19e. En nu de rest van het wetenschappelijk gedeelte van het werk.

Dit bestaat uit wat de schrijvers noemen de Dynamistographie van den ziel, het daarbij gebezigde complex van instrumenten tot een experiment samenverbonden.

R. vraagt, wat zullen wij hiertoe zeggen?

Wij antwoorden: R., schrijf niet over onderwerpen, waarvan ge blijkt geeft, geen juist begrip te hebben, dan maakt ge U tenminste niet bespottelijk. Dat: ‘het is niet waar,’ is kostelijk. R., kent ge de parabel van het keffende hondje?

III.

20e. En nu de ismen. Ons geheele werk ligt daar om te bewijzen, dat we geen enkel isme voorstaan. Wij verdedigen alleen een tweede levensvorm van den mensch, en bewijzen, dat dit leven natuurlijk, het wezen stoffelijk dus: tijdelijk is.

In dl. I, pag. 58 staat: Voor hem die niet geketend is in eenig dogma, hetzij theïstisch of atheïstisch, zal, als hij in zich zelf keert erkennen, dat er iets hoogers moet bestaan, dan hij zelf, of wat door hem kan worden waargenomen. Zeker wij gevoelen het, er is in de geheele natuur een band, die alles tot een keten vormt, maar wij weigeren dien band - 'het onbekende' - god te noemen en willen royaal bekennen. Wij weten het nog niet. R. leest M. en Z. zijn materialisten en atheïsten, precies zoo de geesten, hoor slechts, pag. 714 2e kol.

21e. R. pag. 715. De onwetenschappelijkheid van der schrijvers wetenschap, daarin ligt juist de groote waarde van dit werk, enz., eenige regels verder, maar dit werk dient te worden voortgezet, n.l. om te bewijzen, dat al onze experimenten terug te brengen zijn tot animisme.

Examinator R. geeft reeds eenige wenken voor de 1e en 2e etappe voor dat onderzoek 'ze moesten dit', ze moesten dat' om te eindigen met het credo der theosophen, nl.: dat de ziel zich bij den dood in tweeën splitst, enz. Bewijs is niet noodig. Tegenover die beschouwingen zouden we - met of zonder genade van R. - de debatten kunnen plaatsen van het 'journal du magnetisme, psychische studiën, Light, Filosofia della scienca, le Fraterniste, enz. en de beschouwingen van physici en psychologen, doch dit zou te veel eer zijn; we zullen dan ook verdere aanvallen van U onbeantwoord laten. Op verzoek hebben wij ons derde werk in het Fransch geschreven (350 pagina's en 14 cliche's,) het is niet onwaarschijnlijk, dat, na de uitgave een commissie van onderzoek benoemd wordt; R. kan zich dan aanmelden. Voor alweters als de Heeren R. en consorten zal echter alleen de dood zelf een afdoend bewijs zijn voor het leven na den dood, om dan eerst stilletjes bij zich zelf te moeten erkennen: 'Ik heb mij vergist.'

Met vriendelijke groeten.
Hoogachtend
J. MATLA.
G.J. ZAALBERG VAN ZELST.

III.

'De Bibliotheek', een te Utrecht verschijnend maandblad, schrijft:

De Violiers.

Het is een volmaakt tooneelstuk en 'n volmaakte vertolking.... schrijft H.d.H. in de Sch. Ct. De menschen hebben ontroerd den schouwburg verlaten, en.... Maar het was 'n leugen, 'n afschuwelijke leugen, die ons daar zoo aandoenlijk vertoond werd, alleen door dit ééne gegeven, dat men de rol der kwaadwilligheid, der boosheid, de rol van den haat op de schouders van uitsluitend Joden heeft geladen. O, het is zeer wel mogelijk, dat het familiedrama te Rotterdam - waaraan dit stuk, zoo men zegt zijn

oorsprong dankt - zich in werkelijkheid zoo en onder die omstandigheden en door zulke personen is afgespeeld; maar dit geeft geen enkel schrijver of vertolker het recht 'n stuk de wereld in te zenden, dat door tal van toeschouwers en lezers zal beschouwd worden als 'n publieke en zeker ook wel ‘ware’ en ‘gerechte’ aanklacht tegen 'n groep van burgers, die evenals elke andere haar helden en heldinnen, haar groote mannen, haar voortreffelijke karakters kan aanwijzen.

Dit geeft Schürman niet 't recht, om een stempel van slechtheid te drukken op 'n heelen volksstam, waarvan de statistiek bewijst, dat zij 'n aanzienlijk procent misdadigers minder telt dan de Christenheid, die geen enkele gelegenheid laat voorbijgaan, om haar te *beschimpen* (cursiveering van den inzender).

En dit doet Schürman in het stuk genaamd ‘De Violiers’. En doet hij 't al niet en *meent* hij misschien al niet, dat men 't zoo verstaan zal, toch zal het door de meerderheid der toeschouwers zóó verstaan worden. 't Is zeer slecht in leugen zóó te zeggen, dat zij waarheid lijkt, vooral wanneer zulk 'n leugen den goeden naam van anderen in opspraak en verdenking kan brengen. En dat doet dit stuk. Tot tranen toe bewogen, heb ik onder 't spel telkens getracht den jood als zoodanig weg te denken, om alleen den ‘mensch’ over te houden en 't is mij bijna niet gelukt. Hoe is 't dan anderen vergaan, die enkel maar hoorden, zagen en aannamen?

Ik wil de woorden, de leelijk-schendige woorden niet herhalen, die ik in den corridor een bezoeker tegen 'n anderen hoorde zeggen, maar 't waren woorden van stomme onnadenkendheid, van scheren over één kam, van farizeesche uitsluiting en ongemotiveerde verheerlijking van eigen bloed en verguizing van anderen, woorden die allerminst passen in den mond van 'n christen, omdat hij weten moest van een les, hem door 'n Jood geleerd, die hem verbiedt ‘valsch getuigenis te spreken tegen zijn naaste’

En dit doet Schürman - opzettelijk of niet opzettelijk - in zijn geheele stuk; en de slappelingen, de onnadenkenden, de hersenloozen, de schimpgragen, die denken zich zelf te verheerlijken als zij anderen beschimpen, doen het hem na. Dit is geen stuk dat opbouwt, maar vernielt, omdat 't een tot waarheid verfrommelde leugen is. De Jood is niet slechter dan wij, maar beter, dit bewijst de statistiek. Wat hier in ‘De Violiers’ door slechte Joden gedaan wordt tegen Christenen, dat doen slechte Christenen tegen Joden en Christenen beiden. Dit doen zij, omdat zij slechte menschen, niet, omdat zij ‘Jood’ of ‘Christen’ zijn. Maar de massa, de onnadenkende massa, die zelf te veel op haar kerfstok heeft, om 't ooit in al zijn omvang te durven biechten, prat op haar doopsel, prat op haar godsdienst, welke ter onzaliger ure tot stands-gods dienst werd verheven, gaat naar huis in de overtuiging, dat ‘Jood’ en ‘schurk’ synoniem zijn, woorden van gelijke beteekenis.

En dat liegt Schürman, al was hij twintigmaal 'n goed tooneelschrijver en al was hij twintigmaal 'n Christen. Dat liegt hij, zooals 't leugen zou zijn, om te gaan vertellen, dat alle Christenen braaf of alle Christenen slecht zouden zijn. Dit is 'n generalisatie, die niet te pas komt en den verkondiger ervan alleen veroordeelt als 'n bekrompen of 'n vijandig mensch.

Dit stuk heeft dezelfde fout als ‘Fijne beschuiten.’ van Justus van Maurik, die scheen te denken, dat er onder de orthodoxen en kerkelijken geen waarachtig brave, eerlijke menschen waren.

Maar die zijn er overal, onder alle godsdiensten, onder alle stammen en alle secten; net zoo goed als schurken. Als de litteratuur der Joden eens algemeen gelezen zal

worden, dan zullen misschien de oogen open gaan en zal men verstomd staan van de vele wreedheden en schurkerijen, die men hen heeft aangedaan. (Dan zal men ook een geheel ander en zachter oordeel vellen, want juist in den lijn der historie ligt alles besloten, hieruit kan men zoo niet alles, dan toch het meeste verklaren. - Aanvulling van den inzender). Ofschoon, die weet men nu reeds, die heeft men kunnen lezen, en kan men nog dagelijks lezen in de couranten. Maar de Joden zijn in de minderheid, wat hun aantal betreft, en daarom is 't hun veilig schelden, zooals 'n troep groote jongens wel 'n kleinen aandurven en aankunnen.

Het stuk ‘De Violiers’ had 'n klassiek stuk kunnen zijn, als het Joodsche element er uit gelaten was, als Schürman het had laten spelen onder menschen, van wie men niet wist, of zij Joodsch, of Luthersch, of Christelijk-Gereformeerd, of Remonstrantsch, of Roomsch, of wat anders waren. (zeer juist). Of gelooft gij niet, dat er onder die allen ‘ramschers’ zijn? Nu, dan moet hij maar eens bij mij komen, dan zal ik hem wel anders inlichten en hem namen en adressen noemen, die geen van allen joodsch zijn, maar die zich op allerlei sluwe wijzen meester gemaakt hebben van mijn geld en van mijn eerlijk bezit: en ik zal hem dit met authenthieke stukken bewijzen. En dit deden die niet-Joden, die Roomschen, die Protestanten, omdat zoo'n ‘stommeling’ als ik ben, ‘die’ - anderen hebben 't gezegd - ‘maar nooit kwaad denkt, altijd iedereen vertrouwt’ en dergelijke idioterie meer, zoo gemakkelijk geëxploiteerd kon worden. Er zijn onder die niet-Joden percents-gewijze evenveel, zoo niet meer, ‘Judassen’ dan onder de Joden. En als ik mijn gezelschap voor 't kiezen heb, dan zal ik niet zoo kleinzielig wezen, om eerst te vragen: ‘Meneer, is U Roomsch, of Joodsch, of misschien wat anders, dat mij minder convenieeren zou?’ maar alleen vragen naar karakter.

Of ik dan zoo'n Jodenvriend ben? Niet meer of minder dan van eenig andere menschengroep Wat er soms onaangenaams te ervaren is in hun gezelschap, is te ervaren in ieder ander. Maar het schijnt 'n soort van christelijke deugd te zijn het van 'n Jood zwaarder in 't gewicht te laten vallen en er met nadruk op te wijzen. Wat oneerlijk is, wat ‘meten met twee maten’ is.

Indien ik de gave van tooneelschrijver bezat, zooals Schürman die blijkt te bezitten, dan zou ik 'n stuk kunnen schrijven, dat lijnrecht tegenover ‘De Violiers’ stond, en waarin de Christenen van 'n koue kermis thuis zouden komen, want er zijn genoeg dieven en ‘ramschers’ onder hen.

Maar als ik dit deed, dan zou ik even oneerlijk wezen als nu Schürman is: en dat wil Ik niet.[+]

+ Opgenomen op verzoek van eene abonnée.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Naar aanleiding van een vraag in N°. 36, van 6 Maart, omtrent een goedkoop pension in Blaricum, is een lezer zoo vriendelijk aan te bevelen: Het pension gehouden door mevrouw v. Holst-Pellekaan, te Blaricum, eene officiers-weduwe, wier echtgenoot behoort onder de Atjeh slachtoffers. Van uit Amsterdam is Blaricum per stoomtram te bereiken; ook van Utrecht uit. De villa is geheeten: De Vrije Blik, (Molendrift-weg), 10 minuten gaans van de stoomtram. Alles is keurig ingericht, oud-hollandsch. ‘Zeer rustig gelegen en alleszins aan te bevelen’, - aldus de vriendelijke lezer, die dit adres zendt, er bij voegend hoe mevr. v. Holst-Pellekaan géén recht heeft op verhoogd pensioen, wegens den dood van haar echtgenoot, reden waarom het dus dubbel wenschelijk is haar te steunen in hare pogingen om voor zich en hare kinderen 't brood te verdienen langs een eerlijken weg.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Mej. B. van Holk, **Eemnesser-weg**, **Baarn**. - Gij zijt reeds weken en weken geleden beantwoord in de Holl. Lelie, onder Uw voorletters B. van H., om U mee te deelen, dat Uw schetsje niet is aangenomen, en niet werd teruggezonden, daar gij geen postzegels insloot. Lees de Holl. Lelie, *met* de regels die zij elke week bevat,

aangaande het inzenden en beantwoorden van manuscripten; dat zal U de moeite sparen dergelijke briefkaarten te zenden als deze laátste. Ik heb mij thans genoodzaakt gezien Uw naam en adres voluit af te drukken, in de hoop voor U dat dit antwoord U aldus onder de oogen komt, want, al schrijft gij nog vele briefkaarten, van mijn regel in dit opzicht wijk ik niet af, omdat dit de beste manier is van dergelijke ongevraagde en ongewenschte inzendingen van niet-lezers verschoond te blijven.

Berck. - Ik heb Uw voorlaatsten brief nog eens overgelezen, om te ontdekken wáárover ik met mogelijkheid daarin 'boos' had kunnen zijn, - zooals gij meendet. Neen, lieve Berck, zoo heel weinig kent ge mij toch, als ge meent dat ik zoo iets heel natuurlijks - waarin ieder vrij moet blijven - zou gaan kwalijk nemen. Geen haar op mijn hoofd heeft daaraan gedacht; alleen plaatsgebrek verhinderde mij U een beurt te geven. Zooals ik U schreef in antwoord op Uw eersten brief, ik had behoefte U daarvoor te danken, en U uit te leggen in antwoord op Uw vraag ten mijnen opzichte: waarom deedt gij 't niet zelve? Ten eerste, omdat ik daartoe niet absoluut-ongeloovig genoeg was, ten tweede omdat ik toen niet vrij en alleen was, en als zoodanig voelde dat ik 't niet mòcht doen, in geen geval. Gij zult wel begrijpen wat ik bedoel? Ingevolge Uw eigen wensch ga ik niet nader in op het onderwerp van dien brief. - Voor de beide daaraan volgenden dank ik U hartelijk. Ik geloof dat gij en ik inderdaad heel verschillend denken, maar ik geloof niet dat gij *mij* altijd begrijpt in mijn wezen. Dit komt m.i. omdat gij voor U-zelve hebt terecht getimmerd een geloof, van precies te weten hoe de wereldbestemming in elkaar zit, en wat iedereen erin heeft te doen. In dat gebouw pas ik niet recht in, is geen hoekje waarvoor ik pasklaar val te maken. En nu zijt gij met mij verlegen, wilt mij pasklaar maken naar Uw opvatting van hoe 't wezen moet. Lieve Berck, des te meer waardeer ik 't dat ge nochtans van mij houdt, ondanks zoo'n groot meeningsverschil. Zonder pedanterie durf ik welhaast zeggen, indien Uw wensch vervuld werd, en ge kendet mij persoonlijk, dan zoudt gij misschien nog wel beter met mij opschieten, ook in mijn denkbeelden, dan gij 't U nu voorstelt. - Ik heb zoo'n idee dat gij U van mij een heel-averechtsche voorstelling maakt. 't Leven alleen is de school van het leven - heeft de Genestet, - die U toch zeker óók lief is - gezegd. Wel, in die school wordt de een zus gevormd en de ander zoo. Daarvoor kan men geen algemeene regels stellen, en gij kunt mij, wat mij betreft, gerust gelooven, dat mijn leerschool een heel bijzondere en niet-alledaagsche is geweest. Daarom ben ik cynischer dan gij 't zijt op Uw leeftijd, en bij Uw godsdienstige denkbeelden. Maar, daaruit volgt geenszins dat ik ongodsdienstig ben. 't Komt er maar op aan wat ieder voor zich daaronder verstaat. En, wat de bestemming van de vrouw aangaat, ik geloof dat de natuur elk vrouwelijk wezen bestemde tot scheppen, voortbrengen, vrucht-telen, en dat zij dus wel degelijk hare *eigenlijke* bestemming mist, als zij daaraan niet voldoet. Maar er zijn zoovele niet te vermijden omstandigheden, door beschaving en maatschappelijke toestanden, die een groot deel der vrouwen onttrekken aan hare ware bestemming, dat zij, gelijk van zelven spreekt, daardoor dan genoodzaakt worden langs anderen weg een levensdoel, en een levenstaak te vinden. Toch blijft dit m.i. *altijd*, naar het ware wezen der vrouw, een verkrachting der eenvoudige door de natuur bedoelde wet van voortbrengen, waarvoor zij is geschapen. -

Nogmaals, ik heb wezenlijk U gemist onder mijn correspondenten, ofschoon Uw stilzwijgen mij, eerlijk gezegd, niet verwonderde, omdat ik dacht, dat gij allang, om ons groot meeningsverschil, van de correspondentie genoeg zoudt hebben gekregen. Van daar dus dat Uw schrijven mij een welkome verrassing is geweest. Waarom zou men, bij verschillend denken, toch niet elkaar waardeeren kunnen? *Weten* doet niemand onzer immers iets. 't Is ten slotte alles persoonlijke opvatting, geleerd door de omstandigheden die ons vormden. Hartelijk dank nogmaals.

Dixi. - Ofschoon de vorm van Uw brief wijst op de bedoeling dat hij is bestemd voor gedachtenwisseling, neem ik aan dat gij, gelijk Uw bijvoeging ‘in haast’ bewijst, er U geen rekenschap van hebt gegeven hoe geheel ongeschikt hij zou zijn voor afdruk in het openbaar. Gij gebruikt daarin namelijk voortdurend uitdrukkingen en zinnen, die de betrokkenen, welke gij met name noemt, alle recht zouden geven U terstond aan te klagen, wegens beleediging in het openbaar. Ook in Uw vorig ingez. stukje hebt gij aldus den naam van iemand voluit genoemd; gij zult wel hebben opgemerkt dat *ik* dien naam liet vervallen, omdat het immers niet aangaat aldus, als gij 't deedt, in het openbaar over iemand te schrijven, met naam en toenaam. - M.i. hebt gij mijn stukje in quaestie niet goed begrepen. Ik heb immers uitdrukkelijk voorop gesteld dat ik de oprechtheid en de eerlijkheid van den schrijver in het midden laat, als zijnde voor zijn eigen rekening, maar ik heb er op gewezen dat hij, afgezien daarvan, in de *zaak* gelijk heeft. Daarmee vervalt dus Uw heele betoog over 's mans onoprechtheid, waarmede ik voor mij wel accoord ga. Speciaal wat gij schrijft van zijn haatdragendheid is volkomen wáár. Ik weet dit uit een van nabij in mijn naaste familie bijgewoond feit, waarin hij zich op precies dezelfde onchristelijke, haatdragende wijze heeft gedragen als gij 't beschrijft. - Ik herhaal echter, m.i. heeft dat alles absoluut niets te maken met wat ik in dat bedoelde stukje heb willen aantoonen over het gebrek aan overeenkomst tusschen theorie en praktijk, waarvan ik-zelve ben getuige geweest van kind-af. - Ten slotte leg ik er nogmaals allen nadruk op: naar mijn overtuiging sluiten politiek en christendom elkaar uit. Politiek brengt onvermijdelijk mee knoeien, draaien, elkaar bevechten, elkaar benadeelen, met oneerlijke wapenen dikwijls, in één woord al datgene wat Christus-zelf onafgebroken heeft verboden in den Bijbel, en waartegen zijn geheele leer onophoudelijk indruischt. Van daar dan ook dat juist de christen-politici, zij die er den naam Gods bijhalen, zoo weerzinwekkend zijn. Zoo lang het enkel gaat om aardsche belangen, zoolang kan de eene staatsman van de eene partij net even eerlijk zijn in zijn soort als de andere van de andere partij (voorzoover een politicus eerlijk *kan* zijn tenminste), maar, wanneer de Bijbel en de eere Gods er dag in, dag uit worden bijgesleept, door hen die intusschen voortdurend in strijd met dien bijbel en met den wil van God handelen, dan brandmerken zulke menschen zich tot huichelaars van 't meest weerzinwekkende soort.

Onbekende. - Ik moet U de teleurstellende meedeeling doen dat ik Uw schetsje niet geschikt acht ter plaatsing. Ten eerste *is* het geen schetsje, maar 'n geheel onbeduidend briefje, ten tweede is de inhoud van dat briefje zoo weinig nieuw, dat ieder onzer zulke ervaringen zou kunnen neerschrijven. Waarschijnlijk vindt gij mij een beetje hard in deze uitspraak, maar, geloof mij, de waarheid doet altijd eenigszins pijnlijk aan in zulke gevallen, en, 't is voor dengene, die beoordeelt, immers zooveel gemakkelijker en ‘liever’ om zich er van af te maken met de verzekering, dat er wel

veel goeds inzit, of zoo iets dergelijks, maar dat er onmogelijk plaats voor is ‘tot grooten spijt der redactie’, enz. Echter, het strijdt met mijn eerlijkheid om op die wijze tegen U te leuteren. Gij hebt een onderwerp gekozen, waarover oneindig veel valt te zeggen, maar, juist omdat het nochtans 'n alledaagsch onderwerp is, komt alles er op aan hòe 't gezegd wordt, geestig, oorspronkelijk, zoo dat het den lezer iets zègt. Niets van dat alles is hier 't geval. Als men 't stukje uit heeft, vraagt men zich af: waartoe is het gedrukt? Elke gewone brief, ‘met eerste ervaringen’, zou op zoo'n manier geschikt zijn voor openbaarmaking. - 't Spijt mij voor U, dat mijn oordeel niet gunstiger kan zijn, maar ik zie in dit stukje niets dat mij recht geeft U met beloften voor de toekomst te paaien. Misschien heeft de vrees, dat gij herkend zoudt worden, U óók weerhouden Uw pen vrijuit te laten gaan. Dan echter moet gij geen onderwerp als dit kiezen, als gij de consequentie ervan zóózeer vreest. - Intusschen heb ik U mijn goeden wil getoond, door U al bijzonder spoedig te antwoorden. Daar geen postzegel tot terugzending was ingesloten, heb ik 't dingetje maar vernietigd.

't Kan Verkeeren. - Uw gedichtje nam ik aan. Uit uw brief citeer ik voor mej. de Graaff, dat Uw dochtertje niet kon slapen omdat de Fox in haar ‘Freddie’ doodging. - Het is een waar geschiedenisje, die Freddie-geschiedenis, en, helaas, ware geschiedenisjes zijn zoo héél, héél dikwijl ‘zielig’. In de boeken alleen loopt het gemeenlijk meestal goed af. Ik herinner me nog zoo goed, hoe ik dat reeds als kind zoo hinderlijk strijdig vond met alle levenswaarheid, dat mooi-eindigend slot van de meeste speciaal voor kinderen en jonge-meisjes als ‘geschikt’ aanbevolen lectuur. - Uw gezondheids-kwestie heeft blijkbaar Uw zieleleven niet geschaad, want gij schrijft opgewekter dan ooit, waartoe, veronderstel ik, de verbetering in Uw vooruitzichten ook wel zal bijdragen. Dat dàárin, in dat wat gij bij de hand hebt, iets instak van vooruitzicht op finantieel gebied, dat had ik nooit gedacht, maar, 't schijnt dan toch maar zoo te zijn. Hartelijk gefeliciteerd ermee. Indien dit blijft goed gaan, is het stellig voor U allen de beste en meest prettige oplossing, zou ik denken, eene waardoor gij allen bij elkaar kunt blijven.

Over de quaestie van ‘schuin’, in een boek, kunnen sommige menschen al heel bekrompen oordeelen; dat is een feit dat men telkens kan constateeren; het komt m.i., omdat de groote meerderheid leest zonder te begrijpen, napraat van elkaar de gewone, gangbare nonsens-begrippen.

Neen, ik was het met dat opvoeding-artikel in de Lelie van 3 April volstrekt niet eens, maar, gij weet, ik wil aan verschillende meeningen recht van plaats verleenen, ook al ben ik zelve van een geheel tegenovergestelde opinie. En, dat er rake dingen in voorkomen, in het opstel, dat vind ik met U. - Wat de toekomst van Uw jongen aangaat, ja, als hij daarvoor 'n bepaalde aanleg heeft, dan is het zeker jammer, maar, aan den anderen kant, hoevelen onzer moeten zich niet dwingen tot een beroep waarvoor zij geen bijzonderen lust gevoelen. Ik denk hier speciaal aan de volks-klasse. Bovendien, juist op dat gebied is er toch óók veel te veel aanbod, vindt gij-zelf ook niet? - Om de plannen van Uw jongste moet ik lachen; bij zoo'n onschuldig kind komt de waarheid nog zoo geheel instinctmatig aan het licht; zij spreekt haar natuurdrang nog geheel en al onomwonden uit. En de oudste is natuurlijk gepakt door het ‘bijzondere’ van dat geval, dat ze heeft bijgewoond. Daarvan ben ik namelijk overtuigd, dat de ijdelheid en de eerzucht in zulke gevallen de grootste factoren zijn om dergelijke ‘roepingen’ in de wereld te helpen. Met dat al is het evenzeer mijn vaste overtuiging dat men een kind niet moet tegengaan als 't eenmaal zoo iets werkelijk wil. Men moet het wijzen op de plicht, zichzelve nauwkeurig te onderzoeken wàt er steekt achter die ‘roeping,’ men moet het raden, het alle bezwaren en moeilijkheden voorhouden, maar, als 't *wil*, dan moet men het m.i. zijn eigen zelfstandigen gang laten gaan.

Berthold van Delmold. - Ik zie geen reden inbreuk te maken op mijn regel van niet per particuliere correspondentie te antwoorden. Ik neem het niemand kwalijk dat hij of zij de Holl. Lelie niet leest, maar, ik mijnerzijds zie daarin allerminst een reden zulke niet-lezers te gaan bevoorrechten boven de wél-lezers door een particulier-antwoord. Zooals gij ziet, indien gij op de een of andere wijze mijn antwoord hier onder Uw oogen krijgt, ik koos Uw pseudoniem dat gij hadt bestemd voor Uw eventueele bijdragen. Intusschen moet ik U meedeelen, dat daarvoor in 't geheel geen plaats is, en, wat Uw tweede aanbod aangaat, dat ik daarover niets heb te zeggen. De bewuste gedichten zijn het eigendom der auteurs in quaestie en van den uitgever der Holl. Lelie, en, het spreekt van-zelf, dat alleen deze hebben te beslissen wat zij er mede willen doen.

‘Een lid van de R.K. vereeniging tot Bescherming van Meisjes.’ - Ik heb uw ingez. stuk, aan het adres van mevrouw Arntzenius, niet opgenomen, omdat een andere inzender intusschen reeds eveneens 't zelfde had geschreven aan haar; (zie vorige Lelie) terwijl, gelijk uit mijn noot onderaan dat ingez. stukje blijkt, zij, mevrouw Arntzenius-zelve, ook reeds heeft erkend zich te hebben vergist. Overigens voeg ik hier nog bij, dat anonym ingez. stukken per-se in de papiermand gaan. Indien gij Uw Kerk en Uw Vereeniging alleen anonym durft verdedigen tegen een aanvalster, die harerzijds eerlijk haren naam noemde, dan ziet het er verachtelijk met U uit.

Stania. - Ik heb U reeds particulier gedankt voor Uwe verrassing. Ook voor Uw lieven brief wil ik U nog zeer danken. Dat ik het slechts zoo kort doe, is om U niet te verraden. Ik stel er prijs op U te verzekeren dat ik, nu ik weet hoe, weinig voorbereiding gij hebt gehad, Uw vlotte goede stijl bepaald een bewijs vindt van aanleg en van kunnen. - Ook moet gij niet te pessimistisch zijn, alleen door mijn oordeel, 't Is heel goed mogelijk dat er, door wijzigingen, of hulp van iemand die routine heeft, nog verbeteringen kunnen worden aangebracht. Of een tijdschrift 't opneemt, hangt geheel af van de opvatting van elke redactie persoonlijk. Nogmaals,

ik vind dat het stuk, gegeven Uw mededeelingen, zeer zeker van aanleg en kunnen bewijs geeft. Hartelijk dank nogmaals, en hartelijk gegroet.

Gé. - Zendt Uw brief, met het portret. Ik kan er echter niet voor instaan dat het onbeschadigd blijft, wil dat wel voor U informeeren ter drukkerij, 't Is beter het direct aan mij te zenden, omdat ik weet waar 't bijbehoort, en ik anders den heer Veen dan nog weer eens afzonderlijk zou moeten schrijven om het ter drukkerij te zenden. Hartelijk gegroet. Ik vestig Uw aandacht op het ingez. stuk in dit nommer, over Blaricum.

Mevrouw Pisuisse - Margadant, den Haag. - Ik heb geen andere keuze dan ook Uw naam voluit te schrijven, in de hoop dat gij daardoor zult kennis krijgen van deze correspondentie. Gij zijt namelijk reeds eenige weken geleden beantwoord, dat Uw werk niet kan worden geplaatst. Op afhalen (na zóó langen tijd) kan ik mij niet meer inlaten.

Mevr. van B. - B.A. - Hartelijk dank voor Uw briefje. Aan Uw verzoek voldeed ik; ik ben het met U in alles eens. Ook wat betreft Uw uiting omtrent de koningin. Het is echter 't groote ongeluk in dezen, dat dergelijke menschen moeten worden vóórgelicht door hunne naaste omgeving. Zelve lezen zij niets anders dan wat die voor hen uitknipt, als voor hen ‘geschikt’. En, wie zijn nu de omgeving onzer Vorstinnen? Heeren, die zich verlagen tot het wreede jachtvermaak, en christelijke ministers, die het christelijk voorschrift, om *alle* schepselen Gods te beschermen en te helpen, met voeten trappen. In het opzicht dierenbescherming is het ongeloovige en socialistische Frankrijk ons verre vooruit. Daar wordt in de Kamer erover gesproken door de Kamerleden, de groote Bladen zijn er vol van, de kunstenaars, politici, enz. vereenigen zich tot een Bond om hun invloed krachtig te laten gelden ten behoeve van het mishandelde dier. Bij ons merkt men van dat alles **niets**. De groote Bladen zwijgen als 'n mof, in de Kamer hebben Troelstra, Lohman, Duys, enz., 't te druk met elkaar persoonlijke beleedigingen naar het hoofd te gooien, die dan den volgenden dag de couranten stof leveren tot hen belachelijk maken, om zich met iets zoo hoognoodigs als dierenbescherming af te geven. En de kunstenaars en politici gaat het evenzoo; die zijn zóó weinig groot, dat ze niet begrijpen hoe het de eerste plicht is van een wezenlijk gróót man, om het zwakkere, het hulpbehoevende, in bescherming te nemen.

Hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

29 Mei 1912
25ste Jaargang.
No. 48

Bericht.

Daar de redactrice in de Pinksterdagen afwezig was, moest dit nummer vooraf gereedgemaakt worden.
L.J. VEEN.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in e sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Spiritualisme.

Er zijn in onze taal, en zeker in alle talen, verschillende woorden, waaraan geen twee menschen geheel dezelfde beteekenis hechten. Zoo gaat het o.a. met Spiritisme en Spiritualisme. Velen, waaronder de Redactie van het 'Toekomstig Leven,' en o.m. ook Felix Ortt, hebben, om verwarring te voorkomen, er de voorkeur aan gegeven, altijd en overal slechts te spreken van Spiritisme.

Voor mijzelve heb ik hier geen vrede mee. Ik ben huiverig voor banden en bonden, voor sectegeest en sectarisme, omdat ze op den duur altijd liefdeloosheid kweeken. Het Spiritualisme *mag* geen secte zijn, *is* geen kunstig in elkaar gezet systeem. Het

Spiritisme, de leer van Allan Kardec, waaronder dus ook de Reïncarnatie-leer, is wel een stelsel, dat zich altijd min of meer in bepaalde dogma's vastlegt.

Het Spiritualisme, zooals ik het opvat, is het zuurdeeg, dat *den* godsdienst, alle godsdienstvormen, - onverschillig hoe ze heeten, - elke gestalte, waaronder hij, de godsdienst, optreedt onder de menschen, moet en kan en eenmaal *zal* doortrekken. Het Spiritualisme is niets nieuws, maar iets heel ouds, dat eindelijk eenigszins wordt gevoeld, erkend en begrepen; het is de hoogste openbaring van den Christus-geest, van den universeelen godsdienst der liefde.

De hoofdgedachte, de kern van het Spiritualisme is, dat we geestelijke wezens zijn, dus onsterfelijk; dat het wáre leven niet is, ons kortstondig bestaan hier op aarde, maar dat deze wereld is, een schakel in de vele oefenscholen ter volmaking.

Het einddoel is volmaaktheid d.w.z. Liefde, God. *Is* de hoofdgedachte, de kern van Jezus' leer iets anders? Ik bedoel niet, wat de menschen er van gemaakt hebben, maar wat Jezus zelf heeft gezegd. En Jezus zeide: 'Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld. Al wat ik spreek, dat heb ik niet uit mij zelf gesproken, maar mijn Vader, die mij gezonden heeft, die heeft mij een gebod gegeven en ik weet, dat zijn gebod is: "het eeuwige leven". Wordt dan gijlieden volmaakt zooals uw Vader in den hemel volmaakt is.'

Het doel der Spiritische beweging is niets anders, maar ook niets minder, dan die hoofdgedachte weer naar voren te halen. Het ideaal der Spiritualisten is, die hoofdgedachte, die verduisterd was en verdraaid, die verkeerd werd uitgelegd en niet meer begrepen, die leelijk en onkenbaar werd gemaakt of geheel verloren ging, opnieuw door een helder stralend licht te beschijnen.

Waarom ik dit alles schrijf, terwijl toch hier mijn eenig doel is 'Zoekende' te helpen zoeken en misschien langzamerhand te doen vinden? Omdat ik het altijd zoovéél waard vind een zuiver standpunt in te nemen, en op vasten bodem te staan. Omdat het Spiritualisme zoo gewoon is en men er zoo iets abnormaals van maakt; omdat het zoo natuurlijk is en men het 'bovennatuurlijk' noemt; omdat het zoo mooi is, vol troost en warmte en vrede, en men het zoo leelijk maakt, zoo afschrikwekkend en 'griezelig' en dwaas; omdat men bastaardvormen en caricaturen aanziet voor de werkelijkheid, en dáárdoor het licht, het heerlijke licht niet ziet, dat in de duisternis schijnt.

Ervaringen, vooral eigen ervaringen bewijzen doorgaans het meest, zeggen waarschijnlijk aan 'Zoekende' beter wat ik bedoel, dan dat ik vellen vol schreef. Ruim 15 jaar geleden leerde ik een jong meisje kennen, die stemmen hoorde, die haar o.a. waarschuwden voor gevaar, soms werkelijk, soms denkbeeldig, stemmen, die haar aanraadden, verzochten, of bevolen dit wèl en dat nièt te doen; die droomen had, die (niet altijd) uitkwamen, visioenen, die dikwijls werkelijkheid waren of werden, die in één woord, zonder zich hiervan bewust te zijn, want van het Spiritualisme had ze nooit gehoord, een medium was.

Naar aanleiding van het volgende gezegde, dat ik onlangs hoorde, wil ik hier even stilstaan: 'Ik moet niets van het Spiritualisme hebben, dank je wel, ik zou het vreeselijk vinden om een medium te zijn.' Alsof 'medium zijn' iets te maken heeft met, of synoniem is aan: 'spiritist of spiritualist zijn'! Evenals men geboren wordt met aanleg voor muziek, voor teekenen of wat dan ook, wordt men ook met mediamieken aanleg geboren. Wat echter wèl een groote zegen is voor een medium? Dat het door ernstige spiritualisten het spiritualisme leert kennen en daardoor zich zelf en haar toestand leert begrijpen.

Mag ik hier even iets aanhalen uit het bijzonder sympathieke, ernstige stuk van E. 'Over Religie in 't algemeen,' dat in de Avondpost van 3 Sept, heeft gestaan en 15 Nov. in 'Het Toekomstig Leven' werd overgenomen? Na aangewezen te hebben, hoe noodzakelijk het is, dat ouders, die hun kinderen moeten opvoeden, een innig, op studie berustend besef der onzienlijke wereld hebben, schrijft hij: Let er eens op, hoe die onzichtbare wereld voor héél veel kleine kinderen een *geziene* realiteit is. Ik bedoel niet, dat gij hun verbeelding moet verhitten, hen angstig maken tot ze

spookgestalten meenen te zien. Ge hebt alleen waar te nemen en stil te leiden in de richting, die het kind zelf volgens zijn aanleg uit wil. En dan zult ge zien, als ge aandachtig zijn uitingen bestudeert, dat tal van jonge kinderen werkelijk in staat zijn een glimp van die onzichtbare wereld op te vangen. Ze *zien* engelen. O foei, zullen vele angstvallige ouders zeggen. Kinderen stijven in hun spokenvrees, ze bang maken met praatjes over onzichtbare wezens en engelen, zoodat ze niet in donker alleen durven zijn?

Wacht even, bezorgde ouders, voor ge gaat veroordeelen. Zijn u de legio gevallen niet bekend van kinderen, die angstig zijn voor gestalten, die ze zien, of die de duisternis vreezen, - terwijl ze toch zorgvuldig worden opgevoed in de leer, dat er niemandal bestaat, dan wat onze betrekkelijk gebrekkige zintuigen waarnemen?

Die vrees, die spokenangst, heb ik juist bij kinderen waargenomen, bij wie zorgvuldig het bestaan van onzienlijke wezens was belachelijk gemaakt. Een feit blijft er eenmaal een feit om. Al vertel ik u honderd maal dat niemand ooit b.v. de maan heeft ge-

zien en dat de maan dus niet bestond, het zou toch telkens weer in u oprijzen, als haar bleeke stralen door de ruiten van uw slaapkamer blikkerden, dat er toch zoo iets als een maan moest wezen. En in dit geval moet dat spokige ding, door u alleen gezien, en door niemand anders, wel iets zeer geheimzinnigs en angst-aanjagends voor u krijgen.

Veronderstel nu - wat voor mij onomstootelijk vaststaat, - dat er een voor ons gewone oog onzichtbare wereld bestaat; dat een geestelijk wezen, in ijle stof gehuld, ons lichaam bewoont en 't bij den dood verlaat voor een andere sfeer; en veronderstel ook dat 't grond heeft als ik beweer dat veel jonge kinderen een glimp van die wereld vermogen op te vangen, of er in elk geval een intuitief besef van hebben, - zouden we dan verstandig doen hen voor te praten, alsof er niets was dan deze grof-stoffelijke wereld? Zouden we hen daarmee angst voor die wereld besparen en zouden we verstandig doen met zoo tegen hun besef en aanleg in te handelen?

Voorzeker: zijn deze zaken voor u niet waar, dan kunt ge ook moeielijk uw kinderen iets anders meedeelen. Maar ik ben zoo vrij, dit een ramp te vinden. Het lijkt mij of er iets verstikt wordt in het kind; alsof zijn vaag besef van den grond der dingen, dat hem tot God kan brengen en tot het begrijpen van zijn groote taak, die niet in een kort aardbestaan afloopt, wordt gesmoord... Daarom zij allen, die kinderen hebben op te voeden, de studie over het onsterfelijkheidsvraagstuk ernstig aanbevolen, opdat ze niet eenmaal te laat beseffen, hoe ze verzuimd hebben aan de wenken, die de natuur van het kind zelf geeft, gehoor te geven, en zoo de schoonste gelegenheid verzuimd hebben, om een grondslag van innige religiositeit te leggen.'

Om nu tot de jonge dame in quaestie terug te keeren: zij was bang in donker, bang vooral bij sterfgevallen, en op kerkhoven, had zij, toen ik haar leerde kennen, reeds tweemaal beproefd een einde aan haar leven te maken omdat ze zich diep-ellendig voelde, en zich zelf voor abnormaal en krankzinnig hield. (Zouden onze krankzinnigen gestichten niet vol zijn met zulke krankzinnigen? En zou de tijd nog ver, héél ver zijn, dat men dit begreep?)

Als kind werd ze uitgelachen en bestraft en in donker opgesloten als ze 'spoken' zag. Hoe onbewust wreed kunnen ouders en opvoeders zijn! Als jong meisje werd ze n.l. zenuwachtig en hysterisch genoemd.

Ik heb haar toen langzamerhand met het spiritualisme in kennis gebracht, haar eerst veel verteld, zoo gewoon mogelijk, en geleidelijk geschikte lectuur bezorgd. Zij heeft mij altijd in alles volkomen vertrouwd en zich aan mij gehecht. Wanneer ze bij mij komt heeft ze altijd een boekje of een papiertje bij zich, waarop alles staat, wat ze, sedert ze mij voor 't laatst zag, ondervond. Geen droom, geen visioen, geen waarschuwing, geen intuitie, geen ervaring, die ze mij niet vertelt. Dan overleggen wij te zamen wat van alles de beteekenis kan zijn, toetsen alles aan ons gezond verstand en schiften bij het licht, ons (ons allen) geschonken, het kaf van het koren. Het zien van 'spoken', droomen en visioenen, alles wat ze vroeger afschuwelijk vond, alles wat haar vroeger abnormaal en belachelijk maakte in de oogen van anderen, heeft ze nu *dank zij het spiritualisme* begrepen en leeren waardeeren - mits goed gebruikt - als een van God's grootste gaven.

Altijd en overal, in de grijze oudheid, in den bijbel, en alle eeuwen er na, onder alle rangen en standen der maatschappij heeft men menschen gehad, die stemmen hoorden, droomen en visioenen, enz. enz. hadden, menschen, die meer dan anderen vatbaar waren voor geestelijke invloeden. Reeds in den bijbel werden zij

gewaarschuwd om voorzichtig te zijn en met oordeel te handelen: ‘Gelooft niet een iegelijken geest, maar beproeft de geesten of ze uit God zijn, want vele valsche profeten zijn uitgegaan in de wereld’ 1 Joh: 4:1, en die waarschuwing is van kracht gebleven ook nu, evenals zooveel, dat staat in het meest spiritueele Boek ter wereld.

In 't algemeen genomen, ben ik niet vóór het houden van seances, maar och, als men het dan uit den bijbel niet heeft gelezen of niet wil aannemen, dan leert men het op seances, dat er aan gene zijde niet slechts goede geesten (Engelen) zijn, maar dat er goede en minder goede, dat er gelukkige en ongelukkige geesten zijn in o zooveel verschillende graden en soorten. Het proces van sterven maakt ons niet terstond volmaakt en alwetend, herschept ons niet terstond in Engelen, máar laat ons aan gene zijde der grens geheel wie en wat we waren aan deze.

Wanneer we nu nagaan, hoe de menschen zijn, die de aarde bewonen, dan kunnen we

ons een duidelijke voorstelling maken van de bewoners der sferen. Behoudens de uitzonderingen, geesten, die een roeping te vervullen hebben hier op aarde, of zij, die door liefde gedreven, willen helpen en troosten, misschien ook door berouw gefolterd, iets willen goedmaken, zijn de aardschgezinde, de niet-hoogstaande geesten het langst nog aan de aarde gebonden, zijn ook *zij* het, die zich het gemakkelijkst kunnen manifesteeren.

Zij, die ons raden van gene zijde, hoe dan ook, door stemmen, droomen, visioenen, intuitie en wat dies meer zij, - aangenomen dat ze het goede met ons voor hebben en geen andere drijfveer of bedoeling in het spel is, voor hen zelf, voor ons of voor anderen, - wat heel dikwijls wèl het geval is, - zijn niet volmaakt, zijn niet alwetend, kunnen zich vergissen, even goed als wij, en dáárom mogen we niet aan hun leiband loopen, we moeten alles toetsen aan ons gezond verstand. We *zijn* geen automaten, we worden beïnvloed ten goede, ten kwade, we worden her- en derwaarts geslingerd, maar aan ons zelf blijft de keus. Hierbij komt nog dat velen, die zijn heengegaan van de aarde zich niet meer goed alle aardsche toestanden en verhoudingen kunnen herinneren en indenken. Ze veroordeelen veel als beuzelachtig en nietig, den mensch onwaardig, en geven raad, - o zedelijk héél mooi en hoogstaand soms, - maar voor ons, arme aardbewoners, die hier met aardsche toestanden rekening moeten houden, héél onpraktisch. Ik weet iemand, die zich totaal heeft geruïneerd, omdat hij zich in geldzaken liet leiden door geesten.

Wij hebben op 't oogenblik in 't geheel geen seances, maar op onze vroegere samenkomsten, kwam eens (sprekend door het trancemedium) een priester, die ons ver... ketters noemde, ons uitschold voor al wat leelijk was, en onze samenkomsten het werk van den duivel noemde. Toen wij er hem attent op maakten, dat het vreemd was, dat hij zelf dan hieraan meedeed, kende zijn woede geen grenzen, en dreigde hij ons met alles wat afschuwelijk en vreeselijk was.

Toen wij hem vroegen met welk doel en met welk recht hij zoo onhebbelijk optrad, luidde zijn antwoord dat hij tot ons was gezonden en behoorde tot de orde der Jezuïeten, de volgelingen van Jezus.

'U, die komt om ons te vervloeken en voor eeuwig te verdoemen, u durft zich noemen een volgeling van Hem, die Zijn zegenende handen uitstrekte over allen, en kwam om allen te behouden?'

Die priester is nog heel dikwijls teruggekomen en het was werkelijk aandoenlijk om te zien, hoe langzamerhand zijn hardheid verdween.

Later heb ik gedacht, dat het de waarheid was, dat hij tot ons was gezonden, maar dat het doel van die zending een ander was, dan hij dacht. Wat ik hiermee nu wil zeggen en bewijzen? Niet, dat ik speciaal iets tegen den Roomschen godsdienst heb, de kern van het ideale catholicisme is wonder-mooi. Elke onverdraagzame letterknecht, elke drijver, onverschillig van welk geloof, zou men in de plaats van dien priester kunnen stellen. Het bewijst echter dit: dat onze persoonlijkheid, ons 'ik' aan gene zijde der grens geheel is, wat het was aan deze. En dáárom mogen, kunnen we mededeelingen van gene zijde niet als orakeltaal beschouwen en aannemen. We mogen ons niet gevangen geven, noch aan menschen, noch aan geesten; wij zelf zijn en blijven hier de rechtbank in hoogste instantie.

Ik hoorde van een seance, waar verteld werd van gene zijde, dat zij, die hier op aarde niet hadden geloofd in God, dáár in de duisternis waren.

Ik ken op aarde menschen, die zeggen niet aan God te gelooven, menschen zoo hoog staande, en goed, en teer van gevoel, die om verschillende redenen, - het meest waarschijnlijk door alle ellende, door zoovéél, dat onrecht schijnt, - niet gelooven, niet voor wáár kunnen aannemen, het bestaan van een liefdevol, rechtvaardig God. En.... ik ken menschen zóó zelfzuchtig, zóó liefdeloos en kleinzielig, menschen, die slechts denken aan zich zelf en de 'redding' van hun eigen ziel, menschen die geen oog, geen hart hebben voor alle ellende, al het lijden om hen heen, menschen van wier 'Ik-smart' men wee wordt, zooals de heer Schippérus het uitdrukte; menschen die trouw ter kerke gaan en die God, *hun* God, danken dat ze niet zijn als die anderen, met wie ze niet graag in één adem willen genoemd worden, die atheïsten, die niet in God gelooven, zooals zij.

In God gelooven! Doen *zij* dat werkelijk? 'Niet zij, die zeggen Heere, Heere, maar zij die *doen* den wil van God'. En God's wil, God's gebod, Zijn eenig gebod, de eenige wet, waaronder alle andere wetten en geboden kunnen worden ondergebracht, is *liefde.*

Liefde, alléén liefde, is de vervulling der Wet. En.... indien iemand zegt: ik heb God lief en zijn broeder haat.... die is een leugenaar. Want die niet liefheeft zijn broeder, dien hij ziet.... hij kan niet God liefhebben, dien hij niet ziet.

Zouden er onder hen, die zich ongeloovigen noemen, niet meer zijn, die in God gelooven dan onder de zoogenaamd geloovigen? Zij, de ongeloovigen, ‘haten niet hun broeder,’ of met andere woorden: het wel en wee hunner medemenschen laat hun niet onverschillig, maar gaat hun ter harte, zij gelooven in de macht van het goede en trachten er naar. Zou dan de Algoede, de Heilige Liefde, die de harten kent, hen niet bedekken met den mantel Zijner liefde?

Misschien heeft de intelligentie op die seance wel de eersten, de *zoogenaamd* geloovigen bedoeld. En dan... ja, hoe zou het anders *kunnen*, waar het licht der liefde is gedoofd, of het is donker in hun ziel en donker om hen heen. Ze *moeten* in duisternis zijn, en in duisternis blijven, tot de liefde aarzelend en weifelend, langzamerhand het licht weer ontsteekt.

Wanneer ‘Zoekende’ in den Haag woonde, zou ik zeggen, kom eens praten. Nu wil ik aan de hand van wat zij zelve schrijft, hier en daar een opmerking maken: ‘Wanneer ik, wetend dat ik 't een of ander zou moeten doen, naar aanwijzing van droomen of visioenen tot een, soms voor mij zeer nadeelige daad overga, dan heb ik er vrede mee, wanneer die daad tot geluk, vrede of hulp van een ander ongelukkig mensch leidt - maar wanneer ik dan merk dat zulks niet is geweest - dat integendeel mijn handelwijze oorzaak is, dat èn ik èn anderen zich noodeloos meer moeite op den hals halen, dan ‘sta ik weer voor 't groote vraagteeken.’ -

Ik hoop, door wat ik schreef, het vraagteeken hier eenigszins zal verdwijnen, althans minder groot zal worden.

Wat hierop volgt, ‘dat de drang naar voortbestaan de slechtste factor in de Schepping is, waardoor elk wezen in de natuur egoïst wordt,’ beaam ik niet. Evenmin is mij persoonlijk een voorbeeld van zelfmoord bekend, waarvan de drijfveer ‘gebrek aan egoïsme’ was.

Dit doet echter niets ter zake af en daar ik niet houd van polemiek, kan ik het er buiten laten.

Misschien oordeel ik door niet - of half - begrijpen over de rest verkeerd. ‘En nu wéét ik, wat me te doen staat, maar ik wéét ook door dien waarschuwenden droom, dat 't met 't meisje verkeerd zal gaan; van haar standpunt moet ik haar plan goed keuren; ik mag haar niet overtuigen van het verkeerde dat er uit voortvloeien zal, ik kan haar alleen wijzen op de gevaren, die haar op den weg liggen; en juist datgene, waardoor zij haar plan zou moeten opgeven, ligt in mijn macht. Ik wil echter van die macht geen gebruik maken, omdat zulks in strijd is met mijn doel, een ander te helpen waar ik kan, ook ten koste van me zelf (wanneer dit echter een derde niet schaadt).’

Het wil mij voorkomen, dat ze hier zeer ten onrechte den waarschuwenden droom in den wind heeft geslagen, ten nadeele van alle betrokken partijen, ook ten nadeele van zich zelf. Me dunkt, als zij wéét, dat het verkeerd zal gaan met dat meisje, als zij wéét, dat er kwaad uit zal voortvloeien en het ligt in haar macht dit alles te voorkomen, - zonder of met waarschuwenden droom - is het onverantwoordelijk dit niet te doen. Ik kan mij natuurlijk vergissen, maar ik krijg den indruk, dat ze uit angst van zelfzuchtig te zijn, zoo handelde, of sterker nog, dat ze iemand is, die zich graag opoffert voor anderen, dat ze er altijd op uit is iets te doen ten koste van zich zelf, ook al komt dit feitelijk niemand ten goede.

‘Waarvoor, waarom?’ Och, het is nu eenmaal een feit, dat we hier op aarde geen antwoord kunnen geven op menig ‘waarom, waarvoor, waartoe’, evenmin als het kleintje op de bewaarschool weet, waarom ze dit zoo moet doen, en dat zus, waarom ze eigenlijk op die bewaarschool is, waartoe alles dient.

‘Nog is de Waarheid niet gevonden,
In neev'len tasten we om,
En raads'len, die we niet doorgronden,
Verbijst'ren ons alom.’

En is dat zoo vreemd? Ons bestaan op aarde is in vergelijking met de eeuwigheid zoo'n heel klein stipje, dat ik het veel vreemder en onbegrijpelijker zou vinden, als we hier reeds het antwoord konden vinden op alle vragen en raadselen, die ons omringen, en maar al te vaak verontrusten en bedroeven.

En ten slotte geloof ik niet, dat we altijd goed kunnen beoordeelen of iets werkelijk ‘tevergeefs’ is geweest. Misschien zullen we eenmaal verbaasd staan, en dankbaar zijn, hoe een zaadje, dat we uitstrooiden, zooals we dachten ‘om niet’, juist rijke vrucht heeft gedragen.

J. VAN REES-VAN NAUTA LEMKE.

Weerzien.

O, zal 'k nog eens je weerzien, eenmaal nog geluksverlangen stillen?
Of zal in smart'lijk, eindloos wachten illusie sterven?....
Zeg weet je nog hoe saam door bosch en hei wij dwaalden,
Een gouden herfstdag was 't. Het zonbeschenen dak van bontgetinte blaadren
In fluist'ring trillend, wuifde afscheidsgroet aan d' aarde.
Een zwijgen om ons heen, slechts 't ritselend bladerkleed,
Door onzen voet bewogen, verbrak de stilte.
Bedwelmend zoet omzweefde ons geluk, zacht roerend onze zielen,
Onmerkbaar stil verglijdend, niets latend dan herinnering....
Sinds ben je heengegaan en leerde ik smarte kennen.
Maar immer nog in zachte zinnestreeling
Bekoort illusie mij van weerzien.
O, zal 't dan herfst weer zijn, of zal de jonge Mei ons lachende begroeten?
Zal winter hoogtij vieren? de vroege schemering
Ons bij 't vertrouw'lijk haardvuur vinden, herdenkend het verleên
In al zijn zaligheid? Ik weet 't niet en 't kan mij ook niet deren;
Mocht 'k slechts de eerste zijn, die je begroeten mag,
Een zwijgend welkom uit mijn oog je tegenstralen:
Dan zal 't weer lente zijn, geluk zal lachend wenken
En eenmaal nog zal liefdedroom ons kussen.

CLÉOPATRA.

De Vrouw.
(*Vervolg van No. 47.*)

In den godsdienst houdt de vrouw van het uiterlijke en de blinde overgave aan het geloof. Zij houdt van de schittering der kerk, het imposante van een rijk met uiterlijken glans gepaard gaanden godsdienst. Niet in de eenzaamheid wil zij tot God bidden, zooals de man, dien een gebed in stilte het krachtigst sterkt, maar bij de menigte sluit zij zich aan, alsof zij zich alleen te zwak gevoelt om de Godheid te naderen. De godsdienst is de vrouw meer noodzakelijk dan de man; hij is haar een steun, waarnaar ze verlangt, waarover zij niet nadenken wil. Een godsdienst, dien een vrouw met haar verstand begrijpen kon, zou haar niet bevallen; zij wil door een hoogere hand geleid worden, en volgen, zonder den leider zelf te kunnen aanschouwen. Haar gelukzaligheid bestaat in de overgave aan een ondoorgrondelijk wezen. De beginselen van den godsdienst hebben voor haar eene geringere waarde dan voor den man, en zij geeft zich over aan elken godsdienst, waarin deze innerlijke drang, dit onbeschrijfelijke gevoel der oneindigheid en onbegrensdheid der goddelijke almacht wakker gehouden wordt, en de uiterlijke vormen een imponeerenden indruk maken. Vrouwen worden licht dweepsters en toonen zich dan zoo zeer door de leerstellingen van den godsdienst doordrongen, dat al haar handelingen er innig mee schijnen saamgeweven. De Heilige Theresia met hare vizioenen biedt ons een voorbeeld van eene hersenuitwerking, die wellicht bij geen enkel man zou kunnen voorkomen.

De ongeloovige vrouw is zich zelden van hare plichten bewust; zij brengt haar dagen door terwijl zij òf over de deugd spreekt, zonder haar uit te oefenen, òf de genoegens in den maalstroom der wereld najaagt. Haar leven is leeg, haar ziel hol,

de verveling knaagt aan haar; zij heeft noch God, noch huiselijke plichten, om den afgrond van haar tijd mede te vullen.

Niet te vergeten is ook, dat de vrouwen meer geneigd zijn dan de mannen, aan geesten te gelooven, en verschijningen te hebben. Verder is merkwaardig, dat zij zich lichter aan alle bijgeloovige goochelarij overgeven, dat zij veel meer vooroordeelen hebben dan mannen, dat zij grootendeels het Mesmersche magnetisme verbreid hebben, en dat wij ze, zelfs nog heden ten dage, in onze verlichte eeuw, orakels zien betalen, bij stroomen naar waarzeggers en toovenaars zien loopen, de toekomst met een dikwijls gevaarlijk vertrouwen zien vragen, en de slachtoffers van haar onrustige, onbescheiden nieuwsgierigheid zien worden.

Een der voornaamste karaktertrekken der vrouw is haar leugenachtigheid, die, ik zou zeggen, tot een physiologische eigenaardigheid is geworden.

De natuur heeft de vrouw slechts één middel gegeven, zich te verdedigen en te beschermen: de huichelarij.... De huichelarij is hen aangeboren, de domsten, zoowel als de verstandigsten, en het is voor een vrouw

zoo van zelf sprekend te liegen als voor een os, om zich van zijn horens te bedienen. Ja, zij gevoelt zich daarmee tot een zekeren graad geheel in haar recht; daarom is het ook bijna onmogelijk een door en door oprechte, ware vrouw te vinden. Zelfs de beste vrouwen, voorbeeldige huisvrouwen en huismoeders, zijn huichelaressen. Men behoeft overigens, om zich hiervan te overtuigen, slechts het eerste het beste gesprek tusschen twee vrouwen, die elkaar onverschillig of zelfs vijandig gezind zijn, gade te slaan - de complimenten, de hartelijke woorden die bij elke gelegenheid met de grootst mogelijke vrijmoedigheid gewisseld worden, - de kussen, die zonder onderscheid bij vluchtige kennismakingen en aan boezemvriendinnen uitgedeeld worden, - de gevatheid, waarmee zij alles te verbergen weten, wat hen in het oog der mannen neer zou kunnen halen, zooals haar leeftijd, enz. Vrouwen zijn zelfs tegenover zich zelf niet oprecht. De vrouw gevoelt ook bij het liegen geen schaamte; zij spreekt de onwaarheid uit zonder te blozen en zelfs de geestelijk hoogstaande vrouw bedient zich er van tot goede doeleinden met de grootste zekerheid.

Maar welke is ook de maatschappelijke positie der vrouw? Absolute, het geheele leven durende afhankelijkheid. Welke eigenschappen verwekken in den regel absolute afhankelijkheid? Huichelarij, list, veinzerij, leugen, intrigues, gebrek aan volharding. Liegen is het erfdeel der vrouwen, waarachtigheid woont slechts in de zielen van vrije menschen. Deze vaste chronische huichelarij is het hieroglyphenschrift van het vrouwelijk hart, waarover zooveel gefabeld is geworden. Daaruit laten zich verklaren al die dichterlijke zinspelingen op de sfinxen-natuur van de vrouw. Neen, de vrouw is geen sfinx, geen mysterie, geen hieroglyphen-schrift, tenminste niet meer dan de menschen in het algemeen, doch zij liegt en huichelt alleen, omdat zij liegen *moet.* Men zou het ook beleefder kunnen uitdrukken en zeggen: zij past zich de omstandigheden aan; zij regelt ze. De vrouw geeft zich zooals de man het hebben wil, en daarom liegt de vrouw onbewust, want juist dan bevalt zij den man.

Zooals reeds gezegd: Het gebrek der vrouw om een zaak te kunnen veralgemeenen, heeft het haar moeilijk gemaakt zich buiten een kleinen gedachtenkring te verheffen en de dingen van het standpunt van 't algemeene welzijn te beschouwden. Terwijl haar neigingen voor enkele menschen levendig en vlug zijn, valt het haar zwaar abstracte en algemeene ideeën, zooals die der gerechtigheid, waarheid, en dergelijke te huldigen, en haar gebrek aan logica heeft het bijna onmogelijk gemaakt, door haar verstand daarop te werken. Met een man, die op een dwaalspoor is, kan men argumenteeren, handelt echter een vrouw uit slechte beweegredenen zoo is er geen middel, deze, door een beroep te doen op haar verstand of het algemeene rechtvaardigheids- en rechtsgevoel te veranderen.

Uit dezelfde bron is het af te leiden, dat vrouwen meer medelijden en meer menschenliefde aan ongelukkigen betoonen dan mannen, maar op het punt van gerechtigheid, eerlijkheid en oprechtheid bij hen ten achter staan, want tengevolge van haar zwak verstand oefent het tegenwoordige, aanschouwelijke, onmiddellijk reëele een geweld over hen uit, tegen welke abstracte gedachten, de bestaande maximes zelden veel vermogen. Uit dien hoofde zal men als hoofdfout van het vrouwelijk karakter ongerechtigheid vinden. Deze ontstaat uit het gebrek aan redelijkheid en overleg, wordt echter nog daarbij ondersteund, dat zij, als de zwakkere, door de natuur niet op de kracht, maar op de list aangewezen is: vandaar haar instinctmatige doortraptheid en haar onuitroeibare zucht tot liegen. Juist daarom doorzien zij vreemde veinzerij zoo licht, en is het niet raadzaam, tegenover hen het

daarmee te beproeven. Uit die hoofdfout ontspruit valschheid, trouweloosheid, verraad, ondank, enz. Aan den gerechtelijken meineed maken vrouwen zich veel vaker schuldig dan mannen. Van tijd tot tijd herhaalt zich overal het geval, dat vrouwen, die het aan niets ontbreekt, in een winkel heimelijk iets wegnemen en meenemen.

Evenals voor liegen heeft het vrouwelijk geslacht ook een instinctieve neiging voor vervalsching en deze huldigt zij des te gemakkelijker, omdat zij dikwijls zelfs geen vermoeden heeft van het misdadige karakter der verandering van een woord of datum. Bij het spel te kunnen smokkelen, maakt eerst de eigenlijke bekoring van het spel voor de meeste vrouwen uit. De man begaat een ongerechtigheid, in doorsnede, ter wille van het voordeel, maar niet uit liefde voor de zaak. Daarom kan hij de vrouw, die uit bloote liefhebberij vervalscht, of iets wegneemt, niet begrijpen.

Het vrouwelijk geslacht is eveneens het onrechtvaardige geslacht. Te oordeelen zonder

aanzien des persoons, zooals de billijkheid verlangt, gaat tegen de natuur der vrouw die er geheel op is aangelegd slechts naar aanzien des persoons te oordeelen. Het is iets heel gewoons, dat moeders onder haar kinderen niet slechts lievelingen, maar ook asschepoetsers hebben, en aan die voorliefde of antipathie openlijk toegeven; vaders daarentegen plegen zulk een ongelijke liefde voor hun kinderen als een hen aangedane onrechtvaardigheid te gevoelen, en elke uiting van die ongelijke gevoelens zorgvuldig tegen te gaan. Niemand heeft tot dusverre over stiefvaders in het algemeen geklaagd, terwijl de volksmond over stiefmoeders overvol is. De hoogste eigenschap van den menschelijken geest - de rechtvaardigheid, - ontbreekt de vrouw volkomen; zij kan een zaak nooit van twee kanten beschouwen.

De vrouw is een standvastig vriend, een overbiddelijk vijand. Ze moet steeds groote, algemeene woorden gebruiken, die zoo ongenuanceerd en zoo grof zijn. Een ding is een van beide: lief of akelig. Voor een mensch voelen ze een van beide: ze zijn op hem verliefd of ze kunnen hem niet uitstaan, òf zwart òf wit; de fijnere karakteristiek interesseert hen niet.

Wanneer men de misdadigers aan de vrouwen overliet, zouden zij in de eerste opwelling van toorn alle dooden, en wanneer men zoo lang wachtte, tot deze opwelling zich gelegd had, zouden zij alle vrijlaten.

Elke vrouw heeft een fonds van wreedheid in zich, en ook de diepst gevoelende vrouw kan in het oogenblik, waarop zij zich door haat laat meesleepen, en zich op haar slachtoffer stort, wreed zijn. Alle vrouwen hebben een gemeenschappelijke trek: de neiging haar vijand niet te vernietigen, maar hem het grootst mogelijke lijden te bezorgen, hem langzamerhand te martelen. Hier ligt het verschil tusschen man en vrouw; de eerste zal altijd de neiging vertoonen, den tegenstander met één slag te vernietigen.

Ik heb bij vrouwen graden van liefde, ijverzucht, bijgeloof en woede gezien, zooals mannen ze nooit bereikt hebben.

De vrouw overschrijdt gaarne de grenzen; ze is beter of slechter dan de man.

IV.

Plaire, charmer, séduire
Est un bonheur dans leur printemps,
Mais gouverner, avoir l'empire,
Est leur plaisir dans tous les temps.

Tusschen mannen is van natuur alleen onverschilligheid, maar tusschen vrouwen is van natuur alleen vijandschap. Dit komt wel daarvan, dat zij allen maar één doel hebben: den man te behagen. Al bij het ontmoeten op straat zien zij elkaar aan als Guelfen en Ghibellijnen. Verder is opmerkelijk, dat, terwijl de man, zelfs tot ver beneden hem staanden, in den regel altijd nog met een zekere humaniteit spreekt, het niet aan te zien is, hoe trotsch en honend meestal een voorname vrouw zich tegen een mindere (niet bij haar in dienst zijnde) vrouw gedraagt, wanneer zij met haar spreekt. Het moge daarvan komen, dat bij vrouwen alle standsverschil veel precairder is dan bij den man, omdat, terwijl bij den man honderd dingen in de weegschaal komen, bij hen maar één ding beslist, namelijk welken man zij bevallen mogen.

Meestal is de vriendschap tusschen vrouwen een soort van slavernij, want degene, welke een toegevend karakter bezit, wordt geheel en al slavin der andere, heerschzuchtigere. Dikwijls ontstaat zij ook uit het genoegen dezelfde ideeën en smaken bij een andere te vinden, maar altijd slaat zij bij het eerste offer, dat de vriendin vergt, in vijandschap over en is dus rein egoïsme of veel meer een complicatie van verschillende soorten van egoïsme.

Wanneer een vrouw een man tot vriend uitkiest, ben ik van meening, dat altijd een spoor van liefde in deze vriendschap voorhanden is; van nu af aan is zij niet meer geheel zuiver. Wanneer zij in vollen bloei staat nadert zij de liefde, verwijdert zij zich ervan, dan wordt ze te koud.

Weinig menschen zijn zoo gelukkig de ware liefde uit ondervinding te leeren kennen, de liefde die eeuwig duurt, zelfs wanneer zij niet beantwoord wordt. De meesten zijn niet in staat een uitsluitend gevoel te ondervinden; òf ze wordt verhinderd, of men is met een onecht surrogaat tevreden. Daarvan komt het, dat zoo veel lieden de schouders ophalen, wanneer men over eeuwige en eenige liefde spreekt, die zoo zeer zelden is. De ware liefde is altijd eenig. Ik weet niet of ik mij vergis, maar het schijnt mij toe, dat echte liefde de kuischte aller verbintenissen is, dat naar hemelsch vuur onze natuurlijke driften reinigt. Voor de gewone vrouw is elke man altijd een man, maar voor de ware vrouw wier hart lief heeft bestaat er maar één man.

Wanneer wij de liefde van den man met strengen blik analyseeren, dan zullen wij daarin aan de liefde geheel vreemde elementen

vinden. IJdelheid en zinnelijke begeerte laten voor de liefde nauwelijks het vierde gedeelte over, nog afgescheiden daarvan, dat zelfs in die rest van liefde de man nog plaats voor zijn droomen van roem en eer vindt. De kunstenaar, de geleerde, de speculant blijven zij zelfs ook wanneer zij liefhebben, en in tegenwoordigheid der geliefde vrouw beweenen zij hunne nederlagen of beroemen zij zich op hunne triomfen. De vrouw daarentegen, die lief heeft, kan slechts liefhebben. Molière teekent Harpagon verliefd en vrekkig; hij laat hem vrekkig, niettegenstaande hij verliefd is. Had hij een vrouw tot type gekozen, zoo zou hij de vrekkigheid geheel ondergeschikt aan de liefde hebben gelaten. Inderdaad vat de liefde zoo diep wortel in de vrouwen-ziel, dat ze deze geheel en al vervult, ja zelfs hervormt. Heeft een coquette vrouw lief, dan houdt zij op coquet te zijn; heeft een lichtzinnige vrouw lief dan houdt ze op lichtzinnig te zijn. Men heeft vrouwen gezien, die niettegenstaande de verwoestingen van een uitspattend leven, in een sterken hartstocht hun vroegere schaamte, alle teederheid eener eerste liefde weer vonden. Wanneer daarentegen een verdorven man door hartstocht voor een rein meisje aangegrepen wordt, wat doet hij dan? In plaats van beter te worden, bederft hij haar. De vrouw vindt alle deugden in haar liefde, terwijl de man in de zijne maar te dikwijls zijn ondeugden mengt.

In doorsnede draagt de liefde der vrouw in den grond niets dan een secundair karakter van het moederschap en al de gevoelens der genegenheid, die de vrouw aan den man binden, ontstaan niet uit sexueele impulsies, maar uit de door aanpassing verworven instincten der onderwerping en overgave. De normale vrouw geeft aan zijn sexueele wenslechts toe als een offer. Ik beschouw geslachtelijke onverschilligheid als de natuurlijke toestand der vrouw en wanneer de ontwikkeling van haar geslachtssysteem haar geneigd maakt, het gezelschap van mannen te zoeken en meer genoegen daarin te vinden, dan in het verkeer met vrouwen, dan geloof ik, dat dit niet door zinnelijkheid beïnvloed wordt. Men weet, dat vele moeite aangewend, vele liefkoozingen verspild moeten worden, wanneer een vrouw met genoegen aan de wenschen van den man toegeeft en zijn zinnelijke gevoelens deelt. Zonder deze hulpmiddelen blijft zij koud en verschaft even weinig bevrediging als zij gevoelt. Ik geloof dat vele getrouwde vrouwen de omarming van haar man slechts dulden, omdat zij een groote liefde voor hem heeft. Natuurlijk zijn er, zooals op elken regel, uitzonderingen.

Bij sommige vrouwen krijgt het in den jonkvrouwelijken boezem nog tamelijk onzekere verlangen eerst door de gewoonte van den geslachtelijken omgang zijne volle ontplooiing en ontwikkelt zich tot een sterken hartstocht, zoodat haar liefde eerst dan den top bereikt, als die van den man reeds sterk aan het afnemen is, want bij den man heeft de hartstocht vóór het verwerven van het bezit een acuut karakter, stompt echter na het bezit snel af.

Men kan echter niet in het minst daaraan twijfelen, dat een groot aantal vrouwen voor het huwelijk niet de minste begeerte bespeurt. Men moet zich voor de valsche beoordeeling van haar gedrag hoeden. De bijzonder aantrekkelijke vrouw, wier bekoorlijkheden een machtigen invloed op het andere geslacht uitoefenen, is licht geneigd zich geen dwang aan te doen - coquet te worden. Nu begaan vele mannen de groote fout dit voor het aan den dag komen en de uitdrukking van brandende zinnelijkheid te houden, maar in plaats van dat dit werkelijk het geval is, zou het waarschijnlijk juister zijn te zeggen, dat het met geslachtelijke onverschilligheid hand aan hand gaat. Waar begeerte is, kan geen coquetterie zijn in den eigenlijken

zin van het woord, want wanneer een zinnelijk aangelegde vrouw eerbaar is, zal zij op haar hoede zijn, opdat hare handelingen niet verkeerd worden opgevat en dit geslachtelijk-zich-bewust zijn ontneemt haar de lichte vrijheid, die de voornaamste bekoring van meisjesachtige coquetterie is. Is zij echter niet zedig, zoo is haar gedrag van zinnelijkheid doordrongen, zoodat men niet meer van coquetterie spreken kan, wier wezenlijk kenmerk is geslachtelijke vrijheid. Degene, die in sexueele dingen niet onschuldig is, zoekt dikwijls in de onschuldigste woorden en handelingen een dubbelzinnige beteekenis en tot die klasse behoort de vrouw, die haar gezicht afwendt, steeds bloost, die door haar gevoel voor het sexueele om zoo te zeggen, overfatsoenlijk is, die echter op een goeden dag de geheele wereld verrast doordat zij maintenée geworden is.

De liefde der vrouw neemt toe met de offers die zij haar geliefde brengt: hoe meer zij geeft, des te inniger hangt zij aan hem. Bij den man is het anders: het genot ver-

moeit, de voordurende gelukzaligheid verveelt hem; begeerte zet hem in vlam, vervulling ervan koelt hem af en de wellust slaakt de banden, die de liefde geknoopt heeft.

De oorsprong van het vrouwelijk medegevoel is het moederschap. Kinderen, armen, grijsaards, zieken, verlatenen, gevangenen, veroordeelden, hulpelooze dieren - alle zijn zwakke wezens, die het medelijden wakker roepen en die de vrouw in bescherming neemt.

De vrouw moet ééns liefhebben en vertroetelen en wanneer zij niets solieders heeft, dan liefkoost en vertroetelt zij schoothondjes, katten, vogels, duiven en kippen en ten slotte zelfs geesten, den lieven God, of Jezus, Maria en Jozef.

Die, welke vragen: Welke roeping heeft de vrouw? geeft de natuur met één woord antwoord: moederschap. Dat is de groote taak der vrouw en zij moest trotsch zijn op het voorrecht een moeder te zijn, kinderen te baren en ze tot menschen op te voeden. Is het niet een eervol beroep een moeder te zijn? Neemt de vrouw niet het beste deel aan de menschelijke plichten, wanneer zij haar man troost, hem gezonde kinderen schenkt en hun opvoeding leidt? Is er een weg, waarop de vrouw in het algemeen haar beroep beter vervult, of beter het menschelijk geluk bevordert, en tot den vooruitgang van het ras en het volk kan bijdragen? De strijders voor de gelijkheid zeg ik, dat de vrouw, die haar echtelijke en moederlijke plichten rechtschapen vervult, de ouderwetsche vrouw, die haar geluk in haar man en haar huisgezin vindt, niet alleen in elk opzicht het beste voorbeeld van haar geslacht is, maar ook veel directer en succesvoller voor den lichamelijken, geestelijken en zedelijken vooruitgang der menschensoort arbeidt dan de oppervlakkige, platborstige, dunstemmige Amazone, die een vermoeiend geklets over de tirannie van den man en de slavernij der vrouw uitkraamt. De vrouw doet alles, wanneer zij hare natuurlijke, normale taak vervult; zoolang zij daaraan arbeidt, is zij inderdaad een rein, schoon, verheven, heilig wezen.

(*Wordt vervolgd*).

Gedachtenwisseling.
(*Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.*)

Aan den Heer J. Smulders, den Haag.

Naar aanleiding van Uw stukje in de Hollandsche Lelie van 15 Mei, in zake ‘waar hulp’, zult U aan de Noot Red. reeds gezien hebben, dat het courantenbericht onwaar was. Dat U echter mijn schrijven als een heftige aanval tegen de Katholieken beschouwdet, was niet *goed* gelezen, aangezien ik even goed de Protestanten als de Katholieken van onverdraagzaamheid betichtte.

Daar, waar ik zelf tot geen godsdienst behoor, aangezien ik het bestaan van een God betwijfel in verband met al de groote onrechtvaardigheden op deze aarde en het leven één groot raadsel van ellende vindt, voel ik toch, dat je zooveel mogelijk *goed* moet zijn en die handelwijze tegenover die gevallen vrouw, was *niet* goed; daàrom mijn uitval tegen die menschen, die wel degelijk tot een godsdienst behooren.

Het was anders niet te verwonderen, als het berichtje wèl waar was geweest, want hoé dikwijls komen er staaltjes van schijnheiligheid, huichelarij, onverdraagzaamheid voor op deze wereld?

A'dam, 15 Mei 1912
C. ARNTZENIUS.

Boekbeschouwing.

De Berkelmans, door Willem Schürmann. (Uitgevers Nijgh en van Ditmar. Rotterdam)

> Op verzoek van een abonné neem ik gaarne op een beschouwing van mij over den roman van Willem Schürmann, waarmee hij indertijd veel succes had.

Zoo van lieverlede begint dan toch het gezond verstand te zegevieren!

Of is het misschien de behoefte aan dubbeltjes, die de heeren auteurs dwingt hun zoogenaamde 'kunst' te offeren ter wille van Mammon?

Immers, hoezeer ook de critiek (voor wie achter de schermen kijkt is het geen geheim, dat deze bestaat *uit* de auteurs-zelven), reclame maakt voor woord- en andere nonsens-kunsten, en hoe geduldig ook Publiek -, niet in staat onafhankelijk voor zich zelf te oordeelen, - zich al dien wansmaak laat opdringen, als puik, puik èchte-waar, *verkocht* worden al deze en dergelijke prullaria, van would-begenieën, niet. De uitgevers blijven zitten met al die fraai-aangeprezen en hoog-opgevijzelde 'kunstwerken', zonder inhoud, geschreven daarenboven in onleesbaar hollandsch, - om de zeer eenvoudige reden, dat de kooper voor zijn goede geld verlangt iets dat hem boeit, dat hem wáárd is de *f* 2.50 minstens, die hij er voor moet besteden. Wat kan het hèm, den kooper, schelen, dat Querido zich zelf laat verklaren, bij monde van de voor zijn schelden en straattaal beangste collega's, tot genie nommer zooveel, of dat van Deyssel zich en de zijnen tot 'prachtmenschen' promoveert, - voor welke uitpraak van Hall en van Nouhuys, en andere critici van ouderen datum, eerbiedig zwijgen, uit angst dat ze

anders héélemaal aan den dijk worden gezet, worden gegooid uit de *Gids*- en *Groot-Nederland*- redactiën, waarin zij zich nu nog heele grootheden voelen, wien, al hebben ze naar den leeftijd dan ook afgedaan in de oogen van de jongeren, toch genadiglijk het woord wordt toegestaan door hen, als ze, tot dank daarvoor, dan ook maar behoorlijk meedraaien met de aangegeven nieuwe kunstrichting. De *kooper* van den roman echter, al doet hij dan ook bescheiden het zwijgen tot de ophemel-critiek van zijn lijfcourant, en al durft hij niet op tegen het schetteren van den zoogenaamdontwikkelden 'kunst'-kennerin zijn omgeving, bedankt er toch voor zijn geld neer te leggen voor een boek, dat hij noch begrijpt, noch der moeite waard vindt het te lééren begrijpen. En zoo komt het dus dat alleen die nieuwe kunstboeken, die speculeeren op vuiligheidsbehoeften, op onreine hartstochten, en zinnenprikkelende bijzonderheden, er grif ingaan, den uitgever een winst opleveren. Zoo óok komt het, dat jaar op jaar zich de bent vermeerdert van zoogenaamde 'artisten', burgerschool-jochies, die op 'n goeden dag tot het besluit kwamen dat ze 'genieën' zijn, en den volke daarvan kennis geven door langs de straten te sjouwen met 'n te grooten flambard-hoed op, en 'n flipperdas bevallig omgestrikt; als ze zooveel luxe betalen kunnen óok nog met 'n fluweelen schildersjasje aan. En die, waar hun 'genie' een méér materieel voedsel noodig heeft om in stand te blijven, dan de bewierooking door henzelven en gelijk gestemde vriendjes, weldra om den wille van het daaglijksch brood vervallen tot het schrijven en beschrijven van het éénige, waarover zij met kennis van zaken kunnen meepraten: vuiligheid en gemeenheid en goorheid. Van hun hoogdravende 'sonnetten', hun woordkunst-brabbeltaal in een of ander schetsje over een eerste liefde, kunnen deze voor geen enkel vak bekwame ex-schoolkinderen, van achttien en negentien jaar, - voortgekomen uit huishoudens zonder geld gewoonlijk, - ten slotte niet leven. Ook raakt, bij hun onbekendheid met het leven en de wereld, - waar gemeenlijk ze voortsukkelen op een Amsterdamsche achterbuurtkamer, - hun stof spoedig genoeg uitgeput, gewoonlijk reeds na den éérsten roman, die bijna altijd de eigen levensgeschiedenis bevat. Dus blijft er voor dezulken niets anders over dan hun kennis van het jongeluileven, zooals zij dat leiden in Amsterdamsche nachtkroegen en bordeelen van den tienden rang, te ontrafelen in een boek, tot in het oneindige. - Er is altijd wel een publiek te vinden, dat op zulke lectuur aast, er zich in vermeit, er begeerig naar grijpt. *Zulke* 'kunstwerken' worden verkocht; in leesbare taal geschreven, of wel opgeschroefd tot den Querido-stijl, 't doet er niet toe, de viezigheden er uitpikken, dáárvoor vindt het soort leesvuiliken, dat zulke romans koopt, altijd wel tijd en lust.

Maar zij, die dáárin *niet* hun kracht zoeken, die voor zulk een zedelijken ondergang te hoog staan, zien hoe langer hoe meer in, hetzij dan om finantieele redenen, hetzij uit een zuiverder motief, van terugkeer tot goeden smaak, dat een roman, om waarachtig iets te beteekenen als zoodanig, niet mag zijn het woordkunst-gebazel van iemand die niets wezelijks heeft te zeggen, noch de vermoeiende zielsanalyse, tot in het oneindige zich herhalend, van den quasi-diepzinnigen menschenkenner, die maar voortwauwelt, vasthoudend aan zijn 'kunst'-idee, zonder eenige rekening te houden met de eischen van realisme in den goeden zin. - Van Hulzen, Couperus, Jeanne Reyneke van Stuwe, om maar een paar namen te noemen, hebben zich in de laatste jaren toegelegd op het leveren van die tweedeelige, in heel-gewoon Hollandsch geschreven 'verhalen', waarvoor de richting van 80 en van daarna een superieure

minachting aan den dag legde, verhalen zij, min of meer, een schrede terug doen naar de eens door hun eigen geestverwanten opzij gezette van Lennep-breedsprakigheid, in het aan elkaar lijmen van allerlei alledaagsche levensbijzonderheden tot een boeiend, vlot geschreven gehéél.

Den een gelukt zoo'n roman, al naar het talent dat hem of haar gegeven is, natuurlijk beter dan den ander. Ik heb reeds vroeger in dit blad geschreven over de deugden van van Hulzens: *In Hooge Regionen* vergeleken waarbij zijn *Vrouwenbiecht* jammerlijk, prullig aandoet, en evenzeer over het al te oppervlakkige en weinig-zeggende van Jeanne Reyneke van Stuwe's laatste roman-aan-elkaar-lijmerij. - Bij deze boeken vergeleken treft het gezond-natuurlijke, toch niet-oppervlakkige van Willem Schürmann's boek: *De Berkelmans*, als een mooie belofte voor de toekomst. Want, men kan het gerust, zonder overdrijving, zeggen: in lang heeft geen jong Hollandsch auteur van eenige beteekenis een roman geschreven, die zoo goed in elkaar zit, zoo oprecht van het leven is afgezien,

zonder opgesmuktheid, zonder partijdigheid voor deze of die richting of stand; een roman waarvan de handeling zoo eenvoudig en levenswaar is, waarvan de gedachten en de stijl zoo vrij zijn van aanstellerigheid en kunstdoenerigheid, en die met dat al toch zoo beslist het kenmerk heeft van te zijn geschreven met gróót talent.

De Berkelmans -, ondanks het doorzichtige excuus van den schrijver in zijn kort voorwoord is dit duidelijk genoeg, - speelt in Rotterdam, in den winkelstand. En, men moet den auteur vóór alles dezen lof toezwaaien, dat hij zijn gegeven heeft aangekund, zoowel naar de uiterlijke omstandigheden der typen, die hij beschrijft uit de neringdoende klasse, en hun uitwendig leven en handelen, als naar hun innerlijk voelen, oordeelen, en dientengevolge lijden en strijden. Misschien is 'typen' hier een minder juist gekozen woord. - Want Schürmann teekent geen in het oog vallende karakters, of eigenaardige persoonlijkheden, maar geeft *levende menschen*, en niets anders. Dat juist is de groote verdienste van zijn boek. Hier is wel het echte realisme aan het woord, dat niet zoekt propaganda te maken voor een idee, maar schildert de werkelijkheid, zonder bijof opmerkingen, de werkelijkheid en niets anders! Noch de dóór en dóór koopman Berkelman, noch zijn, door de erfenis der moeder, met meer dan de zijne artistiek-aangelegde naturen begiftigde kinderen, noch één der andere personen uit dit milieu zijn geteekend met overdrijving, ten goede noch ten kwade. Ze begrijpen elkaar niet, ze ruzieën onderling, ze maken zichzelf en anderen diep ongelukkig van tijd tot tijd; maar dat alles komt niet omdat de eene partij zooveel slechter is of zooveel lager staat dan de andere, maar eenvoudig uit den verschillenden aard van hun levensopvatting of hun behoeften, waardoor ze zich aan elkaar ergeren, van elkaar vervreemden, en toch in den grond geen van allen 'slechte' menschen zijn.

Te grooter is de verdienste van Schürmann waar hij koos dat heden ten dage zoo veel misbruikte onderwerp: artisterige kinderen tegenover een self-made koopmanvader. Talloos zijn juist heden ten dage de romans, geschreven door zelf tot dit genre-artistjes van den zooveelsten rang behoorende auteurs, die schilderen een huiselijken strijd tusschen den niet begrijpenden papa en de miskende genieën zonen en dochteren, strijd, waarin de laatsten altijd de mooie rol spelen tegenover den bruut-vader. Dat deze laatste het geld *verdient*, waarvan de mislukte genieën *leven*, al schilderend, dichtend, schrijvend, zwetsend, komt er niet op aan in dit soort boeken, die alle geschreven zijn met het zichtbaar doel: 'de kunst' te verheerlijken boven het geldverdienen (welk láátste de artisten in quaestie laten doen door *anderen;* soms door hun vrouwen en zusters of dochters!). - Schürmann integendeel, schoon zelf auteur, verheerlijkt in geenen deele dit bestaan van artist boven dat van den eerlijken, nijveren koopman. Hij bepaalt er zich toe, als zuiver realist, de oorzaken aan te toonen van het elkaar niet begrijpen over en weer; een dóór en dóór practische, in het leven hard geworden, voor zijn kinderen in den grond zeer teederen vader, tegenover vier volstrekt niet onbeminnelijke, begaafde, maar juist dáàrdoor voor hun leven ongeschikte kinderen: de oudste zoon schilder, niet zonder talent, maar die ten onder gaat in verloopenheid, de tweede in de zaak helpend, en ondertusschen prutsend aan sonnetten en drama's, de twee dochters, te verfijnd voor hun oorspronkelijken stand, groot gebracht daardoor te nuffig, zich schamend voor den winkel, - waarvan zij leven met dat al op een zeer grootschen voet; toch wél houdend van dien burgerlijken ouden man, voor wiens manieren zij zich geneeren. Vormt de jongemeisjesgeschiedenis der jongste, Martine, met hare inbeeldingen, verwachtingen,

teleurstellingen, berusting in het gewone leven ten slotte, de hoofdzaak van den tweedeeligen roman, daarom heen groepeeren zich allerlei uit het leven gegrepen toestanden, en de boeiende schildering van verscheidene kooplui met hun lief en leed. En men kan naar waarheid zeggen dat geen dezer menschen ook maar in het geringste afwijkt van de werkelijkheid, zooals je die overal om je heen ziet. Als men hieraan toevoegt, dat de geheele roman is geschreven in zeer goed, maar zeer gewoon hollandsch, dat de gesprekken en de verhaal trant uitmunten door natuurlijkheid, en dat het onderwerp en de bewerking ervan nergens stuit door onnatuurlijkheid of gewildheid, veel minder nog door jachtmaken op vuilheid of dubbelzinnigheid, dan heeft men reeds genoeg gezegd, om den lezer te overtuigen, dat *De Berkelmans* een méér dan alledaagsch romannetje is, een boek dat veel belooft en veel geeft. Zeker, de breedsprakigheid hindert soms; hier en daar zou men de wijze van

vertellen wat minder opsommend, wat boeiender wenschen, en, in het tweede deel, in den nachtelijken tocht naar de Busken-Huetstraat, door Martine, kijkt mischien wat veel de zucht om den hoek 'romantisch' te worden, den lezer in spanning te brengen door de gedachte: hoe zal dat afloopen! - Maar, tegenover zulke kleine vlekjes staat de magnifique karakter-teekening, van het begin tot het einde volgehouden, van àl de handelende personen, waardoor we *en* Berkelman-zelf *en* ieder zijner kinderen, tot de rol toe der bescheiden huishoudster Christine, volkomen begrijpen, hen voor ons zien, met hen meeleven, meelijden met hen krijgen, of ons aan hun kleine fouten ergeren.

Daartegenover óók staat de meesterlijke teekening van gevoelens en toestanden, b.v. de avond van het thuiskomen van Berkelman, na den dood van zijn oudsten zoon, als hij, alleen op zijn kamer, vrouw en jongen terugziet in zijn herinnering; of zijn lezen op zijn kantoor van de brieven, door zijn vrouw aan dien oudsten geschreven, en de ontroering die deze lectuur in hem te weeg brengt.

Of de verandering in Martine, na de onthulling van Karel over Constant Verhaere, en haar latere extase weer, van hem, ondanks alles, toch liefhebben!

Zelfs in het návoelen van de eenzame Christine is de man-auteur bijzonder gelukkig geweest. Met zeer juisten blik heeft hij ingezien in dat eenzame oude-vrijstersgemoed, en haar behoefte aan liefde geraden. En, zoo hij even heeft geofferd aan den tijdgeest, door op een m.i. in een *roman* minder wenschelijke wijze te woekeren met het geliefkoosde onderwerp: 'avarié', men moet hem anderzijds te méér dankbaar zijn, dat hij niet gebruik maakte van deze gelegenheid om te werken met allerlei onnoodige bijzonderheden, beschrijvingen, onsmakelijkheden en onreinheden, maar zich volkomen zakelijk bepaalde tot het voor zijn verhaal als zoodanig alleen noodzakelijke.

Ten slotte zij hier nog een enkel staaltje gegeven van de korte, rake wijze, waarop deze auteur de dingen beschrijft, zonder omhaal van woorden, heel levenswaar:

'*Horredam* (*Rotterdam*), *wat'n stad! Wat'n ontzaglijke stad! Hoe was 't mogelijk dat de menschen daar zoo dorperig bleven! In de komedies nooit publiek. Geen een opera kan 't houden. En, als ze kwamen, de deftige Horredammers, dan zag ze hen in hun kantoorpakjes met hun vrouwen in bloesjes.... eenvoudig en netjes, ongerept, ongepoeierd, met flink schoongewasschen gezichten, waarin kleine, fletse oogjes loerden naar andere vrouwen, of er eene soms was, die zich wel poeierde,....en daarom niet fatsoenlijk zijn kon.*'

Zet voor Rotterdam, of Horredam, in de plaats Amsterdam, en gij hebt de meestwaarachtige beschrijving van de Amsterdamsche theaters, zooals ik ze een jaar lang heb gezien, de groote schouwburg op het Leidsche plein meegerekend, gevuld met 'kantoorjasjes en bloesjes en.... kleine, fletse oogjes, loerend op de 'niet fatsoenlijke vrouwen.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Zoekende. - Nog altijd moet ik Uw laatsten brief beantwoorden. Voor Uw vaarwel-briefkaart uit Frankfurt hartelijk dank. Na dien tijd heb ik nog gehoord van U van Uw pleegdochter door zulk een lieven hartelijken brief.

Wat gij mij schrijft over mijn romans: Wat nooit sterft, en Uit Christelijke Kringen bewijst wel hoezeer gij den inhoud hebt nagevoeld, en ook hebt meebeleefd zelven. Voor Uw sympathieke woorden dienaangaande dank ik U hartelijk. Ja, ik ook ben het met U eens, dat de verleider van Ellen, de advocaat Vermeulen, slècht is. Het was immers ook juist mijn bedoeling de doortrapte slechtheid van dergelijke christelijke steunpilaren der maatschappij te teekenen, - die vrij uitgaan, en nog daarenboven Gestichten voor gevallen meisjes besturen en zoogenaamd de onzedelijkheid bekampen. - Wat Ellen aangaat, zooals gij-zelve terecht hebt gevoeld is zij niet om niet de dochter eener hartstochtelijke en zinnelijke Geerte. Dat juist verklaart bij haar de hevige uitbarsting na de langjarige onthouding. -

Gij zult het misschien vreemd hebben gevonden dat ik op Uw langen brief niet antwoordde, maar, gelijk gij-zelf schrijft daarin, de inhoud

is grootendeels van zeer vertrouwelijken, allerlei intieme bijzonderheden geldenden aard, zoodat ik 't moeilijk vind daarop in te gaan openlijk met die belangstelling en deelname, die innerlijk bij mij gewekt zijn er door. Immers, ik bewonder zoo Uw moed en wilskracht bij dat alles, in het vrijwillig op U nemen van zoovele zorgen en plichten. En ik kan mij zoo begrijpen dat gij soms niet weet wat te doen. Het leven stelt sommigen onzer voor zulke groote moeilijkheden en plichten, waar het tegelijkertijd de weg van anderen om ons heen zoo heel gelijkmatig laat afloopen. Toch geloof ik niet dat ik met die laatsten graag zou ruilen! 't Komt mij altijd voor dat zij niet geleefd hebben, niet hebben gehaald uit het bestaan wat er uit te halen is, de diepten en ellenden zoowel als de hooge geluksmomenten, niet hebben gekend.

Voor Uw waarschuwing dank ik U hartelijk. Die komt geheel overeen met eene die ik van andere zijde ontving, en ik heb dan ook ernstig maatregelen genomen daartegen, en wil er *niets* mee te maken hebben. Dat het U opgedischte verhaal van A - Z gelogen was, hebt gij reeds begrepen. 't Zou mij zooveel genoegen doen eens van U uit Uw nieuwe omgeving te hooren. Wilt gij dat doen? Hartelijk gegroet.

J.H.D. - Van U heb ik twee brieven, en twee manuscripten. Met den laatsten brief beginnend, betuig ik U mijn leedwezen over Uw ongesteldheid, en hoop dat gij nu geheel zult zijn genezen intusschen. 't Gaat mij net als U, ik-ook ben niet bestand tegen 't Haagsche klimaat, en voel mij in Gelderland of Utrecht beter. Maar toch ondervind ik ook dáár de weeën van ons droevig klimaat. 't Is meimaand, terwijl ik dit aan U zit te schrijven, maar buiten loeit en stormt en giert het als in November. Een sombere aanblik!

Hartelijk dank voor Uw instemming met de Titanic-artikelen van mijn hand. Ja, 't is precies zoo gegaan, als gij in Uw brief voorspelt: Ismay Bruce speelt ten slotte de mooie rol, en betaalt z'n schande met een groot geldgeschenk aan de nabestaanden van de slachtoffers. 't Walgelijkste is daarbij dat iedereen, alle pennelikkers, zich beijveren om de schuld hoe langer hoe meer te werpen alléén op den verdronken kapitein, niettegenstaande iedereen weet dat deze niet anders kan - wil hij zijn betrekking behouden - dan de bevelen van zijn maatschappij uitvoeren. Waar nu in dit geval de president-zelf dezer machtige maatschappij aan boord was, behoeft het geen betoog dat de kapitein geen vrij man is geweest, te meer waar *hij* wist er zijn leven bij te zullen inschieten, en de lafaard Ismay-Bruce zichzelf terstond 'n plaatsje in de eerste reddingsboot besteld had. Maar wat nood? Nu heeft men een zondebok. Nu kan men voortgaan met het geld aanbidden, in den persoon Ismay-Bruce, en de gestorven 1500 slachtoffers van diens geldwoede kunnen niet meer getuigen tegen hem. 't Vraagstuk van de reddingsbooten is niet op te lossen blijkbaar, zoolang er zooveel plaats beschikbaar moet blijven voor luxe-gelegenheden van allerlei aard voor de eerste klasse passagiers. Dat de reddingsbootentoevlucht dus, alles saamgenomen, maar een heel kleine reddingsplank blijft voor de groote meerderheid der passagiers, heeft men uit deze ramp in elk geval geleerd.

- 't Vredes-paleis in den Haag (ik heb nu Uw eersten brief voor mij) is zulk een ten hemel schreiende bespotting van de zaak waarvoor 't heet te zijn gebouwd, dat ik elk woord dat er aan wordt gewijd, elke belangstelling die eraan betoond wordt, reken tot de vele huichelarijen waarvan de wereld vol is. 't Heele ding is niets anders dan 'n kinderachtige eerzucht-bevrediging voor den ijdelen schenker Carnegie en voor de in de illustraties behoorlijk-afgebeelde leden van het Hof van Arbitrage;

mitsgaders een eet- en pretaanleiding voor deze laatsten, en ook voor 't volk, dat zich nu alvast lekker maakt met allerlei ‘voorbereidende comité's’ ter luisterrijke viering, enz. enz. Als het straks zoover is dan regent bovendien H.M. nog een aantal lintjes heen over de betrokkenen, en dan is het geluk volmaakt. - En ondertusschen slaan de Turken en Italianen elkaar dood, en brengen wij den Atjeher's ‘beschaving’ door hen jaar in, jaar uit te vermoorden en in hun eigen vaderland te vervolgen, vrouwen en kinderen incluis. En in Marocco worden de schandelijkste wreedheden begaan door de fransche soldaten, en, als de Maroccanen dan op hun beurt óók in brand steken en doodslaan, dan heeten *zij* plotseling lafaards, verraders, enz. - En aldus gaat het onrecht welgemoed z'n gang. Maar de leden van het Hof van Arbitrage mesten zich daarbij vet, en behangen zich met ridderorden, en dalen straks in 't graf, als bijzonder nuttige leden dezer welgeordende maatschappij, onder de lofredenen en wierookgeur der ‘welgezinde’ groote-pers!

Gij hebt dus gelezen wat ik schreef over professor Bartoli's boek: De ondergang van Kome. - Het is zonder twijfel een zeer oprecht eerlijk boek. Inderdaad, dat ben ik met U eens, dat het R.K. geloof een *stelsel* is, door *menschen* bedacht. Als zoodanig echter munt het uit in slimheid boven het stelsel van 't protestantisme, dat ik even weinig overeenkomstig de leer van Jezus Christus vind als welk ander menschengeloof ook. De R.K. kerk verstaat de kunst hare leden bij elkaar te houden; de protestanten daarentegen hebben zichzelf eeuw aan eeuw versnipperd door elkaar te bevechten, uit te schelden, te beleedigen om nietigheden 't Gevolg is dan ook, dat het protestantisme vrijwel heeft uitgediend, en dat er overal nieuwe gelooven worden bedacht, Christian Science, theosophie, spiritisme, enz.

Uw beide artikelen zal ik gaarne te zijner tijd plaatsen, maar gij moet een beetje geduld hebben, omdat zij lang zijn, en ik eerst eenige andere, die reeds lang wachten, een beurt wil geven. Hartelijk gegroet.

Mimosa. - Ik heb van U nog steeds een brief liggen; na onze particuliere correspondentie vervalt, dunkt mij, het antwoord daarop.

G.F.L. - Ik heb U nog steeds te danken voor Uw vriendelijken hondenbrief. Gij zult hoop ik U dien wel herinneren, als ik U zeg, dat hij eindigt met de voor mij aangename meedeeling hoe Uw vrouw ‘de Lelie verslindt’. Aan dat slot noodigt gij mij tevens uit U eens te komen opzoeken te A. om kennis te nemen

van Uw honden-dressuur. Nu, dat wil ik gaarne doen. Alles wat gij ervan schrijft getuigt van groote liefde voor honden, reden waarom gij mij zeer zeker sympathiek zijt. Dat die liefde bij U gepaard gaat met een groote mate van opvoedkunde zal ik U niet aanrekenen; terwijl ik daarentegen er behagen in schep mijn jongens te laten doen wat zij willen, ligt dat denkelijk aan verschil van karakter, omstandigheden, van geslacht misschien óók wel. Ik vind het prettig voor hen zóó zwak te zijn, dat zij-beiden-zelf daarvan ten volle overtuigd zijn van mij alles gedaan te kunnen krijgen. Vooral Benjamin, die uitmunt in ondeugende streekjes, weet dat hij 't nooit zóó bont kan maken of hij vindt bij mij een veilige toevlucht voor de straffende hand onzer Marie. Dat echter tegelijkertijd rechtvaardige straf geenszins uitsluit liefde hunnerzijds, bewijst het feit dat hij óók op haar, - niettegenstaande zij de eenige is die hem weet te regeeren - dol is. Maar hij wéét dat ik zijn slavin ben; hij speelt b.v. voor zieke als hij van plan is op mijn gevoel te werken. Dan laat hij zijn kop hangen, wil niet eten, kijkt mij hulpeloos aan. Totdat ik hem van angst om zijn gezondheid, zooveel vleesch en koekjes heb aangeboden dat hij de lust niet meer kan weerstaan, en op eens met smaak toetast. Ik voor mij vind, dat het leven zoo dikwijls troosteloos en ergerniswekkend kan zijn, dat daarin het zich onbegrensd gelukkig en vrij voelen van de twee honden-jongens, aandoet als 'n zonnestraal. Kinderen *moet* men, in hun eigen belang, regeeren, maar honden hebben 't niet noodig te worden ‘opgevoed’. De mijne zijn geheel naar onzen zin geworden zonder opvoeding, want ze zijn zoo lief en zoo trouw en zoo aanhankelijk als geen mensch ter wereld 't ooit is. Daarvoor mogen ze dus gerust zich amuseeren, zooals 't hun goeddunkt; 't verbieden zou mijzelf ten slotte veel meer verdriet doen dan hun. - Nogmaals veel dank.

Puck. - Dat is reeds lang geleden, dat ik Uw hartelijken brief ontving. Wel neen, ik vind het heel natuurlijk dat gij alleen dan schrijft, als gij iets hebt te zeggen. - Ja, reizen is prettig, en ik zal altijd dankbaar blijven voor 't vele dat ik heb gezien in mijn leven. - Wat gij over vriendschap schrijft tusschen man en vrouw trof mij, omdat Uw opvatting m.i. een gevolg is van de gezondere verhouding (in dat speciale opzicht) in Uw land, waar het zulke dingen geldt dan in Europa. De veel grootere vormenstijfheid, die in Europa heerscht, maakt dat men daar zich zoo gauw iets ‘denkt’ bij een vriendschappelijken omgang van weerszijden, waar men in Uw land in dat opzicht geheel en al van kind af samen is in vrijheid. Om U niet te verraden wil ik op dit punt niet verder uitwijden; gij begrijpt mij?

Overigens ben ik 't geheel met U eens dat men ook hier geenszins kan generaliseeren, omdat alles afhangt van ieders karakter persoonlijk!

Door een vriend van mij, die veel komt in Uw land, hoorde ik een en ander van de ergernis die ontstond ten Uwent - door die *te* hard verkondigde waarheid. Ik kan mij begrijpen dat de uitdrukking groote ergernis gaf, ook al was zij niet zoo kwaad bedoeld. - Als gij dezen ontvangt zijt gij waarschijnlijk reeds ‘mevrouw’ Puck. Nu, in dat geval hoop ik dat gij mijne wat late gelukwenschen, die daarom niet minder hartelijk gemeend zijn, nog zult willen aanvaarden, verder dat Uw illusies verwezenlijkt mogen worden steeds meer en meer, en eindelijk dat Uw heusche ‘puck’ zoo'n gewichtigen dag heeft kunnen meevieren zonder verband om zijn poot. Als gij tijd hebt, laat dan eens hooren hoe 't U gaat in Uw nieuwe omstandigheden.

Troubles. - Gij zult mij wel onhartelijk hebben gevonden dat ik U niet eerder schreef, maar ik kreeg Uw brief juist vóór mijn vertrek, en ik heb zoo'n overstelpende

correspondentie dat ik U onmogelijk eerder een beurt kon geven. Behalve dien brief kreeg ik van U nog een zoo hartelijke lieve kaart, over dat hoofd-artikel van mij, waarvoor ik U hartelijk dankzeg. Uw opmerking is volkomen wáár dat de meeste arme kinderen met een zeker soort wantrouwen je aankijken, als je hen iets geeft of hen vriendelijk toespreekt; Uw verhaal vandewafeluitdeeling in verband hiermede deed mij denken aan mijn eigen St. Nicolaas-ondervindingen. Meestal heb ik, wat mij betreft, de menschen vriendelijk en hulpvaardig gevonden bij zulke gelegenheden, slechts eens was ik in een winkel waar een koopster hare afkeuring te kennen gaf, door het door mij met chocolade bedeelde gretige troepje letterlijk *stompend* op zij te dringen. Ook heb ik eens 'n agent, die, gedienstig, ze van mij wou afhouden, en hen kwaadaardig toevoegde dat ze nu ‘genoeg’ hadden, verzocht zich met z'n eigen zaken te bemoeien. Maar, behoudens deze uitzonderingen, ondervond ik van de zijde van het publiek zoowel als van de kleine kinderen zelf nooit eenigen last. Maar nu moet ik toch vóór alles U danken voor Uw allerliefste photo van Uw jongens. Alles wat gij mij schrijft in dien langen brief over dien eenen (ik noem geen naam om U niet te verraden) doet mij zoo denken aan mijn eigen Benjamin. Die is juist zoo, zoo eenig-leuk, in dat verzinnen van allerlei spelletjes en dwaasheden. Hij wil b.v. altijd hoofdpersoon zijn, en, als er nu naar zijn zin te lang over iets geredeneerd wordt zonder dat wij ons met, hem bemoeien, dan haalt hij 't een of ander dat hij niet hebben mag, een kussen, een stuk naaiwerk, wàt maar in zijn bereik is, en vliegt daarmee de kamer door, zoodat wij hem moeten nazitten. Onze Marie maakte hem een heerlijk kussen van dons, dat precies past tusschen mijn schrijftafel. Daarop ligt hij terwijl ik zit te werken, maar ik kan niet opstaan, om iets uit een kast of van een tafel te nemen, of zijne oogen volgen mij, en, zoodra ik de kamer uitga, staat hij onmiddellijk op en volgt mij overal. Zijn oogen drukken de meest mogelijke guitigheid uit, maar nemen terstond een expressie van onbeschrijflijke treurigheid aan, wanneer hij vermoedt dat wij uitgaan, hetgeen niet alleen een hoed, maar ook 't uit de kast nemen van een niet dagelijksche japon, hem terstond verraadt. Ziet hij echter koffers verschijnen, dan wordt hij geheel en al stil en somber, en kan men geen enkel guitenstreekje van hem gedaan krijgen. - Ik heb nooit kunnen vermoeden toen

ik Benjamin, enkel uit medelijden, verloste van zijn kwelgeesten in Menton, dat hij zou opgroeien tot zulk een ideaal-lieven hond als hij geworden is. Maar ik geloof wel, dat juist het ontzettend groote geduld dat wij in dat, zijn eerste levensjaar, met hem hadden, hem zoo lief en aanhankelijk heeft gemaakt als hij nu is.

't Gaf mij een eigenaardig gevoel die dagboekbladen, die gij voor mij hebt overgeschreven, want het trof mij hoezeer gij dus behoefte hebt gehad Uw hart uit te storten en ik ben blij dat gij het deedt, en hoop van harte dat Uw ditmaal zoo lang hebben moeten wachten U niet zal weerhouden een volgende maal opnieuw U tot mij te wenden. Ik werk mij namelijk nu door de achterstallige correspondentie zoo vlug mogelijk heen, in de hoop die dan voortaan weer omgaande te kunnen afdoen. Veel in Uw brief is zoo vertrouwelijk dat het beantwoording uitsluit, maar, dit heb ik er uit gezien, dat gij een te gevoelige natuur zijt om zoo maar ineens te kunnen breken met alles, en daarom vind ik het dan ook heel verstandig dat gij voorloopig niets doet, en eerst afwacht. Al is het gelijk in dezen volkomen aan Uwe zijde, toch zijn er te veel banden, die U binden, dus dat het plotseling verbreken daarvan reeds nu U niet groote pijn zou doen. Bovendien, er kan een tijd komen, - ik vrees dat zelfs, - waarin gij misschien heel noodig zult zijn voor hem. Gij begrijpt mij wel? - Ook om die reden ben ik blij dat er thans een eenigszins betere verhouding is voorloopig. Wat die kostschool-geschiedenis aangaat, ja, natuurlijk waart gij geheel gerechtvaardigd in Uw verontwaardiging, en, dat gij die kwaadsprekerige juffrouw terecht hebt gewezen, daaraan hadt gij groot gelijk. Maar aan den anderen kant moet gij niet vergeten, dat het hoofd van een school in zoo'n geval een groote verantwoordelijkheid heeft, en zich wel *moet* storen aan de algemeen-aangenomen fatsoens-opvattingen, omdat anders haar geheele broodwinning naar de maan zou zijn. Dat zij er dus mede inzat, en op de betrokkene woedend was, kan ik mij van haar standpunt wel begrijpen, al vind ik hare straf-methode een heel bekrompene en verkeerde. - Maar gij moet ook niet vergeten dat in dit opzicht kostschool-opvoeding al heel dikwijls lijdt aan verkeerde domme opvattingen van in 't geheel niet voor zoo'n zaak berekende, enkel op het finantiëele voordeel bedachte juffrouwen. - Het spijt mij dat ik U over het tooneelstuk Marie Victoire niet zoo uitvoerig kan antwoorden als ik 't wel zou wenschen, naar aanleiding Uwer eigen uitvoerige beschouwing. Ik moet echter bekennen dat ik, hoewel ik op L'Illustration ben geabonneerd speciaal *om* het bijvoegsel met de tooneelstukken, toch alleen diegenen lees, die mij, om de literaire waarde ervan, of ook omdat ze door 'n bijzonder bekend auteur geschreven zijn, interesseeren. Dit nu was geenszins 't geval met Marie-Victoire, een echt-oppervlakkig fransch stuk, enkel geschreven *om* de rol van Marie- Victoire voor de tooneelspeelster. Als ik me goed herinner was het 't eerste optreden van Gemier's vrouw, na hare ziekte, Andree Mégard; 't gebeurt zoo dikwijls dat 'n stuk, mitsgadens den inhoud, alléén wordt gelanceerd in Parijs voor deze of die bepaalde actrice en hare toiletten. Uw conclusie dat 't slot valsch gezien is, omdat men aan de eer eener vrouw andere eischen stelt dan aan die van haar man, beaam ik dan ook. Maar, 't is ook al weer Parijsche gewoonte, om juist in dat speciale opzicht de vrouw gelijke rechten te willen toekennen. Uw eigen definitie van hetgeen het geven van haar lichaam beteekent voor de vrouw die liefheeft haar man, vind ik zeer fijn gevoeld; zij is ook de mijne. - Dat het nonsens is fransche stukken en fransche toestanden bij ons ten tooneele te willen opvoeren is treurig-waar; de laatste onnoozelheid van het Ned. Tooneel, om La Flambée als ‘De Opvlamming’ ten

tooneele te voeren, - 'n geheel en al voor ons land onbeteekenend stuk, met zóó'n schreeuwend leelijken titel, die op drie uur afstands naar vertaalwerk riekt - bewijst weer hoe alle gevoel voor *wezenlijke* kunst ontbreekt aan deze Vereeniging.

Ja-zeker, emoties, enz. zijn voor menschen, die aan 'n hartkwaal lijden, 't meest-schokkende en gevaarlijke wat er is, zoodat Uw vooronderstelling, betreffende Uw lieve overledene, heel goed kan waar zijn. Wat mij-zelve aangaat, ja, ik zou natuurlijk, om die reden, ook heel wat emoties, enz. moeten vermijden, die nu mijn deel zijn. Maar, 't wordt je nu eenmaal niet gevraagd hoe je alles zoudt willen inrichten naar je eigen gemak en wenschen. Je moet maar accepteeren wat het leven geeft, en er inderdaad van maken wat je kunt.

Die bewuste schrijfster krijgt mijn recensies onder de oogen. Uw ondeugende wensch dienaangaande is dus vervuld, want ik weet dat zij een woedenden brief schreef aan haar uitgever om zich te beklagen. Daaruit kunt gij weer zien hoeveel er achter de schermen gebeurt op dat punt, waarvan publiek niets vermoedt of begrijpt. Hartelijk dank voor Uw groeten aan al de mijnen, die ik gaarne overbreng. Ik hoop maar dat gij mij mijn lang stilzwijgen vergeeft, en eens spoedig van U opnieuw laat hooren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevrouw Pisuisse - Margadant, **den Haag**. - Dit is nu de tweede maal, dat gij mij tot het openlijk noemen van Uw naam *noodzaakt.* Indien gij de Holl. Lelie leest op het Dames-leesmuseum, begin dan s.v.p. de regels, - die het blad èlke week bevat aangaande inzendingen, - te lezen, alvorens gij mij lastig valt met vertalingen, briefkaarten, en berichten, dat gij ‘voor veertien dagen uit de stad gaat.’

Wat ik *niet* doe voor de abonnés, doe ik *zeker* niet voor de niet-abonnés, al schrijven zij ook èlken dag een briefkaart met betaald antwoord.

RED. HOLL. LELIE.

(*Ongecorrigeerd geplaatst).*

5 Juni 1912
25ste Jaargang.
No. 49

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Persoonlijke Ervaringen eener Moeder.
Hòe ik mijn Kinderen leerde Sparen.
(*Zie no. 39.*)

Ik herinner mij, toen ik mijn eerste kind begon in te wijden in het goede gebruik van geld, hoe ik er steeds bij dacht, het niet het idée bij te brengen dat het voornaamste doel van geld is dingen voor zich zelf ervoor te koopen.

Mijn eerste proefneming deed ik op zekeren dag, toen zij met mij mee naar de stad ging. Ik vertelde haar, dat als zij dit wilde, zij iets mee naar huis mocht brengen voor ‘klein zusje’. Zij begreep niet goed wat ik bedoelde, noch wat ze mee zou brengen, totdat ik haar uitlegde, dat de man in den winkel ons zou geven wat wij vroegen, wanneer we hem eenig geld ervoor gaven. Wij hielden halt bij een bloemenwinkel, en kochten een rose anjelier, en ik herinner mij nog duidelijk het

genoegen dat zij schiep in het ruiken eraan op weg naar huis, en daarna, hoe zij haar lei in de handjes van haar zusje, zoodra wij thuis kwamen.

Van dien dag af werd het eene geregelde gewoonte bij ons, wanneer zij met mij naar de stad ging, haar een kleinigheid voor haar zusje te laten meebrengen. Zij had al pleizier genoeg met mij mee te mogen gaan en het denkbeeld werd nooit door haar geopperd, dat

zij dingen voor zich zelf wou koopen; zij dacht er zelfs niet aan.

Later, toen zij haar eigen zakgeld had, werd ik dikwijls verrast door kleine cadeautjes van haar.

Mijn eerste proefneming in het geven van een kleine toelage, was, toen de twee oudste meisjes elf en twaalf jaar oud waren. Zij bestond uit zeven en een halve cent per dag voor voetbekleeding. Dit sloot alles in: schoenen, kousen, overschoenen. Zeven en een halve cent is ongeveer zeven en twintig gulden per jaar. Dit was genoeg. Behalve dat dit hun ervaring gaf in het koopen voor zich zelf, leerde het ons allen wat zeven en een halve cent per dag wil zeggen. De kinderen discutiëerden de verdiensten van kalfsleer en glacéleer, dikgezoolde overschoenen en de gewone soorten. Zij zorgden ervoor de schoenen bijtijds verzoold te krijgen en wisten spoedig beter dan ik wat soort van schoenen zij noodig hadden. Ik herinner mij een der meisjes eens te hooren zeggen tot een winkelbediende:

'Ik heb een paar zware rijgschoenen noodig, goed voor alle winterweer, schoenen waarmee ik kan schaatsen-rijden, en niet duurder dan zeven gulden het paar.' Ze kreeg precies wat ze noodig had.

In het algemeen gesproken, is onze methode de volgende:

Wanneer het kind vijf jaar oud is, beginnen we het twaalf en een halve cent per week te geven - dat wil zeggen: zooveel halve stuivers, als het kind jaren heeft. Wanneer ze de tien jaar bereikt heeft, wordt die wekelijksche toelage vermeerderd tot tien halve stuivers; wanneer ze vijftien jaar is wordt een maandelijksche toelage van vijftien gulden gegeven en dit bedrag moet alle onkosten dekken: alle uitgaven voor kleeding en andere dingen. Op achttienjarigen leeftijd wordt die toelage vermeerderd tot vijf en twintig gulden per maand. Dit is zooveel als we kunnen geven, en de kinderen, die dit weten, vragen nooit om meer.

Het was een moeilijke taak voor mij het bedrag vast te stellen dat ik de kinderen moest geven voor algemeene uitgaven, uitgaven voor kleeding en alle andere dingen. Dit bedrag hangt natuurlijk af en moet verschillen al naar gelang van de inkomsten en de plaats die iemand in de maatschappij bekleedt. Ik wilde ze niet te veel geven, en nog minder wilde ik ze zoo weinig geven, dat het onmogelijk voor hen zou zijn, te doen wat wij van hen verwachtten. Daarom maakte ik een lijst op van elk kleedingstuk dat zij noodig hadden, met de geschatte kosten er achter. Deze lijst onderwierp ik aan het oordeel van verscheidene mijner vrienden. Hierna nam ik mijn rekeningen en rekende zoo nauwkeurig mogelijk na wat het mij gekost had ze het vorige jaar te kleeden. Ten slotte besprak ik de kwestie met mijn echtgenoot en bepaalden wij wat wij redelijkerwijze, in verband met ons inkomen, konden geven. Nu schijnt alles heel eenvoudig.

Wij geven de kinderen van ons inkomen eene vrij royale toelage, en ze weten dit. Ze zeuren nooit om iets, geven geen wenken dat zij dit of dat noodig hebben. Zij weten waaraan zij zich te houden hebben, en hoe zij denken over de qualiteit of geschiktheid van dit of dat artikel is de basis van onze gesprekken over kleeding. Zij ontdekken daarbij vele dingen: b.v. dat het beter is hun onderkleeding op maat gemaakt in een fabriek te bestellen, waar het werk netter en de stof beter is dan in een winkel, waar alleen klare artikelen te krijgen zijn. Zij vinden b.v. uit, dat het zuiniger is te werken met een naaister in de vacantie, die ze helpt ontwerpen, knippen, verschillende japonnen passen en ze door hen zelve laat voltooien, dan ze buitenshuis te laten maken.

Sinds de kinderen deze toelage voor kleeding krijgen, zijn hun wenschen voor Kerstmis van veel practischer aard. Het een of andere kleedingstuk, een parasol, handschoenen, zakdoeken en dergelijke dingen worden veel meer gewaardeerd dan vroeger, toen dit als noodzakelijkheden door hen werden beschouwd, en niet als werkelijke Kerstmisgeschenken.

Behalve dat ze hun eigen geld te beheeren hebben, belasten wij de kinderen dikwijls met het wekelijksche huishoudgeld en wisselen zij elkaar af in het koopen en bereiden van voedsel voor de familie. Wat zij op die wijze besparen, wordt hen gegeven om er iets voor te koopen in de huishouding. Een nieuwe keukentafel was hun laatste aankoop. Het inkoopen doen is bepaald een genot voor hen. Deze verantwoordelijkheid wordt echter maar door ieder gedurende een week op zich genomen.

Toen wij voor het eerst dit plan beproefden, gebeurde het, dat, toen de week ten einde was, de huishoudkast geheel leeg was - want ieder berekende juist genoeg om er de week mee door te komen. Te bespeuren

dat men aan het einde der week geheel zonder boter, eieren, suiker, en misschien meel zit, was niet aangenaam, en dus maakte ieder aan het einde der week een inventaris op van de overgebleven artikelen, en beloofde diegene, welke aan de beurt kwam, evenveel voorradig te laten of meer dan zij aantrof. Het was gewoonlijk meer, want ieder begon er haar trots in te stellen het een beetje zuiniger te doen dan haar voorganster het had gedaan. Wanneer dit soms lastig scheen te worden, nam ik de verantwoordelijkheid weer op mij of nam ook 'de week' op mijn beurt, of hielp ze met mijn ervaring.

Het is mijn wensch geweest de kinderen geen werk in huis te laten verrichten, dat hun als een last zou voorkomen, maar het als een interessante, aangename en heilzame ervaring te doen zijn. Ik heb opgemerkt, dat men in kinderen absoluut vertrouwen stellen en hun de geheele verantwoordelijkheid moet opdragen, wanneer zij er genoegen in zullen scheppen en om hen van elken stuiver nauwkeurig rekenschap te laten afleggen, is meer dan ik van mijzelf kan eischen. Eén les op zijn tijd is genoeg voor hen, en wanneer zij uitkomen met hun wekelijksche toelage, leert hun dat een massa.

Zij weten b.v. wat het kost om zeven personen te voeden, zooals wij gevoed worden. Wij rekenen dikwijls uit wat dit kost voor elke persoon elke week. Ik heb ze gegeven wat wij redelijkerwijze kunnen besteden voor onze voeding en zij weten hoe dit op de juiste manier aan te wenden. Zoo zei een van de meisjes onlangs: 'Ik tracht nu eens te zien wat voor goed middagmaal ik kan klaarmaken, als ik zooveel boter als mogelijk is, uitspaar. Ik gebruikte vroeger veel meer; ik wist niet dat boter zooveel kostte.' Op een andere keer berispte een der meisjes de andere, dat ze twee eieren in plaats van één gebruikte bij het klaarmaken van een schoteltje. Ze had een aanzienlijke hoeveelheid ei op het houten bord gelaten en ze vertelde haar hoe een ei kan aangevuld worden met een beetje melk. Deze kleine bezuinigingen, die zooveel beteekenen voor een spaarzame huisvrouw, leeren zij elkaar. Zij waardeeren 'een vijftig-cents-per-hoofd-menu' evenzeer als een guldens-menu. Het eene wil zeggen zeer weinig fruit, zeer zorgvuldig beramen van dingen als boter en eieren - eigenlijk een menu van louter noodzakelijkheden - terwijl het andere vrij veel luxe insluit.

Mijn meisjes zijn veel beter voorbereid om nu de huishouding te doen dan ik, toen ik een en twintig was, en huwde.

Bij onzen jongen was de verleiding om elken extra stuiver, dien hij kreeg, te besteden voor zoetigheden of prullen, zeer groot, doch hijzelf zag gelukkig, na eenig redeneeren, spoedig in dat het niet goed voor hem was, en ook, dat zijn geld was verdwenen. Nu geeft hij altijd zijn centen aan mij om ze te bewaren totdat hij ze weer noodig heeft. Deze extra-centen worden in een apart doosje gelegd.

Wij hebben bij tijden, wanneer we zonder dienstbode waren, de kinderen hetzelfde gegeven als haar loon was.

Hun vader geeft ze ook dikwijls iets voor het verrichten van extra-dingen voor hem, maar hij moet ze gewoonlijk overhalen dit geld aan te nemen.

Om de kinderen aan te moedigen hun spaarcenten te bewaren, begonnen wij met halve stuiver-spaarpotten, maar wij vonden ze niet afdoende, daar ze dikwijls geopend werden en het geld dan verloren was. Eens, toen ik van huis was, opende mijn oudste dochter haar spaarpot en gaf haar halve stuivers aan kinderen in de buurt. Toen begonnen wij ze voor hen te bewaren, ze in kleine boekjes voor hen crediteerende,

en brachten zij ze naar de spaarbank zoodra er vijftig cent of een gulden bijeen was. Dit is volgehouden tot heden toe.

Toen de oudste tien jaar werd, namen wij dien dag als gelegenheid waar om haar het geld in eigen handen te geven, maar na de ervaring van een maand, kwam zij bij mij en zei: 'Moeder, ik ben nog niet groot genoeg om mijn eigen geld te hebben.' Het was die maand angstwekkend geslonken en ik legde haar uit dat om die reden oudere menschen hun geld in een bank brachten, omdat het voor de meesten te verleidelijk is geld te verkwisten dat zoo gemakkelijk te bereiken is.

Als de kinderen vijftien jaar oud zijn en kleedgeld hebben, voeren ze ook hun eigen persoonlijke boekhouding. Ik zorg er altijd voor al het geld dat hun gegeven wordt, op te schrijven en met de artikelen, die op mijn rekening in de winkels worden opgeschreven, op de hoogte gebracht te worden, om er verantwoordelijk voor te kunnen zijn. Hun boekjes laten ze mij dikwijls zien, maar ik heb dit niet als eisch gesteld, zoolang zij maar uitkomen met de maandelijksche toelage, of hun 'aandeel' zooals mijn man die ver-

kiest te noemen. Hij beweert, dat, wanneer de kinderen en ik de lasten van de huishouding dragen, wij de belooning moeten *deelen* en dat, wanneer het natuurlijk en rechtvaardig voor ons is deze plichten samen te vervullen, het eveneens rechtvaardig en natuurlijk voor ons is het geld *samen* te deelen. De geest van coöperatie is onmogelijk zonder coöperatie van weerszijden.

Om het sparen verder aan te moedigen, verdubbelen wij al het geld dat zij in een bepaalden tijd besparen. Er zijn verscheidene jaren geweest dat wij al het geld verdubbelden dat voor Kerstmis gespaard was. Dit verdubbelings-systeem werd ingevoerd naar aanleiding van mijn zuster's proefneming met haar twee oudste jongens. De oudste had de gewoonte zijn spaarcenten voor allerlei dingen, hoofdzakelijk snoepgoed, te verkwisten, terwijl de jongste het zijne spaarde. Toen de tijd kwam voor het verdubbelen, had de oudste vier gulden en de jongste twintig gespaard. Toen de oudste zag dat, na de verdubbeling hij slechts acht gulden en zijn jongere broeder veertig gulden bezat, maakte dit zoo'n grooten indruk op hem dat hij de ‘zuinige’ werd en nu bijna te veel aan zijn geld hangt. Deze ervaring echter kwam misschien juist bijtijds om hem te behoeden een verkwister te worden.

Wij trachten er voor te zorgen dat onze kinderen noch te zuinig op de centen, noch te royaal op de dubbeltjes worden, want het eene is al even slecht als het andere.

Wij voelen dat voor het leeren van al de noodige lessen, het ook noodzakelijk is de kinderen geld te laten verdienen binnenof buitenshuis, maar onze kinderen, die meest meisjes zijn, hebben zeer weinig gelegenheid daarvoor gehad. Wanneer die zich echter voordeed, grepen zij die gretig en met lust aan. Bijvoorbeeld: een van hen paste op de kinderen van een kennis van mij, van half vier tot zes uur 's middags, en verdiende daarmee vijf gulden per week. Een andere verdiende een kleinigheid door het maken van jam, die ze aan kennissen met eenige winst verkocht; een derde door schrijf- of borduurwerk. Mijn meisjes waren blij dit te kunnen doen, maar er zijn genoeg, die om redenen van trots of van luiheid, zich verre boven dit soort van werk verheven achten.

Onze kinderen, vermoed ik, gaan met meer geld om dan vele menschen verstandig achten, maar zoolang ze het vertrouwen, dat wij in hen stellen, niet beschamen - en dit doen zij bijna niet - schijnt het mij de beste discipline, die wij hun met mogelijkheid kunnen geven, veel beter dan de discipline bij het inpompen van Latijn of Grieksch.

Het vereischt vertrouwen en geduld en zelfbeheersching van onze zijde ze zelfstandig te laten handelen en zoo nu en dan heb ik moeite me stil te houden, b.v. wanneer de oudste dochter zegt liever een fiets voor den zomer te willen huren dan een nieuwe japon aan te schaffen, omdat ze voelt dat ze het zonder de laatste kan stellen. Of wanneer ze mij toeschijnt overdreven royaal te zijn met lekkernijen op haar visites van vriendinnen, waarvoor ze haar jongere zusters ‘huurt’ om dingen voor haar te doen. Ik moet mij dan beheerschen en zeg tegen mijzelf: ‘Ze leert haar lessen!’

Ik geloof dat kinderen de ervaring van goed met het geld om te gaan evenzeer behoeven als hun schoolonderricht. Het bedrag, dat hun gegeven wordt, is van ondergeschikt belang, zoolang zij geregeld een bepaalde som krijgen, waarmee ze geheel vrij kunnen omgaan en waarvoor zij geheel verantwoordelijk zijn. Kinderen in wien men vertrouwen stelt, zullen hun best doen dit niet te beschamen.

Hen te leeren hòe te leven is zeker even gewenscht als hen te leeren lezen en schrijven.

Het is een waagstuk voor de ouders een kind een aanzienlijke som gelds toe te vertrouwen, maar ik geloof dat dit het is, wat wij moeten doen. We moeten kinderen nu hun lessen laten leeren, zoowel de les van het misbruik, als die van het goede gebruik van het geld, thans nu wij nog bij hen zijn om hen te helpen.

De Vrouw.
(*Vervolg van No. 48.*)

De toekomst van elk mannelijk kind hangt voornamelijk van de vastheid zijner beenen, de kracht zijner constitutie, en de richting af, die de eerste moederlijke tucht zijn geest gegeven heeft. Zoo ook wordt het levenspad van den man niet alleen in hooge mate door de opvoeding der moeder bepaald, maar men kan ook zeggen, dat hij in den goeden of slechten zin door het gedrag der moeder beïnvloed wordt, vóór hij het levenslicht aanschouwde.

De man maakt de vrouw tot vrouw. De man geeft de vrouw de groote achting voor zich zelf door het moederschap.

Hoe meer het lichaam en de geest en de ziel der vrouw ontwikkeld is, des te minder kan zij den man missen, die haar groot geluk of haar groot ongeluk, maar in elk geval de eenige zin van haar leven is.

* * *

Vele vrouwen gelijken op vogels: in huis spreeuwen, er buiten pauwen, onder vier oogen duiven en naar omstandigheden raven, die de oogen willen uitpikken. Zij ruien dagelijks twee à driemaal. Deze soort ziekte verlengt het leven, en de beste artseny is een nieuw pluimage. Zij zijn pronkstaartjes en slechts een regenbui is in staat den pauwenstaart in vouwen te leggen.

Of het waar is, dat elke vrouw, wanneer van haar huwelijk sprake is, het eerst aan haar bruidsjapon denkt? Maar zijn ze zonder kleeren dan ook niet bloemen zonder bladeren?

De kleeding houdt hen zelfs nog op het ziek en doodsbed bezig. Men heeft voorbeelden van kinder-moordenaressen, die nog in haar laatste uren voor den spiegel zaten, gesteund op gezangboek en Bijbel.

Kleerenluxe heeft reeds veel onheil gesticht, maar misschien is toch haar hang naar genoegen en tot behagen nog erger. Door den lust te behagen, vergeten zij hoe laat de klok geslagen heeft, en eigenlijk moest reeds na dertig jaar geen meisje meer de salade met bloote vingers aanmaken.

Alle vrouwen hebben een jaargetijde minder dan de mannen, en wanneer deze nog in den herfst en den winter de schoonste vruchten geven, hebben zij, bij welke lente en zomer steeds te vroeg komen, in het geheel geen herfst, maar gaan dadelijk in den winter over. Zij beginnen reeds vroeg de onderste helft van elke X te maskeeren, en willen alleen maar V gelezen hebben, wanneer de natuur ook nog zoo duidelijk X geschreven heeft, evenals de aarde, de oudste van alle coquettes, die slechts zes duizend jaar oud wil zijn en veel ouder is.

De man wil door zijn medemenschen geacht en gevreesd worden; hij wil verheven in hun oogen schijnen, dat is zijn trots, zijn streven en zijn eerzucht; de vrouw daarentegen wil vermaken, aantrekken en bemind worden. De vrouw vergeeft haar geliefde eerder een beleediging dan een verwaarloozing.

De wensch te behagen is een in de natuur der vrouw liggende zucht. Hij ontspringt uit de behoefte bemind te worden; deze zucht, welke, binnen de juiste grenzen, er toe bijdragen kan, de vrouw bekoorlijkheid te verleenen, schaadt door overdrijving, omdat hij gekunsteldheid en aanstellerij in plaats van natuurlijke bekoorlijkheid kweekt. Hij ontneemt haar de natuurlijke vroolijkheid, de waardige, vrije houding en verleent haar een koortsachtige onrust. Daar de mannen meestal slechts om het uiterlijke denken, en slechts geringe waarde aan de geestelijke eigenschappen der vrouw hechten, houden vele vrouwen zich veel meer er mee bezig haar uiterlijk op te sieren, dan haar ziel schooner te maken. De wensch te behagen verstikt ten slotte, wanneer hij overdreven wordt, de liefde zelf en ontneemt de vrouw elk gevoel van teederheid en goedheid. Haar blijft slechts het teugellooze verlangen bewonderd te worden. Altijd wil zij bevallen, overal huldigingen in ontvangst nemen en het doel van aller blikken zijn.

Haar hart sterft ten slotte af; het egoïsme verdringt haar teederheid en de vrouw verliest haar heerlijkste privilege, n.l. dat om lief te hebben. Zij denkt slechts dag en nacht aan nieuwen opschik, vult haar leven daarmee; zij gaat een huwelijk aan omdat

het haar een positie verschaft, maar vreest kinderen omdat het haar figuur bederft. Wanneer zij kinderen krijgt is het louter toeval.

De ziel der vrouw is schooner en daarom willen wij zacht over de erfzonde der behaagzucht of coquetterie heensluipen. Deze erfzonde, coquetterie, ontleenden wij aan de Franschen, zooals zij het woord aan haan, wanneer hij trotsch om de hen heenstapt, totdat zij zich eindelijk onderwerpt. Kleopatra is haar voorbeeld, die den zoon van Pompejus, Caesar en Antonius boeide - en toen nog haar veertigjarig net naar den jongen Octavius uitwierp. Coquettes doen met haar liefhebbers als Angelika met Ariosto: terwijl haar beide ridders zich ter wille van haar schoone oogen willen slaan, loopt zij weg en lacht om beide.

Er is geen pijnlijker toestand, dan wanneer een man hart en gemoed aan gemoed- en hartelooze coquettes gehangen heeft, die de trouwste aanhankelijkheid weinig tellen, en bij de uitbarstingen van geprikkelde gevoeligheid, waarin een eerlijke vrouw de hartelijkste liefde waardeeren zou, slechts lachen, en toegeven voor schande houden. Zij weten zelfs veel over het verlies harer reputatie te spreken en wat de menschen zeggen zouden, wanneer men haar *alleen* met iemand

zag, en toch zou het dikwijls reine winst zijn, wanneer ze haar reputatie verloren.

Laura kon niet besluiten den dweper Petrarca, die elf jaar lang niets dan sonnetten op haar maakte, te verliezen; daarom wierp zij hem op straat een nieuwen, glimlachenden blik toe met de woorden: ‘Gij zijt spoedig moe geworden mij lief te hebben’, en nu ging het sonnetten maken weer opnieuw voort.

Men moet nog blij zijn, wanneer coquettes zich de moeite geven, te bedriegen, en een echte coquette is het een kleinigheid, terwijl ze met haar gezicht naar den eersten aanbidder ziet, de voeten van den tweeden onder tafel te vinden, de hand van den derden aan te raken (zij sympathiseeren het liefste met extremiteiten) en is er nog een vierde aanwezig, haar gesprek zoo in te richten, dat hij door ‘une partie du discours’ zich eveneens voor den gunsteling houdt. Coquettes zijn weerhanen, die zich eerst vastzetten, wanneer zij verroesten... rozen, waarvan elke liefhebber een blaadje neemt; den goeden man blijven alleen de doornen en het klokhuis.

Vrouwen die veel over deugd en trouw spreken, lijken op kinderen, die, wanneer zij iets te verbergen hebben, van zelf roepen: ‘Ik heb het niet.’ Dr. Gall is gestorven zonder het orgaan van de trouw gevonden te hebben. Zeker echter is het, dat de kus der coquette uit de familie van Judas stamt en alle strijd over haar karakter vergeefs is: want zij heeft er geen; de Jezuïtischte Jezuït onder de Jezuïten is nog duizendmaal minder Jezuït dan de minst Jezuïtische vrouw. Den handigsten diplomaat staan niet half zooveel listen ten dienste dan een doortrapte coquette.

(*Slot volgt.*)

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 47.)
XII.

Joosje Hooph Huyghens lag met de beenen languit in een stoel te lezen, toen Dorrit ten Have dien ochtend bij haar binnenkwam.

't Huishouden, althans wat zij, in haar niets zelve doen, daaronder verstond, was achter den rug. 't Geen voor Joosje Hooph Huyghens beteekende, dat zij de keukenmeid had besteld wat ze dien dag verlangde te eten, en de kindermeid had uitgestuurd om in de Boschjes te gaan wandelen, met Baby in den kinderwagen.

Na afloop van deze zware huisvrouwtaak had zij zich, lusteloos-verveeld, tot lezen neergezet van de zoetsappige-goed-afloopende, met een christelijk sausje overgoten Engelsche romannetjes-literatuur, waarin zij was grootgebracht, en waarin zij nog steeds een kinderachtig vermaak schepte, om te vernemen hoe 't zou afloopen, en of de brave blonde Engelsche dominee en de even brave blonde Engelsche squire-dochter elkaar ten slotte behoorlijk kregen.

Dorrit's komst was echter met dat al 'n prettige afleiding, want Joosje hield niet van lezen, verveelde zich eigenlijk altijd in haar eigen huis, als ze geen visitetjes kreeg om haar bezig te houden. Meestal verzon ze daarom boodschappen vóór twaalf uur, om op die manier den tijd te dooden, maar ditmaal vond ze 't daarvoor te weinig uitlokkend weer, met dien guren Oostewind, die je rokken opjoeg, en je haar in de war bracht, zoodat het daardoor onmogelijk werd als 'n elegantje langs de straat te trippelen met luchtepasjes.

't Verwonderde haar daarom, om dat weer, ook dat Dorrit er dóór kwam. 't Was 'n echte méévaller. Ze kwam haar dientengevolge tegemoet met een geméénd hartelijk:

'Hè, dat 's gezellig. Zeg, kan je niet blijven koffiedrinken? Ik heb 't altijd zoo saai alleen 's middags, omdat Paul in de stad blijft lunchen.'

Dorrit, na een slapeloozen nacht, zag er moe en op haar onvoordeeligst uit. Ze was er voor zichzelve al vrijwel bepaald op, dat ze Piet zou moeten trouwen, maar toch kon ze er maar niet zoo zonder slag of stoot in berusten dat ze dit lot had te danken aan de Hooph-Huighensen. Daarvoor kwam ze dus eigenlijk, om die de waarheid te zeggen:

'- - Nee - - ìk blijf niet' - zei ze heel strak - 'ik denk er niet aan. - - En, van je man gesproken, die mocht wel wat beters doen, dan in de stad lunchen - - die moest liever op z'n zaken passen, en...'

Joosje werd rood, begreep dadelijk dat Dorrit óók al wist van 't dreigende faillissement. -

Met een hoogmoedig airtje weerde ze af:

'Wat bedoel je? - Wat valt je in? - - De zaken van Paul, daar bemoei ik mij niet mee. - Die gaan hem alleen aan.' -

- - Het was een brutaliteit, die Dorrit woest maakte.

'Zoo, daar vergis je je dan leelijk in, hoor,' - riep ze, boos. 'Ze gaan mij óók aan - en, als ik m'n geld niet terugkrijg, dan klaag ik hem aan. Ja, dat doe ik' - -

'Wat wil je toch - over jou geld? - 't Mijne

is op - dat weet ik al lang' - zei Joosje, superieur-onverschillig, in hare zekerheid dat grootpapa wel voor haar zou zorgen. 'Maar jij, - - wat heb jij ermee te maken; wat gaat het jou aan?'

Hare goede trouw was zoo zichtbaar, dat het Dorrit ontwapende. Kalmer lichtte ze in:

'Piet is immers met hem, met je man, geassocieerd geweest. En 't was mijn kapitaal, dat er in is gestoken, door hem en oom. En nu is 't allemaal op.' - -

'Dat kan ik toch niet helpen, wat Piet en Paul hebben uitgevoerd,' bleef Joosje er heel laconiek onder. 'Ik weet alleen dat de boel falikant is. Maar *ik* heb grootpapa achter de hand - -'

Dorrit keek haar met 'n soort van bewondering aan. Want, ze had nooit zooveel slimheid gezocht achter domme kinderachtige Joosje Eduma de Witt. -

'Ja, dat is zoo' - beaamde ze. - 'Je grootpapa zal wel voor jullie zorgen. Natuurlijk.'

- En Joosje, blij dat ze iemand had om eens heelemaal haar hart aan te luchten, vertrouwde haar gemoedelijk toe:

'Natuurlijk doet grootpapa dat. Mijn familie zorgt natuurlijk voor mij en Baby. - En Paul zal er wel op de een of andere manier uitdraaien óók. Daar ben ik niets bang voor. Dat maakt grootpapa óók wel in orde.' -

Toen, hare gedachtenloop zich plotseling bepalend bij het feit, dat Dorrit ineens van dit alles op de hoogte was dat nog slechts fluisterend werd rondverteld in de Haagsche On-dit's:

'Maar - - hoe weet jij het allemaal? - - Piet is er immers handig bijtijds uitgedraaid. Die staat er heelemaal buiten. Dus, wat heb jij er je over op te winden?'

'Het was mijn geld dat hij in de zaak heeft ingebracht. En jou man heeft het opgemaakt' - herhaalde Dorrit haar woorden van 't begin.

'Dat's niet waar' - kwam nu echter Joosje er tegenin - 'Paul mag wezen wie hij wil - en ik weet allang dat hij liegt bij elk woord dat hij zegt, - maar, met dat al kan je er hem toch niet de schuld van geven dat Piet jougeld heeft gebruikt in plaats van zijn eigen.' - Zij was in dit bepaalde opzicht zoo op de hoogte omdat het uit elkaar gaan van haar man en Piet ten Have niet was geschied zonder wederzijdsche ruzie er over. Piet had vergeefs getracht het door hem in de associatie ingestoken kapitaal terug te krijgen. En, bij de daarover voorgevallen verwijten en beschuldigingen was Joosje meermalen tegenwoordig geweest, als haar man 't in zijn belang achtte een getuige te hebben, die op zijn hand was natuurlijk.

Dorrit stond er verstomd van. Hoe durfde ze! - - Ineens was de vertrouwelijkheid over en weer uit; stonden ze, met roode hoofden, als twee vrouwen uit het volk, tegen elkaar over.

'Dat lieg je' - riep Dorrit. 'Gewoon-weg, dat lieg je, dat Piet er nu de schuld van zal krijgen. Dat zou je wel willen hè, dat jou man er op die manier zich van afmaakte. Maar mijn voogd is er óók nog. Die zal me wel helpen'. - -

Joosje lachte smadelijk. - 'Jou voogd, je lieve, brave oom Fredi zeker? Die heeft er nogal belang bij, om z'n Piet er zoo in te laten loopen. Als je denkt dat die op jou hand zal zijn, dan heb je 't leelijk mis, hoor.' -

'Ik bedoel m'n toeziende voogd' - zei Dorrit waardig. 'Piet en ik zijn zoo goed als geëngageerd. Ik wil niet dat jullie zijn naam bekladt. Daarom is 't me te doen, versta je me.' - -

‘O, ja wel, maar dan is 't heusch in je eigen belang, dat je je stilhoudt, doodstil - begrijp dan toch - - mij kan 't heusch niet schelen - voor mij zorgt toch immers grootpapa - maar, ik zeg 't heusch om je-zelve, vraag 't maar aan Paul, als je mij niet wilt gelooven.’ -

't Ging er bij Dorrit nog steeds niet in. Ze was zoo vast overtuigd van de eerlijkheid, en het goed met haar meenen van Oom Fredi, dat ze geen oogenblik twijfelde aan de rechtvaardigheid van Piets zaak.

‘Zal ik aan Paul telefoneeren?’ - stelde Joosje, heel gewichtig zich voelend, voor.

‘Ja, dat's goed’ - beaamde Dorrit, zonder eigenlijk zelve te weten wat ze van het telefoon-antwoord verwachtte.

Joosje telefoneerde dus dat Dorrit ten Have bij haar was en dat die wou weten wat er met haar geld was gebeurd, en Paul telefoneerde terug natuurlijk, dat *hij* nooit geld had gehad van *haar*, dat ze dat maar aan haar neef Piet moest vragen, wat er met haar geld was gebeurd. Die had een kapitaal ingebracht als associé. Wáár ie dat kapitaal vandaan had, dat ging hem, Mr. Hooph Huyghens, niet aan.

‘Zie je nu wel’ - - liet Joosje triomfantelijk de telefoon los. - ‘Heb ik 't je niet gezegd? - Hierin is Paul zoo onschuldig als 'n pasgeboren kind.’ -

‘'k Begrijp er niets van’ - moest Dorrit bekennen, in wier brein één ding intusschen al duidelijker en duidelijker werd, haar toekomstig, onvermijdelijk wordend huwelijk met Piet. - -

Joosje harerzijds interesseerde er zich niet verder voor. - ‘Daar hoor ik Baby thuiskomen. - Wil je Baby eens zien?’ - stelde ze voor, bij wijze van afleiding, altijd klaar

om 't gelukkige moedertje te spelen, als het gold haar frisch mooi kindje, dat op haar leek, te vertoonen aan visite, en er mee te coqetteeren.

'Dankje'. - Dorrit wou nu wel naar huis. - Ze voelde zich niet gestemd voor de liefdoenerij met de baby, in tegenwoordigheid der kindermeid.

Om haar onbevangenheid te toonen ging Joosje echter met haar mee, om haar uit te laten, en meteen in den gang het kind uit den wagen te halen. Het lachte liefjes tegen de moeder, onder zijn blauw wagendekje, 'n zacht-rose tintje van de buitenlucht op de wangen - onbewust van de gemeenheid van den vader, van de lichtzinnigheid van de moeder. -

'Dag engel - - schat - - lieveling - mam's kleine poetie' - - deed Joosje aanhalerig tegen hem. En nam het uit den wagen, en zoende het. - - Toen, voor Dorrit de deur opendoend:

'Dag - - d - -ag - - Kom baby - wuif tante eens toe - -'

Ze liet het kind met het handje zwaaien, op de tochtige stoep, terwijl de kindermeid, verstandiger dan zij, haar terugtrok in der haast:

'O, mevrouw, pas u toch op - - 't waait zoo, 't is zoo guur -'

Dorrit, om de buren, en om de meid, wuifde óók terug:

'Dag - - - da - - ag' -

Aan den overkant, in de Duin-oord-straat, woonde 'n Indische familie zonder kinderen, menschen bij wien de Hooph-Huyghensen geen visite hadden terug gemaakt, omdat ze 'heelemaal niet tot hun côterie behoorden', en die ze daarom met een kaartje terug hadden afgedeinsd. -

Mevrouw zat achter haar vitrage te kijken naar het aantrekkelijke tooneeltje, van de heel-jonge moeder, met het heel-aanvallige kindje, die zoo hartelijk wuifden naar de elegante, wit-serge-gekleede jonge dame. Een afgunst-gevoel van al die distinctie en voornaamheid kwam in haar op.

Toch wel jammer, dat ze een kaartje terug hadden gekregen, niet waren waardig gekeurd om met zulke ècht-chique lui om te gaan! - 'n Eigen kleindochter van den grooten ex-minister Eduma de Witt. En zulke voorname kennissen, als ze altijd had, - allemaal freules en getitelde lui.

Ja, je moest maar 't vóórrecht hebben van in zulke kringen te verkeeren. Dan wàs je eigenlijk eerst recht wat van beteekenis in de wereld.

(*Wordt vervolgd*).

Letterkundig Overzicht.

Lélie. (fumeuse d'Opium). door Willy.

Willy's boeken zijn geen lectuur voor iedereen; alles behalve! Er staat heel veel in, dat beter ongeschreven ware gebleven. Goed en kwaad bestaat niet meer voor hem. Hij behandelt alles, tot de ergste ondeugden en de meest weerzinwekkende neigingen, met een soort joviale luchthartigheid, waarin Fransche causeurs van zijn slag trouwens meester zijn bij uitnemendheid.

Want, dat moet men den Franschman laten, hij bezit een takt van over dubbelzinnige détails heenglijden, een luchte wijze van de meest-onnoembare dingen aanvatten, waardoor datzelfde, wat in een andere taal stuitend, vies, grof, pijnlijk

wordt, bij hem er dóór kan, als iets dat je als het ware niet ernstig neemt, waarover je met je gedachten ongemerkt heenglijdt, om die te laten stilstaan alleen bij het wezenlijk-mooie in zulk soort van oppervlakkige causerieën: 't schitterende van den gemakkelijken, levendigen stijl, de handige manier van 't op zichzelf onbeteekenend onderwerp verwerken tot iets dat pakt, interesseert, onderhoudt.

Uit dat oogpunt beschouwd is *Lélie* een even actueel, als literair-goed-geschreven pennevrucht. Het fransche blad *Excelsior* gaat zoo ver, van het - met voorbijgaan van de minder welvoegelijke détails er in, die in deze bij uitstek 'welvoegelijke' courant immers héélemaal niet op hunne plaats zouden zijn, - te noemen: 'Le livre du jour.' In elk geval behandelt het inderdaad een onderwerp van den dag: 't opiumschuiven in die claudestine gelegenheden bij particulieren aan huis, waarin de Fransche high-life tegenwoordig zoekt een nieuwe afleiding voor zijn zenuw-verslapping, van van alles blasé-zijn. En, heel handig is daaraan vastgelijmd een niet minder actueel onderwerp, dat der aviatiek, welk laatste gegeven den handigen auteur gelegenheid geeft een van leven en geest tintelende, spannende beschrijving in te lasschen, van een opstijging te Betheny. Men moet een Willy zijn, om, van de bedwelmende, tegennatuurlijke, weerzinwekkende atmospheer van een opium-schuiverij zoo gemakkelijk terecht te komen met zijn lezers in de oneindige ruimten

der lucht, nog niet bezwangerd door menschenadem, en waar het zelfs den meest verdorven sterveling, dunkt mij, vrijer en blijer om het hart zal worden, dan op onze sombere, van kleinzieligheden overstelpte aarde! Met diezelfde gemakkelijkheid, - die het geheim is waardoor 't boek lezenswaardig wordt, - stapt de auteur ook heen over Lélie's gedrag als jong-meisje als ware haar op 't kantje-af er hare 'onschuld' bij in te schieten, door hare ziekelijke zucht naar excentriciteit, eigenlijk niets van beteekenis, omdat zij die immers goed-maakt door hare bravoure, van met den aviateur Le Hallier zich te wagen in den vermetelen wedstrijd, bereid neven en met hem te sterven, daardoor in zijne oogen uitwisschend de vlek, die zij-zelve had geworpen op haar meisjesleven.

Lélie - het avontuur-zelf is op waarheid gegrond, - drie jaar geleden heeft men het schandaal in Parijs met groote moeite weten te effaceeren en de heldin ervan, behoorlijk uitgehuwlijkt, naar elders gezonden, - is een Amerikaansch-Fransche millionaire, zonder ander toezicht dan een egoïsten, op haar verzotten millionair-oom, en diens weduwe-zuster. Een Parijsche vriendin, in het teekenen van wier type Willy een persoonlijke wraak koelde aan een bekende dame uit de Parijsche literaire-wereld, chaperonneert haar naar alle plaatsen, waarheen hare onkuische nieuwsgierigheid haar trekt, en waar ze geenszins thuishoort. Zoo komt ze ook in handen van Rapallin, den ex-ambtenaar uit Tonkin, die voor zich en eenige louche vrienden een geheim opium-kabinet heeft ingericht. En daar wordt de intrigue tegen haar gesmeed, die het, door middel van de opium-bedwelming, heeft gericht op hare millioenen, door haar tot een huwelijk te noodzaken. Haar eigen kranigheid eenerzijds, die deze uiterste consequentie moedig terugwijst, ondanks 't gebeurde, de tijdige hulp anderzijds van een paar over haar wakende vrienden, van beter allooi, redden haar, brengen haar - voor goed van 't opiumschuiven genezen, - neven den heimelijk-beminden, door haar roekeloos gedrag van haar afkeerig geworden René Le Hallier, in zijn monoplan, om, na een gevaarvollen tocht, neer te dalen als zijne volkomen vergiffenis-ontvangen hebbende toekomstige vrouw. - Men ziet het, op zich zelf beschouwd is 't intriguetje banaal genoeg, al geeft dat werkelijkheid-schandaaltje, waarop het zich baseert, er een zekere attractie aan, een zekere soort van actualiteit, ten minste voor ingewijden, in Parijsche schandalen doorkneede lezers.

Het is echter niet zoozeer de inhoud op zichzelf, maar veeleer de piquante stijl, de levendige schildering van Parijsche toestanden en zeden, waardoor Willy's roman zijn eigenlijke beteekenis heeft. Met 'n paar pennestreken teekent hij, kort en raak, den uit de slechtste elementen van wat 'n kolonie oplevert samengestelde opium-vriendenkring van Rapallin, met bijtende scherpte geeselt hij het helaas in Parijs veelvuldig voorkomende type van de baronesse de Bize, 'n 'fatsoenlijke' vrouw van de wereld, maar van wie erger dingen zijn te vertellen, dan van de meest beruchte publieke vrouw. En de onnoozele goedgeloovigheid van haar man, de geslepenheid van een Maduré, van wien niemand weet hoe en op welke wijze hij komt aan zijn 'grand seigneur'-bestaan, dat alles behoort tot het bijwerk van den roman, dat eigenlijk van veel meer waarde is dan 't gegeven op zichzelf. En dan, aan 't slot, als een schitterend vuurwerk, een knaleffect, volgt de van het leven afgeziene beschrijving van de opstijging te Betheny, met haar hopen en angsten, haar levens-gevaar en haar spanning:

'*Hoeveel minuten zijn verloopen? Ach God de linker-vleugel van den monoplan beweegt zich - beweegt zich... Instinctmatig krampt Lélie zich vast, sluit de oogen...*

Maar neen! - 't Evenwicht is nu hersteld. 't Ding met de vleugels heeft zijn kalme regelmatige beweging hervat.

.... Lélie biedt weerstand aan haar begeerte te smeeken: René, laat ons dalen, ik lijd te veel,... Ze heeft een gevoel alsof onder hare dikke trico-handschoenen hare nagels los gaan. Tranen loopen, tot ijskegels wordend, uit hare oogen. Hare ooren suizen.

Neen. Lélie zal niet schreeuwen. Hare zenuwen zijn tot op het uiterste gespannen, een rilling van doods-angst gaat haar door 't hart. Maar zij vermant zich. Zij wil hem waardig zijn, tot in de hoogte, tot het einde.....

En het is vallen!

Onder hen opent de aarde zich om hen te begraven.

Nog enkele seconden, en de monoplan, die met een duizelingwekkende snelheid daalt, zal op den grond te pletter slaan.

Lélie, stom, ziet voor zich den afschuwelijken

dood, - *een wolk van stof*, *dan een verwarring van dooreengehoopte overblijfselen*, *een roodkleurig iets*, *in een hoop vuil van olie en bloed door elkaar*, *waarheen de menschen heenrennen als op de film van den cinematograaf*.'

Nietwaar, er *is* iets heldhaftigs in deze wijze van zich een geliefden man heroveren, dat inderdaad goed maakt veel van een a te dubbelzinnig verleden! Willy heeft dat m.i. goed gevoeld. 't Is niet een bravourestuk, dat hij Lélie laat doen. Geenszins! Tot hiertoe heeft ze zich nooit, ook maar zooveel, om de aviatiek bekommerd. Maar, ze voelt instinctmatig, met het zuivere gevoel der ware vrouw in zulke opzichten, dat er maar één weg is om den man te herwinnen in wiens oogen zij zich zoo diep verlaagde, tijdens dat laatste belissende bezoek in het opium-kabinet van Rapallin, namelijk zich tot hem opheffen, door te kiezen zijn eigen levensdoel, te deelen zijn eigen levensgevaar, hem te bewijzen daarmee, dat hij haar liever is dan alles, dan haar jeugd, haar rijkdom, haar toekomst; dat het haar zoeter is naast en met hem te sterven, - door zijn hand als het ware, - dan te leven ver van hem.

Ik kon, uit plaats-gebrek, u slechts kleine brokstukken geven van dit laatste, bijlange na niet het minste hoofdstuk van Willy's nieuw-uitgekomen roman. Trouwens, waar het oorspronkelijk werk geldt van dezen echtonnavolgbaren Franschen stijl, geeft een vertaling altijd slechts heel onvolkomen de finesses weer. M.i. - zoo weinig als ik-zelve eigenlijk voel voor de aviatiek moet ik dit toch bekennen, - dwingt dit hoofdstuk als ondanks u-zelven een groote sympathie af voor de twee hoofdpersonen, voor den jongen lediglooper van beroep, die, in plaats van zich bezig te houden met 't gewone nietsdoen en luilekker-leven van Parijsche dandies, verkiest 't gevaarvolle, onafhankelijke, vrije bestaan van den zich aan een nieuwe wetenschap nog niet-verzadigd-hebbenden onderzoeker, en ook voor het door hare opvoeding en haar geld en haar omgeving als buiten haar schuld te-vroeg-bedorven jonge meisje, dat dientengevolge bijna ondergaat, maar dat nochtans, gelouterd door een oprechte liefde, tot iemand, beter dan zij zelve, zich terug-vindt, en den dood braveert om haar geluk te veroveren. Zeker, dit is de sentimenteele zijde van 't boek, en eene waaraan een zoo cynische roman-maker als Willy waarschijnlijk 't minst heeft gedacht. Sentimentaliteit is hem, den spotter met alles, zoo ver steeds, dat hij 't liefst alles geeselt, wat daarop maar eenigszins lijkt. Toch trof het mij juist daarom te meer dat hij, als zich zelf onbewust, dit tribuut heeft gebracht aan de louterende kracht eener sterke, oprechte vrouwenliefde. Zijn *Claudine*, met hare weerzinwekkende neigingen, zal wel altijd voor 't gewone gros der lezers zijn meesterstuk blijven bij uitnemendheid. Voor deze Claudine echter, en juist daarom is zij een onvergefelijke schepping, - bestaat geen enkele geldige reden zoo te zijn, ver van Parijs opgevoed, in een gewone landelijke omgeving, later in Parijs-wereld-leven binnengeleid door eene ouderwetsche zedige tante -, en toch, ondanks dat alles, van kind-af behept met de meest tegennatuurlijke neigingen! - Op piquante lectuur beluste lezers mogen haar levensloop, haar wederwaardigheden, haar excentriciteiten nog te meer lezenswaard vinden misschien omdat een Willy die vertelt in zijnen zoo oorspronkelijken, half cynischen, half insinueerenden, half spottenden toon, dat doet in den grond niets af aan het feit, dat eene Claudine geen enkele reden van excuus heeft aldus te zijn; geen andere, dan dat haar schepper Willy begreep met dit soort pornographie succes te zullen inoogsten! - Van zijne Lélie kan men 't bovenstaande géénszins zeggen. Zij is een natuurlijk gevolg van de Parijsche hedendaagsche overbeschaving, waar het de levenswijze geldt van de onafhankelijke millionaire, vroegtijdige prooi van allerlei

op haar azende ‘belangstellenden’, mannen en vrouwen beiden! Háre ziel is niet reeds van hare geboorte af vervuild, zooals die eener Claudine. Daarom is zij in staat de vlek weer weg te wisschen, die zij lichtzinnig wierp op 't gewaad harer jonge-meisjes-reinheid. Haar opium-uitspatting is een incident, de perversheid van Claudine daarentegen is aangeboren.

- Alles saamgenomen, Willy heeft in dit zijn pas-uitgekomen boek heel handig verwerkt twee brandende ‘topics of the day’ ‘opium-verslaafdheid’ en ‘aviatiek’, en die twee onderwerpen geborduurd op dien steeds geliefd-blijvenden achtergrond van Parijschleven, zooals niemand beter dan hij dat leven in zijne détails kent. En hij heeft over dat geheel nog een piquant sausje gegoten, door een levende ‘femme de lettres’ te caricaturiseeren, en door, achter de fictie van Lélie's avontuur, te laten doorschemeren de herinnering aan

iets dergelijks, dat waar is gebeurd, in 't Parijsche ‘on-dit’-bestaan.

Alweer 'n bewijs voor wat ik betoogde in menig artikel, dat heden ten dage 't *realisme* van 'n roman, die gelezen wordt, niets meer behoeft te maken te hebben met kunstzin en literaire begaafdheid - al kan men in dit geval geen van beiden ontzeggen aan een Willy! Nochtans, ook aan zijn romans zouden die eigenschappen-alleen geen lezers meer bezorgen, indien hij niet zorgde voor dat onmisbare sausje van *actualiteit.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Eene zesdaagsche oefening bij de Landweer.

Reeds geruimen tijd van te voren was vanwege de gemeentebesturen meegedeeld, dat de Landweer van het A^{e} Bataljon te B. onder de wapens moest komen.

Des Maandagmorgens waren we tijdig aan het station onzer inwoning present, de meesten voorzien van de volledige uitrusting voor den dienst te velde, welke uitrusting de mannen zelf moeten bewaren en onderhouden, en waarover telken jare inspectie wordt gehouden.

Enkelen hadden alleen de kleeding bij zich; deze behooren tot de afzonderlijk bij de wet aangewezen categorieën van personen, die uit hoofde van hunne betrekking of verblijf buitenslands in tijd van oorlog niet of niet dadelijk behoeven op te komen. Deze krijgen geen geweer en leergoed mee naar huis, behoeven daar dus niet voor te zorgen en zijn in zoover dus boven de anderen bevoorrecht.

Ook ik heb het genoegen tot deze categorie te behooren. M'n onderkleeren en verdere emballage nam ik in een koffer mee; men kan daarvoor ook een zwart linnen draagzak van Rijkswege bekomen.

Nadat in de wachtkamer van 't station nog eerst appèl was gehouden over de manschappen op de vervoerbiljetten vermeld, bestegen we de derde-klasse-wagens en om 7 uur vertrokken we naar onze bestemmingsplaats.

Te Z., een kruispunt van spoorwegen, moesten we overstappen; uit verschillende richtingen kwamen hier de mannetjes samen en per extra-trein ging het nu zonder oponthoud naar onze garnizoensplaats.

Het perron was bijna te klein voor alle landsverdedigers, die uitstegen; een potsierlijk gezicht leverden daartusschen een paar, die waarschijnlijk door brand of iets dergelijks een gedeelte van hun uitrusting hadden verloren, en er met een fantasiehoed op en een burgerpakje aan, gewapend met een geweer, bij stonden.

De afmarsch naar de kazerne geschiedde zeer ordelijk; eerst kwamen degenen, voorzien van volledige uitrusting, terwijl de achterhoede door zak- en kofferdragers werd gevormd.

Er werd onmiddellijk met vieren en in den pas gemarcheerd.

Bij aankomst werden de vier compagniën, waarin een bataljon verdeeld is, gescheiden en aan een klein, zeer vluchtig geneeskundig onderzoek onderworpen. Die vermeenden ziek te zijn, konden daarvan bovendien opgaaf doen.

Na dit onderzoek werd appèl gehouden en werd iedere compagnie weer sectie'sgewijs ingedeeld; de namen van de niet verschenen manschappen werden tevens genoteerd.

Thans werd overgegaan tot het voorlezen der krijgsartikelen, een zeer vervelende formaliteit, waarnaar nagenoeg niemand luistert. Iedere zin begint met: ‘Hij die dit of dat doet wordt gestraft met, enz.’ Men is met die straffen geenszins karig; zelfs de doodstraf wordt bij de militairen nog steeds in eere gehouden.

Ook deze voorlezing nam een einde en nu werd een ieder z'n logies aangewezen. Elk vond een krib met stroozak en verder toebehooren, benevens een kastje, waarop 's mans naam stond vermeld en waarin hij het een en ander kon bergen.

Het was te zien, dat men met de ruimte gewoekerd had, want de kribben stonden zoo dicht op elkaar, dat men er bijna niet tusschen door kon.

Ik vind het altijd een gebrek aan de kazerneering klevende, dat er te veel menschen op eene kamer worden gehuisvest en vooral, dat er 's nachts te veel op ééne kamer slapen.

Als landweerman kan men echter worden vrijgesteld van de verplichting, in de kazerne te slapen en te eten, van welke gunst ik met graagte gebruik heb gemaakt.

Na ons tijdelijk logies in oogenschouw te hebben genomen en een en ander ter bestemder plaatse te hebben gedeponeerd, was het ongeveer half een geworden.

Velen gingen een kijkje nemen in de cantine om den inwendigen mensch te versterken,

anderen wachtten op de kamer af, wat de kok der kazerne hun zou opdisschen. Ik kan hier wel dadelijk mededeelen, dat het eten over 't algemeen zeer goed gevonden werd. Daar ik niet in de menage was, kan ik er persoonlijk niet over oordeelen, doch ik ving hier en daar voornoemde opinie op.

De kost schijnt tegenwoordig veel beter te wezen, dan toen we ruim 10 jaar geleden (ondergeteekende in 1900), voor 't eerst onder de wapens kwamen.

De koks volgen heden een cursus aan een kookschool. De spijzen zijn thans veel smakelijker en het menu ook meer uitgebreid. Men heeft bovendien ook gebroken met de eigenaardige gewoonte om 's morgens op de nuchtere maag soep te geven. Thans is het 's morgens brood met koffie en iets er bij, hetzij koek, kaas, enz. Van dat toetje was vroeger geen sprake.

Thans krijgt men 's middags b.v. vleesch, aardappelen en groente en soep (de menschen eten de soep nà in plaats van vooraf, zooals te doen gebruikelijk is), een anderen middag b.v. bruine boonen met uitgebraden spek en pap na. Van pap na vroeger geen sprake. Verdere menu's waren nog: ‘rats’ (gestampte pot) en gort met rozijnen na en erwtensoep met krentenbollen. Alles smakelijk toebereid en in zeer voldoende hoeveelheid.

Ondertusschen is het half twee geworden en staan allen voor hun krib, waarop ze hun zaken hebben uitgepakt; een luitenant gaat rond en vraagt of er iets mankeert of defect is.

Ik deelde mede, dat m'n pantalon me in den loop der tijden te nauw was geworden, zoodat de bovenste knoop niet dicht kon. Ze hebben me er echter maar mee laten loopen; voor die zes dagen werd het zeker niet de moeite waard gevonden, er een stuk in te lappen of hoe dan ook. 'k Heb me met een touwtje beholpen.

De jas was ook te nauw; daar wist men echter raad op, door de knoopen eenvoudig eenige centimeters naar buiten te zetten. Die loopen thans schuinsrechts over m'n lichaam.

Na de inspectie was het aantreden voor de exercitie, eene herhaling van de voornaamste marcheerbewegingen en handgrepen met het geweer.

Daar ik, zooals ik zei, geen wapens had, liep ik daar vrij van. Nog enkelen meer waren zoo fortuinlijk. Wij hebben den middag verder zoek gebracht met het ontvangen van wapens, leergoed en pioniergereedschappen. De wapens moesten eerst flink afgewreven worden, daar ze van onder tot boven in 't vet zaten

Om 5 uur was de dienst afgeloopen en ging ik naar m'n kosthuis. De kostjuffrouw, hoewel onder den rook van de kazerne wonende, scheen nooit van landweer te hebben gehoord. Zij meende dat ik iemand van de brandweer was.

Door al het ongewone en het slenteren en sjouwen had ik een barstende hoofdpijn ge kregen, zoodat ik dadelijk na 't eten bedwaarts trok.

In de kazerne was het 's morgens om zes uur reveille. Te ruim zes uur stond ik dus ook op. Na ontbeten te hebben ging ik op weg; iedere keer als ik die gang maakte had ik een gevoel als iemand, die naar z'n karwei gaat, dunkt me heeft. Om half acht begon de dienst. Vroeger stond men om vijf uur op, terwijl dan de dienst om zeven uur begon. Men heeft dus een half uur leeren uitwinnen.

Daar ik den rang van korporaal bekleed, was ik dien dag niet bij de compagnie; des Dinsdags werd het kader nog afzonderlijk geoefend.

Het begon met een theoretische les in den velddienst; op een schoolbord werd door een sergeant-majoor een en ander aanschouwelijk voorgesteld. We hadden het

over voorpostendienst, uitzetten van veldwachten, dubbelposten, korporaalposten, gedetacheerde posten, enz., een en ander dienende, om de hoofdmacht, die ergens gekampeerd is, tegen onverhoedsche, vijandelijke aanvallen te beschermen. Verschillende gevallen werden besproken, b.v. hoe gehandeld moet worden, wanneer de vijand wordt gezien, wanneer een parlementair nadert, een deserteur, een burger, enz. Verder hoe in die gevallen moet worden gehandeld, wanneer het nacht is. Dan wordt het natuurlijk moeilijker, omdat men weinig kan onderscheiden, veelal zelfs geen vriend van vijand.

Het wil mij altijd voorkomen, dat het een van buiten geleerd lesje is. Of men dat in oorlogstijd werkelijk zou volgen? B.v. wanneer er 's nachts iets nadert, moet men roepen: ‘Halt, wie daar?’ Stel nu eens, dat het een vijandelijke patrouille is, die je tot antwoord een kogel tusschen de ribben zendt?

Na deze les trokken we de hei in om het pas geleerde in practijk te gaan brengen, waarna we werden bezig gehouden met eene oefening in het tirailleeren. Hierbij wordt in één lange

linie, waarbij de manschappen een of meer passen tusschenruimte van elkaar nemen, naar verkiezing van den aanvoerder, langzaam tegen den vijand opgetrokken. Van elke oneffenheid in het terrein wordt daarbij gebruik gemaakt om dekking te zoeken tegen het vijandelijk vuur. Bij sprongen gaat men voorwaarts, om daarna weer neer te vallen en te vuren. Op deze manier wordt aan den vijand zoo min mogelijk trefkans gegeven.

Tegen 12 uur waren we weer thuis.

's Middags was het marschveiligheidsdienst en daarna compagnieschool.

Marschveiligheidsdienst leert, hoedanige voorzorgen men neemt, wanneer de troep op marsch is, o.a. marcheert een kleine afdeeling voorop, welke men de spits noemt. Aan weerszijden doorkruisen verder doorzoekings-patrouilles het terrein. Een vereischte is, dat alle kleine afdeelingen steeds verband houden met de hoofdtroep en hun bewegingen geheel daarnaar richten.

De compagnieschool leert het uitvoeren van verschillende bewegingen in gesloten orde. Ze schijnen me overigens van weinig nut te zijn. De sectiën (een compagnie is verdeeld in vier sectiën) worden, bij gebrek aan manschappen, grootendeels door einden touw voorgesteld, wordende elk eind door een man vastgehouden. Vandaar dat deze oefening ook wel wordt betiteld met den naam lijn-exerceeren.

Om vijf uur was het inrukken. Het landweerkader werd nu beschouwd z'n taak weer te kennen; den volgenden dag zouden we ieder bij z'n eigen compagnie worden ingedeeld.

De derde dag, Woensdag, leverde grootendeels eene herhaling van het op den tweeden genotene. Bij het tirailleeren trad het kader nu op als groepscommandant; een tirailleurlinie, wanneer deze een sectie sterk is, is verdeeld in vier groepen; een korporaal, soms ook een sergeant, is hiervan de commandant.

Donderdagmorgen schietoefening met scherpe patronen op beweegbare manschijven (afstand 200 Meter). Ieder kreeg 5 patronen. Verder is niet aan schieten gedaan. Vanwege de duurte? Daarna weer tirailleeroefening; het versterken der linie met versche troepen werd daarbij beoefend.

Des middags werd een uur theorie gehouden over nachtelijken velddienst en des avonds van 6-10½ uur werd deze theorie in practijk gebracht.

Het was guur weer en het regende voor en na bij stroomen. Gelukkig is men zeer dik gekleed. In m'n burgerpakje zou ik tot op het lichaam nat geworden zijn; nu had ik en had niemand er last van. In dat soldatengoed wordt men bijna niet nat. Dat is maar gelukkig ook, want de landweerman beschikt slechts over één stel bovenkleeren.

Het was zeer donker, zoodat men niet verder dan 25 pas voor zich uit kon zien. Nadat de verschillende veldwachten hun plaats hadden ingenomen, werd ik door den commandant van de veldwacht, waartoe ik behoorde, aangewezen om met drie man voorloopig het voorterrein te verkennen en op een afstand van ± 300 Meter post te vatten. We hebben daar een paar uur gestaan, midden in het heideveld. Voor ons uit zagen we nu en dan een vurige streep door de vlakte trekken, een spoortrein.

Daar hoor ik gerucht.

'Dekken', commandeer ik m'n manschappen. Zij laten zich tegen den grond vallen.

Het gerucht komt nader; donkere omtrekken teekenen zich af tegen de grijszwarte lucht; ik neem een knielende houding aan, het geweer in den aanslag.

'Halt, wie daar?'

'Sluippatrouille van veldwacht no. 1', is het antwoord.

‘Eén man voor!’

Een donkere gedaante nadert.

‘Het woord?’

‘Scheveningen’, luidt het.

‘Passeert’, zeg ik.

In het voorbijgaan vraag ik nog, of ze iets bijzonders hebben ontdekt. Ze hadden niets bemerkt.

Zoo verstreek langzamerhand de tijd; we begonnen huiverig te worden en waren er niet treurig om, toen eindelijk het signaal ‘verzamelen’ klonk.

Op den straatweg werd de troep verzameld, waarna onder gezang de terugtocht werd aanvaard.

Om elf uur lag ik in m'n bed.

Vrijdag is de vermoeiendste dag geweest; het bataljon werd in twee partijen verdeeld. Om halfacht uitgerukt zijnde, kwam het, nadat we een grooten omweg hadden gemaakt, tegen ongeveer half twaalf tot een treffen. Onderweg was door den leidenden kapitein aan het kader medegedeeld, hoedanig de veronderstelling was en welke weg gevolgd zou worden.

Na eerst in gesloten orde gemarcheerd te hebben werden later sectie'sgewijs tirailleurlinie's gevormd en nu ging het bij sprongen voorwaarts.

Op ongeveer 500 Meter van een boschrand, waar de vijand stelling had genomen, werd halt gehouden.

In liggende houding werd nu vuur afgegeven met losse patronen, ‘losse flodders’, zooals de soldatenterm luidt. Het zijn patronen met houten kogels, die onmiddellijk bij het verlaten van den loop in splinters vliegen.

Tot een nadere ontmoeting is het niet gekomen, dit leek mij trouwens uit een oogpunt van tactiek ook onmogelijk, daar die laatste 500 Meter geheel zonder dekking tegen het vijandelijk vuur zou moeten worden afgelegd. Dat zou te veel aan manschappen kosten.

Er werd verzamelen geblazen. Gedurende het half uur, dat we rust kregen, werd door den bataljonscommandant eene bespreking gehouden met de verdere officieren, waarschijnlijk over het verloop van de manoeuvre, doch wij hebben daarvan niets nader gehoord.

Na de rust ging het met de muziek van het regiment voorop naar de kazerne. Om twee uur waren we weer op de chambréé.

Dus van halfacht tot twee uur marcheeren en gevechtsoefenen met slechts een half uur rust. Voeg daarbij, dat men niet los en vrij loopt in een burgerpakje, doch gekleed is met zwaar soldatengoed; dat men bovendien eene bepakking van 30 à 40 pond meedraagt, dan noem ik dat geen kleinigheid. Nochtans was de houding der troep uitstekend; er is niemand uitgevallen.

Des middags hadden we nog een uur theorie over groot verlof en opkomst met spoed en daarmee was ook de voorlaatste dag geeindigd.

Zaterdagmorgen werden we nog onthaald op een militairen marsch; met de muziek voorop ging het door de stad. Alle dienstmeiden liepen te hoop; veel succes is er echter bij de Landweer niet te behalen, daar het meerendeel van vrouw en kinderen is voorzien.

Na de stad doorgetrokken te zijn, sloegen we een landweg in en kwamen na een uur of vier aan den tegenovergestelden kant weer binnen.

Voor enkelen was het maar goed, dat de oefeningen hiermee besloten waren, want zij begonnen vreeselijk aan zeere voeten te sukkelen.

Ik kan echter niet nalaten, hier nogmaals te verklaren, dat gedurende de geheele week de houding der Landweer zeer goed is geweest; de oefeningen zijn naar mijn oordeel grootendeels volkomen tot hun recht gekomen en deden geenszins onder voor dergelijke oefeningen, vroeger bij de militie gehouden. Ook werd des morgens vóór het uitrukken nagegaan of de uitrusting in orde was. Speciaal werd er op gelet of de ijzeren blokken, een gewichtsequivalent voor de scherpe patronen in oorlogstijd, zich wel in de patroontasschen bevonden.

Het is voor mannen, die eene positie in de burgermaatschappij bekleeden, natuurlijk zeer vervelend, uit hun werkkring te worden gehaald. Ons volk is bovendien anti-militair aangelegd; ook ik voel geenszins mijn hart warmer kloppen, wanneer jk het blauwe pakje aan heb.

Ik heb echter getracht de zaak zoo objectief mogelijk te beoordeelen en dan kan ik geen andere dan bovenstaande meening geven. Ook de geest der troepen was over 't algemeen goed en de menschen hebben zich ordelijk en netjes gedragen, zooals het mannen van 28-32 jaar betaamt.

Omgekeerd werden we door de superieuren ook dienovereenkomstig behandeld.

De kolossale afstand, die een officier van een soldaat scheidt, was hier tot een minimum ingekrompen. En dat moet ook; een landweerman wenscht niet als een kwajongen te worden behandeld, te meer waar hij zelf in de burgermaatschappij soms eene betrekking bekleedt, die voor die van officier niet behoeft onder te doen.

Moeder de vrouw was blij, toen ik 's Zaterdags-avonds weer thuis was.

Zoo ooit, dan geldt hier het spreekwoord: Oost-West, thuis best.

J. BUSSCHER.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenbeden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ocftierad* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnende, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. v.d. W. te D. - Ik geloof dat ik U nog steeds dank schuldig ben voor Uw kaart, voorstellende: ‘trouwe vrienden’. Dat doe ik bij dezen van harte. Door de achterstallige correspondentie kwam er niet eerder van.

Hedda. - Van U heb ik een bijdrage voor 't feuilleton-gedeelte: Ibsen en George Sand, die ik accepteer. In het daarbij gevoegd schrijven constateert gij-zelve, dat de Holl. Lelie - gelukkig - lijdt aan ‘chronisch plaatsgebrek’. Om die reden moet gij wat geduld geven. Ja, inderdaad, Ibsen is voor mij geweest als een openbaring in mijn leven, omdat hij alles wat ik jarenlang heb gevoeld en verlangd, van kind af, onder woorden bracht, en, in 't bijzonder in Gespenster, wist te belichamen in personen die huichel-kringen, die ik *verfoei.* Evenals hij ben ik een pessimist wat mijn geloof in hetmenschdom aangaat. Hoe meer ik er van zie, hoe meer ik het een walgelijk zoodje vind, als massa genomen, egoïst, dom, vorsten- en grootheid-aanbidderig, ijdel, gierig, gevoelloos. - Uw twee indertijd naar Nauheim opgezonden bijdragen, (in een heit ingenaaid) heb ik ingelijks in goede orde ontvangen, en wil ik eveneens, als feuilleton, plaatsen.

Dan heb ik nog een briefje van U te beantwoorden van lateren datum, - waaronder gij als pseudoniem opgeeft: Aja. Voor het daarin ingesloten couranten-uitknipsel dank ik U zeer, daar het inderdaad mijn volle sympathie heeft, zooals gij terecht hebt vermoed. Het is m.i. de beste manier om kinderen pedant, met zich zelf vervuld, en *on*kinderlijk te maken, die malle ‘padvinderij’, met haar Engelschennaäperij, tot in alles, tot in de kleeding toe. 't Geen gij-zelve dienaangaande schrijft over de

vatbaarheid van jongens, vooral op dien leeftijd, om door een uniform te worden ingepakt, als iets heel-bijzonders, beaam ik ten volle. Daarbij is dat uniform zoo akelig-aanstellerig-gek, dat ik blij ben geen jongen te bezitten die zich zóó mal zou willen aanstellen van het te dragen. Ja, dat koffers afhalen, van die congres-leden in D. was een kostlijk staaltje van de 'ridderlijkheid' der padvinders, - die op zoo'n manier den sjouwers het brood uit den mond stooten. Ingevolge Uw latere briefkaart ga ik niet in op het onderwerp dat gij vervolgens aanroert in dezen zelfden brief, en dat ook inderdaad is afgedaan. Ten slotte heb ik nog een briefkaart van U over het niet-opnemen van Uw werk in de Lelie maar wèl in het feuilleton-gedeelte. Dat komt omdat deze, gelijk gij-zelve schrijft, lijdt aan 'chronisch plaatsgebrek', en dus onmogelijk alle bijdragen kàn opnemen in de Lelie-zelve. Indien gij bepaaldelijk wenscht dat een bijdrage in het Bladzelf verschijnt, en niet in het feuilleton-gedeelte, dan moet gij dat er uitdrukkelijk bij melden, maar tevens er dan op rekenen dat gij lang moet wachten dikwijls. Intusschen wil ik U een volgende keer, - als het oorspronkelijk werk geldt - gaarne ter wille zijn. Vriendelijk gegroet.

X(^{2}) en **Gladijs**. - Onder deze beide pseudoniemen heb ik nog bijdragen en brieven van U, die ik thans beantwoord. Wat de bijdragen betreft, de eene over Vrouwen, de andere over Modes handelend, beide wil ik opnemen in het feuilleton-gedeelte. Ruskin is m.i. lang niet altijd op het goede spoor, inzake zijn denkbeelden over vele dingen. Het is een mode, met hem mee te gaan, die ik niet deel. Dat overigens de invloed van een vrouw op een man reuzengroot kan zijn, is zoo'n waarheid als 'n koe, dat Ruskin die waarlijk niet behoeft te vertellen. Zie maar eens rondom U; in bijna elk huwelijk heeft de vrouw *de* invloed. Hoe verborgener, en van den man ongemerkter, hoe ongemerkter die is, hoe grooter en veelomvattender harerzijds. Zie ook maar eens rondom U welk een rol demi-mondaines en andere vrouwen van dit slag spelen in het mannen-leven, hoe menigeen harer een oorspronkelijk soliden man zoo in hare netten verstrikt, dat hij wordt haar speelbal. En, in den goeden zin, hoe vèrreikend is de veredelende invloed eener hoogstaande vrouw; eener wáre moeder, (die lang niet altijd een 'ontwikkelde' of 'geleerde' behoeft te zijn om zelfs hare lang-volwassen zonen nog volkomen te leiden). - Hilda van Suylenburg is, zooals gij terecht schrijft, een ontzettend overdreven boek, vol tendenz ideeën, strijdig met alle levenswaarheid. Uw woorden over vriendschap tusschen man en vrouw getuigen m.i. van menschenkennis, waar gij schrijft: 'Ik geloof er niet aan, tenzij beiden van alle uiterlijke bekoorlijkheden zijn verstoken!' - M.i. is dat volkomen-juist gezien. De aantrekkingskracht van de geslachten laat zich niet wegredeneeren, is niet iets denkbeeldigs waarmee men geen rekening behoeft te houden. Die aantrekkingskracht speelt bijna altijd een rol bij dergelijke zoogenaamde 'vriendschappen'. - De quaestie van de gedachtenwisseling is eene persoonlijke. De een interesseert zich vurig voor wat den ander koud laat. Juist daarom is het goed, dat er zoovele verschillende onderwerpen worden behandeld. - Ja, het is het verstandigst wat men kan doen om zich tevreden te stellen met wat men heeft, inplaats van steeds te reikhalzen naar hetgeen men niet

heeft. Het is echter een treurig feit, en een dat mij, die zoo véél ondervond, wel eens ergert, dat zoovele menschen hun leven versomberen en bederven met kleinigheden, in plaats van dankbaar en vroolijk te zijn om de vele goede gaven van fortuin, gezondheid, elkaar-bezitten, enz., die hun deel zgn. Zoo ken ik er, dien ik zou willen toeroepen: zeur toch niet over elk kwaaltje, over elke meidenslordigheid, over elke dagelijksche levenstegenspoed, maar zie óók eens op 't ontzettend véle, dat Uw deel is ten goede, - en waarvan gij met Uw aanhoudend getob en gezeur in 't minst niet profiteert.

Uw tweede briefje bevat het verzoek die bewuste bijdrage in de Lelie-zelve te willen plaatsen; maar, lieve Gladijs, dat is, wegens plaatsgebrek, onmogelijk. Voor Uw briefkaart, ontvangen naar aanleiding eener latere correspondentie met U, dank ik U insgelijks hartelijk. - Vriendelijk gegroet.

'**Mama**'. - *Ik* zou zeker, al ware ik nog zoo rijk, en al lieten mijne vooruitzichten zich nog zoo gunstig aanzien, mijne dochters opvoeden zóó, dat zij later haar eigen brood zouden kunnen verdienen. Zelve ben ik het slachtoffer geweest van het rijk-opgevoed-worden, zonder dat aan mijn *vurigen* wensch iets te mogen leeren, voor een mogelijke toekomst van eigen brood verdienen, is voldaan. Maar, dat daargelaten, ik vind het in 't belang van elk meisje, dat zij léért zichzelve door de wereld slaan, of zij rijk is of niet. Echter vind ik de oplossing van onze dagen, dat elk beroep openstaat voor de vrouw, géén oplossing. Want zij leidt tot veel meer aanbod dan vraag, in zake allerlei tot hiertoe alleen door mannen vervulde betrekkingen, waardoor van weerszijden armoede 't gevolg is, dikwijls broodeloosheid. Bovendien, lang niet alle deze betrekkingen zijn in de verste verte geschikt voor vrouwen. En eindelijk, als zij trouwt later, dan is zij geheel en al ongeschikt voor haar eigenlijke bestemming van kinderen voortbrengen en opvoeden, van huisvrouw en moeder zijn. Daarom betreur ik het dat de zoogenaamd vrouwelijke beroepen, van pension-houdster, modiste, tailleuse, enz., beschouwd worden als minderwaardig bij de 'gestudeerde' vakken vergeleken. M.i. berust deze opvatting op een dwaling. Om een groote zaak - b.v. als die van madame Paquin in Parijs - te leiden, heeft men een bepaald gróóten aanleg noodig voor het koopmans-vak, moet men smaak, takt, wat niet al, bezitten. Een ander voorbeeld is de ontzettende uitbreiding, die de bekende Au-Bon-Marché-magazijnen hebben gekregen, juist onder de leiding der weduwe van den oprichter. Bij het tegenwoordige vele reizen, en den algemeenen dienstboden-nood, spreekt het van-zelf dat er in de richting van het pension- en boarding-house-wezen buitengewoon veel valt te doen voor een energieke vrouw. En evenzeer kan zij door een modezaak - als zij daarvoor den rechten lust heeft - schatten verdienen, terwijl, ook alweder evenzeer als wat de voormelde beroepen aangaat, een gróóte ontwikkeling noodig is tot een en ander, b.v. kennis van vreemde talen, van handelscorrespondentie, enz., enz. Het spreekt van zelf dat men met de neiging, den aanleg, de lusten van elk meisje afzonderlijk moet rekening houden, waar het hare opleiding geldt. Ik ben echter overtuigd, dat de zucht van nadoen, van willen 'studeeren', omdat Pietje, Mietje en Daatje óók studeeren, de meesten dezer jonge meisjes veel meer 'inspireert' dan wezenlijke liefde tot het juristen- of doktoren-vak. En daaraan paart zich dan de angst der ouders, die tot den 'beschaafden stand' behooren, hunne dochters te 'vernederen' tot een koopmans- of winkel-vak. Vandaar dat deze, inplaats van de studeer-woede tegen te gaan, haar aanwakkeren.

Het is niet ondienstig hier er meteen eens op te wijzen, hoe *achterlijk* wij in dit speciale opzicht nog zijn in Holland, waar integendeel in Frankrijk en in Engeland vrouwen van hoogen rang en voorname geboorte er zich in 't minst niet voor schamen zulke vakken uit te oefenen, en ook, overal, in hunne eigene kringen, worden ontvangen als iets dat van zelf spreekt. - Voor Uw vriendelijken brief, als ‘nieuwe correspondente’, hartelijk dank. Ik kon U onmogelijk eerder een beurt geven, wegens de vele correspondentie.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

12 Juni 1912
25ste Jaargang.
No. 50

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Onmacht.
(*Vervolg van No. 47.*)
Een Stem uit Indië.

In de onlangs ontvangen Nieuwe Rott. Courant vernemen wij het volgende omtrent de redevoering in het Hôtel d'Angleterre in den Haag van den heer C. de Groot, controleur bij het Binnenlandsch Bestuur, betreffende het ingediende voorstel tot reorganisatie van dat bestuur in Indië. -

Terwijl in dat voorstel de tractementen van bestuursambtenaren reeds aanmerkelijk verhoogd worden, o.i. geheel onnoodig, wenscht de heer de Groot die nog meer te verhoogen, hetgeen wel een vreemden indruk maakt; onwillekeurig denkt men aan het spreekwoord: Charité bien ordonnée, etc., daar de redenaar zelf ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur is. De redenaar brengt dan de geldelïjke vooruitzichten

van die ambtenaren in vergelijking met die van advocaten, rechterlijke ambtenaren en employés van suikerfabrieken en petroleum-ondernemingen, en zegt dan ten slotte, dat de bâton de maréchal voor een ambtenaar bij het B.B. in den regel *f* 1100. - per maand is: de man is dan resident.

Ons dunkt dat iemand, die tot een categorie ambtenaren behoort, waar men het in den regel tot *f* 1100. - tractement 's maands kan brengen, zeer tevreden mag zijn; wij moeten

ten zeerste waarschuwen tegen ongemotiveerde opdrijving van indische tractementen en gaan hierin geheel accoord met de meening van het kamerlid Bogaardt, die onlangs op dit streven de attentie vestigde van den Minister van Koloniën.

De vergelijking die de heer de Groot maakt met advocaten gaat geheel mank; dit zijn geen ambtenaren, maar personen, wier inkomsten geheel afhangt van hun bekwaamheid; zijn zij dit, en daarbij 'in de mode' dan verdienen zij schatten, niet alleen in Indië, maar overal in de wereld, en is dit niet het geval, dan zijn hun verdiensten zelfs niet voldoende om fatsoenlijk te leven, indien ze geen fortuin van zich zelve hebben.

Dat rechterlijke ambtenaren ruimer bezoldigd worden is nog al duidelijk; in alle koloniën acht men het noodig die categorie van ambtenaren ruim te salarieeren; bovendien eischt de Regeering, dat ze een academische graad hebben, wat voor bestuursambtenaren niet vereischt wordt.

Wat de vergelijking met employés van suikerfabrieken en petroleum-ondernemingen aangaat is die minder juist, want het zijn geen ambtenaren, en ook hun tractement hangt geheel af van hun bekwaamheid; en zijn er eenige, die ruim betaald worden, - misschien beter dan een controleur - dan is dit niet het tractement dat zooveel hooger is, maar worden die meerdere inkomsten veroorzaakt door percenten, genoten aan het eind van het jaar, en hen uitbetaald als een *belooning* voor hun ijver en bekwaamheid. - Daar zij echter in den regel geen recht op verlof hebben, evenmin pensioen, en zij geheel afhangen van de luimen van hun chefs, daarbij blootgesteld zijn aan de gevolgen van népotisme, is hun positie allesbehalve schitterend, en in alle geval zeer onzeker, - zoodat vele trachten over te gaan in Gouvernements Dienst, wel een bewijs, dat ze aan eene betrekking bij het Gouvernement den voorkeur geven en het tractement voldoende achten.

Terwijl dan in het voorstel het tractement van een Gouverneur op *f* 1800. - is gesteld, dus reeds meer dan het tegenwoordig salaris, betoogt de heer de Groot dat dit op *f*2000. - moet worden gesteld met een maximum van *f* 3000. -, - excusez du peu - plus *f* 100. - reiskosten, *f* 500. - representatiekosten en een gouvernementswoning. - Wij vragen ons direct dit af: wanneer een gouverneur dit vorstelijk inkomen zou hebben - want de *f* 500. - representatiegelden moeten gedeeltelijk als zoodanig beschouwd worden, daar voor een 'ijswater-receptie' ééns in de maand, plus een diner of gala-bal met Koningin's geboortedag, geen *f* 6000.- 's jaars wordt vereischt - hoeveel moet dan wel naar verhouding het maandelijksch inkomen van een lid in den Raad van Indië bedragen, die kan men dan moeielijk met *f*2500. - afschepen, minstens zou die hoofdambtenaar - zooveel hooger in rang als een Gouverneur - dan wel *f*6000. - 's maands moeten hebben, om van andere hooggeplaatste landsdienaren als: Legercommandant, President van het Hooge Gerechtshof, enz., enz. niet te spreken, of is het wellicht de bedoeling van den heer de Groot dat *alleen* bestuursambtenaren een bevoorrechte finantiëele positie moeten hebben en dat andere landsdienaren daarvan nuchter zullen blijven.

De indemniteit voor reiskosten acht de heer de Groot natuurlijk ook te laag en het indienen van een specificatie daarvan vernederend.

Wij achten het echter vernederend, wanneer een hoofdambtenaar *steeds* op dienst-reizen bij zijn assistent-resident logeert, op een plaats waar *een hôtel is.* Twee gevallen zijn daarbij mogelijk: òf hij défroyeert dien assistent-resident voor de dagen, die hij bij hem vertoeft en dan verlaagt hij hem tot hôtelhouder, òf hij logeert gratis,

in welk geval hij zijn gastheer op onkosten jaagt en bovendien zijn prestige tegenover hem benadeelt*)

Om op die declaratiegelden voor reiskosten terug te komen, zijn die voor hoofdambtenaren - wij meenen dat een Gouverneur voor reiskosten *f* 20. - daags geniet - veel te hoog, daarentegen zijn de daggelden van ambtenaren *onder* de *f* 500. - 's maands weer te laag; deze genieten *f* 6. - daags en zullen zij bij dienstreìzen daarop moeten toeleggen, *vooral* wanneer bij overplaatsingen met een gezin wordt gereisd; zulk eene overplaatsing veroorzaakt vaak een groot geldelijk verlies.

Wat het tractement van een regent betreft, wenscht de heer de Groot diens inkomen op te voeren tot *f* 1500. - 's maands. ZEd. toont hiermede, ofschoon controleur zijnde, al bitter weinig idée te hebben van de adat der inlandsche maatschappij, want al gaf men een regent ook *f* 2000. - of meer per maand, de titularis zou er zelf al zeer weinig van profiteeren.

*) Daar dit artikel te Bandoeng geschreven is, wordt hierbij uitdrukkelijk verklaard, dat met den hoofdambtenaar in quaestie *niet* is bedoeld de resident der Preanger-regentschappen.

Volgens de inlandsche adat toch, heeft de regent in zijn woning steeds tal van logé's, familieleden van hem-zelf en van zijn radhenajoe (echtgenoote), die zich hoegenaamd niet geneeren ten koste van den regent te leven, die volgens de adat wel verplicht is die logé's in de eeuwigheid van voeding, kleeding, ja zelfs vaak van zakgeld te voorzien.

Wij kennen b.v. een regent, die per maand voor zijn huishouding ± 10 picols rijst noodig heeft, tengevolge van het groot aantal familieleden, die hij te onderhouden heeft; hij trachtte die lui aan betrekkingen te helpen en lukte dit, dan kwamen weer andere familieleden: dit ging zoo maar steeds door. De regent was er wanhopig van, maar zeide er niets aan te kunnen doen, want hee meer geld men verdient, hoe beter men ook zijn familie moet steunen: dit is nu eenmaal inlandsche adat. -

Wanneer men nu als absoluut zeker kan aannemen dat die adelijke familieleden voor het meerendeel parasieten zijn, te lui om te werken, dan zou feitelijk het toekennen van een hooger regentstractement daarop neerkomen, dat nog meer van die luie nietsdoeners onderhouden worden, zonder dat het meerdere tractement aan de regenten zou ten goede komen. -

Controleurs, die adviezen willen geven omtrent inlandsche aangelegenheden, moeten goed bekend zijn met de inlandsche adat, en zijn zij daarmede onbekend, dan doen ze beter hun ongevraagde adviezen voor zich te houden. -

Belachelijk is inderdaad het betoog van den heer de Groot, waar hij het noodig oordeelt dat ambtenaren om de 5 jaar met verlof kunnen gaan, liefst gedurende één jaar en dan met beter verlofstractement. - Dit hoogere verlofstractement is z.i. noodig tot het doen van studiereizen naar de hoofdsteden van Europa, want de heeren dienen zich elke 5 jaar op de hoogte te stellen van het moderne leven!!! Ambtenaren schijnen wel van een bijzonder maaksel te zijn, dat het noodig wordt geacht dat ze om de 5 jaar een ‘studiereis’ naar Europa moeten maken. Chefs van handelshuizen of industriëele zaken blijven vaak 10 en meer jaren aan één stuk in Indië, zonder dat dit eenige schade doet, noch aan hun gezondheid, noch aan de onderneming die zij beheeren, en, zijn er eenige die eerder naar Europa gaan op eigen kosten, dan zullen ze ronduit zeggen dat ze zich wat gaan verpoozen en maken er geen geheim van dat ze zich uitstekend geamuseerd hebben; maar ambtenaren moeten volgens den heer de Groot ‘studiereizen’ maken, het zich op allerlei wijzen amuseeren heet dan: ‘zich op de hoogte stellen van het moderne leven’! Het idée is wel aardig bedacht, alleen hebben we er op tegen dat het Gouvernement het gelag betaalt in den vorm van vrij reiskosten heen en terug en nog een verhoogd verlofstractement bovendien. De heer de Groot is wel handig in het riemensnijden van een andermans leêr, want zijn voorstel komt feitelijk daarop neer.

Wat verder het voorstel tot reorganisatie van het Binnenlandsch Bestuur betreft, zijn wij daar beslist een tegenstander van en wel om de volgende redenen. Volgens dat nieuwe régime zullen er veel minder europeesche ambtenaren zijn; het is te verwachten dat de nu reeds bestaande achterstand, die belemmerend werkt op den gang van zaken, dan nog meer zal toenemen. Wanneer men thans eene vergunning aanvraagt tot mijnbouwkundige opsporingen, of een request aanbiedt ter erlanging van erfpachtsgronden, dan duurt het *één jaar en langer* alvorens men een antwoord van de Regeering ontvangt. Onder het nieuwe systeem, waarbij het aantal bestuursambtenaren wordt verminderd en dientengevolge minder personeel disponibel is, is het te verwachten, dat personen, die kapitaal wenschen te beleggen in indische

ondernemingen van mijn- of landbouw, wel minstens 3 jaren moeten wachten, alvorens de beslissing der Regeering afkomt. Het verstaat zich, dat onder die omstandigheden, waar nu al zoo over geklaagd wordt, het kapitaal zich geheel zal terugtrekken, en dat van de ontwikkeling der nu zoo verwaarloosde Buitenbezittingen weinig of niets zal komen, want geen kapitalist wil zijn kapitaal zoolang disponibel houden als de Regeering schijnt noodig te hebben om een eenvoudig request te behandelen. - M.a. w: de ontwikkeling der Buitenbezittingen zal een chimère blijven.

Een tweede bezwaar tegen het nieuwe régime is, dat hiermede gepaard gaat het aanstellen van een vermeerderd aantal *inlandsche* ambtenaren, die men meer gezag dan thans wil laten uitoefenen, met het onvermijdelijk gevolg, dat kneveling van de bevolking en kas-tekorten à l'ordre du jour zullen zijn.

Het is werkelijk of de regeering met blindheid is geslagen. In de laatste jaren zijn bij den pandhuisdienst en bij het opium- en

zoutmonopolie honderde inlandsche beambten aangesteld, en wat is het resultaat? Wel, dat er geen dag voorbij gaat of men kan uit de couranten vernemen, dat dan hier, dan daar een tekort in kas wordt geconstateerd. En met die feiten voor oogen wil men het inlandsch ambtenaarspersoneel nog uitbreiden, met toekenning van gezag. Kasian, de arme bevolking, die daarvan het slachtoffer zal zijn.

Zeer zeker zijn er nu onder de regenten, patih's en wedono's zeer bruikbare personen, die, nu ze onder voortdurende contrôle staan, betrouwbaar zijn, maar het staat bij ons vast dat het meerendeel der inlandsche ambtenaren onbetrouwbaar zullen blijken te zijn, zoodra ze een meer zelfstandige werkkring zullen krijgen.

De oprichting van scholen in het algemeen en de school tot opleiding van inlandsche hoofden te Batavia in het bijzonder moge hen eenige theoretische kennis geven, maar dit is ook alles wat van dat onderwijs te verwachten is.

In het kort gezegd, uitbreiding van het inlandsche ambtenaarspersoneel is een zeer gewaagde proef, waar de inlandsche bevolking de dupe van zal zijn: men kan met het nemen van zulk een proef gevoegelijk een halve eeuw wachten, wanneer de inlandsche hoofden blijken hebben gegeven dat men hen een zelfstandige betrekking *kan* toevertrouwen; nu en in de eerste tientallen van jaren zijn zij nog niet rijp daarvoor.

Wij zullen het betoog van den heer De Groot niet verder volgen, maar het een en ander opmerken betreffende de tegenwoordige neiging tot opdrijving der indische tractementen, waar ook het kamerlid Bogaardt de aandacht van den Minister van Koloniën op heeft gevestigd.

In het algemeen gesproken worden de allerhoogste landsdienaren te hoog gesalarieerd, terwijl de lageren vaak te weinig inkomen hebben om behoorlijk te kunnen rondkomen. Men zou dus het inkomen van de hooggeplaatste landsdienaren moeten verminderen en de daardoor disponibel komende fondsen gebruiken om de lagere landsdienaren beter te kunnen salarieeren.

Wij verwachten hiervan, dat daardoor de animo om in indischen landsdienst te treden zal vermeerderd worden, en mochten door het nemen van dien maatregel ook eenige hooggeplaatste landsdienaren den dienst verlaten, wel, tant mieux, de promotie voor de jongeren wordt dan zooveel te beter.

Als motief, vaak door ambtenaren aangevoerd, dat alle tractementen verhoogd moeten worden, wordt beweerd dat de levensstandaard in Indië zooveel hooger is geworden, m.a.w. dat het in Indië, in vergelijking met vroeger, zooveel duurder is geworden. Wij willen hier in het kort aantoonen dat dit onjuist is.

1. Door het vermeerderd aantal europeanen is in eenige plaatsen, die in opkomst zijn, zooals b.v. Bandoeng en Djocja gebrek aan woonhuizen ontstaan, en zijn de huishuren daar hooger geworden. Dit is echter iets van zeer tijdelijken aard; in alle plaatsen, die in bloei toenemen, worden nieuwe huizen aangebouwd, waardoor huishuren spoedig weer op hun normaal peil komen in andere plaatsen daarentegen zijn die normaal gebleven, terwijl in steden in verval, zooals Pasoeroean, de huishuren ongekend laag zijn.

2. Levensmiddelen, die men op de markt koopt, zooals rijst en gevogelte, zijn iets duurder geworden, daarentegen zijn alle levensmiddelen, die uit Europa komen, door de felle concurrentie op handelsgebied thans veel goedkooper; wanneer men toko-rekeningen van nù vergelijkt met die van vóór 25 jaar, zal men zien dat alle import-artikelen thans veel lager in prijs zijn; ook geldt dit voor geneesmiddelen.

3. Kleeding en schoeisel is thans veel goedkooper geworden, èn door de concurrentie op dat gebied, èn omdat men vroeger gedwongen was bij europeesche kleer- en schoenmakers te gaan, terwijl thans chineezen en inlanders hetzelfde werk leveren voorde helft van den prijs en zelfs minder.

4. Middelen van vervoer. Waren vroeger zelfs personen met kleine tractementen *gedwongen* om rijtuig met paard te houden of minstens een dos-à-dos, thans vindt men overal huur-dos-à-dos of rijtuigen (zoogenaamde ‘ébro's’ of ‘kosongs’), waarin men voor een rit 15 cents à een kwartje betaalt; voegt men daarbij het groot aantal rijwielen en de trams in de groote steden, dan kan men zeggen dat niets in Indië zoo vooruit is gegaan en daarbij zeer goedkoop geworden, als juist de vervoermiddelen. - Zelfs vele personen met hooge tractementen houden geen équipage meer, en vergenoegen zich per ‘ébro’, fiets of tram naar hun bureau te gaan.

5. Bedienden zijn op groote plaatsen iets duurder geworden, maar men houdt dan ook minder bedienden, omdat het houden van eigen vervoermiddelen niet meer noodig is.

6. Wat ook kostbaarder is geworden is de inrichting van woningen en vooral is er meer luxe in de kleeding van dames.

Maar vergelijkt men deze posten, dan compenseert de een de andere en zal men tot de conclusie komen, dat het geheel onjuist is dat het leven in Indië thans zooveel duurder is.

Wat dat aangaat is het dus geen motief om de tractementen van ambtenaren te verhoogen, maar teekenen wij hierbij aan, dat de inkomsten der lagere landsdienaren reeds voor 30 jaren te laag waren en is het daarom gewenscht die te verhoogen, ten koste van die ambtenaren, die geheel onnoodig zulke hooge inkomsten genieten.

Bandoeng, Maart 1912.

A.... Z.

De Vrouw.
(Vervolg en slot van No. 49).

Men moet de vrouwen met moeite winnen, met moeite bevredigen en met nog grooter moeite bewaken. Er glijdt meer water van den molen dan de molenaar weet, en van een aangesneden brood valt het gemakkelijk een sneedje weg te nemen; vandaar dat het woord: ‘Ik bezit, ik word niet bezeten,’ ware levensphilosofie is.

Schaamte schijnt bij vrouwen meer kunst dan natuur te zijn, omdat die nu eenmaal door mannen gewaardeerd wordt, passender is en weigering slechts des te meer aantrekt. Krankzinnigen houden in hooge mate van naaktheid en wilden gaan geheel in God's livrei, en juist bij hen heerscht de meeste natuur. Maar hoe dan ook, kunstmatig of niet, schaamtegevoel blijft de beste beschermengel voor mannelijke en vrouwelijke deugd.

De vrouwelijke erfzonde, behaagzucht of coquetterie, heeft zich in den nieuweren tijd een nieuwe stek gemaakt, van wie onze overgrootmoeders, zalig met haar oude gewoonten, bijbel, predik- en gezangboek, niets wisten - de geleerdheid. Hieruit ontstond een eigen damesphilosofie, die anderen te verduisteren zoekt door snaterende uitkramerij van het geleerde, en vele virtuosen op dit gebied er toe brengt, haar eigen geslacht te verachten en liever naar mannenomgang te haken, zooals Christine van Zweden, die geen vrouw bezocht als Ninon de l'Enclos. Deze geleerde vrouwen fabelen gruwelijk veel over ontwikkelde dames en zeggen, den neus ophalend, van goede moeders en huisvrouwen sprekende: ‘Het is een vrouw zonder eenige ontwikkeling’, maar vermoeden in het geheel niet, hoeveel tot de ware ontwikkeling behoort, spreken er echter des te lichter over. Geleerde vrouwen zijn een even groot kruis als hysterische vrouwen.

De man bemint in een jonge vrouw geheel andere dingen dan het verstand. Hij bemint in haar het schoone, het jeugdige, het vertrouwelijke, haar karakter, hare fouten, hare grillen, en God wete wat voor alles onuitsprekelijks nog meer, maar hij houdt niet van haar om haar verstand. Haar verstand acht hij, wanneer het schitterend is en een meisje kan daardoor veel in het oog van den man winnen, en het boeit hem wanneer hij reeds lief heeft, maar het is niet dat, wat in staat is hem te doen ontbranden en een hartstocht bij hem op te wekken.

Wij moeten echter tusschen ontwikkelde en geleerde vrouwen een onderscheid maken: hier ligt de middenweg, welke de juiste heet. Er is een groot onderscheid tusschen een onbeschaafde domkop en een vrouw van ontwikkeling, die verstandigen en opvroolijkenden omgang verschaft, maar waar van huishouding en kinderopvoeding in den middenstand sprake is, passen geleerde dames zoo weinig als groote geleerde mannen in zaken en in de wereld. Men kan de geliefde van een vrouw zijn, die boeken schrijft, maar echtgenoot is men beter van zulke, die soepen, hemden, kousen of menschen leveren. Wees vruchtbaar en vermeerdert U; zit niet in de boeken, maar kom achter de beteekenis der woorden: 'Ik wil den man een hulpe zijn.' Wat moet een geleerde vrouw, waar de vrouwelijkheid uitgewischt en een mislukt wezen in de plaats is gekomen? Een manvrouw is zoo belachelijk als een vrouwman. Geleerde vrouwen zijn knapen met scheermessen in de hand; ze zijn ijdeler dan mannelijke schrijvers, omdat ze als enkele sterren onder het leger ongeleerde vrouwen schitteren. De meeste vrouwelijke producten en geleerde eieren zijn windeieren of nadruk. Wanneer er ook eenige zijn, dan bewijst dat alleen, dat ook mannen - zonder genie kunnen schrijven.

Nergens gingen de zaken slechter dan in Frankrijk vóór de Revolutie en de geestigste schrijfster, die echter een treurig huwelijksleven leidde, was Mme de Stael-Holstein. Wat beteekenen haar producten nu nog? In Coppet bezocht ze Napoleon; ze wist

veel over de organisatie van Frankrijk te spreken en hij vroeg alleen, zonder meer: ‘Mevrouw, wie voedt Uwe kinderen op?’

Er bestaat slechts één hulde, die de degelijke man van ganscher harte de vrouw brengt, de hulde harer schoonheid en deugden van vrouwelijkheid, huiselijkheid en kuischheid; elke andere is flauwe, walgelijke galanterie, en het huwelijk met een Muze, of een levend boek, zoo belachelijk als het huwelijk van den Doge met de Adriatische Zee.

De vrouw moet noch te hoog, zooals in vervlogen tijden, noch te laag, zooals in nog vroegere tijden, gesteld worden, maar zoolang de aardkloot en de rib parallel loopen, gaat alles goed; zoodra zij elkaar kruisen, alles slecht. Ieder behoude zijn baan, de man den Staat, de vrouw het huis.

De vrouw is en blijft een komma, de man een punt. Zij is en blijft een nul, waar een één voor moet staan, wanneer zij beteekenis zal hebben: zoo wil het niet mannengeweld, maar de natuur zelve. De man is een subjectief, de vrouw een adjectief. Hij het brein, zij het hart. Hij appel, zij peer: gene zuurzoet en van duur, deze zoeter en sappiger, maar weeker, en... vol kleine steentjes.

Vrij bewerkt door X.

Overzicht van de week.

I. ‘Van Vreemde Smetten vrij.’

't Wordt uitgegalmd bij alle mogelijke feesten, 't Nederlandsche Volkslied, dat deze regels bevat.

't Is óók gespeeld bij verscheidene gelegenheden in Parijs, gedurende het driedaagsch bezoek onzer Koningin aldaar.

Ondertusschen heeft deze zelfde Koningin, in den officieelen toast op het diner bij Fallierès gezegd, dat zij ‘*fier is op het fransche bloed dat in hare aderen vloeit.*’

En toch lacht niemand als 't Volkslied wordt gespeeld in hare tegenwoordigheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Tegenstellingen.

De Parijzenaars, die er zich op te goed doen dat de vrijheid uitgaat van hen, dat zij, door 't vermoorden van Lodewijk den zestienden en Marie Antoinette, de democratie verheerlijkten, staan bij honderdtallen te gapen, met 'n parapluie op, in den stroomenden regen, om iets zóó buitengewoons te zien als 'n ‘vorstin’ (lees de fransche couranten). De democratische fransche pers put zich uit in de walgelijkste vleitaal over die vorstin.

En ondertusschen, terwijl deze republikeinen aldus hun tijd vermorsen om 'n koningin na te loopen en te bewierooken, ondertusschen wordt in Marocco 't bloedigst drama afgespeeld, moorden de franschen de Maroccanen uit, onder 't motto hen te beschermen, offert Frankrijk noodeloos zijn gezonde zonen aan een zoo onrechtvaardige zaak als het aanvallen en uitmoorden van menschen, die niets misdoen dan dat ze hun eigen land, hun eigen vrijheid, verdedigen.

En, en-passant, speelt men bij 't bezoek van onze Koningin ‘revue’, en deze, in plaats van tegen 't militarisme te getuigen door zich af te wenden, daalt enthousiast nog eens extra van de tribune naar beneden, om hare buitengewone belangstelling in 't walgelijk schouwspel te toonen. En een soldaat valt daarbij in den glibberigen modder, bij het afschuwelijke weer, valt van zijn paard, en wordt gekwetst weggebracht.

En 't Vredespaleis schreit ten hemel!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Kiesch.

Tot de genoegens, welke onveranderlijk worden aangeboden aan de vorsten, die Parijs bezoeken, behoort óók een tochtje naar Versailles. Ook ditmaal heeft men het onze Koningin niet laten ontbreken aan dat bijzonder kiesch amusement van een bezichtiging van het paleis te Versailles, speciaal van de vertrekken eenmaal bewoond door de ongelukkige Marie Antoinette.

Men moet de vulgaire ziel hebben den hedendaagschen franschman eigen, om niet te voelen welk een ironie er in schuilt, dat de president eener republiek, welke aan Marie Antoinette 't hoofd afsloeg, op de méést-minne manier, thans de vorsten van Europa triomfantelijk rondleidt in de eens door haar bewoonde vertrekken, - onder hoofsche buigingen, en laffe vleitaal.

En óók, wat is 't vèr gekomen met monarchen die, in plaats van zoo'n republiek fier den rug toe te draaien, er zich voor moeten krommen, en mooi weer moeten spelen voor zijn dikken wijnhandelaar-president,[*)] en diens vrouw, als hunne gelijken.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

*) In Frankrijk-zelf bijgenaamd het ‘varken’.

IV. De ‘eerlijkheid’ van de Pers.

Zoo dikwijls reeds heb ik er op gewezen, dat niets omkoopbarer en oneerlijker is dan de zoogenaamde ‘vrije pers.’ Een fraai staaltje daarvan deelt mede Upton Sinclaer, de schrijver van het beruchte boek, dat de walgelijke vuiligheden van de Chicago-blikjes-makerijen onthulde. Hij begon met zijn onthullingen mede te deelen aan de New-York Herald (Amerikaansche editie), die ze eenvoudig *onderdrukte*, niettegenstaande de geheele redactie 't er over eens was, dat dit de ernstigste en grootste zaak was die het Blad, sinds het bestaat, was aangeboden. *Geen enkele andere courant in New York durfde daarop een bericht er over brengen.* Hierna sprak hij over de zaak in eene openbare vergadering, maar, niettegenstaande er vele reporters waren, van alle groote bladen, bracht niemand hunner een verslag ervan in de couranten. Op kosten van een Londensche courant-zelve zond hij aan deze een uitvoerig bericht, maar de redactie durfde het niet plaatsen. 't Zelfde geschiedde zijdens een andere courant in Londen van tegenovergestelde politieke richting. Zoo bleef hem ten slotte geen ander middel dan zijn boek te schrijven. -

Terecht teekent de ‘Wahrheit’ hierbij aan, dat het in Duitschland niets beter is gesteld met de ‘vrije pers’. En dat in de vuiligheid van Berlijn even weinig durft gewroet te worden door de ‘onafhankelijke’ couranten als in die van Chicago.

Ik mijnerzijds voeg erbij dat de Hollandsche pers 't geen zier beter, maakt. Die durft zoo mogelijk *nog* minder.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Boekbeschouwing.

Leurs Majesté's. par Xavier Paoli (1912).

Ziedaar nu met recht een boek voor snobs! - O niet, alsof ik den ‘ancien commissaire déligué auprès des souverains en France’, die deze herinneringen schreef, wil beschuldigen van aan een bijzonder groote mate van snobisme te doen in zijn werk, och neen, voor iemand die zich zóó lang heeft gekoesterd in de verwarmende stralen van vorstengenadigheid, - voor wier wel en wee hij had te waken als zij in Frankrijk waren, voorwaar geen gemakkelijk baantje in onze hedendaagsche tijden - is dit boek heusch geschreven op een zeer gematigden, volstrekt niet àl te vleierigen toon. Men kan zelfs hier en daar, tusschen de regels dóór, merken dat meneer Xavier Paoli, tengevolge van het de dingen zoo heel nabij bezien, niet is geworden doordrongen van de hóóge beteekenis van het vorst zijn, maar wèl van 't tegendeel.

Als ik daarom zeg, dat dit is een boek voor snobs, dan wil ik daarmee meer uitdrukken, dat zij, die er zich bij uitstek gelukkig in voelen als ze maar kunnen hooren spreken over 't doen en laten van 'n koninkje of 'n vorstje, - al is het ook nog zoo onbelangrijk - en zoo zijn er zoo velen - met ware gretigheid zullen grijpen naar deze onthullingen van het particulier leven in hunne vacantie-reizen der verschillende bekende figuren uit de Europeesche vorstenkringen, wijlen Edward de VIIe van Engeland, en zijn moeder Victoria, de zoo treurig om haar leven gekomen keizerin Elisabeth, koning Alfonso, enz. enz.

Voor vaderlandslievende gemoederen zij hier vóór alles meegedeeld, dat óók koningin Wilhelmina een plaats heeft in deze portrettengalerij, natuurlijk niet als Koningin metterdaad, maar uit den tijd toen zij, als zestienjarige, nog genieten kon van haar jeugd, onder het regentschap harer moeder. Het beeld dat Xavier Paoli van haar ophangt, zooals hij haar zag tijdens haar verblijf te Aix les Bains, in November 1895, komt vrij-wel overeen met het getuigenis dat zij, die haar in dien tijd intiem kenden, van haar gewoonlijk afleggen, namelijk dat zij in die dagen een geheel andere levenslustiger en opgewekter persoonlijkheid zich toonde, dan waartoe zij zich van lieverlede ontwikkeld heeft na hare troonsbestijging. Volgens den commissaris Paoli, door de fransche regeering afgezonden om Haar en Hare Moeder te Geneve te ontvangen, was zij toen 'une jeune fille rose et blonde', die zich vooral vermaakte met het doen van gróóte tochten in de omstreken van Aix, en die zich kenmerkte door een groote mate van bekoorlijke *jeugd.* In tegenstelling met de meeste andere vorsten, die gewoonlijk maar met een klein gevolg hun uitspanning-reizen ondernemen, voerde de Koningin-Regentes bij deze gelegenheid een gróóte hofhouding mede, in wier tegenwoordigheid de commissaris steeds de maaltijden gebruikte, en die, bij zekere gelegenheid, werd onthaald op het nationale lijfgericht der

Rivièra-bewoners, de afschuwelijke 'bouillabaisse'. Dat de 'baronne van Ittersum', de 'jonkheer van Pabst van Bingerden', en de 'baronne Rengers', met afkeer deze 'verrassing' van zich schoven, vindt de Corsikaan Paoli natuurlijk héél-onbegrijpelijk, maar *ik* kan 't mij van hen best begrijpen. Tusschen twee haakjes, van dergelijke onschuldige anecdoten wemelt het boek, dat zich natuurlijk wel wacht iets ten nadeele van de verschillende vorsten, met wien de schrijver blijkbaar meerendeels zeer bevriend was, te verraden. Alleen Leopold van België maakt hierop een uitzondering. Blijkbaar heeft deze hem steeds op een afstand gehouden, en voelt hij zich dientengevolge zijnerzijds niet verplicht tot bijzondere delicatesse. Om echter eerst even af te handelen onze Koningin. Een anecdote van méér belang dan de hierboven medegedeelde, - omdat zij weer eens voor de zooveelste maal het licht werpt op de kruiperij om vorstengunst van zóógenaamde democraten*) - verbindt zich eveneens aan dit verblijf te Aix. Onze jonge aanstaande Koningin had namelijk den wensch te kennen gegeven de *Grande Chartreuse* te bezoeken, en bij deze gelegenheid had de Commissaris Paoli, - wiens plicht het was bij al dergelijke uitstapjes alles te regelen en de noodige veiligheidsmaatregelen te nemen - er de voorkeur aan gegeven de gemeenteraad van Grenoble niet in kennis te stellen met de doortocht der vorstelijke personen, omdat hij wist dat deze geheel en al uit sociaal-democraten bestond, en daarom vreesde voor een minder aangename bejegening. Intusschen, de betrokken spoorweg-beambten hadden het geheim doen uitlekken, daar een extra trein was besteld, en, ziet, de senateur-burgemeester-socialist van Grenoble was niet in gebreke gebleven aanwezig te zijn om de Koningin Wilhelmina zijn arm aan te bieden, haar deftig te complimenteeren, haar zelfs met muziek te verwelkomen. Om de eigen woorden van den verteller te gebruiken:

Daar niemand begeeriger is een koninklijken glimlach te mogen oprapen, dan juist de meestheftige volgelingen van Jaurês en Cie 't zijn, zag men de senateur-burgemeester-socialist van Grenoble aanwezig, om de Koningin Wilhelmina zijn arm aan te bieden, op eerbiedige wijze. Hij was een en al suikerzoetheid. Hij had een discours gereed gemaakt, hij had muziek meegebracht. Wij moesten, ofschoon het geenszins in 't programma lag, een officieele ontvangst dulden. Daarvoor hadden wij de satisfactie bij het vertrek van den trein, hen te hooren juichen: 'Leve de Koningin', die 't overig gedeelte van het jaar doorbrengen met te brullen: 'Weg met de tyrannen.' Een staaltje van de altijddurende politieke en menschelijke comedie.[1)]

Nog een tweede maal had Xavier Paoli gelegenheid Koningin Wilhelmina te bewaken. Ditmaal in Parijs, bij haar bezoek aldaar in 1898. Blijkbaar was toen reeds de verandering bij haar begonnen. Paoli constateert 'un léger embonpoint, et un air réfléchi.'! Ten slotte vertelt hij hoe president Faure van Haar zeide tot hem: 'Ik kan mij zeer goed begrijpen dat de hollanders een voorbeeldige gehechtheid aan Koningin Wilhelmina aan den dag leggen. Zij herkennen zich zelf in haar.'

Of dat een compliment is voor den hollandschen aard? Dat moet ieder voor zich weten!

In elk geval echter is het m.i. *niet* wáárgezien. Koningin Wilhelmina, zooals zij thans is, is veel meer *duitsch* in veel opzichten dan hollandsch. Kan het ook anders,

*) Lees ook eens de fransche couranten gedurende het bezoek der Koningin onlangs. Walgelijk is er nog een te zacht woord voor!

1) Alles geheél toepasselijk op wat *nu* in Parijs is geschied!

waar hare moeder volbloed duitsch is en haar echtgenoot eveneens volbloed duitsch - om van hare voorvaderen niet eens te spreken.

Gelijk ik zeide hierboven, over koning Leopold van België is Xavier Paoli minder terughoudend dan over b.v. Edward of diens zwager, den koning van Griekenland, met wien hij heeft verkeerd steeds op een hartlijken vriendschappelijken voet, die met hem briefwisselden, en hem als een soort intiemen vriend beschouwden. Van daar dat hij zich over Leopold onpartijdiger, zakelijker uitlaat, het stugge, egoïste, hebzuchtige, aan diens karakter eigen in zoo hooge mate, niet verheelt, en erkent ten slotte, hoe deze man, met wien hij zoo dikwijls en zoo intiem in aanraking kwam, hem steeds naar zijn innerlijk-wezen een raadsel is gebleven. Paoli gelooft aan het geheime huwelijk met de baronesse Vaughan, vertelt hoe de koning op zekeren dag zich, geheel tegen zijn gewoonte, openlijk met haar in een auto verwijderde, en hoe, na haar terugkomst, des avonds, een verandering intrad in hunne verhouding tot elkaar, die hem, Paoli, doet aannemen dat op dien dag het huwelijk door een priester is gesloten in San Remo. Sym-

pathiek doet in dit geheele gedeelte, omtrent alles wat het leven van dezen egoïst pur sang betreft, alléén aan diens grooto liefde voor bloemen, voor de natuur. Waarschijnlijk is dat de beste karaktertrek in hem geweest. -

Voor mij-persoonlijk is het hoofdstuk, dat handelt over Elizabeth van Oostenrijk, het meest interessante. Zij wordt beschreven als een blijkbaar zeer innerlijk ongelukkige, steeds de eenzaamheid-zoekende vrouw, wier wandelingen, onrustig als van een mensch die geen vrede vindt, diep in de bergen doordrongen, terwijl zij des avonds zich geheel en al terugtrok in hare appartementen. Toch heeft zij blijkbaar, ondanks dit eentonige leven, hare naaste omgeving een gróóte liefde ingeboezemd. Roerend is in dat opzicht de beschrijving van haar tragischen dood. Paoli reisde naar Genève om haar zijn opwachting te maken, uit vriendschap, want, daar zij op Zwitsersch grondgebied vertoefde, te Caux, had hij natuurlijk geen opdracht van het fransche gouvernement. Toen hij uit den trein stapte trof hem reeds op het station een eigenaardige opwinding onder de aanwezigen, maar hij nam er geen notitie van, en sprong in een rijtuig, om zich naar het hôtel van de Keizerin te laten brengen. Onderweg keerde de koetsier zich naar hem om, en vroeg hem of hij reeds wist van ‘de vreeselijke ramp’. Op zijn ontkennend antwoord vernam hij, dat zooeven, een paar uur van te voren, zij, die hij ging opzoeken, was gestorven door moordenaarshand, op het oogenblik waarop zij zich aan boord begaf naar Territet. Men voelt in deze geheele beschrijving, in die van zijn bezoek daarna aan het doodsbed der afgestorvene, dat hier geen andere stem spreekt dan die van eerlijke, oprechte sympathie voor de vrouw, niet eene van vorstenaanbidding.

Menschen, die meer van 't vroolijke genre houden, vinden hunne gading bij de nogal amusante beschrijving van het verblijf van Sisowath en zijne danseuses; of van dat van den overleden Shah van Perzië.

Verder worden ook Alfonso, de tegenwoordige Tzaar en zijn vrouw, en de koning en koningin van Italië besproken, van al welke personen, evenals van het Engelsche Vorstenhuis, waaraan nog een afzonderlijk hoofdstuk wordt gewijd, de Commissaris niets dan charmants heeft te vertellen, vooral ook op het gebied van hunne verhoudingen onder elkaar in het familie-leven, van de beminnelijkheid van Koningin Helena, van den eenvoud van den Tzaar en de Tzarin, enz. - Ik herhaal, dit is een boek dat alle op vorsten-nieuwtjes beluste menschen zal interesseeren, omdat het is geschreven door iemand ‘die 't weten kan’.

Immers, in tegenstelling met de meeste ‘causerieën’ en couranten schrijvers, die maar wat opdisschen over hofkringen, van 't geen er vernomen wordt uit den mond van derden, heeft men hier te doen met de mededeelingen van een, die steeds in hunne onmiddellijke nabijheid verkeerde als zij Frankrijk bezochten, die verantwoordelijk voor hunne persoonlijke veiligheid, om die reden door hen werd meegenomen op alle tochten en uitstapjes die zij maakten, die intiem verkeerde met hunne hofhouding, en die zoowel de bekende ezelwagen van koningin Victoria heeft vergezeld op hare dagelijksche tochten, als zij in Cimien vertoefde, als hij den koning van Griekenland begeleidde naar 't casino in Aix les Bains, of dagelijksche getuige moest zijn van het rommel-achtige leven tusschen kisten en koffers van Sisowath, zelfs in zijn nachtrust gestoord door het eigenaardig lawaai dat deze en zijn omgeving bij voorkeur maakten op het uur waarop anderen slapen. Het spreekt vanzelf dat zoo iemand in staat is veel te vertellen zonder indiscreet te worden. 't spreekt óók van-zelf, dat Xavier Paoli te véél vriendschap genoot van al deze voorname heeren, te vèél

geschenken van hen ontving, te véél gelieerd is gebleven met de mannen en vrouwen uit hunne naaste omgeving, om zich tot indiscretie te laten verleiden. Vandaar dat zijn boek blijft aan de oppervlakte, zich bepaalt tot het meedeelen van 't geen gezegd kan worden, zonder iemand, wien ook, te kwetsen, en dat altijd vergezeld van de noodige complimentjes, natuurlijk. - Maar toch, met dat al, voor een uitspanning-uur, om mee te nemen op reis, b.v., zoo als ik zelve 't deed, een heel onderhoudend bundeltje, omdat het niet is verdicht, maar waarheid bevat; - ‘ècht is gebeurd’ zooals de kinderen zeggen! Vele afbeeldingen verlevendigen den inhoud. Dat daaronder niet ontbreekt de in alle buitenlandsche Bladen en tijdschriften onvermijdelijk geworden afschuwlijk-leelijke afbeelding onzer Koningin in Friesche kleederdracht spreekt vanzelf. Gelukkig is er nog een andere, betere photo óók van haar. 't Buitenland moet wel denken dat zij zóó gekleed gaat in het dagelijksch leven, zóó veelvuldig wordt juist deze meid-achtige, burgerlijke, stijve photo verbreid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

In Gevangenschap.
Uit het Russisch van Fedor Sologoeb
door Annie de Graaff.

Paka zat in een hoog prieel bij de omheining van het landhuis en tuurde naar de velden. Hij was alleen. Dikwijls gebeurde dit niet. Paka had een gouvernante en hij had een student, die hem de eerste beginselen der wetenschap inprentte; Paka had ook een mama, die nu en dan eens in de kinderkamer kwam kijken - zij had altijd zooveel dringende bezigheden en wereldsche verplichtingen na te komen, maar toch had zij groote zorg voor Paka; Paka moest vroolijk zijn en vriendelijk, elk gevaar voor hem moest worden vermeden, met geen jongetje onder zijn stand mocht hij omgaan; hij kende alleen de kinderen van families uit zijn eigen kring. Bovendien was Paka bijna voortdurend onder toezicht. Dit was hij gewend; hij deed geen poging om zich hieraan te onttrekken. Hij was ook nog zoo klein; hij was pas acht jaar.

's Morgens als mama nog sliep, of overdag als ze niet thuis was, dan vonden de gouvernante en de student het somtijds plotseling noodzakelijk om samen een gesprek te voeren. En in die oogenblikken is Paka alleen. Hij is zoo gedwee en gehoorzaam dat het heelemaal niet gevaarlijk is om hem alleen te laten. Hij loopt nooit weg en het duurt ook niet zoo lang dat hij alleen is. Hij blijft rustig zitten en houdt zich met het een of ander bezig. Hij is een ijverige jongen.

Paka, die niet werd afgeleid door zijn gouvernante en den student, zat na te denken en vergelijkingen te maken. De vergelijking is een klein duiveltje maar een van de gevaarlijkste. Het valt niet aan wat groot is en machtig, omdat het dan overwonnen zou worden, doch het besluipt wat klein is en zwak. Het wil in verleiding brengen wat zwak is en klein.

En op dezen zonnigen zomerdag gevoelde Paka een ongekend verlangen bij zich opwellen. En omdat hij wist dat zijn wenschen niet zouden worden vervuld, daarom gevoelde hij zich gedrukt en ongelukkig.

Hij zou het landgoed zoo gaarne verlaten en in het open veld met kinderen spelen, en bij de rivier in het water plassen.

Ginds in de verte ziet hij jongens visschen bij het riviertje. Hun vroolijke kreten dringen tot hem door. Hun leven is toch heel wat prettiger dan dat van Paka. Waarom verschilt zijn lot zoo geheel en al van het lot van die vrije, vroolijke kinderen? Zijn lieve mama kan toch onmogelijk willen dat hij bedroefd is en verdriet heeft?

Brandend heet zijn de felle zonnestralen, die zijn gedachten dooreen doen warren en zonderlinge visioenen doen opwellen in zijn hoofd.

Zijn lieve mama is heel, heel ver hier vandaan, in een ander land. Paka - zit gevangen. Hij is een beroofde prins. Een booze toovenaar heeft hem de kroon ontnomen, die hij zichzelf op het hoofd heeft gezet, en Paka staat onder toezicht van dien toovenaar. Een booze fee heeft de gedaante aangenomen van zijn lieve mama.

Vreemd dat Paka vroeger nooit heeft vermoed en nooit heeft begrepen dat dit niet zijn mama was, maar een booze fee. Zoo zag zijn lieve mama van vroeger er immers uit in gelukkige jaren toen ze in het kasteel woonden van hun fiere en trotsche voorouders. Dit is al zoo lang, zoo heel lang geleden. Paka tuurt naar den weg met droefverlangenden blik.

Jongens gaan voorbij. Ze zijn met hun drieën. Het zijn dezelfden, die straks bij het riviertje stonden te visschen. Een van hen draagt een witten kiel, twee anderen zijn in blauwe matrozen-pakken met korte broek. Over hun schouder dragen zij een boog en een koker met pijlen.

'Wat zijn die jongens gelukkig!' denkt Paka. - 'Ze zijn sterk en flink. Ze loopen op bloote voeten en zijn verbrand. Misschien zijn het maar gewone jongens, maar ze zien er zoo gelukkig uit. Het is toch veel prettiger om een gewone jongen te zijn, die vrij mag rondloopen, dan een gevangen prins.'

Paka had met verbazing gezien dat de oudste het gymnasiaste-insigne op de muts droeg.

De jongens waren nu heel nabij.

'Goeden dag', zei Paka op vriendelijken toon.

De jongens keken hem aan en begonnen te lachen. De oudste, die den witten kiel en het insigne droeg, zei:

'Goeden dag, kameraad; hoe maak je het?'

Paka glimlachte even en zei:

'Ik ben geen kameraad.'

'Wie ben je dan?' vroeg de gymnasiast.

'Ik ben - een gevangen prins,' deelde Paka mede op beslisten toon.

Verwonderd gingen de jongens tegenover Paka staan.

‘Waarom zijn jullie gewapend? vroeg Paka.

‘Omdat we jagers zijn’, antwoordde de tweede jongen op fieren toon.

‘Zijn jullie Roodhuiden?’ hernam Paka.

‘Hoe wist je dat?’ vroeg de kleinste van de barrevoeters.

Paka glimlachte.

‘Och,’ zei hij, ‘je vader is zeker een Roodhuid?’

‘Neen; die is kapitein’, antwoordde de oudste.

‘Jullie zijn dan geen echte Roodhuiden. Maar hoe heeten jullie?’ vroeg Paka met de belangstelling van een goed opgevoeden knaap, die gewrend is het gesprek gaande te houden.

‘Ik heet Lefka,’ zei de gymnasiast, - ‘en dit zijn mijn broeders: Antosjka en Lesjka.’

‘En ik heet Paka,’ zei de kleine gevangene, die den gebroeders een klein, blank handje toestak.

Ze drukten hem lachend de hand.

Lefka was een jongen van twaalf jaar met kort, rossig haar, vroolijke, goedhartige oogen en zachte lippen. Zijn gezicht zat vol sproeten. De tamelijk breede neus was eenigszins opgewipt. Het was een aardig ventje. Antosjka, tien jaar en Lesjka, negen jaar oud, geleken verbazend op hun ouderen broeder; die twee zagen er echter nog aardiger uit. Antosjka keek glimlachend en knipoogend naar dien zonderlingen jongen. Lesjka stond Paka aan te staren met wijdopen oogen van verbazing en nieuwsgierigheid. Zij trachtten zich zoo flink mogelijk voor te doen. 's Zomers liepen ze altijd op bloote voeten en maakten ze legerplaatsen in het bosch, waar ze hun eigen voedsel klaar maakten.

Paka slaakte een lichten zucht en zei met zachte stem:

‘Jullie bent gelukkig. Jullie bent vrij. Ik - ik zit gevangen.’

‘Hoe kom je gevangen te zitten?’ vroeg Lesjka, die hem nieuwsgierig stond aan te gapen.

‘Dat weet ik zelf niet,’ antwoordde Paka. ‘Vroeger woonde ik met moedertje op een kasteel; we waren heel gelukkig. Maar een booze fee, een verre bloedverwante van ons, werd kwaad op moedertje, omdat ze niet werd uitgenoodigd bij mijn doopmaal, en toen ik op een nacht sliep heeft ze me meegevoerd op een tooverkleed*) en nu doet ze of zij mijn moedertje is. Maar dat is ze niet. Ik ben nu een gevangene.’

‘Wat een nare heks,’ zei Antosjka. - ‘En slaat ze je?’

Paka kreeg een kleur.

‘O nee,’ antwoordde hij, - ‘nooit! Ze is ook geen heks maar een booze fee. Nee, ze slaan me nooit,’ herhaalde Paka wiens tengere schoudertjes even trilden bij de gedachte dat hij zou kunnen geslagen worden. - ‘Ze bewaken me alleen maar, - mademoiselle en de student.’

‘Zijn het Argussen?’ vroeg Lefka.

‘Ja, Argussen,’ herhaalde Paka: ‘Twee Argussen,’ zei hij nog eens glimlachend, daar dit woord hem beviel en hij nu mademoiselle en den student met denzelfden naam kon aanduiden.

‘En mag je nooit door de velden loopen?’ vroeg Lefka, die Paka aanzag met een medelijdenden blik.

‘Nee, dat willen ze niet hebben,’ antwoordde Paka.

‘Maar je zou kunnen vluchten,’ ried Antosjka aan.

*) Kovjor Samoljot: kleed dat zweeft en den held van de fabel vervoert.

‘Nee,’ antwoordde Paka; ‘dat is onmogelijk; ‘de Argussen zouden me zien en me terug halen.’

‘Een leelijk geval,’ zei Lefka, ‘maar we zouden je kunnen bevrijden.’

‘Heusch?’ riep Paka gejaagd op ongeloovigen toon, terwijl hij met een smeekend gebaar de handen uitstrekte.

‘Ik zweer dat we je zullen bevrijden,’ verklaarde Antosjka.

‘Maar nu moeten we weg; we kunnen niet langer blijven,’ zei Lefka.

De jongens namen afscheid van Paka en liepen door, - haastig gebruikten ze hun maaltijd bij een smal paadje dat achter struiken lag verscholen. Paka zag hen na, terwijl een vage hoop hem bezielde en hij aan zijn moedertje dacht, dat daar ginds in de verte naar hem zocht en hem niet kon vinden en nu bitter schreide.

De jongens spraken intusschen over Paka.

‘Ik zou wel eens willen weten hoe die booze fee er uitziet,’ zei Lesjka.

‘Fee! het is een heks,’ verbeterde Antosjka.

‘Ja een heks,’ viel Lefka bij.

‘Hoe zullen we hem bevrijden?’ vroeg Lesjka.

Voor den kleinen nieuwsgierigen Lesjka was de gansche wereld een groot vraagteeken. Hij vroeg naar alles en geloofde alles wat hem werd verteld. Antosjka fantaiseerde gaarne; hij hield van min of meer gewaagde plannen te verzinnen. Lefka keurde deze

voorstellen goed of niet als de oudste en hij werd door de anderen onvoorwaardelijk gehoorzaamd.

Antosjka zei:

'We moeten het tooverwoord zien te weten te komen.

"Hoe dan?" vroeg Lesjka gejaagd.

De jongens verzonken in gepeins; de stilte duurde eenige minuten.

"Ik weet wat," riep Antosjka plotseling uit.

"Wat dan?" vroeg Lefka, die Antosjka een wantrouwenden blik toewierp.

Antosjka werd even van zijn stuk gebracht toen zijn broeders hem beiden aanzagen:

"Ik denk dat de moezjiks dit woord kennen," zei hij. "In hun dorpen zijn zooveel toovenaars. Als de moezjiks en vrouwen boos op elkaar worden schelden ze elkaar uit en dan gebruiken ze soms vreemde tooverwoorden."

"Het is mogelijk," zei Lefka na even te hebben nagedacht.

Den volgenden morgen trokken de jongens wederom naar de rivier; onafgebroken tuurde ze naar de omheining die de villa omgaf waar Paka woonde. Toen ze het blonde hoofd van Paka achter de heg zagen verschijnen en ze zich hadden overtuigd, dat hij zich wederom alleen bevond, toen lieten de jongens hun aas in den steek en snelden ze het paadje af naar hem toe.

"Goeden morgen, gevangene," zei Lesjka.

"Dag gevangen prins," riep Antosjka.

Prins Paka stak hun het blanke handje toe.

"We willen nu aan het werk gaan," zei Lefka. "We zullen je bevrijden van die booze fee. Je begrijpt dat we toovenarij moeten gebruiken. Zeg jij ons nu welk oogenblik het geschikts is."

Een ongeloovige glimlach verscheen op Paka's gezichtje. Gisteren toen zijn eerste blijdschap en hoop was vervaagd en mademosselle en de student waren teruggekeerd en toen de booze fee-mama en alles weer even gewoon en geregeld ging, toen scheen het den kleinen gevangene toe dat nooit iets zou veranderen in het paleis waar hij gevangen zat, en een pijnlijk smartelijk gevoel had zijn hartje doen samenkrimpen; de straal van hoop was verbleekt en langzaam vervaagd als een nevel die door het zonlicht wordt verdreven.

"Jullie kunt mij niet bevrijden," zei hij tegen de broeders.

"Dat geloof ik ook," antwoordde Lesjka bedrukt.

"We moeten tooverwoorden kennen," zei Lefka. "We zijn in het dorp geweest om den ouden toovenaar op te zoeken; hij heeft ons de woorden geleerd die we moeten uitspreken."

"Wat zijn dat voor woorden?" vroeg Paka.

Lefka floot even. Antosjka zei:

"Die mag jij niet weten."

"Daar ben je nog wat klein voor, zei Lesjka.

Vertel jij ons maar wanneer de heks thuis is," zei Lefka tegen Paka, "och de fee bedoel ik, die je gevangen houdt," voegde hij er bij toen hij zag dat de kleine prins het voorhoofd fronsde. - "We zullen onder het raam gaan staan," ging hij voort, - "en dan zullen we de woorden uitspreken, waarop de heele toovenarij verdwijnt; dan ben je vrij."

"En wat gebeurt er met mama?" vroeg Paka.

“Dat zullen we zien,” antwoordde Lefka. “Ze zal je eindelijk terug brengen waar ze je vandaan heeft gehaald.”

Paka zweeg even en zei toen:

“We dineeren om zeven uur.”

Een wonderzoet gevoel van blijdschap was bij hem opgeweld. Toch was hij ook beangst geworden.

“Willen we dan om zeven uur komen?” - vroeg Lesjka.

“Neen”, antwoordde Paka op wiens gezichtje een schuchtere, listige glimlach was verschenen; “het is beter wat later, om acht uur; dan hebben we het dessert en de vruchten op, anders zou ik dat moeten missen.”

De jongens begonnen te lachen.

“Zeg 's, prins Paka,” zei Antosjka, - “jij houdt van zoetigheid, hoor.”

“Ja, dat is zoo,” erkende Paka.

De jongens namen afscheid en verdwenen.

Toen ze thuis waren gekomen - niet thuis bij hun ouders, maar in hun eigen woning in het bosch, in hun hol onder de wortels van een boom die bij een storm was geveld - toen beraadslaagden ze over de wijze waarop ze te werk zouden gaan. Geen van allen dacht aan uitstel; terstond moesten ze handelend optreden.

Antosjka meende, dat om een groote tooverkracht te verkrijgen, men niet alleen de woorden moest uitspreken, doch op pijlen schrijven en die afschieten tegen de vensters van het betooverde paleis.

Die pijlen moeten we zwart maken,’ zei Antosjka.

‘Dat spreekt vanzelf,’ beaamde Lefka.

‘Met bloed moet het erop geschreven,’ meende Antosjka.

Lefka gaf dit toe.

'Ja natuurlijk/' zei hij. 'Zulke woorden moeten niet met inkt worden geschreven.'

Paka gevoelde zich onrustig en gejaagd. Op dien dag zou een gansche ommekeer plaats grijpen in zijn leven. Hij zou naar zijn moedertje terugkeeren. Maar welk moedertje? De booze fee had haar uiterlijk aangenomen. Zij zou nu met haar jongetje kunnen spelen en als hij naar de rivier wou met die andere jongens met hun verbrande gezichten, dan zou ze hem laten gaan.

Doch Paka moest aan zichzelf erkennen, dat die booze fee altijd lief en vriendelijk tegen hem was geweest. Wel hield ze hem gevangen, maar ze vergat blijkbaar niet dat hij een prins was. Soms kuste ze en liefkoosde ze hem. Misschien was ze nu zoo aan hem gewend, dat ze heel kwaad zou worden als Paka werd bevrijd.

Of zou ze bedroefd zijn? Zou ze naar Paka verlangen? En huilen misschien?'

Paka werd hoe langer hoe onrustiger. Zou alles niet op een vreedzame manier kunnen worden geschikt? - Als de booze fee eens vrede maakte met moedertje en niet meer aan toovenarij wilde doen, dan zouden ze samen kunnen blijven leven. Maar dan zou hij met de booze fee moeten praten en haar dit voorstellen - misschien gevoelde ze zelf berouw.

Toen de student een vraagstuk met hem had uitgewerkt en vroeg of hij mee in den tuin ging, toen zei Paka dat hij naar mama wilde. En hij begaf zich - naar de booze fee.

De booze fee was thuis. Ze wachtte gasten, die op het middagmaal waren genoodigd; ze lag op een rustbank en las een boek in een gelen omslag. Het was een mooie, jonge vrouw met donker haar en langzame, kwijnende gebaren. Gloed straalde uit de zwarte oogen. Ze had fraaie, gevulde armen, die half waren ontbloot. Ze was altijd gekleed op een manier, die haar schoonheid het voordeeligst deed uitkomen.

'Zoo, kleine baas,' zei ze, toen ze blijkbaar met tegenzin van haar boek opkeek. 'Wat kom je doen?'

Paka drukte een kus op haar hand; even stond hij besluiteloos en toen zei hij:

'Ik moet u noodzakelijk spreken.'

De booze fee begon te lachen.

'Zoo, moet je me spreken?' vroeg ze.

'Wat is er van je dienst?'

Paka kreeg een kleur.

'Zeg dan maar wat je te zeggen hebt.'

De booze fee knipte met de glinsterende oogen; ze hield het boek voor den mond om haar spottenden glimlach te verbergen en toen hernam ze:

'Ga zitten en spreek op, ventje. Wat is er van je dienst?'

'We wilden u een voorstel doen,' begon Paka.

We!

De booze fee wilde opmerken, dat het onbeleefd was om den student niet voluit bij den naam te noemen, maar het gesprek begon haar al te vervelen en daarom zei ze alleen:

'Nu Paka, zeg nu maar wat je wilt.'

Paka kreeg een vuurroode kleur, zenuwachtig stond hij met zijn vingertjes te friemelen; toen zei hij eindelijk:

'Ik weet alles.'

De booze fee barstte uit in een schaterlach.

'Lieve deugd,' riep ze. 'Als jij alles weet, dan ben je een phenomeen, Paka.'

‘Neen mama, ik ben geen phenomeen’ hernam Paka met een zacht stemmetje; ‘ik wou u alleen zeggen, dat ik weet dat ik een prins ben en door u word gevangen gehouden.’

‘Zoo, zoo,’ riep de booze fee die nu niet meer lachte, maar hem verwonderd aankeek.

‘We houden er dus verbeelding op na,’ voegde ze er bij op verbaasden toon.

Paka hernam met zijn zachte stemmetje:

‘Ik weet dat U niet mijn mama is, maar een booze fee. U is heel mooi en lief, maar U moet niet kwaad worden, omdat ik weet dat U een booze fee is.’

‘Groote hemel!’ riep de booze fee uit, ‘wie heeft je zulke onzinnige dingen wijs gemaakt? Kom eens hier, ventje.’

Paka kwam schuchter nader; de booze fee betastte zijn hoofd en handen.

‘Je bent toch niet ziek?’ vroeg ze.

‘Nee, lieve fee,’ antwoordde Paka vriendelijk, terwijl hij een kus drukte op de smalle, blanke hand van de booze fee, ‘maar geef mij de vrijheid terug.’

‘De vrijheid?’ vroeg de fee.

‘Ja, hernam Paka, - “ik wou zoo graag er vandoor gaan, naar de rivier.”

“Er vandoor gaan,” herhaalde de fee verschrikt. Waar haal je die uitdrukking vandaan, Paka?’

‘Dat zeggen die jongens; zulke aardige vroolijke jongens. Maar ik wou er heen zonder de argussen.’

‘De argussen?’ herhaalde de booze fee, die nu wederom begon te lachen. ‘Wat heeft mijn ventje veel verbeeldingskracht! We hebben je zeker te veel sprookjes laten lezen,

kleine Paka, daardoor woelt alles in je hoofd dooreen. Maar argussen, dat vind ik heusch een grappige benaming. Roep je argussen maar eens hier - ik moet hen spreken.'

Paka verdween.

'Wat is ze slim,' zei hij bij zichzelf, 'ze is niet boos geworden, maar ze denkt er blijkbaar niet aan om mij mijn vrijheid terug te geven. Ze zei dat ik te veel had gelezen! En zelf zit ze altijd dikke Pransche boeken te lezen in die gele omslagen. Die verhalen zijn natuurlijk meestal echt gebeurd; anders zouden groote menschen ze niet zoo graag lezen.'

De avond begon te dalen; het werd donker. De lampen werden aangestoken en verspreidden een vroolijk licht; de maaltijd liep ten einde; ze waren het belangrijkste nummer genaderd: de toespijs was rondgediend - een heerlijk luchtig gebak met aardbeien en room. Ongeveer tien gasten zaten aan tafel, heeren en dames, maar het waren allen familie-leden - een oom van Paka was er met zijn dochters en nog andere nichten, en verder waren het heel goede kennissen; het was dus een familie-diner, zoodat Paka mede mocht aanzitten aan het ondereinde van de tafel, tegenover de booze fee en tusschen zijn argussen. De booze fee vertelde aan de gasten wat voor zonderlinge ideeën Paka zich in het hoofd had gehaald, en allen maakten gekheid over Paka en de argussen. Paka glimlachte;, hij wist dat hij gelijk had en hij hield zoo dol van die aardbeien-taart. Voor de argussen was het verhaal nogal pijnlijk; ze lachten wel mede, maar mademoiselle kleurde tot achter de ooren en de stem van den student klonk eenigszins beleedigd. Vóór den maaltijd had de booze fee heel minzaam en vriendelijk tot hen gesproken om hen te onderhouden over hun achteloosheid; zulke zonderlinge ideeën moesten ze Paka uit zijn hoofd praten en hoe kwam hij nu aan uitdrukkingen als: er vandoor gaan - dat kon de booze fee zich maar niet begrijpen. Ze had heel vriendelijk met hen gepraat, doch toen de argussen de kamer verlieten, hadden beiden het gevoel een geducht standje te hebben gekregen.

Nauwelijks had Paka zijn stuk taart opgegeten, toen iets met zacht fluitend en sissend geluid naar binnen vloog; het was een zwarte houten pijl, waarop met roode letters iets stond geschreven. Op hetzelfde oogenblik weerklonk op het terras een kinderstem, die een vloek uitstiet.

'Nu begint het,' zei Paka bij zichzelf.

Hij was overeind gesprongen, bevend over zijn gansche lichaam en wierp een angstig begeerigen blik naar de booze fee. De fee was echter, evenals de andere dames en heeren, hevig verschrikt door het ongewone voorval. De gasten hadden een kreet geslaakt, doch voordat iemand zich naar het raam had begeven vloog reeds een tweede pijl door de kamer, die in een bouquet terecht kwam, die op tafel stond en nu weerklonk een andere kinderstem over het terras. Een derde pijl trof de uniform van den student, terwijl wederom een andere kinderstem iets uitriep, waarna het geluid van wegsnellende voetstappen werd vernomen en de kreten van de bedienden, die de boogschutters blijkbaar achtervolgden. Dit alles was in minder dan geen tijd in het werk gegaan. Toen de heeren dan ook naar de vensters renden konden ze in de avondschemering bij de tuin-omheining slechts de vage gestalten van drie jongens onderscheiden.

'Ze hebben hen niet kunnen pakken.' zei de oom van Paka. 'Dit is nu een aanschouwelijke voorstelling van: "er vandoor gaan."

Allen keken naar Paka, die op dezelfde plaats was blijven staan en nu verwonderd om zich heenzag, omdat alles precies eender was gebleven. Die domme jongens hadden hem bedrogen; ze hadden hem niet uit zijn gevangenschap kunnen bevrijden.

"Ik zal hun zeggen, dat ze het niet hebben kunnen doen," riep Paka uit, terwijl bittere tranen over zijn wangen stroomden.

Hij werd ondervraagd. De menschen lachten en praatten door elkaar. Drukte heerschte in de kamer. De een vond het vermakelijk, de ander ergerde zich. De booze fee riep uit:

"Hoe ongelukkig dat we vandaag zijn uitgegaan: zulke ondeugende jongens!"

"Maar die moeten gestraft," riep de oom van Paka.

"Ja, daarvoor zal ik zorgen!" zei de booze fee, die deed alsof ze schreide. "Paka is zoo vatbaar voor indrukken. Groote hemel, twee argussen is dus nog geen toezicht genoeg."

Ze huilde en lachte tegelijk. De anderen trachtten haar te troosten. Paka werd weggebracht. Hij schreide. De Argussen beknorden hem.

Dit was een droeve avond in Paka's leven. Hij was zoo bitter teleurgesteld. Gelukkig dat het al laat was, zoodat hij naar bed werd gebracht.

Den volgenden morgen moesten de jongens voor hun vader verschijnen. De kapitein wierp zijn zoons een strengen blik toe. Ze stonden naast elkaar te huilen, terwijl ze hun zonden opbiechtten. Lefka vertelde:

"We hebben hem geloofd; hij zei dat hij een gevangen prins was en toen wilden we hem van de booze fee bevrijden. We dachten dat we daarvoor tooverwoorden moesten kennen."

"Wat voor woorden?" vroeg de kapitein streng, die de wenkbrauwen fronste om niet te lachen.

"Tooverwoorden," herhaalde Lefka.

"En hoe zijn jullie die te weten gekomen?" vroeg de kapitein.

Lefka boog zwijgend het hoofd.

"Zeg me wat dat voor woorden zijn," drong de kapitein aan.

De jongens herhaalden wat hun was geleerd. De kapitein kreeg een kleur van kwaadheid.

"Jullie zijn uilen," zij hij boos. "Hoe komen jullie aan zulke gemeene vloeken? Wie heeft je die geleerd?"

Lefka vertelde al snikkend:

"Wij dachten, dat de moezjiks wel de woorden zouden kennen die we noodig hadden. We zijn toen naar het dorp gegaan, naar dien ouden toovenaar.

Hij zat wodka te drinken en toen heeft hij ons die woorden geleerd die we moesten uitspreken. We hebben hem veertig kopeke gegeven; meer hadden we niet. We vroegen naar nog meer tooverwoorden, maar hij zei dat we voor veertig kopeks al een massa waren te weten gekomen en dat geen enkele toovenarij zou kunnen stand houden, als we die woorden uitspraken."

"Jullie bent domme kinderen," zei de kapitein. "En zulke woorden staan jullie te schreeuwen onder de ramen van vreemde menschen? Ik weet niet wat ik met jullie doen moet."

De jongens wisten, dat Paka den volgenden morgen zou vertrekken. De booze fee ging naar het buitenland en nam Paka en de argussen met zich mede. De jongens trokken nu naar den overweg van het spoor waar de trein vlak langs het weiland loopt. Hier bleven ze wachten. Ze zagen den trein van het station wegstoomen en snel naderen.

Paka keek uit het raampíe met tranen in de oogen. Ze namen hem mee... De argussen waren weer bij hem en de booze fee, die wel lief was en vriendelijk, maar het was toch zijn moedertje niet, het was een booze fee - zijn gevangenschap duurde voort. Ze hadden hem niet kunnen bevrijden.

Paka werd plotseling drie jongens op bloote voeten gewaar. Een vurige, waanzinnige hoop flitste door zijn ziel. Misschien waren ze nieuwe woorden te weten gekomen! Zou het wonder nog op het laatste oogenblik gebeuren?'

Paka stak haastig het hoofd uit het raampje en wuifde met den zakdoek.

De jongens renden zoo hard ze konden tot bij het hek van den spoorlijn. De wagon van Paka ging hen rakelings langs. Het onverschillig-vriendelijke gezicht van een mooie dame verscheen boven het hoofd van Paka - plotseling nam het een ontstemde, wrevelige uitdrukking aan.

In hevige spanning schreeuwden de jongens wederom de tooverwoorden, terwijl ze zwaaiden met hun mutsen.

‘Dat zijn weer die ondeugende bengels!’ riep de booze fee. - ‘Paka, niet uit het raam kijken, vent.’

Doch ze waren reeds voorbij, de trein had hen langs gevoerd; machteloos bleven de jongens achter; het wonder was niet geschied.

‘Ze heeft hem meegenomen! De heks heeft hem meegenomen!’ riep Antosjka wanhopig uit.

De jongens wierpen zich in het gras en schreide bittere tranen.

En in den voortsnorrenden trein zat Paka te huilen; de fee lachte en de argussen trachtten Paka op alle mogelijke manieren af te leiden.

Arme, machtelooze woorden! Vreeselijke gevangenschap! Bittere kindertranen!

Als die domme menschen eens begrepen! De fee, die slapende kinderen medevoert op haar tooverkleed, vermoedt niets. Niemand is in staat haar de macht te ontnemen. De argussen zien niets, begrijpen niets. De gevangenschap duurt voort. De vrijwillige boogschutters zoeken tevergeefs naar wijze, verstandige menschen.

Alles blijft eender, alles is als met ketenen saâmgeklonken, de betoovering duurt voort - gevangen... gevangen....

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuis behooren.

Agnita. - Natuurlijk herinner ik mij elk woord onzer vroegere correspondentie. En, wees ervan overtuigd, dat ik Uw stilzwijgen geen oogenblik heb toegeschreven aan ondank, maar er mij integendeel in verheugde, omdat ik het beschouwde als een bewijs, hoe Uw gemoedsrust was teruggekeerd. En nu zie ik met zooveel leedwezen, dat dit niet het geval is, en dat gij nog steeds lijdt onder 't geen eenmaal is geschied. Daarom antwoord ik U dan nu ook onmiddellijk, opdat gij Uw wensch, naar eenig antwoord van mij, terstond ziet bevredigd; want ik heb zoo'n diep medelijden met U. Zie eens, lieve Agnita, in de eerste plaats zou ik U een stelregel willen leeren, dien ik tot de mijne heb gemaakt, en die mij over o zoo veel moeilijkheden heeft heengeholpen: Tob nooit over wat *is* gebeurd, maar zet U er overheen, want, alle tobben en denken erover kan 't gebeurde niet ongeschied maken immers. - Ik bedoel natuurlijk dit niet, wanneer het geldt iets waaraan wij zelf schuld hebben, door een eigen karakterfout. Natuurlijk, hoe meer wij dan stilstaan bij 't gebeurde, en er over nadenken, hoe grooter de kans is, dat wij ons verbeteren. Maar ik bedoel, waar het geldt datgene wat anderen ons aandeden of wat buiten onze eigen schuld geschiedde. Hoe beslister wij ons-zelf dan voorhouden, dat alle terugdenken daaraan het toch niet meer kan ongedaan maken, hoe gemakkelijker wij het te boven komen. Toe, tracht eens U-zelve dat voor te houden. Uw man heeft nu eenmaal die fout begaan. Goed. Maar hij heeft U ridderlijk zijn schuld bekend. En hij heeft het er verder bij gelaten, en is tot U teruggekeerd. Zult gij niet veel gelukkiger zijn, zoo gij thans tracht hem te vergeven *dóór* te vergeten, inplaats van steeds opnieuw U-zelve af te vragen: Hoe kon hij dat doen? Hij héeft het nu eenmaal gedaan. Dat *is* nu eenmaal zoo. En, bedenk toch eens hoe veel verontschuldiging er voor hem was in Uw eigen afwezigheid. En ook, hoe hij heeft erkend zijn ongelijk daarna. Heusch, ik vind dat hij in dit geval Uw achting zóó ten volle verdient, *om* zijn vrijwillige bekentenis, dat ik werkelijk niet begrijp, als gij van hem houdt, dat gij maar steeds blijft stilstaan bij zijn ongelijk, en niet bij Uw eigen. Want hij vroeg U immers om niet weg te gaan, hij voelde dus dat zijn zinnen zouden spreken, toch gingt gij uit egoïsme. Hebt gij dus niet wel degelijk zelve de éérste schuld? Een man is nu eenmaal een man. Gij, als getrouwde vrouw, weet dat toch evengoed en beter dan ik. M.i. verwart gij liefde en verliefdheid, of, liever gezegd, zinnelijkheid. Liefde kan m.i. heel goed bestaan, en toch kan er een zinnelijke afdwaling geschieden. Elkaar liefhebben sluit toch immers niet in wederzijdsche volmaaktheid. Uw man heeft jegens U een ontrouw begaan, maar hij bezweek in een moment van zinnelijke aandrift, omdat hij U-zelve niet bij zich had, en, toen hij U terugzag, toen bekende hij vrijwillig alles. Ik vind die handelwijze zijnerzijds een *bewijs* van liefde, van wezelijke *liefde* voor zijn rechtmatige vrouw. - En zeker, thuisblijven, enkel om dat te verhinderen, zou gaan gelijken op ‘politie-toezicht’, daaraan hebt gij gelijk. Maar, gij hebt mij indertijd geschreven, dat hij 't U zoo bepaaldelijk *verzocht*; dus, hij voelde zelf zijn eigen behoefte aan geslachtsgemeenschap. Gij wildet echter niet blijven. En gij hebt dus Uwerzijds m.i. Uw contract met hem gebroken, en het U-zelve te wijten, dat hij zich

niet kon bedwingen. Als men 't eene wil, moet men 't andere óók willen. M.a.w. als men absolute trouw wil, moet men óók absoluut bereid zijn tot zich stéèds geven. 't Eene temperament is zooveel zinnelijker dan 't andere; dat van Uw man heeft hem beheerscht. Maar, ook *dat* moet liefde kunnen vergeven. Althans, zoo voel *ik* het. Ik vind systematisch *bedriegen* iets om nooit te vergeven, maar een dergelijke plotselinge aandrift, die den man terstond berouwt, stel ik gelijk met welke andere fout ook. Wij hebben àlle onze fouten, wij-vrouwen óók. Bedenk dat nu óók eens. Gij schrijft, dat gij zoovele onvergetelijke oogenblikken met hem beleefde. Maar, lieve Agnita, is dat dan niet een *geluk*, voldoende om U de wolk, die er even over heen trok, te doen vergeten? 't Leven is voor niemand onzer gehéél zonneschijn. - ik ben zoo innig blij, dat gij mijn raad volgdet, en er nooit meer over spreekt. Vindt gij 't niet heel natuurlijk dat hij, na U zijn schuld bekend te hebben, liever nooit meer wordt herinnerd aan zijn fout, door die telkens te zien ophalen? Hij-ook zal zoo graag 't oude leven weer hervatten. Maar, hoe kan dat als hij telkens blootstaat aan een pijnlijke toespeling of vraag van U? Ziedaar m.i. de reden van zijn zwijgen. Ach toe, lieve Agnita, probeer eens U dat alles uit het hoofd te zetten; denk aan 't vele wat gij *bezit.* Weet gij, wat mij onlangs iemand zeide: ik vind het zulk een voorrecht in U, dat gij, in Uw eigen leven, steeds de *lichtzijde* zocht, en niet tobt over Uw slechte gezondheid, en altijd opgewekt zijt, als men U spreekt. Ik antwoordde haar: Dat komt, omdat de meeste menschen steeds stilstaan bij wat hen ontbreekt, niet bij wat hen gegeven is. Denk er nu eens over na hoevéél U is gegeven: een gelukkig huwelijk, een kind dat gij heel lief hebt, een goed uiterlijk, gunstige materieele omstandigheden. Daartegenover staat één oogenblikkelijke ontrouw van Uw man, die hem echter terstond berouwde. Vergelijk Uw lot nu eens met dat van duizenden en tienduizenden Uwer zusters. Vergelijk het mijnentwege met het mijne, die geen man, geen kind heb. En denk ook eens aan al de *on*gelukkige huwelijken, aan al de verborgen ongelukkige liefdes, van ongetrouwde vrouwen, die nooit zijn beantwoord, aan al de kinderlooze echtgenooten, aan al de zieken en armen. O neen, Agnita, gij *moogt* niet zoo bedroefd schrijven. Gij moet integendeel dankbaar zijn, heel dankbaar. Ik ben zoo blij dat mijn correspondenties U hielpen, dat zij U verder brachten. Daarom schrijf ik ook terstond. Antwoordt mij dus spoedig.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

19 Juni 1912.
25ste Jaargang.
No. 51

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Slechts 't huwelijk geeft geluk.

Toen hij twintig jaar was, deed hij haar een liefdesverklaring. Hij was vierentwintig en had een salaris van nog geen tweeduizend mark. Zijn vader schold hem een stommen ezel, die zich met geweld in 't ongeluk wilde storten. Haar vader had voor haar een gezeten drogist op 't oog en hij gooide de huwelijkscandidaat de deur uit.

Adolf Heimert verliet zijn betrekking en werd reiziger voor een exportzaak. Hij gaf zich af met vrouwen, die hem zijne verdiensten hielpen opmaken en zijne ideale droomen verdwenen. Zoo goed en zoo kwaad als 't ging tobde hij voort, tot de dood van zijne ouders hem in 't bezit bracht van een kleine erfenis. Met dat vermogen vestigde hij zich in een groote provinciestad. Zijn verlangen naar slechte vrouwen en zijn droomen over ‘een rein meisje’ waren geheel verdwenen. Tot een huwelijk kwam hij niet, want zijn strijd met de concurrentie was groot. Hij werkte en zwoegde

van 's morgens tot's avonds en was al blij als debit en credit met elkaar in evenwicht waren.

Adéle Jungmann had een cursus op een handelsschool meegemaakt. ‘Dat zou die bleekneus wel over haar malle liefdesgedachten heenzetten’. Ten tweede male steeg ze in de achting van den dikken ouden koopman. Een aardig vrouwtje aan de cassa is een

reclame. Na een jaar verscheen hij ook werkelijk en herhaalde zijn aanzoek. Haar vader zei ‘ja’ - zij, liet een beslist ‘neen’ hooren. Ditmaal wiep zij den vrijer de deur uit. Wekenlang duurde de strijd; ten laatste verbood de vader haar zijn huis. Dat deed haar moeder den dood aan en de oude man volharde in zijn doffen haat tegen zijne dochter. Haar broers gebruikten vaders geld voor hunne studies en trouwden; de zuster werd vergeten.

Adèle sloeg zich, al hongerlijdend door 't leven heen. Eerst bracht ze couranten rond, toen werd ze achtereenvolgens kamermeisje, friseuse, waschvrouw, tot ze ergens winkeljuffrouw werd, een plaats kreeg aan de cassa en langzamerhand vooruit ging. Alles had ze doorgemaakt: honger, ziekte, verleiding en als door een wonder was ze braaf gebleven. Na verloop van elf jaar had ze een post van vertrouwen in een groote fabriek van kunstvoorwerpen door een degelijk, kinderloos echtpaar gedreven. De brave menschen voelden op 't rechte oogenblik, dat er een keerpunt zou komen in hun bedrijf. Het was: ophouden of met hun tijd meegaan! Het eerste wilden, het laatste konden ze niet! Daarom lieten zij alles aan Adèle over. Zij ontdekte nooit vermoede talenten in zich. Adèle kwam met allerlei plannen voor den dag, ze ontwierp nieuwe patronen voor vrouwenhandwerken, vazen, lederwerk. Adèle werd een genie. Zij waagde met 't geld van haar chef, ze won. Ze kreeg een aandeel in de winst en ze werkte en spaarde.

Als een droom lag haar zorgelooze jeugd, de tijd van dansen, van liefde, achter haar. Als ze tijd had daaraan te denken, ging ze voor den spiegel staan.

De vrouwen, die werken in den strijd om het bestaan, worden er in dien strijd lichamelijk niet knapper op en de ware zieleadel is helaas geen blijvend schoonheidsmiddel!

Een ernstig, afgetobt, rimpelig gezichtje onder peper en zoutkleurig haar, een figuur dat niets aantrekkelijks meer had, zoo zag ze zich weerkaatst in den spiegel. Zij kon zich daaromtrent geen illusie meer maken. Haar aardig, vlug figuurtje, haar slankheid, haar weelderige buste... alles voorbij! Haar ideale levensbeschouwing, haar luchtkasteelen ... alles weg! Voor de bekoorlijke, kinderlijke Adèle Jungmann was een krachtige, zaakkundige oude vrijster in de plaats gekomen, een geëmancipeerde vrouw, zonder man, zonder geluk, niets kennend dan plicht! - Als ze zich zoo ging ontleden, braken er treurige oogenblikken voor 't arme schepseltje aan. Ze snakte naar geluk. Dan ontliep ze gelukkig getrouwde menschen, of een moeder met kinderen, en bij gebrek aan beter ging ze weer aan 't werk!

Haar chef stierf. De weduwe nam haar als deelgenoot in de zaak op. Haar fabriek verheugde zich in nieuwen bloei, kreeg een goeden naam. Adèle ging voor welgesteld door. Plotseling doken er huwelijks-candidaten op, de eersten na Adolf Heimert. 't Waren flinke zakenmenschen, die uitrekenden dat een plus een twee was, en gelukzoekers, de laatsten wisten dat nul plus een meer is dan ‘nul’. Niemand dacht aan 't ‘meisje’ Adèle, allen hielden rekening met de ‘zakenvrouw’ Jungmann.

En Adèle, in wier wezen beiden vereenigd waren, deelde blauwtjes uit. Slechts eens was ze zwak en geloofde enkele uren aan de liefde, die een deftig, welgesteld weduwnaar haar bood. Zij dacht zich reeds zijn verloofde, en spiegelde hem voor hoe huiselijk hij 't bij haar hebben zou. Toen zei hij onomwonden, dat zijn moeder de huishouding op de meest volmaakte wijze zou voeren. Hij had geen huisvrouw noodig maar een vrouw voor zijn zaak. Hij dreef ook zaken in geschilderde

kamerschermen, een artikel dat ‘ging’. Zijn doel wras zijn bedrijf een te maken met het hare. Bij haar geschiktheid....

Adèle gaf hem haar woord terug en in stilte schreide ze dagenlang. De vraag van den weduwnaar of zij, oude vrijster, nog op liefde rekende, klonk onophoudelijk in haar na. Weer gingen maanden voorbij met werken, niets dan werken! Toen bracht een klant uit de provincie een bezoek aan de firma ‘Kant en Jungmann’. Hij babbelde in 't privé kantoor met de eigenaressen over de slechte verdiensten, over den harden strijd, die kooplieden zonder flink kapitaal te voeren hebben! Bij hem thuis o.a. kende hij een ferme, werkzame kerel, Adolf Heimert, maar 't ging hem niet voor den wind.

‘Die heeft zeker ook een vrouw en ettelijke hongerige kinderen te verzorgen,’ zei Adèle toonloos, en haar oude vriendin maakte voor zichzelf de opmerking, dat haar deelgenoote er op dat oogenblik toch wel erg afgetakeld en oud uitzag.

‘God bewaar me! Adolf Heimert is niet getrouwd!’ was 't antwoord.

‘Zóó!? dan heeft hij zeker 't beetje wat hij had er door gejaagd?’

‘Hij heeft wel eens geboemeld, misschien

had hij er een tijdlang den naam van, maar nu ken ik hem al jaren als een soliede mensch', voegde de klant er bij.

Adèle Jungmann werd verstrooid, onrustig, humeurig. Ze kreeg slapelooze nachten en Mevrouw Kant tobde over haar, wilde haar op reis laten gaan. Toen herleefde er iets in 't hart van 't oude vrijstertje en 't liet haar niet met rust, langzaam rijpte haar besluit. 't Werd lente, en lente brengt zon, bloesem, blauwe luchten! de lente is de voorbode van den zomer! o dat verlangen!

De trein snelde door het ontwakende landschap. In een der coupés zat Adèle en keek naar buiten. Haar magere wangen waren licht gekleurd, haar oogen schitterden. Voor 't eerst had ze zorg aan haar toilet besteed, naar raad geluisterd en zich mooi gemaakt. Adèle ging aanzoek doen! Had ze niet 't recht ertoe?....

Adolf Heimert stond in zijn parfumerie-zaak achter den toonbank, zijn loopjongen plakte etiketten op de pakjes en hij hield zijn boek bij. De winkelschel ging en een dame trad binnen, het gelaat achter een dichte voile verborgen.

Zij ging met den rug naar 't licht zitten, waardoor hij haar niet goed zien kon. Zoo zag hij niet hoe bleek Adèle geworden was, doodsbleek van meelij en teleurstelling. Haar knieën knikten en haar hart zwol van moederlijke liefde voor den kaalhoofdigen man met 't zorgvolle gezicht, die door 't leven gebroken, zoo bescheiden, bleek en onaanzienlijk voor haar stond.

Zij kocht zeep en reukwerk voor jaren, ze liet zich altijd meer voorleggen, en hij gloeide van ijver, de vreugde over den voordeeligen verkoop deed zijn moede oogen schitteren. Hij herkende haar licht bevende stem niet, maar eindelijk werd ze rustig. En toen begon ze aan haar wel overlegd plan. 'Ik doe ook zaken, mijnheer Heimert! wij maken reclameplaten en gekleurde etiketten voor reukflesschen en zeepkartons.

Mag ik u eens een reiziger sturen met een partij monsters?' - Wantrouwend, geërgerd zag hij haar aan. Kocht ze daarom zooveel? Nu moest hij er zeker aan gelooven.

'God mevrouw!' stamelde hij: 'Ik krijg 't hier goedkoop genoeg, 't zou voor U de moeite niet loonen!'

'Maar 't maakt reclame!'

'Bij mij?' - hij zuchtte.

'U moest een kapitaalkrachtig compagnon nemen!'

'Mijn hemel, zoo dom is toch niemand!'

'Of rijk trouwen!'

'Welke rijke vrouw zou mij nemen, zelfs... als de eischen....'

'Welnu, trouw dan een eenvoudig flink meisje, al is ze arm, dan houdt ze op een andere wijze in uw huis de boel wel bij elkaar'.

'Iemand in misère halen? Neen, mevrouw, één in zorg is al meer dan genoeg.'

'Dat is nog de vraag!'

'Neen!' hij rilde. De leerling, dom-nieuwsgierig, gaapte de vreemde met open mond aan.

'Mijnheer Heimert, zou ik U een paar minuten alleen mogen spreken, misschien in uw kamertje achter?'

Ze stond op en ging, zonder zijn antwoord af te wachten, eenvoudig achter den toonbank langs. Hij zag er verlegen, besluiteloos uit. Zonder aarzelen lichtte ze den knop op en trad 't nette, eenvoudig gemeubileerde vertrek binnen. Weer ging ze van 't licht af zitten.

Stom van verbazing volgde hij; zooiets had hij nog nooit beleefd! ‘Wat wilt U toch mevrouw?’ vroeg hij eindelijk.

‘Heeft U niet jaren geleden een zekere Adèle Jungmann gekend?’ vroeg ze kortaf.

Heimert sprong op, dan klonk 't aarzelend, onwillig: ‘Ja, wat zou dat?’

‘Heeft U nooit meer wat van dat meisje gehoord?’

‘O, zeker, 't liep haar mee, ze is rijk en geacht’.

Afgunst klonk in zijn stem.

‘Is ze getrouwd?’

‘Voor zoover ik weet, neen!’

‘Maar, mijnheer Heimert, waarom deedt U nooit moeite juffrouw Jungmann te trouwen? U wist toch dat ze vrij was?’

Besluiteloos zag hij haar aan, voor hij antwoordde:

‘God, dat zegt U zóó maar? Adèle Jungmann is rijk, heeft mij niet noodig en wat zou ik haar kunnen bieden?’...

‘Heeft U nooit meer aan haar gedacht, antwoord mij oprecht!’ sprak ze gebiedend.

‘O ja, gedacht wel; ze was een snoezig meisje. Ja toen was ik in den zevenden hemel. Aan haar terugdenken moet ik wel, want 't werkelijk goede in mijn leven staat in verband met haar. Maar dat is lang voorbij! En mag men dan blijven denken; ze heeft mij vergeten en ik moet haar vergeten. En toch, alles zou beter gegaan zijn met een lieve vrouw, die mij terzijde stond!’ - Ook daaruit sprak zijn verlangen naar beter. Adèle worstelde met haar aandoening, beheerschte zich.

‘Waarom zou Adèle U vergeten hebben?’

‘Omdat de vrouwen nu eenmaal zoo zijn’, zei hij onverschillig.

‘Wat kent U de vrouwen slecht’.

‘Ik heb ze leeren kennen!’

‘Maar welk soort?’

Heimert voelde nu iets heel bizonders in haar woorden.

‘Met wie heb ik toch 't genoegen te spreken?’

‘Veronderstel, ik kwam uit naam van Adèle?’

‘Van Adèle?’... ontzet zag hij haar aan.

't Werd stil tusschen hen. Hij wreef zich over 't kale hooge voorhoofd. ‘Hoe gaat 't haar?’ vroeg hij gedrukt.

‘Ze is een oude vrijster, leelijk en afgetobt.’

‘En ze was zoo mooi! Maar ook ik was een flinke vent, en wat ben ik nu? Een wrak!’

‘Maar Adèle is een moderne vrouw, zonder illusies, zonder man, onafhankelijk, flink en zoo'n vrouw zou juist iets voor U zijn!’

‘Dat geloof ik wel, maar’... hopeloos staarde hij naar den grond.

‘Maar de mannen hebben tegenwoordig geen energie meer. Jullie laten je 't heft uit handen nemen, jullie hebt geen geestkracht, geen werkkracht meer!’ sprak ze. Hij haalde de schouders op. Zijne bezoekster maakte haar mantel los, sloeg de voile terug, zette haar hoed af. Ze keerde zich tot hem, ging in 't volle daglicht staan en zag hem aan. ‘Bekijk mij eens goed, mijnheer Heimert?’

Heimert gehoorzaamde, staarde in de door tranen verduisterde, blauwe oogen.

‘Adèle!’ riep hij uit. Zijn stem beefde; ze reikte hem beide handen.

‘Ja Adèle, Adolf! Adèle, die tot je terugkeert als moderne vrouw’, ging ze schreiend voort. ‘Vroeger streed de man om 't bestaan en vroeg dan de vrouw! Bij ons is 't omgekeerd!.... Adolf, ik heb 't tot iets gebracht, ik kan een huisgezin onderhouden. Ik heb alles, behalve man en kinderen! Mijn hart vraagt naar liefde! Ik heb eerlijk gewerkt en ken de waarde van arbeid en de zielevrede. Maar zoolang er ware mannen en vrouwen gevonden worden, zoolang zal er verlangen naar liefde, huwelijk, huiselijkheid zijn! Adolf, jou heb ik liefgehad, en nog is 't niet te laat! Wij kunnen nog gelukkig worden.

Wordt mijn man, mijn compagnon, mijn..’ Ze zweeg. Hij had 't gelaat in de handen verborgen en snikte heftig. Ze sloeg haar arm om zijn schouders, streelde zijn hoofd en schreide mee.... lange, zoet-smartelijke oogenblikken. Hij drukte zijne lippen op het grijzende haar, droogde zijn tranen.

Het geluk kwam!.... Toen sprak hij zacht:

‘Adèle, is 't zoo? Zal ik nog gelukkig worden, ik? 't Zou te mooi zijn!’ Zij streek zacht met haar fijne vingers de rimpels in zijn voorhoofd glad.

‘Ja, Adolf, wij zullen 't geluk dwingen. God zal ons zegenen in onze liefde, in onzen arbeid. Hij zal ons kinderen geven, opdat wij weten zullen waarom wij geleefd èn waarvoor wij gewerkt hebben!’....

Ze trouwden en hunne wenschen werden vervuld.

Waardeer wat gij hebt.

Iets voor al mijn lezers.

Lieve lezers, ik heb een brief ontvangen, die mij te meer trof, omdat hij kwam juist op een oogenblik waarop ik-zelve 't vonnis had gehoord, dat mij, na mijn typhus van voor een paar jaren, steeds opnieuw treft: alle lichamelijke vermoeienis te moeten vermijden om den toestand van mijn hart. Als men een levenslustige natuur heeft, en een levendig karakter, dan is het wel eens hard zich steeds te moeten ontzeggen allerlei genoegens, van wandelingen, van uitgangen, van pretjes, van alles in een woord wat lichamelijk vermoeit, omdat men een hart heeft dat niet kan zooals 't hoofd en 't gemoed zouden willen. - Wel, een Lelie-lezeres vertelde mij, in den hierboven bedoelden brief van een drie en twintig-jarige, plotseling gedoemd tot òf sterven òf levenslang lijden, onverwacht midden uit haar schijnbaar gezonde jeugd uit.

Ziet gij, lieve lezers, toen ik dat las dacht ik aan 't geen er zoo dikwijls in mij omgaat: Wat zijn wij menschen toch eigenlijk altijd geneigd te denken aan wat we-zelf *missen* moeten, inplaats van ons te vergelijken met hetgeen onze naasten treft in nog veel zwaarder mate! Deden we dat, hoeveel gelukkiger zouden de meesten onzer zijn! Hoe gering scheen mij plotseling mijn eigen leed, van niet veel lichamelijk kunnen, waar mij immers blijft een helder hoofd en opgewekte geest, neven dat andere vreeselijke lot, van die veel jongere dan ik, van wier veroordeeling ik zoo plotseling las! - 't Ligt gelukkig in mijn aard - en juist dáárom heb ik behoefte U dit artikel te schrijven - om dankbaar te zijn voor wat ik heb, voor 't *vele* wat ik heb, in plaats van te tobben over 't eveneens vele wat mij ontbreekt. Maar, hoe ouder ik word, hoe meer ik 't met verbazing opmerk, dat slechts heel weinigen mijner

bekenden die eigenschap met mij deelen. De een heeft alles wat zij wenscht, maar, marcheert haar huishouden niet zooals zij wil, (en zij wil *te* veel, zoodat zij altijd wat heeft te klagen), dan bestaat er voor haar niets meer op aarde dan tobben dáárover; hare meubelen, haar schoonmaak, haar meiden-quaesties zijn haar veel grooter zorgen dan hare blijdschap over al 't rijke geluk wat overigens haar deel is; gene andere, die, tot wie ik onlangs in de Lelie een woord richtte in dezen zelfden geest, kan 't maar niet vergeten dat haar man haar éénmaal ontrouw werd. Noch zijn eerlijk schuldbekennen, noch haar eigen liefde tot hem, noch haar voorrechten op elk ander gebied kunnen haar verzoenen met het leven, omdat zij die ééne grief maar niet wil vergeten. En ginds weet ik een derde, die in een groote stad had willen wonen, waar echter de betrekking van haar man haar dwingt tot tevreden zijn in een kleine plaats. Zij houdt van hem; hij doet alles om 't haar aangenaam te maken; als hij haar ondervraagt of zij iets anders zou wenschen dan zij bezit, dan kan zij slechts die ééne klacht uiten: haar verlangen naar de groote stad. Maar, die ééne klacht beheerscht haar leven, verwoest haar geluk; want zij staat niet stil bij 't rijke lot dat haar deel is, alleen bij 't eene wat zij niet kan krijgen.

De volmaaktheid is niet van deze wereld, is voor geen enkel menschenkind te vinden. Ook zij, die ons 't meest-bevoorrecht toeschijnen in àlle opzichten, hebben ten slotte 't een of ander kruis mee te dragen, verborgen of openbaar. Waarom dan niet ons dat voor oogen houden, als we zelf leed hebben, in plaats van ons steeds 't leven te vergallen met nuttelooze klachten en tobberijen?

'Es muss' - zei mijn kleine Berlijner lift-jongen, over wien ik in een mijner eerste Lelie-artikelen schreef, in een hoofd-artikel. Houdt U dat voor oogen: Es muss. Dan wordt alle leed zooveel gemakkelijker. En ook, dan gooit gij 't *denkbeeldige* leed zoo vanzelf overboord. Want, heusch er is zoo véél *denkbeeldig* leed in de wereld. Ik moet altijd lachen inwendig (uiterlijk ben ik daartoe te beleefd), wanneer gene en die, die geen dag thuis zijn en geen avond ook, mij vertellen, dat ze dit of dat kwaaltje hebben, en daarvoor naar den dokter zijn geloopen. Zulke menschen *verdienen*, heusch ze *verdienen*, dat ze werkelijk eens ernstig-ziek worden, dan zullen ze zich te laat berouwen, dat ze zoo over elk klein, onbeduidend pijntje en ongesteldheidje gejeremieerd hebben. En zoo is 't ook met hen die zóó omtobben in 't aardsche gezeur van per-se meubeltjes willen opwrijven en kamer-schoonmaken, dat ze er alle hoogere levensvreugde om vergeten. Zulke menschen *verdienen* het, *verdienen* het heusch, als hun diegenen, die hun lief zijn, worden afgenomen, als ze achterblijven ineens met niets dan die aangebeden meubeltjes en dat mooie huis - - en dan te laat met heete tranen zullen beschreien al de uren verloren met meidenherrie en schoonmaak-gedoe. Juist *omdat* er zoo veel en zoo veel *ernstig* leed is, lichamelijk en ander leed, juist daarom is het zoo'n schande, dat zoovele uwer, die rijk bevóórrecht zijn, niet stilstaan bij wat zij hebben, maar alléén bij wat zij anders zouden wenschen. Door U-zelf denkbeeldige zorgen en verdrietigheden te scheppen haalt gij 't noodlot over U - dat toch reeds gauw genoeg komt. Wees dáárvan overtuigd. 't Achterhaalt ieder onzer op zijn beurt. En, wat dat wezenlijke ernstige leed betreft, daarmee gaat het zooals ik U zooeven zeide, het *moet* gedragen worden, en het wordt zooveel gemakkelijker en lichter, als we er de goede zijden van opzoeken, en niet enkel treuren over de slechte ervan. Ik-persoonlijk houd mij altijd voor hoe dankbaar ik ben, dat ik geen groote pijnen hoef te verduren, dat mijn hoofd zoo sterk, mijn geest zoo vroolijk is, - om van de liefde in mijn omgeving, die zoo ruimschoots mijn deel

is, nu niet eens te spreken. Heeft niet ieder onzer op die wijze voorrechten, die hij kan opzoeken, óók zelfs aan het hem opgelegde kruis? Ik ben overtuigd van ja.

En straks, straks komt het groote einde. -

En ik vraag U, als gij dááraan denkt, is het dan heusch der moeite waard om Uzelf zoo veel uren en dagen te bederven met zuchten en klagen over nietigheden, waar de tijd U nù nog gegeven wordt om te genieten, te genieten van wat Uw deel is, de een een gezin, de ander een goede gezondheid, een derde fortuin, een vierde een innerlijk rijk leven, dat hem aan zich zelf doet genoeg hebben!

Zie, ik zat hier van ochtend op een bankje, in 't Kurpark, in ditzelfde Bad Nauheim, waar ik een jaar geleden óók vertoefde. Om mij heen was alles even heerlijk-mooi in de natuur als verleden jaar, ik zag denzelfden prachtigen, bruinen beuk vóór mij, en 't zelfde vriendelijke groote grasperk, en dezelfde

blauwe, blijde lucht schemerde door de boomen, en de vogels zongen, en de bloemen in de Anlagen bloeiden - alles juist als verleden jaar.

En er gingen ook vele, vele Kurgasten langs mij heen - juist als verleden jaar.

Maar ik dacht ineens aan die velen anderen, die intusschen de dood heeft opgeroepen - zieken, lijders, die hier kwamen om genezing te zoeken - maar ook gezonden, jongen, krachtigen, die 't niet vermoed hebben verleden jaar, dat ze hier toen voor de laatste maal wandelden, en dat, als een volgend seizoen aanbrak, 't graf zich lang reeds over hen gesloten zou hebben.

Want de dood is een onberekenbare Meester van ons aller lot. Hij roept zoo dikwijls niet diegenen, van wien wij-omstanders het lang reeds verwachtten dat hun einde naderde, maar integendeel juist de on voorbereiden, de niets-vermoedenden, die nog o zoo lang te leven dachten.

En in mij welde een stille, groote dankbaarheid, omdat *ik* 't zonlicht nog mocht zien, en de lachende natuur rondom mij, en de bloemen van wien ik zooveel houd mocht zien bloeien, en de vogels mocht hooren zingen - en de liefde mocht ontvangen van die mij liefhebben en die ik liefheb.

Mijn vriendin, die een paar boodschappen was gaan doen, kwam bij mij terug, en ik zei haar wat er door mijn ziel was gegaan, en wij hebben elkaar stil de hand gegeven, en wij vonden beide, dat we heel, heel veel vóórrechten hadden, ondanks mijn hartziekte en ondanks heel veel zorgen van dit afgeloopen jaar. -

En dat gaf mij dezen middag dit artikel voor U allen in de pen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Zedelijkheids-Apostelen
Roman door Anna de Savornin Lohman.
(Vervolg van No. 49.)

'Gedécideerd, oue-Excellentie heeft toch geen geluk met z'n kleinkinderen.'

't Was Ber, de kleinzoon van den oud-minister Eduma de Witt, - pas zelf door hem uitgered uit een verwikkeling van 'n onzedelijk historietje met minderjarigen, dat 'n rechtzaak zou zijn geworden, had de influente van den machtigen grootpapa hem er niet uitgered - die deze ironische woorden sprak.

Hij kwam er door storen 'n vrij-intiem tête à tête van zijn vrouw Nannie met Henk van den Bevelaer. Saam dronken ze in haar boudoir thee, zij in 'n teagown, die niet veel meer te raden overliet, op 'n chaise longue liggend, van den Bevelaer op 'n klein stoeltje neven haar, bijna tegen haar aan.

Wat kon dat echter Ber schelen! 't Was een open geheim, sinds z'n geld, door diezelfde minderjarigen-historie plus nog vele andere in hetzelfde genre op was, dat de oue lui van weerszijden, noch zijn vader Sjoerd, noch graaf de Grevere, wilden bijspringen langer, en dat van den Bevelaer dientengevolge de luxe onderhield, waarmee Nannie Eduma de Witt zich nog steeds omringde. Ber vond die oplossing best, des te meer bleef er nog over voor hem-zelf. Hij deed 'n oogje toe, vond 'n ménage à trois héél chic - zei hij cynisch aan z'n intiemen van 't zelfde slag als hij.

Niemand trouwens uit het christelijk-aristocratisch Haagsche kliekje was er, die zich ergerde aan deze verhouding. Men deed eenvoudig of men 't niet merkte, omdat

Nannie nu eenmaal de kleindochter was van graaf de Grevere, en Ber de kleinzoon van den oud-minister Eduma de Witt.

Zij werden er evengoed overal om ontvangen alsof er niets tusschen hen had bestaan dat niet in den haak was, - terwijl ondertusschen ongelukkige Mina, 't gevallen meisje uit freule de Wevere's gesticht voor verleide vrouwen, overal met den nek werd aangezien, en Bettie, de ex-kamenier, van Nannie Eduma de Witt, geen dienst kon vinden van wege ‘haar schaamteloos onzedelijk gedrag’ met dominee Wijk - verzuchtten diezelfde quasi-vrome aristocraten.

O zeker, toen, op 'n zonnigen, mooien Julidag, 'n dag van leven en belofte, de lijkwagen voor de deur stond, die kleine Quips Weerdema ging brengen naar dien hemel, waarin zij zoo aandoenlijk-vast had geloofd tot den einde toe, toen was haar verloofde, Henk van den Bevelaer, wèl bedroefd geweest, terwijl hij zat in de eerste volgkoets, neven den zwijgenden vader, terwijl hij al maar door denken moest, hoe de vele bloemen, die nu gezonden waren om haar graf te dekken, anders zouden hebben gediend om te vieren de bruiloft van hem met haar, die daar, stapvoets, voor hem werd uitgereden naar haar laatste aardsche verblijfplaats. De herinnering aan hare teere, brooze, jonge lieftalligheid, zonder kunsten of fratsen, lieftalligheid, die hem op de huwelijksreceptie van Joosje Hooph - Huijgens zoo plotseling had getroffen als een openbaring van iets héél moois, midden tusschen al dat leelijk-onoprechte, leugenachtig-valsche om hen heen, kwam telkens weer bij hem boven, bracht

hem de tranen in de oogen als hij zich voorstelde hoe 't had kùnnen zijn, indien....

Maar dan herinnerde hij zich weer haar laatste dagen, met de telkens terugkeerende benauwdheden van 't arme afgetobde lichaam, dat, uitgemagerd, en vergeeld van huid, niets meer bezat om een man te bekoren.

God, de doods-strijd had zoo lang geduurd, zoo lang, dat hij er zichzelf dikwijls op had betrapt naar 't einde ervan te verlangen - met schaamte over zich zelf.

Buiten scheen elken dag de zon even lachend, alsof 't bloeiende, levenbelovende zomerweer wou spotten met de wreedheid van den dood. En hij wist dat Nannie Eduma de Witt, en de meisjes de Poll, en Dorrit ten Have, en Piet ten Have, en de overige jongelui van hun clubje, dagelijks tennisten, en dat er ontmoetingen waren in de Kurhausbar op Scheveningen, en in 't Kurhaus zelf, en zijn heele hart hing daaraan, aan die wereldsche genoegens, waarvan Nannie Eduma, de reeds gehuwde vrouw, 't middelpunt was, 't lokkende, hem alles belovende middelpunt, zoodra hij maar wou....

En ondertusschen moest hij hier in deze kamer der stervende zitten, en haar hooren spreken van God, en van den Hemel, en van haar verlangen dáárnaar. -

Want zij, Quips, was, in haar stervensbenauwdheid, eene van de aarde al als afgestorvene, hoopte op de eeuwige zaligheid Daarboven, als op een verlossing uit haar pijn, haar lijden, haar doodelijk-moe zijn-gevoel. Niet meer tot den aanstaanden echtgenoot, met wien ze vleeschelijke lusten straks hoopte te deelen, sprak ze - die bestond niet meer voor haar - maar tot den vriend, dien ze wou bekeeren tot God, wou redden voor zijn eigen eeuwige zaligheid, omdat ze bij intuïtie voelde, dat hij daarin niet was als zij, slechts was bekeerd met de lippen, niet met het hart. - -

Ach God ja, wèl wezenlijk bedroefd was hij geweest toch, op dien dag, waarop alles uit was voor goed, waarop hij haar gekist zag, met de witte rozen in haar hand, die hij-zelf had gezonden als 'n laatsten afscheidsgroet. - En hij had gehuild, heel oprecht gehuild, toen de dominee bij 't graf sprak van het jonge leven dat zoo midden in den bloei was afgesneden, en van de blijde toekomstverwachtingen die zij mede nam in 't graf - en daarbij hem deelnemend had aangezien. -

Ja, dat allemaal, die aandoenlijke begrafenis, waarbij Dorrit ten Have, en Joosje Hooph-Huyghens, en de meisjes de Pol, en nog andere harer meisjeskennissen als een laatste vriendschapsbewijs op 't kerkhof, op Oud Eik en Duinen, waren tegenwoordig geweest, met verschrikte, angstige oogen kijkend naar 't neerdalen van de kist in het graf, als begrijpend daardoor voor 'n oogenblik, dat ook hun eigen jonge, gezonde jeugd zoo ineens kon veranderen tot star lijk. - -

Maar, toen 't voorbij was, toen de ouelui Weerdema, die wel allang gevoeld hadden dat zijn liefde tot hun kind was vergaan mèt hare gezondheid, die hem daarom slechts geduld hadden in de oude schijnverhouding van verloofde, om harentwille, om haar geen noodelooze smart te veroorzaken, hem als stilzwijgend zijne vrijheid teruggaven, door uit de stad te gaan, stil naar buiten, met hun groot, nooit meer te lenigen verdriet van kinderloos-gewordenen, toen was het och al zoo gauw begonnen de reactie, 't terugverlangen naar wat hij zoo lang had ontbeerd, vroolijkheid, levenslust, gezonde blijheid. Nannie Eduma de Witt had op hem gewacht, en hij had zich te williger haar gegeven, omdat zijn vroegere principes van van huis uit, solide-orthodox opgevoed jong-mensch hem in den steek lieten nu, nu de zonde lokte. 't Was Gods schuld - zei hij tot zichzelf. Als God gewild had, had deze hem immers kunnen houden op 't goede pad door hem Quips te laten - redeneerde hij. Toen, toen hij Quips leerde

liefhebben in hare kinderlijke vroomheid, toen had hij-zelf óók geloofd aan God, gelóófd dat Die-zelf haar tot hem gezonden had, om hem te redden daardoor van den rand van 't verderf, waaraan hij stond in zijn flirtation met Nannie Eduma. Maar ten slotte was dat alles immers een vergissing gebleken, zoo'n onnoozele vergissing. Als God bestond, dan was God wreed, 'n plaaggeest eigenlijk, om hem eerst die lieve beschermengel te zenden, en haar dan tot zich te nemen, juist toen hij naar haar wilde luisteren. Dan wilde God dus blijkbaar zijn verderf, gooide hem, door Quips' dood, als in de armen van die lokkende, mooie vrouw. Hij had 'n vrouw nóódig. Hij kon er niet meer buiten. Dat voelde hij. Dus was deze gedistingueerde, fijn beschaafde dame uit zijn eigen stand immers veel veel beter nog dan 'n zichzelf eene koopen voor geld, van daag gene, morgen die. Nannie had hem lief, verlangde naar hem. Dat zeiden hem hare begeerende passie-oogen. Ze had er onder geleden, onder zijn engagement, al had haar trots haar geholpen dat te verbergen. En ze was ongelukkig net als hij. Ongelukkig met haar liederlijken man, van wien ze toch niet kon scheiden, om de convenances, omdat zijn ouders en de hare zoo'n onchristelijk schandaal à tout prix begeerden te vermijden. Ze moesten elkaar troosten. Ze hoorden bij elkaar.

Zoo was 't gekomen.

Nu was hij *de* huisvriend bij de Ber -

Eduma de Witts, van wien iedereen wist welke dubbelzinnige rol hij er speelde. - en deed of hij 't niet wist. Ze gingen met elkaar samen uit, Nannie en hij, afficheerden zich. Ze durfden dat, omdat Ber-zelf 't goed vond, en omdat iedereen 'n oogje dichtdeed, van wege de voornaamheid der beide families de Grevere en Eduma de Witt.

- Haar rose Liberty-zijden-tea-gown hing, alles-zeggend, open, 'n kimono-model, dat over 't fijne batist-hemd maar met 'n enkelen knoop was gesloten.

Van den Bevelaer stond verlegen op, om zich 'n houding te geven, toen Ber binnenkwam met zijn nieuwtje. Zij, harerzijds, vond het niet eens noodig de teagown dicht te maken, keek onverschillig brutaal naar haar man op, terwijl ze zei:

'Je kon je wel even laten aandienen als je binnenkomt in m'n boudoir.' -

Hij lachte dubbelzinnig, als om te zeggen: waartoe? We weten beiden immers toch alles. Toen, zonder rechtstreeks te antwoorden, vervuld met zijn sensatie-nieuwtje, ging hij voort: 'Hooph - Huyghens, zit preventief. Oue-Exellentie heeft dàt niet kunnen tegenhouden. Er zijn zooveel menschen door hem Paul, gedupeerd, dat ze grootpapa dit niet hebben durven sparen - hoe graag ze ook gewild hadden, de justitie. - Maar je zult zien, vrijgesproken wordt hij in elk geval, ten slotte.' -

Nannie en van den Bevelaer keken er beiden erg van op, - wilden de bijzonderheden weten.

Nannie, altijd hoogmoedig, vond het in de eerste plaats 'n schande voor haar eigen naam.

''t Is toch 'n plezier met jullie geparenteerd te zijn' - zei ze vinnig. - 'Je beleeft altijd wàt aan jullie Eduma's.' - -

Ber was aan dit soort uitvallen reeds gewoon. In antwoord daarop wierp hij haar dan de almacht in den lande voor de voeten van Oue Excellentie - zooals hij zijn grootvader achter diens rug noemde. -

'Wat drommel, haar vader mocht nu tienduizendmaal Graaf de Grevere zijn, met 'r eigen vader kon ze toch nu eenmaal niet trouwen, en, goeie partijen, die zoo'n machtigen grootpapa hadden als hij, waren er dun gezaaid. - Grootpapa had een politieke carrière achter den rug als geen ander, stond met alle liberale machthebbers op 'n even goeien voet als met de rechtzinnigen. Dat was z'n geheim, waardoor hij altijd overal waar wat te halen viel, van voordeel van welken aard ook, z'n deel had weten binnen te halen. - Hij zou er den preventief-zittenden man van z'n kleindochter Joosje stellig óók wel weer uitdraaien op de een of de andere manier.' -

Trouwens, Nannie en van den Bevelaer waren dáárvan ook ten volle overtuigd, vonden 't alleen maar voor 't oogenblik-zelf zoo 'n vreeselijk schandaal voor de familie. -

Maar Ber, die van z'n ouders kwam, waar hij de tijding van Paul's inhechtenis neming zoo even had gehoord, lachte cynisch:

'O, de familie draagt het "onder biddend opzien" - lichtte hij in. "Grootpapa heeft wat dat betreft dadelijk den juisten toon weten aan te geven, net als toen indertijd Ellen Stinia zich onder de stoomtram heeft gegooid, en hij ook iedereen ontwapende door zijn Gode-overgegevenheid. Zoo doet hij nu ook: "'t Recht moet zijn loop hebben" - zegt hij met 'n uitgestreken gezicht. "Gods wil moet geschieden." "Als Hooph-Huyghens gezondigd heeft, moet hij gestraft worden." In één woord, hij doet zóó voorbeeldig vroom, dat iedereen in den Haag 't meeste medelijden heeft met

hèm, met zijn onaantastbare eerlijkheid en trouw, die nu weer zoo treffend voor den dag komen.'

'Grootpapa is 'n gladdakker - dat 's zeker' - zei Nannie, met onverholen bewondering.

Ze was languit gaan liggen op de chaiselongue, zoodat haar blanke voetjes in de kleine muiltjes vrij uitstaken. Onder de dunne rose kimono welfden zich de vormen van haar beenen zoo duidelijk alsof ze naakt was. Haar borsten teekenden zich lokkend af onder de rag-fijne echte Valencienne-kanten van de chemise.

Ber overlegde bij zich zelf, dat van den Bevelaer zoo'n minne keuze nog niet gedaan had in haar, altijd ten minste als je hieldt van dat genre, van zoogenaamde fatsoenlijke vrouwen. Hij voor zich had veel liever èchte meiden, van die straatdeernen zonder pretenties. - Enfin, ieder z'n smaak. -

(*Wordt vervolgd.*)

Gedachtenwisselingen.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

I. Aan Mevrouw C. Arntzenius, Amsterdam.

In de Hollandsche Lelie van 29 Mei las ik Uw antwoord op mijn verzoek van 15 Mei, waarin ik protesteerde tegen Uwe meening alsof ongehuwde katholieke moeders met hunne kinderen door hunne geloofsgenooten verwaarloosd worden. Het blijkt mij uit Uw antwoord, dat U ditmaal toe wilt geven, hier eene onwaarheid was gepubliceerd, doch dat zulk eene vergissing minder erg is, omdat Christus zijn synoniem is met huichelaar, schijnheilige, onverdraagzame. Nu het geval met dit meisje onwaar blijkt, kan volgens Uw uitval tegen Protestanten en Katholieken dienst blijven doen voor gevallen die gepasseerd zijn of nog komen kunnen. Een ruiterlijk excuus zou waardiger geweest zijn. Hier houdt als van zelve iedere

repliek op en denkt men aan de fabel van het lam en de wolf: het lam dat onschuldig opgegeten werd, omdat zoo niet hij, dan toch een zijner voorouders, waarschijnlijk uit de rivier gedronken had. Stel U zich een oogenblik voor, dat ik de zaak hier eens omdraaide, en de stelling verkondigde, dat een ieder, die niet in God geloofde, behebt moet zijn met de meest lage ondeugden. Dit toch schijnt volgens U vast te staan voor elk die eene Godsdienst belijdt.

den Haag, 31 Mei '12

J. SMULDERS.

II.

Met belangstelling las ik de verschillende artikelen over ‘de Vrouw’ en er zullen er stellig velen zijn onder de lezeressen, die zich interesseeren voor de wijze, waarop ons doopceeltje gelicht wordt. Alles bestrijden wat er voor ongerijmds gezegd is, zou te veel gevergd zijn van de redactie, maar één vraag zou ik willen stellen: ‘Hoe kunnen wij ooit de eenige taak, waarvoor wij volgens den auteur geschikt zijn: ‘het moederschap’ vervullen, wanneer wij ‘geboren leugenaarsters’ zijn? 't Is een onduidelijkheid, die ik gaarne wil toegelicht zien. Of verdwijnt die eigenschap door 't vrouw on moeder zijn? Wij worden dan immers schoon, verheven, heilig zelfs. En een heilige liegt niet.

Onder 't lezen dacht ik aan een Fransch gedichtje, dat mij altijd trof als fijngevoeld:

La femme.

Qui donc peut se vanter de connaître la femme?
Est-ce vous, les savants, sceptiques orgneilleux?
Dieu vous a-t-il donné le pouvoir merveilleux
De disséquer son coeur et de sonder son âme?

O, vous qui vous riez de la divine flamme,
Qu'allume à son regard, l'amour ce don des cieux.
Vous qui la dédaignez... grands enfants oublieux
A vos premiers chagrins, votre voix la réclame!

Sa parole charmeuse apaise vos douleurs.
Son baiser adoucit l'âcreté de vos pleurs.
Si vous avez péché, sa tendresse vous juge.

Et dans ses frêles bras toujours prêts à s'ouvrir,
Hommes vous reviendrez chercher un doux refuge
Comme l'oiseau retourne a son nid, pour mourir.

Mij dacht, zoo'n kleine appreciatie hadden we na die onderdompeling wel noodig!

C. ENTHOVEN.

Over Kleeding, Schoonheid en Gezondheid.

Van harte ben ik overtuigd, dat de wijze, waarop men zich kleedt, veel nauwer met iemand's karakter en geestelijke gesteldheid samenhangt, dan wij oppervlakkig zouden

meenen. Wij hebben heusch geen Sherlock Holmes noodig (en gij weet, dat hij buitengewone dingen deed, juist door het opmerken dat een knoop aan een schoen ontbrak of een kanten jabot met den verkeerden kant naar buiten werd gedragen) om, door de wijze waarop iemand zich kleedt, zijn voornaamste karaktereigenschappen te ontdekken.

Elke, zich zelf-respecteerende vrouw wenscht er zoo goed mogelijk uit te zien en van zich te maken, wat er van te maken is. Welk een heerlijk oord zou deze onze wereld zijn, als elke vrouw 'a thing of beauty' en gratie ware, doch de natuur zorgt er wel voor, schoonheid in haar hoogsten vorm - schoonheid door dichters bezongen - niet te algemeen te maken. Het is echter aangenaam te weten, dat door zorg, cultuur en kunst - dat wil zeggen: toiletkunst - elke vrouw het in haar macht heeft haar persoonlijk voorkomen niet alleen zeer veel te verbeteren, maar dikwijls van leelijk zich zelf aantrekkelijk kan maken, door het aanbrengen van een kleur hier of het temperen van een kleur daar, en het nakomen van voorschriften, die zelfs de meest 'gottbegnadigte' schoonheid niet kan missen of over 't hoofd zien.

Die schoonheidscultuur is inderdaad slechts een andere naam voor gezondheidscultuur; deze twee moeten nooit gescheiden worden, want wat nadeelig is voor de gezondheid, is ook noodzakelijkerwijze nadeelig voor de schoonheid.

In de volgende bladzijden is er zorg voor gedragen, niet buiten de grenzen der natuur te gaan, want door de natuur te verlaten, komt men tot een vernederenden en slechten uitslag en tevens, dat de recepten, (later te noemen!) alle eenvoudig, goedkoop en *onschadelijk* zijn.

Laat mij er nog aan toevoegen, dat de toilet-benoodigdheden weinig, eenvoudig, maar *goed* moeten zijn, en dat de grondslag van het te behalen succès is: volkomen persoonlijke *netheid* en *reinheid.*

Ochtendtoilet.

Hoevele illusies reeds verdwenen en hoeveel gevallen van huiselijke ellende aan een slordig ochtendtoilet te wijten zijn, wil ik niet wagen te schetsen, maar een groot aantal, dat verzeker ik u. Het haar in krulpennen, een slap figuur in een vuile kimono, gekreukelde, dikwijls kapotte kousen, geduwd in versleten schoenen of muilen, die nooit buiten de slaapkamer gezien moesten worden, vormen geen aangenaam beeld voor den echtgenoot om overdag met zich om te dragen. Geen wonder dan ook dat onverschilligheid dikwijls volgt.

Vrouwen, die haar eigen huiswerk verrichten, moeten zich een japon aanschaffen, gelijk aan de uniform van een verpleegster, en ze alleen voor dat doel houden. Afge-

dragen, gekleede japonnen of mooie ochtendjaponnen zijn niet alleen broeinesten voor stof en kiemen, maar belemmeren uw bewegingen en vertragen uw vorderingen in het werk dat gij te doen hebt. Genoemde eenvoudige, nette japonnen, altijd vlekkeloos netjes gehouden, verleenen *de huisvrouw een bijzondere aantrekkelijkheid* en geven u vertrouwen in de algemeene hygiëne van haar omgeving. Ik raad daarom elke bruid aan, die van plan is zelf haar eigen huisje netjes te houden, verscheidene van zulke uniformen in haar uitzet op te nemen.

Corset.

Eene betreurenswaardige gewoonte, en die vele vrouwen eigen is, is in huis zonder corset rond te loopen en toch is dat niet alleen doodend voor uw gang en figuur, maar ook een beleediging voor het oog, die wij niet het recht hebben anderen aan te doen. Het is niet mogelijk voor een vrouw een net figuur te hebben, zonder een passend corset, en de tegenwerping dat het dragen van een corset ongezond is, heeft geen recht van bestaan meer, nu tegenwoordig zelfs geleerden het aanraden tegen het verzakken van de buikorganen. Vrouwen, die huishoudelijke plichten te vervullen hebben, moeten los-geregen corsetten dragen.

Bovendien kweekt de niet-corset-gewoonte ongegeneerdheid en luiheid, daar een goedzittend toilet zonder corset, buiten quaestie is, en het dragen van een corset, en dus correct toilet, bepaald een pénitentie wordt, waartegen men met vrees opziet en die men slechts bij extra-gelegenheden toepast.

Er zijn vele goede redenen, uit een gezondheids-oogpunt beschouwd waarom vrouwen het moderne corset moeten dragen. Let er op, dat ik spreek van het ‘moderne’ corset, want ik heb geen woord ter verdediging van het corset uit het verleden. De dagen van een ‘wespen-taille’ (en ze keeren periodiek terug) zijn altijd droevige dagen voor de vrouwen.

De tegenwoordige silhouet der vrouw wordt door bekwame doctoren als bijna de volmaakte beschouwd. De schouders matig breed, de buste matig vol, het middel breed, de heupen smal, en de middellijn zoo weinig mogelijk in 't oog vallend, zoodat het figuur bijna recht is, met weinig verschil in breedte van schouders, middel en heupen. Het nieuwe corset geeft zooveel vrijheid aan alle levensgewichtige organen en biedt aan de longen zulk een prachtige gelegenheid voor diep ademhalen, dat groote zangeressen zelfs er haar onverdeelde goedkeuring aan hechten. Terzelfdertijd geven de nauwsluitende lijnen van het onderste gedeelte van het corset de vrouw den steun over den buik, die de doctoren erkennen, dat zij noodig heeft.

Om de beste resultaten van een corset, wat het figuur betreft, te verkrijgen, moet het met drie verschillende veters worden dichtgeregen: de bovenste wordt geregen tot ongeveer drie gaatjes boven het middel, de tweede omvat slechts vier of vijf oogjes juist in het middel, en de derde strekt zich uit over de overblijvende en laagste oogjes van het corset. Het is van het grootste belang, dat het corset op de juiste manier wordt aangetrokken, dat wil zeggen, lager geplaatst op het figuur dan gewoonlijk gedaan wordt. De jarretelles worden dan vastgemaakt en *nadat dit alles gedaan is*, begint men te rijgen, eerst met het middenste koord, dan met het bovenste en ten slotte met het onderste, tot een tamelijke nauwte verkregen is. Voordat het rijgen

echter is afgeloopen, steekt men een hand in het corset om het overtollige vleesch boven het middel te duwen. Dit voorkomt het drukken van een levensgewichtig orgaan en verbetert eveneens het figuur.

Het is een fout een corset dicht-gebaleineerd te hebben, en dat is de reden waarom een goedkoop corset zelden succès heeft. De baleinen moeten in andere richtingen, behalve van boven naar beneden loopen, en alleen een bekwame corsetière kan dit verrichten.

Natuurlijk kunnen slechts vrouwen met ruime middelen het zich veroorloven een corset op maat te laten maken, maar gelukkig is dit in de meeste gevallen een luxe, en geen noodzakelijkheid, want de 'klare' corsetten hebben evengoed prachtige lijnen en worden in zoo'n onmetelijke verscheidenheid van stijl en vorm gemaakt, dat iemand een corset kan krijgen, voor gewoon gebruik, zoo goed als zij begeert, voor *f* 12.50, en een zwangerschap-corset van af *f* 3.50 tot *f* 25. -. Ik raad U ten sterkste aan, een *duur* corset te koopen, wanneer gij het bekostigen kunt, want het zal zich niet alleen veel beter houden, maar ook zijn vorm veel langer bewaren dan het goedkoope. Het voorbeeld van de Fransche vrouw, die een *goed* corset koopt, het doet er niet toe, hoe inferieur de japon, verdient navolging.

Een zwangerschap-corset moet als een *absolute* noodzakelijkheid beschouwd worden. Een groot aantal vrouwen laten haar corset

in den tijd, waarin zij juist dien steun het meest behoeven, geheel uit, maar loopen daardoor gevaar, niet alleen haar figuur onherroepelijk te bederven, maar ook zich ernstig inwendig kwaad te berokkenen.

Het is veel beter een kind te vroeg een corset te laten dragen dan te wachten totdat haar figuur geheel ontwikkeld is. Een normaal meisje, zelfs wanneer het nog maar twaalf of dertien jaar oud is, moet een goed-gebaleineerden gordel dragen.

Kleeding.

Alle toiletten, en alles wat er bij behoort, moeten bij de teint van de draagster passen, en ook in lijn en maaksel geschikt zijn om haar gestalte op de meest voordeelige wijze te doen uitkomen. Niet speciaal goede punten moeten aan ons oog worden opgedrongen, noch de bedoeling onvolmaaktheden te verbergen al te duidelijk merkbaar zijn. Het '*goed-kleeden*' moet den voorrang hebben boven élégance in alle dingen, en, bij het koopen van iets, nooit vergeten worden *de gelegenheid waarvoor het dient.* Ga met de mode mee, zoo ver als gij redelijkerwijze kunt! Vermijd opzichtigheid want dat is de weg naar vulgairheid!

De best-gekleede meisjes en vrouwen zijn lang niet altijd diegenen, welke het meeste geld besteden. Een voorbeeld hiervan is de winkeljuffrouw, die dikwijls met benijdende blikken door haar klanten, welke zij bedient, wordt gadegeslagen, die echter nalaten van deze nette figuurtjes te leeren, dat men, om er goed uit te zien, zeer eenvoudig en niet in veel kleuren gekleed moet zijn, dat de kleeding zorgvuldig nagezien, het haar altijd keurig gekapt, het kraagje altijd onberispelijk en geen haken of knoopen gemist mogen worden, om het opvallend chique air, dat zij bijna allen bezitten, te verliezen.

Het dragen van veel kleuren is bijna nooit een bewijs van goeden smaak; de artistieke samensmelting van vele kleuren in een vrouwentoilet vereischt veel handigheid en meer goeden smaak dan de meeste van ons bezitten. Een boek zou kunnen worden geschreven over de dwaasheid van vele vrouwen elke nieuwe mode te aanvaarden, zonder daarbij rekening te houden of die haar staat, van na te apen de vrouwen met gevulde beurzen, waarbij men toch gedwongen is goedkoop materiaal te nemen, van het geld te versnipperen in allerlei voddigheden, waarmee men toch nooit chic er uitziet, inplaats van zich te bepalen tot *een paar* uitgezochte kleedingstukken, wat niet alleen van oneindig veel beteren smaak getuigt, maar ook op den duur veel voordeeliger zal blijken te zijn.

Hetzelfde geldt voor de kleinigheden, voor de byouteriën, voor alles wat betrekking heeft op het toilet, en die het geheel kunnen ontsieren, wanneer ze niet met de noodige zorg zijn uitgekozen.

Laat ieder deze regels op zich zelve toepassen, of ze klein of groot, dik of dun, donker of blond, jong of oud is!

Het figuur.

Men moet het beste van z'n figuur maken, niet door nauw-rijgen, maar door lichaamsbeweging en hygiënische leefwijze, om symmetrie, gratie en een correcte houding te krijgen. Hoekigheid is dikwijls evenzeer een quaestie van gewoonte als van werkelijk physieken bouw; dikte het gevolg van luiheid, en gerimpeldheid de straf voor verwaarloozing. (doch hierover later.)

De groote figuur moet, als regel, niet in 't wit of zeer lichte kleuren gekleed zijn, of zich verder verlengen door een zeer hoog kapsel of zeer hoogen hoed. Licht-gekleurde, losse kleeding is voor de dunne, want ze zal zeer groote magerheid oogenschijnlijk doen verminderen. De goed geproportioneerde vrouw, van middelbare grootte, kan elke stof van een kleur in harmonie met haar teint, en bijna elk patroon, dragen. Een vol figuur komt het beste uit in donkere of zachte tinten, terwijl strepen voor haar zeer smal moeten zijn en zóó verwerkt, dat ze lange lijnen geven en niet breed maken. De groote kan met succès eene verticale garneering en patroon kiezen, de kleine echter moet de *langste* en eenvoudigste rokken, met vermijding van groote patronen en ruiten, nemen. Zonderling genoeg, vermeerdert de zeer groote ruit niet zoozeer den omvang van een figuur als de kleine.

De korte trotteur-rok is niet voor de kleine, doch voor de lange, slanke, daar die vele centimeters verkort. Om diezelfde reden is een lage hals niet geschikt voor de kleine, doch voor de vrij-lange, slanke en gevulde personen. Een plooi-garneering over de borst kleedt alle figuren. Voor de gevulde en niet al te groote vrouwen is de princessejapon een heerlijke uitvinding, doch als ze niet uitstekend geknipt is, zal ze zelfs een mooi figuur bederven. Alle lichte kleuren maken dik, behalve wit. Dunne stoffen over voering, of ruige stoffen en fluweel zijn niet zoo flatteerend voor dikke figuren als het gladde

laken, en satijn, behalve de zeer soepele soorten, maakt ouwelijk.

Kleuren.

Purper is een kleur die vermeden moet worden door de vroeg-oude of dikke vrouwen; marine-blauw is voor haar een goede kleur, wanneer zij tenminste geen brunette is, omdat de oranje-weerschijn van blauw een teint donkerder maakt, uitgezonderd een blauwe voile, die de kleur van elke teint zal verminderen, evenals een blauwe bril de oogen voor den zonneschijn beschermt. Lichtgroen en groen in het algemeen, maakt bleek, en is voor de bleeke blondine daarom niet geschikt; wel echter voor de rood-harige, of veel-kleur-hebbende blondine. Hemelsblauw en zijn verwante kleuren, ofschoon in theorie de complementaire kleuren van het haar en teint der blondine, staan in de praktijk toch het beste de brunette met donkere oogen en zwoel teint; een blondje maakt hemelsblauw ‘zoetig’ en sentimenteel. Voor haar is een uitstekende kleur pauwblauw en korenblauw. Rose, de kleur bij uitnemendheid van jonge meisjes, staat de donkere het best, ofschoon ook dikwijls een blonde (niet al te blond) met een rozig teint, een zeer blonde, gekleed in 't rose, doet denken, zooals een schilder eens geestig opmerkte, aan ‘jonge varkentjes.’ Rood, geel en oranje kan door de donkerharige en donkergetinte ongestraft gedragen worden, evenals alle tinten van zwart, doch violet is een verraderlijke kleur, daar het de geelheid van complexie weerkaatst en vermeerdert, en het blauw groen doet schijnen. Wanneer een vrouw met een bleeke, groezelige huid er op haar onvoordeeligst wil uitzien, laat haar dan violet dragen.

Hoeden.

Zware garneeringen en hoekige of excentrieke vormen zijn moeilijk met gratie te dragen. Kleine hoeden en toques, hoe ook gemodelleerd en gegarneerd, moeten het gezicht *geheel omlijsten* en nooit boven op het hoofd staan. Groote hoeden staan groote vrouwen het beste. Een hoed scherp aan den kant opgeslagen, of een steek-model (Napoleon-hoed) is voor de kleine, daar die eenige centimeters meer lengte geven. Daarentegen moet zij vermijden het klokmodel, daar dit de lengte vrij aanzienlijk vermíndert. Een strik achter in den nek, òf van lint, òf van tulle, heeft het zonderling effect van zoowel lengte als waardigheid aan de draagster te geven, evenals een hoed die van achteren is opgeslagen en zijn rand over het gezicht uitstrekt. Verticale strikken zijn voor de lange, slanke en horizontale garneeringen voor de dikke vrouwen. De tinten in wit en andere lichte kleuren zijn gewoonlijk niet zoo flattant als de meer intense kleuren en diepzwart. Een zeer opvallende garneering moet vermeden worden; het doel van den hoed is een geschikte en artistieke *omlijsting* van het gezicht te verschaffen, en niet om er de aandacht af te trekken. Daarom is een geheel zwarte hoed, die bovendien ‘cachet’ aan elk toilet geeft, zeer aan te bevelen. Men kieze een hoed van dezelfde kleur als de rok, die men draagt, en als

men een tailor-made pak heeft, drage men kousen (bij lage schoenen) van dezelfde kleur als die van den hoed.

Voiles.

Hoeveel vrouwen weten een voile goed voor te binden? Zeer weinig, en toch, als die slordig wordt voorgebonden, is, hoe mooi ook het kapsel of hoe flatteerend de hoed, het geheele effect bedorven!

In het algemeen zijn voiles slecht voor het teint en bevorderen een rooden neus, tenzij zij van zijde en *zeer* doorschijnend zijn, zoodat zij lucht toelaten, want de huid heeft de wrijving met de lucht noodig. Constante bedekking van het gelaat belemmert de circulatie en de gezonde werking der poriën. Zij verhit het gelaat, en houdt het bedekt met een vettige vochtigheid, welke het stof en vuil vasthoudt, dat daarna in de poriën komt. Wanneer het gelaat aan de lucht blootgesteld is, waait het stof er weer af en blijft de huid droog en helder. Zelfs bij het autoën - - met de wettig voorgeschreven snelheid - - zijn voiles overbodig en de oogen-beschermende ‘glazen’ - - leelijkheid's grootste uitvinding - - ontbeerlijk, behalve bij sterken wind. Houd uw luchtbad voor het gezicht op een tocht en uw waterbad aan het einde ervan en uw teint zal geen nadeel ondervinden.

Rol, na het gebruik, altijd uw voile op, liefst op een stokje!

Handschoenen.

Handschoenen, die zwart zijn van stof en kiemen, worden dikwijls met de grootste minachting voor schijn en hygiëne gedragen, en toch vormen zij een zeer belangrijk punt van het toilet. Niet alleen geeft een goede handschoen de ‘finishing touch’ aan een elegant toilet, doch ook een goede bescherming buiten. Wollen handschoenen maken de hand ruw en rood. Zwarte handschoenen zijn ge-

woonlijk minder elastisch dan lichte of gekleurde, en goedkoope zijn tot elken prijs duur. Een glacé-handschoen behoudt zijn frischheid langer en is duurzamer dan suède. De beste en voordeeligste glacé is zacht en meegevend. Tegenwoordig vinden zelfs kieskeurige vrouwen de gemslederen handschoen een heerlijke plaatsvervanger van den glacéhandschoen, daar hij gewasschen kan worden en zich zeer goed houdt, mits men ze in de beste qualiteit koopt en *f* 3.75 of *f* 4.50 er voor besteedt. Een handschoen, zoo klein, dat hij de hand geheel in elkaar drukt, en de beweging der vingers geheel uitsluit, geeft weinig nut. Kort-vingerige handschoenen zijn leelijk en scheuren spoedig tusschen de vingers, zoo niet aan de toppen. De wijze, waarop een handschoen de eerste keer wordt aangetrokken, en zich naar de hand gevormd heeft, heeft veel uit te staan met zijn schoonheid en duurzaamheid.

Wanneer men handschoenen wegbergt, moet men ze altijd in wit vloeipapier pakken, nadat alle vingers uitgerekt, er in geblazen, het binnenste goed gelucht en de duim op zijn plaats is gebracht. Het is een verderfelijke gewoonte, de handschoenen in elkaar te rollen, onmiddellijk na het gebruik, en het nieuwe zal er op die manier direct af zijn.

Schoenen.

Een schoenen-autoriteit beweert, dat een vrouw met groote, leelijk-gevormde voeten slechts een *rijgschoen* moet dragen en nooit een lage, van welken aard ook. Knoopschoenen zijn niet aan te bevelen, daar een mooie voet er zeer onder lijdt. Het doet er niet toe, hoe vast de knoopen zijn gehecht, zij ‘geven mee’ met de bewegingen van den voet, en, zullen als ze geregeld gedragen worden, een mooigevormden enkel geheel en al bederven; zij bevorderen de uitzetting van den voet en menigen zwakken enkel. Geregen laarzen, daarentegen leiden er zeer toe, fouten, die een voet moge hebben te verbeteren. Pers nooit de teenen in een gepunte schoen, maar laat ze ruimte om zich vrij en gescheiden te bewegen.

Schoenen moeten onmiddellijk na het gebruik met papier of watten volgestopt worden, tenzij men schoenen-leesten heeft, om hen hun oorspronkelijke vorm te doen bewaren, en hetzelfde paar *nooit* twee dagen achtereen gedragen wordt. De gewoonte van kleeren en laarzen te verwisselen, waanneer men thuis komt, is echte spaarzaamheid. Trouwens, straatschoenen moeten nooit in huis gedragen worden; het schaaft ze, om nog niet te spreken van de pijnlijke voeten die hiervan dikwijls het gevolg zijn. Onnoodig te zeggen, dat schoenen altijd moeten schoongemaakt worden voordat men ze weg zet.

Een goed-geschoeide voet is een bijzonder belangrijk punt van het toilet, nu de zeer korte rok zulk een groote rol in onze mode speelt, en het schijnt dat hij bestemd is, dit te blijven.

Onderkleeding.

Van evenveel gewicht als de zorg bij het kleeden is de zorg voor de linnenkast. Wij weten alleen hoeveel langer elk kleedingstuk duurt wanneer het met zorg behandeld wordt. Elk kleedingstuk vereischt voortdurende inspectie om het altijd netjes en voor het gebruik gereed te hebben.

Warme onderkleeding is een zeer belangrijk punt voor een goede gezondheid en dientengevolge goed uiterlijk. Vele vrouwen zijn heden ten dage bevreesd iets te dragen dat ze dikker doet schijnen, maar ook dit bezwaar is uit den weg geruimd, door het feit, dat tegenwoordig wollen onderkleeren gemaakt worden die licht en poreus zijn en zoo nauw sluiten, dat ze in geen enkel opzicht den omvang vergrooten.

In een klimaat, zoo veranderlijk als het onze, moet katoenen onderkleeding *nooit* de plaats van wollen innemen. 's Zomers, wanneer flanel niet gedragen kan worden, moet de een of andere dunne wollen stof op de huid gedragen worden. Wanneer linnen wordt gebruikt, moet het dikwijls verwisseld worden. Het is beter geld te betalen voor uw wasch dan aan den dokter. Alle kleeding moet gemakkelijk zitten en vooral niet te nauw. De mode behoeft niet genegeerd te worden, doch altijd wijken voor gemak en schoonheid.

De zorg voor de kleeren.

Hang nooit de kleeren ongeborsteld weg en zit nooit binnenshuis met een wandelrok of straatschoenen; dit zijn gouden regels, die men zich altijd moet herinneren. In het algemeen gesproken, is het beter de kleeren op te vouwen dan ze op te hangen, maar het correcte opvouwen van een garderobe is een studie op zich zelf. Men neme het lijf van een japon bij de kap van de mouwen, late den kraag neervallen en vouwe den rug in. Dit brengt de twee voorpanden over elkaar, zoodat zij zonder vouwen komen te liggen. Wanneer het noodig is nog eens te vouwen, kunnen de mouwen omgeslagen worden, maar het is nooit moeilijk doozen te

vinden voor blouses, die eens in de lengte zijn opgevouwen. Verscheidene lijven kunnen, op die manier opgevouwen, in dezelfde doos liggen.

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondetie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuis behooren.

Mevr: E. van B. - Als ik iets zoo treurigs lees als den inhoud van Uw brief, dan is het mij een behoefte omgaand te antwoorden. Wil het daarom niet aan onhartelijkheid toeschrijven dat ik in dit geval U niet terstond schreef. Door afwezigheid namelijk is mij Uw brief nagezonden, en ziedaar dus de reden waarom ik eerst nu kan zeggen aan U, hoe innig mij de meedeeling van dat droevige geval trof. Ik kreeg Uw brief juist op een oogenblik, waarop ik-zelve dubbelgestemd was om er voor mee te voelen. Want eigen leed en lichamelijke zwakte lijkt dan in eens zoo gering, neven een zoo verschrikkelijken toestand, en dat op een zoo jeugdigen leeftijd. Dat er daardoor een schaduw over Uw huis hangt kan ik dan ook best begrijpen. Uw deelnemende, hartelijke wijze van schrijven erover trof mij zeer, omdat zoovelen in dat opzicht zoo verbazend egoïst kunnen zijn, zoodra het niet eigen-ik geldt. Ik geloof dat ik wel eens verteld heb in de Lelie van een mijner zeer vrome familie-leden die een dienstbode, welke haar eenige jaren lang trouw had gediend, en waarover zij verklaarde alleszins tevreden te zijn, eenvoudig onmiddellijk de deur uitzette, omdat het meisje wegens zwakte eenige weken moest liggen. ‘Dat kon zij niet in haar huis

hebben' zei zij meedoogenloos, noch op haar herstel wachten, (ofschoon dat slechts een quaestie was van enkele weken). - En die vrouw speelde in de stad harer inwoning, en in haar gezin de rol eener bij uitstek vrome vrouw, zoo eene op wier gezicht te lezen staat: Ik kom in elk geval in den hemel, van wege mijn voorbeeldige braafheid.'

Wat de reis onzer Koningin naar Parijs en de daar plaats gehad hebbende vertooningen en de vleitaal in de couranten aangaat, gij ziet dat gij en ik geestverwanten zijn, daar onze gedachten elkander reeds kruisten, en ik reeds in de Lelie had geschreven over al dezelfde punten, die gij thans in Uwen brief opnoemt, welken mij nu eerst bereikte. - Speciaal, wat aangaat de manoeuvres, en het van de tribune afdalen om 't 'indrukwek kend' schouwspel van nabij te zien, hebben we éénzelfde opvatting, zooals mijn 'Overzicht van de Week' U zal hebben bewezen. Dat overigens staatkunde, en niets dan staatkunde, (de begeerte namelijk der franschen om Holland voor zich te winnen,) heeft voorgezeten bij deze heele comedie-vertooning spreekt vanzelf voor ieder die achter de schermen ziet. Holland bewaart immers alleen zijn onafhankelijkheid, zoo lang de groote mogendheden haar die verkiezen te laten. Dat Duitschland een oogje op ons heeft toont het allang, en spreekt ook trouwens vanzelf, waar wij eerstens stamverwant zijn, en tweedens de prins, zoowel als de Koningin-Moeder, onvervalschte duitschers zijn, om van de geheel duitsche afstamming der Nassau's niet eens te gewagen. Nu wil Frankrijk, angstig voor Duitschland's overmacht, een spaak in 't wiel steken, en daartoe is eerst het dure bezoek ten onzent van den dikken Fallières bedacht (waar voor de duizenden en duizenden onkosten, - bij deze schreeuwend duren tijden, - uit onze zakken van tot belasting-betalen-gedwongenen zijn gehaald), en is vervolgens doorgezet het tegenbezoek der Koningin in Parijs, voor wier 'charmantheid' geen vleitaal laf en kruiperig genoeg is geweest in het republikeinsche, democratische Frankrijk. Gij hebt, wat vleien betreft, U geërgerd aan de Hollandsche couranten, heusch, die zijn nog niets, vergeleken bij de weerzinwekkende buigingen, die de fransche bladen hebben gemaakt, tot in het diepste, diepste stof. En als gij daarbij de afschuwelijke photo's zaagt, die zij ten beste gaven, en die, ongelukkig, daar het moment-opnamen zijn, *niet* liegen, zooals de bijschriften erbij 't doen! - - Geamuseerd in hooge mate heb ik mij met de daarna ontstane verontwaardiging van duitsche zijde, over het ook door mij in de Lelie gereleveerde zinnetje in den officieelen toast der Koningin, dat zij 'trotsch is op haar fransch bloed'. Dat de duitschers zich haasten in den breede uit te meten, hoe Koningin Wilhelmina van Oranje Nassau heusch veel meer 'n duitsche vorstin is van afkomst, dan 'n fransche, dat kan men hun van hun duitsch standpunt te minder kwalijk nemen omdat zij er groot gelijk in hebben òòk. Maar 't vermakelijke zit 'm in de van 'vreemde smetten vrije' Nederlanders die thans de couranten vol pennen om zich naief te goed te doen op die fransch-duitsch-bloedmenging onzer vorstin; zonder er een oogenblik bij stil te staan, dat zij daarmede een slag in het aangezicht geven aan het door hen bij alle gelegenheden uitgebrulde Volkslied 'Wien Neerland's bloed door de aderen vloeit, van vreemde smetten vrij'. - Lieve God, wat moet de menschheid toch 'n dom zoodje zijn, om zich door zoo 'n onnoozel opgevlei zóó te laten inpakken als op dit oogenblik ten onzent geschiedt! En daarbij behoeft men heusch niet ver in onze geschiedenis te zoeken,

om telkens en telkens weer te stuiten op de ellende die wij aan speciaal Frankrijk te danken hebben gehad, veel meer dan aan Duitschland. In den tijd van Lodewijk den veertienden had de voorzaat van Koningin Wilhelmina, Willem van Oranje, de derde stadhouder, geen grooter vijand dan dezen zelfden Lodewijk den veertienden, wiens Versailles nu wordt vertoond aan Willem's nazaat Wilhelmina, door den dikken wijnkooper, aan wiens arm ze daar rondwandelt in dezelfde vertrekken, waar eens de door 't fransche volk zoo min behandelde, beklagenswaardige Marie Antoinette woonde. Wat gij omtrent het bezoek onzer Koningin zoo flink en verstandig schrijft in Uw brief, en zoo onomwonden en eerlijk tevens, ik zou het hier in de Lelie nog veel krasser willen herhalen. Want zoo is het. Nogmaals, ik was zoo onder den indruk van het slot van uw brief, - gelijk gij op een andere plaats zult zien - dat ik daardoor niet terstond inging op den aanhef ervan, maar eerst met het droevig slot begon. Houdt mij op de hoogte hoe die zaak afloopt. Dat wil ik zoo gaarne weten. En, moge zij Uw reisje niet al te zeer bederven! Hartelijk dank en hartelijk gegroet; dank ook voor Uw lieve woorden aan mijn jongens.

Mirza. - Uit het bovenstaande ziet gij dat ik, zeer tot mijn leedwezen, Uw brief niet eerder heb ontvangen, daar hij mij is opgezonden. 't Spijt mij ontzettend, daar ik anders terstond aan Uw verzoek voldaan had, en U ook bedankt zou hebben voor die alleraardigste kiekjes. Indien ik-zelve thuis was, zou ik U mijn eigen jaargangen gaarne ter leen willen afstaan. Maar nu zijn die ingepakt, en kan ik ze U niet zenden. Ik breng intusschen gaarne Uw vraag nogmaals onder de algemeene aandacht. Om Uw liefde tot de dieren ben ik U innig dankbaar. En Uw kalender-uitknipsel, dat gij mij, in verband daarmede, zendt, zal ik zeker een plaats geven in de Lelie. Nogmaals vriendelijk dank.

Box. - Ik ben zóó diep verontwaardigd over Uw brief, dat ik geen woorden genoeg kan vinden om U die uit te drukken, en U te zeggen dat ik U een harteloos schepsel vind, met al Uw *zóógenaamde* dierenliefde. Haal dan geen honden in huis, als gij er U na een jaar van afmaakt door te zeggen, dat zij U te veel kosten. En, wat ik 't ergst van alles vind, dat is Uw schijnheilige, aanstellerige brief aan mij, alsof gij eigenlijk heel veel houdt van 't arme beest, en U hartelijk interesseert voor hem, en voor dierenliefde in 't algemeen. Ik heb nog liever te doen met menschen die ronduit zeggen: ik houd *niet* van dieren, dan met zulke onware, onoprechte *quasi*-liefhebbers ervan als gij. Van de eersten weet men tenminste nog wat men eraan heeft, maar menschen als gij maken de verlaten dieren nog ongelukkiger dan zij reeds zijn, door ze eerst tot zich te nemen, en dan weer op straat te gooien. Opdat alle Lelie-lezers zullen vernemen hoe onverantwoordelijk gij hebt gehandeld, deel ik hier het heele geval nog eens openlijk mede.

Verleden jaar heeft eene dame, - die zich *werkelijk* interesseert voor verlaten honden, - een goed thuis gezocht, door middel van de Lelie, voor een ex-trekhond. Verscheidene aanbiedingen kwamen; het arme dier werd telkens ‘op zicht’ genomen, en telkens weer teruggebracht, omdat hij ‘te groot’ was of ‘te hard trok’ als men hem vasthield, of al dergelijke nonsens meer. (De hond was jong, gezond, lief, goed, maar was trekhond geweest, en kon, volgens de nieuwe wet, niet meer worden gebruikt; daarom wilde zijn baas hem gemakshalve afmaken, en ontfermde zich de bewuste dame over hem.) Wel, ik heb met die zaak een oneindig geschrijf heen en weer gehad,

en bij die gelegenheid kunnen constateeren, voor de zooveelste maal, dat de meeste zoogenaamde dierenliefde bestaat in egoïsme, van probeeren voor *niets* een hond te krijgen. Bevalt die dan, om welke reden ook, niet, dan wordt hij meedoogenloos weer teruggestuurd. En dat heet dan dierenliefde! God betere het.

Eindelijk kwaamt gij uit den hoek, en de dame in quaestie schreef mij nog dienaangaande, hoe zij Uw *verre* woonplaats een groot bezwaar vond, omdat het arme dier zoo'n lange reis moest doen daardoor. Enfin, hij bracht die er goed af; gij schreeft mij een verrukten dankbrief, dat Box een engel was, een schat, weet ik niet al wat! Gij liet U tegelijk heel scherp uit over de menschen die niet van honden houden, in één woord, gij schreeft zóó, dat ik God dankte den armen, mijpersoonlijk geheel-onbekenden hond nu zoo goed onderdak te weten, en er U in gedachten hartelijk om liefhad.

En nu, na een jaar, nu schrijft gij mij, als gold het de gewoonste zaak ter wereld, dat Box nog **steeds** is (let wel Lelielezer,): 'Een engel van een hond voor ieder, mensch en kind, en oneindig lief en aanhalig', maar dat gij hem diens ondanks, en ondanks Uw beweren oneindig veel van hem te houden, toch maar mir nichts dir nichts wilt wegdoen aan den eersten den besten, per Lelie-aanbieding, omdat hij U te duur is, nu Uw broer met wien gij samen woondet, is getrouwd, en gij dus aan dezen eenige vergoeding moet betalen voor het eten dat hij krijgt, waar gij bij Uw schoonzuster en Uw broer inwoont. Dus, met andere woorden, om een paar gulden, die gij heel goed kunt uitsparen op Uw kleeding en op Uw eigen eten, jaagt gij een hond, dien gij eerst tot U hebt genomen, *aan wien gij een verantwoording hebt nu,* de straat op, - want dat doet gij immers als gij hem aan den eersten den besten onbekende aanbiedt En dan durft gij mij in-passant nog velletjes volschrijven om den lof Uwer dierenliefde te zingen, en U aan te stellen alsof gij houdt van Box.

Schaam U, harteloos schepsel. Al moest ik morgen bedelen, ik zou geen mijner honden wegdoen; ik zou mijn laatste stuk brood met hen deelen. Als men een dier tot zich neemt, dan heeft het even goed recht op ons verantwoordelijksheidbesef als een kind. Box ware beter af geweest, zoo gij hem verleden jaar aan zijn lot hadt overgelaten, dan nu gij hem, na een jaar van zich aan U gehecht hebben, van U stoot. Indien Uw broer trouwde in dat jaar, en daarom van U eenige vergoeding verlangt voor den hond die met U bij hem inwoont, dan kunt gij, die eene betrekking hebt óók nog, die vergoeding hem toch wel geven, als gij *wilt.* Ik herhaal,

zóóveel kost het voedsel van één hond niet, dat gij, in Uw omstandigheden, dat niet kunt uitzuinigen. En dan hebt gij nog de onbeschaamdheid *mij* te durven vragen, of *ik* er maar opnieuw een 'goed thuis' voor wil zoeken in de Lelie. Zeker net zoo'n goed thuis als gij er een zijt geweest voor hem, - waar hij, na een tijdje, en na een lange moeilijke reis erheen, weer wordt verschopt? Neen, deze ondervinding met *U* heeft mij den laatsten lust benomen mij met onbekende zóógenaamde hondenvrienden in te laten. - Ik zou U dit alles omgaand geantwoord hebben, indien niet mijn hierboven reeds vermelde afwezigheid de oorzaak ware geweest dat ik Uw brief niet eerder ontving. Wat Uw lieve praatjes aan 't slot betreft, dat gij de Lelie zoo graag leest, al is zij ook wat 'duur' voor U, ik vooronderstel dat zij U nu *te* duur zal zijn ineens, en dat gij er omgaand voor bedankt thans. Maar dit zal mij niet weerhouden U mijn meening te zeggen: dat gij mij *bitter*, *bitter* zijt tegengevallen na Uw brief van een jaar geleden over dien zelfden armen Box.

Augusta. - De bovengemelde afwezigheid was oorzaak, dat ik Uw brief eerst heden beantwoorden kan, daar ik hem niet eerder ontving. Zoo mogelijk doe ik dit als nog particulier. Nu wil ik U alvast melden wáárom ik stilzweeg tot hiertoe, en tevens dat ik niet ongenegen ben het voorstel in hoofdzaak aan te nemen. Harteijk gegroet.

Thelma. - Ik zal trachten U de volgende week op alles te antwoorden, ook op het in goede orde ontvangen manuscript.

Odillon. - Uw kaart ontvangen. Gij zult reeds gezien hebben dat alles in orde is gekomen intusschen; hartelijk gegroet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een Lelielezeres zou heel graag van iemand ter lezing ter leen ontvangen de jaargangen der Holl: Lelie van '06, '07, '08, '09. Ongeveer voor een half jaar. Tot een wederdienst is zij gaarne bereid. 't Adres is bij mij te verkrijgen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wie kan ondergeteekende een mooi plekje en goed, billijk pension aanbevelen in het buitenland, niet zoover weg.

Tot wederdienst gaarne bereid.

M.J. VAN DEN BERG,

Langestraat 87, *Alkmaar.*

Sluiting red: ged:

26 Juni 1912
25ste Jaargang.
No 52

Bericht.

Present-exemplaren en Bewijs-nummers zijn aan te vragen bij den uitgever van dit blad, niet bij de redactie.

Beklag over correctie- of drukfouten heeft de betreffende te richten tot den uitgever, niet tot de redactie.

Zij, die zonder abonné of lezer te zijn van de Holl. Lelie de redactie lastig vallen met de toezending van manuscripten of brieven, hebben het zichzelf te wijten, wanneer zij geen particulier antwoord ontvangen; de beantwoording van een en ander geschiedt door de corr.-rubriek in dit blad, behoudens die gevallen van uitzondering, die de redactie om welke reden dan ook persoonlijk uit beleefdheid maakt.

Zij, die hunne manuscripten bij weigering terug verlangen, worden verzocht hunne behoorlijke frankeering terstond in te sluiten en hun juist adres terstond op te geven.

Zij, die met de redactie correspondeeren in de Lelie onder welk pseudoniem ook, worden verzocht zoowel dit pseudoniem als den eigen naam onder elken brief te herhalen, daar het onmogelijk is alle pseudoniemen te onthouden bij een zoo uitgebreide correspondentie.

Anonyme brieven worden niet beantwoord.

REDACTRICE.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Bijzaak of Hoofdzaak?

Wat wordt er de laatste jaren veel gesproken en geschreven over de Vrouw! VrouwenRECHTEN, - en Vrouwenplichten, - ze schijnen wel als twee vijanden tegenover elkaar te staan! Het wezen der vrouw, haar individualiteit, haar psychische geaardheid, alles wordt uitgerafeld en onder de microscoop gelegd, om te kunnen nagaan, of zij in alle opzichten de *gelijke* van den man blijkt te zijn, òf zijn *mindere* moet blijven, zooals in vroeger tijden met verpletterende zekerheid werd aangenomen, en als een onaantastbare waarheid werd beschouwd!

Het schijnt, of al die strijdvragen in den tegenwoordigen tijd echter eene hoofdeigenschap der vrouw op den achtergrond dringen: waar zooveel gesproken wordt *over*, en gevraagd *naar* haar aanleg voor studie, haar uithoudingsvermogen, haar zucht om als gelijke van den man zichzelf een weg door het leven te banen - wordt daardoor niet te weinig acht gegeven op haar *hart?* Ik bedoel niet dat orgaan

in haar borstkas dat zoo- en zoo-veel regelmatige slagen per minuut moet volbrengen, en waarvan de stilstand óók beteekent een eeuwigdurende rust voor *alle* andere organen!

Doch ik bedoel het hart, zooals zich dat aan ons vertoont, bij nobele karakters, in zijn edelsten vorm! Niet alleen onder de

hooggeplaatsten, van wie elke goede daad wordt rondgebazuind naar de vier windstreken, maar ook van haar, die leven in nederigheid; die, onopgemerkt door de massa, in *eigen* kleinen kring zegen en geluk verspreiden, en in menig kinderhart de grondslag leggen voor een zacht gemoed, dat later op *zijn* beurt weer werken kan, anderen ten zegen!

Hoeveel tranen zijn er gedroogd - hoeveel glimlachjes getooverd om droeve mondjes - hoeveel doffe oogen ontvonkt in blijden gloed - *niet* door vrouwen, (o, zoo knap en geleerd misschien!) die naar vergaderingen ijlen om te spreken en te betoogen, maar juist door diegenen, die *in huis* bleven, en in haar nabijheid zochten en vonden, wat haar *hart* en *hand* zocht en vond, om te doen! -

Zeker, het is gelukkig, dat er vrouwen zijn, die tijd, lust en geld bezitten om nuttige instellingen te dienen, en, zoo zij de gave van het woord bezitten, in breeden kring ook anderen opwekken om evenzeer haar persoon en geld ten dienste te stellen voor het maatschappelijk leven! Daardoor worden reddingshuizen gesticht en in stand gehouden, vacantiekolonies doen hun weldadigen invloed gelden; en menig vrouw en kind, anders verloren gegaan in zonde of armoe, ziet zich de reddende hand toegestoken.

Doch de *warmte*, de uitstraling van teederheid en ontferming kan toch slechts van de persoonlijkheid zelf uitgaan, die, met een glimlach op de lippen de armen ter verwelkoming uitgestrekt houdt. En *niet* zegt, met koelen blik: Wij doen voor U, wat wij kunnen, wij geven onzen arbeid, onze financiëele krachten, verg nu niet méér van ons! Verwacht daarbij geen hartelijk, liefdevol tegemoetkomen erbij! -

En dan - de Moeders!

Onderschatten velen van haar haar invloed niet? Komen zij er niet lichter dan vroeger toe te zeggen: mijn meisjes en jongens behoeven niet meer aan den leiband te loopen, zij moeten zelf maar zien en ondervinden wat het leven brengt, hoe eerder ze op eigen beenen staan, hoe beter! Zijn de kinderen nog klein, dan gaat alles volgens regel: hen in slaap zingen, hun handje vasthouden totdat de sluimering zacht hen beroert, hen sprookjes vertellen, - fi donc, hoe onverstandig! Neen, dan weten zij, moderne vrouwen, het beter! Zóó laat krijgt het zijn voedsel - zóó vaak wordt het opgenomen - op dàt uur moet het gaan slapen. Wij gaan systematisch te werk, en wijken er niet van af, tenzij door ziekte gedwongen!

Misschien hebben zij gelijk: volgens hun verstand! Maar och, welke moeder, die even door het gordijn gluurt en haar kind dan ziet liggen met stralende oogjes, de armpjes uitstrekkend en kraaiend zich omhoog trachtend te werken naar moeders armen - welke moeder zal dan haar *hart* niet eens even den voorrang geven boven de nuchtere, droge rede, en haar kind opnemen, en drukken aan haar warme, trouwe borst, waar het zich zoo heerlijk, zoo veilig gevoelt!

Welke moeder zou zich op zoo'n oogenblik af kunnen wenden van het wiegje, en zeggen, met een blik op de klok: ik moet nog een half uur wachten: dan is het de *tijd* voor baby, om opgenomen te worden! - -

En dan gaan de jaren voorbij: het mondje, dat zoo lief de eerste woorden stamelde, heeft nu geen moeite meer met klanken of lettergrepen; de voetjes, die eerst zoo onzeker en aarzelend hun onbeholpen pasjes probeeren, stappen nu reeds, in stevige laarzen, rond. De school heeft haar deuren reeds wijd opengezet, om hen te ontvangen, en wijsheid te brengen in die jonge hersenen.

Dán zullen er moeders zijn, die met weemoed haar kind afstaan, en vreezen, dat het, door al die nieuwe indrukken, vervreemden zal van haar invloed thuis. - Maar ook zullen er zijn, die met een zucht van verlichting denken: mijn taak wordt mij lichter gemaakt: nu krijg ik eens wat meer rust, en tijd tot *ontspanning!* -

Maar thans moet zij, de moeder, juist *dubbel* oplettend zijn: zij moet over haar kind waken, en zorg voor hem dragen. Ook als het niet bij haar is; zij moet zijn gedachten, zijn gevoelens blijven beheerschen, zij moet hem dubbele geestkracht medegeven voor de uren, dat haar oog hem niet zien kan, en: wie weet! Welke schadelijke en verderfelijke invloeden zijn jonge ziel kunnen beroeren! Gelukkig het kind, dat geleerd heeft, met *alles* bij Moeder te kunnen komen, dat haar vrijuit zijn kleine overtredingen en ernstigere misslagen durft berichten! Dat wéét, hoe zij steeds tijd voor hem heeft, en klaar staat om te helpen, waar zijn krachten te kort dreigen te schieten, en op te beuren, waar hij struikelde - en soms viel!

Een kleine gebeurtenis komt mij in de gedachte!

Het was in een gezin van vijf kinderen; de oudste, een flinke knaap van acht jaar, het jongste, pas geboren, terwijl de Vader reeds voor goed was heengegaan!

De moeder was ziek, héél ziek! Een droeve, dreigende schaduw - nog onzichtbaar voor de kinderoogen - hing reeds boven het huis!

De jongen hield er duiven op na, en op zekeren morgen trad hij zacht de ziekekamer binnen. 'Ma, het voer voor de duiven is op: mag ik zelf even nieuw halen?' - Met een dubbeltje in de hand ging hij heen, om zaad: een grooten zak vol voor negen centen! - Toen kwam hij langs een kleinen winkel, waar allerlei lekkernijen uitgestald lagen, ook van die heerlijke, groote zuurballen: hij had er zoo'n vreeselijke trek in! De overgebleven cent brandde hem in de vingers! Hij liep voorbij - keerde nog eens terug. - 'Ik wil het *niet* doen,' zei hij tot zich zelf, doch het was telkens, of hij met onweerstaanbare kracht naar den winkel getrokken werd. Tenslotte bezweek hij voor de verleiding.

Thuisgekomen zeide hij met afgewend gelaat: 'het zaad was een cent opgeslagen!

In den loop van den dag verergerde de toestand der zieke zoodanig, dat de dokter het noodig oordeelde, de kinderen uit huis te verwijderen. Ze gingen naar familie in de stad, en 's avonds kwamen ze *nog* even binnen, om goedendag te zeggen.

Onbewust van den leugen van haar altijd zoo eerlijken jongen, legde de Moeder haar uitgeteerde hand op zijn hoofd: 'Bedenk, vent, dat je bij alles, wat je doet, steeds wáár moet zijn, en bij elke daad, aan Moeder moet denken! Die enkele woorden ontwapenden hem geheel en snikkend verborg hij het hoofd in de dekens, en bekende zijn misdrijf.

Den volgenden dag waren de kinderen weezen.

Doch die woorden, haar liefdevol denken aan hem, zelfs in de ure van haar naderend sterven, zijn hem eeuwig bijgebleven, en waren hem, als *man*, een wapenschild tegen leugen en veinzerij!

Een der kleintjes was dol op dadels: toen zij ze weer eens kreeg, bewaarde zij een pit, en plantte die in haar tuintje.

'Mama', vroeg ze met blijde hoop, 'ik heb een pit geplant: zou er nu morgen al een boompje van gegroeid zijn?'

'Misschien wel,' glimlachte Moeder.

Vol verwachting legde de kleine zich ter ruste.

's Morgens, heel vroeg, stond Moeder op, nam een stok, en wond hier met garen, dadels omheen: toen plantte ze hem in den grond.

- Juichend kwam de kleine meid later binnen 'hij is al uitgekomen, Maatje, een heele boom vol! komt U eens gauw mee kijken!'

Zou deze moeder, jong gestorven, doch die in de harten harer kinderen als eene heilige herdacht wordt, evenzoo voor de haren geweest kunnen zijn, steeds vol aandacht voor hun kleine verlangens en verdrietelijkheden - wanneer zij haar levensdoel *buitenshuis* had gezocht, en *gehuurde* hulp voor de opvoeding harer kleinen voldoende had geacht? Ik betwijfel het! -

Ja, maar hoe moeten wij, ongehuwden, dan doen! zal misschien uitgeroepen worden. *Wij* hebben geen gezin, dat ons noodig heeft, geen echtgenoot, die vermoeid van bureau of arbeid thuiskomt, en voor wien wij het tehuis in een veilige, lichtende haven kunnen herscheppen! Moeten wij dan de handen in den schoot laten rusten en zeggen: wij zijn tot niets nut, men heeft ons niet noodig?

Zij weten wel beter!

Voor haar, die krachtig genoeg zijn, staat de maatschappij open; de maatschappij, met al haar instellingen en haar groote, dringende vraag naar arbeidskrachten, vrouwen zoowel als mannen, op allerlei gebied! Maar hierin wordt juist maar al te vaak overdreven! Dochters, die thuis moeilijk gemist konden worden, werpen zich in den maalstroom van vergaderingen, vrouwenkiesrecht, enz. en denken haar persoontje daarin onmisbaar, terwijl zij feitelijk voor de *groote*, algeheele gemeenschap niet meer beteekenen dan een droppel in den oceaan.

En thuis, zitten dan soms een paar bejaarde ouders, en staren naar een plaats aan tafel, die onbezet blijft; naar een stoel, die, terwijl hun kind gezond is en flink, en hen even dierbaar als immer, toch een *ledige* stoel voor hen is!

En anderen, die in zich de *lust*, (wat zij ten onrechte vaak voor *roeping* aanzien), gevoelen, ontvlieden een veilig tehuis, om zich in het volle leven te storten! Dikwijls zien zij zich dan teleurgesteld, omdat zij *in zich* de kracht misten, het hoofd te bieden aan de teleurstellingen, die zich op haar pad voordeden, of omdat zij den moed en de kracht misten, om vol te houden, waar eigenbelang en egoïsme haar tegenwerkten, en honend

in het aangezicht zagen! - Met gezengde vleugels keeren zij weer terug tot haar vroegeren kring, en zien dan met smart terug op de mooie levensjaren, die zij voor een hersenschim opgeofferd hebben, terwijl zij de plichten, die binnen haar bereik lagen, en waarin zij toch evengoed voldoening hadden *kunnen* vinden, achteloos zijn voorbijgegaan!

Het is niet het arbeid zoeken der vrouw buitenshuis, dat te veroordeelen valt, doch de overdrijving, die er zoo dikwijls bij ontstaat.

Het eerste, wat bakvischjes, die haar schooltijd zien eindigen, elkaar vragen is meestal: 'Waarvoor ga jij verder studeeren?' En het meisje, dat in de huishouding, bij Moeder, haar eerstvolgende jaren zal slijten, durft dit bijna niet bekennen tegen de met allerlei hooge en geleerde aspiraties bezielde vriendinnen. En het dikwerf schampere lachje dat haar bekentenis beantwoordt, doet haar blos nóg hooger stijgen! Een blos, reeds tevoren ontstaan door het besef, hoe er met zekere minachting op haar besluit zal worden nedergezien.

En toch zoo geheel onverdiend!

Want, moge de ontwikkeling van haar *geest* thans niet met reuzenschreden vooruit kunnen gaan, de ontwikkeling van haar *hart*, van haar *karakter*, zal ruimschoots gelegenheid vinden zich te ontplooien, en te volmaken! Is het gezin groot, dan zal de omgang met broertjes of zusjes, die haar van lieverlede als een soort compagnon van moeder gaan beschouwen, een groote mate van tact vereischen, vooral wanneer zij met hun kleine belangen bij háár om raad of voorlichting zullen komen! En bestaat de huiselijke kring slechts uit enkele personen, dan kan de dochter langzamerhand de *vriendin* der moeder worden, en een zonnestraal wezen voor geheel haar kleine, intieme omgeving!

Alkmaar.

MARTINIA.

Moederleed.

Ziet! hoe de moeder neergebogen
De schuld draagt van 't verdoolde kind,
Beschaamd omlaag haar droeve oogen,
Toch, wat de wereld zeggen moge,
Haar hart is vol van mededogen
Met 't kind, dat zij als moeder mint.

Al is het verre weggetogen
Voor moeders liefde schijnbaar blind,
Heeft het 't mooist in haar bedrogen,
Leek moeders invloed wreede logen,
Die toch elk kinderharte bindt,
Ziet moeder torsend neergebogen,
Door schuldenlast van 't eigen kind.

Och, dat het eenmaal keeren moge
In doff' omfloerste moederoogen
Zijn aandeel aan dien weemoed vind'
In 't droef gelaat naar hem gebogen
Toch liefde leest nog voor haar kind,

Dat dan zijn kinderhart bewogen
Plots voelt hoe het haar heeft bedrogen,
Dat 't dan beschaamd, het hoofd gebogen
Niet waard zich voelend moeders kind,
Zijn lang begraven zelf hervind'.

WIM KOLLE.

Peinzensmoede.

Toen in lang vervlogen dagen
Moeder! 'k als een volgzaam kind
Christus Geest werd opgedragen,
En door U mijn oogen zagen
In Hem aller kindren vrind,
Voeld' ik mij door Hem gedragen,
Die elk kinderharte bindt.

Maar sinds vlogen vele dagen
In een nevelwolk van vragen
Zag 't mijn kindgeloof vervagen,
Moeder! 'k liet niet al verjagen,
Wat gij leerdet mij als kind,
Schoon in 't labyrinth van vragen
Nog mijn ziel geen antwoord vindt,
Voel 'k toch soms Zijn Geest mij schragen.
Als een zoele zielewind,
Die mijn moede boot wil dragen
Uit des twijfels labyrinth,
Naar die verre, veilge haven,
Waar mijn dorstig hart zich lave,
In volkomen overgave
't Oud vertrouwen wedervind'

WIM KOLLE.

Overzicht van de week.

I. Een vraag in het belang van onzen winkelstand.

Naar aanleiding van het bezoek onzer Koningin te Parijs gaf Femina, 't bekende fransche dames-tijdschrift, met zekeren triomf een afbeelding van de ‘in Parijs door een der voornaamste modemagazijnen aldaar’ aan onze Koningin geleverde toiletten gedurende het bezoek van president Fallières, verleden jaar ten onzent.

Een dergelijk in het aangezicht slaan der belangen van onze Nederlandsche modemagazijnen roept in herinnering, het geheel andere voorbeeld gegeven door 't Engelsche koningshuis, waarvan 't bekend is dat én koningin Alexandra, de tegenwoordige koningin-moeder, én Queen Mary, de tegenwoordige koningin, nooit eenig toilet dragen, hoe kostbaar, en voor welke gelegenheid ook, of 't is vervaardigd in het Britsche Koninkrijk-zelf. Ook bij het huwelijk van de toenmalige prinses Ena, thans Koningin Victoria van Spanje, is haar geheele uitzet besteld bij Britsche leveranciers.

't Onmiddellijk gevolg van dit van ‘allerhoogste’ zijde gegeven voorbeeld is dat het Engelsche high-life er een eer in stelt zich te kleeden, evenals de Koninginnen, in Engeland-zelf en niet in het buitenland. En ik behoef niet te zeggen welk een énorm voordeel hierdoor ten goede komt aan de Britsche industrie.

Is de vraag niet gewettigd, of het niet billijker en gepaster zou zijn, wanneer zij, die van hare onderdanen een zoo énorm hoog inkomen ontvangt, dan ook hare kleedinguitgaven doet bij dezen, inplaats van bij wild-vreemde buitenlanders? Zoo menigmaal heb ik in den Haag de klacht gehoord, in dit magazijn of dat: De koningin laat bijna alles uit het buitenland komen; nu bewijst de publicatie van Femina dat die klacht volkomen gegrond is.

En, ik herhaal, als men vorstin is van de Nederlandsche natie, een jaargeld ontvangt vàn die natie, is het dan gepast, om een president van een vreemde republiek te ontvangen in toiletten *niet* geleverd door Nederlanders, maar door *Parijsche* firma's?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. Helden?

Voor de zooveelste maal is er in Frankrijk weer een onderzeesche oorlogsboot vergaan, bij de manoeuvres, bemand met vijf-en-twintig jonge mannen, militairen van minderen rangen officieren. - - En, voor de zooveelste maal óók, trachten alle fransche bladen deze ramp, die, geheel noodeloos, 't leven kost aan vijf-en-twintig jonge en gezonde menschen, te overdonderen door een brallend geschreeuw over de ‘Helden, die voor 't vaderland zijn gestorven,’ enz. -

Er is namelijk altijd zoo iets als dergelijke phrasenmakerij noodig, om de domme massa te beletten in opstand te komen tegen het hun aangedane onrecht, onrecht dat hen dwingt de wapenen te voeren, om in oorlogstijd te worden vermoord ten pleziere van politieke en finantiëele knoeierijen, of in vredestijd te vallen als slachtoffers van onvoorzichtige, slecht-ingerichte manoeuvres.

Niet alleen in Frankrijk, in elk land, ook ten onzent, beijvert de pers zich daarom door dergelijk onwaar en onecht gescharrel met het woord ‘held’ het volk zand in de oogen te strooien, uit vrees dat het anders die eindelijk zal opendoen, om te zien tot welk een ellendig lot het is veroordeeld door het militairisme.

In wáárheid echter, neen, deze geheel toevallig, geheel onvoorbereid-gestorven mannen, die, toen zij des ochtends zich voor de manoeuvres opmaakten, geen flauw vermoeden hadden van gevaar, die, door een blind, nog niet opgehelderd toeval, in den dood zijn gedreven, zij verdienen geen oogenblik den naam van ‘held’, om de eenvoudige reden dat zij, weerloos en zonder van gevaar te weten, verradelijk zijn overvallen door den dood, dien zij niet *konden* vermoeden nabij te zijn. Er is geen

twijfel aan, dat allen, hadden zij ook maar 'n flauw vermoeden gehad van wat hun boven het hoofd hing, allen zonder onderscheid, den dienst zouden hebben geweigerd (*natuurlijk*), want immers, hun nutteloos en noodeloos sterven had doel noch reden. Onbezorgd, niets vermoedend echter, zijn zij uitgetrokken, en hun einde heeft hen achterhaald niet bij 't verrichten van een zwaren plicht, waarvan zij zich 't doodsgevaar *bewust* waren, maar gedurende 't spelend manoeuvreeren, waarvan niemand *kon* vermoeden een noodlottigen afloop.

Nu die noodlottige afloop echter heeft plaats gehad tot aller ontzetting, nu begrijpt de pers dat het eenige middel om de overige aldus tot het militairisme *gedwongenen* te bedwelmen is, hen met leugens en kool te overstelpen over het ‘heldendom’ der gestorvenen. Zóó dom is de groote hoop dat zij zich daarvoor laat vangen, hoog daarmee vereerd is, met een flauw-vleierij-minister-toespraakje bij zoo'n gelegenheid, met een monumentje ter eere van de gevallen ‘helden’.

Een held echter is in *waarheid* een geheel ander iemand, is hij of zij die, met *bewustheid*, om een nobele reden, den dood trotseert, is b.v. de pleegzuster, die niet schroomt de vreeselijkheden van cholera of pest, en de arts, die haar daarbij terzijde staat. Een held

óók is hij, die zich in de vlammen werpt om mensch, of kind, of dier, dat daar in gevaar verkeert, te redden. Helden óók zijn zij die zich, in storm- en nood-weer, wagen op de woeste zee om het schip ginds, dat in gevaar verkeert, bij te staan.

- Alle medelijden, alle sympathie verdienen natuurlijk de ongelukkige vijf en twintig slachtoffers van het militairisme, die ginds, in Frankrijk, zijn geófferd aan de gruwelen der manoeuvres, (waarvoor onze Koningin, van louter pret, extra van de tribune daalde om ze goed te genieten). Met den *helden*-naam echter hebben zij niets te maken.

En niemand ook die er daarom aan zou denken hun die te geven, ware het niet om de eigenbelangzuchtige reden dat men aldus hoopt nieuwe aanstaande slachtoffers te paaien om zich willig te offeren voor den toekomstkrijg, die van alle kanten smeult, - en die niets te maken heeft met patriotisme, maar alleen moet dienen om enkele beurs-speculanten te verrijken en enkele eerzuchtigen tot eer en aanzien en machts-uitbreiding te brengen - ten koste van de duizenden en duizenden, die zich voor dat ijdele doel laten martelen en doodschieten op de slachtvelden, of, sterven aan de epidemiën in de veldlazarethen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

III. Uit eigenbelang kan de groote pers soms eerlijk zijn.

't Bezoek der Koningin in Parijs beviel natuurlijk niet aan de Duitschers. Want, 't is immers een open geheim dat dit, door de Fransche regeering uitgelokte bezoek, geen ander doel heeft gehad dan Nederland aan Frankrijk te binden ten koste van de Duitsche sympathiën.

En ziet, onder den invloed dezer ontevreden stemming vermag thans de ‘Post’, een van Duitschland's grootste bladen, plotseling een heel eerlijk onafhankelijk oordeel te vellen. Hoort maar:

Wat bij deze gelegenheid van dit bezoek van Koningin Wilhelmina alles is gezegd van leugen, *valschheid*, *verzinzels*, *overtreft nog datgene wat men gewoon is te lezen in de fransche pers.*

Juist, juist! Ongelukkig echter vergeet de ‘Post’ één ding, namelijk, dat de duitsche pers (en met haar de geheele pers in alle landen) geen haar beter is of eerlijker zoodra het geldt uit eigenbelang te liegen, op te vleien, te verzinnen, onwaarheden uit te kraaien.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

IV. Ik ben niet de eenige, die de Padvindersaanstellerij dwaas vind.

Een mijner abonné's heeft voor mij uit een provinciaal Blad (ik meen in Groningen verschijnend) het een en ander uitgeknipt, dat onder het redactioneel gedeelte daarvan voorkomt, over den Padvinders-onzin (geteekend Silvius). Ik neem uit de opmerkingen van deze causerie over:

Dit, uit Engeland overgewaaide, moreele drilsysteem zou waarschijnlijk zonder behulp van het toenemende Engelsche snobisme in Nederland minder opgang hebben gemaakt.

Volkomen juist!

Bijzonder waar is wat een eindje verder volgt:

Wat bij de Padvindersbeweging allereerst hoogst onaangenaam aandoet is de Engelsche uniform. Baden-Powell zal, toen hij hier den hoed met den opgeslagen rand op de hoofden der jonge Nederlanders gezien heeft, zeker ironisch gelachen hebben en misschien minachtend. Want dit is de hoed van het Zuid-Afrikaansche oorlogsveld, waar, mede onder zijn leiding, een half werelddeel aan het Nederlandsche element, tegen alle recht en wet in, alleen door de bruine overmacht, ontfutseld werd. Als dan toch de Nederlandsche jongen een uniformhoofddeksel moet dragen, wat wij ontkennen, dan zij het een Nederlandsche matrozenmuts of een Nederlandsche zuidwester, kortom een hoofddeksel, dat de glorie van het Nederlandsche element symboliseert en niet zijn ondergang, zijn verdringing van zijn plaats.

Juist, juist. Baden-Powell moet inderdaad een diepe minachting koesteren voor een volk dat zijn jongens 'tooit' met diezelfde transvaal-hoeden, die het in den Boeren-oorlog zich opzette als een protest tegen Engelsche overheersching van de Boeren-republiek. O, wat heb ik toen een dames gekend die per-sé zoo'n Boeren-hoed moesten hebben, al stond hij haar ook als 'n zottin - omdat het toen mode was daardoor Engelschenhaat uit te drukken, dames die er nu een even groote eer in stellen, dat hare jongens met zoo'n Boeren-hoed mogen paradeeren voor den overwinnaar van Transvaal: Baden-Powell.

Bah, Bah. Wat zijn we toch een volk van naäpen!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ter bespreking toegezonden.

Uit Het Zeedorp door J. Eigenhuis.
(Uitgever Valkhoff & Co., Amersfoort.)

'Het Zeedorp' - dat is Scheveningen, Scheveningen, waar ik sinds enkele jaren woon, en waarvaan ik de schaduw- en de licht-zijden beiden dientengevolge in de gelegenheid ben geweest gade te slaan van nabij. Eigenhuis woont er ook, onderwijzer aan een der scholen - dat onderwijzerschap kan men trouwens dadelijk uit zijn boek merken - en hij heeft het noodig gevonden zijn kennis van de Scheveningers te accentueeren door zijn verhalen te schrijven in het echt Scheveningsch, dientengevolge voor een niet daarmee bekend mensch onverstaanbaar dialect. Jammer, jammer! Immers, deze door vele hedendaagsche realisten in de mode gebrachte fout tegen allen goeden smaak doet mij altijd denken aan een schilder, die b.v., oude, vuile stadsgedeelten schilderend, 't noodig zou vinden het onooglijke daarvan in de werkelijkheid op het doek te verwezenlijken door het te bekladden met spatten drek en modder, en erger. Zeker, ik geef toe dat, juist omdat hij dit niet doet - althans tot nog toe niet, want wie weet tot welke dwaasheden we nog komen zullen ook op dit gebied - zijn schilder-voorstelling nooit weergeeft de viesheid en vuilheid en onooglijkheid van zoo'n stadsgezicht zooals 't *is*. Als ge de oude, vuile straatjes van Napels, van San Remo, van Menton, van Caïro, ziet op doek, dan doen ze 'schilderachtig' aan, nietwaar, met hun bont kleuren-mengelmoes, hun eigenaardige kleederdrachten en interessante volkstypen. Maar, o wee, als ge de werkelijkheid van dat alles kent. Die weerzinwekkende, in afzichtelijke lompen gehulde, tandelooze bedelaars hebben niets gemeen met de 'typen' van den schilder, zoo weinig als hunne donkere, angstwekkend-smerige gaten van woningen iets gemeen hebben met het uitlokkend-geheimzinnige-aparte van een schilderij, waarop deze zijn afgebeeld. - Waarschijnlijk heeft een besef van dit gebrek aan overeenkomst met de werkelijkheid der dingen er den hedendaagschen auteur, van onder het volk spelende geschiedenissen, toe gebracht, om zijn volks-personen in te voeren niet de beschaafde taal van den beschaafden mensch sprekend, maar zijn eigen ruwe of leelijke of onverstaanbare verbastering daarvan. Intusschen, om een boek voor den lezer genietbaar te maken is voor alles noodig een dosis goeden smaak in de keuze van hetgeen men hem voorzet. En die goede smaak ontbreekt geheel, wanneer men van hem vergt dat hij zijn hersens zal gaan inspannen om woorden en zinswendingen te ontcijferen alleen in een klein gedeelte van ons vaderland, onder de platte visschersbevolking, gebruikelijk, en daarenboven meestal zoo ruw en onsmakelijk, dat zij afstooten, en een bepaalden walg opwekken.

Ja, een walg.

Ik begrijp heusch niet waarom Eigenhuis, die menig sympathiek, van zin voor realisme in den goeden zin getuigend verhaal heeft geleverd, ditmaal 't noodig vond in dezen schetsenbundel te vervallen in een verzameling van gore détails, die nu en dan je het boek doen wegwerpen met een soort afkeer. Dat Scheveningen vuil is, in hooge mate, en ruw in hooge mate, 't is zoo, en 't is maar goed ook dat hij dit eens onomwonden heeft gezegd, van een bevolking waaraan, ondanks hare groote doleer-vroomheid, nog ontzettend veel valt te verbeteren en te polijsten. Maar dit is geen reden om alle mogelijke smerige, lichamelijke verrichtingen gepaard aan ziekte

of dronkenschap steeds opnieuw in den breede uit te meten, en die in kleuren en geuren te beschrijven tot je er wee van wrordt. Heusch, dit genre is afgezaagd daarenboven ook, en, m.i. het talent van een Eigenhuis, - die 't zoo goed kàn - geheel en al onwaardig.

Daar heb je 't stuk verhaal, dat heet, evenals den titel van 't geheel: Uit het Zeedorp. Een en al vieze narigheden. Een vader die onsmakelijk-ziekelijk is, een jongetje dat naar zee wil, en dat ellendig, onbruikbaar, terugkomt, armoede en ellende alles, en dat alles beschreven met zulke den lezer niets sparende, onverkwikkelijke détails, dat hij er van gruwt, en, als hij niet, zooals de ondergeteekende, leest omdat het zijn *werk* is, zich zal haasten iets minder weerzinwekkends uit zijn boekenkast op te delven.

Waartoe dan toch dit soort literatuur? Verbeeldt dat nu ‘schoonheid’, ‘kunst’, of iets dergelijks fraais, waarover artisten 't zoo graag hebben? Neen imers. Want wat Eigenhuis hier weergeeft, dat kan iedereen hem nadoen, die zich de moeite geeft een visschersgezin gade te slaan, 't vertrek van een kind naar zee, de terugkomst van de visschersvloot aan de haven bij te wonen.

En, wie dan den moed heeft in zijn notitieboekje al de vloeken en al de kijvende scheldwoorden op te teekenen, waarin de Scheveningers zoo bijzonder ver zijn, die is in staat duizend dergelijke schetsjes ten papiere te brengen, als dat onbeteekenende geleuter: Uit het Zeedorp. - 't Tweede langste verhaal, - dat niet in Scheveningen maar in Amsterdam of een andere groote stad speelt - is eigenlijk een kinderachtig tendenz-vertellingetje, dat heel geschikt zou zijn voor een arbeiders-blad met socialistische strekkingen. Immers, we krijgen daarin te hooren van den miskenden werkman, die, nu hij ouder wordt, wordt ontslagen door een hem 'pestenden' baas, die al het mogelijke doet om zich en zijn gezin nochtans te onderhouden, en die stuit op allerlei tegenwerking totdat, eind goed, al goed, een democratischgezinde onderwijzer hem aan een mooie betrekking, aan een nieuw opgerichte ambachtsschool, helpt, niet alvorens echter zijn bloed-armoedig kindje is doodgegaan. Tusschen twee haakjes, de scène na den dood van het ventje, de sterfkamer vol menschen, de 'interessantigheid' van 't droevige geval, is uitstekend door den schrijver weergegeven:

Juffrouw Meiman (de moeder) zat tusschen haar vader en moeder in, *dicht hij het raam. Het waren twee oudjes van een hofje*, *de vrouw rimpelig in het gezicht als een verfrommeld stuk papier*, *de slappe lippen voortdurend om de tandelooze kaken. De man zag*, *met gevouwen handen en het groote kale hoofd stijf recht op*, *eerbiedig voor zich*, *bij elke uitbarsting van tranen van zijn dochter even op zij ziende*, *om er de anderen opmerkzaam op te maken*, *en dan even het hoofd te schudden.* (blz. 136).

Waarom kan de auteur zich nu niet bepalen tot dit soort van wezenlijk realisme, een dat getuigt van opmerken in den goeden zin, van waarnemen de innerlijke eigenaardigheden van dergelijke menschen, die inderdaad, juist zooals hier wordt aangeduid, zoo'n tranen-uitbarsting beschouwen als iets buitengewoon- 'gevoeligs' - iets dat er dientengevolge bijbehoort?! Waarom moet hij zich telkens te buiten gaan aan het photographeeren met de pen van allerlei vieze bijzonderheden, zooals b.v. het eten van de familie Meiman, dat zoo 'realistisch' wordt gedétailleerd, dat ge den auteur met zijn eigen boek om de ooren zoudt willen slaan?

't Einde, 't zoo maar mir nichts dir nichts die goede betrekking krijgen, is kinderachtig 'bedacht'. Trouwens, geen dezer verhaaltjes munt uit door een ook maar eenigszins oorspronkelijke vinding. Want 'Versmachten,' dat thans volgt, is eveneens uiterst onhandig in elkaar gezet, zoodat ge reeds vanaf de eerste bladzijden kunt begrijpen hoe 't moet afloopen, namelijk op een smokkelpartijtje, waarvan de goedgeloovige, ijdele vrouw 't slachtoffer wordt. Ook in dit verhaal komen aardige, goed van 't leven afgeziene gedeelten voor, in de beschrijving namelijk van het gecoquetteer der dorpschoone, - maar dat is zoowat alles wat men ervan kan zeggen, terwijl 't laatste stukje: 'Dwingt ze om in te gaan' een terugstuitende ruwheid ademt, die, zoo zij van 't leven moge zijn afgezien, de vraag wettigt alweder: waartoe zulke onverkwikkelijke, voor niemand ook maar eenigszins aantrekkelijke toestanden aldus tot in de kleinste en vuilste bijzonderheden uiteenpluizen? Men krijgt even medelijden met den armen geschopten jongen, die aldus wordt gedwongen 'in te gaan', in de openbare school namelijk, omdat anders zijn vader gevangenisstraf oploopt. Maar men voelt tegelijk dadelijk weer al dit medelijden vergaan, door het onsympathieke en lummel-achtige van het kind, helaas trouwens een zeer wáár beeld van den Scheveningschen straatjongen, dewelke inderdaad uitmunt door zijn onhebbelijkheid en straatslijperij om *geniepig* kattekwaad uit te voeren. Want, 'durf' zit niet in 'n Scheveninger. Maar te méér geniepigheid. Waarlijk, vanwege de onbeduidendheid

van het boek op zichzelf beschouwd, zou ik er zeker geen artikel aan wijden. Dat ik er zoo uitvoerig bij stilsta, ligt in de eerste plaats aan het ontwijfelbaar talent van Eigenhuis, een talent door mij steeds hooggeroemd, en dat zich ook ditmaal, ondanks 't oppervlakkige en ervan afmaken van deze weinig-beteekenende schetsjes, telkens openbaart in sommige beschrijvingen van toestanden, of van personen. M.i. heeft de auteur een verkeerd terrein gekozen, toen hij, in plaats van, zooals hij gewoonlijk doet, één geheel brokje menschenleven te ontvezelen, zich liet verleiden losse kijkjes te geven in verschillende toestanden. Daardoor zijn deze vertellingen, zonder inhoud, aan elkaar geregen met een al te groven draad, teleurstellend van onbeduidendheid. Zij blijven aan de uiterlijke oppervlakte, bepalen zich tot het weergeven van wat gevloek en gekijf en gejeremieer en ziektegedoe, in plaats van door te dringen tot de kern, ons te laten zien de ziel van den Scheveninger, de gecompliceerde, gesloten, stugge,

zich in een zeer bekrompen soort van uiterlijke vroomheid gerustgevoelende ziel dezer stijfdoleerende visschersbevolking, van wie het bekend is dat stelen en dronken-zijn er tot de geliefste zondags-uitspanningen bij uitstek behooren, 't geen niet wegneemt dat zij bijna zonder uitzondering, mannen zoowel als vrouwen, zich des Zondags-ochtends verzamelt bij den strengst orthodoxen dominee, en des Zondags-namiddags en 's avonds het vermijdt, in starre zelf-rechtvaardigheid, voorbij het Kurhaus te wandelen, als zijnde dit ‘de plaats der zonde’.

Toch, en dit is de tweede reden waarom ik dit boek van Eigenhuis eene meerdere aandacht schonk, toch heeft ook-hij blijkbaar oog gehad voor het onsympathieke, ruwe, weinig-*wezenlijk* godsdienstige, dat zich verbergt achter het uitgestreken uiterlijk van den Scheveninger. Althans, hij heeft hunne ruwheid, hun weerzinwekkende vuilheid, hun dronkenschap, zóó telkens uitgemaald, en in zóó schrille kleuren, dat hij geen bijzonder prettig beeld geeft van hetgeen Scheveningen in den *grond* biedt, niet in 't nieuwe dorp, maar in het oude, dáár waar eigenlijk is zijn harteklop, 't middelpunt van 't dorpsleven. Des-te-meer jammer, dat, door die zucht om in dialect te schrijven, wel heel weinigen zullen worden opgewekt eens kennis te maken met den Scheveninger van een andere zijde beschouwd dan zooals men hem ziet aan 't strand, op een bankje zijn pijpje rookend, genre Israëls, of, in de tram, helder aangedaan, 't kind, met den steeds onberispelijk-witten doek om, op de schoot van moeder, of op den arm van vader. Zulke ‘lieve’ schilderijtjes zijn óók op Scheveningen te maken. Zij-echter behooren tot het Bad-dorp. 't Zeedorp daarentegen is datgene wat Eigenhuis onder de pen heeft genomen, en van welks doen en laten maar o, zoo weinigen - Hagenaars, zoowel als andere stedelingen - ook maar eenig flauw vermoeden hebben.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Over Kleeding, Schoonheid en Gezondheid.
(*Vervolg van No. 51.*)

Rokken doet men beter in laden te leggen dan op te hangen, tenzij men ze *goed* op een hanger hangt, zooals in de groote magazijnen het geval is. De wijze om een rok met een sleep op te vouwen is hem op een bed of op een tafel te leggen, in tweeen gevouwen, zoodat de voorbaan en de achterbaan, beide in de lengte in het midden doorgevouwen, boven komen te liggen. De sleep wordt dan overgevouwen, totdat de rok van onderen een rechte vorm heeft, die dan in verschillende geren wordt gelegd; hoe minder hoe beter. Wanneer er op rokken of lijven knoopen zijn, moet ieder in wit vloeipapier gewikkeld worden om den indruk op de stof te voorkomen, en bij lichte kleeding tusschen elke vouw eveneens wit vloeipapier gelegd worden. Het tailor-made pak moet nu en dan naar den kleermaker worden gezonden om geheel opgeperst te worden, zoodat het nooit zijn vorm behoeft te verliezen. Wij zien dikwijls een mantel met twee lange vouwen in den rug, die de wijze aantoonen waarop hij bij den kraag is opgehangen en den rok kaal en vormloos, terwijl de mantel nog nieuw is, wat op de zeer slechte gewoonte duidt, van in huis den rok te dragen van een pak, dat voor de straat alleen moet gehouden worden. Trek, voordat gij zitten gaat, de rok een weinig in de hoogte, van voren, om te voorkomen dat hij zich bij de knieën uitzet.

De vrouw, die er naar streeft goed gekleed te gaan, zal tallooze doozen hebben, één alleen voor ceintuurs, de andere alleen voor handschoenen, enz., en alle van etiquetten voorzien.

Nu nog een woord over het toilet van het lichaam. Men moge nog zoo goed en mooi gekleed zijn, dit feit wordt geheel en al over het hoofd gezien, indien niet elk deel van het lichaam goed verzorgd is, en wat het haar-opmaken betreft, moet het ons allen wel duidelijk zijn, hoe weinig vrouwen die kunst verstaan. Haar-opmaken, zooals zoovele andere dingen heden ten dage, is zeer gecompliceerd geworden, maar indien gij u slechts een paar gulden onkosten getroosten wilt, zult gij u, met behulp van twee lessen bij een goeden kapper, die kunst spoedig 'en amateur' kunnen eigen maken, en bemerken welk een groote verandering ten goede hiervan het gevolg voor u is.

Het haar.

Niets is voor een vrouw onflattanter dan dun en verwaarloosd haar. Er zijn vele zoogenaamde onfeilbare middelen voor het voorkomen en genezen van *kaalheid*, maar geen enkel onschuldiger of meer afdoende dan het volgende eenvoudige en goedkoope middel:

Klop den dooier van één versch ei, en vermeng daarmee een even groote hoeveelheid uitgeperst en gefiltreerd sap van gehakte en ongekookte Spaansche uien. Voeg daarbij

evenveel rauwe levertraan als de twee voorgaande ingredienten samen uitmaken en roer dan het geheel gedurende vijf volle minuten. De daaruit ontstane zalf, die geparfumeerd kan worden, om haar eenigszins onaangename lucht te verbergen, doet men in een luchtdicht potje, en moet elken avond geduldig in de hoofdhuid gewreven worden, na eerst dat gedeelte goed met warm water gebaad te hebben. Dit middel zal natuurlijk niet helpen, wanneer, wat men gewoonlijk noemt, ‘de haarwortels’ vervallen, atrophisch geworden zijn, door natuurlijke oorzaken, noch zal dit iets anders, om die reden, doen.

Het haar elken dag flink te wrijven met een schoone zijden doek, na het borstelen, heeft een zeer ‘glanzende’ uitwerking. Maar om het haar gezond en levend te houden, moet het elken morgen en avond door en door geborsteld worden met lange, gelijke slagen van een flink harden en langharigen borstel - - baleinen borstels zijn goed, en borstelen daarmee, gedurende vijf minuten 's morgens en 's avonds, zal wonderen verrichten. Metalen borstels moeten vermeden worden - en een versterkend haarmiddeltje er nu en dan ingewreven worden. 30 gram Spaansche vlieg, vermengd met 150 gram wonderolie en een weinig eau de cologne voor den aangenamen reuk, in de haarwortels gewreven, is zoowel goed voor den groei als voor den glans van het haar. Één ding moet men niet vergeten bij het haar, n.l. dat het evenals de bloemen houdt van lucht en zonneschijn.

Het is een uitstekende gewoonte om nu en dan het haar los te laten neerhangen over de schouders en zoo in den zonneschijn te gaan zitten. Om het haar den geheelen dag opgemaakt te dragen en er 's avonds, stijf gevlochten, mee te gaan slapen, is zeer slecht voor het haar.

In de meeste gevallen is de natuurlijke olie van het haar op middelbaren leeftijd onvoldoende voor wat het noodig heeft en is het daarom goed in de hoofdhuid een beetje zuivere olijfolie te wrijven of het tweemaal per week te borstelen met een borstel, gedoopt in brillantine. Het haar met soda wasschen maakt het breekbaar, ofschoon het een ‘donzigheid’ teweegbrengt, waarvan velen houden, en het haar er gemakkelijk droog door wordt. Borax heeft hetzelfde effect, zonder nadeelig te werken. Het haar kan in 't geheel niet groeien wanneer de einden gespleten zijn en daarom is een maandelijksch zengen raadzaam. Om dit te doen, moet het haar, verdeeld in strengen ter dikte ongeveer van een pink, stijf gewrongen worden. Houd het benedeneind van de streng in de linkerhand en de gedeeltelijk gesloten rechterhand op de haarwortels en zeng daarna de einden vlug met een brandende kaars. Ik raad niet aan het haar te laten knippen, maar wanneer het gedaan wordt, moeten de einden gebrand worden. Wanneer dit niet gebeurt, ‘bloedt’ het haar letterlijk dood en ontsnapt de levenskracht.

Er is een circulatie-systeem in elke haarhuis, geheel gelijk aan dat van het menschelijk lichaam, maar er is geen enkel gedeelte van het lichaam dat dankbaarder eenige attentie of zorg beantwoordt, dan het haar.

Haar-shampooing.

Het haar moet elke drie à vier weken geshampood worden. Een uitstekende en goedkoope shampoo, voor huiselijk gebruik, is het volgende: Los ongeveer 3/4 K.G.

goede, zuivere zeep in ruim één Liter heet water op, voeg erbij een groote theelepel borax-poeder en ruim ½ Liter bay-rum. Wrijf dit goed in de haarwortels, spoel al de zeep met warm water weg, en wrijf nadat het geheel droog is, een heel klein beetje rozenolie in de wortels. Deze behandeling zal het haar een mooien zijden glans geven. Een andere goede haarwassching, die ook met succes nu en dan kan toegepast worden, is als volgt:

Giet ruim één liter kokend water op een stuk vaste Ammonia zoo groot als een hazelnoot, maak er wanneer het water koel genoeg is geworden om de hand er in te steken, door het te slaan, een zeepsop van. Wrijf dit goed in de haarwortels en daarna in het haar zelf. Wasch daarna het zeepsop met koud water weg en geef het haar een douche van koud water. Wanneer het haar *droog* en *levenloos* schijnt, na de geregelde wassching, is het een bewijs, dat het een versterkend haarmiddel noodig heeft.

Een recept hiervoor is het volgende:

Meng twee eetlepels vol wonderolie en dezelfde hoeveelheid glycerine in een 120 gram flesch met genoeg alcohol er in om de olie te scheiden. Schud het mengsel tot het geheel vermengd is en wrijf een paar droppels met de vingertoppen in de haarwortels.

Om te voorkomen dat *licht of goudgeel haar donker wordt* neemt men het volgende:

Klop 2 dooiers van twee heel versche

eieren met 15 gram (een eetlepel vol) tinctuur Quillaìa saponaria en wrijf met een toilethandschoen het mengsel goed in de hoofdhuid. Klop daarna in ruim één Liter heet, zacht water 30 gram van dezelfde tinctuur en een volle eetlepel borax-poeder (los dit eerst op in twee eetlepels vol lauw water) en wasch dan het hoofd en het haar in het vocht. Dit zal een heerlijk schuim op het hoofd geven, wanneer het in aanraking komt met het eierenmengsel, reeds op het hoofd, en moet weggespoeld worden door overvloedig water, eerst warm zacht water en daarna koeler. Droog met heete handdoeken.

Men kan het haar soms *beletten vroeg grijs te worden* door een wassching van alcohol en sterke donkere thee in gelijke deelen. Voeg hierbij een handvol keukenzout. Dit geeft een eenvoudig en onschuldig middel en zal niet alleen dikwijls het grijs-worden tegengaan, maar het haar ook versterken en zijn groei bevorderen.

Grijs haar kan men zijn mooien zilveren glans doen behouden door het constant te wasschen en te spoelen met zuiver water, waarin een weinig blauwsel is opgelost.

Voor het *uitvallen van haar* is een uitstekend middel het volgende:

Voeg bij 230 c. M^3. alcohol of wijngeest 15 gram glycerine, 15 gram lavendelspiritus en 15 gram tinctuur van Spaansche vlieg en daarna ½ gram kinine-sulfaat en schud dit mengsel goed. Een goed parfum kan, voor de aangename lucht, erbij gedaan worden. Het moet 's morgens en 's avonds goed in de hoofdhuid gewreven worden.

Een ander aanbevelenswaardig haarmiddel voor het uitvallen der haren is:

Neem 15 gram kamfer (fijn poeier) en maak dit nat met twee eetlepels vol jenever. Doe dit in een ½ Liter flesch en vul het met water. Wrijf het, met een sponsje in de haarwortels, tweemaal per week.

Borstel het haar op zijn minst eenmaal per dag, gebruik een borstel met nog al lange, zachte haren. Dit middel zal den groei van het haar bevorderen, en het zacht, zuiver en glanzend houden.

Een *krulmiddel* voor de haren kan gemaakt worden als volgt:

Neem 60 gram borax, 3 ½ c. M^3 Arabische gom, en vermeng het met ruim een Liter kokend water. Roer het tot het opgelost is en voeg er drie eetlepels vol kamferspiritus bij. Maak het haar hiermede vochtig voor gij de frizeerijzers gebruikt en de golf zal er zelfs in het vochtigste weer in blijven.

Of wrijf een weinig geparfumeerde glycerine in het haar, laat het er een paar minuten in en veeg het daarna af met een zacht linnen lapje. Gebruik daarna het friseerijzer.

Het teint.

Reinheid, geregeld wasschen, met vermijding van alle slechte zeepen, gezonde, verfrisschende slaap, veel lichaamsbeweging, een hygiënische leefwijze en vooral voeding hebben meer dan iets ander uit te staan met het bevorderen en houden van een zuiver teint. Eenvoudig, zooveel mogelijk gevarieerd voedsel, uitstekend gekookt, is zoowel goed voor de gezondheid als voor de schoonheid. Eenvoudige gerechten, met smaak gegeten, en in vroolijke stemming verteerd, brengen schittering in het oog en frischheid op de wangen. De meesten van ons eten te veel vleesch en niet

genoeg groenten en fruit. Versche sterkers is een speciaal goed bloedzuiveraar; men moet ze eten aan het ontbijt en als het kan aan elken maaltijd daags, met veel zout. Niet alleen geeft sterkers een zuiver teint, maar ook een frissche kleur, daar ze het eigenaardige vermogen heeft ijzer in te zuigen uit het water, waarin ze groeit. Vermijd vettig voedsel, saus, cakes, en zoetigheden, evenals alle scherpgekruide gerechten. Eet niet tusschen de maaltijden. Eet veel fruit (versch en gestoofd), tomaten en groenten, niet gaar rundvleesch en schapenvleesch, witte visch en melkpuddingen. Onthoud U van sterke thee en koffie, maar neem cacao of warme melk en wanneer gij bemerkt dat een bepaald gerecht U niet bekomt, geef het dadelijk op. De maag werkt vlug op de huid terug en neemt zijn wraak door haar een ‘groezelige teint te geven. Een autoriteit op dit gebied schrijft voor, dat het menu van een ‘would-be’ schoonheid een van de eenvoudigste moet zijn: Twee maaltijden per dag zijn de meeste waaraan zij mag deelnemen, en hier nog is de keuze der gerechten beperkt. Geen ontbijt is veroorloofd, maar een glas koud water, een sinaasappel, of een appel, indien gewenscht. De eerste maaltijd op den dag is een samenvoeging van ontbijt en lunch, en wordt genomen in den namiddag. Hij bestaat uit een goede groentensoep, eenige noten (fijngehakte walnoten of kastanjes, gekookt, fijngestampt of gebraden), zachte kaas, bruin brood en boter, chocolade, en voor drank òf warme melk òf koud water. Het tweede en eenige andere maal wordt genomen ongeveer zeven uur 's avonds en verschilt

weinig van het eerste. Een boonensoep wordt gevolgd door eieren, brood van ongebuild meel en verschillende groenten; salade is veroorloofd en vruchten, die er zijn, met room. Voor de digestie kan een glas Vichywater genomen worden, een half uur daarna. Dit ‘volmaakt schoonheids-dieet’ geeft, zooals beweerd wordt, een vel van fluweelachtige zachtheid en een vlekkelooze teint aan diegenen, welke het zorgvuldig willen toepassen. Alle groenten moeten echter gekookt worden door middel van stoom, alleen opgediend met een beetje olijfolie, terwijl ten geenen tijde gezouten boter genomen mag worden. Overvloed van zuiver koud water wordt aanbevolen, 12 groote glazen daags om te drinken, daar water zeer heilzaam is voor het opbouwen van versleten weefsels. Het is een strenge, eenvoudige leefwijze, tot het uiterste gedreven, die bij de meeste menschen nadeelige gevolgen na zich zou sleepen, maar het wijst U tenminste den rechten weg aan. Spek en alle gezouten vleezen moeten vermeden worden door diegenen welke vatbaar zijn voor huidroos of uitslag, en in elk geval wanneer symptomen daarvan zich voordoen.

Puisten.

De leelijke plekken of puisten die veel voorkomen op het gezicht - vooral bij jonge menschen - is een ziekte van de huidklieren en wanneer zij den vorm aannemen van wat men noemt ‘Mitessers’ (Comedones), ontneemt dit aanmerkelijk veel van de schoonheid der huid. Het is een algemeene gewoonte de ‘Mitessers’ te forceeren door ze met de vingers of met een horlogesleuteltje uit te drukken, doch dit is niet alleen pijnlijk, maar laat ook een roode zwelling na, die soms overgaat in een hard en permanent klompje. Een uitstekend middel om van deze dingen bevrijd te worden is het volgende: een theelepelvol bloem van zwavel, ruim ½ Liter rozenwater, een theelepelvol glycerine. Wanneer de plekken hardnekkig zijn, zal het volgende recept een goede uitwerking hebben: 20 druppen vloeibare ammonia, 3½ c. M^3 ether, 13 gram zuivere zeep. Baad de aangedane plaatsen met heet water, wrijf een beetje van dit mengseltje met den duim er in en wasch het af met heet water.

's Avonds moet de huid gewasschen worden in heet water en goed gestoomd en daarna een weinig eau de cologne in de huid gewreven worden.

Het stoomen van het gezicht.

Vele menschen zijn het niet eens over de aanbevelenswaardigheid van het stoomen van het gezicht, maar de behandeling is uitstekend, wanneer die maar goed wordt uitgevoerd. De geschiktste manier is de volgende: Vul een kom met kokend water, bedek de oogen met een doek, houd uw hoofd boven de kom, werp over het hoofd een doek, wiens einden tevens de kom moeten bedekken, zoodat een soort van tent ontstaat, om het ontsnappen van stoom tegen te gaan en te beletten dat die met de lucht in aanraking komt, voordat zij in contact met het gezicht is geweest. Hernieuw het heete water af en toe, en veeg onder het stoomen uw gezicht nu en dan met een zachten doek af. Wasch daarna het gezicht met een goede zeep, en douche het met

koud, zacht water. Het heete water opent de poriën van de huid, de zeep reinigt haar en het koude water prikkelt haar tot nieuwe werking. Wanneer dit alles gebeurd is, *laat dan nooit na*, *op dit punt van het proces*, met een samentrekkende oplossing of eau de cologne het gezicht in te wrijven, om de poriën, die door het stoomen verslapt zijn geworden, weer te doen samentrekken. Nalatigheid daarvan zal vergroote poriën teweegbrengen en er is niets leelijkers of moeilijker weer kwijt te raken. Bepoeier nu het heele gezicht met een goed poeder (het beste is fijngemalen havermeel) en ga niet in de koude lucht voor tenminste een uur. Deze behandeling van het gezicht eens per week zal de huid veel goed doen en haar zacht en jeugdig houden, maar als er te lang of te dikwijls gestoomd wordt, zal zij spoedig gerimpeld worden. Goed toegepast zal deze bewerking haar echter versterken tegen de zon, den oostenwind of den vorst.

Om het onaangename gevoel, dat ontstaat door het *blootstellen van het gezicht aan de zon*, voornamelijk aan *zee*, weg te nemen, is het volgende middel van waarde: 15 gram goede zeep, opgelost in 90 gram oranje-bloesemwater, vermengd met 45 gram iriswortel, opgelost in 120 gram wijngeest. Laat alles staan gedurende een paar dagen, giet het af van het bezinksel en doe een beetje in lauw water om het gezicht mee te baden.

Een lange wandeling in een sterken wind brengt gewoonlijk een eenigszins leelijk voorkomen met zich; een rooden neus, rimpels en een ruw vel. Voordat men uitgaat, is het daarom goed het gezicht met eigengemaakte coldcream (zie later) in te smeren, waarbij men niet den neus en de ooren moet

vergeten. Veeg alle vet, dat er niet ingetrokken is, er af en bepoeier het gezicht lichtelijk met een goed, onschuldig poeder - liefst fijngemalen havermeel.

Het verbranden door de zon kan genezen worden door het toepassen van een weinig waterstofsuperoxyde, verdund met water. Laat het mengen bij een apotheker en laat het niet te sterk maken.

Voor *zomersproeten* raden sommige aan karnemelk; dit kan in elk geval geen kwaad.

Te dicht bij het vuur zitten, vooral na een frissche wandeling in de koude, is zeer nadeelig voor het teint, maakt het vel ruw en droog en bevordert rimpels. Goed wasschen met karnemelk of zure melk is aan te bevelen.

Wallen onder de oogen is dikwijls een gevolg van een verslapten toestand van de huid. Het beste middel zal het toepassen van een watertje, bestaande uit 130 miligram tannine (looizuur), 30 gram glycerine zijn. Het moet er op gesmeerd worden 's morgens en 's avonds met een fijn penseeltje of een borsteltje van kameelen-haar.

De lippen.

Vele vrouwen hebben de verderfelijke gewoonte op de lippen te bijten, een gewoonte, die, behalve dat ze den vorm geheel bederft, het vleesch dik en grof maakt en een van de voornaamste oorzaken van barsten is. Wanneer gij u kleedt, voordat gij in de open lucht gaat, moeten de lippen lichtelijk ingewreven worden met een weinig zuivere glycerine. Men denke er evenwel aan dat glycerine den haargroei bevordert; daarom is zij niet geschikt voor het geheele gelaat. Zij is echter verreweg te verkiezen boven een gekleurde verfstof, verkocht als ‘lippenpomade’, want die geeft eene geverfde en onnatuurlijke kleur, die in het geheel niet flatteert.

De tanden.

De eerste schrede voor het verkrijgen van mooie tanden is het aanschaffen van een geschikten borstel voor het reinigen ervan. De haren van den borstel moeten kort zijn en dicht in elkaar gezet, met kleine tusschenruimte, niet te hard en ook niet te zacht, daar een harde borstel het tandvleesch kan doen ontsteken, of het émail beschadigt. Na het gebruik moet de borstel niet in een waschbakje weggeborgen worden, maar opgehangen op een frissche plaats, om het verrotten der haren tegen te gaan.

Tweemaal per dag is het minimum keeren dat de tanden geborsteld moeten worden; elken keer nadat men gegeten heeft, is beter. Wanneer men de gewoonte van slechts eenmaal per dag te poetsen heeft, is 's avonds te verkiezen boven 's morgens, daar het van het grootste belang is dat er geen stoffen in de tanden en kiezen blijven, die gedurende den nacht tot bederf overgaan. Bij het tandenborstelen gebruike men lauw water, daar te warm of te koud water neiging heeft het émail te breken. De beweging van den borstel moet zijn op en neer, van het tandvleesch uit, en de haren goed tusschen alle tanden komen; het is uitstekend de tanden eens per week met vochtig

gemaakt zout letterlijk te ‘schuren’. Dit is een eenigszins kras middel en moet niet te vaak toegepast worden. Soms doet zich de vraag voor, welke uitwerking het rooken op de tanden heeft. Er is geen reden waarom de tanden van een rooker moeten lijden onder die gewoonte, maar er moet alleen extra attentie aan hun vlekkelooze reinheid besteed worden. Een draadje zijde moet altijd bij de hand zijn om er na het eten mee tusschen de tanden te gaan en een kleine zachte massage van het tandvleesch, eens per dag, zal er toe bijdragen, de ramp van ‘optrekken’ van het tandvleesch te voorkomen.

In de meeste gevallen is de mond geneigd opgepropt met tanden te zijn, en vele doctoren raden dan aan een of twee te laten trekken, wanneer het kind ongeveer tien jaar oud is. Het tandvleesch is dan zacht en de tanden zetten zich wel uit om de ontstane ruimte te vullen. Indien bij het eerste verschijnen van tanden zij ongeregeld geplaatst zijn, kan dit door een bewerking met de handen, verscheidene keeren per dag, gedurende het baby-schap, veel verbeterd worden omdat het tandvleesch dan nog vormbaar is. Wanneer men de aangestoken tanden of kiezen laat vullen, raadpleeg dan altijd een betrouwbaar tandarts over het materiaal van den tand. In vele gevallen is het in het geheel niet raadzaam den tand of de kies te laten vullen met goud, dat een te zachten tand afbrokkelt en daardoor andere aansteekt, terwijl een zilver- of compositievulling misschien afdoende zou zijn. Gezonde tanden hangen grootendeels af van de algemeene gezondheid en het gestel, maar vele menschen ruineeren voortdurend hun tanden, die goed zouden hebben kunnen zijn, door ze verkeerd te gebruiken en door niet elk jaar minstens ééns naar een tandarts te gaan.

(*Wordt vervolgd*).

Varia.

Inlichtingen.

Voor ‘*een reislustige*’.

Gaarne wil ik aan ‘een reislustige’ meedeelen hoe uitstekend ik tevreden ben over Lindeman's reisbureau, den Haag, Plaats 10; van hunne hotel-coupons heb ik op mijne reis onlangs naar Menton voor 't eerst gebruik gemaakt, en zij zijn mij uitstekend bevallen, daar de hotel-houder inderdaad, zonder eenig bezwaar, terstond de som van de rekening aftrokken. Het is natuurlijk verplichtend terstond bij aankomst, en *niet* eerst als men vertrekt de coupons te vertoonen. Over de vriendelijke en voorkomende wijze, waarop men aan het reisbureau wordt ingelicht, terechtgeholpen, en in alle opzichten het zoo gemakkelijk mogelijk wordt gemaakt, zou ik heel wat kunnen vertellen. Ik kan U dan ook niet genoeg raden, indien gij dezen zomer van huis gaat, Uw biljetten daar te nemen, en U daar van alles op de hoogte te stellen. Alle inlichtingen zijn kosteloos. Ook indien gij met de holl: spoor gaat, kunt gij toch door Lindeman's reisbureau worden geholpen aan de biljetten daarvoor, zonder prijsverhooging. Ik-ook ging immers, over Parijs - Menton, met de holl: spoor. M.i. is deze inrichting eene uitstekende, bij wier goeden raad en goede hulp ik mij reeds sinds jaren bijzonder wèl bevind.

Voor ‘*iemand die zich graag goed kleedt*, *en toch niet te duur*’.

Zeker, ik herinner mij mijn belofte nog heel goed, gedaan in het door U aangehaalde nummer van 22 November j.l., waarin ik schreef in een artikel: Over nieuwe modes en nog wat: ‘Ik stel mij daarom voor zoowel van goedkoope als van dure dingen beschrijvingen te geven, nu en dan, en mijne vraagsters daarbij zooveel doenlijk voor te lichten naar mijn beste weten. ‘Naar aanleiding van die woorden wilt gij van mij een adres in den Haag ontvangen, waar men ‘niet-aangemeten, maar bepaaldelijk gemaakte costumes verkoopt.’ Welnu ik haast mij reeds aan Uw verzoek te voldoen, en U te wijzen b.v. op ‘Maison Nederland’, Hoogstraat 6. Reeds toen dit welbekende magazijn nog op de Heerengracht 10 was, is het mij meermalen uit ondervinding aanbevolen door vele dames. Thans heeft het zich verplaatst naar den drukken winkelstand Hoogstraat, waar het speciaal zich toelegt op den verkoop van eerste-rang tailleur-costumes, élégant, maar niet-overdreven van prijs. - Gij zult U er met eigen oogen kunnen overtuigen dat kleedkamers, enz., alles is ingericht naar de eischen des tijds, terwijl de eigenaar-zelf, evenals mevrouw, het persoonlijk toezicht voert over de bediening. - Dat men er zeer up to date is wat modes betreft, kon ik nog dit najaar constateeren, toen de later heel zoo algemeen geworden ratine-mantels, in twee kleuren, dáár 't eerst te zien waren, in fijner afwerking en in éléganter coupe dan de meeste die het latere seizoen bood, maar nochtans tot denzelfden prijs welke er óók veel later voor werd gevraagd elders en voor veel minder chique modellen.

Voor ‘*iemand*, *die uit een kleine stad overkomt met het speciale doel inkoopen te doen.*’

Natuurlijk vindt gij voor Uw doel in den Haag zeer vele magazijnen die goed zijn. De zaak van Iserief en Zonen, Plein, hoek Korte Poten, durf ik U gerust aanbevelen, omdat ik-zelve daar meermalen heb gekocht, en weet dat het een van ouds-bekende firma is. Gij vindt er dames- en kinderen-lingeriën, tricot-artikelen, fantasie-artikelen,

als jabots, strikken, enz. Ja, óók klare blouses, damesen heeren-overhemden, en aanverwante artikelen zult gij er inderdaad vinden. Daaromtrent heeft Uw vriendin U goed ingelicht. Ga U met eigen oogen overtuigen; dat is de beste raad, dien ik U kan geven.

Wat aangaat Uw wensch een heel fijn up to date magazijn voor garneering, enz., te vinden, en een ‘waar ik-zelve mijn inkoopen doe’, daartoe verwijs ik U o.a. naar Maison W. Veltwisch, waar ik steeds bijzonder graag mijne inkoopen doe zoowel om de aangename behandeling, en den goeden smaak waarmede men wordt geraden, alsook om de uitstekende wijze waarop deze firma steeds is voorzien van 't allernieuwste op mode-gebied. Juist omdat ik nogal veel reis kan ik dit zeer goed beoordeelen en ik durf U gerust uit eigen ervaring de verzekering geven, dat Maison Veltwisch alle modesnufjes en garneeringen, die men in Parijs, en in 't buitenland, op modeplaatsen ziet, dadelijk óók heeft, en óók weet U te raden, hoe ge die moet dragen en aanwenden. De firma is in de Hoogstraat 21, en ook op de Heerengracht 10. Maar ik-zelve pleeg steeds in de Hoogstraat te gaan, omdat die 't meest in mijn gewonen weg is.

Voor ‘koopjes’ heeft ‘men’ U verteld, dat ik wel eens kocht bij de firma E. van der Horst. Nu, wie die ‘men’ is, die U dat

vertelde, weet ik niet, maar in elk geval heeft hij of zij ('t zal wel een zij geweest zijn) de volle waarheid gesproken. Ik koop er niet alleen wel-eens, maar heel dikwijls. Ik vind de bediening er bijzonder voorkomend, en koop er daarom gáárne, en ik heb er dikwijls uitstekende inkoopen gedaan. Men ziet er van alles, en nog wat. Men gaat er heen om een japon te koopen, of een blouse, en men komt thuis met nog eenige andere stukken zijde, of zoo iets, die zoo verlokkelijk uitzagen, en zoo goedkoop waren, dat men ze en-passant maar meteen aanschafte. De zaak is gelegen op de Burgwal 8; en ik erken volmondig, dat ik er menigen voetstap heb staan, en nog hoop heen te richten ook.

Ik vind het een *schande*, om ergens niet of wel te koopen om het 'geloof' van den eigenaar. M.i. is het de eerste plicht van een kooper het geloof te eerbiedigen van iemand, en hen er niet om te benadeelen in zijn zaak. Daarom stel ik er een eer in bij Roomsch-katholieken, Israëlieten, Protestanten, modernen en orthodoxen, zonder onderscheid te koopen, en ik háát alle gedrijf in dit opzicht, zoowel van anti-semieten als van anti-roomsch-katholieken. Dit in antwoord op Uw laatste vraag.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nummers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

Alle Brieven moeten, om in de d.a.v. week *omgaand* te kunnen worden beantwoord, uiterlijk Zaterdag-*ochtend* in mijn bezit zijn.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt vanzelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers, die in de corr: rubriek thuis behooren.

Chor. - Ik hoop dat ik Uw pseudoniem juist heb gelezen? - Wel neen, ik neem het niet kwalijk, maar vind het integendeel heel prettig, dat gij mij ronduit schrijft over eene quaestie waarin gij 't niet met mij eens zijt. Daar het eene is die zeer vele lezers

interesseert, wil ik Uw woorden even herhalen: Gij schrijft mij namelijk, naar aanleiding mijner correspondentie aan Agnita (zie Lelie van 12 Juni) en voegt erbij:

Toen Agnita's man haar lichamelijk ontrouw werd heeft hij op het oogenblik toch niet aan zijn vrouw gedacht, *want wanneer man en vrouw elkaar waarachtig liefhebben mag zoo iets toch niet gebeuren*, *niet waar? Zeker*, *een man is zinnelijker dan een vrouw*, *en wanneer de vrouw een tijdje afwezig is kan zoo iets gebeuren*, *maar de vrouw is toch in haar eer getast. Ik ben zelf gelukkig getrouwd*, *mijn man is alles voor mij*, *daarom zou ik wel kunnen en willen vergeven*, *maar* **vergeten** *nooit.*

't Komt mij voor dat gij hier liefhebben, en toegeven aan een zinnelijke begeerte, geheel en al dooreen háált. Zeker, Agnita's man dacht niet aan zijn vrouw zóó innig dat hij, om harentwille, zichzelf beheerschte. Hij gaf toe aan zijn lijfslust. Maar, hij bekende haar geheel vrijwillig zijn schuld. M.i. is dit láátste een bewijs van *liefhebben*, 't eerste een bewijs dat hij, ondanks dat liefhebben, in een oogenblikkelijke fout viel, die haar verdriet deed, even goed als wij allen fouten begaan, die onze omgeving verdriet doen, maar waartegen wij niet altijd de kracht hebben te strijden. - Dat dus 'zoo iets niet gebeuren mag', geef ik van harte toe, maar er gebeurt dagelijks heel veel óók tusschen menschen, die elkaar waarachtig liefhebben, dat eigenlijk niet moest gebeuren, maar waarin wij nochtans struikelen, omdat wij ten slotte allen onvolmaakte wezens zijn, en blijven, bij alle liefde tot elkaar. - 't In haar 'eer' getast zijn eener getrouwde vrouw, wier man zich vleeschelijk vergeet, heb ik nóóit kunnen navoelen. *Ik* zou veel meer in mijn eer zijn getast, indien mijn man mij voortdurend een geestelijke 'vriendin' voortrok als gezelschap, dan wanneer hij zich door een lichamelijke oogenblikkelijke begeerte liet verleiden. Want immers, zelfs de quaestie van jong, mooi, bekoorlijk zijn, heeft er niets mee te maken als een dergelijke lijfslust een man overvalt, en hij zich dientengevolge bevredigt als een mannetjes-dier. Leelijke straatmeiden en verouderde publieke vrouwen zijn hem dan goed genoeg, al heeft hij ook een mooie appetytlijke vrouw thuis. - Zeker, ik weet wel dat gij bedoelt 'eer' in anderen zin. Maar gij moet mij ten goede houden, dat ik 't woord 'eer' waar 't oprechte liefde geldt, een onding vind zijdens de vrouw. Die twee begrippen sluiten voor mij elkaar uit, - Wel vergeven, maar niet vergeten, is, lieve Chor, een U-zelve wat wijsmaken. Wie niet kan vergeten, die kan evenmin vergeven. Dat láátste woord is dan niets anders dan een leege, holle phrase.

Verder schrijft gij:

Ik zou hem nooit geen verwijten doen, *dat mag niet*, *maar aan gedachten kan men geen paal en perk stellen*, *onze gedachten gaan altijd zoo ver.*

Zeker, gedachten zijn tolvrij. Maar, lieve Chor, gelooft gij niet met mij, dat men verstandiger doet, in 't belang van 't eigen broze geluk, niet altijd stil te staan bij 't geen de ander misdeed, óók niet in gedachten? Ik schreef daarover in de laatste Lelie, en ik zou 't gráág willen dat gij dat artikel eens aandachtig laast. Immers, 't is zoo in-droevig-dom dat de meesten onzer altijd met hunne gedachten verwijlen bij de hen aangedane verschillende, of wezenlijk-geschiede onrechten, daarover piekeren, en zichzelf dientengevolge 't vele goede, en gelukkige dat zij

bezitten dan vergallen. Wat géét het? Maakt het het gebeurde ongedaan? Immers neen. Zie toe op wat gij hebt, niet op wat gij anders zoudt wenschen. Geloof me, 't wordt mij door hen, die mij-persoonlijk kennen, zoo dikwijls gezegd: ‘Jij hebt zoo'n gelukkige, opgewekte natuur, jij klaagt nu nooit eens.’ Weet ge waarin 'm dat zit? Daarin, dat ik me-zelve, als iets me hindert, altijd voorhoud: ‘'t Is nu eenmaal zoo. Ik kan er toch niets aan doen. Denk er niet meer aan.’ Dat geldt zoowel voor wat de menschen mij aandoen, als voor wat 't lot mij geeft te dragen, in eene slechte gezondheid, en menige andere zorg.

Voor Agnita-zelve neem ik Uw gevoelige hartelijke woorden over:

Ik heb zoo met Agnita te doen, *ik heb medelijden met haar*, *en*, *wanner ik haar naam wist*, *ik zou haar willen troosten. Ik*, *die weet wat waarachtige liefde is*, *voel wat het voor haar moet zijn.*

Wat de rest van Uw brief betreft, ja, ik houd het er inderdaad voor dat een vrouw, die geen kinderen begeert, daardoor reeds bewijst dat zij van de natuur afwijkt. Want de natuur heeft haar tot dat doel van kinderen-voortbrengen geschapen. Echter, de normaal-vrouw is heden ten dage een uitzondering, dat komt door onze maatschappelijke toestanden, en ik voor mij kan het best begrijpen, als men ziet wat er van de hedendaagsche kinder-opvoeding terecht komt, van de verhouding tusschen hedendaagsche kinderen en hunne ouders, dat vele getrouwde menschen er dientengevolge van terugschrikken kinderen te bezitten, die eigenlijk slechts in de eerste paar levensjaren van hen-zelf zijn en de aanvalligheid en bekoorlijkheid der jeugd en de naïeveteit daarvan behouden. Als ik al die vroegwijze, neuswijze kindertjes van den tegenwoordigen tijd zie, dan beklaag ik de ouders ervan, al kan een zonnige, gezonde driejarige kleine mij in verrukking brengen, van eerlijke jaloezie op de bezitters ervan. Maar helaas, een kind is die eerste paar jaar zoo gauw te boven, en dan komen al de invloeden van buiten, van school en omgeving en vriendschap, en van den tijdgeest bovenal, die het onherroepelijk bederven, meestal. Bovendien, ik kan mij best voorstellen dat menschen, die langen tijd zonder kinderen innig-gelukkig waren, er nu ten slotte tegen gaan opzien er nog een te krijgen. Dat vind ik niets om zich voor te schamen. Dat Uw man de honden boven hen, de kinderen, stelt, geeft mij voor hem een onbepaalde sympathie. Want, het is wáár, dat *èlke* hond, die goed wordt behandeld, lief, trouw, aanhankelijk, en beminnelijk blijft, en van hoe weinig *kinderen* kan men deze eigenschappen blijvend getuigen?

Neen, ik vind het niets vreemd, dat gij, - al verlangt gij-zelve geen kind - toch graag dat van een ander bij U hebt. Dat komt eenvoudig, omdat gij U-zelve gelukkig voelt zooals het is in Uw kinderloosheid, en dus niet jaloersch zijt van anderen, terwijl Uw hart tegelijk te vrouwelijk en te warm is om een tegenzin te voelen tegen kinderen in 't algemeen.

- Mijn hondenjongens - naar wie gij vraagt - zijn hier bij mij, en genieten ontzettend van het altijd mee-uit mogen in deze kleine afstanden, waar geen trams noodig zijn. Nietwaar, Benjamin is de ondeugd in huis, en Frits de deftigtheid! Den eersten noem ik graag mijn Mentonsch zonnetje, want hij heeft de lachende zon in zijn oogen van zijn ver Zuider-vaderland, en den laatsten heb ik den bijnaam ‘Jozeppie’ gegeven, omdat hij al de ondeugende streken van Benjamin verklikt, precies als Jozef uit den Bijbel zijn broeders aanbracht. Wat had ik aan *dien* bijbelschen klikspaan een hekel! En wat kon ik mij Gods uitverkiezing van hem slecht verklaren. En wat vind ik integendeel mijn kleinen klikspaan Fritz-Jozeppie schattig, juist om diezelfde

eigenschap! Zoodra Bennie iets steelt of iets snoept, krabt Frits mij met zijn pootje aan den arm, en kijkt in de richting van den zondaar, met een paar oogen, die uitdrukken: ‘Dat doet *jou* lieveling!’ En dan ontdek ik inderdaad geregeld, dat de zondaar Benjamin bezig is iets te vernielen, of kapot te bijten. Hartelijk gegroet.

Betsy te B. - Gij zult, hoop ik, U-zelve wel herkennen in dit pseudoniem? Want, aan U persoonlijk schrijven strijdt tegen de usances van dit Blad. Er zijn er zoovelen die dat even gaarne als gij zouden wenschen. Dus, dan zou er geen einde komen aan mijn particuliere correspondentie, nietwaar? In de Lelie echter wil ik U zooveel antwoorden als gij maar wilt. Ik ben daarom ook blij, dat gij tot het besluit kwaamt te schrijven. Waarom gij niet evengoed als een ander? Inderdaad als gij zooveel van mij hebt gelezen, dan kent gij mij óók voor een groot deel, want ik geel mijzelve heelemaal in wat ik schrijf. Dat hebt gij ook gevoeld door U tot mij aangetrokken te voelen juist om mijn oprechtheid. Ik durf gerust zeggen, dat die een van mijn meest in het oogloopende eigenschappen is, eene, die mij ook vijanden maakt natuurlijk, en waarvan ik blij ben, dat zij mij U tot vriendin maakte. - Uw opvatting over Uw werk, dat het U afhoudt van piekeren over vervelende en verdrietige dingen, vind ik heel verstandig. Inderdaad is dat een vloek van het het àl te gemakkelijk in de wereld hebben, dat men daardoor dikwijls tobt en zeurt, en ontevreden is over nietigheden. Zulke gelukkige-ongelukkigen ken ik-óók, die ik daarom, bij al hun rijkdom, fortuin, en levensgemakken, gansch niet benijd, omdat zij immers toch niet weten te profiteeren van dat alles, maar integendeel slechts zoeken naar 't een of ander om over te klagen en te zuchten, een onwillige meid, een gebroken kopje, een pijntje hier of daar, enz., enz.

Ja, iemand die 'n heel uitgesproken rechtvaardigheids-gevoel heeft, zooals ik, voelt zich inderdaad dikwijls naar de ziel alléén. Dat kan niet anders. Gij voelt dit zeer goed na. Ik ben echter overtuigd dat men eerst dan innerlijksterk is, als men alléén kàn staan, onafhankelijk van alle vooroordeelen en ideeën. -

Gij ziet, dat ik U terstond, bijna omgaand, antwoordde. Gij zult mij genoegen doen, indien gij 't zelve prettig vindt, met deze correspondentie voort te gaan. Want Uw brief getuigt van een juisten blik in mijn eigen karakter. Gij vertelt mij niet wèlk werk gij hebt. Vertel mij gerust alles van U-zelve. Ik vind het gezellig mijne correspondenten te kennen. Vriendelijk dank.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.